

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANNO 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM
DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS
MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET
TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATE-
RIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO
AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUGENTIS ET AMPLIUS LOCUPLEATA INDICIBUS; AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS,
STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE,
LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆ-
SERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO,
QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM
OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ
SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM
SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO
GENESIOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM
NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTAN-
TIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM
IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE
PERTINENTIBUS COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ
A S. BARNABA AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA;

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSuum COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXXXIX.

NICETAS CHONIATA. JOEL CHRONOGRAPHUS. ALII.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,

IN VIA DICTA: AVENUE DU MAINE, 208.

1894

30

Clichy. — Ex typis PAUL DUPONT, 12, via diœta Bœc-d'Aenitres. 220.12.93.

BE60
P4
v.139

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULA XII-XIII, ANNI 1200-1205.

ΝΙΚΗΤΑ

ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

NICETÆ CHONIATÆ
OPERA OMNIA.

PRÆMITTUNTUR

JOELIS BYZANTINI CHRONOGRAPHI,
ISIDORI THESSALONICENSIS,
NICETÆ MARONIENSIS, JOANNIS CITRI, MARCI ALEXANDRINI,

SCRIPTA QUÆ SUPERSUNT, TUM EDITA, TUM INEDITA;

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

Bibliotheca Cleri Universæ,

SIVE CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORS.

TOMUS PRIOR.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,
IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 308.

1894

TRADITIO CATHOLICA

SÆCULA XII-XIII. ANNI 1200-1205.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXXXIX CONTINEANTUR

ISIDORUSTHESALONICENSIS METROPOLITA	De Joanne Comneno.	
<i>Ex Præfatione R. P. Ant. Ballerini, S. J.</i>	De gestis Manuelis Comneni libri VII.	9
Isidori Sermones.	Imperium Alexii Comneni Porphyrogeniti Manuelis filii.	11
NICETAS MARONEÆ THESSALONICENSIS METROPOLITA.	Imperium Andronici Comneni	
<i>Monitum D. J. Hergenroether. Wirceburgensis theologi.</i>	Imperium Isaacii Ageli,	
Nicetæ Maroniensis sermones varii, in diologi forma conscripti, de processione Spiritus sancti. Fragmenta collecta et nunc primum edita curis jam dicti J. Hergenroether, in Wirceburgensi Universitate S. theol. pro- fessoris.	De Alexio Comneno, fratre Isaacii Ageli.	169
JOANNES CITRI EPISCOPUS.	Isaacii Ageli una cum Alexio filio iteratum imperium.	221
Responsa canonica.	Imperium Alexii Ducæ, cognomento Murzuffli.	221
MARCUS ALEXANDRINUS PATRIARCHA	De rebus post captam urbem gestis.	
Quæstiones et responsa canonica.	De statuis antiquis quas Franci post captam Cpolin destruxerunt, ex editione Friderici Wilken.	221
JOEL CHRONOGRAPHUS BYZANTINUS.	<i>Chronologia Nicetæ auctore Fabroto.</i>	
Chronologia compendiaria.	<i>Fabroti glossarium.</i>	223
NICETAS CHONIATA.	Nicetæ Choniatæ ex libris Thesauri ortho- doxæ fidei. Præmittuntur P. Morelli Epis- tola et Ageli Maii Præfatiuncula.	
<i>Notitia ex Leone Allatio de Nicetis.</i>	Index librorum XIV quibus constat Nicetæ Choniatæ Thesaurus.	237
<i>Annibalæ Fabroti Epistola nuncupatoria</i>	Liber primus. <i>De philosophorum ethnicorum et judæorum erroribus.</i>	301
<i>Hieronymi Wolfi Præfatio.</i>	Liber secundus. <i>De sancta Trinitate, angelis et hominibus.</i>	303
Nicetæ Choniatæ Historia Byzantina, inde ad imperio Joannis Comneni usque ad urbem anno 1204 a Latinis captam.	Liber tertius. <i>De Verbi divini incarnatione.</i>	309
Proemium. Historiæ laus et Nicetæ in hac contexenda consilium.	Liber quartus. <i>Adversus Antecarianas hæ- reses.</i>	309
	Liber quintus. <i>Adversus Arianos, Eunomia- nos, etc.</i>	309

Y. A. G. I. O. R. N. A. T. O.

256445

ISIDORUS THESSALONICENSIS

NOTITIA

(Ex Præfatione R. P. Ant. Ballerini, S. J., in *Sylloge Monumentorum ad mysterium conceptionis Immaculatæ Virginis Deiparæ illustrandum*. Romæ 1851.)

Fuerunt qui dubitarent an Isidorus noster idem cum eo habendus sit, qui medio sæculo xiv Constantinopolitanam sedem obtinuit (a); Thessalonicensis autem dictus ideo fuerit, quod hujus Ecclesiæ episcopatum prius gesserit. At 1° constat, Isidorum, qui imperante Joanne Cantacuzeno ad Byzantinam sedem post ejectum Joannem Calecam evectus est (b), non quidem Thessalonicæ episcopum, sed Monembasiæ metropolitam prius electum fuisse; 2° vix reddi ratio posset, cur ejus scripta in codicibus constanter Isidorum Thessalonicensem, nunquam Isidorum Constantinopolitanum præfixum habeant.

Hinc eruditi probabiliorem vulgo ducunt conjecturam Leonis Allatii, qui harum homiliarum auctorem non alium esse opinatur ab eo, qui Thessalonicensem sedem tenuit imperante Manuele Palæologo: de hoc autem idem Allatius ista refert ex Synodico ejus Ecclesiæ ab Eugenio Nomophylace scripto (c): *Isidori beatæ recordationis sanctissimi Archiepiscopi Thessalonicensis, qui instar splendidi sideris gregem suum hunc illustravit suis quotidianis doctrinis et admonitionibus, et aquæ atque bonus et primus pastor Christus modis omnibus ovilis curam gessit et longas peregrinationes sustinuit, et quidquid divinum et saluti conducibile videbatur, et sermonibus edocuit et operibus demonstravit, et vere iis, qui ante eum et virtute et doctrina conspicui fuere, rebus omnibus exæquatus est perpetua memoria.*

De eodem scribit Gottlieb Christophorus Harles (d): *Isidorus Thessalonicensis metropolita circa an. 1401 clarus, qui celebratur in Triodio Græcorum Dominica Orthodoxiæ sive prima Quadragesimæ, et in Synodico Thessalonicensi apud Allatium, etc.* At palam est, alium prorsus esse esse Isidorum Thessalonicensem, alium qui in Græcorum memoratur Triodio. Hic enim primo quidem in ipso Triodio (e) appellatur *sanctissimus et celeberrimus patriarcha*; qui titulus ad patriarcham Byzantinum, non ad episcopum Thessalonicæ pertinet. Deinde vero nomina *Gerasimi, Isaïæ, Isidori, Callisti, Philothei...*, quorum memoria ibi celebratur, seriem manifeste præferunt episcoporum Byzantinorum, non autem Thessalonicensium (f).

Cum Græco textu, qui nunc primum editur ex codice Græc. Vatic. n. 651, latinam Isidori orationum versionem, a Jo. Matthæo Cariophylo, archiepiscopo Iconiensi, elucubratam, et ab Hippolyto Maraccio vulgatam, dare maluissem. At cum eam interdum paulo obscuriorem, interdum liberiorem, interdum etiam ab Isidori sententia alienam adverterim, ab eo consilio discedendum putavi.

(a) Vid. Hippolyti Marraccii monitum ad Lectorem *Mariali* Isidori præfixum.

(b) Conf. Michael Lequien, *Orient. Christ.* vol. I, col. 301.

(c) *De Simeonum scriptis Diatriba*, pag. 187.

(d) In *Addit. ad Græc. Biblioth.* Jo. Alb. Fabricii.

vol. X, pag. 498.

(e) Prope finem Synocici ad Dominicam primam Quadragesimæ: Ἰσιδώρου τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου ἀγιωτάτου καὶ δοιδίμου πατριάρχου αἰωνία ἡ μνήμη.

(f) Conf. Michael Lequien, l. c.

ISIDORI

THESSALONICENSIS ARCHIEPISCOPI

ORATIONES

SERMO I.

In nativitate præter modum omnem purissimæ Dei Genitricis et Dominæ nostræ semper Virginis Mariæ.

Benedic, Pater.

I. Moyses ille, cui et mare cessit ¹, et terra fontes mirabiliter præbuit ², imo et cælum escam prorsus novam demittens paruit ³, primordia universi enarrans ait: *In principio terra erat invisibilis et incomposita, et tenebræ erant super abyssum* ⁴, quoad usque lucis creatio tenebras divisit. Ego vero etiam post natos homines, et multorum annorum lapsum aliud tenebrarum genus offusum Universo dixerim, donec purissimæ ac beatæ Virginis splendida nativitas terrarum orbem irradiavit. Cujus quidem lux quanquam ex infima hac regione effulserit, creaturas tamen universas non terrestres modo, sed etiam celestes suo lumine replevit. Neque enim aut sol, aut quæpiam alia e splendentibus molibus jucundiores, seu copiosiores, seu utiliores unquam radios ejaculavit, quam opus immaculatissima emisit Virgo. Quin imo tantum abest, ut et sol et quotquot aliæ creaturæ præcellere videbantur, antequam nasceretur Virgo, lucis aliquid possent animæ afferre, ut potius essent, qui in teterrimam cæcitatem ipsa creaturarum illarum contemplatione incurrerent, utpote quos præpostere deos putarent, vitamque viverent, quæ, ut in veram veteretur vitam, morte indigebat, quemadmodum celeberrima quoque Pauli ad Colossenses vox declarat: *Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis hujus mundi, quid adhuc tanquam viventes in mundo decernitis* ⁵? Porro tenebras illas et sepulcralem, ut ita dicam, vitam e medio Virgo apprensus sustulit. Ipsa igitur nubilibus quoque, splendidisque creaturis lucem utique effudit, ut qui eas contemplerentur, verum de illis ferre possint judicium, neque amplius erroris noctem incurrant.

II. Atqui (inquiet fortasse quispiam) cum hæc creatura ad res in ordine continendas conferre plurimum posset, oportebat utique, ut quæ tantum emolumenti allatura foret, cum prima rerum ^D creatione simul illuceret; qui vero in ipso rerum

ΛΟΓΟΣ Α'

Εἰς τὴν γεννήσιν τῆς πανυπεράγου καὶ Θεομήτορος καὶ Δεσποίνης ἡμῶν ἀειπαρθένου Μαρίας.

Εὐλόγησον, Πάτερ.

Α'. Μωσῆς ἐκεῖνος, ᾧ θάλασσα μὲν ὑπεχώρει, γῆ δὲ παραδόξως ἐλειτούργει πηγὰς, ἀλλὰ καὶ οὐρανὸς ξένην εἶχε δλαιταν καταπέμπων, τὴν τοῦ παντὸς ἀφηγοῦμενος γένεσιν, Ἄδρατος ἦν ἡ γῆ, φησὶν, ἐν ἀρχῇ καὶ ἀκατασκεύαστος, γὰρ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, ἕως ἡ τοῦ φωτὸς τὸ σκότος ἀπέκρινε γένεσις. Ἐγὼ δὲ, καὶ τῶν ἀνθρώπων εἰς βίον ἐλτλακότων, καὶ τὸ πολὺ τῶν ἐτῶν δεδαπανηκότων, ἀορασίαν ἀλλτν φαίτην ἄν τοῦ παντὸς καταγεῖσθαι, μέχρσι οὗ τῆς πανάγου καὶ μααρίας Παρθένου ἡ φωταυγῆς εἰς γῆν ἐξέλαμψε πρόοδος. Ἦς ἡ φῶσις ἀνέτειλε μὲν ἐκ τῶν κάτω, ἄνω δὲ καὶ κάτω φωτὸς πεπλήρωκεν ἅπαντα κτίσιν· καὶ οὐθ' ἥλιος οὐτ' ἄλλο τῶν ὥραων οὐδὲν, ἀκτίνας ἡδίους ἢ πλείους, ἢ διαυγεστέρας, ἢ τὸ ὠφέλιμον πλείον ἔχούσας, ἀφῆκε τῆς Παναχράντου· μάλλον δὲ καὶ ἥλιος, καὶ τῶν δημιουργημάτων ὅσα τῶν ἄλλων προέχειν ἐδόκει, πρὶν φῶσαι τὴν ἀνάγνον, τοσοῦτον οὐκ εἶχον ψυχῇ τι διαλάμπειν φαίδρον, ὥστε εἰσιν, οἳ καὶ βαρυτάτην ὑπέστησαν τύφλωσιν, προσβαλόντες ἐκείνοις, ἄτε δὴ κακῶς ἐκεῖνα θεοὺς οἰθηέντες, καὶ ζῶσι συνῆσαν θανάτου δεομένη, ἴν' ἀληθῶς ζήσωσιν, ὡς καὶ ἡ μεγαλόκροτος Παύλου Κολασσαεῦσι δτλοῖ φωνῇ, Εἰ οὖν ἀπεθάνετε σὺν Χριστῷ, φάσκουσα, ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου, τί ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε; Τὸ δὲ σκότος ἐκεῖνο, καὶ τὴν ταφῶν ὡς εἰπεῖν ὑπαρξὶν ἐκ μέσου πεποίηκεν ἡ Παρθένος φανείσα. Οὐκοῦν αὕτη καὶ τοῖς σεμνοῖς δῆπουθεν τῶν κτισμάτων καὶ φωτεινοῖς φῶσις ἐπέχεεν, ἴν' οἳ προσέχοντες τάληθῆς δρῶν ἔχρσιεν περὶ αὐτῶν, καὶ μηκέτι τῇ τῆς πλάνης νυκτὶ περιπίπτουεν.

Β'. Ἐδεῖ δὲ ἄρα τοῦτ' ἄν τις ζητήσσειεν ἴσως, τὸ λυσιτελέστατον ποίημα τῇ πρώτῃ τῶν γενομένων συνδιαλάμψαι ποιήσει, ἄτε δὴ τὰ μέγιστα ἔχον κοσμεῖν· καὶ ἢ συνέπεσον οἳ παθόντες νόσῳ, τοῦτους μτδ' ἐγγύς γενέσθαι τὴν πρώτην ἔῤν.

¹ Exod. xiv, 21. ² Exod. xvii, 1 seqq. ³ Exod. xvi, 1 seqq. ⁴ Gen. 1, 2, sec. LXX. ⁵ Coloss. ii, 20.

exordio infecti morbo corruerunt, nedum ut hi primi conderentur, ne committendum quidem erat, ut illis in infantibus vicini nascerentur (1).

Ἄλλ' οἶμαι, καθάπερ τοῖς ἀτελέσιν ἔτι καὶ νη- A
πιωδεστέροις οὐ πρότερον τοῖς ὑψηλοῖς προσίεναι
συγχωροῦμεν τῶν ἔργων, ἕως ἂν ἐξῆ καὶ παρὰ τῆς
ἡλικίας μειζόνων απτεσθαι, εἰ βούλει δὲ, ὡσπερ
τοῖς τὴν δῖν ἀσθενεστέροις οὐ ταῖς ἡλιακαῖς προσ-
βάλλειν αὐγαῖς, πρὶν ἂν ἱκανῆ προσγένηται ῥῶσις,
ὡς φίλῃ τῷ φωστῆρι προσομιλεῖν τὸν ἴσον δὴ τρό-
πον καὶ τῶν ἀπάντων ὁ Κτίστης τὸ καινότετον δη-
μιούργημα τοῦτο, τὸ ὑψηλότετον θεάμα, τὸν φωτοι-
δέστατον δίσκον, τὴν πολυύμνητον λέγω Παρθένον,
τοῖς ἄλλοις συνυποστῆναι πρῶτον οὐκ ᾤετο δεῖν.
Ἐπειπερ, ὡς ἄρτι τότε βρεφουργηθέντων, οὐδεὶς
ἂν τῶν πάλαι τὸ μέγιστοπρεπέστατον τοῦτο κάλλος,
τὸ φαινότατον καὶ περιδοξον ἕξαλμα, ἧ προσῆκεν,
εἶχε κατανοεῖν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν φέρειν ἀκτίνα.

nemo antiquorum magnificentissimam hanc pulchritudinem, nemo splendidissimum hoc atque gloriosissimum jubar, prouti par est, contemplari, et fulgorem inde emicantem ferre potuisset.

Εἰ δὲ τις καὶ ὕλης λόγον ἐπέχειν προσεῖποι καὶ B
οὐρανὸν, καὶ γῆν, καὶ θάλασσαν, καὶ ὅσα τῆς Παρ-
θένου προῆλθε, διὰ τοῦτο προὑποστάντα, ἴν' εἰς
συντέλειαν τῷ πλάστῃ προτεθῆ, τῆς εἰδοποιηθείσης
καινῆς τε καὶ ἀπαρσμίλλου στήλης, φημί δὲ τὴν
πάναγον, μὴ πύρρῳ βάλλαιν τῆς ἀληθείας ἐμοὶ δο-
καῖ· ἢ δένδρεσι πάντα ἀναλογεῖν ἐκεῖνα, εἰ καὶ τοῦτο
δοῖη τις, τὸν ὠραιότατον δὴ τοῦτον καὶ παράδοξον
ὠδίνουσι καρπὸν, οὐχ ἁμαρτήσεων ἡγοῦμαι τοῦ
δέοντος.

Τοῦτο δὲ μοι δοκῶ καὶ τὸ θεῖον αἰνίττεσθαι λό-
γιον, Γῆ ἔδωκε, φάσκον, τὸν καρπὸν αὐτῆς γῆν
μὲν ὠσανεὶ τὰ γεγονότα διασημαίνον, καρπὸν δὲ
τὴν Ἰάντιμον· οὐ γὰρ δύο τῶν ποιημάτων ἢ τριῶν, C
ἢ δεκάκις τοσοῦτων συνδρομηῆς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα
πλειόνων πρὸς τελεσιουργίαν, τὸ καλλιπρεπέστατον
τοῦτο καὶ θεῖον ἔδειτο κειμήλιον.

Γ'. Ἀλλὰ τί τοῦτο λέγω; Οὐδενὸς τῶν γενητῶν
δαῖσθαι τὴν μακαρίαν πρὸς γένεσιν ἑαυτῆς, εἰς βᾶθος
φανεῖται σκοποῦντι· μάλιστα γὰρ πᾶσα ἡποίησις
ταύτης ἔδειτο πρὸς τε παραγωγὴν καὶ τὴν μετὰ
τοῦτο διακόσμησιν. Τῆς γὰρ πρὸς τὸ κρεῖττον ἀλ-
λοιώσεως ἢ Παρθένος σαφῶς πᾶσιν αἰτία κατέστη·
καὶ εἰ μὴ τοῦτο ἔμελλεν, οὐδ' ἂν ἐμέλησε τῷ Δη-
μιουργῷ τῆς ἀπλῆς ἐκείνης δημιουργίας, ὥστε τὰ D

⁶ Psal. LXVI, 6.

Ant. Ballerini notæ.

(1) Meridiana luce manifestius est, Virginem Deiparam hic supponi a vitio illo exemplam, quo cæteri infecti dicuntur. Quæritur enim, cur non in ipsis mundi primordiis creata illa fuerit, quæ teterimum hominum lapsum impeditura fuisset.

(2) Fac advertas, novitatem de ipsa Virginis plasmatione prædicari.

(3) Metaphora a corpore cœlesti seu astro splendentissimo, cujusmodi ex. gr. sol est, desumpta ad Virginem designandam usurpata fuit ab insigni

Verumtamen sicut imperfectis adhuc et nondum ætate firmatis non permittimus, ut opera sublimia primo aggrediantur, donec annis proveci iis tractandis pares evaserint; aut, si mavis, quemadmodum iis, qui oculis utuntur infirmioribus, veniam non facimus ut, antequam videndi facultas idoneas vires acquisierit, radios solares aspiciant, ut dein cum voluptate possint amicam lucem intueri; eundem in modum, ut quidem arbitror, rerum omnium creator, novissimum hoc opus (2), spectaculum sublimissimum, astrum fulgidissimum (3), Virginem, inquam, omni laude dignissimam haudquaquam ab initio cum aliis creaturis producendam esse censuit. Cum enim per id temporis in quadam infantia (homines) versarentur, nemo splendidissimum hoc atque gloriosissimum jubar, prouti par est, contemplari, et fulgorem inde emicantem ferre potuisset.

Contra si quis contenderet, et cælum, et terram, et mare, atque omnia quæcunque ante Virginem præcesserunt, materiæ vicem obtinuisse, ac propterea prius fcisse producta, ut præsto essent Factori ad elaborandam novam hanc pulcherrimam et incomparabilem formam, innocentissimam nempe Virginem; equidem is non procul a vero aberrare mihi videretur. Si quis etiam omnia illa arboribus comparanda esse diceret, quæ hunc sane pulcherrimum et admirandum fructum dederint; haudquaquam, crediderim, ab eo, quod sentiendum est, iste deflecteret.

Id autem subobscurè innuere mihi videtur et divinum illud oraculum, quod ait: *Terra dedit fructum suum*⁶, terræ nempe nomine designans ea quæ producta fuerant, fructum vero appellans Virginem omni honore dignissimam. Neque enim duabus aut tribus aut etiam decies multiplicatis creaturis, sed longe plurium concursu opus erat ad splendidissimum hoc divinumque cimelium perficiendum.

III. Quanquam cur id affirmo? Profecto rem penitus perpendenti palam fiet, nulla prorsus o creaturis beatam illam, ut oriri posset, indiguissis; nam contra universæ imo creaturæ tum ut conderentur, tum ut deinde ornatu perficerentur, ea indiguerunt. Et sane Virgo omnibus procul dubio causa exstitit restitutionis in melius. Nisi vero futurum id fuisset, neque de universis hisce crean-

quoque Chrysostomi discipulo ac successore in sede Constantinopolitana Proclo (orat. 6 in S. Dei Gentricem, n. 17, Galland. tom. IX, pag. 646). Attende porre sedulo, hic disputari, cur, potiusquam ab initio mundi cum aliis creaturis, formatum posterius lucidissimum hoc sidus fuerit Ergo non minus absurdum est existimare. Deiparam Adam peccatum contraxisse, quam absonum sit reputare eodem peccato infici eam ante ipsum Adæ lapsum potuisse.

dis Conditor plane cogitasset. Quæcunque igitur ante eam fuerunt, ipsius gratia substiterunt; et idcirco (quod sane stupendum est) quæ jam creata erant, ipsa, quæ adhuc erat creanda, ut conderentur, indigebant; ac nova prorsus ratione ipsa sola suos in antecessum peperit parentes. Adeo nemine indiguit!

IV. Sed præterea diversa quoque a cæteris quibuscunque penitus ipsa est. Quid est enim inter creatas res omnes, quod prope ad admirandum hoc artis opus accedat, cujus pulchritudine vel ipse captus fuit Conditor, unde et illud sibi omnium arctissima cognatione devinxit? Etenim, o rem omni admiratione majorem! ut illa sibi mater esset, ipse constituit, veluti ratus, haud aliter innocentissimæ illius magnificentiam satis ostendi posse, nisi summa omnium necessitudo, materna scilicet, qua nihil arctius inter homines aut honorabilius esse novimus, sibimet cum ea intercederet.

Quod vero nostræ quoque formæ illa facta sit particeps, id sane nulla alia de causa factum fuisse dixerim, quam ut iis, quibuscum communem habuit naturam, forma quoque sanctitatis atque honestatis fieret: ut sicut complantati facti sumus similitudini⁷ beatæ illius divinæque imaginis (liceat enim mihi bona cum eximii Pauli venia in hac re verba ejus usurpare), ita et gratiarum ipsius participes essemus (4). Quod itaque eximum hoc supra ordinem naturæ opus, quod simulacrum hoc novo decore fulgens, quæ eo usque gloriæ processit, ut aureum construeretur Deo dignum habitaculum, quod Virgo, inquam, progenita hodierna die fuerit, hoc est, quod salemni conventu celebramus, festum agimus Natalis ejus diem, præcelsum atque augustum mysterium, Virginis nativitatem, fidelibus omnibus annuntiantes.

V. Jamque ad hoc mysterium animum advertamus. Cum universa Deus creasset, pronuntiavit ea valde bona esse (5). Hominem porro rerum harum omnium spectabilium et speciosissimarum principem constituit; neque hoc solum, sed præterea morte et corruptione superiorem effecit, gloriam quoque, e qua seductus (Diaboli) invidia excidit, æqualitatem nempe cum Deo, quantum capax ejus esset, qui e limo eductus fuerat, consequenturum, siquidem impositum sibi mandatum non prætergrederetur. Verum quum ille Creatorem suum derelinquens, seductori se subjecisset; nu-

⁷ Rom. vi, 5.

προϊπάρξαντα διὰ ταύτης ὑπέστη· καὶ ἦν ἄρα τὰ γεγονότα παραδόξως τῆς γενησομένης πρὸς τὸ γενέσθαι δεόμενα, καὶ μόνη καινῶς τοὺς πατέρας προέτεκε· τοσοῦτον ἡ Παρθένος τῶν τὸν βίον προειληφῶτων οὐδενὸς ἐδεήθη.

eorum, quibus contigit ante ipsam vivere, Virgo

Δ'. Ἐτι δὲ καὶ πρὸς πάντα παρήλλακται· τί γὰρ τῶν γενομένων πῶποτε γένοιτ' ἂν παραπλήσιον τῷ ξένῳ τούτῳ τεχνήματι, οὐ τοῦ κάλλους καὶ ὁ πλάστης ἐάλω, καὶ εἰς μέγιστην ἑαυτῷ συνέδησε τοῦτο συγγένειαν; Μητέρα γὰρ τὸ παραδοξότατον γενέσθαι παρεσκεύασεν ἑαυτοῦ, ὡσπερ οὐκ ἀποχορῆν ἄλλως ἠγούμενος ἐνδείξασθαι τὴν τῆς πανάγνου μεγαλειότητα, εἰ μὴ τῇ πρώτῃ τῶν ἐκ συγγενείας οὐκείῳται χρήσαιτο πρὸς αὐτήν, λέγω δὲ τῇ τῆς μητρὸς, ἧς οὐδὲν οὐτ' οἰκειότερον κατ' ἀνθρώπους ἴσμεν οὔτε σεβασμιώτερον.

Εἰ δὲ καὶ τῆς αὐτῆς ἡμῖν μετέσχε μορφῆς καὶ ἡ πάναγρος, δι' οὐδὲν, εἶποιμι ἂν, ἕτερον ἄλλ' ἢ πάντως ἴν' ἀγιασμός καὶ σεμνότης, οἷς κεκοινωνήκε, μορφωθῆ· ἴν', ὡσπερ σύμφυτοι γεγονάμεν τῷ ὁμοιώματι τῆς μακαρίσας καὶ θείας ἐκείνης εἰκόνας (συγχωρήσεις δ' ἂν μοι καὶ Παῦλος ὁ λαμπρὸς ὑπὲρ τούτου τοῖς ἐκεῖνου χρήσασθαι ῥήμασιν), οὕτω καὶ τῶν χαρίτων κοινωνήσωμεν ταύτης. Καὶ γοῦν τὸ ὑπερφυῆς τοῦτι μεγαλοῦργημα, τὸ καινοπρεπὲς ἄγαλμα, ἡ εἰς τοῦτο ἐφθακυῖα δόξης, ὡς καὶ οἰκητήριον Θεῷ χρυσοῦργηθῆναι προσῆκον, ὅτι γεγένηται πανηγυρίζομεν σήμερον, καὶ τῶν ταύτης γενεθλίων τὴν τελετὴν ἐορτάζομεν, μυστήριον ὑψηλὸν καὶ σεβάσιμον, τὸ τῆς Παρθένου γενέθλιον πᾶσι πιστοῖς καταγγέλλοντες.

Ε'. Σκοπῶμεν δὲ ἤδη· τὰ σύμπαντα παραγαγὼν ὁ Θεὸς, ὅτι καλὰ μεθ' ὑπερβολῆς ψηφίζεται περὶ αὐτῶν· τῶν δὲ ὀρωμένων τούτων καὶ καλλίστων ἀπάντων τὸν ἄνθρωπον ἄρχοντα καθιστῆ· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ θανάτου κρείττω καὶ φθορᾶς, καὶ δόξης, ἧς ἀπέτυχεν φθονηθεὶς, ἀπολαύσοντα (6), φησὶ δὲ τὴν ἰσοθειαν, ὅση γοῖκῃ προσῆκεν, εἰ μὴ τῆς δοθείσης ἀποπηδήσειεν ἐντολῆς. Ἄλλὰ τοῦ πλάστου μὲν οὗτος ἀποσκιρτήσας, τῷ δὲ πλάνῳ τὴν ὑποταγὴν ἐγχειρίσας, γυμνός, ἐλεεινός, ἀχμάλωτος, οἷμοι! προῦκειτο, τῆς προτέρας εὐγενείας πάσης ἀφηρημένος· καὶ τὰ καλὰ πάντα ἐκείνα καὶ

Ant. Balletini notæ.

(4) Quod plura dicta de Deipara reperiantur, quæ prorsus soli Christo Domino convenire videntur nihil ille mirabitur, qui universis Ecclesiæ Patribus hanc noverit constanter fuisse sententiam, redemptionis opus eum opere creationis ita comparari, ut quemadmodum ab Adamo et Eva universa hominum generatio futura erat, sic a Christo Domino et Deipara, qui propterea et novi Adami

et novæ Eva nominibus compellantur, nova hominum generatio repetenda sit. Qua de re in Commentario.

(5) Gen. 1, 31. *Viditque Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona.*

(6) Cod. inverso ordine ἀπολαύσοντα φθονηθεὶς.

λίαν καλὰ κατὰ τὴν ἄπταιστον τοῦ Δημιουργοῦ ψῆ-
φον εἰς κατήφειαν ὡσανεὶ μετεποιήθη, τὸν οἰκεῖον
δεσπότην, τὸν ἀνθρώπον λέγω, περιηγκωνισμένον
καθάπερ ἐωρακότα τῷ πολέμῳ· γῆ γάρ, καὶ θά-
λασσα, καὶ ἀστέρων κύκλος, καὶ βουνοὶ καὶ ὄσα
τοῦ Κτίστου πρὸς αἶνον ὁ προφήτης καλεῖ, σιγὴν
ἐπῆνει, μὴ τὸν ὕμνον ἀναβαλλόμενα, ὡς τοῦ πλῆ-
κτου, φημί δὲ τὴν γλῶτταν, τὴν τοῦ ἀλλοτρῆου
κιθάραν κρούειν βιαζομένου· ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς τοῦ
Θεοῦ δόξης κήρυκες οὐρανοὶ σχολὴν ἔχον, καὶ τοῦ
κροτεῖν καὶ διτγείσθαι τὰ λαμπρὰ πρὸς λήθην
ἔχον· καὶ ἀπλῶς ἅπαν ὁ τι καλὸν τὴν ἰδίαν ὥραν
ἀπέθετο, μὴ ἔχοντα ὁ τι φανῆναι καλὰ, τοῦ διερ-
μηνέως, δι' ἔν ἐκείνης ἤκουσαν τῆς φωνῆς, ἐτέροις
προσεσχηκότος ἤθεσιν.

exuerant, quum causa, cur se vetusta exhiberent, jam nulla iis esset, postquam interpres ille, propter quem (Dei) vocem se bona proclamantem audierant (7), aliis affectibus deserviebat.

ζ. Ἐκείτο τοίνυν πᾶσα ἡ τερπνὴ ποιήσις ἡ
ἐκείνη ἄφωνος, ἀκαλλῆς, καὶ οἶον νεκρά. Ἐπεὶ
δ' ὁ παρασχὼν ἑαυτῷ τε καὶ κτίσει τῇ λοιπῇ τῆς
συμφορᾶς τὴν αἰτίαν, τὸ μέγα τοῦτο πλάσμα, ὁ ἄν-
θρωπος ἦν, ἔδει δ' ἐλέους ὑπερβολῇ τοῦ ἀγαθοῦ
Θεοῦ τοῦτον ἐπανελεῖν· τί γίνεται; καὶ τί τερα-
τουργεῖται θαυμάσιον; Ἦν αἰρεῖται πατῆσαι Θεός·
καὶ ὁ τοῦτον ὑποδεξάμενος ἄνθρωπος ἐρευνᾶται, ἵνα
καὶ τῆς δουλείας λύσῃ τὸ γένος, καὶ τὴν καλλονὴν
ἀναζωγραφήσῃ τῇ κτίσει· ἄλλοτε ἄλλων πολλῶν
καὶ μεγάλων ἐπιφανέντων, οἷος ἦν ὁ παραδόξων
αὐτουργός Μωϋσῆς θαυμάτων, καὶ ὁ τοῦ οὐρανοῦ
θυρωρός, ὡς εἰπεῖν, Ἡλίας, καὶ ὁ πολὺς ἄλλος
τῶν σεμνῶν ἐκείνων ἀνδρῶν καὶ προφητῶν κύκλος,
ἀντίδροπος ἦν οὐδεὶς τοῦ ζητουμένου.

janitor Elias, ac reliqua insignium illorum virorum ac prophetarum ingens corona; nemo tamen ipsorum ad id, quod opus erat, idoneus repertus est.

Ὁψὲ δὲ καὶ μετὰ πολλῶν ἡλίου περιόδων καὶ ὁ
καινὸς ἄνθρωπος, τὸ μέγα καὶ ζωογόνον ἀληθῶς
στοιχεῖον, ἡ οὐράνιος ὄρσος, τὸ θεοδόγον σκεῦος,
ἡ καλλίπαις ἐπιλάμπει τῷ βίῳ Παρθένος· καὶ λυ-
ταί· μὲν διὰ ταύτης τῆς συμφορᾶς ἄνθρωπος, καὶ
τὸ πρῶτον ἀναιρεῖται ἄξιωμα, καὶ βασιλικῶς ἐπι-
κάθηται· διαπαίζων τὸν πλάνον, καὶ ἅπερ, ὡς ἄν-
δράποδον, πρὶν εἴλκε δεσμὰ, αὐτὸν δὲ τούτοις τὸν
θηράσαντα περιβάλλει· ἡ δὲ ποιήσις πᾶσα τὴν ἑαυ-
τῆς ἐπιδείκνυται αὔθις εὐπρέπειαν, καὶ τὴν τοῦ
Κτίστου ἠητορεύει μεγαλοουργίαν· ὅτι τὸν ὕμνοπλό-
κον εὗρε, τὸν σοφὸν καταγγελέα τῆς ἐν αὐτῇ ἐπι-
στήμης, καὶ νῦν ἀτεχνῶς τοῖς προφητικοῖς ὑπάκει
λογοῖς, πρὸς αἶνον τοῦ Κυρίου διανισταμένη. Καὶ

Psal. cxlviii, 1 seqq. ° Psal. xviii, 1.

Ant. Ballerini notæ.

(7) Eximia plane sententia, creaturas omnes D
nosse quodammodo, propterea se bonas a Deo ipso
proclamatasse fuisse, quod ad enarrandam homini
gloriam creatoris idoneam forent; qui finis simul
ac deficiat, inutiles evadant ac squalere videan-
tur.

(8) Quomodo *novus homo* exorta Virgo, si Ada-
miticæ vetustatis et ipsa particeps fuisset? Nonne
enim in eadem, ac reliqui, conditione ipsa quoque

A dus, miserabilis, captivus (eheu)! pristinaque
prorsus exutus nobilitate jacebat; atque omnia
illa bona ac valde bona, quum suum ipsorum do-
minum, hominem, inquam, vinculis veluti post ter-
gum manibus, ab inimico subjugatum cernerent,
secundum falli nesciam Domini sententiam, lugu-
brem quodammodo habitum assumpserant. Nam
terra, et mare, ac stellarum corona, et colles, et
quæcunque alia Propheta ad laudandum Creato-
rem invitat⁸, jam silebant, neque referebant hym-
nos, sicuti plectrum, linguam dico, quod extranei
citharam pulsare per vim cogatur. Sed et cæli,
præcones illi gloriæ Dei⁹, languebant otio, et di-
vina magnalia celebrare atque enarrare oblivisce-
bantur. Ac denique venustatem suam bona omnia

B VI. Omnes itaque creaturæ, quæ ad jucundita-
tem creaturæ fuerant, elingues, squalidæ, ac veluti
mortuæ jacebant. At quoniam homo, qui et sibi et
reliquis omnibus calamitatis auctor exstiterat,
tam insigne erat Dei opus, et conveniens erat, ut
excessu misericordiæ ejusdem benignissimi Dei
revocaretur; quidnam sit? et quale prorsus admi-
randum patratum prodigium? Deus ipse in terram
pedes inferre decernit: atque inter homines quis-
piam requiritur, qui illum excipiat, ut genus omne
a servitute liberet, et creaturas universas ad pri-
stinam pulchritudinem reformet. Nam cum alias
alii ac plures illi quidem eximiique apparuissent
viri, cujusmodi fuerunt mirabilium prodigiorum
patrator ille Moyses, cælique ille, ut ita dicam,

Sero tandem, et post multos solis recurrentis
gyros novus ille homo (8), magnum ac vere vivifi-
cans elementum, ros cælestis, vas Deo excipiendo
par, venustissima nempe puella, Virgo in vitam
affulsit; per quam homo quidem et a calamitate
illa liberatur, et pristinam resumit dignitatem, et
deceptorem suum irridens regio loco constituitur,
et iisdem vinculis, quibus uti mancipium antea
constrictus fuerat, nunc eundem prædatorem suum
ipse constringit. Creaturæ autem suum ipsarum
decorem iterum ostentant omnes, et Creatoris sui
eloquenter prædicant magnificentiam. Jam enim
hymnologum, sapientemque invenerunt illius scien-
tiæ interpretem quæ ex ipsis emicat, et nunc uti-

fuisset? Nonne proinde et ipsa exspectasset novum
illum hominem, novamque creaturam, quæ (uti
contextus clamat) in lapsis Adæ filiis nec inven-
niebatur, nec inveniri poterat, digna scilicet quæ
descendentem e cælis Deum exciperet? Nexus
itaque sententiarum necessario postulat, ut B.
Virgo ab infausta primi parentis hereditate, pro-
pter quam nemo excipiendo Deo venienti par esse
poterat, immunis pronuntietur.

que invitanti prophetæ obsequuntur ad laudem Domini assurgentes. Atque, ut uno verbo dicam, ortus Mariæ, semper Virginis ac Dei Genitricis, universalis omnium regenerationis, reformationis, in pristinam venustatem restitutionis, ac renovationis origo apparuit. Tantam nempe gratiarum copiam ortus Virginis secum attulit! Adeo natalis ejus dies gaudium victoriamque omnibus solemniter annuntiavit! Adeo sublime mysticæ contemplationis argumentum præsens festività nobis objicit!

VII. Verum quisnam pro dignitate valeat aut mente concipere, aut lingua enarrare sive decus quo creaturæ omnes per hanc omnium reginam circumvestitæ splendescunt, sive reginæ ipsius magnificentiam, propter quam ei datum est, ut et ipsa Deum in se exciperet habitatorem, et omnia illa splendida ac mirabilia tum sibi tum creaturis compararet?

Cum enim, quo magis sese quis exolit ut Deo similis evadat, eo majorem cum Deo ipso conjunctionem, et consentanea dona inde nanciscatur; ego vero arbitror, Creatorem, ut hominibus palam faceret quam similis Deo esset Virgo, propterea effeci se, ut nova prorsus eam inter ac semet conjunctionis ratio refulgeret, et creaturæ universæ eximia per ipsam gloria circumvestirentur.

Profecto de ipsa videtur mihi prænuntiasse propheta David, ubi cum admiratione clamat: *Quis in nubibus æquabitur Domino, similis erit Deo in filiis Dei* (9)? Nulla enim creaturarum beata Virgine superior est, nulla supra nubium altitudinem ad divinam similitudinem propius ascendit. Sed neque in posterum prorsus ex omnibus erit ullus, qui ad sublimem adeo celsitudinem provehatur. Ipsa enim altissimus mons ille est, *in quo beneplacitum est Deo habitare in eo* ¹⁰. Hinc et illud merito, mea quidem sententia, de Regina nostra quispiam dixerit, quod de Domino præclarus pronuntiavit Habacuc: *Operuit cælos virtus ejus, et sapientiæ ejus plena est terra* (10). Quod si, quemadmodum divinus proclamavit Lucas, *quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum* ¹¹; quam sublimem igitur non solum præ hominibus universis, verum etiam, ut ego quidem dixerim, præ angelis existimare oportet altitudinem illius, quæ Deum in terras attraxit? Quocirca jure merito quispiam sublimissimam hanc creaturam omnibus quibuscunque, Deo solum excepto, superiorem affirmaverit. Atqui simul ac id statuatur, jam et a cælo eam advenisse decernendum est. Quaquaversus enim resonat maximi illius theologi vox, inquiring: *Qui de cælo venit, super omnes est* ¹².

¹⁰ Psal. LVII, 17. ¹¹ Luc. XVI, 15. ¹² Joan. III, 31.

Ant. Ballerini notæ.

(9) Psal. LXXXVIII, 7. Isidorus hic magis cum Vulgata Latina quam cum Græca LXX editione consentit; hæc enim ita bis repetit τὸ τίς τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ; καὶ τίς ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ; Quæ tamen repetitio abest etiam ab Complutensi ac Aldina, et ab Alexandrino codice.

ἵνα συνελὼν εἶπω, ἡ τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας γέννησις ἀναγεννήσεως πᾶσι καὶ ἀναπλασσεως καὶ ὠραΐσμοῦ καὶ ἀνακαινίσεως πέφηνε πρόξενος. Τροσούτων ἡ τῆς Παρθένου πρόδος γέμει χαρίτων! Οὕτως ἡ τῶν γενεθλίων αὐτῆς ἡμέρα χαρμόσουνα καὶ νικητικὰ διεσάπισε πῆσι! Τσοσούτον ἡ παροῦσα πανήγυρις μουσικῆς θεωρίας προτίθησιν ὕψος!

Z. Ἄλλὰ τίς ἂν ἰσχύσειεν ἡ κατ' ἀξίαν ἐνοῦσαι, ἡ γλώττης ἔργον οἰκονομησαί, ἡ τὴν σεμνότητα, ἡν πᾶσα ἡ ποίησις διὰ ταύτης δὴ τῆς παμβασίλιδος ἔχει λαμπρῶς περιβαλλομένη, ἡ τὴν ταύτης μεγαλειότητα, δι' ἣν καὶ Θεὸν ἐνοικον αὐτῇ σχεῖν ἐξεγένετο, καὶ πάντα ἐκείνα προαγαγεῖν, τὰ τε αὐτῇ καὶ τῇ κτίσει λαμπρὰ καὶ περίδοξα;

Ἐπεὶ γὰρ, καθόσον ἂν τις ἐαυτὸν ἀποξέη πρὸς γε τὸ ἐοικέναι Θεῷ, κατὰ τσοσούτον καὶ συμπλοκῆς καὶ δώρων καταλλήλων ἐκείθεν τυγχάνει, ἴν' ὅσον ἡ Παρθένος Θεῷ προσωμοίωται, τοῦτ', οἶμαι, δείξῃ τοῖς ἀνθρώποις ὁ Πλάστης, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ξένη μετ' αὐτῆς αὐτοῦ διέλαμψεν ἔνωσις, καὶ ἡ δημιουργία πᾶσα τὴν ἰσουργίαν δι' αὐτῆς περιέβληται τὴν σεμνοπρεπῆ.

Περὶ ταύτης, ἔμοιγε δοκεῖ, καὶ ὁ προφήτης Δαβὶδ σὺν θαύματι προδιεκωδώνισε, Τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται, φάσκων, τῷ Κυρίῳ, ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ; Θύδὲ γὰρ ἐστὶν ὁ τῶν γενομένων τὴν μακαρίαν ὑπερ, καὶ ὑπὲρ τῶν νεφελῶν ὕψος πρὸς ὁμοίωσιν ἀναβέβηκε θεῖαν ἄλλ' οὐδ' ἂν εἶν τῶν ἐσομένων ἔσται, τῶν ἀπάντων οὐδεὶς, τσοσούτος ὑψωθησόμενος· αὕτη γὰρ ἐστὶ τὸ μετεωρότατον ὄρος, ὃ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ. Ἐνθεν καὶ τοῦτό τις ἀξίως, οἶμαι, προσερεῖ τῇ βασιλίδι, ὃ πρὸς τὸν Δεσπότην ὁ θεσπέσιος Ἀββακούμ· Ἐκάλυψεν οὐρανοῦς ἡ ἀρετὴ αὐτῆς, καὶ τῆς συνέσεως αὐτῆς πλήρης ἡ γῆ. Εἰ δὲ, καθάπερ ἐν Εὐαγγελίοις ὁ θεὸς ἐκήρυξε Λουκᾶς, τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλόν, βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πόσον ἄρα τὸ ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους, φαίην δ' ἂν ἔγωγε, καὶ ἀγγέλους, ὑψηλὸν παρ' αὐτῆς, ὃ καὶ Θεὸν εἰς γῆν κατήγαγε, λογίζεσθαι χρὴ; Διὰ ταῦτα καὶ μάλα σώζων ἂν τις τὸ δέον ἐπάνω πάντων, Θεοῦ πλὴν, τὸ ὑψηλότερον τοῦτο καλέσειε γέννημα· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ἦκαιν ἐξ οὐρανοῦ· ἐπεὶ καὶ ἡ θεολογικωτάτη καὶ πάντα περιηχοῦσα φάσκει φωνή· Ὁ ἐξ οὐρανοῦ ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν.

(10) Habac. III, 3. Isidorus hic nec plane cum Vulgata nostra consentit, quæ habet: *Operuit cælos gloria ejus: et laudis ejus plena est terra*: neque cum LXX, qui legunt: Ἐκάλυψεν οὐρανοῦς ἡ ἀρετὴ (Complut. δύναμις) αὐτοῦ, καὶ αἰνέσεως αὐτοῦ πλήρης (Complut. ἐκλήσθη) ἡ γῆ.

II. Ἐγώ γε μὴν, ἔπει πάλοι κακῶς εἶχεν ἡ γῆ, καὶ ἦν ἅπασα σάλου καὶ μανίας ἐμπιπλαμένη, καὶ ὡσπερὶ σειομένη τῇ ἀμαρτίᾳ, καὶ παρ' ἑαυτῆς ὅπως τι βλαστήσειεν ἀποροῦσα φάρμακον, ἴν' ἐκεῖνο τὸ δεινὸν κατακλύσῃ καὶ ἀποκαθήρῃ τὴν νόσον, ὁ οὐρανὸς εἴποιμ' ἅτι περ ἐλείπετο, καὶ χεῖρα δρέξαι, καὶ παρ' ἑαυτοῦ τι χορηγήσῃ τῇ καμνούσῃ σωτήριον· ὡστ' εἴ τις τὸν κλόνον ἐκεῖνον ἔστησε καὶ τὸ τῆς δσμῆς ἀπήλασεν ἄχαρι τοῦ θειοῦ, οὕτως δὲ ἦν ὁ λαμπρὸς ἰατρὸς ἡ Παρθένος, καὶ οὐράνιος ἂν εἰκότως κληθεῖται.

Ἐμοὶ γὰρ καὶ πρὸς τοῦτο φέρειν ἐκεῖνο δοκεῖ τοῦ θεοῦ Δαβὶδ· Γῆ ἐσεισθή, καὶ γὰρ οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν· οἱ μὲν δὲ, καὶ τῆς ἔσταξαν λέξεως διὰ τοῦτ' ἐδέησε τῷ προφήτῃ, ἴν' ὀποφήνῃ ὡς οὐ θανασίμους ἀφειδῶς ἀνοιγνύμενοι, οἷα πάλοι κατέβραξαν στετοῦς οὐρανοὶ, ὡς ἂν καὶ κιβωτοῦ μικρὰ τοῦ γένους σπέρματα διασωζούσης ἀνθρωποὶ δεηθεῖεν, ἢ μετὰ τὴν σωτηρίαν σάλον ἄλλον εἰς γῆν ἀπέθετο τὸν ἀπὸ τῆς παροινίας, ἀλλ' ἐδλαβῶς πως ἂν εἴποις, καθάπερ οἱ οὐρανοὶ διηθούμενοι τὸ εὐωδέστατον ἄνθος, τὸ περπνὸν δὴ τοῦτο, τὴν Πάναγον, τοῖς ἀνθρώποις ἐνέσταξαν μύρον.

Εἰ δ' οὐκ ἄδηλον εὐμενῶς δι' αὐτῆς πρὸς ἡμᾶς ἐπιβλέψαι Θεὸν, εὐδηλον ἄρ' ὡς κάκεινο περὶ αὐτῆς· Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος· οἶδε πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐξ ἰστούμου κατοικητηρίου αὐτοῦ. Εἰ δ' ὅτι ναὸς Θεοῦ καὶ θρόνος ἡ Πάναγος, ἀναμφισβήτητος πάντη καὶ τοῦτο πάντως δι' αὐτῆν· Κύριος ἐν ναῷ ἁγίῳ αὐτοῦ· Κύριος ἐν οὐρανῷ ὁ θρόνος αὐτοῦ· δι' ἃ δέχουθεν καὶ οὐρανῶν κύμα οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι, κατὰ γε τὸν ἑμὸν λόγον, τὴν Παρθένον προσονομάζων.

Εἰ δὲ τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς Ἀδαμιαίας ἐκείνης μόρας οἱ τῆς Παρθένου γαννήτορες, οὐδὲν τι θεός τῷ λέγει, οὐρανὸν καὶ οὐρανοῦ τὴν μακαρίαν ἀνακηρύττοντι· Ἐπεὶ καὶ γῆ μὲν ἀνίησι φυτὰ, τῆς ἄνω δὲ τὸ πᾶν δρόσου, ἵνα καὶ τέκη, καὶ χρήσιμον ἐκθρέψῃ καρπὸν· καὶ ἀνδριάντα μὲν ἐκ χυσοῦ ἔστιν ὅς συνεστήσατο, οὐ παρ' ἑαυτοῦ δὲ καὶ τὸν

¹³ Psal. LXXII, 10. ¹⁴ Psal. XXXII, 13, 14. ¹⁵ Psal. X, 5.

Ant. Ballerini notæ.

(11) Perpende, quæso, vim argumenti quo Isidorus evincit Mariam esse e cælo. Terra, inquit auctor, peccato infecta languebat, atque adeo pharmacum morbo huic depellendo idoneum gignendi impos erat. Ergo necesse fuit, ut cælum terræ opem porrigeret. Ergo e cælo Maria data est. Ita quidem Isidorus. At vero patiturne hæc argumentatio, ut Maria quoque infecta peccato dicatur? Sane si terra pharmacum malis suis idcirco parare non poterat, quia germina quæ in ea nascebantur, cuncta peccato laborabant, ineptum enim vero erat e cælo quæsisisse remedium, si germen, quod hinc dandum esset, eodem plane

VIII. Sane cum terra olim male prorsus haberet, et tota tumultibus insanoque furore æstuarer, ac peccato veluti quassata esset; in se autem vim non haberet aliquod progignendi pharmacum, quo malum illud elueret, ac morbum depelleret; ego sane dixerim, hoc unum reliquum fuisse, ut cælum manum protenderet, ac terræ laboranti salutarem medicinam ipsam e penu suo suppeditaret (11). Si quis igitur commotionem illam sedavit, et ingratum diri morbi fœtorem depulit, plane egregius hic fuit medicus, ipsa scilicet Virgo, ac cælestis propterea jure vocanda.

Nam illa quoque divini Davidis hæc spectare mihi videntur; *Terra mota est; etenim cæli distillaverunt* ¹³. Existimo autem, prophetam propterea usum esse ea vocæ, *distillaverunt*, ut ostenderet, cælum non quidem apertos ut olim mortiferas effusus pluvias demisisse, adeo ut et arca, quæ generis pauca semina servaret, homines indigerent (quæ tamen arca post allatam salutem aliam iterum turbarum seriem, quæ ex ebrietate duxit initium, in terram dejecit): sed leniter quodammodo ac prope dixerim, quasi suaveolentissimum florem irrorantes, jucundissimum hoc unguentum, innocentissimam nempe Virginem, hominibus instillasse (12).

Præterea cum satis manifestum sit, Deum benigno nos vultu per ipsam respexisse, profecto de ipsa et illud dictum fuit: *De cælo respexit Dominus vidit omnes filios hominum de præparato habitaculo suo* ¹⁴. Cum autem haud ambiguum esse possit, innocentissimam illam templum quoque ac thronum Dei esse, jam et illud putandum est de ipsa dictum fuisse: *Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes ejus* ¹⁵. Quapropter si quis Virginem appellet cælum, aut cælorum filiam, iste profecto, mea quidem sententia, ne minimum quidem a veritate aberrat.

Neque vero quominus beatam illam Virginem et cælum esse, et a cælo prodiisse affirmemus, deterrere nos debet, quod parentes ejus e luto fuerint, et ex Adamitica propagine (originem duxerint). Nam terra quoque plantas utique sursum emittit; at desuper cadentis roris prorsus est, quod bonum aliquem fructum et germinet et ad maturitatem

vicio laborasset.

(12) En qualis e cælis descenderit Deipara, qualis nempe condita fuerit, *flos suaveolentissimus, jucundissimum unguentum, virgo innocentissima*. Quæ quidem apprimè consonant cum iis, quæ in præmissis de Virginis Conceptione sermonibus jam legibus, ubi prima Mariæ conditio æquiparatur modo soli, qui exoritur gratiæ fulgoribus splendidissimus, modo cælo, quod gratia nitescens construitur, modo rosæ, quæ germinat fragrantissima, modo templo, quod vivifico sancto Spiritu cooperante ædificatur, etc.

adducat. Neque aliter se res habet, si quis hominis statuam ex auro effinxerit; neque enim aurum, quasi hoc ex semetipso hauriens, præbet, sed meram artis industriam ipse confert.

IX. Quod vero universis quibuscunque, uti diximus, Virgo longe præcellat, neque imago ulla ipsi similis reperiri in terrestribus possit, hinc licet dignoscamus. Omnia enim quæcunque nascuntur, generantibus opus habent; et sin minus ad aliud quidpiam, certe iis opus habent ad ipsam generationem, quemadmodum et plantæ et animalia omnia manifeste evincunt.

Contra vero Anna, mater veneranda, cum generaret, filia sua indigebat, ut regeneraretur; et eum in utero gestaret, ipsa nova quadam ratione in utero gestabatur. Neque ipsa solum, quæ per preces mater ei fuit, sed ejusdem etiam progenitorum opus habuit, ut ipsam veluti matrem nancisceretur, ad solidam scilicet firmamque formationem assequendam, quoniam prima illa mater (13), cum terra esset ac pulvis, fluxæ erat conditionis, ac ventorum impetu circumagebatur. Neque rursus Adam tantummodo, sed natorum ab ea ingens multitudo usque ad puellam hanc divinam suas quisque matres, utpote imperfectam ac veluti cæcam prolem enixas (14), cum repudiassent, communem hanc matrem quærebant, quæ ad perfectam formam proli tribuendam, et ad lucem impertiendam maxime par foret. Materno itaque utero gestabantur ac formabantur; tumque revera in lucem editi sunt, quando ipsa novo rerum ordine meum quoque Salvatorem ex sese mundo protulit.

Hinc etiam ausit jam quispiam eximium illud de ea pronuntiare, quod lingua tonitru fragore resonans dixit: *Vidimus gloriam ejus quasi gloriam unigenitæ Dei Matris; plena gratiæ et veritatis* (15).

Non ii autem solum, qui olim et ante ipsam exstiterunt, hoc beneficium sortiti sunt, ut ea ratione, quam diximus, ab eadem in lucem ederentur; sed universo quoque, qui post ipsam fuit, electorum populo regeneratio et vera vita, ac splendor lucis per ipsam tributa fuerunt. Sed et insuper ejusmodi beneficia effundere laudatissima Virgo cessabit nunquam, quousque magnus ille et novissimus, et inaccessibilis splendor effulserit, is videlicet, qui fecundissimæ hujus et filiæ et matris et virginis ipse quoque factus est filius.

Quamobrem fas est, verbis paululum immutatis, de ipsa pronuntiare, quod beatus Paulus de Salvatore inquit: *Vita nostra abscondita erat eum ipsa; et quando ipsa apparuit Vita nostra, tunc et nos apparuimus cum ipsa in gloria*¹⁶. Præterea neque

¹⁶ Coloss. III, 3, 4.

Α χρυσὸν συνεισήνεγκε, τὴν δὲ τῆς τέχνης ἐπιτηδεύ-
ότητα μόνην.

Θ'. Ὅτι δ', ἥπερ ἔφημεν, πάντων τε ἡ Παρθένος ἐπάνω καὶ γῆθεν οὐκ ἔστιν εὐρεῖν ἐμπερῆ πρὸς ταύτην εἰκόνα, γινώη τις ἂν ἐνθένδε· ἄπασι μὲν γὰρ τοῖς γεννωμένοις ἀνάγκη τῶν γεννώντων, εἰ καὶ μὴ πρὸς οὐδὲν ἴσως ἕτερον, ἀλλὰ δι' αὐτὴν δῆπουθεν δεῖσθαι τὴν γέννησιν, ὡς ἄρα φυτὰ τε καὶ ζῶα πάντα τρανήν κηρύττει μαρτυρίαν.

Β Ἄννα δὲ ἡ σεβάσμιος μήτηρ ἀναγεννηθῆναι τῆς παιδὸς ἐδεῖτο γεννώσα, καὶ ἦν, ὅτ' ἐκείναι, καινόν τινα κυοφορούμενη τρόπον. Καὶ οὐχ ἡ προσευχῆς αὕτη μήτηρ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ προπάτορι ταύτης ἐδέησεν, ὅσαπερ οἶονεὶ μητρὶ χρῆσασθαι, πρὸς στερέ-
ράν τε διάπλασιν καὶ ἀμετάπτωτον, ὡς τῆς πρώτης ἐκείνης μητρὸς ἐρείψιμον ἐχούσης τὴν σύστασιν, ἐπεὶπερ ἦν χοῦς, καὶ βολαῖς ἠττωμένην πνευμά-
των· καὶ οὐ Ἀδάμ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ πολὺς τῶν ἐξ ἐκείνου σύλλογος τῆς θείας ἄχρι παιδὸς ταύτης, καθάπερ οἰκείας ἕκαστος ἐξωθελικότες μητέρας, ὡς ἀτελεῖ τικτούσας, καὶ οἶον πηρὰ, τὴν καινὴν δὴ ταύτην ἐζήτουν καὶ τελεσιουργικωτάτην καὶ φωτο-
δότιδα μητέρα· ὅθεν ὠδίνοντό τε καὶ διεμορφούντο· καὶ τότε ἀληθῶς προῆλθον εἰς φῶς, ὅτ' εἰς γῆν αὕτη προελθεῖν ἐξ αὐτῆς καὶ τὸν ἐμὸν ἐκαινούργησε Σω-
τῆρα.

Γ Ἐνθεν τοι καὶ κατὰ τὴν βροντόφωνον γλῶτταν ἠαῖρήσειεν ἂν τις λαμπρὸν φθέγγασθαι καὶ τοῦτο περὶ αὐτῆς· Ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτῆς, δόξαν ὡς μονογενοῦς Μητρὸς Θεοῦ· πλήρης Χάρι-
τος καὶ ἀληθείας.

Οὐ τοῖς πάλαι δὲ μόνον καὶ πρὸ αὐτῆς ἢ εἰς τὸ φῶς παρ' αὐτῆς ὃν εἶρηται· τρόπον δεδιώρηται πρό-
οδος, ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ ἀπ' ἐκείνης ἱερῷ συστή-
ματι ἀναγέννησις καὶ ζωὴ ἀληθῆς, καὶ φωτὸς ἑλ-
λαμψίς· ἔτι δὲ καὶ ἑσσεὶ διατελέσει· θλύζουσα τὰ τοιαῦτα ἡ πολυύμνητος, ἕως ἂν τὸ μέγα καὶ τελευ-
ταῖον ἄδυτον ἐπιλάμψη φέγγος, ὃ δὲ τῆς πολυτόκου ταύτης καὶ τοῦτο, καὶ παιδὸς, καὶ μητρὸς, καὶ παρθένου πέφυκε κῆμα.

Δ Ὅθεν εἰπεῖν ἔξεστι περὶ αὐτῆς μικρὸν παρηδή-
σαντας, ὃ περὶ τοῦ Σωτῆρος ὁ μακάριος εἶρηκε Παῦλος· ὅτι Ἡ ζωὴ ἡμῶν ἐκέκρυπτο σὺν αὐτῇ, καὶ Ὅτε αὕτη πεφανέρωται ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτῇ ἐφανερῶθημεν ἐν δόξῃ κἀν.

Ant. Ballerini notæ.

(13) Terram intellige, e qua Adam formatus est.

(14) Videsis Mariam non computari in proie illa imperfecta et cæca, quæ novæ ac melioris matris indigebat.

(15) Joan. I, 14. Adverte hic quoque quamdam originis prærogativam celebrari, quæ nemini præter Mariam communis sit, ac propterea unigenitæ appellationem ipsi tribuerit.

ταῦθα καὶ τὸ τοῦ σεμνοῦ Ἀββακοῦμ οὐκ ἀπεικότως, ἄ μοι δοκῶ, μεθαρμόσειεν ἄν τις· Ἐξήλθες εἰς σωτηρίαν λαοῦ σου, τοῦ σῶσαι τοὺς χριστοὺς σου ἐλήλυθας.

Ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ Ζαχαρίας ἐφῆσεν ὁ θεόπνευστος· Ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους, ἐπιφᾶναι τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθυμένοις. Σκιά γὰρ ἀτεχνῶς ἐκεῖνα τὰ πάλαι, καὶ σκότου μηδὲν ἀποδέοντα· ἄπερ ἅπαντα καὶ ὠδινε παραδόξως ἡ μακαρία πρὸ τοῦ φανῆναι, καθὰ προέφημεν, καὶ γεννηθεῖσα, πρὸς ἀληθῆ γέννησιν ἤγαγε καὶ φῶς ὡσπερ οὐκ ἀνασχομένη, μὴ καὶ ἄλλοις ὧν ἐπλότρησε μεταδοῦναι, λέγω δὲ τὴν φωτεινὴν ὑπαρξιν, οἷόν τι κάλλιστον μύρον, οἷς ἄν κοινωθήσῃ, τὴν παρ' αὐτοῦ χορηγοῦν ἀρετῆν. Ἐντεῦθεν τοίνυν, μυστικόν τινα λόγον, οὐ καλλίπαις μόνον, ἀλλὰ καὶ πολύπαις γέγονεν ἡ Παρθένος, Ἀχάδ ἐκείνου καὶ Γεδεών κρείττων τῆ πολυτεχνίᾳ γνωριζομένη· Θυμαστὸν δὲ οὐδὲν, εἰ τόκους οὕτω καινοῦς, οὕτω πολλοὺς καινοτοκεῖν ὁ λόγος δείκνυσι τὴν Παρθένον, ὅτι καὶ, τὸ καινότατον, τὸν τῶν ἀπάντων ἔτεκε δημιουργόν καὶ τοκέα.

debet, quod prolem adeo novam, adeoque multiplicem et Virgine progeneritam nova illa ratione dicamus, postquam (quod maxime novum est) rerum omnium conditorem ac parentem ipsa generavit.

Γ. Ἄξιον δὲ καὶ τίνων, καὶ ὅπως ἔφυ διαλαθεῖν τὸ πάσης ἡλικίας νουνεχέστερον βρέφος, το γῆς ἀπάσης καὶ οὐρανοῦ πλατύτερον γέννημα, ἡ ὑπερφύτης καὶ ἀπόρρητος Μητρόπαις.

Ἰωακείμ καὶ Ἄννα δυὰς ἐτύγχανον πάλαι τῷ βίῳ δικαιοτάτη· νόμου τε φύλακες ἀκριβεῖς καὶ φιλοσοφίαν φιλοῦντες, ὅση τε ἦθος εὖ ζωγραφεῖ, καὶ οἶκον εἰρηναῖον τίθησι καὶ ἀστασίαστον· σφόδρα τε περιβλεπτοὶ διὰ ταῦτα, καὶ τὸ περιὸν εἰς μετάδοσιν, οἷς ἐδέησεν, ὧν ἐκέκτηντο· ἦσαν γὰρ καὶ πλούτου μετεληφότες βαθέος· Ὅθεν τῶν μὲν ἄλλων ἕκαστος ὑπὲρ αὐτοῦ μόνον τὰ δῶρα τῷ Κυρίῳ προσήγον· οὗτοι δ' ἀφθονίᾳ βίου, μᾶλλον δὲ γνώμης ἐλευθερίᾳ, καὶ πρὸς τὸ γένος φίλτρῳ, αὐτῶν τε ἕνεκα καὶ τοῦ λαοῦ παντὸς διπλῆν ἐποιούντο τὴν προσένεξιν· διὸ καὶ εἰς πρώτους ἐτέλουν τῆς Ἰουδαϊκῆς ἐκείνης καὶ βασιλικωτάτης φυλῆς.

Τούτοις οὖν γάμου μὲν ἦν ἐπιπολὺ κοινωνία, παιδὸς δ' εὐκληρία προσῆν οὐδαμοῦ· τοῦτο δὲ λίαν ἀνιάρῳ ἐδόκει, καὶ πληττον οὐ μικρὰ τὴν καρδίαν· καὶ ποτε γούν, τῆς μεγίστης παρ' ἐκείνοισ ἐορτῆς ἐπιστάσης, τὰς ἐν ἱερῷ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐκόμιζον προσφοράς· ὁ δὲ τῆς ἱερατείας τότε Ῥουδίμ πρὸς λειτουργίαν τελῶν οὔτε λαμβάνει τὰ δῶρα, καὶ ὄνει-

¹⁷ Luc. I, 18, 19.

Ant. Ballerini notæ.

(16) Habac, III, 13. Utrum Isidorus τὸ ἐλήλυθας quod a LXX abest, ideo addiderit, quod ita in Codice legeret, incertum; quod vero scripserit χριστοῦς σου, conjici potest ita eum legisse, cum et Alexandrinus codex ita habeat.

(17) Vide constantem inter genus humanum

immerito quispiam, ut mihi quidem videtur, præsentis rei illud aptaret venerandi Habacuc: *Egressa es in salutem populi tui; ad salvandum christos tuos venisti* (16).

Sed et Zacharias a Deo inspiratus inquebat: *Visitavit nos oriens ex alto, illuminare iis, qui in tenebris et umbra mortis sedent*¹⁷. Umbra enim plane erant antiqua illa, et nihil a tenebris distabant. Quæ quidem omnia mirabili quadam ratione, ut præfati sumus, beata Virgo gestabat in utero, prius etiam quam in lucem ipsa prodiret. Postquam vero genita est, veram iis nativitatem veramque imperavit lucem, quod ferre nempe ipsa non posset, ut cæteri quoque omnes in partem non vocarentur eorum honorum, quorum ipsa dives apparet erat, abundantiam scilicet illius lucis (17), quæ instar optimi unguenti suam eis, quibus fuerit impertita, virtutem participat. Hinc vero plane consequitur, spirituali quadam ratione Virginem sobolis non modo præstantia, sed etiam copia insignem exstittisse, ac multo filiorum numero Achabum illum ac Gedeonem manifeste vicisse. Nec mirum videri debet, quod prolem adeo novam, adeoque multiplicem et Virgine progeneritam nova illa ratione dicamus, postquam (quod maxime novum est) rerum omnium conditorem ac parentem ipsa generavit.

X. Porro operæ pretium fuerit illud insuper perpendere, e quibus et quo pacto nata sit hæc infans omni ætate sapientior, hæc soboles terra universa ac cælo amplior, supra naturam et ineffabiliter Virgo Mater.

Joachim et Anna conjuges erant qui, per omnem sane diuturnam vitam justissimi, custodiendæ legis studiosi, illam diligebant sapientiam, quæ et mores egregie effingit, ac domum pacificam atque dissidiis inaccessam servat, Valde autem conspicui erant tum hisce de causis, tum etiam quod semper præsto illis esset, quod iis distribuerint, qui facultatum suarum ope indigerent; nam et ingentibus affluebant divitiis. Unde cum pro se tantummodo munera Domino cæteri quique offerrent, hi præ divitiarum copia, imo potius præ animi liberalitate et charitate in gentiles suos, tam pro se quam pro universo populo duplicatam exhibebant oblationem. Quocirca inter primores præstantissimæ illius tribus Judæ insignes censebantur.

Hi itaque, quanquam connubii jure jamdiu conjuncti, prolis tamen solatio prorsus destituebantur, quod quidem valde grave videbatur, eorumque corda haud modica tristitia affliciebatur. Atque inde etiam aliquando contigit, ut cum celeberrima festivitas apud illos ageretur, atque oblationes de more ad templum afferrentur, Rubim quidam (18), qui

lapsam ac Deiparam antithesim, ut hæc cen vita et lux aliis etiam dein communicanda exhibeatur, illud vero in tenebris et in umbra mortis sedens cernatur.

(18) Isidorus, ut videtur, *Rubim* seu *Ruben* existimavit nomen proprium sacerdotis, dum alii

tunc sacerdotali munere fungebatur, non modo A δεσι βάλλει· πικροῖς τῶν λαμπρῶν ξυνορίδα, Οὐκ
præclarissimorum conjugum dona non acciperet, ἔξεστι, λέγων, ὁμῶν δῶρα θεῷ προσενεγκεῖν, κα-
sed præterea acerbis eos conviciis impeteret. *Vobis* θότι ἐν τῷ Ἰσραὴλ σπέρμα οὐκ ἐποιήσατε.
inquit, *fas non est munera Deo offerre, quoniam*
semen in Israel non fecistis.

Pupugit hoc dixerunt sanctos illos conjuges, magnumque ingessim luctum, adeo ut orbitatem suam, mœsta ex imo corde suspiria trahentes, acerbè plorarent.

XI. Cæterum, quod tanta exornatis sanctimonia pronum erat, ad Deum qui *potens est filios de lapidibus suscitare*¹⁹, (ambo) confugiunt, animo secum ipsi recolentes, quomodo Sara illa et Rebecca, et Manue uxor, ac plures aliæ post diuturnam sterilitatem prolem dein per preces obtinuerint. Comuni igitur voto præclari conjuges, invicem consilium sibi præbentes, uxor viro suadet non quidem B ad aliquid præter Dei voluntatem molendum, quemadmodum Eva conjugem suum simul ac parentem (19), aut sicut Jezabel ad sacrificandum Astartæ impulit Achaz, sed ut reputet, unum Deum ipsum esse, qui a calamitate possit eripere, atque inde spem foveat, eam sibi prolem concedendam, quæ gaudium non ipsis modo, sed et plurimis aliis afferat. Eadem autem et viro invicem suadenti prompte obsecuta est Anna, non secus ac e domo soceri abeuntem Jacobum Rachel illa et Lia secutæ sunt. Atque ita communi sententia (20), sponsione insuper adjecta, se munus Deo dedicatos prolem quam suscepissent, invicem digressi, cum quadraginta solidos dies in lacrymis, et jejunio, et jugibus precibus transegissent, uterque seorsim C per Dei angelum nuntium accipit tabulæ a Deo scribendæ (21), tabulæ illius scilicet, quæ longe nobilior fuit Mosaicis tabulis; quas utique et ipsas sculpsit æqualis dierum numerus ac simul mons, quemadmodum hic quoque Joachim orantem mons recondit. Sed et locus, qui Annæ precum testis fuit, sedi, in qua versabatur prima parens, respondebat; erat enim hic quoque hortus, quantumquam haud similis decerptus fructus fuerit. Illic enim enata maledictio; novum autem Annæ viridarum lætitiarum protulit.

XII. Cum itaque justis conjuges istis obsecrationibus, ut dictum est, perseveranter insisterent,

¹⁹ Luc. III, 8.

Ant. Ballerini notæ.

contra censuerunt ibi indicari hominem e tribu D *Ruben*, quemadmodum in orationibus Joannis Eubœensis et Petri Argivi videre licuit.

(19) Adam parens Evæ dicitur, quia hæc e costa illius œdificata fuit.

(20) Alii contra, ut ex Joannis Eubœensis oratione patet, putaverunt, Joachimum se ad orandum recepisse, Anna prorsus inscia; unde et hanc inducunt de solitudine sua et conjugis sorte anxiam. Sed jam alias monimus, nil frequentius usuenire, quam ut dum adjuncta, de quibus silet historia, unusquisque sibi effingit, prouti verisimilia videntur, varii in varias abeant opiniones.

(21) Frequentissimum Patribus Græcis fuit, Virginem Deiparum tabulæ a Deo exaratæ comparare; quod et in officiis eorum ecclesiasticis sæpe recurrit. Quemadmodum autem hic Joachimum Moysi

Δάκνει τοῦτο τὸ ῥῆμα τὴν δικαίαν συζυλίαν ἐκείνην, καὶ ὄδυρμόν τιθεῖσι πλήρεις, καὶ στεναγμὸν ἐκ βάρους βαρῶν παρεσκευάσεν ἀφιέναι, τὴν ἀπαιδίαν γοερῶς δλοφυρομένους.

ΙΑ' Ἀλλ' ὁ τιτικοῖς καὶ τηλικούτοις προσῆκε, πρὸς τὸν δυνάμενον ἐκ λίθων ἐγείρει τέκνα καταφεύγουσι θεῶν, Σάρβας ἐκείνης, καὶ Ῥεβέκκα, καὶ τῆς τοῦ Μανωὲ γυναίκος, καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπιμνησθέντες, ὅπως γονῆς δι' εὐχῆς ἔτυχον ἐξ ἀκάρπου γαστροῦ. Παρ' ἀλλήλων τοίνυν ἡ κατὰ ξυνορίας ἀλλήλοις βουλήν παρασχόντες, πείθει μὲν ἡ γυνὴ τὸν ἄνδρα μὴ παρὰ γνώμην τι καινοτομησαί Θεοῦ, καθάπερ Ἡῦα τὸν σύνευνον ὁμοῦ πατὴρα ἐκείνον, ἢ ὡς Ἰεζάβελ θῦειν τῇ Ἀστέρτῃ τὸν Ἀχάβ, ἀλλὰ Θεὸν μόνον τοῦ πάθους ῥύστην νομίσαι, κἀκείθεν ἐλπῖσαι χάρας αἰτίαν γονῆν, οὐκ αὐτοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις πλείστοις δοθῆναι· τὰ δ' αὐτὰ συεισενεγκόντι καὶ τῷ ἀνδρὶ ἠκολούθησε προθύμως ἡ Ἄννα, καθάπερ τῷ Ἰακώβ Ῥαχὴλ ἐκείνη καὶ Λεία, τῆς οἰκίας ἀπαίροντι κθεστοῦ· οὕτω τοίνυν συμπηφισάμενοι, καὶ τὸ τεχθησόμενον δοτὸν Θεῷ ποιήσειν ἐπαγγειλάμενοι, ἀποστάντες ἀλλήλων, καὶ τεσσαράκοντα ὄλας ἡμέρας διηγουκότες ἐν ἄκρῳσι καὶ νηστείᾳ, καὶ συντόνῳ δεήσει, ἐκάνερος ἰδίᾳ παρὰ Θεοῦ ἀγγέλου τὴν τῆς θεογράφου πλάκος δέχονται ἀγγελίαν, πλάκος ἐκείνης μακρῶ τῶν Μωσαίως ὑψηλοτέρας πλακῶν· ἄς δὴ κἀκείνας ἴσας ἐλάττωσεν ἡμερῶν ἀριθμὸς, ἔτι δὲ καὶ ὄρος, ὡς ἄρα κἀνταῦθα καὶ τὸν Ἰωακείμ ὄρος εἶχεν εὐχόμενον. Ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ τόπος ὡς Ἄννης εἶδεν εὐχάρας, τῷ τῆς προμήτορος παραπλήσιον ἦν· παράδεισος γὰρ καὶ ὠδε, εἰ καὶ μὴ κατέλληλος ἐτρυγῆθη καρπός· ἐκεῖ μὲν γὰρ κατάρα, χάραν δὲ ὁ νέος τῆς Ἄννης ἀνῆκε λειμῶν.

ΙΒ'. Τῇ οὖν τοιαύτῃ τῆς εὐχῆς καταστάσει ἐνοδιὰ-τριβόντων, ὡς εἴρηται, τῶν δικαίων, Εἰσηκούσθη

comparatum cernis, tum quia uterque fabulas Dei digito conscriptas accepit, tum quia uterque quadraginta dierum jejunium præmisit, et rursus quia uterque in monte cum Deo versatus est: sic et e monte descendenti Moysi cum legis tabulis suas itidem tabulas e monte referens Joachimum comparatur in Ecclesiæ Græcæ officiis. Sic enim Menipa in festo Conceptæ Deiparæ (9 Dec. ode v): *Descendit e monte Joachim non legis quidem tabulas referens, sed eam, quam lex præsignavit, quamque prophetarum vaticinia cuncta indicaverunt, innocentem Dei Matrem; et gaudio castitæ clamabat: Exaltatum est cor meum* (Κατῆλθεν ἐξ ὄρους ὁ Ἰωακείμ οὐχὶ πλάκας τοῦ νόμου δεξάμενος· ἦν νόμος δὲ προέγραψε καὶ πάσαι προφητῶν ἐδήλωσαν ἀρῶσεις, Θεοῦ ἀγγὴν μητέρα, καὶ σικριτῶν ἀνεβόα Ἐμεγαλύνθη ἡ καρδία μου).

σου ἡ δέησις, φησὶν ὁ ἄγγελος ἑκατέρω, καὶ τε-
χθήσεται ὑμῖν παιδίον, οὗ ἡ δόξα ἐν ὅλῃ διαδρα-
μεῖται τῇ οἰκουμένῃ. Ἐκβαίνει μὲν οὖν εἰς πέρας
τὸ τοῦ ἀγγέλου μήνυμα· καὶ ἡ θεόπαις τὸ κινδὸν
πλάσμα, τὸ νεοφανὲς ὑπέρλαμπρον θέαμα, τὸ νεοθαλὲς
ὠραϊδωτάτον βλάστημα, τὸ ἀειθαλὲς ψυχαγωγικώτατον
σκίασμα, τὸ παγκόσμιον περιήχημα τὸ λαματικώτατον
ἐτέχθη φυτόν.

Ἐξέστι δὲ ἄρα θαρρόντως τοῖς δικαίοις ἐκείνοις
τὸ τοῦ θεοῦ φάναι περὶ αὐτῶν Ἡσαίου· Διὰ τὸν
φόβον σου, Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν καὶ ὠδι-
νήσαμεν καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας σου, ὃ
ἐκνήσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς· γέννημα γὰρ ἦν ἀληθῶς εὐχῆς
καὶ φόβου θεοῦ τὸ σωτήριον τοῦτο κήμα, ὃ θεοῦ
δακτύλῳ ὄνεκφράτοις χαρίτων ἀλλεσι διαζωγραφηθῆ
τε καὶ κατεποικίλθη.

ΙΓ'. Κυθηεῖσθαι δὲ τῆς φαινοτάτης καὶ θείας ταύτης
εἰκόνας, ἔστη καὶ Ἄννα τοῦ κβεῖν· οὔτε γὰρ ἔδει τῇ
μητρὶ ταύτῃ προσθήκης ἐτέρου παιδός, λειτουργήσον-
τος οἶονεῖ τὸ τοῦ πρωτοτόκου ὑστέρημα, ἅτε δὴ τὸ
πᾶν δυναμένου τοῦ γεννηθέντος, οὔτ' εἶχε τίκτειν πα-
ραπλήσιον τῇ Πανάγνῳ. Εἰ οὖν καὶ δεύτερον ἔτικτεν,
ἔδόκει μήτηρ ὀποτέρου ἂν εἴη παιδὸς ἀμφιβαλλομένη·
οὐδὲ γὰρ οἶόν τε τῆς Παρθένου τῆν ἀρετὴν ἔγγιόν που
φανῆναι τῶν ἐν γεννητοῖς ἕτερον· ἐκ δὲ τούτου μέγα ἂν
ἀφρηεῖτο τῆς προσούσης νῦν αὐτῇ δόξης παρὰ τῆς
μονογενοῦς.

Ἄλλως τε οὔτε ἄνθρωποι, οὔτε ἄγγελοι, οὔτε τις
ἐτέρα κτίσις τῆς οὔτω καλλιτόκου μητρὸς καὶ δεύ-
τερον ἐξαγαγεῖν ἔδειτο καρπὸν· γέγονε γὰρ αὐτάρ-
κης ἡ μεγαλοδύναμος καὶ ὑπερφυῆς μόνη παῖς πρὸς
καλλογῆν ἀπάσης ποιήσεως· Ἐν αὐτῇ γὰρ εἶσι,
κατὰ τὸν θαυμασίον Παῦλον εἰπεῖν, πάντες οἱ θιγαυροὶ
τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρουφοι· διὰ ταῦτα
καλῶς Ἄννα ποιοῦσα οὐδένα τοῦ τίκτειν ἐξῆς πεποικηται
λόγον.

Ἄλλ' ἐπῆει μοι καὶ τοῦτο θαυμάσαι, ὅπως κατ'
ἐξοχῆν ἡ τοῦ δικαίου ἐπωνυμία τοῖς θεοπάτορσι
προσενέμηται, ὡς ἐν ταῖς ἱεραῖς δείκνυται τελεταῖς,
ἐνθα τοῦ καταλόγου μεμνημένοι τῶν ἁγίων, παρὰ

¹⁹ Coloss. II, 3.

Ant. Ballerini notæ.

(22) Vide præconium, quo Maria ut *Dei filia* (θεόπαις)
celebratur, conjunctum cum ipsius
plasmatione, cujus gratia dicitur *nova creatura*
(κινδὸν πλάσμα) ; ut scilicet pateat, specialem hanc
prærogativam, qua Deipara *Dei filia* (θεόπαις) no-
minatur, ad ipsam illius plasmationem referen-
dum, non quasi natura sit filia Altissimi, sed quia
filiationis divinæ, quantum pura creatura capax
esse potest ab ipsa sua origine particeps fuit.

(23) Jam alias indicavimus, nihil ad prædican-
dum immaculatum ipsum quoque conceptum Dei-
paræ luculentius dici posse, quam ut ipsa nullo
non tempore Deo amica prædicetur. Hoc autem
encomium et hic habes, ubi Isidorus cum Mariam
appellasset germen speciosissimum *nova ratione*
floreus, quasi id satis non esset, idem germen præ-

utrique angelus adstans : *Exaudita est, inquit, de-
precatio tua : et nascetur vobis puella, cujus gloria
per universum orbem diffundetur.* Et re ipsa subse-
quitur, quod angelus nuntiaverat ; ac nascitur Dei
filia (22), nova illa creatura, novum ad eam diem
spectaculum splendidissimum, novo floreus
speciosissimum germen, semper virens (23), animoque
jucundissimum umbraculum, nomen pervadens
universum orbem, planta salutem omnibus con-
ferens.

Et sane licet justis illis de se ipsis confidenter
usurpare illud Isaïæ (24) : *Propter timorem tuum,
Domine, in utero concepimus, et parturivimus et pe-
perimus spiritum salutis tuæ, quod utero gessimus
super terram.* Vere enim precum et timoris Dei
fructus fuit hic fœtus, qui digito Dei ineffabili
gratiarum venustate sculptus est et multipliciter
exornatus (25).

XIII. Progenita porro fulgidissima ista ac divina
imagine, jam a gignendis liberis Anna cessavit.
Neque enim opus erat huic matri, ut alia sibi ad-
deretur proles, quæ, quod deesset primogenitæ,
quasi suppleret. Nam quæ nata fuerat, cunctis
æquipollebat : aliam vero gignere quæ ad hanc ut-
cunque accederet, jam non poterat. Itaque si et
alteram genuisset, dubitari merito potuisset, utrius
mater esset sobolis. Neque enim fieri poterat, ut
alia prodiret proles, quæ ad nobilissimam Virginis
præstantiam aliquo modo accederet ; ac propterea
magnum passa esset detrimentum gloriæ illius,
quæ modo in ipsam ex unigena illa redundabat.

Præsertim vero cum neque homines, neque an-
geli, neque ulla creatura alia optaret, ut a matre
tam eximæ proles alter jam fructus ederetur. Ad
universarum enim creaturarum decus magnipo-
tens illa, ac naturæ supereminens puella, sola per
se sufficiebat. *In ipsa enim sunt*, ut cum admirando
Paulo loquar ¹⁹, *omnes thesauri sapientiæ et scientiæ
absconditi.* Idcirco sapienter egit Anna, dum de
alia prole deinceps gignenda nihil prorsus curavit.

Sed et illud mihi se offert admiratione dignum,
quo modo Deiparæ genitoribus hæc attributa fuerit
appellatio, ut quemadmodum patet ex sacris li-
turgiæ precibus (26), per excellentiam *justi* cogno-

(24) Is. xxxvi, 18, secund. LXX. Vulgatus autem
veritati Hebraicæ congruentius ; *Sic facti sumus a
facie tua, Domine. Concepimus et quasi parturivimus,
et peperimus spiritum : salutem non ferimus in terra.*

(25) Sanctissima Virgo fœtus dicitur gratiæ
splendoribus Dei ipsius digito efformatus. Hæc
autem ad animam Virginis ex Isidoro referenda
esse, palam est ex iis, quæ superius (cap. 8) præ-
miserat. Idem ergo fuit Mariæ animæ condi et gra-
tiæ jubare exornari. Morosis autem proderit adno-
tasse, hæc subjici per modum glossæ ad eum SS.
Litterarum locum, in quo disserte fit mentio *Con-
ceptionis ; Propter timorem tuum, Domine, in utero
concepimus.*

(26) In Menæis ad diem 9 Septembris in ipso

minentur. Nam præ reliquis omnibus, qui in catalogo sanctorum memorarentur, hos tantummodo sanctos simul et *justos* appellare consuevimus. Num igitur ideo, quod postquam sibi creaturisque universis necessarium subministrarunt, aliam prolem amplius non genuerunt, ipsi soli cognomine *justi* mystice appellati sunt? Vel utique propter istam causam, vel etiam fortasse propter hanc aliam (merito quispiam dixerit), quia et hoc cognominati sunt, quod verissime erant, omni scilicet virtute, quemadmodum ex ipsorum fructu colligi potest, præstantissimi; vel denique quia filia speciosissima, quæ sola inter homines orta est *vera justitia* (27), vicem parentibus reddere pro generationis beneficio volens, illos appellationis hujus participes effecit.

XIV. Hoc itaque modo et ex hujusmodi, ut diximus, genitoribus venustissimum exortum est germen, quod suavi odore suo universum exhilaravit terrarum orbem, atque æstum restinxit cupiditatum, et alimentum supra omnem intelligendi ac dicendum suavissimum præbuit: humana scilicet (prodiit) proles, novitate sua percellens, ac stupenda prorsus: quæ sola homines a Deo miserabiliter extorres (28), quosque neque cælum, neque sol, neque alia res ulla visibilis, imo neque omnes simul creaturæ in hoc conspirantes, (ad Deum) aut reducere aut saltem paululum attrahere potuissent, ipsa ineffabili modo transformavit in Dei membra, cum scilicet divino huic ac mystico corpori ex hominibus tanquam membris compingendo ipsa Dominum tanquam caput imposuit.

Id vero hoc pacto licet perspicere. Ab initio Deus Adamum e terra formavit, atque hujus costa *Adjutorii* (Evæ) mater (29) facta est. Postquam vero lapsi ii sunt, Deus, ut novum conderet hominem, neque terram iterum assumpsit, nam contra terram ut nimis labilem stabat præscriptio, neque membrum aliquod hominis (30), vel universim aliquid hujusmodi; nam (uti quidem videtur) ipse quoque vir, utpote costa imminutus, prætermittitur. Verum enimvero quidpiam aliquid, quod neque e terra primo compactum esset, neque membris deficeret, nihil ex omnibus ad id magis

Α τούς λοιπούς μόνους τούτους άγίους όμοῦ καί δικαίους καλεῖν εἰώθαμεν. Μή ποτε γούν, ώς τό δένον έαυτοῖς τε καί τῆ κτίσει διανενεμηκότες, τῷ μή παιδα λέγω τεκεῖν έτερον, μόνοι δίκαιοι μυστικῶς προσηγορεύθησαν; Ἡ τούτου τοίνυν ένεκεν, ἡ καί διά ταῦτ', άν ἴσως εἴποι τις, ώς ἡ τούτο προσωνομάσθησαν, ό καί έτύχλανον έναργῶς, διά πάσης άρετῆς εὔ ἔκοντες δηλαδῆ, δῆλον δ' εκ του καρπού, ἡ ότι τούς γεννήτορας ἡ καλλίστη θυγάτηρ τῆς εὔτεχνίας άμειβομένη, ἡ μόνη διέκυψεν άληθῆς έν ανθρώποις δικαιοσύνη, τῆς τοιαύτης μετέδωκε προσηγορίας.

effecit.

Β ΙΔ'. Άλλ' οὔτις ἤδη καί εκ τοιούτων, ώς ό λόγος εἰδειξε, πατέρων ἡ καλλίστη γεγέννηται βλάστη, ἡ τῶν οἰκουμένην εὔωδιάσασα, καί τοῦ καύσωνος κατασκιάσασα τῶν παθῶν, καί τροφήν ἡδίστην ὑπέρ νοῦν θρέψασα καί απόρρόητον, ό καινοπρεπης καί έξαισιος άνθρωπος, ός δῆ μόνος τόν άνθρωπον έλεινῶς Θεοῦ χωρισθέντα, έν οὔτε οὐρανός, οὔτε ἡλιος, οὔτε τι τῶν όρωμένων, οὔτ' εἴ γε πᾶσα ἡ κτίσις συνήρχετο, ἡ συναγαγεῖν, ἡ μικρόν τι ψυχαγωγῆσαι δεδύνηται, τούτον ὑπέρ λόγον εις μέλη Θεοῦ μετέπλασε· τῶν γάρ αὐτοῦ μελῶν κεφαλήν έπεκάθησε τόν Δεσπότην.

effecit.

С Ὁ δῆ συνιδεῖν οὔτως ένεστι. Πλάττει μὲν εκ γῆς ό Θεός έν αρχῆ τόν Ἀδάμ, τῆς δέ βοηθοῦ μήτηρ ἡ τούτου κατεβλήθη πλευρά. Ἐπει δ' εκπεπώκασι, οὔτε γῆς αύθις εἰδέθη Θεός, ἵνα νέον άπεργάσθαι άνθρωπον· ώς γάρ εὔπτωτον οἰονεί τόν χούν παραγράφατο, οὔτε μέλους άνδρός, ἡ δλου τοιούτου· ώς εἰοικε γάρ, άτε δῆ τῆν πλευράν έλλιπῆς ό άνήρ, παραρᾶται καί οὔτος. Ἐλλ' ό μήτ' εκ γῆς πρώτον συνέστη, μήτε τι τῶν μελῶν άφήρηται, εἴη δ' οὔδ' άν έν, οὔχ έν τι τῶν άπάντων πρός ταῦτ' οἰκειότερον ἡ ἡ Παρθένος· οὔτε γάρ εκ γῆς, ώς εἰπεῖν, δι' έν έφημεν τρόπον, καί ὑπέρ άπασαν κτίσιν τελειοτάτη,

Ant. Ballerini notæ.

titulo festi peragendi legitur: Τῶν άγίων καί δικαίων θεοπατόρων Ἰωακείμ καί Ἄννης: *Sanctorum et justorum Joachimi et Annæ Domini progenitorum*. Et in Tropario ad finem Vesperar.: Τῶν δικαίων σου, Κύριε, τῶν μνήμην έορτάζοντες, δι' αὐτῶν σε δυσωπούμεν, σώσον τὰς ψυχὰς ἡμῶν. *Justorum tuorum memoriam celebrantes, per ipsos te humiliter exoramus, salva animas nostras*. Idem passim recurrit in dimissoriis liturgiæ et officiorum, ubi Joachimum et Annam antonomastico *justos* appellatos videre est.

(27) Vigilantissimo verbo διέκυψεν usus est Isidorus, quod scilicet ad rei, qua de agitur, originem atque exordium refertur. Et sane nisi ad originem Mariæ id referas, qui facile admiserit, ut ipsi soli justitia tribuatur? Verum nec illud consideratione vacat, quod Maria non *justa* sed *justitia* ipsa appellatur, quo nempe innuitur, justitiam ita Deiparæ inhæsisse semper, ut nunquam Mariam nisi justitia exornatam reperias, aut cogitare possis. Denique licet hic rursus perpendere quod alias monui, quam vane

ii interpretentur Patrum sententias, qui propositiones *exclusivas* rigidissime sic accipiunt, ut eas ad communem fidelium, quorum auribus insonabant, sensum exigere negligant. Nonne enim plane blasphema dicenda esset hæc Isidori propositio, qua de sola Maria dicitur, exortam *veram justitiam* fuisse? A pari igitur non ad Mariæ ignominiam pertrahenda surt quæ exclusive de Christo Domino etiam in sacris Litteris dicuntur (1 Petr. 11, 22): *Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus*.

(28) En tibi rursus Virginem Deiparam plane ab iis sejunctam, qui a Deo extorres utique ob primam originalem labem describuntur.

(29) Sicut superius (cap. 9) terram auctor dixerat parentem Adæ, quia hic e terra plasmatus fuit, eundem in modum hic costam Adami, et qua formata est Eva, ipsius Evæ (adjutorii scilicet a Deo Adæ provisi) matrem appellat.

(30) Nempe sicut condita fuit Eva e membro Adæ.

τοῦτο τῆς νέας λαμβάνει δημιουργίας ὄργανον, ἵνα Α καὶ μετὰ λαμπρᾶς τῆς προσθήκης τὸ δάνειον ἀποδῶ, λέγω δὲ τὴν πλευράν· καὶ διὰ τοῦτο γεννᾶται ὁ νέος Ἀδὰμ, ὁ ἐμὸς Χριστός, οὐ τέλειος μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ ὑπερτελής, παρὰ τῆς ἄρτι γεννηθείσης τελείας, ἴσα φημί κατ' ἀνθρώπους, θεόπαιδος καὶ μητρὸς, ἥπερ ἐντεῦθεν μέλη Θεοῦ ἡμᾶς ἀπειργάσατο.

oppido et super perfectus ex ea, quæ perfecta (32) (quo ad scilicet pro humana conditione licet) recens nata est, quæ Dei filia est et mater, quæque exinde nos Dei membra effecit.

18'. Ἐἴεν. Ἄπει μὲν οὖν τοῖς γενομένοις καὶ τὸ λείπον ἀκολουθεῖν ἀνάγκη, ἢ φθορὰ δηλαδὴ, ἄνευ μέντοιγε τῶν ἀσωμάτων, οἷς ὁ Πλάστῃς ὑποστήσας καὶ ταυτα, μὴ πρὸς τέλος ὄρῃν ἐχαρίσατο, ἵν' ἡ πολυποικίλος αὐτοῦ σοφία κἀντεῦθεν, οἶμαι, φανερωθῆ, ὅτι τῶν ὑπὸ γένεσιν ἕνια μὲν φθορὰν ἐπισπεύδειν, τῶν δ' αὐτῶν ἕτερα διχμῆν ἐδημιούργησεν ἄφθαρτα.

Τὴν πάναγνον δὲ, εἰ καὶ μηδενὶ τῶν γενητῶν τῆν τοιαύτην ἀνάγκην διαφυγεῖν ἐνῆν, πόθεν ἂν τις τοῦτῃ γε ὑποπίπτειν τῷ πάθει δοίη δικαίων, ἤ γε γενομένης, ἀληθῆς πᾶσιν ἀνάπλαις ἐπὶ γνησσε καὶ ζῶῃ, ἥπερ ὁ λόγος ἔδειξε φθᾶσα; ὡς γὰρ οὐδενὸς τῶν οὐκ ἐπαινουμένων ἀνθρώποις δέδεικται κοινωνός, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλων ἀγιωτέρα μόνη, καὶ μόνην ἐχρῆν μὴ τοῖς ἄλλοις τῆς κοινῆς κοινωνεῖν δυσκληρίας· ἀλλ' ἔδει γ', ἐπεὶ τηλικαύτη γεγέννηται μήτηρ οἰονεὶ γενέσεως καὶ πηγῆ, δι' ἣν εἴρηται λόγον, γένεσιν μόνον αἰετὸ κατ' αὐτὴν καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι· καθὰ καὶ ἄγγελοι, ὧν ὑπερέτερα καθίσταται, γέγονότες, ἀθάνατοι μένουσι καὶ φθορὰς ἀνώτεροι.

psa in perpetuum, quamvis creata, existentia et esset et prædicaretur; non secus ac ipsi quoque angeli, immortales permanent, et corruptionis immunes.

17'. Ἀλλ' ὁ λόγος, ὅτι οὐχ οὕτως, ἵν' ἡλίου διαδειχθῆ τηλαυγέστερον ἢ τῆς Ἡερθενου μελαλειότης· ὅτι, τῆς ἐνύλου λαχοῦσα μοίρας, δῆλον δ' ἐξ ὧν τὸν

Aut Ballerini notæ.

(31) Plus semel apud Patres tum Græcos tum Latinos hæc sententia recurrit, nempe pro costa, Adæ subtracta, e qua mulier est ædificata, ipsi Adæ uberem frctam fuisse restitutionem, cum vicissim ex sola substantia mulieris, Mariæ videlicet, novus Adam ædificatus est.

(32) Ecce tibi Mariam, natam perfectam, cum reliquos omnes superius (cap. ix) auctor traduce ret tanquam prolem imperfectam.

(33) Genties ac millies apud Patres hoc principium tanquam inconcussum reperies, existimandum non esse, Virginem Dei parum iismalis obnoxiam esse potuisse, ad quæ depellenda divinitus tanquam Filii sui cooperatrix prædestinata fuerat. Quod quantum in rem præsentem faciat, facile quisque intelligit.

(33) Aut debes affirmare peccatum originale non esse recensendum inter ea, quæ in hominibus laude carent, aut certe fateberis, hic disertissime affirmari, beatam Deiparam peccato originali obnoxiam non fuisse. Hic autem ad Mariam aperte translatum illud cernimus, quod de Christo Domino scripsit Apostolus (Hebr. iv, 15): Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine

accommodatum præsto esse poterat, quam Virgo, neque enim, ut ita dicam, e terra hæc fuit, quemadmodum præfati sumus, et præ omnibus creaturis perfectissima fuit. Hoc ergo Deus novæ creationis instrumentum assumit, quo illud etiam, quod ipse acceperat, costam videlicet, maxime cum sænore redderet (31). Atque hinc novus Adam, Christus meus nascitur non solum perfectus, sed

XV. Hæc hactenus dicta sint. Jam vero omnia quæcunque condita sunt, defectioni seu corruptioni necessario subjiciuntur, si incorporea tamen excipias, quibus Creator in ipsa eorum conditione largitus est, ut nullum unquam finem attingerent; quod ideo factum puto, ut hinc quoque multiformis ipsius elucesceret sapientia, dum eorum, quæ ortum habuerunt, quædam ad corruptionem properarent, quædam vero ut perpetuo consisterent incorruptibilia condidit.

Verum etiamsi nulla e creatis rebus huic se necessitati subducere posset; quomodo quispiam concesserit, huic malo innocentissimam quoque obnoxiam exstitisse Virginem (33), qua exoriente, quemadmodum jam ostensum est, vera creationis redingratio, ac vera vita omnibus effloruit? Nam quemadmodum prorsus exsors eorum omnium, quæ in hominibus non censentur laude digna (34), atque insuper sola ipsis angelis sanctior apparuit; sic etiam oportebat, ut sola communis reliquis omnibus miseris expertus esset (35); atque hoc saltem ei debebatur, ut quoniam singulari ea conditione progenita est, ut veluti mater ac fons (qua superius diximus ratione) existentis omnium esset, sic et prædicaretur; non secus ac ipsi quoque angeli, immortales permanent, et corruptionis immunes.

XVI. At ratio, quare hæc non ita se haberent, ejusmodi est, ut sole lucidius se prodat Virginis magnificentia. Nam corpoream naturam sortita (id

absque peccato.

(35) Summa hujus argumentationis est; Nihil omnino eorum, quæ in reliquis hominibus sunt vituperabilia, in Maria deprehensum est; ergo Maria infaustæ hominum sortis pariceps esse non debuit, scilicet corruptionis, de qua hic sermo est. Idem argumentandi genus usurpatum vidimus a Paschasio Ratberto (vid. Monit. ad Chartam donationis Ugonis de Summo, n. 8, sup. pag. 10) ita arguente: Maria immunis fuit a peccato originis; ergo et a pænis ejusdem peccati, partus scilicet doloribus immunis fuit.

Quamquam vero Isidorus non ita disputet, ut demum concludat, Deiparam reipsa mori non debuisse, uti ex sequenti paragrapho apparet; non tamen illud inficiatur, quod hic loco principii posuit, ab ea scilicet abfuisse omnia quæcunque in hominibus laudabilia non censentur. Immo ratione stum ab Isidoro, tum ab aliis Patribus hac occasione excogitatæ, ut causam mortis beatæ Virginis aliquam assignent, evidenter ostendunt, immunitatem ejusdem ab omni plane peccato iisdem plenissime persuasam fuisse.

vero manifestum ex eo est, quod communem hominum conditionem in illis, quæ a reprehensione absunt, non aufugit) sublimiora tamen quam ipsa illa ac præcelsa natura, angelico scilicet, ipsa præstitit. Si enim corruptioni nullo modo obnoxia fuisset, jam diversæ ab humana, ac immaterialis esse naturæ videri potuisset (36), neque tanta admiratione digna forent sublimissima illa, quæ innocentissima Virgo gessit.

Quod si humus innocentissimæ illius corpus sacratissimum exceperit, non ipsum tamen, sicut corpora nostra, absumpsit; verum exceperit illud quidem, utpote ex se ipsa compactum; sed ut simul palam faceret, inter humana corpora peculiari illud excellentia præditum, et quædam simillimum Dominico corpori fuisse, non diu apud se retinere illud potuit, quemadmodum latius in sermone de beatæ Dormitione jam ostendimus (37).

Si quis porro hic contendat, corruptionem propterea Virgini tribuendam non esse, quia nempe corpus illius, secus ac de nostris corporibus fiat, corruptioni reipsa obnoxium non fuit, nos utique contradicentes non habebit (38).

XVII. Cæterum nomen corruptionis non illi tantummodo tribuitur, quæ corpora dissolvit, sed alteri quoque, quæ animas inficit. Et corporis quidem corruptio dici debet ordinis, quo ipsum continetur, disruptio, et in ea (elementa), e quibus constat, resolutio. Corruptio vero animæ fuerit abalienatio a Deo, et affectio contra naturam illi adhærens, quibus perfruendis nata non est; et hoc, ut ita dicam, utrique mors est, compaginis sibi consensuæ dissolutio. Quæquam si invicem alio modo conferantur, haud incunctim quispiam forte dixerit, contraria ratione mortem utrique obtingere. Quandoquidem, ut diximus, corpori mors est resolutio in elementare ac primum sui principium; e converso autem mors animæ est ab eo, qui vere est principium primum, recessio.

Porro, ratione habita hujus corruptionis quæ in anima consideratur, si quis alius, certe innocentissima illa corruptionem nullam admisit. Et sane nemo hominum exstitit, qui ab omni peccato prorsus integer fuerit, præter illum novum, inquam, hujus Beatæ Filium, qui solus (39), utpote

των ανθρώπων ἀδιόβλητον οὐ διέφυγε νόμον, τῆς ἀμιγούς καὶ ὑψηλῆς, λέγω δὲ τῶν ἀγγέλων, ὑψηλότερα διεπράξατο φύσει· εἰ γὰρ καὶ φθορᾶς ἐδείκνυτο κρείττων, ἐτέρας ἂν εἶναι παρὰ τὸν ἀνθρώπον αὐλοῦ δημιουργίας ἐδόκει· καὶ οὐκ ἂν ἦν οὕτω θαυμαστόν, τᾷ ὑψηλᾷ τῆς παναμώμου διεργασμένης ἐκεῖνα.

Εἰ δὲ τὸ παναγέστατον ὑποβεβημένη γῆ τῆς παναγίου σώματος οὐκ ἀνήλωκεν, ὡς τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὅτι μὲν παρ' αὐτῆς, διὰ τοῦτ' ἐδέξατο· ὅτι δ' ἦν δεῖξῃ κρείττον ἢ κατὰ τὰ ἀνθρώπινα σώματα, καὶ οἶον καταπολὺ τῷ δεσποτικῷ εἰκέναι σώματι, οὐ παρακκτέχειν ἔσχεν ἐπιπολὺ, ὡς διεξοδικώτερον ἐν τῷ περὶ τῆς κοιμήσεως τῆς μακαρίας δείκνυμεν λόγῳ.

Εἰ τοίνυν διὰ ταῦτα μὴ συγχωρεῖν τις ἐνταῦθα βούλεται τὴν φθορὰν, λέγω δὲ, τῷ μὴ καθάπερ τὰ ἡμέτερα διεφθερόναι κακείνο, οὐκ ἀντιλέγοντας ἔξει καὶ ἡμᾶς.

IZ'. Ἄλλως δὲ καὶ ἡ τῆς φθορᾶς προσωνομία οὐκ ἐπὶ σωμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ψυχῆς κατηγορεῖται. Καὶ σώματος μὲν ἡ τῆς συνεχούσης τάξεως διάλυσις, καὶ πρὸς ἐκεῖνα, ὅθεν συνέστηκεν, ἀναχώρησις· ψυχῆ δὲ τοῦτ' ἂν εἴη φθορὰ, ἡ θεοῦ ἀλλοτριωσις, καὶ πρὸς ἃ μὴ πέφυκε παρὰ φύσιν οικειωσις· καὶ οἷον εἰπεῖν, τοῦθ' ἑκατέρῳ θάνατος, ἡ τῆς καταλλήλου διάξευσις ἀρμονίας, εἰ καὶ πρὸς ἄλληλα τρόπον ἕτερον, ὡς ἂν φαίη τις ἴσως, ἀκατάλληλος ἑκατέρῳ συμβέβηκεν ἡ τελευταίῃ· ἐπειτέρ, ὡς ἔφημεν, σώματι μὲν φθορὰ ἡ πρὸς τὴν στοιχείωδην καὶ πρώτην αὐτοῦ ἀρχὴν ἀνάλυσις, ψυχῆ δὲ θάνατος τοῦναντίον ἡ τῆς πρώτης ὄντως ἀρχῆς ἀπόστασις.

Πλὴν κατὰ γὰρ τὸν εἰρημένον τῆς φθορᾶς, ὅς ἐνθεωρεῖται τῇ ψυχῇ, λόγον, εἴπερ τις, ἡ παναγίος φθορᾶς ἀνεπίδεκτος. Πάντη μὲν γὰρ τῶν ανθρώπων οὐδεὶς ἀμαρτίας ἡστίνουσοῦν ἄψαυτος γέγονεν, ἐκείνου διχα, τὸν καινὸν φημι τῆς μακαρίας τόκον, ὃς μόνος οἶα θεάνθρωπος ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν,

Aut Ballerini notæ.

(36) En tibi rursum inculcatum, omnia quæ naturæ humanæ sunt propria, in Maria fuisse, excepto tamen peccato, adeo ut, servata proportione de Deipara illud valeat, quod de Christo solemne fuit celebrare, humanam eum naturam assumpsisse, non culpam.

(37) Ex his patet, hunc sermonem ab Isidoro, postquam alium in Deiparæ Dormitionem (quem inferius dabimus) jam conscripserat, habitum fuisse. Id vero sedulo notandum est; nam, ut suo loco videbimus, novum inde nobis præhebitur indicium, quo probetur, memoratam homiliam in Virginis Dormitionem recentioris Græculi opera ineptissime interpolatam fuisse.

(38) Alios reperite est inter Patres, qui ideo a

morte Deiparam exemptam non fuisse affirmant, ne phantasiastis occasio negandi incarnationis Dominicæ veritatem præberetur. Hæc porro et alia hujusmodi (de quibus in Commentario) quæ Patres disputare solent de Deiparæ morte et conditione corporis ejus in sepulcro, manifesto ostendunt, ideo Patres alias atque alias causas, propter quas Deipara mortem gustaret, excogitasse, quia a communis omnium mortis causa, primæva scilicet culpa, eam alienam existimabant.

(39) I Petr. II, 22. En validissimum illud, ut putant, argumentum adversus immunitatem Deiparæ a labe originalis peccati: neque advertunt, eodem jure ea verba urgeri posse quo consueverunt, Deiperam peccatum fecisse et dolum inventum esse

οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· κατὰ δὲ τὸ μηδὲν ἁμαρτεῖν οὐδαίς τῆς πανάγνου μᾶλλον τὴν πρὸς Χριστὸν ἐμφέριαν φέροι· ἴδει γὰρ μείζον ἢ τινὰ τῶν ἀπάντων τὴν τεκοῦσαν ἀφομοιοῦσθαι τῷ ἐξ αὐτῆς οὐκοῦν ἀνθρώπων μὲν πάντων ἢ πάναγνος, καὶ οὐδ' ὅσον λογίσασθαι, ἀνωμολόγηται καθαρωτέρα, καὶ διὰ τοῦτο μόνη πρὸς τούτους ἀφθαρτος πάντως.

Ἄγγελοι δὲ πάσαι μὲν ὅτι περιπίπτειν εἶχον τῇ κατὰ ψυχὴν προαποδοθείσῃ φθορᾷ, ὁ πάντων τῶν τῆς ἐκείνου μανίας ἐξ ἐκείνου καὶ δι' ἐκείνου μεταειληφῶτων ἐπέκεινα θεοῦ χωρισθεῖς δεῖκνυσιν ἐναργῶς ἀσώματος, ὅς ἐκ τῆς ἄνω καὶ φωτεινῆς ἀξίας, τὴν κάτω καὶ ζοφερὰν εἴληψε τάξιν· ὅτι δ' ἀτρέπτοι μένουσι νῦν, μετὰ τὸν ἀπόρρητον τῆς Παρθένου τόκον εὐρχεῖναι πιστεύεται. Εἰ δ' ᾧ καὶ ἄγγελοι συνέπεσον, τούτου κρείττων ἢ πολυμήνητος πεφάνερωται, ἔτι δὲ καὶ ἀτρέψαν παρέσχεον ἐκαίνοις, ταυτὸ δ' εἰπεῖν ἀφθαρσίαν, καθ' ὃν φαμεν ἐπὶ ψυχῆς τῆς φθορᾶς λόγον· κἀκείνων ἄρα μακρῶ μέρει βελτίων ἢ πάναγνος. καὶ τούτῳ γε ἀφθαρτέρα τῷ μέρει.

ruptibilitatem appellem), profecto etiam istis longe excellentior fuit innocentissima, et ex hac saltem parte fuit incorruptibilior (41).

Ant. Ballerini notæ.

in ore ipsius. At non ita Patrum nostrorum sapientia, non ita sensus matris Ecclesiæ. Ecce tibi duo illa invicem conjuncta: *Christus solus ab omni peccato prorsus integer fuit*: et paulo infra: *Sola Virgo Deipara fuit plane incorruptibilis, scilicet integra a peccato*: de hac enim corruptione sermo est. Imo ex eo quod solus Christus prorsus integer fuerit a peccato, cernis auctorem concludere, Deiparam quoque SOLAM peccato cuius inaccessam existere debuisse. Curnam? Propterea, inquit, quia maxima, quæ haberi protuit, cum Christo similitudo Deiparæ inesse debuit, proindeque hæc Christi Domini prærogativa potius quam a sui consortio Deiparam sanctam repellat, imo postulat ut ipsi (quantum eorum, quæ Dei simul et hominis propria sunt, particeps esse potest purus homo) fuerit communis, ac solæ Deiparæ inter puros homines tributum id fuerit, quod soli Christo, qua Deus homo est, reservatur.

(40) Quod auctor dicit μετὰ τὸν ἀπόρρητον τῆς Παρθένου τόκον, vertendum, putavi, per ineffabilem partum Virginis; tum quia præpositio μετὰ saltem poetice pro eo usurpatur quod est Latine propter; tum quia, etiamsi velis vertere post, referri id non incommodo potest ad ordinem non quidem temporis, sed causalitatis. Hoc pacto proponitur hic nobis sententia, in quibusdam etiam catholicis scholis recepta, de gratia angelis intuitu meritorum Christi collata, non vero opinio nusquam audita de angelis ante Christi Salvatoris adventum nondum in gratia firmatis.

(41) Cur, inquires, Isidorus, veluti sententiam suam coarctans, dicit Deiparam SALTEM EX HAC PARTE incorruptibilem magis quam angelos fuisse? Responsio petenda est e contextu, in quo videre licet doctrinam catholicis scholis communissimam. Sane quemadmodum scholæ puritatem attendunt per recessum a peccato; ita Isidorus cum animæ mortem ac corruptionem in peccato collocasset, incorruptionem definit per recessum in peccato. Hinc sicuti sanctus Thomas (1, dist. xvii, q. 2, art. 4, post resp. ad 3) ex eo principio concluderat:

Deus homo, *peccatum non fecit, neque dolus inventus est in ore ejus*. Quod vero pertinet ad hanc ab omni peccato immunitatem, nemo magis, quam innocentissima illa, similitudinem cum Christo gessit; oportebat enim, ut plus quam alius quilibet, Genito Genitrix assimilaretur. Merito igitur eadem illa innocentissima quibuslibet hominibus, quantum neo fari licet, purior prædicatur; ac proinde sola inter homines fuit plane incorrupta.

Quod autem pertinet ad angelos, jam vero in eam, quam superius innuimus, animæ corruptionem prolabi olim eos potuisse, luculenter sane ostendit alienatus a Deo spiritus ille (diabolus), cunctis insaniam ipsius sociis et ex illo ac per illum mali consortibus supereminens, qui e superna ac splendida dignitate lapsus ad inferam ac tenebriocosam sedem detrusus est. Quod vero nunc angeli immutabiles perseverent, id per ineffabilem Virginis partum assecuti putanti (40). Si ergo Virgo omni laude dignissima præstantior illo apparuit, quocum angeli lapsi sunt, insuper vero reliquis contulit immutabilitatem (ut sempe juxta ea, quæ de animæ corruptione præmissimus, sic eam incor-

Quia in beata Virgine fuit depuratio ab omni peccato, ideo pervenit ad summum puritatis; sic Isidorus pronuntiavit (supr.): *Sola (Deipara) inter homines fuit plane incorruptibilis*. Porro si summum puritatis, plane incorruptibile constituitur in cujusvis peccati absentia, jam si plures sint qui omni peccato caruerint, profecto ex hac parte non potest esse alter altero purior aut incorruptibilior, cum absurde fingatur summum summum majus. Atqui sancti angeli nullo unquam peccato inquinati sunt; ergo, siquidem ratio solum habeatur actualis a peccato immunitatis, cum angeli quoque summum puritatis attigerint, concipi utique non potest quispiam purior angelis, sicut nec angelus angelo purior. Est tamen alia ratio, propter quam vel inter eos, qui nullo unquam peccati nævo infecti fuerint, alius alio purior esse et dici possit. Spectari enim potest recessus a peccato non modo quoad actum, sed etiam quoad potentiam. Et sic purior erit, qui a peccando remotior, atque in bono firmior exstiterit. Proinde S. Thomas (l. c.): *Augmentum puritatis est secundum recessum a contrario; et quia in beata Virgine fuit depuratio ab omni peccato, ideo pervenit ad summum puritatis; sub Deo tamen, in quo non est aliqua potentia deficiendi, quæ est in qualibet creatura, quantum in se est*. Quod idem sic deinde repetit (1 dist. 44, q. 1, art. 3 ad 3): *Duritas intenditur per recessum a contrario: et ideo potest aliquid creatum inveniri, quo nihil purius esse possit in rebus creatis si nulla contagione peccati inquinatum sit: et talis fuit puritas beatæ Virginis, quæ a peccato originali et actuali immunis fuit. Fuit tamen sub Deo, in quantum erat in ea potentia ad peccandum*. Ergo siquidem profitendum sit, quod exploratissimum haberi debet, Deiparæ firmiorem, quam angelis, in bono stabilitatem a Deo collatam; ac proinde remotiorem ipsam, quam angelos, a contrahenda labe servatam fuisse; eo ipso habemus, cur purior ipsis angelis jure celebrari possit. Atqui hoc nimirum est, quod Isidorus contendit, atque ad id conficiendum eo utitur argumento, immutabiliorum et

D

Omnibus igitur rationibus perpensis, laudatissima illa non modo incorruptibilis, quo diximus modo, prædicanda est, sed insuper angelicis quoque ordinibus hujus, quam meminimus, incorruptibilitatis fuit auctrix, quemadmodum præterea et rebus omnibus, de quibus dictum est, existentiae causa exstitit.

XVIII. Verum quo tandem quispiam nomine, ne quid nimis infra dignitatem fari videatur, sacratissimum hoc ac plane dignissimum, quod Deus efformaverit, germen compellare possit? Aut quibus eam laudibus undique exornemus, a qua tantis beneficiis cumulati sumus? Si ita vobis, fratres, quemadmodum certe et mihi, videtur, pro acceptis ab ea beneficiis simul cum angelis (nam et angelos hymnis purissimam illam celebrare mihi certum est) divinum illum nuntium Deiparæ repetamus *Ave, gratia plena* ²⁰, per quam omnis creatura gaudet; *Dominus tecum*, qui tibi adfuit et ante vitam, et cum genita es, et ante salutationem, et in illa et alio modo post illam (42). Pro beneficiis autem, quibus ab ea ditati sumus, nosmetipsos in ea servemus novitate, quam per regenerationem adepti sumus; neque enim alia re magis innocentissima illa delectatur. Quod utinam assequi mereamur, precibus intemeratissimæ atque immaculatæ Dei Filiae, ad gloriam omnipotentis et sanctæ Trinitatis cui gloria debetur in sempiterna sæculorum sæcula. Amen.

SERMO II.

In ingressum immaculatissimæ Dominæ nostræ Dei Genitricis et semper virginis Mariæ ad Sancta sanctorum.

I. Quemadmodum si sacram mensam tunc solum adeundam quis arbitraretur, cum ea omnia, quæ tam sublimi mysterio consentanea sunt, accurate servare sibi videretur, nunquam, ut opinor, ad cœnam divinam accederet: (quomodo enim homo, qui neque si unam tantum diem vixerit ²¹, uti sacra oracula loquuntur, sine macula esse creditur, mundissimum illud terrenisque omnibus sublimius condigne attingere unquam videantur?) ita quisquis sermonem sibi præstituat efferre, qui purissima (43) illa et Dei Verbi Genitrice condignus sit, nihil enim vero a mutis piscibus distare videbitur. D

²⁰ Luc. i, 28. ²¹ Job xiv, 4, sec. LXX.

Ant. Ballerini notæ.

incorruptibiliorum angelis eam esse existendam, quæ angelorum incorruptibilitatis atque firmitatis auctrix exstitit. Non ergo Isidorus suam sententiam ita coarctat, ut in aliquo angelis cessisse Mariam significet. Interim cum ex dictis plane absurdum sit, angelis puritatis summum adeptis posse eum puriorem prædicari, qui ne eam quidem summitatem attingerit, quæ in *immunitate actuali* a peccato constitit; cumque Deipara Virgo non unius quidem aut alterius, sed omnium Patrum consensu tanquam cunctis virtutibus *puritate antecellens* celebretur; eo ipse universam

Πάσαις τοίνυν ψήφοις ἀφθαρτος ἡ πανύμνητος, ὃν εἰρήκαμεν τρόπον καὶ σὺ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφθαρσίας, ἣν ὁ λόγος ἔδειξεν, αἰτία τῶ νοητῶ φαίνεται διακόσμου, ὡς καὶ γενέσεως, οἷς ὑπὲρ τοῦτο δέδεικται πᾶσιν.

III. Ἀλλὰ τί ἂν τις τὸ θεουργικώτατον τοῦτο προσειπὼν καὶ πλαστοουργικώτατον, ὡς εἰπεῖν, γέννημα, μὴ πόρρω τοῦ πρὸς ἀξίαν δόξειε φράζειν; Ἐτίνα ἂν τὸν σκότα πλέξαντας ἀποδοκίμεν ἔπαινον. ὅθεν τοσαῦτα εὐηργετήθημεν; Ἀλλ' εἰ καὶ ὑμῖν, ἀδελφοί, ὡς γε κάμοι συνδοκεῖ, ὑπὲρ μὲν τῶν ταύτης χαρίτων κοινῇ μετ' ἀγγέλων· πείθομαι γὰρ κακείνου τὴν πάναγνον συνυμνεῖν· τὸ θεῖον ἐκεῖνο μήνυμα τῇ Θεοτόκῃ προσείπωμεν. Καίρε κεχαριτωμένη, δι' ἧς χαίρει πᾶσα ἡ κτίσις· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, ὅς σοι παρῆν καὶ πρὸ τοῦ βίου, καὶ γεννηθείσῃ, καὶ πρὸ γε τοῦ ἀσπασμοῦ, καὶ κατ' ἐκείνον δὴ, καὶ μετ' ἐκείνον τρόπον ἕτερον. Ἀνθ' ὧν δ' ἀπελαύσαμεν δωρεῶν ἐκεῖθεν, ἡμᾶς αὐτοὺς διασώσωμεν, οἷους διὰ τῆς ἀναγεννήσεως ἐνεούρησεν· οὐ μᾶλλον οὐδὲν τῶν ἀπάντων ἡ πάναγνος χαίρει· οὐ καὶ τυχεῖν ἀξιοθεύημεν λιταῖς τῆς παναχράντου καὶ ἀμωμήτου Θεοπαίδος εἰς δόξαν τῆς πανσθενοῦς καὶ ἁγίας Τριάδος, ἥ πρέπει δόξα εἰς ἀπεράντους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Β'.

Eis τὴν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσοδὸν τῆς παναχράντου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

A. Καθάπερ τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ εἰ τότε μόνον δεῖν τις ᾔετο προσιέναι, ἤνικα ἂν πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὕψος ἑαυτὸν ἀκριδῶς συνορφή τὰ δέοντα σώζειν, οὐδέποτε ἂν ἔγγιον, οἶμαι, τοῦ θεοῦ γένοιτο δείνουν· τοῦ γὰρ ἀνθρώπου, ὅς, οὐδ' εἰ μίαν βεβιωκῶς ἡμέραν εἴη, ὡς τὰ θεῖα φησι λόγια, ῥύπου μένειν ἔξω πιστεύεται, προσομιλεῖν ἂν τότε πρὸς ἀξίαν φανείη τῇ παναχράντῃ ἐκεῖνῃ καὶ περιπεζίου παντὸς ἀνωτέρῃ; οὕτως ὁ τὴν ἀξίαν ἀποδοῦναι φωνῆν τῇ παναμώμῃ ζῆτῶν καὶ μητρὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου τῶν ἀλάλων ἰχθύων οὐδὲν ἄρα διοίσει· ἀλλ' ὥσπερ τῷ γαληνῷ τοῦ Σωτῆρος τεθαβῆκότας, τῆς ἀπορρήτου

Ecclesiae traditionem omnimodæ Virginis immunitati a quovis peccato suffragantem habemus.

(42) Palam est, auctorem significare voluisse, Deum nunquam cum Maria non fuisse: quod expressum putat in illo Evangelii, *Dominus tecum*. At hæc quoque sententia, ut alias vidimus, necessario postulat, ne ipsum vitæ initium in Maria alienum a Deo existimetur. Adeo se ubique sponte prodit hæc Patrum mentibus alte infixæ Doctrina!

(43) Vide morem in Ecclesia receptum, ut Maria antonemastice τῆς παναμώμου, *omni macula carentis*, nomine indigaretur.

γευόμεθα διαίτης ἐκείνης, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα, Ἰν' ὅτι ῥύπος εἰδότες ἡμεῖς τῇ κοινωνίᾳ καθαρῶν, τὸν ἴσον δὲ τρόπον καὶ τῆς μακαρίας λογιστέον Παρθένου· καὶ διὰ τοῦτο ταύτη προσλαλητέον εἰς δύναμιν, ὡς ἂν δι' ὧν αὐτὴν προσυμνοῦμεν, ὧν εἰργασται παραδόξων μεμνημένοι πραγμάτων, ἁγιασμὸν καὶ κηλίδος ἀποφερώμεθα ἔκπλουσιν.

Β. Ἔστι μὲν οὖν οὐδ' ἂν ἔν τῶν κατ' αὐτὴν, οὐδὲν, ὃ μὴ μόρφωσιν ἐντίθησιν ἁγιαστικὴν, ᾧ λόγος ταῦτα λογίζεσθαι, οὐδενὸς δ' ἤττον καὶ ἡ εἰς τὰ τῶν ἁγίων Ἄγια εἰσοδος· ὃ τῷ νῦν παραστὰν, ἐκ τοῦτου γ' εὐθύς, ὃ καλεῖται χαρίζεται, ᾧ προὔργου περιελίττειν ἔνδον αὐτό· περὶ οὗ καὶ νῦν ἡμῖν εἰπεῖν εἴη κεκινημένοι καὶ νοῦ, ἅμα καὶ γλωτταν ἁγιασθῆναι, καὶ τι κατάλληλον φθέγγασθαι τῇ τοῦτου προσωπιᾷ, ἀλλὰ μὴ τῷ ὕψει παντάπασιν ἀπέδον τῆς παναχράντου, εἰ καὶ τοῦ πρὸς ἀξίαν, ὃ πάντως ἔσται, ἀποδεῖν συμβαίη τῷ λόγῳ.

dem mysterii nomenclaturæ respondeat, aut saltem quod ab immaculatissimæ illius (45) celsitudine nimis non abhorreat, effari possimus; quamvis, quod certissime fiet, ab eo quod dignitas rei postulat, futurum sit, ut sermo longissime abscedat!

Γ. Ἄγια τοίνυν Ἁγίων πρὶν μὲν ὃ νεὸς δικαίως ἐκείνος ὀμνεῖτο, ὃς καὶ κίβωτόν ἔφερε καὶ πλάκας, καὶ τὰ σιμνὰ πάντα ἐκεῖνα Μωσέως τρόπαια καὶ μαρτύρια, ἐν ᾧ καὶ τοῖς προσιοῦσιν ἡ κάθαρσις, καὶ τῶν πάλαι θαυματουργιῶν παραδόξων ἔκθεσις τε καὶ διασάφησις ἐτελεῖτο· καὶ ἦν οὐδὲν ἄληθῶς ἕτερον, ὧν γῆς περιεῖχε κύκλος, τοῦ θεοῦ μάλλον ἐκείνου τεμένουσ ἁγιαστικὴν ἔξιν ἢ κλησιν ἀύχουν. C

continebantur, nil aliud reperire erat quod præ divino illo sacrario sanctificandi vi, aut sancti appellatione gloriarī posset.

Ὡσπερ δὲ λυχναῖον μὲν φῶς, σφόδρα φωτεινὸν καὶ χρηστὸν, ἕως ἂν τὸ λειτουργικὸν ὄμοῦ καὶ ἄρκον τῆς ἡμέρας κλύπτεται σκεῦος, τοῦ δὲ μεγάλου προκύφαντος φωστῆρος περιτετὴ τε ἡ φωτοποιὸς ἐκείνη διαπάνη καὶ μικροῦ λόγου πάντως ἀξία τῷ ὑπερπλήρει τῆς ἡλιανῆς ἀκτίνος· οὕτως Ἄγια ἁγίων ὃ χῶρος, ὃς τοῦτ' ἔχουεν, ἐκεῖνος νῦν ἐκρύβη τε καὶ χρῆσιν οὐδενὶ παρέχων ἀπέσθη, ὅτι περ Ἄγια ἁγίων ἕτερος ἐκείνου μακρῶ παναγίστερος οἶκος ἀνηγέρθη τε καὶ ἀπήστραψεν, ἡ πάναγνος, φημί, καὶ φωτοειδεσάτη Θεοῦ νόμφη.

priori illa longe sanctior excitata est et

Δ. Ἀλλὰ δὴ καὶ τὰ πώην Ἄγια ἁγίων, ἐγὼ

(44) Et hæc propositio postulat ut Virgo ab originali labe immunis prædicetur. Quomodo enim Mariæ conceptionem recogitanti animo sanctum quidpiam obversaretur, si in peccato concepta fingitur?

(45) En tibi rursus Mariam antonomastice τῆς παναχράντου, immaculatissimæ, appellatione indicatam. Hinc evincitur, commune id inter fideles fuisse.

(46) Testimonia scilicet, quæ in mentem revocabant, ac veluti oculis objiciebant miracula olim

Verum sicut affabili Salvatoris benignitate confisi, inenarrabilem illum cibum degustamus, idque ea maxime de causa, ut a maculis, quarum conscii nobis sumus, per communionem emundemur; eundem in modum et de beata Virgine existimandum est; ac propterea sermo pro viribus instituendus de ipsa est, ut cum mirabilia, quæ gessit, commemoraverimus, per hæc eadem, propter quæ laudes ejus celebramus, ipsi sanctificationem et macularum abluionem consequamur.

II. Cæterum cum eorum, quæ ad ipsam spectant, nihil omnino sit, quod, si mente diligenter volvatur, formam sanctificatricem contemplanti non ingerat (44): tum vero nihilominus id ipsum præstat et ingressus ejus in Sancta sanctorum. Hoc siquidem mysterium animo obversans, continuo id, quod nomine præsefert, largitur iis omnibus, qui illud idem penitus introspicendi fuerint studiosi. De quo cum impræsentiarum quoque dicere aggrediamur, utinam nobis contingat, ut mente simul sanctificemur et lingua, et aliquid, quod ejusdem

sanctificemur et lingua, et aliquid, quod ejusdem

III. Sancti itaque sanctorum nomine prius quidem merito sacrarium illud celebrabatur, quod et arcam et (legis) tabulas, et omnia illa veneranda Moysis tropæa ac testimonia (46) continebat: in quo et emundatio parabatur accedentibus, ac veluti ob oculos ponebantur et, prope dixerim, enarrabantur admiranda illa prodigia, quæ olim perpetrata fuerant. Et profecto, ex omnibus quæ terræ ambitu

Verum quemadmodum lumen lucernæ valde fulgidum quidem atque utile existimatur, quousque vas illud delitescit, quod diem præstat simul et inchoat; magno autem luminari ex oriente, jam propter radii solaris exuberantiam supervacanea prorsus nec digna, cujus vel minima habeatur ratio, est lampadis impensa: ita Sanctas sanctorum, locus scilicet qui hoc nomine appellabatur, nunc et ab oculis sublatus est ac deletus, utpote nullum cuiquam commodum amplius conferens, postquam alia domus, quæ vere Sancta sanctorum dicenda, refulsit, purissima scilicet ac lucidissima Dei

IV. Quinimo priora illa Sancta sanctorum hanc

Ant. Ballerini notæ.

a Deo patrata, cujusmodi erant vasculum mannae, tabulæ legis, virga Aaron, ipsa arca, in qua hæc continebantur. Qua de re Exod. xvi, 32: Imple gomor ex eo (manna), et custodiatur in futuras retro generationes: ut noverint panem, quo alui vos in solitudine, quando educti estis de terra Egypti. Et Deut. xxxi, 26: Tollite, librum istum et ponite eum in latere arcæ fœderis Domini Dei vestri, ut sit ibi contra te in testimonium. Et Num. xvii, 10: Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut servetur ibi in signum rebellium filiorum Israel.

appellationem, ut ego quidem arbitrator, ideo receperunt, quod sedem posterioribus hisce Sanctis sanctorum præbitura erant, quæ sin minus tempore at certe ratione sanctitatis et dignitatis illis, quantum nec mente assequi licet, antecellunt: non secus nempe ac si quis solis nomine non incongrue globum vocet propter lucem solarem futuram, vel si domus quæpiam propter regem, qui in ea habitaturus est, etiam prius quam id contingat, *regia* appelletur. Et quemadmodum luminis, quod arte comparatur, exigua quædam cum magno illo et inexhausto lumine similitudo effecit, ut huic quoque eadem tribueretur (luminis) denominatio, atque ipsum hoc nomine ideo vocavimus, quia prius illud cognovimus; eadem prorsus ratione ut vetera illa *Sancta sanctorum* sic appellarentur, nova hæc præstiterunt *Sancta sanctorum*, ista, inquam, puella, quæ nunc nostræ sanctificationis est auctrix.

V. Et sane recentiora hæc Sancta sanctorum nova quadam ratione veteribus illis sunt antiquiora. Neque enim illa sortita fuissent, ut hoc nomine vocarentur, nisi is, qui a longe res futuras prospiciebat, ob oculos posteriora hæc habuisset, propter quæ illis quoque et extrui, et sanctificandi vi pollere, et quæ inde orta est appellatio contigit, non secus ac si urbs quædam a conditore suo nomen reportet. Idcirco enim, sicut dictum est, et exstructa illa fuerunt, et appellata sunt *Sancta sanctorum*, quod ad eam excipiendam, quæ jure merito hoc nomine essent exornanda (48), prædestinata fuerant.

VI. Sed insuper, quemadmodum Deus, antequam hominem conderet, propter hominem fecit cælum et terram, et quotquot sunt res visibiles: ad eundem modum oportebat, ut propter novam hanc creaturam (49), propter hunc hominem angelis præcellentem (sc. Mariam) domicilium quoddam prioribus nobiliter conderetur. Extruitur itaque, et appellationem illam, a sanctitate nempe ductam, quam nulla res alia ex iis, quæ factæ prius fuerant, adepta erat, propterea quod nulla inter ædes (50), quæ conditæ olim fuerant, sanctificationis officinam (51) in se recipere meruerat, hanc, inquam, appellationem propter hominem hunc sanctissimum, propter vas illud prorsus immaculatum, urnam purissimam, ditissimum ac mundissimum cimiterium, unde quaque innocentissimam (52) Dei Verbi matrem, sacrum illud templum sortitum est.

Ant. Ballerini notæ.

(47) Ita codex: emendationem qua locus iste indigere videtur, sapientiorum iudicio permittere malui. Suspicio subire posset, excidisse particulam *μη*.

(48) Quanto magis hæc, et alia ejusmodi per orationis decursum, Deiparæ sanctitatem exaltant, adeo ut nihil sanctius in creatis excogitari posse suadeant; eo longius suspicionem labis, qua nihil est sanctitati infensus, ab eadem Deipara sanctissima remove debent.

(49) Quod Virgo Deipara appelletur *nova creatura*, pluries id apud Patres occurrit. Orationis autem consequentia hic plane postulat, ut *conditio creaturæ* non aliter de Maria, ac paulo ante *de primo homine*, accipiatur. De prima ergo Mariæ

νομίζω, διὰ τοῦτ' ἔσχε τὴν πρόσρρησιν ταύτην, ὅτι τὰ δεύτερα δὴ ταῦτα Ἅγια ἄγιων, ἃ καὶ εἰ τοῦτο (47) τῷ χρόνῳ, ἀλλ' εἰς ἀγιότητος καὶ λόγον ἀξίας, οὐδ' ἔστι λογισασθαι τὸ πρεσβεῖον, εἰσοικίσεσθαι ἔμελλεν ὡσπερ ἂν εἴ τις τὸν δίσκον διὰ τὸ μέλλον φῶς ἡλιον οὐκ ἀπεικότως προσεῖπεν, ἢ βασιλεία διὰ τὸν οἰκουργήσοντα βασιλεία, καὶ πρὶν τοῦτο γενέσθαι· καὶ καθάπερ, οἶμαι, τῷ τεχνητῷ τούτῳ φωτὶ ἢ μικρὰ πρὸς τὸ μέγα καὶ ἀδάπανον ὁμοιότης, τῆς, τοῦθ' ὃ νῦν προσαγορεύεσθαι δέδωκε, κάκεινο πρότερον ἐγνωκότες, εἰς τοιαύτην καὶ τοῦτο κεκλήκαμεν ἐπωνυμίαν· τὸν ἴσον ἢρα τρόπον τὰ νέα Ἅγια ἄγιων, ἢ νῦν ἡμᾶς ἀγιάσασα λέγω κόρη, τὰ πάλατι Ἅγια ἄγιων οὕτω φωνεῖσθαι πεποίηκε.

Ε'. Καὶ ἦν δὴ πούθεν τὰ πρόσφατα Ἅγια ἄγιων καινὸν τινα τρόπον τῶν πρεσβυτέρων ἀρχαιότερα· ἐπεὶ οὐδέποτε ἂν τοῦτ' εἶχον κληθῆναι ἐκεῖνα, εἰ μὴ τοῖς τὰ πόρρω βλέπουσιν ὀφθαλμοῖς τὰ ὕστερα ταῦτα προύτεθον πρὸ ὀφθαλμῶν, δι' ἃ καὶ τὸ φανῆναι καὶ ἀγιάζειν ἐκείνοις, καὶ ἢ ἐντεῦθεν προσηγορία, καθάπερ πόλις τὴν ἐπωνυμίαν ἀπὸ τοῦ κτισαντος εἰληφύια· διὰ τοῦτο γὰρ, ἢ περ εἴρηται, καὶ κατεσκευάστο καὶ ἤκουσεν Ἅγια ἄγιων ἐκεῖνα, ὅτι διαναπαύσειν προῦριστο τὸν τοῦτ' ἀξίως ἀκούσοντα.

Ζ'. Ἄλλως τε δὲ καθάπερ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ ὅσα τῶν ὀρωμένων, πρὶν ἀνθρωπῶν εἶναι, διὰ τὸν ἀνθρωπῶν πεποίηκεν ὁ Θεός· τὸν αὐτὸν ἔδει τρόπον καὶ διὰ τὸ καινὸν δημιουργήμα τοῦτο, τὸν ὅπερ νόαις ἀνθρωπῶν, κρεῖττόν τι τῶν προτέρων οἰκητήριον δημιουργηθῆναι· Γίνεται τοίνυν καὶ ἡς οὐδέν τι τῶν προγεγονότων τετύχηκε προσηγορίας, τὴν ἐξ ἀγιωσύνης λέγω, ἐπεὶ οὐδεὶς ἰκανῶς εἶχε τῶν πάλατι ἐργαστήριον ἀγιωσύνης κεκληρωκέναι, ταύτης δ' ἱερὸς ἐκεῖνος τυγχάνει σηκός διὰ τὸν ἀγιώτατον ἀνθρωπῶν, τὸ πανάχραντον σκεῦος, τὸ παναμώμητον ἄγγος, τὸ μέγα καὶ ἀκηλίδωτον κειμήλιον, τὴν πανυπέραγνον τοῦ Θεοῦ Λόγου μητέρα.

purissimam, ditissimum ac mundissimum cimiterium, unde quaque innocentissimam (52) Dei Verbi matrem, sacrum illud templum sortitum est.

D creatione intelligenda hæc sunt. A prima igitur sui creatione Maria prædicatur uti opus plane eximium, atque angelicis ipsis spiritibus præcellens.

(50) Illud nempe οὐδαίς retuli ad sequens σηκός.

(51) Notum est, Mariam sæpe a Patribus appellari ἐργαστήριον (*officinam*), propterea quod in sinu ejusdem purissimo Deus incarnationis mysterium, unde omnis sanctificatio est et salus, operatus est.

(52) Vide studium plane singulare celebrandi *Deiparæ puritatem*; vide brevissimam verborum periodo Deiparam prædicatam uti πανάχραντον, παναμώμητον, ἀκηλίδωτον, πανυπέραγνον. Et facilis qui-

Z'. Ὁ πάλαι μὲν γὰρ ἄνθρωπος, ὅτι, προφητικῶς εἰπεῖν, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς, διὰ τοῦτο καὶ κοινὴν τοῖς ἀλόγοις ἔλαχεν οἴκησιν· εἶχον γὰρ ὁ τε ἄνθρωπος καὶ τὰ ἄλογα κοινὸν οἰκίας ἔδαφος τὴν γῆν· καὶ τὴν οὐδὲν τι τῶν οἰκημάτων, ὅπερ ἀκάγκη μόνῳ μὲν προσῆκεν ἄνθρώπῳ, τὰ δὲ λοιπὰ τῶν ζώων ἀπειργεν εἰς κοινωσίαν· εἰ γὰρ καὶ εἰς ἄνθρώπους ζῆτιδόντας ἤδη νοῦς εἰσῆι, νέμειν τι καὶ θεῶν τῶν κοινῶν ὑψηλότερον ἐνδιατημάτων, ἀλλὰ διὰ τὸν μέγιστον τοῦτον νεῶν θεὸς τὰ τοιαῦτα προμελετῆν παρεσκεύαζε· τοῦτο γὰρ θεοῦ νόμος, ἀπὸ τῶν ἐλαχίστων τοῖς ὑψηλοῖς ἐντυγχάνειν ἄνθρώπους οἰκονομεῖν· καὶ τούτου σαφῆς ἀπόδειξις ὁ παλαιὸς νόμος οἷος τὴν πάλαι, καὶ οἷα τὰ καινὰ τοῦ Σωτῆρος παραγγέλματα· ἐπεὶ δὲ οὐχ ὁ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἤττων γεγνηται ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ γε καὶ βασιλικῶ τῶ πῆχει τοὺς ἀύλους ἐξαίρων, ἀκολούθως ἔρα καὶ ὁ θεὸς ἐκείνος οἶκος, τῶν ἐπὶ γῆς ἀπάντων ὑπέρτερος, καὶ μὴ κατὰ τοὺς λοιποὺς ἀνεψυγμένους τῶ βουλομένῳ παντὶ, ἀλλὰ προσήκων ὄντως τῶ οἰκήσοντι προδεδομηται· ὅς, ἵνα τοῦτο δείξῃ, μόνον δικαίως ὡς ἑαυτοῦ δεσπότην, τὴν θεόνυμφον λέγω βασιλίδαν, ἐν τοῖς ἐνδοτάτοις ὑπεδέξατο, τοῖς δὲ λοιποῖς ἔμενεν ἄβατος.

II'. Ὅσπερ γὰρ οὐ κατὰ τοὺς λοιποὺς τῶν ἀνθρώπων ὁ ὑπερφύστατος οὗτος καὶ θεουργικώτατος ἄνθρωπος τὴν δλαίταν ἔσχεν (ἄγγελος γὰρ τὴν οὐρανὸν λειτουργῶν τῇ Παρθένῳ τὴν ἀπόβρῆτον ἐκείνην τροφήν)· οὕτω καὶ παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀγγελικῶν εἶπεν ἂν τις ἐστίαν, ἡ οὐρανίαν, ἡ θείαν ἄλλην καὶ ὑψηλὴν, καὶ γῆς αὐτῆς οὐχ ἀπτομένην, εἴγε ἐνῆν, ὁ σώζων ἡνάγκαζε λόγος ἀπολαθεῖν· ὡς γὰρ ἔγωγε καὶ τοῦτο νομίζω, οὐκ ἂν χοϊκῶν ἐδέησε τῇ Παρθένῳ τοκέων, ἡ γῆς, ὡς ἐδάφει ταύτη χρῆσασθαι καὶ περιπάτην, ἡ ὄτουσιν, ὧν χροῦς ποικίλως διαμορφοῖ τὰ καὶ χρωῦσιν. ἀλλ' ἄνωθεν ἂν, εἴπερ εἶδέναι ἔδει, τὴν ταύτης ἐγνώκειμεν γέννησιν τε καὶ οἴκησιν, κατ' ἀγγέλους δημιουργηθείσης, ἡ δῆπουθεν ὑπὲρ τούτου,

—³ Psal. xlviii, 13 et 24. —⁴ Psal. viii, 7.

Ant Bellerini notæ

dem dabo, perperam eum agere, qui ex quolibet epitheto puritatem denotante, cujusmodi plura Græci habent, privilegium Immaculatæ Conceptionis evincere contendat; qua de re in Commentario. At 1° studium tot ejusmodi epitheta accumulandi hoc saltem ostendit, de Virginis puritate Patres altissime sensisse; 2° Si unica quispiam voce puritatem efferre vellet, quæ originalem quoque labem excludat, nunquid significantius aliud ac τῆς, πανυπεράγνου vocabulum adhiberet? Jam enim ὑπέραγνον cum dicis puritatem innuis quæ adeo supereminet, ut ei addi quidquam posse minime videatur. Adhibitam ergo vocem πανυπεράγνον fatebimur, quo puritas et intensive et extensive summa innueretur.

(53) Deiparæ magnalia dupliciter auctor commendans, eam vocat ὑπερφύστατον καὶ θεουργικώτατον ἄνθρωπον. Atqui 1° si Deipara naturæ ordinem

VII. Et re sane vera, quoniam vetus homo, ut cum Propheta loquar, *comparatus est jumentis insipientibus et similis factus est illis*²⁹; propterea habitationem quoque communem cum brutis accepit. Communem enim ad habitandum locum et homo et bruta terram habuerunt, neque ullum domicilium fuit, quod necessario solis hominibus servaretur, ac reliqua animantia a cohabitatione excluderet. Etsi enim hominibus jam multiplicatis in mentem venerat, merito locum aliquem communibus domiciliis nobiliorem Deo tribuendum esse; at hæc in consiliis divinis prorsus tanquam præludia quædam et adumbrationes templi hujus omnium maximi parabantur. Hanc enim Deus servat legem, ut homines a minimis ad sublimia ducantur; cujus œconomiae luculentum argumentum prostat consideranti, cujusmodi olim vetus lex fuerit, cujusmodi autem sint nova Salvatoris præcepta. Quoniam vero natus est homo, non ille quidem qui paulo minor esset ab angelis³⁰, sed qui incorporeas substantias longissime superabat; congruenter domus illa divina, omnibus, quæ super terram essent, nobilior, in antecessum exstructa est, neque, ut aliæ domus solent, cuique ingredi singulariter est reservata. Quod quidem ut ipsa ostenderet, eum solum, tanquam sui dominum, reginam scilicet Deo desponsatam, in penetralia sua recipit, reliquis vero inaccessa permansit.

VIII. Et sane quemadmodum homo iste supra naturæ modum excellentissimus et factura plane divina (53), non communi hominum more victum recipiebat (nam angelus e cælo ineffabile illud alimentum Virginis ministrabat); sic sana ratio exigebat, ut aliam præter consuetudinem reliquorum hominum, sublimemque, angelicam quispiam dixerit, et cælestem et divinam ac terræ, siquidem fieri posset, minime attiguam, sedem sortiretur, Nam, ut mea in hoc quoque habet opinio, haud opus habuisset Virgo terrenis parentibus, aut terra quam pedibus calcaret ambulando, aut quavis alia e rebus, quæ e terra formantur et adornantur: sed siquidem inquirendum de hoc esset, facile nobis

prætergreditur, neque qualicunque modo, sed immenso, ut ita dicam, intervallo ita prætergreditur, ut merito dicatur ἄνθρωπος ὑπερφύστατος; non ergo recte illi agunt, qui ad communem conditionem spectantia in Mariam, non secus ac in reliquos, transferunt; ac proinde Patrum vestigiis instituisse patet Ecclesiam, cum Deiparæ Conceptionem immaculatam religioso cultu concelebrans, facto ipso edocet, Scripturarum oracula, quæ de universi hmani generis lapsu legimus, non necessario ad Mariam spectare.

2° Si opus divinum est Deipara, neque opus qualecunque, sed quod maxime dignum divinis manibus censeatur, ac proinde merito θεουργικώτατος appelletur; excellentissimis ergo prærogativis in ipsa sui formatione ditata est. Alienum igitur est, ut Deo invisæ, ac peccati fœditate turpis exorta cogitetur.

appareret, et cœlestem ejus originem et cœlum A
 propriam ejusdem esse sedem, utpote quæ angelica
 conditione (54), imo supra angelicam conditionem
 creata sit. Nisi quod ejusmodi opus erat œconomia,
 quæ simul salutaris foret, et nullum vanis delira-
 mentis locum relinqueret. Etenim etiam Salvator
 humanam naturam propter me assumere voluit ;
 haud par autem fuisset ejusmodi formam in cœlis
 induere. Præterea, adversus eos qui prave dogma-
 tizaturi erant illum non reipsa factum fuisse homi-
 nem, invictum exhibebat argumentum, illam nempe
 Virginem, quæ eum genuit. Manifeste enim ipsa
 et ex eo limo exorta, qui vel hanc innocentissimum
 terrenum foetum esse evidentissime proclamabat.
 E quo quidem limo haudquaquam evolavit ; sed non
 secus ac cæteri ejusdem naturæ homines, hisce,
 ut ita dicam, compedibus ad hæc infirma constricta
 tenebatur.

IX. Quoniam itaque hisce de causis non expedie- B
 bat, ut Virgo sublimiorem longe a terris obtineret
 sedem, qua si quispiam angelorum, certe beata illa
 dignissima erat (56) ; saltem ut ædes vel ipsi rega-
 libus nobiliores, nimirum *Sancta sanctorum*, seor-
 sim a terrenis et cognatis incohereret, Deus æquissi-
 mum judicavit. Atque intra sacrarium illud divi-
 num, utpote soli illi innocentissimæ conveniens,
 propter quam et *Sancti sanctorum* appellationem,
 et virtutem huic nomini congruam, uti ostensum
 jam est, acceperat, mansisset ea utique, ut ego
 quidem arbitror, ad alterum usque ac finalem ejus-
 dem in cœlis ingressum. Verum, ut et viam nobis
 ostenderet, *quam*, juxta divini Pauli vocem, *in-
 itavit in introitu Sanctorum* in nomine Jesu²⁴ ; tum
 etiam ut reliquam quoque terram atque aerem C
 præmundaret, quæ Dominus paulo post utique per
 ipsam perfectius sanctificaturus erat : hæc enim,
 quemadmodum diximus, divina est œconomia, ut
 a simplicioribus gradus fiat ad perfectiora ; tum
 denique ut obsignatus hic liber (57) traderetur
 Josepho illi venerando ac librum legendi gnaro, qui
 in sacris penetralibus morari non poterat, et mysti-
 cum tamen illud et ineffabile volumen interpretari
 debuit ; hisce de causis et e templo illo ipsa egres-
 sa est, et semet Conditoris incomprehensibilis
 templo (o rem plane admirandam !) præstitit.
 Quamobrem non modo appellatio *Sancti sanctorum*,
 sed et si quæ alia veneratione dignior occurreret

²⁴ Hebr. x, 19, 20.

Ant Bellerini notæ.

(54) Jam alias auctor disputaverat (Orat. in
 Nativ. Dei., § 8, sup. pag. 222), Virginem Deiparam
 non e terra, sed e cœlo oriundam fateri oportere. D
 Nunc vero disertius affirmat, eandem non alia,
 atque angelos, conditione fuisse creatam (κατ' ἀγ-
 γέλους δημιουργηθείσης). Porro res ipsa et contex-
 tus aperte clamant, id de Deiparæ anima intelligen-
 dum esse. Ergo ad animam Mariæ pertinet, quod
 de angelis traditur, divina scilicet gratia et chari-
 tate exornatos divinis e manibus prodixisse. Discri-
 men vero, quod veluti sua dicta corrigens auctor
 subjicit (ἢ δέπουθεν ὑπὲρ τούτους), quin huic sen-
 tentiæ repugnet, imo eam confirmat. Si enim Maria
 non modo par, sed potior angelis est creata ; plura
 ergo præ angelis ipsis gratiæ munera in ipsa sua
 origine a divina bonitate recepit.

(55) Ita codex, ut videtur, pro ἔπη.

εἴ γε μὴ τρόπος οὗτος ἐπραγματεύετο σωτήριός τε
 ἁμοῦ καὶ κενῶν ἀληπτος ληρημάτων, ὅτι καὶ ἄν-
 θρωπος ὁ Σωτὴρ εἴλετο δι' ἐμὲ γενέσθαι, ἄνω δὲ οὐκ
 ἐν ἑνὴν τὴν τοιαύτην ἀναλαβέσθαι μορφήν· καὶ ὅτι
 τοῖς, μὴ ὅτι τοῦτ' ἐγεγόνει, κακῶς δογματίσασιν, οὐκ
 ἄσθενῆ τὴν Παρθένον πεποίηκεν ἔλεγγον, ἢ τοῦτον
 ἔτεκε. Σαφῆς δ' αὕτη πηλὸς, ὡς ἐκ γηίνων φύσα, καὶ
 τοῦ χόου, οἰκεῖον εἶναι καὶ τὴν Πάναγον κύημα, τρα-
 νότατα διακωδωνοῦντος, οὐπερ ἤκιστα πέπη (55),
 ἀλλὰ κατὰ τοὺς ὁμοφυεῖς ταῖς ἐκεῖθεν, ὡς εἰπεῖς,
 εἶκε πέδαις τοῖς κάτω προσγειτονοῦσα.

terrena apparebat, quippe e terrenis parentibus
 terrenum foetum esse evidentissime proclamabat.
 E quo quidem limo haudquaquam evolavit ; sed non
 secus ac cæteri ejusdem naturæ homines, hisce,
 ut ita dicam, compedibus ad hæc infirma constricta
 tenebatur.

Θ'· Ἐπει τοίνυν οὐκ ἦν διὰ ταῦτα τῆς ὑπὲρ γῆν
 τυχεῖν κληρουχίας, ἤ, εἴπερ τις τῶν ἀγγέλων,
 ἢ μακαρία δικαιοσύνη, ἀπὸ γε τῶν περιγεῖων καὶ
 συγγενῶν τὰ τῶν ἀνακτόρων οἰκεῖν ὑψηλότερα τὴν
 Παρθένον, τὰ Ἄγια τῶν ἀγίων φημί, ὁ θεὸς ἐδι-
 κάλωσεν· ἔμεινε δ' ἂν, οἶμαι, μέτρι τῆς ἄλλης καὶ
 τελευταίας αὐτῆς πρὸς οὐρανούς εισόδου τοῦ ἱεροῦ
 ἔνδον τεμένους, ἅτε δὴ μόνη τῇ Πανάγωγῳ πρέποντος
 ἐκεῖνου, δι' ἣν καὶ κλησιν εἴληκεν ἐκεῖνην καὶ τὴν
 φερώνυμον ἐνέργειαν, ἥπερ ὁ λόγος ἔδειξεν. Ἄλλ' ἴνα
 καὶ ὁδὸν ἡμῖν ὑποδείξη, ἣν ἐνεκαίνισεν εἰς τὴν εἰς-
 οδὸν τῶν Ἄγιων ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ. Παύλου
 τοῦτο τοῦ θεοῦ φωνή, ἔτι δὲ καὶ γῆν ἄλλην καὶ ἀέρα
 ἀροκαθαγνίσθη, ἃ δέπουθεν μετὰ μικρὸν ὁ Δεσπότης
 δι' αὐτῆς ἔμελλε τελεώτερον ἀγιασεῖν, οὗτος δὲ, καθά-
 μοι εἴρηται, θεῖος νόμος, ἀπὸ τῶν ἀπλουστέρων χω-
 ρεῖν ἐπὶ τὰ τελεώτερα, καὶ ἴν' Ἰωσήφ, τῷ σεμνῷ
 ἐκείνῳ καὶ εἰς πείραν ἤκοντι γραμματῶν, τὸ ἐπρα-
 γισμένον δὴ τοῦτο ἐγχειρισθῆναι βιβλίον, ὅς, οὔτ' ἦν
 κανὸς τοῖς ἀδύτοις ἐνδιατρίθειν, καὶ εἶχεν ἄλλως τὸ
 μυστικὸν ἐξηγεῖσθαι καὶ ἀπόρρητον ἐκεῖνο βιβλίον·
 διὰ ταῦτα καὶ τοῦ νεῶ μὲν ἐξῆλθεν ἐκεῖνου, ἵνα δ'
 ἑαυτὴν, ὡ ξένον θαῦμα ! τοῦ ἀχωρήτου Δημοουργοῦ
 κατεσκεύασεν· οὐ χάριν οὐχ Ἄγια ἀγίων μόνον,
 ἀλλὰ καὶ εἴ τι τούτων αἰδοῦς ἀξιώτερον, τῶν εὐλό-
 γων ἂν εἴη τὸ ἀνέκφραστον τοῦτο καλεῖν Θεοῦ κατοικητήριον.

(56) Non semel jam advertimus, innocentiam, quæ
 trimulæ infanti tribuitur, singularem haberi non
 posse, nisi adjicias prærogativam aliis infantibus
 non communem, absentiam scilicet illius labis, de
 qua in Jobi libro secundum lectionem LXX (cap.
 xiv, v. 4) legitur : *Nemo mundus a sorde, nec in-*
fans, cujus est unius diei vita super terram. Quod
 ergo congrua Deiparæ adhuc infanti sedes, propter
 singularissimam ejusdem innocentiam, cœlum
 potius quam terra dicatur, id innocentiam denotat,
 quæ ab originis quoque vitio intacta permanserit.

(57) Virgini scilicet ac S. Josepho, ejus sponso,
 auctor applicat cum aliis Patribus, quod apud Isaiam
 legitur (cap. xxix, 11) : *Erit vobis visio omnium*
sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti
litteras, dicent : Lege istum ; et respondebit : Non
possum, signatus est enim.

merito inter nomina censeretur, quæ aptiora ad ineffabile hoc Dei domicilium designandum videri debent.

I. Δοκῶ δὲ μοι καὶ τοῦτο, ὡς οὐ τῆς ἴσης ἂν ἐνεφορεῖτο θεοπτίας ὁ ἀπαξ τὰ ἄδυστα εἰσιῶν ἱεράρχης ἐκεῖνα, τῆς τε παμβασιλίδος τοῖς οἰκείοις παρούσης βασιλείοις, καὶ ὅτε μὴ τοῦτ' ἐγένετο· ἀλλὰ πολλῶ κρείττονος δι' ἐκεῖνο μετελήφει θεωρίας ἢ τῆς Δεσποίνης ἀπούσης· Ἐπεὶ γὰρ πάντων ἀνθρώπων καὶ ἱεραρχῶν ἐξ ἀνάγκης πλησιαιστέρα Θεῷ, οὐδ' ὅσον εἶπεῖν ἐνεστίν, ἢ Ἡαρθένοσ, ἀναλόγως καὶ πάντων ἐπέκεινα θεαμάτων ἂν ὑψηλῶν ἐτύγγανεν εἰμοιροῦσα· ὅς δ' ἐκείνη συνῆν, τηλικούτων ἀπολαδοῦση, βελτίων ἂν ἦν ἑαυτοῦ πάντως, καθάπερ φῶτων ὑπὲρ βασιλείωσ προκειμένων φωτεινότερον οἱ παρόντεσ ὀρωσιν.

prorsus se ipso aptior evadere debuit, non secus ac quot præsentes adsunt, clarius vident.

IA'. Ἄλλ' ὕμνητέον μικρὸν ἄνωθεν τὰ περὶ πότην, ἔν ἀπὸ τῆς θείας αὐτῆς ἐν βίῳ προόδου εἰς τὴν εἰς τὰ Ἄγια τῶν ἀγίων εἰσοδὸν ἀκολούθωσ ὁ λόγος τὴν Πάναγνον φέρη.

Γεννᾶται τοίνυν τὸ θεαυγέστατον τοῦτο κάλλοσ, τὸ θεοπτικώτατον ἔσπετρον, τὸ θεοιδέστατον κάοπετρον, ἢ θεολαμπῆσ ἀγλή, ἢ θεοτερπῆσ λαμπυδῶν, ἢ θεοπρεπῆσ ἀγλαία, ἢ θεόνυμφοσ καὶ θεόπαισ Μαρία, ἐκ στείρας μὲν καὶ ἀγόνου γαστροῦ, πολυτόκου δὲ ψυχῆσ καρπῶν θεαρέστων, καὶ μάλα γονίμου γεννημάτων ἐνθέων, καὶ οἷσ ἐντροφῆ Θεοῦ τικτομένοισ.

IB'. Ἐδει γὰρ ἠγήσασθαι τοῦτο κἀνταῦθα, ὡς ἂν ἀπὸ μικροῦ θαύματοσ, τὴν παιδοτόκον φήμι στείραν, τὸ μέγα καὶ παραδοξότατον, ὁ τῆσ Παρθένου καινοτομηθεῖη τόκοσ, ἵνα καὶ παῖσ κατὰ μητροῦσ οὕτω λαμπρᾶσ, οὕτω θαυματουργοῦ, φέρη τὰ βικητήρια· Ἄνα γὰρ, ἢ μετὰ βραχὺ καλλίπαιδοσ μήτηρ ἐκείνη, καὶ Ἰωακείμ ὁ θαυμασίοσ, τὸ θεόλεκτοσ καὶ δικαιοτάτοσ ζεῦγοσ, τᾶλλα μὲν πάντων εἰς εἰδαίμονίαν

X. Illud insuper persuasum habeo, summum sacerdotem, qui semel per annum in sacra illa penetralia pedem inferebat, haud pari mensura divinis visionibus consuevisse frui, quando sua illa regia præsens versabatur omnium Regina, ac quando inde ipsa aberat; sed longe uberius domina præsente quam eadem absente, cælestibus revelationibus ditatum fuisse. Cum enim Virgo præ omnibus plane hominibus, ac proinde præ summis quoque sacerdotibus, quantum neque verbis eloqui fas est, propius ad Deum accederet; præ omnibus consequenter etiam sublimibus visionibus fruebatur (58). Porro quisquis ejusmodi visionibus fruenti præsens aderat, quando luminoria pro rege accenduntur, quot-

XI. Verum pretium operæ fuerit ea, quæ ad ipsam (Deiparam) spectant, paulo altius repetere; adeo ut, initium ducens a primo innocentissimæ illius in hanc vitam ingressu divino, sermo ex ordine eam ad introitum in Sancta sanctorum deducat.

Generatur itaque pulchritudo hæc divinissima splendens (59), expressissima Dei imago speculum Dei speciem ad vivum referens, splendor divinitus emicans, jubar Deo gratissimum, venustas Deum condecens, Dei sponsa, et Dei filia Maria; ex matre sterili quidem utero et infæcunda, verum quoad animam fructuum Deo placentium fœcundissima, et germinum divinatorum, quorum partu deliciatur Deus, feracissima.

XII. Etiam hic porro, eam servari decebat æconomiam, ut e minori miraculo, sterilis videlicet parientis, magnum illud atque sensum omnem transcendens generantis Virginis novum prodigium initiaretur, quo nempe matrem quoque tam insignem, tamque claram miraculis filia superaret. Illa siquidem Anna, quæ deinde speciosæ hujus puellæ mater evasit, et admirandus Joachimus,

Ant. Ballerini notæ.

(58) Levioris momenti videri potuerunt, quæ auctor habet de sancta Virgine, crebris visionibus cælestibus, divinisque revelationibus perfructe. At non levis profecto momenti est doctrina, cui illa quodammodo superstruuntur, quamque a sanctis Ecclesiæ Patribus seu præsstitutam seu præsumptam reperire est, ubi de quapiam prærogativa Virgini vindicanda agitur. Quænam vero ea est doctrina? Nimirum nullum cæleste donum, nullum gratiæ munus tam præclarum tamque eximium excogitari posse, quod eminentissima quadam ratione Mariæ collatum existimari non debeat. Quæ quidem doctrina quam late pateat, quibusve argumentis ex

tantum non ad quisquillas rejiciant. Suam ipsorum scilicet incertiam luculenter produunt, cum subtilitatibus scholasticis illud argumenti genus accensent, quod apud sanctos Ecclesiæ Patres receptissimum fuisse ignorant, aut dissimulant. Quod si ejusdem argumenti vim ac robur vix aut ne vix quidem revera ipsi sentiunt, nihil sane æquus rerum æstimator ambiget, id non rei ipsi Patribus minus perspectæ deputandum esse, sed verius hebeti istorum menti, qui, quid sibi *Dei Genitricis* velit, quidve tremenda hæc dignitas merito postulet, ne remotissime quidem suspicando pares se existisse palam faciunt.

(59) Inspice, qualis a suis ipsius primordiis Maria oculis nostris exhibeatur. An vero animæ ex primitiva labe deformi consonum fuerit, ut divina appelletur pulchritudo? an Adæ terreni imaginem gerenti congruit, ut expressissima Dei dicatur imago? an tenebris peccati obvolutæ, ut splendor habeatur divinitus emicans? an Deo invisæ, ut jubar Deo gratissimum et Dei filia nominetur?

par divinitus electum ac justissimum, etsi quoad A cætera omnes felicitate vincerent, quoad liberos tamen gignendos quibusvis egenis infeliciores notabantur. Hinc vero quotidianus ex justorum illorum oculis lacrymarum imber defluebat, hinc assidue erumpebant purissimæ preces, hinc illa quoque, qualis a Deo nunquam despicitur, sed in odorem suavitatis admittitur, promissio, quocunque alio pacto firmior, prolem, si quæ nasceretur, se donanti donum reddituros.

XIII. O vere justas preces, quæ velocitate sua omnem pennarum volatum superantes penetrant cælos, ad Deum confidenter accedunt, et ab ipso, quæ postulant, cum gaudio reportant! O corda illa puritatis plena, quæ propterea Deum vident, et inde felicem ardentium votorum exitum inveniunt! O pura labia propter Deum mola, ac veluti ad hoc condita, ut præfinitum mysterium ad eorum petitionem impleretur! O animas sine macula, quas Deus acceptissimas habuit, adeo ut in eorum cogitatione censori voluerit!

Splendidissime voti compotes fiunt, ac gignunt fructum, mirabilissimum illum sane, qui pulchritudo et decor totius orbis terrarum (60), et mysticum alimentum melle supra quam intelligi possit dulcius, spectaculum præ quavis arbore umbrosa recreans, atque omnem suaveolentissimorum florum gratiam exsuperans, apparuit.

Et sane decebat, ut illi qui tanta animi nobilitate præstabant, qui ad tantam justitiæ celsitudinem procecti fuerant, qui tanto studio Dei obsequium omnibus, quæ sub cælo sunt, prætulærant, qui mentem divino lumine adeo illustratam gerebant, non aliam profecto quam istam sortirentur prolem; et rursus (decebat) ut beata illa, cujus laudes, cum ipsi pares afferre non possit, oratio præmittit, non alios, quam istos, parentes sortiretur. Oportebat insuper, ut ad congressum illum, unde Virginis conceptio processit, non aliud quidpiam, quam congressum cum Deo, impelleret atque adduceret; ut, quemadmodum consentaneum erat, purissima illa (61) sola etiam prophetica illud²⁵

²⁵ Psal. l.

Ant. Ballerini notæ.

(60) Conf. quæ de hac sententia diximus in Præfatione ad fragmentum orationis Georgii Nicomediensis, sup. pag. 149.

(61) Auctorem habemus diserte profitentem sanctæ Virginis immunitatem ab originali peccato, Duo hic animadvertam. 1º Auctor nequaquam, ut sæpe alias tum in hac tum in aliis homilibus solet, hæc se ex opinione sua affirmare ait; sed nihil hæsitans tanquam de sententia omnibus explorata ea de re disserit; 2º Certum esse debet, auctorem, cum innocentiam, puritatem, ac sanctitatem Deiparæ aliis verborum formulis celebraturus esset, eas locutiones vigilanter selegisse, quas aptiores duxit ad puritatem, innocentiam, ac sanctitatem ab originali quoque vitio intactam significandam: cumque ambigendum non sit, eandem fidelibus, ad quos Isidorus verba faciebat, de sanctæ Virginis puritate sententiam inhæsisse, rursus dubitare non licet, quin eodem sensu locutiones illæ a Christiana

ἐκράτουν· πρὸς δὲ γε παιδοποιίαι πενήτων ἡλέγχοντο δυστυχέστεροι· ἔνθεν τοι καὶ ῥέυματα μὲν ἀπέβρει σακρούων ὀσημέραι τῶν δικαίων ὀφθαλμῶν ἐκείνων, συγχὴ δ' ἀνεπέμπετο δέησις θολώσεως ἄμικτος, καὶ οἶαν οὔτε θεὸς παρορᾷ, καὶ ὡς ὀσμὴν εὐωδίας ὄρᾳ ἐπαγγέλια συμβολαίου παντὸς πιστοτέρη, τὸ τεχθῆ- σόμενον ἀντιδώσειν τῷ δεδωκότι.

Π'. Ἄλλ' ὦ δικαίαις εὐχῆς, πτερὸν ἅπαν ἐλεγχοῦσης τῷ τάχει, ὑπὲρ οὐρανοῦς ἀνιούσης, Θεῷ προσιούσης θαβρόντως. καὶ παρ' αὐτοῦ προσδεχόμενης ἡδέως! Ὡ καρδιῶν ἐκείνων, μεστῶν καθαρότητος, καὶ διὰ τοῦτο Θεὸν ὀπτριζομένων κάκει- θεν ἀντιδεχομένων τὴν τῶν θερμῶν ἐξαλμάτων περιλώσειν! Ὡ χειλέων ἀγνῶν, διὰ Θεὸν κινουμένων, καὶ ὡσπερὶ διὰ τοῦτο πεποιημένων, ἵνα τὸ προωρισμένον μυστήριον τούτων αἰτουμένων ἐκβῆ! Ὡ ψυχῶν ἀμώμων, ἃς ὑπερηγάσθη Θεός, καὶ τελέσειν εἰς τὴν τούτων ἡγάπησε συγγένειαν!

Τυχάνουσι μάλα περιφανῶς τῆς αἰτήσεως, καὶ τίκτουσι καρπὸν, τοῦτον δὴ τὸν καινότερον, ὃς τῆς οἰκουμένης ἁπάσης καλλονὴ καὶ σεμνότης, καὶ τροφὴ μυστικὴ, μέλιτος ὑπὲρ νοῦν γλυκυτέρα, καὶ κατασκίου δένδρου παντὸς ψυχαγωγικώτερον θέαμα, καὶ ἀνθῶν πᾶσαν εὐωδιστάτων κάτω τειθεὶς πέφνηνε χάριν.

Ἔδει γὰρ μήτ' ἐκείνους, οὕτως εὐγενεὶς τὴν ψυχὴν γεγονότας οὕτως εἰς ἄκρον δικαιοσύνης ἐληλακότας, οὕτω παντὸς τῶν ὑπ' οὐρανὸν Θεὸν προτιθέντας, οὕτω θεολαμπεὶς τὸν νοῦν, ἄλλης ἢ ταύτης χρηματῆσαι πατέρας, μήτε τὴν μακαρίαν, ἧς τὸ σεμνὸν οὐκ ἔχων ὄσον εἰπεῖν ὁ λόγος ἐᾷ, ἐτέρων παῖδα παρὰ τούτους γεγονέναι· ἔτι δὲ μήτε τῆς ὀμιλίας ἐκείνης ἢ τῆ Παρθένου συλλήψεως αἵτιον, ἄλλο τι ἢ Θεοῦ ὀμιλίαν πρωταίτιον εἶναι καὶ προηγούμενον, ἴν', ὡς οἶόν τε ἦν, ἡ πᾶναγνος ἔχοι μόνη καὶ τὸ προφητικὸν ἐκείνο διαφυγεῖν, καὶ, Οὐκ ἐν ἀνομίαις συνελήφθη, οὐκ ἐν ἀμαρτίαις ἐκίσσησέ με μόνην ἡ μήτηρ μου, περὶ ἑαυτῆς φάσκειν, ἐκείνη καὶ τούτου συμπε-

plebe acceptæ fuerint, et communiter ab omnibus ad eandem hanc puritatem ab originali quoque vitio immunem efferendam usurparentur. Cum hæc manifestissima per se sint, æque indubium illudque gravissimum inde profluit consecrarium. Easdem enim, quas ab Isidoro adhibitas cernimus, verborum formulas, easdem figuras, easdemque imagines ad Virginis beatissimæ singularem puritatem celebrandam usurpatas reperimus non modo a reliquis universim Patribus, sed in ecclesiasticis quoque ac liturgicis libris Ecclesiarum omnium Græcæ, Syracæ, Copticæ, Armenicæ. Quis porro non videt, quid sponte hinc consequatur? Æque enim a veri specie duo hæc prorsus abhorrent, nempe, aut Patres reliquos aliter quidem de Virginis conceptione sensisse, exquisitissimas tamen formulas ad ejusdem quoque Conceptionis puritatem significandam idoneas usurpasse, aut (siquidem quisquam centendere velit, eas formulas non eo spe-

ρειλημμένον τῷ καταλόγῳ, ὧν μοι μεγαλείων ἔποιησεν ὁ δυνατός. Τοῦτο δ' ἐξ ὧν ἔπραξαν, ἔδειξαν οἱ γεννήτορες, ἀφ' ὧν ἕκαστος καταβεβηκότες ὀμιλίαι, πρὸς τῆν τῆς παιδοποιίας ἀτίαν ὀμιλίαν συνῆλθον. Ἄριστα τοίνυν καὶ τοῦτ' εὖ ἔχον τῷ κύκλῳ τῶν περὶ αὐτῆς παραδόξων συνέδραμεν.

origo est proles suscipiendæ, e congressu cum Deo eventum inter admiranda, quæ spectant ad ipsam, connumerandum venit.

ΙΔ'. Ἐπει δ' εἰς φῶς ἡ λαμπρὰ πεφανέρωται Θεόπαις, ἡ μᾶλλον ἡ φῶς ἅπαν διαυγεστέρα, ἥ χωρὶς οὕτε φῶς, οὕτ' οὐρανός, οὕθ' ἡ ποίησις πᾶσα τῶν δυναμένων ψυχῆν ἀληθῶς λαμπρῶσαι καὶ οικειῶσαι Θεῷ, ἐπεὶ τοίνυν ἡ τηλικαύτη γεγέννηται, καὶ τὰ ὑπεσχημένα τοῖς τοκεῦσιν ἡ μνήμη περᾶναι μὴύει· οἱ δ' εἰς ἔργον ἄν, οἶμαι, ἔχώρουν, ἅμα τῷ γεννηθῆναι τῷ νεῷ τὴν παῖδα προσάγοντες, εἴγε μὴ τὸν καιρὸν προαρπάζειν τῶν οὐκ εἰκότων ἐδόκει, καθὰ καὶ ὁ Σωτὴρ ὑστερον πάντα κατὰ καιρὸν, καὶ θαύματα, καὶ τὸ θεῖον ἐπεδείξατο λουτρὸν, φ' πάντως ἔδει τελεῖσθαι ἀκόλουθα καὶ ἐπὶ τῆς ἐκείνου μητρὸς καὶ πρὶν τοῦτο φανῆναι· σφόδρα γὰρ ἄν τι τερατουργεῖν ἐδόκουν, βρέφος, πρὶν ἀποστῆναι τέτθης, ἡ λόγου καὶ ἀκοῆς εἰληφέναι πείραν, εἰς τὰ ἄδυστα ἐπιχειροῦντες εἰσενεγκεῖν ἐκείνα· ἥ, ὡς τις ἔφη τῶν πρὸ ἡμῶν, ἡ τριετία διετηρεῖτο, τὴν ἐν τοῖς ἁβάτοις εἴσοδον παρασχεῖν τῇ Παρθένῳ, ἵνα τὸ μέλλον προγράψῃ, ὅτι μόνη τὸν ἄβαντον καὶ ἀπερίληπτον ἕνα Θεὸν τῆς ἁγίας Τριάδος καινότετα τέξεται, καὶ ὑπὲρ ἅπαντας ἁγίους τῆς ὄλης φρικτῆς Τριάδος μονῆ φανεῖται καὶ σεβασμιώτατον οἰκητήριον. Οὐδὲ γὰρ ἦν οἴκοι μένειν τῶν ἀνγκαίων, ὅτι θηλῆς ἡ πάναγνος ἐδεῖτο· ὡς γὰρ καὶ τριετής, ἐνδιατωμένη τῷ θεῷ περιβόλῳ ἐκείνῳ, τῆς παρ' ἀνθρώπων οὐ μετεῖχε τραπέζης, μυστικῶ δὲ λόγῳ οὐρανίας ἡ ἐπουράνιος μετελάμβανε τροφῆς· οὕτως, εἰ καὶ γάλακτος ἔτι δεομένη, τὰ ἄβαντα οἰκεῖν εἰσή-

²⁸ Luc. 1, 49.

evitaret, ac de se ipsa affirmare posset: *In iniquitalibus concepta non fui*; et rursus, *Solam non concepit in peccatis me mater mea*; quoniam hoc quoque comprehensum est in numero magnalium illorum quæ fecit mihi magna (inquit) qui potens est²⁸. Quod quidem ostenderunt genitores ipsi per ea, quæ præstiterunt; quippe qui ad congressum, qui devenerunt. Merito igitur hoc quoque faustissimum connumerandum venit.

XIV. Postquam igitur in lucem Dei filia (62) prodiit splendida, imo ipsa luce splendidior, sine qua neque lux, neque cælum, neque omnes simul creaturæ vim habent seu lumen animæ affundendi, aut ipsam Deo conciliandi, postquam, inquam, talis puella nata est, de promissione implenda præsens memoria parentes monet. Ipsi autem, ut arbitror, in opus rem deduxissent, filiam, simul atque nata est, ad templum deferentes, nisi prorsus incongruum visum fuisset tempus prævertere; quemadmodum deinceps etiam Salvator omnia opportuno tempore et miracula edidit, et lavacrum divinum exhibuit; cujus exemplis etiam priusquam possent conspici, congruum erat, ut ea quoque assimilarentur, quæ in matre complebantur. Et re quidem vera portentosum quiddam visum fuisset, quod in sacra illa penetralia inferre vellent infantem puellulam, antequam ablactaretur, et aliquem seu loquendi seu audiendi usum adepta esset. Vel certe, ut quidam e majoribus dixit, triennium ad parandum Virginem in sacra adyta ingressum interponebatur, ut præsignaretur, eam solam unum e sancta Trinitate, inaccessum et incomprehensibilem Deum, ineffabili modo paritram esse, et insuper ipsam solam præ omnibus sanctis augustissimum totius tremendæ Triadis domicilium esse. Et sane ut domi maneret nequaquam necesse ideo fuit, quod purissima (63) illa

Ant. Ballerini notæ.

ctare) Isidorum, qui diverse ab aliis Sentiret, diversas quoque formulas nullas adhibuisse. Communis ergo omnium consonantia in Virginis puritate atque innocentia per easdem phrases, figuras, imaginesve efferendi ac celebrandi, communem omnium de eadem puritate atque innocentia sententiam luculenter patefacit.

(62) In notis ad Chartam Ugonis de Summo (sup. pag. 23. not. 2) jam innuimus, titulum *Dei filia*, quo antonomastice Deipara apud Patres exornari solet, etiam ad prærogativam immaculatæ Conceptionis spectare. In idem facere potest, quod auctor noster velut consequenter ad ea, quæ de purissima Virginis conceptione dixerat, mox eam hoc nomine absolute indigitat. Ssd advertite ulterius, quomodo eadem doctrina heic proponatur. Nam Dei filia dicitur *prodiisse splendida*. Quid porro est ortus splendidus, nisi splendor ipsum ortum concomitans? Ac rursus quid isthic est splendor, nisi splendor divinæ gratiæ, qua Mariæ in peccato (uti mox auctor dixerat) *non conceptæ* anima refulgebat? Id vero juverit meminisse: sæpe enim alias ejusmodi sententia in veterum scriptis occurrit.

(63) Lectorem, ut puto, non effugit, quam sæpe

ad beatissimam Mariam indigitandam absoluta τῆς πανάγνου voce, quæ juxta Hesychium valet κατὰ πᾶν ἄγνόν, auctor utatur. De hac autem re illud singulare nobis occurrit, quod Franciscus Combesius in vertendis veterum scriptorum de sancta Virgine homiliis, in voces ἀγνή, vel πάναγνος de Deipara dictas cum incidit, eas *casta* aut *castissima*, vertere constanter maluerit. Nam esto, quod diffitetur nemo, ἀγνός non solum ampliori significatione pro *puro* generatim et *impollato* accipi, sed etiam strictiori pro *casto* speciatim usurpari. At perviderit vel cæcus, castimoniam non ejusmodi esse virtutem, e qua par sit singularis laudis argumenta petere, sicubi de infanti puella laudanda agatur. Cui enim infanti hæc laus, si tamen laus in infantibus haberi potest, non competit? Eas ergo voces ad *castitatem* speciatim contrahere in illis Patrum scriptis, ubi Mariæ vel conceptæ, vel nascentis, vel trimulæ infantis ad templum adductæ encomia texuntur, nisi aperte constet, ea ad consequentia Virginis gesta referri, plane ridiculum videri debet. Verum undenam hæstrophæ repetendæ sint, nemini obscurum est. Quod nempe hominem permovit, ut in præfatiuncula ad orationes *Georgii*

maternis uberibus indigeret. Nam sicut cum **A** γετο, κατὰ τὸ ἴσον ἐκεῖνο θαῦμα, ὑπερφουεῖ τινι ἄν
triennis in sacro illo ambitu versabatur, haud ἐστηρίζετο καὶ ἀβρόχῃ τρόπῳ.
humana alebatur mensa, sed arcana quadam ratione cœlestem cibum, quippe quæ supercœlestis
esset, accipiebat; ita siquidem ad inhabitanda sacra adyta adducta fuisset, cum adhuc lacte
indigebat, modo quodam supernaturali atque ineffabili haud dissimili miraculo enutrita fuis-
set.

XV. Vel ergo ita factum est propter illas causas, quas dixi, vel etiam quia æquum erat, ut parentes quoque saltem ad breve tempus infantili venustate filia, quæ paulo post Deo dedicanda erat, nec ultra charissimis genitoribus conspicienda, fruerentur; e qua cum maximum haurire solatium liceret, præ hoc tamen mœrorem privationis elegerunt, licet ipsam ceu præmium laborum illorum ac multarum lacrymarum recepissent; pro quibus, ut mihi quidem videtur, nempe pro tantis illis laboribus dignam hanc Deus vicem reddendam judicavit, ut ad triennium tam eximia filia gratis jucundarentur.

Quantum enim voluptatis afferre parentibus alii filii utut speciosissimi valent per multorum annorum convictum, tantumdem triennii spatio innocentissima illa præbere potuit, imo dixerim voluptatem eo uberiorem atque excellentiorem, quæ eminentius cuicumque proli ipsa præcellebat. Principum enim retributiones magnificæ sane sunt, et largientium magnificentia respondentem. Cum autem justii illi essent ac justii vocarentur, haud consentaneum fuisset, ut normam cognomento significatam prætergrederentur. Quapropter, cum justam temporis mensuram assecuti fuissent (æquum autem spatium triennium erat, recte de promissione implenda curaverunt.

XVI. Quoniam vero fama reginæ ac Dei filia paulo post per fines universæ terræ pervagatura erat, Jerusalem ante alias omnes regiones coronam laudationis texere, et sacrum Virgini hymnum canere, ac decenter modulari properat; idque jure optimo. Nam et *Jesum meum*, inquit ²⁷, *tulerunt in Jerusalem ut sisterent eum Domino*; cujus utique characteres mater in semetipsa præferbat,

Quotquot ergo e nobilioribus urbem illam incolebant, et viri, et mulieres, et puellæ virgines, illi quidem intuitu patris, istæ in gratiam genitricis, reliquæ vero propter laudatissimam puellam, in unum convenientes ad templum ascenderunt, cum

²⁷ Luc. II, 22.

Ant. Ballerini notæ.

Nicomediensis in Conceptionem Deiparæ (Bibl. Conc. vol. VI, pag. 82) sollicite lectorem admoneret, veteres in celebrando Conceptionis festo nihil ad conceptionem ipsam respexisse, id ipsum ad invisum puritatis vocabulum, sicubi fieri posset, expungendum impulit. Eadem plane causa invisam homini effecit immaculatæ vocabulum; atque idcirco cum Græcæ voces ἄμωμος aut πανάμωμος de Maria usurpatæ occurrerent, non *immaculata*, aut *plane immaculata*, quæ cujusvis reabsentiam generatim indicani, sed vocabula legit irreprehensibilis aut plane irreprehensibilis,

IE'. 'Αλλ' ἡ χάριν ὧν εἴρηται μοι, τοῦτ' ἐργό-
νει, ἢ ὅτι καὶ πρὸς βραχὺ βρεφικῆς ἦν εἰκὸς
τοῖς τοκεῦσι κὼν ἀπολαῦσαι χάριτος παρὰ τῆς
παιδός, ἢ μετ' ὀλίγον ἐκποίητος μὲν ἐμελλεν ἔσ-
σθαι Θεῷ, τοῖς δὲ φιλιτάτοις τούτοις ἰόρατος πα-
τράσιν· ὑπὲρ ἧς, ἐνδὸν τρυφῶν, εἶλοντο κακοπαθεῖ-
σθαι, καὶ τῶν καμάτων ἐκείνων καὶ πολυβρότον
δακρῶν ταύτην ἔλαβον ἐπαθλον· ὧν, ἐμοιγε δοκεῖ,
τῶν τοσοῦτων ἐκείνων, λέγω, πόνων, ταύτην Θεὸς
ἔξιν διέγνω τὴν ἀμοιβὴν, τὴν ἔχρι τριετίας ἀπό-
λαυσιν τῶν τῆς λαμποοτάτης χαρίτων παιδός.

Ὅσον γὰρ ἔχουσι τῶν παίδων ἄλλοι καὶ κάλιστοι
ἡδονὴν τοῖς πατράσιν ἐνθεῖναι ἀπὸ γε τῆς συνοί-
κου πολυετίας, ταύτην εἶχεν ἡ πάναγος καταθεῖναι
τῇ τριετίᾳ· φαίην δ' ἂν καὶ θαφιλοτέραν καὶ μεῖζον
ὄσῳ καὶ γεννητῶν ὑπέρκειται πάντων· αἱ γὰρ παρὰ
τῶν μεγίστων ἀντιδόσεις φιλότιμοι καὶ τῷ μεγέθει
τῶν χορηγούντων κατάλληλοι· δικαίους δὲ ὄντας
ἐκείνους καὶ καλουμένους οὐκ ἦν ἂν τῶν ἀκόλο-
θων τὴν στάθμην ὑπερβῆναι τῆς ἐκωνυμίας· διὰ
ταῦτα τὸ τοῦ ἔτους δίκαιον μέτρον ἀπειληφότες,
τοῦτο δὲ ἦν ἡ τριετία, μὴ διαπεσεῖν εἰς κερτοίχασιν
καὶ τὴν ἐπαγγελίαν.

IZ'. 'Επεὶ δὲ μετὰ μικρὸν τῶν τῆς οἰκουμένης
ἐπιθήσεσθαι περάτων ὁ τῆς βασιλείδος καὶ θεόπαι-
δος ἐμελλε κρότος, φθάνει τὰ Ἱεροσόλυμα πάσης
γῆς ἄλλης προπλέξαντες τὴν εὐφημίαν, καὶ τὸν
ιερόν ὕμνον ἐπέσαντες τῇ Παρθένῳ, καὶ σεμνῶς
τερετίσαντες· καὶ τοῦτο εἰκότως· ἐτι καὶ τὸν
ἐμὸν Ἰησοῦν ἀνήγαγον, φησίν, εἰς Ἱεροσόλυμα
παραστῆναι Κυρίῳ, οὗ τοὺς χαρακτῆρας ἡ μήτηρ
ἐν ἑαυτῇ προέφαινε.

Καὶ γοῦν ὅσοι τῶν ἐκκρίτων τὴν πόλιν οἰκοῦντες
ἐκείνην ἐτυγχανον, ἀνδρῶν τε καὶ δυναικῶν καὶ
νεανίδων παρθένων, τὸ μὲν τὸν πατέρα, τὸ δὲ διὰ τὴν
μητέρα, τὸ λοιπὸν δὲ διὰ τὴν πανύμνητον, τὴν εἰς τὸ
ιερόν ἦσαν συνελθόντες, μετὰ λαμπάδων ἐνταῦθα

quæ scilicet ad absentiam reatus per actus proprios inducti significandam aptius adhibentur. At rursus quænam, quæso, laus foret Mariæ aut nascentis aut adhuc infantis, quod nullo per actus suos reatu se polluerit? Hæccine tam præclara Mariæ erant encomia, quæ sanctorum Patrum sapientia ope istarum e Græco versionum tribuerentur? Adeo scilicet ineptire vel magni viri solent, ubi potius quam veritati, privatis præjudiciis studiisque deservire animam inducunt!

τὴν πάντα γινοντες, καὶ μέλος ὑπὲρ ταύτης ἐπι γλώττης καὶ μετ' εὐφροσύνης ἄσματα φέροντες, τὰ εἰκότα τῇ θεοσύμφῳ πάντως διαπραττόμενοι. Περὶ ὧν, μοι δοκῶ, διὰ τοῦτο καὶ τὸν μακαρισμὸν προειρηθῆσθαι ἐκείνων. Μακάριος ὁ λαὸς, ὁ γινώσκων ἀλαλαγμὸν καὶ τοῖς προοιμίαις δὴ τούτοις τὸ μέλλον διασημαίνοντες, ὅτι καὶ πάντα κρύψει πυρσὸν τὸ τῆς ἐμψύχου ταύτης λαμπάδος φῶς ἀπαστρέφον, καὶ ἁσμάτων αὐτῆ πλῆσει ψυχὰς ταύτην ὑμνοῦσας καὶ τὰ σωτήρια μελωδοῦσας.

Οἶμαι δὲ, καὶ ὁ νοητὸς ἄπας τότε διάκοσμος τοῖς λαμπαδοφόροις ἂν ἐκείνοις καὶ συνῆδε καὶ συνεψώτιζε, καὶ συνεδάδιζε τοῖς προπομποῖς, ὅσον τῆς προαγομένης δεικνύντες τὸ σέβας τοῖς τῷ σαρκίῳ τούτῳ, οἷον εἰ τι νέφαι, τὴν αἰγλὴν τῆς παμβασιλίδος ὄρῳ διαπραττομένοις, εἰ μὴ καὶ ἀγγέλου ἀγνοεῖν τὸ μυστήριον τοῦτο προῦριστο δι' οἰκονομίαν, ἢ με δέσωσε, καὶ τῆς αἰσχροουργοῦ καὶ τυραννικῆς ἀφήρπασε χειρὸς.

tunc incompertum eam servasse providentiam, quæ (diaboli) potestate eripuit.

IZ'. Ἐν τῷ ναῦ τοίνυν, ἤπερ εἴρηται, φέρουσι τὸ ἱερώτατον ἔμψυχον σκεῦος ἐκεῖνο, τὸ θεοποιήτον ἄγγος τῶν θεουργικῶν λαμπηδόνων, τὸ πολυτίμητον καὶ θεῖον ἀνάθημα, οὐ πᾶσα ἢ ποιήσις ἤτων ὁμοῦ πρὸς λόγον ἀξίας. Ὁ δ' ἀρχιερεὺς ἀπὸ γε τῶν ὄρωμένων τότε, ὅτι πλέον ἐκεῖνα ἢ ἐδείκνυτο τὰ εἰωθότα, καὶ θείας ἔνδον αὐτὸν συναίσθησεως, ἐγὼ νομίζω, περιλαμπάσης, ὑψηλότερον τῶν φθασάντων, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἐσομένων, τὴν ἐπέλευσιν αἰσθόμενος τῆς θεοσύμφου, οὐδὲν ἦν, ὃ τοῦ ἱεροῦ μὴ τῇ Μαρθένῳ ἀνέψξε, καὶ οἰκεῖν αὐτὴν οἰκειότερον ἑαυτοῦ, εἴ τι καὶ ἄβατον, διεψήφίζετο. Ἐκ δὲ τοῦτου δῆλον ὡς καὶ χαρᾶς ἂν ἦν ἔμπλεως πάντως, προορῶν ὡσπερ τὴν περιελευσομένην τὰ σύμπαντα χαρὰν διὰ τῆς ἐπιδημησάσης ἄρτι τῷ νεῷ κόρης. bitandum designabat. E quibus palam sane ostenditur, quam ingenti ipse lætitia præterea perfunderetur, quasi præsentiens videlicet, quantum gaudii commorandum in templo advenerat.

IH'. Καὶ τοῦτ' ἂν προσεφώνει τῇ πανάγῳ, ὃ καὶ ἡ ἄδολος πληθὺς ἔπειτα πρὸς τὸν Κτίστην· Εὐλόγημένη ἢ ἐρχομένη βασίλισ ἐν ὀνόματι Κυρίου· Εἰρήνη ἐν οὐρανῷ καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις. Ἄλλὰ καὶ τὴν χαροποιὸν δὴ ταύτην ἂν προσεῖπε φωνὴν, ἣν ὁ βλίπων Σοφονίας προσεθέξατο· Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, δι' ἧς ὁ Κτίστης καὶ νῦν μὲν χαίρει, σὲ τὸν λαμπρότατον οἶκον περικαλλῶς ὄρων ὑψούμενον ἤδη καὶ συναρμολογούμενον πρὸς οἶκον εἰν ἑαυτοῦ· χαρήσεται δ' ἐναργέστατον, ὅτε τοῦθ', ὅτι χαίρει τῇ σῇ συνοικίῃσει, δεικνύων, τὴν χαρὰν σοι δι' ἀγγέλου μηνύσει, δι' ἣν καὶ νόες ἀγαλλιά-

²⁸ Psal. LXXXIII, 15. ²⁹ Jean, XII, 13. ³⁰ Luc. II, 14.

Ant. Ballerini notæ.

(64) Ecce frequentissimum illud apud Patres encomium, quo Deipara uti a Deo ædificata singulariter celebratur, quodque ad ejusdem originem spectare alias jam animadvertimus. Conf. orat.

A lampadibus innocentissimam illuc deducentes, ac modulos de ipsa et cantica cum lætitia promentes. officia scilicet, quæ Dei sponsæ dignitati consentanea erant, plenissime illi exhibentes. Et idcirco de his arbitror prænuntiatam illam beatitudinem; *Beatus populus qui scit jubilationem* ²⁸. Quibus sane præludiis futurum significabant, ut hujus animatæ lampadis jubar effulgens reliquas omnes faces obtenebraret, easque animas jubilo cumularet, quæ eam celebrarent hymnis, ac salutaria canerent.

Præterea angelorum quoque universos ordines cum iis, qui lampades ferebant, suos puto conjunxisse cantus suosque splendores, et comitantibus illam socios sese addidisse, videlicet ut hominibus, qui hac carne quodam quasi intersepto velo impediabantur, ne splendorem præcelsæ reginæ intueri possent, ipsi ostenderent, quanta illi, quæ deducebatur, reverentia deberetur: nisi forte et illud dicendum sit, hoc mysterium angelis me salvum fecit, atque a fœdifica ac tyrannica

XVII. Eo igitur, quo diximus, modo sacratissimum illud animatum vasculum, deificorum splendorem receptaculum a Deo constructum, urnam a Deo confectam (63), honore dignissimum ac divinum donarium, cujus dignitati enarrandæ omnis pariter creatura impar invenitur, ad templum adducunt. Cum autem summus sacerdos tum ex iis, quæ tunc cernebantur, utpote quæ vel ipsa novitate majus quidpiam innuebant, tum etiam divina intus luce, ut puto, mentem ipsius splendidisset jam advenisse Dei sponsam; nulla templi pars fuit, quam Virgini perviam non faceret, et locum, si quis erat in quem inferre pedem aliis fas non esset, hunc illi potius quam sibi ad inhabitandum designabat. E quibus palam sane ostenditur, quam ingenti ipse lætitia præterea perfunderetur, quasi præsentiens videlicet, quantum gaudii universis pararetur per eam puellam, quæ modo ad

XVIII. Insuper crediderim, ad puellam purissimam id illum inclamasse, quod deinceps etiam innocens (puerorum) turba ad Creatorem: *Benedicta quæ venit regina in nomine Domini* ²⁹: *Pax in celo et gloria in altissimis* ³⁰. Quin et illam sane lætissimam (ut puto) vocem addidit, qua olim usus est propheta Sophonias: *Lætare valde, filia Sion* (65), de qua Creator et nunc quidem gaudet, te jam cernens splendidissimam sibi domum felicissime assurgere, et ad inhabitandum apte concinnari; gaudebit vero vehementius, quando ad id palam faciendum, gratissimum scilicet sibi esse in te in-

Johan. Eubœensis. § 23, sup. pag. 103, 104.

(65) Soph. III, 13. Sic versio LXX edita ab Aldo: Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών. Vulgatus noster: *Lauda filia Sion*.

habitare, gaudium tibi per angelum denuntiabit : A propter quod et angeli lætabuntur, et homines exultabunt, et universæ creaturæ hilaritatem explicabunt.

Ulterius quæ postea ad Salvatorem Deum ulnis suis receptum affatus est Simeon, hæc sane et hierarcha Deiparam excipiens opportunissime dixit : *Nunc viderunt oculi mei salutare, quod paratum est ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tuæ Israel* ²¹. Quibus et illud adjecit, quod divinus Isaias propter Dominum dixerat (66) : *Nunc, o puella, per te videbit omnis caro salutare Dei*. Ingredere igitur confidenter in templum sanctum tuum ; vere enim tuum potius quam alterius cujuslibet est hoc domicilium, *et obliviscere domum patris tui, quia concupiscet rex gulchritudinem tuam* ²².

Et nunc ego quidem omnes hujus templi portas tibi soli aperio, et ut libere intus sacra penetralia pedem inferas, quo libeat, permitto. Tu vero uni conditori tuo cordis tui portas reserabis, efficiesque, ut libere morari intra te possit, in qua sola inhabitare statuit, et quam ex omnibus filiabus Sion sibi delegit.

Quod si et novum modo ei omnino præter morem accidit, ut reseratæ omnes tibi pateant templi januæ ; at nunc pariter majus aliquid de te Deus in cælis disponit, et cælestes tibi portas attolli jubet, ut ad illum ipsum inaccessibilem, nemine tibi obsistente, accedere properes, pulchritudine tua efficias (67), ut in terris sese conspiciendum ipse exhibeat, et luce sua universum orbem præ luce solari illuminet. Ecce domum Domini, intra quam semel tantum in anno summo sacerdoti pedem inferre per legem licet, tibi trado, ut juxta Psaltis vocem *in ea inhabites in longitudinem dierum* ²³. Tu vero non multo post intus temetipsam magnum Pontificem Christum habebis, ipsumque ad multum temporis gestabis. Abi igitur, o filia, in Sancta sanctorum, quæ sanctorum omnium sanctissimum es exceptura, et sanctitatem omnibus largitura. Accede, Reginaet hanc sane splendidam ac regiam sedem tu accipe, uas Regem universorum

²¹ Luc. II, 30-33. ²² Psal. XLIV, 14, 12. ²³ Psal. XXII, 6.

Ant. Ballerini notæ.

(66) Isa. XI, 5, sec. LXX : Καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ. Vulgatus juxta Hebraicum textum legit : *Et videbit omnis caro pariter, quod os Domini locutus est*. Lucas tamen (III, 6) Græcæ versionis suffragatur.

(67) Frequens apud Patres occurrit sententia, sanctæ Virginis pulchritudinem effecisse, ut ad ipsam in terras Dei Verbum descenderet. Sic, ut nonnulla eorum loca innuam, auctor homiliæ in *Annunt. Deiparæ* inter Opera Chrysostomi (tom. XI, pag. 840, edit. Paris., 1728) : *Supra omnem creaturam ornata es, super cælos decorata, plus quam sol fulges. supra angelos exaltata es, non assumpta es in cælos, sed in terris manens cælestem Dominum ac Regem omnium ad te attraxisti* (ἀλλ' ἐπὶ τῆς γῆς ἱσταμένη τὸν οὐράνιον Δεσπότην καὶ βασιλέα τῶν ἀπάντων ἐπισπάσω πρὸς ἐξουσίαν).

σονται καὶ ἄνθρωποι σκιρτήσουσι, καὶ πᾶσα λαμπρυνθήσεται κτίσις.

Ἔτι δὲ καὶ οἶον ὁ θεοδόχος Συμεὼν ὕστερον πρὸς τὸν Σωτήρα. τοιοῦτον κἀνταῦθα καὶ ὁ τῆν Θεοτόκον ὑποδεχόμενος ἱεράρχης κατὰ καιρὸν εἶρηκεν ἂν· Νῦν εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριον, ὃ ἠτοίμασται κατὰ πρόσωπον κἀντων τῶν λαῶν, φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἔθνων, καὶ δόξαν λαοῦ Ἰσραὴλ· σὺν τούτῳ τε καὶ τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ Ἰσαίου διὰ τὸν Δεσπότην· νῦν ὄψεται, κόρη, πᾶσα σὰρξ διὰ σοῦ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ· εἴτελθε οὖν θαρρόντως εἰς ναὸν ἁγίον σου, τοῦτο δὲ τὸ σὺν ὑπὲρ πάντας ἀληθῶς καταγώγιον, καὶ ἐπιλάθου τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, ὅτι ὁ βασιλεὺς τοῦ σοῦ κἀλλους ἐπιθυμήσει.

Καὶ νῦν ἐγὼ μὲν τὰς τοῦ νεῶ τοῦδε μόνη σοὶ πύλας ἀνοίγνυμι πάσας, καὶ μετ' ἐλευθερίας τῶν ἀδούτων ἔνδον χωρεῖν, ὅποι βούλει, παραχωρῶ· σὺ δὲ μόνῃ τῷ πλάστῃ τὰς πύλας τῆς σῆς ἀναπετάσεις καρδίας, καὶ ἔνδον ἐλευθερίως ἐνοικεῖν σοὶ παρασκευάσεις, ἐν ᾗ κατοικεῖν ἤρετίσαστο μόνη, καὶ ἦν ἐκ τῶν θυγατέρων Σιών ἐξελέξατο.

Νῦν, εἰ καὶ ξένον καὶ παρὰ τὸ εἰσθὸς, εἰ κλειδὸς ἐλευθέρᾳ τοῦ ἱεροῦ πᾶσα καθίσταται πύλη, ἀλλὰ τι μεῖζον ὑπὲρ σοῦ καὶ νῦν ἄνω Θεὸς διατίθεται, καὶ τὰς οὐρανίους ἀφρεῖν σπὶ προστάττει πύλας, ἵνα πρὸς τὸν μόνον αὐτὸν ἄδατον, μηδενός σοὶ προσιστα μένος, φθάρης, καὶ κάτω πίεσης διὰ τῆν σὴν ἀγλαίαν τοῦτον φανῆναι, καὶ ὑπὲρ ἧλιον λαμπρῶναι τὴν γῆν, τῶν μὲν κατοικεῖν σε ἐν οἴκῳ Κυρίου εἰς μακρότητα ἡμερῶν, ψαλμικῶς εἰπεῖν, ἐνδίδωμι, ἔνθα τοῦ ἐνιαυτοῦ ἅπαξ εἰσεῖναι τὸν ἀρχιερέα νομίζεται· σὺ δὲ μετ' ὀλίγον τὸν μέγαν ἀρχιερέα Χριστὸν ἔνδον ἔξεις σαυτῆς, καὶ τοῦτον βαστάσεις παραπολύ. Ἴθι τοίνυν, ὦ θόγατερ, εἰς τὰ των ἁγίων Ἄγια, ἡ τῶν ἁγίων ἀπάντων ἀγιώτατον ὑποδεχομένη, καὶ τὸ πᾶν ἁγιάσουσα· πρόσθι, βασιλεῖς, τὰ λαμπρὰ δὲ ταῦτα καὶ τὰ βασιλεία δεχομένη, ἡ τὸν τοῦ παντὸς βασιλέα βασιλικὰς τοῖς ἐν γῆ παρασχεῖν χάριτας ἀναπέουσας.

Andreas Cretensis (in *Nativ. Deip.* apud Combebis. auct. vol. I, col. 1324-1325) : *Cujus animæ quidem venustans usque adeo in immensum provecia est, ut Christus ipse, immensa illa pulchritudo, ejus desiderio exarserit, secundamque ex ipsa natiuitatem elegerit* (Ἦς τὸ μὲν τῆς κυχῆς κάλλος ἀπειράκις ἀπειρώς εἰς τοσοῦτον ἐξήρηται, ὅπως καὶ Χριστὸν αὐτὸν τὸ ἀμήχανον κάλλος εἰς ἐπιθυμίαν του ταύτης κάλλους ἐλθεῖν...). Id centies et in *Mennis Græcorum* legitur. Sic ad diem 29 Febr. Ode ζ' : *Cum te utpote pulchrum, utpote venustum, o cujusvis labis penitus exspers, dilexisset Jesus pulchritudinis donator, ex te secundum carnem natus est, et propter immensam pietatem suam me ad deitatem evehit*· ὡς κελὴν, ὡς ὕραλαν ποθήσας σε ὁ παλλοποιὸς Ἰησοῦς, παναμώμητε, ἐκ σοῦ σαρκὶ γεγέννηται, καὶ θεοὶ με δὲ οἴκτον ἀμέτρητον).

ad regias gratias terrestribus large impertiendas permovebis.

ΙΘ'. Τοῦτοις οὖν ἡ Θεόπαις λόγοις ὀποσχούσα τὴν ἀκοήν, καὶ ὡσανεὶ πειθομένην ἑαυτὴν παρασχούσα, τῶν εὐγενῶν νεανίδων ἐκείνων, αἱ ταύτην λαμπαδουχοῦσαι περιστάντο, ἡρέμα διασπᾶσα, καὶ ὄλη χάρισσα σεμνῶ φανεῖσα καὶ σχήματι καὶ φρονήματι, πρόσσειν ἀσμένως τῷ ἱεράρχῃ, περιχαρῶς προσλαλοῦσα, καὶ κινήμασιν, οἷς εἶχε, καὶ ψαλλισμασι τῇ τοῦτου ψήφῳ συνάδειν ὑποδεικνύσα· καὶ ἀντὶ τῶν πατέρων καὶ τῆς κατ' οἶκον βραχέιας ἄλλης τὴν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων οἰκησιν αἰρεῖσθαι προθύμως ἐμφαίνουσα· καὶ, Εἰσελεύσομαι, εἶπεν ἂν τὸ τοῦ θεοῦ Δαβὶδ, πρὸς τὸ θυσιαστήριον τοῦ θεοῦ, πρὸς τὸν θεὸν τὸν εὐφραίνοντα τὴν νεότητά μου· ὅτι σὺ ἡ ἐλπὶς μου ἀπὸ μαστῶν τῆς μητρὸς μου· ἐπὶ σὲ ἐπεβόρην ἐκ μήτρας, ἀπὸ γαστρὸς μητρὸς μου, θεὸς μου εἶ σὺ.

Κ'. Λιὰ τοῦτο καὶ εἰσεῖσιν εἰς τὰ ἄδυτα μόνη τοῦ ἱεροῦ καταλιπούσα γεννήτορας καὶ πατρῷας ἐστίας συνήθειαν, ἧς οὐδ' εἰς φρονουῦσαν ἡλικίαν τελοῦντες ὑπεριδεῖν ἔχουσι, τρία οὖσα καὶ ταῦτα ἡ πάναγος ἔτη, ἐν ᾗ τῆς ἡλικίας δηλαδὴ ταύτης οὐκ ἂν ἱκανὸς εἶπεν εἶη τοῦ θαύματος τὴν ὑπερβολὴν, εἰ τις λογιῶται, ὅλων ἄτε δὴ βρέφος δεομένη, οἷα ἡλλάξατο.

Ἐκεῖσε γοῦν, εὐαγγελικῶς εἰπεῖν, ἠῦξανε καὶ τὸ παιδίον τοῦτο, καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι, πληροῦμενον σοφίας, καὶ χάρις θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτῷ· ἥ, ἵνα καὶ τοῦτο προσθεῖην, προέκοπτε σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ θεῶν καὶ ἀνθρώποις· περὶ οὗ μόνου προσφυῶς ἔχειν εἶπε τις ἂν, ἣν εἶρηκε φωνὴν ὁ Σωτὴρ ὑστερον· Ἄφετε τὰ παιδιά ἐρχεσθαι πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

ΚΑ'. Ἐδει δὲ ἄρα καὶ τὸ τῆς εἰσόδου τοῦτο καινὸν ἐπὶ τῇ Παρθένῳ γενέσθαι, ἵνα ἄκλόουθον εἶη τῇ τε παραδόξῳ ταύτης εἰς βίον προόδῳ καὶ τοῖς ἔτι παραδοξότερον ἐσομένοις αὐτῇ, ὡς ἂν ἀπ' ἀρχῆς θαυμαστὰ μὲν ἦ τὰ κατ' αὐτὴν ἄχρι καὶ πέρατος, τὰ δ' ἐπιότα τῶν πρὸ αὐτῶν ὑψηλότερα·

Καὶ γὰρ γεγέννηται μὲν καινότερον ἢ κατὰ τοὺς λοιποὺς τῶν ἀνθρώπων· τοῦτου δὲ θαυμαστότερον καὶ μὴ κατὰ τὰς ἄλλας παρθένους, ὅτι περ τριετῆς

⁸⁴ Psal. XLII, 4. ⁸⁵ Psal. XXI, 10, 11. ⁸⁶ Luc. II, 40. ⁸⁷ Ibid. 52. ⁸⁸ Marc. X, 14.

Ant. Ballerini notæ.

(68) Si a Francisco Combefisio scisciteris, quid demum mirum in primordiis Mariæ Patres suspexerint ac venerati fuerint, prompte reponit (in Præf. ad Orat. Georgii Nic. in Concept. Deip. Biblioth. Concion. vol. VI, pag. 82, non aliud antiqua religione colendum eos suscepisse, quam quod concepta oraculo, divinoque miraculo ex sterilibus suscepta Deipara fuerit. Atqui superius (§ 13) vidimus, Isidorum, inter mira quæ ad initia Mariæ pertinent, illud potissimum recensuisse, quod sola de se enuntiare potuerit: *In peccatis non concepit me mater mea*; et id ad ea magnalia pertinere, de quibus Virgo occinit (Luc. I, 49): *Fecit mihi magna qui potens est*.

Sed et aliud hic occurrit animadversione di-

XIX. His itaque dictis aurem porrigens Dei filia ac velut obsequentem se exhibens, e nobilibus illis puellis, quæ lampades tenentes eam circumstabant, lente digrediens, et tota gratiosa gravem præferens et habitum et sensum, cum gaudio adit pontificem, hilaris eum alloquitur, et nutibus verbisque, prouti poterat, infantilibus, assentiri se illius sententiæ declarat, seque parentibus ac domesticis reliquis commodis præferre moram in Sanctis sanctorum prompte significat, et utique illud divini Davidis usurpans, *Introibo*, inquit, *ad altare Dei, ad Deum qui lætificat juventutem meam* ⁸⁴, *quoniam tu es spes mea ab uberibus matris meæ; in te projecta sum ex utero, de ventre matris meæ Deus meus es tu* ⁸⁵.

XX. Ingreditur proinde sola in templi adyta, ac parentes et paternæ domus consuetudinem, e qua ægre avelli se sinunt vel qui jam matura sint ætate, adhuc trimula innocentissima relinquit, cujus sane ætatis ratio si habeatur, vix effari quispiam poterit miraculi magnitudinem, qui nempe perpenderit, quibus rebus utpote infans indigeret, et quodnam vitæ genus nihilominus sibi assumpserit.

Illic igitur, ut verbis utar evangelicis, hæc quoque puella crescebat, et confortabatur spiritu, et implebatur sapientia, et gratia Dei erat in illa ⁸⁶. Seu, ut ista quoque adjiciam, *proficiebat sapientia et ætate et gratia apud Deum et homines* ⁸⁷. Ac in ipsam solam apte quadrare quispiam dixerit voces, quas deinceps Salvator protulit: *Sinite parvulos venire ad me, et ne prohibueritis eos: talium est enim regnum cælorum* ⁸⁸.

XXI. Porro etiam insolens iste Virginis in templum ingressus prorsus conveniens erat, ut responderet cum admirabili ejusdem in vitam ingressui, tum iis, quæ adhuc admirabiliora futura de ipsa erant; adeo ut ab initio ad finem usque omnia in ea miranda essent (68), posteriora autem prioribus usque sublimiora forent.

Et sane singulari prorsus ratione ac præter reliquorum hominum consuetudinem ipsa progenita fuit. Illud vero majori admiratione dignum, et a

gnum. Plures scilicet invenies ita mente comparatos, ut sanctæ Virginis immunitatem ab hereditario Adæ peccato habeant ceu prodigium omnium maximum, quod in matris suæ gratiam divina virtus ac largitas perpetraverit. E converso habes heic Isidorum, qui portenta ad originem Deiparæ spectantia longe inferiora iis proclamant, quæ deinceps subsecuta sunt. Duo concludi hinc possunt: 1° immunitatem Deiparæ a primævo illo reatu ex sanctorum Patrum mente adeo rerum naturis consentaneam esse, ut vix aut certe minus præ reliquis ejus prærogativis hæc mira videri debeat: 2° hinc forte peti rationem posse, cur Patres alia præ isto Virginis prodigia fusius celebrare consueverint.

cæterarum virginum usu alienissimum, quod adhuc trimula ad inhabitandum in templo concesserit. Ingressus vero in ipsa quoque sacrarii inaccessa penetralia, quodnam aliud, quæso, portentum non vicerit? Prorsus reliqua omnia, his tamen solum exceptis, quæ deinceps peracta in ipsa sunt, quibus cum inveniatur inferius, primas eisdem cedere haud veretur.

XXII. Verumtamen nequiquam a vero, mea quidem opinione, ille ablueret, qui hoc et fundamentum et radicem sublimiorum, quæ deinde consecuta sunt, appellaret. Nihil enim, sive in iis quæ ad ipsam spectant, sive in reliquis omnibus majus reperire est, quam quod Deus ex ipsa formam nostram assumpserit. At vero ut id ad idonea evaderet, inde innocentissima adepta est.

Cum enim sacratissimæ illi in templi recessibus degenti, nihil ex humanis in oculos incurreret, ad quod semet forte effingeret, sed Deum solum jugiter menti obversantem haberet, Deum solum alloqueretur, *et meditatio cordis ejus*, ut cum David propheta loquar⁹⁹, in conspectu Dei semper esset, ac sola cibo divinitus parato aleretur; proinde ad Dei similitudinem excellentius quibuscunque aliis, et hominibus scilicet et angelis, formam induta est, illi quippe soli cum ipsa jugiter conversanti, et, quantum dici potest, ab ipsa cognito, semet, quoad fieri posset, plane similem efficiens.

Hinc vero et Creator, cum opus hoc suum (89) cerneret tam sublimi divinaque pulchritudine nitescere, haud indignum duxit, ut vel formam facturæ suæ ipse indueret, sciens æquitatis esse, imo magis proprie dixerim, benignitatis, ut illi, quæ quidem, quantum creaturæ licuit, eo ascendit ut maximam cum eo similitudinem gereret, hanc gratiam invicem rependeret, ut et ipse descenderet, et eandem cum ea formam, et quæcunque alia ad vitam spectant, communia cum ipsa haberet. Et exinde propter Virginis cum Deo similitudinem, Deus quoque ex ipsa factus est nobis similis.

XXIII. Quod si purissimæ illi tantum innocentis suppetebat, ut ubicunque demum versaretur, locum ipsum in Sancta sanctorum converteret (70), et vix aut ne vix quidem secessu aut quovis alio, quod locus præbeat, præsidio indigeret: nequam tamen concedere quispiam poterit, nihil prorsus mansionem illam, inaccessam et ab humana consuetudine remotam, ad divinam ascensionem Virgini profuisse, quando ipse quoque Salvator, in terris cum versaretur, recessu et monte, ubi Patrem ac Deum oraret et alloqueretur, delectatus cernitur.

Re ipsa igitur sacra illa penetralia Beatæ contulerunt, ut domum suam administraret sapienter, et

⁹⁹ Psal. xviii, 15.

Ant. Ballerini notæ.

(69) Jam sæpe alias innuimus, Mariam ideo singulari quadam laude uti *Dei opus* celebrari consuevisse, quod singulari prærogativa in ipsa sua conditione fuerit exornata.

(70) His consona ea sunt, quæ in S. Germani homilia ejusdem argumenti legimus (§ 10, sup.

A ἐπεδήμησε τῷ νεῷ. Ἦ δὲ καὶ εἰς τὰ ἄδυστα εἰσοδος ποῖον οὐ κάτω τίθησι θαῦμα; Πάντα μὲν πάντως τᾶλλα, μόνων δὲ διχα τῶν παρ' ἑαυτῆς ἐφαξῆς, ἐν ἡττώμενον οὐκ αἰδεῖται τὴν ἡτταν.

KB'. 'Ἄλλ' ἔμοιγε δοκεῖ, τοῦτο καὶ θεμέλιον καὶ βίξαν τῶν ἐσχάτων καὶ ὑψηλῶν οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι καλέσας· οὐδὲν μὲν γὰρ ὑψηλότερον, ἢ τι τῶν κατ' αὐτὴν, ἢ τι τῶν ἀπάντων ἕτερον, ἢ Θεὸν καθ' ἑμᾶς ἐξ αὐτῆς μορφωθῆναι· πρὸς δὲ τοῦτο ἐκείθεν ἢ πᾶναγνος ἔσχε τὴν ἐπιτηδεύτητα.

B 'Ἐν γὰρ τοῖς ἀβάτοις ἡ πάνσεμνος διατριβουσα, ἐπεὶ οὐκ ἦν τι τῶν ἀνθρωπείων ἰδεῖν, ᾧ ἂν ἑαυτὴν ὁμοιώσειεν, ἀεὶ δὲ Θεὸν ἦν μόνον φανταζομένη. Θεῷ μόνῃ προσλαοῦσα, καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας αὐτῆς, κατὰ τὸν προφήτην φάναι Δαβὶδ, ἐνώπιον Θεοῦ διαπαντός, θεόθεν μόνῃ τυγχάνουσα τροφῆς, καὶ πρὸς ὁμοίωσιν Θεοῦ ὑπὲρ ἅπαντας, ἀνθρώπους, φημί καὶ ἀγγέλους, ἔφθασε μορφωθείσα, τούτῳ δὲ μόνῃ τῷ συχνὰ προσομιλουμένη, καὶ οἷον εἰπεῖν γνωριζομένη, ἑαυτὴν, ὡς οἶόν τε ἦν, ἐμφορῇ ποιησαμένη σαφῶς.

C Διὸ καὶ ὁ Ηλιάστης εἰς τοσοῦτον ὑψηλοῦ τε καὶ θείου κάλλους ἑωρακῶς τὸ οἰκεῖον λαμπροῦσθὲν ποίημα, οὐδὲν ἀνάξιον ᾤετο καὶ αὐτὸς τὴν τοῦ πλάσματος περιθέσθαι μορφὴν, δίκαιον μᾶλλον ἢ, ἴν' οἰκειότερον εἶπω, φιλόανθρωπον ἐγνωκῶς, ἴν' ὅπερ, ὅσον ἐξῆν, ἀνῆλθεν, ὡς κατ' αὐτὸν γενέσθαι, τούτῳ χαρίσσηται τὸ κατελεγεῖν, τῆς τε εἰκόνης αὐτῆς κεινωνηκέναι καὶ τῆς ἄλλης διαίτης· ἐνθεν καὶ γέγονε διὰ τὴν τῆς Παρθένου πρὸς Θεὸν ὁμοίωσιν Θεὸς ἡμῖν ἐξ αὐτῆς ὁμοῖος.

KΓ'. Εἰ γὰρ καὶ τοσοῦτον τῇ πανάγῳ περιῆν εἰς ἀγγελίαν, ὥστε ὅπη περ ἂν παρῆν, Ἄγια εἶναι τὸν τόπον ἀγίων εὐθὺς, καὶ βραχέα ἢ οὐδὲν ἀναχωρήσεως ἢ τῆς ἐκ τόπου δεῖσθαι συνεργείας ἑτέρας, ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι τις καὶ ἀπὸ τῆς ἀβάτου καὶ τῶν ἀνθρωπείων ἐρήμου διατριβῆς ἐκείνης μὴ πρὸς θεῖαν ὑψώσιν δοῦναι συνεργεῖν τῇ Παρθένῳ, ἕως ὅτε καὶ τῇ γῆ παρῶν ὁ Σωτὴρ ἀναχωρήσει δεικνυταὶ χαίρων καὶ ὄρει, τῆς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεὸν εὐχῆς χάριν καὶ ὁμιλίας.

'Εκεῖνα τοίνυν ὄντως τὰ ἄδυστα τῇ μακαρίᾳ παρῆσιν φρονίμως οἰκονομήσαι καὶ ταῖς θεραπεύειν,

pag. 311), cum sacerdos puellulam alloquens ait: *Non enim te altare sanctificat, imo vero a te uberrime sanctificatur*. Vides autem hæc ad puritatem et innocentiam puellulæ spectare, quæ singularissima ideo fuit, quia, ut inquiebat § 13, Isidorus ipse, *non in iniquitatibus concepta ipsa fuerat*.

τὰς σεβασμίους λέγω ταύτης αἰσθησεις, ἐν καιρῷ, **A** κατὰ τὸν θεῖον Λουκᾶν, δοῦναι τὸ σιτομέτριον. Τὸ δὲ σιτομέτριον, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, ἡ εὐκαιρῶς ἐκάστη τῶν κινήσεων διανεμηθεῖσα μελέτη ἂν εἴη καὶ τήρησις· ὅ δὲ καὶ ὡς σοφῶς οὕτω καὶ θαυμασίως ἡ Πάναγνος οἰκονομήσασα, ἐφ' ἅπασιν τοῖς ὑπερηγμένοις Θεῷ δέσποινα δίδεικται. Πρὸς τοῦτο γὰρ ἐκεῖνα βίλλειν τοῦ Σωτῆρος δοκῶ μοι τὰ βήματα· Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ, τοῦ δοῦναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον; Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἔλθῶν ὁ Κύριος αὐτοῦ εὐρήσει ποιούντα οὕτως. Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν.

Περὶ ταύτης, ἕμοιγε δοκεῖ, καὶ ὁ θεὸς ἐκεῖνο **B** προεῖπε Δαβὶδ· Σὺ, Κύριε, καταμόνας ἐπ' ἑλπίδι κατ' ἑκείνην με· ἐκεῖνη γὰρ ἡ μόνωσις τῆ Παρθένου γέγονε πρόξενος τῆς ἀληθινῆς ἀλπίδος τυχεῖν, κακεῖ τοῦτο προφητικῶς ἂν εἶπεν ἡ Πάναγνος, ὡς ἑμαυτὸν παῖθω· Ἐκουσεν ἐν νεφύσιν αὐτοῦ φωνῆς μου· καὶ ἡ κραυγὴ μου ἐνώπιον αὐτοῦ εἰσελεύσεται εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ.

ΚΑ'. Ἔγωγε δὲ καὶ τὴν μουσικὴν ἐκείνην καὶ **C** κρυφιδεστέτην ἐν τοῖς ἱεροῖς οἴκησιν τῆς Παρθένου καὶ πρὸς τὴν εἰκόνα ταύτην οἶομαι φέρειν τοῦ υἱοῦ καὶ Σωτῆρος αὐτῆς. Καθάπερ γὰρ ὁ Δεσπότης, ὅτι μὲν ἄνθρωπος παρ' αὐτῆς, κοινωνῶν ἦν καὶ ὁρῶμενος τοῖς ἀνθρώποις, ἀθέατος δ' ὡς Θεός, καὶ συναυλίας ἄμοιρος ἀνθρωπείας· οὕτως ἡ τῶν μεγαλειῶν τυχοῦσα τοῦ δυνατοῦ ὁρῶμένη τε ἐτύγγανε καὶ ἀόρατος· καὶ ὡς μὲν ἀνθρώπων καὶ καθ' ἡμᾶς, ἐωράθη τε τοῖς πολλοῖς μέχρι τριετίας, καὶ μετὰ τὴν τοῦ ἱεροῦ ἔξοδον ἄχρι τῆς εἰς οὐρανοῦς ἀνόδου· ὡς δὲ τὴν ἀρετὴν ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ τὸ καινὸν τῆς ψυχῆς κάλλος, καὶ, ὅσον εἰπεῖν, Θεὸς ἐπίγειος, ἀθέατος οὐκ ἐπ' ὀλίγον κατέστη, τὸ ἄβυστον οἰκοῦσα καὶ θεῖον ἕδαφος· ὡς ἂν, ὃ προῦπέγραψεν ἐν ἑαυτῇ ὁρατὴ φανεῖσα καὶ ἀόρατος, ἥπερ ἔφην, τοῦτο τοῦ φανέντος παρ' αὐτῆς ἀόρατου τε καὶ ὁρατοῦ Θεοῦ εἰκῶν ἐναργῆς προτεθεῖν.

semetipsa in antecessum expressit, visibilis et invisibilis, ut dixi, apparens, hoc Dei ex ipsa geniti visibilis et invisibilis apparentis, vivida fuerit imago.

⁴⁰ Luc. xii, 42. ⁴¹ Ibid. 43. ⁴² Luc. i, 49.

Ant. Ballerini notæ.

(71) Psal. iv, 10. Quod Vulgatus vertit *singulariter*, LXX legunt *καταμόνας* (*seorsim*), idque Isidorus, uti patet, transfert ad solitudinem Virginis; attamen juxta vim contextus Hebraici vox *ἑλπίδι* (*solitarie* seu *solus*) referenda potius videtur ad Deum, qui solus in spe constituit.

(72) Psal. xvii, 7, sec. LXX. Nam ubi Vulgatus habet *introivit*, Græca versio legit *εἰσελεύσεται*.

(73) Finge, auctorem nihil sermone inseruisse, quod puritatem Deiparæ in sua ipsius origine expresse vindicaret. Nonne ad hanc opinionem auditoribus ingerendam satis ea erant, quæ hoc loco de Virginis pulchritudine brevissime tangit? Nedum enim pulchram, sed *pulchritudinem* ipsa Mariam appellat, et quidem *pulchritudinem novam*, et talem cujus gratia divinitati exæquanda quodammodo

suis ancillis, venerandis, inquam, sensibus suis, prouti divinus habet Lucas ⁴⁰, *daret tritici mensuram in tempore*. Tritici porro mensura, ut opinor, consideratio fuerit ac custodia ad singulos motus opportune adhibita. Quam sane administrationem cum innocentissima illa tum prudenter, tum etiam excellentissime gessisset, Domina constituta est super omnia quæ Deo subsunt. Huc enim spectare mihi videntur illa Salvatoris verba: *Quis, putas, est fidelis dispensator et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det in tempore tritici mensuram? Beatus ille servus, quem cum venerit Dominus ejus, invenerit sic facientem. Vere dico vobis, quoniam supra omnia, quæ possidet, constituet illum* ⁴¹.

De ipsa præterea et illud puto Davidem prædixisse: *Tu, Domine, singulariter in spe constituisti me* (74). Illa enim solitudo Virgini contulit, ut veræ spei effectum consequeretur; adeo ut ibi purissima (prout mihi persuadeo) propheticum illud usurpare potuerit: *Exaudivit de templo sancto suo vocem meam; et clamor meus in conspectu ejus introiit in aures ejus* (72).

XXIV. Illud insuper plane existimo, mysticam illam secretissimamque Virginis in templi penetralibus mansionem pertinere ad imaginem, quam gerebat, filii ac Salvatoris sui. Quemadmodum enim Dominus, quatenus homo ex ipsa genitus, cum hominibus consuetudinem habebat, ac se videndum præbebat, quatenus autem Deus, invisibilis et humani contubernii exsors manebat; ita et illa, quæ *magnalia potentis* ⁴² nacta est, videbatur simul et invisibilis erat. Nimirum, quatenus ex hominibus orta est, et nobis similis fuit, visa quoque est a multis usque ad triennium, et deinde post egressum e templo usque ad suam ascensionem in cælos; quatenus vero virtute superhumana et nova animi pulchritudine præcellerat, atque, si ita loqui fas est, divinitas erat terrestris (73), ideo haud breve tempus invisibilis latebat, inaccessum ac divinum illud domicilium incolens: adeo ut quod in

videatur. Quæ quidem fideles dum audirent, numquid locus reliquus erat suspicandi, hanc quoque *pulchritudinem* turpissima peccati macula non secus ac cæteros homines, fœdatam exstitisse? Atqui hæc virgineæ pulchritudinis encomia passim apud Patres et in libris ecclesiasticis recurrunt. Ergo, etiamsi doctrinam de sancta Virginis origine explicitè traditam reperire non esset, germina tamen, e quibus sponte effloresceret, passim in deposito traditionis prostarent. Cæterum, cum eandem illam doctrinam auctor diserte profiteatur, inde nobis certissimum suppetit argumentum, hasce atque alias plures laudes, quibus Mariæ et puritas, et sanctitas, et innocentia, et venustas commendatur, ab ea sententia proficisci.

XXV. Verum et quod pervia Virgini sacra adyta patuerint, et quod angelus e caelo descendens adparandum cibum illum mirabilem astiterit, hoc mihi prænотasse videtur, cœlos deinde aperiendos esse, ac Spiritum sanctum corporali specie, divinum lavacrum in Jordane Domino suscipiente, descensurum. Quemadmodum enim uni Virgini, non vero cuiquam alteri ex universis mortalibus, reserata fuerunt penetralia sacra; sic uni quoque Salvatori cœlum semet apertum tunc exhibuit.

Quod vero ab uno summo sacerdote, semel per annum in Sancta sanctorum introeunte, innocentissima conspiceretur; id rursus haud parum confert, ut expressiorem præferat cum Deo similitudinem. Nam sicut ad Dei aspectum, quantum fas est mortalibus, admitti, electis tantummodo contingit hominibus, neque vero id semper, sed quando a turbarum multiplici ac tenebrosa confusione semet propipientes, sibi que unice, quantum liceat, vacantes in divinis ac cœlestibus, quo utique non ascendunt turbæ, conversari probe didicerint; pari modo, ut etiam in hoc ostenderetur Virgini cum Deo similitudo, propter quam (o tremendum mysterium!) et Deum gestavit, ipsa quoque semel in anno fiebat visibilis et a solo summo sacerdote videbatur.

XXVI. Verum enim vero neque dum ipsa conspiciendam se præberet, quidquid in ea erat excellentiæ, comprehendere spectator valebat. Quemadmodum enim si cui concessum fuerit, ut in Deum obtutum defigat, non ideo omnia quæcunque in Deo sunt, iste perviderit; haud aliter, si quis Virginem intueretur, nequaquam hic assequeretur, ut quidquid sublime ipsi inerat, perspectum haberet. Adeo nempe Virgo divinis, ut ita dicam, coloribus semetipsam expressit, adeo, juxta illud Davidis ⁴², vivam in se Dei speciem manifestissime præferret.

Verum tamen affirmo quidem, menti incomprehensibiles et humanæ linguæ propemodum ineffabiles ac deificas ipsi prærogativas inesse; absit tamen ut parem unquam eam Deo habueris. Sed purissimam illam Deum utique dixeris propter virtutis ejus eminentiam, si nobis eam comparaveris (74); si vero eandem cum Deo conferas, hoc, quod re ipsa est, Virgo apparuerit, nempe homo.

XXVII. Attamen sublimior est, ut dixi, universis creaturis; et facile ac sine errandi metu cernere quispiam poterit, ipsam solum plusquam res creatas simul omnes, hominibus ad Dei gloriam elevandis parem esse. Et sane licet ab initio neque angeli (75), neque cœlum, neque sol aut astrorum

⁴² Psal. iv, 7.

Ant. Ballerini notæ.

(74) Si ineffabiles adeo ac menti impervias celebrantur beatissimæ Virginis prærogativæ; si comparata ad reliquos homines beatissima Virgo instar numinis habenda dicitur; præpostere ergo agunt, qui pertinentia ad sanctæ Virginis originem eodem palmo dimetiri præsumunt, quo cum cæteris hominibus utuntur.

(75) Argumentatio auctoris postulat, ut eminentiori quadam ratione splendeant in Deipara, quæ-

ΚΒ'. Ἀλλὰ καὶ τὸ τῆ Παρθένου τὰ ἄδυτα ἀνεσφραγίσθαι, καὶ ἄγγελον οὐρανὸθεν κατιόντα συνεῖναι, τοῦ δεινίου χάριν ἐκείνου τοῦ παραδόξου, ἐκεῖνό μοι προγράφειν ὑπαγορεύει, τὸ τὸν οὐρανὸν ἀνεσφραγίσθαι, καὶ καταβῆναι σωματικῶ εἶδει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καταδεχομένου τὸ θεῖον ἐν Ἰορδάνῃ λουτρὸν τοῦ Δεσπότου· οὕτε γὰρ, ὡς τῆ Παρθένου, ἐτέρῳ τῶ τῶν ἀπάντων ἀνέφυγε τὰ ἄδυτα, καὶ ὑπὲρ μόνου τοῦ Σωτῆρος γυμνὸν οὐρανὸς τότε προὔθηκεν ἑαυτὸν.

Τὸ δὲ γε μόνῳ τῶ ἱεράρχῃ, ἀπαξ εἰσιόντι τὰ ἄδυτα, ὀρᾶσθαι τὴν πάναγον οὐκ ὀλίγον, αὐτῇ καὶ τοῦτο πρὸς θεῖαν ὁμοίωσιν εἰκονίζεσθαι δίδωσιν· ὡσπερ γὰρ ἀνθρώπων μόνον τῶν ἱερῶν θεὸν ὀρᾶν, ὡς ἐφικτὸν ἀνθρώποις, οὐκ αἰεὶ δὲ καὶ τοῦτο, ἀλλ' ὅταν τῆς κάτω χωρῆζόμενοι πολυειδοῦς καὶ σκιώδους πληθῆος, καὶ μόνους, ὡς οἶόν τε ἐστίν, ἑαυτοῖς συνόντες, εὐ ἔχωσι τοῖς θεοῖς ἐνδιατρίβειν καὶ ὑψηλοῖς, καὶ ἃ μὴ βέσιμα τοῖς πολλοῖς· οὕτως, ἵνα τὸ πρὸς θεὸν ἰουδαῖς κατὰ τοῦτο δειχθῆ τῆς Παρθένου, διὸ καὶ θεὸν ἤνεγκεν, ὡ φρικτοῦ μυστηρίου! καὶ ἀπαξ ἦν θεατὴ, καὶ μόνῳ τῶ ἱεράρχῃ.

ΚΖ'. Ἀλλ' οὐδέ γε καὶ ὀρωμένης συνορᾶν εἶχεν ὁ θεατὴς ὅσον τὸ κατ' αὐτὴν μεγαλεῖον. Καθάπερ γὰρ, φῆτιν θεοπειτίας τυχεῖν ἐξεγένετο, οὐ πᾶν ὅσον περὶ θεὸν ἐνενόησεν, οὕτως οὐκ ἦν ἂν, ὅς, ἐκείνην ἐνυρακῶς, τὸ κατ' ἐκείνην εἶχεν ἅπαν ὕψος καταληπτὸν· οὕτω γέγραπεν ἑαυτὴν ἡ Παρθένος χρωμασιν, ὡς εἶπεῖν, θεοῖς· οὕτω κατὰ τὸν Δαβὶδ ἐπ' αὐτὴν ἀληθῶς ἐσημειώθη τὸ φῶς τοῦ προσώπου Κυρίου, ὥστε σαφεῖς ἐν αὐτῇ σώζειν θεοειδεῖς ἐμπερείας.

signatum fuerat super eam lumen vultus Domini, ut

Ἀέγω δὲ ἀπερινόητα μὲν καὶ ἀνθρώποις σχεδὸν ἄφραστα θεωρητικὰ καὶ ταύτῃ προσεῖναι πλεονεκτήματα, θεῶ δ' ἐξ ἴσης οὐδέποτε· ἀλλὰ γε πρὸς μὲν ἡμᾶς θεὸν ἂν εἴποις τὴν πάναγον τῇ καθ' ὑπερβολὴν αὐτῆς ἀρετῇ, πρὸς δὲ θεὸν, τοῦτ' αὐτὸ ὅπερ ἐστὶν ἀνθρώπος ἡ Παρθένος.

ΚΖ'. Πλὴν, ὅπερ ἔφη, κτίσεως ἀπάσης ὑπερκαιμένη, καὶ μόνην ἔχειν ἴδοι τις ἂν ἀτεχνῶς πρὸς δόξαν ἄγειν ἀνθρώπους θεοῦ, μεῖζον ἢ πᾶσα ἡ ποιησις δύναιται· εἴπερ γὰρ ἄγγελοι, οὐρανὸς τε καὶ ἡλιος ἡ χορὸς ἀστέρων, καὶ γῆ καὶ θάλασσα, καὶ φυτῶν παντοδαπὴ καὶ παράδοξος ἰστοργία, ταῦτα

cunque gratiæ munera angelis collata fuerint. Atqui illud angelis æque ac primis hominibus donum collatum fuit, ut gratiata divinam simul cum natura a Dei gratuita liberalitate acciperent. Ergo hoc donum Deiparæ negare nefas est: imo cum et angelis et protoparentibus longissime Virgo præcelleret, uberius illud idem et nobiliter impertitum ipsi fuisse plane existimandum.

δὲ μὴ τὴν πρώτην ὑπέστη, οὐκ ἂν ἔλαττον ἦ νῦν ἄ

φρονεῖν ἦκον ἄνθρωποι Θεοῦ, τῆς ἀπαραμίλλου μό-
σης φανείσης Παρθένου.

Τὰ κρείττω δὲ μάλιστα λαμπρά μὲν καθ' αὐτὰ,
καὶ θαύματος οὐ μικρὰν ἀφιέντα φωνήν· πρὸς δὲ
γε τὴν βασιλίδαν, ἣ νὸν τοῦ παντὸς ἔτεκε βασιλείαν,
καὶ τὰ λυσιτελέστατα πᾶσι παρίσχευεν, οὐδ' ὅσον
ὑποβέβηκεν, ἔνεστι συνιδεῖν· ὅς δ' ἐν μείζονος
ἔργου καθ' ὑπεροχὴν εἶη δημιουργός, οὐκ ἄρ' ἀνάγκη
καὶ ἤτις ποιῆσιν εἰς ἔπαινον τούτῳ προσεῖναι· τῷ
γὰρ μεγάλα τεχνουργεῖν δυναμένῳ καὶ τῶν ἐλαχί-
στων ἅπας ἂν εἶναι ποιητὴν οὐ γχωρήσειεν. Ἦρκει
τοίνυν ἡ πάναγος, ὡς εἴρηται, μόνη, καὶ μηδεὶς
τῶν γενητῶς ὑποστάντος ἑτέρου, τὴν μεγαλοργικὴν
τοῦ Θεοῦ κηρύττειν δόξαν, ὡς περ ἂν εἰ καὶ τὰ
λοιπὰ πάντα παρήσαν.

Β exstitisset, sola purissima, uti dictum est, ad præ-
dicandam divitiarum magnificentiarum gloriam, non secus ac si et reliqua omnia adessent, plenissime suffi-
ceret.

Γέγονε δὲ διὰ τοῦτ', ἂν φαίην. κάκεινα, ἔν' ὅπως
εἶη πολλῶν καὶ τηλικούτων καὶ ἐς ὅσον κρείττων
οὕτῃ φανεῖη· ἔτι δὲ καὶ ἔν' ἔχοι Θεὸς δι' αὐτῆς, οἷς
ἂν περιφανεστέραν χορηγήσειε τὴν παρ' ἑαυτοῦ
ἀγαθότητα· ἥς πᾶσα μὲν ἔργον ἡ κτίσις, αὐτῇ δ'
εἴ τι σεμνὸν τοῦτ' εἴληφε διὰ τῆς Παρθένου· οὕτω
θαῦμα θαυμάτων ἡ πάνσεμνος, καὶ τῶν ὄντων οὐδὲν,
Θεοῦ δίχα, μεγαλοπρεπέστερον ταύτης,
Virginem assecuta est: adeo augustissimo illa miraculum est miraculorum, ac nihil eorum quæ exis-
tunt, excepto Deo, est ipsa magnificentius?

ΚΠ'. Ὅθεν εἰ γὰρ εἶναι θαύματος οὐ μικροῦ, ὃ νῦν
ἡμᾶς θαυμάσαι κεκίνηκε, λέγω δὲ τὴν κατ' ἐκεῖνο
τῆς ἡλικίας ἐν τοῖς ἀδύτοις παράδοξον εἰσοδὸν τῆς
πανάγνου, ἔμοι δὲ οὐ τοσοῦτον τοῦτο δοκεῖ θαυμα-
στόν, ὅσον εἰ μὴ δὲ τὴν ἀρχὴν τοῦτ' ἐγεγόνει· οὐ γὰρ,
τὰ μέγιστα ἐνδεικνυμένου τοῦ δυνατοῦ, θαυμάζειν
χρή· ἀλλὰ τούναντιον, εἰ καινὰ πράττειν ἐξὸν τῷ
ἰσχυρῷ, ὃ δὲ τὴν αὐτὴν τοῖς πολλοῖς βαδίζειν αἰ-
ρεῖται.

Ἐπει δὲ οὐδ' ἂν, εἴ τι καὶ φαῖμεν ἄνθρωποι περὶ
αὐτῆς, τὸν εἰκότα ἂν ποτε κλέξαιμεν κρότον, ἐπὶ δὲ
τῶν μεγίστων ἡ σιγῇ θαύματος ἐνίοτε μῆνυμα
γίνεται καὶ νῦν, τὰ τῆς ὀμνουμένης ὅτι θαύματος
πέρα, σιγῇ ἡμᾶς αἰρετέον. Ἐπὶ δὲ ἡμῖν καὶ φθέγ-
γασθαι περὶ αὐτῆς, καὶ σιγῆν ὅτ' ἔμεινον τῇ τῆς
πανυμνήτου δὴ ταύτης χάριτι, ἣν ὡς ἄγκυραν
ἔχομεν τῆς ψυχῆς, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον
εἰπεῖν, ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαία, καὶ εἰσερχομένην
εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, ὅπου
πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσηλθεν Ἰησοῦς, ᾧ τὸ τε
κράτος καὶ ἡ προσκύνησις οὐν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ

A corona, neque terra ac mare, plantarumque tam
varius ac stupendus ornatus licet, inquam, hæc
omnia condita ab initio non fuissent: nihilo tamen

minus quam modo homines, hæc sola Virgine incomparabili ostensa, ad intelligenda quæ Dei sunt
pervenire potuissent.

Præsertim vero quæ nobiliores in creaturis ha-
bentur, splendidæ illæ quidem inter reliquas sunt,
ac voce non tenui admirandam Creatoris gloriam
deprædicant; attamen si ad Reginam, quæ univer-
sorum Regem progenuit atque universis summum
bonum adduxit, comparentur, næ illæ vilescent,
quantum nec cogitatione assequi fas est. Porro qui
præstantissimi cujusdam operis auctor exstiterit, hæc
profecto non indiget, ut ex ignobilioribus facturis
sibi laudes accedant. Facile enim quisque dabit,
eum qui magna potuit efficere, etiam minima præ-
stare posse. Ergo etiamsi nulla alia e creatis rebus

B exstitisset, sola purissima, uti dictum est, ad præ-
dicandam divitiarum magnificentiarum gloriam, non secus ac si et reliqua omnia adessent, plenissime suffi-
ceret.

Verum hæc idcirco condita dicerem, ut apparere
posset, quot et quantis et quam magno intervallo
ipsa omnibus hisce excelleret (76); vel præterea
hac etiam de causa, ut alia quæpiam adessent, in
quæ Deus bonitatis suæ effectus splendidiore
effundere per eandem posset. Et hujus quidem
bonitatis opus est omnis quæcunque exstat crea-
tura; verum si quid augusti in ipsa relucet, hoc per
XXVIII. Proinde etsi haud leviter stupendum
illud sit, quod nunc in admirationem nos rapuit,
innocentissimæ scilicet tenella adeo ætate in sacra
adyta ingressus; mihi tamen non adeo stupendum
hoc videtur, ac si ne id quidem factum fuisset.
Neque enim est cur miremur, quod maxima osten-
dat opera qui potens est; illud potius admiratione
dignum, quod communem cæteris viam terere is
malit, cujus virtuti paratissimum est stupenda
peragere.

Cætèrum cum quidquid demum de ipsa dicere
homines valeamus, nunquam parem meritis coro-
nam laudum texere possimus, in rebus vero maxi-
mis quandoque silentium indicium sit admiratio-
nis; propterea cum etiam in præsentibus prærogativæ
illius, quæ collaudanda est, qualibet admiratione
sint majores, præstat ut eas silentio veneremur.
Utinam vero nobis contingat, ut et loquamur de
ipsa, et taceamus, prouti tempus exigit, idque per-
gratiam ejusdem omni laude dignissimæ, quam ut
cum beato Paulo loquar, sicut anchoram habemus
animæ tutam ac firmam, et incedentem usque ad

Ant. Ballerini notæ.

(76) Si Deus alia condidit, ut ex comparatione
elucesceret, quanto Deipara cæteris omnibus unde-
quaque excelleret; ignobilem ergo sortiri non

potuit originem, quam nobilem adeo et splendidam
tum angeli tum primi homines sortiti sunt.

*interiora velaminis, ubi præcursor pro nobis introi-
vit Jesu*⁴⁴, cui et imperium et adoratio cum Patre
et Spiritu sancto per infinita sæcula sæculorum.
A men.

SERMO III.

*In Annuntiationem gloriosæ et gratiæ plenæ Dominiæ
nostræ Deiparæ et semper Virginis Mariæ.*

I. *Lætentur cæli et exsultet terra*⁴⁵; plaudant angeli
et lætitia gestiant homines, et universæ hodierna
die hilarescant creaturæ; quandoquidem Creator
omnium nunc gaudio hanc rerum universitatem,
gaudens ipse, replet. Nunc ipse venit, ut quæ
inimica ipsi erant, denuo sibi reconciliet: nunc
tristitiam e peccato enatam solvit; nunc lætiti-
am, velut novum quemdam aerem, omnibus effundit:
nunc præ solari radio universis terræ finibus
jucundissima luce splendet. Nunc, juxta divinitus
insonantem Isaiæ vocem, induit nos vestimento
salutis, et indumento lætitiæ circumdedit nos⁴⁶.
Nunc Jeremias, lamentabilos illas olim ciens voces,
palinodiam recipit, et opportune, Dei velut perso-
nam agens, illud denuntiat; *Propitius ero iniqui-
tatis hominum, et peccata eorum non memora-
bor amplius*⁴⁷. Nunc cæli venustas ac lucida
astrorum corona splendoris hodierni jucunditate
vincuntur. Nunc opportunum tempus est illud clamandi; *Gloria in altissimis Deo et in terra pax,
hominibus bona (Dei) voluntas* (77).

Nam qui cælum, terramque, et solem prius effe-
cit, cæteraque magnificentis suæ opera splendere
jussit, nunc, id quod ab initio creatum non fuit,
vel creatum non perduravit, gaudium, ut ita
dicam, condit. Et quemadmodum, *Fiat lux, dixit*⁴⁸,
et facta est lux, et eodem plane modo cæteras res,
varias quidem sed mire inter se connexas, e nihilo
eduxit; sic nunc per angelum, *Ave, dixit illi gratia
plenæ*.

II. Hoc videlicet *Ave* quodammodo nunc ipse
creat, et ut omnes undequaque pervadat creaturas
mandat, potestatemque omnibus qui animum ad-
vertant facit, ut ipsarum venustatem aureumque
in ipsis pulcherrime intextum ornatum, qui gaudii
affectus est illis conveniens, percipere sensu
queant. Nam qui jugi aliquo malo affligitur et
tristitia occupatur, non ita comparatus est, ut
naturæ pulchritudinem et mirabilitatem investigan-
do persentire possit; adeo ut, nisi hoc *Ave* nunc
prodiisset, deficeret sane et illaudatum jaceret
quidquid magnificentis in opere creationis elucet.
Quoniam vero non ferebat Domini benignitas, ut
quoad nobiliorem hanc partem, quoad gaudium vi-
delicet, creaturas suas male habere permitteret;
idcirco nunc et gaudium condit, quod rebus jam

⁴⁴ Hebr. vi, 19, 20. ⁴⁵ Psal. xcvi, 11. ⁴⁶ Isa. lxi, 10. ⁴⁷ Jerem. xxvi, 34, sec LXX cap. xxxviii, 34
⁴⁸ Gen. i, 3.

Ant. Ballerini notæ.

(77) Luc. ii. 14. Notum est, in hoc Lucæ versiculo tantisper a Græco textu differre vulgatam versionem. Conferri possunt, quæ de eodem versiculo

ἀγίῳ Πνεύματι εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰ-
ωνῶν Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Γ'.

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς πανυπερνόξου καὶ
κεχαριτωμένης Ἀσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ
Ἀειπαρθένου Μαρίας.

Α'. Εὐφραίνεσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω
ἡ γῆ· κροταίτωσαν ἄγγελοι· καὶ σκιρτάτωσαν ἄνθρω-
ποι, καὶ πᾶσα ἡ κτίσις φαιδρυνέσθω σήμερον, ὅτι
ὁ πάντων Κτίστης νῦν χαρᾶς ἐμπλήρησι χαίρων τὸ
πᾶν. Νῦν εἰς διαλλαγὰς ἕλωρεϊ τῶν ἀπηχθημένων
νῦν λύει τὴν ἐξ ἁμαρτίας κατ'φειαν· νῦν, ὡς ἄλλον
ἀέρα, πᾶσιν εὐφροσύνην ἐξέχευ· νῦν ὑπὲρ ἥλιον
λάμπει τοῖς πέρασιν θυμηδίαν· Νῦν ἰμάτιον ἐνέδυσεν
σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέβαλεν ἡμᾶς,
παρὰ τὴν θεόκροτον Ἡσαΐου φωνήν. Νῦν ὁ θρηνώ-
φθογος Ἰερεμίας, καλινωδίαν πλάκων, ὡς ἐκ Θεοῦ
κατὰ καιρὸν ἔραϊ· Ἰλιως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις
τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν οὐ
μὴ μνησθῶ ἔτι. Νῦν οὐρανοῦ κάλλος καὶ φωτεινότης
ἀστέρων κύκλος, ἤτταν νῆς τέρψιν τῆς προκειμέ-
νης λαμπρότητος. Νῦν εὐκαιρον εἰπεῖν τὸ, Δόξα
ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις
εὐδοκία.

Gloria in altissimis Deo et in terra pax,

Ὁ γὰρ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ ἥλιον πρὶν ὑποστή-
σας, καὶ τὰ λαμπρὰ τῆς ἀκλῆς μεγαλοφυγίας, νῦν,
ὡς εἰπεῖν, ὁ τὴν ἀρχὴν οὐκ ὑπέστη· ἢ κτισθὲν οὐ
διέμεινε, τὴν χαρὰν ὑψίστησι. Καὶ καθάπερ,
Γενηθήτω φῶς, εἶπε, καὶ ἐγένετο, καὶ νῦν ποιικί-
λην ἄλυσιν πᾶσαν τῶν γενητῶν τοῦτον παστήγαγε
τὸν τρόπον· οὕτω νῦν, Χαῖρε, φησὶ δι' ἀγγέλου τῆ
κεχαριτωμένην.

Β'. Τοῦτο τὴ τὸ Χαῖρε νῦν ὡσανεὶ πλαστοουργῶν,
καὶ περιλαθεῖν πέμπων ἅπασαν κτίσιν, ἕως τὴν
χάριν καὶ τὴν καλλίπλοκον ἐν αὐτῇ χρυσοουργίαν ἡ τοῦ
χαίρειν αἰσθησις αἰσθάνεσθαι τοῖς προσέχουσι χορη-
γεῖ. Ἐπειπερ τὸ πάσχον καὶ λύπη συνὸν φύσει
κάλλος καὶ θῶμα οὐ πέφυκεν ἐρευνη· ὥστε καὶ
εἰ μὴ τὸ χαίρειν τοῦτο νῦν ἐγεγόνει, ἴσον ἂν ἀκήρυκτον
διετέλει· τὸ φαιδρὸν ἅπαν τῆς δημιουργίας. Ἐπεὶ δ'
οὐκ ἦν οὕτω τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότου τὴν κρείττω μοῖραν,
λέγω δὲ τὴν χαρὰν, περιθεῖν δυστυχουσαν τὴν κτί-
σιν, διὰ τοῦτο καὶ δημιουργεῖ νῦν τὸ χαίρειν, ὃ πά-
λαι μὲν ἐφίλει τοῖς οὐσι προσθεῖναι, τὸ δ' ἱκανὸν
οὐχ εὕρισκε σκευὸς, ὃ καὶ φυλάξει τὸ δοθὲν καὶ μετα-
δοῦναι δυνατῶς ἔξει. Νῦν γὰρ τῷ ὑπερφωτῶ τούτῳ
φανεῖται καὶ εὐρυχωροτάτῳ δοχείῳ ἡ πολυύμνητος
δὲ τοῦτο πάντως Παρθένος, μηνύει μὲν τὸ

erudite pro more suo scripsit Franc. Xaverius
Patritius (*De evangelis*, lib. iii, dissert. 24, § 12,
edit. Friburg. 1853.)

χαίρει, οἷονε! τῇ προσρήσει ταύτη δεικνύς, ὅτι περ τὸ φιλούμενον εὖρε· καθὰ καὶ ἡμεῖς τοῖς φίλοις οὕτω προσπαγορεύομεν ἐντυχόντες.

sane cum apparuit nunc supernaturale hoc et amplissimum receptaculum (78), quæ omnino est Virgo illa omni laude dignissima, huic utique gaudium istud annuntiat, velut hac salutatione ostendere velit, se demum invenisse quod diu cupiebat; quippe nos quoque amicos, si forte obviam occurrent, hoc modo solemus compellere.

Γ'. Ὁ δὲ λογος οὗτος οἷόν τινα φύσιν ἄλλην τοῖς προὔποστᾶσι, καὶ τὸ χαίρειν προσέπλασεν ὑποστῆσας. Διὰ τοῦτο σήμερον χαίρει μὲν ὁ Κτίστης, τὸ χαίρειν παράγων. Πῶς γὰρ οὐ; ὅποτε καὶ ὁ μύρον συνθεῖς μυρίζει διὰ τὸ πλάττειν. Χαίρει δὲ καὶ ἡ ποίησις πᾶσα, τὸ εὐωδέστατον δὴ τοῦτο μύρον, φημί δὲ τὴν χαράν, ἐπ' αὐτὴν ὑποδεχόμενη χερόμενον. Οὐδὲν ἄρα τῶν ὑπτων χαρᾶς ἄμοιρον σήμερον.

'Ἄλλ' ἵνα τοῦτο σαφέστερον γένηται, καὶ διὰ πολλοὺς μὲν ἄλλους, οὐκ ἄκαιρον δὲ καὶ δι' ὃν εἴρηται λόγον, δῆλον μὲν ὅτι χαίρει Θεός, Χαίρουσι δὲ καὶ ἄγγελοι, τῆς θεμιουργήσεως πεφηνότες διάκονοι χαρᾶς. Ἄλλὰ καὶ ἄνθρωποι χαίρουσιν· ἐπεὶ περ οὐχ ἡλιακοῦ δίσκου, οὐ καμάρας οὐρανοῦ, οὐκ ἀγγελικῆς φύσεως, οὐκ ἄλλου τοῦ τῶν ἀπάντων πρὸς ὑποδοχὴν τῆς καινῆς ταύτης χαρᾶς ἐδέησε τῷ θεῷ, ἀλλὰ τοῦ παρθενικοῦ δὴ μόνου καὶ πανάγνου, καὶ ὁμοφυοῦς τούτοις οἴκῳ. Οὐκ ἀπεικὸς δὲ καὶ τὴν λοιπὴν χαίρειν ὕλην, τὸν ἑαυτῆς δεσπότην, τὸν ἄνθρωπον λέγω, διὰ γὰρ τοῦτον ἐκείνην, τὸ βαρὺ τῆς ὀφρῶς, ὡς εἶπεῖν, αἰσθημένη περιδιδόμενον. Τὰ γὰρ ὄρη καὶ οἱ βουνοί, φησὶν ὁ θαυμασίος Ἡσυχίας, ἐξελθόντες, προσδεχόμενοι ἡμᾶς ἐν χαρᾷ· καὶ πάντα τὰ ξύλα τοῦ ἄγρου ἐπικροτοῦσι τοῖς κλάδοις. Ἄλλως τε καὶ εἰ πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει, ἢ φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος, καὶ συγχαίρειν ἀνάγκη χαίρουσιν. Ἐπεὶ καὶ φορᾶς μετέσχε διὰ τὸν ἄνθρωπον· καὶ ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς σφοδρᾶς, κατὰ τὸν θεῖον καὶ τοῦτο Παῦλον, ἡμῶν, δι' οὗς νῦν τῇ κτίσει τὸ πάσχειν, κομισαμένων τὰ ὕψηλά. Λοιπὸν ἄρα μεστὰ σήμερον ἀλη-

⁴⁹ Rom. viii, 22.

Ant. Ballerini notæ.

(78) Disertius hanc doctrinam auctor evolverat §§ V, VI homiliæ, qua faustissimum Deiparæ diem natalem celebrat (sup. part. i, pag. 214 219), et hæc summa ejus est, nullum ex Adæ filiis, quippe qui omnes paterna labe corrupti fuerant, inveniri potuisse, qui Deo ad salvandum humanum genus descendere percipienti dignum præbere hospitium posset, donec Maria innocentissima affulsit, quæ, utpote labis illius expers, merito et hoc in loco ceu *vas naturæ communes leges ordinemque excedens*, celebratur.

(79) Vide quomodo summa puritas, quam in Deipara suspicimus, a virginitate distinguatur; et simul advertite, quomodo ad puritatem a virginitate distinctam significantam auctor utatur voce *πανάγνου*; exinde confirmatur id, quod alias (in not. ad § XIV ejusdem Isidori homiliæ in *Præsent. Deiparæ*, part. i, pag. 447) adnotavimus, quam longe ab exhibenda sincera SS. Patrum sententia discesserit Combefisius, qui voces illas ἀγνή,

existentibus sane lubens adjungere antea voluisset; sed vas idoneum non inveniebat, quod et datum custodire, et in alios illud posset transfundere. Et amplissimum receptaculum (78), quæ omnino est Virgo illa omni laude dignissima, huic utique gaudium istud annuntiat, velut hac salutatione ostendere velit, se demum invenisse quod diu cupiebat; quippe nos quoque amicos, si forte obviam occurrent, hoc modo solemus compellere.

III. Hæc porro vox, eum gaudium creat, tum quandam aliam veluti naturam exstantibus rebus addidit. Quocirca Creator, dum gaudium hodierna die producit, gaudet et ipse. Quidni enim? quandoquidem etiam qui unguenta conficit, ex ipsa effectione unguenti odore perfunditur. Sed universæ simul creaturæ lætitia gestiunt, fragrantissimum hoc unguentum, gaudium scilicet, in seipsis effusum excipientes. Quamobrem nihil ex omnibus quæ exstant, hodierna die gaudii expers cernitur.

Atque, ut id manifestius cluceat, exploratum sane est, gaudere Deum cum multas alias ob causas, tum etiam non absurde propter illam, quam diximus. Gaudent porro et angeli, qui creati gaudii exstiterunt ministri. Sed gaudent et homines; quippe Deus ad novum hoc gaudium excipiendum non orbem solarem, non cæli convexa, non angelicam naturam, aut aliam quampiam e cæteris rebus omnibus, sed virginem tantummodo purissimumque (79), et eandem cum hominibus naturam habens, habitaculum quæsit. Non est autem abs re ut et reliquæ materiales creaturæ gaudeant, dum suum ipsarum dominum, hominem scilicet (nam propter hunc creatæ illæ fuerunt), gravem supercilii mærorem deposuisse quodammodo sentiunt. *Montes enim et colles*, inquit admirabilis ille Isaias, *exsiliunt expectantes nos in gaudio, et omnia ligna agri applaudent ramis* (80). Præsertim vero quod si *creatura omnis*, quemadmodum inquit beatus Paulus, *ingemiscit*⁴⁹, necesse est profecto, ut etiam gaudentibus congaudeat; et quandoquidem corruptioni subjecta fuit propter hominem, sic etiam a *corruptionis servitute liberabitur*,

πανάγνος ὑπέργνος de Deipara usurpatas, studiosissime ad *castitatem* significantam numquam non pertrahit. Cujusmodi porro intelligenda sit puritas Virginis, quam Isidorus hoc loco celebrat, non æquivoce demonstrat comparatio ibidem instituta: nihil enim his aptius occurrit ad summam, quæ excogitari queat, ab omni nævo puritatem indicandam. Itaque si hisce, utcumque purissimis, purior tamen perspicacissimis Dei oculis visa est Virgo beatissima, remotio ergo ab omni labecula præ sole, præ cælis, præ angelis, præ creaturis quibusvis Maria fuit. Exinde vero gloria illa humanæ stirpis, quod Mariam congenerem habuerit; qua de re vide quæ in Præfatione ad Georgi Nicomediensis fragmentum diximus (sup. part. i, pag. 149).

(80) *Isa. lv, 12 sec. LXX*; nam *Vulgatus*: *Montes et colles cantabunt coram vobis laudem, et omnia ligna regionis plaudent manu.*

quod pariter affirmat divinus ille Paulus ⁸⁰, cum A quos, quorum causa nunc omnis creatura patitur, cœlestia adepti fuerimus. Omnia itaque hodierna die gaudio exundant, omnia exsultationis plena sunt, hilaritate fulgentia, omni splendore ac venustate rutilantia.

IV. Quod vero in communi omnium, quotquot exstant, lætitia, ille nequitiae artifex ne prope quidem accedere ad hanc jucunditatem audeat, nihil est mirandum. Cum enim sponte sua tenebris illis sese ipse immersit, sane volens pravitatem non effugit, nec claritatem quæsit, sed perstitit illis ipsis sese oblectans miseris, in quas utique prolapsus est. Quicumque porro mente præditi sunt, haud consonum rationi fuerit, ut vel inviti ea adipiscantur, quæ voluntatis arbitrio sunt subjecta; quæ enim quisquis rejicit, nequaquam par est, ut eorum particeps ipse evadat. Non erat igitur e re, ad lætitiæ convivium apostatam illum advocare, qui nec gaudio inde affectus ipse fuisset, nec astitisset lubens. Perinde enim prope fuisset, ac si quis suam cæno gaudentem jucunditati florum immitteret; quo sane neque gratum ipsi aliquid faceret, a suis illum deliciis vi abstrahens, et pratorum venustati inferret injuriam. Propterea a communi omnium gaudio mansit exclusus, quippe qui etiamsi fuisset vocatus, affuisset invitus, et probro futurus esset; sed *in judicium magni dei vinculis æternis sub caligine* ⁸¹ reservatus est, inquit, apostolus Judas, et in *ignem ipsi paratum*, sicut in Evangeliiis legimus ⁸². Etenim si quis emendantur, vel nimis conterriti vel suavi vocatione attracti, utcunque id sive alterutro tantum, vel utroque modo contingat, eorum Deus nunquam curam non gerit; si quis autem inde non respiscat (81), in perniciem judicium vertitur; et hoc quidem utrumque Ninivitæ ac Sodomitæ testantur.

V. Sed præsertim nullo prorsus modo decebat, ut C exstantium omnium choro adjungeretur ille, qui cum ab eo, qui sua natura beatitudo est ac plena lux, recesserit, et caligo ipse effectus est, et datam sibi naturaliter intelligendi vim, in id, quod est nihilum, insumit, quemadmodum divinus quoque ille Maximus alicubi dixit; perinde scilicet ac lucidum non est, quidquid eo caret, a quo lumen accipiat, nec vivens est, quisquis a vitæ principio sejungitur. Quam etiam ob causam, ut arbitror, Deus *cuncta valde bona* appellavit ⁸³ post illam apostatæ ruinam, propterea scilicet quod a bonorum cœtu auctor ille malorum avulsus esset, ac propemodum mortuus, seu potius corruptus atque recensitus (82).

⁸⁰ Rom. viii, 21. ⁸¹ Jud. 6. ⁸² Matth. xxv, 41. ⁸³ Gen. i, 31.

Ant. Ballerini notæ.

(81) Ex his patet, Isidorum ab iis non dissentire, D qui putant, etiam diabolo, dum adhuc viator esset, per divinam elementiam, quam pernicax contempsit, aliquem respiscendi locum relictum fuisse (vid. Suarez, *De angelis*, lib. viii, cap. 1): et huc spectat, quod auctor paulo ante premiserat inquitens: *Perstitit illis se miseris oblectans, in quas prolapsus fuerat*. Quod ergo addit Isidorus, diabolum ad communem lætitiæ vocatum non fuisse (quæ quidem potius quam ad tempus dominicæ incarnationis, referenda generatim sunt ad ordinem æco-

Δ. Εἰ δὲ, πάντων μὲν τῶν ὄντων χαρᾶς ἀπολαβόντων, οὐδ' ἐγγὺς γίνεται τῆς ὥρας ὁ τῆς κακίας δημιουργὸς, θαυμαστὸν οὐδέν. Ἐκὼν γὰρ οὗτος τὸ σκότος παθῶν, ἐκὼν, οὐ διέφυγε τὴν μοχθηρίαν. οὐδὲ τὴν λαμπρότητα ἐπέζητησεν, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν τρυφῶν, ἥπερ ἐμπέπτωκεν ἀθλιότητι. Ἄ δὲ τῶν ἐκόντων ἐν τοῖς νοῦν ἔχουσιν, εὐρεῖν ἄνοητα, λόγον οὐκ ἂν εἶη σῶζον· ἢ γὰρ τις ἀπαθεῖται, λαθεῖν οὐκ ἐνι. Καλεῖν ἔρα πρὸς εὐωχίαν, ἢ μήτε χαίρειν ὁ ἀποστάτης, μήτε γνώμην διδοῦς ἔν, πόρρω τῶν ἀκολούθων. Ἐγένετο γὰρ ἂν παραπλήσιον, ὡς περ εἰ τις χοῖρον, βορβόρω χαίροντα, ἐπ' ἀνθέων ἄγοι τερπνότητι, μήτε' ἐκείνον εὐφραίνων, τῶν φίλων ἀφέλκων, καὶ τῶν λειμώνων ὑβρίζων τὴν χάριν. Διὰ τοῦτο ἔξω μὲν τῆς παγκοσμίου χαρᾶς, ὡς οὔτε θέλων, καὶ προσυβρίσων, εἴγ' ἐκέκλητο, τετρήθηται· εἰς δὲ κρίσιν μεγάλης ἡμέρας δεσμοῖς αἰδίους ὑπὸ ζόφου, Ἰούδας φησὶν ὁ ἀπόστολος, καὶ τὸ ζῆτομασμένον πῦρ, ὡς ἐν Εὐαγγελίοις ἀκούομεν. Ἐν γὰρ ἀπειλουμένων ἢ καλουμένων ἢ δόρθωσις τίκεται, καὶ τοῦτο, καθόσον ἑκατέρω ἐγχωρεῖ, ἢ καὶ ἄμφω, τούτων ἀεὶ τῷ θεῷ μέλει· οἷος δὲ μὴ τὸ σωφρονεῖν ἐκεῖθεν, ὄλεθρος ἢ ἐπίκρισις. καὶ τούτων ἑκατέρω Νινευῖται μάρτυρες καὶ Σοδομίται.

Ε'. Ἄλλως τε καὶ οὐδ' ἂν εἰκότως τῷ χορῷ συνθεθεῖ τῶν ὄντων, τοῦ μακαρίου καὶ παμφατοῦς ὄντος ἀποστάς, ζόφος τε γεγονώς, καὶ περὶ τὸ μὴ ἐν τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ κατὰ φύσιν νοεράν διαπαντὸν δύναμιν, ὡς που καὶ Μάξιμος ὁ θεσπίσιος εἴρηκε· καθάπερ οὐ φωτεινὸν, ὃ τοῦ φωτίζοντος ἐρημον, οὐδὲ ζῶν ὃ μὴ τῷ τῆς ζωῆς αἰτίῳ συνών. Δι' ὅν, οἶμαι, λόγον καὶ μετὰ τὸν κρημνὸν ἐκείνον τοῦ ἀποστάτου κατὰ μεθ' ὑπερβολῆς ὁ θεὸς πάντα προσεῖπεν, ἅτε τοῦ κύκλου τῶν καλῶν ἐκτραγέντος τοῦ ἀρχεκάκου, καὶ οἷονεῖ τεθνηκότος, ἢ μᾶλλον διαφθαρέντος, καὶ διὰ τοῦτο πᾶσι μὴ περιγραφόμενου τοῖς ὄσιν.

adeo inter reliqua omnia, quæ exstarent, minime

(82) Hæc scilicet eo sensu accipienda sunt, quem S. Thomas (*De mal.* q. 16, art. 5, ad 1) sic effert: *Bona naturalia in angelis malis sunt integra quantum attinet ad naturæ ordinem; sunt tamen corrupta, vel depravata, seu immixta per comparationem ad capacitatem gratiæ vel gloriæ.*

ς'. Ἐξ' ὧν δὲ καὶ ἀνωτέρω πρόβλημα, ὅτι τῆς ἀπανταχοῦ διαδοθείσης χαρᾶς μόνος ὁ δόλιος ἀγευστος, τῶν τε ῥῆθη ῥηθισομένων, τοῦτ' ἂν τις ἀτίον ἴδοι σκοπεῖν, καὶ ὅπως τὸν ἄνθρωπον Θεὸς μὲν ἔσωσεν ἐκπεσόντα, τὸν δὲ τύραννον οὐκ ἀνῶρθωσεν. Ἀδὰμ μὲν γὰρ καὶ ἡ βοήθης οὔτε παρ' ἑαυτῶν ἐκαινοτόμησαν τὸ δεινόν, καὶ κλαπέντες οὔτ' ἄλλοις εἰσθερὸν ἐπαφῆκαν βέλος· καὶ ἐκρύβησαν, ὅπερ ὀδυρομένων ἦν τὴν ἀπάτην καὶ τὴν συμφορὰν. Ἡσχύνοντο γὰρ διὰ τὴν γύμνωσιν, ὥσαντι ἑαυτοὺς ἀφανίσαι περὶ ὧν, οἷα ἀνθ' ὄλων, ἀσχίστα ὅπως ἀντι σέμνων εἴλοντο, δακνόμενοι.

Ἐπιπροσέτιον δὲ καὶ πρῶτος ἐτόλμησε τὴν κακίαν, πρὸς μηδὲν τι τοιοῦτον ἀπίδων παράδειγμα, ἀγαθῶν οὐχ ἕκιστα πολλῶν ἀνθελκόντων, ἅπαντα γὰρ ἦν τὴν τοῦ πλαστουργίου σώζοντα ψῆφον, καὶ ἄλλοις τοῦ ποτηρίου τῆς μοχθηρίας μετέδωκε. Καὶ οὐχ ἓνα ἢ δύο κρημνίσας, ἢ καὶ ἑκατὸν, ἔστη κορθεῖς τοῦ φόνου· ἀλλ' εἰ οἷόν τε ἦν, πτώμα ἐλεινὸν ἀνθρώπους προθεῖναι πάντας, καὶ Θεοῦ χωρῆσαι, καὶ γένην παραπέμψαι, οὐκ ἂν εἶναι τὴν κακίαν ὁ ἀλιτήριος ἱκανὴν ἐνόμισε· τρυφὴν δὲ μᾶλλον καὶ ἡδονὴν τὸν πλουτοῦ τῆς συμφορᾶς. Καὶ τοῦτ' ἂν ἐπράχθη τῷ γε ἐκείνου μέρει, εἰ μὴ Θεὸς τὴν αὐτοῦ καθ' ἡμῶν ἐπέγε μανίαν, τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἀεὶ πρόνοιαν ἐνδεικνύμενος.

quantum ex ipso erat, contigisset, nisi Deus, qui suam erga nos providentiam jugiter ostendit, illius contra nos furorem cohibuisset.

Εἶτα οὐκ ἀισχύνεται τοιαῦτα πράττων· οὐδ' ἐλέου διενόηθη ῥήματα, οὐδ' ὅτι τὰ δρώμενα βδελυκτὰ, καὶ μίσους χεῖρω παντός, κρύπτεσθαι μεμελέτηκεν· ἀλλὰ παρρησιάζεται, καὶ χαίρει τῇ κακουργίᾳ, καὶ σεμνύεται τοῖς μηχανήμασι, καὶ ἀναισχύντως τοὺς ἀμέμπτους ἐπιζητεῖ, ὡς καὶ ἡ κατὰ τὸν Ἰωβ παραστῆσιν ἱστορία.

Ζ'. Διὰ τοῦτο ἄνθρωπος μὲν, μήτε κακίαν ἐξευρηκώς, μήτε φανείσης μεταδιδούς, ἀλλὰ καὶ παθῶν καὶ ὀδυρομένος, οἴκτου καὶ ἦν ἄξιος, καὶ τετύχηκε. Ἠράγματος γὰρ, εἰ καὶ μὴ ῥήματα, τὸν ἔλεον ἐξεκλεῖτο. Τὸ κρυβῆναι γὰρ δεικνύμενος ἦν μέγα τιθεῖναι τὸ ἀδίκημα, ὡς μηδὲ φωνῇ ὁμῶς προΐεναι, ἢ ἑαυτὸν παραδειῖξαι. Τῷ δὲ παμπονήρῳ, τὰ κἀκιστὰ τε διανοησάμενος, καὶ καθ' ἑαυτοῦ διαπραξαμένῳ, καὶ τῶν ἄλλων, καὶ μηδ' ὅτι οὐκ ἐξ ἐκείνου καθυφέντι τῆς μανίας, στέργοντι ὅτι τὴν νόσον. καὶ ἱατρὴν παρορῶντι, καὶ τὸν ἔλεον ἀποστρέφομένῳ, πῶς ἂν ἰαθῆναι γένοιτό ποτε, ὅς γε καὶ τὰ τοῖς ἄλλοις φάρμακα οικεῖαν ἤγγεται βιάσανον; Τί γὰρ φησὶν, ἔμοι καὶ σοί, Ἰησοῦ; Ἥλθεσ ἡμῶν πρὸ καιροῦ

⁶¹ Gen. II. 18.

VI. Ex iis porro, quæ et superius diximus, quod nempe solus ille dolosus gaudii ubique dif-fusi particeps nullatenus fuerit, et ex iis, quæ mox dicenda erunt, causam, cur Deus lapsum quidem hominem restituerit, tyrannum vero a lapsu non erexerit, hanc quisquis perspicere poterit. Siquidem Adam, et quæ illi data fuit *adjutorium*⁶¹, neque ex se ipsis malum sunt moliti, neque, postquam decepti sunt, invidium in alios telum contorserunt; ad hæc, absconderunt sese, quod immo proprium illorum est, qui errorem et calamitatem plorent. Verecundabantur enim propter nuditatem,

Ast ille improbus et primus quidem nequitiam est ausus, cum quodpiam ejusmodi facinoris exemplar præ oculis habuisset, quin multa potius bona in contrarium ipsum traherent, quandoquidem conditoris voluntati obsequerentur omnia, et præterea aliis quoque poculum iniquitatis propinavit. Neque vero ejusmodi eum cædes satiavit, ut unum aut duos, aut etiam centum præcipites daret, sed neque si potuisset omnes prorsus homines miseranda ruina involutos ostendere, et Deo privare, et in gehennam prorudere, suæ satis pravitati factum exitiosus ille putasset; quin etiam tantæ miseræ cumulum suas ille delicias summamque beatitatem duxisset. Et hoc quidem;

Insuper vero nihil ipsum talia perpetrare tempudet neque verba, quibus misericordiam peteret, cogitavit unquam, neque latebras, ut exsecranda sint ejus facinora et exsecrandis omnibus deteriora aliquando quæsivit; sed libere exultat, et iniquis ausis lætatur, et suis machinamentis gloriatur, et inculpatus impudenter exagitat, prout etiam historia Jobi palam facit.

VII. Quamobrem homo quidem, qui neque per se iniquitatem excogitaverat, neque in partem illius, quæ admissa fuerat, alios vocabat (83), sed in malum pertractus fuerat, deque ipso deinde dolebat, hic, inquam, et misericordia dignus erat, et ipsam adeptus est. Sin minus enim verbis, certe factis misericordiam implorabat. Nam quod latebras quæreret, fatentis erat, magnum se scelus perpetrasse, ita ut neque vocem emittere auderet, neque in aliorum conspectum prodire. At vero improbissimo illi, qui pessima quæque et excogitavit, et in sui ipsius juxta ac aliorum perniciem molitus est, et ne hilum quidem remisit ex suo illo furore, quique et morbum suum habet charissi-

Ant. Ballerini notæ.

(83) Non ea mente hæc ab Isidoro dicuntur, ut peccati Adamitici propagatio in posteris denegetur; nam catholicum dogma de peccato originali passim et disertissime alibi profitetur, sicut et disertissime ab ejusdem peccati communionem Virginem Deiparam

excludit (vid. *Hom. in Præsent. Deip.* § 13, part. 1, pag. 442-445): sed tantummodo inficiatur, Adamum illud quoque, quod diabolus fecerat, præstis-isse, ut alias creaturas seduxerit, atque ad rebel-landum adversus Deum excitaverit.

mum, et medicum contemnit, et misericordiam aversatur, quoniam pacto medela quæpiam adhibeatur, dum insuper quæ aliis sunt medicamenta sua iste putat esse supplicia? *Quid enim*, inquit ⁸⁵, *mihī et tibi, Jesu? Venisti ante tempus torquere me*; cum nempe videret expelli morbum, quem ipse (in languidi corpore) continebat. Exinde cum, Salvatore contempto, cogeretur loca exquirere ad inhabitandum florida, vel aliud quidpiam suavitate delectans, iste enimvero porcos, splendidum sane domicilium, præelegit (84). Sic porcinus et cæno plenus ille miserimus et perpetuo quidem in malis effodiendis totus deliciatur; sursum autem aspicere, et sanitatem advocare, ipsi ne in mentem quidem unquam venit! Quocirca jacet misere ægrofians, decori sibi ducens pravitatem suam, et non ita nos lapsi; accepto enim vulnere ad benignissimum medicum vocem sæpe attollimus, et postquam jam advenisse vidimus, ipsum tanquam servi suscepimus, atquo omnia, quæcunque Salvator, proposuit, ea ut in nobis implerentur, enixe deprecati sumus.

VIII. Et id quidem manifeste testantur Purissimæ illius verba: *Ecce*, inquit, *ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* ⁸⁶. Cujus sane virtus magnum hoc tropæum, nostram scilicet salutem, erexit. Postquam enim nos cepit voluptas, et beneficium Deum, hei mihi! aufugientes, improbo serpenti nosmet dedimus, perduellis illius effecti servi sumus, ejusque arbitrio subjecti; et nihil fuit cujuscunque mali, ad quod seductor ille dolosus nos plane tyrannide sua non adigeret; unde et libidinis erupit procella, et exundarunt iniquitatis fluctus, et injustitiæ turbo fines terræ concussit. Deus autem e cælo prospiciebat, quærens si quis secundum cor ejus esset in terra, qui idoneus videretur ad homines ab illo errore et a servitutis vinculis liberandos; et ne unus quidem inveniri poterat, cum omnes utique inutiles jacerent, et serpentis veneno infecti.

Ast post multas tandem generationes, postquam illud supra naturam delictum, Purissima, inquam, illa (86) apparuit, cujus *virtus et cælos*, ut cum pro-

⁸⁵ Matth. viii, 29. ⁸⁶ Luc. i, 38.

Ant. Balletini notæ.

(84) *Marc. v, 12. Et deprecabantur eum spiritus dicentes: Mille nos in porcos, ut in eos introeamus.*

(85) Elucet ex his, Isidorum in ea fuisse sententia, quæ etiam nonnullis e schola theologis placuit, inter peccatum diaboli et ejusdem damnationem aliquod intercessisse tempus, quo gratia adjunctus poenitentiam agere potuisset.

(86) Virgo Deipara, ut patet, hic designatur, quæ antonomastice *provsus immaculata* (ἡ πικνύμωνος) appellatur. Et alias sane audivimus (part. i, p. 441) Isidorum disertis verbis affirmantem, Virginem Mariam in iniquitatibus non fuisse conceptam. At enim quamvis tam aperta confessio a scriptis ejus abesset, nonne eadem sententia ex hoc loco manifeste emergit? Cum enim dicat, neminem inter homines inveniri potuisse, qui Deo acceptus et ejusdem consiliis idoneus esset, propterea quod serpentis veneno infecti omnes ad unum jacerent; plane conficitur, illo igitur veneno infectam Mariam non fuisse, quæ sola post multas generationes communi

βασιλεύσει με, τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατασχεθεῖσιν νόσον ἐλαυνομένην ὄρων. Ἔϊτα ἀφείς τὸν Σωτῆρα, ἐπιζητεῖν ἐλαυνόμενος τόπους εἰς οἰκησιν εὐανθεῖς, ἧ τι τῶν ἄλλων τερπνῶν, ὃ δὲ λαμπρὰν οἰκίαν αἰρεῖται τοὺς χοίρους. Οὕτω χοιρώδης καὶ βορβόρου μεστός ὁ πανθῆλιος, καὶ αἰεὶ μὲν τὴν κακίαν ὀρύττων, ἐπεντροφᾷ, ἀνανεῦσαι δὲ καὶ τὴν ὑγίαν ἀνακαλέσασθαι ἐνενόησεν οὐδεπώποτε. Ὅθεν καὶ κείται δυστυχῶς κάμων, λαλλοτὴν τὴν πονηρίαν ἠγοούμενος, καὶ χαριζομένην ἀποστρέφεται τὴν Θεραπεῖαν ὃ ὑπερήφανος. Ἄλλ' οὐχ οὕτως οἱ πεσόντες ἡμεῖς· δεξάμενοι γὰρ τὴν πληγὴν, τὸν φιλανθρωπότατον ἱατρὸν ἐπεβοώμεθα συχνά, καὶ τοῦτον ἐπιστάντα ἰδόντες, δουλικῶς ὑπεδεξάμεθα, καὶ πάντα γενέσθαι εὐξάμεθα, ὅσα τῷ Σωτῆρι διανενοῦνται.

oblatam medelam superbus refugit (85). Verum

H'. Καὶ ὁ γλοῖ τοῦτο σαφῶς τῆς Παναχράντου τὰ ῥήματα· Ἰδοὺ ἡ δοῦλη Κυρίου, φησὶ, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. Ἦς ἡ ἀρετὴ τὸ μέγα τοῦτο τρόπαιον, τὴν ἡμετέραν ἀνήρηται σωτηρίαν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶλεν ἡμᾶς ἠδονῆ, καὶ Θεὸν, οἴμοι! τὸν εὐεργέτην, διαφυγόντες τῷ πονηρῷ προσετέθημεν ὄφει, ἐλευσινῶς αἰχμάλωτοι γεγονότες, καὶ ταῖς τοῦ δράπέτου καθυπεύοντες γνώμας, καὶ οὐδὲν ἦν δεοῦ τῶν κακῶν μῆτε σύμβουλος ὃ πλάνος καὶ ἡμᾶς ὑπὸ χεῖρα μὴ εἶχεν· ὄθεν χειμῶν μὲν ἀσελγείας ἐβρᾶγη, καὶ κυκεῶν ἀνομίας ἐξεχύθη, καὶ ζάλη τὰ πέρατα διέσεισεν ἀδικίας. Οεὸς δὲ ζητῶν διέκυπτεν οὐρανόθεν, εἴ ποὺ τις αὐτῷ κατὰ γνώμην ἐπὶ γῆς εἶη, ὃ ἦν ἱκανὸς ἀπκλλάξαι φανείη τῆς πλάνης ἐκεῖνης καὶ τῶν δεσμῶν τοὺς ἀθρώπους· καὶ ἦν εὐρεῖν οὐχ ἕως ἐνδός, ἀπάντων δὴ ποῦθεν προκαιμένων ἀχρείων, καὶ τῷ τοῦ ὑφῆως κατωμένων ἴψ.

Μετὰ πολλὰς δὲ γενεάς, ἐπεὶ τὸ ὑπερφυὲς ἄγαλμα ἡ πανάμωμος ἀνεδέχθη, ἦς ἡ ἀρετὴ καὶ οὐρανοὺς, προφητικῶς εἰπεῖν, ἐκαλύψεν, ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ πλη-

exempta vitio coram Deo apparuit. Sed et illud, quod perpendatur, plane dignissimum hoc loco occurrit: nempe quodnam officium sit, ad quod hominem quempiam idoneum requirebat Deus: tum vero cur ejusmodi ne unum quidem inter Adæ filios reperire esset. Et officium quidem nullum aliud proponitur, quam Deo cooprandi in hominibus a servitute inferni eximendis. Causa vero cur nemo ad id aptus censeretur, infectio dicitur e veneno serpentis contracta. Atqui nihil exploratum magis, nihil magis testatum in universa Ecclesiæ traditione occurrit ea doctrina, quæ docet, Mariam ad cooperandum Christo in reparando hominum genere electam assumptamque fuisse, adeo ut passim saluetur tamquam κόσμου ἀνάκλησις, παντὸς κόσμου σωτηρία, λύσις νατάρης, πεσόντων ἐπανόρθωσις, ἀνθρώπων, λύτρον, κόσμου ἀντίλυτρον, ζωῆς seu σωτηρίας πρόξενος, μεστίς, ἱλαστήριον, etc., videlicet mundi totius reparatio, salus, solutio maledictionis, lapsorum restitutio, hominum redemptio,

ρης τῆς ἐκεῖθεν ἐγεγόνει λαμπρότητος, ὡς μικρὰν εἶναι τὴν διαλάμψασαν ἀκτίνα τῆ τῆς Πανάγνωστο μαρμαρυγῆ, ἐπεὶ ταῦτα οὕτω συνέβη, τερατουργεῖ Θεὸς ἐξαισία διὰ τῆς Παρθένου· καὶ λύει μὲν τῶν τοῦ τυράννου χειρῶν τοὺς δεσμίους, καὶ δεσπότης ἀντὶ δούλων, οὐ πρὶν ἀνδράποδα, καθιστᾷ ζάλης δὲ καὶ σκότους ἀπαλλάττει τὸ γένος, καὶ τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν εἰρήνην χαρίζεται, καὶ θεοειδεῖς ἀπεργάζεται τοὺς πολεμίους. Οὕτω λαμπρῶς ἀπήστραψεν ἡ Παρθένος, οὕτω παραδόξως κατηύγασε τοὺς ἀνθρώπους!

hostes divina specie ac similitudine exornat. Tanto nempe splendore Virgo coruscavit, tanta supra mentis captum luce homines perfudit!

Θ'. Οἶμαι δὲ ὅτι καὶ πρὸς μεγίστην οὕτως εἶχεν ἀντικαταστήναι κακίαν, διὰ τοῦτο μετὰ πολλὴν τὸν βεύσαντα χρόνον ἡ Πάναγνος τετήρητο, ὡς ἂν τὸ τῆς ἀρετῆς ὑπερβάλλον τῷ πλήθει τῆς κακίας διαδειχθῆι· ὅτι τοσαύτην ἐνίκησεν, οὕτω μὲν πολλῶν γενεῶν, οὕτω δὲ ποικίλων, οὕτω δὲ ἀνοσιωτάτην, αἵ τοῦ χρόνου τῆ κακίᾳ προσεξευρήματα μεταχορηγούντος. Ἐἴ γὰρ μὴ φῦναι ἐμελλεν αὕτη, πάλοι ἂν, οἶμαι, μετὰ τὸν Ἀδαμᾶϊον ἐγγὺς ὄλασθον δυνάμει μὲν ἐτέρᾳ, μικρᾷ δ' ἴσως, τὰ τῆς ἀνθρωπιείας ἐπανορθώσεως ἐπραγματεύετο· τῆς θείας ἀγαθότητος, δε' ἦν τὰ πάντα, μὴ εἰσέπειτα μὲν προειδυίας μεγάλα καὶ οἷα τὰ κατὰ τὴν Παρθένον, κατορθοῦν ἔσεσθαι σκευός, ἀνθρώπων δὲ τὸ τιμιώτατον κτίσμα, ὅθεν καὶ Θεῶ τὸ θαυμαστόν, οὐκ ἂν ἀνασχομένης διαφραρῆναι. Καὶ εἰ μὴ Θεὸς καὶ γῆς πατήσας προεθεσπίσατο δι' αὐτῆς, οὐδ' ἂν εἶχεν ἡ γῆ τὸν ὑπὲρ τὰ Σεραφίμ ἀνθρώπων φέρειν. Ἐἰ δὲ καινοπρεπῶς ἐμεγαλουργεῖτο Θεῶ καὶ τοῦτο, ἀκλ' οὐκ ἂν νοινὰς τὰς διατριβὰς τοῖς ἀνθρώποις ἐπιπολῶν ποιουμένη παρέμεινεν, ἥς οὐδὲν ἦν κατ' αὐτὸς ἡ διάνοια· ἀλλ' ὅσον ὅτι πλάττειν Θεὸς ἐκ τῆς γῆς καὶ ὑπὲρ τοὺς μὴ ἐκεῖθεν ἔχει γεγεννημένους, δεῖξει φανεῖσα ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς τάχιστα ἂν ἀπέπητ, ὃν αὐτῇ προσῆκε χώρον κατειληφούσιν.

portentum perpétrasset; non diu tamen inter homines, communi eorum consuetudine utens, versata fuisset, quippe cujus sensus nihil cum illis commune habebat; sed posteaquam parumper apparuisset, ut ostenderet, posse Deum e terra

⁶⁴ Philip. iv, 7.

Ant. Ballerini notæ.

pretium redemptionis mundi, conciliatrix vitæ seu salutis, mediatrix, expiatio. Testatissimum ergo id habemus in Ecclesiæ traditione, quod Virginis Deiparæ immunitatem ab originario vitio uti certam et exploratam præsumit.

(87) *Hab.* iii, 3 sec. LXX: alterum autem hemistichium, quod apud LXX sic legitur, καὶ αἰνέσσω: αὐτοῦ πλήρης ἡ γῆ, ad sensum auctor allegat.

(88) Enitaque qualis Maria orbi illuxit, splendore scilicet amicta, qui solis jubar vinceret, et quidem splendore qui ex summa innocentia ac puritate refulget. Et hanc sane Mariæ conditionem evidentius cognosces, si eam cum totius humani generis conditione conferas, quod propter Adæ prævaricationem tenebris obsitum mox describitur.

(89) Hinc discite, Virginem Deiparam cœlestibus spiritalibus præcellentiore prædicari non ratione tantummodo dignitatis quæ illi ob divinam mater-

pheta loquar, *operuît* (87), sed et terra splendoribus, qui ab ea emicabant, ita repleta est, ut præ illius plane immaculata fulgore jubar astri, quod orbem collustrat, exiguum appareret (88); postquam, inquam, hæc ita contigerunt, prægrandia Deus portenta per Virginem operatur, et victos quidem tyranni manibus eripit, eosdemque pro præcedenti servitute domicos illius constituit, cujus prius mancipia fuerant; a procella ac tenebris liberat universum, genus, et *pacem* elargitur, *quæ exsuperat omnem sensum*⁶⁷, ac suos antea

XI. Quoniam vero adversus summam malitiam hoc pacto pugnare oportebat, idcirco, mea quidem sententia, post longum temporis decursum purissima illa servata est, ut virtutis ejus eminentia ex ipsa improbitatis magnitudine ostenderetur; quod scilicet, ætatibus usque majora, inter labendum, noviterque inventa iniquitati incrementa superadentibus, ipsa tam immanem, tam multarum generationum, tamque variam ac multiplicem, atque adeo tam impiissimam nequitiam vinceret. Et sane nisi hæc oritura fuisset, jam olim, ut puto, paulo post Adæ lapsum alia quidem virtute, sed exigua fortasse, humanæ [reparationis opus perfectum fuisset; siquidem divina bonitas, propter quam omnia facta sunt, nisi prævidisset, futurum dein instrumentum, quod felici successu magna illa, et qualia dein exhibuit Virgo, præstaret, nunquam passa fuisset, ut homo, nobilissima illa creatura, propter quam et Deum admirabundi celebramus, in tantam corruptionem prolaberetur. Nisi vero Deus ipse per hanc eandem orbi terræ pedem inferre præstituisset, nunquam sane ejusmodi sortem terra assecuta esset, ut talem hominem (*Virginem*), qui superior est Seraphim, portaret (89). Quod si Deus novo magnificentia opere hoc etiam quempiam efformare (90), qui illis etiam, qui e

nitatem accessit, sed etiam ratione eminentiæ qua ejusdem dotes intrinsecæ quamlibet angelicam nobilitatem transcendebant; adeo ut tam eximium Dei opus in terra hac nostra collocandum nunquam videretur, nisi ad excipiendum Dei Verbum Deus illam prædestinasset. At si ejusmodi opus Deus condidit, quod aliam, ac infimam hanc terram, sedem, cœlum scilicet, ut paulo infra dicitur, pro nobilitate sua postulabat, qui locus esse suspicandi potest, quod deterrimum est in terrenis ipsis vitium hoc eodem inhonestatum e divinis manibus opus illud prodiisse?

(90) Vides, excellentiam qua Virgo Deipara illis quoque præstitit, qui e terra formati non sunt, plane ad ejusdem *formationem*, initium scilicet existendi spectare. E quo patet, in sua illam origine non modo puram et sanctam, sed insuper tot tantisque divinis muneribus auctam prædicari, ut ex

terra non sunt, superemineat, cito supra cælos evolasset, sedem ibi, quæ sibi congrueret, receptura.

Sed quoniam opus erat insuper, ut et plurimam illam pravitatem exstingeret, et Deum exciperet in terras descendentem, et eum, qui incomprehensibilis est, complecteretur, eidemque homines reconciliaret : propterea et sera tandem diurni temporis ætas gloriosissimam illam tulit, et terra splendidum id cimelium portavit, in certam insuper spem vocata, se et illud, quod pretiosius esset, per eam ipsam mox accepturam. Cum hac itaque potita esset, neque aliter ostendere posset, qua Virginem reverentia prosequeretur, singularissimum ei locum ad inhabitandum tribuit, nimirum Sancta sanctorum, et ex his quidem eam partem, quæ maxima veneratione digna est. Neque vero fas esse duxit, aliquem ex se ipsa fructum illi ad alimentum præbere, cum constaret, purissimum illum unum esse hominem, de quo etiam prophetæ revelatum est, quod *panem angelorum manducavit*⁵⁸. Hoc ergo munus cælo commisit per eadem mysterii multo magis admirandi paulo post hæc (Lucæ verba) testantur.

X. Inquit enim : *Missus est angelus Gabriel a Deo ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph, de domo David, et nomen Virginis Maria. Et ingressus angelus ad eam dixit : Ave, gratia plena, Dominius tecum, benedicta tu in mulieribus*⁵⁹.

Genitrici Creatoris, quæ illi supra naturam mysterio administratura erat, præcipuè e creaturis tanquam reginæ debitum obsequium reddebant. Terra nobilissimum omnium (præbebat) domicilium ; cæli (suppeditabant) alimentum ; angelus alimoniam promum se sistebat : sed et appellationem hic suam, qualem nunquam antea, pulcherrimam nunc præsefert ; tantorum enim honorum nuntius nunquam exstiterat.

Verum a Deo, inquit⁶⁰, *missus est angelus*. Hoc aliquo modo indicat, quantum præsentia antiquis illis sint contraria (91). Non enim sponte sua nunc (ad Virginem) Gabriel, sicut olim dolosus ille ad primam matrem, accessit, neque Dei leges conculcandas proponit ; sed et missus est, et illa obivit, quæ divinæ erant voluntatis. Missus vero est, ut per hoc ministerium se ipso illustrior evaderet. Neque enim, nisi in hunc finem id fieret, illa quæ pria est post Primum (92), inferiori aliquo

⁵⁸ Psal. Lxx, 25. ⁵⁹ Luc. I, 26-28. ⁶⁰ ibid. 26.

Ant. Ballerini notæ.

tunc (quæ fuit sapientissimorum theologorum sententia) quamlibet cælestium quoque Spirituum excellentiam longe prætergrederetur.

(91) Cum Deus in homine reparando œconomiam selegerit, quæ œconomiam primæ conditionis plane respondeat ; nam ut Chrysostomus inquit (hom. in S. Pascha. II, 2. Opp. tom. III, pag. 752. *per quæ diabolus nos expugnavit, per eam ipsi Christus ipsum superavit* ; ita tamen veteribus præsentia respon-

A 'Αλλ' ὅτι καὶ πολλὴν εἶχεν ἀποσβῆσαι κακίαν, καὶ εἰς γῆν ὑποδέξασθαι Θεὸν κατιόντα, καὶ τὸν ἀχώρητον δὴ τοῦτον χωρῆσαι, καὶ αὐτῷ τοὺς ἀνθρώπους προσοικειῶται, διὰ ταῦτα καὶ πολλὸς ὕστερον ὁ χρόνος τὴν ὑπερένδοξον ἤνεγκε, καὶ γὰρ τὸ λαμπρὸν ἐδέξασαν ἐκεῖνο κειμήλιον, καὶ τὸ μείζον δεξασθαι περιμένουσα δι' αὐτῆς. Δεξαμένη δὲ ἄρα, καὶ μὴ ἄλλως τῇ Παρθένῳ τὰ τῆς εὐλαθείας ὅπως ἂν ἔχουσα σώσειε, τὸν ἐξείρετον αὐτῆς κατοικεῖν ἀποδίδωσι τύπον, τὰ τῶν ἁγίων Ἁγία, καὶ τούτων τὸν σεβασμιώτατον. Καὶ οὐδὲ τὸν παρ' ἑαυτῆς καρπὸν χορηγεῖν ὅσιον ἦετο πρὸς τροφήν, τοῦτον εἶναι μόνον τὸν ἄνθρωπον ἐγνωκυῖα τὴν Πάνταρον, περὶ οὗ φερανῶ ἄρτον ἁγγέλων καὶ προσφύτης μεμύηται. Οὐδὲ μὲν γοῦν δι' ἁγγέλων τούτου παραχωρεῖ, οἷς ἔδει μεταμικρὸν εὐαγγέλιον παραδοξοτέρου διακονήσεν αὐτῇ μυστηρίου, καθὰ δήπουθεν σφόδρα μαρτυρεῖ περιφανῶς τὰ παρόντα.

B angelos adimplendum, quos et munere annuntiandi fungi oportebat, quemadmodum manifestissime

I. Ἀπεστάλη γὰρ, φησὶν, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ πρὸς Παρθένον μεμνηστευμένην ἄνδρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ, ἐξ οἴκου Λαβιδ, καὶ τὸ ὄνομα τῆς Παρθένου Μαριάμ· καὶ εἰσελθὼν ὁ ἄγγελος, πρὸς αὐτὴν εἶπε· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. εὐλογημένη σὺ ἐν γυναῖξί.

C Τὰ μείζω τῶν μεγαλοουργημάτων τῇ τοῦ Κτίστου Μητρὶ τὴν δευλομένην, ὡς βασίλει, λειτουργίαν ἀπέδιδου τὸ ὑπερφυῆς διακονησομένη μυστήριον· Ἡ τὴν σεμνοτάτην οἴκησιν, τὴν τροφὴν οὐρανῶς, ἄγγελος τῆς τροφῆς ἐδείκνυτο ταμίαις. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἑαυτοῦ νῦν, ὡς οὐδέποτε, καλλίστην ἀπέδειξεν· ἀγαθῶν γὰρ τοιούτων ἄγγελος οὐδέποτε ἐγεγόνει.

'Αλλ' ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, φησὶν, ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος· Τοῦτο τοῖς πρὶν ὡς ἐναντία τὰ παρόντα αἰνιττεται· Οὐ γὰρ παρ' ἑαυτοῦ νῦν ὁ Γαβριὴλ, καθάπερ τῇ προμήτορι προσήλθεν ὁ δούλος, οὐδὲ Θεοῦ πατεῖν ὑποτίθεισιν ὄρους· ἀλλὰ καὶ ἀπεστάλη, καὶ τὰ κατὰ θεῖαν ἐξεπέρανε γνώμην· Ἀπεστάλη δὲ, ἵνα τῇ διακονίᾳ ταύτῃ λαμπρότερος ἑαυτοῦ γένηται. Οὐδὲ γὰρ μέσου ἂν, εἰ μὴ τοῦτο ἔμελλεν, ἡ πρώτη μετὰ τὸ πρῶτον εἰδέτο τοῦ ἐλάττονος, τὴν προσλαλίαν ἐκεῖνην ἀκοῦσαι δεῆσαι δεῆσαν. Ἢ γὰρ ἂν ὁ

D non modo a præsentibus absint, sed opposite se invicem habeant. Non potest ergo Maria, quæ pro Eva data est, Evæ lapsus utcumque particeps haberi.

(92) Habes hic communem SS. Patrum doctrinam, post Deum nihil Maria majus, nihil nobiliss existere. At insuper fac advertas, hæc de sancta Virgine affirmari, antequam ei nuntium ab angelo deferretur. Non ergo ad celsissimam omnium dignitatem divinæ maternitatis id spectat, sed ad insi-

θεὸς λόγος δι' ἑαυτοῦ προσηγόρευσεν, ἢ τοῦτον ἤνεγκεν, **A** quasi internuntio indigebat, siquidem opus foret ut eam allocutionem audiret. Ipse enim, qui est Deus Verbum, per se profecto allocutus eam fuisset, quæ hunc eundem, *omnem scilicet Divinitatis plenitudinem*⁶¹, portavit.

ΙΑ'. Ἄλλ' εἰ φαιδρυνθῆναι τὸν διακονήσοντα προὔκειτο, τὸν μίζονα τοῦτο παθεῖν ἐχρῆν, φαίη τις ἄν, ἥκιστα δὲ τὸν Γαβριήλ, ὡς ἄν εἰς τοὺς ἡττοὺς καὶ τὸ λαμπρὸν διαβῆ.

Τίς οὖν ὁ λόγος; Ὅτι τοῖς κάτω κοινῶν ἵνα ποιήσῃ τὸν ὑπὲρ ἅπαντας ἢ ὑπερύμνητος δοθεῖσα τῷ βίῳ, κλίμακι καθάπερ ἐχρήσατο τῷ παντὶ πρὸς ἀνάβασιν. Γῆν τοίνυν ἐπέπερ πρώτῃν εἶχεν ἢ μακαρία βαθμίδα, ἢ προσῆκεν οὐρανὸς φέρειν τὴν πρόσοδον, ἢ εἴ τι ἄλλο καὶ αὐτοῦ ὑψηλότερον, οὐρανὸς γὰρ αὕτη τοῦ οὐρανοῦ, μόνῃ προσήκουσα τῷ Κυρίῳ κληρῶς, ἦν ἄν καὶ τοῦτο τῶν ἀκολουθῶν, ὃ καὶ ἐξέβη, τῇ πρώτῃ μετὰ τὴν γῆν τῶν ἀσωμάτων ἐντυχεῖν αὐτὴν τάξει.

* Ἄλλως τε καὶ ἐπεὶ τὴν γῆν ἢ πολυύμνητος οὐρανὸν ἐποίησε, τοῖς προσεχῶς ὑπὲρ τὴν γῆν ἔδει προσομιλεῖν πρότερον, καὶ μετὰ τοῦτο τοῖς ἀνωτέροις τὴν κοινὴν ὑποδεικνύειν ὁδόν. Προσεχῆς δὲ ἡμῖν νοερά τάξις ἢ τοῦ θείου εἶναι λέγεται Γαβριήλ.

Εἶτα θαυμαστὸν οὐδὲν, εἰ ταῖς ὑποβεθηκόσιν **C** ἀγγέλοις τῷ λαμπρῷ μυστηρίῳ πρώτοις διαυγασθῆναι συνέθη· ἐπεὶ καὶ ἄνθρωποι κατατροφῆν ἠξιώθησαν, ὧν τοῖς ἀγγέλοις μῆτε γεύσις συγκεχώρητο, καὶ σφοδρὸς ἔρωσ εἰς ἐκεῖνά γε παρακύπτειν ἐνίησι· καὶ ταῦτα τῶν ἀύλων πολλῶ τῷ μέτρῳ τὴν τε ἀξίαν καὶ καθαρότητα διιστάμενοι. Καὶ καθάπερ εἴ τις ὄτιοῦν ἐπιζητοῖ λαμπάδι, τὰ παρκαίμενα τῶν πόρρω δείκνυσι φωτεινότερα· τὸν ἴσον τρόπον τῆς δραχμῆς εὐραθείσης ἐκεῖνης, ὑπὲρ ἧς ὁ παμφαέστατος λόγος ἀνήφθη, καὶ ὅσα τοῦ φανέντος πλησίον μᾶλλον ἢ τὰ μακρὰν τοῦ φωτὸς ἦν εἰκὸς ἀπολαύειν. Τῆς δὲ βασιλικωτάτης ἐκεῖνης εἰκόνας, τὴν Πάναγνον λέγω, ἢ μέσον ἀπῆστραπτε τῶν βεβορωμένων ὁμογενῶν, οὐδὲν ἐς ἔγγιον ἄλλοι ἢ ἄνθρωποι· καὶ ἢ προσεχῆς αὐτοῖς ἀσώματος τοῦ **D** Γαβριήλ εἶρηται στρατιά. Διὰ ταῦτ' οὖν εἰκὸς καὶ

⁶¹ Coloss. II, 9.

Ant, Ballerini notæ.

tam Virgini excellentiam. Atqui cum notione operis, quod intrinseca sibi nobilitate perfectissimum omnium, uno Deo excepto, excellentissimumque haberi debeat, plane nescit amico fardere sociari tanta vilitas, quin et tanta turpitude, atque abominatio, quanta in peccati labe, et in Dei inimicitia residet.

(93) Hæc quoque manifeste evincunt, quam explorata fuerit doctrina de sanctitate qua in ipso existendi initio Virgo beata fuit exornata. Quid enim absurdius affirmaretur, quam a cælo inchoare

XI. Atqui, dixerit fortasse quispiam, si præstitutum erat ut is, qui suum exhiberet ministerium, illustrior evaderet, sane sublimiorem aliquem talj honore affici oportebat, minime vero Gabrielem, quo etiam in minores ejusmodi nobilitas diffunderetur.

Quid igitur dicemus? Hoc nempe, benedictissimam illam, quæ ideo in vitam prodit ut eum, qui super omnes est, sortem terrestribus redderet, hac rerum universitate cœu quadam scala ad ascendendum usam esse. Quoniam igitur beata illa, cui progrediendi initium esse cœlum debuisset (93), aut si quid aliud ipso cœlo sublimius sit (nam ipsa fuit cœlum cœli, soli Domino cœu pars illius propria conveniens), terram veluti primum gradum habuerat, idcirco et hoc, quod reipsa contigit, consentaneum erat, ut cum illo spirituum ordine, qui a terra primus est, colloquium haberet.

Præsertim vero quod cum (Virgo) omni laude dignissima terram in cœlum commutaverit (94), plane par erat ut primum cum iis versaretur, qui proxime super terram sunt, et deinceps sublimioribus novam viam demonstraret. Propior autem nobis spirituum ordo ille esse fertur, in quo divinus Gabriel censetur.

Deinde nil mirum esse debet, quod inferioribus angelis splendido hoc mysterio collustrari primis contigerit; quandoquidem et homines digni habiti sunt ut iis affatim fruerentur, de quibus ne parumper quidem degustare angelis concessum fuit, licet sane vehemens hos desiderium ad ea vel leviter attingenda impellat, et utut magno intervallo ab incorporeis substantiis homines tum dignitate tum puritate distent. Et quemadmodum si quis accensa lampade quippiam perquirat, majori luce, quæ prope sunt perfunduntur, quam quæ sunt procul posita; eundem in modum cum drachma illa undequaque fulgentissima, consentaneum erat, ut quotquot propius lumen illud erant, abundantiori, quam quæ longe jacebant, luce fruerentur. Denique ad nobilissimam illam speciem, purissimam Vir-

vias suas debuisse hominem peccato inquinatum, et quidem eo peccato, propter quod nedum a cælo, unde et angeli propter peccatum deturbati fuerant, sed e terrestri quoque paradiso ejectus homo fuerat?

(94) In cœlum terra conversa est, cum hæc in se Deum incarnatum per Mariam excepit. Ad quod novum veluti cœlum angelos accurrisse et ex Paulo discimus inquirante (*Hebr. I, 6*): *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent cum omnes angeli ejus.*

ginom dico, quæ inter cognatos suos cænoobrutos A coruscavit (95), nihil aliud accedit propius, quam homines ; his vero proximus esse dicitur incorporeus Gabrielis ordo. Has igitur ob causas prorsus par erat, præ omnibus intelligentibus substantiis hunc cælestis exercitus ducem collustrari.

XII. Primus ergo hic illustratur tum ob propinquitatem, tum etiam propter illud gaudium, quod ipse attulit, quippe qui particeps effectus est boni illius, quod adduxit ; non secus ac qui alteri unguentum præbet, una cum eo, qui recipit, virtutem ex unguento emanantem participat.

Inquit igitur : *Ave gratia plena, Dominus tecum* 62. Non poterat Gabriel magnitudinem gaudii ferre ; ac veluti festinans magnum illud gaudii pondus a se ipso in eum, qui ferre illud posset, deponere, purissimæ illius nomen oblitus est, et veluti compellandæ illius immemor, statim illud *Ave* porrigit, quod gerebat. Tu igitur, inquit, es *gratia plena, tu in mulieribus benedicta*, et idcirco gaude. Tecum enim universorum est Dominus, nec quippiam aptius, quo te alloquar, occurrit, quam *Ave*. Siquidem quem cælum et terra capere, quamvis eis liceret etiam latius se protendere, non possent, ejus tu domum auream (o novum portentum !) temetipsam effecisti. Te igitur, tanquam omnium reginam, veneror, et, sicuti iussu sum, *Ave* tibi annuntio.

Gaude, nam propterea et ipse nunc gaudio gestio, non solum propterea in nuntis do jucunditatem, quam quisque lætissima nuntians experitur, sed etiam quia me ipso plane melior evado, ampliorque lumine collustror ad sublimiora contemplanda. hæc porro tua profecto sunt, quibus nihil mirabilius ac sublimius est nihil. Quod si quis, quando suavia pertractet, gaudet, etiamsi in ipsum solum redundet gaudium ; cum tu dulcedine perfruaris, quæ cogitationem omnem exsuperat, tecum vero gaudeant et omnes simul creaturæ, et Creator Deus, quid demum de te dicere quispiam possit ?

XIII. *Ave* igitur, *gratia plena*, et gaudio, omne gaudium excedente, fruire, o *benedicta*. Salutationem, qua te compellem, his nobiliorem nullam habeo. Et scio equidem, quod propter, eum, quem juxta felix meum nuntium utero geres, beata prædicaberis, et magnificis laudibus in omne tempus a multis celebraris, quemadmodum mira prorsus de te a prophetis cum admiratione prædicta fuerunt. Sed neque e veteribus quispiam eam, quæ tibi obvenit, faustam acclamationem reservavit, neque præsentium aut futurorum aliquis tibi pro meritis plausus dabit, imo neque si ad hoc præstandum omnes simul convenire contingeret, quotquot vel sunt vel fuerunt vel erunt, te tamen dignus necti hymnus posset.

Gaude igitur propter hæc omnia, o scientiæ profunditas ac sapientiæ altitudo, et opulentia gaudii,

62 Luc. 1, 28.

Ant. Ballerini notæ.

(95) Imaginem habes luculentissimam, cujusmodi fuerit conditio Virginis ad reliquorum hominum

πρό γε πάντων τῶν νόων τὸν ἀρχιστράτηγον δὴ φαίδρονθῆναι τοῦτον.

IB'. Φαίδρύνεται τοίνυν οὗτος πρῶτος τῆ τε ἐγγύτητι καὶ πρὸς γε τοῦτον, δι' ἣν ἐκόμιζε χαρᾶν, ἅτε τοῦ κομιζομένου καὶ αὐτὸς μετεληφώς, καθάπερ ὁ μύρου μεταδιδοὺς τῆς ἐκείθεν ἀρετῆς κοινωνεῖ τῷ δεχομένῳ.

Χαίρε οὖν, κεχαριτωμένη, φησὶν, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. Οὐκ εἶχε φέρειν ὁ Γαβριήλ τὸ τῆς χαρᾶς μέγεθος· καὶ ὡσανεὶ σπεύδων τὸ μέγα ἐκεῖνο τῆς χαρᾶς χρῆμα ἄφ' ἑαυτοῦ ἐπιθεῖναι τῷ δυναμένῳ, τοῦ ὀνόματος ἐπελάθετο τῆς Πανάγνου· καὶ χαίρε δίδωσιν εὐθὺς, ὅπερ ἦν φέρων, τῆς προσηγορίας ὡσπερ ἀμνημονήσας. Σὺ οὖν εἶ κεχαριτωμένη, φησὶ, σὺ ἐν γυναιξίν εὐλογημένη, καὶ διὰ τοῦτο χαίρε. Μετὰ σοῦ γὰρ ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης, καὶ οὐδὲν οὐκείωτερον ἢ χαίρε σοὶ προσλαλεῖν οἶδα. Ὅν γὰρ οὐρανὸς καὶ γῆ, καὶ εἰ πολλαπλάσιον ἑαυτῶν εἶχον διαταθῆναι, χωρεῖν οὐ δεδύνηται, οἶκον ἐκείνου, ὃ θαύματος παραδόξου ! σεαυτὴν ἐχρυσούρησας. Καὶ ὡς ἀπάντων τοίνυν βασιλίδι προσκυνῶ, καὶ ὡς προσετάγην, Καίρε σοὶ προσφωνῶ.

Καίροις, ὅτι διὰ τοῦτο νῦν χαίρω καὶ αὐτὸς οὐ τῷ τερπνῷ μόνῳ τῆς ἀγγελίας, ὃ πρῶτον ἐπεται διαγγέλλουσιν ἤδιστα, ἀλλ' ὅτι καὶ ἑμαυτοῦ βελτίων ἀπάρτι, καὶ νοεῖν ὑψηλότερα διαυγέστερος γίνομαι· ταῦτα δὲ τὰ σά, ὧν οὔτε παραδοξότερον οὐδ' ὑπέρτερον οὐδέν. Εἰ δὲ τοῖς ἡδέσις εἶ τις προσομιλοῖ, χαίρει, ἢ εἰς αὐτὸν ἢ τέρψις ἐλίττηται μόνον, ὅταν γλυκασμοῦ μὲν ὑπὲρ ἔννοιαν ἀπολαύσῃ, σὺν σοὶ δὲ καὶ κτίσις ἅπασα, καὶ ὁ Πλάστης χαίρη Θεός, τί ἄν τις περὶ σοῦ φάιη ;

Creator Deus, quid demum de te dicere quispiam possit ?

IG'. Καίρε τοίνυν, κεχαριτωμένη, καὶ χαρᾶς ὑπὲρ ἅπαν τερπνῶν ἀπόλαυε, ἐβλογημένη. Τοῦτων σοὶ τῶν προσφωνημάτων οὐκ ἔχω προσαγαγεῖν τιμιώτερον. Καὶ οἶδα μὲν ὅτι καὶ μακαρία ἀκούση, δι' ὃν κατὰ τα ἐμὰ βαστάσεις εὐαγγέλια, καὶ μεγαλοπρεπῶς μέχρι παντός ὑμνηθῆσθαι παρὰ πολλοῖς, καθὰ δὴ ποθεν σὺν θαύματι περὶ σοῦ τὰ παράδοξα προκεκήρυκται τοῖς προφήταις. Ἄλλ' οὔτε τις τῶν πάλαι τὴν γιγνομένην διέσωσεν εὐσημίαν, οὔτε τῶν παρόντων ἢ ἔσομένων, ὡς προσῆκε σοὶ, φθάσει τὸν κρότον· ἔτι, καὶ οὐδ' εἰ πᾶσι, τοῖς τε οὔσι, πρό τε οὔσι, τοῖς τ' ἔσομένοις, ὑπὲρ τούτου συναλθεῖν ἐγεγόνει, τὸν εἰκότα ἂν ὕμνον ἐξεγένετο πλέξαι.

Καίρε λοιπὸν διὰ ταῦτα, ὃ βᾶθος γνώσεως, καὶ σοφίας ὕψος, καὶ χαρᾶς πλοῦτος, καὶ χαρίτων θά-

conditionem : inter omnes scilicet cæno sordentes sola mundissima refulsit.

λασσα, καὶ θαυματῶν μέγεθος, καὶ πύλατος καλλο-
νίας, καὶ μυστηρίων ὀθησαυρός ! Ὁ Κύριος μετὰ
σοῦ. Τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη τὸ καινὸν τῆς σῆς με-
γαλειότητος ; Ποίος νοῦν τοῖς παραδόξοις τούτοις
ἀξίως ἐμφιλοχωρήσει θεάματα ; Ποία διάνοια πρὸς
ὑψος ἀμιλληθήσεται τῶν νῦν ὑπὲρ πάντων πτῆσιν
αἰθερίως διαθεόντων ; Τίς λογισμὸς, τοῖς ἀπορρήτοις
τούτοις ἐμπετασθεῖς, τῷ ἱκανῷ τῆς μυήσεως κατα-
βάς, σεμνοθήσεται ; Ποία γλῶσσαι, φωνῶν ἄνοη,
χρυσουγῆ τὸν φθόγγον, καὶ πολυτερπῆ τὴν λέξιν,
προσήκουσαν ἀπανθισμένη, τοῖς παροῦσιν ἰστουρ-
γίαν ἐξυφανεῖ ;

Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, οὐ καθάπερ μόνον ἐν τοῖς
λοιποῖς κρίμασι συνοχεῖς ὦν, οὐδ' ὡς περ Μωϋσεῖ,
καὶ Ἠλίε, καὶ τοῖς ἄλλοις συνῆν ἁγίοις, μεγαλοῦρ-
γῶν οἰκίσει μετὰ σοῦ θεάματα· οὐδὲ νῦν μὲν
οἰκόν σε προσευρηκῶς ἐαυτῷ λαμπρυνεῖ, τὴν δ'
οἰκονομίαν ἔπειτα τετελεκῶς, οὐκ ἐσκέλει φωτιεῖ
μετὰ σοῦ τὰ σύμπαντα θαυμάτων· ἀλλὰ μετὰ σοῦ
ὁ Κύριος ξένον δῆτα τρόπον, οὐ μῆτε ὀφθαλμὸς
ἤσθετο, καὶ οἶψ Ὀύραν οὐκ ἀνέψαγεν ὤτα, ἀλλὰ καὶ
ἀναβάσεως κρείττω ἀνθρωπείας καρδίας. Μετὰ σοῦ
γάρ, διὰ τὴν ἐξατράπτουσα ὤραν τῆς θείας σου
ψυχῆς, τὰς τῆς ἀρρήτου θεϊκῆς φύσεως τοῖς ἀν-
θρώποις ἀκτίνας ἐπιλάμψει· διὰ τὸ φαιδρότατον
κόσμον τῆς τῆς ἀρετῆς, τὴν σὴν, ἣν ἠγάπησε, μορ-
σὴν φανεῖται περιβαλλόμενος· καὶ τοῖς σοῖς
ἀχράντοις αἵμασιν ἐνωθεῖς, ὦ μυστηρίου ξένου ! ὁ
οὐκ ἦν, ἐκ σοῦ διὰ δὲ γενήσεται, τὴν σὴν τε δὴλον
φέρων εἰκόνα, τοῦ τε Θεοῦ εἶναι μὴ ἐπιστάμενος.
Κάντεῦθεν θεϊκῶς τε καὶ μεγαλοπρεπῶς ἀντιφιλο-
τιμούμενος, ὅπερ ἐστὶν ὁ Δημιουργὸς φύσει, τοῦτό
σοι χάριτι καὶνοπρεπῶς ἀντιχαριεῖται, καὶ εἰς
αἰῶνας μετὰ σοῦ, δι' ὧν σοι κεκοινώνηκεν, ἐν
τοῖς τοῦ ἀοράτου Πατρὸς μενεῖ κόλποις ἀναπυ-
όμενος.

Σὺ καὶ γάλα παραδόξως βλύσεις, ἐπεὶ καὶ πάντα
θαυμάτων γέμει τὰ σὰ, ἡ εἰς ἀνθρώπους πρόοδος,
ἡ τοῦ τόπου διατριβή, ἡ εἰ τῆνδε τὴν ἡλικίαν αὐ-
ξήτης μὴ κατ' ἀνθρώπους χορηγηθεῖσά σοι, ὁ νῦν
ἀπορρήτος ἀσπασμὸς, ὁ μετὰ τοῦτον ἐψόμενος
καινὸς τόκος· καὶ τῷ γάλακι ποτιεῖς, ὅς ἅπαν
εὐδοκίας ἐμπίπλησι ζῶων, ἐλευθερίαν χειρὶ συγ-
γῶρων· σὰ χεῖρες οἴσουσιν, οὐ καὶ σὰ χεῖρες
διέπλασαν, ὄρατὸν τε κόσμον ὑπέστησε καὶ ἀόρατον,
ἐννόημα μόνον· ἀλλ' εἰ μετὰ σοῦ ὁ Κύριος, τί δεῖ
πολλὰ λέγειν ; Παράδοξα πάντως, καὶ διανοίας
ὑψηλότερα πάσης καὶ ἥλιος ὄψεται, καὶ κροτήσει τὰ
πέρατα διὰ σέ. Χαῖρε τοίνυν, κεχαριτωμένη, χαῖρε,

⁶¹ Psal. cxliv, 16.

Ant. Ballerini notæ.

(96) Nihil sane frequentius apud veteres scri-
ptores recurrit, quam ut Deipara, ceu novum opus,
nova magnificentia, novum portentum celebretur.
At vero quid in re nova quærimus quod deterrimum
est Adamiticæ vetustatis? Quid urgeat quispiam

A et gratiarum mare, et miraculorum magnitudo, et
venustatis pelagus et mysteriorum thesaurus, *Domini-
nus tecum*. Quis non obstupescat magnificentiæ tuæ
novitatem (96)? Quænam mens par esse queat ut con-
templandis portentosis hisce spectaculis immoretur?
Quis intellectus poterit ad celsitudinem eorum
sese erigere, quæ supra omnem cælestium volatum
excurrunt? Quæ cogitatio, cum ad ineffabilia hæc
assurrexerit, descendens gloriari possit, satis se iis
mysteriis instructam esse? Quæ lingua flores col-
ligens vocum, auroque nitentem sermonem, suavissi-
mamque dictionem, condignum hoc argumento
opus contexat?

Dominus tecum, non medo ut in reliquis creaturis
omnia continens ac regens, neque solum sicut cum
B Moysæ erat et cum Elia, cumque aliis sanctis viris,
sic tecum habitabit mirabilia operans; neque
postquam te, aptam sibi domum inventam, ad
tempus illustraverit, perfecta dein æconomia a
creaturis omnibus tecum illuminandis cessabit;
sed *Dominus tecum* nova prorsus ratione, quam
neque oculus vidit, neque auris audivit, quæque
humani cordis ascensione sublimior existit. Tecum
enim, propter effulgentem divinæ animæ tuæ speci-
ciem ineffabilis divinæ naturæ radios hominibus
effundet; propter splendidissimam virtutis tuæ
pulchritudinem, tua forma, quam adamavit, cir-
cumdatus apparebit; et cum immaculato tuo
sanguine semet conjungens, (o inauditum myste-
rium!) quod non erat, ex te propter te, et totam
tuam gerens imaginem, ac propemodum se Deum
esse oblitus, flet. Et exinde divina prorsus splen-
didaque ratione tecum munificentia certans, quod
ipse Creator est natura, hoc tibi ex gratia novo
quodam modo vicissim elargietur, et propter ea,
quæ tecum habet communia, in sinu invisibilis
Patris quiescens in sæcula tecum manebit.

Lac quoque tu mirabiliter effundes, quandoqui-
dem tua omnia miraculis plena sunt, tum ingressus
in hominum vitam, tum sedes conversationis tuæ,
tum ad hanc ætatem provectio non humano tibi
more comparata, tum ineffabilis hæc salutatio, et
qui postea subsequetur partus; et lacte potabis
eum, qui liberali manu tribuens, *implet omne ani-
mal benedictione*¹³; manus tuæ illum portabunt,
cujus manus te quoque plasmaverunt, quique solo
mentis suæ nutu visibilem pariter atque invisibi-
lem mundum e nihilo eduxit. Verum, si Dominus
tecum, quid plura opus est fari? Plane mirabilia
et quovis intellectu sublimiora sol videbit, et propter

communem humanæ naturæ ordinem, communes-
que Adamiticæ stirpis leges, quando constet, no-
vum idcirco prædicari opus, quod a communi or-
dine consuetisque legibus discedit?

te plausus attollent fines terræ. Ave igitur, gratia plena, ave, benedicta, quæ naturam omnem Deo inferiorem exsuperas (97).

XIV. Quæ cum vidisset, inquit ⁶⁴, turbata est in sermone ejus, et cogitabat qualis esset ista salu-
tatio. Perspexit sublimissimum purissimam illius intellectus quid differat inter Deum et homines; tum vero, quantum ex benignitate sua sese Deus demitteret, ac mysterii sublimitatem obstupescens considerabat. Præ gaudio autem exsultavit religiose non vero formidavit, neque commota, neque præter modum animo conturbata est. Erat enim prorsus perspicacissima, adeo ut, quis adventasset, facillime nosse posset Et sane illud, cum vidisset, turbata est, hunc mihi sensum exhibet, quasi diceret: Cum pervidisset, ac mente divinitus collustrata perspexisset, cujusmodi sit Dei magnitudo, et quanta hominum abjectio, corde gaudens exsultabat, Deumque cernens tantopere sese demittentem, ad divina hæc portenta obstupescere plaudebat. Quocirca etiam cogitabat qualis esset salutatio, quam magna, et quamlibet humanæ mentis vim excedens. Nam commoveri, quod idem valet ac perturbari, in sacris litteris etiam gaudendi significationem habet, sicut cum dicitur ⁶⁵: *Commoveatur mare et plenitudo ejus; gaudebunt campi et omnia quæ in eis sunt*. Et hoc igitur loco per illud turbata est, simul ostenditur et exsultatio, et ferventissimus admirandæ illius animæ impetus tum propter stuporem, tum propter plausum ad illa Dei portenta, una tamen cum eo, qui maxime congruebat, reverenti metu (98). Et si enim illa undequaque sancta incomparabili puritate fulgeret, et nihil in se haberet, quod vel Deus ipse conspiciens pro merito vehementer non adamaret; ast homo erat, qui nempe ad Deum se habet, uti ad verticem mendacium, quemadmodum etiam propheta in mentis excessu pronuntiavit (99). Merito igitur ea de causa rem plane inauditam arbitratur, quod venter, angustus habens fines, illum qui immensus est et infinitus, contineret, et citra omne miraculum esse putabat, quod factor cum factura sua novam illam communionem iniret. Et quidem cum corpus consideraret, quod ex hæc infimis est, et e luto compactum, atque e parente

⁶⁴Luc. i, 29. ⁶⁵Psal. xcvi, 41.

Ant. Ballerini notæ.

(97) Hæc cum superiori congruunt sententia (sup. § 10), qua Virgo Deipara prima post Primum celebratur. Aptissime vero eadem cum salutatione sociantur, qua ab angelo celebrata est gratia plena. Quamquam enim diffinitivum non sit, naturalibus quoque donis sanctæ Virginis animam mirum in modum exceluisse; at divinis maxime charismatibus tribuendum plane est quod præ creatis omnibus propius ad Deum accesserit. Hinc porro dignoscere licet, cujusmodi ex mente doctorum fuerit gratiæ plenitudo quæ de Virgine prædicatur. Talis enim intelligenda cum sit, quæ creaturarum omnium excellentissima quamque gratiam Mariæ gratia

εὐλογημένη, τῆς μετὰ Θεὸν φέρουσα κατὰ πάσης τῆς νικητήρια φύσεως.

ΙΔ'. Ἡ δὲ ἰδούσα, φησὶ διεταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος. Ἀπεῖδεν ὁ τῆς Πανάγου νοῦς ὑψηλότητος Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὸ διάφορον· εἶτα πρὸς τὴν τοιαύτην συγκατάθεσιν, ὅση, καὶ τὸ μυστήριον ἐξεπλάγη, κατανουῶσα. Καὶ ὑφ' ἡδονῆς ἐσκίρτησεν εὐλαβῶς, ἀλλ' οὐκ ἐδειλίασεν οὐδὲ διεσεύθη καὶ τὴν ψυχὴν ἀνώγαλος γέγονε. Πάνου γὰρ ἦν διαβατικωτάτη, ὡσθ' ὅστις ὁ προσελθὼν, θάπτον ἔχειν εἶδέναι. Τὸ γὰρ ἰδοῦσα διεταράχθη, τοῦτο μοι νοεῖν δίδωσιν, οἷον: ἀποδελήσασα καὶ λογισμῶν θεόφρον συνδρακτικῆς τὴν μὲν Θεοῦ μέγεθος, τὴν δὲ ἀνθρώπων οὐβένεια, ἐπάλλατο χαίρουσα τὴν καρδίαν πρὸς τὰ θεῖα τὰ ἐξεθαμβεῖτο καὶ ἐκρότει θαυμάσια, τῆς καὶ αὐτὴν Θεοῦ συγκατάθεσιν ἀκούουσα. Διὰ ταῦτα καὶ ποταπὸς ἂν εἴη, ὡς μέγας ὁ ἀσπασμὸς, καὶ κάτω τιθεὶς ἀνθρώπειον διελογίζετο νοῦν. Ἔστι γὰρ παρὰ τῆς θεῖας Γραφῆς τὸ σαλεύεσθαι, ὃ ταῦτόν δύναιται τῆς ταράσσεσθαι, καὶ χαρῆς ἔνοιαν ὑποφαίνειν, ὡς τὸ, Σαλεύθητω ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· χαρῆσεται τὰ πεδία καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. Κάνταῦθα τοίνυν ἀπὸ γε τοῦ διεταράχθη καὶ ἡ ἀγαλλίασις, καὶ τὸ τῆς θαυμασίας ἐκείνης ψυχῆς θερμότερον ἐμφαίνεται ἐξάλμα πρὸς ἐκπληξίν τε καὶ κρότον τῶν τοῦ Θεοῦ τεραστίων μετὰ γε εὐπρεπεστάτου τοῦ φόβου. Εἰ γὰρ ἀπαράμιλλος τὴν ἀγνείαν ἡ Πάνσεμνος, καὶ ἑαυτῇ μηδὲν εἶχεν ἢ συνόρφη μὴ καὶ ἱκανῶς ἔχειν πρὸς Θεοῦ σφόδρα φιλεῖσθαι· ἀλλ' ἀνθρώπος ἦν, ὃς ἔχει πρὸς Θεὸν ὡς πρὸς ἀλγθεῖαν ψεῦδος. καθά που καὶ προφητικῆ διορίζεται ἔκστασις. Δι' ἐκεῖνο τοίνυν καινότερον ἐπισκῶς ᾤετο, τὸν ὑπεράπειρον γαστέρα, βραχὺ πέραν ἔχουσαν, ἐνεγκεῖν καὶ θαύματος πέραν διενεῖτο, τὴν καινὴν σὺν τῷ τεχνήματι κοινωνίαν τοῦ Πλάστου. Ἔως μὲν οὖν πρὸς τὸ σῶμα, ὅτι τῶν κάτω, καὶ τοῦ πηλοῦ, καὶ τοῦ παραδάντος ἐσκαπεί γέννημα ἐκείνου πατρός, φοβερὸν ἐνόμιζε τὴν ὑψηλὴν ἀγγελίαν ἐκείνην, καὶ ἦν ὅλη θάμβους μεστή, ὅπως ἐκ πηλοῦ, καὶ οἷον ἡ πτώσις κατέαξε σκεῦος, ἄρα τοιοῦτον, τὸν ἀχώρητον ἔνδον χωρήσει· καὶ ἦν πάντως τὸ διαλογίζεσθαι ἀπὸ γε τῆς ἐννοίας ἐκείνης· Ὅτε δὲ πρὸς τὴν ἐαυτῆς ψυχὴν, ὅπως

D vicerit: ejusmodi ergo gratiam angelica salutatio enuntiat, qua Mariæ sanctitas tribuatur non modo originalis, ne deterioris, quam celestes spiritus, conditionis fuerit, sed in ipsa origine sanctitate qualibet angelica eminentior.

(98) Hæc subtilius forte quam verius disputata videbuntur; at elucet in his, tam sublimiter Patres de Dei Matre sensisse, ut quod nobilissimum emulium videretur, id de illa tenendum ac prædicandum usque censerent.

(99) Videtur auctor præ oculis habuisse illud psalmi cxv, 41: *Ego dixi in excessu meo: Omnis homo mendax*.

ἀσπιλον, ὅπως ὑπέραγνον ἔσωσεν, ὅπως ἅπαν ἠλεγε. **A** illo prævaricatore ductum, horrendum aliquid præcelsam illam annuntiationem censebat, ac tota stupore percelleretur, quomodo vas luteum, atque adeo insuper lapsu confractum (1), illum scilicet tremendum atque incomprehensibilem intra se comprehensurum esset; et ex hac prorsus consideratione erat, quod (de salutatione illa) cogitaret. At cum ad suam ipsius animam oculos convertibat, quomodo scilicet eam immaculatam, quomodo puram præ omni puritate servabat, quomodo, cordis ascensionibus ad cælestem evecta sublimitatem, cujusvis volatus omnes longe prætergrederetur, tunc demum vehementem illum horrorem demittebat, ac sedato animo se iis, quæ denuntiabantur, subiciebat; et, *Ecce*, inquit, *ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum* ⁶⁵.

Ἐγὼ. Οἶμαι δὲ ὡς εἶχεν ἂν καὶ ἐκ τῆς ἡμετέρας συνθέσεως ἡ ὑπεραμωμος βραχεῖαν ὑπανοίγειν ὄντων τῶ ὑπερφουεῖ ἀτπασμῶ. Κιθάρω γὰρ ἡμῖν μὲν ὑπὲρ λόγον ὁ τῆς ψυχῆς καὶ σώματος σύνδεσμος, πᾶσι δὲ ὁμοῦ λογισμοῖς τὴν τοιαύτην ἀνομολογοῦμεν συνάφειαν· οὕτως ἂν καὶ περὶ τῆς μείζονος ἐνενοεῖ συλλογίζεσθαι κοινωνίας, οὐ μικρὰν ἐκ τῆς ἐκείθεν συμφύσεως καὶ περὶ τοῦ καινοῦ τοῦδε μυστηρίου νεῦσιν ποριζομένη. Ἐμοὶ γὰρ δοκεῖν, καὶ οὐχ ὡς τὸ ποικίλον ἵνα μόνον διαδειχθῆ τῆς τοῦ Δημιουργοῦ σοφίας ἀφάρτου, τὴν διττὴν ἀνθρωπος εἴληψε σύνθεσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ μυστηρίου τοῦτου ἕνεκα μικρὰν ἑαυτῶ πίστιν ὅπως παρ' ἑαυτοῦ συνεισφέρει. Καὶ εἴγε μὴ καὶ διὰ τοῦτον τὸν λόγον, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, ἄνωθεν ἡ ἀνθρωπεῖα διεπλάττετο πραγματεία, οὐκ ἂν ὁ χυῶς ἐδέησε τῶ Θεῷ, ὡς ἂν ἐκ τούτου τὸ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους φέροιμεν· ἀλλ' ἤμεν ἂν τοῖς ἀύλοις προσθήκη, μικρὰ τις ἴσως ἐτέρω τάξι, καὶ τῆς γῆς δίχα.

ratione hujus paulo minores essemus ab angelis; sed immaterialibus spiritibus, alius quidam for-

lasse humilis, terræ tamen expers ordo, additi fuisset.

Ἐτι δὲ καὶ εἰ μηδὲν προεισηνεχόντας (τί γὰρ οὐκ ὄντες εἰσηνεκεῖν εἴχομεν); τὰ υπεράγαθα σπλάγγνα, διὰ τοῦτ' αὐτὸ μόνον καὶ παρήγαγε καὶ φιλοτιμον παρήθηκε τράπεζαν, τὴν ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν μέσῳ ποικιλίαν τε καὶ θαψιλειαν, τίνων οὐκ ἂν ἀπολαῦσαι γένοιτο δωρεῶν, φιλια τῶ ποιητῆ διαπραξαμένοις; Καὶ τὸ διειδέστατον οὐν ἐκεῖνο σκεῦος, ἡ ὑπερένδοξος, ἐπεὶ μηδὲν εἶχεν ἐννοεῖν, ὃ μὴ φιλοτιμῶς εἰς ἀγνεῖαν προσήγαγε τῶ Λεσπότη, οὐδ' ἂν εἴχεσ πάνω διαπρῶεῖν, τῶν ὑπὲρ νοῦν ἑαυτῆ ἀκούουσα λειτουργῶν.

quidem quidpiam volvere posset, quod summo cum puritatis studio non offerret Domino, nihil sane habebat, cur, audiens semet ad ministrandum ineffabilibus mysteriis electam, tantopere hærens ambigeret.

Ἰζ'. Πλὴν διὰ τὸν λόγον ἐκεῖνον, ὅτι μηδ' ὄσον
⁶⁶ Luc. ι, 38. ⁶⁸ Ephes. ιι, 10.

Ant. Ballerini notæ.

(1) Vide, quam apte Virginis Deiparæ conditionem auctor describat. Faletur enim, illam Adæ existisse filiam, atque adeo e parente prævaricatore exortam, ut aviti lapsus effecta non penitus effugerit. At quo ista pacto cum eis concilientur, quæ idem alias tradit (vid. § 13, hom. in Præsent. Deip. part. ι, pag. 444, 445), potuisse nempe de se Virginem proclamare: *In iniquitatibus concepta non fui, et solum non concepit in peccatis me mater mea?* Prævaricatoris Adæ nempe filiam cognoscis in cor-

XV. Ego vero sic sentio, ex humana quoque nostra coagmentatione habuisse illam præ omnibus immaculatam, quo ad salutationis illius rationem intelligendam aliquem sibi aditum aperiret. Quem admodum enim animæ cum corpore conjunctio nostræ quidem mentis captum excedit, verumtamen conjunctionem hujusmodi omnibus animi sensibus confitemur; sic et de præstantiori hac conjunctione ratiocinandum rata, haud mediocre ex humano hoc composito auxilium ad huic quoque mysterio assentiendum sibi comparabat. Qui enim mihi videtur, non ideo tantum homo ex duplici substantia compositus est, ut ex varietate operis appareret ineffabilis ac *multiformis sapientia* ⁶⁷. Conditoris; verum etiam propter hoc mysterium, ut scilicet sibi ipsi fidem aliquam ex se ipse (homo) faceret. Et siquidem, ut mea se habet opinio, non in istum quoque finem humanum hoc compositum fuisset

C plasmatum, haud opus Deo fuisset pulvere, ut sed immaterialibus spiritibus, alius quidam for-

Præterea si vel quando nihil nos præstiteramus, (quid enim præstare potuissemus qui nondum eramus?) ex immensæ bonitatis suæ visceribus nos hac sola de causa (2) e nihilo eduxit, et munificam nobis veluti mensam, omnimoda bonorum cælestium et terrestrium et eorum, quæ intermedia sunt, varietate et opulentia referat apposit, quibusnam, quæso, donis frui nobis non daretur, si quæ conditori accepta sunt, perficeremus? Et illud igitur vas nitentissimum, Virgo, inquam, super omnes gloriosa, quandoquidem nec mente

XVI. Verumtamen cum habita ratione immensi pore, quod non vas modo luteum apparet, sed insuper *lapsu confractum*, quippe quod præternaturalibus donis pristinæ plasmationis propriis careat; at oculos ad animam si convertas, nullum paternæ infaustæ hæreditatis vestigium occurrit, quin eam non solum immaculatam, sed puritate puriorem cernis.

(2) Ex sententia igitur auctoris mysterium incarnationis scopus fuit, quem sibi in condendo homine Deus præstulit.

illius, quo Deus ab hominibus distat, intervalli nulla sane humanæ mentis vi pro dignitate dime- tiendi, Virgo quæ utique homo erat, id quod in mysterio horrendum est, consideraret, et rursus angelicam audit vocem : *Ne timeas, Maria ; invenisti enim gratiam apud Deum* ⁶⁸. Nunc demum in memoriam Gabrieli redit nomen Virginis. Depo- suerat enim quod gestabat gaudii pondus ; ac vel- uti eo deposito facilius halitum duceret, liberius eam alloquitur ; et *Ne timeas*, inquit, *Maria*, suo illam scilicet nunc nomine compellans.

Tremendum sane mysterium, et admirationis plenum ! Nec in naturis creatis reperire est, qui de illo, uti par est, iudicium ferre queat. Tu vero sola, inquit, o *Maria*, *ne timeas*. Porro reverentiam illam Virginis stupore plenam, et mistum obsequio plausum, ac venerationi conjunctam exultationem, nunc Gabriel *timorem* vocat, quemadmodum et David dixit : *Exsultate ei cum tremore* ⁶⁹. Ne te, inquit, percellat immensa rei granditas, neque putes te ad tantæ magnificentiæ opus imparem omnino esse ; neque, mysterii cernens celsitudi- nem, stupore ac metu vincaris ; neque propterea quod homo sis, formidandam tibi quoque vel impos- sibilem esse ducas hanc salutationem. Et valde quidem consentanea sunt, quæ animo volvis, et præcelsa mente tua nequaquam indigna. Nedom enim Deum homo ferre valeat, suaque ipsius carne illum circumvestire, qui est *amicus lumine sicut vestimento* ⁷⁰, sed ne modicum quidem prope acce- dere ad illum potest, cui *adstant millia millium* angelorum, *et decies millies centena millia mini- strant* ⁷¹, et e conspectu virtutis ejus horrent omnia et contremiscunt. Tu vero, quomodo eloquar nescio, non homo es, non angelus, sed alia quæ- dam natura sublimior, et ejusmodi, cui post divi- nam naturam nihil vel quoad aliquam similitudi- nem comparari queat (3). Propterea tibi uni, o *Maria*, nuntii mei celsitudo formidanda non est. Neque omnimoda virtutis tuæ puritas tam divino impar est nuntio : neque admirandus animæ tuæ splendor iis, quæ nuntiantur, admittendis minus congruit : neque pulchritudinem tuam sese indi-

⁶⁸ Luc. I, 30. ⁶⁹ Psal. II, 11. ⁷⁰ Psal. CIII, 2. ⁷¹ Dan. VII, 10.

Ant. Ballerini notæ.

(3) In Orientalis Ecclesiæ sacris officiis non raro occurrit (qua de re in Commentario), ut Deipara vel *Angeli*, vel *Cherubini*, vel *Seraphini terrestres* nomine designetur. Quod quidem, ut manifestum est, non eo spectat, ut beatissimæ Dei Genitrici humanæ naturæ veritas denegetur, cum e converso SS. Patres ad tuendam adversus phantasiarum deliria dominicæ incarnationis veritatem subinde Virginis quoque matris veram naturam humanam propugnandam sibi assumant ; sed ut remotis a verissima humana illius natura iis omnibus, quæ in dedecus cedant, ejusmodi illi asseratur nobilitas, cujus gratia angelus vel cherubim, potius quam homo, videri queat. Atqui eandem ob causam merito auctor negat vel angelis Mariam comparandam esse. Si enim (quod ex sententia omnium Patrum idem auctor affirmat), Virgo pro nobilitatis

A λογισασθαι Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους τὸ μέσον, ἦν δὲ ἄνθρωπος, πρὸς τὸ φοβερὸν ἐπέπερ ἑώρα τοῦ μυστηρίου, ἀγγελικῆς ἀκούει γλώττης καὶ αὐθις· Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῆς Θεῆς. Νῦν τῆς ἐπωνυμίας εἰς μνήμην ὁ Γαβριὴλ ἔρχεται. Ἀπίθετο γὰρ ὃν ἀνεῖχε φόβον τῆς χαρᾶς, καὶ ὡσπερ κούφως μετὰ τὴν κατάθεισιν διαπνεύσας, ἔλευθερίως προσομιλεῖ· καὶ, Μὴ φοβοῦ, φησὶ· Μαριάμ, αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα νῦν προσεπίπῳν.

Φοβερὸν μὲν οὖν τὸ μυστήριον πάντως, καὶ θαύ- ματος πλήρες· καὶ οὐκ ἔστιν ἐν κτιστῇ φύσει, δὲ ἄν, ὡς προσῆκε, λογισαίτο περὶ αὐτοῦ. Σὺ δὲ, φησὶ, μόνη. Μαριάμ, μὴ φοβοῦ. Τὸ πρὸς ἐκπλήξιν εὐλαβῆς, τὸν τε σεμνοπρεπῆ τῆς Παρθένου κρότον, καὶ τὴν μετ' αἰδοῦς ἀγαλλίασιν, φόβον ὁ Γαβριὴλ αὐτῷθι καλεῖ, ὡς καὶ Δαβὶδ, Ἀγαλλιᾶσθε, εἶπεν, αὐτῷ ἐν τρόμφῳ. Μὴ οὖν ξενίζου, φησὶ, τὴν ὑπερ-βολὴν· μηδὲ νόμιζε πρὸς τηλικαύτην ἀδυνάτως ἔχειν μεγαλειότητα· μηδὲ, τῆς τελετῆς ἀφορῶσα τὸ μέγεθος, ἤττων ἐκπλήξεως γίνου καὶ φόβου· μηδ' ὅτι ἄνθρωπος, διὰ τοῦτό σοι καὶ φοβερὸν ἢ ἀδύνατον οὗ τὸν ἀσπασμόν. Ἦάνυ μὲν οὖν τὰ εἰκότα λογίζῃ, καὶ τῆς σῆς ὑψηλῆς ἄξια διανοίας. Ἄνθρωπος μὲν γὰρ μὴ ὅτι γε Θεὸν ἐνεγκεῖν, καὶ ὡς χιτῶνα τὴν ἑαυτοῦ σάρκα περιβαλεῖν τὸν ἀναβαλλόμενον τὸ φῶς ὡς ἱμάτιον, ἀλλ' οὐδὲ καταμικρὸν ἐγγίσει δύν-ναται, ᾧ παρίστανται χίλιαι χιλιάδες ἀγγέλων, καὶ μύρια μυριάδες λειτουργοῦσι, καὶ ἀπὸ προσ-ώπου τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πάντα φρίσσει καὶ τρέμει. Σὺ δὲ, οὐκ οἶδα πῶς ἂν εἴπω, οὐκ ἄνθρωπος, οὐκ ἄγγελος, ἀλλὰ τις ὑψηλῆ φύσις ἐτέρα, καὶ οἶα μηδὲ πρὸς παράδειγμα μετὰ τὴν θείαν παραβάλλεσθαι φύσιν. Διὰ τοῦτό σοι μόνη, Μαριάμ, οὐ φοβερὸν τὸ τῆς ἐμῆς ἀγγελίας ὕψος, Οὐχὶ τὸ πάναγον τῆς σῆς ἀρετῆς πρὸς τηλικαύτον ἀνεπιτήδειον μήνυμα· οὐχὶ τὸ λαμπρὸν τῆς ξένης σου ψυχῆς τὴν ὑποδοχὴν ἀπω-θεῖται τῶν εὐαγγελίων· οὐ τὸ σὺν κάλλος ἀνάξιον ὁ δὲ δημιουργὸς ἑαυτοῦ θεσπίζει· οὐ τὸ φαίδρον τῆς σῆς ἀγλαίας παρέδραμεν ὁ παντέπιπτης· οὐ τὸ διάλαμπρον τῆς σῆς καθαρότητος ἀπροσπέλαστον ὁ Πλάστης ἑαυτῷ ψηφίζεται. Μὴ φοβοῦ λοιπόν, Μα-

D suæ eminentia quædam natura sublimior dicenda est, cui post div nam naturam nihil vel quoad exi- guam aliquam similitudinem comparari possit ; eodem plane jure, quo hominibus, etiam angelis accensendam esse negabitur, ut locum soli sibi proprium creaturis omnibus superior, uni autem Deo inferior, servet. Cum vero ejusmodi homo adeo ab humanæ naturæ vilitate longe discedat, ut et nobilissimæ cælestes Virtutes ad eandem compa- ratæ vilescere dicendæ sint, quisnam serio et illud disputandum censeat, an vitio illo, quod abjectam naturam nostram tantopere abjectiorem vilioioremque effecit, gloriosissima Virgo exstiterit delurpata ? Præsertim vero quod si quid expresse de Virginis excellentia mox auctor commemorat, in *puritatis* laudes effundatur, quam horrendo incarnati Dei mysterio parem affirmare non dubitat.

ριζίμ· εὔρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ. Δικαστὴς ὁ Θεὸς γίνεται τῶν σῶν· καὶ ἐπεὶ οὐκ εἶχεν ἀντίχαριν ἀξίαν εὔρειν ἐτέραν τῶν τροπαίων τῆς σῆς λαμπηδόνος, ἑαυτὸν ὁ Δεσπότης ἔπαθλόν σοι παρέχει· Οὐ γὰρ παρατρέχει τοὺς ἀθλητὰς ὁ ἀθλοθέτης· οὐδὲ γέρας τῶν καμάτων ἐλάττω δίδωσιν· οὐδὲ στεφάνους πλέκει τῶν ἀθλων ἀποδέοντας. Σοῦ δὲ μήτε ἐνεστῶτα, μήτε μέλλοντα, μήτε ὕψωμα, μήτε βῆθος, μήτε κόσμος ἅπας, μήτε τις ἐτέρα κτίσις, ἐπίπερ οὐκ ἦν ἀντίβροπος, ἤ· μόνης ἀξία εἶ, ταύτης δὴ καὶ τυχάνεις τῆς ἀμοιβῆς. Ἦ δὲ ἐστίν, ὡ τῆς ἀρρήτου σου δόξης, Πάνηνγε! ὅτι Ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ Υἱὸς Ἰψίστου κληθήσεται· καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ὀρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. Αὕτη τῶν φαινοτάτων ἀντίων τῆς σῆς ψυχῆς ἢ ἀντίδοσις· αὕτη σοι τῆς ὑπερουρανοῦ καὶ θεοπροποῦς ἀναδάσεως ἢ ἀντίχαρις· τοῦτό σοι προσηκόνειεν ἢ ἐν τοῖς ἀδάτοις διατριβῇ, ὅτι τῷ μόνῳ προσεντευχεῖν ἀδάτω καὶ ξενότερῃ καθάπερ λευμῶνα τὴν σὴν ἔμελλες παρασκευάσειν γαστέρα πρὸς οἰκησιν, καὶ βατὸν μὲν οὐρανὸν τοῖς κάτω καινοτομήσειν. οἷς δὲ μὴ κληρὸς ὁ χοῦς, καινὸν περίπατον ὑποστρώσειν τὴν γῆν. Τοῦτό σοι καὶ ἡ οὐράνιος ὑπέγραψε τροφή, ἢ ἐξ ὑψηλοτέρης διαίτης παραθεῖναι δεῖπνον εὐπορήσης τῷ Ἰπερτάτῳ.

IZ. Εἶπε δὲ Μαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον· Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Σύλληψιν μηνύεις, υἱὸν εὐαγγελίζῃ, Γαβριήλ· ταῦτα δὲ τρόπος οἶδεν οἰκονομεῖν ἕτερος, οὐ πάντως ἄγευστος ἐγώ. Πῶς οὖν ἔσται μοι τὸ σὸν εὐαγγέλιον; Εἰ γὰρ καὶ μέγα τὸ τεχθισόμενον καὶ παράδοξον διηγγελίεις, ἀλλ' ἀκολουθίᾳ φυσικῇ τινι μικρᾷ καὶ ἀθροικῆ, τῶν θαυμάτων ἔγνωμεν ὅσαπερ ἐν γῆ εἰς δεῦρο τερατουργηθέντα, κεκαινοτόμηται. Οὕτω καὶ Μωυσῆς, θάλατταν τέμνων, ἐδέχθη ῥάβδου· καὶ Ἠλίας ἐλάϊον καὶ βραχέος ἀλεύρου, τὴν Σαρεφθίαν ἐπιπολὺ διατρέψων· καὶ τῷ Τωδῆτ Ῥαφαήλ δι' ἰχθύος διέθηκε τὴν ἀνάδελψιν· διὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ δαίμονα ἀπέλασε. Καὶ οὐ λέγω ῥάβδον, ἢ ἰχθύν, ἢ τι τῶν λοιπῶν ἐκεῖνα διενεργεῖν τὰ λαμπρά. ἀλλ' ὅτι· Θεὸς παραδοξοποιῶν διετέλει, χρωμένων τοῖς εἰωθῆσι τῶν ἀνθρώπων. Ὡς ἔσται μὲν οὖν τι καὶ ἐπ' ἐμοί, Θεοῦ βουλομένου, τῶν ἀπορρήτων, διαπιστεῖν οὐκ ἔγω· σύλληψις δὲ καὶ υἱός, οἷς δὴ πουθεν κέχρησαι, ἀνθρώπεια ῥήματα καὶ κοινωνίαν

⁷² Luc. 1, 31-33. ⁷³ ibid. 34.

Ant. Ballerini notæ.

(4) Hæc et quæ dein sequuntur, ad ea spectant, uti patet, quæ in SS. Patrum hemiliis de mysterio

A gnæ creator censet : neque venustatis tuæ fulgorem is præterit, qui omnia conspicit : neque minus dignum, quam ut ipse ambiat, puritatis tuæ nitorem judicat. *Ne timeas ergo, o Maria, invenisti enim gratiam apud Deum.* De rebus tuis iudicium ferre jam Dei fit ; et quandoquidem aliam quæ tropæis splendoris tui apte responderet, remunerationem invenire nullam potuit, se ipsum Dominus tibi præmium præbet. Neque enim qui præmia constituit certaminis, negligere certantes potest ; neque præmia ille diribet, quæ laboribus sint minora ; neque coronas nequit, quæ certaminis rationem haud exæquent. Quis vero neque præsentia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque mundus totus, neque alia creatura merces est tuis meritis respondens, hanc, quæ sola digna te est, remunerationem sortiris. Est autem (o ineffabilem tuam, purissimam Virgo, gloriam) illa vox : *Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit magnus et Filius Altissimi vocabitur, et dabit ei Dominus Deus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis*⁷². Hæc splendidissimis animæ tuæ radiis retributio redditur ; hæc tibi gratia pro ascensu cælos supergrediente, Deumque sibi demerente rependitur. Id tibi præsignabat tua illa in sacris penetralibus commoratio (4), fore scilicet, ut ad eum, qui solus est inaccessus, accederes, atque illi ad inhabitandam, ceu pratium insolitam jedolens suavitatem, sinum tuum adornares, et novo portento prestribus quidem cælum accessu facile redderes, iis vero, quorum sors nullatenus terrenus est pulvis, novum ambulacrum terram substerneres. Id tibi et cælestis illa adumbravit alimonia, ut e sublimioribus dapibus copiosam Altissimo cænam posses apponere.

C XVII. *Dixit autem Maria ad angelum : Quomodo erit mihi istud, quoniam virum non cognosco ?* Conceptus mentionem facis, o Gabriel, ac filium mihi annuntias ; verum hæc aliam, uti patet, vitæ rationem, aliamque subsequi solent dispensationem, cujus ego plane sum nescia. Quomodo igitur continget id mihi, quod denuntias ? Etsi enim et magnum et admirabile prædicis fore, quod nasceatur ; at quoque hucusque in terra mirabiliter patrata novimus miracula, naturali quadam, simpliciori, humanaque æconomia, effecta illa fuerunt. Sic et Moyses, ut mare divideret, virga opus habuit ; et Elias oleo, modicaque indiguit farina, ut Sarephthiam aleret ; Raphael quoque ope illius piscis visum Tobie restituit, ac virtute ipsius dæmonem expulit. Quod quidem non ideo dixerim, quasi ad virgam, vel piscem, vel ad aliud quispiam his simile, vis referenda sit portenta illa splendida operandi ; sed quia Deus prodigia operabatur, dum tamen homines consuetis adminiculis uterentur.

Virginis in templum adductæ, et Deo a parentibus oblatæ communiter legimus.

eam oculis manifeste unquam subjecisset, profecto **A** ὁ θεσσαυρός, ὃν ἐν ὑστρακίνοις ἔχομεν σκεύεσι, τοῖς incassum vox divina excidere visa esset. Hujus ἀρχαίνοις, φημί, δέρμασιν. igitur Virginis gratia (8) homo audivit, ad præcelsam illam similitudinem se perventurum. **Iste igitur** est thesaurus, quem in vasis fictilibus, pellibus inquam primigeniis, habemus.

XXII. Sed insuper et ab initio ejusdem gratia **KB'**. Ἔτι δὲ καὶ διὰ ταύτην ἄνθρωπος ἄνωθεν πίπλασται, καὶ οὐρανὸς ἤπλωται, καὶ γῆ, καὶ πάντα ὅσα ὑπέστη διὰ τὸν ἄνθρωπον. Εἰ γὰρ ὅτι κεισέται μὲν Ἀδάμ, οὐκ ἔγγυει θεὸς, τοῦ δὲ προορισθῆναι τὴν ἐπαρνόρωσιν δίχα οὐποτ' ἂν παρήγαγεν, ἢ πάντανος δὲ τῆς ἰατρείας ὑπόθεσις· εὐδὴλον ὅτι κί- καίνοσ δι' αὐτὴν, καὶ εἰ τι δι' αὐτὸν πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτόν.

plasmatus est homo, et extensi sunt cæli, et producta est terra cum iis omnibus, quæcunque sunt propter hominem condita. Cum enim Deus, quandoquidem lapsurum Adam non ignorabat, nunquam eum creaturus fuisset, nisi simul ejusdem reparationem præordinasset; hæc autem medela ab illa prorsus immaculata penderet⁹); plane perspicuum est, etiam hominem propter ipsam creatum esse, imo et quidquid propter eum, ante ipsum, et post ipsum, factum fuit.

Præsertim vero cum oporteret ut hominem a **B** ἄλλως τε καὶ ἐπεὶ τὸν ἄνθρωπον λύσαι τῆς δυσ- πτυχίας ὁμοφυῆς ἄνθρωπος εἶδει, καὶ οἷος ἂν ἱκανὸς εἶη, διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ὑπερδύλλον καὶ συμμάχῳ χρῆσασθαι θεῷ· μεῖζον γὰρ τὴν τὸ πταίσμα, ἢ ὥστε ἄνθρωπον μόνον δυνηθῆναι τὴν ἐλευθερίαν εὐεργε- τῆσαι· κινὸν ἄρα ἐχούτην ἄνθρωπον διαπλασθῆναι, καὶ πολλὸ πρὸς θεὸν φθάνοντα, ὃς ἂν εἶχε τὸ φάρμακον ἐπιθεῖναι.

miseria, non alius quam homo ejusdem naturæ liberaret, et is quidem propter virtutis eminentiam idoneus, qui Deo cooperanti (nam gravius lapsus fuerat, quam ut homo sibi soli relictus liberationis beneficium præbere posset) associaretur; opus profecto fuit ut novus (10) ac prope ad Deum accedens homo conderetur, qui nempe adhibere medicinam posset.

Hic vero plane fuit stupendissimus ille homo, Virgo hæc, inquam, omni laude dignissima, quam sane tot tantisque præstandis parem fore sollicita Deus ipse cura prædixit (11), eamque fecit hominem ad similitudinem suam, qui instar Dei, simul cum Deo operans magnam hanc creaturam, hominem inquam, salvare posset. Atque adeo ex his **C** ἐπιθυμῶν, οὐδὲ τι τῶν δημιουργημάτων θεοῦ διεγείτο δόξαν, εἰ μὴ τῶν χαρίτων αὐτῆς ἢ πληθῶς ἐν τῇ δημιουργικῇ προδιέλαμψεν ἐνοσίῃ. Οὕτε γὰρ ἂν ὁ θεὸς τοῦτο ὑπέστησεν, ὃ μὴ εἶχε καθόσον οἶόν τε ἑαυτοῦ τὴν βελτίωσιν φθάναι. Ἐτέρου δὲ μήτε καὶ ἄνθρωπον ἐπανωρθωκότος, καὶ ἀσωμάτους λαμπρο- τέρους ἐργασαμένου, καὶ ὅτι τῶν λοιπῶν εἰς γε τὸ χαϊδρότερον διαθεμένου, πλὴν τῆς ὑμνουμένης ὑπερφυῶσ καὶ θείας ψυχῆς, σαφὲς πάντως ὅτι καὶ δημιουργὸς ὁ θεὸς δι' αὐτῆς πεφανέρωται, καὶ ὅσα etiam inferre licet, futurum fuisse nunquam, ut ab initio divina bonitas semet effunderet, aut ut creatura illa enarraret gloriam Dei, nisi prius oculis opificis fulgor e plenitudine gratiarum Virginis emicans illuxisset. Neque enim Deus id creasset, quod ad sui perfectionem, quantum fieri posset, pertingere non valuisset. Cum porro nemo alius aut hominem erexerit, aut incorporos spiritus splendidiore effecerit, aut aliam quamlibet e creaturis ad nobiliorem conditionem perduxerit,

Ant. Ballerini notæ.

(8) Vide, quam luculenter alia nobis ratione proponatur eadem doctrina de omnimoda Virginis ab omni peccati nævo immunitate. Hujus, inquit auctor. Virginis gratia Deus illud pronuntiavit: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* Curram vero? Quia, inquit, neque Adam, neque alius quispiam eorum, qui ab illo duxerunt originem, hac unica Virgine excepta, excellentiæ illius mensuram perfecte implevit. Et Adam quidem mensuram perfectam non implevit, quia similitudinem acceptam, ut inquit Cyprianus (*De bono patientiæ* pag. 248, edit. Paris, 1726.) *peccato perdidit*; cum Adam vero eam perdidit, quotquot illius reatus participes exstiterunt. Sola ergo Deipara illius perfectionis summam adeptæ est, quia et sola paterni experti vitii fuit, et *naturalem illam*, ut cum magno Leone dicam (sermo 11. *De jejuniis deimi mensis* I, cap. I), *nostri generis dignitatem* sic integram custodivit, ut semper in ea *quasi in quodam speculo diviniæ benignitatis forma resplenderet*

(9) Deus, inquit auctor, hominem *quamvis* lapsurum creavit, quia lapsus hujus *remedium* vidit in Virgine illa *prorsus immaculata.* At vero etsi lapsus homini auctor non opponeret *Virginem prorsus immaculatam.* nonne satis per se res loquitur, eam, quæ lapsus medela est, ipso in lapsu censeri non posse? Hæc vero eo diligentius perpendenda censeo, quia cum passim in scriptis SS. Patrum juxta atque in sacris Ecclesiæ officiis ejusmodi sententiæ recurrant, palam apertum est, hanc doctrinam ratione utique aliquatenus implicita, et vulgatissimam semper in Ecclesia fuisse.

(10) Vide, non veterem hominem in Adam lapsum, sed *novum* condendum fuisse, qui Deo cooperaretur ad lapsum humanum genus salvandum. Iteratam ergo professionem habes originis Mariæ: ab omni vetustatis vitio aliena.

(11) Agnosce et in hisce verbis communem Patrum sententiam. Virginis Deiparæ magnalia divino Spiritu revelante in sacris Litteris fuisse præsignata.

τῆς ἀγαθότητος ἡμῖν ἐκείνου δαζωγραφουσι τὸ **A** præterquam anima illa quæ et naturali ordine eminentior et divina merito celebratur (12) ; manifestissime constat, ipsi deberi, quod et Deus apparuerit creator, et omnia existentiam receperint, quotquot bonitatis ejus pelagus expressissima imagine exhibent.

KΓ. Καὶ οὐ τοῦ δημιουργοῦ Λόγου μόνου μήτηρ, διότι τοῦτον ἔτεκεν, ἀλλὰ καὶ τῆς δημιουργικῆς ἀγαθότητος ὡσανεὶ μήτηρ ἐκείνου, ὡς ὑπόθεσις καὶ αἰτία τοῦ τῆν ἀγαθοῦργῶν φανῆναι δύναμιν. Καὶ εἰ τολμηρὸν, συμπλάστῃς ἂν εἴη Θεῶ καὶ πρὸ τῆς εἰς γῆν ἢ μακαρία προόδου, καὶ συμπαραγωγέως τῶν εἰς τοῦτο κάλλους ὄρωμένων τε καὶ ἀοράτων κτισμάτων, ὡς ἄρα καὶ φανεῖσα, συμποικιλτῆς καὶ συγκαλλοποιῶς τοῦ προσυνεξυφραθέντος παγκοσμίου γαγένηται πέπλου. Καὶ οὐ τὰ παρόντα μόνον ἔσχε τῆν γένεσιν δι' αὐτῆν, ἀλλὰ καὶ **B** ὅσα τῶν μενόντων εἰσέπειτα λαμηρά, κάκεινα ταύτης κατόρθωμα. Ἐπεὶ κάκεινα δι' ἡμᾶς, ἡμεῖς δὲ, ὡς δέδεικται, δι' αὐτῆν· μᾶλλον δὲ τῶν ἐσομένων ἡμῖν τὸ τερπνότερον τοῦ νῦν αὐτῇ μηνυθέντος εὐαγγελίου τὸ πέρας. Οὐ τί ἂν γένοιτο φανερώτερον, δι: καὶ τὰ μέλλοντα χρηστὰ δι' αὐτῆν ; quoque propter nos, nos vero, ut jam ostensum est, propter ipsam sumus : seu melius dixerim futurorum omnium summa jucunditas jam prostat nobis in exitu illius nuntii, quod ad ipsam nunc perlatum est. Quid enim hoc manifestius, quam quod universa, quæ futura sunt bona, propter ipsam futura sunt ?

KΔ. Τοῦτο τὸ μήνυμα καὶ τέκνα ἡμᾶς Θεοῦ καὶ ἀκούειν καὶ εἶναι παρεσκεύασεν. Ὅσοι γὰρ ἔλαβον, φησὶν, αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν **C** τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ καθόπερ οὐκ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς ὁ ἀσπασμὸς ἐπῆλθε τῇ κεχαριτωμένῃ, οὕτω καὶ ἡμῖν δι' αὐτῆς ἢ ἀνάπλασις σαρκικῆς ἄμικτος θεουργεῖται βίβλις ἀπάτης. Καὶ καθόπερ τὸν ἡμέτερον προγονικὸν λιπῶνα, οὐ καὶ αὐτῇ μετέσχεν, ὅλον Θεῶ καθιέρωσε, τὸν ἴσον τρόπον, ὃν ὁ καθ' ἡμᾶς ἐκύκλωσε κόλπος Θεόν, τοῖς ὁμοφυέσιν ἐσπευσε μεταδοῦναι, δι: τοῦτον ἔλαβεν ἐν ἑαυτῇ. Καὶ ἦν μὲν οὐδὲ μὴ ἀκόλουθον, διότι δέρμα κοινὸν ἔσχομεν, διὰ τοῦτο καὶ ὧν ἐπλοῦτεσε θεουργικῶν λαμηρῶν ἐπίσης αὐτῇ κοινωσείν, ἢ ὀλίγου δεῖν πρὸς αὐτῇ. Ἄλλ' ὡσπερ τῶν ὑψηλῶν οὐδὲν ἦν, ὁ τῆν ἐπιθυμίαν ἐκείνης ἐπέπλησεν, ἕως ἂν καὶ Θεὸν αὐτὸν καταπῆρ, καὶ **D** τοῦτο Δαβὶδ περὶ αὐτῆς ἐναργέστατα προεκρότησε, Χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὄφθῆναι μοι, φάσκων, τῆν δόξαν σου, ἐνταῦθα μόνην εὐρούσα στάσιν τῆς δίψης τῶν ἀγαθῶν· οὕτως οὐδὲν τῷ πελάγει τῆς πρὸς τὸ γένος ἀγάπης τῆς πανάγου προσίσταται, μὴ τῶν ἴσων ἐθέλειν αὐτῇ μεταδοῦναι καὶ ἡμῖν λαμροτήτων.

XXIV. Hoc nuntium effecit, ut filii quoque Dei et nominemur et simus ⁸⁷. Quotquot enim, inquit, **C** receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus ⁸⁸. Et sicuti non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri ad hanc gratia plenam ⁸⁹ delata est salutatio ; sic et nostra per ipsam regeneratio, nulla omnino ei admista carnali radice, divinitus efficitur. Et quemadmodum a primo parente acceptum indumentum nostrum, quod ipsa quoque nobiscum habuit commune, totum Deo consecravit ; pari ratione Deum, quem sinus humanus amplexus fuerat, quoniam in semetipsa eum receperat, naturæ suæ consortibus participare studuit. Et consequens profecto nullatenus erat, ut quia vellus cum ipsa commune gerebamus, idcirco splendoris quoque deifici, quo locupletata ea est, æque ac ipsa participes essemus, aut modicum quid ab ipsa distaremus. Verum sicuti nihil vel inter sublimia quæque fuit, quod desiderium illius explere posset, donec Deum ipsum ehibit, idque de ipsa David evidentissime olim plaudens prædixerat, inquiens : *Satabor, cum apparuerit gloria tua* ⁹⁰, et ibi solum honorum siti lenimentum invenit ; sic illud amoris pelagus, quopurissima illa humanum genus prosequitur, nuspiam sistitur, quominus eosdem splendores et sibi et nobis communes esse velit.

⁸⁷ Joan. iii, 1. ⁸⁸ Joan. i, 12. ⁸⁹ ibid. 13. ⁹⁰ Psal. xvi, 15.

Ant. Ballerini notæ.

(12) Ecce tibi, beatissimæ Deiparæ animam communi naturæ ordine eminentiorem ac prope dixirim divinam Creator condit, ut collapsum hominem

ipsa erigat. Patiturne rei natura, ut ejusmodi anima in ejusdem lapsus miserrimo statu cond existimetur ?

XXV. Verum ut ipsa, propemodum instar Creatoris atque Domini boni, Creatori ac Filio suo similis appareat, maxima quæque bona effuse cum aliis communicat. Quinimo quo ostendat propter nos in hanc vitam se editam esse, ut nobis a Deo se junctis manum porrigat, nosque Deo conjungat (13), benigno animo per Filium suum nos in partem vocat unionis cum illo; ut quod ipsi fuit Deus per admirandam illam conceptionem (ipsum enim quodammodo absorptum ac sibi coagmentatum portavit), hoc ipsum et nos cum Deo experiamur per sumptionem carnis, quam unigenitus ejus Filius ex ipsa assumpsit. Etenim *Qui manducat*, inquit, *meam carnem et bibit meum sanguinem*, in me manet, et ego in eo ⁸¹. Et, *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem*, **B** non habebitis vitam in vobis ⁸². Hanc porro suavissimam, vitæque largitricem cœnam iste vere supercœlestis homo (nempe Virgo) in sinu suo tanquam in fertili terra excoluit, atque id, quod in cœnam nostram cederet, apparavit. Atque adeo cum ejusdem Filius et ad hanc mensam nos attrahit, et de carnibus suis copiose nos pascit, nosque cernens eas degustantes lælatur, hæc quoque accepta referenda sunt Matri; quoniam et ipsa tanquam fructus hominum ideo effloruit, ut carni ipsius Deus fieret particeps, et matris suæ cognatos ex iisdem alteret. Neque enim, nisi hoc futurum esset, in vas istud super omnem materiam splendidissimum conformatum unquam fuisset pulvereum simulacrum (14); neque postquam in Deum similitudinem præ se ferabat, aliud quidpiam

⁸¹ Joan. vi, 56. ⁸² ibid. 55.

Ant. Ballerini notæ.

(13) Si Maria ideo edita est in lucem, ut lapsu humano generi manum porrigat; ergo inter lapsos ipsa non est: secus enim una cum reliquis manum illam porrigentem, qua erigeretur, et ipsa expectasset. Deinde se junctos homines ipsa in partem vocat conjunctionis cum Deo. Nunquam ergo cum reliquis disjuncta ipsa fuit a Deo. Quomodo enim cognatos suos ad Deum vocasset, si et ipsa erat a Deo aliena, nec vocari nisi cum aliis potuisset?

(14) Hæc, uti patet, ad Mariæ plasmationem referuntur; ergo ab ipsa sui conditione Virgo Dei-

ΚΕ'. Ἄλλ' ἴν' ὡς περὶ μικροῦ καὶ Δημιουργοῦ καὶ Δεσπότης ἀγαθός, κατὰ τὸν Πλάστην καὶ Ἰῶν αὐτῆς, ἀναδειχθεῖτ, πάντων ἀφθόνως μεταδίδομαι τῶν μεγίστων. Μᾶλλον δὲ ἴσα δείξω ὅτι δι' ἡμᾶς εἰς τὸν βίον ἔκειν, ὡς ἂν ἡμῶν χεῖρα ὀρεξασα συμπλέξῃ Θεῷ ἐκεῖθεν διαστᾶσι, προθύμως διὰ τοῦ ἰδίου τόκου κοινωνοὺς καλεῖ τῆς πρὸς τοῦτον ἐνώσεως, ἴν' ὅπερ αὐτῇ γέγονε Θεός διὰ τῆς ξένης ἐκείνης συλλήψεως, ἦνεγκε γὰρ αὐτὸν ὡσανεὶ καταπιούσα καὶ αὐτῷ συμφυεῖσα, τοῦτο καὶ ἡμεῖς πάθομεν πρὸς Θεὸν διὰ τῆς τῶν σαρκῶν μεταλήψεως, ὡς ὁ Μονογενὴς αὐτῆς παρ' αὐτῆς προσελάβετο. Ὁ τρώγων μου γὰρ, φησὶ, τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἑμοὶ μένει, πῶ γὰρ ἐν αὐτῷ· καὶ Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν εαυτοῖς. Τὸν δὲ ἕδιστον καὶ ζωοπάρουχον τοῦτον δεῖπνον ὁ ὑπερουράνιος ὄντως ἐγεώργησεν ἄνθρωπος οὗτος, καὶ τοῦθ' ὅ τι δεῖπνος ἡμῶν γενέσθαι παρεσκεύασεν. Ἄσθ' ὅταν ὁ ταύτης Ἰῶς καὶ πρὸς τῆνδε ἡμᾶς ἔλκη τὴν τράπεζαν, καὶ τῶν ἐαυτοῦ μῆτε φείδηται σαρκῶν, καὶ χαίρη γενομένους ὄρων, καὶ τῇ Μητρὶ ταῦτα δοτίον, ὅτι καρπὸς ἀνθρώπων ἐξηγορηθήσεται καὶ αὐτῇ, ἵνα τῶν μὲν αὐτῆς κοινωνήσῃ Θεὸς σαρκῶν, θρέψῃ δὲ ταύταις τὸ συγγενὲς τῆς μητρὸς. Οὔτε γὰρ, εἰ μὴ τοῦτε ἐμελλε, τὸ ὑπὲρ πάσαν ἕλκην περιφανέστατον τοῦτε σκευὸς χοῦκὸς ἂν διεκόνισεν ἀνδριάς, οὔτε τὸν χροὺν ὑπελοούσα, ἐπεὶ μέγα τὸ εἰκόδες εἶχε πρὸς Θεὸν, ἕλλου τοῦ ἂν ἦν ἐφειμένῃ, ἣ ὁ καὶ Θεὸς ἐπόθει.

terra advenit quandoquidem tam expressam ad quam quod discupiebat Deus, exoptare potuisset.

Καὶ ἐπεὶ ξύλου μὲν ἦν γεύσις, ἣ Θεοῦ τὸν ἀνθρώπου, φεῦ! ἔλλοτριώσεν, ἐώρα δὲ τὴν ἐαυτῆς σάρκα φάρμακον ἱκανὸν ἀντιγευστέμην πρὸς θεῖον οὐκείωσιν, ὃ καὶ παρασχέιν τῷ νοσοῦντι προῖκα ἡγάπη, τὸ δ' αὐτὸ καὶ Θεὸς ἐφίλει, τροφήν, εἰ οἶόν τε, ἐαυτὸν παραθεῖναι τῷ πεπτωκότι, ἀλλ' ἑκατέρω μὲν ἀμειγῶς οὐκ ἦν ἀνθρώπου χορηγεῖσθαι τῶν δονατῶν, ὡς ἐπανελθεῖν, ἔδει δὲ συναλθεῖν ἀμφοτέρω, ὡς ἂν καὶ διὰ τὸ συγγενὲς εὐχρηστον ἦ τῷ χρωμένῃ τὸ φάρμακον, καὶ τοῦτο πάντως οὐκ ἀγνωστὰ ἢ ὑπεράνωτος, Θεοῦ ἂν ἰδεῖτο κερδέσει τὴν ἰατρειάν. Δεομένην δὲ παρῖεῖν οὐ Θεοῦ, ὅτι τε τυχεῖν ἦν ἀξία, τούτου τε ἦρα Θεός. Διὰ τοῦτο τὸ παράδοξον ἕκονομήθη μυστήριον· καὶ σαρκῶν Θεοῦ

para vas fuit nitentissimum, atque in terras adveniens non terreni Adæ imaginem, sed expressam Dei similitudinem, ut mox auctor subdit, præ se ferbat.

(15) Non minus luculentum huic habes testimonium Virginis immunitatis a communi omnium corruptione Nam quoniam pacto sancta Virginis caro pharmacum haberi ac dici posset adversus vitium, quo propter esum ligni inficiebantur homines, si eodem plane morbo ejusdem caro corrupta foret?

κοινωνοῦμεν ἄνθρωποι, ἃς ἡ πᾶναγνος ἐξίστοῦρ-
γῃσι, καὶ τὸν Σωτῆρα ἐνέδουσεν.

erat rogantem despiciere, tum quia digna erat quæ votis non frustraretur, tum quia id ipsum Deus ardentem exoptabat. Idcirco admirandum illud peractum est mysterium; et participamus homines illas Dei carnes, quas purissima illa contexit, et quibus induit Salvatorem.

ΚΖ. Οἱμαί δε, καὶ δυοῖν τούτοις ἕνεκα ἀνθρώπων
ἤκουσε παῖς ἡ τὸν ὑπερώνυμον κηύσασα, ἵνα τε
Θεῷ κοινωνήσῃ καὶ τῆς ἐπὶ γῆς δόξης, δόξα γὰρ τῷ
Δεσπότη καὶ ἄπειρ ἡμῖν ταπεινά, καὶ λοιπὸν ὅπως
τοῖς ἀνθρώποις γένηται δῆλον, μέχρι τίνος ὁ πη-
λὸς ἀναπτεῖναι δύναιται. Οὔτε γὰρ Θεῷ, καὶ τῆς
ὑπεράγνου δίχα, ἄπορον ἦν ἡ τοῦ γένους βοήθεια,
καὶ οὐδέ τις εἶλεν ἀνάγκη μὴ ἂν ἕλλως ἔχειν τὴν
πᾶναγνον δαφιλῶς ἐμφορηθῆναι τῶν Θεῶν, μὴ
τυχοῦσαν τῶν κάτω. Ἦν γὰρ καὶ τοῦτο Θεῷ ῥά-
διον, ἄνωθεν μετρήσαι τῇ Παρθένῳ τὴν τέρψιν, εἰ
καὶ μὴ γῆς ἐκείνη γε ἐδεήθη, ἣν ἡ παρ' ἑαυτῆς
λαμπρῶν τοῖς ἀύλοις συνῆπτεν. Εἰ δὲ καὶ μὴ
γνώριμος ἀνθρώποις, οἷων ἦν ἀζία ἡ μακρία, ἐν-
θάδε καθίστατο, οὐδὲ παρὰ τοῦτο τῆς προσκυούσης
ἂν ἀπετόγχανε δόξης ἐν οὐρανῷ. Ἄλλ' ἵνα τοῖσιν
ἑτι Θεὸς ἐν ὑψηλοῖς, καὶ τοῖς γηϊνοῖς δοξάζεται,
τοῦτο κακίην γένηται ἐκείνῳ καταπολὺ ἰουκυῖα,
καὶ μηδενὸς ἂν ἀμοιροῦσα πρὸς δόξαν τυγχάνῃ, οὐ
καὶ Θεὸς, καὶ ὅπως ἄνθρωποι μὴ τοσοῦτον, ὅ παρ'
ἐκείνῳ, ὡσὶν ὑψος ἡγνοηκότες, διὰ ταῦτα καὶ γῆν
ἐπάτησεν ἡ ὑπερένδοξος, καὶ τῷ ἐξ αὐτῆς ἐλύτρω
περιεβλήθη.

alicujus gloriæ, qua Deus honoratur, tum etiam ut hominibus tam præcelsum hoc suum ipsorum decus non penitus lateret, propterea gloriosissima illa etiam terram hanc calcavit, et terreno indumento est circumvestita.

ΚΖ. Καὶ διὰ τοῦτο, Μεγαλεῖα, φησὶν, ἐποίησέ
μοι ὁ δυνατός. Ταῦτα δὲ ἐναργῶς εἶχε, καὶ οὐκ
ἔδειτο ποιηθῆναι τὸ γεγονός· ἀλλ' ἐφανέρωσε, σαφῆ
πᾶσι κατέστησε, δηλοῖ τὸ ἐποίησε. Καὶ δι' αὐτὴν
ἴσως τοιαύτην ὁ Γαβριήλ, κατὰ τὴν τῆς γλώττης
δικλονίαν, Χαῖρε, ἐφώνησε, κςχαριτωμένη, καὶ εὐ-
λογημένη, ἵν' ἡμᾶς, τε διδάξῃ οἷσις δεῖ χρῆσθαι
φωναίς πρὸς αὐτήν, καὶ οἷον, αὐτῇ τὸ μεγαλεῖον,
ἀνάγραπτον τῇ ἐξαγγελίᾳ ταύτῃ προθεῖη. Ἡδύ-
νατο γὰρ καὶ ταῖς ἀγλώττοις τοῦ νοῦ λαλιαῖς τὴν
λειτουργίαν οἰκονομήσειν ἐκείνην, καὶ τῷ αὐτῷ
χρωμένῃς ὄργάνῳ τῶν λαμπρῶν τῆς Παρθένου δια-
κούσειν ῥημάτων. Καὶ εἶγε μὴ τρόπος ἦν ἕτερος,
οὔτος δὲ, ἵνα, τὸ ταπεινὸν ὁ Δεσπότης ἀναδεδόμε-
νος, μὴ σφόδρα ὑψηλῶς καὶ μὴ καταλλήλως διασαλ-
πίτη τῷ πράγματι, καὶ ἕλλως, ὅτι καὶ ἡμᾶς
ἔδει μυεῖσθαι τὰ τὸν ὑπερήφανον πλήττοντα, ὑπὲρ
ῶν ἡ οἰκονομία καὶ τοιαύτη.

ΚΗ'. Πᾶσα ἂν καὶ ἡ ἀγγελικὴ διακόσμησις, οἴ-
μαί, οὐρανός τε καὶ ἥλιος, καὶ γῆ καὶ θάλασσα, καὶ
πᾶσα τότε ἡ κτίσις, ἕκαστα μετὰ γλώττης ἀναπλα-
σθῆναι, τὸ Χαῖρε τῇ Παρθένῳ συνεξεδῶν τῷ Γα-
βριήλ· καὶ καθάπερ ἐπὶ χοροῦ. τὸ μελωδῆμα δια-
δεχόμενα τοῦ πρωτοστάτου, τὰ αὐτὰ ἂν πολλὰκις

⁹⁹ Luc. 1, 49.

bat, ut hanc medicinam misceret. Dei porro non erat rogantem despiciere, tum quia digna erat quæ votis non frustraretur, tum quia id ipsum Deus ardentem exoptabat. Idcirco admirandum illud peractum est mysterium; et participamus homines illas Dei carnes, quas purissima illa contexit, et quibus induit Salvatorem.

XXVI. Porro etiam duplici hac de causa, ut quidem arbitror, filia hominum ea vocata est. quæ illud qui est super omne nomen peperit, videlicet tum ut communem cum Deo haberet eam gloriam quæ huic a terrenis tribuitur, nam nostra quoque minima in gloriam Dei cedunt; tum etiam ut hominibus manifestum fieret, quousque evolare cœnum nostrum queat. Neque enim arduum Deo fuisset, etiam absente illa præ omni puritate pura, humano generi opem porrigere, ac nulla pariter cogebat necessitas, ut non aliter purissima illa divinis muneribus copiose cumularetur, quam si eorum quæ ad terram pertinent particeps exstisset. Et hoc enim Deo facile erat, Virgini, quam suus splendor jam cœlestibus associabat, congruam e supernis jucunditatem impertiri, nisi et terra ipsa indignisset. Etsi porro incompertum hominibus permansisset, quibus illic honoribus beata illa digna haberetur, non idcirco tamen consentanea sibi gloria in cœlis fraudata fuisset. Verum enimvero ut, quemadmodum Deus in supernis et in terrestribus glorificatur, id ipsum Virgini utpote Deo simillimæ contingeret, neve expers hæc foret

ut hominibus tam præcelsum hoc suum ipsorum

XXVII. Et idcirco, *fecit*, inquit, *mihi magna qui potens est*⁹⁹. Hæc porro magnalia absque dubio illa jam possidebat, nec opus sane erat ut fieret quod factum fuerat; at vocis illius, *fecit*, sensus est, *manifestavit*, et *omnibus perspicua effecit*. Atque eadem fortasse de causa Gabriel minister o linguæ usus exclamavit, *Ave, gratia plena, et benedicta*, ut scilicet nos doceret quibus eam vocibus compellare oporteat, utque suo huic nuntio veluti inscriptum proponeret, quanta Virgini inesset excellentia. Poterat enim spiritali sine vocibus locutione ministerium illud obire, et virginis, instrumeto vocis utentis, eximia verba percipere. Quanquam non alius quispiam sed hic modus decebat, ne Dominus, dum nostram humilitatem induebat, ratione nimis sublimi, et secus ac res per se exigeret, factum veluti tuba annuntiare videretur; præsertim vero quod et nos, pro quibus hoc mysterium peragebatur, doceri oportebat quibusnam armis vulneretur superbus.

XXVIII. Omnes itaque, ut arbitror, angelici ordines, cælumque et sol. et terra. et mare, et quævis alia creatura, quasi singulæ rursus conditæ lingua sua instructæ, una omnes cum Gabriele, *Ave*, Virgini acclamabant; ac veluti choro facto, melodiam e choro excipientes, idem sæpius in

gyrum repetebant et simul cum chori principe accinebant. Tanta scilicet purissimæ illius magnificentia erat, et hoc pacto a creaturis universis Virginem salutari oportebat. Quod si non lingua, propter eam quam diximus rationem, at certe factis gaudium suum cuncta manifestaverunt, eum ad splendidiorum conditionem sese provectorum persenserunt; atque ita creaturarum universitas clarior etiam quam per linguæ ministerium laudatissimæ illius magnalia celebravit. Quod enim neque creaturæ quæque terrestres, neque aliæ, si quæ exstant creaturæ, poterant, tam prope scilicet ad Deum accedere, ut hæc quidem semet Deo sedem supponeret, illa vero stratum, et alia cibum, alia potum, et alium alia usum præberet, et alia linguam divinis motibus resonantem audiret, homo vero et sermones et communem vitæ rationem cum Deo haberet, et sic omnia nova hac sanctificatione nobilitarentur; hæc omnia facillime et absque ullo labore per purissimam illam consequi potuerunt. Quamquam enim neque alio translata fuerint, neque a consueto earum statu distractæ, neque aut locum alium aut aliam se habendi rationem sortitæ sint, sed omnes in sua sede permanent; illa tamen omni laude dignissima Virgo novo quodam modo effecit, ut Creator cum iis conjungeretur.

XXIA. Hæc porro sunt hodiernæ solemnitate et donum et fructus. Hodierna hæc salutatio novorum miraculorum effectrix existit. Hic faustus Gabrielis nuntius alterum priore splendidiorum solem rebus omnibus fecit illucescere. Hæc compellatio, terrestrem discindens tuniculam, indumento divinitus elaborato homines circumvestivit. Hæc allocutio est veterum ænigmatum explicatio, et novarum novellæ ætatis gratiarum existit splendor. Hæc vel ante æconomiam exitum, Salvatoris scilicet resurrectionem, venerandis illis viris, qui apud inferos sedebant, jucunditatis causa existit et lætitiæ. Sicut enim in terra degentes hanc sane omnium jucundissimam annuntiationem præcinerant, sic haud plane potuit, ut puto, eos vel in inferis suavissimum hoc nuntium latere. Cum vero agnoverunt de nova illa allocutione, atque eam, cum Gabriel voces illas protulit, quodammodo audierunt, par sane erat, ut gauderent et exsultarent, quippe qui proximam conspicerent libertatem. Hoc nuntium denique, ne plura dicam, creaturis omnibus hilaritatem conciliavit.

XXX. Id vero perspicue testatur; et hæc inter anni tempestates pulcherrima, quæ rebus omnibus præstantissimam status mutationem et veluti vitæ reintegrationem benefice elargitur, quodammodo nempe erubescens, si quibus potest indicis, illud gaudii nuntium splendide celebrandum non ostendat: ac ne quis eam, ut ita dicam, improbitatis incuset, annuntiare perspicue sua venustate suadet, nunc illud redire tempus, quo creaturis omnibus gaudium affulsit.

Et sane nunc nubem, veluti gramiam quamdam, *e radiis suis sol* abradit, splendidiorumque emittit

Α και ἀνείλιττον και ἀνύμουν, και συνφθίγγοντο τῷ χοράρχῳ. Τοσοῦτον γὰρ τὸ τῆς πανάγου μεγαλειῶν, και οὕτω πᾶσα ἡ κτίσις προσεπιεῖν ὤφειλε τῇ Παρθένῳ. Ἄλλ' εἰ μὴ γλώττη, δι' ὃν εἴρηται λόγον, πράγμασι δὲ ἐδήλωσαν τὴν χαρὰν, δι' ὃν ἤσθοντο πρὸς τὸ φαιδρότερον ἑαυτῶν μεταποιηθέντων· και οὕτως ἡ δημιουργία πᾶσα τὰ μεγαλεία τῆς πανυμνήτου γλώσσης τρανότερον διακήρυξεν. Ὁ γὰρ οὐκ ἂν εἶχε τῶν ἐπὶ γῆς ἕκαστον, οὐδ' ἂν εἶ τι και ἐγεγόναι, ἐγγὺς οὕτω θεοῦ γενέσθαι, ὥστε ὁ μὲν ἑαυτὸ καθέδραν ὑποθεῖναι Θεῷ, ὁ δὲ κλίτην, και τροφὴν ἄλλο, ποσὶν δὲ ἕτερον ἄλλῃν τε ἄλλο χρῆσιν και ἄλλο γλώττης ἀκούειν θεϊκὴν διηχοῦσης ἐνέργειαν, ἄνθρωπος δὲ και λόγων και διαίτης κοινωνῆσαι Θεῷ, και οὕτω πάντα τῷ ξένῳ λαμπρυνθῆσαι ἁγιασμῷ, τούτου βῆστα και ὄτουσιν δίχα πόνου τυχεῖν διὰ τῆς πανάγου δεδύνηται. Μήτε γὰρ ἐτέρωσε μεταστάντων, μήτε τῶν εἰωθῶτων διαζευχθέντων, μήθ' ἐτέρῳ συντυχόντων ἀφίτην τόπω ἢ τρόπῳ, ἀλλὰ πάντων ἐφ' ἅπασιν κατὰ χάριν μενόντων· μετ' αὐτῶν ἡ πολυύμνητος καινὸν τινα τρόπον ἐνωθῆναι τὸν Κτίστην πεποίηκε.

ΚΘ'. Ταῦτα δὲ τῆς παρουσίας δώρον και γέννημα πανηγύρεως. Ὁ νῦν ἀσπασμὸς τῶν καινῶν γέγονε θαυμάτων δημιουργός. Τὸ τοῦ Γαβριὴλ εὐαγγέλιον ἥλιον ἄλλον, τὸν προτέρου λαμπρότερον, πᾶσιν ἐπιλάμψαι πεποίηκεν. Αὕτη ἡ προσλαλιά, τὸν χοῦκὸν διαβύρξασα χιτωνίσκον, θεουργικὸν ἔδυμα περιέβαλλε τοὺς ἀνθρώπους. Τοῦτο τὸ πρόσρημα τῶν πρὶν μὲν κήρυγμα αἰνιγμάτων· νῦν δὲ νῦν χαρίτων ἐγλάττωμα. Τοῦτο και πρὸ τοῦ συμπεράσματος, λέγω δὲ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάστασιν, τοῖς κατὰ σεμνοῖς ἀνδράσιν ἡδονὴ και χαρὴν κίνημα. Ὡς γὰρ ἐπὶ γῆς οἱ ἀπροφῆται τοῦτο δὴ τῶν πάντων χαριέστατον διάγγελμα προηγόρευον, οὕτω δὴ και ἐν φῶδι ἀγνοεῖν, οἶμαι, οὐκ εἶχον τὸ τερπνότερον εὐαγγέλιον. Εἰδέτας δὲ, και τῆς καινῆς ὥσπερ ἀκηκότας προσρήσεως, ὅτε ὁ Γαβριὴλ ἐφώνει, χαίρειν εἰκὸς και σκιρτῆν, ὅτι τὴν ἑλευθερίαν ἤγγικεν ἐνοπτριζόμενους. Τοῦτο τὸ μήνυμα, ἵνα μὴ πολλὰ λέγω, φαιδρὰν ἀπειργάσατο πᾶσαν τὴν κτίσιν.

Δ Α'. Παραπογράφει δὲ τὸ σαφὲς και ἡ καλλίστη τῶν ὥρων ἡδε, δι' ὃν πᾶσι βελτίστην μεταβολὴν και ἀναθίωσιν οἶνει χαρίζεται, ὥσπερ οἰδομένην, εἰ γε μὴ λαμπρὸν, δι' ὃν ἔχει φαίνειν, τὸ τῆς χαρᾶς ἐκεῖνο μήνυμα ἐπιδείξει· και ὡς εἶπειν, ἵνα μὴ τις ἀγνωμοσύνης αὐτὴν γράψαιτο, τῇ παρ' ἑαυτῆς καλλονῇ σπεύδει τρανῶς διεγγέλλειν ὡς οὕτως ἐστὶν ὁ καιρὸς, καθ' ὃν ἡ παγκόσμιος ἐπίστη-χαρά.

Νῦν γὰρ ἥλιος τῆς δικτῆνος ὥσπερ εἰ λήμην τὸ νεφῶδες ἀποξέει, και διαυγεστέραν ἀφίτησι τὴν λαμ-

πηδόνα, καὶ ὑπὲρ γῆν ἄρχεται πλείον προσγειτονεῖν, ἅπασι μονοῦ προσφωνῶν τὴν τοῦ νέου καὶ μεγάλου τοῦδε φωτὸς ἐπιφάνειαν, καὶ ὡς ἔρτι καὶ αὐτὸς τὴν ἀνακαίνισιν δέχεται, καὶ ὑπὸ νῶτα κρύπτειν τῆς γῆς βραχέα βούλεται, τὴν ἀκτίνα.

Nūn οὐρανός, οἷον ἱμάτιον ἐαυτὸν περιβάλλων καινόν, σκυθρωπότητα μὲν περιδύεται, διαύγειαν δὲ ἀμυιέννυται, καὶ ὡσανεὶ τινα κόσμον τῆς οἰκείας ἑσθητος τοὺς ἀστέρας προβάλλει, ποικίλου τε καὶ διαλαμπῆ εἰκόνα προθεῖς ἑαυτὸν, οἷς ἐπιπλα ποικίλλειν ἐσπούδασται· καὶ νῦν μᾶλλον ἢ πρὶν Θεοῦ διηγεῖσθαι δόξαν γράφει.

Nūn γῆ βοτάνας ἀνήσιν εἰς κάλλος ξένον καὶ οἷον ἀμίμητον, τῷ πολυειδαῖ τῶν χροῶν ἐξυφαίνουσα, καὶ τοῖς ζωγραφεῖν αἰρουμένοις ἀνθουρικὰ βέμματα χορηγοῦσα, δ' ὧν τοῖς ζωγραφικοῖς ἔνεστι πλάσμασι διαμιλλᾶσθαι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Πᾶσι τε φυτοῖς ἀναδιδῶναι παρακελεύεται, καὶ τὸ λαμπρὸν ἐξυμνεῖν τῆς πανηγύρεως. Χαίρει δὲ τοῖς παρ' ἑαυτῆς ἀνθεσι στολιζομένη, καὶ ἑαυτὴν στρωμνὴν ὑποτίθεισιν ἐπιεικῆ, ἢ πρὶν ἀνήμερος ἦν.

Nūn θάλασσα, οἷα πρὸ μικροῦ πολεμία, τοῖς κύμασι τὴν γείτονα τύπτουσα γῆν, ἀπειλεῖν τὰ δεινὰ παυσαμένη, γελῶσα, τὰς διαλλαγὰς ἐπιζητεῖ, ὡς ἔρτι πᾶσιν ἐπέδραμε μαρτυροῦσα, ἢ πάντα νοῦν ὑπερέχουσα εἰρήνη. Nūn ἀήρ ἡπιοῦν διηγεῖ τὴν ἀφιλόνητον πνοήν, καὶ μεγαλόκροτον ἐκτιναξάμενος βροντῆν, καὶ οἶονε τιθασσῶς ἐπιπνέων, τῶν οἰκίστων πάντας καὶ καταδύσεων ἐκκαλεῖται, ἢ ἀπροσπνέειν ὑπισχνόμενος.

Nūn τετραπόδων μὲν ἀγέλαι σκιρτῶν, καὶ τῇ μητρὶ γῆ προσπαίζειν, καὶ πωλικῶς ἐνάλλεσθαι διανίστανται. Νεοττῶν δὲ γένη τὸ πτερὸν ἄπνον ἐφαπλοῖ πρὸς ἀέρα· καὶ μουσικῶς κιθαρίζειν ἐτοιμάζεται τὰ ποικιλόφωνα, χαίρειν ἐκ τούτου πάντα διασημαίνοντα. Καθάπερ καὶ ἄνθρωποι, δι' ὧν νῦν μὲν τοῦ σώματος ἀποτιθέμεθα τῶν ἐνδουμάτων τὰ πλείω, δι' ὧν δὲ πλείν καὶ στρατηγεῖν ἀρχόμεθα, καὶ πρὸς ἀποδημίας ἴεσθαι, καὶ ὄλωσ χεῖρα καινοῖς ἐπιβάλλειν ἔργοις· ὅτι νῦν τὸ βαρὺ τῆς παλαιότητος, διαγγέλλομεν, ἀπεξέσθη, καὶ ἀνάπασις διηρητίσθη, καὶ χαρὰ ἐξεχύθη, δι' ἣν ἄλλος ἄλλω, καθάπερ κήρυξ τόπου διῶν, χαίρειν διακελεύεται, καὶ τῆς ἐνώσεως δίδωσι καὶ ἀντιλαμβάνει τὰ συναλλάγματα.

alium, veluti præco varias peragrans regiones, gaudere jubet, fœderisque atque amicitia pignora dat et vicissim accipit.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν, ἵνα τὴν ἐκκενωθεῖσαν ἐκείνην δείξῃ, καὶ τὰ πύρατα διαλαβοῦσαν χαρᾶς εὐωδίαν, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον· καὶ οὐδέποτε ἄν μνησθεῖν τὰ τῆς χάριτος σύμβολα κατοκνήσαιεν, ἕως ἄν ἡ καινοτάτη καὶ γήρωσ κρείττων ἀνάπασις ἐκδέχεται τελευταία, ἥς ἡ τρυφὴ τοῦ μυστηρίου τοῦδε καρπός.

⁹⁶ Philipp. iv, 7.

fulgorem, ac propius terram cursum suum incipit instituire, omnibus propemodum elata voce annuntians novi hujus ac magni luminis ortum, et quomodo ipse quoque nunc innovetur, nec radios suos sub terræ dorsum longioribus horis patiatur abscondi.

Nunc cælum velut novo se indumento amiciens, tetricam deponit faciem, hilaritatemque assumit, et quemdam veluti suæ vestis ornatum stellas profert, sese varietate venustum ac nitidum exhibens in exemplar iis qui supellectili variegandæ operanti navant; et nunc magis quam antea se Dei gloriam enarrare testatur.

Nunc tellus gramina in miram ac nulli imitandam pulchritudinem profert, multiplici varietate suam contexens superficiem, atque illis, qui cupiant pingere, ex ipsis floribus colores porrigens, per quos claborata pictorum opera cum ipsa rerum veritate certare queant. Tum ut arbores omnes reviviscant, ac solemnitatis hodiernæ concelebrent splendorem edicit. Lætitiâ vero prodit, suis semetipsam floribus exornans, quæque horrore squalebat, sese nunc stratum congruum supponit.

Nunc mare, quod fluctibus adjacentem terram instar hostis paulo ante feriebat, gravia minari cessans, ac ridens, reconciliationem quærit, sic testimonio suo confirmans, jam pacem illam omnibus advenisse, quæ omnem sensum exsuperat⁹⁶. Nunc aer, inclementes ventos ac perstrepentem tonitrum ablegans, leniter susurrat, ac mansuete aspirans omnes quodammodo evocat e domunculis atque e latebris, jucunde sese promittens aspiraturum.

Nunc quadrupedum greges assurgentes exsultant, et matri terræ alludunt ac pullorum more tripudiant. Volucrum vero recens enatarum quotquot sunt genera, alas per aera sine labore expandunt; et quæ suavitate varii cantus excellunt, jamjam se parant, ut musicos concentus veluti ad citharam modulentur, suumque per hæc gaudium una omnes significant. Nec dissimili ratione nos quoque homines per hanc anni tempestatem hinc quidem plura illa corporis indumenta abjicimus, inde autem et navigare et bella suscipere, et iter aggredi, et universim novis operibus manum admorere incipimus; quandoquidem nunc vetustatis pondus, uti annuntiamus, sublaturum est, et renovatio perfecta, et diffusum est gaudium, propter quod alius

Et hæc quidem ita se habent, ut palam faciant, suavam illam gaudii fragrantiam effusam jam esse, et ad terræ usque fines sese protendisse; nec unquam ista collatæ gratiæ symbola a monendi officio pigritabunt, quousque novissima illa et senectutis nescia regeneratio demum advenerit, cujus fruitio est hujusce mysterii fructus.

XXXI. Nos autem, e quibus orta est Virgo illa A omni laude dignissima, commune illud omnium delictum, et propter quos fecit illi magna qui potens est, sicuti gaudium recipimus, sic illi, quæ gaudere dedit, vicem reddamus, non modo ea ratione quam a Gabriele edocti sumus, illam compellantes, sed interiora quoque nostra expurgantes, et omne a nobis vitium procul expellentes; ut purificati cœnam possimus gustare, dapes, inquam, illas novas et purissimas, quas hæc salutatio miro modo apparavit. Sic enim quam maxime gaudet illa super omnes gloriosa, si de mensa illa, de carnibus scilicet unigeniti Filii sui satiatos nos videat. Cum enim hac de causa purissima illa in terram advenit, et sua ipsius carnea tunica Salvatorem induerit, ut idem Salvator ejusmodi cœna nobis fieret, et per cognatam nobis ejusdem Virginis carnem ad Deum (quod assequi sine Deipara non poteramus propter peccatum) accederemus, gaudet sane, cum nos eadem mensa fruimur, quam ipsa idcirco paravit, et propter quam cuncta illa horrenda mysteria mirabiliter peracta sunt, et per transmutamur.

XXXII. Porro si Virgini hæc erat gaudendi ratio, grave profecto haberet illa gratia plena, si contra fieret, si nos videlicet procul a sacra mensa sedeamus, cum tamen fame laboremus; quod saue abalienatio est a Deo, et vitæ ablatio. *Qui enim, inquit, manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me manet et ego in illo* 95. Et: *Qui manet in me et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere* 96. Et: *Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmas, et arescet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet* 97. Qui itaque horum non fit particeps, hic quidem a Deo fit extorris, et, eheu! porcorum armentarius una cum scelerato dæmone evadit. aut etiam postremo materia gehennæ incendiis apta. Et rursus: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem non habebitis vitam in vobis* 98. Et merito quidem; sicut enim qui consueta ad vivendum adminicula negligit, corporalem quoque vitam amittit, pari modo qui istis non pascitur, mortuus est, miserabilis, expers veræ vitæ, et tormenta sibi ipse parat æterna.

XXXIII. Quoniam vero gaudium induxit eadem hæc salutatio quæ et novum partum intulit; hic vero partus factus est nobis mensa suavissima, et indesinentis vitæ principium; nos quoque gaudio mentes nostras repleamus, una cum Gabriele illud Ave Dei matri acclamantes, atque Ave, dicentes, *gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*.

Obsecremus autem purissimam illam, ut et vivificam illam digne participemus alimoniam, quam præsens nobis gaudium attulit, et cujus virtute nobis dabitur in æternum gaudere. Propter hoc

ΛΑ'. Ἡμεῖς δὲ, ἐξ ὧν ἡ πολυμήνητος, τὸ κοινὸν ἐντρέφεται, καὶ ὑπὲρ ὧν ὁ δυνατὸς τὰ μεγαλεῖα διέπλεξε μετ' αὐτῆς, καθάπερ ἐδεξάμεθα τὴν χαρὰν, οὕτως ἀντιδῶμεν τὸ χαίρειν τῇ παρασχούσῃ, οὐ τῆν τοῦ Γαβριὴλ μόνον μύθῳ προσφωνοῦντες, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἔνδοξον ἐκχοροῦντες, καὶ ὑπερόριστον πάντα ποιοῦντες κίβδηλον τρόπον, ὡς ἂν τοῦ δείκτου γεωμέθεα καθαρῶς, τῆς ξένης καὶ πανάγνου τροφῆς, ἣν ὁ ἀσπασμὸς ἐκαινούργησιν οὗτος. Οὕτω γὰρ ἡ ὑπερένδοξος μάλιστα χαίρει, τῆς τραπέζης ἐκείνης, τῶν τοῦ μονογενοῦς αὐτῆς Ἰησοῦ σαρκῶν ἐμφορομένων ὁρώσα. Ἐπεὶ γὰρ διὰ τοῦτο καὶ εἰς γῆν ἦλθεν ἡ Πανάγνος, καὶ τὸν σαρκικὸν ἑαυτῆς χυτῶνα τὸν Σωτῆρα ἐφόρεσεν, ἵν' ἡμῖν ὁ Σωτὴρ τοῦτο γένηται δείκτος, καὶ διὰ τῆς συγγενοῦς ἡμῖν αὐτῆς σαρκὸς Θεῷ πλησιάζωμεν, οὐ τυχεῖν δίχα τῆς Θεοτόκου δι' ἀμαρτιῶν οὐκ εἴχομεν, χαίρει πάντως ταύτῃ χρωμένων ἡμῶν τῇ τραπέζῃ, ἣν ἡτοίμασε διὰ τοῦτο, καὶ δι' ἣν τὰ φρικτὰ πάντα ἐκεῖνα ἐτελειουργήθη μυστήρια, καὶ δι' ἧς ἐξ ἀνθρώπων εἰς Θεοῦς τῷ δώρῳ μεταποιούμεθα.

quam ex hominibus in deos ipsius doni virtute

ΑΒ'. Εἰ δὲ τὸ χαίρειν ἐκεῖθεν, ἀνιαρὸν ἂν εἴη τοῦναντίον τῇ κεχαριτωμένῃ, ὅταν τῆς ἱερᾶς τραπέζης πόρῳ λιμώττοντας καθίσωμεν ἑαυτοὺς, ὅπερ ἐστὶ Θεοῦ ἀλλοτριώσις καὶ ζωῆς ἀναίρεσις. Ὁ γὰρ τρώγων μου, φησὶ, τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἶμα, ἐν ἐμοὶ μένει καὶ ἐν αὐτῷ· καὶ, Ὁ μένων ἐν ἐμοὶ καὶ ἐν αὐτῷ, οὗτος φέρει καρπὸν πολὺν, ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιῆν οὐδὲν καί, Ἐὰν μὴ τις μείνη ἐν ἐμοὶ, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ πλῆμα, καὶ ἐξηρῶνθη, καὶ συνάγουσιν αὐτὰ, καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσι, καὶ καίεται. Ὁ δὲ μὴ τούτων ἄρα μεταλαμβάνων Θεοῦ μὲν γίνεται μακρὰν, χοίριον δὲ, φεῦ! μετὰ τοῦ ἀλάστορος ἀγέλαρχης καθίσταται, ἢ τὸ τελευταῖον φερίνης ὕλη. Καί· πάλιν· Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Ἰησοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πῖνῃτε αὐτοῦ τὸ αἶμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. Εἰκότως· ὡσπερ γὰρ ὁ τῆς συνήθους ἀποστάς διαίτης καὶ τῆς σαρκικῆς δίσταται ζωῆς, τὸν ἴσον τρόπον ὁ γε μὴ κάκεινα σιτούμενος νεκρὸς, ἐλευθέρως, ζωῆς ἀμοιβὸς ἀληθοῦς, καὶ βασιάνων ἑαυτῷ πρόξενος αἰωνίων.

ΑΓ'. Ἐπεὶ δὲ χαρᾶς μὲν πρόξενος ὁ νῦν ἀσπασμὸς, ὅς καὶ τὸν καινὸν προήγαγε τόκον, οὗτος δὲ τράπεζα ἡμῖν ἡδίστη, καὶ ζωῆς ἀλόχου αἰτία κατέστη, χαρὰς μὲν καὶ ἡμεῖς τὰς ἡμετέρας ἐμπλήσωμεν ψυχάς· Χαίρει, τῇ μητρὶ τοῦ Θεοῦ, τῷ Γαβριὴλ συμβεβηγόμενοι· Χαίρει, λέγοντες, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί.

Δεικθῶμεν δὲ τῆς πανάγνου, ὥστε καὶ τῆς ζωοποιοῦ τυγχάνειν ἀξίως τροφῆς, ἣν ἡ παρούσα ἀνῆκε χαρὰ, καὶ δι' ἣν ἡμῖν αἰωνίως τὸ χαίρειν. Χαίρει δὲ ἕνα καὶ ἡ ὑπερένδοξος διὰ τοῦτο, καὶ ὁ ταύτης

95 Joan. vi, 57. 96 Joan. xv, 5. 97 Ibid. 6. 98 Joan. vi, 53.

Γιός· και εἶη πάντας ἡμᾶς κοινωνοὺς τῆς ἀλήτου
γενέσθαι χαρᾶς, προσβείαις τῆς κεχαριτωμένης και
Θεοῦ μητρὸς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ
πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ και προσκύνησις σὺν τῷ
ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ και τῷ παναγίῳ και ἀγαθῷ και
ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι νῦν και ἀεὶ και εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

A porro et supergloriosa illa gaudet, ejusque filius,
et utique contingat, ut nos omnes perennis gaudii
compotes efficiamur; precibus ejusdem gratia ple-
næ ac matris Dei Salvatoris nostri Jesu Christi,
quem decet gloria omnis, honor et adoratio una
cum sempiterno ejus Patre, sanctissimoque et
honorum ac vitæ datore ejus Spiritu, nunc et
semper et in sæcula sæculorum. Amen.

IN SEQUENTEM SERMONEM EDITORIS PATROLOGIÆ MONITUM.

Quamquam sequens hominibus nonnulla præclara testimonia de sanctitate et gloria B. M. V. contineat ex gr.
nº 2, ubi beata Virgo dicitur μετὰ Θεὸν πρώτη, Post Deum prima, seu altera a Deo: nihilominus fatendum
est eam plerumque humilem et vulgarem sensum referre; neque ubique consentire doctrinæ quam Isidorus
Thessalonicensis alibi verbis luculentis professus est. Imo crederem illam hominibus, qualem R. P. Ballerini
exhibuit, a manu Isidori non esse profectam, sed ob imperito scriba consutam fuisse. Profecto a nº 29
incipit nova narratio a præcedente oratione prorsus aliena et alieno calamo exarata. Denuo a nº 52 nova
ezoritur narratio de symbolo palmæ quæ præcedentibus non cohæret; et nº 3 beata Virgo dicitur obnoxia
fuisse peccato originali, quod quidem Isidorus Thessalonicensis ex industria negat in homilia II, quæ est
in Præsentationem Deiparæ, pag. 36, ed. Maracci, ubi asserit beatam Virginem ex mortalibus solam esse
quæ cum Davide dicere non debeat: Et in peccatis concepit me mater mea. Inde infero hominibus illam,
prout a R. P. Ballerini edita est, Isidoro Thessalonicensi tribui non posse; etsi fortasse aliqua ex parte
psius sit. Placet tamen eam totam excudere, qualem exhibet editio Balleriniana, ut de ipsa unusquisque pro
ubitu judicare possit. J.-B. M.

ΛΟΓΟΣ Δ΄.

Εἰς τὴν πάνσεπτον κοίμησιν τῆς παναρχάντου
Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου και ἀειπαρθένου
Μαρίας.

Α΄. Εἰ δὲ οὐρανοῦ κάλλος και ἀυγὴν ἡλίου φαί-
δρᾶν οὐτ' ἐσίγησεν ἐωρακῶς, και θαυμάσια οὐχ
ἱκανὸν ἀπέδωκε τῇ μεγαλοουργίᾳ τὸν κρότον, και
διὰ τοῦτο, ἕως ἂν ὀρᾷ, και ἄκων ἐκφέρει τὸ θαῦμα·
πῶς ἂν τῇ πολυμνητέῳ μητρὶ τοῦ Θεοῦ οὐχ ἐκ-
στοτε πλέκειν δίκαιον εἶη τὸν ὕμνον, εἰ και τις
πολλάκις τοῦ τοιοῦδε χρέους ἐκτινύς ἐφθασε κέρ-
ματα; Εἰ γὰρ, ὅτι φωτὸς μὲν ἡλιός ἐστι χορηγός,
οὐ φῶλον δὲ δυνάμειος ὄργανον ζωογόνου, οὐρανός
δὲ τῇ τῶν ἀστέρων λαμπρὸς ποικιλίᾳ, και τῷ με-
γέθει εἰκοντα πάντα τιθεὶς ἐαυτῷ, διὰ ταῦτα τὸν
ἔπαινον ἔλκουσιν· ἢ τὸ ἀληθινὸν και ἀσβεστον φῶς
ἀνατέλλει τοῖς πέρασιν, ζωῆς τε τῆς ἀλήτου δίσκος
δέδεικται φαεινότητος, οὐρανοῦ δὲ και ὄραν ἡττά-
σθαι ποιεῖ και μέγιστος, ὅτι και ἐραστὴν ἔσχε, και
παντὶ τῷ ἀχώρητον ἐχώρησε, τίνα ἂν εὐφημᾶν οὐκ
ἀεὶ καλέσει α παρ' ἐαυτῇ;

Indeficientem vitam tribuens, apparuit, ac cælos denique tum venustate vincit tum amplitudine (2),
postquam et ad amorem sui pellexit, et in se continuit eum qui nullibi contineri potest?

Β΄. Εἰ δὲ τὸ ἔπαινεῖν ἐκεῖνα Θεῷ προσάγει τὸν
κῆρυκα Θεοῦ γὰρ δόξαν και οὐρανόσ φιλοσοφεῖ,

Β

SERMO IV.

In summe venerandam dormitionem immaculatissi-
mæ Dominæ nostræ Dei Genitricis et semper vir-
ginis Mariæ.

I. Si quisquis pulchritudinem cæli et fulgidum
solis jubar contemplatur, etsi, dum stupore percel-
litur, haud pares magnificentiæ operis laudes per-
solvat, continere tamen linguam non solet, atque
adeo quoad ea contueatur, miraculum vel invitum
extollit; quomodo non æquum fuerit omni laude
dignissimæ Dei Matri indesinenter hymnosnectere,
utut jam sæpius hujusmodi debitum aliqua ex par-
ticula solvere quispiam studuerit? Nam si sol,
propterea quod lucem suppeditat, ac genialis vir-
tutis fecundum est instrumentum, cælum vero,
quia vario ac multiplici nitet stellarum decore, ac
reliqua omnia magnitudine longe superat, suam
idcirco laudem habent; ad quænam enimvero su-
præconia in omne tempus illa non provocabit, quæ
ad extremos usque terræ fines veram et exstingui
nesciam lucem emittit, ac sol splendidissimus (1)

II. Quod si laus illis tributa laudatorem ipsum
ad Deum erigit; nam cæli quoque Dei gloriam

Ant. Ballerini notæ.

a Cod. καλέσαι.

(1) Vide sanctæ Virgini tributam eam laudem,
quæ proprie soli Christo reservari solet, ut sub
splendidissimi solis symbolo designetur.

(2) Cælos vicisse dicitur Maria non solum am-
plitudine, quippe quæ sinu suo inclusum gestavit

Deum, quem (III Reg. viii, 27) cælum et cæli cælo-
rum capere non possunt, verum etiam venustate.
Id verò haud levis est momenti; quandoquidem
ex omnium sententia ea haberi ac dici solet cæli
venustas, quæ nunquam per se non sit nitentissi-
ma, et cuius corruptioni inaccessa.

edocent ¹, et hæc gloria collaudantem adducit A ad Deum; profecto cum nulla alia re magis quam intemeratissimæ hujus ope conjungi Deo quispiam possit; hac quippe nihil ex omnibus Deo similis(3), nihil vicinius Deo reperire licet; næ minussapienter ille ageret, qui aliud quidpiam priusquam hanc immaculatissimam et alloquendum, et colendum, et encomiis exornandum arbitraretur. Sicut ergo angeli, quandoquidem expressiorem ac nos cum Deo similitudinem, utpote materiæ expertes(4), gerunt, non intermissa illi laudis cantica modulantur; pari profecto ratione et nos eam, quam alteram a Deo suspicimus (5), et per quam fortunate nobis uberem Dei benignitatem experiri contingit, quoniam communis insuper cum illa nobis est natura, incessantibus, si fieri possit, hymnis extollere ac celebrare debemus.

Porro cum multa sint et magna, e quibus mutuari B quispiam lucem possit, dum ad collaudandam Virginem et mentem et linguam excitat, maximum sane, et laudatorum ipsum ad cælos ac divina e terrenis erigens, est etiam Virginis ad Deum transitus, ad quem celebrandum solemnissimus hic conventus agitur. Sicut enim omnia, quæ ad laudatissimam hanc spectant (6), ejus nempe inter homines ortus, admiranda in augusti templi recessibus commoratio, alimentum non e terræ fructibus sed e cæli penore suppeditatum, mirifica divini nuntii Gabrielis salutatio, novus atque ineffabilis partus, lac præter leges naturæ manans, et cætera alia, quæ partim quidem, utpote quæ vel omne excedant miraculum, splendidissime celebrantur, partim vero incelebrata etiam manent, quippe quæ etsi aliorum hominum eximia quæque longe prætergreduantur, præcelsioribus tamen ejusdem magnalibus vincuntur; sicut ergo illa omnia ejusmodi sunt, ut quovis altiora sint sermone, ut ut ad æthera hic sublimitate sua ac super C cælos discurrere videatur; eodem plane modo et splendida Virginis Dei Genitricis dormitio excellentissimis magnificisque Dei operibus conserta reperitur.

¹ Psal. xviii, 1

Ant. Ballerini notæ.

(3) Ut probe assequaris, quid sibi velit hæc Virginis cum Deo similitudo, fac ea relegas, quæ ex ejusdem Isidori *Homilia in Nativitatem Virginis* (§ 18, part. I, pag. 238-239) subjecisse hic juverit: *Quod vero, inquit, pertinet ad hanc ab omni peccato immunitatem, nemo magis quam innocentissima illa (sancta Virgo Maria) similitudinem cum Christo gessit; oportebat enim, ut plus quam alius quilibet, genito genitrix assimilaretur. Merito igitur eadem illa innocentissima quibuslibet hominibus, quantum nec fari licet, purior prædicatur; ac proinde sola inter homines fuit plane incorrupta.*

(4) Inferre et ex his licet, Græcos per Isidori ætatem nihil detulisse opinioni illi quorundam veterum, qui a communi sententia de natura angelorum plane materiæ experte discessisse videntur.

(5) Communissimam hic habes expressam SS. Patrum sententiam, Virginem Deiparam in universis creaturis, post Deum, primatum obtinere.

(6) Perpende vim sententiæ, omnia nempe quæ ad Virginem gloriosam pertinent, ejusmodi esse, ut quamlibet humanam laudem nobilitate sua vincant. Erit enim fortasse, cui videbimur nimium quid nobis præsumere, si ex eo effato originem quoque Virginis Deiparæ nobilissimam fuisse con-

αὐτὴ δὲ ἡ δόξα πρὸς Θεὸν ἀνάγει τὸν ἑταιριότην· ὅταν οὐκ ἂν τις ἐτέρου μᾶλλον οὐδενὸς ἢ διὰ τῆς παναχράντου Θεῷ συναρθεῖη, ἥς οὕτε παραπλήσιον, οὐτ' οὐδὲν τῶν ἰπάντων Θεῷ πλησιέστερον, σχολῆ γ' ἂν εὖ φρονῶν καὶ προσλαλεῖν καὶ προσκεῖσθαι, καὶ κοσμεῖν ἐγκωμίῳις, ἄλλο πρότερον ἠγγίσαιτο τῆς Παναχράντου. Καθάπερ τοίνυν ἀνώστατος ἀγγέλῳις δόξα μελωδεῖται Θεῷ, ὅτι καὶ κρείττον ἢ ἡμεῖς διὰ τὸ τοῦ Χοῦς ἄμικτον ἐκείνῳ τὸ ἐμπερὲς σώζουσιν· οὕτω δὲ ποθεῖν τὴν μετὰ Θεὸν πρώτην, δι' ἧς ἡμῖν ἀφθόνως τῆς τοῦ Θεοῦ τυχεῖν ἐξεγένετο φιλοθηρωπίας, διότι καὶ ταύτη κατὰλληλα τὰ ἡμέτερα, ἀσίγητ' ἐξομνεῖν, εἰ οἶόν τε, καὶ πανηγυρίζειν ὀφείλεται.

Πολλῶν δὲ ὄντων καὶ μεγάλων, ὅθεν ἂν τις διαγυασθεῖη, καὶ νοῦν καὶ γλώσσαν περὶ αὐτῆς διανοήζων, κομιδῆ μέγιστον, καὶ ἀπὸ τῶν γένων πρὸς οὐρανόν τε καὶ θεῖα φέρον τὸν ὑμνητήν, καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν τῆς Παρθένου μετὰστασις, δι' ἧς ἡ παρούσα πανήγυρις. Καθάπερ γὰρ τὰ κατὰ τὴν πανύμνητον ἅπαντα, ἡ πρόοδος ἢ εἰς ἀνθρώπους, ἢ ἐν τοῖς ἀθάτοῖς τοῦ σεβασμίου τόπου ζήνη διατριβῆ, ἢ οὐκ ἐξ ἑν φέει Χοῦς, ἀλλ' οὐρανός, Χορηγηθεῖσα τροφή, ὁ τοῦ θεοῦ Γαβριὴλ ὑπερφύτης ἀσπασμός, ὁ καινός καὶ ἀπόρρητος τόκος, ἡ τοῦ γάλακτος παράδοξος βλύσις, καὶ τᾶλλα, ὧν τὰ μὲν ἄδεται περιφανῶς, ἅτε δὴ καὶ θαύματος πέρα, ἔστι δὲ ἂ καὶ ἀκλήρικτα μένει, ὡς ἤττω τῶν παρ' αὐτῆς ὑψηλῶν, εἰ καὶ μεῖζω τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ὡς ἐκεῖνα τοίνυν τοιαῦτα, οἷα λόγον ἐλέγχει πάντα, κἂν εἰς ἀθέρα καὶ ὑπὲρ οὐρανούς ῥητοροῦν τὸν ἴσον ἔρα τρέπον καὶ ἡ λαμπρὰ κοίμησις τῆς Θεοδόχου κόρης ὑπερφύσει καὶ σεμναῖς συνδέεται θεουργίαις.

cludamus: quasi hoc perinde sit, ac plus æquo auctorum verba urgere, illasque eisdem sententias affingere, de quibus ne cogitaverint quidem. Atqui mox sequentia ostendunt Isidorum inter admiranda illa etiam primordia sanctæ Virginis diserte enumerasse. Et si ulterius quæras quidnam mirandum in primordiis Virginis Isidoro visum fuerit, ipsum adi in homilia de *Presentatione Deiparæ*, atque ipso proclamante audies (§ 13, part. I, pag. 434-435), inter magnalia illa, pro quibus gratiarum canticum Virgo beata Deo obtulit, et hoc esse enumerandum, quod affirmare de se ipsa potuerit: *In iniquitatibus concepta non fui..... Solum non concepit in peccatis me mater mea. Quod ergo spectat ad interpretandas generaliores quasdam SS. Patrum sententias, quæ diserte non exprimunt originem Virginis a peccato immunem, aptissime tamen generalitate sua eandem prærogativam comprehendunt, non ii reprehendendi sunt, qui nativæ sententiarum vi adhaerentes, expresse ea consecraria eliciunt, quæ virtualiter in eis continentur, sed illi citius dicendi sunt peccare, qui obvium sententiarum sensum, nativamque amplitudinem ad lubitum coarctare fas sibi ducunt.*

Γ'. Ἄλλ' ἵνα τι μικρὸν ὁ λόγος προθειωρήσῃ, ἢ Ἀπάνθηνος ἐπειπερ εἰς βίον ἦκεν, ἵνα τὸ παράδοξον ἐκεῖνο διαπλέξῃ τερπαστίον, τό γε τῆν δουλικὴν τῷ Ἀυτοπότῃ περιθεῖναι μορφήν, καὶ εἰς ἐνωτικωτάτην καὶ ὑπὲρ λόγον εὐνοίαν [forte ἐννοίαν] τὸν Πλαστὴν συνάψαι τοῖς πρὶν ἀποκηρύκτοισι καὶ πολεμίοις ἀνθρώποις, ἐκυτῆν ἐξεικόνιζε, καὶ σαφῶς διεμόρφου, οἷά τις ἀγαθὸς ζωγράφος, πρὸς τὴν τοῦ Δημιουργοῦ καὶ Υἱοῦ αὐτῆς εἰκόνα ὄρωσεν. Ὡσπερ γὰρ ὁ Κτίστης, τὸν χοῦκὸν ἀναβαλλόμενος παρ' αὐτῆς χιτῶνα, ταπεινὰ καὶ τοῦ χροῦς ἄξια εἰς γῆν ἐνεδείξατο· καὶ τέκτονος γὰρ ἦκουσεν υἱὸς, καὶ λαπρὰν οὐτ' ὤκλειωσεν οἰκίαν, ἀλλὰ καὶ ἀλωπέκων πενέστερος (b), ποῦ κλίνει οὐκ εἶχε τὴν κεφαλὴν, καὶ παῖδα πρὸς ὑπουργίαν οὐτ' ἐπρίματο· αὐτὸς τε ἦν ἐξυπηρετῶν τῇ μητρὶ, καὶ πάντα ποιῶν, ὧν ὀλιγωρεῖν οὐκ ἔφ' τὸ φίλτρον φιλοστόργως τοκεῦσιν ὑποτασσόμενον, καὶ ἐτι πένησι πένητα, Πτωχὸς γὰρ εἶμι ἐγὼ, καὶ ἐν κόποις ἐκ νεότητός μου· οὕτω καὶ ἡ ἱερὰ Μητροπαρθένος, τῶν ἴσων ἰχνῶν ἐχομένη, ὄγκον τε ἠγάπησεν οὐδένα, μήτε παιδίσκεας, μήτε θεραπείαν ἠντιναοῦν δεσποινικῶς ἐκυτῆ παραστήσασα, καὶ βίον εἶλκεν εὐτελεῆ διαζῶσα· ἐκυτῆ μὲν οἴκοι μονῆ χρωμένη ἑαυτῆς διακόνω· ἦν δὲ ἐξωθεν ἐδεῖτο παραμυθίας, χορηγῶ τῷ πάντ' ἀρίστω καὶ ὑπὲρ πάντος μαθητῆ φιληθέντι, Ἰωάννη τῷ παρθένω, ὄν, καθάπερ τῆς Πανάγνωστοι, καὶ χαρίτων μὲν ἕνεκα ἄλλων, οὐδένοιο δ' ἤττον καὶ τοῦ καλλοῦς τῆς παρτενίας, υἱὸς δὲ πλάστῃς ἐκυτὸν ἐκκινούργησεν, οὕτω διὰ τὸ ταῦτόν τῆς ἀγνείας υἱὸν ὑπέθεον τῇ Παρθένω.

bus dilecti discipuli, Joannis, inquam, virginis, Creator suffecerat, plane eadem scilicet ratione ac ipse cum ob alias quidem eximias dotes tum nihilo minus ob virginitatis nitorem semet purissimæ illius filium novo portento effecerat.

Δ'. Ἐξῆ τούτων, τὸν νοῦν περιφέρουσα, ἢ τῶν οὐρανῶν ὑψηλοτέρα, μᾶλλον δὲ ἢς ἤττω μηδὲ μικρῶν μέτρῳ τὰ Σεραφίμ, πρόβῳ φαντασίας καὶ δόξης ἀπίστης κενῆς, λιτῆ καὶ πενιχρῆ χαίρουσα διαίτη. Καθάπερ γὰρ αὐτῇ πρὶν ἂν ἐκεῖνα ἐπιστῆ τὰ μεγαλεῖα τοῦ δυνατοῦ, καὶ Γαβριὴλ τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν κομίση πρόσφθεγμα, οὐδὲν τι τῶν γηίνων ἢ λαμπρὸν ἐδόκει, ἢ πρὸς ἑαυτὸ μεταστῆσαι τὴν μακαρίαν ἴσχυσεν, ἀλλ' ἦν μὲν ἀπάντων ὑπερορῶσα, οὐράνια δὲ αὐτῆς κατεκράτει μένα. καὶ Θεοῦ θερμότητος ἔρωσ, ἢ καὶ ὑπὲρ λόγον ἦνεται· οὕτω καὶ μετὰ τὸ τὸν Θεὸν Λόγον τεκεῖν, καὶ τὸ γένος εἰς οὐράνιον δόξαν ἀνενεγκεῖν, ἐκεῖ τε τὸν αὐτῆς Υἱὸν καὶ Θεὸν ἀνελεθεῖν, οἷ μὴδαμῶς πώποτε κηχώρ-
D
Deum Verbum genuit, et ad cœlestem gloriam humanum genus evexit, ac filius ejus ac Deus eo reversus est, unde nullatenus aliquando disceserat, infima hæc omnia aspernabatur, et nihil e

(b) Cod. πενέστερον.

Ant. Ballerini notæ.

(7) Si Maria Denm inter et humanum genus Deo ipsi inimicum ac damnatum mediatrix intercessit, ut hoc illi reconciliaret, distans igitur ab inimicis et Deo accepta exhibetur, et quidem ad hoc exorta dicitur. Atqui damnatio et inimicitia, quæ universonum genus hominum involvat, nulla est alia,

III. Verum ut enarrando mysterio nonnulla sermo præmittat, quandoquidem purissima illa ideo edita in hanc vitam fuerat, ut stupendum illud prodigium contexeret, videlicet ut Dominum servili forma vestiret, arctissimoque et ineffabili benevolentia vinculo Creatorem cum hominibus jam olim proscriptis et etiamnum inimicis devinciret (7); in imaginem intuens Creatoris ac filii sui, velut egregius quidam scultor, ad illud sese exemplar effingere, eamque in se formam exprimere diligenter satagebat. Et sane quemadmodum Creator, terrenam ex ipsa tunicam indutus, humilia terrenæque conditioni consentanea in terris non abnuat; nam et *fabri filius* audit (8), domumque haud splendidam incoluit; quin etiam, vulpibus pauperior, non habebat ubi reclinaret caput (9); neque servulum sibi ad ministerium comparavit; sed e converso ipse matri ministerium exhibebat, eaque omnia præstabat, quæ negligi non sinit illa pietas, quæ ad obsequendum per ferventissimum amorem parentibus, iisque insuper pauperibus filium pauperem solet impellere: *Pauper enim* inquit², *sum ego, et in laboribus a juventute mea*: ita et augusta illa Mater Virgo iisdem insistens vestigiis, neque ullum adamavit fastum, neque ancillas, nec aliquem utcunque famulatum sibi more dominarum ascivit; sed pauperem constanter vitam trahebat, semetipsa sola sibi famula utens domi; in iis vero, quæ extrinsecus ad usum quempiam sibi opus essent, operam adhibens optimi illius ac præ omnium quem Virgini filium propter castitatis prærogatibus

IV. Sic igitur quæ longe Seraphim præcellerat, alienum ab omni ostentatione, et quamvis inani gloria servans animum ac simplici tenuique gaudens vitæ ratione, dies suos agebat. Quemadmodum enim antequam *magnalia illa potentis*³ in eam conferrentur, priusquam scilicet magnum illud ac præcelsum nuntium Gabriel ipsi deferret, nihil in terrenis vel splendidum illi videbatur, vel beatam illam valebat ad se convertere, sed cuncta hæc plane despiciebat, soloque cœlestium rerum affectu, ardentissimoque Dei amore, cui et ineffabiliter conjuncta erat, tenebatur; sic et postquam

quam quæ a primævo Adæ lapsu duxit originem. Virgo igitur ab hæreditaria hac miseria distans aperte præsumitur.

(8) *Matth. XIII, 55*: *Nonne hic est fabri filius?*

(9) *Luc. IX, 58*: *Vulpes foveas habent... Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.*

caducis recus, de quibus tantopere superbiunt apparebat.

Maxime vero, ut ego sane arbitror, postquam præcelsissimam illam atque ineffabilem gratiam sortita est, ut scilicet Deum sinu suo gestaret, vehementer ac multo magis quam prius, purissimæ illius vota flagrantissimi amoris igne ad superna et ad Deum ferebantur. Atque, ut tenuisse terrenis imago præsentem rem uberius confirmet, quemadmodum unigeniti filii mater quæpiam haud parem in prolem affectum experitum, sive eum hanc jam oculis suis cernit, sive cum votis eam, antequam consequeretur, expetebat, ut mater audire cupidissime optaret; prorsus enim manifestum est, multo amabiliorem esse sobolem, cum jam in lucem venit et experimento suavis facta est, quam eum nondum nata fuerat; id ipsum profectu ac summa cum præcellentia etiam de purissima illa existimandum est. Si enim terrenus hæc amor efficit, quid enim vero de sublimi illa ac divina æconomia dicendum? Ac rursus quemadmodum qui divinum exoptat lavacrum, postquam illud assecutus est, lucidior sane fuerit, et e suscepto mysterio ad Dei amorem ferventior; pari modo et de

V. Quando vero his et illud accessit, ut divinus ille tanque dilectus Filius a veneranda Genitrice longe abesset, quo tandem sensu ejusmodi matrem affectam putas? Nemo prorsus ex hominibus, nemo, inquam, aut enariare verbis, aut excogitare, mente quiverit, quanta post Salvatoris in cælos ascensionem amoris ejus vis fuerit tum in hunc ipsum, tum in ea quæ Filius ipse diligeret. Quoniam vero ante admirandum partum suum a cælesti illo principe audire illud meruerat⁴, *Invenisti gratiam*, amoris scilicet Deo digni ac virtutis, ceu novi illius partus remunerationem; oportebat de cætero, ut purissima illa, quæ prouti dictum est, ad Dei amorem sublimiorem divinioremque conscenderat, alio quoque eoque splendido deinde munere ditaretur. Id autem factum non fuerat; et ratio in promptu est, quia nempe in hac vita nihil omnino reperire erat præcelsis eo quod jam fuerat assecuta. Itaque cum nihil, quantum fas hic esset, excellentius ratio suppeditaret, supererat omnino, ut cum cælos conscenderet, clarior quam cogitare liceat, supernis gratiis, siquæ filii ac Dei splendoribus frucretur. Quandoquidem etiam Salvator novum quemdam potum in paterno regno communem cum discipulis suis se habiturum promisit⁵, novi potus nomine, ut arbitror, significans expressiorem inde gustum conjunctionis cum Deo, quo potu, dum fruuntur justii, gaudet Deus, et hoc ipsum, nempe gaudium, ceu potum Deus habet, ac propterea se cum Evangelii præconibus bibiturum profitebatur. Et quoniam

⁴ Luc. i, 30. ⁵ Marc. xiv, 23; Luc. xxii, 30.

homines, amore ullo vel exiguo dignum Virgini

A Μάλιστα δὲ, κατὰ γὰρ τὸν ἐμὸν λόγον, καὶ μετὰ τὸ παθεῖν τὴν ὑπερφυσίαν (c) καὶ ἄβύτητον χάριν ἐκείνην, ἦδε, ὅτι Θεὸν ἠνεγκεν, ἐπὶ μέγα ἦν καὶ τοῦ προτέρου μείζον ἤρειτο πόθου ἢ τῆς πανάγου πρὸς ὑψηλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἐραυτικωτάτη φιλίᾳ. Καὶ ἴν' εἰκὼν μικρὰ χοικέθεν βεβαιώσῃ τὸν λόγον, καθάπερ τις μονογενοῦς μήτηρ οὐκ ἂν ἴσον σώσει φίλτρον περὶ τὸν παῖδα, καὶ ὅτε τοῦτον εἶδε, καὶ ὅτ' ἤτειτο πρὸ τοῦ τυχεῖν, εἰ καὶ καθ' ὑπερβολὴν ἀκούσαι μῆτηρ ἐπόθει, πάντη που γὰρ δῆλον ὅτι τὸ φανὲν καὶ εἰς πείραν ἦγον ἡδὺ τοῦ μήπω τοῦτο γεγονότος ἐραυμιώτερον· οὕτω δὲ καὶ μεθ' ὑπεροχῆς ὅτι πλείστως καὶ περὶ τῆς Πανάγου λογίζεσθαι χρῆ. Εἰ γὰρ ταῦτα ὁ πηλὸς ἰσχύει, τί ἂν εἴποις ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης καὶ θείας οἰκονομίας; Ἔτι δὲ, καθάπερ ὁ τὸ θεῖον ποῖον ποθῶν λουτρὸν, μετὰ τὸ τυχεῖν, διαυγέστερος ἂν εἴη καὶ θερμότερος ἐκ τῆς τελευταίας πρὸς ἔρωτα θεῖον· τὸν ἴσον τρόπον καὶ περὶ ἐκείνων ἂν τις ψηφίσαιτο.

B Ἔτι γὰρ ταῦτα ὁ πηλὸς ἰσχύει, τί ἂν εἴποις ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης καὶ θείας οἰκονομίας; Ἔτι δὲ, καθάπερ ὁ τὸ θεῖον ποῖον ποθῶν λουτρὸν, μετὰ τὸ τυχεῖν, διαυγέστερος ἂν εἴη καὶ θερμότερος ἐκ τῆς τελευταίας πρὸς ἔρωτα θεῖον· τὸν ἴσον τρόπον καὶ περὶ ἐκείνων ἂν τις ψηφίσαιτο.

his decernere æquum fuerit.

C Ἔ. Ὅτε δὲ καὶ πρὸς τοῦτοις τῆς ἱερᾶς ἀπέστη μῆτρὸς ὁ θεῖος οὕτω καὶ φιλούμενος Παῖς, πῶς ἂν οἱεῖ διακείσθαι τὴν τοιαύτην μητέρα; Οὐδ' ἂν εἰς τῶν ἀπάντων, οὐδεὶς ἐξεπαῖν ἢ ἐννοεῖν ἔχοι, ὅσον ἐκείνη τὸ φίλτρον μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάληψιν πρὸς αὐτόν τε, καὶ ἄπερ αὐτὸς ἐφίλει. Ἄλλ' ἐπεὶ πρὸ τοῦ παραδόξου τόκου, Ἐύρες χάριν, ἔκουσε παρὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου, τῆς θεοπροποῦς ἀγάπης δηλαδὴ καὶ ἀρετῆς, τὴν τοῦ καινοῦ τόκου ἀντίδοσιν· εἶδει λοιπὸν καὶ λαμπρᾶς ἔπειτα ἄλλης ἀπολαύσαι χάριτος τῆς πανάγου, πρὶς θεῖαν ἀγάπην, ἤπερ (d) εἴρηται, φιλοσόφωτερόν τε καὶ ἐνθεώτερον ἀναβιβηκυῖα. Τοῦτο δὲ οὐ γέγονε· τὸ δὲ αἴτιον, ὡς ἤμιστά γε τῶν ἀπάντων οὐδὲν, οὐ τετύχηκεν, εὐρεῖν οἶόν τε ἦν ὑψηλότερον ἐν τῷδε τῷ βίῳ· ὥστε ἐπεὶ λαμπρότερον, ὡς ἐνῆν ἐνταῦθα, λόγος οὐδεὶς συγχωρεῖ, λέπεται ἄρα μετὰ τὴν εἰς οὐρανοῦς ἐκδημίαν τρανότερον ὑπὲρ ὁ καὶ λογίζεσθαι ἔξεστι, τῶν χαρίτων ἂνω καὶ λαμπρότων τοῦ ταύτης Ἰοῦ κατατροφῆν καὶ Θεοῦ. Ὅτι καὶ ὁ Σωτὴρ καινῆς; τινος ἐν τῇ πατρικῇ βασιλείᾳ κοινωνῆσαι τοῖς μαθηταῖς ἐπηγγελίματο πόσεως, τὴν φανερωτέραν ἐκείθεν τῆς πρὸς Θεὸν ἐνώσεως γεῦσιν καινῆν, οἶμαι, πόσιν διασημαίνων, ἧς τῶν δικαίων πινόντων, χαίρει Θεός· καὶ τοῦτ' αὐτὸ, τὴν χαρὰν, πόσιν ἡγεῖται Θεός, καὶ διὰ τοῦτο συμπίνειν ἀνωμολογεῖτο τοῖς κήρυξι. Καὶ εἶγε μὴ καρπὸς καὶ οὗτος ἐταμιεύετο, ὅτι καὶ τὸ πρὶν ὑπερβάλλεσθαι πρὸς Θεὸν εἶχε φίλτρον, καὶ ἔτι μετὰ τῆς ἀγίας ἐκείνης σαρκὸς, ἴν' ἀμοιῶν ἀβύτητων ἂνω ἐμφορηθῆ, ἔτι δὲ καὶ ἄλλοις ἐνταῦθα παρασχεῖν ὄνησιν, ἀπαίρων ἂν ὁ μονογενῆς αὐτῆς

Ant. Ballerini notæ.

(c) Ita cod. constanter pro ὑπερφυσίᾳ.

(d) Cod. ἤπερ.

Υἱὸς σὺνανελάμβανεν, οἶμαι, καὶ τὴν μητέρα πρὸς A amor in Deum, quo pridem ardebat, etiamnum, dum sancta illa carne detinebatur, ingens sumere incrementum poterat, ut ineffabilibus præmiis cælestibus abunde ditari deberet, insuper vero aliis quoque heic afferre poterat utilitatem; jam nisi fructus, isque tantus, reconditus fuisset, Matrem quoque, ut arbitror, unigenitus ejus Filius, cum discederet, in cælum secum sustulisset.

Ὅτι δὲ, καθὰ προέφημεν, διὰ τὸν περὶ τὰ θεῖα πόθον, εὐτελεῖ καὶ ἀφιλότιμον ἄν εἴλεκε βίον ἢ Πάναγνος, κατενοστὴν ἐξεστὶ καὶ ὧδε. Ὡς εἰ καὶ μὴ τηλικαύτη γε οἴκοθεν ἐτύγγανεν οὐσα, ὡς ἄρ' ἐδείχθη, τὸ πᾶν ὑπερβάσα γένος τῆ τῶν ἀστάρτων ὑπεροψία· ἀλλ' ὅτι τοῦτ' ἔσκεν, οὗ τὸν τῆς ἰσχύος ἤδει μὲν σαφῶς θησαυρὸν, τὸ λιτὸν δὲ οὐκ ἠγνόει τοῦ βίου, καὶ ἔπρω, ἐξὸν διακονηθῆναι, διακονῆσαι εἴλετο, τὴν ἰσχύτην τε ἔχειν τάξιν, τοὺς τῶν πρωτείων ἐπιεμένους ἐδίδασκε, πῶς ἄν ἀπόδοντα τῷ ταπεινῷ διεπράξατο δεσπότη; Διὰ ταῦτα τοίνυν αἰεὶ τὰ τε σεμνὰ καὶ ὧν ὑπέριον οὐδὲν, ἐπίλει· καὶ τῶν βέντων ὑπερορῆν ἠρεῖτο, καὶ ταπεινῶς ἄγαν, ὡς εἰρηται, καὶ ἀόγκως βιοῦν.

fectata unquam fuisset? His itaque de causis hanc ipsam, honore sane dignam et qua excellentius est nihil, nunquam non dilexit; et caducarum rerum contemptum, uti dictum est, vitamque valde humilem et tumoris expertem sibi elegit.

ζ. Οὕτω δὲ εἰς γῆν ἀθεροδατούση τῇ μακαρίᾳ ἄγγελος ὑψηλοτάτην ἄνοδον μηνύει. Περὶ οὗ λόγος, ὡς Γαβριὴλ ἦν ὁ θεῖος, ὅς δὴ καὶ τότε προσεῖπεν· Ὁ Κτίστης τῶν ἀπάντων, καὶ Θεοῦ Θεὸς Λόγος, καὶ Υἱὸς σὸς, καλεῖ σε, Παρθένε, παρ' ἐαυτῶν καὶ εἰς τρίτην μετὰ τὴν ἐμὴν, ὧ πανύμνητε, ἀγγελίαν ὁ ὑψηλὸς ὑποδέξασθαι σε διηυτρεπίσται χώρος. Χαρᾶς δὲ πλῆρες καὶ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτ', Πάναγνε, καὶ τοῦ πρὶν σοι δὸν ἀσπαζμὸν ἐκείνου μηνύσαντος εἰς τέρψιν ἐνδόν οὐδέν. Καθάπερ γὰρ εὐφροσύνης ἦν ἐκείνο τὸ πρόσημα γέμον, ὅτι μόνη τὸν πλάστην ἐδάστασας εἰς γῆν κινίοντα, οὕτω καὶ νῦν χαῖρε, εὐλογημένη, ὅτι μόνος ὁ πάντων Δεσπότης εἰς οὐρανοῦς σε ὀρέεται· ἀνιούσαν. Ἐνθα θυμῶδ' ἀφάρτου πλησθήση, καὶ θεοθεποῦς ὀμιλίας ἀπολαύσει. Θεῖα δὲ σε ὑπερλαμπρυνεῖ ἀίδιος ἀγλαΐα, καὶ οἶον χιτῶνα λαμπρὸν ζωτῆν ἐνδυθήση αἰώνιον, ἄβρῆτόν σοι διδοῦσαν τρυφήν, τὴν εἰς αἰῶνα ἀπαυστα σὺν τῷ Υἱῷ σου καὶ Θεῷ ἀγαλλίαισιν. Χαῖρε λοιπὸν, ἀγνείας ἤλιε διαυγέστατε· Χαῖρε, ἀλάστρον εὐωδίας ἀλήκτου πληρέστατον· Χαῖρε, ζωοπάροχε κῆπε, τῆς ἀθανασίας φύων καρπούς. Χαῖρε, ὅτι καὶ ἀσωμάτους φαιδρότερον ἐκστίλθεις (ε) τοιαῦτά σοι κομίζοντας εὐαγγέλια, οὗ μοι σαφῆς ἡ πεῖρα διδάσκαλος. Τῆς δὲ ἀειζώου καὶ ἀειθαλοῦς, ἧς τεύξη, γλυκότη-

Quod autem, sicut præmissimus, propter divinarum rerum desiderium pauperem et ab omni ostentatione alienam purissima illa vitam duceret, vel ex hoc perspicere licet. Quamquam enim suo ingenio ac sponte hunc animum non gessisset, cujusmodi ostensum palam est ei adfuisse, ut in rerum labilium contemptu cunctos plane antecelleret; at vero quoniam illum genuerat, cujus hinc quidem immensam potentiam probe noverat, inde vero humilem non ignorabat vitæ rationem, et quo pacto, cum ministris uti ei liceret, ministrare tamen maluit⁶, ac præceperat, ut novissimum locum tenerent, qui primi esse vellent⁷; quomodo vivendi rationem ab humili Domino dissonam

VI. Cum porro beata illa cælestem ejusmodi vitam in terra degeret, de ascensu ejus ad superna angelus illi nuntium defert. Et hunc quidem traditio perhibet divinum fuisse Gabrielem, qui his prorsus verbis eam affatus est: Rerum omnium Creator, Dei Verbum Deus, et filius tuus, te, o Virgo, ad se vocat; paratusque sublimis est locus, qui te, o laude omni dignissima, tertio ab hac mea legatione die, excipiat. Hoc autem nuntium, o purissima, et ipsum gaudii plenum est, nec minus lætitiæ affert ac prius illud, quod tibi salutationem illam detulit. Sicut enim lætissimum fuit illud alloquium, propterea quod Creatorem in terram descendentem sola portandum suscipiebas, ita et nunc jam gaude, o beuedicta, quoniam rerum omnium Dominus te ad cælos ascendentem solus excipiet. Ibi ineffabili jucunditate repleberis, divinoque consortio perfrueris. Fulgentissimæ enim lucis te plendor non periturus collustrabit, et quodam quasi fulgido indumento vita circumvestieris æterna, quæ inenarrabiles tibi delicias, et juge in sæcula cum filio tuo ac Deo gaudium tribuat. Ave igitur, sol puritatis nitentissime (10); ave, alabastrum odore nunquam deficiente plenissimum; ave, hortus vitam germinans, et immor-

⁶ Matth. xx, 28; Luc. xii, 27. ⁷ Matth. xx, 26.

Ant. Ballerini notæ.

(ε) Henricus Stephanus (*Thesaur. ad V. στίλω*) vilitatē lectioni tribuere maluit exempla quædam activæ significationis verbi στίλω: hic porro Isidori locus contrarium suadere videtur.

(10) Advertimus superius, solis typo, qui proprius est Christi Domini, etiam Virginem Deiparam adumbrari. Hic vero explicatur expressius, quo ista comparatio spectet. Videlicet sicut Christus dicitur

Sol justitiæ, sic Virgo beatissima appellatur *sol puritatis*, isque *nitentissimus*. At cum Christum dicimus *Solem justitiæ*, hoc significare volumus, justitiam Christi ita perfectam esse, ut nihil perfectius excogitari quæ. Ea igitur et de Virgine puritas nitentissima prædicatur, qua nihil purius concipi possit, ac propterea quæ cujusvis nævi suspicionem procul a se rejiciat.

talitatis ferens fructus. Gaude, quoniam et incorporeos cœli cives, qui tibi hoc felix nuntium afferunt, splendidiore luce, prout ipse nunc certa experientia disco, perfundis. Symbolum porro semperviventis semperque virentis, qua potieris, jucunditatis hunc palmæ ramum tibi porrigere jussus sum.

VII. Hæc ubi dicta sponsa audivit, ramumque ab incorporeo nuntio accepit, illico novo gaudio redundat, suavitatis rore undique perfunditur, lætitiâ spirat, jucunditatis ducit halitum; ac tota dulcissimæ voluptatis sensu correpta, exultationem suam omnimodis indicijis exterius promit. Quidni enim id fieret, dum talia per legationem illam ei ob oculos proponebantur, videlicet alia quidem, ac olim, ratione, at non minus nunc quoque admiranda Creatori ac Filio suo arcte adhærere et conjungi rursus, eumque ore illo divino ac filii affectu et vocibus præ omni suavitate dulcissimis se matrem suam alloquentem audire?

Icirco et montem Olivarum conscendit, ut ibi et preces effundat, et gratias agat Domino, quod ad se illam jam accersat. Solebat enim in eum se montem recipere, ac, velut huic quoque sensus constaret, cum ipso versari et eum alloqui, ad illumque, in quo meus quoque Jesus luto hoc nostro (o ineffabilem charitatem!) circumtectus, Deo ac Patri preces offerre consueverat, velut ad dilecti Filii sui et Domini amicum accedere.

VIII. Ascendit igitur, ut modo dictum est, et congrua discedendi officia expleret, et precibus Creatorem exoraret. Cernere ergo tunc erat spectaculum mirum visu, et horrendum auditu, ac sola beata illa condignum. Ascendebat enim, prout dixi, ut preces effunderet; et quoad ipsa ascendere pergebat, spissæ, quæ ibi erant, plantæ suum servabant modum; nec enim quidpiam ostendebant, quod sensu pollentium proprium sit, aut quod ad rationalem ordinem pertineat. Ubi autem purissima, ut se inclinaret, et manus movebat, et genua deffectebat humi (o novum perterritum!) plantæ quoque illæ omnes atque arbores, quasi vel mente essent præditæ, instar ancillarum obsequentes simul cum Domina se movebant, pudore veluti suffusæ, nisi summa eam prosequerentur reverentia, et quibus possent signis proclamarent, prorsus par esse, ut propter magnum et excelsum ejus nomen omne genu etiam purissimæ illi flecteretur (11). Ilfa ergo sylvæ et semet inclinans, ac veluti postremum adorationis obsequium abituræ sancte persolvens, ultimum illi vale dicere videbatur; tum flere veluti ac contristari, quod mira illa sanctificatione orbaretur, qua per Virginis præsentiam frui solebat.

IX. Cum autem supplicandi finem fecisset, domum se laudatissima illa recipiebat. Ecce porro et ibi quoddam præter morem omnem eventum. Domum etenim tremor invasit; et quod antea passa hæc nunquam fuerat, tota tunc concutiebatur.

Ant. Ballerini notæ.

(11) Hoc quoque videsis translatum ad Virginem Matrem, quod, Apostolos docente (Philipp II, 9).

Α τος σύμβολον, τουτονί σοι τόν θαλλον δοῦναι τῷ φοίνικος προστάταγματι.

Symbolum porro semperviventis semperque virentis, qua potieris, jucunditatis hunc palmæ ramum tibi porrigere jussus sum.

Z'. Τούτων ὡς ἀκήκοεν ἡ θεόνυμφος, καὶ παρὰ τοῦ ἀσωμάτου τὸν κλάδον εἴληψε, χαρᾶς εὐθὺς πληροῦται· γλυκύτητος περιβρέεται ψεκᾶδι, εὐφροσύνην ἔπει, θυμηδίας ἀπέπεμπεν ἀσθμα· καὶ ἦν ἡδονῆς ὅλη γέμουσα, καὶ ἀγαλλιάσεως πολλαχῶθεν δεικνύσα τὰ σύμβολα· Πῶς δὲ οὐκ ἐμῆλλε τοῦτο, τοιαῦτα ζωγραφούσης τῇ ἀγγελίας, τρόπον ἕτερον ἤπερ εἶπεν ὁ πρὶν, παράδοξον δὲ καὶ αὐτὸν, τῷ Δημιουργῷ [καὶ αὐτῆς Υἱῷ προσφῶναι, καὶ ἀξίως ἐνωθῆναι, καὶ θεοφθόγγου καὶ υἱότητος ἀποθεῖσθαι γλώττης, ὑπὲρ ἅπαν ἡδὺ χαριέστατα πρὸς τὴν μητέρα βερούσης.

Διὰ ταῦτα καὶ ἀνεισιν ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν εὐχὴν τε ἀπορώσουσα τῷ Δεσπότῃ, καὶ χάριν τῆς πρὸς αὐτὴν κλήσεως. Εἰώθει γὰρ ἀναφοιτῆν πρὸς ἐκεῖνον τὸ ὄρος, καὶ ὡς τῶν ἐμψύχων ἐνὶ, καὶ προσομιλεῖν καὶ προσφθέγγεσθαι, καὶ οἷα φίλῳ τοῦ φιλουμένου Πατρὸς καὶ Δεσπότητος προσέρχεσθαι, ἐν ᾧ καὶ ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς τὰς εὐχὰς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ προσέειπεν, ὦ φιλιανθρωπία· ἀπάτου! ἔλυτρον ἐκ πηλοῦ φέρων.

H'. Ἄνεισι τοιγαροῦν, ὡς εἴρηται τελευταῖον, τὰ ἐξιτήρια καὶ προσερούσα καὶ προσευζομένη τῷ Πλάστῃ. Ἦν οὖν ἰδεῖν τότε θεῖαμα ξέρον, καὶ φρικτὸν ἀκοῆ, μόνης δὲ ἄξιον τῆς μακαρίας. Ἄνῃ γὰρ, ὁ μοι εἴρηται, προσευζομένη· καὶ ἕως μὲν ἀνιούσα ἐτύγγανε, τὸν οἰκτεῖον ἔσωζε νόμον καὶ τῶν ἐκεῖσε φυτῶν ἢ πλῆθος· ἐποίησε γὰρ οὐδὲν τῶν αἰσθανομένων, οὐδ' ἂν τῷ λογικῷ συγκεκλιρωταὶ διακόσμη. Πᾶναγνος δὲ ὅτε κλίνειν καὶ χεῖρας ἐκλίνει, καὶ γόνατα συνέκαμπτεν εἰς γῆν, ὡς καινὸν θαῦμα! τὰ φυτὰ τε πάντα ἐπέεινα καὶ δένδρα, καὶ οἷα νοῦν φέροντα, δοῦλα τῇ Δεσποίνῃ συνδιτκόνει, ὡς περ αἰσχυνόμενα, εἰ μὴ γε ὑπερφυῆς σώσειε σέβας, καὶ δι' ὧν ἐντὴν δεῖξαι, κηρύξσεινα ὅτι πᾶν γόνου κάμψαι καὶ τῇ πανάγῳ προσέειπε διὰ τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν αὐτῆς ὄνομα. Ἡ λόχημῃ τοίνυν ἐκείνη, καὶ συγκλίνασα, καὶ ὡσανεὶ τελευταίαν ἐκδημύση τὴν προσκύνησιν ἀφοσιωμένη, προπέμπει μὲν ἐδόκει· πενθεῖν δὲ οἷον καὶ σκυθρωπάζειν, ὡς τῆς ξένης, ἧς ἀπίλαυνεν ἀγιότητος παρά γε τῆς Παρθένου, χωρίζομένη.

Θ'. Ἄλλ' ἐπεὶ πέρασ εἶχε τὰ τῆς εὐχῆς, οὐκ ἔδει ἢ πανύμνητος ἐπανῆι. Κάκει τι γίνεται τῶν οὐκ εἰωθῶτων. Κλόνος καὶ γὰρ περιέσχε τὴν οἰκίαν· καὶ ὁ πρὶν οὐκ εἶχε παθοῦσα, ἅπαντα τότε ἐσεύθη. Ἐκὼ νομίζω, στεναγμὸν τοῦτ' ἦν αἰνιττομένης, καὶ ἀντ'

datum est Christo Domino: *Ut in nomine ejus omne genu flectatur.*

ὄδου τοῦ τὸν κλόνον πενθικῶς προκρύσσει (f) ἄτε δὴ τῆς πάντων ἀγωγιμότητος καὶ ἀσυχρίτως καλλίστης ἐπιστάλμένης συνοίκου. Οἴμαι δὲ καὶ ὡς, εἴπερ εἰς γῆν πλείονος ἐτι δόξης ἔδει τῇ πανάγῳ, καὶ οὐρανὸς ἄν, καὶ γῆ, καὶ θάλασσα, καὶ πᾶσα τότε ἡ κτίσις, ἕκαστα θρηγνὸν ἀναπλεζάμενα, δοντηθῆναι εἶχον, καὶ γοερὸν ἀνομιῶσαι, τῆν ἐκδημίαν ὀλοφυρόμενα τῆς Χαρθίνου· καὶ ὁ τελευταῖος ἄν ἐδόκει σεισμὸς, οὗ τὸ φρικῶδες καὶ νεκρὸς ἀκούομεν ἀνκψώσιν, ὥστε καὶ εἰς αἰθέρα νεφελοβατεῖν, ὡς μικρὰ διαφέρων τῆς ἐπ' ἐκείνην τοῦ θρηγνὸς κυκλήσεως. Ὅτι δὲ τοῦ μεγιστοῦ καὶ οὐ πρὸς δόξαν περιφανέστερον οὐδὲν, τὸν Θεὸν τεκοῦσα τετύχηκε, λόγου λοιπὸν οὐκ ἦν ἄξιον· τοιοῦτόν τι γῆθεν κατὰ τὴν θείαν ἐκείνην κοιμησιν καινοτομηθῆναι.

deretur absimilis. At quoniam Virgo, utpote Dei mater effecta, decus omnium maximum, et quo splendidius nihil conferre ad gloriam potest, sortita jam fuerat, nulla postulabat ratio, ut quodpiam ejusmodi novum portentum ob divinam illam dormitionem e terra ederetur.

Γ. Ἐπει δὲ ὁ μὲν οἶκος ἔσθη τοῦ κλόνου, ἡ δὲ μετὰ τὰς αἰσῶν φωτὸς ἔργον, καὶ τοῦ λαμπροτάτου, ἀνέπτῃ φῶτα ἡμιστά γε βραχέα, τοσαῦτα δὲ, ὅσα πλήρη τὸν οἶκον φωτὸς καὶ ὀλολαμπῆ πεποίηκε· Τοῦτο δὲ ἦν, ἔμοιγε δοκεῖ, τὴν τηρικαῦτα τῶν ἀγγέλων ἐπιδημίαν ὑποφαιτούσης, ἅτε καταλλήλου τοῦ φωτὸς ὄντος, τοῖς τοῦ Θεοῦ λειτουργοῖς, ὡς πῦρ φλέγον πεπονημένοι· οὐδὲ γὰρ εἶχεν ἕτερον οικειότερον, ᾧ ἢ τὸς νόας γῆθεν ξενίσαιτο· ἅλλως θ' ὅτι καὶ σφόδρα ἦν τὸ φῶς οἰκεῖον αὐτῇ, πάντων οὐση φωνεινοτάτη. cælestes spiritus hospitio exciperet; præsertim lucidissimæ, lux esset accommodata.

Εἴτ' ἐκκορήσασα τὸ διωμάτιον, καὶ τὴν ἱερὰν κλίνην, ἐφ' ἣ τὸ τίμιον διανέπτου σῶμα, εὐ διαθεῖσα, τὰλλα τε παρασκευάσασα, ὅσα ταφῇ νομίζεται, τὰς φίλας αὐτῇ γείτονας συγκαλεῖται. Αἱ δὲ ἦσαν δύο πενιχραὶ χῆραι τῶν ἐνδεῶν μὲν ὅσα πρὸς βίον, ὡς δὲ τῇ πάντων οἰκεῖται βασιλίδι, καὶ τῶν αὐτῆς κληρονόμοι, ὡς ἄρα μετὰ μικρὸν ὁ λόγος δηλώσει, τῶν ἐκ λιπαρῶν καὶ βαθέων οἰκῶν εὐδαιμονέστεραι. Γνωρίζει τοῖνον ταῦταις τὴν ἐκδημίαν τοῦ ἀγγέλου δηλοῖ τὰ βήματα· τὸ τοῦ ἑαυτῆς Υἱοῦ καὶ Σωτῆρος ἀγγέλλει μῆνυμα· δεικνύσι καὶ τὸν κλαδὸν, καὶ λόγοις ἐξιτηρίοις διησπάζετο ταῖς γνωρίμοις· καὶ ἅς εἶχε διττὰς ἐσθῆτας, τῶν χηρῶν ἐνείματο ἑκατέρῃ· οὐδὲ γὰρ ἦν ὅσα γε εἰς θησαυρὸν ἕτερον τῇ πανάγῳ ἢ πλοῦτος ὑπερφύων ἀρετῶν, καὶ ὅτι ἀναγκαῖον εἴλεκεν ἡ χρεία.

viduæ distribuit. Neque enim purissimæ illi aliud quidpiam thesauri erat, quam eminentissimarum virtutum opes, et si quid vitæ usus necessario exigebat.

ΙΑ'. Ἐπει δὲ τούτων τὰ σεμνὰ ἐκεῖνα διήκουσε γυναικί, γοερῶς ἀνψμωξεν, πικρῶς ἐκ βίθους ἐστέναν· ὀκρῶν ῥύσασα ἀπέβλυσαν τῶν ὀφθαλμῶν· καὶ

Psal. ciii, 4.

(f) Forte προαρουσίης.
(12) Cernis de Virgine Deipara dicenti vel sponte ac nulla poscente causa excidere laudes incomparabilis sanctitatis et pulchritudinis : adeo scilicet

batur. Erat id, ut poto, proclentis luctum, et loco gemituum motum illum lugubre ex imo cientis, quod scilicet conturbernalis illa sua, sanctor universis, et citra comparationem omnem pulcherrima (12) jam discessura esset. Et siquidem majori insuper gloria exornari in terris purissimam illam oportuisset, enimvero, ut ego quidem arbitror, et cælum tunc, et terra, et mare, et creaturæ omnes, lugubre quid singulæ concinentes, commoveri debuissent, et Virginis discessum lamentantes flebili voce ingemiscere ; ac visa esset postrema illa jam adesse commotio, cujus horrorem vel ipsos mortuos novimus erecturum, ut in aera instar nubium discurrant ; parum adeo ista a lugubri illa propter Virginem conturbatio videretur effecta, decus omnium maximum, et quo splendidius nihil conferre ad gloriam potest, sortita jam fuerat, nulla postulabat ratio, ut quodpiam ejusmodi novum portentum ob divinam illam dormitionem e terra ederetur.

X. Postquam ergo domus cessavit a motu, cum transitus ille Virginis ad opera lucis et quidem fulgentissimæ spectaret, statim exiguas ipsa faculas, easque tot accendit, quot ac implendam luce domum, eamque splendidam undique efficiendam satis essent. Per hæc autem, ut mihi quidem videtur, instantem jam angelorum adventum indicabat, cum videlicet Dei administris, quippe qui facti sunt ignis urens, lux maxime congruat ; nam nihil habebat, aliud, quo aptius in terris vero cum et ipsi Virgini, utpote rerum omnium

Deinde cum domunculam verrendo perpurgasset, et venerandum illum lectulum, in quo aliquam solebat pretioso corpori suo requiem dare, concinne disposuisset, cum et alia, quæcunque in funeribus rite adhibebantur, apparasset, vicinas sibi amicas convocat. Istæ porro duæ erant inopes viduæ, pauperes quidem quod ad vitæ conditionem attinet, quatenus autem reginæ universorum familiaris, et in ejusdem hereditatem, uti paulo post sermo enarrabit, ascitæ, quibuslibet vel ex opulenta nobilique domo feminis feliciores. Hasce igitur de discessu suo monet ; enarrat verba angeli ; Filii ac Salvatoris sui nuntium aperit ; ramum quoque illis ostendit, et verbis discedenti congruis consuetudine sibi devinctas postremo salutatur ; tum binas, quas habebat vestes, utriusque quidpiam thesauri erat, quam eminentissimarum

XI. Ubi vero hæc audierunt honestæ illæ mulieres, in lamentabiles gemitus proruperunt ; amara ex imo ducebant suspiria, lacrymarum profluvia

vix de Virgine Maria cogitare licet, quin singularissima, qua fulget, sanctitas ac pulchritudo nitentissima menti obversetur.

ex oculis profundebant, et non ferendo cordis dolore discindebantur. Quo vero, inquiebant, o Domina, abitura es? Ubinam novum tibi domicilium statuere, o Domina, decrevisti? Quamnam congruam tibi sedem parasti? Quodnam pratum jucundissimas præ se ferens florum venustates, honorandam venustatem tuam excipiet? Quis tandem locus corpore tuo fulgentissimo ac nitidissimo dignus fuerit? Quomodo autem discessum tuum terra ac mare et omnis, quæ terram ambit, rorum universitas non lamentetur? Quomodo inquassata maneat elementa, cum nobile hoc, quo maxime et ipsa veluti continentur, elementum dissolvi cernant? At gaudium, ut puto, plane ex transitu tuo sibi pollicentur, perennem scilicet sibi curam etiam post resolutionem tuam expectant. Neque enim quidpiam, quod ad te spectet, calamitatis unquam causa exstitit, non invexit ærumnam, non tristitiam peperit, non protulit dolorem; et præterita quidem idoneam de futuris fidem faciunt. At si hisce de causis lætari illis licet, nobis vero, eheu dolor! O calamitas! Proh acerba separatio! Heu triste nobis spectaculum! Quis nobis in posterum levamen aliquod porriget? Quæ nobis erit consolatrix? Imo vero quis magister et auctor salutis, animam splendore exornans, cogitationes perurgans, mentem illuminans, quæ omnia, o Domina, tu nobis eras? Quis nobis fiat gradus ascensionis ad Deum, opere justa ac lingua sapientiam edocens? Quomodo sol ant alia quovis e splendentibus cæli molibus aliquid nobis jucunditatis conferat, cum aspectu et consuetudine tua dulcissima orbatæ fuerimus? Te vero, o universi regina, Dei Mater, excipiet et circumdabit inenarrabilis gaudii plenitudo, cujus vividam speciem mens, utut ad quilibet sibi audacter effingendum nata, nullam potest concipere, ac veluti chorus, voluptatum coronam contexens, nulla defatigatione exsiliens, incessanter choreas circum te ducet, et te suaviter circumambiet. Tuum porro est, o prorsus admiranda regina, et nos acerba hac mæstitia levare, gaudiumque nobis impertiri, neque committere, ut dum omnia in sacro tuo excessu lætitia gestiunt, nos solæ hoc doloris telum infixum geramus.

XII. Ad hæc Virgo: Vos quidem, inquit, o dilectæ, dolore afficit migratio mea, idque mihi certo suadet ingens in me amor vester. Et quidem si discessio mea hoc ipsum duntaxat, mutuum nempe sejunctionem, secum ferret, haud mediocriter ipsa quoque dolerem, cum ab iis prorsus avellerer, quas diligebam, quarum studium mihi charum erat et quarum in melius profectum ipsa meum habebam. At quoniam Dominus, qui nostra omnia tam sublimia ac prorsus mira præstitit, postremum hoc quoque, ut probe scio, superioribus consentaneum efficiet; pro certo habeatis velim, neque me a vobis, o dilectæ, penitus discessuram, et uberem jucunditatis fructum hinc vos

Aut. Ballerini notæ.

(g) Cod. διαπηδώντας: num vero syllaba τας mendum sit, an sit articulus vocis, quæ exciderit incertum videri potest.

οὐκέτ' εἶχον ἀνεκτὴν καρδίαν. Ποῦ δὲ ἀπαίρεις, ἔφρασκον, Κνρία; Ποῦ τὴν οἴκησιν εἴλω, ἀλακρινὰ νεοῦργῆσαι; Τίνα τόπον σεαυτῇ καθήκοντα παρεσκεύασας; Ποῖος λειμῶν, παντερπνα φέρων ἀνθέων κάλλη, τὸ σὺν ὑποδίζεταιί τιμιον κάλλος; Ποῖος ἄρα τόπος τοῦ χρυσοειδεστάτου καὶ λαμπροτάτου σου σκεύους γένοιτ' ἂν ἱκανός; Πῶς δὲ οὐ γῆ καὶ θάλασσα, καὶ ὁ περίγειος ἅπας κόσμος, τὴν σὴν ἐκδημίαν ὑδύρεται; Πῶς ἄσιστα μένει τὰ στοιχεῖα, τὸ μέγα καὶ οἰοῦναι τούτων συνεκτικώτατον στοιχεῖον λυόμενον ἐπιβλέποντα; Ἄλλ', ὡς ἔοικε, χαρὰν ἐλπίζει τῇ σῇ μεταστάσει, κηδεμονικὴν ἑαυτῶν συνοχὴν καὶ μετὰ τὴν σὴν ἀνάλυσιν περιμένει. Οὐδὲ γὰρ συμφορᾶς γέγονέ τι τῶν σῶν ἀτίον, οὐ λύπην ἐδημιούργησεν οὐ πάθος ἔτεκεν, οὐκ ἄλγος ἔφουσεν. ἔχει τὰ φθάρτα πιστὴν ἱκανὴν τῶν μελλόντων. Ἄλλ' εἰ κἀκεῖνα χαίρει διὰ ταῦτα ἄλλ' ἡμῖν φεῦ τοῦ πάθους! Ἄ τῆς συμφορᾶς! Βαβαὶ τοῦ πικροῦ χωριαμοῦ! Οὐαὶ ἡμῖν τῆς ὀδυνηρᾶς θείας! Τίς ἡμᾶς ἐφεξῆς παραμυθήσεται; Τίς ἂν ἡμῖν γένοιτο παρηγορος; μᾶλλον δὲ τίς διδάσκαλος καὶ σωτῆρ, ψυχὴν λαμπρῶν, καθάρων διάνοιαν, νοῦν φωτίζων, ὅσα ἡμῖν ἐτύγχανε, Δέσποινα; Ἀνάβασις θεία, καὶ χειρὶ καὶ γλώττῃ τὸ σοφὸν προαιθεῖσα; Πῶς ἂν ἦλιος, ἢ τι τῶν λαμπρῶν ἔτερον, τερπνόν τι χρῆμα φανείῃ τῆς σῆς γλυκυτάτης ὄψεως στερηθείσας καὶ ὀμιλίας; Ἄλλὰ σὲ μὲν, ὡ παντάνασσα θεοῦ Μητέρα, χαρᾶς ἐκδέχεται καὶ περιπέμπεται πλῆθος ἀνεκδέχτης, ἦν νοῦς ἀπορεῖ ζωγραφεῖν, ὃ γ' ἐλευθέρως πάντα σκιαγραφῶν, καὶ οἶόν τι χορὸς, ἡδονὴν τὸ σύστημα συζεύξας, ἀκάματα διαπηδῶν (g) αἰδῶς καὶ περιχορευσε, καὶ γλυκερῶς περιελίξεται. Σὸν δὲ τοῦτο, πανθαύμαστε βασιλεῖς, τῆς τε λύπης τὸ πολὺ καὶ ἀφ' ἡμῶν ἀφελεῖν, καὶ χαρὰν ἡμῖν χορηγήσαι, καὶ μὴ πάντων χαρὰν καὶ ἐπὶ τῇ σῇ ἱερᾷ δεχομένων ἐξόδῳ, τὸ τῆς ἀνάς βέλος τοῦτι μόναις ἡμῖν κραδεῖν ἐμπύγνυμενον.

IB'. Πρὸς ταῦτα, Ἰμῖν μὲν, ἔφησεν ἡ Παρθένος, ὡ φίλοι, ὀδυνηρὸν ἢ ἐμὴ μετέστας, καὶ τοῦτό μοι ποιεῖ σαφές τὸ μέγα περὶ ἐμὴ φίλτρον ὑμέτερον. Εἰ μὲν οὖν τοῦτο αὐτὸ, διάζευξις μόνον ἢ ἀνχωρήσις ἦν, ἡλγησα ἂν οὐ μετρῶς καὶ αὐτῇ, ὡν περιετχόμην, ὡν τὴν γνώμην ἐφίλου, ὡν τὴν πρὸς τὸ βέλτιον ἀνοδὸν ἐμὴν ἐνόμιζον, παντάσῃσι δισταμένη· ἐπεὶ δὲ ὁ πάντα περὶ ἡμᾶς ὑψηλῶς θαυματοποιήσας Δεσπότης, καὶ τὸ τελευταῖον, ὡς εἶ οἶδα, τοῦτο τοῖς φθάσαι κατ'ἀλλήλων συμπερανεῖ, ἵστε δὲ βεβλήως ὡς οὐδ' ὑμῶν ἀποστήσομαι, φίλοι, καὶ κερπῶν ἡδονῆς συγκομμεῖσθε λαμπρῶν. Τοῦ κόπτεσθαι γούν καὶ περιπαθῶς παυσάμεναι θρηνηθεῖν, κοινῇ τῷ δυνατῷ προσανάγωμεν ἀνεσιν, πολλῶν τε ἄλλων

ἕνεκα, καὶ ὧν εἰς ἐμὲ μεγαλείων μεγαλοφωνοτάτου Α κώδωνος φωνηθέντος διεσπλίσας.

extollamus, tum ob alia multa, tum ob magnalia in me perpetrata, quæ ipse vocibus præ quovis cano-

Ἦ. Τοιαῦτα τῆς Πανάγου διξιούσης, καὶ ταῖς γνωρίμοις ἡδονῆν ἐσταζούσης, ἅτε, τῆς γλώττης θεοκινήτως αὐτῆς ὑπηχούσης, ρεῖν τε φθέως διαπλασθεΐσης, καὶ τοῖς ἀκρωμένοις; χάριεν ἐμφυτεύειν κίνημα, διτχεῖ μὲν οὐρανὸς ἐξαίφνης, βροντὰς ἐπιβρέμων, καὶ οἶονεῖ τινι σημάτων τῶν παρ' αὐτοῦ πατάγῃ τοὺς τὰ ἐξόδια τῇ μητρὶ τοῦ Θεοῦ κειτουργήσαντας δινασθῆναι κελεύει.

Νεφέλαι δὲ πολλαχόθεν διέθειον, ὄχγμα ξένον αὐτὰς ὑποκλίειν σπεύδουσαι τοῖς διακονήσουσι τῇ ταθῆ· Ἐνεταίλατο γὰρ νεφέλαις ὑπεράνωθεν, ἧ φησιν ὁ Θεὸς Δαβὶδ· καὶ πάλιν· Ἦ δύναμις αὐτοῦ ἐν ταῖς νεφέλαις· τὴν ἐνθεθεΐσαν, οἶμαι, προγράφων ἰσχύν, Β ἧ τοὺς κήρυκας διεβάπτασεν.

ΙΔ'. Ἐδοὶε γὰρ κινήθηναί τε ἄνω, καὶ καθάπερ τι καινὸν ὑποδέξασθαι μέλλοντα χρῆμα, τὰ μὲν ὑπανοίγασθαι, εὐρύτερα ἐαυτῶν, εἰ οἶόν τε, διαπλαττόμενα, τὰ δ' ὑποχωρεῖν, σώζοντα τὴν αἰδῶ, καὶ τὰ μὲν τῶν ἐπομένων, ἄλλα δὲ τῶν προπεμπόντων τάξιν αὐτοῖς διαθεῖναι· καὶ οὕτω ὁροῦν, ὡς εἰπεῖν, ἄνω διακρυπτεῖσθαι.

Θαυμαστὸν δὲ οὐδὲν, εἰ θυρόβου πύργῳ τὰ κάτω τετήρηται καὶ σιτισμοῦ· Ὁ οὐρανὸς μὲν γὰρ, οἷα καινὸν κειμήλιον, παράδοξον εἰσδεξόμενος θησαυρὸν, εἰκότως διεθορυβεῖτο, καὶ σχολῆν ἄγειν οὐκ εἶχεν, ὡσπερ ἐρευνῶν ἀνακυκῶν αὐτὸν, ἂν τὴν ἀξίαν ὀκνηοῖν τῇ Δεσποίνῃ παράσχοιτο· γῆ δὲ, οἶμαι, διὰ τοῦτο ἀκλόνητος ἔμεινεν, ὅτι τε αὕτη τὸν καινὸν ἀντικεν ἀνηρωπον, τὴν Παρθένον, καὶ τοῦτον ἐπὶ πολὺ περιόντα ἔφερε· καὶ ἦν ἄρα τῶν ἀκολούθων μηδὲν ἐπὶ τοῖς εἰωθόσιν, εἰ καὶ ἄλλως παράδοξα, διαπράττεσθαι· καὶ ὅτι περ οὐδ' ἐπὶ μακρὸν κατέχαιν ἔμελλε τὴν πάναγον τελευτήσασαν, ἀλλὰ θῆτον τοῖς ἄνω παραπέμψειν, ἵνα τοῖς ὑψηλοῖς λαμπρῶς ἀναμιλληθεῖν, δεκνῦσα οἷον ὁ ταπεινὸς χώρος ἀνθρωποπρεπῆ διεμόρφωσεν ἀνδριάντα καὶ τῶν οὐρανίων ὑπέριον.

deret, qualenam humilis hic locus conditionis utique humanæ at cœlestibus quibusve nobiliter simulacrum efformasset.

ΙΕ'. Διὰ ταῦτα τοῖνον, ὡς ἔφη, οὐρανὸς ἐσίετο καὶ ἐβρόντα, καὶ ὅλος ἦν περὶ τὴν ὑποδοχὴν ἀσχολούμενος τῆς μακαρίας. Καὶ δὴ τῶν βροντιαίων ἐκείνων ἤχων συρρήγνυμένων, καθάπερ τι σάλπιγγες νόμφ στρατοῦ τὴν παράταξιν διυπνίζουσι, τὸν ἴσον τρόπον οἱ λειτουργοὶ τῆς ὁσίας, ὧν τὰ ὦτα τὸν κρότον ἐγνώρισεν, οἷον εὐζωνοὶ καταστάτες, καὶ καθάπερ ἵππους τὰς νεφέλας ἀναδίντες, ἤλαυνον, σπεύδοντες αὐτοὺς συντάξαι τῇ φίλῃ παρατάξει, λέγω δὲ τῶν στρατῶν τῶν ἀγγέλων. Γίνεται τοῖνον ἢ διὰ νεφελῶν παράδοξος ἐκείνη συνέλευσις. Ἄλλου γὰρ τῶν κηρύκων ἀλλαχού τῆς γῆς

° Psal. LXXVI, 23. ° Psal. LXXVI, 35.

percepturas esse. A luctu igitur ac mœstis lamentis temperantes, simul omnes Omnipotentem laudibus me perpetrata, quæ ipse vocibus præ quovis cano-

XIII. Dum hos purissima illa sermones haberet, et familiaribus dulce instillaret solamen, quippe cujus lingua divinum quid resonans et ad suavitatem effundendam, et ad ingerendum audientibus jucunditatis sensum nata erat; insonat repente cœlum, tonitruus fremens, ac fragore suo, quodam veluti signo dato, ministros, qui Dei matri extrema persolvant, jubet assurgere.

Nubes vero e multis partibus accurrentes novum curruum genus sese funeris curatoribus supponere properabant. Mandavit enim nubibus desuper, ut inquit divinus David °; et rursus °: Virtus ejus in nubibus; inditam videlicet, ut puto, vim præsignificans, quæ Evangelii præcones asportavit.

XIV. Et par erat profecto, ut superna commoverentur, et utpote quiddam prorsus novum in se susceptura, alia quidem se ipsis, si fieri posset, latiora effecta veluti panderentur, alia autem, velut obsequium reverenter exhibentia, loco cederent; et rursus ut ista postremum subsequentium, alia vero primum præeuntium ordinem sibi sumerent; atque ita quidam, ut ita dicam, tumultantium fremitus in supernis personaret.

Quod vero inferiora hæc a tumultu et commotione abstinerint, nil mirum videri debet. Nam cœlum utpote novum cimelium ac thesaurum admirandum excepturum, merito sus deque turbabatur, neque degere otiose poterat, quippe cum se partes in omnes vertens requireret, qua ratione condignam reginæ sedem præberet. At vero terra idcirco, ut puto, imperturbata mansit, tum quia novum hunc hominem, Virginem nempe, ipsa protulerat, tum quia hunc ipsum jamdiu penes se viventem retinebat; et consentaneum utique fuit, ut in rebus sibi consuetis, utut alioquin stupendis, nihil commoveretur; tum etiam denique quia Virginem demortuam non diu apud se servatura erat, sed brevi ad superos transmissura, ut egregia contentione supernis æmularetur, ac porro ostentationem humanæ at cœlestibus quibusve nobiliter simulacrum efformasset.

XV. Ob eas igitur, quas dixi, causas cœlum magnis agitabatur motibus, ciebatque tonitrua, ac totum sese ad excipiendam beatam illam studiose conferebat. Et utique excitatis illis tonitruum fragoribus, non secus ac per tubarum elangores exercitus in consuetum pugnam ordinem convocatur, haud aliter ministri sanctæ Virginis, quorum aures magni hujus murmuris indicium agnoverunt, veluti præcincti milites assurgentes, ac nebulas quasi equos conscendentes, accurrebant, amico agnini, angelorum scilicet exercitui, semet adjungere properantes. Ope ergo nubium admirandus ille con-

ventus sit. Præcones enim Evangelii, cum alii alios terræ fines discurrerent, et incorruptum ac salutare semen in animas infidelium, veluti in quosdam sulcos, spargerent, tunc miro modo una omnes in purissimæ domunculam repente delati convenerunt; neque ipsi solum, sed et cælestium sapiens ille enarrator Dionysius Areopagita, sublimisque Hierotheus, et admirandus Timotheus, necnon et celebrer ille Jacobus, Sionis Ecclesiæ tunc præsul. Sunt autem qui affirmant præterea septuaginta discipulos ibidem adfuisse; qui sane et ipsi in partem hujus quoque ministerii ideo sunt vocati, ut sicut et alia mysteria ac præcelsa portenta, ita et quæ nunc gerebantur, eorum lingua aliis quoque enarraret.

XVI. Et hi quidem ad intemeratissimam convenerunt e terra; e cælis vero justa, ut par erat, persoluturi communi omnium Dominæ, agmina angelorum, justorumque, qui antea decesserant, universus cætus, multitudo plane innumera, accurrerunt. Et sane quo fieri pacto posset, ut dum Creator ac sapiens Legislator legem, quæ parentes a filiis honorandos præcipit, ipse studiosius, quam quispiam ullus, servabat, ac propterea ad honorandam propriam matrem, sanctissimamque illius animam excipiendam præsens ipse aderat, non simul omnes accurrerent, et servulorum more, quæ ad funus, deductionis pompam, ac sacros exsequiarum ritus pertinent, puri purissimæ non præstarent? Profecto et terra et mare et sol, et reliqua mundana omnia commota fuissent, nisi, ut dictum est, gloriæ e terrestribus purissima illa non indigente, præceptum his fuisset, ut quiescerent; præsertim vero, quod nullatenus consentaneum fuisset, ut ad superna transeunti aliquod ex hisce infimis ministerium opus esse videretur; sed cælestes, quod et factum est, descendere par esset, ut qui eam in cælos suscepturi erant, ipsi eandem debito famulatus honore prosequerentur. Quod si e terra quoque chorus apostolorum ministerii illius effectus est particeps; at illis id tanquam cælestium æmulis contigit; uni quippe Christo vivebant, et spiritu in cælestibus versabantur, et a cælo erat si quis ipsis erat amicus, quanquam terrenum eorum indumentum adhuc in terra volutaretur: ac propterea quisquis sapiat, haud superis cessisse eximios illos homines affirmaverit.

Verumtamen duplex quoque purissimæ illius substantia, anima illa videlicet et corpus, congruerent ministerium tum a cælestibus tum a terrestribus exigebat. Atque ita reipsa factum est. Et illa quidem terræ luminaria ut ut ad præstantiorem sublimemque cohortem spectarent, tamen utpote terrenæ etiam conditionis ministerium erga aspectabilem illius summæ venerandæ partem oblabant. Divinæ vero ejusdem animæ famulatum exhibuerunt, quotquot erant cælorum incolæ, tenamque conditionem prætergressientes. Sed et ex istis nobiliores puto, præstantioresque erga di-

πράτων διόντος, καὶ τὴν ἀσκήτων καὶ σωτήριον σπύρον τῆς τῶν ἀπίστων, οἰά περ ἀλλοῦ, ἐπιθέτος ψυχῆς, τότε πάντες παραδόξως συνήλθον, ἀθρόον ἐπιστάτες τῇ τῆς πανάγνου δωματίῳ, καὶ οὐκ αἰτοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τῶν οὐρανίων σοφὸς ὑψηλῆς, Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, ὃ τε ὑψηλὸς Ἱερόθεος, καὶ ὁ θαυμαστός Τιμόθεος, ἔτι δὲ καὶ ὁ τῆς Σιών τότε πρόεδρος Ἐκκλησίας, Ἰακώβος ὁ πᾶν. Εἰσι δὲ οἱ φασὶ καὶ τοὺς ἐβδομήκοντα μαθητὰς συμπραίνειν κοινῶναι δὲ οὗτοι καὶ ταυτησὶ τῆς διακονίας ἐκλήθησαν, ὡς ἂν ἄλλα τε μυστήρια καὶ ὑψηλὰ θεάματα, ταῦτα δὴ τὰ παρόντα, ἢ τούτων γλῶττα καὶ ἄλλοις διακονήσῃ.

ΙΖ'. Καὶ παρὰ μὲν τῆς γῆς οὗτος ἦσαν ἐπιθεδμηκότες τῇ παναχράντῳ ἄνωφεν δὲ στρατικῶν τῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν δικαίων ὁ προμεταστάς σύλλογος ἅπας, πλῆθος καὶ ἀριθμοῦ κρείττον συνέδραμον, τῇ τῶν ὄλων Δεσποίνῃ ἀφοσιωσόμενοι τὰ εἰκότα. Πῶς δὲ οὐκ ἔμελλε, τοῦ Κτίστου καὶ σοφοῦ νομοθέτου τὸν τοὺς τεκόντας τιμῶν καλεῖοντα νόμον μᾶλλον ἢ πάντες σώζοντος, καὶ διὰ τοῦτο τιμησάμενοι παραγινομένου τῆν οἰκίαν μητέρα, καὶ δεξασθαι παραγινομένου τῆν οἰκίαν μητέρα, καὶ δεξασθαι τῆν ἀγιωτάτην αὐτῆς ψυχῆν, μὴ ἂν ἅπαντας συνδραμεῖν, καὶ δουλικῶς τοὺς καθαρῶς τῇ καθαρωτάτῃ διακονῆσαι τὰ τῆς ἐκφορᾶς καὶ προκομῆς καὶ τελετῆς ἱερᾶς; Καὶ γὰρ δὲ πάντως ἂν, καὶ θάλασσα, καὶ ἥλιος, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν κάτω συγκινηθῆναι εἶχον, εἰ μὴ, καθάπερ εἴρηται, τῆς κάτω δόξης ἐπεὶ οὐκ ἔδει τῇ πανάγνῳ, ἡρμεῖν προσετέγγειν ἄλλως τε καὶ τῆν πρὸς τὰ ἄνω μεθισταμένην τῶν ἀκολουθῶν οὐκ ἦν τῆς ἐκ τῶν κάτω δεῖσθαι διακονίας· εἶδει δὲ τοὺς ὑψηλοὺς κατελθεῖν, ὃ καὶ ἐξέβη, ἵνα ἦν ἄνω προσλαβῆσθαι ἔμελλον, διακονήσωσι κατὰ τὸ εἶδος. Εἰ δὲ καὶ γῆθεν τῆς λειτουργίας ὃ τῶν κηρύκων ἐκοινωνήσῃ κύκλος, ἀλλ' ὡς ἐφαμίλλοι τοῖς αὐλοῖς· Χριστῷ γὰρ ἔζων μόνῳ τὰ ἄνω καὶ φῶν τῷ πνεύματι κάκειθεν αὐτοῖς εἰ τις ἦν φίλος, εἰ καὶ ὁ χοῦδὸς αὐτῶν λιτωνίσκος ἔτι τῇ γῆ προσεσύρετο· οὐκ ἄρα διὰ ταῦτα φαίη τις ἂν εὐφρονῶν τῶν ἄνω λείπεσθαι τοὺς λαμπροὺς ἀνδρας ἐκείνους.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ διττὸν τῆς πανάγνου, ψυχῆ γὰρ ἐκείνη καὶ σῶμα, καταλλήλως τὴν λειτουργίαν ἐκ τε τῶν ἄνω καὶ κάτω ἐξήτει. Ὁ δὲ καὶ γέγονε. Καὶ οἱ μὲν φωστῆρες ἐκείνοι τῷ φαινομένῳ τῆς παντίμου τῆν διακονίαν ἀποδεδώκασιν, οἱ δὲ ἡποῦθεν ἔτ' ἐκ τῶν κάτω, εἰ καὶ τῆς κρείττονος καὶ ὑψηλῆς ἐτύχανον μοίρας· τῇ δὲ θεῖᾳ ἐκείνης ψυχῇ τῆν λειτουργίαν ἐτέλεσαν, ὅσον οὐράνιον τε καὶ γῆς ὑπέρτερον ἦν. Οἶμαι δὲ, καὶ τούτων οἱ ὑψηλότεροι ἂν καὶ λαμπρότεροι διακονῆσαι προσήλθον τῇ θεῖᾳ ἐκείνῃ καὶ παναμύμῳ ψυχῇ. Οὐ χάριν, ἐγὼ τι νομίζω, καὶ ὁ θεῖος εἴρηκε Δαβὶδ. Τὸ πρόσωπόν σου

λιταρεύουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ τῇ τοῦ A *vinam illam et immaculatissimam animam* (13) hoc plouσίου φωνῇ τὸ πρῶτον ὑπὲρ τοῦς ἄλλους τῆς perfungi officio aggressi sunt. Atque, ut mihi videtur, hanc ob causam etiam divinus David inquit : *Vultum tuum deprecabuntur divites plebis* ⁴¹, eos scilicet *divitum* nomine designans, qui reliquis virtute antecellerent.

Ἐμοιγε δὲ δοκεῖ ὡς οὐδὲ τῆς κάτω ἂν τῶν ἀποστόλων ἢ πολυύμνητος ἐπιθημίας ἐδεχθῆ, καὶ οὕτως αἰθερίας, εἴ γε μὴ οὗτος ἦν ὁ σκοπός, ἵν' ὅτι καὶ ἀγγελικῆ πρὸς τὴν τοιαύτην λειτουργίαν συνέδραμε διακόσμησις, δῆλον ἡμῖν γένηται. Ἐκ γὰρ τοῦ φανεροῦ τοῦδε καὶ οὕτω παραδόξου μένει καὶ τὸ μὴ ὀρώμενον ἀναμφίβολον· καθάπερ καὶ ὁ Σωτῆρ, Ἄφώνται σοι, τῷ παραλύτῳ πρῶτον εἶρηκεν, αἱ ἁμαρτίαι σου· ἐκεῖνο δ' ἔπειτα σαφῆς προτιθεῖς, καὶ Ἄραι, προσέταξε, τὸν κράδβατον.

IZ'. Ἐπεὶ δὲ, ὃν εἶρηται τρόπον, οἱ μαθηταὶ τοῦ Δεσπότη καὶ ὁ λοιπὸς ἱερός σύλλογος, ὃν φθάσας ὁ λόγος ἐγνώρισεν, ὑπερφυῶς παρέστησαν τῇ πνεύματι, τῷ μὲν παραδόξῳ τῆς συνδρομῆς, ὅπη τε ὄντες τῆς γῆς παρ' ἀλλήλων μαυθάνοντες, καὶ ὅπως ἀθρόον εἰς ταυτὸν τῇ ἀερίῳ συνῆλθον διαρπαγῇ, σφόδρα τεθυμάκασιν σὺν γε τῇ μακαρίᾳ Παρθένῳ. Καὶ τοῦτο δὲ Δαβὶδ ὁ μακάριος προεκρότησεν ἐκθειάζων· Τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ;

Χάριτας δὲ ὁμολογήσαντες τῷ Σωτῆρι τῆς ἀθελίας ἐκεῖνης πύσεως πολλῶν τε ἄλλων ἕνεκα, καὶ ὅτι μὴ ἐκδημήσασαν τὴν πολυύμνητον κατέλαβον, ἀλλὰ καὶ ἰδεῖν ἔτι περιούσαν, καὶ ἁγιασθῆναι τῇ διακονίᾳ ἡξιώθησαν ἐκεῖνη, τοιαῦτα προσεφθέγγοντο τῇ Θεοτόκῳ.

III'. Τί σοι, Δέσποινα, ἐπάξιον ἂν ἡ πηλίγη προσπλέξειεν ἡμετέρα γλῶττα ; Ποῖον αἶνον, ὃν ὁ καθ' ἡμᾶς γεώργεϊ νοῦς, ταῖς σαῖς ἀναλογοῦντα δώσομεν ἀγλαΐαις ; Τίνα κρότον μεγάλα διασαλπίζοντα τοῖς τοῖς μεγαλοργήμασιν ἱκανῶς ἀντηχεῖν συγχωρήσομεν ; Ποίας εὐπορήσαντες εὐφημίας ταύτην τῶν ὧν ἀξίαν ἐπιψηφιοῦμεθα λαμπηδόνων ;

Διὰ σέ, Πάναγνε, οὐρανὸν ὁ Δεσπότης παρήγαγε, γῆν ἐθεμελίωσε, θάλασσαν, ἥλιον, χεῖριν τε ἄλλην D καὶ σεμνότητα καὶ κόσμον ὑπέστησε. Διὰ σέ καὶ ὅσος ἡμῖν ἐννοεῖται διάκοσμος. Σὺ γὰρ ἡ παρασχούσα πᾶσι τὸ βέλτιον· τοῦ δὲ βελτίονος ἕνεκα, καὶ τοῦ εἶναι τυχεῖν, ἡ κτίσις ἐξυφάνθη τῷ Ποιητῇ· διὰ σέ, πολυύμνητε, καὶ ἡμεῖς, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἐγνωμεν διὰ σέ, καὶ πλάνης ἀπηλλάγημεν καὶ σκότου, καὶ τὴν τῶν ἀβρόχτων ἀγαθῶν περιμένομεν κτήσιν· καὶ εἰ μὴ τοῦ ζόφου λυθῆναι, καὶ οὕτω τῶν θείων ἐμφορηθῆ-

⁴¹ Psal. xlii, 13. ⁴² Luc. v, 20. ⁴³ ibid. 24, ⁴⁴ Psal. lxxxviii, 7.

Ant. Ballerini notæ.

(13) Vide summam illam puritatem tribui *animæ* Virginis, adeo ut nihil dubitandum sit, an ad integritatem virginalem forte hæc referantur

Porro ego quidem sic sentio, nihil opus fuisse, ut quemadmodum ætherei cives, sic et ex terra ad obsequendum Virgini omni honore dignissimæ apostoli convenirent, nisi hoc spectatum fuisset, ut notum nobis fieret, angelicos quoque ordines ad hoc obeundum munus concurrisse. Ex eo enim, quod manifestum est idemque adeo stupendum, firmam fidem indispiscitur et illud, quod in oculis non incurrit; quemadmodum etiam Salvator prius dixit paaalytico : *Remittuntur tibi peccata tua* ¹²; et deinde illud, quod perspicue cernebatur, indicans, præcepit : *Tolle grabatum* ¹³.

XVII. Postquam ergo discipuli Domini, qua diximus ratione, et reliquus, quem in antecessum sermo commemoravit, sacer cæstus, mirum in modum coram Virgine purissima adstiterunt, et alter quidem ab altero audiebat, tum ubinam terrarum versaretur, tum quomodo in aerem rapti miro itinere in eundem locum extemplo convenissent, vehementer simul cum Virgine beata obstupuerunt. Porro id quoque David valde admirans olim cecinerat inquis : *Quis in nubibus æquabitur Domino* ¹⁴ ?

Deinde cum gratias Salvatori concordi animo C persolvissent, tum pro illo per æthera volatu, tum pro aliis multis beneficiis, tum etiam quod Virginem prorsus venerandam nondum e terrenis digressam reperissent, sed et videre adhuc superstitem, et ministerio illo sanctificari digni habitii fuissent, hisce Deiparam vocibus allocuti sunt.

XVIII. Quam tibi, o Domina, coronam, quæ condigna te sit, texere lutea lingua nostra queat ? Quodnam offerendum tibi encomium humana mens nostra elaboret, quod splendoribus tuis par existat ? Quem plausum instar tubæ alte resonantem magnificentissimis tuis apte respondere censebimus ? Quas excogitare laudes poterimus, ut quampiam tuo congruam fulgori decernamus ?

Propter te, o purissima, Dominus cælum condidit, terram fundavit, mare, solem atque aliam quamlibet venustatem, et decus, et ornatum creavit : propter te est quidquid ordinis menti nostræ observatur. Tu enim es, quæ universis meliorem statum comparasti : nam creaturæ omnes ut in melius proficerent, et ut felicitatem assequerentur, a Conditore productæ sunt : id vero et nos propter te, o dignissima omni laude, consecuti sumus ; neque hoc solum, sed Deum insuper propter te cognovimus, et ab errore ac

tenebris erepti sumus, et inenarrabilium bonorum possessionem exspectamus; et neque exoptandum nobis fuisset, ut ab initio crearemur, nisi futurum nobis fuisset, ut per te ab erroris liberaremur caligine, et sic demum divinis muneribus affatim ditaremur (14). Propter te perpetrata sunt mira, et Deus non indignatus est terram hanc pedibus calcare, et homines in cælo tabernacula sibi defixerunt. Tu feliciter ad Deum properantibus et fulcimentum es, et lumen, ac velut aura quædam suavis, quæ laborem ascendendi allevat: tu eodem per devia ambulantes dirigis ad Deum. Tu humanum genus inter et gehennam separatio, tu paradisi largitio extilisti. Tibi denique referendum est acceptum, quidquid hic haurire solatii licet, et quidquid ineffabilis lætitiæ futura vita nobis præbebit.

XIX. Et utique quamdiu nobis, o Domina, sanctissimam tuam formam intueri, et per eam sanctificari, tuisque perfrui gratiis dabatur, videbatur nobis cum Filio illo tuo ac Salvatore nostro simul versari, et inenarrabilibus illis potiri deliciis. Si enim ille ad cælos ascendendum sibi esse duxit, idque reipsa effecit, et sejunctio illa humanam ejus vitam nobis veluti adimebat; at divinus sancti Spiritus adventus, et tua, o purissima præsentia, et nos haud levi perfundebant solatio, et Salvatoris absentis locum supplebant. Maxime vero iis ex nostris, quibus datum non fuerat, ut Domini aspectu frui possent, loco Salvatoris erat lucidissima facies tua, in qua Christi, Filii tui, faciem intuerentur. Atque, ut prorsus dicam, tua omnia consolationem in nos et incomparabile levamentum abunde effundebant.

Quandoquidem vero, Creatore sic volente, postremo nunc nos et alloqueris et ob oculos habes, enimvero vix ferenda præsentia hæc nobis parent, resque in summam cedit calamitatem. Angor enim in nos instar lanceæ jam intorqueri, corque nostrum acerbis doloris telis impeti nobis videtur: quoddam veluti incendium videmur nobis cernere, quod minax jam caput nostrum invadat: animam nostram transverberat jam gladius, haud minus propemodum ac de te, honoratissima, beatus Symeon prænuuntiavit¹⁵. Jam non ejusmodi est ista calamitas, quam ferre possimus: non ea jam est præsentis doloris acerbitas, cui mens occurrere constanter valeat: non sinit jam immensus mæror, ut non animo decidamus, ac nostra palam se pro-

¹⁵ Luc. II, 35.

Ant. Ballerini notæ.

(b) Cod. την αρχήν.

(14) Hæc eadem sensa, nimirum quod propter Virginem Deiparam condita hæc rerum universitas fuerit, quod eidem Virgini debeat quidquid reliquis creaturis inest decoris ac splendoris, quod denique Mariæ acceptum referendum sit, tum quod cætera omnia finem suum assequantur, tum quod humanum genus in præceptis olim prolapsam restaurationem ac spem salutis invenerit, hæc omnia, inquam, Isidorus uberius deinceps prosecutus est in homilia, quam habuit in *Deiparæ Natæ*, quamque superius (part. I, col. 600) jam dedimus... Porro (quod in notis homiliæ illi subjectis manifestissime ostendimus) ejusmodi est tota hæc æconomia, ut eidem prorsus rejugnet Mariam eadem illo ruina obvolutam fuisse, quæ reliquos Adæ filios perdidit. Id vero et præsentis loco satis elucet. Neque enim contextus ratio patitur, ut Virgo quoque iis tenebris et caligine putetur, circumseptæ quarum depulsio per ipsam exspectanda erat. Et confirmant id ipsum sequentia, ubi Virgo salutatur ceu murus dividens inter humanum genus ac gehennam. Si enim universo humano generi ob veterem lapsum gehennæ addicto Mariam accenseas, qui posset ipsa idem genus a gehenna separasse?

Α ναί ἡμῖν ἐξεγένετο διὰ σοῦ, μηγὰ τὴν ἀρχὴν (A) ἔν εὐξέμεθα γενέσθαι περὶ ἡμῶν αὐτοῦ. Διὰ σὲ γέγονε τὰ παράδοξα, καὶ Θεὸς πατήσαι γῆν οὐκ ἀπηξίωσε, καὶ ἐν οὐρανῷ σκηναὶς ἐπήσαν ἄνθρωποι. Σὺ τοῖς εὐ πλέουσι πρὸς Θεὸν ἔρεισμα, φῶτισμα, οἶόν τις ἴδεῖται πνοή, τὴν ἀνοδὸν εὐμαρλίζουσα· σὺ τοῖς ἀπόροις ἐμπόροις πρὸς Θεὸν κυβερνήτης. Σὺ τῷ γένει γέννησις ἐγένου χωρισμὸς, καὶ παραδείσου δόσις. Διὰ σὲ λοιπὸν, εἴ τι τρυγῶν ἐνταῦθα πάρεστι τερπνόν, καὶ ἦν ὁ μέλλων βίος ἀρόρητον ἡμῖν εὐφροσύνην παρέξει.

B ΙΘ'. Ἀλλ' ἕως μὲν, ὦ Δέσποινα, τὴν σὴν ἀγιοτάτην μορφὴν καὶ ὄρῶν εἶχομεν, καὶ παρ' αὐτῆς ἀγιάζεσθαι, τῶν σῶν ἀπολαύοντες χαρίτων, ἐκείνη συνεῖναι καὶ κοινωνεῖν ἐνομιζόμεν ἀφάρτου τρυφῆς, τῷ σῷ Ἰῆσῷ καὶ Σωτῆρι. Εἰ γὰρ οὗτος ἀναληφθῆναι δεῖν ᾔσθετο, καὶ πεποίηκε, καὶ ὁ χωρισμὸς τὴν καθ' ἡμᾶς εἴλακε ζωὴν ἐκεῖνος, ἀλλ' ἡ θεῖα τοῦ Παρακλήτου ἐπέλευσις καὶ ἡ σὴ, πᾶνάγνη, παρουσία, ἠδονὴν τε ἡμῖν ἐνέσταξαν οὐ μικράν, καὶ τὸ τοῦ Σωτῆρος ἀνεπλήρωσαν ὑστέρημα. Οἷς δὲ μάστιχα τῶν σῶν ἡμῖν τῆς δεσποτικῆς οὐκ ἀπολαύσαι γέγενηται θείας, ὁ φωτοειδέστατος σὸς χαρακτήρ ἀντι τοῦ Σωτῆρος καὶ ἦν καὶ ἐδόκει καὶ σοῦ σπλαγγνοῦ Χριστοῦ. Καί, καθάπαξ εἰπεῖν, παρρημυθίας ἔγεμε τὰ σὰ πρὸς ἡμᾶς καὶ ἀπαραμίλλου βραδύτης.

C Ἐπεὶ δὲ νῦν ἡμῖν, τοῦ Πλάστου βουλομένου, καὶ τελευταῖα προσφθέγγη καὶ προσθλέπεις, ἀφόρητα μικροῦ δοκεῖ τὰ παρόντα, συμφορὰ μέγιστη τὸ πρᾶγμα καθίσταται. Οἶόν τι δόρυ σείεσθαι τὸ πάθος ἡγοῦμεθα καθ' ἡμῶν, λύπης βέλη πικρὰ χωρεῖν κατὰ τῆς ἡμετέρας καρδίας· ὡς φλόγα ὄρῶν κατὰ κεφαλῆς ἡμῶν ἀπειλοῦσαν στρατεῦσαι νομιζόμεν· βρομφαία τὴν ἡμετέραν ἠδὴ διέρχεται ψυχὴν, σχεδὸν οὐχ ἔττον τῆς ὁ μακρῖος Συμεῶν ἐμήνυσε, πάντιμα, περὶ σοῦ. Οὐκέτι τῶν ἀνεκτῶν ἡμῖν ἡ τοιαύτη συμφορὰ· οὐκέτι τῶν παρόντων ἀλγεινῶν ἡ δριμύτης ἄσειστον ἐφ' τὸν λογισμὸν· οὐκέτι τὸ βῆρος τῆς ἀνίας μὴ καταπνεῖν ἡμᾶς συγχωρεῖ, καὶ ἀσθενείας ἐλεγχὸν πρᾶσχειν. Πῶς γὰρ καὶ γλωτταν σιγῶσιν ὄρῶν ὁσόμεν, ἧς ὁ γλυκὺς καὶ μελιόβρυτος φθόγγος

Θεὸν τε ἤγαγεν εἰς γῆν, καὶ ἡμῖν ἐτύχχανε παρα-
 μύθια μετὰ τοῖς πατρῶν ἀπίστων δεινοῖς ἐν-
 τετυγῆνοι; Πῶς ὄμματα προσιδεῖν καὶ ἡλιος
 ἀφεγγῆ καρτερήσῃ, ὧν ἡ καλλονὴ καὶ λαμπρότης
 τῷ ἀδύτῳ φωτὶ καὶ προσεπλάκη καὶ προσεφύη, καὶ
 εἰς τὰ τῆς γῆς ἐπέλαμψε πάρατα; Πῶς οὖν ἡμῖν
 ἀκινήτους ὄψεται καὶ γῆ χειράς, αἶ τὸν Κτίστην
 ἐβάστασαν, ὃν αὐτὴ χωρῆσαι, κἄν τοσαύτη μυριάς
 ἦν, ὡμολόγησεν ἄν ἀσθένειαν.

Creatorem portaverunt, quem continere ipsa, etiamsi decies millies tanta esset, adhuc tamen se posse negare?

Ἄλλ', ὡς ἔοικε, συμφορὰν ἡμῖν καὶ ταύτην ὁ
 χρόνος ἐτχιμεύεν. Καὶ γὰρ πρώην τὸν Πλάστην
 ἐλκόμενον, γυμνούμενον, μαστιγούμενον¹, ὦ τῆς
 σῆς, Δέσποτα, μακροθυμίας! νεκρὸν ἐωράκαμεν
 ἐπὶ ξύλου· καὶ νῦν, ὦ πρᾶγμα θαύματος πέρα!
 νεκρὰν τὴν ἐκείνου μητέρα καὶ ἰδεῖν, καὶ τῷ τάφῳ
 καλύψαι πρόκειται. Πῶς ἄρ' οὐ δακρύσομεν; Πῶς
 οὐ στενάσομεν; Πῶς οὐ πενήσομεν, τὸ γλυκὺ φῶς,
 τὸ τερπνὸν ἄνθος, τὸ εὐώδες μύρον, τὸν περικαλλῆ
 λειμῶνα, τὸ θεοδόχον σκῆνος, τὴν θεοφόρον φιάλην,
 τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ κόσμου, τὸ φωταυγέστατον ἔσ-
 οπτρον, τὸ θεῖον κάτοπτρον, τὸ παράδοκον ἄγαλμα,
 τὴν ἀλγιστὴν πᾶσι ζωῆς αἰτία, καὶ ἄλλου παντὸς
 πρόξενον ἀγαθοῦ, πρὸ τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν ἐκδη-
 μοῦσαν, ἀπαίρουσαν, μεθισταμένην, φεῦ! ἄπνοον
 ὄρωντες; Πῶς οὐκ ἀλγεινὸν ἡμῖν ὁ σὸς χωρισμὸς; Πῶς
 οὐκ ἀνιερὸν ἡστέρησις; Πῶς οὐ κικρὸν, πῶς οὐ φρίκης
 γέμον, νεκρὸν, ἀκίνητον, ἄφωνον τὸ ζωοπάροχον
 σκεῦος παραδοῦναι τῷ τάφῳ; Σείσθητι, γῆ, καὶ ἤλῃ,
 μελανδύθητι, καὶ οὐρανοῦ τάξις, ῥάγηθι, καὶ οἶαν
 ἐπὶ τοῦ Μονογενοῦς αὐτῆς, διὰ τὴν φρικωδεστάτην
 νέκρωσιν, τὴν ἴσην καὶ νῦν βαρύτητα τῆς ὀφροῦς
 ἐνδείξασθε.

Ἄλλὰ σὲ μὲν, ὦ Θεοῦ Μητέρα, ἀβρόχτων ἀγαθῶν
 ἐκδέχεται κύκλος· ὑπὲρ νοῦν εὐπροσύνη περιστοι-
 χεῖ· χαρὰς, ἧς οὔτε νοῦς μέτρον ὀδίνειν, οὔτε γλῶσσα
 προάγειν οἶδε, καὶ προπέμψει, καὶ ἀκολουθοῦσα πε-
 ριζητήσῃ, καὶ αἰωνίως ἀνακλιεῖ παρ' ἑαυτῆ· δι'
 ἧ ἄρα τὴν τῆς χαρᾶς ἐκβάσιν, ὡς ἡγοῦμεθα, οὔτε
 τόδε τὸ πᾶν ἐκλονήθη, ἀλλ' οἶονε! χαίρει, καὶ κα-
 θ' ἕπερ μὴ καινοῦ τινος τερατουργουμένου, τὸν ὄρον
 σῶζει τὸν ἴδιον. Τῆς σῆς δ' ἄν εἴη λοιπὸν, θεοχαρι-
 τῶτε, καὶ παναγίας ψυχῆς καὶ δυνάμεως καὶ τὸ λυ-
 ποῦν ἡμᾶς ἐξιάσασθαι νέφος, καὶ χαρίτων γαῖαι
 τῶν σῶν, ἐπειπερ νῦν εὖ πράττει τὰ πάντα καὶ τῇ
 σῇ μεταστάσει.

Ant. Ballerini notæ.

¹ Cod. μαστιγόμενον, sed post. man. μαστιγοῦμενον.
 (15) Deum in terram attraxere illæ voces *Luc.* 1, 38):
Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.

(16) Recole quæ de hac sententia diximus in not.
 ad § vii homiliæ *Theodori Sinaitæ* (sup. pag. 223),
 ubi palam elucet, *oculum mundi* ideo Virginem
 appellari, quia cæcitatem per primum Adæ pecca-
 tum inductam non incurrit

(17) Quid sibi velit Isidorus, cum Virginem Dei-

dat infirmitas. Quo enim pacto ferat animus, ut
 mutam eam cernamus linguam, cujus vox dulcis
 et melliflua tum Deum attraxit in terram (15), tum
 nos dira ab infidelibus tolerantibus mire respiciebat?
 Quomodo vel sol ipse patiatu luce orbatus? Quomodo
 eos contuleri oculos, quorum venustas ac splendor
 inaccessibili luci et totus intendit et defixus hæsit,
 et ad fines usque terræ refulsit? Quomodo nobiscum
 etiam terra carentes molu eas manus videbit quæ

Sed plane hunc quoque mærorem tempus nobis
 servabat. Jam enim Creatorem ipsum funibus
 pertractum, nudatum, flagellis cæsum, (o tuam,
 Domine, patientiam!) in ligno crucis mortuum
 pridem vidimus. Nam ergo (o factum stuporem
 omnem vincens!), mater ejus et mortua hisce oculis
 aspicienda, et tumulo recondenda manet. Quo
 itaque pacto a lacrymis temperabimus? Quomodo
 suspiriis parcemus? Quomoda abesse queat fletus,
 dum dulce istud lumen, venustum florem, fragrans
 unguentum, pulcherrimum pratium, tentorium
 Deum continens, phialam Deo plenam, mundi (16)
 nitentissimum speculum, divinam imaginem (17)
 simulacrum admirandum, veræ vitæ omnibus au-
 cticem, et cujusvis alterius boni causam præ oculis
 nostris abire, discedere, hinc migrare, eheu! spi-
 ritus expertem ipsi viderimus? Quomodo non acer-
 bum nobis fuerit abs te se jungi? Quomodo
 non mæstum te privari? Quomodo non ama-
 rum, quomodo non plenum horroris, vas illud
 vitam præbens, mortuum, motu ac voce carens,
 sepulturæ tradere? Tremores jam cieas, o terra,
 tuque atrum, o sol, velum assume, et consuetum
 tibi ordinem, o cælum, abrumpe, et qualem ad
 terrificam Unigeniti ejus mortem, parem nunc
 quoque mæstissimum vestrum luctum ostendite.

Verumtamen te, o Dei Mater, ineffabilium hono-
 rum corona excipiet: te circumcinget lætitia om-
 nem mentis captum excedens: te gaudium, cujus
 mensuram neque animus concipere, neque
 eloqui lingua potest, et deducet, et te comitans
 circumambiet, et penes se in sæcula recumbere te
 jubebit: et lætissimus profecto ejusmodi exitus,
 ut arbitror, efficit, ut et hæc rerum universitas
 nullatenus commota fuerit, imo vero quodammodo
 gaudeat, ac veluti nihil novi ac stupendi agatur,
 suo se ordine contineat. Quod reliquum est, quan-
 doquidem et ad transitum tuum nunc omnia bene
 feliciterque habent, sanctissimæ animæ, o Deo cha-

param appellat *imaginem divinam*, disce ex iis, quæ
 alibi (hom. in *Deip. Annunt.* § 21, sup. pag. 419)
 affirmavit, videlicet in *sola* Deipara impletum illud
 esse. quod Deus hominem plasmaturus dixit (*Gen.*
 1, 16): *Faciamus hominem ad imaginem et similitu-
 dinem nostram*; propterea quod et in *sola* Deipara
 imago illa ac similitudo nullum passa est detri-
 mentum, et in *sola* Deipara imago divina suam
 assecuta est perfectionem.

rissima, potentiamque tuam jam fuerit, et tristitia, qua nos afficimur, disjecisse nubem, gratiasque tuas gustandas nobis præbere.

XX. Cum autem ejusmodi alloquia lacrymarum A rivos exprimerent, qui intimum prodebant dolorem, quo divini præcones intus urebantur, beata quoque illa Virgo paululum eorum se dolori consociavit, lacrymasque oculis effudit. At tristitiam mox vincens: Non lacrymarum, inquit, nunc tempus est, o egregii ministri communis omnium Domini, non causa luctus migratio mea est; non provocare ad gemitus debet in caelos ascensio, neque mærorem parere ad Creatorem Filiumque meum profectio. Illud unum dolendum fuit, Judæorum adversus Salvatorem insania: illa prorsus tristitia, ac præter fas omne ac legem, quibus odio percita creatura in Creatorem suum debecchata est: illa sane in miserimis censenda (Salvatoris) denudatio, tortura, flagra, ludibria, ac denique B o terra et sol! mors omnium teterrima. Ubinam vero injuria iis illata? Nihil sane tunc habuerunt, quod quererentur; et beneficiorum cumulus ac perpetratorum miraculorum novitas animum eorum, utut pravissimum, ad emendationem provocabant. Quæ porro subsecuta sunt etiam quoad nos, omnia gaudium, voluptatem, jucunditatem, lætiam, seren-

Quid enim? Annon sanctos angelos cernitis nunc alacriter advenientes, et lætum quid undique explicantes, quo et dulcedinem, et benignitatem, et lenitatem præ semet ferunt, hisque nos suaviter alloquuntur, et ingens quid, meum nempe hinc discessum nuntiant? Annon justorum videtis exercitum, splendore circumamictos, ac veluti salientes, C exsultantes, amice alloquentes, meamque dissolutionem exspectantes? Haud consentaneum est igitur, a præsentibus et angelis et sanctis dissona seu sentire seu peragere, aut flendi ac lamentandi tempus censere tunc adesse, quando caelestes omnes simul cum Creatore lætiam agunt; neque par est lugubres cantus persequi, quando festum cum gaudio celebrandum est. Haud æquum est, hæc quovis plausu atque exsultatione splendidiora lacrymarum effusione obnubilare, neque vile quid ac tristitia mente agitare aut loqui congruit, dum ratione ineffabili et quæ Deum deceat, nunc quoque ipse nobis præsens cumin numero spirituum caelestium exercitu Creator adest, ut mihi, et quidem iterum prouti potens est, gaudium magnificentissime conferrat; imo vero exsultare expedit, et lætis modulibus cantica permiscere, quandoquidem et ex nunc generationes omnes me beatam dicent¹⁸, et angelorum multitudo cum sublimibus hymnis causa nostri utique exsultatione gestiet, et humanum pari modo genus congaudens sonoris vocibus laudes meas præcelsas celebrabit. Quod si vobis, o Creatori conjudices, discessio mea quid triste modo videtur; at ad brevem horam, quippe qui adhuc legi carnis obnoxii, hoc sustinebitis; paulo post vero, etiam

¹⁸ Luc 1, 48.

K'. 'Επί δὲ τὰ τοιαῦτα προσρήματα δακρῶν καὶ ῥεύματα προσεζήντηι, ἃ τῆς ἔνδοξοῦ ἀγγέλου τῆν τῶν θεοκτύπων, συνήλθησε μὲν ἐπὶ μικρὸν καὶ ἡ μακαρία, καὶ δάκρυον ἀπέσταξε τῶν ὀφθαλμῶν κρείττων δὲ γενομένη τοῦ πάθους, Οὐ δακρῶν, φησὶν, ὁ παρὼν καιρὸς, ἀγαθοὶ τοῦ κοινοῦ Διεσπότες δῆκονοι· οὐ πένθους ὑπόθεσις ἢ ἐμὴ μεράσασις οὐ ποιητικὸν στεναγμῶν ἢ πρὸς οὐρανοῦς ἔνδοξο· οὐ κατηφέας αἴτιον ἢ πρὸς τὸν Κτίστην καὶ υἱὸν ἐμὸν ἀναχώρησις. Ἐκεῖνο μόνον τῶν σκυθρωπῶν τῆν ἢ περὶ τὸν Σωτῆρα παροινία τῶν Ἰουδαίων· τὰ ἀλγεῖνά ἐκεῖνα, καὶ δίκης ἔξω καὶ νόμων, οἷα κατὰ τοῦ Πλάστου τὸ ἀπεχθὲς ἐξεδάκχευσε πλάσμα. ἔκεινο τῶν σφόδρα ἀνιαρῶν, ἢ γύμνωσις, ἢ στρέβλωσις, αἱ μάστιγες, οἱ ἐμπαίγμοι, καὶ τίλος, ὃ γῆ καὶ ἤλιε! ὁ ἀπεικτισιότατος θάνατος. Ποῦ δὲ ἡ ὕβρις; Ἔνθα μὴδὲν μὴτ' ἐγκαλεῖν εἶχον· καὶ τῶν εὐεργεσιῶν ἢ πληθὺς, καὶ ἢ τῶν σημεῖων καινοτομία, κἄν τὴν πονηροτάτην ἐπηνωρθώσαντο γνώμη. Γὰρ δὲ μετ' ἐκεῖνα καὶ περὶ ἡμᾶς πάντα χαρᾶ, ἡδονή, τέρψις, ἑορτή, λευκὴ τις ἡμέρα.

Π οὐχ ὁράτε νῦν φαίδροὺς τοὺς ἱεροῦ παραγενομένους ἀγγέλους, καὶ πολλαχόθεν τὸ χάρειν ἐπιδεικνυμένους, δι' ὧν τε ἡ γλυκύτης καὶ τὸ προσήγνεστέοις ἐπικάθηται καὶ πρᾶον, καὶ δι' ὧν ἡμῖν τῆν προσλαλοῦσι, καὶ ἱερὸν τι χρῆμα τὴν ἐκδημίαν μενύουσιν; Οὐχ ὁράτε στρατιᾶν τῶν δικαίων, λαμπρὰ περιβεβλημένην, καὶ οἷον σκιρτῶσαν, ἀγλαομένην, C θυμῆρη προσφερομένην, καὶ τὴν ἐμὴν ἐκδεχομένην ἀνάλασιν; Οὐκ ἄρα τάναντία καὶ φρονεῖν καὶ ποιεῖν τῶν ἐφεστώτων καὶ ἀγγέλων καὶ ἁγίων προστήκει, οὐ τραγυθίας καιρὸν τίθεσθαι καὶ ὀδυρμῶν, ὅτε συγχάρει τῷ Πλάστῃ τὰ ὑπερκόσμια· οὐχ, ὅτι πανηγυρίζειν ἔδει χαρμύσωνα, πνευματικὴν ψῆλὴν ἀναβάλλεσθαι χρῆ. Οὐ τὰ κρότου παντὸς καὶ σκιρτημάτων λαμπρότερα ἐκχύσει ὀρχήνων ἀμαυροῦν ἄξιον· οὐκ ἀββήτω τρόπῳ, καὶ οἷψ θεῷ προστήκει, τοῦ Κτίστου καὶ νῦν ἡμῖν ἐπιστάντος μεθ' ὅπεραπειροῦ στρατιᾶς νοουμένης, ὡς ἂν μοι καὶ αὐθις, οἷα δυνατὸς, χαρᾶς μεγαλεῖα ποιήσῃ, ταπεινὸν τι καὶ ταῦτα τῶν ἐπωδύμων νοσῖν ἢ φεγγεσθαι δεῖ· ἀγάλλεσθαι δὲ μᾶλλον, καὶ μουσικῶς τερετίζειν εὐφρόσυνα δίκαιον· ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν αἱ γενεαὶ πᾶσαι μακαριοῦσι με, καὶ νόων μὲν πληθὺς σὺν ψῆμασιν ὑψηλοῖς ὑπὲρ ἡμῶν σκιρτήσει, ἀνθρωπίνῃ ἢ γλωττα μεγάλα ὁμοίως ἠχίσει ἐγκώμια χαίρουσι. B Ἐῖ δ' ὁμῖν, ὡ συνδικασταὶ τοῦ Πλάστου, υἱὸν ἀνιαρὸν ἢ ἀναχώρησις δοκεῖ, ἀλλ' ἐπὶ μικρὸν τοῦτο, ὡς ἐτι τῷ τῆς σαρκὸς εἶκονσι νόμῳ μετὰ βραχὺ δὲ, μῆπω καὶ τῆς γῆς ἐκστάντες, πείρα τὸ τῆς χαρᾶς εἴσεσθε μέγροσ· καὶ τὴν ἐντεῦθεν εὐφροσύνην καὶ καλλονήν, καὶ τὸ μέγα τῆς ἀληθοῦς ἡδονῆς πέλαιος, ἐξομνεῖν οὐχ οἷοί τε ἔσεσθε. Ἄλλ' ὦρα, φίλοι, τῆ

τοῦ Δημιουργοῦ λειτουργῆσαι ψήφω· καὶ τὸ μὲν ἄβ' hac terrā nondum egressi, amplitudinem gaudii
 ἐμὸν ἑμεῖς σῶμα καὶ κηδεύσατε, καὶ συγκκλύψατε experiri incipietis, lætitiāque ac præstantiam
 τῶν· ὁ δὲ Πλάστης καὶ Υἱὸς ἐμὸς θεοπροπῶς πα- atque immensum non vanæ voluptatis pelagus
 ραλῆψεται τὸ πνεῦμα. quod exinde consequetur, nec celebrare quidem pro

merito sat valebitis. Sed jam hora est, o dilecti, Creatoris parere voluntati; et vos quidem corpus
 memm et curabitis, ac sepulcro recondetis; spiritum vero Creator ac Filius meus divinitus excipiet.

KA'. Ἐπὶ τούτοις εὐλογίας αὐτοῖς ἡ πάναγνος
 μεταδίδωσι καὶ τὰς ψυχὰς εἰς τὸ χάριεν μετατίθησι· impertit, mæroremque eorum in lætitiā transmutat, et omnibus pacem precatur ac salutem. Tum
 πᾶσι τε εἰρήνην ἐπέσχεται καὶ τὰ σωτήρια· καὶ vero a sacratissimo illo corpore solvitur anima
 μετὰ τοῦτο λύεται μὲν ἡ παναγία ψυχὴ τοῦ πανα- sanctissima, atque unigeniti et omnipotentis ejus
 γεστάτου σώματος ἐκείνου, ταῖς δὲ τοῦ μονογενοῦς Filii manibus excipitur.

αὐτῆς καὶ παντοκράτορος ἐντίθεται χερσίν.
 Ἦν οὖν ἰδεῖν εὐθὺς τὰ τῶν θεοκηρύκων ὧτα ἐκεί-
 νων ὕμνων ἀβρόχτων ἀοράτως πληρούμενα. Καὶ γὰρ
 ἦν ὁ μέσον οὐρανοῦ καὶ γῆς χώρος ἀγιοπρεποῦς
 ἅπας συλλόγου γέμων, οἱ καὶ τῷ Δεσπότη φέροντι
 τὴν θείαν ἐκείνην ψυχὴν συνήεσαν, ἱερὰ ἄσματα, B
 λόγου κρείττω, καὶ μέλος ἐλέγχοντα πᾶν, τῇ Παν-
 αμώμω καὶ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου προσᾶδοντες.

Ἐντεῦθεν αἱ γνώριμοι τῶν ἁσμάτων ἐκείνων ἀκοαὶ
 ἠδονὴν ἐδέχοντο, ἀγιασμοῦ πλήρεις ἐγίνοντο, καὶ
 οὐκέτ' ἄγειν εἶχον σχολήν· διανίσθαι δὲ τὰς ἐαυ-
 τῶν ψυχὰς οἱ ἀπόστολοι παρεσκεύαζον, τοῖς τε
 ἀύλοις κάτωθεν συνᾶδειν, κατάλληλά τε τοῖς νοουμέ-
 νοις, ὡς δυνατὸν, καὶ προσπλέκειν καὶ συμφοθῆ-
 γασθαι, μελέτην ἐτίθεντο.

gere, et prout vires dabant, laudes iis, quæ aure percipiebant, consentaneas texere et simul hymnis
 plaudere studebant.

Διὰ ταῦτα καὶ ὁ θαυμάσιος Ἱερόθεος, κατὰ τὸν
 θεῖον εἰπεῖν Διονύσιον, ὃς ἄπερ ἐώρακεν ἀπαρά-
 γραπτα μαρτυρεῖ, ἔκδημος γέγονεν ὄλος, ἐξιστά-
 μενος ἑαυτοῦ, τὴν πρὸς τὰ ὑμνούμενα κοινω-
 νίαν πάσχων, καὶ πρὸς πάντων ὧν ἠκούετο C
 καὶ ἐωρᾶτο, καὶ ἐγινώσκετο καὶ οὐκ ἐγινώσκετο,
 θεόληπτος εἶναι καὶ θεῖος κρινόμενος ὑμνολό-
 γος (j). Ὁ δὲ καὶ πᾶσι δοῦναι οὐκ ἀπεικὸς τοῖς τῷ
 ζωαρχικῷ καὶ θεοδόχῳ συνδραμοῦσιν ἐκείνῳ σώματι
 καὶ τῶν οὐρανίων αἰσθομένοις ὑμνωδιῶν.

KB'. Τίνα γὰρ μὴ χαίρειν καὶ κροτεῖν καὶ προσ-
 υμεῖν ἂν ἐκίνει, καὶ τοῖς ὑψηλοῖς ποθεῖν συντάτ-
 τεσθαι μελωδοῖς, εἶγε ἐντὴν ἀφίπτασθαι τῆς γῆς,
 ὧν ἂ διειδῆς ἀκοὴ τὰς ἐμμελεῖς ἐκείνας καὶ ὑπερ-
 φρεῖς ὑπεδέχτο ἱερουργίας, ἃς Χερουβίμ τε καὶ Σε-
 ραφίμ, καὶ ἡ ἀγγελικὴ πᾶσα διακόσμησις, ἔτι δὲ καὶ
 ἡ τῶν πρωτοτόκων ἐκκλησία κατὰ τὸν μακάριον
 Παῦλον, εἶη δ' ἂν τοῦτο πατριαρχῶν ψυχαὶ καὶ
 προφητῶν ὁμοῦ καὶ δικαίων τῶν ἀπογεγραμμένων
 ἐν οὐρανοῖς, τῇ πανάγνῳ καὶ θεοειδεστάτῃ ψυχῇ D
 καλλιεπῶς τε καὶ ἠδουφθόγγως ἐπῆδον, καὶ ἔμελ-
 πον, καὶ σεμνῶς, τελετουργικῶς, ἀβρόχτως ἐξέφαι-
 νον; Ὅτε καὶ τοῦ Δημιουργοῦ προερχομένου, σὺν
 ἠδονῇ τε κλειστή καὶ ἀγαλλιάσει τὴν παναμώμητον
 τῆς αὐτοῦ Μητρὸς φέροντος ψυχὴν, ἧς οὐθ' ἠδύτερον

¹⁷ De div. nomin. cap. 3. ¹⁸ Hebr. xii, 23.

Ant. Ballerini notæ.

(j) In editis Dionys. ὑμνολόγος κρινόμενος.

(18) Vide quam sæpius auctor inculcat maximam
 illam Virginis cum Deo similitudinem, quam modo

quidem cum summa conjungit puritate, alias vero
 expressius dixerat, in immunitate quoque a quavis
 spirituali corruptione ac labe esse reponendam.

et gaudio immaculatissimam (19) Matris suæ gestante animam, qua dulcius nihil ex omnibus, nihil ipsi pretiosius aut fuerat aut futurum erat, cuncta illa veneranda turma, alii quidem præcedentes, alii subsequentes, mirum servantes ordinem, simul omnes numerosas ac consonas voces ad melodias supra mentis captum blandisonas inflectebant, ac tuum suo ipsorum stupore, tum jucundis canticis laudatissimæ illius magnalia prædicabant? Quando utique audire erat, et quomodo supernis virtutibus indicabatur, ut portas omnes attollerent reginæ, quemadmodum prius et Christo ascendente factum fuerat, et rursus quomodo janitores cælestes nobilissimis et canoris hymnis lætissimi eam, quæ cælis erat sublimior, excipiebant, ac super cælos deducebant, ingentique miraculorum illorum stupore rapiebantur? Quando præterea soli gemebant dæmones undequaque expulsi, ac sanctitate, qua totus aer perfusus fuerat, quodam veluti igne fugati, amicas sibi tenebras, ac subterraneas ædes tanquam domos valde illustres requirebant? Nil mirum profecto ad hæc omnia videri debet, quod, quemadmodum diximus, quisque illorum, qui hæc audierunt, utique extra se raptus tunc mente fuerit, et prout ad Deum ejusque Matrem elevabatur, cælestes illas tubas, divinasque hymnodias fuerit æmulatus, ac superno omnes, ut dictum est, numine afflati, cantica sublimissima et cogitationi prompserint.

XXIII. Porro cum hæc ita agerentur, apostolorum primores beatæ illius tollunt cadaver, si tamen hoc homine fas est appellare vas illud subsistentis vitæ capax, habitaculum dexteræ Excelsi, cimelium splendidissimum, nitidissimam urnam, cælis præstantiorem, et gratia plenam, arcam purissimam et tutissimam ab insidiis, quæ illum in se exceperit, qui solus est immaculatus; tollunt ergo cadaver in lectulo jacens, vocis quidem expers, non secus ac quotquot ortum ex pulvere duxerunt, sua tamen ipsius magnalia clarius qualibet tuba manifestans, et gratiis præ sole micantibus relucens; dumque ad sepulcrum, quod in Gethsemane erat, euntes asportabant, suaves ingeminabant sacros hymnos, non tamen, ut moris est in aliorum funeribus, preces scilicet ad Deum, ut defuncto propitius sit, eique remissionem peccatorum, et locum quietis concedat, unde, secundum beatum Isaiam, *fugit dolor, et tristitia, et gemitus*¹⁹: quorsum enim purissimæ illi et incontaminatæ animæ (20) his opus erat? sed sublimiora sane canebant et excellentiora, et qualia sanctissimus tunc Spiritus,

¹⁹ Isa. xxxv, 10, sec. LXX.

Ant. Ballerini notæ.

(19) Cum in cælos nihil inquinatum ingredi queat, jam si putes ideo *immaculatissimam* hoc loco dici sanctæ Virginis animam, quia tunc ab omni nævo munda erat, nihil sane habebis, quod in singularem Mariæ laudem cedat; quippe hoc decus commune iis omnibus est, qui cælos ingrediuntur. Ad

Α οὐτ' αὐτῶ τιμιώτερον οὔτε ἦν, οὔτε ἔσται τῶν ἀπάντων οὐδὲν, τὸ ἱερὸν ἅπαν ἐκείνο σὺνταγμα, ἔλλοι τῶν προοδεούντων, τῶν παρεπομένων ἕτεροι, εὐκοσμον σὺζοντες τάξιν, πάντες δὲ εὐρύθμως καὶ δημοφώνως μελιβρύτον ὑπὲρ νοῦν ἐξεβδῶν μελωδίαν, καὶ σὺν θαύματι καὶ ἄσμασιν ἐκίρτυτον τερπνοῦς τῆς πανυμνήτου τὰ μεγαλεῖα; Ὅτε πάντως ἐν ἐξηκούετο, καὶ ὅπως ταῖς ἄνω δυνάμεισι πύλας αἶρειν ἀπάσας τῇ βρασιλίδι παρεκελεύοντο, οἶόν τι πρὶν καὶ Χριστοῦ γέγονεν ἀνιόντος· καὶ αὐτὸς ὕμνος ὑπερφύξ τε καὶ ἔμμουσος τῶν ὑψηλῶν θυρωρῶν, ἀσμένως ὑποδεχομένων τὴν τῶν οὐρανῶν ὑπερτέραν, καὶ ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς παραπεμπόντων, καὶ μεγαλοκρηπῶς ἐκεῖνα τὰ παράδοξα θαυμαζόντων; Ὅτε καὶ δαίμονες ἔσθενον μόνοι, πάντοθεν ἐλαυνόμενοι, καὶ ὡς ἀπὸ πυρὸς ὠθούμενοι τοῦ ἁγισμοῦ, οὐπὲρ ἄλλο ἅπας ἐμπέπλιστο, τὸ φίλον αὐτοῖς σκότος, καὶ τὰς ὑποχθονίους οἰκήσεις, ὡς οἰκίας ἐν ἐξήτουν μάλα περιφανεῖς; Διὰ δὲ ταῦτα πάντα οὐδὲν ἀπεικός, ὥσπερ ἐρημεν, ὡς ἄρα τῶν ἀκραστῶν ἐκείνων ἕκαστος, ἐξισταμένος ἑαυτοῦ τότε κατέστη, καὶ ὡς εἶχεν ἀναβάστωσ πρὸς τὸ θεὸν καὶ τὴν αὐτοῦ Μητέρα, πρὸς τὰς οὐρανίους διημιλλᾶτο σάλπιγγάς τε καὶ θείας ψδᾶς· θεόληπτοι δὲ πάντες, ἦπερ εἶρηται, καινουργηθέντες, ὑπερφυᾶ καὶ τὸν καθ' ἡμᾶς ὑπερβαίνοντα λόγον τοῖς ἡσμάτοις ἐν συνέψαλλον ἄσματα.

nostræ impervia simul cum incorporeis spiritibus

ΚΓ'. Ἄλλ' οὕτω τοῦτων ἐχόντων, αἴρουν οἱ προὔχοντες τῶν ἀποστόλων τὸν τῆς μακαρίας νεκρὸν, εἰ τοῦτο χρὴ καλεῖν τὸ ζωοδόχον ἐκεῖνο σκήνος, τὸ τῆς δεξιᾶς οἶκημα τοῦ Ἰψίστου, τὸ μέγα φωταυγὲς κειμήλιον, τὸ φαιδρότατον καὶ ὑπερουράνιον καὶ κεχαριτωμένον ἄγγελος, τὸ καθαρώτατον καὶ ἀσφαλέστατον κιβώτιον, ὃ τὸν μόνον ὑπεδέξατο ἀνηλθῶτον· αἴρουν οὖν ἐπὶ σκίμπος καίμενον, ἄφρων μὲν, καθάπερ οἱ ἐκ χοῦς, σάλπιγγος δὲ ἀπάσης τρανότερον τὰ ἑαυτοῦ μεγαλεῖα προφαίνοντα, καὶ ὑπὲρ ἥλιον χάριτας ἀστραπτούσας ἐκλάμποντα καὶ τὴν πρὸς τὸν τάφον, ἐν Γεθσημανῇ δὲ οὗτος, ἐβᾶδιζον φέροντες, καὶ μελουργικούς ἱερὸς συνέπλεκον ὕμνους, οὐ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐπὶ ταῖς τῶν λοιπῶν ἐκφοραῖς, λέγω δὲ πρὸς θεὸν πρεσβεῖαν, ἦν ἴλεως ἦ τῷ μεταστάντι καὶ τῶν ἐγκλημάτων ἄφρων καὶ τόπον ἀπονέμη βῆστώνης, ὅθεν ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός, κατὰ τὸν μακάριον Ἰσαίαν· ποῦ γὰρ τῇ πανάγῳ καὶ ἀβρύπῳ τῶ τοιοῦτων ἔδει ψυχῇ; ἀλλὰ δὲ ὡς ὑπερφύστερα τε καὶ ὑψηλότερα, καὶ οἷα τότε πανάγιον Πνεῦμα πληκτροῦ δίκην, καθάπερ ἄλλας κιθάρας τὰς ἐκείνων

stadium igitur mortalis vitæ id referendum est; et tunc solum singularis erit laus Virginis, si nulla immaculatissimam ejus animam unquam labes infecerit.

(20) Inspice studium puritatem singularem beatæ illius animæ celebrandi.

ψυχῆς, μουσουργεῖν θεοπρεπῶς ὑπεκρίνει, καὶ ἡ **A** καίμην καὶ ἐκ ὧν φερομένη, προσεχορήγει τε καὶ κατήγαγε.

ΚΔ'. Τὰ δὲ ἦν, ὡς ἐν εἰκόνι σκιαγραφῆσαι μικρῶ, ὅσα περὶ τῆς πανυμνήτου καὶ οἱ πάλαι προέγραφον τύποι, σκηνῆ, καὶ κιβωτοῦ, καὶ τρόπαια Μωϋσέως καὶ τέρατα καὶ τὰλλα, δι' ὧν Ἑβραίοις καὶ ἦν τὸ σεμνόν καὶ ἐδίδκει, καὶ ὅσα προφητῶν ἐμπνεύσεις θεουργικώτατα διανοδώνισαν· εἶτα καὶ τὰ λαμπρὰ κατ' αὐτὴν ἐκείνα, ὅπως ἐξ ἀνθρώπων ὑψηλῶς προήλθεν, ἄβρατος ὃν ᾤκει τόπος, ὅπως οὐρανόθεν ἐτρέφετο, οἷος ἀσπασμῶς ὃν ἐδέξατο, ὃ ὑπερφυῆς καὶ ἄφρατος τόκος ἐκείνος, τὸ ἡμέτερον ὃ παραδόξως περ' αὐτῆς ὁ Πλάστης περιεβάλλετο ἔνδυμα, **B** ἡ καινὴ γ' ἐξ αὐτῆς ἐκβλύσασα τῷ Δημιουργῷ τράπεζα. Ἐμοὶ δοκεῖν, περὶ αὐτῆς μόνης καὶ ὁ θεῖος προέφησε Δαβὶδ, εἰ καὶ πᾶσιν ἐπέδεται νῦν, τὸ, Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδοῖς, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου· μακάριοι οἱ ἐξερουάντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, ἐν ὅλῃ παραδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν. Τίνι γὰρ ἂν οικειότερον ἢ τῇ πανάγῳ γένοιτο ταῦτα; Ἦν ἂν ἄρα καὶ τοῦτο οὐ φαῦλον εἰς αἴνου προσθήκην τοῖς θεοκήρυξι. Ἐτι δὲ, κατὰ τὸν ἱερὸν Διονύσιον, τὴν ἀπειροδύναμον ἀγαθότητα τῆς θεαρχικῆς ἐξύμνου ἀσθενείας· δηλοῖ δὲ τοῦτο, ἅπερ ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς δι' ἐμὲ τὰ πάνδεινα ἐκείνῃ καὶ ὑβριστικώτατα ἐφιλοσόφησε πάθῃ. Τοιαῦτα τοῖνον, καὶ ὡς ἡμῖν ἐξυμνεῖν οὐκ ἔνι, τὸ γὰρ εἰπεῖν ἱκανῶς τῆς ἐκείνων δεῖται φωνῆς, ἱεροπρεπῶς ἄγαν οἱ λαμπροὶ νεκροπομποὶ δοξολογοῦντες **C** διήσαν τὴν ὁδόν.

propter me ardenti studio exquisivit. Hæc itaque, et ea ratione, qua hymnos dicere nobis non datur, quippe quæ ut apte promantur illorum sibi vocem postulant, insignes illi demortui corporis deductores laudes decentissimo ritu celebrantes viam peragebant.

ΚΕ'. Ἄλλ' οὐκ ἦν ἀνεκτὰ ταῦτα τῷ φθόνῳ· οὐδ' ἡ πονηρὰ γνώμη φέρειν εἶχε τὴν χύσιν τοῦ ἀγαθοῦ· οὐδ' ὁ τῆς κακίας ἐφευρετῆς ἡσυχίαν ἄγειν ἡγάπα, ὡς ἄλλον ἀέρα, τὸν ἀγιασμόν ὁρῶν ἐφαπλούμενον· καὶ διὰ τοῦτο τὸ πρόθυμον τῇ κακίᾳ διακονεῖν, τὸ δεξιὸν ὄργανον φαύλων συμπερασμάτων, τὸ εὐφυχωρότατον ἐργαστήριον καὶ ζάλης καὶ μάχης, καὶ θορύβων καὶ φόνων τὸ τελευταῖον, τὸν βᾶσανον **D** ὀφθαλμόν, τὴν καθέδραν τοῦ διαβόλου, τὸ πονηρότατον δημιουργημα, λέγω τοῦ Ἰουδαίου, ἐκμκίνει πάλιν, καθάπερ κατὰ Χριστοῦ πρότερον, οὕτω καὶ νῦν κατὰ τοῦ νεκροῦ τῆς ἐκείνου Μητρὸς.

²⁰ Psal. cxviii, 1-3.

Ant. Ballerini notæ.

(21) Quod ergo ad Virginem Deiparam præsignandam spectarent quotquot penes Judæos sacra et veneranda habebantur, itemque quod in veteris testamenti prodigiis, ac prophetarum oraculis eadem præcelsa Virgo adumbraretur, id ex apostolica, uti patet, doctrina et exemplo deducitur.

(22) Videsis inter præclara Virginis portenta primam quoque ejusdem originem censeri: pri-

instar pleetri eorum animas quasi totidem citharas pulsans, ad modulandum divinitus permovebat, atque ipsa Virgo, quæ jacebat, eorumque humeris gestabatur, mentibus eorum lumen adspargens, suggerebat.

XXIV. Porro, ut eorum breve schema exhibeamus, ejusmodi fuerunt quotquot de laudatissima Virgine et veteres præfigurabant typi, videlicet tabernaculum, et arca, et tropæa Moysis, et portenta, et reliqua, quorum gratia Hebræorum Synagoga et erat et putabatur veneranda, et quæcunque divinissima afflati prophetæ prædicaverunt (21) : deinde et præclara illa, quæ impleta in ipsa fuerant, ratio nempe præcelsa (22), qua ex hominibus orta fuerat, inaccessus (templi) locus, quem inhabitaverat, cœlestis, quo nutrita fuerat, cibus, salutatio, qua fuerat honorata, supernaturalis ille atque ineffabilis partus, humanum, quo ex ipsa Creator miro modo circumamictus est, indumentum, novum, quod ab ipsa effluerat, Creatori alimentum. Et, ut mihi quidem videtur, de ipsa sola divinus David vaticinatus illud fuerat, quod tamen de omnibus nunc cani solet : *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini ; beati qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum* ²⁰. De quo enim congruentius, quam de purissima illa, dici hæc poterant ? Et hinc igitur haud leve profecto laudandi argumentum divinis præconibus addebatur. Insuper, ut eximius inquit Dionysius (23), *immensa potentia præditam divinæ infirmitatis collaudabant bonitatem ; quam quidem palam ostendunt passiones illæ plenæ doloris et contumeliæ, quas Jesus meus* **C** *neque effusionem boni tolerare poterat pravus animus ; neque malitiæ omnis architecto deses arridebat otium, cum sanctificatricem virtutem tanquam alterum aerem diffundi cerneret ; et propterea id, quod apte pravitati inserviret, idoneum improborum facinorum instrumentum, amplissimam et turbinis et pugnæ et tumultuum ac denique cædium officinam, liventem oculum, diaboli cathedram, malignissimam creaturam, Judæos dico, quemadmodum antea adversus Christum, sic et nunc adversus Matris ejus cadaver, ad immanem iterum furorem percit.*

mam, inquam, originem ; neque enim de ipsius Nativitate singulare quidpiam veteres tradiderunt.

(23) *De Div. Nomin. cap. 3. Hunc Dionysii locum sic explanat S. Maximus Martyr (in Schol. ad eumd. loc.) : Divinam imbecillitatem (ἀσθενείαν) hic vocat voluntariam condensationem Filii Dei ad corpus absque peccato.*

Fustibus itaque et lapidibus, et si quid aliud ad manus veniebat, velut armis ad vindictam aptis, imo, ut nonnulli narrant, etiam gladiis instructi, adversus illos sacri funeris ministros, pretiosissimumque, quod efferebatur, tabernaculum, irrationabilius quam fera quælibet, simul omnes irruunt. Neque tamen aut e cælo ignita procella scelestos absumpsit, aut iniquos fulmina combusserunt, aut velut olim Dathan illi et Abiron eadem stirpe prognatis factum novimus, dehiscens tellus audacissimam progeniem deglutivit; sed alia quædam audaces invadit ultio, quæ etsi illis acerba morte vitam non abstulit, satis tamen admonuit tum eos, qui eruditi sic sunt, tum alios, quibus tacti vindicta factum enarrabant, ne sceleratam manum in eos (discipulos) moverent. Hæc autem ultio fuit atrox luminis orbitalio et artificiosa cæcitas, quemadmodum cæcitate animi prorsus ac potissimum laborabant. Ista porro calamitas a nefandissimo quidem ausu eos continet; nec tamen illos vere deceptos ac impios ab errore et acerbo odio abstrahit; sed miseri, aliis eos deducuntibus, justam illam immitis facinoris pœnam, promeritum vere thesaurum, domum reportarunt.

XXVI. Verum unus quidam e profanis sacerdotibus synedrii illius Christo infensi, qui calamitate illa tactus non fuerat, alio quam antiquus ille Oza consilio, stulto prorsus impetu, tanquam qui duce rationis lumine destituitur, manus immittit, ut tenaciter apprehendens retineat inque terram cum ignominia evertat arcam illam prorsus venerandam, ac pretiosissimum, qui in ea ferebatur, thesaurum, illud inquam corpus, unde tot portenta, dejiciat ac diris contumeliis afficiat. At Virginis jacentis invicta virtus hic quoque mirum edit portentum. Quemadmodum enim ex vibrantibus arcuum nervis se propriunt sagittæ, et quo latæ fuerint, hærent infixæ; haud secus impuræ illæ manus simul atque sacrum lectulum attigerunt, non amplius immittentis jam erant, sed, o prodigium! lectulo defixæ, et contuentibus novæ impii ausus pœnæ indicium permanserunt. Aggressor porro scelestis illis multatus armis, ex ipsis cubitis cernebatur mancus, doloris sensus ærumnosus, jactura infelix. Novum enim videre erat spectaculum, manus scilicet admirandum in modum e lectulo pendentes, calidoque cruore manantes; eum vero, qui prius steterat audax, humi jacentem saucium, sanguine inquinatum, projectum velut cadaver quodpiam lacrymis plorandum, hominem truncatum manibus, et has quidem coram oculis aspicientem, de primo autem earum nexu prorsus desperantem, et simul suas non audentem manus requirere, simulque ipsas

Καὶ δὴ ῥοπάλοις καὶ λίθοις καὶ τοῖς προστυχούσιν ἄλλοις, οἷά περ ἀμυντηρίοις χρῆσάμενοι, ἔτι καὶ ξίφεσιν, ὡς φασιν ἔνιοι, ὁμόσε χωροῦσι θηρίου παντός, ἀλογώτερον κατὰ τῶν ἱερῶν ἐξ ἀγωγῆς διακόνων ἐκείνων καὶ τοῦ διαβασταζομένου τιμιωτάτου σκήνους. Σκηπτοὶ δὲ ἄνωθεν μὲν οὐ κατέφλεξαν τοὺς ἀλιτηρέους, οὐδὲ κερανοὶ τοὺς παρανόμους ἐνέπρησαν, γὰρ δὲ οὐ διηνοιχθῆ καὶ κατέπιε τὸ πάντολμω γένος, ὡς πάλαι τοὺς ἐκ πηγῆς τῆς αὐτῆς Δαθὴν ἐκείνων ἀκούομεν καὶ Ἀδερῶν· ἀλλὰ τις ἐνήπιαι δίκη τοῖς τολμηταῖς ἕτερα, ἣ καὶ τοῦ ζῆν εἰ καὶ μὴ πικρῶς ἐκείνους ἀφήρπασεν, ἀλλὰ γε μὴ ἄδικον χεῖρα κινεῖν κατὰ τῶν τοιούτων ἐπαίδευσεν, αὐτούς τε τοὺς μαθόντας, καὶ οἷς τὸ συμβῆν οἱ πληγέντες ἐξέφραζον. Ἡ δίκη δὲ ἦν ἀορασία δεινὴ, καὶ τεχνικὴ τύφλωσις, ὅπερ ὄντως ἐτύγχανον ὄντες ἐκείνοι κατὰ ψυχῆν, ἔπερ ἄλλο τι. Καὶ ἡ πληγὴ τῆς μὲν ἀνοσιωτάτης ἀπάγει τόλμης, τοῦ δὲ πλανᾶσθαι καὶ προσκόπτειν τοὺς πεπλανημένους ὄντως ἐκείνους καὶ μιαρῶς οὐ πόρρω προτιθησὶν· ἀλλ' ἄθλιοι, ἄλλων αὐτοῖς ἡγουμένων, τῆς ἀσυμπαθοῦς ἐκστρατείας τὴν δικαίαν ἐκείνην μάστιγα οὐκ ἄφροντες ἐθησύριζον.

Κζ'. Εἷς δὲ τις τῶν βεβήλων ἱερέων τοῦ γριστομάχου συνεδρίου ἐκείνου, μὴ τῷ ἴσῳ πάθει πληγείς, ἀφίσει τὰς χεῖρας, ἄλλως ὡς Ὁξάν κ' ἐκείνος, δὴλ μωρᾷ τῇ βύμῃ, καθάπερ μὴ νοῦν ὀδηγὸν ἔχω, ὥστε ἀπρίξ λαβόμενος περιγράψαι, καὶ εἰς γῆν ἀτίμως καταγαγεῖν τὴν πάντιμον κιβωτὸν ἐκείνην, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ τιμιωτάτον θησαυρὸν, τὸν θαυματουργὸν ἐκείνον λέγω νεκρὸν, ἐκχέται καὶ τὰ δεινότατα ἐξυβρίσει. Ἀλλ' ἡ ἀμαχος τῆς καιμένης ἰσχύος θαυματουργεῖ κἀνταῦθα παραδόξον. Καθάπερ γὰρ τοῦ κινήσαντος ὄργανου τὰ βέλη δίστανται, οἷς ἂν ἐπέλθοι πηγνύμενα· οὕτως αἱ βεβήλοι χεῖρες ἐκείναι ὁμοῦ τε ἐφθασαν κατὰ τοῦ ἱεροῦ σκίμποδος, καὶ τοῦ βάλλοντος οὐκέτ' ἔσαν, ἀλλ' ἔμειναν, ὡ τοῦ θαύματος! ἐμπαγεῖσαι τῷ σκίμποδι· καὶ τοῖς ὀρώσει τὴν τῆς πονηρᾶς τόλμης καινὴν σθηλιτεύουσαι δίκην. Ὁ δὲ πολέμιος ἄχειρ ἐδεικνυτο, ἐξ αὐτῶν ἀγκύωνων τὰ ἀδίκαια βέλη ζημιωθεὶς ἐκείνα, ἐλεεινὸς τοῦ πάθους, ἄθλιος τῆς συμφορᾶς. Ἦν γὰρ ἰδεῖν θέαμα καινὸν, τὰς μὲν χεῖρας παραδόξως τοῦ σκίμποδος ἀπρωρημένας, καὶ θερμὸν ἐκπερούσαι αἷμα· τὸν δὲ πρὶν τολμητὴν ἐκείνον κατὰ γῆς τραυματίαν, αἷματι πεφυρμένον, ἐβρίμενον ἢ ὡσπερ τι πτώμα δακρύων ἄξιον, ἀνθρώπον δίχα χειρῶν αὐτὰς μὲν ὄρωντα πρὸ ὀφθαλμῶν, τὴν δὲ πρὶν σφουρίαν καθάπαξ ἀπειρηκότα, καὶ μήτε θαβρόυντα ζητῆσαι τὰς χεῖρας, καὶ αὐτῇ τῶν μελῶν συγγενεῖς πρὸς τὴν αἵτησιν τυραννόμενον.

Ἀλλ' ἐπιγίνωσκει δι' ὧν πέπονθε τῆς καιμένης

Ant Bellerini notæ

(k) Cod. o Zzv : Ὁξάν autem pro Ὁξά habet et edit. Ald.

(l) Ita codex tum hic, tum alibi.

τὴν δύναμιν. Ἡρόσεισι τοίνυν ἰακῆτος ἑλεσινός· προσ-
 πίπτει τὰς τῶν ἀποστόλων ποσίν· ἀντιβόλει, δεῖ-
 ται θερμῶς, πηγὰς δακρῶν ἀφήσει, κηρύττει τοῦ
 Χριστοῦ μου τὴν δύναμιν, δοξάζει τὰ μεγαλεῖα τῆς
 ἐκείνου Μητρὸς, ἕξαρνος γίνεται τῆς πάλαι κακο-
 δόξου θρησκείας· καὶ ἀντὶ τούτων ἀποκαταστῆναι
 αὐτῶ τὰς χεῖρας, τὸ μέγα αἰτεῖται τῶν ἀνθρώπων
 ὄργانون. Ἐπεὶ δὲ παροφθῆναι οὐκ ἦν τὴν ὁμολο-
 γίαν εἰσφέροντα, καὶ διὰ τοῦτο πληγέντα, ἵνα τὸν
 σταυρωθέντα κηρύξῃ, τυγχάνει τῆς δεήσεως εὐχῆ
 μὲν τῶν ἀποστόλων, δυνάμει δὲ τῆς ἐκφερομένης·
 καὶ οἷον τοῦ σκίμποδος αἱ χεῖρες ἐκπετασθεῖσαι,
 τῷ συγγενεῖ τὴν τάξιν ἔσωσαν σώματι, καὶ γέγονεν
 ἄριστος ψυχῆν καὶ σῶμα ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, καὶ
 οὕτω χαίρων διῆει καὶ μεγαλύνων τὴν Πάναγνον.
 Τῷ δὲ ἰαθῆναι τούτῳ φύλλον ἐγγειρίζουσιν οἱ ἀπό-
 στολοι τοῦ θαλλοῦ, ὃν τῇ Παρθένῳ παρέσχεν ὁ ἁγ-
 γελος, καὶ ἱατρὸν, χειροτονοῦσι· τῶν ἐκτυφλωθέντων
 Ἑβραίων ἐκείνων καὶ τῆς ὑγιῶς κήρυκα πίστεως.
 Ὁ δὲ σώζει καὶ ἄμφω· ἰᾶται μὲν τῷ φύλλῳ τοὺς
 πληγέντας, εἰ καὶ τυφλοὶ διέμειναν τὴν ψυχὴν· τὴν
 δὲ ἀληθῆ δόξαν σεσίγηκεν οὐδέποτε.

KZ. Ἐχαίρον οὖν οἱ νεκροπομοὶ τῇ καινοτο-
 μίᾳ τοῦ θαύματος, καὶ τοῖς ὕμνοις ἄλλους ἐπικρο-
 τοῦντες, φαειρότεροι τὴν ἐπὶ τὸν τάφον ἐχώρουν.
 Γεθσημανῆ τοιγαροῦν αὐτοὺς ὑποδέχεται, καὶ ὁ τάφος
 τὸν ἱερὸν ἐκείνον ἐζήτει φόρτον. Οἱ δὲ καταθέντες τὸ
 πανάγιον ἐκεῖνο κειμήλιον τὴν ὑστάτην ἐπάδουσι δο-
 ξολογίαν. Ἐἶτα τὸν ἄσηπτον θησαυρὸν, τὸ θαυμαστι-
 κὸν σκεῦος, τὸ οὐράνιον χρῆμα ὑπὸ γῆν κρύπτου-
 σιν, ὃ καὶ οὐρανῶν ὑπέριον.

Ἐπεὶ δὲ πάντα διήνυστο μεγαλπρεπῶς, καὶ ὡς
 ἀπῆται τὰ κατ' αὐτήν, καὶ τὰ τῆς ἐκφορᾶς καὶ τῆς
 ταφῆς εἰκότως ἀφωσίωτο τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ, ἐμέ-
 μνητο μὲν οἱ καλοὶ τῶν λαμπρῶν ἐκείνων διάκονοι
 καὶ λειτουργίας ἄλλης τῆς τοῦ κηρύγματος. Ἄλλ'
 οὔτε ὁ πόθος καὶ τὸ περὶ τὴν Πάναγνον ἀποστῆναι
 ἐπίτρεπε σίβας, καὶ ἱεραὶ τινες ἀνωθεν ὑμνοῦνται
 καὶ ὑπὲρ τῆς πολυμνητοῦ δόξα ἀσίγητος μετὰ τι-
 νος ὑπερφυῶς εὐωδίας αὐτόθι καὶ εἰς τρίτην κατ-
 εἶχον αὐτοὺς μεῖζον ἢ ταῖς σειρήσιν ὁ μῦθος δίδωσι
 τῶν παριόντων κατακρατεῖν. Θεία δὲ πάντως καὶ
 τοῦτ' ἦν οἰκονομία, ἵνα καὶ ἄλλου μυστηρίου γέ-
 νωνται ἐπόπται, καὶ πιστοὶ κήρυκες τοῦ φανέντος, ὃ

numine factum, ut alterius quoque mysterii spectatores fidelesque portenti illius præcones forent, quod enarratura nunc oratio est.

KH'. Βραδύνει τις τῶν ἀποστόλων, καὶ ἄμοιρος
 γίνεται τῆς περὶ τὴν ταφὴν ἐκείνην διακονίας. Ἐἶτα
 φθάσει τῆς τρίτης ἐπιστάτης ἡμέρας· μανθάνει
 τὴν διαέριον τῶν συναποστόλων συνέλευσιν· μετεῖται
 τὰ παράδοξα ἐκεῖνα καὶ πράγματα καὶ μελωδή-
 ματα, καὶ πάντα ἐκδιδάσκειται, οἷα κατὰ τὴν ἱερὰν
 ἐξέβη τελετήν. Ὡς δὲ οὐράνιά τινα καὶ ὑπερφυᾶ
 διακρόσειε τὰ πραχθέντα, ἐκπλήττεται μὲν, καὶ
 θαυμάζει, ἀλγεῖ δὲ, ὡς εἰκός, καὶ λύπηρόν οἶετα!

tulam. Miser ergo accedit supplex : semet ad pe-
 des apostolorum prosternit ; exorat, vehementer
 obtestatur, lacrymarum rivos effundit, prædicat
 Christi mei virtutem, magnalia Matris ejus effert ;
 pristinæ pravæ superstitioni nuntium remittit ;
 atque horum gratia ut sibi manus, magnum illud
 hominibus præsidium, reddantur. enixe rogat.
 Quandoquidem autem despiciendus non erat, qui
 confessionem offerebat, et qui ideo percussus fue-
 rat, ut crucifixum prædicaret, intercessione apo-
 stolorum, ac virtute illius, quæ efferebatur, voti fit
 compos ; ac manus a lectulo veluti avolantes, suum
 cognato corpori ordinem sartum tectum reddide-
 runt, animaque simul homo ille et corpore sanus
 effectus est, et sic gaudens ibat ac purissimam ma-
 gnificans. Postquam autem sanitati restitutus est,
 apostolifrondem ei traddunt germinis, quod angelus
 Virgini exhibuerat, et eum tum medicum consti-
 tuunt illorum Hebræorum, quibus adeptus visus
 fuerat, tum sanæ fidei præconem. Ipse porro
 utrumque re ipsa præstat : et frondis quidem ope
 medetur percussis, utcunque isti inanimæ cæcitate
 permanserint ; veram autem doctrinam nuquam
 silentio pressit.

XXVII. Qui ergo deducebant cadaver, novo hoc
 prodigio lætabantur, atque hymnis alios adjicien-
 tes hymnos, alacriores viam ad sepulcrum usque
 percurrebant. Hinc eos excipit Gethsemane, et
 tumulus sacrum illud pondus sibi poscebat. Hi
 autem purissimum illud cimelium reponentes,
 postremas ei laudes persolvunt. Deinde incorrup-
 tum thesaurum, vas admirandum, cæleste illud,
 quod cælis ipsis est sublimius, sub terra recon-
 dunt.

Postquam autem omnia summo cum honore, et
 pro illius dignitate, peracta sunt, et quæ pertine-
 bant ad funus ac sepulturam, prouti Dei Genitrici
 conveniebat, rite sunt expleta, præclari rerum
 harum illustrium ministri utique ad alterum eo-
 rum munus, prædicationis videlicet, animum con-
 verterunt. At neque amor, neque reverentia erga
 purissimam illam permittebant, ut inde avellerentur
 et cælestes quidam sacri concentus, ac non inter-
 missa laus illius omni honore dignissimæ simul cum
 miræ cujusdam suavitatis fragrantia, melius sane
 ac in Sirenibus vim detinendi prætereuntes com-
 miniscantur fabulæ, illos ibidem ad tertium usque
 diem retinere. Verum et id divino prorsus est

XXVIII. Procrastinat apostolorum quidam, at-
 que adeo exsors manet funerei illius ministerii.
 Illucescente dein tertia die adventit : audit de
 coapostolorum per æthera in eundem locum ad-
 ventu : discit de miris illis tum factis tum
 concentibus, atque omnia docetur, quæcun-
 que in sacra illa pompa evenerant. Ubi autem
 cælestia quædam ac præter naturæ leges mira pa-
 trata audivit, percellitur ipse et obstupescit ; tum

vero: ut res ferebat, dolet, acerbumque habet quod sibi evenerat, et intimo corde tristatur vehementer, quod solus tardius venerit, solus laud dignus effectus fuerit, qui et illam summe venerandam postrema ea hora videret, supremumque illi vale diceret, et aspectu tot mirabilium frueretur: solus ibi funebris cæremonia cum dilectis sociis participes non exstiterit. At vero, quandoquidem stupendis illis non affuerat, hoc saltem rogat, ut ad beatæ illius sepulcrum sibi liceat accedere, amoventibusque eis operculum, cadaver illud intueri, et amplecti, et adorare; hoc enim pacto et aliquod sibi in calamitate solatium præberi, plurimumque auferri mæroris, et tarditatis ignominiam quodammodo depelli posse arbitrabatur. Symmystæ itaque morem ei gerentes (quippe qui dilecto socio admodum dolenti condolabant), supplices et Deo et Matri ejus preces effuderunt. Cum vero operculum dein e sepulcro amovissent, o portentum! cadaver nequaquam invenerunt. Non enim mortuus erat fons vitæ; neque humus ac sepulcrum diu tegere vas illud prorsus novum poterat, quod incomprehensibilem in se comprehenderat; atque tenus consentanea essent. Ipsa porro mirandum in fuerat.

XXIX. Fertur porro et alia traditio (quam quidem incredula a fidelibus aure excipi cætera purissimæ magnalia neutiquam permittunt), hanc scilicet, postquam sepulcro tecta jam fuerat, et antequam is, qui serius accurrit, advenisset, visam fuisse apostolis ad cælos splendidissime ascendentem, interque angelicos honores mire procedentem atque aerem ineffabili implentem fragrantia. Et huic quidem famæ luculentam fidem illud etiam tum.

Aliud insuper enarratur, quod et facto ipso evidentissime confirmatur, totam prorsus corporis illius purissimi figuram sepulcro impressam esse, ac sculptili veluti opere designatum clarissime cerni, quantum qualemve locum tabernaculum illud divinum ibi depositum occupaverit, ut scilicet, quemadmodum mihi videtur, in hoc quoque purissima illa similitudinem cum Salvatore gereret; et sicut in Dominico illo sepulcro sola relicta sunt lintea, ita et in Genitricis Conditoris sepulcro sola pro linteis impressa servaretur imago: tum etiam ut ipsius assumptionis, quæ narratur et creditur, præclarum perenniter testimonium ipse tumulus intuentium oculis objiceret, non secus ac sacrarum quoque laudatissimæ illius lacrymarum impressa signa etiamnum præfert (o portentum!) lapis ille venerandus, qui mortuum Salvatorem sindone involutum excepit, quique nostris et oculis et tactui manifesta lacrymarum signa exhibet.

XXX. Et sane par omnino erat, ut (quod circa cæteros sanctos factum novimus) nihil eorum decideret, quæ ad testandam purissimæ celsitudinem opportuna forent. Præsertim vero cum nullatenus consentaneum esset, ut ad sanctificationis nostræ

τὸ συμβῶν, καὶ σφόδρα πληττεται τὴν καρδίαν, ὅτι μόνος καθυστέρησε, μόνος οὐκ ἔβριστο καὶ ἰδεῖν τὴν πάντιμον τελευταίον, καὶ ἀποδοῦναι τὰ ἐξιτηρία, καὶ τῆς θείας τῶν θαυμασίων τυχεῖν μόνος ἐνταῦθα τῆς περὶ τὴν ἐκφορὰν τοῖς φίλοις οὐκ ἐκοινωνήσῃ λειτουργίας. Ἄλλ', ἐπεὶ περ ἀπελείφθη τῶν παραδόξων ἐκείνων, τῷ τάφῳ προσελθεῖν αἰτεῖται τῆς μακρίας, καὶ τὸ κάλυμμα ἐκ μέσου θημένων, ἰδεῖν τὸν νεκρὸν, καὶ περιπτύξασθαι, καὶ προσκυνῆσαι, καὶ οὕτω τυχεῖν παραμυθίας ἐνόμιζεν ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, τῆς τε ἀνάγκης τὸ πλείστον περιαιρεῖσθαι, καὶ τὴν τῆς βραδυτήτος ὑποχωρεῖν ἀδοξίαν. Οἱ οὖν συμμῦσται πεισθέντες, συνήλγησαν γὰρ πάνυ περιαλαγόντι: τῷ φίλῳ, εὐχὰς ἱκετηρίους τῷ θεῷ τε ἀνέπεμψαν καὶ τῇ ἐκείνου μητρὶ. Καὶ μετὰ τοῦτο, γυμνὸν τοῦ καλύμματος τὸν τάφον πεποιημέτες, τὸν νεκρὸν, ὡ τοῦ θαύματος! εὗρισκον οὐδὲ καμῶ. Οὐδὲ γὰρ νεκρὸς ἦν ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, οὐδὲ γῆ καὶ τάφος καλύπτειν εἶχεν ἐπὶ μακρὸν τὸ τὸν ἀχώρητον χωρῆσαν καινότερον σκεῦος· διὰ τοῦτο ἀφίξει μὲν, ἅτε μὴ ἐκείνη τὰ κάτω κατέλληλα· ἀνεῖσι δὲ ὑπερφύως, ἐνθα ὁ συγγενῆς αὐτῇ παρεσκευάστο χῶρος. ἰδίρκο cam dimittit, utpote cui infima hæc nullatenus consentanea essent. Ipsa porro mirandum in fuerat.

KΘ'. Ἐχει δὲ καὶ λόγος, ἐν τοῖς πιστοῖς οὐ συγχωρεῖ διαπιστεῖν τὰ κατὰ τὴν πάναγον, ὡς ἄρα θεάεται τοῖς ἀποστόλοις μετὰ τὴν ἱερὰν ταφήν, πρὶν ἢ τὸν βραδύναντα ἐπιδημηκέναι, μάλα λαμπρῶς εἰς οὐρανοὺς ἀνιῶσα, καὶ μετὰ δόξης ἀγγελικῆς ὑπὲρ λόγον προερχομένη. καὶ ἀβρόχῃ τὸν ἄερα πληρώσασα εὐωδίας. Σαφῆ δὲ τούτῳ τὴν ἀπόδειξιν δίδωσι καὶ ἡ τοῦ τάφου κένωσις.

facit, quod vacuum dein sepulcrum fuerit inventum.

Ἔτι δὲ λέγεται καὶ ἄλλος ἐναργέστατος καὶ αὐτὸς, ἐγγραφεῖναι τῷ τάφῳ ὄλον δῆτα τὸν τύπον τοῦ σανάνου ἐκείνου σώματος· καὶ καθάπερ ἐκ διαγλυφῆς τινος ἀριδηλότατα ἐξεικονίζεσθαι τὸν τόπον, ὅσον καὶ οἶον ἡ τοῦ θεοῦ σκηνῶς ἐπίσχει κατὰ θεοῖς, ἐμοὶ δοκεῖ, ἵνα τὴν πρὸς τὸν Σωτῆρα κἀνταῦθα σώσει κοινωνίαν ἡ πάναγος. Καὶ ὡς περ ὁ δεικτικὸς τάφος ἐκείνος τὰ ὀθόνια διετήρησε μόνος, οὕτω καὶ ὁ τῆς τοῦ Κτίστου Μητρὸς τάφος, τὸν ἐγκοιλανθέντα μόνον τύπον ἀντὶ τῶν ὀθονίων φέρη· πρὸς δὲ καὶ ὅπως τῆς λεγομένης καὶ πιστευομένης παρ' αὐτῆς ἀναλήψεως λαμπρὰν καὶ παρέχῃ τὸ μνημὲν τοῖς ὀρώσει τὴν μαρτυρίαν, οἶον δὲ καὶ τῶν ἱερῶν τῆς πολυμνήτου δακρύων ἐς δεῦρο φέρει τοὺς πρὸς ὁ τὸν Σωτῆρα δεξιόμενος σινδόνι νεκρὸν ἀλισσόμενον, ὡ τοῦ θαύματος! σεβάσμιος λίθος, ὃς ἀπὸ τε τῆς ὕψεως καὶ ἀφῆς τρανήν ἡμῖν τὴν τῶν δακρύων εἰκόνα διασημαίνει.

Λ'. Ἐχρῆν γὰρ, δι' ὧν τὸ ὕψος ἔδει μνηνεσθαι τῆς Πάναγος, μηδὲν κατὰ τοὺς λοιποὺς διαβρεῖν. Ἄλλως τε καὶ οὐδ' ἂν ἦν ἀκόλουθον πιστευθῆναι μὲν ἡμῖν τῶν λοιπῶν ἁγίων τὰ ἱερὰ σώματα ἁγιασμοῦ ἔνεκεν, τοῦ δὲ γε πάντων ἁγιωτάτου σώ-

ματος ἐκείνης μὴ ἔχῃς ἢ τύπον, ἢ τι τῶν ἐκεί-
νην σκιαγραφούντων, μηδὲν περιλελειφθαι δι' ἴσην
αἰτίαν. Οἶμαι δὲ, καὶ ἵνα τὸ περιὸν εἰς ἀγιαστικὴν
δύναμιν τῆς πανάγου διαδειχθῇ, διὰ τοῦτο καὶ τῶν
ἀχράντων ἐκείνων μελῶν εἰς ἡμᾶς οἱ τύποι μόνοι
παρέμειναν, ἅτε δὴ τοῦτο δυναμένων; μᾶλλον δὲ
καὶ πλεον τῶν τοῦ ἱεροῦ ἐκείνης λειψάνου τύπων,
ὅπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων ὅλον τὸ λείψανον.

cum videlicet palam fieret, illud ipsum, quod integra aliorum sanctorum pignora præstant, id ipsum, immo vero etiam plus posse sola sacrarum ejus exuviarum vestigia.

ΚΑ'. Ἄλλ' οὐδὲ τῆς ἁγίας ἂν ἐκείνης εἰκόνας, ὡς
ἔγωγε οἶμαι, τὰ τοιαῦτα δῆπουθεν εἰκονίσματα,
λέγω δὲ τοὺς θεοὺς τύπους, φέρειν εἶχεν ἢ γῆ, εἴ
γε μὴ καὶ ὁ Πλάστης καὶ Υἱὸς αὐτῆς πολυειδοῦς
ἔνεκεν ὠφελείας τοῖς κάτω τὴν οἰκίαν ἐκείνην καὶ
θεῖαν ἐδώρησατο μορφήν. Λύγάρῳ, ὅς Ἐδέσσης
ἤγεῖτο, θὼν ἀτίμητον ἐκείνον ἐμπιστευθῆναι
ἀκούομεν θησαυρόν. Ἴνα τοίνυν μὴ τῷ Υἱῷ τῶν
Ἰσων ἀπολίπηται κἀναῦθα ἢ ὑπεράμωμος Μήτηρ,
διὰ ταῦτα καὶ γῆ συγκεχώρηται τὰς ἱερὰς ἐκείνας, ὡς
εἴρηται, θησαυρίζειν σφραγίδας.

Ἐπεὶ καὶ κατὰ πολλὰ ἂν ἴδοι τις ἄλλα τιμ Κτί-
στη τὸ ἐμφερὲς σώζουσαν τὴν πανάχραντον. Καθά-
περ γὰρ ἐκείνος ἔπαι μὲν τὸ τοῦ θανάτου δι' ἐμὲ
ποτήριον, οὐ κατὰ τοὺς λοιποὺς δὲ τῶν νεκρῶν,
μόνιμον, ὡς εἰπεῖν, οἰκίαν τὸν τάφον ἐκτέτατο,
ἀλλὰ, τὸ προσῆκον αὐτῷ καταγώγιον ἐπιζητήσας,
ἀνίστη· οὕτω καὶ ἡ τοῦ Δημιουργοῦ Μήτηρ ὑπὸ
γῆν μὲν ἦλθεν, ἅμα τε ἐκείνον μιμουμένη, τῇ τε
ἐκείνου ψήφῳ πειθομένη, ἣν οἱ πρόγονοι πρὶν
ἀκηκόασιν, ἣν γὰρ ἀληθῶς καὶ αὐτὴ ἐκ τῆς γῆς,
εἰ καὶ μηδὲν τι γήϊνον κατὰ διάνοισιν ἔφερον ἀνίστη
δὲ, καὶ εἰς οὐρανούς ἀνέβη, ἔνθα καὶ ὁ ταύτης
Υἱός. Καὶ ὡςπερ τριήμερος ἐκείνη ἡ ἔγερσις, πα-
ραπλησίως τὸν ἴσον ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν ἐτήρησε
καὶ αὐτὴ· καὶ καθάπερ ἡ τοῦ Δεσπότης ἀνάστασις
σαφῆ μὲν ἡμῖν τὸν ἀριθμὸν ἐγνώρισε τῶν ἡμερῶν,
ὅτι τριήμερος, ἔκρυψε δὲ τὴν ὥραν· τὸν αὐτὸν
τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Μητρὸς.

ΑΒ'. Ἐτι δὲ καὶ τὸν τοῦ φοίνικος κλάδον, ὃν δι'
ἀγγέλου τῇ μακαρίᾳ, καθάπερ ἔφημεν, πέπομ-
φεν ὁ Θεός, πρὸς ταύτην ἂν οἶμαι τὴν εἰκόνα τοῦ
Σωτῆρος φέρειν. Καθάπερ μετὰ κλάδων οἱ τῶν
Ἑβραίων παῖδες, τὸ τῆς κακίας ἄδολον πλῆθος ἐκείνο,
τῷ Σωτῆρι ὑπῆντων, ψελιζούσῃ τε γλώττῃ τὸν αἶνον
καὶ τὸ σέβας καθήρτιζον· καὶ ὡς ἐκείνοισι ἐνῆν, δι'
ἧν ἐποιοῦν, νικητὴν τοῦ θανάτου τὸν Δεσπότην
ὑπέφαινον· οὕτω δὲ τῷ πάσης ἀμύχτω κακίας ἀγ-

A præsidium cæterorum quidem sanctorum sacra corpora nobis concederentur, virginæ vero hujus corporis, omnium sane sanctissimi, nec vestigium nec imago nec quidpiam aliud eam adumbrans in eundem finem relinqueretur. Arbitror autem, ideo etiam immaculorum eorum membrorum figuras tantummodo ad nos usque remansisse, ut potior ad sanctificandum vir tui purissimæ ostenderetur, immo vero etiam plus posse sola sacrarum ejus exuviarum vestigia.

XXXI. Verum, ut mihi quidem videtur, ne ejusmodi quidem sanctæ illius imaginis vestigia, divinas inquam illas figuras, suscipere terra potuisset, nisi prorsus Creator quoque ac Filius ejus, multiplicis emolumenti ergo, propriam illam divinamque figuram terrestribus dono dedisset. Siquidem Abgaro, qui Edessæ principatum obtinebat, pretiosum illum audimus commissum fuisse thesaurum. Ut ergo ne in hoc quidem purissima Mater dissimilis Filio esset, propterea hoc etiam datum est terræ, ut sacra illa signa, velut thesaurum quemdam, ut dictum est, penes se reconderet.

Et sane etiam quoad alia plura pervidere quis poterit, Immaculatissimam cum Creatore similitudinem servasse. Nam quemadmodum ille bibit quidem propter me poculum mortis, non tamen instar aliorum mortuorum stabilem, ut ita dicam, domum sepulcrum sibi habuit, sed ut congruam quæreret sibi sedem, resurrexit; sic etiam Conditoris Mater terram utique subit, tum ut Filium imitaretur, tum etiam ut illius pareret sententiæ (24), quam olim protoparentes audierant, quippe quæ et ipsa verè e terra erat, etsi nihil terrenum secundum animum gereret; verumtamen resurrexit, et in cælos, ubi erat et Filius ejus, avolavit. Et quemadmodum resurrectio illa tertia die contigit eundem perinde dierum numerum et ipsa servavit; et sicut Dominica resurrectio aperte utique nobis prodidit dierum numerum, tertium videlicet, attamen horam occultavit; eundem in modum et Dei Matri factum est.

XXII. Illum insuper palmæ ramum, quem per angelum beatæ illi, uti diximus, Deus misit, imaginem puto referre Salvatoris. Quemadmodum scilicet pueri Hebræorum, turba illa malitiæ expers, cum ramis Salvatori occurrebant, et balbutiente lingua laudes persolvebant, præstabantque obsequium, et prouti poterant per ea, quæ gerebant, victorem mortis Dominum proclamabant; ita sane et angelo ab omni malitia puro, innocentium illorum

Ant. Ballerini notæ.

(24) Sententiam hanc refert liber Genesis (III, 18): *Donec revertaris in terram, de qua sumptus es, quia pulvis es, et in pulverem revertaris.* Quocirca subdit auctor: *Quippe et ipsa verè e terra erat.* At ne quis putaret, Virginem beatam illius quoque participem exstittisse reatus, qui mortis causa fuit, propter quem scilicet gratuito immortalitatis munere humanum genus exspoliatum est, protinus idem au-

ctor subdit: *Quoniam nil terrenum secundum mentem Virgo gereret.* Quin imo ulterius hinc se offert argumentum immunitatis Virginis a primo illo reatu. Si enim ex Isidori sententia et Virgo eo vitio infecta fuisset, pronum omnino erat hoc loco verissimam ac potissimam causam mortis proferre, videlicet Virginem quoque ea animi corruptione tactam fuisse, quæ hominem morti tradidit.

puerorum loco, ramus datus fuerat, ut eum Dominae afferret, perque id referendam de morte victoriam significaret.

Sic et in hisce imaginem illam, quam diximus, exacte in se purissima servavit. Et par erat profecto, ut bona Mater in omnibus novum Filium imitaretur, simulque ut hic novum quid et ab iis plane diversum fieret, quæ inter filios consuetudo naturæ ordine progenitos eorumque parentes solent contingere. Fert enim naturæ lex, ut bonis filiis optimi patres ceu exemplar proponantur; ut scilicet ex diuturna experientia, quæ ex elapsa ætate parentibus accessit, optima quæque colligere queant. At in nova Dei Matre e contrario prorsus se res habuit, et Matri novus ejus Filius in exemplar est propositus, in eamque Filii imaginem oculos purissima illa deligens, et colores et formam et lineamenta in semetipsam transferebat. Neque vero præter rationem id factum est. Alia enim sublimique ratione Verbum Creator ac purissimæ Filius vere prototypus et quavis re alia antiquior existebat; ideoque congruus servabatur ordo, ut in inferiorem decus omne e superiore profueret.

XXXII. Quoniam (25) autem de palma paulo ante diximus, necesse esse existimo, et arboris proprietates demonstrare, et quam istæ habent similitudinem cum purissima secundum meum iudicium. Quoniam si non valde conveniens esset ipsi, non utique talem a Deo accepisset ramum.

Palma arbor parum quidem conversatur cum terra, et tantum, quantum possit necessarium ad suum statum humorem attrahere. Tendit autem sursum, erectos producens ramos; et ad summam eos altitudinem porrigit, ita ut qui videret, ad cælum pervenire arborem cogitare diceret. Hæc vero manifeste effigiant summæ laudandam Virginitatem. Nam illa quoque pauca quidem terrestrium participabat: dico autem alimentum, somnum, et quæcunque sunt necessaria. Sic enim hæc modeste participabat, et ut necessarium est homini, ut ostenderet quod ex hominibus orta est: omniaque fert ipsa humanæ legis, quamvis secundum animam nihil cum hominibus commune erat purissimæ. In pluribus autem, quæ ad rationem animæ spectant, sursum ad sublimia et ad cælum ipsum percurrerat, et quasi equo celeriter vehebatur.

Sicut enim animalia, quæ alis prædita sunt, descendunt quidem in terram, necessitatem naturæ consolantia, sed semper sublimia et aerem desiderant, et cum hominibus conversari nolunt; sic si habebat ad terram quidem purissima, quoniam homo erat; propter modestiam autem animi

Α γέλω ἀντι τῶν ἀκάμων νηπίων ἐκείνων ὁ θαλλὸς ἐγκεχερίσσο, ἵνα τῇ Δεσποίνῃ προσέξῃ (m), καὶ τὴν τοῦ θανάτου νίκην ὑπογράψῃ.

Οὕτως ἡ Πάναγνος ἀκριβῶς κἀνταῦθα τὴν δηλωθεῖσαν δέξωσεν εἰκόνα ἐκείνην. Ἔδει γὰρ τῇ ἀγαθῇ Μητρὶ ἐφ' ἅπασιν τὸν καινὸν ἐκμιμησασθαι Ἰῶν· καινὸν δὲ τι καὶ ἀντίστροφον καινοτομηθῆναι ἐνταῦθα παρὰ γε τὰ τοῖς κατὰ φύσιν οὐδεὶς πρὸς τοὺς τεκόντας τελοῦμενα. Ὁ μὲν γὰρ φυσικὸς συγχερεῖ νόμος τοῖς ἀγαθοῖς τῶν παιδῶν ἀρχέτυπον τοῖς ἀρίστοις προκειῖσθαι πατέρας· ἴν' ἔχοισιν ἐκ τῆς πρεσβυτέρας πείρας, ἣν ὁ φθάσας χρόνος ἐχορήγησε τοῖς τοκεῦσι, συλλέγειν τὰ κάλλιστα· ἐπὶ δὲ τῆς κινήσεως τοῦ Θεοῦ Μητρὸς τοῦναντίου γέγονε ἅπαν, καὶ ὁ νέος ἐκείνης Ἰῶς εἰς ἀρχέτυπον τῇ Μητρὶ προὔτίθη, καὶ πρὸς ἐκείνην ἀφορῶσα τοῦ Ἰῶς τὴν εἰκόνα ἡ Πάναγνος, καὶ ἑαυτὴν ἐχρῶννε καὶ διεμόρφου καὶ διεκόνιζεν. Ἄλλ' οὐκ ἔξω λόγου καὶ τοῦτο. Ἦν γὰρ καθ' ἕτερον καὶ ὑψηλὸν τρόπων πρωτότυπον ὄντως καὶ παντὸς ἄλλου πρεσβύτερον ὁ Δημιουργὸς Λόγος καὶ Ἰῶς τῆς πανάγνου· καὶ δὲ τούτ' ἐπώζετο τὸ εἶκόσ, τοῦ ἐλάττονος ἀπὸ γε τοῦ κρείττονος δεχομένου τὴν εὐλογία.

ΑΓ'. Ἐπεὶ δ' ὁ λόγος περὶ τοῦ φοίνικος μικρὸν τι φθάσας ἐδήλωσεν, ἀναγκαῖον ὁμῶς τὰς τε ιδιότητας δεῖξαι τοῦ δένδρου, καὶ ὅτι φέρουσιν αὗται πρὸς τὴν Πάναγνον, κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον. Ἐπεὶ οὐκ ἂν, εἰ μὴ σαδῶρα προσῆκεν αὐτῇ, τοιοῦτον εἴληφεν ἐκ Θεοῦ κλάδον.

Γ. Ὁ φοίνιξ τὸ δένδρον βραχέα μὲν τῇ γῆ προσομιλεῖ· καὶ τοσοῦτον, ὅσον τὴν ἀναγκαίαν ἔλκειν ἐκμάδα πρὸς στάσις τὴν ἑαυτοῦ· σπεύδει δὲ ἄνω, κλάδους ἱθυτενεῖς προβάλλων, καὶ τούτους ἐπὶ μήκιστον ὕψος ἀναδιδούς, ὡς φθάσαι τὸν οὐρανὸν εἶπεν ἂν τις ἰδὼν μελέτην θεῖναι τὸ δένδρον. Ταῦτα δὲ σαφῶς εἰκονίζει τῆς πολυύμνητον. Κάκεινη γὰρ ὀλίγα μὲν τῶν γῆινων ἐκοινωνεῖ· φημί δὲ τροφήν, ὕπνον, καὶ ὅσα τῶν ἀναγκαίων· οὕτω γὰρ τούτων ἅρα μετέιχε σωφρόνως, καὶ ὡς ἀναγκαῖον ἀνθρώπων, ὡσθ' ὅτι· τε ἐξ ἀνθρώπων ἢ πρῶτος αὐτῇ δεῖξαι, πάντα τε αὐτῇ φέρει τοῦ ἀνθρωπείου νόμου, εἰ καὶ τὴν γνώμην πρὸς ἀνθρώπους οὐκ ἦν τι κοινὸν τῇ πανάγνῳ· τὰ πλείω δὲ καὶ ὅσα πρὸς λόγον ἔλκει ψυχῆς, ἄνω τε πρὸς ὑψηλὰ καὶ ὑπὲρ οὐρανὸν αὐτὸν δέξῃ τε καὶ διέπνευε.

Καθάπερ γὰρ τῶν ζώων, ὅσα τρέφει πτερόν, κἀεῖσι μὲν εἰς γῆν, τὴν φυσικὴν ἀνάγκην παραμθοῦμενα, τὸ δὲ ὕψος ἀεὶ καὶ τὸν ἀέρα ποθεῖ, καὶ τοῖς ἀνθρώποις κοινωνεῖν οὐχ αἰρεῖται· οὕτως εἶχε πρὸς γῆν μὲν ἡ Πάναγνος, διότι ἀνθρώπος, διὰ δὲ τὸ σῶφρον τῆς γνώμης, πρὸς μετέωρά τε καὶ θεῖα.

Ant. Ballerini notæ.

(m) Poster.man.προσαγήγη.

(25) Hujus paragraphi versionem praebeo, quam Hippolytus Marracius jam vulgaverat. Neque enim

operæ pretium erat, huic particulæ, quam dubiis prorsus fidei esse in Præfatione dixi, ulteriores curas abhibere.

καὶ καθάπερ ὁ ὀφθαλμὸς ὁρᾷ μὲν τὰ ὀρατὰ, φαίνει δὲ οὐδενὰ τῶν ὀρωμένων ἢ τοῦ ὀφθαλμοῦ σὰρξ, οὐδὲ τῆς τοιαύτης δεῖται τοῦ θίγειν (sic) ἀνάγκης, ἵνα τοῖς θεωμένοις προσβάλλῃ, ἀλλὰ κοινωνεῖ μὲν ἢ ὄψει τοῦ προκειμένου, μένει δὲ ἢ τῆς ὄψεως ὕλη ἢ παράπαιστος τῶν φανομένων· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ κοινωνοῦσα καὶ ἄμικτος τῶν τοῦ χόου ἔμενεν ἢ πανάμιμος.

Πρῶτασι τῶν φοίνικι καὶ ἰδιότης ἑτέρα, ἢ δὲ, πρόεισι μὲν τῆς γῆς ὁ φοίνιξ, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τῶν δένδρων, αὐξάνει δὲ οὐ κατ' ἐκείνα· τοὺς μὲν γὰρ κλάδους ἐπὶ μέγα ἀρεῖ μῆκος, ὡς εἴρηται, τὸ δὲ γε τῆς κορυφῆς πᾶχος, ὅσον ἂν τῆς γῆς ὑπερκύψας ἔχων φανεῖν, τοῦτο προσθήκης ἄμοιρον ἡστινοσοῦν μένει διατηρῶν· καὶ τοῦτο δὲ πρὸς τὴν πᾶναγονον τοῦτον οἶμαι σκιαγραφεῖν λόγον· Ἡ Παρθένος προῦλθε μὲν τῆς ἰδίας μητρὸς, ὡσπερ ἄνθρωπος, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀρχαῖον πᾶχος, λέγω δὲ τὴν προγονικὴν ἁμαρτίαν, μέθ' ἧς ἐγεννήθη. ἤντε ἀκουσίως ἐλήψε, διαφυγεῖν τε τρόπος ἦν οὐδεὶς, οὐδὲ ὑπερβῆναι· περὶ ἧς καὶ ὁ θεὸς φιλοσοφεῖ Δαβὶδ, Ἐν ἁμαρτίαις, φάσκων, ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου. Τὰς τὴν ὄψιν καὶ μόνην ἔκεν εἰς βλον φέρουσα, καὶ τῷ γένει δεικνύσα· παχύτητος δ' ἑτέρας οὐτινοσοῦν δηλαδὴ ῥύπου παντάπασι μεμένηκεν ἀνεπίδεκτος· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν πατρῶον ἐκεῖνον καὶ ὀλέθριον ἑαυτῆς ἀπέβριψε κλῆρον· καθ' ὃ δὴ καὶ ταυτησί περιεγένετο τῆς εἰκόνας. Ὁ μὲν γὰρ φοίνιξ οὔτε ὃ κυθηεὶς ἔδειξε περὶ τὴν κορυφὴν, ἀποτίθεται πᾶχος, οὔτε οὔπερ ἔσχεν ἐξαρχῆς, ἔλατον πεποίηκεν οὐδεπώποτε. Ἡ δὲ μακαρία, οἷον ὑπὲρ πᾶσάν τε οὔσα εἰκόνα ἀπέειρεν τε τῷ μέτρῳ, καὶ αὐτὸ ὑπερβάσα τὸ γένος, ἔσπευσε καὶ τὸ ἀρχέγονον πᾶχος, φημί δὲ τὸν ἐκεῖνον Ἀδαμαῖον ὀλισθόν, ἀποβαλεῖν τε καὶ ἀποξέσαι, καὶ τὸν ἀνδριάντα, τὸν ἄνθρωπον λέγω, οἷον ἐχάλευσεν ὁ Δημιουργὸς, στίλβοντα καὶ λαμπρὸν ἀποφῆναι· καὶ τε δὴ τούτου παραδοξότερον, ὅτι οὐ μικρὰν ἐλάτο σχεῖν κάθαρσιν, καὶ ὅλα ἂν αὐτῇ μόνῃ γένετο ἱκανή· ἀλλὰ τοσοῦτον καθαρότητος βᾶθει προσομιλῆσαι διηγωνίσαστο, ὅτι καὶ ἄλλοις ἐκχέει δεδύνηται, ῥύπον τε ἀποκλῦσαι δι' αὐτοῦ τὸν παχύτατον τε καὶ μιαιώτατον.

Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ὁ τοῦ φοίνικος καρπὸς, ὅσα ἔμε νομίζεῖν, τὸν καινὸν ζωγραφεῖ τῆς παρθενίας Ἰῖόν. Καθάπερ γὰρ ὁ τοῦ δένδρου τούτου καρπὸς ἔστι μὲν τὴν τε ὄραν λαμπρὸς, καὶ τὴν γεῦσιν ἡδύς ὑπὲρ τοὺς λοιπούς, ὃ δὲ ἔνδον καλύπτει, πάνου πέρυκε (sic) στεβρὸν καὶ συντριβῆς σχεδὸν ἀνώτερον. οὔτω δὴ καὶ ὁ ἐμός Χριστὸς, ὁ τῆς Παρθένου καρπὸς, τὸν μὲν ὀρωμένον γλυκὺς καὶ ὀρατός, ὡς ἡκιστὰ γε τῶν ἀπάντων οὐδεὶς, τὸ δὲ νοούμενον ἰσχυροῦ παντὸς ἐπικρατέστερος καὶ στεβρότερος, καὶ αὐτῆν πλουτῶν τὴν ἀπάθειαν. Ὁ δὴ καὶ ὁ προφήτης Δαβὶδ ἀνιτιτόμενος, οἶμαι, Δίκαιος ὡς φοίνιξ, εἶπεν, ἀνθήσει, δίκαιον μὲν τὴν Παρθένον ὀνομάζων ἐξόχως, ἄνθος δὲ τὸν ἐξ αὐτῆς, ὃν ἔφη,ν,

A sublimia et divina contemplabatur. Et quemadmodum oculus videt quidem visibilia, nihil vero eorum, quæ videntur, attingit oculi caro, nec hujusmodi tangendi necessitate illi opus est ad videndum : sed participat quidem visus objectum, manet autem materia visus absque eo quod attingat res visibiles ; eodem modo Immaculatissima et participans et immista a terrenis manebat.

Adest palmæ et alia proprietas ; est autem hæc : producitur quidem palma de terra, quemadmodum et reliquæ arbores ; crescit autem non sicut illæ ; nam ramos quidem ad magnam extollit longitudinem, ut dictum est, summitatis autem tramite crassitiem, quam tunc habet, cum de terra producta apparuerit, hanc conservat cujuscunque additionis expertem ; et hoc autem ad purissimam hanc habet, ut arbitror, rationem imaginis. Nata est quidem Virgo ex propria matre, sicut homo : et ideo antiquam crassitiem, dico autem peccatum originale, cum quo nata fuit, et quod invito acceperat, nullo modo poterat evitare nec transgredi : de qua et divus David philosophavit dicens ! *In peccatis concepit me mater mea* ²¹. Hoc igitur solum in hanc vitam edita tulit, ostendens humano generi : alterius vero crassitiæ, cujuscunque videlicet inquinamenti prorsus incapax mansit. Nec solum hoc, sed illam quoque paternam et perniciosam sortem abjecit a se, sicut etiam hanc imaginem superavit. Nam palma nec illam, quam, cum orta fuerit, monstravit circa summitatem, deponit crassitiem, et illam, quam ab initio habuit, minorem fecit unquam (sc. *nunquam*). Beata autem Virgo quasi supra omnem existens imaginem infinito intervallo ipsumque genus superans, properavit ad illam antiquam crassitiem, Adami, inquam, lapsum abjiciendum, statuamque, hominem inquam, quem Opifex fabricavit, splendidam ac nitidam ostendendam ; et quod admirabilius est, quia non parvam voluit habere purgationem, et quæ ipsi soli sufficeret ; sed cum tanta profunditate puritatis conversari conata est, ut aliis quoque effundere potuerit, sordesque expurgare per ipsam crassissimas ac scelestissimas.

Ad hæc autem fructus quoque ipsius palmæ, ut ego arbitror, novum Virginis Filium figurat. Sicut enim hujusce arboris fructus est quidem pulchritudine splendidus, et gustu dulcis plus quam alii : quod autem intus operit, valde solidum est, et quasi infrangibile : sic etiam meus Christus, Virginis fructus, aspectu quidem dulcis et speciosus, ut nemo omnium alius ; intellecta autem omni forte validior ac solidior, est, et ipsam possidens impassibilitatem. Quod jam et David propheta innuens, ut ego puto, *Justus, dixit, tanquam palma florebit* ²², justum egregie vocans Virginem : florem autem ex ipsa natum, ut dixi, dulcissimum Jesum, sicut etiam Salomon de ipso Christo. *Ego, inquit,*

²¹ Psal. l, 7. ²² Psal. xcii, 13.

nos campi et lilium vallium ²³. Quod si palma, quoad intus, non est impassibilis, non propterea sermo aberrat; neque enim in creaturis inveniri potest divinæ et impassibili naturæ innago omnino similis.

Adhuc etiam et qui voluerunt a mundo secedere et alta philosophari, Deumque alloqui, quantum homini est possibile, illum locum ad habitandum, ut audimus, elegerunt, qui palmas producit; quarum fructus quidem non parvo erat ipsis solatio; rami autem opus erant, quod sacræ illorum sanctorum manus operabantur; et hoc valde consonum esse arbitror præsentis speculationi, et non sine ratione; nec casuale, quod aliquis diceret, concederem usquam hujusmodi vitam sanctorum illorum virorum: sic enim intelligere possum de hoc: quoniam purissimæ Virgini, ut diximus, palma assimilatur, hujus vero fructus ineffabili admirabilique illius fructui: propterea manus quidem sanctorum palmæ tractabant ramos; os vero illius fructum sumebat, ut circa quæ memoriam nunquam dormire desiderabant, Jesum inquam et purissimam Virginem. Ad hæc autem et manuum exercitium mensaque cooperentur; quoniam et tenere, si quid aliud, Jesum volebant, et si fieri posset, hunc semper manducare atque spirare. Hoc autem ostendebant per ea, quæ faciebant, et proprium scopum manifestum posuerunt. Et de his quidem satis dictum est.

XXXIV. Ipsa vero, o Dei Mater, splendor nostræ naturæ, opus novum ac jucundissimum (26), cælestis altitudo, gratiarum mare (27), sol conspicuo isto splendidior, arco sacratissimis virtutibus exundans, pigmentarium ex omnibus floribus fragrantissimum, salus mea, per quam et cælos inhabitamus, et paradisi recuperavimus, et (quid plura enumerem? incomprehensibilis Dei receptaculum ac Mater, et idcirco visibilium omnium et invisibilium, Deo excepto, Domina, sis nobis hic quidem sanctioris usque vitæ gubernatrix, tum veritatis dux, tum propugnatrix adversus insidias, quas inimicus contra nos molitur; in futuro autem sæculo æternorum bonorum nobis fruitionem præbeas. Quam utinam assequamur omnes, mediatrice Deipara, et gratia Domini nostri Jesu Christi, quem decet gloria omnis, honor et adoratio cum æterno ejus Patre et sanctissimo ac vivificante ejusdem Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

²³ Cant. ii, 1.

Ant. Ballerini notæ.

(26) Attendenda hic vis est Græcæ locutionis. Ex usu enim Patrum δημιουργός, ubi de Deo dicitur, est *Creator*, ac propterea δημιουργία de opere per *creationem* e nihilo educto usurpatur. Sermo est ergo de Virgine, quatenus e manibus Dei prodiit. Exhibetur autem tanquam opus non modo *novum* sed et *splendidissimum*. E communi ergo ordine recedens ac splendidissima describi-

α γλυκύτατον Ἰησοῦν, καθὼς καὶ Σολομῶν περὶ αὐτοῦ δὴκουθεν τοῦ Χριστοῦ, Ἐγὼ, φησὶν, ἄνθος τοῦ πεδίου, καὶ κρῖνον τῶν κοιλάδων. Ἐὶ δὲ μὴ τὸ ἔνδον ἀπαθῆς ὁ φοῖνιξ, οὐ παρὰ τοῦτό μοι δοκί- λῶν διαμαρτάνειν· οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἐν τοῖς κτιστοῖς εἰκόνα εὐρεῖν τῆς θείας καὶ ἀπαθούς φύσεως ἀπαράλλακτον.

Ἐτι δὲ καὶ οἷς ἐπὶ λθεν ἀποβράγῃναι κόσμου, καὶ ὑψηλὰ φιλοσοφῆσαι, καὶ Θεῷ προσεντυχεῖν ὡς ἐπι- κτὸν ἀνθρώπων, ὅτι τῦτον, ὡς ἀκούομεν, πρὸς οἰ- κησιν εἴλοντο τὸν τόπον, ὃς τοὺς φοῖνικας φύει, ὧν ὁ μὲν καρπὸς οὐ μικρὰ πρὸς τροφήν αὐτοῖς ἐτύγγανε παρχυθία, τοὺς δὲ κλάδους ἔργον εἶχον αἱ ἱεραὶ τῶν ὁσίων ἐκείνων χεῖρες· κατὰ πολὺ καὶ τοῦτο συνφέρει οἶμαι τῇ παρούσῃ θεωρίᾳ· καὶ οὐκ ἔξω λόγος, οὐδὲ αὐτόματον, ὡς ἂν τις φαίη, τὴν τοιαύτην διατριβὴν τῶν ἁγίων ἐκείνων ἄνδρῶν, συγχωρήσαιμι ἂν ἔγωγε· οὕτω γὰρ ἔχω νοεῖν καὶ περὶ τούτου· ὡς ἐπέπερ τῇ πανάγῳ μὲν, ὡς ἔφημεν, ὁ φοῖνιξ ἀναλογεῖ, ὁ δὲ τούτου καρπὸς τῷ ὑπερφουῖ καὶ παραδόξῳ ἐκείνης καρπῷ· διὰ ταῦτα χεῖρες μὲν τῶν ὁσίων κλάδους μετεχειρίζοντο φοι- οίκων· στόμα δὲ τὸν ἐκείθεν ἐδέχετο καρπὸν, ἵνα περὶ ἧ τὴν μνήμην καθεύδειν οὐδέποτε· ἐπέθον, λεγὼ δὲ τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν Πάναγον, πρὸς ταῦτα καὶ ἡ τῶν χειρῶν ἐργασία καὶ ἡ πράπειζα συνεργοὶ γένοιτο· ἐπὶ καὶ κρατεῖν εἴπερ τι τὸν Ἰησοῦν ἐδούλοντο, καὶ, εἰ οἶόν τε, τοῦτον αἰεὶ σιτεῖσθαι καὶ ἀναπνεῖν. Τοῦτο δὲ δι' ὧν ἐποιοῦν ὑπέφαινον, καὶ σαφῆ τὸν οἰκεῖον προὔθηκον σκοπὸν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄλλοις.

ΔΔ'. Αὐτὴ δὲ, ὦ Θεοῦ μήτερ, ἀγλάισμα τῆς ἡμε- τέρας φύσεως, καινοπρεπέστατον δημιουργία, οὐράνιον ὕψος, χαρίτων θάλασσα, ἤλιε τοῦ φαινο- μένου λαμπρότερε, ἱερωτάτων ἀρετῶν πλήρης κι- θωτὲ, ἀνθέων ἀπάντων εὐωδιστάτη μυροθήκη, ἡ ἐμὴ σωτηρία, δι' ἧς καὶ οὐρανὸς οἰκοῦμεν, καὶ παράδεισον ἀπειλήσαμεν, τί δεῖ πολλὰ λέγειν; Θεοῦ τοῦ ἀγαρότου δοχεῖον καὶ Μήτηρ καὶ διὰ τοῦτο, Θεοῦ πλήν, ὁριμῶν ἀπάντων καὶ ἀοράτων Δέ- σποινα, εἴης ἡμῖν ἐνταῦθα μὲν καὶ βίου θεοπρε- ποῦς κυβερνήτης, καὶ ἀληθείας ὁδηγός, καὶ προ- σπιστής τῆς καθ' ἡμῶν τοῦ πολεμίου μελέτης· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι τὴν τῶν αἰώνων ἀγαθῶν χορη- γήσας ἀπόλαυσιν. Ἦς γένοιτο πάντα ἐπιτυχεῖν μεσιτέα τῆς Θεοτόκου καὶ χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πάντα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας αἰώνων. Ἀμήν.

tur prima Mariæ origo.

(27) Notissimum est, ad significandam rei *alicujus* amplitudinem tunc adhiberi tropum e *nari* de- ductum, cum rem qualibet mensura majorem signifi- care volumus. Sic *bonitatis pelagus* dicere solemus, ut immensam Dei bonitatem significemus. Sic ergo gratiæ dona sanctæ Virgini collata quamlibet mensuram excedentia prædicantur.

ANNO DOMINI MCCI.

NICETAS MARONÆÆ

THESSALONICENSIS METROPOLITA

DE NICETA EJUSQUE DIALOGIS

MONITUM J. HERGENROTHER

THEOL. IN WIRCEBURGENSI LITTERARUM UNIVERSITATE PROFESSORIS.

I. Nicetas iste, ait doctissimus Le Quien (*Orientis Christiani* tomo II, p. 47), alius omnino non est a Niceta Chartophylace et Maronææ episcopo, qui ad Thessalonicensem sedem provectus fuit. Latini dogmatis de Spiritus sancti ex Filio quoque processione assertor quidem fuit, insertam vero Symbolo vocem *Filioque* non probabat. Manuele Comneno imperatore dialogos suos cum eo habuit Hugo Etherianus. Multas librorum ejus lacinias passim suis in voluminibus variis excrispsit Allatius. In bibliotheca Mss. Angliæ inter Joannis Seldeni codices classe II, n. 2 habetur *Prologus de peregrinatione et actis S. Joannis Evangelistæ ex ore Nicetæ Thessalonicensis*. In Jure Græco-Romano regestæ jacent interrogationes diversorum episcoporum ad D. Nicetam Chartophylacem, qui archiepiscopus factus est metropolis Thessalonicæ. Hæc de Niceta nostro Lequienius.

II. Porro Nicetas noster, quem patria Mitylenæum fuisse tradunt nonnulli, qui tamen aliis eum cum altero Niceta posteriori ejus in Thessalonicensi sede successore (vide Le Quien l. c. p. 52) confudisse videntur, sæculo Ecclesiæ duodecimo floruit et inter alia sex de processione Spiritus sancti dialogos composuit, et quidem certo ante annum 1201, quo Fabricius (*Biblioth. Gr.* vol. VI, p. 434 ed. vet. ; vol. VII, p. 755 ed. Harles.) eos exaratos putabat. Qui enim fieri poterat, ut Hugo Etherianus libris suis Alexandro III summo pontifici dedicatis Nicetæ verba ad amussim nostris dialogis consona proferret, si dialogi ipsi longe postea exarati fuissent? Hos autem dialogos laudat Nicephorus Blemmida, qui auctorem vocat virum eximium et præstantem (Orat. I, n. 6 *Græc. orthod.* t. I, p. 6), Joannes vero Beccus, cum in hunc librum incidisset eumque legisset, mox ejurato schismate Romanam fidem partesque amplexus est, ut testatur Pachymeres, qui insuper Nicetam nostrum ævo suo in magno pretio fuisse et in majore ecclesia Chartophylacem narrat? (*Hist.* l. vi, c. 6, 23 ; l. vii, c. 9.) Postea in scriptis suis ejusdem operis mentionem fecit idem patriarcha, qui or. II *de injusta depositione* n. 5 (*Gr. orth.* II, p. 44) ait: « Nicetas quoque, sua ætate archieratica Thessalonicensis metropoleos tenens gubernacula, colloquium Græci Latiniq̄ue concinnavit, et potiores partes Latino attribuit, apte quodammodo Græcum adducens ad unionem hilariter suscipiendam. Erant siquidem, erant et vere iique quam plurimi ante nos, qui hanc unionem amplectebantur, sed illi manus apponere non audebant ob ea ipsa, quæ nos, qui manus apposimus, perpessa sumus. » Hos ipsos dialogos et Constantinum Meliteniotam respexisse crediderim, dum animadvertit (Or. II *De proc. Sp. S. c. 4*, *Gr. orth.* t. II, p. 912), etiam post schisma plures Græcos Latinorum dogmati in scriptis suis esse suffragatos, alios aperte, alios vero subobscurè, semper se tempori pro humana fragilitate accommodantes et sub specie dialogi perspicue veritatem enuntiantes.

III. Hinc nemo morosius contendet, Nicetam nostrum non fuisse Græciæ orthodoxæ theologis sociandum. Quoad dogma ipsum cum Latinis concordat et non incongrue eorumdem rationes exponit; solum suorum civium metu, quos suaviter allicere conabatur, præjudiciis ea in parte indulget, qua additionem reprobatur in Symbolo factam. Infirmiores hic ejus sunt rationes, quam ut refutatione longiori dignæ videantur; jam eum inde carpebat Bessarion scribens (apud Allat. *De consens.*, l. II, c. 28, n. 5): Καίτοι ὁ Θεσσαλονίκης οὗτος τῶν Λατίνων προσέκειτο δόγματι· τὸ γὰρ συμπέρασμα ἀληθές· εἶναι ἐδίδαξεν, ἐμάχητο δὲ, τοῦτο δὲ λεγόμενον, ὑπὲρ ὄνου σκιάς, μὴ δεῖν μηδὲ τἀληθῆ τῶν Συμβόλων προσθεῖναι. (« Quamquam Thessalonicensis iste Latinorum dogmati adhæsit, conclusionem enim veram esse docebat, contendebat vero, ut in proverbio est, de asini umbra, asserens neque vera esse Symbolo addenda. ») Quæ

verba repetit Allatius (*Contra Hotting.* p. 466, 467) una cum illis: Πράγμα μεγάλης εὐλαβείας τε καὶ σοφίας, ὁμοίον εἴ τις ἔλεγε μὴ δεῖν παρρησιαζέσθαι τὴν ἀλήθειαν. « Rem magnæ profecto devotiois et sapientiae ! Ac si diceret, non oportere veritatem publice prædicari. » Inficias tamen ire non possumus, hanc disputationem Græcis lectoribus maxime accommodatam reique ipsi utilem admodum fuisse. Opus ipsum merito a Maio vocatur opus spissum, ingenii acumine, verborum copia, non sine venustate redundans, in quo dogmatica hæc controversia summis viribus evolvitur ac ventilatur, quæ œcumenicis demum decretis definita fuit.

IV. Nihil præterea quæ Allatius (*Contra Hotting.* p. 467 seq.) ex dialogo sexto allegaverat eaque quæ ex Nicephoro Blemmida (*Gr. orth.* I, p. 6 seq.) dederat, vulgatum exinde est ; de auctore ipso Allatius etiam Diatriba de Nicetis § x (*Maii Nov. bibl. PP.* t. VI, p. 11, p. 12 seq.) *De consens. Eccl. Occid. et Orient.* I. II, a. 13, n. 5. p. 705, De Rubeis in *Dissert. de Theophylacto*, § 19, n. 77 (*Opp. Theophylacti ed. Venet.* 1754, t. I, p. 46) et Le Quien (*Dissert. I in opp. Joan. Damasc.* § 43, p. 24, *Panoplia adversus schisma Græcorum*, p. 523 seq.) tractaverunt. Demum Em. Maius Prologum edidit una cum versione Latina (*Nov. Bibl. PP.*, t. VI, p. 11, p. 445, 446). Nos hos dialogos vidimus tum Florentiæ in cod. Laurentiano, xxxvii, n. 2, plut. xxxi (vide Bandinii *Catal.* t. II, p. 114) tum Romæ in cod. Vatic. 1115, ubi f. 58 v. post dialogos prologus a Maio editus reperitur, qui in Laurentiano ante dialogum I positus est. Sed neutrum exemplar integrum describere potuimus aliis operibus intenti et temporis brevitate præpediti ; fragmenta tamen inde plura collegimus ex schedis amici cujusdam Romæ degentis locupletata, quæ, etiamsi ne tertiam quidem prolixi operis partem exhibent, erudito tamen lectori duximus communicanda, qui inde totius operis conspectum accuratiorem habere potest. Possunt et hæc, ni fallor, futuro horum dialogorum editori nonnihil ferre subsidii, licet nos eam illis operam navare haud potuerimus, quæ in votis nobis erat.

V. Concludimus breviter argumentum dialogorum describentes, licet id jam in Nicetæ Prologo sit adumbratum. Tribus itaque prioribus dialogis Græcus suas profert objectiones contra processionem Spiritus sancti etiam ex Filio, quas Latinus solide plerumque et copiose refutat. Quarto deinde imagines a Patribus adhibitæ a Latino explanantur et de præpositionum EX et PER in hac materia æquipolentia tractatur. Quinto Latinus suas rationes uberius exponit et ad Patrum testimonia transit, quæ sexto dialogo plenius referuntur. Conclusio tandem est, Latinos quidem recte censere Spiritum ex Patre Filioque procedere, male tamen Symbolo vocem *Filioque* addidisse.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΜΑΡΩΝΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΡΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΝ ΕΣΧΗΜΑΤΙΣΜΕΝΟΙ

ΗΕΡΙ

ΤΗΣ ΕΚΠΟΡΕΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ· ΓΡΑΙΚΟΣ ΚΑΙ ΛΑΤΙΝΟΣ.

BEATISSIMI METROPOLITÆ THESSALONICENSIS

NICETÆ MARONIENSIS

SERMONES VARIJ IN DIALOGI FORMA CONSCRIPTI

DE PROCESSIONE SPIRITUS SANCTI.

PERSONÆ : GRÆCUS ET LATINUS

(Fragmenta collecta opera J. HERGENROETHER, in Wirceburgensi Universitate S. Theol. professoris.)

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ (1).

Ὁ μὲν σκοπὸς τοῦ λόγου συζήτησις καὶ συνεξέτασις περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως, καὶ λύσις τῆς μέσον ἡμῶν καὶ τῶν Λατίνων ἀμφιβολίας περὶ τοῦ τοιοῦτου ζητήματος, πρὸς ἀναρῆσιν ἀφορώσα τῆς ἐκ τούτου γενομένης ἀμφοῖν διαστάσεως. Ὁ δὲ χαρακτήρ διαλογικὸς, πρέπων τῇ λεπτολογίᾳ τῶν δεομένων ἀκρίβειάρας συσκέψεως ζητημάτων, καὶ μάλιστα τῇ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων συνεξετάσει ἀρμοδιώτατος, καὶ πρὸς εὑρεσιν τῆς ἀληθείας τοῖς μὴ ἐρίζειν ἐθέλουσι χρησιμώτατος καὶ ἀναγκαιότατος· διὸ καὶ τῶν μεγάλων διδασκάλων τινὲς τῶν τοιοῦτων εἶδει τοῦ λόγου ἐχρήσαντο. Τὰ δὲ τοῦ διαλόγου πρόσωπα, ὁ Λατίνος καὶ ὁ Γραικός· ἑκατέρων δὲ τούτων ὁ λόγος ἰσοπαλῆς τε καὶ ἰσοδύναμος πλάττεται, τὸ μὲν καὶ διὰ τὴν ὑποκειμένην ὕλην ὡς τῆς ὑποθέσεως μήπω πρότερον ἐξετασθείσης τε καὶ τμηθείσης συνοδικῶς, κἀντεῦθεν ἐχούσης ἰσὺν οὐ μικρὰν ἐξ ἑκατέρων μερῶν· τὸ δὲ

A

PROEMIUM.

Libri scopus est disquisitio et disputatio de Spiritus sancti processione, ac solutio ejus, quæ inter nos atque Latinos est, ambiguitatis de hac questione, ad extinguendum quod hinc enatum est utriusque discidium tendens et respiciens. Forma vero dialogi est, utpote subtilitati quæstionum acutiore disceptatione indigentium multo aptissima, atque inveniendæ veritati inter eos, qui minime cavillari volunt, utilissima apprimeque necessaria. Quare et magnorum magistrorum nonnulli hoc sermocinandi genere usi sunt. Dialogi autem personæ sunt Latinus et Græcus. Horum utriusque oratio paris ponderis viriumque confingitur, propter propositam nempe materiam, quia res nondum satis fuerit perpensa neque synodico decreto decisa (a); atque ob id non leve ex utraque parte robur retineat. Et Latinus quidem more suo non patitur se videri argumentis victum; sed om-

B

(1) Nota marg. cod. l.: Τοῦτό ἐστι τὸ προοίμιον τῶν ὀπισθεν διαλεκτικῶν λόγων τοῦ μακαριωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης καὶ γεγνηότος χαρτοφύ-

(a) Nullam tunc de hac controversia editam definitionem fuisse recte statuit Nicetas. Et tamen Græci jam dudum hæreticos dixerant Latinos Spiritum S. ex Patre Filioque procedere docentes. Cf. Joannem Chilam Ephesinum metropolitam sæculi

λακος τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας κυροῦ Νικήτα τοῦ Μαρωνείας τῶν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὧν τὰ πρόσωπα Γραικός καὶ Λατίνος.

xiii, de separatione, quæ non nisi ob hæresin evidentem et synodico judicio comprobata licita fiat. disputantem apud Maium, *Spicileg. Rom. t. VI*, Præfat. p. 17 seq.

nino superior esse vult; et si quando ei victoria non est facilis, cervicem nihilominus erigit, et cum fastu loquitur, abundatque ambitiosæ orationis ostentatione (b), ne forte Græco sapientiæ palmam cedere videatur. Græcus posthinc, ut modestiæ suæ specimen edat, sponte multa concedit, et mitiore mente ac iudicio sermonem suum moderatur; ostendens scilicet, se non contendendi, sed veritatem quærendi studio duci; gnavosque imitatur palæstritas (athletas), qui se simulando in genua procumbere, jam jamque casuros, adversarios sæpenumero vicerunt, seque constrictos fingendo illos potius irretiverunt ac subverterunt. Sed apprime unusquisque propria exponit argumenta (principia); Græcus scilicet ad absurdum compellere nititur Latini orationem; multaque absurdorum apparentia, absurdum demonstrare conatur illius sententiam, qui vicissim absurditates illas diffilare satagit ostenditque, aut nequaquam esse absurda, quæ obijciuntur, aut ea ex dogmate suo non consequi. Deinde ad imaginum exempla uterque transit; nam et hic consuetus Theologis orationis est modus. Et Latinus quidem ex imaginum analogia quæ ad Spiritus processionem spectant insinuat; at Græcus imagines istas partim vituperat, partim alias magis congruas contra objicit et retrorsum intorquet. Vicissim Græcum imitatur Latinus, imagines illius respuens et suas potius aptiores demonstrans. Postea dubitantes admodum sermonem instituunt, mutuoque ambigunt, dum difficultates solvere nequeunt; aiunt tamen et ostendunt, controversiam utrimque consistere non propter aliquam problematicam absurditatem, vel quia id sit inverisimile aut impossibile, secus enim nunquam concordassent (c), sed propter divinæ rei sublimitatem naturam transcendentem. Postremo testimoniis inter se decertant, atque alia Latinus, alia Græcus, tanquam pugnantia, sibi opponunt, et sanctorum magistrorum contraria dicta causam esse aiunt duarum partium certaminis atque discidii. Exin testimonia inter se conferunt et conciliant; sicque ipsi pariter ceu unum idemque sentientes in concordiam conspirant, alter (d) quidem edoctus ex sanctis Patribus non oportere in sancto symbolo pronuntiare simul verba *ex Filio*; alter vero persuasum habens, non esse ipsum heterodoxum dicendum, quum præpositio *Ex* apud Latinos et præpositio *Per* apud nos (Græcos) nullam, ad Filium quod attinet, differentiam habeant (e).

(2) Laur. ἐπιεικέτῃ.

(3) Laur. διαλύειν.

(4) Sic Laur. Maius omittit τοῦ λόγου et vertit

(b) Imo hoc ipsum vitio vertit Nicetæ Etherianus noster lib. III, 19: *Unde tibi, o episcopo, imperiose, vocis continuata fiducia?* etc. — Maius.

(c) Equidem mallet: *Secus enim non ab utraque parte acciderent vel resultarent*; nimirum voce συμβαίνω ut paulo ante accepta.

ἄτι καὶ τοῦ φόβου ἐστὶ τοῦ Λατίνου τὸ μὴ ἂν τὸν ἡττονα λόγον ἔχειν δοκεῖν, ἀλλὰ νικῆν οἷς σθαι, καὶ ἐν οἷς οὐκ ἔστιν εὐχερὲς αὐτῷ τι καὶ ὑψυχνεῖν ὡσπείρ τῷ λόγῳ γαυρούμεν ὅτι περιττός ἐστι τὰ ἐς λόγους φιλοτιμούμεν δεικνυσθαι, ἵνα μὴ ἀπολείπασθαι κατὰ σοφίαν τοῦ Γραϊκοῦ· τὸ δὲ ὅτι ὁ Γραϊκὸς αὐθις δὲ ξὶν μετριοφροσύνης ἐκὼν ὑφίεται τὰ πολλὰ εἰκιστέρα (2) φρονήσει καὶ κρίσει τοὺς λόγους νομῶν, καὶ δεικνύς, ὡς οὐ πρὸς ἔριν αὐτῷ ὁ ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν ἢ σπουδῇ· μιμεῖται δὲ κ περὶ τὰς πηλαστράς δεινούς, οἳ τοὺς ἀντ προσήματι τοῦ ὀκλάζειν καὶ μέλλειν ὅσον ἤδ πεσεῖν πολλάκις ἐνίκησαν, καὶ τὸ συμποῖ πλάσσόμενοι μᾶλλον ἐκείνους συνεπόδησαν καὶ ἔβαλον· πλὴν ἐν πρώτοις μὲν ἐκάτερος ἐκτίθει ἰδίας ἀρχάς· καὶ ὁ μὲν Γραϊκὸς εἰς ἄτοπο πειρᾶται τὸν τοῦ Λατίνου λόγον, καὶ διὰ πολλοὶ φαινομένων ἀτόπων ἄτοπον αὐτοῦ τὴν δόξ κνύειν ἐπιχειρεῖ· ὁ δὲ τὰ ἄτοπα λύειν (3) ἐπι καὶ δεικνύσιν, ὡς ἡ οὐκ ἔστιν ἄτοπα τὰ ἐπαγὸς οὐχ ἔπεται τῷ ἑαυτοῦ δόγματι· εἶτα καὶ εἰς τ παραδειγματῶν εἰκονισμὸν εἰσβάλλουσιν ἄμφω ἴθης δὲ καὶ οὗτος ὁ τρόπος τοῖς θεολόγοις τοῦ (4)· καὶ ὁ μὲν ἐξ εἰκόνων καὶ ἀναλογίας ἐκπορεύσεως τοῦ Πνεύματος ὑποδείκνυσιν τῶν εἰκονισμάτων ἕνα μέμφεται καὶ ἀντι: θησιν ἕτερα δῆθεν καταλληλότερα (5)· καὶ νος αὐθις μιμεῖται τὸν Γραϊκὸν, καὶ τὰ μὲν ται, τὰ δ' ἑαυτοῦ μᾶλλον προσφεύετερα δεῖ Ἐπὶ τοῦτοις καὶ διαπορητικώτερον ποιοῦντι C λόγον καὶ ἀνταποροῦσιν ἀλλήλους, λύειν τὰ μὴ δυνάμενοι καὶ δεικνύντες ὅτι αἱ ἐκατ ἀποραὶ συμβαίνουσιν, οὐ διὰ τὸ τοῦ προβλι ἄτοπον ἢ ἄδοξον ἢ ἀδύνατον (οὐδὲ γὰρ ἂν συνέ ἐκτέρωθεν), ἀλλὰ διὰ τὸ τοῦ θεολογουμένου φύε· καὶ τελευταῖον, διὰ μαρτυριῶν ἀλ συμπλέκονται καὶ τὰς μὲν οὗτος, τὰς δ' οὗτ μαχομένας ἀντιπαράγοντες, τὴν ἐναντιοφωνία ἀγίων δι:θασκάλων αἰτίαν τῆς ἀλλήλων παρ διαμάχης καὶ διαστάσεως. Εἶτα συμβιβάζου μαρτυρίας· καὶ οὕτω καὶ αὐτοί, ὡς τὸ ἐν φρονι λοιπὸν ἀλλήλοις συμπεῖθοντα· ὁ μὲν μαθη τῶν ἀγίων Πατέρων δεῖν ἀναγκαίως εἶναι ἐν τῷ ἀγίῳ συμβόλῳ συνεκφωνεῖν τὸ ἐκ τοῦ ὁ δὲ πεισθεὶς μηκέτι καλεῖν αὐτὸν ἑτερόφρο D τῆς ἐξ προθέσεως παρὰ Λατίνους, καὶ τῆς δι: ἡμῖν ἐχοῦσης οὐδεμίαν διαφορὰν ἐπὶ τοῦ Ἰϋοῦ.

simpliciter: *mos*.

(5) Apud Maium: καὶ ἀλληλότερα. Equidem ut supra.

(d) Hæc ad Græcum refert Maius, sequent Latinum. Contrarium mihi probatur.

(e) Vide capitulum Græce allegatum a Spicileg. Rom. t. VI, Præf. p. 28, περὶ τῆς Ε ΔΙΑ, ὅτι ἰσοδυναμοῦσιν.

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

DIALOGUS PRIMUS.

α'. ΓΡ. Φέρε δὴ, ὦ Λατίνε, τὸ ἐριστικὸν καὶ φιλό-
 νεικον ὡς τῇ εὐρέσει τῆς ἀληθείας ἐμπόδιον μακρὰν
 ἑαυτῶν ἀποβρίψαντες, τὸ περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύ-
 ματος ἐκπορεύσεως ζήτημα, περὶ ὃ καὶ διαφερό-
 μεθα, μετὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος συνδιασχεψώμεθα.
 Χρεῶν γὰρ, εἴπερ εἶναι βουλόμεθα τοῦ ἁγίου Πνεύ-
 ματος ἀληθινοὶ λατρευταὶ καὶ προσκυνηταί, καὶ
 ἐν ἄλλοις μὲν ἅπασιν αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
 ἐπικαλούμενοι ἔχειν ὁδηγὸν εἰς τὴν τῆς ἀληθείας
 εὐρεσιν καὶ κατάληψιν, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς περὶ
 αὐτοῦ τούτου λόγοις, ὅτι τε πλείων ἐν ταῖς περὶ
 Θεοῦ ζητήσεσιν ἢ δυσχέρεια· Θεὸς δὲ ἀληθινός,
 καὶ τὸ Πνεῦμα Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον
 ὡς ὁμοφυῆς καὶ συνδοξαζόμενον, καὶ ὅτι, τὰ ἑαυτοῦ
 γινώσκον αὐτὸ καὶ μόνον μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ
 τὰ βᾶθη τοῦ Θεοῦ ἐρευνῶν (6), οἶδεν ἐκκαλύπτειν
 οἷς καὶ ὅτε καὶ ὅσον χρεῶν. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι τοῖς
 ἐριστικῶς ἀντιλέγειν ἐθέλουσι· πορῶν γὰρ τῶν
 ἐριστικῶν ἀντιλογιῶν ὁ παρὰ (7) τοῦ Πνεύματος
 φωτισμός.

ΛΑΤ. Ἄγε (8), ὦ Γραϊκὲ, φιλαληθῶς, ταυτὸν δὲ
 εἰπεῖν, φιλοθέως· ἀληθῆς γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Θεὸς
 ἀλήθεια καὶ ἐκ Θεοῦ πᾶσιν ἢ ἀλήθεια. Προῦ γὰρ
 τὴν περὶ τούτων ζήτησιν καὶ ἐκ πολλοῦ ταύτην
 ὠδίνω τὴν συνεξέτασιν. Ἐλθοι δὲ ἡμῖν ὁ Παράκλη-
 τος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, καὶ εὐοδώσοι τὸν
 λόγον τρέπον εἰς εὐθεΐαν τὰ σκολιὰ (9) ὡς Πνεῦμα
 εὐθές (10) ἐν τοῖς τῶν πιστῶν ἐγκάτοις ἐγκαινιζό-
 μενον καὶ πληροῦν τὰς ἐλλειπτικὰς τῆς γνώσεως
 φάρμακας, καὶ λείας ἡμῖν ἀπεργαζόμενον τὰς τραχείας
 ὁδοὺς (11).

ΓΡ. Κοινὴ μὲν ἦδη ἀμφοῖν ἢ εὐχὴ καὶ εἰς ὃ
 σκοπὸς, ἢ ἐπὶ τῇ προκειμένῃ συσκέψει ζήτησις τῆς
 ἀληθείας καὶ εὐρεσις· λοιπὸν δὲ ἀρκτέον τοῦ ἐγχει-
 ρήματος.

ΛΑΤ. Ἀλλὰ πρότερον βραχέα τινὰ περὶ τῶν ἐπὶ
 τῆς ἁγίας Τριάδος δογματιζομένων καὶ λεγομένων
 ἡμῖν ὡς ἐν προθεωρίαις διαληφώμεθα· ἔξει γὰρ
 ἴσως ταῦτα βροπὴν οὐ μικρὰν πρὸς τὴν τοῦ λό-
 γου εὐδόωσιν, καὶ μᾶλλον εἴπερ εἴεν ταυτὶ κοινῇ
 συνομολογούμενα· τό τε γὰρ συνᾶδον ταῖς κοιναῖς
 ἡμῶν ὁμολογίαις καὶ τὸ ἀπᾶδον ἐν τοῖς ἐξῆς λόγοις
 βῆρον οὕτως διαγνωσθήσεται. Δεῖ γὰρ ταῖς ἀρχαῖς
 συμφωνεῖν τὰ λεγόμενα, καὶ ὃ μὲν συμφωνεῖ, τοῦτο

1. GR. Age jam, o Latine, contentionem et li-
 tigandi pruritum utpote veritatis inveniendæ im-
 pedimenta procul a nobis amoventes, quæstionem
 de processione Spiritus sancti, circa quam ab
 invicem dissentimus, auxiliante Spiritu sancto una
 simul perpendamus. Oportet enim, si volumus esse
 veri Spiritus sancti adoratores et cultores, tum in
 omnibus aliis ipsum Spiritum sanctum invocare
 ipsumque viâ duces habere ad veritatem inve-
 niendam et intelligendam, tum maxime in sermo-
 nibus, qui de illo ipso habentur, quia et major
 est in quæstionibus, quæ de Deo agunt, difficultas.
 Deus autem verus et Spiritus sanctus est cum Patre
 et Filio simul adoratus utpote ejusdem consors na-
 turæ et simul glorificatus; et quia ipse res suas
 cognoscens, et quidem solus cum Patre et Filio, et
 scrutans profunda Dei novit revelare quibus et
 quando et quantum oportet; hoc vero non evenit
 cum iis qui contentionis studio contradicunt: pro-
 cul enim a contentiosis contradictionibus abest
 Spiritus illuminatio et illustratio.

LAT. Age, o Græce, amore veritatis, sive quod
 idem est amore Dei (verax enim Deus, et Deus est
 veritas et ex Deo veritas omnibus venit). Desi-
 dero enim disquisitionem de hac materia et jam-
 dudum vehementi desiderio anhelò hanc disce-
 ptationem. Superveniat vero nobis Paracletus,
 Spiritus veritatis et sermonem bene dirigat, ver-
 tens prava in directa ut Spiritus rectus in visceri-
 bus fidelium innovatus et complens exaltansque
 deficientes nostræ cognitionis valles, asperas nobis
 vias efficiens planas.

GR. Communis jam est utriusque nostrum pre-
 catio, et unus idemque scopus, videlicet veritatis
 inquisitio et inventio circa propositam quæstio-
 nem. Jam ergo rem aggrediamur.

LAT. Sed prius pauca quædam exponamus et
 perpendamus de iis quæ circa sanctam Trinitatem
 dogmaticè efferuntur et prædicantur, veluti præ-
 ambula disceptationis; hæc enim fortasse haud
 exiguum pondus habebunt ad illam bene apteque
 dirigendam, præsertim si communi hic suffragio a
 nobis fuerint concessa; scilicet facilius hoc pacto
 tum quod cum communibus nostris confessionibus
 consonat, tum quod ab illis dissonat in sequentibus

(6) I Cor. II, 10.

(7) Laur: περί.

(8) Cod. V: λέγε; fort. λεγεις.

(9) Isa. XL, 4.

(10) Psal. LI (Vulg. L.) 10.

(11) Isa. I. c.

sermonibus discernetur. Oportet enim principiis concordent quæ dicuntur, et quod concordat, hoc genuinum esse censeatur; quod vero discordat, id veluti spurium et repugnans rejiciatur.

GR. Recte dicis. Id enim optimum ordinem decet et haud pauca confert ad veritatem dignoscendam. Quod enim ex principiis et suppositionibus veris consequitur, id ipsum omnino verum est; contra quod ipsis adversatur et repugnat, falsum erit: sic itaque faciendum.

2. LAT. Dic igitur mihi: aïsne esse Trinitati quædam essentialia et naturalia?

GR. Aio, eam enim et essentiam et naturam habere constat, licet supra essentiam et supra naturam sit ejus esse.

LAT. Eademne esse statuis essentiam et naturam, an diversa?

GR. Eadem omnino. Ita enim docent sancti Patres (f).

LAT. Quid vero? Nonne et hypostatica quædam dicis inesse Trinitati et personalia?

GR. Et hæc affirmo. Sunt enim in ea hypostases et personæ, licet sancta Trinitas sit sine nomine et super omne nomen. Nam supra omnem rem et cogitationem et denominationem est superdivinæ Divinitatis super omnem existentiam existentia, sive, ut magis proprie dicam, superexistentia; attamen et essentia et natura una et eadem atque indifferens sanctæ Trinitatis divinitas prædicatur, et rursus Pater et Filius et Spiritus sunt hypostases et personæ divinitatis.

LAT. Eademne esse dicis hæc et illa, an vero diversa?

GR. Quænam vero intelligas, edissere.

LAT. Idemne essentia et hypostasis, an aliud, atque idemne natura et persona, an vero non idem?

GR. Aliud est natura a persona, et aliud essentia ab hypostasi. Sic enim placuit, licet apud nonnullos aliquando essentia sive natura et hypostasis, quæ sunt diversa nomina, pro invicem accipiuntur, id est de una eademque re. Idem vero est hypostasis et persona, sicut pariter idem essentia et natura. Consequenter vero his eadem quidem sunt quæ dicuntur essentialia et naturalia, diversa vero ab his hypostatica et personalia, quæ et ipsa inter se eadem sunt. Alia enim sunt essentialia et naturalia, et alia hypostatica et personalia, etsi neque essentialia et naturalia sine hypostaticis et personalibus sunt, neque hæc sine illis. Etenim essentia et natura aliud quidem est, ut dixi, ab hypostasi et persona; sed neutra est absque altera. Neque enim essentia insubsistens est, neque subsistentia essentiæ expers (g).

(f) Vide Eliam Cretensem Comment. in Greg. Naz. or. 11, p. 6, 18. t. II, ed. Bill. et Aristot. *Metaphys.* l. iv, c. 4.

A γνήσιον εἶναι λογίζεσθαι, ἢ δὲ ἀπάδει, τοῦτο ὡς καὶ μαχόμενον ἀποπέμπεσθαι.

GR. Εὖ λέγεις· τάξιν τε γὰρ ἀρίστης τοῦτι πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας διάγνωσιν οὐ μικρὰ σὺ λόμενον. Τὸ γὰρ ἐπόμενον ταῖς ἀληθείαις ἀρχὴ καὶ ὑποθέσασιν πάντως καὶ αὐτὸ ἀληθές ἐστι δὲ μαχόμενον καὶ ἐναντιούμενον τούναντίον φ καὶ δὴ ποιητίον οὕτω.

β'. ΑΑΤ. Φράζε μοι τοῖνον· φῆς εἶναι τινα τῆ' οὐσιώδη καὶ φυσικὰ;

GR. Φημί· καὶ γὰρ καὶ οὐσίαν καὶ φύσιν, καὶ οὐσίαν καὶ φύσιν τὸ εἶναι αὐτῆ.

B ΑΑΤ. Ταυτὰ δὲ οὐσίαν καὶ φύσιν, ἢ ἕτερα;

GR. Ταυτὰ πάντως· οὕτως γὰρ οἱ ἅγιοι Π διδάσκουσι.

ΑΑΤ. Τί δέ; οὐχὶ καὶ ὑποστατικά τινα φῆς χεῖν ἐν τῇ Τριάδι καὶ προσωπικά;

GR. Καὶ ταῦτά φημι· καὶ γὰρ καὶ ὑποσ καὶ πρόσωπα, καὶ ἀνώουμος καὶ ὑπερώνουμος ἡ Τριάς· ὑπὲρ πάν γὰρ καὶ πρᾶγμα καὶ νόημα· ὄνομα ἢ τῆς ὑπερθέου θεότητος ὑπὲρ πᾶσαν ξιν ὕπαρξις, ἢ, οικειότερον εἰπεῖν, ὑπερῶν ὁμοῦ καὶ οὐσία καὶ φύσις ἢ μία καὶ αὐτὴ καὶ ῥάλλακτος τῆς ἁγίας Τριάδος θεότης προσαγορε καὶ πάλιν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα στάσεις καὶ πρόσωπα τῆς θεότητος.

C ΑΑΤ. Ταυτὰ δὲ λέγεις εἶναι ταῦτα καὶ καὶ ἕτερα;

GR. Τὰ ποῖα φῆς, φράσον.

ΑΑΤ. Ταυτὸν ἢ οὐσία καὶ ἢ ὑπόστασις ἢ ἢ καὶ ταυτὸν ἢ φύσις καὶ πρόσωπον, ἢ οὐ ταυτὸν;

GR. Ἐτερον μὲν ἢ φύσις παρὰ τὸ πρόσω καὶ ἕτερον ἢ οὐσία παρὰ τὴν ὑπόστασιν. Οὕτω ἔδοξε, καὶ ποτε παρ' ἐνοίαις ἢ οὐσία εἶπουν ἢ καὶ ἢ ὑπόστασις διάφορα ὀνόματα ἀντ' ἀλλήλων λαμβάνονται, ταυτέστιν ἐφ' ἐνὸς καὶ τοῦ πράγματος· ταυτὸν δὲ ἐστὶν ἢ ὑπόστασις καὶ πρόσωπον, ὡς περ αὐθις ἢ οὐσία καὶ φύσις τῆς Ἐπομένως δὲ τοῦτοις ταυτὰ μὲν τὰ λεγόμενα σιῶδη καὶ φυσικὰ, ἕτερα δὲ παρὰ ταῦτα ὑποστατικά καὶ προσωπικά, ὄντα καὶ ταῦτα τῆς Ἄλλα γὰρ τὰ οὐσιώδη καὶ φυσικὰ, καὶ ἄλλ' ὑποστατικά καὶ προσωπικά, εἰ καὶ μήτε τὰ οὐ καὶ φυσικὰ χωρὶς ἐστὶ τῶν ὑποστατικῶν καὶ ὠπικῶν, μήτε ταῦτα ἐκείνων. Καὶ γὰρ ἢ καὶ ἢ φύσις ἕτερον μὲν, ὡς ἔφην, παρὰ τὴν ὑπόστασιν καὶ τὸ πρόσωπον, ἀλλ' οὐδέτερον θα χωρὶς· οὔτε γὰρ ἢ οὐσία ἐστὶν ἀνυπόστατος, οἱ ὑπόστασις ἀνούσιος.

(g) Vide Joan. Damascen. c. Jacobitas in *ant. Canisii*, t. II, part. 1, p. 32 ed. Basnage.

ΛΑΤ. Ἐἴτα τίνα ταῦτα ὑπολαμβάνεις, λέγω δὴ Ἀ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν φύσιν, ἢ τὰ οὐσιώδη καὶ φυσικά, καὶ τίνα τὰ ἕτερα, τὴν ὑπόστασιν καὶ τὸ πρόσωπον ἢ τὰ ὑποστατικά καὶ προσωπικά :

ΓΡ. Ὁ μὲν ἔστι κοινὸν καὶ ἓν καὶ ταυτὸν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Πνεύματι, τοῦτο οὐσίαν καὶ φύσιν, καὶ τὰ προσόντα τούτοις κοινῶς καὶ ἠνωμένως καὶ ταυτῶς, οὐσιώδη καὶ φυσικά· ἕκαστον δὲ τῶν τριῶν, ὑπόστασιν τε καὶ πρόσωπον, καὶ ἕπερ ἐνὶ ἑκάστῳ ἴδιον, τοῦτο ὑποστατικὸν καὶ προσωπικόν.

ΛΑΤ. Εὖ μὲν ἔσως λέγεις ταυτί· πλὴν καὶ ὑποδειγματικῶς σαφήνισον τὰ λεγόμενα.

ΓΡ. Τὴν μὲν ὑπερφῶν καὶ ὑπερούσιον θεότητα φύσιν εἰώθαμεν λέγειν τῆς ἁγίας Τριάδος, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν καὶ οὐσίαν ἀπλὴν τε καὶ ἀπαράλλακτον· τὴν αὐτὴν καὶ ὡσαύτως ἔχουσιν ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ἐν τῷ Υἱῷ καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Φυσικά δὲ καὶ οὐσιώδη, εἰ καὶ κυρίως τὰ κατ' οὐσίαν προσόντα τισι, πλὴν ἀλλὰ νῦν ἐπὶ τῆς Τριάδος καταχρηστικῶς τὰ περὶ οὐσίαν κοινῶς καὶ ταυτῶς καὶ ἀμερῶς θεωρούμενα, ὡς τῶν κατ' οὐσίαν ἔχόντων πάντη τὸ κρύσιον καὶ ἄγνωστον, ἀνώνυμόν τε καὶ ὑπερώνυμον. Τοῦ Θεοῦ γὰρ ἡμῖν καὶ ἡ γνώσις καὶ ἡ κλησις, καὶ πᾶν ὄνομα καὶ πᾶν νόημα οὐκ ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν Φυσικά μὲν οὖν καὶ οὐσιώδη φαμὲν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν ὑπεράγαθον καὶ πανάγαθον ἀγαθότητα, τὴν ὑπερδύναμον καὶ παντοδύναμον δύναμιν, τὴν ὑπερσοφον σοφίαν καὶ : πάνσοφον, τὸ παντοῦργόν, τὸ ποιητικόν, τὸ δημιουργικόν, τὸ προνοητικόν, τὸ συνεκτικόν πάσης κτίσεως, τὸ αἰδίων, τὸ ἄχρονον καὶ ὑπέρχρονον, τὸ αἰώνιον καὶ ὑπεραιώνιον, τὸ κατὰ χρόνον ἄναρχον, τὸ ἄκτιστον, τὸ ἀγέννητον (δι' ἐνὸς ἢ γραφόμενον), τὸ ἀτέλευτον, τὸ ἀκατάληπτον, τὸ ἀπερίληπτον, τὸ ἀπερίγραπτον, τὸ ἀόρατον, τὸ ἄπειρον, τὸ ὑπὲρ πᾶσαν ἀσθησίαν τε καὶ νόησιν· πάντα δὲ ἁπλῶς ὅσα κοινὰ καὶ ταῦτ' ἁπλοῦς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, οὐσιώδη λέγομεν καὶ φυσικά, οὐ κυρίως, ὡς κατ' οὐσίαν αὐτοῖς ὑπάρχοντα, ἀλλὰ καταχρηστικῶς ὡς περὶ τὴν οὐσίαν κοινῶς καὶ ταυτῶς καὶ ἀμερῶς θεωρούμενα. Ἐπίστασιν δὲ καὶ πρόσωπον λέγομεν ἕκαστον τῶν τριῶν, τὸν Πατέρα, τὸν Υἱόν, τὸ Πνεῦμα· ὑποστατικά δὲ καὶ προσωπικά τὰ περὶ ἕκαστον τούτων ἰδιαζόντως ὑπάρχοντα, τὴν πατρότητα, τὴν υἰότητα, τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἰδιότητα, καθ' ἣν δηλαδὴ τὸ Πνεῦμα ἐκπορευτὸν ὀνομάζεται· τὸ ἀγέννητον (διὰ δύο γραφόμενον ἢ), τὸ γεννητὸν ὁμοίως καὶ τὸ ἐκπορευτὸν, τὴν ἀγεννησίαν, τὴν γέννησιν, καὶ τὴν ἐκπόρευσιν καὶ ταῦτα οὐ μεταπίπτοντα, ἀλλ' ἕκαστον ἐκείνης ὑποστάσεως ἀμετακινήτως καὶ ἀνυπαλλάκτως χαρακτηριστικὸν ἰδιωματὶ τε καὶ γνώρισμα· τοῦ Πατρὸς τὴν ἀγεννησίαν, ὅτι μὴ ἔκ τινος, καὶ οὔτε τοῦ Υἱοῦ οὔτε τοῦ Πνεύματος· τοῦ Υἱοῦ τὴν γέννησιν, καὶ οὔτε τοῦ Πατρὸς οὔτε τοῦ Πνεύματος· μόνος γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννητὸς, διὸ καὶ μονο-

LAT. Deinde quænam hæc esse statuis, videlicet essentiam et naturam, vel essentialia et naturalia, et quænam cætera, hypostasin et personam, vel hypostatica et personalia ?

GR. Quod quidem commune est atque unum et idem Patri et Filio et Spiritui, hoc essentiam et naturam, et quæ his adsunt communiter, unite atque eodem modo, essentialia et naturalia ; unumquemque vero trium illorum hypostasin et personam, et quod unicuique proprium, id hypostaticum et personale esse statuo (h).

LAT. Recte forsitan hæc dicis ; verum explana adhuc et per exempla quæ dixisti.

GR. Deitatem supernaturalem et superessentialem naturam sanctæ Trinitatis vocare. solemus unam eademque, et essentiam simplicem et differentiam expertem, eadem eodem modo se habentem in Patre et in Filio et in Spiritu sancto. Naturalia vero et essentialia etsi proprie ea quæ secundum essentiam adsunt quibusdam ita vocantur, attamen nunc in Trinitate abusive vocamus quæ circa essentiam communi eodemque modo atque indivise considerantur, cum ea, quæ secundum essentiam sunt, omnino recondita et incomprehensa, nomine destituta ac quovis nomine sint sublimiora. De Deo enim nobis omnis et cognitio et appellatio, omne nomen et omne cogitatum non ex iis quæ secundum ipsum, sed ex iis quæ circa ipsum sunt, advenit. Naturalia igitur et essentialia dicimus in sancta Trinitate bonitatem perfectissimam et transcendentem bonum omne, potentiam potentissimam et super potentiam elevatam, sapientiam sapientissimam et eminentem super omnia, vim omnipotentem, creatricem, factricem, procuratricem et conservatricem universæ creaturæ, sempiternitatem a tempore remotam et tempore superiorem, ante ævum et super ævum constitutam, temporalis initii carentiam, increatum, ingentium, interminabile, incomprehensibile, infinitum, incircumscriptum, invisibile, immensum super omnem sensum et omnem cogitationem transcendens ; ut brevi dicam, omnia omnino quæ communia eademque sunt Patris, et Filii, et Spiritus sancti, essentialia dicimus et naturalia, non proprie tanquam secundum essentiam in ipsis existentia, sed abusive tanquam circa essentiam communiter eodemque modo atque indivise considerata. Hypostasin vero et personam nominamus unumquodque horum trium : Patrem, Filium, Spiritum ; hypostatica et personalia autem ea quæ circa unumquemque horum proprie et peculiariter existunt, paternitatem, filiationem et Spiritus sancti proprietatem, secundum quam Spiritus procedens appellatur ; ingentium, genitum et procedens, sive innascibilitatem, generationem et processionem ; eaque non coincidentia ac nutantia esse statuimus, sed cujuslibet personæ unumquodque manere

(h) Cf. Petav. De Trinitate lib. IV, Proöm. n. 2 seq.

immote et sine permutatione ulla characteristicam et discretivam proprietatem, et Patris quidem innascibilitatem, quia a nullo est, eamque neque Filii esse neque Spiritus : Filii generationem, quæ neque Patris est neque Spiritus ; solus enim est ex Patre genitus ; quare et Unigenitus ; Spiritus processionem, quæ neque Patris est neque Filii, solus enim Spiritus sanctus est procedens.

3. LAT. Quid ergo ? Cum ingenitus sit Pater, quia a nullo est, et hoc ipsius sit proprium, num idcirco nihil erit ex ipso ?

GR. Revera et ingenitus Pater est et non ex ullo ; sed ex ipso processit tum Filius, tum Spiritus.

LAT. Quid vero ? Cum progressio quædam sit ab ipso, hæccine est ea uniformis et absque ulla differentia ?

GR. Minime. Nam diversus est modus progressionis et diversas personas manifestans. Alius enim est modus progressionis, secundum quem ex ipso est Filius ; et hic generatio appellatur ; et alius modus, secundum quem Spiritus ex eo prodire dicitur ; vocatur vero hic processio. Uterque vero modus secundum substantiam, non quia differentiam substantiæ præbent, apage, sed quia ex substantia Patris tum Filius, verum per generationem, cum Spiritus, verum per processionem, et non ab extra, non ex nihilo, quemadmodum creaturæ. Et Filium quidem Pater dicitur generare, Spiritum autem dicitur producere vel emittere (i), vel nescio quomodo aptius et accommodatius dicam. Uterque vero mundus proprium nomen sortitus est, quod Spiritus sanctus posuit ; nobis autem non perspectus atque incomprehensibilis est, et quod alius sit iste, alius ille, ex iis cognoscimus quæ diverso modo de utroque dicuntur. Quis vero et qualis uterque sit et quænam eorum differentia, a Trinitate sola cognoscitur ; nihil enim de his amplius ex divinis oraculis indicatum est. An vero tu non ita dicis ?

LAT. Ita dico. In his enim tibi consentio idemque censeo. Jam vero intremus in ipsam quæstionem atque controversiam, perpendamusque id, in quo inter nos lis est et in quo ab invicem dividimur. Inquiratur itaque, utrum oporteat dicere Spiritum ex Patre procedere solo, an etiam eum procedere ex Filio.

GR. Id videlicet ipse Spiritus sanctus per Scripturas divinitus inspiratas revelavit, et sancti Patres atque Ecclesiæ magistri per sanctum Spiritum initiati evangelicæ et apostolicæ doctrinæ dogmata iu suis divinitus inspiratis institutionibus tradiderunt ; neque rectæ et piæ sententiæ ullo modo quid adversatur ; neque ullum exinde consequitur absurdum.

LAT. Dic unum alterumve ex ipsis, ut et ego cognoscam.

(10) Oblitteratum in cod. Vat.

(11) Desunt aliqua in Vat. p. 3, b., quæ hic sup.

(i) Vocem προβάλλεσθαι non passivum, sed medium hic esse declarant Nicetæ alia verba, quibus sensu activo eam vocem usurpat.

γενός· τοῦ Πνεύματος τὴν ἐκπόρευσιν, καὶ οὐτε τοῦ Πατρὸς οὔτε τοῦ Υἱοῦ· μόνον γὰρ τὸ Πνεῦμα ἐκπορευτόν.

Patris est neque Spiritus ; solus enim est ex Patre genitus ; quare et Unigenitus ; Spiritus processionem, quæ neque Patris est neque Filii, solus enim Spiritus sanctus est procedens.

γ. ΛΑΤ. Τί οὖν ; ἐπειδὴ ἀγέννητον, ὅτι μὴ ἔτινος, ὁ Πατὴρ καὶ τοῦτο ἴδιον αὐτοῦ, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐξ αὐτοῦ τι ἔσται ;

ΓΡ. Καὶ μὴν καὶ ἀγέννητος ὁ Πατὴρ καὶ οὐκ ἔτινος· ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ προελήλυθεν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα.

ΛΑΤ. Τί δέ ; ἐπεὶ καὶ πρόοδος τις ἐστὶν ἀπ' αὐτοῦ, ἄρα μονότροπος αὕτη καὶ ἀδιάφορος ;

ΓΡ. Οὐκ ἔστιν (10)· καὶ γὰρ ὁ τρόπος τῆς προόδου διάφορος καὶ διαφόρων προσώπων ἐκφαντικός. Ἄλλος γὰρ ἐστὶν ὁ τρόπος τῆς προόδου, καθ' ὃν ὁ Υἱὸς ἐξ αὐτοῦ, γέννησις προσαγορευόμενος, καὶ ἄλλος ὁ τρόπος, καθ' ὃν τὸ Πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ προέρχεσθαι λέγεται· καλεῖται δὲ καὶ οὗτος ἐκπόρευσις. Ἀμφότεροι δὲ κατ' οὐσίαν, οὐχ ὅτι διαφορὰν οὐσίας παρέχουσιν, ἀπαγε, ἀλλ' ὅτι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ ὁ Υἱὸς, ἀλλὰ γεννητικῶς, καὶ τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' ἐκπορευτικῶς, καὶ οὐκ ἐξωθεν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος καθάπερ τὰ κτίσματα. Καὶ τὸν μὲν Υἱὸν γεννᾶν ὁ Πατὴρ λέγεται, τὸ δὲ Πνεῦμα προβάλλεσθαι ἢ ποιεῖσθαι ἢ οὐκ οἶδ' ὅπως ἔρω προσφύεσθαι. Ἐκότερος δὲ τρόπος ἰδίου μὲν τετύχηκεν ὀνόματος, ὃ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο. ἡμῖν δὲ ἀγνωστός τε καὶ ἀκατάληπτος· καὶ ὅτι ὁ μὲν ἕτερος, ὃ δὲ ἕτερος, ἐκ τῶν περὶ ἑκατέρου διαφορῶν λεγομένων γινώσκωμεν. Τίς δὲ καὶ ὁποῖος ἑκάτερος, καὶ τίς ἡ διαφορὰ, τῇ Τριάδι μόνῃ γινώσκεται· οὐδὲν γὰρ πλέον ἡμῖν περὶ τούτων ἐκ τῶν θείων λογίων ἐκπίραται. ἢ οὐχ οὕτως φῆς καὶ αὐτός ;

ΛΑΤ. Φημί, σύμφρων γὰρ ἐπὶ τούτοις εἰμί σοι καὶ ὁμόδοξος. Ἦδη δὲ εἰσβάλλωμεν ἐπὶ τὸ ἀμφιβαλλόμενον καὶ ζητούμενον, καὶ περὶ ὃ μέσον ἡμῶν ἡ διαφορὰ, καὶ δι' ὃ τάχα καὶ διιστάμεθα. Οὐκοῦν ζητήσθω, πότερον χρεῶν λέγειν τὸ Οὐνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι μόνου, ἢ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

ΓΡ. Ὁ δηλαδὴ καὶ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν ἐξεκάλυψε καὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες καὶ νῆς Ἐκκλησίας διδασκαλοὶ διὰ τῆς ἀγίου Πνεύματος μυθθέντες τὰ τῆς εὐαγγελικῆς καὶ ἀποστολικῆς (πίστεως δόγματα), (11) ἐν ταῖς ἑαυτῶν θεοπνεύστοις διδασκαλαῖς παραδεδώκεσι· καὶ οὐδὲν (12) τῆ ὀρθῆ λόγῳ καὶ εὐσεβεῖ κατ' οὐδὲν ἠναντιῶται, οὔτε μὴν ἔχει τι παρεπόμενον ἄτοπον.

ΛΑΤ. Ἄλλ' ἐν γέ τι φράσον. Ἴνα γινῶ καὶ αὐτός.

plenda erant.

(12) Vat. οὐδέ.

δ'. ΓΡ. (13) Εἰ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύομενος [τὸ Πνεῦμα] ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, συγχέχεται τὰ τῶν ἰδιοτήτων, ἢ ὡς ἐξ ἄλλης ὑποστάσεως εἰς ἄλλην μεταχωροῦνται, ἢ ὡς ἄλλην ἐξ ἄλλης μεταλαμβάνουσης ἰδιότητα τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως ὅπερ τῆς Σαβελίου δόξης ἐστὶν οὐ μακράν. Εἰ γὰρ ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς ἓν καὶ ταυτὸν ὑπάρχει κατὰ Σαβέλιον, ἀκόλουθον πάντως ἐκ τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύομενον ἐκπορεύεσθαι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· τάχα δ' ἓν καὶ ἐξ ἑαυτοῦ.

ΛΑΤ. 'Ἄλλ' ἐφ' ἡμῶν οὐκ ἔχει χώραν τὸ τοῦ Σαβελίου δοξάριον· οὐδὲ γὰρ τὰς ὑποστάσεις συγχέομεν καὶ τὰ πρόσωπα, οὐδὲ τὰς ἰδιότητας μεταίθεμεν, οὐδὲ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ὑπόστασιν εἰς ἄλλην καὶ ἄλλην ἰδιότητα μεταφέρομεν· οὐδὲ ἓν τὰ τρία δοξάζομεν πρόσωπον ἢ τριπρόσωπον μίαν ὑπόστασιν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑποστάσεις τρεῖς εἶναι φάμεν τῆς θεότητος καὶ ἐκάστην ὑπόστασιν ἐν ἀκινήτῳ τηροῦμεν τῇ ἰδιότητι· τοῦ μὲν γὰρ Πατρὸς ἴδιον τὸ ἀγέννητον, τοῦ δὲ Υἱοῦ τὸ γεννητὸν, τοῦ δὲ ἁγίου Πνεύματος τὸ ἐκπορευτὸν εἶναι τιθέμεθα· ἀλλ' ὥσπερ τοῦ Πατρὸς οὐ τὸ ἀγέννητον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ γεννητικὸν καὶ προβλητικὸν ἤτοι προεκτικὸν, εἰ οὕτω χρὴ λέγειν, οὕτω καὶ τοῦ Υἱοῦ οὐ τὸ γεννητὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ προβλητικὸν, καὶ τοῦ Πνεύματος τὸ ἐκπορευτὸν μὲν, οὐχ ἀπλῶς δέ· ἀλλ' ὡς μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὡς δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τουτέστιν ἀμέσως μὲν ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐμμέσως δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ δι' ἑτέρου οὐδενός. Ἀγέννητος γὰρ ὢν ὁ Πατὴρ γεννᾷ τὸν Υἱόν, γεννῶν δὲ τὸν Υἱόν διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ ἅμα καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται· καὶ ὁ Υἱὸς γεννητὸς ὢν καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται· καὶ τὸ Πνεῦμα πάλιν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐμμέσως ἐκπορεύομενον, ὡς τῇ ἐκπορεύσει τοῦ Υἱοῦ μεσιτεύοντος ἅμα καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται μηκέτι δι' ἑτέρου τινὸς μεσιτεύοντος· ὥστε ἡμᾶς ἴδιον τίθεσθαι τοῦ μὲν Πατρὸς τὸ ἀγέννητον, τὸ γεννητικὸν καὶ τὸ ἐμμέσως προβλητικὸν· τὸ μὲν ἀγέννητον, ὅτι οὐκ ἐκ τινος, τὸ δὲ γεννητικὸν, ὅτι γεννᾷ τὸν Υἱόν, τὸ δὲ ἐμμέσως προβλητικὸν, ὅτι διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται· τοῦ Υἱοῦ δὲ τὸ γεννητὸν καὶ τὸ ἀμέσως προβλητικὸν· τὸ μὲν ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς αὐτὸς γεννητὸς, τὸ δὲ ὅτι ἀμέσως ἐξ ἑαυτοῦ τὸ Πνεῦμα προίεται, μέσος ὢν αὐτὸς τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος· τοῦ δὲ Πνεύματος τὸ ἐκπορευτὸν ἐμμέσως ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐκπορευτὸν δὲ ἀμέσως καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ὡς μεταξὺ μὲν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος θεωρουμένου τοῦ Υἱοῦ, μεταξὺ δὲ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος οὐδενός κατὰ γε τὴν πρόσθετον. Καὶ ταῦτα εἶναι ἐκείνου τῶν τριῶν ἰδιώματα ἀμεταθιτικῶς καὶ ἀμετακινήτως καὶ ἀνυπαλ-

(13) Rubro colore ad marginem legitur: 'Εν ταῦθα πειροῦται ὁ Γραϊκὸς διακινῶν ἀποπὸν εἰσαγάσθαι τῇ δόξῃ τῇ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ λεγούση ἐκπορεύε-

(j) Primum Græci argumentum: Si Spiritus etiam ex Filio procedit, confunduntur personarum proprietates. Quod Photius evolvit, De Spir. S. *mystagogia*, cap. 9, 10.

4. GR. (j) Si Spiritus ex Patre procedens etiam ex Filio procedit, confunduntur ea quæ ad proprietates pertinent, quum vel ex alia hypostasi in aliam migrent vel eadem hypostasis aliam ex alia transsumat proprietatem. Quod haud longe abest a Sabellii opinione. Etenim si Pater et Filius unum et idem sunt secundum Sabellium, consequitur omnino, Spiritum ex Patre procedentem etiam ex Filio procedere; imo mox et ex seipso procedet.

LAT. Verum apud nos locum non habet Sabellii opinamentum. Neque enim hypostases confundimus et personas; neque proprietates transponimus, neque unam eandemque hypostasin in aliam et aliam proprietatem transferimus. Neque unam esse existimamus illa tria personam vel unam hypostasin tripersonalem; sed et hypostases tres esse dicimus Deitatis, et unamquamque hypostasin in immota proprietate servamus. Namque Patris proprium ingenuum, Filii vero genitum, et Spiritus sancti procedens esse statuimus (k). At quemadmodum Patris non ingenuum dumtaxat, sed et generatio et productio sive emissio, si ita dicendum est, sic et Filii non solum est genitum esse, verum et producere, et Spiritus sancti procedere quidem, sed non simpliciter: verum sic quidem ex Patre, sic vero ex Filio, hoc est immediate quidem ex Filio, mediate vero ex Patre, quia ex Patre quidem per Filium, ex Filio vero per nihil aliud. Ingenuus enim quum sit Pater generat Filium, generans vero Filium per ipsum Filium mediantem simul et Spiritum producit et Filius, qui ipse genitus est, pariter producit Spiritum; et rursus Spiritus ex Patre mediate, utpote mediante in processione Filio, procedens simul et ex Filio procedit non amplius per aliud quoddam medians. Sic proprium ponimus Patris, quod sit ingenuus, generans et mediate producus; *ingenuus*, quia ex nullo est, *generans*, quia generat Filium, *mediate producus* quia per medium Filium Spiritum spirat et producit. Filii vero proprium, quod sit genitus et immediate producat: *genitus* quia ex Patre ipse generatus est, *mediate producus*, quia immediate ex seipso Spiritum emittit medius ipse exsistens inter Patrem et Spiritum. Spiritus vero sancti proprium procedere mediate ex Patre, et procedere immediate ex Filio, quum inter Patrem et Spiritum Filium consideretur, inter Filium vero et Spiritum, quantum ad processionem, nemo. Et hæc dicimus uniuscujusque trium personarum esse proprietates, quæ sine ulla immutatione vel commutatione immotæ et integræ perseverant. Quemadmodum igitur non

σθαι τὸ Πνεῦμα· καὶ φησι σύγχυσιν τῶν ἰδιοτήτων συνάγεσθαι· ὅπερ ἀνασκευάζει ὁ Λατῖνος πᾶν εὐφρῶς.

(k) Ita S. Maximus in opusculis theologicis et polemiciis t. II, p. 155, ed. Combefisii, at Pseudo-Justinus in Expositione rectæ fidei, n. 3.

quia Pater genitus non est, idcirco ipse generatione vel emissione privatur, sed quoad hæc et illa et ingenuus, sed et genitor est et spirator, genitor quidem immediate ex se ipso, spirator vero mediate per Filium : sic neque Filius quia genitus est, idcirco a spiratione excluditur, neque Spiritus, quia ex Patre procedit, ideo ex Filio non procedit, sed processio ejus immediata quidem ex Filio, mediata vero ex Patre. Custoditur igitur unicuique personæ proprietas immota et inconfusa; sic in unitate Trinitas et indivisa in Trinitate unitas. Unitas enim est et Trinitas Pater et Filius et Spiritus sanctus : unitas quidem propter naturam divinitatis unam eamdemque, quæ indivisa et inalterabilis est; Trinitas vero propter proprietates, quæ immote se habent juxta ea quæ mododiximus. Cum vero singulis personis immotæ custodiantur proprietates, haud dici potest ex seipso procedere Spiritus, quia hoc non est Spiritus proprietas; verum ex Patre per Filium procedens, etiam ex Filio procedit, non autem per alium quempiam; et ubi nunc est Sabellii confusio? Si enim juxta istum unum diceremus Patrem et Filium vel etiam Spiritum sanctum tanquam unam hypostasin sive personam, tunc Spiritum ex Patre procedentem etiam ex Filio procedere asserentes Sabellio concordem essemus, vel omnino Semi sabelliani, sicut alii quidam Semiariani. Nam tria illa unam hypostasin et unum dicentes ita secundum Sabellium, non magis faceremus Spiritum ex Patre et ex Filio procedentem, quam ex se ipso. verum et Patrem tum generantem, tum generatum atque procedentem, et horum unumquodque non magis ex alio, quam ex seipso; Filium porro non solum genitum, verum et procedentem, imo etiam et generantem; rursus Spiritum non solum procedentem, sed et gignentem et genitum. Ejusmodi enim sunt Sabellii nugæ uni eidemque personæ diversa nomina et diversas proprietates tribuentis. Si vero Patrem et Filium solum unam diceremus personam, ex hac vero una persona progredi Spiritum doceremus, tum et sic Semi sabelliani essemus ex Patre et Filio illum, qui procedit, procedere asserentes. Nunc vero nos aliam quidem Divinitatis personam statuentes Patrem, aliam vero Filium, ejusdem scilicet naturæ, aliam vero rursus Spiritum, deinde ponentes procedentem ex Patre, procedere quoque ex Filio, aliter dicimus. Qui vero unam personam esse aiunt Patrem et Filium, deinde Spiritum ex Patre et ex Filio procedere affirmant, absurdum consequens habent, non quia simpliciter dicunt *ex Patre et ex Filio*, sed quia ex ambobus tanquam uno, et quia unum utrumque, Patrem videlicet et Filium, ponunt, non secundum vim Dominicæ vocis verum secus ac ille dicit: *Ego et Pater unum sumus*. Non vero, qui ex Patre et ex Filio dicimus Spiritum, non ut ex uno dicimus, verum ut ex duabus personis consubstantialibus consubstantiali procedere

λάκτως ἔχοντα καὶ ἀμεταβλήτως. Ὡς περ οὖν οὐχ ὅτι οὐ γεγέννηται ὁ Πατήρ, διὰ τοῦτο οὐδὲ γεννᾷ οὐδὲ προβάλλεται, ἀλλὰ καὶ ταῦτα καὶ ἀγέννητός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ γεννῆτωρ καὶ προβολεὺς τὸ μὲν ἀμέσως ἐξ ἑαυτοῦ, τὸ δὲ ἐμμέσως διὰ τοῦ Υἱοῦ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὐχ ὅτι γεγέννηται, διὰ τοῦτο οὐχὶ καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται. Καὶ τὸ Πνεῦμα οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, διὰ τοῦτο οὐχὶ καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται· ἀλλ' ἡ ἐκπόρευσις αὐτοῦ ἄμεσος μὲν ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἔμμεσος δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς. Φυλάττεται γοῦν ἐκάστῳ προσώπῳ ἡ ἰδιότης ἀκίνητος καὶ ἀσύγχυτος· οὕτως ἡ ἐν μονάδι Τριάδος καὶ ἀδιαίρετος ἡ ἐν Τριάδι μονάς. Μονάς γάρ ἐστι καὶ Τριάς ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα· τὸ μὲν κατὰ τὴν φύσιν τῆς θεότητος μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οὔσαν καὶ ἀδιαίρετον καὶ ἀναλλοίωτον· τὸ δὲ διὰ τὰς ἰδιότητας ἀμετακινήτως ἐχούσας, καθὰ φθάσαντες ἔφημεν. Φυλαττομένων δὲ τῶν ἰδιοτήτων ἐκάστῳ ἀμεταβλήτων, οὐκ ἂν λέγοιτο τὸ Πνεῦμα ἐξ ἑαυτοῦ ἐκπορεύεσθαι, ὅτι μὴ ἰδιότης ἐστὶ τοῦτο τοῦ Πνεύματος· ἐκ τοῦ Πατρὸς δὲ ἐκπορευόμενον διὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, ἀλλ' οὐ δι' ἑτέρου τινός· καὶ τοῦ τοῦ Σαβελλίου ἡ σύγχυσις; Ἐἴ μὲν γὰρ ἓν κατ' ἐκεῖνον ἐλέγομεν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἢ καὶ τὸ Πνεῦμα ὡς μίαν ὑπόστασιν ἢ πρόσωπον, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι φασκόντες, σύμφρονες ἔν ἡμεν τῷ Σαβελλίῳ, ἢ πάντως ἡμισαβέλλιοι, καθάπερ ἄλλοι τινὲς ἡμιάρειοι· τὰ μὲν γὰρ τρία λέγοντες μίαν ὑπόστασιν καὶ ἓν οὕτω κατὰ Σαβέλλιον, οὐδὲν μᾶλλον ἐπινοοῦμεν τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, ἢ ἐξ ἑαυτοῦ· ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα γεννῶντά τε καὶ γεννώμενον καὶ ἐκπορευόμενον, καὶ ἕκαστον τούτων οὐ μᾶλλον ἐξ ἄλλου ἢ ἐξ ἑαυτοῦ· καὶ τὸν Υἱὸν δὲ οὐ μόνον γεννώμενον, ἀλλὰ καὶ ἐκπορευόμενον, πρὸς δὲ τούτοις καὶ γεννῶντά· καὶ τὸ Πνεῦμα αὖθις οὐκ ἐκπορευόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ γεννῶν καὶ γεννώμενον. Τοιαῦτα γὰρ τὰ Σαβελλίου ληρήματα ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ διάφορα τιθέντος ὀνόματα καὶ διαφόρους ἰδιότητας. Τὸν δὲ Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν μόνον φάσκοντες ἓν πρόσωπον, ἐκ τοῦ ἐνὸς δὲ τούτου τὸ Πνεῦμα προέρχεσθαι δογματίζοντες ἔμεν ἔν καὶ οὕτως ἡμισαβέλλιοι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ ἐκπορευτὸν ἐκπορεύεσθαι λέγοντες. Νῦν δὲ ἡμεῖς ἄλλην μὲν ὑπόστασιν τῆς θεότητος δοξάζοντες τὸν Πατέρα, ἄλλην δὲ τὸν Υἱὸν, τῆς αὐτῆς δηλαδὴ φύσεως, ἄλλην δὲ ὡσαύτως τὸ Πνεῦμα, εἴτα τιθέντες τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον ἐκπορεύεσθαι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐτέρως φημέν. Οἱ μὲν οὖν ἐν λέγοντες τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν πρόσωπον, εἴτα φάσκοντες τὸ Πνεῦμα ἐκπορευτὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τὸ ἄτοπον ἐπινοοῦντες ἔχουσιν· οὐχ ὅτι ἀπλῶς φασιν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ὅτι ὡς ἐνὸς ἐξ ἑαυτοῦ· καὶ ὅτι ἓν ἅμφω τίθενται τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν, οὐ κατὰ δύναμιν τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς, ἀλλ' ἐτέρως ἢ ὡς ἐκεῖνός φησιν· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἓν ἐσμεν. Ἡμεῖς δὲ καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα λέγοντες οὐχ ὡς ἐξ ἐνός

τοῦτο φαμεν, ἀλλ' ὡς ἐκ δύο προσώπων ὁμοφυῶν ἁμοφυῶς προσερχόμενον κατὰ τινὰ τρόπον ἀγνωστόν τε καὶ ἀόριστον. Τὸ μὲν οὖν ἐξ ἀμφοῖν λέγειν τὸ Πνεῦμα ὡς ἐξ ἐνός, ἀσεβές· Σαβελλιανὸν γάρ τὸ δὲ ἐξ ἀμφοῖν ἐχόντων οὐκ ἐν οὐσίᾳ διαφορότητα οὐδ' ἐν ὀνομάτων διττότητι τὴν διάκρισιν. ἀλλ' ἐν ὑποστατικῆς ἰδιότησι, τῆς Σαβελλιανῆς ἀσεβείας μακράν· ὥστε, ἐπειδὴ τὸ τοιοῦτον δόγμα ἕτερόν ἐστι τῆς τοῦ Σαβελλίου δόξης, μὴδ' ὡς Σαβελλιανὸν ἡγοῦ καὶ ἀπόβλητον. Ἄλλ' ἢ ἄρα ἐτέρως ἔχειν τὸ ἀτοπον ἐλεγχε.

ε'. ΓΡ. Ἐστω ταῦτα, καὶ μὴ Σαβελλιανὸν ἔστω τὸ λέγειν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ παναγίου Πνεύματος τὴν ἐκπόρευσιν· ἀλλ' ἐκεῖνό γε ἀτοπον (14). Εἰ γὰρ ἐξ ἀμφοῖν, σύνθετος αὐτῶ λοιπὸν τῆς ὑποστάσεως ἢ ἰδιότης, καὶ οὐχ ἀπλῆ καὶ σύνθετος ἢ ὑπόστασις, ὅτι καὶ ἀμέσως καὶ ἐμμέσως ἐκπορεύεται, τὸ μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὸ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· οὕτω δὲ καὶ τοῦ Υἱοῦ ἢ ἰδιότης εὐρίσκειται σύνθετος, ἔχουσα μὴ μόνον τὸ γεννᾶσθαι ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα ἐξ ἑαυτοῦ ἀμέσως ὡς μέση (15) προβάλλεσθαι.

ΛΑΤ. Κατὰ τοῦτον τὸν λόγον σύνθεσις ἔν εἴῃ καὶ περὶ τὸν Πατέρα, καὶ μᾶλλον, ὅτι οὐκ ἀγγένητος μόνον, ἀλλὰ καὶ γεννήτωρ καὶ προβολεύς. Εἰ δὲ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς ταῦτα οὐ παρεισήγαγε σύνθεσιν, οὐδὲ ἐκεῖνα λοιπὸν ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος. Ἦ τίς ἢ ἀποκλήρωσις, τὸν μὲν Πατέρα μὴ εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ ἀγεννήτου καὶ τοῦ γεννητικοῦ καὶ τοῦ προβλητικοῦ, τὸν δὲ Υἱὸν σύνθετον εἶναι διὰ τὸ γεννητὸν καὶ τὸ προβλητικόν, καὶ τὸ Πνεῦμα διὰ τὸ διχόμεν καὶ διχῶς ἐκπορευτὸν, ἤτοι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐμμέσως δηλαδὴ καὶ ἀμέσως; Καίτοι κἄν ἀπλῆν δῶμεν ἐκάστῳ τὴν ἰδιότητα, κατὰ τὸν σὸν λόγον καὶ οὕτως, ὡς λέγεις, διπλὴν παρεισαχθήσεται, καὶ σύνθεσις ἔψεται, καὶ ἔσται σύνθετος ἕκαστος. Καὶ γὰρ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ἡ τῆς θεότητος οὐσία ἐστὶ καὶ ἡ τοῦ γεννῆν ἰδιότης, καὶ ἐν τῷ Υἱῷ μετὰ τῆς οὐσίας καὶ ἡ τοῦ γεννᾶσθαι ἰδιότης ἐστίν, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι μετὰ τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ ἡ ἰδιότης τῆς ἐκπορεύσεως. Ἄλλ' οὐ σύνθεσις ἐκεῖ, ἀλλ' ἀπλότης ὑπὲρ πᾶσαν ἀπλότητα, ὅτι μέρος ταῦτα τῆς θεότητος (ἀμερῆς γὰρ ὑπὲρ πᾶσαν ἀμέρειαν), ἀλλ' ἰδιότητες περὶ τὴν μίαν οὐσίαν καὶ τὰς τῆς μιᾶς οὐσίας ὑποστάσεις θεωρούμεναι καὶ ἐκάστη ἐκάστην ὑπόστασιν χαρακτηρίζουσαι. Οὐκοῦν οὐδὲ ὅταν λέγω τὸ Πνεῦμα ἀμέσως ἔχειν καὶ ἐμμέσως τὴν ἐκπόρευσιν, ἢ τὸν Υἱὸν καὶ γεννᾶσθαι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεσθαι, διπλὴν τινὰ παρεισάγω καὶ σύνθεσιν· ὥσπερ γὰρ ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς διάφορος πρόοδος, καθά φατε καὶ ὑμεῖς, διάφορον μὲν δείκνυσι τὴν σχέσιν αὐτοῦ.

(14) Nota marg. Ἐτέρου ἀτόπου εἰσαγωγῇ, ὅτι σύνθετον ἔσται τὸ Πνεῦμα ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, καὶ πρὸς τοῦτο ἀνασκευῇ.

(1) Secundum absurdum: Compositus erit Spiritus ex Patre et Filio procedens. Vide Photium, *De Spiritu sancti Mystagogia*, cap. 7 et 45,

secundum quemdam incognitum et ineffabilem modum. Spiritum igitur dicere ex utroque velut ex uno impium est, quia Sabellianum; eum vero dicere ex ambobus non habentibus in essentia differentiam neque in nominum duplicitate discretionem, sed in hypostaticis proprietatibus, longe a Sabelliana impietate abest. Quare cum hoc dogma aliud sit a Sabellii opinione, neque Sabellianum et abjiciendum illud existimes. Verum absurdum illud esse aliunde demonstres.

5. GR. Sint hæc ita, neque Sabellianum sit dicere, ex Patre et Filio sanctissimi Spiritus esse processionem. Attamen illud certe absurdum ostendit, quod non dicam (1). Si Spiritus est ex utroque, composita ipsi erit hypostaseos proprietas, et non simplex, et composita ipsa hypostasis, quia et immediate et mediate procedit, scilicet tum ex Patre, tum ex Filio; sic autem et Filii proprietas deprehenditur composita, quum non solum habeat quod sit generatus ex Patre, verum etiam quod Spiritum sanctum ex se ipso immediate producat.

LAT. Secundum hanc rationem in Patre quoque foret compositio, et multo magis, quia non solum ingenuus, verum etiam generans et spirans est. Si vero hæc in Patre nullam inducunt compositionem, neque illa in Filio et in Spiritu compositionem inducent. Aut qualis est ista sortitio et distributio, Patrem quidem non esse compositum ex innascibilitate, generatione et spiratione (activa), Filium vero compositum esse propter passivam generationem et spirationem activam, et Spiritum compositum, quia e duplici causa et duplici modo procedat, sive ex Patre et ex Filio, mediate videlicet et immediate? Quanquam et si simplicem demum cuique proprietatem secundum tuum sermonem, et sic, ut dicis, duplicitas inducet et compositio sequetur et erit unumquodque compositum. Etenim in Patre est tum divinitatis essentia tum gignendi proprietas, et in Filio una cum essentia proprietas geniti est, et in Spiritu cum eadem essentia, proprietas processionis. Verum non est compositio ibi, sed simplicitas super omnem simplicitatem, quia nec partes Divinitatis ista sunt, quum ea sit super omnem indivisibilitatem indivisibilis, verum proprietates, quæ circa unam essentiam et hujus unius essentiæ hypostases spectantur et quarumque quamlibet personam distinguit suoque caractere insignit. Igitur neque quando dico Spiritum immediate et mediate habere processionem, vel ex Patre Filium generari et Spiritum producere (m), dupliciter quam-

(15) Ita scriptum. Quod tamen mendum exhibere videtur.

(m) Προβάλλεσθαι hic non sumi passive usus vocis in sequentibus demonstrat.

dam induco et compositionem. Sicut enim diversa e Patre progressio, secundum quod et vos dicitis, diversam quidem ejus habitudinem constituit, alteram ad Filium ut Patris, alteram ad Spiritum ut spirantis secundum proprium modum, paternam vero hypostasim minime indicat compositam, ita nec Spiritus e Patre et Filio processio compositionem quamdam intelligi sinit sive in Filio sive in Spiritu. Quamquam in Patre generare et producere non idem est neque eodem modo, in Spiritu vero procedere unum et idem, etsi ex altero quidem mediate, sive ex Patre per Filium, ex altero vero immediate, quia ex Filio, non vero per alium quempiam. Non est igitur compositus Filius, quia non solum generatur, sed et Spiritum emittit, neque Spiritus, quia procedit non ex Patre solo, sed et ex Filio; neque etiam Pater, quia non solum ingentus, sed et Filii genitor, neque quia non solum genitor, sed et productor Spiritus; neque etiam secundum communem tum nostram tum vestram sententiam compositus Filius et Spiritus, quia uterque præter substantiam habet personæ proprietatem, Filius quidem filiationem solam, Spiritus vero processionem ex Patre. Si enim composita foret quælibet persona propter suas proprietates, etiam essentia trium personarum composita esset propter eas, quæ circa ipsam sunt, trium communes proprietates, bonitatem dico, sapientiam, potentiam, vim productricem, omnium effectricem et creatricem, providentiam, conservationem, omnium rerum comprehensionem et continentiam, aseitatem, et principii carentiam, immortalitatem et sine ullo fine durationem, immensitatem, æternitatem, extra tempus et supra tempus existentiam, et quæcumque alia hujusmodi sive secundum positionem, sive secundum negationem, sive secundum causam, sive secundum eminentiam et excellentiam dicuntur in Deo. Sed non sunt hæc essentia, verum circa essentiam considerantur, etsi et certo quodam modo essentialia et naturalia vocantur, neque partes sunt essentia, quum deitas partium omnino sit expers. Sic et in igne variæ insunt potentia, levitas, mobilitas sursum tendens, vis illuminativa et vis combustiva, verum propterea ignis non est compositus, sed simplex, in quantum in corporibus naturalibus et elementaribus secundum extremam, ut ita dicam, resonantiam simplicitas esse potest. At tamen hic naturalia et essentialia ista sunt igni, ibi vero illa circa essentiam considerantur, hæc vero circa unamquamque personam singularia; idcirco multo magis simplicitas tum essentia tum cujuslibet personæ nullum patitur detrimentum. Sed neque in omnibus, in quibus varietas quædam et distinctio consideratur, statim et compositio inducitur. Omnis enim essentia habet et virtutem et operationem, licet et simplex sit, neque idcirco compositam di-

την μὲν πρὸς τὸν Γιὸν ὡς Πατὴρ, τὴν δὲ πρὸς τὸ Πνεῦμα ὡς προβολέως κατὰ τρόπον ἴδιον, ~~ἐπὶ δὲ Πατρικῆν ὑπόστασιν οὐ σύνθετον ὑποδείκνυσιν, οὕτως οὐδὲ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Γιου τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι σύνθεσιν διδῶσιν ἐννοεῖν ἢ ἐπὶ τοῦ Γιου ἢ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος. Καίτοι ἐπὶ τοῦ Πατρὸς τὸ γενῆν καὶ τὸ προβάλλεσθαι οὐ ταῦτὸν οὐδ' ὡσαύτως, ἐπὶ δὲ τοῦ Πνεύματος τὸ ἐκπορεύεσθαι ἓν καὶ ταῦτὸν, εἰ καὶ ἐκ τοῦδε μὲν ἐμμέσως, ἤγουν ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Γιου, ἐκ τοῦδε δὲ ἀμέσως, ὅτι ἐκ τοῦ Γιου οὐκέτι δι' αἰθέρος τινός. Οὐκ οὖν σύνθετος ὁ Γιὸς, ὅτι μὴ γεννᾶται μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται· οὐδὲ τὸ Πνεῦμα, ὅτι ἐκπορεύεται οὐκ ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Γιου· καὶ γὰρ οὐδὲ ὁ Πατήρ, ὅτι μὴ μόνον ἀγέννητος, ἀλλὰ καὶ γεννήτωρ Γιου, οὐδ' ὅτι μὴ γεννήτωρ μόνον, ἀλλὰ καὶ προβλήτωρ τοῦ Πνεύματος. Καὶ γὰρ οὐδὲ ἐπὶ τῆς κοινῆς δόξης ἡμῶν τε καὶ ὑμῶν σύνθετος ὁ Γιὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ὅτι μετὰ τῆς οὐσίας ἐκότερον ἔχει τὸ τῆς ὑποστάσεως ἴδιον, ὁ μὲν τὸ γεννητὸν μόνον, τὸ δὲ τὸ ἐκπορευτὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς. Εἰ γὰρ σύνθετος ἐκάστη ὑπόστασις (16) διὰ τὰς ἐαυτῆς ιδιότητας, καὶ ἡ οὐσία ἂν εἴη τῶν τριῶν ὑποστάσεων σύνθετος διὰ τὰ περὶ αὐτῶν κοινὰ τῶν τριῶν ιδιώματα, τὸ ἀγαθὸν φημί, τὸ σοφόν, τὸ δυνατόν, τὸ ποιητικόν, τὸ πανουργικόν, τὸ δημιουργικόν, τὸ προνοητικόν, τὸ συνεκτικόν, τὸ περιεκτικόν καὶ περιληπτικόν πάντων, τὸ ἄκτιστον, τὸ ἀναρχον, τὸ ἀθάνατον, τὸ ἀτελεύτητον, τὸ ἄπειρον, τὸ αἰώνιον, τὸ ἄχρονον, τὸ ὑπέρχρονον, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα εἴτε κατὰ θέσιν εἴτε κατὰ ἀφαίρεσιν, εἴτε κατ' αἰτίαν, εἴτε καθ' ὑπεροχὴν καὶ ὑπέρβασιν λέγεται ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' οὐκ οὐσία ταῦτα, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν θεωρούμενα, εἰ καὶ οὐσιώδη πως καλεῖται καὶ φυσικὰ, οὐδὲ μέρη τῆς οὐσίας· ἡ θεότης γὰρ ἀμερής· οὕτω καὶ τῷ πυρὶ πρόσκειται τὸ κοῦφόν τε καὶ ἀνωφερές, καὶ τὸ φωτιστικόν καὶ τὸ καυστικόν, δυνάμεις διάφοροι, ἀλλ' οὐ σύνθετον διὰ τοῦτο τὸ πῦρ, ἀλλὰ ἀπλοῦν, ὅσον ἐν σώμασι φυσικαῖς τε καὶ στοιχειώδεσι κατὰ τὸ ἔσχατον, ἵν' οὕτως εἴπω ἀπλήρημα τῆς ἀπλότητος. Καίτοι ἐνταῦθα οὐσιώδη ταῦτά ἐστι τῷ πυρὶ, ἐκεῖ δὲ τὰ μὲν περὶ τὴν οὐσίαν ἐστὶ θεωρούμενα (17), τὰ δὲ περὶ ἐκάστην ὑπόστασιν ἕκαστα διὸ πολλῶ πλέον οὐ λυμάνεται τὸ ἀπλοῦν οὔτε τῆς οὐσίας οὔτε ἐκάστης τῶν ὑποστάσεων. Ἄλλ' οὐδὲ ἐπὶ πάντων ἐν οἷς θεωρεῖται ποικιλία τις καὶ διάκρισις, ἥδη καὶ σύνθεσις παρεισάγεται. Ἡἴσα γὰρ οὐσία ἔχει καὶ δύναμιν καὶ ἐνεργεῖαν, καὶ ἀπλή τις εἴη, καὶ οὐ διὰ τοῦτο σύνθετον ἐροῦμεν πάντως καὶ τὴν ἀπλήν. Ἀνάγκη γὰρ ἢ σύνθετον εἶναι καὶ τὴν ἀπλήν, καὶ οὐδεμία ἐστὶ ἀπλή, ἢ τὴν ἀπλήν εἶναι χωρὶς ἐνεργείας τε καὶ δυνάμεως, ὅπερ ψεῦδός ἐστιν ἐναργῶς· οὔτε γὰρ ἐνεργεία τῆς δυνάμεως χωρὶς, ἐξ ἧς πρόεισιν, οὔτε δύναμις δίχα τῆς οὐσίας, ἀλλ' οὐδὲ οὐσία χωρὶς τῆς τοῦ ἐνεργεῖν δυνάμεως. Εἰ δὲ ταῦτα ἀδύνατα, καὶ ἴσθι καὶ ἡ ἀπλουστάτη ἀπλῶς οὐσία μετὰ τῆς ἡούσης δυνά-~~

(16) Cod. Vat. f. 5, 6, mendose, ὑπόστασις.

(17) Vide Greg. Naz. orat. 32, p. 519, ed. Bill. (nunc orat. 42).

μεως ἔχουσα καὶ τὴν ἐκ τῆς δυνάμεως προϊῶσα ἔνεργειαν. Καὶ διὰ ταῦτα σύνθεσις οὐκ ἔστι περὶ αὐτὴν, ὅτι περὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἓν, τὴν οὐσίαν, ἄλλο μὲν ἡ δύναμις, ἄλλο δὲ ἡ ἐνέργεια, καὶ ὅτι ἓν καὶ ταῦτὸν πρᾶγμα ἐξ οὐσίας ἐστὶ καὶ δυνάμεως καὶ ἐνεργείας, εἰ οὕτω χρὴ φάναι, καὶ ὅτι τῷ λόγῳ διακρίνεται τῆς οὐσίας ἡ δύναμις, τῆς δὲ δυνάμεως ἡ ἐνέργεια. Μία γὰρ καὶ οὕτως ἐστὶν ἀπλή οὐσία. Πῶς ἂν τις ἐπὶ τῆς ἀπλῆς τῷ ὄντι καὶ ἀσυνθέτου φύσεως ἦτοι ἐφ' ἐκάστης τῶν ἐνιαίων τῆς ὑπερθέτου θεότητος ὑποστάσεων τολμήσειε λέγειν, ὅτι σύνθεσις ἐκ τῶν φυσικῶν ἢ ὑποστατικῶν ἰδιοτήτων εἰσάγεται; Τί τῆς μονάδος ἀπλούστερον ἐν τοῖς ἀριθμοῖς; ἀλλ' ὅμως ἄλλο μὲν τὸ εἶναι αὐτῆ, ἄλλο δὲ ἡ δύναμις, καὶ ἄλλο ἡ ἐνέργεια. Ταυτίζει μὲν γὰρ ἅπαντα καὶ ἀνυπάλλακτα τηρεῖ· σχέσεις δὲ ἀπείρους σχεδὸν ὑποδύεται προστιθεμένη καὶ ἀφαιρουμένη καὶ γεννώσα· πάντα τὰ εἶδη τῶν ἀριθμῶν καὶ νῦν μὲν γινόμενῃ τὸ ἡμισυ καὶ τὸ ὑποδιπλάσιον, νῦν δὲ τρίτον καὶ ὑποτριπλάσιον, νῦν δὲ τέταρτον καὶ ὑποτετραπλάσιον, καὶ ἄλλοτε ἄλλο καὶ κατὰ ταῦτὸν πάντα, καὶ τοῦτο ἐπ' ἀπειρον, νῦν μὲν ἀσχημάτιστος νοουμένη, νῦν δὲ ἐσχηματισμένη, καὶ ποτὲ μὲν τρίγωνος, ποτὲ δὲ τετράγωνος, ποτὲ δὲ πεντάγωνος, καὶ ἄλλο τε καὶ ἄλλο καὶ ἅμα πάντα, καὶ τοῦτο ἐπ' ἀπειρον· καὶ νῦν μὲν ἐπιπέδος, νῦν δὲ στερεὰ, καὶ νῦν μὲν ἄσχετος, νῦν σχέσις ἔχουσα, καὶ ταύτην πολυειδῶς· καὶ ποικίλη τις φαινόμενη διὰ τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτῆς, ὅμως ἀπλουστάτη ἐστὶ, καὶ ἡ ποικιλία αὐτῆ τὴν ἀπλότητα τῆς οὐσίας οὐ λυμαίνεται· οὐσίας δὲ λέγω τῆς κατ' αὐτὴν. Ὁ γὰρ ἐστὶν ἐκάστῳ τὸ εἶναι, τοῦτο ἐστὶ καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ. Εἰ οὖν ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς τὰ περὶ ἕκαστον ἀπλοῦν θεωρούμενα διπλὴν καὶ σύνθεσιν οὐ παρεϊάγουσι, πολλῶν πλέον οὐδὲ ἐπὶ τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων ἐκ τῆς ἐνίων ἰδιοτήτων ἐπιπλοκῆς διπλὴ καὶ σύνθεσις τις παρεϊάγεται. Οὔτε οὖν ὁ Υἱὸς σύνθετος, εἰ μὴ μόνον ἐστὶ γεννητὸς ἐκ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ προβλήτωρ τοῦ Πνεύματος, οὔτε τὸ Πνεῦμα, εἰ μὴ ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται. Καὶ γὰρ οὐδὲ ὁ Πατὴρ ἀγέννητος ὦν καὶ γεννήτωρ τοῦ Υἱοῦ καὶ προβλήτωρ τοῦ Πνεύματος. Ὡσπερ γὰρ τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεννητὸν καὶ τὸ ἐκπορευτὸν ἀπλῶς θεωρούμενα διάφοροι μὲν εἰσιν ὑποστατικαὶ ἰδιότητες ἐκάστη τῶν τριῶν ἐκάστῳ τῶν τριῶν προσώπων ἀφοριζόμεναι, ἀλλὰ τὴν μίαν φύσιν αὐτῶν οὐ μερίζουσιν, οὕτως, καὶ πλείους ὧσιν αἱ περὶ ἐκάστην τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἰδιότητες, οὐδ' οὕτως οὐδεμίαν αὐτῶν ὑπόστασιν τέμνουσιν ἢ μερίζουσιν, ἀλλ' οὐδὲ σύνθετον οὐδεμίαν τούτων δεικνύουσιν. Ὡσπερ δὲ οὐ μεριστὸς ὁ Πατὴρ, ὅτι ἐξ αὐτοῦ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα (οὐ γὰρ μέρη τοῦ Πατρὸς ταῦτα, οὐδὲ κατὰ τομὴν τινὰ καὶ ῥοήν ἢ ἐκάστου γνωρίζεται πρόδος), οὕτω οὐδὲ τὸ Πνεῦμα μεριστὸν, ὅτι ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ· οὐδὲ τὸ μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἔχει, τὸ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ τὸ ἀπλοῦν καὶ ἓν ὅπερ ἐστὶν, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστὶ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· ἐξ ἀμερῶν ἀμερὲς καὶ ἀπλοῦν ἐξ ἀπλῶν. Εἰ δὲ λέγετε Πῶς; ἄρρητος ὁ τρόπος

A cemus etiam simplicem. Necessè enim est aut composita sit et simplex, et tunc nulla substantia erit simplex; aut simplex sit absque operatione et virtute, quod manifestè falsum. est. Nam neque operatio est sine potentia et virtute, ex qua procedit, neque potentia sine essentia, imo nec essentia sine potentia operandi. Si vero hæc impossibilia, tunc et simplicissima simpliciter substantia una cum insita potentia habebit etiam operationem ex hac potentia prodeuntem, propterea que non adest circa ipsam compositio ex eo, quod circa unum et idem, substantiam, aliud sit potentia, aliud operatio, et quod una eademque res ex substantia et potentia et operatione consistat, si ita loqui fas est, et quod ratione distinguitur a substantia potentia, a potentia operatio. Una enim et sic est simplex substantia. Quomodo vero quis auferet de natura vere simplici et ab omni compositione exempta vel de singulis hypostasibus supremæ et præcellentis divinitatis affirmare, ex naturalibus vel personalibus proprietatibus induci compositionem? Quid monade (unitate) in numeris simplicius? Et tamen aliud ipsi est esse, aliud potentia, et aliud operatio. Cum omnibus enim identificatur (omnia eadem ostendit) et incommutata servat: relationes autem fere infinitas subit, dum additur et subtrahitur, et omnes numerorum species generat, et nunc quidem fit dimidium et duplum, nunc vero tertium et triplum, nunc quartum et quadruplum, et alias aliud, et secundum idem omnia, et hoc in infinitum; nunc ut quidem informis ac figuræ expers concepta, nunc vero formata et figurata, aliquando triangularis, aliquando quadrangularis, aliquando quintangularis, atque aliud et aliud, et simul omnia, et hoc in infinitum, nunc quidem est superficies, nunc solidum corpus, modo relationis expers, modo relationes habens, et quidem multiformes, et quum varia appareat propter potentias et operationes suas, tamen simplicissima est et ipsa varietas haud infert detrimentum substantiæ simplicitati, substantiæ dico, quæ secundum ipsam est. Quod enim cuique esse, hoc est et ejus substantia. Si itaque in rebus creatis ac nostris ea quæ in quovis simplici spectantur non inducunt duplicitatem et compositionem, multo magis neque in divinis personis ex connexionem nonnullarum proprietatum duplicitas et compositio quædam inducitur. Neque igitur compositus Filius, si non solum est generatus a Patre, verum et Spiritus productur; neque compositus Spiritus, si non ex Patre duntaxat, verum et ex Filio procedit; neque enim et Pater compositus est, qui innascibilis existens et Filii genitor et Spiritus productor est. Quemodmodum enim innascibilitas et filiatio et processio simpliciter spectatæ diversæ quidem sunt personales proprietates, quarum trium quælibet cuilibet trium personarum reservatur, unam vero eorumdem naturam nequaquam dividunt; ita, etiamsi plures forent proprietates, quæ singulis tribus personis conve-

niunt, neque sic nullam eorum hypostasim scinderent vel dividerent, verum neque compositam eorum ullam ostenderent. Quemadmodum vero Pater minime divisus est, quia ex ipso Filius et Spiritus (neque enim hi partes sunt Patris, neque secundum sectionem quamdam aut fluxum cujusque eorum progressio cognoscitur): ita nec Spiritus divisus, quia ex Patre et ex Filio est; neque illud quidem ex Patre habet, hoc vero ex Filio; sed illud simplex et unum quod ipse est, ex Patre est et ex Filio, ex indivisibilibus indivisum, ex simplicibus simplex. Si vero quæris: *Quomodo?* noveris, modum esse ineffabilem et non enuntiabilem, cum sit supra omnem modum. Aut ducito mihi, quomodo Pater generet Filium, quomodo Spiritus ex Patre procedat, quænam horum sit differentia, et ego dicam tibi, quomodo ex Patre et ex Filio procedat. Si vero placet, disce ex Patre non eodem modo ac ex Filio, et ex Filio non eodem modo ac ex Patre Spiritum procedere. Ex Patre enim mediata processio est, quum sit per Filium, ex Filio vero immediata, cum non amplius sit per alium quempiam. Hoc ergo pacto nulla compositio est neque in Filio neque in Spiritu, licet Spiritus ex Patre procedens ex Filio quoque procedat, neque etiam hoc absurdum, ut tu dicebas, dogma nostrum consequitur.

6. GR. (n) Verum si ex Patre et ex Filio procedit Spiritus secundum dicta tua, erit ipsi duplex processio; si vero duplex processio, duplex et procedens quod duplex est, non est amplius simplex; ergo ex te Spiritus non est simplex; quod vero non est simplex, id compositum est et divisum; quod ejusmodi non est Deus. Jam vero Spiritus est Deus, non ergo duplex; quod si non duplex, neque compositus, neque duplex erit processio. Si vero non duplex est processio, non erit una quidem ex Patre, altera vero ex Filio, sed aut ex Patre erit aut ex Filio. Cum vero ex Patre sit, ut tum Patres dicunt tum Evangelium, relinquatur eam non esse ex Filio.

LAT. Neque hoc pacto ratiocinatio tua, o sapientissime Græce, ad assentiendum cogit. In primis enim minime duplicem dicimus processionem, sed unam eademque et simplicem, quum et Spiritus simplex sit utpote Deus; nulla namque in Deo duplicitas est aut compositio. Neque enim quia ex duobus, idcirco processio duplex, sed quia (Spiritus) simplex, idcirco processio simplex, eadem aliam atque aliam in eodem habens relationem, mediata quidem existens quatenus ex Patre, immediata vero quatenus ex Filio. Quemadmodum enim luminis in aere effulsio ex sole et ex solis radiis prodians, et immediate quidem ex radiis, mediate vero ex sole (videlicet per radios), tamen neque ipsa duplicitatem quamdam habet secundum suam ipsius existentiam, quum lumen in aere simplex

(18) Cod. Vat. ἐκπορεύεται.

(19) Nota. marg. Ἐνταῦθα εἰσαγωγή ἑτέρου ἀπόπου ὅτι διπλῆ ἔσται ἡ τοῦ Πνεύματος ἐκπόρευσις, καὶ διὰ τοῦτο διπλοῦν καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ πρὸς ταῦτα λέγεται.

(n) Nota. Hic aliud absurdum inducitur, nimirum duplicem fore Spiritus sancti processionem, ideoque etiam Spiritum duplicem. Et ad hoc solutio.

καὶ ἄφραστος ὑπὲρ τὸ πῶς γὰρ ἢ φράσον μοι, πῶς ὁ Πατὴρ γενῆ τὸν Υἱόν; πῶς τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται; τίς ἡ τούτων διαφορὰ; καὶ γὰρ σοὶ φράσω, πῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται. Εἰ δὲ βούλει, μάθανε, ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς οὐχ ὡς ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ οὐχ ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς. Ἐκ μὲν γὰρ τοῦ Πατρὸς ἕμμεσος ἡ ἐκπόρευσις (διὰ τοῦ Υἱοῦ γὰρ), ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ ἄμμεσος, ὅτι μηκέτι δι' ἑτέρου τινός. Οὕτως οὖν οὐδεμία σύνθεσις οὔτε περὶ τὸν Υἱόν οὔτε περὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύμενον καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται (18) καὶ οὐδὲ τοῦτο τὸ ἄτοπον, ὡς ἔφησ ἀπὸς τῆς δόγματι ἠκολούθησεν.

quomodo Pater generet Filium, quomodo Spiritus ex Patre procedat, quænam horum sit differentia, et ego dicam tibi, quomodo ex Patre et ex Filio procedat. Si vero placet, disce ex Patre non eodem modo ac ex Filio, et ex Filio non eodem modo ac ex Patre Spiritum procedere. Ex Patre enim mediata processio est, quum sit per Filium, ex Filio vero immediata, cum non amplius sit per alium quempiam. Hoc ergo pacto nulla compositio est neque in Filio neque in Spiritu, licet Spiritus ex Patre procedens ex Filio quoque procedat, neque etiam hoc absurdum, ut tu dicebas, dogma nostrum consequitur.

ζ'. GR. Ἄλλ' εἰ (19) ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται καθὰ φῆς, ἔσται αὐτῶ διπλῆ ἡ ἐκπόρευσις. Εἰ δὲ διπλῆ ἡ ἐκπόρευσις, διπλοῦν καὶ τὸ ἐκπορεύμενον. Τὸ δὲ διπλοῦν οὐχ ἀπλοῦν οὐχ ἀπλοῦν ἄρα τὸ Πνεῦμα, κατὰ σε· τὸ δὲ μὴ ἀπλοῦν σύνθετον καὶ μεριστόν· ὃ δὲ ἔστι τοιοῦτον, οὐ Θεός. Ἄλλὰ μὴν τὸ Πνεῦμα Θεός. οὐκ ἄρα διπλοῦν· εἰ δὲ μὴ διπλοῦν, μηδὲ σύνθετον, οὐδὲ διπλῆ ἡ ἐκπόρευσις· εἰ δὲ μὴ διπλῆ ἡ ἐκπόρευσις, οὐκ ἔσται ἡ μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἡ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἢ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Ἐπεὶ δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς (τοῦτο γὰρ καὶ οἱ Πατέρες φασὶ καὶ τὸ Εὐαγγέλιον), λοιπὸν οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

LAT. Οὐδ' οὕτως ὁ λόγος ἔχει τὸ ἀναγκαῖον, ὡς σοφώτατε Γραικέ. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐ διπλῆν φαμεν τὴν ἐκπόρευσιν, ἀλλὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν καὶ ἀπλῆν, καὶ ἀπλοῦ ὄντος τοῦ Πνεύματος ὡς Θεοῦ· οὐδεμίαν γὰρ ἐν Θεῷ διπλόην ἢ (20) σύνθεσιν. Οὐ γὰρ διότι ἐκ δυοῖν, διὰ τοῦτο διπλῆ, ἀλλὰ διότι ἀπλοῦν, διὰ τοῦτο ἀπλῆ, ἡ αὐτὴ ἄλλην καὶ ἄλλην ἐκ ταυτῶ τὴν σχέσιν ἔχουσα καὶ οὕσα ἕμμεσος μὲν ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἕμμεσος δὲ ὡς ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Καθάπερ γὰρ ἡ ἐκ τῶ ἀέρι τοῦ φωτός λάμψις (21) ἐκ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἠλιοκῶν ἀκτίνων προϋῶσα, καὶ ἀμέσως μὲν ἐκ τῶν ἀκτίνων, ἕμμεσως δὲ ἐκ τοῦ ἡλίου (διὰ τῶν ἀκτίνων γὰρ), ὅμως οὔτε αὐτὴ διπλόην ἔχει τινὰ κατὰ τὴν ἐαυτῆς ὑπαρξιν (ἀπλοῦν γὰρ τὸ ἐν τῷ ἀέρι φῶς καὶ ἀσυνθετον. Τίς γὰρ ἡ τούτου σύνθεσις; καὶ ἐκ τίνων σύγκειται, φράσον, τὸ φῶς; ἀλλ' οὐδὲ ἡ

(20) Ms. ἡ.

(21) Frequens Theologis comparatio. Vide Becum, orat. 2, injusta depos. cap. 13, g. o. II, p. 57 seq.

Cf. Photium, De Spirit. sancti mystagogia, cap. 4 et 45.

τουτου πρόοδος διπλή, καίτοι δύο τὰ ἐξ ὧν ἡ πρόοδος, ἡ ἀπλοῦς καὶ ἡ ἀκτις, οὕτω καὶ ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευσις ἀπλή καθ' ἑαυτὴν, εἰ καὶ δύο πρόσωπά ἐστι τὰ ἐξ ὧν, καὶ τὸ Πνεῦμα ἀπλοῦν. Ἄλλως τε εἰ σύνθεσις τις ἐθεωρεῖτο περὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, ἐξ ὧν ἡ ἐκπόρευσις, ἦν ἂν διπλοῦν καὶ σύνθετον καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν, διπλόη δὲ καὶ περὶ τὴν ἐκπόρευσιν, ἐπεὶ δὲ ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς ἔν ὄντι κατ' οὐσίαν καὶ ἐν ἀλλήλοις ὑπάρχοντα κατὰ τὸ Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί (22), οὐδεμίαν σύνθεσιν ἔχειν νοεῖται πρὸς ἄλληλα (ὑπὲρ σύνθεσιν γὰρ ἡ ἐνότης αὐτῶν), οὐ σύνθεσις ἐστὶν ἡ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ σύνθεσις (ἦν γὰρ ἂν καὶ ἡ τῆς ὅλης Τριάδος σύνθεσις σύνθεσις), οὐδὲ ἡ ἐξ ἀμφοῖν λεγομένη παρ' ἡμῶν τοῦ Ηνεύματος πρόοδος σύνθετος, οὐδὲ τὸ Ηνεῦμα ἐντεῦθεν σύνθεσιν ἔχει τινά. Οὕτω καὶ τῶν μετὰ Θεὸν ἀπλῶν οὐσιῶν ἡ ἐνέογεια οὐ σύνθετος, διότι ἐκ τῆς οὐσίας καὶ ἐκ τῆς οὐσίας (23) δυνάμειως πρόεσιν, οὐδὲ ἡ τῆς ἐνεργείας ἐξ ἀμφοῖν πρόοδος σύνθετος. Καὶ γὰρ οὐδὲ ἡ συνύπαρξις τῆς οὐσίας καὶ τῆς δυνάμειως σύνθεσις, Ἦν γὰρ ἂν οὐδεμία οὐσία ἀπλή διὰ τὸ μὴ εἶναι ἕνευ δυνάμειως· οὐδὲν γὰρ ὅλως τῶν ὄντων ἀδύναμον (24) κατὰ τὸν σοφὸν Διονύσιον. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν μετὰ Θεὸν ἡ ἐκ δυοῖν πρόοδος οὔτε αὐτὴ σύνθετος ἐστὶν, οὔτε τὸ προερχόμενον δείκνυσι σύνθετον, πόσῃ μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ; Δῶμεν δὲ, εἰ βούλει, καὶ διπλῆν ἡμᾶς τίθεσθαι τὴν ἐκπόρευσιν, καὶ τὴν μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὴν δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τὴν μὲν ἔμμεσον, τὴν δὲ ἄμμεσον, ἀλλ' οὐδὲ οὕτω διπλόη περὶ τὸ Ηνεῦμα, οὐδὲ διὰ τοῦτο σύνθετος ἔσται τοῦ Ηνεύματος ἡ ἐκπόρευσις. Περὶ γὰρ τὴν οὐσίαν ταῦτα, οὐχὶ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἡ ἀγεννησία, ἡ γέννησις καὶ ἡ ἐκπόρευσις, καὶ ὑποστάσεων διακριτικὰ, οὐ τμητικὰ φύσεως, καὶ οὐδὲν ἄτοπον δύο ἔχειν τὰς ιδιότητας τὸ ἀπλοῦν. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Πατήρ καὶ ὁ Πατήρ ἐστὶ καὶ προβολεὺς, καὶ οὐδεμία σύνθεσις ἐστὶν ἐν αὐτῷ· καὶ ἄλλως δὲ τὸ ἔμμεσον καὶ τὸ ἄμμεσον σχέσις τινὲς εἰσιν, ἡ δὲ διάφορος σχέσις σύνθεσιν οὐκ ἐργάζεται. Τριῶν γὰρ ἐφεξῆς ἀλλήλαις ἐκκειμένων μονάδων φέρε εἶτεῖν ἡ μεταξὺ τῶν ἄκρων πρὸς μὲν τὴν πρώτην ἔχει δευτέραν τάξιν, πρὸς τὴν τρίτην, πρώτην· καὶ ὅτι πρώτη τε καὶ δευτέρα ἡ αὐτὴ, διὰ τοῦτο οὐ σύνθετος. Καὶ πρὸς μὲν τὴν πρώτην νοεῖται τυχὸν τὸ δεξιὸν ἔχουσα μέρος, πρὸς δὲ τὴν δευτέραν τὸ εὐώνυμον, καὶ ὅτι ἡ αὐτὴ δεξιὰ καὶ εὐώνυμος, οὐ διὰ τοῦτο ἀπόλλυσι τὴν οἰκειαν ἀπλότητα. Πάλιν ἐκάστη τῶν τριῶν μονάδων οὐχ ἀπλῶς μονάς, ἀλλὰ κατὰ τάξιν ἔχουσα· διὸ ἡ μὲν μονάς πρώτη λέγοιτ' ἂν, ἡ δὲ μέση, ἡ δὲ ἐσχάτη· ἀλλὰ περὶ οὐδεμίαν αὐτῶν σύνθεσις εἶναι λέγεται. Εἰ γὰρ ἐκ τῶν περὶ τὴν οὐσίαν θεωρουμένων ἡ σύνθεσις κρίνεται, καὶ ἡ ἀπλή νοουμένη οὐσία καὶ χωρὶς τῆς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας καὶ τῆς ἐνοπαροῦσης δυνάμειως ὅπερ ἐστὶ φανεῖν ἂν σύνθετος, ὅτι τε οὐσία καὶ ὅτι ἀπλή· ἀλλ' οὐ σύνθετος. Οὐ γὰρ

(22) Joan. x, 38, xiv, 14.

(23) Cod. Vat. f. 6, b. αὐτοῦ.

ait et compositionis expers; quænam enim ejus foret compositio? et ex quibusnam, quæso, elementis componitur lumen? neque etiam ipsius progressio duplex est, licet duo sint, ex quibus progrediat, sol nimirum et radius: ita et processio ex Patre atque ex Filio simplex est secundum seipsam, licet duæ personæ sint, ex quibus processio fiat, et ipse Spiritus simplex. Præterea si compositio quædam cerneretur in Patre et Filio, ex quibus processio duplex quoque et compositum foret id quod ex ipsis procedit, et duplicitas quoque esset in processione. Quoniam vero Pater et Filius cum unum sint secundum essentialiam et in se invicem existant secundum Christi verba: *Ego in Patre et Pater in me*, nullam ad invicem compositionem habere noscuntur (nam super compositionem omnem est eorum unitas), nulla compositio est Patris et Filii conjunctio et consociatio (secus enim et totius Trinitatis conjunctio foret compositio), neque quæ a nobis asseritur Spiritus ex utroque processio composita, neque Spiritus exinde aliquam habebit compositionem. Eodem quoque pacto substantiarum simplicium creaturarum operatio non est propterea composita, quia ex essentialia et ejus potentia procedit, neque operationis ex utraque progressio composita; neque enim essentialis et potentialis coexistentia compositio est, secus nulla substantia foret simplex, quia nulla sine potentia est; nihil enim eorum quæ sunt, ut sapiens Dionysius ait, potentialis est expers. Si vero in rebus creatis progressio ex duobus neque ipsa composita est, neque quod inde progreditur compositum ostendit, quanto magis in Deo id locum habet! Demus autem, si vis, et duplicem nos asserere processionem, et alteram quidem ex Patre, alteram vero ex Filio, illam mediatam, hanc vero immediatam, neque sic in Spiritu erit duplicitas, neque idcirco composita Spiritus processio. Circa essentialiam enim hæc sunt, non secundum essentialiam, innascibilitas, generatio et processio, et personarum distinctiva, non naturæ dissectiva; neque ullum absurdum, enti simplici duas inesse proprietates. Nam et pater est tum Pater tum spirator et nulla in ipso compositio. Præterea mediatum et immediatum relationes quædam sunt; diversa vero relatio non importat compositionem. Si tres monades juxta se, una post aliam, positæ fuerint, ea quæ inter duas extremas, media est ad primam quidem secundum ordinem habebit, relate vero ad tertiam primum; neque idcirco composita erit, quia eadem et prima est et secunda; atque relate ad primam forsitan intelligitur dexteram partem obtinens, relate vero ad secundam, partem sinistram; et quod eadem et dextera et sinistra, non ideo amittit propriam simplicitatem. Rursum quævis trium monadum non simpliciter est monas, verum et or-

(24) Cod. ἀδύνατον.

dinem habens. Quare alia dicenda fuerit prima, alia media, alia extrema; verum circa nullam earum compositio esse dicitur. Si enim ex iis quæ circa essentiam spectantur compositio iudicatur, etiam simplex intellecta substantia et sine operatione, quæ secundum ipsam est, et sine potentia ei insita, quod est, apparet composita, quia et essentia et simplex est. Verum non est composita; neque enim simplicibus simplicitas essentia est, quia neque compositis compositio, sed circa essentiam; quæ vero circa essentiam sunt, licet unius sint plura, essentiam nequiquam compositam reddunt. Quamobrem sive simplex est processio sive non simplex, Spiritus est simplex et non compositum id quod procedit (procedendi proprietas), neque enim procedendi proprietas essentia est, sed circa essentiam processio, proprius hypostaseos character.

(7. GR. Deinde (o) sidis procedere Spiritum quidem ex Patre, procedere vero etiam ex Filio, et proinde processionem alteram ex Patre esse, alteram vero ex Filio, quomodo non imperfecta erit utraque, vel altera inutilis? Vel enim perfecta est processio ex Patre, tunc inutilis ea quæ ex Filio; vel perfecta processio ex Filio, tunc inutilis ea quæ ex Patre. Si enim una, quæcumque tandem ex utraque, perfecta est, quæ alterius necessitas? Vel utraque erit imperfecta si sine altera spectatur. Verum sic foret et Pater secundum seipsum consideratus imperfectus. At enim vero utraque persona perfecta et perfectam operationem reddens, tum per se et in se tum cum consubstantiali altera considerata. Si vero altera est perfecta, altera imperfecta, utram diceres perfectam, utram imperfectam? Primo una illa persona imperfecta est, ex qua processio imperfecta; deinde quomodo perfecta indiget imperfecta? Si vero simplex processio, et perfecta est ex Patre, cur et ex Filio? Si vero perfecta ex Filio, cur etiam ex Patre? Superfluum enim et vanum sic videtur, Spiritum quoque ex altero procedere.

LAT. Sed fortassis non aliam et aliam esse quis ait processionem, alteram ex Patre, alteram ex Filio, sed unam et eandem et simplicem ex Patre atque ex Filio, tanquam Patre per medium Filium spirante Spiritum. Ex Patre enim Filius, et ex Filio Spiritus, ideoque et ex Patre, ita ut eadem processio immediate quidem sit ex Filio, mediate vero ex Patre; *mediate* (p) vero dico, non quasi tempus quoddam sit intermedium (neque enim Pater prius generat Filium, postea vero per Filium Spiritum emittit), verum quia Filium generans Spi-

(25) Nota marg: "Ἐτερον ἄτοπον· ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευομένου τοῦ Πνεύματος, ἢ ἀτελής ἢ ἐκπόρευσις ἐκατέρα ἢ περιττή ἢ ἐτέρα·

(o) Nota marginalis: Aliud absurdum: Si ex Patre Filioque procedit Spiritus, vel imperfecta utraque processio vel superflua altera. Et ejus absurdi refutatio. Hoc quartum Græci argumentum respondet ex parte Photii, *De Spirit. sanct. mystagogia*, cap. 7, et Nicolai Methonensis capiti 11, quod vide in adnotationibus ad hunc Photii locum.

(p) Hæc sane non satis accurate dicta sunt atque

οὐσία ἢ ἀπλότης τοῖς ἀπλοῦς, ὅτι μὴδὲ τοῖς συνθέτοις ἢ σύνθεσις, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν. Τὰ δὲ περὶ τὴν οὐσίαν, κἄν ἐνός εἴη πλείω, τὴν οὐσίαν αἰνθεται οὐ ποιεῖ· ὥστε, κἄν ἀπλή ἢ ἐκπόρευσις, κἄν οὐχ ἀπλή, τὸ Πνεῦμα ἀπλοῦν καὶ οὐ σύνθετον τὸ ἐκπόρευτον· οὐκ οὐσία γὰρ, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν ἐστὶν ἢ ἐκπόρευσις τῆς ὑποστάσεως ἴδιον χαρακτηρισμα.

Z. GP. Ἐῖτα (25) εἰ φῆς ἐκπορευῆσθαι μὲν αὐτὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐκπορευῆσθαι δὲ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐκπόρευσιν τὴν μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς εἶναι, τὴν δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, πῶς οὐκ ἀτελής ἢ ἐκατέρα, ἢ περιττή ἢ ἐτέρα; "H (26) γὰρ τελεία ἢ ἐκ Πατρὸς, καὶ περιττή ἢ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἢ τελεία ἢ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ περιττή ἢ ἐκ τοῦ Πατρὸς. Τῆς γὰρ μιᾶς ὀποτερᾶσθαι οὐσητ τελείας, τίς χρεία τῆς ἐτέρας; ἢ ἀτελής ἐκατέρα δίχα τῆς ἐτέρας θεωρούμενη. ἀλλ' οὕτως ἂν εἴη καὶ ὁ Πατήρ καθ' ἑαυτὸν νοούμενος ἀτελής· ἀλλὰ μὴν ἐκότερον πρόσωπον τέλειον καὶ τελείας ἐνεργείας ἀποδοτικόν, αὐτὸ τε καθ' ἑαυτὸ καὶ μετὰ τοῦ ὁμοφυοῦς θεωρούμενον. Εἰ δὲ ἢ μὲν ἐστὶ τελεία, ἢ δὲ ἀτελής, ὀποτέραν ἂν φαίης ἢ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο; πρῶτον μὲν τὸ ἐν πρόσωπον ἀτελής, ἐξ οὐπερ ἢ ἐκπόρευσις ἀτελής. Ἐπειτα τίς χρεία τῆς τελείας τῆς ἀτελοῦς; εἰ δὲ ἀπλή ἢ ἐκπόρευσις, εἰ μὲν τελεία ἐστὶν ἐκ τοῦ Πατρὸς, διὰ τί καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ; εἰ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, διὰ τί καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς; περιττόν γὰρ οὕτω δοκεῖ τὸ καὶ ἐκ τοῦ ἐτέρου τὸ Πνεῦμα προερχεσθαι.

ΛΑΤ. 'Ἄλλ' ἴσως οὐκ ἄλλην φησί τις καὶ ἄλλην τὴν ἐκπόρευσιν εἶναι, τὴν μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὴν δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν καὶ ἀπλήν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ὡς τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ, μέσου προβαλλομένου τὸ Πνεῦμα· ἐκ τοῦ Πατρὸς γὰρ ὁ Υἱός, ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ τὸ Πνεῦμα, διὸ καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὡς εἶναι τὴν αὐτὴν ἐκπόρευσιν ἀμέσως μὲν ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐμμέσως δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς· Ἐμμέσως δὲ φημι, οὐχ ὡς χρόνου τινὸς μεταστέοντος (οὐ γὰρ πρῶτον μὲν γεννᾷ τὸ Υἱόν, εἶτα διὰ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται), ἀλλ' ὅτι

καὶ ἀνασκαυῆ τοῦτο.

(26) Vat. εἰ.

voces *mediate et immediate*, prout in hac materia usurpantur, non recte explanant. Non enim ideo solum Spiritus ex Patre, quia est ex Filio, qui est ex Patre; quod unum veluti quæstionis respectum duntaxat exhibet. Verum rem melius expositam vide apud Thomam, *Summæ* p. 1, q. 36, a. 4. In sequentibus tamen auctor noster hæc rite pertractat.

γεννῶν τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα δι' αὐτοῦ προβάλλεται καὶ οὐκ ἄνευ τοῦ Υἱοῦ ἢ τοῦ Πνεύματος πρό-
βλησις.

ΓΡ. Κατὰ τοῦτον τὸν λόγον φαίη ἂν τις ὅτι καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος ἐκπορευομένου γεννᾷ τὸν Υἱὸν, καὶ οὐκ ἄνευ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως ἢ τοῦ Υἱοῦ γέννησις καὶ εἴη ἂν καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Πνεύματος γεννώμενος.

ΛΑΤ. Ἀλλὰ τάξις καὶ ἐν τῇ Τριάδι τις ἦν δεῖ φυλάττειν ἡμᾶς· οὐχὶ φύσιν ἐξαλλάττουσα, ἀλλὰ διαφορὰν ὑποστάσεων παρεμφαίνουσα καὶ ἐκάστης ὑποστάσεως ἀμετάπτωτον παριστώσα τὴν ἰδιότητα. Ὁ μὲν οὖν Πατὴρ γεννῶν τὸν Υἱὸν δι' αὐτοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται· ὁ Υἱὸς δὲ γεννώμενος ἐκ τοῦ Πατρὸς προβάλλεται καὶ τὸ Πνεῦμα ἐξ ἑαυτοῦ· τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ὡς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται· ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὡς ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἀμέσως ἐκπορευόμενον τοῦ γεννώμενου ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι λέγεται· καὶ τοίνυν καὶ ἡ αὐτὴ καὶ μία ἐκπόρευσις τοῦ Πνεύματος ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν ἐστὶν ἕμμεσος, ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ ἄμεσος ὡς περὶ πολλάκις εἰρήκαμεν (27). Ὅμως, εἴτε ἀπλῆν ταύτην βούλει καλεῖν εἴτε καὶ μὴ, τελεία ἐστὶν ἐκατέρωθεν ἢ ἀμφοτέρωθεν ἦτοι ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ· ὅτι καὶ ἐκ τελείων καὶ τελεία (28) καὶ τελείως· καὶ οὐδὲν περιττὸν ἐν τῇ τελείᾳ Τριάδι, εἰ δὲ ζητεῖς, δι' ἣν αἰτίαν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον τὸ Πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, καὶ τίς ἡ χρεια, ἐρωτήσω κάγω σε, τίς χρεια τῷ Πατρὶ τοῦ γεννᾶν τὸν Υἱὸν ἢ τὸ Πνεῦμα προβάλλεσθαι, καὶ διὰ τί μὴ ἢ ἄμωφ γεννᾷ ἢ ἄμωφ προβάλλεται, καὶ τίς ὁ λόγος τῆς τοῦ λόγου γεννήσεως ἢ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως. Οὐδὲ γὰρ ἦν τοῦ Λόγου λόγος ἀνώτερος οὔτε τοῦ Πνεύματος. Οὐκοῦν οὐδὲ ἐγὼ σοὶ λέγω, τίς ὁ λόγος τῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως, οὐδὲ διὰ τί ἢ πῶς ἐξ ἄμωφ ἢ ἐκπόρευσις. Ἡ γὰρ τῆς ἁγίας Τριάδος ὑπαρξίς ὑπέρκειται τοῦ πῶς καὶ τοῦ διὰ τί, καὶ τῶν τοιούτων ζητήσεων. Ὅσπερ δὲ οὐδὲ ἡ γέννησις ἀτελής, ὅτι οὐκ ἄνευ τῆς ἐκπορεύσεως, εἰ καὶ διακρίνεται τῇ τοῦ τρόπου διαφορότητι, οὔτε ἡ ἐκπόρευσις, ὅτι τῆς γεννήσεως οὐ χωρίς, ἀλλὰ τελεία τέ ἐστὶν ἐκατέρα, καὶ ἑτέρα τῆς ἑτέρας, καὶ οὐ δίχα τῆς ἑτέρας οὐδετέρᾳ. Ὡς γὰρ οὐ πρώτων μὲν γεννᾷ τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, εἴτα τὸ Πνεῦμα φῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, ἀλλ' ἄμωφ ἅμα αἰεὶ, καὶ ἡ γέννησις καὶ ἡ ἐκπόρευσις, καὶ ἐκατέρα τε-
λεία καὶ καθ' ἑαυτὴν καὶ μετὰ τῆς ἑτέρας· οὕτω καὶ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, κἂν μὴ ἔν καὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἀπλοῦν λέγη, ἀλλ' ἕτερον καὶ ἕτερον, ὅμως ἐκάτερον τέλειον καὶ καθ' ἑαυτὸ καὶ μετὰ τοῦ ἑτέρου, καὶ οὐ τοῦ ἑτέρου χωρίς. Οὐ γὰρ διότι ἐν τῷ αὐτῷ πυρὶ καὶ ἡ θερμότης ἀεὶ καὶ τὸ φῶς, διὰ τοῦτο τὸ ἕτερον αὐτῶν ἀτελὲς,

(27) Vat. p. 7, b: εἰρήκαμεν.

(g) Cf. dicta ad Photium, *De Spirit. sancti mystagogia*, cap. 64 fin.

GR. Secundum hanc rationem dicere quis posset, etiam per Spiritum procedentem Patrem generare Filium, neque absque Spiritus processione perfici Filii generationem, ita ut et Filius generatus sit ex Patre atque ex Spiritu (g).

LAT. Sed ordo in Trinitate quoque est, quem nos servare debemus, non quidem naturam commutans, sed personarum distinctionem indicans et singularum hypostaseon proprietatem inalterabilem exhibens. Pater itaque generans Filium per ipsum quoque Spiritum emittit, Filius vero generatus ex Patre emittit et ex se Spiritum: ac Spiritus ex Patre procedens ex Filio quoque ut per Filium procedit; sed et ex Patre ut ex Filio immediate procedens a genito ex Patre procedere dicitur; ideoque et una eademque processio Spiritui ex Patre quidem est mediata, ex Filio autem immediata, prout sæpenumero diximus. Attamen, sive simplicem eam vocare vis sive non, perfecta est ab utraque parte sive ex ambobus, sive ex Patre per Filium, quæ et ex perfectis et perfecta et perfecte, neque quidquam supervacaneum in perfecta Trinitate. Si vero quæris, quam ob causam Spiritus ex Patre procedens etiam procedat ex Filio, et quænam hæc sit necessitas, quæram et ego ex te (r) quænam necessitas sit Patri, ut Filium generet vel Spiritum emittat, et cur non vel utrumque generet vel utrumque spiret, et quænam sit ratio generationis Verbi vel processionis Spiritus. Neque enim erat verbum Verbo sublimius neque Spiritu. Itaque neque ego tibi dico, quænam sit ratio processionis Spiritus ex Patre et Filio, neque quam ob causam vel quanam ratione ex utroque sit processio. Nam sanctæ Trinitatis existentiæ elevata est supra omnem modum et rationem et supra tales quæstiones. Quemadmodum vero neque generatio imperfecta, quia non est sine processione, licet modi differentia ab ea sit distincta, neque processio, quia non est absque generatione, sed perfecta utraque et altera alterius, ac neutra sine altera; sicut enim Pater non prius generat Filium, deinde Spiritus, ut ais, ex Patre procedit, verum utrumque semper simul, et generatio et processio, et utraque perfecta tum secundum se tum una cum altera: ita et procedere ex Patre et ex Filio, licet non unum idemque ac simplex dicat, sed alterum et alterum, tamen utrumque perfectum tum secundum se tum cum altero, et non absque altero. Non enim propterea quod in eodem igne et calor semper et lumen alterum eorum imperfectum est, sed quia utrumque cum altero et idcirco perfectum. Perfectus enim

(28) Vat. τελείων.

(r) Imitatur Gregorii Nazianzeni responsum orat. 37, p. 597-598, ed. Billii.

ignis et ut perfecte illuminans et ut perfecte calefaciens sive urens; perfecto enim et eminenti modo habent utrumque; perfectus vero, quia utrumque operatur simul et omnimode, duplex enim perfectum; alterum secundum utramque proprietatem, alterum secundum conjunctionem cum altero. Sic et in Trinitate. Nam perfecta est Trias, et quia Trias, non monas personalis vel dyas; perfecta vero, quia etiam quælibet persona secundum se considerata, etsi non ab invicem separantur, omnimodam habet perfectionem et eminentiam perfectionis. Secundum hæc ipsa vero etiam processio perfecta et ex Patre et ex Filio, et ex utroque perfecta et ex ambobus, et supra rationem utrumque, etiamsi non simplicem neque unam eandemque illam dicas. Et tali pacto difficultas tua solvitur nullumque absurdum hanc consequitur doctrinam. Si autem unam illam dicas, nihil omnino adversatur; sicut si quis quæreret: Cur generat Pater? Cur Filius generatur? Cur Spiritus procedit? nil aliud haberemus, quod responderemus, nisi quod horum quodlibet proprietas est singularum divinarum hypostaseon. Sic et si tu interrogas: Quam ob causam Pater quidem generat Filium et Spiritum producit mediante Filio, Filius vero et ipse generatur ex Patre et Spiritum producit nullo alio amplius mediante, Spiritus denique et ex Patre procedit et ex Filio, et ex illo quidem mediate, ex hoc vero immediate? — nullum aliud audies responsum nisi quod ita se habent quæ ad proprietas spectant. Vides ea quæ asseris doctrinam nostram sequi absurda, aut minime sequi aut non vera, sed apparentia esse absurda demonstrari.

8. GR. Attamen aliud video absurdum, quod consequitur processionem Spiritus ex Patre atque ex Filio.

LAT. Edisserere et istud. Fortasse enim adversus hoc quoque sermonem aptum reddere potero, si dederit Spiritus sanctus.

GR. (s) Si ex Filio esset Spiritus, tunc Filius foret Spiritus pater, et Spiritus filius Filii, nepos autem Patris, et Pater Spiritus avus. Sed hæc sunt ridicula atque a veritate et pietate longe aliena.

LAT. Contra hanc rationem respondere licitum est, eam non contra dogma nostrum valere deductionem propositionum ridicularum et impiarum. Nam posset quis dicere, quando quidem non vereretur in sermonibus de Deo quidquid in buccam venerit eloqui eaque quæ divinitus inspirata oracula minime suppeditant, ut et ipse dicis, posset quis, inquam, dicere: Si ex Patre est etiam Spiritus, tunc filius Patris et Filii frater erit.....

(29) Ad marg. Vat. f. 8, a: Ἐτερον ἄτοπον, ὅτι εἰ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα υἱὸς ἔσται τοῦ Υἱοῦ τὸ

(s) Quintum argumentum: Si ex Filio Spiritus, erit Filii filius Spiritus et Filius pater Spiritus etc.

A ἀλλ' ὅτι ἐκτέρον μετὰ πατέρου καὶ διὰ τοῦτο τέλειον. Τέλειον γὰρ τὸ πῦρ, καὶ ὡς τελείως φωτίζει καὶ ὡς τελείως θερμαίνει ἤτοι καίον· ἔχει γὰρ ἄκρως ἐκτέρον. Τέλειον δὲ, ὅτι καὶ ἄμφω ἐνεργεῖ ἅμα καὶ παντελῶς διπλοῦν γὰρ τὸ τέλειον, τὸ μὲν καθ' ἑκατέραν ιδιότητα, τὸ δὲ κατὰ τὴν πρὸς τὸ ἕτερον συμφύαν· οὕτω καὶ ἐν τῇ Τριάδι. Τελεία μὲν γὰρ ἡ Τριάς καὶ ὅτι Τριάς, οὐ μονὰς προσωπική ἢ δυὰς, τελεία δὲ, ὅτι καὶ ἐκάστη ὑπόστασις καθ' αὐτὴν θεωρουμένη, εἰ καὶ μὴ ἑλλήλων χωρίζονται, παντελὲς ἔχει τὸ τέλειον καὶ ὑπερτελής. Κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ἡ ἐκπόρευσις τελεία καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς, τελεία καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐξ ἐκατέρων τελεία· καὶ ἐξ ἀμφοῖν καὶ ὑπὲρ λόγον ἐκτέρον, κἂν μὴ ἀπλῆν μηδὲ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ταύτην εἴη. Καὶ οὕτω λέλυται σοι τὸ ἄτοπον, καὶ οὐδὲν ἄτοπον τῷ λόγῳ ἀκολουθεῖ. Εἰ δὲ καὶ μίαν αὐτὴν εἴποις, τὸ ἀντίξουν οὐδὲν. Ὅσπερ γὰρ εἰ τις ἔροιο· Διὰ τί γεννᾷ ὁ Πατὴρ; διὰ τί ὁ Υἱὸς γεννᾷται; διὰ τί τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται; οὐκ ἂν τι ἕτερον εἰπέιν ἔχοιμεν ἢ ὅτι τούτων ἕκαστον ἰδίως ἐστὶν ἐκάστης τῶν θεῶν ὑποστάσεων· οὕτως κἂν αὐτὸς ἑρωτᾷς, Διὰ τί ὁ μὲν Πατὴρ γεννᾷ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται τοῦ Υἱοῦ μεσιτεύοντος, ὁ δὲ Υἱὸς καὶ αὐτὸς γεννᾷται ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται μὴκέτι τινὸς μεσιτεύοντος, τὴ δὲ Πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐκ τοῦ μὲν ἐμμέσως, ἐκ τοῦ δὲ ἀμέσως; οὐδὲν ἄλλο ἀκούσεις, ἢ ὅτι οὕτως ἔχουσι τὰ τῶν ἰδιοτήτων. Ὅρῃς ὅτι ἂν λέγεις ἔπασθαι τῷ λόγῳ ὡς ἄτοπα, ταῦτα δείκνυται ἢ μὴ ἐπόμενα ἢ μὴ ὄντα, ἀλλὰ φαινόμενα ἄτοπα.

H'. GP. Καὶ μὴν ἄλλο ἄτοπον ἐπόμενον συνορῶ τῇ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσει τοῦ Πνεύματος.

AAT. Ἐἰπέ δὲ καὶ τοῦτο. Ἴσως γὰρ εὐπορήσω καὶ πρὸς αὐτὸ λόγου τινός, εἰ δοίη τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον.

GP. (29) Εἰ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, πατὴρ ἂν εἴη τοῦ Πνεύματος ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα υἱὸς μὲν τοῦ Υἱοῦ, υἱωνὸς (δὲ) Πατρὸς, καὶ ὁ Πατὴρ πάππος τοῦ Πνεύματος· ἀλλὰ ταῦτα γελοῖα καὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς εὐσεβείας ἀλλότρια.

VAT, πρὸς τοῦτον τὸν λόγον ἐξῆν ἀντεπάγειν, ὡς οὐ περὶ τὸ δόγμα ἡμῶν ἢ ἀκολουθήσις τῶν γελοίων καὶ ἀσεβῶν· ἐπεὶ εἶπεν ἂν τις, εἰ μὴ εὐλαβῶς εἶχεν ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ λόγοις καὶ τὰ τυγχόντα φθέρῃσθε καὶ ἂ μὴ τὰ θεόπνευστα λόγια δίδωσι, καθὰ φῆς καὶ αὐτὸς, ὅτι Εἰ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, υἱὸς ἂν τοῦ Πατρὸς καὶ ἀδελφὸς τοῦ Υἱοῦ ..

Πνεῦμα καὶ ὁ Υἱὸς Πατὴρ τοῦ Πνεύματος, καὶ τὰ ἐξῆς· εἶτα λύσις αὐτοῦ.

Confer Phot. De Spirit. sanct. mystagogia, Nicol. Methon. c. 21.

Hucusque cod. Vat. Vaticanus verba (f. 2 usque ad f. 8, a) ; Latinus deinde præter alia (ibidem f. 8, b) adducit Athanasii ad Serapionem locum, quem etiam profert Beccus Epigr. XIII (Gr. orthod. II, p. 639). Finis dialogi f. 9, b, med. legitur hoc pacto :

ΓΡ. Τὰ μὲν εἰρημμένα εἰρήσθω, ὡς εἴρηται· καὶ ἄ
πρὸς ἐκεῖνα ἀντεροῦμεν οὐδέν. Ἔτερα δὲ ἄτοπα οὐκ
ὀλίγα δεῖξομεν τῶ σὺ ἐπόμενα δόγματι. Πλὴν ἀλλὰ
διὰ τὸ τοῦ λόγου μῆκος καὶ πρὸς ἀκοῆς πρόσκορον
καὶ τὸν κάματον νῦν μὲν ἐνταυθοῖ τὰ λεγόμενα
περατώσωμεν· ἐξῆς δὲ ὡς ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς ἀνα-
λαβόντες τὸν λόγον κάκεινα φιλαλήθως ἀνακαλύ-
ψωμεν.

GR. Quæ dicta sunt, dicta sunt, ut dicta fue-
runt et ad illa nihil opponemus. Alia vero ab-
surda, eaque non pauca, ex tuo dogmate conse-
quentia ostendemus. Attamen propter sermonis
prolixitatem et propter fastidium ac laborem au-
rium nunc quidem hic sermocinationem termine-
mus, postea vero velut ex alio principio disputa-
tionem resumens et illa veritatis amore patefa-
ciemus.

ΒΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ (30)

DIALOGUS SECUNDUS.

α. ΛΑΤ. Ἐπηγγέλω μὲν ἕναγχος, ὦ Γραικὲ, πολλὰ
ἄτοπα δεῖξαι παρομαρτοῦντα τῶ ἡμετέρῳ περὶ τῆς
τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως δόγματι....

ΓΡ. Οὐκ ἂν ἀρνηθεῖν τὰ τῆς ὑποσχέσεως, ἀλλ'
ἰδοὺ προσθεῖναι πρόθυμός εἰμι καὶ τὰ λείποντα. Σὺ
δὲ, ὦ Λατίνε, μὴ ἀποκάμης ἀντιτιθεῖς, εἴ τι ἔχεις
γενναῖον καὶ ἐσχυρόν.

ΛΑΤ. Λέγε δὴ ταῦτα.

ΓΡ. (31) Εἰ ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν ὁ Υἱὸς γεννητῶς,
ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ τὸ Πνεῦμα ἐκπορευτῶς, ἐκ τοῦ Πνεύ-
ματος δὲ οὐδὲν οὔτε γεννητῶς οὔτε ἐκπορευτῶς, τὸ
μεῖζον ἔξει πρὸς τὸ Πνεῦμα καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς
καὶ ὕψεις τῶ Πνεύματι ἔψεται, ὅτι ὁ μὲν Υἱὸς ἀμέ-
σως ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὸ δὲ Πνεῦμα οὐκ ἀμέσως ἐκ τοῦ
Πατρὸς, καὶ ὅτι οὐδὲν ἕτερον ἐξ ἐκτουτοῦ τὸ Πνεῦμα
προίεται, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐχόντοι τὸ
ἐτέρας ὑποστάσεως προσετικόν· καὶ χῶραν ἔξει λοι-
πὸν Εὐνόμιος καὶ Μακεδόνιος καὶ Ἀπολλινάριος τὸ
Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐλαττούμενον πα-
ρσιζόντες.

ΛΑΤ. Ἄλλ' οὐ κατ' οὐσίαν, ὦ οὗτος, τῶ Πατρὶ καὶ
τῶ Υἱῶ τὸ μεῖζον πρὸς τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' ἡ ἄρα κατὰ
τὴν ιδιότητα, ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ
Πνεῦμα, οὐ μὴν ὁ Πατὴρ ἢ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πνεύματος,
καὶ ὅτι τοῦ Πνεύματος ιδιότης οὐ τὸ γεννᾶν ἢ προ-
βάλλεσθαι (32), ἀλλὰ τὸ ἐκπορεύεσθαι. Οὕτω δὲ τὸ
μεῖζον ἐστὶ τῶ Πατρὶ πρὸς τὸν Υἱόν· μεῖζων γὰρ ὁ
Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, καθὼς φησὶν αὐτὸς ὁ Κύριος·
Ὁ Πατὴρ μου μεῖζων μου ἐστίν (33)· ἀλλὰ τῶ αὐτῶ
ἢ ἐτέρῳ λόγῳ τινί, οὐ τῆ οὐσίᾳ.

(30) In Vat. cod. f. 9, b, med.

(31) Ad marg. : Ἐτέρου ἀτόπου εἰσαγωγῇ, ὅτι εἰ
καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, ἐλαττον ἐστὶ καὶ τοῦ

(t) Nota marg. : Novi absurdi inductio : si etiam
ex Filio Spiritus, tunc minor erit et Patre et Filio ;

PATROL. GR. CXXXIX.

1. LAT. Promisisti non ita pridem, o Græce, te
multa ostensurum absurda, quæ nostrum de pro-
cessionem Spiritus sancti dogma concomitentur...

GR. Haud negaverim promissionem ; imo ecce
promptus sum ad ea adjungenda quæ adhuc reli-
qua sunt. Tu autem, o Latine, noli gravari et de-
sistere ab opponendo, si quid habes rectum atque
firmum.

LAT. Edio ista.

GR. (t). Si ex Patre quidem Filius per genera-
tionem, ex Filio vero Spiritus per processionem,
ex Spiritu vero nihil, neque per generationem,
neque per processionem, major erit præ Spiritu
tum Pater tum Filius, et Spiritum sequetur mi-
noratio ; quod Filius quidem immediate ex Patre,
Spiritus autem non immediate ex Patre, et quod
nihil aliud ex se Spiritus producit, dum Pater et
Filius habent vim aliam personam producendi. Et
locus cæterum erit Eunomio, Macedonio atque
Apollinario, qui Spiritum minorem Patre et Filio
esse falso placito asseruerunt.

LAT. At non secundum essentiam, o bone, Pa-
ter et Filius Spiritu majores sunt, sed secundum
propriatatem tantum ; quia ex Patre et ex Filio
Spiritus, non vero Pater vel Filius ex Spiritu, et
quia Spiritus proprietas non est generare vel pro-
ducere, sed procedere. Hoc vero pacto et Pater
majus habet præ Filio ; major enim est Pater fi-
lio, sicut ait ipse Dominus : *Pater meus major me
est* ; sed eadem vel alia quapiam ratione, nones-
sentia...

Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ· καὶ πρὸς τοῦτο λύσις.

(32) Προβάλλεσθαι med. ut alias προβάλλειν.

(33) Joan. xiv, 28.

et ad hoc solutio. Cf. Phot. *De Spirit. sanct. my-
stagogia*, cap. 37, 38.

Sequitur proliza de hoc argumento tractatio, cui innectitur et Athanasii celeberrimus textus Orat. I contra Arianos, f. n. 50, quo et Andron Camaterus (apud Beccum Gr. Orthod. t. II, p. 362) aliique plurimi utuntur, de quo confer De Rubeis Dissert. in opp. Theophylacti t. I, p. xlv, n. 75 fin. ~~Postquam~~ deinde in Vatic., cod. 1115 f. 11 b. med. Latinus.

Majus igitur secundum vestram assertionem A secundum utrumque sortitus est Pater et non magis nobis, quam potius vobis ipsis hoc absurdum intulistis, siquidem absurdum dicitis majus secundum proprietatem; si vero vobis hoc non est absurdum, neque nobis absurdum esse dicite.

2. (u) GR. Quid igitur? Nonne duo facis principia, si quidem ais Spiritum ex Patre et ex Filio procedere?

LAT. Equidem non puto. Nam duo quidem didem dicere principia absurdum est, sicut asserunt hæreticorum pueri, qui unum statuunt bonum, alterum malum, illud quidem omnis boni fontem, hoc vero omnis mali causam, principia sibi invicem contraria atque rerum contrariarum.

GR. Attamen multo magis, quam dicere contrariorum contraria principia et duo duabus rebus tribuere principia, alteri alterum, absurdum plane est duo unius ejusdemque principia ponere. Rationi enim magis est consentaneum, unum duorum principium statuere, quam duo unius.

LAT. Verum non duo principia, o bone, dicimus, quando quidem dum ex duobus decimus unum rursum duorum alterum ad alterum referimus, ita ut et sic unum principium duorum sit unum...

His uberius demonstratis Latinus f. 12, a. med. ait:

Dic igitur, si habes, aliud absurdum dogma nostrum sequens: quæ prædicta sunt, ea vel non vera esse absurda vel non inde consequentia ostensa sunt. Sophisticum vero est quæ non sunt consecutaria appellare consecutaria et quæ non sunt absurda pro absurdis obtrudere.

3. GR. (v) Sed si Spiritus procedit quidem ex Patre, procedit vero etiam ex Filio, et si Spiritus productor est Pater, et productor quoque Filius, quænam est differentia inter productorem et productorem, inter processionem ex Patre et processionem ex Filio?

LAT. Dic mihi prius et ipse, quænam sit differentia inter generationem et processionem, et ego tibi dicam, quæ sit differentia inter processionem ex Patre et processionem ex Filio. In præsentia tantum dicam, haud dividere tempus ullum processionem ex Patre et processionem ex Filio. D Neque enim prius quidem ex patre procedit

(34) Nota marginalis: "Ἐτερον ἄτοπον, ὅτι δύο συνάγονται ἀρχαὶ τοῦ Πνεύματος, ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱός· καὶ πρὸς τοῦτο λύσις.

(u) Alterum absurdum, quod duo inducuntur principia Spiritus sancti, Pater et Filius. Et ad hoc solutio. Cf. Phot. *De Spirit. sanct. mystagogia*, cap. 4.

Τὸ μείζον ἄρα κατὰ τὸν ὑμέτερον λόγον εἴληχε κατ' ἀμφοτέρων ὁ Πατήρ· καὶ οὐχ ἡμῖν μᾶλλον τοῦτο τὸ ἄτοπον, ἀλλ' ἑαυτοῖς συνηγάγετε, εἴ γε φατέ ἄτοπον τὸ μείζον κατὰ τὴν ιδιότητα. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἄτοπον, μὴδὲ ἡμῖν ἐκεῖνο φατέ.

β'. ΓΡ. Τί οὖν; οὐχὶ δύο ποιεῖς ἀρχάς, εἴ γε φησὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι (34);

ΛΑΤ. Οὐκ ἔγωγε οἶμαι· τὸ μὲν γὰρ δύο λέγειν ἀρχάς ἄτοπον· ὁποῖόν φασὶ παῖδες αἰρετικῶν, τὴν μὲν τιθέντες ἀγαθὴν, τὴν δὲ πονηράν, καὶ τὴν μὲν πηγὴν παντὸς ἀγαθοῦ, τὴν δὲ αἰτίαν κακοῦ παντὸς, ἐναντίας ἀλλήλαις καὶ ἐναντίων πραγμάτων.

ΓΡ. Καίτοι πολλῶ πλέον ἄτοπώτερον τοῦ λέγειν ἐναντίων ἐναντίας ἀρχάς καὶ τὰς δύο δυσὶν ἀπονέμειν ἐκατέρῃν ἐκατέρῳ τὸ δύο τιθέναι τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνός. Εὐλογώτερον γὰρ τὸ ἐν μᾶλλον τῶν δύο ἀρχὴν τιθέναι ἢ τὰ δύο τοῦ ἑνός.

ΛΑΤ. 'Ἄλλ' οὐ δύο ἀρχάς, ὡ οὗτος, φαμέν, ἐπειδὴ ἐξ ἀμφοῖν τὸ ἐν λέγοντες πάλιν τῶν δύο τὸ ἕτερον εἰς τὸ ἕτερον ἀναφέρομεν, ὡς μίαν καὶ οὕτως ἀρχὴν εἶναι τῶν δύο τὸ ἐν...

Λέγει τοίνυν εἰ ἔχεις ἕτερον ἄτοπον τῷ ἡμετέρῳ ἐπόμενον δόγματι· ὡς τὰ γε προειρημένα δέδεικται C ἢ ὄντα μὴ ἄτοπα ἢ μὴ ἐπόμενα. Σοφιστικὸν δὲ τὰ μὴ ἐπόμενα λέγειν ἐπόμενα, καὶ τὰ μὴ ἄτοπα ὡς ἄτοπα τίθεσθαι.

γ'. ΓΡ. 'Ἄλλ' εἰ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐκπορεύεται δὲ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἔστι τοῦ Πνεύματος προβολεύς καὶ ὁ Πατήρ, προβολεύς καὶ ὁ Υἱός, τίς ἡ διαφορὰ προβολέως καὶ προβολέως, ἐκπορεύσεως τῆς ἐκ Πατρὸς καὶ ἐκπορεύσεως τῆς ἐκ τοῦ Υἱοῦ (35);

ΛΑΤ. Φράσον μοι πρότερον καὶ αὐτὸς, τίς ἡ διαφορὰ γεννήσεως καὶ ἐκπορεύσεως, κάγω σοι ἔρω, τίς ἡ διαφορὰ ἐκπορεύσεως τῆς ἐκ Πατρὸς καὶ ἐκπορεύσεως τῆς ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Νῦν δὲ τοσοῦτον λέγω, ὅτι οὐ χρόνος διατέμνει τίς τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύσιν καὶ τὴν ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Οὐ γὰρ πρότερον μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ὕστερον δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἢ

(35) Nota marginalis: 'Ἀπορία τίς διαφορὰ προβολέως καὶ προβολέως καὶ ἐκπορεύεσθαι καὶ ἐκπορεύεσθαι· καὶ λύσις.

(v) Difficultas: Quænam differentia inter productorem et productorem, atque inter procedere et procedere. Et solutio.

ἀνάπαλιν, ἀλλ' ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ
 Υἱοῦ ἐκπορεύεται, καὶ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ Υἱοῦ,
 ὡς διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐκ Πατρὸς, ὡς ἐκ πηγῆς
 τοῦ Υἱοῦ, ἐκπορεύεται· καὶ οὐκ ἔστι τῆς ἐκπορεύσεως
 ταύτης διαφορὰ, εἰ μὴ τις λέγοι τὸ ἕμμεσον καὶ τὸ
 ἄμμεσον καὶ κατὰ ταῦτα δυάζεσθαι βούλοιο τὴν ἐκ-
 πόρευσιν, ἐπεὶ κατὰ γέ τι ἄλλο οὐκ ἔστιν οὐδεμίαν
 αὐτῆς ἐπινοῆσαι διαφορὰν.

δ'. ΓΡ. Εἰ οὖν ὁ Πατὴρ μὲν διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ τὸ
 Πνεῦμα προβαλλόμενος ἐμμέσως τοῦτο προβάλλεται,
 ὁ Υἱὸς δὲ ἀμέσως τὸ αὐτὸ προίεται, ὅτι μὴ δι' ἐτέρου
 τινός, εἴη ἂν ὁ Υἱὸς προσεχὲς τοῦ Πνεύματος αἴτιον,
 ὁ δὲ Πατὴρ οὐ προσεχὲς· καὶ οὕτως ἔστα· ὁ μὲν
 Πατὴρ πρῶτον αἴτιον, ὁ δὲ Υἱὸς μετ' αὐτὸν, καὶ
 οὕτω δὲ πάλιν ἀκολουθήσει ἡ ὕψις τῶν Υἱῶ μὲν
 πρὸς τὸν Πατέρα, τῶν Πνεύματι δὲ πρὸς τὸν Υἱόν, καὶ
 ἔξει οὕτως χώραν Ἄρειος καὶ Εὐνόμιος καὶ Μακε-
 δόνιος καὶ Ἀπολλινάριος.

ΛΑΤ. Ἀλλὰ θάρρει, ὦ ἀγαθὲ· οὐ Χώραν παρ' ἡμῖν
 ἔξει οὔτε Ἄρειος οὔτε Εὐνόμιος οὔτε Μακεδόνιος ἢ
 Ἀπολλινάριος. Οὗτοι γὰρ ἅπαντες τὴν θεότητα ἢ εἰς
 διαφόρους θεότητας κατατέμνουσι, καὶ τὴν μὲν μεί-
 ζονα ἴθηνται, τὴν δὲ ἐλάττονα, τὴν δὲ μέσως ἔχου-
 σαν, ἢ τῆς ἀκτίστου φύσεως τοῦ Πατρὸς ἀλλοτριού-
 σιν, ἢ καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα ὁπαλλήλους
 φύσεις, ἴν' οὕτως εἴπω ταῦτα, καὶ κτίσμα τόδε τοῦδε
 καὶ τοῦτο ἐκαίνοιο τιθέμενοι, ἢ τὸ Πνεῦμα πάντως
 εἰς τὴν τῶν κτισμάτων τάξιν κατάγοντες· παρ' οἷς
 καὶ τὸ πρῶτον οὐκ εὐλαβὲς καὶ τὸ προσεχὲς ἀσεβὲς
 καὶ τὸ μέσον παρόμοιον, καὶ τὸ μεῖζον καὶ τὸ ἔλατ-
 τον καὶ ἡ τάξις ἀπλῶς καὶ τὸ πρὸ τοῦδε καὶ τὸ μετὰ
 τόδε καὶ τὰ ἐξῆς καὶ τὰ τοιάδε τῶν ὀνομάτων τῆ σφῶν
 ἀσεβείᾳ καταλλήλως νοοῦμενα. Παρ' ἡμῖν δὲ καὶ ἡ
 τάξις, εἰ λέγοιτο, κατ' εὐσεβεῖς λογισμοὺς ἐπὶ τῆς
 ἀγίας Τριάδος παραλαμβάνεται καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ
 πρότερον...

Inter plura alia Athanasii et Gregorii Nazianzeni testimoniis utitur Latinus f. 13, 14. Atque deinde
 latius explicat, quid sit ordo, primum secundum, etc.

Ἴνα δὲ ὁ λόγος ἐξεταστικώτερος γένηται, ἄλλοθεν
 πάλιν ἀρχόμενοι περὶ ἐκάστου τῶν εἰρημένων ὀνο-
 μάτων λέγομεν, ποσαχῶς τε λέγεται καὶ ὅπως ἐπὶ
 τῆς ἀγίας Τριάδος παραλαμβάνεται· καὶ πρῶτον περὶ
 τάξεως (36).

ε'. Ἡ τοῖνον τάξις ἢ ἐν οὐσίαις θεωρεῖται ἢ ἐν
 ποσοῖς ἢ ἐν ποιοῖς ἢ ἐν τοῖς πρὸς τι ἢ ἐν τοῖς ποιεῖν
 ἢ πάσχειν λεγομένοις ἢ ἐν τοῖς ποῦ ἢ ἐν τοῖς πότε
 ἢ ἐν τοῖς ἔχειν καὶ ἔχουσιν ἢ ἐν πᾶσι τούτοις πρὸς
 ἄλληλα· ἐν πᾶσι μὲν ὡς οὐσία, ποσόν, ποῖον, πρὸς
 τι καὶ τὰ ἐξῆς· προσεπινεῖται μὲν γὰρ ὡς ὑποκει-
 μένον τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἢ οὐσία, εἴτα ἐπιθεωρεῖται
 τὸ ποσόν, μεθ' ὃ τὸ ποῖον καὶ ἐφεξῆς τὸ πρὸς τι
 καὶ τὰ ἐξῆς· ἐν οὐσίαις δὲ ὡς Θεός, νοῦς, ψυχαί,
 σώματα· ἐν ποσοῖς δὲ ἐν μὲν τοῖς συνεχέσιν ὡς
 σημεῖον, γραμμῆ, ἐπιφάνεια, σῶμα· ἐν δὲ τοῖς

(36) F. 16, a marg. Περὶ τάξεως τεχνολογία

(x) Confer. Phot. De Spirit. sancti. mystagogia, cap. 62, 42.

A Spiritus, et posterius ex Filio vel vice versa : sed
 procedens ex Patre per Filium procedit, et proce-
 dens ex Filio, ut per medium Filium, et ex Patre,
 ut ex fonte Filii, procedit. Et non est hujus pro-
 cessionis differentia, nisi forte quis mediatum et
 immediatum proferat et secundum hæc duplicari
 velit processionem, cum secundum aliud quid-
 piam nulla ejus differentia posset excogitari.

GR. Si igitur Pater quidem per medium Fi-
 lium Spiritum producens mediate cum producit,
 Filius vero immediate sum emittit, quia non per
 alium quempiam, Filius foret proximum seu con-
 tiguum Spiritus principium, Pater vero non con-
 tiguum. Et sic erit Pater quidem primum princi-
 pium, Filius vero post ipsum, et sic rursus se-
 quetur inferioritas tum Filium quoad Patrem tum
 Spiritum quoad Filium ; et sic locum habebunt
 Arius et Eunomius, Macedonius atque Apollina-
 rius (x).

LAT. Verum bono animo esto, o bone; non ha-
 bebunt apud nos locum neque Arius, neque Euno-
 mius, neque Macedonius, neque Apollinarius. Ut
 enim omnes Deitatem vel in diversas dissecant
 deitates, et aliam quidem majorem statuunt, aliam
 vero minorem, aliam in medio se habentem, vel
 ab increata natura Patris separant vel etiam Fi-
 lium atque Spiritum subalternas naturas, ut ita
 ea dicam, et creaturam alterum alterius et hoc il-
 lius ponunt, vel Spiritum prorsus in creaturarum
 ordinem deprimunt. Apud hos primum non primum
 et contiguum impium et medium simile, et majus
 et minus et ordo simpliciter, et unum ante aliud
 et alierum post aliud et cætera atque etiam ejus-
 modi alia nomina eorum impietate excogitata.
 Apud nos vero etiam ordo, si dicatur, secundum
 religiosas cogitationes in sancta Trinitate accipitur
 et primum ac prius...

Ut vero probata et expolita magis fiat ratiocina-
 tio, aliunde rursus incipientes de qualibet præ-
 dictarum vocum disseremus, quotupliciter ea di-
 catur et quomodo in sancta Trinitate accipiat.
 Ac primo quidem de ordine.

5. Ordo igitur consideratur vel in substantiis
 vel in quantis ael in qualibus vel in relatis vel in
 iis quæ dicuntur agere aut pati vel ubi vel quando
 vel habere et haberi vel demum in his omnibus
 aut invicem. In omnibus, inquam, ut substantia,
 quantum, quale, ad aliquid ad reliqua : nam sub-
 stantia ut subjecta cæteris omnibus simul intelli-
 gitur, deinde consideratur quantum, post hoc
 quale, postea relatum et reliqua. In substantiis
 vero ut Deus, mens, animæ, corpora. In
 quantis iisque continuis ut punctum, linea, su-

perlicies, corpora ; in discretis autem, et quidem in numero, ut unitas, binarium, ternarium ; etc., in sermone vero ut litteræ, syllabæ, nomina, verba, et oratio. In qualibus ut passio, affectio, habitus ; et in figuris, ut sunt circulus, triangulum, quadrangulum et cætera ; et in iis quæ qualitatum capacia sunt et secundum plus et minus considerantur, quale est minus album et magis album, et adhuc magis album et maximo album : et minus calidum et magis calidum, et adhuc calidius et maxime calidum, atque his similia ; unde et medicorum pueri alia medicamenta primi ordinis dicunt, alia secundi, alia tertii, imo et alia quarti. Ita pariter et in faciendo et patiendo : nam magis et minus ut et maxime et in his locum habet, sic etiam in loco, nam supra vel infra, ad dexteram vel ad sinistram, ante et post vel circum vel in medio ordinem quemdam habent. Sic et in tempore, heri, hodie, cras, prius, nunc et posterius, ad ordinem spectant. Item et in relatis ; sive enim prius et posterius, sive simul in ipsis invenitur, hæc quoque sunt ordinis. Eodem modo et in omnibus et universim in quolibet eorum, quæ singulariter et secundum se ipsa considerantur, non erit ordo ; ubi vero numerus quidam vel habitudo ad alterum percipitur, ibi et ordo est, sive res est naturæ corporeæ cognitioni subdita, sive ad rationem spectans, sive mathematicè considerata, sive etiam theologię conveniens. Verbi gratia : monas, quando secundum se ipsam consideratur, absque habitudo, et sola est atque supra ordinem, quando vero consideratur ad binarium et ternarium ac sequentes numeros, non simpliciter dicitur monas, sed et prima et numerorum principium. Sic pariter elementum, quale est terra, aqua et cætera, dum secundum se ita considerantur et dicuntur, relate vero ad mundum universum et ea quæ ex ipsis sunt, elementa et principia sunt. Viginti quatuor litteræ secundum se sunt litteræ, elementa vero ut initia syllabarum et eorum quæ sequuntur. Idem die dedie ; dies enim unus est secundum se, primus vero relate ad dies qui post ipsum sunt, unde fortasse Moses quoque primum diem secundum se considerans, tanquam nondum factis sequentibus diebus « unum » appellavit, cum vero et sequentes dies successerint, licet eum et primum dicere relate ad istos. Et non ignoro causas, propter quas dixerunt sancti unum esse et nominari diem illum, neque sciens eas repudio vel mihi proprias facere detrecto, imo et novi et tota mente amplector. Rursum Deus et unus et solus est ; sed quando consideratur relate ad mentem, animam et corpora, tunc et primus secundum ordinem ut omnium principium et est et dicitur. Verum etiam in divina natura numerus est trinitas supra numerum elevata, et in angelorum natura atque in natura hominis congruus numerus ; multi enim sunt angeli et multi homines ; tunc et ordo in his consideratur, verum

(37) Ἡ γῆ, al. ἡγῆ.

Α διωρισμένοις, ἐν ἀριθμῶ μὲν ὡς μονάς, δυάς, τριάς, τετράς καὶ ἐξῆς, ἐν λόγῳ δὲ ὡς στοιχεῖα, συλλαβαί, ὀνόματα, ῥήματα καὶ λόγος· ἐν ποιοῖς δὲ ὡς πῖθος, διαθέσις, ἕξις· καὶ ἐν τοῖς σχήμασιν, ὡς κύκλος, τρίγωνον, τετράγωνον, καὶ ἐξῆς· καὶ ἐν τοῖς τῶν ποιότητων δεκτικοῖς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον θεωρουμένοις, οἷόν ἐστι τὸ ἥττον λευκὸν καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἔτι λευκότερον καὶ τὸ μάλιστα, καὶ τὸ ἥττον θερμὸν καὶ τὸ μᾶλλον, καὶ τὸ ἔτι θερμότερον καὶ τὸ μάλιστα, καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὅθεν καὶ ἱερῶν παιδες τὰ μὲν πρώτης τάξεως φασὶ τῶν φαρμάκων, τὰ δὲ δευτέρως, τὰ δὲ τρίτης, ἄλλα δὲ τετάρτης. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῷ ποιεῖν καὶ πύσχειν τὸ μᾶλλον γὰρ καὶ τὸ ἥττον καὶ ἐν τούτοις καὶ τὸ μάλιστα. Ἄλλὰ καὶ ἐν τόπῳ· τὸ γὰρ ἄνω ἢ κάτω ἢ δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ, ἢ ἔμπροσθεν ἢ ὀπίσθεν ἢ περὶ ἢ ἐν τῷ μέσῳ τάξιν ἔχει τινά. Καὶ ἐν χρόνῳ, τὸ χθὲς καὶ τὸ σήμερον καὶ τὸ αὔριον καὶ τὸ πρότερον καὶ τὸ νῦν καὶ τὸ ὕστερον τάξεως. Ἄλλὰ καὶ ἐν τοῖς πρὸς τι· εἴτε γὰρ τὸ πρότερον καὶ τὸ ὕστερον, εἴτε καὶ τὸ ἅμα ἐν αὐτοῖς, καὶ ταῦτα τάξεως. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ πάντων. Καὶ ἀπλῶς ἐφ' ἐκάστου μὲν τῶν μοναδικῶς καὶ καθ' ἑαυτὴ θεωρουμένων οὐκ ἂν εἴη τάξις· ἐνθα δὲ ἀριθμὸς τίς ἐστι θεωρούμενος ἢ σχέσις πρὸς ἕτερον, ἐκεῖ καὶ ἡ τάξις ἐστίν, εἴτε φυσιολογούμενόν ἐστιν εἴτε λογικώτερον, εἴτε μαθηματικῶς θεωρούμενον, εἴτε καὶ θεολογούμενον· οἷόν τι λέγω. Ἡ μονάς, ὅταν θεωρῆται καθ' ἑαυτὴν, ἄσχετός τε ἐστὶ καὶ μόνη καὶ ὑπὲρ τάξιν· ὅταν δὲ πρὸς δυάδα καὶ τριάδα καὶ τοὺς ἐξῆς ἀριθμοὺς, οὐχ ἀπλῶς λέγεται μονάς, ἀλλὰ καὶ πρώτη καὶ ἀρχὴ ἀριθμῶν. Τὸ στοιχεῖον ὡσαύτως· οἷον ἡ γῆ (37), τὸ ὕδωρ, καὶ τὰ λοιπὰ, καθ' ἑαυτὰ οὕτω θεωρούμενα καὶ λεγόμενα, πρὸς δὲ τὸν ὅλον κόσμον καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν στοιχεῖα τε καὶ ἀρχαί· τὰ καθ' ἑαυτὰ γράμματα μὲν καθ' ἑαυτὰ, στοιχεῖα δὲ ὡς ἀρχαὶ τῶν συλλαβῶν καὶ λοιπῶν τῶν ἐφεξῆς. Ἡ ἡμέρα ὁμοίως· καὶ γὰρ καὶ αὕτη μία μὲν καθ' ἑαυτὴν, πρώτη δὲ ὡς πρὸς τὰς μεθ' ἑαυτῆν. Ὅθιν ἴσως καὶ ὁ Μωϋσῆς, τὴν πρώτην ἡμέραν καθ' ἑαυτὴν θεωρῶν, ὡς μήπω τῶν ἐξῆς ἡμερῶν γενομένων, μίαν ὀνόμασεν· ἐπακολουθησασῶν δὲ καὶ τῶν ἐξῆς, ἔστιν αὐτὴν καὶ πρώτην εἰπεῖν πρὸς αὐτάς· καὶ οὐκ ἄγνοῦ γε οὐδὲ τὰς αἰτίας, δι' ἃς εἶπον οἱ ἄγιοι μίαν εἶναι ἐκείνην (καὶ) κληθῆναι, οὕτε μὴν εἰδὼς αὐτάς ἀποπροσποιοῦμαι, ἀλλὰ καὶ οἶδα καὶ ὑπεραποδέχομαι. Ἡάλιν ὁ Θεὸς εἶς τε καὶ μόνος· ἀλλ' ὅταν πρὸς νοῦν καὶ ψυχὴν καὶ σώματα θεωρῆται, τότε καὶ πρῶτος κατὰ τάξιν ὡς ἀρχὴ πάντων ἐστὶ τε καὶ λέγεται. Ἄλλὰ καὶ ἐν τῇ θεῖᾳ φύσει ἀριθμὸς ἢ ὑπεράριθμος τριάς, καὶ ἐν τῇ τοῦ ἀγγέλου φύσει καὶ ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ὁ κατάλληλος ἀριθμὸς· πολλοὶ γὰρ ἄγγελοι καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι· τότε καὶ τάξις τούτοις ἐνθεωρεῖται, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ τινὰς ιδιότητας· καὶ ὁ μὲν οἷον ἀρχὴ τις ἐστίν, ὁ δὲ ἕτερον ἔχει τάξιν. Οὕτως ἀρχῶν τις ἐν ἀγγέλοις καὶ ἀρχαγγέλοις καὶ γηγε-

νάρχης ἐν τοῖς ἀνθρώποις Ἀδάμ· καὶ ἐν τῇ Τριάδι ἄρχῃ ὁ Πατήρ. Ἄλλά μοι, ὅτι πολλοὶ ἄγγελοι καὶ πολλοὶ ἀνθρώποι, μὴ σύναγε ὅτι καὶ πολλοὶ θεοί. Ἄπαγε τῆς Ἑλληνικῆς μωρολογίας! ἄλλ' ὅτι καὶ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Ἡνεύματι τάξις ἐστίν, ἀλλὰ πάσης τάξεως ἀνωτέρα. Ὡς γὰρ ἡ φύσις ὑπέγκνεται τῶν φύσεων ἀπασῶν (ὕπερ φύσιν γὰρ καὶ ὑπερουχίς). οὕτω καὶ ἡ τάξις τῶν τάξεων ἀπασῶν (ὕπερ τάξιν γὰρ καὶ ὑπερταγής) (38) καὶ ἄρχῃ ὁ Πατήρ ὑπεράρχιος. Μηδ' ὅτι πάλιν ὁ Ἀδάμ γηγενάρχης ἐν τοῖς ἀνθρώποις καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ ἀγγελάρχης, ἴν' οὕτως εἶπω, ἐν τοῖς ἀγγέλοις, συμπέραινε πατέρα τινὰ καὶ γεννήτορα τῆς τῶν ἀγγέλων πληθύος τὸν ἀρχάγγελον, ὡς τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐφημεν τὸν Ἀδάμ ἢ τοὺς ἐκ τοῦ Ἀδάμ. Καίτοι ὡς ἐπὶ τῆς γῆς πατριὰ, οὕτως καὶ ἐν οὐρανοῖς, ἀλλ' ἑκατέρω φύσει κατάλληλος ἡ πατριὰ καὶ τῇ φύσει προσήκουσα. Ἔστι τοίνυν τάξις τις καὶ ἐπὶ τῆς Τριάδος· ἀλλ' οὐ φύσεως διαίρεσιν παρεισάγουσα (μία γὰρ ἡ φύσις καὶ ἀπαράλλακτος τοῖς τρισίν) οὐδὲ τοπικὴν θέσιν (ἀπερίγραφτος γὰρ ἡ Τριάς καὶ ὑπερ πάντα τόπον) οὐδὲ χρονικῆς κινήσεως ἢ ἄλλου τινὸς ἔμφασιν (39) τῶν ἐν τοῖς μετὰ θεὸν θεωρουμένων (καὶ αἰῶνες γὰρ καὶ χρόνοι μετὰ θεὸν), ἀλλὰ κατὰ τὰς τῶν ἰδιοτήτων ἐκείτης θεαρχικῆς ὑποστάσεως διαφορὰς καὶ ὅτι ἀναρχος μὲν ὁ Πατήρ καὶ ἄρχῃ τοῦ Υἱοῦ, ἄρχῃ, ἄρχῃ δὲ ὁ Υἱὸς καὶ οὐκ ἀναρχος κατὰ γὰρ τὸ ἔχειν τὸν Πατέρα ἀρχὴν, ἐπεὶ κατὰ χρόνον ἀναρχος καὶ αὐτός, τὸ δὲ Ἡνεῦμα καὶ ἄρχῃ καὶ αὐτὸ μετὰ τῆς ἀρχῆς (40)· ἀρχῇ γὰρ καὶ ἄρχῃ καὶ ἄρχῃ, ἀλλ' οὐ τρεῖς ἀρχαί, ἀλλὰ μία καὶ οὕτως ἀρχῇ, εἰς μίαν ἀρχὴν ἀναφερομένων τοῦ τε Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἡνεύματος διὰ τοῦ Υἱοῦ· οὕτω καὶ θεὸς καὶ θεός καὶ θεός, ἀλλ' οὐ τρεῖς θεοί, ἀλλ' εἷς θεός. Εἰ δ' οὖν τάξις ἐστὶ καὶ ἐν τῇ Τριάδι, καθὼς καὶ οἱ ἅγιοι εἶπον, τάξις δὲ τὸ πρῶτον καὶ τὸ πρότερον ἢ δεύτερον καὶ τὸ ἅμα (ἐν οἷς γὰρ αὐτὴ καὶ τούτων τι (41), ἀνάγλη καὶ τῆς Τριάδος ἢ τὸ ἅμα θεωρεῖσθαι ἢ τὸ πρῶτον καὶ τὸ πρότερον καὶ τὸ δεύτερον ἢ ἀμφοτέρω (42)).

Filius tum per Filium Spiritus sanctus. Sic et Deus et Deus et Deus, sed non tres dii, verum unus Deus. Si itaque ordo est etiam in Trinitate, sicut et sancti affirmarunt, ordo vero est primum ac prius vel secundum et simul (in quibus enim ordo, et horum quidquam est), nec esse est etiam in Trinitate vel simul considerari vel primum et prius atque secundum vel utrumque...

Hisce late tractatis finem imponit auctor dialogi f. 18 a. Cod. Vaticano.

ΛΑΤ. Ἔστω καὶ ταῦτα, καθά σοι δοκεῖ· καὶ ἐχέτω πέρασ ὧδε ἡ παροῦσα διάλεξις.

LAT. Sint et hæc, ut tibi videtur, et habeat hic finem præsens disputatio.

(38) Vide Chrys. in Genes. xxiv, 2 apud Constant. Melit. orat. 4, c. 33 (*Gr. Orth.* t. II, p. 724).

(39) Schedæ, quas ex viri docti Romæ morantis benevolentia accepimus et quibus solis in his dialogi 2 fragmentis nitimur, lectionem hic dubium relinquunt.

(40) Hisce vocibus utitur Gregorius Nazianzenus

(y) Πατριὰ hic non est genus, gens, origo, sed paternitas, ut Ephes. iii, 15, ad quem textum alluditur.

non secundum essentiam, sed secundam quasdam proprietates, atque unus quidem velut principium quoddam est, alius vero alium ordinem habet. Sic princeps quis est in angelis atque archangelis, et terrigenarum generis princeps in hominibus Adam; etiam in Trinitate igitur principium Pater. Sed ne ex eo, quod multi sunt angeli et multi homines, mihi concludas, etiam multos esse Deos. (Apage cum isto ethnicorum stultiloquio!) sed etiam, in Patre et Filio et Spiritu sancto est ordo, licet quovis ordine superior. Sicut enim natura hæc superstat omnibus naturis (nam supra naturam est et supernaturalis), sic et ordo hic omni ordine superior (nam super ordinem est et ordine sublimior). Et principium Pater super principium. Neque rursum ex eo, quod inter homines Adam est generis principium et cælestium exercituum dux Michael inter angelos, ut ita dicam, angelorum princeps, inferas, patrem quemdam et genitorem multitudinis angelorum esse archangelum, sicut multitudinis hominum diximus patrem Adamum vel qui ex Adamo. Sicut in terra est paternitas, ita et in cælis; sed utraque natura congrua est paternitas (y) et conveniens naturæ. Est igitur aliquis ordo in Trinitate; sed non secundum naturæ divisionem (una enim tribus personis est absque ulla differentia natura), neque localem positionem (incircumscripita est enim Trinitas et super omnem locum), neque speciem temporalis motionis vel alterius cujusquam eorum, quæ considerantur in iis, quæ post Deum sunt (nam sæcula et tempora sunt post Deum), verum secundum differentias proprietatum cujuslibet divinæ personæ et quia principii expers est Pater et principium Filii, Filius vero principium et non principii expers, cum Patrem habeat principium, secundum vero tempus et ipse principii expers sit; Spiritus demum principium et ipse cum principio. Nam est principium et principium et principium, sed non tria principia, verum unum et sic principium, cum in unum principium referantur tum

In or. habita coram Patribus secundi Concilii orat. 32, p. 520, ed. Bill.

(41) Apogr. habet: ἐν οἷς γὰρ ταῦτα ἢ τούτων τι ἀνάγκη.

(42) Cod. f. 17, a. Nota marg.: Περὶ πρώτου, προτέρου, δευτέρου, ἅμα καὶ τῶν λοιπῶν.

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

DIALOGUS TERTIUS.

GR. Adhuc hoc initium et rursum ponimus dis- A ceptionis, quam vobiscum habemus de Spiritu sancto, quomodo non sit absurdum dicere eum non ex Patre solo, verum etiam ex Filio procedere. Et enim necesse est ut vel ex essentia Patris sit procedens vel ex proprietate. Atqui si quidem ex essentia, cum essentia communis sit atque eadem Patris et Filii et Spiritus sancti, non ex Patre et Filio tantum procederet Spiritus, verum etiam ex se ipso quoque, quod esse nequit. Si vero ex proprietate, cum proprietas non sit essentia, sed circa essentiam, quomodo id quod secundum se est videlicet Spiritus, erit procedens ex eo, quod non secundum se est, sed circa aliud, hoc est ex proprietate? Itaque vel nullo prorsus modo est procedens, vel si procedens est, dum ex Patre et ex Filio procedit, etiam ex se ipso procedens erit, quod nunquam fieri potest.

LAT. Hæc ratiocinatio ostendit, non quod procedit ex Filio, sed quod neque ex Patre procedit, neque omnino procedens est...

GR. Probatio vero et demonstratio vel per artificialem ratiocinationem ex veris principiis proficiscentem, vel per exempla vel per testimonia vel per consequentiam ex testimoniis et scriptis sentiis conficitur, ita ut qui absque his aliquid inducit, non verisimile quid vel ratione fundatum (a).
βίς· δοκεῖ δὲ καὶ παράδοξους ἐννοίας εἰσάγειν, ἵνα μὴ σκευῆς.

LAT. Hoc porro etiam faciam, sed oras : quod C ad præsentiam spectat, linguam hic contineamus.

(a) Ac multo minus verum vel pium videatur dicere, videtur vero peregrinos, ne dicam erroneos

ΓΡ. Ἐτι ταύτην (τὴν) ἀρχὴν καὶ αὐθις τίθε- μιν (43) τῆς μεθ' ὑμῶν περὶ τοῦ ἁγίου Ἡνεύματος συζητήσεως, πῶς οὐκ ἀτοπον τὸ λέγειν τοῦτο μὴ ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπερέεσθαι. Καὶ γὰρ ἀνάγκη, ἢ ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, ἢ ἐκ τῆς ιδιότητος. Ἄλλ' εἰ μὲν ἐκ τῆς οὐσίας, ἐπεὶ ἡ οὐσία κοινὴ καὶ ἡ αὐτὴ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἡνεύματος, οὐκ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ μόνον [ἐκπορεύεται] ἄν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑαυτοῦ τὸ Ἡνεῦμα, ὅπερ οὐκ ἔστιν. Εἰ δὲ ἐκ τῆς ιδιότητος, ἢ δὲ ἰδιότης οὐκ οὐσία, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν (44), πῶς τὸ καθ' ἑαυτὸ ἦτοι τὸ Ἡνεῦμα εἶσται ἐκ τοῦ μὴ καθ' ἑαυτὸ, ἀλλὰ περὶ ἕτερον ἐκπορευόμενον (45), τουτέστι τῆς ιδιότητος; Ἡ οὖν οὐδὲ ἐκπορευτὸν ὄλως, ἢ εἰ ἐκπορευτὸν, ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, ἔσται καὶ ἐξ ἑαυτοῦ ἐκπορευόμενον, ὅπερ οὐδέποτε.

LAT. Οὗτος ὁ λόγος δείκνυσιν οὐχ ὅτι μὴ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ὅτι μηδὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, μηδὲ ὄλως ἐκπορευτὸν ἐστι...

ΓΡ. (46) Ἡ δὲ κοτασκευὴ καὶ ἡ δεξις ἢ διὰ λό- γου τεχνικοῦ ἐξ ἀρχῶν προβαίνοντος ἀληθῶν, ἢ δι' ὑποδείγματων, ἢ διὰ μαρτυριῶν ἢ διὰ τινων ἐπομι- νων ταῖς μαρτυρίας καὶ ταῖς γραφικαῖς χρήσεις ὡς ὁ γε χωρὶς τούτων εἰσάχων τι οὐ πιθανόν τι οὐδὲ εὐλογον δοκεῖ λέγειν, μὴ ὅτι γε ἀληθὲς ἢ εὐσε- λέγω ἑτεροδόξους χωρὶς μαρτυριῶν καὶ καὶ κατα-

LAT. Τοῦτο δὲ καὶ ποιήσω, πλὴν ἀλλ' ἐς αὐριον τὸ δὲ γε νῦν ἔχον ἐνταῦθα τὴν γλῶτταν ἐπίσχωμαι.

ac hæreticos sensus inducere testimoniis et probatione destitutus.

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

DIALOGUS QUARTUS.

GR. Age nunc videamus, o Latine, si etiam ha- D beas aliquas imagines vel exempla quædam, sive a te ipso excogitata, sive aliunde accepta. ad evi-

(43) In Vat. cod. f. 21 a. Apud Fabricium, *Bibl. Gr.* VII, d. 756, ed. nov. legitur hoc initium Ἐπι ταύτην τὴν ἀρχὴν κ. αὐθις τίθήμενος.

ΓΡ. Φέρε δὲ νῦν ἴδωμεν, ὦ Λατίνε, καὶ εἴ τινας ἔχεις εἰκόνας ἢ ὑποδείγματα, ἢ αὐτὸς πλάσας, ἢ ἐτέρωθεν ποθεν λαβῶν, πρὸς ἐναργεστέραν δεξιῶν

(44) Vide Greg. Naz. orat. 32, p. 519, ed. Bill.

(45) Cod. ἐκπορευομένου.

(46) In cod. Vat. f. 22, b. med.

τῆς ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καθὰ φῆς, ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ δι' ὧν ἔστιν εἰκονίσει σαφῶς τὸ δογματιζόμενον, εἴ που δυνατόν καταδειν, ὡς τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς τόδε τι αἴτιον καὶ τόδε καὶ ἀρχὴ καὶ ἀρχή, καὶ οὐ δύο ἀρχαί, οὐδὲ δύο τὰ αἴτια· ἵνα καὶ τοῦ Ἁνεύματος αἰτίον τις ὑἱοῦς μὴ τὸν Πατέρα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν Υἱὸν καὶ ἀρχὴν ὁμοίως μὴ δοκοῖη δύο εἰσάγειν ἀρχὰς ἢ δύο τὰ αἴτια, ἀλλὰ καὶ οὕτω φυλάττη (47) τὸ δόγμα τῆς μοναρχίας.

ΛΑΤ. Καὶ μὴν, ὦ Γραικὲ, παράδειγμα μὲν ἐναργὲς οὐκ ἔστιν εὐρεῖν τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν σχέσιν ἐμφανῶς ἢ τὴν τάξιν· πολλὰ δ' οὖν τὰ ἀμυδρῶς εἰκονίσει δυνάμενα τὸ λεγόμενον, ὧν τὰ μὲν παρὰ τῆς Γραφῆς ἱερανοζόμενα, τὰ δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων καὶ νοημάτων φύσεως εὐρισκό-
μενα (48).

ΓΡ. Ἠράργε δὴ μοι καὶ ταῦτα καὶ συσχεψώμεθα· ἴσως γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀντιπαραθήσομεν καταλληλότερα παραδείγματα.

ΛΑΤ. Λέγω δὴ· σὺ δὲ νουνεῶς βῆκου· ἄρ' οὐχί πασα οὐσία ἔχει καὶ δύναμιν ἑαυτῇ συμφοῇ καὶ ἐνέργειαν οὐσιακήν (49) ;

ΓΡ. Φημί.....

ΛΑΤ. Σκόπει γοῦν μοι καὶ τοῦτο τὸ ὑποδειγμα· Ἔστιν ἡ τοῦ πυρὸς οὐσία καὶ ἡ καυστικὴ τοῦτου δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς δυνάμεως, ἡ καῦσις, ἐνέργημα δὲ ὁ ἄνθραξ, ἡ τέφρα· οὕτω καὶ ὁ Πατήρ (50)...

ΛΑΤ. Ἔστι σημεῖον καὶ γραμμὴ καὶ ἐπιφάνεια τὰ τρία ταῦτα μία τῶν λεγομένων μαθηματικῶν σωμάτων ἀρχή, ὡς ἐκεῖ ἡ οὐσία, ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια μία τῶν ἐνεργουμένων ἀρχῆ (51)· ἢ, εἰ βούλει, μονάς, δυάς, τριάς· ἡ ἀριθμητικὴ αὕτη τριάς ἀρχὴ καὶ αἰτία καὶ πηγὴ παντὸς ἀριθμοῦ (52)... Ἐννοεῖ γὰρ μοι δάκτυλον καὶ χεῖρα ὅλην, ἧς ὁ δάκτυλος ἤρτηται, καὶ ὅλον ἄνθρωπον, οὐκ ἔστιν ἡ χεὶρ καὶ ὁ δάκτυλος (53)... Ὁφθαλμὸν οἶδας καὶ πηγὴν καὶ ποταμόν (54)... Πάλιν ἄλλο παράδειγμα καὶ αὐτὸ τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς Γραφῆς τῶν Ἀγίων ληφθῆν ὁ Ἀδάμ, ἡ Εὐα, ὁ Σήθ (55)... Πλὴν ἐρωσοὶ καὶ ἄλλο ὑπόδειγμα, ἐν ᾧ πάθος τοιοῦτον οὐδέν·

ΓΡ. Τὸ ποῖον ;

ΛΑΤ. Τὸ τοῦ ἡλίου πάλιν καὶ τῆς ἀκτίνος καὶ τοῦ φωτὸς πρὸς τὸ τῶν δόγματι χρήσιμον (56)...

Ἄτις ἡ διὰ παρὰ τῆ Γραφῆς ἀδιάφορος ἔστι τῇ ἐκ Ἀνακεφαλαίωσις τῶν ἐκτεθέντων ὑποδειγμάτων (57).

(47) Vat. φυλάττει.

(48) Vat. εὐρισκόμενον.

(49) Nota marg. Πρῶτον ὑπόδειγμα ἐξ οὐσίας, δυνάμεως καὶ ἐνεργείας.

(50) F. 25, a, med, ὑπόδειγμα β'.

(51) F. 25, b, ὑπόδ. γ'.

(52) ὑπόδ. δ'.

(a) De his imaginibus et exemplis vide Petavium. De Trinitate, lib. vii, c. 5 et 6 ; Allatium, De proc,

dentius ostendendam Spiritus sancti, quam asseris, ex Patre et Filio processionem, et sententiam ejusmodi perspicue figuris et adumbrationibus illustrandam, si qua possibile est intelligere, quomodo unius ejusdemque hoc et illud sit causa, principium et principium et non dua principia nec duæ causæ, ne quis Spiritus causam et principium non Patrem solum, sed etiam Filium esse concedens duo videatur inducere principia vel duas causas, sed et sic monarchiæ dogma custodiat.

LAT. Atenimvero, o Græce, evidens exemplum invenire non licet, quod sanctæ Trinitatis habitudinem vel ordinem exprimat. Multa vero sunt quæ sub obscura imagine reflectere possunt quod dicitur. quorum alia a Scripturis collecta sunt, alia vero ex ipsa rerum et notionum natura inventa.

GR. Profer jam mihi et hæc atque una ea perpendamus, fortasse enim et non contra ea proponemus alia exempla magis congrua.

LAT. Dico igitur, tu vero audi prudenter. Nonne omnis essentia habet etiam virtutem sibi connaturalem, et operationem naturalem ?

GR. Id aio.

LAT. Considera igitur mihi et hoc exemplum. Est essentia ignis et ejus combustiva virtus et hujus virtutis operatio, combustio, effectum vero carbo, cinis. Sic et Pater...

LAT. Est punctum, linea et superficies, hæc tria unum sunt eorum quæ dicuntur corporum mathematicorum principium, ut illie essentia, virtus et operatio unum effectorum principium, vel si vis, monas, dyas, trias, hæc numerica trias principium, causa ac fons omnis numeri... cogita mihi digitum et manum totam, a qua digitus dependet, et totum hominem, cujus est manus et digitus... Oculum nosti et fontem et fluvium. Rursum aliud exemplum ipsum ejusdem (S. Gregorii Naz). ex Scriptura a sancto desumptum: Adam, Eva, Seth... Attamen dicam tibi et aliud exemplum, cui nulla ejusmodi passio insit.

GR. Quale est hoc ?

LAT. Exemplum solis, radii et luminis ad illustrandam dogma (a).

Quod præpositio per aliud Scripturam promiscue pro ex usurpatur.

Recapitulatio propositorum exemplorum.

(55) ὑπόδ. ε'.

(54) F. 26, a, ζ. V. Greg. Naz. De Spirit sancti. orat. 37, p. 611, ed. Bill.

(55) ὑπόδ. ζ'.

(56) Cod. f. 26, b, ὑπόδ. η'. Vide Naz., orat. cit. p. 601.

(57) Hæc duo postrema ex not. margin. f. 28, b.

Spirit. sancti ; Enchirid. c. 8 et 16.

ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ.

DIALOGUS QUINTUS.

GR. Cæterum si alia dogmatis ratio tibi adest, o Latine, edissere; nobis quidem sufficit evangelium dictum, quod perspicue ex Patre Spiritum procedere declarat.

LAT. Retinuiisti, o Græce, huc usque disputationem ex testimoniis et postremo loco eam et ambo suscipiamus. Nunc vero dic: si simul generatio et processio, quomodo non etiam procedens, ex genito erit? si simul ex Patre Filius et Spiritus, quomodo non etiam ex Filio Spiritus sanctus?

GR. Dicam tibi et ego: Si simul Pater et Filius, quomodo Filius est ex Patre, et non Pater quoque ex Filio? Si simul Spiritus et Filius ex Patre, quomodo erit Spiritus ex Filio, et non etiam Filius ex Spiritu ac genitum ex procedente?...

LAT. Dico igitur *procedere*, de quibuscunque inveniatur dictum, significare motionem qualemcunque, propriam tamen rei, de qua agitur, eique congruam...

LAT. Sentio me coactum esse jam ad scripta testimonia accedere. Altamen hic etiam hac disputatione absoluta, initium aliud inde faciens; testimoniorum tali pacto mentionem faciam atque demonstrationis ex Patrum doctrinis deductæ. Nam ad demonstrationem supernaturalium rerum ratio arte comparata debilis est, atque etiam ea quæ fortasse directe concludit et quæ ad absurdum deducit, ac simpliciter syllogismus quilibet atque inductio ex imaginibus et exemplis; nam super demonstrationem elevata sunt, quia si demonstrationes sunt eorum quæ existunt, ea quæ sunt super existentia, prorsus etiam super demonstrationem elevata sunt.

GR. Λοιπὸν εἴ τις σοι λόγος ἕτερος, ὦ Λατίνε, τοῦ δόγματος, φράσον (58) ὥς ἡμῖν γε ἀρκεῖ βῆσις ἡ εὐαγγελικὴ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα παριστώσα σαφῶς...

ΛΑΤ. Ἐπίσχες, ὦ Γραικὲ, καὶ εἰσέτι τὸν ἐκ τῶν μαρτυριῶν λόγον καὶ ὑστατον τοῦτον καὶ ἄμφω ταμεισώμεθα· νῦν δὲ ἀλλ' εἰπέ· εἰ ἅμα ἡ γέννησις καὶ ἡ ἐκπόρευσις, πῶς οὐχὶ τὸ ἐκπορευτὸν ἐκ τοῦ γεννητηῦ· εἰ ἅμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, πῶς οὐχὶ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα;

GR. Ἐρῶ σοι κάθ'· εἰ ἅμα Πατὴρ καὶ Υἱὸς, πῶς ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς, οὐχὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐκ τοῦ Υἱοῦ; εἰ ἅμα Πνεῦμα καὶ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς, πῶς τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ οὐχὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πνεύματος, καὶ τὸ γεννητὸν ἐκ τοῦ ἐκπορευτοῦ;...

ΛΑΤ. (59) Φημί τοίνυν ὅτι τὸ ἐκπορεύεσθαι ἐφ' ὧν ἂν εὐρίσκηται λεγόμενον, σημαίνει μὲν κίνησιν οἰανοῦν, πλὴν οἰκείαν τῷ προκειμένῳ πράγματι καὶ κατάλληλον.....

ΛΑΤ. Αἰσθάνομαι μὲν ἤδη πρὸς τὰς γραφικὰς μαρτυρίας ἐλθεῖν συνωθούμενος· πλὴν ἀλλ' ἐνταῦθα καὶ τοῦτον τὸν λόγον διαπεράνας, ἀρχὴν ἑτέραν ἐντεῦθεν ποιούμενος, τῶν μαρτυριῶν οὕτω μνησθήσομαι. καὶ τῆς ἐκ τῶν Πατρικῶν διδαγμάτων κατασκευῆς, πρὸς γὰρ τὴν τῶν ὑπερφωῶν ἀπόδειξιν καὶ ὁ τεχνικὸς λόγος ἀσθενής ἐστι καὶ ὁ κατ' εὐθείαν ἴσως συλλογιζόμενος, καὶ ὁ ἀπάγων εἰς ἄτοπον, καὶ ἀπλῶς πᾶς συλλογισμὸς, καὶ ὁ δι' εἰκόνων τινῶν καὶ παραδειγμάτων ἀμαυρὸς τε καὶ ἀδρανής· ὑπὲρ ἀπόδειξιν γὰρ· εἰ γὰρ τῶν ὄντων αἱ ἀποδείξεις τὸ ὑπὲρ τὰ ὄντα πάντως ἐστὶ καὶ ὑπὲρ ἀπόδειξιν.

ΛΟΓΟΣ ΕΚΤΟΣ

DIALOGUS SEXTUS.

GR. Hæc ego quoque ipse dico. Verum jam tempus est edicere, o Latine, quænam sint testimonia tum ex Scripturis, tum ex Patrum scriptis, quibus

(58) Vatic. f. 32, b. init. apud Allat. de Nicetis p. 13; τρώωντον.

(59) Vatic. f. 33, a. med. Nota marginalis: Περὶ τοῦ ἐκπορεύεσθαι καὶ ὁσαυχὼς εἴρηται.

GR. Ταῦτα δὲ φημι καὶ αὐτός (60). Ἀλλὰ τίνες ἂν εἶεν, ὦν Λατίνε, καὶ αἱ μαρτυρίαι αἱ Γραφικαὶ τε καὶ Πατρικαὶ, καιρὸς ἤδη, λέγειν, δι' ὧν ἂν γένοιτο

(60) Idem hujus dialogi initium etiam apud Fabricium indicatur *Bibl. Gr.*, vol. VI, p. 434, ed. vet. et tom. VII, p. 756.

δῆλον ὅτι μὴ ἐναντίον τοῖς τῶν ἀποστόλων διδάγμασι καὶ ταῖς Πατρικαῖς παραδόξεσι καὶ τοῖς ἐνωθέν ἐκκλησιαστικοῖς καὶ ὀρθοδόξοις δόγμασι τὸ λέγειν τὸ Πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι. Θαυμαστόν γὰρ καὶ παρὰ τὴν δόξαν ἡμῶν.

Deinde Latinus multa profert pro sua sententia testimonia, eaque plerumque aliunde nota et usitata. Postea Græcus ita (61) prosequitur additionem in Symbolo tantum modo reprobandam, non amplius doctrinam ipsam.

PP. Οὐκοῦν καὶ αὐτοὶ τὸ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ φωνοῦντες ἐν τῇ συμβόλῃ ἡμῶν τε ἐναντιόφρονες (62) καὶ ἀσυμφώνως ἔχοντες ἐς αἶν (63) καὶ οὐδέποτε εἰς ταῦτὰ συνελθεῖν δυνηθήσεσθε (64) καὶ τῷ σοφῷ Ἰωάννῃ ἀντικείμενα φεγγόμενοι πάντοτε νομισθεῖητε. Εἰ γὰρ εἰς οὗτος, ἀλλὰ καὶ Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου καὶ τῶν ἄλλων Πατέρων καὶ πρὸ τούτων Χριστοῦ μαθητῆς. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ ὅπερ οὐκ εἶπον ἐν τῇ συμβόλῃ οἱ Ἅγιοι, τοῦτο ἐκφωνοῦντες ὑμεῖς οὐ τοῖς πᾶσιν ἔπεσθαι (65), ἀλλ' ἑτεροφωνεῖν πάντως ὑποληφθεῖητε· χρεῶν γὰρ μὴ μόνον κατὰ τὰ δόγματα καὶ τὰ νοήματα, ἀλλὰ κατ' αὐτὰ τὰ ῥήματα φυλάττειν ἀκαινοτόμητον καὶ ἀπαρεγχείρητον τὴν τῆς πίστεως ἔκθεσιν. Ὅρα οὖν, πόσαι γεγόνασι σύνοδοι μετὰ τὴν τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως ἔκθεσιν (66), καὶ πόσαι ἀμφιβολαὶ δογματικαὶ ἐκινήθησαν· ἀλλ' οὐδεμία σύνοδος μετὰ τὴν δευτέραν σύνοδον, ἥτις τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος δόξαν ἐτρένωσεν, οὐδὲ ἐν ῥῆμα οὔτε ἀφείλεν οὔτε προσέθηκεν οὔτε τι τῶν ὀρισθέντων ἡλλοίωσεν, ἀλλὰ καὶ αἱ πλείους τῶν ἀμφιβολιῶν ἐκ τῶν ῥημάτων μᾶλλον τοῦ ἁγίου συμβόλου εἰελύθησαν, καὶ ἡ τούτων ὁμολογία πᾶσαν ὑπόψιν καὶ ἀμφιβολίαν ἐξέβαλεν· καὶ τὸ ἄλλως καὶ ἄλλως παρ' ἄλλοις καὶ ἄλλοις νοουόμενον ἐκ τῶν ἐν τῇ συμβόλῃ ῥητῶν καινοτομίαν οὐδεμίαν ἐποίησεν· ἀλλὰ καὶ ἡ γνησία τοῦ ἀμφιβόλου νιάνοια δι' ἐτέρων ἐκθέσεων καὶ δισμῶν παραδέδεται, καὶ ἡ νόθος ἀπόβλητος γέγονεν· οὕτως ἐπὶ τῆς τρίτης, οὕτως ἐπὶ τῆς τετάρτης, οὕτως ἐπὶ τῶν ἐξῆς· τὸ δὲ ἅγιον σύμβολον τῆς θρησκείας, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐξετέθη, διτετήρηται. Εἰ γὰρ δοθείη ἐκ τῶν παρεμπιπτουσῶν ἀμφιβολιῶν ἄλλας καὶ ἄλλας προσθήκας ποιεῖν καὶ ἀφαιρέσεις ἢ ἀμείψεις τινῶν, λάθοιμεν ἂν κατ' ὀλίγον ὄρια Πατέρων παρασαλεύοντες. Ἐπεὶ καὶ ἐπ' (67) αὐτῶν τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ποιησαμένων τὴν ἔκθεσιν πολλαὶ ἀμφιβολαὶ μετὰ ταῦτα περὶ τοῦ ὁμοουσίου γεγόνασιν, ὅπερ μία τοῦ

(61) Hoc fragmentum affert Allatius contra Hottinger, p. 467, 469. Nos ejus textum ex Vatic. cod. fol. 44, b. correximus et ea quæ ipse omisit, inseruimus, prout codex habet.

(62) Ita Vat. Aliat. ex alio cod. τὰ ἐναντία φωνοῦντες.

(b) Versio Allatii contra Hottinger p. 470 seq. hic nonnihil immutata et a mendis purgata est, sicut et iis aucta, quæ illic desunt. Hæc fragmenta plurima ex iis præcedere existimo, quæ apud Nicephorum Blemmidam, orat. 1, n. 6 (Gr. orth.) t. I, p. 6, 7, adducuntur. Huc pertinet et fragmentum ab Allatio adductum in Vindiciis synodi Ephesinæ, cap. 74, p. 619, 620: *Nihilominus nullo plures magis fidem mereri quam unum dixerit quispiam, et tum potissimum, cum uni in laude ponatur, illos sequi, illosque Patres suos et doctores fateri. Quis enim non*

A evidens fiat, non esse contrarium apostolorum doctrinis et sanctorum Patrum traditionibus atque ecclesiasticis et orthodoxis ab antiquo dogmatibus, dicere Spiritum sanctum etiam ex Filio procedere. Mirum enim et præter opinionem id nobis est.

GR. Igitur (b) vosmetipsi illud etiam ex Filio pronuntiantes in symbolo a nobis discordare, vestrisque studiis a nostris distare videmini atque nunquam in idem convenire nobiscum poteritis sapientique Joanni contraria dicere semper reputabimini. Licet enim hic unus sit, attamen et Cyrilli et Athanasii et aliorum Patrum, et ante Patres Christi discipulus est. Adde id quod a sanctis in symbolo non est expressum vos pronuntiantes non eos omnes scqui, sed aliena ab illis dicere existimabimini. Nam necesse est, non solum secundum dogmata et sententias, sed secundum dictiones etiam ipsas conservare inoffensam atque integram fidei expositionem. Vide igitur, quot synodi habitæ fuerint post symbolum fidei expositum et quot de dogmate questionibus disputatæ sint, sed nulla ex synodis post secundam, quæ sententiam de Spiritu sancto explanavit, neque ademit neque addidit vel unum verbum, neque quidquam ex iis, quæ definita erant, immutavit, verum dubiorum pleraque ex ipsius symboli verbis potius dissoluta sunt et eorum confessio suspicionem omnem et dubium omne, uti par erat, procul amovit; et licet alio atque alio modo ab aliis atque aliis intelligeretur, dicta tamen symboli nullo modo immutata sunt; verum germana dubii sententia per alias expositiones et definitiones publicata est, et spuria rejecta. Sic actum et in tertia synodo, sic in quarta, sic in reliquis; symbolum vero religionis sanctum, ut a principio traditum fuerat, est conservatum. Namque si concedatur ob dubitationes exorientes alias atque alias additiones facere aut ademptiones aut aliorum mutationes, quasi inopinati paulatim Patrum terminos transgrediemur. Cum adhuc iisdem Patribus, qui fidei expositionem ediderunt superstitionibus, multa postmodum de homousio quæ una tantummodo symboli dictio est, dubia essent exorta

(63) Allat. : ἴστασι.

(64) Allat. : δυνηθήσεσθαι.

(65) Vat. cod. οὐ τοῖς πᾶσιν ἔπεσθαι. Allat. αὐτοῖς πᾶσιν ἔπεσθε.

(66) Verba Ὅρα usque ad ἔκθεσιν omisit Allatius.

(67) Ita cod., Allat. ἀπ' αὐτ.

novit, Damascenum et Basilii et Gregorii et Athanasii et Cyrilli et aliorum Patrum discipulum esse sese ostentare?

Καίτοι ἀξιοπιστοτέρους εἶναι τοὺς πλείους ἰσχυρῆσαι τις τοῦ ἐνός, καὶ μᾶλλον ἐπὶ νῦν ἐνὶ τῷ θαυμάζεσθαι ἐκ τοῦ ἐκείνους ἔπεσθαι κακείνους ἑαυτοῦ πατέρα καὶ διδασκάλου ὁμολογεῖν. Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὡς ὁ Δαμασκηνὸς καὶ Βασιλείου καὶ Γρηγορίου καὶ Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου καὶ τῶν ἄλλων Πατέρων μαθητῆς εἶναι ἐγκαλλωπίζεται;

(multi siquidem contraria Patribus sentientes dictionem quidem ipsam ad occultandam propriam impietatem amplectebantur, aliam vero in seipsis sententiam abscondebant), tamen Patres noluerunt in symbolo determinationem ullam addere, quæ piam sententiam explicaret aut impiam assertionem exterminaret, sed privatim et per se ipsos singuli de dictione et de illius significato decertarunt et expositionem apertam et piam scriptis suis ediderunt et publicarunt, intelligentiam illius rectam ostendentes, hæreticam vero refellentes, sicuti et magnus Athanasius fecit; additionem vel dictionis immutationem nullam attentarunt (c). Patres igitur in symbolo illud *Qui ex Patre procedit* dixisse nec quidpiam amplius, id manifeste clamant singularum synodorum actiones et synodica ipsa volumina, nempe quæ earum Acta continent; ubique enim locorum uno modo se habentia circumferuntur et neque illud *ex Filio* neque illud *non ex Filio*, aut *per Filium* assutum habent. Vos igitur, o Latine, sentientes ex Patre et Filio procedere Spiritum, siquidem ita dicitis eum procedere ex Filio ut ex primo principio, et non ut per Filium, sed sicut et ex Patre, duo omnino facitis principia et tollitis generationem Filii atque contraria dicitis Damasceno et Athanasio et Cyrillo et cæteris cunctis Patribus ac nobis, quibus gloria est sanctos Patres sequi; si vero ita dicitis illud ex Filio ut ex Patre per Filium et sic illud ex Patre ut a Filio, qui est ex Patre, consonatis et Damasceno Joanni et Athanasio et Cyrillo et aliis a Deo motis Patribus consentitis etiam secundum sententiam de Spiritu sancti processione atque nobis estis amici et unanimis (d). Porro oportebat Patrum vestigia sequentes et amicitiam retinentes in symbolo quidem illud *qui ex Patre procedit* pronuntiare, ut est Patrum ab antiquo traditio, illud vero *per Filium procedere* per alia scripta inculcare, quæ piam horum verborum sententiam exponant, sive per Filium vultis asserere processionem sive ex Filio secundum eundem significatum, neque scandalum commune in medium introducere, quod tanti sobismatis et divisionis causa sit, quod et magnus Athanasius et sapiens Cyrillus non alio modo intelligentes processionem ex Patre in propriis commentariis Spiritus

(68) αὶ διαλαμβάνουσαι, al.

(69) Hucusque textus apud Allat.; sequentia ex cod. Vat. 1145, f. 45, a. descripsimus.

(70) Cod. ἡμῖν.

(71) Quæ nunc sequuntur, adducit pariter Allatius l. c. p. 469.

(c) Non apta est hæc ad controversiam de voce consubstantiali provocatio. Nam terminus hic omnium accommodatissimus censebatur, adeo ut alia voce non esset opus, erat vero et ipse additio antiquiori facta symbolo, præterea pauciores multo erant hæretici, qui ejus sensum perverterunt, quam qui eum prorsus repudiarunt.

(d) Hæc Nicetæ verba: Vos, Latini, qui ex Patre et Filio creditis procedere Spiritum sanctum, si sic quidem dicitis hunc procedere ex Filio ut ex primo principio, et non tanquam per Filium, sed

συμβόλου λέξις ἐστὶ (πολλοὶ γὰρ ἐναντιοφρονούντες τοῖς Πατροῖσι τὸ αὐτὸ μὲν βῆμα πρὸς ἐπίκρυψιν τῆς σφῶν ἀσεβείας προέιντο, ἄλλην δὲ εἶχον ἐν ἑαυτοῖς τὴν δίκαιον), ἀλλ' οὐκ ἠθέλησαν ἐν τῷ συμβόλῳ διορισμὸν προσθεῖναι τινα τῆς εὐσεβοῦς ἐννοίας ἐκφαντικόν, ἢ τῆς ἀσεβοῦς ἐκδοχῆς ἀποδιοριστικόν, ἀλλ' ἰδίᾳ μὲν καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἕκαστοι περὶ τῆς λέξεως καὶ τῆς σημασίας αὐτῆς ἠγωνίσαντο, καὶ τὴν ἐρμηνείαν σαφῆ τε καὶ εὐσεβῆ συνεγράψαντό τε καὶ ἐκδεδώκασι, τὸ μὲν ὀρθόδοξον νόημα σαφῶς παραστήσαντες, τὸ δὲ αἱρετικὸν διελέξαντες, ὡς καὶ ὁ μέγας ἐποίησεν Ἀθανάσιος· προσθήκη δὲ ἢ ἀφαιρέσειν ἢ τῆς λέξεως ἀλλοίωσιν οὐδόλως ἐποίησαν. Ὅτι μὲν οὖν ἐν τῷ συμβόλῳ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενος οἱ Πατέρες εἶπον καὶ πλεον οὐδὲν, δελοῦσιν αὐταὶ αἱ καθ' ἑκάστην σύνοδον πράξεις καὶ τὰ συνοδικὰ ἤτοι αἱ περὶ τούτων διαλαμβάνουσαι (68) βίβλοι· πανταχοῦ γὰρ οὕτως ἔχουσαι φέρονται, καὶ οὔτε τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ οὔτε τὸ οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἢ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐγκείμενον ἔχουσιν (69). Ὑμεῖς οὖν, ὦ Λατῖνε, ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ φρονούντες ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα, εἰ μὲν οὕτω φατὲ τοῦτο ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ὡς ἐκ πρώτης ἀρχῆς, καὶ οὐκ ὡς διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ὡς καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς, δύο πάντως ποιεῖτε ἀρχάς, καὶ ἀναιρεῖτε τὴν γέννησιν τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐναντία τῷ Δαμασκηνῷ λέγετε καὶ Ἀθανασίῳ καὶ Κυρίλλῳ καὶ πᾶσιν ἄλλοις Πατράσι, καὶ ἡμῖν, οἷς κλέος τὸ Πατράσιν ἀγίοις ἀκολουθεῖν· εἰ δὲ οὕτω λέγετε τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ὡς ἐκ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ οὕτω τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὡς παρὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς, συμπέγγεσθε καὶ τῷ Δαμασκηνῷ Ἰωάννῃ καὶ Ἀθανασίῳ καὶ Κυρίλλῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις θεοφόροις Πατράσιν ὁμοδοξεῖτε καὶ κατὰ τὴν δόξαν τῆς τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως καὶ ἡμῖν (70) ἵστε φίλοι τε καὶ ὁμόφρονες (71). Ἐχρῆν δὲ (72) λοιπὸν τὰ ἴσα τοῖς Πατράσι καὶ φίλα δρώντως ἐν μὲν τῷ συμβόλῳ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενος ἐκφωγεῖν κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς τῶν Πατέρων παράδοσιν· τὸ δὲ ἐκ (73) τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι διὰ συγγραφῶν ἑτέρων δηλοῦν ἐρμηνευουσῶν τὴν εὐσεβῆ τούτων δικάσιον, εἴτε διὰ τοῦ Υἱοῦ λέγειν ἐθέλοιτε (74) τὴν ἐκπόρευσιν, εἴτε ἐκ τοῦ Υἱοῦ κατὰ τὸ αὐτὸ σημαίνον, καὶ μὴδὲν εἰσάγειν σκάνδαλον εἰς τὸ μέσον (75) κοινόν· καὶ σχίσματος τοσοῦτου (76) καὶ

(72) Allat. μὲν.

(73) Leg. διὰ.

(74) Sic Allat. cod. ἐθέλητε.

(75) Allat. ἐν τῷ μέσῳ.

(76) Sic cod. Allat. τοιούτου.

ut ex Patre, duo prorsus facitis principia destruedo Filii generationem, contraria Damasceno dicitis, Athanasio, Cyrillo cunctisque aliis Patribus ac nobis, quibus Patres sanctos sequi gloriatio est. Si autem sic dicitis ex Filio ut ex Patre per Filium, consonatis Damasceno, Joanni, Athanasio, Cyrillo aliisque Theophris Patribus et secundum dogma processionis Spiritus sancti nobis eritis amici et consentientes: jam adduxit Hugo Etherianus, qui eum scriptorem sæpe commemorat lib. *Contra Gr.* II, c. 6, 10; III, 11, 18, 19.

διαίρεσιως αἴτιον, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ μέγας Ἀθανάσιος A καὶ ὁ σοφὸς Κύριλλος οὕτω νοοῦντες τὴν ἐκ Πατρὸς ἐκπόρευσιν ἐν ἰδίοις μὲν συγγράμμασι τὴν τοῦ Πνεύματος ἐκπόρευσιν διεσαφήνισαν, ἐν δὲ τῷ συμβόλῳ προσέθησαν οὐδέν· ὡσούτως δὲ καὶ ὁ Δαμασκηνός. Ἐν γὰρ τῇ ἀποδόσει τῆς πίστεως τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, ἰδίᾳ δὲ ἐπισημαίνεται, ὡς οὐ λέγεται ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα δηλαδὴ ὡς ἐκ πρώτης ἀρχῆς καὶ ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς. Τούτων οὖν ταῖς διδασκαλαῖς ἐπόμενοι καὶ ἡμεῖς τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον ἐκφωνοῦντες νοοῦμεν μὲν τὴν ἐκπορευσιν ἐκ Πατρὸς ὡς ἐκ πρώτης ἀρχῆς, πλὴν οἱ τοῦ Υἱοῦ τοῦ προσεχῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁμοῦ οὐ λέγομεν ἐν τῷ συμβόλῳ· τὸ Ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον· καίτοι τοῦτο λέγειν εὐλογώτερον ἦν, εἴγε καὶ ἡμῖν καὶ ὁμῖν B ἔχει τὸ ἀναμφίβολον, ὡς παρ' ἀμφοῖν δοξαζόμενον καὶ ἀμφιβολίαν ἄπασαν ἀναιροῦν· ἀλλ' ὅπερ οἱ Πατέρες οὐκ ἐποίησαν, ὡς μὴ δοθεῖη πρόφασις ἐκ τῶν παρεπιπτουσῶν ἀμφιβολῶν προσθήκας ἢ ἀφαιρέσεις ἢ μεταβολὰς τινὰς ἐπινοεῖν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως, καὶ οὕτως καινοτομηθεῖν ἢ ἐκθεσις, τοῦτο καὶ ἡμεῖς τηρεῖν ἐθέλοντες οὔτε τὸ διὰ τοῦ Υἱοῦ οὔτε τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἢ μὴ ἐκ τοῦ Υἱοῦ προσιθῆναι δεόν ἡγούμεθα. Σιγήσατε γοῦν (77) καὶ αὐτοὶ τὴν προσθήκην ταύτης τῆς λέξεως, καὶ μηκέτι ἐν τῷ συμβόλῳ ἐκφωνεῖτε τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, ἀλλὰ κατὰ τοὺς Πατέρας μεθ' ἡμῶν τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συνοξαζόμενον εἴπατε. Ἀρκίσει δὲ ὁμῖν καὶ ἡμῖν ἀμφοτέρων εἰς ἓν συμπνοια (78) διὰ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτος, ἐπεὶ συμφωνοῦμεν ἀλλήλοις κατὰ τὸ λέγειν ἐκ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πνεύματος τὴν ἐκπόρευσιν.

(77) Hæc usque ad finem rursum dat Allatius I. c. p. 469, 470, 472.

(78) Sic Vat. f, 45, b. Allat. εἰς σύμπνοϊαν εἰς ἓν.

(79) Allat : quod satis utrisque, nobis et vobis, amorem conciliabit.

ANNO DOMINI MCCIII.

JOANNIS EPISCOPI CITRI

RESPONSA CANONICA.

Vide Patrologiæ hujusce Græcæ tom. CXIX, col. 959.

ANNO KODEM.

MARCI PATRIARCHÆ ALEXANDRINI

QUÆSTIONES ET RESPONSA.

Vide *ibid.*, col. 1031.

ANNI DOMINI MCCII.

JOEL CHRONOGRAPHUS.

NOTITIA.

(Oudin. de Script. ecoles. tom. II, p. 1712).

Joel, chronographus græcus, claruit iisdem temporibus, quibus Balduinus Flandriæ et Pannoniæ comes et Gaufridus de Villaharduini, sed ipse inter Græcos. Scripsit ille *Chronologiam brevem seu compendiarium*, quam pro Græcorum more orditur ab orbe condito, adductam ad sua usque tempora, ad captam nempe Constantinopolim a Latinis anno Christi 1204: cui expeditioni aderant Balduinus et Gaufridus, de quibus supra. Studuit ille brevitati nimium, atque ubi latius se diffundere debuerat, nimium circa imperatores Orientis ultimorum temporum, illic obtumescit, solamque nominum successionem exhibet. Cessat in Alexio Duca qui et Murzuphlus dictus est, anno 1204 mortuus, his suam Chronologiam finiens verbis: *Hunc cum occidisset patruelis Alexius Ducas, qui et Marzuphlus dictus est, imperis præiulit menses duos. Heu nos miseros! Et maxime cum simus Christiani, talia in Christianos machinamur Et quam ratione Divinum iudicium tot scelera laturum esset, et non esset nos captivitati et internecioni traditurum. Quod et factum est, et spectatissima urbs Constantini, ob similia facinora, impietatesque Italii tradita est.* Ita ille suam qua scribebat statem pandens, cujus nemo quem legerim, hucusque meminit, Caveo excepto. Opusculum istud eductum ex ms. codice Regiæ Galliarum bibliothecæ, editum Græce et Latine a. 1651, Parisiis in-folio ex typographia Regia, inter alios scriptores Historiæ Byzantiæ, post *Chronicon compendiarium Georgii Acropolitæ*, pag. 149 et seq. ex versione Leonis Allatii.

ΙΩΗΛΟΥ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΝ ΣΥΝΟΨΕΙ

JOELIS CHRONOGRAPHIA COMPENDIARIA

1-3 Sciendum est Adamum filiis et omnibus animantibus cum terrestribus tum marinis nomina imposuisse, nomen vero illius et uxoris ab angelo Domini fuisse manifestata. Cainus majorem sororem Azuram, Sethus minorem Asuamam uxorem duxit. Abelus virgo justitiam colebat. Cainus propriæ domus ruina emoritur. Sethus primus Hebraicas litteras, scientias, signa cæli et tempestatum vices, menses, necnon hebdomadas excogitavit; sideribus quoque et quinque planetis, ut ab hominibus tantum dignosci possent, nomina imposuit, et primum Saturnum, secundum Jovem, tertium Martem, quartum Venerem, quintum Mercurium nuncupavit. Post diluvium Cainanus Arphaxadi filius cum Sethi

Ἰστίον ὅτι ὁ ρὲν Ἀδὰμ ἐπέθηκεν ὀνόματα τοῖς παισὶν αὐτοῦ καὶ πᾶσι τοῖς ζώοις χερσαίοις τε καὶ θαλαττοῖς, τὸ δὲ αὐτοῦ ὄνομα καὶ τῆς γυναῖκός αὐτοῦ ἄγγελος Κυρίου εἶπεν αὐτοῖς. Καὶ ὁ μὲν Κάιν ἔλαβε γυναῖκα τὴν πρώτην αὐτοῦ ἀδελφὴν Ἀζούραν, ὁ δὲ Σῆθ τὴν δευτέραν Ἀσουάμ, ὁ δὲ Ἄβελ παρθένος καὶ δίκαιος ὑπέρχεν. Ὁ δὲ Κάιν, τῆς οἰκίας αὐτῷ πεινώσης, ἀπέθανεν. Ὁ δὲ Σῆθ πρῶτος ἐξεῦρε γράμματα Ἑβραϊκὰ καὶ σοφίαν καὶ τὰ σημεῖα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰς τροπὰς τῶν ἐνιαυτῶν καὶ τοὺς μῆνας καὶ τὰς ἑβδομάδας, καὶ τοῖς ἄστροις ἐπέθηκεν ὀνόματα καὶ τοῖς πέντε πλανήταις εἰς τὸ γνωρίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ μόνων. Καὶ τὸν μὲν πρῶτον πλανήτην ἐκάλεσε Κρόνον, τὸν δὲ

δεύτερον Δία, τὸν τρίτον Ἄρηα, τὸν τέταρτον Ἄφρο-
δίτην καὶ τὸν πέμπτον Ἑρμῆν. Μετὰ δὲ τὸν κατα-
κλιθεὶς Καϊῶν ὁ υἱὸς Ἀρφαξᾶδ συνεγράψατο
τὴν ἀστρονομίαν, εὐρηκῶς τὴν τοῦ Σῆθ καὶ τῶν
αὐτοῦ τέκνων ὀνομασίαν καὶ τῶν ἀστέρων ἐν πλακί
λιθίνῃ γεγλυμμένην. Οἱ γὰρ τοῦ Σῆθ ἔκγονοι, προ-
μνηθέντες ἄνωθεν τὴν μέλλουσαν γενέσθαι φθορὰν
τῶν ἀνθρώπων, ἐποίησαν δύο στηλας, μίαν μὲν
λιθίνην, ἑτέραν [P. 150] δὲ πλινθίνην, λογισάμενοι
εἶ, εἰ μὲν δι' ὕδατος ὁ κατακλιθεὶς, ἡ λιθίνη στήλη
μυθεῖ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ γεγλυμμένα, εἰ δὲ διὰ πυρός,
ἡ πλινθίνη σωθήσεται. Ἀπὸ Μαγουσαίων δὲ ἦτοι Περσῶν
Νεβρωδ τοῦ τὴν Βαβυλῶνα κτίσαντος.

Μετὰ Νίνον ἐβασίλευσαν Ἀσσυρίων Θύρρας τις Β
τοῦνομα ἔτη λ', ὃν καὶ μετεκάλεισαν Ἄρεα εἰς
ὄνομα τοῦ πλανήτου ἁστέρος, φησὶν Ἄρει πρώτην
στήλην ἀνέστησαν οἱ Ἀσσύριοι, καὶ ὡς θεὸν μέχρι
τοῦ νῦν προσκυνοῦντες καλοῦσι Περσιστὶ Βαλθεὸς,
ὃ ἔστιν Ἄρης πολέμιον θεὸς, οὗ καὶ Λανιῆλ μένηται.

Ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βασιλείας τοῦ Φοίνικος ἦν
Ἡρακλῆς φιλόσοφος, ὁ Τύριος, καὶ τῆς κογχύλης
ἔφευρετής. Μετεωριζόμενος γὰρ ἐπὶ τὸ παράλιον
μέρος τῆς Τύρου εἶδε ποιμενικὸν κύναν ἐσθίοντα
τὴν λεγομένην κογχύλην, καὶ τοῦ ποιμένος νομίσαν-
τος αἰμάσειν τὸν κύναν, λαβόντος πόκον ἔριον ἀπὸ
τῶν προβάτων καὶ ἀπομάζοντος τὸ καταφερόμενον
ἐκ τοῦ στόματος τοῦ κυνός, καὶ βαφέντος τοῦ πόκου,
προσέτεχεν ὁ Ἡρακλῆς μὴ εἶναι αὐτὸ αἷμα, ἀλλὰ
βάμματος πρόξενον, ὃ καὶ θαυμάσας ὡς μέγα δῶρον
τοῦτι προσήγγαγε τῷ βασιλεῖ Φοίνικι, ὃς καὶ μᾶλλον
ἐκπλαγείς ἐκέλευσεν ἀπὸ κογχύλης ἔριον βαφῆναι καὶ
ρέσαι ἱμάτιον ἐκ πορφύρας.

Μετὰ Ναβουχοδονόσορ καὶ Βαλτάσαρ τὸν υἱὸν
αὐτοῦ ἐβασίλευσε Περσὴν Κῦρος ὁ Πέρσης ἔτη λβ',
ὃς πόλεμον μέλλων συμβαλεῖν πρὸς Κροῖσον τὸν
τῶν Λυδῶν βασιλέα καὶ φοβηθεὶς μετεπέμψατο ἀπὸ
τῆς Ἰνδικῆς χώρας τὸν προφήτην Δανιῆλ, ὃς ἐρωτῶν, οἷς
εἶπε πρὸς Κῦρον· Θάρσει, νικᾷς τὸν ἐχθρόν σου.
Περὶ σοῦ γὰρ εἶπεν ὁ προφήτης Ἰσαΐας· Οὕτω
λέγει Κύριος τῷ Κύρῳ, οὗ ἐκράτησα τῆς δεξιᾶς
Ἐπακούσει ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔθνη, καὶ ἰσχύον
βασιλείας διαβρῆξω. Αὐτὸς οἰκοδομήσει τὴν
πόλιν μου, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ μου
ἐπιστρέψει· εἶπε Κύριος Σαβαώθ. Ὁ δὲ Κῦρος
ἀκούσας ταῦτα εἶπε πρὸς τοὺς πόδας τοῦ Δανιῆλ πε-
σῶν. Ζῆ Κύριος ὁ θεός σου. Ἐγὼ ἀπολύσω τὸν
Ἰσραὴλ ἐκ τῆς γῆς μου, ἵνα λατρεύσωσι τῷ Θεῷ
αὐτῶν ἐν Ἱερουσαλήμ. Πάραταξάμενος οὖν τῷ
Κροῖσῳ, κατὰ κράτος ἠττήσας καὶ χιλιάδας ὕπο-
λέσας, τοὺς δὲ λοιποὺς αἰχμαλώτους σὺν αὐτῷ λα-
βῶν, καὶ τὴν τῶν Λυδῶν βασιλείαν τελείως κατα-
λύσας, τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ πάντας εὐθίως μετὰ
Ζοροβάβελ ἀπέλυσεν ἐν Ἱερουσαλήμ.

Μετὰ δὲ Κῦρον ἐβασίλευσε Δαρείος ὁ υἱὸς αὐτοῦ,
ὃ καὶ Καμβύσης, ἔτη η'. Μετὰ δὲ Καμβύσης Ἄρτα-
ξέρξης ὁ Μνημιων ἔτη κ'.

Ἰστέον δὲ εἶναι Ῥώμος ὁ τῆς Ῥώμης βασιλεύσας
τὰ λεγόμενα Βρουμάλια ἐπενόησεν δι' αἰτίας τοιαύ-
της. Φασὶ γὰρ αὐτὸν τ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐκ

illius filiorum et siderum nomina 4 in saxeo cippo
comperisset, stellarum cursus commentario com-
plexus est Nam Sethi successores imminentem
generi humano perniciem edocti duas columnas,
unam quidem lapideam, alteram latericiam, ex-
struunt, rati, si mundus aquarum illuvie immer-
geretur, lapideam permansuram et quæcunque in
ea exsculpta erant; si conflagraret incendio, lateri-
ciam evasuram. A Magusæis sive Persis astrologia
et magia initium duxere, a Nembrode Babylonis
conditore occasione sumpta.

ἤρξατο ἀστρολογία καὶ μαγεία, λαβόντων ἀρχὰς ἀπὸ.

Post Ninum Assyriorum regno præfuit Thyrra
annos triginta. Illi e planeta nomen Martis inditum
est, et statua prima erecta. Eum Assyrii ad hæc
tempora pro deo colentes, lingua Persica Baalcem
deum vocant, quod notat Mars bellorum deus. Illius
meminit Daniel.

Temporibus Phœnicis regis Heracles philosophus
Tyrius purpuræque inventor florebat, quippe Tyri
maritima obambulans pastorium comperit canem
conchylium depascentem, quem pastor sanguine
videns infectum, lanæ vellere ex ovibus rapto, quod
ab ejus ore profuebat abstersit; cum autem He-
racles vellus non sanguine tingi, sed nova quadam
tinctura infici observasset, admiratus magni loco
muneris Phœnici regi obtulit, qui et ipse 5 attonitus
lanam conchylio tingi præcipit sibi que vestem fieri.
C Sic primus ipse purpuratam chlamydem gestavit.
γενέσθαι αὐτῷ περιβόλαιον, καὶ οὕτω πρῶτον αὐτὸν φο-

Post Nabuchodonosorem et Baltasarem filium
Persarum regnum tenuit Cyrus annos triginta
duos. Hic cum adversus Cræsum Lydorum regem
bellum pararet, timore percitum ab Indica regione
Danielem prophetam accersitum ad se misit. Dani-
el interrogatus respondit: *Bono esto animo,
hostem tuum devinces quippe; de te Isaias propheta
vaticinatus est: Sic dicit Dominus Cyro, cujus dex-
teram apprehendi, ut subjiciam ante faciem ejus
gentes et robur regis confringam. Ipse ædificabit
civitatem meam, et captivitatem populi mei conver-
tet, dicit Dominus Sabaoth.* His auditis Cyrus Dani-
el ad pedes concidens, *Vivat*, inquit, *Dominus
Deus tuus: ego Israellem ex servo faciam ut sit liber,
et a mea ditione dimittam, ut Hierosolymis Deo suo
cultum exhibeat.* Sic acie instructa contra Cræ-
sum in dimicationem venit, eoque subjecto et qua-
dringentis millibus cæsis, qui cladi supererant
captivos fecit, Lydorumque imperio funditus everso
nulla mora Israelitas omnes cum Zorobabelo
dimisit, ut Jerusalem repeterent.

Post Cyrum Darius filius, qui et Cambyses dictus
est, regnum tenuit annos octo. Post Cambyscem
Artaxeryes Memor annos viginti.

Sciendum est Romum, qui Romæ imperavit,
Brumalia non alia de causa excogitasse. Ferunt
namque ipsum una cum fratre adulterio editos

syllvis expositos et ab agrasti quadam muliere inventos, enutritos fuisse. Porro contumeliosum erat apud Romanos alieno cibo nutriri, et aliarum mensarum captatorem dici. Quapropter Romus Brumalia commentus est, ut maculam deleret, necesse esse affirmans senatum alia rege, veluti honore dignum, hiemis tempore bellique induciis, exercitum a senatu. Convivio nomen Brumalium dedit, quod Romana lingua sonat alieno victu esse educatum.

ἐκείνου Βρουμάλιουμ, ὃ ἐστὶ Ῥωμαῖοσι ἐξ ἀλλοτρῶν τραφῆναι.

Post Romum cum Roma a consulibus et dictatoribus regeretur, inter eos Manlius Februario cuidam senatori invisus, aliis senatoribus mala Februarii fraude seductis, civitate eiecitur. Interea Galli die Sextilis mensis vigesimo impetu facto urbem occupant et caedibus omnia complent. Senatores, qui fugam arripuerant, rursus Manlium advocant. Manlius coacta manu Gallos armis opprimit, trucidatque omnes, et Roma recepta mensis, quo haec acta sunt, tanquam qui Romæ propter illius captivitatem infaustus fuerat, dies detruncat, et Februarium bonis publicatis turpiter ab urbe eiecitur interfecti, Sextilemque mensem Februarium tanquam eo nomine dignum cognominat.

μὴς τῆς πόλεως ἐκβαλὼν ἀντίλει, καλέσας τὸν ματος.

Post dictum Artaxerxem principatui praesuit Chous filius. Is debellatam Ægyptum, eversamque in sui potestatem redegit, Nectenabone tunc imperante, qui fuga sibi consuluit, et Ægyptiaco ritu fictis imaginibus et magicis nugamentis futura praesagiens, Philippi atque Olympiadis illius uxoris familiaritatem sibi parat, ex eaque Alexandrum procreat. Philippus annos viginti Macedoniæ gubernacula gessit, et Thessalia oppressa urbem Thessalonicam extruxit.

Philippo in Macedoniæ regno successit Alexander, tunc cum Darius Arsami filius post Choum occupatis omnibus omnium dominus factus est. Dario profligato Alexander ejus imperium universum et Persarum, Medorum item et Parthorum et Babyloniorum regionem et Indicos omnes tractus in suam ditionem redegit. Hic cum magnam Alexandriam condidisset, ex proprio nuncupatam in Babyloniorum conversus vitæ finem posuit, ætatis annorum triginta duorum, regni anno duodecimo.

Advertendum est duos nobis Lamechos a Scriptura commemorari, alterum ab Caino, qui et virum et adolescentulum occidit (cæsis enim duobus justi Knochii fratribus eorum uxores duxit), alterum recentiorum, Noë parentem, a Setho oriundum.

S Tharra genuit Abrahamum, Machoë et Aramum Loti patrem, qui et ante Tharram vita functus est, Nam cum Abrahamus incendium excitasset, ut idola patris absumeret, Aramus, dum ea ab igne servare contendit, domi, in quam fuerat ingressus, vidente patre, flammis crematus occubuit.

Ἀ πορνείας γεννηθέντας ἐν ἀλσώδει τόπῳ ριφῆναι καὶ ὑπὸ ἀγροικικῆς τινοσ γυναικὸς ἐτρέφονται ἀνατραφῆναι. Ὀνειδος δὲ ἦν Ῥωμαίοις τὸ ἐξ ἀλλοτρῶν τρέφεσθαι καὶ ἀλλοτριοφάγους καλεῖσθαι. Ὁ οὖν Ῥῶμος τὸ οἰκεῖον ὄνειδος ἐξαλείψαι βουλόμηνος ἐπενόησε τὰ Βρουμάλια, εἰρηκῶς ἀναγκαῖον εἶναι τὸν βασιλέα τρέφειν τὴν οἰκείαν σύγκλητον ἐν τῷ καιρῷ τοῦ χειμῶνος ὡς ἐντίμους, διὰν ἡρεμῶσιν ἐκ τοῦ πολέμου, τὴν δὲ σύγκλητον πάλιν τρέφειν τὸν στρατόν. Ἐκάλεσε δὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀρίστου ἐξ

Μετὰ δὲ Ῥωμον ὑπὸ ὑπάτων καὶ στρατηγῶν τῆς Ῥώμης διοικουμένης, ὡ εἰς ἦν καὶ Μάλιος, ὁ Φεβρουάριος συγκλητικὸς ὢν καὶ τῷ Μαλίῳ φθονήσας παρεσκευάσσε τοὺς συγκλητικὸς τοῦτον τῆς πόλεως ἐκδιώξει. Τῶν οὖν Γάλλων τῇ εἰκάδι τοῦ Σεξιτίλιου μηνὸς νυκτὸς ἐπελθόντων καὶ τὴν πόλιν παραλαβόντων καὶ πολλὸν φόνον ἐργασαμένων, οἱ συγκλητικοὶ φυγόντες τὸν Μάλιον πάλιν προσκαλοῦνται, ὃς μετὰ στρατοῦ ἐπελθὼν καὶ τοὺς Γάλλους παραλαβὼν πάντας ἀντίλει, καὶ κρατήσας αὐθις τῆς Ῥώμης ἐκολόθωσε τὰς ἡμέρας τοῦ Σεξιτίλιου μηνὸς ὡς δυστυχοῦς τῇ Ῥώμῃ γενομένου διὰ τὸ τὴν παράληψιν αὐτῆς ἐν αὐτῷ γενέσθαι. Τὸν δὲ Φεβρουάριον τῶν ὑπαρχόντων γυμνώσας καὶ ἀτί- Σεξιτίλιον μῆνα Φεβρουάριον ὡς ἄξιον τοῦ ὀνό-

Μετὰ δὲ τὸν εἰρημένον Ἀρταξέρξην ἐβασίλευσε Χῶος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὃς καὶ τὴν Αἴγυπτον παρέλαβε καὶ ἀπώλεσε, βασιλεύοντος αὐτῆς τότε Νεκτεναβῶ, ὃς φυγῶν καὶ διὰ φαντασιῶν τινων καὶ μαγειῶν Αἰγυπτιακῶν προλέγων τὰ μέλλοντα γνώριμος γίνεται Φιλίππῳ καὶ Ὀλυμπιάδι τῇ γυναικὶ αὐτοῦ ἐξ ἧς ἔτεκε τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ δὲ Φίλιππος ἐβασίλευσε τῆς Μακεδονίας ἔτη κ', ὃς τὴν Θεσσαλίαν ὑποτάξας τὴν Θεσσαλονίκην πόλιν ἔκτισεν.

Μετὰ δὲ Φιλίππον ἐβασίλευσε Μακεδόνων Ἀλέξανδρος, ὅτε καὶ Δαρεῖος ὁ Ἀρσάμου μετὰ Χῶον βασιλεύων κατεκυρίευσσε πάντων, ἐν ὃ Ἀλέξανδρος χειρωσάμενος παρέλαβε πᾶσαν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ καὶ πᾶσαν τὴν Περσῶν καὶ Μήδων καὶ Πάρθων καὶ Βαβυλωνίων χώραν καὶ τὰ Ἰνδικὰ πάντα μέρη. Ὁς καὶ τὴν μεγάλην Ἀλεξάνδρειαν εἰς τὸ ἴδιον ὄνομα κτίσας εἰς Βαβυλῶνα ὑπέστρεψεν, ἐν ᾗ καὶ τελευτᾷ, ἐτῶν ὢν λβ', βασιλεύσας ἔτη ιβ'.

Ἰστέον ὅτι δύο Λάμεχ ἡ Γραφῇ μνημονεύει, ἕνὸς μὲν τοῦ ἀπὸ Κάιν, τοῦ καὶ πεφονευκότος ἑτέρου τε καὶ νεανίσκον (τοὺς γὰρ δύο ἀδελφοὺς τοῦ δικαίου Ἐνώχ ἀνελὼν καὶ τῶν δύο τὰς γυναῖκας ἔλαβε), ἑτέρου δὲ τοῦ πατρὸς Νῶε, τοῦ καὶ μεταγενεστέρου καὶ ἀπὸ Σὴθ καταγομένου.

Ὁ Θάβρα ἐγέννησε τὸν Ἀβραάμ, τὸν Μαχῶε καὶ τὸν Ἀράμ τὸν πατέρα τοῦ Λῶτ· ὃς καὶ ἀπέθανε πρὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Θάβρα· τοῦ γὰρ Ἀβραάμ ἐμπρησμὸν ποιήσαντος ὥστε κατακαῦσαι τὰ εἰδῶλα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, εἰσελθὼν Ἀράμ ἐξελεσθαι αὐτὰ ἀπέθανεν ἐν τῷ οἰκῆματι ἐνώπιον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

Ἐκ τοῦ γένους Σίδου υἱοῦ Αἰγύπτου, βασιλέως Αἰγυπτίων, κτήχθη Μελχι ἡ πατήρ τοῦ Σεδὲκ, ὅς, γενόμενος ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ καὶ βασιλεὺς τῶν Χαναναίων ἐπεκλήθη Μελχισεδὲκ πατρωνυμικῶς, καὶ κτίσας πόλιν ἐν τῷ ὄρει Σιών ἐπωνόμασεν αὐτὴν Σαλήμ, ὃ ἐστὶν εἰρήνης πόλις, ἐν ᾗ καὶ βασιλεύσας ἔτη ιγ' ἐτελεύτησε δίκαιος καὶ παρθένος, ὡς φησὶν Ἰώσηπος. Λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας Κύριλλος. Ἄγε νεαλόγητος εἴρηται Μελχισεδὲκ παρὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν ἐκ τοῦ σπέρματος Ἀβραάμ ὄλως, μηδὲ ὑπὸ Μωσῆος γενεαλογηθῆναι, εἶναι δὲ Χανααῖον τὸ γένος καὶ ἐκ τῆς ἐπαράτου σπορᾶς ὀρμώμενον. Ὅθεν οὐδὲ γενεαλογίας ἤξιωται· οὐδὲ γὰρ προωδίστατον ἦν τὸν τῆς ἄκρας δικαιοσύνης ἐπιληθμῶνον συμπλέκειν τῷ τῆς ἄκρας ἀδικίας γένει. Ἡ δὲ Ἱερουσαλήμ ἐκ προσθήκης τῆς τοῦ ἱεροῦ συλλαβῆς μετὰ τῆς Σαλήμ κατὰ συνάφειαν ὀνομάσθη φερωνύμως Ἱερουσαλήμ, πῆ μὲν διὰ τὴν Ἱερουριαν τοῦ Μελχισεδὲκ, πῆ δὲ διὰ τὴν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ κατασκευὴν· Ἰεβοῦς γὰρ ἐκαλεῖτο πρῶην.

Ὡτ' ἀνεψιὸς τοῦ Ἀβραάμ ἐκ τῶν δύο θυγατέρων αὐτοῦ ἐγέννησεν υἱοὺς δύο, Μωὰβ καὶ τὸν Ἀμμὼν, ἐξ ὧν Μωαβίται καὶ Ἀμμωνίται.

Ὁ δὲ Ἀβραάμ ἐκ μὲν τῆς Αἰγυπτίας αὐτοῦ παιδίσκης Ἄγαρ ἐγέννησε τὸν Ἰσμαήλ, ἐκ δὲ τῆς Σάρρας τὸν Ἰσαάκ. Ὁ δὲ Ἰσαάκ ἐγέννησε τὸν Ἠσαῦ καὶ τὸν Ἰακώβ ἐκ τῆς Ρεβέκκας. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ Ἠσαῦ ἐτέχθη Ἐδῶμ υἱὸς ὀμόνυμος τῷ πατρὶ καὶ Ἀμαλήκ, ἐξ ὧν Ἰδουμαῖοι καὶ Ἀμαληκῖται, ἐκ δὲ Ἰακώβ τοῦ καὶ Ἰσραὴλ Ἰούδας, ἀφ' οὗ καὶ Ἰουδαῖοι πάντες καὶ οἱ ἐκ τῶν λοιπῶν προσηγορεύθησαν, καὶ Ἰσραηλῖται μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς Ἰακώβ, Ἰουδαῖοι δὲ ἐκ τοῦ ἐπισημοτέρου ἀδελφοῦ αὐτῶν. Ἐκ δὲ τοῦ Ἰσμαήλ ἄρχοντες καὶ ἔθνη αὐτῶν ἔξ Ἰσραηλῖται οἱ νῦν Ἀγαρηνοὶ τε καὶ Σαρακηνοὶ λεγόμενοι. Ὁ δὲ γε θεῖος Ἀβραάμ ἐγέννησεν ἐκ τῆς ἐσχάτης γυναικὸς αὐτοῦ Χεττούρας υἱοὺς ε', ἐξ ὧν ἐστὶ Μαδιάμ, ἀφ' οὗ Μαδιανῖται, καὶ Ἀφερ, ἐξ οὗ Ἀφρική. Ἰσαάκ δὲ ἀπέθανε ζήσας τὰ πάντα ἔτη ρπ'. Ἰακώβ δὲ ζήσας ἔτη ρνδ' ἀπέθανεν εἰς Αἴγυπτον, ποιήσας ἐκεῖ ἔτη ιζ'. Ὅς, ὅτε ὑπῆρχεν ἐτῶν οε', φυγὼν Ἠσαῦ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κατήνησεν εἰς Χορρὰν τῆς Μεσοποταμίας πρὸς Λάβαν τὸν ἀδελφὸν τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ρεβέκκας, οὗ τῶν προβάτων νομεὺς γενόμενος ἔτη κ' καὶ τὰς δύο θυγατέρας αὐτοῦ Λείαν τε καὶ Ραχὴλ γυναῖκας λαβὼν ἔσχεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας, μίαν ἀπὸ τε τῶν ἐλευθέρων ἀπὸ τε τῶν θεραπαινίδων Βάλας καὶ Ζελφάν. Μετὰ δὲ τὸν κ' χρόνον τῆς ἐκ Μεσοποταμίας πρὸς γῆν Χαναάν ὑποστροφῆς εἶδεν ὄρασιν ἐν Βαθὴλ, καὶ πάντα ἀποδευατώσας ἄπερ ἐκέκτητο τελευταίους ὑποβάλλει τοὺς παῖδας, καὶ ἀπὸ τοῦ Βενιαμὴν ἀρξάμενος ἀνάπαλιν καὶ ἐπὶ τὸν Λευὶ ἐλθὼν τοῦτον προσήγαγέ τῷ Θεῷ. Ὁ γοῦν Ἰσαάκ καὶ ἡ Ρεβέκκα μετὰ τὴν τοῦ Ἰακώβ ἐπάνοδον, προσκαλεσάμενοι τὸν τε Ἰακώβ καὶ τὸν Ἠσαῦ, καὶ παρακαλέσαντες αὐτοὺς ἅμα καὶ ἐνορκωσάμενοι εἰρήνην ἄγειν πρὸς ἀλλήλους καὶ τὴν ἀδελφικὴν οἰκείτητα ἄσπαρξομαι, τελευτῶσι προτέρα μὲν ἡ Ρεβέκκα, εἶτα καὶ ὁ Ἰσαάκ, τῷ

Ex sanguine Sidi filii Ægypti regis Ægyptiorum natus est Melchius pater Sedeci. Hic divino sacerdotio imperioque Chanæorum auctus a patre nomen habuit, dictusque est Melchisedecus, urbemque in monte Sion coudidit, Salem denominatam, quasi diceret civitatem pacis: in ea cum regnasset annos tredecim, victa functus est, justus et virgo, ut Josephus tradit. Magnus Cyrillus de eo hæc habet. Melchisedecus sine genealogia dicitur, quod ex semine Abrahami non fuerit, neque a Moyse ejus genealogia descripta. Erat porro genere Chanæus, exsecrando semine oriundus, quare nec dignus habitus est cujus genealogia scriptis mandaretur; dedecabat quippe absolutissimæ justitiæ sectatorem perditissimæ nequitia generi copulari. Hierusalem vero *Hieru*, id est sacri, una cum *salem* additione Hierusalem dicta est; idque vel ex Melchisedeci sacerdotio vel ex templi sacrosancti exstructione: nam prius Iebus nuncupatur.

Lotus Abrahami fratris filius duos filios ex filiabus genuit, Moabum et Ammanum, ex quibus Mosbitæ originem habent.

Abrahamus ex Agare Ægyptia ancilla Ismaelem procreavit, Isaacum ex Sarra. Isaacus Esau et Jacobum ex Rebecca. Ex Esau nascitur Edomus patri cognominis et Amalec, ex quibus Idumæi et Amalecītæ. Ex Jacobo, qui et Israelus, Judas, a quo Judæi omnes, etiam ab aliis exorti, nuncupati sunt, Israelitæ si quidem a patre Jacobo, Judæi a nobiliore fratre Juda appellationem habent. Ex Ismaele principes et eorum sex nationes, qui nunc Sarraceni et Agareni vocantur. Porro divinus Abrahamus ex Cheltura postrema uxore liberos quinque suscepit: inter eos Madiamus est, a quo Madiantæ, et Afer, a quo Africa. Isaacus occubuit, cum vi cisset annos omnes simul centum octuaginta. Jacobus anorum centum quinquaginta quatuor diem obiit in Ægypto, postquam ibi commoratus esset annos septemdecim. Hic annos natus septuaginta quinque timore fratris Esau fugiens Carrhas Mesopotamiæ pervenit ad Labanum matris Rebeccæ fratrem, cujus cum viginti annos oves pavisset, Lia atque Rachel Labani filiabus ductis filios filiasque tulit, partim ab liberis uxoribus, partim ab ancillis Balla et Zelphasa. Anno vigesimo elapso redux e Mesopotamia in terram Chanaan visionem Bethelæ conspexit. Illi cum ex omnibus quæ possideret decimas obtulisset, postremum et ex filiis, a Beniamino ducto initio dinumeratis, ordine præpostero ad Levim progressus, eum decimum repertum Deo devovit. Porro Isaacus et Rebecca accitos Jacobum peregre regressum et Esau precibus et votis, eorum etiam fidem jurejurando adstricta, adhortantur uti pacem mutuam vinculaque fraternæ societatis inviolata servent; sicque diem obeunt, prior quidem Rebecca, non multo post Isaacus, Jacobo primogeniti jura elargiti. Post hæc Esau Amaleci filii cohortationibus in Jacobum fratrem concitatus, militum manu

collecta cum armis, ut narrat Josephus, invasit. Jacobus oppidi, in quod confugerat, portis clausis, de muro ut parentum monitorum recordaretur admonebat. Esau ægre ferens consilium, eum non solum conviciis maledictisque incessere, sed excidium quoque minari. Jacobus telo emisso Esau dextra mamilla saucium sternit. Tunc autem impletum est Isaacii vaticinium de Esau: *Si excusseris jugum fratris tui de collo tuo, peccabis peccatum mortis.*

τως ἐπληρώθη ἡ τοῦ Ἰσαὰκ πρόβησις λέγουσα πρὸς τραχήλου σου, πλημμελήσεις πλημμέλειαν θανάτου.

Levi porro genuit Caathum, Caathus genuit Abramum, Abramus genuit Aaron et Moysen. Et anno octuagesimo Moysis egressi sunt filii Israelis ex Ægypto una secum et ossibus Josephi delatis, commoratique sunt in deserto annos quadraginta.

Post Moysem principatum accepit Jesus Nave, commoratusque in terra promissionis annos triginta duos diem obiit annorum 110.

¶ Post Jesum per judices Deus populo succurrebat. Et primus omnium Judas judicavit populum annos septem. Hic Adonibezecum alienigenarum regem subegit, ejusque manuum et pedum extremitates præcidit. Tunc Adonibezecus: *Reges summitales manuum suarum ac pedum abscisi erant colligentes quæ sub mensa mea. Sicut igitur feci, sic retribuit mihi Dominus.*

Judæ successit Gothoniellus judex annos quinquaginta, Gothoniellum excepit Avodus annos octuaginta. Post Avodum judex factus est Samagarus annos septem. Post Samagarum judicem egit Baracus, et cum eo Deborra vates, quæ Jælem Sisaram interfecit paxillo, Cinæi Chamberis uxor. His temporibus Prometheus et Orpheus Thrax, qui apud Græcos sapientissimi habiti sunt, et Æsculapius medicus et Lycurgus Spartanus Græcorum legum lator celebres erant.

Post Baracum judicavit Gedeo annos 40. Is cum trecentis, qui cum biberent præstantissimi habiti sunt, Madiamum et Orebum et Zebum et Zebeamum et Salmananum principes perdidit.

Gedeoni Abimelechus filius successit annos tres. Hic fratres suos septuaginta super unum lapidem neci tradidit, ideoque tandem periit, cum muliere turri lapidis ictu cranium illius contrivisset. Et clamavit ad puerum, ¶ qui ferebat vasa ejus: *Educ gladium tuum et interfice me, nequando dicant, Mulier ipsum occidit; et sic transfodit eum puer.*

Post Abimelechum Thola præfuit annos viginti tres, post Tholam Jephthæ annos sex, post Jephthæ Abesa annos septem, post Abesam Elomus annos decem. Elomo Sampso suffectus est, judicavitque annos 20. Sub hæc tempora Hercules Græcorum historiis nobilis florebat.

Post Sampsonem fuit interregnum annos quadraginta.

Ἰακώβ καταλείψαντες τὰ τῆς πρωτοτόχιας γέρα. Μετὰ δὲ ταῦτα ὑπὸ Ἀμαλήκ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ παρουξυθεὶς Ἡσαῦ κατὰ τοῦ Ἰακώβ, καὶ συναγαγὼν ἔθνη ὠρμησε κατ' αὐτοῦ, ὡς φησὶν Ἰώσηπος. Ὁ δὲ, τὰς πόδας ἀποκλείσας τῆς πόλεως εἰς τὴν κατέφυγεν, ἐκ τοῦ τείχους παρεκάλει τὸν Ἡσαῦ μνησθῆναι τῶν γονικῶν ἐντολῶν. Τοῦ δὲ μὴ ἀνεχυμένου, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ὑβρίζοντος καὶ ἐξολοθρεῖν αὐτὸν ἀπειλούντος, ἐντείνας τὸ τόξον ὁ Ἰακώβ καὶ κατὰ τοῦ δεξιῦ μαζοῦ πλήξας κατέβαλε τὸν Ἡσαῦ. Καὶ οὐ- Ἡσαῦ· Ἐὰν καθέλης τὸν ζυγὸν τοῦ ἀδελφοῦ σου ἀπὸ τοῦ

Ἀαὐὶ δὲ ἐγέννησε τὸν Καὰθ, Καὰθ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀβραὰμ, Ἀβραὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀαρὼν καὶ τὸν Μωσῆν. Ἐν δὲ τῷ κ' ἔτει τοῦ Μωσέως ἐξῆλθον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐξ Ἀγύπτου, ἐπιφερόμενοι καὶ τὰ ὄστα Ἰωσήφ. Ἐποίησαν δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη μ'.

Μετὰ Μωσά διεδέξατο τὴν ἀρχὴν Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, καὶ ποιήσας ἐν τῇ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ἔτη λβ ἀπέθανε, ζήσας ἔτη ρι'.

Μετὰ δὲ Ἰησοῦν διὰ τῶν κριτῶν ἔσωζεν ὁ Θεὸς τὸν λαόν. Καὶ πρῶτον Ἰούδας ἔκρινε τὸν λαόν ἔτη ζ', χειρωσάμενος καὶ τὸν Ἀδωνιβεζέκ βασιλεία τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ἀκρωτηριάσας αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας· ὃς καὶ εἶπεν· Οἱ βασιλεῖς τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν ἀποκακομμένοι ἦσαν συλλέγοντες τὰ ὑποκάτω τῆς τραπέζης μου. Καθὼς οὖν ἐποίησα, οὕτως καὶ ἀπέλαβον παρὰ Θεοῦ.

Μετὰ Ἰούδαν γέγονε κριτὴς Γοθονιὴλ ἔτη θ', μετὰ δὲ Γοθονιὴλ Αὐὼδ ἔτη π', μετὰ δὲ Αὐὼδ Σαγαμάρ ἔτη ζ', μετὰ δὲ Σαγαμάρ Βαράκ, μεθ' οὗ καὶ Δεδοὶβρα ἡ προφητις, ἥτις καὶ τὸν Σίσαρα Ἰαὴλ ἀπέκτεινεν ἐν πασσάλῳ, γυνὴ Χάμερ τοῦ Κεναίου. Ἐφ' οὗ Προμηθεὺς καὶ Ὀρφεὺς ὁ θορᾶς οἱ παρ' Ἑλλήσι σοφώτατοι, καὶ Ἀσκληπιὸς ὁ ἰατρὸς, καὶ Λυκοῦργος ὁ Σπαρτιάτης καὶ νομοθέτης τῶν Ἑλλήνων ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ Βαράκ Γεδεὼν ἔτη μ', ὁ πατάξας τὸν Μαδιάμ μετὰ τῶν τ' τῶν λαμπάντων ἐν τῷ πίνειν, καὶ τὸν Ὠρήβ καὶ Ζήβ καὶ Ζεβεὲ καὶ Σαλμανᾶν τοὺς ἀρχοντας αὐτῶν.

Μετὰ δὲ Γεδεὼν Ἀβιμέλεχ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη γ', πατάξας καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ὁ ἄνδρας ἐπὶ λίθῳ ἐνί· διὸ καὶ ἀπώλετο ὑστερον ὑπὸ γυναικὸς ἀπὸ πύργου διὰ βολῆς λίθου συντριψάσης αὐτοῦ τὸ κρανίον. Ὅς καὶ εἶπε πρὸς τὸν αἶροντα τὰ σκεῆ αὐτοῦ· Σπάσαι τὴν βρομφαίαν σου, καὶ θανάτωσόν με, μὴ ποτε εἴπωσιν ὅτι γυνὴ αὐτὸν ἀπέκτεινεν. Καὶ οὕτως ἀνείλεν αὐτὸν τὸ παιδίον.

Μετὰ δὲ Ἀβιμέλεχ ἔκρινε Θολὰ ἔτη κγ', μετὰ δὲ Θολὰ Ἰεφθὰε ἔτη ς', μετὰ δὲ Ἰεφθὰε Ἀβεσὰ ἔτη ζ', μετὰ δὲ Ἀβεσὰ Ἐλὼν ἔτη ι', μετὰ δὲ Ἐλὼν Σαμφὼν ἔτη κ', ἐφ' οὗ καὶ Ἡρακλῆς ὁ παρ' Ἑλλήσι διαδόχτος ἐγνωρίζετο.

Μετὰ δὲ Σαμφὼν ἐγένετο ἀναρχία ἔτη μ'.

Μετὰ δὲ τοὺς κριτὰς ἔκρινε τὸν λαὸν ἄρχιερεὺς Ἀ
 'Ηλεί ἐτη κ', καὶ τῆ παροινοῖα καὶ ἀταξία τῶν υἱῶν
 αὐτοῦ Ὀφνει καὶ Φινεὺς τῆ ἐπὶ τῶν θυσιῶν ἐπῆλθεν
 αὐτοῖς ἡ θεία δίκη· οἱ μὲν γὰρ ἐν τῷ πολέμῳ δει-
 νῶς ἀνῆρέθησαν, ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ δίφρου πεσὼν ὀπι-
 σθίως καὶ τὸν νῶτον συντριβεὶς ἀπέθανεν ἐτῶν λ'.

Μετὰ δὲ Ἡλεί Σαμουὴλ ὁ προφήτης καὶ ἱερεὺς
 ἔτη λ'. Καὶ συναθροίζεται ὁ λαὸς πρὸς αὐτὸν εἰς
 Ἀρμαθαίμ αἰτούμενος βασιλέα. Τῷ δὲ σφόδρα λυ-
 πηθέντι εἶπεν ὁ θεός· Ἄκουσον τῆς φωνῆς τοῦ
 λαοῦ, ὅτι οὐ σὲ ἐξουδενώσουσιν, ἀλλ' ἐμὲ, τοῦ
 μὴ βασιλεύειν ἐπ' αὐτῶν. Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὸν
 Σαοὺλ ἐκ φυλῆς Βενιαμίν, χρίσας αὐτὸν εἰς βασιλέα.

Μετὰ δὲ Σαμουὴλ ἐβασίλευσε Σαοὺλ ἔτη μ', ὅς
 τολμήσας πρότερον μὲν θυμιασαι τῷ θεῷ, εἶτα
 παραβὰς τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοῖς Ἀμαληκι-
 ταις, ζωογονήσας Ἀγάγ τὸν βασιλέα αὐτῶν, ἤκουσε
 παρὰ τοῦ προφήτου, ὅτι Μεματαίωταί σοι, ὅτι οὐκ
 ἐφύλαξας τὴν ἐντολὴν μου, ἣν ἐνετείλατό σοι Κύριος,
 καὶ τὰ ἐξῆς.

Μετὰ δὲ Σαοὺλ ἐβασίλευσε Δαβὶδ ἐκ φυλῆς Ἰούδα
 ἔτη μ'. ὅς καὶ ἐποίησε τὰ θελήματα τοῦ Κυρίου
 πάντα. Χατάξας δὲ καὶ τὸν Μελωὺ βασιλέα τῶν
 Σύρων, καὶ λαβὼν τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέ-
 φανον χρυσοῦν μέγαν, ἔχοντα λίθους τιμίους, ἐφό-
 ρησεν αὐτὸν, καὶ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ κόσμος
 εὐπρεπέστατος, ὅπερ δηλῶν ἔφη· Κύριε, ἐν τῇ
 δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεὺς, καὶ τὰ
 λοιπὰ τοῦ ψαλμοῦ. Ἡρεσβύτερος οὖν καὶ πλήρης
 ἡμερῶν γενόμενος, καὶ βασιλεύσας τὸν υἱὸν αὐτοῦ
 Σολομῶντα, εἶπεν αὐτῷ· Καὶ νῦν, Σολομὼν, γυνῶθι
 τὸν θεὸν τῶν πατέρων σου, καὶ δούλευε αὐτῷ ἐν
 καρδίᾳ τελείᾳ καὶ ψυχῇ θελοῦση· ὅτι καρδίας
 πάσας ἐτάζει Κύριος καὶ πᾶν ἐνθύμημα γινώ-
 σκει. Καὶ ἐὰν ζητήσης αὐτὸν, εὐρεθήσεται σοι·
 καὶ ἐὰν καταλείψῃς αὐτὸν, καταλείψει σε εἰς
 τέλος. Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὸ παράδειγμα τοῦ ναοῦ
 παντός ἐν γραφῇ, λέγων· Ἰσχυε καὶ ἀνδρίζου,
 ὅτι Κύριος ὁ θεός μου μετὰ σοῦ. Καὶ μετὰ ταῦτα
 ἐτελεύτησεν ἐν γῆρα καλῷ πλοῦτι τε καὶ δόξῃ καὶ
 εὐσεβείᾳ ἐτῶν ο'. Ἦν δὲ ἐτῶν λ' Δαβὶδ ἐν τῷ βασι-
 λεύειν αὐτὸν, ἐβασίλευσε δὲ καὶ ἔτη μ'. Ἀλλὰ τῆς
 μὲν βασιλικῆς χρίσεως διὰ Σαμουὴλ ἡξιώθη τὸ πρό-
 τερον· τὰς γὰρ τοῦ λαοῦ ἀναγορεύσεις ἡ ἱστορία
 χρίσεις διαφόρους ἀνώμασεν. Τελευτήσας τοῖνον
 θάπτεται ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ εἰς τὸ μέγιστον
 μνημα, ὃ κατεσκεύασεν ὁ σοφώτατος υἱὸς αὐτοῦ
 Σολομῶν, ἐν ᾧ καὶ συγκατώρυξε τῷ πατρὶ πολλὰς
 μυριάδας τάλαντων χρυσοῦ, ὡς φησὶν Ἰώσηπος.
 Καὶ δῆλον ἐκ τῶν εἰς ὕστερον γενομένων· ὁ γὰρ
 ἀρχιερεὺς Ἰρκανὸς, πολιορκου μένης τῆς πόλεως
 ὑπ' Ἀντιόχου τοῦ Δημητρίου παιδὸς, ἀνθίστας τὸ
 μνημα τάλαντα γ' ἐκείθεν ἐξεφόρησεν. Τὸ δὲ τάλ-
 λαντον ἔχει νομίσματα ρκε'. Μεθ' ὧν Ἡρώδης,
 γνοὺς ὡς γρκανὸς τοῦτο πεποίηκεν, ἤνοιξε καὶ
 αὐτὸς τὸν τάφον, καὶ χρήματα μὲν οὐχ εὖρε, κόσμον
 δὲ καὶ κειμήλια χρύσεια πάμπολλα ἀνείλετο. Πειρα-
 θέντος δὲ αὐτοῦ ἐνδοτέρῳ χωρεῖν, οὗ τὰ σώματα
 Δαβὶδ τε καὶ Σολομῶντος ἐτέθη, πῦρ ἐξελεθὼν δύο τῶν

Post iudices iudicavit populum summus sacerdos
 Heli anno viginti. Is filiorum Ophneis et Phineas
 potulantia ac perversitate in sacrificiis simul cum
 filiis grave Numinis iudicium subiit: hi quippe in
 praelio crudeliter caesi sunt, ille de sella retrorsum
 cadens confracto dorso mortuus est annorum 90.

Post Heli iudicavit populum Samuel propheta
 et sacerdos annos triginta. Et congregatus populus
 in Armathaem regem exposcit. Quo cum nimis
 Samuel indoluisse, hæc sibi a Deo dici intellexit:
*Audi vocem populi, quoniam non te spreverunt, sed me,
 ut non regnem super eos.* Et dedit illis Saulum filium
 Cisi ex tribu Benjamin, quem unxit in regem.

Post Samuelem Saulus regni gubernacula suscepit
 per annos quadraginta. Hic cum primum thura
 Deo incendisset, deinde mandato Numinis violato
 de Amalecitis Agagum eorum regem vivum con-
 servasset, audiit 13 a propheta: *Stulte factum est:
 mandatum meum, quod præcepit tibi Dominus, non
 servasti, etc.*

Saulo successit in regno David ex tribu Juda
 annos quadraginta, qui Deo morem gessit de omni-
 bus. Hic Melohomo Syrorum rege debellato coro-
 nam regnam, pretiosis illustrem lapidibus, ex
 illius capite sublatam sibi imposuit, ornatum pul-
 cherrimum ac regalem, quod ipse illis innuit:
Domine, in virtute tua lætabitur rex, et reliqua
 illius psalmi. David præterea senio confectus et
 diebus auctus, cum Salomonem regem creasset,
 dixit: *Et nunc, Salomon, nosce Deum patrum tuo-
 rum, et servi ei in corde perfecto et anima volente,
 quoniam corda omnium scrutatur Dominus, et om-
 nem cogitationem cognoscit. Et si quæsieris eum, in-
 venietur tibi, et si dereliqueris eum, derelinquet te
 in finem.* Et dedit illi exemplar templi universi,
 dicens: *Confortare et viriliter age, quoniam Domi-
 nus Deus meus tecum.* Post hæc summa jam senec-
 tute, divitiis, gloria, et pietate celebris, annorum
 sueptuaginta e vivis excessit. Erat autem triginta
 annorum cum ipse regnavit, et quadraginta annos
 regnavit. Hic regia unctio a Samuele dignatus:
 sed populares plausus historia indifferenter un-
 ctiones vocavit. Exstinctus ergo in urbe Jerusalem in
 maximo monumento, quod sapientissimus filius Sa-
 lomon 14 exædificaverat, sepelitur. Et in eo, ut Jo-
 sephus auctor est, multas aureorum talentorum my-
 riadas contumulavit, quod et per posteriores eventus
 comprobatum est. Quippe summus sacerdos Hyrcanus
 ab Antiocho Demetrii filio urbe obsessa, reso-
 rato monumento tria millia talentorum inde extra-
 xit. Talentum vero est nummorum centum viginti
 quinque. Herodes deinceps gnarus id Hyrcano fa-
 ctum, monumentum et ipse adaperuit, ubi licet nullæ
 essent pecuniæ, ornatum tamen aureum plurima-
 que donaria ex eo sustulit. Sed cum ulterius pro-
 gredi tentaret, ubi Davidis et Salomonis corpora
 reposita fuerant, ignis exsiliens duos ex ejus satelli-
 tibus absumpsit.

δορυφόρων αὐτοῦ διέφθειρε.

Post Davidem regno potitur Salomon filius annos quadraginta, eximiae divinaeque et supra humanum captum sapientiae particeps. Hic urbem et templum Domini longitudine cubitorum sexaginta, latitudine viginti, altitudine centum viginti, septem annorum spatio absolvit: duas quippe contignationes habebat, ut refert Josephus. In prandium ejus quotidie insumebantur similes cori triginta, farinae cribratae cori sexaginta, electi vituli decem, qui autem per campos pascebantur boves viginti, oves centum, praeter cervos et capreas et aves electas et altiles. Corus triginta modiorum mensura est, ita ut omnes modii simul colligantur duo millia et septuaginta. Vita porro functus est Salomon aetatis anno septuagesimo tertio, sepeliturque cum patre Davide. Sub eo Homerus et Hesiodus claruere.

15 Salomoni in regno successit Roboam filius regnoque praefuit annos septemdecim, male de Domino, aequae ac pater, meritis. Mortuus est in peccatis suis. Eo tempore rex Aegypti Susacemus, Hierosolymis captis, pecunias quae in templo regiaeque erant, et aureas hastas et scuta diripuit, quorum loco aenea restituta sunt.

Post Roboam Abias filius regnavit, et hic quoque male se gessit erga Dominum, et mortuus est anno regni 6.

Post Abiam regnavit Asanus filius, et is non recte secum Domino gessit, annoque regni 16 mortuus est.

Asano successit in regno Josaphatus filius, qui bene agendo Dominum demeritis est, obiitque anno regni 25.

Post Josaphatum regno praefuit Joram filius, qui in Deum impius fuit; diem obiit viscerum morbo confectus anno regni octavo.

Post Joram regnum suscepit Ochosias filius annum unum, qui ob scelera Deo odiosus fuit caesusque est ab Jeu.

Ochoziae in regno successit Gotholia mater annos sex, quae omnes Ochoziae liberos praeter unum infantem ab Jodae sacerdotis uxore praeter hominum opinionem servatum interemit. Is ex improvise ab Jodae sacerdote septennis rex creatur. Gotholia vero in regia interficitur.

16 Gotholiam excipit Joas Ochoziae filius septennis, regnavitque annos quadraginta. Hic prius ob pietatem Deo gratus exstitit, deinde aberravit, domique necatur. Joas Zachariam prophetam praecceptoris sui filium neci tradidit. Sub his temporibus Sibylla clara habeatur.

Post Joas imperio praefuit Amasias filius annos viginti novem, vir spectatae in Deum pietatis. In praelio obruncatus est.

Amasiae succedit in regno Ozias filius, qui et Azarias, annis 52. Is Numinis benevolentiam assecutus, cum prospera cuncta sibi fluere videret, flatu tumens voluit ipsemet Deo incensum offerre; sic cum

A Μετὰ οὖν Ἀβιάδ' ἐβασίλευσε Σολομῶν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη μ', ὅς, τὴν πανθαύμαστον καὶ θεόδοτον καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων σοφίαν δεξάμενος, ὑποδόμησε τὴν πόλιν καὶ τὸν ναὸν Κυρίου ἐν ἔτεσιν ἑπτὰ, μήκος πήχεων ξ', εὖρος πήχεων κ' ὕψος πήχεων ρκ'. διόροφος γὰρ ἦν, ὡς φησὶν Ἰώσηπος. Τὸ δὲ ἄριστον τοῦ Σολομῶντος ἦν καθ' ἡμέραν κόροι σεμιδάλεως λ', κόροι ἀλεύρου κεκοπανισμένου ξ', μόσχοι ἐκλεκτοὶ ε', βόες νομαδες κ' καὶ πρόβατα ρ' ἐκτὸς ἐλάφων καὶ δορκάδων καὶ ὀρνίθων ἐκλεκτῶν καὶ σιτευτῶν. Ὁ δὲ κόρος ἐποιεῖ μόδια λ'. Ὁμοῦ γινόμενα μόδια βψ'. Ἀπέθανε δὲ Σολομῶν ἐτῶν ογ', καὶ ἐταφη μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ἐφ' οὗ ἦν Ὀμηρος καὶ Ἡσίοδος.

Μετὰ δὲ Σολομῶντα ἐβασίλευσε Ῥοβοὰμ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιζ', ὅς τὸ πονηρὸν ἐποίησεν ἐνώπιον Κυρίου, ὡς ὁ πατήρ αὐτοῦ, καὶ ἀπέθανεν ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ. Ἐφ' οὗ Σουσακέμ βασιλεὺς Αἰγύπτου τὴν Ἱερουσαλήμ ἐλὼν ἀφείλετο τὰ ἐν τῷ ναῷ καὶ τοῖς βασιλείοις χρήματα καὶ τὰ χρυσᾶ δόρατα καὶ τοὺς χρυσοῦς θυρεοὺς, ἀνθ' ὧν ἐγένοντο χαλκοῖ.

Μετὰ δὲ Ῥοβοὰμ ἐβασίλευσεν Ἀβίας ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἀπέθανεν βασιλεύσας ἔτη ς'.

Μετὰ δὲ Ἀβίαν ἐβασίλευσεν Ἀσὰ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἀπέθανε βασιλεύσας ἔτη ιζ'.

Μετὰ δὲ Ἀσὰ ἐβασίλευσεν Ἰωσαφάτ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐτελεύτησε βασιλεύσας ἔτη κε'.

Μετὰ δὲ Ἰωσαφάτ ἐβασίλευσεν Ἰωρὰμ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἀπέθανε δυσεντερικὸς, βασιλεύσας ἔτη η'.

Μετὰ Ἰωρὰμ ἐβασίλευσεν Ὀχοζίας υἱὸς αὐτοῦ ἔτος α', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἀνῆρθεῖτο ὑπὸ Ἰηοῦ.

Μετὰ δὲ Ὀχοζίαν ἐβασίλευσε Γοθολία μήτηρ αὐτοῦ ἔτη ς', καὶ ἀπέκτεινε πάντας τοὺς υἱοὺς Ὀχοζίου παρεκτὸς νηπίου ἐνδὸς διασωθέντος παραδόξως ὑπὸ γυναικὸς Ἰωδαὲ τοῦ ἱερέως· ὅς καὶ αἰφνιδίως ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ὑπὸ Ἰωδαὲ τοῦ ἱερέως, ὑπάρχων ἐτῶν ζ'. Ἡ δὲ Γοθολία ἀπεκτάνθη ἐν οἴκῳ τοῦ βασιλέως.

Μετὰ οὖν Γοθολίαν ἑπταετῆς βασιλεύσας Ἰωὰς υἱὸς Ὀχοζίου ἔτη μ', ἐποιεῖ τὸ εὐθὲς ἐνώπιον Κυρίου, εἶτα παρατραπείς ἐσφάγη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Ὅς καὶ ἀπέκτεινε Ζαχαρίαν τὸν προφήτην, τὸν υἱὸν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ. Ἐφ' οὗ ἡ Σίβυλλα ἐγνωρίζετο.

Μετὰ δὲ Ἰωὰς ἐβασίλευσεν Ἀμασίας υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κθ', καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἐνώπιον Κυρίου· ἐσφάγη δὲ ἐν τῷ πολέμῳ.

Μετὰ δὲ Ἀμασίαν ἐβασίλευσεν Ὀζίας ὁ καὶ Ἀζαρίας, υἱὸς αὐτοῦ ἔτη νβ', καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἐνώπιον Κυρίου, καὶ εὐδοκίμως ἐπήρθη, καὶ δὴ θελήσας θυμιάται τῷ θεῷ αὐτὸς ἅφ' ἑαυτοῦ καὶ

θυμιάτας εὐθὺς ἐλεπρώθη, καὶ οὕτως ἐτελεύτησεν.

Μετὰ δὲ Ὀζίαν ἐβασίλευσεν Ἰωάθαν υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιζ', καὶ ἐποίησε τὸ εὐθεὸς ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐτελεύτησεν.

Μετὰ δὲ Ἰωάθαν ἐβασίλευσεν Ἀχάζ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιζ', καὶ ποιήσας τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ Ἀχάζ ἐβασίλευσεν Ἐζεκίας υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κθ', καὶ ἐποίησε τὸ εὐθεὸς ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐτελεύτησεν. Ἐφ' οὗ ἦν ὁ Μωσαϊκὸς χαλκοῦς ὄφρις ἔτι παρὰ Ἰουδαίων σεβόμενος, ὃν ἠφάνισεν Ἐζεκίας, ὡσπερ δὴ καὶ τὰς βίβλους τοῦ Σολομῶντος. Ἐφ' ὧν χρόνων Ῥώμος καὶ Ῥέμος ἐβασίλευον ἐν Ῥώμῃ, καὶ Σίβυλλα ἢ Ἐρυθραία ἐγνωρίζετο. Ἐφ' οὗ καὶ Σαναχτηρεῖμ κατὰ Ἱερουσαλήμ ἀναβὰς, διὰ θεοῦ ἀγγέλου ἐν μιᾷ νυκτὶ ῥπε' χιλιάδας ἀποβάλων, μετ' αἰσχύνῃς ὑπέστρεψεν.

Μετὰ δὲ Ἐζεκίαν ἐβασίλευσε Μανασσῆς υἱὸς αὐτοῦ ἔτη νε', ὁ καὶ τὸν μέγαν Ἰσαΐαν πρίσας καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἀθῶων αἱμάτων πλησας καὶ τὸ πονηρὸν ἐναντίον Κυρίου ποιήσας. Ὑστερον δὲ μετὰ τὴν ἀλωσιν καὶ αἰχμαλωσίαν αὐτοῦ μετανοήσας ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ Μανασσῆν ἐβασίλευσεν Ἀμώς υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐσφάγη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Ἀμῶς ἐβασίλευσεν Ἰωσίας αὐτοῦ ὑπάρχων υἱὸς ἔτη λα', ἐτῶν ὑπάρχων η', καὶ ἐποίησε τὸ εὐθεὸς ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐτελεύτησε τοξευθεὶς ἐν τῷ πολέμῳ. Ἐφ' ὧν χρόνων καὶ τὸ Βυζάντιον ὑπὸ Βύζου βασιλεύσας ἐκτίσθη τῆς Θράκης.

Μετὰ δὲ Ἰωσίαν ἐβασίλευσεν Ἰωάχαζ υἱὸς αὐτοῦ μῆνας γ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ληφθεὶς ὑπὸ Νεχαῶ βασιλέως Αἰγύπτου ἀπήχθη εἰς Αἴγυπτον, ἐν ᾗ καὶ ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ Ἰωάχαζ ἐβασίλευσεν Ἰωακείμ ὁ καὶ Ἐλιακείμ, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἔτη ια', καὶ ἐποίησεν τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου. Καὶ ἐλθὼν Ναβουχοδονόσορ τὴν πᾶσαν Ἰουδαίαν ὑπόφορον ἐποίησεν. Ἀθετήσαντος δὲ φορολογίαν Ἰωακείμ ἤλθε πάλιν εἰς Ἱερουσαλήμ Ναβουχοδονόσορ, καὶ τοῦτον χειρωσάμενος καὶ ἀνελὼν ἀπὸ τοῦ τείχους ριφῆναι προσέταξε, καὶ ἄταφον ἐπὶ πολὺν κατέλιπε χρόνον.

Μετὰ δὲ Ἰωακείμ ἐβασίλευσεν Ἰεχονίας ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ καὶ Ἰωακείμ, διὰ προστάγματος Ναβουχοδονόσορ μῆνας τρεῖς, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐναντίον Κυρίου. Καὶ περὶ τοὺς φόρους ἀγνωμονήσωντος αὐτοῦ ἤλθεν αὐθις Μαβουχοδονόσορ εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸν Σεδεκίαν ἀντ' αὐτοῦ καταστήσας ἀπέκτισεν εἰς Βαβυλῶνα Ἰεχονίαν καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ. Ἐξήνεγκε δὲ καὶ τοὺς θησαυροὺς Κυρίου καὶ τοῦ βασιλέως καὶ τὰ χρυσᾶ σκεύη πάντα, ἃ ἐποίησε Σολομῶν ἐν ναΐ Κυρίου.

Μετὰ δὲ Ἰεχονίαν ἐβασίλευσε Σεδεκίας πατράδελφος αὐτοῦ ἔτη γ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐναντίον Κυρίου· καὶ περὶ τὴν φορολογίαν ὡσαύτως παρ-

A in templo adolevisset, repente lepra obsitus est et vitam effudit.

Post Oziam regnum obtinuit Joathanus filius annos sexdecim, pius ac religiosus vir, et mortuus est.

Post Joathanum imperio praefuit Acharus filius annos sexdecim, vir nequam et impius, et mortuus est.

Achazi regnum excepit Ezechias filius, pietate in Deum commendatus. Regni anno vigesimo nono diem obiit. Illius aetate Mosaius aeneus serpens adhuc supererat a Judæis in veneratione habitus. Eum Ezechias, sicut et Salomonis libros, expunxit et de medio sustulit. His temporibus Romus et Remus Romæ imperium tenebant, et Sibylla Erythræa illustris erat. Et 17 Senacherimus Hierusalem oppugnans, centum octuaginta quinque millibus per angelum una nocte trucidatis, dedecore opertus reversus est.

Post Ezechiam Manasses filius regnum obtinuit annos quinquaginta quinque, magnum Isaiam serra divisit, Hierosolymam innocentium sanguine inundavit, Deo exosus. Tandem post excidium et captivitatem eum sceleratæ vitæ pœnituit, sique vitia functus est.

Manassi successit in regno Amosus filius, regnavit annos duos, nec se erga Deum pius praebuit, propriisque in ædibus trucidatus est.

Amosum excepit Josias filius aetatis annorum octo. Regnavit annos triginta unum. Hic fecit rectum coram Domino. Sagitta confossus in praelio occubuit. Eo tempore Byzantium a Byzo Thracum rege edificatur.

Post Josiam regnavit Joachazus filius. Is voluntati Dei adversatus, captus a rege Ægyptiorum Nechaone abductusque est in Ægyptum, ubi occidit, cum imperium tenuisset menses tres.

Joachazo successit Joachimus frater, cui et Eliacimo nomen, annos undecim. Hunc propter scelera aversatus est Dominus. Quare Nabuchodonosor Judæam invadens eum sibi vectigalem fecit. Sed cum Joachimus imperata solvere recusaret, itorum irrumpens Hierosolymam cepit, regemque captum cæsumque e muro præcipitem dari, insepultumque diu jacere jussit.

18 Joachimum excepit Jechonias filius, qui et Joachimus, per menses tres: sic enim Nabuchodonosorus in mandatis dederat. Erga Deum impius fuit. Hic cum tributa mala fide persolveret, valida iterum manu Nabuchodonosorus Hierosolymam obsidione cingit, et Jechoniam regnum in Sedeciam transfert, eo, matre reliquisque illius principibus Babylonem adductis. Thesaurus item omnes tam sacros quam regios, et auream suppellectilem, quam Salomon in domo Domini præparaverat, exportavit.

Post Jechoniam Sedecias patruus regnum obtinuit annos tres, vir injustus et impius, qui cum pactis nec ipse stetisset, tertio Nabuchodonosorus

Hierosolymam obsedit expugnatamque flammis absumpsit, Sedecia capto uxorem et filios in conspectu illius neoi tradidit, eum obocæcatum vinctisque alligatum captivum in Babylonem abduxit.

Decem sceptris divisus Jeroboamus filius Nabati, ex tribu Ephraim, servus Salomonis et rebellis regnum occupat annos quadraginta duos, multis nefariisque sceleribus coopertus. Ideo percussit illum Dominus, et mortuus est in iniquitatibus suis.

Jeroboamo successit Nabatus filius, scelere furoreque inflammatus; et cum biennium regnasset, cæsus est a Baasa.

Post Nabatum regnavit Baasa, vir maleficus et injustus; et cum regnasset annos 24, in prælio trucidatus est.

19 Post Baasam imperavit Hela filius, vir profligatissimus. Is biennium regnavit, sublatusque est a Zambrio anno regni 2.

Hela Zambrius successit multis flagitiis et sceleribus contaminatus. Hic cum se fuga domum recepisset, ab hostibus concrematus est anno regni 12.

Zambrio succedit in regno Achabus filius, facinorosis operibus Deo exosus, et mortuus est in iniquitatibus suis anno regni vicesimo secundo.

Defuncto Achabo regnum administravit Ochosias annos duos, vir profligatissimus ac perditissimus. Is cum e cœnaculo domus suæ cecidisset, consumptus est.

Ochosias successit Joramus frater nequitia singulari præditus; et ab Jesu trucidatus est, postquam regnasset annos duodecim. Sub eo Elias magnus assumptus est. Elisæus vero aquis Hiericuntis, cum essent amaræ et gustu insuaves, opem tulit.

Post Joramum regnum tenuit Jeu Amasias filius annos viginti octo. Is cum Samariam ingrederetur, Jezabellam, quæ cultissimo corporis ornatu in fenestra apparuerat, per eunuchos præcipitem egit: sic illa ab equis conculcata et a canibus devorata est. Idem filios Achabi neoi tradidit, et astute fraudulenterque convocato populo sacerdotes ac prophetas Baalis omnes interfecit, et Baal illiusque suppellectilem omnem succendit. Cæterum Jeu usque in finem nec justitiam nec legem Domini servavit, mactatusque est in prælio.

20 Post Jeu regnavit Joachazus filius annos viginti septem, legirupa, impius, et mortuus est.

Joachazo successit Joas filius, vir profligatissimus; et cum regnasset annos quatuordecim, mortuus est. Ejus tempestate Elisæus moritur, postquam per signa de Syriis victoriam prædixisset; cum vero sepulturæ mandaretur, cadaver in eodem monumento beatis illis prophetæ ossibus appropinquans vitæ restitutum est.

Α σπονδήσαντος αὐτοῦ. ἔλαβε πάλιν Ναβουχοδονόσορ, καὶ τὴν μὲν πόλιν πᾶσαν παραλαβὼν ἐνέπηρσε, τὸν δὲ Σέδεκιαν χειρωσάμενος, τὴν μὲν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ κατ' ὀφθαλμοῦς αὐτοῦ ἀνείλεν, αὐτὸν δὲ ἐκτυφλώσας καὶ δεσμοῖς καθείρξας εἰς Βαβυλῶνα αἰχμάλωτον ἀπήγαγεν.

Μετὰ τὴν διαίρεσιν τῶν δέκα σκήπτρων ἐβασίλευσεν Ἰεροβοὰμ υἱὸς Ναβὰτ ἐκ φυλῆς Ἐφραΐμ, ὁ δοῦλος Σολομῶντος καὶ ἀποστάτης, ἔτη μβ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐναντίον Κυρίου· διὸ καὶ ἐπάταξεν αὐτὸν ὁ Θεὸς, καὶ ἀπέθανεν ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Ἰεροβοὰμ ἐβασίλευσε Ναβὰτ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Βαασά.

Β Μετὰ δὲ Ναβὰτ ἐβασίλευσε βαασά ἔτη κδ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ἐν πολέμῳ.

Μετὰ δὲ Βαασά ἐβασίλευσεν Ἡλὰ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Ζαμβρῆ.

Μετὰ δὲ Ἡλὰ ἐβασίλευσε Ζαμβρῆ ἔτη ιβ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐκάθη ὑπὸ τῶν πολεμίων οἴκῳ προσφυγῶν.

Μετὰ δὲ Ζαμβρῆ ἐβασίλευσεν Ἀχαάβ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κβ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη, καὶ ἀπέθανεν ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Ἀχαάβ ἐβασίλευσεν Ὀχοζίας υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ πεσὼν ἐκ τοῦ ὑπερφύου τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἀπέθανεν.

Γ Μετὰ δὲ Ὀχοζίαν ἐβασίλευσεν Ἰωρὰμ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Ἰηοῦ. Ἐφ' οὗ ἀνελήθη ὁ μέγας Ἥλιος· ὁ δὲ Ἐλισσαῖος τὸ ἱερικούντιον ὕδωρ πικρὸν ἐν φύσει καὶ δύσποτον ἰάσατο.

Μετὰ δὲ Ἰωρὰμ ἐβασίλευσεν Ἰηοῦ υἱὸς Ἀμεισίου ἔτη κη', καὶ εἰσερχόμενος ἐν τῇ πόλει Σαμαρείας εἶδε προκύψασαν Ἰεζάβελ διὰ τῆς θυρίδος κεκαλλωπισμένην, καὶ προσέταξε τοῖς ἐνούχοις αὐτῆς κατακρημνίσαι αὐτήν, ἣ κατεπατήθη ὑπὸ τῶν ἵππων καὶ κατεβρώθη ὑπὸ τῶν κυνῶν. Ἐπάταξε δὲ καὶ τοὺς υἱοὺς Ἀχαάβ, καὶ μετὰ πανουργίας συναθροίσας πάντας τοὺς ἱερεῖς καὶ προφήτας τοῦ Βαάλ, πάντας ἀναιρεθῆναι προσέταξε, καὶ τὸν Βαάλ καὶ τὰ αὐτοῦ πάντα ἐνέπηρσε. Πλὴν οὐκ ἐφόλαξεν εἰς τέλος πορεύεσθαι ἐν νόμῳ Κυρίου, καὶ ἐσφάγη ἐν τῷ πολέμῳ.

Μετὰ δὲ Ἰηοῦ ἐβασίλευσεν Ἰωάχαζ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κζ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ Ἰωάχαζ ἐβασίλευσεν Ἰωὰς υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιδ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἀπέθανεν. Ἐφ' οὗ Ἐλισσαῖος ἐτελεύτησε προφητεύσας αὐτοῦ τὴν προτέραν διὰ συμβόλων νίκην κατὰ Σύρων, τοῦ δὲ προφήτου θαπτομένου ἐν τῷ μνημείῳ νεκρὸς τις ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ πλησιάζας τοῖς μακαρίοις ὁστέοις αὐτοῦ ἀνέστη.

Μετὰ δὲ Ἰωᾶς ἐβασίλευσεν Ἰεροβοὰμ υἱὸς αὐτοῦ ἄ
ἐτη λδ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ Ἰεροβοὰμ ἐβασίλευσε Ἀζαρίας υἱὸς
αὐτοῦ μῆνας ς', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη
ὑπὸ Σελοῦμ.

Μετὰ δὲ Ἀζαρίαν ἐβασίλευσε Σελοῦμ μῆνα α', καὶ
ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Μαναΐμ.

Μετὰ δὲ Σελοῦμ ἐβασίλευσε Μαναΐμ ἔτη γ', καὶ
ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Φακεσίου.

Μετὰ δὲ Μαναΐμ ἐβασίλευσε Φακεσίας υἱὸς αὐτοῦ
ἔτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ
Φακεῖ.

Μετὰ δὲ Φακεσίαν ἐβασίλευσε Φακεῖ ἔτη κ', καὶ
ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Ὄση.

Μετὰ δὲ Φακεῖ ἐβασίλευσεν Ὄση ἔτη θ', καὶ ποιῶν
τὸ πονηρὸν ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ τοὺς εἰρημένους Ἀσσυρίων βᾶσιλεῖς
ἐβασίλευσεν, ὡς εἴρηται, Ναβουχοδονόσορ ἔτη κζ'.
Καὶ διὰ τὸ ἐπαρθῆναι κατὰ θεῖαν ὀργὴν ἐξ ἀνθρώ-
πων ἐκδιωχθεὶς καὶ μετὰ θηρίων οἰκήσας καὶ χόρτον
φαγών, ὑστερον ἐπιγνοὺς τὸν τῶν θῶν Θεὸν πάλιν
ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ λαμπρότερος
γένετο.

Μετὰ δὲ Ναβουχοδονόσορ ἐβασίλευσεν Οὐλεμαροδάχ
υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ε'.

Μετὰ δὲ Οὐλεμαροδάχ ἐβασίλευσε Βαλτάσαρ ὁ ἀδελ-
φὸς αὐτοῦ ἔτη γ', δς, μιάνας τὰ ἱερὰ σκεύη τοῦ Θεοῦ
ἐν τῷ συμποσίῳ αὐτοῦ, ἀπερ ἤγαγεν ὁ πατήρ αὐτοῦ
Ναβουχοδονόσορ ἐξ Ἱερουσαλήμ, ἀνηρέθη κατὰ θεῖαν
ὀργὴν, καὶ παρέλαβε τὴν βασιλείαν Δαρείου.

Μετὰ δὲ Βαλτάσαρ ἐβασίλευσε Δαρείου ὁ Μῆδος, ὁ
καὶ Ἀστυάγης καὶ Ἀρταξέρξης, ἔτη ιζ'. Ἐφ' οὗ
καὶ τῷ Δανιὴλ ἐπαρήθησαν αἱ διὰ τοῦ ἀγγέλου ὀπτα-
σίαι, καὶ ὁ χρόνος ἐδηλώθη τῆς Χριστοῦ παρουσίας·
δς, φθονηθεὶς ὑπὸ τῶν μεγιστάνων διὰ τὸ μέγλωος
τιμᾶσθαι ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἐνεβλήθη ἐν τῷ λάκκῳ
τῶν λεόντων.

Μετὰ δὲ Δαρείου ἐβασίλευσε Κύρος ὁ Πέρσης
ἔτη λ', δς ἀνελὼν Δαρείου ἐκράτησε πάσης τῆς Καλ-
δαίων καὶ Ἀσσυρίων καὶ Ἡερσῶν καὶ Χαλαιοστίνης
καὶ πάσης τῆς Ἀσίας, μετ' ὧν τὴν Λυδῶν βασιλείαν
ὀπέταξεν, ἀνελὼν Κροῖσον, ὡς προεῖρηται. Ἐφ' οὗ
Δανιὴλ, ἐπιφανέστερος ὑπάρχων ἔτι καὶ τὸν Βῆλ
συντρίψας καὶ τὸν δράκοντα φονεύσας, τὰ Περσῶν
σεβᾶσματα, ἐβλήθη ἐν τῷ λάκκῳ τῶν λεόντων, καὶ
ἦν ἑκαὶ ἡμέρας ἕξ.

Μετὰ δὲ Κύρον ἐβασίλευσε Καμβύσης ὁ υἱὸς αὐτοῦ,
ὁ καὶ Ναβουχοδονόσορ ἐπικληθεὶς, ἔτη ιη'. Ἐφ' οὗ
καὶ Ἰουδὴθ τῆ τοῦ Θεοῦ βοήθειᾳ καὶ τῆ ἑαυτῆς
σοφίᾳ ἀπατήσασα καὶ ἀποκεφαλίσασα τὸν Ὀλοφέρ-
νην, πορθοῦντα τὴν Βετουλίαν πόλιν, νίκην μεγάλην
τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ προεξένησε, καὶ ἐτελεύτησε χήρα
ἐτῶν ρε'.

Μετὰ δὲ Καμβύσην ἐβασίλευσε Σμέρδιος ὁ μάγος
μῆνας ζ'.

Post Joas Jeroboamus filius tenuit
annos triginta quatuor, vita flagitiis inquinata, et
mortuus est.

Jeroboamo successit Azarias filius sane nequam
ac perditus. Cæsus est a Sellumo, postquam re-
gnasset menses 6.

Azarix suffectus est Sellumus fraudis scelerisque
plenus, trucidatus a Manaimo regni mense primo.

Post Sellumum regnavit Manaimus annos tres.
Profligatissime vixit, et a Phacesia interemptus
est.

Manaimum excepit Phacesias filius ab omni hone-
state relictus: et cum regnasset annos duos a Pha-
cea occiditur.

Post Phacesiam regnavit Phaceas annos viginti,
Deo exosus, mactatusque ab Osea.

Post Phaceam regnavit Osea annos novem, ple-
nusque sceleris occubuit.

Post enarratos Assyriorum reges, ut proditum est,
regnum ad Nabuchodonosorum 21 est devolutum,
qui Hierosolymorum annos 27 regnum occupavit.
Hic propter superbiam divina ira ex hominum
cætu eiectus cum sodalibus belluis sænum epula-
batur. Tandem Deo rerum omnium opifice cognito,
rursus pristino imperio restitutus est illustriorque
effectus.

Post Nabuchodonosorum imperio præfuit Ule-
marodachus filius annos 5.

Ulemarodacho successit Baltasar frater, trien-
niumque regnavit. Is vasis Numini sacris, quæ
Hierosolymis Nabuchodonosorus paterasportaverat,
in convivio contaminatis, Numine succensente vio-
lenta morte occubuit, et regnum ad Darium trans-
latum est.

Post Baltasarum Darius Medus, qui Astyages
item et Artaxerxes dicebatur, regnum administravit
annos septemdecim. Sub hoc per angelum visiones
Danielo ostensæ sunt, tempusque Christi venturi
indicatum. Hic quod magno esset in pretio apud
regem, invidia principum in foveam leonum pro-
jicitur.

Post Darium Cyrus Persa regnum tenuit annos
triginta, qui Dario cæso universa Chaldæorum,
Assyriorum, Persarum regione potitus, Palæstinam
item et totam Asiam, Lydorum posthac dominatum,
Cræso capto, ut jam diximus, sub ditlone propria
redegit. Ea tempestate Daniel dignitate ac factis
conspicuus, Belo confracto draconeque interfecto,
Persarum sacrosantis numinibus, in foveam leo-
num conjectus est, ubi septem dies permansit.

22 Cyrum excipit Cambyses filius, qui et Nabu-
chodonosor vocabatur, per annos octodecim. Ea
tempestate Juditha divina ope et prudentia propria
Olopherne deluso, ejusque Betulix magnæ urbis
excidium minitantis capite amputato, ingentis vic-
torix Israelitis causa fuit; obiitque vidua ætatis
annorum 105.

Cambysis regnum eo defuncto, Sperdus Magus
menses 7 occupavit.

Post Speredium Darius Hystaspis filius regnum administravit annos viginti, sub quo rursum Zorobabelus et Jesus exaedificationis templi provinciam sibi commissam absolvunt. Quando Zorobabelus superior in exponendo problemate declaratur, eique pro libito quidquid esset concederetur, primum libertatem populi, deinde Hierosolymorum exstructionem exposcit; quod et exitum habuit. Et tunc anni septuaginta captivitatis et iræ completi sunt. Interea summus sacerdos scribaque Esdra populum legibus divinis informabat, et pro sua ingenii dexteritate interpretabatur. Hic etiam libros sacros ab hostibus corruptos renovavit; Chaldæorum quippe manu post Hierosolymorum excidium deflagrarunt. Quapropter Deus suo eum afflatu ita munit, ut illos ederet et publicaret.

Dario in regno succedit Artabanes per menses septem.

Artabano Artaxerxes Longimanus per annos 41. Ea tempestate Sophocles, Heraclitus, Anaxagoras, Pythagoras, Thucydides, Euripides, Herodotus, 23 Empedocles, Diogenes, Zeno, Pherecydes, Aristarchus, Hippocrates, Parmenides, Plato, Aristoteles, Demosthenes et Socrates florebat.

Post Artaxerxem Artaxerxes alius; et qui Artaxerxi successere, regnum obtinent ad Darium usque, quem Alexander interemit. Hic cum regnum Persarum vastasset, universa terra subacta Babylone occubuit; et eo fato functo administrari, ut jam dictum est, imperium divisere; quorum Ptolemæus Lagi filius Ægypti regnum occupavit, et qui post eum subsecuti sunt Ptolemæi tredecim usque ad Cleopatram Dionysii filiam. Universæ Asiæ imperium arripuit Antigonus, Syriæ, Babylonis, et Palestinæ Seleucus Nicanor, qui duas apud Cilices et tertiam apud Syriæ urbes condidit, hanc quidem Seleuciam, illam Antiochiam, tertiam Laodiceam a suo, filii, filiaque nomine nuncupatam. Eo tempore Rhodii cum imperium maris obtinuissent, statuum æneam in ea urbe sive insula soli sacram erexerunt, quam ex magnitudine Colossum appellarunt, a qua ipsi postea Colossenses dicti sunt.

Seleuco successit Antiochus filius et alii quinque, Deinde subsecutus est Antiochus Epiphanes, Seleuci Philopatoris filius, sub quo secundum Hierosolymorum excidium et Maccabæorum res gestæ narrantur, templumque secundum Danielis vaticinium profanatum. Hic nefariorum scelerum architectus vitam in aliena terra cum turpissima morte commutavit.

2.4 Antiochum excepit filius Eupator.

Posthac Julius Cæsar, qui genitus non est, res imperii administravit: nono etenim mense, ex quo uterum mater ferre cœperat, matris emortuus utero secto extrahitur. Unde et Cæsar dictus, et ab eo Cæsares omnes Romanorum imperatores, a cæ-

A Μετὰ δὲ Σμέρδιον ἑβασίλευε Δαρεῖος Ἰστιάου ἔτη κ'. Ἐφ' οὗ πάλιν Ζοροβάβελ καὶ Ἰησοῦς ἐπιτραπέντες ἐτελείωσαν τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ, ὅτε ὁ Ζοροβάβελ ἐν προβλήματι νικήσας, καὶ ἐπιτραπέεις τειχίσασθαι ὁ βούλεται, ἤξίωσεν ἀφεθῆναι τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ οἰκοδομηθῆναι τὴν Ἱερουσαλήμ· ὁ καὶ γέγονε, καὶ τότε πεπλήρωται εἰς τέλος τὰ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῆς ὀργῆς ἔτη ο'. Ὁ δὲ γε ἀρχιερεὺς καὶ γραμματεὺς Ἔσδρας ἦν διδάσκων τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ διερχομένων ὡς εὐφύεστατος πάντων, ὃς καὶ τὰς ἱερὰς βίβλους ἀποκατέστησε διαφθαρείσας ὑπὸ τῶν πολεμίων· οἱ γὰρ τοὶ Χαλδαῖοι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ ἐνέπρησαν πάσας. Διὸ καὶ ἐνέπνευσεν ὁ Θεὸς τούτῳ ὥστε αὐτὰς ἐκθέσθαι.

B Μετὰ δὲ Δαρεῖον ἑβασίλευσεν Ἀρταβάνης μῆνας ζ'.

Μετὰ δὲ Ἀρταβάνην ἑβασίλευσεν Ἀρταξέρξης ὁ Μακρόχειρ ἔτη μα'. Ἐφ' οὗ Σοφοκλῆς, Ἡράκλειτος καὶ Ἀναξαγόρας καὶ Ἡθαγόρας καὶ Θουκυδίδης καὶ Εὐριπίδης καὶ Ἡρόδοτος καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Διογένης καὶ Ζήνων Φερειῶδης τε καὶ Ἀρίσταρχος καὶ Ἴπποκράτης, Παρμενίδης, Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης καὶ Δημοσθένης καὶ Σωκράτης ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ δὲ Ἀρταξέρξην ἑβασίλευσεν Ἀρταξέρξης ἄλλος καὶ οἱ καθέξῃς ἕως Δαρείου, ὃν ἀνείλεν Ἀλέξανδρος, οὗ τὴν Περσῶν βασιλείαν καταλύσαντος καὶ πάσης τῆς γῆς κρατήσαντος ἐν Βαβυλωνίᾳ τε τελευταίαντος διεῖλον τὴν βασιλείαν, ὡς πρόσθεν εἴρηται, οἱ παῖδες αὐτοῦ οὕτως. Τῆς μὲν Αἰγύπτου Πτολεμαῖος ἑβασίλευσεν ὁ Λάγος καὶ οἱ καθέξῃς Πτολεμαῖοι ἕως Κλεοπάτρας θυγατρὸς Διονυσίου, τῆς δὲ Ἀσίας πάσης Ἀντίγονος, τῆς δὲ Συρίας καὶ Βαβυλωνίας καὶ Παλαιστίνης Σέλευκος ὁ Νικάνωρ, ὃς καὶ πόλεις δύο κτίσας ἐν τοῖς μέρεσι Κιλικίας καὶ ἄλλην ἐν Συρίᾳ, τὴν μὲν Σελεύκειαν ἐκάλεισε, τὴν δὲ Ἀντιόχειαν, τὴν δὲ Λαοδικεῖαν εἰς τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς Λαοδικῆς. Ἐφ' οὗ Ῥόδιοι θλασσοκράτησαντες ἀνέστησαν ἐν τῇ πόλει, ἤγουν τῇ ἐκείσῃ νήσῳ, χαλκοῦν ἀνδριάντα τοῦ ἡλίου, ὃν διὰ τὸ μέγεθος ἐκάλεισαν κολοσσόν, καὶ αὐτοὶ Κολοσσαεῖς ὀνομάσθησαν.

Μετὰ δὲ Σέλευκον ἑβασίλευσεν Ἀντίοχος υἱὸς αὐτοῦ καὶ ἄλλοι ε'. Ἐῖτα ἑβασίλευσεν Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανῆς, υἱὸς Σελεύκου τοῦ Φιλοπάτορος, ἐφ' οὗ γέγονεν ἡ δευτέρα ἄλωσις τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τὰ κατὰ τῶν Μακκαβαίων ἐπράχθη καὶ τὸ ἱερὸν ἐμόλυθη κατὰ τὴν τοῦ Δανιὴλ προβόησιν. Ὁ καὶ δι' ἡ ἔπραξε πολλὰ κακὰ αἰσχίστῳ μὲν τὸν βίον ἐπιζήνης κατέστρεψεν.

Μετὰ δὲ Ἀντίοχον ἑβασίλευσεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ Εὐπάτωρ.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἑβασίλευσεν Ἰούλιος Καῖσαρ ὁ μὴ γεννηθεὶς τῆς γὰρ μητρὸς αὐτοῦ θανοῦσης ἐν τῷ ἐννάτῳ μηνί, ταύτην ἀνατεμόντες ἐξέβαλον αὐτόν. Ὅθεν καὶ Καῖσαρ λέγεται· ἀφ' οὗ Καίσαρες οἱ Ῥωμαίων προσηγορεύθησαν βασιλεῖς, ὁ ἔστιν ἀνα-

τομή κατὰ τὴν Ῥωμαίων γλῶτταν. Ὁς πρῶτος καὶ μόνος ἐκράτησε τῶν Ῥωμαϊκῶν σκήπτρων μετὰ πολλῆς ὑπερφηφάνιας· ὄθεν καὶ δικτάτωρ ἐκαλεῖτο, ὅ ἐστι μονάρχης. Πάντων δὲ κρατήσας ἐν Ἰταμότῃ καὶ τυραννίδι ἐπὶ ἔτη ιη' ἀνηρέθη ἐπὶ συγκλήτου. Ὁς νόμους Ῥωμαίοις ἔδωκε, καὶ τὸν βίσεκτον ἐφῆρε, καὶ τὸν μῆνα Ἰούλιον μετωνόμασε, πρόσερον Κυντίλλιον καλούμενον. Ἐφ' οὗ ἦν καὶ Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος ὁ ἐν ταῖς Ἠράξεσι τῶν ἀποστόλων μνημονεύμενος, καὶ Ἀντίπατρος ὁ Ἡρώδου πατὴρ βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας κατέστη.

Μετὰ δὲ Ἰούλιον Καίσαρα ἐβασίλευσεν Αὐγουστος Καίσαρ Ὀκταβίου υἱός, ὃς καὶ Σεβαστὸς, ἔτη νσ' ἀφ' οὗ Σεβαστοὶ καὶ Αὐγουστοὶ προσηγορεύθησαν οἱ Ῥωμαίων βασιλεῖς, καὶ ὁ μὴν Αὐγουστος ἐκλήθη, πρότερον Σεξτίλιος ὀνομαζόμενος. Ἐν τῷ μβ' ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐγεννήθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἐν δὲ τῷ μα' ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτει εφ', καὶ Ἡρώδης ἐξ ἔθνων ἦδη βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας ἀνηγόρευται. Τοῦ δὲ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ σάρκα γεννηθέντος καὶ τοῦ Ἡρώδου κακῶς τὸν βίον μεταλλάξαντος, πεπλήρωται τὸ, Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰουδα, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀποκεῖται, ὃς ἐστὶν ὁ Χριστός. Ὁ δὲ γε Ἡρώδης ἔσχεν αὐτῷ υἱοὺς ὀκτώμηνους καὶ διωνύμους τρεῖς. Ἡρώδη Ἀντίπαν τὸν καὶ τὸν Πρόδρομον ἀποτεμόντα, ἐφ' οὗ καὶ ὁ Κύριος ἐσταυρώθη, Ἡρώδη Φίλιππον, ᾧ πρῶτον Ἡρωδίας συναφθεῖσα ἔτεκε θυγατέρα Σαλώμην τὴν ὀρχησάμενην, καὶ Ἡρώδη Ἀντίπατρον τὸν καὶ Ἰάκωβον ἀνελόντα τοῦ Ζεβεδαίου, ὃς ἐν τῷ δημηγορεῖν τοῦ δήμου φωνοῦτος, Φωνὴ Θεοῦ καὶ οὐκ ἀνθρώπου, δίκην ἔδωκεν αὐτίκα· ἄγγελος γὰρ Κυρίου εὐθὺς τοῦτο, ἄθροως ἐπάταξε, καὶ ὃς ἀνεπήδησε τῆς καθέδρου ἐν τῷ δεινῶς τὴν γαστέρα αὐτοῦ σπαράττεσθαι. Τὸν δὲ γε θεῖον Ἰάκωβον ἰδὼν ἀπαγορευόμενον τὴν ἐπὶ θάνατον ὁ κατηγοροῦς αὐτοῦ καὶ μεταμεληθεὶς, προσέειπε τοῖς πόσι τοῦ ἀποστόλου λέγων· Συγχώρησόν μοι, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ὅτι μεταμεμέλημαι ἐφ' οἷς ἐλάλησα κατὰ σοῦ. Ὁ δὲ μακάριος τοῦτον καταφιλήσας εἶπεν αὐτῷ· Εἰρήνη σοι, τέκνον, εἰρήνη σοι, καὶ συγχώρησις τοῦ πταίσματος. Ὁ δὲ μετὰ φωνῆς μεγάλης εὐθὺς Χριστιανὸν ἑαυτὸν ἐπὶ πάντων ἀνηγόρευσε, καὶ οὕτως συγκαταριθμηθεὶς τῷ ὑπ' αὐτοῦ κατηγορηθέντι σὺν αὐτῷ καὶ τὸ βραβεῖον τοῦ μαρτυρίου ἀπηνέγκαστο. Ὁ δὲ γε ἄθλους Ἡρώδης ἐπὶ ἡμέρας φθειρόμενος καὶ σκώληκας ἐκδράζων ἐλευνῶς τὸν βίον κατέλυσε, ὡσπερ καὶ ὁ δυσσεβέστερος αὐτοῦ πατήρ.

Μετὰ δὲ Αὐγουστον ἐβασίλευσε Τιβέριος υἱός αὐτοῦ ἔτη κγ', ὃς κτίσας πόλιν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἐκάλεσεν αὐτὴν εἰς τὸ ἰδ.ον ὄνομα Τιβεριάδα. Οὗ τῷ ιε' ἔτει τῆς βασιλείας ὁ Κύριος ἡμῶν βαπτισθεὶς τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἀπῆρξατο. Ἐν δὲ τῷ ιη' σταυρωθεὶς ἀνέστη τῇ κε' τοῦ Φαμενώθ μηνὸς ἦτοι Μαρτίου, τοῦ πρωτοκτίστου μηνὸς Νισάν παρ' Ἑβραίοις λεγομένου, ἐπιφωσκούσης Κυριακῆς. Διὰ τὴν δὲ ὀγδόην ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις ἐπωνόμασται; Ἐπειδὴ ἐπτάκις νεκρῶν ἀνάστασιν εὗρομεν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ καὶ μετὰ τοὺς ζ' ὀγδοὺς ἐκ νεκρῶν ἀνέστη ὁ Κύριος. Πρὸ γὰρ τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως ἐν τῇ Παλαιᾷ

A *sura sic dicta lingua Romana. Hic primus omnium et solus imperium Romanum tenuit, quod superbe admodum arroganterque administravit; hinc dictatori nomen illi fuit. Is severe ac tyrannice rei publicæ gubernaculis pertractatis per annos octodecim in senatu trucidatur. Romanis leges dedit, bissextum instituit, mensem prius Quintilem diotum Julium nominavit. Sub eo floruit Judas Galilæus, cujus in Actibus apostolorum mentio sit, et Antipater Herodis pater rex Judææ creatur.*

Post Julium Cæsarem imperium tenuit Augustus Cæsar Octavii filius, qui et Augustus appellatus est, annos quinquaginta sex. Ab hoc Romani imperatores Sebastii Augustique vocati sunt, et mensis Augustus, cui antea nomen Sextili. Anno quadragesimo secundo ejusdem imperii Dominus noster Jesus Christus nascitur. Anno vero illius quadagesimo primo ab orbe condito annus 5500 completur, cum Herodes rex Judææ eligitur. Porro Domino nostro Jesu Christo in carne nato, Herode item atrocissime vita functo, adimpletum est illud: *Non deficiet princeps ex Juda, donec veniat cui repositum 25 est, qui est Christus.* Herodes vero liberos binomines sibi que cognomines tres suscepit: Herodem Antipam, qui Præcursoris caput abscidit et sub quo Dominus cruci affixus est; Herodem Philippum, cui primum Herodias nupta Salomen saltatricem generavit, et Herodem Antipatrum Jacobi Zebedæi parricidam, qui, cum inter concionandum inclamasset populus: *Vox Dei et non hominis, repente pœnas dedit: angelus quippe Domini confestim eum percussit; hinc cruciatuum doloribus in ventre convulsus e solio exsiliit.* Divinum vero Jacobum cum ejus accusator ad mortem duci vidisset, pœnitentia ductus in pedes apostoli procubuit dicens: *Condona mihi, vir Dei; jam me pœnitent facinoris adversus te perpetravi.* Et beatus illum exosculatus dixit: *Pax tibi, fili, pax tibi sit et erroris venia.* Ille distenta voce palam omnibus se fidem Christi sequi professus, una cum eo quem ipse prius in judicium vocarat, martyrii coronam consequitur. Miser autem Herodes fœda vermium tabe per plurimos dies confectus, quemadmodum pater ejus eo improbior ac perversior, vitam finiit.

Post Augustum Tiberius ejus filius imperium tenuit annos viginti tres. Is urbem in Judæa prope lacum conditam a suo nomine Tiberiadem appellavit. Imperii ejus anno decimo quinto Dominus noster baptizatus evangelicæ 26 prædicationis initia posuit, et decimo octavo, Phamenothi sive Martii primi conditi mensis, qui Nisanus Hebræis est, vicesimo quinto die, Dominico illucescente, cruci affixus resurrexit a mortuis. Sed quam ratione octava Domini resurrectio nuncupatur? Septem scilicet in divinis Litteris mortuorum resurrectiones deprehendimus, deinceps octavus a

mortuis Dominus resurgit. Nam ante Christi resurrectionem in Veteri Testamento viduæ filii excitatio commemoratur, quem Elias Saraphthis excitavit: secunda filii Sunamitidis Elisæi beneficio; tertia militis juxta corpus Elisæi sepulti, qui ubi prophetæ reliquias tetigisset, statim velut ab igne exsiliit; quarta, in Novo, filia archisynagogi; quinta filii viduæ; sexta Lazari; septima cum multa sanctorum corpora surrexerunt; octava post salutarem passionem Domini resurrectio. Tiberius vero justus nimis tenax subjectis civitatibus scripto inculcabat: *Si quid exlex scripsero præceperove ut faciatis, huic nequaquam animum advertatis: inscio quippe excidit.* Sed tandem, vix illi misero, repente descivit ad vitia, in omnia scelerum, cædium et libidinum effrenatarum genera impulsus. Sicque vitæ finem posuit.

Post Tiberium Gaius filius annos quatuor imperium tenuit. Hic primum quidem munifice admodum imperii clavum moderatus est, subditis etiam moderate et ut par erat usus; deinceps post biennium, ut patri acciderat, tantus furor ac stupor eum invasit, ut se in deorum numerum referret statuasque sibi per singulas civitates in templis erigeret. Eum milites in balneo, quo lavatum abierat, obtruncarunt, cum æquis oculis illius profligatissimaque facta contueri non possent. Sub eo Theudas, cujus mentio est in Actibus apostolorum, cum sese divisurum Jordanem jactasset nec exitus verbis accederet, interfectus est. Tunc et Siloami turris sua ruina octodecim viros oppressit. Stephanus protomartyr martyrio vitam posuit. Paulus Christianam religionem amplexus est. Philo et Josephus Hebræi scientia celebres floruerunt.

Gaio successit Claudius, tenuitque imperium annos tredecim. Ejus imperio Marcus evangelista primus apud Ægyptios ecclesias erexit, pleraque item monasteria fundavit, quæ σημεῖα sive venerabilia dicta sunt, sacrosanctum item Evangelium scriptis mandavit, et in ipsa Alexandria primum Ecclesiæ fundamenta jecit.

Claudio mortuo in Neronem imperium devolutum est. Præfuit annos 14. Id temporis Simon Magus multis prodigiis ac portentis artis magicæ vi, necnon præstigiis fallaciisque editis, dei nomen sibi vindicaverat. Hic aliquando meridie in theatrum progressus sese per acrem volaturum promisit. Dum volatum intendit, Petrus precibus effusus defixisque oculis in eum: *Simon, ait, si apostolus Jesu Christi ego sum et non planus, quemadmodum tu Simon es, pravus demonibus impero uti missum te faciant nec ultra teneant.* Vix hæc dixerat Petrus, et ille cum ingenti strepitu in terram delatus confractis membris interiit. Simonis cædem ubi rescivit Nero a Petro patrolam, ægre ferens contumeliam, in crucem agi Petrum jussit. Petrus præfectum deprecatus ne rectus cruci affigeretur obtinuit; illius quippe jussu, ut ipse pro sua humilitate optaverat, cruci datus est. Post Petrum Paulus gladio

πρώτη γέγονεν ἡ τοῦ υἱοῦ τῆς χάρας, ὃν Ἥλιος ἐν Σαράφθις ἀνέστησεν, β' ἡ τοῦ υἱοῦ τῆς Σουναμίτιδος, ὃν Ἐλισσαῖος ἤγειρεν, γ' ἡ τοῦ στρατιώτου, ὃς ἐγγὺς Ἐλισσαίου ταφεῖς καὶ τοῖς ὀστέοις τοῦ προφήτου πλησιάσας ὡς ἀπὸ πυρὸς ἐξεπήδησε, δ' ἐν τῇ Καινῇ ἡ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου, ε' ἡ τοῦ υἱοῦ τῆς χάρας, ς' ἡ τοῦ Λαζάρου, ζ' ὅτε πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη, ἡ δὲ ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις μετὰ τὸ σωτήριοιον πάθος. Οὗτος φρονιζῶν τοῦ δικαίου ἔγραψεν αἰ ταῖς ὑπ' αὐτὸν πόλει λέγων· Ἐὰν τι γράψω παρὰ τοὺς νόμους προστασῶν γίνεσθαι, τούτῳ μὴ προσεκτέον· ἠγνόηκα γὰρ. Ἄλλ' ὕστερον, φεῦ! αἰφνίδιον εἰς τὴν χεῖρονα μεταβληθεὶς γνώμην πρὸς πᾶσαν ἀνοσιουργίαν μαιφρονίαν τε καὶ ὀστρηλασίαν ἐτρέπη, καὶ οὕτω τὸν βίον κατέστρεψεν.

Μετὰ δὲ Τιβέριον ἐβασίλευσε Γάιος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη δ' ὅς πρῶτον μὲν μεγαλοφρόνως διεῖπε τὰ τῆς βασιλείας πράγματα καὶ τοῖς ὑπηκόοις καθηκόντως ἐκέχρητο, ὕστερον δὲ μετὰ δύο χρόνους ἐκστὰς τῆς ἀνθρωπίνης φρονήσεως κατὰ μίμησιν τοῦ πατρὸς ἑαυτὸν ἀπεθέωσε καὶ ἀνδριάντας ἑαυτοῦ κατὰ πόλιν ἐν τοῖς ναοῖς ἔστησεν. Ὅν οἱ στρατιῶται ἐν βαλανεῖφ λουόμενον διεχειρίσαντο, μὴ φέροντες ὄρῳ τὰ ὑπὸ αὐτοῦ παναισχίστως ἀραττόμενα. Ἐφ' οὗ Θουδᾶς ὁ ἐν ταῖς Πράξεσι μνημονουόμενος τὸν Ἰορδάνην τεμεῖν ἐπαγγειλάμενος καὶ διαμαρτήσας ἀνηρέθη, καὶ ὁ πύργος τοῦ Σιλωὰμ ἔπεσεν ἐπὶ τοὺς ἰη' ἀνδρας, καὶ Στέφανος ὁ πρωτομάρτυς ἐμαρτύρησε, καὶ Παῦλος ἐπίστευσε, καὶ Φίλων καὶ Ἰωσῆπος οἱ ἐξ Ἑβραίων σοφοὶ ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ δὲ Γάιον ἐβασίλευσε Κλαύδιος ἔτη ιγ', ἐφ' οὗ καὶ Μάρκος ὁ εὐαγγελιστὴς ἐν Αἰγύπτῳ πρῶτος Ἐκκλησίαν πηξάμενος πολλὰ μοναστήρια συνστήσατο, ἅπερ σημεῖα τότε προσηγορεύθησαν, καὶ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον συνεγράψατο, καὶ ἐπ' αὐτῆς Ἀλεξάνδρειας Ἐκκλησίαν πρῶτον συνστήσατο.

Μετὰ δὲ Κλαύδιον ἐβασίλευσε Νέρων ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιδ', ἐφ' οὗ Σίμων ὁ Μάγος διὰ γοητείας ἐν Ῥώμῃ πολλὰ σημεῖα καὶ φαντασίας ἐπιτελών καὶ ἑαυτὸν θεὸν ὀνομάζων. Καὶ ποτε μεσοῦσης ἡμέρας προελθὼν εἰς τὸ θέατρον ἐπηγγείλατο δι' ἄερος ἀναπτάσθαι. Οὗ γενομένου προσευξάμενος ὁ Πέτρος καὶ ἀτενίσας εἶπε τῷ Σίμωνι· Εἰ ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰμι ἐγὼ καὶ οὐχὶ πλάνος, ὥσπερ σὺ Σίμων, προστάσσω ταῖς πονηραῖς δυνάμειν ὑφῆναι σε τῆς κρατήσεως. Καὶ ταῦτα ἐπὶ τὸν τοῦ ἀποστόλου παραχρῆμα κατηνέχθη μετὰ ἤχου πολλοῦ καὶ συνετρίβη. Ὁ δὲ Νέρων, ἀκούσας ὅτι πεφόνευται Σίμων ὑπὸ Πέτρου καὶ ἀγανακτήσας ἐκέλευσεν αὐτὸν σταυρωθῆναι. Ὁ δὲ παρακαλίσας τὸν ἐπαρχον ἵνα μὴ ὄθθιος σταυρωθῆ, κατὰ κίλευσιν ἐσταυρώθη κασῶς ἠξίωσεν ἐκ πολλῆς μετριοφροσύνης. Μετὰ δὲ τοῦτον καὶ Παῦλος τὸν διὰ ξίφους τοῦ μαρτύρου στέφανον ἀνεδήσατο. Ὁ δὲ γε Νέρων

κραταιομένης αὐτῆς τῆς ἀρχῆς εἰς ἀνοσίλας πράξεις· καὶ μαιφρονίας καὶ θεομαχίας ἐξώνειλα, καὶ οὕτως ἐκ τῆς ἄγαν μανίας ἀποκτονηθεὶς εἰς προάστειον ἐξελθὼν ἑαυτὸν διεχειρίσατο. Ὡσαύτως δὲ καὶ Πιλάτος ποικιλιαῖς περιπεσῶν συμφοραῖς ἑαυτὸν ἀνείλε.

Μετὰ δὲ Νέρωνα ἐβασίλευσε Γάλβας μῆνας ζ', μετὰ δὲ Γάλβαν ἐβασίλευσε Λουκίβιος μῆνας γ', μετὰ δὲ Λουκίβιον ἐβασίλευσεν Οὐτέλλιος μῆνας β', καὶ ἐσφάγη μέσον τῆς Ῥώμης ὑπὸ τοῦ δήμου.

Μετὰ δὲ Οὐτέλλιον ἐβασίλευσεν Οὐεσπασιανὸς υἱὸς Νέρωνος ἔτη θ'.

Μετὰ δὲ Οὐεσπασιανὸν ἐβασίλευσε Τίτος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη γ'. Καὶ ὥρα θερινῆ πανημέριον ὁδοιπορήσας, καὶ αἰμοβράγῃσας διὰ τῶν μυκτῆρων ὑπὸ τοῦ ἡλίου συμπλεχθεὶς καὶ πάνυ λιποθυμήσας, ἔτι ἐμπνέων ἐνεβλήθη εἰς τὸν τάφον παρὰ Δομετιανῶν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ κατ' ἐπιτροπὴν τῆς γυναικὸς τούτου, καὶ οὕτως ἐτελεύτησε πάσῃ ἀγαθουργίᾳ καὶ σωφροσύνῃ γεκοσμημένος, πένθος πολὺ τοῖς ἐν Ῥώμῃ καταλείψας, ὡς κατ' οἴκουσ καὶ δημοσίᾳ πάντας κλαίειν καὶ ἀποδύρεσθαι.

Μετὰ δὲ Τίτον ἐβασίλευσε Δομετιανὸς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτη ιε', καὶ ἐσφάγη ἐν τῷ ναῷ Ῥώμης κατ' ἐπιβουλήν τῆς αὐτοῦ γυναικός. Διάδοχος γὰρ τοῦ ἀδελφοῦ γενόμενος οὐ τὴν πατρικὴν τε καὶ ἀδελφικὴν ἐζήλωσεν ἀρίστην πολιτείαν, ἀλλὰ τὴν Τιβερίου καὶ Νέρωνος ἀνοσιουργίαν· πᾶν γὰρ εἶδος κακίας καὶ γυναικομανίας καὶ ἀνδρομανίας ἐπελθὼν, καὶ τελευταῖον ἑαυτὸν ἀποθεώσας καὶ ἔχθιστον ἑαυτὸν ἅπασιν ἀποφῆνας, ἀσχίστω μόρῳ τὸν μυσάρῶν καὶ βέδηλον καταστρέφει βίον. Ἐφ' οὗ Τιμόθεος ὁ ἀπόστολος καὶ Ὀνήσιμος ἐμαρτύρησαν, καὶ ὁ θεολόγος Ἰωάννης καὶ εὐαγγελιστὴς ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ ἐξωρίσθη, καὶ Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς ἐγνωρίζετο.

Μετὰ δὲ Δομετιανὸν ἐβασίλευσε Νερούας ἔτος ἕν, ὃς ἀνακαλεσάμενος Ἰωάννην ἐκ τῆς νήσου ἀπέλυσεν οἰκεῖν ἐν Ἐφέσῳ, μόνον τότε ἐκ τῶν ἰβ' μαθητῶν περιόντα τῷ βίῳ· ὃς καὶ συγγραφάμενος τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον ἐν εἰρήνῃ ἀνεπέασατο. Καὶ Φίλιππος ὁ ἐκ τῶν ζ' διακόνων ἐν Ἱεραπόλει τελειοῦται, καὶ θάπτεται μετὰ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Νερούαν ἐβασίλευσε Τραϊανὸς ἔτη θ', καὶ ὑδεριάσας ἀπέθανεν, ὃς τοσοῦτον ὑπῆρχεν ἀγαθός, μισοπόνηρός τε καὶ φιλοδίκαιος, ὥστε γυμνώσας ποτὲ ῥομφαίαν ἐνώπιον τῶν μεγιστάνων δεδωκέναι τῷ ἐπάρχῳ, καὶ εἰπεῖν· Δέξαι τὸ ξίφος τοῦτο, καὶ εἰ μὲν καλῶς ἄρχω, ὑπὲρ ἐμοῦ, εἰ δὲ μὴ, κατ' ἐμοῦ χρῆσαι αὐτῷ. Μὴ ἔχων δὲ παῖδας κληρονόμους τῆς βασιλείας ἐμελλεν ἐξ ὑποβολῆς τιμῶν ἑᾶσαι τὴν σύζυγον αὐτοῦ καὶ λαβεῖν ἑτέραν πρὸς τὸ παιδοποιῆσαι· ἡ δὲ συνετὴ οὕσα συνεβούλευσεν αὐτῷ ὡς, εἴπερ βούλεται μνημονεῦσθαι ὑπὸ πάντων ἐν πάσαις γενεαῖς, πλακῶσαι διὰ μαρμάρων τὰς εἰσοδοεξόδους πασῶν τῶν μεγαλοπόλεων· ὃ δὲ καὶ πεποίηκεν. Ἐφ' οὗ καὶ Συμεὼν ὁ τοῦ Κλοπᾶ

martyrii coronam accepit. Nero autem, cum illi protraheretur imperium, in nefaria ac detestanda scelera infamesque cædes prolapsus est, adeo ut immani furore percitus efferatusque in suburbio manus sibi intulerit. Sic quoque Pilatus variis calamitatibus victus manus sibi conscivit.

Post Neronem Galbas imperium administravit menses septem, post Galbam Lucibius menses tres, post Lucibium Vitellius menses duos, et a multitudine in medio Romæ trucidatus est.

Post Vitellium Vespasianus Neronis filius annos novem.

Post Vespasianum Titus filius annos tres. Hic cum æstate solibus calidissima per diem integrum iter continuasset, radiis solis exustus sanguinisque e naribus eruptione animi deliquium passus est, et adhuc animam agens a Domitiano fratre suasionem uxoris Titi in sepulcrum conjicitur, sicque animam efflavit, optima vitæ ratione inita, continentia et justitia celebris, omnibus desiderabilis. Illius morte tantus dolor Romanam urbem occupavit, ut publice et privatim quilibet afflicaretur et ingemisceret.

Domitianus frater, eo interempto, imperio annos quindecim potitus est: tandem in templo Romæ insidiis uxoris interficitur. Hic fraterni imperii hæres, neque patris neque fratris optimæ vitæ institutum sectatus, sed Tiberiana Neronianaque flagitia æmulatus, scelarum omni genere, cædibus item et in mares et feminas libidinibus contaminatissimus, divinos sibi honores arrogavit; ideoque omnibus detestabilis exosusque probrosissimo mortis genere abominabilem nefandamque vitam abiecit. Ea tempestate Timotheus apostolus et Onesimus pro religione Christiana exstinguuntur, Joannes cognomento Theologus et evangelista in Patmon insulam relegatur. Apollonius item Tyaneus vigeat.

Nerva post Domitianum imperavit annum unum. Is ex insula Patmo ab exsilio revocatum Joannem Ephesi liberum dimisit, qui tunc solus e duodecim Christi discipulis supererat, et Evangelio conscripto diem obiit extremum. Philippus item e septem diaconis unus apud Hieropolim moritur, et cum filiabus tumulatur.

Trajanus post Nervam imperium administravit annos novem, et hydrope extinctus est; tantumque in eo in improbos quoque odium et justitiæ studium erat, ut aliquando in procerum conspectu gladium ipse nudum præfecto prætorio daret, utereturque his verbis: *Accipito gladium hunc; si recte rem publicam administravero, pro me; sin minus, contra me utilior.* Cum successoris copia non esset, nonnullorum impulsu conjugem erat dimissurus, aliamque sibi collocaturus, ut filios procrearet. Conjux prudens et casta suasit, si memoriam sulvellet apud omnes sempiternam conservari, ut omnes omnium magnarum urbium exitus atque introitus marmoribus insculperet; idque opere præ-

Sub eo Symeon Clopæ filius et Ignatius cognomento Theophorus martyrio vitam posuere. Basilides, Cerinthus, Nicolaus, Ebionæus, hæresiarchæ et veritatis hostes vivebant.

Traiano in imperio successit Adrianus, qui et Ælius, imperavitque annos viginti quatuor. Aqua intercute exstinctus est. Templum Cyzici exstruxit et urbem in Thracia Adrianopolim. Sub eo Cerdo, Valentinus, Marcio, Montanus, Saturninus, Carpocrates hæresiarchæ et Aquila vivebant.

Exstincto Adriano ad Antoninum imperium devolutum est, quod rexit annos viginti duos. Ejus imperio Polycarpus Joannis evangelistæ discipulus, Justinus philosophus et Dionysius episcopus Corinthi mortem pro Christo obiere. Tunc quoque Tattianus et Bardesanes hæresiarchæ, et Priscilla et Maximilla ex Cataphrygarum secta fatidicæ celebres habebantur.

Antonino successit Marcus filius: imperium tenuit annos undecim. Sub eo ignis cælo ab occasu ad ortum longe lateque vagari visus est.

¶ Post Marcum imperium administravit Severus filius annos octo; et in Præconeso mactatus interiit.

Post Severum regnat Commodus frater annos duodecim. Hic sanguinis bilisque excretionem repentine occidit. Sub id temporis Theodotus, qui primus Pauli Samosatani et Nestorii erroribus semina dedit, et Theodotio cognoscebantur.

Post Commodum Pertinax menses duos imperavit: a militibus ad mortem datus est.

Post Pertinacem imperium procurat Didius, qui et Julianus, menses quatuor. A cubiculario, dum sese in Palatino fonte piscium obtutu recreat, cæditur.

Post Didium imperium obtinet Severus annos octodecim. Ea tempestate Leonides episcopus et pater Originis vitam suam per martyrium posuit. Clemens Stromateus, Symmachus, Origenes item florebant.

Post Severum Antoninus et Geta ejus frater imperium tenent menses duos. Præterea Antoninus fratre mactato solus imperium administravit annos sex. A propriis jugulatur.

Post Antoninum Antoninus Caracallus imperio præfuit annos viginti sex. In prælio occiditur. Sub eo Galenus medicus innotuit.

Antonino succedit Macrinus, regnatque annos 4; ab Antonino sublatus est.

¶ Post Macrinum imperium tenuit Antoninus Galba. Interimitur ab Alexandro.

Post Antoninum imperavit Alexander Mamææ filius annos tredecim, et insidiis Maximini ducis circumventus cum Mamææ matre violenta morte occubuit. Sub eo Narcissus Hierosolymorum episcopus, cum inter baptizandum oleum unctionis defecisset, jussit ut aqua in vas infunderetur, quam precibus in oleum commutavit.

καὶ Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος ἐμάρτυρησαν, καὶ Βασιλίδης καὶ Κήρινθος καὶ Νικόλαος καὶ Ἐβιοναῖος οἱ αἰρεσιάρχαι καὶ ἔχθροὶ τῆς ἀληθείας ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ δὲ Τραϊανὸν ἐβασίλευσεν Ἀδριανὸς ὃς καὶ Ἄλιος ἔτη κδ', καὶ ὑδεριάσας ἀπέθανεν. Ὅς καὶ ἐν Κυζίκῳ κτίσας καὶ πόλιν ἐν τῇ Θράκῃ Ἀδριανούπολιν αὐτὴν προσηγόρευσεν. Ἐφ' οὗ Κέρδων καὶ Οὐαλεντίνος καὶ Μαρκίων καὶ Μοντανὸς καὶ Σατορνίνος καὶ Καρποκράτης οἱ αἰρεσιάρχαι καὶ Ἀκύλας ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ δὲ Ἀδριανὸν ἐβασίλευσεν Ἀντωνῖνος ἔτη κβ'. Ἐφ' οὗ Πολύκαρπος ὁ μαθητὴς Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, καὶ Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ Διονύσιος ἐπίσκοπος Κορίνθου ἐμάρτυρησαν, καὶ Τατιανὸς καὶ Βαρδῆσάνης οἱ αἰρεσιάρχαι, καὶ Πρισκίλλα καὶ Μαξιμίλλα αἱ ψευδοπροφήτιδες τῶν κατὰ Φρύγας ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ δὲ Ἀντωνῖνον ἐβασίλευσε Μάρκος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ια'. Ἐφ' οὗ πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ δυσμῶν ἐπ' ἀνατολάς φερόμενος ὤφθη.

Μετὰ δὲ Μάρκον ἐβασίλευσε Σεβῆρος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη η', καὶ ἐσφάγη ἐν Προικονήσῳ.

Μετὰ δὲ Σεβῆρον ἐβασίλευσε Κόμοδος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτη ιβ', καὶ ὑπὸ ἀναγωγῆς αἵματος καὶ χολῆς ἀθρόον ἀπέθανεν. Ἐφ' οὗ καὶ Θεόδοτος, ὁ καὶ πρῶτος τῆς κατὰ Παῦλον τὸν Σαμοσατέα καὶ Νεστόριον πλάνης ἀρξάμενος, καὶ Θεοδοτίων ἐγνωρίζοντο.

¶ Μετὰ δὲ Κόμοδον ἐβασίλευσε Περτιναξ μῆνας β', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν.

Μετὰ δὲ Περτινακὰ ἐβασίλευσε Δάδιος μῆνας δ', ὃς καὶ Ἰουλιανὸς λέγεται, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ κουβικουλαρίου εἰς τὴν πηγὴν τοῦ παλατίου θεωρῶν τοὺς ἰχθύας.

Μετὰ δὲ Δάδιον ἐβασίλευσε Σεβῆρος ἔτη ιη'. Ἐφ' οὗ Λεωνίδης ὁ ἐπίσκοπος καὶ πατὴρ Ὀριγένους ἐμάρτυρησε, καὶ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς καὶ Σύμμαχος καὶ Ὀριγένης ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ δὲ Σεβῆρον ἐβασίλευσεν Ἀντωνῖνος καὶ Γέτας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μῆνας β'. Καὶ σφάξας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ μοναρχήσας ἔτη γ' ἀνακρίεται ὑπὸ τῶν ἰδίων.

¶ Μετὰ δὲ Ἀντωνῖνον ἐβασίλευσεν Ἀντωνῖνος ὁ Καρακάλος ἔτη κζ', καὶ ἐσφάγη ἐν πολέμῳ. Ἐφ' οὗ ἦν Γαληνὸς ὁ ἰατρός.

Μετὰ δὲ Ἀντωνῖνον ἐβασίλευσε Μακρίνος ἔτη δ', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Ἀντωνίνου.

Μετὰ δὲ Μακρίνον ἐβασίλευσεν Ἀντωνῖνος ὁ Γάλας, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Ἀλεξάνδρου.

Μετὰ δὲ Ἀντωνῖνον ἐβασίλευσεν Ἀλέξανδρος ὁ Μαμαίης ἔτη ιγ', καὶ ἐσφάγη σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ Μαμαίᾳ ἐξ ἐπιθουλῆς Μαξιμίνου στρατηγοῦ. Ἐφ' οὗ Νάρκισσος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων ἐν τῷ βαπτίζειν, ἑλαίου τοῦ χρίσματος λείψαντος, ἐκέλευσεν ὕδωρ ἐν τῷ κρατῆρι βληθῆναι, καὶ προσευξάμενος εἰς ἔλαιον τοῦτο μετέβαλε.

Μετὰ δὲ Ἀλέξανδρον ἐβασίλευσε Μαξιμίγιος ἔτη Α γ'. καὶ ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. Ἐφ' οὗ Λαυρέντιος καὶ Κυπριανὸς ἐμαρτύρησαν.

Μετὰ δὲ Μαξιμίγιον ἐβασίλευσε Πουπλιανὸς μῆνας β', καὶ ἐσφάγη ἐν πολέμῳ.

Μετὰ δὲ Πουπλιανὸν ἐβασίλευσε Ἰούνωρ μῆ, νας ζ'.

Μετὰ δὲ Ἰούνωρα ἐβασίλευσε Γορδιανὸς υἱὸς αὐτοῦ ἔτη δ', καὶ ἐν πολέμῳ συμπεσὼν τῷ Ἰππῳ ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ Γορδιανὸν ἐβασίλευσε Φίλιππος ὁ τῆς ἀγίας Εὐγενίας πατήρ ἔτη ε', ὃς καὶ τὴν Φιλιππούπολιν ἔκτισεν. Ἀνηρέθη δὲ ἅμα τῷ υἱῷ ὑπὸ Δεκίου διὰ τὸ ὑπὲρ Χριστιανῶν ἀγωνίζεσθαι.

Μετὰ δὲ Φίλιππον ἐβασίλευσεν Ἰούνωρ υἱὸς Γορδιανοῦ ἔτη β', καὶ ὑδεριάσας ἀπέθανεν. Ἐφ' οὗ Σαβήλιος ὁ αἰρεσιάρχης ἐγνωρίζετο.

Μετὰ δὲ Ἰούνωρα ἐβασίλευσε Μάρκος ἔτη γ'.

Μετὰ δὲ Μάρκον ἐβασίλευσεν Ἰουστινιανὸς ἔτη β', καὶ φιλοδοτομηθεὺς, ἐπειδήπερ ἐξεχύθη τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐν τῷ καθέδρῳ, λιποθυμήσας ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ Ἰουστινιανὸν ἐβασίλευσε Φίλιππος ἔτη κζ', καὶ ἐσφάγη ἐν τῷ παλατίῳ,

Μετὰ δὲ Φίλιππον ἐβασίλευσεν Οὐαλεριανὸς ἔτος ἔν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ λ.οῦ αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Οὐαλεριανὸν ἐβασίλευσε Γάλλος μῆνα α', καὶ ἐσφάγη καθέδρῳ ὑπὸ τῆς ἰδίας γυναικός.

Μετὰ δὲ Γάλλον ἐβασίλευσε Δέκιος ἔτος α', καὶ ἐσφάγη ἐν τῷ πολέμῳ. Ἐφ' οὗ καὶ Βαβύλας ὁ Ἀντιοχείας καὶ Φλαβιανὸς Ῥώμης καὶ Ἀλέξανδρος Ἱεροσολύμων καὶ Διονύσιος Ἀλεξανδρείας ἐμαρτύρησαν, καὶ Ναυάτος τῆς Ἐκκλησίας ἀπέστη, καὶ Κελασίος ὁ αἰρεσιάρχης ἐγνωρίζετο.

Μετὰ δὲ Δέκιον ἐβασίλευσεν Αἰμιλιανὸς ἔτος α', καὶ ἐσφάγη ἐν τῷ παλατίῳ.

Μετὰ δὲ Αἰμιλιανὸν ἐβασίλευσε Γαλλιανὸς ἔτη γ, καὶ ἐσφάγη ἐν πολέμῳ. Ἐφ' οὗ Ἀρτίμιος καὶ Συνέπων οἱ αἰρεσιάρχαι ἐγνωρίζοντο, καὶ Γρηγόριος ὁ Θεωματουργὸς ὁ καὶ μαθητῆς Ἀριγένους διέπρασεν.

Μετὰ δὲ Γαλλιανὸν ἐβασίλευσε Κλαύδιος ἔτη β'.

Μετὰ δὲ Κλαύδιον ἐβασίλευσε Κυντιλιανὸς ἡμέρας ζ'.

Μετὰ δὲ Κυντιλιανὸν ἐβασίλευσεν Αὐρηλιανὸς ἔτη ε', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ κουδικουλαρίου. Ἐφ' οὗ καὶ ὁ ἅγιος Χαρίτων ὠμολόγησε, καὶ Μάνης ὁ μαρτύρως καὶ τρισκατάρατος ἀνεψύχης, Χριστὸν ἑαυτὸν καὶ Πνεῦμα ἅγιον ὁ δαιμονιώδης μορφαζόμενος. Παῦλος δὲ τις τῶν Μανέντι τούτῳ σύγχρονος γεγονώς, τὸ γένος μὲν Σαμοσατεὺς, Ἀντιοχείας δὲ τῆς μεγάλης πρόεδρος, ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸν Κύριον ἐδυσφήμησεν. Ἐἶτα Ἀπολλινάριος τις ἀνεψύχης, πρόεδρος Λαοδικείας τῆς Συρίας, ὃς σάρκα μὲν ἐψυχωμένην ψυχῇ ζωτικῇ ἀνειληφέναι τὸν Κύριον ἔλεγε, ἄνουν δὲ. Μεθ' οὗ ἀναφαίνεται τις Θεόδωρος, Μοψουεστίας πόλεως ἐν Κιλικίᾳ τῆς ἡγεμονίαν λαχὼν, ὃς ἔνα

Post Alexandrum imperat Maximinus annos tres A suis militibus obtruncatur. Sub eo Laurentius et Cyprianus pro Christo vivunt.

Maximino successit Publianus menses duos, in proelio interemptus.

Publiano Junor menses sex.

Junori Gordianus filius annos quatuor. Hic equo in proelio concidens e vita migrat.

Gordiano successit Philippus sanctæ Eugeniiæ pater, tenuitque imperium annos quinque. Hic Philippopolim condidit, cæsusque est una cum filio a Decio, quod Christianas partes tutaretur.

Post Philippum imperavit Junor Gordiani filius annos duos. Aqua intercute exstinguitur. Sub eo Sabellius hæresiarcha vivebat.

Post Junorem regnavit Marcus annos tres.

Post Marcum Justinianus annos duos. Hic inter dormiendum venis intercisus amissoque sanguine animi deliquio periit.

Post Justinianum imperat Philippus annos viginti sex, et in palatio obtruncatur.

Post Philippum Valerianus annum unum, et a suis interficitur.

Post Valerianum Gallus mensem unum. Inter dormiendum ab uxore necatur.

Post Gallum Decius annum unum. In conflictu exstinguitur. Sub eo Babylas Antiochenus, Flavianus Romanus, Alexander Hierosolymitanus et Dionysius Alexandrinus episcopi Christi causa occubuerunt. Novatus ab Ecclesia scissus et Celsæus item hæresiarcha cognoscebatur.

Post Decium imperium administravit Æmilianus annum unum. In palatio mactatus.

Post Æmilianum Gallianus annos tres. In proelio occiditur. Ejus imperio Artemius Synepoche hæresiarchæ cognoscebantur. Gregorius item Thaumaturgus Origenisque discipulus florebat.

Post Gallianum imperium tenuit Claudius annos duos.

Post Claudium Quintilianus dies 7.

Post Quintilianum Aurelianus annos quinque. A cubiculario cæsus. Sub eo sanctus Charito martyrii coronam assecutus est. Præterea Manes impius et terque quaterque execrandus oritur, qui se Christum et Spiritum sanctum esse dæmonibus ipse percitus jactabat. Paulus ætate Maneti compar, genere Samosatensis, Antiochiæ magnæ præses, nudum hominem fuisse Dominum oblatravit. Subsecutis deinceps temporibus Apollinarius quidam, Laodiceæ Syriæ præsul, Dominum carnem animam vivente animatam, sed quæ rationis minime compos esset, assumpsisse enuntiavit. Post Apollinarium Theodorus, Mopsuestinæ urbis in Cilicia rector,

Christum Dominum hominem nobis similem et vulgarem, et progressu tantum gratiam Dei recepisse ideoque deum vocatum, et ex baptisate, quo in Jordane ablutus est, Spiritus sancti muneribus dignatum; divinum autem Verbum propter immensam illius virtutem in eo habitasse, illique dignitatem, divinitatem, ac venerationem tandem post consummationem communicasse fatebatur. Post hunc Nestorius e Germaniciæ Syriæ throno Cpolitano invaso, majores suos secutus (Ciliois quippe filius, Samosatani repos erat) sanctissimam nostram Dominam Deiparam vocare renuebat, quasi alius esset Christus et aliud divinum Verbum, ut ipse patrium et avitum errorem secutus affirmabat. Præterea Eutyohes, qui post unionem duas in Christo naturas conservari negabat. Severus item nescio quis, qui Antiochi thronum occupavit, et alii.

35 Post Aurelianum imperium administravit Tacitus menses sex. Ab amicis Aureliani interficitur.

Post Tacitum Florianus menses duos. Occiditur a Probo.

Post Florianum Probus annos sex. Occiditur a Caro.

Post Probum Carus annum unum. Jugulatur a Carino.

Post Carum Carinus filius annos duos. Vita privatur a Numeriano.

Post Carinum Numerianus frater annum unum. Captus a Persis vivus excoariatur.

Post Numerianum Diocletianus imperio cum Maximino genero communicato annos viginti duos. Eorum imperio contra Christianos magna persecutio mota est, in qua Petrus Alexandrinus episcopus, Anthimus Nicomediensis, Procopius item et Theodorus celeberrimi aliique complures pro religione Christiana crudelissimis exemplis interempti sunt. Tunc etiam innotuit Sabbatius, qui Tessarescaecatitarum hæresim stabilire conatus est. Verum hos imperatores divinum iudicium subsecutum justa morte multavit: Diocletianus enim lingua ac faucibus computrescentibus, vermibus scatens, misere violenterque vitam abiecit, Maximianus laqueo gulam fregit.

Diocletiano ac Maximiano de medio sublatis, sub eadem tempora imperium tenuerunt Constantius et Severus, Maximinus et Maxentius. Constantius **36** cum filio Constantino Celtis Britannisque imperavit, Severus et Maxentius Romæ præfuit, Maximinus Orienti. Hic multis flagitiis ac sceleribus contaminatus, animo fero crudeli, inhumana persecutione in Christianos invectus est pluresque ingenuos viros pro Christo martyrio affecit. Pro sua tamen impietate, quas commiserit, pœnas accepit; nam adeo diro morbo exorociatus est ut carnibus ad instar ceræ lique-

αὐτῶν καθ' ἡμᾶς κοινῶν ἀπεκάλει τὸν Δεσπότην Χριστὸν, καὶ ἐκ προκοπῆς λαθόντα καὶ κατὰ χάριν τὸ θεὸν αὐτὸν ὀνομάζεσθαι, καὶ, ἐκ τοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ βαπτισματος ἀίεθθέντα τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτος, ὡς δῆθεν τὸν θεὸν Λόγον διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀρετὴν αὐτῷ κατοικήσαντο μεταδοῦναι τῆς θεϊκῆς ἀξίας αὐτῷ καὶ προσκυνήσεως ἐς ὕστερον μετὰ τὴν τελείωσιν. Μετὰ δὲ τοῦτον Νεστόριος, ἀπὸ Γερμανικείας τῆς Συρίας τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως δραξάμενος, ὅς, τοῖς αὐτοῦ προγόνοις ἐπόμενος (υἱὸς γὰρ ἦν τοῦ Κίλικος, ἀπόγονος δὲ τοῦ Σαμοσατέως), ἀπληροῦτο θεοτόκον λέγειν τὴν ὑπεραγίαν ἡμῶν Δέσποιναν, ὡς ἄλλον μὲν εἶναι τὸν Χριστὸν, ἄλλον δὲ τὸν θεὸν Λόγον κατὰ τὴν πατρικὴν αὐτοῦ πλάνην δογματικῶν. Εἶτα Εὐτυχῆς, ὅς ἀπληροῦτο λέγειν σώζεσθαι ἐν τῷ Χριστῷ δύο φύσεις μετὰ τὴν τούτων ἔνωσιν. Εἶτα Σεβήριος τις λεγόμενος, ἀρπάσας τὸν θρόνον Ἀντιοχείας. Καὶ ἕτεροι.

Μετὰ δὲ Αὐρηλιανὸν ἐβασίλευσε Τάκιτος μῆνας ζ', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ φίλων Αὐρηλιανοῦ.

Μετὰ δὲ Τάκιτον ἐβασίλευσε Φλωριανὸς μῆνας β', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Πρόβου.

Μετὰ δὲ Φλωριανὸν ἐβασίλευσε Πρόβος ἔτη ζ', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Κάρου.

Κετὰ δὲ Πρόβον ἐβασίλευσε Κάρος ἔτος α', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Καρίνου.

Μετὰ δὲ Κάρον ἐβασίλευσε Καρίνος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Νουμεριανοῦ.

Μετὰ δὲ Καρίνον ἐβασίλευσε Νουμεριανὸς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτος, α', καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ Περσῶν ἐξεδάρη ἐτι ζῶν.

Μετὰ δὲ Νουμεριανὸν ἐβασίλευσεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανὸς ὁ γαρβρὸς αὐτοῦ ἔτη κβ', Ἰγ' ὧν μέγας διωγμὸς κατὰ Χριστιανῶν ἐκινήθη, ὅτε καὶ Πέτρος Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἀνθιμος Νικομηδείας, καὶ Προκόπιος καὶ Θεόδωρος οἱ αἰδιδίμοι ἐμαρτύρησαν καὶ ἕτεροι πλεῖστοι, καὶ Σαβάτιος ὁ τὴν αἵρεσιν τῶν Τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν κρατύνας ἐγνωρίζετο. Οὕς ἡ θεία δίκη ἐνδίκως μετελεύσασα δικαίως ἐξέκοψε. καὶ ὁ μὲν Διοκλητιανὸς τῆς γλώττης αὐτοῦ σπαίσεως μετὰ τοῦ φάρυγγος, καὶ πλῆθος σκωλήκων ἀναβράσας, κακῶς καὶ βίαιως ἀπέβρηξε τὴν ζώην, ὁ δὲ Μαξιμιανὸς ἀπέχρησεν.

D

Μετὰ δὲ Διοκλητιανὸν καὶ Μαξιμιανὸν ἐβασίλευσε κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους Κωνσταντῖος καὶ Σεβήριος, Μαξιμίνος καὶ Μαξέντιος. Καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖος σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Κωνσταντίνῳ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Βρετανίας ἐκράτησαν, ὁ δὲ Σεβήριος καὶ Μαξέντιος τῆς Ῥώμης, ὁ δὲ Μαξιμίνος τῆς Ἐφίας, ὅς, πολλὰ μισθὰ καὶ ἄτοπα διαπραξάμενος, διωγμὸν ἀπηνῆ καὶ ἀπάνθρωπον κατὰ Χριστιανῶν ἐπέδειξατο, καθ' ὃν πλεῖστοι τῶν εὐδοκίμων ἐμαρτύρησαν. Καὶ ἀξία τῆς δυσσεβείας αὐτοῦ πέπονθε· νόσφον γὰρ δεινοτάτη περιπεσῶν, ὡς καὶ τὰς σάρκας αὐτοῦ δίκην κηροῦ τακῆναι καὶ τὰ ὀστά συμφυγεῖναι καὶ

τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ μορφῆς ἀφανισθῆναι κατὰ θεϊνῶς κατασαπῆναι, καὶ τοσαύτην δυσωδίαν ἐκπέμπειν ὡς μηδὲν τῶν ἐν τάφοις κειμένων νεκρῶν διαφέρειν· ἐν τούτοις οὖν ὁ ἀλιτήριος ἐταζόμενος τοιάδε ἔφη· Οἴμοι τῷ ἔλεεινῷ καὶ θρηγῶν ἀξίῳ ἢ ὅποιαν τῶν εἰς Χριστιανοὺς τετολημένων ὑπέχω τιμωρίαν ἢ Καὶ ταῦτα μετὰ πολλῆς ὀδύνης εἰπὼν ἀπέθανεν.

Κωνσταντίου δὲ τοῦ ἐπικληθέντος Χλωροῦ διὰ τὴν τοῦ προσώπου ὠχρότητα τελευτήσαντος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος, ὃς ἐξ Ἑλένης αὐτῷ ἐγεννήθη περὶ τὴν τῆς Δακίας πόλιν, τὴν ἀρχὴν διεδέξατο. Ὡσαύτως, καὶ Σεβήρου τεθνηκότος, Λικίνιος ὁ γαμβρὸς, Κωνσταντίνου ἀντιστάγεται. Τοῦ οὖν Κωνσταντίνου βαπτισθέντος καὶ τὴν παράδοξον ἐκείνην ἀπαλλαγὴν τῆς κατεχούσης νόσου εὐρηκότος, αὐτίκα καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἑλένη καὶ οἱ τούτου συγγενεῖς τε καὶ φίλοι βαπτίζονται. Εἶτα ἀκούσας τὰ ὑπὸ Μαξεντίου ἐν Ῥώμῃ χαλεπὰ τε καὶ ἄτοπα γενόμενα, καὶ πρεσβείαν ἐκ τῶν Ῥωμαίων δεξάμενος, ἐστράτευσε κατ' αὐτοῦ, προηγούμενον τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς τὸ ἐν Ἰούρακῷ ὑποδειχθέν αὐτῷ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπιφερόμενος, δι' οὗ καὶ ἐτροπώσατο Μαξέντιον. Καὶ οὕτως ἐπὶ Ῥώμῃ ἐλαύνει, καὶ πάντες αὐτὸν ἅμα γυναιξὶ καὶ νηπίοις καὶ παντὶ τῷ δήμῳ Ῥωμαίων μετ' εὐφημίας καὶ ἀπλήστου χαρᾶς ὑποδέχονται.

Μετὰ δὲ Μαξέντιον ἐβασίλευσε Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας καὶ πρῶτος ἐν βασιλευσὶ Χριστιανικώτατος ἔτη λβ', ὃς τὴν εὐσέβειαν καὶ ὀρθοδοξίαν διὰ πάντων ἐκράτυνεν. Ἐν δὲ τῷ κε' ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας συνεκροτήθη ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος τῶν τῆς πατέρων θεοφόρων κατὰ Ἀρείου τοῦ ματαιόφρονος. Ἐτελεύτησε δὲ ἡ μὲν μήτηρ αὐτοῦ ἐτῶν π', καὶ ἐτάφη περ' αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Αὐτοῦ δὲ ἐν Νικομηδείᾳ τελευτήσαντος ἐτῶν ξε', οἱ τρεῖς υἱοὶ αὐτοῦ ἐκράτησαν, τῆς μὲν Ἀνατολῆς Κωνσταντῖος, τῆς δὲ Δύσεως Κωνσταντῖνος καὶ Κώνστας, ὃς, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κωνσταντίνον φονεύσας καὶ βασιλεύσας μόνος ἔτη ιζ', ἐσφάγη καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ δήμου.

Μετὰ δὲ Κωνσταντίνον τὸν Μέγαν ἐβασίλευσε Κωνσταντῖος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ια', ὃς, μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτήν εἰς τὸ Ἀρειανικὸν φρόνημα πρᾶσσει, ἐβίαζε τὸν θεῖον Ἀλέξανδρον δεξασθαι τὸν Ἀρειον εἰς κοινωσίαν. Τοῦ δὲ μὴ ἀνεχομένου, ἀλλὰ τὸν θεὸν σὺν δάκρυσιν ἱκετεύοντος, αἰσχίστῳ μὲν τὸν βίον κατέστρεψεν ὁ τρισάθλιος.

Μετὰ δὲ Κωνσταντίον ἐβασίλευσεν Ἰουλιανὸς ἔτη β', Καῖσαρ δὲ ἐγένετο ἔτη δ' καὶ μῆνας ζ'. ὃς, πολλὰ κακὰ κατὰ Χριστιανῶν ἐνδείξάμενος, ἐν Περσίδι ὑπὸ τῆς θείας δίκης ἀναιρεῖται, ἐτῶν ὦν λ'.

Μετὰ δὲ Ἰουλιανὸν ἐβασίλευσεν Ἰοβινιανὸς μῆνας η', ὃς, ὑπὸ τοῦ στρατοῦ κατασχεθεὶς εἰς τὸ τὰ τῆς βασιλείας ὑποδέξασθαι σύμβολα, λέγεται πρὸς τὸ

A factis, ossibus exsiccatis, ne vestigium quidem formæ humanæ remanserit, et putridis atque deciduis membris tantum redoleret fœtorem, ut a cadaveribus in sepulcris marcescentibus nihil differret. His cum nequitiam illud stabulum excrucietur, *Hei misero*, ait, *et deplorando, quibus pro his quæ in Christianos patravi pœnis exerceor*. Et hæc effatus gravi cum cruciati vitam abiecit.

Constantio Chloro, propter vultus viriditatem sic cognominato, vita functo ad Constantinum filium, quem ex Helena susceperat in una Daciæ urbe, imperium devolutum est. Similiter extincto Severo Licinnius Constantii gener intruditur. Postquam vero Constantinus sacro lavacro ablutus præter expectationem a gravi illo morbo, quo plane confectus erat, incolumis evasit, statim Helena mater omnesque illius affines consanguinei familiaresque sacro fonte initiantur. Tandem cum res nefarie gestas et tyrannidem, quam in cives Maxentius Romæ exercebat, per legatos a senatu Romano missos accepisset, copias in eum duxit, quibus signum crucis illi de cælo ostensum præire jussit; quo Maxentium in fugam vertit. Ipse autem Romam contendit, ubi ab omnibus mulieribus, infantibus et universa Romanorum multitudine ingenti lætitia summoque plausu et approbatione excipitur.

Post Maxentium Constantinus Magnus et primus inter alios imperatores Christianam religionem perfectissime exosculatus, imperium administravit annos triginta duos. Hic pietatem coluit, rectaque fidei dogmata modis omnibus constabilivit. Anno ejus imperii vicesimo quinto Nicææ synodus trecentorum octodecim sanctorum Patrum contra stultissimum Arium celebrata est. Mater ejus anno ætatis octuagesimo vita excessit, tumulataque est ab ipso in templo Sanctorum Apostolorum. Verum Constantino Nicomediæ fato functo ætatis annorum sexaginta quinque, tres filii illius imperio potiti sunt, Orientis quidem Constantius, Occidentis Constantinus et Constans, qui fratre Constantino obtruncato solus imperium rexit annos sexdecim. Tandem et ipse a populo neci datus est.

Constantinum Magnum excipit Constantius filius, imperatque annos undecim. Is post obitum patris Arianae sententiæ adhærens divinum Alexandrum compellebat ut cum Ario communicaret, quo abnuente Deumque cum lacrymis deprecante, miserimus ille leto malo emortuus est.

38 Post Constantium Julianus imperium tenuit annos duos. Cæsaris dignitate functus est annos quatuor menses sex. Is cum adversus Christianos pestem ac perniciem machinaretur, in Perside pœnas divinæ justitiæ graves justasque persolvit ætatis annorum triginta.

Extincto Juliano Jovinianus imperium obtinet menses octo. Hic cum ab exercitu ad imperii insignia accipiendum cogere, se eorum, tanquam

qui a Juliano essent contaminati, imperio non posse p̄esse respondit. Quare omnes una voce, ut fertur, acclamarunt, Nos Christiani sumus. Sic imperium accepit. Verum hic pius atque admirandus post imperii sui menses octo, cum a Perside rediret, rebus terrenis excessit, Ecclesiam et universam multitudinem ingenti luctu afficiens.

Post Jovinianum Valentinianus imperium rexit annos duodecim. Is Valentem fratrem, postquam renuntiatus esset imperator, triginta diebus elapsis ex P̄onia accitum collegam imperii fecit. Valens hæreticis addictus episcopos sacerdotes et diaconos, omnem denique plebem acerbe vexatam exilio multabat, plurima impia illa quidem atrocissimaque contra Dei Ecclesiam aggressus. Tandem cum Gothicis armis dimicans afflictus ac stratus cum nonnullis fugiens in tugurium se recipit, ibi una cum suis et tugurio flammis ab hostibus absumptus est, cum impio rem publicam administrasset annos quatuordecim. Valentinianus Magnus e Gallia rediens diem obiit extremum: imperii hæredes Gratianum filium, qui Augusti insignia ceperat Romæque commorabatur, et Valentinianum puerulum adhuc instituit. Valentinianus desertorum vi coactus imperii sedem sibi arripuit, et absente fratre purpura convestitur.

Gratianus Magnum Theodosium generum suum ex Hispania advocatum imperatorem creat, ablegatque ad Orientis gubernationem, Scythas Thraciam devastantes debellaturum. Postea vero Maximi cujusdam insidiis ab Andragathio trucidatur et a Theodosio in regia sepulcra defertur.

Post Gratianum imperium rexit Theodosius Magnus annos septemdecim. Gregorio cognomento Theologo sedem Cpolitanam decrevit invito ac renuenti, tanquam qui pro religione multos exantlasset labores urbemque ab hæreseon lue liberasset. Verum Gregorius ubi nonnullos Ægyptios sibi eo nomine invidia percitos succensus rescivit, oratione quam Syntacteriam vocavit conscripta, ab episcopatus onere sese abdicavit. Loco illius ab imperatore et synodo Nectarius evectus est. Tum secunda synodus 150 sanctorum Patrum adversus Macedonium episcopum Cpolitanum, Spiritus sancti oppugnatorem, Cpoli celebrata est. Sub eodem pretiosum Præcursoris caput Cpolim advchitur. Interea Valentinianus in occiduis partibus ipse sibi laqueo vitam intercipit, qua vero de causa adhuc incompertum est. Porro Theodosius Orientis imperium sibi traditum Arcadio administrandum committit, Honorium dignitate, qua ipse pollebat, auctum ad Occidentis imperium quam oculis ablegat; eumque cum ad se venisset lætis ulnis complexum dulci osculo cepit, atque Occidentalis imperii administrationem concessit. Ipse

στρατόπεδον εἰρηκέναι μὴ δύνασθαι βασιλεύειν αὐτῶν ὡς ὑπὸ Ἰουλιανοῦ μολυνθέντων. Τότε πάντας μὲν φωνῇ ἀποκριθῆναι λέγεται, ὅτι Ἰμμεῖς Χριστιανοί ἐσμεν, καὶ οὕτω τὴν βασιλείαν ἐδέξατο. Ἄλλ' οὗτος ὁ εὐσεβὴς καὶ θαυμάσιος μετὰ τῆς μῆνας τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐν τῷ ὑποστρέφειν ἀπὸ τῆς Περσίδος ἐτελεύτησε, μέγα πένθος καταλείψας τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ λαοῖς ἄτασιν.

Μετὰ δὲ Ἰοδινιανὸν ἐβασίλευσεν Οὐαλεντινιανὸς ἔτη ιβ', ὅς, μετὰ λ' ἡμέρας τῆς αὐτοῦ ἀναγορεύσεως τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν Οὐάλεντα ἐκ Παιονίας μεταπεμψάμενος, κοινωνῶν τῆς βασιλείας προσελάβετο, ὅς τοὺς αἰρετικούς συγκροτῶν οὐ διέλειπεν ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ λαοὺς ἐξορίζων καὶ πλείους ἀθέμιτα καὶ ὀμότατα κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας μηχανώμενος. Ὑστερον δὲ τοῖς Γόθοις πύλεμον συμβαλὼν καὶ κατὰ κράτος ἠττηθεὶς φεύγει σὺν ὀλίγοις εἰς οἴκημα, ἐν ᾧ τοῦτον κατέκαυσαν οἱ πολέμιοι σὺν τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ καὶ αὐτῷ οἰκῆματι, βεβηλίσαντα ἀνοσίως ἔτη ιδ'. Οὐαλεντινιανὸς δὲ ὁ Μέγας ἐκ τῶν μερῶν τῆς Γαλλίας ἐλθὼν ἐτελειώθη, κληρονόμος τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας καταλιπὼν Γρατιανὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ, Ἀύγουστον ὄντα καὶ ἐν Ῥώμῃ διατρίβοντα, καὶ Οὐαλεντινιανὸν νέον κομιδῇ τυγχάνοντα, ὃν ἡ ἀνάγκη τῶν ἐπιχειρούντων τὸν τόπον τῆς βασιλείας ὑπερπύζειν παρεσκεύασε καὶ ἀπόντος τοῦ ἀδελφοῦ τὰ πορφύραν ἀναδήσασθαι.

Ὁ δὲ γε Γρατιανὸς τὸν μέγαν Θεοδοσίον ἐξ Ἰσπανίας ἀγαθῶν προεχειρίσατο εἰς βασιλεία, γαμβρὸν αὐτοῦ ὄντα, πρὸς τὸ πολεμεῖν τοῖς Σκύθαις τὴν Θράκην ληϊζομένοις. Ὁ δὲ Γρατιανὸς κατ' ἐπιβουλήν Μαξίμου τινὸς δι' Ἀνδραγαθίου ἀνηρέθη, καὶ ὑπὸ Θεοδοσίου εἰς τοὺς βασιλικούς τάφους μετέβη.

Μετὰ δὲ Γρατιανὸν ἐβασίλευσε Θεοδοσίος ὁ Μέγας ἔτη ιζ', ὅς τῷ Θεολόγῳ Γρηγορίῳ τὴν ἐπισκοπὴν ἐκύρωσε Κωνσταντινουπόλεως καὶ μὴ θελήσαντι, βεβηλίσαντος, ὡς πολλὰ καμόντι καὶ τῆς πλάνης τῶν αἰρέσεων τὴν πόλιν ἐλευθερώσαντι. Ὀλίγους δὲ τῶν Αἰγυπτίων μαθῶν ὁ θεῖος Γρηγόριος τῷ λόφῳ τούτῳ φθονήσας, τὸν Συντακτῆριον συνθεὶς τῆς ἐπισκοπικῆς διοικήσεως ὑπεχώρησεν. Ἄντ' αὐτοῦ δὲ Νεκτᾶριον προχειρίζεται ὁ τε βασιλεὺς καὶ ἡ σύνοδος, ὅτε καὶ ἡ δευτέρα σύνοδος γέγονεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ρν' ἁγίων Πατέρων κατὰ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου, ἐπισκόπου γεγονότος Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπὶ δὲ Θεοδοσίου καὶ ἡ τιμία κεφαλὴ τοῦ Προδρόμου ἐν Κωνσταντινουπόλει διεκομίσθη. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ Οὐαλεντινιανὸς ἐν τοῖς τῆς Δύσεως μέρεσι βρόχῳ χρησάμενος τὸ τέλος εὔρε τοῦ βίου, δι' ἣν αἰτίαν μέχρι τοῦ παρόντος οὐκ ἴσμεν. Ὁ δὲ γε Θεοδοσίος ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ τὸν Ἀρκάδιον προσεταξε τὴν παραδοθεῖσαν αὐτῷ βασιλείαν φυλάττειν, Ὀνώριον δὲ τῇ αὐτοῦ τιμήσας ἀξία ἐπὶ τὴν τῆς Δύσεως βασιλείαν ἐλθεῖν ταχέως προσέτεξε. Ἐλθόντα δὲ αὐτὸν περιεπτύξατο καὶ ἐφίλησε, καὶ τὰ τῆς βασιλείας σκήπτρα τῆς Δύσεως παραδεδώκως

αὐτῶ αὐτὸς εἰς τὸν βελτίονα μετέστη βίον, ἐπὶ ἧ' ἄ
ἐνιαυτοῦς τὴν βασιλείαν εὐτυχῶς διοικήσας.

Μετὰ δὲ Θεοδοσίον ἐβασίλευσεν Ἀρκάδιος ὁ υἱὸς
αὐτοῦ ἔτη κβ', ὃς τὸν κίονα τοῦ Ξηρολάφου στήσας
ἐν αὐτῶ καθίδρυσε τὸν ἑξυτοῦ ἀνδριάντα, καὶ πόλιν
ἐν τῇ Θράκῃ κτίσας ἐπωνόμασεν Ἀρκαδιούπολιν,
ὅτε καί, Νεκταρίου τελευτήσαντος κοινῇ ψήφῃ
Ἀρκάδιος ἐκ τῆς Ἀντιοχείας πόλεως Ἰωάννην τὸν
Χρυσόστομον μεταστειλάμενος χειροτονηθῆναι παρ-
εσκεύασεν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως.

Μετὰ δὲ Ἀρκάδιον ἐβασίλευσε Θεοδοσίος υἱὸς
αὐτοῦ, ὁ καὶ Καλλιγράφος, ἔτη λβ', ὃς τὸν ἐν τοῖς
Χαλκοκρατείσι ναὸν ἔκτισε τῆς Θεοτόκου, πρότερον
ὄντα συναγωγὴν Ἰουδαίων. Ἐφ' οὗ καὶ οἱ ἐν Ἐφέσῃ
ἑπτὰ πῦδες οἱ κοιμηθέντες ἐπὶ Δελίου ἀνέστησαν,
μετὰ ἔτη τβ'. Ὅς πέμψας εἰσήγαγε τὸ λείψανον τοῦ
Χρυσοστόμου, καὶ ἀπέθετο ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τῶν
Ἁγίων Ἀποστόλων, ὅτε καὶ ἡ τρίτη γέγονε σύν-
οῖος τῶν σ' Πατέρων ἐν Ἐφέσῃ κατὰ Νεστορίου. Ὁ
δὲ βασιλεὺς Θεοδοσίος μετὰ τινα χρόνον ἐξῆλθεν
ἰκπασόμενος, καὶ συμπεσόντος αὐτοῦ τοῦ ἵππου
πληγῆς εἰσῆλθεν ἐν φορείῳ, καὶ καλέσας τὴν ἀδελφὴν
αὐτοῦ Πουλχερίαν εἶπεν αὐτῇ περὶ Μαρκιανοῦ τοῦ μετ'
αὐτὸν βασιλεύσαντος. Τοῦτο γὰρ μοι, φησὶν, ἀπεκάλυ-
ψεν Ἰωάννης ὁ Θεολόγος ἐν Ἐφέσῃ ὄντι· καὶ μετὰ
β' ἡμέρας ἐτελεύτησεν.

Μετὰ δὲ Θεοδοσίον ἐβασίλευσε Μαρκιανὸς ἔτη ς',
καὶ μῆνας ε', στεφθεὶς ὑπὸ Ἀνατολίου πατριάρχου
τοῦ γὰρ Θεοδοσίου τελευτήσαντος, καὶ μήπω τινὶ
τούτου γνωσθέντος, μεταστειλαμένη τούτον ἡ Πουλ-
χερία στρατιώτην ὄντα γέροντα, ἐν σωφροσύνῃ καὶ
σεμνότητι βίου διαπρέποντα, φησὶ πρὸς αὐτόν,
Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς ἐτελεύτησεν, ἐγὼ δὲ σε ἔξε-
λεξάμην ἐκ πάσης τῆς συγκλήτου ὡς ἐνάρετον-
δός μοι λόγον ὅτι φυλάττεις μου τὴν παρθενίαν
ἄσπλον, ἦν τῷ Θεῷ ἀνεθέμην, καὶ ἀναγορεύω σε
εἰς βασιλέα. Τοῦ δὲ συνθεμένου ταῦτα μεθ' ὄρκου
προσκαλεῖται τὸν πατριάρχην καὶ τὴν σύγκλητον,
καὶ ἀναγορεύει αὐτὸν βασιλέα. Ἐφ' οὗ καὶ ἡ τε-
τάρτη γέγονε σύνοδος ἐν Χαλκηδόνι τῶν χλ' Πατέ-
ρων κατὰ Εὐτυχῶς καὶ Λιουσκύρου. Ὁ δὲ βασιλεὺς
Μαρκιανὸς, στεφθεὶς... τοὺς πόδας, καὶ ἀβρώστησας,
ἐπὶ μῆνας πέντε ἐτελεύτησε.

Sic Marcianus coronam imperii consecutus... atque ex ægritudine in morbum coniectus post
menses quinque diem suum obiit.

Μετὰ δὲ Μαρκιανὸν ἐβασίλευσε Λέων ὁ Μέγας ὁ
λεγόμενος Μάκελ ἔτη ιη', διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ καὶ
ὀρθοδοξίαν προβληθεὶς παρὰ Ἀσπαρος καὶ Ἀρδα-
βουρίου, οὓς αὐτὸς ὕστερον ἀνεῖλεν ὡς Ἀρειανούς
καὶ μήτε ὀρθὴν πίστιν ἔχοντας πρὸς αὐτόν καὶ κακῶς
τὰ πράγματα διοικεῖν βουλομένους. Γράψας δὲ ἐπι-
στολὴν πρὸς Ἀνθέμιον βασιλέα Ῥώμης καὶ τοῦτο
ἔρετο, ὅτι Ἐγὼ ἐφόνευσα Ἀσπαρα καὶ Ἀρδαβού-
ριον, ἵνα μακροὺς ἐναντιώται μοι. Μάκελ γὰρ λέ-
γεται Ῥωμαῖστὶ ὁ σφαγέας. Ἐφ' οὗ καὶ ὁ μέγας
ἐμπρησμὸς γέγονεν ἀπὸ τοῦ νεωρίου μέχρι τοῦ
Ἁγίου Θωμᾶ. Καὶ τῆς Θεοτόκου ἡ ἐσθῆς, εὐρεθεῖσα
ἐν Ἱεροσολύμοις παρὰ τινὶ εὐλαβεστάτῃ γυναικί

A vero in beatorum cœtum translatus est, per septem-
decim annos felicissime imperio administrato.

Post Theodosium imperium tenuit Arcadius
filius annos viginti duos. Columnam Xerolaphi
dictam erexit, in eaque propriam statuam colloca-
vit. Urbem in Thracia a se conditam Arcadiopolim
denominavit. Nectario vita functo, cunctis suffra-
ngiis Arcadius Antiochia Joannem Chrysostomum
accersitum episcopum Cpolitenum eligi fecit.

Post Arcadium imperio præfuit Theodosius filius,
qui et Calligraphus dictus fuit, annos triginta
duos. Deiparæ templum, quod prius Judæorum
synagoga fuerat, in Chalcopratcis exedificavit.
Sub eo septem pueri, qui Ephesi obdormierant,
post annos 302 exortati sunt. Eo procurante reli-
quiæ Chrysostomi, Cpolim advehuntur, reponun-
turque in sanctuario Sanctorum Apostolorum. Et
tertia synodus ducentorum Patrum Ephesi contra
Nestorium celebratur. Non multo post Theodo-
sius equitandi studio urbem egressus et inter
agitandum equo effusus plagam accepit, lecticaque
in urbem illatus, advocata sorore Pulcheria, cum
ea de Marciano, qui postea regnavit, sermonem
confert: *Hoc enim, ait, mihi Ephesi commoranti
Joannes Theologus manifestavit.* Et post biduum
efflavit animam.

Post Theodosium imperium administravit Mar-
cianus annos sex et menses quinque. Coronam im-
perii ab Anatolio patriarcha accepit; nam mortuo
Theodosio, cum adhuc nemini innotesceret, Pul-
cheria Marciano milite sene, temperantia ac
gravitate insigni, accito ita effatur: *Quando
imperator de vita discessit, teque ex omni senatorum
numero virtutibus omnibus præditum imperatorem
elegerim, fidem velim astringas tuam, te nunquam
virginitatem meam, quam sacrosanctam Deo oblatam
sopondi, violaturum. Si primo promiseris, te
reipublicæ imperatorem proponam.* Annuente eo
et jurejurando dicta firmante, imperatrix patriar-
cha accersito senatuque convocato Marcianum im-
peratorem renuntiat. Sub eo quarta synodus sex-
centorum triginta Patrum apud Chalcedonem
adversus Eutychem et Dioscurum celebrata est.

Post Marcianum frena imperii moderatus est
Leo Magaus cognomento Macel annos octodecim.
ob virtutem rectamque ac incorruptam de fide
opinionem ab Aspare et Ardaburio creatus, quos
ipse postea tanquam Arianos et in semet perfidos
facinorososque rerum publicarum administratores
de medio sustulit. Leo datus ad Anthemium Roma-
num imperatorem litteris inter alia illud quoque
subjunxit: *Ego Asparem et Ardaburium mactandum
curavi, ne quis mihi posthac adversetur.* Macel vero
Romana lingua occisorem **¶** significat. Ea tem-
pestate incendium magnum a Neorio ad Sanctum
Thomamævissime grassatum est. Vestisque Deiparæ

penes piissimam virginem Hebræam summa veneratione adservata cum innotuisset, Cpolim devecta apud Blachernas reposita est. Ibi imperator templum Dei Matri sacrum extruxit, et in arca ex auro argentoque facta conservavit. Vestis ex facile putrescenti lana et staminibus forma coloreque similibus contexta, neque corrumpi neque dissolvi ad hæc tempora potuit, incorruptæ illius ac æviterne virginitatis argumentum. Leo vero imperator viscerum morbo confectus occubuit.

Leoni successit Leo junior ex Zenone et Ariadna nepos. Rexit imperium annum unum.

Post Leonem Zeno Isaurus ejus pater imperium administravit annos undecim, viscerumque morbo vitam amisit. Ipse sui imperii primordio ab insidiis Berinæ socrus et Leonis Magni uxoris, tanquam qui ea adversante imperium obtineret, sibi cavens in patriam aufugit. Berina Basiliscum fratrem imperatorem creavit. Post hæc Zeno Cpolim reversus Basiliscum, qui in ecclesiam una cum uxore et liberis confugerat, captum exsilio multat et in oppidum Cappadociæ relegat, ubi tum inclusi foribus obseratis e vita cessarunt. Sub eo Martyrius Antiochenus præsul propter Zenonis in rectam fidem 43 perversitatem episcopatu sese abdicat, statimque Petrus Chapheus tyrannice se in sedem illam intrusit. Martyrius olei unctionis consecrationem solemniter in conspectu populi peragi, et in unaquaque prece Deo Matris mentionem fieri, necnon in quolibet conventu symbolum fidei recitari, quod prius non nisi magna Parasceve semel anno dicebatur, primus instituit. Item Barnabæ apostoli corpus, in cujus pectore Matthæi Evangelium propria Barnabæ manu exaratum erat, sub arbore ceraso inventum est. Hac occasione Cyprii a propria metropoli Antiochia se exemerunt. Evangelium a Zenone in templo sancti Stephani in palatio collocatum singulis annis magna feria Quinta legitur. Εὐαγγέλιον ἀποτεθὲν παρὰ Ζήνωνος ἐν τῷ πλατείῳ εἰς ἐνιαυτὸν τῇ ἀγίᾳ μεγάλῃ Πέμπτῃ.

Post Zenonem in imperium suffectus est Anastasius Dicorus e silentiariis, Acephalprum sectæ et ipse addictus. Regnavit annos tredecim. Is per quietem vidit terribilem virum, qui codicem scriptum manu ferebat, dixitque ipsi: *En propter tuam fidem perversam deleo de uita tua annos quatuordecim*. Multis porro tonitruis fulgoribusque cum quateretur palatium, solus imperator relictus, hinc atque inde pererrans, subsidium sibi in tanto malo parans, tandem cum in cubiculum Oatum dictum se contulisset, divinæ justitiæ pœnas dedit, ita ut exanimis confestim corruerit. Nonnulli tradunt primo sepulturæ die elapso vocem intonuisse: *Miseremini mei, et portas reserate*. At illis qui sepulturæ curam gerebant dicentibus: *Alius nunc imperator rerum potitur*, respondit: *Nihil mihi curæ est: in monasterium abducite et 44 habitu monachi induite*. Custodes vota neglexerunt. Non

lacertos suos et calligas, quas gestabat, devorasse.

A Ἑβραϊδὶ καὶ παρθένῳ ἱερῶς φυλαττομένη, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει διακομισθεῖσα, ἐν Βλαχίρναϊς ἀπατέθη· ἔθα ὁ βασιλεὺς νὰν φκοδόμησε τῆς Θεομήτορος, καὶ σορὸν ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κατασκευάσας κατέθετο ταύτην, ἥτις ἐξ ἐρίων εὐφθάρτων ἐξυφασμένη καὶ στημόνων ὁμοιοειδῶν καὶ ὁμοχρῶν ἀδιάφθορός ἐστι καὶ ἀδιάλυτος μέχρι τοῦ νῦν, τῆς Ἀειπαρθένου τὸ θαῦμα σαφῶς κηρύττουσα. Ὁ δὲ γε βασιλεὺς Λέων δουαντεριάσας ἀπέθανε.

Μετὰ δὲ Λέοντα ἐβασίλευσε Λέων ὁ μικρὸς ὁ ἑκγονος αὐτοῦ, ὁ ἀπὸ Ζήνωνος καὶ Ἀριάδνης, ἔτος ἕν.

Μετὰ δὲ Λέοντα τὸν μικρὸν ἐβασίλευσε Ζήνων ὁ Ἰσαυρος καὶ πατὴρ αὐτοῦ ἔτη ια', καὶ ἀπέθανε δουεντεριάσας. Ὅς, ἅμα τῷ βασιλευσῆαι ἐπιβουλεύεις παρὰ Βηρίνης τῆς πενθερᾶς αὐτοῦ, γυναικὶς Λέοντος τοῦ Μεγάλου, ὡς παρὰ γνώμην αὐτῆς βασιλεύσας, προσέφυγε τῇ ἰδίᾳ πατρίδι. Ἡ δὲ Βηρίνα ἔστειλε Βασιλίσκον τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς. Μετὰ δὲ ταῦτα Ζήνων ὑποστρέψας ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τοῦτον χειρωσάμενος, τῇ ἐκκλησίᾳ προσφυγόντα ἅμα γυναικὶ καὶ τέκνοις ἐξώρισεν ἐν τῷ φρουρίῳ Καππαδοκίας, ἐν ᾧ βληθέντες ἐν πύργῳ τῆς θύρας ἀναφραγέισα ἐτελεύτησαν. Ἐφ' οὗ καὶ Μαρτύριος ὁ Ἀντιόχειας διὰ τὴν τοῦ Ζήνωνος περὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν διαστροφὴν ἀποταξάμενος τῇ ἐπίσκοπῇ ἀνεχώρησεν, οὗ ἀναχωρήσαντος Ἡέτρος ὁ Κναφεὺς τυραννικῶς τῷ θρόνῳ ἐπεπήδησεν· ὅστις Μαρτύριος πρῶτος ἐπενόησε τὸ μύρον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ παντὸς τοῦ λαοῦ ἀγιάζεσθαι, καὶ ἐν ἐκάστῃ εὐχῇ τὴν Θεοτόκον ἀνομάζεσθαι, καὶ ἐν πάσῃ συνάξει τὸ σύμβολον τῆς πίστεως λέγεσθαι, πρότερον μὴ λεγόμενον εἰ μὴ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐν τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ. Καὶ Βαρνάβα τοῦ ἀποστόλου τὸ λείψανον εὐρέθη ὑπὸ δένδρον κερασίαν, ἔχον ἐπὶ στήθους τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἰδιόγραφον τοῦ Βαρνάβα. Ἐξ ἧς προφάσεως παραγεγόνασιν Κύπριοι τοῦ μὴ τελεῖν ὑπὸ Ἀντιόχειαν τὴν κατ' αὐτοὺς μητρόπολιν. Ὅπερ τὸν νὰν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἀναγινώσκειται κατ'

Μετὰ δὲ Ζήνωνα ἐβασίλευσε Ἀναστάσιος ὁ Δίκωρος ἀπὸ σελεντίων, τῶν Ἀκεφάλων καὶ αὐτὸς ὢν, ἔτη ιγ'· ὅς εἶδε καθ' ὕπνου φοβερόν τινα τῇ χειρὶ κατέχοντα κώδικα γεγραμμένον καὶ λέγοντα αὐτῷ. Ἰδοὺ διὰ τὴν ἀπιστίαν σου ἀπαλείψω τῆς σῆς ζωῆς ἔτη ἰδ'. Καὶ βροντῶν καὶ ἀστραπῶν παρὰ τὸ παλάτιον γενομένων, καὶ τοῦ βασιλέως μονωτέως καταλειφθέντος καὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον φεύγοντος, ἐν ἐνὶ τῶν κοιτωνίσκων (Ἄατον δὲ ἐλέγετο) καθέβη αὐτὸν ἡ ὄργη, ὥστε ἀφνίδιον εὐρεθῆναι νεκρόν. Φασὶ δὲ μετὰ τὸ ταφῆναι μεθ' ἡμέρας βοῶν· Ἐλεήσατέ με, καὶ ἀνοίξατε. Τῶν μνημοναρίων δὲ εἰπόντων, Ἄλλος βασιλεύει, εἰπεῖν, Οὐδέν μοι μέλει· εἰς μοναστήριον ἀπαχθήτετέ με, καὶ ποιήσατε μοναχόν. Οἱ δὲ εἶσαν αὐτόν. Μετ' οὗ πολὺ δὲ τοῦ μνήματος ἀνοιγένης εὐρέθη φαγὼν τοὺς βραχίονας αὐτοῦ καὶ τὰ καλῆγια, ἅπερ ἐπεδέδυτο.

mullo post cum sepulcrum aperiretur, inventus est

Μετὰ δὲ Ἀναστάσιον ἐβασίλευσεν Ἰουστίνος ὁ ἄριστος ἐν πολέμοις καὶ ζηλωτῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἐφ' οὗ καὶ τὰ κατὰ τὸν ἅγιον Ἀρέθαν καὶ τοὺς ἐν Νεγρῶ τῇ πόλει ἐπράχθη, καὶ τὰ κατὰ τῶν Ὀμηριῶν δι' Ἐλεσθαῖ τοῦ βασιλέως τῶν Λιθιόπων. Τελευτήσας δὲ ὁ βασιλεὺς Ἰουστίνος κατέλιπε βασιλέα Ἰουστινιανὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Ἰουστίνον ἐβασίλευσεν Ἰουστινιανὸς ἀνεψιὸς αὐτοῦ ἔτη λθ', ὃς ἐποίησε τὰς Νεαρὰς διατάξεις. Ἀνεκρίνισε δὲ καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ Μεγάλην ἐκκλησίαν εἰς κάλλος καὶ μέγεθος ὑπὲρ τὸ πρότερον· παραδοὺς καὶ τροπάριον ἐν αὐτῇ ψάλλεσθαι· Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ Ἰπαπαντῆ ἔλαβεν ἀρχὴν ἑορτάζεσθαι, μὴ συναριθμουμένη πρότερον ταῖς Δεσποτικαῖς ἑορταῖς. Γέγονε δὲ καὶ ἡ πέμπτη σύνοδος τῶν ρε' ἁγίων Πατέρων κατὰ Ὀριγίνους καὶ τῶν τὰ ἐκείνου ἀσεβῆ δόγματα διαδεξαμένων Διδύμου καὶ Εὐαγρίου καὶ τῶν παρ' αὐτῶν ἐκτεθέντων κεφαλαίων. Εἰς δὲ τὰ τέλη αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς κινήσας τὸ περὶ φθορῶ καὶ ἀφθάρτου δόγμα ἀλλότριος τῆς εὐσεβείας ἐτελεύτησε, προβαλλόμενος Ἰουστίνον ἀνεψιὸν οὗτοῦ εἰς βασιλεία, κουροπαλάτην τότε ὄντα.

Μετὰ δὲ Ἰουστινιανὸν ἐβασίλευσεν Ἰουστίνος ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ ἔτη ιγ', μεγαλοδωρότατός τε ὢν καὶ φιλοκτίστης. Ἐκτίσσε παλάτιον ἔξω τῆς πόλεως καὶ λιμένα ἐν τῇ πόλει. Καὶ τὸ μὲν ἐκάλεσε Σοφιανὰς, τὴν δὲ Σοφίαν εἰς ὄνομα τῆς ἐκτουῦ γυναικός. Ἐκτίσσε δὲ καὶ τὴν ἐν τῷ ὄρφανοτροφείῳ ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. Ἔτα νόσφ ληφθεὶς καὶ μέλλων τελευτᾶν, τὸν τε πατριάρχην καὶ τὴν σύγκλητον πᾶσαν προσκαλεσάμενος, Τιβέριον εἰς βασιλεία προεβάλετο.

Μετὰ δὲ Ἰουστίνον ἐβασίλευσε Τιβέριος ὁ Θρῆξ ἔτη δ', ὃς, τὴν ἰδίαν γυναῖκα Ἀναστασίαν ἀναγορεύσας, Σοφίαν τὴν τοῦ Ἰουστίνου γυναῖκα εἰς τὸ ἐν τῷ Ἰουλιανοῦ λιμένι παλάτιον κελύσας ἀπαχθῆναι, κουδικουλαρίου καὶ ἐτέρους τινὰ, εἶναι εἰς δουργίαν αὐτῆς ἔδωκεν· ἦν καὶ ἐτίμα ἴσα μητρὶ, ποιῶν πᾶσαν θεραπείαν αὐτῆς. Μέλλων δὲ τελευτᾶν Μαυρίκιον τὸν ἐπὶ θυγατρὶ αὐτοῦ γαμβρὸν βασιλέα ἀνηγόρευσεν,

Μετὰ δὲ Τιβέριον ἐβασίλευσε Μαυρίκιος Ἀρμένιος καὶ γαμβρὸς αὐτοῦ ἔτη κ'. Οὗτος γαμβρὸν ἔσχεν ὀνόματι Φιλιππικόν, ὃς ἔκτισε μονῆν ἐν Χρυσόπολει ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μαυρίκιος, τὴν τοῦ Φωκᾶ τυραννίδα μαθὼν καὶ τὴν τοῦ λαοῦ ἐπαρνάστασιν φεύγων, μεσοῦσης νυκτὸς τὴν βασιλικὴν ἐσθῆτα ἀποδυσάμενος καὶ ἰδιωτικὴν ἐνδυσάμενος, εἰσῆλθεν εἰς δρόμωνα σὺν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ καὶ τοῖς τέκνοις, καὶ μετὰ κινδύνου εἰς τὸν ἅγιον Αὐτόνομον διασωθεὶς καὶ πρὸς τι φρούριον ὀχυρὸν σπεύδων κατασφυεῖν οὐκ ἴσχυσεν· ἀφῆνης γὰρ ἐπιτίθενται αὐτῷ σφοδρότατοι πόνοι καὶ ἀρθρίτιδες ποδαλγίας καὶ χειραλγίας, ὥστε κείσθαι αὐτὸν ἀμετακίνητον. Ὁ δὲ Φωκᾶς, ὑπὸ τοῦ λαοῦ δεγθεὶς, εἰσῆλθεν εἰς τὰ βασίλεια.

Μετὰ οὖν Μαυρίκιον ἐβασίλευσε Φωκᾶς ὁ Καπ-

Anastasio inortuo imperium tenuit Justinus Thrax, magnus imperator, annos novem, vir bellicosissimus rectæque fidei propugnator. Sub eo, quæ in sanctum Aretham in Negra urbe gesta sunt, et contra Homeritas per Elesbaam Æthiopum regem, acciderunt. Justinus morti proximus Justinianum sororis filium imperatorem pronuntiat.

Post Justinum Justinianus sororis filium imperium obtinet annos triginta novem. Novellas constitutiones composuit. Dei Magnam ecclesiam renovavit, pulchritudine et magnitudine, qua antea erat, spectabiliorem, in qua et troparium canendum tradidit, cujus principium: *Unigenitas Filius et Verbum Dei*, Hypapante cum prius inter Dominicas solemnitates non commemoraretur, celebrari cœpta est. Cogitur quinta synodus 163 sanctorum Patrum adversus Origenem ejusque impiorum dogmatum sectatores Didymum et Evagrium et capita ab eis exposita. Circa vitæ exitum quæstione de corruptibili et incorruptibili mota perduellis pietatis rectæque fidei exspiravit, cum prius Justinum sororis filium curopalatem imperatorem nominasset.

45 Post Justinianum imperavit Justinus ex sorore illius natus annos tredecim, imperatorum munificentissimus et fabricarum studiosissimus apparator. Extra urbem palatium et portum in urbe exstruxit: illi ab uxoris nomine Sophianis, huic Sophiæ nomen dedit. Ædificavit præterea in orphanotrophio ecclesiam sanctorum apostolorum Petri et Pauli. Tandem mala valetudine æger et morti propinquus, patriarcha et senatu universo accito, Tiberium imperatorem creat.

Post Justinum regnat Tiberius Thrax annos quatuor. Hic uxorem Anastasiam Augustam proponit, Sophiam Justini conjugem in palatium in portu Juliani situm ablegat, cubiculariis et plerisque aliis constitutis, qui illi e servitio essent. Eam semper quasi matrem veneratus, nulli illius fovendæ studio pepercit: cum occubiturus esset, Mauricium generum imperatorem proponit.

Post Tiberium Mauricius Armenius et Tiberii gener imperio præest annos viginti. Hujus gener Philippicus monasterium a suo nomine apud Chrysopolim condidit. Verum Mauricius Phocicæ tyrannidis certior factus, populi rebellionem evitans media nocte vestem imperatoriam exuit, popularem induit, sicque in celocem una cum uxore et liberis ingressus non sine discrimine in Sancti Autonomi templo salutem suam consulit, et cum in munitum oppidum 46 confugere studeret, non potuit: subito namque vehementissimi dolores corripuere, podagræque ac chiragræ cruciatibus oppressus est adeo ut immotus procrumberet. Phocas a populo exceptus in regiam appellit.

Post Mauricium Phocas Cappadox et tyranus

imperium invasit, annos octo. Priscus ejus gener, clades injustas et scelerosa illius facinora non sustinens, Heraclio, qui tunc Africanis exercitibus præerat, scribit ut adversus tyrannum copias ducat. Heraclius dicto audiit, venit, commissoque prælio pestem illam reipublicæ superat; capti manus ac pedes summitatesque humerorum abscinduntur. Pudenda item ac caput amputatur; conto præfixum caput circumlatum est; trunci quod reliquum fuit in foro Bovis concrematum.

Phocæ successit Heraclius per annos triginta, a Sergio in æde Sancti Stephani in palatio unacum Eudocia Augusta sponsa coronatus; nuptiarumque coronis imperatores simul et sponsi declarati sunt. Ea tempestate Chosroes Persa Hierosolymis expugnatis veneranda illa loca succendit, multitudinem innumeram captivam cum patriarcha Zacharia et lignis pretiosis in Persidem adduxit. Sed Chosroe post nonnullos annos mactato captivi illi in libertatem vindicati et vivifera crux proprio loco restituta est. Imperator tandem ab 47 Athanasio Jacobitarum patriarcha et Sergio Syro Cpolitano deceptus in Monotheletarum hæresim devolvitur. Tandem aqua intercute miseris ærumnis affectus morte pœnas atroces dedit.

Post Heraclium Constantinus filius imperium gerit unum annum. Veneno a Martina noverca tollitur.

Post Constantinum Heraclonas cum Martina matre per menses quatuor in imperio successit. Eum senatus naso mutilatum, et Martinam resecta lingua, regno ejecit extorresque egit.

Post Heracloniam in Constantem filium Constantini Heraclii nepotem imperium devolutum est, quod gessit annos viginti septem. Hic Martinum sanctissimum Romanum pontificem Roma ignominiose Cpolim advectum, quod ejus sententiam, qua unam in Christo voluntatem asserebat, argueret, solum vertere Chersonem jussit, et Maximi confessoris linguam manumque dexteram ademittit, et multos alios recte sentientium flagellis, proscriptione exsilioque non aliam ob causam multavit. Deinceps Cpoli egressus, quod magno in odio apud Byzantinos esset, Syracusas Siciliæ migravit. Ibi ab Andrea nescio quo, dum in balneo lavatur, cadō graviter capiti illicto necatur.

Post Constantem Constantinus filius imperium gessit annos septemdecim. Germanum patriarcham, prius ejus patresublato, eviravit. Dictus 48 est Pogonatus, quod imberbis ad ulciscendam necem patris in Siciliam profectus promissa barba redierit. Duos fratres, tanquam eos qui a populo imperatores eo abnuente proclamarentur, naso mutilavit, et filium Justinianum corona condecoravit, ut simul cum eo imperaret. Anno decimo tertio ejus

παλόχης καὶ τύραννος ἔτη η'. Ὁ δὲ γαμβρὸς αὐτοῦ Ἡρίσκος, μὴ φέρων ὄρῃν τοὺς ἀδίκους φόνους καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα δεινὰ, γράφει Ἡρακλείῳ στρατηγῷ ὄντι τότε ἐν Ἀφρικῇ, ὅπως ἀνέλθῃ μετὰ στόλου κατὰ τοῦ τυράννου· οὐ ἀνελθόντος καὶ πολέμου κροτηθέντος ἠττήται Φωκᾶς ὁ ἀλιτῆριος, καὶ κατασχεθεὶς καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας καὶ τοὺς ὤμους ἀκρωτηριασθεὶς καὶ τὰ αἰδοῖα ἐκτεμθεὶς καὶ κοντῷ ἀναρτηθεὶς, εἶτα καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς, τὸ λοιπὸν αὐτοῦ σῶμα ἐν τῇ τοῦ Βοῦδος λεγομένῃ ἀγορᾷ πυρὶ παρεδόθη.

Μετὰ δὲ Φωκᾶν ἐβασίλευσεν Ἡράκλειος ἔτη λ', ἐν Σέργιῳ ἔστεψεν ἐν τῇ ναυῷ τοῦ Ἁγίου Σταφάνου ἐν τῷ παλατίῳ. Ἐστέρθη δὲ ἅμα αὐτῷ ἡ μεμνησθευμένη αὐτῷ Εὐδοκία Αὐγούστα τοῖς στεφάνοις τοῦ γάμου, ὁμοῦ αυτοκράτορες καὶ νυμφίοι ἀναδειχθέντες. Ἐφ' οὗ καὶ Χοσρόης ὁ Πέρσης ἐπέβηθη τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ τοὺς σεβασμίους τόπους ἐνέπρησε, καὶ πλῆθος λαῶν ἠχμαλώτευσεν σὺν τῷ πατριάρχῳ Ζαχαρίᾳ καὶ τοῖς τιμίσις ξύλοις, καὶ εἰς Περσίδα ἀνήγαγε. Τοῦ δὲ Χοσρόου μετὰ χρόνους ἀνακρίθηντος, πάλιν ἡ αἰχμαλωσία ἀνεκλήθη καὶ ὁ ζωοποιὸς σταυρὸς τοῖς ἰδίῳις τόποις ἀποκατέστη. Οὗτος οὖν ὑστερον ὑπ' Ἀθανασίου πατριάρχου τῶν Ἰακωβιτῶν καὶ Σεργίου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Σύρου ἀπαρτηθεὶς εἰς τὴν τῶν Μονοθελιτῶν αἵρεσιν ἐξεκλήθη, καὶ δὴ νόσῳ ὕδερικῇ περιπεσὼν καὶ δεινῶς τιμωρηθεὶς τέθνηκεν.

Μετὰ δὲ Ἡράκλειον ἐβασίλευσε Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτος α', ὃς φαρμάκῳ ὑπὸ τῆς ἰδίας μητροῦς Μαρτίνης ἀναιρεῖται.

Μετὰ δὲ Κωνσταντῖνον ἐβασίλευσεν Ἡρακλωνᾶς ἅμα Μαρτίνῃ μητρὶ αὐτοῦ μήνας δ', ὃν ἡ σύγκλητος ἀπώσατο βίονοπήσασα αὐτὸν τὴν τε Μαρτίναν γλωσσοτομήσασα καὶ ἀμφοτέρους ἐξορίσασα.

Μετὰ δὲ Ἡρακλωνᾶν ἐβασίλευσε Κώνστας υἱὸς Κωνσταντῖνου, ἔκγονος δὲ Ἡρακλείου, ἔτη κζ', ὃς, Μαρτῖνον τὸν ἀγιώτατον πάππαν Ῥώμης ἀγαθῶν αἰτίῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει· διὰ τὸ ἐλέγχεσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὸ μονοθελιτὸν αὐτοῦ δόγμα, ἐξωρίσεν ἐν Χερσῶνι, καὶ Μαξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ τὴν γλῶτταν καὶ τὴν δεξιὰν ἀπέτεμε χεῖρα, καὶ πολλοὺς ἐτέρους τῶν ὀρθοδόξων αἰκίας καὶ δημεύσεσι καὶ ἐξορίαις καταδίκασε διὰ τὴν αὐτῆν αἰτίαν. Εἶτα, καταλιπὼν τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τὸ μισηθῆναι ὑπὸ τῶν Ἡουζαντιῶν σφοδρῶς, μετέστη ἐν Συρακούσαις τῆς Σικελίας, ἐνθα ἐν βαλανείῳ σμηχόμενος μετὰ κάδου παρὰ Ἀνδρόιου τινὸς κατὰ κορυφῆς λαβῶν ἐτεθνήκει.

Μετὰ δὲ Κώνσταν ἐβασίλευσε Κωνσταντῖνος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιζ', ὃς καὶ Γερμανὸν τὸν γινόμενον πατριάρχην εὐνούχισεν, ἀνελὼν τὸν αὐτοῦ πατέρα. Ἐκλήθη δὲ Πωγωνάτος διὰ τὸ ἀγέειον ἀπελθεῖν εἰς Σικελίαν ἐπὶ τὴν τοῦ πατρὸς ἐκδίκησιν καὶ ἐπανελθεῖν μετὰ πώγωνος. Τοὺς δὲ δύο ἀδελφοὺς αὐτοῦ Ἡράκλειον καὶ Τιθέριον ἐβρίνωτόμησεν ὡς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀναγορευομένους, αὐτοῦ τοῦτο μὴ θέλοντος. Ἐστειψε δὲ Ἰουστινιανὸν υἱὸν αὐτοῦ συμβασιλεύειν

αὐτῶ. Ἐν δὲ τῷ ἰγ' ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας συν-
 οδὸν οἰκουμένην ἐν Κωνσταντινουπόλει συνήθροισε
 τῶν ῥο' ἁγίων Πατέρων κατὰ Θεοδώρου τῆς Φαράν
 ἐπισκόπου, Ὀνωρίου Ῥώμης καὶ Κύρου Ἀλεξαν-
 δρείας, Σεργίου τε καὶ Πύρρου καὶ Παύλου καὶ Πέ-
 τρου Κωνσταντινουπόλεως γεγονότων ἐπισκόπων
 καὶ καθ' ἑτέρων λεγόντων ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέρ-
 γειαν κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, καὶ ἀνα-
 θεματίσασα ἐξεφώνησε δύο θελήματα φυσικά, ἦγουν
 θελήσεις, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ ἐνδὸς
 Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπιτείνουσαι. Ὁ δὲ Βασιλεὺς,
 δυσεντερὶζ ληφθεὶς, ἀπεβίω.

Μετὰ δὲ Κωνσταντίνου ἐβασίλευσεν Ἰουστινιανὸς
 υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ι', ὃς τὸν Ἰουστινιανοῦ λεγόμενον
 τρίκλινον ἐν τῷ παλατίῳ ἔκτισεν. Ὑστερον δὲ, ὑπὸ
 Λεοντίου ῥινοκοπηθεὶς, ἐξωρίσθη ἐν Χερσῶνι.

Μετὰ δὲ Ἰουστινιανὸς ἐβασίλευσε Λεόντιος ἔτη γ',
 ὃς τὸν πατρικίον Ἰωάννην μετὰ Ῥωμαϊκοῦ στόλου
 κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν ἐκπέμπει ἐν Ἀφρικῇ· ὃς, τοὺς
 ἐχθροὺς τροπασάμενος καὶ τὴν Ἀφρικὴν ἐλευθε-
 ρώσας, εἰς βασιλεία ἐπορεύετο. Ἄλλ' ὁ στρατὸς, ὑπὸ
 τῶν ἰδίων ἀρχόντων εἰς βουλῆν πονηρὰν ἐκτραπεῖς,
 καὶ τὸν πατρικίον Ἰωάννην φονεύσας, καὶ τὸν βα-
 σιλεία ἀναθεματίσας, Ἀψίμαρον ἑρουγγάριον τῶν
 Κισθῆραιων βασιλεὺς ἀνηγόρευσαν, Τιβέριον αὐτὸν
 μετονομάσαντες, ὃς, διὰ τῆς τῶν Βλαχερνῶν πόρτης,
 προδοσίας γενομένης, ἐν τῇ πόλει εἰσέλθων, καὶ τὸν
 Λεόντιον χειρωσάμενος καὶ ῥινοκοπήσας ἐν τῇ μονῇ
 τῶν Δαλματῶν περιώρισεν.

Μετὰ δὲ Λεόντιον ἐβασίλευσεν Ἀψίμαρος ὁ καὶ
 Τιβέριος ἔτη ζ'. Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ὁ παρὰ Λεον-
 τίου ῥινοκοπηθεὶς, ἐκ Χερσῶνος λάθρα τινὰς ἀνα-
 λαβόμενος, ἀπέπλευσεν ἐπὶ τὸ στόμιον τοῦ Ἰστρου,
 καὶ διασωθεὶς ἀπέστειλε πρὸς Τέρβελον τὸν Βούλ-
 γαρων δοῦναί οἱ συμμαχίαν τοῦ κρατῆσαι τῆς προ-
 γονικῆς βασιλείας. Ὁ δὲ οὐ μόνον συμμαχίαν, ἀλλὰ
 καὶ ἐκ τῶν ἐπιδίδωκε, σὺν αὐτῷ ἐπὶ τὴν βασιλεύου-
 σαν παραγενόμενος. Ἐστῆλθεν οὖν Ἰουστινιανὸς σὺν
 ὀλίγοις ὁμοφύλοις διὰ τοῦ ἀγωγοῦ προδοσίας τινῶν
 ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἁγίαν Ἄνναν
 τὴν λεγομένην δι' αὐτὸν δευτέραν, καὶ κατεσκήνω-
 σεν ἐν τοῖς παλατίοις τῶν Βλαχερνῶν· ὅπερ μαθὼν
 ὁ Ἀψίμαρος εἰς Ἀπολλωνιάδα φεύγει, λαβὼν μεθ'
 ἑαυτοῦ πολλὰ χρήματα. Ὁ οὖν Ἰουστινιανὸς, τὸν τε
 Λεόντιον καὶ Ἀψίμαρον τὸν μὲν τῆς βασιλείας, τὸν
 δὲ τῆς φυλακῆς ἐξαγαγὼν, καὶ ἀμοτέρους τοῖς ποσὶν
 αὐτοῦ ὑποθεὶς, ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ κεφαλικῶς αὐτοὺς
 ἐτιμωρήσατο.

Μετὰ δὲ Ἀψίμαρον ἐβασίλευσε πάλιν Ἰουστινια-
 νὸς ἔτη ζ', δῶρα πολλὰ τῷ Τέρβελι δοὺς καὶ χώραν
 Ῥωμαϊκὴν τὴν λεγομένην νῦν Ζαγόρια. Ἡρακλεῖον
 δὲ ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ τοὺς συνασπισμένους αὐτῷ
 ἀνεσκόλοπισεν. Καλλίνικον δὲ τὸν πατριάρχην τυ-
 φλώσας ἐν Ῥώμῃ ἐξώρισεν· ἀνθ' οὗ προεδάλετο
 Κυριακὸν τὸν ἐν τῇ νήτῳ Ἀμάστριδος ὄντα, ὡς
 προαγορεύσαντα αὐτῷ τὴν τῆς βασιλείας ἀποκατά-

A imperii generalis synodus apud Cpolim 170 Patrum
 congregata est adversus Theodorum Pharanum
 episcopum, Honorium Romanum, Cyrum Alexan-
 drinum, Sergium, Pyrrhum, Paulum et Petrum
 Cpolitano, aliosque, qui unam in Christo volunta-
 tem alque operationem affirmabant, quos anathe-
 mate feriit, duasque naturales voluntates et duas
 naturales operationes in uno Christo Deo nostro
 esse demonstrarique publicavit. Imperator visce-
 rum morbo correptus animam exhalavit.

Post Constantinum imperium administravit
 Justinianus annum unum. Triclinium quod dicitur
 Justiniani in palatio condidit. Tandem a Leontio
 præcisus naribus Chersonem solum vertere co-
 gitur.

Post Justinianum Leontius imperio præfuit
 annos tres. Joannem patricium cum Romanorum
 classe adversus Agarenos in Africam mittit, qui
 hostibus fuis Africaque in libertatem vindicata
 redux sese domum recipiebat. Sed exercitus, malo
 primatum consilio in animum solutum ac liberum
 versus 49 Joannem patricium obruncat, impera-
 torem anathemate ferit, Apsimarumque Cibr-
 ræotarum drungarium, quem Tiberium mutato
 nomine dici voluit, imperatorem declarat. Tibe-
 rius per portam quæ apud Blachernas est, prodito-
 res nactus, urbem ingreessus Leontium captum
 et naribus mutilatum in Dalmatarum monasterio
 ablegat.

C Post Leontium Apsimarus, Tiberius dictus,
 imperium occupat annos septem. Porro Justinianus
 opera Philippici naribus truncatus Chersone clan-
 culum, nonnullis secum devectis, ad fauces Istri
 navigat. Cum pervenisset ad Terbelum Bulgarorum
 ducem, rogatum mittit ut sibi ad paternum avitum-
 que imperium recuperandum auxilia suppeditaret.
 Terbelus non auxilia modo, sed suam ipse operam
 præstat, ad principem urbium usque progressus.
 Justinianus itaque paucis amicis consilio suo cre-
 dito, cum iisdem per aquæductum, nonnullorum
 civium proditione, furtim aditum in urbem sibi pa-
 rat, nec longius a Sancta Anna, cui secundæ pro-
 pter ipsum nomen fuit, abiit, sedemque in ædibus
 Blachernensibus collocavit. Eo cognito Apsimarus
 D Apolloniadem cum magna vi pecuniarum aufugit.
 Verum Justinianus Leontium et Apsimarum, hunc
 imperio pulsum, illum carceribus extractum, pedi-
 bus conculcatos inter ludos Circenses præna capitis
 multavit.

Post Apsimarum rursus Justinianus imperium
 administrat annos septem. Terbelo referens gratiam
 munera misit ingentia, eumque Romana illa re-
 gione 50 quam nunc Zagoriam vocant donavit.
 Heraclium Apsimari fratrem, et omnes qui cum eo
 consenserant, suspendio affecit. Callinicum patri-
 archam oculis privatum Romam in exsilium egit,
 et loco illius Cyriacum in insula Amastri degen-

tem, quod imperii recuperationem prædixisset, patriarcham Cpolitianum creavit. Adversus Chersonitas, eorum in se dicteria ac contumelias, cum imperio dejectus apud illos viveret, animo volvens, classem, cui patricium Maurum præfecit, instrui pararique jussit. Chersonitæ Justiniani freno excusso Philippicum ibi Apsimari jussu exsulantem, Nicephori filium, cito et cursim imperatorem pronuntiant. De eo Justinianus certior redditus magis ac magis furore excanduit, metuque exterritus Sinopem usque procedit, ut res omnes accuratius rescisceret. Verum Philippico cum classariis militibus ad urbem citius delato, Justinianus a suis omnibus desertus ad Demetrium se contulit. Illum captum Philippicus confestim ignominioseque neci que illius filium obruncat.

Post Justinianum Philippicus, qui Bardanes etiam dicebatur, imperavit annos duos. Illum Georgius patricius, cognomento Boraphus, et Theodorus patricius Myxa cum armatorum militum manu repente ex Thracia irruentes arreptum statim excæcant, et die sequenti convocata multitudine in Magna ecclesia Artemium protasecretum imperatorem denuntiant.

Post Philippicum imperium tenuit Artemius, Anastasius etiam dictus, annos 511 duos. Sub eo Germanus ex metropoli Cyzici in Cpolitianam sedem translatus est. Classis, quam ipse contra Agarenos expedierat, seditione facta imperium Artemio abrogant, ducem suum interficiunt, sicque in dominam urbium gressus dirigunt. Cum Atramyttum pervenissent, Theodosium publicorum vectigalium exactorem, virum impium rusticumque, abreptum imperatorem creant. Hic cum in Thracias oras trajecisset, seditiosam civitatem per Blachernarum portam ingreditur. Artemius Nicæam fugiens et securitate promissa habitum monachi induit; quem Theodosius Thessaloniciæ exulare jussit. Cæterum Leo Isaurus Orientalium dux pro Artemio propugnans Theodosio obedire noluit.

Post Artemium Theodosius Atramyttenus imperium regit annos duos. Sub eo Leo Isaurus a Mal-sava Saracenorum principe seductus, et ab omnibus imperator salutatus, ingenti copiarum vi Chrysopolim occupat. Cæterum Theodosius imperium cessit Leoni, a quo cum se in posterum tuto vitam agere posse promissum accepisset, clericorum se albo una cum filio ascripsit. Eundem et chryso-graphum fuisse, et episcopum Ephesinum creatum ab eodem, historia proditum est.

Post Theodosium imperium invasit Leo Isaurus, qui et Cono, annos viginti quinque. Hic multis damnis malisque Christianos affecit, ut venerandarum 52 imaginum cultum aboleret, filium suum Constantinum imperatorem proposuit. Verum hæc flagitiosissima execrandaque reipublicæ pestis viscerum morbo correptus ignominiose vitam abjecit.

στασιν. Χερσωνίταις δὲ μνησικακῶν ἀπὸ τῆς ἐξορίας στόλον ἐξώπλισε κατ' αὐτῶν, καὶ ἀπέστειλε τῶν πατρικίῳ Μαύρῳ τοῦτον ἐγχειρισάμενος. Οἱ δὲ τὸν μὲν Ἰουστινιανὸν καθύδρισαν, τὸν δὲ ἐκείσε ἐξόριστον ὄντα ὑπὸ Ἀψιμάρου Φιλιππικόν, υἱὸν Νικήφωρου πατρικίου, βασιλεῖα θάπτον ἀνηγόρευσαν, Ὅπερ γνοὺς ὁ τύραννος Ἰουστινιανός, καὶ ἐπὶ πλείον θυμωθεὶς καὶ φοβηθεὶς ἀνῆλθε μέχρι Σινώπης ἀκριβέστερον περὶ τοῦτου μαθησόμενος. Τοῦ δὲ Φιλιππικοῦ σὺν στόλῳ καταλαβόντος, Ἰουστινιανός πρὸς Δημήτριον ἀπέδρα, καταλειφθεὶς ὑπὸ πάντων ὃν αὐτίκα Φιλιππικός χειρωσάμενος ἀνείλεν αἰσχρῶς, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τοῖς Σκύθασι ἐξέπεμψεν. Ἀναίρει δὲ καὶ Τιθέριον τὸν υἱὸν αὐτοῦ. tradit, et caput ejus Scythis misit. Thiberium quo-

B

Μετὰ δὲ Ἰουστινιανὸν ἐβασίλευσε Φιλιππικός ὁ καὶ Βαρδάνης ἔτη β', ὃν Γεώργιος πατρικίος, φ' ἐπίκλην Βόραφος, καὶ Θεόδωρος πατρικίος ὁ Μιζῆς μετὰ ταξιαστῶν ἀφῆκε ἐκ τῆς Θράκης ἐλθόντας καὶ εἰσπηδήσαντας ἀρπάξουσι καὶ εὐθύς τυφλοῦσι; καὶ τῇ ἐπαύριον συναχθέντος τοῦ λαοῦ ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἔστειψαν Ἀρτέμιον πρωταστυχητήν.

Μετὰ δὲ Φιλιππικόν ἐβασίλευσεν Ἀρτέμιος ὁ καὶ Ἀναστάσιος ἔτη β', ἐφ' οὗ καὶ Γερμανός ἐκ τῆς μητροπόλεως Κυζίκου μετετέθη εἰς Κωνσταντινούπολιν πατριάρχης. Ὁ δὲ κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν παρ' αὐτοῦ σταλείς στόλος στασιάζει καὶ τὸν βασιλεῖα ἀνασκάπτει καὶ τὸν οἰκεῖον ἄρχοντα ἀνελὼν ἀνῆργετο κατὰ τῆς βασιλίδος πόλεως. Ἐλθόντες δὲ ἐν τῷ Ἀτραμύτῳ εὐρον ἐκείσε Θεοδοσίον ἐκλήπτορα τῶν δημοσίων φόρων, ἄνδρα δυσσεβῆ καὶ ἀπράγμονα, καὶ ἀνηγόρευσαν αὐτὸν βασιλεῖα· ὃς ἐπὶ τὰ Θρακῶνα περὶ τὰς μέρας ἐν ὄχλῳ βραεῖ τὴν πόλιν καταλαμβάνει, καὶ διὰ τῆς τῶν Βλαχερνῶν πόρτης εἰσῆει. Ὁ δὲ Ἀρτέμιος ἐν Νικαίᾳ φυγῶν, λόγον τε ἀπαθείας λαβὼν, τὸ μοναδικὸν περιεβάλετο σχῆμα ὃν Θεοδοσίος ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐξώρισεν. Λέων δὲ ὁ καὶ Ἰσαυρος καὶ τῶν ἀνατολικῶν στρατηγὸς ὑπερμαχῶν Ἀρτεμίου οὐχ ὑπετάγη Θεοδοσίῳ.

Μετὰ δὲ Ἀρτέμιον ἐβασίλευσε Θεοδοσίος ὁ Ἀτραμυτηνός ἔτη β', ἐφ' οὗ Λέων ὁ Ἰσαυρος ὑπὸ Μαλσάδα τοῦ τῶν Σαρακηνῶν ἀρχηγοῦ συγκαταθῆς καὶ παρὰ πάντων εὐφημηθεὶς μετὰ πλείστου στρατοῦ καταλαμβάνει τὴν Χρυσόπολιν. Ὁ δὲ Θεοδοσίος, λόγον ἀπαθείας παρ' αὐτοῦ λαβὼν, παρεχώρησεν αὐτῷ τῆς βασιλείας, κληρικὸς σὺν υἱῷ γενόμενος. Τὸν αὐτὸν δὲ φασὶν οἱ ἱστορικοὶ καὶ χρυσογράφον εἶναι, καὶ γεγονέναι ἐπίσκοπον Ἐφέσου ὑπ' αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Θεοδοσίον ἐβασίλευσε Λέων ὁ Ἰσαυρος ὁ καὶ Κόνων ἔτη κ', πολλὰ κακὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἐνδειξάμενος διὰ τὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων καθαίρεσιν. Ἔστειψε δὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντίνον. Καὶ νόσφ' δυσεντερίας ὁ παμμίλαρος καὶ ἀλάστωρ περιπεσὼν τὴν ψυχὴν αἰσχροῦς ἀπέβηξεν.

Μετὰ δὲ Λέοντα ἐβασίλευσε Κωνσταντῖνος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη λδ', ἐν δεινότητος λέοντος ποικιλωτάτῃ πάρδαλι, ἐκ σπέρματος ὄφραως ἀσπίς δεινὴ καὶ ὄφρα πετόμενος, ὃ ἐκ Δάν Ἀντίχριστος. Οὗτος τὴν πατρῴαν βασιλείαν ἅμα καὶ δυσσέβειαν διαδεξάμενος πλείον καὶ μᾶλλον ἐκ Θεοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος καὶ πάντων τῶν ἁγίων δίστατο. Ἄλλ' αἰσχρῶς καὶ οὐτος τὴν ψυχὴν ἀποβήξας θνήσκει ψυχῇ καὶ σώματι, βῶν ὀδυνηρῶς καὶ λέγων· Ζῶν πυρὶ παρεδόθην διὰ τὴν Θεοτόκον Μαρίαν. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ νῦν τιμάσθω καὶ ἀνομεισθῶ ὡς Θεοτόκος ἀληθὴς οὐσα.

Μετὰ δὲ Κωνσταντῖνον ἐβασίλευσεν ὃ ἐκ τῆς Χαζάρας υἱὸς αὐτοῦ Λέων ἔτη ε'. Ἔσπεψε δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον. Ὁ οὖν Λέων λιθομανῆς ὑπάρχων ἠράσθη τοῦ στέμματος Μαυρικίου, καὶ λαθῶν ἐφόρυσεν αὐτὸ καὶ προῆλθεν. Ὅθεν ἀπηθρακώθη δεινῶς ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ, καὶ σφοδρῶς πυρετῶ συνεχόμενος ἐτελεύτησε, τῆς ἱεροσουλίας ἐπίχειρα κομισάμενος.

Μετὰ δὲ Λέοντα ἐβασίλευσε Κωνσταντῖνος ὃ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιζ', ἐφ' οὗ τὸ τῆς εὐσεβείας δόγμα ἔλαβεν ἀρχὴν παρρησιάζεσθαι καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πλατύνεσθαι. Μετὰ δὲ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εἰρήνης ἐβασίλευσεν, ἥτις καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἀρθεὶν στέμμα πάλιν τῇ ἐκκλησίᾳ προσήνεγκεν ἐπικαλλωπίσασα διὰ μαργαριτῶν. Ἐφ' ᾧν χειροτονεῖται πατριάρχης Ταράσιος ὃ ἀπὸ ἀσηκρητῶν. Γέγονε δὲ καὶ ἡ ἐβδόμη σύνοδος τῶν τν' ἁγίων Πατέρων συναλεθόντων ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον κατὰ τῆς πρώην ἀθέσμως συναθροισθείσης παρὰ Κωνσταντίνου ἐφ' ὕβρει καὶ καταστροφῇ τῶν ἁγίων εἰκόνων. Ἀναθεματίσασα, δὲ τοὺς ταύτης ἐξάρχους, τὴν τε τῶν σεπτῶν εἰκόνων ἀρχαίαν παραδειδόμενὴν τῇ Ἐκκλησίᾳ τιμὴν ἀνανεώσασα, ὥρισε παραπλησίως ταῦτα τῶν σταυρῶν προσκυνεῖσθαι. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος κατὰ Ἀράβων ἐξελθὼν καὶ ὑποστρέψας ἐν τῶν παλατιῶν κρατηθεὶς παρὰ τῶν μεγιστάνων τυφλοῦται βουλῇ τῆς αὐτοῦ μητρὸς Εἰρήνης, ἥτις μετὰ ταῦτα ἐκράτησε τῆς βασιλείας ἔτη ε'.

Μετὰ δὲ Εἰρήνην ἐβασίλευσε Νικηφόρος ὃ ἀπὸ γενικῶν ἔτη η' ἔσπεψε δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σταυράκιον. Ἐφ' οὗ Ταρασίου τελευτήσαντος Νικηφόρος ὁ ἁγιώτατος χειροτονεῖται. Ὁ δὲ βασιλεὺς Νικηφόρος κατὰ Βουλγάρων ἐκστρατεύσας ὑπ' αὐτῶν ἀναιρεῖται.

Μετὰ δὲ Νικηφόρον ἐβασίλευσε Σταυράκιος υἱὸς αὐτοῦ ἔτος α' καὶ μῆνας β'.

Μετὰ δὲ Σταυράκιον ἐβασίλευσεν ὃ εὐσεδέστατος Μιχαὴλ καὶ γαμβρὸς αὐτοῦ, φ' Παγγαβὴ ἦν ἡ προσήγορία, ἔτος α' καὶ μῆνας θ', στεφθεὶς ὑπὸ Νικηφόρου πατριάρχου.

Μετὰ δὲ Μιχαὴλ ἐβασίλευσε Λέων ὃ Ἀρμένιος, ὃ καὶ παραβάτης γεγονώς ὕστερον ἔτη ζ' καὶ μῆνας ε', στεφθεὶς ὑπὸ Νικηφόρου πατριάρχου, βεβαιώσας πρότερον ἐγγράφως περὶ τῆς ἑαυτοῦ ὀρθοδοξίας, ἣν ὕστερον ἀθετήσας καὶ κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων λυ-

Leoni successit Constantinus filius in administratione imperii per annos triginta quatuor, ex horrendissimo leone versutissimus pardus, ex semine serpentis aspis dira et fulmineusserpens, ex Dano Antichristus. Hic paterni imperii atque impietatis hæres, magis ac magis cultum divinum, Dei Matris gloriam sanctorumque omnium aversabatur. Sed hic quoque turpi leto animam profudit, cum corpore extincto anima quoque æterno supplicio condemnata. Ideo vivus miserabiliter ejulans mærensque conquerebatur: *Vivus igni traditus sum propter Deiparam Mariam. Sed ab hoc tempore in honore ac veneratione esto, cum vere Deipara sit.*

Constantinum secutus est in imperio Leo ex Chazara filius per annos quinque. Is filium Constantinum coronavit. Verum cum gemmarum ardore nimio insaniret, ad coronam Mauricii studio inflammato raptus est, ablataque ab ecclesia exornatus in publicum prodiit. Hinc caput illius carbunculorum vehementissimo morbo exarsit, ipse rabidissime hærenti febrijactatus vitæ finem posuit, sacrilegii pœnis persolutis.

Leoni Constantinus filius successit, tenuitque imperium annos septemdecim. Sub eo veræ pietatis dogmata radicibus actis propagari verbumque Dei laxius numerosiusque dilatari cœpit. Cum matre Irene imperium administravit. 53 Ea coronam a marito sublatam unionibus exornatam rursus ecclesiæ restituit. Sub his Tarasius a secretis patriarcha eligitur, et septima trecentorum quinquaginta sanctorum Patrum apud Nicæam secundum congregatorum synodus, adversus primam contra jus fasque a Constantino in contumeliam abolitionemque sacrarum imaginum coactam celebrata, illius auctores anathemate feriit, et venerandarum imaginum antiquo avitque honore in Ecclesia restituto, eas quemadmodum et crucem adorari decrevit. Constantinus porro cum in Arabas exercitum duxisset, regressus in palatium, a primatibus consilio matris Irenes oculis privatur; quæ post eum imperium tenuit annos quinque.

Post Irenem imperavit Nicephorus ex genicis annos octo: is Stauracium filium coronavit. Ejus imperio Tarasio vita functo sanctissimus Nicephorus eligitur. Imperator a Bulgaris, adversus quos duxerat exercitum, obtruncatur.

Post Nicephorum Stauracius filius imperium rexit annum unum et menses duos.

Stauracio successit piissimus Michael Nicephori gener, cognomento Rangabe. Imperavit annum unum menses novem, a Nicephoro patriarcha coronatus.

Michaelem secutus est Leo Armenius, qui postea perduellis fuit; imperavit annos septem menses quinque. Coronatur a Nicephoro patriarcha, 54 cum prius scripto rectam de fide sententiam confirmasset; quam postmodum violavit, et adversus

imagines vir contumacissimus rabide desæviens sanctissimum Nicephorum solum vertere jussit, et plurimos alios veræ pietatis adsertores innumeris malis afflixit. Sed divino tandem judicio pœnas, quas meruit, dedit; ipso enim Nativitatis nostri Servatoris die in templo discerptus in membra impiam ac miseram animam exhalavit.

Post hunc Michael Amorræus regnavit annos octo et menses novem. Filium Theophilum coronavit. Tandem urinæ difficultatibus renumque doloribus malus male periiit. Illi in imperio successere Theophilus filius cum matre Euphrosyna.

Post Michaelē imperium administravit Theophilus filius, novus Baltasar, in res sacras injuriosus ac facinorosus, moribus profligatissimis, annos duodecim, menses tres. Dysenteria excessit. Mater ejus Euphrosyna sponte palatio cedens in monasterium proprium, quod Gastia cognominatum sese recepit; ibi quieti operam dabat. Imperator Michaelē filium in Magna ecclesia imperatorem coronat. Verum, ut dictum est, dysenterico morbo male ac miserabiliter exstincti, infelix cadaver in templum Sanctorum Apostolorum delatum est.

Post Theophilum imperavit Michael filius Methyestes, hoc est temulentus, dictus, cum matre Theodora annos quatuordecim, solus annos decem, cum 55 Basilio annum unum menses quatuor. Ille paterni imperii hæres paterna eaque execranda hæres de medio sublata, jam asuo principio piam rectamque fidem promulgat, sanctumque Methodium patriarcham designat. Is cum in Domino obdormisset, loco illius Ignatius Michaelis europatæ filius sufficitur. Illum Bardas Cæsar, cum ab eo ob scelus, in quod provolvebatur, reprehenderetur, vi ab ecclesia ejecit. Ejus in locum patriarcham Photium substituit. Michael vero jussu Basilii occiditur.

Basilius Macedo, cognomento Cephalas, cum Michaelē imperium rexit annum unum menses quatuor, solus annos novemdecim. Photio, quod ab eo propter Michaelis cædem reprehenderetur, pulso, sanctum Ignatium secundo patriarcham designat. IgnatiomortuorursusufficiturPhotius. Tandem cum isset venatum, immanem cervam alicunde venientem persequabatur. Illa conversa imperatorem cornibus medium arreptum de equo projicit. Interim quidam occurrens ense, cingulo perrupto imperatorem periculo liberat. Verum ex illa cervæ laceratione in ægritudinem incidens vitam finit, Leone et fratre Alexandro imperatoribus propositis.

Leo imperavit annos viginti quinque et menses octo. Stephanus illius frater, clericorum syncellorumque albo ascriptus, apud patriarcham Photium educabatur et scientiis erudiebatur. Sed Photio nonnullas ob causas 56 solio ejecto imperator Stephanum fratrem patriarcham creat. Quo defuncto,

Α τήσας ὁ παμδύβηλος τὸν τε ἀγιώτατον Νικηφόρον ἐξώρισε καὶ πολλοὺς ἄλλους τῶν τῆς εὐσεβείας προμάχων μυρίοις δεινοῖς περιέβαλεν. Ὅν ἡ θεία δίκη μετέθετε κατὰ τῆς ἑορτῆς τῶν Γενεθλίων τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἔνδον τοῦ ναοῦ μεληδὸν κατακοπέντα, καὶ οὕτω τὴν ἀνόσιον αὐτοῦ καὶ ἀθλίαν ψυχὴν ἀποβόρῃξαντα.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐβασίλευσε Μιχαὴλ ὁ Ἀμορραῖος ἔτη ἡ' καὶ μῆνας θ'. ἔσπεψε δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεόφιλον· ὅς ὅς ὑστερον ἐκ δυσουρίας καὶ τῆς τῶν νεφρῶν ἀλγηδόνος κακῶς ἀπηλλέγη τοῦ ζῆν. Ἔσχε δὲ τὴν ἀρχὴν ἀντ' αὐτοῦ Θεόφιλος ὁ υἱὸς αὐτοῦ μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εὐφροσύνης.

Μετὰ οὖν Μιχαὴλ ἐβασίλευσε Θεόφιλος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ νέος Βαλτάσαρ, τῶν ἁγίων ὑβριστῆς καὶ καθαιρέτης καὶ βέβηλος, ἔτη ιβ' καὶ μῆνας γ' καὶ ἀπέθανε δυσεντερικῶς. Ἡ δὲ τούτου μήτηρ Εὐφροσύνη, ἔκουσίως κατελθοῦσα τοῦ παλατίου ἐν τῇ μονῇ αὐτῆς, ἧ ἐπώνυμον τὰ Γάστρια, ἠσύχαζεν. Αὐτὸς δὲ στέφει τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μιχαὴλ ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, οὐ δυσεντερικῆ νόσῳ, ὡς εἴρηται, κακῶς καὶ ἀθλίως τὴν ψυχὴν ἀποβόρῃξαντος, ἀπεκομίσθη τὸ δόστηνον αὐτοῦ σῶμα εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων.

Μετὰ δὲ Θεόφιλον ἐβασίλευσε Μιχαὴλ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ λεγόμενος Μεθυστῆς, σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ Θεοδώρᾳ ἔτη ιδ' ἄλλος δὲ ἔτη ι', σὺν τῷ Βασιλείῳ δὲ ἔτος α' καὶ μῆνας δ' ὅς, τὴν πατρίαν βασιλείαν διαδεξάμενος, τὴν θεοστυγῆ αὐτοῦ αἴρσιν ἀποσεισάμενος, τὴν ἐκπαλαί θεοφιλή καὶ ὀρθὴν πίστιν ἀνεκέρυξε καὶ τὸν ἐν ἁγίοις Μεθόδιον πατριάρχην προεβάλετο. Τούτου δὲ πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος χειροτονεῖται ἀντ' αὐτοῦ Ἰγνάτιος υἱὸς Μιχαὴλ τοῦ κουροπαλάτου, ὃν ὁ Καῖσαρ Βάρδας, ὡς παρ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος ἐπὶ τινὶ μύσει παρ' αὐτοῦ πραττομένῳ, βίᾳ τῆς ἐκκλησίας ἐξέωσεν ἀντ' αὐτοῦ δὲ χειροτονεῖ πατριάρχην τὸν Φώτιον. Ὁ δὲ Μιχαὴλ ἀναρπείται βουλῇ Βασιλείου.

Βασιλείος ὁ Μακεδὼν, ὁ λεγόμενος Κεφαλαῆς, ἐβασίλευσε μετὰ Μιχαὴλ μὲν ἔτος α' καὶ μῆνας δ', ἄλλος δὲ ἔτη ιθ'. Οὗτος, Φώτιον τοῦ θρόνου ἐξέωσας ὡς ἐλεγχθεὶς ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὸν τοῦ Μιχαὴλ φόνον, προεχειρίσατο τὸν ἐν ἁγίοις Ἰγνάτιον πατριάρχην τὸ δεύτερον. Τούτου δὲ τελευτήσαντος πάλιν Φώτιος προχειρίζεται. Τούτον τὸν βασιλέα ἐξελοθέντα πρὸς τὸ κυνηγῆσαι καὶ ἔλαφον παμμεγέθη ἀναφανείσθαι ποθεν καταδιώκοντα, ἐπιστραφεῖσα ἤρε τοῦτον μὲν τοῦ κερατοῦ αὐτῆς τοῦ ἵππου ἐκ τῆς ζώνης· φθάσας δὲ τις καὶ σπάθη τὴν ζώνην ἐκκόψας ἐβρόύσατο αὐτόν. Ἐν τοῦ τοιούτου οὖν τῆς ἐλάφου σπαράγματος νοσηλευθεὶς τελευτᾷ, Λέοντα καταλιπὼν αὐτοκράτορα καὶ τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἀλέξανδρον.

Ὁ δὲ Λέων ἐβασίλευσεν ἔτη κε' καὶ μῆνας η'. Στέφανος δὲ αὐτοῦ ἀδελφὸς κληρικὸς ὢν καὶ σὺγκελλος ἦν μετὰ Φωτίου πατριάρχου, ἀνατρεφόμενος παρ' αὐτῷ καὶ παιδευόμενος. Τὸν οὖν Φώτιον διὰ τινὰς αἰτίας ὁ βασιλεὺς τοῦ θρόνου καταγαγὼν Στέφανον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν πατριάρχην προβάλλεται.

Τούτου δὲ τῶν τῆδε μεταστάντος ἀντ' αὐτοῦ χειρο-
 τνεύεται Ἀντωνίος ὁ ἐπιλεγόμενος Καυλίτας. Ἡ δὲ
 Ἀύγουστα Θεοφανῶ τελευτῆ βασιλεύσασα ἔτη ιβ'.
 ἀντ' αὐτῆς δὲ στέφει ὁ βασιλεὺς Ζωὴν τὴν θυγατέρα
 Τζαούτζα, καὶ εὐλογεῖται μετ' αὐτῆς. Ἀντωνίου δὲ
 τοῦ πατριάρχου τελευτήσαντος χειροτνεύεται Νικό-
 λος πατριάρχης, μυστικὸς χρηματίσας τοῦ βασι-
 λέως. Οὗ δὲ τὸ μὴ συνθέσθαι τῆ τοῦ βασιλέως
 πολυγάμια βία τοῦ θρόνου καταβιβάσθέντος, χειρο-
 τνεύεται ἀντ' αὐτοῦ πατριάρχης Εὐθύμιος σύγκελ-
 λος, ὃν φασιν ἐκ θείας ἀποκαλύψεως τοῦτο δέξασθαι
 ὡς τοῦ βασιλέως βουλευομένου αἴρσειν καὶ νόμου
 θεῖναι τοῦ μέχρι τριῶν μὲν ἀνδρῶν, τεσσάρων δὲ
 γυναικῶν τὸν γάμον γίνεσθαι. Στέφει οὖν ὁ βασι-
 λεὺς [Λέοντα] τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον. Κοι-
 λιακῶ δὲ νοσήματι περιπεσὼν τελευτῆ προχει-
 ρισάμενος Ἀλέξανδρον τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν πολλὰ
 δεηθεὶς αὐτοῦ φυλάττειν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταν-
 τῖνον.

Ἀλέξανδρος οὖν ἐβασίλευσεν ἔτος α' καὶ ἡμέρας
 κθ' σὺν Κωνσταντίνῳ υἱῷ Λέοντος· ὅς, ῥομφαία
 θεηλάτῃ πληγεί, ἀίματος πολλοῦ ἐκ τε τῶν ῥινῶν
 τῶν αἰθρίων ἐκφερομένου, μετὰ δύο ἡμέρας
 κακῶς ἐτελεύτησεν, ἔσασας τὴν βασιλείαν Κωνσταν-
 τίνῳ υἱῷ Λέοντος, καὶ ἐπιτρόπους αὐτῷ κατα-
 λιπῶν.

Κωνσταντῖνος δὲ ὁ πρῶτος Πορφυρογέννητος, τοῦ
 πατρὸς αὐτοῦ τελευτήσαντος Λέοντος, παῖς ἔτι τυγ-
 χάνων (ἔβδομον γὰρ ἦν αὐτῷ τῆς ἡλικίας ἔτος) ὑπὸ
 Ἀλέξανδρον θεῖον αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ καταλέ-
 λειπτο, ὑπὸ ἐπιτρόπους τῶν Ἐβασίλευσεν οὖν
 σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ Ζωῆ τῇ Καρθωνοψίνα ἔτη ζ',
 ἅμα δὲ Ῥωμανῷ πενθερῷ αὐτοῦ, ὃν ἐν ὑποταγῇ,
 ἔτη κε', μονοκράτωρ ἔτη μ', ὡς εἶναι τὰ πάντα τῆς
 βασιλείας αὐτοῦ ἔτη ξε'. Ὅς, τὴν οἰκίαν μητέρα
 ὡς ἐπιβουλεύουσαν Ῥωμανῷ διὰ πεφαρμαγμένων
 βρώματων φαρμάκων, ταύτην μὲν τοῦ παλατίου κα-
 ταβιβάξει, Ῥωμανὸν δὲ τὸν Λεκαπηνὸν τὸν καὶ
 Ἀδάστακτον τῆ τοῦ Καίσαρος ἀξία τιμῆ, εἶτα καὶ
 τῷ τῆς βασιλείας αὐτὸν στέφει διαδήματι· ὅς, μετ'
 οὐ πολὺ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον διὰ τινων ἐπι-
 βουλῆν αὐτῷ κατασκευάζοντα μαθὼν καὶ προφάσει
 λαβόμενος αὐτὸν μὲν ὑποβιβάξει καὶ δεῦτερον
 καθιστῆ, ἑαυτὸν δὲ ἄγει εἰς τὸ ἔμπροσθεν· μετὰ
 ταῦτα δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεοφύλακτον τῷ πατρι-
 ἀρχικῷ θρόνῳ ἐγκαθιδρύσει. Ἐπὶ τῆς αὐτοῦ βασι-
 λείας καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ἅγιον ἐκμαγεῖον ἐξ
 Ἐδέσης ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνεκομίσθη. Ἄλλ'
 ὑστερον τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν οἱ τούτου παῖδες τοῦ
 παλατίου καταγαγόντες ἐν τῇ Πρώτῃ νήσῳ ἐξώρισαν,
 ἔθα καὶ τελευτῆ. Οὗς πάλιν ὁ τούτου γαμβρὸς
 Κωνσταντῖνος, μήπως καὶ κατ' αὐτοῦ τὰ ὅμοια
 διαπράξωνται λογισάμενος, ἐναρπάστους τοῦ παλα-
 τίου καταγαγὼν καὶ ἐν ταῖς πλησιαζούσαις νήσοις
 περιορίσας, κληρικὸς ἀπέκειρε, σὺν αὐτοῖς βασι-
 λέως ἡμέρας μγ'. Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ Λέοντος
 υἱὸς ὁ πρῶτος Πορφυρογέννητος, τὰ ὑποῦλα ἐκ μέσου
 περιελὼν, καὶ μόνος τὴν αὐτοκράτορα περιζωσάμε-
 νος ἀρχῆν τὸ δεῦτερον, κατὰ τὸ θεῖον Πάσχα καὶ τῷ

A in locum ejus sufficitur Antonius cognomento
 Cauleas. Augusta item Theophano cum regnasset
 annos duodecim, morbo exstinguitur: in locum
 illius Zoem Tzautzæ filiam imperator coronat, et
 ritu Ecclesiæ sacro sibi matrimonio jungit. Cum ex
 hac vita decessisset Antonius, Nicolaus patricius,
 secretioris consilii senator, patriarcha eligitur. Is,
 cum pluribus imperatoriis nuptiis adversaretur,
 throno extruditur, substituiturque Euthymius
 syncellus. Eum divino consilio tantum munus
 subiisse tradunt, cum imperatori novam condere
 legem hæresimque suscitare in animo esset, ut
 videlicet nuptiæ ad tertium usque virum, ad quar-
 tam vero uxorem protendi possent. Interea Leo
 Constantinum filium imperatoria corona donat.
 B Tandem imperator cæliaco morbo correptus Alexan-
 drum fratrem imperatorem designat, multis prius
 deprecatus ut Constantinum filium servaret inco-
 lumem, et sic moritur.

Alexander una cum Constantino Leonis filio an-
 num unum et dies viginti novem regnavit; qui, di-
 vina framea percussus, sanguine multo ex naribus
 pudendisque effluente, post duos dies letho malo
 emoritur, Constantino Leonis filio imperium necnon
 curatores relinquens.

Constantinus primus Porphyrogenneta, cum illius
 pater Leo diem obiisset, puer adhuc (namque
 septimum ætatis annum agebat), ab Alexandro
 C 57 avunculo in imperio relinquitur curatoribus
 obnoxius. Imperavit itaque cum matre Zoe Car-
 bonopsina annos septem, cum Romano socero, il-
 lius voluntati asserviens, annos viginti quinque,
 solus annos quadraginta, ut imperii illius anni si-
 mul omnes fuerint sexaginta quinque. Hic depre-
 hensam matrem venenatis cibis vitæ Romani insi-
 diari regia pellit; Romanum Lecapennum, cui et
 Abastacto nomen. Cæsaris dignitate exornat, deinceps
 et imperii diadema coronat. Qui non multo post
 Constantinum imperatorem sibi insidias parare
 ab aliquibus edoctus, occasione arrepta de grado
 dejicit et secundo post se loco collocat, sibi pri-
 mas arrogans: postea Theophylactum filium in
 sedem patriarchalem promovet. Sub ejus imperio
 sancta Christi imago Edessa Cpolim advehitur.
 D Tandem Romanus a propriis filiis palatio ejectus
 ad Proteem insulam exsulatum mittitur, ubi exces-
 sit e vita; quos rursus illius gener Constantinus,
 ne contra se similia auderent, raptos e regia pellit,
 et in vicinas insulas ablegatos comis detonsis cle-
 ricorum albo ascripsit, postquam cum illis re-
 gnasset dies quadraginta tres. Constantinus itaque.
 Leonis filius et primus Porphyrogenneta, suspic-
 ione omni de medio sublata, et secundum solus
 imperio potius, sacro die Paschalis Romano filio,
 patriarcha Theophylacto preces fundente, diadema
 imponit, Romanumque Stephani 58 filium evira-
 vit, necnon et Basilium ex serva Bulgara Romano
 seniori progenitum, et Michaelem Christophori

filiū ablata coma clericū fecit. Verūtamēn Theophylactus patriarcha annos natus tredecim diaconus ordinatur, anno vero ætatis decimo sexto in patriarchale solium promovetur; per annos viginti tres et dies viginti quinque male indigneque patriarchatu administrato animam exhalat, et in ejus locum sufficitur Polyeuctus monachus. Constantino imperante Joannis Præcursoris veneranda manus Antiochia advehitur et corpus sancti Gregorii Theologi. Hic ergo Constantinus, ut fassi sumus, solus imperio administrato per annos quindecim in morbum incidens diem obit.

καὶ ἡ τιμὰ χεῖρ τοῦ Προδρόμου καὶ τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Οὗτος οὖν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, μονοκρατίσας, ὡς ἔφημεν, ἔτη ιε', νόσφ

Post Constantinum ad Romanum illius filium, qui et puer dicebatur, imperium delatum est; qui morbo conflictatus ex hominum vita migravit, annorum viginti quatuor, imperii anno tertio, mense quarto, die quinto.

Post Romanum imperium accipiunt Basilius et Constantinus filii cum Theophanone matre. Imperarunt menses quinque cum Josepho Bringa, qui tum plurimum apud eos valebat.

His successit in imperio Nicephorus Phocas a Polyeucto patriarcha coronatus; qui et Theophanone sibi legitimo matrimonio copulat, et particulam vestis Joannis Baptistæ Berææ inventam Cpolim asportavit. Advexit item tegulam, in qua erat imago Christi Dei nostri, non humana arte nec manu expressam, Hierapoli, dum urbem diripit, repertam, et capillorum Joannis Baptistæ cinnnum unum, adhuc sanguine madidum. Hic cum regnasset annos sex, consilio imperatricis Theophanone a Tzimisce et conjuratis in palatio obtruncatur.

Post hunc imperium occupat Joannes Tzimisces, quocum simul imperabant Basilius et Constantinus Romani filii. Tzimisces sibi matrimonio copulat Theodoram Romani sororem, Constantini Porphyrogeneti filiam. A Polyeucto patriarcha imperatoris insignibus donatur, cum prius illi obtemperasset Nicephorique parricidas de medio sustulisset. Theophanone palatio ejecisset solumque vertere jussisset, tomum præterea, quem Nicephorus Phocas, ut res ecclesiasticas transveras ageret, conscripserat, dilacerasset. Post hujus electionem cum triginta quinque tantum dies supervixisset Polyeuctus vitam posuit: in locum ejus successit Basilius Scamandrenus, qui nonnullorum criminum reus a synodo convocata pellitur, et Antonius Studita substituitur. Tzimisces enim imperasset annos sex et dies triginta, Basilius accubitoris insidiis veneno exstinguitur, successoribus Basilio et Constantino Romani filii.

Post Tzimisces imperium tenuerunt Basilius et Constantinus Porphyrogeneta annos quinquaginta. Basilius ætatis annum vicesimum. Constan-

αὐτῷ Ῥωμανῷ περιτίθησι διάδημα, Θεοφυλάκτου τοῦ πατριάρχου τὰς εὐχὰς τελείσαντος. Εὐνούχισαι δὲ καὶ Ῥωμανὸν τὸν τοῦ Σεφάνου υἱὸν, ἔτι δὲ καὶ Βασίλειον τὸν ἐκ δούλης Βουλγάρας ἀποτεχθέντα Ῥωμανῷ τῷ γέροντι, Μιχαὴλ δὲ τὸν υἱὸν Χριστοφόρου τοῦ βασιλέως ἀπέκλειρε κληρικόν. Θεοφυλάκτος δὲ ὁ πατριάρχης ἰγ' μὲν ἐτῶν ὧν ὅτε διάκονος ἐχειροτονήθη, ις' δὲ ὅτε εἰς τὸν πατριαρχικὸν ἀνεδιθάσθη θρόνον, ἐπ' ἔτη κγ' καὶ ἡμέρας κε' κακῶς καὶ ἀναξίως ἀρχιερατεύσας τὸν βίον κατέλιπεν· ἀντ' αὐτοῦ δὲ προβάλλεται ὁ μοναχὸς Πολυευκτος. Ἐπὶ τῆς τούτου βασιλείας ἤχθη ἕξ Ἀντιοχείας ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Οὗτος οὖν ὁ βασιλεὺς περιπεσῶν τελευτᾷ.

Μετὰ δὲ τὸν Κωνσταντῖνον ἐβασίλευσε Ῥωμανὸς ὁ τούτου υἱὸς, ὁ λεγόμενος παιδίον, ὃς νόσφ περιπεσῶν ἐτελεύτησεν ἐτῶν ὑπάρχων κδ' βασιλεύσας ἔτη γ' μῆνας δ' ἡμέρας ε'.

Μετὰ δὲ τὸν Ῥωμανὸν διαδέχονται τὴν βασιλείαν Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος οἱ παῖδες αὐτοῦ σὺν Θεοφανοῖ τῇ μητρὶ, βασιλεύσαντες μῆνας ε' σὺν Ἰωσήφ τῷ Βρίγγῃ τότε παραδυναστεύοντι.

Μετὰ δὲ τούτους Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς βασιλεύει, στεφθεὶς παρὰ Πολυεύκτου τοῦ πατριάρχου. Ἐἵτα καὶ τὴν Θεοφανῶ νόμιμον γαμετὴν ἀγεται. Ὅς καὶ μέρος τι τοῦ ἱματίου τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου εἰσήγαγεν ἐν τῇ πόλει, ὅπερ εὑρεν ἐν Βεβροίῳ. Ἦγχε δὲ καὶ τὸν κέραμον τὸν ἔχοντα τὸ ἀχειρότευκτον ἐκτύπωμα τῆς μορφῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, ὃν εὑρεν ἐν Ἱεραπόλει, ταύτην πεπορθηκώς, καὶ τῶν τριχῶν τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου βόστρυχον ἓνα πεπιλημένον αἵματι. Οὗτος, βασιλεύσας ἔτη ς', φρνεύεται ἐν τῷ παλατίῳ βουλῇ τῆς βασιλείσεως Θεοφανοῦς παρὰ τοῦ Τζιμισκῆ καὶ τῶν αὐτοῦ συνωμοτῶν.

Μετὰ δὲ τούτον βασιλεύει Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς, σὺμβασιλεύοντας ἔχων αὐτῷ Βασίλειον καὶ Κωνσταντῖνον τοὺς υἱοὺς Ῥωμανοῦ. Ἄγεται δὲ γυναικα Θεοδώραν τὴν ἀδελφὴν Ῥωμανοῦ, θυγατέρα δὲ τοῦ Πορφυρογεννήτου Κωνσταντῖνου. Στέφεται δὲ τῷ τῆς βασιλείας διαδήματι παρὰ Πολυεύκτου πατριάρχου, πρότερον αὐτῷ πεισθεὶς καὶ τοὺς Νικηφόρου αὐτόχειρας ἐκ μέσου ποιήσας, καὶ τὴν Θεοφανῶ τοῦ παλατίου καταθίβασας καὶ ἐξορίσας, καὶ τὸν τόμον διαβρήξας ὃν ἐπὶ συγχύσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁ Φωκᾶς Νικηφόρος ἐξέθετο. Μετὰ δὲ τὴν τούτου ἀναγόρευσιν λέ' μόνας ἡμέρας ὁ Πολυευκτος ἐπιβιβάς κατέλυσε τὴν ζωὴν, καὶ προχειρίζεται ἀντ' αὐτοῦ πατριάρχης Βασίλειος ὁ Σκαλανδρηνός, ὃς ἐπ' αἰτίας τισὶ διαβληθεὶς συνοδικῶς καθήρηθη. Προεβλήθη δὲ ἀντ' αὐτοῦ Ἀντωνίος ὁ Στουδίτης. Ὁ δὲ Τζιμισκῆς βασιλεύσας ἔτη ς' καὶ ἡμέρας λ', φαρμάκῃ κατεργασθεὶς παρὰ Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου, θνήσκει διαδόχους καταλιπὼν Βασίλειον καὶ Κωνσταντῖνον τοὺς παῖδας Ῥωμανοῦ.

Μετὰ οὖν τὸν Τζιμισκῆν κρατεῖσι τῆς βασιλείας Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογεννήτος ἔτη γ' ὧν ὁ μὲν Βασίλειος τὸν κ' ἔηνε τῆς ἡλικίας

χρόνον, τὸν ιζ' δὲ ὁ Κωνσταντῖνος. Διὸ καὶ τὸ τῆς βασιλείας ὄνομα μόνον τούτων ἐχόντων πᾶσαν τὴν τῶν πραγμάτων μεταχείρισιν Βασίλειος ὁ παρακοιμώμενος ἐνήργει, ὃς ἅμα καὶ τὴν τούτων μητέρα πέμψας ἀπὸ τῆς ὑπερορίας ἄγει εἰς τὰ βασίλεια Νικολάου δὲ τοῦ Χρυσοθέγγη ἐπὶ χρόνου ιβ' καὶ μῆνας η' τὴν Ἐκκλησίαν ἰθύναντος καὶ λύσαντος τὴν ζωὴν, χειροτονεῖται Σισίνιος μάγιστρος. ἀνὴρ ἐλλογιμὸς καὶ ἱατρικῆς καὶ νομικῆς τέχνης ἦκων εἰς τὸ ἀκρότατον. Καὶ οὗτος δὲ, ἐπὶ τρεῖς μόνους ἐνιαυτούς τὴν Ἐκκλησίαν ποιμάνας, ἐξέστη τῆς ζωῆς, καὶ προεβλήθη Σέργιος, ἡγούμενος ὢν τῆς μονῆς τοῦ Μανουὴλ καὶ τὸ γένος ἀναφέρων εἰς Φώτιον τὸν πατριάρχην, ὃς ἐπὶ κ' ὅλους ἐνιαυτούς τὴν τοῦ Θεοῦ ποιμάνας Ἐκκλησίαν πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε, καὶ προεβλήθη πατριάρχης Εὐστάθιος, πρῶτος ὢν τῶν πρεσβυτέρων τοῦ ἐν βασιλείοις ναοῦ. Ἀνεκαίνισε δὲ ὁ βασιλεὺς Βασίλειος καὶ τὸν ἀγωγὸν Οὐάλεντος τοῦ βασιλέως, ὡς ἂν ἔχοιεν οἱ ἐν τῇ Βυζαντίῳ ἀπθονίαν ὕδατος. Οὗτος, αἰφνιδίῳ νόσῳ ληφθεὶς, ἀπέβη, πρὸ τῶν ἡμερῶν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς καὶ Εὐσταθίου τοῦ πατριάρχου ἀποθανόντος, οὗ διάδοχον ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιον μοναχὸν ἐποίησατο ἐκκλησιάρχην ὄντα ἐν τῇ τοῦ Στουδίου μονῇ. Τοῦ οὖν βασιλέως Βασιλείου τελευτήσαντος καὶ ἐν τῇ κατὰ τὸ ἑβδομὸν ναῦ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ Θεολόγου ταφέντος, ὁ τούτου ἀδελφὸς Κωνσταντῖνος μόνος τὸ τῆς βασιλείας ἀνεδήσατο κράτος· ὃς ζήσας μὲν τὸν ἅπαντα τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον ὀ' ἔτη, ἐπὶ τρεῖς δὲ ἐνὸς δέοντος μηνὸς αὐτοκράτωρ γεγονώς, αἰφνιδίῳ νόσῳ ληφθεὶς καὶ παρὰ τῶν ἱατρῶν ἀπαγορευθεὶς ἀντ' αὐτοῦ βασιλέα προχειρίζεται Ῥωμανὸν τὸν Ἀργυρὸν, συζεύξας πρότερον αὐτῷ τὴν ἰδίαν θυγατέρα Ζωὴν, ὡς τῆς αὐτοῦ γυναικὸς ἐκουσίως τὴν τρίχα κειραμένης διὰ τὸ κινδυνεύειν τὸν αὐτῆς ἅ ὄρα Ῥωμανὸν πηρωθῆναι παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ διὰ τοῦτο σὺν τῇ ὄψει καὶ τὴν βασιλείαν τῷ συζύγῳ χαρισαμένης. Οὕτως παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τὸν τῆς κηρύσεως κίνδυνον διαδράς ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς αὐτοκράτωρ ἅμα Ζωῇ τῇ τοῦ Κωνσταντίνου ἀναγορεύεται θυγατρὶ, οὐκ ὀλίγας ἀγαθουργίας ἅμα τῷ βασιλεῦσαι ποιήσας. Ἐξέκοψε δὲ καὶ τὸ ἀλλήλεγυρον, ὃ παρὰ Βασιλείου τυπωθὲν ἐμελέτα μὲν ὁ Κωνσταντῖνος ἐκκοφαί, οὐκ ἔφθασε δέ. Ἐπὶ τῆς τούτου βασιλείας καὶ Γεώργιος ὁ Μανιάκης τὴν Ἐδεσσαν ἐλών, ἐν ταύτῃ εὐρῶν τὴν πρὸς Αὐγάρων πεμφθεῖσαν ἰδιόγραφον ἐπιστολὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ βασιλεῖ Ῥωμανῷ ἐν Βυζαντίῳ ἀπέστειλεν. Οὕτως νόσῳ χρονίᾳ βιάλλεται καὶ τρεχοῦρβυεὶ γένου τε καὶ τὴν κόμην, κατέργασθεις, ὡς φασιν, ὑπὸ Ἰωάννου ὀρφανοτρόφου· πρὸς γὰρ τὸν τούτου ἀδελφὸν Μιχαὴλ ἔρωτα δαιμονιώδη σχοῦσα ἡ βασίλισ Ζωὴ, καὶ τούτῳ κρύφως συμμιγνυμένη, τὸν βασιλέα φαρμάκοις οὐκ ὠκυμόροις, ἀλλὰ σχολαιότατον καὶ βραδὺν ἐπάγουσι θάνατον κατεργάσατο· ὃς, κατὰ τὴν μεγάλην Πέμπτην κατὰ τὸ ἐν τῇ μεγάλῃ παλατίῳ βαλανεῖον λουόμενος ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Μιχαὴλ τῇ κολυμβήθρᾳ τοῦ λουτροῦ οἰκτρῶς ἀπεπνίγη, βασιλεύσας ἔτη ε' καὶ μῆνας ς'.

tinus decimum septimum agebat. Quapropter solo nomine erant imperatores, 60 Basilius vero accubitor rem omnem pro libidine gubernabat. Hic eorum matrem ab exsilio in regiam revocavit. Nicolaus Chrysoverges per annos duodecim et menses octo rebus ecclesiasticis administratis obiit, illique succedit Sisinnius magister, vir insignis et medicæ artis instructissimus et legibus exponendis nemini secundus. Hic item, per tres tantum annos rebus Ecclesiæ moderatis, e corpore excessit, substitutusque est Sergius monasterii Manuelis abbas, qui genus ad Photium patriarcham referebat; qui ad viginti annos integros Ecclesia Dei gubernata de vita ad Dominum migrat, eligiturque patriarcha Eustachius sacerdotum templi, quod in regia erat, primas. Basilius vero imperator Valentis imperatoris conductum restituit, ut Byzantinis aquæ abundantius fluerent. Is, repentino morbo correptus, cessit e vita. Paucis vero diebus antequam moretur, extremum obiit diem patriarcha Eustathius, cujus successorem Alexium monachum in Studitæ monasterio Ecclesiæ præfectum designat. Emortuo itaque imperatore Basilio, et in templo Joannis evangelistæ et theologi, quod in Hebdomo est, sepulto, Constantinus frater universam imperii provinciam in se contulit; qui cum annos septuaginta vixisset, triennium mense minus solus imperasset, subito morbo arreptus desperatusque a medicis sui loco Romanum Argyrum imperatorem 61 enuntiat, cum propriam filiam Zoem prius in matrimonio copulasset. Uxor quippe Romani sponte comam posuerat, ut cæcitatibus periculum, quod marito ab imperatore imminerebat, averteret. Sic lumen oculorum imperiumque viro elargita est. Hoc modo præter spem omne atque expectationem cæcitatibus periculo imperator Romanus ereptus, rerum omnium moderator cum Zoe Constantini filia salutatur, in ipso imperii exordio plerisque hominibus proficuis rebus perpetratis. Abolevit et allelengyum, tributum scilicet, quod pauperum vice divites persolvebant, a Basilio institutum; id abolere quidem Constantinus in animo habuit, sed morte præventus non potuit. Sub ejus imperio Georgius Maniaces Edessa direpta ad Abgarum epistolam Domini nostri Jesu Christi manu exaratam, in ea inventam, imperatori Romano Byzantium transmisit. Interim imperator lento morbo corripitur, capitis et barbæ pilis defluentibus, a Joanne pupillorum curatore circumventus. Imperatrix etenim Zoe Michaelis Romani fratris amore mirum quantum insaniens, ejusque se clanculum libidinibus tradens, non rapido et veloci veneno, sed lento torpentique læserat. Is ergo magna feria Quinta in balneo apud magnum palatium se lavans, in ipso solio balnei a Michaelis sociis miserabiliter suffocatur, cum imperasset annos quinque et menses sex. Sepelitur vero in eo quod ipse sub Peribleptæ nomine, hoc est Spectabilis, ædificaverat monasterio, ipso magnæ Parascaves die.

θάπτεται δὲ ἐν αὐτῇ τῇ παρ' αὐτοῦ νεουργηθείσῃ τῆς Περιθλίπτου μονῆ κατ' αὐτὴν τὴν ἁγίαν μεγάλην Παρασκευήν.

¶ Zoe, Michaelae Paphlagone in imperatoris solo collocato, sperabat se loco mariti et imperatoris mancipium ac famulum habituram. Sed votis exitus minime responderunt. Porro imperator malo genio obnoxius cum nimium affligeretur, nihil intentatum ut ab hac se ærumna liberaret reliquit. Sed omnia cassa in vota vocata sunt. Quinimo magis ac magis cruciatus augebantur aquæ intercutis accessione. Itaque continuo morbo confectus, propriaque salute desperata, a monacho Cosma Tzinzilucio, qui illi semper aderat agendaque demandabat, detondetur, pœnitensque exacta delictorum confessione facinusque in Romanum imperatorem deplorans occumbit, cum regnasset annos septem et menses octo.

Michaelae Paphlagone defuncto, universa imperii cura in imperatricem Zoem tanquam hæredem devoluta est. Hæc imperatoris ex fratre nepotem illique cognominem Cæsarem creatum, audacem et temerarium rebusque gerendis peropportunum, prius horrendissimo jurejurando devinctum so per omnem vitæ tempus quasi dominam ac heram et matrem pertractaturum, in locum filii assumit et imperatorem salutatur. Verum is pactis cum Zoe initis violatis universæ multitudinis odium incurrit, et populi incontinentem impetum timens in Studii monasterium confugit, statimque monachi habitum induit. Sed ne sic quidem iram evitavit: multitudo namque populi commotâ eum a monasterio abreptum in locum qui dicitur Sigma transferunt, subitoque ¶ excæcant, Ille cassus luminibus solum vertere cogitur in monasterium Elegmorum, postquam regnasset menses quatuor et dies quinque.

Itaque rursus imperium ad Zoem devolvitur, Theodora sorore una cum ea imperium administrante. Tunc ab exsilio accersitur Constantinus Monomachus, cui nubit, cæremonis rite peractis a primarcha Alexio coronatur, qui sub ejus imperio vitam finit, et in thronum ejus substituitur Michael Cerularius, die Annuntiationi sacro, Imperator, consueto morbo podagræ correptus, novi symptomatis accessione in Manganorum monasterio, ab ipso de integro exstructo, moritur, ibidemque sepelitur, cum regnasset annos tredecim, Zoe item jundudum mortua.

Eo decedente Theodora Porphyrogenneta patrum imperium recuperat, et cum regnasset annos duos menses sex, tenuis intestini morbo exstinguitur.

Ejus autem eunuchi et Leo syncellus, ipsa adhuc etiam animam agente, in imperatoria sede collocant Michaellem patricium Stratioticum, Hic cum

A Ἡ Ζωὴ δὲ, τὸν Παφλαγόνα Μιχαὴλ ἐπὶ τὸν βασιλείου ἰδρύσασα θρόνον, ψήθη μὲν ἀντὶ ἀνδρῶν καὶ βασιλῆως δοῦλον καὶ διάκονον ἔχειν· ἀπέθη δὲ ταύτη πάντα εἰς τὸναντίον. Ὁ δὲ βασιλεὺς, δαίμονι ληφθεὶς καὶ ὑπὸ τούτου κατατεινόμενος, καὶ πάντα ποιῶν ὥστε ἐλευθερίαν τούτου εὐρεῖν, οὐδὲν ὄνησεν· μᾶλλον γὰρ ἐπατείνετο τὸ κακὸν συνειλαμβανομένης καὶ νόσου ὀδερικῆς. Τῇ οὖν κατεχρόση νόσῳ ἐκτροχωθεὶς καὶ πάντοθεν τῆς οἰκίας ἀπογυνοῦς σωτηρίας, ἀποκίρεται παρὰ τοῦ μοναχοῦ Κοσμᾶ τοῦ Τζιντζιλουκίου, ὅς διὰ παντός συνῆν αὐτῷ καὶ ἐνουθετεῖ τὰ δέοντα, καὶ θνήσκει ἐν μετανοίᾳ καὶ ἐξομολογήσει, τὴν εἰς τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν ἁμαρτίαν ἀποκλαϊόμενος, βασιλεύσας ἔτη ζ' καὶ μῆνας η'.

B Τοῦ δὲ Παφλαγόνοσ Μιχαὴλ θανόντος τὸ πᾶν κράτος περιέστη εἰς κληρονόμον τὴν βασιλῖδα Ζωὴν, ἣ τὸν τοῦ βασιλῆως ἀνεψιὸν καὶ ὁμώνυμον, Καίσαρα ὄντα καὶ δραστήριον δοκοῦντα καὶ παρὶ τὰ πράγματα δεξιὸν, ὄρκους πρότερον φρικωδεστάτοις καταλαβούσα ὡς κυρίαν αὐτὴν ἔξει διὰ βίου καὶ δέσποιναν καὶ μητέρα, ἐσποιητὸν προσλαμβάνει υἱὸν καὶ βασιλέα Ῥωμαίων ἀναγορεύει· ὅς τὰς πρὸς αὐτὴν ἀθετήσας συνθήκας, καὶ διὰ τοῦτο μισηθεὶς παρὰ παντός τοῦ πλήθους τῆς πόλεως, καὶ τὴν τοῦ δήμου ἀκατάσχετον διελιάσας κίνησιν, φυγὰς ὤχητο εἰς τὴν τοῦ Στουδίου μονήν, καὶ εὐθὺς τὸ μοναχικὸν περιθάλλεται σχῆμα. Ἄλλ' οὐκ ἀπίδρα· τὸ γὰρ πλῆθος τοῦ λαοῦ, κινήθην καὶ τούτον τῆς μονῆς ἀφαρπάσαν, ἄγουσι κατὰ τὸν τόπον τὸν λεγόμενον Σίγμα, καὶ εὐθὺς ἐκτυφλοῦσι. Τυφλωθεὶς οὖν ἐξορίζεται εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἐλεγμῶν, βασιλεύσας μῆνας δ' καὶ ἡμέρας ε'.

C Τῆς οὖν ἀρχῆς πάλιν εἰς τὴν Ζωὴν μετακλιθεὶς σθεσίσης συμβασιλεύουσαν ἔχουσαν καὶ τὴν ἀδελφὴν Θεοδώραν, μεταπέλλεται ἀπὸ τῆς ἐξορίας Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος, ᾧ καὶ συνάπτεται εἰς κοινωνίαν γάμου ἡ βασιλῖς, τῆς ἱερολογίας γενομένης παρὰ τοῦ πρώτου τῶν πρεσβυτέρων τῆς Νέας. Στέφεται δὲ τῇ ἐπαύριον παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου, ὅς ἐπὶ τῆς τούτου βασιλείας θνήσκει· Ἀνάγεται δὲ εἰς τὸν θρόνον Μιχαὴλ ὁ Κηρουλέριος κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ὁ δὲ βασιλεὺς, τῇ συνῆθει νόσῳ τῆς ποδαλγίας κατὰσχετος γενόμενος, ἐπακολοθησαντος καὶ ἐτέρου συμπτώματος, ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ νεουργηθείσῃ μονῇ τῶν Μαγγάνων κείμενος θνήσκει, καὶ ἐν αὐτῇ θάπτεται βασιλεύσας ἔτη ιγ', καὶ τῆς Ζωῆς ἤδη προτελευτησάσης.

D Τούτου δὲ τελευτήσαντος, Θεοδώρα ἡ Πορφυρογέννητος τὴν προγονικὴν βασιλείαν ἀναδέχεται, καὶ ἔτη β' καὶ μῆνας ζ' βασιλεύσασα, εἰλεοῦ νοσήματι περιπεσοῦσα θνήσκει.

Οἱ δὲ ταύτης εὐνοῦχοι σὺν τῷ συγκέλλῳ Λέοντι, εἰ ταύτης ψυχὸρραγούσης, ἀνάγουσιν εἰς τὸν βασιλεῖον θρόνον Μιχαὴλ πατριτικὸν τὸν Στρατιωτικόν,

ὅς ἔτος α' βασιλεύσας καὶ ἔκων τῆς βασιλείας τῷ Α Κομνηνῷ ὑπεξίσταται.

Ὁ οὖν Κομνηνὸς Ἰσαάκιος τὴν βασιλείαν ἀναζωσάμενος αὐτίκα τῷ βασιλικῷ νομισματι ξιφτηφόρος διαχαράττεται, οἷα μὴ τῷ Θεῷ τὸ πᾶν ἐπιγράφων, ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ ἰσχύϊ καὶ τῇ περὶ πολέμους ἐμπειρίᾳ. Ἦγαγε δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα Αἰκατερίναν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ταύτην ἀνηγόρευσεν. Ἐπει δὲ καὶ ὁ πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος ἀπέβιω, προχειρίζεται ἀνε' αὐτοῦ πατριάρχης ὁ Λεικούδης Κωνσταντῖνος. Ὁ δὲ βασιλεὺς, εἰς κυνήγιον ἐξελεθὼν καὶ φωτὶ ἀστραπηδόλῳ βληθεὶς, τοῦ ἵππου τε ἀπεσφαιρίσθη καὶ πρὸς τῇ γῆ ἀφρίζων ἐκυλίετο. Γνωσιτηγῆσας οὖν ἐφ' ἡμέρας τινὰς, εἰ πως ἀνεθεῖη τῆς νόσου, ἐπέπερ ἔγνω κατ' ἄκρας ταύτην ἀλοῦς, τὴν βασιλείαν ἀποθέμενος, τὴν τοῦ Στουδίου κταλαμβάνει μονὴν καὶ τὸν μοναχικὸν ἀσπάζεται βίον, πολλὰ καὶ τῆς Αὐγούστης Αἰκατερίνης συμβαχλομένης αὐτῷ πρὸς τὸ προκειμένον, βασιλεύσας μὲν ἕτη β' καὶ μῆνας γ', ἐπιζήσας δὲ τούτων ἑλάττωνα τῷ μοναχικῷ, πᾶσαν ὑπακοὴν πρὸς τὸν ἐν τῇ μονῇ ἡγεμονεύοντα ἐνδεικνύμενος, ὡς καὶ θυρωρὸς γενέσθαι καὶ ταῖς ἄλλαις ὑπηρετήσαι διακονίαις διὰ πολλὴν μετριοφροσύνην καταδεξάμενος. Προχειρίζεται δὲ ἀνε' αὐτοῦ εἰς βασιλείαν Κωνσταντῖνον τὸν Δουκᾶν.

Μετὰ δὲ τὸν Κομνηνὸν Κωνσταντῖνος ὁ Δουκᾶς ἀναιμωτὶ δίχα πραγμάτων καὶ ταραχῆς τῶν σκήπτρων ἐπιλαμβάνεται. Τοῦ δὲ πατριάρχου Κωνσταντῖνου τοῦ Λεικούδη θανάτου, Ἰωάννης μοναχὸς ὁ ἐπίκλην Ξιφιλῖνος προχειρίζεται. Τῷ δὲ βασιλεὶ νότος ἐνσκήψασα οὐ μικρῶς αὐτὸν κατέτρυχεν. Ὡς δὲ ἔγνω ἤδη τέλειον τῇ νόσῳ κατεργασθεὶς, τοὺς ἐξ Εὐδοκίας τῆς βασιλείας αὐτοῦ τρεῖς παῖδας Μιχαὴλ, Ἀνδρόνικον καὶ Κωνσταντῖνον, ἐξ ὧν Πορφυρογέννητος ἦν ὁ Κωνσταντῖνος, πάντας βασιλεῖς ἀνηγόρευσε, Καίσαρα δὲ τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἰωάννην. Ἦσαν δὲ αὐτῷ καὶ θυγατέρες τρεῖς, Ἄννα τε καὶ Θεοδώρα, καὶ Ζωή. Μέλλων δὲ τελευτῆν, ἔγγραφον ἀπήτησεν ἐκ πάντων ὡς οὐκ ἂν ποτε παρὰ τοὺς αὐτοῦ παῖδας βασιλεία ἕτερον δέξαιτο· ἐν ᾧ καὶ ὑπέγραψαν ἅπαντες. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ βασιλὶς Εὐδοκία, ὡς οὐκ ἂν οὐδὲ αὐτῇ πρὸς δεύτερον ἐλεύσεται συνοικέσιον. Ὁ καὶ ἀπαρτισθὲν τῷ πατριάρχῃ φολάττειν δεδώκασιν. Τελευτῆ οὖν ὁ βασιλεὺς ἐτῶν ὧν ξ' καὶ μικρὸν τι πρὸς, βασιλεύσας χρόνους ζ' καὶ ἡμισυ, ταφείς εἰς τὸ Μολιθωτόν.

Κατέσχον οὖν τὰ σκήπτρα τῆς βασιλείας ἡ ἴτε σύζυγος αὐτοῦ Εὐδοκία καὶ οἱ παῖδες. Σὺν τούτοις οὖν μῆνας ζ' καὶ μικρὸν τι πρὸς βασιλεύσασα, ἀνάγει τὸν Ῥωμανὸν Διογένην εἰς τὰ βασίλειαν, καὶ τούτῳ προσζεύγνυται, καὶ βασιλεία εὐθὺς ἀναγορεύει.

Τὴν οὖν βασιλείαν ὁ Διογένης λαβὼν, εἶθ' ὕστερον ἐπιβουλευθεὶς παρὰ τῶν οἰκείων ἐκτυφλοῦται, καὶ οὕτως θηήσκει, καὶ ἐν τῇ νήσῳ Πρώτῃ θάπτεται, βασιλεύσας ἕτη γ' καὶ μῆνας η'.

Διεδέξατο τὴν βασιλείαν ὁ τοῦ Δουκᾶ υἱὸς Μιχαὴλ ὁ λεγόμενος Παρραπινάκης. Τοῦ δὲ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλῖνου κοιμηθέντος, ὁ βασιλεὺς ἕτερον

regnasset annum unum, licet invitus, Comnenus imperium cedit.

Isaacius Comnenus cum imperii pondus subiisset, subito in regio numismate se ensem ferentem excudi jussit, tanquam qui non Deo, sed proprio roboti et circa rerum bellicarum usum experientiam omnia accepta referret. 64 Abduxit ex Oriente uxorem Caterinam, eamque Imperatricem creavit. Verum cum patriarcha Michael Cerularius occubisset, in ejus locum Licudem Constantinum substituit. Imperator cum isset venatum, igne fulmineo percussus equoque dejectus spumans humi circumvolutabatur. Itaque eum consilii pœnituit, nec morbo remittente, sed intime misereque vexante, sceptro rerumque moderamine deposito, ad Studii monasterium se confert, monasticam vitam amplectus, ad hoc Augusta Caterina suam opem conferente. Imperavit annos duos menses tres. His minus supervixit in habitu monastico. Adeo monasterii præsidi fuit obediens ut et ostiarius factus sit aliisque ministeriis pro sua ingenti moderatione inservierit. In vicem vero suam Constantinum Ducam imperatorem elegit.

Προχειρίζεται δὲ ἀνε' αὐτοῦ εἰς βασιλείαν

Post Comnenum Constantinus Ducas absque sanguine, sine ullo rerum discrimine ac molestia, sceptrum occupat. Licude Constantino emortuo, Joannes monachus cognomento Xiphilinus sufficitur. Imperatorem autem obortus morbus vehementissime vexabat. Ut cognovit se ægritudine confectum, tres liberos, quos ex Eudocia imperatrice susceperat, Michaelem, Andronicum, Constantinum, inter quos Constantinus erat Porphyrogeneta, imperatores creat, Cæsarem vero fratrem Joannem. Illi fuerunt et tres filia, 65 Anna, Theodora, Zoë. Morti proximus fidem ab omnibus scripto exposcit, neminem post se alium imperatorem quam filios excepturum. Subscripsere omnes, Quinimo et ipsa imperatrix Eudocia nequaquam se secundas nuptias celebraturam scripto promisit. Absolutum scriptum patriarchæ tradidit, ut conservaret. Obiit ætatis annorum sexaginta; annos plus minus septem et dimidium regnavit. In Moliboto sepelitur.

Imperii habenas conjux illius Eudocia filii que tenuere. Cum vero una cum liberis menses septem vel paulo plus imperasset, Romanum Diogenem in regiam accitum sibi matrimonio jungit imperatoremque pronuntiat.

Occupavit imperium Diogenes, qui deinceps a familiaribus dolis circumventus luminibus privatur, mortuusque in insula Prote sepelitur, cum regnasset annos tres et menses octo.

Ducæ filius Michael Parapinaces dictus imperium suscipit. Patriarcha Joanne Xiphilino vita functo, imperator Cosmam quemdam monachum,

qui e sancta civitate advenerat, maximo ab se propter eximias virtutes in pretio habitum elegit. Cives Botaniam in Oriente imperatorem creatum audientes regiam occupant, custodes illi imponunt; imperantem Michaelē solio pulsum, vili vehiculo cum Augusta Maria ex Alanorum genere et filio Constantino 66 Porphyrogenneta in Studii monasterium ablegant et monachorum albo ascribunt, sabbato qui dicitur Lazari. Imperio præfuit annos sex.

Hæc ratione Nicephorus Botaniates præter omnem expectationem magna feria Tertia imperium occupavit minime sanguinolentum. Diademate imperatorio patriarchæ manibus insignitur, jungiturque sibi matrimonio Alamannam Mariam, Michaelis conjugem. Regnavit annos tres.

Alexius Comnenus imperium tenuit annos triginta septem menses quatuor, Joannes ejus filius annos viginti quatuor, Manueļ ejus filius annos triginta octo, Alexius hujus filius infans adhuc annum unum.

Eo trucidato, Andronicus patruus imperium invasit annos tres. Andronico necato, Isaacius Angelus fratris filius imperium obtinuit annos novem. Isaacium oculis spoliavit proprius frater Alexius, qui regnavit et ipse annos novem. Alexio imperio atque Cpoli pulso, filius Isaacii Alexius puerulus adhuc regnum obtinuit menses sex. Hunc cum occidisset patruelis Alexius Ducas, qui et Murtzuphlus dictus est, imperio præfuit menses duos. Heu nos miseros! et maxime cum sinus Christiani, qui talia in Christianos machinamur: et quam ratione divinum judicium tot scelera laturum esset, et non esset nos captivitati et interneccioni traditurum? Quod et factum est, et spectatissima urbs Constantini ob similia facinora impietatesque Italis tradita est.

Α τινα προεχειρίσατο Κοσμῶν μοναχῶ, τῆς ἀγίας μὲν πόλεως ἀφικόμενον, μεγίστη δὲ τιμῇ διὰ τὴν αὐτοῦ ἀρετὴν παρὰ βασιλεῖ τιμώμενον. Οἱ δὲ πολῖται, διὰ τὸ τὸν Βοτανειάτην ἐξ' Ανατολῆς ἤδη ἀναγορευθῆναι τὰ τε ἀνάκτορα κατασχόντες, χεῖρ' ἐπέβησαν αὐτοῖς ἐπιστήσαντες, καὶ τὸν βασιλεύοντα Μιχαὴλ καθαιρήσαντες, πρὸς τὴν τοῦ Στουδίου μονὴν παραπέμπουσι μετ' εὐτελοῦς ὑποζυγίου σὺν τῇ Ἀδύοῦστῃ Μαρτῆ τῇ ἐξ' Ἀλανῶν καὶ τῷ τούτου παιδί Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ, καὶ πρὸς τὸν μονῆρῃ μεταλλάττουσι βίον κατὰ τὸ Σάββατον τοῦ ἁγίου Λαζάρου, βασιλεύσαντα χρόνους ζ'.

Οὕτως οὖν ὁ Βοτανειάτης Νικηφόρος παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἀναίμακτον ἀπέλαβε τὴν αὐτοκράτορσ ἀρχὴν κατ' αὐτὴν τὴν μεγάλην Τρίτην, καὶ ταῖς τοῦ πατριάρχου χερσὶ τῷ βασιλικῷ ταινιῷται διαδήματι, καὶ γυναικὶ συζεύγνυται τῇ ἐξ' Ἀλαμανῶν Μαρτῆ, τῇ τοῦ Μιχαὴλ συμβίῳ. Ἐβασίλευσε δὲ ἔτη γ'.

Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἐβασίλευσεν ἔτη λζ' μῆνας δ'. Ἰωάννης ὁ τούτου υἱὸς ἔτη κδ', Μανουὴλ ὁ τοῦ υἱὸς ἔτη λη', Ἀλέξιος ὁ τούτου υἱὸς μετράκιον ἔτος α'.

Τοῦτον φονεύσας Ἀνδρόνικος ὁ πρὸς πατρὸς θεῖος αὐτοῦ ἐτυράνησεν ἔτη γ'. Τοῦτον φονεύσας ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος, ἐκράτησεν ἔτη θ'. Τοῦτον ἐκτυφλώσας ὁ ἴδιος ἀδελφὸς Ἀλέξιος ἐκράτησε καὶ αὐτὸς ἔτη θ'. Τοῦτον ἐκδιώξας τῆς βασιλείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἀνεψιὸς Ἀλέξιος μετράκιον ὢν, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰσαακίου, ἐκράτησε μῆνας ζ'. Τοῦτον φονεύσας ὁ ἐξ' ἀδελφοῦ Ἀλέξιος ὁ Δοῦκας, ὁ καὶ Μούρτζουφλος, ἐκράτησε μῆνας β'. Φεῦ! καὶ ταῦτα Χριστιανοὶ Χριστιανούς. Καὶ πῶς ἐμελλεν ἐφησυχάσαι ἡ δίκη καὶ μὴ παραδοῦναι ἡμᾶς εἰς αἰχμαλωσίαν καὶ ἐξολόθρευσιν; Ὁ καὶ γέγονε, καὶ ἡ περιβλεππὸς Κωνσταντινίου διὰ τὰς τοιαύτας ἀνοουργίας παρεδόθη τοῖς Ἰταλοῖς.

ANNO DOMINI MCCV.

NICETAS CHONIATES.

NOTITIA.

(Ex Leonis Allatii *Diatriba de Nicetis* in Ang. Mai *Bibliotheca nova Patrum*, tom. VI. p. 25.)

De Nicetæ Choniatæ (a) vita ex professo egit Petrus Morellus in epistola ad Joannem Sanctandream, Carcassonensis eclesiæ diaconum, quam ille ex Michaelis Choniatæ monodia in Nicetam fratrem, et ex Thesauro orthodoxæ fidei collegerat, et ipse Thesauro subjunxit. Nos vero nonnulla alia

(a) In primo casu Allatius plerumque *Choniates* scribit, sed interdum etiam *Choniata*. A. M.

ex ejusdem Nicetæ historia aliisque trademus. Fuit hic Nicetas gentili nomine Acominatus, e Chonis, Phrygiæ urbe, ex qua oriundum se gloriatur. In Balduino, agens de pace inita per Theodorum Lascarium cum Iconii suitano, et de urbibus illius socio Manueli Maurozomæ concessis, inter alias, Chomas quoque numerans, scribit: Μίρος ἀπένειμα τῆς ἀρχῆς τῆ κηδεστῆ ἐκεῖνου Μανουὴλ τῆ Μαυροζώμη· τόδε ἦν ἐμοῦ τοῦ συγγραφέως Νικήτα πατρὶς, αἱ Χῶναι. *Partem imperii Manueli Maurozomæ illius socio concessit. Ea pars erant Chonæ, mei scriptoris Nicetæ patria.* Et lib. vi in Manuele de eodem: Ἀπέρα οὐν τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, Φρυγίαν τε καὶ Λαοδικεῖαν διελθὼν, ἀφικνεῖται ἐς Χῶνας, πόλιν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην, πάλαι τὰς Παλασσάς. (*Palassas vitiose legi pro Colossas, animadvertunt Abrahamus Hortelius in Thesaurō geographico, et Hieronymus Wolfius in notis ad hunc locum*) τὴν ἐμοῦ τοῦ συγγραφέως περὶδξ. *Urbe disgressus per Phrygiam et Laodiceam, Chomas, olim Palassas, urbem magnum et beatam, patriam meam, pervenit.* Et Chonas hasce, Asianam illam esse civitatem, quam data epistola Paulus apostolus, cum scriberet Colossas dictam, nobilitavit, colligitur ex ejusdem Thesauri libro iv, cap. 22, in quo locum ex epistola illius ad Colossenses adducens, scribit: Ὡς ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς τοὺς περὶώτερας μοι: Κολοσσαεῖς ἐπιστολῇ θεολογεῖ. *Ut Paulus in epistola ad conterraneos meos Colossenses his verbis theologice philosophatur.* Et Colossas olim postea mutato nomine Chonas dictam, probat Morellus ex lexico manuscripto Vascosani, eoque vetustissimo manibus cujusdam ex Michaelis Pselli auditoribus descripto (b), in quo legebatur, Κολοσσαὶ πόλις Φρύγιας, αἱ νῦν λεγόμεναι Χῶναι· ὅθεν καὶ Κολοσσαεῖς (c). *Colossæ urbs Phrygiæ, quæ nunc Chonæ dicitur, unde et Colossenses.* Et probari præterea potest ex Constantino Porphyrogenito in themate Thraceseiorum. Κολοσσαὶ αἱ νῦν λεγόμεναι Χῶναι, οὗ ἔστι: ἐὸς διαδόχτος τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. *Colossæ, quæ nunc Chonæ, ubi visitur celeberrimum templum Michaelis archangeli.* Neque dissentit Theophylactus comment. in dictam epistolam Pauli. Πόλις Φρυγίας αἱ Κολοσσαὶ, αἱ νῦν λεγόμεναι Χῶναι, καὶ δῆλον ἐκ τοῦ τὴν Λαοδικεῖαν εἶναι πλησίον. *Phrygiæ urbs est Colossæ, quæ nunc dicitur Chonæ, quod inde perspicuum est, quod Laodicea huic sit vicina, Et ex recentioribus Wolfius in notis ad lib. vi Choniatae. Unde suspicor Choniatas post appellatos, qui olim Colossenses dicti fuerent, ad quos epistola divi Pauli exstat.*

Possent nihilominus huic rei difficultates opponi. Namque populos ex hac Phrygum urbe vocat Strabo (d) Colossenos. Κολοσσαεῖς vero *Colossenses*, multorum suffragio Rhodii ipsi nuncupantur ex vasto colosso in honorem solis exstructo. Suidas: Κολοσσαεῖς οἱ Ῥόδιοι, οἵτινες ἀνέστησαν ἐν τῇ νήσῳ χαλκοῦν ἀνδριάντα τοῦ ἡλίου, ὃν διὰ τὸ μέγεθος ἐκάλεσαν κολοσσόν. *Colossenses Rhodii sunt, qui erexerunt in insula xream statuam soli, quam ob vastitatem colossum appellarunt.* Et voce Ῥόδος. Ῥόδος ἡ νῆσος, ἥτις καὶ Λίνδος καλεῖται, καὶ Κολοσσαεῖς οἱ οἰκῆτορες διὰ τὸν κολοσσόν. *Rhodus insula, Lindus quoque nuncupata, et illius habitatores propter colossum Colossenses dicti.* Eustathius in Periegetem: Διὰ δὲ τὸν ἀνώτερον ῥηθέντα μέγαν κολοσσόν καὶ Κολοσσαεῖς, ὡς ἐκ μεγάλου παρασήμου, ἐκκλῶντο οἱ Ῥόδιοι. *Propter jam supra assertum colossum, etiam Colossenses, veluti ex magno insigni, Rhodii nuncupabantur.* Eadem habent Georgius Cedrenus, Joannes Zonaras, Michael Glycas, Joannes Antiochenus in Archæologia, et alii. Hinc non dignoscitur quare potius ad Choniatas quam ad Rhodios inscriptio illa epistolæ referri debeat. Attamen cum in ea Paulus Laodiceæ, et Hierapoleos quoque, vicinarum urbium, meminerit (e), longe similis vero est Colossenses non alios esse quam eos ipsos qui in Choniatas decesserunt, et Colossas esse quæ, mutato postea nomine, Chonæ dictæ sunt; quod acute perspexerat Theophylactus, cum scriberet: Καὶ δῆλον ἐκ τοῦ τὴν Λαοδικεῖαν εἶναι πλησίον. *Quod inde perspicuum est, quia Laodicea huic sit vicina.* Neque obstat ex his Colossis Strabonem Colossenoe nuncupare. Namque id in aliis quoque videmus varia efferri formatione. Et ne in exemplis adducendis nimis sim, pauca tradam. Chios ex Chio insula oriundos communi scriptorum usu vocamus: non defuere tamen, qui et Chiotas dixerunt, ut videre est in Memnonis excerptis apud Photium. Ex Byzantio, alii Byzantios, alii Byzantinos, alii Byzantianos, seu Byzantinianos, et tandem Vitruvius Byzanteas lib. vii. Ex Gadira Gadireus, et Gadirites, et Gadiræus, et Gadirenus; et innumera fere similia. Non est ergo mirum Colossenos Strabonis in Colossenses abiisse.

Sed qua de causa Colossæ, quam πόλιν μεγάλην Φρυγίας, *magnum Phrygiæ urbem*, vocavit Herodotus in *Polymnia*, nomen in Chonas immutaverint? Menæa Græcorum natum illi nomen ex Michaelis archangeli in eadem urbe patrato miraculo narrant. Dum enim gentiles, odio Christianæ religionis, fluviorum ibi præterfluentium aquas in unum corrivant, ut earum impetu et copia locum et templum sub nomine Michaelis erectum demergant, Michael baculo saxum pulsans, hiatum aperuit, qui molem illam aquarum absorpsit, et templum, et deservientem illi hominem ab illuvie illa servavit incolumem. Et cum per hiatum illum instar infundibuli, quod Græcis χώνη est, aquæ transmitterentur, loco et urbi Χῶναι *Chonæ* nomen inditum est: Φθόνῳ τηχόμενοι ἐπὶ τοῖς παραδόξως γενομένοις ἐν τῇ ναφ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ, ἄνδρες ἑλληρίζοντες τὸν παραβέτοντα ἐγγύθεν ποταμὸν ἐδοουλεύσαντο κατὰ τοῦ ναοῦ σιρέψαι, ὥστε καὶ τὸν ναὸν κατακλύσαι, καὶ τὸν προσημένοντα αὐτῷ ἄνδρα τίμιον τὸν Ἀρχιππον ἀπολίσει. Φανείς δὲ καὶ μόνος ὁ θεῖος ἀρχιστράτηγος, καὶ θαρξέειν ἐγκαλευσάμενος τῷ Ἀρχίππῳ, πλησσει ῥάβδῳ τὴν

(b) Imo ipsius Pselli lexicon græcum me in codicibus observare probe memini. A. M.

(c) Κολοσσαεῖς et Κολατταεῖς variat in ipsis τοῖς

πάνω bibliis vaticanis. II. lid. etiam ἐν Κολοσσαεῖς. A. M.

(d) Lib. xii, circa finem.

(e) Coloss. iv, 13.

πέτραν, καὶ πᾶρον ἐν αὐτῇ ποιήσας τοῦ ποταμοῦ, ἐξ ἐκείνου μέχρι καὶ τοῦ νῦν παροδύων ὀρᾷται χωνευόμενος. *Invidentiā contabescentes propter mira quæ fiebant in templo militiarum principis Michaelis viri gentiliū religioni addicti, proxime fluentem fluvium in templum ipsum convertere sibi proposuerunt, ut ei templum submergerent et virum in eo commorantem venerandum Archippum perderent. Verum tantummodo apparens divinus hic militiarum dux, et ut bono esset animo Archippo imperans, pulsat baculo saxum, et transitum in eo aperiens fluvii fecit, ut exinde ad hoc usque tempus fluvius veluti per infundibulum infusus prætergre loretur.* Et legitur de hac re proluxa narratio de quinta Septembris apud Lipomanum, quam in manuscriptis codicibus ab Archippo etiam ipso scriptam invenies. Sed elegantior atque accuratior est omnibus Sisinnii patriarchæ Constantinopolitani, qui et fluminum nomina, et singularia reliqua commemorat, oratio (f). Quare referam illius verba adhuc inedita. Postquam enim Aachippi mores, et loco pellere conabantur, ne idolorum cultus, ubi tot archangeli Michaelis erga genus humanum atque ejusdem necessitates subsidia, minueretur, Christi accresceret, tandemque fluminis Chrysan in templum corrivationem, et illius divisionem, et intactum ab illuvie sanctuarium recensuisset, subdit: Συμμορίαν γὰρ οἱ τῆς τῶν εἰδώλων θρησκείας ὡσεὶ πεντακισχιλίων ἀνδρῶν συναγροχότες, ἐν τε Λαοδικαίᾳ γενόμενοι, συμβούλιον ἐπὶ ὀλίθῳ τῆς ἑαυτῶν κακοτέχνου ψυχῆς τίθενται, ὅπως τοὺς ἐξ ἕψας ἑτέρους δύο ποταμοὺς κατιόντας, καὶ οὐ πολὺ τοῦ εὐκτηρίου διέχοντας, ὧν τὸν μὲν Κοῦφον, τὸν δὲ Λυκόκατρον προσηγόρουσαν, ἀλλήλους τε κατὰ τὴν τοῦ ὄρους κορυφὴν συνεισβάλλονται, καὶ μέχρι τῶν τῆς Λυκίας ὄρων διέχοντας, κατὰ τοῦ Θεοῦ τεμένου ἐκείνου καὶ ἀγίασματος ἐπαφήσωσι. μὴ πολλοῦ πόνου δεήσειν αὐτοῖς λέγοντες εἰς τὴν τοῦ τόπου κατάκλισιν, τῶν ποταμῶν ὑψόθεν καταρχομένων, καὶ κατὰ πρῶτον φερομένων οὐκ ἔσται γὰρ οὐδὲν τὸ τὴν φορὰν ἐφέξον αὐτῶν, πρὸς τὸ μὴ πάντα βραδίως ἐπικλυσθῆναι τῶ ὕδατι. Καὶ δὴ ἀπὸ τῆς ἀκρωρείας ἀρξάμενοι, ἔβηα οἱ ποταμοὶ συνέβρον, βαθεῖαν διώρυγα πεποιήκασι, ἵν' ἐν ταύτῃ τὸ ὕδωρ καθελκύσῃσι, καὶ οὕτω τὸ ἀγίασμα τοῦ Θεοῦ ἐπικλύσῃσι. Ἀναστομωσάντων δὲ τὰς τῶν ὄρων διεξόδους, τὸ ὕδωρ, ὅτι μάλιστα πλείον συβρέυσαν, τὰς τῶν ὄρων πεπλήρωκε φάραγγας· καὶ ἰδοὺ τὸ ὕδωρ, βαθαὶ τοῦ θαύματος! περιστρεφόμενον τε καὶ ἑλισσόμενον, ἤχη τε πολλῶ καὶ βραδαλίως φερόμενον, τῷ τόπῳ οὐ εἰστέχει· ὁ ἀρχιστράτηγος προσεπέλασε μὲν, τῷ δὲ αὐτοῦ νεύματι (g) ἐπιτιμηθὲν, ἠέπτον ἢ λόγος ἀνεχαιρίσθη, καὶ ἐπὶ πολὺ μετεωρισθὲν, τρόμῳ οἶονε πως δεδιττόμενον, ὡς ἀφ' ὕψους τινὸς ἀπῆρθη. Καὶ τηνικαῦτα ὁ ἀρχιστράτηγος τὸ παράδοξον ἐκείνου καὶ λόγου κρείττον ἐνεδείξατο ὁ αὐμ· βῆθῶν γὰρ πληγῆ καὶ μόνῃ προσφθέγματι τὴν τῶν ποταμῶν ὁδῶν πλημμύραν κατὰ τῆς ἡδῆ ἀποβραγείτης πέτρας καὶ δίκην οὕτης χωνείας προὔρθεψατο εἰς ἀεὶ μεταφείρεσθαι· αὐτίκα δὲ τῶν ὁδῶν ἐν τῇ πάλαι χωνείᾳ καταβράγντων, καὶ πάσης ἐντεύθεν τῆς περιχώρου κατασεισθείσης, καὶ ὡς εἰκὸς πάντων καταπλαγντων τῶν ἐν αὐτῇ, ὁ ἀρχιστράτηγος σφραγίδα τῷ χάσματι ἐπιθεῖς, καὶ τὰ ἐξῆς.

Verba tamen altius consideranda sunt, eoque potissimum cum dicat, τῶν ὕδατων ἐν τῇ πάλαι· χωνείᾳ καταβράγντων, *aquis in antiquo infundibulo immersis atque delapsis.* An in novam et a se factam terræ scissuram, vel potius veterem, copiam illam aquarum exoneravit? Et scissuras veteres fuisse, habeo ex Herodoto in *Polymnia* (vii, 30), qui refert Lycum (Sisinnii Lycocaprum) apud Colossas fluvium in hiatus terræ immersum, postmodum exsiliem in Meandrum demergi. Xerxes ἀπέκτετο ἐς Κολοσσᾶς πόλιν μεγάλην Φρυγίας, ἐν τῇ Λύκος ἐς χάσμα γῆς ἐσβάλλων ἀφανίζεται· ἔπειτα διὰ σταδίων ὡς μάλιστα πέντε ἀναφανόμενος, ἐκδιδοὶ καὶ οὗτος εἰς τὸν Μαίανδρον. *Pervenit Colossas magnam Phrygiæ urbem, ubi Lycus amnis hiatus terræ subiens occultitur, deinde fere quinque post stadia emergens, illabitur ipse in Meandrum.* Maximus Tyrius (Diss. viii, 8) Meandrum quoque et Marsyam antequam Colossas perveniant, terræ hiatus occultari rursusque emergere, oculatus ipse testis enuntiat, *Φρύγες οἱ περὶ τὰς Καλαινὰς νεμόμενοι τιμῶσι ποταμοὺς δύο, Μαρσύαν καὶ Μαίανδρον· εἶδον τοὺς ποταμοὺς. Ἀπίγασιν αὐτοὺς πηγῆ μία, ἣ προσελθοῦσα ἐπὶ τὸ ὄρος ἀφανίζεται κατὰ νότου τῆς πόλεως, καθύπερθε ἐκδιδοὶ ἐκ τοῦ ἄστεος διελοῦσα τοῖς ποταμοῖς καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὰ ὄνόματα· ὁ μὲν ἐπὶ Λυδίας βῆθ' ὁ Μαίανδρος, ὁ δὲ αὐτοῦ περὶ τὰ πεδία ἀναλίσκεται. Θύουσι Φρύγες τρεῖς ποταμοὺς, οἱ μὲν ἀμφοτέροις, οἱ δὲ τῷ Μαίανδρῳ, οἱ δὲ τῷ Μαρσύᾳ καὶ ἐμβάλλουσι τὰ μηρία εἰς τὰς πηγὰς, ἐπιφημίσαντες τοῦνομα τοῦ ποταμοῦ, ὅπως ἐφ' ἑθούσαν ἀπενεχθέντα δὲ ἐπὶ τὸ ὄρος, καὶ ὑποδύοντα τῷ ὕδατι, οὔτ' ἂν ἐπὶ τὸν Μαρσύαν ἐκδοθεῖ τὰ τοῦ Μαίανδρου, οὐδ' ἐπὶ τὸν Μαίανδρον τὰ τοῦ Μαρσύου· εἰ δ' ἀμφοῖν εἴη, διαιροῦνται τὸ ὄρωρ. *Qui Colossas accolunt Phryges fluvios duos Marsyam colunt Meandrumque, quorum ipse spectator sui. Duo hi fluvii e fonte oriuntur uno, qui cum ad montem processit usque, ad posteriorem urbis partem, se subducti; rursusque ex urbe oritur, simulque aquam distinguit fluvius et nomen. Atque ex iis quidem Lydium Meander potius, aller ibidem in campis finitur ac consumitur. His fuciis rem divinam Phryges faciunt: alii utriusque simul, scorsum vero alii Meandro, Marsyæve. Femora victimæ quæ maclatur, in fontes, addito alterutrius cui maclatur fluvii nomine, projiciuntur. Quæ a fluvio ad montem deferuntur usque, ubi sub aquam demerguntur: nec unquam fit, ut quæ Meandro facta sunt, Marsyam petant, aut quæ Marsyæ Meandrum. Nam si utriusque sint, dividunt victimam. Et Marsyam in Lycum postmodum degenerare, habeo ex Q. Curtii libro III, 4: *Cæterum quamdiu intra muros fluit, nomen suum retinet. At cum extra munimenta se volvit, majorem vi ac mole agentem undas, Lycam appellant.* Hinc colligo Lycum qui et Marsyas, sæpius in terræ viscera penetrare, rur-**

(f) Sisinnii patriarchæ scripta multa mihi occurrant in codicibus Vat. A. M.

(g) Allatius scribit βεῦματι. Verum tamen νεύματι aut βήματι scribendum putabam. A. M.

susquo inde exortum per apertos campos exspatiari, quod mirum haud videbitur, si soli illius natura consideretur. Quare de alio flumine Cadmo, iisdem atque Lycus fontibus exsiliente, scribit Strabo lib. x (p. 578): Ὑπέρκειται δὲ τῆς Λαοδικείας ὕψος Κάδμος, ἐξ οὗ καὶ ὁ Λύκος ῥεῖ, καὶ ἄλλος ὁμώνυμος τῷ ὄρει· τὸ πλεόν δὲ οὗτος ὑπὸ γῆς ῥεῖ, εἴτ' ἀνακύψας συνίπτεσεν εἰς ταυτὸ τοῖς ἄλλοις ποταμοῖς, ἐμφαίνων ἅμα τὸ πολύτρητον τῆς χώρας, καὶ τὸ εὐσειστόν· εἰ γὰρ τις ἄλλη, καὶ ἡ Λαοδικεῖα εὐσειστός, καὶ τῆς πλησιοχώρου. (Καὶ μετ' ὀλίγα,) Σχεδὸν δὲ τι εὐσειστός ἐστι καὶ πᾶσα ἡ περὶ τὸν Μαίανδρον χώρα καὶ ὑπόνομος περὶ τε καὶ ὕδατι μέχρι τῆς μεσογαίας. *Supra Laodiceam situs est mons Cadmus, e quo Lycus defluit, itemque alius monti cognominis, qui cum haud exiguo spatio terram subiens, rursusque emergens, reliquis misceatur fluminibus, simul et multis foraminibus perviam demonstrat esse regionem, et obnoxiam terræ motibus, et viciniam item. Et mox. Fere autem tota ad Mæandrum regio facile terræmotibus concutitur, et cuniculos habet igne et aqua plenos usque ad Mediterranea.* Sed quidquid sit de hoc, ante quam alio oratio procedat, invisamus veneremurque templum ipsum Michaelis munificentissimum, quod Nicetas nobis conterraneus, lib. vi, in quo de Manuele imperatore, paucis repræsentat: καὶ τὸν ἀρχαγγελικὸν ναὸν εἰσιὼν μεγίστηι μέγιστον, καὶ κάλλει κάλλιστον ὄντα, καὶ θαυμασίας χειρὸς ἅπαντα ἔργον. *Et ædem archangeli magnitudine maximam, pulchritudine pulcherrimam, et admirabilis omnino artificii opus, ingressus.*

Ex his itaque Chonis natus Choniates Nicetas, novennis a patre ad Michaelē natu majorem Byzantium mittitur, litteris aliisque disciplinis instruendus, quod tanta cura, studio et labore perfectum est, ut quemadmodum successu temporis Michael in Athenarum præsidem, ita Nicetas inter primariæ auctoritatis viros in aulam exceptus, in scribarum imperialium numerum sub Manuele Comneno allectus sit, et virtutum ac doctrinarum fama inter primos illius ævi inclaruerit. Postmodum Andronici tyrannidem fugiens, juris civilis studio sese dedit, atque adeo profecit, ut quadriennio post, Andronico misere enecto, sub Isaacio Angelo Byzantium reversus ad majores honorum gradus evectus sit: quibus ad excisum a Francis Byzantium integre perfungitur. Namque in Thraciam mittitur, ut ibi arcibus reficiendis, civitatibusque communiendis præesset, atque adeo militarium ordinum delectus haberet. Sic etiam in provincias et municipia ab aliis imperatoribus missus, rerum summæ præfuit. Quos honores et magistratus, ut Michael Choniates illius frater scribit, continua imperatorum successio integros illibatosque, nec uquam interruptos conservavit: imo qui subsequerentur, præcedentibus erga illum benevolentia anteire quasi contententes, ad pristinos illius honores aliquid insuper adjiciebant, viri nimirum virtute obstupentes, tantumque ex imperio suo imminui existimantes, quantum de honoribus illius imminueretur. Uxorem habuit ex illustri Belissariotarum progenie, cujus nomen, quemadmodum et patris, et an ex ea suscepit liberos Choniates, incommode tacuit Michael Choniates, cum Michaelis et Joannis Belissariotarum fratrum laudes adeo ampliter commemoraverit. Verum Byzantii clade afflictis Græcorum rebus, et illius ædibus pulcherrimis atque amplissimis in Sporacio sitis incendio absumptis, licet ad illius habitaculum porticibus obsitum, ideoque obscurum et aditu difficile, ex quo tamen opportunus erat ad proximum templum maximum accessus, confluerent, cum ab aggressionē militum, qui nihil investigatum relinquebant, sese defendere non valerent, ope cujusdam Veneti, cui victum tutumque receptum ipse suppeditabat, armis et militari habitu pro mercatorio sumptis, prædatores aliquandiu fortiter ædium ingressu depulsi sunt, dum se commilitonem eorum, et ædes illas præoccupasse simulat, colloquiturque cum illis patria lingua, quæ res postulabat. Sed cum, illis catervatim irruentibus, et inhumanis atque efferatis ingeniis, resistere non posset, tandem Nicetæ auctor fuit inde discedendi, ne capti in vincula ipsi conjicerentur, mulieres ad stupra et libidines raperentur. Veneto itaque duce, et ut prædam suam comitante, tristes et male vestiti ad ædes, ubi noti illis Veneti habitabant, ducebantur. Verum ubi ad partem urbis Francis adsignatam pervenere, a famulis inhumaniter deserti, liberis qui nondum progredi poterant humeris impositis, per medios vicos incedere coguntur, tandemque postquam dies quinque in urbe commorati fuerant, discessere. Calamitatem augebat dies aspera, et uxor Nicetæ partui vicina: et ut omnia perquirentium militum crudelitatem atque libidinem effugerent, quicumque tum in unum convenerant mulieres in medium agmen recipiunt, et adolescentulas faciem cæno illinere, atque ita genarum ruborem extinguere jubent. Ut ad inclyti martyris Mocii templum vere, insolens ac nefarius quidem milcs puellas formosas, judicis cujusdam filiam, e medio eorum tanquam lupus agnam abripuit. Consternatis spectaculo cæteris, puellæ pater senio et morbo afflictus, et in cœnum prolapsus, crebro Nicetam orare, ut pro virili ad puellam recuperandam sibi esset adjumento. Ille, vestigia raptoris persequens, vim factam non sine lacrymis proclamans, et gestibus opem prætereuntium militum implorans, quosdam etiam manibus prehensens, eorum animos ita flexit, ut impudentis illius domum perducere passi sint: quo cum ventum esset, licet raptor reluctaretur, et in foribus stans vim facturos repelleret, verbis tamen Nicetæ persuasi, puellam minis ab impudico illo extorquent, et patri restituant. Sic urbe excedunt Nicetas una et comites, præeunte patriarcha sine baculo, sine calceis, una tunica induto. Urbe egressi, Selybriamque profecti, pedem sistunt familia inviolata. Sed cum horrido oblectaret pane vitam, et pannis et inopia nimis miser, qui copia rerum antea et splendore dignitatum celebris fuerat, ad Ascanium lacum et Bithyniæ metropolim Nicæam, tanquam captivus cum reliquis inquilinum egit, sibi vivens et salutem animæ providans. Voluerunt itaque Græci illi, qui tum Nicææ habitabant, et eorum imperator, in alios adeo cæsi.

tum virum suarum opum esse indigentem, ut ipse existimo, quod suspicarentur eundem, et reliquos patres conscriptos urbis excidiit causam fuisse, de quorum sane iniquis iudiciis exstat apud eundem in fine historiae querela gravissima. Sic ille sibi redditus, et publicis curis exemptus, scriptioni animum pacatum, ut ut tamen poterat, addixit. Puellæ servatæ facinus Michael ejus frater, ut fratri gratificaretur, magnificentiorem et generosiorē in modum extulit; qui non supplicationibus et lacrymis et aliorum auxiliis, sed propria Nicetæ virtute et robore rem peractam fuisse narrat. Scribit enim, quod cum jam puellæ stuprum illaturus esset barbarus, ille sine ulla mora in hostem irruens armatus, et uxorem legitimam esse clamitans, atque adeo acerbissimis afflictari modis quirigans, et adulterii crimine avertens, ambarum tenacitate manuum prehensam, pancratice cum hoste colluctatus, cujus animum amore ebrium libido efferaverat, ad se retraxerit; nec prius conquieverit, quam a violenti hostis manibus ereptam virginem et illasam sine ullius cæde, patri restituerit. Quæ tamen in Michaele tolerari, oratorem agente, poterant: at in Athenarum præside et viro ecclesiastico quis ferat, Nicetam in eo facinore Abrahamo, Isaaco, Davidi, Danieli, Levi et Simeoni præferri, et quod pejus est, Christo ipsi comparem fieri?

Plurima scripsit. Ad nos pervenere *dogmatica* illius *Panoplia*. Opus equidem singulare, eruditione, doctrina, fide, pietateque, et rebus aliis instructissimum, si quæ ille ex schismate immiscuit atque concinnavit demas. Illis siquidem pulcherrimum alias opus veluti maculis et nævis contaminat: cum multa ibi ex Photii. Nicolai Methonensis, Nicetæ Stehpati, Joannis Hierosolymitani, Joannis Phurnes, Euthymii Zygabeni, Theodori Smyrnæi, et aliorum cœnoso penu, de processione Spiritus sancti, azymis, et aliis congerat. Priores tamen libri tali luto minime obducti, et ob gravitatem materiæ, et solidam hæresum refutationem, necnon earum auctorum non adeo cognitæ historias, et sanctorum Patrum testimonia, digni sunt qui a catholico homine volvantur revolvanturque. Exemplar a Niceta descriptum, post Nicetæ obitum, ut narrat Petrus Morellus, ad Michaelem Choniatam Atheniensium præsulem hæreditario jure transit: quo item mortuo, in manus Theodori Scutariotæ levitæ Cyziceni venit: Cyzicoque a Turcis vastata, in frequentissima montis Athonis monasteria deportatur, atque inde tandem Lutetiam advectum, venaleque expositum, cum propter sui deformitatem emptores non nancisceretur, Joannes a sancto Andrea redemptum a se, Morello evolendum mittit, a quo epigraphæ deprehensa, et non carbonibus sed thesauro in paginis illi situ et squalore ita obductis, ut nisi post multas vigilias legi potuerit reperto, non universa operis moles, sed quinque tantum libri priores in linguam Latinam versi, Latine solummodo eduntur, Parisiis in-8, anno 1580. Reliqui in suo squalore relictis ubinam modo lateant, scripserint alii (h). Addit Morellus: *Mox se index quoque aperit, seu elenchus, quo summam librorum Thesauri capita notantur, a Niceta ipso et compositus et scriptus, quemadmodum et libri omnes hujus operis, exceptis duobus ultimis, qui a Theodoro Scutariota scripti sunt, qui monodium quoque Michaelis scripsisse videtur. Theodori αὐτόγραφον esse, ex appendice ad indicem libri XXV colligo. Et, ut ex verbis pauculis Scutariotæ, indici Nicetæ aeditis videre est, qui appendicem illam, quæ antea desiderabatur, in fine vicesimi quinti libri alicubi repertam se attexuisse affirmat.* In codice Vaticano titulus ita se habet. Νικήτα τοῦ Χωνιάτου, τοῦ καὶ γεγονότος ἐπὶ τῶν κρίσεως καὶ φόρου, ἔπειτα δὲ καὶ λογοθέτου τῶν σεκρήτων δογματικῆ Πανοπλία, ἤτοι συλλογὴ τῶν ἄλλων σχεδὸν δοξῶν, καὶ ἱστορία τῶν ἀποτακόντων τάξια ἀνδρῶν, ἐπὶ δὲ ἀντιβήσεις ἐπ' ἐνταῖς τούτων, καὶ μάλιστα τῶν παλαιότερων, καὶ ἑτέρα τινά. P. Θεῶ καὶ Θεοφιλέσιν ἀνδράσι τίς ἂν ἀξία προσαγωγὴ γίνετο; In bibliotheca Bavarica ex eodem opere asservantur, cod. 119: *Nicetæ Choniatæ de Armeniorum hæresi tomus decimus septimus. Ejusdem decimus octavus contra Paulicianos, et decimus nonus contra Bogomilos, et vigesimus contra Saracenos. Modus recipiendi illos, qui a Saracenis ad Christiana sacra transierunt.*

Neque hoc thesauro minus illustris est ejusdem *historia*, quam auspicatus, ut tradit in principio ab iis rebus, quæ post Alexii, primi ex Comnena familia imperatoris, obitum acciderunt, ultra quæ superioris ætatis historici non sunt progressi Joannes Zonaras, Constantinus Manasses, Georgius Cedrenus, Joannis imperatoris vitam, qui Alexio successit, breviter perstringit: nec earum commemorationi diutius immoratur, quas ille non viderat, sed ab iis accepit, qui eas viderunt, eumque in expeditionibus comitati sunt: subsecuta vero reliqua uberius tractat. Ἐν κεραλαιώδεσι δ' ἐπιτομαῖς τὰ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸ ἱστορεῖν διηγῆσεται, ὅς Ἀλεξίου διάδοχος γεγένηται τῆς ἀρχῆς οὐδ' ἐμβραδυνεῖ ταῖς κατ' αὐτὸν ἀφηγῆσαι, ὥσπερ ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἐργάσεται λόγοις, οἷα καὶ ἡμῶν μὴ τὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπὶ τῷδε παρελημμένα συγγραφομένων· κἀντεῦθεν μὴδ' ἀποτάδην ἐχόντων ταῦτα διεξιέναι, ἀλλ' ἀπερ εἰς ἀκοὴν ἁπλῶς εἰληφάμεν ἐκ τῶν ὄσσει τῶν καθ' ἡμᾶς τὸν βασιλέα τουτοῦν ἐδέξαντο, καὶ συνωμάρτων ἐκείνῳ πρὸς ἐναντίους χωροῦντι καὶ τὰς μάχας συνετολύπευσον, Ac Joannis imperatoris vitam, qui successit Alexio, breviter perstringemus; neque earum rerum commemorationi diutius immora-

(h) De Nicetæ Panoplia ejusque codicibus, plena nos locuti sumus in *Spicilegio Rom.* t. IV, p. 398, rursusque p. 498; in eoque tomo capitula præcipua Græce edidimus ex illis quæ Morellius luce non donaverat. Rursus in hac *Bibliotheca Patrum*, t. IV, capitula de Manichæis et de Mohamedanis Græce Latineque exposuimus. Porro etiam duas syno-

dos, et secundam Theoriani cum Armeniis disputationem, etsi Panoplia Nicetæ continerentur, non item, sed melioribus aliis usi codicibus, ante hos annos in quarto sextoque Scriptorum vet. tomo, et in decimo Spicilegii Græce ac Latine exstare voluimus. A. M.

bitur, quas ipse non vidimus, sed ab aliis accepimus, qui eum viderant, et in expeditiones comitati sunt. In ceteris autem uberius tractabimus omnia. Idem institutum secutus est et Joannes Cinnamus, qui res gestas Joannis et Emmanuelis historia prosecutus est. Εἰρήσεται δέ μοι τὰ μὲν τοῦ Ἰωάννου κατ' ἐπιτομὴν, καὶ ὡσπερ ἐν κεφαλῶν, ὅτι μὴδ' ἐν τοῖς κατ' ἐκεῖνον, ὅπερ ἤδη ἔφην, γέγονα χρόνοις· τὰ γὰρ μὴν τοῦ μετ' ἐκεῖνον πράγματα, οὐκ οἶδα εἴ τις ἐμοῦ κάλλιον ἐξιστορήσαι ἔχει· ἐπεὶ καὶ οὐπω μετράκιον ὄντι μοι πλείστας συνεκδεδημηκέναι οἱ τῶν εἰς ἡπειρον ἑκατέραν συνέβαινεν ἐκστρατειῶν. Commemorabuntur vero mihi Joannis quidem res gestæ compendio, et veluti capitum summæ digerentur, quod illius temporibus, ut antea innueram, nullus fui. Res autem gestas illius qui subsecutus est, nescio an quispiam alius me accuratius scripto tradere poterit; cum nondum adhuc ex ephebis excedens, multis illius expeditionibus in utramque continentem præsens adfuerim. Finit itaque Nicetas historiam suam in Henrico Balduini fratre, res memoratu dignas quæ in Byzantino imperio, annorum circiter 86 spatia, in magnis præsertim eventuum varietatibus, et subitis fortunæ commutationibus, quæ plurimæ æque mirabiles, ac potius miserabiles et præter expectationem Græcos oppressere, crescente in dies Persarum et Turcarum in oriente, Bulgarorum et aliorum finitimorum in occidente potentia, et ubique christianorum principum dissidiis et perversitate acciderunt, complexus libris XXI, usque ad annum Christi 1203.

Non descivisse eum a veritate, tum externorum facinora non sine promerita laude, tum suorum gentiliū scelera ingenue et eum doloris acerbitate deplorata, et æqua rerum narratio, indicio sunt. Ex eo siquidem habes Occidentalium in recuperanda Syria et terra sancta pietatem ac fortitudinem; Conradi et Friderici non sine nobilissimis exemplis clarissimas laudes. Quis Balduini virtutes aptius expresse- rit? Contra vero quis in Græcorum vitia, quæ suis temporibus tanta adeoque immania fuere, acrius insultaverit? Hoc plane ingenui animi fuerit, rem uti acta est, narrantis.

Modum dicendi secutus est amplum, profusum, sed horridum, complicatam, immodica insolentis elegantiae atque eruditionis affectatione vanum, ne dicam puerilem, et poeticarum fabularum et dictionum immistione subasperum, et compositionis male implexa constructione obscurum, qui proprius hujusce scriptoris est præcipueque ab ipso pro suo genio intentus et procuratus; non Metaphrastæ, et emu li alicujus, assumentum, ut videtur Hieronymo Wolfio. De stylo illius idem Wolfius: *Ex affectatione nescio cujus insolentis elegantiae, et poeticæ dictionis æmulatione, in salebras sæpe incidit, et duris ac ineptis utitur metaphoris, in proœmio præsertim, ubi cum primis disertus videri cupit. Quod si totam historiam simili oratione involvisset, in latomias ire, quam molestis conversionis constictari maluissem. Sed quia tolerabiliter loqui incipit cum ad rem ipsam ventum est, hanc quoque operam studiosis historiarum dare volui, ut Zonaræ opus hac appendice plenius redderetur.* Neque Joannes Vossius discordat de historicis Græcis lib. II, cap. 29: *Diligens fuit Homeri lector et imitator, adeo ut, ob poeticam atque insolentem dictionem quandoque durior fiat, cum primis in præfatione, quæ sane salebrosa. In cæteris mollior fuit, quod eide se in præfatione promittit. Ut mihi quidem videatur præfatione ea ostentare voluisse, quantum logadædalus foret: quod similiter in historia si fecisset, nec ille multo etiam minus laudis, quam nunc habet mereretur.* Ipse nihilominus perspicuitatem se sequi in proœmiis historiæ, prout historicum addecet, summopere jactat, in ipsa sua jactatione obscurus et confragosus: *Ἐπεὶ δὲ ὡς καὶ ἄλλοι τε ξυμβαλεῖν ἔχουσι, καὶ αὐτὸς δὲ συνορῶν, οὐχ ἤκιστα εἶμι τὰ τοῦ ἱστορεῖν τὸ τῆς διηγήσεως ἀσαφές, καὶ περιβολαῖς, καὶ περιόδοις ἐπεστραμμένον, ὡς μὴ συνᾶδον αὐτοῖς οὐ προσίενται, φιλοῦσι δὲ τὸ σαφές, ὡς οὐ μόνον κατὰ τὸν εἰπόντα σοφὸν, ἀλλὰ καὶ συμβαῖνον σφίσι μάλιστα, οὐδὲ τούτου πάμπαν ἔξωθεν τοῦ καλοῦ πίπτοντ' ἂν εὖρη τις τὰ γραφόμενα, ὅσα καὶ ἡμῶν μὴ τὸ κομπηρὸν καὶ δυσφραδές, καὶ κοημνώδεις ἀποδιειλημμένον λέξουσιν ὡς ἐπίπαν ἀσπασαμένων, εἰ καὶ χαίνοντές εἰσιν εἰς τοῦτο πολλοί, εἴτ' οὖν ἀληθέστερον εἰπεῖν ἐκλείποντες τὰ τῶν πάλαι καὶ σήμερον, καὶ ὅσα τι καὶ ἐπιτήδευμα προύργιαίτατον ἐξηγηκότες διὰ μακροῦ, ἐκ τοῦ πλείονος δὲ κἀν τούτῳ δρᾶν τῇ ἱστορίᾳ προθεμένων τὰ πρόσφορα, μὴ δ' ὑπεροβάμιον πόδα τείνειν ἡγαπηκῶτων, ἢ δλωσ τοὺς ἄξονας αὐτῆς ὑπεράλλεσθαι· ὑπὲρ γὰρ ἄπαν ἕτερον τὸ μὴ τὴν φράσιν ἀπλοῦν. ὡς ἔχω εἰπεῖν καὶ πρόχειρον εἰς κατάληψιν, αὐτῇ διαδέβληται· καὶ ἡγαπήθη ἕως σφόδρα τὸ ἀκομψόν, καὶ ὡς ἔχον φύσεως διηγούμενον, καὶ δαιμονίως τὸ εὐληπτον περιπτύσσεται· τέλος γὰρ σκοπιμώτατον τὴν ἀλήθειαν ἔχουσα, καὶ τῆς τε ῥητορικῆς δεινότητος καὶ τῆς ποιητικῆς λογοποιίας ἀφεστῶσα κατὰ διάμετρον εἶσι. An dici potuit e tripode perplexibilis, aut a Lycophrone in linguæ Græcæ amœnitate horridus? Hinc ille cum hæc legisset, sive Alexander chartophylax diaconus Constantinopolitanus, sive quis alius, non illepidè adnotavit:*

Οὐκ οἶδα τί φῆς ἐνθάδε, Χωνιατά·
Σοφὸν τὸ σαφές συγγράφειν εἶναι λέγεις·
Εἴτα γριφώδη καὶ βαρᾶθώδη γράφεις. Nempe:
*Quid hic dicas, o Choniata, nescio,
Orationis lucidum probas decus,
Tenebricosus instar ipse tartari.*

Non ita tamen semper insanit, ut aliquando non in mentem redeat, cum sæpe sæpius et amœnitate dictionum, et figurarum suavitate, sententiarumque ingeniosa ubertate valeat, et sine strepitu tione leniter fluat.

Hanc historiam Latine reddidit Hieronymus Wolfus, fusum illius ac prolixum dicendi genus vitans, et in contractiores terminos contrahens; et potissimum in rebus illis, quarum sententiam non usquequaque assequitur, expressioque non ita facilis erat, sententias auctoris appendere, verbaque annumerare necesse non habuit. Verum id, ut ille facit, in fido interprete laudandum non videtur, qui licet non debeat mensurare verba, attamen modum dictionis, et notam aliquo etiam modo, et ubi commode fieri potest, dum transfert representare, atque ut ita dicam præ oculis ponere debet. Wolfus duobus codicibus usus est, quorum alterum Antonii Fuggeri, alterum herilis bibliotheca supeditavit, quibus tandem accessit tertius Augustanæ bibliothecæ, vetustus admodum sed principio et fine mutilus, nec reliquis partibus ubique incolumis. Obscuriora loca, et varias lectiones subjunxit. Edita est historia Nicetæ, curante Antonio Fuggero Græce et Latine cum interpretatione Wolfii Basileæ apud Oporinum in folio anno 1557, et recusa in 4 apud hæredes Eustathii Vignonii anno 1593. Possevinus in apparatu scribit: Wolfus non satis Græce sciens illius interpretis non facile admittendus est (i). Legitur et manuscripta in bibliothecis Vaticana, Regia Lutetiana, Regia Sancti Laurentii, et alibi. Scias præterea, lector, quemadmodum historias Annæ Comnenæ, et Georgii Acropolitæ, ut minus laboriosis hominibus morem gereret, quicumque ille fuit decurtavit, et ut angustiores limites, quæ illi videbantur prolixiora, et minus necessaria subtrahens conclusit, ita etiam historiam Choniatæ pertractasse, ne dicam mutilasse, quam cum aliis duobus uno volumine complexus est. Confer a nobis editam Acropolitæ cum illius compendio, nec non Annæ editam Augustæ ab Hoescheilio cum alia ejusdem quam promittunt typographi Regii Parisienses, et videbis quid inter editam Nicetæ, et eam quæ in compendium redacta est, intersit: ab uno enim genio trium horum historicorum compendium perfectum est, et eadem ascia delatum.

Attamen non hac tantum historia contentum fuisse Choniatam, sed aliam quoque scripsisse, quæ adhuc non comparuit, arguo ex ejusdem fragmento, quod penes me est, de statuis aliisque ex ære factis tabulis igni traditis a Latinis post captam Constantinopolim, quod in historia jam vulgata non legitur, et exscriptor ait se ex historia Nicetæ exscripsisse: Τοῦ αὐτοῦ μακαρίτου κυρίου Νικηῆτα τοῦ Χωνειάτου ἀπὸ τῆς αὐτοῦ ἱστορίας περὶ Κωνσταντινουπόλεως. *Ejusdem beatæ memoriæ domini Nicetæ Choniatæ, ex illius Historia de Constantinopoli.* Et incipit: Τῆς δὲ ἡμετέρας βασιλείας ἄρτι διαπεπτευθείσης εἰς Φραγγίσκους.

Dignum tandem est Justi Lipsii judicium de Niceta, quod ex notis ad lib. I *Politicorum* huc referatur: *Nicetas Choniates, qui res Græcæ imperii scripsit, orsus ab Joanne Comneno Alexii F. ad urbem captam, sive ad Baldwinum Flandrum. Is parum adhuc vulgo notus, fateor, sed dignissimus notitia: purum rectumque ingenium, si alio illud ævo. Stylus etiam operosus, poetas et Homerum sæpe resipiens: at res et narratio ipsa distincte composita, sine vanitate, sine ineptiis, brevis quod satis sit et fida. Crebra apud eum et opportuna monita; judicia non libera solum, sed sana. Ad summam legite vos, politici; gratiam mihi aliquis pro judicio habebit, certe debebit.* Angelus Politianus satis illi tribuisse sibi visus est, si dictum Nicetam inter non aspernabiles omnino Græcos auctores collocaret, *Miscell.* cap. 28.

Leguntur præterea ipsius alia: Περὶ τοῦ δόγματος τοῦ Θεοῦ τοῦ Μωάμεθ. *De dogmate Dei Mohametici (j)* P. Ἐγχείεται τῆ κατηχητικῆ πικτίφ μεθ' ἑτέρων ἀφορισμῶν. Quæstionem promovit Manuel imperator. Quibus vero artibus et technis præsulorum animos occupare tentaverit, et in suam sententiam traxerit, fuse egit Nicetas in *Annalibus*, et dos alibi dicemus.

Περὶ τοῦ φιλοσόφου Ἰταλοῦ. *De philosopho Italo.* P. Ἄλλ' ἢ ἐς τόδε μὲν τὸ περὶ τῶν ἀζόμενων ληξέτωσαν.

Contra Latinos de azymis, duobus tractatibus, quorum alterius principium est: Εἰ ἐστὶ σύνοσις, φησὶ Σολομών, ἀποκριθῆτι τῆ πλησίον, καὶ μὴ κωλύσης λόγον. Alterius vero principium est: Τὸ περὶ τῶν ἀζόμενων κατὰ Λατίνων αἰτίαμα.

Item Κατὰ Λατίνων περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. *Adversus Latinos de Spiritu sancto.* Ἐνὴ τις ἐστὶ καὶ ἀλλόκοτος, ἦν οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τῆ ἁγίᾳ συμβόλῃ ποιοῦνται προσθήκην. Nisi dogmaticæ illius Panopliæ et thesauri hæc etiam frustra partesque sunt. Id si fuerit, immerito plane de eo Petrus Morellus pronuntiavit: *Quod quidem quanta diligentia laboreque præstitit, testantur æternumque testabuntur divinæ lucubrationes, quas in hoc opus vere aureum concessit, tantoque artificio ab ipsis Adami primordiis ad nos usque tempora deduxit, ut hæreseon quæ ante Christum natum, et a Christo nato quasi hypotypum quamdam consecraverit; qua consulta, si quod aliquando dubium de rebus divinis suboriatur, possit statim videri utram in partem flectendum sit.* Præter enim errores de processione Spiritus sancti et de azymis, quos adversus Latinos ex professo tuetur, latenter etiam alia in eadem inspergit. Neque tandem omnia, quæ ille ibidem affirmat, sine veræ, catholicæ scilicet, trutinæ examine accipienda sunt.

(i) Wolfii curtam Græcitatæ supellectilem nos quoque coarguimus in adnotationibus nostris ad Ephremium chronographum *Script. vet.* t. III, part. I, p. 116 et 171. Quanquam quod attinet ad ὑποφήριον, male a Wolfio intellectum, id jam fuisse emendatum ab Allatio postea cognovimus in præf. ad excerpta rhetorum. A. M.

(j) Rem video tangi a Niceta Choniata, *Hist. lib.*

VII edit. Paris. p. 142. Et quidem breve scriptum Græcum de Deo Mohamedis memini me videre in codd. Vat. Sed certe Nicetas alius, id est Byzantinus, in opere a nobis edito B. N. t. IV, part. II, p. 361, et p. 399-406, diserte ostendit Deum Abrahami, id est Deum verum, diversum esse a Mohamedis Deo. A. M.

Finiam de Choniata orationem verbis Vossii de scriptoribus Græcis, quibus ille Gulielmi Xylandri suspicionem de Niceta Davide, et Niceta Chonlata refellit : *Gulielmi Xylandri suspicio est, eundem esse hunc Nicetam Davidem, qui et Nicetas Paphlago, ac illum cui Acominali cognomentum fuit. Sed tempora videntur disconvenire. In quibusdam codd. mss. Nicetæ Davidi, philosopho Paphlagoni, tribuuntur, quæ alii ascribunt Nicetæ Serroni, prius Ecclesiæ Constantinopolitanæ diacono, postea autem Heraclitensi archiepiscopo : ut in Catena Patrum et scriptorum ecclesiasticorum, excerpta in Matthæum et Lucam evangelistas : item expositio multorum Nazianzeni carminum et orationum. Diversos tamen esse hos Nicetas, Leonis Allatii sententia est, in Diatriba de Psellis, cui hac in parte potius subscribo. Sed in quibusdam manuscriptis Nicetæ Davidi tribui, quæ alii ascribunt Nicetæ Serroni, fides sit penes ipsum. Quos ego evolvi codices manuscriptos, omnes uno consensu expositionem in Orationes Nazianzeni, quas supra recensuimus, Nicetæ Serroni vindicant : expositionem vero in carmina, Nicetæ Davidi. Et de hoc nulli unquam dubium fuit. Quare firmum certumque manet, Nicetæ Davidis Expositionem in carmina ; Nicetæ Serronis, Expositionem in Orationes Nazianzeni esse.*

NIKHTA TOY XΩNIATOY ISTOPIA.

NICETÆ CHONIATÆ HISTORIA.

EMINENTISSIMO SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIE PRINCIPI CARDINALI

JULIO MAZARINO.

Editio Nicetæ nova patronum sibi ex more quærebat adversus malignos invidosque. Unus occurristi, cardinalis eminentissime, cujus patrocini non levis auctor sese committeret, unum te siquidem videmus litteraria monumenta orbi Gallico forsitan ignota ubique gentium conquiri jubere, et in bibliothecam tuam incomparabilem admitti, ut et certissimum sit scriptorem qui te ultro adit benigna fronte admissum iri. Hoc vero omnium linguis laudibusque celebrari debet, quod licet ea prudentia, quam cæteri ex librorum lectione emendicare necesse habent, tibi ingenita sit, eos tamen tanta animi contentione tamque impenso sumptu comparari vis, ac si prudentia illa non tibi cognata sed labore paranda esset. Itaque bono magis publico bibliothecam instituis quam tuo, ut omnes intelligant et rem belli et pacis decora peræque tibi curæ esse. Altero Gallici hostes nominis obteres, altero peritiores homines efficies, ut quanto sis ornamento principi et quam prospere rem Gallicam geras, non modo his qui vitam vivunt, sed etiam posteris narrent et tradant. Felices autem ter quaterque hi quorum opera rerum a te præclare gestarum memoria testatior erit, sive quod materia illustrior sive quod rerum copia nulla eis possit uberius contingere : quemadmodum enim rei tenuitate scriptoris eloquentia deteritur, ita et rei dignitate clarescit et diffunditur. Hi Galliæ fines prudentissimo felicissimoque consilio tuo prolatis in Italia narrabant, et frustra esse eos qui Gallico imperio fines statuunt, quod Gallorum virtus invicta non finibus certis, sed orbe claudatur. Illi Germaniæ principes armis Gallorum victricibus exterritos quiescisse neutrive parti sese addixisse tradent ; quo facto sibi posterisque suis consultum ierunt et imminentem rebus suis exitum depulerunt. Hi Gallos copiis ionge impares classem hostilem deviciasse prædicabunt, et eos qui de gloria certaturos se putabant, statim sibi de salute certandum intellexisse, tam superba natio naves solvisset, ut quasi per ludum jocumque Gallicas deprimeret. Galli non nunquam virtute censentur. Hinc feroces exercitus sæpe ab his expugnatos videas, hinc etiam terrestri in spem victoriæ erectas ob superantem multitudinem deletas attritasque. Eant nunc qui rum ministros laudibus in cælum extollunt. Tu, cardinalis eminentissime, cum fasces armis vincas quam alii explicatis armis. Tu vivida mente tua et sagaci consilio regi Christiano

jam populi pene omnes adorant, plures triumphos parabis quam alii vi manuque. Perge modo rei publicæ litterariæ prodesse et litteratis hominibus favere, sine quibus virorum illustrium facta, statim atque animam deposuerunt, intercidunt, et cum corpore magnæ quoque animæ exstinguuntur dum *si-*lentur.

Eminentis tuæ addictissimus CAROLUS ANNIBAL FABROTUS.

AD MAGNIFICUM ET GENEROSUM VIRUM, D. ANTONIUM FUGGERUM, KIRCHBERGÆ ET WEISSENHORNII DOMINUM, CÆSARIS MAJESTATI A CONSILIIS, ETC. IN NICETÆ ACOMINATI CHONIATÆ HISTORIAM HIERONYMI WOLFFII PRÆFATIO.

Zonaram tuam, vir amplissime, Choniates sequitur, homo sua ætate non tantum magnis dignitatibus ornatus, sed etiam ingenio et multiplici doctrina præstans, et veritatis historiæ, ut mihi videtur, ubique studiosus, ordine aptissimo et lectoribus utilissimo; qui ordo cum sequentia iis quæ antecessere adjungat atque adnectat, historiæ quoddam quasi corpus absolvit et in suo genere homines eruditos reddit, hoc est, a vulgo mortalium distinguit. Multos sane invenias, qui etsi a litteris alieni, tamen acumine ingenii, facundia, usu rerum, doctissimis viris, sed vel natura tardioribus vel in hominum frequentia minus versatis, etsi omnem ætatem in optimarum artium studiis contrivere, præferantur. Quodsi ad illam naturæ felicitatem et multiplicem experientiam accuratior et methodica institutio accessisset, quid cum illorum excellentia comparari posset? Nunc laudibus eorum tantum decedit quantum accuratior institutio illis addidisset. Neque enim falso dicitur artem, quæ est ingenii veluti rudis speculi quasi expositio quædam, certiores esse ducem quam naturam, atque etiam uberiores. Nam qui nullis eruditionis adminiculis sustentantur, temere plerumque feruntur et extra limites, quo animi æstus rapit, evagantur: docti a certis initiis ad metas ordine progrediendo, statim in promptu habent quæ ad rem pertineant. Illi multa, hi pleraque scitu digna tenent: illi fragmenta quædam et quasi disjecta membra consequantur, hi solidum quoddam et suis numeris absolutum humanæ cognitionis corpus complectuntur. Quas ob res ego perbeatos eos esse judico, quibus et ea voluntas contigit ut cupiant, et eas facultates suppetunt ut possint, citra impedimentum, ab ineunte ætate usque ad id tempus quod rebus gerendis aptum est, philosophari, ac tum demum agendi solertiam cum veritatis contemplatione conjungere, animis in cælos et ipsum Deum, corporibus in humanæ societatis conservationem intentis. Hæc mihi vita vere humana et potius divina semper visa est, et omnibus iis voluptatibus quæ cum brutis animalibus fere communes sunt præferenda. In quo assentiri mihi et ex doctis et ex indoctis optimum et prudentissimum quemque, imo me potius cum illorum sententiis congruere, constat. Nec tuum hac in re, ut et in cæteris, præclarum judicium, quod et tota Fuggerana familia magno consensu sequitur et cordati omnes summe probant, obscurum est; qui filios tuos ingeniorum et corporum vigore præstantes ab ipsis prope cunabulis usque ad juventutis initium a doctissimis præceptoribus, in celeberrimis quibusque Europæ gymnasiis, severa disciplina moderandos optimarumque artium et linguarum cognitione imbuendos curaris. Quibus illi de causis se non minus tibi debere, qua pietate ac prudentia sunt, profitentur, quam quod vitam et maxima quæque ornamenta felici quodam fato abs te acceperunt; qui verus non tantum corporum sed etiam animorum pater esse voluisti, nec genuisse contentus utrisque ea suppeditasti in quibus humana felicitas consistit. Ut autem terrena corpora terræ frugibus aluntur, sic cælestis et divinus animus suum pastum habet eruditionem. Quam a vulgi fece, hoc est a pessimo et stultissimo quoque, contemni ac derideri non est mirandum, cum quod de re ignota nihilo rectius statuere possunt quam cæcus de coloribus pronuntiare, tum quod vitii atque ineptiis semidoctorum quorundam aut corruptorum hominum rem præclarissimam metiuntur. Nam quid est aliud eruditio nisi amplissimum quoddam et instructissimum amphitheatrum humani ingenii et experientiæ multiplicis? ad quod exornandum et locupletandum non tantum omnes nationes, omnes homines, omnes ætates stipem suam contulerunt, sed etiam Dei immortalis liberalitas multa auctaria adjecit, iis rebus partim arcano afflatu partim per insignia miracula relevatis, quas obtusior humani ingenii acies perspicere minime potuisset. Cum autem ratio atque oratio multo magis quam forma corporum hominem distinguat a belluis, et veritatis solida cognitio et disertæ explicatio sit ejus proprium munus, quid aliud est philosophari quam in eo elaborare ut vocabula cum rebus consentiant, et ut ii simus qui dicimur. homines? complector autem philosophiæ nomine tantum quantum ipsius significatio complectitur, studium atque amorem sapientiæ; quæ rerum divinarum et humanarum causarumque quibus eas res continentur scientia definitur. Quam immensitatem cum solus Deus rerum omnium opifex teneat, solus ut boni, ita et sapientiæ nomen jure sibi vindicat: homines autem sapientiæ et virtutis amantes ac studiosos esse nihil vetat; quo amore ac studio quo quisque longius progreditur, eo propius a cælestibus geniis abest, quia ea re beatissimi habentur, quod ipsum Deum, omnis bonitatis et sapientiæ fontem, jugiter cum ineffabili gaudio intuentur (neque alia piorum beatitudo post hanc vitam fore haud abs re creditur); quo propius resistit, eo minus di-

gnitatem suam et excellentis naturæ munera tuetur. Quis vero ea sit arrogantia, ut suum unius ingenium tantum esse putet, ut eo contentus omnia veterum inventa et experimenta, litterarum monumentis consignata, aspernari queat, ac non potius ex infinita copia optima quæque et ingenio suo vitæque instituto aptissima pescrutetur? nam ut unus excellat, aut saltem cum mediocri successu laboret in omnibus, vix ac ne vix quidem fieri potest. Ac plerosque vel rei familiaris angustiae vel ingeniorum tenuitas in certum quoddam studiorum genus, velut in carcerem aut ergastulum, abstrudunt; quibus autem Dei optimi maximi benignitas ea et animorum et fortunarum subsidia concessit, ut in nullius magistri verba jurare coacti libertatem suam inviolatam retineant, profecto eo beatiore erunt quo plurium et meliorum rerum cognitionem coegerint, in variis linguis atque auctoribus dissipatam. Id autem difficile ei non erit, qui linguæ Græcæ ac Latine mediocri usu instructus methodo se assuefecerit et artium optimarum fundamenta fideliter jecerit. Ac est in ea re sane difficultatis et molestiæ nonnihil; sed ubi ex illis artium angustiis in liberrimum optimi cujusque scriptoris campum eluctatus fueris, vere id apparet quod a quodam sapientissimo viro dictum est, sive is Socrates sive Isocrates fuerit (nam utrique ascribi video, et proclivis error est in unius litteræ discrimine), radices eruditionis amaras esse, fructus vero dulcissimos. Radicibus autem comparantur linguarum et artium methodi, fructibus varia lectio: qui ut sine radicibus nulli essent, ita eruditio pertenuis est, quæ non certa ratione ac via a primis initiis ad summum usque fastigium constanter ascendit ac perpetuum sibi commentarium parat. Quod enim supra etiam attingi, doctrinæ omnis laus in artium methodis atque in eo vertitur, quod, quædam fieri potest, quidquid ad eandem rem pertinet, contrahit, et ex variis membris unum corpus integrum componit. Eo absoluto lectionis varietas singulis partibus addit ornamenta et amplitudinem quamdam conciliat. Quodsi hæc similitudo minus placet, homo studiosus diligenti patrifamiliæ comparetur; qui, ut ille agrorum suorum proventus et domestica instrumenta in horreis et cætis quibusdam cellis reponit, ut cum usus postulat, statim ad manum sint, ita ipse, quidquid vel cogitatione vel lectione vel auditione per omne tempus ætatis (neque enim ulla sapientiæ studio meta præfigenda est) consecutus fuerit, statim in illas artium classes, si non stylo aut calamo, saltem animo et recordatione reponat, et ad regulas illas a doctissimis hominibus traditas exigat, acri iudicio semper interposito, ne quod quisque dixerit aut scripserit aut ipsi etiam in mentem venerit, oraculum esse putet (nam homini docto turpissimum fuerit, ut Græci eleganter dicunt, ἀδασανίστως παραδέχασθαι τὴν πίστιν τῆς ἀληθείας, hoc est opinioniones consecrari nudaque auctoritate niti), sed tantum cuique credendum esse statuatur, quantum aut firmis rationibus aut probabilibus conjecturis persuadere possit, in cæteris assensum cohibeat et sustineat, donec ipsum tempus scrupulum sustulerit. Sed ne memoria lapsus esse et ab instituto non certo consilio deflexisse sed per oblivionem aberrasse videar, ad Choniatem redeo, quem ordine aptissimo et prudenti tuo consilio Zonaræ adjunctum esse dixi. Nam quo in loco ille Annales suos finivit, in Alexii Comneni videlicet obitu, eo in loco hic suam historiam auspicatur, res memoratu dignas, quæ in Byzantino imperio annorum circiter 86 spatio acciderunt, complexus. Atque utinam alius Græcos exstitisset, qui ab hoc auctore et Chalcondyle prætermissa pari facundia prosecutus esset. Major enim est Choniatae copia et diligentia lectioque jucundior quam Zonaræ: cui una brevis necessario proposita fuit, quod alioqui opus in immensum excrevisset; idque vel ex eo apparet, quod heroina eruditissima Anna Cæsarissa, imperatoris Alexii filia, de rebus gestis patris sui libros 20 scripsit, qui adhuc in Augustanæ rei publicæ bibliotheca exstant, cum Zonaras vitam illius paucis foliis perstrinxerit. Ut autem brevis memoria juvat, ita fusiores narrationes plus delectationis habent, in magna præsertim varietate rerum et subitis fortunæ commutationibus; quæ non multis annis plurimæ, æque mirabiles ac potius miserabiles, præter expectationem Græcos, quos hic scriptor Romanorum appellatione honestat, oppresserunt, crescente in dies Persarum sive Turcorum (nam recentiores promiscue his vocabulis utuntur) potentia; quorum grassationes et Christianorum principum desidiam ac perversitatem tanta doloris acerbitate Choniatæ sæpius deplorat, ut eum ab omnibus qui reipublicæ partem aliquam attingunt, nostris temporibus legi summopere expediat, si forte Germanorum animi, quorum fortitudo et pietas in recuperanda Syria et terra sancta laudibus egregiis hoc scripto ornatur, clarissimis exemplis Conradi et Friderici imperatorum saltem ad tuendam patriam, hoc est vicinas Pannonias, excitentur. Nunc enim non de laude et gloria laborandum, sed de aris et focis pugnandum esse opparet, quo minus fiat, nulla res æque in causa est atque dissensiones. Græcos, præter intestina bella ex ambitione fere orta, voluptatum studium et ignava monarchia perdidit: nobis temeraria bellandi cupiditas et discors ac inquieta polyarchia id minatur quod absit ut experiamur: et facile caveremus, nisi fatali quadam siderum impressione animis atque auribus a sanis consiliis plerique abhorrent. Imminuta quidem est, et veluti læta seges tristi lolio corrupta, vetus nostræ gentis integritas; quod exterarum nationum quodam quasi contagio accidisse videtur, quarum mala cum nostris conjunximus, cum peregrinationum is finis esse debeat, ut innatis et consuetudine inolitatis vitiis abjectis aliorum virtutes asciscamus, eorumque prudentia et humanitate ad omne genus officii et laudis erudiamur. Sed si cætera spectemus, nunquam Germania viris, armis, opibus, consiliis, fuit instructior; quas res propter discordiam non in hostium detrimentum sed in patriæ exitium detestanda crudelitate, ne dicam insaniam, convertimus: quæ cogitatio cum in hujus historiæ interpretatione subinde meum animum ferret, et

haud dubio cordatioribus quoque lectoribus exstimulatura sit, non temperare mihi potui quin hunc locum, quem omnium animis atque oculis semper observari utilissimum fuerit, obiter attingerem. Nunc de hoc opere dicendum est, quod etsi labore non multo minore, longe tamen majori cum voluptate converti, propter historias mihi antehac fere incognitas et planius ac fusius orationis genus: in quo tamen iu-
modicam nescio cujus insolentis elegantiae affectationem non semper sequendam mihi duxi, quod quid-
quid ejus generis est, non ipsius auctoris scriptum sed paraphraes et æmuli alicujus assumptum esse videtur. Contuli enim hic quoque duos codices cum eo quem amplitudo tua Cpoli ab Alexandro Charto-
phylace comparavit, etque operam dedi, ut ex ea collatione opus hoc quam integerrimum ederetur, et
Græca itidem ut in Zonara nostro factum est cum Latinis conjungerentur. Quamvis enim Græci sermo-
nis puritas et proprietas cum exterarum nationum commerciis tum otiosorum hominum ineptiis cor-
rupta est, nec fieri nequit in hoc scriptorum genere ut interpretis non indocti nec indiserti oratio ipsi
auctori præferatur, tamen nec eum ego me interpretem profiteri ausim, et Græca lingua, qualiscunque
adhuc, nescio quem genium retinet ac ubertatem Latinis inimitabilem. Testimonio sunt omnes fere
disciplinæ, quarum vix ulla est quin et e schola Græca se prodiisse vel ipso nomine fateatur, et si
Græcas voces sustuleris, sæpe obmutescat. Quo minus ii ferendi sunt qui Græcam linguam ut superva-
caneam aspernantur. Quod utique non facerent, si quam pauci fideles et docti interpretes sint intellige-
rent. Aliis deest alterius utrius, aliis utriusque linguæ cognitio, aliis fides et diligentia, nonnullis uni-
versa hæc, non tam fortasse malitia et contemptu judiciorum (quæ extrema esset amentia) quam cala-
mitate quadam temporum nostrorum et præstantium ingeniorum neglectu, quibus fortuna plerumque
minus favet quam iis quorum minor est industria et obtusior acies animorum. Itaque pedibus in eorum
eo sententiam qui Græca cum Latinis conjungenda esse censent, siquidem Græca seorsim parum ven-
dibilia sunt ætate nostra, quæ propter ambitionem et avaritiam bellandi cupiditatem ad pristinam bar-
bariem magno impetu ruit. Nam Latini et Græci sermonis proprietate et puritate amissa contemplaque
philosophia et politici litteratura neglecta, ut coram cernimus, non obscurum est quid impendeat.
Præclare scribit Isocrates, quem in hac parte Aristoteles, ut mihi videtur, quippe natu grandiorum,
æmulatus est, et eo admirari non satis possum, virtutis singulas in medio binorum vitiorum, quorum
alterum citra resistat, alterum longius quam par sit progrediatur, esse collocatas. Et recte apud Ovi-
dium Dædalus ait filio, *medio tutissimus ibis*. Quod utinam tam a theologis jurisconsultis et medicis quam
ab humaniorum litterarum cultoribus observaretur; quorum alteri se rebus inhærere, alteri dictionis
elegantiae se studere profiterentur: quasi vero aut vocabula propter explicationem rerum non sint inven-
ta, aut corpus egregium, hoc est præclaras, cujusmodi in sublimibus illis disciplinis tractantur, non
munda et ornata vestis, hoc est pura et limata deceat oratio. Duplicem profecto laudem merentur, qui
res optimas, si non eleganti et splendido, at puro et disertio sermone proponunt. Cujusmodi viros nos-
tra ætas plures cum insigni gloria tulit quam posteritas habitura videtur, nisi aliam rationem studio-
rum inierimus: sed quid ego censuram in re publica litteraria mihi sumo, cum ipsi mihi diversissi-
morum ingeniorum censura sit subeunda? Movit me tamen justus fortasse dolor in hanc confusionem
gymnasiorum intuentem, etsi hæc nec temporis nec loci hujus esse videantur. Quare veniam peto, si
qua minus ad institutum pertinentia inculcavi; et debetur hæc philosophiæ libertas, quæ quia fere cæ-
teris externarum rerum commoditatibus et ornamentis caret, saltem cogitationis atque orationis vincu-
lis laxioribus astringitur. Quo nomine Socrates se meliore conditione esse quam oratores, qui ad laudi
non duco, ut si qua culpa vel hac commemoratione vel conversionis procrastinatione, longiore quidem
quam ipse putarem, commissa est, ejus mihi gratiam fieri cupiam; præsertim eum exigui temporis mo-
ra, omnis expers incommodi, non cessationem sed fidem et diligentiam meam arguat; quæ nisi mihi
otio et commodis meis antiquior fuisset, hoc labore multo citius defungi potuissem. Sed sat sato, si sat
bene, ut dicitur. Quod ipsum etiam sedulo me conatum esse cum rem ipsam testaturam confidam, nihil
de me ipso addam, quod quamvis amplius aliquid præstitissem, tamen liberalitatis erga me tuæ et erga
studiosos homines, quorum commodis tuo sumptu consulis, partem vix exiguam viderer assecutus. Au-
gustæ Vindelicorum, vi Id. April. anno MDLVII.

ΤΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ ΤΩΝ ΣΕΚΡΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙ ΤΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ, ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ ΔΕ ΚΑΙ ΕΦΟΡΟΥ ΚΑΙ
ΚΡΙΤΟΥ ΤΟΥ ΒΗΛΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΘΗΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΚΟΙΓΩΝΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ

ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΡΧΟΜΕΝΗ ΑΠΟ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ ΤΟΥ
ΥΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΑΛΕΞΕΙΟΥ.

NICETÆ CHONIATÆ

LOGOTHETÆ SECRETORUM

INSPECTORIS ET JUDICIS BELI, PRÆFECTI CUBICULI

HISTORIA

QUÆ INCIPIT AB IMPERIO JOANNIS COMNENI, ALEXII FILII.

FABROTI BREVIARIUM

PRÆFATIO.

Laudes historix, et Nicetæ in hac contexenda consilium.

DE JOANNE COMNENO.

Joannes Comnenus ab Alexio patre, matre aversante, imperio destinatur. Ut imperium firmarit (2). Ejus initia, amici et consilarii. Cognati ad Bryenium Comneni sororium deficiunt. Conjuratos tractat clementer Comnenus, Annæ sorori per Azuchum reconciliatur, Irenemque matrem sibi reddit propitiā (3). Joannis

Hier. Wolfii notæ.

* Νικήτα τοῦ Χωνιάτου. Nicetas Latinis Victor est sive Vincentius, Acominatus gentilitium nomen, Choniates patrium, a Chonis Prygiæ urbe, ex qua oriundum se fuisse crebro gloriatur. Cætera sunt dignitatum vocabula. Logothetam ipse Cancellarium interpretatur. Ἐφορος καὶ κριτής τοῦ βήλου quid sit, certo affirmare non possum. Videtur tamen βήλον Latinum esse; idque ex aliquot locis Constantini de Administratione Romani imperii constare potest: Ἐνδον, inquit, τοῦ βήλου τοῦ κρεμαμένου εἰς τὴν καμάραν εἶς, et εἰσέρχονται ἐν τῷ βήλῳ τῶν κρεμαμένων εἰς τὸ ἄγιόν φρέαρ. Item διὰ τῶν βήλων ὑπὸ τῶν σελενταρίων συρομένων. Fortassis secretiorem et selectum indicem per velum intelligit, ob ritum aliquem mihi incognitum. Magnæ fuisse dignitatis munus ex hujus historiæ lectione apparet; cujusmodi apud nos, etsi longe minus, est meræ imperii assessorem esse. Ὁ γενικὸς ἐπὶ τῶν κρίσεων καὶ ἔφορος fortassis prætor fuit.

Ad Proœmium hujus auctoris, ubi suum perspi-

cuitatis studium jactat, homo quidam, ut appareat non infacetus, fortassis Alexander Cartophylax, diaconus Cpolitanus, qui codicem manu sua scriptum Dernachwan vendidit, adnotavit:

Οὐκ οἶδα τί φῆς ἐνθάδε, Χωνειάτα.
Σοφὸν τὸ σαφές συγγράφων εἶναι λέγεις,
Ἐἴτα γριφώδη καὶ βαραθρώδη γράφεις;

Quid istud est? quid, Choniata, vis tibi?
Orationis lucidum probas decus.
Tenebriçosus instar ipse Tartari?

nec mehercule sine causa. Nam ex affectatione nescio cujus insolentis elegantix et poeticæ dictionis æmulatione in salebras sæpe incidit; et duris, ne ineptis dicam, utitur metaphoris, in Proœmio præsertim, ubi cum primis disertus videri cupit. Quod si totam historiam simili oratione involvisset, in latomias ire quam molestiâ conversionis conflictari maluissem. Sed quia tolerabiliter

Comneni expeditiones contra Persas. Scythas arte profugiat (4). Triballos debellat. Filios multa charitate prosequitur. Huanos adortur et pacem petere cogit. Deinde traducto in Orientem exercitu de Persarum debellatis triumphat (5). Gangram expugnat et amittit. In Ciliciam movet. Bacam munitissimum castellum oppugnat. Monachum Constantini Armenii et Eustratii Macedonis (6). Buca vi capitur. Anabazæ expugnatione. In Cælesyriam proficiscitur Comnenus, et cum Antiochenis inicit amicitiam. Pizess ad deditionem cogit, et variam Martis aleam experitur (7). Sezerim urbem obsidet, quæ pecunia incolumitatem redemit. Persarum insidias repulsat (8). Isaaci Comnenus fratri Joanni reconciliatur. Novæ expeditiones in Persas. Militum indignatio et imperatoris magnus animus. Expeditio contra tyrannum Trapezuntinum, et præclara in Persas belli gesta. Manuelis Comneni filii egregium facinus ad Neocæsaream (9). Joannis Isuacii filii a patre imperatore ad sultanum defectio; unde non exigua incommoda. Christianos quosdam perduelles imperator debellat, et calamitatibus domesticis premitur (10). Antiochenæ expeditionis malum consilium Violatæ urbis dat pœnas. Comnenus, in venatione venenato suo telo vulneratus, unde plaga immedicabilis. De ejusdem obitu oracula (11). Joannis Comneni morituri oratio ad cognatos, amicos et magnates. Manuelem isaacio natu majori præfert et successorem nominat. Ab omnibus Manuel imperator salutatur. Joannis Comneni obitus et ologia (12).

DE MANUELE COMNENO.

LIB. I. Manuel Joanni Comneno patri succedens Isancium fratrem natu majorem in monasterio includit, et seditiois ansam præcens a Byzantinis ob animi et corporis dotes eximias cupide suscipitur (1). A Michaeli patriarcha diademate ornatus, et cum fratre reconciliatus, in Persas movet semel et iterum. Uzorem duxit Alemannam quendam, egregia forma et heroico animo mulierem, quam negligit incestu pollutus (2). Joannem Hagiotheodoritem imperii cancellarium et Joannem Puzenum (eujus tenacitas sordida, inhumanitas item et avaritia describitur) supremum quæstorem constituit. Hagiotheodorites a Theodoro Stypiota loco pellitur. Manuelis virtutes, quæ paulo post immutantur (3). Conradi Germanorum imperatoris expeditio Hierosolymitana. Alemanorum legatis Manuel benigne respondet, sed ciam insidiatur; et Græcorum legiones Alemanicum exercitum, Philippopolitani episcopi aulica sacundia circumductum, comitari jubet (4). Alemanorum et Græcorum dissidia. Exercitus Conradi incommoda, quem Græci ferro, fraude, veneno, Manuelis jussu et exemplo, persequuntur (5). Turcas hostes intensissimos Germanicus exercitus adoriri constituit. Conradi ad milites pia et acris oratio. Atrox pugna et illustris victoria de Turcis reportata (6).

LIB. II. Rogerius, rex Siciliæ, Corcyram occupat, Acarnaniam, Ætoliam, et oram maritimam vastat, Bœotiam Corinthum diripit, Acrocorinthi arce recepta (4). Manuelis expeditio contra Siculos. Corcyræ oppugnatione, et Contostephani magni ducis interitus (2). Cosmas patriarcha ob vaticinium de Contostephani interitum pridem editum dignitate exiit. Contostephano succedit magnus domesticus (3). Ligneam turritam scalam Manuel in Corcyrenses obsessos exstruit, quam Pupaces et alii CCCC conscendunt. Fracta autem scala plerique pereunt: Papaces autem mirabiliter evadit (4). Seditio cruenta inter Græcos et Venetos, qua ægre sedata et exercitibus reconciliatis oppugnat denuo Corcyra et tandem deditione recipitur (5). Manuelis irrita in Siciliam expeditio. Serviam populatur. Michael Palæologus rem gerit facilius adversus Siculos (6). In Servios et Hungaros expeditiones Manuelis et triumphus. Cum Scythis Calamannus male pugnat. Alexius Bryennius, Joannes Ducas et Constantinus Angelus a Siculis capiuntur (7). Manuel cum Rogerio Siculo pontificis Romani hortatu pacem inicit: sed paulo post mutuz inimicitiz recrudescunt (8).

LIB. III. Manuelis Hungarica expeditio. Hunnicæ grassationes (4). Andronici et Manuelis incestus. Andronicus affinium insidiis in carcerem conjectus elabatur uxoris opera: sed in itinere interceptus reducit in custodiam (2). Ludicras pugnas equestres Antiochiæ Manuel instituit. Ejus copiz dimissæ cladem a Turcis accipiunt (3). Theodorus Stypiotes ob Camateri logothetæ calumnias obcæcatur. Expostulatio Nicetæ cum divina providentia. Camateri logothetæ mores, bibacitas et voracitas (4). Manuelis secundæ nuptiæ. Nicetæ expostulatio cum Deo de Turcis grassationibus. Iconiensis sultani et Cappadocis toparchæ dissidia: sultanus ad Manuelem confugiens magnifice excipitur. Terræ motus apparatus eorum turbat. Agareus quidam, novus Icarus, suæ temeritatis fuit pœnas (5). Olyasthlanes Iconii sultanus ingentibus donis a Manuele effectus, Iconium reversus fidem fallit, et Manuelis subditos vexat atque oppugnat (6). Fucata sultani et Manuelis amicitia; unde vastationes et clades mutuz (7).

LIB. IV. Manuel affinem Stephanum, Hunnorum regis fratrem, frustra Pannoniæ regem facere conatur; nam Stephanus ab Hunnis veneno tollitur, quibus Manuel bellum indicit (1). Andronicus semel et iterum mirandis artibus vinculis elapsus tandem Manueli patriuelli reconciliatur (2). Michaelis Branæ ingenuitas. Manuelis Pannonica expeditio, et Zeugmini oppidi recuperatio, in qua variæ belli facies (3). Deses Serviæ despota cogitur ad obsequium. Alexius Hungarus, Mariæ Manuelis ex Alemana filiz maritus, imperio destinatur. Andronicus refragante, qui cum Toruse Armenio infeliciter bellum gerit (4). Andronicus ob illicitos cum Philippa imperatricis sorore et Theodora Balduini vidua amores Manueli exosus, varia agilitus fortuna, cum tribus liberis et Theodora ad sultanum Chaldæum confugit (5). Manuel princeps sollicitus et suspicax Alexium protostratorem virum innocentem ad cucillum induendum adigit. Unde Manuel in Alexium malus

Hier. Wolfii notæ.

loqui incipit eum ad rem ipsam ventum est, hanc quoque operam studiosis historiarum dare volui, ut Zonaræ opus hac appendice plenius redderetur, ea tamen libertate usurpata ut sententias auctoris appendam, verba adnumerare non necesse habeam. Ut autem in illo feci, ita hic etiam obscuriora loca et varias lectiones adnotabo. Usus enim hic quoque sum duobus codicibus, quorum alterum D. Antonii Fuggeri, alterum herilis bibliotheca suppeditavit. Accessit tandem, ut in Zonara quoque, præter expectationem meam, tertius Augustanæ rei publicæ codex, vetustus admodum, principio et sine mutilis, nec reliquis partibus ubique incolumis. Qui si integer fuisset, eum solum et in describendo et in convertendo secutus essem: videtur enim ex

germano auctoris archetypo bona fide descriptus et eam simplicitatem præ se fert quæ in hoc Pro. œmio promittitur, ne barbaris quidem vocabulis vitatis; quæ causa aliis fuisse videtur ut paraphrasin (utinam miuus affectatam) hujus operis scribendam susceperint et de suo non pauca ornandæ orationis ergo addiderint. In Byzantino codice non modo complures versus, sed pluribus in locis etiam integra folia, eaque sub finem operis amplius xv, defuerunt; quæ ego ex herilis bibliothecæ codice describenda curavi et converti, tutius esse ratus supervacanea addere quam minus necessaria prætermittere, præsertim cum vetustus quoque codex easdem res, licet diverso genere orationis, contineret.

animus (6). Aaron, Sclerus, Sicydites, insignes nebulones, ob magiam, perfidiam, et calumnias excæcati; et Aaroni postea Isaaci jussu lingua exsecta. Manuel cum magna omnium gratia et laude nova castra in Asia condit (7).

LIB. V. Manuel ex duabus statuis altera erecta altera ejecta, bello Hungari Andronicum Contostephanum præficit, et victoriæ omen de Hungari lapsu arripit. Pannonii se ad bellum accingunt (1). Andronicus neglecta Manuelis superstitione astrologica milites ad pugnam hortatur (2). Utriusque exercitus dispositio. Pugna: victoria penes Andronicum, qui fama territus Istrum trajicit. Manuel autem de Pannoniis superatis triumphat (3). Contra Servios Manuelis expeditio; item contra Ægyptios, Amerigo Hierosolymorum rege auxiliâ pollicente (4). Amerigus pedem refert: nihilominus tamen Tamiathum obsidet Andronicus, et variis modis oppugnat (5). Fraude Amerigi Andronicus Tamiathi expugnatione frustratus, milites ad oppugnationem redintegrandam hortatur (6). Tentata expugnatio Amerigi dolis irrita redditur, et Græci Tamiatho domum redeuntes naufragio fere omnes pereunt. Sarraceni pacem cum Manuele firmant (7). Nascitur Manueli filius Alexius imperator designatus. Manuelis gener Pannoniæ regnum occupat, et marchionis Montisferrati filio Mariam filiam dat uxorem (8). Manuelis cum Venetis controversiæ, bellum et pax sancita (9).

LIB. VI. Sultanum Persicum Manuel adoriri constituit. Dorylæo et Subleo instauratis: se ad bellum aperte accingit (1). Manuel sprete sullant pacem petentis legatione superbiæ suæ dat pœnas, temerarium iter ingressus, in quo insigni clade afficitur (2). Capitania Manuelis pericula, quæ ægre superat, multis suorū millibus et illustrissimis quibusque cognatis desideratis (3). Novæ cædes, ex quibus elapsus Manuel et ad legiones accedens conviciis acerbissimis pungitur, quæ patienti silentio obruit (4). Ignavissimum Manuelis de clandestina fuga consilium a gregario milite arguitur. Sultanus ultro Manueli pacem offert; unde Græcorum exercitus salus. Nicetæ de somnio Manuelis et Mauropuli ante infelicissimam illam pugnam narratio (5). Pace sancita Græcos Persæ nihilominus infestant. Manueli conditionibus pacis haud satisfaciendi sultanus bellum infert (6). Manuel per legatos sullanti exercitum præda onustum cædit et ad interfectionem delet (7). Alia Manuelis expeditio in Persas cum infelici eventu. Turci Claudiopolin a Manuele protectam frustra oppugnant (8).

LIB. VII. Manuelis in Fridericum Cæsarem et Occidentale imperium dolosæ artes. Anconæ obsidio et propugnatio (1). Nicetæ de Manuelis consilio iudicium. Manuelis rapacitas, profusiones et inconsulta in ignotos benevolentia; unde maxima rei publicæ labe (2). Edificia et luxus Manuelis, austeritas item in monachos, quos ad rigidiorum instituti sui professionem revocat (3). Negligentia ejusdem circa disciplinam militum, quos nimia licentia reddit deterrimos (4). Aula et militia perturbatis animum curiose ad theologiam applicat, de præcipuis doctrinæ Christianæ articulis temerarie definiens (5). Insanit deinde circa Machometis blasphemias, quas doctis et piis viris nequidquam reclamantibus edicto confirmat (6). De Manuelis interitu præsagium observatum signum in monastico habitu, ab astrologis dementatus, moritur. Successor, imperii tempus, et sepultura ejusdem (7).

DE ALEXIO COMNENO MANUELIS F.

Puerilis ætas Alexii, Manuelis filii et successoris, aulicorum item in improbitas imperium Græcorum pessumdat (1). Andronicus Comnenus, sequentium tragædiarum pars maxima, cum Manuele reconciliatus (Eneum) ablegatur, ut in otio post longinquos errores se recrearet (2). In solitudine sua Andronicus imperii occupandi cudit consilia (5). Maria Cæsarissa, Alexii pueri imperatoris soror. Alexii protosebasti, qui in aula rerum potiebatur, potentiam ægre ferens conjugationem inii (4). Consilio suo frustrata seditionem concitat, Byzantini populi favore adjuta (6). Seditionis a Maria concitatæ effecta. Protosebasti conatus Pugna cruenta (6) Mariæ maritus suos ad pugnam instaurandam hortatur, et impetum facit in protosebasti milites, patriarchæ Theodori auctoritate pax restituitur (7). Ignominiosi hujus belli detestatio. Patriarcha dolis protosebasti loco movetur, et paulo post restituitur (8). Andronicus aperte imperium affectat. Protosebastus imperatricis favore iniatus, quos et quibus potest modis sibi conciliat et Andronico reddit adversarios. Andronicus antem viribus haud destitutus in instituto pergit (9). Protosebasti classis contra Andronicum. Xiphilini legati, magni ducis et aulicorum fere omnium ad Andronicum defectio (10). Cpolitianarum rerum mira conversio. Protosebastus in vincula conjectus excæcatur. Latini seu Franci urbe pelluntur (11). Futurorum præsagia. Patriarchæ cum Andronico congressus et collocationes (12). Andronici cum imperatore Alexio et matre ejus congressus. Mendicus in Andronici gratiam a plebe vivus exurit. Ad Manuelis sepulcrum Andronicus qua fronte et voce accesserit (13). Suo arbitratu rem publicam Andronicus administrat, in nobiles quosque grassatur, Joannem Cantacuzenum excæcat. Mariam Cæsarissam ejusque maritum veneno tollit (14). Alexii et Irenes Andronici nothorum incestæ nuptiæ. Theodosius patriarcha cedit, et successorem habet Basilium Camaterum (13). Sultanus Iconii in Oriente grassatur. Magnus domesticus Joannes Comnenus arma movet in Andronicum cujus exercitum fundit et fugat. Joanne mortuo ejusdem filii in Andronici manus incidunt et excæcantur. Alexius puer coronatur (16). Andronicus imperatrici struit insidias. In Andronicum conjuratio facta detecta et excæcatione multata. Imperatrici miserabilis interitus (17). Consiliariorum et aulicorum ignavia summaque improbitate Andronicus imperator designatur, salutatur, et Alexio puero, Manuelis filio, præfertur, qui paulo post ab Andronico non tantum imperio, sed et vita crudeliter spoliatur (18).

DE ANDRONICO COMNENO.

LIB. I. Alexii elogium. Huic succedit Andronicus Comnenus, qui jam provectæ ætatis sobriini sponsam adolescentulam nondum xi annos natam uxorem ducit. Pontifices adulatores deludit et merito præmio donat. Lapardas, vir bellicosus, ab Andronico deficit; sed interceptus, erulis oculis in monasterium conjicitur (1). Relaxatus curis, Andronicus ad Nicæam obsidendam proficiscitur. Oppugnationis varii eventus (2). Theodori Cantacuzeni interitus. Isaaci Angeli segnities. Nicolai pontificis pavor fuit occasio Nicææ dedendæ. In oppidanos sævit Andronicus, et Isaacium comiter excipit (3). Prusæ excidium, et in Prusensibus Andronici crudelitas. Angeli Theodori excæcatio, nobilium multorum supplicia. Andronici in teatro periculum (4). Isaacius Comnenus Cyprum occupat et in ea Igranum agit; unde Andronico metus (5). Macroducas Constantinus et Ducas Andronicus, Andronici familiares et consiliarii, mira quadam ratione ultimo afficiuntur supplicio. Populi affectus sub illa tyrannide, cui Andronicus legum auctoritatem prælexit; et paulo post Sebastianos fratres laqueo suffocat (6). Alexius Comnenus, Manuelis ex fratre nepos. Sicilia regem in Græcos concitat. Dyrrachium et Thessalonicam Siculi occupant. Thessalonicensium urbe dedita miseræ (7). Siculorum grassationes horrendæ in Thessalonicenses, qui domi se continebant (8). Eorundem immunitas in

miseros, qui œdibus relicti per vicos vagabantur et in plateis considebant. Insolentia in eos qui religionis ergo conveniebant in templis. Eustathius Thessalonice episcopus sua intercessione cives subleval (9). Andronici crudelitas in Irenem filiam notham, ejusdemque maritum; corruptorum judicum qui conjugium istud probaverant insectatio. Mamalus scriba crudelissimo ignis supplicio affectus (10). Disypulus Georgius, magni templi lector, conjicitur in vincula. Tripsychus Constantinus diligentissimus tyrannidis Andronici minister, volubili quadam rerum vicissitudine eversus excœcatur (11).

LIB. II. Andronicus Siculis victoribus parum feliciter resistit (1). Ejusdem apparatus ad Cypolitanz urbis, quam obsidere cogitabant Siculi, defensionem. Negligentia, luxus, satellites, canis, crudelitas Andronici (2). Contra ejusdem præclaræ quædam virtutes proponuntur, nempe benignitas in pauperes et reipublicæ cura (3). Gravis oratio Andronici de imperatorum negligentia (4). Severitas Andronici naufragorum incolumitati consulit. Alia memoranda in reipublicæ commoda ordinat. Æquus est subditis, eorumque oppressores multat. Doctorum amans, sed disputationibus de religione infensus (5). Saturnina Andronici status. Imagines imperatricis quam suffocaverat cur transformaverit. Templum XL martyrum instaurat, et exiliis suis gloriat (6). Crudelis Andronici consilium de tollendis omnibus seditiosorum cognatis. Universæ eorum familiæ condemnantur (7). Edicti crudelis exordium et summa ejusdem excogitatio. Manuel Andronici filius edicto refragatur (8). Impietas Andronici ad Engastrimythos dæmonum servos abeuntis, ut successorum nosset. Mali genii astro percitus malum imminens minime videt (9). Hagiochristophorita dum Angelum Isaacium occidere studet, occiditur; Isaacius autem in templo supplex populum concitat (10). Seditioem comprimere dum studet Andronicus, accendit. Joannes Ducas frustra ambit imperium; nam Isaacius Angelus imperator designatur; unde Andronici fuga (11). Palatium a plebe direptum: captivitas Andronici, qui miserabiliter excogitatus a plebe Cypolitana atrocissimis cruciatibus occiditur (12). Andronici elogia, vaticinium, sepultura. Et de ejusdem interitu vaticinium (13).

DE ISAACIO ANGELO.

LIB. I. Comoda Isaaci Angeli initia. Expeditio contra Siculos. Andronici filii excœcantur. Siculi exercitus isocordia (1). Branas Isaacii legatus profligat Siculos quorum duces capti et terrestres exercitus misere dissipatur. Alexius Comnenus belli fax captus excœcatur (2). Siculæ classis calamitates. Isaacus Sicilia regis justam petitionem contemnit, duces captivos conjicit in carcerem, deinde educit et pro se orantes audit (3). Benevolentia Isaacii in duces captivos et alios quoscunque dictis testula, quibus facta minime respondent. Clizasthlanis sultani grassationes. Secundæ nuptiæ et sordes Isaacii. Mysorum seu Blachorum defectio (4). Calamitosa in Cyprum expeditio adversus Comnenum Isaacium, cujus mandato Rentacenus Basilicus crudeli supplicio afficitur. Blachos a furiosis et dæmoniacis ad bellum concitatos Isaacius Angelus sua negligentia confirmat (5). Blachicum bellum a ducibus male commissum; et Joannis Cantacuzeni letalis temeritas. Branas Alexius seditioem movet in Isaacium, imperatorio nomine usurpato; Byzantium obsidet, et cum Isaaci milite ante urbem manus conserit; et per pisces Propondidis imperatoriam classem fatigat (6). Conradus Cæsar Montisferrati marchio Isaacium nutantem confirmat, et non modo precibus verum etiam ensibus hostem repellendum esse docet. Isaacii ad milites hortatoria oratio (7). Inter duos exercitus certamen. Branas a Conrado interficitur. Constantini Stethati astrologi interitus (8). Branæ capiti et uxori Isaacius victor insultat; seditiosis ignoscit, et ut sacrificulus irridetur (9). Suburbana Byzantii ædificia diripiuntur et incenduntur, opifices Latinorum ædes direpturi male mutantur, sed pro meritis. Latinorum solers commentum (10).

LIB. II. Isaaci Angeli in Blachos expeditio. Conradi Cæsaris in Palæstina interitus. Ideo de Chasiorum audacia narratio. Græci a Blachis cæduntur, et Isaacius pedem referre cogitur (1). Theodori Mangaphæ imperium affectantis defectio is a sultano proditus conjicitur in carcerem (2). Friderici Barbarossæ in Palæstinam expeditio. Legati vœcordes Fridericum et Isaacium committunt. Armeniorum et Alemannorum in religione consensio (3). Mutationes variz in ecclesiastico statu tunc temporis, et Isaacii astutiæ in his mutationibus descriptæ (4). Protostrator Friderico frustra insidiat. Græci fugantur ab Alemannis, qui inconstantiam superbam Isaacii experiuntur et et derident (5). Friderici in Orientem trajectus, non aversante Isaacio. Philadelphiensium perfidia et Laodicensium hospitalitas. Turcus perfidos Fridericus maximis damnis afficit (6). Pugna Friderici ad Iconium. Alemanni cujusdam herois fortitudo (7). Friderici submersio et præclarum elogium. Ejusdem filio mortuo Alemanni rebus infectis domum redeunt. Francorum et Anglorum expeditio in terram sanctam quam vocant (8).

LIB. III. Isaacii familia et diuturni imperii imaginatio. Pseudalexii seditio et interitus (1). Alterius Pseudalexii et Basilii Chozæ crebræ seditioes et exitium. Procerum nonnullorum supplicia (2). Clades Isaacii in Blachica expeditione. Hannonem imitatus falsam jactat victoriam et inanes magnarum rerum et imaginationes (3). Blachorum et Scytharum grassationes. Serviorum Pepanus victus. Constantinus Angelus repressis Blachis affectat imperium, sed derisus a Batatzæ et a milite proditus excœcatur; unde Blachis gaudium et Græcorum subsannatio (4). Isaacii vœcordia. Theodori Castamonitz potentia et interitus. Pueri duo imperatores imperium administrant (5). Luxus et ineptiæ Isaacii, atque in ædificiis publicis ac privatis immani sumptus (6). Ejusdem sacrilegia, avaritia et alia scelera, necnon quædam virtutes describuntur (7). In Blachos expeditionem suscipit. Frustra monetur de fratris insidiis. Basilacius futuus vates Isaacio excœcationem denuntiat (8). A fratre Alexio Isaacius imperio et oculis privatur (9).

DE ALEXIO COMNENO ISAACII ANGELI FRATRE.

LIB. I. Græcorum in Isaacii adverso casu affectus. Alexii parricidæ, novi imperatoris, profusiones et reipublicæ cura posthabita. Contostephani Alexii seditio opprimitur (1). Alexius a cunctis per malas artes acceptus in urbem ingreditur, in læcis imperii omina (2), Angeli cognomentum Alexius repudiat, et Sardanalum agit. Euphrosynu imperatricis virago, sed superba, luxuriosa et impudica. Pseudalexii Cilicis seditio et interitus. Isaacii Comneni in seditiois apparatu interitus (3). Blachi conditiones pacis ab Alexio oblatae aspernantur. Asanis de fama et de Alexio imperatore disputatio. Isaacius sebastocrator ab Asane capitur (4). Asani sacrificulus necem prædicat, et paulo post Asan interficitur ab Ibanco (5). Græcos Ibanco in auxilium vocat, sed ab iis nihil adjuvatur, ad Alexium se confert, cui utilem navat operam (6). Persæ Græcos bello aggrediuntur, et Dadibram urbem occupant, Amerigi, Friderici Barbarossæ filii, ad Græcos legatio (7). Alexii responsio, et ostentatio ab Alemannis derisa, ingentem auri vim singulis annis persolvere sibi petit Amicus; inde inter Græcos tributum exactum est quod Alemannicum dicebatur: Alexius autem sepulcra spoliat (8).

LIB. II. *Nicetas insultat Amerigo mortuo, illiusque in Siculos crudelitatem exaggerat. Caphures Genuensis pirata a Joune Stirione opprimitur (1). Turbæ in aula Alexii imperatoris, cujus cognati omnia vendunt. Euphrosyne imperatrix Constantinum Mesopotamianum evehit: ideo a froire et genero adulterii accusatur; unde Batatzis nobilis adolescentis proditoria cædcs et Alexii factum indignum (2). Alexii irrita contra Blachos expeditio Euphrosyne in monasterium abstruditur, sed delatorum opera revocatur (3). Constantini Mesopotamiani sacrificuli et versutissimi aulici miræ artes describuntur, in altum sublatus casu graviore ruit (4). Temeritas Alexii in Iconiensi sullano concitando. Sullanus oppida quædam ex improvise capit. Antiochia Phrygiæ maximo periculo mire liberatur. Sullani in captivos humanitas. Alexii fulles ad bellum apparatus (5). Alexius inconsulte in se ipsum sævit. Imperatricis deliberationes de imperii successore. Miserrimus imperii status; et Scytharum in Thraciam eruptio (6).*

LIB. III. *Alexii contra Chrysum Blachum bellica expeditio, et irrita Prosaci munitissimi castelli oppugnationis. Chrysus ex hoste fit Alexii affinis (1). Scytharum incursio in Macedoniam. Nupliæ filiarum Alexii. Ibanci defectio, et in eum expeditio, protostratori Manuelli Camysi infausta (2). Controversiæ inter Græcos de eucharistia, et theologorum varix sententiæ (3). Ibancus Alexii perjurio deceptus capitur. Euphrosyne imperatrix oppresso Conlostephano res futuras profana curiositate investigat. Caichosræen sullanum Rucratinus frater Iconio pellit (4). Comani a Rossis et Calyza principe Christiano repressi. Calomidii divitis negotiatoris comædia. Joannis Lagi tragædia (5). Joannis Comneni Crassi seditio. Alexii spoliatio navium et perfidia in Rucratinum. Michaelis defectio. Periculum Alexii a naufragio et ruina (6). Eudocia Alexii filia a Stephano Triballo repudiata, Mysi Constantiam et Varnam expugnant. Protostrator ad Chrysum deficit. Spyridonacæ defectio. Alexius tandem seclitiosos coerctet (7). Ad cladis Brytanniæ descriptionem accedens Nicetas Alexii impudentiam proponit, qui de Isaacio fratre securus est. Comneniorum fratrum rapacitas et profusiones (8). Veneti nullis injuriis ab Alexio et Comneniis fratribus affecti, Henrici Danduli ducis sui consilio bellum contra Byzantinos parant. Alexius Angelus Isaacii filius cum Veneta classe se conjungit. Imperator classem hostilem contemnit, quæ in Græciam vela dat (9). Byzantii obsidio. Velitationes Græcorum et Latinorum. Incendium Byzantii. Alexius frustra tentatis armis Debetum profugit, imperio spoliatus. Ejusdem elogia (10).*

DE ISAACIO ANGELO ITERUM IMPERATORE.

Alexio fugato Isaacius exæcatus iterum imperator salutatur, qui fratris fugam Alexio filio et Latini exercitus ducibus denuntiat. Latinis sacra et profana vix sufficiunt (1). Synagogæ Sarrucenorum direptio causa incensæ urbis. Hujus incendii lucluosissimi descriptio (2). Alexius Comnenus relictum imperium frustra repetit. Isaacii et Alexii filii desidium, turpitudine, vecordia monachorum assentionibus fovetur. Minervæ statuum æream plebs comminuit (3). Latini rapinis, incendiis, ferro grassantur in Byzantinos. Alexius Ducas Murzufli Latinis resistit. Seditio contra Isaacium et Alexium Angelos (4). Nicolaus Canabus adolescens a plebe invitatus imperator inauguratur. Isaacio animam agente Alexius filius sibi consultit. Murzufus astute deficit, et Canabo oppresso vita spoliatur (5).

DE ALEXIO DUCA MURZUFLO.

Alexii Ducæ Murzufli ingenium. Locupletibus multatis bello se parum feliciter parat. A Latinis fugatur (1). Pacificationis conatus irriti. Urbis oppugnationis, expugnationis, et incendium. Eques unus Latinus Græcos in fugam vertit (2). Murzufli fuga. Theodorus Ducas et Lascaris frustra de imperio contendunt. Urbis direptio et sacrilegiorum deploratio (3). Latinorum in urbe deproditiones et alia flagitia. Eorumdem insectatio. Sarraceni Latinis humaniores (4). Deploratio urbis prolize descripta per Nicetam (5). Confessio et invocatio. Multiplex item consolatio et ad pœnitentiam adhortatio (6).

DE REBUS POST CAPTAM URBEM GESTIS.

Nicetas rationem reddit cur post expugnatam a Latinis Cpolis Solonis exemplum non sit imitatus (1). Græcorum cladem nulla prodigia præcesserunt. Captæ urbis miserrimus status. Nicetæ peculiaris conditio Miris modis conservatur Nicetas, qui nobilem virginem a raptoris manu prudenter vindicat (3). Cum mænitibus urbis Nicetæ expostulatio et urbis allocatio inaniaque vota (4). Nicetæ et aliorum exsulum fortuna, populi item et militum licentia describitur (5). Inter duces Latinos sortitio provinciarum nondum subactarum. In comitiis regis sortitionis ritus. Balduinus, Flandriæ comes, Danduli opera creatur imperator. Ejusdem elogium (6). Balduinus imperium stabilire studet. Ad eum Bonifacius marchio deficit, et reconciliatus Græciam occupat (7). Henricus Balauini frater et Petrus Plancius Asanias urbes occupant. Prusæ irrita obsidio. Theodorus Philadelphiensis ab Henrico profligatus. Marchionis in Græcia grassationes. Leonis Scurii Nauplii tyrannis. Michael Chontales Leonem placat (8). Scurus Alexii imperatoris filiam Eudociam ducit. Murzufli miserabilis interitus. Marchio Græcia potitur. Scurus Acrocorinthum conjugit. Alexius imperii insignibus exsultat (9). Græci milites a Latinis repudiati Blachorum ope urbes ad defectionem impellunt. Latini Occidentales urbes recuperare satagunt. Græcorum clades ad Arcadiopolim. Adrianopolis obsidio. Latini a Scythis in insidias pellecti a Bachis capiuntur et occiduntur. Dandulus effugit (10). Græci a Scythis et a Latinis vexantur. Myrorum et Latinorum pugna ad Serras. Marchio Thessalonicensium defectionem ulciscitur. Alexii relegatio. Marchionici denuo a Scythis vincuntur et urbes amittunt. Latini in Thracia grassantur (11). Henricus Balauini frater Aprum vi expugnat, Orestiadem frustra oppugnat. Petri Plancii casus. Lues et James obsidionem solvunt. Didymotichum Buri exundatione defensum. Græciæ miserrimus status (12). Mauzoromes Lascaris et Comnenus in Oriente de imperio contendunt. Philippopolim Blachi, Thraciam Scythæ vastant. Latini ad Rustium cæsi a Scythis (13). Mullarum urbium Græcarum excidia. Athyræ et aliarum calamitas. Joannes Dydimotychum frustra oppugnat (14). Latini Adrianopolitanis et Dydimotichinis opem ferunt. Thraciæ vastitas a Scythis et Blachis facta. Augurium corvorum et cornicum Græcia in tyrannides distracta. Nicolai archiepiscopi Corinthii interitus (15). Orientis status. Aldobrandinus Pergami tyrannus. Cretam Genuenses occupant. Aitaliam Caichosroes frustra oppugnat. David Comnenus Latinorum fretus auxilio Lascaris resistit (16). Petrus Plancius Pegas occupat. Henricus, Baluini frater, imperator designatur. Græcorum militum perfidia. Baluini miserabilis interitus. Constantini Tornicis mors cruenta. Fatalia urbis simulacra confringuntur (17). Latinorum diligentia et Romanorum ignavia. Henricus Blachos profligat. Adversus iniqua hominum de se judicia querela Chontalæ, qui finem historiæ vix vixit (18).

ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ.

NICETÆ CHONIATÆ HISTORIA.

1. Utiliter inventæ sunt historiæ, neque parvas A
lis qui rebus melioribus student commoditates
suppeditant, tum vetustatis memoria repetenda,
tum ingenii hominum explicandis, tum variis
eorum conatibus ob oculos ponendis, quibus ani-
morum magnitudo et honestatis amor ab ipsa
natura fuit insitus. Jam quia vitia perstringunt
et præclaras actiones celebrant, moderatiores ple-
rumque reddunt et meliores homines, tam ad
vitia quam ad virtutem propensos, iis duntaxat
exceptis, qui turpissima educatione corrupti ac
mala consuetudine depravati nullam virtutis ratio-
nem habent, qua nihil est in rebus humanis præ-
clarior aut magis expellendum. Ad hæc ii quos
monimenta historiarum complectuntur, quamvis
mortales et obnoxii B fatis jam olim vitæ quasi
pensum absolverint, immortalitatis quodammodo
fiunt compotes. Nam prout turpiter aut honeste
vixerunt, ita male aut bene audiunt; ac animus
quidem in locum suum abit, et corpus in primor-
dia e quibus compositum fuit resolvitur: actæ au-
tem vitæ ratio, sive sancta et justa, sive nefaria et
injuria, obitusque sive felix sive calamitosus,
clara historiæ voce prædicatur. Quamobrem haud
abs re liber viventium appellabitur historia, re-
rumque gestarum descriptio tubæ clangor, quo
jam olim mortui velut e sepulcris excitati in me-
dium producuntur. Atque hæc de historiarum
utilitate breviter percurrere volui. Neque vero
quisquam adeo vecors est, quin eam lectoribus

1-4 [P. 2]. A'. Δι' ιστορίαι δὲ ἄρα κοινωφελὲς τὴ
χρῆμα τῷ βίῳ ἐφεύρηται, εἴπερ ἐκ τούτων οὐκ
ὀλίγα ἔστι ξυλλέγειν τὰ βελτίω τοῖς ἡρημένοις. Εἰ-
δυῖαι γὰρ τὰ ἀρχαῖα καὶ ἔθη αὐτὰ διπρανούσιν
ἀνθρώπεια καὶ πολυπειρίαν ὑποτιθέασιν, ὅπόσοι (1)
τῶν ἀνθρώπων μεγαλογνώμονες καὶ τοῦ καλοῦ αὐ-
τόφωτον τρέφοντες ἔρωτα· καὶ κακία δὲ παρ' αὐταῖς
κωμφοδουμένη καὶ ἀγαθοπραξία ἐξαιρομένη μετρίους
ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἐπιιδόντας τοὺς παρ' ἑκάτερα τι-
θέασιν βέποντας, ὅσοι τέως οὐχ ὄπ' αἰσχιστοῦς συν-
θηθείας καὶ φαυλοτάτης ἕξεως ἀνεπιστρέφως ἔχουσι
τοῦ πολυεράστου χρήματος ἀρετῆς· ἐπεὶ καὶ ἀθα-
νάτοις εὐλοκασί δήπουθεν θνητοὶ καὶ ἐπίκηροι γεγο-
νότες καὶ πάλαι τὸ ζῆν ἐκτοξεύσαντες, ὅσους παρ-
εὐλήφει τὸ ιστορεῖν. Ὅρθῶς γὰρ ἡ τούναντιον
φασίως βεβιωκότες εὖ τε καὶ αἰσχροῦς ἀκούουσιν.
Καὶ τοῦ μὲν ἐς ἄδου βέβηκεν ἡ ψυχὴ (2), πρὸς δὲ
τὰ ἐξ ὧν ἡμῶσθη τὸ σῶμα ἐπολιινδρόμησε· τὰ δὲ
παρ' αὐτοῦ βεβιωμένα· καὶ ὅσα εἴη καὶ δικαία,
καὶ ἀθέμιτα καὶ ἐφύβριστα, καὶ ἐδῶ εὐδαιμόνων,
καὶ κακοπραγῶν ἀνεχρέμψατο τὴν ψυχὴν (3), ἡ
ιστορία διαπρυσίως βοᾷ. Ὅστε καθ' ἕτερόν τινα
τρόπον καὶ λόγον καὶ βίβλος ζώντων ἡ ιστορία
λεχθήσεται, καὶ σάλπιγξ περίτρανος τὰ γραφόμενα,
τοὺς πάλαι τεθνεώτας οἷον τῶν σημάτων ἐξανιστάσασα
καὶ ὄπ' ὄψιν τιθεῖσα τοῖς βουλομένοις. Ἄλλὰ τοιαῦτα
μὲν ἡ ιστορία, ὡς ἐπιτρέχοντά με εἶπεῖν, αὐτοῖς δὲ
τοῖς ἐπιούσιν οὐμενοῦν οὐδαμῶς χαρῆσσα. Μὴ
οὕτω μανείη τις ὡς ἡδίων ἡγεῖσθαι τι ἕτερον ιστο-
ρίας· ἃ γὰρ οἱ πολυεταῖς τῶν ἀνθρώπων καὶ Τιμω-

Hier. Wolfii notæ.

(1) Πολυπειρίαν ὑποτιθέασιν ὅπόσοι. Ambiguum C
est, utrum historiæ multiplicem experientiam eo-
rum qui magnis ingenii præditi atque ab ipsa
natura ad decus et honestatem conformati sunt
proponant, an vero homines ingeniosi duntaxat et
virtutis amantes varia exempla rei bene gerendæ
ex historiis petere soleant. Incertum enim est,
utrum post τὸ ὑποτιθέασιν subintelligendum sit
ἐκείνων an ἐκείνοις. Fortasse scriptori Thucydidis
salebres placuerunt, qui oracula potius quam hi-
storiam scribendam suscepit.

(2) Τοῦ μὲν ἐς ἄδου βέβηκεν ἡ ψυχὴ. Imitatio
Homericæ magis, ψυχὴ δ' αἰδόσασα βέβηκε, quam
Christianæ. Quare ego, evitatis licuit
istiusmodi ineptiis, reposui ea quæ nec a religione

nec ab usitata loquendiratione abhorrrere videban-
tur; consilium meum doctis et candidis haud dubie
probabitur. Si qui autem semidocti et scrupulosi
homunciones vel negligentiam vel licentiam vel
incitiam meam accusabunt, τούτοις ἐγὼ χαίρειν
καὶ ἐξῆσθαι φράσω. Neque enim tanta res est, et
a natura et studiis meis alienum ut quemquam
cupiam κλαθεῖν καὶ οἰμώζειν. Illud vellem, si quid
optando proficeretur, in plerisque lectoribus aut
minus esse arrogantis aut plus eruditionis et in-
dustriæ.

(3) Ἀνεχρέμψατο τὴν ψυχὴν. *Excreavit animam*;
ut Zonaras sæpe ἐξηρεῦζατο *eruatavit*, sed de implis
fere tantum.

νου παλαιότεροι καὶ τρικώρωνοι (4), εἰ τῷ βίῳ ἔτι περιῆσαν, ᾗδεσαν ἄν καὶ ἐξηγοῦντο τοῖς φιλακροάμοσι, τὰ τῆς μνήμης ἐμπυρεύοντες καὶ τὰς τῶν πράξεων ῥυσσὰς ἀνασκάλλοντες (5), ταῦτα δὴ πού προβαίη καὶ ὁ φιλόστωρ, κἄν οὐδέπω παρηλλάξει τὸν μείρακα. Διὰ τοῦτ' οὖν καὶ αὐτὸς τὰ τοῖς κατ' ἐμὲ χρόνοις γεγενημένα καὶ ἀνόπιν ἔτι βραχὺ, μνήμης καὶ διηγήσεως ἄξια ὄντα καὶ τσσαῦτα τὸ πλῆθος καὶ τοιαῦτα τὸ μέγεθος, οὐκ ἔγνω δεινὴ σιγῇ παρελθεῖν [P. 3]. Οὐκοῦν καὶ διὰ τῆσδέ μου τῆς ξυγγραφῆς δῆλα ταῦτα τοῖς ἔπειτα καθιστῶ. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς καὶ ἄλλοι τε ξυμβαλεῖν ἔχουσι (6) καὶ αὐτὸς δὲ συνορῶν οὐχ ἠκιστὰ εἰμι, τὰ τοῦ ἱστορεῖν τὸ τῆς διηγήσεως ὁσαφὲς καὶ περιβολαῖς καὶ περιόδοις ἐπεστραμμένον ὡς μὴ συνᾶδον αὐτοῖς οὐ προσέεται, φιλοῦσι δὲ τὸ σαφὲς ὡς οὐ μόνον κατὰ τὸν εἰπόντα σοφόν, ἀλλὰ καὶ συμβαῖνόν σφισι μάλιστα, οὐδὲ τούτου πάμπαν ἔξωθεν τοῦ καλοῦ πιπτοντ' ἄν εὕρη τις τὰ γραφόμενα, οἷα καὶ ἡμῶν μὴ τὸ κομπρὸν καὶ δυσφραδέες καὶ κρημνώδεις ἀποδιειλημένον λέξεσιν ὡς ἐπίπαν ἀσπασαμένων, εἰ καὶ χαλινότες εἰσιν εἰς τοῦτο πολλοί, εἴτ' οὖν ἀληθέστερον εἰπεῖν ἐκλείποντες τὰ τῶν πάλαι καὶ σήμερον καὶ ὅσα τι καὶ ἐπιτυχεύματα προῦργαίεσσιν ἐξησκηκότες διὰ μακροῦ, ἐκ τοῦ πλείονος δὲ κἄν τούτῃ δρῶν τῇ ἱστορίᾳ προθεμένων τὰ πρόσφορα, μὴδ' ὑπερβάθμιον πόδα τείνειν ἡγαπηκῶτων ἢ ὅλωσ τοὺς ἄξονας αὐτῆς ὑπεράλλεσθαι. Ἰπὲρ γὰρ ἄπαν ἕτερον τὸ μὴ τῆν φράσιν ἀπλοῦν, ὡς ἔχω εἰπῶν, καὶ πρόχειρον εἰς κατάληψιν αὐτῇ διαβέβληται, καὶ ἡγαπήθη σφόδρα τὸ ἀκομψον καὶ ὡς ἔχον φύσεως διηγουμένον, καὶ δαιμονίως τὸ εὐληπτον περιπτύσσεται. Τέλος γὰρ σκοπιμώτατον τὴν ἀλήθειαν ἔχουσα, καὶ τῆς τε ῥητορικῆς δεινότητος καὶ τῆς ποιητικῆς λογοποιίας ἀφεστῶσα κατὰ διάμετρον, καὶ τὰ τούτων διωθεῖται χαρακτηριστικὰ. Καὶ ἄλλως δὲ κἄν οὐ βραχὺ τὸ σεμνὸν ἢ ἱστορία καὶ τὸ αἰδέσιμον ἐπισύρηται, ἐρώσα δ' ὅμως προκειῖσθαι σκαπανεύσι τε καὶ σιδηρεῦσι καὶ πολλῆς γέμουσι τῆς ἀσβόλης καὶ συνήθης εἶναι τοῖς πρὸς ὄπλα καὶ Ἄρεα βλέπουσι, μὴδὲ γυναιξὶ χερνήτῃσι δυσκολαίνουσα διαφαινούσας τὰ κατ' αὐτὴν, ταῖς χαριστέρας χαίρει τῶν φράσεων, καὶ τὸ φᾶρος τῶν λέξεων εἰλικρινὲς καὶ ἀπέρριτον περικεῖσθαι φιλεῖ, οὐ μὴν κεκομψυμένον καὶ ἔξαλλον καὶ ἢ μὲν ἱστορίᾳ, ὡς ἔνι μάλιστα, μετὰ τοῦ σαφοῦς καὶ εἰς ἐπίτομον ἐπιτροχασθῆσεται· ὁ δὲ λόγος εὐγνωμονῶν

Hier. Wolfi notæ.

(4) Τρικώρωνοι. Qui trium cornicum ætatem vixerunt. i. e. 300 annos. Notum est quid Virgilius ex Hesiodi auctoritate de cornicis ævo fabuletur, his versibus :

*Ter binos deciesque novem superexiit in annos,
Iusta senescentum quos implet vita virorum ;
Hos novies superat vivendo garrula cornix.*

æque jucundam ac fructuosam esse judicet. Nam quæ decrepiti senes, atque ii qui, si adhuc in vivis essent, Tithonum multas ætates vincerent, in cœtu auditorum ex memoriâ thesauro deprompta in medium afferrent, eadem vel adolescens eruditus referre queat. His igitur de causis ego etiam ea quæ mea ætate et paulo supra meam ætatem memoratu digna gesta sunt, quæ quidem plurima et maxima fuere, non prætereunda silentio esse ratus ad posteriorum memoriâ propagare studui. Cum autem eorum judiciis assentiar qui obscuritatem et perplexarum periodorum prolixitatem historię alienam esse censent et perspicuitatem maxime gratam et aptam, equidem huic quoque virtuti operam dedi, evitatis verbis affectatis obscuris confragosis, etsi vulgus iis avidè inhiare non ignoro, relictaque et superioris et nostræ ætatis consuetudine summo studio in iis elaborare. Nos vero longo tempore in id operam dedimus, ut dictione huic scriptionum generi conveniente adhibita non extra limites evagaremur. Quidquid enim, ut dixi, non apertum est atque in promptu positum, historia abominatur : quidquid simplex et naturale est et intelligentiæ obvium, libenter admittit. Nam cum ad veritatem tanquam unicum scopum collimet, atque ab oratoria calliditate et poeticis fabulis quam remotissima sit, etiam a forma dicendi iis facultatibus propria abhorret. Quamvis autem multum gravitatis et reverentiæ historiâ comitetur, tamen quia vel opificibus, militibus et mulierculis etiam, nota esse cupit, formulis elegantioribus delectatur, vestemque amat non sane luxuriosam et exoticam, sed simplicem et mundam : nec perspicuitate et brevitate quidquam habet antiquius. Quibus de causis veniam a lectoribus impetratam cupimus, si in opere nostro ornatus desiderabitur, præsertim cum argumentum hoc non primum a nobis tractetur. Quod perinde est ac si viam desertam ac minime tritam ingrederemur ; et longe difficilium quam aliorum vestigia persequi et via regia incedere. Auspicabor autem ab iis robustis quæ post Alexii primi ex Comnenia familia imperatoris obitum acciderunt, ultra quæ superioris ætatis historici non sunt progressi, ut ea quæ a nobis dicentur, cum illorum dictis cohæreant iustar fontis unius in plures canales distributi aut annulorum longa serie inter sese cohærentium. Ac Jopnnis imperatoris vitam, qui successit Alexio, breviter perstringemus ; neque earum rerum

(5) Τὰς τῶν πράξεων ῥυσσὰς ἀνασκάλλοντες. *Rerum gestarum rugas refodientes.* Quis istas elegantias non despuat ?

(6) Ἐπειδὴ δὲ ὡς καὶ ἄλλοι ξυμβαλεῖν ἔχουσι. Prolixa et intricatissima periodus, e quibus salubris me vix quidem sed expedivi tamen, ut arbitror : multum certe laboravi.

commemorationi diutius immorabimur quas ipsi non vidimus, sed ab iis accepimus qui eum viderunt et in expeditiones comitati sunt. In cæteris autem uberius tractabimus omnia. Sed jam ad rem ipsam accedamus, hinc sumpto exordio.

ῥίσεως ἐπιβαίνομεν τῆσδε, οἳά τινα ἔφημεν καὶ ἁσπιθῆ διέναι ἐγχειροῦντες ὁδόν, ὅ καὶ ἕσπερον ἐστὶ καὶ πολλῶ ὑπερκείμενον τοῦ ἔχοντος ἡμεῶν προωδευκότων ἐφομαρτεῖν, ἥ γοῦν ὡς διὰ λείας καὶ βασιλικῆς βαδίζειν ὁδοῦ, λέγω δὴ τῆς ἐπὶ τῶν ἱστορίας, εὐθυπόρως τε καὶ ἀπλανῶς. Ἀρχῆ δὲ μοι τοῦ λέγειν ὅσα μετὰ τὸ πέρασ εὐθύς τῆς ζωῆς ἔμα καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐκ Κομνηνῶν ἀρξάντος πρώτως Ἀλεξίου (7) συμβέβηκεν, ἐπεὶ καὶ ἐς τὰνδε τὸν ἀνακτα τὸ λέγειν συνεπεράναντο ὅποσοι τῶν πρὸ ἡμῶν τῆ συγγραφῆ προδήλως ἐπέβαλον, ἵν' αὖτε τὰ βῆθησόμενα παρ' ἡμῶν συναφῆ πως τοῖς ὅπ' ἐκείνων λαχθεῖσι, καὶ ὁ λόγος οὕτω διαπλεκόμενος τρόπον τινὰ ὀλιγῶ εἰκάζοιτο ρεύματος ἐκ μιᾶς πηγῆς ἐκδιδόντι, ἥ γοῦν τὸ τῶν κρικῶν ἀλληλῆθεντον ὀποκρίνοιτο, τῆ νῦν αἰεὶ προσεχῶν ἐφάψει προϋόντων ἐς ἀπειρον. Ἐν καφαλαιώδεσι δ' ἐπιτομαίε τὰ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸ ἱστορεῖν διηγῆσεται, ὅς Ἀλεξίῳ διάδοχος γεγένηται τῆς ἀρχῆς, οὐδ' ἐμβραδυνεῖ ταῖς κατ' αὐτὸν ἀφηγήσειν, [P. 4.] ὥσπερ ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἐργάσται λόγους, οἳ καὶ ἡμῶν μὴ τὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπὶ τῶνδε παρελημμένα συγγραφομένων, κἀντεῦθεν μὴδ' ἀποτάδην ἐχόντων ταῦτα διεξιέναι, ἀλλ' ἄπερ εἰς ἀκοὴν ὤτιου εἰλῆψαμεν ἐκ τῶν ὅσοι τῶν καθ' ἡμᾶς τὸν βασιλεῖα τουτονὶ ἰθεάσαντο καὶ συνωμάρτου ἐκείνῳ πρὸς ἐναντίους χωροῦντι καὶ τὰς μάχας συνετολόπεσον, Ἄμεινον δ' ἐντεῦθεν ἀρξασθαι.

II. Alexius Comnenus imperator filios tres et quatuor filias habuit. Inter fratres natu maximus Joannes fuit; Anna vero primagenita Niciphoro Bryenio, Cæsaris appellata, nupsit. Joannem pater maxime dilexit, datisque purpureis calceis imperio destinavit et imperatorem appellandum curavit. Irene vero mater et imperatrix contra nihil Annæ filiæ deferebat, neque Joannem apud Alexium maritum ut temerarium et luxu perditum et levem ac plane vecordem calumniari non desistebat, neque quidquam habebat antiquius quam ut imperatorem ad mutandam de Joanne sententiam compelleret. Aliquando etiam Bryenium per occasionem summis laudibus celebrabat ut et eloquentissimum et rebus gerendis aptissimum, et liberalibus artibus, quæ animam ad virtutem informant et ad imperium rite gerendum et tuendum maximo adjumento sint, eruditum. Alexius vero cum hæc materni affectus haud ignarus audiret, alias se gravioribus negotiis occupatum verba illa prorsus non curare simulabat, alias tempus ad deliberandum sumpturum neque petitionem ejus neglecturum esse affirmabat. Semel vero temperare sibi non potuit quin eam ita alloqueretur: « O mulier et lecti et imperii mei particeps, non tandem ea suadere mihi desines quæ filiæ tuæ grata sunt, et conari ut ordo laudabiliter institutus turbetur? quod si numinis alicujus ira percita es, ad sanam redit mentem; ac potius mecum considerato an ullus unquam ex superioribus Romanorum imperatoribus, cum filium imperio idoneum haberet, eo neglecto generum prætulit: ac ut aliquando tale quippiam acciderit, quod raro factum est, pro lege habendum non erit: a me præsertim, qui cum regnum haud laudabiliter sed cædibus cognatorum et rationibus ab institutis Christiano-

B. Τῶ ἀνακτι Ἀλεξίῳ τῶ Κομνηνῶν υἱοὶ τρεῖς καὶ θυγατέρες τέσσαρες ἐγεγένητο. Ἦν δὲ τῶν μὲν ἀνδρῶν ὁ Ἰωάννης κατὰ γένεσιν προφερίτερος, πρωτογενῆς δ' ἀπάντων τῶν ἐξ ὀφθῶς τῶν Ἀλεξίῳ ἡ θυγάτηρ Ἄννα καθεωρᾶτο, ἥτις εἰς λέχος τῶ Βρυενίῳ Νικηφόρῳ συνέζευτο, τιμηθεῖσα Καισάρισσα. Ὁ βασιλεὺς τοίνυν καὶ τοκεὺς Ἀλέξιος μάλιστα τῶν ἄλλων παίδων τῶ Ἰωάννῃ προσέκειτο. Ἀμέλει τοι καὶ τοῦτον ἐπικρίνας τῆς βασιλείας διάδοχον καταλείψειν ἐρυθροῦ τέ οἱ πεδίλου μετεδωκίαι καὶ βασιλεῖα ἰδεδωκίαι ἀναγορεύεσθαι. Ἡ δὲ μήτηρ καὶ βασιλὶς Εἰρήνη τῆ θυγατρὶ Ἄννῃ τὴν πᾶσαν ἐκ τοῦ ἐναντίου χαριζομένη ῥοπήν οὐκ ἀνίει παρὰ τῶ συλλέκτρῳ Ἀλεξίῳ τὸν Ἰωάννην ἐνδιβάλλουσα, προπετῆ τοῦτον ἀποκαλοῦσα, καὶ ὄργον τὸν βίον ἐπιτωθάζουσα, παλινστροφὸν τε τὸ ἦθος καὶ μηδαμῆ μὴδὲν ὀγιεὺς ἔχοντα, καὶ τιθεμένη διὰ παντὸς ἀσχολλίας πάσης ἀνώτερον σπουδάσμα ὅπως μετὰθιοτο τὴν γνώμην ὁ βασιλεὺς ἦν εἶχεν ἐπ' αὐτῶ κυρωσάμενος. Ἐνιαχοῦ δὲ καὶ λόγου πρόφασιν τὸν Βρυένιον παρεισφέρουσα, παντοίοις αὐτὸν ἐπαίνουσι κατέστεφεν ἄτε εἰπεῖν ἐκωνώτατον καὶ οὐκ ἐλάττονα διαπράξασθαι, καὶ μαθημάτων ἐλευθερίων μεταλαχόντα, ῥυθμίζειν τὸ ἦθος εἰδῶτων καὶ πρὸς βασιλείαν ἀδιαλώθητον οὐ βραχέα συναιρομένων τοῖς ἀρχεῖν μέλλουσιν. Ὁ δ' Ἀλέξιος ταῦτα ἐνωτιζόμενος καὶ τὸ μητρῶνον φίλτρον ἐπιστάμενος, πῆ μὲν ἄλλοις ἐκ τοῦ σχεδὸν κατεπέργουσι πράγμασι χαρίζεσθαι τὸν νοῦν πλαττόμενος οὐδὲ προσέχειν ὄλως τοῖς λεγομένοις προσεποιεῖτο, πῆ δ' ἐς σπῆψιν ἀπολῶν τὰ εἰσηγόμενα μὴ ἂν τὴν αἴτησιν αὐτῆς παραβλέψασθαι ἰσχυρίζετο. Ἐνίοτε δὲ καὶ τοιοῦτόν τι παθηνάμενος εἶρηκεν « Ὡ γύναι, κοινῶν μοι λέχους καὶ βασιλείας, οὐ τὰ πρὸς χάριν παύση τῆς σῆς ὅποτιθεμένη μοι θυγατρὸς, ἁρμονίαν τε καὶ τάξιν ἐπιχειροῦσα λύειν ἐπαινετήν, ὡς εἶπερ θεοβλαβείας μετέσχηκας; Βάλλ' ἐς τύχην ἀγαθὴν ἥ

Hier. Wolfi notæ.

(7) Ἀρξάντος πρώτως Ἀλεξίου. Respicit ad sua potissimum tempora, ut arbitror: nam longe ante Alexium Isaacius Comnenus post Michaelē Stra-

toticum imperavit; cui Constantinus Duca successit, ut refert Zonaras.

μαλλον δευρο κοινή συνδιασκεψόμεθα, και γνωσό-
 μεθα τις εξ όπάντων τών πρώτων τὰ Ῥωμαίων
 σκηπτρα παρειληφότων, υἱόν ἔχων ἀρμόδιον εἰς
 ἀρχήν, τοῦτον μὲν παρεβλέψατο, γαμβρόν δὲ ἀνθ-
 εἶλετο; Εἰ δὲ ποτε και τοιόνδε τι ξυμβέβηκεν, οὐ
 νόμον, ὡ γύναι, τὸ σπάνιον ἠγησόμεθα. [P. 5.] Ἐπ'
 ἔμοι δὲ και μάλα καπυρόν γελάσεις τὸ Πανρώμαιον,
 και τών φρενῶν κριθείην ἀποπεισῶν, εἰ τὴν βασι-
 λείαν οὐκ ἐπαινετῶς εἰληφῶς ἀλλ' αἵμασιν ὁμογενῶν
 και μεθόδοις Χριστιανικῶν ἀφισταμέναις θεσμῶν,
 δεῖσαν ταύτης ἀφαικέναι διάδοχον, τὸ μὲν ἐξ ὄσφους
 ἀποπεψαίμεν, τὸν δὲ Μακεδόνα εἰσοικισαίμεν, »
 τὸν Βρυένιον οὕτω λέγων, ἐπεὶ και ἐξ Ὁρεστιάδος
 ἄρμητο· μία δ' αὕτη τών εὐδαιμόνων και κρατί-
 στων παρὰ Μακεδόσιν πόλεων. Τοιαῦτα πρὸς τὴν
 βασιλίσσαν Εἰρήνην ἐμβριθῶς ὁ Ἀλέξιος φάμενος, B
 ὁμως και πάλιν τὸν μηδαμῶς ἀπειπόντα ὑποκρι-
 νόμενος, διήγε τὴν γυναῖκα σκηπτόμενος ἀεὶ τὸν
 σκεπτόμενον· ἦν γὰρ, εἰ και τις ἄλλος, κρυψίνους
 ὁ ἀνὴρ οὗτος, και σοφὸν ἠγούμενος ἀεὶ τὸ περιέρ-
 γον, μηδὲ τὰ πολλὰ ἐξάγγελτικὸς τοῦ ποιητέου
 δεικνύμενος. Ἐγγίζοντος δὲ οἱ τοῦ τέρματος τῆς
 ζωῆς ὁ μὲν ἔκειτο πνέων τὰ λείσθια ἐν τοῖς κατὰ
 τὴν μονὴν τών Μαγγάνων λαμπροτάτοις οἰκοδομή-
 μασι, ὁ δὲ παῖς Ἰωάννης τὸν πατέρα ὄρων τῆ
 τελευτῆ πλησιάζοντα, και τὴν μητέρα εἰδὼς ἀπο-
 στέργουσεν και τῆ ἀδελφῆ τὴν βασιλείαν μνωμέ-
 νην, κοινοῦται τὸ ποιητέον τοῖς ἐκ τῆς συγγενείας
 ἐκείνῃ φίλα φρονούσιν, ὧν τὰ κράτιστα ἦν ὁ ἀδελφὸς
 Ἰσαάκιος. Καὶ δὴ λαθῶν τὴν μητέρα εἴσεισι τὸν
 κοιτῶνα τὸν πατρικόν, και προσπεσῶν ὡς δῆθεν C
 θρηνησῶν ὑφαιρεῖται λάθρα τῆς ἐκείνου χειρὸς τὸν
 σφραγιστῆρα δακτύλιον. Εἰσι δ' οἱ κατὰ γνώμην τοῦ
 πατρὸς αὐτόν φασὶ τότε πεποιθέναι, ὡς δίδωσιν
 ἐννοεῖν τὰ μετὰ βραχὺ βῆθησόμενα. Αὐτίκα τοῖνον
 ὁ Ἰωάννης τοὺς συνίστορας ἠθροικῶς και τὸ πρα-
 χθὲν ἠγγελκῶς ἐπὶ κέλητος μεθ' ὄπλων πρὸς τὸ
 μέγιστον ἀρχεῖον ἐξώρμησε, κατ' αὐτὴν τὴν τών
 Μαγγάνων μονὴν και τὰς ἀγυιάς ὁμοίως τῆς πόλεως
 ὑπὸ πλῆθους τοῦ σύμφρονος και τών κατὰ φήμην
 τών δρωμένων συναλιζομένων ἀστυπόλων βασιλεὺς
 αὐτοκράτωρ ἀνευφημούμενος. Ἢ βασιλῆς δὲ Εἰρήνη
 και μήτηρ τοῦ Ἰωάννου (8) πρὸς τών οὕτω γινομέ-
 νων ἐκθαμβηθεῖσα στείλασα μετεπέμπετο τὸν υἱόν,
 και παρῆναι τών ἐν χερσὶν ἀποσχέσθαι. Ὡς δ' ἦν
 ἔλος τών δρωμένων ὁ Ἰωάννης και κατ' οὐδένα τρό-
 πον τῆς μητρὸς ἐπεστρέφετο, τὸν Βρυένιον ἐπιβ-
 ρώνυσιν ἐπιθέσθαι τῆ βασιλείᾳ συναρηγούσης αὐ-
 τῆς. Ὡς δ' οὐδ' οὕτω τὰ κατὰ σκέψιν ἐώρα προβαί-
 νοντα, πρόσσεισι τῆ ἀνδρὶ ἐπὶ κλίνης ἐβρίμμενῃ και
 βραχυσταῖς ἀναπνοαῖς τὸν ζῶντα ὑποσημαίνοντι, και

rum alienis occuparim, toti Romano imperio risui
 sim futurus et pro insano habendus, si in delibe-
 ratione successionis, germano filio repudiato, Ma-
 cedonem in solio collocaro. » Sic autem appella-
 bat Bryenium Orestiadē beatā et præstantissimā
 urbe Macedoniae oriundum. Quibus verbis cum
 Irene petitionem graviter refutasset, tamen deinde
 eum præ se ferens qui haudquaquam negasset,
 mulierem perpetua deliberationis simulatione dif-
 ferebat, quippe homo, si quisquam alius, occulti
 animi, qui sapientiam in dissimulando positam
 ratus raro admodum, quid facturus 10 esset, præ
 se ferret. Instante autem obitu cum in splendidis-
 simis Manganæ regis substructionibus decum-
 beret, Joannes et ejus rei et materni odii gnarus,
 quæ imperium in sororem conferre niteretur, ne-
 gotium cum cognatis sui studiosis communicat,
 quorum princeps erat frater Isaacius : et clam ma-
 tre paternum cubiculum ingressus, et tanquam
 morbum ejus deplorare vellet, prostratus annulum
 de manu ejus surripit. Sunt tamen qui id eum de
 sententia patris fecisse affirmant ; idque ex iis
 quæ mox sequentur fit probabile. Cum autem in
 cœtu suorum rem gestam exposuisset, eques ad
 maximam regiam properavit, armis stipatus, atque
 in ipso Manganio monasterio et urbis regionibus
 a multitudine sui studiosa, et iis qui fama rei ex-
 citi in urbe versabantur, imperator salutatus est.
 Quibus rebus Irene territa filium monuit ut corp-
 tis desisteret. Sed cum is summo studio rem ur-
 geret neque verbis matris quidquam moveretur,
 Bryennium hortatur ut se adjunctice regnum affe-
 ctet. Ut vero ne sic quidem res procedebat, ad
 maritum accedit in lecto decumbentem et tenui
 spiritu vitam adhuc præ se ferentem, et corpori
 ejus incumbens clare vociferatur, lacrymis instar
 fontis exuberantibus, filium 11 ipso adhuc su-
 perstite res novas molientem regnum affectare.
 Ille vero gravioribus rebus occupatus, scilicet in
 vitæ exitu, et peregrinationi jamjam instanti inten-
 tus, oculis ad angelos animorum duces conversis,
 nihil ad ea respondit. Illa vero acrius urgente et
 filii facta ægerrime ferente, cum exiguo coactoque
 risu, manibus in cœlum sublatis, sive eo nuntio
 delectatus et Deo gratias agens sive delictorum
 veniam a Deo flagitans, vultu parum blando eam
 castigavit quod imperii contentionem in discessu
 animi a corpore moveret. Mulier itaque haud du-
 bie maritum iis quæ audisset delectatum esse rata,
 ut jam omni frustrata spe dejectaque prioribus con-
 siliis, cum magno gemitu dixit : « O marite, et vivens
 omnibus dolis instructus fuisti, aliud dicere aliud

Hier. Wolfii notæ.

(8) Ἢ βασιλῆς δὲ Εἰρήνη και μήτηρ Ἰωάννου.
 Choniates nimium sollicitus, ut apparet, ne quis
 error ex propriis nominibus existat, epitheta super-
 vacanea adjicit. Irenen esse imperatricem et Joan-
 nis matrem satis intelleximus, neque periculum est

ne nunc alia Irene intelligatur. Quare has et simi-
 les περισσολογίας omittere non dubitavi. Idem etiam
 feci in supervacanea propriorum nominum repeti-
 tione aut pro relativis pronominibus colloca-
 tione molesta et odiosa.

sentire solitus; et nunc a vita discedens a consuetudine ista non discedis. » Interea Joannes ad magnum palatium progressus non facilem aditum habuit, custodibus non statim annulo ostenso acquiescentibus, sed aliud quoque evidentius argumentum requirentibus, quo se patris jussu adesse comprobaret. Porta 12 vera palatii aperta, quæ ita parata erat ut cum ex altera parte in summo latissimis laminis paululum attollebatur, cardine emota humi caderet, facilem ingressum habuit, comitantibus satellitibus et cognatis. Una irrupit etiam promiscua turba; qua obvia quæque diripere aggressa, foribus clausis, et qui extra erant, introitu prohibiti sunt, et qui irruperant, compluribus diebus inclusi cum imperatore vixerunt. Agebatur tum mensis Augusti dies quindécimus, cum imperator Alexius sub noctem vita functus est, anno imperii tricesimo septimo, mense IV cum dimidio. Postridie mane statim mater Joannem ad paternas exsequias vocat, quod corpus ejus mox in monasterium, quod ipse Christo propitio construxisset, cfferendum esset. Sed eum dicto audientem non habuit, non quod matris auctoritatem aspernaretur aut patris honorem negligeret, sed quod regno nondum firmato adversarius imperii cupiditate adhuc flagrans metuebat. Proinde ut polypodem saxi, ita ipse palatio inhærebat, maxima tamen parte cognatorum ad funus patris ornandum ablegata.

πρὸς μόνην ὑπενδιδόντων τὴν τοῦ δεκτυλίου ὑπόδειξιν, ἀλλὰ προσεπιζητούντων καὶ ἄλλο τι τεκμήριον τοῦ κατὰ κέλευσιν πατρικὴν ἐκεῖσε παραγενέσθαι. Αἱ πύλαι τοίνυν (11) τοῦ παλατίου χαλκαίαις ῥάβδοις πλατελαῖς θάτερα τῶν ἄκρων μετεωρισθεῖσαι βραχὺ τι κατὰ γῆς βάλλονται, κἀντεῦθεν αὐτὸς τε μετὰ ῥαστώνης εἰσεληλύθει καὶ συνεισήει τὸ ὄπλοφόρον καὶ συγγενές· οὐ βραχεῖς δὲ καὶ τὸν ἐκ τοῦ ξύγκλυδος ὄχλου συνομαρτούντων ἔνδον εἰσήβησαν, οἱ καὶ διαρπάξιν τὸ προστυχὸν (12) ἐπεβάλλοντο. Τῶν δὲ πυλῶν αὐθις ἐπικλεισθεισῶν οἱ τ' ἐκτὸς τοῦ ἐπιστρέψιν ἐπαύσαντο, καὶ τὸ εἰσφερχῆς ἐξίεναι μὴ συγχωρούμενον ἐφ' ἡμέρας συχνὰς ἐκεῖσε τῷ βασιλεῖ συνδιέτριβεν. Ἦγε μὲν οὖν τότε πέμπτην καὶ δεκάτην ὁ Αὐγουστος μῆν' νυκτὸς δ' ἐπιούσης ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος τοῦ ζῆν ἀπενήνεκται, ἄρξας ἐνιαυτοῦς ἐπτά καὶ τριάκοντα, καὶ ἥμισυ μηνὸς σὺν τοῖς τέσσαρσι (13). Κατὰ δὲ τὴν ἑω εὐθὺς μεταπέλλεται ἡ μήτηρ τὸν Ἰωάννην εἰς τὴν τοῦ πατρικοῦ σκηνοῦς ἐξίεναι πομπαίαν πρόοδον, αὐτίκα μᾶλα ἀρθησομένου τε καὶ ἀχθησομένου εἰς ἣν ἐκεῖνος ἰδαίματο Χριστῷ τῷ φιλανθρώπῳ μονῆν. Οὐκ εἶχε δ' αὐτῇ καὶ πειθόμενον, ἀλλ' ἦν πρὸς τὴν μετάκλησιν ἀνανεύως, οὐ θέσμια μητρὸς παρορῶν ἢ τὴν πατρικὴν τιμὴν ἀπωθούμενος, ἀλλ' ὅτι τὸ νεοπαγὲς ὑπεβλήπετο τῆς ἀρχῆς καὶ τοὺς ἀντιζήλους ἐδεδῖει θερμὸν ἔτι ἐγκυμονοῦντας τῆς βασιλείας τὸν ἔρωτα. Ὅθεν αὐτὸς μὲν ὡς οἱ πολυπόδες τῶν πετρῶν ἐξελεχτοτῶν ἀρχαίων, τὸ δὲ πλεῖστον τῆς μεθ' ἑαυτοῦ συγγενείας διαφῆκεν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ πατρὸς.

Hier. Wolfii notæ.

(9) Καὶ βαλοῦσα ἑαυτὴν τῷ σώματι. Pro ἐπιχειμένη τῷ σώματι τοῦ ἀνδρός.

(10) Ὡς κρήνη μελάνυδρος. *Ut fons nigrae aquæ.* Aptior fuisset Choniates scribendo poemati quam historiæ, propter Homeri diligentem imitationem. Hæc epitheta et εἰκόνες quam historiam deceant nescio. Εἰκόνας omittere vix ausim, nisi nimum frequentes et licentes fuerint. Epitheta vero non ubique mihi interpretanda esse duxi. Cujus rei lectorem semel admonitum etiam deinceps meminisse velim, ne quod iudicio factum est, inscitiam aut negligentiam tribuat.

Α βαλοῦσα ἑαυτὴν τῷ σώματι (9) καταβοῦται λαμπρῶς τοῦ υἱός, ὡς κρήνη μελάνυδρος (10) τὰ δάκρυα χέουσα, ὅπως αὐτοῦ τοῖς ζώσιν ἔτι συνταττομῆνο τὴν βασιλείαν οὗτος κλωπεύει, εἰς ἔργα βλάβης νεώτερα. Ὁ δὲ οὐδὲν τι πρὸς τὰ λεγόμενα ἀπεκρίνατο, ἀλλοις καιριωτέροις, οἷα εἰκὸς, τὸ τῆς ζωῆς βραβεύων λειπόμενον, τῆς τε μετ' οὐ πολὺ ἐκδημίας φροντίζων καὶ τοῖς ψυχαγωγοῖς ἀγγέλοις ῥέπων τὰ ἔμματα. Ἐγκειμένης δὲ λιπαρεστέρως τῆς βασιλίδος καὶ μὴ ἐνεγκεῖν ἥλωσ ἐχούσης τὰ παρὰ τοῦ παιδὸς γινόμενα, βραχὺ τι παρεμφήνας καὶ βεβαιομένον μειδίημα ὁ Ἀλέξιος τὰς χεῖρας ἀνέσχευεν εἰς οὐρανόν, ἴσως μὲν ἐπὶ τοῖς [P. 6] ἀφῆγγεῖσι διαχυθεῖς καὶ θύων ὑπὲρ τούτων θεῷ χαριστήρια, εἰπεῖν δὲ καὶ κέρτομον καὶ σεσηρὸς τῇ γυναικὶ ἐνιδῶν ὡς

Β λόγους ἀνακινούση περὶ ἀρχῆς ὅτε ψυχῆς ἐφειστήκει διάστασις ἐκ τοῦ σώματος, ἢ καὶ τὸ θεῖον ἐξελιγόμενος ἐφ' οἷς που καὶ παρεσφάλη τοῦ δέοντος. Ἦ γυνὴ δ' οὖν ἐκ τοῦ ἀναμφιλέκτου χαίρειν οἰηθεῖσα τὸν ἄνδρα δι' ὅσα παρ' αὐτῆς ἠνώτιστο, ὡς ἦδη τῶν προτέρων ἐλπίδων διεψευσμένη παντάπασιν καὶ δισσαλεῖσα τῶν ὑποσχέσεων, βύθιον στανάσσα εἶρηκεν· « Ὁ ἄνερ, καὶ ζῶν παντοίαις μεθοδεῖαις ἐκέκασο, ἀντίφθογγον τὴν γλῶτταν πλουτῶν τοῖς νοήμασι, καὶ νῦν δὲ ὡσαύτως τοῦ βίου ἀπαλλαττόμενος ἀμεταπτώτως ἔχεις οἷς καὶ πρῶην προσέκεισο. » Καὶ τοῦτα μὲν ἐφέρετο τῇδε, ὁ δὲ γε Ἰωάννης κατὰ τὸ μέγα ἀρχεῖον γενόμενος οὐχ εὕρισκε ῥάβδιαν τὴν εἰσοδον, οἷα τῶν φυλακῶν μὴ

(11) Αἱ πύλαι τοίνυν. Videntur hic quædam deesse, et Zonaras in Alexii Comneni Vita scribit Barangos non nisi iurejurando firmata fide de Alexii obitu ingressum palatii concessisse. Quæ de ratione aperiendæ portæ scribit, me non satis intelligere fateor. Illud etiam obiter notandum, ut Latini fores, sic Græcos πύλας plurali numero fere usurpare.

(12) Διαρπάξιν τὸ προστυχόν. Eam consuetudinem Romæ esse ferunt pontifice mortuo.

(13) Τοῖς τέσσαρσι. Sc. μηνσί.

1. Ἡμερῶν δὲ συχνῶν διαγενομένων τῆν εἰς τὰ ἀρχεῖα ἀπόροδόν τε καὶ ἔξοδον ἀνῆκε τῷ βουλομένῳ παντὶ, τῶν τε κοινῶν πραγμάτων ἐφῆπτετο καθάπερ ἤρετο, ὡς ἦδη ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καθεστώς. Ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκ γένους καὶ οἰκειώσεως αὐτῷ προσεγγίζουσι κατὰ τὸ ἀνάλογον αὐτοῖς προσφερόμενος ἀρμοδίου ἐκάστη ἀπένεμε τιμὰς· τῷ γε μὴν Ἰσακίῳ τῷ κασιγνήτῳ προστετηκῶς συμφοῆς καὶ ὁμόπλους ἐδείκνυτο, καὶ ὡς φιλοῦντι μὲν ὑπὲρ ἀπαντας, μάλιστα δ' ὡς τὰ πάντα ἢ τὰ πλεῖω εἰσενέγκαντι πρὸς τὴν ἐπίθασιν τῆς ἀρχῆς. [P. 7] τοῦτον γὰρ καθισταμένης ἔτι τῆς βασιλείας καθέδρας τε καὶ τραπέζης ἐξ Ἰσου κοινῶν παρελάμβανε, καὶ μετεδίδου τῆς ἀναρρήσεως, ὅποια ἐπιπρεπῆς τῷ τοῦ σεβαστοκράτορος (14) ἀξιώματι, ᾧ πρὸς τοῦ πατρὸς Ἀλεξίου τετίμητο Ἰσαάκιος. Καὶ φροντιστὰς δὲ τῶν δημοσίων πραγμάτων προῦβάλλετο ἐκ τῶν καθ' αἰμά οἱ προσεγγιζόντων τὸν Κομνηνὸν Ἰωάννην, ὃν καὶ τῷ τοῦ παράκοιμωμένου τετίμηκεν ἀξιώματι, καὶ τὸν Ταρωνίτην Γρηγόριον ὄντα πρωτοβεσιάριον. Ἀλλ' ὁ μὲν, ὅτι μὴ τῷ δακτύλῳ τὸ πᾶν διεπέτευε, σοβαρὰν προφαίνων ὄφρων καὶ φρονηματώδης ὡς οὐ τίς ἄλλος δεικνύμενος, τὸν φροντιστὴν τῶν κοινῶν ἀπεφορτίσατο τάχιον· ὁ δὲ Γρηγόριος τῆς προκειμένης ἐχόμενος, μηδὲ μακρὰ βιβάς ἢ γούν ἐκτεινών πόδας ὑπερβαθμίους, μονιμωτέρας ἰσχύος μετείληχε. Παρεζύχθη δ' ἐς ὕστερον τούτῳ καὶ τις Γρηγόριος ἕτερος, ᾧ Καματηρὸς ἢ ἐπίκλησις. Ὁ δ' ἀνὴρ οὗτος ἐλλόγιμος μὲν, τὸ δὲ γένος οὐκ εὐπρεπῆς οὐδ' ἐπίπαν εὐπάρυφος, τῷ βασιλεῖ δὲ προσληφθεὶς Ἀλεξίῳ καὶ τοῖς ὑπογραμματευομένοις καταλεγείς τὰ ἐπαρχίας ἀμφοποῦτο, καὶ τοῦ τάσσειν φόρους ταύταις πλοῦτον τιθασιώσαν βαθὺν ἠράσθη κατὰ κῆδος βασιλεῖ συναφθῆναι. Οὐκοῦν καὶ προσπλακεῖς μίτ' τῶν ἐκείνου συγγενῶν λογοθέτης τῶν σεκρέτων προῦδέδλητο. Ἴσχυος δ' ὑπὲρ πάντας παγὰ τῷδε τῷ βασιλεῖ καὶ τὰς πρώτας ἐκαρπύτο τιμὰς ὁ Ἀξούχος Ἰωάννης, Ἦν δ' οὗτος Πέσης τὸ γένος, τῆς δὲ Βιθυνῶν προκαθημένης πόλεως Νικαίας τῆς τῶν Περσῶν δυναστείας ἀπαλλαχθείσης, ὅτε Βασιμούνδος τῆς ἐς Παλαιστίνην πορείας εἶχετο, συνέχεται καὶ αὐτὸς καὶ τῷ βασιλεῖ Ἀλεξίῳ δῶρον παρέχεται. Ἡλξ δ' ὢν Ἰωάννη τῷ βασιλεῖ συμπαίστωρ αὐτῷ προσείληπτο, καὶ τῶν οἰκιδίων καὶ προκοιτῶν (15) ὁ προσφιλέστατος κρίνεται. Ἐπεὶ δ' ἐπέβη τῆς βασιλείας, πᾶσαν ὑπερανέβη πρεσβυτέρην παραδυναστευσιν, μέγας τιμηθεὶς δομῆστιχός, ὡς καὶ πολλοὺς τῶν ἐριτίμων κατὰ γένος βασιλεῖον ἀποβαίνει, τοῦ ἵππου καὶ τούτῳ ἀπονέμειν (16) προσκύνησιν κατὰ συγκυρίαν ὑπαντιάζοντας. Ἦσαν δὲ τῷ ἀνδρὶ τούτῳ οὐ μόνον χεῖρες δεδιδαγμέναι πρὸς πόλεμον, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐπολίαν

Hier. Wolfii notæ.

(14) Σεβαστοκράτορος. Hunc Augustimperatorem fortasse dicere liceret. Malui tamen retinere Græcum, ut et in aliis πρωτοβεσιάριος a thesauris fuisse videtur: nam vetustus codex Augustanæ bibliothecæ, ubi reliqui habent βασιλικὸν ταμειεῖον ἢ χρυσῶνα, ponit βεσιάριον. Παράκοιμωμένον vel cubicularium vel accubitorem vertere possis. Si paracœmomen dicas, nescio quomodo aures τὸ κακῶρωνον aversantur.

(15) Προκοιτῶν. Cubicularium verti, generali vocabulo, propter κακῶρωνίαν Procæti. Significat

III. Diebus compluribus elapsis aditum et exitum palatii cuius liberum fecit, et rempublicam suo arbitratu administrare cœpit ut rebus jam in tuto collocatis. Cognatis et familiaribus pro dignitate cujusque honorem habuit, Isaacium fratrem tanto amore prosequens, ut a latere ejus nunquam discedere eodemque spiritu uti videretur, tum quod ab eo summopere diligebatur, tum quod ejus unius, aut certe præcipuo studio, regnum occuparet. Cujus initio statim parisella eademque mensa, et ea proclamatione eum dignatus est qualis sebastocratoris honorem decebat, quem a patre Alexio Isaacius acceperat. Reipublicæ curam cognatis mandabat, Joanni Comneno, quem accubitorem legit, et Gregorio Taronitæ protovestiarium. Verum alter, quod intolerabile supercilium attollebat, nisi digito verteret omnia, et insigni arrogancia præditus erat cito a reipublicæ gubernaculis est amotus: Gregorius vero negotiis gerendis intentus, et intra muneris sui limites modeste se continens potestate diuturniore usus est. Huic postea collega datus est alter Gregorius, Camaterus cognomento, vir egregius ille quidem, sed obscuro atque ignobili genere ortus. Is ab Alexio in scribarum numerum allectus provincias peragrabat, et ex ordinatione tributorum magnas opes adeptus imperatoris affinitatem expetivit, ductaque cognata quadam ejus logotheta secretorum designatus est. Cæterum Joannes Axuchus, natione Persa, omnes apud hunc imperatorem auctoritate anteibat, qui princeps urbe Bithyniæ Nicæa Persico dominata liberata, cum Baimundus in Palæstinam contenderet, capitur et ipse, et Alexio dono datus, cum Joanni æqualis esset, in collusorem ejus ascitus fuit et inter domesticos et cubicularios charissimus habitus. Eo vero rerum potito omne dignitatis fastigium supergressus, magnique domestici honore ornatus, eo processit ut multi honoratissimi viri ex regia stirpe, casu obviam facti, equis descenderenti eique honorem haberent. Erant autem ei viro manus non ad bellum duntaxat eruditæ, sed et ad beneficentiam expeditæ et promptæ. Unde factum ut generis obscuritatem generosa indoles et liberalitas fere obtegerent, atque Axuchum charum redderent omnibus.

δ' ἐπέβη τῆς βασιλείας, πᾶσαν ὑπερανέβη πρεσβυτέρην παραδυναστευσιν, μέγας τιμηθεὶς δομῆστιχός, ὡς καὶ πολλοὺς τῶν ἐριτίμων κατὰ γένος βασιλεῖον ἀποβαίνει, τοῦ ἵππου καὶ τούτῳ ἀπονέμειν (16) προσκύνησιν κατὰ συγκυρίαν ὑπαντιάζοντας. Ἦσαν δὲ τῷ ἀνδρὶ τούτῳ οὐ μόνον χεῖρες δεδιδαγμέναι πρὸς πόλεμον, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐπολίαν

(16) Ἀποβαίνειν τοῦ ἵππου, καὶ τούτῳ ἀπονέμειν. Hunc honorem omnibus Turcis a Christiano quolibet necessario habendum esse scribit Bæiomæus Georgievicius.

τῶν δεομένων ὀξεῖαι τινες καὶ εὐχλίνητοι. Ἀπάρ τὸ εὐγενὲς τῆς γνώμης καὶ ἐλευθέριον τὰ μὴ ἔχον οὕτω τοῦ γένους τὰ πολλὰ συνεκίαζε, καὶ πόθεινόν παρὰ πᾶσι τὸν Ἄζουχον ἀπειργάζετο.

Cæterum anno nondum exacto ex invidia et indignatione cognatorum 15 imperatoris insidiæ comparatæ sunt, quarum ratio ignoratur. Illud constat, eos improba conspiratione inita et fide invicem data ad Bryenium omnes defecisse, eique regnum detulisse ut et liberalibus disciplinis erudito et regia forma conspicuo et ob imperatoris affinitatem præferendo. Nam, ut supra diximus, Annam Cæsarissam, sororem imperatoris, in matrimonio habeat, omnium disciplinarum parenti philosophiæ deditam et omnibus artibus eruditam. Ac imperatore in equestri circo Philopatío, qui parum a terrestri porta distat, armis noctu oppressissent, jam ante largitionibus portæ custode corrupto : nisi Bryenii innata socordia, et remissior animus, quam regni affectatio postulet, irritum eum conatum fecisset, tum ipso quiescente obliquoque fœderis, tum conjuratorum ardore extincto. Quo tempore Anna Cæsarissa mariti ignaviam pertæsa, iraque percita. inique secum agi dixisse, et naturam multum accusasse fertur, idque verbis obscenioribus : quod se mulierem, Bryenium virum fecisset. Mane conjuratis deprehensis, nemo eorum mutilatus aut flagris cæsus est, sed omnes multati bonis : quæ tamen aliquando 16 post plerique receperunt, imperatore humanitatem ab ipsa conjurationis principe Anna Cæsarissa auspato. Cujus rei hæc fuit occasio. Imperator cum omnis generis opes, auri, argenti, et variarum vestium in una domo congestas spectaret, naturæ ordinem inversum esse questus, quod cognatos hostes, alienos amicos habuisset : etiam opes ad amicos transire oportere dixit, et omnia magnum domesticum accipere jussit. Is vero summæ imperatoris munificentis gratis actis, et dicendi quæ vellet potestate petita atque accepta : « Etsi tua soror (inquit), imperator, violentum et iniquissimum facinus ausa, re ipsa cognationem abjuravit : tamen non ut affectum, ita etiam appellationem naturalem amisit ; cum igitur adhuc boni imperatoris soror maneat, charitatem, quam nunc dementia perdidit, naturæ adjuncta suffragio, pœnitentia recuperabit. Parce igitur sorori, domine, quæ tuam majestatem violavit : eamque humanitate castigato quæ illustri qonitate sua se

A ἄλλ' οὕτω ἐνισυτὸς ἀκριβῶς τῷ βασιλεῖ διηγίνετο, καὶ κατ΄ ἐταίρου τούτου παρὰ τῶν ἐκ γένους ἐπιβουλή, καθ' ὃν οὐκ ἔχει τις τρόπον εἰπεῖν, κατ' αὐτοῦ βαρυμηνιῶν καὶ ὄμμα οἱ ἐπιβρίπτουσιν βᾶσανον. Ἀμέλει τοι καὶ σύστραμμα τεκτῆναντες πονηρὸν καὶ πίστει δόντες ἀλλήλοισ τῷ Βρυενίῳ πάντες προστίθενται, καὶ παρὰ χωρῶσι τούτου τῆς βασιλείας ὡς λογικῶν μετόχῳ παιδείσεων καὶ εἶδος τυραννικὸν προφαίνονται καὶ κατὰ κτῆδος προφερεστέρω βασιλικόν· ὡς γὰρ φθάσαντες εἰπομεν, τῆ τοῦ βασιλείως ἀδελφῆ τῆ Καισαρίσσης Ἄννης συνέζευκτο, ἥτις δὴ τῆς τῶν ἐπιστημῶν πατρῶν ἐπόχῳ φιλοσοφίας (17) ἐδείκνυτο μέλημα (18) καὶ πρὸς πᾶσαν ἐρρύθμιστο μάθησιν. Τάχα δ' ἂν καὶ νεωτὸς ἐπέθεντο μεθ' [P. 8] ὕπλων τῶν φονούργων αὐλιζομένη τῷ βασιλεῖ κατὰ τὸ μικρὸν ἀποθεν τῶν χειρσαίων πυλῶν Ἰππῆλατον Φιλοπάτιον, δῶροις προδιαφθειραντες ἀδρόις τὸν ἐπὶ τῶν εἰσόδῳ τῆς πόλεως, εἰ μὴ τὸ εἰωθὸς ὑπόνωθρον καὶ χαλαρὸν πρὸς βασιλείας ἐπίθεσιν τῆς ἐγχειρήσεως ἐπαυσε τὸν Βρυένιον, αὐτὸν τε μένειν κατὰ χώραν παραδίασαν τῶν ξυθηκῶν λαθόμενον, καὶ κατασβέσαν τὸ θερμὸν τῶν συνελθόντων φρόνημα, ὅτε καὶ λέγεται τὴν Καισαρίσσαν Ἄναν πρὸς τὸ χαῦνον τοῦ ταύτης ἀνδρὸς δυσχεραίνουσαν ὡς πάσχουσαν δεινὰ διαπρίσθαι καὶ τὴν φύσιν τὰ πολλὰ (19) ἐπιμέμφεσθαι, ὑπ' αἰτίαν τιθεῖσαν οὐχὶ μικρὰν ὡς αὐτῆ μὴ ἐνδίασχουσαν (20) τὸ ἔθρον καὶ ἐγκοιλίαν, τῆ δὲ Βρυενίῳ τὸ μόριον ἀποταίναν καὶ σφαιρώσαν. Φωραθέντων δ' ἡμέρας τῶν συνωμοτῶν οὐδένες μὲν αὐτῶν ἐξ τὸ σῶμα διελωβήθησαν ἢ καθυπεβλήθησαν μάλιστα, τῶν δὲ οὐσιῶν ἐστέργηται ἀπαθάπαντες. Μετὰ δὲ τινα καιρὸν καὶ αὐταὶ τοῖς πλείοσιν αὐτῶν ἀπεδόθησαν, ἐξ αὐτῆς τῆς πρωτεργατίδος τῆς ἐπιβουλῆς Ἄννης τῆς Καισαρίσσης τοῦ βασιλείως ἀρξαμένου φιλανθρωπεύεσθαι. Ἀρχὴν δ' ἔσχε τοιάνδε τὸ οὕτωσι γεγονός. Τὴν ἐν χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καὶ πλούτῳ παντοδαπῷ καὶ ποικίλοισ ἐσθήμασιν οὐσίαν τῆς Καισαρίσσης καθ' ἕνα δόμον συνειλεγμένην ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἐπιστὰς ἐθεῖτο, καὶ μὴν καὶ εἰπὼν ὡς « Ἡ τάξις ἐπ' ἐμοὶ πως ἀντέστραπται· τὸ μὲν γὰρ συγγενὲς πολέμιον εὐρηται, τὸ δ' ἀλλότριον φίλιον· καὶ διὰ τοῦτο χρεῶν καὶ τὰ τοῦ πλούτου πρὸς τοὺς φιλοῦντας μεταβῆναι, » πάντα εἰληφέναι τὸν μέγαν προσετέταχαι

Hier, Wolfii notæ.

(17) Τῆς τῶν ἐπιστημῶν πατρῶν ἐπόχῳ φιλοσοφίας. *Philosophiæ omnibus scientiis insidentis*, id est complectentis aut certe superantis omnes scientias, omnium artium principis et reginæ. Eruditionis hujus Annæ meminit etiam Zonaras ; et Wilbelmus Xylander, doctissimus juvenis, in Augustanæ rei publicæ Græcæ bibliotheca viginti libros de robore gestis Alexis Comneni hujus Annæ nomine exstare mihi dixit, sive illi ab ipsa sive jussu ejus scripti sunt. Nam regibus et principibus non difficile est esse disertis, qui quod per alios fecerint, per se fecisse videntur, ut jurisconsulti sta-

tuunt.

(18) Ἐδείκνυτο μέλημα. Id est ἐπιμελεῖτο, studiosissima erat, studium præ se ferebat. Nisi qui passive accipere malit, « alumna erat philosophiæ, sensu eodem recedente.

(19) Τὰ πολλὰ *plerumque* significat. Malim hic πολλὰ sine articulo.

(20) Αὐτῆ μὲν ἐνδίασχ. « Quod sibi membrum introvertisset et excavasset, Bryenio vero extendisset et rotundasset. » Nimum videtur hic φυσικῶς et parum ἡθικῶς philosophari nostra philosopha : alioqui et ambitioni et linguæ suæ imperasset.

δομέστικον. Ὁ δὲ, εὐχαριστήσας ἐπὶ τούτοις τῷ βασιλεῖ φιλοδοξίαν μεγίστην μεταδιώκοντι, ἤτησεν ἐνδοθῆναι οἱ τὰ εἰκότα διαλεχθῆναι. Ὡς οὖν ἔλαβε τὸ ἐνδόσιμον, « Β? καὶ βιαίων, ἔφη, πραγμάτων καὶ πολλῆς ἀδικίας γεμόντων ἤρξεν, ὡ βασιλεῦ, ἡ σὴ ἀδελφῆ καὶ ἔργοις αὐτοῖς τὸ συγγενὲς ἀπωμόσατο, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ἐκ τῆς φύσεως κλητὴν καθάπερ καὶ τὴν σχέσιν ἀπεβάλετο. Ἄγαθοῦ τοίνυν βασιλέως εἰσέτι κασίγνητος μένουσα ἐκ μετανοίας τὸ φίλτρον αὐθις ἀνακαλέσεται, ὃ νῦν ἐκ παρανοίας ἀπώλεσε, τῇ φύσει χρησαμένη συλλήπτορι. Φεῖσαι οὖν, ὡ δέσποτα, τῆς τῷ σὴ κράτει προσκεκρουκυίας ὁμογενοῦς καὶ κόλασον τῷ φιλανθρωπῷ λαμπρῶς ἤδη τῆς σῆς ἀρετῆς ἠττάσθαι ὁμολογοῦσαν· δὸς δὲ αὐτῇ καὶ τὰ κατ' ὄψιν προκείμενα, οὐχ ὡς ὄφλημα δίκαιον, ἀλλ' ὡς δόμα ἐκουσίον, ἐπεὶ καὶ διναϊότερον ταῦτα ἐμοῦ κτήσαιο, κληῖρον ὄντα πατρῶον κάπῃ τὸ γένος αὐθις διασῶσθαι. » Τούτοις ὁ βασιλεὺς πεισθεὶς, ἢ ἀληθέστερον εἰπεῖν αἰδέσθαι, σὺν προθυμίᾳ περὶ τὴν παραφασίαν, φάμενος ὡς « Εἴην ἀνάξιος τοῦ ἄρχεῖν, εἰ σὺ περὶ τὸ γένος τοῦμόν κριθεὶς φιλανθρωπότερος καὶ κέρδους περιττοῦ καὶ προχείρου ἀνώτερος. » Ἀμέλει τοι καὶ δίδωσι πάντα τῇ Καισαρίσῃ καὶ σπένδεται. Εἰρήνη δὲ ἡ μήτηρ καὶ βασιλὶς κατ' οὐδένα τρόπον ἐλήλεγται τῆς ἐπιβουλῆς μετέχουσα κατὰ τοῦ υἱοῦ· μᾶλλον νὺν οὖν ἐσπίετα καὶ σοφόν τι λόγιον γνώματεῦσαι λέγεται, μαθοῦσα [P. 9] τὰ μελετώμενα, ὡς δεῖ βασιλέα μὲν οὐχ ὑπόντα ζητεῖν, παρόντα δὲ μὴ μετακινεῖν, καὶ ὡς « Ὁ ἄς μοι τὰς δόνας οἱ σφαγεῖ, ἐχάλκευον τοῦ υἱοῦ, δριμυτέρας δὴ πουθεν ὦν ἐν τῷ τίκτειν ὠδίνων πεπεύραμαι, ὅτι καὶ πρὸς φῶς αἱ μὲν κατήπειγον τὸ κυοφορούμενον, αἱ δ' ἐξ ἄδου κευθμῶνων διὰ μέσων μου τῶν σπλάγγων χωροῦσαι λυπεῖν ἀθάνατα ἤμελλον. »

Δ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοὺς Πέρσας ὄρων παρ' οὐδὲν θεμένους τὰς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ξυνήκας, καὶ ἀμπληθεῖ τῶν πόλεων καταθέοντας ὁπόσαι περὶ Φρυγίαν καὶ ποταμὸν τὸν Μαίανδρον ἴδρονται, ἕαρος ἐπιστάντος ἔξεισι κατ' αὐτῶν, καὶ συμβαλὼν μάχαις πολλάκις ἐκράτησε, τὴν τε Λαοδίκειαν χειρωσάμενος τείχεσι περιέβαλε, καὶ τὸν Ἀλπιχαρᾶν μετανάστην ἔθετο, ὃς τὴν ταύτης φρουρὰν ἐπέπιστευτο. Καὶ τὰ λοιπὰ πρὸς τὸ δέον καταστησάμενος νόστου ἐμνήσατο, καὶ μικρὸν τι τῷ Βυζαντίῳ ἐνδιατρίψας σκηνίτης γίνεταί πάλιν, τῶν ἀρχαίων ἀπαναστάς. Ἦν γὰρ τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομὰς φυλακτόμενος, καὶ ὡς ἔχον λυμαίνεσθαι τὸ ἀνέτοιμον ὑφορώμενος. Ὅθεν χρονίζειν ἤρεϊτο μᾶλλον τῇ θυραυλίᾳ, δύο τὰ κάλλιστα κατορθοῦν ἐντεῦθεν οἰόμενος, τὴν τε φυλακτὴν τῶν οἰκείων χωρῶν, ἣν ὡς τὰ πολλὰ βραβεύει τὸ ὑπαίθρον, καὶ τὴν ἐς τὰ πολέμια ἔργα τριβὴν τε καὶ ἄσκησιν τῶν ταγμάτων ἀφισταμένων τοῦ οἴκου· ρεῖν, καὶ ὡς βαφῆ σίδηρος (21), τοῖς ἐκ τῆς κωστήρας δρόσου ἰδρῶσι παγιομένων. Χειρωσάμενος τοίνυν ἀπῆει τὴν κατὰ Παμφυλίαν Σωζόπολιν. Ὡς δὲ δυσάλωτος ἐδόκει τις εἶναι διὰ τε τὸ ἐγκληθῆναι ἔδον ὀπλιτικὸν, καὶ τὸ δυσέμβολον τῆς θέσεως καὶ περιήρημον, τοίνυν τε μηχάνημα κατὰ θεῖον σκοπὸν μέτεισι. Δύναμιν ἱππικτὴν Πακτιαρίῳ τινὶ παραδούς ἐντέλλεται οἱ συνεχῶς τῇ Σωζοπόλει ἐπι-

victam fatetur; dato ei etiam quæ in medio posita sunt, non ut justum debitum, sed ut donum voluntarium, quæ quidem, ut patrimonium suum, et in familiam reditura, justius quam ego possidebit. » Hac oratione imperator, ac 17 potius verecundia, impulsus, alacriter Axuchi monitis obtemperat: se regno indignum fore professus, si ille cum tanti tamque parati emolumentum contemptu erga familiam suam humanior judicaretur. Ac reconciliata gratia, Cæsariissæ omnia restituit. Irene vero mater imperatoris, nullo modo conscientie insidiarum convicta, sed potius memorabilem sententiam elocuta esse fertur, nec imperatorem qui absit quærendum. nec qui adsit pellendum esse. Atque illud etiam dixisse: « Heu! quantos cruciatus filii percussore mihi sunt moliti, acerbiores utique iis doloribus quos in pariendo toleravi. Nam ii fetum ad lucem urgebant: isti vero ex infernorum barathro per media viscera mea penetrantes immortalē mihi luctum attulissent. »

IV. Post hæc imperator cum Persas, fœdus cum patre suo ininitum nihili facientes, urbes Phrygiæ, ad Mæandrum fluvium sitas magnis copiis incur-sare cerneret, primo vere egreditur; multisque præliis victor Laodiceam capit et mœnibus cingit, ejecto Alpichara, qui urbi cum præsidio præerat; cæterisque rebus ordinatis domum 18 rediit. Nec diu Byzantii commoratus, denuo relicta regia in tabernacula se confert ad barbarorum incursions præcavendas. Nam quia facile detrimenta capi ab imparatis videbat, expeditionibus immorari maluit, unde duos fructus pulcherrimos caperet, alterum suarum provinciarum incolumitatem, quæ militibus in aciem eductis potissimum defenditur, alterum exercitationem legionum et moram in re bellica, qua relicta umbra, præliis ut tinctura ferrum roborarentur. Abiit igitur ad Sozopolim, Pamphyliæ urbem, subigendam; quæ cum et ob militum præsidium et ob loci naturam, præruptis et inaccis saxis saxis muniti, expugnatio difficilis putaretur, divinitus hujusmodi consilium capit. Pactiario cuidam copiis equestribus traditis, mandat ut subinde ad Sozopolis mœnia adequitet et sagittas in ea conjiciat. Quod si hostes egrediantur, terga det nec eis pugnae copiam faciat, sed silvas semitas et impeditas, quæ parum ab

Hier. Wolfii notæ.

(21) Βαφὴν σιδήρου. Utrum intelligat, cum ferrum candens aqua exstinguitur, an injunctionem aliquam aut colorem, non satis scio.

urbe distent, prætereant. Ille imperatoris monitis obtemperans, cum Persæ urbe effusi multum et sæpe persequerentur, hostem decipit insidiis in angustiis collocatis. Cum igitur Turci in una excursionione, insidiis non prævisis, instantius et longius, etiam insidias temere 19 prætervecti, persequerentur, Romani qui in insidiis erant, cum Persas securos toto impetu instare suis viderent, nec spectare quidquam aliud nisi ut hostem comprehenderent, subito consurgunt ac Sozopolim petunt. Paulo post iis etiam qui fugiebant conversis, Turci in medio circumventi, cum nec ad urbem ob Romanos ex insidiis, ad occupandos aditus progressos accedere, neque a tergo instantes effugere possent, partim capiuntur, partim occiduntur, pauci equorum celeritate evadunt. Sic uno imperatoris prudenti consilio capitur Sozopolis. Deinde castellum quod Cacumen accipitris vocatur, in deditionem accepit; et plurima alia oppida et munitiones olim Romanis tributaria, tum vero Persis conjuncta, subegit. καὶ μήτε τῇ πόλει προσεγγίσει δυνάμενοι διὰ [P. 10] τοὺς ἐκ τῶν λόχων προδραμόντας Ῥωμαίους πρὸς τὴν τῶν εισόδων κατάληψιν, μήτε διαδρᾶναι τοὺς ὀπισθεν ἐπιφανέντας ἰσχύοντες, οἱ μὲν εαγρνεύονται, οἱ δὲ καὶ ξίφους γίνονται πάρεργον, οὗ πολλοὶ δὲ καὶ τῇ τῶν Ἰππων ἀρετῇ διασώζονται. Καὶ οὕτως ἦλθε πρὸς Ῥωμαίων Σωζόπολιν ἐνὶ βουλευμάτων τοῦ βασιλέως σοφῶ. Ἐκ δὲ δὲ τοῦδε τοῦ φηρούριον παρεστῆσατο ἡ Ἱερακοροφυτίτις ὠνόμασται, καὶ ἕτερα πολίχνια καὶ ἐρύματα ὑπηγάγετο, πάλαι μὲν Ῥωμαίοις ὑπόφορα τοῖς δὲ Πέρσαις τότε σπενδόμενα.

Quinto imperii ejus anno, cum Scythæ, Istrum, transgressi, Thraciam popularentur et obvia quæque locustarum instar vastarent, Romanas copias undique convocatas et quam accuratissime armatas contra eos educit, non ob multitudinem duntaxat pene innumerabilem, 20 sed etiam ob insolentiam et confidentiam barbarorum. Repetebat enim memoria labores suos, quos Alexio Comneno imperante cœperat, cum Thracia occupata et Macedonia maxima ex parte desolata esset. Ac principio missis ad Scythas legatis, eorum lingue peritis, periculum facit an ut ad pactiones descendant persuadere possit et a belli consiliis omnes avocare aut saltem plerosque, Nam in plures tribus erant distributi, nec uni duci parebant. Hoc igitur pacto quosdam ex principibus eorum omni genere comitatis sibi conciliat, non modo luxuriosis conviviis instruendis, sed et sericis vestibus et poculis et lebetibus argenteis donandis. Quibus illecebris cum fucum fecisset Scythas eosque vana D spe inflasset, non cunctandum esse ratus copias in aciem eduxit, dum adhuc ambiguis essent animis et suspensis, ac pacem ob pollicitationes illas cum Romanis facere cogitarent, nec tamen a pugna, ut olim vincere assueti, abhorrerent. Educto igitur Berœe exercitu (nam ibi castra habebat) crepusculo Scythas aggreditur. Fit horribilis conflictus, et atrocissima pugna committitur. Nam et Scythæ nostrum 21 exercitum incursione equorum et emissione sagittarum et clamore in congressu immani sublato fortiter exceperunt Romani vero, semel tentata Martis alea, ita pugnare instituerunt ut aut hostes profligaturi aut morituri. Sed

ἄκζεσθαι κάπλι τοῖς τεύχεσιν ἀφίεναι βέλεμνα, εἰ δ' ἐπεξέλθοιεν οἱ πολέμιοι, φεύγειν ἀμταστρεπτικὴ μὴδ' ἐφειστάναι πρὸς πόλεμον, παρίεναι δ' οὕτω καὶ τὰς μικρὸν ἀποθεν τῆς πόλεως συνεπτυγμένους καὶ λοχμῶδεις ἀτραπούς. Ὁ μὲν οὖν κατὰ τὴν βασιλικὴν παραίφασιν ἐπραττεν ὡς δὲ ἡ ἐπιδιώξις ἐπὶ πολὺ καὶ πολλὰκις πρὸς τῶν Περσῶν ἐγίνετο ἐκχεομένων τῆς Σωζοπόλεως, κατασοφίζεται τὸ ἀντίπαλον ὁ Πακτιάριος, ὑποκαθίσας λόχον ἐν τοῖς στενοῖς. Ἐν μιᾷ γοῦν τῶν καταδρομῶν οἱ μὲν Τοῦρκοι μὴ προσκεψάμενοι τὸ ἐνέδρευμα συντονώτερον ὁμοῦ καὶ πορρώτερον ὀπίσω τῶν Ῥωμαίων ἐδίωκον, ὡς καὶ τὰς δυσχωρίας ἀπερισκέπτως παραδραμῆν οἱ δὲ ἐλλοχῶντες Ῥωμαῖοι, ἐπεὶ εἶδον ἀπεριμερίμνως τοὺς Πέρσας ὀπίσω τῶν ἐκ τῆς συμμορίας σφῶν ἐπιόντας ἀνέτω παντὶ ρυτῆρι καὶ πρὸς οὐδὲν ἕτερον ἀφορῶντας ἢ τὸ καταλήψεσθαι τοὺς ἐκδιδράσκοντες, αὐτίκα δὴ μάλα αὐτοὶ ἀναστάντες εὐθὺς τῆς Σωζοπόλεως ἵενται. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ τῶν φευγόντων ἐπιστραφέντων ἐν μέσῳ συλληφθέντες οἱ Τοῦρκοι, τούτους ἐκ τῶν λόχων προδραμόντας Ῥωμαίους πρὸς τὴν τῶν εισόδων κατάληψιν, μήτε διαδρᾶναι τοὺς ὀπισθεν ἐπιφανέντας ἰσχύοντες, οἱ μὲν εαγρνεύονται, οἱ δὲ καὶ ξίφους γίνονται πάρεργον, οὗ πολλοὶ δὲ καὶ τῇ τῶν Ἰππων ἀρετῇ διασώζονται. Καὶ οὕτως ἦλθε πρὸς Ῥωμαίων Σωζόπολιν ἐνὶ βουλευμάτων τοῦ βασιλέως σοφῶ. Ἐκ δὲ δὲ τοῦδε τοῦ φηρούριον παρεστῆσατο ἡ Ἱερακοροφυτίτις ὠνόμασται, καὶ ἕτερα πολίχνια καὶ ἐρύματα ὑπηγάγετο, πάλαι μὲν Ῥωμαίοις ὑπόφορα τοῖς δὲ Πέρσαις τότε σπενδόμενα.

Ἐπὶ δὲ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς αὐτοῦ βασιλείας Σκυθῶν διαβάντων τὸν Ἴστρον καὶ τὰ Θρακίῃ μέρη ληϊζομένων καὶ τὰ ἐν ποσὶν ἀφανιζόντων τοῦ τῶν ἀκρίδων ἀκριβέστερον ἔθνος, ἔξεισι κατ' αὐτῶν τὰς Ῥωμαϊκὰς ἀθροίσας δυνάμεις καὶ ὡς ἐντῶν ὀπιστάμενος γενναϊότερον, οὐ διὰ τὸ πλῆθος μόνον τῶν πολεμίων μὴδ' ὑποπίπτον σχεδὸν ἀριθμῶ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ χρᾶσθαι μεγαλαυχίᾳ καὶ σὺν κόμπῳ τραχύτερον ἐπιέναι τὸ βάρβαρον, εἰς μνήμην ἄγων, ὡς εἶκοι, τὰ πονηθέντα οἱ πρότερον, ἴνικα τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα διεῖπεν ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος, ὅτε εἶχετο Θράκη καὶ τὰ πλείεστα τῆς Μακεδονίας ἡρήμωτο. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα στρατηγικῆ μεθόδῳ χρωόμενος ὁ βασιλεὺς δι' ἀποστολῆς ὁμογλώττων τοῦ τῶν Σκυθῶν ἀποπειρᾶται στρατεύματος, εἴ πως ἐς ὁμολογίας ξυμβαίεν καὶ τοῦ διὰ μάχης χωρεῖν ἀποσταίεν πάντες ἢ γοῦν ἔνιοι, εἰς πλείους διηρημένοι συλὰς καὶ διακοιδὸν στρατήγια βάλλοντες. Ἐφελκυσάμενος οὖν τόνδε τὸν τρόπον τινὰς τῶν παρ' αὐτοῖς τὰ πρῶτα φερόντων, πᾶσαν φιλοφροσύνην ἐπ' αὐτοῖς ἐπιδείκνυται, οὐ μόνον περιττὰς ἐστιάσεις αὐτοῖς παραθέμενος, ἀλλὰ καὶ σπρικοῖς καταγοιτεύσας ἱματισμοῖς καὶ κυπέλλοις καὶ λέβησιν ἀργυροῖς ὑπαγαγόμενος. Καὶ τοῖς δελέασι τούτοις τὰ τῶν Σκυθῶν ὑποχαυνώσας φρονήματα, ἔγνω μὴ καιρὸν εἶναι μελλήσεως, ἀλλ' ἐπάφειν αὐτοῖς τὰς δυνάμεις κακὰ τοῦ αὐτίκα συντάξασθαι, ἕως ἔτι τὰς γνώμας ἔχοντες εἶσιν ἀμφιβόλους καὶ ῥέπουσι πρὸς ἀμφοτέρα, καὶ Ῥωμαίοις μὲν διανοοῦμενοι σπείσασθαι διὰ τὰ σφίσις ἐπαγγελλόμενα, θαρρόυντες δὲ καὶ τὸν πόλεμον ὡς τοῦ νικᾶν ἐθᾶδες πάλβι γενόμενοι. Ἄρας τοίνυν ἐκ τῶν τῆς Βερούς μερῶν (ἐκεῖσε γὰρ ἐστρατοπεδεύετο) κλεφταῖος τοῖς Σκυθῶσι

συβρῆγνυται. Γίνεταί τοίνυν φρικαλέα τις συμβολή, καὶ καταπληκτικώτερα τῶν πώποτε μάχη συνίσταται· οἳ τε γὰρ Σκύθαι γενναίως ἐδέξαντο τὸ ἡμέτερον στρατεύμα τῇ τῶν ἵππων ἐπελάσει καὶ τῇ τῶν τοξευμάτων ἐπαφέσει καὶ ταῖς βοαῖς ἐν ταῖς ἐμβολαῖς δυσαντίβλεπτοι δεικνύμενοι, καὶ Ῥωμαῖοι καθάπαξ ἐν τῷ ἀγῶνι γενόμενοι· ὡς ἠττήσαντες ἢ θανοῦμενοι προὔθεντο μάχεσθαι. Καὶ αὐτὸς δὲ βασιλεὺς τοὺς ἐταίρους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ὄσον περὶ τὴν τοῦ σώματος φυλακὴν ἀποτέτακτο, αἰεὶ πως ἐπεδοχθεὶ τοῖς κάμουσι μέρειν. Αὐτὸ μὲντοι τὸ Σκυθικὸν κατὰ τόνδε τὸν πόλεμον τοιοῦτόν τι ἐκκροτέγγησεν ἐκ προσσέψεως, ποριζούσης αὐτῷ τῆς ἀνάγκης τὰ δέοντα. Συναγαγὼν δὲ πᾶσαν ἀμάξαν εἰς σχῆμα περιφερῆς αὐτὰς διατίθησι, καὶ τοῦτων ἄνωθεν στήσαντες μοῖραν οὐκ ὀλίγην ἐκ τοῦ σπῶν στρατεύματος ὅσα καὶ χαρακώματι ἀπεγρῶντο τῷ μηχανήματι, καὶ πολλὰς δι' αὐτῶν ἐγκροσίους παρόδοις ῥυποτομήσαντες, βιαζόμενοι μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ τὰ νῦτα πρὸς τὴν τάξιν τῶν προσώπων μετατιθέμενοι ὡσπερ τεῖχος ἐχυρὸν τὰς ἀμάξας εἰσέτρεχον καὶ διετίθουσι οὕτω τὴν φυγὴν πρὸς τὸ εὖ, εἴτε αὔθις ἐκείθεν μετ' ἀνοχὴν ὡσεὶ διὰ πυλῶν ἀνακλινομένων ἐκπίπτοντες ἔργα χειρὸς ἀνδρείας ἐδείκνυον. Καὶ ἦν τὸ γινόμενον τοῦτο τειχομαχία τις ἀκριθῆς ἐν μέσῳ πεδιάδι σχεδιασθεῖσα παρὰ Σκυθῶν, ὡς συμβαίνειν ἐκ τοῦδε τὰ Ῥωμαίων ἐπ' ἀτελέστοις μογεῖν. Ἦν οὖν τῆνικῦτα τὸν Ἰωάννην ὄρῃν σοφόν τι χρῆμα τοῖς ὑπ' αὐτὸν καθιστάμενον, οὐ γὰρ ἀγαθὸς μόνον καὶ ποικίλος τὸ ἔθος ἐδείκνυτο σύμβουλος, ἀλλὰ καὶ πρῶτος παρεῖχε πέρατι ὅποσα στρατηγῶσι καὶ τάγμασιν ὑπετίθετο. Τὸ δὲ δὲ γινόμενον καὶ πολλὴν ἐκείνῳ μαρτύρουσιν τὴν εὐσέβειαν, ὁπότε τῶν Ῥωμαίων οἱ φάλαγγες ἔκαμνον ἐπιβροθόντων τῶν πολεμίων καὶ συμπιπτόντων παραβολιώτερον, τὴν τῆς Θεομήτορος εἰκόνα παρεστῶσαν ἔχων, μετ' οἰμωγῆς ἐμβλέπων, ἔλεεινοῖς τοῖς σχήμασι θερμότερα τῶν ἐναγωνίων ἰδρωτῶν κατέλειπε δάκρυα. Καὶ ἦν οὐκ οὐκ εἰς κενὸν διαπραττόμενος οὕτως, ἀλλ' ἐκ τοῦ μάλα αὐτίκα τὴν ἐξ ὕψους θωρακίζόμενος δύναμιν τὰς Σκυθικὰς ἐκυθικὰς ἔτροποῦτο παρεμβολὰς, ὡς Μωϋσῆς πρότερον τῇ τῶν χειρῶν ἐκτάσει τὰς Ἀμαληκίτιδας ἴλας ἐνέκλινεν. Ἀναλαβὼν δὲ καὶ τοὺς ὑπασπιστάς, οἱ περιμήκεσιν ἀσπίσι καὶ πέλυξιν ἑτεροστόμοις (22) φράγγονται, ὡσεὶ τεῖχος ἀβρῆκτον τοῖς Σκύθαις ἀντιπροβάλλεται. Ἀμέλει καὶ ὑπ' αὐτῶν διελυθέντος τοῦ ἐκ τῶν ἀμαξῶν ἐρύματος, καὶ εἰς χεῖρας οὕτω τοῦ πολέμου συναρρομένου, γίνεται τῶν ἐναντίων τροπὴ καὶ φυγὴ ἀκλεῆς καὶ Ῥωμαίων εὐθαρσῆς ἐπιδίωξι. Κατὰ χιλιούτους τοίνυν πίπτει τὸ ἀμαξόβιον, καὶ διαρπάζονται χάραι· τὸ δὲ συλλεγθὲν δορυάλωτον καὶ ἀριθμοῦ κρεῖττον ὄρεται, ὡσπερ καὶ τὸ προσρῦν αὐτόμολον τῷ πόθῳ τῶν ζωγρηθέντων ὁμογενῶν, ὡς ἐκ τούτου καὶ κόμας συνοικισθῆναι καθ' ἐσπερίον τινα λῆξιν Ῥωμαϊκὴν, ὣν καὶ εἰσέτι μικρὰ τινα ἐμπυρεύματα σώζονται, οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ εἰς πείρας καταλεγεῖναι συμμαχικὰς, ἀποδοθῆναι δὲ καὶ μοίρας πλείονας συνελημμένας ὑπὸ τῆς στρατιᾶς.

Hier. Wolfli notæ.

(22) Πέλυξιν ἑτεροστόμοις. Suidas: Ἐτεροστόμοις φάλαγγε καλεῖται, ἥτις πορεύεται τὸ μὲν ἡγούμενον ἤμισυ ἔχουσα ἐν εὐνόμῳ παραγωγῇ, τοῦτέστι τοὺς ἡγεμόνας ἐξ εὐνόμου, τοῦ δὲ ἡμίσεος τοὺς ἡγεμόνας ἐν δεξιᾷ παραγωγῇ. Quid autem sit ἑτεροστόμος πέλυξ, nusquam invenio. Τὸ ἑτερος in compositione plerumque significat alterum dunta-

et imperator amicorum et satellitum præsidio septus laboranti subinde parti opem ferebat. Verum Scythæ in hoc conflictu, ipsa necessitate artium magistra edocti, rem hujusmodi sunt commenti Omnes currus in orbem conjunxerunt, iisque non exigua suarum copiarum parte imposita pro vallo sunt usi; ac multos obliquos aditus, platearum instar, in iis reliquerunt. Cum igitur a Romanis urgebantur, tergis obversis intra currus tanquam munitam arcem nullo fugæ incommodo se recipiebant. Inde recuperatis viribus, tanquam portis erumpentes fortia facinora edebant. Neque ea res aliud erat quam mœnium oppugnatio. quæ in media planitie Scythæ ex tempore struxerant. Unde fiebat ut Romani labore irriti fatigaretur. Tum vero Joannes prudentiæ suæ specimen edebat: neque enim consilio duntaxat et ingenii solertia valebat, sed primus etiam ea quæ ducibus et legionibus mandabat exsequeretur. Illud autem insignem etiam pietatem ejus testatur. Nam cum Romanæ phalanges urgentibus hostibus et audacius se inferentibus laborarent, imaginem Dei Genitricis cum gemitu et miserabilibus gestibus intuens lacrymas bellicis sudoribus calidiores fundebat; neque id frustra. Stalim enim cælesti robore armatus Scythicam aciem profligat, quemadmodum olim Moyses extensione manuum Amalechiticæ turmas dissipavit. Assumptis igitur armigeris, qui clypeis oblongis et preminentibus galeis instar muri inexpugnabilis muniuntur, cum Scythis congredditur. Qui eum dissoluta illa curruum serie ad manus venirent, in turpem versi fugam a Romanis alacriter persequentibus magno numero cœduntur Hamaxobii illi; castrisque direptis innumerabiles capiuntur. Sed et transfugæ desiderio captivorum popularium confluebant, adeo ut in occidentali quadam provincia Romana pagi ab eis conderentur quorum adhuc reliquiæ supersunt; nec pauci in sociorum cohortes referrentur, et major turba ab exercitu capta venderetur.

xat ex duobus, ut ἑτερόφθαλμος coclitem. Ego vocem non intellectum iis interpretandam relinquo qui armaturam et vestitam veterum atque exoticum intelligunt; in quo genere philosophari mihi adeo non licuit, imo neque libuit, ut nostratia vix assequar.

V. Hac de Scythis parva victoria, et illustri edito facinore, 23 Joannes vota Deo persolvit; quod festum Patzinacarum nostro tempore dicitur. in rei gestæ monumentum et grati animi testimonium. Non multo post etiam contra Triballos, quos alii Servios dicunt, maleficio non abstinentes et furdigragos, expeditionem denuntiavit, et hos quoque barbaros acie victos ad pacem coegit; qui alioqui etiam parum potentes subinde vicinis imperiis subsunt; abactaque inde præda immensa et locupletato exercitu, captivam turbam in Orientem tractadam in Nicomediensi provincia uberrimis agris assignatis collocavit. Ita captivi populi partem in legiones retulit, partem tributariam fecit. πληθους αιγμάλτων, και κατά την Νικομήδους επαρχίαν αποτάξας αὐτῷ κατοικήσιν και γῆν διαρκεστάτην ἀποδασάμενος τὸ μὲν τοῦ δορυκτῆτος δασμοφόρησιν.

Suscepit hic imperator filios, quorum natu maximo Alexio purpuræ jus et purpureos calceos dedit; et cum a populo Romano imperator salutareretur, una secum proclamari passus est. Proximum ab hoc Andronicum, et Isaacium tertium, ac natu minimum Manuelem Sebastocratorica dignitate ornavit. Aiunt eum in somnis vidisse filium Alexium recens coronatum leoni insidere, quem auribus habenarum 24 vice moderaretur, cum alioqui nihil haberet ad domandam bellum accommodatum. Cujus visi hæc significatio erat, puerum imperio titulo tenes et nomine absque re potiturum, regia vero potestate orbatum iri; id quod paulo post accidit, eo morte sublato.

ψιλοῦ και γυμνῆς πραγμάτων ἀνακρύψεως ἐπιτευξεῖται τῆς βασιλείας ὁ παῖς, τῆς δὲ μείζονος ἀποπεσεῖται κυριαρχήσεως, ὃ και μικρῷ συμβέβηκεν ὕστερον. θανάτῳ γὰρ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἐστελλετο.

Sub æstatem Hunni superato Istro et Branitzobam vastarunt, et mœnibus dirutis saxa Zeugminum transtulerunt, et Sardicam spoliarunt, spreto et rupto fœdere. Hujus controversiæ occulta et vera causa fuit, quod Almuzen Stephani Hunnorum principis fratrem ad se profugum imperator libentissime susceperat. Id vero prætexebatur et palam objiciebatur, quod Branitzobani Hunnorum mercatores spoliarent et pessime tractarent Quod malum cum præter expectationem ingruisset, imperator prudenti consilio Philippopoli se tenuit, Hunnis inde pulsis. Succedenti vero tempore ad instructionem suorum et ultionem hostium usus copias coegit et naves expeditas comparavit; iisque per Pontum in Istrum trajectis, terra et aqua adversarios est adortus. Fluvio triremi imperatoria trajecto, 25 et exercitu in adversa ripa exposito, colluviem barbarorum equestri pugna et hastarum acie profligavit; et in hostili agro majore quam prius unquam tolerantia commoratus, Francochorio potitus est, fertilissima terræ Hunnicæ parte, quæ declivis in patentes campos intra Saum et Istrum fluvios extenditur. Et Zeguminum deditione cepit, et ipsum Chramum aggressus maxima præda

Ε. Τοιαύτην νίκην περιφανῆ κατὰ Σκυθῶν ὁ Ἰωάννης ἀράμενος και μέγιστον στήσας τρόπαιον τὰς εὐχὰς τῷ θεῷ ἀποδίδωσι, τὴν τῶν Πατζινάκων λεγομένην ἐς ἡμᾶς τελετὴν εἰς ἀναμνηστῆρια ἀποτάξας τῶν πεπραγμένων και χαριστήρια. Μικρὸν δὲ ὕστερον και κατά τοῦ τῶν Τριβαλλῶν ἔθνους (εἴποι δι' ἂν τις ἕτερος Σέρβων) κακουργουόντος και τὰς σπονδὰς συγγέροντος στρατεῖαν ἐκίρυσε, και συμβολῆς γενομένης κατά κράτος ἤττησας και τοῦτο τὸ βάρος πρὸς σπονδὰς ὑπηγάγετο, μηδ' ἄλλως δεικνύμενον ἀξιόμαχον, οἷα καθυποκούσιν [Ρ. 12] ἀεὶ ταῖς ἐκ γειτόνων ἀρχαῖς. Καὶ λεῖαν ἐκεῖθεν ἐλάσας οὐ σταθμητήν, και πλείεστων ὠφελειῶν ἐμπλήσας τὸ στρατεύμα, εἰς τὴν ἔω διαβιβάζει τὸ τοῦ ἐπαρχίαν ἀποτάξας αὐτῷ κατοικήσιν και γῆν διαρκεστάτην ἀποδασάμενος τὸ μὲν τοῦ δορυκτῆτος δασμοφόρησιν.

Β Καὶ πατὴρ δ' ἀβρένων παῖδων ὁ βασιλεὺς οὗτος φανεῖς τῷ μὲν προήκοντι κατά γένεσιν (Ἀλέξιος τῶνδ' τὸ ὄνομα) πορφυρίδος μετέδωκε, και παδίοις ἐρυθροῖς ὑποδείσθαι διαφῆκε τὰ ἄρθρα τοῦ σώματος, και συνευφημισθαι οἱ παρεῖχεν, ὅπηνίκα Ῥωμαίων αυτοκρατωρ ἐκεῖνος ὑπὸ τῶν συνειλεγμένων δχλων ἀνηγορεύετο. τὸν δὲ μετ' αὐτὸν Ἀνδρόνικον Ἰσακίον τε τὸν ἐπὶ τῶνδ' και τὸν ἐφεξῆς τέταρτον Μανουὴλ σεβαστακρατορικῆς ὑπεβαίρει τιμαῖς. Φατὶ δὲ ὡς κατ' ὄναρ ὁ βασιλεὺς θεάσατο τὸν νεοστεφῆ υἱὸν τὸν Ἀλέξιον θηρίῳ ἐποχον λένοντι, και τοῦτον ἐκ τῶν ὄτων ἡμιοχεῖν μηδενὸς ἑτέρου ὀπόντος ἐπιτῆδειο πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ θηρός. Ἦν δὲ ἡ σύγκρισις τοῦ ἰνδάλματος, ὡς μέχρι και προσρήματος

С. Περὶ δὲ θέρειον ὦραν τὸν Ἰστρον διαβάαντες οἱ Οὐννοι τὴν τε Βρανιτζόβαν ἐξεπέβησαν, κατερείψαντες τὰ τεῖχη και τοὺς λίθους μετενεγκάμενοι εἰς τὸ Ζεῦγμινον, και τὴν Σαρδικὴν ἔλησαντο, τὰς ἐπὶ φιλα τῇ πρότερον ὁμολογίας ἀποσεισάμενοι τε και διαξάναντες. Ἦν δὲ ἡ μὲν ἐνδόμυχος αἰτία ταυτησὶ τῆς διαφορᾶς τὸ τὸν Ἀλμούζην παρὰ βασιλέα ἐλθεῖν και προσδεχθῆναι παρ' αὐτοῦ ἀσμένεστατα, κασίγνητον ὄντα Στεφάνου τοῦ τῶν Οὐννων κατάρχοντος, ἡ δ' εὐπρόσωπός τε ἅμα και προδῆλος ἀφορμὴ τὸ τοὺς οἰκῆτορας Βρανιτζόβης ληστρικῶς ἐπιτίθεσθαι τοῖς μαρδαλλουσίσι ἐκεῖθι Οὐννοῖς κατ' ἐμπορίαν και δρᾶν ἐπ' αὐτοῖς τὰ χεῖριστα. Ἄτε δ' ἀπροόπτως τοῦ κακοῦ τοῦδε ξυνεγεθῆντος, τότε μὲν τῇ κατά τὴν Φιλιπούπολιν ἐνδημίᾳ τὰ τῆς προμηθείας βασιλεὺς ἐπεμέτρησεν, Οὐννοὺς ἐκεῖθεν μετανάστας θέμενος. τῷ δ' ἐπιόντι καιρῷ πρὸς παρασκευὴν τῶν οἰκείων και ἄμυναν τῶν πολεμίων χρησάμενος τὰς δυνάμεις συνήθροισε και νῆας ταχυαντούσας ἡτοίμασε, και ταύτας ἐς τὸν Ἰστρον διὰ τοῦ Πόντου κατακολπίσας ὕδρατος ὁμοῦ και χειρσῆος τοῖς ἀντιπάλοις ἐρίσταται. Διελθὼν δὲ τὸν ποταμὸν μετὰ τῆς στρατηγίδος τριήρους, και τὸν στρατὸν καταστειλάμενος ἐς τὸ πέραν, ἵππομάχιᾳ

καὶ δοράτων ἀρκυίνῃσι (23) τὸ συναλθὸν Οὐννικὸν A
 δισκεδάσει. Χρονισὰς δ' ἐν τῇ πολεμικῇ καὶ καρτε-
 ρικώτατος φανείς ἑαυτοῦ τοῦ τε Φραγγοχωρίου
 ἐκράτησεν, ὅπερ ἐστὶ τῆς τῶν Οὐννων γῆς τὸ πιδ-
 τατον, ἐς πεδία ὑπτιάζον ἰππήλατα, μεταξὺ τῶν
 ποταμῶν Σαοῦδου καὶ Ἰατροῦ ἀναπεπταμένον, καὶ
 τὸ Ζεῦγιμνον παρεστήσατο, καὶ κατ' αὐτὸν ἐλάσας
 τὸν Χρῆμον λείαν πλείστην περιεθάλετο. Ἐπειτα καὶ
 τούτῳ [P. 13] τῷ γένει μεθ' ἑτέρας συμπλοκὰς σπει-
 σάμενος, τὰ τε πρὸς εἰρήνην εὖ διαθέμενος, καὶ τὴ
 λοιπὸν βαρβαρικὸν, ὁπόσον καθ' ἐσπέραν Ῥωμαίοις
 ἄγχιουρον, εἰς φιλίαν ἄκον ὑπαγαγόμενος ἐν οἷς πολ-
 λῆκις εὐρόρησε κατὰ τὸν πόλεμον, δεῖν ψήθη καὶ τὰ
 ὑπερόρια φιλα, καθ' ἃν ἂν καὶ δύναιτο τρόπον,
 ὑποποιήσασθαι, καὶ τούτων μάλιστα ὁπόσα τῇ ἐμ-
 πορίᾳ καὶ ἀγυρταίᾳ (24) προσκείμενα μετὰ πλοίων B
 ἐς τὴν Κωνσταντίνου καταρρυσίν. Οὐκ οὖν καὶ εἶχεν
 οἰκωσάμενος τὴν παράλιον Ἰταλίαν, ὅλα λαίφῃ
 διαπετώσαν ἐς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων. Ἐρημη-
 σάντων δ' οὕτω τῶν καθ' ἐσπέραν γενῶν, ἐς τὴν ἔω
 διαβιβάσας τὸ στρατεύμα τοῖς τὴν Κασταμόνα κα-
 ἔχουσι Περσαρμενίοις ἐπιθέσθαι ἔγνωκεν, ὅθεν διὰ
 τῆς τῶν Βιθυνῶν καὶ Παφλαγόνων ἐπαρχίας ἐλάσας
 ἐκεῖσέ τε παραγίνεται, καὶ κλιμαξίν ὅτι πλείστους
 χρησάμενος καὶ κύκλῳ περιστήσας τὰς ἐλεπόλεις
 αὐτῆς τε τῆς Κασταμόνος κρατεῖ, καὶ τὸν ταύτης
 σατραπεύοντα Περσαρμενίον ἀπειπόντα περὶ τῶν
 ὅλων φυγάδα δεικνυσίν. Οὐκ ὀλίγον δὲ πληθῶς
 Περσῶν ἐκεῖθεν ἀπαγαγὼν αἰχμάλωτον πρὸς τὸ
 Βυζάντιον ἐπανάειξε. Τοῖνον καὶ κηρύξας ἐπὶ τῷ
 τροπαίῳ τουτωί θρίαμβον, ἄρμα διειλημμένον ἀρ-
 γύρω παγῆναι προστετάχαι· καὶ ἦν τὸ ἄρμα θαυ-
 μάσιον οἷον γενόμενον, καὶ λίθοι τῶν μὴ πάνυ
 τιμαλῶν ἐνιαχοῦ αὐτὸ ἤγαλλον. Ἐνστάσης δὲ τῆς
 ἡμέρας καθ' ἣν ἡ πρόοδος ὤριστο, ἄπας πέπλος
 τὰς ἀγυῖας κατηγάγει χρυσοῦφῆς τε καὶ περιπόρ-
 φυρος. Οὐδὲ τὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀπῆν
 ἐκεῖθεν εἰκάσματα, ὁπόσα ἱστορικὴ χεὶρ ἐπίπλους
 ἐνυφαντά. Ἦν δὲ τοῦ ἄγασθαι ἄξια καὶ τὰ περὶ τὴν
 πάροδον ἐκατέρωθεν πρὸς ὑποδοχῆν τῶν θεω-
 μένων διὰ ξύλων πῆγματα καὶ ἱκρία. Χῶρος δὲ τῆς
 πόλεως ἦν, ὅς οὕτως δισκεδάστο ὁ δεικνὼν ἐκ τῶν
 ἐφῶν ρυλῶν τῆς πόλεως ἐς αὐτὸ τὸ μέγα παλάτιον. Καὶ
 δὴ τὸ μὲν τέτρωρον εὐπρεπὲς, καὶ εἰκον τοῦτο
 πίσυρες ἵπποι καλλιτριχες χιόνος λευκότεροι. Ὁ δὲ
 βασιλεὺς, τὴν τοῦ ἄρματος ἐπίβασιν παρεκίως, τὴν

potitus est. Ac post alias dimicationes pace cum
 hac gente facta et utiliter firmata, cæterisque bar-
 baris, qui Romanis versus Occidentem finitimi
 sunt, vel invititis in amicitiam suam pertractis, cum
 toties prospere pugnasset, etiam remotiores gentes
 quocunque modo subigendas censuit, easque po-
 tissimum quæ Cpolim mercaturæ et quæstus gratia
 appellerent. Itaque maritimam Italiam sibi concil-
 iavit, quæ plenis velis in urbem imperatricem
 vehebatur. Ita gentibus Occidentalibus pacatis,
 traducto in Orientem exercitu, Persarmerios, qui
 Castamonem tenebant, aggredi instituit. Igitur per
 Bithyniam et Paphlagoniam provincias eo profici-
 scitur, et scalis plurimis adhibitis machinisque cir-
 cumpositis urbe potitur, et Persarmerium satrapam
 26 rebus desperatis cedere cogit. Nec exigua
 Persarum multitudine abducta Byzantium reversus
 triumphum indicit; et currum argento interpunctum
 compingi jubet, opus admirabile et gemmis
 alicubi non pretiosissimis ornatum. Cum dies sup-
 plicationis adesset, omnis generis tapetes auro et
 purpura intertexti vicos exornabant, nec deerant
 Christi et sanctorum effigies in iis ad vivum ex-
 pressæ. Erant et tabulata utrinque propter, specta-
 tores structa, digna admiratione. Fuit autem is
 locus urbis sic instructus, qui ab Orientali porta
 usque ad magnum palatium pertinet. Quadrigræ a
 quatuor equis nive candidioribus trahebantur. Im-
 perator vero non conscendit, sed Dei Genitricis
 imaginem in eo collocavit; ob quam lætitia exsul-
 tabat et animo pene linquebatur; cui victorias, ut
 collegæ imperii invictæ, acceptas ferebat. Habenas
 viris potentissimis moderandas et cognatis suis
 currum curandum dedit: ipse crucem manu gestans
 pedes antecessit Et Dei Sapientisæ templum
 ingressus, atque in conspectu omnis populi ob
 successus gratiis Deo actis, in palatium abiit.

ἐνετυπώσατο, ἃ καὶ εἶρχεν ἂν τις ἐμψυχα, οὐκ

Hier. Wolfii notæ.

(23) Ἀγκυίνῃσι. Aliquando scribitur ἀγκυῶσι. D
 Haud scio an παρὰ τὸν ἀγκῶνα fiat καὶ τὸ ἀγκυῶνι-
 ζεσθαι, a gestu equitum hastas in hostem dirigen-
 tium, an παρὰ τὸ ἀνακινεῖ.

(24) Ἀγυρταίᾳ. Magnum Etymologicum ἀγύρτην
 παρὰ τὸ ἀγέρειν deducit, τὸ περιμένα καὶ περινο-
 στεῖν ἐπὶ νίκη ἢ ἐτέρῳ τινὶ τοιοῦτῳ, et interpretatur
 non tantum ἀλαζόνα, ψεύστην, λωποδύτην, ἐπαίτην,
 ἀπατεῶνα, sed etiam φιλοκερδῆ; quanquam reli-
 quæ etiam virtutes fere in id genus hominum
 quæstui deditum cadunt, qui tum demum non fal-
 lunt cum fallere sine detrimento suo nequeunt,
 ut recte Lucani versus ad eos quoque detorqueri
 queant:

Nulla fides pietasque viris qui lucra sequuntur,
 Vænalesque manus: ibi fas, ubi maxima merces.

Et Ovidius in Fastis mercatorem vota Mercurio fa-

cientem inducit, ut cum maximo emolumento sine
 fraude sua pejerare liceat. Quos versiculos, quia
 elegantes sunt et contagium hoc in omnes fere
 ordines serpsit, ascribere libet:

*Et peragit solita fallere voce preces.
 Ablue præteriti perjuriam temporis, inquit,
 Ablue præterita perfida verba fide.
 Sive ego te feci testem, falsove citavi
 Non audituri numina vana Jovis,
 Sive deum prudens altum divamve fefelli,
 Abstulerint celeres improba verba Noti,
 Et pereant veniente die perjuriam nobis,
 Nec curent superi, si qua locutus ero.
 Da modo lucra mihi, da facto gaudia lucro
 Et face ut emptori verba dedisse juvet.
 Talia Mercurius poscentes ridet ab alto,
 Se memor Ortygiæ surripuisse boves.*

τῆς Θεομήτορος εἰκόνα τούτῃ ἐπανεβίβασεν, ἐφ' ἣ καὶ τὴν γεγιθῶς καὶ τὴν ψυχῆν ἐκλείπων αὐτῆν, καὶ τὰς νίκας ὡς συστρατηγέτιδι ἀμάχῳ ἐπιγραφόμενος, καὶ δοὺς ἄγειν τὰ χαλινὰ τοὺς παρ' ἐκείνῳ δυναμένους τὰ μέγιστα, καὶ τοῖς ἐκ γένους ἐγγίζουσιν ἀμφιπονεῖσθαι τὸ ἄρμα ἐνδοῦς, προῆγεν αὐτὸς σταυρικὸν σημεῖον χειριζόμενος καὶ ποσὶ τὴν πορείαν ποιούμενος· καὶ τὸν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας παρωνυμούμενον νδόνείσιων, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς κατωρθωμένοις ἀνομολόγησιν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἀπονείμας τοῦ λεῶ παντὸς ἐπίωπιον, τῷ ἀρχιεῖρ ὣτως περιέβαλεν.

27 VI. Cum non diutius fuisset domi quam ut et ipse a subditis cerneretur et theatris oblectaretur, et milites post diurnam militiam lares tandem suos salarent et equos recrearent et hastas exacerarent, denuo contra Castamonem movit. Nam Tanismanius Persarmenius, qui Cappadocia tum potiebatur, urbem cum majoribus copiis adortus expugnavat, et præsiarios milites trucidarat. Imperator eo profectus Tanismanium mortuum invenit, et Muchumetum quemdam urbi præesse, cui eum Iconii præside Masuto inimicitia intercedebant. Itaque rei suæ stabilindæ occasione nactus eum Masuto pacem fecit, acceptisque ab eo auxiliis Muchumetum invadit. Qui eum se duobus exercitibus imparem fore cerneret, cum populari suo Masuto de reconciliatione agit, eamque impetrat cum aliis rationibus, tum ea potissimum quod ista cum aliis rationibus, tum ea potissimum quod ista ad Romanos defectione rem Persicam afflictorum esset, nisi in gratiam redirent. Ita Masuto persuadet ut societate imperatoris repudiata secum faceret. Quo paulo post facto, sultani auxiliis Persicis noctu digressis, parum successit Romanis ea **28** expeditio. Castris igitur in id oppidum translatis quod ipse ad Rhyndacum fluvium struxerat, Muchumetum majore impetu adortus. Castamone recuperata, ne Gangra quidem abstinuit, una ex maximis et illustrissimis Ponti urbibus, quæ non ita pridem a Persis subacta fuerat. Ibi cum more belli suburbana omnia subegisset, ipsam urbem operibus cinxit, cum autem Persæ qui intus erant, elati animis, imperatori urbis aditu nu da pactione cederent, milites eam corona circumdant; mœnia, qua oppugnari poterant, arietibus continenter percutiunt; sed cum ea re ob propugnaculorum robur et hostium pertinaciam parum proficeret imperator, omissis mœnibus, saxa in ædes, quæ e collibus in quibus castra erant conspiciantur, jaculari instituit. Qui igitur machinis præerant, lapides rotundos et leves ob patentem prospectum quam longissime ejaculantes, ut volitare, non e machinis excuti viderentur, domos quassabant; quæ tectis contractis prostratæ habitatores opprimebant. Ita neque per vicos transire tutum erat, et domi se continere periculosius. His **29** de causis igitur obsidionis pertæsi cives, ac vel in primis Tanismanii obitu Gangræ præsidii consternati, semetipsos et urbem imperatori dederunt. Qui ingressus, multisque Persis abductis, et duobus millibus Romanorum in urbe collocatis, Byzantium revertitur. Sed nec hanc urbem Romani diu teneant; nam Persæ longe majoribus et fortioribus copiis reversi eam et operibus et fame domuerunt, imperatore aliis rebus gravibus occupato et intento,

Α ζ'. Οὐ πολλοῦ δὲ διαλιπόντος καιροῦ, ἀλλ' ὥστε καὶ αὐτὸν ἐποφθῆναι τοῖς ὑπηκόοις καὶ θεάτροις διαχοθῆναι, προσεπειν δὲ καὶ τὸν στρατιώτην τὰ οἴκοι χρονον καὶ διαναπαῦσαι τὸν ἵππον καὶ τὴν λόγχην ἀκέσασθαι, αὐθις κατὰ Κασταμόνος ἐστράτευσεν. Ὁ γὰρ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τῆς Καππαδοκίαν χώρας κρατῶν Περσαρχμένιος Ταῖσμάνιος μεθ' ἰσχύος μείζονος ἐπιὼν τειχομαχίᾳ τὴν πόλιν εἶλε καὶ τῷ ξίφει κατὰ [P. 14] τῶν φυλάκων Ῥωμαίων ἐχώρησεν. Ὁ βασιλεὺς τοῖνον ἐκεῖσε παραγενόμενος τὸν μὲν Ταῖσμάνιον ἐξ ἀνθρώπων εὖρε γεγεννημένον, Μουχοῦμετ δὲ τινα νῆν Κασταμόνα διέποντα, διάφορον τῷ τῆς Ἰκονίου πόλεως ἀρχηγῷ Μασούτ. Συμφέρον γοῦν τῷ καιρῷ πρὸς σύναρσιν τῶν καθ' αὐτὸν πραγμάτων ὁ βασιλεὺς χρώμενος σπένδεται τῷ Μασούτ, καὶ συμμαχίαν εἰληφῶς ἐκεῖθεν ἐπειτε τῷ Μουχοῦμετ. Ὁ δὲ πρὸς ἀμφοῖστομον στρατεύμα οὐκ οὐκ ἐαυτὸν εἰδὼς ἀξίωμαχον ὑπεῖσι τὸν ὁμόφυλον Μασούτ, καὶ καταλύσας τὴν ἔχθραν ἄλλοις τε πολλοῖς οἷς ἐκεῖνῳ διὰ γραμμάτων ἐσήμανεν, ἀλλὰ δὴ καὶ τῷ εἰπεῖν ὡς προσρῶς τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, εἰ μὴ καταλλαγήεν αὐτοῖ, κακῶς διάθοιτο τὰ Περσῶν, πέθει τὸν Ἰκονία Μασούτ ἀποσχέσθαι μὲν βασιλέως, ἐκεῖνῳ δὲ προσέψαι καὶ λύσαι τὴν συμμαχίαν. Ὁ δὲ μετὰ βραχὺ συμβάντος, καὶ νυκτὸς οἰχομένων τῶν τῷ βασιλεῖ παρὰ τοῦ σουλτάν ἐκπεμφθέντων ἐπικούρων Περσῶν, οὐκ εὐδοα τὸ ἐκ τοῦδὲ Ῥωμαίοις τὰ τῆς προκειμένης στρατείας γεγονόσιν. Ὅθεν ἀναχασάμενος ἐκεῖθεν καὶ κατὰ τὸ πόλισμα στρατοπεδευσάμενος ὁ περὶ τὸν Ῥυνδακὸν ποταμὸν αὐτὸς ἐδείματο, αὐ πάλιν τῆς κατὰ τοῦ Μουχοῦμετ ἀκμαίτερον ἦφατο, καὶ Ῥωμαίοις ἐπανασιωτάμενος Κασταμόνα οὐδὲ τῆς Γάγγρας ἀπέσχετο. Μία δὲ ἐστὶν αὕτη τῶν περιφανῶν καὶ μεγίστων Ηοντικῶν πόλεων, οὕτω πρώην Πέρσαις καθυποκίψασα. Ταύτη τοι καὶ νόμῳ πολέμου τὰ περὶ τὴν πόλιν ταύτην ὑπαγαγόμενος πρότερον, ἐπειτα ἐπ' αὐτὴν χάρακα ἔβαλε. Τοῦ δ' ἐντὸς Περσικοῦ μηδὲν μέτριον φρονούντος ἢ καθ' ὁμολογίαν τε καὶ σπονδᾶς τῷ βασιλεῖ συγχωρῶντος τὴν εἰσοδὸν, τὸ τεῖχος ὁ στρατὸς περιβάλλει, εἶτα τειχομαχίαις χρησάμενος, ἦπερ ἦν ἐπίμαχος ὁ περιβολος, συνεχῶς ἔτυπτε τοῦτον. Μὴ προχωρῶντος δὲ τοῦ ἔργου διὰ τὴν τῶν ἐπάλλεων ὀχυρότητα καὶ τὸ ἐπὶ πολὺ ἐκθύμως μάχεσθαι τοὺς ἔνοντας, βάλλειν τὰ τεῖχη παρείς κατὰ τῶν οἰκιῶν ἐγνώκει διασφενδύνην τοὺς λίθους, προφαινομένων ἐκ τῶν ἔξωθεν κολωνῶν ἐφ' ὧν Ῥωμαῖοι κατεστρατοπεδεύοντο. Οἱ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν μηχανῶν λίθους στοιγγύλους καὶ κοφύρους διὰ τὸ εὐσύνοπτον ἐς ἑπὶ περιουσιᾶτα διαφιέντες, ὡς δοκεῖν ἵπτασθαι τοῦτους, οὐ μὴν ἀπὸ μηχανημάτων ἵεσθαι, τοὺς δόμους κατέσειον· οἱ δ' ἐπὶ γόνυ κλινόμενοι καὶ τοὺς ὀρόφους διαλυόμενοι

τὸ ἐνοικοῦν πληθὺς ἔκτεινον, ὡς ἐντεῦθεν εἶναι καὶ τὴν ἐν ταῖς ἀμφόδοις ἐπισφαλῆ πάροδον καὶ τὸ ἔνδον ἡσυχῇ καθῆσθαι πάντῃ ἀσύμφορον. Διὰ ταῦτα τοῖνον καὶ τὴν τοῦ βασιλέως προσεδριαν, οὐχ ἤκιστα δὲ τὴν ἐπὶ μαλακῶ θανάτῳ ἐξ ἀνθρώπων ἀφάνισιν τοῦ τῆς Γάγγρα ἐπιστατοῦντος Ταῖσμα- νίου, ἑαυτοὺς καὶ τὴν πόλιν τῷ αὐτοκράτορι ἐνεχειρίσαν. Ὁ δὲ αὐτὴν εἰσιῶν καὶ τὸ πολὺ τῶν Περσῶν ἐκεῖθεν ἀπαγαγὼν, καὶ δισχιλίους ὀπλίτας Ῥωμαίους φρουροὺς τῇ Γάγγρα ἐγκαταστήσας, τὴν βασιλεύουσαν εἴσεισι. Ἡλὴν οὐδὲ ταυτηνὴ τὴν πόλιν ἐφ' ἡλλοῖς ἢ Κωνσταντίνου μακροῖς ἔβλεψεν ὑπ' αὐτὴν κληρουμένην καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐνταττομένην ὑπηκόοις πόλεσιν· ἀλλ' ἐπιβρίσαν τὸ [P. 15] Περσικὸν μεῖζον τοῦ προτέρου καὶ λίαν ἐπικρατέστερον, καὶ βαλὼν χάρακα, λιμῶ παρεστήσατο, ἄλλοις κενόδοις ἐπισπωμένου τοῦ βασιλέως καὶ τούτοις τὸν νοῦν προσέχοντος.

Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε κατὰ τῆς Κιλικίων στρατείας **A** ἐκῆρυξε, τὸν Αεθούνης, ὃς Ἀρμενίας ἤρχε, μετιέναι ποθῶν ὡς ἄλλα τε κατῆκοα Ῥωμαίοις πολιόμενα χειρωσάμενον, ἀλλὰ δὴ καὶ Σελευκείας ἐπιδῆναι πειρώμενον. Ἀγρογῶς τοῖνον τὰς οὐσας δυνάμεις καὶ νεκλεῖς ἄλλὰς αὐταῖς προσθέμενος, καὶ τὰ ἐφ' οὐδὲ ἱκανὰ πρὸς χροκίαν ἐκδημίαν ἐνέθεμενος, ταῖς Κιλικίαις πύλαις ἐφίσταται· καὶ ταύτας ἀμυχεῖ παρελθὼν Ἀδάνης ἐπέβη, καὶ κρατεῖ τῆς Ταρσοῦ. Οὐ μέγχι δὲ τούτου περιγράφας τὸ πρόθυμον ἔργον τῆς ὄλης Ἀρμενίας διαγωνίζεσθαι, ὅθεν πῆ μιν ἐμολογίᾳ χειρούμενος τὰ τῶν φρουρίων ἐπικαιρότατα, πῆ δὲ διὰ μάχης αὐτὰ ὑπαγόμενος, ἐγκρατῆς ἀπασις τῆς χώρας γίνεται. Ἐπιστάς δὲ σὺν ἄλλοις καὶ ἀποτόμῳ τινὶ ἐρύματι ὅπερ Βακὰ ὀνομαζεται, ἐπεὶ μὴ χεῖρας προὔτεινον αὐτῷ οἱ ἐντὸς οὔτε μὴν προὔχωρον εἰς εἰρηναίας ξυμβάσεις, διαλαμβάνει τοῦτο παντὶ τῷ στρατεύματι, βαλὼν χάρακα, μὴ ἂν ἐκεῖθεν ἀπάροι τὸ παράπαν ἰσχυρίζομενος, εἰ μὴ τοῦ πολιόμενου ἐγκρατῆς ὀφθήσεται, κἄν εἰ πολιωθῆναι οἱ ξυμβαίῃ τῇ προσεδρίξ τὴν κεφαλὴν καὶ ταῖς χιόνων παλυνθῆναι πολλαῖς καταφοραῖς, εἰς νοῦν ἄγων ἅμα τοῖς πολιορκουμένοις ὅσα μὲν εὐ πάθειον παρ' αὐτοῦ ὑπενδόντες καὶ ἐκστάντες αὐτῷ τοῦ ἐρύματος, οἷος δ' αὖ χεῖριστοις ὑποβληθεῖεν πολέμου νόμῳ ἄλόντες καὶ τὴν στρατιάν ἰδόντες εἰσρυσῆσαν ἔνδοθεν. Ἦν δ' ἀσπίσι ταῦτα ἐπάρων ἕκοντι κωφευούσας πρὸς τὰ ὑποφαλλόμενα παρὰ σοφοῦ φαρμακοῦ, καὶ σμήτων ἀντικρυς· διηλέγετο τὸν Αἰθίοπα. Οἱ γὰρ τοῦ φρουρίου Βακὰ τὴν ἐπιστάσιν πεπιστευμένοι καὶ πάντες μὲν ἀκαταπλήκτως εἶχον πρὸς τὸν ἀγῶνα, Κωνσταντίνος δὲ τις μάλιστα, τοῦ τῶν Ἀρμενίων γένου, τὰ πρῶτα κληρούμενος καὶ τῶν πολλῶν ὑπερφέρων χειρὸς γενναίότητι· οὐ γὰρ μόνον τὸ ἐνοικοῦν πληθὺς ἐπισυνίστησι καὶ διανίστησι πρὸς τὸν κατὰ Ῥωμαίων πόλεμον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τοῦ φρουρίου πολλαῖς προοπτανόμενος κάπῃ τοῦ γηλόγου μεθ' ὀπλῶν ἰστάμενος, ἐφ' οὐπερ ἡ μὲν φύσις τὴν πέτραν ἀνέδωκεν, ἡ δὲ τέχνη τείχεσιν αὐτὴν περιέβαλε καὶ ἐκράτουνε, ὕδρεσι τὸν βασιλέα Ἐλληνίδι ἐπλυνε γλώττη, ἕς τε τὴν ἄκοιτιν καὶ τὰς θυγατέρας ὁ στόμαργος ἐρεσχελῶν καὶ λόγους ἀπρεπεῖς ἀφιεῖς. Ὁ βασιλεὺς μὲν οὖν συκλαθεῖν τὸν ἀισχρορῶν βάρβαρον καὶ δέκας λαθεῖν ἐξ ἐκείνου ἐγλίχετο· ὁ δὲ, τῇ σφετέρᾳ πεποισῶς ῥώμῃ, καὶ μέγα τῷ δραστηρίῳ κατακομπάζων τῆς φύσεως, ἔτι καὶ τὴν βασιλείαν **B** κατεμυκάτο παρὰ ταῖς καὶ προὔκαλετο ἀνάδην τὸν ἐπιλέγδην ἐκείνῳ συμπλακισόμενον. Ἀμέλει καὶ βασιλεὺς ἐπιτάττει τοῖς ταξίρχαις ἐκ τοῦ αὐ-

Post hæc expeditionem in Ciliciam denuntiavit Lebunæ Armeniæ regis ulciscendi causa, qui præter alia Romana oppida subacta etiam Seleuciæ imminerebat. Igitur et veterano milite convocato et novis delectibus habitis, et justo comœtu ad diurnam expeditionem præparato. Ciliciæ portis citra pugnam superatis Adanam occupat et Tarso politur. Sed præ animi alacritate his non contentus pro tota Armenia pugnat; et castellis opportunissimis quibusque partim editione, partim vinctis, tota provincia potitur. Aggressus autem inter cætera castellum quoddam præruptum nomine Bacam, cum hostes **30** non supplices manus protenderent nec pacificationem ullam admitterent, toto exercitu circumposito et operibus excitatis se negavit inde discessurum nisi capto oppido, etiamsi in obsidione canescendum et nivium procellis sæpius albescendum esset, interim obsessos admonens quantis beneficiis afficiendi essent, si munitione sibi cederent, et quam pessime tractandi, si bellimore capti exercitum intra mœnia viderent. Sed hæc aspidibus canebantur aures de industria obturantibus, ne Magi incantationem audirent; neque aliud nisi Æthiopem lavare eum apparebat. Nam et ii qui eum locum defendebant, omnes ad certamen parati erant; et Constantinus quidam Armenius nobilissimus, promptitudine manuum vulgo præstantior, cives non modo instruebat et ad Romanum bellum concitabat, sed et ipse sæpe ex castella prospectans et armatus in tumultu stans, quem natura rupe, ars mœnibus circumdatum firmarat, Græca voce dicteria in imperatorem jaciebat, et uxorem ejus ac filias oris impotentis homo obscenis verbis deridebat. Itaque petulantem barbarum comprehendere imperator et multare cupiebat. At, ille viribus **31** fretus et naturæ suæ robur jactitans, imperatoris aciem subsannabat, et ad singulare certamen aliquem ab exercitu delectum provocabat: sed et imperator statim tribunis mandat ut fortem aliquem militem, qui Armenio par esse queat, deligant. Eustratius igitur ex Macedonica legione delectus sentum viri longitudine accipit et ensem recens acutum. Sic armatus e castris ad radicem collis abit; et Armenium hortatur ut non nihil descendat, quo in æquo campo pugnent, si omnino duellum appetat et non præter alia furiosa dicta istud etiam temere effutiat. Quæ verba Constantinus sibi probro esse ratus, fulguris instar nubibus emicantis aut montanæ capræ e fructibus exsiliæ Eustratium aggreditur, bellator et inæ

καὶ καταγέλων. Ὁ γὰρ σφενδονούμενος ἐκ τῶν ἔσθων μύθος εἰ καὶ ἦν ἀντήρης καὶ πρὸς τὰς πληγὰς ἀνένδοτος, ἀλλ' οὖν ἐπεγχερίπτων τῷ μανῶ καὶ πλαδῶντι διακένω τε καὶ γηίνῳ καὶ συμφῶδει προδλήματι ἄπρακτος ἤκοντιζέτο· εἶχε μὲν γὰρ ὑποχαλᾶν τὸ βαλλόμενον, σθεννόμενος δ' οὖν ὁμῶς ἔθρα οὐδὲν ὦν ἔνεκα διηφίστο. Ὅθεν κατὰ πολλὰ μέρη, διαβραγέντος τοῦ περιθόλου τῆς πόλεως εὐφόδα τὰ ἔνδον γίνεται, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ ὑποκλίνεται βασιλεῖ τὸ πρὶν ἀναίδες καὶ βρέμον τοῖς ὄπλοις μέγα πολέμιον, καὶ τὴν πόλιν Ἀναθάρξαν ἀνάγκη μᾶλλον ἢ γνώμη αὐτῷ παραδίδωσιν, οὐκ ἐκ τοῦ παραχρησῆσα δὲ, ἀλλὰ μετὰ πείραν δευτέραν καὶ τὴν πολλὰς ἀντίταξιν καὶ τὴν ἐκ τὸ προσεχὲς ἕτερον τεῖχος ἀναχώρησιν καὶ τὴν αἰθρῆς ἐκ τοῦδε, καθάπερ ἀπὸ τοῦ πρώτου, μεθ' αἵματος ἔκκρουτίν τε καὶ ἀποσάλευσιν.

36 Circumjacentibus castellis eodem tractatis modo in Cœlesyriam abit ; et pulcherrimam urbem Antiochiam ingressus, quam fluvius Orontes perfluit et ventus Favonius perflat, supinis manibus a principe Raimundo et omni civium multitudine suscipitur. Diebus pluribus in urbe commoratus, initaque cum principe Raimundo et Tripolitano comite amicitia. Antiochiæ finitimas Syrophœnissas urbes, quæ ab Agarenis tenerentur, aggredi statuit. Profectus igitur ad Euphratem fluvium ubi ad oppidum quod ab incolis Piza vocatur pervenisset, et hostes in conflictu fortissime se gessissent, Romana legio, quæ impressionem fecerat, recedit hostibus aliquousque persequentibus, ut quorum immanem incredibilemque impetum ferre non posset. Paulo vero post, cum ipse imperator cum sua phalange se ostendisset, multi hostes adoriuntur ; qui Romanorum incursione turbati intra mœnia compelluntur, neque amplius excurrere decreverunt. Habebat id oppidum murum duplicem quem alibi fossa profunda cingebat, alibi vivum saxum munitabat. Multis vero turribus **37** saxorum grandine prostratis, Agarenorum feroces et elati animi conciderunt ut supplices vitam ab imperatore peterent, eamque omnibus opibus commutarent. Ex hoc, parte copiarum contra urbes et castella ultra Euphratem ablegata, multas manubias coegit, et Pizam Edesseno comiti donavit : Bempezoque præterito ut expugnatu facili, cum in acclivi planitie situm esset, contra Chapelum et Pherepum est profectus, precibus Antiocheni principis, qui una militabat, impulsus. Cum ad Chapelum accessisset, quæ olim Berhœa dicta fuit, videt urbem esse frequentem et magnis militum præsiidiis munitam ; qui ad primum Romanorum conspectum impetum in imperatorios faciunt, victique mœnia repetunt ; nec semel duntaxat, sed iterum **38** atque iterum excursionibus factis nunquam vicerunt : imperatori vero urbem circumeunt et speculanti clam tormentis insidiati aberrarunt. Qui cum in præsentia nihil efficere posset, tum ob urbis munitiones et equestres iu ea pedestresque copias, tum quod commeatu ignis et aquæ penuria labore incipiebat, inde discedit, et Pherepo primo impetu capto et comiti cuidam Antiochenæ urbis donato ad aliam urbem transit, Caphardam nomine, quæ

ὁμοίως δὲ καὶ τὰ περίξ ταυτησὶ τῆς πόλεως φροῦρια μετελθὼν ἐς τὴν κοίλῃν Συρίαν ἄπεισι, καὶ τὴν καλλίπολιν Ἀντιόχειαν εἰσιῶν, ἦν δεισιῶν Ὀρόντης καὶ περιθομβεῖ Ζέφυρος ἄνεμος, ὑπὸ τῆς χερσὶ παρὰ τε τοῦ πρίγκιπος Ραίμοῦδου καὶ τοῦ πλῆθους παντὸς τῶν ἀστυνόμων προσδέχεται. Ἐφ' ἱκαναῖς δ' ἡμέραις τῇ πόλει ἐνδοατρίψας, καὶ λίξιον ἑαυτῷ (29) τὸν πρίγκιπα δείξας, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τὸν Τριπόλεως κόμητα, ἔγνω προσβαλεῖν ταῖς περὶ τὴν Ἀντιόχου ἰδρυμέναις καὶ παρ' Ἀγαρηῶν κατεχομέναις Συροφονίσσαις πόλεσι. Τοῖνον καὶ τῷ ποταμῷ προσεγγίσας Εὐφράτῃ ἀφικνεῖται εἰς τι πολίχνιον ἐγχωρίως Πιζᾶκαλούμενον, ἔθρα καὶ πολλῶν ἐνδειξαμένων τῶν πολεμίων περὶ τὴν συμβολῆν γενναιότητα ὑπονοστεῖ τὸ Ῥωμαϊκὸν, καὶ μέλχι τινὸς καταδίωξις γίνεται μέρους τοῦ προελάσαντος μὴ ἀντισχεῖν ἔχοντος πρὸς πάθος μαϊκὸν καὶ φορὰν παράλογον τῶν ἐναντίων. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐγγυτέρω τοῦ βασιλέως φανέντος ἐκ τῆς περὶ αὐτὸν φαλαγγοῦ συλχοῖ τοῖς ἀντιπάλοις συβῆρηγυνοται· οἱ δὲ μὴ ἐνεγκόντες τὴν κατ' αὐτῶν ἐπέλασιν τῶν Ῥωμαίων συγκλείονται εἴσω τοῦ τειχισμοῦ, καὶ οὐκέτι ἐπεκτρέχειν προῖθεντο· Τεῖχος μὲν οὖν καὶ περὶ τειχος ὑπὴν τῷ πολίσματι, καὶ βαθεῖα τάφρος ἐν μέρει τοῦτο περιεζώννυς, καὶ λίθος αὐτοφυῆς ἐνιαχοῦ κατεφράγνυς· πολλὰ δὲ τῶν πυργωμάτων ὑπενδύτα ταῖς τῶν λίθων νιφάσι καὶ πρὸς γῆν καταβρέύσαντα τῶν ἐκ τῆς Ἀγαρ καθεῖλε τὸ φρόνημα. Ἐντεῦθεν οἱ τολμητῆται καὶ φουσῶντες ἄμετρα, εἰς δειλίαν αἰθεμένων αὐτοῖς τῶν ὄκρωμάτων, ὑπὲρ τε τῆς οἰκείας ἀντιβολοῦσι ζωῆς καὶ τῶν ἐνότων πάντων αὐτῆν ἀλλάττονται, βασιλεῖ τὰς χεῖρας προτεινάντες. Ἐκ δὲ τούτου μοῖραν διαφείς στρατεύματος κατὰ τῶν ἐπέκεινα τοῦ Εὐφρατου πύλων καὶ φρουρίων πλῆθος λαφύρων συνέλεξε, καὶ τὸ Πιζᾶ τῷ τῆς Ἐδέσσης δωρησάμενος κόμητι, τὸ Ἡέμπετζ παραλλάξας ὡς εὐκαταγώνιστον κριθὲν κάπῃ πεδίου κείμενον ὑπτιέζοντος, κατὰ τοῦ Χάλεπ καὶ τοῦ Φέρεπ ἐξώπημυσε, τούτο αἰτησάμενος τοῦ τῆς Ἀντιοχειαδὸ πρίγκιπος, ἐπαὶ καὶ οὗτος τῷ βασιλεῖ συνεσιράτευεν. Ἐπιστάς, δὲ τῷ Χάλεπ (τὸ δ' ἐστὶν ἡ πάλαι λεγομένη Βεβρόσια) ὁρᾶ πολυάνθρωπον πόλιν καὶ στεγούσαν ἔνδον πλείστον δσον ὀπλιδικὸν, οἱ καὶ ἐξιόντες τοῦ τείχους ἔμαθεα Ῥωμαίων συμπλέκονται μετὰ ῥύμης τοῖς περὶ τὸν βασιλεῖα στρατεύμασι. Τὸ δὲ ἦττον ἀπνευλάμε-

Hier. Wolfi notæ.

(29) Καὶ λίξιον ἑαυτῷ. Vetustus Augustanæ reipublicæ codex hic alium ordinem habet, transpositis utique paginis aliquot. Pro δείξας habet ἑαυ-

τοῦ ποιήσας. Vox ἰ pro λίξιον posita ob evanidos characteres legi don potest. Αἰξιος quid sit, ipse auctor alio loco declarat.

νοι τὸν περίβολον ὑπεισήσαν. Οὐχ ἄπαξ δὲ, ἀλλὰ **A** maximæ provinciæ imperat, et multis in circuitu κατὰ τὸ πάλιν καὶ πάλιν ἐπεκρομάς θίμενοι κατ' castellis dominatur, firmitate mœnium insignis. οὐδεμίαν τὸ κράτος ἦσαντο· ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτῷ βασιλεῖ περιούνη τὴν πόλιν καὶ κατασκοποῦντι τὸ τεῖχος δι' ἐκηθῶλων λάθρα ἐπιβουλεύσαντες, καὶ τῆς προθέσεως ταύτης ἐξέπεσον. Οὐδὲν δὲ τι δράσειν ἐξ ὑπογυίου δυνάμενος, καὶ διὰ τὴν ὀχυρότητα μὲν ταυτησί τῆς πόλεως καὶ τὴν ἔνδον καὶ εὖοπλον καὶ εὖοπνον στρατιάν, οὐχ ἤττον δὲ καὶ τὸ ἐπιλιπεῖν τὰ ἐφόδια καὶ τὴν πυρὸς ὁμοῦ καὶ ὕδατος ὑποσπάνισιν, ἐκεῖθεν μεθίσθεται. Καὶ τὸ Φέρεπ ἐξ ἐφόδου πεπραστησάμενος, καὶ τοῦτο κόμητί τινι τῆς Ἀντιοχείων ἀποχαρισάμενος πόλεως, πρὸς ἑτέραν πόλιν μεταχωρεῖ κατὰ φράσιν ἐγγώριον Καφαρδὰ λεγομένην. Μεγίστης δὲ χώρας αὕτη προκαθίσταται, καὶ περὶ αὐτὴν αὐχεῖ καθυπεύκοντα οὐκ ἔλαχιστα φρούρια, στερότῃ τε τειχέως κομπάζουσα.

H. Ἀλλὰ καὶ ταύτην διὰ βραχέος χειρωσάμενος μεταβαίνει πρὸς τὰ πορρώτερα, καὶ τῆς πρὸς τὸ Σέζερ πορείας ἀπτόμενος στρατοπεδεύει περὶ τὸ Ἴστριον (πόλις δὲ καὶ τοῦτο τῆς μέσης τῶν ποταμῶν) ἄποθεν μικρῶ τοῦ Σέζερ κείμενον καὶ τοῖς πᾶσι κατεσκευασμένον ἄριστα. Ὀδοῦ δὲ πάρεργον καὶ τούτου διαφθαρέντος καὶ πρὸς ἀρπαγὴν διαφθέντος τοῖς στρατιώταις, καὶ τούτων μάλιστα τοῖς ἐκ καταλόγων τῶν Σκυθικῶν ὑφ' ὧν ἔκλωκεν, ἐκείθεν ἀπαναστὰς τῷ Σέζερ πρόσεισιν. Οἱ δ' ἐκ τοῦ ἄστεος τοῦδε, καὶ τῶν ἀγγούρων σατραπῶν συνελθόντων, πλείστους ὄσους τοῦς ὀπλιτεύοντας συνελόχασιν, ὅθεν καὶ πρὸς ἕνα συνασπισμὸν συνιόντες καὶ ὁμαιχιμίαν κρατυνάμενοι μίαν προσυπήντων, τὸν ἐκεῖσε περικλῶμενον ποταμὸν διαδάντες, ἀλλὰ καὶ δοράτια ἐκ καλάμων κραδαίνοντες ταῖς τοῦ βασιλέως συμπλέκονται φάλαγγιν, ἵπποις ὠκύποσιν ἐποχοῦμενοι. Καὶ συρρήξεως γενομένης πολλακίς τὴν νίκης ὁ βασιλεὺς ἀποφέρεται, καὶ οἱ μὲν τῶν πολεμίων κατὰ τοῦ ὕδατος ἀκοντίζονται, οἱ δ' ἐμπεῖρονται δόρασιν, οὐδαμῶς ἐπαρκεσάντων σφίσι τῶν ἐνσηιομένων δονάκων, ἀλλ' ἀσθενῆ καὶ λεπτήν ἐπικουρίαν καὶ, τὸ ὅλον εἰπεῖν, καλαμίνην παρεχομένων αὐτοῖς. Ἐντεῦθεν εἰς τὸ τεῖχος ἀναχωρήσαντες οὐκέτι ἐπεξόδους εἰργάζοντο, ἐκ δὲ τῶν γηίνων ὁρόφων προφανόμενοι καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν τὴν σύναρσιν ἔχοντες Ῥωμαίοις ἀντεφέροντο, τὴν ἐκυτῶν χόρην ἀνέντες εἰς τὸ ἀδειῶς ἐκπορθεῖσθαι καὶ ληφθεῖσθαι καὶ χειροῦσθαι τὰ φρούρια. Οὕτω δὲ τούτων πραττόντων, ὁ βασιλεὺς τὰς [P. 20] φάλαγγας διηυκρινητικῶς καὶ κατὰ γένος καὶ φατρίας διηρηκῶς, ὡς φύλα φύλοις ἀρήγῳσιν, εἰς μίαν μοῖραν τὸν Μακεδῶνα καθίστησιν, ἑτέραν τὸ τῶν ἐκλεκτῶν, ἀλλήν τὸ Σκυθικὸν, ἔτι δὲ τὸ ἐκ Ἡερσίδος ὀρμώμενον καὶ προσχωρήσαν Ῥωμαίοις κατὰ πολέμους τοὺς πρότερον. Καὶ τῷ ἀμιγεῖ καὶ πολυμερεῖ τῷδε τῶν στρατευμάτων, διαφόρους προφανόντων τὰς ὀπλίσεις, φόβῳ πλείονι ληφθὲν τὸ πολέμιον τῆς ἄγαν ἐνστάσεως καθυψήσῃ, καὶ τὸν ἐκτὸς προέμενον τειχισμὸν πρὸς περίβολον τὸν ἔνδον μεθίσταται. Ἐπιπολλαῖς οὖν ἡμέραις ἀγγέμαχοι συνέβαινον συμπλοκαὶ καὶ πείραι καὶ διαμάχαι, καὶ μονομαχίαι τῶν ἀρίστων, καὶ περιφυγαὶ καὶ ὑποχωρήσεις καὶ καταδιώξεις ἐξ ἑκατέρων. Ἄλλ' αἰεὶ τὰ μὲν Ῥωμαίων ἐπικρατέστερα καταφαίνετο, τὸ δ' ἐναντίον κἂν ἐπιπτεν ἀπὸ ξίφους πλείονως, κἂν ἐκ τόξων εἰς θάνατον ὑπνωττε, κἂν τοῖς ἐκ μηχανῶν λίθοις εἰς μέρη διήρητο καὶ πρὸς γῆν τὰ τεῖχη καὶ τὰ τούτων καθηρεῖτο θωράκια, ὁμοῦς ἔμενον ἔτι ἀκράδαντον ἐς μυριοπληθεῖς ἀριθμούμενον, ἄλλως τε καὶ

VIII. Sed hac quoque brevi expugnata ulterius intendit iter, Sezerim urbem versus; castraque juxta Istrium ponit Mesopotamiæ urbem, a Sezeri non multum dissitam et rebus omnibus instructissimam. Qua obiter capta et militibus diripienda data, ac Scythicis potissimum legionibus, a quibus expugnata fuerat, inde Sezerim aggreditur cujus cives (nam et finitimi satrapæ eodem tanquam ad **30** commune incendium restinguendum confluerant) plurimos milites coegerunt, et inita societate conductisque in unum copiis superatque præterfluenti amne jacula arundinea vibrantes, et equis velocissimis insidentes, imperatorias phalanges ultro lacerant, ac sæpius aggressi nostros vincuntur, alii in flumen præcipitati, alii hastis transfixi, nihil adjuti vibratione arundinum, quarum auxilium infirmum, tenue ac plane arundinem experiebantur. Dehinc intra munitiones reversi non amplius egrediebantur, sed ex terreis tectis se ostendentes ac multum inde opis habentes contra Romanos ferebantur, direptionibus et vastationibus agrorum et finitimorum castellorum expugnationibus neglectis. Quæ eum illi facerent, imperator phalanges recenset et pro nationibus et tribubus distribuit, ut quique suis popularibus succurrerent. Macedones in unum classem refert, eos qui selecti dicuntur in alteram, Scythas in tertiam, eodemque modo Persas, qui superioribus bellis Romanis accesserant. Hostes autem hac distinctione et varietate legionem et diversitate armorum terri, **40** remissa pertinacia et mœnibus exterioribus relictis, in interiora se conferunt. Multis ergo diebus cominus pugnatur, nihil non tentatur, etiam singularia fortissimorum certamina fiunt: nunc in urbem refugitur, nunc in eastrâ receditur, sic tamen ut Romani semper auperiores essent. Hostes autem etsi plures gladio cadebant, sagittis conficiebantur, machinarum saxis discerpebantur, mœnia eorumque pinnacula sternebantur, tamen clade in tanta multitudo parum conspicua immoti perstiterunt, præsertim cum vita, liberi, uxores, magnæ et variæ opes agerentur. Ac forsitan capta esset hæc quoque urbs et omnibus opibus nudata, Romanis ejus excidio gloriam insignem adeptis, adversi nuntii imperatorem vel invitum inde abstraxissent. Ferebatur enim Edessa a Persis circumsessâ in excidii atrocissimi periculo versari, nisi imperator primo quoque tempore opem ferret. Igitur muneribus amplissimis acceptis quæ materia omnium pretiosissima constabant, et equis generosis, et et tela serica auro inter-

texta, 41 et mensa spectabili, et ante hæc cruce elegantissima in manus sumpta, cujus nihil simile visum est, in lychnite gemma exsculpta summoque artificio divinæ imaginis expressa similitudine, cujus aspectu oculi satiari non poterant, soluta obsidione Antiochiam versus proficiscitur. Alebant autem Sezerini Sarraceni majores suos olim cruce illa radianti inter cætera munera imperatori oblata et pretiosa atque admirabili mensa, capto Romano Diogene imperatore ejusque vallo expugnato et imperatorio tabernaculo directo, potitos fuisse. In discessu a Sezeri milites Zacæ et aliorum illustrium Persarum Romanorum terga adorantur, equis occyssimis insolentissime et cum summo Romanorum contemptu et fastu furioso atque barbarico irruentes. Tamen spe frustrati non modo nihil memorabile gesserunt, sed temeritatis et insolentiæ suæ pœnas divinæ vindictæ dederunt, duobus eorum ducibus captis; quorum alter erat Atapacæ filius, alter Samuchi ameræ frater. Imperatore vero celebre u Antiochiam 42 denuo ingresso, tota urbana multitudo obviam effusa est, sacris imaginibus et pluribus ornamentis in vicis expositis ad ingressum ejus honestandum. Ex hac cum bonis omnibus et laudibus ad Ciliciæ fines profectus inde Byzantinum iter ingreditur. Sic instructa acle progrediens, et a sua bellandi consuetudine non recedens, partem exercitus contra Iconienses Persas mittit. Nam ii, cum Syriam ingrederetur, arrepta occasione incursionibus Romanos infestabant. Eo igitur infesto agmine superato, agrum hostilem populatur, multis et hominibus et jumentis omnis generis captis. Atque hæc una expeditione versus orientem solem bella Joannes triennio gessit, quæ omnium linguas et mentes omnium in eum converterunt.

ρίας δίκην [P. 21] ἀμοιβὴν ὑπὸ τῆς θείας τιμῆς λοντοῦ ἦσαν δ' οὗτοι ὁ υἱὸς τοῦ Ἀταπακὰ καὶ ὁ βασιλεὺς τῆν Ἀντιόχου μεγαλῶνομον πόλιν τὸ ἀστυκὸν πληθὸς ὄλου ἑαυτοῦ ἀνηρτήσατο, ὡς καὶ μεθ' ἱερῶν ἐκτύπων καὶ πλείστης διτι φιλοκαλίας τῶν ἀγυῶν λαμπρὸν ἐκείνῃ σχεδιάσαι τὸ εἰσπηρίον. Ἐκ δὲ ταύτης μετὰ φωνῶν εὐφύμων καὶ προσέμφσεων ἀνεσίμων εἰς τὰ τῆς Κιλικίας ὄρια παραβαλῶν, κίκεῖθεν ἐξορμήσας τῆς πρὸς τὸ Βυζάντιον φεροῦσης ἀπτεται. Καὶ γοῦν κατὰ τάξιν προῦτων καὶ τῆς αὐτοῦ στρατηγίας ἐχόμενος στέλλει κατὰ τῶν Ἰκονιῶν Περσῶν ἀπόμοιρᾶν τινα τοῦ στρατεύματος· οὗτοι γὰρ, ὅποτε τῆς Συρίας ἐπέβηνε βασιλεὺς, τῷ καιρῷ χρησάμενοι πρὸς ἐπίθεσιν ἐκδρομῆς κατὰ Ῥωμαίων ἐχρήσαντο. Τῷ τοι καὶ τοῦ δυσμενοῦς στίφους περιγενόμενος ἔκειρε τῆν πολεμίαν, ἄλωσιν ἀνθρώπων καὶ ζῶων ἔλασιν παντοίων, ὅπῃσιν ὑπὸ ζυγὸν καὶ ὕχθισιν, ἐργασάμενος. Καὶ τοιοῦτοι μὲν οἱ πρὸς ἀνίσχοντα ἡλίον ἀγῶνες τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος, δι' ἐκστρατείας μιᾶς πᾶσαν μὲν γλῶτταν, πᾶσαν δὲ γνώμην ἐς ἑαυτοὺς ἐφελκύσαντες, ἐν ἧ καὶ τριετῆς χρόνος ἐξίκετο.

IX. Sub id tempus frater Isaacius Sebastocrator D ad imperatorem rediit, cui, ut ante diximus, ad imperium obtinendum adjumenti plurimum attulerat. Nam ex parva quadam offensa divisus a fratre cum Joanne filio ejus primogenito ex Romanorum finibus in exsilium 43 abierat. Erat autem vir

Hier. Wolfii notæ.

(30) Μικροῦ ποδηγέμοις δρχήμασι. *Equis velocissimis provectis.* Ὅχημα huic auctori subinde non vehiculum sed equum significat, ut alter codex ἄλογον quoque crebro pro equo ponit.

A ὅπερ αὐτῶν τῶν ψυχῶν καὶ τέκνων κατ' ἑταιρικῶν, πρὸς δὲ καὶ πλοῦτου πολλοῦ, καὶ τούτου παντοδαποῦ, διαγωνιζόμενον. Καὶ τάχ' ἂν ἦλω καὶ ἡ πόλις ἤδε καὶ βασιλεῖ καθυπέκυψε καὶ παντὸς τοῦ πλοῦτου κεκένωτο, καὶ Ῥωμαῖοι τῇ ταύτης χειρῶσι κλέος ἤσαντο τῶν πρώτων ἐπικυδέστερον, εἰ μὴ ἀγγελίαι τινὲς ἀπαίσιοι καὶ ἄκοντα ἐκείθεν τὸν βασιλέα μεθεἴλκυσαν, αἱ τῆν Ἐδεσσαν ἦδον κυκλωθῆναι παρὰ Περσῶν καὶ κινδυνεύειν παθεῖν τὰ χειρίστα μὴ βασιλέως αὐτῇ τῆν ταχίστην ἀρξάντος. Οὐκοῦν ἐκ τῶν πολιορκουμένων δῶρα μεγαλοπρεπῆ κομισάμενος, καὶ ταῦτα ἐξ ὕλης τιμαλφεστέρως τῶν ἀπασῶν, καὶ ἴππους ἐριαύχενας εὐγενεῖς καὶ νήματα Σηρικὰ διαπλεχθέντα χρυσῷ καὶ τράπεζαν ἀξιοθέατον, πρὸ δὲ τούτων σταυρὸν εἰς χεῖρας δεξιάμενος πάγκαλόν τι χρῆμα καὶ ξενίζον τῇ θέῃ, λυχνίτη λίτῃ κεκολαμμένον, ἐν ᾧπερ αὐτοφῶς ἡ τέχνη εὐώφανε γράμματα εἰς κάλλος φιλόνοικον τοῦ θεοῦ εἰκάσματος, καὶ ὀφθαλμῶν ἀτεχνῶς τρυφήν, λύει τῆν πολιορκίαν, τῆς πρὸς Ἀντιόχειαν ἀφάμενος. Ἐφασκον δὲ οἱ κατὰ τὸ Σέξερ Σαρακηνοὶ πάσαι ποτὲ τῶς προγόνους αὐτῶν ἐκ τῶν προσενηχθέντων ἑσπερῶν τῷ βασιλεῖ δορυκτικτὰ σχεῖν τὸν ἐκ λίθου ἀκτινώδους σταυρὸν καὶ τῆν πολυτελεῆ τε καὶ οἶαν ἐκπλήξει τράπεζαν, ἡνίκα Ῥωμαίων εἶλον τὸν Διογένην τῆν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων ἀρχὴν χειρίζοντα, τῆν τε βασιλείαν ἐκείνου σκηνὴν ἐσκόλευσαν καὶ τοῦ χάρακος κεκρατηκότες τὰ ἐνόητα διεῖλοντο· ἐν δὲ τῇ ἐκ τοῦ Σέξερ ἀπάροις τοῦ βασιλέως Ῥωμαῖοις κατ' οὐρανὸν ἐπιτίθενται τὰ τοῦ Ζακῆ καὶ τινῶν ἀρχηγῶν ἄλλων διασήμων Περσικὰ στρατεύματα, θραπτικώτατα τοῖς μικροῦ ποδηγέμοις δρχήμασι (30) προδεικνύμενα, καὶ Ῥωμαίων ὀλιγωρότατα τύφῃ ἐμπλήκτικῃ βαρβαρικῇ. Τῶν γε μὴν ἐπιπίδων διαμαρτίντα οὐχ ὅπως οὐδὲν τι γενναῖον ἔπραξαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόμπου καὶ τῆς μεγαληγορίας καὶ δόξης τῶν ἡγεμόνων ζωγρίας προσπαθῶν τοῦ Σαμουὺχ Ἀμηρὰ (31) κασίγνητος. Εἰσιῶν δ' ὁ

C ὅθ' ἰσχυρῶς ἐπὶ τῆν πόλιν ἐπέβηνε βασιλεὺς, τῷ καιρῷ χρησάμενος πρὸς ἐπίθεσιν ἐκδρομῆς κατὰ Ῥωμαίων ἐχρήσαντο. Τῷ τοι καὶ τοῦ δυσμενοῦς στίφους περιγενόμενος ἔκειρε τῆν πολεμίαν, ἄλωσιν ἀνθρώπων καὶ ζῶων ἔλασιν παντοίων, ὅπῃσιν ὑπὸ ζυγὸν καὶ ὕχθισιν, ἐργασάμενος. Καὶ τοιοῦτοι μὲν οἱ πρὸς ἀνίσχοντα ἡλίον ἀγῶνες τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος, δι' ἐκστρατείας μιᾶς πᾶσαν μὲν γλῶτταν, πᾶσαν δὲ γνώμην ἐς ἑαυτοὺς ἐφελκύσαντες, ἐν ἧ καὶ τριετῆς χρόνος ἐξίκετο.

D ὅθ' ἰσχυρῶς ἐπὶ τῆν πόλιν ἐπέβηνε βασιλεὺς, τῷ καιρῷ χρησάμενος πρὸς ἐπίθεσιν ἐκδρομῆς κατὰ Ῥωμαίων ἐχρήσαντο. Τῷ τοι καὶ τοῦ δυσμενοῦς στίφους περιγενόμενος ἔκειρε τῆν πολεμίαν, ἄλωσιν ἀνθρώπων καὶ ζῶων ἔλασιν παντοίων, ὅπῃσιν ὑπὸ ζυγὸν καὶ ὕχθισιν, ἐργασάμενος. Καὶ τοιοῦτοι μὲν οἱ πρὸς ἀνίσχοντα ἡλίον ἀγῶνες τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος, δι' ἐκστρατείας μιᾶς πᾶσαν μὲν γλῶτταν, πᾶσαν δὲ γνώμην ἐς ἑαυτοὺς ἐφελκύσαντες, ἐν ἧ καὶ τριετῆς χρόνος ἐξίκετο.

(31) *Ameras Turcarum reges aut principes dici affirmat Cuspinianus. Reperitur hoc vocabulum apud Zonaram quoque sæpius, sed ejus significatio non explicatur.*

Ἰωάννην τὸν τῶν παιδῶν ἐκείνου πρωτότοκον (ἀνὴρ δ' οὗτος ὀπλιτοπάλας καὶ πολυεμόκλονος, φυτὴν τ' ἀρίστην καὶ εἶδος προφαιῶν ἀξιούσκιον), πλεῖστοις μὲν καὶ ἄλλοις προσέμιξεν ἔθνεσι, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ τῷ τῆς Ἰκονιῶν σατραπείοντι μητροπόλειως. Καὶ ἦν μὲν ὁ Ἰσχυρὸς οὗτος ὀρμαίνων ἀεὶ χώρῃς ἐπιθέσθαι Ῥωμαϊκῆς καὶ Σατάν γενέσθαι τῷ Ἰωάννῃ, χρημάτων δ' ἀπορῶν καὶ τὸν βασιλέα Ἰωάννην ὄρων ταῖς κατὰ πόλεμον πράξεσι διὰ παντὸς περικλείετο οὐδένα εὔρισκε τοῖς κατὰ σκοπὸν ἐκείνῳ συμβαίνοντα. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πάντας εἶχεν ἀποπηδῶντας καὶ πρὸς τὴν πρώτην τῆς ἀποστασίας ἐνήχησιν δυσχεραίνοντας, καὶ τὴν ἐπιχείρησιν ἀπαγορεύοντας ὡς ἀσύμφορον κἀκείνῳ καὶ μὴδ' αὐτοῖς ἐπιπτήν ὀπωσοῦν. Ὅθεν τοὺς τοπάρχας περιῶν, καὶ πρὸς οἷς κατέλυε δι' αἰδοῦς ἀγόμενος ὡς τὸ εἶδος τυραννικώτατος καὶ τὸ γένος ἐπισημώτατος, ὁψὲ συνείς ὡς διακενῆς τῆς συγγενείας ἀποδίσταται, βίον ἀντλῶν πονηρῶν, πρὸς τὸν ὁμόσπορον ἐπανάλυσε. Καὶ βασιλεὺς ἀσμένως αὐτὸν τε καὶ τὸν υἱέα προσβλέπει, καὶ ὄψιν καὶ λόγους ἀμφοῖν δίδωσι, καὶ χαριέντως προσπλέκεται Ἰσχυρὸν γὰρ τὴν χρεῖμα πόθος συγγενείας διυφαινώμενος, κἄν ἀποβράγείη μικρὸν τι τῆς συμφορῆς φιλοπόστροφος ταχέως γίνεται. Ἀμέλει καὶ τὸ [P. 22] πρώην φίλτερον διατηρήσας ἀλώθητον οὐδὲν τι παλίνκοτον ὑπέτευεν ἐν ψυχῇ, ὅποια οἱ ἐν ἀρχαῖς φιλοῦσι τεχνάζεσθαι, τὸν χόλον ἐνθάπτοντες καὶ ἐναύοντες εἰς τὴν κατὰ καιρὸν φρυκτώρησιν καὶ κατάπρησιν τῷ τῆς νίκης περιόντι ἢ τῇ τοῦ κασιγνήτου ἐπανόδῳ ἡγαλλιᾶτο. Καὶ τὸ ὑπήκοον δὲ κατεκίρνα πως τὰ ἐγκώμια τῷ τοῦ βασιλέως τούτου προμηθεύματι, οὐ μόνον τοῖς αὐτοῦ τροπαίοις καλλωπιζόμενον καὶ θῦον θεῶν χριστήρια τῷ καὶ πορεύσαντι τοῦτον καὶ ἐπευφραίνόμενον.

Μὴ πολυωρήσας δὲ τῷ Βυζαντίῳ, τῶν Περσῶν ἐισβαλόντων τοῖς κατὰ ποταμὸν τὸν Σαγγάριον ἐπιδρομοῖς τόποις, ὑπεριδὼν καχερίας σώματος, ὡς εἶχεν ἐξώρμησεν, ὅθεν τοὺς πολεμίους διαθορήσας τῇ παρουσίᾳ καὶ θρεμμάτων ἀγέλας ἐλάσας παντοδαπῶν ἐπικνήθηεν εἰς τὸ Λοπάδιον. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τῆς γυναικωνίτιδος ἐξιοῦσης τὴν πόλιν, τὰς Ὀχυρὰς ἐδείματο, τὴν ἐκ τῶν πολεμίων ἐκεχειρίαν εἰς τὸ μὴ πάντῃ ἀσύμφορον Ῥωμαίοις διατιθεῖς. Ἐμβραδῦναι δὲ τοῖς τόποις τούτοις διανοούμενος τὴν στρατιὰν ἀθροισθῆναι διετάχει. Καὶ ἡ μὲν ἐν θεσπισμάτων βασιλείων συνήγετο, αὐτὸς δὲ κατὰ τοῦτο τὸ ἔργον ὡς οὐδέποτε τοῖς στρατευομένοις ἀσυγγνώμων ἔδοξε καὶ βαρὺς καὶ τὸ πλέον μὴδὲ μέτρα ἐκστρατείας εἰδώς, ὡς εἴπερ ἐλάθετο ἢ οὐκ ἐνενόησεν ὡς τρισσὸν ἔ-ος ἐν τοῖς ἐφόροις πολέμοις Ῥωμαῖοι διήνεγκαν. Τὸ δὲ πρὸς ἄβήκτον ἐκείνου ἔχθος ἔτι μᾶλλον ἐκμήσαν ἦν διτι πολλοὶ τῶν εἰς Συρίαν συναναθάντων ἐκείνῳ στρατιωτῶν μῆπω τὸ οἶκοι βλέψαντες, ἀλλὰ νόσῳ σώματος καὶ σπᾶνει τῶν ἀναγκαίων καὶ φθορᾷ τῶν ὀχημάτων ἐν τῇ ὁδοπορίᾳ χρονοῦσαντες, ἠναγκάζοντο μὴ τῶν πατρίδων βρῖνειν εὐθὺς, ἀλλ' ἐνθα κατασκηνοῖ βασιλεὺς μεταβαίνειν ὑπὸ τῶν ἐπιμαλῶς τὰς ὁδοὺς τηρούντων καὶ τὰς ὀχλατίους περαιώσεις ἐπισκοπούντων. Ὅ δὲ μὴ ἀγνοεῖν ἔχων τὸ τοῦ γογγυσμοῦ αἴτιον, τὸν

bellicosus et fortis, procera statura et forma visenda praeditus; qui cum ad alias gentes transierat, tum ad Iconiensis metropolis satrapam, subinde ad incurstandas Romanas provincias et res Joannis turbandas incitatus. Sed quia pecunia egebat et imperator Joannes perpetua rei bellicae laude florebat, ipsi nihil ex sententia succedebat, ac patius omnes ab eo resiliabant et primum defectionis consilium improbabant, conatum illum detestantes, qui nec ei expediret et ipsis succedere nulle modo posset. Igitur cum toparchas adiret, etsi ab omnibus reverenter exciperetur ut forma rege dignissima praeditus et genere nobilissimo ortus, sero tamen intelligens, quod deserta cognatione aegrum frustra toleraret, ad fratrem se recepit. Imperator vero et ipsum et filium suum cupide exceptos allocutus est et suaviter amplexus. Nam cognationis desiderium multum valet; ac tametsi nexus ille nonnihil laxatus fuerit, facile tamen de novo astringitur. Ac pristina erga eum charitate inviolata conservata, bona fide in gratiam rediit, secus quam potentes solent, qui iram tegunt ac dissimulant, dum ulciscendi occasio detur. Copolim igitur 44 cum eo ingressus, non magis victoria quam fratris reditu est gavisus. Subditi quoque instinctu ejus laudes communicabant; nec tropaeis duntaxat gloriabantur, et Deo successuum auctori gratias agebant, sed et fratris ejus adventu laetabantur.

τὴν δὲ Κωνσταντίνου σὺν αὐτῷ εἰσιῶν οὐ πλεῖον καὶ τὸ ὑπήκοον δὲ κατεκίρνα πως τὰ ἐγκώμια τῷ τοῦ βασιλέως τούτου προμηθεύματι, οὐ μόνον τοῖς αὐτοῦ τροπαίοις καλλωπιζόμενον καὶ θῦον θεῶν χριστήρια τῷ καὶ πορεύσαντι τοῦτον καὶ ἐπευφραίνόμενον.

Cæterum non diu Byzantii commoratus, cum Persæ in patentes campos juxta Sangarium fluvium impetum fecissent, quamvis corpore æger, statim exiit. Ita hostibus sua præsentia territis et omnis generis pecoribus abactis, Lopadium recessit. Non multo post, cum etiam Gynæconitis urbe exisset, munitiones instauravit, otio quod a bello dabatur in rei publicæ commodum converso: quibus in locis cum commorari statuisset, legiones convenire jussit. Quod etsi ex mandato ejus flebat, tamen milites nulla unquam re se magis oneratos esse putabant, quod expeditionum nullum sciret modum aut oblitus esset, aut non reputaret Romanos tertium annum in bellis Orientalibus consumpsisse. Illud vero ejus odium exasperabat, quod multi milites, qui eum in Syriam secuti erant, re domestica nondum 45 visa, sed ex morbo corporis et penuria comæatus et jactura equorum in itinere morati, deflectere a patria et ad imperatorem ire, ab iis qui vias diligenter obsidebant et portus observabant, cogebantur. Verum ipse cum indignationis causam ignorare non posset, ignorationem, ne contemptum dicam, simulans, et illos inania verba fundere sinens, institutum suum urgebat. Dicebat enim se milites habere velle, qui idem quod ipse vellent, et continentibus expeditionibus non fatigaretur aut

frangerentur. Cum autem barbaros, qui in Armeniacorum provinciam irruerant, ulcisci, et Constantinum Gabram, longo jam tempore Trapezunte potentem ac pro tyranno se gerentem, capere statuisset, per Paphlagonum convallem iter intendit, ut continenter per maritima Ponti loca proficisceretur: idque duabus de causis, ut et exercitus e suis provinciis commeatum peteret, et si pugna committenda esset, ea ab una duntaxat parte immineret nec a circumventionem quidquam periculi esset. Nam Muchumetus, qui tum Cæsarea potiebatur, de quo supra diximus, maximis opibus pollebat, et Iberiæ partem subegerat ac nonnulla Mesopotamiæ loca 46 in deditionem acceperat. Is ad vetustam Arsacidarum et Tanismaniorum recentem stirpem genus referebat, qui Tanismanii homines audaces et bellicosi erant, et eorum qui Orientales Romanorum urbes ceperant potentissimi ei impudentissimi. Vere igitur jam exeunte, imperator Lopadio discedit; et omni æstivo tempore autumnique parte temperatissima in eo itinere consumptis, sub hibernum solstitium in urbe Pontica Quinta hicmavit. Inde hostilem agrum aggressus multa incommoda pertulit; nam et commeatu pene omni destitutus est, et jumenta tam bellicosa quam sarcinis gerendis apta funditus perierunt. Unde hostes fiducia resumpta (nam fama nihil investigatum aut occultum sinit) multis inexpectatis impressionibus latronum more irruerant; aliquando etiam aperto Marte Romanos aggredientes phalanges eorum crebris detrimentis afficiebant. Instar enim densæ nubis subito irruentes, equorum velocitate freti, e medio recedebant, perinde ac si ventorum flatu attollerentur. Imperator vero ut cladem resarciret, passim in exercitu generosos equos conquirebat; iisque inter Romanos, qui contra ferre norant, ac Latinos 47 potissimum in circumagendis hastis dextros, distributis, aciem robustam hostibus opponebat qui, cum hastarum impetum ferre non possent, in fugam vertebantur. His igitur artibus, et quia plurimi pedites vexilla sustinebant ad majorem equitatus speciem præbendam, repulsis Persicis turmis, Neocæsaream perrexit juxta quam etiam inter Persas et Romanos crebro est dimicatum, et imperatoris junior filius Manuel, hastam gestans et patre inscio longe progressus, impressionem in hostes fecit; idque adolescentis facinus fere totum exercitum ad dimicandum supra vires impulit, aliis æmulatione incitatis, cæteris vero omnibus adolescenti metuentibus. et ab imperatore se maximam gratiam inituros ratus, si sua opera ab omni hostium insultu defenderet. Ac tum pater filium palam laudibus prosecutus est.

Α οὐκ εἰδὸτα πλαττόμενος, ἵνα μὴ λέγοιμι τὸν μηδαμῶς ἐμπαζόμενον ὑποκρίομενος, ἐκείνους μὲν εἶα κενοφωνεῖν, αὐτὸς δὲ τῆς προθέσεως εἶχετο, βούλεσθαι λεγῶν ἔχειν τοὺς στρατιώτας συσπουδαστάς καὶ μηδαμῶς ταῖς συνεχεῖσιν ἐκδημίαις ἀπυροῦντας καὶ ἀποκναίοντας. Προθέμενος δὲ μετελθεῖν τοὺς κατὰ τὸ θέμα τῶν Ἀρμενιακῶν παρεισφύλλοντας βαρβάρους, ἅμα δὲ καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Γαβρᾶν κατασχεῖν χρόνον ἤδη συχνὸν τὴν Τραπεζοῦντα ὑποποιεσάμενον καὶ ἦθσε: τυραννικοῖς αὐτὴν διεξάγοντα, διὰ τῆς τῶν Παφλαγόνων συναγωγῆς τὴν πορείαν τίθισιν αἰετῶν τοῦ Πόντου παραλίω τὸ πῶρον βαδίζειν ἐχόμενα δυοῖν ἕνεκα, τοῦ τ' ἐκ τῆς οἰκείας χώρας τὴν στρατιάν οἱ πορίζεσθαι τὰ βιῶσιμα, καὶ εἰ δεήσει συμβῆξαι πόλεμον, κατὰ μίαν μοῖραν ἔχειν αὐτὸν ἐπικείμενον, ἀλλ' οὐκ ἐξ ἐκατέρων μερῶν περιεκείμενον, κέντεθῆεν πρὸς περιεκύκλωσιν ἐπιτήθειον. Ἦν γὰρ ὁ τῆς Καισαρείας [P. 23] τότε κρατῶν Μουχοῦμετ, περὶ οὗ εἰπεῖν ἐφθην, πλείστην ὅτι περιεδλημένος ἰσχὺν, μέρος τε τῆς Ἰβηρίας ὑπαγαγόμενος καὶ ἕνεια τῆς τῶν ποταμῶν μέσης παρατησάμενος, τὸ μὲν ἄνωθεν γένος ἐς τοὺς Ἀρσακίδας συναλειφόμενος, τὸ δὲ προσεχὲς ἐκ Τανισμανίων καταγόμενος ἦσαν δ' αὐτοὶ τολμηταὶ καὶ ἀνδρισταὶ καὶ τῶν χειρωσαμένων τὰς ἐψῶς πόλεις Ῥωμαίων οἱ μάλιστα κράτιστοί τε καὶ ἀναιδέστατοι (32). Ἐαρος μὲν οὖν ὑπολήγειν ἀρξαμένου, τοῦ Λοπαδίου βασιλεὺς ἀπανίσταται, τὴν δὲ θέρειον πᾶσαν ὥραν καὶ τοῦ μετοπίου τοῦ εὐκραεῖς ἐν τῇ ὁδοπορίᾳ τῆδε κατατριψάμενος περὶ τροπᾶς ἐνηυλίσατο χειμερίους πόλεις Ποντικῆ τῇ Κινητῇ. Τῇ πολεμίᾳ δ' ἐκ τοῦδε προσβαλὼν ἐν πολλοῖς ἐδυσπράγησεν. Ἔστι μὲν γὰρ καὶ ἄλλως ἡ Κάπαδοκῶν χώρα κρυμώδης πᾶσα, καὶ τὸ κλίμα τοῦτο ψυχρινὸν καὶ δριμύτατον· τότε δὲ καὶ χειμῶνος ἐπιγενομένου ἀγέθους πολυτρόποις κακοῖς προσεπάλασε. Τὰ τε γὰρ πρὸς δλίαιαν ἐπιτήθεια σχεδὸν εἰς τέλος ἐξέλιπον, καὶ τῶν ζώων ὅποσα σκευοφόρα τε καὶ πολεμιοτήρια, διεσθάρη παντάπασιν. Καὶ τοῦδε τὸ ἀλλόθρουον πλειόνως ἀναθαβρῆσαν, ἐπεὶ καὶ ἄφθελχόν ἐστι τῇ φήμῃ μηδὲν ἀνεξερεύνητόν τε καὶ ἀνεξέλεγκτον, ἐφόδοις ἀκτύρικοις ἐχρήτο συχναῖς, καὶ ληστρικοῖς ἐπιτιθέμενον κλέμμασιν, ἕνειαχού δὲ καὶ προδύλων διαμιλλώμενον κατὰ μάχην ἐνώπιον, αἰετὰς τῶν Ῥωμαίων ἐλυμαίνετο φάλαγγας· κατὰ γὰρ νέφος συνεχὲς τὴν σύστασιν ἐφιστάμενον ἐκ τοῦ αὐτίκα, τῇ ποδικαίᾳ πεποιθὸς τῶν ἵππων, τῆς ὀμαιχμῆς ἀψίστατο ὡς ἐπερ ἀνέμων πνοαῖς ἐξήρητο. Βασιλεὺς δὲ τὸ τῶν εἰπῶν μεθοδεύων ἀτύχημα, περιπῶν τὸ στράτευμα τὰ εὐγενῆ τῶν ὄχημάτων (33) συνέλεγε, καὶ ταῦτα διαδιδούς καὶ Ῥωμαίοις μὲν, ὅποσοι κοντοφορεῖν ἤδρασεν, τοῖς δ' ἐκ τῶν Λατίνων

Hier Wolfli notæ.

(32) Ἀναιδέστατοι. Nisi præcessisset ἀνδρισταί, pro ἀναιδέστατοι malim legere ἀνδρειότατοι: nam ἀναιδέστατοι non placet. Vetustus codex pro ἀναιδέστατοι: vocem habet quæ legi non potest.

(33) Ὀχημάτων. Ἀλλόγων B. Hinc conjicias, lector, non de vehiculis aut curribus eum loqui, sed de equis.

μάλιστα δεξιοστροφειν ἐπισταμένους δοράτια, ἀνθ- A Deinde vero tabernaculum ingressus pronum ja-
ίστα τούτους τοῖς πολεμίοις καὶ παρῆχε γενναίως
ἀντιμαχεῖν. Οἱ δὲ τὰς μετὰ ξυστων ἐπελάσεις fortius injussu suo hostes adortum.

τούτων ἐνεγκεῖν οὐκ ἔχοντες πρὸς φυγὴν μεθρημόζοντο. Ἰκανῶς μὲν οὖν διὰ τῶν τοιούτων μεθόδων
καὶ τοῦ πλείστου ὅτι μάλιστα τῶν πεζῶν σημαίας ἀνέχειν εἰς ἔμφασιν ἱππικοῦ πλείονος τὰς Περσικὰς
ἀναστείλας Ἰλας, ἐπὶ Νεοκαισαρείας ἔτετο. Πολλὰ δὲ καὶ περὶ αὐτὴν μεταξὺ Περσῶν καὶ Ῥωμαίων
ἐτολυπεύθησαν συμπλοκαί. Καὶ τῶν τοῦ βασιλέως υἱῶν ὁ νεώτερος (Μανουὴλ ὄνομα τούτῳ) δόρυ δια-
βαστάσας καὶ ἱκανῶς προελθὼν, τοῦ Πατρὸς εἰδότος μηδὲν, τοῖς πολεμίοις ἐπέβαλε, καὶ τὸ ἔργον τοῦτο
τοῦ μείρακος παρωρμήκει σχεδὸν ἅπαν τὸ στράτευμα καὶ ὑπὲρ ἰσχὴν ἀγωνίασθαι, τινῶν μὲν ἐς
τὸν ὅμοιον ζῆλον διαναστάντων, τῶν δ' ἄλλων ἀπάντων δεισάντων περὶ τῷ παιδί, καὶ βασιλεῖ χαριεῖσθαι
τὰ μέγιστα οἰθθέντων ἐν συναραμένων αὐτῶν οὐδαμῶς τι πρὸς τῶν πολεμίων ἐσεῖται πεπονθῶς ἀηδές.
Ἄλλὰ τότε μὲν ὁ πατήρ ἑπαίνους τὸν παῖδα προδήλως ἡμέψατο· ὕστερον δὲ τὴν σκηπὴν εἰσιῶν προη-
νῆ ταθέντα δι' [P. 24] ὀλίγου ἔτυψεν ὡς θρασύτερον μᾶλλον ἢ εὐτολμότερον, μηδ' ἐπιτρέψαντος
αὐτοῦ συμπλακέντα τοῖς ἐναντίοις.

ι. Ἰσως δ' ἂν καὶ τῆς Νεοκαισαρέων ἐκράτησε βα-
σιλεὺς, εἰ μὴ κατὰ συγκυρίαν ἀπρόοπτον αὐτῷ προ-
έστη τύφος ἄλογος αὐτοθελῆς καὶ θυμὸς παντάπασιν
ἀκυβέρνητος τοῦ ἀδελφίδου Ἰωάννου, ὃν ὁ σεβαστο-
κράτωρ ἐγγείατο Ἰσαάκιος. Μάχης γὰρ ἐνισταμένης
μετὰ Περσῶν ἱππότην ἐπίσημον ἐξ Ἰταλίας ὀρμώμε-
νον ἀνιππον ὁ βασιλεὺς θεασάμενος ἐκέλευσε παρ-
εστῶσι τῷ ἀνεψίῳ Ἰωάννῃ ἀποδῆναι τοῦ Ἀραβίου
ἵππου ᾧ ἦ ἐποχος καὶ δοῦναι τοῦτον τῷ Ἰταλῷ, μὴ
χατίζοντα ἵππων τὸν ἀνεψιὸν ἐπιστάμενος. Ὁ δὲ
φρονηματίας ὢν καὶ γαῦρος πλεον τοῦ δέοντος τῷ
τοῦ βασιλέως ἀντίστη κελεύσματι, ἐμβριθεστέραν,
ἵνα μὴ λέγοιμι ἀναιδεστέραν, τὴν ἀντίβρῆσιν ποιη-
σάμενος· καὶ τὸν Λατίνον ἐξουθενῶν προῦκαλεῖτο εἰς
ἀντιμάχησιν, ὡς τὸν ἵππον, εἰ περιγένοιτο, δικαίως
ἀποληψόμενον. Μὴ ἐπὶ πολὺ δ' ἔχων ἀνθίστασθαι τῷ
θειῷ καὶ βασιλεῖ (ἐώρα γὰρ πρὸς ὀργὴν ἐπιφρίσ-
σοντα) τὸν ἵππον δίδωσιν ἄκων. Μετακλητίσας δ'
εἰς ἕτερον ὄχημα ἀθυμίας πλήρης καὶ βράττων
ἀντικρὺς θυμῷ, τὸ δόρυ ἀγκοινισάμενος κατὰ τῆς
τῶν πολεμίων παρατάξεως φέρεται. Μικρὸν δὲ τι
προβάς τὸν λογχήρη κοντὸν εἰς τοῦπίσω ἀντίστρεψε,
καὶ τῷ νώτῳ ἐπαναθέμενος πρὸς Πέρσας αὐτόμολο
γίνεται, τὸ κρῖνος τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενος. Ἀμέλει
καὶ Ἰωάννης μὲν ἠδέως τοῖς βραβείοις ὄραται καὶ
ἀτμένως προσδέχεται, καὶ ὡς πάλαι μὲν συνήθης
αὐτοῖς καθιστάμενος, ἠνίκα τῷ πατρὶ συνεπλάζετο,
καὶ ὡς τότε δὴ τῇ παρουσίᾳ τὰ κατ' αὐτοὺς ἀναρ-
βώσων πράγματα. Ὁ δ' αὐτὸς μικρῷ ὕστερον καὶ τὰ
Χριστιανῶν ἐξομοσαμένος ἔργια τῆν τοῦ Ἰκονίως
Πέρσου θυγατέρα ἐγήματο. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς
συμβαδείοις τούτοις ἔκθαμβος γεγονὼς οὐκ ἀγαθαῖς
ἐλπῖσι διεστροβοῦτο· ἦδει γὰρ ὡς οὐδὲν ἀφθεγκτον
ἐσεῖται παραλελοιπῶς ὁ ἀνεψιὸς τῶν τῆν Ῥωμαϊκὴν
περικλονούντων στρατιᾶν, ἀλλ' ἀχαλινώτῳ καὶ εὐ-
δρόμῳ γλώσση ἀναγγελεῖ τῶν ἵππων τὸν σπανισμόν,
τὴν τῶν βιωσίμων στέρησιν καὶ πᾶν ἕτερον καχ-
εκτημα τῆς παρεμβολῆς. Ὑποκλέπτων, τοίνυν τὴν ἐπανάλυσιν κατὰ βραχὺ πως ἐκείθεν μεθίστατο·
Πλὴν οὐδ' οὕτω δρῶν εἶχε λελθῆναι ὀλοσχερῶς τὸ πολεμιον· τοῖς γὰρ τελευταίοις ἐπιπεύμενον τοῦ
στρατεύματος μέχρι πλείστου παρεγκολούθει, καὶ διανοχλοῦν τὴν οὐραγίαν ἐνέλιπεν οὐδαμῶς. Διὰ
ταῦτα τοίνυν τῆς παραλίας λαβόμενος ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καθεῖσθαι, καὶ τὸ βραβαρον μηκέτι ἐπιέναι ἔχον
παλίσσυτον γίνεται.

Εἶδοι μὲν οὖν Ἰανουάριοι τὸν βασιλέα ἔβλεψαν
Ἰωάννην ἐκ τῶν Περσικῶν καμάτων τὴν πόλιν ἐπεισ-

40. Forsitan autem Neocæsarea potitus esset im-
perator, nisi 48 casu quodam improviso inconsulta et contumax superbia et iracundia prorsus
effrenis Joannis nepotis ex fratre Isaacio sebasto-
cratore illi obstitisset. Nam cum acie cum Persis
decernendum esset, viso insigni equite Italico,
Joannem fratris filium, quippe cui equos non de-
esse sciret, Arabico equo descendere eumque Italo
dare jussit. At is homo elati animi, et jactantior
quam decebat, imperatoris dic o non audiens, au-
dacious, ne dicam impudentius, refragatus est,
Latinumque per contemptam ad pugnam provoca-
vit, jure accepturum equum, si vicisset. Sed cum
patruo imperatori, cui bilem effervescere cerneret,
diutius resistere non posset, equum dat invidus;
alioque consensu animo æger et iracundia es-
tuans, [hasta directa in hostilem aciem tendit, ac
paulo longius progressus, ea reflexa et humeris
imposita galeaque capiti detracta, ad Persas trans-
fugit. A quibus cupide et amanter suscipitur,
tum quod eis, dum cum patre exsulabat innotue-
rat, tum quod præsentia sua ipsorum res firmatu-
ra esse putabatur. Neque multo post Christiana
religione abjurata Iconiensis Persæ 49 filiam uxorem
duxit. Imperator vero, eo casu consternatus,
spem parum bonam fovebat, haud ignarus nepo-
tem, quibus malis Romani conflictarentur, intem-
peranti et volubili lingua accurate expositurum,
ut commeatus penuriam, ut equorum interitum,
ut cætera castrorum detrimenta. Quamvis autem
ad dissimulandum discessum paulatim inde move-
bat, tamen ne sic quidem hostes omnino latere po-
tuit, quominus extremum agmen longissime inse-
ciarentur ac perpetuo infestarent. Qua de causa ad
oram maritimam conversus, in tuta se recepit;
quo Barbari cum accedere non possent, retro abie-
runt.

Imperator, Idibus Januarii Byzantium a Persi-
cis ærumnis ingressus, sub finem veris gladio

resumpto ad Rhyndacenum oppidum proficiscitur. Exacta vero ætate, cum hiberna tempestas ventorum procellis et frigore sæviens sub dio agere prohiberet, Byzantium revertitur, victus gelu nivibus tanquam lapidibus et glacie veluti hastis armato. Vere autem adventante, salutatis filibus Heliadum instar 50 flentibus, Phrygiam prætervectus ad clarissimam Attali urbem commorari statuit, ut finitima oppida et provincias rectius constitueret; quarum nonnullæ jam a Turcis subactæ erant: in quo numero etiam Purgusa palus fuit; quæ cum instar maris latissime pateat, multis in locis parvas habet insulas, firmis munitis mœnibus, quas eo tempore Christiani plurimi tenebant; qui cum lembis et naviculis Iconienses Turcas adirent, non modo amicitiam cum eis firmarant, sed et institutis eorum plerisque utebantur, et cum eis tanquam finitimis conjuncti Romanos ut hostes aversabantur. Ita consuetudo tempore confirmata plus et ratione et religione valet. Igitur alii imperatori ut hosti maledicebant, et ejus edicta contumaciter respuebant, paludis ambitu freti: et quæ sana mente nunquam cogitassent, ea per vecordiam animis agitabant. Cum vero palude eos cedere ut Romanorum veteri possessione, et plane ad Persas transire, si vellet, juberet (alioqui et ipsorum et paludis a Romanis alienationem 51 minime diu passurum), nec verbis quidquam proficeret, ad belli apparatus conversus navibus fabricatis atque inter sese junctis machinas imponit, et paludis munitiones aggredditur; quas etsi expugnavit, tamen Romani eo bello malorum expertes non fuerunt, sed nonnunquam ea a ventis turbata et fluctibus tumefacta, multæ onerariæ abreptæ et oversæ vectores et sarcinas demerserunt.

ἰόντι· αἱ δὲ τοῦ ἔρος περιτροπαί (34) τὸ ξίφος εἶχον αὖθις περιζωσάμενον καὶ πρὸς τὸ πρὸ τὸν Ῥυνδακὸν ποταμὸν ἀφιγμένον πόλισμα. Ἐπεὶ δὲ ἦ μὲν θέρειος ὄρα παρεληλύθει, ὁ δὲ χειμῶν ἤδη παρεισιῶν τοῖς ἀθιράζουσιν ἔδυσκλεινεν, ἀνέμων βόμβοις παραφοβῶν καὶ ἀμβλύτερα πρὸς ἀντιπάλαισιν ψύχους τιθεὶς τὰ σώματα, ἐπάνεισιν εἰς τὸ Βυζάντιον, τῷ ψυχρινῷ [P. 25] τοῦ καιροῦ ὑπενδούς ὡσεὶ καὶ χειμάδια τὰς νηφάδας καὶ δοράτια τὰς πηγυλίδας προβαλλομένῃ. Ὑπομειδιῶν δ' ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τῶν ἀνακτόρων ἀπανίσταται. Τῷ καιρῷ καὶ τὰς ἐξ ὁσφύος αὐτοῦ προσειπῶν, ἕσα καὶ Ἡλιάδας ἐπ' αὐτῷ ἀφείσας ἠλεκτρῶδες δάκρυον, τὴν Φρυγίαν παρελθὼν, τὴν δ' Ἀττάλου λαμπροτάτην πόλιν καταλαβὼν, χρονοτριβεῖν ἐκέισε προέθετο, ὅπως τὰς πύργους ταύτης πόλεις καὶ χώρας μᾶλλον τι πρὸς τὸ εὖ μεταθόητο. Ἠδὴ γὰρ καὶ τούτων ἔνιαι τοῖς Τούρκοις ὑπέκυψαν, ἐν αἷς ἦν καὶ ἡ τοῦ Ηουσοῦση καλουμένη λίμνη. Αὕτη γὰρ εἰς ἀγανῆ καὶ μικροῦ θαλάσσιον χύσιν ἐκτεινομένη ἐν πολλοῖς νησιῶν ἀνίσχει περιβεβλημένας τείχεσιν ἰσχυροῖς. Ὅσον μὲν οὖν ταύτας τῆνικαδὲ καιροῦ Χριστιανῶν ἐσμεῖ, οἱ καὶ διὰ λέμβων καὶ ἀκατίων τοῖς Ἰκονιεῦσι Τούρκοις ἐπιμυγόμενοι οὐ μόνον τὴν πρὸς ἀλλήλους φιλίαν ἐνετύθεν ἐκράτουναν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν ἐν πλείοσι προσεσχέασιν. Ἄμει καὶ ὡς ὁμοροῦσιν αὐτοῖς προστιθέμενοι Ῥωμαίους ὡς ἐχθροὺς ὑπεβλέποντο· οὕτω χρόνῳ κρατυθὲν ἔθος γένους καὶ θρησκείας ἐστὶν ἰσχυρότερον. Ὅθεν καὶ οἱ μὲν ὡς ἀντίπαλον τὸν βασιλέα κακῶς ἐφασκον, μηδ' ὑποκύψαι ἤλωσ τοῖς αὐτοῦ θεσμοῖς ἀπυθαδιάζοντο, τῷ ὑγρῷ φυσῶντες ζωστῆρι τῆς λίμνης, καὶ ἂ οὐκ ἂν ψήθησαν φρονούντες, ταῦθ' ὡς παραφρονούντες διαπραττόμενοι. Ὁ δὲ μεθίστασθαι παρῆναι τῆς λίμνης ὡς παλαιοῦ Ῥωμαίων κτήματος, καὶ καθαρῶς προσχωρεῖν τοῖς Πέρσας, εἰ τοῦτο βούλοιντο· ἔριζοτο αὐτούς τε καὶ τὴν λίμνην ἀπεξενῶσθαι Ῥωμαίων ἐπὶ μακρόν. Μὴ προχωρούντων δὲ τῶν Ῥωμαίων, ἔργων πολεμίων ἤπιετο· ὅθεν Ἀλιάδας καὶ ἀκάτιζ σχεδιάσας καὶ ζευγμά δια τούτων ἐργασάμενος τὰς ἐλεπόλεις ἐπέστησεν ἄνωθεν, καὶ προσεπήγεν οὕτω τοῖς ἐπὶ τῆς λίμνης ἑρύμασιν. Αὐτὰ μὲν οὖν ἐξελεῖσθαι ἔσχευσε, πλὴν οὐχὶ καὶ Ῥωμαῖοι κακῶν ἀπειράτοι διεξέπλευσαν τὸν τότε πόλεμον, ἀλλ' ἐνόησε τὴν λίμνην ἀνέμου διακυκλήσαντος καὶ εἰς φλοῖσθον αὐτὴν ἀνοιδήσαντος τῶν ὀλκᾶδων πολλαὶ παρηνεχθησαν καὶ τὸν φέρτον ἐπανατραπέντα διαφῆκαν τῷ βυθῷ καὶ τοῖς κύμασιν.

Sub id tempus primogenitus imperatoris filius D Alexius, cui et rubrum calceum et purpuram imperatoriam concesserat, vita functus est ex acuta febris, quæ caput tanquam arcem instabat. Cui ætate proximus Andronicus, non diutius superstes quam ut fratris obitum deploraret, et ipse rebus humanis est exemptus.

11. Imperator, quanquam tantis calamitatibus

Ἐν δὲ τοῖς καιροῖς τοῖσδε τὸν βίον μετέλλαξεν ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἀλέξιος, ᾧ καὶ μετ' ἔδωκεν οὗτος ἐρυθροῦ πεδίου καὶ φοινικίδος βασιλικῆς. Τῶν δ' ὀξέων ἦν καὶ μὴ χρονίων τὸ νόσημα, τὸ δὲ εἶδος πυρετὸς ἐπαιγίζων καὶ ὡς ἀκροπόλει τῆ κεφαλῆ ἐπιθέμενος. Ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὸν Ἀνδρόνικος, βραχὺ τι ἐπιβιοῦς καὶ ὅσον ἐπικωλύσει τῆ κασιγνήτῃ ἐξ ἀνθρώπων ἀπάραντι, τὸ λαχὼν πικρὸν μέρος τῆς ζωῆς ἐξετόξευσε.

α'. Καίπερ δὲ συμφοραῖς τηλικαῖς καὶ καλλίστων

Hier. Wolfii notæ.

(34) Αἱ δὲ τοῦ ἔρος περιτροπαί. Κατὰ τὸν Μάλλον μῆνα. Alius codex habebat αἱ τοῦ ἔρος τροπαί, quod ego vernal æquinoctium interpretatus eram: quod est, cum sol mense Martio primum punctum Arie-

tis ingreditur. Tu enim fit ab hiberno frigore ad veris imperium conversio, quanquam nos Germani etiam sub Kalendas Maias aliquando non multo minus frigemus quam alii mense Februario.

παίδων ἀφιλοσόφητοις (35) ἀποβολαῖς κατακαμφθεῖς ἢ βασιλεὺς τὴν ψυχὴν, ἵνα μὴ λέγοιμι καὶ οὐνοὺς ἀπαισίους τῆς ὑπερέκεινα πορείας τοὺς θανάτους τῶν φιλιτάων ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅμως οὐδὲν τι καὶ πέπονθε μαλακὸν ἢ καθυφῆκέ τι βραχὺ τῆς προθέσεως ἢ παλίμπους ἐπανῆκεν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔτους ἥδη τελείου ἐπὶ τοῖς ἠθλημένοις τούτοις περιπευκτότος, ἀλλ' εἰς Ἰσαυρίαν ἀφιγμένος καὶ τὰ ἐκεῖθι πρὸς τὸ δέον καταστησάμενος τῆς ἀνόπιν καὶ πρὸς Συρίαν ὁδοῦ εἴχετο, ἐπεόμενον ἔχων αὐτῷ τὸν ὑστερότοκον παῖδα τὸν Μανουήλ. Ἦν δὲ ἡ μὲν πρόδηλος τῆς στρατείας ταυτησὶ πρόθεσις ἢ τῆς Ἀρμενίας πρὸς τὸ κρεῖττον μεθάρμοσις καὶ εἰς βεβαίαν κατάστασιν συνοχῆ τῶν πόλεων καὶ φρουρίων, ὧν ἐγκρατὴς γεγένητο κατὰ τὴν προτέραν αὐτοῦ ἀνάβασιν ἢ δ' ἀνέκφορος πρὸς τὸ στράτευμα λαθραία τε καὶ ἐνδόμυχος καὶ ἐκ περισκέψεως κίνησις αὐτῆς. Ἀεὶ δὲ ἔρωτος εἶχε συνάψαι τὴν Ἀντιόχου τῆ Κωνσταντινου, καὶ τοῦδε τοῖς θεοσιβέσι τήποις ἐπιφοιτῆσαι, καὶ δώροις μὲν καταστῆσαι τὸν τοῦ Κυρίου τάφον τὸν ζωοπάροχον, τὸ δὲ κύκλῳ βαρβαρικὸν ἀνακαθῆραι. Ὅθεν καὶ πᾶσαν ἦν μετιῶν μηχανήν, εἴ πως ὑπεκσταίεν ἐκόντες αὐτῷ οἱ Ἀσάτιοι τῆς κυριαρχίας τῆς λογίμης Ἀντιοχείας, ἢ, εἰ οὗτοι πείθοιντο (ἡπίστατο γὰρ τὴν Λατινικὴν κόρυζαν καὶ τὸ τοῦ φρονήματος αὐτῶν ἀταπεινωτων), οἱ δὲ γε Κίλικες καὶ Σύροι προσρέψαιεν ἐκεῖνῳ. Γράφων τοίνυν κατὰ τήνδε τὴν ἄνοδον καὶ τὴν αὐτοῦ προσημαίνων τοῖς Ἀντιοχεῦσιν ἀφίξιν οὐδαμῶς ἀνλεῖ, ὥστε καὶ μῆπω τῶν ὀρίων ἐπιβὰς τῆς Συρίας πρεσβείαν ἐφειλικύσατο ἐκαίθην μάλα ἀγαθὰς αὐτῷ τὰς ἐλπίδας ἐπὶ τοῖς μέλλουσιν ὑποβάλλουσαν. Ἐπεὶ δὲ τῆ Ἀντιόχου προσήγγισεν, ἀλλοίους εὖρατο τὰς γνώμας τοῦ Ἰταλοῦς, τῆς φήμης προαγγελιάσης ὅποσα ἐνδόμυχα καὶ τῶν χειλέων τοῦ βασιλέως ἀπρόετα. Μὴ γοῦν ῥᾶδιαν εὐρίσκων καὶ τῆ γνώμη συμβαίνουσαν τὴν ἐς τὴν Ἀντιόχου πάροδον, ἀλλ' ἐνορκον ὄρων συγχωρομένην αὐτῷ τὴν εἰσέλευσιν καὶ τὸ ὄλον ἀπαρδούσαν οἷς ὄρμαινε κατὰ ψυχὴν, καὶ ὡς εἴπερ εἰσελεύσεται πρὸς ἡμῶν ἐνσκοτησάμενος καὶ προσκυνηθεὶς καὶ τιμηθεὶς τὰ εἰκότα πάλιν ἐξελεύσεται, μὴδὲν τι νεοχμώσας ἐπὶ τοῖς κατ' αὐτὴν πράγμασιν ἢ τι μετακινήσας τῶν καθεστώτων ἐθῶν ἀχθεσθεὶς ἐφ' οἷς ἐξηπάτητο, τὴν μὲν εἴσοδον οὐ δέον κέρρικεν εἰσδιάζεσθαι, τὸν μετὰ Χριστιανῶν πόλεμον παντάπασιν ἐκτερεπόμενος, ἐναυλισάμενος δὲ τοῖς προσταείοις τῆς πόλεως κείρειν ἐνδίδωσι ταῦτα τῆ στρατιᾷ καὶ ἀπάγειν ἅπαν τὸ ταῖς χερσὶν εὐμετάφορον. Καὶ ἦν ἐκ τούτου τοῦ παραγγέλματος, πρόφασιν τὴν τῶν ἀναγκαίων ὑποσπάνισιν ἔχοντος, μὴδὲ τὰ κερποφόρα τῶν δένδρων ἀσινῆ παρεώμενα, ἀλλὰ καὶ ταῦτα τῷ πυρὶ τῆς διαίτης παραδιδόμενα. Καπὶ τούτοις ἐμμετρήσας λεληθότως τὴν ἔμμαναν πρὸς τὰ τῶν Κιλικῶν παρενέκλινεν ὄρια. Ἐν δ' εὐρυτύτῃ στρατοπεδευσά-

A et pulcherrimorum filiorum luctuoso interitu sternatus, ne dicam obitum charissimorum parum suspicatum omen expeditionis illius fuisse, tamen nihilo factus mollior neque de impetu quidquam remisit neque Byzantium rediit, integro jam anno in laboribus illis exhausto : sed in 53 Issuriam profectus, ac provincia ordinata, iter in Syriam intendit, Manuele filio natu minimo comitante. Et expeditioni prætexebat velle se Armeniam rectius constituere, et oppida et castella superiore bello capta in officio et fide continere ac firmare. Cæterum vera causa erat, quæ in exercitum minime efferebatur, sed maxime dissimulabatur, quod Antiochiam cum Cpoli conjungere, atque inde religiosa loca visere et vitale Christi sepulcrum magnificis donis ornare ac finitimos Barbaros profligare perpetuo cupiebat. Itaque nihil intentatum relinquebat, si quomodo Latinis persequere possent ut ultro dominatu inclytæ Antiochiæ cederent, aut si ii nollent (nec enim fastum Latinum et præfidentes eorum animos ignorabat), at Cilices et Syros in suas partes pertraheret. Nec in eo itinere unquam destitit Antiochenis scribere et suum adventum prænuntiare, adeo ut nondum Syriæ fines ingressus legationem inde attraxerit, qua in optimam spem rerum futurarum erigebatur. Sed cum prope urbem venisset, alios Itolorum animos comperit, cum fama jam ante arcanas ejus et tacitas machinationes vulgasset. Cum igitur Antiochiæ aditum non 53 facilem, nec talem qualem expectarat inveniret, nec nisi jurato ingredi liceret, longe secum quam animo destinaret, easque conditione ut diebus aliquot ibi commemoratus et adoratus atque honoratus, ut decet, discederet sine ulla novatione et recepti moris mutatione, verba sibi data esse moleste ferens, vi ingrediendum duxit, quod a bello Christiano abhorrebat ; sed suburbana, in in quibus diversabatur, militibus populanda, et auferenda omnia quæ corripui manibus possent concessit. Ea denuntiatio, cui penuria commeatu prætexebatur, effecit ut nec fructiferæ arbores inviolatæ manerent, sed eæ quoque ad cibum coquendum succiderentur. Hac ratione sui contemptum dissimulante ultus ad fines Cilicium deflexit : et in amplissima convalle castris positus, in qua bini vertices montium altissimi assurgunt, quos Corvorum nidos vocari perhibent, venatum egressus apro solitario venabulum in pectus adigit. Qui cum ictum surgeret et totum ferrum in viscera recepisset, manus imperatoris debilitata atque impetu feræ reflexa pharetram de latere oblique 54 suspensam et venenatis telis refertam evertit ; perstrictaque una sagitta cute quæ inter extremos digitos est, veneno serpente et

Hier. Wolfii notæ.

(35) Ἀφιλοσόφητον. Puto hic dici potius quod philosophiæ consolationes vincat, quam cujus ratio reddi nequeat. Litterarum et philosophiæ experts,

aut ineruditum, sententia non patitur. Quare luctuosum aut funestum interpretandum censui.

discurrente atque usque ad vitalia progresso, et quidquid occuparat, paulatim stupefaciente, non multo post e vita discessit. Tamen id vulnus principio neglectum membranæ calcibus detractæ impositione, quam excoarationem vocant, medicatus est; qua ancipiti ratione saniem cruentam vulneris reprimere conabatur. Vespere in castra reversus et cœnatus noctem citra molestiam exegit. Postridie vero tumescere et ardescere vulnere, ac cruciati urgente, medicis casum eum exponit. Qui tumore manus viso, et medicamento quo usus erat perquisito, id tanquam contra medicam rationem adhibitum repudiarunt; atque alia attulerunt, quæ ardorem illum lenirent. Sed cum iis nihil proficerent, ad sectionem conversi ne sic quid afflicto membro aliquid opis attulerent; nam tumor subinde augebatur, a digito in digitum usque ad juncturam manus et cubitum ipsumque brachium pervagato malo. Imperator igitur spem salutis abiecit: et medicis æstuantibus manum ejus instar virilis femoris tumefactum rescare **55** visum est, cum ne sic quidem affectæ partis sanatio certa esset. At imperator, qui priorem etiam sectionem universi mali causam esse perspiceret, dictis eorum non annuebat, sed ægrotus decumbebat sprete ancipiti curatione. Atque celeberrimo resurrectionis Christi die divina mysteria percepit; et in cœna aulæ foribus apertis, quosvis ingredi et petere quæ vellent permisit; idemque et postridie monitu Joannis magni domestici fecit, epulis quæ appositæ erant inter eos qui astabant distributis; semotique arbitris de imperii successore deliberare instituit. Enimvero valle in qua castra habebat ingenti pluvia inundata, etiam lectulus ejus impetu decurrentis aquæ est avectus, cum illud oraculum, « Cades aquis improvisus in locis, » subinde in ore haberet. Qui vero imperatorum successiones et mutationes pervestigant, illud etiam eventum comprobatum esse ferunt: « Heu! corvis ex ca eris miser voracibus! » Id oraculum partim ad nigra et stridentia ferramenta, quibus manus ejus usta esset, partim ad cognomentum montium pertinere existimantes.

φήριστον μέντοι καὶ τότε τοῦ πάσχοντος μέλους ἴασιν. βασιλεὺς δὲ καὶ τὴν προτέραν τομὴν αἰτίαν τοῦ ξύμπαντος κακοῦ ξυνορώμενος οὐδ' ὅλως τοῖς θεραπεύσασιν ἐπιπέσει. Ἐπιστάσης δὲ τῆς πανευσήμερας ἡμέρας τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως τῶν θείων μυστηρίων ἐν μεθέξει γίνεται, καὶ πρὸς τὸ δειπνῶν ἀναπεσῶν ἀνήκε τὴν αὐλαίαν πασι τοῖς εἰσιέναι καὶ δεηθῆναι θέλουσι. Καὶ τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ τὸν αὐτὸν διαπραξάμενος τρόπον ὑποθήκη τοῦ μεγάλου δομestίου Ἰωάννου, καὶ τὰ παρατεθέντα βρώματα τοῖς παρεστῶσι διανειμάμενος, καθ' ἑαυτὸν ἕκτοτε ἰδιάσας περὶ τοῦ διαδόχου τῆς βασιλείας ἐγνώκει σκέπτεσθαι. Ἰετοῦ δὲ κατενεχθέντος βασιλεως, καὶ τῆς κοιλάδος καταβρύτου φωνήσεως ἐφ' ἧς ἐστρατοπεδεύετο, ἦ τε βασιλεύς κλινῇ μεταφέρτετο πρὸς τὸ καθαρεῖον ὕδατος μέρος, καὶ αὐτὸς ἐπὶ στόματος εἶχε τὸ φάσμα οὕτως ἡρησμένην « Τόποις δ' ἐν ὑγροῖς καὶ παρ' ἐλπίδα πέσης. » Οἱ δὲ τὰς τῶν βασιλέων διαδοχὰς καὶ μεταθέσεις φιλοκρινούσας καὶ τοῦτο πέρας εἰληφέναι ἔλεγον, « Ὡς πῶς γενήσῃ βρῶμα δεινῶν κοράκων! » πῆ μὲν ἐς τὰ μέλινα καὶ σιζόντα σιδήρια τὸ παλαιφατον τοῦτο λόγιον ἀφορᾶν ἰσχυρίζομενοι, δι' ὧν ὁ καυτῆρ τῇ χειρὶ τοῦ βασιλέως ἐπενήνεκται, πῆ δ' ἐς τὸ τῶν βουῶν προσώνυμον ἐφ' ὧς ἐκεῖνος κατεσκηνώκει τὸ προφύλαγμα ἀπολύοντες.

Hier. Wolfii notæ.

(36) Κάττωμα. Hic non puto pro soleis usurpari, sed pro cute pedi detracta.

Α μενος φάραγγι, καθ' ἣν ὄρη δικόρυμβα ἐπὶ πολὺ τοῦ ἀέρος ἀνέβαινον, ἀπερ λόγος αἰρεῖ Κοράκων νοσσιὰς κικλήσκεισθαι, εἰς κυνηγέσιον ἔξεισι. Καὶ σὺ προσυπαντήσας μοναδικῶ τὴν μὲν αἰχμὴν τῆ στέρνῃ τοῦ θηρίου ἐνήρσεις· πλείονι δὲ ὠθισμῶ τοῦ σὸς χρησαμένου καὶ ὅλον τὸν σίδηρον εἰσδεξαμένου τοῖς σπλάγγχοις, ἡ κατέχουσα χεὶρ τὸ ἀκόντιον ὑποναρᾶ τε καὶ ὑπενδίδωσι πρὸς τὸ ἄγαν τῆς τοῦ θηρὸς ἀνωθίσεως, κἀντεῦθεν τοῦ [P. 27] εὐθέως παρενεχθεῖσα ἐγχεῖται τῆ γωρυτῶ, ὅς παρὰ πλευρὸν τοῦ βασιλέως ἐξήρητο πλάγιος, στέγων ἔσωθεν ἰσθόλα βέλματα. Ὅθεν τῆς φαρέτρας ἀνατραπίσεως εἰς τῶν διεκχυθέντων ἀτράκτων πλήττει τὸν βασιλέα κατὰ τὸ μεσεῖον δέρμα τῶν ὑστάτων δακτύλων τῆς χειρὸς. Ἄει τοίνυν τοῦ φαρμάκου νεμομένου τὰ πρόσω καὶ διατρέχοντος, καὶ περὶ αὐτὰ τὰ καιρῖα ἐπενοκῆπτοντος, καὶ κατὰ μικρὸν ἀπονεκροῦντος ταῦτα καὶ ἀποφύγοντος, μετὰ μικρὸν τοῦ βίου μεθίσταται. Τότε δ' οὖν ὁ βασιλεὺς παρ' οὐδὲν θέμενος τὸ ζήτημα τοῦ θρηματός ὑμένος ἠκέτατο ἐπιθέματι ἦν φασιν ἐκδορᾶν, ἐκ τοῦ τῶν ποδῶν ἀποσυρθέντος καττώματος (36), σφαλερῶς ἐντεῦθεν πειρώμενος τὸν πρῶτοντα ἐπισηεῖν ὑφαιμον ἰχώρα τοῦ τραύματος. Ἐπανελεθὼν οὖν πρὸς ἐσπέραν καὶ ἀριστήσας τὴν μὲν νύκτα μετὰ ῥοστώνης διήνεγκε· τὴν δὲ μετὰ ταύτην ἡμέραν οἰθαίνειν καὶ σφύζειν ἀρξαμένου τοῦ τραύματος περιωδονίαις ἐβάλλετο, καὶ τῶν ἐκπυστων τοῖς ἰατροῖς τὸ συμβάν. Οἱ δὲ τὸν τῆς χειρὸς ὄγκον ἰδόντες καὶ τὸ πρὸς ἄκρῃς τεθὲν περιεργασάμενοι, αὐτὸ μὲν ὡς μὴ κατὰ θεσμούς νοσοκομίας πρᾶληφθὲν ἀπήνεγκαν τῆς χειρὸς, φαρμάκοις δ' ἄλλοις ἐχρήσαντο καταλείπειν δυναμένοις τὰ τῶν τραυμάτων φλεγμᾶνοντα. Ἐπεὶ δ' εἰς οὐδὲν ἀνύσιμον ἀπετελεύτα τὰ φαρμακεύματα, πρὸς χειρουργίαν οἱ Ἀσκληπιάδαι βλέπουσι. Τμηθέντος οὖν τοῦ σιδήματος, οὐδ' οὕτω καταστολή τις καὶ ὑποχάλασις τοῦ πάσχοντος μέρους ἐγένετο, ἀλλ' ὅτε ὄγκος αἰεὶ ἐπὶ μᾶλλον ἦετο, ἐπὶ δακτύλῳ τε δάκτυλον καὶ καρπὸν ἐπὶ παλάμῃ, εἶτα πῆχυν, ἐπὶ δὲ τοῦτῃ βραχίονα ἐπενέμετο τὸ δεινὸν, καὶ βασιλεὺς τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδων ἀπήγετο. Ἀμέλει καὶ τοῖς μὲν ἰατροῖς ἠπορημένοις παντάπασιν ἐδόκει τὴν χεῖρα τοῦ βασιλέως ἀποτεμεῖν ἐς μῆρὸν ἀνδρείον ἀδρυνθεῖσαν τῇ φλεγμονῇ, κατ' ἀμφοτέρωθεν ἰσχυρῶς ἐπένευσεν, ἀλλ' ἔκειτο κάμων, τὸ τῆς λεγομένης ἐπένευσεν, ἀλλ' ἔκειτο κάμων, τὸ τῆς πανευσήμερας ἡμέρας τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως τῶν θείων μυστηρίων ἐν μεθέξει γίνεται, καὶ πρὸς τὸ δειπνῶν ἀναπεσῶν ἀνήκε τὴν αὐλαίαν πασι τοῖς εἰσιέναι καὶ δεηθῆναι θέλουσι. Καὶ τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ τὸν αὐτὸν διαπραξάμενος τρόπον ὑποθήκη τοῦ μεγάλου δομestίου Ἰωάννου, καὶ τὰ παρατεθέντα βρώματα τοῖς παρεστῶσι διανειμάμενος, καθ' ἑαυτὸν ἕκτοτε ἰδιάσας περὶ τοῦ διαδόχου τῆς βασιλείας ἐγνώκει σκέπτεσθαι. Ἰετοῦ δὲ κατενεχθέντος βασιλεως, καὶ τῆς κοιλάδος καταβρύτου φωνήσεως ἐφ' ἧς ἐστρατοπεδεύετο, ἦ τε βασιλεύς κλινῇ μεταφέρτετο πρὸς τὸ καθαρεῖον ὕδατος μέρος, καὶ αὐτὸς ἐπὶ στόματος εἶχε τὸ φάσμα οὕτως ἡρησμένην « Τόποις δ' ἐν ὑγροῖς καὶ παρ' ἐλπίδα πέσης. » Οἱ δὲ τὰς τῶν βασιλέων διαδοχὰς καὶ μεταθέσεις φιλοκρινούσας καὶ τοῦτο πέρας εἰληφέναι ἔλεγον, « Ὡς πῶς γενήσῃ βρῶμα δεινῶν κοράκων! » πῆ μὲν ἐς τὰ μέλινα καὶ σιζόντα σιδήρια τὸ παλαιφατον τοῦτο λόγιον ἀφορᾶν ἰσχυρίζομενοι, δι' ὧν ὁ καυτῆρ τῇ χειρὶ τοῦ βασιλέως ἐπενήνεκται, πῆ δ' ἐς τὸ τῶν βουῶν προσώνυμον ἐφ' ὧς ἐκεῖνος κατεσκηνώκει τὸ προφύλαγμα ἀπολύοντες.

αβ'. Ἐκκλησίᾳ δ' ἵπται τὸ συγγένες καὶ φί-
 λιον καὶ ὄπιον ἐν ὑπεροχαῖς τε καὶ ἀξιώμασιν ἦν,
 καὶ παραστησίμενος τὸν ὑστερογενῆ παῖδα τὸν
 Μανουήλ, τοιαύδε ἔλεξεν· « Οὐκ ἐπ' ἑλίσι μὲν ταῖς
 ὀρωμέναις, ἄνδρες Ῥωμαῖοι, Συρίαν κατέλαβον,
 ἀλλ' ἕμην τῶν προτέρων εὐκλείεστερα ἔργα ἐνδείξα-
 σθαι, καὶ λούσασθαι μὲν ἀδέστερον ἐν Εὐφράτῃ καὶ
 τῶν τούτου ναμάτων πλησμίως ἀρύσασθαι, ιδέσθαι
 δὲ καὶ Τίγριδα ποταμὸν καὶ διαθροῆσαι τοῖς δπλοῖς
 τὸ ἀνθιστάμενον, ὅσον τε προσρέπει τοῖς Κίλιξι καὶ
 ὅσον τοῖς ἐκ τῆς Ἄγαρ προσένευκε, διαπτάσθαι
 δὲ καὶ ὡς οἱ βασιλεῖς τῶν ὀρνίθων, εἰ καὶ μέγα
 τοῦτο εἰπεῖν ἔστι, πρὸς Ἡαλαστίνην αὐτὴν, ὅπου
 τὸ τῆς ἡμετέρας φύσεως πτώμα πεσὼν ἀνήγειρεν
 ὁ Χριστὸς, ἐπὶ σταυροῦ τὰς χεῖρας διείς καὶ μικραῖς
 ῥανίσι κόσμον ὄλον εἰς ἔνωσιν ἀγαγὼν, ἀναβῆναι
 δὲ καὶ εἰς τὸ ὄρος Κυρίου κατὰ τὸν ψαλλοντα καὶ
 στήναι ἐν τόπῳ ἀγίῳ αὐτοῦ, μετελθεῖν δὲ πολέμου
 νόμῳ καὶ τὸ κύκλῳ πολέμιον, ὅπερ ὡς τῆν πάλαι
 κίβωτόν οἱ ἀλλόφυλοι, τὴν τοῦ Κυρίου σορὸν πολ-
 λάκις εἶλε δορυκίτητον· Ἐπεὶ δὲ οἷς τρόποις τὸ
 θεῖον ἐπίσταται, οὐκ οὐκ δέδεκται πέρας τὰ προσδο-
 κώμενα, ἀντιστῆναι μὲν ὄλωσ οὐκ ἔστιν, οὐδ' ἐπὶ
 τοῖς ὀρωμένοις χρεῶν ἀντειπεῖν. Τίς γάρ Θεοῦ
 σοφώτερος; ἢ τις μετελεύσεται νοῦν Κυρίου καὶ μετα-
 μείψει τὰ τούτου κρίματα, ὑφελίσθαι ἢ προσθεῖναι
 τούτοις δεδυνημένους; Σφαλεραὶ μὲν γὰρ αἱ τῶν ἀν-
 θρώπων ἐπίνοιαι, ἢ δὲ τοῦ Κυρίου βουλή ἀνεπιποίη-
 τὸς τε καὶ ἀμετάπτωτος. Ἐν πολλοῖς δ' ὅσοις εὐχά-
 ριστος ἔχων δείκνυσθαι τῷ τὰ κατ' ἐμὲ συμπερόντως
 οικονομῆσαντι, ἃ καὶ ἀριθμὸν ὑπερπέπαικε σύμ-
 παντα, τῷ τέως ἀνθομολογούμενος ἐφ' οἷς ἐμεγάλυνε
 τοῦ ποιῆσαι μεθ' ἡμῶν ἔλεος ἐπ' ἀκροαταῖς ὑμῖν
 καὶ τῶν λεγομένων εἰδήμοσι τάδε φημί. Ἐκ πατρὸς
 βασιλέως ἔφην, ἀρχῆς γεγένημαι τῆς ἐκεῖνου διαδό-
 χος, οὐδὲν ἀπεδαλῆμην ὧν εἰς χεῖράς μοι παραδέ-
 δωκεν. Εἰ δὲ κατ' εὐγνώμονα καὶ πιστὸν ὑπῆρέτην
 ἐπεχειρασάμην τὸ παρασχεθὲν μοι θεῶθεν τῆς βα-
 σιλείας τάλαντον, ἄλλοις σκοπεῖν καὶ λέγειν ἀφήμι·
 καὶ αὐτὸς δὲ ἀνεπαχθῶς διηγησαίμην ἂν, οὐκ ἐναβρο-
 νόμενος, ἀλλὰ τὰ περὶ ἐμὲ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ δι-
 τηπούμενος. Ἔως με καὶ δυσμῆ μαχόμενον ἔδλεψε,
 τὰ πρὸς ἔμφω τὰς ἡπείρους (37) ἔβη μετῆλθον.
 Ὅλιγα τοῖς ἀνακτόροις προσέμεινα· ὁ βίος σχεδὸν
 μοι ἅπας ἐπὶ σκηνῆς, καὶ τὸ αἰθριάζειν αἰεὶ μοι
 περισπούδαστο. Ἡ γῆ αὐτῆς ἐφ' ἧς νῦν στρατοπε-
 δεύομεθα, δὲς με ἤδη προσέβλεψε· καὶ ἦν μακρὸς
 ἐξ οὗ χρόνος ἀφθαλμοῖς οὐκ εἶδον στρατιὰν Ῥωμαίων
 Πέρσαι καὶ Ἀραβες, ταύτην ἔτρεσαν ἄρτι ἐφ' ἡγε-
 μόνι Θεῷ καὶ ὑποστρατήγῳ [P. 29] ἐμοί, καὶ πολ-
 λῶν πόλεων ἡμῖν ὑπεξέστησαν, ὧν ἐς δεῦρο κύριοι
 καθεστήκαμεν, αἱ καὶ ζῶσι κατὰ τὰ ἡμῶν προστάγ-
 ματα. Καὶ δοῖν, Κύριος ὁ Θεὸς ἐμοὶ μὴν ὑπερμωγή-
 σαντι τοῦ τῶν Χριστιανῶν πληρώματος κληρὸν ἐκεῖ
 καὶ μεδίδα ἀίδιον, ἦν οἱ πραῖς καὶ εὐάρεστοι αὐτῷ

A 56 12. Dein te convocatis cognatis, amicis at-
 que magnatibus, productoque Manuele filio natu
 mirimo, hujusmodi orationem habuit: « Non equi-
 dem ea spe quam videtis, quirites, Syriam sum
 ingressus, sed virtutem majorum me superaturum
 opinabar, et securius in Euphrate levaturum et ad
 satietatem latices ejus haustum esse, visurumque
 etiam Tigrim fluvium, et omnes adversarios armis
 profligaturum, quicumque versus Ciliciam vergunt
 et ad Agarenos defecerunt, atque aquilæ instar
 (quamvis hoc magnum dictu videatur) in ipsam
 Palæstinam transvolaturum, ubi Christus extensis
 in cruce manibus naturæ nostræ ruinam suo casu
 erexit, et parvis guttis totum mundum univit, ac
 montem Domini conscensurum, ut Psalmographus
 scribit, atque in loco ejus sancto staturum esse; et
 hostes qui in circuitu sunt belli jure aggressurum,
 qui ut olim arcam Barbari, sic ipsi loculum Domini
 sæpe jam armis occuparunt. Quia vero exspectatio
 mea me frustrata est (qua de causa Deus novit),
 resistere omnino haud licet, nec iis quæ coram
 cernuntur refragari. Quis enim est Deo sapien-
 tior? aut quis Domini animum explorabit, ejusque
 judicia vel addendo vel detrahendo mutabit? Nam
 hominum 57 quidem cogitationes lubricæ sunt,
 Dei vero consilium non est irritum nec mutabile.
 Cum autem multa sint divinitus in me collata bene-
 ficia ac numero pene nullo comprehendere queant,
 audientibus vobis, iisdemque testibus, divinam erga
 me beneficentiam grata voce prædicabo. Patre im-
 peratore natus sum, illi in imperio successi; nihil
 eorum quæ acceperam amisi. An vero prudentis
 et fidelis ministri instar talentum regni divinitus
 mihi creditum auxerim, aliis considerandum et
 commemorandum relinquo, quamvis et ipse citra
 molestiam ea prædicare queam, nullaque cum osten-
 tatione, sed miraculorum Dei celebratione. Oriens
 et Occasus bella me gerentem viderunt; gentes
 quæ in utraque continente habitant, sum aggressus.
 Parum in palatio mansi, vitam pene in tabernacu-
 lis exegi; semper ut sub dio agerem, operam dedi.
 Tellus hæc, in qua castra habemus, bis me jam
 aspexit. Multum temporis intercesserat ex quo
 Persæ et Arabes Romanum exercitum non vide-
 rant: hunc formidarunt Deo duce meque ministro,
 nobisque multis urbibus cesserunt, quas adhuc
 obtinemus quæque nostris imperatis parent. Faxit
 Deus ut ego, qui pro Christiano populo arma cir-
 cumtulsi, illic æternam hæreditatem adipiscar, quam
 mansueti ac ceptique Deo consequentur; vestris
 vero 58 manibus robur et vires addat contra
 populos qui bellis student, quique sacrosanctum Dei
 nostri nomen non invocant. Id autem fiet, si vos
 successus a dextra Altissimi et excelso ejus bra-
 chio pendere statueritis, et dux vobis divinitus

Hier. Wolfii notæ.

(37) Τὰς ἡπείρους. Asiam et Europam intelligo. Legitur et apud Isocratem semel atque iterum ἐφ' ἐκείνα τῆς ἡπείρου.

contigerit non truculentus suoque non respondens nomini, aut perplexo ingenio, et veniris ac gulæ mancipium, qui a palatio non magis quam penicillo et coloribus expressæ imagines avellitur. Nam ut principis mores sunt, ita res lere administrantur, ulpote a quo pendeant: qui si ignavus sit, ruunt in deterius, sin bonus est et strenuus, eriguntur et florent. Quippe Deus, Davide auctore, bonos et integros provehit, distortos vero cum iniquis in barathrum præcipitat. Cum autem de successore imperii post obitum meum, qui jam instat inevitabilis, dicendum sit, vos auscultare æquum est. Imperium ut patrimonium ad me venisse, dictu non magis necessarium est quam lucernam, quod aiunt, in meridie accendere. Cum autem vos paternum in me suffragium approbasse et in filios meos eodem affectos esse modo videam, et uni ex vris filiis (quorum duo adhuc superetiles sunt, Isaacius et Manuel) 59 obtemperare velle, neque delectum ipsos usurpare, sed meæ censuræ permittere, equidem falsor naturam principatum natu majoribus deferre solere; Deum vero in designandis regibus aliam rationem plerumque sequi animadverto. Cogitate Isaacum natu minorum Ismaele, Jacobum post Esau materno utero exsiliisse, Mosem Aarone juniorem, Davidem et statura et ætate minimum fuisse inter fratres, aliosque plurimos; nec enim Deus humano more personæ rationem habet, nec pretia rerum canis et ætate metitur, sed indolem animi, mansuetudinem, lenitatem intuetur, mandatorumque suorum observationem. Quibus de causis ego quoque corruptrici naturæ in multis non obsequor, sed ejus institutis, ut pusillæ mulierculæ consilii, in rebus gravioribus repudiatis, Deum omnis pravæ affectionis expertem auctorem sequi malo. Quodsi citra ullam controversiam imperium Isaacio, filio natu grandiori, tradendum esset, nihil verbis esset opus ad filii utriusque declarandum ingenium; sed cum ad natu minorem Manuelem id inclinaret, ad vulgi malas suspiciones declinandas et opinionem eam evitandam, ne affectu potius quam judicio 60 minorem majori antepo-nam, aliquid de hac re dici par est, atque adeo necessarium. Cupiditatum non magis unum genus ac ratio est quam formarum, quæ, cum ex æquo homines simus omnes, maximam varietatem habent. Alii aliis rebus afficimur, neque omnes ex æquo iisdem delectamur. Alioqui nec a Deo nos, nec alii ab aliis accusaremur, quippe qui iisdem voluptatibus necessario caperemur eademque consilia iniremus. Sic filii quoque mei, quamvis eodem patre nati, tamen diversis præditi sunt ingenii: qui etsi ambo et viribus corporum et dignitate vultuum et animorum gravitate præcellunt, tamen natu minor Manuel ad imperii administrationem aptior mihi videtur. Nam Isaacius sæpius ira percitus mihi astitit, et quavis de causa bile effervescente moderari animo non potest, quæ res inimicissima consilio sapientes perdit. Alter vero præter

A ἀπολήφονται· ὁμῶν δ' ἔτι κραταιώσαι τὰς χεῖρας καὶ ἐνισχύσαι κατὰ τῶν τοὺς πολέμους ἔθελόντων ἔθνων, καὶ παρ' οἷς οὐδαμῶς ἐπικέκληται τὸ ἄγιστον καὶ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἐσεῖται δὲ ταῦτα, εἰ καὶ ὑμεῖς τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου καὶ τοῦ ὑψηλοῦ βραχίονος ἐξαρτᾶτε τὸ κατορθούμενον, καὶ ἡγεμῶν ὑμῖν θεόθεν δοθήσεται, μὴ δημοδόρος τις καὶ τὴν κλησιν ψευδόμενος ἢ τὸ ἔθος ἁνώμαλος καὶ περὶ τράπεζαν κεκυφώς καὶ ὀχρῶν ἀεὶ τοῖς δακτύλοις τὸν κύαθον καὶ τῶν ἀνακτόρων μηδαμῶς ἀποσπώμενος, ὅσα καὶ οἱ ἐν τοῖς τοίχοις διὰ ψηφίδων καὶ χρωμάτων εἰλιονίζόμενοι, ὅτι καὶ φιλεῖ πως τῇ κατὰ τὸν ἄρχοντα διαθέσει συνδιατίθεσθαι τὰ πάντα καὶ ἔπεσθαι· ἅτε γὰρ δι' αὐτὸν ἀρχῆθεν γενόμενα, κακυνόμενου μὲν τοῦδε καὶ αὐτὰ μεταβάλλεται, ἀγαθουμένου δὲ πάλιν πρὸς τὴν ἐνκντάν φροῦν ἐπανίστιν, ὡς τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Δαβὶδ τοῖς ἀγαθοῖς καὶ εὐθέσιν ἀγαθύνοντος, τοὺς δὲ ἐκκλίνοντας εἰς τὰς στραγγαλίαις μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν πονηρίαν ἀπάγοντος. Ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ τοῦ διαδεχομένου μοι τὴν ἀρχὴν μετὰ τὴν ἐμὴν ἐκδίωσιν, ἥτις δὴ καὶ ἐφέστηκεν ἦδη ἀνυπεξάλυκτος, εἴπεῖν τι προάγομαι, χρεῶν τοῖς εἰρημένους προσσχεῖν. Ὅτι μὲν γὰρ ὡς πατρῷος κληῖρος εἰς ἐμὲ τὸ βασιλεύειν ἐπικαταβέβηκεν, οὐ δέομαι λέγειν, ὡς οὐδὲ τις ἕτερος λαμπτήρα τῆς ἡμέρας ἀποφαίνειν τὸν ἥλιον· ὁρῶν δὲ τὴν ἐπ' ἐμοὶ τρηθεισαν πρὸς πατρὸς τάξιν κάπὶ τοὺς ἐξ ὄσφυός μου προελθόντας διαβῆναι προθυμουμένους ὁμᾶς, καὶ ὑπ' ἐνός τῶν ἔτι παριόντων μοι τῶ βίῳ παίδων (Ἰσαάκιος οὗτοι καὶ Μανουὴλ) ἀρχεσθαι γλιχομένους, καὶ μηδ' αὐτὴν τὴν ἐπιλογὴν ἐκυτοῖς, τῇ δ' ἐμῇ ψήφῳ ἂν τιθέντης, φημί δὴ ὡς ἡ μὲν φύσις τοῦ πρῶτοτόκοιο παισὶ τῇ τάξει ἐμμένουσα τὰ πρῶτα βραβεύειν εἴωθε, παρὰ δὲ θεῶν οὐχ οὕτως ἐν ταῖς τῶν προβλήσεων μεγίσταις ἀεὶ πως φιλεῖ γίνεσθαι· Ἄναλογίσασθε τὸν Ἰσαὰκ τοῦ Ἰσμαὴλ κατὰ γέννησιν δευτερεύοντα, τὸν Ἰακώβ μετὰ τὸν Ἡσαῦ νηδύος ἐκθορόντα τῆς μητρικῆς, τὸν Μωῦσῆν τοῦ Ἀαρῶν ὑστερον, τὸν Δαβὶδ αὐτὸν μικρὸν ἐν τοῖς ἀδελφοῖς ὄντα κἂν τῶ πατρικῷ οἴκῳ νεώτερον, [καὶ ἑτέρους δὲ ὡς πλείστους. Οὐ γὰρ τὸ θεῖον ἐς πρόσσωπον κατ' ἄνθρωπον ἀφορᾷ, καὶ βραβεύει τῶ χρόνῳ τὰ τίμια, πολιαῖς καὶ ἡλικιαῖς προσκαίμενον, ἀλλ' εὐγενεῖα χαῖρον ψυχῆς ἐπὶ τὸν πρῶον βλέπει καὶ ἡμερον καὶ τὸν αὐτοῦ φυλάττοντα τὰ ἐντάλματα, Κατὰ ταῦτα τοιγροῦν καὶ αὐτὸς οὐ τῇ δεκαστρίῳ φύσει τὰ πολλὰ χαρίζόμενος, ἀλλὰ τοὺς θεσμούς αὐτῆς ὅσα καὶ [P. 30] γυναικὸς σμικρογνώμονος διαβούλια ἐν τοῖς καιρίοις παρακρούμενος πράγμασι, μιμῆσθαι· μᾶλλον προάγομαι τὸν προσωποληψίας πάσης ἀνώτερον Θεόν. Εἰ μὲν οὖν κατὰ τὸ ἀναμφίλογον ἐς τὸν λαθ' ἡλικίαν προήκοντα παῖδά μοι τὸν Ἰσαάκιον μετεδαινεῖν ἢ ἀρχῆ, κατ' οὐδὲν ἂν μοι λόγων ἐδέξασεν εἰς παράστασιν τῆς ἀμφοῖν μοι τοῖν παίδων φύσεως· ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸν ὑστερότοκον Μανουὴλ ἢ βασιλεία μᾶλλον προσνένευκεν, ἐκκλίνων τὸ κχιόποπτον τῶν πολλῶν καὶ τὸ δόξαι παρὰ τισιν ὡς φίλτρῳ μᾶλλον καὶ οὐκ ἀρετῇ προστιθέμενος τοῦ

προτέρου παιδὸς τῶν ὑστερότερον προτετιμηκα, ἀναγκαιῶς τὰ εἰκότα βῆθησεται. Οὐ μὴ τις ἐστὶ τῷ γένει τῶν ἐπιθυμιῶν ὁδὸς, ἀλλ' εἰς ἀτραπούς παμπόλλας διέσχισται, ὥσπερ καὶ τὰ τῶν σωμάτων μορφώματα, εἰ καὶ τὴν αὐτὴν ἀνθρωποὶ φύσιν ἐκκληρωσάμεθα. Ἄλλαις γὰρ ὁρῆξιν ἄλλοι προσπάσχομεν, οὐδὲ χαίρομεν ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ταῖς αὐταῖς. Εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, εἴχομεν ἂν καὶ πρὸς Θεοῦ καὶ πρὸς ἀλλήλων τὸ ἀνεπέκλιτον ὡς ταῖς αὐταῖς ἡδοναῖς τε καὶ γνώμαις ἀναγκαστῶς ἐπιχαίνοντες. Καὶ τῶν υἱῶν μοι γούν ἡ δυὰς, εἰ καὶ ἐκ πατρὸς ἐνός προσλήλυθεν, εἰς γνώμας ἀπομερίζεται διαφόρους. Καλοὶ μὲν γὰρ καὶ ἀμφοτέροι, καὶ εἰώμη σώματος καὶ εἴδους σεμνότητι καὶ φρενῶν βαθύτητι διαπρέποντες· καλλίων δὲ μοι ὡς μάλιστα διαδείκνυται περὶ τὴν τῆς ἀρχῆς κυβέρνησιν ὁ ὑστερογενῆς Μανουήλ. Ὁ μὲν γὰρ Ἰσαάκιος ἀπόχολος πολλακίς παρέστη μοι, καὶ ἀφ' ἧς ἔτυχε προφάσεως παροξυνόμενος ἐν τῷ νοσεῖν ἀμετρίαν θυμοῦ, ὃς ἀπόλλυσι καὶ σοφοῦς καὶ δι' ὃν μετ' ἀβουλίας οἱ πλεῖστοι πράττουσιν· ὁ δὲ σὺν τῷ λοιπῷ τῶν ἀρετῶν ὄρμαθῷ, ὡτ οὐδ' Ἰσαάκιος ἀπεξένωται, οὐδὲ τοῦ καλοῦ χροῦματος ἀπώκισται τῆς πραότητος, εὐμαρῶς ἐνδιδοῦς πρὸς τὸ χρησίμων καὶ πειθύνιος λόγῳ δεικνύμενος. Ἐπειδὴ τοίνυν ἀκκία μᾶλλον καρδίας, ἢ καὶ Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς καὶ προφήτης ἐκέλαστο, ἢ χειρὶ ψηλαφῶση τὸ ξίφος καὶ γνώμη λεπτοργούση τὰ τῶν ἀρχομένων πλημμελήματα φιλοῦμεν ὑπάγεσθαι ἀνθρωπον, τὸν Μανουήλ ἐς βασιλέα κατὰ τὸδε προκέκρικα. Δέξασθε τοίνυν τὸν μείρακα καὶ ὡς θεόχριστον ἔνακτα καὶ ὡς δι' ἐπιψηφισεως ἐμῆς βασιλεύοντα. Ὅτι δὲ καὶ Θεὸς αὐτὸν εἰς βασιλέα προκέκρικε καὶ προώρισε, τεκμήριον αἱ πολλαὶ προβήσεις καὶ τὰ τῶν θεοφιλῶν ἀνδρῶν προθεσπίσματα, ἃ πάντα βασιλέα Ῥωμαίων τὸν Μανουήλ προλατήγγελλον. Τὸ δὲ καὶ τοὺς παρ' ἐμοῦ προκριθέντας πρότερον εἰς τὸ ἀρχεῖν υἱῶν μοι τεθνηκέναι, ἀπεινὰ δὲ καὶ τὸν κατὰ γένεσιν μετ' ἐκείνου εἰς τὴν βασιλείαν καλούμενον Ἰσαάκιον, ποῦ θήσει τις; Ἡ πάντως καὶ ταῦτα σύμβολα εἴποιμεν ἂν ἐναργέστατα τοῦ τὸν Θεὸν οὐχ ἔτερον βούλεσθαι, τὸν δὲ Μανουήλ τὰ σκήπτρα Ῥωμαίων χειρίζεσθαι· εἰ δὲ [P. 31] τις ἐθέλει σκοπεῖν, οὐδ' ἐμὲ τὸν πατέρα ἐπόψεται δῶρον παντάπασιν τῷ παιδὶ τὴν βασιλείαν βραβεύοντα καὶ τῆ διαδοχῇ τοῦ γένους τὸ ὅλον προσρεποντα, ἀλλὰ καὶ ἄθλον ἀρετῆς τὴν προχείρισιν αὐτῷ παρεχόμενον. Ἰστε γὰρ, ἴστε ὅσα καὶ παρ' ἡλικίαν ἐν Νεοκαισαρεῖ ἠρίστευσε, καὶ τὴν κατὰ Περσῶν ἐκείνην γενναίαν ἐμβολήν, δι' ἣν ὁ μὲν πατὴρ ἔγωγε ἡγωνίων, περὶ τῷ φιλιτάτῳ παιδὶ τὰ μέγιστα δεδιώξ, τὰ δὲ Ῥωμαίων ἀνεβρώσθη πρόγματα. » Ταῦτα ὁ μὲν βασιλεὺς Ἰωάννης ἐφθέγγετο, ἢ δ' ἐκκλησία ἐπικωλύσασα τοῖς εἰρημένοις τὸν Μανουήλ ὡσεὶ κληρωτὸν εἶτε καὶ χειροτονητὸν ἀσμένως εἰς βασιλείαν ἐδέξατο. Ἐπειτα τὸν λόγον πρὸς τὸν πατέρα μετενεγκὼν ὁ πατὴρ, καὶ τοῦτω παραινέσας τὰ σύμφορα, ταινίᾳ διαδεῖ τῆ βασιλικῇ καὶ τὴν γλαμύδα ἐπενώσει τὴν περιπόρφυρον. Ἐπὶ δὲ τούτοις συναθροισθέντα κατὰ πρόσκλησιν τὰ στρατεύματα βασιλέα Ῥωμαίων ἀνείπον τὸν Μανουήλ ἐκάστου τῶν μεγιστάνων μετὰ τῆς οἰκίας τάξεως διακριδὸν ἐρισταμένου καὶ διατρανούοντος τὴν εὐφημίαν τῷ νέῳ ἀνακτι. Ἐφεξῆς δὲ καὶ τῶν θείων προτεθέντων λογίων, ἐπ' αὐτῶν ἐμπεδούνηται τῷ Μανουήλ τὰ τῆς εὐνοίας καὶ πίστεως πρὸς παντός. Ἦν δὲ ὁ τῶν δρωμένων τούτων εἰσηγητῆς τε ἄμα καὶ τελετάρχης ὁ μέγας δομέστικος, ἐκλύσαι διανοοῦμενος ἐντεῦθεν καὶ διαχαλάσαι τοῦ μετῴρισμοῦ καὶ τῆς στάσεως τὰς τῶν φιλάρχων ἐπίσεις καὶ τὰς τῶν πλείστων ἀμβλύνας συνδρομὰς πρὸς ἐνίους τῶν

A aliarum virtutum chorum a quibus nec Isaacius alienus est, nec a clementia quidem, re præclarissima, abhorret, sed in loco cedere et obsecundare novit et rationis imperium sequitur. Quoniam igitur animi candori, quo et David rex idemque propheta ornatus fuit, quam ensiferæ manui **61** et ingenio in subtiliter exquirendis subditorum delictis intento parere malumus homines, Manuelem imperatorem creandum esse duxi. Quare adolescentem suscipite ut imperatorem divinitus designatum et meo suffragio imperium capescentem: ac cum a Deo prælatum et prædestinatum esse ad imperium, argumento vobis sint multæ prædictiones et divinorum hominum præsentia, quæ omnia Manuelem Romanorum imperatorem fore prænantiarunt. Jam quod filii mei ante imperio destinati obierunt, et is abost cui id post illos naturæ lege debetur, quis aliter accipiat nisi ea quoque argumenta esse evidentissima, Deum non velle alium nisi Manuelem sceptris Romanorum potiri? Quod si quis consideret, me non omnino gratis filio conciliare imperium atque in ejus successionem propendere, sed virtutem ejus hac designatione remunerari deprehendet. Scitis enim, scitis quæ ad Neocæsariam præter ætatem facinora ediderit, et in illustri illa contra Persas impressione, ob quam ut ego pater sollicitus et in maximo de charissimo filio metu fui, ita eadem res Romana **62** confirmata est. » Hæc Joanne locuto, consilium cum ejulatu verbis ejus assensum Manuelem tanquam sorte suffragio letolium cupide imperatorem accepit. Deinde ad filium conversus pater, post utiles admonitiones, eum imperatorio diademate ornat et chlamyde prætexta induit. His peractis, Romanæ legiones convocatæ Manuelem Romanorum imperatorem salutarunt, unoquoque procerum cum sua cohorte seorsim stante, et novum imperatorem clara voce consalutante. Deinde prolatis divinis oraculis studium quoque suum et fidem confirmat. Harum rerum omnium dux et auctor fuit magnus domesticis, eo consilio ut ambitiosorum hominum vanitatem et motus et plurimorum concursum ad quosdam regii generis homines sedaret; qui prærogativam ætatis ut magnum quidam et venerabile prætendentes, et imperatoriam affinitatem exaggerantes, se imperio digniores arbitrabantur.

πρὸς γένους τῆ βασιλεί, οἱ τὴν πρεσβυγένειαν ὡς μέγα τι καὶ αἰδίσιμον προβαλλόμενοι κατ' ἐπὶ κήδους μεγεθύνοντες τὸ βασιλεῖον ἑαυτοῖς τὸ ἀρχεῖν ὡς ἀξιώτεροις ἀπένεμον.

Quæ cum transacta essent, aliquot diebus post A Τούτων δ' οὕτως τελεσθέντων ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης μεθ' ἡμέρας τὸν βίον ἐκτέλειπε, βασιλεύσας ἔτη τέσσαρα πρὸς τοῖς εἴκοσι καὶ μῆνας ὀκτώ, ἀνὴρ καὶ τὴν ἀρχὴν ἀρίστα διφυκτικῶς καὶ θεῶν εὐαρίστως βεβιωκῶς, καὶ τὰ πρὸς ἧθος οὐκ ἔκλυτος οὐδ' ἀκόλαστος, κἀπὶ ταῖς δωρεαῖς τε καὶ δαπάναις μεταδιώξας μεγαλοπρέπειαν· καὶ δηλοῦσιν αἱ τε διὰ χρυσίνως πρὸς τοὺς τῆς πόλεως οἰκήτορας συχναὶ διαδόσεις, καὶ τῶν ναῶν ὀπίσους καλλίστους καὶ μεγίστους ἐκ βάθρων ἐδείματο. Ἀλλὰ καὶ δόξης ἔραστῆς ὑπὲρ ἄλλον ἅπαντα γεγονῶς τοῦ καταλιπεῖν ἐν τοῖς ἔπειτα μέγιστον ἑαυτοῦ ὄνομα τὰ πάντα τιμώμενος ἦν. Τοσοῦτον δὲ καὶ τῆς τῶν οἰκειῶν εὐσηχημοσύνης καὶ τοῦ αἰδήμονος τρόπου ἐξείχετο, ὡς καὶ κούραν περιεργάζεσθαι τριχῶς καὶ τὸ τοῦ ποδὸς σκύτος περιθερεῖν, εἰ κατὰ λόγον καὶ πρὸς τὸ τοῦ ὑποδομένου σχῆμα ὑπέββατο. Ἀργολογίαν δὲ καὶ σαπρολογίαν τὴν ἐπὶ κοινῆς ἀκροάσεως καὶ τὸ ἐν ἱματισμοῖς καὶ διαίταις ἕμμετον, ὅσα καὶ λύμην τινα βιωθόρον, τῶν ἀνακτόρων ἀπασέρωσε, καὶ τὸν ἐμβριθῆ χαρακτηρίζων σωφρονιστὴν, καὶ μιμητὰς ἑαυτοῦ τοὺς ὑπὸ χεῖρα εἶναι γλιγόμενος, πᾶσιν ἀρετῆς ἰδέαν μετιῶν οὐκ ἀνίει. [P. 32] Οὐ μὴν ταῦτά γε πράττων χαρίτων ἀπέιχετο, καὶ δυσξέμβλητος ἦν καὶ δυσπρόσιτος καὶ στυγνὸς τὴν ὄψιν καὶ συννεφῆς τὴν ὄφρον καὶ ἀεὶ πως ὑποσκυζόμενος. Ἐαυτὸν ἔν τῃ προδήλῃ πάσης πράξεως ἀρίστης πίνακα προτιθεὶς, ἄγων σχολῆν τῶν ἐκτός (38), καὶ τὸ περιορᾶσθαι ὑπὸ πλείστων ὅσα καὶ κώδωνα φλύαρον καὶ λάλον ἀποτηπέμενος, καὶ κομψίαν σεμνήν εἰσφικίζετο καὶ τὸν εὐτράπελον οὐ παρέτρεχεν, οὐδ' ἐπέιχεν ἐπίπαν καὶ ἤγγχε τὸν γέλωτα. Ὅλγιστος οὖν τοῦ ἐς ἄκρον ἀποσφαλῆς ἐγκρατοῦς τε καὶ ἀσφαλοῦς, καὶ τῶν πρὸς ἐντελῆ ἀκρίβειαν βραχέα διεκπεσῶν, καὶ μηδένα διὰ ξυμπάσης αὐτῶ τῆς ἀρχῆς ἢ ψυχῆς στερήσας ἢ ἐς τὸ σῶμά ὀσονοῦν λυμηνάμενος, ἐπαινετὸς ἐς δεῦρο παρὰ πᾶσι λελόγισται καὶ κορωνίς, ὡς εἰπεῖν, τῶν ὅσοι Ῥωμαίων ἐκ τοῦ τῶν Κομνηνῶν γένους ὑπερεκάθισαν, ἵνα μὴ λέγοιμι ὡς καὶ πολλοῖς τῶν ἀνόπιν ἀρίστων τοῖς μὲν ἡμιλλήσατο, τοὺς δὲ καὶ παρήνεγκεν.

Hier. Wolfii notæ.

(38) Ἄγων σχολῆν τῶν ἐκτός. Scilicet ἀνθρώπων, per otium, si nemo externus adesset.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ
EN TOMOIS EIITA ΘΕΩΡΟΥΜΕΝΗ
—
DE REBUS GESTIS MANUELIS COMNENI
LIBRI SEPTEM
—

α'. Ἀναβρήθεις οὖν ὁ Μανουὴλ αὐτοκράτωρ εὐ-
θέως [P. 33] τὸν μέγαν δομέστικον, ᾧ κλήσις ἦν
Ἰωάννης, Ἀξούχος δὲ ἡ ἐπίκλησις, ἐς τὴν βασιλίδαν
πόλιν ἐξέπεμψε, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τὸν χαρτουλάριον
Βασίλειον τὸν Τζιντζιλούκην, εἰ μὲν καὶ τὰ κατὰ
τὴν νέαν διαθήσοντας βασιλείαν καὶ προομαλίσοντας
τὴν εἰσέλευσιν καὶ κατασκευασομένους ἔμπροσθεν
αὐτοῦ τὰ εἰσόδια, μεταλευσομένους δὲ καὶ τὸν σε-
βαστοκράτορα Ἰσαάκιον τὸν ἐκείνου ταυτάμιον.
Τὸν γὰρ αὐτοκράτορα δέος ὑπέθραττε μήπως οὗτος
τὸν τοῦ πατρὸς ἐνωτισάμενος θάνατον καὶ τὴν εἰς
τὸν ἀδελφὸν τὸν νεώτερον ἐκκηκῶς τῶν σκήπτρων
μετάθεσιν εἰς ἐναντίαν μοῖραν ἀποκριθῆ καὶ περὶ
τοῦ τῶν ὄλων αὐτὸς εἶναι κύριος διαμιλληθῆ, ἅτε
ἀπὸ τῆς γενέσεως εἰς τὴν διαδοχὴν τῆς βασιλείας
καλούμενος καὶ κατὰ τὴν βασιλίδαν πόλιν τότε πα-
ρῶν καὶ τῶν ἀνακτόρων ἐντὸς ἀλιζόμενος, ἐνθα
τῶν χρημάτων αἱ σωρεῖαι εἰσὶν ἀποκείμεναι καὶ
τὰ τῶν κρατούντων γνωριστικὰ περιβλήματα. Ὁ
Ἰωάννης τοίνυν καταταχύνας τὴν πόλιν εἰσεσι, καὶ
τὸν Ἰσαάκιον ἀγνῶτα ἔτι θύνα τῶν γενομένων αἰρεῖ-
καὶ τῆ μονῆ τοῦ παντοκράτορος εἰργουσιν, ἣ τὸν βα-
σιλέα Ἰωάννην ἔσχε δομήτορα. Καὶ ὁ μὲν μετὰ τὴν
κατάσχεσιν τὴν τοῦ πατρὸς ἀναμαθῶν τελευτήν καὶ
τὴν τοῦ ἀδελφοῦ ἀνάβρῃσιν ἐνηχηθεὶς οὐκ εἶχεν ὄ-
τι καὶ διαπράξαιτο, δεινὰ πάσχειν λέγων καὶ πέραν
δεινοῦ ξύμπαντος, καὶ ὡς ἐκαινετία ἡ τάξις (39),
ὅφ' ἤς διακρατεῖται τὸ πᾶν. « Ἀπῆλθε, φησὶν,
Ἀλέξιος θανάτῳ πεσῶν, ὁ τῶν ἀδελφῶν πρωτότοκος
καὶ τῆς πατρῴας ἀρχῆς κληροῦχος ἐπηκολούθησε
τούτῳ Ἀνδρόνικος τῷ προτέρῳ ὁ δεύτερος, καὶ τὸν
νεκρὸν εἰσαγαγὼν τοῦ ἀδελφοῦ διαπόντιον μετὰ
βραχὺ καὶ οὗτος τὸν βίον μετέλλαξεν. Εἰς ἑαυτὸν
τοίνυν τὰ τῶν Ῥωμαίων σκήπτρα ὄρᾳ, καὶ τῷ δι-
καίῳ αὐτὸς εἶσιν ἐγκρατῆς τῆς ἀρχῆς. » Ἄλλ' ὁ
μὲν τοιαῦτα μέτην ἐξετραγῶδει, καὶ εἰκῶς ἦν πε-

A 65 1. Manuel imperator appellatus magnum do-
mesticum Joannem Axuchum statim in urbem im-
peratricem ablegavit, unaque cum eo Basilium Tzi-
tzilucem chartularium, qui et novum imperium
firmarent, et ingressum praeperarent, et sebasto-
cratorem Isaacium fratrem ejus coercerent. Vere-
batur enim ne is audito patris obitu, et sua desi-
gnatione cognita, per seditionem sibi potestatem
omnem 66 vindicaret; quod ut aetate ad imperium
vocaretur, et tum in urbe imperatrice versaretur,
et in palatio degeret, ubi pecuniarum acervi et
imperatoris vestes repositae essent. Joannes igitur
festinanter urbem ingressus Isaacium rerum adhuc
ignarum capit, et in omnipotentis monasterio con-
cludit, a Johanne imperatore aedificato. Qui ubi
post captivitatem patris obitum et fratris designa-
tionem cognovit, quid ageret non habebat, iniquis-
sime secum agi conquerens. Et ordine collaudato,
a quo etiam rerum universitas gubernaretur :
« Alexius, inquit, obiit, fratrum primogenitus et
paterni imperii haeres. Hunc secutus est aetate
proximus Andronicus ; qui cum fratris cadaver
mari advexisset, paulo post et ipse decessit. Roma-
norum igitur sceptrum ad me spectant, et ego jure
imperio potiar. » Quae cum frustra vociferaretur et
irrite aviculae instar inani conatu obstreperet,
magnus domesticus custodiam palatii intentus, atque
id agens ut Manuel etiam a civibus imperator sa-
lutaretur, litteras rubro aureoque sigillo et serico
filo munitas et conchae sanguine pictas clero magni
templi offert, quibus eis argentum monetae nummi
ad cc minas 67 promittebantur. Ferebatur Axu-
chus etiam alias rubricatas imperatorias litteras
apportare, quae summam eandem nummis aureis
designarent. Nam cum suspicio quaedam non ina-
nis Manuelli oboriretur, ne forsitan aut ipse Isaa-

Hier. Wolfi notæ.

(39) Ἡ τάξις. Hanc veram lectionem esse arbi-
tror. Alter codex habebat πρᾶξις unde putabam
legeudum, ὡς ἐκαινετία ἡ πρᾶξις τῆς προνοίας ὅφ'
ἤς, et sic converteram : atque id factus divinas
vindictae, gubernatrici rerum universitatis, commen-
dans, elo. : sed hoc vult Isaacius, laudandum esse

ordinem quo non tantum imperia, sed etiam mundi
hujus universitas gubernetur. Vetustus codex ha-
bet : Καὶ ἀτακτα βῶν, Ὡ ἀνθρωποι, ὡς καταλύθη
ἡ τάξις ! ὡς vsourgoῦνται ἕτερα πρᾶγματα ! ^{Am}
deste vociferans : O cives, utordo
novae res instituantur !

cius, ut ad quem ob ætatis prærogativam pertineret imperium, audito patris obitu et fratris junioris declaratione urbem seditione turbaret, aut alioqui plurimorum turbulenti conatus, imperatorum designationes et mutationes fere semper comitari soliti, regni novitati impedimentum aut periculum crearet, tam ancipiti rerum statu Joanni bina liberalia diplomata dedit. Cum vero legatio prospere successisset, neque Joannes successum legationis meliorem sibi fingere aut optare potuisset, id quo aurum promittebatur retinuit, argenti que pollicitationem protulit.

δῆθεν δικαιοτέρος εἶναι πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐκ γενέσεως τὰ κατὰ τὴν πόλιν διαστασιάζουσα πρίγματα, πατρῶον θάνατον καὶ ξυναίμου ὑστερογενούς ἐνωτισάμενος μετὰ θάνατον ἐκείνου ἀναγόμενος, εἶτ' οὖν ἡ ταῖς τῶν βασιλείων προβλήσεις τε καὶ μεταθέσεις αἰεὶ πως ἐπιειρησθέντι φιλοτάραχος καὶ νεωτεροποιὸς τῶν πλείστων ἔφεσις οὐκ εὐοδαὶ οἱ τῷ νέῳ ἀνακτι καὶ ἀκίνδυνα τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν διάθειτο, διὰ τοῦτο πρὸς ἀμφίβρεπτι κατάστασιν τοῦ καιροῦ διπλᾶ τῷ Ἰωάννῃ φιλότιμα θεσπίσματα ἐγγχειρίζεται. Τῷ δὲ κατὰ βούην προβῆναι τὰ τῆς ἀποστολῆς, καὶ ὡς οὐκ ἦν τῷ πεπομφότι καὶ ἀφιγμένῳ διανοήσασθαι κάλλιον ἢ [P. 35] ἐπέξασθαι, συνίσχει μὲν τὸ βραβεῦον τὰ χρύσεια, ἐξήνεγκε δὲ τὸ χορηγοῦν τὰ ἀργύρεα.

Ingressu ad hunc modum præparato, imperator parentalibus peractis, et patris cadavere navibus imposito, quæ in Pyramo fluvio stationem habebant, qui Mopsuestiam irrigans in mare influit et Antiochiæ **CS** rebus pro tempore pacatis, e Cilicia digressus uer superiorem Phrygiam proficiscitur. Tum Andronicus Comnenus, qui post in Romanos tyrannidem exercuit, Manuelis patruelis, et Theodoros Dasiotes, cui Maria nupta erat, Andronici Sebastocratoris, fratris Manuelis, filia, a Persis capti et ad Masutum Iconii principem sunt perducti. Nam dum feras venantur, a militari via digressi venerunt in hostium manus et in venatores hominum incoiderunt. Imperator autem, qui cum aliis rebus vacare non posset, sed propositum urgeret omnemque moram sibi incommodare putaret, non eam illorum ratione non habuit quam oportebat, nec ut decebat, opem eis tulit. Post tamen eos sine pecunia liberavit, et Pracam, oppidum Seleuciæ finitimum, vastatum a Persis recuperavit. Ut autem urbem imperatricem atligit, cupide ab incolis suscipitur, tum quod regno paterno succedebat, tum quod apud omnes erat gratus. Nam in ipsa adolescentia senes prudentia antebat, bellicosus, audax, in periculis imperterritus et magnanimus, ad committenda prælia promptus. **CS** Ad hæc e vultu adolescentis gratia quædam elucebat, et arridentes oculi nescio quid illecebrarum in se habebant; pro-cera statura, quamvis non nihil inflexa; colore neque albo et niveo ut qui in umbra educati sunt, neque etiam admodum fusco ut li qui a sole sunt adusti, sed ita inter nigrum et candidum medio, ut, quamvis ad nigredinem tenderet, tamen decorus esset. Quamobrem a civibus obvius, quod aiunt, ulnis excipitur, et pleno ore cum applausu celebratus, palatium ingreditur. Dum autem equo Arabico insigni

Α ρυγίζων κατὰ σαγηνευθὲν πτηνάριον· ὁ δὲ δὴ μέγας δομέστικος τῆς τῶν βασιλείων φυλακῆς ἐπιμεληθεὶς καὶ τῆς τοῦ βασιλέως Μανουὴλ παρὰ τοῖς ἀστοῖς ἀναγορεύσεως, γράμμα ἐρυθροσίμαντον σφραγίδι τε χρυσεῖα καὶ στροικῶ νήματι ἔμπεδον, κόγχης ἀναδεδευμένῳ αἵματι, τῷ κλήρῳ τοῦ μεγάλου νεῶ ἐπιδίδωσι, τυποῦν αὐτοῖς (40) ἀργύρεα ἐτήσια κέρματα εἰς μνᾶς δις ἑκατὸν κορυφούμενα. Ἐλέγεται δὲ καὶ ἐτέραν ἡρυσροδανωμένην βασιλείον γραφὴν ἐπιφέρεισθαι τὸν Ἀξούχον, διὰ χρυσίνων ταῦτα βραβεύουσαν. Ἐπειδὴ γὰρ ὑπόνοιά τις τὸν κρατοῦντα ὑπέτρεχεν οὐκ ἀνεύλογος, μήπως ἢ αὐτὸς Ἰσαάκιος τῷ

Καὶ οἱ μὲν οὕτω τὴν βασιλικὴν προπερσεύσαν εἴσοδον· ὁ δὲ βασιλεὺς τὰ ὅσια τῷ πατρὶ ἐκτελέσας καὶ ταῖς ναυσὶ τὸ σῶμα ἐνθήμενος, αἶ τῷ Πυράμῳ ποταμῷ ἐνωρμίζοντο, εἰς Μοψουεσίαν λιπαίνων θαλάσση προσπλέκεται, τὰ τε κατ' Ἀντιόχειαν, ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου, κοταστησάμενος, ἀπάρας τῶν Κιλικίων διὰ τῆς ἄνω καλούμενης. Φρυγίας ἐπεπορεύετο, ὅτε καὶ ὑπὸ Περσῶν ἐκλώσαν καὶ πρὸς τὸν Ἰκονίου κρατοῦντα τηναυτὰ Μασοῦτ ἀπηγέθησαν ὁ τε πρὸς πατρός τῷ Μανουὴλ ἐξάδελφος, ὁ Κομνηνὸς δὴλονότι Ἀνδρόνικος (οὗτος δὲ καὶ ὑστερον Ῥωμαίων κατετυράννευσε), καὶ ὁ Δασιώτης Θεόδωρος, ᾧ εἰς γαμετὴν Μαρία ἤρμοστο, ἦν ὁ τοῦ Μανουὴλ κασίγνητος ὁ σεβαστοκράτωρ Ἀνδρόνικος ἔτεκε. Κατὰ γὰρ θήραν ἀγρίων τῆς ὁδοῦ ἐτραπόμενοι ἦς τὸ στράτευμα εἶχετο, ἔλαθον συλλεφθέντες πολεμίων χεροὶ, καὶ θηρᾶν ἐπιβαλόμενοι κνώδαλα θηρευταῖς ἀνθρώπων περιπεπτώκασι. Τότε μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς μὴ πράξεισιν ἐτέραις τὸν νοῦν ἐφιστᾶν δυνάμενος, ἀλλὰ τῆς προκειμένης ἄρας γινόμενος, καὶ ταύτης καὶ βραχύ τι γοῦν ἀποσχέσθαι κρίνων ἀσύμφορον, οὐδὲ τῶν κατὰ τοὺς ἀνδρας τοσούτους ὡς ἔδει πεφρόντικεν ἢ βασιλικῶς αὐτοῖς ἐπύμνε· μετέπειτα μὲν τοι ζαγαρίων ἀνευ ἐλύσατο, καὶ τὸ πόλισμα τὴν Πράκην, ὁ δὲ τῆς Σελευκείας ἐχόμενα ἴδρυται. Ῥωμαῖοις ἐπανεσώσατο παρὰ Περσῶν πορηθέν. Ὡς δὲ τὴν βασιλίδι πόλιν ἐπεφθάνει ὁ Μανουὴλ, ἀσμένως παρὰ τῶν ταύτης οἰαυτόρων προσδέχεται, ὡς μὲν ὡς τὴν πατρῶαν βασιλείαν παρειλτῶς, τοῦτο δ' ὅτι καὶ παρὰ πᾶσιν ἀσπάσιος ἦν, ἐπεὶ κέν τῷ ἀκριβῶς μείρακι τὴν σύνεσιν ἔσωζε τῶν καταγγρασάντων ἐν τοῖς πράγμασι πλείονα, πολεμικῶς τε καὶ φιλοκίνδυνος κέν τοῖς δεινοῖς ἀκατάπληκτος καὶ μεγαλόφρων δεικνύμενος, καὶ πρὸς μάχας τελῶν δξύρροπος. Ἐπέπερε δὲ καὶ χάρις ἐπὶ τοῦ προσωπεῦ τῷ νεανίᾳ, καὶ τῷ τῆς ὄψεως ὑπομειδίσαντι τῷ

Hier. Wolfii notæ.

(40) Τυποῦν αὐτοῖς. Χορηγοῦν ἢ τάκτω. Unde supra τύπος βασιλικός idem quod διάταγμα.

ἐπαγωγὴν ἐπεσύρετο, εὐμήκης ὦν τὴν ἡλικίαν, κἄν ἐπένευέ τι τοῦ ἰθυτενοῦς μέτριον. Τὴν δὲ γε χροιάν οὔτε κατὰ τοὺς ἐσκιατραφημένους λευκὸς ἦν καὶ χιονώδης, οὔτε μὴν ἄγαν καπηνηρὸς ὡς οἱ πολὺν τὸν ἥλιον ἐπὶ τοῦ προσώπου δεξάμενοι καὶ οὐς παρέβλεψαν ἀκτῖνες θερμότεραι, ἀλλὰ τῆς λευκῆς θεᾶς ἀναχωρῶν, τῷ δὲ μέλανι προσεγγίζων χρώματι εὐπρεπειᾶς καὶ οὕτως εἶχετο. Διὰ ταῦτα τοίνυν ὑπὲρ αἰσ ἀγκάλαις περιχυθέντων τῶν πολιτῶν, εἴσεισιν ἀσμένως τὰ βασίλειά πλατέσι καὶ ἀνεμῳόσι περικροτούμενος στόμασιν. Ἐν δὲ τῷ παρῖεναι μεθ' ἵππου Ἀραβὸς ἐριαύχενος τὰ ἀνάκτορα, καὶ μέλλειν εἰσιέναι διὰ τῆς πύλης μεθ' ἦν ἡ ἐκ τῆς ἔδρας ἀπόδοσις ἐφείτα μόνος τοῖς αὐτοκράτορσιν, ὁ ἵππος δὲ ἦν τὸν βασιλέα δάκων, ἐς ἀκουστὸν χρεμετίσας καὶ συχὰ κόψας ἄκραις ὄπλαϊ τὸ δάπεδον εὐχρῖνὰ τε προποδίσας καὶ περιδινηθεὶς ἀγέρωχα, ὑπερέβη ὅψε ποτε τὸν οὐδόν. Ἀγαθὸν οὖν [P. 36] ἔδοξε τοῦτο τοῖς συνιοῦσι κομφοῖς ἐπεισόδιον, καὶ τούτων μάλιστα οἱ περιεχρήνασιν οὐρανὸν, τὰ δ' ἐν ποσὶ μόλις ἔχουσι διορῶν, καὶ διὰ τῶν ἵππεσιων σχηματισμῶν καὶ συχῶν περιελιγμάτων μακροαίωνα περιτελλομένην ζωὴν τῷ αὐτοκράτορι ἀπεφοίβαζον.

β'. Θύσας οὖν τὰ ἀναγορευτήρια Θεῷ καὶ ἐπιβατήρια, σκέπτεται περὶ τοῦ τὸν πατριαρχικὸν κληροσωμένου θρόνον καὶ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας χειριστομένου οἰκίας καὶ ταινιώσαντος αὐτὸν ἐπὶ νεῷ Κυρίου τῷ αὐτοκρατορικῷ στεφανώματι· ὁ γὰρ Στυππῆς Λέων θανάτῳ ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο. Κοινοῦται οὖν τὰ τῆς γνώμης τοῖς ἐκ τοῦ καθ' αἰμά οἱ σεμνώματος προῦχουσι καὶ τοῖς ἐκ τῆς συγκλήτου βουλῆς καὶ ὅσοι τοῦ βήματος ἔντροφοι, καὶ πολλῶν εἰς τὴν μεγίστην ἀρχιερατείαν ἐγκρινομένων ἢ νικῶσα ψήφος καὶ τῶν ἀπάντων σχεδὸν πρὸς τὸν ἀπὸ τῆς μονῆς τῆς Ὁξείας ῥέπει μοναχὸν Μιχαήλ· οὗτος γὰρ καὶ ἀρετῇ περιώνυμος ἦν καὶ τῆς ἡμετέρας ἐν μεθέξει παιδεύσεως. Προβληθεὶς οὖα ὁ Μιχαὴλ πατριάρχης ἐς αὐτῆς τὸν χρισαντα χρεῖε τὰ ἱερὰ ἐσφαρικόμενον μέλαθρον. Συμβαίνει δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ ὁ ἀδελφὸς Ἰσαάκιος, καὶ ὑπὲρ δόξαν τὴν τῶν πολλῶν ἀντεδίδουσαν ἀλλήλοισιν τῷ ἀδελφῷ τὴν εὐνοίαν. Ἦν δὲ ὁ Ἰσαάκιος διὰ τὸ εἰς χόλον εὐέμπυτον καὶ τὸ ἐκ μικρᾶς πολλᾶς αἰτίας ἐς κολάσεις ὑπερόγκους διαβρίπιζεσθαι δυσξέμβλητος τοῖς πολλοῖς (41), ἔτραφε δὲ καὶ τὸ ψοφοδεῖς ἀγεννές, καὶ ταῦτα τηλικῶς ὦν, καὶ ἀνδράσιον ἀνόμοιον. Ἦν οὖν ὁ βασιλεύτατος Ἰωάννης ὁ τούτου πατήρ καὶ κατὰ τοῦτο παρὰ πᾶσι μακαριστὸς καὶ τῆς αἰοιδίμου λήξεως καὶ δι' εὐφῆμου κείμενος μνήμης, ὅτι τὸν Μανουὴλ εἰς τὸ κρατεῖν καὶ βασιλεύειν ὑπὲρ αὐτὸν ἐδικαίωσε.

Τοῦ δὲ Μασοῦτ τὰ πρὸς Ἐω ληγζομένου καὶ κατατρέχοντος ἔξεισιν ὁ Μανουὴλ κατ' αὐτοῦ, καὶ δὴ γεγονῶς κατὰ τὰ Μελάγγεια τοὺς ἐκείσε Ἰέρσας μετέβλεθε. Ἡρὸς δὲ τῆς τῶν Μελαγγείων φυλακῆς τε καὶ ἀνακτίσεως ἐπιμεληθεὶς εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐπάνεισι πόλιν, νόσφ προσπαλαίσας πλευρίτιδι. Ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς Ἀντιοχείας πρίγκιπα Ραῖμουδον μετιέναι δεῖν οἰηθεὶς, τρεῖς Κιλικίαις ἐπιφυόμενον πόλεσιν, αἱ Ῥωμαίοις ἦσαν κατήκοοι, στρατιᾶν ἐξέπεμψεν, ἡγεμόνας αὐτῇ ἐπιστήσας τοὺς ἀδελφούτους Κοντοστεφάνους, τὸν τε Ἰωάννην καὶ τὸν Ἀνδρόνικον, καὶ τινὰ Προσοῦχ οὐκ αἰδῶν τὰ πολέμια καὶ νῆας δὲ προσπεπόμεναι μακράς, ὦν ἡγε-

Hier. Wolfii notæ.

(41) Δυσξέμβλητος τοῖς πολλοῖς, *difficilis aditus*; παρὰ τῶν πολλῶν μισητὸς, *vulgo invisus*.

Quod paulo gravius est; etiam *morantibus* plerumque, ut *umbra corporis*, etc.

A pergit, portam ingressurus post quam solis imperatoribus descensus e sella permittitur, equus clare hinnit, et solo unguis crebro pulsato, solerterque progressus et forliler in girum actus, sero tandem limen transcendit. Id quoque bonum omen visum eruditibus, præsertim iis qui cælo inbiantes vix ea vident quæ ante pedes sunt; et per equinos gestus et crebros flexus longam vitam imperatori portendi vaticinabantur.

B 702. Facta igitur re divina pro declaratione et imperii auspiciis, de patriarchio throni successore et ecclesiasticæ functionis gubernatore, a quo in templo Domini corona imperatoria ornaretur, deliberat. Nam Leo Styppiota inorte rebus humanis exemptus erat. Proinde sententiam suam cum cognatis, senatoribus et sacerdotibus communicat. Cum autem multi in maximi pontificatus suffragiis nominarentur, eorum sententia vicii, cæteris fere omnibus assensis, qui Michaellem Acuti monasterii monachum designabant, virum et virtute celebrem et nostris litteris eruditum. Is igitur patriarcha declaratus eum a quo unctus erat vicissim ungit, sacram ædem ingressus. Imperatorem etiam frater Isaacius est comitatus; itaque fratres, præter vulgi opinionem, mutua benevolentia se complexi sunt. Fuit autem Isaacius ob iracundiam et levibus de causis ad atrociam supplicia propensionem minime gratus populo; et quanquam procerus, nescio quid formidolosum et viro indignum habuit, ut ad quemvis pene strepitum expavesceret. Quamobrem pater ejus Joannes, imperator solertissimus, etiam eo nomine ab omnibus celebrabatur, quod illi Manuelem prætulisset.

D 71 Qui contra Masutum Orientem incurstantem, et populantem ad Melangia profectus, Persas illius loci ultus est; dataque opera ut Melangia instaurarentur et custodirentur, in imperatricem urbem revertitur, lateris morbo conflictans. Sed et Antiochiæ principem Raimundum ulciscendum ratus qui Cilioiæ urbes Romanæ ditioris vexabat, Contostephani nepotes Joannem et Andronicum, et Prususum quemdam rei militaris non imperitum, cum exercitu ablegavit, adjunctis longis navibus, quibus Demetrius Brana præerat, oppidis et castellis quæ vexabantur defensis, Persia de quo bellum ipse infero statuit. Qui cum Pithecanas munitiones oc-

cupare studerent, et in Thraciam impressione facta obvia omnia prædarentur, præterita Lydia urbes Phrygiæ et ad Mæandrum flumen sitas iminentibus periculis eripuit, et Persas perterritos fugavit. Ad Philomelium cum Turcis congressus, cum hasta Persam quemdam prostravisset, ab eodem cadente in planta sagitta ictus est. Cum autem et in rebus gerendis **72** acer atque audax et patre Joanne bellicosior hostibus videretur, recedere noluit; neque paruit iis qui monebant ut tandem domum reverteretur, ne Persæ ex desperatione salutis conspirantes exercitum ejus male tractarent: sed aucta potius alacritate ipsum Iconium petiit. Unde Masutus digressus Taxaris castra posuit, quæ olim Colonia vocabatur. Una vero ex filiabus ejus, quæ Joanni Comneno Isaacii sebastocratoris filio, imperatoris patrueli, nupta esse ferebatur, qui ex levi offensa a patruo et imperatore Joanne ad Masutum defecerat, e mœnibus prospectans in defensionem patris sultani, orationem haud ineptam habuit. At imperator ubi ad Iconii mœnia successit, eaque exercitu circumdedit, et juventuti arcus contra propugnacula intendere concessit, prohibita sepulcorum violatione, vix inde discessit. Sed quia in discessu hostes angustas insidiis occuparant, pugna superioribus majores eruperunt: quibus non sine discrimine confectis, in urbem imperatricem rediit. μὲν γὰρ, ὃν ὁ σεβαστοκράτωρ ἐγένετο Ἰσαάκιος, κατὰ δὲ μικρολυπίαν τοῦ θεοῦ καὶ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ ἀποδράς τῷ Μασούτῃ προσεβρύη, ὑπὲρ τοῦ πατρὸς καὶ σουλτάνου πιθανὸν εἶθετο τὸν ἀπόλογον. Βασιλεὺς δὲ ἀγχοῦ τῶν περιβόλων τοῦ Ἰκονίου γενόμενος καὶ τὰ τεύχη τῷ στρατῷ διαζώσας, τόξα τε τείνειν ἐπὶ τὰς ἐπάλλξεις τῇ νεολαίᾳ ἐνδοῦς καὶ τοῖς νεκροδόχοις σήμασιν ἐνυβρίζειν μὴ συγχωρῶν, οὕτως ἐκεῖθεν μόκις ἐξώρμησε καὶ παλλίμους ἐφέρετο. Ἐν δὲ τῇ ἀπάσει λόχους ὑποκαθισάντων τῶν πολεμίων καὶ τὰ ἀμφίλαφῃ χωρία προειληφότων μείζους τῶν προτέρων ἀνεβρέγγησαν πόλεμοι. Ἐναγωνίως δὲ καὶ τούτων διψκημένων ἐς τὴν βασιλεύουσαν πόλιν ἀνέζευξεν.

Uxorem ducit Alamannam, ex illustri principum familia natam; **73** quæ non tam formam corporis curabat quam animi pulchritudinem. Itaque omnibus fucis et accitiis ornamentis repudiatis, ut quæ vecordes mulierculas decerent, naturali rubore contenta virtutum ornamentis fulgebat, constantia et gravitate animi gentilitia prædita. Quo fiebat ut imperator, etsi ei solium altissimum, satellites, honorem et splendorem regium minime negabat, lamen parum eam diligeret, neque fidem conjugii servaret, ut homo adolescens, libidinosus, dissolutus et delicatæ vitæ deditus, cæterisque rebus quas ætas et amoris illecebæ ferunt. Usus est et neptis suæ consuetudine, non sine gravi dedecore et labe; qua fama ejus, ut formosissima facies turpi nævo, deformata est.

προσανέκειτο, καὶ συσσιτίων καὶ κώμων ἐξείχετο, οἱ πάνδημοι ἔρωτες διεπράττετο.

3. Nihilominus tamen reipublicæ curam suscepit. Publicorum vectigalium curatorem et quæstorem supremum Joannem Puzenum, ut ei pater, designavit, cum prius dromi protonotarius esset. Joannem **74** Hagiotheodoritem suarum constitutionum sequestrum et ministrum ordinavit. Is in conspectu imperatoris semper astabat, ejusque

Α το Δημήτριος ὁ Βρανᾶς. Ἀμέλει καὶ τῶν κακῶς ἐκείσε πασχόντων φρουρίων καὶ πόλεων δεούσης ἐπικουρίας τετυχηκότων, κατὰ Ἡερσῶν ἐκστρατεύειν προέθετο· ἤδη γὰρ οὗτοι τὰ περὶ τὸν Πιθηκῶν ἐρύματα ὑπαγαγέσθαι σπεύδοντες καὶ τῷ θέματι τῶν θρακησίων ἐμβάλλοντες τὰ ἐν ποσὶν ἐληίζοντο. Ἵπερβὰς τοίνυν Λυδίαν καὶ ταῖς κατὰ Φρυγίαν καὶ Μαίανδρον ποταμὸν ἐπιστάς πόλεισιν, αὐτὰς τε τῶν ἐπηρτημένων κινδύνων ἀπήλλαξε καὶ τοὺς Πέρσας φοβήσας ἐδίωξε. Γενόμενος δὲ κατὰ τὸ Φιλομύλιον κάκεισε τοῖς Τούρκοις προσέμιξεν· ἔνθα καὶ τὸν τοῦ ποδὸς ἐτοξεύθη ταρσὸν παρὰ Πέρσου [P. 37] τινὸς καταβληθέντος μὲν ὑπὸ βασιλέως τῷ δόρατι, ἐν δὲ τῷ ἀνατραπῆναι τὸ βέλος ἐπαφέντος κατὰ τοῦ πέλματος. Δόξας δὲ παρ' αὐτοῖς φοβερός εἶναι τὰς πράξεις καὶ εὐτολμος καὶ τοῦ πατρὸς Ἰωάννου φιλοκινδυνότερος, οὐχ ἤρεϊτο γενέσθαι καλλίστορφος, οὐδ' ἐπαίθετό οἱ τοῖς συμβολουέουσι μνησθῆναι καὶ νόστου ποτὲ, μήπως ἐπισυστάντες οἱ Πέρσαι ὡς ἤδη περὶ τῶν ὄλων ἀπογινώσκοντες κακῶς τὸ κατ' αὐτὸν διάθωνται στράτευμα. Ἀμέλει καὶ τὸ πρόθυμον ἐπιτείνας ἐς αὐτὸ τὸ Ἰκόνιον ἤλασεν. Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Μασούτ μεταναστεύσας ἐκεῖθεν παρενέβαλεν εἰς τὰ Τάξαρα, ἃ ἐστὶν ἡ πάλαι λεγομένη Κολωνεῖα· τῶν δὲ θυγατέρων αὐτοῦ μίαν τῶν τευχῶν ἄνωθεν διεκκύπτουσα, ἣτις καὶ συνψηκέναι ἐλέγετο τῷ ἐξαδέλφῳ τοῦ βασιλέως Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνοῦ, ὃν ὁ βασιλεὺς ἐπέθετο τὸν σουλτάνου πιθανὸν εἶθετο τὸν ἀπόλογον. Βασιλεὺς δὲ ἀγχοῦ τῶν περιβόλων τοῦ Ἰκονίου γενόμενος καὶ τὰ τεύχη τῷ στρατῷ διαζώσας, τόξα τε τείνειν ἐπὶ τὰς ἐπάλλξεις τῇ νεολαίᾳ ἐνδοῦς καὶ τοῖς νεκροδόχοις σήμασιν ἐνυβρίζειν μὴ συγχωρῶν, οὕτως ἐκεῖθεν μόκις ἐξώρμησε καὶ παλλίμους ἐφέρετο. Ἐν δὲ τῇ ἀπάσει λόχους ὑποκαθισάντων τῶν πολεμίων καὶ τὰ ἀμφίλαφῃ χωρία προειληφότων μείζους τῶν προτέρων ἀνεβρέγγησαν πόλεμοι. Ἐναγωνίως δὲ καὶ τούτων διψκημένων ἐς τὴν βασιλεύουσαν πόλιν ἀνέζευξεν.

С Ἡγάγετο δὲ γυναῖκα ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐξ Ἀλαμανῶν, γένους τῶν ἐπὶ δόξης καὶ θρόνων τῶν ἀρχικῶν. Αὕτη μέντοι οὐ τοσοῦτον τοῦ σωματικοῦ κάλλους ἐφρόντιζεν ὅσον τοῦ ἔνδον καὶ περὶ ψυχὴν ἐπεμέλετο. Οὐκοῦν ἐξομυμένη τὰ ἐκ τῶν κόσμων ἐπιτερίμματα καὶ τοὺς τῶν ὀφθαλμῶν ὑπογραμμιστὰ καὶ τὸν πλάστην τὸν κάτωθεν καὶ τὸ τεχνικὸν ἄλλ' οὐ φυσικὸν ἐρεῦθος, καὶ ταῖς ἄφροσι τῶν γυναικῶν αὐτὰ ἐπιβρίπτουσα, ταῖς ἀρεταῖς προσανέχετο καὶ ὠρτίζετο. Ἐἶχε δὲ τὸ μὴ ἐπικλινὲς ἔθνικόν, καὶ τὸ τῆς γνώμης ἐκείκετο δυσμετάθετον. Ὅθεν οὐδ' ὁ βασιλεὺς προσεῖχεν αὐτῇ τὰ πολλὰ, ἀλλὰ τιμῆς μὲν καὶ θρόνων πάνυ λαμπρῶν καὶ δορυφορίας καὶ τῆς λοιπῆς λαμπροφορίας βασιλικωτάτης μετῴχετο, τὰ δ' ἐς κοίτην ἠδίκητο. Νέος γὰρ ὢν ὁ Μασούτ καὶ ἐρωτικὸς τῷ τε ἀνεμίνῳ βίῳ καὶ ταῖς τροφαῖς καὶ ὅσα τὸ νεότησιον ἄνθος ὑπέβαλλε καὶ ἐμύου

Д γ. Ἐμέλησε δὲ καὶ τῶν κοινῶν τῷ βασιλεῖ τῶνδε πράξεων. καὶ τῶν μὲν δημοσίων εἰσφορῶν φροντιστὴν καὶ λογιστὴν μέγιστον τὸν ἐκ Πούτζης Ἰωάννην προβάλλεται καὶ αὐτὸς, ὡσπερ ὁ πατὴρ ἐκείνου καὶ βασιλεὺς, πρότερον ὄντα καὶ τοῦ δρόμου πρωτονοτάριον, μελεδωνὸν δὲ μεσεύοντα καὶ τῶν οἰκείων ὑποδρηστήρα διαταγμάτων τὸν Ἀγιοθεοδώρι-

την τίθησιν Ἰωάννην. Καὶ ἦν ὁ μὲν τῶν προσώπων τοῦ βασιλέως [P. 38] ἀεὶ ὀπτανόμενος καὶ τὰ τοῦτου ἐντέλλματα ὅσα καὶ ἐμετάσεις ἐκ κρείττονος μοίρας δεχόμενος, ὑπουργοῖς δὲ οὐκ ὀλίγοις τῶν γραφομένων καὶ λεγομένων ἐκέχρητο λόγοις ἀνδράσιν, ὅσοις ἡ αὐτὴ ἐνέδριθεν ἡ βασιλεία, πρὸ πάντων δὲ τῶν Στυππειώτῃ Θεοδώρῳ, περὶ οὗ δηλώσομεν (42) ἐν τοῖς ἐφεξῆς. Ἦν δὲ ὁ ἐκ Πούτζης Ἰωάννης δεινότατος τὰ δημόσια, φορολογίας παιπάλημα καὶ ἐπίτριμμα, καὶ τῶν μὲν ὄντων δασμοφορημάτων συζητητῆς ἀκριβέστατος, τῶν δὲ οὐκ ὄντων εὐρέτης ἀπαράμιλλος. Ἐξήσκητο δὲ καὶ τὸ ἦθος ὑπὲρ πάντας ἀδυσώπητον καὶ ἀμειλικτον· εὐκοπώτερον γὰρ ἢν τις ἀμειδῆ καὶ ἀγέλαστον πέτραν ἐμάλθξεν ἢ ἐκείνον ἐν τοῖς ἀβουλήτοις ὑπέκλινεν. Ὁ δὲ τοῦτου θαυμασιώτερον, οὐ μόνον οὐκ ἦν δακρύοις ἀτεγκτος, σχήμασι δετητρίοις ἀπροσκληνής, ἀργυρίου ἀτίνακτος ἐλεπόλεσι καὶ χρυσοῦ ἀγοήτευτος φαρμακεύμασιν, ἀλλ' εἶχε καὶ τὸ δυσέντευκτον ὡς ἀπάνθρωπον. Τὸ δὲ τοῖς τότε (43) θυμαλγὲς καὶ δυσόποιστον, οὐδ' ἀπόλογος ἦν παρ' αὐτῷ καθαρῶς ἐφ' οἷς ὁ προσίων προετίθετο, ἀλλὰ χαίρων τὰ πλείστα τῇ ἀφασίᾳ ἑνιαχοῦ καὶ ἀπροσήγορον παρήει τὸν παραβάλλοντα. Τοσαύτην δ' ἐκ βασιλέως ἰσχύον τε καὶ ἐξουσίαν περιεζώνοντο ὡς ἂ μὲν ἡθούλετο τῶν βασιλικῶν θεσπισμάτων ἀποπέμπεσθαι καὶ διαβρέτηγνύνειν, ἕνια δὲ καὶ τοῖς δημοσίοις ἐγγράφειν κώδιξιν. Ἰποθήκη δὲ τοῦ ἀνδρὸς τούτου χρῆμα τι κοινῶφελὲς καὶ ταῖς νήσοις πάσαις σωτήριον καὶ τοῖς πρώην βασιλεῦσι συντηρηθὲν ἀπαράβατον ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἀξυμφόρως κατήργησε. Τὰ γὰρ ἐκ τῶν πλευστικῶν (44) ἐρπνιζόμενα στρατειῶν, διαδιδόμενα πάλαι τῷ ναυτικῷ, εἰς τὸ ταμειῖον οὗτος παρεπόμενος μετωχέτευσε, καὶ τὰς ἀπὸ τῶν νήσων ἐκ τύπου παρεχομένας τριήρεις αὐτάνδρους μικροῦ κατεπόντισε παραφάμενος. Ἰποθέμενος γὰρ ὡς τὸ μὲν τῶν τριηρέων χρῆμα οὐκ ἀεὶ τῇ πολιτείᾳ καὶ τῷ κοινῷ ἐπιτίθειον, τὰ δ' ὑπὲρ τούτων ἀναλώματα οὐκ εὐάγκαλα (45) καὶ ἐπέτεια, καὶ δεῖν αὐτὰ μὲν τὸ ταμειῖον ἐγκολπίζεσθαι· χρεῖας δ' ἐνισταμένης ἐκ τῶν βασιλικῶν θησαυρισμάτων τὸν ὀψωνιασμὸν τῷ ναυτικῷ παρέχεσθαι, ἔδοξεν εἶναι ἀνδρῶν ὁ βέλτιστος καὶ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων ἡκριθωκῶς ὁ καταποντιστοῦ σκέμμα εἰσενεγκάμενος. Τοῖς γὰρ ἀδροῖς τὸν βασιλέα ἐν τῷ ταῦτα εἰσηγήσασθαι παρακέρουκε δαπανήμασι, καὶ αὖθις τῷ μετρίῳ τῆς καταβολῆς διακέχυκε. Καὶ νῦν ἐκ τῆς κακοβουλίας ταύτης εἴτ' οὖν σμικροπρεπείας θαλασσοκρατοῦσιν οἱ πειραταί, καὶ κακῶς πεπράγασιν ταῖς ληστρίσιν αἱ παραβαλαττίδιοι Ῥωμαίων χῶραι, καὶ ὡς ἂν κατεύξαινο οἱ διάφοροι. Εἰ

Hier. Wolfii notæ.

(42) Περὶ οὗ δηλώσομεν. Περὶ οὗ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐλέξαμεν εἰνε λέξομεν. Scriptura enim parum perspicua est. Fortassis τὸ ἔμπροσθεν pro eo ponit quod ante nos est, id est, ad quod nondum pervenimus. Barbaries enim non modo nova vocabula gignit, sed etiam veterum significaciones mutat.

(43) Τοῖς τότε, iis qui tum erant, illius ætatis hominibus. Est περισσολογία Græca, quæ citra mole-

A mandata tanquam oracula excipiebat : ministris vero eorum quæ dicenda scribendaque erant non paucis eruditibus viris utebatur, qualibus aula referta erat, Theodoro Styppiota præsertim, de quo suo loco dicemus. Erat Joannes Puzenus ad rem publicam gerendam callidissimus, vectigalium veterum exactor acerrimus, novorumque inventor solertissimus : moribus ad severitatem et rigorem ita compositis, ut asperissima rupes facilius emolliri posset quam ille a sententia deduci, et quod mirabilius est, non modo lacrymis non movebatur, supplicii gestu non flectebatur, argenti machinis non concutiebatur, auri præstigiis non capiebatur, sed et ad inhumanitatem usque odiosam a congressibus abhorrebat, neque fere (quod molestissimum erat hominibus et pene intolerabile) iis a quibus adibatur respondebat, sed silentio plerosque tacitus præteribat. Tantum autem 75 auctoritatis et potentis habebat, ut imperatoria edicta quæ vellet repudiaret et laceraret, quædam in publicos codices referret. Eiusdem monitu res utilissima et omnibus insulis salutaris, et a superioribus imperatoribus constanter observata, inutiliter abrogata fuit. Nam vectigalia nautica olim in classem conferri solita hic in fiscum referenda curavit, ac triremes, quæ ex edicto ab insulis præbebantur, pene cum ipsis vectoribus in mari demersit, cum diceret triremes non semper reipublicæ esse utiles, sumptus vero qui in eas fierent, et annuos et immensos. Eos igitur in fiscum referendos, necessitate vero postulante ex imperatoris thesauris stipendia promenda esse. Quæ cum dixisset, vir optimus et rerum gerendarum peritissimus est habitus, cum revera sententiam crudelissimo pirata dignam dixisset. Imperatorem enim sumptuam magnitudine decepit et parvitate impensarum rursus exhilaravit. Qua sive temeritate sive tenacitate factum est ut piratæ optatissima occasione 76 mare teneant et maritimæ provinciæ latrocinis vexentur. Quod si spicam ei qui sevit acceptam ferimus, et eum quoque accusamus qui non reseruit, nec incendium ei duntaxat imputatur qui ignem iniecit, sed ei etiam qui id restinguere cum posset noluit, et magis reprehendimus eum qui quod bonum esse norat non fecit, quid est dicendum? Joannes igitur dum integra auctoritate pro sua libidine versabat omnia, versabatur in publico, accuratus quæstor, parcus dispensator, fenerator atque exactor acerbus : sed ubi potentiam suam infringi, auctoritatem decrescere potentiamque languescere vidit, quod alii quoque apud impera-

etiam latine vix exprimi potest, neque debet.

(44) Alter codex pro πλευστικῶν habet προσπλεόντων. Verbum στρατειῶν redundare arbitror. Neque enim militare est pendere, sed extorquere tributum, et προσπλέοντας mercatores intelligo.

(45) Εὐάγκαλον. Quod ulnis facile comprehenditur et tenetur, et proinde non justo majus.

torem multum possent ac potestatem suam immodicam everterent, translatis quos sibi præfixerat limitibus, tempori servire et statui rerum se accommodare pro virili instituit, et ad quemdam familiarium suorum, mutata plane sententia, dixit: « Age, nos quoque ditescamus. » Ductaque uxore ex abjecta et obsoleta nobilitate, inter liberos ex ea susceptos ingentes opes, quæ voluptatibus alienis abunde essent, distribuit, homo parcissimus et tenacissimus, qui ne supercilium quidem ad 77 intuendos pauperes attollere auderet, sed divitias perpetuo vinculis insolubilibus constrictas teneret, nec eas magis in publicum prodire pateretur quam olim Danuen Acrisius: adeo sordidus ut esculentia et pisces maximos ac pinguissimos sibi missos, ter aliquando in foro venditos, toties reciperet ab iis redemptos qui opera ejus egebant. Ita pro piscatoribus erant ei pisces, sorte commutata, quibus magnitudo pro hamo, pinguedo pro esca erat, itaque prætereuntes ad se ementos attrahebant.

μνος, καὶ παίδων ἀκούσας πατήρ, δίδνειμε τοῦτοις πλοῦτον βαθὺν καὶ ἀρκετὸν εἰς ἡδονάς. Κιμβίξ δὲ ὧν εἰς ἄκρον καὶ γνίφων (47) καὶ δυσγρίπιστος, οὐδ' ἄνω ἀραιὰ τὰ βλέφαρα πειρώμενος, ἀναβλέψαι καὶ εἰς πτωχούς ἀτενίσαι, οὐ παρήκε τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ πεδῆτην εἶχε διὰ παντός δεσμοῖς ἀβήρητοις ἀλύτοις τε, καὶ ἀπρόσιτον δῆπου, ὅσα καὶ Δανάην ὁ πάλαι Ἀκρίσιος. Καὶ μικρολογίαν νοσῶν καὶ γλισχρότητα, καὶ τὰ πεμπόμενα πωλάκις τῶν ἐδωδῆμων ἀνέπεμπεν εἰς τὸ πωλητήριον καὶ δείγμα, ὡς ἰχθύας σάακα (48) καὶ λάθρακα, ὡς μὲν μεγίστους, ὡς δὲ πλοῦτας παρὰ τινῶν αὐτῷ πεμφθέντας, τρισάκις ἀπέδοτο καὶ τσσαυτάκις ἐναλλάξ ἐωνημένους κατὰ χρεῖαν παρ' ἐτέρων εἰσηνέγκατο. Καὶ ἦσαν ἄντικρυς ἀλιεῖς οἱ ἰχθύες, ὁ πεπόνθασι δρωῦντες, ὡς μὲν ἀγκιστρον χαλῶντες τὸ μέγεθος, περιτιθέντες δὲ τὴν πιμελὴν ὡς δέλεαρ, καὶ οὕτω κατασπῶντες τοὺς παριόντας εἰς τὴν ἐκείνων εἰσοίκησιν.

Sed et Joannis Hagiotheodoritæ consilia florebant. Verum ei subita rerum mutatione ac varietate Theodorus Styppiotēs collega solers est adjunctus; qui Joanni alias assentiens alias refragans, facundia quidem princeps, ordine vero secundus, iis dignitatis gradibus non contentus ad summum fastigium plenis velis ferebatur. Oblata igitur opportunitate dissidiorum inter virum nobilem Michaelē Palæologum et Josephum Balsamenum, cui Hagiotheodoritæ 78 soror nupta erat, consilium suum urget, ac Hagiotheodoritam e regia tanquam e cœlesti specula in extremum angulum præturæ Græciæ et Peloponnesi exigit, ad provincias eas rito constituendas eorumque virorum dissidia dirimenda. Cæterum Joanne iter adhuc adornante, fortuna discessu ejus non exspectato ad Styppietam transiit, eumque cupide et familiariter amplexa ad omnes dignitatum gradus pro tempore

A δὲ (46) καὶ τὸν στάχυν ἴσμεν τοῦ σπειραντος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀμήσαντα προσεπαιτιώμεθα· καὶ εἰ δ' ἐμπρησμὸς τοῦ ἀνάψαντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατασβίσαι δυναμένου, δρᾶσαι δὲ τι τοιοῦτον ὄλωσ μὴ βουληθέντος. Ἄλλ' ἕως [P. 39] τότε φιλοδημόσιος λογιστῆς καὶ δεινὸς καὶ φειδωλὸς οἰκονόμος καὶ ὄβολοστατῶν ἀτεχνῶς δασμολόγος ὁ Ἰωάννης ἐδείκνυτο, ἕως ἀκαθαίρετον εἶχε τὴν δυναστείαν, καὶ τὸ ποιεῖν ὅσα καὶ πρὸς βουλής ἀνεξέλεγκτον, καὶ ὅσα βουλητὰ τοῦτῳ καὶ δυνατὰ. Ἐπειδὴ δὲ μεθαρμολζόμενόν οἱ ἑώρα τὸ δύνασθαι καὶ τὸ εὐπαβήσιαστον παραιρούμενον καὶ ὑποζρέουσιν κατὰ βραχὺ τὴν ἰσχὺν, οἷα καὶ ἐτέρων κρατυνομένων παρὰ τῷ βασιλεῖ κακὰ τοῦ θῶν ἐκκρουόντων καὶ περιτρεπόντων αὐτὸν, μετήρεν ἄπερ ἦν θέμενος ὄρια, καὶ δραπέτης τῷ κερῶν καὶ τοῖς πράγμασι προσφύεις ἀμφοτέροις τούτων ἔχεται τε καὶ περιέχεται. Οὐκοῦν καὶ πρὸς τινα τῶν συνήθων εἰπὼν, « Ἄγε πλουτήσωμεν, » ἑτεροίως γνώμη παντάπασιν ἐγένετο, καὶ γυναῖκα τῶν ἀπεζῆμιμένων καὶ ἀπτηνηκυῶν εὐγενῶν ἀρμυσά-

C Εὐρῶει δὲ καὶ τῷ Ἁγιοθεοδωρίτῃ Ἰωάννῃ τὰ διζβούλια· πλὴν τοῦτῳ ἡ ταχύπους τῶν πραγμάτων φορὰ καὶ ἀγγίστροφος συμφοιτητὴν ἐνδείξιον τὸν Στυππειώτην εἰσοτῆ Θεόδωρον, ὃς συντρέχων ἢ ἀνιτρέχων τῷ Ἰωάννῃ, καὶ τῷ μὲν λόγῳ (49) τὰ πρῶτα, τῇ δὲ τάξει φέρων τὰ δεύτερα, οὐκ ἠνείχετο οὐδ' ἡγήσαται παρούσας ἀναβάσεις, ἀλλὰ τῆς κορυφαίας ἅπας γινόμενος, καὶ περὶ τὴν ἀκρόρειαν λιχνεύόμενος ὄλον πρὸς τὸ ἀνώτατον τὸν δρόμον ἐπετεινε. Καὶ δὴ καιροῦ λαβόμενος καθ' ὃν οὐκ ὀλίγα ξυνέπεσε τὰ διάφορα μεταξὺ ἀνδρῶν εὐγενοῦς, τοῦ Παλαιολόγου φημί Μιχαήλ, καὶ τοῦ Βαλασμάων Ἰωσήφ, ὃς γαμβρὸς ἦν τοῦ Ἁγιοθεοδωρίτου ἐπ' ἀδελφῆ, ἐπέθετο κραταιότερον, καὶ συντείνας ἐξοστρακίζει τοῦτον τῶν ἀνακτόρων ὡς ἀπὸ σκοπιάς οὐρανίου, καὶ ὡς εἰς γῶρον ἐκσφενδονῆ μαγαλάτομον τὴν πραιτωρίαν ἀρχὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς τοῦ Πέλοπος, εὐ τὰ ἐκεῖ διαθήσοντα καὶ τὰς τῶν εἰρημ-

Hier. Wolfii notæ.

(46) Pro ei dē malim legere εἴ γε, nisi aliquid forte ante ei dē deest. Et certe parum apte coheret oratio, quamvis utcunque sententia hæc inde colligatur, qui malo aut occasionem præbuerit aut non obstiterit, mali auctorem habendum esse. Ego pro τὸν ἀμήσαντα legi τὸν μὴν ἀμήσαντα, ab ἀμάω, non ab ἀμάω, addita negatione. Est et illud ambiguum, utrum hic Puzenus ad Joannes imperator magis accusetur, an vero utriusque reprehensio conjungatur.

(47) Quid γνίφων sit, nusquam reperio; nec alibi

hoc vocabulum me legere memini. Γριπίζειν est piscari Δυσγρίπιστος fortassis homo occulti animi aut occultator rerum suarum, cautus admodum, qui facile deprehendi non potest.

(48) Quis piscis sit σάαξ, non reperio. Videtur a similitudine suis ita appellari, sive gustus sive forma spectetur.

(49) Τῷ μὲν λόγῳ. Nota est illa oppositio, λόγῳ μὲν ἐργῷ δὲ, *verbo et re ipsa*. Sed hic de ingenio et dignitate agi existimo: nam alter codex habet tantum μετὰ τοῦτον ἔχων τὰ δεύτερα.

ων ἀνδρῶν διαλυσόμενον ἔριδας. Οὐκοῦν ὁ μὲν Ἰωάννης ἐσκευάσθη τὰ πρὸς τὴν ἔξοδον· ἡ δὲ τύχη μὴδὲ καθαρῶς τὴν τούτου μετάβασιν ἀναμείνασα πρὸς τὸν Στυππειώτην μετασκευάσατο, καὶ προσπλακείσα, πῶς ἂν εἴποι [P. 40] τις, ἀσμένως καὶ χαρίεστατα ταῖς καθ' ὥραν πάσαις ἐκλέιζεν ἀνάβασσαι, καὶ τὴν ἐκ δόξης εἰς δόξαν παρῆγεν ὕψωσιν. Καὶ τέλος τὸν μὲν εἰς τὴν τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου μεγαλοπρεπῆ προδιβάσει τιμὴν καὶ τὴν παρὰ τῷ βασιλεῖ μεγίστην οἰκείωσιν, καὶ μεῖζοσιν ἑτέροις κατακυδρῶι προκοπαῖς, τὸν δ' ἀγνωμονοῦσα καὶ Βλωμοῦ ἄρτου τίθησιν ἐνδεᾶ (50). Καὶ οὐκέτι τὰ δεδομένα μετέμειψεν ἢ ὅλων ἐστέπειτα μεταλλοίωσιν, ἀλλ' ἔμεινεν ἡ ἀκροσφαλῆς ἐπὶ ταυτοῦ τὸ καινότερον. Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδὲ ἦγε τὰ πράγματα ὁ ἀνὴρ ὅδε ὡς ἠδούλετο, βαθυνώμων ὢν καὶ πεπνυμένος καὶ τὸ ἦθος ἐπίχρως καὶ πτηνὸς τὴν φρόνησιν. Ἡρεῖτο δὲ ὅσα ἐπέταττε βασιλεύς· ἐπέταττε δ' οὗτος ὅσα ἐκείνος ἐδούλετο. Ἦν δὲ ἐν τῷ τότε καὶ βασιλεὺς λιημῶτων αἰσχυρῶν ἐλευθερος, θάλασσα φιλοδωρίας, ἑλέως ἀθυσσῶν, τῷ προσηνεῖ τοῦ ἦθους εὐέντευκτος καὶ τὴν βασιλείον ἀρετὴν ἀπαρμίλλος, ψυχὴν εἰσέτι ἀτεχνον ἔχων καὶ γνώμην ἀπεριεργον. Ὡς γὰρ ἀπήγγελλον ἡμῖν οἱ τὴν ἑλικίαν προήκοντες, ἐπὶ τὰς πλαγίῳ λόγῳ φδομένης χρυσᾶς ἕνας οἱ τότε ἦσαν παλινοδρομήσαντες ἄθρωποι, καὶ σμήνει ἐψέσαν μελισσῶν ἐκ πέτρας γλαφυρῆς βρομῆθῶν ἱπταμένων, ἢ οὐδὲν τῶν ἐπ' ἀγορᾷ, εἰλουμένων διενηνόχων, ὅσοι τοὺς βασιλικούς χρυσῶνας (51) εἰσηῆσαν ὁποιοῦδή τινας φιλοτιμῆματος ἀπολαύσοντες, ὡς τοὺς περὶ ταῖς πύλαις συνολίθεσθαι καὶ πράγματα παρέχειν καὶ λαμβάνειν ἀμοιβὰς, τοὺς μὲν ἐπαιγομένους εἰσεῖναι, τοὺς δὲ τὴν ἔξοδον ἐπισπέρχοντας· Ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν. Ἦν δὲ καὶ ἄλλως (52) τὰ κοινὰ ταμεία τὸ κατ' ἐκείνο καιροῦ ἐκ τούτου εἰς τοῦτο ἐξηρευγόμενα, καὶ κατὰ τὰς συναγωγὰς τῶν ὑδάτων πλημμύροντα καὶ παραπτύειν τι τῶν ἐνδον πρὸς τοὺς ἐκτὸς καὶ πενομένους ἐθέλοντα, ὅσα καὶ γαστήρ ἐγγίζουσα τῷ τεκεῖν καὶ βαρουμένη τῷ ὑπερλείφῳ τοῦ ἀχθρορήματος· ἡ γὰρ μερίδα τῷ θεῷ καὶ τῷ δικαίῳ διδοῦσα φορολογία τοῦ βασιλέως καὶ πατρὸς τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ, καὶ τὸ μὴ τῶν δαπανημάτων ἄσωτων καὶ ἀκόλαστον, εἰς σωφείας τὰ χρήματα ἐπιστοίβασε καὶ ὡς κάλληκας ἐπευλογοῦν καὶ πληθύνον αὐτὰ κατὰ τὸ τοῦ ἐπαγγέλματος ἀδιάπτωτον, ὃ καὶ λῆψιν οὐρανοῦ ἐσπεύεται μισθοῦ καὶ τῆμ εἰς τὸ ἀνταπόδουσιν. πολλαπάσιον. Ἄλλ' οὐ μόνιμα τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ τὰ τῆς ἄριστης ταύτης προθέσεως, ἀλλὰ βραχύχρονα καὶ ἐπίκηρα. ἐς γὰρ ἄνδρας ἐλάσας ἀρχικώτερόν τε ἦψασο τῶν πραγμάτων, τοῖς ὑπὸ χεῖρα οὐχ ὡς ἐλευθεροῖς, ἀλλ' ὡς κληρωτοῖς (53) θεράπουσι προσφρόμετος, καὶ τὴν τῆς φιλοδωρίας συνέσταλιν ἔκροισαν, ἵνα μὴ λέγοιμι ὡς εἰς τὸ παλιῆρον αὐτῆν

bus exivit et gloriam gloria cumulavit. Tandem ad cuncti magnificum munus et iustitiam imperatoris familiaritatem promotum magis etiam extulit. Alterum vero exosa ad extremam inopiam redegit; nec mutavit decreta, sed contra consuetudinem suam in eodem statu perpetuo permansit. Ex eo ille res omnes arbitrato suo administrabat, homo profundi consilii, cordatus, suavibus moribus et volucris praeditus ingenio. Quae imperator jubebat, exsequabatur: ille vero ea jubebat quae hic volebat. Erat tum etiam imperator a turpi quaestu alienus; munificentiae pelagus, misericordiae abyssus, ob comitatum aditu facilis, regis virtutibus cedens nemini, 70 animo fraudis et curiositatis experte. Nam ut e natu majoribus accepimus, illius aetatis homines aurea saecula, quae obliquis verbis celebrantur, sibi restituta putabant; et qui ad fiscum imperatorium accedebant, examinibus apum erant similes e concava petra cum bombis provolantium, neque pauciores iis qui in foro conveniunt, nulli non commodi aliquid expectantes, adeo ut ad portas premerentur invicem atque alii alios urgerent, hi ingredi, illi egredi properantes. Atque haec nos audivimus tantum, non etiam vidimus. Eodem tempore ex publicis thesauris subinde aliquid ad pauperum necessitates levandas benigne redundabat. Nam Joannis imperatoris tributa, unde iustitiae et Deo pars dabatur, et frugis nummorum dispensatio Manuele acervos pecuniarum reliquerat; eademque Numinis quoque benignitas auxerat, quemadmodum in Evangelio et merces caelestis et multiplex compensatio certo promittitur. Caeterum Manuel in optimo hoc instituto non diu permansit. Nam vir factus pro imperio res administravit; et eos quibuscumque res erat, non ut ingenuos, sed 80 ut aere emptam mancipia tractabat, et largiendi munificentiam restringebat, ac potius in contrarium vertebat, iis etiam distributionibus quas ipse ordinaret abrogatis, non tam, ut arbitror, suapte voluntate (nam res dubiae in optimam partem interpretandae sunt) quam necessitate coactus, ad sumptus immensos tolerandos; id quod in orationis progressu declarabitur.

αὐτὰ συναγγέλον. Ἦν δ', ὡς εἶπες, καὶ τὸ θεῖον ἀνταπόδουσον, ὃ καὶ λῆψιν οὐρανοῦ ἐσπεύεται μισθοῦ καὶ τῆμ εἰς τὸ ἀνταπόδουσιν. πολλαπάσιον. Ἄλλ' οὐ μόνιμα τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ τὰ τῆς ἄριστης ταύτης προθέσεως, ἀλλὰ βραχύχρονα καὶ ἐπίκηρα. ἐς γὰρ ἄνδρας ἐλάσας ἀρχικώτερόν τε ἦψασο τῶν πραγμάτων, τοῖς ὑπὸ χεῖρα οὐχ ὡς ἐλευθεροῖς, ἀλλ' ὡς κληρωτοῖς (53) θεράπουσι προσφρόμετος, καὶ τὴν τῆς φιλοδωρίας συνέσταλιν ἔκροισαν, ἵνα μὴ λέγοιμι ὡς εἰς τὸ παλιῆρον αὐτῆν

Hier. Wolfii notæ.

(50) Βλωμοῦ ἄρτου τίθησιν ἐνδεᾶ. Ὑπερβολικῶς hæc scribi existimo ad insignem fortunæ mutationem et summam imperatoris alienationem declarandam.

(51) Χρυσῶν est auri thesaurus propriis apud huic auctorem. Ego fiscum verti, quia proprium non eum petebat ob Latini sermonis egestatem.

(52) Ἦν δὲ καὶ ἄλλως. Libericus hunc locum verti, omissis iconibus et metaphoris ineptioribus.

Verba, si quis requirit, sic sonant: *Alioquo etiam eo tempore conclavia publica ex hoc in illud eructabant, et ut colluvies aquarum redundabant, et aliquid ex iis quæ continebant in externos et pauperes exspuere volebant, quemadmodum uterus parvuli vicinus, qui plus quam maturi fetus onere prægravatur.*

(53) Κληρωτόν. Alioqui est quod sortito contingit. Hic pro vernis hæreditate relictis aut æντὶ τῶν ὠνητῶν posuisse videtur.

τεβιάσατο καὶ τὸν ἀναδασμὸν (54) ἔστιν ὅτε καὶ ἐφ' οἷς ἐδικαίωσεν, οὐκ ἐκ τοῦ γνωμικοῦ (55) δ' οἶμαι οσοῦτον αἰτίου (χρὴ γὰρ ἐν τοῖς ἀδύλοις βέπειν πρὸς τὸ φιλόανθρωπον) ὅσον ἐκ τοῦ μὴ κοτύλης (56) δεῖσθαι ψηγμάτων, ἀλλ' ἀντικρὺς πελάγους Τυρσητικοῦ ἅς εἶχε διευρύνας ἐξόδους τῶν δαπανῶν, ὡς προῖόν δηλώσει τὸ λέγειν μοι.

4. Hoc imperii statu hostilis nubes horrenda et pestilens ab occidente in fines Romanorum irrupit. De motu Alemannorum loquor et cognatarum eis gentium ; inter quos et mulieres erant, non conjunctis pedibus sed virorum instar divisim super palliis equitantes, hastatæ atque armatæ, ac virili habitu ornatæ, Martio vultu, Amazonibus audaciores. Inter quas una excelluit, quasi altera Penthesilea, quæ ob fastigia et limbum vestium auro intertextum Auripes vocabatur. Expeditionis causa prætendebatur Dominicum sepulcrum et præparatio viæ rectæ et non insidiosæ popularibus suis Hierosolyma ascensuris. Neque se quidquam supervacuum advehere, sed **S1** ea duntaxat quæ ad viam complanandam maxime necessaria essent, profitebantur ; per quæ non ventilabra, non celtes, non ligones, sed galeas, thoraces, gladios, et quæ alia bello apta sunt, innuebant. Hanc sibi itineris esse causam jurati affirmabant ; neque id falso, ut postea cognitum est. Ac per legatos ab imperatore petebant sibi per ejus provincias pacatum transitum dari : et forum præberi, quo commeatum pro hominibus et jumentis comparare possent. Imperator vero etsi re inexpectata et nova, ut lit, territis, tamen suis rebus non defuit. Nam et legatis pro tempore benigne respondit, et eorum institutum probare se et pios conatus admirari simulavit. Ac statim rerum venalium copiam præparaturum pollicitus est, quas accepturi essent, non quasi per alienam provinciam, sed per suam patriam transirent, modo fidem darent transitum suum verum esse, et sine maleficio Romanorum finibus excessuros. His peractis edicta quovis dimittit, ut commeatus in viis, per quas Occidentales transirent, venalis exponatur ; idque fit statim. Sed quia verebatur **S2** ne in pellibus ovium lupi venirent, aut contra quam fabula narrat, sub asini exuviis leo lateret, aut leoninam pellem vulpina obtegeret, Romanas legiones convocat, publice de re publica deliberat, quanta multitudo copiarum transitura sit exponit ; quantus sit equitatus, quantum gravis armaturæ, quam infinita multitudo peditum, ut toti ærci sint, ut cædium avidi commemorat : scintillare oculos, et cruore delectari

[P. 41] δ'. 'Ἄλλ' οὕτω διακυβερνωμένην τὴν βασιλείαν τῷ αυτοκράτορι νέφος πολεμίων ἐκ τῶν ἐσπερίων ἐπισυστάν κλιμάτων, τετριγὸς, δεῖνὸν καὶ ὀλέθριον, ἐς τὰ Ῥωμαίων ἐνέσκηψεν θρία, ἡ τῶν Ἀλαμανῶν φημι κίνησις καὶ ἡ τούτοις συνεξάρασα μοῖρα ὁμογενῶν ἐκείνοις ἐτέρων ἐθνῶν· οἷς καὶ θήλειαι κατελέγοντο ὡς ἄβρηνες ἐπιπάζουσαι καὶ ταῖς ἐφαστρίσιν οὐ συμβάδην τῷ πόδε διαχαλῶσαι, ἀλλὰ περιβάδην ἀνέδην ἐποχοῦμεναι, καὶ κοντοφόροι κοὶ ὄπλοφόροι κατ' ἀνδρας δρώμεναι, καὶ ἀνδρείαν στολὴν περικείμεναι, αἳ καὶ ὄλως ἀρεϊκὸν ἔβλεπον καὶ ὑπὲρ τὰς Ἀμαζόνιας ἠβ' ἐνώντο. Μία δὲ καὶ ὑπεξήρητο παρ' ἐκείναις καθάπερ ἄλλη τι Πενθεσίλεια, ἥτις ἐκ τοῦ στίζοντος χρυσοῦ καὶ περιτρέχοντος τὰς ῥίνας καὶ τὰ λώματα τοῦ ἐσθίματος Χρυσόπους παρωνομάζετο. Αὐτὸ δὲ τὸ τῆς κινήσεως αἴτιον πρόφασιν τὸ κυριακὸν παρείχε κενήριον καὶ ἡ πρὸς τὰ εὐθεῖα τῶν σκολιῶν καὶ ἐπιθεύλων παρόδων ἐτοιμασία τοῖς ἐκ τοῦ γένους ἐκείνοις εὐθύ τῶν Ἱεροσολύμων ἐθέλουσιν ἔσθαι. Ἐφασσον δὲ καὶ κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκείνην μηδὲν τι περιττόν ἐπισύρῃσθαι, ἀλλ' ἡ τὰ πρὸς ἐξομάσις τῶν τριῶν ἀναγκαιότατα καὶ μόνα ἐπάγεσθαι, διὰ τούτων δὲ παρ' ὑπέφαινον οὐ πτόα (57) καὶ τύκια καὶ σκαπάναι, θυρεοὺς δὲ καὶ φώρακας καὶ φάσγανα, καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς πόλεμον ἐπιτήδειον. Καὶ τοῦτο μὲν τὸ παρορμησαν ἐκείνοι προῦδάλλοντο καὶ διώμυντο, καὶ ἦν, ὡς ἐκ τῶν ὕστερον ἔδειξαν, οὐκ ἐψευσμένα τὰ ὑπ' ἐκείνων λεγόμενα. Πέμπσαντες δὲ προσβουτάς, ὡς διὰ φιλίας, ἤτοῦντο τὸν βασιλέα τὸν τῶν Ῥωμαίων παρελθεῖν, καὶ ἀγορὰς αὐτοῖς παροδίου προτίθεσθαι, ἔξ ὧν ὠνήσονται καὶ ὅσοις ἀνθρωποὶ τρέφονται καὶ ὅσα ἵπποις ξυμβέβληνται. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ὡς εἶκος ἐκ τοῦ παραχρῆμα διαταραχθεὶς τὴν ψυχὴν τῷ ἀέλπτῳ τοῦ πράγματος καὶ μηδέπω εἰς τὸ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ γενομένῳ, οὐκ ἀνῆκεν ἡμῶς τῶν συνοισόντων ἐπιμελλόμενος. Τοῖς τε γὰρ πρέσβεισι διελέχθη μετὰ προσηθείας τὰ πρόσφορα, καὶ ἐπαινεῖν ὑπερβαλλόντως τὰ δρώμενα ὑπεκρίνετο, καὶ ἄγασθαι αὐτοῦς τῆς εὐσεβοῦς προσομοίῃσιν προθέσεως, καὶ τοῦ αὐτίκα δὴ μάλα ἐτοιμάσασθαι τὰ πρὸς διέλευσιν ἐπιγγέλλετο, ἄφθονά τε εὐτρεπίσειν καὶ ἔτοιμα οὕτως λαβεῖν νὰ ὧνια ἰσχυρίζετο ὡς εἴπερ οὐ δι' ἄλλοτρίας. ἀλλὰ διὰ τῆς σφῶν παρῶδου.

Hier. Wolfii notæ.

(54) Καὶ τὸν ἀναδασμὸν. Subintelligi potest ἐκ τὸ καλλίβρον ἐβιάσατο. *Eam quoque distributionem quam ipse ordinavit abrogavit, nisi ἀναδασμὸν ἀντιδασμοῦ aut aliud simile : Tributa pro sua libidine exegit.*

(55) Ἐκ τοῦ γνωμικοῦ. *Sua sponte, κατὰ προαιρέσειν. Recentiorum Græcorum formula est. Et herilis bibliotheca libellum habet : Περὶ γνωμικῶν θελημάτων, De libero arbitrio aut libertate voluntatis, ut arbitror.*

(56) Ἐκ τοῦ μὴ κοτύλης. Et hic sententiam potius quam verba secutus sum, quæ sic sonant : *Quia non scobe colylæ egebat, sed plane Tyrtheno mari, ob sumptuum quos dilatarat amplitudinem. Pro ἅς lego δι' ἅς. Nam præpositionis διὰ, librarii negligentia, prætermisio, turbat sententiam.*

(57) Πτόα. Nescio qui usus ventilabri sit in via complananda ; nisi forte cribrum intelligat, quo glareæ tenuior a crassiore separatur, aut πτόον aliquid aliud ei significet.

χώρας, ἂν δώσουσι μόνον ἄρξια πιστά ὡς θεοφιλῆς αὐτοῖς ἡ δίοδος ἀληθῶς καὶ ὡς ἀμαχητὶ τὰ Ῥωμαίων ὄρια ὑπερβήσονται. Ταῦτ' οὖν ὡς εἰκὸς καταστισάμενος, ἀπανταχῆ διεκπέμπει βασιλεία διατάγματα προσκεῖσθαι τὰ ζωαρκῆ τῶν ὁδῶν καθ' ἃς οἱ ἐξ ἐσπέρας στρατοὶ διελεύσονται· καὶ τῷ λόγῳ τὸ ἔργον ἐπηκολούθει. Ὑποβλεπόμενος δὲ καὶ ὑπονοῶν μὴ πως ἐν δέρματι προβάτων λυκιδεῖς ἔρχονται ἢ ὄνῃ ὑποκρύπτονται λέοντες ἀπ' ἐναντίας τῷ μυθικῷ διηγήματι, ἢ τὴν λεοντῆν ξυνέχῃσι τῇ ἀλωπεκῇ, τὰς Ῥωμαϊκὰς ἀθροίζει δυνάμεις, συνδιασκέπτεται κοινῇ περὶ τῶν κοινῶν, τὸ πλῆθος τῶν παρελευσομένων στρατῶν διέξεισι, τῆς ἵππου τὸ πολὺ καταλέγει, τὸ ὀπλιτικὸν ὅσον διασαφεί, τῆς πεζεταίρας μοίρας παρίστησι τὸ μυριάδρον, τὸ πύργαλον περιλαλεῖ [P. 42] καὶ τὸ φόνιον, τὸ πῦρ τῶν ὁμμάτων ἀπαντας βλέπειν, καὶ τοῖς αἵμασιν ἐπαγάλλεσθαι ὡς οὐδὲ βαντισμοῖς ὑδάτων ἕτεροι. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον τῇ γερούσιᾳ καταγγέλλει καὶ τοῖς τέλεσι καὶ στρατεύμασιν, ἀλλ' ὅσα καὶ ὁ ἐκ Σικελίας τύραννος, ὡσπερ θῆρ ἐνάλιος, κατὰ τῶν παραθαλαστίων χωρῶν διαπράττεται, τὴν ἀλμυρὴν τύπτων τοῖς ἐρετμοῖς, καὶ ταῖς Ῥωμαϊκαῖς ἐνορμιζόμενος κωμοπόλεσι, καὶ κείρων τὰ ἐν ποσὶ κατὰ πολλὴν τοῦ ἐπαμύοντος ἐρημίαν. Καὶ δὴ τὰς μὲν πυργοβάρεις ἐπισκευάζει τῆς πόλεως καὶ τίθησιν εὐερκέα τὴν ὄλην τοῦ περιδόλου περίμετρον, τῇ δὲ στρατιᾷ χιτῶνας φολιδωτοὺς χορηγεῖ, κοντοῖς τε καθοπλίζει χαλκήρεσι, καὶ ἵπποις ὀρομικοῖς διεγείρει τὸ φρόνημα, καὶ χρημάτων ἐπιβίωννυσι διαδόσεις, ἅνευρα τῶν πραγμάτων ἀρίστως τῶν πάσαις κατανόμασε. Καὶ οὕτω σὺν Θεῷ συλλήπτορι καὶ τῇ πολιούχῃ Μητροπαρθένῳ ὡς ἐντῆν δυσμαχότατα θέμενος τὰ στρατεύματα, τὰ μὲν εἰς ἔρουμα συνέχει τῆς καλλιπόλεως καὶ τοῖς τείχεσιν ἐφιστᾷ, τοῖς δ' ἐπισκίπτει τῇ στρατιᾷ παρέπεσθαι τῶν Ἀλαμανῶν, μὴ ἀφισταμένοις ἐπὶ πολὺ, κὰκ τοῦδε εἴργειν τοὺς ἐκ τῶν Ἀλαμανῶν ἐς ἀρπαγὰς παρεξίοντας καὶ προνομὰς, εἰρηνικῶς μέντοι καὶ μὴ πολεμικῶς. Κατὰ μὲν οὖν τὴν ἀπωτέρω πορείαν οὐδὲν τι ξυνηγέθη ἀξιοφύγητον ἀμφοῖν τοῖς στρατεύμασιν· ὡς δ' εἰς Φιλιππούπολιν οἱ Ἀλαμανοὶ παρενέβαλον, οὐδὲ κατὰ τὸν ἐκεῖσε σταθμὸν ἐς διαφορὰν ἀπέιδον τὰ τάγματα. Ὁ γὰρ τῆς χώρας ἀρχιερεὺς (ἦν δ' οὗτος ὁ Ἰταλικὸς Μιχαήλ, ὁ καὶ λόγῳ πολὺς καὶ σοφίας ὁποίας εἴποι τις μέλημα, κὰν ταῖς ὁμιλίαις τὸ ἦθος ἐπαγωγότατος καὶ λίθος ἀντικρυς Μάγνησσα) οὕτως ὑπεγύαγετο τὸν ῥῆγα ταῖς τῶν λόγων ἐκθλύνας ἕψη, καὶ τῷ μέλει τῆς γλώττης κατεγοήτευσεν, ἀντιστρόφως μὲν οἷς ἐφθίγγετο, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις ἐπωφελῶς τὴν γνώμην μεταμείθων καὶ κατὰ τὸν Φάριον Πρωτεα δραστηρίως μεταβαλλόμενος, ὡς ἐκ τῶν ὄρων ἀναρτῆσαι κατὰ τοὺς ἀμφορέων διακένους τὸν ὑψηλόφρονα ῥῆγα, καὶ σύσσιτον παραλαμβάνειν καὶ μεταδιδόναι προδόσεων· ὅς καὶ μετῆει ὠμοτάτως, αὐτῷ χαριζόμενος, τοὺς ἄνευ καταθέσεως ἀργυρίου τὰ σῖτα ὀθενοῦν παρεισάγοντας.

Ε'. Ἐν δὲ τῷ μεθίστασθαι ἐκείθεν καὶ προβῆναι τὸν ῥῆγα τοῖς ἔμπροσθεν, ἐκ τῶν κατ' οὐρανὸν Ἀλαμανῶν καὶ Ῥωμαίων δίκη μὲν τὰ πρῶτα παρῶρησιάζεται ὡς δῆθεν κακῶς πασχόντων τινῶν· εἶτα ἐξωθεῖ ταύτην ἡ φιλοτάραχος τῶν πολλῶν ἔνστασις, καὶ τραχύνεται ταῖς βοαῖς. Ταύταις ἐφομαρτεῖ (58) τὸ παρῶρησιαστικὸν καὶ φιλόνηκον. Ὀπλίζει τοῦτο τὰς χεῖρας εἰς πόλεμον. Ἡ Ἐνωῦ ἐφέπεται, καὶ τῆς θυλόπιδος ξυλλαβομένης ἡ μάχη λαμπρῶς ἐκορβύετο. Φιλαυξῆς δὲ οὖσα αὕτη καὶ ἀεὶ τῶν ἄνω

magis omnes quam alios aquæ aspersione. Neque vero hæc duntaxat senatui, magistratibus et exercitiibus narrat, sed illud etiam adjungit, quemadmodum Siciliæ tyrannus instar marinæ belluæ oram maritimam infestet, ut ad Romana oppida appellat et obvia quæque vastet, prohibente nemine. Deinde turres et propugnacula urbis omnemque mœnium ambitum instaurat; exercitui loricas dat, ferratis hastis milites armat, equis velocibus eorum animos excitat, et pecuniæ distributione confirmat, quam ex antiquis quidam rerum nervos rectissime appellavit. Ita legionibus, Deo et matre SS Virgine custode urbis adjuvante, ad vim hostilem propulsandam instructis, alias ad præsidium urbis retinet atque in mœnibus disponit, alias exercitum Alemannorum haud longo intervallo subsequi jubet, et eus coercere qui extra aciem ad prædam et rapinas evagentur; idque facere pacate, non hostiliter. Ac in remotiori itinere nihil memorabile inter utrumque exercitum accidit. Ut autem Alemanni ad Philippopolim castra metati sunt, ne ibi quidem dissidium incidit. Nam ejus provinciæ pontifex, Italicus Michael, vir eloquens et omni doctrinæ genere perpolitus, in congressibus ita suavis ut ab ejus ore omnes penderent, elatum regem verborum illecebris et linguæ dulcedine, aliud dicendo, aliud sentiendo, ac Protei instar pro Romanorum utilitate se transformando, ita devinxit ut eum dicto audientem haberet, ad epulas invitaret et propinaret. Qui quidem in ejus gratiam crudelissime tractabat eos qui pecunia non numerata commeatum alicunde in castra advehebant.

V. Cum autem rex inde progrediretur, inter extremum agmen Alemannorum et Romanorum SA disceptatio orta est, quod aliqui male tractarentur. Mox vulgi importunitate clamor et rixa sequitur, donec ad manus et ad arma ventum est. Unde haud dubie atrox pugna exstitisset, nisi idem pontifex regem jam mutatum et bellum spirantem ac instar feræ truculentæ concitatum mature placasset ac præter expectationem cohibuisset. Cum autem exercitus ad Adrianopolim conve-

Hier. Wolfii notæ.

(58) Ταύταις ἐφομαρτεῖ. Hic verba scrupulose persequi non necesse habui.

οἰκτειρόντων αὐτοὺς ὡς ἐπὶ γλυδας, μήτε τι κατατιθεμένων ὡς ἁμοπίτοις οἴκουεν, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ προσαφραπαζόντων ἐκ τοῦ σφῶν φάρυγγος ὄσα πρὸς σύστασιν σώματος. Οἱ δὲ χεῖριστοι τῶν οἰκητόρων, καὶ ὄσοις τὸ ἀπάνθρωπον περισπούδαστο, οὐδὲ τὸ βραχύτατον γοῦν διεχάλων, ἄλλα τὸ χρυσίον ἀνερεψόμενοι ἢ τὸ ἀργύριον ἀνιμῆσάμενοι [P. 45] καὶ τῷ κόλπῳ ἐνθήμενοι ἀφανεῖς ἦσαν, οὐκέτι ἐν τοῖς μεσοπυργίοις ἐποπτανόμενοι. Εἰσι δ' οἱ καὶ τοῖς ἀλφίτοις ἐμφύρροντες τίτανον ἐποίουν τὰ σῖτα ὀλίθρια. Τοῦτο δὲ εἰ μὲν ἀληθῶς ὁ βασιλεὺς ἐπέταττεν, ὡς ἐλέγετο, ἀκριβῶς οὐκ ἴσημι· παρηνομεῖτο δ' οὖν ὁμῶς καὶ ἀνοσίως ἐπράττετο. Ὁ δὲ τοῦ βασιλέως βούλευμα (63) ἦν οὐκ ἀμφίλογον οὐδὲ ψεύδους παραπετάσματος σκιαζόμενον, ἀργύριον ἀδόκιμον εἰς νόμισμα κέκοφε, καὶ τοῦτο προβάλλεται τοῖς ἐκ τοῦ τῶν Ἰταλῶν στρατεύματος ἀποδόσθαι τι θέλουσι. Καὶ συντόμως εἰπεῖν οὐδὲν ἀπὴν τῶν δεινῶν ὃ οὐκ ἦν ἐπιτεχνώμενος αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς καὶ τοῖς ἄλλοις δρᾶν διακελευόμενος, ὡς ἂν εἴη ταῦτα καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν ὀψιγόνοις μνημεῖα δῆπουθεν ἀνεξάλειπτα καὶ δέους σπέρματα, τὴν κατὰ Ῥωμαίων ἐκτρέποντα κίνησιν.

VI. Idem et Turci imitati sunt, Manuelis litteris A ad bellum Alemannis faciendum concitati. Itaque circa Batium, Papiplano quodam duce, pælio victores multos occiderunt. Sed cum eam quoque partem aggressi essent quæ Phrygiam præteribat, opinione sua decepti interitum longe remotum ultro sibi accersiverunt, in foveam illapsi quam suis manibus effoderant. Neque enim omni injuria abstinentes ●● incessendi erant, nec ad iram, ad cædes concitandi. Verum illi densata phalange in ripis Mæandri fluminis stantes Latinorum exercitum transitu prohibebant; qui cum omnibus temporibus ob vortices et varios anfractus non ubique facile superetur, tum plane transiri non poterat. Ibi Occidentales copiæ ipsam se declararunt patientia sua factum esse quo minus Romanorum phalanges prædæ essent eorumque urbes excinderentur et cives pecudum instar mactarentur. Nam cum rege ad fluminis ripas accedente neque naves præsto essent neque pons, et Turci equites et pedites permisti in ulteriore ripa se ad pugnam paratos esse ostenderent, et sagittis frontem exercitus fluvium prætereuntis attingerent, tunc quidem paululum acie a fluvio subducta extra teli jactum castra posuit, atque omnes ubi cænarint, in equis armatos esse et currus curare jussit, ut diluculo cum Turcis dimicaturus. Surgit igitur ante ortum solis, in tenebris adhuc et ipse ad pugnam exornatus et exercitus omnis armatus. Idem et Barbari recerunt, instructaque acie, et sagittariis ● in ripa dispositis, et equitatu ut visum erat ordinato, cum Itali in ripa progrediebantur, pugnam ciebant eminus. Rex vero aciem obiens milites hoc modo cohortatus est: « Expeditionem hanc a nobis propter Christum, et divinæ, non humanæ gloriæ parandæ causa, susceptam esse scitis utique, commilitones. Hac enim de causa, sprete domi jucunda vita, ultro a propinquis nostris sejuncti per alienas regiones ærumnas toleramus, periculis exponimur, fame tabescimus, frigore horremus, æstu solvimur; cubile terram, tectum cælum habemus; quamvis nobiles, illustres, in-

ζ. Παρόμοια δὲ καὶ τοῖς Τούρκοις ἐπὶ γλυδας ποιῶν κατὰ τῶν Ἀλαμανῶν, τοῦ Μανουῆλ αὐτοὺς ἐπαλείφοντος γράμμασι καὶ διανιστῶντος εἰς πόλειμον. Καὶ τοῖνον περὶ τὸν Βαθὺν ὑπερτερήσαντες, Παμπλάνου τινὸς ἡγουμένου τοῦ σφῶν στρατεύματος, πολλοὺς διέφθειραν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῇ μοίρᾳ ἐπίθετο ἦτις τὴν Φρυγίαν παρώδευεν, εἰς κανὸν αὐτοῖς τὸ βούλευμα ἔσχασε, καὶ τὸν ὀλεθρον ἔκουσῶς κατὰ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν καὶ πόρρωθεν ὄντα μετάπεμψον ἀτεχνῶς ἐποίησαντο, καὶ εἰς βέθυνον κατώλισθον ὄντας οἰκειαίαι χερσὶν ἐδάθναν. Τῷ τοι καὶ δῖον μηδὲν παρενοχλοῦντας οὐχὶ λυπεῖν, μηδ' ἀναγκάζειν τὸ τοῦ θυμοῦ θηρίον ἀφυπνίζειν τὸ τίως κοιμώμενον. ἢ πρὸς ἀνδροκτασίας διαβρένουσιν, οἱ δὲ εἰς φάλαγγας πυκνωθέντες καὶ ταῖς ὄχθαις ἐρροσῶτες τοῦ ποταμοῦ (Μαλιάνδρος οὗτος ἦν) οὐκ εἶων ὄλωσεν τὰ Λατινικὰ στρατεύματα διελθεῖν. Ἔστι δ' οὗτος καὶ τὸν μὲν ἅπαντα χρόνον οὐ ῥᾶδιος ἀπανταχοῦ τὴν περὶ αὐτῶν, τότε δὲ καὶ τέλος ἦν ἄπορος, εἰς δῖνας ἐλιττόμενος καὶ μεταχωρῶν εἰς στροφάλιγγας, ὅτε καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν αἱ δυσμικαὶ δυνάμεις ὑπέδειξαν ὡς αὐτῶν ἀνεχομένων αἱ φάλαγγες Ῥωμαίων εἰς προνομῆν οὐκ ἐξέκειντο καὶ αἱ τούτων πέλεις ἀδῆλωτοι περιπεύοντο, οὐδὲ βροσκημάτων δίκην οἱ τούτων οἰκητορες ἀναειρούμενοι ἐσφακέλιζον. Ὡς γὰρ τῇ ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ προσάγοντος τοῦ ῥιγῶς οὐτε νῆες παρεῖσαν ποτῆμαι οὐτε γέφυρα πρὸς διάβασιν ἔξευκτο, καὶ οἱ Τούρκοι ἀναμῆξ πεζοὶ καὶ ἵππεῖς ἐς τὸ ἀντιπέραν φαινόμενοι ὄηλοι ἦσαν ἀκροβολίζοντες, καὶ τὰ τοξείματα δεικνέοντες τῶν παριόντων τὸν ποταμὸν καὶ ἐνέπιπτον εἰς τὸ τῆς φάλαγγος μέτωπον, τότε μὲν ὀλίγον ἐπαναγαγῶν ἀπὸ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ στρατοπεδεύεται, ὅσον μὴ εἶναι βέλους ἐντός, καὶ ἐπιτάττει πάντας δειπνοποιήσαντας ἵπποκοροστὰς γενέσθαι καὶ τῶν ἀρμάτων (64) αὐτῶν ἐπιμεληθῆναι ὡς ἐς νέωτα (65) τοῖς Τούρκοις πολεμῆσοντες πρῶταίτερον. Σκοταῖος τοῖνον διαναστάς, καὶ τοῦ ἡλίου μήπω τὸ ἄρμα ζεύξαντος, αὐτὸς τε ὡς πρὸς πόλεμον ἔσταλτο καὶ ἡ λοιπὴ τὰ ὅπλα ἐνεδίδυτο στρατιά. Καὶ οἱ βάρβαροι ὁμοίως [P. 46] διαπρατόμενοι καὶ αὐτοὶ παρετάττοντο, τοὺς τε τοξότας τῆ

Hier. Wolfii notæ.

(63) Βούλευματα. Alter addit καὶ συντάγματα.

(64) Ἄρματα. An hic pro curribus ponat an vero pro armis more barbarico, incertum mihi est.

(65) Ὡς εἰς νέωτα. Videtur hic posuisse pro εἰς τὴν ἐπιούσαν. Alter codex habet tantum πρῶτ.

δύθη παρέτεινον, καὶ τὸ ἱππικὸν ὡς αὐτοῖς ἰδοὺ παρσκευάζετο, καὶ τοῦ ἀκροβολισμοῦ εἶχοντο, εἴ ποτε προὐχώρουσι οἱ Ἴταλοι κατὰ τὸν ποταμὸν· ὅτε καὶ τὰς τάξεις ἐπιπαρίων ὁ βίξ καὶ παρακλήσεις τοῖς σφετέρους ποιοῦμενος τοιάδε ἔπρακεν· « Ὅτι μὲν, ὦ στρατιῶται, ἡ ἡμετέρα αὕτη κίνησις διὰ Χριστόν, καὶ ὡς εἰλόμεθα τὴν προκειμένην μὴ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀλλ' ἐκ Θεοῦ δόξαν θηρώμενοι, ἴσησι δῆπουθεν καὶ ὑμῶν ἅπας σαφῶς· πῶς γὰρ οὐ; οἱ τούτου ἕνεκα τοῖς μὲν ἐπ' οἴκου ἔνευπαθεῖν ἀπειπάμεθα, καὶ τῶν οἰκείων ἔκοντως ἀπεξενώμεθα, καὶ διὰ τῆς οὐχ ἡμεδαπῆς προδοθέντες θλίψει προσμιλοῦμεν, κινδύνοις παραβαλλόμεθα, λιμῶν τηρόμεθα, κρῶναι πηγυρόμεθα, θαλπωρῆ ἐκλυόμεθα, κλιπτῆρα ἔχοντες τὴν γῆν, στέγην τὸν οὐρανὸν, οἱ εὐγενεῖς, οἱ εὐπάρυφοι, οἱ ἐπὶ δόξης καὶ πλούτου, καὶ πολλῶν ἔθνων κυριεύοντες. Τὰς δὲ πολεμικὰς σκευὰς ἐς αἰεὶ περικείμεθα ὡς περ ἀκούσια δευμά, καὶ κἀνομοῦν αὐτὰς ἀνέγοντες ὡς ὁ τῶν ὀπαδῶν Χριστοῦ μέγιστος Πέτρος πάλαι ἀλύσει διτταῖς κακοχούμενος καὶ τέσσαρσι στρατιωτῶν τετραδίοις φρουρούμενος. Ὅτι δὲ καὶ οἱ ὡς ἐν μεταίχμιῳ τῷ πορθμῶ τούτῳ ἀποδυστάμενοι ἡμῶν βάρβαροι ἔχθροί εἰσι τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, οἷς πάλαι νόμῳ πολέμου συμβαλεῖν ἐγλιχόμεθα καὶ ὦν τοῖς αἵμασι δαυιδικῶς ἐπηγγελλόμεθα νίψασθαι, οὐδὲ τούτο φιλοκρίνειν θελήσει τις, εἰ μὴ προδήλως παρακοπεῖς τὸ φρονεῖν ὀρῶν ἀντικρυς οὐχ ὄρα καὶ ἀκούων οὐδαμῶς ἐνωτίζεται. Ἐπερ οὖν τῆς εὐθῆ τῶν ἀθηνάτων μονῶν πορείας μέλον ὑμῖν (οὐδὲ γὰρ ἀδικος ὁ Θεός, ὡς μὴ τὸ τῆς ὁδοῦ ταύτης ὄρα ἀιτιώμενον, μηδ' ἀκράτων μεταδιδόναι λειμώνων καὶ σκιερῶν ἐν τῇ Ἐδέμ καταπαύσεων, οἱ τὰ οἴκοι καταλιπόντες ἀνελόμεθα τοῦ ζῆν τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ θανεῖν), καὶ εἰ μνήμη δὲ τις ὑμᾶς ὑπεισέρχεται ἃ καθ' ὦραν οἱ ἀπερίτμητοι οὗτοι τὴν καρδίαν εἰς τοὺς ἐκ τοῦ γένους παρονοοῦσιν ἡμῶν, καὶ οὐς αὐτοῖς ἐπιτίθουσι κονδύλους ταῖς φρεσὶν ἀναφέρετε, καὶ τοῦ ἐκκεχυμένου ἀνευθύνως αἵματος μαλάσσει τις ἔλεος, στήθε γενναίως ἄρτι καὶ ἐβρώμενως διαγωνίσασθε. Μηδὲ τι δέος ἐκπληῆσον ἐκκρούετω τοῦ καθηγόντως ἀμύνασθαι, ἀλλὰ γνώτωσαν ἀληθῶς οἱ ἀλλόφυλοι ὡς ὅτι Χριστὸς ὁ καθηγητὴς ἡμῶν καὶ διδάσκαλος ὑπέρεκται προφήτου λαοπλάτου καὶ μουσῶτος σφᾶς τὰ ἀπόβλητα, τοσοῦτον καὶ ἡμεῖς αὐτῶν κατὰ πάνθ' ὑπερφέρομεν. Ἐπει οὖν παρεμβολὴ ἀγία ἡμεῖς καὶ στρατὸς θεόλεκτος, μὴ φιλοφυχήσωμεν ἀγεννῶς πρὸς φιλόχριστον καὶ αἰμίμηστον τελευτήν. Εἰ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε, πόσῃ ἡμεῖς τεθάναι δι' αὐτόν ἔσμεν δικαιότεροι; ἀγαθῆς ταυτησὶ πορείας ἀγαθὸν ἔστω καὶ τέλος ἐφομαρτοῦν. Μαχεσώμεθα μετὰ τῆς ἐν Χριστῷ πεποιθήσεως καὶ τοῦ εὖ εἰδέναι ὡς τοὺς ἐχθροὺς τροπωσόμεθα, ὅτι μηδὲ δυσχερῆς [P. 47] ἡ νίκη γένοιτο οἷα μηδέων ὑποσησόμενων τὴν προσβολήν, ὡς πεποιθήμεν, ἀλλὰ πάντων ἐνωσόντων καὶ πρὸς τὴν πρώτην ὁρμήν. Εἰ δ', ὅπερ ἀπείη, πεσοῦμεθα, καλὸν ἐντάφιον τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ τελευτῆν. Βαλέτω με τοξότης Πέρος ὑπὲρ Χριστοῦ ἀφυπνωτέον μετ' ἐλπίδων χρῆ-

cliti, divites, multis gentibus imperantes, thoraces semper tanquam vincula necessaria gestamus, iisque latigamur, quemadmodum maximus Christi servus Petrus duabus catenis oppressus et quatuor militum quaternionibus custoditus. Barbaros autem, qui flumine a nobis dividuntur, crucis Christi esse hostes, quos bello aggredi olim cupivimus, in quorum sanguine, ut David loquitur, nos loturos esse promisimus, quis est qui nesciat, nisi plane vecors nec apertis oculis videre nec patentibus auribus **¶¶** audire velit? Quodsi recta in cælum ascendere studemus (neque enim injustus est Deus, ut hujus viæ causam ignoret, aut immortalia prata et umbrosa Edemi domicilia non retribuatur nobis, qui relictis ædibus pro ipso mortem oppetere quam vivere maluimus), si memoria repeliis quæ quitusque temporibus isti corde incircumcisi in populares nostros admittant, et quas eis alapas impingant recordamini, et sanguinis innocenter effusi aliqua misericordia tangimini, state jam fortiter, et strenue pugnate, neque ullus vos terror moveat quominus alacriter resistatis. Cognoscant Barbari, quantum Christus magister noster et præceptor seductorem prophetam et impiæ religionis antitetitum superat, tanto et nos rebus omnibus superiores esse. Cum igitur castra sancta simus et divinitus collectus exercitus, ne turpiter vitam amemus, nec obitum memorabilem pro Christi charitate reformidemus. Si enim Christus pro nobis mortuus est, quanto justius nos pro illo oppetemus? honestæ huic expeditioni etiam finis honestus imponatur: Christo freti pugnemus, cum certa spe victoriæ **¶¶** non difficilie. Neque enim quisque, ut confidimus, impetum nostrum tolerabit, sed omnes primæ aggressioni cedent. Sin (quod absit) occubuerimus, honesta sepultura erit, ubicunque pro Christo occubuerimus. Me sagittarius Perea pro Christo feriat: cum spe bona moriar, eaque sagitta tanquam vehiculo ad requiem illam perveniam: quod mihi potius erit quam si morte ingloria in peccatis opprimerer. Jam tandem ulciemur eos quorum impuris conculcati pedibus et consanguinei nostri et Christiani fratres in communem illum sacrum locum abierunt, in quo defunctorum contubernalis factus est Christus, Patri æqualis et assessor. Nos sumus potentes illi, nos omnes gladios strinximus, qui vitale divinumque sepulcrum tanquam Salomonis cubile circumstitimus. Agarenos igitur ancillæ filios nos liberi tollamus e medio, et tanquam lapides offensionis e via Christi removeamus: quos haud scio cur Romani tanquam lupos in suam caudem alunt et per dedecus suo crude saginant, cum excitatis animis, et cogitatione cordato viro digna suscepta, tanquam feræ a gregibus, sic illi ab ipsorum provinciis atque urbibus pellendi essent. **¶¶** Jam quia fluvius hic, ut cernitur, non nisi nova ratione transiri potest, ego ipse hujus exempli monstrator ero, meumque consilium primus exsequar. Acie con-

trajicit, id quoque **98** promontorium citra sanguinem, quemadmodum paulo ante Coreoram, occupaturus. Sed cum in viros cordatos et libertatis dulcedinem expertos incidisset, ita repulsus est ac si in petram immobilem impigisset, infectaque re, remis dissimulandæ fugæ causa ad puppim conversis, discessit. Vitatoque Maleensi trajectu, ventorum contrariis procellis infesto, de quo proverbium usurpatur, Ad Malæam cum accesseris, eorum quæ domi habes obliviscere, fretum interius ingreditur. Et latus ejus utrumque pervagatus, non aperta loca duntaxat populatus est, sed opportuna etiam et munita partim in deditationem accepit, partim vi subegit; atque Acarnania, Ætolia, quæ nunc Artinia dicitur, totaque ora maritima vastata, Corinthiacum sinus intrat. Et in Crisæum portum invectus, in Mediterranea impressionem facere ausus est, cum neminem adversarium parem haberet. Præterea classis præfectus gravi et levi armatura in aciem e navibus educta, ceterum instar qui pabulum utrinque petunt, in Æthiis irrupit, et interjectis oppidis obiter direptis Thebas cepit, et cives inhumaniter tractavit, qui cum ex antiquo rumore divites haberentur, **99** homo insatiabilis, qui nullum cupiditati statuerat modum, nisi eum ut naves omnes aut saltem plurimas pecuniæ pondere ad tertium usque cingulum demergeret, et opifices exhausit, et sordidi oboli curiosus indagator, potentes, illustri genere natos, etale venerabiles et dignitate præstantes viros, variis affixit modis, nullius verecundia aut misericordia motus, homo prorsus inexorabilis, non vindictam inevitabilem, non Cadmeam victoriam timens. Denique sacris libris propositis, singulos cinctis lumbis ingressos, inspectisque libris, cum jurejurando suam rem familiarem declarare eaque abjurata discedere coegit. Sic omni auro, omni argento, omni pretiosa veste navibus imposita, ne corporibus quidem eorum pepercit quos spoliarat; sed primoribus defectu ex optimatibus habito comprehensis, et matronis pulcherrimis ac dissimilis et texendi peritissimis selectis, inde discessit. Ita rebus prospere succedentibus, neque terra neque mari ullo resistente, Corinthum tendit, urbem divitem, in **100** isthmo sitam, duobusque commodissimis ad exportationem et importationem ac commutationem mercium portibus nobilem; in quorum alterum ex Asia, alterum ex Italia appellitur. Cum autem mercatum, quæ inferior urbs est, vacuum reperisset, Acrocorinthum etiam (omnes enim esculentia omnia, omnes opes sive sacras sive profanas eo contulerant) tentandum censuit, et si fieri posset, expugnandum. Fuit autem Acrocorinthus veteris urbis arx, nunc vero castellum munitum est, monti alto impositum in acutum cacumen fastigiato, ipsum vero fastigium planitiem habet mensæ forma, firmis mœnibus circumdatum; intus non pauci sunt aquæ pellucidæ et potabilis puteoli, et fons Pirene, cujus etiam Ho-

A ἄλωπεκος ἐπὶ ῥηταῖς ὁμολογίαις εἶσω δέχοντα. Σικελιώτιν φρουρᾶν, εἰς χιλίους ἀριθμομένην φρακτούς. Καὶ οἱ μὲν κανὸν φορολογίας ἀποδιδράσκοντες ἔλαθον ὑπὸ χανόντητος νοῦ τῆς δουλείας ἐμπροσθέντες πυρὶ καὶ Ῥωμαίοις ἐσνεγκόντες πόλεμον οἱ χαλκίφρονες χρόνιον ὄμοῦ καὶ βαρύτατον· ὁ δὲ τὸ φρούριον κρατυνόμενος, καὶ ὡς εἶχεν αὐτὸ ποιήσας δυσάλωτότερον καὶ οἶον ἀπροσμάχωτορον, ἐκεῖθεν ἀναχθεὶς τῇ Μονεμβασίᾳ προσίσχει, ἐλπὶσι θαλάπλομος ὡς λέγεται καὶ ταυτηνὴ τὴν ἄκραν ἀναίματι ὡσπερ πρὸ τρίτης τὴν Κέρκυραν. Ἄλλ' ἀνδράσιν ἐντυχῶν νῆς διοικουμένοις καὶ τὴν τῆς ἐλευθερίας οὐκ ἠγνοήσῃ Παφίαν, ἀπεκρούσθη ὡς εἰ καὶ προβόλῳ προσέβαλεν ἀτινάκτω, καὶ πρῶμυαν κρουσάμενος ἐκεῖθεν ἀνάγεται [P. 50] ἄπρακτος. **B** Ὑπερβὰς δὲ τὸν ἐπὶ Μαλέαν πλοῦν, ἀντιπνοίας γίμοντα πάσης, περὶ οὗ καὶ ταῦτα παροιμαίεζται, « Μαλέαν δ' ἐπικάμψας ἐπιλάθου τῶν οὐρανῶν, » τὸν εἰσέχοντα πορθμὸν ἀνάγεται, καὶ τὰ τοῦτου ἐκατέρωθεν ἐπιῶν οὐ τὰ εὐχείρωτα μόνον κατέδραμε λειαν τιθέμενος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλως ἐπικαιροτάτα καὶ δυσάλωτα, τὰ μὲν ὁμολογίᾳ χειροῦμενος τὰ δὲ πολέμῳ δουλούμενος, Ἀκαρνᾶνός τε καὶ Αἰτωλοῦς τοὺς νῦν λεγομένους Ἀρτινοῦς, καὶ ὅσα παράλα ἀμαυρῶν τὸν Κορινθιακὸν κόλπον εἰσέπλευσε. Καὶ τῆς Κρισσαίᾳ λιμένι προσορμισθεὶς τοῖς ἐν μεσογειῶν θαρρέει προσβαλεῖν, οὐδένα ἔχων ἀντίπαλον ἰσοστάσιον. Ἀμέλει καὶ ὁ τοῦ στόλου ἀρχηγὸς τὸ ὀπλιτεύων καὶ ψιλὸν τοῦ στρατοῦ εἰς τάξεις διειληφώς, καὶ χερσαῖος φανείς ὁ τέως θαλάττιος κατὰ τῶν κητῶν τὰ ἀμφίβοσκόμενα, τῇ Καδμείᾳ γῆν παρενέβαλε, καὶ τὰς ἐν μέσῳ κωμοπόλεις ὁδοῦ πάρεργον ληϊσάμενος ταῖς ἑπταπόλοις Θήβαις προσέβαλεν, ὧν καὶ γενόμενος ἐγκρατὴς ἀπανθρώπως τοῖς ἐκεῖ προσπενέθη. κατὰ γὰρ παλαιὰν φήμην τῆς πόλεως ὡς πλουσίους τρεπούσης οἰκήτορας εἰς χρημάτων ἀπλησίαν ὑπονουτόμενος, καὶ μηδένα κόρον φιλοπουτίας εἰδὼς, ἀλλ' ὄρον τιθέμενος τῆς ἐφέσεως τὸ καὶ εἰς τρίτον ζωστήρα τῇ ὀλκῇ τῶν χρημάτων τὰς πάσας ἢ τὰς πλείους νῆας βαπτίζεσθαι, τοὺς τε χειρῶνακτας ἐξεπέλεξε, περὶ τοῦ ῥύπου τῶν ὀβολῶν πολυπράγμων γινόμενος, καὶ τοὺς δυνατοὺς καὶ λαμπροὺς τὸ γένος καὶ σεμνοὺς τὴν ἡλιγίαν καὶ περίφανεις κατ' ἀξίωσιν διαφόροις κακώσεσι καθυπέδαλλε, μηδενὸς λαμβάνων αἰδῶ καὶ φειδῶ, μὴ δυσωποῦμενος τὴν δυσώπτησιν, μὴ τὴν Ἀδράστειαν εὐλαβοῦμενος αὐτοῦ που λαβοῦσαν ἀρχὴν, ἢ τὴν Καδμείαν λεγομένην νίκην ὑποβλεπόμενος. Τέλος δὲ τὰ ἑσπέρως προβεῖς γράμματα ἠνάγκαζεν ἕκαστον, τὴν ἄσπιν ὑπεζωσμένον εἰσιόντα, τὴν οἰκείαν οὐσίαν οἷς ἐνθεωρεῖται μεθ' ὄρκου διασαφεῖν καὶ ταύτην ἐξομνόμενον ἀνέβαιναι. Καὶ οὕτω πάντα χρυσὸν, ἄργυρον πάντα διεκφορήσας, καὶ τὰς χρυσοῦφεις δρόνας ταῖς ναυσὶν ἐνθέμενος, οὐδὲ τῶν σωμάτων αὐτῶν τῶν ὄπ' αὐτοῦ καλαμωθέντων ἀπεσχετο, ἀλλὰ καὶ τούτων ἀριστινίδην τὸ προὔχον συλλαβῶν, τῶν τε γυναικῶν ἔποκρίνας ὅσαι τὸ εἶδος καλαὶ καὶ βαθύζωνοι καὶ τοῖς νάμασι πολλακίς τῆς κελικροῦνου Δίρκης λουσάμεναι καὶ τὰς κόμας διευθετισάμεναι καὶ τὴν

ιστουργικὴν κομψότητα καλῶς ἐπιστάμεναι, οὕτως ἄμερος in Odyssea meminit. Id castellum, quamvis et natura et manu adeo munitum, adeo tutum ac pene inexpugnabile, Siculi Franci citra laborem fere sunt ingressi, exiguo tempore ad deditionem coactum. Neque vero novum hoc est aut mirandum; neque enim ipsum castellum sine justo presidio se ipsum defendere **101** aut hostes propulsare potuit: quamvis enim multi custodes in eo essent, nullus tamen inter illos fuit vir fortis, cui recte civitatis custodia crederetur. Nam imperatorii milites cum suo duce Nicephoro Chaluphe et Corinthiorum proceres ibi desiderabant; et ex vicinis oppidis non pauci eo tanquam in certissimum asylum se receperant. Classis autem praefectus, munitione potitus, ejusque natura considerata, ad quam oppugnandam nusquam pateret aditus: « Deo duce, inquit, pugnavimus: Deus nobis hunc locum occupandum praebuit. » Eos vero qui intus erant derisit et ut imbelles exagitavit, Chaluphem in primis ut femina molliorem et ad colum et lanam tractandam aptiorem. Illius quoque loci opibus in triremes impositis, Corinthiorum nobilissimos et matronas fortissimas et ditissimas in servitutem abduxit. Ac ne Theodori quidem martyris miraculis clari imagine abstinuit: sed ea quoque ex templo abrepta, secunda navigatione usus in reditu Corcyraeorum arcem firmavit. Tum si quis Siculas triemes multis pulchris rebus onustas et ad summum usque remigium **102** depressas vidisset, rectissime dixisset non naves esse piraticas sed onerarias mercium omne genus vehentes.

ὅπως ἐπιπέδον, ὅπως ἑκατέρωθεν τὰς εἰσαγωγὰς τε καὶ ἐξαγωγὰς τῶν φορτίων ἔχουσιν καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους ποιουμένην ἀμοιβάς. Καὶ δὴ τὸ ἐμπόριον εὐζῶν ἔρημον, ὅπερ ἡ κάτω πόλις ἐπονομάζεται, ὡς ἀπάντων ἀνασκευασμένον εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον [P. 54] καὶ συνθηροεικότων εἰς αὐτὸν ὄψον πᾶν, ὄλεον ἅπαντα, ὅσος τε ἰδιώταις ψελλώτο καὶ ὅσος Θεῶ ἀφιέρωτο, ἔγνω δεῖν καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀκροκόρινθου πειραθῆναι, καὶ τοῦτον, εἰ οἶόν τε, ἐξελεῖν. Ἔστι δὲ ὁ Ἀκροκόρινθος τῆς μὲν πάλαι πόλεως Κορίνθου ἀκρόπολις, νυνὶ δὲ φρούριον ὄχυρόν, αὐτὸ δὲ ἕρος ὑψηλόν, εἰς δεξιᾶν τελευτῶν κορυφήν, αὕτη δὲ εἰς τραπεζώδες χωρίον ἀποτελευτώσα ἐπίπεδον, τετειχισμένον ἀσφαλῶς. Ἐνδοθεν δὲ εἰσι ποτίμου ὕδατος καὶ διαγωγῆς οὐκ ὀλίγα φρεάτια καὶ ἡ Πειρήνη κρήνη, ἧς ἐν βραψυδίῳ Ὀμηρὸς μέμνηται. Ἀσφαλῆ δ' οὕτω καὶ ἀνεπιχειρήτων ὄντα τὸν Ἀκροκόρινθον (καὶ φύσις γὰρ καὶ θέσις τοῦ τόπου καὶ περίβολος ἀβραγῆς συνδραμόντα δυσάλωτον ἢ ἀνάλωτον αὐτὸν ἀπειργάσαντο) οἱ Σικελοὶ ἀπονητὶ τὸ πλεῖον εἰσηέσαν, βραχῶν ἀναλωκότες καιρὸν εἰς τὴν παρεστῆσαν τοῦ ἐρύματος. Καὶ καιρὸν οὐδὲν τὸ συμβᾶν, οὐδὲ θαυμάζεσθαι ἄξιον· οὐ γὰρ ἐπήρκεσεν ἂν αὐτὸ ἐκ τῶν φρούριον, καὶ τὴν ἀπρουμάχητον καθ' αὐτὸ, οὐδὲ φρουρούς καὶ τὸ φυλακικὸν ἀξιόμαχον. Ἀλλ' εἶχε μὲν ἀριθμῶν καὶ τούτους πολλοὺς, εἰς ἄνδρα δ' οὐδὲνα συναλειφομένους ἀγαθῶν πρὸς φύλακα πόλεως· οἱ τε γὰρ ἐκ βασιλέως ἔνδον προσέμενον μετὰ τοῦ σφῶν ἀρχηγοῦ (ἦν δ' οὕτως ὁ Χαλούφης Νικηφόρος) καὶ τῶν Κορινθίων οἱ προῦχοντες, καὶ τῶν περὶ ἐκαστοῦ οὐ βραχέαι μοῖραι ὡς εἰς καιριωτάτην τοῦ πολέμου ἄλευρῶν εἰσεληλύθασιν τὸν Ἀκροκόρινθον. Ὅ τοίνυν τριτάρχη εἶδον τοῦ φρουρίου γενόμενος, καὶ τὴν φύσιν τούτου κατασκεψάμενος ἀπανταχόθεν οὐσαν ἀνεπιχειρήτων, σὺν Θεῶν πολεμηῆσαι ἔφη καὶ Θεὸν εἶναι τὸν τοιοῦτον αὐτῶν χωρὸν κατασχεῖν παρασχόμενον, κακῶς φάσκων τοὺς ἔνδον καὶ πλῶνων ὀνειδίσαι ὡς ἀγενεῖς τὰ πολέμια, μάλιστα δὲ τὸν Χαλούφην, ὃν καὶ γυναικὸς ὠνόμαζε μαλακώτερον μηδὲν ἐπισταμένης πλέον τῆς τάλαιουργοῦ γυναικωνίτιδος. Ὅς δὲ καὶ τὸν ἔκεῖσε πλοῦτον ἐνέβητο ταῖς τριῖραις καὶ τοὺς γίνεαι λαμπροτάτους τῶν Κορινθίων ἐδουλαγώγησεν, ἐξηχμαλώτισε δὲ καὶ τῶν γυναικῶν ὅσας κάλλισται τε καὶ βαθύκολποι, μηδ' αὐτῆς τῆς εἰκόνης τοῦ ἐτ' ἀφάρτου μεγίστου καὶ διαδοχῆτος ἐν θάυμασι Θεοδώρου τοῦ στρατηλάτου ἀποσχόμενος, ἀλλὰ καὶ ταύτην τῶν αὐτοῦ τριῖναι ἀνακειμένην ἀνελόμενος, οὐρίῳ καὶ φορῶν χρησάμενος ἀνήγετο πνεύματι, ὡς εἶχε, καὶ τὴν τῶν Κερκυραίων ἄκραν ἐν τῶν διάπλῳ πρὸς τὸ ἀσφαλέστερον καταστησάμενος, ὅτε καὶ τὰς Σικελιώτιδας τριῖρας ἰδὼν τις εἶπεν ἂν σκοπιμώτατα μὴ νῆας εἶναι πειρατικὰς, ἀλλὰ μυριόφορους φορταγωγούς, πολλῶν καὶ καλῶν χρημάτων ὄσας ὑπερβριθεῖς καὶ τῆς ἀνω εἰρεσίας ἐγγύς που βαπτομένας τῶν βεῦματι.

B. Ταῦτά τε οὖν ἐν ὧσιν ἔνηχα ὄντα ἐλύπει τὸν αὐτοκράτορα Μανουῆλ, καὶ κατὰ Δία ἐποίησε τὸν Ὀμηρικὸν ἀτεχνῶς, συχρὰ τὸ ποιητέον ταῖς φρεσὶ μερμηρίζοντα, ἧ τὸν Νεοκλέους Θεμιστοκλήν, ἀεὶ ἐπὶ συννοίας ὁρώμενον καὶ ἀόπνους νύκτας ἰάοντα καὶ πρὸς τοὺς πυνθανομένους ἀποκρινόμενον ὡς καθεύδειν οὐκ ἔφη Μιλτιάδου τὸ τρέπαιον. Συνεκάλει τοίνυν εἰς τὴν τοῦ γεννησμένου βουλῆν πάντα τὸν τακτικῶν ἐπιστήμονα καὶ δημηγόρον εἰδὸτα λέγειν τῶν νικητῶν πυκνότερον. Μία οὖν ἐκ πολλῶν ἀρίστη δέδοκτο βουλὴ καὶ τῶν αὐτοκράτορι ἐπιψή-

II. Quo nuntio turbatus Manuel imperator non secus ac Homericus ille Jupiter, aut Themistocles insomnes noctes ob Mitriadis tropæum agens, sollicito quid agendum esset animo agitabat. Igitur viris et rei militaris peritis et eloquentia clara accersitis, unum e multis consilium approbavit. Siculos terra marique bello petendos, eoque majore apparatu, quod id bellum spe non optima nitetur et multa impedimenta habiturum videretur, quippe de quo ex sententia conficiendo veteres quoque imperatores desperassent. Convocantur

radians, sic ipsa inter virtutes reliquas elucebat, adeo ut aliquando pallium et tunicam et lineam calyptram capitis pauperibus misericordia motus distribueret, nec de suo tantum largiretur, sed alios etiam ut pauperum inopiæ subvenirent impelleret. His de causis ille vir omnibus erat venerabilis. Isaacius vero Manuelis frater Sebastocrator ei tantum non immolabat, id Deo gratum et faciendum iudicans, quod patriarcha monebat, contra vero invisum Deo et abominandum, quod is velabat. At factio pontificum virtutis inimicorum et huic sanctissimi viri instituto adversantium eum apud imperatorem deferunt, quasi Isaacio patri regnum conciliare studeret manifestos illius 107 in sacrum palatium ingressus ut clandestinos, et puer palam colloquebantur, tanquam occultas conspirationes calumniarentur. Manuel igitur, ut ambitiosus adolescens, cui facile a patriarchæ acuatoribus persuadebatur fratrem regnum affectare, hunc throno deturbare cupiebat. Et quia nihil tam sanctum est quod calumnia tentare non audeat, de successoribus ei dando agitur, per causam quod cum Neplione quodam monacho perperam sentiret. Erat is monachus ei familiaris, et sæpe mensa ejus iisdemque ædibus utebatur. Crimini autem ei dabatur prava opinio, et rasa erat in longum maxilla, et a patriarcha Michaele in carcerem coniectus fuerat, Itaque Cosmas etiam ut sectator ejus et suffragator in crimen venerat. Qua speciosa calumnia freti adversarii patriarcham aperte incursabant, et vi superare ac in ordinem cogere manifestis suffragiis nitebantur. Proinde in iudicium adductus, ac potius præiudicio condemnatus, cum ea rogaretur quæ ignorabat, ob eaque per ostracismum quemdam pelleretur, indignatione plenus imperatricis uterum execratur, ne mares liberos pariat, 108 et ex proceribus quosdam censura ecclesiastica notat; et concilium ejiciendi sui causa inductum, ut quod palatii fores frequentaret et personarum rationem haberet, seque per injuriam et contra instituta majorum sede et grege pelleret, insectatus est. Contostephanus autem, unus ex iis qui sellam imperatoris circumstant et familiaris cum eo colloquuntur, ægerrime ferre se herilis uteri execrationem ostendebat; et simulata ingenti præ cæteris omnibus indignatione, ira æstuans patriarcham aggreditur quasi aliam impacturus, quamquam ab eo sibi temperavit. Id nec imperatori cordati hominis factum esse visum: quod suum iudicium iracundia declaravit; et consanguinei imperatorii et senatus Contostephani facinus nefarium reprehenderunt, qui tellurem vasto ore hominibus adeo iniquis inhiantem non horreret. Ipse vero

τῶν ἀρετῶν ὄρμαθὸς πλέον ἤσχει τοῦπίστμον. Μαλιστα δὲ τῷ πολλῷ τῆς ἐλεημοσύνης ἐκίκαστο, ἥτις ὡς ἐν περιδεῖραϊφ κόσμῳ πολυτελεῖ προσπεπληγυῖα τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἀρετῶν δίκην ἀκτινώδους λίθου ἐπέμφανεν· οὕτω γὰρ τὸν εἰς ἀνθρώπους ἔλεον ἐβύωτο ὡς καὶ τὸν ἐπενδύτην αὐτὸν καὶ τὸν χιτῶνα ἑαυτοῦ τοῦ σώματος καὶ τὴν ὀθονοσκεπῆ καλύπτραν τῆς κεφαλῆς διαδιδόναι πένησι καὶ πράγματα παρέχειν τοῖς ἀσθενέσι μὴ διφώσι μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐπορίαν ἄλλων τυρβαζομένοις. Διὰ ταῦτα καὶ παρὰ πᾶσι μὲν ἦν ἀδίστιμος ὁ ἀνὴρ· ὁ δὲ σεβαστοκράτωρ Ἰσαάκιος ὁ τοῦ βασιλέως Μανουὴλ αὐτάμιμος μόνον οὐκ ἐπέθυσεν ὡς Θεῷ, ἐκείνου θεοφιλέως καὶ πρακτέον οὐόμενος ὅπερ ἦν ὁ πατριάρχης ὑποτιθέμενος, κάκεῖνο αὐθις θεομιὰς καὶ ἀπώμοτην ὅπερ οὐτοσὶ ἀπηγόρευεν· Ἦ γοῦν πατρία (72) τῶν τότε ἀντιδόξων τῆς ἀρετῆς ἀρχιερέων καὶ τοῦ ἱερῶ τάτου τοῦτου ἀντιθετος μοῖρα ἐνδιαβάλλουσι τὸν ἀνδρα τῷ βασιλεῖ ὡς τῷ ἀδελφῷ Ἰσακίῳ τὴν βασιλείαν μνώμενον, λαθραίας τὰς προδότους εἰς τὸ ἱερὸν ἀρχιεῖον ἀνόδους τοῦ σεβαστοκράτορος ὀνομάζοντες, καὶ κρυφώδεις συσκευὰς τὰ οὐκ ἐν मुखῷ γῆς καὶ παραβύστω, ἀλλ' ἐφ' ἡλίῳ συλλαλούμενα μάρτυρι. Ὁ τοίνυν Μανουὴλ νέος ὢν ἔτι καὶ αὐτάρεσκος, καὶ ἄλλως ὑποβλέπεσθαι τὸν ἀδελφὸν ὑπὸ τῶν τοῦ πατριάρχου κατηγόρων ὡς βασιλειῶντα ἐναγόμενος, ἀνατρέψαι τοῦτον τοῦ θρόνου ἐχέτει. Κάπειδὴ ἠπτεται μῶμος καὶ τῶν ἀψάστων, ὡς οἶδαμεν, καὶ ἅπας, ὡς καὶ τοῦτο ἴσμεν, εἰς τὸ κακὸν τι ὄρῳν προσκλινέτερος, καθαιρέσει κάθικοβάλλεται ὡς συναϊρετίζων μοναχῷ τινι Νήφωνι. Ἦν δὲ ὁ Νήφων συνήθης μὲν τῷ πατριάρχῃ καὶ πολλὰς ἐκ τῆς αὐτοῦ τραπέτης ἐστιαθεὶς καὶ στήτης ὁμοίως μετεληγώς, δεβέβλητο δὲ ὡς οὐκ ὀρθὸς εἶη τὰ ἐς πίστιν, καὶ τὴν σχοινοτενῆ γένουν ἐκέκαρτο καὶ δεσμοιωτρίῳ ἐνείρθη παρὰ τοῦ πατριάρχου Μιχαήλ. Ἦν οὖν ὁ Κοσμᾶς δι' αὐτὸν ὑπ' αἰτίαν ὡς ὀμόφρων τε καὶ ὀμόδοξος, καὶ οἱ ἀντιδόξοι τῷ Κοσμᾷ εὐπροσώπου ταύτης ἀφορμῆς λαβόμενοι κατέκρεχον ἤδη καὶ λαμπρῶς ἐπέκειντο, κατὰ κράτος αἰρήσειν καὶ ὀλαις καθελεῖν ψήφοις αὐτὸν ἐπειγόμενοι. Κρινόμενος οὖν, ἥ μᾶλλον κατακρινόμενος, καὶ ἄ οὐκ ἐγίνωσκεν ἐρωτώμενος, καὶ διὰ ταῦτα τοῦ θρόνου ἐξοστρακίζόμενος, ζήλου πίμπλαται, καὶ τὸ συνέδριον ἐκεῖνο περισκεψάμενος τῇ μὲν μήτρᾳ τῆς βασιλίδος ἐπιτιμᾷ μὴ παῖδα τεκεῖν ἄρβεννα, ἀφορίζει δὲ καὶ τῶν περὶ τὸν βασιλέα τινὰς καὶ τὴν τότε συνελθοῦσαν εἰς αὐτοῦ καθαιρέσειν σφόδρον ὡς βασιλέους θύρας ἐκτρέβουσαν καὶ πρόσωπα λαμβάνουσαν, κάκ τοῦτου μὴ κανονικῶς, ἀλλ' ἄθεσμως καὶ θρόνου καὶ ποιμνῆς αὐτὸν ἀπελύνουσαν. Τότε τοίνυν ὁ Κοντοστέφανος εἰς ὢν τῶν κυκλούντων θρόνον τὸν ἀνακτορικόν, τῶν ἐγγιζόντων τε βασιλεῖ καὶ προσδιαλεγόμενων θαρραλεώτερον, δεινὰ πάσχοντι

Hier. Wolfii notæ.

(72) Ἦ γοῦν πληθὺς τῶν βακίστων ἀρχιερέων, τῶν μὴ τὴν αὐτοῦ ἀρετὴν ἀποδεχομένων, διαβάλλουσι τὸν πατριάρχῃ τῷ βασιλεῖ, ὡς τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν ἐπὶ τὸ ὕψος τῆς βασιλείας ὁ πατριάρχης ἀναδιδάσαι

βούλεται. Λόγους γὰρ ἡμιλοῦσι κατὰ μόνος ἀμφοτέρω, καὶ νύκτας ὀλαις ἀγρύπνουσιν διατελοῦσιν ἐν ταῖς συντυχίαις αὐτῶν καὶ συσκευὰς κατὰ σοῦ ἐργάζονται.

ἐφαίκε διὰ τὴν τῆς δεσποινικῆς νηδύος ἐπιτίμησιν, **A** καὶ τὸν ζηλωτὴν ἐπὶ τούτοις ὑπὲρ τοὺς παρεστῶτας πάντας παρακαίριως ὑποκρινάμενος ἐφίσταται τῷ πατριάρχῃ βράττων θυμῷ καὶ πύξ πατάξει τοῦτον διανοούμενος, κἄν ἐπέσχειν ἑαυτὸν τῆς ὀρμῆς. Τοῦτο δὲ οὔτε τῷ βασιλεῖ ἐχέφρονος ἔργον ἔδοξε, καὶ ἔδειξεν, οἷς ἡγανάκτησε, βαρέως ἐνεγκῶν τὸ γεγόμενον· καὶ οἱ καθ' αἷμα δὲ τῷ βασιλεῖ συναπτόμενοι καὶ τὸ ξυμπαρεστῶς γερούσιον ὡς ἀνόσια δρώντι τῷ Κοντοστεφάνῳ ἐπιπλήττον, μήτε μὴν πεφρικότι τὴν εὐρὺ μάλα τοῖς τὰ τοιαῦτα παρανομοῦσιν ἐπιχαίνουσαν γῆν. Αὐτὸς δὲ ὁ πατριάρχης πρᾶξι οὐτωσὶ πως ἔφρασε τῇ φωνῇ. « Ἀφῆτε αὐτὸν, ὅσον οὐπω τὴν οικίαν πετραίαν λιψόμενον, » τὸν ἐκείνου μόρον δὴν ξυμβαίη τρόπῳ γριφολογῶν ὧδε καὶ αἰνιτόμενος. Εἰ δὲ καὶ ἡ βασιλὶς διὰ ταυτηνὶ τὴν ἐπιτίμησιν τοῦ πατρὸς οὐκ ἤκουσε παιδὸς μήτηρ ἄβρονος, τοῦ Θεοῦ τιμῶντος τὸν αὐτοῦ θεράποντα καὶ θηλυτεκοῦσαν ἐκτελοῦντος καὶ ὄλον τὸν ταύτης βίον, αὐτὸς μὲν σαφῶς οὐκ ἴσται· ὅγε μὴν βασιλεὺς εὐγνωμενῶν, ὡς ἔδειξε, καὶ τῷ ἔνδον καὶ οἰκίῳ κριτηρίῳ πληττόμενος, οἷς ἄνδρα δίκαιον θεασθεῖτε καὶ ἀμεμπτον καὶ μηδὲν τι καθαιρέσεως ἄξιον διαπραξάμενον παρέλυσε τῆς, ἀρχῆς αἰνίαν ταύτην, οὐκ ἔτέρην τὴν τῆς υἱοτοκίας διετίετο στήρησιν.

Δ. Μερόντος δὲ, ὡς ἔφραμεν, τοῦ Κοντοστεφάνου, ὁ μέγας δομέστικος Ἰωάννης τῆς τριηραρχίας ἐπιλαμβάνεται, οὐχ ὥστε καὶ μέγας δοῦξ ὀνομάζεσθαι, ἀλλ' ὅσον τοῦ στόλου ἐξηγεῖσθαι καὶ τοῖς γινομένοις ἐπιστατεῖν ὡς στρατηγία διαπρίπων ἀνὴρ καὶ κατὰ χεῖρα γενναῖος καὶ νοῦν ἡγεμονίας πλουτῶν ἀξιώτατον. Ὁ δὲ βασιλεὺς κατατρίβειν ἐπεικῶς τὸν καιρὸν εἰκὴ ἐν δεινῷ τιθάμενος, καὶ τῆς ἡμέρας εἰς οὐδὲν ἀναλίσκειν οὐκ οὐκον βουλόμενος, ὡς ὁ Κεφαλήνων βασιλεὺς Ὀδυσσεὺς τὰς ἡλίους πρότερον βοῦς, εἰς νῆα ἐνέβη τὴν στρατηγίδα, καὶ κύκλω τὴν Κερκυραίων πᾶσαν κατωπεσεκῶς, ἢ προσβάλοι ἐπιμελῶς κατεσκέπτετο. Ἐς γὰρ μῆνας τρεῖς ἡ πολιορκία παρεξτείνεται, ὅτι μὴδ' εἶχε τὴν Ὀσσαν ἀνασπᾶν ἢ τὸν Ἄθων ἐπικυλίνδειν, καὶ ἀνατιθέσθαι τὰ ὄρη ἐπάλλαλα, καὶ τὴν ἄκραν οὕτω ποιεῖν ἀλώσιμον. Ταῦτα γὰρ μεγαλουργία μυθικὴ καὶ ἀπίθανος. **C** Ὡς δὲ πάντοθεν ἦν ἀπορούμενος, ἔδοξε κατὰ τινα φάραγγα εὐέφοδα καὶ προσιτὰ τιθεῖσαν τὰ ἔνδοθεν βαλεῖσθαι ξυλίην κλίμακα, ἐς σχῆμα πύργου τεκτονιθεῖσαν κυκλόθεν. Ἠρμόττοντο οὖν ναυπηγισμαξίλα, καὶ ἴστοι μεγάλων νεῶν συνεπήγνοντο, καὶ οἱ μὴ ἐξικνούμενο τοῦ ὕψους βλήτρα ἐδέχοντο. Ὡς δὲ ἔδει ποτὲ ἀρθῆναι καὶ παρὰ τὴν ἄκραν τεθῆναι τὴν πυργοειδῆ ταύτην κλίμακα, ἡ μὲν κορυφὴ αὐτῆς ῥαχίξ πέτρας καὶ πάγῳ προσήγγιζεν ὀκρίοντι, ὅθεν ὁ τῆς πύργου τειχισμὸς ἀρχόμενος βάσιν ἐνεδίδου τοῖς ἀπυθαίνειν ἐκ τῆς κλίμακος μέλλουσι καὶ πρὸς τοὺς ἐπὶ τοῦ τείχους ἀντιφέρασθαι, ἡ δ' ὑποβάθρα κλοῖσις ἐπανάκειτο εὐ ἀραρυῖα καὶ πεπηγυῖα πρὸς τὸ ἔμπεδον καὶ ἀκράδαντον. **D** Ἐπιλείγοντες οὖν οἱ ἐπ' αὐτῆς ἀναβησόμενοι ἐπεκρίνοντο, καὶ οἱ ἀπάντων ἔξοχοι ἄλλων καὶ ἄλκιμοι κατὰ πόλεμον, ὅτι καὶ, « Ὁ τὸν βασιλεῖα φιλῶν καὶ φιλότιμος ἐν δεινοῖς ἀναβαινέτω, » βασιλεὺς αὐτὸς προεκήρυξεν. Οὐδένα μὲν οὖν συνηγόρει τὸ τοιοῦτον διακηρύκεμα, ἀλλὰ πάντες ἀνένευον πρὸς τὴν ἀνοδὸν, τὸ τοῦ κινδύνου μέγεθος εὐλαβούμενοι, ἕως Μετραλεῖφαι τινες αὐτάδελφοι τέσσαρες, ἐκ τοῦ

patriarcha leni voce dixit : « Sinite istum jamjam suam Petræam accepturum. » Quibus verbis per ambages innuebat quo mortis genere periturus esset. An vero imperatoris conjux ob istam patris execrationem mares non pepererit, Deo servum suum honorante atque efficiente ut illa per omnem ætatem tantum puellas eniteretur, equidem non satis scio. Imperator autem recte sentire visus, cum a sua conscientia argueretur, ob virum **109** justum, religiosum et criminis expertem istaque ignominia minime dignum solio deturbatum, hanc et non aliam causam esse censuit cur nullos filios procrearet,

IV. Sed Contostephano, ut diximus, occiso magnus domesticus Joannes prælecturam classis sine tamen magni ducis cognomento, suscipit, atque omnia administrat ut homo rei militaris peritissimus, et manu promptus et ingenio ad principatum aptissimus. Imperator vero frustra se tempus terere ægre ferens, et dies, ut olim Cephalenum rex Ulysses solis boves, frustra consumere nolens, navi conscensa et Corcyra undique perlustrata diligenter considerat qua parte oppugnari posset. Nam obsidio tertium mensem jam durabat. Neque enim Ossam revellere aut Atbon advolvere et montes montibus imponere poterat, quo arcem facilius expugnaret, ut poetica magniloquentia fabulatur. Ut vero omni consilio destituebatur, visum est in valle, qua ad interiora facilis patebat aditus, ligneam scalam turris forma in orbem fabrefactam mœnibus admovere. Proinde trabes nauticæ et magni mali coagmentantur; et qui tantæ altitudini **110** erant impares, commissuris aliorum lignorum æquantur cæteris. Ea scala cum tandem attolleretur et ad arcem applicaretur, fastigium ejus asperam caute attingebat, in qua mœnia urbis incipientia aditus et scala descensus præbebant, ubi vestigia figere et hostes aggredi possent. Basis vero scalæ probe compacta, itaque defixa ut minime agitaretur, navigiis incumberebat. Deliguntur fortissimi quique et bellis celeberrimi; et ipse imperator proclamat : « Qui imperatorem diligit et pericula non reformidat, ascendat. » Nec tamen eo præconio quisquam evocatur, sed periculi magnitudine territi ascensum detrectabant omnes, donec quatuor fratres Petraliphæ, ex Francica gente oriundi, qui Didymotæchi habitabant, dicto imperatoris audientes primi scalam conscenderunt. Quorum audacia incitati alii non pauci, ac ante eos Pupaces, magni domestiei satelles, quasi numine afflatus prosiliens, consecuti sunt. Quibus omnibus imperator ob alacritatem collaudatis, selectisque ad 400

eorum quos sæpe in acie stitisse et viros esse fortes compertum habebat, eos ascendere jussit, proluxe prius cohortatus ad rem fortiter gerendam, et **¶¶¶** ipsis eorumque liberis ampla præmia et mutuum benevolentiam pollicitus : « Sive enim vitam periculo evitato servaveritis, inquit, certamine isto feliciter superato, me supra opinionem vestram pro domino et imperatore patrem fidelissimum habebitis : sive pro patriæ honore vestraque gloria mortem oppetieritis, etiam sic ea quæ ad ornandum obitum vestrum pertinebunt non negligam, sed vestræ familiæ, uxorum et liberorum eam rationem habebo, ut beati et felices sint judicandi, et ipsi magnum sitis mortis solatium habituri, si quis modo sensus defunctis superest, nec omnium ante actarum rerum oblivio obrepit, ac præclusa est rerum post actarum cognitio. » **B** Primus igitur Pupaces, ut dixi, cum se cruce signasset, ascensum auspicatur. Sequuntur Petraliphæ fratres, deinde alii, donec in scalis omnes constiterunt. Nemo fuit quin inusitato isto et horrendo spectaculo consternatus, ejulatu et lacrymis opletus percusso pectore Deum invocarit. Illi clypeis, quo tutiores essent, supra capita elatis strictisque gladiis, cum ad hostes appropinquassent, acriter dimicant. Qui quamvis omnis generis telis et grandibus saxis eos peterent, nihil proficiebant ; nam cum ut incudes cæleis, ita ipsi crebris **¶¶¶** telis ferirentur, indefessi, immobiles et in periculis imperterriti perseverabant. Atque in certamen exitum pulcherrimum habuissent magnamque Romanis gloriam peperisset, nisi casus quidam inauspicatus et nimis successibus invidens optimum principium et spem initio bonam infelici exitu terminasset. Nam cum Pupaces jam de scala descendisset et gradu in rupe firmato cum hostibus dimicaret, scala contracta cæteri miserabiliter in fluctus saxa et navium tabulata præcipitati, superne etiam saxis obruti plerique perierunt, ac pauci ex multis illis evaserunt incolumes. At Pupaces cum hostes mœnibus pepulisset ac parvam portam sportam reperisset, per eam in castra rediit ; quæ res non Romanis tantum et imperatori, sed hostibus etiam stupori et admirationi fuit. Quibus cum inhumanitas **¶¶¶** et animi feritas objiceretur, quod de scula dejectos saxis obruerent, destiterunt, fortitudinem eorum admirati.

πληκτοι. Καν κάλλιστον ειλίφει τέλος τὰ τοῦ ἀγῶνος τοῦδε, καὶ Ῥωμαίοις ἐγεγόνει πάντη κωδανεικῶν νῦν δ' ἀλλ' ἢ ταῖς τῶν πράξεων μεγίσταις ἐπισηρομένη ἀγεννῆς περίπτωσις καὶ τὸ ἀγεν εἰ πως παρεκλούουσα, ἀρχτὴν ἀρίστην ὑποθεῖσα τῷ ἔργῳ καὶ τῇ προθέσει κατὰ βραχὺ πως ὑποβήλπουσα, περὶ τὸ πέρας ἠγωνμόνησε τὸ ἐπέραςτον. Ἴδῃ γὰρ τοῦ Πουπάκου τῆς κλίμακος ἀποδάντος καὶ τῷ πόδε ταῖς πέτραις ἐνερέσαντος, ὅθεν καὶ τοῖς ἐκ τῶν εἰχῶν διεφέρετο, ἡ κλίμαξ ἀποκαυλίζεται. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι πάντες κύμβαχοι ἐπὶ βρεγμόν τε καὶ ὤμους ἐλευσινὸν ἐπανετρέπεντο θέαμά καὶ ἄπιστος ὄψις οἰκτιρμοσιν ἀφθαλμοῖς, καὶ κοκῆς παραπώλλυντο τοῖς τῶν κυμάτων διαύλοις φερόμενοι καὶ πέτραις καὶ νέων προσκαρπτόμενοι καταστρώμασι, κάκ τῶν ὑψόθεν λίθοις καταγωννύμενοι, ὡς βραχεῖς ἀπ' ἐκείνων δὴ τῶν πολλῶν τὸν κίνδυνον διεφυγεῖν· ὁ δὲ γε Πουπάκης τοὺς ἐν τοῖς τεύχεσι διασοθήσας καὶ πυλῖδα ἀναπεπταμένην εὐρῶν δι' αὐτῆς ἐξέθορεν εἰς τὸ στράτευμα. Καὶ ἦν τοῦτο οὐ Ῥωμαίοις μόνον καὶ βασιλεῖ δι' ἐκπλήξεως, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑπεναντίοις αὐτοῖς διὰ θάμματος, οἳ καὶ τὸ ἀπάνθρωπον ὑνειδισθέντες καὶ τὸ τῆς γνώμης ἀνήμερον ἐπεγκληθέντες οἷς καταλιθοῦντες ἄνωθεν ἦσαν

τῶν Φράγγων γένους ὀρμῶμενοι καὶ κατὰ τὸ Διδου-
μότοιχον τὴν οἴκησιν ἔχοντες, ἐπέβησαν πρῶτοι τῆς
κλίμακος, τῷ βασιλεῖ πειθαρχήσαντες. Τούτων γὰρ
ἀποθεαβρήκτων πρῶτως τὴν ἄνοδον, μάλιστα δὲ
πρὸ αὐτῶν τοῦ Πουπάκη, ὅς δορυφορῶν τὸν μέγαν
δομέστικον ὅλος ἦν ἐνθεάζων πρὸς τὸ ἔργον τότε
καὶ προαλλόμενος, καὶ ἕτεροι οὐκ ὀλίγοι κατὰ ζῆλον
ἐπηκολούθησαν. Παντας μὲν οὖν ἀγάμενος ἦν τῆς
προθυμίας καὶ τοῦ ταχέος ὀρμήματος ὁ κρατῶν,
ἀφορίσας δὲ οὐς ἤδει παρ' ἀσπίδα πολλάκις ἐνιδρω-
κότας καὶ ἀντικρυς Ἄρεα πνέοντας, καὶ ἐς τετρα-
κοσίους ἠριθμηκῶς, ἀναβαίνειν διαφῆκε, πολλὰ
πρότερον ἐς ἀνδρίαν παρακαλοῦντα τούτοις δια-
λεχθεῖς, καὶ αὐτοῖς καὶ τέκνοις αὐτῶν ὁδρὰ γέρα
καὶ ἀμοιβὰσαν ἐπαγγειλάμενος εὐνοῖαν. « Ἐῖτε γὰρ, »
φρσι, « τοῖς ζῶσι σύνεστε, τὸν ἐφεστῶτα κίνδυνον
διαδράντες καὶ ἀρίστως ἠγῶνα τὸν προκειμένον
ἀεθλεύσαντες, εὐρήσατέ με καὶ ὑπὲρ δόκησιν ἀντι-
δεσπότου καὶ βασιλέως πατέρα κηδόμενον· εἴτε τὸ
ζῆν καταλύσετε, πατρὶδι τιμὴν καὶ κλέος αὐτοῖς
ἀρνύμενοι, οὐδ' οὕτως τῶν εἰς δόξαν καὶ κειμένων
ὕμων ἀφέξομαι, ἀλλ' οὕτως εὐ διαθήσομαι τὰ κατ'
οἶνον καὶ τέκνα καὶ ὁμολέκτρος ὡς ζηλωτὰ τοῖς
ἐτι περιοῦσι καὶ μακαριστέα δοκῶν, καὶ αὐτοῖς δὲ
ὑμῶν ὑπαπιούσι καθ' ἄδην ἀσπασία, εἴ τις τέως
καὶ ἐν νεκροῖς ἀσθησις, μηδὲ τὸ τῆς λήθης ποτὸν
ἐγγεόμενον οὐ μόνον τὴν τῶν προλαβόντων ἀπαλεί-
φει μνήμην, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὸν βίον ἐπιγινόμενα
οὐκ οὖν ἐς ἄδου ἐπιστρέφειν ἀφήσιν, ὅπως τοῖς θαν-
οῦσιν εἴησαν γνώριμα. » Πρῶτος οὖν ὁ Πουπάκης,
ὡς ἔφην, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διατυπώσας ἐν
ἐαυτῷ τῆς ἀναβάσεως ἄρχεται, καὶ μετ' αὐτὸν οἱ
Πετραλεῖφαι κασίγνητοι, καὶ καθεξῆς, ἕτεροι, ἕως
πάντας ἡ κλίμαξ ἐδέξατο. Οὐδεὶς οὖν τῶν θεωμέ-
νων ἦν ὅς ἐπὶ τῷ πραττομένῳ τούτῳ ἔργῳ οὐκ
ἀνωλόλυξεν ὡς ἐπὶ καινῷ καρδιαλήτας θεάματι,
οὐδὲ δακρύων ὑποπλησθεῖς καὶ πατάξας τὸ στήθος
ἐθεοκλύτησε· Καὶ ἦν γὰρ ἀληθῶς τὸ ὀρώμενον κα-
ταπλήκτον τὸν θεατῆν ὀφθαλμόν. Οἱ μὲν γὰρ τοὺς
θυρεοὺς ὑπὲρ κεφαλῆς ἐς τὸ ἀσφαλὲς ἀνατείναντες
καὶ τὰ ξίφη σπασέμενοι, τοῖς ἐκ τοῦ φρουρίου
προσηγγικότες ἐκθύμως διτμιλλῶντο· οἱ δὲ πίσσας
κατ' αὐτῶν ἐχρῶντο βολαῖς καὶ λίθους ἀπεβρίπτουσαν
χειροπληθεῖς. Ἄλλ' οὐδὲν ἦνυτον· οὔτοι γὰρ, ὅσα
καὶ ἄκμονες ράϊστῆρσι, παντοίοις τυπτόμενοι βλή-
μασιν ἀκάμαντες ἦσαν καὶ ἀπερίτρεπτοι καὶ τῆν

Ἰσχυρὸν ἀνένδοτοι κάπι τοῖς παροῦσι δεινοῖς ἀκατέ-

τοὺς ἡνατραπίντας ἐκ τῆς κλίμακος, ἀπίσχοντο τοῦ δρῶν οὕτως, τοὺς ἄνδρας αἰδεσθέντες τῆς γενναϊότητος.

Ε'. Ἄλλ' οὕτω ἀκριβῶς τὸ ἀτύχημα τοῦτο Ῥω- A
 μάχοις διεβρηνήθη καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ τοῦ βασιλέως
 λύπην ὁ πάντα μαρμαίνων χρόνος διαφορήσας ἐλάανε,
 καὶ ἄλλην τὴν ἐπισυμπλέκεται συμφορὰ χείρων τῆς
 πρώτης καὶ κακὸν ἐπισκομᾶζει ἀξιοπένθητον
 ἕτερον. Διαστασιάζονται Ῥωμαῖοι καὶ Βενετικοί
 κατὰ μέσσην τὴν ἀγορᾶν, καὶ ἡ στάσις οὐκ ἐρετχέλαι
 παρ' ἑκατέρων πίπτουσι τῶν γενῶν, οὐδ' ἔπος
 αἰσχρὸν, ὅποῖον ἐβρέθη, τοιοῦτον ἐπακουόμενον,
 οὐδ' ἔδωμολογεύοντο πρὸς ἀλλήλους ἢ κερτόμοις οἱ
 στασιασταὶ ῥήμασιν ἐκομφεύοντο, οὐδ' ἔδωλλον
 ὕβρεσι καὶ ἐπλύνοντο σκώμμασιν, ἀλλ' αἱ χεῖρες
 εἶχον τὰ ὄπλα καὶ ἡ μάχη ἀγχώματος ἐκορβύετο.
 Συχνοὶ οὖν οἱ κατὰ φύμην τοῦ κακοῦ μεθ' ὀπλων
 ἐκωτέρωθεν ἐπεισέροντες καὶ τοῖς ὁμογενέσιν ἀρ-
 γοντες, πολλοὶ δὲ καὶ οἱ ἐκεῖσε μὴ ὀπλεδουτοῦντες
 παρενέβαλον, γένοι βασιλείῃ διαπρεπεῖς καὶ λαμπροί
 κατ' ἀξίωσιν. Καὶ τῶν Βενετικῶν δὲ ἀφίκοντο οἱ
 γεραίτατοι ὡς σθένοντες τὸ κακὸν καὶ διαλλακτῆρες
 ἐτόμενοι. Ἄλλ' οὐκ ἦν τῶν λεγομένων ἐπιστροφῆ,
 οὐδὲ τις εἰσῆσι τούτους αἰδῶς τῶν συνειλεγμένων
 μεγίστων ἀνδρῶν· ὁ γὰρ Ἄρης ἐκπάγλως ἐμάκινετο,
 καὶ προχύσεως αἱμάτων ἐρῶν ἐπισυνίστη μάλιστα
 τοὺς ὄπλιτας, καὶ τούτους ἐκ τοῦ τῶν Βενετικῶν
 πλεον στρατολογήματος, καὶ κατεῖχεν οὐδὲν οὐδ'
 ἐπίστροφεν. Ὅσον γὰρ ὁ μέγας δομέστικος τοὺς
 Ῥωμαίους ἀνέκοπτε τῆς ὀρμῆς καὶ τὰς τούτων
 ἐπισυνδρομὰς ἐπετείχεζε, τοσαῦτον ἑδαρυμένων
 Βενετικοὶ τῷ θυμῷ σφαιδάζοντες κακὰ τῶν τριηρέων
 ἐξεχέοντο. Ἰδὼν τοίνυν ὁ ἀνὴρ ὡς οὐδὲν ὠφέλει
 διαλλαγῆς μετιῶν καὶ ὡς ἀγει ἀναγκαῖα (73) τὰ
 γένη μάχη διακριθῆναι, τοὺς ἰδίους μεταπέμπεται
 δορυφόρους, οὓς ἐπὶ καιρὸν μάχης εἶχε χρησίμους
 ἐκαστῶν καὶ ὀπλίταις ἀγαθοῖς ἐκέχρητο, καὶ διαφίσει
 τοῖς Βενετικοῖς. Ἐξέργει δὲ καὶ μέρος τῆς στρατιάς.
 Ἐπ' ὄλιγον οὖν οὗτοι ἀντισχόντες, τὰ νῶτα μετα-
 βαλόντες προτροπᾶδην φεύγουσι καὶ ταῖς ναυσὶν
 ἄκοντες συνωθοῦνται, βαλλόμενοι τε καὶ ἀναιρού-
 μενοι. Πλὴν οὐδ' οὕτω τῆς βαρβάρου γνώμης ἠρέ-
 μησαν ἢ τὰ ὄπλα μετὰ τὴν ἤτταν κατέθεντο, ἀλλὰ
 κατὰ τὰ δυσθύνετα τῶν θηρίων ἐφαλλόμενοι τε καὶ
 προαλλόμενοι ἐν δεινῷ τίθενται· ὅτι μὴ Ῥωμαίων
 αὐτῶν ὑπερίσχυσαν. Ἀμέλει καὶ κατὰ χέρσον μη-
 κέτι δυνάμενοι μάχεσθαι ἀποσλεύουσι τὰς νῆας καὶ
 ἐξόρους, τιθήσας καὶ κατὰ τινα νῆσον ἀναχθέντες
 ἀμφίβροτον (ἢ Ἄστερις αὕτη οἰκία ἐστίν, ἣν φασὶν
 οἱ πάλαι κεῖσθαι μέσον Ἰθάκης καὶ τῆς τῶν Κεφα-
 λῶν τετραπόλεως) ἐπιτίθενται ὡς πολέμοις τοῖς
 ἐκεῖσε ἐξ Εὐβοίας παρορμῶσι πλοῖοις Ῥωμαῖκοῖς,
 καὶ τὸ ναυτικὸν κακῶς διαθήμενοι, ὃ συνεπλήρουν
 οἱ Εὐβοεῖς μάλιστα, τέλος καὶ αὐτὰ τὰ σκάφη πῦρ
 ἐμβαλόντες ἠθάλωσαν. Τῷ κακῷ δὲ τούτῳ ἕτερον
 ἀτοπώτερον ἐπιφέροντες τὴν βασιλῆα νῆα κλοποφο-
 ροῦσι, καὶ παρ' ἐκτοῖς θέμενοι πρῶτα μὲν τὰς

V. Ejus cladis luctu vixdum finito et imperatoris
 dolore temporis spatio cuncta consumentis utoun-
 que lenito, alia calamitas ingruit superiore pejor,
 et malum funestum suboritur. Inter Romanos et
 Venetos in medio foro seditio oritur, nec dictariis
 et conviciis certatur, sed xanibus et armis. Con-
 fluunt, ea audita, utrinque armati ad opem suis
 popularibus ferendam; accessere item multi iner-
 mes, regio genere clari et dignitatibus illustres.
 Advenerunt et Venetorum primores motum illum
 sedaturi et pacem conciliaturi. Sed verbis iis move-
 batur nemo: nemo concilium illud maximorum
 virorum curabat. Mars enim atrociter sæviens et
 sanguinis effundendi cupidus gravis armaturæ mil-
 lites, eosque potissimum Venetæ factionis, ita
 concitabat ut nulla re coerceri possent. Nam quo
 magis magnus domesticus Romanorum impetum
 reprimebat, eo magis Veneti ira perciti e triremi-
 bus erumpabant. ¶ 114 Cum igitur videret se paci-
 ficando nihil proficere et populos prælio dirimi ne-
 cesse esse, suos satellites accersit, quorum fideli
 opera in acie utebatur, eosque in Venetos immit-
 tit. Educit et copiarum partem. Illi igitur cum pau-
 lisper restitissent, arrepta fuga inviti jaculis et
 cædibus in naves compelluntur. Verum ne sic qui-
 dem ferocia mitigata, arma nec post acceptam
 cladem posuerunt, sed instar belluarum ægre mo-
 rientium insilientes et prosilientes indignati sunt
 se ipsis Romanis non fuisse superiores. Et cum
 non amplius terra pugnare possent, in quamdam
 insulam provecti, Asteridem opinor, quam veteres
 inter Ithacam et Cephalenum tetrapolim sitam esse
 tradunt, hostilem in modum Romanas naves illac
 transeuntes invadunt. Ac male tractata classe, Eu-
 boica præsertim, denique ipsas naves cremaverunt.
 Neque hoc malo contenti aliud gravius adjungunt:
 imperatoriam navem suffurati, primum conclavia im-
 peratoria ¶ 115 peplis auratis et purpureis tapetibus
 exornant, deinde homuncionem perditum, nigrum
 quemdam Æthiopem, in eam introductum et splen-
 dida corona exornatum ut Romanorum imperato-
 rem cum magnifico comitatu per ludibrium cele-
 brarunt, deridendi Manuelis causa, qui non flavam
 comam haberet ut maturæ segotes, sed fuscus es-
 set instar sponsæ illius in Canticis, quæ se nigram
 sed formosam esse ait, ut a sole nonnihil adustam.
 D Quamvis autem imperator Barbaros statim justo
 supplicio afficere posset, tamen veritus ne intestino
 bello commoto plura incommoda sequerentur, mis-
 sis e sua familia quibusdam Venetis injuriarum tam
 sibi quam Romanis hostiliter illaturum veniam
 pollicetur, cum ultionem, aliis rebus urgentibus,
 intempestivam esse cerneret. Nihilominus ira
 animo, tanquam igne sub cineribus, pressa atque

Hier. Wolfii notæ.

(73) Puto ἀναγκαῖα pro ἀνάγκη esse positum, ut Καλλιόπεια pro Καλλιόπη.

atque in præsentia dissimulata, tum eos ultus est cum res patiebantur, ut suo loco exponemus.

τινα Αιθίοπα, εὐφήμουν ὡς βασιλέα Ῥωμαίων, περιάγοντες μετὰ λαμπρᾶς στεφανηφορίας καὶ προπομπῆς, τὰ τῆς βασιλείας σεμνὰ διαπαίζοντες, καὶ καταμωκώμενοι τοῦ ἀνακτος Μανουὴλ ὡς μὴ ξανθίζοντος τὴν κόμην ὡς θέρος, ἀλλ' ὑπομελαιομένου τὴν μορφήν κατὰ τὴν τοῦ ἄσματος νόμφην τὴν λέγουσαν· « Μέλαινά εἰμι καὶ καλῆ, ὅτι παρέδραψέ με ὁ ἥλιος. » Ἄλλ' εἶχε μὲν ἀξίαν ἐπιθεῖναι δίκην τοῖς βαρβάροις ἐκ τοῦ παραυτίκα ὁ βασιλεὺς· δέσας δὲ μὴ ἐμφυλίου κινήθεντος πολέμου εἰς πλεῖον προχωρήσει τὰ ἄτοπα, πέμψας τῶν ἐξ οἰκείου γένους τινὰς ἀμνηστίαν δίδωσι τοῖς Βενετίκοις ὧν τε εἰς αὐτὸν ἠνομήκασι καὶ ὧν εἰς Ῥωμαίους ὡς δυσμενεῖς ἐκακούργησαν, ἐπεὶ τὰ τῆς ἀμύνης ἑώρα πως οὐκ ἀκίνδυνα, πρὸς ἄλλα τοῦ καιροῦ ῥέπειν ἐπιέγοντος. Ἠλθὲν εἰ καὶ τὸν χόλον αὐτῆμαρ κατέπεψεν, ἀλλ' ὡς ἐν σποδιᾷ ἔναυσμα τὸν κότον ἐνέβαλε τῇ ψυχῇ ἕως τῶν πραγμάτων ἐνδιδόντων αὐτὸν ἐξεπύρσευσεν, ὡς κατὰ καιρὸν τὸν οἰκείον βῆθησεται.

Tum autem reconciliatis exercitibus ad oppugnationem educit legiones ; et urbe, qua res ferebat, mari circumseassa, nihil intentatum relinquit, quasi secum ipse certans, an eam vel ad deditionem 116 compellere vel per vim excindere posset. Igitur ex machinis grandia saxa crebro torquebantur, et sagittarii summa contentione sagittas hibernis nivibus crebrioribus in mœnia conjiciebant. Quidam etiam in multis munitionis partibus per vallas instar caprearum arripserant. Sed id unum proficiebatur, ne ignavus esset exercitus. Nam obsessi et ipsi fortiter se defendebant : at in campum descendendum et cominus cum Romanis pugnandum minime censebant, sed de mœnibus vim propulsabant, et saxis omnique telorum genere hostes obruebant. Ut igitur animadvertit ea se conari quæ ad exitum perducere non posset, inde recedere et obsidionem affectam relinquere noluit, ignominiosum sibi fore ratus, si post multos labores, nec paucis cohortibus amissis, unum castrum, idque non ita pridem Romanis obnoxium, expugnare non posset, atque in sua ditone mille prædones aleret, Corcyra relicta, quæ Siculis triremibus navale ac receptum præberet. Obsidionem igitur, quoniam nulla spes melior affulgebat, ducendam esse statuit, et diuturnitate temporis præsidarios ad deditionem compellendos. Nec eum fefellit hæc opinio, neque spes frustrata est. Hostes enim, 117 aliquot diebus post, per legatos petunt spatium sibi dari cum armis cæterisque rebus suis discedendi. Ut enim videbant se per imperatorem ibi manere non posse atque inani spe subsidii regii lactari, amis præsertim periculo paulatim instante, id consilii ceperunt, Theodori Capellani potissimum impulsu, præsidii præfecti, viri non sanguinarii, sed pro grege Christi solliciti ; cui pax dissensione antiquior et Romani chari erant, ut postea demonstravit. Imperator igitur arrectis auribus eo nuntio audito statim etiam rei exitum videre cupiebat : sed priusquam lætum responsum daret, asperitatem simulat et nescio quid minatur, nisi ea facerent quæ legati pollicerentur. Ut igitur tandem accedebant, ac ne tum quidem universi,

ἐν αὐτῇ βασιλικᾷ διαιτήσεις κοσμοῦσι πέπλοις χρυσοῦφέσι καὶ ἀλουργοῖς τάπησιν, ἔπειτα δ' αὐτῇ ἐμβιδάσαντες ἀνδράριον ἐπίτριπτον, κελαινοχρῶτά

Β Τότε δ' οὖν φιλιωθέντων αὐθις ἀμφοτέρων τῶν στρατευμάτων εἰς πολιορκίαν ἐξάγει τὰς φαλαγγας, καὶ νατὰ θάλασσαν, ἐν οἷς παρείκοι, τὸ πόλισμα κυκλωσάμενος παντοῖος ἐγένετο, ὡσπερ πρὸς ἑαυτὸν ἀμιλλώμενος ἐνεργότερος δεῖκνυσθαι, εἴ πως παραστήσασθαι δυνηθείη τοῦτο καὶ ἐξελεῖν. Ἐκ τε οὖν τῶν πετροδόλων ὀργάνων τὰ βάρη τῶν λίθων ἤφιστο συνεχέστερα, καὶ οἱ τοξόται παρὰ μαζὸν ἀεὶ πελάζοντες τὰς νευράς καὶ ἕως τῶν γλυφίδων ἕλκοντες νιφάδεσσιν ἰοικότα χειμερήσι κατὰ τῶν ἐπὶ τοῦ τεύχους τὰ βέλη ἔπεμπον. Ἦσαν δὲ κατὰ πολλὰ μέρη τοῦ ἐρύματος καὶ οἱ διὰ τῶν φαράγγων δίκην αἰγάγγρων ἐκρημνοβάτου. Ἐπεραίνετο δὲ οὐδὲν, ἀλλ' ἤ ὅσον μὴ ἀεργὸν ὄρασθαι τὴν στρατιάν. Οἱ γὰρ ἔνδον καὶ αὐτοὶ γενναίως ἀπεμάχοντο, ὑποκατιέναι μὲν καὶ συστάδην ἀντιπείκεσθαι Ῥωμαῖοις οὐμένοιν οὐδαμῶς δοκιμαζόντες, ἀπὸ δὲ τῶν τειχῶν παντοδαπῶς ἀμυνόμενοι, καὶ βέλεσι καὶ λίθων ἀφέσει παντοίοις κακοῦντες τὸ ἀνθιστάμενον. Ὡς ἔγνω τοῖνυν ὁ βασιλεὺς ἀδυνάτοις ἐπιχειρῶν, μεταναστεῦσαι μὲν ἐκέλευεν καὶ τὴν πολιορκίαν ἀφεικέναι ἀτέλειστον οὐκ ἐκρινε δεῖν, καὶ ἀδοξίας ἄλλων ἑαυτῷ παρατίον ὑπετόπαζεν, εἰ πολλὰ καμῶν καὶ οὐκ ὀλίγας ἀπολωλεκώς στρατιώτιδας οὐχ ἔξει φρούριον ἐν ἐξελεῖν, καὶ τοῦτο πρότρυτα Ῥωμαῖοις ὑπόφορον, βόσχοι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκείας χιλίους ληστὰς, ὀρμητήριον παρείς καὶ νεώσοικον ταῖς Σικελιώτισι τριήρεσι κατὰ Ῥωμαίων τὰ Κέρκυρα (74). Ἐπεβάλετο τοῖνυν χρονοτριβεῖν ἄλλη γὰρ οὐδεμίαν τις ἐλπὶς ὑπελείπετο τοῖς χρηστοτέροις αὐτὸν ὑποσαίνουσα, διὰ δὲ τῆς πολυημέρου προσεδρίας συμπίσειν ἄκοντας φέτο τοὺς ἐπὶ τῆς φρουρᾶς καταπροδοῦναι οἱ τὸ φρούριον καὶ σφᾶς προσαναθήσειν αὐτῷ· ὅθεν οὐδὲ τοῦ καλοῦ τῆς προσδοκίας ταύτης ἐκπέπτωκεν, οὐδὲ μὴν διήμερι τοῦ σκοποῦ. Ἡμέρας γὰρ διαλιπόντες τινὰς διαπρεσβεύονται οἱ πολέμιοι, καὶ δέονται καιρὸν αὐτοῖς ὑποχωρήσεως ἐνδοθῆναι, ὡς ὀπλων καὶ τῶν ἄλλων ἦσαν ἔχοντες. Ὡς γὰρ ἐύρων βασιλέα μὲν οὐκ ἐν αὐτοῖς ἐπὶ χώρας μένειν ἀνήσονται, τὰς δ' ἐλπιδας σχαζούσας εἰς κενὸν αἷς ἐβουκολοῦντο καθ' ὥραν τὴν ἀπὸ τοῦ βῆγος ἐπικουρίαν προσδεχόμενοι, ἅμα δὲ καὶ τὸν λιμὸν αὐτοῦς ἡρέμα ἐπιβοσκόμενοι,

Hier. Wolfii notæ.

(74) Τὰ Κέρκυρα. Fortasse librarii error est pro τὴν Κέρκυραν.

τὴν εἰρημένην ἐτραποντο, Ἐνῆγε δὲ πρὸς τὸ τοιοῦτον μάλιστα ἔργον ὁ καστελλάνος Θεόδωρος, ὃς τῆς φρουραρχίας προσητάτο, οὐκ ἄν αἰμάτων ἀνὴρ, ἀλλὰ τῆς ἀγέλης πλεόν Χριστοῦ, καὶ προτιθεὶς εἰρήνην τῆς διαστάσεως, καὶ φιλορώμμιος, ὡς ἔδειξεν ὕστερον. Βασιλεὺς τοίνυν ὡσὶν ἐστῶσιν ἀκούσας τὴν ἀγγελίαν, ἐζήτει θεάσασθαι καὶ πέρας αὐτίκα τὸ ἐφετόν. Πρὸ δὲ τοῦ τὰς ἀποκρίσεις ἰλαρὰς ἀποδοῦναι ἑαυτὸν εἰδωλοποιεῖ τραχὺν, καὶ ὑπερορλοῖς ἀπειλαῖς ἐκέχρητο, εἰ μὴ δρῶν ὅσα ἡ προσβία καταπαγγέλλεται. Ὡς οὖν ὀψὲ προσεβόρυσσαν, οὐδὲ τότε ὁμοῦ πάντες, ἀλλὰ κατὰ βραχεῖς, καὶ πείραν τοῖς ἐπιμένουσιν οἱ ἐξιόντες διδόντες ὡς οὐχ ὑπερόπτης ὁ βασιλεὺς οὐδέ τι τῶν ἀέλπτων ἐπιτελῶν, ἀλλ' εὐμενῶς αὐτοὺς προσιέμενος, μετὰ φιλοφροσύνην καὶ δεξιῶσιν ἱκανῶν αὐτοὺς ἐλέσθαι τὸ ποιητέον καὶ τὸ δοκοῦν ὠφέλιμον ἐγκελεύεται· ἐαυτῶ γὰρ μὴ εἶναι πρὸς τὸν τρόπον, μηδ' ἄλλως κρίνειν βασιλικὸν τε καὶ ἐλευθέριον, ἢ μένειν ἐθέλοντας ἀπαλαύνειν ἢ ἀπιέναι βουλομένους προσίστασθαι. Πολλοὶ μὲν οὖν συμπαραμένειν βασιλεῖ, καὶ πρὸ πάντων ὁ καστελλάνος Θεόδωρος· οἱ δὲ λοιποὶ πρὸς τὴν πατρίδα Σικελίαν ἀνήχθησαν.

ς. Βασιλεὺς δὲ, παριῶν εἰσω τῆς πόλεως, καὶ τὴν ἄκραν καταπλαγεὶς ὡς ὄπλοις οὐδ' ὄλωσ ἀλώσιμον, καὶ φρουρὰν ἐπιστήσας ἀσφαλεστάτην ἐκ Γερμανῶν, ἄρας ἐκεῖθεν μετὰ [P. 60] πάσης ὡς εἶχε τῆς στρατιᾶς εἰς τὸν Αὐλῶνα μετασκηνοῖ, ἔθνα ἱκανὰς ἡμέρας ἐναυσιόσμενος τὴν εἰς Σικελίαν κυροῖ περὶ αἰῶσιν, γνωματεύων ἥρεμον εἶναι τὸν μαχόμενον καὶ εἰρήνης τὸν πόλεμον πρῶτανιν, κακείνας εὐδαιμονεῖν τῶν πόλεων ὅσα μὴ τοῖς τεύχεσι, τοῖς δ' ἔγχεσι φράζονται, ὡς τοὺς γε δι' εἰρήνην τὸν πόλεμον ἀλυσκάζονταν λεληθέναι ἀντικρυς ἔφασκεν ἑαυτοὺς δι' πλείονες ἐντεῦθεν ὡς ἐκ πολύχρους γηδίου φύονται οἱ διάφοροι, ἣν ἔχουσιν ἀρχὴν περικόπτοντες καὶ στοθερᾶς εἰρήνης οὐδὲ μὴ ἀπολαύοντες. Ἀλλὰ. « δειλοὶ, » φησὶν ὁ Σολομῶν, « οἱ τῶν ἀνθρώπων εἰς διαλογισμοὶ καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ τούτων ἐπίνοιαι, ἣ δὲ βουλὴ τοῦ Κυρίου βεβαία καὶ ἀμετάπτωτος, οὐδ' ἔστιν ὅστις τῶν ἀπάντων αὐτὴν παρακρούσεται. » Τότε τοίνυν τὸν Μανουὴλ στρατάρχοντα τὴν εἰς Σικελίαν κέλευσον, καὶ πρὸς τὴν νῆσον κατάραντα ἦτις Ἀειρονήσιον ἐπικλήεται, τοῦ ἐγχειρήματος ἐπέσχον διακυκῆσαι τὸ πέλαιος Ἀαλαπες καὶ καταποντιστικὰ τοῦτο τὰρᾶξαντα περὶ μέρη, βροντῶν τε μυκῆματα ἐξαισίων, καὶ ἀστραπῶν ἐκπορηνίσματα τερατώδη καὶ ἀνάμματα φοβερώτατα. Καὶ αὖθις δ' ἐπιβαλλομένῳ καὶ τὴν περὶ αἰῶσιν ἐπισπεύδοντι οὐχ ὑπέβηκεν ἑαυτὴν ἢ θάλασσα ταῖς ναυσιν, ἀλλ' ἀνεπήδα καὶ ἀνεβράσσετο κάτωθεν. Ὡς οὖν ἀντέστησαν αἱ ἀντίπνοιαι, διαλύσασθαι τὰ σκάφη γνώφῃ βαθεῖ, μόλις μὲν τῇ χέρσῃ τινα τούτων προσώκειλαν, καὶ αὐτὸς δὲ βασιλεὺς διεξέπλευσε βραδέως τὸν κίνδυνον, τὰ δὲ λοιπὰ διεσπάρη ἄλλα ἄλλοι καὶ πάρεργον ἐγεγόνε κλύδωνος. Τῷ τοι τὴν δι' ἑαυτοῦ πρὸς Σικελίαν περὶ αἰῶσιν ὡς ἀσύμφορον παρωσάμενος, ἀπαίρει μὲν ἐκ τοῦ Αὐλῶνος ὡς ἔχων ἦν τῶν δυνάμεων, εἰς δὲ Πελαγονίαν ἀφιγμένος, καὶ καταστησάμενος ὡς ξυνοῖσόν οἱ ἐδόκει τὰ πράγματα, κατὰ Σέρβων ἔργων μεταθέσθαι τὸ πρόθυμον. Οὗτοι γὰρ, ἕως μὲν τὰ τῆς ἀρχῆς ἡρέμευ τῷ αὐτοκράτορι, εὐνοῦν ἐπλάττοντο

A sed pauci principio, iis etiam qui remanserant, ostendebant imperatorem non superbum esse, neque quidquam gravius in dedititibus consulere, sed eos humaniter excipere, postquam eos porrecta dextera salutato satis diu comiter tractarat, hortatur ut id amplectantur quod e re sua esse putent: sui enim moris non esse, atque adeo nec regale nec liberale videri, vel manere volentes repellere, vel discedere cupientibus 118 obsistere. Multi igitur apud imperatorem manserunt, atque in primis Theodorus Capellanus; ceteri in patriam Siciliam redierunt.

6. Imperator vero urbem ingressus, et castellum admiratus ut armis prorsus inexpugnabile, firmissimo Germanorum praesidio imposito, cum omni exercitu Aulonem transit, ibique per aliquot dies commoratus navigationem in Siciliam decernit, quod eum demum tranquillum putabat qui pugnet, et bellum pacis sequestrum, atque eas urbes felices iudicabat, quae non moribus, sed ensibus munirentur: nam qui bellum pacis amore fugiant eos non animadvertere plures sibi ut pulverem e terra friabili hostes existere, qui et imperium eorum accidant, nec stabili pace ipsos frui patiantur. Ceterum, ut Salomon affirmat⁴, irrita sunt hominum consilia et lubricae cogitationes: at Domini propositum firmum est atque immutabile, neque quisquam omnium propositum id evitare queat: ita etiam Manuelis institutum, cum in Siciliam iter intendisset et ad Aeronesian insulam appulisset, procella ventorum mare exagitantem horrendaque tonitrua et terribilia prodigiosaque fulmina toto caelo collucentia interruperunt. 119 Secundo trajicere aggressus tempestatibus quae repulsus est, et classe disiecta multisque navibus demersis, aegre aliquot in densa caligine terram tenuerunt, atque ipse imperator sero periculum evasit. Omissa igitur ea navigatione quam suis auspiciis parum succedere videbat, ex Aulone cum omnibus copiis discedit, ac Pelagoniae rebus ex sententia ordinatis, Servios invadere statuit, qui tranquillo imperii statu amicitiam simulantes, et aliud lingua promptum aliud animo abditum habentes, posteaquam ea quae breviter exposui terra marique acciderant, resumpta per occasionem fiducia armisque sumptis finitimas sibi Romanarum provincias male tractant. Igitur instructissimam partem exercitus, cum impedimentis quam minimis, in Serviam ducit; cujus satrapam imperatoria expeditio quantumvis dissimulata non fefellit. Is quia quod faceret non habebat, seque Romanis legionibus esse imparem

⁴ Prov. xix, 21.

cernebat, e planitie in montes, unde salutem expectabat, se recepit, suumque populum non secus ac pecorum greges hostibus dissipandum et occidendum 120 objecit, data cuique potestate salutis fuga suo exemplo querendæ, vitæque pedibus redimendæ. Quæ cum Serviorum princeps fecisset, imperator contra, leonis instar freti viribus, armenta boum aut greges caprarum dissipantis, profligatis barbarorum cohortibus multisque possessionibus crematis, nec paucis mancipiis captis, inde discedit, ac litteras rei bene gestæ nuntias per magnum domesticum in urbem mittit. Nec multo post ipse consecutus, actoque triumpho, et lætis acclamationibus applausuque senatus populique totius exhilaratus, ad equestria certamina et spectacula convertit animum.

οικείων πληθύς, ὅσα καὶ θρημμάτων ἀγέλας τὰ εἰς διασκορπίσιν καὶ ἀναίρεσιν, ἐπιτρέψας ἐκάστῳ πρῶσθαι ποσὶ τὴν ζωὴν ὡς εἰς παράδειγμα διενόηθη, καὶ διεπράξατο καὶ ταῦτα ἦν τοῖς ὑπ' αὐτὸν ὑποθέμενος, βασιλεὺς δὲ ὡς λίαν ἄλκιρ πῖσυνος βουκολία βοῶν ἢ αἰγῶν αἰπόλια τὰ τῶν βαρβάρων κείρας συστήματα, καὶ πολλὰς μὲν συγκτήσεις πυρὶ παραδούς, οὐκ ὀλίγων δὲ σωμάτων ἐγκρατῆς γεγωνώς, ἐκείθεν ἐπάνεισι. Καὶ γράμμα μὲν εὐθὺς εὐαγγέλιον ἐχαράττετο, τοῖς τῆς πόλεως σημαίνον οἰκίτορσι τὰ ἐξ ὑπογυίου ταυτὶ κατορθώματα, καὶ ὁ τοῦτο κομίζων ἀγγελεὺς ὁ μέγας ἦν δομέστικος μετὰ βραχὺ δὲ καὶ ὁ τῶν ἀνδραγαθημάτων ἐπιφθάνει πατήρ, καὶ καταγαγὼν ἐπὶ τοῖς τελεσθεῖσι τούτοις περιφανῆ θρίαμβον, καὶ παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῆς συγκλήτου πάσης εὐφημηθεὶς καὶ τῇ τῶν κρότων ὑψηγορίᾳ διαχυθεὶς, εἰς ἀμίλλας ἴππων ἀπέειδε καὶ θέατρα.

Vere appetente Pelagoniam denuo occupat, et quia de Siciiliensi expeditione ipse desperarat, Michaelem Palæologum, virum acrem, illustrem et ab antiqua stirpe nobilem, magna pecunia et iustis militum copiis instructum eo ablegat. Qui ex sententia imperatoris prius Venetias profectus, ibique milite conducto, et ex Italicis provinciis magna lanceariorum manu collecta jam magnis viribus auctus 121 in Longobardia appellit, ibique regis copias illustribus victoriis superat, strenuam operam in rebus omnibus navante comite quodam Alexandro regis cognato, qui ob iniurias ab illo sibi illatas recens ad Romanos defecerat. Ac Palæologi opes subinde augebantur; qui cum pecuniam liberaliter distribueret, regi permolestus erat et maximas clades illaturus putabatur, plurimas urbes partim dditione parvum vi capiendo; ac saxis inde translatis et captivis aliquot ad imperatorem missis, in ora Ægæi maris urbem quæ etiam nunc Bare et Aulonia nominatur, munit.

δοξος ἦν τὰ ἀνέκιστα, πλείστας τῶν ἐκεῖθι πόλεων, Ἄλλὰ καὶ λίθων μετενεχθέντων ἐκεῖθεν, καὶ τινων ἀναπεμφθέντων αἰχμάλωτων τῷ βασιλεῖ, πόλις κατὰ τὴν τῷ Αἰγαιοπελαγιδῶν χώρῳν τειχίζεται, Βάρη καὶ Αὐλωνία παρωνύμως ἐστὶ ὀνομασμένη.

7. Ipse vero imperator cognitis Servie principis injuriis majoribus, quam superiores fuerant, et conspiratione cum finitimis Pæonibus contra Romanos iniæta, illos ut minime pares per contemptum aggreditur; illi vero præter opinionem resistentes bellum non reformidarunt, maximis Hunnorum auxiliis ascitis. Tum Joannes Cantacuzenus 122 Barbaros adortus pugna non prius excessit quam illatis acceptisque plagis manuum digitos

Ἀ πρόσωπον καὶ τὴν γλῶτταν ἐπλούτου πρὸς τὰ ἐν μυχῷ τῆς καρδίας ἀντίθογγον. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τε γῆν κατὰ τε θάλατταν ἐπεισθήρηκεν ὅσα ἐπετέμετο ἢ ἀφήγησις, ἀνεθάρβησάν τε παρὰ τὸ δέον καταχρησάμενοι τῷ καιρῷ, καὶ κατὰ Ῥωμαίων ὄπλα ἤραυτο, καὶ κικως διέθεντο τὰς ὑπὸ Ῥωμαίους ὁμόρους αὐτοῖς χώρας. Καὶ δὴ τὸ εὐοπλον ἀπολαδὼν τοῦ στρατεύματος, καὶ ἀποτάξας αὐτὸ πρὸς τὸ εὐζωνον, τὴν Σερβίαν εἰσεῖσι. Τὸν δὲ ταύτης σατράπην οὐ διεδραμε μὲν ἢ κατ' αὐτοῦ βασιλεῖος ἐπέλευσις, κὰν ἠπειγέτο λῆσει, ὁ βασιλεὺς οὐκ ἔχων δ' ὁ τι καὶ διαπράξατο, μηδὲ συνορῶν ἑαυτὸν ἀνταγωνιστὴν πρὸς τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις ἀξιαγώνιστον, ἀρίσταται μὲν τῶν πεδινῶν, εἰς δὲ τὰ ὄρη αἶρει τοὺς ὄφθαλμοὺς, ὅθεν προσεδόκα ἤξειν αὐτῷ τὴν βοήθειαν. Τὰς δὲ τῶν

γλωρὰ ὀρεπομένων τῆς ὕλης, ἀφῆκε τοῖς ἐποῦσιν τὴν διὰ φυγῆς εὐραστὰ σωτηρίαν [P. 61] καὶ αὐτὸν ἀποθλέπουσι. Καὶ ὁ μὲν Σαρδάρης οὕτω βασιλεὺς δὲ ὡς λίαν ἄλκιρ πῖσυνος βουκολία βοῶν ἢ αἰγῶν αἰπόλια τὰ τῶν βαρβάρων κείρας συστήματα, καὶ πολλὰς μὲν συγκτήσεις πυρὶ παραδούς, οὐκ ὀλίγων δὲ σωμάτων ἐγκρατῆς γεγωνώς, ἐκείθεν ἐπάνεισι. Καὶ γράμμα μὲν εὐθὺς εὐαγγέλιον ἐχαράττετο, τοῖς τῆς πόλεως σημαίνον οἰκίτορσι τὰ ἐξ ὑπογυίου ταυτὶ κατορθώματα, καὶ ὁ τοῦτο κομίζων ἀγγελεὺς ὁ μέγας ἦν δομέστικος μετὰ βραχὺ δὲ καὶ ὁ τῶν ἀνδραγαθημάτων ἐπιφθάνει πατήρ, καὶ καταγαγὼν ἐπὶ τοῖς τελεσθεῖσι τούτοις περιφανῆ θρίαμβον, καὶ παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῆς συγκλήτου πάσης εὐφημηθεὶς καὶ τῇ τῶν κρότων ὑψηγορίᾳ διαχυθεὶς, εἰς ἀμίλλας ἴππων ἀπέειδε καὶ θέατρα.

Ἄρτι δὲ τοῦ ἕαρος ὑποφαίνοντος τὴν Πελαγονίαν αὐθις κατέλαβε, καὶ ἐπέπερ ἢ πρὸς Σικελίαν ἀφίξις αὐτῷ ἀπηγόρευτο, χρήμασιν ἐφοδιάσας πολλοῖς ἀνδρα δραστήριον, τῶν ἐπιστήμων ἕνα καὶ εὐγενῶν, τὸν Παλαιολόγον φημὶ Μικαῆλ, καὶ στρατιᾶν αὐτῷ παραδούς ἱκανὴν καὶ χεῖρα συχὴν ἐγχειρίσας ἐκεῖσε ἐξέπεμψεν. Ὁ δὲ κατὰ τὸ βασιλεῖ δοκοῦν ἐς Βενετίαν ἀφίκετο πρότερον, καὶ μισθοφορὸν ἐκείθεν ἀγροχῶς κὰκ τῶν Ἰταλιωτῶν χωρῶν στρατολογήσας ἀδρὸν κοντοφορικὸν καὶ γενόμενον, ἤδη μεγαλοδύναμος πρὸς τὴν Λογγιθαρδίαν κατέπλευσε, καὶ συμμίξας ταῖς ἐκεῖσε δυνάμει τοῦ Ῥηγὸς τροπαιοφορεῖ κατ' αὐτῶν καὶ νίκαις ἀναδειχεται λαμπραῖς, ἔχων ἐπὶ πᾶσι συγχροτοῦντά οἱ καὶ συναντιλαμβανόμενον καὶ τινα κόμητα Ἀλέξανδρον, ἐκ ταυτοῦ μὲν ἀπορρῦέντα αἵματος τῷ Ῥηγί, προσκεχωρηκότα δὲ προσφάτως

Ῥωμαίοις δι' ἧς ὑπέστη παρ' αὐτοῦ συμφορὰς. Καὶ ὁ μὲν Παλαιολόγος αἰεὶ πως ἐνεπλάτυνετο, καὶ σπείρων φιλοτιμίας καὶ διαδούς τὰ χρήματα ἐλύπει καίρως τὸν Ῥῆγα, καὶ εἰσέτι δράσων ἐκεῖνον ἐπίτας μὲν ὁμολογῆσαι χειρόμενος, τὰς δὲ κατασφραγῶν. παρωνύμως ἐστὶ ὀνομασμένη.

ζ'. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸς αὐθις μαθὼν κακουργεῖν τὸν Σερβίαν δυναστεύοντα οὐρεσι καὶ χείρῳνα δρῶν τῶν προτέρων, ὡς καὶ σπείρασθαι κατὰ Ῥωμαίων τοῖς γείτοσι Παῖοσι, διςτεύει κατ' αὐτῶν, ὡς μὴ ἀξιομάχων ἀφροντιστῶν. Οἱ δὲ καὶ ὑπὲρ δόξαν χεῖρας ἀντήραν, καὶ τὸν κατ' ὄφθαλμὸν ἐθάρβησαν ὄλεον, πλείστον συμμαχικὸν Οὐννικὸν ἐπαγόμενοι, δεῖκα καὶ ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης, συμπλακεῖς τοῖς βαρβάροις καὶ μέχρι τοῦ δοῦναι καὶ λαβεῖν ἐγκαρτερήσας

πληγὰς τοὺς δακτύλους τῶν χειρῶν ἀπεβάλετο, πολλῶν ἐπιθρισάντων ἐκείνῳ Σέρβων. Καὶ βασιλεὺς δὲ αὐτὸς κατὰ μονομαχίαν τῷ ἀρχιζουπάνῳ Βακχίνῳ προσέμιξεν, ἡρωϊκὸν προφαίνοντι σῶμα καὶ αὐτοῦργουὺς χεῖρας ἐξ ὤμων φύοντι· καὶ ὁ μὲν κατὰ [P. 62] τῶν προσώπων πλήττει τὸν βασιλέα καὶ διαθλά τὸ ἐκ τοῦ κράνου κατακεχυμένον τῶν ὄψεων ἐκείνου σιδήρεον παραπέτασμα· ὁ δὲ τὴν χεῖρα τούτου τῷ ξίφει διήλασε καὶ ἀπόλεμον ἔδειξε καὶ ζωγρίαν ἐκ τοῦδε συνείληφεν. Ὡς δὲ καὶ οὕτω Ῥωμαίοις αἰθρία νίκη, ἐπέλαμψε, τῶν βαρβάρων διάλυθέντων δίκην νεφῶν, κακῶν ἐπαριστερῶν ἀρχῶν εἰς τέλος ἀπήντησεν ὁ πόλεμος δεξιώτατον, κατὰ τῶν Οὐγγρων ἐκ τούτου ὄρμη, μήπω τὴν τῆς μάχης κόνιν ἐκ τῶν προσώπων ἀπομορξάμενος, ἀλλ' ἔτι θερμοῖς ἰδρωσι σταζόμενος, ἐπικλήμα φέρων τὴν τῶν Σέρβων ἐπικουρίαν, καὶ τὴν ἀπουσίαν ἀρπάζων τοῦ ἐπαρχέζοντος· ὁ γὰρ τῶν Οὐγγρων βῆξ οὐκ ἦν κατὰ χώραν, τοῖς γεινῶσι Ῥῶς συμπλεκόμενος. Καὶ δὴ τὸν Σάουβον διαβάς ποταμὸν καὶ τῷ Φραγγοχωρίῳ ἐμβαλὼν (ἔστι δὲ τόδε τμήμα τῆς Οὐγγρίας οὐ τὸ ἐλάχιστον, ἀλλ' ἱκανῶς πολυάνθρωπον, μετὰ τὸ Ἰστρου καὶ Σαούβου τῶν ποταμῶν ἀνασπασμένον, καθ' ὃ καὶ φρούριον ἐρμυνοτάτον ἔκτισται, ὃ Ζεύγιμον ἐπικέκληται, ὅπερ νῦν λέγεται Σίρμιον) χειρίστως τὰ ἐκεῖ διέθετο. Τότε καὶ τις Παιῶν μεγέθει μέγιστος καὶ ἀνδρείον προφαίνων ψυχῆς παράστημα, τῶν ἄλλων ἀποδιαστάς, εἰς αὐτὸν τὸν βασιλέα θυμῷ φέρεται. Ὁ δὲ τοῦτον ὑποστάς εἰς τὸ μέσον τῶν ὀφθαλμῶν τὸ ξίφος διελά καὶ ἀφίστησι τῆς ζωῆς. Πολλοὺς τοίνυν ζωγρίας λαδῶν καὶ πραγμάτων οὐκ ὀλίγων γενόμενος ἐγγρατὴς πρὸς τὴν βασιλίδεα πόλιν ἐπάνεισιν. Ἐς δ' ὅσον πλείστον ἀπομηκύνει τὸν θρίαμβον, λαμπρότατα ὡς ἐνῆν διὰ τῶν τῆς πόλεως ἀμφοδῶν ἐπόμπευσεν. Ἰπερεξῆσαν δὲ τὴν τρηναῦτα κομψότητα τῆς πομπῆς τῶν Οὐγγρων οἱ νεκροὶ καὶ τῶν Σέρβων οἱ δορυάλωτοι, στολάς ἐντυθημένοι λαμπράς καὶ ὑπὲρ τύχην ὀρωμένας αἰχμάλωτον, βασιλέως οὕτως παρασχομένου, ὡς ἂν εἴη καὶ ἐντεῦθεν ἡ νίκη περιδοξὸς καὶ τοῖς πολίταις αὐτοῖς διὰ θαύματος καὶ ὄσσοι μὴ ἐνδοκοί, ὡς ἀνδρῶν χειρωμένων κατὰ τὸν πόλεμον τῶν ἐκ γένους ἐπισήμων καὶ ἀξίων τοῦ περιβλέπεσθαι. Θαυμαστὴν δ' ἐπὶ τοῖς τῶν τότε πομπαίων πανήγυριν καὶ τὸ μὴ περιέναι ἀθρόους τοὺς αἰχμαλώτους ἀλλὰ κατὰ συμμορίας καὶ ἐκ διαλειμμάτων ἀφαστώτας ἀλλήλων, ὡς κλέπτεσθαι τὴν ὄψιν ἐντεῦθεν τῶν θεωμένων καὶ ὑπὲρ τοὺς ὄντας τοὺς παριόντας φαντάζεσθαι.

Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Σκυθῶν τὸν Ἰστρου διαπεραιωσαμένων καὶ τὰ περὶ τὸν ποταμὸν τοῦτον ληϊζόμενων Ῥωμαϊκὰ φρούρια, στέλλεται κατ' αὐτῶν Καλαμάνος τις. Ἄλλ' οὗτος, μὴ δεξιῶς διαστρατηγῆσας τὸν κατὰ Σκυθῶν πόλεμον, ἠττήθη τε ὑπ' αὐτῶν κατὰ κράτος, ὡς αἱ τάξεις ἐβρώγεσαν, καὶ ἄνδρας ἀγαθοὺς σπεδίσθη, καὶ αὐτὸς δὲ καιρίας εἰς τὸ σῶμα δεξάμενος. τὸ ζῆν μετέλλαξεν. Οἱ δὲ Σκύθαι κατὰ τὸν αὐτοῖς εἰωθότα τρόπον λείαν τὰ ἐν ποσὶ θέμενοι καὶ ἀναθέμενοι τοῖς ἵπποις τὰ λάφυρα νόστου ἐμνήσκοντο. Ῥῶν δὲ αὐτοῖς ἡ τοῦ Ἰστρου περαιώσις, εὐχερεστερά δὲ καὶ ἡ κατὰ προνομήν ἐπέλευσις, οὐ κοπιρά τε καὶ ἐργώδης ἡ ἀναχώρησις. Ὀπλισμὸς γὰρ αὐτοῖς γωρυτὸς ἐπὶ τῆς ἰξυὸς ἐξηρητημένος πλάγιος καὶ καμπύλα τόξα καὶ ἄτρακτοι. Ἐἴσι δ' οἱ καὶ δοράτια κραδαίνουσι περιελίσσουσι τε κατὰ τὸν πό-

amitteret, a Serviorum multitudine circumventus. Ipse quoque imperator cum Archizupano Bachino singulari certamine congreditur, viro heroica statura et lacertoso; qui cum faciem imperatoris percussisset et ferreum ejus velamen e galea dejecisset, ipse vicissim manu ense trajecta debilitatus vivus in imperatoris potestatem venit. Posteaquam ibi quoque Romanis victoriæ serenitas affulsit, Barbaris instar nubium dissipatis, et malum pugnae principium finis auspiciatissimus est secutus. Hungaris missa Servii auxilia causatus, superioris praelii pulvere nondum deterso, sed calido adhuc sudore manans, captata defensoris absentia bellum infert. Hungarorum enim rex peregre aherat, cum finitimis Rossis depugnans. Itaque Savo fluvio superato factaque in Francochorium impressione (ea non minima Hungariæ pars est, sed habitatoribus frequentis, inter Istrum et Savum fluvios patens, in qua castellum munitissimum Zeugminum, quod nunc Sirmium vocant, situm est) **123** provinciam illam pessime tractat. Tum Pæon quidam ingenti corpore, et animum fortissimum præ se ferens, relictis cæteris in ipsum imperatorem impetu fertur. Is vero gladio inter utrumque oculum trajecto barbarum occidit; multisque captis, et opibus non paucis potitus, in urbem imperatricem regreditur; actriumpho quam maxime extento splendidissimam pompam per urbis circuitus duxit, cujus elegantiam Hungarorum et Serviorum captivi illustrarunt, vestibus splendidioribus quam pro sua conditione ab ipso exornati, ut ea quoque re victoria gloriosior et civibus atque exteris admirabilior esset, quippe captis viris eo bello nobilibus et spectatu dignis. Illud etiam pompæ ejus admirationem auxit, quod captivi non omnes una ibant, sed in classes distributi atque intervallis distincti, ut spectantium oculi decepti majorem esse numerum arbitrantur.

Interea Scythis Istrum transgressis et Romanorum castella ripensia populantibus. Calamanus quidam contra eos missus, cum bellum imprudenter administraret, acie victus, multisque viris fortibus amissis, **124** ipse quoque ex vulneribus decessit. Scythæ vero de more suo obvia quæque prædati, et spoliis in equos impositis domum redierunt. Facile autem Istrum trajiciunt nec difficulter prædatum exeunt, citraque laborem et molestiam domum revertuntur. Arma eis sunt pharetra sagittis plena de humeris suspensa et arcus; sunt et qui hastilia vibrent et in pugna circumagant. Idem vero equus Scytham et in bellum fert et secta vena alit et, ut aiunt, si feminini sexus est, belluina ejus libidinem explet. Flumen transeunt corio subere expleto, itaque compacto ut nec minima gut-

tula penetret. Quo Scythia conscenso, equinaque cauda prehensa, et sella cæterisque belli instrumentis impositis, equo pro velo, corio pro nave utens facile trajicit, Istrique vastum pelagus transiit.

θαίς τοῦ ποταμοῦ τὴν διάβασιν κάρφης πλήρης διφθέρα, λίαν ἐς τὸ ἀκριβὲς σύσπαστος, ὡς μὴδὲ βραχὺ λιθάδιον ἐπιστρέφειν ἔσωθεν. Οὐκοῦν ταύτην περιβάς ὁ Σκύθης ἵππειας ἐξημμένην οὐράς, καὶ τὴν ἀστράβην ἐπαναβείς καὶ ὄσα τοῦ πολέμου ὄργανα, ῥᾶον διαπλωίζεται, οἷα σκάφος λαίφει τῷ ἵππῳ χρώμενος καὶ τὸ τοῦ Ἰστρου διανηχόμενος πέρατος.

Interea Palæologus, cui ingenium inquietum et inutiles pecuniæ profusiones crimini dabantur, ubi primum Calabriam attingit, 125 imperio abire jubetur, successore misso Alexio Comneno, Bryennii Cæsaris filio, consobriño Manuelis, magni ducis honore nuper aucto; una cum eo etiam Ducas Johannes mittitur, vir et martialis et mercurialis: qui liberales disciplinas non primoribus labris attigerat, nobili ortus genere et disciplinæ militaris non ignarus. Hi igitur in Siciliam cum venissent, copias regis adorti classem ejus sæpe devicerunt, adeo ut naves dilaberentur et ipsum pene Brundisium obsideretur. Sed fortuna illustribus certaminibus non plane favit; neque imperator pulcherrimorum nuntiorum eum quem oportebat fructum cepit. Nam rex majoribus copiis coactis conductoque peregrino milite detrimenta accepta resarcire studuit; eosque adortus vincit, capit, in vincula conjicit, paulo momento eversis iis omnibus quæ Romani maximis laboribus et impensis consecuti fuerant. Manuel vero iis 126 rumoribus et nuntiis excussa pristina lætitia et in mororem conversa, etsi casum illum non sane leviter ac moderate tulit, sed luctui non parum indulsit; tamen ut homo constans, qui nec adversæ fortunæ cederet nec rebus prosperis lætitia efferretur, quasi cum illa calamitate pugnare institit, aliaque classe comparata ducem designat Constantinum Angelum Philadelphiensem. Qui cum genere nou admonum nobili esset ortus, sed procerâ statura et insigni forma præditus, Theodorum Alexii avi Manuelis filiam pulebritudine pronuba uxorem duxerat. Quia vero potentibus fere omnibus tum nostræ tum superioris ætatis placitum est stellarum progressionem et retrocessionem certisque positus, configurationes, accessus, recessus, cæteraque quæ nugatores isti in divinæ providentiæ fraudem affirmant, ac dissimulantes fatalem omnium rerum necessitatem statuunt, ad felicitatem humanosque casus multum valere, Manuel idoneum exeundi tempus inquirat, idque Constantino denuntiat. Sed quid sit? Nondum ad occasum urgebat sol: Manuelis jussu homo revocatur ob 127 incommodum exitum minus fausto siderum positu, nec subtiliter et accurate perquisito. Rur-

λεμον. Ὁ δ' αὐτὸς ἵππος καὶ τὸν Σκύθην ὀχεῖ, διὰ πολέμου φέρων τοῦ πολυαῖκος, καὶ τροφὴν χορηγεῖ σχαζομένης τῆς φλεβός, ὡς δὲ φασι, καὶ ὀχευόμενου, εἰ ἔστιν ὁ ἵππος θηλυκός, τὴν ἀλογον ἀφροδίτην τοῦ βαρβάρου ἀποκενοῖ. Σχεδιάζει δὲ τοῖς Σκύθαις τοῦ ποταμοῦ τὴν διάβασιν κάρφης πλήρης διφθέρα, λίαν ἐς τὸ ἀκριβὲς σύσπαστος, ὡς μὴδὲ βραχὺ λιθάδιον ἐπιστρέφειν ἔσωθεν. Οὐκοῦν ταύτην περιβάς ὁ Σκύθης ἵππειας ἐξημμένην οὐράς, καὶ τὴν ἀστράβην ἐπαναβείς καὶ ὄσα τοῦ πολέμου ὄργανα, ῥᾶον διαπλωίζεται, οἷα σκάφος λαίφει τῷ ἵππῳ χρώμενος καὶ τὸ τοῦ Ἰστρου διανηχόμενος πέρατος.

Καὶ ὧδε μὲν εἶχε ταυτί· ὁ δὲ γε Παλαιολόγος, τὸν Φιλοπράγμονα αἰτίαν ἀπειληφώς καὶ τὸν δαπανηρὸν Ῥωμαίοις ἀξυντελῶς, ἐξ ὅτου Καλαβρίας ἐπέβη, τῆς στρατηγίας παραλύεται, στέλλεται δ' αὐτ' αὐτοῦ ὁ Κομνηνός (75) Ἀλέξιος, ὁ τοῦ Βρυεννίου Καίσαρος υἱὸς ἐξάδελφος ὢν τῷ βασιλεῖ πρὸς μητρος καὶ τὴν τοῦ μεγάλου δουκὸς τιμὴν ἄρτι πρῶτως περιζωσάμενος. Συνεκπέμπεται δὲ οἱ καὶ ὁ Δούκας Ἰωάννης, ἄνθρωπος ἐρμαῖκός ὁμοῦ καὶ ἀρετικὸς, οἷα παιδευμάτων ἐλευθερίων οὐκ ἄκρως λιχανῶ γεγευμένος καὶ γένους εὐ ἔχων καὶ μεθόδων ἰδρις στρατηγικῶν. Οὗτοι οὖν ἐς Σικελίαν τὸν πλοῦν θέμενοι συνέμειξαν ταῖς δυνάμεις τοῦ ῥηγός καὶ μεγάλας ναυμαχίας πολλαῖς αὐτὸν κατεπάλασαν, ὡς τὰς τε νῆας τούτου διαβρύηται, ἐγγὺς δὲ πολιορκίας καὶ αὐτὸ γεγονέναι τὸ Βρεντησίον. Ἀλλ' οὕτω ἡ τύχη τοῖς λαμπροῖς τοῖσδε καθαρῶς ἐπεμείδισεν ἀγωνίσμασιν, οὔτε μὴν ὁ βασιλεὺς ὡς ἔδει ταῖς καλλίσταις ἐκείναισιν ἀγγελλίαις· καὶ ὁ ῥήξ μείζονα ἀθροίσας δύναμιν καὶ ξενικὸν ἐπαμειβόμενος οὐ βραχὺ τὴν ἤτταν ἐπέπληθον ἀναμαχοῦμενος, καὶ συμβαλὼν περιγίνεται τῶν ἀνδρῶν, καὶ συλλαβὼν δεσμώτας εἰργυρῶσιν ἀμφοτέρους, ἐν ἀκαρεῖ καιροῦ ἀνατρέψας ὄσα πόνω καὶ δαπάναις μεγίσταις ὑπὸ Ῥωμαίων εὐημερήθησαν. Τοιοῦτοι οὖν ὁ Μανουὴλ ἀκούσασιν καὶ ἀγγέλμασιν τὴν πρότερα θυμηδίαν ἀποκλυσάμενος, ὄσα τε ἀφινθιώδεσι κεράσμασιν ἐμπικρανθεῖς τὴν ψυχὴν, ὡς εἰκός μὲν οὐκ ἦνέγκε τὸ γεγονὸς φορητῶς, ἀλλ' ἰκνῶνως ἐπαθῆναιτο. Οὐκ ὦν δὲ φοροδεής, μηδ' ἀναπίπτων ἐν τοῖς δεινοῖς συναντήμασιν, οὔτε μὴν τῷ οὐρῶ τῶν πραγμάτων παρ' ὃ δεῖ κουφιζόμενος, οὐδ' αὖ πάλιν ἀγεννῶς ταῖς τούτων καταιγίσιν ὑποκλινόμενος, ὡς πρὸς τὴν τότε τύχην ἀγνωμονοῦσαν ἀντιπράττων διημιλλᾶτο. Ἐνθεν τοι καὶ ἐτίραν ἐξαρτύσας ναυτικὴν δύναμιν ἐπίστησιν ἡγεμόνι ταύτης Κωνσταντῖνον τὸν Ἄγγελον, ὃς ἐκ μὲν Φιλαδέλφειας ὤρμητο καὶ γένους ἦν οὐκ εὐπαρφους πάντω καὶ εὐγενούς, εὐ δ' ἔχων τῆς σωματικῆς φύσεως καπὶ τοῦ προσώπου λεύκωνα κάλλους κήπεύων τὴν σεσθῶραν πρὸς γάμον ἠγάγετο, ἦν Ἀλέξιος ὁ βασιλεὺς ὁ προπάτωρ τῷ τῷ Μανουὴλ ἐγέναιτο, τὸ κάλλος εὐτυχίας προμνήστριαν. Ἐπεὶ δ' ἄπαι (76) σχεδὸν δοκεῖ τοῖς πάλαι καὶ σήμερον μέγα δυναμένοις ὡς πρὸς τὰς τύχας συναίρονται καὶ τὰ κατὰ τὸν ἀν-

Hier. Wolfii notæ.

(75) Pro Κομνηνός fortasse legendum Βρυέννιος, nisi forte filius cognomen a matre propter imperatoriam stirpem acceperit.

(76) Ἐπεὶ δὲ ἄπαι. Alter codex brevius eam-

dem sententiam complectitur, his verbis: Οἱ ἀστρολέσχαι φασι, Ἐπακριβοῦται τῷ ἀγγέλῳ ἡ ἔξοδος, ὡς οἱ τῶν ἀστέρων ἀγαθοὶ σχηματισμοὶ ἐνεδίδαν.

θρώπινον βίοτον συναντήματα οἱ τῶν ἀστέρων ἀναποδισμοὶ καὶ προποδισμοὶ καὶ αἱ θέσεις αὐταὶ καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν πλανήτων σχήματα, οἱ πηλοισμοὶ τε καὶ ἀποστάσεις καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα οἱ ἀστρολόγοι φασὶ τῆς θέσεως προνοίας καταψευδόμενοι καὶ λεληθότως τὸ εἶμαρτο καὶ τὰ δεδομένα τῆ ἀνάγκῃ ἀναλλοίωτά τε καὶ ἀνεπίκλωστα παρεισάγοντες, ὡραίαν τῷ Ἀγγέλῳ τὴν ἐξόδον ἀπακριβοῖ. Καὶ εἶχε μὲν τῷ Ἀγγέλῳ τὰ ἐξιτήρια συνταξάμενος· ἀλλὰ τί ; οὐπω εἰς ὄψιν ἐνειστήκει ὁ ἥλιος, καὶ παλίμπους ἐπιτάσσοντος βασιλέως ὁ Κωνσταντῖνος γίγνεται. Τὸ δ' αἴτιον ἢ τῆς ἐξόδου ἀκαιρία, καὶ τὸ τῆς ὁδοῦ τὸν Ἀγγελοῦ ἀψασθαι οὐχ ὡς ἀγαθοὶ σχηματισμοὶ τῶν τῆς ἀστρονομουμένης σφαίρας κανόνων, ἀλλ' ὡς οἱ τοῖς λεπτοῖς ἐπιβιάλλοντες, κἀντεῦθεν περὶ τὴν τῆς μᾶτιον διεισθετο καὶ κανόνες ἀπακριβοῦντο. Καὶ καὶ περισκόπησιν ὁ Ἄγγελος ἕξεισι, ταῖς τῶν ἀγαθοποιῶν ἀστέρων συνεξωραμτικῶς κινήσεσιν. Ἐς τοσοῦτον δὲ ἄρα τὰ τῶν Ῥωμαίων ὦνθησε πράγματα ἢ τῆς ὥρας ἀσφάλεια, ἢ τὰ τῶν πρώην ἀρχηγῶν ἀνώρθωσε πταίσματα καὶ εἴ τί ἀντίξουν συμβέδωκε μετεσκεύασεν, ὡς ἐκ τοῦ ηραυτικά χερσὶν ἀλῶναι τῶν πολεμίων τὸν Κωνσταντῖνον. Ἀπερισκέπτως γὰρ εἰς Σικελίαν τὸν πλοῦν ποιούμενος συνελήφθη ταῖς θαλασσοουλακούσαις Σικελικαῖς τριήρεσι καὶ ἤχθη παρὰ τὸν ῥῆγα αἰχμάλωτος. Ὁ δὲ, τῆς ἔργας ἐπαινεύσας τὸς συλλαβόντας, καὶ ὡς καλῶν κάλλιστον εἰπὼν τὸ θήραμα, εἶχε καὶ τοῦτον δεσμώτην ἔμφρουρον.

ἦ. Βασιλεὺς δὲ καὶ μετὰ δευτέραν ταύτην πληγὴν διηρευνᾶτο τὰ τῆς ἀμύλλης ἀνάλογα. Ὅρων δὲ τὸν διὰ πολέμων αἰθῆς τρόπον δύσεργόν τε καὶ ἀξέμφορον, καὶ τὸ τῶν ἀταλωμάτων ἀδρὸν καὶ ἐπάλληλον ὑπειδόμενος οἷά τινα νόσου γάγγραιναν τὰ τῶν θησαυρῶν κατὰ βραχὺ ταμιεῖα νεμόμενον (ἐγγὺς γὰρ που κεντηναρίων τριακοσίων χρυσοῦ ἀνάλωκε χρήματα), δέον εἶναι διενεθῆ σπείσασθαι τῷ ῥηγί. Οὐκ ἀτῶως τοῖνον, ἀλλ' ἀσμένως δεξάμενος τὴν τοῦτο ἐπισκήπουσαν πρεσβείαν τοῦ τῆς πρεσβυτέρου Ῥώμης προέδρου, καὶ ὡς ἄγγελον εὐξέμβολον ἀσπασάμενος, στέλλει κατὰ τὸν Ἀγκῶνα τὸν πρωτοστράτορα Ἀλέξιον, ὅς ἦν πρεσβύτερος τῶν υἱῶν τοῦ μεγάλου δομestίκου, πρὸς ἀμφοτέρα μερίσας τὸ σνέμμα τε καὶ τὸ βούλευμα, δηλαδὴ καὶ πρὸς ἐτοιμασίαν ὅπλων καὶ ξενικοῦ στρατεύματος συλλογὴν ἀπὸ τῶν ἐσπερίων μερῶν, εἰ τούτου δεήσει, καὶ πρὸς τὴν τοῦ ῥηγὸς φιλίαν, εἰ πμοχωροῦσαν ὄρψῃ τὴν ξύμβασιν, Ἐνθεν τοι καὶ ὁ Ἀλέξιος ἐκεῖσε γενόμενος, δραστήριος ἄνθρωπος ὢν καὶ πᾶσαν ἐξησκητικῶς αὐτουργίαν πελεμικὴν, νοτὶ τε τὴν γλωτταν ἔχων ἀνθάμιλλον καὶ χεῖρας ἀντεριζούσας ταῖς ἀρχικαῖς μεθοδεύσεσι, καὶ τὸ εἶδος ἀρχῶν σεμνόν, στρατολογεῖν εὐθὺς ἐπεδάλετο, κατασεῖσαι τὴν γνώμην τῆ ἀκοῆ βουλόμενος τοῦ ῥηγὸς, καὶ συχρὴν ξυνέλεγεν [P. 65] ἵππον ὡς ἐς Καλαβρίαν μέλλων παρεμβαλεῖν. Ἐν δὲ τῷ μέρει καὶ τοῦ τῶν σπονδῶν ἐπεμελεῖτο καθήκοντος, καὶ ὡς ἀλλήλοισι λήξουσι πολεμοῦντες ὅ τε βασιλεὺς καὶ ὁ ῥῆξ, γράμματα τε πέμπων ἐς Μάξιν καὶ δεχόμενος, ὅς ἐναυάρχει τότε τοῦ στόλου τῶν Σικελῶν. Πρεσβεῖαν οὖν ἐκ Σικελίας ἐπισπασάμενος ἀναπέμπει ταύτην τῷ βασιλεῖ, καὶ δεῖται προσσχεῖν οἷς λέγειν οἱ πρέσβεις ἔχουσιν (αἰτοῦνται δὲ, ὡς πυνθάνεται, οὐχ ὑπερόρια οὐδ' ὑπέρογκα) καὶ αὐτῷ παραστήσειν, εἰ προβαίνουσι

A sus igitur thema constituitur, regulæ consuluntur. Post longam astrorum indagacionem et contemplacionem Angelus exit cum beneficorum siderum comitatu. Sed illa horæ observatio tantum Romanis profuit, priorumque ducum errata ita correxit et accepta detrimenta resarsit, ut Constantinus statim hostium manibus caperetur. Nam cum incircumspecte navigaret, a Siculis trimemibus, quæ mare tuebantur, comprehensus ad regem perducitur; qui ea pulcherrima præda delectatus, suis collaudatis, eum quoque vinctum in custodiam dedit.

ἀστέρων ἐκέλευον ἢ γοῦν ἢ ἀκριβεία παρείχε τῶν φλῆναφοὶ ἐνεδίδωσαν, κακῶς φάσκοντες καὶ παχέως ὡραίας ὥρας σφαλλόμενοι εὑρεσιν. Πάλιν τοῖνον θεοῦται μετὰ πολλὴν τῶν ἀστρων ἔρευναν καὶ σκέψιν οὐτω μετὰ πολλὴν τῶν ἀστρων ἔρευναν καὶ σκέψιν ἀγαθοποιῶν ἀστέρων συνεξωραμτικῶς κινήσεσιν. Ἐς τοσοῦτον δὲ ἄρα τὰ τῶν Ῥωμαίων ὦνθησε πράγματα ἢ τῆς ὥρας ἀσφάλεια, ἢ τὰ τῶν πρώην ἀρχηγῶν ἀνώρθωσε πταίσματα καὶ εἴ τί ἀντίξουν συμβέδωκε μετεσκεύασεν, ὡς ἐκ τοῦ ηραυτικά χερσὶν ἀλῶναι τῶν πολεμίων τὸν Κωνσταντῖνον. Ἀπερισκέπτως γὰρ εἰς Σικελίαν τὸν πλοῦν ποιούμενος συνελήφθη ταῖς θαλασσοουλακούσαις Σικελικαῖς τριήρεσι καὶ ἤχθη παρὰ τὸν ῥῆγα αἰχμάλωτος. Ὁ δὲ, τῆς ἔργας ἐπαινεύσας τὸς συλλαβόντας, καὶ ὡς καλῶν κάλλιστον εἰπὼν τὸ θήραμα, εἶχε καὶ τοῦτον δεσμώτην ἔμφρουρον.

B 8. Imperator vero hac quoque plaga accepta, cum quid facto esset opus deliberans a bello difficili atque inutili magnitudine perpetuorum sumptuum deterreretur, sisonem instar cancri paulatim depascentium (nam ad ccc auri centenarios impenderat), pacem cum rege faciendam esse statuit. Itaque legatos veteris Romæ pontificis 128 ea de causa missos haud invitus ac potius cupide suscepit; et ut nuntios rectissime consulentes amplexus, protostratorem Alexium (is erat magni domestici filius natu maximus) Anconam misit bifariam suum consilium partitus, videlicet ad arma et militem conductitium in Occidente parandum, si res posceret, et ad amicitiam regis, si pacificatio successisset, conciliandam. Alexius eo profectus, homo acer et in re bellica exercitatissimus, et lingua mentis æmulatrice præditus, et dignitate formæ conspicuus, in exsequendis imperatoris consiliis haud segnis, statim scribere milites instituit, ut ea fama regis animum percelleret; ac magnum equitatum coegit quasi in Calabriam impressionem facturus. Interim tamen ea quoque curavit, quæ ad belli compositionem et pacem inter imperatorem et regem constituendam pertinebant, ultro citroque ad Maium classis regis præfectum mittendis recipiendisque litteris. Legatos igitur ex Sicilia ad se missos ad imperatorem ire jubet, petitque ut eorum orationem audiat (eos enim, quantum intellexerit, nihil iniquum aut immodicum postulare), et si pacificatio successerit, id sibi, priusquam vulgo 129 innotescat, ut indicet, ne per imprudentiam aliquid perperam agat, qui apud viros sit quos ipse ex provinciis regi Alemannorum sociis spe bona qua-i furto quodam ad se attraxerit, quorumque animos olim Romanis infestissimos

contra Siciliæ regem, ut potuerit, concitarit. Ut autem quidam ab imperatore ad Alexium venit, qui pacificationis nuntium afferebat, clam civibus pecunia per fidissimos alio translata capsas inanes obsignatas procerum fidei mandat, jubetque cavere ne quid inde auferatur, neve quaeratur quid in iis sit, aut signa ante suum ab imperatore reditum aperiantur. Alexio ad hunc modum Ancona digresso et inter imperatorem ac regem pace ac foedere constituto (quanquam, si vera dicenda sunt, non vera illa concordia fuit, sed temporis causa duntaxat simulata), fructum illius qualiscunque pacificationis tulerunt captivi gratis soluti, non tantum nobiles et regia stirpe orti, sed etiam gregarii milites, Corinthis tantum et Thebanis ignobilioribus exceptis et iis qui subtilem telam texebant, **130** formosisque et locupletibus mulieribus ejusdem artificii peritis. Ac hodie quoque Thebanos et Corinthios in Sicilia texendis pretiosis auratisque incumbere videas, quomadmodum Eretrienses olim apud Persas, quod principes Daris regi Græciæ bellum inferenti restitissent.

πρὸς τὸ γένος καὶ βασιλείῳ τιμῆντες αἵματι, ἀλλὰ πλὴν τῶν ἐκ Κορίνθου καὶ Θήβης ἀρμωμένων, καὶ τούτων ὅσοι τὸ γένος ἀφανεῖς καὶ οἱ τὰς εὐητρύους θόνας ὑφαίνειν ἔλαχον, καὶ τῶν γυναικῶν αἱ καλά καὶ βαθύζωνοι καὶ τὴν αὐτὴν ἀνδράσι τέχνην ἐκμελετήσασαι. Καὶ νῦν ἔξεστιν ἰδεῖν τοὺς ἐν Σικελίᾳ καταίροντας Θηβαίων παῖδας καὶ Κορινθίων ἱστῶν προσανέχοντας τῶν ἐξαμίτων καὶ χρυσοπάτων στολῶν, ὡς Ἐρετριεῖς πάλαι παρὰ Πέρσας δουλεύοντας, ὅτι πολέμων ἤρξαν Δαρείῳ στρατεῖαν καθ' Ἑλλάδος ἐλάσαντι.

Cæterum non multum temporis intercessit, cum ambo rursus magno impetu bellum repetiverunt. Num imperator regulos finitimos potentiores pollicitatione pecuniæ impulsos cum rege committit. Rex vero Malum comitem, classis præfectum, et naves celeres in mare deducens, iisque nova ratione constrictis Cpolim appellere, atque audiente urbana multitudine se proclamare Siciliæ, Aquileiæ (Apuliæ?), Capuæ, Calabriæ atque earum regionum insularumque quæ interjacent dominum et regem, Romanorum vero imperatorem contemnere, eique ubi maledixerit reverti jussit. Maius igitur Malea declinata Ægæoque sinu præterito per Hellespontum ad urbem imperatricem, uti iuesus erat, contendit, fretumque emensus ad regiam **131** Blacherniam appulit; sagittisque, quarum cuspides argenteæ erant auratæque, in eam coniectis, in reditu, e regione magni palatii remis inhibitis, regem suum laudibus evehit, navalibus sociis magna voce magnoque cum tumultu acclamantibus. Ita navigatione summa celeritate confecta per Sesti et Abydi angustias evasit. In urbe autem, quippe imperatore absente, magnus tumultus est excitatus; eaque re Siciliæ rex non parum gloriatus magnum se triumphum esse adeptum putavit. Manuel vero id factum ludum et jocum interpretatus, quod rex tales honores consecraretur ac potius latrocinio quodam venaretur, eum gloriari inaniter et nullius momenti successum jactare passus est.

κύμανε τάραχος, βασιλέως μὴ παρόντος ἐντός· καὶ ἦν γιστον ἀνεγράφετο τροπαιοῦχημα. Ὁ δὲ Μανουήλ εἰς παλίνιον τὸ γεγονός καὶ γέλωτα ἀναφέρων, τὸν

καὶ περατοῦνται τὰ τῆς καταλλαγῆς, πρὸ τοῦ εἰς ὧτα διαβῆναι πολλῶν ἵνα μὴ ἀγῆδες αὐτῶν τι λάθοι διαπραξάμενος, ὅντι παρ' ἀνδράσιν οὗς αὐτὸς ἐκ τῶν φίλων χωρῶν τῷ βῆγί τῶν Ἀλαμανῶν χρησταῖς ἐλπίσιν ἠνδραποδίστατο, καὶ ὧν τὴν γνώμην κατὰ Ῥωμαίων πλείστα πάλαι φλεγμάλινουσαν κατὰ τοῦ Σικελίας βῆγος, ὡς εἶχε, μετέθετο. Ὡς οὖν ἐπέστη τις ἐκ βασιλέως τὴν ἀγγελίαν Ἀλεξίῳ τῶν σπονδῶν διαφέρων, λάθρα τῶν ἐκεῖ τὰ χρήματα μετατίθησθαι καὶ συνεκπέμπει ταῦτα τοῖς πιστοτάτοις ἐσὺ τῶν ἀνδράσιν· οὐδὲ κιδώτια καταλείπει τούτων κενά, σφραγιδῆς τε τούτοις ἐπιβαλὼν τοῖς κατὰ χώραν μέγα δυναμένοις παρέθετο, ἐπισκήψας ἀσυλίαν ἐπὶ τούτοις ἀπασιν εἶναι, καὶ μηδένα μεταλλῶν τὰ ἔθνη, μήτε μὴν ἄλλως διαλύσαι τὰ σημεῖα, εἰ μὴ γε αὐτὸς ἐς βασιλέα ἰκόμενος ἐκεῖθεν ἐπανελεύσεται. Καὶ

Ἀλέξιος μὲν οὕτως ἐκ τοῦ Ἀγκῶνος ἀπενοστήσει, βασιλέως δὲ καὶ βῆγος εἰρηνικὰ φρονησάντων καὶ βεβημένων πρὸς τὰς σπονδὰς ἧ, τάληθες εἰπεῖν, οὐ καθαρῶς ὁμονοησάντων, λυκοφίλιαν δὲ σχηματισμένων, ὄνσαντο τῆς τούτων ὁποῖοσούν ἐνώσεως οἱ αἰχμάλωτοι λυθέντες ἀνέποινοι, οὐ μόνον οἱ λαμπαρῶν καὶ οἱ τοῖς στρατιωτικαῖς καταλόγοις ἐνετίκτοντο, ἀλλὰ καὶ οἱ τοῖς ἀποστολικαῖς καταλόγοις ἐνετίκτοντο, καὶ οἱ τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς καταλόγοις ἐνετίκτοντο.

Ἄλλ' οὕτω μικρὸς διαλελοίπει καιρὸς, καὶ αὐθις ἐκότεροι ὡς ἀχανεῖς ἀμπότιδες καὶ σύρτες, αἱ κύμα ὀρθὸν ἐπαιγίζουσιν, ἐς τὰς μάχας ἐπωγκοῦντο καὶ ὠροθύνοντο. Καὶ βασιλεὺς μὲν ἀνέσειε τῷ βῆγί τοὺς μέγα δυναμένους ἀστυγέτονας ἐκεῖνον δυνάστα, χρημάτων ἐπαίρων αὐτοὺς ὑποσχέσειν· ὁ βῆγὶ δὲ τῷ κόμητι τοῦ στόλου Μαῖῳ διακελεύεται νῆας τεσσαράκοντα ταχυνουτούσας πύσσας καθελκύσαι τῶν νεωρίων, καὶ φραξάμενον καινότερον τὴν Κωνσταντίνου καταλαβεῖν, καὶ αὐτὸν μὲν ἐπ' ἀκροάσει τῶν ἀστυπόλων ἀναγορεύσαι Σικελίας καὶ Ἀκυλίας Καπούης τε καὶ Καλαβρίας καὶ τῶν μεταξὺ τούτων χωρῶν καὶ νήσων ὄλων κύριόν τε καὶ βασιλέα. [P. 66] βασιλέα δ' ἐκφυλλίσαι Ῥωμαίων, καὶ κενῶς εἰπόντα ἐπανελεῖν. Ἀμέλει τοι καὶ τὰ ἐντεταλμένα πληρῶν Μάτιος, Μαλέαν ἐπικάμψας κοὶ τὸν Αἰγαίου κόλπον παραλλάξας καὶ παρρημειῶς Ἐλλήσποντον τῇ βασιλίδι πόλει προσώκειλε. Καὶ πρῶτα μὲν τὸν ἐτέχοντα πορθμὸν διαπλεύσας, καὶ τοῖς ἐν βλαχέρναις βασιλείοις κατακολλίσας, βέλη κατ' αὐτῶν ἀφῆκεν ἀργυρέους ἔχοντα τοὺς ἀτράκτους ἀλλοιμένους ἐς βῆθος χρυσῶν, ἐν δὲ τῷ ἐκεῖθεν τῷ πόντῳ ἐπαναμετρεῖν πλοῦν ἀπέναντι τοῦ μεγάλου παλατίου τὰς κώπας σχάσας τὸν οἰκεῖον βῆγα ταῖς εὐφημαῖς διατρανοῖ, συνεπηχοῦντος τοῦ ναυτικοῦ πληρώματος καὶ θορυβῶδη τελούντος τὴν ἵνακῆρυξιν. Καὶ ὁ μὲν, οὕτω τὸν πλοῦν ἐπιταχύνας τῆς πάλαι ἄδομένης Ἀργουῶς πτηνότερον, Στυστοῦ καὶ Ἀβύδου ὡς ἄλλων Συμπληγάδων ἐξέθορε, πολὺς δὲ ἀνὰ τὴν πόλιν ἐπεδὲ τούτο καύχημα τῷ Σικελίας βῆγί, καὶ εἰς μέγιστον ἀνεγράφετο τροπαιοῦχημα. Ὁ δὲ Μανουήλ εἰς παλίνιον τὸ γεγονός καὶ γέλωτα ἀναφέρων, τὸν

τοιαύτας ἑαυτῷ τιμὰς μνηστευόμενον βῆγα ἦ, τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, ληστεύοντα διακενῆς ἀφῆκε βρεθῆσθαι καὶ φουσᾶν ἐπ' οὐδενὶ χρηστῷ κατορθώματι.

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

LIBER TERTIUS

RERUM A MANUELE COMNENO GESTARUM.

α'. Τοιοῦτον μὲν οὖν εἰλήφει πέρας τὰ κατὰ Σικελίαν τε καὶ Καλαβρίαν τοῦ βασιλέως Μανουὴλ ἀγωνίσματα, [P. 67] λαμπρὰ μὲν καὶ πλεῖστα τῶν χρημάτων ἐκεῖσε μετηγγικότα, εἰς οὐδὲν δὲ τέλος εὐχρηστον Ῥωμαίοις κατηντηκότα ἢ εὐσπούδαστον τοῖς ὕστερον αὐτοκράτορσιν. Ἄλλὰ τί ἔχει τις εἰπεῖν πρὸς ἄνθρωπον οὕτω προθύμως ἀγωνισάμενον πρὸς τὸ τὰ τῆς βασιλείας εἰς τὸ κρεῖττον ἀποκαταστῆσαι πράγματα καὶ τὸ ἀλλόφυλον ὑποτάξαι, μὴ δυνηθέντα δέ; Ἄλλ' οὗτος αὖθις κατὰ Παίωνων, οὓς Οὐγγρους καὶ Οὐννων φασί, στρατείας ἐκῆρυξε, καὶ τοῖς κατὰ δυσμῆν ἔχουσι τὰς οἰκήσεις ὀπλίταις ἀμάξας ἐπέταξεν ἄγειν εἰς τὸ στρατόπεδον, δι' ὧν καὶ οὗτοι ἐφοδιάζονται τὰ βιώσιμα, καὶ τῷ λοιπῷ δὲ οὕτω συναροῦνται στρατεύματα, ὅσοι τοιοῦτων σκευαγωγμάτων σπανίζουσιν ἡμελλόν. Ὡς οὖν εἰς ἕν συνήθροιστο τὰ στρατεύματα, εἶχε καὶ αὐτὸν παρόντα τὸν βασιλέα πόλις ἢ Σαρδική, ἢ νῦν Τριάδιτσα ὀνομάζεται. Καίρων δ' οὐχὶ πολλὴν ἐκεῖσε προσμείνας, ἐπεὶ ἴκετο πρεσβεία ἐκ τῶν Παίωνων καὶ λόγοι συμβατικοί, ἑτέραν τραπόμενος πρὸς τὸν τῶν Σέρβων μεταβαίνει σατραπὴν καὶ διαθρόσκας τοῦτον ὀδοῦ πέρεργον, καὶ τῶν δὲ μετὰ τῶν Οὐννων ἀφεστάναι σπονδῶν, πρὸς μὲν τὰ οἰκεία ἤθη τὸ πολὺ τῆς στρατιᾶς διαφῆκεν, αὐτὸς δὲ τὴν Θετταλῶν καταλαβὼν ἐπαρχίαν, κάκει προσδιατρέψας ἐφ' ὅσον αὐτῷ ἔδοκει κείριον, τὴν βασιλίδαν εἴσεισιν πόλιν.

Ἡλίου δ' ἄρτι τὰς χειμερινὰς τροπὰς παρελεύοντος εἰς Πελαγονίαν ἔξεισιν αὖθις, ὀρμητήριον αὐτὴν κρίνων ἱκανὸν ὑποδέξασθαι στρατόπεδον εἰς πεδία ἱππήλατα ὑπτιάζουσαν, καὶ πρὸς τὰς πεύσεις εὖ ἔχειν καὶ τὴν τῶν ὄρωμένων κατάληψιν ὑπὸ τῶν ἔθνῶν μεθ' ὧν ἀντεπαλαμάτω καὶ διεφέρετο· ἔτι γὰρ κατὰ Σικελίαν μεθεῖλον αὐτὸν καὶ ὑπέθραττον, τὰ μήπω κατασιγασθέντα τέλειον, καὶ ὁ τῶν Οὐννων τὴν ἀρχὴν ἐζωσμένος πρὸς ξιφουλκίαν ἐβλεπεν, ὡς ἔδειξεν ἐξ ὧν ἔδρασεν. Ἐπειδὴ γὰρ παρελύθη τῆς δουκιτικῆς ἀρχῆς Βρανιτζόβης καὶ Ηλεγγράδων ὁ Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος, ὁ καὶ ὕστερον τυραννεύσας Ῥωμαίων, οἷα κρύβδη κατὰ Ῥωμαίων, ὡς ἤδετο, τοῖς Παῖσι συντιθέμενος καὶ περὶ τοῦ παραλυθῆναι μὲν τὸν Μανουὴλ τῆς ἀρχῆς, αὐτὸν δ' ἐπιβήτορα ταύτης γενέσθαι τῷ τούτων κοινολογούμενος ἄρχοντι, καὶ μετέπεμpton τοῦτον εἶχεν εὐθὺς ἢ Πελαγονία, ὅποσα μὴ εὐθὺν ἐκείνῳ εἰς τὸν ἐξάδελφον καὶ βασιλέα διήλεγχον, κάκειθεν ἢ πόλις ἀναπεμπόμενον

1. Hic certaminum Manuelis in Sicilia et Calabria fuit exitus; quæ quamvis splendida et sumptuosa, tamen nihil fructus Romanis aut secuturis imperatoribus imitatu dignum attulerunt. Sed quid dicamus de viro qui tanta studio, quamvis infelici conatu, in imperium in integrum restituendum et Barbaros subigendos incubuit? Inde expeditione contra Pæones, qui et Hungari et Hunni appellantur, indicta, Occidentales legiones curras in castra adducere jubet, quibus et sibi ipsis commeatum adveherent et cæteris, qui vehiculis carent, suppeditarent. Cum exercitus convenissent, ipse quoque Sardicam, quæ nunc Triadiza vocatur, venit. Ubi non diu commoratus, cum Pæones per legatos pacem fecissent, iter contra Serviorum satrapam convertit. Quo obiter territo et persuaso ut omisso fœdere Hunnico solum imperatorem agnosceret et formidaret, magna copiarum parte dimissa in provinciam Thessaliam profectus, ibique quandiu opportunum videbatur commoratus, imperatricem urbem ingreditur.

133 Post solstitium hibernum rursus Pelagoniam exit, quæ quod patentes campos haberet, apta ei videbatur et ad exercitum capiendum et ad nuntios rerum quæ a gentibus, quibuscum pugnat, gerentur accipiendos. Nam Siculo bello adhuc distinebatur non plane sopito; et Hungarorum princeps, ut facta ejus declararunt, bellum moliebatur. Postquam enim Andronicus Comnenus, qui post Romanorum tyrannidem invasit, ducatu Branizobæ et Belligradi adempto, quod cum Hunnis contra Romanos conspirasse et imperium Manuele dejecto auxilio principis Hunnorum sibi vindicare velle ferebatur, Pelagoniam accersitus, et insidiarum quæ imperatori et consobrino suo strueret convictus, et in custodiam quandam magni palatii datus fuit, Hunnorum princeps bello Romanis statim illato Branizobam obsidet, et late omnia incursionibus pro sua libidine vastat. Quare imperator chartularium, Basilium Zinzilucem, ducem contra

134 eos mittit. Is milite in cohortes et phalanges descripto, cum se invictum exercitum habere putaret, Hungaros adortus, victoriam non diuturnam est adeptus : nam hostes in Romanos temere persequentes conversi acceptam cladem illustriore victoria pensarunt. Quo imperator audito iter eodem intendit, ut Pæones suo adventu territi provincii illis cederent. Quod cum fecissent, iis conditionibus bello composito quas tempus ferebat, Branizobæ et Belligradi rebus constitutis domum redit.

τάκτως ὑπὸ Ῥωμαίων καταδικώμενον [P. 68], ὃ πέπονθεν ἔδρασε γενναϊότερον. Βασιλεὺς τοίνυν, ἐνωτισάμενος ταῦτα, τὴν ἐκεῖσε πορείαν ἐπέτεινεν, εἰ πως οἱ Παῖνες πρὸς τὴν αὐτοῦ διαταραχθέντες ἀφίξιν τῶν ἐπιθιχωρῶν ἀπανασταῖν· ὃ καὶ ἦσαν διαπραξάμενοι, συμβιβασθέντες μετὰ τοῦ βασιλέως, ὡς ὁ καιρὸς τότε ἔδωκεν. Αὐτὸς δὲ, ὡς εἶχε τὰ κατὰ Βρανιζόβαν καὶ Βέλγραδα καταστήσάμενος πράγματα, εἰς τὴν βασιλίδα πόλιν μετασκηνοῖ.

Cum hoster paulisper conquiescent nec ullius opes in Occidente metuendæ viderentur, expeditionem in Armeniam decernit. Tarsum igitur et Adanam profectus, et finitimis, inferioris Armeniæ locis, quæ Toruses affixerat, refocillatis ac firmatis, et Armenio, viro non simplici, sed occulti et insidiosus ingenii homine, sua præsentia territo, non ulterius progreditur, nec, ut pater ipsius fecerat, totam **135** Armeniam sibi vindicat, nec castra et provincias pridem ab illo occupatas veluti e lupi faucibus eripit : sed Torusis fallaci blandiloquentia deceptus et fœderis illecebris irretitus, conversis frænis Antiochiam totius Syriæ principem et pulcherrimam urbem ingreditur.

τοῦ τῶν Ἀρμενίων κατάρχοντος· ἀλλὰ τῇ διπλῇ καὶ ἀπάτῃ τῶν λόγων τοῦ Τορούση φενακισθεὶς καὶ τῇ αἰμυλίᾳ τῶν συνηκῶν ἀπαλυνθεὶς τὴν διάνοιαν, τὰ χολινὰ μεταστρέψας εἰς Ἀντιόχειαν παραγίνεται, τὴν τῆς ἀπάσης Συρίας προκαθήμενὴν καλλιπόλιν.

2. Dum vero Tarsi agebat, Andronici patruclis fuga e carcere illi nuntiatur; cujus illi causa fuerant ea quæ supra diximus, sed tamen illa quoque incommodarunt, quod in dicendo liber et viribus præstans et forma digna imperio præditus nunquam animum submittebat : quæ res omnes imperatoribus regni amittendi metu suspectæ et molestæ esse consueverunt. Propter hæc igitur et bellicam virtutem et generis nobilitatem (nam eodem patre Alexio Joannes Manuelis et Andronici pater Isaacius sebastocrator nati erant) maxime observabatur et suspectus habebatur. Accessit alia quoque causa cur a Manuele in custodia haberetur. Imperatori huic tres fuere fratres, Alexius Andronicus et is cujus sæpe facta est mentio, Isaacius, quorum duo obierunt patre adhuc superstitie. Alexius unam reliquit filiam, **136** quam matrimonio sibi junxit magni domestici Joannis filius Alexius, de quibus etiam supra diximus. Andronicus filias tres suscepit, Mariam, Theodoram et

Ἀδέσιμιον καὶ ἐν μιᾷ τῶν τοῦ μεγάλου παλατίου φρουρῶν καθειργνύμενον τὸν κατὰ Ῥωμαίων εὐθὺς ὁ Οὐννάρχης ἐξέφερε πόλεμον, καὶ τὴν πολιορκῶν Βρανιζόβαν καὶ κατατρέχων τὰ ἐκεῖ πάντα, λεηλατῶν τε καὶ ἄγων ὡς ἤρητο. Στέλλεται γοῦν παρὰ βασιλέως στρατηγὸς κατ' αὐτοῦ ὁ χαρτουλάριος Βασίλειος ὁ Τζιντζιλούκης. Καὶ ὃς τὰς συνειλεγμένας δυνάμεις παραλαβὼν καὶ εἰς τάξεις καταστήσας καὶ φάλαγγας, καὶ δόξας ἄξιον νίκης ἔχειν στρατὸν, τοῖς Οὐγγυροῖς συμπλέκεται. Καὶ πρὸς βραχὺ μὲν κατηγονίσαστο τὸ πολέμιον· ἐπαναστραφὲν δὲ ὡς ἀσυν-

τάκτως ὑπὸ Ῥωμαίων καταδικώμενον [P. 68], ὃ πέπονθεν ἔδρασε γενναϊότερον. Βασιλεὺς τοίνυν, ἐνωτισάμενος ταῦτα, τὴν ἐκεῖσε πορείαν ἐπέτεινεν, εἰ πως οἱ Παῖνες πρὸς τὴν αὐτοῦ διαταραχθέντες ἀφίξιν τῶν ἐπιθιχωρῶν ἀπανασταῖν· ὃ καὶ ἦσαν διαπραξάμενοι, συμβιβασθέντες μετὰ τοῦ βασιλέως, ὡς ὁ καιρὸς τότε ἔδωκεν. Αὐτὸς δὲ, ὡς εἶχε τὰ κατὰ Βρανιζόβαν καὶ Βέλγραδα καταστήσάμενος πράγματα, εἰς τὴν βασιλίδα πόλιν μετασκηνοῖ.

Οὐκοῦν καὶ τῶν δυσμικῶν ἐχθρῶν ἡμετησάντων ἐπὶ βραχὺ δι' ὁμολογίας καὶ φιλιώσεως, καὶ μετὰ ἐξ ἑσπέρης ἀντίμαχον ἀξιδόμαχον, κυροῖ τὴν εἰς Ἀρμενίαν ἀνάβασιν. Ἀπάρας οὖν ἐς Ταρσὸν καὶ ἀφιγμένος εἰς Ἄδναν καὶ ὄσα τῇ κάτω Ἀρμενίᾳ πρόσχωρα, καὶ ταῦτα κατοδαίμονοντα ὑπὸ τοῦ Τορούση διαβάλλψας καὶ ἀσφαλείας τῆς δεούσης ἡξικῶς, καὶ καταπλήξας τῷ παρουσῆ τὸν οὐχ ἀπλοῦν τὴν γνώμην, ἀλλὰ κρυφίνουσαν καὶ ὑψαλον Ἀρμένιον, σχάζει τὸ πρόθυμον, οὐδὲ περὶ τῆς ὅλης Ἀρμενίας διαγωνίζεται, τὸν οικεῖον πατέρα ἐζηλωκῶς, ἢ γοῦν ὄσα ἐκεῖνος ὑπηγάγετο φροῦρια πολεμῶν, ταῦτα ὡς ἐκ φάρυγγος λύκου ποιμῆν λοθὸν ἡπατος προσπακίτων καὶ λαμβάνων ἐκ

β'. Ὅντι δὲ κατὰ Ταρσὸν τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ ἡ τοῦ ἐξαδέλφου Ἀνδρονίκου ἐκ τῆς φυλακῆς φυγὴ καταγγέλλεται, ἧς τὸ αἴτιον καὶ ὄσα μὲν ἐρρήθη ἄνωθεν, οὐδὲν δὲ ἤττον τὸ ἐλευθεροστομαεῖν αἰεὶ καὶ τὸ τῇ ῥώμῃ τῶν πολλῶν διαφέρειν καὶ ἡ εὐ ἔχουσα πλάσις τοῦ σώματος ἀξία οὕσα τυραννεῖν καὶ τὸ τοῦ φρονήματος ἀταπεινωτον, ἃ δὴ πάντα πεφύκασιν οἱ κρατοῦντες ὑποβλέπειν καὶ κνίζον ἔχειν καὶ ἑαυτῶν καρδίας αὐτῆς βάλλοντα διὰ τὸ περὶ τὴν βασιλείαν περιδεῖς. Διὰ ταῦτα τοίνυν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ ἐν μάχαις ἐνδείξιον καὶ τὸ τοῦ γένους ἐπίσημον (ἐκ γὰρ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς (77) Ἀλεξίου τοῦ τῷ Μανουῆλ προπάτορος ὃ τε τούτου πατὴρ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ὁ τοῦ Ἀνδρονίκου γενέτης ὁ σεβαστοκράτωρ προχλῆθσαν Ἰσαάκιος) ὑψηλοδοξούμενος ἦν καὶ ὑποπτος μάλιστα. Συνέβη δὲ τι καὶ ἕτερον δι' ὃ τοῦτον ἐν φρουρᾷ συνεῖχεν ὁ Μανουῆλ. Τῷ βασιλεῖ τούτῳ τρεῖς ἦσαν ὁμαίμονες, Ἀλέξιος, Ἀνδρόνικος καὶ ὁ πολλάκις ῥηθεὶς Ἰσαάκιος. Τούτων οἱ μὲν δύο τὸ ζῆν μετέλλαξαν ἐτι τοῖς ζῶσι κατελιγεμένου τοῦ

Hier. Wolfii notæ.

(77) Ἐκ γὰρ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς. Eudocia tertio gradu attigit Andronicum, hoc modo :

Joannes	Alexius	Isaacius
Andronicus	fratres	Andronicus
Eudocia	patruelles	incesti

πατρός αὐτοῖς καὶ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, ἅ
 ἐσάλευε δὲ τὰς τοῦ γένους διαδοχὰς ὁ μὲν Ἀλέξιος
 ἐπὶ μιᾷ θυγατρὶ, ἦν καὶ εἰς γαμετὴν γυναῖκα ἤρμό-
 σατο ὁ τοῦ μεγάλου δομestίκου Ἰωάννου υἱὸς Ἀλέ-
 ξιος, ὧν περὶ καὶ εἰπόντες ἔφθην· τῷ δ' Ἀνδρονί-
 κῳ θυγατέρες ἐγεγόνεισαν τρεῖς, Μαρία, Θεοδώρα
 καὶ Εὐδοκία, καὶ υἱοὶ δύο, Ἰωάννης τε καὶ Ἀλέξιος.
 Τῶν θηλειῶν τοίνυν ἡ Εὐδοκία τὸν ἐκ παρθενίας
 ὀμνούντην ἀποβαλοῦσα θανάτῳ ἀνοσίως Ἀνδρονίκῳ
 συνήρχετο, οὐ κρύβδην, ἀλλ' ἀνέδην. Καὶ τοῖς ἐπιτι-
 μῶσιν Ἀνδρονίκῳ διὰ τὸ τῆς συνουσίας ἀθέμιτον
 [P. 69] ἡ ἀφ' ἑστίας μίμησις πρόχειρος εἰς ἀπόλο-
 γον ἦν, καὶ χαριεντιζόμενος ἀνθυπέφερον ὡς φιλεῖ
 τὸ ἀρχόμενον ἐξομοιοῦσθαι τῷ ἄργοντι καὶ τὰ τῆς
 αὐτῆς ὀμοστοιχεῖ καὶ συνάδει πως κεραμείας, εἰς
 τὸν ἐξάδελφον ἀποσκώπτων ταῦτα καὶ βασιλέα τὸν
 Μανουὴλ ὡς ὁμοιοπαθέσιν ὑποκύπτοντα πάθεισιν ἢ
 γοῦν καὶ χειροσιν ἀλισκόμενον, εἴπερ ὁ μὲν ἀδελφοῦ
 θυγατρὶ συνουσίαζεν, ὁ δ' Ἀνδρόνικος ἐξαδέλφου παιδὶ
 συγκατέκειτο. Τὸ γοῦν τοιοῦτον οὔτε τῷ Μανουὴλ
 ἤδανε καὶ τοὺς ἐκ γένους τῆς γυναικὸς μαινέσθαι
 ἐποίει κατ' Ἀνδρονίκου καὶ διαπρίεσθαι ἀτεχνῶς, ἐκ
 τοῦ πλείονος δὲ τὸν τῆς Εὐδοκίας ὁμαίμονα Ἰωάν-
 νην, ὃς τῇ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ καὶ πρωτοβεστιαρίου
 ἐκυδρουῦτο τιμῇ, καὶ τὸν ἐπ' ἀδελφῇ τῇ Μαρτῶ ὡσαύ-
 τως γαμβρὸν τὸν Καντακουζηνὸν Ἰωάννην. Πολλὰ
 μὲν οὖν, ὡς εἰκὸς, ἐπιβουλαὶ κατὰ τοῦ Ἀνδρονίκου
 αἱ μὲν ἐνδόμυχοι ἦσαν καὶ σκότιοι τυρευόμεναι, αἱ
 δὲ καὶ προδήλως τολυπεύμεναι· ἀλλὰ διέλυε ταύ-
 τας ὡς ἰστὸν ἀράχνης Ἀνδρόνικος, καὶ ὡς παιδίῳ
 ἐπὶ ψάμμου ἀθύρματα διεσκέδαζεν, ἀνδρῖα τε τῇ
 σφετέρᾳ πίσυνος ὧν καὶ κατὰ σύνεσιν τῶν ἐναντίων
 ὑπερφέρων πολὺ καὶ ὅσον αἱ ἄλογοι φύσεις τῶν λα-
 γικῶν ἤτηνται, ὥστε καὶ συμβᾶν οὕτω πολλὰς
 προσπλακεῖς ἐτρέψατο τούτους, τὰ φίλτρα τῆς Εὐ-
 δοκίας γέρας ἀρνύμενος. Ἦν δ' ὅτε καὶ αὐτὸς μὲν
 ἐπὶ σκηνῆς τῇ γυναικὶ κατὰ Πελαγονίαν συνεπέλε-
 το, οἱ δὲ καθ' αἴμα τῇ Εὐδοκίᾳ προσήκοντες, περι-
 στάντες τὴν σκηνὴν ὡς τοῦτο ἔγνωσαν, μετὰ συγῶν
 ὀπλοφόρων ἐτήρουν τὴν ἐξοδὸν ὡς αὐτίκα μάλα τοῦ-
 τον διαχειρισόμενοι. Ἀλλ' οὐκ ἔλαθε ταῦτα τὴν Εὐ-
 δοκίαν, καίπερ ἐφ' ἑτέροις τὸν νοῦν ἔχουσαν, εἴτε
 διαγγελθέντα παρά του τῶν ἐκ τοῦ γένους ἐκείνη,
 εἴθ' ἑτέρως τὸν κατὰ τοῦ φθορῶος αὐτῆς λόχρον γω-
 ρίσασα· ἦν γὰρ κάκεινη δραστήριον τὸ φρονεῖν, οὐ-
 μενοῦν κατὰ γυναῖκας πλουτοῦση τὴν σύνεσιν. Δια-
 σαφεῖ τοίνυν τῷ Ἀνδρονίκῳ συγκατακειμένῳ τῇ
 ἐπιβουλῇ. Ὁ δὲ διαθορηθεὶς ἐπὶ τῷδε τῷ βήματι,
 ἐξανέθορ' εἰς αὐτίκα τῆς κλίνης, καὶ τὴν ἐπιμήκη
 διαζωσάμενος μάχαιραν διεσκοπεῖτο τὸ ποιητέον. Ἦ
 μὲν οὖν ὑπετίθει τῷ ἐρωμένῳ γυναικεῖαν ὑποδύνα-
 στολήν, κἀν τῷ ἐπιτάξει αὐτὴν τινὶ τῶν προκοίτων
 καὶ κατευαστριῶν γυναικῶν λαμπτήρα εἰσενεγκεῖν
 τῇ σκηνῇ, πρὸς ὄνομα καλέσασαν, καὶ οὕτως εἰς
 ἐξάκουστον ὡς τοῖς ἐλλοχῶσι τὴν ταύτης ἐνηχθηθῆναι
 φωνήν, εὐθέως ἐξελθεῖν καὶ λαθεῖν. Τῷ δὲ οὐκ ἤρε-
 σκεν ἡ παραίφασις, ἐκτροπομένῳ μὲν καὶ τὸ ἐλῶναι
 κἀπὶ τὸν βασιλέα ἐπισπώμενον τῆς κόμης ἀγεσθαι
 ἀγενῶς, καὶ θάνατον δὲ οὐχ ἤττον ὑφορωμένῳ τὸν γυ-
 Eudociam ; et filios duos, Joannem et Alexium.
 Eudocia, defuncto marito, nefaria consuetudine
 Andronici non clam sed palam usa est. Andronicus
 vero quoties ob incestum reprehendebatur, hanc
 defensionem per jocum in promptu habebat, solere
 subditos principum mores imitari, et aquam ex
 eodem fonte petitam eundem saporem referre.
 Quibus verbis imperatorem Manuelem perstringebat
 ut iisdem aut etiam deterioribus affectibus
 obnoxium, qui cum fratris filia rem haberet, cum
 ipse patruelis duntaxat filiam complecteretur. Ii
 sales nec Manueli placebant et mulieris cognatos
 furore quodam contra Andronicum incendebant,
 Joannem in primis Eudociæ fratrem, qui protose-
 basti et protovestiarrii dignitatem obtinebat. Joan-
 nem item Cantacuzenum, qui sororem illius Ma-
 riam in matrimonio habebat. Itaque aperta vi et
 occultis insidiis Andronicus crebro oppetebatur ;
 quas ut araneæ telas et puerorum ludicra in arena
 facile dissipabat, cum fortitudine sua fretus, **137**
 tum ingenio longe superior adversariis, ut præ illo
 brutæ pecudes haberi possent ; eosque sæpe vim
 inferentes propulsabat, pericula illa Eudociæ amore
 abunde pensata ratus. Accidit autem ut cum ad
 Pelagoniam in taberculo mulieris amplexibus in-
 dulgeret, Eudociæ cognati cum multis armatis
 ejus exitum observarent ad cædem parati : sed ea
 res Eudociam non fefellit qnanquam aliis cogitatio-
 nibus intentam, sive a cognatorum aliquo monita,
 sive alia ratione insidias odorata fuerit, quippe et
 ipsa acri ingenio et plus quam muliebri prudentia
 instructa ; insidias igitur accubanti Andronico indi-
 dicat. Quo verbo ille excitatus e lecto exsilit, et
 prælongo accinctus gladio quid agendum esset de-
 liberat. Mulier vero illum monet ut muliebri veste
 indutus, simul ac ipsa cubiculariam clara voce, ut
 ab insidiatoribus etiam audiatur, lucernam inferre
 Jusserit, statim clam egrediatur. Sed id consilium
 viro forti non placebat, ne captus deformiter **138**
 ad imperatorem capillo traheretur metuenti, et
 muliebrem ac turpem mortem reformidanti. Itaque
 prælongo ense arrepto, et tabernaculo obliquo ictu
 dissecto, sæpem quæ forte ante id erat, omne spa-
 tium quod vectes et funes occupabant, uno ingenti
 saltu transilit ; quo insidiatores obstupefacti illius
 effugium admirabantur. His rebus Manuel turbatus.
 et crebris calumniis ab amore Andronici aversus
 paulatim orimina illa vera arbitrabatur : neque
 enim famam omnino esse irritam, quæ talia de illo
 spargeret. Ita nihil habet natura humana calum-
 niatrice lingua deterius ; quam Psalmographus haud
 immerito multis in locis detestatur, ab eaque se
 liberari optat. Manuel igitur cognatorum vocibus
 tanquam cassibus irretitus, nolens volens Androni-
 cum in custodiam dat feireis compositibus firmis-
 mis vincitum ; in qua cum longo tempore male
 tractaretur, homo audax et in rebus difficillimis
 ingeniosus animadvertit in turri **139** illa lateri-
 cia, cui inclusus erat, meatum antiquissimum,

atque in præsentia dissimulata, tum eos ultus est cum res paliebantur, ut suo loco exponemus.

τινα Αἰθίοπα, εὐφήμεον ὡς βασιλεῖα Ῥωμαίων, περιάγοντες μετὰ λαμπρᾶς στεφανηφορίας καὶ προπομπῆς, τὰ τῆς βασιλείας σεμνὰ διαπαίζοντες, καὶ καταμωκώμενοι τοῦ ἀνακτος Μανουὴλ ὡς μὴ ξανθίζοντος τὴν κόμην ὡς θέρος, ἀλλ' ὑπομελαινομένου τὴν μορφὴν κατὰ τὴν τοῦ ἄσματος νόμφην τὴν λέγουσαν· « Μέλαινά εἰμι καὶ καλὴ, ὅτι παρέβλεψέ με ὁ ἥλιος. » Ἄλλ' εἶχε μὲν ἀξίαν ἐπιβεῖναι δίκην τοῖς βαρβάροις ἐκ τοῦ παραυτίκα ὁ βασιλεὺς· δεῖσας δὲ μὴ ἐμφυλλοῦ κινήθentos πολέμου εἰς πλεῖον προχωρήσει τὰ ἄτοπα, πέμψας τῶν ἐξ οἰκείου γένους τινὰς ἀμνηστίαν δίδωσι τοῖς Βενετικῶις ὧν τε εἰς αὐτὸν ἠνομήχασι καὶ ὧν εἰς Ῥωμαίους ὡς δυσμενεῖς ἐκακούργησαν, ἐπεὶ τὰ τῆς ἀμύνης ἐώρα πως οὐκ ἀκίνδυνα, πρὸς ἄλλα τοῦ καιροῦ ῥέπειν ἐπιείγοντος. Πλὴν εἰ καὶ τὸν χόλον αὐτῆμαρ κατέπεψεν, ἀλλ' ὡς ἐν σποδιᾷ ἔναυσμα τὸν κότον ἐθέλαπε τῇ ψυχῇ ἕως τῶν πραγμάτων ἐνδιδόντων αὐτὸν ἐξεπύρρευσεν, ὡς κατὰ καιρὸν τὸν οἰκτεῖον βῆθήσεται.

Tum autem reconciliatis exercitibus ad oppugnationem educit legiones; et urbe, qua res ferebat, mari circumsessa, nihil intentatum relinquit, quasi secum ipse certans, an eam vel ad deditioem compellere vel per vim excindere posset. Igitur ex machinis grandia saxa crebro torquebantur, et sagittarii summa contentione sagittas hibernis nivibus crebriores in mœnia conjiciebant. Quidam etiam in mœnia munitionis partibus per valles inelar caprearum arripserant. Sed id unum proficiebatur, ne ignavus esset exercitus. Nam obsessi et ipsi fortiter se defendebant: at in campum descendendum et cominus eum Romanis pugnandum minime censebant, sed de mœnibus vim propulsabant, et saxis omnique telorum genere hostes obruebant. Ut igitur animadvertit ea se conari quæ ad exitum perducere non posset, inde recedere et obsidionem affectam relinquere noluit, ignominiosum sibi fore ratus, si post multos labores, nec paucis cohortibus amissis, unum castellum, idque non ita pridem Romanis obnoxium, expugnare non posset, atque in sua ditione mille prædones aleret. Corcyra reliota, quæ Siculis triremibus navale ac receptum præberet. Obsidionem igitur, quoniam nulla spes melior affulgebat, ducendam esse statuit, et diuturnitate temporis prædarios ad deditioem compellendos. Nec eum fefellit hæc opinio, neque spes frustrata est. Hostes enim, aliquot diebus post, per legatos petunt spatium sibi dari cum armis cæterisque rebus suis discedendi. Ut enim videbant se per imperatorem ibi manere non posse atque inani spe subsidii regii lactari, famis præsertim periculo paulatim instante, id consilii ceperunt, Theodori Capellani potissimum impulsu, prædii præfecti, viri non sanguinarii, sed pro grege Christi solliciti; cui pax dissensione antiquior et Romani chari erant, ut postea demonstravit. Imperator igitur arrectis auribus eo nuntio audito statim etiam rei exitum videre cupiebat: sed priusquam lætum responsum daret, asperitatem simulat et nescio quid minatur, nisi ea facerent quæ legati pollicerentur. Ut igitur tandem accedebant, ac ne tum quidem universi,

Τότε δ' οὖν φιλιωθέντων αὐτοῖς ἀμφοτέρων τῶν στρατευμάτων εἰς πολιορκίαν ἐξάγει τὰς φάλαγγας, καὶ κατὰ θάλασσαν, ἐν οἷς παρεῖκοι, τὸ πόλισμα κυκλωσάμενος παντοῖος ἐγίνετο, ὡς περ πρὸς αὐτὸν ἀμιλλώμενος ἐνεργότερος δεικνύσθαι, εἴ πως παραστήσασθαι δυνηθείη τοῦτο καὶ ἐξελεῖν. Ἐκ τε οὖν τῶν πετροδόλων ὀργάνων τὰ βάρη τῶν λίθων ἤφιετο συνεχέστερα, καὶ οἱ τοξόται παρὰ μαζὸν αἰεὶ πελάζοντες τὰς νεύρας καὶ ἕως τῶν γλυφίδων ἔλκοντες νιφάδεσσιν ἑοικότα χειμερήσι κατὰ τῶν ἐπὶ τοῦ τείχους τὰ βέλη ἐπεμπον. Ἦσαν δὲ κατὰ πολλὰ μέρη τοῦ ἐρύματος καὶ οἱ διὰ τῶν φαραγγῶν δίκην αἰγάγγρων ἐκρημοβάτου. Ἐπεραίνετο δὲ οὐδὲν, ἀλλ' ἢ ὅσον μὴ ἀεργὸν ὀραῖσθαι τὴν στρατιάν. Οἱ γὰρ ἔνδον καὶ αὐτοὶ γενναίως ἀπεμάχοντο, ὑποκατείναι μὲν καὶ συστάδην ἀντιπλέεσθαι Ῥωμαῖοις οὐ μνοῦν οὐδαμῶς δοκιμαζόντες, ἀπὸ δὲ τῶν τειχῶν παντοδαπῶς ἀμυνομένοι, καὶ βέλεσι καὶ λίθων ἀφέσει παντοίοις κακοῦντες τὸ ἀνθιστάμενον. Ὡς ἔγνω τοίνυν ὁ βασιλεὺς ἀδυνάτοις ἐπιχειρῶν, μεταναστεῦσαι μὲν ἐκέλευεν καὶ τὴν πολιορκίαν ἀφεικῆναι ἀτέλειστον οὐκ ἐκρινε δεῖν, καὶ ἀδοξίας ἄλλως ἐαυτῷ παρατίον ὑπετόπαζεν, εἰ πολλὰ καμῶν καὶ οὐκ ὀλίγας ἀπολωλεκῶς στρατιώτιδας οὐχ ἔξει φρούριον ἐν ἐξελεῖν, καὶ τοῦτο πρότερον Ῥωμαῖοις ὑπόφορον, βόσχοι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκείας χιλίους ληστὰς, ὀρμητήριον παρῆς καὶ νεώσοικον ταῖς Σικελιώτισι τριήρεσι κατὰ Ῥωμαίων τὰ Κέρκυρα (74). Ἐπεβάλετο τοίνυν χρονοτριβεῖν ἄλλη γὰρ οὐδεμίαν τις ἐλπίς ὑπελείπετο τοῖς χρηστοτέροις αὐτὸν ὑποσαίνουσα, διὰ δὲ τῆς πολυημέρου προσεδρίας συμπείσειν ἄκοντας φέτο τοὺς ἐπὶ τῆς φρουρᾶς καταπροδοῦναι οἱ τὸ φρούριον καὶ σφᾶς προσαναθήσειν αὐτῷ· ὅθεν οὐδὲ τοῦ καλοῦ τῆς προσδοκίας ταύτης ἐκπέπτωκεν, οὐδὲ μὴν διήμερον τοῦ σκοποῦ. Ἡμέρας γὰρ διαλιπόντες τινὰς διαπρεσβεύονται οἱ πολέμιοι, καὶ δέονται καιρὸν αὐτοῖς ὑποχωρήσεως ἐνδοθῆναι, ὡς ὀπλων καὶ τῶν ἄλλων ἦσαν ἔχοντες. Ὡς γὰρ ἐώραν βασιλεῖα μὲν οὐκ ἔν αὐτοῖς ἐπὶ χώρας μένειν ἀνήστον, τὰς δ' ἐλπιδὰς σχαζούσας εἰς κενὸν αἶς ἐδοουκολοῦντο καθ' ὧραν τὴν ἀπὸ τοῦ βῆγός ἐπικουρίαν προσδεχόμενοι, ἀμα δὲ καὶ τὸν λιμὸν αὐτοῦς ἡρέμα ἐπιδοσκόμενον,

Hier. Wolfii notæ.

(74) Τὰ Κέρκυρα. Fortasse librazii error est pro τὴν Κέρκυραν.

τὴν εἰρημένην ἐτραποντο, Ἐνῆγε δὲ πρὸς τὸ τοιοῦτον μάλιστα ἔργον ὁ καστελλάνος Θεόδωρος, ὃς τῆς φρουραρχίας προΐστατο, οὐκ ἄν αιμάτων ἀνὴρ, ἀλλὰ τῆς ἀγέλης πλεόν Χριστοῦ, καὶ προτιθεὶς εἰρήνην τῆς διαστάσεως, καὶ φιλορώμιοις, ὡς ἔδειξεν ὕστερον. Βασιλεὺς τοίνυν ὡσὶν ἐστῶσιν ἀκούσας τὴν ἀγγελίαν, ἐζήτει θεάσασθαι καὶ πέρας αὐτίκα τὸ ἐφετόν. Πρὸ δὲ τοῦ τὰς ἀποκρίσεις ἰλαρὰς ἀποδοῦναι ἑαυτὸν εἰδωλοποιεῖ τραχὺν, καὶ ὑπερορλοῖς ἀπειλαῖς ἐκέχρητο, εἰ μὴ δρῶν ὅσα ἡ προσβολὴ κατεπαγγέλλεται. Ὡς οὖν ὁψὲ προσεβόησαν, οὐδὲ τότε ὁμοῦ πάντες, ἀλλὰ κατὰ βραχεῖς, καὶ πείραν τοῖς ἐπιμένουσιν οἱ ἐξιόντες διδόντες ὡς οὐχ ὑπερόπτης ὁ βασιλεὺς οὐδὲ τι τῶν ἀέλπτων ἐπιτελῶν, ἀλλ' εὐμενῶς αὐτοὺς προσιέμενος, μετὰ φιλοφροσύνην καὶ δεξιῶσιν ἱκανῶν αὐτοὺς ἐλέσθαι τὸ ποιητέον καὶ τὸ δοκοῦν ὠφέλιμον ἐγκελεύεται· ἑαυτῆ γὰρ μὴ εἶναι πρὸς τὸν τρόπον, μηδ' ἄλλως κρίνειν βασιλικὸν τε καὶ ἐλευθέριον, ἢ μένειν ἐθέλοντας ἀπαλαύνειν ἢ ἀπιέναι βουλομένους προσίστασθαι. Πολλοὶ μὲν οὖν συμπιπρῆμεναι βασιλεῖ, καὶ πρὸ πάντων ὁ καστελλάνος Θεόδωρος· οἱ δὲ λοιποὶ πρὸς τὴν πατρίδα Σικελίαν ἀνήχθησαν.

ζ'. Βασιλεὺς δὲ, παριῶν εἰσω τῆς πόλεως, καὶ τὴν ἄκραν καταπλαγεὶς ὡς ὀπλοῖς οὐδ' ὄλως ἀλώσιμον, καὶ φρουρὰν ἐπιστήσας ἀσφαλεστέτην ἐκ Γερμανῶν, ἄρας ἐκείθεν μετὰ [P. 60] πάσης ὡς εἶχε τῆς στρατιᾶς εἰς τὸν Αὐλῶνα μετασκηνοῦν, ἔμβα ἱκανὰς ἡμέρας ἐναυλισάμενος τὴν εἰς Σικελίαν κυροῖ περαιώσιν, γυμνατεύων ἡρεμον εἶναι τὸν μαχόμενον καὶ εἰρήνης τὸν πόλεμον πρῶτανιν, κάκεινας εὐδαιμονεῖν τῶν πόλεων ὅσαι μὴ τοῖς τείχεσι, τοῖς δ' ἔγχεσι φράζονται, ὡς τοὺς γε δι' εἰρήνην τὸν πόλεμον ἀλυσκάζονταν λεληθέναι ἀντικρυς ἔφασκεν ἑαυτοὺς ὅτι πλείονες ἐντεῦθεν ὡς ἐκ πολύχρους γηδίου φύονται οἱ διάφοροι, ἣν ἔχουσιν ἀρχὴν περικόπτοντες καὶ στοθερᾶς εἰρήνης οὐδενῶς ἀπολαύοντες. Ἀλλὰ. « δειλοὶ, » φησὶν ὁ Σολομῶν, « οἱ τῶν ἀνθρώπων εἰσι διαλογισμοὶ καὶ ἐπισφαλῆς αἱ τούτων ἐπίνοιαι, ἡ δὲ βουλὴ τοῦ Κυρίου βεβαία καὶ ἀμετάπτωτος, οὐδ' ἔστιν ὅστις τῶν ἀπάντων αὐτὴν παρακρούσεται. » Τότε τοίνυν τὸν Μανουὴλ στρεβλῶς τὴν εἰς Σικελίαν κέλευθον, καὶ πρὸς τὴν νῆσον κατάραντα ἦτις Ἀειρονήσιον ἐπικέκληται, τοῦ ἐγχειρήματος ἐπέσχον διακυκῆσαι τὸ πέλαιος λαίλαπες καὶ καταποντιστικὰ τοῦτο ταράξαντα πνεύματα, βροντῶν τε μυκῆματα ἐξαισίων, καὶ ἀστραπῶν ἐκπυρηνίσματα τερατώδη καὶ ἀνάμματα φοβερώτατα. Καὶ αὐθις δ' ἐπιβαλλομένη καὶ τὴν περαιώσιν ἐπισπεύδοντι οὐχ ὑπέβηκεν ἑαυτὴν ἡ θάλασσα ταῖς ναυσιν, ἀλλ' ἀνεπήδα καὶ ἀνεβράσσετο κάτωθεν. Ὡς οὖν ἀντέστησαν αἱ ἀντίπνοιαι, διαλύσασαι τὰ σκάφη γνόφῃ βαθεῖ, μόλις μὲν τῆ χέρσῃ τινα τούτων προσώκειλαν, καὶ αὐτὸς δὴ βασιλεὺς διεξέπλευσε βραδέως τὸν κίνδυνον, τὰ δὲ λοιπὰ διεσπάρη ἄλλα ἄλλοι καὶ πάρεργον ἐγεγόνε κλύδωνος. Τῷ τοι τὴν δι' ἑαυτοῦ πρὸς Σικελίαν περαιώσιν ὡς ἀσύμφορον παρωσάμενος, ἀπαίρει μὲν ἐκ τοῦ Αὐλῶνος ὡς ἔχων ἦν τῶν δυνάμεων, εἰς δὲ Πελαγονίαν ἀφιγμένος, καὶ καταστησάμενος ὡς ξυνοισόν οἱ ἐδόκει τὰ πράγματα, κατὰ Σέρβιον ἔγνων μεταθέσθαι τὸ πρόθυμον. Οὗτοι γὰρ, ἕως μὲν τὰ τῆς ἀρχῆς ἡρέμει τῷ αὐτοκράτορι, εὖνουν ἐπλάττοντο

A sed pauci principio, iis etiam qui remanserant, ostendebant imperatorem non superbum esse, neque quidquam gravius in dedititios consulere, sed eos humaniter excipere, postquam eos porrecta dextera salutato satis diu comiter tractarat, hortatur ut id amplectantur quod e re sua esse putent: sui enim moris non esse, atque adeo nec regalu nec liberale videri, vel manere volentes repellere, vel discedere cupientibus 118 obsistere. Multi igitur apud imperatorem manserunt, atque in primis Theodorus Capellanus; cæteri in patriam Siciliam redierunt.

B 6. Imperator vero urbem ingressus, et castellum admiratus ut armis prorsus inexpugnabile, firmissimo Germanorum præsidio imposito, cum omni exercitu Aulonem transit, ibique per aliquot dies commoratus navigationem in Siciliam decernit, quod eum demum tranquillum putabat qui pugnet, et bellum pacis sequesterum, atque eas urbes felices iudicabat, quæ non mœnibus, sed ensibus munirentur: nam qui bellum pacis amore fugiant eos non animadvertere plures sibi ut pulverem e terra friabili hostes existere, qui et imperium eorum accidant, nec stabili pace ipsos frui patiantur. Cæterum, ut Salomon affirmat⁴, irrita sunt hominum consilia et lubricæ cogitationes: at Domini propositum firmum est atque immutabile, neque quisquam omnium propositum id evitare queat: ita etiam Manuelis institutum, cum in Siciliam iter intendisset et ad Æronesian insulam appulisset, procellæ ventorum mare exagitantem horrendaque tonitrua et terribilia prodigiosaque fulmina toto cælo collucentia interruperunt. 119 Secundo trajicere aggressus tempestatibus quæ repulsus est, et classe disjecta multisque navibus demersis, ægre aliquot in densa caligine terram tenuerunt, atque ipse imperator sero periculum evasit. Omissa igitur ea navigatione quam suis auspiciis parum succedere videbat, ex Aulone cum omnibus copiis discedit, ac Pelagoniæ rebus ex sententia ordinatis, Servius invadere statuit, qui tranquillo imperli statu amicitiâ simulantes, et aliud lingua promptum aliud animo abditum habentes, posteaquam ea quæ breviter exposui terra marique acciderant, resumpta per occasionem fiducia armisque sumptis finitimas sibi Romanarum provincias male tractant. Igitur instructissimam partem exercitus, cum impedimentis quam minimis, in Serviam ducit; cujus satrapam imperatoria expeditio quantumvis dissimulata non fefellit. Is quia quod faceret non habebat, seque Romanis legionibus esse imparem

⁴ Prov. xix, 21.

ab re dici posset in iis ludis Venerem cum Marte et Bellonam cum Gratiis colisse : tanta erat varietas et elegantia. Studia porro Romanorum atque audaciam æmulatione Latinisque præcellendi cupiditas et imperatoris oculi iudices actorum incendebant : Italos vero semper erecta cervix et animus superbus atque indignatio, ne Romani hastato illo certamine superiores essent, excitabant. Imperator ipse duos equites **144** simul prostravit, equo alterum et hastu invectus, qui impetu jaculi etiam alterum una secum dejecit.

Ἄρει συνελθεῖν, τῇ δ' Ἐνξοῖ συμπλέκεσθαι Χάριτας· οὕτω τὰ τότε παίγνια μίγμα ποικίλου καλοῦ ἐτύγγανεν ὄντα. Ἐποίει δ' ἀμιλλᾶσθαι καὶ παραλογώτερον Ῥωμαίους μὲν τὸ ὑπερφέρειν βούλεσθαι τῶν Λατίνων καὶ κατὰ τὴν τῶν δοράτων Ἰγκόνησιν, καὶ βασιλείως αὐτοῦ ὀφθαλμοὶ ἀγωνοθέται τῶν ὀρωμένων γινόμενοι, Ἴταλούς δὲ ὁ αἰεὶ ὀρθὸς αὐχὴν καὶ τὸ ὑβρίζον φρόνημα, ἔτι γε μὴν τὸ μὴδ' ὄλους ἀνέχεσθαι Ῥωμαίους κρατεῖν τὸν διὰ κοντῶν πόλεμον. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸς σύνδυο ἵπποτάς προσοὔδιση, κατ' ἐνός μὲν ἐλάσας τὸν ἵππον καὶ τὸ δόρυ κραδᾶνας ἐκείνου δὲ συγκαταβαλόντος τὸν σύνεγγυς τῇ ῥύμῃ τοῦ διακονίζοντος,

Postquam Antiochenos admiratione fortitudinis impleverat, cum ipsi vidissent quæ prius audiverant, Cpolim redire instituit : et per amicas provincias iter habens maximam copiarum partem dimisit. In quo prudentiæ suæ oblitus milites plurimos amisit, extremo agmine male tractato : nam incitata itineris cupiditas et effrenis atque inconsideratus domum itionis ardor legiones non paucas in illa dispersione afflixit, subito Turcorum insultu oppressas. Tum re ipsa compertum est quantum boni sit in providentia, quantum temeritas et inconsulta consilia apportent incommodorum et malorum ; ac longe præstare salutarem moram perniciosæ festinationi, quantumvis initio spe bona blandienti. Fortassis autem gravior clades accepta esset, nisi imperator conversus Turcorum impetum repressisset atque exercitum eo ordine, quo prius id fieri decuerat, reduxisset. Cum vero cadaveribus astitisset et multitudinem interfectorem perspexisset, et labiis agitalis præ dolore femur crebro percussisset, cum profundis suspiriis illacrymasse fertur, ut in ægritudine animi et **145** dolore solet. Quamvis autem susceptum dedecus abolendi cupidissimus, cum quid in præsentia ageret non haberet, institutum iter tenuit.

ὀρωμένοις ἤ καὶ ἐνωτιζομένοις ἀλγεινοῖς θεάμασι καὶ ἀκούσμασι, καὶ ὀρμησῶν μὲν τὸ ἐν ὀφθαλμοῖς ἀναμαχέσασθαι ἐνείδος, γενναῖον δὲ τι ἐξ ὑπογυίου δρᾶσαι μὴ ἔχοντα ὁδοῦ τῆς προκειμένης αὐδῆς ἔχεσθαι.

4. Enimvero invidia, quæ non tantum provinciarum et urbium dominos subinde obliquo intuetur oculo et insidiatores in proximo alit, sed mediocres etiam insectatur, nec Styppiotam Theodorum gratia apud imperatorem pollentem inviolatam præterit, neque prius turbinibus et procellis agitare destitit, quam de gradu dejectum locoque motum tandem miserabiliter afflaxisset. Ego vero talia quoque historiæ insero, ut lectores cognoscant quam improvisa et inevitabiles res sit improbitas : esse igitur, quantum liceat, eos æmulos observandos, qui ingeniis sunt

ἀχαλκὸν κρεῖνον ἄρα πῆ μὲν κύμβαχον ἐπὶ βρεχμὸν τε καὶ ὤμους ἀνατρεπόμενον, ἄλλοτε ἱππείας ἀστράβης ἐκσφαιριζόμενον, ἄλλον πρηνῆ, ἐζυπτιάζοντα ἕτερον, ἄλλον μεταβαλόντα τὰ νῦτα καὶ προτροπᾶδην φεύγοντα. Ὁ μὲν ἐχλωρίζεν ὑπὸ δέους, τὸν ἀκοντίζοντα δεδιώς, καὶ τῷ σάκει πᾶς ἐνεθάπτετο· ὁ δὲ ἀνθρὸς ἦν, τὸν ἀνταγωνιστὴν κατεπτηχότα ὀρῶν. Τὸ δὲ τοῦ ἀέρος ῥόθιον τῇ ὀρμῇ τῶν ἵππων τεμνόμενον ἠνέμου τὰς σημαίας καὶ λιγυρὸν ὑπεσύριπτεν. Εἶπεν ἂν τις οὐκ ἀκόμψως, πρὸς τὴν τηνικαῦτα διάχυσιν ἀπιδῶν, Ἄφροδίτην

Ἄρει συνελθεῖν, τῇ δ' Ἐνξοῖ συμπλέκεσθαι Χάριτας· οὕτω τὰ τότε παίγνια μίγμα ποικίλου καλοῦ ἐτύγγανεν ὄντα. Ἐποίει δ' ἀμιλλᾶσθαι καὶ παραλογώτερον Ῥωμαίους μὲν τὸ ὑπερφέρειν βούλεσθαι τῶν Λατίνων καὶ κατὰ τὴν τῶν δοράτων Ἰγκόνησιν, καὶ βασιλείως αὐτοῦ ὀφθαλμοὶ ἀγωνοθέται τῶν ὀρωμένων γινόμενοι, Ἴταλούς δὲ ὁ αἰεὶ ὀρθὸς αὐχὴν καὶ τὸ ὑβρίζον φρόνημα, ἔτι γε μὴν τὸ μὴδ' ὄλους ἀνέχεσθαι Ῥωμαίους κρατεῖν τὸν διὰ κοντῶν πόλεμον. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸς σύνδυο ἵπποτάς προσοὔδιση, κατ' ἐνός μὲν ἐλάσας τὸν ἵππον καὶ τὸ δόρυ κραδᾶνας ἐκείνου δὲ συγκαταβαλόντος τὸν σύνεγγυς τῇ ῥύμῃ τοῦ διακονίζοντος,

Ἐλάσας οὖν ἐπ' ἀνδρῶν τοὺς Ἀντιοχεῖς θαύματος, ὄψεσι παρεληφθότας ἄπερ ἀκοαῖς ἐνηχοῦντο πρότερον, ἔγνω παλινοπίαν ἄσαι πρὸς τὴν Κωνσταντίνου τραπόμενος. Ἐνθεν τοι καὶ ὡς διὰ φίλλας μέλλων ἵνα διαφίησι τὸ στρατόπεδον, ὅποι φίλον ἐκάστω μεθίστασθαι. Τοῦτο δὲ μὴ κατ' ἠγεμόνα ὁποῖος ἦν αὐτὸς βουλευσάμενος, ἔλαθε παραπολέσας τὸ πολὺ τοῦ στρατοῦ καὶ κακῶς τὰ κατ' οὐρᾶν διαθήμενος· ἢ γὰρ πρὸς πορείαν ὀξεῖα τούτου ῥοπῆ καὶ ἢ πρὸς τὰ οἰκεία ἦθη τῶν στρατιωτῶν ἀχαλίνωτος ἄπαρσις καὶ ἀλόγιστος οὐκ ὀλίγα τῶν ταγματῶν διαλυθέντα παρελυμήνατο, τῶν Τούρκων ἐπεισεσόντων ἀθρόως αὐτοῖς, ὡς πείρα γινῶναι τὸ τότε πολλοὺς οἷον ἀγαθὸν ἢ προμήθεια, τὴν δ' ὑστεροβουλίαν πρᾶγμα ἀνόνητον καὶ ἀξέμφορον, καὶ ὡς κρεῖσσον τὸ μὴ

ἡμέραν, εἰ σώζει καὶ δίδωσιν εὐκλειαν, τοῦ κατασπῶντος αὐτίκα εἰς θάνατον, κἂν ὑποσαίνῃ χριστότητι. Τάχα δ' ἂν καὶ εἰς χεῖριστον προὔθη τὰ οἰκτιστα, εἰ μὴ βασιλεὺς ἐπαναστραφεῖς τῶν Τούρκων ἀνέστειλε τὴν φορᾶν, καὶ προὔπεμψε τὰ στρατόπεδα μὲθ' ὅσας ἔδει συντάξεως πρότερον, ὅτε καὶ λέγεται τοῖς τῶν πεσόντων ἐπιστάντα πτώμασι, καὶ τὸ κληθὸς τῶν διαφθαρέντων ὅσον κατανοήσαντα, πλῆξαι τε τῇ χειρὶ τὸν μηρὸν ἀχθόμενον καὶ περιψοφῆσαι τὰ χεῖλη πυκνὰ καὶ ἀνοιμῶσαι βύθιον καὶ διακρῶσαι, ταῦτα δὲ τὰ τῶν παθαινομένων σημαντικὰ ἐπὶ τοῖς

ὀρωμένοις ἤ καὶ ἐνωτιζομένοις ἀλγεινοῖς θεάμασι καὶ ἀκούσμασι, καὶ ὀρμησῶν μὲν τὸ ἐν ὀφθαλμοῖς ἀναμαχέσασθαι ἐνείδος, γενναῖον δὲ τι ἐξ ὑπογυίου δρᾶσαι μὴ ἔχοντα ὁδοῦ τῆς προκειμένης αὐδῆς ἔχεσθαι.

5. Ὁ δὲ μὴ τοῖς ὑψηλοῖς μόνον καὶ ἐξῶν καὶ πόλεων δυνάσταις λοξὸν αἰεὶ ἐνορῶν φθόνος καὶ τοῖς ἐπιβούλους τρέφων αἰεὶ ἐγγὺς, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετριωτέροις ἐπιφυόμενος. οὗτος οὐδὲ τὸν Στυππιώτην Θεόδωρον τῆς παρὰ βασιλεῖ παρβύσις εἶσεν ἀμαθῆτον, ἀλλὰ πνεύσας καταγιγιδῶσας καὶ ἄγριον ἰδυσπάλαιστος πολλαίκις μὲν τοῦ στασίμου στυφελίαις μετένεγκε, ὁλος δὲ καὶ ἀνέτρεψε καὶ εἰς πτώμα κατήνεγκεν οἰκτιστον. Μαρενείρω δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα τῇ ἱστορίᾳ, δεικνὺς τοῖς ἀναγινώσκουσιν ὡς, κἂν ἀσυλλόγιστον τι χρῆμα καὶ δυσφύλακτον ἢ πονηρία, χρῆναι γοῦν ὡς ἐξὸν ἐποβλέπεσθαι τῶν ἀντιτέχνων

ὁπόσοι τὸν μὲν τρόπον οὐκ ἐλευθέριοι, τὸ δὲ ἦθος ἄ
 ὑποκαθεμένοι καὶ τὴν γλώτταν τῆ καρδία πλουτοῦν-
 τες ἀντίφθογγον, πρὸ πάντων δὲ τιθέναι τῷ στόματι
 φυλακὴν καὶ μὴ ἔξῃ τὴν γλώτταν προπετῶς ἐκπη-
 δῆν τοῦ ἔρκου τῶν δδόντων καὶ τοῦ τῶν χειλέων
 ἐπιτεχνίσματος, ἅπερ οἷα διπλοῦν περίβολον ἢ φύσις
 ταύτῃ περιεγύρωσεν. Ὁ γὰρ τοι τότε λογοθέτης τοῦ
 δρόμου οὐχ οἶός τε ὦν στέγειν τὴν ἐς τὸν Στυππειώ-
 τῃ τῆς τύχης εὐμένειν καὶ τὴν ἀκροτάτην τοῦ
 βασιλέως ῥοπὴν καὶ τὸ τῷ μὲν ἅπαντα τὸν χρόνον
 τῆς ἐς τὸν κρατοῦντα παρῆσσίας τε καὶ παρουσίας
 εἶναι καιρὸν καὶ ἐξεῖναι δακτύλῳ πάντα μεταφέρειν
 καὶ νεύματι, αὐτῷ δὲ κατὰ τακτὰς ὥρας τῆν ἐς
 αὐτὸν ἀνεμφεγγεῖα πωλαίαν, καὶ τᾶλλα ὅσα τῷ μὲν
 Στυππειώτῃ καὶ μόνον βουλευθέντι ἀνύσιμα ἦν, τῷ
 δὲ οὐδ' ὄναρ δι' τοῦ φανιστινοῦ ἐπιπτάμενα καὶ
 διὰ τοῦτο τοῦ φθόνου γινόμενα ὑπεκκαύματα καὶ
 ἕως τοῦ ταμείου πλήττοντα τῆς καρδίας, σκαιωρεῖ
 κατὰ τοῦ ἀνδρός τὰ οἰκτρότατα. Καὶ δεινὸς ὦν κατ-
 ὄσαι δόλους καὶ δικράαν εὐτυχῶν γλώτταν, ὅποιον
 ὄφεις ὁ ψίθυρος καὶ ἀρχέκκος, φίλια ὑποκλέπτει τὸν
 ἄνδρα, καλῶ πράγματι συσνιάζων ἄτοπα οἰαθούλια
 καὶ δηλητηρίου σκύφον περὶ χεῖλη ἀγάπης μέλιτι
 περιχρῶν. Ἀμέλει τοι καὶ ἄλλα λέγων καὶ διανοοῦ-
 μενος ἕτερα, καὶ χεῖλασι μὲν τιμῶν τῆ δὲ καρδίᾳ
 πόρρω πλαζόμενος, ἐλελήθει τὸν κατὰ τοῦτο μόνον
 ἀρχαῖον καὶ ἀπλόικόν Στυππειώτην. Ἐνδιαβάλλει
 τοῖνον εἰς μαγγανεύτην τοῦτον καὶ δολιόφρονα, καὶ
 γράφεται προδοσίας, τὰ κατὰ Σικελίαν λέγων ἀνατα-
 ράττειν πράγματα. Ἀπαιτηθεὶς οὖν ὑπὸ τοῦ βασι-
 λέως πίστεως τῶν λεγομένων, τῆ Κιλικίᾳ (79) ἔτι
 ἐνδιατρίβοντος, αὐτὸν μὲν ἐπιστῆσι παραπετάσματος,
 τὸν δὲ Στυππειώτην ἀπολαβῶν ὡς ἔχων τι μόνος
 μόνῳ προσοιαλέγεσθαι, ἔγει ὅπου ἦν ἀθέατος ὁ βασι-
 λεὺς ἐστῆκώς, καὶ λόγους ἀνακινήσας ἐτέρους εἶτα
 καὶ τοῖς κατὰ Σικελίαν δολίως ἐνέβαλε. καὶ διδοὺς
 αὐτῷ ἀφορμὰς τοῦ μεμψιμοιρεῖν μήτε μὴν ἀπαζέ-
 σθαι τὸν Στυππειώτην ὅσα ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἐπὶ τοῖς
 κατὰ Σικελίαν διαπραξάμενος πράγμασιν, οὕτω δια-
 λύει τὴν ἐντυχίαν, καὶ τοιοῦτον ἐνθάψας σπινθηρα
 τῆ τοῦ βασιλέως ψυχῇ καὶ κατὰ τοῦ Στυππειώτου
 ἀφείς ὑποτύφασθαι ἐσκέπετο καὶ φουρτῶ εὐπορή-
 σειν ἐτέρων σικοφανήσεων, δι' ὧν προχειροτάτη
 ἐσεῖται τοῦ σπινθηρος ἡ κίνησις. Οὐκοῦν κατὰ καρ-
 δίας ἐτέραν πλήγῃν ἀνταίαν εἰληφώς ὁ δηλωθεὶς
 λογοθέτης ἐκ τοῦ τῷ Στυππειώτῃ δοθῆναι δοχεῖον
 ἐρυθροδάνου διέλιθον χρύσειον, καὶ τοῖς δροκίς τοῦ-
 τον ἐπιστατῆσαι κατὰ τὸν ἐν βλαχέρναις μέγαν
 νεῶν οἷ τὴν τοῦ κράτους διαδοχὴν ἐνεπέδουν Ἀλε-
 ξίῳ τε τῷ Οὐγγρίας καὶ τῆ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως
 Μαρίας, ἃ τῷ λογοθετικῷ δῆπουθεν ὀφρικήῳ ἦσαν
 ἀρμόδια, συνθέσθαι λέγεται χάρτην λήρων ἐμπλεων
 παρὰ τοῦ Στυππειώτου δῆθεν τῷ τῆς Σικελίας ῥήγι
 σκληρόμενον, καὶ τοῦτον ἀναφύρας τοῖς τοῦ Στυπ-
 πειώτου τόμοις καὶ γράμμασι πείσαι τὸν βασιλέα

illiberalibus et moribus occultis præditi linguaque
 pollent ab animo dissentiente, ac custodia munien-
 dum os, nec sinendam linguam temere extra
 dentium reptum et labiorum munitionem evagari,
 quibus a natu a quasi duplici vallo est inclusa.
 Nam dromi legotheta cum fortunæ benignitatem
 erga Styppiotam 146 et propensissimam imperato-
 ris voluntatem ferre non posse, ad quem illi semper
 pateret aditus et colloquendi potestas daretur, adeo
 ut digito et nutu quidvis conficeret, cum sibi
 certis horis tantum accedere permitteretur, et
 quæ Styppioles sola voluntate impetraret, ea
 sibi ne per somnium quidem cernere contingeret ;
 invidia æstuans, quæ ipsius animi penetralia in-
 sederat, homo callidus et instar pestiferi serpentis
 bifida lingua instructus, amicitie simulatione
 virum circumvenit, et scyphi veneno pleni oras
 amicitie melle inungit, aliud dicens, aliud cogi-
 tans, et labiis honorans, cum animo esset alienis-
 simo. His rationibus Styppiotam hac una in re
 incautum et simplicem fallit, eumque apud impe-
 ratorem ut impostorem et dolosum criminatur, et
 Siculæ proditionis accusat ; cum vero imperator
 adhuc in Cilicia agens fidem sibi fieri postularet,
 eum sub velo stare jubet : ipse Styppiotam, tan-
 quam arcani aliquid dicturus, eo seducit ubi im-
 perator occulebatur. Et ab aliis rebus exorsus
 tandem in Siciliæ mentionem fraudulentur delabitur,
 dataque 147 illi occasione acta illa imperatoris
 reprehendendi colloquium dirimit. Ita irritato illius
 animo aliarum calumniarum occasiones quærit,
 magis etiam contra Styppiotam inflammatus, quod
 imperator illi aurea bulla cum radiantibus gemmis
 data mandarant ut in magna Blachernia ecclesia
 iurijurando præset, quo imperii successio Alexio
 Hungaro et filie Mariæ confirmaretur (quod mun-
 us ad legothetæ potius officium pertinebat),
 scriptum nugacissimum composuisse fertur, quod
 scilicet Styppiota ad Siciliæ regem missurus esset,
 eoque in Styppiotæ codices et litteras clam inser-
 to, imperatori persuadet ut inquiri jubeat illas
 proditionis ad Siculum litteras. Quo facto impe-
 rator fulminis instar contra Styppiotam exarsit,
 eique oculos effodi jussit innocenti. O inspector
 omnium oculo justitiæ inevitabilis, cur sæpe con-
 nives ad tales injurias et graviores etiam casus
 hominum, neque statim tonitrua et fulmina pro-
 mis, sed vindictam procrastinas? impervestigabile
 tuum est iudicium, et humanis rationibus 148 in-
 accessum. Tu vero sapiens es et accuratus utili-
 tatis iudex, quamvis tenuitatem ingeniorum nos-
 trorum frusteris. Draconem quidem aut leonem
 qui videt aut audit in montibus, statim declinat ;
 lacrymis et precibus etiam latro mitigatur : ad
 virum vero aliis insidiantem, qui aliud lingua

Hier. Wolfii notæ.

(79) Κιλικία. Ἀρμενία. Creberrima est hæc per-
 mutatio. Nam vetustus codex fere semper ἀντὶ Λα-

τῶν μὲν Φράγγους, ἀντὶ δὲ Κιλικίας Ἀρμενίαν
 τίθησι.

promptum, aliud pectore clausum habet, cavendum magna sapientia est opus et Numinis auxilio.

αἰθέριον τὴν κατὰ τοῦ ἀνδρός ὀργὴν ἀνέκαυσε. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν ἐκκοπεῖς τὰς κόρας ἀδίκως τυφλὸς ἦν, μὴ βλέπων τὸν ἥλιον. Ὡ πάντ' ἐφορῶν ὀφθαλμὲ τῆς δικῆς ἀλάθῃτε, ἡὼς ἐπιμέμεις πολλὰκις ἐπὶ τῆλοις παρανομήμασιν ἢ καὶ μείζουσιν ἑτέροις ἀνθρώπων κακοπραγμίμασιν, οὐδ' ἐπάγεις εὐθὺς τοὺς πρῆστοι-
ρας καὶ τὸ κεράνιον ἀναμμα, ἀλλ' ὑπερτιθέμενος ἐπέχεις τὴν κόλασιν; Ἀνεξιχνίαστον σου τὸ κρίμα, καὶ ἀνθρώπων λογισμοῖς ἀνεπίβρατον Ἠλὴν εἶ σοφός, ναί, καὶ γνώμων ἀκριβής τοῦ συνοίσοντος, κἄν ἡμᾶς τοὺς μικρογνώμονας λέλθῃς. Ἐπὶ μὲν οὖν τις θρητητήρ ὄφιν δαφροινὸν ἢ λέοντα λασιαύχονα εἰσορῶν καὶ αἰῶν ἐν ὕρεσιν εὐθέως ἐξέκλινεν. Ἀλλὰ καὶ κακόεργος ὅστις δὴ παραιτητός ἐστι, δάκρυσι καὶ λίταις παρυπάγεται. Ἄνδρα δὲ κακὰ τῷ πλησίον βυυτοδομεύοντα καὶ ἄλλα ἐν μὲν φρεσὶ κεύθοντα, ἕτερα δὲ βάζοντα σοφίας δεῖ πολλῆς ἐκφυγεῖν, καὶ χρεια τῆς ἀπὸ τοῦ κρείττονος ἐφάψεως.

Cæterum fuit in logotheta (ut historiae seriem paulo diutius suspendam) talis qui sublimiores disciplinas primoribus duntaxat labris degustarat, sacrosanctæ sapientiæ parum diligens amator nec docilis discipulus, sed ingenio præstantissimo dictionis extemporalis studiosus, eloquentia fontis instar exuberante maximam gloriam adeptus. Fuit et mortalium omnium gulosissimus et bibulorum princeps; canere ad lyram et citharam pulsare, cordacem saltare et pedes celeriter huc atque illuc agitare promptus. Quamvis autem vinum avidissime ingurgitaret, tamen nullum in eo signum ebrietatis apparebat; imo quo plus biberat, eo prudentius irrigatione illa vini excitato ingenio loquebatur. Jam quia symposia consecrabatur, cum imperatori acceptissimus erat, tum regulis provinciarum, qui comessationes amabant, carissimus. Ad quos cum legatus ibat, alios potando superabat eoque redigebat ut longo tempore ad vinum edormiendum et ebrietatem discutiendam esset opus, alios æqualabat, cum quidem ventres eorum integra doliola caperent et amphoras digiti ut calices versarent, et Herculæum scyphum cœnæ perpetuo subjungerent. Sed quia semel in hujus viri mentionem incidi, illa etiam memoratu digna referantur. Pepigit aliquando cum imperatore Manuele se porphyreticam patinam aqua plenam exhausturum, quæ olim in aula Phocæ Nicephori fuit ad Bucolcontem spectante, nunc vero in maximo illo conclavi visitur, quod is imperator cujus historiam scribimus edificavit. Id imperator admiratus: « Optime sane, inquit, 150 Logotheta. » Et ei multum linæ vestis pretiosæ et complures auri minas promisit, si ita fecisset: sin minus, tantundem ab eo stipulatus est. Quibus verbis homo delectatus D patinam aqua repletam, quæ ad duos choas capiebat, instar bovis inclinatus exhausit, semel tantum recepto inter potandum spiritu, ac statim promissa ab imperatore munera ex pacto accepit. Etiam viridibus fabis impense delectabatur, earumque tota arva consumebat. Aliquando agitur in castris cum trans flumen vestis consitum agellum conspexisset, statim exutis vestibus tranavit; neo maximam devorasse partem contentus reliquias in fasciculos collectas et humeris impositas abstulit, et in tabernaculo suo sedens fabas suaviter absumpsit quasi longo tempore jejunasset. Fuit homo

στεῖλαι τοὺς κατὰ ζήτησιν τοῦ πρὸς τὸν βῆγα γράμματος τὴν τοῦ Στυππειώτου σκητὴν ἐρευνήσου-
τας. οὐ καὶ γενομένου ὁ αὐτοκρέτηρ οἷα πυροδὸν αἰθέριον τὴν κατὰ τοῦ ἀνδρός ὀργὴν ἀνέκαυσε. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν ἐκκοπεῖς τὰς κόρας ἀδίκως τυφλὸς ἦν, μὴ βλέπων τὸν ἥλιον. Ὡ πάντ' ἐφορῶν ὀφθαλμὲ τῆς δικῆς ἀλάθῃτε, ἡὼς ἐπιμέμεις πολλὰκις ἐπὶ τῆλοις παρανομήμασιν ἢ καὶ μείζουσιν ἑτέροις ἀνθρώπων κακοπραγμίμασιν, οὐδ' ἐπάγεις εὐθὺς τοὺς πρῆστοι-
ρας καὶ τὸ κεράνιον ἀναμμα, ἀλλ' ὑπερτιθέμενος ἐπέχεις τὴν κόλασιν; Ἀνεξιχνίαστον σου τὸ κρίμα, καὶ ἀνθρώπων λογισμοῖς ἀνεπίβρατον Ἠλὴν εἶ σοφός, ναί, καὶ γνώμων ἀκριβής τοῦ συνοίσοντος, κἄν ἡμᾶς τοὺς μικρογνώμονας λέλθῃς. Ἐπὶ μὲν οὖν τις θρητητήρ ὄφιν δαφροινὸν ἢ λέοντα λασιαύχονα εἰσορῶν καὶ αἰῶν ἐν ὕρεσιν εὐθέως ἐξέκλινεν. Ἀλλὰ καὶ κακόεργος ὅστις δὴ παραιτητός ἐστι, δάκρυσι καὶ λίταις παρυπάγεται. Ἄνδρα δὲ κακὰ τῷ πλησίον βυυτοδομεύοντα καὶ ἄλλα ἐν μὲν φρεσὶ κεύθοντα, ἕτερα δὲ βάζοντα σοφίας δεῖ πολλῆς ἐκφυγεῖν, καὶ χρεια τῆς ἀπὸ τοῦ κρείττονος ἐφάψεως.

Ἦν δὲ ὁ λογοθέτης οὗτος, ἵνα καὶ ἐτι μικρὸν παρ-
κινῆσω τῆς ἱστορίας μοι τὸν εἰρμὸν, μαθημάτων μὲν ὑψηλοτέρων ἀκρῆ λιχανῶ γεγευμένος καὶ τῆς ὑπερέμνου φιλοσοφίας οὐκ ἀκριβής ἐραστής οὐδ' εὐμολὸς ὀπαδὸς, κράτιστος δὲ τῇ φυῆ καὶ ἐπ' ἀμελε-
τήτηρ χαίρων τῆς φράσεως, βέων τε τῷ λόγῳ κατὰ πηγὰδα καλλιρεῖθρον διεκδιδοῦσαν τῶν πρηνῶν ἐκ τοῦδε κλέος ἀπηνέγκατο μέγιστον. Ἀνθρώπων δὲ ὀφθαλμῶν ὧν καὶ ἐνοφλύγων ὁ κράτιστος πρὸς λύριον ἐψάλλε καὶ πρὸς κιθάραν μετεβύθημιζετο καὶ κόρδακα ὠρχεῖτο καὶ τῷ πόδε πολλὰκις παρενεσάλευε. Χανδὸν δὲ τῶν οἴνων ἐμπορούμενος, καὶ κατὰ τοὺς θαλαττίους χάσας καὶ τὰς σπογγίαις συχνάκις τὸ ποτὸν ἀνιμώμενος, οὐ κατεπόντου τὸν νοῦν τῇ ἀρδείῃ, μήτε παρασφαλλόμενος ὡς οἱ ἔξοινοι, μήτε το
κἄρη βάλλων ἐτέρωσε ὡς ὑπὸ μέθης ἐπικλυζόμενος, ἀλλ' ἔλεγέ τι σοφὸν, ἀναφλέγων τε καὶ ἄρδων ἐν τῷ πίνειν τὸ λογιζόμενον, καὶ πρὸς βλάστην λόγων μᾶλλον ἐπερωπνύετο, Διώκων δὲ τὰ συμπόσια οὐ βασιλεῖ μόνον πλεῖστα κεχάριστο. ἀλλὰ καὶ δυνά-
σταις μάλᾳ πεφίλητο τῶν ἐθνῶν, ὅποσοι τοὺς, κώμους περιεσκοῦδαζον. Κατὰ γὰρ πρεσβείαν αὐτοῖς παρα-
βάλλων τοὺς μὲν ὑπερέβαλεν ἐν τοῖς πότοις καὶ πρὸς τῆ, ὅψε κατῆνεγκεν ἐκ τῆς μέθης ἀνάνηψιν καὶ τοῦ κἄρου ἀνάνευσιν, τοῖς δὲ καὶ ἰσοφάρισεν· οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ πιθάκνας ὄλας ἐς τὴν γαστέρα μετηγγιζον καὶ ἀμφορέας ὠχουν τοῖς δακτύλοις ὡς κύλικας καὶ τὸν σκύφον εἶχον αἰεὶ ἐπιδείπνιον τὸν Ἡράκλειον. Ἐπεὶ δὲ εἰς τοὺς περὶ τοῦ ἀνδρός τοῦδε λόγους καθάπεξ ἐνεπεπτώκειν, δεδῶσθω κάκεινα τῇ ἱστορίᾳ, μνήμης ὄντα καὶ διηγήσεως ἄξια. Συνέθετό ποτε τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ ὕδατος πλησθεῖσαν διεκροφῆσαι τὴν πορφύρεον λεκανίδα, ἣν εἶχε πρότερον μὲν ἡ αἰθριώ-
δης τοῦ κοιτῶνος αὐλείου τοῦ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, ἣ ἀνωθεν τοῦ Βουκολέοντος ὀπτιάζουσα, νυνὶ δὲ ὁ παρὰ τοῦ εἰς ἱστορίαν προκειμένου βασι-
λέως οἰκοδομηθεὶς χρυσόπαστος μέγιστος ἀνδρῶν. Βασιλεὺς δ' ἐν θαύματι θέμενος τὸ λεχθὲν, καὶ πρὸς αὐτὸν, Ἐπέρευγε, λογοθέτα φάμενος, ὁδὸν εὐανθεῖς καὶ χρυσίου μνᾶς ἱκανὰς ξυνέθετό οἱ καταβαλέσθαι δρῶντι ὡς ἐφησεν, ἢ μὲν ταυτὰ τουτονὶ καταθέσθαι μ' περατοῦντα τὰ ξυγκαίμενα. Ὡς δὲ τὸν λόγον ἀκρῶ-
ρος ὁ ἀνὴρ ἠνωτίσατο, ἣ μὲν λεκανὶς ἦν ὑπερχειλῆς ὕδατος, κεχαδύια περὶ χάσας δύο, ὁ δὲ κύψας τὸ ἄγρος ἐκένωσεν ὅσα βοῦς, ἀπαξ ἀνακόψας τὸ συνεχὲς τῆς πόσεως, καὶ τότε ὡς τὸ πνεῦμα πλεῖον συλλέξειε, καὶ εἶχεν εὐθὺς τὰ ἐκ συμφώνου πρὸς βασιλέως ἀποδιδό-

μεν. Ἐττων δὲ ὧν τῆς τῶν χλωρῶν κυάμων ἐστίασεως οὐκ ἀπὸ βινός, ὃ φασιν, ἀλλ' ἐξ ὀδόντων τῷ θλαῖ τούτων εἰλκετο. Ὅλας οὖν ἀρούρας κατεδαπάνα καὶ θωὸς ἀκριβέστερον ἐπέξῃρχετο. Καὶ τότε παρὰ τὸν ποταμὸν ἐνσκηνησάμενος, ἐπειδήπερ εἰς τὴν περσίαν κυάμων θεάσατο γῆδιον, ἐξ αὐτῆς καὶ τὸν ἔσχατον χιτῶνα ἀποδυσάμενος διενήξατο, καὶ τὸ πλεῖον ἀποτραγῶν οὐδ' οὕτως ἀπέσχετο, ἀλλ' ἐς δεσμὰς τὸ μὴ κατεδηδομένον ξυνενεγκῶν ἐπὶ νότου τε ἀράμενος διέβη τε τὸν ποταμὸν αὐτίκα δὴ μάλα, καὶ ἐπὶ δαπέδου τῆς σκηνῆς καθίζησας ἀνελέγετο τοὺς κυάμους ἠδέως, ὡς εἰ νῆστις ἦν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἀπόσιτος. Ἡρωϊκοῦ δὲ σώματος μετέχων καὶ εἰς ἀρίστην ἡλικίας ἀνατείνας ἀναδρομῆν οὐκ ἀπόμαχος ἦν, ἀλλ' ἔδλεπε γενναῖον καὶ τοῦ αἵματος ἄξιον ἐξ οὗ τὸ πρὸς μητρὸς ἐκείνῳ γένος καθέλκετο. Τελευτῶν δὲ τὸν βίον, καὶ πληττον ἔχων αὐτὸν τὸ οἰκεῖον κριτήριον ἐφ' οἷς κατὰ τοῦ Στυππειώτου ἐλογοποίησε, μετὰπεμπτον ποιεῖται τὸν ἄνδρα καὶ συγγνώμην μετὰ δακρύων αἰτεῖται. Ὅ, δὲ βραβεύων ἀμνησικῶς ἄφρσιν καὶ σωτηρίαν ψυχῆς προσεπηύξατο. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω, καὶ οὐ κατὰ διήγησιν, οἶμαι, ἀλυσίτελῃ τοῖς πολλοῖς οὐδ' ἀκαλλῆ τε καὶ ἀχαρίτωτον.

ε'. Ὁ δὲ γε Μανουὴλ, ἀποβαλόμενος θανάτῳ τὴν ἐξ Ἄλαμανῶν σύννευον, ἐκόψατο μὲν τὸν ἐκείνης μόνον διασπατμὸν οἰηθεὶς σώματος, καὶ ὡς λέων θρηγυῶδες ἠρέζετο, ταφῆς δὲ ἡξιωκῶς μεγαλοπρεπούς, καὶ τῷ σκῆνῃ ἐπιτελέσας τὰ ὅσια ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος πατρὸς μονῇ, καὶ καιρὸν δὲν [P. 76] ἐδοκίμασέ παραπύσας ἡμιθανῆς καὶ ἡμιτομος πρὸς μνηστρα δευτέρα ἐβλεψε, πατὴρ ἀκούσαι παῖδος γλιχόμενος ἄφρσενος. Πολλαχόθεν μὲν οὖν ἐπεφοίτων αὐτῷ καὶ γράμματα καὶ προμνύμενοι ἐκ βασιλέων, ἀπὸ ῥηγῶν καὶ δυναστῶν ἀπάσης τῆς γῆς· ὃ δὲ προέκρινεν ἀπασῶν μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ τῆς Ἀντιοχείας σατραπέοντος Πετεδίνου, τούτην λέγω τὴν τῆς Κοίλης Συρίας προκαθημένην, ἣν Ὀρόντης ποτίζει καὶ καταπνέει ζέφυρος ἄνεμος. Ἦν δὲ ὁ Πετεδίνος οὗτος Ἰταλιώτης μὲν τὸ γένος, ἱππότης δ' ἀκράδαντος καὶ ὑπὲρ τὸν Πρίσμον ἐκείνον εὐμέλιος. Στείλας οὖν ἐκ τῶν τῆς γερουσίας καὶ τὸ καὶ ὅσας εἶχε τὰ γαμοδαίσια. Ἦν δὲ καλῆ (80) τὸ κάλλος ἀξυμβλητος, ὡς μῦθον εἶναι ἀτεχνῶς πρὸς αὐτὴν Ἀφροδίτην τὴν φιλομειδῆ καὶ χρυσῆν, Ἦραν τὴν λευκώλενον καὶ βοῶπιν, καὶ τὴν δολιγόδειρον καὶ καλλίσφυρον Λάκαιναν, ἃς οἱ πάλαι διὰ τὸ κάλλος ἐρήϊωσαν, καὶ τὰς λοιπὰς δὲ ἀπάσας βίβλοι καὶ ἱστορίαι διαπρεπεῖς τὴν θέαν παραδεδώκασιν.

Ὁ δὲ λόγος τὰ κατὰ τοὺς Τούρκους μέλλων αὐθις διεξιέναι, ἅτε εἰς ἀρχὴν καθιστάμενος, καὶ τινα τῶν ἄνωθεν σαφηνείας ἕνεκχ δολίη ἂν εἰς ἀφήγησιν. Τῷ κτεάροντι τῶν Τούρκων Μασοῦ πολλοὶ μὲν ἦσαν υἱεῖς, καὶ θυγατέρες οὐκ ἐλάττους ἐγεγόνεισαν· ἐν δὲ τῷ μέλλειν ἐξ ἀνθρώπων γίνεσθαι καὶ ταῖς ἐκείθεν κολάσεσιν (81) ὡς ἀσεβῆς ππραπίμπεσθαι διανέμει τοῖς ἐκείνου πασι τὰς ποτὲ μὲν τοῖς Ῥωμαίων ἄροις κληρουμένας, τότε δὲ ὑπ' ἐκείνῳ ταττομένας πόλεις καὶ χώρας, καὶ ἄλλοις μὲν εἰς

A' proceræ staturæ et heroici corporis, non imbellis sed fortis, eaque familia dignus ex qua maternam stirpem trahebat. Moriturus, cum sauciam haberet Styppiotæ calumniis conscientiam, virum accersit et lacrymis oppletus veniam petit. Quam ille 151 oblitus injuriarum ei concessit, et salutem ejus animæ precatus est. Atque hæc hactenus, neque injucunda, ut opinor, neque inutilia.

B 5. Manuel autem conjugis Alessannæ mortem non secus ac membrum a suo corpore avulsum acerbissime deploravit, justisque ei persolutis eam in paterno monasterio Pantocratoris magnificentissime sepeliit; et luctus tempore, quod ipse sibi præsinierat, instar semianimis et dimidiati hominis exacto, secundas nuptias spectavit masculæ prolis cupiditate. Multis itaque e locis litteræ ad eum mittuntur: offeruntur regum et principum filiæ ex omni terræ. Ipse vero Petebini Antiochiæ Cœlesyriæ primariæ urbis, ad Orontem sitæ, quam ventus favonius perflat, satrapæ filiam delegit. Is Petebinus erat genere Italus et eques præstantissimus. Missis igitur ad eum senatorii ordinis nobilibus viris puellam ducit incomparabili forma præditam, ac nuptias celebrat.

γένος ἐπισήμους ἄνδρας εἰσοικίζεταί τὴν κόρην, εἶδος ἢ γυνῆ, καὶ λίαν καλῆ, καὶ ἕως σφόδρα καλῆ, καὶ τὸ κάλλος ἀξυμβλητος, ὡς μῦθον εἶναι ἀτεχνῶς πρὸς αὐτὴν Ἀφροδίτην τὴν φιλομειδῆ καὶ χρυσῆν, Ἦραν τὴν λευκώλενον καὶ βοῶπιν, καὶ τὴν δολιγόδειρον καὶ καλλίσφυρον Λάκαιναν, ἃς οἱ πάλαι διὰ τὸ κάλλος ἐρήϊωσαν, καὶ τὰς λοιπὰς δὲ ἀπάσας βίβλοι καὶ ἱστορίαι διαπρεπεῖς τὴν θέαν παραδεδώκασιν.

D 152 Jam cum ad institutum redeundumsit, quædam supra commemorata perspicuitatis gratia repetenda sunt. Masuto Turcorum imperatori multi erant filii, nec filia pauciores. Moriturus provincias et urbes olim Romanas, tum vero suas, inter eos distribuit. Cumque aliis alias assignasset, Iconium metropolim cum subjectis oppidis Clizanthlani filio, generis vero, Jagupasani Amasiam et Ancyram fertilemque Cappadociam cum locis finitimis, Daduni urbes felices et maximas,

Hier. Wolfii notæ.

(80) Ἦν δὲ καλῆ. Verba sic sonant: *Erat autem formosa mulier, et valde formosa, et supra modum formosa, et incomparabili pulchritudine, ut plane nugæ essent ad eam collatæ: Venus risu gaudens, et creta Juno candidis brachiis et grandibus oculis, et Lucerna longo collo et pulchris talis, quas vetustas ob formam immortalitati consecravit, et cæteræ universæ quarum insignis pulchritudo libris et historiis celebratur. Hæc in conversione de industria prætermissa hic subjeci, ne me negligentis accusent, si*

qui forte sunt qui ineptis delectentur.

(81) Καὶ ταῖς ἐκείθεν κολάσεσι, *ad inferna supplicia ut homo impius rapiendus*. Quorsum attinent ista tragica? Christianæ charitati nescio quam consentanea, pleca certo inhumanitatis; quare a me prætermissa sunt. Videat quisque ut ipse recte vivat et bene moriatur: judicium de aliis relinquat Deo cujus judicia longe alia sunt quam hominum, præsertim ineptorum.

Cæsaream et Sebastiam, attribuit. Sed quousque, Domine, hæreditatem tuam diripi ac prædæ et ludi-
bri esse populo vecordi et a vera tui cogni-
tione ac fide alienissimo patieris? quandiu a nobis
avertes faciem tuam, cum sis humanus, et men-
dicitatis nostræ oblivisceris, nec gemitus nostros
et ploratus audies, cum celeriter afflictis suc-
currere soleas? neque rēnas sumes, cum sis
vindex? quamdiu durabunt istæ absurditates, ut
Agaris ancillæ posteris nobis ingenuis dominan-
tur, et gentem sanctam tuam, quæ sanctissimum
153 nomen tuum invocat, perdent et occident,
diuturnam servitutem et opprobria et alapas per-
ditorum barbarorum sustinentem? Intuere tan-
dem, clementissime Domine, captivorum ærumnas.
Sanguis famulorum tuorum nunc quoque, ut olim

Abelis, te misericordem Dominum inclamet. Arripi
arma et scutum, exsurge ad opem nobis ferendam;
confirmatoque viro qui tibi placuerit probatusque
fuerit, improbis vicinis nostris septupla reddito
quæ in hæreditatem tuam commiserunt, et provin-
ciis atque urbibus fortiter recuperatis, quas bar-
bari surripuerunt, orientem et occidentem solem
eorum limites statuito qui a te cognomentum ac-
ceperunt.

τῶν ἐν πέδαις ἢ συνοχῇ. Βοησάτω πρὸς σὲ καὶ νῦν τὸν φιλοκτονὸν τὸ ἐκχεόμενον αἷμα τῶν σῶν οἰκετῶν, ὡς τὸ τοῦ Ἀβελ πρότερον. Ἐπιλαβοῦ ὄπλου καὶ θυροῦ, καὶ ἀνίστηθι εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν, καὶ κραταιώσας ὄν αὐτὸς ἀρετιῆν ἄνδρα καὶ ἐφ' ὃν εὐδοκήσεις. Ἀπόδος τοῖς πονηροῖς γείτοσιν ἡμῶν εἰς τὸ ἐπταπλάσιον ὅσα ἐπονηρέυσαντο κατὰ τῆς κληρονομίας σου· καὶ πόλεις καὶ χώρας ἐπανασώσας ἡμῖν ἐν ἀνδρείᾳ, ἃς ὑφέλιοντο οἱ ἀλλόφυλοι, ὅρια στήσεις τοῖς ἐκ τοῦ σοῦ καλουμένοις ὀνόματος ἀνίσχοντος ἡλίου καὶ δυομένου πρώτης καὶ ὑστάτης αὐγᾶς.

Hæc forlasse non abs re neque temere effudi-
mus, cum Deo paulisper collocuti, et mæore
oppressum animum nonnihil levavimus. Masuti
autem liberi præcipuos regni paterni ac potius
Romanorum fines trifariam partiti pacem et cogna-
tionis jura parum curaverunt, ad bella intestina
propensi. Nam Iconii Sultanus Cappadociæ toparchæ,
et hic illi vicissim, infesto animo est insidiat-
us, donec odia 154 in apertum eruperunt et ab
ipsis imperatori sunt exposita. Qui cum utrumque
perditum cuperet, optabat ut non tantum inter
sese rixarentur et divellerentur, sed armis etiam
certarent, ut ipse otiosus illorum malis quippe
barbarorum et impiorum insultaret; ac per lega-
tos clam utrumque contra alterum concitavit.
Aperite vero Jagupasani donis missis opem tulit,
sultani odio, qui esset homo obscuri ac dolosi
ingenii, nec cognatis tantum suis perniciem moliretur,
sed et Romanorum fines subinde latrociniiis
vexaret. Jagupasanes igitur imperatore fretus
sultano bellum infert: ille vicissim in aciem
egreditur. Cræbræ pugnæ committuntur. Tandem
post multas utrinque cædes factas penes Jagupa-
sanem victoria fuit. Atque armis ad tempus positis
hic in sua provincia mansit. Sultanus vero im-
peratorem recens ex Occidente reversum adiit, et
humaniter ac honorifice exceptus non minus Ma-
nuem exhilaravit quam ipse benignitate hos-

κλῆρον πατρῶν κατέλιπεν ἕτερα, τὴν δὲ Ἰκονιῶν
μητρόπολιν καὶ ὅσα τετάχεται ὑπ' αὐτὴν τῷ Κλι-
τῆσθλῶν ἀπεμερίζει υἱῷ. Τῶν δὲ γαμβρῶν τῷ μὲν
Ἰαγουπασῶν Ἀμάσειαν καὶ Ἀγκυραν ἐκκληροῦτο,
καὶ τὴν Καπποδοκῶν εὐδαίμονα χώραν, καὶ ὅσα
ταῖς πόλεσι ταύταις ἔμορα· Δαδούνη δὲ ἀπονενί-
μνται πόλεις εὐδαίμονες τε καὶ μέγισται· Καισάρεια
καὶ Σεβάστεια. Ἄλλ' ἕως τίνος τὸν οἰκεῖον
παρόψει κλῆρον, Κύριε, εἰς ἀπαγωγὴν ἐκκεῖθεν
καὶ προνομίην μακράων καὶ κίνησιν κεφαλῆς
λαῶν μωρῶν καὶ οὐχὶ σοφῶν καὶ πόρρωθεν ἀπεροῦ-
νισμένην τῆς εὐσεβοῦς περὶ σὲ δόξης καὶ πίστεως
μέχρι τίνος ἀφ' ἡμῶν ἀποστρέψεις τὸ οἰκεῖον πρό-
σωπον, ὁ φιλόανθρωπος, καὶ τῆς πτωχείας ἡμῶν ἐπι-
λανθάνη οὐδ' ἐνωτίζη τοὺς στεναγμοὺς καὶ τὰ δά-
κρυα, ὁ ταχὺς τῶν θλιβομένων ἐπακούς, οὐδὲ δίκην
ἐπιτίθης, ὁ τῶν ἐκδικήσεων Κύριος; ἕως πότε πα-
ραλλὰξ ἔρποντα ἐσεῖται τὰ ἄτοπα, καὶ οἱ μὲν τῆς
δοουλίθης Ἄγαρ ἀπόγονοι κατακυριεύσουσι τῶν
ἐλευθέρων ἡμῶν, ἀπολοῦσι τε καὶ ἀποκτενοῦσι τὸν
σὸν ἅγιον ἔθνος, ὃ τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα τὸ σὸν ἐπιπέκλυ-
ται ἅγιον ὄνομα, τοῦτο δὲ χρονίαν ὑπερσίαν
ὑπομενεῖ, καὶ τοὺς ὀνειδισμοὺς ὑποῖσσι καὶ τοὺς
κονδυλισμοὺς τῶν ἐπιτρέπτων τούτων ἀλλογενῶς;
Ἐἰσελθέτω ἐνώπιόν σου ὁπότε, φιλάγαθε Δέσποτα,
τῶν ἐν πέδαις ἢ συνοχῇ. Βοησάτω πρὸς σὲ καὶ νῦν τὸν φιλοκτονὸν τὸ ἐκχεόμενον αἷμα τῶν σῶν οἰκετῶν, ὡς τὸ τοῦ Ἀβελ πρότερον. Ἐπιλαβοῦ ὄπλου καὶ θυροῦ, καὶ ἀνίστηθι εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν, καὶ κραταιώσας ὄν αὐτὸς ἀρετιῆν ἄνδρα καὶ ἐφ' ὃν εὐδοκήσεις. Ἀπόδος τοῖς πονηροῖς γείτοσιν ἡμῶν εἰς τὸ ἐπταπλάσιον ὅσα ἐπονηρέυσαντο κατὰ τῆς κληρονομίας σου· καὶ πόλεις καὶ χώρας ἐπανασώσας ἡμῖν ἐν ἀνδρείᾳ, ἃς ὑφέλιοντο οἱ ἀλλόφυλοι, ὅρια στήσεις τοῖς ἐκ τοῦ σοῦ καλουμένοις ὀνόματος ἀνίσχοντος ἡλίου καὶ δυομένου πρώτης καὶ ὑστάτης αὐγᾶς.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἕως οὐκ ἀκαίρως οὐδὲ μάτην
ἐξετοξεύσαμεν, θεῶν τι μικρὸν προσλαλήσαντες, καὶ
κενώσαντες τῆς λύπης βραχὺ ἐξ ὑπεράντλου ταύτη
ψυχῆς. Οἱ δ' οὖν τοῦ Μασοῦτ τριχῆ δασάμενοι τὰ
κεφαλαιώδη τῆς ἀρχῆς ὀρίσματα, ἧ, τὸ νητρεκίς
εἰπεῖν, τὰ τῶν Ῥωμαίων σχοινίσματα, παῖδες παρὶ
πατρὸς ἐς αὐτοὺς καταθάντα διαδεξάμενοι, ὀλίγα μὲν
εἰρήνην καὶ τοῖς τῆς συγγενείας θεσμοῖς ἐπέθεσαν,
τὰ δὲ πλεῖστα εἰς διχοφράς οἰκειᾶς ἀπέειδον καὶ
προσέσχον ταῖς διαστρίψεσιν. Αὐτίκα γὰρ ὁ τοῦ
Ἰκονίου σουλτάν τῷ τῆς Καππαδοκίας τοπάρχῃ
σκαιόν τι καὶ ἄγριον ἐπωφθάλμισε, καὶ οὗτος εὖ
ἐκαίψ βλέμμα ὀλέθριον ἐβρίψε. Καὶ τῆν τὰ κατ'
ἀλλήλων πονηρὰ διαβούλια οὐχ ὑπὸ σκότον καὶ
κρύφα τελούμενα, ἀλλ' ἔκπυστα καὶ βασιλεῖ καὶ
ἐκφορα ὑπ' αὐτῶν. Ὁ δὲ, ἐπαρώμενος ἀμφοῖν παν-
ώλειαν, ἡγάπα μὴ μόνον μέχρι τοῦ ἐπιθεῖν
ἀπονεῦεν ἀλλήλων καὶ ἀποσχίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ
ὄπλα ἄρκετας εἰς μοῖραν διαστήναι ἀντίθετον, ἵν'
ἀγων ἡρεμίαν αὐτὸς τοῖς ἐκείνων ἐπιχαίρη κακοῖς
ὡς ὁμοῦ τε ἀλλοφύλων καὶ ἀσεθῶν· καὶ πέμπων
λάβρα ἀγγέλους θάτερον θατέρῃ ἐνήγεν εἰς πόλεμον.
Ἐκ δὲ τοῦ προδήλου τῷ Ἰαγουπασῶν προσέειπε,
καὶ οἱ τοῦ Ἄρειος συνεβίγγανεν οἷς ἔδωρεῖτο, μυ-
σαττόμενος τὸν σουλτάν ὡς ὑποκαθειμένην αἰετὴν
γνώμην ἔχοντα καὶ ὑπουλον τὸ φρονεῖν καὶ πρι-
στροφον, καὶ μὴ μόνον δολοπλογοῦντα τοῖς ἐκ γένους
ἐκείνῃ καὶ αἵματος τὰ ἀνήκεστα, ἀλλὰ καὶ Ῥω-

μαίων ἀεὶ κατὰ ληστεῖαν τὸ γειτονοῦν ἐκτρίδοντα. Α
 Πεποιθώς τοίνυν Ἰαγουπασάνης τῷ αὐτοκράτορι
 ἐκφέρει κατὰ τοῦ σουλτάν πόλεμον, καὶ οὗτος αὐτίς
 ἀντέξεισι κατ' αὐτοῦ, καὶ συβράχυντες πολλὰκις
 ἐμάχοντο. Ὅψι δὲ καὶ μεθ' αἵματα ἐξ ἐκατέρων
 ρεύσαντα τῶν στρατῶν πρὸς Ἰαγουπασάνην ἔβλεψε
 τὸ νικῆν. Καὶ πρὸς καιρὸν τὰ ὄπλα καταθέμενοι,
 ὁ μὲν ἐπέμενε κατὰ χώρην, ὁ δὲ σουλτάν τῷ βασι-
 λεῖ πρόσσειεν ἄρι πρὸς τὴν πόλιν τὴν βασιλεύου-
 σαν ἐκ τῶν δυσμικῶν ἐπανιόντι μερῶν, καὶ φιλο-
 φρόνως προσδεχθεὶς καὶ ἐντίμως οὐχ ἤττον ἐπ'
 αὐτῷ τὸν βασιλέα διαχυθῆναι πεποίτηκεν ἤπερ αὐ-
 τὸς ἐπὶ τῷ τῆς ξενίας ἐνευφράνθη ἀπροσδεεῖ. Οὐκ
 ἐλπίζει γὰρ μόνον χρησιωτέρας ὑπεσπίνατο Μανουήλ,
 ὡς εὖ τὰ κατὰ τὴν ἔω διάδοχο διὰ τῆς τοῦ σουλτά-
 νου παρουσίας καὶ τοῦ κεχαρισμένου τῆς ξενίας,
 δυναμένου γοητεῦσαι φιλοχρήματον βάρβαρον· ἀλλὰ
 καὶ δόξαν αὐτῷ τῆς βασιλείας τὸ συμβᾶν φέτο. B
 Εἰσιῶν τοίνυν ἅμα τῷ σουλτάνῳ τὴν Κωνσταντίνου
 κηρύττει θρίαμβον. Καὶ ἦν εὐπρεπῆς ὁ θρίαμβος,
 καλλίστοις καὶ τιμῆσι πέπλοις παμφαίνων καὶ
 τῷ τοῦ κόσμου πολυειδεῖ δαίδαλος. καὶ ἡμελλε
 βασιλεὺς διὰ τοῦ θριαμβίου προῖεαι πρὸς αὐτῶν τῶν
 ἀστῶν κροτούμενος, καὶ μέρος εἶναι τῆς τότε δορυ-
 φορίας τε καὶ λαμπρότητος καὶ τῶν κυδρούντων
 τὸν αὐτοκράτορα καὶ σουλτάνος αὐτὸς ἐπιπαριῶν.
 Θεὸς δ' ἠκύρωσε τὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης λαμπρά· ἦ
 τε γὰρ γῆ κλονηθεῖσα πολλὰς κατεβεδίχκει λαμ-
 προτάτας οἰκῆσεις, καὶ ὁ ἀήρ ταραχώδης ἦν ἐπιει-
 κῶς καὶ ἀνώμαλος, καὶ ἕτερ' ἄττα ἐπισυμβάντα
 δειμᾶτα ἐκείνοις, οὐ θρίαμβοις ἠναγκάκει προσέχειν
 τὸν νοῦν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἐκύμαινε λογιζόμενον. C
 Ἐφασκον δὲ καὶ οἱ τοῦ θεοῦ νεῶ καὶ τοῦ βῆμα-
 τος ἔντροφοι καὶ αὐτὸς βασιλεὺς, οὐκ ἀγαθὰς κλη-
 δόνας δεχόμενος τὰ λεγόμενα, μὴνίσιν τὸ θεῖον καὶ
 μηδ' ὄλως ἀνέχεσθαι προκύψειν εἰς θρίαμβον μὴ
 θεοσεβείας ἄνδρα μετεσηκόντα, δὴ κοσμοῦσιν ἐπιπλά
 παναγῆ καὶ ἁγίων ἔκτυπα διειλήφασιν καὶ χαρακτήρ
 καθαγιαζέει Χριστοῦ. Καὶ οὕτω μὲν εἰκαίως ὁ
 θρίαμβος ἐσχεδίαστο, μηδαμῶς αὐτῷ προσεσηκόντος
 τοῦ αὐτοκράτορος, οὐδ' ἐς ὅσον τὸ ἔθος ἀφοσιώσα-
 σθαι· εἰς ἰκανὸν δὲ ὁ σουλτάνος τῷ βασιλεῖ συνδιέ-
 τριψε χρόνον, καὶ ἵππων σταδιοδρόμων ἀμίλλαις
 τὸν ὀφθαλμὸν καθειστίσκειν, ὅτε καὶ τις ἀνὴρ τῆς
 Ἄγαρ ἀπόγονος, ὡς μὲν ἔδοκει τὰ πρῶτα θαυμα-
 τοποιὸς, ὡς δ' ὕστερον ἔδειξε, ταλάντατος ἀνθρώ-
 πων καὶ αὐτοέντης ἀντικρυς, ἐπὶ τὸν κατὰ τὸ
 θέατρον πύργον ἀναλάμενος, οὐ κάτωθεν μὲν αἱ
 τῶν ἐπὶ σταδίου θεόντων ἀφετηρίαι εἰς ἀψίδα
 παραλλήλους κελήνασιν, ἄνωθεν δ' ἵπποι χαλκῆλα-
 τοὶ πεπήγασι πύργους χρυσῶν ἠλειμμένοι, τοὺς
 αὐχένας ὑπόγυροι, ἀντιβλάποντες ἀλλήλοις καὶ
 δρόμον καμπτήρος πνέοντες, διαπτήναι τὸ στάδιον
 ἐπιγγέλλετο. Εἰστέθηκε οὖν ὡς ἐφ' ὕσπληγγος τοῦ
 πύργου, ἡμφιεσμένος ποδηρέστατον εὐρέα χιτῶνα.
 Λευκὸς δὲ ἦν ὁ χιτῶν, λόγοι δὲ εἰς κύκλον περι-
 χθέντες ἐποίουν κολπῶδες τὸ ὄφασμα. Ἦν δὲ σκοπὸς
 τῷ Ἄγαρηνῳ ὡσπερ ἰστίῳ ναῦς πτερωθῆναι τῷ
 πέπλῳ, ταῖς τούτου κοιλότησι τοῦ πνεύματος ἐμφω-

pitli est exhilaratus. Nam spem bonam habebat
 Manuel se ob sultani praesentiam non 155 modo
 rebus Orientis consulturum et avaro barbaro
 hospitii liberalitate fucum esse facturum, sed ex
 eo casu gloriam quoque sperabat. Copolim igitur
 una cum illo ingressus triumphum indicit. Qui
 cum eleganter instructus pretiosis vestibus et or-
 namentorum varietate colluceret, atque imperator
 cum applausu et acclamationibus civium, adducto
 una sultano, qui inter caeteros proceres festivity-
 tem illam celebriorem redderet, proditurus esset,
 Deus illius diei splendorem fecit irritum. Nam
 terrae motu multae splendidissimae aedes corruerunt:
 et aeris intemperies ac caligo et alii quidam ter-
 rores aestuantes hominum animos a triumphis in se
 convertebant. Aiebant et sacrae aedis antistites
 (nec ipse imperator aliter ea omnia accipiebat)
 irasci Deum neque velle ut homo impius eum
 triumphum intueretur, quem instrumenta sacra-
 tissima et divorum imagines ornarent et Christi
 signum consecraret. Sic triumphus frustra est
 instructus, et ab ipso imperatore ita neglectus ut
 nec receptae consuetudini satisfaceret. Sultanus
 vero non parvo tempore cum eo commoratus 156
 spectaculis circensibus est oblectatus. Tum Aga-
 renus quidam, principio praestigiator habitus, ut
 vero post declaravit, omnium mortalium miserri-
 mus, sua sponte Hippodromi turri conscensa, sub
 qua carceres sunt unde emittuntur equi, supra
 vero quatuor equi aurati stant, collis incurvis,
 obversi sibi invicem, alacritatis ad cursum pleni,
 se stadium transvolaturum jactat. Stabat igitur
 turri tanquam in carceribus, ampla et promissa
 admodum veste candida indutus, quae vinculis in
 orbem succincta sinuosa efficiebatur. Putabat
 enim se veluti velo navem, ita laciniis illius aere
 expletis ad volatum instructum fore. Omnium igitur
 oculi in eum convertuntur, rident spectatores,
 ac subinde clamant: « Volato, volato; » et:
 « Quam diu nos suspensos tenes, Saracene, et
 aerem ex turri libras? » Imperatore hominem ab eo
 conatu deterrente, ipso vero sultano inter spem et
 metum suspensio, ne quid populari suo accideret.
 Is vero aerem subinde captans et ventum explorans
 spectatorum spem eludobat, ac 157 manibus saepe
 alarum instar ad volatum expansis et libratis ut
 plus venti colligeret, cum is tandem aptus et se-
 cundus aspirare videretur, incedere volucris sese
 agit, et dum per aerem incedere nititur, Icaro
 miserabilius in caelo volitat. Neque enim corporis
 gravitas humum tendentis alta eum tenere sinebat,
 donec prostratus exspiravit, manibus, pedibus et
 omnibus ossibus contractis. Is volatus cum risu
 et derisu Turcorum sultani comitum vulgi fabula
 erat, adeo ut forum transire inderisi non possent,
 fabris argentariis ferramenta mensarum concu-
 tientibus. Quae imperator audito ridebat scilicet:
 non ignarus jocorum et salium turbas trivialis:
 sed in sultani gratiam, quem ista ludibria penul-
 timam

mordebant, se illorum licentiam coercere simulabat. οἱ θεώμενοι. « Πέτασον, πέτασον, » καὶ, « Ἔως τίνος αἴρεις, Σαρακηνέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ταλαντεύων ἐκ τοῦ πόργου τὸν ἄνεμον ; » Βασιλεὺς δὲ πέμψας διεκώλυεν αὐτὸν τοῦ ὀρμήματος. Θεατῆς δ' ὦν τῶν δρωμένων καὶ σουλτάνος αὐτὸς ἐπ' ἀμφιβόλῃ τῷ ἀποτελέσματι ἀνεκίχιε τε καὶ ἐσεσθήρει, μετέωρος ὡς τὴν γνώμην καὶ δεδιώς περὶ τῆς ὁμογενεί. Ὁ δὲ, περιχάσκων τὸν ἀέρα συχνά, καὶ τὸ πνεῦμα διακριβούμενος, τὰς τῶν θεατῶν ἐλπίδας ὑπέκλεπτε. Καὶ πολλάκις διάρας τὰς χεῖρας καὶ σχηματίσας ταύτας ὡς πτέρυγας εἰς κίνησιν πτήσεως ὑπεστείλατο, τὸ πνεῦμα μεταπεμπόμενος. Ἐπεὶ δὲ ποτε φορὸν κρεεῖναι καὶ οὖριον δέδοκτο, διατινάσσεται στηνοῦ δίκην, ἀεροβατεῖν οἴθηεις. Ἄλλ' ἦν οὐρανοδρόμος Ἰκάρου ἑλευνότερος. Καὶ ὡς σῶμα κεντροβαρὲς χαμαιριφῆς, οὐχ ὡς κοῦφος ἱπτάμενος, καὶ τέλος δὲ καταπτῶν διέβηξε τὴν ψυχὴν, γαστροκνημίδας καὶ χεῖρας καὶ ὅσα τοῦ σώματος ὁστώδη διαθρυβείς. Ἦν τοίνυν ὁ ἐκπεταγμένος οὗτος εἰς μωκίαν καὶ γέλωτα τῶν μετὰ τοῦ σουλτάνου Τοῦρκων τοῖς ἀστυπολίταις διαθρυλούμενος, οὐδ' ἦν ἐπ' ἀγορᾶς ἀκαταγέλαστους αὐτοὺς περιεναί, τῶν ἀργυροκόπων ἀγορῶν τὰ τῶν τραπίζων διαποφούντων σιδήρια. Ὡς δ' ἠνωτίζετο ταῦτα ὁ βασιλεὺς, διεχέιτο μὲν, ὡς εἰκός, τὸ στωμύλον (P. 79) καὶ φιλοπαίγμον τῶν ἐπὶ τῶν τριόδων εἰδώς, σουλτάνῳ δὲ χαριζόμενος (κατὰ βραχὺ γὰρ τὴν τοῦ βαρβάρου ψυχὴν ὑπεισερχόμενα ἔδρακε τὰ βωμολοχεύματα) ἐπλάττετο τὸν τὸ ἐκείνων ἐλευθερόστομον ἀναστέλλοντα.

6. Enimvero Clizasthlanes post mirabilem benignitatem et multa splendidaque munera ex imperatoris thesauris exhausta, quibus obstupefactus dubitabat utrum tantumdem sibi reliqui fecisset imperator, lætus atque opibus onustus domum revertitur. Manuel enim cum sciret quemvis Barbarum avarum esse, et Romanorum opulentiam ostentare vellet, quidquid Clizasthlani daturus erat, in splendidissimo quodam palatii conclavi ordine exposuit. Ea fuere moneta aurea atque argentea, delicatæ vestes, argentea pocula et Thericlea aurea et tela subtilissima aliaque ornamenta eximia. Romanis paratu facillima, sed rara apud Barbaros et pleraque nunquam visa. Id igitur conclave ingressus sultanum accersit, nunquid ex eo thesauri donari sibi velit rogat. Respondente illo id sibi fore acceptum quod ipse dedisset, rursus interrogabat, si eam pecuniam in militem domesticum et externum erogaret, num quis hostium suum impetum sustinere posset. Cum vero ille non sine admiratione dixisset se, si tantum pecuniæ habuisset, jam olim hostes omnes subacturum fuisse: « Hæc, inquit, omnia tibi dono, ut et munificentiam meam noris, et quantis opibus polleat is qui uni tantum donat, conjicias. » Is vero et lætatus et obstupefactus et pecunie cupiditate cæcus se imperatori Sebastiam cum suburbano agro redditurum pollicetur. Qua re Manuel cupide accepta, se illi plus pecuniæ datum promisit, ubi verba ad rem contulisset. Et ut Barbari inconstantiam anteverteret et ferrum ferrens adhuc suo arbitratu versaret Gabram Constantinum cum multis aliis muneribus et omnis generis armis ad eum misit. Sed homo fallax et fidei servandæ ignarus, ut Iconium rediit, fœderis oblitus Sebastia vastata et vicinia ejus subacta summam rerum ad se transtulit, et Dadune ejecto Cæsareaque occupata etiam reliquam popularem suam Jaguppsanam evortere atque occidere cupiebat. Qui cum et ipse vicissim copias suas cogeret seque ut contra adversarium jam majore potentia præditum instrueret, in ipso belli apparatu exstinguitur.

ζ. Μετὰ δὲ τὴν ἀξιάγαστον φιλοφροσύνην δῶρα πολλά καὶ λαμπρὰ ἐκ τῶν βασιλικῶν χρυσῶνων ὁ σουλτάνος ἀπαρυσάμενος, ἐφ' οἷς καὶ ἐκθαμβος ἐγεγένητο καὶ διαπορούμενος ἦν εἰ καὶ ἑτέρων τοσοῦτων τὸ πλῆθος καὶ τηλικούτων τὸ μέγεθος εὐπορεῖ βασιλεὺς, χείρων ἐπανεξέυξεν ἔμφορτος. Ὁ γὰρ αὐτοκράτωρ, εἰδώς μὲν ὅτι βάρβαρος ἅπας λητμμάτων ἤττηται, λαμπρυνόμενος δὲ μάλαστα καὶ ἐκπλήξαι θέλων τὸν Κλιτζασθλάνην ἐπὶ τοῖς πολυτελέστοις τῶν θησαυρῶν οἷς ἡ βασιλεία Ἀωμαίων περιεβρέετο, ἐν ἐνὶ τῶν κατὰ τὸ ἀρχαῖον λαμπροτάτων ἀνδρῶνων ἐξῆς διατέθεικεν ὅσα τούτῳ παρασχέσθαι δῶρα προέθετο. Ἦν δὲ ταῦτα χρυσός τε καὶ ἀργυρός κεκομμένος εἰς νόμισμα, καὶ τρυφῶσα ἑσθῆς, ἀργύρεά τε ἐκπώματα καὶ θηρίκλεια χρύσεια, καὶ ὀθόναι τῶν ἐξ ὑπερηφάνου ὑφῆς, ἄλλοι τε κόσμοι ἐξίειστοι, Ἰωμαίοις μὲν καὶ πάνυ εὐπόριστοι, σπάνιοι δὲ παρὰ Βαρβάρους αὐτοῖς καὶ τὰ πολλά μηδὲ θεατοί. Εἰσιῶν οὖν ὁ βασιλεὺς τὸν ἀνδρῶνα, καὶ τὸν σουλτάνον ἐκεῖσε μεταπεμφάμενος, ἤρετο εἰ δωρηθῆναι οἱ τοῦ παρόντος βούλοιο θησαυροῦ. Τοῦ δὲ εἰπόντος ὡς αἰρεῖται ὅσοις αὐτὸν δωρησῆται βασιλεὺς, αἰθῆς ἐπήγαγεν εἰ τις τῶν ἀντιπάλων Ῥωμαίοις, αὐτοῦ ταῦτα κενωσαμένου εἰς ξενικὸν καὶ ἐνδαπὸν στρατεύμα, ὑπενέγκαι ἂν ὅλως τὴν κατ' ἐκείνου τῶν Ῥωμαίων ὀρμήν. Τοῦ δὲ ἀγασαμένου καὶ εἰπόντος ὡς, εἰ δεσπόζων ἦν τοσοῦτων χρημάτων, εἶχεν ἂν παλαιὸν τὸ κύκλῳ πολέμιον εἰς ὑπὲρ αὐτῶν μεταθέμενος, « Φιλοτιμοῦμαι σε τοῖς πᾶσι, φησὶ βασιλεὺς, ἵνα καὶ τοῦμὸν εἰδείης φιλόδωρον τε ἀμὰ καὶ μεγαλόδωρον, ἀλλὰ καὶ ὅσων ἐστὶ κέρως χρημάτων ὁ τοιοῦτος καὶ τοσοῦτος ἓνα δωρούμενος. » Ὁ δὲ ἤσθη τε καὶ ἐξέστη τῇ ἀπομαγαλακίᾳ τῶν χρημάτων, τυφλώτων πρὸς κέρδος, καὶ βασιλεῖ τὴν Σεδάστειαν καὶ τὴν ταύτης χώραν παρασχέσθαι καταεπηγγέλατο. Ὁ Μανουὴλ δὲ, τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην ἀσμένως δεξάμενος, καὶ ἕτερα δώσειν ξυθέτο χρήματα, εἰ τοὺς λόγους τοῖς ἐργοῖς πιστώσεται. Καὶ αὐτὸς μὲν τὴν τοῦ βαρβάρου προφθάνων ῥοπήν, καὶ ἕως ἐτι ὁ σιδήρος ἐν ἀκμῇ, ἐνεργῶν χρήσασθαι τούτῳ βουλόμενος, διεπεπράχει ὡς εἰρήμει μετὰ καιρὸν· στείλας γὰρ τὸν Γαβρᾶν Κωνσταντῖνον ἐξ-

ἐπεμψεν αὐτῷ φιλοτιμήματα ἄλλα ἄττα συχνὰ καὶ παντοδαπούς ὀπλισμούς. Ὁ δὲ ἀπατεῶν ὢν καὶ μηδ' ὄλως ἀλγῆθειαν ἐγνωκώς ποτε, τῶν τε συνθηκῶν ἐπελάθετο ἀπελθὼν εἰς Ἰκόνιον, καὶ τὴν Σεβάστειαν ἐκπορθήσας καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν χειρωσάμενος γέγονε τῶν ὄλων αὐτὸς ἐγκρατής. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸν Λαδούνην τῆς οἰκείας ἀρχῆς παρέλυσιν, ἐκείνον μὲν δραπέτην καὶ πλανήτην εἰργάσατο, τῆς δὲ Καισαρείας αὐτὸς λαβόμενος καὶ τὸν λοιπὸν μετήρχειτο ξύμφυλον, τὸν Ἰαγουπασάνην φημί, νοσήσας κάπῃ τῇ τούτου ἔρωτα χώρα καὶ τὸν ἄνδρα διψῶν ἀνελεῖν. Ὁ δὲ καὶ αὐτὸς τό οἰκεῖον συγκροτῶν ἐν τῷ μέρει στρατόπεδον, [P. 80] καὶ ὡς πρὸς ἀνταγωνιστὴν ἤδη μείζονα περιβαλλόμενον δύναμιν παραταττόμενος, φθάνει θανάτῳ τὴν προθυμίαν διακοπείς. Δαδούνης δὲ ὡς εἰς ἐρήμην δυνάστου τὴν τῶν Ἀμασειῶν σατραπείαν παρειαῖων ἐκεῖθεν τε ἀποκρούεται, καὶ τῇ μεταπεμψαμένῃ τοῦτον τῇ τοῦ Ἰαγουπασάνη συνουσίᾳ θανάτου αἴτιος γίνεται· οἱ γὰρ Ἀμασεῖς ἐπαναστάντες αὐτὴν τε ὡς λάθρα τῷ Δαδούνη μνηστεύουσιν τὴν ἀρχὴν ἡμύναντο τελευτῇ, καὶ Δαδούνην ἀδοξήσαντες ἄρχοντα μακρὰν ἀπέωσαντο. Ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοῦ Κλιτζασθλᾶν γεγονόσιν ἰσχυρότεροί, ἀλλ' οὗτος αὐτῶν φανείς δυνατώτερος, ὡς εἶχε πρώην Καππαδοκίαν, οὕτω καὶ Ἀμάσειαν εἴληφεν ὕστερον, δεξίᾳ καὶ ἐπιτυχεῖ τύχῃ πρὸς τὰ πράγματα χρώμενος, ἄνθρωπος οὐκ εὐφυῆς τὴν διαρτίαν τοῦ σώματος, ἀλλ' ἠκρωτηριασμένος ἐν οὐκ ὀλίγοις τῶν καιρίων μελῶν. Δύτικα γὰρ αἱ χεῖρες τοῦτ' ἐξήρθωντο καὶ τὼ πόδε ὑποσκάζοντες ἦσαν, καὶ τὰ πολλὰ ἐφ' ἀρμαμάξτης τὴν πορείαν ποιοίητο. Ὅθεν καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν κατ' αὐτοῦ σκαυμάτων ἐξ αὐτοῦ δὴ Ἀνδρόνικος ἐσέπειτα ποριζόμενος Κουτζασθλάνην (82) τοῦτον ὠνόμαξε, φιλολοῖδορος ὢν εἴπερ τις ἄλλος, καὶ καθάψασθαι ἀνθρώπων δεινότατος, καὶ λόγοις Κερκώπων ἀπαλοῖς τοῖς οὐ καλῶς πεπραγμένοις τῶν ἔργων ἢ τοῖς ἀηδῶς τοῦ σώματος ἔχουσι μῶμον προστρέψασθαι ἰκανώτατος. Ὁ μὲν οὖν ὁποῖος ἦν καὶ τῆν τὴν πλάσιν τοῦ σώματος, — εἶχε δὲ ὡς αὐτὸν, οἶμαι, ἡ πλάστρια φύσις ἐπαλαμῆσατο, — μεγάλῃ ἀρχὴν εἰληχῶς καὶ τοσαύτας δυνάμεις περιβαλλόμενος οὐχ εἴλετο ἐντεῦθεν βίον τῆν ἡρεμον, ἀλλὰ φύσει ταραχώδης ὢν καὶ ἀκάταστόρευτος ὥσπερ τις κόλπος θαλάττιος, Ῥωμαίοις μὲν ἐν οἷς εἶχε λυπεῖν ἀκηρυκτῇ διεφέρετο καὶ ἀνέγκλητον πολλάκις ἐπήγε τὸν πόλεμον, σὺν οὐδενὶ λόγῳ θεσμᾶ παρατρέχων, καὶ συγγῆων μὲν σπονδᾶς, τῇ οἰκείᾳ δ' ἐφέσει ταλαντεύων τὸ πραχθησόμενον. Οὐδ' αὐτῆς οὖν ἀπέσχετο τῆς Μελιτηνῆς, ἀλλὰ καὶ τὸν ταύτης ἔχων καθελεῖν ἀμηρᾶν, μηδὲ τὸ τῆς Ὀρησκείας ταυτὸν ὑπειδόμενος ἢ τὸ μηδὲν ἔχειν ἐπεγκαλεῖν ἀλγεινὸν τῷ ἀνθρώπῳ, αὐτὸς ἀνεπικαλύπτως αἰτίαν πλασάμενος καὶ γραψάμενος ἐκεῖθεν αὐτὸν ἐξήλασεν. Ἐπειτα καὶ τὸν οἰκεῖον ὑφέρπων κασίγητον μετανάστην κάκεινον ἔθετο. Οἱ δὲ φυγάδες

Hier. Wolfii notæ.

(82) Κουτζασθλάνην. Significat haud dubie vox hæc aliquid, ut et μούρτζουφλος. sed scriptor hanc aliis æque ac sibi notam esso ratus non declaravit.

Dadunes vero Amasiæ satrapiam ut possessore vacuam clam ingressus, et rursus inde ejectus, Jagupasanis uxori, a qua accersitus erat, causa mortis exstitit. Amaseni enim eam ut imperium **160** Daduni clam conciliaturam per seditionem occiderunt; et Dadunem, quem principem aversabantur, longe ejecerunt. Sed Clizasthanis opibus resistere non potuerunt, quin, ut jam Cappadociam tenebat, sic deinde Amasiam quoque occuparet, homo prosperæ fortunæ flatu in rebus celeriter conficiendis utens, quamvis corpore parum integro et pluribus præcipuis membris mutilato: nam et articuli manuum elisi erant et pedes claudicabant, et cætera sic affectus erat ut plerumque curru veheretur. Quibus de causis Andronicus, homo dicacissimus et cavillandi vel animi vel corporis vitia peritissimus, Cuzasthanem illum appellabat. Quamvis autem tali corpore a natura deformatus, tamen magnum adeptus imperium tantisque munitus copiis otio spreto, quippe turbulento et insatiabili præditus ingenio, Romanos ubi poterat, non indicto bello, nulla de causa violato fœdere, sed tantum quia ita libitum erat, vexabat atque oppugnavat. Nec ipsa Melitina abstinuit: sed facultate illius evertendæ perspecta, cum nullam ab Amara injuriam accepisset, causam impudenter commentus **161** illum quoque, nihil eamdem religionem veritus, regno expulit. Deinde fratrem quoque suum fraude circumventum in exsilium egit. Exsules omnes ad imperatorem se contulere. Atque hæc posterius acciderunt. Sed tum aucta potentia verecundiam imperatoris deposuit; et qua observantia eum temporibus adductus coluerat, eamdem ab imperatore postulabat, barbarica plane inconstantia. Nam ut necessitate urgente ultra decorum se demiserat, ita rebus secundis insolenscebat, animo una cum fortuna mutato. Tamen aliquando imperatorem venerabatur; et cum belluam potius ageret quam filium, patris illi honorem tribuebat et filii adoptivi cognomentum ferebat. In litteris quidem pater imperator, et sultanus filius scribebantur. Nec tamen hæ appellationes sinceram inter eos amicitiam conciliabant aut pacta et conventa stabiliebant. Nam ille instar exundantis torrentis aut draconis veneno turgentis obvia quæque infliciebat et abripiebat, multaque nostra oppida devorabat, improbitatis suæ virus expuendo. Imperator vero vias illi alias invictis exercitibus, alias auro obstruebat, **162** et incitatam hominis cupiditatem ad pacem flectebat. Aliquando etiam Turcos in Romanorum fines effusos repressurus Pentapolitanos invadit; ac Persis nec ad manus venire ausis, multis captivis, multis pectoribus abductis, triumphans urbem ingreditur. Eo tempore Solymas procerum sultani princeps, homo callidus et

disertus, apud imperatorem multa pro domino suo verba fecit, ut Turcos illa contra sultani voluntatem fecisse ostenderet, blanditiis verborum usus quæ cum factis non congruebant. Et si autem aperte mentiebatur, tamen quia imperatorem, ut Barbarorum mos est, immodicis laudibus efferebat oratione ad imposturam composita, et equos cursores in suis stabulis educatos offerebat, nihil incommodi passus est. Accepit equos imperator, et Solymam, ejus æquitate et submissione approbata (quanquam ea benignitas non ab hominis ingenio proficiscebatur, sed temporum erat), ad sultanum ablegavit, ut ea exponeret quæ non ignorabat, et levitatem illi perfidiam atque iniquitatem objiceret. Neque vero ille quieturus erat, aut cladem illatam vel ad exiguum tempus **163** inultam passurus. Latrocinii igitur de more utebatur; et delectis cohortibus missis Laodicea Phrygiæ, quæ tum non, uti nunc cernitur, mœnibus adornata, sed instar pagorum ad radices collium sparsim exstructa erat, ingentem prædam pecudum et hominum abegit; multos etiam occidit, atque inter alios pontificem Solomonem, castratum illum quidem, sed gratiosum hominem et Deo virtute propinquum. Dicebat autem per ludibrium sultanus ad suos, quo pluribus malis Romanos afficeret, eo majora sibi beneficia ab imperatore exspectanda esse: nam penes quem victoria sit, ad eum quoque munera confluere solere, ne latius vagetur victoria, quemadmodum morbi periculosi diligentius curenfur, ne serpant. Nec interea quievit Manuel, sed primum per Basilium Zicandlam, deinde per Michaelē Angelum Turcos eos invasit, qui ob gregum et armentorum copiam loca herbida et campestria consecantur, eaque de causa suis relictis sedibus Romanorum fines cum omni familia occupant. Hi **164** enim expedita copiarum parte in cohortes descripta secumque adducta, noctu adversarios rectius invadi posse rati, hanc exercitui tesseram in nocturno illo conflictu dederunt, ut exclamarent: « ferrum, » ut suos ea voce agnita inviolatos præterirent, eos vero qui taciti accederent, occiderent ut peregrinos. Ea acclamatio totius pugnae tempore gentes distinxit, et ut David ait, ferri instar in Persarum animos penetravit. Sed Turci post multam tandem cædem, tessera illa intellecta, eadem vocem et ipsi usurparunt, donec elapsa nocte dirempti sunt exercitus. Sunt et aliæ multæ Manuelis contra Turcas et Turcarum contra Romanos excursiones factæ; quas plerasque, quod nihil memorabile in iis actum est, prætermisi, ne crebra similitum rerum repetitio, sine ulla gratia novitatis, fastidium pareret lectoribus.

Ἐκλόπευε γοῦν ταῖς συνήθεισι ληστεῖαις χρώμενος. Στείλας δὲ καὶ φάλαγγας ἐπιλέκτους τὴν κατὰ Φρυγίαν ἐκπορθεῖ Λαοδίκειαν, οὐκέτι οὕσαν συνοικουμένην ὡς νῦν ἐώρταται, οὐδ' εὐερχέσι φραγνυμένην τείχεσι, κατὰ δὲ κώμας ἐκκεχυμένην περὶ τὰς ὑπωρεῖας τῶν ἐκεῖσε βουνῶν. Ἦλασε δ' ἐκεῖθεν βαρεῖαν λαίαν ἀνθρώπων καὶ ζώων πληθὸς οὐ σταθμητόν· οὐ μετρίους δὲ καὶ κατέκτανεν, ἐν οἷς καὶ τὸν ἀρχιερέα Σολομῶντζ, ἐκτομίαν μὲν ἀνθρώπων, χαρίεντα δ' ἄλλως τὸ ἦθος καὶ Θεῶ δι' ἀρετῆς προσεγγίζοντα. Ἐβρω-

σθεύμενος δ' ἔφασκε πρὸς τοὺς οἰκείους ὡς ὄσφ ἂν μείζω δράσειε Ῥωμαίους δεινὰ, τοσοῦτον μείζω παρὰ

πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἴκοντο. Καὶ ταῦτα μὲν συμβέβηκεν ὑστερον· τότε δὲ πολυδύναμος γενοὺς ἐπὶ πρὸς τὸν βασιλέα αἰδέσμων ἀπεξῆστατο, καὶ ἦν αὐτὸς θεραπείαν προσῆγε ταῖς τῶν πραγμάτων δυσκολαῖς ἀγγόμενος, ταύτην ἐξητεῖτο οἱ παρέχειν τὸν αὐτοκράτορα, βαρβαρικῶς μεταλλοιούμενος τῷ καιρῷ, καὶ δεῖσαν ὑπὲρ τὸ δέον ὑποστελλόμενος, καὶ περὶ αὐθις ἐλαφρίζόμενος εὐπετέστερον, ὅτε τῇ ἐτέρᾳ πλάστιγγι ῥοπήν ἢ τύχην παρέιχετο, τοῖς παλινστρόφοις βραβεύουσα πράγμασι. Παττάλῳ δ' ὑπεκκρουόμενος πᾶταλος ἐξομαλλίζων ἦν τὸν βασιλέα καὶ θεραπείαν ἐνιαχοῦ, οὐ μὴν ὑπ' ἐκείνου θηροκομούμενος διαδεῖκνυτο. καὶ δόξαν ἀπονέμων πατρὸς υἰοθεσίας τιμὴν ἐλάμβανε· καὶ ἦν τὰ παρ' [P. 81] ἀλλήλων χαραττόμενα γράμματα πατέρα βασιλέα καὶ σουλτάνου υἱὸν καταγγέλλοντα. Πλὴν οὐδ' οὕτως ἐς φιλιαν ἀκραιφνή συνηρμόζοντο ἢ γοῦν τὰς σπονδὰς οὐ ξυνέχεον. Ὅθεν ὁ μὲν κατὰ χειμάρρουν πληθόνοντα ἢ κατὰ πολλὰ ἐδοξόκτα φάρμακα θράκοντα κατέκλυζέ τε καὶ παρέσυρε τὸ προστυχόν, καὶ συγνὰ τῶν ἡμετέρων πολίχνιων κατέχασκε, τὸν τῆς κακίας ἀποπτύων ἴον· ὁ δὲ βασιλεὺς περιεφράγμου τούτου τὰς διεξόδους καὶ εἰς ἀνάβρουν τὸ βρέυμα ὀπανεστειάζε ὀριγγίφ ἀβράγει στρατοπέδου, ἢ ὀλαῖ χυροῦ ἐφολοῦ κατεκοίμιζε πρὸς εἰρήνην τὸ τούτου βλέφαρον, καὶ ἦν τῶς εἰς ληστεῖαν ἐπηγρίαινε λοφίαν καὶ τὸν ὀλκὸν ὃν ἐπεσύρετο τοῦ στρατεύματος κατασιγάζων ἐπράυνεν. Ἐνίοτε δὲ τοὺς ὡς πῶσα πλατῖα διεκκεχυμένους τοῖς Ῥωμαῖκοῖς σχοινίσμασι Τούρκους ἀναστέλλων τοῖς περὶ τὴν πεντάπολιν ἐπιτίθεται, καὶ σωμάτων ἀνθρωπίνων καὶ ζώων πολλῶν γενόμενος ἐγκρατῆς, μὴδ' εἰς χεῖρας δεξαμένων αὐτὸν τῶν Περσῶν, τροπαιοφόρος ἐπανάξευξεν, ὀπηνίκα καὶ Σολυμᾶς ὁ τῶν παρὰ τῷ σουλτάνῳ τὰ μέγιστα δυναμένων κορυφαῖότατος τῷ βασιλεῖ ἐποφθεῖς πολλὰ μὲν ὑπερηγόρει τοῦ σουλτάνου, ἀποτρέπων τῆς ἐκείνου γνώμης τὰ παρὰ τῶν Τούρκων πραττόμενα καὶ σοφιστικῶς οἷς διεξῆει καταχαρίζόμενος, ἀσύμφωνά δ' ὅμως τοῖς πράγμασι φθεγγόμενος ἤλασκει ψευδολογίας ἐγκλήματι· πλὴν οὐδ' οὕτω τι πρὸς βασιλέως πέπονθεν ἄχαρι Σολυμᾶς. Θεραπεύων δὲ καὶ ὑπὲρ τὸ ἀληθὲς ὡς ἔθος τοῖς βασιλέοις, τὸ ἀναπαι, καὶ τὰ ἐς ἀπάτην τεχναζόμενος ἵπποις αὐτὸν ὀσποσιν ἐκολάκευσε, οὗς τὸ ἐκείνου ἐσίτευεν ἵπποστάσιον. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοὺς ἵππους δεξάμενος καὶ Σολυμᾶν τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ ὑποταγῆς ἀποδεξάμενος, εἰ καὶ μὴ τῆς ἐκείνου γνώμης ἴδιον ἦν, τοῦ δὲ καιροῦ ὑπῆρχε δῶρον τὸ φιλοφρόνημα, πρὸς τὸν σουλτάνον ἀπέστειλεν ἐξηγησόμενον ἐκείνῳ ἢ οὐκ ἦν ἀγνοῶν, καὶ ἐς αὐτὸ τοῦ τροποῦ ἀποσκοπέφοντα τὸ παλίμβολον τὸ ἀπιστόν τε καὶ κακὸς ἦεν, καὶ οὐκ ἦν αὐτὸν ἡρεμήσειν ἐπὶ τούτοις ἢ γοῦν καθυπερθέσθαι καὶ πρὸς βραχὺ Ῥωμαίους τὴν ἀντιπάθειαν.

βασιλέως ἀγαθὰ πείσεται· « Ὁ γὰρ πάρεστι, φησί, τὸ κρατεῖν, τούτῳ καὶ αἱ θωρακαὶ φιλοῦσιν ἐπιξενίζεσθαι, ἵνα [P. 82] μὴ πλείον ἢ τὸ νικᾶν, ἐπειδὴ καὶ τὰ φλεγμαίνοντα τῶν σωμάτων τὰς νοσοκομίας ἐπισπῶνται πλείονας, ἵνα ἀντισπῶνται καὶ σταίεν τὰ πρόσω νεμόμενα. » Οὐδ' ὁ Μανουῆλ μέντοι ἐπὶ τούτοις ἡσυχίαν ἡσπάσατο, ἀλλὰ πρῶτα μὲν διὰ τοῦ Γουδελίου Τζουκανδήλη, εἶτα καὶ διὰ τοῦ Ἀγγέλου Μιχαῆλ τοῖς Τούρκοις ἐπέθετο, ὅσοι πολυθρέμμονες ὄντες ἀναδιφῶσι πάσας τὰς λειμωνίτιδας καὶ τούτων ἕνεκα τῶν οἰκειῶν ἠθῶν ἀπανστάμενοι παγγενεῖ τὰ Ῥωμαίων ἱπείσιασιν ὄρια. Οὗτοι γὰρ ἐς λόχους τὸ τῶν στρατοπέδων συντάξαντες εὐζωνοὶ καὶ μετ' ἐαυτῶν παραλαβόντες ἐξήσαν. Ἀμείνω δὲ τὴν νύκτα κρίνοντες εἰς τὴν τῶν ἐναντίων ἐπίθεσιν, σύνθημα δεδώκασιν τῷ στρατῷ ἐν τῷ κατὰ σκότον συμπλέεσθαι τοῖς Τούρκοις ἀναφωινεῖν « Σίδηρος, » ὡς εἶη αὐτοῖς οὕτως ἀντιπαρέρχεσθαι μὲν τὸ δμόφυλον ὡς δμόφωνον, τὸ δὲ σιγῇ ἐπιὸν καίνοιεν ὡς ἀλλόγλωσσον. Καὶ τοῦτο δι' ὅλης τῆς τότε συμπλοκῆς ἐπιφωνούμενον διέστελλε τὰ γένη, καὶ τὸ τοῦ Δαβίδ, ὁ σίδηρος τὰς τῶν Περσῶν ψυχὰς διήρχετο. Μετὰ δὲ πολὺν ὀφέ ποτε φόνον οἱ Τούρκοι συνιέντες ὁ βούλεται τὸ ἀνὰ στόμα Ῥωμαίους κείμενον, ξυμφῶσφισι καὶ αὐτοὶ ἐφθέγγοντο, ἕως τῆς νυκτὸς διαγενομένης ἀπ' ἀλλήλων διέστησαν τὰ στρατεύματα. Πολλοὶ μὲν οὖν ἐκδρομαὶ τὸ τρηναῦτα καιροῦ τῷ βασιλεῖ τούτῳ κατὰ τῶν Τούρκων ἐγένοντο, καὶ παρὰ τούτων αὐθις Ῥωμαῖοις ἐπιξενίστησαν· παρήκα δὲ τούτων ὅσα σὺν τῷ μὴ ἀξιαφήγητόν τι κεκτῆσθαι καὶ κόρον τοῖς φιληθροῖς ἐμποίησεν ἡμελλον, οἷα τὰ πολλὰ εἰς ταυτὰ τὴν ἱστορίαν ἐπαναστρέφουσαι καὶ μηδὲν τι παρεξήλλαχός εἰς τὴν διήγησιν ἔχουσαι.

TOMOS TETARTOS

THE BASILEIAS MANOYHA TOY KOMHNHOY.

LIBER QUARTUS

RERUM A MANUELE COMNENO GESTARUM.

[P. 83] α'. Ἐπάνειμι δ' αὐθις ἐπὶ τὰ Παιονικά, σαφηνείας δ' ἕνεκα τοῦ ἱστορεῖν προαναβαλοῦμαι ταυτί. Τῷ τότε ἄρχοντι τῶν Οὐννων Ἰατζᾶ δύο ἦσαν ὁμίμονες, Στέφανός τε καὶ Βλαδίσθλαβος (83) καὶ παῖδες Στέφανος καὶ Βελᾶς. Τῶν ἀδελφῶν τοίνυν ὁ Στέφανος τὰς ὁμογνίους ἐκφυγῶν χεῖρας κατ' αὐτοῦ φωνώσας τὴν Κωνσταντίνου κατέλαβε, καὶ προσδεχθεὶς ἀσπασίως τῷ αὐτοκράτορι Μανουῆλ ἄλλης τε φιλοπροσύνης ὡς πλείστης ἡύμοιρησεν, ἀλλὰ δὴ καὶ Μαρίαν ἔγημε τὴν τούτου ἀνεψιάν, ἣν ὁ σεβαστοκράτωρ ἐφύτευσεν Ἰσαάκιος. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ ὁ τῶν ἀδελφῶν τρίτος Βλαδίσθλαβος κατ' ἔχγνια βαίων τῷ Στεφάνῳ τῷ Μανουῆλ προσελώρησεν, οὐ τοσοῦτον Ἰατζᾶ καταγνούς ὡς μὴ φιλοῦντος ὅσον εἰκός, ἣ ἐξ ἐκείνου ἐπιβουλήν πτοηθεῖς, ὅσον τῇ τοῦ ἀδελφοῦ Στεφάνου φήμη γοητευθεὶς καὶ πρὸς αὐτὸν τὴν πορείαν τεινόμενος. Τῷ τοι οὐδ' αὐτὸς ἐξέπεσε τῶν ἐλπίδων ἢ ἀναξίως τοῦ γένους τῷ βασιλεῖ προσεληπται, ἀλλὰ πάντα οἱ ἀπηντήκει κατὰ σκοπόν. Καὶ γυναικὰ δὲ ἦν ἡβούλετο ἀγαγέσθαι, καὶ ταύτην ἐκ βασιλείου ἂν ἔγημεν αἵματος. Ἀλλὰ γάμου μὲν ἀπέσχετο, ἵνα μὴ τῆς ἐς πατρίδα λαθόμενος ἐπανέδου τὰ οἴκοι διαφθεροῖ, τῷ λωτῷ τῆς γυναικὸς προσηλούμενος. Ἀλλ' οἷα τὰ ἐπὶ τούτοις ; τελευταῖα δὲ τῶν Οὐννων ῥήξ Ἰατζᾶς, καὶ ὁ θάνατος ἡμερος, τῆς φύσεως δ' ἐνέθεινε βάρβιτον ὑποχλασάσης τῆς ἀρ-

A 1. Priusquam autem ad res Pannonicas redeam, perspicuitatis **165** gratia, quædam præmittenda sunt. Hunnorum princeps Jazas duos fratres habuit, Stephanum et Bladisthlabum, totidemque filios, Stephanum et Belam. Stephanus, evitatis insidiis quæ a fratre sibi parabantur, Cpolim profectus et a Manuele imperatore humaniter susceptus, præter alia plurima beneficia, etiam Mariam uxorem accepit. imperatoris neptem, Isaacio sebastocratore natam. Paulo post alter quoque frater Bladisthlabus Stephanum imitatus ad Manuelem se contulit, non tam quod a fratre minus quam paresset amaretur aut insidias timeret, quam fama rerum secundarum fratris Stephani impulsus. Neque vero spe sua frustratus est, aut aliter ab imperatore susceptus quam genus ejus decebat, sed omnia ex sententia confecit: ac uxorem quam vellet, vel ex imperatoria stirpe, ducere ei licuisset. Verum conjugio abstinuit, ne illius blanditiis irretitus neglecto reditu in patriam rebus suis minus consuleret. Sed quid fit? Hunnorum regi lazæ placida morte defuncto Stephanus filius in principatu succedit. At imperator eo casu delectatus, initaqueratione, **166** si Hunnorum satrapia ad Stephanum affinem suum, cui jure deberetur, transiret, primum id sibi gloriæ fore, deinde Romano imperio forsitan aliquid

Hier. wolffi notæ.

(83) Βλαδίσθλαβος. Id fortasse nomen est, pro quo nunc Ladislaum usurpant.

tributi accessurum, Zeugmino certe et Francochorio citra controversiam potiturum, rei conficiendæ intendit animum. Legati statim ad Hunnos mittuntur, qui cum eis de regno ad Stephanum transferendo: agerent paulo post ipse Sardicam venit. Hunni vero ad primum auditum a Stephano abhorrerunt et nomen ejus ægre tulerunt, eum se cum ob alia repudiare asserentes, tum quod Romanam uxorem duxisset: minime enim e re sua esse virum admittere Romanorum imperatori affinitate junctum; vereri se ne Hunni suo regi, rex vero imperatori Romanorum pareret. His de causis nec Stephano illuc profecto studuerunt, et legatos imperatoris rebus infectis dimiserunt. Unde Stephano majoribus viribus opitulandum ratus, Sardica ad Istri ripas, Branizobam et Belligradum, profisciscitur, et nepotem Alexium Contostephanum cum copiis adjungit **167** Stephano. Qui cum Chramum tenuissent, pro virili egerunt ea quæ ad regnum obtinendum pertinebant. Quamvis autem Pannonum proceres et largitionibus ac adulationibus corrumpere et maximis pollicitationibus inflarent, nihil tamen proficiebant, nisi ut Hunni Bladisthlabo Stephani fratri principatum deferrent. Quo paulo post defuncto rursus ad Iazæ filium Stephanum Hunni inclinarent. Quod factum neque imperator æquo animo tulit: et eo adjuvante Iazæ frater Stephanus nihil non agebat, si quo modo regno potiretur. Ea de causa multis bellis conflatis, cum imperator Iazæ filio Belæ, quem imperii successorem designare in animo habebat, Mariam filiam despondisset, Hunni, ut omnibus molestiis et periculis compendio defungerentur, invisum Stephanum dolo necare instituunt. Quam ad rem venenum aptissimum visum, quod per ministrum quemdam ejus Thomam largitionibus corruptum illi propinaretur. Is vero veneficii insignis artifex, e suo ingenio alia ratione deprompta, cum **168** forte Stephanus venam incidisset, veneno ictum inunxit; quod in totum corpus diffusum, correptis vitalibus, hominem celeriter confecit. Cujus interitus aperte declarat hominum cogitationes incertas et fallaces esse, ac nonnullos ea sequi quæ assequi nequeant, et frustra suis niti consiliis ac conatibus divino auxilio non suffragante, cadaver ejus lubrico habitu sepulturæ honore caruit. Zeugminum Hunnis deditionem fecit. His imperator auditis Hunnis bellum indicit.

διάδοχον τῆς βασιλείας ἐμελέτα ποιῆσαι, οἱ τῶν Οὐννων ἀντικαθήμενοι τῷ Στεφάνῳ τὸς πρώτους τῶν ἐλπιδῶν ἐκρίζοντες βλάβτας καὶ ἀποτέμνοντες, τὸ ἐκ περιόδων τε ἐκείνῳ καὶ κύκλων μακρῶν ἀντιπράττειν ἀπολιπόντες καὶ ἑαυτοὺς πραγμάτων ἀλλοτριούντες, ἔγνωσαν ἐκποδῶν ποιήσασθαι δόλῳ τὸν ἀπεχθῆ Στέφανον. Διὰ ταῦτα τὴν φαρμακοποιῶσαν ἐπηρεκότες ὡς πρόχειρον ζωῆς κατευνάστριον, περισκοποῦν τὸν τὴν θανατηφόρον κύλικα τῷ Στεφάνῳ τοῖς δακτύλοις ὀχῆσοντα. Ὡς δ' εὗρον ὑποδρηστῆρά τινα τοῦ Στεφάνου θωμᾶν λεγόμενον, ἔστρωσαν τὸν μισθόν. Οὕτω δ' ἦν δέξυτατος ἐκεῖνος καὶ δεινότατος ἀνθρώπου καταλύσαι ζωὴν καὶ σώματος διασπῆσαι ψυχὴν, πονηρῶν κέρδει χεῖρα ὑποσχών, ὡς καὶ οἰκοθεν προσεφευρεῖν ἐτέραν μέθοδον δι' ἧς εἰς ἄδου τάχιον καταχθῆσεται Στέφανος. Ἀμέλει καὶ ἐν τῷ ἐξαιματοῦσθαι τὴν φλέβα τῷ Στεφάνῳ ἐγχρίεται φαρμάκιον τὸ ἐπίθεμα τῆς τομῆς· τὸ δὲ ὄλον περιχυθὲν τῷ σώματι καὶ διαδραμὸν καὶ τοῖς καιριωτέροις ἐνσκήψαν μέρεσιν ἀπάγει τοῦ ζῆν τὸν ἀνθρώπον, πράγμασιν αὐτοῖς σαφῶς πιστωσάμενον τὰς τῶν ἀνθρώπων ἐπινοίας ἀκροσφαλεῖς καὶ δειλὰς, καὶ ὡς εἰκῆ καὶ μάτην τοῖς ἀκισχῆτοις ἐγχειροῦσι τινες ἐφετοῖς καὶ διαπονοῦνται τοῖς οἰκείοις ἐπιτη-

μονίας καὶ διαλυσάσης πρὸς ἃ καὶ ἐξ ὧν συντίθεται. Ἡ δ' ἀρχὴ ἐπὶ τὸν ἐκεῖνου διαβαίνει παῖδα τὸν Στέφανον. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὡς ἐκ ῥίζης ἀνομοίου φύειν τι κάλλιστον τὸ γεγονὸς ἠγησάμενος, καὶ κατὰ νοῦν ἀναπολήσας, ὡς εἰ πρὸς τὸν ἐπ' ἀνεψιῶ γχιμβρὸν Στέφανον, ὡς δῆθεν εἰς ἀρχὴν δικαιοῦμενον, ἡ τῶν Οὐννων μεταβαλὴ σατράπεις, σχοίη ἂν τὰ πρώτα κλέος αὐτὸς, ἔπειτα ἡ βασιλεία Ῥωμαίων μέρος ἴσως ἐκεῖθεν δασμοῦ, ἐκ τοῦ ἀναντιβρήτου δ' οὖν ἀσφαλῆ τὴν τοῦ Ζευγμίνου καὶ τοῦ Φραγγοχωροῦ κατασχέσιν, συντείνει τὸ πρόθυμον πρὸς τὴν τῶν σκοποῦμένων ἐκπλήρωσιν. Καὶ εἶχεν εὐθὺς τοὺς μὲν πρέσβεις ἡ τῶν Οὐννων χώρα, οἷτινες αὐτοῖς καταστάντες ἡμελλον ξυδιαθέσθαι Στεφάνῳ τὸν τῆς ἀρχῆς στέφανον, μετὰ βραχὺ δὲ αὐτὸν ἡ Σαρδικῆ. Οὐννοι μὲν οὖν καὶ πρὸς τὴν πρώτην ἀκοὴν ἀπεπῆδησαν τοῦ Στεφάνου, καὶ τοῖς ὡσεὶ βαρῶς ἤκουσαν τὴν τούτου προσηγορίαν, καὶ δι' ἄλλα μὲν φάσκοντες ἀποπέμπεσθαι τοῦτον, μάλιστα δὲ διὰ τὸ γῆμαι παρὰ Ῥωμαίοις αὐτοῖς δὲ ἄσύμφορον ὄλωσ εἶναι προσέθει ἀνδρα κατὰ κῆδος τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων συναπτόμενον ὑποβλέπεσθαι γὰρ μὴ πως Οὐννοι μὲν ὑπ' αὐτοῦ βασιλεύονται, [P. 84] αὐτὸς δὲ ὑπὸ τοῦ τῶν Ῥωμαίων ἀρχεται καὶ ὀρίζεται βασιλεύοντος. Διὰ ταῦτα τοῖνον οὔτε τῷ Στεφάνῳ ἐκεῖσέ ποι ἀφικόμενῳ προσέκειντο, καὶ τοὺς κατέγοντας αὐτὸν ἐκ βασιλείως ἀπράκτους ἤφισαν. Ἐνθὲν τοι καὶ διὰ μείζονος ἰσχύος ἐπιβοηθῆσαι τῷ Στεφάνῳ δεῖν ὁ βασιλεὺς οἰηθεὶς αὐτὸς τε ἐκ Σαρδικῆς ἀπάρας ἀφικνεῖται πρὸς τὰ παρίστρια, λέγων δὴ τὰ κῆτα βραχνίτσοβαν καὶ Βελέγραδα, καὶ τὸν ἀδελφιδοῦν Ἀλέξιον τὸν Κοντοστέφανον συνεκπέμπει τῷ Στεφάνῳ μετὰ ἰσχύος, οἷ καὶ ὡς τὸν Χράμον κατέλαβον, ὡς ἐντὴν τὰ πρὸς ἀρχὴν διεπράττοντο, ὑποποιούμενοι τε δώροις τοῖς μέγα παρὰ Παλοσι δυναμένους καὶ κολακίᾳ ὑποφείροντες καὶ ὑποσχέσει μεγίσταις ἐπαίροντες ἐπέραινον δὲ οὐδὲν ἢ ὅσον Βλαδίσηλαβον τὸν τοῦ Στεφάνου κασίγνητον Οὐννου εἰς ἄρλοντα δέξασθαι. Ἀλλὰ καὶ τούτου βραχὺν τινα χρόνον ἐπιβιῶσαντος τῆ ἀρχῆς, ἐς τὸν τοῦ Ἰατζᾶ υἱὸν Στέφανον οἱ Οὐννοι πάλιν προσέβρεψαν. Ἀλλ' οὔτε βασιλεὺς πρῶτος ἦνεγκε τὸ γεγονὸς, καὶ ὁ τοῦ Ἰατζᾶ κασίγνητος Στέφανος βασιλέως συναίρομένου πάντα ἦν μηχανώμενος, εἰ πως τῆς ἀρχῆς ἐπιτεύξεται. Πολλῶν οὖν ἕνεκα τούτου συμβεβηκότων πολέμων, καὶ τοῦ βασιλέως τὸν τοῦ Ἰατζᾶ υἱὸν τὸν Βελᾶν εἰς γαμβρὸν

ἀνελομένου ἐπὶ τῇ θυγατρὶ ἐκεῖνου Μαρίᾳ, ὅν καὶ

δεύμασι, μὴ καὶ θεϊκῆς συνεφαπτομένης χειρὸς ἄνωθεν καὶ τοῖς πραττομένοις ἐπευδοκούσης καὶ κατευθυνούσης τὰ τούτων διαδουλίᾳ τε καὶ διαβήματα. Καὶ ὁ μὲν ἔκειτο οὕτως, καὶ ἦν ὁ νεκρὸς αὐτοῦ ὑβριζόμενος καὶ ὄσιας ἕμιμος, καὶ τὸ Ζεύγιμον ὑπὸ Οὐννων ὁμολογίᾳ ἐλάωκε. Ταῦτα ὡς ἠνώτιστο βασιλεὺς, κατὰ τῶν Οὐννων κηρύσσει πόλεμον.

β'. Ὅτε καὶ Ἀνδρόνικος πάλιν ἀποδράς καὶ παρα- A γενόμενος εἰς Γάλιτζαν ἐκείθεν ἐπανεζευξεν. Ἔστι δὲ ἡ Γάλιτζα μία τῶν παρὰ τοῖς Ῥώσ τοπαρχιῶν, οὐς καὶ Σκύθας [P. 85] Ὑπερβορέους φασίν. Ὁ δὲ τρόπος τῆς φυγῆς ἦν οὗτος. Πλάττεται τὸν νοσοῦντα, καὶ προκοίτου παιδὸς εἰς τὰς σωματικὰς ὑπηρεσίας ἡμίμορῆκῶς ἄλλοεθνοῦς, καὶ τούτου καὶ τὰ πολλὰ τῆς ἡμετέρας διαλέκτου παραγραμματίζοντος, ἐπισκήπτει τούτῳ, ἐπεὶ καὶ μόνῳ ἀπὸ πάντων ἢ πρὸς τὴν φρουρὰν ἀνεῖτο εἴσοδος, ὑφελέσθαι λάθρα τὰς κλείς τῶν τοῦ πύργου πυλῶν, ὅποτε πρὸς ἡμερινὸν ὕπνον οἱ φύλακες τράποιντο δαψιλεστέρῳ χρησάμενοι τῷ ποτῷ, καὶ κηρῶ ἐκμάξασθαι ταύτας εἰς τὸ εὐτύπωτον, ὡς τῷ ἀρχετύπῳ εἶναι τὸ ἐκμαγεῖον κατὰ πᾶν ἐμφερὲς καὶ εἰκασμένον πρὸς ἑνδαλμα ἀπαράλλακτον. Δρᾶ τὸ ἀνδράποδον τὰ προστα- B χθέντα, εἰσάγει Ἀνδρόνικῳ τὰ τῶν κλείθρων ἴχνη. Ὁ δὲ τῷ παιδαρίσκῳ ὑποτίθησιν ἐμφανίσαι ταῦτα τῷ υἱῷ ἐκείνου τῷ Μανουῆλ, καὶ εἰπεῖν ὡς δεῖ τὴν ταχίστην τοιαῦτα χαλκεύσασθαι, οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀμφορεύσι τῶν οἴνων, ὅπερ αὐτῷ τὸ τοῦ ἀρίστου στέγουσι πόμα, παραβύειν ἐκ λίνου νενησμένα καλώδια καὶ ἀγαθίδας καὶ κρόκας καὶ μηρίνουσας λεπτάς. Ὡς δ' εἶχε πέρας τὰ βουληθέντα, ἀναπτύσσονται τὰ κλείθρα νυκτὸς, τὸ δεσμωτήριον ἀπραγμόνως ἀναπετάννυται· ὁ παῖς ὑπουργεῖ τὸ ἔργον, παρ' Ἀνδρόνικου λαθῶν τὸ ἐνδοσίμον· ὁ Ἀνδρόνικος ἔξειοι τὰ λίνα φέρων ἐν ταῖν χερσίν. Γίνεται οὖν αὐτῷ τὸ κατάντημα τῆς τότε νυκτὸς χόρτος ἀμφιλαφῆς περὶ που τὰ ἄβατα μέρη τῶν ἀνακτόρων φεῖς καὶ εἰς ὕψος ἀναδραμών. Καὶ C περὶ δευτέρην δὲ καὶ τρίτην ἡμέραν ταῖς πόαις ἐνελημένος τοὺς διώκτας ἐλάνθανεν. Ὡς δὲ ἄλις εἶχον οἱ διφῶντες τῆς κατὰ τὰ ἀρχεῖα ἐρεύνης, διατίθησιν Ἀνδρόνικος τὰς στάλικας εἰς κλίμακας, καὶ διὰ μεσοπυργίου χαλασθεὶς ἀκάτιον εἴσεισιν ἐκ συνθήματος περὶ τὰς ἀκτὰς σαλεύον καὶ τοὺς προβλήτας, οἱ τὸ πάλαιον τεῖχος τῆς πόλεως διελήφασιν, τὰς τῶν κυμάτων ἀποθραύοντες ἐμβολὰς. Ἦν δὲ τοῦ πικλήν Χρυσοχοόπουλος ὁ τῆ ἀλιάδι Ἀνδρόνικον εἰσοδεξάμενος. Ἄλλ' οὐπω ἀκριδῶς ἀνάγεσθαι ἤρξαντο, καὶ συνεχόνται παρὰ τῶν κατὰ τὸν Βου- D κολέοντα προφυλάκων, οἱ πᾶσαν νύκτα σκοπεύουσι καὶ τῶν ἀνακτόρων οὐκ ἔωσιν ἐχόμενα ἐνίας νῆας διαπλωτίζεσθαι. Ἐξ ἐκείνου δὲ τὰ τῆς σκοπιᾶς ταύτης ἤρξαντο, ἐξ ὅτου περὶ ὁ Τζιμισκῆς Ἰωάννης τῷ Φωκῆ Νικηφόρῳ νυκτὸς ἐπέθετο διὰ σαργάνης ἀνιμθεις. Παρὰ βραχὺ γούν ἦν ἄν καὶ πάλιν Ἀνδρόνικος χεῖροσι δεσμοῖς καὶ φυλακαῖς ἐνισχημένος, ἢ καὶ ξίφος τῷ ζῆν αὐτὸν ὑπέξηγαγε τὰς πολλὰς εἰσέπειτα πλάνας ὑποτεμόμενον. Νῦν δὲ ἡ οἰκεία εὐτραπελία ἐβρύσατο καὶ τότε τὸν βαθυγνώμονα, ἐκ τῶν ἑαυτῆς ρίζοτομήσασα κήπων τὰ τῷ καιρῷ προσφυῆ φάρμακα, ὡσπερ καὶ Δαβὶδ ἐξέσωσε πρό- τερον ἢ ἐν Γεθ τοῦ προσώπου ἀλλοίωσις ἐπιψόφησις

2. Sub id tempus Andronicus denuo carcere elapsus Galizam confugit : sed non diu ibi mansit. Est autem Galiza toparchia Rossorum, qui et Scythæ Hyperborei appellantur. Fugæ ratio hujusmodi fuit. Morbum fingit, ac puero peregrino, cujus opera in corporis ministeriis uteretur, linguæ nostratis non satis gnaro, sed cui soli ad custodiam patebat aditus, mandat ut claves turris clam surripiat, eum vigiles largius poti meridianum somnum capiant, easque cera exquisite exprimat. 169 Servulus jussa exsequitur, clavium exemplum Andronici jussu Manueli filio ejus ostendit, ut quam primum tales fabricaretur, et in amphoras, quibus potus ad prandium ferretur, lineos funes, glomos et fila tenuia conjicit. Eo consilio ad exitum perducto claustra noctu aperiuntur, carcer citra laborem patet. Andronicus pueri ministerio evadit, funiculos manibus gestans. Ea nocte in denso et alto palatii gramine, quo nemo adire solebat, in diem usque tertium delitescit : inquisitoribus deceptis et jam defatigatis, funibus pro scalis usus per mœnia se demittit, naviculam conscendit, quæ ex composito in littore inter crepidines maritimo urbis muro ad frangendum undarum impetum interjectas fluctuabat : nautæ, a quo vehebatur, Chrysopoli cognomentum erat. Sed cum vix ex eo loco solvissent ubi Joannes 170 Zimisceus sporta attractus Nicephorum Phocam noctu oppressit, parum abfuit quin Andronicus aut gravioribus vinculis et duriore carcere constringeretur, aut sibi ipsi manus afferret, ut diuturnis molestiis liberaretur. Nunc hominem callidum ingenii dexteritas et solertia, quemadmodum olim Davidem insanis simulatio Gœtæ, liberavit. Nam famuli persona simulata ex diuturnis vinculis elapsi, oravit eos a quibus comprehensus erat, ut sui miserescerent et ante multas acerbitates ab hero perpersi et nunc ob fugam male multandi. Herum autem Chrysopolum appellabat, et de industria barbare loquebatur, ac Græca multa se assequi dissimulabat. Sed et ipse Chrysopolus muneribus impetravit a speculatoribus ut Andronicus tanquam servus fugitivus sibi redderetur. Ita præter spem ædes suas ingressus, cognomento Blanganas, eadem opera suos ut adveniens salutavit et ut peregri abiens valere jussit ; solutisque compedibus Meliboti equo 171 conscendo, qui ad fugam paratus erat, recta Anchiolum contendit, quo cum venisset, Pupaci, qui (ut supra dictum est) primus Corcyræ arcem conscendit, se agnoscendum præhuit ; sumptoque ab eo viatico et viæ ducibus Galizam proficiscitur. Cujus fines ingressus, quo tanquam in asylum tutissimum properabat, et jam persecutorum metu se liberatum putans, a Blachis, qui fugam ejus ex fama cognorant, captus ad imperatorem reducitur. Ibi

cum nullum assertorem, non amicum, non armigerum, non ministrum ullum haberet, suapte industria rursus evadit. Simulato enim ad decipiendos lictores ventris profluvio, crebro ex equo descendit et ad requisita naturæ recessit. Quod dum et noctu et interdum sæpius facit, custodes hac ratione decipit: scorpionem, quo ut æger innitebatur, in tenebris humi desiguit, et chlamyde circumposita et pileo imposito, ut hominem inflexis genibus cacantem repræsentaret, custodes simulacrum illud **172** intueri sinit; ipse saltum condensum ingressus instar feræ e cassibus elapsæ fugit. Custodes vix tandem intellecto dolo confectam viam repetunt, Andronicum eodem fugere opinati. Verum is converso itinere alia via Galitzam pervenit. At Pupaces imperatoris jussu publice multis verberibus in tergo et humeris afficitur. Deinde collo funi inserto a præcone circumducitur, magna voce proclamante: « Quisquis imperatoris hostem ædibus recipit datoque viatico dimittit, ita flagellatur et circumducitur. » Ille vero intentis in populi concursum oculis, hilari vultu: « Hæc, inquit, contumelia a quovis objiciatur, modo virum bene meritum non prodiderim aut acerbè dimiserim, sed, ut licuit, coluerim et lætum ablegarim. » Tum vero Andronicus, obviis, quod aiunt, ulnis a Galitzæ præfecto susceptus est. Quem, etsi non diu ibi mansit, ita tamen sui desiderio devinxit, ut ei in venatu adesset et in senatu assideret, eodemque lecto et cibo uteretur.

ἀπήγετο. Μὴ ἔχων οὖν τὸν σώζοντα καὶ λυτρούμενον, οὐ φίλον παρόντα παρήγορον, οὐχ ὑπασπιστήν, οὐ θεράποντα, τῇ οικείᾳ αὐτοῖς μεθοδείᾳ συνερίθω κέχρηται ὁ πολύφρων. Τῷ τοι καὶ πρὸς ἀπάτην τῶν ἀπαγόντων ῥύσιν γαστρὸς πλάσάμενος συγχάκις τοῦ ἵππου ἀποκατέβαινε καὶ ἐξέκλινεν εἰς ἀπόπατον παρασκευαζόμενος καὶ καθ' ἐκυτόν ἀφιστάμενος καὶ ἰδιάζων, ὡς δῆθεν ἐνοχλοῦσας ἀποκωνιάσειας. Τοῦτο οὖν πολλάκις τοῦ νυχθημέρου τελεῶν, λανθάνει κατασοφισάμενος τοὺς ἐφομαρτοῦντας. Τὸν γὰρ σκίπωνα ᾧ ἦν βακτηρευόμενος ὡς καρχεῖα δῆθεν παλαιῶν, σκοταῖος ἀναστάς τῆ γῆν προσήρσειε, καὶ τῇ μὲν χλαμύδι τοῦ σώματος περιείλησε τὸν λύγον, τὸν δ' ἐπὶ κρατὸς πῖλον ἐπέθηκεν ἄνωθεν, καὶ ἀνθρωπόμορφόν τι τὸ γόνυ κάμπτον καὶ ἀφοδεῶν τεκτηνάμενος τοὺς μὲν φύλακας τὸ ὑποκρινόμενον αὐτὸν ἀνδρείκελον ἐκλείπει περιχρῆν, αὐτὸς δὲ τὸν ἐκεῖτε λοχμῶδη χῶρον καθυποδὺς ὡσπερ δορκὰς ἐκ βρόχων καὶ ὄρνις ἐκ παγίδων ῥυσθεὶς ἐφέρετο. Ὡς δ' ὄψε ποτε τὸν δόλον ἐκείνοι ἐγνωσαν, οἱ μὲν συνέτεινον τὴν δρόμον ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν, οἴομενοι καὶ πάλιν Ἀνδρόνικον ἐκείνης ἡς καὶ πρότερον ἔχεσθαι, ὁ δὲ παλίμπους γενόμενος δι' ἄλλης εἰς Γάλιτζαν ἕψετο. Τὸν δὲ Πουπάκην ὁ βασιλεὺς συλλαβὼν, ἔξανε πολλαῖς διὰ λώρων δτιμοσίᾳ κατὰ τε τοῦ νώτου καὶ τῶν ὤμων. Μετὰ δὲ προάγων αὐτὸν ὁ κῆρυξ ἐκ τοῦ τραχήλου σχοινόδετον, ἐπεβόα οὕτως ἰτρανότερον: « Ὅστις τὸν ἐχθρὸν τοῦ βασιλέως προσιόντα οἱ εἰσοικίζεται καὶ διδοὺς ἐφόδια ἐκπέμπει, οὕτω καὶ μαστιζέται καὶ πομπεύεται. » Ὁ δὲ πρὸς τοὺς συνιδόντας ἀτενὲς ὄρων διακεχυμένω προσώπῳ, « Αὕτη μοι αἰσχὺν πρὸς τοῦ βουλομένου ἦτω παντός, » ἐφθέγγετο, « μὴ ἐπιστάντα τὸν εὐεργέτην καταπροδόντι ἢ ἐμβριθῶς ἀποπεμψαμένω, ἀλλ' ὡς ἐξῆν θεραπευεῖσθαι καὶ ἀποπέμψαντι χαίροντα. » Τότε δ' οὖν ὑπτίαις ἀγκάλαις πρὸς τοῦ τῆς Γάλιτζης ἐπιτροπέουτος Ἀνδρόνικος προσδεχθεὶς ἔμεινε παρ' ἐκείνῳ χρόνον συγχρός. Οὕτω δὲ πρὸς τὸν ἐκυτόν ποθὸν ὄλον ἐκείνον Ἀνδρόνικος ἀνηρτήσατο, ὡς καὶ συνθηρεῖν καὶ κυνθωκεῖν ἐκείνῳ ἠμελησῆς τε εἶναι καὶ σύσιτος.

3. Cæterum patriulis fugam et exsilium ignominie sibi esse ratus **173** imperator, ac longiorem ejus absentiam suspectam habens (nam ingentem equitatum Scythicum cogere ferebatur, ut Romanorum fines incursaret), ante omnia revocandum Andronicum censuit. Fide igitur data acceptaque hominem inde accersit: quo tempore, ut dixi, ruptis Pannonii sæderibus Romanas ad

τε τοῦ τυμπάνου καὶ ἡ μανικὴ τῶν ποδῶν παρενσάλευσις. Οἰκέτου γὰρ οἰκιδριβὸς ὑποδὺς προσωπεῖον, χρόνια δεσμὰ ἐκδιδράσκοντας, ἰδεῖτο τῶν συλλαβόντων μὴ παριδεῖν αὐτὸν οὐκ ὀλίγα πρὸς τοῦ δεσπότητος πεπονθότα πάλαι δεινὰ, καὶ νῦν δὲ δίκας εἰσπραττόμενον τῆς φυγῆς. Ἐκάλει δ' οὕτω τὸν Χρυσοχοόπουλον, μεταρρύθμιζων ἅμα πρὸς τὴν βάρβαρον φωνὴν τὴν Ἑλληνίδα διάλεκτον, καὶ μὴδ' ἐπαίειν τὰ πλεῖστα ταυτησὶ πλαττόμενος. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Χρυσοχοόπουλος δώροις παρακρουσάμενος τοὺς σκοποὺς ἴσχυεν Ἀνδρόνικον ἐξελεῖν, ὡς δραπέτην ἑαυτοῦ δοῦλον αἰτησάμενος καὶ λαβῶν. Ἀμέλει καὶ παρὰ δόξαν Ἀνδρόνικος εἰς τὸν οἰκίον οἶκον παρελθὼν, ὅς τοῦ Βλάχου ἐπικιέκληται, ὁμοῦ τι προσεῖπε τοὺς φιλάτους τὰ εἰσιτήρια ἐποφθεῖς καὶ προσεφθέγγετο τὰ ἀπόδημα, τοὺς πόδας τῶν σιδηρῶν ἀπολυθεῖς. Καὶ τὸ Μελίδοτον καταλαβὼν καὶ τῶν ἐκεῖσε ἵππων ἐπιβάς, οἵπερ ἐκείνῳ πρὸς ἀπόδρασιν ἡτοιμάσθησαν, τὴν εὐθὺ τῆς Ἀγγιᾶλου ἵεται. Ἐνθα δὲ γεγονώς καὶ τῷ Πουπάκῃ ἑαυτὸν ἐμφανίσας, ὅς πρῶτος, ὡς ἤδη ἐβρέθη μοι, τὴν κατὰ Κορυφῶ ἐσανέβη κλίμακα, καὶ παρ' ἐκείνου λαβὼν τὰ ἐφόδια καὶ ἡγεμόνων ὁδοῦ εὐπορήσας τὴν εἰς Γάλιτζαν ἐπορεύετο. Ἀλλ' ὅτε τοῦ δειμαίνεῖν ἀπειχεν Ἀνδρόνικος ὡς ἤδη τὰς χεῖρας τῶν διωκόντων λαβὼν καὶ τῶν τῆς Γάλιτζης ὀρίων λάθόμενος, πρὸς ἦν ὡς εἰς σώζον κρησφύγετον ὤρμητο, τότε θηρευτῶν ἐμπίπτει ταῖς ἀρκυσι· συλληφθεὶς γὰρ παρὰ Βλάχων, οἷς ἡ φήμη τὴν αὐτοῦ φθάσασα φυγὴν ὑφίγησατο, εἰς τοῦπίσω πρὸς βασιλέα πάλιν

γ'. Ἀλλὰ τὴν τοῦ ἐξαδέλφου φυγὴν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐνεγκαμένης ἀπαλλοτριῶσιν οἰκίον ὄνειδος κρίνων ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ, καὶ ἄλλως δὲ ὑφορώμενος τὸ τοῦτου ἐπὶ πλεῖστον ἀπόδημον, ἐπεὶ καὶ ἤδετο παλεῦν μωρίαν Σκυθίδα ἵππον ὡς εἰς τὰ Ῥωμαίων ὄρια ἐσβάλη, ἔργον, ὃ φασι, τίθησιν ἀσχολίας ἀνώτερον ἐπανελεθεῖν Ἀνδρόνικον. Οὐκοῦν μεταπέμπτων ἐκείθεν ποιεῖται, πίστεις δούς καὶ λαβῶν, καὶ τοῦ

πλάνου τούτου ἐναγκαλιζέται, καθ' ὅν, ὡς ἔφην, και-
 ρὸν οἱ Παῖνες τὰς σπονδὰς ἀθετήσαντες τὴν παρι-
 στριον Ῥωμαίων κατέτρεχον ἐπικράτειαν. Συμβα-
 λόντες δὲ καὶ τοῖς στρατηγοῖς τῷ τε Γαβρᾷ Μιχαὴλ
 καὶ τῷ Βρανᾷ Μιχαὴλ, κατὰ κράτος τούτους ἐτρέ-
 ψαντο καὶ λείαν ἐτι πλείστην ἤλασαν. Ἦν δὲ ὁ Γα-
 βρᾶς οὗτος νεωστὶ θύσας τὰ γαμοδαίαια μετὰ τῆς
 Κομνηνῆς Εὐδοκίας, ἣ Ἀνδρόνικος ἐπλησίαζεν, ὡς
 ἦδη φθάσαντες ἐδηλώσαμεν. Οὐκουῦ καὶ τῶν
 προσγεγῶν Εὐδοκίας συνιστᾶν αὐτὸν θελόντων τῷ
 αὐτοκράτορι, πολὺς ἦν ἐπὶ βασιλείᾳς ὁ τούτου κρᾶ-
 τος καὶ ἔπαινος, καὶ ἐβρωμένως αὐτὸν ἐν τῇ κατὰ
 τῶν Οὐννων μάχῃ διαγωνίσασθαι ἰσχυρίζοντο, καὶ
 παρῆγον τῶν λεγομένων μάρτυρα τὸν συσπράττηγον
 αὐτῷ Μιχαὴλ τὸν Βρανᾶν. Ὁ δὲ πρὸς τοῦ βασιλέως
 ἐπιταχθεὶς, ὄρκον τὴν οικεῖαν κεφαλὴν ἐπαγαγόντος,
 ἀληθῶς εἰπεῖν ὁ περὶ τοῦ Γαβρᾶ γενναῖον σύνοιδεν
 ἔργον, τὸ τέως μὲν ὑπερέθετο τὸν ἀπόλογον, πρὸς
 δὲ τὸν Γαβρᾶν στραφεὶς ἤρετο τοῦτον εἰ καὶ αὐ-
 τὸς ἀνδρείον τι καὶ ἄξιον ἐπαίνου ἐνεδείξατο, εἴτε
 μὴν ὡς στρατηγὸς τὰ λῆονα διεπράξατο, ὅτε συμ-
 πεσόντες μετὰ τῶν Οὐγγρων Λιονουσίου στρατηγοῦν-
 τος ἐμάχοντο. Τῷ τοι καὶ καθομολογοῦντα σχῶν
 τὸν Γαβρᾶν, καὶ ὡς οὐκ ἄλλον ὄντως τὸ τότε αὐτὸν
 ἀνδρῖασθαι μαρτυροῦντα, ἐπήγαγεν ὡς οὐκ ἔχων
 βασιλέως ἐνώπιον παρανόσφιζεσθαι τὴν ἀλήθειαν,
 εἰς τὴν οικεῖαν κεφαλὴν αὐτὸν ἐξορκίζοντος, φησὶ
 μηδαμῶς ὑποστῆναι τὴν τῶν ἐναντίων ἐμβολὴν τὸν
 Γαβρᾶν· ἀλλ' ἐκ πρώτης προσβολῆς ἀποδειλιάσαντα
 κλίγεσθαι φεύγοντα, καὶ ταῦτα αὐτοῦ πολλάκις ἀνα-
 οαλουμένου τούτου καὶ, « Στήθι, ὦ φίλος, εἰπόν-
 τος μετ' ἐκβοήσεως. Ἄτάρ καὶ σπεύδων ὁ βασιλεὺς
 αὐτό τε τὸ Ζεύγμινον Ῥωμαίοις ἐπανασώσασθαι
 καὶ δίκας τοῖς Οὐννοις εἰσπράξασθαι ὧν εἰς Στέ-
 φανον πεπαρμένηκασι, τοῖς ἐκείσε παρενέβαλε με-
 ρεσιν. Ἡ δὲ βάρβαροι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰστρου
 ποταμοῦ ὡς εἰς πόλεμον διαταξάμενοι διεκώλυον
 τῆς στρατιᾶς τὴν περῶσιν, παντοῖα βέλη ἐπα-
 φιέντες καὶ τὰς ἐμβολὰς προκαταλαμβάνοντες, κἄν
 ἦσαν οὐδὲν περῶντες· οἱ γὰρ ἐκτεθόλοι Ῥωμαῖοι
 καὶ τὸ ἄλλο ἅπαν ὀπλιτικὸν ὠσάμενοι τούτους ἐξέ-
 κρουσαν τῶν παρακτίων μερῶν. Βασιλεὺς δὲ σὺν
 παντὶ τῷ στρατεύματι κατὰ τὸ Ζεύγμινον ἀφικό-
 μενος ἐκεῖ που στρατήγιον βίλλεται. Ἔστι δὲ τοῦτο
 κατὰ μεσημβρίαν ἀπρόσβατον γηλόφῳ παρήκοντι
 καὶ ποταμῷ τειχιζόμενον ρεύματι. ἤρετο μὲν οὖν
 αὐτοβοεὶ αἰρήσειν τὸ πόλισμα οἷα τῶν ἔνδον καὶ
 κρὸς τὴν πρώτην αὐτοῦ θέαν καταπλαγέντων καὶ,
 τὰς πύλας ἀνακλινάντων καὶ δεξαμένων αὐτὸν ἔν-
 δουθι· ὡς δ' οὗτοι τὰς εἰσόδους παντάπασιν αὐτῷ
 ἐπεζύγωσαν, τὰ τε τείχη παντοίοις ὀπλοῖς καὶ ἀφ-
 τηρίοις ὀργάνοις ἐκράτουν, ἀλλὰ καὶ φαινόμενοι
 ἄνωθεν τὰς γλώσσας ἔθγον ὡσεὶ ὄφεως, οὐκ ἀπὸ
 χειρῶν μόνον ἀφιέντες βέλη θανάσιμα, ἀλλὰ κακ-
 τοῦ τῶν ὀδόντων ἔρκους αἰσχρορῆμοσύνας τοξεύον-
 τες ἰψὺ ἀσπίδων τῷ ὑπὸ τὰ χεῖλη χρισθείσας, οὐδ'
 οἱ Ῥωμαῖοι τὸ ἀπὸ τοῦδε χερσὶ κεναῖς αὐτοῖς προσ-
 εφέροντο, ἀλλὰ τοῦ κακορῆμονεῖν ὡς ἀγεννοῦς
 ὄπλου καὶ γυναικεῖου ἀφιστάμενοι σιδήρῳ μάλιστα

A Istrum provincias populabantur, Michaelē utroque
 Gabra et Brana acie victo et præda ingenti abacta.
 Is Gabras nuper admodum cum Eudocia Comnenia
 Andronici amica, cujus ante meminimus, nuptias
 celebrarat, quem Eudociæ cognati ut imperatori
 commendarent, magno applausu et laudibus prose-
 quebantur, et in pugna Hunnica fortiter se ges-
 sisse affirmabant. Quod ut credibilius esset, Mi-
 chaelem Branam collegam ejus testem citabant.
 Qui cum in imperatoris caput jurare juberetur an
 aliquod forte Gabræ facinus vidisset, dilato re-
 sponso Gabram prius interrogat an ipse quoque
 aliquid laude dignum fecisset ac boni et strenui
 duois officii in pugna cum Dionysio Hungarorum
 duce functus esset 174 Gabra vero affirmante
 B fortissime se in illo prælio gessisse, subjicit se
 coram imperatore, in cujus caput jurare sit coactus,
 veritatem dissimulare non posse: Gabram hostium
 impetum nequaquam tulerasse, sed primo congres-
 su territum, fugam cepisse, quamvis ipse eum
 sæpius revocasset, et magna voce hortatus esset
 ut resisteret. Cæterum imperator Zeugmini recu-
 perandi et necis Stephani ulciscendæ cupidus exer-
 citum in illas partes adduxit. Sed Barbari acie in
 Istri ripis instructa, omni telorum genere traji-
 cere nostros prohibebant, aditu omni intercluso.
 Sed frustra; Romani enim sagittarii et gravis
 armatura ripis eos depulerunt; et imperator cum
 omnibus legionibus ad Zeugminum castra locat.
 Id oppidum alto tumulo impositum, et præter-
 fluenta infra flumine munitum, a meridie adiri
 C non potest. Rebatur autem se id primo impetu
 capturum, defensoribus solo conspectu sui territis
 et portis aperientibus. Sed cum omni aditu exclu-
 deretur, et mœnia omni armorum et tormentorum
 genere 175 firmarentur, et hostes de pinnaculis
 non modo lethalia tela, sed et obscœna diceria et
 venenata probra jacularentur, Romani non amplius
 vacuis manibus accedebant, sed omissi maledictis,
 quibus feminae pugnare solent, ferro rem gere-
 bant. Et imperator ut sui æmulatione milites
 accenderet, primus equo invectus hastam in
 media porta defligit. Deinde, quia saxa non
 suppetebant, fossa humo et sordibus impleta et
 quatuor tormentis in circuitu collocatis, mœnia
 et saxa lentis ponderibus jacularentur, mœnium
 compagem labefactabant, unum potissimum, ab
 ipso Andronico ita directum ut murus inter duas
 turres conquassatus et vectibus suffossus penderet,
 ruinam minitans. Quadam autem nocte aliquot
 Hungarici proceres podium e trabibus contextum,
 176 foras prominens, ingressi et strictis gladiis
 aërem diverberantes, Romanis atrocissima quæque
 cum ingenti clamore minitabantur. Sed vindicta
 eos e vestigio consecuta est: nam Andronicus
 tormento solerter directo munitionem in qua
 stabant ita perculit, ut prostrata illos miserabiliter
 opprimeret. Nec multo post ipso quoque mu-

collapso scalis admotis Romani transcenderunt. Tum multi sunt occisi, multi victoribus supplices conservati: nonnulli etiam fuga salutem quæsi-
verunt. Sed quidam illius urbis vir nobilis et dives, cum uxorem suam, excellenti forma mu-
lierem, ad stuprum a milite rapi videret nec ejus pudicitiam aliter tueri posset, acinace miseram confodit. O violenta rerum series, o fortunæ
invidia atque insidiæ, quæ in amplissimo et frequentissimo theatro hujusmodi tragædias agis.
¶ 77 O duplices amores inter vos contrarii, ad unum præmium tendentes; quorum alter per dedecus servare, alter per ferrum et sanguinem pudicitiam lueri studet. Ad expugnationem Zeugmini non parum contulerunt quidam ex civibus Romanorum studiosi, qui schedas sagittis sine ferro appensas noctu in castra ejaculantes et Barbarorum vires et consilia detegebant et Romanorum animos confirmabant. Pannonius vero quidam captivus, pileo et reliquo habitu more patrio ornatus, a prætereunte milite occiditur. Is cum interfecti pileo capiti imposito pergeret, vindicta tacito pede illum consecuta effecit ut ab alio sequente Romano pro captivo Pannonio jugularetur, dignum e vestigio factis suis præmium consecutus.

α καὼς διετίθεσαν. Πρῶτος τοίνυν ὁ βασιλεὺς τῶ τῆς μιμήσεως ὁμοίῳ διερεθίζων τοὺς ὑπ' ἐκείνον κατὰ τῶν τῆς πόλεως πυλῶν τὸν ἵππον ἐπαρήσει καὶ μέσον αὐτῶν τὸ δόρυ ἤλασεν. Ἐπὶ δὲ τούτοις τὴν τέρφρον ἐμπλήσας ἀφυσγετοῦ διὰ τὴν τῶν λίθων στήρῃσιν, τὰς τε πετροδόλους μηχανὰς περιστήσας (τέσσαρες δ' ἦσαν αὐται) τὰ τεῖχη κατασείειν ἐπάταπεν. Ἐνεργεῖς μὲν οὖν ἅπασαι ἦσαν, καὶ οἱ πέτροι ταλαντιαῖοι ἀφ' ἔμενοι τὰς τῶν τειχῶν παρέλκον ἀρμολγὰς· μίᾳ δ' ἐξ αὐτῶν μάλιστα, ἧς ἀρχιτέκτων ἦν Ἀνδρόνικος, αὐτὸς τὴν σφενδόνην (84) τὸν τε στρόφαλον καὶ τὸν λύγον διατιθέμενος, πλειόνως διεσάλευε τὸν περίβοκον, ὡς καὶ τὸ μισοπύργιον, καθ' ὃ τὰ βάρη τῶν πετρῶν ἠκοντίζοντο, ὑποχαλῶν ἤδη καὶ μεθίστασθαι τοῦ κείσθαι ὀρθόν, ἄλλως τε καὶ ὀρυκτῆρσιν ὑπομοχλευόμενον. Τότε τοίνυν κατὰ τινὰ τῶν νυκτῶν τινὲς τῶν μεγιστάνων Παιόνων μίαν εἰσιόντες τῶν ἐκκρεμῶν τοῦ τεύχους καὶ προνεουσῶν ἐξωθεν μηχανῶν (ἀρχλας [85] οἷδε ταύτας ἡ κοινὴ καὶ πάνδημος φράσις καλεῖται) τῶν κουλεῶν τὰς σπάθας εἴλκυσαν, καὶ γυμνάς αὐτὰς ἀνατείναντες διηπειλοῦντο Ῥωμαίους ὑπάραινα, καὶ τὸ τέως βάπτειν μὴ ἔχοντες τὰ ξίφη αἵματι σχήμασι τὸν ἀέρα ἐπληττον καὶ φωνῶν ἐγέμιζον. κεκραγότες ὅσον ἐχώρουσαν αἱ κεφαλαί. Ἀλλὰ πόδας ἡ δίκη μέτεσι τούτους· τιτήνας γὰρ κατὰ τῆς ἀνεχοῦσης αὐτοὺς μηχανῆς τὸ βλήμα Ἀνδρόνικος οὕτω διαφῆκην ἐπιτυχῆς ὡς διαλυθῆναι μὲν αὐτίκα τοῦ τεύχους τὸ προεκκρεμάμενον ἐκεῖνο ξύλινον σύνθεμα, ἐπικαταβληθῆναι δὲ καὶ τούτους ἐκτὸς ἐς ἄδου στόμιον κατωκάρρα πίπτοντας καὶ κυδιστῆρας ὀρυμένους, ἔλεινους, διανηχομένους ἀθλίως Ἀχέροντα. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ τεῖχος ὑπέκυπτε, καὶ διὰ κλιμάκων εἶχε Ῥωμαίους ἀνιόντας καὶ τὴν πόλιν εἰσιόντας. Πολλοὶ μὲν οὖν βληθέντες εἰς θάνατον κατεβλήθησαν, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ προσεχωρηκότες τοῖς ἤδη κρατοῦσιν ἐσώθησαν· εἰσι δ' οἱ καὶ ἀποδράντες σωτηρίαν ἐντεῦθεν εὗραντο. Εἷς δὲ τῶν οἰκητόρων ἐκείνης τῆς πόλεως, καὶ οὗτος οὐ τῶν συγκλυδῶν καὶ συρράκων, ἀλλὰ τῶν πλούτῳ λαμπρῶν καὶ γένει ἐπισήμῳ διαπρεπῶν, ἀστειὸν τὸ εἶδος ἠῦχει γύναιον καὶ σφόδρα καλὸν τὴν μορφήν. Ὁρῶν δὲ παρά του τῶν Ῥωμαίων εἰς ὕβριν ἐλκόμενον, καὶ μὴ ἔχων ἐπαμῦναι τυραννομένην ἢ βίᾳ τὴν βίαν ὠθήσει καὶ στῆσαι τὸν ἀδικὸν ἐκείνον ἔρωτα, βουλεύεται βουλήν οὐχ ἡμιστά γενναίως ἢ τολμηρὰν καὶ ἀθέμιτον καὶ τῆ τῆς τύχης ἐνεστῶτι κατάλληλον· διελαύνει τῶν σπλάγγων τῆς φιλιότητος ὃν ἔφερον ἀκινάκην. Οὐκοῦν ὁ μὲν τῆ γυναῖκα! ἐπιμαϊνόμενος ἄθεσμος ἐκείνος ἱραστής τῶν ἀλογῶν ἐμάρανεν ἔφρσιν, οὐκέτι, ὄντος τοῦ ὑπεκκαύματος, τὴν δὲ σχετλίαν τῆ ὄντι ἐρωμένην τὸ ἦμαρ ἔλιπε τὸ εὐφρόσυρον. Φεῦ πραγμάτων ἀνγκυραίας ἐπιπλοκῆς καὶ φθονεροῦ Τελχίνος καὶ ἐπιβούλου, τοιαύτῃ τραγωδίᾳ σκηνοποιούντος ἐπὶ θεάτρου πολυπληθοῦς ἢ ἀντιφερομένων ἐρώτων ἐπ' ἀθλῶν ἐπὶ ἐπιλήπτου καὶ σώφρονος, καὶ τοῦ μὲν ἐπ' ἄθεροις λέκτροῖς σώζειν ἐθέλοντος, τοῦ δὲ φθάνοντος τὸ οἴσχος καὶ νεκροῦντος κινώτερον καὶ πάθει πάθος ἐκκρούοντος! [P. 89] Συνήραντο δὲ τοῖς Ῥωμαίοις εἰς τὴν τοῦ Ζευγμίνου ἐκπόρθησιν καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν ἔνδοξοι, τὰ Ῥωμαίων φρονούντες καὶ τὰ τούτων ὡς εἶχον δι' ἀνιστῶντες φρονήματα· οὗτοι γὰρ ἀτράκτοις ἀσιδήροις βιβλία προσδόντες. καὶ τὰ ταῦτα πρὸς τὸ Ῥωμαϊκὸν στράτευμα νυκτὸς ἐκτοξεύοντες, παρίσταν δι' αὐτῶν ὅσα τε οἱ βάρβαροι ἐδουλεύοντο καὶ ὅση τούτων ἰσχὺς ἀκμάζουσα ἦν. Ἦγετο δὲ τῶν Παιόνων τις τριηκᾶτα αἰχμάλωτος ἔτι τὸν ἐγγώριον πῖλον ἐπὶ κεφαλῆς ἔχων καὶ τὴν λοιπὴν ἡμφιεσμένος πάτριον στολήν. Ἀλλὰ τοῦτον Ῥωμαῖός τις ἐπιπυριῶν σιδήρῳ πλῆττει θανατοῖ, καὶ τὸ τῆς κεφαλῆς ἐκείνου ἑαυτῷ περιτίθει κάλυμμα, καὶ ἦν ἀνῶν οὕτως τὴν ὁδὸν. Τῆς δὲ δίκης ἐφεπομένης ἀψόφῳ ἐμβάδι, καὶ ὃ ἄλλῃ τέτευχε κακὸν τουτωῖ καὶ ἑαυτοῦ ἀγχαμάλως ἀναστρεφούσης, ἐφίσταται οἱ κομώτερος ἕτερος ξιφῆρης ἐκ τῶν ὀπισθεν. Ῥωμαίων καὶ παῖε καιρίαν κατὰ τοῦ τένοντος ὡς ζωγρίαν Ἥλιονα, καὶ τοῦ ζῆν ἐκ τοῦ σχεδὸν μεθίστησιν.

Zeugmino ad hunc modum capto, imperator in fines Romanorum discedit, avunculo suo Constan-

Ἄλλ' οὕτω μὲν ἕλκω τὸ Ζεύγμινον, ὡς ἐπιτρέχοντά με εἰπεῖν, μὴ ἐμβραδύοννα ταῖς διηγήσει.

Hier. Wolfii notæ.

(84) Αὐτὸς τὴν σφενδόνην. Cum quid palam C teneam, generaliter hunc locum sum interpretatus. sive fundam, cardinem et baculum appellet hic, ob (85) Ἀρχλας. Non abhorret a nostro vernaculo ignorationem cujusmodi machina fuerit, non satis *erkher*.

Καὶ βασιλεὺς ἐνεῖθεν ἐπονοστήσας πρὸς τὰ Ῥω-
μαίων ὄρια μεταβίβηκε, τὸν δὲ ἑαυτοῦ θεῖον, τὸν
ἀπὸ Φιλαδελφείας λέγων Κωνσταντῖνον τὸν Ἄγγελον,
ἐπιτειχιστὴν εἶασε τοῦ Ζευγμίνου, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ
τὸν Τρίψυχον Βασιλείου· καὶ οὗτοι τὰ ἐντεταλμένα
περατοῦντες τὸ τε Ζεύγμινον ἤρτίωσαν, ὅσαι κατ-
ηρείποντο τύρσεις ἐπισκευάσαντες, καὶ τῆς ἄλλης
ὁμοίως φρουρᾶς πεφροντίκασι, καὶ τὰ ἐν Βελεγρά-
δοις πολίχνια πλείστης ὄσης ἐπιμελείας ἤξιώσαν.
Καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Νίσον τείχεσι περιέβαλον, καὶ
τὴν Βρανίτζοβαν συνώκισαν. Καὶ τὰ λοιπὰ πρὸς
τὸ εὖ διαθήμενοι, ἐνθα διάγων ἦν βασιλεὺς, ἀφι-
κοντο. Οὗτος δὲ τὸν Δεσὲ μετελευσόμενος ἑαυτοῦ
γενόμενον κακουργώτερον τὴν ἐς Σερβίαν ὄρμα τρα-
πέσθαι. Ἄλλ' ὁ Δεσὲ καὶ πῶρρωθεν ἐπιτηρῶν τὰ
πραττόμενα, μάλιστα δ' ὅπερ ἦν ἀληθὲς δεδιώς, B
μὴ τι ἀηδὲς πάθοι καὶ ἀπευκατῖον βασιλέως εἰς
τὴν ἑαυτοῦ χώραν παρεμβαλόντος, πέμψας εἰς βα-
σιλέα ἐνδοθῆναι οἱ καθικετεύει τὴν ἐς αὐτὸν ἀπαθῆ
ἄφιξιν. Ὡς οὖν εἶχεν ὁ ἤτησεν, ἀφίκετο δευροφώρας
μετέχων σατραπικῆς, καὶ εἰς θῆαν τῷ βασιλεῖ κα-
ταστάς τὸ δολιόφρον τῆς γνώμης κατονειδίξεται,
καὶ οὕτως ὡς ἄσπονδος ἀποπέμπεται. Καὶ ἐγγὺς
ἐλθὼν τοῦ συλλληθῆναι διαφίεται πάλιν οἴκαδε ἀπελ-
θεῖν, τὴν τοῦ τρόπου μεταβολὴν καὶ τὸ μηκέτι τὰ μὴ
δοκοῦντα βασιλεῖ διαπραττεσθαι φρικώδεσιν ὄρκοις
ἐμπεδωσάμενος, κἂν οὐκ ἦν τὸν χαμαιλέοντα πρὸς
τὴν τῆς ἀληθείας μεταβαλέσθαι λευκότητα ἐφ' ἐτέ-
ραν πᾶσαν χροιάν βράδιως μετατιθέμενον. Ἐξίῳν γὰρ
ἀπὸ προσώπου τοῦ βασιλέως πολλοῖς ἅμα τὴν ψυχὴν ἐμερίζετο πάροισιν. Ἦσχύνετο ἐφ' οἷς τῷ βα-
σιλεῖ προσετήλυθεν, ὠργίζετο ὧν ἔνεκα πέπονθεν, ἐπαθαίνετο οἷς τὰς τῆς γνώμης παρεκτροπὰς θριγ-
γίοις ἔρχων ἑαυτῷ ἐπιτειχίσει. Τέλος δὲ, ὅσα ἠμωμόκει τῷ βασιλεῖ τὴν οἰκείαν ἀποκρύπτων γνώμην
καὶ συνέθετο, κατανωτιστάμενος τὴν συνήθη παρδαλίην ἑαυτῷ περιτιθῆσι, τὸ τοῦ τραγῆδου ὁ βάρ-
βαρος ἐκεῖνος ἐπαίνεσας ἄντικρυς καὶ εἰπὼν· « Ἢ γλῶσσ' ὀμώμοχ', ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος. »

δ' Καὶ εἶχε μὲν οὕτω ταῦτα· μήπω δὲ γενήσας C
ὁ Μικνουῆλ υἱὸν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Μαρίας, ἣν
αὐτῷ ἡ ἐξ Ἀλαμανῶν ἀπέτεκεν ἄλογος, τὰς τοῦ
γένους σαλευῶν διαδοχὰς, ὄρκοις πάντας κατενε-
έδωκε μετὰ τὸν αὐτοῦ μόρον αὐτὴν τε τὴν Μαρίαν
καὶ τὸν μνηστορα ταύτης Ἀλέξιον, ὅς, ὡς εἰρήκει-
μεν, ἐξ Οὐγγρίας ὠρμητο, κληρονόμους τῆς οἰκείας
ἔχειν ἀρχῆς καὶ ὡς Ῥωμαίων ἀναξί· σφίσι καθυπει-
κειν καὶ προσκυνεῖν. Ἐνθα οἱ μὲν ἄλλοι πάντες
τοῖς ἐπιτετραμμένους ὑπέκυπτον, καὶ τοὺς ὄρκους ὡς
ὁ κρατῶν ἐκέλευεν ἀπειδίδοσαν· μόνος δ' ἦν ἀποδυσ-
πετῶν Ἀνδρόνικος, φάσκων ὡς ὁ βασιλεὺς εἰς δευ-
τέρους ἀποκλίνας γάμους ἀββένοτοκῆσει δῆπουθεν,
καὶ πιστουμένους ἡμᾶς τῷ ὑστέρω τόκῳ τοῦ βασι-
λέως τὰ τῆς ἀρχῆς δι' ὄρκων ἐσέπειτα ἀνάγκη τῇ
θυγατρὶ ἀρτίως ὄρκια δίδοντας μὴ εὐορκεῖν. Καὶ D
ἄλλως δὲ τίς ἢ τῷ βασιλεῖ θεοβλάθεια, ὡς πάντα
μὲν Ῥωμαῖον τοῦ θυγατρίου κρίνει ἀπόλετρον, τὸν
δ' ἄλλογενῆ καὶ παρέγγραπτον τουτονὶ εἰς ὄνειδος
Ῥωμαίοις Ῥωμαίων βασιλεύειν προκεκρίσθαι καὶ
ὑπεκαθῆσθαι ὄλων ὡς κύριον; Ἄλλ' οὐκ εἶχε λέξας τὰ χρηστὰ ταῦτα τὸν βασιλέα πειθόμενον, ἀθερι-
ζοντα τὰ λεγόμενα ὡς ἀνδρὸς ἀντιδοξοῦντος καὶ
ὄρκους Ἀνδρονίκῳ γεγόνασι σύμψηφοι, καὶ οἱ μὲν
ἀφέντες ἀγωνιστικῶς μετεσκεύασαυ, μὴθ' ὄλων τῇ

tino Angelo Philadelphense et Basilio Tripsycho
ad oppidi instaurationem relictis; qui non pro-
stratas modo turres cæteraque ædificia refecerunt
ac præsiidiis munierunt, 178 sed et oppida Belli-
gradiensæ magno studio curaverunt, ac ipsum
Nisium mœnibus circumdederunt, et Branizobam
ducta colonia cæterisque rebus constitutis ad im-
peratorem abierunt. Is Desem ulturus, qui priori-
bus facinoribus majora scelera adjecerat, in Ser-
viam intendit animum. Sed Deses multo ante
observans quid ageretur, et id quod res erat
maxime timens, ne, si imperator impressionem in
Serviam fecisset, gravius aliquid sibi accederet,
per legatos supplex petiit ut imperatorem citra
periculum adire liceret. Quo impetrato cum satra-
pico comitatu advenit, ad imperatorem adducitur,
qui dolosum ingenium ei objicit et pacem negat.
Ac parum abfuit quin comprehenderetur, sed
tamen domum redire jussus est, sanctissimum jure-
jurando adactus se mutatis moribus nihil contra
imperatorem admissurum, quamvis satis appareret
eum a malitia non discessurum esse. Egressus ab
imperatore variis curis æstuabat. Pudebat acces-
sisse, irascebatur ita se tractatum esse, jurejurando
se velut in ordinem coactum esse dolebat. Denique
repudiatis omnibus 179 quæ contra animi sui
sententiam juraret, vulpina pelle resumpta tragi-
cum illud homo barbarus collaudavit: « Juravi
lingua, mentem injuratam gero. »

4. Imperator vero nondum suscepto filio, omnes
jurejurando adegit se post ipsius obitum Mariæ
filix ex Alemanna procreatæ ejusque marito Alexio
Hungaro, ut Romanorum imperatoribus, cum sum-
ma observantia obtemperaturos. Huic edicto pa-
ruerunt cæteri præter Andronicum; qui iniquo id
animo ferens, dicebat imperatorem secunda uxore
ducta marem utique procreaturum, cui si jusju-
randum datur esset, jusjurandum Mariæ jam dan-
dum utique fore irritum. Deinde ira Numinis Im-
pulsus videri imperatorem, qui omnibus Romanis
repudiatis alienigenam et ascititium istum filix mar-
itum et imperii successorem cum Romanorum om-
nium contumelia delegerit. Sed nihil his verbis motus
est imperator, ut hominis adversatoris et contuma-
cis. Quidam tamen dato jurejurando Andronico as-
senti 180 sententiam suam statim protulerunt: alii
sententiæ dictione ommissa, vehementer contende-
runt neque imperatoris filix neque Romanæ reipub-
licæ expedire hominem alienigenam rerum potiri.

ξυνοῖσιν εἶναι πληρώματι τὸν ἐκ φυταλιᾶς ἑτεροφύλου βάδαμον εἰς καλλιέλαιον μετεγκεντρίζειν πύοτατον κα πρὸς τὸ ἀναζώσασθαι τὸ κράτος τῶν ὄλων προτίθεσθαι.

5. Nunc aliud subjungendum est, indignum quod A silentio prætereatur. Erat imperator de urbibus et castellis Ciliciæ, cujus metropolis Tarsus est, admodum sollicitus. Quo cum multi nobiles præfecti missi essent, tandem ea provincia Comneno Andronico ut illustri genere orto et spectatæ virtutis viro decreta est: adjectum etiam Cypri tributum ad sumptus facilius tolerandos. Eo profectus cum Toruse inimico sæpe infeliciter dimicavit: tandem etiam turpiter victus audacissimum facinus ausus est. Ut enim uterque suas copias **¶** **¶** edu- xerunt, Andronicus universum exercitum suum ita instruxit, ut animantis instar capite et cauda cæterisque partibus constaret. Toruses contra suis in multos manipulos et cohortes distributis rursus illustrem victoriam est adeptus: nam Andronico phalanges iis qui subinde ex insidiis integri viribus prosiliebant, cesserunt ac turpi fugæ se mandant. Qua de causa Andronicus animo æger atque inops consillii, quo pacto rebus afflictis succurrendum esset aut ulciscendi hostes jam pro victoria diis immolantes, rem aggreditur incredibilem. Cum enim Torusem cum satellitibus equo insidentem et militum ex hostium persecutione reditum exspectantem conspexisset, equo concitato, hasta directa percussoque scuto equo eum dejecit; et per omnem ejus comitatum instar volucris equitis aut lubricæ anguillæ elabitur. Neque tamen Torusi, oblongo scuto et ferreo thorace munito, quidquam nocere potuit.

λύπη καταποθεῖς Ἀνδρόνικος, καὶ μὴ ἔχων ὅπως ἢ τὴν ἤτταν ἀναμαχέσαιο ἢ γοῦν ἐξ ὑπογίου δράσειε τι γενναῖον κατὰ τῶν θυόντων ἤδη πολεμίων τὰ νικητήρια, τοῖς ἐγγυς ἀνεφίλων ἐπιχειρεῖ. Καταπεύσας γὰρ τὸν Τορούσην μετὰ τῶν δορυφορούντων ἔτι που ἰστάμενον ἐφιππον, τὴν τῶν ταγματῶν συλλογὴν ἀναμένοντα ἐξ ἧς εἶχοντο ἐπιδιώξωας, δλω ῥυτῆρι τὸν ἵππον ἀνεῖς ἐνσεῖε κατ' ἐκείνου τὸ δόρυ, καὶ δὴ κατὰ τοῦ θυροῦ βαλὼν ἀνατρέπει τοῦτον τοῦ ἵππου, καὶ διεκπαίσας τὸ περὶ ἐκείνου ἐπίλεκτον, ὡς πτηνὸς ἵππότης ἢ ὀλισθηρὰ τις ἐγγυλεως, τὰς τῶν ἀπάντων χεῖρας ἐξήλυθεν. Ἄλλ' ἕως τούτου σεμνὸν τὸ τοῦ Ἀνδρονίκου κατόρθωμα· τὸ δὲ παθεῖν τὸν Τορούσην κακῶς ἀπεκάλυσαν οἱ τε σιδήρειοι χιτῶνες οὓς ἐνεδέδυτο, καὶ θυρεὸς ἐπιμήκης παρὰ πλευρὸν καταβαίνων τοῦ ἵππου πλάγιοις.

Paucis diebus post, sepositis bellicis occupatio-

ε'. Ὁ δὲ λόγος προσθήσει τῇ ἱστορίᾳ καὶ τι ἕτερον τοῦ λαθεῖν ὑπέριτερον ὄν. Τῷ βασιλεῖ τούτῳ πολλῆ τις ἦν ἡ μελεδῶν τῶν κατὰ Κιλικίαν πόλεων καὶ φρουρῶν, ὧν ἦν ἡ λαμπρὰ καὶ περιφανὴς Ταρσὸς ὡς μητρόπολις προκαθίσταται. Ὅθεν πολλῶν τῶν ἐπὶ δόξης καὶ τῆς ἐπισήμου αἵματος ἡγεμόνων ἐκείσε ἀφικομένων, ἐφεξῆς ἡ ψῆφος περιελήλυθεν ἐς τὸν Κομνηνὸν Ἀνδρόνικον καὶ ὡς γένοι μίγαν καὶ ὡς ἐν ἀνδράσιν ἀξιοθέατον. Τῷ τοι ἀφιγμένος ἐνεῖσε καὶ τὴν τῆς τοῦ Κύπρου δασμολογίαν προσηληφῶς, ὡς ἔχοι τὰς δαπάνας ἐκείθδον ἀντλεῖν, πολλάκις μὲν τῷ Τορούση πρὸς μάχην ἀντικατέστη καὶ ἀνεκῆ- ῥυζε πόλεμον, ἐχθρὰ οἱ νοῶν καὶ ὅπ' ἐκείνου πάλιν ἀποστουγούμενος, οὐδὲν ὀέ τι γενναῖον κατ- ὠρθωσε πώποτε, οὐδ' ἧς ἔτρεφε πολυτρόπου πείρας περὶ πολέμους καὶ πανουργίας εἰργάσατο ἀξίον. Τελουναῖον δὲ ἡττηκός αὐτὸν αἰσχυρῶς τοῦ Τορούση καὶ τρόπαιον στήσαντος, βουλευεταί τι παραβολώ- τικτον, ὁποῖον ὁ λόγος λέξων ἔρχεται. Ὡς γὰρ τὰς οἰκείας δυνάμεις ἐκάτερος κατ' ἀλλήλων ἐξήνεγκαν, Ἀνδρόνικος μὲν ὅσα καὶ ζῶον τὴν στρατιάν εἰς κε- φαλήν καὶ μέρος τὸ κατόπιν καὶ μέλη ἀνάλογα τῷ παντὶ συνδιαθέμενος εἶχεν, ὁ δὲ Τορούσης εἰς πολλὰ καταδείλε τμήματα καὶ διασπείρας ἦν εἰς σπείρας καὶ λόχους τὸ οἰκεῖον στρατόπεδον. Ἐπεὶ δὲ συμβα- λόντες ἐμάχοντο, ἡ νίκη καὶ πάλιν ἐπεφοῖτα τῷ Τορούση λαμπρὰ· τοῖς γὰρ αἰεὶ ἐπιβοηθοῦσιν ἀκμησι καὶ τοῖς ἐκ τῶν λόγων λαθρηδὸν ἐκπηδῶσιν Ἀρμε- νίοις αἱ τοῦ [P. 91] Ἀνδρονίκου ἐνέδωκαν φάλαγγες

καὶ εἰς τροπὴν ἐνέκλιαν ἄκοσμον. Διὰ ταῦτα τῇ τὴν ἤτταν ἀναμαχέσαιο ἢ γοῦν ἐξ ὑπογίου δράσειε τι γενναῖον κατὰ τῶν θυόντων ἤδη πολεμίων τὰ νικητήρια, τοῖς ἐγγυς ἀνεφίλων ἐπιχειρεῖ. Καταπεύσας γὰρ τὸν Τορούσην μετὰ τῶν δορυφορούντων ἔτι που ἰστάμενον ἐφιππον, τὴν τῶν ταγματῶν συλλογὴν ἀναμένοντα ἐξ ἧς εἶχοντο ἐπιδιώξωας, δλω ῥυτῆρι τὸν ἵππον ἀνεῖς ἐνσεῖε κατ' ἐκείνου τὸ δόρυ, καὶ δὴ κατὰ τοῦ θυροῦ βαλὼν ἀνατρέπει τοῦτον τοῦ ἵππου, καὶ διεκπαίσας τὸ περὶ ἐκείνου ἐπίλεκτον, ὡς πτηνὸς ἵππότης ἢ ὀλισθηρὰ τις ἐγγυλεως, τὰς τῶν ἀπάντων χεῖρας ἐξήλυθεν. Ἄλλ' ἕως τούτου σεμνὸν τὸ τοῦ Ἀνδρονίκου κατόρθωμα· τὸ δὲ παθεῖν τὸν Τορούσην κακῶς ἀπεκάλυσαν οἱ τε σιδήρειοι χιτῶνες οὓς ἐνεδέδυτο, καὶ θυρεὸς ἐπιμήκης παρὰ πλευρὸν καταβαίνων τοῦ ἵππου πλάγιοις.

Ὁὐ πολλὰ δ' ἡμεραι (86) παρήλθοσαν ὕστερον,

Hier Wolffi notæ.

(86) Οὐ πολλὰ δὲ ἡμέραι. Quia nimium lascivire mihi est visus et pene ultra poeticæ licentiæ fines evagari sive Choniatæ sive paraphrastæ quispiam ejus (nam velustus codex, qui ex archetypo auctoris descriptus videtur, longe paucioribus rem absolvit), summam dumtaxat hujus amatoricæ narratiunculæ exposui. Ne tamen curiosus lector quidquam desideret, etiam hæc interpretari volui, quantumvis inepta; quæ (si typographis ita videbitur) in contextum historici reponi poterunt: Non multis diebus post Andronicus, neglectis et contemptis cædibus, pugnis, bellis, classicis, terrore, metu, Marte sanguinario et bellicis operibus, Veneris sacra colit. Quæ non Helenam ei subjicit aut velut in conspectum adducit, in Græcia et mediis Arvis habitantem, et forma ejus exhilaratum furore concitat; nec navem ælificat, quam Phereclus gubernet: sed Philippus in vicinîi habitantis formam depingit et lenocinio conciliat amatori Andronico, ex sola fama amo-

re inflammato. Igitur abjecto clypeo et galea, repudiata spreteque omni militia, ad amicam Antiochiæ degentem deficit. Quo cum venisset et amoris illecebris Martium habitum commutasset, tantum non lanam tractabat aut telam texebat et colum lenocinat, ut olim Hercules Omphalæ, sic ipse Philippus armatus. Erat ea Petebini filia, soror ejus quæ non ita pridem Manuelli imperatori, Andronici patrueli, nupserat. Antiochiæ degens deliciis inhæbat, ornamentorum pene ad insaniam studiosus, satellites per plateas circumducebat argenteis arcibus instructos, proceros, prima lanugine florescentes, flavis capillis nitentes; eaque ratione venebatur eam a qua ipse captus erat et amatoris vinculis irretitus, et par pari cum seniore referebat, cum alioqui admiranda forma conspicuus, tum vestibus subinde mutatis insignis, iis præsertim quæ ultra nates et femora demissæ finduntur et ita corporibus applicantur et veluti attestatæ illi esse videantur; cujus inventi auctore ipse existit,

καὶ λογιζονται τῷ Ἀνδρονίκῳ δευτέρου λόγου καὶ ἅπασι τῶν ἀνδροκτασίων καὶ μάχαι καὶ πόλεμοι καὶ σάλπιγξ ἠχοῦσα τὸ ἐνωσίον Δεῖμος τε Φόβος τε καὶ Ἄρης βροτολοιγός, καὶ ἔργα πολέμια παρωσάμενος τὰ τῆς Ἀφροδίτης μέτεσιν ὄργια. Ἡ δὲ Ἑλένη μὲν οὐχ ὑποβάλλει, οὐδ' οἶον ὑπ' ὄψιν παρίστησι καθ' Ἑλλάδα καὶ μέσον Ἄργους τὴν οἴκησιν ἔχουσαν, καὶ διαχεῖ τῷ κάλλει, καὶ ἐκμαίνει πρὸς ἔρωτα, καὶ πηγνύει σκάφην, καὶ ναύαρχον ἐφίστησι Φέρεκλον, ἐκ γειτόνων δὲ ὃν τὸ τῆς Φιλίππου εἶδος καθυπογράφει καὶ μαστροπεύει τῷ δυσέρωτι Ἀνδρονίκῳ ἦν γὰρ ἐξ ἀκοῆς ἐρωτόληπτος. Ρίψας οὖν τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ κράνος ἀποβαλόμενος καὶ τὸν ὄλον στρατιωτὴν ἀποσεισάμενος πρὸς τὴν ἐρωμένην αὐτομολεῖ οὖσαν κατὰ πόλιν τὴν Ἀντιόχειαν. Ἐνθα δὴ γεγονώς, καὶ τὴν Ἐρώτων ἀγλαίαν τῆς Ἄρεος σκευῆς ἀνθελόμενος, μόνον οὐκ ἔξαινον ἔρια οὐδ' ἴστω προσανείχε καὶ συνῆρεν ἡλάκατα, ὡς Ὀμφάλη πρὶν Ἡρακλῆς τῇ Φιλίππῃ δουλεύων. Ἡ δ' ἄρα ἦν τῆς συναφθείσης τῷ τούτου ἐξαδέλφῳ τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ πρώτῳ πάνυ θυγατρὸς τοῦ Πετεβίνου ἀδελφῆ. Καὶ ὁ μὲν τὴν Ἀντιόχειαν καταλαβὼν τρυφαῖς ἐκεχῆνει καὶ καλλωπισμοῖς ὑπέλυττα καὶ δορυφόροις ἐπ' ἀγιοῶν ἀργυροτόμοις ἐπόμπευε, τὴν ἡλικίαν εὐμήκεσιν, ἰούλῳ τε πρώτῳ λαχνομένοις καὶ κόμαις πυρρανομένοις ξανθαῖς, καὶ ἦν ἐντεῦθεν θηρῶν τὴν θηράσασαν. ἦν καὶ εἶχε ταῖς οἰκείαις ἐρωτοδέσμοις καταγορητέους. Ἀνδρονίκος, καὶ ὅπερ ἐπεπόνθει τοῦτο δράσας φιλοτιμότερον, πλουτῶν μὲν καὶ ἄλλως εἶδος ἀξιάγαστον καὶ ὡς ἔρνος ἀναβαίνων ἐλάτινον, ἐπτοημένος δὲ καὶ περὶ τὰς ἐξάλλους στολάς, καὶ τούτων ὄσαι περὶ γλουτὸν καὶ μηροῦς καταβαίνουσαι διασχίζονται καὶ οἶον εἰσι πῶς συνυφασμένα τῷ σώματι, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν τοιούτων ἡγεμῶν καθιστάμενος. Οὐκοῦν τὸ μὲν βλοσυρὸν ἐκεχάλαστο καὶ τὸ ἐπὶ συννοίας εἶναι ἀεὶ, καὶ τὸ τοῦ ἥθους ἐμβριθὲς καὶ φροντιστικὸν ἐνδεδώκει, καὶ ἐπισκύνιον ὁ θῆρ ἀπεβάλετο ἢ δὲ ὡς ἐάλω κατάκρας, ὑπέκυψεν εἰς εὐνήν, οἴκου τε καὶ πατριᾶς ἐπέλαθετο, καὶ τοῦ ἔραστοῦ αὐτῆς ὀπίσω κατηκολούθησεν.

Ὁ βασιλεὺς δὲ ὡς τοῖς περὶ τούτου κατεβροντήθη ἀκούσματος, μικροῦ καὶ ἐννεὸς ἦν καὶ πρὸς ἄμφω μεμέριστο καὶ ὡς ἔρωτα γὰρ ἔρον ἀξύμφυλον καὶ ἀθεμιτογαμοῦντα ἤχθρινε τὸν Ἀνδρονίκον, καὶ ὡς αἰτὸν τῶν κατ' Ἀρμενίων ἐλπίδων ψευσάμενον συλλαβεῖν ἐζήτει καὶ δίκας ἐξ ἐκείνου λαβεῖν. Στέλλει τοίνυν τὸν σεβαστὸν Κωνσταντῖνον τὸν Καλαμᾶνον, ἄνδρα καὶ τόλμης λελογισμένης μεστὸν καὶ τὸ γενναῖον εὐτυχούντα στάσιμον, καὶ τοῖς κατ' Ἀρμενίαν μὲν ἐπιστατήσοντα πράγμασι, καὶ τῇ Φιλίππῃ [P. 92] δ' ὅπως συναφθεῖη πειραθησόμενον. Ὁ δὲ τὰ μὲν πρῶτα εἰς νυμφίον ἑαυτὸν διευθετήσας, καὶ λαμπρυνάμενος ὡς εἰκὸς καὶ κατ' ὅσον ἦδει (87) τὴν ἀρωμένην ὑπαγαγέσθαι, τὴν Ἀντιόχου εἴσεισι. Τοσοῦτον δὲ προσέσχεν αὐτῷ Φιλίππῃ, καὶ οὕτως αὐτὴν τοῦ προτέρου μετέθηκεν ἔρωτος, ὡς μηδὲ βλέμματος γοῦν μεταδρῦναι ἢ προσρημάτος ἀξιώσαι τὸν Καλαμᾶνον, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ προσονεῖδσαι τάνδρῳ τὸ τῆς ἡλικίας βραχὺ, καὶ ἐς αὐτὸν ἀποσκῶψαι τὸν αὐτοκράτορα Μανουῆλ, εἰ οὕτως ἀμαθῶς καὶ εὐθήως αὐτὴν ἔχειν ψήθη ὡς ἀποστατήσῃ μὲν Ἀνδρονίκου αὐτῆ τοῦ ἥρωος, οὐ τὸ κλέος εὐρὺ καὶ οὐ τὸ γένος πολὺ, προσκολληθήσεται δὲ ἀνδρὶ ὃς τὸ γένος ἀπεισεσμένους καὶ χθὲς καὶ πρώην εἰ ἔστιν ὄλωσ ἐγνώρισται. Ἐπεὶ γοῦν ὁ Κωνσταντῖνος ἀδοξούοντας αὐτὸν (88) ἐώρα τοὺς τῆς Φιλίππου

nibus totus Philippæ amore inflammatus 182 (erat ea Petebini Antiocheni filia, soror ejus quam Manuel imperator non ita pridem duxerat), et Antiochiam profectus pulcherrimorum et ornatissimorum juvenum comitatu et exquisitiæ elegantia vestitu, quo naturalis formæ dignitas et staturæ proceritas condecorabatur, mulierem ita in sui amorem pellicit, ut parentum et patriæ oblita mutuo illius amore flagraret.

Ἄνδρονίκῳ τῷ δυσέρωτι Ἀνδρονίκῳ ἦν γὰρ ἐξ ἀκοῆς ἐρωτόληπτος. Ρίψας οὖν τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ κράνος ἀποβαλόμενος καὶ τὸν ὄλον στρατιωτὴν ἀποσεισάμενος πρὸς τὴν ἐρωμένην αὐτομολεῖ οὖσαν κατὰ πόλιν τὴν Ἀντιόχειαν. Ἐνθα δὴ γεγονώς, καὶ τὴν Ἐρώτων ἀγλαίαν τῆς Ἄρεος σκευῆς ἀνθελόμενος, μόνον οὐκ ἔξαινον ἔρια οὐδ' ἴστω προσανείχε καὶ συνῆρεν ἡλάκατα, ὡς Ὀμφάλη πρὶν Ἡρακλῆς τῇ Φιλίππῃ δουλεύων. Ἡ δ' ἄρα ἦν τῆς συναφθείσης τῷ τούτου ἐξαδέλφῳ τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ πρώτῳ πάνυ θυγατρὸς τοῦ Πετεβίνου ἀδελφῆ. Καὶ ὁ μὲν τὴν Ἀντιόχειαν καταλαβὼν τρυφαῖς ἐκεχῆνει καὶ καλλωπισμοῖς ὑπέλυττα καὶ δορυφόροις ἐπ' ἀγιοῶν ἀργυροτόμοις ἐπόμπευε, τὴν ἡλικίαν εὐμήκεσιν, ἰούλῳ τε πρώτῳ λαχνομένοις καὶ κόμαις πυρρανομένοις ξανθαῖς, καὶ ἦν ἐντεῦθεν θηρῶν τὴν θηράσασαν. ἦν καὶ εἶχε ταῖς οἰκείαις ἐρωτοδέσμοις καταγορητέους. Ἀνδρονίκος, καὶ ὅπερ ἐπεπόνθει τοῦτο δράσας φιλοτιμότερον, πλουτῶν μὲν καὶ ἄλλως εἶδος ἀξιάγαστον καὶ ὡς ἔρνος ἀναβαίνων ἐλάτινον, ἐπτοημένος δὲ καὶ περὶ τὰς ἐξάλλους στολάς, καὶ τούτων ὄσαι περὶ γλουτὸν καὶ μηροῦς καταβαίνουσαι διασχίζονται καὶ οἶον εἰσι πῶς συνυφασμένα τῷ σώματι, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν τοιούτων ἡγεμῶν καθιστάμενος. Οὐκοῦν τὸ μὲν βλοσυρὸν ἐκεχάλαστο καὶ τὸ ἐπὶ συννοίας εἶναι ἀεὶ, καὶ τὸ τοῦ ἥθους ἐμβριθὲς καὶ φροντιστικὸν ἐνδεδώκει, καὶ ἐπισκύνιον ὁ θῆρ ἀπεβάλετο ἢ δὲ ὡς ἐάλω κατάκρας, ὑπέκυψεν εἰς εὐνήν, οἴκου τε καὶ πατριᾶς ἐπέλαθετο, καὶ τοῦ ἔραστοῦ αὐτῆς ὀπίσω κατηκολούθησεν.

Qua fama imperator pene attonitus Andronicum 183 et ob incestos amores oderat, et spe Armeniæ recuperandæ frustratus comprehensum multare in animo habebat. Mittit igitur Augustum Constantinum Calamanum, virum cordatum, magnanimum et constantem, qui et Armeniæ præesset et Philippam, si posset, duceret. Is principio sponsi ornatu sumpto, itaque paratus ut adamatam in sui amorem pelliceret, Antiochiam ingreditur. Tantum autem abfuit ut Philippa ab Andronici amore avelleretur, ut Calamanum nec aspectu nec colloquio dignaretur, ac potius brevitatem staturæ ejus irrideret; atque ipsum imperatorem insectaretur, qui inepte putaret ipsam, despecto inclyto et nobilissimo heroe Andronico, ei nupturam qui obscura familia ortus nuper admodum nosci cœperit. Hoc sui contemptu et amore Philippæ erga Andronicum cognito Tarsum discedit; commissoque cum Armeniis prælio victus et captus magna pecunia ab imperatore redimitur. Andronicus autem 184 Manuelis minas veritus, ac metuens ne Philippæ amorem pristino carcere et diuturnis ærumnis commutaret, Hierosolyma versus iter intendit, fuga de more arrepta; et ut homo luxuriosissimus, Theodoram Isaacii sebastocratoris filiam incestat, Balduini Franci, qui toti Palæstinæ nuper impe,

Hier. Wolfii notæ.

luxata vultus torvitate, perpetua severitate remissa, gravitate morum et sollicitudine seposita, abjectoque supercilio. Cæterum illa prorsus capta conjugio assensit, atque ædium et patriæ oblita amatorem secula est.

(87) Κατ' ὅσον ἦδει, pro jamjam, haud scio an

usitatum sit. Si ἦδει aut ἦδη παρὰ τὸ εἰδέναι legasne sic quidem placet; judicium lectori relinquo.

(88) Ἀδοξούοντας αὐτόν. Verba sic sonant: *Cum igitur Constantinus se a Philippæ amoribus despici cerneret, qui alas ad alium librarent et Andronicum malis peterent eique faces præferrent.*

rarat, viduam. Altera hac plaga accepta Manuel nihil non molitur, quo Andronicum in suam potestatem redigat; missaque ad Cœlesyriæ toparchas aurea Bulla mandat ut Andronicum hominem seditiosum atque incestum capiant et visu privent. Ac luminibus orbatus aut plane occisus esset Andronicus, si eæ litteræ ad manus aliorum pervenissent. Nunc Deo illum ad diem ultionis atque ad ea mala perpetranda et perferenda reservante quæ tyrannide ab eo occupata acciderunt, eæ litteræ Theodoræ redduntur. Quibus 185 ea lectis et insidiis cognitis chartam Andronico tradit. Qui ubi animadvertit ibi non hærendum esse diutius sed propere discedendum, territus fugam adornat; et Theodoram fraude plectam, ut se non longe comitaretur, seu volentem seu invitam secum abducit. Dum autem provinciam provincia mutat et in multiplici illo errore varios dynastæ et regulos adit, ab omnibus honorifice excipitur et magnis muneribus afficitur. Sero tandem ad sultanum, qui Coloniam Chaldæam et finitima loca tenebat, divertit; ibique cum Theodora et duobus ex eo susceptis liberis Alexio et Irene, ac Joanne quem ex legitima uxore procreatum Byzantio secum abduxerat, commoratur, donec ad Manuelem imperatorem reversus est; id quod suo loco referetur, 186 ut res ejus gestæ cohæreant. Et si autem Manuel vitæ Andronici crebras ponebat insidias, ille tamen mirabili sorleria et tolerantia omnes laqueos evadebat.

μους Ἀνδρόνικος ἐξ αἵματος ἡρέθουτο, ὡχρός τέ μιν πορφύρεον ἐβάπτετο θάνατον, εἰ χεῖρες εἶχον ἑτέρων Θεοῦ τηροῦντος αὐτῶν, ὡς εἴκειν, εἰς ἡμέραν ὀργῆς καί τοις μετόπισθεν κακοῖς ταμειούντος, ἃ τε παρὰ τὸ δέον εἰς τὸ ὑπήκοον ἐνεδείξατο, Ῥωμαίων ἄρξας ἐκ τυραννίδος, καὶ οἷς αὐτὸς ἀσυμπαθῶς ἐσέπειτα περιπέπτωκε, χερσὶ τὸ ἐπιστόλιον τῆς Θεοδώρας δίδοται. Ἡ δὲ ἀναγνωσάσα τοῦτο, καὶ γνοῦσα τὰ κατ' Ἀνδρονίκου τυρευόμενα, ἐξ αὐτῆς τὸν χάρτην αὐτῷ ἐγχειρίζει. Συνεῖς οὖν Ἀνδρόνικος ὡς χωρεῖν ἐκέλευεν δέον καὶ ἐγκονεῖν, μηδ' ἔθρας εἶναι τὸ ἀπὸ τοῦδε ἀκμήν, φρίκη τε ὑφέρπεται, καὶ πρὸς ἀπόδρασιν ἐνοκευάζεται. Σοφιστῆς δὲ ὢν καὶ ἀπικτεῶν καὶ αὐτὴν ἀποπλανᾷ Θεοδώραν, καὶ ὡσπερ Εὐρώπην πάλαι ὁ Ζεὺς τοῦ χοροῦ τῶν παρθένων ἀποβουκολήσας ἤκε φέρων ἐπὶ νώτων, εἰς βουῦν ἑαυτὸν μεταμορφώσας καλλιέκρων, οὕτω καὶ οὗτος ἀποστῆσας τῶν οἴκων τὴν γυναῖκα καὶ συμφορῆσαι οἱ Σαββάτου ὁδὸν αἰτησάμενος ὡς προπέμψουσαν ἐκέλευεν καὶ [P. 93] συνταξομένην ἐκείνῃ τὰ ἐξιτήρια, συνέκδημον καὶ συμπλανῆτιν ἐκοῦσαν ἐπεσπασατο ἄκουσαν. Χώραν δ' ἐκ χώρας ἀμείβων, καὶ ἡγεμόσι καὶ δυνάταις ἐπιξενιζόμενος πολυπλανῆς, καὶ παρ' οἷς κατέλυε, τιμῆς ὢν καὶ αἰδέσιμος καὶ φιλοπροσώνης ὅτι πλείστης καταξιοῦμενος καὶ δωρεῶν ἀδρῶν ἐν μεθέξει γινόμενος, ὁψέ ποτε καὶ μόλις παρὰ τῷ Σαλτούχῃ τῆς πλάνης ἴσταται. Ἦν δ' οὗτος τὰ τῇ Κολωνείῃ τότε κληρούμενος διμορα. καὶ ὅσα τῆς Χαλδαίας πρόσκιό τε καὶ ἔγγιστα καρπιζόμενος. Κάκεισε ἦν ἀλύων καὶ συνῶν Θεοδώρα, μετ' ὧν ἀπέτεκεν αὐτῇ τούτῃ παιδῶν δυοῖν Ἀλεξίου τε καὶ Εἰρήνης, ἔτι δὲ καὶ Ἰωάννου, ὃν ἐκ τῶν προτέρων καὶ γνησιῶν οἱ σπερμάτων συνεκδημον ἐκ Βυζαντίου ἐπήγετο, ὅως τῆς ἐς αὐτὸν αὐθις τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ ἐπαναλύσεως, ἦν καὶ τὰ τὸν οἰκεῖον χρόνον καὶ πρόσφορον ὁ λόγος τῇ ἱστορίᾳ παρέξεται, ὡς εἴη συνημμένα ὀλίγου καὶ συναφῆ τὰ ἐφεξῆς ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένα καὶ τὰ παρ' ἡμῶν αὐθις ἐπ' αὐτῷ ῥηθησόμενα. Ἐν πολλοῖς μέντοι καὶ πολλάκις ὁ Μανουὴλ τὴν Ἀνδρονίκου δεσμεύων ψυχῆν, καὶ ζητῶν ταύτην λαθεῖν, τοῖς ἀνηνύτοις ἐγχειρῶν διηλέγετο· ὁ γὰρ πολυπλαγῆτος οὗτος καὶ ταλασίφρων Ἀνδρόνικος τὰς καθ' αὐτοῦ προσβολὰς εὐμαρῶς ἀπεκρούετο, καὶ τῶν θηράτρων κούφως ὑπεραλλόμενος, ἄπερ αὐτῷ πολλάκις ὑψηλοῦτο καὶ ἐξετείνετο, ἀπαγίδευτος ἦν καὶ ἀθήρευτος.

Hier. Wolfii notæ.

(89) Γαλλὴ τὸ τοῦ λόγου. Verba sic fere sonant : *Quemadmodum mustela, ut aiunt, ad sebum, ad pristinas fugas reversus vestustisque suis machinis lenitatis; et ut erat luxuriosæ vitæ et ut equus erga*

ἔρωτας καίπρὸς ἄλλον λύοντας τὸ πτερὸν, μολοῦντάς τε καὶ δαδουχοῦντας Ἀνδρόνικον, ἐκεῖθεν μεθίσταται, καὶ τὴν Ταρσὸν καταλαβὼν μετὰ τῶν ἀντιπάλων Ῥωμαίοις Ἀρμενίων συνεβρήγνυ πόλεμον. Ὡς δὲ ποτε τούτῃ ἐπέβρισχν οἱ διάφοροι, ἐάλω τε καὶ ἦν ἐν δεσμοῖς. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐλύσατο τοῦτον, ἱκανὰ ζωάγρια καταθέμενος. Ἀνδρόνικος δὲ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Μανουὴλ δεδιώς, καὶ πτοηθεὶς μὴ πως συλληφθεὶς τῶν φιλοστῆτων Φιλίππας τὴν προτέραν εἰρκτὴν ἀνταλλάξαιτο καὶ ὑποσταίῃ χρόνιον κάκωσιν, ἄρας ἐκέλευεν τῆς ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων εἴχετο, γαλῆ τὸ τοῦ λόγου (89) πρὸς στέαρ ἐλεγχοίς, καὶ πρὸς τὰς παλαιτέρας αὐτοῦ μηχανὰς ἀπιδῶν. Ἀδιαφόρως δ' ἔχων τοῦ βίου, καὶ ὡς ἵππος θηλυμάνης ταῖς παραλόγοις ἐπιθορνύμενος μίξεσιν, ἐγχείρει σαρκικῶς καὶ ἐνασελγαίνει ἀκολάστως τῇ τοῦ πρώτου ἐξαδέλφου θυγατρὶ Θεοδώρᾳ (Ἰσαακίου, φημί, τοῦ σεβαστοκράτορος, τοῦ βασιλέως Μανουὴλ ὀμαιμονος) θανάτῃ ἄρτι ἀποβαλοῦσα τὸν παρθένιον σύνεον, ὃς ἤρχε πρὸ βραχέος τῆς Παλαιστίνης· Βαλδουῖνος ἦν οὗτος, τὸ γένος Ἑλλκων ἐξ Ἴταλῶν. Ἐτέραν ἐπὶ τούτοις πληγὴν ὁ βασιλεὺς δεγεται Μανουὴλ, καὶ πράττων ἦν πάντα διατεχνώμενος, εἰ πως εἴη συνεικηφῶς Ἀνδρόνικον τῶν οἰκείων ἀμφιβλήστρων ἐντὸς, ὅθεν ἐρυβροδάνῃ ἐσημανθὲν ἀφῆκε γραμμάτιον, ἐνάγων τοὺς κατὰ Κολίτην Συρίαν ἰσχύοντας Ἀνδρόνικον συσχεῖν ὡς ἀντίφρωνα καὶ περὶ τὸ γένος ἀκολασταίνοντα, καὶ τοῦ φάους στερεῆσαι τῶν ὀφθαλμῶν. Καὶ τὰχ' ἂν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἴλε παρειὰς συναχόμενον καὶ δεσμούμενον, ἢ καὶ εἰς τὸ τῆς βασιλικῆς ἐκεῖν βαφῆς δελτάριον. Νῦν δὲ τοῦ Θεοῦ τηροῦντος αὐτῶν, ὡς εἴκειν, εἰς ἡμέραν ὀργῆς καί τοις μετόπισθεν κακοῖς ταμειούντος, ἃ τε παρὰ τὸ δέον εἰς τὸ ὑπήκοον ἐνεδείξατο, Ῥωμαίων ἄρξας ἐκ τυραννίδος, καὶ οἷς αὐτὸς ἀσυμπαθῶς ἐσέπειτα περιπέπτωκε, χερσὶ τὸ ἐπιστόλιον τῆς Θεοδώρας δίδοται. Ἡ δὲ ἀναγνωσάσα τοῦτο, καὶ γνοῦσα τὰ κατ' Ἀνδρονίκου τυρευόμενα, ἐξ αὐτῆς τὸν χάρτην αὐτῷ ἐγχειρίζει. Συνεῖς οὖν Ἀνδρόνικος ὡς χωρεῖν ἐκέλευεν δέον καὶ ἐγκονεῖν, μηδ' ἔθρας εἶναι τὸ ἀπὸ τοῦδε ἀκμήν, φρίκη τε ὑφέρπεται, καὶ πρὸς ἀπόδρασιν ἐνοκευάζεται. Σοφιστῆς δὲ ὢν καὶ ἀπικτεῶν καὶ αὐτὴν ἀποπλανᾷ Θεοδώραν, καὶ ὡσπερ Εὐρώπην πάλαι ὁ Ζεὺς τοῦ χοροῦ τῶν παρθένων ἀποβουκολήσας ἤκε φέρων ἐπὶ νώτων, εἰς βουῦν ἑαυτὸν μεταμορφώσας καλλιέκρων, οὕτω καὶ οὗτος ἀποστῆσας τῶν οἴκων τὴν γυναῖκα καὶ συμφορῆσαι οἱ Σαββάτου ὁδὸν αἰτησάμενος ὡς προπέμψουσαν ἐκέλευεν καὶ [P. 93] συνταξομένην ἐκείνῃ τὰ ἐξιτήρια, συνέκδημον καὶ συμπλανῆτιν ἐκοῦσαν ἐπεσπασατο ἄκουσαν. Χώραν δ' ἐκ χώρας ἀμείβων, καὶ ἡγεμόσι καὶ δυνάταις ἐπιξενιζόμενος πολυπλανῆς, καὶ παρ' οἷς κατέλυε, τιμῆς ὢν καὶ αἰδέσιμος καὶ φιλοπροσώνης ὅτι πλείστης καταξιοῦμενος καὶ δωρεῶν ἀδρῶν ἐν μεθέξει γινόμενος, ὁψέ ποτε καὶ μόλις παρὰ τῷ Σαλτούχῃ τῆς πλάνης ἴσταται. Ἦν δ' οὗτος τὰ τῇ Κολωνείῃ τότε κληρούμενος διμορα. καὶ ὅσα τῆς Χαλδαίας πρόσκιό τε καὶ ἔγγιστα καρπιζόμενος. Κάκεισε ἦν ἀλύων καὶ συνῶν Θεοδώρα, μετ' ὧν ἀπέτεκεν αὐτῇ τούτῃ παιδῶν δυοῖν Ἀλεξίου τε καὶ Εἰρήνης, ἔτι δὲ καὶ Ἰωάννου, ὃν ἐκ τῶν προτέρων καὶ γνησιῶν οἱ σπερμάτων συνεκδημον ἐκ Βυζαντίου ἐπήγετο, ὅως τῆς ἐς αὐτὸν αὐθις τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ ἐπαναλύσεως, ἦν καὶ τὰ τὸν οἰκεῖον χρόνον καὶ πρόσφορον ὁ λόγος τῇ ἱστορίᾳ παρέξεται, ὡς εἴη συνημμένα ὀλίγου καὶ συναφῆ τὰ ἐφεξῆς ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένα καὶ τὰ παρ' ἡμῶν αὐθις ἐπ' αὐτῷ ῥηθησόμενα. Ἐν πολλοῖς μέντοι καὶ πολλάκις ὁ Μανουὴλ τὴν Ἀνδρονίκου δεσμεύων ψυχῆν, καὶ ζητῶν ταύτην λαθεῖν, τοῖς ἀνηνύτοις ἐγχειρῶν διηλέγετο· ὁ γὰρ πολυπλαγῆτος οὗτος καὶ ταλασίφρων Ἀνδρόνικος τὰς καθ' αὐτοῦ προσβολὰς εὐμαρῶς ἀπεκρούετο, καὶ τῶν θηράτρων κούφως ὑπεραλλόμενος, ἄπερ αὐτῷ πολλάκις ὑψηλοῦτο καὶ ἐξετείνετο, ἀπαγίδευτος ἦν καὶ ἀθήρευτος.

mulieres insaniens, in vetitis concubitus ruebat, carnaliter appropinquabat, et intemperanter indulgebat libidini Theodoræ filix patruelis natu majoris Isaacii.

ζ. Ἀλλὰ τίνα τὰ παρὰ πόδας ; χρεῶν γὰρ μὴδὲ ἅ
 τούτων ἀφέξεσθαι. Περιδεεῖς οἱ πολλοὶ τῶν κρατούν-
 των εἰσι καὶ καχύποπτοι, καὶ χαίρουσι διαπραττό-
 μενοι ὅσα θάνατος καὶ Χάος καὶ Ἐρεβος ἐν τῷ τοῦς
 εὐπατρίδας ἀκροτομεῖν καὶ ἐκποδῶν τιθέναι πάντα
 ὑψηλὸν καὶ μετέωρον, καὶ εἰκόασιν ἀτεχνῶς ὑψιτε-
 νέσει καὶ ἀκροκόμοις πίτυσιν. Ὡς γὰρ αὐταὶ καὶ
 βραχέλαις ἀνέμων πνοαῖς τὰς τῶν κλάδων βελόνας
 διατινασσόμεναι ψιθυρίζουσιν, οὕτω δὴ καὶ οὗτοι καὶ
 τὸν πλοῦτον κομῶντα ὑποβλέπονται καὶ τὸν ἐπ'
 ἀνδρὶ τῶν πολλῶν διαφέροντα κατεπτήχασιν. Ἐάν
 εἴη τις τὸ κάλλος ἀγαλματίας, καὶ τὴν γλῶτταν ὡς
 ὄρνις μουσηγέτης ἐστόμεωτο, καὶ τὸ ἦθος ὄρῳτο
 εὐτράπελος, οὐκ ἔξ̄ καθύδου τὸν ἐπὶ τοῦ στέφους
 οὐδ' ἠρεμεῖν, ἀλλὰ γίνεται τοῦσφ τῶν ὑπῶν ἐκκοπή,
 τῆς τρυφῆς ἀνατροπῆ, ἠδονῆς ὑφαίρεσις, φροντίδων
 ἀπόθεσις καὶ τὴν φύσιν μέμφονται τὴν πλάστριαν, B
 ὅτι καὶ ἐτέρους εἰς τὸ ἄρχειν ἐπιδόξους ἐπαλαμή-
 σατο, καὶ μὴ πρώτους αὐτοῦς καὶ ὑστάτους καλ-
 λίστους ἀνθρώπων ἐφύτρευσεν. Οὐκοῦν καὶ ἀντι-
 στρατεύονται τὰ πολλὰ τῇ προνοίᾳ καὶ τῷ θείῳ ὑπέρ-
 οπλοὶ γίνονται, πάντα ἀγαθὰ ἐκ τοῦ πλείονος
 ἐκχορδύοντες καὶ ὡς θύματα σφαγιάζοντες, ὡς
 ἔχοιεν ἐφ' ἡσυχίας δῆπουθεν οὗτοι σταθῶν καὶ ὡς
 πατρῶον κληρὸν καθηδουπαθεῖν μονώτατοι τὰ δημό-
 σια καὶ ὡς ἀνδραπόδοις χρῆσθαι τοῖς ἐλευθέροις καὶ
 ὡς ἀνητοῖς τοῖς ἀξιωτέροις ἐνιοτε ἄρχειν προσφέρε-
 σθαι, κακῶς εἰδέτε· καὶ τὸ φρονεῖν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας
 ἀφηρημένοι καὶ κακοβούλως τῶν πρότριτα λαυθα-
 νόμενοι (90). Καὶ ὁ Μανουὴλ τοῖνον οὐδὲν ἄχαρι
 ἔχων ἐπεγκλιεῖν Ἀλεξίῳ τῷ πρωτοστράτορι, ἧ δ
 τι ὄλωσ παραλελύπηκεν ἧ παρηνώχλησεν ἧ τῆς C
 ὀφειλομένης εὐνοίας καὶ πίστεως καθυφῆκε βραχύ τι
 [P. 94] γούν ἀντίβροπα δράσας ὧν ὑπ' αὐτοῦ
 πέπονθεν εἶ, καὶ ὡς ἐπὶ ζυγοῦ τὴν ἐτέραν παρῆ-
 νεγκεν πλάστιγγα, ἐξ ὑπονοίας δὲ μόνης ὀρμώμενος,
 κακοσχόλων τινῶν, ὡς ἄνθρωπος, ὑπαχθεῖς ὑψηγῆ-
 σεσιν, ἐκ τοῦ τὸν ἄνδρα ὄρῶν καὶ στρατηγοῖς καὶ
 στρατιώταις ἐρώμενον καὶ φιλοτίμῳ γνώμῃ καὶ
 χειρὶ φιλοδώρῳ πρὸς ἅπαντας γρώμενον, ἴσως δὲ
 καὶ τοῦ προσόντος αὐτῷ πλοῦτου ὑποτύφων ἔφεσιν,
 συλλαμβάνει τοῦτον διάγων ἐν Σαρδικῇ, μήπω ἐπι-
 φασκούσης ἡμέρας. τῇ οἰκίᾳ ἔτι συγκατακείμενον
 ὀμυεντίδι, καὶ οὐ μόνον τῶν ὄντων ἀπάντων ἀπο-
 γυμοῖ, ἀλλὰ καὶ εἰς μοναχὸν ἀποκείρας ἐν ἐνὶ τῶν
 κατὰ τὸ Χαπόκιον ὄρος φροντιστηρίων παραβρίπτει.
 Ἴνα δὲ μὴ ἧ τὸ πραχθὲν ἀπροφάσιστον καὶ προῦ-
 πτον διὰ τοῦτο τὸ βασιλικὸν ἀδίχημά τε καὶ ἀσχη-
 μόνημα, οἱ συκοφάνται παρῆσαν ἐγγὺς ὑφειμένοι
 παρ' ὧν ὑπεβλήθησαν, καὶ γοητεῖται κατὰ βασιλέως
 τὰ αἰτιάματα οὕτω πάνυ τι πιθανὰ καὶ δρασκῆριοι
 ὡς ποιεῖν τὸν καχρημένον πετόμενον καὶ μὴδ' ὄλωσ
 θεώμενον καθ' ὧν ἄν ἐπεισπέσθαι ξιφηφόρος βού-
 λοιτο, καὶ ἕτερ' ἄττα βιωμολόχα καὶ ἀκοαῖς ὑγαι-
 νούσας οὐκ εὐπαράδεκτα, ὅποια πάλαι τοῦ Περσέως

6. Hoc loco illud prætereundum non est. Pleri-
 que principes formidolosi sunt suspicaces, nec
 inferno et morte clementiores in viris nobilibus et
 generosis e medio tollendis ; et ut altæ piceæ
 levissimo vento impulsæ ramorum aculeis inter
 se collisis stridunt, sic ipsi et divitem suspectum
 habent et fortitudine insignem formidant. Nec for-
 ma nec facundia nec morum comitas insignis quietos
 eos esse patiuntur, sed omni pene vitæ suavi-
 tate privant, adeo ut naturam ipsam accusent
 quod alios etiam idoneos imperio formarit nec ip-
 sos primos et postremos omnium mortalium pul-
 cherrimos sinxerit, divinæque Providentiæ repu-
 gnent, et optimum quemque tollente medio et instar
 hostiarum sacrificent, 187 ut ipsi metus et peri-
 culi expertes publica vectigalia tanquam privatum
 patrimonium pro sua libidine effundere et ingenuos
 homines pro mancipiis tractare possint, qui ali-
 quando ipsis sunt imperio digniores. Ita potentis
 fastigium prudentiam eis adimit, et pristinæ con-
 ditionis stultam oblivionem affert. Sic Manuel quo-
 que cum ab Alexio protostratore nulla re esset
 offensus, nec ejus fidem et benevolentiam deside-
 rare posset, ac tenuem pro meritis ei gratiam retu-
 lisset, sola suspitione adductus et improborum
 hominum calumniis impulsus, quia eum et duci-
 bus et militibus esse charum videbat et liberalitate
 erga omnes uti, quanquam fortassis etiam divitiis
 ejus clam appetebat, Sardiæ agens hominem ante
 lucem cum uxore sua cubantem comprehendit, et
 omnibus opibus multatum in monasterium quod-
 dam Papycii montis conjicit. Ne autem id facinus
 manifestæ injuriæ damnaretur, sycophantæ præsto
 erant, qui crimini darent eum magicis præstigiis
 imperatorem petere ; quæ haud scio an ita effica-
 ces sint (sanæ quidem aures ab istiusmodi com-
 mentis 188 abhorrent) ut hominem efficiant volu-
 orem, itaque perstringant oculos ut stricto ense ir-
 ruens non conspiciatur. Quod genus illa sunt quæ
 Græci olim de Perseo fabulantur. Eorum calumnia-
 torum princeps esse ferebatur Aaron Isaacius, qui
 Corintho cum cæteris in Siciliam abductus ibique
 Latinam linguam exquisite edoctus Latinorum in-
 terpretem agebat apud imperatorem. Alexii vero
 uxor, Alexii primogeniti fratris Manuelis filia, pie-
 tate in maritum et pudicitia insignis et illustre
 muliebris sexus ornamentum, frustra sibi ipsi ma-
 nus afferre conata, ad patrum pedes supplex advo-
 luta summoque eum luctu et sanctissimo jureju-
 rando mariti innocentiam et erga imperatorem
 fidem atque observantiam testificata, permovere
 tamen ejus animum ad misericordiam, quamvis
 miserabili habitu, nec a sententia 189 deducere po-
 tuit. Itaque ex perpetuo mærore solitudinis et luctu,
 castæ turturis instar, mentis errore usque ad obi-

Hier. Wolfii notæ.

(90) Τῶν πρότριτα λαυθανόμενοι. Referri potest
 hoc vel ad meritum et rerum gestarum oblivio-

nem, vel ad insolentiam pristinae sortis immemorem.

tum affecta et tabe confecta est, duobus filiis superstitibus. At Alexius nigrum habitum amplexus divino amore levabatur, summi boni appetitione acquiescens et instar aquilæ in nubibus volantis inferiora despiciens. Cum autem, dum opibus affluebat, eummus amator esset lautitiarum et convivis delectaretur, atque omnes voluptates consectaretur, et carnibus nec jejuniorum diebus, ut feria quarta et septima, nec aliis solemnibus feriis abstineret, tum crudis herbis et pomis vescebatur, jejuniis gaudebat, ac tandem piscibus etiam festis diebus pro deliciis suavissime vescebatur. Quoties autem veterum cupidiarum et curiosæ illius popinæ recordabatur, condimenta illa nihil aliud esse dicebat nisi ventris fastidium et appetitus irritamenta : naturam enim paucis esse contentam, et bonam corporis habitudinem quovis cibi genere æque conservari.

πολυπενηθέστερον, χάρισσθαι τὸν ἄνδρα αὐτῇ, μαρτυρομένη Θεὸν, καὶ εἰ τί που φρ.κῶδες τοῖς εὐσεβοῦσι πρᾶγμα καὶ ὄνομα ἀπαραλόγιστον, εἶναι τῆς ἐκείνου βασιλείας θεράποντα καὶ ἀκαταίτητον πάντῃ τὸν εὐνέτην αὐτῆς. Ἄλλ' οὐκ ἴσχυσε μεταθέσθαι τὴν γνώμην τοῦ αὐτοκράτορος, οὐδ' ἀναλύσαι ὅλως ἄπερ ἐκὼν ἤδη κεκέρωτό πως καὶ δέδοκτο, καὶ ταῦτα ἕως δακρύων αὐτὸν καὶ θάλασσαν καὶ σχήμασιν ἰλασίμοις καὶ ῥήμασιν οἰκτροῖς ἐκθελύνασα. Ἀμέλει καὶ τὸν φιλοδακρον ἔχουσα κατὰ τὰς φιλοσώφρονας τρυγόνας τὰ οἰκόπεδα περιέτρυζεν ὀλολύζουσα, καὶ τὴν μόνωσιν ἀπωδύροτο ὄθεν καὶ τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθεῖσα τὸ φρονεῖν παρακέκοπται, ἐπὶ πιασίν ἄρρεσι δυοὶ τὸ βιοῦν καταχαίνουσα καὶ ἑαυτὴν εἰς τέλος καταμαραίνουσα. Καὶ Ἀλέξιος μὲν τὸ μέλαν ἀσπασάμενος ἄμφρον τοῖς θεοῖς ἐκουφίζετο ἔρωσι, τοῦ ἀκροτάτου τῶν ἐφετῶν ἐπιέμενος καὶ ὡς ὑπέπτης ἀετὸς τῶν κάτω ὑπεριπτάμενος, Κρεωδαισίας δ' ἄκρος ὦν ἔρασανγῆς καὶ κρυκελαίας χαίρων βρωμάτων καὶ πανθοινίας προσκείμενος, ὀπτηνίκα πλούτῳ πολλῷ περιεβρέετο καὶ τοῖς κατὰ κόσμον ἐνευπάθει τεσπνοῖς τερπνοῖς, ὡς καὶ τὰς νηστίμους τῶν [P. 95] ἡμερῶν (Τετράδα φημί καὶ Ηαρασκευῆν) κρεωδῶρον αὐτῷ παρατίθεσθαι τράπεζαν, ἢ Δεσποτικῆς κατὰ ταύτας τελετᾶς ἀγομένης ἢ μνήμης ἐνδόξου μάρτυρος τελουμένης ἢ τινος τῶν ὀπαδῶν τῶν Χριστοῦ, τότε ποησαγῶν καὶ ταῖς ὀπώραις ἐνξοσιώμενος καὶ ταῖς ἀκάπνοις θύων τῶν τραπεζῶν καὶ τὸ πεινῆν πεινῶν ἀτεχνῶς, ὅψῃ δὲ καὶ ἰχθύων ἐνεορτάζων ταῖς παραθέσει ἔχαιρεν ὅτι μάλιστα, καὶ μνήμην τῶν προτέρων λαμβάνων ὄψαρτυμάτων καὶ τῆς περιέργου τῶν κρεῶν διατρεύσεως ἀκκισμὸν ἐκάλει κοιλίας καὶ ὀρέξεως μέθοδον ὅσα οἱ ἀδιδραγοὶ καὶ κρεωφάγοι προτίθενται, μὴ δύνασθαι λέγοντες τοῦ ἄγαν ὑποχαλᾶν· πᾶν γὰρ τὸ παρατιθέμενον εἶδέναι τὸ σωματίον συνιστᾶν καὶ εὐεξίας εἶναι ποιητικόν.

Utrum vero vindicta, cum tot manus et pedes habeat, cum acute **190** omnia perspiciat et patentibus prædita sit auribus, obliviscitur, an non considerat aut penitus inultas præterit impudentes calumnias et accusationes bonorum virorum? non utique: sed tum quoque declaravit ea se perspicere quæ in telluris recessibus aguntur, et obscura linguæ murmura exaudire. An vero imperatori etiam ob iniquum istud facinus succensuerit, non hujus temporis est dicere. Oportebat certe quidem illum, ut virum prudentem et non indoctum, non propterea quod Alexii nomen a littera A inciperet, eum ut insidiatorem et successorem suspectum habere, sed imperii habenas ei mandare, qui se in Apocalypsi Joannis evangelistæ et theologi **A** et **Ω**, hoc est principium et finem, esse dicit, cui utique aliud **A** non defuturum erat.

7. Calumniatores quidem alias alii pœnas

λογοποιούντες κατηγορεῖν Ἕλληνας. Ἦν δὲ, ὡς ἤδετο, τῶν συκοφαντῶν τοῦ ἀνδρὸς ὁ προχειρότατος Ἀραῶν τις Ἰσαάκιος, Κορινθῶθεν μὲν ὀρμώμενος, τὴν δὲ Λατινίδα γλώτταν ἄκρω ἐξησκηκῶς ἤνικα συναπήχθη τοῖς πατριώταις εἰς Σικελίαν αἰχμάλωτος, καὶ τοῖς ἐκ τῆς διαλέκτου ταύτης τῷ βασιλεῖ ἐντυγχάνουσιν ὑποβολεὺς τηνικαῦτα γενόμενος. Ἦ δὲ τοῦ Ἀλεξίου γυνή, θυγάτηρ οὔσα τοῦ πορφυρογενήτου Ἀλεξίου, ὃς ἐπρωτοτόκει τῶν τοῦ Μανουὴλ ἀδελφῶν, ἐφιλοτιμεῖτο μὲν ἑαυτὴν ἀνελεῖν, φιλανδρίαν καὶ σωφροσύνην ἐν ταῖς μάλιστα τῶν γυναικῶν ἀγαπήσασα καὶ τιμῆσασα, καὶ τῶν ἐκ τοῦ γένους θηλυτέρων καλλιστείον οὔσα καὶ λαμπρὸν ἐπικύσμαμα καὶ περιάλλημα τοῖς πᾶσιν ἐρασίμων τοῦ τοιοῦτου δ' ἐγχειρήματος ἐκκρουσθεῖσα πεσοῦσα προσεκυζᾶτο τοῖς τοῦ θεοῦ καὶ βασιλέως ποσὶ, καὶ ἔδειτο κοπτομένη θερμότερον φήνης (91) καὶ ἑλευνότερον, δρακόντων ὀδοντότερον, ἀλκυόνος

Τί δὲ ἡ φιλῆ δίκη; ἄρα πολύπους καὶ πολύχειρ οὔσα ὀξυδερκῆς τε καὶ πανδερκῆς, καὶ μικροῦ ποδῆρης τὸ οὖς ἔχουσα, λήθεται, ἢ οὐκ ἐννοεῖ ἢ τέλειον παρήσιν ἀνεκδίκητα ὅσα ἐπὶ τισιν ἀναιδῶς οἱ τῶν ἐπαινετῶν κατήγοροι συβράπτουσιν ἐκδικᾶ; Οὐ μὲν οὖν, ἀλλὰ παρυπέφηνε καὶ τότε ὡς τὰ ἐν μυγῶ γῆς διορᾶ καὶ τὰ ὑπὸ γλώτταν ἐνωτίζεσθαι τὸν θεορζόμενα. Καὶ μὲν οὖν καὶ βασιλεῖ ἐνεμέσησε τῆς μὴ ἐνδίκου ταυτησί πράξεως, οὐ τοῦ παρόντος καταλέγειν καιροῦ· ἔδει δὲ σοφὸν ὄντα τὸν Μανουὴλ μὴδ' ἀμαθῆ τε καὶ ἀναφάθιτον οὐχ ὡς διαβεβήμενον ἐκείνον καὶ τῆς ἀρχῆς παραλύσοντα τὸ ἀπειργάζεσθαι, ἀλλ' ἐκείνῳ τὰ τοῦ ἄρχεον ἀνάπτειν πείσματα ὃς εἶναι φησι τὸ Α καὶ τὸ Ω, τοτεῖσθαι ἢ ἀρχῆ καὶ τὸ τέλος, ὡς Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστῆς καὶ Θεολόγος ἐν τῇ Ἀποκαλύψει διδάσκει με· οὐ γὰρ λέει τῷ Θεῷ Α.

ζ. Τοὺς συκοφάντας μέντοι μετέλθε, καὶ ἄλλο

Hier. Wolfi notæ.

(91) Θερμότερον φήνης. Verba sic sonant : *Ardentius et miserabilius fulica, draconibus mæstius, halcyone lugubrius.*

μὲν ἄλλην δίκην ἐπέθηκε, τῷ δ' Ἀαρὼν ἐπέβρισε χαλεπώτερον, ταῖς οὐκείας ἀρπεδοῖσι περισχοινίσασα. Μετ' οὐ πολὺν γὰρ τινα χρόνον ἀλίσκεται μαγείαις προσανέχων, καὶ προὔκειτο χελώνης ἔκφορον μίμημα, ἔνδον στέγον τῆς χέλουος ἀνθρωπόμορφον ἑκάσμα, πεπεδημένον ἄμφω τῷ πόδε καὶ τὸ στέρνον ἐλτλαμένον ἕλω διαμπερές. Ἐάλω δὲ καὶ βίβλον Σολομώντειον ἀνελάττων, ἥτις ἀναπτυσσομένη τε καὶ διερχομένη κατὰ λεγεῶνας συλλέγει καὶ παρίστησι τὰ δαιμόνια, συχνάκις ἀναπυθανόμενα ἐφ' ὅτῳ προσέκλινται, καὶ τὸ ἐπιταττόμενον ἐπισπεύδοντα παρτοῦν, καὶ προθύμως δρῶντα τὸ κελευόμενον. Οὐκ ἐπὶ τούτοις δὲ μόνον Ἀαρὼν συνειληττο, ἀλλὰ καὶ οἱ βασιλέως ἐνώπιον ὑποβάλλων ἄς ἐκ τῶν δυσμόθεν ἐθνῶν ἀφικόμενοι πρέσβεις ἐκόμιζον ἀγγελίας, καὶ μὴ δυσασχοῦντας ὁρῶν πρὸς τὰ τοῦ βασιλέως θελήματα, ἐπιπλήττει τούτοις ἐν μιᾷ τῶν αἰτήσεων ὡς πρὸς τὰς καταθέσεις ἐτοιμοβρόποις τε καὶ εὐκόλοις, καὶ ὑποτίθεισιν ἀντιτείνειν πρὸς τὸ τῶν ζητημάτων τηρικαῦτα προκείμενον καὶ μὴ βράδιος οὔτω καὶ ἐκ πρώτης καθυπενδοῦναι, ὡς ἐντεῦθεν κερδανούοντας καὶ φίλιον μερίζω ἐκ βασιλέως κακ τῶν δημογλώττων πλείω τιμῆν. Καὶ τότε μὲν [P. 96] ἡ διάλεξις οἰελέλυτο, ἀφώρατα τῷ βασιλεῖ θεμένη τὰ τοιαῦτα τοῦ Ἀαρὼν εἰσηγήματα καὶ τῷ τῆς διαλέκτου διαφώρη τὰ ἔκθεσμα σκέμματα συσκόλασα κατὰ μῆνας δὲ τὰ προβληθέντα τῶν ζητημάτων ἡ βασιλις ἀναπειπάξει φρενί, Λατινίς οὔσα τὸ γένος καὶ τῶν λεγομένων ἀκριδῶς συνιῖσα, καὶ ἀνακαλύπτει πάντα τῷ ἀνακτι. Ὁ δ' ἐπὶ τοῖς ἡκουσμένοις ἀγανακτήσας κκῶς τὸν Ἀαρὼν τίθησι, τῶν τε ὀφθαλμῶν τὸ φῶς ἀμαυρώσας καὶ τῆς οὐσίας πάσης ἀποστερήσας. Κακοεργὸς δ' ὢν ὁ Ἀαρὼν, καὶ λιγνείαν φύσειωσ παρὶ τὰ χειρίστα δυστυχῶν, ἐς ὕστερον ἐνήγεν Ἀνδρόνικον τυραννήσαντα μὴ μέχρι τοῦ ἐκκόπτειν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆν τῶν ἀντιφρόνων ἐκείνῳ τιμωρίαν, περιεστῆν ἄλλ' ἢ θάνατον ἀπάντων καταψηφίζεσθαι ἢ βαρυτέραις ἐκμοχλεύειν κολάσεσιν, ἑαυτὸν τιθεὶς εἰς παράδειγμα κέντεῦθεν πιστούμενος τὰ λεγόμενα, ζῶντά τε καὶ κινούμενον καὶ πνέοντα καὶ φθειγγόμενον καὶ συμφράδμονα εἶναι δυνάμενον, καὶ μὴ μόνον διὰ χειρῶν ἀντιλαθῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ γλώττης αὐτῆς ὡσεὶ καὶ μαχαίρας ὀξείας ἀποδειροτομεῖν ἰσχύοντα τὸν ἀντιδοξον, καὶ ἕτερ' ἅττα φλύαρα καὶ ἀπάνθρωπα ὑψηγόμενος, δι' ὧν τὸ ἀρχολώτατον ἐκείνο καὶ ὑποδύσκολον τὸν τρόπον γερόντιον χαιρησιφρονεῖν ἐπὶ μᾶλλον ἐπώτρυνεν. Ὡν δὲ πονηρῶν διαβουλίῶν καὶ παραιφάσεων πικρὰν ἀποτιννὺς ἀμοιβῆν τῷ γεννήτορι Ἀαρὼν ὁ τὸν Ἀνδρόνικον ὕστερον τῆς ἀρχῆς καθελὼν Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος ἐκτέμνει τὴν αὐτοῦ γλῶτταν, συναφελεῖν τε καὶ σφαιεῖν τὸν ἐπὶ ταύτης σπεύδων ἰόν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ ἐπέδλεψέ ποτε θυμῷ πλαγιῶ καὶ κινήσει ἐνδίκῳ κατὰ τοῦ Σκληροῦ Σηθ καὶ τοῦ Σικιδίτου Μιχαήλ, ὅθεν καὶ προστάξει τούτου τοῖς οὐκείαις ὄψεσιν ἄμφω τὸν σίδηρον ἐδέξαντο σίζοντα, λόγῳ μὲν ἀστρονομίας ἐχόμενοι, ἔργῳ δὲ μαγγανείαις προσκείμενοι καὶ δαιμονώδεσιν ἑτέροις φενακισμοῖς. Ὁ αἶν γὰρ Σκληρὸς ἐπιγάμου παρθένου ἤρα καὶ ἐπεῖρα λαμπρῶς, παρορώμενος δὲ ὑπὸ τῆς κόρης καὶ ἀδοξοῦμενος στέλλει τὰύτην διὰ προαγωγῆς τινος γυναίου μῆλον Ηερικόν. Ἡ δὲ παρθένος καταθεμένη τούτο τῷ κόλπῳ ἐκμαίνεται μάλα δὲ πρὸς ἔρωτα καὶ ἀφροδισίου ὑποπίμπλαται

PATROL. GR. CXXXIX.

dederunt, Aaron vero gravissimas omnium, suis ipse laqueis irretitus. Non multo enim post eum magiæ studiosum esse compertum est, et simulacrum testudinis prolatum, in quo erat imago hominis, qui ambos pedes habebat in compedibus et pectus clavo transfixum. Est et librum Solomonium evolvere deprehensus, qui cum legebatur, legiones dæmonum 101 adducebat, subinde interrogantium cum accersiti essent, se jussa alacriter exsequentium. Nec una hæc causa fuit cur comprehenderetur Aaron, sed illa etiam accessit. Cum Occidentalium gentium legationes exponeret et imperatoris voluntati eas non refragari videret, in una postulatione legatos objurgat ut nimium ad jussa exsequenda paratos, monelque ut adversentur neque tam facile assentiantur : id enim eis luoro fore, majoremque gratiam apud imperatorem inituros et a suis popularibus plus honoris consecuturos. Ac tum id colloquium diremptum est imperatore ob Latini sermonis imperitiam quid dictum esset ignorante. Cæterum imperatrix natione Latina et sermonis illius peritissima, propositis questionibus seorsim consideratis, imperatori exponit omnia ; qui ira commotus Aaroni et visum et omnes facultates eripit. Sed is, ut homo maleficus et natura propensus ad scelera, post auctor fuit, Andronico jam rarum per vim potito, ut excæcatione haud contentus adversarios aut plane occideret 102 aut gravioribus suppliciis coereret, exemplo suo ad eam orationem confirmandam usus, qui et viveret et moveretur et spiraret et loqueretur et consilium dare posset : neque enim manuum vi duntaxat, sed lingua etiam æque atque aculo gladio jugulari inimicos. Adjecit et alia inhumana nugamenta, quibus iracundum illum et morosum senecionem ad cædes propensioem fecit. Cujus improbi consilii hunc fructum tulit, ut ab Isaacio Angelo, qui Andronicum imperio everlit, venenata ei lingua præcideretur.

Manuel vero imperator Sclerum Sethum et Michaelem Siciditem justa ira permotus cæcari jussit, qui sub astronomiæ professione magiæ et dæmonum imposturis operam dabant. Nam Sclerus cum nubilem quamdam virginem, aqua contemnebatur, adamaret ac manifeste sollicitaret, per Ienam ei malum Persicum mittit ; quo puella in sinum recepto, amore et libidine insanians, ab illo corrumpitur, 103 puellæ vero cognati lacinus id indigne ferentes, et strenue contra dæmonem pudicitias puellarum infestum et pomo instar malefici illius serpentis insidiantem, quas castitate tanquam

Edemio horto ejiceret, vociferantes, effecerunt ut ejus aspectu penitus privaretur, quam impudice aspexerat. Sicidites vero præstigiis quibusdam rerum earum conspectum eripiebat, quas oculi intuebantur, et totas dæmonum cohortes immittebat iis quos volebat exterritos. Cum autem aliquando ex editiore palatii loco naviculum vidisset qua ollæ et patinæ vehebantur, astantes interrogavit quid daturi essent, si efficeret ut nauta alienata mente, navigatione omissa, remo ad comminuenda scitilia uteretur. Qui cum ei pollicerentur quidquid postulasset, nauta paulo post exsurgit, et vasa non prius ferire destitit quam in pulverem redegisset. Quo conspecto illi risu emoti, factum illud admirantis: nauta vero paulo post barba prehensa lamentari, amotaque caligine ita se ut ira numinis agitata deplorare. Rogatus cur merces suas ita tractasset, cum dolore narrabat se remis intentum horribilem serpentem supra vasa porrectum, oculis inconcinnitibus in 194 se conversum instar devoraturi vidisse, qui prius volutari non destiterit quam scitilia contracta essent; inde subito ex oculis evanuisse. Fecit et aliud non dissimile. In balneo lavans rixari cum quibusdam cœpit et in conclave egressus est. Paulo post et cæteri anhelantes et trepidi, præ metu ac festinatione invicem conculcantes, narrant ex canali calidæ aquæ viros pice nigriores exiliisse, a quibus nates ipsorum plantis pedum ferientibus balneo exacti essent. Ob hæc igitur aliaque graviora facinora uterque oculis orbatus est. Ac Sethus quidem iisdem rebus etiam deinceps studuit: alter vero monachus factus scriptum spurcissimum, ut homo divina gratia indignus, de divinis mysteriis composuit. Illud etiam factum hujus imperatoris clarum est.

ἀσυνὲς ὄρωντα κατὰ τοὺς τῶν δρχκότων ἀκλινεῖς ἔληξε τῶν ἔλλξεων πρὶν ἢ κατηλοήθη τὰ κεράμια. τὸ δ' ἐκ τούτου ἠφάντῳται, ὡσπερ ἐκ μέσων οἱ τῶν ὀφθαλμῶν ἀποπτὰς. Καὶ τοῦτο μὲν τοιοῦτον, ἕτερον δὲ κάκεινο. Ἐν θαλανείῳ λουόμενος ἦν, ἐς διαφορὰν δὲ καταστὰς μετὰ τῶν τοῖς αὐτοῖς νίτροις ἀγνιζομένων εἰς τὰ ἀπόδύτρα ἔξεισι. Μετὰ μικρὸν δὲ καὶ ὡ ἐν τῷ λουτρῷ φεύγοντες καὶ συμπατοῦντες ἀλλήλους ἐξήσαν ἐκεῖθεν περιδεεῖς· οἱ καὶ τοῖς συνειλεγμένοις πυκνὰ τὸ πνεῦμα συλλέγοντες ἔφασκον ὡς ἐκ τῆς θερμοβρόχης ἐκπηδήσαντες τινες ἄνδρες πίσεως μελάντεροι ἐξῶσαν αὐτοὺς τοῦ λουτροῦ, παίοντες κατὰ τῶν γλουτῶν τῷ πλατεῖ τοῦ ποδός. Διὰ ταῦτα τοῖνυν ἀμφοτέροι καὶ πράξεις δὲ ἀσελγεστέρας ἑτέρας τῶν ὄκειων ἑστερήθησαν· οἱ δ' αὐτοὶ ἐπιβιώσαντες, ὁ μὲν Σῆθ καὶ πάλιν τοῖς προτέροις ἐνησχόλητο, ἄτερος δὲ εἰς μοναχὸν ἀπεβίβξάμενος, χρόνῳ ὕστερον σύγγραμμά τι περὶ τῶν θείων μυστηρίων ξυθέμενος, ἀφῆκε δι' αὐτοῦ κυνῶν ἐρυγὰς ὁ τῶν θείων δωρεῶν ἀνάξιος. Ἔργον κάκεινο τοῦ βασιλέως τούτου περιφανές.

Cum Asiaticæ urbes Chliara Pergamum et Adra- D myttium a Persis maie tractarentur (nam finitimæ provinciæ per pagos habitabantur 195 et prædæ hostibus erant), munitionibus eas firmavit et patientes campos castellis adornavit. Unde factum ut ea oppida frequentia civium et vitæ cultu rerumque copia multis beatis urbibus antecellant. Si quid igitur Manuel per omne imperii sui tempus Romanis utile suscepit et perfecit, hoc vel in primis celebrandum est. Quis enim illac præteriens, non ignarns quam inculta loca illa fuerint, quam feros et latrociniiis deditos cultores habuerint, non sublatis in cœlum manibus imperatori Manuelli paradisi delicias

οἴστρου, καὶ τέλος διακορεῖται παρ' αὐτοῦ. Οἱ δ' τῆς παιδὸς προσγενεῖς βαρέως ἐνεγκόντες τὴν ταύτης ταπεινώσειν καταβοῶνται γενναίως μάλα τοῦ ταῖς νεάνισιν ἐφοπλιζόντος δαίμονας καὶ δίκην ὄφεις ἀρχεκάκου δι' ὀπώρας τὰς παρθένους συλαγωγῶντος καὶ τῆς σῶφρονος βιοτῆς ὡς ἐξ Ἑδὲμ ἀπελαύνοντος. Καὶ πικρόγαμος ἐντεῦθεν γενόμενος, ἦν κακῶς ἐβλεψεν, οὐδ' ὄλως ἔτι ἐώρακεν. Ὅτι δὲ Σικιδίτης διὰ τινῶν ἀρβήτουργιῶν καὶ δεδορκότα τῶν θεωμένων ἐσκότου τὰ βλέφαρα καὶ ἀπεκλένα τοῦ τὰ θεατὰ ὡς ὄντα ὄρῃν, καὶ τῶν ὄρωντων τὰς ὄψεις παρέφερα, κατὰ φάλαγγας ἐπισυνιστῶν τοὺς δαίμονας, οὓς ἂν ἐκπλήξαι βούλοιοτο. Ἐπιχε γοῦν ποτε ἀπὸ μετεώρου τῶν βασιλείων βλέπων εἰς θάλασσαν, κατήγετο δὲ ἀλιάς τρυβλίας καὶ λοπάδας ἔχουσα τὰ ἀγώγιμα. Φησὶ τοῖνυν πρὸς τοὺς [P. 97] συνεστῶτας ὡς τίνα ἂν αὐτῷ κτάθωνται τὸν μισθόν, εἰ τὸν νηίτην τῶν ὄρθῶν φρενῶν διεκπεύσαντα μὴ ἂν ὀκνήσαι παρασκευάσειεν ἀναστῆναι τε τῶν σελμάτων, τὴν δικωπίαν προέμενον, καὶ συντρίψαι εἰς λιπτὰ τὰ κεράμια. Τῶν δὲ εὐγνωμονεῖν εἰπόντων πρὸς ἅπαν τὸ παρ' αὐτοῦ αἰτηθὲν, ὁ πρωρεὺς μετὰ βραχὺ τῆς ἔδρας ἀνίσταται, καὶ τὴν κώπτην ἀνά χειρὰς λαθῶν κατέφερε τε τῶν σκευαρίων συχνα, καὶ οὐκ ἀνῆκεν οὕτω διαπραττόμενος ἕως αὐτὰ εἰς κόνιν ἐλέπτυνεν. Ἐκ δὲ τούτου οἱ μὲν ἄνωθεν θεώμενοι τῷ γέλωτι διεβρόγγυντο, τὸ γαγονὸς τιθέμενοι διὰ θαύματος· ὁ δὲ πλωτὴρ ἀμφοτέροις μετ' οὐ πολὺ τῶν γενεῶν δραξάμενος γοερὸν ἐπωδύρετο, καὶ ὡς θεοδλαβεῖα τὰς φρένας παρακοπέντα πολλῶν ἔτι μᾶλλον ἀνανήψας του ζόφου ἑαυτὸν ὠλοφύρετο. Ἐρωτώμενος δὲ ὁ τι πεπονηθῶς τὸν φόρτον οὕτωςι διέθετο, διεξήει περιπαθῶς ὡς ταῖς κώπαις προσανέχων ἀφνης ὄφιν ὄρῃ δαφοινίν, πυρσῶδη τὸν λόφον, ἄνω τῶν τρυβλιῶν ἐκτεταμένον, ἐς αὐτὸν τὸ ὄμμα, καὶ καταπιεῖν ὀργιζόμενον, ὃς καὶ οὐκ

Αἱ Ἀσιαναὶ πόλεις, τὰ Χλιαρὰ, τὸ Πέργαμὸν τε καὶ Ἄτραμύτιον, κακῶς ἔπασχον ὑπὸ τῶν Περσῶν· αἱ γὰρ περιοικίδες χῶραι ἀσυνοίκιστοι τε ἦσαν πρῶτην, κἄκ τοῦ κωμηδῶν οἰκείσθαι εἰς προνομήν τοῖς πολεμίοις ἐξέκειντο. Καὶ αὐτὰς τοῖνυν ἐκρατόντατο τείχεσι, καὶ τὰ πλησίον δὲ ἰππήλατα καθία φρουρίοις διέλαβεν ἑρυμοῖς. Οὕτω δὲ πληθυσσιν οἰκητόρων ταῦτα δὴ τὰ πολέχνια καὶ τοῖς κατὰ τὸν ἡμέρον βλοτον ἐνευθηνοῦνται χρῆστοῖς ὡς ὑπεράνω κείσθαι πόλεων πολλῶν εὐδαιμόνων· ἀγροὶ δὲ γαρ εἰς εὐφορίαν καρπῶν ἡμερωθέντες ἐπέδωκον, καὶ φυτηκόμος χεῖρ ἐβρίζούχισεν ἐκεῖσε ξύλον ἔπην καρποδοτοῦν, ὡς μεταθέσθαι (φάναι τὸ τοῦ Δαβὶδ)

τὴν ἔρημον εἰς λίμνας ὀδάτων καὶ εἰς οἰκήσιμον τὴν A precetur? In ea porro loca quæ Nova castra vocantur, πρῶτην ἀοίκητον. Ἐ? τι οὖν κατόρρωμα μέγιστον, Byzantio prætor mitti et vectigalia colligere solet. ε? τι λυσιτελέστατον Αὔσοσιν ὁ Μανουὴλ διανενόηκε τε καὶ διεπράξατο καθ' ὅσους ἤρξε Ῥωμαίων ἐνιαιτούς, τοῦτο εἶη ἂν τὸ κράτιστον ὁμοῦ καὶ κοινωφελέστατον. Τίς γὰρ παραγων ἐκεῖ, καὶ εἰδῶς οἷαν μὲν ὁ χῶρος ἔτρεπεν ἀγριότητα οἴους δ' ἔστειγεν ἄνδρας, ἀναιδεῖς μὲν [92] ὑπὲρ τὸν κορυνήτην Περιφήτην, ἀγριωτέρους δὲ τοῦ πιτυοκίμπου Σίνιδος καὶ τοῦ Σκίρωνος, οὓς ἀνεῖλε πάλαι Θησεύς, οὐκ ἂν τὰς χεῖρας ἀναταίνας τῷ βασιλεῖ [P. 98] ἐπεύξαιτο τῷδε κληρῶν ἐν Ἐδῆμ ἀίδιον καὶ τόπον χλοερὸν καὶ ἀνώλεθρον; οὐκοῦν καὶ ἴδιον ἐπώνυμον ταυτὶ τὰ φρούρια κληρωσάμενα (Νεόκαστρα γὰρ ὀνομάζονται) οἰκεῖόν τε ἀρμοστήν ἐκ Βυζαντίου στελλόμενον ἔχουσι, καὶ εἰς τὸ βασιλεῖον ταμεῖον ἐτήσια ξυμφέρουσι κέρματα.

TOMOS ΠΕΜΠΤΟΣ

THE BASILIAS MANOHA TOY KOMNINOR.

LIBER QUINTUS.

196 RERUM A MANUELE COMNENO GESTARUM.

α'. Αὐθις δὲ τῶν Παιόνων τοὺς ἑρκοὺς συγγαίν- B
των ὁ κατ' αὐτῶν ἐκφύεται πόλεμος, καὶ πρὸς και-
ρὸν ἀποβρύει καὶ δόξας τέλος καταλεύσθαι (93),
ὁ δὲ κατὰ πολύχουν ἀνέθηλε λήϊον μάκαρος ἀνδρὸς
ἀκραιότερους ἀμητήρας ἐθέλον. Ὡς οὖν ὑπέβαινε
ὄρχ ὥραλα τῇ ἐξόδῳ, ἦει τὴν ἐπὶ Σαρδικῆς βασι-
λέως, ὅπου καὶ ταῖς δυνάμεισιν αἷς ἄγειν ἤμελλεν
ἐπὶ Παίονας, τεταγμένον ἦν αὐτῷ συμβαλεῖν. Ἐν
ᾧ δὲ τὰ στρατεύματα ξυνελέγτο, ἐνωτίζεταί οἱ ὡς
ἄνωθεν τῆς ἀψίδος, ἥτις ἔκτισται κατὰ τὸ πρὸς
δυσηκὸς μέρος τῆς Κωνσταντινείου ἀγορᾶς, εἰκόνας
ἐκ χαλκοῦ δύο ἴδρυνταί πάλαι γυναικόμορφοι, ἡ μὲν
καλουμένη Ῥωμαία, θατέρα δὲ [P. 99] Οὐγγρισσα,
νῦν δὲ ὑπὸ τοῦ τὰ πάντα μετασκευάζοντος χρόνου
ἡ μὲν ἀπὸ Ῥωμαίων τὴν κλησὶν εἰληχῦα τῆς ὀρ-
θίας κατήρειπται στάσιως, ἡ δὲ λοιπὴ ἐπὶ τῆς C
προτέρας ἤδρασται βάσειως. Θαυμασας οὖν ἐκεῖνος
τὸ εἰρημένον, πέμψας εὐθὺς τὴν μὲν ἀνέστησέ, τὴν
δ' ἀνέτρεψε καὶ κατήνεγκε, ταῖς τῶν εἰκόνων με-
τασκευαῖς μεταβαλεῖν καὶ μεθαρμόσειν οἰόμενος καὶ
τὰ πράγματα, καὶ τὰ μὲν τῶν Ῥωμαίων οἶον με-
εωρίσειν, τὰ δὲ τῶν Παιόνων καθαιρήσειν. Συν-
τηγμένων δὲ τῶν στρατοπέδων σκίψιν προὔθηκεν
εἰ δεῖ καὶ αὐτὸν συνεκστρατεύειν κατὰ Παιόνων,
εἴτε μὴν στρατηγῶ τὰς δυνάμεις ἐπιτρέψαντα με-
ελθεῖν οὕτωσιν τὸ ἀντίπαλον. Ὡς οὖν πᾶσι δέδοκτο
βασίλεα μὲν ἐπὶ Σαρδικῆς καθῆσθαι, τῶν δ' ἡγε-
μόνων τοὺς γενικοὺς ἀναβήθηται στρατηγούς τοῦ D

1. Cum autem Pannonii fœdera denuo rupissent, bellum contra eos suscipitur, et aliquandiu intermissum majore vi repetitur. Imperator, ubi primum per anni tempus licuit, Sardicam iter intendit, quo legiones convenire jusserat; dum autem copiarum contrahuntur, audit duarum muliebrium œnearum statuarum, quæ in Occidentali fornice fori Constantinensi sitæ sint, alteram, quæ Hungarissa dicatur, erectam stare, alteram, nomine Romanam, vetustate collapsam esse. Quo intellecto statim illam dejecit, hanc reposuit, ea statuarum mutatione se fortunam etiam gentis utriusque mutaturum ratus, et rem Romanorum erecturam, Hungaricam depressuram. 197 Legionibus in unum conductis, deliberandum proponit utrum ipse quoque bello Hungarico interesse an summam rerum duei alicui committere debeat. Ubi omnibus placuit ut ipse Sardicæ maneret et generales belli duces crearet, ut absente imperatore incerti bellorum eventus acceptæquo cladis dedecus mitiora essent et victoria plus laudis haberet, summa belli Andronico Contostephanò classis præfecto mandatur. Exercitu Sardicam moturo imperator præclara concione Contostephanum exhortatur, nec rationes tantum sed tempus etiam gerendi belli edocet, armorumque et aciei instruendæ rationem monstrat. Legatos item ejus, tribunos cæterosque milites ad pugnam acuit commemoratis prioribus eorum facinoribus, et

Hier. Wolfii notæ.

(92) Ἀναιδεῖς μὲν. *Impudentiores Periphete clavigero et pinuslexio* (liceat enim et mihi ineptire) *Sinnide et Scirone, quos olim Theseus sustulit, immaturores.*

(93) Δόξαν τέλος καταλεύσθαι. *Cum videretur, instar sæcundi agrî iustiores messorum desiderantibus*

exemplis ad festinandum et imminencia pericula subeunda, quibus Deo adjutore fortiter superatis illustrem victoriam reportaturi sint, incitat. Quodsi gloriam ipsius illustrarint atque absenti victoriam pepererint, se liberaliter illos remuneraturum. At illi et dum hæc dicebantur, attentione silentioque alacritatem suam ostendebant, et finita oratione **198** magis etiam affectum suum et incitatos animos declarabant, ut verborum lenociniis deliniti, si quid molestiæ ex superioribus pugnis in memoria residebat, id totum abolitum videretur. Nam et imperatorem lætis acclamationibus celebrabant, et se ultra vires etiam dimicaturus pollicebantur, petebantque ut a duce sine mora contra hostem ducerentur. Ita incitatis exercitibus statim confusus clamor in castris tollitur, quod quidam ex gente Pannonica, dum concitato equo ac toto impetu fertur, pronus in faciem prolapsus erat. Quo imperator audito et ipse exhilaratus est et omnes bono animo esse jussit, bonum id omen interpretatus belli feliciter eventuri, et Deum servatorem ut dux esset exercitus invocavit. Andronicus vero cum omnibus copiis digressus, post aliquot dies Savo et Danubio superatis Zeugminum ingreditur. Pannonii vero ea re nihil territi, sed suis cohortibus instructis et non parvis auxiliis a finitimis populis **199** atque ipsis Alemannis, ut ferebatur, conductis, summaque rerum Dionysio viro strenuo et victoriis inclyto mandata, pleni animorum et jactabundi incedebant. Is Dionysius, ut primum audiit Romanum exercitum Istrum transisse, victoriis prioribus inflatus insolenter gloriatus est se, ut pridem, ita nunc etiam occisorum Romanorum ossibus in tumulum aggestis pro tropæo usurum. Id enim barbarica feritate, victo Gabra et Brana, ut jam mox iui, fecerat.

Οὕτως ἐξηρμένων τῶν στρατευμάτων ἀφνης αἴρεται θροῦς ἐν τῷ στρατοπέδῳ συμμιγῆς· ἐκ γὰρ τοῦ τῶν Παϊόνων τις ἔθνος τὸν ἱππὸν κατὰ κράτος ἐλαύνων, καὶ προσβαίνων εἰς ὄσον καὶ ὄσον, ἐπὶ στόμα συγκρατῆνεται τῷ ὀχῆματι. Βασιλεὺς τοίνυν ὡς τοῦτο εἶχε πυθόμενος, αὐτὸς τε διεκτάχτο καὶ θαρρῆν παρεκέλευτο πᾶσιν, οὐκ ἄχαρι τὸ μέλλον ἐντεύθεν οἰωνιζόμενος, καὶ χαίρειν [P. 100] ἐνάγων ὡς ἐπὶ δεξιᾷ ἤδη τῇ τοῦ πολέμου τελευτῇ. Καὶ ὁ μὲν ἐν τούτοις ἦν, Θεὸν σωτῆρα προηγὸν ἐπιμαλούμενος τοῖς στρατεύμασιν. Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος τὸν στρατηλάτην ὑποζωτάμενος ἀπῆρεν ἐκαίθειν μετὰ πασῶν τῶν δυνάμεων, καὶ εἶχεν αὐτὸν ἡμερῶν τινων διαλειπουσῶν ὁ Σάουβις καὶ Δάνουβις διαπαρισόμενον, καὶ τὸ Ζεύγμινον εἰσεδέχτο. Οὐδ' οἱ Παῖονες ἐπὶ τούτοις ἀναπεπτώκεσαν, ἀλλὰ τὰς οἰκείας ἴλας ἀγειράμενοι καὶ συμμαχικὸν ξηολογῆσαντες οὐκ ὀλίγον ἐκ τῶν ἡμορούντων σφίσιν ἐθνῶν καὶ ἐξ αὐτῶν δὲ Ἀλαμανῶν, ὡς ἐλέγετο, καὶ Διονύσιον τούτοις ἐπιστήσαντες στρατηγὸν αὐτοκράτορα, γενναῖον ἄνδρα καὶ πολλὰς τὰς ἐναντίας συγκόψαντα φάλαγγας, καὶ φρονηματισθέντες οὕτω μετὰ κόμπου ἐπήσαν. Οὗτος δὲ ὁ Διονύσιος ὅτε πρῶτως ἰκηκόει τὸν Ἰστρὸν διαβῆναι Ῥωμαϊκὴν στρατιάν, γεγυρωμένος ὢν ἐπὶ ταῖς πρότερον νίκαις ἕς ἤρατο κατὰ Ῥωμαίων, μεγαλορῆμον ἔλεγε ὡς εἰς κολωνὸν αὐθις ἐστίται ἀγροχῶς τὰ τῶν εἰς πόλεμον πεσόντων Ῥωμαίων οστᾶ, καὶ ὅσα τροπαίω τούτοις ὡς καὶ ἄλλοτε ποτε γράσσαιτο, ἐπεὶ καὶ ἦν τι τοιοῦτον βαρβαρικῶς δεδρακώς, ὅπηνικα τὸν Γαβρᾶν καὶ τὸν Βρνᾶν, ὡς ἤδη μοι ἰβρίθη, κατηγωνίστατο.

2. Contostephanus vero in festo Procopii martyris armatas phalanges in aciem educit, frontem exercitus ipse occupat, cornu dextrum Andronico Leopardæ, sinistrum alii tribunis mandat. D: sposuit et alias phalanges paulum ab utroque cornu semotas, ut per tempus laborantibus legionibus sub-

Α πολέμου, ὅπως αἱ τῶν πραγμάτων ἔδηλοι ἐκβάσεις εἶεν οὕτω καὶ τὸ ἐκ τῆς ἤττης αἴσχος μετριάξουσαι καὶ τὸ κατορθωθὲν μεγαλύνουσαι μᾶλλον καὶ εἰς κλέος ἐξαίρουσαι μέγιστον, ὡς κικκίνου τε καὶ τούτου ξυμβεβηκός κατ' ἀπουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος, ἀναδείκνυται τῆς ὄλης ἀρχηγὸς στρατιᾶς ὁ τοῦ στόλου δοῦξ Ἀνδρόνικος ὁ Κοντοστέφανος. Ἐν δὲ τῷ μέλλειν ἀπαίρειν τῆς Σαρδικῆς τὰ στρατεύματα ἐν ἐπηκόῳ στάς ὁ βασιλεὺς γίνεται καλῶν καὶ γενναίων λόγων καὶ πολὺ τὸ πιθανὸν ἐχόντων ἀγορευτῆς. Αὐτὸν τε γὰρ Κοντοστέφανον παρεθέβρουν εἰς τὴν προκειμένην στρατήγησιν, οὐ μόνον μεθόδους ὑποτιθεὶς τακτικὰς, ἀλλὰ καὶ καιρὸν αὐτῷ τῆς προσβολῆς ἐπισημαινόμενος εἶδος τε ὀπλίσεων καὶ σχήματα παρατάξεων, τοὺς τε ὑποστρατήγους καὶ τοὺς ἰλάρχας καὶ καθεστῆς ἅπαντας τοὺς ἐν ὄπλοις διανίστη πρὸς μαχισμὸν, ἐνάγων εἰς μνήμην τῶν προηγωνισμένων, καὶ πειθῶν τοῖς ὑποδείγμασι σπεῦσαι καὶ τὰ προκείμενα θαρρῆσαι δεινὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ τούτοις σὺν Θεῷ ἐπιθεῖναι τέλος καὶ μετὰ λαμπρῶν τροπαίων ἐπανελθεῖν· οὕτω γὰρ ὑπ' αὐτῶν δοξασθεὶς ἐκαίνος, κὰν τῷ ἀπεινᾷ τοὺς βαρβάρους νικήσας, ἀντικαταθῆσει καὶ αὐτὸς τούτοις οὐκ εὐαγκάλους τὰς ἀμοιβάς. Οἱ δὲ καὶ ὅτε μὲν ἤδειο ταῦτα πρὸς τοῦ κρατοῦντος, τὸ ἡδέως ἀκούειν καὶ παραδέχεσθαι προθύμως ὑπέστανον ἐξ ὧν τὰς ἀκοὰς ὑπέκλινον καὶ σιγῇ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις ἡσπάζοντο· ἐπεὶ δ' ἐπαύσατο τοῦ λέγειν, εἶτι μᾶλλον τὴν ἔνδον διαθέσειν ὑπεσῆμαινον καὶ ὃν εἶχον γάρφαλον ἐν ψυχῇ, τῷ μέλιτι τοῦ λόγου κατακηλούμενοι, ὑπ' οὐ καὶ ἐψέκασαν ἀτεχνῶς ἀποκλύσασθαι· τί ποῦ τούτοις εἰσεβύβηκεν ἀηδὲς ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν πρόνερων πολέμων· βασιλέα τε γὰρ εὐφύμοις ἐκρότου φωναῖς, καὶ τὸ πρόθυμον καὶ ὑπὲρ ἰσχύον ἐνδείξασθαι ἰσχυρίζοντο Ἀμέλει μὴδὲ μέλλειν ἐδόων τὸν στρατηγέτην, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἄγειν αὐτούς.

Β

Γ β'. Ἐνστάσης δὲ τῆς ἑορτίου μνήμης Προκοπίου τοῦ μάρτυρος, ἐκτάσσει τὰς δυνάμεις εἰς πόλεμον ὁ Κοντοστέφανος, καὶ αὐτὸς τε ἐνέδου τὸν θώρακα καὶ τὴν ἄλλην πανοπλίαν ἡμπίεστο, καὶ τοῖς λοιποῖς ὡσαύτως ἐπέταττε δρᾶν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἑκαστος τάξιν ἐπεπορεύετο καὶ καθίστα πρὸς τὸ εὐ-

τακτον. Καὶ τὸ μὲν τῆς φάλαγγος μέτωπον ἀπένειμεν ὁ στρατηγὸς ἑαυτῷ, τὸ δὲ κέρασ τὸ δεξιὸν Ἀνδρόνικος ἐπέειχεν ὁ Λαπαρδάς, τὸ δὲ λαϊὸν ἄλλοι ταξιάρχαι, οὓς ὁ στρατηγὸς συνεπέχετο. Ἐξετετάχει δὲ καὶ ἄλλας φάλαγγας, μικρὸν ἀποθεν αὐτὰς διαστήσας ἑκατέρου κέρατος, ὅπως ἐπιπριούσαι κατὰ καιρὸν εἴησαν ἐπαρήγουσαι τοῖς κίμνουσι τάγμασιν. Οὕτω δ' ἐκτάσσοντι τὰς δυνάμεις καὶ καθιστῶντι τῷ Ἀνδρονίκῳ ἐπίσταται τις ἐκ βασιλέως κομίζων γράμματα, ἐκείνην τὴν ἡμέραν καθυπερβῆσθαι τὴν συμπλοκὴν ἐπιτάσσοντα ὡς ἀσύμφορον ἐς ἔργα πολέμια, καὶ καθ' ἑτέραν ἀναθέσθαι, ἣν καὶ αὐτὴν τὸ ἐπιστόλιον ἀνεδίδασκε. Δεξάμενος οὖν ὁ στρατηγὸς τὸ βιβλίον εἰς τὸν οἰκεῖον καθῆκε κώλον, μήτε τοῖς γραφομένοις προσσχῶν, μήτε τοῖς συνοῦσι μεγιστάσι δῆλα τὰ προσταττόμενα θέμενος, ἐπαίνετῶς δὲ παρακρουσάμενος ἐταρων ὑποθέσεων διηγῆσεν. Ἀπετρέπετο δὲ ὡς ἀποφράς ἡ τότε ἡμέρα καὶ ὅλως ἀξύμφορος πρὸς τὴν κατ' Ἄρα συμβολὴν, ἐπεὶ καὶ ἦν τὰς πλείστας καὶ μεγίστας τῶν πράξεων, καὶ παρὰ Θεοῦ τὸ πέρασ κατ' εὐδοκίαν εἶτε μὴ δεχομένης, ταῖς τῶν ἀστρῶν οὐκ οἶδ' ὅπως περιπλοκαῖς καὶ ταῖς τοιαῖσδε θέσεσι καὶ κινήσεσιν ἐπανατιθεῖς, καὶ τοῖς παρὰ τῶν ἀστρολεσχούντων λεγομένοις καθυπαγόμενος ἴσα ταῖς ἐκ θρανίδος Θεοῦ ἀποφάσεσιν. Ὁ δὲ μὴ τοῖς γραφομένοις ὄλως προσσχῶν, ἀλλ' εἰδὼς ὡς μέγα ὄνησε πολλάκις τὸν ἀθλοῦντα καὶ βραχεῖά τις ὑποφώνησι τοῦ ἀλείφοντος, πρὸς τὸν ἐν χερσὶν ἀγῶνα διανίστησι λόγους τὸ στρατεύμα, « Μνήσασθε, » ὑποφθεγγόμενος, « ἄνδρες Ῥωμαῖοι, πολεμίου ἀλκῆς, μνήσασθε, καὶ μηδὲν τι φρονήσητε τῆς δόξης καὶ τῆς τύχης τῆς ἐνούσης ἀνάξιον, εὐ εἰδότες ὡς καὶ θῆρες ὄρνιθοί [P. 10] τοῖς κατ' αὐτῶν εὐθαρσῶς ἐπιούσι δεδίασι τε προεχειρῆσαι καὶ διασποθθέντες ἀπίασιν, ὅσοι δὲ αὐτοῖς ἀντιμέτωποι στήναι πεφρίκασιν, εἰς ἐτοίμην θοίνην ὠμοβορούμενοι πρόκεινται. Ἀνδριστέον οὖν κατὰ τουτωνὶ τῶν θηριογνώμωνων βαρβάρων, μὴ πως ὑπ' αὐτοῖς γενώμεθα, φιλοφυχίαν ἀγεννῶς νοσήσαντες μὴ σώζουσαν, ἀλλ' ἀπολλούσαν, τοῦτο δὲ ὅπερ (94) αἱ ταῖς ἀρεταῖς ἀντίθετοι κακίαι εἰώθασιν δρᾶν, εἴ καὶ παραπεπήγασιν αὐταῖς ἐκείναι καὶ εἰσὶ πως ἀγχιθυροί. Καὶ ἄλλως δὲ οὐχ ἡμεῖς μὲν ἐσμὲν καὶ βλητοὶ καὶ θνητοί, ἐκ δὲ χαλκοῦ τεχνητοὶ οἱ πολέμιοι· οὐδ' οὗτοι μὲν χιτῶνας περικείμεναι σιδηρέους καὶ ὠκόποσιν ἵπποις ἐνέχονται, ἡμεῖς δὲ τούναντιον ἅπαν καὶ σώματα D γυμνὰ προβαλλόμενοι· οὐδ' εὐπάλαμον μὲν τὸ ἀντίπαλον, ἀπόμαχον δὲ τὸ ἡμέτερον. Τοῖς πᾶσιν ἡ αὐτὴ διάρσις καὶ μέλησις πολέμων καὶ δπλισις. Ἐὼ γὰρ λέγειν ὡς ὅσῳ λόγῳ καὶ παιδείᾳ τῶν ξυνοιδεῖν οὐκ ἄποροι, τοσοῦτον καὶ τέχνας στρατηγικαῖς μεθόδοις ὑπερφέρομεν. Ἦδη δὲ καὶ ἄλλοτε ποτε συμβαλόντες διημιλλήθημεν Παίσι, τὴν γῆν αὐτῶν ἐπιόντες καὶ κείροντες. Οὕτω τοῖνον καὶ νῦν αὐτοῖς συμπλεκόμεθα, ὡς εἰς ἕξιν τοῦ νικάειν προελθόντες. Ναί, ἄνδρες, καὶ συστρατιῶται. Οὕτω

Hier. Wolfii notæ.

(94) Τοῦτο δὲ ὅπερ. Ineptam et intempestivam hanc appendicem, a me de industria prætermisam, aio inturpreteris licet : id quod opposita virtutibus

venirent. Interea litteræ imperatoris illi afferuntur, quibus pugnam in alium commodiorem diem in litteris declaratum differre jubebatur. At ille libello in sinu condito jussa 200 negligit, et apud proceres aliarum rerum mentione interjecta callide dissimulat. Is autem dicit, ut ater et infaustus ad pugnam, improbabatur : nescio enim quomodo plurima et maxima quæque negotia, quæ arbitrato Dei secundos vel adversos exitus sortiuntur, ad astrorum circuitus et certos positus ac progressionem Manuel referebat, et nugæ astrologorum pro oraculis excipiebatur. Cæterum Contostephanus iis litteris plane contemptis, non ignarus sæpe modicam cohortationem ad certamen pugili multum profuisse, legiones ad hunc modum alloquitur : « Fortes viros vos præbete, Quirites, neque fortuna et gloria vestra quidquam indignum admittite. Scitis enim etiam feras, si quis fortiter invadat, terreri ac in fugam conjici, timidos vero et fugaces ab eis devorari. Quare cum immacibus istis barbaris strenue dimicandum est, ne mortis formidine, quæ non salutem sed exitium affert, jugum eorum turpiter subeamus et ignaviæ nostræ graves 201 pœnas demus. Neque vero aut nos soli vulneribus et morti expositi sumus, aut hostes ærei sunt et invulnerabiles : sed ut illi ferro muniti sunt et velocibus equis insident, ita eadem res nobis quoque suppetunt, neque fortitudine illis cedimus. Omnibus eadem est instructio, eadem belli exercitatio, eadem armorum ratio. Nam illud omitto, nos, quantum eloquentia et doctrina barbaros superamus, tanto etiam disciplina militari et solertia superiores esse. Sumus etiam antehac cum Pannoniis congressi, eorumque agros vastavimus. Aggrediamur eos nunc quoque victoriæ habitu confirmato. Agite, viri, agite, commilitones, ita liberos et conjuges vestras videatis : barbarorum pereuntium voces Istri gurgites hauriant, cruentumque flumen Pannoniorum cladem et Romanorum victoriam insolito spectaculo terris iis nuntiet quas perfluit. Præterea illud etiam est considerandum, eum a quo huc missi sumus totum pendere a nobis, et bona spe ex nostris pollicitationibus 202 concepta jam fere captivos agitare animo et victoriæ magnitudinem sibi imaginari. Ne igitur præsentis periculo, quod nihil habet morte gravius debilitati, vel illi pudori vel nobis ipsis calamitati simus. Summa enim mala tergiversationem non patientur ; in quibus vel exigua negligentia summæ rerum est eversio. »

βαρβάρων διενηνόχασμεν, ὡς καὶ εἰπεῖν, ἔμπειροι καὶ ξυνοιδεῖν οὐκ ἄποροι, τοσοῦτον καὶ τέχνας στρατηγικαῖς μεθόδοις ὑπερφέρομεν. Ἦδη δὲ καὶ ἄλλοτε ποτε συμβαλόντες διημιλλήθημεν Παίσι, τὴν γῆν αὐτῶν ἐπιόντες καὶ κείροντες. Οὕτω τοῖνον καὶ νῦν αὐτοῖς συμπλεκόμεθα, ὡς εἰς ἕξιν τοῦ νικάειν προελθόντες. Ναί, ἄνδρες, καὶ συστρατιῶται. Οὕτω

vitia efficere consueverunt ; quanquam illis propinqua sunt et pene adhærent. Alter codex habet ὅπερ καὶ ἐν ταῖς καθολικαῖς ἀρεταῖς ἔχει τις τοῦτο ἰδεῖν.

τέκνα καὶ συλλέκτρας ἔδητε. Ἀράτω τὰς φωνὰς τῶν Βαρβάρων ὁ βαθυδίνης οὕτω: Ἰστρας ἐπιτριβομένων καὶ δίναις ἐναποφυγόντων· ἀλλὰ καὶ αἱματώδης προβρέων δι' ὧν χωρῶν ὀλκῆ ὀφείτῃ, διατρανούτω Παίονας ἡττημένους καὶ Ῥωμαίους ἀνάκηρυττέτω νικῶντας, ἐξιστῶν τοὺς θεωμένους τῷ ἀγῶνι τῆς προχοῆς. Χρεῶν δὲ πρὸς τοῦτοις σκοπεῖν ὡς ὁ ἐκπέμψας ἡμᾶς ἐς τόνδε τὸν πόλεμον ἅπας ἡμῶν ἐξήρτηται, καὶ χρησταῖς ἐλπίσιν ὑποθαλπόμενος ἐφ' οἷς αὐτῷ καὶ ὑπὲρ ἰσχύον ἀνδρῶν σασθαί συνεθέμεθα, μικροῦ τοὺς ζωγρίας ἀναπολεῖ καὶ τὸ τῆς νίκης φαντάζεται μέγεθος. Μὴ τοίνυν κάκεινον αἰσχύνωμεν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς κακῶς διαθώμεθα πρὸς τὸν ἐν ὄψει μαλακισθέντες κίνδυνον, οὐδὲν ὅτι μὴ θάνατον τὸ πέραν ἔχοντα. Αἱ γὰρ ἀκμαὶ τῶν κακῶν οὐ φιλοῦσιν ἀνάδυσιν, καὶ τὸ βραχέως ἐν τοῦτοις καθυπενδοῦναι καταπροδοῦναι τὸ πᾶν ἐστὶ. »

3. Hæc locutus suas copias in patentem campum educit. Idem contra et Dionysius facit, hilari vultu cum plausu et lætitia, quasi ad ludum iret. Unde quid agendum esset in præsentia ignarus, suas copias neque in dextrum sinistrumve cornu distribuit, neque in distinctas turmas et phalanges descripsit: sed tantum exercitum in unam quasi turrim globatum ac densatum atræ nubis instar adduxit, cum summo et acerbissimo nostrorum contemptu. Vexillum ejus in crassa et alta trabe, quam rotis impositam quatuor juga boum trahebant, 203 sublime a ventis agitabatur. Erat ea acies omnino horrenda visu, tota equestris et hastata. Nec viri tantum armis egregie ad pedes usque muniti, sed et equorum pectora, et frontes ferro contra ictus armabantur. Ad hæc equorum hinnitus armorumque fulgor solis radiis everberatus, ut propius ventum est, utriusque exercitui majorem admirationem et terrorem afferebat. Sub meridiem in medium processere. Contostephanus, ubi tempus visum est, dextri et sinistri cornu milites proximos extremum barbarorum agmen jussit cædere, sagittarios vero equites in primis crebras sagittas ut conficerent horriatus est, eo consilio ut Pannoniorum continua phalanx dissolveretur. Nam ut poeta noster ait, « Arma armis, pede pes hæret, densusque viro vir. Juncta equi capita habebant; atrox pugna hastis horrebat, instar draconis squamas attollentis undabant exercitus. Dionysius vero velut turris firmissima procedens hastam in Contostephanum et ejus exercitum vibrabat. Ubi ad manus ventum est, primo hastis rem gerunt, urgent, urgentur 204 aliquandiu. Hastis fractis et tanquam sepes in medio exaggeratis, prælongos enses strinxerunt ac denuo congressi pugnauerunt. Quibus hebebatis (nam tota acies utrinque ferrea erat et ærea) Pannonii æstuabant, quippe qui Romanos suum impetum minime toleraturos putarant. Romani ferreis clavis, quas in bellum ferre solent, arreptis Pannoniorum capita et facies opportune cædebant. Unde multi oborta caligine equis devolvebantur, multi sanguinis profluvio exanimabantur. Ita firmissima illa acie perrupta, Romanorum nemo erat qui non Pannonium feriret ac dejiceret, prostratumque spoliaret, nec aliam panopliam indueret, equumque conscenderet cujus sessorem occiderat. Vesperi receptui canebatur, sublimes illo Dionysii vexillo sublato, et exercitus navibus impositi Istrum trajiciebant. Fama enim per Romana castra vagata. Pannonios postpridie auxilia firma

γ. Τοιαῦτ' εἰπὼν ἐπὶ πεδίου ἀναπεπταμένου προῆγεν. Ἀντεξάγει δὲ οἱ καὶ Λιονύσιος τὰ οἰκεία στρατόπεδα, χαροπὸς τῷ προσώπῳ, κροτῶν ἄμα καὶ χαίρων ὡς ἐπὶ παιδιὰν ἐξιών. Ὀπόθεν καὶ τὸ τί δεῖ ποιεῖν ἐπὶ καιροῦ μὴ εἰδὼς, οὔτε εἰς κέρασ δεξιὸν καὶ εὐώνυμον τὴν ὑπ' αὐτὸν ἐμέρισε στρατιᾶν οὔτε εἰς ἕλας ἀποδιείλε καὶ φάλαγγας, ἀλλ' ἐς ὁμαιχμίαν συνσπειρακῶς μίαν τοιοῦτον στρατεύμα καὶ πυκνώσας οἶον αὐτὸ καὶ πυργώσας κατὰ νέφος μέλαν ἐπῆγεν, οὐδὲν ἐλλείπων ὑπεροφίας ὡμῆς. Ἴπν δὲ καὶ ἡ σημαία ἐκείνου μετεωρος, ἐπὶ τινοσ ἡνεμωμένη παχέος καὶ ὑψιτενοῦσ ἰστοῦ, τέτρασιν ὀποτρόχοις ἐλκομένου βοῶν ζεύγμασιν. Αὐτὴ δὲ ἡ ἀντιμαχος ὁμαιχμία φρικαλέον ὄντως καὶ δυσαντίδλεπτον ὄραμα ἦν, πᾶσα οὕσα ἱππότησ καὶ λογχηφόρος. Οὐ μόνον δὲ οἱ ἄνδρες μετεῖχον τοῦ ἀνριβοῦσ ὀπλισμοῦ καὶ ποδηνεκοῦσ, ἀλλ' [P. 102] ἦν ὄραν καὶ τῶν ἵππων αὐτῶν διαδήματα, μασχαλιστῆσασ προφαινωτων καὶ περικειμένων προμετωπίδια καὶ προστερνίδια τῶν βλημάτων ἐρύματα. Ὁ δὲ τῶν ἵππων φριμαγμὸσ, ἡ τε πρὸσ ἥλιον ἀνταυγίζουσα τῶν ὀπλων στυλθηδῶν, ὡσ ἐγγὺσ ἦν τὰ στρατεύματα, καινοτέραν ἐποῖει τὴν θίαν καὶ διὰ φόβου καὶ θαύματος τοῖσ ἐκ τῶν στρατοπέδων ἀμφοῖν. Ἐπει δὲ προῆλθον ὡσ εἰσ μεταίχμιον καὶ περὶ μεσημέριαν ἦν ἡμέρα καὶ καιρὸσ ἐδόκει συβρήγνυσθαι, ὁ μὲν Κοντοστέφανοσ τοῖσ ἐκ δεξιῶ καὶ λαιοῦ σὺσως ἀγγίστα παρακολουθοῦσι τὰ τελευταῖα τῶν βαρβάρων κόπτειν ἐφῆκε, μάλιστα δὲ τοῖσ ἱπποτοξόσασ θαμὰ βάλλειν παρενελεύετο. Σκοπὸσ δὲ ἦν ἐντεῦθεν τῷ στρατηγῷ κατασείσειν εἴτε μὴν ἐκκρούσειν τῆσ συνεχείασ τὰσ Πικιονικάσ φάλαγγασ· κατὰ γὰρ τὴν Ὀμηρικὴν καὶ τότε παράταξιν « ἀσπίσ ἀσπίδ' ἔριδε, κόρυσ κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ, » καὶ ἴσασ εἶχον οἱ ἵπποι τὰσ κεφαλὰσ, ἐφριξε δ' ἡ μήχη ἐγγίησι φθισίμβροτοσ, καὶ κατὰ κινούμενον δρέκοντα καὶ φρίσσοντα τὰσ φολίδασ ἐκύμαινον οἱ στρατοί. Ὁ δὲ Διονύσιοσ ὡσ τεῖχοσ ἀτίνακτον προῦδαινει, ἐσ αὐτόν τε τὸν Κοντοστέφανον καὶ τὸ ἄμα αὐτόν τεταγμένον τιταίνων τὸ ἔγχοσ. Ὡσ οὖν ἐδέξαντο τοῦτον Ῥωμαῖοι, εἰαιδορατισμοῖ καρ' ἀλλήλων ἦσαν καὶ ὄπισμοῖ καὶ ἀντωθισμοῖ μέχρι τινὸσ· ἐπει δὲ τὰ δόρατα κατεάγει καὶ ἦν τὸ μεταίχμιον ἀποσχεδιασθὲν εἰσ φραγμὸν τοῖσ τῶν κοντῶν στοιβασμοῖσ, τὰσ ἐπιμήκεισ ἐσπίπειτα μαχαίρασ ἐσπάσαντο καὶ αἰθίσ συμπεσόντεσ ἐμάχοντο. Ὡσ δ' ἦδη καὶ αὐται τὰ στόματα ἡμβλύθησαν διὰ τὸ τῶν στρατευμάτων πάγχυλον καὶ πανοσίδηρον, οἱ μὲν Παίονεσ ἡμηχάνουν τὸ ἀπὸ τοῦδε, μηδαμῶσ κατὰ νοῦν θέμενοι ὡσ ἐπιόντασ αὐτοῦσ Ῥωμαῖοι δέξον-

ται, Ῥωμαῖοι δὲ μετὰ χεῖρας τὰς ἐκ σιδήρου κο- **A** exspectare, ducem sollicitum reddebat. Ob eam
 ρύνας χειρισάμενοι (ἔθος δὲ αὐτοῖς καὶ τοῖονδε φέ-
 ρειν ὀπλισμὸν, ἥνικα ἂν εἰς πύλεμον ῥοιεν) ἔπαιον
 τοὺς Παίονας δι' αὐτῶν· καὶ ἦν καιρίον μάλα τὸ

πλήγμα, κατὰ κεφαλῆς καὶ προσώπων γινόμενον. Πολλοὶ τοίνυν σκοτοδιωνῶντες τῆς ἰππέας ἀντρέ-
 ποντο ἔδρας· εἰσι δ' οἱ καὶ ἐλειφαίμουν τοῖς τραύμασι. Καὶ οὕτω τοῦ ἀβράγοῦς ἐκείνου διασπασθέν-
 τος συντάγματος, οὐκ ἦν ὅς οὐκ ἦν τῶν Ῥωμαίων βάλλων καὶ καταβάλλων Χαίονα, ἢ μὴ σκυλεύων
 τὸν πεπτωκότα, ἢ μὴ πανοπλίαν ἑτέραν ἐπενδύμενος, ἢ ἵππου μὴ ἐπιβαίνων οὐ τὸν ἀναβάτην
 κατέκτανεν. Ἐπειδὴ δὲ περὶ ὄψιν ἦν ἡ ἡμέρα, τὸ μὲν ἀνακλητικὸν ἢ σάλπιγγι διατόρως συνεθιμάτιζε,
 καὶ τὸ διαέριον ἐκεῖνο καθηρεῖτο τῆς τοῦ Διονυσίου σημαίας διαρμα, ὃ δ' Ἴστρος εἶχε τὰ πορθμεῖα καθ-
 ειλκυσεμένα, καὶ ὁ στρατὸς εἰς τὴν περὶ αὐτὸν ἀνήγετο. Φήμη γὰρ ἀνὰ τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατόπεδα
 ἐπεφοῖτα καὶ κατακρότους ἐτίθει τὰς τοῦ στρατηγῆος μήνιγγας, ὡς οἱ Παῖονες οὐκ ἀγενῆ ξηνολογίαν
 κατὰ τὴν μετ' ἐκείνην εἰσὶν ἐκδεχόμενοι. Διὰ ταύτην οὖν τὴν ἀκοῆν, μὴ πεφυκυῖαν ἐπίπαν ἀπόλ-
 λυσθαι, αὐτίκα μετὰ τέλος αἴσιον τοῦ πολέμου ἀπῆρυν ἐκεῖθεν Ἀνδρόνικος.

Ἄλλ' οὕτω μὲν κατεστρατήγηντο Παῖονες· βασιλεὺς **B** Pannoniis hoc modo superatis, imperator tanta
 δὲ τὴν καλλίστην ταυτηνὴν νίκην ἐνωτισάμενος θύει Θεῶν
 χαριστήρια, καὶ αὐτὸς ἦν ἐν κρότοις καὶ χαρμοναῖς.
 Κοινοῦμενος δὲ τοῖς τῆς βασιλίδος οἰκήτοσι πόλεως
 ταῦτα δὴ τὰ εὐφρόσυνα κατορθώματα, [P. 103]
 γράμματα εὐθὺς εὐάγγελα στέλλει, τὴν τροπαιουχίαν
 περισσεύοντα. Μεθ' ἡμέρας δὲ τινὰς καὶ αὐτὸς τὴν
 μεγαλόπολιν εἰσὶν κατὰγει θριαμβὸν ἀπὸ τῆς ἐφῆς
 πόλιν, ἥτις ἀνέφυγε κατὰ τὴν ἀκρόπολιν. Οἷα δ'
 ἐπὶ μεγίστῳ τροπαίῳ καὶ ἀκραιφνεῖ κατορθώματι
 θριαμβεύειν μεγαλοπρεπῶς προθέμενος, καὶ τὰ τῆς
 πομπῆς διασκευασθῆναι πρὸς τὸ ὑπέρογκον διατέ-
 ταχεν. Ἄπας οὖν περιπόρφυρος πέπλος καὶ χρυσίῳ
 κατάστικτος ἀπῆρώρητο, καὶ οἱ ἀστυνόμοι ἄλλος
 ἄλλοθεν ἐπὶ τὴν πρόοδον ἐκείνην μεταβρύνετες ὡς
 βεῦμα κατὰ πρηνῶς ὀχετηγόμενον ἐξεκένωσαν ἀγο-
 ρὰς, οἴκους, νεώς, ἔργαστήρια καὶ ἄλλο μέρος ἅπαν **C**
 τῆς πολυχανθοῦς πόλεως. Οὐδὲ τῆς τῶν αἰχμηζόντων
 συμμορίας ὁ θριαμβὸς ἀπεστέρητο, ἀλλὰ καὶ τούτων
 πολλοὶ διῆγον τοὺς παρόντας καὶ ἐξέμνονον τὴν
 πομπὴν παριόντες. Αὐτὰ μὲντοι τὰ καθ' ἑκάτερα
 μέρη τῆς ἀγυῖας, καθ' ἣν ἔμελλε τελεῖσθαι ὁ θριαμ-
 βος, παρυφιστάμενα δρύφακτα εἰς διώροφά τε καὶ
 τριώροφα παρυψυόμενα πᾶσιν ἐνεποιοῦν θαυμασμὸν,
 καὶ τὰ τέγη δ' οὐχ ἥμισυ μάλιστα πολλοὺς τοὺς
 θεωμένους καὶ πάντας ἀνέχοντα ἐκκρεμεῖς. Ἐπεὶ δὲ
 καὶ τοῦ τὸν αὐτοκράτορα παρελθεῖν ἐπῆγε καιρὸς,
 προσηγείτο μὲν ἀργύρεον ἐπίχρυσον τέτρωνον, ἵπποις
 λευκοῖς ὡς αἱ χιτῶν ἀποσπάδες ἐλκόμενον, ἴδρυτο
 δ' ἐπ' αὐτοῦ ἡ εἰκὼν τῆς ἀπροσμάχου συμμάχου καὶ
 ἀκταγωνίστου συστρατήγου τῷ βασιλεῖ Θεομήτορος.
 Οὐ μίγα δ' ἔβραχεν ἔξω, ἀτι μὴδὲ θεῶν ἦγε δεινὴν **D**
 τὴν ψευδοκάρθενον Ἀθηναῖν, ἀλλὰ τὴν ὡς ἀληθῶς παρθένον καὶ ὑπὲρ λόγον διὰ λόγου τὸν Λόγον λοχεύ-
 σασαν. Μετὰ δὲ τοῦτο οἱ καθ' αἶμα τῷ βασιλεῖ περιώνυμοι, καὶ ὅσοι γερουσιάζοντες τὰς πολιτικὰς διεῖπον
 ἀρχάς, καὶ οἱ λαμπροὶ τοῖς ἀξιώμασι καὶ τῇ τοῦ βασιλέως εὐνοίᾳ περικλυτοὶ. Ἐπειτα δ' ὁ κρατῶν
 προΐει αὐτὸς, ἵππῳ ὑψαύχενι ἔποχος, κύνιστος, μέγιστος καὶ κόσμους τοὺς βασιλικούς περιφανῶς πε-
 ρικείμενος. Παρέπιπτο δὲ οἱ καὶ ὁ τοῦ θριάμβου αἴτιος Κοντοστῆφανος, ὑμνούμενος τῆς νίκης, τοῦ
 δεξιῶν μακαριζόμενος ἀγωνίσματος. Εἰς δὲ τὸν μέγαν νεῶν καὶ τοῦ παντὸς ἐνώπιον λεῶν τὴν τοῦ Κυ-
 ρίου λαλῆσας ἀνεσιν πρόεισιν ἐκεῖθεν εἰς τὰ βασίλεια. Ὡσπερ δὲ τόξον ἀνείεις ἑαυτὸν τῆς ἄγαν τάσεως
 διεχείτο ἵππων ἀμίλλαις.

δ'. Καὶ τὸ ἐπὶ τὸν δὲ ἔαρ εἰς ἀνεσιν ταμειυσάμενος
 σώματος, ἐπειδὴ παρῆπυσε Κερκίνον καὶ παρῆλθε
 Λέοντα ἤλιος, ὃ τε Σείριος ὑπέληγε τῶν φλογώσεων,
 αἱ δὲ χειμέριοι τροπαὶ ἤδη παρεσκευρώπαζον, ἔξεισι

4. Sequenti etiam vere in animi oblectationem
 insumpto, postquam sol Canorem et Leonem jam
 inmerat et aestus Caniculae deservierat, bruma jam
 instante in Occidentem egreditur. Audierat enim

Serviorum principem, inquieto et insatiabili ingenio hominem, Stephanum Neemanem justo audaciorum factum finitima quæque invadere, ac populares suos graviter premere ferro grassantem, summæ fortunæ oblitum Crabatiam et Cattarorum dominatum sibi vindicare. Ut igitur Neemanis voluntatem exploraret, Theodorum Padiatem cum copiis ablegat. Erat autem ea Neemanis ferocia ut bello non indicto statim Romanos invaderet. Postquam autem ipse imperator eum ulcisci statuit, bello celeriter relicto in montes confugit et speluncas ac petras subiit; et subinde imminuta nonnihil superbia tandem simplex ad pedes illius procumbit. Augebatur enim animo, ne Servii principatus alicui ex iis quos ipse everterat, qui esset eo dignior, tribueretur. Eum igitur hominem imperator tanta arte tractabat et ad fidem sibi servandam convertebat si quando a recta via aberrare et libertatem spectare videbat, aut cum Alemannorum rege se conjungere, aut ad Hunnos inclinare et manubias communicare, quanta diligentia nec opilio exiguum gregem custodire solet. Neeman vero illum non minus formidabat quam leonem cæteræ animantes. Nam cum imperator equitatu tantum educto et satellitibus sequi jussis Romanorum fines egressus contra illum ferebatur, Servii statum suo arbitrato extemplo immutabat. πλανώμενον ἑώρα τοῦ εὐθείως καὶ ἐλεύθερον βλέποντα, ἣ τῶν τῶν Ἀλαμνῶν ῥίγι προστιθέμενον ἢ τοῖς Οὔνοις προσνεύοντα καὶ κοινὸν ἐκείνοις βαλάντιον (95) καὶ πήραν προσκτώμενον, ὡς οὐδὲ ποιμήν ποιμνιον εὐπερίγραπτον. Οὕτω δ' ἐδεδοίκει τοῦτον ὁ Νεεμᾶν ὡς οὐδὲ τὸν βασιλικώτατον θῆρα τὰ κνώδαλα δ' γε καὶ τὰ ἰππασίμα μόνᾳ πολλαίς ἐπιφερόμενος καὶ τοῖς δορυφοροῦσιν εἰπὼν « Ἐπεσθε, » τὰ Ῥωμαίων παρήλαττεν ὄρια, καὶ κατ' αὐτοῦ ἐρημῶν πρὸς τὸ οἰκεῖον ἐφετὸν τὰ ἐκεῖθεν μετῆμεθε πράγματα.

208 5. Post hæc Manuel, audita Ægypti fertilitate et frugiferis Nili exundationibus, classe eam terram petere, et quæ auribus acceperat, oculis intueri et contrectare manibus instituit. Quamvis autem proxima quæque adhuc in motu essent et licet secarentur et urerentur, non tamen tollerentur, sed instar redivivæ hydræ repullularent, tamen importuna ambitione impulsus, et veterum principum æmulatione ac gloria adductus, qui non modo a mari ad mare, sed ab Oriente usque ad Occidentem dominati fuerunt, rebus magis urgentibus omissis longinquam expeditionem suscepit, consilioque suo cum Amerigo Hierosolymorum rege communicato, qui se ei præsto futurum pollicebatur, classem amplius cc longarum navium contra Tamiathum comparat, inter quas erant x Epidamniæ et sex Euboicæ expeditæ naves. Navarchum designat Andronicum Contostephanum magnum ducem; et Theodorum Maurozumem cum lx trirēmibus ad 209 regem præmittit, qui reliquam classem et

πρὸς τὰ ἐσπέρια καὶ κατὰ τὴν Φιλίππου ἐναυλιζέται. Ἠκικῶν γὰρ ὡς ὁ τῶν Σέρρων σατράπης (ἦν δὲ τότε ὁ Νεεμᾶν Στίφανος) ὑπὲρ δ' δεῖ θρασύτερος γέγονε, καὶ κακόσχιλος ὢν τις ἤγγητι σφῶν τὸν περίεργον, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τρέφων ἀκόρεστον καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ πάντα διαπλωθῆναι φιλονεικῶν τοῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ φύλου βαρῦς ἐμπίπτει καὶ ξίφει τὸ γένος μέτρισι, μήτε μὴν τὰ οὐκεία εἰδὼς μέτρα Χορβατίαν ὑποποιεῖται καὶ πρὸς αὐτὸν ἐπισπάται τῶν Καττάρων τὴν κυριότητα. Διὰ ταῦτα τοῖνον πείραν εἰληφέναι θέλων τοῦ ἐπὶ τούτοις τῶ Νεεμᾶν βουλῆματος, στέλλει μετὰ δυνάμεως τὸν Παιδιάτην Θεόδωρον. Τῶ δὲ τοπάρχῃ Νεεμᾶν οὕτως ἀναρσίου μετῆν φρονήματος ὡς [P. 104] εὐθύς ἐξενεγκεῖν ἀνήρκετον πόλεμον καὶ Ῥωμαίοις ἐπισπεσεῖν. Βασιλέως δ' αὐτὸν μετελθεῖν κρίναντος, ὀλίγον τῇ μάχῃ παραφανείς ἀπικρύφατο, τὰς τῶν ὄρων καὶ πάλιν ὑποδὺς καταδύσεις καὶ τὰς πέτρας θέμενος εἰς ἀποκρυβήν. Ἄει δὲ τι περικόπτων τῆς προλαβούσης ὄφρους καὶ ὕψαιρων, τέλος τοῖς ἐκείνου ποσὶ τὴν οἰκίαν ὑποτέθεικε κερφαλὴν, μέγας μεγαλωστί τεταμένος καὶ περὶ τοῦ μὴ παθεῖν κακῶς δεόμενος· ἤγωνία γὰρ μὴ πως αὐτὸς μὲν τῆς τῶν Σέρρων παραλυθῆ δύνασταίς, τὸ δὲ κράτος μετενεχθῆ πρὸς τοὺς ἐκείνου ἄρχιν δικαιοτέρους, καὶ οὐς αὐτὸς κατασπάσας εἶχε πρὸς τὴν ἀρχὴν ἀναχθείς. Οὕτω δ' εὐμαρῶς μετῆι τοῦτον καὶ πρὸς τὴν ἐκείνου πίστιν μετέστρεφεν, εἰ ποτε ἀπο-

ε'. Ἀλλὰ τίνα τὰ ἐπὶ τούτοις; ἔρα καὶ στρατείας ὑπερορίου, καὶ τὸ τῆς Αἰγύπτου ἐνωτιζόμενος πάμπορον, καὶ ὅσα γεωργεῖ Νεῖλος ὁ καρποδότης καὶ εὐσταχυς, τοῖς πήχεσι μετρῶν τὸ εὐδαίμον (96), ἔγνω ἐν θαλάσῃ θέσθαι χεῖρα αὐτοῦ καὶ ἐν ποταμοῖς δεξιάν αὐτοῦ, εἴ πως τὰ δι' ἀκοῆς ἐρώμενα Αἰγύπτια ἀγαθὰ καὶ ὀφθαλμοῖς ἐντράνοισ (97) θεάσαιοτο καὶ θεῖη ληπτὰ ταῖς χερσίν. Ἐποίη δ' ἐκεῖνον τῶν φαντάζεσθαι τὰ ἐν ποσὶν ὑπεραλλόμενον, καὶ τῶν ἐπι ὠδίνοντα, καὶ τεμνόμενα μὲν καὶ κατακαίμενα, οὐκ ἀφαντούμενα δὲ καὶ ἀμαυρούμενα, ἀλλὰ καλλιμφοῆ κατὰ τὴν ὕδραν γινόμενα, φιλοδοξία τις ἀπειρος καὶ τὸ πρὸς βασιλεῖς ἀθαμιλλᾶσθαι, οἷς τὸ κλέος πολὺ καὶ τὰ σχοινίσματα οὐκ ἀπὸ θαλάσσης μόνον ἔως θαλάσσης ὑφαπλούμενα πρὶν παρετίτατο, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐψῶν ὀρισμάτων μέχρι τῶν ἐσπερίων δικνεῖτο στηλῶν. Οὐκοῦν καὶ τὸ σκέμμα τῶ τῶν Ἱεροσολύμων ῥίγι Ἄμεργῶ κοινωσάμενος, κάκεινον εὐρῶν οὐκ ἀποπεμπόμενον τὸ ἐννόημα, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ συλλαβέσθαι οἱ τοῦ ἐγγειρήματος ὑπισχνόμενον,

Hier. Wolfii notæ.

(95) Κοινὸν ἐκείνοις βαλάντιον. Puto Choniatem de latrocinii societate et partitione manubiarum loqui.

(96) Τοῖς πήχεσι μετρῶν τὸ εὐδαίμον. Alludit ad dimensiones agrorum, limitibus exundatione

Nili confusus, unde quidam censent geometriam ortum habuisse.

(97) Ἐντράνοισ, Τρανῆς et τρανὸς usitata sunt, sed ἐντρανος alibi me legere non memini.

στόλον καταρτίζει βαρὺν κατὰ τοῦ Ταμιάθου εἰς νῆας μακρὰς διακοσίας καὶ ἐτι πρὸς ἀριθμούμενον, ἐν αἷς καταλέγοντο δέκα μὲν αἱ ἀπὸ τῆς Ἐπιδήμιου ἀναχθεῖσαι, ἕξ δὲ ταχυαντουῦσαι ἅπασσι, ἅς ἐπλήρουν οἱ Εὐβοεῖς, ἀναδείκνυσι δὲ ναύαρχον τὸν μέγαν δοῦκαν τὸν Κοντοστέφανον Ἀνδρόνικον. Ἀπὸ δὲ τούτων τῶν τριτρίων ἐξήκοντα τῶ Μαυροζούμη παραδοῦς Θεοδώρῳ πρὸς τὸν ῥῆγα ἐξέπεμψε, προκαταγγελοῦντα μὲν καὶ τὴν ὅσον οὐδέπω τοῦ λοιποῦ στόλου ἀναγωγὴν καὶ τὴν ἐκείσε τοῦ Κοντοστέφανου ἄφιξιν, διαναστήζοντα δὲ κἀνεῖνον ὡς εἴη, ἐτοιμασάμενος τὰ πρὸς τὴν ἔξοδον, ἅμα δ' ἀποκομίσοντά οἱ καὶ τὰ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἱππέων ὀψώνια, ὅσοι συνεκτρατεύειν ἔμελλον τῶ ῥῆγι συνεφαπτομένῳ τοῦ πολέμου καὶ κατ' Αἰγυπτίων τιθεμένην τὴν κίνησιν, [P. 105] καθ' ὧν ὁ στόλος ὁ Ῥωμαϊκὸς συγκεκρότητο. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κοντοστέφανος ἔξεισιν (ἦγε δὲ τότε ὀγδόην μὲν ὁ Ἰούλιος), καὶ δὴ πρὸς τὸ Μελίβοτον καταχθεῖς, καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐκείσε ἀφιγμένου θεατοῦ τοῦ στόλου τὰ πρὸς τὸ ἔργον ὑφηγηθεῖς, μετὰ δύο ἡμέρας ἀνάγεται, καὶ κατάγεται εἰς τὰ Κοῖλα, ταῦτα δὴ τὰ περὶ Σησθῆν τε καὶ Ἀβυδον, καὶ ἐντίθησι ταῖς τριήρεσι τὸ ἐκ Ῥωμαϊκῶν καὶ ἔθνικῶν ἰλῶν ἀποκριθὲν καὶ παραδρθέν οἱ στρατεύμα. Τὸ δ' ἐντεῦθεν, ὡς ἔην τὸ πνεῦμα φορὸν καὶ οὖρον τὰ πρυμνήσια λύσας καὶ τὰ ἰστία διαπετάσας τὴν ἐς Κύπρον παρανελέγτο κόλυθον. Κατὰ δὲ τὸν πλοῦν τοῦτον ἕξ ἐγκύρσας ναυσὶν ἅς ὁ τῆς Αἰγύπτου ἀμνηρᾶς ἐπεπόμφει πρὸς κατασκόπησιν, τὰς μὲν δύο συλλαδῶν εἶχεν· αἱ δ' ἄλλαι, αἱ καὶ μὴ ἀγχώμαλα τὸν πλοῦν ἐτίθεντο, καταταχίσασαι διαδιδράσκουσιν.

ς Πρωσικεῖλας δὲ τῆ Κύπρῳ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ παρίστησι τῶ ῥῆγι, καὶ πυνθάνεται πρὸς ὅτι ἔχει τὸν νοῦν ἐκείνος, καὶ εἰ προζμενεῖ αὐτὸν εἰς Κύπρον ἢ τὴν ἐπὶ Ἱεροσολύμων βραδιεῖται οὗτος. Ὁ δὲ ῥῆξ κατὰ τὸν Ἐπιμηθία, ᾧ τὸ μὲν μέλειν οὐκ εἶναι φασὶ τὸ δὲ μεταμέλειν, καὶ μάλα τὴν καρδίαν μέσθην ἐπλήττετο, ὅτι συναρῆξιν ὄλωσ βασιλεῖ κατένευσεν ἢ γοῦν ἐπώτρυνε τὴν κατ' Αἰγυπτίων μελετῶντα κίνησιν. Τῷ τοι καὶ ἀναβαλλομένη ἐπέκει καὶ σκεπτομένη πολλὰκις τὸ ποιητέον. Ὅψδ' οὖν σημαίνει τῶ Ἀνδρόνικῳ τὴν ἐπὶ Ἱεροσολύμων ἴεσθαι, ὡς ἐκείσε συνεληθόντες συνδιασκέψωνται ἀμφοτέροι δ κοινῶς διαπράξονται. Εἶχε τοίνυν ἢ μὲν Παλαιστίνῃ τὸν Κοντοστέφανον, τὸν δ' Ἀμέριγον αὐθις ἢ μέλλησις καὶ ὁ μετὰμελος πολὺς ἐγκείμενος ὑπέτυφε τὴν ψυχὴν. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα Πάτροκλον πρόφασιν προτιθεῖς (98), οὐδὲν ἤττον ἐπὶ πᾶσι καὶ τὴν τῶν οἰκείων στρατευμάτων προῦβάλλετο συλλογὴν Ἀνδρόνικος δ' ἐπὶ τούτοις ἤχθετο μὲν τοῦ καιροῦ τήνελλως ἐκμετρούμενου, οὐπερ οὐκ ἦν εἰσαῦθις ἐπιλαβέσθαι ὡς μηδὲ κομῶντος ἐξόπισθεν ὑπέθραττε δ' αὐτὸν πλειόνως ὁ τοῦ ναυτικοῦ πλῆρωματος ὀψωνιασμοῦ διαμενῆς ἀνελούμενος. Ὁ γὰρ βασιλεὺς τριῶν μηνῶν τῶ στόλῳ σιτηρέσιον ἐπεμέτρησεν ἐκ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς ἀρξάμενος· ἦν δὲ τότε λήγων ὁ Σεπτέμβριος. Ἐπὶ δ' ἐδόκει ἀπαίρειν, τὴν διὰ ξηρᾶς πορείαν ὁ ῥῆξ τοῦ θαλαττίου προτίθησι πλοῦ, καὶ Ἀνδρόνικῳ οὕτως ποιεῖν ὑποτίθησι, φάσκων εὐμαρστεράν εἶδέναι ταύτην πολλῶ καὶ ἀπαθεστεράν τῶ ἔλομένῳ, καὶ ὡς ἐσεῖται ἅμα οὕτως σφίσι

A Contostephanum jamjam adfore prænuntiaret, atque eum hortaretur ut ipse expeditionem maturaret; simul etiam Hierosolymitanis equitibus, qui regem in Ægyptum seculuri essent, stipendia afferret. Non multo post, vii die mensis Julii, Contestephanus ad Melibotum appulit, ubi ab imperatore, qui classis spectandæ gratia aderat, quæ in rom fore viderentur cdoctus, biduo post Cœla, quæ circa Sestum et Abydum sunt, pervenit, et Romanas auxiliaresque copias sibi assignatas triremibus imponit. Inde dum secundis ventris Cyprum versus navigat, in sex speculatricis naves ab Ægypti Amera missas incidit; quarum duabus captis, quatuor reliquæ eminus accelerato cursu evaserunt.

6. Ad Cyprum appulsus regi suum adventum nuntiat, illiusque sententiam exquirat, utrum ipse in Cyprum venire an se Hierosolyma ire malit? At rex Epimethei more, quem post factum deliberare aiunt, cum plane pœnituisse quod se imperatori opem laturum promisisset atque ejus Ægyptiacam expeditionem approbasset, magnopere 210 angebatur. Proinde rem procrastinat, ac subinde quid agendum sit deliberat. Tandem Andronicum Hierosolyma accersit, ut ibi in commune consulant. Quo cum Andronicus venisset, Amerigus denuo cunctatur, et pœnitentia vehementer æstuans aliud atque aliud excusat, suarumque legionum convocationem causatur. Andronicus eam moram tum ob irrecuperabilis occasionis neglectum, tum vero propter frustra insumpta in classem stipendia ægre ferebat, quæ imperator ad tres menses duntaxat numerarat, ab Augusto auspicatus, cum September tum exiret. Cum autem rex terrestre iter tum ut commodius et tutius navigationi prætulisset, tum quod obiter Tunium et Teuebium pagos aditu faciles et in planitie sitos, quorum habitatores Christiani plerique nominis Ægypti Ameræ parent, occupare liceret, Andronicus regis consilium sequitur. Interjecto itinere citra molestiam confecto, et castellis quæ diximus, quod justo præsidio 211 non munita erant, in deditionem acceptis, pergunt; et cum classe, quæ jam ad Tamiatum appulerat, congressi Sarracenos urbe effusos intrepida acie sic exceperunt, ut cum clamore et

Hier. Wolfii notæ.

(98) Πάτροκλον πρόφασιν προτιθεῖς. Vide Erasmi Chiliaidem; quanquam haud scio an ad Homericum Achillem alludatur, qui sævitie sue Patrocli œdem prætexebat, cum hosti mortem depre-

canti respondet:

Κάθνε καὶ Πάτροκλος ὁ τις στο πολλῶ ἄμεινων.
Occidit et Patroclus qui se virtutibus antea.

tumultu, vix aspectu Romanorum tolerato, intra portas refugerent. Id ea die factum qua et triremes Nilum sunt ingressæ, et rex pedes eodem venit. Postridie Sarraceni denuo convenerunt, cum Romanis in campo sinuoso et leniter ad murum inflexo dimicaturi. Sed ne tum quidem eis restiterunt. Nam ita pugnabant, ut paulum a portis progressi nusquam a munitioibus discederent. Romanis autem irruentibus, salutem fuga querere contenti in portas irruunt, suam phalangem hostibus opponere non ausi. Id per dies complures factum. Quod eo pertinebat, ut res ostendit, ut Romani vana spe inflati tempus tererent. ¶ Aliquando post Andronicus muros ferire arietibus non sine labore et periculo cœpit. Nam Barbari eos qui machinas admovebant, superne jaciendo et telis grandinis in modum ingerendis ab opere depellebant, aliisque comminiscabantur ad mœnium defensionem. Nihilominus partem muri dejecit, in quo celebris ædes Dei Genetricis exstructa erat. Nam ibi narrabant oives Virginem Matrem cum sponso Josepho fugam stitisse, cum sanguinarii Herodis metu in Ægyptum fugerent. Proinde Sarraceni Romanos irridebant et Andronicum insectabantur, quod ædi non peperisset in qua Christiani Deo preces offerrent et vota exsolverent et sua mysteria peragerent. Sed eum ne sic quidem quidquam ex sententia succederet, majore impetu hostes invadendos ratus regem adiit, vehementer instans ut et ipsi suis productis copiis urbem corona cingerent et si res facultatem haberet scalis admotis conscenderent. Is vero etsi institutum et prudentiam Andronici collaudabat, tamen salutem Christi sepulcorum testatus se eam rem prius aggressurum esse negavit quam lignæ turres fabricarentur, quas mœnibus admoveret. Jussitque palmas suburbanis agris cum usum succidi. Quod cum factum esset, turres nihilo magis exstruebantur ob regis procrastinationem et tergiversationem. Ea re tristis Andronicus exercitum miserabatur jam commeatu destitutum et fame periclitantem. Nam alii ne obolum quidem ad emenda cibaria habebant; alii indignabantur quod peculiare forum non habentes a frumentatoribus regis magna pecunia parum impetrarent. Et militum tempus jam pridem elapsam querelas et molestias militum augebat. In primis tamen inanis et irritæ obsidionis ultra dies quinquaginta prorogata pangebatur. Cum autem nihil per imperatoris litteras agere liceret nisi quod regi placuisset, illius sententiam exspectavit. Sed cum re ipsa comperisset eum nihil æqui animo agitare neque quidquam opis afferre, exercitum vero in multis ærumnis et periculis versari videret, quippe fame urgente, ut nonnulli cibis inusitatis uterentur, omnes vero radicibus et palmarum comis elixis vescerentur, accedebat fama parum secunda, a sultano Ægypti et orientalibus Arabibus jamjam auxilia submissum iri, et magna pecunia conductos equites Assyrios in propinquo esse. Mortuo non iam aures insusurrandum ratus, contempto Latinorum

ἄξ ἐφόδου καὶ πάραυτον ὁδοῦ παραστήσασθαι τὸ Τούνιον τε καὶ τὸ Τενέσιον. Τὰ δὲ ἐστὶ κωμῦδρια τῆς Αἰγύπτου ἀμνηρᾶ καθυπεύκοντα, οὐ δυσπρόσοδα οὐδὲ δυσέμβολα, ἀλλ' ἐφ' ὑπτιῶν κείμενα πεδίου, καὶ τοὺς πλείστους τῶν κατοίκων ἔχοντα γνωρίζομένους ἐξ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. Ὡς ἀγαθῆ γούν τῆ παραίφεται τοῦ βῆγός πεισθεὶς Ἀνδρόνικος, ἦν ἤρπειτο οὗτος, ἐτράπετο. Τὴν δ' ἐν τῷ μεταρῷ πορείαν ἀλύπως ἀνύσαντες, οἷς εἶπομεν φρουρίους προσέβαλον, καὶ ὁμολόγως αὐτὰ χειρωσάμενοι, ὅτι μηδ' εἶχον ἔνδοθεν ἀξιόμαχον δύναμιν καὶ χεῖρα ἱκανὴν εἰς ἀντιπαλὸν μοῖραν χωρεῖν, τοῦ πρόσω εἶχοντο. Καὶ δὴ τῷ στόλῳ συμμεινάντες ἤδη τὰς κώπας ἐπὶ τοῦ Ταμιάθου σχάσαντι καὶ ἐφορμῶντι, τοῖς πρὸ τῆς πόλεως εὐθὺς ἐκχυθεῖσι καὶ μεθ' ὀπλων ἐπορθεῖσι Σαρακηνοῖς συμμειννυται. Οὕτω δ' ἐξέπληξαν αὐτοὺς Ῥωμαῖοι καὶ διετάραξαν τῷ ἀποτοήτῳ τῆς ἀντιτάξως ὡς σὺν βοῇ τε καὶ ταραχῇ συνωθηθῆναι εἰσω πυλῶν, μηδὲ καθαρῶς ἀντιβλέψαι σφίσι ὑπενεγκόντας. Καὶ τοῦτο μὲν οὕτω τῆς ἡμέρας ἑκαίνης πέπρακται, καθ' ἣν αἱ μὲν τριήρεις τῷ Νεῖλῳ προσώκειλαν, ὁ δὲ ῥήξ περὶ παρεγένετο· τῇ δ' ὕστερα γὰρ πάλιν οἱ Σαρακηνοὶ συμπλακησόμενοι Ῥωμαῖοις συνελήλυθσαν κατὰ τὸ πρὸ τῆς πόλεως κολπῶδες πεδίον καὶ ἐπικαμπὲς ἤρέμα περὶ τὸ τεῖχος. Πλὴν οὐδὲ τότε Ῥωμαίους ὑπέστησαν. Τῶν γὰρ πυλῶν ὅσον ἀποσχόντες βραχὺ καὶ μηδαμῆ τοῦ προτειχίσματος ἀφιστάμενοι, οὕτω διετίθουν τὸν πόλεμον· ὡς δ' ἐπ' αὐτοὺς ὤρμητο Ῥωμαῖοι μόνον τὸ παθεῖν κακῶς φυλαττόμενοι ἐνέκλινον εἰς φυγὴν καὶ διὰ τῶν πυλῶν εἰσεχέοντο, μὴ εὐθύωρον ἀγειν εἰς τοὺς πολεμίους τὴν ἑαυτῶν ἀποθάρρουντες φάλαγγα· καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐγένετο. Ἦν δὲ ἡ στρατηγία αὕτη μηδὲν ἄλλο δυναμένη, ὡς δέδεικται, ἢ Ῥωμαίους κατασφίξασθαι, ὅπως εἰκῆ χρονοτριβῶσιν, ἐλπίσι μὴ περινομέναις ὑποσυνώμενοι. Ἀμέλει τοι τὰς ἐλεπόλεις ἐς νέωτα προσαγαγῶν ὁ Ἀνδρόνικος οὐκ ἀμογητὶ καὶ ἀκινδύνως τὸ τεῖχος ἔτυπεν· οἱ γὰρ βάρβαροι τοὺς διαπειρωμένους τῶν μηχανημάτων ἔβαλλον ὀφθῶν καὶ τοῦ ἔργου ἀπεκώλυον, βέλη τε νιφάδων ἀοιέντες πυκνότερα καὶ ἀντεπινοοῦντες τὰ τῷ τεῖχει σωτήρια. Ἰσχυσε δὲ καὶ οὕτω κόρησιν κατερεῖψαι τεύχους, ἐφ' οὗ κηῶδες ἔδρυτο τέμενος τῆ Θεομήτρι ἀνακείμενον. Ἦδετο δὲ τοῖς ἀστοῖς ἐκεῖ που παύσασθαι τοῦ πλάνου τὴν μητροπάρθενον σύναμα Ἰουσίφ τῷ μνήστορι, ὁπότε εἰς Αἴγυπτον ὤρμητο τὸν παιδοφόνον Ἡρώδη ἐκκλίνοντες. Οἱ τοίνυν Σαρακηνοὶ ἀπέσκαπτον ἐς Ῥωμαίους, καὶ ὕβρεσιν Ἀνδρόνικον ἐπλυνον οἷα μὴ φειδόμενον νεῶ καθ' οὐπερ ἐπαλησιάζοντες τὸ χριστῶνυμον τὰ οἰκεῖα τελοῦνται μυστήρια, πῆ μὲν προσευκτήρια, πῆ δὲ καὶ χαριστήρια ἔδοντες. Ὡς δὲ οὐδ' οὕτω τὰ κατὰ νοῦν Ἀνδρόνικος ἐξεπέρινε, διὰ προσβολῆς ἰσχυροτέρας ἔγνω πειράσασθαι τῶν ἐντός. Καὶ δὴ τῷ βῆγῳ πρὸς λόγους ἐλθῶν ἐνῆγε κακῆνον, πολλὸς ἐγκείμενος, ἐξαγαγεῖν τὴν στρατιάν καὶ τὸ τεῖχος ἅπαν διαλαθεῖν, κἄν εἰ προχωροῖ τὰ τοῦ ἔργου, καὶ κλίμαξὶ χρῆσασθαι καὶ τοὺς ἀναρβίχωνιμῶνους διαφεῖναι. Ὁ δὲ ἐπῆνε μὲν τὰ λεγόμενα καὶ τῶν εὐμεθῶδων βουλευμάτων ἀπεθελάξ

τὸν Ἀνδρόνικον, οὐκ ἄλλως δὲ τῷ πράγματι ἔγχει-
 ρῆταιν διεβεβαιοῦτο καὶ διετείνετο, τὸν τοῦ Χριστοῦ
 τάφον εἰς ὄρκον παραλαμβάνων, εἰ μὴ πρότερον
 πύργου τεκτονηθῆσονται ξύλινοι καὶ τούτους ἐπιστή-
 σει τοῖς τείχεσι. Καὶ ταῦτα λέγων ἐπέτατε τοὺς τῆ
 πόλει παραπεφυκότας φοίνικας καθαιρεῖν καὶ εἰς πύρ-
 γων ἀποξέειν ὑψώματα. Οἱ μὲν οὖν εὐψεῖς καὶ ἀκρό-
 κομοὶ φοίνικας ἀπετέμνοντο, καὶ τὰ ἄλλα τῶν δένδρων
 ἀπεκενούτο, ἐψιλοῦτο ἅπας παράδεισος, τὰ δὲ
 τῶν πύργων δοκωνώματα καὶ τὴ τούτων ἀρμογή καὶ
 ἀπάρτισις ἐξεπεραίνετο οὐδαμοῦ· ὁ γὰρ ῥῆξ ἐς ἡλίους
 μακροῦς ἀπετίθει τὸ γεννησόμενον ἐς αὔριον καὶ πως
 ἀναβαλλόμενος, μηδὲ τὰ δεδογμένα πληρῶν. Ταῦτα δ'
 ὄρων Ἀνδρόνικος ἤχθετο μὲν, ὃ λειπόμενον ἦν, καὶ
 κατῴκειρε τὴν στρατιάν σιτίων ἤδη [P. 107] σπα-
 νίζουσαν καὶ λιμῷ θανεῖν κινδυνεύουσαν, καὶ τοὺς
 μὲν μὴδ' ὄβολοῦ εὐποροῦντας ὡς ἔχοιεν τὰ πρὸς τὸ
 ζῆν ἐξωνούμενοι, τοὺς δὲ δυσχεραίνοντας ὡς οἰκείαν
 μὴ ἔχοντες ἀγορὰν, πλείστα τοῖς ἐπὶ τῆς σιτηγίας
 κατατιθέμενοι τοῦ ῥηγός, ὀλίγων ὑπόρουσιν τῶν πρὸς
 ἐστίασιν. Καὶ ὁ συντεθειμένος δὲ χρόνος τῆ στρα-
 τεῖα πάσαι ἐκμετρηθεῖς σχετλιάζειν ἔποιε καὶ δυσφο-
 ρεῖν, πρὸ δὲ πάντων ἡ κενὴ καὶ ἀνόνητος προσεδρία,
 ἡμέρας ὑπερβάσα πενήτηντα. Εἰς ἑτέραν δὲ μὴ
 ἔχων ἀπιδεῖν ἐργασίαν, ὅτι μὴδὲ εἶων αὐτὸν τὰ τοῦ
 βασιλέως γράμματα ὅπως ἔγχειρεῖν ἢ μὴ εἶη ἀσπά-
 σια τῷ ῥηγί, καθῆστο παραδοκῶν τὸ ἀπὸ τοῦ ῥηγὸς
 ἐνδόσιμον. Ἐπειδ' οὐδὲν τι χρηστὸν οὐδὲ μέτριον ἐκ
 τῶν πραττομένων κατελάμβανε τὴν ἀνδρα διανοούμε-
 νον μήτε μὴν προσλαμβάνοντα καὶ συμμογοῦντα, καὶ
 εἰς δεινὰ δὲ καὶ ἀμήχανα πολλὰ ἐμπεπτωκέναι τὴν
 στρατιάν ὄρων κινδυνεύουσαν, οἷα τοῦ λιμοῦ ἐπιβοί-
 ρητος καὶ δεινῶς ἐπιδοσκημένου, ὡς ἀπεσθαι τῶν
 ἀπηγορευμένων σιτίων τινὰς, πάντας δ' ὁμῶς βίβο-
 φαγεῖν καὶ τὰς τῶν φοινίκων δρέπεσθαι κόμας καὶ
 δεῖπνον ἔψοντας παρατίθεσθαι, οὐκ ἀγαθαὶ δὲ καὶ
 ψῆμαι προσέβαλλον, ὅσον οὐπω ξηνολογίαν τοῖς πο-
 λιορκομένοις ἀφίξεσθαι ἐκ τε τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰ-
 γύπτου καὶ τῶν πρὸς ἀνίσχοντα ἡλιον Ἀράβων, καὶ
 Ἀσσυρίαν δὲ ἔπικον ἑωνημένην πολλὴν ἀγχιστα εἶναι,
 ἀφείς πρὸς οὓς νεκρῶν διαλέγεσθαι καὶ τὴν Λατινικὴν
 ἐξουθενώσας κόρυζαν ἐκποδύσασθαι καὶ μόνος τὴν
 τοῦ πολέμου κέκριεν ἀμιλλαν. Ἐκκλησιάσας τοῖσιν
 τὴν στρατιάν, « καὶ τὸ ἐνθάδε, » φησὶν, « ἐπὶ πολὺ
 μένειν ἀνιάρθον, καὶ τὸ μὴδὲν τι δεδρακότας κακὸν,
 καθ' ὧν ἐπήλθομεν, χερσὶν ἐπανηκέναι κενῶς
 αἴσχιστον· χεῖρον δ' ἀμφοῖν τούτων καὶ μὴ νῦν διοι-
 κουμένων ἀντικρὺς ἔργον τὸ πείθεσθαι ἀνδρὶ οὐχ
 ἔπως κατ' οὐδὲν ξυγκειμένῃ τὴν γνώμην Ῥωμαίοις,
 ἀλλὰ καὶ τῶν ἐχθρῶν οὐκὸν διακειμένῃ ἔμεινον. Οὐ
 συνίετε ὅπως ὁ ῥῆξ τὸν οἰκείον χάρακα τοῦ ἡμετέρου
 βαλῶν ἀποθεῖν πρόσεισιν οὐδ' ὅπως ἐκείθεν ὁ συναγα-
 νιστής, ὁ σύμμαχος, καθάπερ εἰς ἐόρτιον ἄνεσιν παρ'
 ἡμῶν καὶ θεατῆς προσληφθεῖς, οὐκ ἐργάτης Ἄρεος
 ἔργων; οὐχ οὕτω καὶ οὗτοι δρῶσιν οἱ ἀντίπαλοι,
 ὅταν τὴν μάχην ὑπέθωνται, οὐδὲ μαχοῦμενοι ἐξίσαι
 τῶν πυλῶν, ὥστε τὸ ἀπὸ τοῦδε τοῦτό μοι ἐπεισι δεδίεμαι, μὴ οὐδὲν χρηστὸν κατωρθώκοτες ἀπίωμεν,
 ἀλλ' εἴ πως οὐχ ἴκανοὶ ἐσοίμεθα τὰς ἡμετέρας ἐκσωσαι ψυχάς. Ἄλλ' οὐδ' ἐκείνῳ μοι διὰ μελέτης καὶ
 σκέψεως, ὅπως σὺν ἡμῖν μαχεῖται ὁ ῥῆξ, ἀλλ' ὅπως τὰς αὐτοῦ δολοφροσύνας διαδράντες, οὐκ ἐγχευόμεθα

A fastu vel solus belli fortunam experiri decrevit.
 Convocatoque exercitu ad hunc modum disseruit :
 « Et hic diu commorari molestum est ; et nulla
 elade iis illata quos oppugnatum ivimus, ac vacuis
 reverti manibus turpissimum. Utroque vero pejus
 est summæque dementiæ, parere viro a Romanorum
 commodis prorsus abhorrenti et nihilo melius erga
 nos affecto quam ipsi hostes. Non videtis ut rex
 vallum longe a nostro communierit, neque inde
 prodeat, socius et confœderatus noster, non secu^s
 ac si ad festum et spectaculum invitatus esset, non
 autem belli societatem nobiscum coisset ? nonne
 idem et hostes nostri faciunt, cum dilata pugna
 intra mœnia se continent ? itaque vereri mihi subit
 ne non modo rebus infectis discedamus, sed ne
 vitam quidem nostram tueri possimus. Neque mihi
 curæ 215 est an rex opem nobis ferat, sed illud,
 quo pacto dolos ejus effugiamus qui suas insidias jam
 ne diesimulare quidem studet ac imminente peri-
 culo evitato incolumes hinc discedamus. Fortasse
 nunc Ægyptii nova medicamenta invenerunt, vete-
 ribus illis efficaciora, quibus non modo animi tri-
 stitia pellatur, ut illo Helenæ a Thoni uxore dato,
 sed fortes etiam viri effeminentur. Hujusmodi
 poculo Amerigus ad ebrietatem hausto in diutur-
 num veterum incidisse videtur, ignavoque otio
 abjectis et neglectis armis torpescere, aut potius
 pecunia infectus mutasse animum et auro obiura-
 tis auribus obsurduisse. Nunc inane fœdus est
 quod cum imperatore icit ; quem verbis duntaxat
 colit, animo ab eo abhorrens. Nos vero tantis malis
 circumventi et fame et bello absumemur. Romani
 frustra virtute gloriantur : res a nobis præclare
 gestæ interciderunt. Præstitisset 216 nos nun-
 quam per tanta maria portus hos intrasse, quam
 infectis rebus discedere hinc. Nunc albis velis,
 qualia Byzantio tulimus, redire non licebit, sed
 fuscis naves operiemus ob ignominie labem. Ve-
 rum nos, commilitones, sive populares sive pere-
 grini, sejuncti a Palæstinis equitibus, hominibus
 superbia elatis et perfidis, barbaros invadamus,
 mœnia oppugnemus, certatim oppidum hoc capiam-
 us, itaque contendamus, quasi hostium divitiis
 jamjam potituri. Si mœnibus muniti sunt barbari
 et ex superiore loco tela conjiciunt, sunt nobis in-
 gentes clypei, quos instar turrium opponamus, non
 telis modo et gladiis impervii, sed tormentorum etiam
 icibus inviolabiles. Quod si officio fungivultis, me se-
 quimini, paratum una vobiscum perpeti quidquid
 sors dederit. Neque enim committam ad verba facienda
 et acuendos militum animos, sed duce[m] signavum
 et ulciscendi hostis rudem. Imo et in prima acie
 stabo, ut decebit, et extremum agmen claudam,
 ubi 217 oportuerit. Deus consilia nostra fortunet,
 et calamitates in hostium capita vertat. »

ζοντος ἤδη μῆτε μὴν παραπετάσματος συσκιάζοντος τὰ ἐνδόμυχα, ἀπείρατοι κακῶν ἐνθένδε ἀπάρωμεν, τὸν ἐν ὀφθαλμοῖς διακρουσάμενοι κίνδυνον. Τάχα καὶ νῦν Αἰγυπτίους προσεξέδραται φάρμακα τῶν πάλαι παρ αὐτοῖς ἰσχυρότερα ἢ καὶ μὴ κοιμίζειν μόνον λύπας ἔχουσι καὶ τὸ δεδηγμένον τῆς ψυχῆς ἀπροσδοκῆτος διαίτην διαγύσειν, ὡς ἐκεῖνο πρῶτην τὸ φάρμακον ὃ δεδῶκε τῇ Λακαίνῃ Θώνου παράκοιτις νηπενθές, κακῶν ἀπάντων ἐπίληθες, ἀλλὰ καὶ πολεμικοὺς ἄνδρας ἐκθλύνειν καὶ ποιεῖν [108] ἀλκῆς ἐπιλήσιμονας. Καὶ τούτων, οἶμαι, τῶν φαρμάκων Ἀμερίγῳ προὔτειναν σκύφον Αἰγύπτιοι, καὶ γοητευθεὶς, ὡς ἔοικε, τῷ ποτῷ καὶ μετασχῶν ἐς μέθην τῆς κύλικος πρὸς κάρων ἀποδεδόχμῳται χρόνιον. Τῷ τοι παρὰ πάσσαλον μὲν αὐτῷ ἡ ἀσπίς, τὸ δὲ ξίφος καθυπνώττει· τῷ κουλεῶ, ἐπὶ δὲ σαυρωτῆρος τὸ δόρυ πέπηγεν. Ἡ τοῦτο μὲν οὐδαμῶς, ἀργύρῳ δὲ φαρμαχθεὶς τὰς φρένας ἠλλοίωται καὶ χρυσίῳ τὰ ὤτα βέβυσται, καὶ τούτῳ κνῶμενος πρὸς τὸ δυσήκουν μετεσκεύασται. Καὶ νῦν φρουᾶται μὲν αἱ ξυνοθηκαὶ ἅς ὑπὲρ τοῦ συμμαχίσειν Ῥωμαίοις βασιλεῖ δίδωκε, χεῖλεσι μόνοις ἐκεῖνον τιμῶν, τῇ δὲ καρδίᾳ πόρῳ φερόμενος· ἡμεῖς δὲ τῆλικος δεινοῖς περιστοιχιζόμεθα, εἴγε πόλεμος ὁμοῦ καὶ λιμὸς ἡμᾶς δαπανᾷ, καὶ τὰ Ῥωμαίων ἐφ' ἡμῖν αὐχρήματα οἴχεται, τὰ δὲ λαμπρὰ τῶν κατορθωμάτων ἠφάντῳται. Κρεῖσσον ἦν μὴ ὄρμοις τοῖς ἐνταῦθα προσχεῖν, διαμεμετρηκότας πελάγη ἤχανῃ καὶ ἀόριστα, ἢ ἀπράκτους ἀπέναι κατάραντας, ὡς νῦν γε οὐχ ἴστιος λευκοῖς τὰς ναῦς περῶσαι ἡμῖν, ὡς οἶμαι, γενήσεται, ὁποῖοις ἐκ Βυζαντίδος ἀνήχθημεν, ἀλλὰ φαιτοῖς ἀτεχνῶς διὰ τὸ τῆς αἰσχύνης μελάνωμα. Ἄλλ' ἄνδρες ὁμογενεῖς καὶ συστρατιῶται, καὶ ὅσον ἐνταυθοῖ ξενικῶν, ἀποκριθέντες τῶν Παλαιστίνῃθεν ἵπποτων τῶν γαύρων τούτων καὶ ὑψαυχένων καὶ Ῥωμαίοις ὡς ἔδειξαν ἀπίστων προσβάλλωμεν τοῖς βαρβάρους, τειχομαχίαν στησάμεθα, ἀγωνισάμεθα ὡς τὸ πόλισμα τοῦτο ληψόμεθα, καὶ ὡς ἤδη ἔχοντες ἐν χερσὶ τὸν ἔνδον πλοῦτον ἀμιλληθῶμεν. Εἰ τεῖχος τοῖς βαρβάρους τὸ πρῶδλημα καὶ ἀφ' ὕψους τῶν ἀμυντηρίων ἢ ἄφρασι, ἀλλ' εἰσι καὶ παρ' ἡμῖν ἀσπίδες, αἱ οὐκ ἀνδραῖοι βραδίως ἀνέχονται (ὑπὲρ γὰρ τὸ σάκος εἰσι τὸ Αἰάντειον ἐκεῖνο τὸ ἐπαθόειον) ἀλλ' ὡς πύργοι ἀντιπροβέβληνται, οὐ μόνον ἀτίνακτο· βέλεισι καὶ τοῖς ἀπὸ χειρῶν οὐτήμασι ἀδιάρρηκτοι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπὸ μηχανῶν ἀφιεμένων πάντων δῆπουθεν στεγανώτεραι. Ταῦτα ἀντιστήσαντες ὡς πυργόβαρεις, ὀλίγα τοῦ τεύχους καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ μαχομένων φροντίσωμεν. Εἰ δὲ δίκαια ποιεῖν αἰρεῖσθε, ὥρα μοι πείθεσθαι, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ὃ τὴν ἀνὴρ σὺν ὑμῖν ἀσμένως πείσομαι· μηδὲ γὰρ εἴ τινα ἐρεῖν ὡς Ἀνδρόνικος, ὑπαγαγέσθαι μὲν λόγοις, καὶ παραῆξαι πρὸς Ἄρεα ἱκανώτατος, ἀρχηγὸς δ' ἀχρεῖος μηδ' ἀποκρούσασθαι εἰδῶς τὸ πολέμιον. Ἄλλὰ τὸ τῆς ἐμῆς κόρυθος μέτωπον ὕψονται πρὸ ὑμῶν οἱ ἀντίμαχοι. Καὶ πρόμαχος ὢν, δέον οὕτω ποιεῖν, καὶ οὐραγὸς ἐσοίμην ὑμέτερος, εἰ καὶ τοῦτο δίδωσιν ὁ καιρός· Θεὸς δὲ περαινὸι τὰ βεβουλεμένα, καὶ τράποιτο πᾶν ἐπαισιον κατὰ κεφαλῆς ὢν τὴν χώραν κείρομεν. »

7. Hæc locutus et ipse et cæteri dimissa con- A
 cione arma ceperunt. Et sub tertiam diei horam
 legiones instructas educit, primus ante omnem
 exercitum incedens. At Sarraceni portas serris et
 vectibus mnnierunt, et machinis quibusdam ad eas
 muniendas suspensis, de mœnibus nostros omni
 telorum genere petebant, ut intra teli jactum ne-
 mini accedere liceret. Sed Andronicus nihilominus
 equo concitato hastam in portam dirigit, sagitta-
 riis et cæteris omnibus strenuo sequentibus, et
 classicis continenter canentibus, et tympanis re-
 sonantibus, ut defensores urbis subito Romano-
 rum impetu et tormentorum ictibus percellerentur.
 Sed cum jam multis murorum partibus scalæ ad-
 moverentur, rex eo nuntio perturbatus, quasi ipse
 magno malo affectus aut fulmine ictus esset, diu
 tacitus stetit. Ac vix tandem pulsa illa caligine,
 consensu equo cum delectis cohortibus 218 ad
 Romanum exercitum properat, monetque ne cum
 iis pugnent qui jam pridem sibi nuntiarint se Ro-
 manorum imperatori deditionem facturos. Ea ora-
 tio militum manus torpedinis instar alligavit et ab
 urbe jamjam capienda revocavit. Pactione vero a
 rege facta, hostibus magis utili quam Romanis
 honesta, milites nulla ratione habita qualis ea pax
 esset, sed mentione ejns duntaxat audita, reditus
 cupidi nauticam petulantiam igni esse atrociorum
 reipsa monstraverunt, ac tumultu tota castra com-
 plevrunt. Nam et arietes injussu ducis incende-

ζ'. Ταῦτ' εἰπὼν αὐτὸς τε ὠπλίσατο, καὶ οἱ λοι-
 ποὶ διαλυθέντες τοῦ συλλόγου τὰς πανοπλιας ἐνεδύ-
 σαντο. Ἐπεὶ δὲ τότε ἡμῶν ἠύξανετο ὡς ἐς τρίτην
 ὥραν προβεβηκέναι καὶ τὰ τάγματα ἐξήσαν, ἄρας
 ἐκεῖθεν προῆει σὺν κόσμῳ, τοῦ παντὸς προαφροσῶς
 στρατεύματος. Οἱ δὲ Σαρακηνοὶ τὰς πύλας διαλα-
 βόντες κλεισὶ καὶ ὄχευσι, καὶ τινα προπετάσαντες
 μηχανήματα τούτων ἐρύματα, ἔμενον ἐπὶ τῶν τει-
 χῶν, παντοίοις ὄπλοις τοὺς ἐπιόντας ἀποκρούοντο,
 καὶ τὸν βέλους ἐντὸς ἅπαντα γῶρον τιθέντες ἀδύ-
 ὀδευτον οἷς τε ἀπεσφενδόθουν ἐκ τῶν ἐπάλλευσιν καὶ
 οἷς ἐκ τόξων ἠφίεσαν. Ἄλλὰ καίπερ οὕτω τῶν [P.
 109] ἔνδον ἀμυνομένων, αὐτὸς τε τὸν ἵππον ἐπιλέ-
 σασ κατὰ τῆς πύλης Ἀνδρόνικος τὸ δόρυ ἴθουσε, καὶ
 οἱ τοξόται καὶ ἅπας ἕτερος ἐνεργεῖς ἐδείκνυντο, αἱ
 τε σάλπιγγες πυκνὰ ἐνεπνέοντο, τὸ παρακλητικὸν
 ἐς μάχην παρακελεύόμεναι, καὶ ἐβαρυῆχει τὰ κύμ-
 βαλα, ὡς τοὺς εἰς τὰ τεῖχη καὶ τὰς βάρεις ἐκπλαγῆσαι
 τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀθρόαν ἐμβολὴν καὶ ἐπλίωσαν καὶ
 τὰ ἐκ παντοίων ὀργάνων ἀφέματα. Ἡδὲ δὲ πᾶσι κλιμά-
 κων προσαγομένων καὶ κατὰ πολλὰ μέρη τοῦ τεύχους
 ἐρειδομένων, ἡ τῶν γινομένων ἀγγελία παλεῖ τὸν βῆγα
 διανταίαν πληγῆν. Ὁ δὲ ὡς αὐτὸς τι μέγα κακῶν καὶ
 ἀπαράκλητον πεπονθῶς, ἡ τὸ λογιζόμενον κρηστέρι
 παρακοπεῖς, ἐνεὸς ἦν ἐφ' ἱκανόν, Μόλις δ' ἀνευρηκῶν
 τοῦ ἱλίγγου, αἰτήσας ἵππων καὶ ἀναπηδήσας ἐπρίστα-
 ται τῷ Ῥωμαϊκῷ στρατεύματι μετὰ τῶν ὀπ' αὐτῶν
 ἐπιλέκτων, καὶ τὰς ἀπάντων ἀνακόψας ὄρμας ὀπο-
 τίθησι μὴ διαμάχεσθαι ἀνθρώποις πάλαι διαμεμη-

νυκσίον αὐτῷ ὡς ἐκποῦς ἀναιμωτὶ καὶ τὴν πόλιν βασιλεῖ παραδῶσουσι. Καὶ ὁ μὲν λόγος οὗτος οἶά τις νάρκη τὰς Ῥωμαίων χεῖρας ἐπέδησε καὶ ἔγγυς ἔδη τοῦ πορθεῖν τὴν πόλιν γιγεννημένους ἔπαυσεν· αὐτὸς δὲ ὁ ῥῆξ ἐς συμβάσεις τραπόμενος ἀσπασίους μάλλον τοῖς ἐκ τῆς Ἄγαρ ἢ Ῥωμαίους κυδαινούσας τὰς ξυθηκάς εἰργάσατο. Οἱ δ' οὖν στρατιῶται μὴδ' ὄλωσ ὁποῖα τὰ τῆς εἰρήνης κατεξετάσαντες, ἀλλὰ καὶ πρὸς μόνην τὴν ταύτης ἀκοὴν νόστου μνησάμενοι, τὴν ναυτικὴν ἀπαιδευσίαν πράγμασιν αὐτοῖς καθυπέδειξαν δραστικώτερον πυρὸς, καὶ ἀταξίας εὐθὺς ἐπέπλησαν τὰ στρατόπεδα. Αἱ τε γὰρ ἐλεπόλεις ὑπ' αὐτὸν ἐπυρῶθησαν γνώμης ἄτερ τοῦ στρατηγούτου, καὶ τὰς πλείστας ἀποφορτισάμενοι τῶν ὀπλίσεων πρὸς ταῖς κώπαις ἐγένοντο καὶ ἐπὶ πόντον ἔβλεψαν τὸν ἀτρόγετον, μανικώτερον εἰς τὰς ναῦς ἐφορμῶντες, μὴδὲ τὸ τοῦ καιροῦ δυσχείμερον καὶ τὸ τοῦ πλοῦς ἔξωρον ἐννοοῦντες· τετάρτην γὰρ ἔγεν ὁ Δεκέμβριος μῆν. Ἦν οὖν ἰδεῖν τὸν πολύνεων ἐκεῖνον στόλον καὶ τὴν ἐπὶ λιμένων μίαν καταγωγὴν καὶ τὴν ἐκ τούτων αὐθις ἀναγωγὴν εἰς μύρια σκεδασθεῖσαν τμήματα, ἄλλων ἀγαπησάντων ἔτερον πλοῦν καὶ πάντων πρὸς τὰς πατρίδας οἰακοστροφούντων τὰς ναῦς, ὡς μόλις ἔς ἔτι ναυλοχεῖσθαι τριήρεις, αἱ ἡμελλοὶ ἀνακομισεῖν Ἀνδρόνικον, Ὁ δὲ τὴν ἐπὶ Ἱεροσολύμων ἄμα τῷ ῥῆγι τραπόμενος νάκειθεν ἀρμοζόντως παραπεμφθεὶς τὸ Ἰκόνιον παραλλάξας, ἐς Βυζάντιον παρεγένετο. Τῶν δὲ πολλῶν ἐκεῖνων νηῶν αἱ μὲν ἀνέμων ἀντιπνοαῖς περιπεσοῦσαι κατέδυσαν αὐτάνδροι, αἱ δὲ κλύδωνι θαλαττῷ διασπαρῆσαι ὄψε καὶ ἄραρος ἐπιφαίνοντος τοῖς νεωσοίκους τῆς πόλεως ἀπεδόθησαν. Οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ τῶν ἐπιβατῶν κενωθεῖσαι καθάπαξ ἐπιλαβομένων τῆς γῆς ὡς Χαρώνεια πορθημῆα τοῖς τῶν κυμάτων διαύλοις ἀφείθησαν φέρεσθαι, ὡς βραχίαια περιλειφθῆναι, βρασμὸν θαλάσσης καὶ ναυτῶν διαδράσας ἀμέλειαν. Οἱ δὲ Σαρακίνο! τὴν ἐς αὐτοὺς ὁδὸν τῶν Ῥωμαίων, ὡς ἔδειξαν, ἀποδειλιάσαντες καὶ τὸν ἐσέπειτα πλοῦν ἀποτρέποντες πρέσθεις ἐς βασιλεία ἔστειλαν, καὶ δῶρα τὰ παρ' αὐτοῖς τιμώμενα ἔπεμψαν, καὶ τὴν εἰρήνην ἐκράτουν.

ἦ. Ἦδη δὲ ὠδινούσης τῆς βασιλίδος καὶ τεκεῖν ἐγγιζούσης σεσάρωτο μὲν τὸ ὄκλημα καὶ διηυτρέπιστο ἀκριβῶς τὰ πρὸς τὴν κόρην τοῦ παιδὸς καὶ τὴν ὑποδοχὴν τῆς μητρὸς. Ὡς δὲ κατήπειγον αἱ Εἰλιθεῖσαι, ὁ πορφύρεος δόμος εἶχεν ἐντὸς τῆν ἐπίτοκον. Ἠγωνία μὲν οὖν ἐπὶ τῇ γαμετῇ παρῶν βασιλεὺς, καὶ τὰς δδύνας ἐκούφιζεν ὄπτανόμενος, τὸ πλέον δὲ τοῦ βλέμματος ἐχαρίζετο τῷ σκεπτομένῳ τοὺς ἀστέρας καὶ τοῖς κατ' οὐρανὸν διαχαινόντι· Ἐπαὶ δὲ τὸ τεχθὲν ἐξώλισθε τῆς νηδύος καὶ ἦν ἄρσεν καὶ ἡ τέχνη ἐδίδασκεν ὄλιβιον καὶ μοιρηγενὲς καὶ τῆς πατρῴας ἀρχῆς διάδοχον, Θεῶ τε φωναὶ ἀπεδίδοντο χαριστήριοι καὶ ἄπας ἦν ἐν κρότοις καὶ χαρμοναῖς. Ἐπεξαιρῶν δὲ τὴν γενέθλιον καὶ ὀνομαστήριον τοῦ παιδὸς ἡμέρην, ὡς εἴθισται παρὰ τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων τοὺς ἐντιμωτέρους τῶν πολιτῶν μετὰ κλάδων θαλιῶν εἰς τροφὴν ἐκάλει, καὶ Ἀλέξιον τὸν παῖδα ὠνόμασεν, οὐχ ἀπλῶς τὴν κλησιν ἀπολεξάμενός, οὐδὲ τὸν παῖδα τιμῶν τῷ τοῦ τεκόντος τὸν γεγεννηκότα ἐκεῖνον ὀνόματι, ἀλλὰ προσέχων τὸν νοῦν προβόηματι πρὸς τὴν ὑποβληθεῖσαν ἐρώτησιν ἐξενεχθέντι, ἥτις ἦν ἐς ὅσον ἡ τοῦ βασιλέως Ἀλέξιου τοῦ Κομνηνοῦ παραταθείη σειρά, τὸ δὲ προαγόρευμα αἶμα, ὃ τῆς συλλαβῆς διεστάμενον καὶ κατὰ στοιχεῖον ἀναλεγόμενον διὰ μὲν τοῦ Α σαφῶς ὑπέγραψε τὸν Ἀλέξιον, διὰ δὲ τοῦ Ι τὸν Ἰωάννην, διὰ δὲ τῶν ἐφεξῆς δύο γραμμῶν τὸν Μανουὴλ καὶ τὸν ἐξ ἐκεῖνου πάλιν παραληψόμενον τὴν ἀρχήν.

runt, et armis plerisque depositis in remos incubant, furore quodam in naves irruentes, nihil hiberno tempore territi, ad navigationem minime apto: quartus enim Decembris dies tum agebatur. Tum videre licebat ingentem illam classem ex una statione in varias diffundi partes, aliis aliam viam sequentibus, dum suam quique patriam petunt, **219** ut vix sex naves superessant, quæ Andronicum domum reveherent. Is vero Hierosolyma cum rege profectus, atque cum justo comitatu Iconium prætervectus, Byzantium rediit. Ex multis autem illis navibus alias adversi venti una cum vectoribus demerserunt; aliæ fluctibus diejectæ verno tempore demum in navalia urbana sunt reductæ; neque paucæ ubi vectores ad terram pervexerant. fluctuum arbitrio sunt permisæ. Ita perexiguæ vel maris æstum vel nautarum negligentiam evitarunt. Cæterum Sarraceni Romanorum impressiones metuentes, eorumque navigationes in posterum præcavere cupientes, legatis et amplis muneribus ad imperatorem missis pacem firmarunt.

C. Cum autem imperatrix partui propinqua esset, deprompta et adornata est purpura ad puerum suscipiendum. Doloribus vero urgentibus, **220** ea in purpura collocata, adest et imperator, suavis præsentia conjugem solatur et sublevat, magis tamen in stellas et punctum edendi fetus animo intentus. Nato filio, quem astronomia docebat divitem fore atque unigenitum et paterni imperii successorem, Deo gratiæ agebantur, omnesque subditi plaudebant et lætabantur Ipse vero imperator, ut diem natalem celebriorem redderet, cives honoratiores, uti moris erat, ramos gestantes conviviis excepit, et puerum Alexium nominavit. Idque non temere, nec tam ut cum proavi sui nomine honoraret, quam propter oraculum, quo ei per ambages responsum fuerat seriem Comneniæ familiæ duraturam tantum, quot litteras nomen Aima, hoc est sanguis, complecteretur ac per A Alexius, per I Joannes, per M et A Manuel et filius ejus alter Alexius haud obscure significabantur. Cum puer ætate procederet et instar secundæ plantæ cresceret, aliud consilium capit imperator, **221** et jusjurandum de imperii successione a Maria filia et ejus marito Alexio Pannonio in filium transferre instituit. Proinde cum filio et civibus in amplissimo templo Genitricis Dei convenit, et per jusjurandum imperii successione in filium, ut putabat, translata, paulo post filiam ab Alexio natus

git ; eique uxoris suæ sororem, recens cum Balduino fratre Antiochia profectam, despondet. Ut autem sub id tempus Hunzarie rex obiit, Manuel ejus mortem peropportunam ratus Alexium statim cum splendido comitatu et maximo apparatu regio ad Pannoniæ dominatum accipiendum ablegat. Eo sine labore diademate ornato, et totius Hungariæ rege citra controversiam declarato, imperator studiose maritum alterum filii quærit ; ac nobilibus Romanis præteritis, indagat qui exterarum nationum principes aut cælibes essent aut filios haberent paternis regnis successuros. Cum autem Guilielmus Siciliæ rex in eo genere principatum tenere videretur et ab illis nuptiis non abhorreret, crebræ legationes ultro citroque missæ de matrimonii conditionibus frustra agitabant. Nam imperator a principio ambignus, et animo diversis consiliis distracto subinde fluctuans, sententiam tandem mutat, affinitatem Siciliæ regis non e re publica fore existimans. Ita filia ejus, quamvis a multis precibus appetita, diu cælebs et mœsta in palatio desedit. Sed post longam patris circumspersionem, tandem uni ex filiis Montisferrati marchionis, adolescenti formosissimo suavissimoque, imberbi adhuc nubit, quamvis ipsa xxx annum excessisset, virili prædita ro-

bore. πότμον τῶν γειναμένων τούτους ἀρχήν. Καὶ ἐπειδὴ περ ἐπιπτε τὸ πρωτεῖον πρὸς τὸν κρατοῦντα Σικελίας Γιλίελλον [P. 111], ἄλλος ἐπ' ἄλλω πρέσβης εἰς ἐκεῖνον ἐπέλλοντο, καὶ παρ' ἐκεῖνου αὖθις τὸ κῆδος προσθεύοντος ἐπέλληλα ἦν τὰ κηρύκεια, καὶ ἦν ἐφ' ἱκανὸν τὰ τῶν γάμων λογολεσχοῦμενα προσισθῶδα. Ἀμφιτάλλαντον δὲ τὴν ἐπὶ τούτοις καὶ τὰ πρῶτα ἔχων ὁ βασιλεὺς ῥοπήν καὶ οἶον κυμαίνουσαν καὶ πολλὰς μεταβολὰς λαμβάνουσαν καὶ τρόπας, ὅψι ποτε μεθίσταται τοῦ σλοποῦ, Ῥωμαῖοις κρινὰς ἀσύμφορα τὰ μετὰ τοῦ βῆγδος Σικελίας μνηστεύματα, Ἦν οὖν ἡ κόρη πολυμνήστη βασιλεία, καὶ κατὰ τὴν Ἀγαμεμόνειον Ἠλέκτραν ἄλεκτρος ἐπὶ πολὺ τοῖς ἀνακτόροις ἀλύουσα, καὶ κατ' ἀχερωίδα (99) ὕδρηλὴν ὑψηλὴ καὶ κοίτης ἀνδρῶνας ἱμεύουσα. Συνέζευκτο δ' οὖν ὁμοῦ μετὰ πολλῆν τοῦ βασιλέως προμήθειαν ὕστερον ἐνὶ τῶν τοῦ μαρκησιῦ Μόντης φεράντης υἱῶν, χαρίζετο τὴν ὄψιν καὶ ἰδεῖν ἠδίστην καὶ τὴν κόμην ἠλιῶντι καὶ εὐπρεπέϊ καὶ μήπω φύοντι γένειον, αὐτὴ τὸ τριακῶστον ὑπεραναβάσα ἔτος καὶ ἀνδρικήν τυγχάνουσα τὴν ἰσχύν.

9. Hoc loco illud etiam est inserendum. Occidentalibus maris sinus, qui Adria dicitur, a Sioulope lago remotus et Iionii maris abcessus quidam separatus, Aquilone spirante late exæstuat. Ejus sinus intima Heneti, qui et Veneti appellantur, incolunt, homines maris alumni, vagi Phœnicum instar, callidis præditi ingeniiis. Hi aliquando a Romanis ob belli navalis necessitatem suscepti maximo numero Cpoli consederunt, et in omnibus Romanis provinciis dispersi, solo retento nomine veteri, affinitatibus, amicitiiis cæterisque rebus conjunctissimi Romanis admodum creverunt ; et magnas opes nacti contumaces et impudentes evaserunt ; nec Romanos tantum odisse, sed etiam edicta et minas imperatoris negligere cœperunt. Unde factum est ut is mutata benevolentia, nunc Corycyræ insolentiæ recordatus, nunc alia atque

alia injuria irriatus, vehementer illis irascetur ;

A Ὡς οὖν ὁ παῖς τὴν ἡλικίαν προέκοπτε καὶ κατὰ εὐθαλίαν καὶ πῖον νέφρυνον εἰς αὐξὴν ἀνέτρεχεν, ἕτερος σκοπὸς ἀνῆκε τὸν βασιλέα· καὶ δὴ μενατιθῆσι τοὺς ὄρκους πρὸς τὸν υἱὸν, οὗς ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Μαρίᾳ καὶ τῷ μνηστορὶ ταύτης Ἀλεξίῳ τῷ Χαίονι πρῶτην εἶχε τετελεκώς. Ὅθεν αὐτὸν τε τὸν βασιλέα, καὶ ἐφ' ὧν οἱ ὄρκοι, καὶ τοὺς ἀποδώσαντας τούτους τὸ ἐν Βλαχέρναις εἰσεδέχετο τῆς θεομήτορος μέγα καὶ περίπυστον τέμενος. Καὶ διὰ τῆς τελεσιουργίας τῶν ὄρκων εἰς τὸν ἐξ ὄσφους αὐτοῦ τὴν σηκπητοχίαν, ὡς ᾤετο, μεταθήμενος, μετὰ βραχὺ τοῦ μνηστερος Ἀλεξίου τὸ θυγάτριον ἀποζεύγνυσι, καὶ αὐτῷ μὲν εἰς γυναικᾶ ἐγγυᾶται τὴν τῆς γυναικῆς οἰ ὁμόσπορον, ἄρτι σὺν τῷ ἀδελφῷ Βαλδουίνῳ τῆς Ἀντιοχείας ἠπάρασαν. Ὡς δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ὁ τῆς Οὐγγρίας ἀπέθανε βῆξ, εὐτόχημα τὸν τούτου θάνατον ὁ Μανουὴλ ἠγησάμενος πέμπει τὸν Ἀλέξιον εὐθὺς μετὰ λαμπρᾶς δομυφορίας καὶ βασιλείου πλείστης παρασκευῆς, τὴν Ηαιονικὴν παραιληψόμενον δυναστείαν καὶ βασιλεύουσιν τῶν ὁμοειθῶν. Καὶ εἶχε τούτον ἀταλαιπώρωσ ἡ Ηαιονικῶν τῶν βῆγικῶν διαδοῦμενον καὶ τοῦ γένους ἔλου ἀνενοδοίστως δεσπόζοντα. Ὁ δὲ βασιλεὺς αὖθις ἀνηρεῦνα ἐπιμελῶς τὸν τῆ ἐκεῖνου θυγατρὶ συζεύσμενον. Καὶ Ῥωμαίων ἀθερίζων ὅσι πρὸς γένους ἐπίδοξοι, ἐφιλοκροῖνε τοὺς δυνάστας ἔθνων, ὁπόσοι μὴ ζυγῖται, καὶ τοὺς ὅσοι πατρῶσαν διαδεξομένων μετὰ

B

C θ'. Ἄλλ' ἐνταῦθα τῆς ἱστορίας γενόμενος καὶ ταῦτα τοῖς εἰρημένοις προσεπαγάγω. Ἔστι τις θαλάττιος κόλπος ἐσπέριος, Ἀδρίας λεγόμενος, ἀνεχωρῶν μὲν τοῦ Σικελικοῦ πελάγους καὶ οἰεῖται ἐξέραμα τοῦ Ἰονίου ῥοῦ, καθ' ἑαυτὸν ἰδιάζων καὶ πρὸς Βορρᾶν ἄνεμον ἐπὶ πολὺ συρόμενος. Τούτου δὲ τὰ μυχατάτα Ἐνετοὶ νέμονται, οὗς καὶ Βενετικούς εἴποι τις ἂν κατὰ γλώττης ἰδιότητα, ἀνδρες ηλαττης τρόφιμοι, κατὰ Φοίνικας ἀγύρται, πανούργοι τὸ φρόνημα. Ἄλλ' οὗτοι Ῥωμαῖοις εἰσποιηθίντες κατὰ χρεῖαν ἦν ὅτε ναυμαχικὴν, κατὰ σμῆνη καὶ φαρίας τὴν Κωνσταντίνου τῆς οἰκίας ἠλλάξαντο, ὅθεν ἀπανταχοῦ τῆς Ῥωμαίων ἐπωρατείας διασπαρέντες, καὶ μόνον τὸ ὄπὸ γένους ὀνομα παραμεμνηκὸς αὐτοῖς ἔχοντες, τὰ δ' ἄλλα σύμφυλοι ὄντες καὶ φίλοι πάνυ Ῥωμαῖοις ηυξάνοντό τε καὶ ἐχουδάζον. Οὐκοῦν καὶ περιβαλλόμενοι πλοῦτον πολλὸν αὐθῶδειάν τε καὶ ἀναδείαν μετεδίωκον, ὡς μὴ

Hier. Wolfii notæ.

(99) Κατ' ἀχερωίδα. *Procera instar populi irriguæ.*

μόνον ἀναρσίως ἔχειν Ῥωμαίοις, ἀλλὰ καὶ τῶν βασιλικῶν ἀνεπιστρόφως ἀπειλῶν τε καὶ ἐντολῶν. Μεταλλοιοὶ τοίνυν τὰς ἐπ' αὐτοῖς ῥοπὰς βασιλεῦς, καὶ νῦν μὲν τοῦ κατὰ Κέρκυραν μεμνημένος ἐμπαροιλήματος, νῦν δ' ἄλλου πείραν λαμβάνων κακοῦ, αὐθις δ' ἐτέρου καὶ χειρόνος πανουργεύματος τὴν ἐκείνου διαβροχίζοντος ψυχὴν, εἰς θυμὸν ἐβρόχθησεν ὡσπερ ὑπὸ Καϊκίου ἢ Ἀπαρκτίου ἄλμη καταγιγνώδεις καὶ ἄγριον πνέοντος. Καὶ ἐπειδὴ τὰ τούτων ἀτοπήματα ὑπέραντλά οἱ εἰδέδοκτο, γράμματα ἐφοίτων κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν Ῥωμαϊκὴν τὴν τῶν Βενετικῶν κατασχέσειν ἐπιταίνοντα, καὶ τὴν ἡμέραν διασημαίνοντα καθ' ἣν εἶδει τοῦτο γενέσθαι καὶ τὰ ἐκείνων ἐστῆσθαι δημόσια χρήματα. Ἐνστάσης οὖν τῆς προθεσμίας ἅπας συνείληπτο, καὶ τῶν κτηματοφύλων ἐκείνοις τὰ μὲν εἶχε τὸ βασιλικὸν θησαυροφυλάκιον ξυνερχόμενα ὀπόθεν, τὰ πλείω δὲ οἱ τόπαρχοῦντες ἐξιδιώσαντο. Οἱ δ' ἐν τῇ πόλει τὰς οἰκήσεις ἔχοντες Βενετικοί, καὶ τούτων μάλιστα οἱ μὴ γάμοις ὠμιληκότες, δρασμὸν βουλεύονται, καὶ ἐπειδὴ τοῖς νεωρίοις ἐνώρμει τῆς πόλεως ναῦς τῶν τριαρμελίων, ἧς δὴ πολυχανδέστεραν ἢ μᾶλλον τὸ μέγεθος προφερέστεραν οὐ ποτε καιροῦ ναυλοχῆσαι [P. 112] ἐλέγετο, ταύτης νυκτὸς ἐπιβάντες τὰς τε ἀγκύρας ἀνέμησαν καὶ τὰ λαίφη τοῖς ἀνέμοις διαπετάσαντες ἀπενόστησαν. Κατεδίωξαν μὲν οὖν ὀπίσω τούτων νῆες πυρφόροι καὶ τριήρεις βασιλικαὶ πλήρει ἀνδρῶν οἱ τοὺς ἑτεροστόμους πελέκεις ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνέχουσι. Καὶ προσήγγισαν μὲν τῷ πλοίῳ, οὐκ ἴσχυσαν δ' ὅτι καὶ δράσαιεν, καὶ τοῦ πνεύματος μὲν τὴν νῆα ἐπείγοντος ὡς ἵπτασθαι δοκεῖν. οὐ ναυτῆλεσθαι, ἀπειπόντες δὲ μάλιστα πρὸς τὸ τῆς νῆος ὕψος ἀτεχνῶς ἀναβαῖνον ἀέριον καὶ τὸ ἀπονενοημένον τῶν ἐμπλεόντων. Καὶ τότε μὲν ἡ πατρὶς Βενετία εἶχε τούτους εὐθυπλοήσαντας· κατὰ δὲ τὸν ἐπιόντα ἐναιωτὸν στόλον κρατούντας τὰς νήσους ἐπύρρουντο, ἐς δὲ τὴν Εὐβοίαν εἰσπλεύσαντες ἐπολιόρκουν τὸν Εὐριπὸν, καὶ μέρος τι τούτου κατασχέειν δεδυστημένοι πῦρ τοῖς οἰκοπέδοις ὕψησαν. Ἐαρος δ' ὑποφαίνοντος ἐκεῖθεν ἀνήχθησαν καὶ πρὸς τὴν νῆσον τὴν Χίον κατήσαν. Ἐπεὶ δὲ πύθοιτο ταῦτα ὁ βασιλεὺς Μανουήλ, στέλλει τὸν μέγαν δούκα τὸν Κοντοστέφανον Ἀνδρόνικον περὶ πού τὰς ἑκατὸν καὶ πενήκοντα τριήρεις ἔχοντα, ὅτι μὴδὲ τῶν Βενετικῶν ὁ στόλος ἦν ἐνδεέστερος ἢ ἄλλως τὸ κατεπευδασμένον ἔχων μὴ κατηκριβισμένον ἐν ἅπασιν πρὸς γὰρ ἀγῶνα μέγαν καὶ ἀνταγωνιστὰς Ῥωμαίους ἐτοιμασάμενοι εὖ ἀπανταχόθεν ἠρμόσθησαν, καὶ συμμάχιδας οὐκ ὀλίγας νῆας ἐπήγοντο ἀπὸ τῆς τῶν Σηλαβίων ἐκπορισθείσας χώρας ἐκείνοις. Πρὸς δὲ τὴν πρώτην ἀποκναίσαντες ἀκοὴν τῆς τῶν Ῥωμαϊκῶν νηῶν ἀποπολεῖς παρὰ κόπην ἴζανον πάντες καὶ κατεδύσαντο. Τοίνυν λύσαντες ἐκ Χίου πρὸς ἐτέρα νήσους μενέβαινον, κακαίνων ἀπανιστάμενοι καὶ αἰεὶ φεύγοντες ἄλλαις πρόσπλεον, ὡς πράγματα ἔχειν κἀκείνους τὰς νήσους ἀμείβοντας, καὶ Ῥωμαίους ἐν δεινῷ τίθεσθαι ὅτι μὴ εὐρόση σφισιν ὁ πλοῦς, ἢ γοῦν ἀντίπρωροι τοῖς Βενετικοῖς ἐγένοντο. Ὡς δὲ μέχρι καὶ αὐτοῦ Μαλείου πεφθακῶς Ἀνδρόνικος ἦν διώκων ἀντικρυς τὰ ἀκίχητα ἢ τῆς Ἀργεῶς ὀπίσω ποντοπορεύων, πρύμναν κρουσάμενος τῷ λιμένι προσέσχε τῆς πόλεως. Οἱ δὲ Βενετικοὶ τὸ διὰ πολέμων ἑαυτοῖς ἐπαμύνειν οὐκ οὐκ εἰς ἀγαθὸν προβαίνον ὄρωντες μετὰ τοῦ βήγος ἐσπίσαντο Σικελίας, ἵν' ἐντεῦθεν εὐθωροῖτο τούτοις τὰ τῆς ἀμύνης καὶ

eorumque grassationes intolerabiles ratus, litteris in omnes provincias missis Venetos omnes certa die comprehendi eorumque bona publicari juberet. Quod cum ad constitutum tempus factum esset, eorumque bona partim in fiscum relata, partim a praesidibus provinciarum occupata essent, Veneti qui in urbe habitabant, caelibes in primis, fugam adornant; navique tribus ornata velis noctu conscensa, qua nulla unquam major aedificatum iri creditur, abierunt; quos cum imperatoriae naves armatis **224** plenae, ancipites secures gestare solitis, persequerentur, adeptae quidem illos sunt: sed ob navis altitudinem et velocitatem secundo vento volantis magis quam currentis, et vectorum audaciam, re infecta domum redire sunt coactae. Veneti prospero cursu Venetias pervecti, anno sequente classe instructa, insulas invaserunt; ac Eubaeam ingressi Euripum obsederunt, et parte quadam ejus occupata ignem aedificiis injecerunt. Vere instante inde Chium appulerunt. Qua re audita Manuel magnum ducem Contostephanum Andronicum, cum navibus circiter **225** ablegat, quod nec Veneta classis minor erat, summaque diligentia et omni apparatu ut ad magnum bellum et contra hostes Romanos instructa erat, multis etiam auxiliariis Sclavinorum navibus ascitis. Caeterum ad primam famam expeditionis Romanorum turbati in naves se contulerunt, et in alias **226** insulas subinde fugiendo transierunt, ut et ipsas mutationes laboriosae essent, et Romani aegre ferrent negotium minus feliciter succedere nec sibi pugnandi potestatem ab hoste fieri. Andronicus vero Maleam usque provectus, cum se ea sequi cerneret quae assequi non posset, converso cursu in portum Byzantium rediit. Enimvero Veneti, cum suos bello parum proficere viderent, cum rege Siciliae pacem fecerunt, ut si arma eis inferrentur, illius auxiliis contra Romanos defenderentur. Ea fama impulsus imperator, non ignarus saepe ex levi causa magnas mutationes et ingentes calamitates esse ortas, antiquum foedus cum Venetis renovavit. Et quanquam eos a pace Siciliensi avellere non poterat, tamen petentibus veniam dedit, eaque restituit omnia, quae de more, ut Romani oives, obtinuerant: et quidquid de eorum opibus in fiscum relatum erat, reddere non **226** recusavit; sed ipsi aliam commodiorem et utiliore rationem secuti, ut strenui et solertes mercatores, ommissa pecuniae suae repetitione pepigerunt ut sibi quindecim auri centenarii pro confiscatis bonis darentur; quae summa non simul, sed pluribus pensionibus eis persoluta est.

ἔχουεν τὸν ἐπικουρήσοντα, εἰ Ῥωμαῖοι κατ' αὐτῶν ἐποίουν. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὐκ ἀφροντιστήσας τούτων τῶν ἀκουσμάτων (ἤδει γὰρ ὡς καὶ φαύλη αἰτία πολλάκις παρεμπροσθα πολλῶν πραγμάτων ὠδινῆκει μεταβολὰς καὶ συμφορὰς ἀπέτεκεν ὑπερόγκους) πρὸς τὰς προτέρας μετὰ τῶν Βενετικῶν ξυνηθείας ἀπέβλεψεν, ὡς ἐντὴν μὲν, ἡγωνισμένοι ἀκυρώσαι τὰς μετὰ τοῦ ῥηγὸς Σικελίας τούτων σπονδὰς τούτων δὲ μὴ ἀθετημένον καὶ οὕτως αὐτοὺς ἐπισπασάμενος, καὶ ἀνεξικακίζον αἰτουμένοις καὶ φιλιαν προσεπεινείμας. Ὅσα τοίνυν ἔθιμα ἦν αὐτοῖς ἰσοπολίταις οὖσι Ῥωμαίοις, ἀνανεωσάμενος, οὐδὲ τοῦ ἀποδοῦναι γοῦν ἀπέσχετο ἀπερ τῆς οὐσίας σφῶν ἡ βασιλείος γὰρ ἔστεγεν. Οἱ δὲ τὴν κερδαλίαν ὡς ἔμποροι μὴδ' αὐτοῖς καὶ βασιλεῖ ἄργαλίαν τραπούμενοι τὸν μὲν ἀναδασμὸν τῶν οικείων χρημάτων χαίρειν εἶασαν, σοφιστικόν τι καὶ δραστήριον ἐνοήσαντες, ἐκ δὲ συμφώνου συνήλθοσαν δέκα πρὸς τοῖς πέντε χρυσίου λήψεσθαι κεντηνάρια ἄνθ' ὧν ἀπώλεσαν χρημάτων παντοδαπῶν. Καὶ εἶχον ταῦτα οὐχ ἄμα, πολλάκις δὲ χορηγούμενα.

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

THE BASILEIAS MANOHA TOY KOMNHNOY.

LIBER SEXTUS.

RERUM A MANUELE COMNENO GESTARUM.

1. Hoc negotio confecto Manuel contra sultanum Aducit copias, hominem inquieti ingenii, Romanarum provinciarum perpetuas incursiones suis Turcarumque opibus augendis utilissimas judicantem. Quare nihil otii concedendum ei, sed subinde armis vicissim lacessendum esse putavit. Proinde nulla fœdera; nullæ induciæ, legationes nullæ expeditiones eorum morabantur, cum uterque audax 227 et belli cupidus levisima de causa ad arma alteri inferenda moveretur. Nihil igitur eis erat antiquius quam perpetuo in armis esse, legiones contrahere, inter sese decertare. Hoc tantum inter eos intererat, quod sultanus magno consilio et providentia omnis administrabat. At imperator generoso præditus animo, acer in pugnis et manu strenuus, quoties hostes ingruere et provincias male tractare audiebat, primus equo conscenso in militiam egrediebatur. Dorilæum autem instauraturus sultanum ad bellum concitavit; qui quasi ignoraret quid ibi ageret, per legatos causam illius profectionis sciscitatur, oratque ut inde discedat. Imperator, cui sultani dissimulatio ex eis litteris subolebat, vicesimæ se non parum mirari simulabat illum tantum suum iter ejusque itineris causam ignorare. Urbis autem instauratorem aggressus ipse primus saxa humeris portare cœpit; eaque re aliorum alacritatem ita excitavit, ut murus 228 celeriter in altum eductus vallo extrinsecus muniretur, et intra mœnia putei complures ut affatim aqua suppeteret, effoderentur. At Persæ non ferendum esse rati, si Dorylæi campis pellerentur, in quibus greges et armenta eorum pascebantur, et in urbe præsidium collocaretur, laxis habenis contra Romanos forebantur; observatoque eorum

α'. Ἄλλ' οὕτω μὲν ταῦτα διήνυστο τῇ βασιλεῖ Μανουήλ· ὁ δὲ λόγος προβαίνεται τοῖς ἐφεξῆς, καὶ διδότης τῇ ἱστορίᾳ ὡς ἕκαστον ἔχει καὶ χρόνου καὶ πράγματος. Ἐπὶ γὰρ οὐκ ἦν ἡσυχίαν τὸν σουλτάνον ἀσπάσασθαι, ἀπαξ ἐπιτήδειον ἐκυτῆ πρὸς χρηματισμὸν καὶ τοῖς Τούρκοις δὲ ὄλωσ ἀνυσιμώτατον γνόντα τὸ αἰεὶ ἐπὶ τὰ Ῥωμαίων ὄρια ἐκκεχύσθαι, ἔξεισι καὶ πάλιν κατ' αὐτοῦ βασιλεὺς. Τὰ πλείεστα μέντοι οὐδ' αὐτὸς εἶα τὸν Περσάρχη καθυδεῖν, ἀλλ' ὅσα καὶ θῆρα ὠμηστὴν ἐφυκνώττοντα ἐξηγρίαιεν ὑπονύσων καὶ τοῦ κοίτου ἀνίστη καὶ πρὸς μάχην ἠρέθειεν. Ἀτὰρ οὐδ' ἀνακωχαὶ πολέμων οὐδ' ἐκχειρίαι τῶν ἀντιτάξεων σπονδαὶ τε καὶ ξυθηκαὶ καὶ διακηρυκόμενα πρέσβειων ἀπείργον τὰς κατ' ἀλλήλων ἐπελεύσεις καὶ ἀπετείχιζον· ἀλλ' ἄμφω πρὸς θερμουργίαν ὄντες ἐπιβρέπεις καὶ πρὸς πόλεμον εὐπετεῖς καὶ μικρὰς ἐνόησε παρρησιάζεσθαι αἰτίας ἀλλήλοισι ἀντεπεξήσαν, καὶ ἦν ἔργον αὐτοῖς τὰ μέγιστα περισπούδαστον ἡ πανοπλίαις περιδύσαι καὶ ἡ τῶν ταγμάτων συναγωγή καὶ τὸ ταῦτα συμπεσόντα διαπληκτίζεσθαι. Κατὰ τοῦτο δὲ ἀλλήλων διήλλαττον, ὅτι ὁ μὲν σουλτάνος αἰεὶ προμηθευτικὸς καὶ βουλευτικὸς ἐδόκει τις εἶναι καὶ τὰ ἔργα ποιῶν μετὰ σκέμματος, καὶ ἐτολόπευε τὰς μάχας διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατηγῶν πεφυλαγμένως (οὐ γὰρ πού τις αὐτὸν ἐθεάζατο ἐπὶ μετώπου ἰστάμενον φάλαγγος ἢ τὸν κάματον τοῖς στρατιώταις συνδιαφέρειν), ὁ δὲ βασιλεὺς γενναίαν ἔχων τὴν φύσιν δέξυρρος ἐν τοῖς πολέμοις ἐγεῖκνυτο, καὶ τὰς διὰ χειρὸς πράξεις δραστήριος ἦν, καὶ φήμης διαδοθείσης πολλάκις ἐσβαλεῖν πρὸς τοὺς πολεμικοὺς καὶ κακῶς τιθέναι τὴν ὑπ' ἐκείνῳ ἀρχὴν πρῶτος τὸν ἵππον ἀνέβαινε καὶ ἀπεθάρρει τὴν ἔξοδον. Θελήσας οὖν τὸ Δορύλαιον ἀνακτίσαι, προσεξήψε τε καὶ πα-

ρεθηξε τὸ βάρβαρον εἰς πόλεμον ἐντεῦθεν, ὅτε καὶ Ἀ τὴν βασιλέως ἐς τὸ Δορύλαιον ἔφιξιν ἀγνοεῖν πλατ-
 τόμενος, διαπρεθευσάμενος τὴν αἰτίαν ἐπυθάνετο
 καὶ παρητεῖτο αὐτὸν ἐκεῖθεν ἀπανασταῦσαι. Ὁ δὲ
 κέρτομόν τι καὶ σεσηρὸς ἐνορῶν οἷς τὰ τοῦ σουλτάνου
 γράμματα διεξήει, ἐν μέρει δὴ οὐ τοῦ τυχόντος
 ἐτίθετο θαύματος ὅπως τὸν μέχρι καὶ Δορυλαίου
 δρόμον ἐκείνου ἠγνόησε καὶ τὴν αἰτίαν πλάττεται
 μὴ εἰδέναι. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν
 ἐπεβάλετο, νωτοφορεῖν τοὺς λίθους ἀρξάμενον οὕτω
 καὶ τοὺς ἄλλους ἠβρένωσεν ὡς ἀπτέρῳ τάχει τὸ
 τεῖχος ἀνεγερθῆναι καὶ προσεπιβληθῆναι οἱ χαρά-
 κωμα ἔξωθεν καὶ ἀνορυχθῆναι φρεάτια ἔσωθεν εἰς
 πλείονας ὕδατων ἐκτλήσεις. Ἐν δεινῷ δὲ οἱ Πέρσαι
 τιθέμενοι εἴπερ τῶν Δορυλαίου πεδίων ἀπανασταίην,
 ἐν οἷς ἐθέριζε τὰ τούτων αἰπόλια καὶ βουκόλια πόαις
 ἐνσκιρτώντα ταῖς λειμωνίταις, καὶ δομηθήσεται
 πόλις καὶ φρουρὸς ἑγκαθεσθεῖη φάλαγξ Ῥωμαϊκῆ.
 Ὀλιγὸς ἦν κατὰ Ῥωμαίων ἐφέροντο, καὶ τὰς ἐπι-
 σιτισμὸν ἐξόδους ἐκείνων τηροῦντες τὴν ξυλευσιν
 ἀνεῖργον καὶ ἀνήρουν τοὺς ἐν χερσίν. Ὁ βασιλεὺς
 δὲ τὸ δεινὸν τοῦτο βρόνως ἴασατο· τακτὸν γὰρ ὀρί-
 σασ καίρῳ τοῖς ἐπὶ συλλογῆν ἐξιοῦσι τῶν ἀναγκαίων,
 αὐτὸς προσημαίνων τῇ σάλπιγγι πρῶτος τοῦ Χάρα-
 κος ἀπανίστατο καὶ ἠγεῖτο τῆς ἐξόδου. Οὐκοῦν οὐδὲ
 πρὸς βραχὺ τῶν τὰ ἐπιτήδεια διφώντων μεθιστάμενος
 ἐπανεῦθεν εἰς τὸ στρατόπεδον. Πέρσαι δ' ἔμειλε μὲν καὶ
 πολέμων πρὸς ταῦτα, καὶ συνεχῶς ἐκονίζοντο·
 παρεδίδοσαν δὲ καὶ πυρὶ τοὺς καρπούς καὶ τὰς σκηνὰς
 ἐνεπίμπρων, ὅπως μὴ εὐποροῖεν Ῥωμαῖοι δι-
 ῶν τράφησονται. Ὅτῃ δὲ πρὸς ἐστίασιν τραπομένου τοῦ
 βασιλέως μῆλόν τε Περσικὸν μαχαίριον ἀπολει-
 πίζοντος ἐπιδρομὴ τις ἀπήγγελλο Ἡερσικῆ κατὰ τῶν
 τὰ βιώσιμα συλλεγόντων, καὶ βίβλας τὴν ὀπώραν
 αὐτίκα καὶ τὸν ἀκινάκην περιζωσάμενος καὶ περιδύς
 τὸν θώρακα καὶ τὸν ἵππον ἀναβάς ἐξώρμησε.
 Καὶ οἱ Βάρβαροι κατὰ φάλαγγας ἴστασθα σχηματιζόμενοι
 μετ' οὐ πολὺ τούτου ἐποφθέντος τὴν τάξιν
 ἔλυον, εἴτ' ἀποδιδράσκουσιν πλαττόμενοι τοὺς ἐπιόντας
 ἐπληττον πάλιν ὑποστρεφόμενοι καὶ τὸν τῆς τροπῆς
 καιρὸν εἰς τὸ βάλλιν τὸ ἐπικείμενον καὶ καταβάλλουσιν
 διατιθέμενοι. Ἴππος γὰρ συγχὰ κεντρίζεται
 παρὰ Πέρσαις· ὁ δὲ κόπτων θαμὰ τὸ δάπεδον
 ῥαγδαίως φέρεται, καὶ ὁ Πέρσης τὸ βέλος ἔχων
 ἐν ταῖν χερσίν ὀπίσω τοῦτο ἀφίησι, καὶ τὸν ὀρμῶντα
 φθάσας αὐτὸς ἀνήρηκε, καὶ τὸν ἤδη καταλ-
 ψόμενον κατέλαβεν, αἰφνης μεταμειψθεὶς ὁ
 διωκόμενος εἰς διώκοντα. Ἐπεὶ δὲ ἀνεπόλιτε
 τὸ Δορύλαιον καὶ τὰ εἰς φυλακὴν τούτου
 τελείως ἀπηκριδῶσατο, ἐκ τῶν ἐκεῖσε μερῶν
 ἀπανίσταται, εἰς δὲ τὸ Σούβλεον ὡς εἶχε
 παραγενόμενος ἀνήγειρέ τε κάκεινον καὶ φρουρὰς
 μετέδωκε. Καὶ τὰ λοιπὰ, ὡς ᾤετο, ἀρίστως
 διαπραξάμενος εἰς τὴν βασιλίδα πόλιν
 ὀπίστρεψεν.

Ἄλλ' ὅπως χρόνος συχρὸς, καὶ αὐθις κατ' ἀλλή-
 λων τὰς γνώμας ἐφλέγμαίνον. Τῷ τοι καὶ ἀλλήλοις
 ἀντενεκάλουν τε καὶ προσῆπτον, βασιλεὺς μὲν τὸ
 πρὸς τὸν εὐεργέτην ἀχάριστον καὶ τὸ ἀμνημον τῶν
 προσηγησμένων εὐποιῶν καὶ τῆς εἰς τὸ ἄρχειν τῶν
 δημοφύλων ἐκείνῳ παντοίας συνδροσεως, ὁ δὲ
 σουλτάν τὸ πρὸς τὸν εἰς παρασπόνδῃσιν, καὶ τὸ
 φιλικίας εὐκόλως ἀποπιδῆν καὶ συγγεῖν ἐκ τοῦ
 παρκεντικῶν τοὺς ὑπὲρ εἰρήνης τεθέντας
 θεσμούς, καὶ τὸ πλείσταις μὲν ἐκείνῳ
 ἐπαλεῖν φιλοδωριῶν ὑποσχέσασιν καὶ
 βασιλικαῖς ὑποσημαίνειν ταύτας γραφαῖς
 καὶ βαφαῖς, ὀλίγα δὲ χορηγεῖν. Διὰ ταῦτα
 τοῖνον τὰς τε οὐσας συνεκρότεσι δυνάμεις
 ὁ βασιλεὺς, καὶ νεωστὶ ἐπὶ ταύταις
 ἄλλας συνέταττεν· ἐστρατολόγει δὲ καὶ
 ξενικὸν οὐκ ὀλίγον, καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ
 γένους μάλιστα τῶν Λατίνων καὶ ἀπ' αὐτῶν
 δὴ τῶν παριστρῶν Σκυθῶν. Καὶ δὴ ἐς
 μυριάδας τὸ οἰκεῖον ἀριθμῆσας
 στρατεύματα ὡς ἀφανίσων ἐπέηκε
 τὸ Περσικὸν καὶ ἀ-

ad petenda necessaria egressu obvios quosque oc-
 cidebant. Id incommodum imperator facile avertit ;
 nam cerlo tempore ad quærendum comæatum
 præfinito datoque tuba signo, primus vallo relicto
 dux erat eorum qui necessaria conquirebant ; ac
 minime ab eis recedens, aliquando vesperi et cre-
 puscule demum in castra revertebatur. Quam rem
 Persæ moleste ferentes, et in bellum intenti, fru-
 ctus et casas incendebant, ne hostibus cibaria
 suppeterent. Accidit 229 autem aliquando ut
 imperatori cibum capturo, et malum Persicum cul-
 tello purganti nuntiaretur Persas in frumentatores
 fecisse impetum. Quare pomo abjecto, et armis
 propere sumptis, equo conscenso egreditur. Eo
 viso Barbari, qui phalangis instar constiterant,
 paulo post acie dissoluta fugaque simulata, subito
 conversi eos qui persequiebantur cædebant. Solent
 enim subinde calcaribus equos pungere ; qui cum
 impetu feruntur, sagittas a tergo emittunt ; muta-
 taque subito pugnae facie, qui fugiebat fugat et in-
 sequentem interimit. Dorylæo instaurato, et quæ
 ad ejus defensionem pertinerent, rebus omnibus
 instructo, discessit ; et Subleo quoque instaurato
 et munito, cæterisque rebus quam optime ordina-
 tis, in urbem imperatricem rediit.

Nec multo post renovatis simultatibus, uterque
 cum ultero expostulans, imperator sultano imme-
 morem et ingratum pro tantis beneficiis et auxiliis
 animum, quibus regnum in populares ei confir-
 masset, sultanus imperatori violata pacta et in
 dissolvenda amicitia 230 levitatem, et pacis
 conditionibus temere abrogandis, et inanes magno-
 rum munerum pollicitationes, quæ rubricatis
 quidem litteris inscriberentur, sed exigua præ-
 berentur, objiciebat. His de causis imperator
 et veteres copias colligebat et novas conscribebat ;
 et auxilio peregrina haud parva accersebat, a
 Latinis potissimum et Scythis ad Istrum incolentibus ;
 coactoque ingenti exercitu ita se parabat,
 quasi Persicam gentem eversurus esset et Iconium
 cum ipsis mœnibus abrepturus et sultani caput
 pedibus conculcaturus. Rebus ad expeditionem
 necessariis præparatis magnum templum divinum

ineffabilis Sapientiæ ingressus numinis opem implorat; et victoriam orat ille quidem, sed non impetrat, ut belli eventus docuit, Persis iudicio Dei nobis inexplicabili concessam. Urbe digressus per Phrygiam et Laodiceam Chonas, olim Palasas, urbem magnam et beatam, patriam meam, pervenit; et ædem Archangeli magnitudine, pulchritudine et mirabili artificio insignem ingressus, Lampia descendit et Celenas ingreditur, ubi Mændri fontes sunt in quem Marsyas fluvius fluit; quo 231 hoc Marsyam Apollo excoriasse fertur, furore quodam de canendi peritia secum certare ausum. Inde Choma et Myriocepalum transit. Castellum vetus et desertum id est, cui vel nomen ex re est inditum, vel res nomen subsecuta est; nam ibi sæpe multa millia Romanorum capitum perierunt, ut dicturus sum. Semper autem caute instructaque acie procedebat et vallum communiebat, neque usquam fortunæ temeritati se committebat. Tamen ut tardius incederet, iumenta officiebant, a quibus machinæ trahebantur, et quæ eas curabat imbellium hominum multitudo. Cæterum Persæ subinde se ostendentes levibus præliis Romanos lacescebant; et gramen, qua eundem eis erat, demetebant, ut pabulum jumentis deesset; et aquas inficiebant. Unde Romani morbo cæliaco magnopere affligebantur et absumebantur.

τάξει τούδ' σταθμούςδ' ὁ βασιλεὺς ἐτίθειτο, βάλλων καὶ μεθόδοις στρατηγικαῖς χρώμενος, εἰ καὶ τὴν ἀποζύγια καὶ τοὺς ἐπὶ τούτοις τεταγμένους, πολλοὺς παρφαίνόμενοι δι' ἀκροβολισμῶν ἐπέκριντο, καὶ προῖπτεύοντες τὴν πόσιν ἐκείρου, ὡς μὴ εἶεν τοῖς Ῥωμαίων ἵπποις χιλοῖ, καὶ τὰ ὕδατα ἡχρείου, ὡς μὴ καθαροῦ σπῆεν Ῥωμαῖοι ὕδατος. Αὐτοὶ μέντοι Ῥωμαῖοι κοιλιακῶ συνισχύμενοι νοσήματι κακῶς ἐπασχον, καὶ τὴν νοσηλεία αὐτὴ ἐπιβοσκομένη μάλα τὸ στράτευμα.

II. Post hæc bello sultanus intendit animum; et magnis auxiliis ex Mesopotamia et ab aliis populis suis comparatis per legatos ab imperatore pacem petit, iis conditionibus 232 quas ipse prescriberet. Quare omnes in bellis præsertim Persicis exercitati et ætate provectiores Manuelli auctores erant Persicæ legationis cupide admittendæ, neque spem omnem incertæ Martis alicui committendi: bellum esse injens, loca ab hostibus occupata non facile transiri posse, Turcas validissimis equitum turmis florere; ad hæc litem in exercitu grassantem considerandam esse. Verum ille neglectis prorsus seniorum consiliis, cognatis vero suis cupide auditis, iisque potissimum qui classicum nunquam audierant, forma et auro gemmisque conspicui, legatos volu impotes dimisit. Cæterum sultanus cum denuo pacem petiisset, et imperator gloriatus esset se illi Iconii responsurum, in angustiis quas Clisura Zybrize appellantur, per quas Romanis Myriocephalo digressis transeundum erat, suas phalanges abdit, ut impetum in eos prætereuntes

Α τοῖς ἀναρπάσων τεύχεσι τὸ Ἰκόνιον, καὶ τὸν σουλτάνον ληψόμενος ὑποχείριον, καὶ κατὰ τοῦ τραχήλου τοῦτον πατήσων ἐν τῷ ὑποθεῖναι δίκην θρανίδος ταῖς βάσεις ἐκυτοῦ. Ἀμφίλοι τοὶ τὰ πρὸς τὴν ἔξοδον ἐτοιμασάμενος εἴσεισι τὸν μέγαν νεὼν ὃς ἀπὸ τῆς θείας καὶ ἀρβήτου Σοφίας ἀνόμασται, καὶ τὸ θεῖον ἐπικαλεῖται συνέριθον, καὶ τὴν νίκην αἰτεῖται μὲν ἐκεῖθεν, οὐδέχεται δὲ, ὡς τὸ τοῦ πολέμου πύραξ ὑπέφηνε, μετατεθεῖσαν πρὸς τὸ ἀντίπαλον ἀναφίκοις ἡμῖν θεῖοις κρίμασιν. Ἀπάρξ οὖν τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, Φρυγίαν τε καὶ Λαοδικεῖαν διελευθὼν ἀφικνεῖται ἐς Χώναν, πόλιν εὐδαίμονα καὶ μέγαλην. Πάλαι τὰς Κολασσὰς (1), τὴν ἐμοῦ τοῦ συγγραφέως πατρίδα. Καὶ τὸν ἀρχαγγελικὸν ὄνα ἐπιστῶν, μεγέθει μέγιστον καὶ κάλλει κάλλιστον ὄνα καὶ θαυμασίας χειρὸς ἅπαντα ἔργον, ἐκεῖθεν ἐξέλασας εἰς Λάμπιν ἔκετο γὰρ μόνον Κελαινάς, ἔφη τοῦ Μαϊάνδρου εἶσιν αἱ ἐκδόσεις καὶ ὁ Μαρσύας βρεῖ ποταμὸς ἐμβάλλων εἰς Μαϊάνδρον, καὶ ὁ Ἀπόλλων ἐκδεῖραι Μαρσύαν ἐκεῖ που λέγεται καθάπερ μύωπι οἰστρηθέντα βριαφ καὶ περὶ τῆς ἀοιδῆς ἐρίζειν ἀρξάμενον πρὸς Ἀπόλλωνα. Κέκειθεν εἰς τὸ Χώμα ἐλθὼν τῷ Μυριοκεφάλῳ ἐφίσταται. Φρούρον δὲ τοῦτο παλαιὸν καὶ ἀόκητον, προκληθὲν, οἶμαι, ὃ ἐγένετο, ἢ γερονδὸς ὃ προεκλήθη· περὶ γὰρ αὐτὸ πολλὰκις μυρίαὶ κεφαλαῖς Ῥωμαίων ἐβλήθη θάνατος, ὡς λέξων ἐρχομαι. Ἀεὶ δὲ σὺν κόσμῳ καὶ

χάρακα καὶ τὸς ἀπάρξεις σὺν λόγῳ ποιοῦμενος πορείαν εἶχε σχολαίαν διὰ τὰ τὰς μηχανὰς ἀνέχοντα ὄντας καὶ ἀπομάχους πάντας. Ἀλλὰ καὶ οἱ Πέρσαι ἐλθὼν τῷ Μυριοκεφάλῳ ἐφίσταται. Φρούρον δὲ τοῦτο παλαιὸν καὶ ἀόκητον, προκληθὲν, οἶμαι, ὃ ἐγένετο, ἢ γερονδὸς ὃ προεκλήθη· περὶ γὰρ αὐτὸ πολλὰκις μυρίαὶ κεφαλαῖς Ῥωμαίων ἐβλήθη θάνατος, ὡς λέξων ἐρχομαι. Ἀεὶ δὲ σὺν κόσμῳ καὶ

С В. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἐμέλησε μὲν τῷ σουλτάνῳ καὶ τοῦ πολέμου, καὶ ξυμμαχικὸν συνεπορίσατο ἱκνὸν ἀπὸ τε τῆς μέσης τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ἔνω συμφύλων βαρβάρων διαπρεθευσάμενος δὲ καὶ εἰς βασιλεὺς τὰς πρὸς εἰρήνην συνθήκας ἤτειτο, καὶ τῶν ἐκείνῳ βουλευτῶν, ὅποια ἦν καὶ ὤσιν, ἐπέκει τὴν περὶ τῶν. Ἄπαντες τοίνυν ὅσοι πολέμων ἐκεῖ ἀμελέτητοι, καὶ μάλιστα δὴ τῶν Περσικῶν, καὶ χρόνῳ προήκοντες, ἐξελεπάρουν τὸν Μανουὴλ ἀρπάσαι τὴν τοῦ Πέρσου πρεσβείαν καὶ μὴ τῷ πόδῳ τοῦ πολέμου τὰς ἐλπίδας ὅλας ἀποχαρίζεσθαι, ἀφωρῶντα μὲν καὶ πρὸς τὸ τοῦ ἀγῶνος μέγιστον καὶ τὰ μὴ βάσιμα ῥαδίως τῶν τόπων, ἃ οἱ ἀντίπαλοι προελχίσουσιν, ὑποβλεπόμενον δὲ οὐχ ἦττον καὶ τῶν Τούρκων ἀκμαιοτάτην πᾶσαν καὶ εὐίππων δυνάμιν, μὴ παρατρέχοντα δὲ καὶ τὴν νόσον ἢ πᾶσι τὸ στράτευμα. Ὁ δὲ τοῖς παρά τῶν πρεσβυτέρων λεγομένοις μηδ' ὅλως προσσχῶν, τὴν δ' ἀκαθῆν ἔδλην ἀναπατάσας τοῖς ἐξ αἵματος αὐτῶν προσήκουσι, καὶ τούτων μάλιστα ὁπόσοι σάλπιγγος ἰσχυροὶ ἦσαν ἀπεριήγητοι καὶ τὴν κόμην ἀγλαοὶ καὶ φαῖδροι τέ

Hier. Wolfii notæ.

(1) Τὰς Κολασσὰς. Suspicio Choniatas post appellatos esse qui olim Colossenses dicti fuere, ad quos epistola D. Pauli exstat.

πρόσωπα καὶ κλοιοῖς χρυσοῖς καὶ περιδεραιοῖς διαφανέσιν ἐκ λίθων τηλαυγῶν καὶ μαργαρίδων τιμαλγῶν τοὺς τραχήλους περιδιδόμενοι, τοὺς πρέσβεις ἀπράκτους ἀπέπεμψεν. Ὁ δὲ σουλτάνος οὐκ ἀνήκεν αὐθις τὰ πρὸς εἰρήνην διαλεγόμενος. Ἐπεὶ δὲ ἑώρα μὴ προχωρούσας τὰς συμβάσεις ἀλλὰ καὶ βασιλεία αὐτὸν κατὰ τὸ Ἰκόνιον ἀποκρινεῖσθαι οἱ μεγαλαυχούντα, προκαταμύθαι τὰς δυσχωρίας αἱ κλεισοῦραι τοῦ Τζυβρίτζη κατονομάζονται, ἅς καὶ ἡμελλόν Ῥωμαῖοι μετὰ τὴν ἀπὸ Μυριοκεφάλου παρ-ιέναι ἔπαρσιν, κάκεισε τὰς οἰκίας παραβύει φάλαγγας, ὡς ἀντιτάξαντο Ῥωμαῖοις αὐτίκα δὴ παριοῦσιν. Ἔστι δὲ ὁ τόπος οὗτος ἐπιμήκης αὐλὸν, ἔχων ὀρῶν ὑπερβολὰς, κατὰ μὲν τὸ βόρειον κλίμα ὑποκαταβαίνων τοῦ ἀνάντους ἡρέμα εἰς γήλοφα καὶ πρὸς εὐρείας κοιλαινόμενος φάραγγας, κατὰ δὲ θά-τερον μέρος εἰς προτομὰς προνεύων πετρῶν καὶ εἰς κρημνώδεις σύμπας ἀναστάσεις περιεβρωγῶς. Ἐπὶ τοιαύτης οὖν μέλλων ἐλαύνειν ὁδοῦ οὐδὲν τι τῷ στρατῷ συνοῖσον προμηθευσάμενος φαίνεται· οὔτε γὰρ τὸ πολὺ τῶν σκευοφόρων ἀπεσκευάσματο, ἢ γοῦν τὰς ἀμάξας ἐκποδῶν ἔθετο αἱ τὰς τειχομάχους ἔφερον μηχανὰς, οὔτε μὴν ἀπεπειράσατο σὺν εὐζώνῳ τάγματι ἀπώσασθαι τοὺς Πέρσας πρότερον ἐκ τῶν ἀμφιληπῶν ἐκείνων καὶ ὀρειῶν παρόδων καὶ λειᾶναι οὕτω τῷ στρατῷ τὴν ὁδόν. Ἄλλ' ὡς εἶχεν ἐπὶ πεδινῶν ποιούμενος [P. 117] τὴν πορείαν, οὕτω κάπῃ τῆς τρυμαλιᾶς ἐκείνης συνθλίβεσθαι εἴλετο, καίπερ ἀκοῆ προσηλωθῶς, μετὰ βραχὺ δὲ ἔχων καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοπειρώως πιστουμένους τὰ ἀκούμενα, ὡς οἱ βάρβαροι προκατειληφότες τὰς ἀκρωρείας ἐπίθωνται, καὶ ὡς πᾶσιν μὲν φαιέτρην ἐκπωματί-σουσι, πᾶν δὲ βίλος ἀφήσουσιν, ὅπως Ῥωμαῖοὺς τροπώσάμενοι τοῦ πρόσω προδαίνειν ἐπίσχωσιν. Ἐπῆγεν οὖν οὕτω τὰς φάλαγγας βασιλεὺς ἦν δὲ τότε μὴν ὁ σεπτέμβριος. Προηγούοντο δὲ τοῦ στρατοῦ μετὰ τῶν οἰκείων τάξεων οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ἀγγέλου Κωνσταντίνου, ὁ τε Ἰωάννης καὶ ὁ Ἀνδρόνικος, ὁ Μακροδόουκας ἐπ' αὐτοῖς Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Λαπαρδᾶς Ἀνδρόνικος. Μετὰ δὲ τούτους τὸ μὲν δεξιὸν ἐπέιχε κίρας ὁ τοῦ βασιλέως γυναικάδελφος Βαλδουῖνος, τὸ δ' ἀριστερὸν ὁ Μαυροζώμης Θεόδωρος. Ἐπὶ τούτοις εἴποντο τὰ σκευοφόρα καὶ τὸ οἰκετικὸν τοῦ στρατεύματος αἱ τε φέρουσι τὰς ἐλεπόλεις ἅμαξαι, μετὰ δὲ βασιλεὺς αὐτὸς καὶ ὅσον ἐπίλεκτον, μεθ' οὗς ὀπισθοφύλαξ ὦν Ἀνδρόνικος ὁ Κοντοστῆ-φανος. Ἐπεὶ δὲ ἤψαντο τῶν δυσβάτων πορειῶν, τὰ μὲν περὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἀγγέλου καὶ τὸν Μακρο-δοῦκην καὶ τὸν Λαπαρδῶν τάγματα διεληθύθεισαν ἀπειράτα κακῶν· αἱ γὰρ περὶ καὶ δυνάμεις προβε-βλημένα διεισόδουν τοὺς Βαρβάρους ἐκ τῶν γηλόφων ἀνασειράζουσαι, ἐφ' ὧν ἀπὸ τοῦ ὄρους καθυκόντων ἐπιστάντες ἐμάχοντο, κάπῃ τὸ ἀναντες παλμπόδας ἀνεστοίβαζον. Τάχα δ' ἦν καὶ τὰ ἐπεπόμενα τούτοις στρατεύματα παρήλθοσαν ἀπαθῶς τὰς τῶν Περσῶν ἐπισυστάσεις, εἰπερ ἔργον ἔθετο Ῥωμαῖοι συμπρά-ξασθαι καὶ τοῖς προηγούμενοις συναπτῶς ἐφέπεσθαι τάγμασι, καὶ διὰ τῶν τοξοτῶν ἀνέκοπτον τῶν ἐπι-κειμένων Περσῶν τὰ ὀρμήματα. Νῦν δὲ αὐτοὶ τε τῆς

233 facerent : est autem is locus oblonga convallis verticibus montium assurgens, quæ ad septentrionem paulo declivior in colles, in patentiores valles protenditur; ab altera vero parte altis rupium præcipitiis includitur. Per talem viam transiturus Manuel nihil providit quod exercitui expediret: neque enim impedimentorum multitudinem, aut currus qui machinas vehebant removit, neque expedita cohorte Persas ex montanis illis angustiis depulit, ut exercitui viam aperiret. Sed ut in patentibus campis, ita etiam in faucibus illis iter fecit, quamvis ante audisset, id quod paulo post vidit, Barbaros jugis præoccupatis omnes pharetras exhausturos, omne telorum genus conjecturos et nihil intentatum relicturos quo Romanos ulteriore progressu prohiberent. Imperator (Septembri mense id factum est) sic processit. Angeli Constantini duo filii Joannes et Andronicus cum suis ordinibus antecedeabant. Eos Macroducas Constantinus et Lapardas Andronicus sequebantur. In dextro cornu Balduinus imperatoris sororius, in sinistro Maurozomes 234 Theodorus curabat. Hos secuta sunt impedimenta, lixæ, calones, currus qui machinas vehebant. Inde imperator ipse cum delecta manu. Extremum agmen clausit Andronicus Costostephanus. Impeditum illud iter cohortes filiorum Angeli, Macroducæ et Lapardæ incolumes transierunt, quod pedestres copiæ Barbaros e collibus, unde pugnabant, in montes repulerant. Forsitan et reliquæ legiones salvæ transiissent, si Romani testudinem egissent, et antegressas cohortes strenue consecutæ essent, et per sagittarios Persarum impetum repressissent. Sed quia eas commoditates neglexerunt, Persarum densum agmen ab editis locis in humilia et e tumulis in planitiem magna vi incubuit, et confidentius in nostros invectum perrupit aciem, et Balduini cornu in fugam verso multos vulneravit, multos occidit. Ibi Balduinus suos laborare et undique premi videns, et imbecillores 235 esse quam ut Persarum phalangem perrumperent, cum aliquot equitibus in medios hostes invehitur: sed ab iis circumventus et ipse occiditur, et ejus milites omnes fortissime dimicantes cadunt. Eo successu elati Barbari et conglobati omnes vias Romanis præcluserunt; qui ut in angustiis, inter se impliciti et alii alios impediētes, adversariis adeo nocere non poterant, ut et defensoribus suis obsisterent et urgentibus hostibus facilius interirent, nec ab extremo agmine aut ipso imperatore juvari aut recedere aut ad alterutrum latus declinare possent. Nam currus, qui in medio trahebantur, nec antecedentes legiones recipere sese aut aciem commodius instruere patiebantur; et imperatoris progressum tanquam vallo objecto impediēbant. Jumenta pariter et homines telis Persicis sternebantur; valles plenæ erant cadaveribus, saltus interfectis scatebant; manabant rivi sanguinis, cruore pecudum et hominum permisto, tanta atrocitate, quæ nullis expri-

mi litteris possit. Cum igitur neque progredi neque regredi 236 liceret (nam Persæ a tergo etiam imminabant), in angustiis illis Romani ovium instar cædebantur. Quodsi quid generosi animi, si quis audaciæ fomes in hostem supererat, ea quoque deperdita et penitus extincta sunt. Nam præter cætera mala hostes caput Andronici Batazæ bastæ præfixum ostentantur, qui Manuelis ex sorore nepos cum exercitu ex Paphlagonia et Heraclea Pontica collecto contra Turcas Amasenos missus fuerat. Itaque Manuel imperator huiusmodi rumoribus et spectaculis perturbatus, tum quod nepotis caput videbat, tum quod periculi quo circumventus erat magnitudinem cernebat, animo æger et dolorem silentio tegens, et mutis, quod aiunt, lacrymis luctum dissimulans, eventum exspectabat; et inops consilii, quo se verteret, nesciebat. Tamen Romanæ legiones quæ antecesserant, periculosus illis itineribus superatis, in colle quodam aliquid ad securitatem conferente vallum munierunt.

ἄχρηστος κάκεινος ἐποίουν εἰς τὸ ἀμύνεσθαι. Ὅθεν ἦν οὐδὲ μία τις ἐπιβोधήσις ἀπὸ τῶν οὐραγούντων παρέκκλισις ἐπὶ θάτερα· αἱ γὰρ ἄμαξαι κατὰ μέσον προηγουμένας τάξεις καὶ μετατάξασθαι πρὸς τὸ χρήσιμον, τοῖς δὲ μετὰ τοῦ αυτοκράτορος στρατεύμασιν ὡσπερ ἀντίφραγμα γινόμεναι τὴν ἐς τὰ πρόσω πορείαν ἀπειχίζον. Ἐπιπτε τοίνυν βούς ἐκ τοῦ ἐμματος Περσικοῦ, καὶ παρ' αὐτῷ βοῶτης ἀπέψυχεν. Ἴππος καὶ ἀναβάτης ὁμοῦ κατεδύβληντο. Αἱ σήραγγες μεσταὶ σωμάτων προὐφαίνοντο. Τὰ ἄλση τῶν πεσόντων πεπλήρητο. Αἱμάτων ρύακες προὔβαινον κλαυρόζοντες. Αἷμα συνεφόρετο αἷματι, τῷ τῶν ὑποζυγίων τὸ βρότειον. Οὕτως ἦν δεινὰ τὰ ἐκείναι πᾶσαν ὑπερβαίνοντα συγγραφὴν. Ὡς οὖν οὔτε προχωρεῖν ἐξῆν καὶ τὸ ἀναζεῦξαι δὲ ἄλλως ἀδύνατον (τοὶ γὰρ Πέρσαι καὶ κατὰ νότου ἐγένοντο καὶ τὰ πρόσω ἐποίουν ἄβατα), ὅσα καὶ θρημμάτων ἀγέλαι Πωμαῖοι περὶ σταθμούς τὰς δυσχωρίας ἐκείνας ἐφείρνοντο. Ἀλλὰ καὶ εἴ τί που γενναίου φρονήματος ἐπὶν εἰσέτι αὐτοῖς ἢ θυμοῦ κατὰ τῶν ἀντιπάλων ὑπολείπειτο ζῶπυρον, καὶ τοῦτο σεσθὲν ἀφῆρητο, καὶ ἀπέλιπεν αὐτοὺς τὸ πρόθυμον τέλειον, ἐκ τοῦ τούτοις πολεμίους ὑπ' ὄψιν ἄγειν αὐτοῖς ἕτερον συμφορᾶς ἐπεισῶδιον, αἰχμῆ περιπαρεῖσαν τὴν τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Βατάτζη κεφαλῆν. Ἦν δὲ οὗτος ἀδελφοῦδὲς μὲν τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ, ἀπέσταλτο δὲ μετὰ στρατιᾶς ὡσπερ ἐκ Παφλαγῶνων καὶ τῆς ἐν Πόντῳ Ἑρακλείας ἐστρατολόγητο τοῖς Ἀμασῶσι Τούροισι ἀντιταξόμενος. Φήμαις τοίνυν τοιαύταις ὁ βασιλεὺς καὶ ἀπευκτέοις τοιοῖσδε θεάμασι τὸ λογιζόμενον συγχυθεὶς, καὶ τὴν τοῦ ἀνεψίου προτεινομένων ὄρων κεφαλῆν, καὶ τὸ τοῦ κινδύνου ἐν ᾧ συνελήπτο προορώμενος μέγεθος, ἀθυμῶν συνείχετο, καὶ ἀφασίς πίεστων τὸ ἄλγος καὶ κωφοῖς (ὃ λέγεται) ἐάκρυσεν τὸ πένθος ἀφοσιούμενος τὸ μέλλον ἐκαρδοῦσαι, καὶ τὴν γνώμην ἀμφιβρόπις εἰδείκνυτο. Τὰ δὲ γε προπορευθέντα Πωμαίων τάγματα, τὰς ἐπισφαλεῖς ἐκείνας ἀπραποὺς ἀπαθῶς διελθόντα, ἐνηλλίσαντό που καὶ χάρακα ἔβαλον, γηλόφου λαβόμενα ἀσφάλειαν ἐκ μέρους βραβεύοντος.

III. At Persæ omni contentione copias, quæ cum imperatore erant, debellare nitebantur, quod maxima et potissima parte profligata 237 illas quoque se facile superaturos putabant, quemadmodum in serpentibus videmus capite contrito una etiam reliquum corporis tractum emori, et arce expugnata, urbem hostibus resistere non posse. Imperator vero etsi sæpe Barbaros ex angustiis illis depellere est conatus est suis viam complanare, tamen cum eum conatum videret non succedere sequæ æque periturum, crescentibus subinde Persarum viribus, ut qui e superiore loco pugnarent, si maneret, ac si progrediretur, cum paucis quos secum habebat, recta in hostes fertur, cæterosque monet ut quisque salutem quærat, ut possit: se enim nihil boni sperare posse ex iis quæ videat. Atque ita poet multa vulnera et vibices, ensibus et ferreis

A συνεχίας κατημελήκασιν, καὶ οἱ Πέρσαι πλείονες ἐπιβρίσαντες, ἀπὸ τε τῶν ὑψηλῶν ἐπὶ τὰ ταπεινὰ καὶ πρὸς τὸ πρᾶν ἐκ τῶν γηλόφων ὑποκαταβάτες, διαζευγνύουσι τὰς τάξεις συβράγνεντες παραβολώτερον, καὶ τρέπονται τοὺς περὶ τὸν Βαλδοῦνον, καὶ πολλοὺς μὲν τιτρώσκουσιν, οὐκ ὀλίγους δὲ ἀναιροῦσιν. Ἐνθα δὲ ὁ Βαλδοῦνος πονηρὰ τὰ καθ' αὐτὸν ὄρων πράγματα καὶ τὰ στρατεύματα ἀτωνώτερα ὥστε διελεῖν τοὺς πολεμίους καὶ παρελθεῖν, καὶ πάντοθεν πιεζόμενος, ἀναλαβὼν ἱππέας τινὰς εἰς τὰς φάλαγγας διελεῖ τῶν Περσῶν, κυκλωθεὶς δὲ ἀπὸ τῶν πολεμίων αὐτός τε κατακαίνεται καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πίπτουσιν ἅπαντες, ἀλκῆς ἔργα καὶ χεῖρὸς γενναίας παράδειγμα ἐνδειξάμενοι. Ἐκ δὲ τούτου πλείον ἐπαρθὲν τὸ βάρβαρον ἀπόρους πάντη Ρωμαίοις ἐποίουν τὰς τροχιάς, καὶ βύζην νενησμένοι.

B ἀπειργον τὴν πόσιν. Οἱ δὲ Ρωμαῖοι οἷα ἐν στενῷ χωρίῳ εἰλούμενοι καὶ ἀλλήλοις περιπίπτοντες οὐ μόνον δρᾶσαι τι κακὸν οὐκ εἶχον τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιπορευομένοις προσιστάμενοι καὶ βῆον ὑπὸ τῶν ἐπικειμένων αὐτοῖς ἔθνησκον, καὶ ταγματῶν ἢ ἐκ βασιλείως αὐτοῦ, ἢ ὑποχώρησις καὶ ἐλίσσόμεναι ὑπονοστήσαι μὲν οὐδαμῶς εἶον τὰς ἐπιπορευομένας τάξεις καὶ μετατάξασθαι πρὸς τὸ χρήσιμον, τοῖς δὲ μετὰ τοῦ αυτοκράτορος στρατεύμασιν ὡσπερ ἀντίφραγμα γινόμεναι τὴν ἐς τὰ πρόσω πορείαν ἀπειχίζον. Ἐπιπτε τοίνυν βούς ἐκ τοῦ ἐμματος Περσικοῦ, καὶ παρ' αὐτῷ βοῶτης ἀπέψυχεν. Ἴππος καὶ ἀναβάτης ὁμοῦ κατεδύβληντο. Αἱ σήραγγες μεσταὶ σωμάτων προὐφαίνοντο. Τὰ ἄλση τῶν πεσόντων πεπλήρητο. Αἱμάτων ρύακες προὔβαινον κλαυρόζοντες. Αἷμα συνεφόρετο αἷματι, τῷ τῶν ὑποζυγίων τὸ βρότειον. Οὕτως ἦν δεινὰ τὰ ἐκείναι πᾶσαν ὑπερβαίνοντα συγγραφὴν. Ὡς οὖν οὔτε προχωρεῖν ἐξῆν καὶ τὸ ἀναζεῦξαι δὲ ἄλλως ἀδύνατον (τοὶ γὰρ Πέρσαι καὶ κατὰ νότου ἐγένοντο καὶ τὰ πρόσω ἐποίουν ἄβατα), ὅσα καὶ θρημμάτων ἀγέλαι Πωμαῖοι περὶ σταθμούς τὰς δυσχωρίας ἐκείνας ἐφείρνοντο. Ἀλλὰ καὶ εἴ τί που γενναίου φρονήματος ἐπὶν εἰσέτι αὐτοῖς ἢ θυμοῦ κατὰ τῶν ἀντιπάλων ὑπολείπειτο ζῶπυρον, καὶ τοῦτο σεσθὲν ἀφῆρητο, καὶ ἀπέλιπεν αὐτοὺς τὸ πρόθυμον τέλειον, ἐκ τοῦ τούτοις πολεμίους ὑπ' ὄψιν ἄγειν αὐτοῖς ἕτερον συμφορᾶς ἐπεισῶδιον, αἰχμῆ περιπαρεῖσαν τὴν τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Βατάτζη κεφαλῆν. Ἦν δὲ οὗτος ἀδελφοῦδὲς μὲν τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ, ἀπέσταλτο δὲ μετὰ στρατιᾶς ὡσπερ ἐκ Παφλαγῶνων καὶ τῆς ἐν Πόντῳ Ἑρακλείας ἐστρατολόγητο τοῖς Ἀμασῶσι Τούροισι ἀντιταξόμενος. Φήμαις τοίνυν τοιαύταις ὁ βασιλεὺς καὶ ἀπευκτέοις τοιοῖσδε θεάμασι τὸ λογιζόμενον συγχυθεὶς, καὶ τὴν τοῦ ἀνεψίου προτεινομένων ὄρων κεφαλῆν, καὶ τὸ τοῦ κινδύνου ἐν ᾧ συνελήπτο προορώμενος μέγεθος, ἀθυμῶν συνείχετο, καὶ ἀφασίς πίεστων τὸ ἄλγος καὶ κωφοῖς (ὃ λέγεται) ἐάκρυσεν τὸ πένθος ἀφοσιούμενος τὸ μέλλον ἐκαρδοῦσαι, καὶ τὴν γνώμην ἀμφιβρόπις εἰδείκνυτο. Τὰ δὲ γε προπορευθέντα Πωμαίων τάγματα, τὰς ἐπισφαλεῖς ἐκείνας ἀπραποὺς ἀπαθῶς διελθόντα, ἐνηλλίσαντό που καὶ χάρακα ἔβαλον, γηλόφου λαβόμενα ἀσφάλειαν ἐκ μέρους βραβεύοντος.

C Γ'. Οἱ δὲ Πέρσαι τὸ πᾶν εἰσέφερον τῆς σκοπιᾶς· τὰ περὶ τὸν βασιλέα καταπαλαῖσαι στρατεύματα, ὡς εἴ τὸ πλεῖστον κατατροπωθεῖη καὶ κράτιστον, κάκεινα βράδιως παραλύσειν οἰόμενοι, καθὰ καὶ ἐπὶ δράκοντος ὄρωμεν γινόμενον (τῆς γὰρ κεφαλῆς συντριβείσης καὶ ὁ λοιπὸς συννεκροῦται ὅλως τοῦ σώματος) ἢ καὶ ἐπ' ἀκρόπόλεως ταύτης πρὸς ἐξαιρέθεισης καὶ ἡ λοιπὴ πόλις ὡς κατάκρας ἐλαῦσα τὰ οἰκίστα πέπονθε. Καὶ βασιλεὺς μὲν κολλᾶς ἀπαπειράσατο τῶν ἐκεῖσε δυσπαρόδων ὁδῶν τοὺς βαρβάρους μεταστῆσαι, καὶ πολλὸς ἦν ἐγκείμενος τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἐξομαλίσαι τὴν δίοδον· οὐχ ὄρων δὲ τὰ κατὰ σκοπὸν προβαίνοντα, καὶ ὡς ἀπολείται οὐδὲν μείον μένων κατὰ χώραν οἷα τῶν Περσῶν ἐπικρατεστέρων ἀεὶ γινομένων ὡς ἐξ ὑπερδεξίων μαχομένων, ἐσθάλλει πρὸς τοὺς ἐνώπιον αὐτῷ πολεμίους μετ' ὀλίγων τῶν ἀμφ' ἐκείνων, καὶ τοῖς λοιποῖς δὲ ὑποτίθησι

σώζειν σφᾶς ὡς ἕκαστος δύναται· μηδὲν γὰρ χρηστὸν ἐκ τῶν ἐν ὄψει κατανοεῖν. Καὶ βασιλεὺς μὲν ὡς ἐκ γαλεάγρας τῆς τότε αὐτὸν διελιθηφύλας βαρβαρικῆς ἐξώλισθε φάλαγγος μετὰ τραύματα πολλὰ καὶ μάλωπας συνεχεῖς, οὓς ἀπὸ ξιφῶν ἐπλήγη καὶ σιδηρέων κορυφῶν ὑπὸ τῶν περιστάτων αὐτὸν Περσῶν τυπτόμενος, ἐπεὶ καὶ οὕτω δι' ἔλου τοῦ σώματος τετραυμάτιστο ὡς τὸν μὲν θυρεὸν περὶ τοῦ τριάνκοντα ἔχειν ἐμπεπηγότες δυσητικὸς αἷματος ὀστέους, αὐτὸν δὲ μηδ' ἀνορθῶσαι· ὄλωσεν ἀνασθαι περιτραπίσαν τὴν κόρυθα. Πλὴν καὶ οὕτω παρὰ δόξαν τὰς τῶν βαρβάρων διέδρα λαθᾶς, ὑπὸ θεοῦ φουρορηθεὶς τοῦ καὶ ἐπὶ κεφαλῆν πάλαι Δαβὶδ ἐν ἡμέρᾳ πολέμου ἐπισκιάζοντος, ὡς αὐτὸς φησὶν ἐφιλίσφαλμος. Τὰ δ' ἄλλα Ῥωμαϊκὰ τάγματα χειρόνως ἔπασχον ἀεὶ δόρασι περισταδὸν λελογχωμένοις νυσοσόμενα καὶ βέλεσιν ἐκ τοῦ σχεδὸν διαμπερὲς ἐλαυνόμενα καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἐν τῷ συμπίπτειν διαφθειρόμενα. Εἰσὶ δ' οἱ καὶ ταύτην μὲν ἀπαθεῖς παρήλθον τὴν φάραγγα καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῆς ἰσταμένους Πέρσας ἐσόδησαν, προελθόντες δὲ καὶ τῆς μετ' ἐκείνην ἀψάμενοι στήραγγος ὑπὸ τῶν ἐκείσε πολεμίων ἀπώλοντο. Εἰς γὰρ ἐπὶ τὰ κοιλάδας ταφρώδεις πάσας καὶ ἀγχιτέρμονας ἢ πάροδος ἐκείνη διέσχιστο, εὐρυνομένη βραχὺ καὶ συμπτυσσομένη πάλιν πρὸς τὸ στενόπορον· καὶ ἦσαν αὐταὶ παρὰ τῶν Τούρκων ἀκριβῶς ἐφεστώτων τηρούμεναι. Ἄλλ' οὐδ' ὁ λοιπὸς χῶρος τῶν πολεμίων ἐσπίνιζε καθαρῶς, ἀλλ' ἄπαρ τούτων πεπλήρωτο. Τότε δὲ καὶ ἀνέμου πνεύσαντος καὶ θίνα βαθεῖαν ἐκ τῆς ἐκείσε ψαμμώδους μετεωρίσαντος γῆς σύρθη ἐμπέπτουσαν ἀμφοτέρω συμπεσεῖν ἐγένετο τὰ στρατεύματα, καὶ ὡς ἐν νυκτομαχίᾳ καὶ σκύτι ψηλαφητῶ ἀλλήλοις προσφερόμενα τοῖς ἐχθροῖς τοὺς φίλους ἐπικατέσφαττον, καὶ οὐκ ἐξ ὀμοφύλου διακρίνειν ἀλλόφυλον, ἀλλὰ Πέρσαι καὶ Ῥωμαῖοι συμβεβλημένοι καὶ καθ' ὁμογενῶν ἐσπώντο τὰ ἔξω καὶ τὸν προσιόντα κατέκαινον ὡς πολέμιον, ὡς τὰς τάφρους τάφον ἕνα γενέσθαι καὶ ἀμμικτον πολυάνδριον καὶ σκῆνωμα κοινὸν Ῥωμαίων τε καὶ βαρβάρων καὶ ἵππων καὶ βοῶν καὶ θῶν ἀχθηφορόντων. Ἐπεσον οὖν ἀριθμῷ πλείους Ῥωμαῖοι, καὶ μέλιστα τῶν ἐκ τοῦ γένους τῷ βασιλεῖ, καὶ τούτων οἱ πολὺ τὸ ἐπίσημον. Ὡς δὲ ἡ κόνις ἐλώφησεν ἢ τε ἀγλὺς ἐκείνην καὶ ἀορασία διεσκίδαστο, ὠπτόνοντό τινες (φεῦ τοῦ ἀπευκτέου πράγματος καὶ ὀράματος) ἕως ἰξύος καὶ τραχήλου συνισχημένοι τοῖς πτώμασιν, οἱ καὶ χεῖρας μὲν ἰκτίδας ὤρεγον καὶ σχήμασιν ἐλεένοισι καὶ φωναῖς γοερὸν ὑπηγοῦσαι προῦκαλοῦντο τοὺς παριόντας εἰς ἀρωγὴν, οὐδένα δὲ τὸν ἀμύνειν δυνάμενον εἶχον οὐδὲ τὸν σώζοντα· πάντες γὰρ οἱ ἐπασχον ἐκείνοι τὴν οἰκίαν προτυπούμενοι συμφορὰν, τὸν περὶ ψυχῆς τρέχοντες, ἀκούσιοι τινες ἦσαν ἀνοικτίρμονες, καὶ ὡς τάχος εἶχον σώζειν ἑαυτοῦς ἐσπευδόν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουῆλ σκιάν ὑπελθῶν ἀχλαδηφοροῦντος δένδρου ἀνελάμβανεν ἑαυτὸν καὶ καμουσαν συνέλεγε τὴν ἰσχὺν, μὴ ἔχων ὑπασπιστὴν συνιστάμενον, μὴ δορυφόρον ἐπιστόμενον, μηδὲ σωματοφύλακα ἐφεπόμενον. Ἰδὼν δὲ τις αὐτὸν καὶ οἰκτεῖρας ἐκ καὶ πολλῶν Ῥωμαίων, ἐφίσταται οἱ προθύμως κατὰ

A clavis facta, ex barbarica illa phalange, tanquam decipula, est elapsus, sic quidem toto corpore convulneratus, ut scuto ejus circiter xxx sagittæ iuhærent, et ipse cassidem decussam attollere non posset. Tamen vel sic Deo defendente, qui in die belli caput ejus, quemadmodum olim Davidis, ut ipse in Psalmis fatetur, custodiebat, mirabiliter Barbarorum manus 238 effugit. Cæteræ vero legiones subinde pejus tractabantur. Nam et ferratis hastis undique pungebantur et jaculis petebantur, et invicem ipsi sese prostrati conculcabant. Quodsi qui has quoque fauces, Barbaris qui eas insederant pulsus, superarant, in altera valle ab hostibus interibant. Is enim transitus in vu profundas valles inter sese vicinas findebatur, et initio paulo latior rursus in angustias complicabatur, B Eæ vero, omnes accurate a Turcis custodiebantur, atque adeo cætero quoque loca Turcarum plena erant. Ad hæc procellis arenarum vento in eos impulsis ambo exercitus impetu congressi, veluti noctu et in densissimis tenebris pugnabant: nec ullo discrimine amici aut inimici, obvii quique trucidabantur; eodemque loco Turci et Romani, jumenta et homines jacebant, ut vallis illa nihil esset aliud nisi amplissimum quoddam et commune Romanorum, Barbarorum, jumentorum pecudum que sepulcrum. Plures tamen Romani ceciderunt, præsertim illustrissimi quique imperatoris cognati. Ut autem 239 turbo ille discussa caligine quievit, conspecti quidam sunt (hæc miserum spectalum) usque ad lumbos et colla cadaveribus circumsepti, C qui supplices tendebant manus et gestu miserabili ac lugubri voce prætereuntium opem implorabant: sed nemo erat qui auxiliari posset. Nam quique eam cladem illorum exemplis metientes, in vitæ periculo haud sponte immisericordes erant et fuga salutem quærere satagebant. Imperator vero sub pyri sylvestris umbra vires exhaustas recipiebat, sine armigero, sine satellite, sine custode ullo. Sed quidam gregarius eques ejus misertus ultro accedit, eique pro virili ministrare studet, et galeam huc atque illuc cadentem capiti reponit. Interea Persa quidam accurrit, et freno prehensum abstrahere studet, quod nemo erat qui obsisteret. Sed eum Manuel impacto in caput hastæ fragmine, quod adhuc reliquum habebat, humi prostravit. Paulo post etiam alii Persæ accurrunt, qui eum 240 virum capere conabantur, sed et illos facile propulsavit arrepta hasta assistentis sibi equitis et uno ex hostibus transfixo: ipse vero eques stricto ense alteri caput amputavit. Deinde aliis x Romanis militibus accurrentibus inde digreditur, conjungere se eum legionibus quæ antecesserant cupiens. Sed rursus paulum progressus, et Turcarum occursu et cadaverum acervis in viis jacentium impediabatur.

τοῦ τῶν ἵππέων τάγματος, καὶ οὗτος τῶν ἀγανῶν προαίρεσιν καὶ διακονεῖν αἰρεῖται τὰ δυνατὰ, ὅθεν

καὶ τὴν κυνέτην ἐτέρωσε βαλλομένην τῇ ἐκείνου ἐφήρμοσε κεφαλῇ. Ἐν [P. 120] ᾧ δὲ καθ' ὃ εἶρηκαίμεν δένδρον ὁ βασιλεὺς ἀνεκώχυσεν, ἐπιδραμών τις Ἡέρσης ἐφείλκε τοῦτον τοῦ χαλινοῦ κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσαντος ἐρημίαν· ὁ δὲ πλήξας αὐτὸν κατὰ κεφαλῆς τῷ τοῦ δόρατος τμήματι δ' εἶχεν ἔτι ἐν ταῖν χεροῖν, εἰς γῆν ἔβαλλε. Μετ' οὐ πολὺ δ' ἕτεροι Πέρσαι ζωγρίαν ἐλείν ὀριγνώμενοι ἐπ' αὐτὸν ἴστανται, βράδιως δὲ καὶ τοῦτους ἔωσατο· βασιλεὺς μὲν γὰρ τὸ τοῦ συνεστῶτος ἱππότου δόρυ ἀγκοινησάμενος διαπεῖρει ἓνα τῶν ἐπιόντων ἕως καὶ εἰς αὐτὸν θάνατον, αὐτὸς δ' ὁ ἱππότης τὸ ξίφος σπασάμενος ἀποκατατομῆ ἕτερον. Συναλισθέντων δὲ καὶ περὶ τὸν βασιλέα ἐτέρων ὀπλοφόρων δέκα Ῥωμαίων ἐκείθεν μετέβαινε, συμμῖξαι γλιχόμενος τοῖς προηγησαμένοις τάγμασιν. Ἄλλ' αὖθις μικρὸν τι προβάς ἑκείθε Τούρκων τῆς πρόσω πορείας εἰργεται, καὶ τοῖς τῶν πεσόντων οὐχ ἤττον νεκροὶς ἀπερύκνεται, οἱ περὶ τὰς ὁδοὺς αἰθριάζοντες ἀπέφραττον αὐτὰς σωρηδὸν προκείμενοι.

VI. *Faucibus istis et præterfluente amne ægresuperatis, alicubi super cadavera equitando, aliam Romanam manum cogit, quæ ad conspectum ejus accurrit. Ibi Joannem Cantacuzenum neptis maritum unum cum multis strenue dimicare, et dum frustra auxilia circumspecta, sterni ac spoliari videt. Persæ vero qui illum occiderant, ut imperatorem præterire viderunt (neque enim latere poterat), in cohortem conglobati, imperatorem ut opimam prædam pelebant: quem se mox aut capturos aut interfecturos opinabantur. Erant ii viri eximii et armis insignes, et omnes equis Arabicis insidebant: 241 qui præter alia ornamenta splendidissima prolixas tricas ex equinis pilis contextas et sonoras nolas de collis dependentes habebant. Verum imperator, animis suorum excitatis, hostium impetum facile propulsat; ac subinde paulatim progrediendo, et nunc more belli nunc citra sanguinem Persas prætereundo, quorum alii atque alii ad eum capiendum properabant, exoptatus ad legiones quæ antecesserant pervenit, non tam suam vicem dolentes quam illius periculo sollicitas. Sed antequam eas adipisceretur, aquam e præterfluente fluvio haustam afferri sibi jussit; quasummis labris gustata et effusa, quod ex insuavisapore tabo infec.am cognovisset, cum suspirio: « Infelicitèr, inquit Christianorum sanguinem libavi. » Ibi quidam audax et importunus homo, et illo acerbissimo tempore acerbior: « Non nunc, inquit, imperator, non nunc primum, sed olim et sæpe et ad ebrietatem usque Christianorum sanguinem hausisti, dum 242 pauperes subditos exactionibus vexas et deglubis. » Eum e conviciatore Manuel ita æquo animo tulit ac si surdus esset; et cum viduos, in quibus signata pecunia erat erat, a Persis diripi let effundi videret, Romanos hortatus est ut impetu in Barbaros facto pecuniam illam ipsi potius debitam arriperent. Tum rursus idem ille impudenter in imperatorem invectus: « Ultro, inquit, ista prius Romanis danda fuit, non nunc, ubi cum difficultate et sanguine paranda est. Quod si vir fortis est, ut gloriatur et clamys postulat, in raptores Persas impetum faciat, iisque fortiter cæsis rapinas recuperet. » Tacuit et ad ea verba hominis importuni Manuel, sine ullo murmure, non secus atque olim David Semeis intemperias tulit. Tandem Contostephanus quoque Andronicus incolumis advenit, qui extremum agmen ducebat: et alii quidam apud Manuelem gratiosi, vulnèrum expertes, concurrerunt.*

Δ'. Μόλις δὲ τὰ ἐκείσε δυσπόμενα χωρία καὶ τὸν ἐγγύς που παραβρέοντα ποταμὸν διελθὼν, ἐνιαχοῦ τῶν θνησιμαίων ἐπιβαίνων καὶ τούτων ὑπερθεῶν ἱππαζόμενος, ἀθροίζει καὶ ἄλλο τι στῖφος Ῥωμαϊκὸν κατὰ θίαν αὐτοῦ συνδραμόν, ὅτε καὶ ἀναβλέψας ὀρᾷ τοῖς ὀφθαλμοῖς τὸν ἐπ' ἀνεψιᾷ γαμβρόν, τὸν Κωνσταντουζηνὸν Ἰωάννην, ἓνα πρὸς πλείους διαμιλλώμενον καὶ ἀνδρείως αὐτοῖς προσφερόμενον, καὶ περιβλεπόμενον μὲν εἶ τις ἐπαρῆξον ἐκείνῳ ἐλεύσεται, ἐκ δὲ τοῦ μηδένα τὸν ἀμύοντα παραστάναι μετὰ βραχὺ πίπτοντά τε καὶ σκυλευόμενον. Οἱ δὲ τοῦτον ἀπεκτονότες Ἡέρσαι ὡς εἶδον παρίοντα τὸν αὐτοκράτορα (οὐδὲ γὰρ ἦν λαθεῖν), συγροτηθέντες εἰς στείραν ὡς εἰς θήραμα μέγα τὸν βασιλέα ἐπήρσαν· ᾤοντο γὰρ αὐτίκα δὴ μάλα τοῦτον αἰρήσειν ἢ ἀναίρησειν. Ἦσαν δ' οὗτοι πάντες Ἀραβίοις ἐποχοὶ ἱπποῖς καὶ κατὰ θίαν τῶν πολλῶν ὑπερφέροντες· ὀπλισμοῖς τε γὰρ ἐκπριπέσιν ἐκάζοντο, καὶ τοὺς ἱπποὺς ἡσηκμένους εἶχον ἄλλοις τε κόσμοις λαμπροτάτοις, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐπαυχενοῖς ἀγαλίσμασιν ἐκ τριχῶν συγκειμένοις ἱππέων, ἐς ἱκανὸν καθειμένων καὶ περιηρητημένους ἔχουσῶν ἡχητικῶς κώπωνας. Βασιλεὺς δ' ἀναστήσας τὰ τῶν περὶ αὐτὸν φρονήματα τὴν τῶν πολεμίων ἐπέλευσιν εὐπετῶς ἀποκρούεται, ἀεὶ δὲ κατὰ βραχὺ προβαίνων τοῖς ἐμπροσθεν· καὶ νῦν μὲν πολέμου νόμῳ ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἀναιμωτὶ παριπτεύων τοὺς Πέρσας, ἄλλους ἐπ' ἄλλοις συνιόντας καὶ πάντας συλλαβεῖν αὐτὸν σπεύδοντας τρισάσμενος ἐφίσταται καὶ ἀσπάσιος τοῖς προωδευκόσι τάγμασιν, οὐ μᾶλλον περὶ αὐτοῖς δυσχεραίνουσιν ἢ ἐπ' αὐτῷ μὴ φαινομένῳ ἀγωνιώσῃ. Οὕτω δὲ συμμῖξας τούτοις, ἀλλ' ἐκείσε ἔτι ἄν ἐθα ποταμὸν παραβρέσειν ὁ λόγος εἶρηκε, δίψει συνέχεται, καὶ δὴ αἰτεῖται τῶν καρεστώτων τινὰ λαβόντα ὑδρεῖον ὑδωρ ἀρύσασθαι καὶ οἱ ἀποκομίσαι πλεῖν. Σπάσας τοίνυν τοῦ ὑδατος ὅσον ἂν τὴν ἐκείνου ἐδίανεν ὑπερῶν, τὸ λοιπὸν ἐξέχεεν οἷα μὴ τοῦ ποθέντος ἡδέως διὰ τοῦ οἰσοφάγου κατολισθαίνοντος. Πολυπραγμονήσας δὲ τὸ ποτὸν καὶ λυθρῶδες τοῦτο κατανοήσας ᾤμωξε, καὶ εἶπε μὴ εὐτυχῶς ἐπιτυχούσασθαι τοῦ τῶν Χριστιανῶν αἵματος. Παρεστῶς δὲ τις ἀνὴρ Ἰταμὸς καὶ θρασὺς, ὡς εἰδείξε, καὶ τοῦ τότε κενουμένου δοσκολώτερος, ἀνευθριάστως ἐφησεν, « Ἄπαιγε, βασιλεῦ οὐκ οὐκ ταῦτα, οὐχί· οὐ γὰρ νῦν [P. 121] πρῶτως, ἀλλὰ πάλαι καὶ πολλάκις καὶ εἰς κραιπάλην καὶ ἀχραιφνῶς Χριστιανικῶν αἱμάτων κρατῆρ ἐκράστη σοι, κλαμωμένῳ τε καὶ ἐπιφυλλίζοντι τὸ ὑπέρχον. » Οὕτω δ' ἱλαρῶς τὸν κατηγοροῦν ἐκείνον καὶ λοιδοροῦν ὑπήνεγκεν ἄνθρωπον, ὡς εἴ μὴ ἦν

ἀκούων μὴδ' ἔχων ἐλεγμούς ἐν τῷ στόματι. Ὅρων δὲ καὶ τοὺς θησαυροφύλακας θυλάκους διασπωμένους ὑπὸ Περσῶν καὶ κατὰ γῆς χεόμενον καὶ ἀρπαζόμενον τὸν εἰς νόμισμα κεκομμένον χρυσόν τε καὶ ἄργυρον, ἐνῆγε τοὺς συνόντας Ῥωμαίους ἐπεισεπεῖν τοῖς βαρβάροις καὶ κτήσασθαι τὰ χρήματα Περσῶν διακαιοτέρων. Συστάς δὲ αὖθις ὁ λῆρος ἐκείνος ἀνὴρ διελιοδορεῖτο ἀναιδῶς βασιλεῖ τοιαῦτα κελεύοντι. « Ἐχρῆν, » λέγων, « ἐκουσίως καὶ πρότερον διδόναι Ῥωμαίοις ταῦτα, οὐχὶ δὲ πάντως νυνὶ, ὅποτε ἡ κτῆσις δυσχερῆς καὶ μεθ' αἵματος. Εἰ δ' αὐτὸς ἀνὴρ ἐστὶν ἰσχύος, ὅποιος εὐχεται εἶναι, ἢ γοῦν ἀναξυρίδα περικείται, τοῖς χρυσοσύλαις συβράχεις Πέρσαις καὶ συγκόφας τούτους θαβράλεώτερον ἐπα-
νασώσάτω Ῥωμαίοις τὰ ἀρπαζόμενα. » Ἐσιώπα δὲ κάπι τούτοις τοῖς ῥήμασι, ὑπ' ὀδόντα γρύζων μὴδὲ τονθορύζων, ἀλλὰ φέρων τὴν τοῦ κερτόμου προπέτειαν ὡς Δαβὶδ πάλαι Σεμεὶ τὴν αὐθάδειαν. Ὅψδ' δὲ καὶ ὁ Κοντοστέφανος Ἀνδρόνικος ἀβλαβῆς παρῆν, ὃς ἠγεῖτο τῶν τελευταίων τάξεων, καὶ ἕτεροι τῶν δυναμένων μέγα παρὰ τῷ Μανουῆλ ἀπλήγεις συνδεδραμήρασιν.

Ε. Ἐπει δὲ νύξ ἐπῆλθε καὶ σκότος ἡμέρας διάδο-
χον τὸν πόλεμον ἔπαυσεν, ἀθημονῶν ἅπας καθῆστο ὀπίω τῷ τῆς χειρὸς κοίλω βίψας τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸν ἐνεστῶτα κίνδυνον φανταζόμενος οὐ τοῖς ζῶσι συνέταταν ἑαυτὸν, καὶ μάλισθ' ὅτι τὸν χάρακα περιτρέχοντες διαπρυσοῖς ἀνεκάλουν φωναῖς οἱ Βάρβαροι τοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτοῖς, οἱ κατὰ χρεῖαν ἢ μετὰ-
θῆσιν πίστεως πρὸς Ῥωμαίους προῦχώρησαν πάλαι, καὶ παρῆνουν ἐξελεῖν αὐτονυχὶ τοῦ στρατηγίου ὡς ἀπολούμενον ἄρδην ἔωθεν αὐτίκα τῶν ἐν αὐτῷ. Διενυκτέρευον οὖν Ῥωμαῖοι κατὰ φρήτρας καὶ λο-
γάδας τοῖς φύλοις φύλα συναγειρόμενοι, βαπτόμε-
νοι πρὸς ὤχρον ὑπὸ δέους, εἰς οἶον τὰ πέταλα τῶν δένδρων κατὰ καιρὸν τὸν φυλλοχόον μεταμορφάζεται. Αὐτὸς δὲ ὁ κρῆτων ἀγενοστάτας βουλὰς ὤδειεν. Ὡς δὲ ταύτας ἀποτεκῶν εἰς ἀκοὴν τῶν σὺν ἐκείνῳ ἐξ-
έφερε, καὶ ἦν τὸ ὑφηγούμενον λαβραία φυγὴ καὶ τοσοῦτων ψυχῶν εἰς αἰχμαλωσίαν καὶ θάνατον ἐκδο-
σις, ἐκπλήττει τοὺς ἀκρωμένους, καὶ μᾶλλον τὸν Κοντοστέφανον, ὡς ἀνδρὸς ἀλλοφρονοῦντος καὶ περι-
στρεφόμενου σκοτοδίνῃ ἀτεχνῶς φθειγόμενος ῥήματα. Οὐ μόνον δὲ οἱ πρὸς σκέψιν τοῦ ποιητέου συνελ-
θόντες βαρέως ἠνεγκαν τὰ ἠνωτισμένα, ἀλλὰ καὶ τις ἔξωθεν ἐστὼς τῆς σκηνῆς ἐκ τῶν ἀγνώστων καὶ τῶν πλειστῶν στρατιωτῶν, ὡς τὸ βασιλικὸν ἐς οὓς ἐδέξατο σάκμα, ὑψώσας τὴν φωνὴν καὶ διωλύ-
γιον ἀνομιώξας, « Φεῦ, » εἶπεν, « ὅποια δὴ καὶ ὁ βασι-
λεὺς Ῥωμαίων εἰς νοῦν ἐθάλετο. » Καὶ πρὸς ἐκείνον τὴν τοῦ λόγου στρέψας ὀρμὴν, « Οὐχὶ σὺ, » φησὶν, ὁ διὰ τῆς ἐρήμης ταύτης καὶ στενῆς ὁδοῦ ἐκθλίψας ἡμᾶς καὶ εἰς [P. 122] ἀπώλειαν διηθήσας, ἢ μᾶλ-
λον οἶοναί τινα δὴμα ἐκπίεσας τοῖς συμπύπτουσι
τούτοις σκοπέλοις καὶ τοῖς πεσοῦσιν ἀτεχνῶς ἐφ' ἡμᾶς ὄρεσι; Τί ἡμῖν καὶ τῇ κοιλάδι ταύτῃ τοῦ κλαυθμῶνος καὶ τῷ στομίῳ τοῦ ἔδου ἀντικρυς καὶ τροχιάς; Ἡ τί ἴδιον ἐπάγειν τοῖς βαρβάροις ἐπὶ κλημα εἴχομεν, οἱ τοὺς χώρους τοὺς στενοὺς τε καὶ βιαίους καὶ σκολιοὺς περικαθίσαντες ἡμᾶς ἐσαγήνευσαν; καὶ νῦν ὅπως καταπροδίδως ὡς πρόβατα σφαγῆς τοῖς ἐχθροῖς; » Τούτοις μαλαχθεῖς τὴν ψυχὴν εἶτ' οὖν ἔως καιρὸν ἐκείνον ἐλθὼν εἴλετο.

Ἄλλ' ὁ σπέρμα ἐγκαταλείπων πάλαι τῷ Ἰσραὴλ, D
ἵνα μὴ εἰς τέλος ἀφαντωθεῖ τὸ ἐκείνου κληρούχημα ὡς Σδόμα γεγονὸς καὶ ὁμοιωθὲν ὡς Γόμορρα, ὁ παιδεύων καὶ πάλιν ἰώμενος, ὁ πατάσων καὶ ζῆν ποιῶν, ὁ μὴ τὴν βλάβον τῶν ἀμαρτωλῶν ἐπὶ τὸν κληρὸν τῶν δικαίων εἰς τέλος ἔων οὗτος καὶ τότε τὸ ἄγιον ἔθνος κατοικτειρήσας καὶ μὴ ἀπώσασθαι θελήσας ἐπίπαν κίμπτει τὴν τοῦ σουλτάνου ψυχὴν εἰς ἀξίμ-

V. Ubi nox praelium diremit, omnes sederunt
tristes, capita manibus sustinentes; et dum præs-
ens discrimen reputant, se vivis non adnumera-
bant, eo potissimum territi, quod Barbari circum
vallum 243 cursitantes populares suos, qui vel
religione mutata vel aliis de causis olim ad Ro-
manos se contulerant, cum maximis clamoribus
hortabantur ut ea nocte castris excederent; mane
enim omnes qui in iis essent perituros. Eam no-
ctem ita exegerunt Romani, metu pallentes, ut
tribules cum tribulibus, amici cum amicis se con-
jungerent. At imperator cum ignavissimum consi-
lium de clandestina fuga et tot millibus neci obji-
ciendis proceribus aperuisset, auditores, et Con-
tostephanus in primis, obstupuerunt, quasi verba
hominis parum sani loqueretur. Nec iis solum qui
in consilium adhibiti fuerant, eam orationem
graviter tulerunt: sed quidam obscurus miles,
qui extra tabernaculum steterat, audito ejus pro-
posito, cum ingenti suspirio et alta voce: « Quid,
inquit, Romanorum imperatori in mentem venit? »
Et ad ipsum conversus: « Non tu, inquit, is es,
qui in desertam et angustam istam viam nos intru-
sisti et in interitum 244 præcipitasti? et concur-
rentibus istis scopulis et montibus nos omnino
oppressuris veluti mortario contudisti? quid nobis
rei est cum ista valle luctus et faucibus inferni?
cur istos iniquos asperos tremites penetramus?
quid nos privatim de Barbaris queri possumus,
qui violentis istis anfractibus atque angustiis in-
festis nos irreliverunt? et tu nos tanquam oves
mactationi destinatas prodis? » His verbis animo
emolliio ac potius consauciato consilium mutavit,
et eam sequi viam instituit quam tempus pateretur.
τῷ παρελθεῖν τὰς ἀνωμάλους τοῦτας καὶ τραχείας
καρδίας δηχθεῖς εἰς ἑτέραν ἐτραπτο καὶ τὴν κατὰ τὸν

Enimvero is qui olim Israeli semen reliquit, ne
sua sors penitus, Sodomæ et Gomorrhæ instar,
aboleretur; qui castigat et rursus medetur; qui
percudit et vivere facit; qui baculum peccatorum
non perpetuo in sortem justorum grassari sinit, is
tum quoque sancti sui populi misertus, quem non
penitus repudiare volebat, sultani animum ad inu-
sitatam clementiam flectit, ut qui dudum Manuelis

virtutem verebatur, nunc ejus calamitate frangeretur : aut ut olim per Chusin Achitophelis consilia evertit, et animum Absalonis mutavit, ut ea sequeretur quæ perniciosam ei allatura erant, ita tum quoque Persarum 245 principem transversum egit, ut procerum consiliis impulsus, quibus tempore pacis ab imperatore pecunia affluebat, per legatos ultro prior divinitus pacem imperatori offerret, quam is urgente necessitate petiturus erat, et pactiones rursus, ut ante, flagitaret. Persæ vero sultani consilio nondum patefacto, castra diluculo oppugnatum ibant, uno impetu Romanos delendi spe concepta. Itaque cum barbarico ejulatu obequitarerent et milites intra vallum sagittis conficerent, Joannes Constantini Angeli filius cum sua cohorte, jussu imperatoris, ad Turcorum impetum reprimendum egreditur. Qui cum irrito conatu, nullo forti facinore edito, rediisset, Macroducas Constantinus orientales copias educit. Sed is quoque non multo post in castra se recepit. Interea sultanus Gabram, honoratissimum inter suos satrapos, ad imperatorem mittit ; cujus jussu Turci oppugnare vallum desistunt, et Romani clam subducere sese desinunt. Is Gabras 246 imperatori Barbarorum more submisso adorato dono adducit equum Nisæum, frenis argenteis ornatum, ex iis qui ad pompas aluntur ; et longum ancipitem gladium, ac sermonem de pacificatione interjicit, animo ejus ob acceptam cladem, ut apparebat tristis, prius mollibus verbis quæ in aurem illi dicebat delinito, et doloris acerbitate velut incantamentis quibusdam mitigata. Cum autem thoracem

imperatoris fulva veste tectum vidisset : « Iste color, inquit, Imperator, pugnae tempore minime commodus est, sed plane inauspicatus. » Id dictum imperator exiguo et coacto risu excepit ; eamque vestem purpura et auro intextam illi dedit, accepioque ense et equo pacem conscribit suaque manu subsignat. Inter ceteras conditiones, quas id tempus scrupulosius exquirere non sinebat, illa quoque erat, ut Dorylæum et Subleum castella everterentur.

τὸ οὖς ἐκείνῳ ὑπεψιθύρισε ῥήμασι. Θεασάμενος δὲ τὴν χροιάν χολοδίφινον, « Οὐκ εὐσύμβολον τὸ χρῶμα τοῦτο » φησὶν, « ὧ βασιλεῦ, ἀλλὰ καὶ λίαν κατὰ νῆν ὤραν τοῦ πολέμου ταῖς ἀγαθαῖς τύχαις ἀντιπρᾶττον (2). » Αὐτὸς δ' ἐπὶ τοῖς εἰρημένους τούτοις βραχύ τι καὶ βεδιασμένον μειδιάσας, τὴν ἐπιθωράκιον στολὴν ἀποδύς ἐκείνῳ δίδωσι πορφύρα καὶ χρυσῶν διηνησμένην. Τὸν δ' ἵππον καὶ τὸ ξίφος δεξάμενος ἐγγράφους τίθηται τὰς σπονδὰς, καὶ τὴν χεῖρα τούτοις βραβεύει. Ἐντὴν δὲ τῶν γραμματίῳ καὶ ἄλλα μὲν ὅσα ὁ καιρὸς ἐπέταττε κατὰ μηδὲν ἀκριβολογούμενος, ἀλλὰ δὲ καὶ τὸ καταστραφῆναι τὰ φρούρια τὸ τε Δορύλαιον καὶ τὸ Σοῦβλειον.

247 Manuel cum pacem nihil insidiarum habere et sincere secum agere Barbarum videret, alia via domum redire instituit, ut aspectum interfectorum declinaret. At viæ duces ob id ipsum potissimum eodem eum reducebant, ut miserabilia illa spectacula oculis intueretur, quæ quidem nul-

ἄφυλον ἔλεον τὸ καινότερον, καὶ ὃς τὴν τοῦ βασιλείῳ ἀρετὴν αἰδοῦμενος πρότερον, τότε καὶ ταῖς ἐκείνου συμφοραῖς ἐπικλᾶται· ἢ γοῦν ὁ διὰ Χουσί τὴν Ἀχιτόβελ ἀκυρώσας βουλήν, καὶ τὰς φρένας ἀλλοιώσας τοῦ Ἀβεσαλώμ ὡς τοῖς καθ' ἑαυτοῦ καὶ χεῖροσιν ἐπαγγέλλεσθαι, αὐτὸς καὶ τότε τὸν Περσάρχη ἐξέκρουσε τοῦ καθήκοντος. Παρασυρεῖς γάρ οὗτος ταῖς τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ ὑποθημοσύναις, οἴκῳ ἀπὴντλου ἀμφοτέραις ἐκ βασιλείῳ, κατὰ τὸν τῆς εἰρήνης καιρὸν τὰ χρήματα, πέμψας πρεσβεῖαν εἰρηνικὰ διαλέγεται καὶ τὴν συνομολογίαν ὡς πρῶην αὐθις ἐπιζητεῖ, προφθάνων οἶον προαιρετῶς, τοῦ κρείττονος ἐποτρύνοντος, τὸν ἀναγκαστῶς ἐς τὰς συμβάσεις βλέψαντα ἄνακτα. Οἱ δὲ δὴ Πέρσαι μήπω τῶν κατὰ σκοπὸν τῶν σουλτάνῳ ἐκφανθέντων ἀμὰ ἕψον προσήλαυον ὡς κυκλωσόμενοι Ῥωμαῖους καὶ ὥσπερ ὄψον εὐτρεπῆς καὶ καθ' ὄρμην μίαν οἴα θῆρας, λαφύζοντες, ἢ ὡς ἐγκαταλελειμμένα ὡὰ καὶ νασιάν ἐρήμην ἀπάξοντες. Περιστεύχοντες τοῖνον τὸν χάρακα τοῦς ἐντὸς κατετόξευον, κύκλῳ περιελαύνοντες καὶ βαρβαρικῶς ἀλαλάζοντες. Βασιλεὺς οὖν ἐγκελεύεται Ἰωάννη τῶν τοῦ Ἀγγέλου Κωνσταντίνου υἱῶν μετὰ τοῦ συνόντος ἐκείνῳ τάγματος τοῖς Πέρσαις προσβαλεῖν· ὁ δὲ κατὰ τὴν βασιλικὴν ἐπιταγὴν ἀναστελεῖν τοὺς Τούρκους πειρᾶται, οὐδὲν δὲ τι καὶ δράσας γενναῖον παλίστροφος γίνεται. Ἐκ δὲ τούτου ὁ Μακροδοῦκας Κωνσταντῖνος τὴν ὄπ' αὐτῶν ἐξάγει στρατιάν ἐκ τῶν ἐψῶν στρατολογουμένην ταγματίων· ἀλλὰ καὶ οὗτος μικρὸν τι φανείς ὑπενόστησεν. Ὁ δὲ γε σουλτάνος πέμπει πρὸς βασιλέα Γαβράν τὰ πρῶτα τῶν παρ' αὐτῶν καὶ τετιμημένον τὰ μέγιστα· τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε ὅτι τε Τούρκοι ἐκ παραγγελίας τοῦ

προσβάλλειν περιστάδην ἀπίστησαν καὶ Ῥωμαῖοι τοῦ ὑπεξέρχεσθαι λήγουσιν. Ὁφθῆναι δὲ τῶν βασιλεῖ μέλλων Γαβράς βαθεῖαν καὶ βαρβαρικὴν ἀπονήμει τιμὴν καὶ προσκύνησιν, καὶ ἅμα ἵππον προσάγει δῶρον Νισαῖον ἀργυροχάλινον, ἐκ τῶν φατιζομένων εἰς πομπὰς, καὶ περιμήκη ἀμφήκη μάχαιραν, καὶ λόγον κινεῖ περὶ σπονδῶν, διομαλίσας πρότερον λόγους ἀπαλοῖς τὴν ἐπὶ τοῖς συμβάσειν ὑπεμφαινομένην ἀχθηδὸνα τοῦ βασιλείῳ, καὶ καταστείλας τὸ τοῦ πάθους φλεγμαῖνον οἷά τισιν ἐπέσμασιν, οἷς πρὸς

Γαβράς ἦν εἶχε στολάδα ἐπὶ τοῦ θώρακος βασιλεῦς, τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε ὅτι τε Τούρκοι ἐκ παραγγελίας τοῦ

ὁὕτως οὖν εὐρηκῶς τὸν Βάρβαρον τὰ πρὸς εἰρήνην ἀληθῶς λαλῆσαντα καὶ μὴ ἐπ' ὄργην δόλους διαλογιζόμενον, αἰρεῖται δι' ἄλλης ὁδοῦ πορευθῆναι καὶ μὴ τὴν αὐτὴν ἀναμετρήσειν αὐθις ἣν ἐδάδειε πρότερον, ἐκκλίνας τοὺς πεσόντας βουλόμενος. Οἱ δὲ τῆς ὁδοῦ ἠγεμόνες κατ' αὐτὸ τοῦτο μάλλον ἐπὶ τὴν

Hier. Wolfii notæ.

(2) Nescio quid hoc sive scomma sive σαρκασμὸς, sibi velit, utrum rideat Manuelem ut metu

pallentem, an vero innuat aurea arma periculosiora esse ferreis, quod spe prædæ plures alliciant.

ἐκείσε προΐγον, ἴν' ὀφθαλμοῖς οἰκείοις ἐπόφοιτο βασιλεὺς τὰ οἰκρότατα ἐκείνα θεάματα. Καὶ γὰρ ἦν ἀληθῶς θαυρῶν ἀξία τὰ ὀρώμενα, ἢ ἀληθέστερον εἰπεῖν μεῖζω τοῦ ἀνακλαυσηθῆναι διὰ τὸ τοῦ κακοῦ μέγεθος. Ἀὖτε γὰρ φάραγγες εἰς ἰσόπεδον ἀνέβαινον, καὶ οἱ κοιλάδες εἰς κολωνοὺς ἀνηγείροντο, καὶ τὰ ἄλλα τοῖς θνησιμαίοις ἐκεκάλυπτο. Ἄπας δὲ καίμενος ἀποσυρεῖς ἦν τὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς (3), πολλοὶ δὲ καὶ τοὺς ἰθυφάλλους ἀπεκαυλίσθησαν. Ἐλέγετο δὲ τοὺς Πέρσας τοῦτο τεχνάσασθαι, ἵνα μὴ τοῦ ἀπορῶδουτο ὁ ἑμπερίτομος διαστέλλοιτο καὶ ἡ

ἐκπέτρων τῶν στρατοπέδων καταβληθίντων πολλῶν. Οὐδεὶς τοίνυν χωρὶς θαυρῶν καὶ στεναγμῶν ἀντιπαρῆλθεν, ἀλλὰ μέγα πάντες ἀνέκλαυσαν καὶ ὀνομαστὶ τοὺς ἀπολωλῶτας ἐταίρους καὶ συνήθεις ἐκάλεσαν.

Ἄλλ' ἐναυῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, ἐκεῖνο ἔχω εἰπεῖν, ὡς δυσφύλακτον τὸ μέλλον τοῖς ἀνθρώποις ἡμῖν, καὶ οὐκ ἔν τις βραδίως ἐξαναλύξῃ τὸ ἐπίδον, εἰ μὴ τῷ τὸ θεῖο, ἐκ λιπαρίας ἰλεωθῆν ἀπόσταιτο τὰ δεινὰ ἢ ἐκ τοῦτου εἰς τοῦτο μετακλινεῖ, καταμιγνύον τὸ τῆς κινήσεως ἀραιφνὲς καὶ τῷ φιλανθρώπων κατηλῶον τὸ ἄκρατον. Βασιλεὺς γὰρ ἦν ἡμῖν ἡν κατὰ Περσῶν ἐκοιτατεύειν προθέμενος, ἰδοὺ καθ' ὕπνου ὄρα ὡς εἰς στρατηγίδα νῆα ἐμβὰς αὐτός τε καὶ συχνοὶ τῶν ἐπιτηδείων τὴν Προποντιδα ἀναλέγετο, αἴφνης δὲ συμπεσεῖν τὰ ἐξ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ὄρη, ὡς ἀφανισθῆναι μὲν τῆς νηὸς θραυσθείσης τὸ ἐμπλέον ἔπην, αὐτὸν δὲ μόλις ἐκδοθῆναι τῇ χέρσῃ ταῖς χερσὶ νηγόμενον. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν τῶν ἐπισφαλῶν ἐκείνων ἐπέβαινε τρίβων, ἀνὴρ τις προσελθὼν [P. 124] αὐτῷ δίγλωττος, τὸ γένος Ῥωμαῖος, τοῦ πικλῆν Μαυρόπουλος, δόξαι οἱ ἔφατο κατ' ὄναρ τὸν ἐκ τοῦ Κύρου παρώνυμον ναὸν εἰσελθεῖν, ἐν δὲ τῷ ἰλεοῦσθαί οἱ τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος φωνῆν ἐξικνουμένην ἐκείθεν ἐνωτισθῆναι, λέγουσαν ὡς « Ἀρτίως ἐν μεγίστοις μάχιστα κινδύνοις ὁ βασιλεὺς, καὶ τίς ἀπελευσεται μοι τούτῳ συνέρπιθος; » Εἰρηκότος δὲ τινος ἀοράτως « Ἀπελθίτω Γεώργιος, » « Νωθῆς οὗτος, » εἰπεῖν. Κάκεινου δὲ πάλιν ἐπενεγρόντος, « Ἀλίτω Θεόδωρος, » καὶ πρὸς τοῦτον ἀπανήνασθαι, τέλος δὲ μετὰ περιαλαγίας φθιγγασθαι ὡς οὐδεὶς προφθάσει τὸ φυόμενον ἐκεῖνῳ κινδόν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω.

Ζ'. Μετὰ δὲ τὸ ὑποκαταβῆναι τὰς δυσχωρίας ἐνεκείντο καὶ πάλιν οἱ Πέρσαι Ῥωμαίοις ἐκ τῶν ὕπισθεν ἐπιφανόμενοι· μεταμίλη γὰρ ἐλέγετο πληγῆναι τὸν Πέρσῃν ὅτι τὸ ἐν χερσὶ παρῆκε θήραμα, κἀντεῦθεν ἐνδοῦναι τοῖς οἰκείοις ἐκεῖνα ἐπιούσιν ἐνδείκνυσθαι ὅσα καὶ πρὸ τῶν σπονδῶν ἐξῆν διαπράττεσθαι. Οὐ πανσοῦδ' δὲ καὶ ὡς ἦν ἡμῖν τὰ δυσέμβολα χωρὶα Ῥωμαῖοι διήρχοντο, οἱ Τοῦρκοι παρείποντο, ἀλλὰ κατὰ διαλειπούσας συμμορίας ἐπηκολούθουν· οἱ γὰρ κράτιστοι καὶ πλείστοι ταῖς τῶν σκύλων ὠφελείαις ἔμποροι γενόμενοι τῆς οὐκάδε φερούσης ἤψαντο. Πλὴν καὶ οἱ παρεπόμενοι ἐκεῖνοι πολλοὺς διεφθειρον, καὶ τούτους πλείστα ὀπίσσοι τραυματῆται τε καὶ ἀπόμαχοι, καίπερ τοῦ βασιλέως τοὺς πολεμικοὺς τῶν ἡγεμόνων καὶ δραστηρίους οὐραγεῖν

Haec lacrymis satis deplorari queant. Nam fauces exaquatæ erant, valles in tumulos assurgebant, saltus cadaveribus operiebantur. Prostratis omnibus outis capitis detracta erat, nonnullis pudenda etiam præcisæ. Ideo factum a Persis dicebatur, ut circumcisus a Christianis non distinctis victoria anceps esset; nam ex utroque exercitu multi occiderant. Nemo igitur præterit quin lamentaretur et nominatim familiares atque amicos suos interfectos compelleret.

Hoc loco illud in mentem mihi venit, res futuras difficulter ab hominibus posse præcaveri, neque facile quemquam pericula evasurum, nisi numine exorato divinitus custodiat malorumque levamen impetret. Nam imperator, cum Persis inferre bellum statuisset, in somnis sibi visus est conscensæ imperatoria nave cum multis familiaribus Propontidis oram legere; subito vero Europæ et Asiæ montes concidisse, fractaque nave, cæteris omnibus sublatis, se vix manibus in littus onatasse. Quo autem die periculosas illas vias ingressurus erat, homo quidam duarum linguarum peritus, natione Romanus, cognomento Mauropulus, ei dixit se visum in somnis Cyri ædem ingredi, et dum Genitricem Dei placaret, vocem ex ea editam audire, quæ diceret: « Nunc in summo discrimine versatur imperator, et quis ei meo nomine opem feret? » Cum quidam ex obscuro dixisset: « Abeat Georgius, » illam respondisse: « Tardus hic est. » Illo iterum dicente: « Abeat Theodorus, » eo quoque repudiato denique mœstam exclamasse neminem malum illi imminens præcavere posse. Atque hæc hæc tenus.

VI. Postquam autem ex angustiis evaserunt, Persæ Romanos iterum a tergo sunt adorti. Persam enim pœnituisse ferebant quod paratam prædam e manibus amisisset, et suis concessisse ut Romanis ostenderent ea quæ etiam ante pacem facere potuissent. Non tamen toto exercitu, ut tum cum angustias transirent Romani, assectabantur, sed ex intervallis et sejunctis cohortibus. Nam plerique, optimi quique præsertim, manubiis onusti domos suas repetebant. Nihilominus tamen illi qui tergis inhærebant multos occidebant, vulneratos præsertim atque imbelles, quamvis imperator bellicosos et strenuos duces extremum agmen claudere jussisset. Ubi Chonas pervenerunt, cupide quieverunt ut hostes non amplius visuri. Imperator vero uni-

Hier. Wolfii notæ.

(3) Hic apertius consilium Turcorum declarat, ostentare eos voluisse, nullum Turcam sed Christianos duntaxat periisse. Quia vero Turcis addere

præputia non poterant, Christianis ea præcederunt; et quos viveutes non potuerant, defunctos in Turcas transformarunt utique ludibrii causa.

cuique male habenti staterem viaticum dedit ad morbum pro tempore curandum, Chonis Philadelphiam descendit, atque ibi ad valetudinem a belli ærumnis recreandam aliquot dies commoratus, præmissis in urbem nuntiis acceptam cladem Cyprianis per litteras significavit; in quibus nunc idem sibi quod Romano Diogeni accidisse querebatur, qui bello Sarracenis illato magnam copiarum partem amisisset et ipse captus fuisset: nunc sultanicum fœdus 250 extollebat, et sultanum pacem expetiisse jactabat, aurea bulla consignatam pactionem ostentans, a sultano subscriptam, quasi metu id fecerit. Nihilominus tamen Subleum in transitu ex sultani voluntate diruit, sed Dorylæum nequaquam. Quare a sultano per legatos pactionis est admonitus, mirari se dicente quod Dorylæum nondum eversum esset. Ille vero, se parum ea curare quæ necessitate facta essent respondens, Dorylæi evertendi mentionem minime ferebat, illam opinor partem Delphici oraculi, quod Epicydidi est redditum, secutus:

Jura, mors rapit hos etiam, qui fœdera servant;
ea vero quæ sequuntur neglexit:

*Jurisjurandi sed filia nominis expers,
Trunca pedum manuumque, colerrima sed tamen instat,
Persequiturque virum, dum stirpem funditus omnem
Hauerit. At soboles servantis fœdera floret
Post obitum magis, in seros rediivna nepotes.*

« Ὁμνυ, ἐπεὶ θάνατός γε καὶ εὐορκον μένει ἄνδρα, »
τὰ δὲ ἐφεξῆς, ἡ φασιν οὕτω, παρεπισχῶν,

« Ἄλλ' ὄρκου πάς ἐστὶν ἐνόνυμος· οὐδ' ἐπὶ χεῖρες
Οὐδὲ πόδες, κραϊνὸς δὲ μετέρχεται, εἰσόκε πάσῃ
Συμμάψας ὀλέση γενεὴν καὶ οἶκον ἅπαντα.
'Ἄνδρός δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων. »

Cæterum Persa Atapacum ducem cum delecta ex omni exercitu IV et XX millium manu ablegat, ut ad mare usque omnes urbes et provincias vestet ac nemini parcat, sibi que aquam marinam, remum 251 et arenam apportet. Is jussa exsequens Mæandrias urbes subitis et improvisis incursionibus miserabiliter populatur, Tralles et Phrygiæ Antiochiam deditioe capit, Luma Pentachira et alias munitiones vi expugnatas spoliatur, et ordine progressus oram maritimam quoque vastat.

VII. Quibus rebus auditis imperator, cum aliis plurimis artibus usus est, tum sine buccinis et tubis e tentorio prodiit. Nunc enim talibus rebus non esse opus, sed arcubus et hastis, ut insolentes hostes Romanis provinciis exigantur. Ac ipse sibi non exeundum ratus, Joannem Batatzem nepotem suum misit, virum cautum et strenuum, et Ducam Constantinum, adolescentem adhuc pene imberbem,

ἐπιτάξαντος. Ὡς δὲ κατὰ τὰς Χῶνας παρεγένοντο, ἄσμενοι ἐκεῖσε τὸ γόνυ ἔκαμψαν, ὡς οὐκέτι τοὺς πολεμίους ὀφόμενοι. Βασιλεῖ δὲ καὶ τούτου ἐμέλησεν, ἐκάστῃ κυχεκτοῦντι στατήρα διαδοῦναι ἀργύρεον, νοσοκομίας ἐφόδιον πρόσκαιρον. Καταβάς δὲ εἰς Φιλadelphiam ἡμέρας τινὰς ἐκεῖσε διότριψε, τὴν τοῦ σώματος διάθεσιν ἀνακτώμενος, καθρημένῃ οἷς ἐπιπόνθει κατὰ τὸν πόλεμον. Προεκπέμφας δ' ἀγγέλους τὰ συμβεβηκότα ταῦτα τοῖς Κωνσταντινουπολίταις παρίστα, νῦν μὲν ταυτοπαθῆ πως ἑαυτὸν Ῥωμανῶ τῷ Διογένει κατονομάζων, ἐπεὶ καὶ οὗτος ὁ βασιλεὺς κατὰ τῶν Τούρκων ἐξενεγκῶν ποτε πόλεμον τό τε καλὸν τῆς στρατιᾶς ἀπεβάλετο καὶ αὐτὸς συλληφθεὶς ἀπ' ἄχρη αἰχμάλωτος, νῦν δὲ τὰς μετὰ τοῦ σουλτάνου σπονδὰς ὑπεβαίρων, καὶ κάτωθεν (4) τῆς ἑαυτοῦ σημαίας μεγαλοβόρημονῶν αὐτὰς περστώσει, ἀνέμῳ ἀναπεπταμένῃς καὶ πρὸς τὸ τῶν ἀντικάλων ἀφορώσεως μέτωπον ὡς φόβον ἀντιπίπτειν καὶ ἐρόμον αὐτοῖς. Οὐ μὴν ἀλλὰ τὸ μὲν Σούβλειον ἐπιπαριῶν. Κατὰ τὸ σουλτάνῳ δοκοῦν αὐτὸς καθαίρει, τὸ δὲ γε Δορύλαιον οὐδαμοῦ. Ὅθεν στείλας ὁ σουλτάνος πρεσβεῖαν τῶν τε συνθηκῶν αὐτὸν ἀνεμίνυσκε, καὶ θαυμάζειν ἔλεγεν ὅπως μὴ ἐς δεῦρο καθήρηται τὸ Δορύλαιον. Ὁ δὲ ὀλίγα τοῖς κατ' ἀνάγκην γενομένοις τὸν νοῦν προσέχειν εἰπὼν, καταδαφίσει δὴ τὸ Δορύλαιον οὐδ' ἄρκους ὡς παρεδέχτο, ἐκεῖνο ἀτέχνως τῶν τῆς Πυθίας πρὸς τὸν Ἐπικυδίδην ἐπὼν ἀποτεμόμενος καὶ [P. 125] αἰνέσας:

« Ὁ δὲ γε Πέρσης μοῖραν ἀπόλεκτον τῆς ὄλης αὐτοῦ στρατιᾶς ἀποδιελὼν, εἰς χιλιάδας εἴκοσι πρὸς ταῖς τίσσασι μετρομένην, καὶ στρατηγὸν αὐτῆ τὸν Ἀτάπακον ἐπιστήσας πέμπει τὰς ἄχρι θαλάττης πολαις καὶ χώρας πορθήσοντα, φείσασθαι μηδαμῆ μηδεμιᾶς ἐπισκήψας, ἀποκομίσει τε αὐτῷ ὕδωρ θαλάττιον καὶ κώπην καὶ ψάμαθον. Ὁ δὲ τὰ ἐπιταγμένα διδοὺς πέρατι, τὰς Μαιανδρικὰς ἐπὼν πόλεις ἐδύου οἰκτρῶς, ἐσβολὰς ἀκτύκτους καὶ ἐφόδους ἀπρούπτους τιθέμενος. Παρυστήσατο δὲ καὶ τὰς Τράλλεις τὴν πόλιν καὶ τὴν κατὰ Φρυγίαν Ἀντιόχειαν, τὰ Λοῦμά τε καὶ τὸν Πεντάχειρα καὶ ἕτερον ἄλλα ἐρύματα κατὰ κράς ἐλὼν ἐσκόλευσεν. Ὅδῳ δὲ προῶν καὶ τὰς παραθαλαττιδίου ἐλυμήνατο χώρας.

Z'. Βασιλεὺς δὲ ταῦτα ἐνωτισάμενος ἄλλαις τε πλείσταις μεθόδοις ἐχρήσατο καὶ δὴ καὶ τῷ μὴ ἐπὶ βυκάναις καὶ σάλπιγγι τῆς σκηνῆς προσῆναι, « Οὐ χρεῖα, « λέγων, » τοιοῦτων ἄρτι τινῶν, ἀλλὰ τόξων καὶ δοράτων, ἵνα τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς, οἳ (κατὰ Δαβὶδ εἰπεῖν) ἤχησαν καὶ ἦραν κεφαλὰς, τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀποπεμφώμεθα χωρῶν. » Καὶ αὐτὸς μὲν τὴν εἰς τοὺς πολεμίους ἀπᾶραι οὐδαμῶς ἐδικαίωσε, στέλλει δὲ τὸν

Hier. Wolfii notæ.

(4) Καὶ κάτωθεν. *Et infra vexillum suum vento expansum, et hostium frontem spectans, ut ii metu et*

tremore corriperebentur, pacem confecisse sultanum gloriabatur.

ἀνεψιὸν Ἰωάννην τὸν Βατάτζην, τῷ δραστηρίῳ ἐν Ἀδρόντι χρώμενον, καὶ τὸν δούκαν Κωνσταντίνον, νεανίαν ἄρτι ὑπενηγῆτην καὶ κατὰ τῶν φυτῶν τὰ εὐγενῆ καρπογονεῖν πρὸ ὥρας ἐπαγγελλόμενον, ἔτι δὲ τὸν Ἀσπίτην Μιχαήλ, πολλὰ παραινίσας αὐτοῖς σὺν εὐβουλῆα καὶ τάξει τὸ πραχθησόμενον ἅπαν ποιεῖν, πρὸ δὲ τούτων μὴ προσπελάσαι παντάπασι τοῖς βαρβάροις, εἰ μὴ πείρα γνοῖεν ἀκριβεῖ πρότερον ὀπόσοι εἶεν τὸ πλῆθος καὶ ὡς νικῆεν αὐτούς μαχεσάμενοι. Καὶ Πέρσαι μὲν πέρας τῆς ἐφόδου τὴν θάλατταν θέμενοι μετὰ πλείστης ὄτι λείας ἀνέλυον, κάκιστα κείροντες οἷς κατὰ τὴν κάθοδον οὐ προσέβαλον· οἱ δ' ἄμφ' τὸν Βατάτζην τὰς δυνάμεις ἀναλαβόντες, ὅσαι τε αὐτούς ὁ βασιλεὺς ἐφωδίασε καὶ ὅσαι κατὰ πάροδον ξυνελέγησαν, ἤλαυνον εὐθὺ τοῦ Ἰελλίου καὶ τοῦ Λειμμόχιρος τῶν πολιχνίων, καθ' ἃ περὶ ποταμῷ τῷ Μαϊάνδρῳ πάλα· ποτὲ γέφυρα περιήγετο. Ἐπει δὲ οἱ σκοποὶ, οὓς ἄρα ὁ Βατάτζης κατάστησε κατὰ πάσας τὰς ὀποιούν φερούσας ὁδοὺς, ἀπήγγελλον τὴν τῶν Τούρκων ἀνάευσιν καὶ ὡς οὐ πρόσω ἤδη εἰσὶν ἐφορμῶντες, εἰς δύο ἀποτμηματίσας τὴν στρατιάν τὸ μὲν πλεόν τούτης εἰς λόχους καθίστησι κατὰ τὰς ὁδοὺς, ἃς ἐμελλε τέμνειν τὸ πολέμιον, τὸ δὲ λοιπὸν ἐς τὰς μετὰ τὴν παλαιὰν γέφυραν ἐκδύσει· τοῦ ποταμοῦ διασπαίρας προσμένειν ἐκέλευε μέρειδος τινὸς ἀπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τῆς αἰχμαλωσίας περῆσαι, καὶ τηνικαῦτα μὴδ' ὄλιγος κατοβρωδεῖν, ἀλλὰ θαρβυλίως προσπαντῆν. Καὶ ὁ μὲν, ὡς ἄμεινόν οἱ δέδοκτο, [P. 126] οὕτω δὴ τὸ οἰκεῖον διεσκέυασε στρατεύμα· οἱ δὲ Τούρκοι ὡς εἶχοντο τοῦ διαβαίνειν, βῆ ὑπερδεξιῶν βαλλόμενοι εἰς τὸν ποταμὸν συνωθοῦντο καὶ ἀπεπνίγοντο, ὁ δὲ γε Ἀτάπακος μετὰ τῶν ἄμφ' αὐτὸν εὐσπλατάτων εἰς λόχον συσπειραθεὶς καὶ συστραφεὶς ἀγχωμάτως Ῥωμαίους συμπλέκεται, καὶ τὸ ἐντιμαχὸν ἐντεῦθεν κινῶσαι βουλομένης καὶ τοῖς ὁμογενέσιν ἐχειρίσαν διδόναι τῆς τοῦ ποταμοῦ περαιώσεως, ὡς μὴ φθάσειν ἐκείνου προθυμουμένου βραδεία μὲν ἢ διάβασις γίνωτο, δεινὴ δὲ ἡ τῶν σφαλλομένων ἀπώλεια. Ἐφ' ἱκανὸν μὲν οὖν ἀντιστῶν ἐκθύμως ἐμάχετο, ἀνδρείου φρονήματος καὶ χειρὸς γενναιοτάτης ἔργα δεικνύς. Ὡς δὲ μάθοι καὶ κατὰ τὴν περῆσαν τοῦ ποταμοῦ Ῥωμαίους ἐφειστανῆαι καὶ ἀναίρειν τὴ διαβαῖνον τοῦ Περσικοῦ στρατεύματος, κατακλᾶται τὸ πρόθυμον, καὶ τοῦ ἐκμαίου ἐκείνου μεθαρμοσθεὶς λήματος τὴν σωτηρίαν ἐαυτῷ διατιθησι, καὶ δὴ τὴν προκειμένην παραλλάξας πορεύει ἀνωτέρω μεταχωρεῖ, ἀναδιφῶν ἐτέραν περῆσιν. Ὡς δὲ ἄπορος ἦν ὁ ποταμὸς πανταχόθεν, τοὺς ἐπιδιώκοντες δεδιώς, τὴν ἀσπίδα ὀποθεὶς τῷ ὕδατι ὡς κλητῆρι ταύτη ἐχρῆτο, ἀριστως ἀντικαταστὰς τῷ τῆς ἀνάγκης ὄξει. Καὶ τοῖσιν τῇ μὲν λαίῃ τὸν ἵππον κατέχω, περηνηχόμενον, τῇ δεξιῇ δὲ τὴν σπάθην γυμνὴν δεδωκώς, καὶ προσποιῶν ἐν τῷ παραυτικῷ ταύτην εἰ οἴακα, ἐσάλειεν οὕτω κατὰ βραχὺ τοῦ ποταμοῦ διαπλέων τὸ πέλαιος. Οὐ μὴν ἐς τέλος ἐξέπλευσε τὸ θανεῖν. Εἰς γὰρ τὸ ἀντιπέραν ἤδη γενόμενος ἐπὶ τι γήλοφον ἄνεισιν, ἐαυτὸν ὅστις ἐστὶν εὐσημῶν καὶ μεγάλης γλώττης κόμπη χρώμενος, ὅπως συναχθῶσι καὶ ἔτεροι Τούρκοι μετ' αὐτοῦ· οὐδενὸς δὲ τῶν ἐπισήμων καὶ αὐτὸν εἰδόντων Ῥωμαίων προσπελάσαντος, ἀλλὰ τινος τῶν ἐπικούρων Ἀλανῶν ἐπιδραμόντος ὅπου τὴν καινὴν εἰρῆσαν σχάζειν ἐμελλεν, ἀναίρειται ἀμφιστόμη κνώδοντι. Ἐκ δὲ τούτου ἀκόσμως τε Πέρσης ἕκαστος ἀπεδίδρασκε καὶ Μαϊάνδρος τοὺς

sed virili maturitate præditum, et Michaelem Aspietem, multum hortatus ut prudenter et tempestive omnia administrarent, nec prius Barbaros invaderent quam numerum eorum cognovissent et victoria: penes se fore intellexissent. Persæ vero, quorum excursionis terminus mare fuit, cum opima præda recedentes ea quoque in reditu populati sunt, quæ ante non attigerant. Batatzes vero cum copiis et ab imperatore acceptis et in itinere collectis recta Hyelium et Limochirem oppida petierunt, qua olim Mæandri fluminis pons fuit. Sed cum speculatores, quos in omnibus viis constituerat, Turcorum discessum, qui quidem in propinquo essent, significarent, exercitu in duas diviso partes majorem in insidiis collocat, qua hostes transaturi erant, alteram ultra fluvium juxta vetorem pontem dispersam exspectare, et turmas Turcarum cum captivis trajecturas fortiter invadere jubet. Cum vero Turci ex superiori loco telis petiti in flumine mergerentur, Atapacus eum fortissima cohorte cum Romanis congregitur, ut suis trajiciendi spatium præberet, ne singulis antevertere cupientibus et longior mora intercederet, et qui vado aberrarent, crudeliter interirent. Ita diu acerrime dimicando, et fortis animi promptissimæque manus facinora egregia edendo, ut etiam ultra flumen Romanos stare cognovit, et quidquid Persarum transiret occidere, fracta alacritate et generoso illo spiritu debilitato suæ salutis consulit, et proposito itinere declinato superius abscedit, aliud vadum quæsiturus. Quia vero flumen nusquam transiri poterat, capto ex tempore consilio scuto pro lintre utitur, læva equum juxta natantem ducit, et dextra gladium pro gubernaculo sustinens natando paulatim progreditur. Mortem tamen evitare non potuit. Nam cum in ulteriore ripam evasisset, tumulo conscenso quis sit prædicat, et arrogantibus verbis semet ipsum celebrat, quo plures Turcæ eo confluerent. Verum non ab illustri aliquo et noto Romano, sed ab Alano quodam occiditur. Ex eo Persæ effuse fugientes plerique in Mæandro submerguntur, perpauca ex tot millibus conservatis. Id factum, si quid aliud, rem Romanam erexit et Persarum insolentiam repressit. Alacres enim invehebantur, et Romanos terga daturus, se vero totam prope Phrygiam, quam late Mæander ad mare usque protenditur, deleturos putabant. In hoc prælio Aspietes cecidit hoc modo. Persa quidam cum ipsum ob firmitatem armorum et scutum ad pedes usque demissum vulnerare non posset, impetu in equum ejus invehitur; qui lethaliter in fronte percussus regreditur, et in posteriores pedes erectus sessorem in flumen præcipitat.

πλείονας εισεδέχετο (5), ὡς βραχεῖς ἐκ τῶν τοσοῦτων χιλιᾶδων διασωθῆναι. Καὶ τοῦτο τὸ ἔργον, εἴπερ τι ἄλλο, ἀνάβρωσε μὲν τὰ Ῥωμαίων πράγματα, καθείλε δὲ τὰ Περσῶν φρυάγματα· ὡς γὰρ οὐ δεξομένων σφᾶς τῶν Ῥωμαίων γεγηθότες ἐπήσαν, καὶ ὡς πᾶσαν ἀφανίσοντες μικροῦ τὴν Φρυγίαν καὶ φθερούοντες ὀπόσῃν ἔπεισι Μαλιανδρος ἀγκυλοβρόδας, ἐσβάλλων εἰς θάλασσαν. Πίπτει δὲ κατὰ τοῦτον τὸν πόλεμον Ἀσπιέτης ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Πέρσης ἀντικαταστάς Ἀσπιέτη, πλήττειν οὐκ ἔχων κατὰ τοῦ σώματος (τὰ γὰρ ὄπλα ἦν ἰσχυρὰ καὶ ἡ ἀσπίς ἐς πόδας καθήκουσα) ἐπὶ τὸν ἵππον ἢ ἦν Ἀσπιέτης ἔποχος θυμῷ φέρεται· καὶ δὴ ὡς ἐπλήγη καιρίαν κατὰ τῶν προσώπων ὁ ἵππος, εἰς τοῦπίσω τε ἀναχάζεται, καὶ τοὺς πρόσθεν πόδας μετεωρίσας μετεωρίσας ἐπικαταβάλλει τὸν ἀναβάτην εἰς τὸν ποταμόν.

VIII. Post hunc successum Manuel bellum Persis A infert, qui ad Lacerium et Panasium incolunt, et Panasianis profligatis Lacerianos invadit. Sed priusquam ad hostes ventum esset, Catidem Laodicensem speculatum mittit, qui ut Turcarum res se haberent quam celerrime renuntiaret. Is vero ut Turcis, contra quos imperator ut paratam prædam ibat, terrorem incuteret, imperatoris præsentia nuntiata facit ut diffugiant. Quamobrem iratus imperator nasum illi præcidit: sed hostes nulla festinatione assequi potuit. Alio quoque tempore Turcos per Andronicum Angelum aggressus parum prospere 255 pugnavit. Cui cum Orientalium copiarum partem optinam dedisset et legatum Manuelem Cantacuzenum adunxisset, virum in rebus gerendis strenuum, una cum aliis illustribus Romanis, Turcos Characenos jussit invadere. Is Charax inter Lampem et Graogala situs est Andronicus copiis assumptis in Graosgalacte primum castrametatur, deinde jumentis et reliquis impedimentis ibi relictis Characem cum levi armatura invadit. Sed nullo facinore edito quod tanto exercitu dignum esset, raptis tantum pecudibus et paucis Turcis pastoribus abductis, trepidus inde refugit. Nam cum se noctu Turcos cum clamoribus ostendissent, non quantus eorum esset numerus exspectavit, non suos ad pugnam instruxit, sed equum et manibus et pedibus et voce ad velocissimum cursum incitavit, nec in castra sed Chonas properavit. Et quia equum currere diutius posse videbat, ne ibi quidem cursu inhihet, sed Phrygiæ Laodiceam C contendit. Enimvero exercitus inopinata ducis absentia consternatus acie soluta effuse fugit, 256 pecudibus et captivis omissis. Forsitan etiam inter sese certassent Romani, quia nox adhuc erat, nisi Manuel Cantacuzenus stricto ense obatitisset, et fugitivos obliquo gladio percussisset, ac stare jussisset prosequente nemine. Sic tandem facta et præceps illa fuga nonnihil compressa est. Qua indignatus imperator parum adfuit quin Andronicum muliebri habitu per urbem circumduci juberet. Sed ut suorum amans, cognationis ratione habita, iræ imperavit, præsertim cum in ea pugna paucissimi cecidissent. Nihil in ea expeditione memorabile gestum est, quod et subito eductus est exercitus et celerius reductus. Persu vero quidam arduo loco occupato, multos prætereuntium Romanorum sagittis interemit, etiam thoraces penetrantibus.

H'. Ἐπὶ δὲ τῷδε τῷ ἔργῳ καὶ ἕτερον ὁ βασιλεὺς ἀνύσαι προθέμενος, ἔξεισι κατὰ μέρος κατὰ τῶν ἐν Λακερίῳ καὶ Πανασίῳ κατασκηνοῦντων Περσῶν. Καὶ εἰ ἀναστήσας τοὺς κατὰ τὸ Πανάσιον, τοὺς ἐν Λακερίῳ μέτεισιν ἔπειτα. Πρὸ δὲ τοῦ τῶν χώρων ἐντὸς γενέσθαι καθ' οὓς ἡύλλιζοντο οἱ πολέμιοι, στέλλει τὸν Λαοδικέα Κατίδην ἐν οἷς ἐστι τὰ τῶν Τούρκων κατασκευσόμενον καὶ τάχος ἐκείνῳ ἀπαγγελοῦντα τὸ ὁραθέν. Ὁ δὲ [P. 127] διασοβεῖ τοὺς Πέρσας, ἐς οὓς ἐξώρμα ὁ βασιλεὺς ὡς εἰς λείαν ἐτοίμην καὶ διὰ ἐγγύτατον θήραμα, καὶ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν δῆλτην ἐκείνοις τίθησι, διαθοροῦσαι θάλασσαν τοὺς Πέρσας τῷ βασιλείῳ δνόματι. Καὶ τῷ μὲν χαλεπήνας ἐκείνος καὶ πρὸς ὄργην ἐνεχυθεὶς δίκην ἐπέθηκε τὴν ἐκτομὴν τῆς ρίνος· αὐτὸς δὲ μὴδὲ βραχύ τι γοῦν ἀναδύς, ἀλλ' ἐπιταχύνας ὡς εἶχεν, οὐ κατόπιν ἤκει καὶ οὕτω τῶν πολεμίων. Ἄλλα καὶ ἄλλοτε ποτε δι' Ἀνδρονίκου τοῦ Ἀγγέλου τοῖς Τούρκοις ἐπέθετο, κἄν οὐχ ὡς ἄριστα καὶ τότε τὰ κατὰ τὸν πόλεμον αὐτῷ ὑπηνησίασε. Τῷ γὰρ ἀνδρὶ τούτῳ τῶν ἑσῶν ταγματῶν ὁ τί περ κρείττονον παρὰ τοῦ, καὶ συνεκπέμψας αὐτῷ τὸν Καντακουζηνὸν Μανουῆλ, ἀνδρα περὶ τὰς πράξεις ἀγαθὸν καὶ γενναῖον, καὶ ἑτέρους τῶν ἐπὶ δόξης Ῥωμαίων, κατὰ τῶν ἐν τῷ Χάρακι Τούρκων ἀφίησι· κείται δὲ ὁ Χάραξ οὗτος μεταξὺ Λάμπης καὶ τοῦ τῆς Γραὸς Γάλακτος. Τὰς δυνάμεις τοῖνον ἀναλαβὼν Ἀνδρόνικος πρῶτα μὲν εἰς τὸ τῆς Γραὸς παρεβάλλει Γέλα, ἔπειτα δ' ἐκείσε τὰ ὑποζύγια καὶ τὴν ἄλλην ἀποσκευὴν καταθέμενος ἀνεισιν εἰς νέωτα πρὸς τὸν Χάρακα, κούφως ὠπλισμένην ἔχων τὴν στρατιάν. Ὁ γενναῖον δὲ τι δράσας οὐδ' ἄξιον τοῦ τοσοῦτου σπουδαίου, ὃ τῆνικαῦνα ἐπήγετο, ἀλλὰ συμματρήσας τὸ ἔργον δοσκημάτων ἀρπαγαῖς καὶ ποιμνίσαις ὀλίγοις Τούρκοις, περιδεῖς ἐκείθεν ἀπονοστεῖ. Ἐπιφανέντων γὰρ ἐκ τῶν ὀπισθεν νυκτὸς βαρβάρων τινῶν καὶ βοησάντων, μὴ ἀναμείνας ἢ τὸ πλεῖθος τῶν ἐπιόντων κατεξετάσαι ἢ τοὺς ὑπ' αὐτὸν εἰς μάχην καταστησάμενος, ἀνείς τὸν ὑπεκρίνοντα ἵππον καὶ χερσὶ καὶ ποσὶ καὶ φωνῇ πρὸς τὸ φέρεσθαι δξίως διήγειρεν, οὐ τὴν εἰς στρατήγιον φέρουσαν ὀδεύων, ἀλλ' εὐθὺ τῆς τῶν Χωνῶν ὠρμητικῆς πόλεως. Ἰδὼν δὲ τὸν ἵππον καὶ ποδῶν ἰσθησιν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐν Φρυγίᾳ Λαοδικεῖαν ὄλον συνταίνει τὸ πρόθυμον. Τὸ δὲ στρατεύμα πρὸς τὴν ἀθρόαν τοῦ ἡγεμόνος ἀφάντωνσιν ἐκταραχθὲν διαλύεται· τῆς συντάξεως καὶ σὺν οὐδενὶ κόσμῳ τρέπεται πρὸς φυγὴν, τῶν

Hier. Wolfii. notæ.

(5) Μαλιανδρος τοὺς πλείονας εισεδέχετο Adde ἕτεροι δὲ ἐφονεύοντο, alii occidebantur.

θρεμμάτων καὶ τῶν ἀιχμαλώτων ἀφέμενον. Τάχα δ' ἂν καὶ ἑαυτοῖς συμπεσόντες ἐμαχέσσαντο Ῥωμαῖοι νυκτὸς ἔτι οὐσης, εἰ μὴ ὁ Καντακουζηνὸς Μανουὴλ ὡς ἐξ ἀντιπέλου συστὰς καὶ σπασάμενος μάχαιραν ἔπαιε τῷ ταύτης πλατεῖ τοὺς δραπέτας, « Στῆτε, ἐλέγων, «οὐδένων ἐπικειμένων ποῖ φέρεσθε; » Καὶ οὕτως ἔληξάν ποτε πρὸς μικρὸν τῆς ἀλόγου ἐκείνης ἀπάρεως καὶ τοῦ ὄλφ βύτηρι κατὰ τε πρανῶν κατὰ τε φαράγγων καὶ γηλόφων ἴσθαι. Πρὸς ἣν ἀκλεῖα τοῦ Ἀνδρόνικου φυγὴν βαρυαλήθας ὁ βασιλεὺς ἐγγὺς ἦλθε τοῦ διὰ τῶν ἀμφοδῶν τῆς πόλεως ἐκπαυλίσει Ἀνδρόνικον γυναικείαν στολὴν περικειμένον. Φιλοικεῖος δ' ὦλ καὶ ἀεὶ ἐνδιδοὺς πρὸς τὸ αἷμα καθεῖλε τὸν χόλον, καὶ ἄλλῶς μαθῶν ὡς βράλλιοι Ῥωμαίων ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ πεπτώκασιν. Ἠρίστευσαν δὲ οὐδένας κατὰ ταύτην τὴν ἔφοδον, ὅσα τῆς ἐς τοὺς βαρβάρους ἀνόδου γενομένης ὀξείας καὶ τῆς ἐς τούπισω αὐθις ὀξυτέρας μετχωρήσεως. Πέρσης δὲ τις τηνικαῖτα τόπου ἀνέντους λαβόμενος κἀνταῦθα ὑφιζήσας πολλοὺς τῶν περὶόντων Ῥωμαίων ἀνῆρει, θανάσιμα πάντα καὶ κατὰγοντα ἐς [P. 128] ἄδου βέλεμνα πέμπων διὰ γὰρ ἀσπίδος διήει καὶ θώρακος, καὶ ἦσαν ἡμαιμάκετον κακόν. Ἐπὶ τούτῳ πολλοὶ μὲν ὄσοι ἀρετῇ ἀντεπιούνοτο ἐπισυνέστησαν, καὶ ἀγχοτάτω παραγενόμενοι ἔβαλλον βέλεσι καὶ ἔπειρον δόρασσι, θυμῷ πολλῷ χρώμενοι. Ὁ δὲ πυβρίχιζων ἀντικρὺς ἐξωρχεῖτο πάντα τὰ ἐς αὐτὸν φερόμενα βλήματα καὶ στραφάδην τοὺς ὑπαντιάζοντας ἔκτεινεν, εἰς ὁ Ξηρὸς Μανουὴλ ἀπὸ τοῦ ἵππου κατεπήδησε καὶ τὴν ἀσπίδα πρᾶβεθλημένος ἐπιφύρησ, τὴν χεῖρα τῷ Πέρσῃ ἐπέηλε, τὰ βέλη πάντα τῷ σάκει δεχόμενος, καὶ κατὰ κεφαλῆς καιρίαν ἐπληξε, καὶ ἀνήρηκεν. Οὕτω δὲ τὸν Ξηρὸν ἀπέχοντα εὗρεν ὁ Πέρσης τοῦ ἐκείνου ἀπικτονέει καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ περὶ τοῦ μὴ θανεῖν δέησιν ἀκμπῆ καὶ σκληρὸν αληθῶς καὶ ἀνένδοντον, ὡς καὶ δευτέραν πληγὴν ἐπὶ τῇ προτέρῃ λαβεῖν οἷς καὶ περκαίρια ἔδραζε, φιλανθρώπων τυχεῖν δεόμενος ὧν αὐτὸς κακὸν ὀλέθριον ἦν.

Τότε καὶ ἐμὸς συγγενῆς, τῷ κλήρῳ μὲν τῇ πόλεως κατελεγμένος Χωνῶν, Λευίτης τὴν τάξιν, λήματος δ' ἀνδρείου πλήρης, συνανελθὼν τῷ λοιπῷ στρατεύματι ἐς τὸν Χάρακα μετὰ σκευῆς πολεμικῆς, καὶ σκυλεύσας εἴ τί που ἐφεῦρεν ἢ χεῖρ ἐν τοῖς τῶν Τούρκων σκηνώμασιν, οὐκ ἀπεφορτίσατο κατ' αὐτὸ τὸ δεινὸν τὰ λάφυρα, ἀλλὰ ταῦτα φέρων, ἃ καὶ ἦσαν στολαὶ Περσικαὶ πῆρας φητὸς καὶ ὅς περσιμαλλος βάθην ἐπορεύετο, ἐπιστρέφων τὰς ἀπάντων ὕψεις εἰς ἑαυτὸν, καὶ ὑπὸ μὲν τῶν ὡς ἀδεῆς ἐν τοῖς περσιμαλλοῖς καιροῖς εὐφημούμενος καὶ κορυφαῖος κρινόμενος ἀντικρὺς τῶν κατ' ἐκεῖνο στρατευσάντων καιροῦ, ὑπὸ δὲ τῶν τρωθαζόμενος ὡς προβατοῦ ἀρνύμενος θάνατον. Αὐτὸς μέντοι καὶ οὕτω τὴν ὁδὸν ἦγεν, ὅπη παρείκοι, τοὺς δραπέτας βάλλων ὀνειδέσειν ὡς μηθενὸς διώκοντος ἀγεννῶς ἀπαίροντας,

Ὁ δὲ πολλῷ δὲ ἕστερον χρόνῳ τὴν ἐκ Κλαυδίου Καίσαρος παρώνυμον πόλιν οἱ Τούρκοι περικαθίσαντες πρῶτα μὲν οὐδὲ προελθεῖν ὄλωσ ἐῖων τοὺς ἀποσταγμένους εἰς τὴν ταύτης φρουρὰν Ῥωμαίους, ἔπειτα δὲ καὶ πολιορκεῖν ἐπέβαλον. Ὅθεν οἱ ἔσωθεν, εἰ μὴ τις αὐτοῖς ἐπαρήξειεν ἔξωθεν, σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὴν πόλιν καταπροδῶσιν ἠπέλουν, ὡς μὴ χρόνια λιμώττειν στέγοντες ἔτι, καὶ τοὺς πολεμίους ἀποτρέψασθαι ὄλωσ οὐκ ἔχοντες. Μὴ ἀναμείνας οὖν τὴν τελείαν τοῦ κακοῦ ἀγγελίαν ὁ Μανουὴλ ἀναστὰς τὴν ὑστεραίαν, ἧ τάχους εἶχεν, ἐπὶ τὴν Κλαυδίον διὰ τῆς Νικουήδους ἤλαυνε, μὴ αὐλαίαν ἀνακτορικὴ κλίνην, μὴ στιβάδα μήτε τινα ἄλλην σκευὴν τρυφῶσαν ἀρχικὴν ἐπαγόμενος, μόνον δὲ τὰ ἱππάσιμα φέρων καὶ στολὰς φολεῖσι σιδηραῖς ὑφαντάς. Ἐπέτεινεν οὖν τοὺς σταθμούς. Τοσοῦτον δ' ἦν ἐκείνῳ τὸ πρόθυμον φθάσαι τοὺς πολιορκούντας ποθοῦντι πρὸς τὸ παθεῖν τι τοὺς ἔνδον δεινόν, ὅποιον οὐκ ἔστι λόγῳ περιγγήσασθαι. Οὐκοῦν τας νόκτας ἴαυεν αὐπνοὺς καὶ πρὸς τὴν πορείαν ἐχρητῶ

Huno multi viri fortes adorti et telis eminus et hastis cominus irati feriebant. Verum ille agilitate corporis et tela in se excussa evitabat, 257 donec Xerus Manuel equo desiluit, obiectoque scuto telis ejus exceptis, stricto ense iterato ictu caput ei frustra mortem deprecanti, et ab iis petenti veniam in quos tanquam immanis fera grassatus fuerat, dissecut.

Ἐπὶ τούτῳ πολλοὶ μὲν ὄσοι ἀρετῇ ἀντεπιούνοτο ἐπισυνέστησαν, καὶ ἀγχοτάτω παραγενόμενοι ἔβαλλον βέλεσι καὶ ἔπειρον δόρασσι, θυμῷ πολλῷ χρώμενοι. Ὁ δὲ πυβρίχιζων ἀντικρὺς ἐξωρχεῖτο πάντα τὰ ἐς αὐτὸν φερόμενα βλήματα καὶ στραφάδην τοὺς ὑπαντιάζοντας ἔκτεινεν, εἰς ὁ Ξηρὸς Μανουὴλ ἀπὸ τοῦ ἵππου κατεπήδησε καὶ τὴν ἀσπίδα πρᾶβεθλημένος ἐπιφύρησ, τὴν χεῖρα τῷ Πέρσῃ ἐπέηλε, τὰ βέλη πάντα τῷ σάκει δεχόμενος, καὶ κατὰ κεφαλῆς καιρίαν ἐπληξε, καὶ ἀνήρηκεν. Οὕτω δὲ τὸν Ξηρὸν ἀπέχοντα εὗρεν ὁ Πέρσης τοῦ ἐκείνου ἀπικτονέει καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ περὶ τοῦ μὴ θανεῖν δέησιν ἀκμπῆ καὶ σκληρὸν αληθῶς καὶ ἀνένδοντον, ὡς καὶ δευτέραν πληγὴν ἐπὶ τῇ προτέρῃ λαβεῖν οἷς καὶ περκαίρια ἔδραζε, φιλανθρώπων τυχεῖν δεόμενος ὧν αὐτὸς κακὸν ὀλέθριον ἦν.

Tum cognatus quoque meus, clericus urbis Chonarum, ordine Levita, sed animo forti praeditus, qui cum exercitu pro milite ad Characem iverat et spolia in Turcarum tabernaculis reperta legerat, in ipso periculo parta praeda non deposita (erant autem stolae Persicae et ovilla vellera in pera) pedetentim incessit, conversis in eum oculis omnium, aliis ut in rebus asperis interritum et primarium militem laudantibus, aliis deridentibus quod vitam ove commutaret. Sed ille sic etiam iter conficiebat, et ubi res ferebat, fugam caeterie turpem persequente nemine exprobrabat.

Non multo post Turci Claudiopolim obsederunt, ac primo Romanum praesidium exiit intercluserunt, deinde etiam moenia oppugnare 258 ceperunt. Obsessi autem, nisi mature auxilia mitterentur, quod nec diuturnam famem perpeti nehostes populare ullo modo possent, deditionem se facturos minabantur. Manuel igitur mali extremi nuntio non exspectato, postridie, quanta celeritate poterat, per Nicomediam Claudiopolim maximis itineribus contendit, sine ullis aulicis deliciis, armis et equis duntaxat instructus; et ut hostium conatus anteverteret, insomnes noctes agit; et ad faces per Bithyniam, quae propter crebras valles et densas silvas multis in locis impedita habet itinera, pedes proficiscitur. Quod sicubi quiescendum erat, cubile illi erat humus, lectus e paleis et feno constabat. Cum pluvio tempore in palustri loco diversabatur, nubes et subterfluentes rivi somnum ei interrumpabant. Quae res majorem ei hominum et benevolentiam et admirationem peperit, quam in

Imperii principio diadema purpura et equus aureis phaleris ornatus. Ut prope 259 Claudiopolim ventum est, Barbari adventu ejus ex vexillis et splendore armorum cognito fugæ se mamdarunt, illo quam longissime persequente. Non minus autem ejus adventu obsessi jamjam desperantes recreati sunt quam nautæ post multum remigandi sudorem secundo vento, aut vere dulcissimo post asperriam hiemem aut alterius mali principii læto exitu homines exhilarari solent.

ἠγαπᾶτο μᾶλλον καὶ ἠγάτο ἢ ὅτε διαδύματι ἑταιριοῦτο καὶ περιέκειτο τὴν ἀλουργίδα καὶ τὴν ἵππον ἀνέβαινε τὸν χρυσοφάλαρον. Ὡς δὲ ἤγγισεν οὗ [P. 129] ἔπορεύετο καὶ ὤπτο τοῖς περὶ τὴν Κλαυδιούπολιν ἰσκηνωκόσι. Βαρβάρους, οἱ μὲν ἐς φυγὴν ἐκείθεν αὐτίκα ὤρμησαν. ἔγνωκότες τὴν αὐτοῦ ἔλευσιν ἐκ τε τῶν σημείων τῶν ταγμάτων καὶ τῆς τῶν δπλων λαμπρότητος, αὐτοὺς δ' ἐπέκειτο διώκων ἐς ὅσον ἦν ἐφικτὸν ὡς προσωτάτω τῆς μάχης. Οὕτω δ' ἀπάσιος ἐπέστη τοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει Ῥωμαίοις ἀπειρηκόσιν ἤδη πρὸς τὰ τῶν Τούρκων φρονήματα, ὡς οὐδὲ ναύταις οὖρος προσκεμηκόσι ταῖς κώπαις καὶ πλεῖστον αὐταῖς ἐνιδρώσασι, καὶ ἔαρ ἤδιστον μετὰ χεიმῶνος κατήφειαν, ἢ ἕτερόν τι τῶν ὅσα ἐκ λυπηρῶν ἀρχῶν εἰς χρηστοτέρην μεταβάλλει κατάστασιν.

TOMOS EBΔΟΜΟΣ

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΜΑΝΟΥΘΑ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

LIBER SEPTIMUS

RERUM A MANUELE COMNENO GESTARUM

1. Nunc illa etiam referenda sunt. Imperator, quia gentes sinus Ionii bello petere non poterat, imo potius incursiones earum in Romanas provincias perpetuo timebat, haud ignarus copias Occidentales Romanis esse longe superiores, præsertim vero formidabiles eas fore si in unum conspirarent, multo ante se quovis modo contra illas muniebat. Nam Orientales quidem Barbaros licere sibi et pecunia conciliare et armis intra fines suos continere: sed occidentalium gentium multitudinem timere se, quod viri superbi sint, indomiti, sanguinari, nec tantum opibus et armis abundant, sed irreconciliabili etiam odio Romanos persequantur. Proinde Venetias, Genuam, Pisas, Anconam et reliquos oræ maritimæ accolæ Romanis conciliabat, jurejurando devinciebat, omnis generis officiis alliciebat et in urbe imperatrice hospitium excipiebat. Et quia verebatur ne quis Occidentalium regum opibus auctis Romanos invaderet, potentiorum injuriis obnoxios populos pecunia resciebat, in armis exercebat et ad resistendum animabat. Ac Italos contra Alemaniam regem Fridericum, qui eos suæ ditionis facere maxime cupiebat, sæpe concitavit, per legatos hortatus ut fortes viros se præberent et regis dolos caverent, quem coronæ accipiendæ gratia sæpe veterem Romam ingressurum impediit, papa per litteras monito ne suam

α'. Δοτίον τῷ λόγῳ κάκεινα. Ὁ βασιλεὺς οὗτος μὴ ἔχων νόμῳ πολέμου κατὰ τῶν ἐθνῶν ἐπιθεῖν ὅποσα κόλπον ἀμφινίμεται τὸν Ἴόνιον, ἢ μᾶλλον τὴν κατὰ Ῥωμαίων ἔφοδον τούτων πρὸ ἀφθαλμῶν ἔχων αἰεὶ καὶ κρίνων φοδερὰν καὶ δυσάντητον, ὅσα εἰδῶς τὰς τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις ἀπροσφυσίς ἐξ ἀντιπέλου στῆναι ταῖς ἐσπερίαις καὶ ἀντικρὺς χύτρας πρὸς λίβητας, ὡς ἐξὸν καὶ τὸ θέσθαι διαθήκην κατὰ Ῥωμαίων καὶ συμφρονήσιν ὅπως τοὺς δυσμῶθεν καὶ πρὸς μίαν τραπίσθαι σύμπνοιαν ὑπεβλέπτετο, καὶ παντοῦως ἀσφαλιζόμενος πόβρωθεν τοὺς μὲν κατὰ τὴν ἑω Βαρβάρους ἐξεῖναι οἱ ἔφασκε χρήμασι πρὸς φίλων ὑπάγεσθαι καὶ διὰ μάχης συμπεῖθειν τῶν οἰκείων ἔρων μὴ ἐκκεχύσθαι, τὴν γε μὴν ἐσπερίαν δεδιέναι πολλαχῶς ἐθνικὴν πολυσπέρειαν. ὕψυχνεῖν τε γὰρ τοὺς ἄνδρας καὶ τὸ φρονεῖν εἶναι ἀταπεινώτους, τὸ τε φιλαίματος διὰ μελέτης ἔχειν αἰεὶ, καὶ μὴ μόνον πλοῦτον [P. 130] περιβεβλησθαι πολλὸν καὶ σιδηροφορεῖν πάντας εἰς πόλεμον, ἀλλὰ καὶ τὸ δύνουσι τρέφειν κατὰ Ῥωμαίων ἀκοίμητον καὶ φιλεχθρῆν αἰεὶ κατὰ τούτων καὶ λοξὸν ὄρῳ καὶ σφοδρύνεσθαι. Ἀμίλει Βενετῶν καὶ Γένουαν, Πίσαν τε καὶ τὸν Ἀγκῶνα, καὶ ὅσα παρὰ θάλατταν ἔθνη ἕτερα διακίχεται, φίλια Ῥωμαίοις εἰθεῖς κατεμπεδῶν ἔρκοις καὶ παντοδαπαῖς φιλοφροσύναις ὑποποιούμενος, καὶ καταγωγαῖς αὐτὰ δεξιούμενος ἐν τῇ ἀρχούσῃ ὧν πόλεων. Ὑφορώμενος δὲ μηπως τῶν

παρ' αὐτοῖς λεγομένων ῥηγῶν ἰσχύον τις περιδύς
 μείζονα, εἶτα κατὰ Ῥωμαίων ἐπίη, χρημάτων ἀν-
 ελάμβανε δόσεις, ἐσωμάσκει τε καὶ ἐπίθηγε πρὸς
 ἀνθρώποις τὸ ὑποκίπτειν κινδυνεῦον γένος ἄρχοντι
 ὑπερέχοντι. Ἰταλιώτας οὖν πολλαίς κατὰ τοῦ ῥη-
 γῶς Ἀλαμανίας τοῦ Φρειδερίχου ἀνθρώπισεν. Ὁ μὲν
 γὰρ ὑποκλιθῆναί οἱ τούτους καὶ τὰ καθ' αὐτοὺς ἐπι-
 τρίψειν ἐκείνῳ διὰ πλείστου ἐτίθετο· ὁ δὲ Μανουὴλ
 πέμπων ἐνίσχυεν ἐκείνους καὶ κραταιοῦσθαι ὑπετί-
 θει, καὶ τὰς τοῦ ῥηγῶς δολοφροσύνας ἐνήγε φυλάτ-
 τεσθαι. Ἀλλὰ καὶ τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην εἰσα-
 ἰέναι καὶ στεφθῆναι τὸν αὐτὸν ῥῆγα πολλαίς
 ἐπιβλαόμενον ἀπέριξε τοῦ ἐγχειρήματος, « Μὴ δώ-
 σεις ἑτέρῳ τὴν δόξαν σου, » γράφων τῷ πάππῳ, « μὴ δὲ
 πατέρων ὄρια μέταιρε, μὴ πως τὸ ἀπρομύθευτον
 ὕστερον ἔργοις αὐτοῖς ὁποῖόν ἐστιν ἐπιγνοῦς τυγι-
 καῦτα πλήτηρ τὴν ψυχὴν μεταμέλω διὰ τὴν τοῦ
 εἰκότος ὀλιγωρίαν, ὅποτε τὸ κακὸν παντάπασι ἀθε-
 ράπτουτο. » Καὶ ἦν ἐκ τούτου τῆς μεγαλοδόξου
 Ῥώμης ἀποκλειόμενος, καθά τις ἄσπλος, ὁ μυριάσι
 γαυριῶν στρατευμάτων. Ἔστι δ' ὅτε τὰ μὲν τεῖχη
 Μεδιολάνων ὑπ' Ἀλαμανῶν καταστράφησαν, οἱ δὲ
 τῆς πόλεως ταύτης οἰκήτορες κατασοφιστάμενοι τοὺς
 ἔνορκον ἀνάγκην σφίσι ἐπενεγκόντας μὴ ἂν τὸ
 τεῖχος ἀναδομήσειν ποτὲ, τὰ μὲν πρῶτα ἐπὶ τάφρῳ
 ἔκρουον βαθεῖα καὶ ὀρυκτῇ, μὴ ἐπιόρκειν ἐκ τοῦδε
 λέγοντες, ἔπειτα δὲ ὡς πρότερον τὰ τεῖχη ἀνεκαί-
 νισαν τοῦ βασιλέως τοῦδε γενομένου συλλήπτορος.
 Ἐπὶ τούτοις γε μὴν τὸν Μόντην Φεράντην μαρκέ-
 σιον, εὐγενεῖα καὶ εὐτεχνίᾳ κομῶντα καὶ μέγα δυ-
 νάμενον, εἰς φίλον Ῥωμαίους ἐγγράφας τοῦτο μὲν
 δωρήμασιν ἄδροις, τοῦτο δὲ τῷ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν
 νεώτερον συνιναῖσαι τῇ οἰκίᾳ θυγατρὶ τῇ Μαρίας,
 ὡς ὀλίγη πρότερον εἶπομεν, ἔτι μᾶλλον ἡκύρου τὰ
 διαβολία τοῦ ἀρχηγούντος Ἀλαμανῶν. Ὡστε ὁ μὲν
 τὸν οἰκεῖον, ὡς ἡ Λατίνων βούλεται φωνῇ, κηχε-
 λάριον, ὡς δ' Ἑλληνας εἴποιεν, λογοθέτην (ἦν δὲ οὗ-
 τος ὁ Μαγέντζης ἐπίσκοπος) πέμψας μετὰ πλείστης
 δυνάμεως τὰς Ἰταλικὰς ὑπεποιεῖτο πόλεις, ἀπο-
 σκῶν αὐτὰς ἐκ τοῦ πάππα καὶ κατὰ παρῥησίαν ἀνεύ-
 θυον ὑπονοσφιζόμενος· βασιλεὺς δὲ τὸν μαρκέσιον
 χρημάτων ὑποσχέσειν ἐλαφρίσας πείθει τῷ Μα-
 γέντζης ἀντίπαλον διαφεῖναι τὸν οἰκεῖον υἱὸν Κορ-
 βάδον, καλὸν ὄντα ἰδεῖν καὶ τὴν ὥραν εὐπρεπῆ,
 ἀνδρίας τε καὶ συνέσειας ἐς ὅτι κράτιστον καὶ
 ἀκρότατον ἦκοντα, καὶ ἀκμάζοντα ζώμῃ σώματος
 Καὶ συμπλοκῆς γενομένης τοὺς Ἀλαμανοὺ ἀπ-
 ἐρρούσκατο ἱππομαχίᾳ τρεψάμενος, ἐνίων δὲ καὶ κρα-
 τήσας, ἐν οἷς ἠριθμεῖτο καὶ ὁ Μαγέντζης ἐπίσκο-
 πος. Τάλα δ' ἂν οὗτος καὶ ἐς Βυζάντιον ἦν ἀνα-
 πεμφθεὶς, εἰ μὴ βασιλεὺς ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο
 Ἀλλ' οὐδέ τις ἦν τῶν [P. 131] Ἰταλιωτῶν ἧ τῶν
 ἔτι κορβωτέρων πόλεων καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς οὗτος οὐκ
 εἶχεν ὁμοτῆν οἰκεῖον καὶ φρονούντ' αἱ πιστά. Ἀμέ-
 λει καὶ ὅσα εἰς τὰ ταμιεῖα τῶν ταμιείων εἰσιόντες
 ἐν κρυπτῷ ἐτύρρευον καὶ ἐτύρβαζον ὅποσοι τῶν
 ἐκαὶ Ῥωμαίους ἀντίφρονες, ἀκουστὰ ἦν ἐκείνῳ καὶ
 ἔκπυστα. Ἀλλοτε δὲ ποτε κατὰ τὸν Ἀγκῶνα ἦκον
 ἐκ βασιλείως τινὲς, δεῖσαν οὕτω, κατὰ χρεῖαν πραγ-

gloriam alteri daret neve limites patrum transfer-
 ret, ne temeritatis et negligentiae tum demum
 pæniteret, cum accepta mala corrigi non possent.
 Ita inclytæ Roma aditu tanquam inermis exclu-
 sus est is qui armatis legionibus efferebatur. Quo-
 dam tempore Mediolani mœnia sunt ab Alemanis
 diruta : sed cives jurejurando adacti se nunquam
 ea instauraturos, ita victores eluserunt ut urbem
 principio profunda fossa munirent, se pacta et con-
 venta violare negantees. Deinde imperatoris auxilio
 freti ipsa mœnia reposuerunt. Ad hæc Montisfer-
 rati marchione, viro nobilitate auctoritate et felici
 sobole insigni, tum amplius muneribus tum Maria
 filia, ut supra expositum est, ejus filio desponsa ad
 Romanorum amicitiam adjuncto, magis etiam prin-
 cipis Alemanorum consilia fregit. Qui Moguntino
 episcopo, cancellario suo, cum magnis copiis mis-
 so, Italicas urbes a papa avuleas 262 sine ullo
 metu subigebat. Verum Montisferrati marchio lar-
 gitionibus imperatoris impulsus Conradum filium,
 hominem formosum, fortem, cordatum, viribus et
 ætate florentem, cum copiis contra Moguntinum
 mittit. Commisso prælio Alemanni ab equitatu pro-
 fligantur ; et inter alios ipse Moguntinus captus
 forsitan Byzantium missus esset, nisi imperator
 ante obiisset. Nec ulla fuit urbs Italiæ, aut etiam
 ab Italia remotior, in qua imperator non unum con-
 juratum et hominem sibi fidelem haberet. Unde
 quæ in conclavibus Romanorum adversarii clam
 consultabant, ea omnia rescisciebat. Aliquando ejus
 legati negotii cujusdam causa Anconam missi, sive
 ut quosdam ad imperatoris amicitiam attraherent
 quos Lizios vocant, sive ut aliquid aliud Romanis
 utile conficerent, cum id expeditissent, Alemanorum
 rex ira plenus copias ad vastandam eam urbem
 mittit et cives puniendos, qui cum imperatore fœ-
 dus facerent, ejusque legatos in fraudem utique
 suam ad urbes a se alienandas recepissent. Is exer-
 citus Ancona 263 hostiliter circumcæssa Romano-
 rum legatos dedi sibi postulabat. Anconitani vero
 eas minas ita audiverunt, vallum obductum arma-
 tamque aciem ita timuerunt, ut legatos non modo
 non prodiderint, sed contemptis Alemanis pericu-
 lum illud fortiter tolerarint, et ducta obsidione
 insolitos quoque cibos gustarint. Imperatorii vero
 legati, populo pro concione interrogato an auxilia
 sibi accersere liceret, cum populus respondisset
 licere quidem, sed pecuniam in promptu non esse,
 ipsi Deum testati affirmarunt imperatorem omnes
 belli impensas persoluturum, et ne cunctarentur
 hortati sunt : alioqui gravissima quæque ab hosti-
 bus toleraturos, uxoribus et liberis in servitutum
 abductis, pecunia et rebus omnibus direptis. Ita-
 que a quodam comite Guilielmo et vidua nobili,
 quæ nuper defuncti mariti opibus potiebatur, ma-
 gno fenore accepta pecunia et auxiliis introductis
 libertatem 264 suæ civitati restitutam sunt gratu-
 lati. Quo successu lætus imperator Anconitanos
 collaudat ; et civitate Romana donatis omnia se

præstare velle pollicetur, quæ et ipse honeste dare et illi recte petere possint : aurique longe plus misit quam impenderant. Atque hunc res Anconitarum exitum habuerunt, qui quidem natura esse constantes nec fidem cum fortuna mutare videbantur. Nam cur alioqui vicini regis Alemannorum potentiam et edicta sprevisent, eique Romanorum imperatorem tantis marium et terrarum spatiis se junctum prætulissent, nisi notionem honestatis innatam habuissent, magna animorum constantia præditi, nullis adversitatibus labefactanda? Quamquam illud etiam Anconitanis objici posse video, quod avaritia impulsus ab eo cui non ita pridem paruerant, ad illum defecerint qui cupiditatem eorum et sordes expleverit.

λημένων ἢ τῷ βληθέντι παρὰ τῶν πολεμίων ἐξέστησαν σαν περιζώματι ὥστε οὐ μόνον οὐ προὔδωκαν οὐς κρᾶν χαίρειν εἶσαν γενναίως τὸν παρόντες διαφέροντες κίνδυνον. Ἐπιτεινομένης δὲ τῆς πολιορκίας καὶ χρονιζόντων τῶν πολεμίων ἤψαντο τῶν ἀθήων καὶ πρὸς ἃ μὴ θέμις τρεχέδειπνεῖν σιτοφαγεῖν ἐπιθύματα ἀνθρώπων. Οἱ τοῦ βασιλέως τοίνυν τὸ πλῆθος ἐκκλησιάσαντες, εἰ ἔξεστιν αὐτοῖς ἐπικουρίαν εἰσνεγκεῖν ἐπυθάνοντο. Τῶν δὲ εἰπόντων ἐξείναι μὲν, χρημάτων δ' αὐτόθεν μὴ εὐπορεῖν, αὐτοὶ διετίνοντο καὶ θεὸν τοῦ λόγου πεποιήντο μάρτυρα καὶ μὴ μέλλειν ἐνήγον, ὡς βασιλεὺς ἔπαν καταθήσει τὸ τοῦ πολέμου δαπάνημα, ἢ μὴν ἀπεδέχεσθαι σφᾶς τὰ ἀνύποιστα προὔλεγον ὑπὸ τῶν τῆν πόλιν διειληφόντων, παίδων μὲν καὶ γυναικῶν ἀπαγομένων, χρημάτων δὲ καὶ πραγμάτων ἀρπαζομένων. Ἐνθεν τοι καὶ μετὰ πεμπτόν τινα τιθέασι κόμητα Γελλελεμον τοῦνομα καὶ γυναῖκα τῶν εὐγενῶν οὐ πρὸ πολλοῦ μὲν θανάτῳ σπανιζομένην τοῦ δμευέντου, γενική δὲ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἐκείνου κληρομένην ἀρχὴν, καὶ τοῦτοις ἀδρὰ τὰ δόματα στήσαντες, κἀντεῦθεν σὺν οὐδενὶ πόνῳ τὸ πολέμιον ἀποτρεψάμενοι, ὡς ἐκ βάθους θαλάσσης τῆς αὐτῶν ἀνανηξαμένης πόλεως ἔχαίρον τὴν ἐλευθερίαν ἀνασωσάμενοι. Βασιλεὺς δ' ἐπὶ τούτοις ὅσα εἰκὸς εὐφρανθεῖς τοῦς τε Ἀγκωνίτας ἐπαίνους τῶν γεγονόντων ἀμείβεται, καὶ τοῖς ἰσοπολίταις τῷ γένει Ῥωμαίων ἐγκρίνας ἅπαντα ὑπισχνηταὶ παρέξειν, ὅσα οἱ ἀμειψῆ τε καὶ δυνατὰ κάκεινους δέον αἰτεῖν. Ἀλλὰ καὶ τὸ χρυσίον πολλαπλάσιον πέπομφε. Καὶ εἰς τόδε μὲν τῶν Ἀγκωνιτῶν ἐτελεῦτα τὰ πράγματα, φύσει τὸ πιστὸν ἔχειν δοξάντων καὶ μὴ πρὸς τὸ συμπίπτειν τῆς τύχης τὰς γνώμας μετακουδύεσθαι. Εἴπη γὰρ ἂν τις ὅπως τοῦ μὲν ἐκ γειτόνων αὐτοῖς δυνάστου καὶ κατάρχειν ἀξιωτέρου παρηγκωνίσαντο τὸ ἐπίταγμα, ὅς ἐστιν ὁ τῶν Ἀλαμανῶν ῥήξ, τὸν δὲ μετὰ πολλὴν ὀπτανόμενον γῆν καὶ ὄρη σκιδόντα Ῥωμαίων ἀνακτα ἡγαπήκεσαν, [P. 132] εἰ μὴ τις αὐτοῖς ἐμπεφυκυῖα ἦν αὐτόφυτος συνειδήσις τάγαθου κἂν τοῖς δεινοῖς ἀπτόητος ὄρησις καὶ πρὸς τὸ τῶν πραγμάτων οὐχ ὅμοιον ἀεὶ βεδοκυῖα καὶ μὴ εὐτίνακτος. Εἴη δ' ἂν ἕτερον τούτοις οὐκ ἀρεσκόμενον ἀνθυπενεγκεῖν ὡς ἤττονες ὄντες κέρδους οἱ Ἀγκωνίταις καὶ ἀγυρτεύοντες καὶ πρὸς τὸ λαθεῖν χεῖρα προτείοντες ἀπέστησαν μὲν τοῦ χθῆς τε καὶ πρώην ἐς ἡγεμόνα σφῶν ἀποτεταγμένου, ὅπισω δ' ἐπορεύθησαν ἄλλου, ὅς ἤνεγκεν αὐτοῖς τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸ κερδαλέον καὶ κάπηλον ἐθεράπευσε τοῦ φρονήματος.

265 II. At imperatori res ita administranti crimi- C
mini dabatur a Romanis, quod ex ambitione longin-
qua desideraret et oculos in extrema terrarum ex-
tenderet, multa audacter, temere multa ageret, et
ultra limites a superioribus imperatoribus præfinitos
multum evagaretur, et pecuniam a subditis acerbe
et per injuriam exactam inutiliter dilapidaret. Verum
perperam ista reprehendebantur, non ab inani studio
novitatis profecta, sed Latinarum gentium metu,
quarum vires inexpugnabiles essent; quæ si conspirassent,
verebatur ne torrentis instar nostrum imperium vastarent.
Ea de causa vel exiguum fomitem ut magni incendii causam
suspectum habebat; et suborientia incommodorum
semina statim exstirpabat, optimi agricolæ more,
qui spinas adhuc teneras et degeneres frutices D
runcare solet. Atque hoc ejus obitu declaratum est,
cum sapienti gubernatore amisso reipublicæ

μάτων. Οἱ μὲν οὖν τὰ κατὰ σκοπὸν ἐξεπείρουν καὶ τὰ διατεταγμένα σφίσιν ἐδίδοσαν πόρατι, εἴτε τὸ εἰς φιλίαν ἐκείνου ἐλκύσαι τινὲς ἦν, οὐς λιζίουσ φασίν, εἴτε τι ἕτερον Ῥωμαίοις ὀφείλιμον· ὁ δὲ γε ῥήξ τῶν Ἀλαμανῶν θυμοῦ ὑποπίμπλαται, καὶ πέμπει τοὺς τὸν Ἀγκῶνα πορθηόντας καὶ τισομένους τοὺς ἐκεῖ καὶ κολάσσοντας, οἷς σπένδονται Ῥωμαίοις καὶ κατὰ τὴν ἑαυτῶν εἰσδέχονται πρέσβεις οὐδὲν ἕτερον ἢ τι μὴ τὰ κατ' αὐτοῦ δηλαδὴ μετιόντας καὶ πόλεις τὰς ἐκεῖ μεθιστώντας τῆς ἐς αὐτὸν εὐνοίας καὶ πίστεως. Καὶ τὸ μὲν πεμφθὲν ἐκ ῥήγος στράτευμα ὡς πολεμίουσ τοὺς Ἀγκωνίτας μετήρχοντο, καὶ περιζώσαντες τὴν πόλιν ἀπήτουν ἐκδοῦναι σφίσι τοὺς πρέσβεις Ῥωμαίων· οἱ δ' Ἀγκωνίταις οὕτως ἦσαν εὐγνώμονες ἀκροαταὶ τῶν ἡπι-
χάρακι ἢ τῷ ἀρείκῳ ἐκείνῳ πρὸς δέος συνεπιλήθη-

Β νῖται οὕτως ἦσαν εὐγνώμονες ἀκροαταὶ τῶν ἡπι-
χάρακι ἢ τῷ ἀρείκῳ ἐκείνῳ πρὸς δέος συνεπιλήθη-
οἱ Ἀλαμανοὶ ἐπέκειντο ἐξαιτούμενοι, ἀλλὰ καὶ μα-
ἐπιτεινομένης δὲ τῆς πολιορκίας
ἐκκλησιάσαντες, εἰ ἔξεστιν αὐτοῖς ἐπικουρίαν εἰσ-
νεγκεῖν ἐπυθάνοντο. Τῶν δὲ εἰπόντων ἐξείναι μὲν, χρημάτων δ' αὐτόθεν μὴ εὐπορεῖν, αὐτοὶ διετί-
νοντο καὶ θεὸν τοῦ λόγου πεποιήντο μάρτυρα καὶ μὴ μέλλειν ἐνήγον, ὡς βασιλεὺς ἔπαν καταθήσει
τὸ τοῦ πολέμου δαπάνημα, ἢ μὴν ἀπεδέχεσθαι σφᾶς τὰ ἀνύποιστα προὔλεγον ὑπὸ τῶν τῆν πόλιν διειλη-
φόντων, παίδων μὲν καὶ γυναικῶν ἀπαγομένων, χρημάτων δὲ καὶ πραγμάτων ἀρπαζομένων. Ἐνθεν
τοι καὶ μετὰ πεμπτόν τινα τιθέασι κόμητα Γελλελεμον τοῦνομα καὶ γυναῖκα τῶν εὐγενῶν οὐ πρὸ πολλοῦ
μὲν θανάτῳ σπανιζομένην τοῦ δμευέντου, γενική δὲ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἐκείνου κληρομένην ἀρχὴν,
καὶ τοῦτοις ἀδρὰ τὰ δόματα στήσαντες, κἀντεῦθεν σὺν οὐδενὶ πόνῳ τὸ πολέμιον ἀποτρεψάμενοι, ὡς ἐκ
βάθους θαλάσσης τῆς αὐτῶν ἀνανηξαμένης πόλεως ἔχαίρον τὴν ἐλευθερίαν ἀνασωσάμενοι. Βασιλεὺς δ'
ἐπὶ τούτοις ὅσα εἰκὸς εὐφρανθεῖς τοῦς τε Ἀγκωνίτας ἐπαίνους τῶν γεγονόντων ἀμείβεται, καὶ τοῖς
ἰσοπολίταις τῷ γένει Ῥωμαίων ἐγκρίνας ἅπαντα ὑπισχνηταὶ παρέξειν, ὅσα οἱ ἀμειψῆ τε καὶ δυνατὰ κάκεινους
δέον αἰτεῖν. Ἀλλὰ καὶ τὸ χρυσίον πολλαπλάσιον πέπομφε. Καὶ εἰς τόδε μὲν τῶν Ἀγκωνιτῶν ἐτελεῦτα τὰ πρά-
γματα, φύσει τὸ πιστὸν ἔχειν δοξάντων καὶ μὴ πρὸς τὸ συμπίπτειν τῆς τύχης τὰς γνώμας μετακουδύεσθαι. Εἴπη
γὰρ ἂν τις ὅπως τοῦ μὲν ἐκ γειτόνων αὐτοῖς δυνάστου καὶ κατάρχειν ἀξιωτέρου παρηγκωνίσαντο τὸ ἐπίταγμα,
ὅς ἐστιν ὁ τῶν Ἀλαμανῶν ῥήξ, τὸν δὲ μετὰ πολλὴν ὀπτανόμενον γῆν καὶ ὄρη σκιδόντα Ῥωμαίων ἀνακτα
ἡγαπήκεσαν, [P. 132] εἰ μὴ τις αὐτοῖς ἐμπεφυκυῖα ἦν αὐτόφυτος συνειδήσις τάγαθου κἂν τοῖς δεινοῖς ἀπτόητος
ὄρησις καὶ πρὸς τὸ τῶν πραγμάτων οὐχ ὅμοιον ἀεὶ βεδοκυῖα καὶ μὴ εὐτίνακτος. Εἴη δ' ἂν ἕτερον τούτοις
οὐκ ἀρεσκόμενον ἀνθυπενεγκεῖν ὡς ἤττονες ὄντες κέρδους οἱ Ἀγκωνίταις καὶ ἀγυρτεύοντες καὶ πρὸς τὸ
λαθεῖν χεῖρα προτείοντες ἀπέστησαν μὲν τοῦ χθῆς τε καὶ πρώην ἐς ἡγεμόνα σφῶν ἀποτεταγμένου,
ὅπισω δ' ἐπορεύθησαν ἄλλου, ὅς ἤνεγκεν αὐτοῖς τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸ κερδαλέον καὶ κάπηλον ἐθεράπευσε τοῦ
φρονήματος.

Β. Τῷ δὲ βασιλεῖ ταῦτα οὕτω διοικουμένῳ χλευσ-
μοὶ παρὰ Ῥωμαίων ἐπετρίβοντο ὡς ὑπεροφίους
δῆθεν ἐπιθυμίας διὰ τὸ φίλαυτον τρέφοντι καὶ
ὀφθαλμοὺς ἐπ' ἄκρα γῆς ἐκτείνοντι, καὶ ὅσα θερμὰ
καὶ τολμηρὰ, ταῦτα διαπραττομένων, καὶ τῶν ἐξέ-
νων βάλλοντι πόρρωθεν οὐς οἱ πρώην ἕτερον βασι-
λεῖς, καὶ πρὸς χρῆσιμον οὐδὲν ἀπαντλοῦντι τὰ
χρήματα ἃ συλλέγει τὸ ὑπ' ἀρχὴν καλαμώμενος
ἀπογραφαῖς τε καὶ φόροις ἐκδαπανῶν ἐπιτίθεισιν.
Οὐ καλῶς δὲ παντάπασιν ἐκείνῳ τὰ τοιαῦτα προστρί-
βοντο, ὅτι μὴδ' ἦν καινοτομία τις ἄλογος ἐς τὸ
παντελεῖς τὰ πραττόμενα, ἀλλὰ τὰ τῶν Λατίνων
γένη ὄρων ἄμαχον ἰσχὺν περιεκείμενα ἐδεδειε τὸ
σύμπουν, ὡς ἔφην, μὴ κατακλύσεις τὰ ἡμέτερα,
ὡσπερ καὶ χεῖμαρρος ἐξ ὀλίγου μέγας φανείσ πα-
ρασόρει γῆδια γεωργῶν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τὸ μι-
κρὸν ὑφορώμενος ἔναυσμα ὡς πυροσῶ παρατίειν,
ἐνιαχοῦ δὲ καὶ εἰς μεγίστην προβαῖνον πυρκαϊᾶν

καὶ εἰς ἐμπρησμὸν ἔκτοτε, ἦν εὐπρήστου ὕλης ἅ
τύχη λαβόμενον, καὶ πρὸς μόνην ὑποψίαν φουμένην
τὴν τῶν λυπούντων ἀρχὴν ἀπεμάχετο κατὰ τοὺς
ἀρίστους τῶν γηπόνων, οἳ τὰς ἀκάνθας τὰς τὴν
πρασιὰν λυμαινομένας νεαρὰς ἔτι ἐκσπῶσι καὶ
καταστρέφουσιν ἀρτιθαλῆ τῶν δένδρων τὰ μὴ κη-
πεύσιμα. Καὶ τοῦτο σαφῶς ὑπέδειξε τὰ μετέπειτα,
ἠνίκα τὴν μὲν ἐνταῦθα ζωὴν αὐτὸς μετηλλάξει, τὰ
δὲ γὰρ πράγματα κυβερνήτην ἀποβαλόντα σοφὸν
μικροῦ τὸ τῆς βασιλείας σκάφος ἐβάπτισε. Τὸ δ'
οὖν τῶν δασμῶν ἐπιτεταμένον οὐδ' αὐτὸς ὡς με-
εδίωκεν ἀποκρύψομαι. Ἄλλ' οὐδ' ὅτι αἱ ἀρχαὶ δη-
μοσιώταις προὔβιβληντο παραδράμοιμι, ὡσπερ καὶ
τὸ ποθεῖν νεώματα ἐν ἀρούραις καὶ τῷ ἐαυτοῦ
ἀρότρῳ διασχίζειν αὐλακας, ἐξ ὧν αὐτῷ ἀνδρομεγέ-
θης ἀνέβλασταν ἄσταχυς. Ἦν δὲ τὰ συλλεγόμενα
χρήματα οὐ τοσοῦτον ἀποθήκαις ἀποτιθέμενα ἢ
μυχῶ γῆς ἐγκατορυτόμενα, ὅσον ἀμφοτέραις ἀπο-
κενούμενα καὶ ἀφειδῶς παρεχόμενα καὶ μοναῖς μὲν
καὶ τεμένεσι καὶ Ῥωμαίοις ἐλασσομένοις, τὰ δὲ
πλείστα ταῖς τῶν ἐθνῶν μεταγγιζόμενα πανπερ-
μίαις, καὶ μάλιστα ταῖς Λατινικαῖς ἐκρέοντα
δηγύρσει. Φιλοδωρίας γὰρ μεταδιώκων ἐπίδειξιν
ἀσώτως ἐσχόρπιζε καὶ ἀνήλισκεν ἄπερ ἀμφοτέραις
συνέλεγε, τοὺς ἄκρω κερματιστὰς φροντιστὰς τῶν
οἰκείων ἐφιστῶν. Μέρος δὲ τῆς δαπάνης καίριον
ἦσαν καὶ ὅσοι καθ' αἶμα συνήπτοντο καὶ ἄλλως
ἕκλεινοντο. Αὐτίκα τοίνυν ἡ ἀνεψιὰ Θεοδώρα, ἥ καὶ
(ὡς ἔφημεν) ἐπλησίαζε, βασιλικωτάτης μετείχε
δορυφορίας, καὶ μὴν οὐ διαδουμένη, καὶ τῶν ἀρ-
χέων βαρουμένων παριέναι ἤθελε, καὶ κατὰ φουσι-
κὴν μὲν ἰδιότητα σοβαρὰν ἔλκουσα [P. 133] τὴν
ὄφρον καὶ ἄνω τὸ ὄμμα τείνουσα, τὸ δὲ πλέον ἀγέ-
ρωχον βλέπουσα. Καὶ ὁ ἐκ ταύτης δὲ γενόμενος τῷ
βασιλεῖ παῖς καὶ ἐφεξῆς ἕτεροι ὄλας θαλάσσιας
χρημάτων εἰς ἐαυτοὺς μεταχέτερον. Εὐκόλος δὲ ὧν
εὐχέρωτος τοῖς κατευναστῆροι καὶ θαλαμηπό-
λοις ἔκτομίαις, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς ἀπὸ γενῶν ἑτερο-
γλώττων ὑποβαρβαρίζουσιν ὑπηρέταις, ὧν ὁ στέλος
τοῦ λόγου προσηκονίζετο, τοῖς βυφενέσι καὶ τού-
τους ἐνέτατταν εὐπετῶς τὰ πολλὰ τὸ οὖς αὐτοῖς
ὑποκλίνων, καὶ ἄπερ ἠτοῦντο, βρόνως ἐκπερατῶν.
Τισὶ τοίνυν ἐκ τούτων οὕτως εὐρόει τὰ κατὰ βίον
ὡς σωφειὰς χρημάτων ἐνευθηνεῖσθαι καὶ τοῖς κατὰ
κόσμον πᾶσι περιβρεῖσθαι λαμπροῖς ἴσα καὶ μεγα-
στᾶσι μεγίστων ἐθνῶν, καὶ ταῦτα παιδείας ἀπάσης
ἐστερημένοις καὶ φωνῆς Ἑλληνίδος τὰ ἔγνη μετα-
διώκουσιν ὡς αἱ σκοπιαὶ τε καὶ αἱ πέτραι πρὸς τὰ
τῶν ποιμένων ἀσλήματα τὸ τῆς ἡχοῦς ὑστερόφωνον.
Κάπὶ τούτοις ὡς πιστοτάτοις αὐτοῦ καὶ θερμοῖς
θεράπουσι μάλιστα πεποιθῶς οὐ μόνον αὐτοῖς τὰς
μεγίστας ἀρχὰς ἐγχέριζει, ἀλλὰ καὶ κρῖσειν ἐπίστα
δικαστικαῖς ὧν ὄψῃ καὶ νομοτρίβεις ἄνδρες ἐφι-
κοινοτοῦν. Δεῖσαν δὲ καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τινὰς ἀπο-
γράφεσθαι (τοῦτο δὲ συχνάκις ἐγένετο) ὁ τοιοῦτος
χορὸς τοῦ λογίμου προὔθιθεντο. Εἰ δὲ που καὶ παρ-
εξέγνυτο τις αὐτοῖς εὐγενῆς Ῥωμαῖος ἀνὴρ,
βάπτων ὄλος εἰς νοῦν καὶ γέμων φρονήσεως, κατὰ

vis pene demersa est. Ac eum tributa exaggerasse
et magistratus publicanis vendidisse et fertilissimos
agros suis aratris proscidisse 266 nec ipse dissi-
mulare possum. Sed pecunia hoc modo collecta
non tam in thesauros referebatur quam utraque
manu liberaliter effundebatur, partim in monaste-
ria, sacras ædes et pauperes Romanos, partim
vero et maxima quidem ex parte, in varias gentes,
Latinas præsertim. Nam ex munificentiæ ostenta-
tione effuse spargebat et insumebat ea quæ utraque
manu collegerat, et acerbissimos exactores quæ-
stores designabat. In justa sumptuum parte illa
neptis ejus Theodora, cujus, ut dixi, consuetudi-
ne utebatur, quamvis expertus diadematis, tamen
comitatu plane regio utebatur, mulier superciliosa
et arrogans, quæ palatium nisi exquisitè perpur-
gatum ingredi recusabat. Sed et filio ex ea pro-
creato et aliis pluribus tota maria pecuniæ affue-
bant. Eunuchis quoque cubiculariis aliisque mini-
stris ex peregrinis ortis nationibus, semibarbaris,
qui expeditus spuebant quam loquebantur, erat
facilis et benignus, eosque in divitum numerum
referbat, ut acervis pecuniarum et omni genere
267 ornamentorum tanquam maximarum gentium
proceres circumfluere, idque cum omnis erudi-
tionis expertes linguæ Græcæ vestigia ita perse-
querentur ut speculæ et rupes extremum sonum
pastoralium canticorum. Illis tanquam observantis-
simis et fidelissimis ministris non modo summos
magistratus tradebat, sed pro tribunali juris di-
cendi provinciam in causis difficillimis, quæ vel
peritissimis legum negotium facessero, assigna-
bat. Cum aliqua provincia describenda erat (id
autem fiebat sæpius), istiusmodi cætus eruditis
præponebatur. Quodsi quando nobilis aliquis Ro-
manus eis adjugebatur, vir prudens et cordatus,
is ea de causa mittebatur ut descriptionis munus
obiret cæterosque labores colligendi tributū susti-
neret: barbarus vero pecuniam accipiebat, et
sacoos obsignatos ad imperatorem mittebat. Sed
pleraque contra eveniebant quam sperabat ille.
Nam dum Romanos peculatus suspectos cavebat,
non animadvertit se avaros Barbaros locupletare
et homunciones infelices beare, atque interim
Romanos a se alienare, ut fidei et natura insitæ et
doctrina comparatæ 268 obliviscerentur. Cognita
enim imperatoris de se suspicio, quod ministri
potius ac bajuli quæstus quam fideles procurato-
res indicarentur, et bini in provincias mitteren-
tur, sorvi magis quam gubernatores imperii, id
solum agebant quod in mandatis acceperant, et
extortam pecuniam tanquam in manipulos colli-
gatam ad barbarum illum magna prædium au-
ctoritate et plurimis Romanis prælatum velut in
arcam congeriebant, cætera vero negligebant: ne
dicam ad imperatorem pauca et veluti quisquilias
pervenisse, illos vero pleraque suffuratos esse.
Fidelis enim servi munus erat scilicet ex farina

sibi primum panes conficere, deinde etiam collegæ **A** τούτο ξυνεπέμπετο, ὅπως ὁ μὲν ἀπογράφων ἔσται aliquid impertiri. καὶ τολυπέυων τὰς ὑποθέσεις, ἐξ ὧν ἤμελλον οἱ φόροι συνάγεσθαι, ὁ δὲ ὡς κερδοσυλλέκτης προεδρεύει καὶ τὰ φασκώλια σφραγιῶν διασημαίνεται ἢ ἤμελλον εἰσφέρεισθαι βασιλεῖ. Τὰ πλείστα μέντοι πρὸς τούναντιον αὐτῷ περιίστατο, καὶ ἡθέτητό οἱ ἐντεῦθεν τὰ σκέμματα· Ῥωμαίους γὰρ ὡς κλεμματιστὰς ἐκτρεπόμενος εἴτε ὑποβλεπόμενος, ἐλάνθανεν ἑαυτὸν ἐρασιχρημάτους ὀλιβίζων Βαρβάρους καὶ εὖ ποιῶν ἀνδράρια κακοδαίμονα, καὶ τοῦ κατὰ φύσιν καὶ παιδείαν χρηστοῦ κοῖ πιστοῦ πρὸς τὴν ἀντικειμένην γνῶμῃν τοὺς ἐνδοπούς καθιστῶν, ἐπεὶ καὶ τὸ εἰς αὐτοὺς καχύποπτον τοῦ βασιλέως ἐκεῖνοι γνωρίζοντες, καὶ ὡς ὑπέρηται πλέον καὶ προαγωγοὶ λημμάτων ἤπερ ἀσφαλεῖς τὰ εἰς πίστιν κρινόμενοι τοῖς ἐθνικοῖς συντάττονται, κατὰ σύνδου ἐκπεμπόμενοι, ἢ γοῦν ὡς πακοροὶ καὶ παράσειροι τοῦ τῆς ἀρχῆς λογίζονται ἄρματος, τὸ διατεταγμένον μόνον ἐποιοῦν, θερίζοντες καὶ δεσμεύοντες ὡς δράγματα τὰ κέρματα, καὶ ὡς εἰς ἄλωνα συμφοροῦντες τὸν ἐπὶ πολλῶν καθιστάμενον ἐκεῖνον καὶ πλείστον ἄλλων Ῥωμαίων ἀντάξιον κρινόμενον Βάρβαρον, τὰ δ' ἄλλα παρέβλεπον, ἵνα μὴ λέγοιμι ὡς βασιλεῖ μὲν βραχέα καὶ οἴοι ἀφαιρέματα τῶν ἄλλων εἰσῆγετο, τὰ δὲ πλείω ἐκεῖνοι παρενοσφίζοντο, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πιστοῦ παρὰ βασιλεῖ δούλου ἐν πρώτοις ἑαυτῷ φύροντος ἐγκρυφίας ἐκ τῶν ἀλωωμένων πυρῶν εἴτ' οὖν χρυσίνων, καὶ μετέπειτα μεταδιδόντος καὶ τῷ συνάρχοντι.

3. Ab hoc imperatore turris illa non procul a **B** continente in mari exstructa est, quæ Damalis pridem, nunc Arcula dicitur, et allera turris e regione juxta Manganium monasterium, eo consilio ut ferrea catena utrinque extenta barbaris navibus aditus in loca urbis **269** arcis vicina et tractum illum omnem usque ad Blacherniam regiam intercluderetur. Magnificentiam ejus testantur etiam maxima illa conclavia in utroque palatio structa, aureis laminis refulgentia et illustribus coloribus exornata, in quibus bella ejus cum barbaris aliisque ex utilitate Romani imperii administrata summo depicta artificio spectantur. Ad hæc pleraque splendida in freto Propontidis ædificia, in quibus imperatores propter aeris temperiem æstatem exigere solent, ut olim Persarum reges Susis atque Ecbatanis, exædificavit et exornavit. Nam et cum tempus postulabat, patientissimus erat laborum, frigoris, æstus, insomniæ; et eum a bellis vacabat, jucunditati se dabat et genio indulgebat. Ac si quis accuratius observasset quantopere lautitiis ciborum et lyra, cithara, symphoniis delectaretur, eum in iis solis ætatem exegisse et voluptatem summum bonum statuisse judicasset. Sin duris temporibus omnem jucunditatem despiceret et voluptatem in vitio ponere vidisset, ingenium ad utrumque paratum miratus esset. Templum divinæ Irenæ maximum et pulcherrimum **270** a Marciano imperatore conditum et incendio absumptum instaurare aggressus, cum partes quasdam ex fundamentis exstruxisset, destitit; et monasterium in Ponti faucibus, loco qui Catascepe dicitur, archiducis Michaelis nomine exstruxit; in quo celeberrimos quosque et præstantissimos monachos collocavit, ea ratione ut solitariam et quietam vitam sine ulla sollicitudine possent degere. Cum enim monachos possessionibus et negotiis turbatos et tranquillitate animi et Dei cultu excidere intelligeret, nullas eis vineas, nullos agros, nullas possessiones, quas nec eorum professio admittit, assignavit, sed ex fisco tantum pendi jussit quantum ad victum et cultum opus esset. Videtur nimirum immodicam cupiditatem struendi monasteria

γ'. Ἐργον τοῦ βασιλέως τούτου καὶ ὁ μὴ πολὺ τῆς [P. 134] θαλάσσης ἐνδον ἵσταμενος πύργος τῆς προσκλυζούσης τὴν χέρσον, ἥτις ὠνομάζεται Δάμαλις, τὰ νῦν δὲ Ἄρκλα καλεῖται, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ ἀντίπορθμος οὗτος πύργος τῆς τῶν Μαγγάνων ἀγχιττα δεδομημένος μονῆς. Ἦν δὲ σκοπὸς τῷ τούτους ἀνεγείραντι ἀνακτὶ κατὰ καιρὸν ἐπαγωγῆς πλοίων Βαρβαρικῶν σιδηρῶν ἐξ ἐκατέρων ἄλυσιν διατείνεσθαι, καὶ ἄδατον ἐντεῦθεν γίνεσθαι ὀπόσα περὶ τὴν ἀκρόπολιν μέρη τῆς πόλεως καὶ τὸν συρόμενον ἐστῶθεν ὄλκον ἕως καὶ ἐς αὐτὰ τὰ ἐν Βλαχέρναις βασιλείαν. Φιλοκαλίαν δὲ κατηγοροῦσι τοῦδε τοῦ βασιλέως καὶ οἱ κατ' ἄμφω τὰ ἀνάκτορα ἐπιμηχιστοὶ περιστυλοὶ ἀνδρῶνες, οὓς αὐτὸς ἀνήγειρεν, οἱ ψηφίδων χρυσῶν ἐπιθέσει διαυγάζοντες τυποῦσιν ἄνθρωποι βαφῆς πολυχρόου καὶ τέχνη χειρῶν θαύμασι δσα οὗτος κατὰ Βαρβάρων ἠνδρίσατο ἢ ἄλλως ἐπὶ βέλτιον Ῥωμαίοις διεσκευάκει. Ἄλλὰ καὶ τὰς πλείστας τῶν κατὰ τὸν πορθμὸν τῆς Ἡροποντιδος λαμπρῶν οἰκοδομιῶν, ἐν αἷς οἱ βραχιεῖς Ῥωμαίων θερίζουσι τὰς εὐωρίας μεταδιώκοντες ὡς οἱ πάλαι κρατοῦντες Περσῶν τὰ Σουσά τε καὶ Ἐσβάτανα, οὗτος ἀνήγειρε καὶ πρὸς κόσμον ὑπέβηρε πλείονα. Καὶ πρὸς τοὺς πόνους γὰρ ἀντεῖχε μάλα, καιροῦ καλοῦντος μοχθεῖν, καὶ ψυχὸς ἔστεγε καὶ πνίγος ἔφερε καὶ πρὸς ὕπνον ἀπεμάχετο, καὶ ταῖς τρυφαῖς δὲ προσανεῖχε πολέμων ἄγων σχολὴν καὶ ἐνησμένιζε ταῖς ἀνάσσειν. Εἰ τοίνυν περιεργότερον τοῦτον ἠθρήκει τις, ὅπως ἔχαιρε κρυκταῖς βρωμάτων καὶ τοῖς πρὸς λύριον καὶ κιθάραν καὶ συμφωνίαν ψῶδων ἔχουσιν οὐκ ἀπηχθάνετο, εἶπεν ἂν ὡς μόνους ἐνεάτας ἔχει τοῖς τοιοῦτοις καὶ ἡδονὴν τὸ πέρας ἡγγεται τῆς ζωῆς· εἰ δὲ τούναντιον αὐτῷ προσέβλεψε πρὸς πᾶσιν ἀταπεινῶτῳ γλυκυθυμίαν τυγχάνοντι καὶ τιθεμένῳ παρὰ φεῦλον ἡδυπάθειαν δυσκόλων ἐπιστάντων καιρῶν, ἐθαύμασεν ἂν ὅπως ἐξήλλακτο πρὸς ἀμφοτέρα. Ἐπιθαλόμενος δὲ τὸν πρὸς Θάλασσαν τῆς ἀγίας Εἰρήνης οἰκοδομήσειν νεῶν, ὃν μεγέθει μέγιστον καὶ κάλλει κάλλιστον πάλαι Μαρκιανὸς ὁ πάνυ ἀνήγειρε, πῦρ δὲ ἠθάλωσε, μέρη τινὰ τοιοῦτου τεμνένους ἐκ βάρων δειμάμενος· τοῦ λοιποῦ τῆς οἰκοδομίας ἐπέκυσσε. Ἰδρύσατο δὲ φροντιστήριον ἱερὸν περὶ τοῦ Πόντου στόμα, εἰς τόπον τινὰ

Κατασκέπην λεγόμενον, εἰς ὄνομα τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ, καθ' ὃ τῶν τότε μονασιῶν ἡθροικῶς τοὺς ὀνομαστοτάτους τε καὶ ἀκρέμονας πάντη μοναδικὸν καὶ ἀπράγμονα μετιέναι βίον προσηθεύσατο. Εἰδὼς γὰρ τὸ κτηματικὸς εἶναι καὶ τυρβάζεσθαι πάλιν περὶ πολλὰ τοὺς τὸν ἐρημικὸν βίον ἀνελομένους τῆς ἡσυχίας σφᾶς μεθιστῶν καὶ τοῦ κατὰ Θεὸν ζῆν ἀπάγον, τοῦτο δὴ τὸ οἰκεῖον αὐτοῖς ἐπάγγελμα, οὐδὲν κτησίδιον αὐτοῖς ἀπετάμειτο οὔτε μὴν ἀγροῦς καὶ ἀμπελῶνας τῷ φροντιστηρίῳ ἀπέταξε, πᾶσαν δὲ τοῖς μονασταῖς δίαιταν ἐκ τῶν βασιλικῶν χρυσῶν ἐπιμετρήσας ἐκείθεν αὐτὴν ἐβράβευεν, ἀνακόπτων, οἶμαι, ἐντεῦθεν τὸν πολὺν ἔρωτα τῶν πλείστων περὶ τοῦ μονᾶς συνιστᾶν, καὶ [P. 135] παράδειγμα διδοὺς τοῖς μετόπισθεν ὅπως χρῶν ἐνὸς ἀνιστᾶν καὶ ὅταν δέον ἐτοιμάζειν τράπεζαν τοῖς ἐρημικοῖς καὶ ἀβίοις καὶ τῆς ὕλης ἐαυτοὺς ἐκλύσασιν. Τοσοῦτον δ' ἀπέχετο τοῦ τὴν νῦν κατάστασιν ἐπαινεῖν, οἱ μονάζειν μὲν ἐπαγγέλλονται, πολυκτῆμονες δὲ καὶ πολυφρόντιδές εἰσιν ὑπὲρ τοῦς τῆ ἐνταῦθα φιλητοῦντας ζωῆ, ὥστε καὶ τὴν νεαρὰν νομοθεσίαν, ἣν ὁ βασιλεύτατος τῷ ὄντι Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, ὁ τὴν ἰσχὺν ἡρωϊκὸς καὶ πολὺς τὴν σύνεσιν, ἔθετο παύουσαν τὰς μονᾶς ἐμπλατυνεσθαι κτήσεσι, τεθνηκυῖαν πάλαι τῷ χρόνῳ καὶ τὸ κύρος ἀποθεμένην, τῷ ἐρυθρῷ τῆς βασιλείου βαφῆς ὡς αἵματι ἀναθάψας ἐζώωσεν. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ πάππῳ καὶ τοῖς καθ' αἵμα προσήκουσι λοιποῖς ἄπασιν, ὅπό σοι μονᾶς δειμάμενοι ὄλα πλέθρα γῆς κερποφόρα καὶ λειμῶνας χλοεροῦς αὐταῖς προσεκήρωσαν, ἐπεκαλῶν οὐκ ἐπαύετο, οὐ κατὰ τοῦτο μεμψιμοιρῶν ἢ μυκτηρα καταχέων πλατὺν τῶν ἀνθρώπων, ὅτι τῆς οὐσίας Θεῷ τι ἀπένειμαν, ἀλλ' ὅτι μὴ καλῶς τὸ καλὸν εἰργάσαντο. Δέον γὰρ ἐν τόποις δυσερευνητοῖς καὶ χωρῶν πανερήμοις καὶ σπηλαίων ὄπαῖς καὶ ὄρων περιωπαῖς τοῖς μονάζουσιν ἀποτάξαι τὸ σκῆνωμα, καὶ παριδεῖν ταυτηνὴ τὴν ἐφ' Ἑλλησπόντῳ κειμένην καλλιπόλιν ὡς τὸν λατῶν Ὀδυσσεὺς καὶ Σειρήνια μέλη τὰ δυσασπασατα, οἱ δὲ τὸν ἐξ ἀνθρώπων θηρώμενοι ἐπαινῶν, καὶ τοὺς κεκοινωνημένους ἐαυτῶν ταφους καὶ ψιφῆσι πολυχρώσμοις διηνηθισμένους εἰς θέαν τοῖς εἰσιούσι τοὺς ἐνὸς προτιθέντες, καὶ νεκροὶ ἐρῶντες στεφανούμενοι δέκνυσθαι καὶ στιλπνοὶ καὶ φαειροὶ τὰ προσωπα, ἐπ' ἀγορᾶς τε καὶ τριόδων τὰ θεῖα ἐφοδομήσαν φροντιστήρια, ἐνλακκεύσαντες ἐν τούτοις καὶ ἐνησκάσαντες οὐκ ἐπιλέγδην τὸ ἀρεταῖνον, τὸ δὲ μέχρι τριχῶν ἀποβολῆς καὶ τῆς τῶν ἐσθημάτων μεταβολῆς καὶ τοῦ ἀφειμένου πύγωνος χαρακτριζῶν τὸν μοναστήν. Διὰ ταῦτα τοῖνυν εἴτε τὴν μοναδικὴν ὑπερβείδων σεμνότητα ἤδη ἀφαντουμένην καὶ πρηνὴ ἐπὶ στόμα πίπτουσαν, εἴτε μὴν δεδῶς μὴ εἴσεται μέσος ληφθεὶς ὡς χαίρων οἷς διεβέβλητο, ἐτέραν ἐτράπετο ἧς οἱ ἐξ αἵματος ἐκείνῳ ἐβάδισαν.

δ'. Θεσμοῦ δὲ παρὰ Ῥωμαίοις κειμένου, οἶμαι δὲ καὶ παρὰ Βαρβάρους αὐτοῖς κρατοῦντος, ὁψώνια τοῖς στρατευομένοις παρέχεσθαι, καὶ τούτων πολλάκις ἔκταξιν γίνεσθαι, εἰ εὐοπλοῦσιν, εἰ τῶν ἵππων ἐπιμεμέληνται, ἀλλὰ καὶ τοὺς νεωστὶ στρατευομένους πρότερον ἐξετάζεσθαι, εἰ εὐρώστως ἔχουσι τῶν σωματῶν, εἰ τόξων εἰσὶν εἰδήμονες, εἰ κραδαίνειν δόρυ ἐπήσκησαν, εἴθ' οὕτω τοῖς καταλόγοις ἐγγάφεσθαι, ὁ βασιλεὺς οὗτος τὰ τοῖς στρατιώταις διδόμενα σιτηρέσια ὡς εἰς δεξαμενὴν ὕδωρ τὰ ταμειῖα συσχῶν, ἰᾶτο τὸ δίψος τῶν στρατευμάτων ταῖς λεγομέναις τῶν παροίκων δωρεαῖς, ἔργῳ καταχρησάμενος παρὰ τῶν πρώην ἐφευρημένῳ βασιλέων καὶ σπανίως ἐπὶ τισὶ γινομένην τοὺς πολέμους πολλάκις συγκόψασιν. Ἐλαθεν οὖν ἐντεῦθεν καὶ τὸ στρατιω-

improbasse, et exemplum prodero posteris voluisse, quo pacto templa condenda, et quæ vivendi ratio eremitis pauperibus et a terrenis rebus se abstractibus proponenda sit. Tantum autem absuit ut eorum institutum laudaret, qui monasticam vitam professi et opibus affluunt et multitudine curarum magis distrahuntur quam 271 ii qui hujus vitæ deliciis occupantur, ut sanctionem Nicephori Phocæ, fortissimi et cordatissimi imperatoris, olim abolitam, de non augendis monasteriorum latifundiis, quasi postliminio revocarit, neque patrem, avum cæterosque cognatos suos omnes, qui monasteriis amplissima prædia donarant, incusare destiterit, non quod de suis opibus Deo aliquid consecrassent, sed quod rem bonam male administrassent. Nam cum monachis habitationes in abditis et desertis locis, in antris et montium cacuminibus assignandæ essent, et Cpolis tanquam Sirenum cantus vitanda, gloriola ductos incrustata sua sepulcra et vario marmore exornata iis qui templa ingrediantur spectanda proposuisse, et mortuos quoque coronari et hilari splendidoque vultu conspici voluisse, et in foro ac triviis monasteria ædificasse, et ibi nullo cum delectu virtutis velut in cavea conclusisse eos, qui monachos non ultra tonsum capillum et mutatum habitum promissamque barbam exprimerent. His igitur de causis, sive ut monasticam sanctimoniam nutantem ac potius humi fere prostratam fulciret, sive metuens ne 272 ea ipse facere diceretur quæ reprehenderet, rationem a suis majoribus diversam est secutus.

ἔτι μὴ καλῶς τὸ καλὸν εἰργάσαντο. Δέον γὰρ ἐν σπηλαίων ὄπαῖς καὶ ὄρων περιωπαῖς τοῖς μονάζουσιν ἀποτάξαι τὸ σκῆνωμα, καὶ παριδεῖν ταυτηνὴ τὴν ἐφ' Ἑλλησπόντῳ κειμένην καλλιπόλιν ὡς τὸν λατῶν Ὀδυσσεὺς καὶ Σειρήνια μέλη τὰ δυσασπασατα, οἱ δὲ τὸν ἐξ ἀνθρώπων θηρώμενοι ἐπαινῶν, καὶ τοὺς κεκοινωνημένους ἐαυτῶν ταφους καὶ ψιφῆσι πολυχρώσμοις διηνηθισμένους εἰς θέαν τοῖς εἰσιούσι τοὺς ἐνὸς προτιθέντες, καὶ νεκροὶ ἐρῶντες στεφανούμενοι δέκνυσθαι καὶ στιλπνοὶ καὶ φαειροὶ τὰ προσωπα, ἐπ' ἀγορᾶς τε καὶ τριόδων τὰ θεῖα ἐφοδομήσαν φροντιστήρια, ἐνλακκεύσαντες ἐν τούτοις καὶ ἐνησκάσαντες οὐκ ἐπιλέγδην τὸ ἀρεταῖνον, τὸ δὲ μέχρι τριχῶν ἀποβολῆς καὶ τῆς τῶν ἐσθημάτων μεταβολῆς καὶ τοῦ ἀφειμένου πύγωνος χαρακτριζῶν τὸν μοναστήν. Διὰ ταῦτα τοῖνυν εἴτε τὴν μοναδικὴν ὑπερβείδων σεμνότητα ἤδη ἀφαντουμένην καὶ πρηνὴ ἐπὶ στόμα πίπτουσαν, εἴτε μὴν δεδῶς μὴ εἴσεται μέσος ληφθεὶς ὡς χαίρων οἷς διεβέβλητο, ἐτέραν ἐτράπετο ἧς οἱ ἐξ αἵματος ἐκείνῳ ἐβάδισαν.

4. Jam quia Romanis, ac Barbaris etiam, ut opinor, est in more positum ut stipendia militibus solvantur et ii sæpe in medium producantur, ut exquiratur an armis instructi sint, an equos probe curatos habeant; item ut tirones, priusquam in catalogos referantur, explorentur an corporibus valeant, an sagittare sciant, an vibranda hasta se exercuerint; hic imperator stipendia militaria in fiscum tanquam aquas in cisternam coegit, et exercituum cupiditalem donativis quæ incolarum dicuntur levavit, abusus re a veteribus imperatoribus inventa et raro usurpata in eos qui hostes sæpe ceciderant. Hinc factum est ut et milites enervarentur, et maximum pecuniæ flumen in ignavos ventres effunderetur, et Romanæ provin-

ciæ male tractarentur. Nam et strenui milites, cum non amplius id expectarent quo peculiariter ad virtutem bellicam excitabantur, quod tum promiscue omnibus idem præmium propositum erat, alacritatem **273** illam in periculis adeundis abjecerunt; et provinciales, qui cum fisco pecuniam numerabant, a militari avaritia pessime sunt tractati, erepta non pecunia tantum, sed et intima tunica, aliquando a liberis et uxoribus avulsi. Proinde quilibet militiæ nomen dabat, et multi ignavissimi et sordidissimi opifices, vel equo Persico donato vel paucis aureis datis, nullo delectu acto in militum catalogos relati litteris imperialibus irrigua prata et rura fertilia et Romanæ tributarios accipiebant, ut eis aliquando servili habitu ministrarent; et vir Romanus gravi vultu, rei militaris peritus, et tanto excellentior ut illi comparatus Achilles videretur, aut duabus manibus armatus cum eo compararetur qui neutram incolumem haberet, tributum penderet hominioni semibarbaro, qui instructam aciem nunquam viderat. Enimvero perturbationis hujus Romanæ provinciæ graves pœnas dederunt, quarum aliæ ante oculos nostros a Barbaris **274** spoliatae et occupatae sunt, aliæ a nostris tanquam alienæ vastatae et eversæ. Sed quousque, Domine, hereditatis tuæ oblivisceris, aversaque a nobis facie iræ tuæ locum dabis? quando ex sancta æde tua prospectans nostras ærumnas et calamitates intueberis, malisque non urgentibus liberabis? eaque avertes quæ longe graviora impendere videntur? χερσίν ὀπλιζόμενον κρίνεσθαι πρὸς τὸν μηδετέραν ταύτης τῶν στρατευμάτων αἱ Ῥωμαϊκαὶ πεπραγασίαι ἐπαρχίαι, αἱ μὲν πρὸ τῶν ἐφοβλητῶν ἡμῶν ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων σκυλευόμεναι καὶ εἰς ἀρχὴν αὐτοῖς ἰδιούμεναι, αἱ δὲ ὡς ἀλλότριαι τοῖς ἡμετέροις φαντούμεναι καὶ δηρούμεναι. Ἄλλ' ἔως πότε, Κύριε, τῆς σῆς ἐπιλήθη κληρονομίας, καὶ τὸ σὸν ἀποτρέφων ἀφ' ἡμῶν πρόσωπον ὁδοποιήσεις τρίβον τῇ ὁργῇ σου; Πότε ἐπόψει ἐξ ἀγίου ἐπιβλέψας κατοικητηρίου σου, καὶ ἰδὼν ἴδης τὴν ἡμετέραν συνοχὴν τε καὶ κίκωσιν, καὶ ῥύση τῶν ἐφεστῶτων κακῶν, ἀπαλλαγὴν δὲ παρέξεις καὶ τῶν πολὺ τούτων ἐπιζομένων χαλεπωτέρων;

5. Nunc illud etiam addendum est. Plerique **C** Romanorum imperatores imperare, aurum gestare, communibus ut privatis uti, eaque suo arbitratu quibus volunt donare non contenti, nisi sapientes, forma diis, robore heroibus similes, et ut Salomon, divinitus edocti et doctores Divinitatis et normæ rectissimæ, denique divinarum humanarumque rerum interpretes verissimi habeantur, injuriam sibi fieri consent. Unde fit ut, cum immodestiores et audaciores, qui nova dogmata in Ecclesiam introducunt, coercere aut id munus iis qui theologiæ scientiam profitentur mandare deberent, nec in hac parte ullo inferiores esse volentes, iidem dogmatum et auctores et arbitri ac disceptatores **275** existant, sæpe etiam dissentientes mutant. Hic quidem imperator natura sacundus et suavis sermons affluentia ornatus non elegantes tantum epistolas scribebat, sed et religionis institutiones parturiebat ac publice clamabat. Tandem etiam de divinis dogmatibus et ipso Deo disserebat. Sæpe etiam dubitationem præ se ferens, quæstiones

Ἀτικὸν ἀτονώτερον ἐργασάμενος καὶ χρημάτων ἀδύσσοις εἰς ἀργὰς γαστέρας ὀχνητήσας καὶ τὰς Ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας κακῶς διαθήμενος. [P. 136] οἱ τε γὰρ ἀγαθοὶ στρατιῶται τὸ ἐν τοῖς δεινοῖς φιλότιμον ἐνθένδε καταλελύκασιν, οὐκέτι τοῦ ὑπονόσσοντος πρὸς ἀρετῆς ἀρετικῆς ἐπίδειξιν ἰδίου σφίσι ὡς πρώην μένοντος, ἀλλ' εὐπορίστου προκειμένου τοῖς ἅπασιν, καὶ οἱ τὸν δημόσιον πάλαι δεσπότην λαχόντες τῶν ἐπαρχιῶν οἰκήτορες ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς ἀπλητίας πεπόνθασι τὰ οἰκτρότατα, οὐκ ἀργύριον μόνον καὶ ἀβολὸν ἀφαιρούμενοι, ἀλλὰ καὶ τοῦ τελευταίου χιτῶνος ψιλοῦμενοι, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν φιλιάτων αὐτῶν ἀποσπώμενοι. Ἦν βούλον διὰ ταῦτα τὸ στρατολογεῖσθαι παντὸς τοῦ βουλομένου. καὶ πολλοὶ ταῖς βίβλιν χαίρειν εἰπόντες ὡς ἐπισκομιζούσαις αὐτοῖς τὰ χρεώδη στενῶς καὶ δυσεκδιάστως, ἄλλοι τὸ ἵπποκομῆν λάξαντες, καὶ τὴν ἐκ πλινθείας ἰλὸν ἀπονιψάμενοι ἕτεροι, εἰσι δ' οἱ καὶ τὴν τῶν χαλκείων ἀσβόλην ἀπομορξάμενοι τοῖς στρατολογοῦσι παρέστησαν, καὶ παρενεγκόντες ἵππον Περσικὸν ἢ χρυσίνους ἀριθμῶν βραχεῖς καταθέμενοι ταῖς στρατιώταις καταλέγησαν ἱλαῖς ἀδασανίστως, καὶ τοῦ παραυτικὰ βασιλικοῖς ἐφωδιάθησαν γράμμασι πλέθρα γῆς δροσερὰ καὶ ἀρούρας σιτοφόρους καὶ Ῥωμαίους ὑποφόρους βραβεύουσιν, ὡς ὑπηρετεῖν ἐν σχήματι δούλων, ἐνίοτε δὲ καὶ κατατιθέμενοι φόρους ἡνδραρίω μισοβαρβάρῳ, μὴδὲ εἰ ἔστιν ὅλως ἐγνωκῶτι παράταξις, Ῥωμαίων ἄνδρα γεραρὸν τὸ εἶδος καὶ οὕτως εὖ εἰδῶτα πολέμενοι καὶ τοσοῦτον τοῦ φορολογοῦντος αὐτὸν ὑπερφέροντα ὡς Ἀχιλλεῖα πρὸς ἐκείνον δοκεῖν, ἢ διτταῖς ἀπὸ πάθους ὀρέγοντα. Ἐπαξίως οὖν τῆς ἀκοσμίας εἶ. Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις κάκεῖνα δοτεῖον τῆ ἱστορίας. Τοῖς πλείοσι βασιλεῦσι Ῥωμαίων οὐκ ἀνεκτὸν ἔστιν ὅλως ἀρχεῖν μόνον καὶ χρυσοφορεῖν καὶ χρῆσθαι τοῖς κοινοῖς ὡς ἰδιοῖς καὶ διαδιδόναι ταῦτα καθὼς ἄρα καὶ οἱ βούλονται, οὐδὲ μὴν ὡς δούλοις τοῖς ἐλευθέροις προσφέρεσθαι, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ σοφοὶ δοκῶσιν καὶ θεοείκελοί τῶν μορφῆν καὶ ἥρωες τῶν ἰσχύων καὶ ὡς Σολομῶν θεοσόφοι καὶ δογματισταὶ θεϊότατοι καὶ κανόνες τῶν κανόνων εὐθέστεροι καὶ ἀπλῶς θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀπροσφαλεῖς γνώμονες, δευνὲ ὄνται πάσχειν. Ἐνθεν τοι καὶ δεόν τοῖς ἀπειδευτοτέροις καὶ θρασυτέροις ἐπιτιμῶν ἐπιστάγουσι νέα καὶ ἀσυνήθη τῇ Ἐκκλησίᾳ δόγματα, ἢ γούν ἀνατιθέμεναι ταῦτα οἱς ἐπαγγελμα τὰ περὶ Θεοῦ εἰδέναι καὶ λέγειν, οἱ δὲ οὐδὲ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος δευτερεῖν οὐτινοσούν ἀνεχόμενοι οἱ αὐτοὶ δογμάτων εἰσληγῆται. [P. 137] καὶ δικασταὶ τούτων καὶ ὀρισταὶ, πολλαχού δὲ καὶ κολασταὶ τῶν μὴ συμφωνούντων αὐτοῖς γίνονται. Καὶ ὁ βασιλεὺς τοιγαροῦν οὗτος εὐγλωττίαν εὐτυχηκῶς καὶ λόγου ἔμφυτον χάριν πεπλοτηκῶς οὐ

λαμυρῶς ἐπέστελλε μόνον, ἀλλὰ καὶ κατηχητηρίου ἄδιδνε λόγους, οὓς φασὶ σελέντια, καὶ εἰς κοινήν ἀνέπτυσσεν ἀκοήν. Ὁ δὲ πρῶτον καὶ δογμάτων ἤπτετο θεῶν καὶ περὶ Θεοῦ διελέγετο. Ἀμέλει καὶ κατασχηματιζόμενος πολλάκις τὸν ἀποροῦντα Γραφικὰς εἰσήγει ζητήσεις, καὶ περὶ τῶν λύσεων τούτων διεπυθάνετο ξυναγείρων ὅσον ἔχαιρε λογιότητι. Ἀλλ' ἦν ἄν ἐπαινετός κἄν τούτοις, εἰ μέχρι τούτων τὴν λιχνεῖαν ἐκτείνων τοῖς δυσσεφίτοις οὐδ' ὅλως προσέβαινε δόγμασιν, ἧ καὶ τούτοις ἐφιστάνων τὸν νοῦν οὐκ ἦν ἰσχυρογνώμων, οὐδὲ τὸν νοῦν τῶν γραφομένων πρὸς τὴν οἰκείαν μεθειλκεν ἐν πολλοῖς πρόθεσιν, ὀρίζων καὶ προσεπάγων ἐξηγήσεις ἐν οἷς πρὸς ὀρθὴν ἔννοιαν οἱ Πατέρες ἐφθέγγαντο, ὡς εἴπερ ὅλον αὐτὸν συνελήφε τὸν Χριστὸν καὶ ὑπ' αὐτοῦ μεμύηται τὰ περὶ αὐτοῦ τρανότερον καὶ θεϊότερον. Ζητήσεως οὖν γενομένης περὶ τοῦ Γραφικοῦ βήτου ὁ φησὶ τὸν σεσαρκωμένον Θεὸν προσφέρειν τε ὁμοῦ καὶ προσφέρεισθαι, καὶ τῶν τότε λογίων ἀνδρῶν εἰς ἐναντίας μοίρας ἀποκριθέντων, ἐφ' ἱκανὸν τὰ τῆς ἐξετάσεως παρετάθησαν, ῥήσεις τε καὶ ἀντιρρήσεις ἐξ ἑκατέρων ἐχύθησαν τῶν μερῶν. Ὁρθοτομηθέντος δὲ τοῦ ζητουμένου, καὶ τῇ δόξῃ προστεθέντος τοῦ βασιλέως τῇ θεοφιλεῖ τε καὶ κρείττονι, καθάρσει ὑπέστησαν ὡς ἀντίφρονες ὁ Ἰποψήφιος τῆς Θεουπόλειως, μεγάλης Ἀντιοχείας Σωτήριχος ὁ Παντεύγερος, ὁ Δυρράχλου Εὐστάθιος, ὁ τῆς Θεσσαλονίκης Μιχαὴλ τὸν ῥητορικὸν κοσμῶν ἠρόνον καὶ τὸν εὐαγγελικὸν ἀναβαίνων ὀκριδαντα, ὁ Βασιλάκης Νικηφόρος τὰς τοῦ Παύλου ἀναπτύσσων ἐπ' ἐκκλησίας ἐπιστολάς καὶ διαλευκαίνων τῷ τῆς καλλιβήμοσύνῃς φωτὶ ὄσαι τῶν ἀποστολικῶν ῥήσεων τῇ ἀσαφείᾳ ὑπομεταίνονται καὶ τῷ βᾶθει τοῦ πνεύματος ἐπιφρίσσοι. Λέγεται δὲ ὡς τοῦ δόγματος τούτου ὑποκινουμένου καὶ εἰς κοινήν ἐπικρινομένου προτεθῆναι βᾶσανον, ἐξώρως ἐκραγῆναι βροντὴν ἐξαισίαν, ὑφ' ἧς καὶ περικυπηθῆναι τὰς ἀκοὰς τὸ συνὸν ἅπαν τῷ βασιλεῖ κατὰ Πελαγονίαν διατρίβοντι τότε, ὡς ἀπὸ τοῦ κτύπου πολλοὺς εἰς γῆν καταπίπτειν καὶ τινα τῶν λόγου τροφίμων, Ἥλιαν τοῦ νομα, τὴν τύχην ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς, τοῦ στρατοῦ φύλακα, βιβλὸν ἀναπτύξαντα περὶ βροντῶν καὶ σεισμῶν διεξιούσαν, καὶ τὰ περὶ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καθ' ὃν ἐβρόντησεν ἐπελθόντα, φάσκοντα εὐρεῖν οὕτως, Πτώσι σοφῶν. Οὐ μόνον τοίνυν οἱ ῥηθέντες ἄνδρες, τῶν τηνικαῦτα σοφῶν ὄντες οἱ κράτιστοι, τῆς Ἐκκλησίας ἀπεσφενδονήθησαν καὶ πάσης ἱερᾶς ὑπηρεσίας ἐξωστρακίσθησαν, ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς καὶ ἕτεροι τῶν ἱερῶν καὶ θεῶν περιβόλων ἀποσηκασθέντες ἠλάθησαν. Μετὰ χρόνους δὲ τινας τῆν « Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστι, » τοῦ θεανθρώπου φωνῆν προθεῖς εἰς ἐξέτασιν, ὀλίγα [P. 138] ταῖς τῶν Πατέρων προσσχῶν ἐξηγήσεις, καὶ ταῦτα διαφύροις οὔσαις καὶ ἱκαναῖς πρὸς τὴν τοῦ ζητουμένου παράστασιν καὶ σαφήνειαν, ἐφερμηγεύσεις οὐκείας εἰσήνεγκε, φιλονεικῶς τῶν ἁπαξ δοξάντων περιεχόμενος, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀνθέλκων βούλημα, καὶ ὁ κυρῶσειν προσέθετο, τὰς μηδὲν τῇ ἀληθείᾳ λυμαινομένας, ἀλλὰ θεοσόφως λεχθείσας ῥήσεις

Scripturis proponebat, earumque solutiones eruditibus omnibus convocatis requirebat, quanquam in his etiam laudari potuisset, nisi curiositate ingenii eas etiam quæstiones agitasset quæ attingi se nullo modo patiuntur, aut saltem omnia pertinacia Scripturarum sententiam in multis ad suam opinionem novis interpretationibus non accommodasset, veris declarationibus veterum repudiatis, quasi ipse totum Christum comprehendisset et ab ipso de natura ejus dilucidius ac divinius edoctus esset. Orta igitur quæstione de illo dicto, quo dicitur incarnatum Deum simul et offerre et offerri, et eruditibus inter se dissentientibus, disceptatio longo tempore est extracta, multis et confirmationibus et confutationibus utrinque allatis. Verum imperatore piæ et veræ sententiæ post solertem controversiæ explicationem assenso, adversarii loco moti sunt ut perperam sentientes, Hypopsephius Theopolitanus, Soterichus Panteugenus Antiochenus, Eustathius Dyrrachinus, 276 Michael Thessalonicensis concionator, Nicephorus Basilaces, qui Paulinas epistolas interpretabatur et lumine eloquentiæ apostolicorum scriptorum obscuritatem altissimo spiritu refertam illustrabat. Ferunt, cum hæc controversia agitaretur et publice disceptanda proponeretur, alieno anni tempore ingens erupisse tonitru, et auribus eorum omnium qui tum Pelagoniæ cum imperatore erant ita insonuisse ut nonnulli humi prolaberentur. Et Eliam quemdam hominem eruditum et celebrem, aperto libro qui de tonitribus et terræmotibus dissereret, et iis lectis quæ ad tempus illud pertinerept, scriptum invenisse *Casus sapientum*. Itaque non ii modo quos diximus, doctorum eruditissimi, ecclesiis pulsati et omnibus sacris ministeriis interdicti sunt, sed alii quoque una cum illis. Aliquot annis post quæstione de Dei hominis dicto: « Pater major est me, » proposita, parum curatis Patrum explicationibus, iisque variis et ad controversiæ explicationem et declarationem sufficientibus, suas interpretationes attulit, easque pertinaciter defendit: et ad suam voluntatem 277 et sententiam universalium doctorum sententias, non modo veritati non adversantes sed divinitus editas, accommodavit. Nam cum alii dicant Patrem ut Filii auctorem dici majorem, alii de natura humana id intelligant, et id dictum non Verbo sed assumptæ carni attribuant, ut et illa de profectioe ad Patrem, de adventu principis mundi, qui nihil in ipso inveniat: alii, etsi de Verbo vocem *major* accipiant, non absolute tamen et essentialiter, sed ob inhumanationis summam extenuationem et humilitatem; atque alii aliter, pie tamen, explicent: iis, nescio quomodo, ut propositæ quæstioni non satisficientibus improbat, aliam attulit interpretationem, indictoque concilio et omnibus sacrarum Litterarum studiosis convocatis singulos hortatus est ut ei decreto hoo modo subscriberent: « Equidem etiam sanctorum Patrum voces de illo dicto, *Pater major est me,*

amplector : aio tamen id dictum pertinere ad carnem in eo conditam et passibilem. » Quod nescio quomodo Filio incarnato minus tribuit quam Patri, perinde ac si ob naturæ humanæ assumptionem et peregrinationem in terram pari dignitate excidisset ac suam auctoritatem **278** amisisset, et intra limites extenuationis constitisset, ac non deificasset et extulisset humilia, et sua gloria per unionem illam ornasset potius quam ea re ipse depressus esset. Quod absurdum est. Atque etiam rubra scriptura tanquam ense flammeo decretum hoc munivit, quo mortem minitabatur et excommunicationem ei qui, non dico prima impulsione animi reprehendere et submurmurare, sed tantum introspicere ausus esset. Deinde idem decretum de quorundam assensorem vel assentatorum potius consilio lapideis tabulis insculptum in maximo templo dedicavit. Verebantur enim ne sanctio illa, ut quæ prætextu carnis ipsi Verbo derogaret, abrogaretur, præsertim cum extenuationem et humanitatis rationem præterissent.

περιτίθησιν, ὡς εἴπερ ἀπωλίθησε τῆς ἰσότητος διὰ τὴν ἀνθρωπίνης φύσεως πρόσληψιν καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίαν, μὴ τὴν ἰδίαν καὶ οὕτως ἀνασώζων δόξαν, τοῖς δὲ τῆς κενώσεως μέτροις ἐναπομέναις, ἢ μὴ θεώσας καὶ ὑψώσας τὸ ταπεινὸν καὶ τῶν οἰκείων ἀυχημάτων μέτοχον ἀναδείξας ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνώσεως, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τούναντίον ταπεινωθεῖς, ὅπερ ἄτοπον. Ἀμέλει καὶ γραφαῖς ἐρυθραῖς ὡς φλογίγη ῥομφαία τὸ δόγμα τοῦτο διειληφώς, ἀπειλούσας θάνατον καὶ ἀποκήρυξιν πίστεως τῶν προσεμβλέψαι ὄλωσιν ἐνδον τοιμησαντι καὶ κατὰ πρώτην τοῦ νοῦ κίνησιν, πολλῶν δέω εἶπεν ἐπιλαβομένῳ καὶ ὑποτονθοῦσαντι, ἔπειτα λιθίνας πλαξὶν ἐγγαράξας ὑποθήκαις τινῶν τῶν ἐπακολουθούντων αὐτῶ καὶ κολακευόντων ἐπὶ νεῶ τοῦ μεγίστου ἀνέθετο. Ὑπερωῶντο γὰρ τὴν τῶν κυρωθέντων ἀνάλυσιν ὡς εἰς αὐτὸν τὸν λόγον διὰ μέσης τῆς σαρκὸς ἀποφαιρόντων τὸ ἕλαττον, καὶ μάλιστα' ὅτι τὴν κένωσιν καὶ τὸ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον νοούμενον παρεβλέψαντο.

6. Eiusdem generis illud etiam est quod Manuel sub vitæ finem fecit. Exstat inter cæteras catecheticæ tabulæ sanctiones anathema in Mahometi Deum, quem nec genuisse nec genitum sed holosphyrion esse affirmat. Id anathema ex omnibus catecheticis libellis aboleri voluit ab ipsa Magnæ ecclesiæ tabula auspiciatus, idque ratione probabili scilicet. Aiebat enim blasphemias in Deum qualibuscunque **279** offendi Agarenos, qui ad piam nostram religionem deficerent. Proinde maximo Theodosio accersito, qui principem sedem curabat atque ornabat, et primariis sacerdotibus, qui tum in urbe erant eloquentia et virtute præstantes, quæstionem cum tumido exordio proponit. Qui cum omnes refragarentur, nec ullo modo illa admitterent ut absurda et a vera de Deo sententia abducentia, atque anathema illud offensionis plenum pie explicarent (nec enim Deum cæli et terræ conditorem ullo modo anathemate notari, sed holosphyrum illum Deum, quem delirus et furiosus Machometus nec genitum nec gignentem confingeret : nam apud Christianos Deum Patrem celebrari, quod detestandis Machometi nugamentis plane prohibeatur. Deinde se non satis intelligere quid sit illud holosphyrum), eis animo nihil mitigato contemptis, suapte auctoritate, et aulicorum eruditorum, quos temporarij servire norat, ministerio, decretum proponit, quo ζετ Machometi deli-

τῶν μακαρίων διδασκάλων τῆς οἰκουμένης. Τῶν μὲν γὰρ λεγόντων τῶ αἰτίῳ εἰρῆσθαι μείζονα, τῶν δὲ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐξεληγφότων καὶ τῶ προσλήματι, οὐ τῶ λόγῳ τὴν φωνὴν ταύτην ἀπονεύμαμένων, ὡσπερ καὶ τὸ πρὸς τὸν Πατέρα πορεύεσθαι καὶ τὸ ἔρχεσθαι τοῦ κόσμου τὸν ἄρχοντα καὶ ἔρευνῶντα μὴδὲν ὄλωσιν εὐρίσκειν ἐν αὐτῶ, τινῶν δὲ περὶ τοῦ λόγου τὸ μείζον ἐκλαβομένων, οὐχ ἀπλῶς δὲ καὶ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐν τῶ ἐνανθρωπήσαι ἄκραν κένωσιν καὶ ταπεινώσιν; καὶ ἄλλων ἄλλως ἐσθεδῶς μέντοι ἐκδεξαμένων. ταύτας οὐκ οἶδ' ὅπως ἀποστέρξας ὡς οὐχ ἱκανῶς περὶ τοῦ προκειμένου εἰπούσας, καὶ ἐτέρως αὐτὸ διηρημήνευσεν. Ἀμέλει καὶ συνοδὸν συγκροτήσας καὶ ἅπαν ὅσον τοῖς θεοῖς ἔχαιρε δόγμασι συναθροίσας, ἐνήγην ἐκαστον ἐν τόμῳ δογματικῶ ὑπογράφειν ὀρίζοντας οὕτως:

« Ἀποδέχομαι μὲν καὶ τὰς περὶ τοῦ, Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστὶ, τῶν θεοφόρων Πατέρων φωνὰς, λέγω δὲ εἰρῆσθαι τοῦτο καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῶ κτιστὴν καὶ παθητὴν σάρκα, » Τοῦτο δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως τὸ ἕλαττον πρὸς τὸν Πατέρα τῶ Ἰῶ σαρκοφορήσαντι

ζ'. Οἶον δὲ καὶ τὸδ' ἔρεξεν ἀνὴρ οὐτοσί περὶ τὸ πέρξας τῆς αὐτοῦ βιοτή. Ἦγκειται τῶ κατηχητικῶ πυκτίῳ μεθ' ἐτέρων ἀφορισμῶν καὶ τὸ ἀνάθεμα τῶ θεῶ τοῦ Μωάμετ, περὶ οὗ λέγει, « Ὅσπερ ἐγέννησεν οὕτε ἐγεννήθη, » καὶ ὅτι ὀλόσφυρος ἐστὶ. Τὸν τοιοῦτον τοῖνον ἀναθεματισμὸν ἀπαλεῖψαι τῶν ὄλων κατηχητηρίων βίβλων προέθετο, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ [P. 139] πυκτίδος ἀρξάμενος. Καὶ ἡ πρόφασις ὡς μάλα εὐπρόσωπος· ἔφασκε γὰρ ὡς εἰς σκάνδαλον πρόκειται τῶν μετατιθεμένων Ἀγαρηνῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς θεοσεβῆ πίστιν τὸ βλασφημεῖσθαι ὄλωσιν θεόν. Οὐκοῦν μετάκλητον τίθησι τὸν μέγιστον θεοδόσιον, ὅς διεῖπε τῆνικαῦτα καὶ ἐκόσμει θρόνον τὸν πρώτιστον, καὶ τῶν κατὰ τὴν ὄλιν ἐνδημούντων ἀρχιερέων τοῦς λόγῳ καὶ ἀρετῇ διαπρέποντας, καὶ κοινοῦται τοῦτοῖς τὸ σέμμα μετ' ὀγκηρῶν προεισοδίων τῆς ὑποθέσεως. Ἀνασείοντας δὲ πάντας εὐρῶν καὶ μηδ' ἄκρις παραδοχομένους ὡς τὰ εἰσηγούμενα ὡς ἀπόφθιμα καὶ τῆς εἰς θεὸν ἀληθεστάτης δόξης ἀπάγοντα, ἐξηγουμένους δὲ θεοφιλῶς τὸ εἰς σκάνδαλον δῆθεν καὶ πρόσκομμα καίμενον, καὶ διασαφούντας μὴ ὄλωσιν θεὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν καθυποβάλλεσθαι ἀναθέματι, ἀλλὰ τὸν παρὰ τῶ λήρῃ καὶ δαιμονιώδει Μωάμετ ἀναπαγεττόμενον ὀλόσφυρον θεὸν καὶ μήτε γεννηθέντα μήτε γεννησαντα (παρὰ Χριστιανοῖς μὲν γὰρ δοξάζεσθαι Πατέρα θεόν, αὐτὰ τὰ ἀπόβλητα τοῦ Μωάμετ ληρήματα τοῦτο ἀπαγορεύειν ὄλωσιν καὶ ἄλλως δὲ

μη συνιέναι ἀκριβῶς ὁποῖόν τι ἐστὶ τὸ δόσφυρον), αὐτοὺς μὲν φθινύθειν εἶπεν ἐν στήθεσιν ἔχων νόον ἀκήλητον, καθ' ἑαυτὸν δ' ἐκτίθεισι τόμον, ὑπουργοῖς εἰς τοῦτο χρησάμενος οὓς ἤδε: τῶν ἐκ τῆς βασιλείου αὐλῆς τὸν καιρὸν κολακεύοντας καὶ λόγου μετέχοντας, ὑπερηγοροῦντα μὲν τῆς τοῦ Μωάμετ μωρολογίας (οὐ γὰρ ἂν εἴποιμι θεολογίας), καθαπτόμενον δὲ λαμπρῶς τῶν πρότερον βασιλέων καὶ τῶν ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ ἱεροῦ ὡς ἀμαθῶς καὶ ἀπερισκέπτως ἀνεχομένων ὑπὸ ἀνάθεμα τίθεσθαι Θεὸν τὸν ἀληθινόν, καὶ τοῦτον εἰς κοινὴν ἀκρόασιν ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἀρχιεῶν ἐκδίδωσι, συνεκπεπομφῶς οἷον τοῦ τόμου προοδεύτας καὶ νεολαίαν κροτοῦσαν τὰ γεγραμμένα ὅσοι τῆς συγκλήτου βουλῆς καὶ τῆς γερουσίας ἦσαν κεφάλαιον, καὶ τοὺς ἐκ γένους ἑκείνῃ λογίῳ τῆτι χαίροντας. Τοσοῦτον δὲ τὸ πιθανὸν ὁ λόγος B quisquis est, nisi patriarcha strenue adversatus nec ipse id scriptum curasset, quo nova et periculosa dogmata introducerentur, et cæteros, ut id tanquam venenum suspectum haberent, monuisset. At imperator, quasi gravi affectus injuria, pontifices conviciis insectabatur et homines omnium mortalium stultissimos appellabat, quippe ex morbo gravissimo, qui exitium ei attulit, pronior ad iram factus. Proinde iis quæ priore decreto fuscus, oratoris ornamentis adhibitis, scripserat, in compendium redactis et dogmatis illecebris adornatis, aliud decretum promulgavit. Cum autem tum in palatio ad 281 Damalim, quod Scutarium dicitur, tum ad vitandam turbam tum ob aeris temperiem versaretur, totus curandæ valetudini intentus, jussu ejus pontificum collegium et eruditissimi quique eo trajiciunt. Qui cum vix ex lintribus descendissent, Theodorus Mazuca, homo apud imperatorem gratiosus et inter scribas auctoritate princeps, adest; et oratione ad patriarcham et pontificum collegium instituta imperatorem nunc adiri posse negat ob morbi quamdam accessionem, litteras vero quas manu teneret, esse audiendas. Agebant autem alteræ de proposito dogmate, quibus a pontificibus subscribi cupiebat imperator; alteræ sub persona ejusdem cum summo pastore Theodosio et pontificibus ob præposteram adversationem expostulantes, majus concilium minabantur, et controversiæ disceptationem ipso veteris Romæ papa adhibito jurejurando testificabantur. « Ingratus, inquit, universitatis rerum Deo, a quo præter imperii fastigium alii illustribus prærogativis sum ornatus, et insanus essem, nisi pro tenuitate 282 mea qualescunque illi studium meum declararem, et summis in id viribus incumberem, ne is verus Dei anathemate notaretur. » Cæterum auditores ea magniloquentia adeo non percellabantur, ut vir doctissimus et eloquentissimus, Eustathius Thessaloniciæ archiepiscopus, ea oratione vehementer commotus, verum Deum aliquid holosphyrum, infelicitis ingenti commentum, perhiberi nullo modo ferret. « Enimvero, inquit, insanire et hoc habitu, » ostenso pallio « indignus essem, si Deum verum

judicarem brutum illum pædiconem et omnis obscenitatis et sceleris doctorem. » Quæ cum clara voce et magno veræ pietatis affectu dixisset, auditores pene obstupuerunt. Scripti vero illius recitator, paulisper velut attonitus, compressis labiis astitit, deinde ad imperatorem reversus est; qui ea oratione perturbatus varia defensione usus est; et patientia, ut nunquam antea, laudata, ut querelos et cavillatores vitaret, se quoque integerrimis Christianis adnumerabat, et religiosissimis natum esse parentibus assererat, et contra Thessalonicensem iudicium vehementer efflagitabat. Aut enim, si absolveretur ut qui Deo pædiconi non crederet, nec de religione perperam sentiret, **283** se justas pœnas de eo sumptorum, qui contumeliosa verba in unctum Domini effutiret; aut, si condemnatus esset quasi alium quam Christiani Deum coleret, veritatem velle discere, et gratiam ei non parvam habiturum, qui sibi errorem extorsisset et veritatem explicasset. Paulo post patriarcha in ejus conspectum venit, et quæ res postulabat locutus, effecit ut iracundia placata veniam habitæ orationis et defendendi sui potestatem Thessalonicensi daret, cum hac tamen castigatione, oportere eum, ut virum sapientem, ab obscenitate verborum sibi temperare, nec effutire temere quæ nihil ad rem pertinerent. Postea cum scriptum de eo dogmate publice recitaretur, et ab omnibus ut pie explicatum laudaretur, se libenter subscripturos pollicentibus, consilium est dimissum. Ac illi abibant læti, quod adversatione sua imperatorem vicissent; is vero gaudebat, quod eos ad suam voluntatem flexisset, ac paucis verbis id consecutus esset quod antea verboso scripto impetrare non potuisset. Postridie concilium prima luce jussu imperatoris in patriarchæ ædibus **284** convenit, ut facerent quemadmodum promiserant. Verum illi omnes sententia mutata subscriptionem recusabant, quod in illo scripto adhuc verba quædam reprehenda laterent, quibus crasis alia reponenda essent, quæ cum vera sententia congruerent. Rursus igitur commotus imperator eorum væcordiam, inconstantiam et levitatem aperte insectatus est. Sed illi tandem ægre assenserunt, ut anathema a Deo Machometi in ipsum Machometum et omnem ejus doctrinam et sectam in catecheticis libellis transferretur. Quo post multos congressus decreto et **D** confirmato tandem quieverunt.

γματος τόμου, καὶ πάντων ἐπαινεσάντων τὰ γεγραμμένα ὑπογράψαι καταθεμένων, ὁ σύλλογος διετέλετο, καὶ οἱ μὲν ἀπήσσαν ἀγαλλόμενοι ὡς τῇ οἰκίᾳ ἐνοστάσι τὸν βασιλέα νενικηκότας· ὁ δὲ ἔχαιρεν ὡς τῇ ἐκτουτῷ καθυποκλίνας τούτους βουλῇ, καὶ σχῶν διὰ βραχυλογίας οὐπερ διὰ τοῦ πολυστίχου πρότερον τόμου οὐδαμῶς ἐφίκετο. Κατὰ δὲ τὴν μετ' ἐκείνην ἡμέραν εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἐστίαν ἢ σύνοδος ἀθροισθεῖσα, ὅπως κατὰ τὰ συμφωνηθέντα δράσωσιν (ἅμα γὰρ ἔφ' ἠρῆσαν οἱ ἐκ βασιλέως αὐτοὺς εἰς ἓνα ἀθροισμὸν συναγεῖροντες), οἱ δ' οὐκέτ' ἦσαν οἱ αὐτοί, ἀλλ' ἀνένευον πάντες πάλιν καὶ ἀπαπειθῶν ὡς τῇ ὑπαγορευμένῃ γραφῇ ἔτι ἐγκειμένων ἐπιληψίμων βήμάτων τινῶν, καὶ ἤθελον καὶ ταῦτα δεβλισηθῆναι καὶ ἕτερα ἐντεθῆναι τῷ ὀρθῷ κατὰ μηδὲν τι προσιτάμενα δόγματι. Ἦν οὖν αὖθις προξυνόμενος ὁ κρατῶν καὶ ὡς ἀνοηταίνουσι καθαρῶς ἐπεγκαλῶν τὸ τῆς γνώμης ἄστατον καὶ ἀγχίσιτροφον. Ὅψθ' ἔτι δὲ καὶ μόλις συνήλοσσαν, ἵνα τὸ μὲν ἀνάθημα τῷ Θεῷ τοῦ Μωάμετ τῶν κατηχητικῶν βιβλίων ἀπαλειφθῇ,

A ἐπιμεμφόμενος διηπειλεῖτο μείζονος συνόδου συγκρότησιν, καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ τοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης τῶν προκειμένων ἐπώμυτο διάσκεψιν. « Ἀγνώμων γὰρ ἂν εἶην, » ἔλεγε « καὶ ἀλόγιστος, εἰ μὴ πολλοστὸν ἀντιδόλῃν μέρος τῷ ἐμῷ βασιλευτῇ καὶ βασιλεῖ τῶν ὄλων Θεῷ, ὧν ἐκεῖθεν κρειττόνως ἔσχηκα, πᾶσαν σπουδὴν εἰσνεγκῶν ὥστε μὴ τοῦτον ἀναθέματι καθυποβάλλεσθαι ἀληθινὸν ὄντα Θεόν. » Τοσοῦτον δὲ τοῦ διαθροηθῆναι τοῖς τοιοῦτοις ἀπειχον οἱ ἀκροώμενοι κομπάσμασιν, ὡστε καὶ ὁ τῆς Θεσσαλονίκης πρόεδρος, ὁ πολὺς καὶ μέγας; ἐν λόγοις Εὐστάθιος, ζήλου ἐπὶ τοῖς ἀνεγνωσμένοις πλησθεὶς καὶ μὴ ἐνεγκῶν Θεὸν ἀληθινὸν δοξάζεσθαι ὀλοσφύρον τι διανοίας ἀνάπασμα κακοδαίμονος, « Ἐσοίμην ἂν, » ἔφη, « καταπεπατημένον τοῖς πέτραις φορῶν τὸν ἐγκέφαλον, καὶ τοῦ σχήματος τούτου παράπαν ἀνάξιος » τὸν ἐπὶ τῶν ὤμων δέξας μανδύαν, « εἰ Θεὸν ἡγοίμην ἀληθινὸν τὸν παιδεραστὴν καὶ καμηλώδη καὶ πάσης πράξεως μυσταρᾶς ὀρηγητὴν καὶ διδάσκαλον. » Ἐπεπήγεταν οὖν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις τούτοις οἱ ἀκηκόετες μικροῦ ἦν γὰρ καὶ διατόρως ταῦτα φηγεγόμενος καὶ προδήλως χαρκτηρίζων τὸν ζήλῳ εὐσεβείας πυρούμενον. Ὁ δὲ τοῦ γράμματος ὑπαγορευτῆς, στάς ἐπὶ βραχὺ ἐν εὐκ καὶ τὰ χεῖλη μύσας, παλιμπους εἶτα εἰς τὸν αὐτοκράτορα εἴσεισι. Καὶ ὅς τὰ λαληθέντα ἐνωτισάμενος, οἷον περιψοφηθεὶς, ποικίλος ἦν τὸν ἀπόλογον, τὸ μακρόθυμον ἐπηνεκῶς ὡς οὐδέποτε. Καὶ ἑαυτὸν γὰρ τοῖς ἄγαν ὀρθοδοξοῦσι Χριστιανοῖς ἐνέταττε, καὶ πατέρων ὡμολόγει πανευσεβῶν προελθεῖν, τοὺς φιλαίτιους ἐκκλήνων καὶ φιλοσκόμμονας. Καὶ τὴν μετὰ τοῦ Θεσσαλονίκης κρίσιν πολὺς ἐνέκειτο ἐξατιτούμενος. Ἡ γὰρ, φησὶ, δικαιοθεὶς ὡς μὴ Θεῷ πιστεύων παιδεραστῇ, μηδὲ εἰσάγων παραχάρμα πείσεως, δικαίαν ἐπιθήσει δίχην τῷ κατὰ Χριστοῦ Κυρίου ἐρυγγάνοντι βλάσφημα, ἢ κατακριθεὶς ὡς ἕτερον δοξάζων Θεὸν παρ' ὃν οἱ ἐκ Χριστοῦ καλούμενοι σέδονται μεταμνησεται τὴν ἀλήθειαν, καὶ χάριν εἴσεται οὐ μικρὰν τῷ τῆς χείρονος αὐτῶν μεταστήσαντι δόξης καὶ μυήσαντι τὴν ἀλήθειαν. Μετὰ βραχὺ δὲ τοῦ πατριάρχου εἰς θεῶν ἐκείνην ἐλγλυθότος καὶ κατεπέσαντος τὰ εἰκότα τοῦ τε θυμοῦ ἔληξε, καὶ τῷ Εὐσταθίῳ συγγνώμη παρέσχετο ἐφ', οἷς παρεφθέγγετο, ἐνδεδικῶς αὐτῷ ὅσα ἤρπειτο ἀπολογήσασθαι, τελευταῖον δὲ καὶ αὐτὸς ἐπεικῶν ὡς, « Δεῖ σε σοφὸν ὄντα μὴ αἰσχρορρήμονα δαίκευσθαι μηδὲ θρασυστομεῖν παρακαίρια. » Ἐπὶ δὲ τούτοις εἰς κοινὴν δοθέντος ἀκρόατιν τοῦ πατρὸς δό-

ἐγγραφή δὲ ἀνάθεμα τῷ Μωάμετ καὶ πάσῃ τῇ αὐτοῦ διδαχῇ καὶ διαδοχῇ. Καὶ τοῦτο δογματίσαντες καὶ κυρώσαντες τῶν πολλῶν ἐκείνων συνόδων καὶ συλλόγων ἔληξαν.

Ζ'. Ἀλλὰ γὰρ οὐχ ὑπερβήσομαι τι καὶ ἄλλο τῶν ἄξιων εἰρησθαι, τοῦ ἱστορεῖν ἐνταῦθα γενόμενος. Ἦν τις εὐνοῦχος ἀρχιερατικῶς προεδρεύων τῆς τῶν Χωνῶν πόλεως, Νικήτας τοῦνομα, πάσης ἀρετῆς καταγώγιον, οὕτω δὲ προφητικὸς καὶ προβλέπων τὰ ἔμπροσθεν ὡς τοῖς μεγίστοις τῶν ὁρώτων ἐγκρίνεσθαι καὶ εἰς θαῦμα κεῖσθαι παρ' οἷς ὁ ἀνὴρ ἐγνωρίστο, εἶπερ ἡ καὶ ἡμᾶς γενεὰ πονηρὰ οὔσα καὶ μοιχαλῆς τοιοῦτον ἠτύχησεν ἀγαθόν. Ἀμέλει καὶ τοῦ βασιλέως τούτου ἐξ Ἀρμενίας παριόντος τὰς Χώνας ἀρτιστεφοῦς καὶ τῆς πατρῴας διαδόχου ἀρχῆς, καὶ τὸν ἀρχαγγελικὸν νεὼν εἰσελθόντος καὶ χειρὶ τοῦ ἀρχιερέως τούτου εὐλογηθέντος, ἐπειδὴ καὶ περιώνυμος ἦν ἐκ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῖς ἅπασι διὰ στόματος, ἦσαν οἱ τῶν ἐντρόφων τοῦ βήματος, καὶ τούτων οἱ ἐς νοῦν βάπτοντες, ἐν ἀπόρῳ ἐτίθεντο εἰ νέος ὢν ὁ Μανουήλ [P. 142] καὶ ἄρτι πρῶτως χνοάζων τὸν ἰουλον διακυβερνήσειν ὅλως τὴν βασιλείαν θυνήσεται, ἥτις τὸ πολὺ δεῖται ἀνδρὸς πολιοῦ μὲν τὸ φρονεῖν, λαχνήεντος δὲ τὸν πύγωνα, ἔτι γε μὴν εἰ τὸν κασίγνητον καταπαλαίσειεν Ἰσαάκιον δικαιοτέρον θντα πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ἐνδὸν ἰζάνοντα. Ὁ δὲ μέγας ἐκεῖνος ἀνὴρ καὶ θντως ἀνθρωπος τοῦ Θεοῦ, λύων τὸ ἄπορον καὶ διασαφῶν τὸ παρ' ἐκείνοις ἀμφιγνοούμενον, «Ναί,» φησί, «καὶ τὴν βασιλείαν ὁ μεῖραξ οὔτος δυθουεῖ, καὶ αὐτῷ ὑποπεσεῖται ὁ ἀδελφός· οὕτω γὰρ Θεῷ δέδοκται καὶ προῦρισται. Ἴνα δὲ εἰδῆτε καὶ περὶ ὧν οὐδ' ὅλως με ἤρεσθε, τὸν οἰκεῖον πάππον, λέγω δὴ τὸν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων καὶ προπάτορα ἐκείνω Ἀλέξιον, ὑπερβήσεται οὔτος βραχύ τι κατὰ τοὺς τῆς ζωῆς χρόνους. Τῆς δὲ τελευτῆς αὐτῷ ἐγγιζούσης μνησεται.» Ἦν οὖν ἡ πρόβρῃσις αὕτη καὶ ἐμοὶ τῷ συγγραφῆι Νικήτῃ σὺν ἄλλοις πλείστοις γνωρίμος, ὅτι καὶ ἐμὸς ὁ προφάντωρ (6) ἀνάδοχος ἐκ τοῦ Θεοῦ βαπτίσματος. Τίς δὲ ἄρα ἔσται ἡ μανία καὶ οἷος ὁ τρόπος αὐτῆς, οὐδεὶς εἶχεν ἀκριδῶς συμβαλέσθαι τῶν εἰδόντων τὸ προαγόρευμα· οἱ μὲν γὰρ ἐς τὸ χρυσομανὲς ἀνέφερον τὸ προφοιβάσμα, οἱ δ' ἐς ἄλλο εἰρημένου δόγματος κινήθεντος, καὶ παραβόλως ἐνισταμένου τὰ πρῶτα τοῦ βασιλέως ἀληθῆ δοξάζειν Θεὸν τὸν παρὰ τῷ Μωάμετ ὀλόσφυρον καὶ μὴ γεγεννημένον ἢ γεννήσαντα Θεὸν, πέρας εἰληφέναι πάντες τὴν προθέσπισιν ἔφασκον, ἐπεὶ καὶ μανίαν ἀτεχνῶς ὁρθῆν τε καὶ χειρίστην τὴν δόξαν εἶναι ταυτηνὶ ὡς τῆς ἀληθείας ἐπίπαν ἀντίθετον.

Κατήρξατο μὲν οὖν τῷ βασιλεῖ τὰ τῆς νόσου πρὸ τοῦ Μαρτίου μηνός, τῆς ἐνισταμένης τότε ἰνδι-κτιῶνος, ὅτε καὶ τὰ περὶ τοῦ δόγματος ἐπεκύμαινε. Καὶ αὐτὰ μὲν ἀφύβρισαν περὶ πῶς μῆνα τὸν Μάτιον, ὁ δ' αὐτοκράτωρ ἐπιστάντος τοῦ Σεπτεμβρίου τὸ ζῆν ἐξεμέτρησεν. Οὐδὲν δ' ἔτι κάλλιστον περὶ τῆς βασιλείας διψήσεν, ἀλλὰ νοθέστερον ἦν διακείμενος πρὸς τὴν τῶν μετὰ τὴν μετᾶστασιν αὐτοῦ γενησομένων διαταγῆν τε καὶ ὑποτύπωσιν. Τὸ δ' αἴτιον· οὐ παρεδέχετο ὅπως οὖν ὡς ἤγγικεν ἐκείνῳ τὸ τελευτῆν, ἀλλ' εὖ εἰδέναι διετέλετο ὡς

A 7. Adjiciam etiam aliud memoratu dignum, postquam huc progressus sum. Fuit eunuchus Nicetas, Chonarum episcopus, omni genere virtutis ornatus, futurarum rerum ita præsciens ut inter maximos vates haberetur et omnibus qui eum norant admirationi esset, quod nostræ ætati improbatæ atque adulteræ tantum bonum contigisset. Cum autem hic imperator recens diademate redimitus, paterni imperii successor, ex Armenia revertens Chonis Archangeli ædem 285 ingressus faustam comprecatiouem ab hoc pontifice accepisset ut ob virtutem ubique gentium celeberrimo, quidam sacerdotes, iique prudentissimi, dubitabant an Manuel adhuc adolescens ac pene imberbis tantum imperium administrare posset, quod virum senili prudentia præditum et maturum postularet. B Deinde an fratrem Isaacium, qui urbem imperatricem obtineret, superaturus esset, cui meliøre jure imperium deberetur. Tum magnus ille vir et vere divinus homo in hunc modum respondit: «Omnino adolescens iste et imperium gubernabit et fratrem superabit: sic enim a Deo decretum et constitutum est. Ut autem ea quoque sciat de quibus non interrogastis, avum Alexium ætate paulum superabit: sed instante obitu insaniet.» Id præsigium et mihi et aliis plurimis fuit notum: is enim vates ex divino baptismate me suscepit. Quæ autem ea insania et cujusmodi futura esset, nemo tum recte conjicere potuit: nam alii id præsigium ad insaniam auri cupiditatem, alii ad libidinis intemperantiam detorquebant; sed cum hæc, quam dixi, controversia agitata esset, imperatore temere principio contentente holosphyrum illum Machometi 286 verum esse Deum, qui nec genitus esset nec genuisset, omnes id oraculum eo retulerunt, quod illa opinio a veritate alienissima germana et pessima esset insania.

C τι σαρκικὸν ἐλάττωμα ἤχμαλώτιζον. Τοῦ δὲ προσεχῶς D Imperator autem nocte, mense Martio, morbo correptus, indictione decima quinta, quo tempore dogma illud in quæstionem vocatum est et mense Maio demum sopitum, mense Septembri obiit, nec de imperio quidquam præclari ordinavit, in iis quæ post suum obitum facienda essent, mandandis et præscribendis segnior. In causa fuit quod nequaquam credebat instare sibi mortem, sed scire se affirmabat xiv vitæ annos adhuc restare. Idque ad ipsum patriarcham Theodosium dixit, a quo monebatur ut pro paterna pietate rei publicæ cu-

Hier. Wolfii notæ.

(6) Alter codex de compatiatu, ut vocant, alter de administratione baptismatis loqui videtur.

ram integris adhuc sensibus mature susciperet, et auratorem fidelem filii successoris, impuberis adhuc, et imperatricis quæreret. Sed pestilentes impostores astrologi imperatorem paulo post ex morbo recreatum vacaturum esse amoribus, et barbaricas 257 urbes eversurum, impudenter asserabant; et quod incredibilius est, homines præcipiti lingua et assueti mendacijs, motum universi orbis et maximorum siderum congressus et concursus ventorumque procellas ingentes et universitatis rerum pene mutationem prædicebant, engastrimythi potius quam astrologi. Neque vero annos duntaxat et menses et hebdomadas numerabant, sed dies etiam et horæ punctum designare non verebantur, quæ suæ potestati reservavit Pater, et Servator discipulos suos percontantes castigavit. Proinde non ipse modo imperator speluncas et meatus subterraneos contra ventorum impetum inquirebat et ad habitandum præparabat, et palatiorum fastigia demoliebantur, ut minus impetu ventorum læderentur; sed et ministri et cognati et adulatores ejus iisdem rebus intenti partim terram fornicarum instar effodiebant, partim tentoria tripliciter consuebant et veces cubitales, quo minus tabernacula 258 concuterentur, acuebant. Sed morbo, ut dixi, ingravescente, balneo usus cognovit spem vitæ evanescere et terminum instare inevitabilem; ac pauca cum astantibus de Alexio filio locutus, oratione suspiriis interpolata, quia prævidebat quæ post suum obitum tempestates impenderent, patriarchæ monitu brevi chartæ de astrologia subscripsit, mutata pristina sententia. Denique admota ad arteriam manu et pulsu percutato, cum alto suspirio femur percussit, et monasticum habitum postulavit. Quo dicto cum, ut fieri solet, tumultus esset ortus, et spiritualem vestem nigro panno omnis ornatus expertem, ministri nescio ubi nacti, mollibus et regiis vestibus detractis, et aspero illo divinæ vitæ indumento illi inducto, in spiritualem eum convertunt militem, et galea thoraceque insigniore ornatum in cœlestis imperatoris catalogum referunt. Ea lacerna, quippe brevior, crura heroici illius corporis non tegebat, ut nemo qui id cernebat a lacrymis sibi temperaret. humanæ imbecillitatis cogitatione et vilitate corporis in morte, quo animus tanquam testæ 259 inclusus coalescit. Sic igitur et vita et imperio cedit, quod annos triginta octo gubernavit, tribus mensibus demptis. Ad quod imperii spatium vetustissimum illud oraculum alludere videtur: « Tui prehendet te postrema nominis. » Nam ηλ, postrema syllaba nominis Manuelis, apud Græcos tantum numerum complectitur. Sepultus est in obliquo latere monasterii Pantocratoris, juxta templi fores, in sacello adjuncto, qua templi muro in fornicem circumflexo latus circa tumulum ingressus distinguitur. Lapis eum tegit nigricans et mœstum aliquid præ se forens, qui in septem vertices assurgit. Non procul inde basi impositus adoratur

Α ἑνιαυτοὶ ζωῆς καὶ ἕτεροι δεκατέσσαρες αὐτῷ ἐπιδαψιλεύονται. Καὶ τοῦτο πρὸς αὐτὸν εἴρηκε τὸν σοφὸν καὶ τρισμάκκρα πατριάρχην τὸν Θεοδοσίον, ὀποτιθέμενον πατρικῶς φροντίδα τῶν τῆς βασιλείας θέσθαι πραγμάτων, ἕως ἔτι καιρὸς κάκεινψ ἔβρωται τὸ φρονεῖν, καὶ διφῆσαι τὸν ἀνθεξόμενον ἀκριβῶς τοῦ τῆς ἀρχῆς κληρονόμου παιδὸς οὕτω παραγγελλαντος εἰς ἡβην, καὶ πιστῶς προστησόμενον τῆς βασιλίδος καὶ οἶον μητροκομήσοντα. Οἱ δὲ παντοδύλητοι ἀστροφένακες καὶ περὶ ἐρωτικὰ, κατ' αὐτοὺς εἰπεῖν, τὸν βασιλέα σχολάσειν ἀπετόλμων λέγειν ἀνασφῆλанта τῆς νόσου μετὰ βραχὺ, καὶ πόλεων ἀλλοφύλων εἰς χῶμα τεθησομένων κχαιρέσεις ἀπηναιδέουτο. Τὸ δὲ δὴ παραλογώτερον, πρόγειροι τὴν γλῶτταν ὄντες καὶ τῷ ψεῦδει ἐνειθισμένοι καὶ συγκίνησιν προὔλεγον τοῦ παντὸς συνδρομάς τε καὶ συνόδου τῶν μεγίστων ἀστέρων καὶ ἀνέμων ἐξαισίον ἐκρήξεις, καὶ σχεδὸν τοῦ παντὸς μεταστοιχείωσιν προσφοῖδαζον, ἐγγαστρίμυθοι πλέον ἢ ἀστεροσκόποι δεικνύμενοι. Οὐ χρόνους δὲ μόνον καὶ μῆνας ἠρίθμουν καὶ ἐβδομάδας κατέλεγον, ἐφ' ὧν ταῦτα γενήσεται, καὶ βασιλεῖ διεσήμαινον, ἀλλὰ καὶ ἡμέρας ἠκριβολόγουν καὶ τὸ τῆς ὥρας ἀκαριαῖον ἐβωμολόγουν, ὡς εἶπερ σαφῶς ἤδεσαν ἄπερ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ ἔθετο ὁ Πατήρ, γαί περὶ ὧν ἐπέτιμα πνευθανομένους τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτήρ. Ἀμέλει τοι οὐ μόνον αὐτὸς ὁ βασιλεὺς σπῆλαια καὶ καταδύσεις ἀλεξημένους διηρυνᾶτο καὶ προητοίμαζεν εἰς ἐνοίκησιν, καὶ οἱ τῶν βασιλικῶν οἰκοπέδων καθηρῶντο ἕελοι, ὡς εἶεν ἀπαθείς ταῖς τῶν ἀνέμων ἐκθησαυριζόμεναις πνοαῖς, ἀλλὰ καὶ ὅποσοι τῇ θεραπείᾳ τούτου καὶ συγγενείᾳ ἐνεγραφοῦτο, καὶ οἱ κολακικῶς αὐτὸν ὑπεισήρχοντο, τοῖς αὐτοῖς ἐπιμελῶς ἐνέκειντο, ὡς τοὺς μὲν γεωρυχεῖν κατὰ μύρμηκας, τοὺς δὲ σκηνορράφειν καὶ σχοινία περιδέειν ἐντριτα καὶ πασσάλους ἀποξύνειν πηχυαίους εἰς ἀκράδαντον ἔρεισμα τῶν σκηνῶν. Ἀλλ' ὅπερ ἔλεγον, ἐπειδὴ τὰ τῆς νόσου τῷ βασιλεῖ ἐπέτεινε, παραβόλως βαλανείῳ ἐχρήσατο, καὶ γνοὺς ἔτι πλέον ἐντεῦθεν τὰς τοῦ ζῆν ἀπαλειφομένας ἐλπιδας καὶ οἶον καθ' ὄργῶν τυπουμένας καὶ τὴν προθεσμίαν ἀνυπεράλκτον ἐφεστῶσαν ὀλίγα περὶ τοῦ παιδὸς Ἀλεξίου τοῖς περισσῶσι διελλεκται, κεράσας οἰμωγαῖς τὰ βήματα ἐκ τοῦ προορᾶν οἶον τὰ μετὰ τὴν ἐκείνου συμβησόμενα ἐξοδον. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἀστρονομίας ὑποθήκη τοῦ πατριάρχου βραχύν τινα χάρτην D ὑπεσημήνατο, πρὸς τὴν ἐνάντιαν δόξαν μεθαρμοσθεῖς. Τέλος δὲ καὶ αὐτὸς τῇ ἀρτηρία προσέγων τὴν χεῖρα καὶ τὰς κινήσεις τοῦ σφυγμοῦ γνωματεύων, βύθιον τι στενάξας καὶ πλήξας τῇ χειρὶ τὸν μηρὸν τὸ μοναδικὸν σχῆμα ἤτησε. Θεοῦδου δὲ, ὡς εἰκὸς, ἐπὶ τῷ βήματι τούτῳ ἀρθέντος, καὶ τῆς πνευματικωτέρως ἀμφιάσεως ἐχούσης τὸ ἀπαράσκευον, τριθωνίου μέλανος οἱ περὶ τὸν βασιλέα ὀθενοῦν εὐπορήσαντες περιδύουσι μὲν αὐτὸν τὰ μαλακὰ καὶ ἄρχικὰ ἄμφια, ἐπενδύουσι δὲ τὸ τραχὺ τῆς κατὰ ἑὸν πολιτείας ἔνδυμα, εἰς ὀπλίτην μεττμειφότες πνευματικῶν κράνει τε θειοτέρῳ καὶ θῶρακι σεμνοτέρῳ, τῷ οὐρανίῳ στρατολογήσαντες ἡγεμόνι. Τὸ δὲ ῥάκος

μη ποδῆρες ὄν μήτε μὴν δι' ὄλου τοῦ ἡρωϊκοῦ ἐκείνου καταβαίνον σώματος εἶα τὰς κνήμας ἀκλυφεῖς, ὡς μηδένα τῶν ὀρώντων εἶναι ἀδάκρυτον, ἐν νῦν βαλλόμενον τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν καὶ τὴν ἐν τῇ τελευτῇ τὸν βίον τοῦ σώματος ἀχρειότητα, ὅπερ ἡμῖν ὡς ὄστρεον περιπλάττεται καὶ συμφύεται τῇ ψυχῇ. Τοῦ βίου γοῦν οὕτω καὶ τῆς βασιλείας μεθίσταται, τριάκοντα καὶ ὀκτώ χρόνους γεγονώς ἐν τῇ βασιλείᾳ, λειπόντων μηνῶν τριῶν. Πρὸς ἣν οἶμαι παρτάσιν τῆς ἀρχῆς καὶ τὸ παλαιάτατον ἐκεῖνο λόγιον ἀφορᾶν, ὃ διέξεισιν οὕτως· « Ἄλλ' ὑστάτη σε κερδανεῖ λαβὴ λόγου· » ἡ γὰρ τελευταία τοῦ ὀνόματος συλλαβὴ τὸν ὀκτὼ καὶ τριάκοντα διασημαίνεται ἡριθμόν. Τέθαπται οὖν παρὰ πλάγιον πλευρὰν τῇ τὸν νεῶν εἰσιόντι τῆς τοῦ Παντοκράτορος μονῆς, οὐκ ἐν αὐτῇ τῇ τεμένει, ἀλλ' ἐν τῇ περὶ τοῦτον ἡρώψ. Τοῦ δὲ τοίχου τοῦ νεῶ εἰς ἀψίδα περιαχθέντος ἡ περὶ τὴν σορὸν εὐρεία διαστέλλεται εἰσοδος. Συνέχει δὲ τοῦτον λίθος τὴν μελανίαν ὑποκρινόμενος καὶ διὰ τοῦτο στυγνάζοντι ἰοικώς, ὃς καὶ εἰς ἐπτὰ διέσχισται λοφιάς. Παράκειται δὲ οἱ ἐπὶ κρηπίδος καὶ προσκύνῃσιν δέχεται λίθος ἐρυθρὸς ἀνδρομήκης, ὃν εἶχε πρότερον μὲν ὁ κατ' Ἐφεσον τὴν πόλιν ναὸς, ἐκεῖνον εἶναι διαθρυλούμενον ἐφ' οὗ Χριστὸς μετὰ τὴν ἀπὸ σταυροῦ καθαίρειν νεκροταφίους εἰληθείς ἐσφυρνίσθη. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὗτος διακομίσας ἐκεῖθεν, καὶ οἱ τὸν νεῶν ὑποστρώσας ὡς ὀρθοῦ σώμα καὶ γεγονὸς ὅπερ τὸ χρῖσαν (7) βραδείαν, ἐκ τοῦ κατὰ τὸν Βουκολέοντα λιμένος εἰς τὸν ἐν τῇ φάρῳ τοῦ μεγάλου παλατίου νεῶν τοῦτον ἀνήγαγε. Μετ' οὐ πολλὴν μέντοι ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ περιόδῳ τοῦ βασιλέως τὸν βίον ἀπολιπόντος καὶ ὁ λίθος οὗτος ἐξήρθη τῶν ἀνακτόρων, καὶ μετενήνεκται ἔνθα δὴ ἀρτίως ἐμνήσθη, κεκράξων, οἶμαι, καὶ διατρανωσόμενος ὅποσα ὁ τῇ σορῷ σιωπῶν εἰργάσατό πως καὶ ἡγωνίατο.

Hier. Wolfii notæ.

(7) Quid sit illud ὅπερ τὸ χρῖσαν, non intelligo .Et qualemcunque sententiam conjectura sum secutus.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ
 ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ
 ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΑΝΟΥΗΛ.
 —
 IMPERIUM
 ALEXII COMNENI PORPHYROGENITI
 MANUELIS IMPERATORIS FILII.

α'. Καὶ οὕτω μὲν ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς καταλείπει τὸν βίον, βασιλεύει δὲ μετ' αὐτὸν ὁ ἐκεῖνον παῖς Ἀλέξιος, οὐπω καθαρῶς τῆς ἡθῆς ἀψάμενος, ἀλλ' ἔτι παιδοκόμων καὶ τιθευτρίας δεόμενος. Πλημμελῶς τοίνυν καὶ ἀχρείως τὰ Ῥωμαίων ἐφέρετο πράγματα, καὶ χειρόνως ἢ ὅτε ὁ Φαίθων τὴν ἐν ἄστροις οὐρανοῦ τέμνειν ὁδὸν ἐπεβάλλετο, τοῦ πατρικοῦ καὶ χρυσοκολλήτου ἐπιβάς ἄρματος. Αὐτὸς μὲν γὰρ ὁ κρατῶν διὰ τὸ τῆς ἡλικίας ἀτελες καὶ τοῦ τὰ συνοίοντα φρονεῖν ἐνδεὲς οὐδενὸς ἦν τῶν καθηκόντων ἐπιστρεφόμενος, κούφοις δὲ μόνον τρεφόμενος πνεύμασι καὶ τὸ χαίρειν καὶ τὸ λυπεῖσθαι μὴπω μεμαθηκώς ἀκριβῶς κνηγεσίῳι προσανείχε

291 1. Manuele Comneno ad hunc modum defuncto, filius Alexius fere impubis adhuc et puer, qui pædagogii et nutricis opera non satis commode carobat, successit. Itaque Romana res publica perperam administrabatur, et pejus se habebat quam cum Phaeton paternum currum per cælum regere conatus est. Nam imperator ob immaturam ætatem et inopiam consilii nullam officii rationem habebat, 292 inani superbia elatus, et vix salis gnarus quæ res tristes aut jucundæ essent, venationi et equitationi incumbebat; puerorum cum quibus colluderet, familiaritate utebatur, vita pessime instituta. Paterni vero ejus cognati et amici,

aliis rebus intenti, illius educationem aliis rebus omnibus anteveriendam negligebant, nec interitum rei publicæ curabant. Nam alii imperatricis amore flagrabant et ejus pudicitiam haud dissimulanter tentabant; calamistris, unguentis puerilibus, mitris mulieribus, aureis torquibus ornati, defixos in illam oculos habebant et mutuam illius amorem captabant. Alii, homines avari et rapaces, cum luxuriosissime viverent, fiscum depeculabantur, ut crumenam immodicis eumptibus exhaustam pecunia resarcirent. Alii ad imperii cupiditatem omnia referebant, Denique tanquam strenuo et gravi pædagogico sublato, confusa erant omnia, dum suum quisque negotium agit et alteri adversatur; aut velut columna firma revulsa, in partem contrariam omnia inclinabant. Proinde cum **293** potentissimi quique, et cognati imperatoris, æqualitatem spernerent, rei publicæ cura defecit, congressus et concilia deserta sunt. Cum autem protosebastus et protovestiarius Alexius Comnenus, Manuelis patruelis, pueri imperatoris matrem sibi conciliasset, et crebro ejus consuetudine uteretur, cæterosque omnes auctoritate vinceret, ii qui eadem orti erant familia et Manuele imperante parem potestatem obtinuerant, maximis dignitatibus præditi, molestissime illa ferebant. Quidam etiam cum tyrannidem suboriri oernerent, protosebastum suspectum habebant, non tam de imperatoris Alexii salute solliciti, quam ne ipsi comprehenderentur metuentes. Quapropter expectatione rerum futurarum suspensi, modo ipsi tuti essent, cæteros minus curabant. Fama enim, ut loquax est, jam vociferabatur Alexium imperatrici adherere cum eaque conspirasse, multos sibi officiis et largitionibus conciliare, et imperatore ejecto regnum affectare et matris ejus nuptias ambire. Atque ita sese res imperii habebant, confusio et turbarum plenæ, non aliter quam in fabulis de serpente illo traditur, qui cauda surda et cæca non sine multis **294** offensionibus progrediebatur. Is rerum status monstro illo sub Manuelis obitum edito præsignificatus fuit. Nam mulier quædam in Propontide habitans puerum peperit, cætera perexilem et imbecilem, sed capite ingenti. Id principatus multorum, quem omnis imperii et disciplinæ contemptus sequitur, omen habitum. αὐτὸν τῆς βασιλείας ἐν νῶ τίθεται, ἑαυτὸν δ' ἐπιβήτορα ταύτης. Καὶ οὕτω μὲν τὰ κατὰ τὴν βασιλείον αὐτὴν πάσας δὲ συγχύσεως καὶ παντοίου χειμῶνος ἐμπλεα, καὶ τὸ τοῦ μυθικοῦ δράκοντος πράγμασιν αὐτοῖς δρώμενον ἦν, ὅς κακῶς διετίθετο κωφῶ καὶ τυφλῶ μέρει τῶ οὐραῖῳ διεξαγόμενος. Ἡ τὸ τέρας πέρας ἐλάμβανεν, ὃ τὸν βίον τελευτῶντος ἐπιφάνη τοῦ αυτοκράτορος Μανουῆλ. Γυνὴ γὰρ τις κατὰ τὴν Προποντίδα λαχοῦσα τὴν οἰκίαν παιδίον ἀπέτεκεν ἄρρην, τὸν μὲν λοιπὸν ἄνθρωπον ἐξηθρομένον καὶ λίαν βρῆχυμερέςτατον, τὴν δὲ γε κεφαλὴν χρῆμά τι ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνέχον μέγα τε καὶ ἐξαισιον, ὃ καὶ σπληνελόγιστο πολυαρχίας εἶναι σημαντικόν, ἥτις μήτηρ ἀναρχίας ἐστίν.

2. At Comnenus Andronicus imperatricis Manuelis patruelis, de quo in illius historia copiose scripsimus, cum imperatoris mortem et aulæ dissidia **Ο**Enæi audivisset, veterem tyrannidis amorem renovat. Sed hæc suo loco commodius referentur: nunc vero, ne ordo historiae interrumpatur neque quicquam memoratu dignum prætermittatur, paulo

καὶ ἱππηλασίοις προσέκειτο, παιδαρίοις συμπαίγματος συγγινόμενος καὶ τὸ ἦθος ἐν τοῖς χειρίστοις τυπούμενος. Οἱ δὲ γε πατρῷοι τούτῳ ἐτίτροι καὶ οἱ καθ' αἷμα δὴ που προσήκοντες, ἑτέροις τὸν νοῦν προσέχοντες, τῆς τούτου καλλίστης κατημέλου ἀγωγῆς καὶ τροφῆς καὶ τὰ κοινὰ φθειρόμενα παρεβλέποντο. Οἱ μὲν γὰρ τῆς βασιλίδος ἤρων καὶ ἐπειρῶν μάλα λαμπρῶς, ἐπαφροδίτως βοστρυχιζόμενοι, καὶ τὸν ταύτης ἀντέρωτα θηρώμενοι ἐμυροῦντο νηπιωδῶς καὶ ἐμιτροῦντο γυναικωδῶς περιδεῖρραίοις λιθοκόλλοις, καὶ ὄλοισ ὀφθαλμοῖς εἰς αὐτὴν ἐνητένιζον· οἱ δὲ χρηματιστικοὶ ὄντες καὶ δημοδόροι παρενοσφιζοντο τὰ δημόσια, ταῖς τε ἐφευρημέναις θηπέταις ἀφειδέστερον χρώμενοι καὶ νέας προσεφευρίσκοντες, ἵν' ἔχοιεν οὕτω τὸ χθὲς κενὸν καὶ σύσπαστον βαλάντιον πλήρες καὶ διψιδηκὸς σήμερον· οἱ δὲ τοῦ βασιλεύειν ἔχοντες ἔφεσιν πρὸς τοῦτο τὸν οἰκίον σκοπὸν συνέτεινον ἅπαντα. Ὡς γὰρ τινος παιδαγωγοῦ γενναίου καὶ ἐμβριθοῦς ἐκποδῶν γενομένου ἀταξίας τὸ πᾶν ἐπεπλήρωτο, ἐκάστου τὸ οἰκεῖον μεταδιώκοντες ἐφετὸν καὶ ἀλλήλοισ ἀπάντων ἀντιπραττόντων, ἢ κίονος ὑποσπασθέντος ἰδραίου καὶ ἄστραβοῦς πρὸς ἐναντίαν φορὰν ἀπονευέκισαν ἅπαντα. Τῆς δὲ ἰσοτιμίας ἀτιμασθείσης παρὰ τοῖς τότε τὰ μέγιστα δυναμένοις καὶ κατὰ γένος συναπιόμενοις τῷ βασιλεῖ, αἱ τε ὑπὲρ τῶν κοινῶν φροντίδες ἐξέλιπον καὶ αἱ συνδρομαὶ καὶ σύνοδοι ἔφανθθησαν. Καὶ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ δὲ καὶ πρωτοβεστιάριου Ἀλέξιου τοῦ Κομνηνοῦ, ὃς ἀνεψιὸς ἦν πρὸς πατρός τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ, τὴν τοῦ παιδὸς καὶ βασιλείως μητέρα ὑποποιησαμένου καὶ θαμὰ αὐτῇ ὀμιλοῦντος καὶ ὑπὲρ πάντ' ἰσχύοντος ἑτερον, οἱ τοῦ αὐτοῦ μεταλαχόντες αἵματος καὶ ἰσοκρατεῖς εἶναι παρὰ τοῦ βασιλέως Μανουῆλ ἐαθόντες καὶ ἀξιώμασι μεγίστοις ἐμπρέποντες ἔστιν ἢ ἀπεπνίγοντο τοῖς γινομένοις, ἔστι δ' ἢ καὶ τυραννίδα φρομένον ὁρῶντες τὸν πρωτοσεβαστὸν ὑπεβλέποντο, οὐ τοσοῦτον μὴ ὁ βασιλεύων Ἀλέξιος ἀηδὲς τι πάθει περὶ πλείστου ἔχοντες, ὅσον μὴ αὐτοὶ συλληφθεῖεν ὑφορώμενοι. Καὶ διὰ ταῦτα καταδοκούντες τὸ μέλλον, τὸ καθ' αὐτοὺς ἀσφαλὲς τοῦ πέλους κρουτίεσαν. Ἦδη γὰρ ἡ φήμη λάλος ἦν καὶ διαβρόχθην κρουγάζουσα ὡς Ἀλέξιος τῇ μητρὶ τοῦ βασιλέως σύμφυτος μικροῦ καὶ σύμπνους γενόμενος μέτεισ· τοὺς πολλοὺς φίλῳ καὶ χρήμασι, καὶ καθελῖν μὲν ταύτης, ὡσπερ δὴ καὶ τῆς τεκούσης, γενήσεσθαι σκέπτειντα συγχύσεως καὶ παντοίου χειμῶνος ἐμπλεα, καὶ τὸ

β'. Ὁ δὲ Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος ὁ τοῦ βασιλέως ἐξάδελφος Μανουῆλ, περὶ οὗ τὸ λέγειν ἐν τῇ κατὰ τὸν βασιλέα τοῦτον ἱστορίᾳ κατέββευσεν ἱκανώτατα, διατρέθων τηνικαῦτα κατὰ τὸ Οἰναιον, ἐπεὶ πύθοιτο τὸν τοῦ Μανουῆλ θάνατον καὶ διαστασιάζειν ἔγνωκε τὰ βασιλεία, τὸν παλαιὸν τῆς τυραννίδος ἀνασκάλλει ἔρωτα. Ἀλλὰ μήπω περὶ τούτων, καθ' εἰρμὴν

δὲ προῖόν τὸ λέγειν ἐκεῖθεν τῆς ἱστορίας τῶν κατὰ Ἀλλίους exordiamur. Hic Andronicus, ut Manuelis τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐχέσθω, ὁπόθεν ἀρχεσθαι ἄμεινον συναφείας ἕνεκα καὶ τοῦ μὴ παραλιπεῖν τι τῶν ῥηθῆναι ἀξίων. Ὁ Ἀνδρόνικος τοῖνον οὗτος τὰς λαβὰς ἐκφεύγων τοῦ Μανουὴλ ἀειφυγίαν εἴλετο, καὶ πόλεις ἀμεύφας συχνὰς καὶ πλεῖστα ἐθνῶν ἄστεα κατιδῶν τέλος, ὡς εἰπόντες ἔχομεν, καταλύει παρὰ τῷ Σαλτοῦχῳ τοπάρχῃ δ' ἦν οὗτος εἰς ἀρχὴν ἔχων ἐξαιρεθεῖσαν τὴν τῇ Χαλδαίᾳ προσεγγίζουσαν χώραν, Ῥωμαῖοις μὲν πάλαι ὑπόφορον, τότε δὲ τοῖς Τούρκοις καὶ τοῖς τούτων ὑπέκουσαν ἔθεσι. Καὶ παρειληφώς τι φρούριον αὐτοῦ ἐκόντος, καὶ τῇ φυσικῇ τούτου ἐρμυνότῃ τὴν ἀπὸ τῆς τέχνης προσθεῖς, ἐκείσε προσεμνε, συμπλανῆτιν ἔχων ἑαυτῷ καὶ συνἐκδημον τὴν Κομνηνὴν Θεοδώραν, ἥτις ἀθεμίτως αὐτῷ συντηνάζετο θυγάτηρ Ἰσαακίου οὗσα τοῦ σεβαστοκράτορος· ἐξ ἀδελφῶν δ' ἔφυσαν ἄμφω, Ἰσαάκιος καὶ Ἀνδρόνικος. Ὁ τοῖνον αὐτοκράτωρ Μανουὴλ συνειληθέει οὐκ ἔχων Ἀνδρόνικον, ἀλλ' ὅσα καὶ ἰξίων Ἡρας τούτου ἀποπλαζόμενος, ὡς γούδν νεφέλην τὴν ἀνεψιᾶν Θεοδώραν περισχεῖν διὰ φροντίδος ἐτίθετο, καὶ τοῦ κατὰ σκοπὸν ἐπιτυχῆς γεγωνῶς διὰ τοῦ τότε τὴν ἀρχὴν τῆς Τραπεζοῦντος ἀνεζωσμένου Νικηφόρου τοῦ Παλαιολόγου, μετὰ βραχὺ καὶ αὐτὸν ἐπισπάται Ἀνδρόνικον, ὅσα καὶ δελητίῳ τῇ Θεοδώρᾳ κατασπώμενον καὶ τῷ ταύτης ἀγκιστρευόμενον ἔρωτι, οὐ μικρῶς καὶ τῷ τῶν παίδων πυρὶ δαπανώμενον οὐς ἀπέτεκεν αὐτῷ Θεοδώρᾳ. Στείλαις τοῖνον πρέσβεις εἰς βασιλέα αἰτεῖται ὧν πεπαρψήνηκεν ἀμνηστίαν, πρὸς δὲ καὶ ἀσφάλειαν ὡς οὐδὲν τι πείσεται θυμαλγῆς ἀφικόμενος. Καὶ τοῦ βασιλέως πρὸς ἄμφω οὐκ ἀπατηλῶς καταμνεύσαντος, μετὰ τινα καιρὸν προσχωρεῖ. Πολυμήχανος δ' ὧν Ἀνδρόνικος καὶ παντοίοις δόλοις καζόμενος ἀλύσει σιδηρέᾳ πολυταλάντῳ διαλαμβάνει τὸν τράχηλον, καὶ ταύτην ἔνδον συσχῶν καὶ περιθάλψας τῷ ἱματίῳ ἔς τὰ τῶν ποδῶν ἔσχατα καταβαίνουσαν, ὡς εἴη βασιλεῖ τε ἀφώρατος καὶ τοῖς τὸ βῆμα τούτου πληροῦσιν ἀβέατος, λαβῶν τοῦ ὀρθῆναι τῷ αὐτοκράτορι καὶ θεάσασθαι τὸ ἐνδόσιμον, ἐπεὶ καθάπαξ ἐκείνῳ εἰς θέν κατέστη, μέγας μεγαλωσῆ! κατὰ τοῦ δαπέδου ἐκτείνεται προτείνας τὴν ἄλυσιν, καὶ δακρυοὺς τέγγων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐδεῖτο θερμότερον καὶ περιπαθῶς καθικέτσει συγγνώμην εὐρεῖν ἐφ' οἷς δὴ που παραλεύπηκεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς ὀρωμένοις ἔκθαμβος γεγωνῶς αὐτὸς τε πρὸς δάκρυα προήχθη καὶ τοὺς ἐξεγερούοντας ἐπέταξεν. Ὁ δὲ οὐκ ἀναστῆναι τῶν κάτω διισχυρίζετο, εἰ μὴ βασιλέως ἐπιτεταχῶτος αὐτὸν τις τῶν παρεστηκότων διὰ τῆς ῥυμοτομίας ἐλκύσει τοῦ βῆματος λαβόμενος τῆς ἀλύσεως, καὶ προσουδίσει τῷ ὀρόνῳ τῷ βασιλείῳ. Ἀμέλει καὶ γέγονεν ὡς ἐδεῖτο Ἀνδρόνικος. Ἰγούργηκε δὲ πρὸς τοῦργον τοῦτο Ἰσαάκιος ὁ Ἀγγελος ὁ καθελῶν τῆς τυραννίδος Ἀνδρόνικόν ὑστερον καὶ θαυμάσας ἂν τις τὸ τελεσθὲν τῆνικαθε καιροῦ οὐκ εἰς ἄλογον συγκυρίαν ἢ αὐτόματον ἀπολύσει· τεῦτο περίπτωσιν. Τῷ δ' οὖν τότε λαμπρότατα προσδεχθεῖς ὁ ἀνὴρ καὶ φιλοφροσύνης μεγαλοπρεποῦς ἀξιωθεῖς, ὡς ἔδει τῆλικούτων ἄνδρα χρόνιον ἐπανήκοντα, πρὸς τὸ Οἴναιον ἀποστέλλεται, ἐκείσε τὰς διατριβὰς τελέσων καὶ τὴν μακρὰν ἀνακωχέωσων περιδείαν καὶ τὸν πολυετῆ καταπαύσων πλάνον. Ἡδῆσαν γὰρ ἀμφοτέροι· τὰ τῆς ἐν ταύτῃ συνουσίας εἰς τὰς προτέρας ἐπαναλύσοντα συμφορὰς· μηδὲ γὰρ ἂν ἡρεμῆ εἰν ὄλωσ τὸν φθόνον καὶ οἷς ἔργον τῷ φιλατίῳ τὴν παρὰ τοῖς κρατοῦσιν οἰκείωσιν ἄρυσθαι καὶ ταῖς τῶν ἄλλων διαβολαῖς ἑαυτοῦς ἐπικρατύνειν καὶ εἰς μείζους πρόσκαίρειν τιμάς.

3. Erat igitur Andronicus procul a Jove et a fulmine, in voluntario 297 exsilio, sed ærumnis illis errorum liber, et imperatoria munificentia fruebatur. Eo loco degens cum Manuelis obitum et palatina dissidia et Alexii equitationes et lusus, quibus puerilia ingenia capiuntur, audisset, curatores vero ejus patricos partim ut apes crebro in provincias evolare et pro melle pecuniam congerere, partim, ut capræ frondes, ita imperium continenter appetere, partim porcorum imitatione sordidis proventibus pinguescere, laudis vero et rei publicæ nullam prorsus rationem habere, sed in turpitudine et flagitiis omnibus volitari comperisset, speciosam invadendi regni causam quæritat, ac post varias cogitationes et multiplices conatus jurisjurandi libellum, quod Manueli et filio ejus Alexio dederat, legit. In quo cum verba non in alium sensum detorquenda essent, sed in sua nativa significatione accipienda, illi huic clausulæ : « Si quid videro, aut intellexero, aut audivero, quod honori imperio et salutis 298 vestræ fraudi sit, id et vobis indicabo et ipse pro virili mea prohibebo, » ut muscæ ulceribus inhæsit, opportuna admodum ad tyrannidem, quam jam olim parturiebat. Et ut homo acer erat et imperiosus, crebras litteras ad imperatorem et nepotem Alexium et ad patriarcham Theodosium ac cæteros, in quibus aliqua scintilla amoris erga Manuelem defunctum apparebat, mittit, in quibus infamiam exaggerabat, seque indignari simulabat, quod protosebastus non adempta potentia ad moderatiorem fortunam redigeretur, tum quod haud dubium imperatori exitium jamjam inde impenderet, tum ob turpissimum rumorem et ipsis acerbis gravem, qui in summis mœnibus clamitet, et in foribus principum versalus totum orbem terrarum pervagetur. Hæc cum summa gravitate et splendore loquendo et scribendo (erat enim litterarum apprimè peritus, et divini oratoris Pauli Epistolas subinde in ore habebat) omnes in suam sententiam pertraxit; atque id consecutus est, ut tanquam rei publicæ studiosissimus et longo tempore ac usu rerum diuturno perpolitus summam 299 auctoritatem obtineret. Itaque OEnæo relicto Cpolim proficiscitur; et quocumque venit, jusjurandum suum profert; rogatus protectionis suæ causam exponit. Homines autem novarum rerum cupidi, et qui veteri famæ Andronico regnum vaticinanti credebant, ad illum tanquam ad aquilam monedulæ confluentes irrita verba fundebant. Hoc modo usque in Paphlagoniæ partes pervenit, et ubique ut servator divinitus missus honorificentissime excipitur.

πειρος καὶ ἀνὰ στόμα φέρων αἰεὶ τοῦ πνευματορρήτορος Παύλου τὰ ἐπιστόλια) εἶχε πάντας τῇ αὐτοῦ γνώμῃ προστιθεμένους καὶ πρὸς ἐκεῖνον νενευκῶτας μονώτατον ὡς φιλορώμαιον ἄνδρα καὶ χρόνῳ μακροῦ

A γ. Ἦν οὖν Ἀνδρόνικος Διὸς τε πόρρω καὶ κεραινοῦ, παρὰ τοσοῦτον οὐ τὸν πρώτῳ ἔλκων πονηρὸν βίον παρ' ὅσον οὐ τῆς Ῥωμαίων ἐπλάξτετο ὑπερόριος καὶ ὠρεῶν ἐνεφορεῖτο βασιλικῶν. Ἐκεῖσε τοῖνον ὧν τὸν τοῦ Μανουὴλ ἠνωτίστατο θάνατον καὶ τὰς ἐν τοῖς βασιλείοις νόσους ἠκρίβωκε, καὶ ὡς ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος ἵππασμοῖς διαχέεται καὶ προστέτρε παιδιαῖς ὀπόσαις φιληδοῦσιν οἱ παιδαριῶδοις τὴν φρόνησιν, τῶν δὲ παιδοκομούντων αὐτὸν εὐπατριδῶν οἱ μὲν κατὰ τὰς μελίσσας συχνὰ πρὸς τὰς ἐπαρχίας λύουσι τὸ πτερόν καὶ ὡς μέλι τὰ χρήματα τιθαιθώσσοισιν, οἱ δὲ κατὰ τὰς αἰγὰς τοῦ τῆς βασιλείας ἐρώσι θαλλοῦ καὶ συνεχῶς ἐρωτιῶσι τουτονὶ δρέπεσθαι, ἔνιοι δὲ τὰς ὕς μιμούμενοι ἐκ τῶν ῥυπαρωτέρων προσόδων λιπαίνονται, πρὸς μὲν τὸ ἐπαινετὸν καὶ τῆς κοινῆς πατρίδος ὠφέλιμον οὐδ' ἀναθρεῖν ὄλωσ' οὐδ' ἀνακύπτειν αἰρούμενοι, ταῖς δὲ μουσαραῖς ἐγκυλινδούμενοι πράξει καὶ σωδῶς πρὸς ἅπαν ἐγκυπτάζοντες χεῖριστον. Αἰτίαν οὖν ἐφιλοκρίνει καὶ ἀνηρεῦνα περιεργότερον, δι' ἧς εὐαφόρμως τῇ βασιλείᾳ ἐπίθοιτο καὶ πολλοὺς λογισμοὺς ἀνέλκας καὶ πᾶσαν μηχανὴν μεταλθῶν τέλος τὸ τοῦ ὄρκου βέβλον ἐπεισιν ὃν τῷ Μανουὴλ καὶ τῷ υἱῷ ἐκεῖνου Ἀλεξίῳ εἶχεν ὁμωμοκῶς, καὶ μεθ' ἐτέρων εὐρῶν ῥημάτων καὶ ταῦτα ἐγκείμενα. — Χρῶν δὲ μὴ ὑπονοθεύειν (8) ἐτέρᾳ φράσει τὰ ῥήματα, ἀλλ' ὡς ἐπὶ λέξεων εἶχον, οὕτως καὶ δηλοῦν. Διεξήσχον δὲ ὡδε· « Καὶ εἴ τι ἐὼ ἢ νοήσω ἢ ἀκοῆ παραλήψομαι εἰς ἀτιμίαν ὑμῶν καὶ λύμην τοῦ ὑμετέρου φερόμενον στέμματος καὶ ὑμῖν τὴν περὶ τούτου διδοῦς ἐσοίμην εἶδησιν, καὶ αὐτὸς δὲ, ὡς ἐξόν μοι, τοῦτο κωλύω. » Καὶ τοῖς ῥήμασι τούτοις ἐπικαθίσας ὡς αἱ μυταὶ τοῖς μῶλωψι, πάντα χρησίμοις οὔσι πρὸς τὴν πάλαι ὦδινη τυραννίδα ἐμβριθέστερον ἔχων τὸ ἦθος καὶ τὸ φρόνημα ἀρχικώτερον, ἐπάλληλα τὰ γράμματα ἐστέλλε πρὸς τε τὸν ἀνεψιὸν καὶ βασιλέα Ἀλέξιον καὶ τὸν τῆς μεγίστης ἰερωσύνης κοσμητόρα Θεοδόσιον καὶ τοὺς λοιποὺς οἷς ζώπυρον φίλιας ὑπῆν πρὸς τὸν κατοικῶμενον βασιλέα τὸν Μανουὴλ, ἐν δεινῷ τιθέμενος τὰ τῆς ἀσχήμενος φήμης περιλαλήματα, καὶ τὸν ἀγαπετοῦντα ὑποκρινόμενος εἰ μὴ ὁ πρωτοσεβαστὸς τῆς δυναστείας παραλυθεῖ καὶ τὴν μετριωτέραν τυχήν εἶη μετεληφῶς, καὶ διὰ τὸν προσέρποντα μὲν ἐντεῦθεν καὶ ἤδη καθιστάμενον προδηλότατον τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου δλεθρον, ἀλλὰ δὲ καὶ τὴν ἀπερπῆ οὐχ ἥκιστα φήμην καὶ ὡσὶν ἡμετέροις οὐκ εὐπαράδεκτον, ἧτις ἐπ' ἄκρων τειχῶν κηρύσσεται καὶ πύλαις δυναστῶν ἐφεδρεύει καὶ πρόεισι παγκόσμιον περιήχημα. Καὶ ταῦτα λέγων καὶ γράφων μεθ' οἷας οὐκ εἴποι τις ἄν πειθανάγκης καὶ λαμυρότητος (ἦν γὰρ, εἰ καὶ τις ἄλλος, γραμμάτων ἔμπειρος καὶ ἀνὰ στόμα φέρων αἰεὶ τοῦ πνευματορρήτορος Παύλου τὰ ἐπιστόλια) εἶχε πάντας τῇ αὐτοῦ γνώμῃ προστιθεμένους καὶ πρὸς ἐκεῖνον νενευκῶτας μονώτατον ὡς φιλορώμαιον ἄνδρα καὶ χρόνῳ μακροῦ

Hier. Wolfii notæ.

(8) Χρῶν δὲ μὴ ὑπονοθεύειν. Possunt hæc verba etiam ad scriptorem ipsum referri per parenthesin προκταληπτικῶν, hoc modo : In quo hæc etiam

verba præter cætera continentur : neque vero adulteranda sunt aliena dictione, sed ita ut scripta sunt referenda : si quid, etc.

καὶ πείρα πολιωτέρῃ τὰ κάλλιστα συλλεξάμενον. Καὶ αὐτὸς δὲ τοῦ Οἰναίου ἀπάρας πρὸς τὴν τῶν πόλεων βασιλίδα μετέβαινε, τὸν οἰκείον καθ' οὓς ἐπισταίη ἔρχον ἀναπτύσσων, καὶ τοῖς πυθνανομένοις διεξιῶν τὸ τῆς κινήσεως ἄξιον. Καὶ περὶ ἐκείνων ὅσα καὶ ἀετὸν ὑψιερῆ καὶ γαμφώνυχα κολοιοὶ ἐγάρυον ἀκράντα οἱ πραγμάτων νεωτέρων τρέφοντες ἔφεσιν, καὶ οἷς ἡ πάλαι φήμη περιεσπούδαστο, ἢ δὴ που βασιλεύσειν Ἀνδρόνικον προηγόρευε. Καὶ εἶχεν αὐτὸν οὕτω μεταθάντα ἢ τῶν Παφλαγόνων μερίς, καὶ ἕσα καὶ σωτήρα καὶ κατὰ θεῖον ἦκοντα προσδεχόμενον ἐριτίμως.

δ'. Ὁ δὲ πρωτοσεβαστὸς Ἀλέξιος τὴν τῶν ὄλων διοίκησιν εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπᾶτο, τῷ ἰδίῳ φυσιοῦμενος κράτει καὶ τῇ παραδυναστείᾳ τῆς δεσποίνης καταχρώμενος, ὡσπερ καὶ ὁ πολλὰ πολλάκις ἐδηδοκῶς φάρμακα δράκων καὶ γενόμενος δυσαντίβληπτος. Οὐκοῦν οὐκ ἦν τι τῶν ἀπάντων ὃ μὴ δι' αὐτοῦ ἐπεραίνετο. Εἰ δὲ τι καὶ διεπεπράγει λαθῶν ἕτερος, ἢ τῆς βασιλείας δεθθεῖς, ἢ τὸν βασιλεῖα καρυατιζόμενον εὐρῶν ἢ ῥιμιμῶ λιθιδίων καταλαβῶν προσανέχοντα καὶ τῷ καιρῷ πρὸς περάτωσιν τοῦ αἰτουμένου χρησάμενος, οὐδὲ τοῦτο τῶν ἐκείνου ἐκπεριστάτο ὀφθαλμῶν σκεψάμενος γὰρ τρόπον δι' οὗ τὰ παρ' ἄλλων διηγουμένα πρὸς ἐκείνον ἐπαναλύσουσιν ὡς εἰς στροφάλιγγα περιδινοῦμενα βέβρυχτα, δόγμα ἐκ βασιλείας ἐξήνεγκε μὴ ἄλλως εὐπαράδεκτα οἰεσθαι ὅσα ἡ βασιλικὴ χεὶρ ὑποσημαίνεται γράμματα, εἰ μὴ πρότερον ὀφθεῖεν τῷ Ἀλεξίῳ καὶ οὗτος τὴν δεξιᾶν τῷ βατραχείῳ ἐπιδοῦς χρώματι τὴν τοῦ « ἐτηρήθησαν » ἐπισημασίαν βραβεύσειεν. Ἦγεν οὖν ὡς ἡρεῖτο πάντα καὶ μεταπέπτυσεν, καὶ ἄπερ οἱ ἐκ Κομνηνῶν πρότερον βασιλεῖς ἰδρῶσι πολλοῖς; εἶπω δὲ καὶ τοὺς πένητας κλαυμώμενοι, συλλογιμαίως ἀπειθησαύρισαν χρήματα, ταῦτα τῷ πρωτοσεβαστῷ καὶ τῇ βασιλείᾳ πρὸς ἀποχέτευσιν προῦκειτο, καὶ τὸ τοῦ Ἀρχιλόγου ἀντικρυς ἐπεραίνετο, ὃ φησιν, εἰς ἔντερον πόρνης πολλάκις μεταβρῦσκεσθαι τὰ χρόνῳ καὶ πόνῳ συλλεγέστα μακροῦ. Ἐντεῦθεν ἡ πᾶσα πόλις πρὸς Ἀνδρόνικον ἔβλεπε, καὶ ἡ ἐκείνου ἄφιξις ὡς ἐν σκοτομήνῃ λαμπτήρ καὶ ἀστὴρ ἀρίζηλος ἐδοξάζετο. Τῷ τοι καὶ ἐνήγον διὰ γραμμάτων κρύβδην πεμπομένων οἱ μέγα τότε δυνάμενοι καταταχῆσαι τὴν εἴσοδον, ὡς ἀντιταξομένων οὐδένων, οὔτε μὴν πρὸς τὸ ἀντωπὸν τῆς ἐλείνου στησομένων σκιᾶς, ἀλλ' ὑπταίαι ὄλων προσδεχομένων χερσὶ καὶ ἀναπετασόντων ἀσμένως τὰς τῆς καρδίας περιπτυχάς. Διαφερόντως δὲ αὐτὸν πορεκρότει καὶ θαρράλέως προσεῖναι διένυττεν ἡ πορφυρογέννητος Μαρία ἡ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου ἑτεροθαλῆς ἀδελφῆ, καὶ ὁ παρ' αὐτῶν τῷ Καίσαρ ἐξ Ἰταλῶν ὀρμώμενος. Αὕτη γὰρ ἀποπνιγομένη μικροῦ τῷ τὴν πατρῴαν βασιλείαν ὑπὸ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ συλασθαι, καὶ ἄλλως δὲ θερμουργίαν ἀσπαζομένη καὶ ἀνδρική τὸ φρόνημα οὐσα, προσκτωμένη δὲ καὶ τὸ φύσει πρὸς τὴν μητρικὴν βαρύζηλον, οὐχὶ στέγουσα δὲ καὶ τὸ παρ' εὐδοκίμεισθαι καὶ ὡς ἀντικαθισταμένη τις ὑποβλέπεισθαι, τὸν Ἀνδρόνικον τοῖς γράμμασιν ἐμυώπιζεν ὡς ἴππον ἐφ' ὑσπληγγος ἐστῶτα καὶ ὀρόμον καμπτήρος πνέοντα, ἐδὸν κακὸν ἀμθγαπῶσα καὶ τὸν οἰκείον δλεθρον ἐπισπέρχουσα. Τὴν δὲ πρὸς τὸν πρωτοσεβαστὸν οὐχ ὅσα τε οὐσα περιστέλλειν ἀπέχθειαν εἰς τοῦ μφανῆς αὐτῷ ἀντεφέρετο, καὶ οὐδ' ὅπως οὖν διελελοίπει, ὅσα οἱ πρὸς λύμην,

4. Cæterum Alexius sebastocrator, sua potentia et imperatoris gratia fretus, summam rerum sibi vindicabat et insolenter se gerebat, ut draco, cuius aspectum post multa venena devorata nemo sustineat. Neque quidquam erat rerum omnium quod per eum non gubernaretur. Quodsi quis alius clam aliquid vel ab imperatrice exorasset, vel occasione usus ab imperatore, nucibus aut lapillis ludente impetrasset, ne id quidem inexploratum relinquerebat. Eam enim rationem iniiit, qua per alios confecta ad se referrentur, aquarum instar in verticem redeuntium, impetrato edicto quo continebatur, ea quibus manus imperatoris subscripsisset non aliter rata fore, nisi 300 prius Alexius ea vidisset et colore viridi subscripsisset, « Rata sunt. » Itaque suo arbitratu versabat omnia ; et quas pecunias Comnenii imperatores multis sudoribus atque etiam deglubendis pauperibus in thesauros retulerant, eas in se et imperatricem derivabat, ut plane id fieret quod Archilochus scribit, ea sæpe in scorti pudenda confluere, quæ longo labore et tempore sint congesta. Hinc tota civitas Andronicum spectabat : ejus adventus ut fax in tenebris et stella radians expectabatur. Proceres eum clam per litteras ad accelerandum iter hortabantur : neminem enim fore qui ei adversetur aut umbræ ejus se opponat, sed omnes supinis manibus eum excepturos, et intimos cordium recessus ei libenter revelaturos. In primis vero Maria Porphyrogenita, imperatoris Alexii germana sed non uterina soror, eum confirmabat, et Cæsar ejus maritus natione Italus. Quæ cum ægerrime pateretur paternum imperium sebastocratori præjæ esse ; et alioqui iracunda mulier et virago, naturali etiam in nocentem odio incitata, præterea superioris impatiens et se ut 301 adversariam suspectam esse ægre ferens, litteris Andronicum, ut equum in carceribus stantem et ad metam aspirantem, veluti flagellis incitabat ; idque suo malo, accelerato sibi interitu. Et quia sebastocratoris odium dissimulare non poterat, aperte ei adversabatur, et nihil non in ejus perniciem conabatur, conciliatis etiam cognatis suis, quos favere norat Andronico, et protosebaste inimicos esse. Hi erant Comnenus Alexius, nothus Manuelis filius ex nepte Theodora susceptus, Andronicus Lapardas, duo Andronici filii, Joannes et Manuel, præfectus urbis Joannes Camaterus, et alii complures. Ita sua in fratrem et imperatorem fide per conjurationem firmata, et morte protosebasti destinata, ejus aggrediendi tempus cupide observabat. Quam ad rem eum ejus in profundum Rhyacem egressum cum ianperatre ad celebrandam Theodori martyris memoriam se-

ptimo primi jejuniorum opportunum fore putaret, A facinus instruxit, et percussores subornavit, qui ferrum in ejus sanguine tingerent. 302 Sed casu quodam eo consilio frustrata est. Nam insidiis paulo post deprehensis cæteri ad tribunal imperatoris adducti sunt, ut sententia de eo scelere ferretur; idque specie duntaxat, non revera. Statim enim condemnatio sequebatur; et illi ut muti pisces, non data defendendi sui potestate, in vincula abducebantur.

ρώσασα θάνατον, ἐκαίροφυλάκει τὴν τούτου καθάρεισιν. Εὐκαιρον δὲ πρὸς τὴν μελετωμένην πρᾶξιν εὐρηκέναι καιρὸν οἰηθεῖσα τὴν εἰς τὴν Βαβὺν Ῥύακα μετὰ τοῦ βασιλέως ἐξέλευσιν τοῦ πρωτοσεβαστοῦ ἐπὶ τῷ τελειοθῆναι τὰ δῶα Θεοδώρῳ τῷ χριστομάρτυρι κατὰ τὴν ἐβδόμην τῆς πρώτης τῶν νηστειῶν, τὴν μὲν ἐγγείρησιν ἡτοιμάσατο καὶ τοὺς σφαγείας τοῦ ἀντιπάλου ἐπήγετο τὸ φονουργὸν παραγυμνοῦντας σιδήριον, ἐκ δὲ τινος περιπετείας τοῦ οἰκείου ἐκκρούεται σκέμματος. Καὶ τῆς βουλῆς ὁμοῦ καὶ τῆς ἐπιβουλῆς μικρῶ ὕστερον φωρηθείσης τοὺς μὲν λοιποὺς τοῦ συστρέμματος εἶχε βῆμα βασιλικόν, καὶ σκέψις τοῦ ἀποπήματος προὔκειτο σχήμασι μόνοις, ἀλλ' οὐχὶ πράγματι· ἐφωμάρτει γὰρ ἡ καταδίκη εὐθὺς, καὶ ὡς ἄφωνοι ἔχθρες οἱ συσχεθέντες ἀπήγοντο, μηδ' ὄλως δεξάμενδὸν τὸ ἐνδόσιμον εἰς τὸ τὰ δοκούντα σφίσι ἀπολογήσασθαι.

5. Ipsa vero Porphyrogenita cum Cæsare marito ad maximum templum confugit, iratam novercam et ejus acerrimum defensorem et amatorem se fugere vociferans. Non igitur patriarcha solum et collegium sacerdotum ejus sunt miserti, sed plebem quoque promiscuam, quæ eo confluxerat, ita commovit ut vix a lacrymis temperarent. Quo populi affectu freta, et paupere turba æreorum staterum largitione ad seditionem concitata, consuetudinem supplicum contempsit; et veniæ mentionem, quæ ei offerebatur, audire nolens, postulabat ut conjuratis carcere eductis denuo causæ dictio daretur; neque ullo modo ferebat ut sebastocrator rem publicam administraret: cum enim: limites transilire et in multas res nefarias impingere et tenebras suis majoribus offundere quærebatur. Nec his contenta ut palatio exigeretur, 303 postulabat, et veluti ramum adulterinum ex nobili stirpe revelli et perdi; qui si una adolesceret imperatorem suffocaturus esset. Cæterum ea desiderabat mulier quæ eventura non erant; num vir imperatriois thalamo ut polypus petris adhærens, acetabulis passim expansis, nequaquam inde sibi discedendum putabat. Cæterum imperatore sorori Cæsariisæ comminato, nisi ultro templo excederet, vi abstractum iri (cum imperatorem dico, protosebasti et matris imperatoris edicta dico), illa se ultro excessuram pernegat; et verita ne comprehenderetur, custodes in portis collocat et omnes aditus munit, domo precatious in speluncam latronum aut castellum munitissimum et inexpugnabile conversa. Ita subinde progressa in deterius et res illaudatas aggressa copias auxiliares conscribit, et templi ambitum castra facit. Nam et Italicos gladiatores coegit, et magnanimos Iberes ex Oriente conscripsit, qui negotiandi causa in urbe erant; et armatam Romanorum phalangem ascivit, contemptis omnibus qui ad pacem hortabantur, nec ipsam patriarcham 304 verita, qui acriter instabat, et graviter monebat quid agendum esset, et

βυσσοδομούουσα. Ἀμέλει καὶ ὑποποιησαμένη τῶν πρὸς γένους ἐκείνης τινῶς, ὁπόσους δὴλαδὴ τῷ Ἀνδρονίκῳ ἤδει προστιθεμένους, φιλεχθροῦντας δὲ τῷ πρωτοσεβαστῷ (ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος, ὃς ἐκ νοθείας ἀπετέγη τῷ βασιλεῖ Μανουήλ, ὁ Λαπαρῶας Ἀνδρόνικος, οἱ δὲ δύο τοῦ Ἀνδρονίκου υἱοὶ ὁ τε Ἰωάννης καὶ ὁ Μανουήλ, ὁ τῆς πόλεως ἐπάρχος Ἰωάννης ὁ Καματηρὸς καὶ συχνοὶ ἕτεροι), καὶ διὰ συνωμοσίας τὴν μὲν εἰς τὸν ἀδελφὸν καὶ βασιλέα πίστιν κρατυναμένη, τὸν δὲ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ κυ-

ε'. Αὐτὴ δὲ ἡ Πορφυρογέννητος σὺν τῷ ἀνδρὶ τῷ Καίσαρι τῷ μεγίστῳ ναῦ προσῥύεται, βαρυμηνιώσαν κατ' αὐτῆς ἐκδιδράσκειν φάσκουσα μητρειαν καὶ τὸν ταύτης κάρταμον ἔραστῖν. Οἶκτον οὖν οὐ τῷ πατριάρχῃ μόνον ἐμπειοῖται καὶ τοῖς ὅσοι τῆς ἱερᾶς κιγλίδος ἐντός, ἀλλὰ καὶ πλείστους τῶν ἐκ τοῦ ξύγκλυδος δήμου καὶ σύρφακος οὕτω κατέκαμψε καὶ μετέφερεν ὡς μικροῦ καὶ δακρυρῶσιν ἐπ' αὐτῇ. Ἐνθεν τοι καὶ ταῖς τῶν πολλῶν ἀναθερμανθεῖσα περιπαθείαις, ἐν τῷ μέρει δὲ καὶ αὐτῇ διαδόσει στατήρων χαλκῶν πρὸς ἀποστασίαν τὸ πτωχεῦον πλῆθος ἐξαγριζίνουσα, τὰ τοῖς πρόσφωξιν ἡδόμενα βραβευόμενα ἔθιμα, καὶ προτεινομένης ἀνωσιτικῆς ὡν ἐξέλω δρῶσα κακῶς οὐδ' ἐπατεῖν δλωσ ἠνείχετο, ἀλλ' ἀπῆτει παλινδικίαν τῶν ταύτης συνωμοτῶν καὶ ἄνεσιν τῶν καθείρξεων. Τὸν τε πρωτοσεβαστὸν τῆς τῶν κοινῶν ἔχεσθαι διοικήσεως οὐδαμῶς φέρουσα ἦν, ἀλλ' ἀποφλαυρίζουσα τουτονὶ πόδα ὑπερδύθμιον τείνειν ἔφασκε τοῖς οὐκ ἐφικτοῖς καὶ κατολισθαίνειν εἰς πράξεις μηδαμῆ θεμιτάς, καὶ τὸ γένος οἱ ἐντεῦθεν ἐπιθολοῦν. Ὅδῳ δὲ προῖουσα καὶ τῶν βασιλείων ἀποσκορακισθῆναι τουτόν ἐνέκειτο ἐξαιτούσα, καὶ οἷά τι παρεκφυῶν ζιζάνιον τὴν εὐγενοῦς ἀποσπασθῆναι φυταλιᾶς καὶ ζημιωθῆναι ὀλέθρῳ, συναναδαῖνον καὶ συμπνίγον ὡς σίτον τὸν αὐτοκράτορα. Ἦν δὲ ἐντεχυρὸς ὄριγωνμένη ἃ μὴ τελέεσθαι ἐμελλεν. Ὁ γὰρ ἀνὴρ οὗτος τοῖς ἀνακτορικοῖς θαλάμοις ὡς πολυπόους ταῖς πέτραις καθάπαξ ἐμφὺς καὶ τὰς κοτυληδόνας κύκλω διαφείδ' ὄλως μεταβαίνειν ἐκείθιν ἠθεόλετο. Καὶ δήποτε τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ διηπειληκόςτος τῇ κασιγνήτῳ Καισαρίσῃ τὴν ἐκ τοῦ νεῦ ἀφαίρειν καὶ κατὰσπασιν, εἰ μὴ ἐκστατῆ ἐκοῦσα τοῦ ἱεροῦ (βασιλέα δὲ λέγων τὰ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ φημι [P. 152] ἐπιτάγματα καὶ τῆς τοῦ βασιλέως μητρὸς), τὸ ἐκοῦσα εἶναι μηδαμῶς προελθεῖν ἀντηπέλιθσεν. Ἐνθεν τοι καὶ δεδοικυῖα μὴ συλληφθεῖτη, ταῖς τε πύλαις τοῦ νεῦ ἐπίσθησι φύλακας καὶ πάσας τὰς εἰσόδους διαλαμβάνει φρουραῖς, τὸν τῆς προσειυχῆς οἶκον διασκευάζουσα πρὸς ληστήριον ἡ

φρούριον ἐχυρὸν καὶ ἀπότομον, δυσάλωτον τοῖς Ἀ προσβάλλουσιν. Ἄσι δ' ἐπεκτεινομένη τοῖς χεῖροσι καὶ προβαίνουσα τοῖς οὐκ ἐπικινετοῖς, καὶ ξυμμαχικὸν τάγμα ξενολογεῖ καὶ τίθει στρατόπεδον τὸν θείον περίβολον. Καὶ Ἰταλιώτας γὰρ συναγέοχεν ὀπλομάχους, καὶ μεγαθύμους ἐφόους ἐστρατολόγησεν Ἰβηρας καὶ ἐμπορίαν τῇ πόλει περιβαλόντας, καὶ Ῥωμαίων ὀπλιτεύουσαν ἐπεσπάσατο φάλαγγα, ἐμπαζομένη μηδενὸς τὰ πρὸς εἰρήνην αὐτῇ κατεπέφθοντος, μητ' αὐτὸν τὸν πατριάρχην ὑποστελλομένη ἐμβριθῶς ἐγκείμενον καὶ μάλα πρακτικῶς ὑποτιθέμενον τὸ πρακτικόν, πολλάκις δὲ καὶ πρὸς ὀργὴν ἐπιπλήττοντα. Καὶ ξύμπαν μὲν οὖν ἐτέρας πόλεως τὸ λαῦδες πλήθος ἀλογίῃ χαίρει καὶ τῆν ἐπί τι ῥοπήν δυσμαχώτατόν ἐστι· τὸ δὲ τῆς Κωνσταντίνου ἀγοραῖον φιλοταραχώτατον μάλιστα, προπετιέει χαῖρον καὶ σκολιάζον ταῖς ὁδοῖς, ὅσῃ καὶ ἐκ διαφόρων πολιτεύεται γενῶν καὶ τῇ τῶν τεχνῶν ποικιλίᾳ συμμεταποιούται, ὡς εἶπεν τις, τὸ φρονεῖν. Ἐπειδὴ δὲ αἰεὶ τὰ χεῖρω εἴωθε καὶ ἐν πολλοῖς ὄμφαξι μίαν βᾶγα πεπανθεῖσαν μόλις εὐρήσει τις, διὰ τοῦτο οὔτε σὺν λόγῳ τὸ τοῦ πολιτεύματος ἀγοραῖον ἐφ' ὅτι οὖν χωρεῖ οὔτε μετὰ προθυμίας ἐπίσταται οἷς ἐφορμήσειεν οὐ προσήκόντως, ἀλλ' ὅπῃ μὲν πρὸς στάσιν καὶ φήμη μόνῃ μεθαρμοζόμενον πυρὸς ἐστὶ δραστικώτερον, γορεῖ οἷον κατὰ ξιφῶν καὶ προβλήσι καὶ κύμασι κωφοῖς ἀνθιστάμενον, ὅπῃ δὲ κατεπτηχὸς ὡς ψοφοδεὴς καὶ τὸν ἀύχένα παντὶ τῷ βουλομένῳ παρέχει πατεῖν. Ἐκώτως οὖν ὡς ἀστασίαν ἔθους νοσοῦν καὶ παλιμβολώτατον διαδέβληται. Οὔτε οὖν ἐκυτοῖς ποτε τὰ κάλλιστα πεφώρανται πράξαντες οἱ τῆς Κωνσταντίνου σύγκλυδες ὄχλοι, οὐθ' ἐτέροις εἰσηγουμένοις τὰ κοινωφελῆ καὶ σωτηρία ἐπιθηρχησαν, αἰεὶ δὲ ταναυτὰ ταῖς εὐδαιμονούσαις παρακαθιστάντες πόλεσιν, ὅσα γὰρ καὶ θάλασσα τοῦτοις ὠροφωρεῖ, ἐπ' ἀνηγύτοις εἰς ἐτέρας πόλεις ἀλλοεθνῶν διαφέρουσι καὶ μεταγγίζουσι. Τὸ δὲ πρὸς τοὺς κρατοῦντας ἀδιάφορον ὡς ἔμφυτον αὐτοῖς κακὸν συντετήρηται· ὃν γὰρ ὡς ἐνόμωσεν σήμερον ἐξείρουσιν ἄρχοντα, τοῦτον ὡς κακοεργὸν ἐς νέωτα διασύρουσι, τοῦτό τε κάκεινο παριστῶντες μὴ σὺν λόγῳ ποιεῖν, ἀνεπιστημοσύνη τοῦ κρείττονος καὶ τῷ εὐριπίστῳ τοῦ φρονήματος.

ς. Ἦν οὖν τηνικαῦτα ὄρῳν καὶ κατὰ συλλόγους ἄθροισμένους καὶ ἀγειρομένους κατὰ συστήματα, οἳ καὶ πρῶτα μὲν ἡλευθεροστόμου, τὴν μὲν πορφυρογέννητον Μαρίαν δῆθεν οἰκτερόντας ὡς παρ' ἄξιαν πάσχουσαν, τοῦ δὲ πρωτοσεβαστοῦ καταδωμένοι ὡς μὴ σὺν λόγῳ εὐπραγοῦντος μηδ' ὡς χρῆ τῇ τύχῃ χρωμένου. Καὶ κατὰ τῆς τοῦ βασιλέως ἡγανάκτου μητρὸς. Κατὰ μικρὸν δὲ προϊόντες καὶ εἰς στασιασμὸν ἀνεβρόγασαν, καὶ τις [P. 152] τῶν ἱερέων ἔκτυπον τοῦ Χριστοῦ ἐπ' ἀγορᾶς ἐνεγκῶν καὶ ἄλλος ἄρας σταυρὸν ἐπωμάδιον καὶ ἕτερος σημαίαν ἱερὰν ἀνεμύσας ὡς γλάγος μυίας τοὺς στασιαστὰς ἐπεσπάσαντο. Καὶ ὥσπερ ὕφ' ἐνὶ συνθήματι κινήθεις τὸν μὲν βασιλέα εὐφήμερος ἐδεξιοῦντο φωναῖς, τοῦτο δὲ τὸ τῶν ἐς νεώτερα χωροῦντων ἔργα τεκμήριον, ἐκ καλλίστης καταρχομένων ἀρχῆς, τὰ μὲντοι τελευταῖα βλεπόντων εἰς ἐπανάστασιν, τὸν δὲ πρωτοσεβαστὸν καὶ τὴν δέσποιναν καθυπέβαλλον ἀναθέματι. Οὐκ ἐς αὐτὸ δὲ μόνον ἔδρων ἀθροισόμενοι ταῦτα τὸ Μίλιον, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν τῆς λαμπρᾶς ἱπποδρομίας σφενδόνην παρχγενόμενοι καὶ ἀφορῶντες εἰς τὰ ἀνάκτορα τὰ οὕτως ἀπρεπῆ διεπράττοντο. Καὶ τοῦτο ἐφ' ἡμέρας συχνὰς γινόμενον ἐξεκύμαινε τὸν δῆμον καὶ εἰς στάσιν ἀνέφλεγε. Καὶ εἰς ἀθάδεια οἱ πολλοὶ τραχυνόμενοι οἴκους λαμ-

sæpe etiam iracunde objurgabat. Est profecto morbus hic omnium civitatum, ut plebs sit temeraria et magno impetu feratur. Sed Cpoli turba circumforanea omnium turbulentissima est, et rectis consiliis eo minus gaudet quo ex pluribus gentibus constat, et artium varietate quodammodo ingenia mutat. Et quia pejora vincere solent et in multis immaturis uvis vix unus maturus acinus reperitur, neque consilio quidquam aggreditur, neque æquo animo ab inhonestis conatibus desistit; et interdum fama tantum seditionis impulsâ, igni magis exæstuat, in enses, in præcipitia, in marinos scopulos cæco furore ruit. Contra, cum perterrita est, ad quemvis strepitum expavescit, cuius collum calcandum præbet. Recto igitur inconstantia et temeritatis nomine reprehenditur. Nam colluvies illa populi neque ipsa sibi recte consulere, neque aliis bene præcipientibus auscultare solet; et contra fortunatarum urbium consuetudinem, quidquid terra marique importatur, nullo cum fructu in peregrinas urbes effundit. Levitas vero et perfidia erga imperatores natura eis insita est. Quem enim hodie ut legitimum magistratum extollunt, eum perendie pro malefico traducunt. Unde satis apparet eos nihil cum ratione agere, sed temeritate quadam et levitate ingenii.

6. Tum igitur in manipulos et cohortes centuriari; ac primum Mariam miserari, quod alia fortuna esset quam ejus dignitas postularet; et in protosebastum vociferari, quod præter meritum felix fortuna abuteretur; imperatoris etiam matri succensere, ac paulatim in seditionem erumpere. Et quidam sacerdos Christi imagine in forum allata, alter cruce in tergum sublata, alius sacro vexillo arrepto, seditiosos attraxerunt ut Cæcias nubes, ut velut ex composito omnes imperatorem laudarent, et qui seditiosorum mos est, a bono principio ad malum finem delapsi, protosebastum et dominam execrarentur. Hoc non in Milio duntaxat fecerunt, sed nec in circo equestri, palatium intuentes, a tanta fœditate abhorrerunt. Quod diebus compluribus continuatum populum ad seditionem concitavit. Proinde vulgus, omni metu posito, splendidissimas ædes eorum quos protosebaste et dominæ in primis charos esse norant diripuit et diruit; inter quas insignis domus Theodori Pantechni, præfecti urbis, domestici secretarii et prætoris, destructa est. Ac ipse quidem fuga salutem quæsiit; sed instrumento omni direpto, nec publicis commentariis, quibus jura civitatis a veteribus descripta imperatoribus conebantur, abstinue-

runt ; quorum utilitas cum publice permanet ad omnes aut plurimos, privata eorum possessio tantum cupiditatis sitim nullo modo possit extinguere. Protosebastus igitur cum malum subinde crescere videret, consilium tumultus illius comprimendi inquit : et quia Mariam Cæsariissam ab instituto non recessuram neque de arrogantibus et immodicis istis postulationibus quidquam remissionem providebat, bello controversiam dirimere statuit eamque sacra æde velut 307 arce ejicere. Itaque ex Orientalibus copiis exercitu non exiguo collecto, et in magnibus palatium ut una castra convocato, locus idoneus quærebatur ex quo templum invaderent. Jam enim etiam Cæsariissa ad vim bello propulsandam se parabat, et ædes maximo templo juxta Augusteonem contiguas illius milites everterunt : et maximo fornice, qui est in Millio, conscenso ad propulsandos imperatorios se parabant. Divi quoque Alexii ædem, Augusteonis atrio junctam, custodierunt. Verum imperatoris milites mensis Maii die VII, indictione XV, diluculo palatio egressi, Joannis Theologi ædem cognomento Diippum, Sabbatio Armenio duce occupant, eaque conscensa confusum clamorem tollunt. Hora diei tertia cum pugna esset auspicanda, foro pleno hominibus, Cæsariissæ milites, qui e Milii fornice et Alexii æde pugnabant, telis e superiore loco tanquam fulmineibus coniectis non mediocriter læserunt. Cum autem aliæ quoque cohortes armis instructissimæ palatio educerentur, et omnes 308 vicos, omnes angulos, omnes angiportus, qua ad templum itur, occuparent, populi ad Cæsariissam concursus compressus est. Cæsarianos quoque milites relicto templo et Augusteonis vestibulo cum imperatoriis exercitibus in vicis congressos, paucos cum multis, fatigari et paulatim remollescere apparebat. Ita manifeste ad manus ventum est, et pugna magna vi commissa, eminus sagittis et cominus manu. Gemitus cadentium et cohortationes occidentium utrinque audiuntur, ancipiti in ipsum usque meridiem victoria. Die xero jam inclinante, imperatorii haud obscure superiores evaserunt, Cæsariani ex bivis in Augusteonem compulsis. Deinde etiam ii qui in fornice Milii stabant et ex æde Alexii pugnabant, fugam spectarunt. Quibus locis occupatis imperatorius exercitus vexilla cum imaginibus in fornibus erexit, et fores Augusteonis securibus et malleis perrupit. Cæsariani vero quia resistere non poterant, cum et ex fornibus superne et cominus in Augusteone a globo militum pessime tractarentur, paulatim dilabebantur, 309 parum adjuti ab iis qui ex Macronis, ubi Catechumeni instituuntur, et Thomoitæ superioribus locis saxa et tela jaculabantur. Tandem armis undique circumvenit et Augusteone in templi vestibulum irruunt, ubi princeps et maximus Dei apparitor, archangelus Michael stricto gladio pro templi custode statuam habet tenuibus calculis interpunctam. Ex eo neque imperatorii ulterius pro-

A προτάτους κατέσπασαν καὶ τὰ ἐντὸς τούτων διήρ-
 πασαν, οἷς διαφερόντως ἐβλεπον ἡμέρον ὃ τε πρω-
 τοσεβαστὸς καὶ ἡ δέσποινα· σὺν οἷς καὶ τὸ τοῦ Παν-
 τεχνῆ Θεοδώρου περικαλλῆς οἰκημα, ἐπάρχου ὄντος
 τῆς πόλεως καὶ τὸ τῶν οἰκεικῶν διέποντος σέκρε-
 τον τῷ δικαιοδοτικῷ τε θρόνῳ ἐμπρέποντος. Καὶ
 αὐτὸς μὲν ἐξήλυθε δρασμῷ τὸ πεσεῖν· τὰ δ' ἐνόητα
 διαρπασάμενοι οὐδ' αὐτῶν τῶν δημοσίων τόμων
 ἀπέσχοντο, οἱ τὰ δίκαια τῆς πολιτείας παρὰ τῶν
 πρώην βασιλέων ἔχουσιν ὑπογεγραμμένοι καὶ τὸ
 μὲν χρήσιμον κοινῇ διαβαῖνον πρὸς ἅπαντας ἢ τοὺς
 πλείονας, ἀφαιρῶν δὲ τὸ ἐκ τοῦ ιδιώσασθαι κέρδος,
 καὶ μηδ' ὅσον τὸν ἐκείνων ἐδίανεν ἂν οἰκονομῶντα
 φέρουσα. Οἱ περὶ τὸν πρωτοσεβαστὸν τοῖνον ὄρων-
 τες αἰεὶ τὰ χεῖρω προβαίνοντα, σκέπτονται βουλήν
 καθιζήσαντες ὅπως τὴν λύμην στήσωσι ταυτηνί.
 B Καὶ ἐπει κατ' οὐδένα τρόπον ἐώρων τὴν Καισαρίσσαν
 Μαρίαν τῶν οἰκεικῶν βουλευμάτων μεθισταμένην ἢ
 βραχύ τι γούν ὑπενδιδοῦσαν τῶν ὑπερόργων ζήτη-
 μάτων ἄπρούττειντο, ἔγνων διὰ πολέμου ἐπ' ἐκεί-
 νην χωρεῖν καὶ ὡς ἀπὸ τινος ἐρύματος τοῦ θεοῦ
 ἐξελάσαι ταύτην νεώ. Συλληγέτος τοῖνον οὐκ ὀλίγου
 στρατεύματος ἐκ τῶν ἐφῶν τε καὶ ἐσπερίων ταγ-
 μάτων καὶ πάντων ὡς εἰς ἓν συναθροισθέντων στρα-
 τόπεδον τὸ μέγα παλάτιον, ὃ ἐπιτήδεος χώρος
 ἀνεδιφῆτο καθ' ὃν ἂν τοῖς ἐπὶ τοῦ νεῷ ἐπιθῶνται.
 Ἦδη γὰρ καὶ ἡ Καισαρίσση πρὸς τὴν ἀντίταξιν
 ἡτοιμάσατο, διακριθῆναι πολέμῳ τὰ καθ' αὐτὴν
 ἐθέλουσα. Οὐκοῦν ὅσαι τῷ μεγίστῳ ἱερῷ οἰκίαι
 κατὰ τὸν Αὐγουστεῶνα συνήπτοντο, παρὰ τῶν ὑπ'
 αὐτὴν ἀπεβράγγησαν, καὶ τῆς μεγίστης ἀψίδος ἀνω-
 θεν, ἥτις κατὰ τὸ Μίλιον ἴσταται, οἱ ἀπ' αὐτῆς
 ἀνήλθοσαν τοῖς βασιλικῶς ἀντιπλακησόμενοι στρα-
 τεύμασι. Καὶ τὸν νεῶν δὲ ὅς τοῦ Ἀλεξίου κατονο-
 μάζεται, τῇ δὲ τοῦ Αὐγουστεῶνος ἀύλαϊ προσή-
 νωνται, στρατιῶται εἰσιόντες ἐφύλαττον. Αὐτοὶ μὲν-
 τοι οἱ βασιλικοὶ καθ' ἡμέραν ἐβδόμην, δευτέραν
 τοῦ Μαΐου μηνός, τῆς πεντεκαίδεκάτης Ἰνδικτιῶ-
 νος, ἐκ τοῦ μεγάλου παλατίου κατὰ τὸ περιόρθρον
 ἐκθορόντες εἰσάσαι τὰ πρῶτα τὸν τοῦ Θεολόγου
 Ἰωάννου ναόν, ᾧ τὸ ἐπίκλην Διίππειον, στραταρ-
 χον ἔχοντες τινα Σαββάτιον Ἀρμένιον. Ἐπειτα τοῦ
 τεμένους [P. 154] ἀνωθεν γενόμενοι ἀσήμεους λαλα-
 γὰς ἤφισαν. Ὡς δ' ἐναισθήκει καιρὸς τοῦ μάχε-
 σθαι, περὶ τρίτην ὥραν οὐσης τῆς ἡμέρας καὶ πλη-
 θούσης μάλιστ' α τῆς ἀγορᾶς, οὐ μετρίως τοὺς ἐκ
 D τῆς ἀψίδος τοῦ Μιλίου καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ νεῷ τοῦ
 Ἀλεξίου μαχομένους ὀπλίτας τῆς Καισαρίσσης εἰ-
 νοντο οὗτοι, ἐξ ὑπερθεξίων μαχομένοι καὶ ὡς ἀπ'
 ὕψους σκηπτοὺς ἐπαφιέντες κάτω τὰ βέλεμα.
 Ἀλλὰ καὶ ἐτέρων καταλόγων εὐοπλοτάτων τοῦ πα-
 λατίου ἐξιόντων καὶ τὰς διόδους πληρωσάντων καὶ
 τοὺς στενωποὺς διειληφῶτων ὀπόσοι πρὸς τὸ μέγα
 τέμενος φέρουσιν, ὃ τε δῆμος τοῦ ἐπιβόθηθ' τῇ
 Καισαρίσση ἐπαύσατο διὰ τὸ πᾶσιν ἐφοδον τοῖς
 ὕπλοις ἀποταφρεύεσθαι, καὶ οἱ ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐπεξιόν-
 τες καὶ τὴν ἀύλαϊν τοῦ Αὐγουστεῶνος ὑπερβαίνον-
 τες καὶ τοῖς βασιλικῶς στρατοῖς κατὰ τὰς ἀγυῖας
 συμπλεκόμενοι, ὀλίγοι πρὸς πλείους διαμιλλώμενοι,

δηλοὶ ἦσαν κάμνοντες ἤδη καὶ κατὰ βραχὺ τοῦ **A** gredi potuerunt ob suspectps templi angiportus ; θάρραλέου ὀπκλυόμενοι λήματος. Καὶ οὕτω δ' neque Cæsariissæ defensores inde ad pugnam pro- οὖν τὰ τῆς συμπλοκῆς ἐνειστήκει λαμπρῶς, καὶ dibant.

μάχη συνέρβρωγε καρτερὰ, ἡ μὲν ἀπὸ τόξων βολῆς, ἡ δὲ καὶ ἐν χερσὶν ἀγχώμαλος, καὶ στόνος μὲν τῶν πλε- τομένων, ἐπιχειλευσμός δὲ τῶν ἀναιρούντων ἐκατέρωθεν ἐξηκούετο. Ἔως μὲν οὖν σταθερᾶς μεσημβρίας ἦν ἡ μάχη ἀμφιπαλῆς καὶ ἡ νίκη ἀμφήριστος, ἐπ' ἴσους τῶν ἀμφοτέρων στρατευμάτων ταλαντεύουσα τὰς πλάστιγ- γας, κλίνουσα τε ἀνὰ μέρος καὶ αὖθις ἀνάγουσα τὸ τότε μαχόμενον· τῆς δ' ἡμέρας ἤδη ὑποληγοῦσης περι- φανῆς ἡ νίκη τοῖς ἐκ βασιλείως προσέρβρεψεν. Ὡσάμενοι γὰρ τοὺς ἐκ τοῦ νεῷ εἶσω τοῦ Αὐγουστεῶνος κατέκ- λεισαν, ἐν τῶν ἀμφοδῶν ἀποκρουσάμενοι· τούτων δὲ συνειληθέντων ἐντὸς, καὶ οἱ ταῖς ἀψῖσι τοῦ Μιλίου ἐφειστώτες καὶ οἱ ἐκ τοῦ νεῷ τοῦ Ἀλεξίου μαχόμενοι πρὸς τροπὴν ἔβλεψαν. Καὶ ὡς ἐπελάθοντο τῶν χώρων τούτων, ὁ τοῦ βασιλέως στρατὸς τὰς μὲν σημαίας τῶν ἀψίδων ἄνωθεν ἔστησαν αἱ τοὺς βασιλεῖς εἰκονίζουσαι, αἱ δὲ πύλαι τοῦ Αὐγουστεῶνος ἐν πελέκει καὶ λαξευτήριον κατεβράγησαν· καὶ τὸ τῆς Καισαρίσσης ὀπλιτικὸν οὐκέτι ἀντιπλήττειν ἔχον ὡς τοῖς ἀνιούσι τὰς ἀψίδας κατὰ κορυφὴν βαλλόμενον, καὶ τῶν εἰσχυθέντων εἰς τὴν αὐλεῖον στρατιωτῶν ταῖς κατὰ χεῖρα συμπλοκαῖς πάσχον τὰ χεῖριστα, κατὰ μικρὸν ὑπέκλειπε τὴν φυγὴν, βραχείας ἀρωγῆς ἀπολαύον διὰ τε λίθων βολῆς καὶ βελῶν ἀφέσεως ἐκ τῶν ὑπερθεῖν ἐπαμυρόντων σφίσι Ῥωμαίων ἀπὸ τε τοῦ ἀνδρῶνος τοῦ καλουμένου Μάκρωνος ἐς τὸν Αὐγουστεῶνα προνεύοντος, καὶ τοῦ συνημμένου τούτου Θωμαίτου δόμου. Τέλος δὲ τοῖς πάντοθεν βάλ- λουσιν ἐκ τοῦ νεῷ πιεζόμενοι ἀφίστανται τῆς τοῦ Αὐγουστεῶνος αὐλαίας καὶ εἰσίσαι τὸ πρόναον, καθ' ὃ δὴ ὁ πρῶτος καὶ μέγιστος τῶν παριστατούντων ἀρχαγγέλων Θεῷ Μιχαὴλ ἐσπασμένος ῥομφαίαν ἐστήλωται ψηφί- δων λεπταῖς ἐπιθέσει, φύλαξ προβεβλημένος τοῦ ἱεροῦ. Ἐκ δὲ τούτου οὔτε οἱ τοῦ βασιλέως προσωτέρω βαλεῖν ἠδύνατο, ὑφορώμενοι τοὺς τοῦ ναοῦ στενωποὺς, οὔτε οἱ τῆς Καισαρίσσης ὑπερπονούντες ἐκείθεν ἐξῆσαν ὡς μαχοῦμενοι.

ζ' Ὁ δὲ Καῖσαρ καὶ ὁ πατριάρχης αὐτὸς, ὁ μὲν **B** δείσας περὶ ἑαυτῆς τε καὶ τῆ ἀλόχῃ μὴ συλληφθεῖεν ἀγεννῶς ὑπὸ τῶν διαφόρων, ὁ δὲ μὴ πῶς ἔνδον τοῦ ἱεροῦ παρεισώσιν οἱ πολέμιοι καὶ ποσὶ μὲν οὐχ ὀσίοις τὸ ἅγιον πατήσασαι δάπεδον, χερσὶ δ' ἀνάγκαις καὶ θερμὸν ἔτι σταζούσας τῆ λύθρῃ τὰ παναγῆ λη- στεύσασιν ἀναθήματα, ὁ μὲν τὴν ἀρχιερατικὴν [P. 155] στολὴν ἐπενδύς καὶ τὰ θεῖα μετὰ χεῖρας δεξιόμενος λόγια κάτεισιν εἰς τὸ προσκύνιον τοῦ νεῷ, ἐν ᾧ οἱ τῆς Καισαρίσσης ὑπερμαχοῦντες ἠλίσθησαν φεύγοντες, ὃ καὶ πρωτεκδικεῖον κικλήσκειται· ὁ δὲ Καῖσαρ τοὺς τὰς εἰσόδους τῆς ἐκκλησίας τηροῦντας ὀπλομάχους ἀγροχῶς, καὶ ὅσον περὶ αὐτὸν ἀκραιφνῆς ἔτι Λατι- νικὸν δορυφορικὸν, καὶ τὸ περὶ τῆν ὀμόλεκτρον αὐτοῦ θεραπευτικὸν καὶ οἰκίδιον, καὶ περὶ τοὺς ἑκατὸν πεν- τήκοντα πάντας ἠριθμηκῶς, ἐπὶ τινος μετώρου σκι- **C** ποδίσκου κατὰ τὸν Μάκρωνα παρευρεθέντος στὰς αὐτὸς, καὶ περιστήσας τοὺς παρσκευασμένους εἰς πόλεμον, ἔφησε τοιαύδε· « Ἐχρῆν μὲν μὴ καθ' ὀμο- φύλων καὶ ὀμόπιστων, ἀλλὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ τὰς πολεμικὰς ταύτας περιβεβληθῆσθαι στο- λὰς καὶ τὰς χεῖρας τοῖς φασγάνοις καθωπλισθαι· ἐπεὶ δὲ οἱ τὰ τῆς βασιλείας Ῥωμαίων μοχθηρῶς διέπνοντες τοῦτο μὲν ἀφείλοντο, ἀναγκαστῶς δὲ καὶ οὐκ οὐκον προαιρετῶς τὰς ἡμετέρας λόγχας καθ' ἑαυτῶν ἀκονήσαντες ἔχουσι, μὴ δὴ ἀγεννῶς ἐπι- στῶμεν τοῖς ἐπιούσι, μὴδ' ὅτι ταυτόπιστοι καὶ τὴν αὐτὴν οἰκοῦντες ἀναλογισώμεθα, ἀλλ' ὡς πολε- μίους Θεῷ πρότερον, οὐ τὸ ἱερὸν τόδε εἰσίσαιν ἀναι- δῶς, ἔπειτα δὲ καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἀπεχθεῖς ἄμυνώ- μεθα. Πάντως δὲ εἰσι τὰ τῆς ἀμύνης ἀνεύθυνα· οἷς γὰρ τι οὐ προσέστημεν ὄλωσ καὶ καθ' ὧν ὀπλα οὐδ' ὄλωσ ἠράμεθα, ἀνευρυριάτως οὗτοι προσίσαιν ἡμῖν ὡς ἐπιθανατοῖς τισὶ καὶ ἐσχάτοις, καὶ κει- μένων ἀδαημοσύνη κατεπεμβαίνουσι τοῦ κλοῦ, καὶ προσροσμένους Θεῷ ἐκ τοῦ νεῷ τούτου ἀποσπῶν

7. At Cæsar de seipso et conjuge sollicitus, ne turpiter ab inimicis caperentur, patriarcha me- tuens ne hostes in templum penetrarent, et profa- pis pedibus sacrum solum calcarent et impuris et calidum adhuc sanguinem stillantibus manibus sanctissima donaria raperent, **310** pontificia stola ornatus et divina oracula manibus gestans, in tem- pli vestibulum, quod et protecdiceum dicitur, quo se Cæsariani fuga receperant, descendit. Cæsar vero gladiatores, qui ecclesiæ fores tuebantur, et Latinos satellites adhuc viribus integros, et uxoris suæ ac domesticos ministros circiter CL secum ad- duxit; et sublime subsellium in Macrono nactus orationem hujusmodi habuit: « Etsi non contra po- pulares et eadem religione initiatos, sed contra crucis inimicos arma sumi decuisset, tamen quia ii, qui Romanum imperium male administrant, illud nobis ademerunt, et quantumvis invitas hastas no- stras in se acuere neque religionis coegerunt, hostes haud timide propulsemus, neque nationis ratione ha- bita: sed primum ut hostes Dei, oujus templum impu- denter ingrediuntur, deinde ut nostros adversarios ulciscamur. Neque nos eo nomine quisquam repre- hendet. Hi enim quos nunquam offendimus, contra quos **311** arma non cepimus, contra nos veluti capitis damnatos impudenter accurrunt, nullo re- spectu honestatis; nosque Deo supplices, contra omnem æquitatem ex æde avellere contendunt, nulla a nobis injuria laccessiti. Est enim extremæ insanix eos vel objurgare vel ut injurios laccessere, qui ad Deum confugiunt, eoque intercessore et defensore persecutionum remedium querunt. Quare nemo nefas putare debet suam salutem pro- pugnare et ictum hostilem antevertere. Neque po- pulari suo, stricto ense mortem minitan'i, par- cendum est. Quisquis nocet, hostis habeatur. Qui

occisum it, occidatur. Imo Deus ipse gratiam nobis habebit, si templum suum contra istos carnifices defenderimus, qui hianti ore, ut videtis, ad sacra diripienda veniunt. Quod nisi animis haberent, et sacra profanaque juxta æstimarent, jampridem quippe victores, ultra templi vestibulum vi penetrare destitissent. Verum tanta est eorum impudentia, ut non modo nos, sed ipsum etiam Deum spoliatum velint. Sed cruei affixum et hanc hastam testor, haudquaquam ad exitum cœpta perducent. Nam et Deo donaria hæc a pollutis manibus intacta conservabimus, 312 et nostram salutem haud negligemus. » Hujusmodi oratione habita in templi vestibulum descendit, ad Michaelis archangelistatuum, cæteris eum ut ducem sequentibus, qui omnes clypeos et longos ancipites enses gestabant, plane æneis statuis similes. Ibi Cæsar acio instructa, signo crucis munitus, ante alios prosiluit. Qui vero in Augusteonis atrio erant, primo illius impetu perturbati foribus, alii alios urgentes, effunduntur; ac multi ex imperatoria legione vulnerati sunt; unus etiam ense trajectus est. Post hoc Cæsar eo redit unde venerat, imperatoriis ultra atrium prodire non audentibus, sed eminus tela ingerere contentis. Die jam ad occasum vergente, milites utrinque fatigati pugnare destiterunt. Patriarcha ministro ad dominam raisso, qui quod palatium ingredi et imperatorem adire et nuntios ultro citroque perferre solet, palatinus dicitur, principio divinam ei iram comminatus est, quæ acutissimis oculis, quidquid ubique nefarie fiat, in ictu oculi intueatur. Deinde Cæsaris verba de pacificatione 313 nuntiavit. Magnus itaque dux Andronicus Contostephanus, magnus hæteriarcha Joannes Ducas, et alii complures, viri nobiles et maximis ornati dignitatibus, ad iras utrinque componendas adsunt. Ac tum quidem ob noctem magis quam quod invicem crederent, ab armis discesserunt. Postridie ad redintegrandam pugnam incitati, cum iidem viri iterum adessent, et Cæsaris ac marito ejus fidem dedissent nihil eis mali timendum esse, vel a fratre imperatore, vel a domina noverca, vel a protosebaste Alexio, neque dignitatem eis ereptum iri, ita demum, data etiam sociis et adjutoribus eorum venia, secundo prælio abstinerunt. Ac alii jurejurando dato et pacificatione peracta statim abierunt: Cæsar vero et Cæsariissa noctu templo excesserunt et in magnum palatium se contulerunt, in quo tum imperatores degebant.

τῆς καὶ τὰς ἀποκρίσεις αὐθις ἐκεῖθεν μεταφέρουσιν ἐπιμυθρησαμένου ταύτης ὀργῆν οὕτως ὀξυδερκοῦσαν καὶ καθορῶσαν ἐν ἀκαρεῖ τὰ ὀπουδήποτε δρώμενα ἄθεσμα, ἔπειτα δὲ τὰς περὶ σπονδῶν τῆς Καισαρίστης διαμεμνηυκότες φωνᾶς, ἀφικνεῖται λυτήρ τῶν μνημιᾶτων ἀμφοτέρους τοῖς μέρσιν ὁ μέγας δοῦξ Ἀνδρόνικος ὁ Κοντοστέφανος, ὁ μέγας ἐταιρειάρχης Ἰωάννης ὁ Δούκας, καὶ συχοὶ ἕτεροι τὸ γένος ἀριπρεπεῖς καὶ μεγίστους περιόλεπτοι ἀξιώμασι. Καὶ τότε μὲν νοκτεῖ μᾶλλον πεισθέντες ἢ ταῖς καταλλαγαῖς θεαρότκότες τὸν ἀγῶνα διέλυσαν, τῆ δ' ὑστεραίᾳ καὶ αὐθις πρὸς πόλεμον διηρβένωντο. Τῶν δ' αὐτῶν καὶ πάλιν παραγενομένων ἀνδρῶν, καὶ πίστει δόντων τῆ Καισαρίστη ταὶ τῆ ταύτης ἀνδρῶν, καὶ ὄρκους κρατυναμένων αὐτάς, καὶ πληροφορίαν παρασχομένων φς οὐκ ἔν τι πάθοισιν ἀηδὲς οὔτε μὴν ἀφαιρεθεῖσιν τὴν οικεῖαν ἐπιτιμίαν πρὸς τοῦ ἀδελφοῦ καὶ βασιλέως ἢ τῆς μητρικῆς δεισποίνης ἢ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ Ἀλεξίου, ἐλλὰ δὴ

ἰθέλουσι, χρεῶν μὴ οὔτω ὄρῃν ὅτι τε οὐδὲν ἄχαρι ἐπεγκλεῖν ἡμῖν ἔχουσι, καὶ ὅτι τῆς ἐσχάτης ἐστὶν ἀπονοίας ἐπιτιμῶν δ' ὡς δεινὰ δρώσιν ἀρεμάνιους σφᾶς ἐπιέναι τοῖς εἰς θεὸν καταφεύγουσι καὶ μεσίτην τοῦτον προβαλλομένοις καὶ λυτήρα τῶν διενέξεων. Οὔτε οὖν ὑφορᾶσθαι δέον ὡς ἀνόσιον τὸ ὑπερμάχεσθαι τινὰ ἑαυτοῦ καὶ σπεύδειν κατὰ τοῦ πλήττοντος αὐτὸν ἐπιστρέφειν τὸν ἐκεῖθεν ἐπαγόμενον θάνατον, οὔτε τὸν μετὰ ξίφους ἐπιόρτα καὶ ἀναιρούντα ὁμογενῆ ἀπλήγη δεῖ παριέναι, ἀλλ' ἅπας κακῶς διατιθεῖς κρινέσθω πολέμιος καὶ ὁ ἀναιρήσων πιπτέτω. Ἡμῖν δὲ καὶ τὸ θεῖον εἴσεται δὴ πούθεν χάριν, εἰ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦδε τοὺς μαιφόνους ἀποσοθήσομεν, εἴτε μὴν κεχρήσιν, ὡς ὄρατε, κατὰ τῶν ἁγίων καὶ διαρκῆσαι ταῦτα προθυμομένοις ἀντιβαίημεν. Εἰ μὴ γὰρ τοῦτ' ἦν, ἀλλὰ διέστελλον ἀνὰ μέσον βεθλήου καὶ ἱεροῦ, πάλαι ἂν τὴν ἐνδοτέρω τῶν προνάων παρήκαν λίχνευσιν, ὡς ἤδη τὸ νικῶν ἔχοντες. Οἱ δὲ οὔτω τοὶ εἰσιν ἀναιδέστατοι ὡς οὐ μόνον σκυλευσαι φαντάζεσθαι τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ θεοῦ ιδιώσασθαι οἱ ἀβέλτεροι. Ἄλλ' οὐ μὰ τὸν παγέντα σταυρῶ καὶ τὴν λόγῃν ταύτην, οὐκ οὐκ αὐτοῖς ἐσαῖται πέρας ἐπιθεῖναι τοῖς ἐγγχειρήμασιν, ἐπεὶ καὶ θεῶ τὰ οἰκεία χερσὶ κεχρασμέναις ἀψάυστα διαφυλαχθήσονται καὶ ἡμεῖς ἐσοίμεθα ἂν ἀπρονόμευτοι. » Τοῦτοις καὶ τοιοῦτοις χρησάμενος ῥήμασιν αὐτὸς τε κᾶτεσιν εἰς τὸν πρόναον ἔνθα ὁ λόγος εἶρχε ῥομφαίαν ἐσπασμένον ἴστασθαι τὸν τῶν [P. 156] ἄνω καὶ θείων ταγματῶν κατάρχοντα Μιχαήλ, καὶ οἱ λοιποὶ δὲ ὡς ἡγεμόνοι τοῦτω παρῆποντο, ἀσιδηφόροι πάντες καὶ μαχαίρας ἀμφήκεις ἐγγχειρίζομενοι καὶ ἀτεχνῶς ἀνδριάντες χάλκεοι. Κᾶκείσε εἰς τάξιν τὸ περὶ αὐτὸν καταστήσας ὁ Καῖσαρ καὶ τῶ σταυρικῶ σημείῳ φραξάμενος τῶν ἄλλων προεικηδῆ. Οἱ δ' ἐπὶ τῆς τοῦ Αὐγουστεῶνος ἀύλατας, καὶ πρὸς τὴν πρώτην ὄρμην ἐκθαμβηθέντες τοῦ Καίσαρος, διὰ τῶν εἰσόδων ὀλιθόμενοι ἐξεχέοντο, ὅτε καὶ τραυματῆται μὲν ἐκ τῶν τοῦ βασιλικοῦ τῆγματος πολλοὶ γυγόνασιν, εἰς δὲ τις καὶ ἐτεθνήκει τῶ ξίφει διελαθεῖς. Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε ὁ μὲν Καῖσαρ ἐπάνευσιν αὐθις ὄθεν ἐξώρμησεν, οἱ δ' ἐκ τῶν τοῦ βασιλέως τάξεων οὐκ ἐτι παρελθεῖν ἐθάρβησαν εἰς τὴν αὐλειον, ἀλλὰ δι' ἀκροβολισμῶν ἡγάπων μαχόμενοι. Ἠδὴ δὲ τῆς ἡμέρας ὑποκλινούσης αὐτοὶ τε οἱ μαχόμενοι καμόντες ἐνέδωκαν, καὶ τοῦ πατριάρχου στείλαντος εἰς τὴν δέσποιναν τὸν ἑαυτοῦ ὑπρέτην, ὅς ἐκ τοῦ παραβάλλειν εἰς τὰ ἀρχεῖα καὶ διαπορθμεύειν τοῖς βασιλεῦσι τῆ βουλη Πιλατίνος ὠνόμασται, καὶ πρῶτα μὲν τὴν θείαν ἀνδρῶν, καὶ ὄρκους κρατυναμένων αὐτάς, καὶ πληροφορίαν παρασχομένων φς οὐκ ἔν τι πάθοισιν ἀηδὲς οὔτε μὴν ἀφαιρεθεῖσιν τὴν οικεῖαν ἐπιτιμίαν πρὸς τοῦ ἀδελφοῦ καὶ βασιλέως ἢ τῆς μητρικῆς δεισποίνης ἢ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ Ἀλεξίου, ἐλλὰ δὴ

καὶ ἀμνηστίας κακοῦ δοθείσης οἵπερ αὐτοῖς προσεχώρησαν καὶ εἰς συμμαχοῦς ἐνεγράφησαν, οὕτω δὲ τῆς δευτέρας ἀπέσχοντο συμπλοκῆς. Καὶ οἱ μὲν ἀπήεσαν εὐθὺς μετὰ τὴν τῶν ὄρκων καὶ τῶν σπονδῶν ἐκπεράτωσιν, νυκτὸς δ' ἐπιστάσης ὁ Καῖσαρ καὶ ἡ τοῦτου ξύνευος ἐξέλασι τοῦ νεῶ καὶ ἀφικνουῦνται πρὸς τὸ μέγα παλάτιον, καθ' ὃ τότε οἱ κρατοῦντες διέτριβον.

ἡ. Τοιοῦτο μὲν οὖν τὰ κατὰ τὸν Καῖσαρα πέρας εἰλήφασιν, καὶ δι' αἰτίας ταύτας ὁ δυσκλεῆς ἐκείνος συνέστη πόλεμος, καὶ τὴν θείαν ἐπενέγκας καθ' ἡμῶν κίνησιν δι' ὅσα κατὰ τὸ ἱερὸν ἐπισυνέβησαν ἄθισμα. Οὕτε γὰρ τὴν προσρῦσαν Καισάρισσαν ἀφῆμι τοῦ ἐγκλήματος, εἰς ἀτάσθαλα ἔργα ἔβησαν καὶ διακυκῆσαν τὸ πολίτευμα· καὶ γε τοὺς μὴ καθυφέντας βραχὺ πρὸς τὰ τῆς δεομένης ταυτησὶ βήματα, τὴν δ' οὐκ ἀγαθὴν ἔριν ἀνελομένους καὶ τὸν τῆς προσευχῆς οἶκον ἐντεῦθεν φονίου πλήσαν-
 τας αἵματος, εἴποι [P. 157] ἂν τις ἐνόχους παρανομήματος. Εἰ γὰρ ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς Τίτος, ὁ πάλαι τῇ Ἰερουσαλήμ βαλὼν χάρακα, τοσοῦτον ἐφείδετο τοῦ Σολομωντείου νεῶ καὶ οὕτω τοῦ ἐκείνου ἐξείχετο σώζεσθαι ὡς ἐλέσθαι βάλλεσθαι μᾶλλον ὑπὸ τοῦ ἐκείθεν ἐκπηδῶντος Ἰουδαϊκοῦ τάγματος καὶ κ-
 κῶς πάσχειν τὸ οἶκεῖον στράτευμα ἢ γοῦν τι θεομιστὸς ἐπὶ τῷ πολυτελεῖ ἐκείνῳ καὶ θαυμασίῳ ἔργῳ βουλευ-
 σασθαι, ἀνὴρ καὶ ταῦτα μὴ εἰδὼς θεὸν οὐ τὸ τέμενος ὑπεστέλλετο, ἀλλὰ θεοῖς ἀπονέμων σέβας κακῶς οἱ τὸν οὐρανὸν οὐκ ἐποίησαν, ποίαν οὐκ ἂν ἔδει τιμὴν θεοσεβοῦντας ἀπονεῖμαι Χριστιανούς τῷ καλλίστῳ τῷδε καὶ θείῳ ναῷ, ὅπερ ἀτεχνῶς θεοῦ χεῖρες ἤρχιτεκτόνησαν καὶ ὕστατον καὶ πρῶτον ἐκαλλιτέχνησαν ἔργον ἀμίμητον καὶ ἀντικρυς ἐπὶ γῆς οὐράνιον σφαίρωμα;

Κατὰ δὲ τοῦ πατριάρχου Θεοδοσίου βαρῦμηνος ὡς ὁ πρωτοσεβαστὸς ὡς τοῖς αὐτοῦ βουλήμασιν ἀνθισταμένου λαμπρῶς καὶ τὰς οἰκείας ἐφέσεις ἐγκόπτοντος, καὶ πρότερον μὲν κατ' αὐτοῦ πολλοὺς τῶν ἀρχιερέων ἐπισυνέστησε χρυσίῳ καὶ συμποσίῳ διαφθείρας, καὶ καθαιρέσει τοῦτον καὶ ἀπόντα ὑπέβαλε, ὡς δὴθεν τῇ Καισαρίσῃ κατὰ τοῦ βασιλέως ἐπα-
 ναστῆσαι προσθέμενον καὶ ὡς ἀφ' ὀρητηρίου τοῦ ἱεροῦ στασιοκοπεῖν αὐτῇ μεθ' ὀπλων ἐνδόντα καὶ νεω-
 τεροποιεῖν ἀφρόνως καὶ ἀλογίστως. Τάχα δ' ἂν καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἀτίμως τοῦτον κατέσπα-
 σεν, εἴπερ ἡ Καισάρισσα μὴ ἀμφοτέραις προσίστατο, τῷ μὲν πρωτοσεβαστῷ μὴ χώραν διδοῦσα τὸν πα-
 τριάρχην καταγαγεῖν καὶ ἀντισταγαγεῖν ἕτερον, αὐτὸν δὲ τὸν ἱερώτατον ἄνδρα ἐπιμελῶς φρουροῦσα, μήπως ὑποχωρήσας ἐαυτὸν μὲν ἀκαλλᾶξῃ πραγμά-
 των ἐν τῷ καθ' ἡσυχίαν ζῆν εἰς ἡν ἐδομήσατο μο-
 νὴν κατὰ τὴν νῆσον τῇ Τερέβινθον, ἐαυτῇ δὲ ἀπω-
 λείας ὀφθήσεται πρόξενος εὐθὺς ἐκ τοῦ ναοῦ ἀρπα-
 γησομένη καὶ πεισομένη τὰ χεῖριστα. Τότε δὲ καιρὸν εὐρῶν τῷ θυμῷ χαρίσασθαι, τῶν ἱερῶν ἀρχέων ἀπε-
 λάνει τὸν ὄσιον καὶ τῇ τοῦ Παντεπόπτου περιορίζει μνη. Πλείστας γε μὴν ὁδοὺς τεμῶν καὶ πολλαῖς ἀντιπαλάσας ἐνοίαις, καὶ τοῖς τότε πονηροτάτοις τῶν ἐκ τῆς συγκλήτου βουλῆς συγγενόμενος, καὶ ὁπόσοι τῶν ἐντρόφων τοῦ βήματος μήτε θεοῦ ὄπιν μήτ' ἀνθρώπων ὑφωρῶντο νέμειν συμβούλοις χρη-
 σάμενος, ὅπως εὐσχημόνως ὁ ἱερός οὗτος καὶ εὐπροσ-
 ῶπως ἀποβληθεῖ ἄνθρωπος, οὐκ ἔσχεν ἐπιτελεῖν τὰ κατὰ σκοπὸν καὶ διὰ τὸ καθαιρέσει μὲν εὐλόγως οὐδ'

A 8. Hunc Cæsaris res exitum habuerunt, et his de causis ignominiosum illud bellum est conflatum, quo divina indignatio propter sacra polluta contra nos commota est. Neque enim Cæsarissam supplicem 314 absolvo, quæ temeritate sua rem publicam turbavit; neque eos qui verba supplicis aspernati in contentionem haud sane laudabilem descenderunt et domum precationis cædibus impleverunt, piaculi expertes esse statuo. Nam si Titus imperator, urbis Hierosolymorum oppugnator, Salomoni templo usque adeo pepercit, et ei defendendo ita studuit, ut ab erumpente inde Judaica cohorte teilis peti et male tractari suum exercitum quam sumptuosum et mirandum illud opus violari maluerit; idque homo ejus Dei ignarus cujus templum reverebatur, et eorum deorum cultor qui cælum non fecerunt, quis honos a religiosis et a Christianis huic pulcherrimo et plane divino templo habendus non fuit, quod omnino Dei manibus fabricatum est, primum ac postremum opus, pulcherrimum atque inimitabile, nec in terris aliud quam orbis quidam cælestis exstitit?

C At protosebastus patriarchæ Theodosio iratus ut suis cupiditatibus aperte adversanti, principio multos primarios sacerdotes auro et conviviis corruptos contra illum subornavit. Deinde etiam de absente judicium fieri jussit, quod Cæsarissæ contra imperatorem seditiosæ 315 faverit, et e templo quasi arce quadam tumultus cum armis exoitandi et novis studendi rebus occasionem impudenter ac temere suppeditarit. Forsitan etiam patriarchico solio tum eum detraxisset, nisi Cæsarissa manibus pedibusque obstitisset, nec ei tantum olii concessisset ut hoo patriarcha pulso alium substitueret, et virum sanctissimum diligentissime observasset, ne a turbis negotiorum in otium monasterii, quod in Terebintho insula struxerat, se clam subduceret ipsique causa interitus esset, statim e templo abripiendæ et gravissimo supplicio afficiendæ. Tunc autem opportunitatem explendi animi nactus, virum sanctum sacro palatio pulsum in Pantepopti monasterium relegat, plurimis viis ante tentatis et variis rationibus excogitatis, improbissimorum senatorum et sacerdotum consiliis usus, qui nec Deum nec homines metuebant, ut id facinus honesta specie faceret. Non tamen successit negotium, tum quod nihil in eo comperiebatur propter quod pellendus esset, tum quod domina et alii plurimi, atque adeo fere omnes 316 imperatoris consanguinei, virum illum summo opere venerabantur. Inventus igitur obliquus iste anguis, voluminibus omissis, et veneno quod in virum sanotum evo-

mendum curarat rursus devorato, ipse quoque assentitur ut patriarcho in pristinam sedem reponatur. Die reditus instante omnes magistratus, omnes sacerdotes honestatis amantes, et tota urbis multitudo, concursu ad monasterium facto, progressionem cives splendidissimam effecerunt: vici unguentis delibuti, sufflatus ex lignis Indicis et aromatibus facti, tanta multitudine comitante, ut vesperi demum in magnum Sophiæ templum perveniret, cum primo diluulo monasterium egressus esset. Sacerdotes vero qui ei dignitatem abrogaverant, ita facti puduit, ut non modo publicas vias declinarent ob admissum facinis et derisum, sed mortem etiam optarent.

εὐωδιάζοντες· Οὕτω δὲ ἡ προπομπὴ μυριάθρωπος προπεμπόμενον ἐς τὸν μέγαν τῆς Σοφίας Θεοῦ ναὸν, νῆς ἀπάραντα. Τοσαύτη δ' αἰσχρὴ τὰ τῶν θεμένων μόνον τὰς δημοσίους παρόδους ἐκτρέπεσθαι διὰ τὸ ἐς παγκαταγέλαστον, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ θανεῖν ὑποβλέπεσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν εἶχεν οὕτως.

9. Interim Andronicus spes principatus elatus et crebris illustrium virorum litteris confirmatus, quæ, ut dixi, ex longinquo ad eum advolabant, denique Maria quoque filia, quæ haud ab ipso 317 degenerabat, fuga ad eum elapsa et diserte omnem palatii statum referente, suavibus illius verbis ut equus cursor flagellis concitatus, Paphlagonum finibus relictis Ponti Heracleam proficiscitur. Atque inde longius progressus multiplici calliditate, obscuro ingenio et simulandi artificio obvios quosque præparavit et conciliavit. Nam quis ex dura adeo rupe natus esset et corde adeo ferreo præditus, ut Andronici lacrymis et verborum præstigiis atque illecebris, quæ fontis instar exuberabant, non moveretur? Jactabat enim honesti studium, et imperatoris libertatem curæ sibi esse profitebatur. Cæterum nec protosebastus ita negligebat, quamquam homo effeminatus, qui non auroram tantum stertendo consumebat, sed magnam diei quoque partem somno tribuebat; et ne jubar solis, aliis optatissimum, radiis oculos ei aperiret, velis densioribus cubiculum obscurabat; quæ res eo quoque pertinebat ut in tenebris delitesceret. Quod si verius dicendum est, opera nocturni luxu facibus accensis peragebat, factitio lumine discussis tenebris. Sole vero in nostrum hemisphærium ascendente, more ferarum cubile petens, 318 tapetibus et peplis lumen excludebat. Proinde cum putrescentes dentes abstergeret, et qui ob ætatem exciderant, picatione expleret, mollis homo et ignavus plurimos viros nobiles nova sibi ratione conciliavit, imperatoris matre plerumque propugnatrice aut potius conciliatrice insuperabili utendo; quæ splendore et elegantia vultus, æquabilitate morum, animi candore et suavitate verborum veluti funiculo attraherebat omnes. Plerumque tamen pecunia placavit et munificentia delinivit eos, qui se posteriore ferre iniquis animis patiebantur. Itaque nullus Adronico resistere jussus a protosebaste ad eum defecit, jam haud obscure regnum affe-

Α ὁτιοῦν ὀπάγον ἐν αὐτῷ εὐρίσκεισθαι, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ τὴν δέσποιναν καὶ τοὺς πλείους σχεδὸν ἢ τοὺς ἀπαντας τῶν ἐκ τοῦ βασιλείου αἵματος ὑπερβαλλόντως τὸν ἄνδρα τιμᾶν. Ἄκων οὖν ὁ σχολιὸς ὄφρι τῶν ἐλλίξεων ἄποστάς, καὶ τὸν ἰὸν αὐθις κατεσπακῶς ὄν ἐμημεκέναι κατὰ τοῦ ἀγίου [αὐθις] προητοιμάκει, ἐπευδοκεῖ καὶ αὐτὸς τῇ ἐς τὸν πρότερον θρόνον αὐθις τοῦ πατριάρχου ἐπανελεύσει. Ἐπεὶ δὲ ἡ κυρία τῆς ἀνόδου ἐνεστήκει, ὅποσοι τῶν ἐν τέλει καὶ ὄσοι τοῦ βήματος τοῦ καλοῦ ἔτρεφον ἔρωτα, καὶ ὁ τῆς πόλεως ἅπας δῆμος εἰς τὸ [P. 158] ἱερὸν φροντιστήριον συνδραμόντες λαμπροτάτην ἐκείνῃ συντελοῦσι τὴν πρόδοον, μύροις τὰς ἀγυῖας τέγγοντες καὶ τοῖς Ἰνδικοῖς ξύλοις καὶ καρυκευτοῖς ἀρώμασι τὸν ἀέρα ἦν ὡς μόλις περὶ βαθεῖαν ἐσπέραν ἐπαναζεύξει τὸν ὑποφαινομένης ἡμέρας ἐκ τῆς τοῦ Παντεπόπτου μρόδου, ὑπόδικον ἀρχιερέων ἐκάλυψε πρόσωπα, ὡς μὴ τὸν ἀρχιθύτην ἀμπλάκημα καὶ τὸ ἐκείνων ἐντεῦθεν

Β θ'. Ὁ δ' Ἀνδρόνικος τῇ ἐφέσει τῆς ἀρχῆς κουφίζόμενος, καὶ τοῖς ἐπιστολίοις πεπερούμενος ἄπερ αὐτῷ συχνάκις ἐπεποτῶντο τηλεβολούμενα ἐξ οἴκων λαμπρῶν, ὡς ἔδη ἐβρέθη μοι, τέλος καὶ αὐτὴν τὴν θυγατέρα Μαρίαν δραπετίδα πρὸς αὐτὸν ἀφιγμένην, ἐπεὶ καὶ τοιοῦτου πατρὸς εὐχετο εἶναι, διδάσκαλον ἀπαράγραπτον τῶν κατὰ ἀρχαία τελούμενων ἠθῶν, καὶ μυωπισθεὶς οἷς παρ' αὐτῆς ἡκικῶδες θυμῆρσι βήμασιν ὡς ἵππος σταθιευτῆς, τὰ μὲν τῶν Παφλαγῶνων μεθίησιν ὄρια, εἰς δὲ τὴν κατὰ Πόντον Ἡράκλειαν παραγίνεται, κάκειθεν προσωτέρω χωρεῖ, τῇ πολυτρόπῃ μεθοδείᾳ καὶ τῷ τοῦ ἡθους ὑποκαθεμένῃ καὶ τῷ σεσοφισμένῃ φρονήματι ἐξομιλῶν τοὺς ἐν ποσὶ πάντας καὶ οικειούμενος. Ἐπεὶ καὶ τίς ἐκ πέτρας ἀγελάστου οὕτως ἦν προῖων ἢ καρδίαν σιδηρῆν χαλκευθεὶς ἄκμωνι, ὡς ἀτεγκτος εἶναι τοῖς Ἀνδρονίκου δακρυβρόσημασι καὶ τῇ αἰμυλίᾳ τῶν βῆμάτων ὀπωσοῦν ἀγοήτευτος, ἄπερ κατὰ κρήνην μελάνυδρον ἔχει καὶ οἷς ἀπατηλῶς τε ἄμικ καὶ ἐφοκῶς ἐστωμύλλετο, τὸν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ ζῆλον προσφέρων καὶ τὴν τοῦ κραιοῦντος ἐλευθερίαν ὑποκρινόμενος; Ἄλλ' οὐδ' ὁ πρωτοσεβαστὸς ἐπὶ τούτοις ἡμέλει παντάπασιν, καίτοι γυνανδρὸς ὢν, καὶ μὴ μόνον τὴν ἑω εἰς τὸ νήγρετον ὑπνώττειν καταναλίσκων, ἀλλὰ καὶ πολὺ τῆς ἡμέρας πρὸς τοῦτο ἐκδραπανῶν, καὶ ἵνα μὴ τὸ ἀσπασιώτατον τοῖς ἄλλοις ἡλίου βλέφαρον τὰς ἐκείνου κόρας ὑπανοίγῃ διαφωτίζον, παραπατάσμασι στεγανωτέροις ἐκζοφῶν τὸ δωμάτιον ἐν ᾧ ἐκάθευθε, καὶ καθ' ἕτερον τι σημαινόμενον ἐποκουβῆν ἑαυτοῦ τὸ σκότος τιθέμενος. Εἰ δὲ δεῖ ἀληθέστερον εἰπεῖν, τὰ μὲν νυκτὸς ἔργα τρυφῶν φωτὶ ποιητῆ τὸ νύκτερον διέλυε ζόφωμα, ἡλίου δὲ τὸν ἔψον ὀρρίζοντα ἀναβαλόντος κατὰ τὰ θηρία τὸν κοῖτον μεταδιώκων τάπησι καὶ πέπλοις τὸ φῶς ἀντέφραττε. Τοῖνον καὶ σμήχων τοὺς σαπριῶντας τῶν ὀδόντων καὶ καταπιετιώμασι ἀναπληρῶν τοὺς ὑπὸ χρόνου ἐκκρουσθέντας, θηλυδρίας τε ὢν καὶ ὑπόνωθρος τοὺς πλείστους τῶν τηνικαῦτα εὐγενῶν ἀνδρῶν ἑαυτοῦ καινοπρεπῶς ἐξηρτήσατο, χρωόμενος μὲν καὶ προτειχίσματι ἢ ἀληθῶς εἰπεῖν μελίγματι ἀμάχῃ τῇ

τοῦ βασιλέως μητρὶ (αὕτη γὰρ τῷ τῆς θεάς λαμ-
 πρῶ καὶ τῷ τῆς ὀφείως μαργαρώδει καὶ τῷ τοῦ ἡθους
 δμαλῶ καὶ τῷ τοῦ φρονήματος ἀσυμπλόκῃ καὶ τῷ
 ἐπαγωγῇ τοῦ [P. 159] φλέγματος ὡς ἀπὸ μηρίνου
 πάντας ἐφείλαστο), τὰ πλεῖστα μὲντοι τοῖς χρήμα-
 σιν ὑπαγόμενος καὶ τῇ φιλοδωρίᾳ κατακοιμίζων
 τοὺς ἐν δεινῷ τι θεμένους ἐκείνου φέρειν τὰ δεύτερα.
 Ὅθεν οὐδεὶς τῶν ἐπιταχθέντων ἀντιτάξασθαι Ἄν-
 δρονίῳ πρὸς Ἀνδρόνικον μετετάξατο τὸν ἤδη λαμ-
 πρῶς τῆς τυραννίδος ἀπτόμενον, ἀποπτύσας τὸν
 πρωτοσέβαστον καὶ τῷ προσωπεῖψ τοῦ μισοτυρά-
 νου Ἀνδρόνικου δελεασθεὶς. Ἡ τε οὖν προκαθη-
 μένη τῶν Βιθυνῶν μεγίστη πόλις ἡ Νίκαια οὐδ'
 ὄλως Ἀνδρονίῳ προσέθετο, καὶ ὁ τὴν ταύτης ἐπι-
 στευθεὶς φυλακὴν Ἰωάννης ὁ Δούκας τοῖς Ἀνδρόνι-
 κῳ γράμμασι μεμνήκεν ἀστυφέλικοτος, καίπερ
 τὰς γνώμας πλήττουσιν ἐλεπόλειων ἀκριβέστερον καὶ
 τειχομαχείου ξύμπαντος ἰσχυρότερον. Ἀλλὰ καὶ ὁ
 μέγας δομέστικος Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς τὴν ἐπαρ-
 χίαν διέπων τῶν Θρακησίων οὐ μόνον ἔβουε τὰ ὄντα
 πρὸς τὰ τοῦ Ἀνδρόνικου ἐπάσματα, ἀλλὰ καὶ ὡς τυ-
 ραννον διετώθεζεν, οἷα κατόπτρῳ τοῖς λεγομένοις
 προσκύντων λείψ καὶ ἀποστίλδοντι, καὶ διαφρινό-
 μενον ἐν τούτοις ὄρων τὸν πολύμορφον Ἡρωτῆα καὶ
 τυραννικὸν τὸν τρόπον Ἀνδρόνικον. Ἐπεὶ δὲ τῇ
 Ταρσίᾳ ὁ Ἀνδρόνικος ἤγγιζε καὶ τῶν περὶ τὴν Νι-
 κομήδους πόλιν οἱ πλείονες αὐτῷ προσεχώρουν,
 στέλλεται κατ' αὐτοῦ μετὰ δυνάμειος ἱκανῆς Ἀνδρό-
 νικος ὁ Ἀγγελοσ, οὐπερ οἱ υἱεῖς ἐς ὕστερον Ἰσαά-
 κιδος τε καὶ Ἀλέξιος μετ' Ἀνδρόνικον ἐπέβησαν τῆς
 ἀρχῆς. Ὁ δὲ περὶ τὸν Χάρακα τὸ χωρίον πόλεμον
 συγκροτήσας ἤττάται λαμπρῶς, καίπερ οὐκ ἰσοπα-
 λεῖ συμπλαχεῖς στρατιᾷ ἢ τὸν ἀνταγωνιστὴν εὐρῶν
 ἀξιόμαχον, ἀλλ' ἐκτομῆα τινὶ συμμίξας ἀχρείουσ
 στρατολογήσαντι γεωργοῦσ καὶ μοῖραν συνεπαγο-
 μένην Παφλαγῶν στρατιωτῶν. Εἰς τὴν πόλιν τοῖ-
 νυν εὐθὺσ μετὰ τὴν ἤτταν εἰσιῶν ἀκλεῶσ ἀπρητεῖτο
 καταθέσθαι τὰ χρήματα, ὅσα οἱ πρὸς τὰς κατὰ πό-
 λεμον δαπάνασ βεδράβευτο. Ὁ δὲ βασιανίζομένην
 ὄρων τὴν αὐτοῦ κατάσχεσιν, ὅτι φίλια φρονῶν τῷ
 Ἀνδρονίῳ τὰ πράγματα χειρόνως διέθετο ἄπερ
 εὐμαρίσειν ἀπέσταλτο, ἐναγόμενος παρὰ τῶν υἱέων
 ἐξ ὄντων καὶ πάντων ὀπλοτέρων τὰς φρένας καὶ
 κατὰ χεῖρα γενναίων, ἐπιβάλετό μὲν τὸν οἰκεῖον οἶ-
 κον διακρατύνειν καὶ κατασκευάζειν ἐπιτεχίσματα
 κατὰ τὸ ἔξω Κιόνιον διακείμενον, καὶ τῶν ἐκ τοῦ
 δήμου τινὰσ ἐπεσπάσατο πρὸς ἑαυτόν· ὄρων δὲ ὡσ
 D οὐκ ἀκμαῖός ἐστι πρὸς βασιλείον πλεονεκτοῦσαν ἀνθόπλισιν γαί ὡσ οὐκ ἂν σχολή περιγενέσθαι τῶν δια-
 φόρων, πρὸς φυγὴν μεθαρμόζεται, καὶ τοὺσ ἐξ υἱόσ παραλαβῶν, τὴν δ' ὀμόλεκτρον τοῦ δόμου ἀπαγαγῶν,
 νηὸσ ἐπιβάσ τῆσ ἐς Ἀνδρόνικον ἄπτεται. Ὁ δὲ ἰδῶν προσιόντα τὸν Ἀγγελόν λέγεται εἰπεῖν· « Ἴδου, ἀπο-
 στελῶ τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃσ κατασκευάζει τὴν ὁδόν σου ἐμπροσθέν σου. » Θάρσος
 οὖν ἐπὶ τῇ τοῦ ἐξαδέλφου παρουσίᾳ λαθῶν Ἀνδρόνικος καὶ τὰ κατ' ἔφρσιν ὄρων προβαίνοντα, τῶν ἐνο-
 δίων ἐκτροπῶν ἀφήμενος καὶ χαίρειν ἐάσασ τὰσ πόλεισ Νικαϊάν τε καὶ Νικομήδειαν καὶ τὸ τῆδε ἢ
 ἐκείσε μεταστρέφεισθαι, πρὸς τὴν Κωνσταντινου τὸν δρόμον ἀκλινεῖ συνέστινε νεύματι, ὡσ ὁδοῦ Φιλι-
 στιεῖμ τῆσ ἐσ αὐτὴν φερούσῆσ ἐχόμενος. Καὶ δὴ κατὰ τὰ Πευκία ἐναυλισάμενος (τόπος δὲ ἐστι ταῦτα ἐν
 τοῖσ ἄνω Χαλκηδόνοσ διακείμενος μέρεσι καὶ οὕτωσ ὀνομαζόμενος) [P. 160] καὶ πῦρὰ πολλὰ καύσασ τὴν
 νύκτα ὄλῃν ἐκείνην, μὴ κατὰ λόγον τῆσ συνοῦσῆσ αὐτῷ στρατιᾶσ, ἀλλ' ἐσ δόκησιν στρατεύματος πλειό-
 νος, ἐκχρεμεῖσ ἑαυτοῦ τοὺσ Βυζαντινοὺσ ἔθετο ὡσ τὰ ἀνὰ χεῖρασ προεμένουσ ἔργα εἰσ τὴν περσίαν τείνειν

stantem; neque persona illa, qua se is velabat ut
 hostem tyrannidis, est deceptus. Nicæa enim prin-
 cept ac maxima Bithyniæ urbs plane repudiavit
 Andronicum; neo ejus urbis præfectus Joannes
 Ducas litteris illius se de gradu dejici passus est,
 licet acrius ferientibus quam mœnia ulli arietes
 aliæve machinæ. Præterea magnus domesticus
 Joannes Comnenus, Thraciæ præfectus, non solum
 aures contra Andronici **319** carmina obturavit,
 verum etiam ut tyrannum insectatus est, perspecto
 in ejus litteris multiformi Proteo, tyrannico An-
 dronici ingenio velut in claro speculo relucente.
 Qui cum Tarsis appropinquaret et Nicomediensium
 maximam partem sibi adjunxisset, Andronicus An-
 gelus, cujus filii Isaacius et Alexius post ad imperii
 fastigium ascenderunt, cum justis copiis
 B contra eum mittitur et circa Characem castellum
 commisso prælio succumbit, quanquam neque cum
 pari exercitu neque cum duce bellicoso, sed cum
 spadone quodam congressus, qui rusticos inutiles
 et cohortes aliquot militum Paphlagonum adduxerat.
 Post acceptam cladem cum statim in urbem ve-
 nisset, repetita est ab eo pecunia quam ad bellum
 administrandum acceperat. Videns igitur casum
 eum sic accipi quasi ex amicitia Andronici rem
 de industria pejus gessisset, a sex filiis impulsus,
 qui omnes cordati et manu strenui viri erant, do-
 mum suam in exteriore Cionio sitam firmare præ-
 sidiis instituit, aliquot ex plebe adjutoribus ascit-
 is. Sed cum res suas eo vergere cerneret, ut ab
 imperatore oppugnaretur **320** et adversariis re-
 sistere non posset, mutato consilio, sex filiis et
 uxore in navem impositis, ad Andronicum abit. Qui
 eo viso dixisse fertur: « Ecce mittam Angelum
 meum ante faciem tuam, qui viam tibi præparet. »
 Resumpta igitur ex præsentia consobrini fiducia,
 et successu consilii sui confirmatus, itineris am-
 bagibus omissis et urbibus Nicæa et Nicomedia
 contemptis, recta Cpolim pergit. Et Peucis diver-
 satus (locus is est supra Chalcedonem), et multis
 pyris incensis, non pro magnitudine exercitus, sed
 ut majores copias habere videretur, omnes Byzan-
 tinos suspensos reddidit, ut suis operibus omissis
 litus oppositum intuerentur, et collibus ac tu-
 mulis cœnensis Andronicum adhuc procul ab
 urbe remotum nutibus veluti attraherent. Ita res
 D recalvastri et cani Andronici procedebant.

οὐκ ἀκμαῖός ἐστι πρὸς βασιλείον πλεονεκτοῦσαν ἀνθόπλισιν γαί ὡσ οὐκ ἂν σχολή περιγενέσθαι τῶν δια-
 φόρων, πρὸς φυγὴν μεθαρμόζεται, καὶ τοὺσ ἐξ υἱόσ παραλαβῶν, τὴν δ' ὀμόλεκτρον τοῦ δόμου ἀπαγαγῶν,
 νηὸσ ἐπιβάσ τῆσ ἐς Ἀνδρόνικον ἄπτεται. Ὁ δὲ ἰδῶν προσιόντα τὸν Ἀγγελόν λέγεται εἰπεῖν· « Ἴδου, ἀπο-
 στελῶ τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃσ κατασκευάζει τὴν ὁδόν σου ἐμπροσθέν σου. » Θάρσος
 οὖν ἐπὶ τῇ τοῦ ἐξαδέλφου παρουσίᾳ λαθῶν Ἀνδρόνικος καὶ τὰ κατ' ἔφρσιν ὄρων προβαίνοντα, τῶν ἐνο-
 δίων ἐκτροπῶν ἀφήμενος καὶ χαίρειν ἐάσασ τὰσ πόλεισ Νικαϊάν τε καὶ Νικομήδειαν καὶ τὸ τῆδε ἢ
 ἐκείσε μεταστρέφεισθαι, πρὸς τὴν Κωνσταντινου τὸν δρόμον ἀκλινεῖ συνέστινε νεύματι, ὡσ ὁδοῦ Φιλι-
 στιεῖμ τῆσ ἐσ αὐτὴν φερούσῆσ ἐχόμενος. Καὶ δὴ κατὰ τὰ Πευκία ἐναυλισάμενος (τόπος δὲ ἐστι ταῦτα ἐν
 τοῖσ ἄνω Χαλκηδόνοσ διακείμενος μέρεσι καὶ οὕτωσ ὀνομαζόμενος) [P. 160] καὶ πῦρὰ πολλὰ καύσασ τὴν
 νύκτα ὄλῃν ἐκείνην, μὴ κατὰ λόγον τῆσ συνοῦσῆσ αὐτῷ στρατιᾶσ, ἀλλ' ἐσ δόκησιν στρατεύματος πλειό-
 νος, ἐκχρεμεῖσ ἑαυτοῦ τοὺσ Βυζαντινοὺσ ἔθετο ὡσ τὰ ἀνὰ χεῖρασ προεμένουσ ἔργα εἰσ τὴν περσίαν τείνειν

τὸ ἕμμα, ἀκταῖς τε καὶ γηλόφοις προσιόντας τῆς πόλεως, καὶ πόρρωθεν ὄντα Ἀνδρόνικον ἐπισπᾶσθαι εἶον τοῖς νεύμασιν. Ὡς μὲν οὖν ἔχῳρει τὰ κατὰ τὸν ἀναφαλαντιαν καὶ πολιορκίαν Ἀνδρόνικον.

10. Alexius vero protosebastus cum ingruentem A hostem pedestribus copiis propulsare non posset (jam enim alii animis clam ad Andronicum inclinabant, quibus ad eum transire pedibus tuto non licebat; alii se fidem suam imperatori satis probasse putabant, si domi sederent, neutri parti addicti: sic enim animi calliditas, et 321 consuetudo illa ut plerique cædibus et sanguine imperio potiantur, vulgus et sentire et loqui docuit), navali pugna imminens discrimen avertere conatur. Igitur trimibus occupata est Propontis, in quibus partim Romani remigabant et ex tabulatis pugnabant, partim diversæ nationes Latini nominis, pars fortissima et pugnacissima copiarum, quibus, quia plus quam Romanis fretus erat, pecuniam ingentem numerabat. Cum autem sibi fidissimos trierarchas deligere et cognatos suos classi præficere in animo haberet, Contostephano magno duce adversante et præfecturam classis sibi quovis modo vendicante, coactus consilium mutat et Contostephanum universæ classi præficit, adjunctis etiam cognatis et domesticis suis. Ita Orientalibus navibus aditu intercluso, paulo post quidam ex ordine sacerdotum, Georgius Xiphilinus, ab imperatore ad Andronicum mittitur. Qui cum in tyranni conspectum venisset, litteras reddidit, et quæ in 322 mandatis acceperat exposuit. Ea erant promissio magnorum munerum et amplioris dignitatis et gratiæ Dei pacem procurantis, si a proposito desisteret, unde bella civilia oritura essent, et ad pristinum vitæ genus reverteretur. Andronicus vero, cum legatus Xiphilinus, ut aiunt, mala fide C munus suum obiisset eumque monuisset ne vel minimum cederet, postulationem illam rejecit. Et legatos superbe dimissos vicissim nuntiare imperatori jussit, si Andronicum eo reverti velint unde discesserit, protosebastum in primis pellendum esse et ad reddenda facinorum suorum rationes adigendum, imperatoris matrem in ordinem cogendum et tonso capillo in monasterium abendam, imperatori ex testamento paterno capessendum imperium; neque committendum ut aliorum potentia tanquam spica lolio suffocetur. Verum paucis diebus post magnus dux Andronicus cum omnibus longis navibus, quas Romanorum catalogus continebat, ad Andronicum defecit. Quæ res seditiosum Andronicum super omnia extulit, 323 D et protosebastum adeo depressit, ut rebus desperatis omnem animi alacritatem amitteret. Neque enim amplius dissimulante concursabant Andronici studiosi, sed protosebastum impudenter irridentes, qui novis rebus gaudebant, Chalcedonem trajiciebant, et turmatim Andronicum adeuntes staturam ejus et formam pulcherrimam et venerabilem sectentem mirabantur. Et suavitate orationis ejus magnificentia pollicentis capti alacres et læti domum redeunt, non secus ac si in fortunatis insulis

ἰ. Ἀλέξιος δὲ ὁ πρωτοσεβαστὸς μὴ ἔχων διὰ πεζῆς φάλαγγος ἀποσοθῆσαι τὸν ἐπιόντα οἱ πολέμιον (ἦδη γὰρ οἱ μὲν μετέβαινον ταῖς γνώμαις κρυφιδῶς πρὸς Ἀνδρόνικον, ὁπόσοις οὐκ ἦ ἄλλως ἀκίνδυνος ἢ πρὸς ἐκεῖνον τοπικὴ μετὰβασις, τοῖς δὲ ἀρκετὸν ἐς τὴν πρὸς τὸν κρατοῦντα πίστιν λελόγιστο τὸ ἐπ' οὐκου καθῆσθαι καὶ μηδενὶ προστίθεσθαι τῶν μερῶν· οὕτω γὰρ φρονεῖν τε καὶ λέγειν τοὺς πολλοὺς ἐξεπαίδευσεν τὸ τῆς γνώμης κερδαλέοφρον καὶ τὸ διὰ φόνων αἰεὶ καὶ προχύσεως αἵματος τοὺς πλείους τῶν βασιλέων τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπιθεῖναι ἄρχῆς) διὰ ναυμαχίας ἐπειρᾶτο τὸν προσέρποντα κίνδυνον ἀποκρούσασθαι. Τριήρεις τοίνυν τὴν Ἡροποντιίδα ἐκάλυπτον, αἱ μὲν Ῥωμαίους ἔχουσαι τοὺς ἐρέσσοντας καὶ τοὺς ἐκ τῶν καταστρωμάτων διαμαχέσασθαι μέλλοντας, αἱ δὲ τῶν κατὰ πόλιν διαφορογενῶν Λατίνων ὃ τι περ κράτιστον μέρος καὶ μαχιμώτατον, οἷς καὶ τὰ χρήματα ποταμηδὸν ἐπεχέοντο, ἐπεὶ καὶ τούτοις ἐπεποθεῖ μάλλον ὁ χρώμενος πρωτοσεβαστὸς ἤπερ τοῖς Ῥωμαίοις αὐτοῖς ὡς ἐρήξουσιν. Ὀρμηγε μὲν οὖν τοὺς πιστοτάτους ἑαυτῶ ἐπιστεῖσαι τριηράρχας καὶ παραδοῦναι τὸν στόλον τοῖς ἐκείνῳ κατὰ γένος ἐγγίζουσι. Τοῦ δὲ μεγάλου δουκὸς τοῦ Κοντοστεφάνου ἀντιπνεύσαντος καὶ τῆς στολαρχίας παντὶ τρόπῳ ἐξεχομένου ὡς αὐτῶ καὶ οὐχ ἐτέρῳ δῆκουθεν προστηκούσης, ἀναγκαστῶς τὴν βούλησιν μετατίθεισι. Καὶ δὴ ὁ μὲν Κοντοστέφανος Ἀνδρόνικος κύριος καθειστήκει τοῦ στόλου παντός, καὶ κατὰ πλοῦς ἅπας τοῖς ἀπὸ τῆς ἕω περαιουμένοι ἀποτετέλιχιστο· συνῆν δὲ τῷ Κοντοστεφάνῳ καὶ τι τοῦ πρωτοσεβαστοῦ συγγενικὸν καὶ οἰκίδιον. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ πρέσβεις ἀπὸ τοῦ βασιλέως ἐς Ἀνδρόνικον στέλλεται τις τῶν ἐντρέφων τοῦ βῆματος. Ὁ Ξιφιλίνος ἦν οὗτος Γεώργιος, ὃς καὶ εἰς ὄψιν τῷ τυραννῆ ἑλληλυθῶς τὰ τε γράμματα ἐνεχείρισεν καὶ τὰ διαμνησθέντα οἱ ἀπήγγειλεν. Ἦν δὲ ταῦτα δωρεῶν ἐπαγγελίας μειζόνων καὶ ἀξιωματῶν ἀναβαθμοὶ καὶ χάρις ἀπὸ τοῦ πρυτανεύοντος εἰρήνην Θεοῦ ἀποστάτη μὲν τοῦ προκειμένου σκέμματος, ἐξ οὐρανῶ ἐμφύλιοι συμβήσονται πόλεμοι, πρὸς δὲ ἦδη τὰ πρότερον ἐπανήκοντι. Ὁ δὲ τοῦ πρεσβευτοῦ, ὡς φασί, Ξιφιλίνου τὴν πρεσβείαν ὑπονοθεύσαντος, καὶ μὴ ἐνδοῦναι ὄλωσ ἢ βραχὺ τι γούν καθυφεῖναι παρακελευσαμένου τῷ Ἀνδρόνικῳ, τὴν τε αἴτησιν ἀποπέμπεται καὶ τὴν προσλαλιᾶν ποιεῖται τοῖς διαπρεσβευσάμενοις ὑπέρογκον, φάσκων πρὸς ὄργην ὡς, Εἰ Ἀνδρόνικον βούλοιντο καλίνορσον ἀναζῆσαι ὄθεν ἐλλήλυθεν, ἀποσκορακισθῆτω μὲν ἐκ μέσου ὁ πρωτοσεβαστὸς [P. 161] καὶ δότω λόγους ὡν πεπαρφήκεν, ἢ δὲ τοῦ βασιλέως μήτηρ καθ' ἑαυτὴν βιοτεύετω, τὴν τρίχα κειραμένη καθάπαξ τὴν κοσμητικὴν, ὃ δὲ βασιλεὺς κατὰ τὴν πατρῴαν διαθήκην ἀρχέτω, μὴ ὡς στάχυν ἀραιὰς τοῖς παραδυναστεύουσι συμπνιγόμενος. Ἄλλ' οὕτω ἡμέραι συχα! παρῆλθον, καὶ μεταχωρεῖ ἐς Ἀνδρόνικον καὶ ὁ μέγας δούξ Ἀνδρόνικος, τὰς μακρὰς νῆας παρεληφώς, ὁπόσας ὁ Ῥωμαίων ἐπλήρου κατὰλογος. Καὶ τοῦτο

τὸ ἔργον ἐπῆρε μὲν ὑπὲρ ἄπαν ἄλλο τὸν ἀποστάτην Ἀνδρόνικον, τὸν δὲ πρωτοσεβαστὸν ἠφάντωσε τέλειον, πᾶσας τὰς ἐλπίδας ἀπεγνώκωτα καὶ κατακλασθέντα τὸ πρόθυμον. Οὐδέτι γὰρ λαθραῖα: σύνοδοι τῶν Ἀνδρονίκῳ προσκειμένων ἐγίνοντο, ἀλλ' ἀνέδην τὸν πρωτοσεβαστὸν ἐρεσχελοῦντες οἱ ταῖς τῶν πραγμάτων μεταβολαῖς χαίροντες ἐς Χαλκηδὸνα διεπλώζοντο, καὶ τῷ Ἀνδρονίκῳ κατὰ φατρίας συγγινόμενοι φυγὴν ἐκείνου καὶ εἶδος ἀγχιτὸν καὶ γῆρας σεμνὸν ἀπεθαύμαζον, καὶ τὸ τῆς ἐκείνου γλώττης τρυγῶντες μελίκην, καὶ ὡς ἄγρωστις ὄμβρον (9) ἢ δρόσον Ἑρμωνίτιν τᾶ ἔρη Σιών, ἃ ἦν ὑψηγορῶν προσιέμενοι, μετὰ πλείστης ἐπανεστρεφον χαρμονῆς, ὡς εἰπερ τὰς ἄδομένας χρυσᾶς ἔννας καὶ τὴν ἀηλεσμένην τοῦ μήλου δίαιταν ἢ τὴν λεγομένην ἡλίου τράπεζαν παρακειμένην εὐραντο καὶ κατακορεῖς αὐτῆς ἐγεγόνεισαν. Ἦσαν οἱ κακῆς πρώτης ὄψεως εὐθὺς τὸν ἐν δέρματι προβάτου κεχυμένον λύκον ἐγνώρισαν, καὶ τὸν ὅσον οὐπω μετὰ θάλψιν ἐπιθησόμενον ὄφιν καὶ κακῶς τοὺς ὑπὸ κόλπῳ φέροντας δράσοντα.

ιδ'. Ἐπὶ τούτοις ἀνιένται μὲν τῆς εἰρηκτῆς αὐτοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου οἱ παῖδες ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Μανουὴλ καὶ οἱ λοιποὶ οὓς καθεῖρξεν ὁ πρωτοσεβαστὸς, ἐγκλείονται δ' ἕτεροι, οἷς οὗτος προσέβλεπεν ἡμερον, καὶ ὅσον τῆς αὐτοῦ μερίδος καὶ συγγενείας. Καὶ αὐτὸς δὲ κατὰ τὰ ἀνάκτορα συλληφθεὶς ὁ πρωτοσεβαστὸς καὶ φρουρᾷ διαληφθεὶς Γερμανῶν, οἱ καταμαδὸν τοὺς ἑτεροστόμους πελέκει ἀνέχουσιν (10), ἀπρόσιτος ἔμενεν. Αὐθις δὲ τῶν μὲν βασιλείων λαθραῖως καὶ περὶ μέσας νύκτας ἐξάγεται, τοῖς δὲ κατὰ τὸ ἱερὸν ἀνάκτορον οἰκῆμασι δίδοται, ὧν δομητῶν ὁ πατριάρχης γέγονε Μιχαὴλ, μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ πάλιν καὶ πλείονος ἀσφαλεστέρας φρουρᾶς. Ὁ πραγμάτων παλινστροφῶν φορᾶς, καὶ θάττον ἢ λόγος μετακλινομένης ἐνίστε! Ὁ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας χθὲς εἰσενεγκὼν ἀκήρυκτον πόλεμον ὡς πολὺς τὸ γένος καὶ τὴν τύχην ὑπέραυχος, καὶ τοὺς φυγάδας ἐκείθεν ἀποσπῶν ὡς οὐκ ἔδει, καὶ μυριάσιν ὄχλων περιβομβούμενος, σήμερον δέσμιος καὶ ἀνέστιος, μηδὲνο ἔχων ἀπαδὸν καὶ συλλήπτορα ἢ τὸν σώζοντα καὶ λυτρούμενον. Ὁ δὲ ἐδυσχέραινε μὲν καπὶ τούτοις, ἐπαθαίνετο δὲ μείζονως ὅτι μὴ εἴπω ὑπνώττειν ὑπὸ τῶν φυλάκων ἀεὶ ἐπιπιπτόντων αὐτῷ πρὸς ὕπνον τρεπομένην καὶ βιαζόντων ἰσθμῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡς περ κέρας ἢ σίδηρον. Ὁ δὲ πατριάρχης μὴ μνησικακῶν ἀλλ' οἰκτείρων τῆς μεταβολῆς [P. 162] τὸν ἄνθρωπον θεραπείας τε ἱκανῆς μετεδίδου καὶ συγγινόμενος τὸ ἄχος ἐκούφιζε, καὶ μετρίως ἐκείνῳ προσφέρεσθαι παρήνει τοῖς φύλαξι μὴδὲ γίνεσθαι βραχύτερους τύχης τῆς ἐνεστώσης. Οὐ μὴν ἀλλ' ἡμερῶν τινῶν διαλιπουσῶν ἔπος ἀπάγεται τοῦ νεῷ Ἰππῶ βραχυτάτῳ ἐπικαθήμενος καὶ προσδεύουσαν ἔχων σημαίαν ἐπὶ καλάμῳ ἠνεμωμένην, καὶ παροινούμενος οὕτω κατῆει πρὸς θάλασσαν. Κάκειθεν παραρρίφαις ἀλιᾶδι ἐς τὸ πέραν ἀνάγεται πρὸς Ἀνδρόνικον, ἔπειτα καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττεται, κοινῶς ἀπάν-

A omni deliciarum genere expleti fuissent. Fuerunt etiam qui sub pelle ovina delitescens lupum ex primo congressu perspexerunt, et serpentem statim a refocillatione grassaturum in eus quorum sinu foveretur.

B 11. Post hæc duo Andronici filii, Joannes et Manuel, cæterique quos protosebastus in vincula conjecerat, carcere emittuntur; et alii eo conjiciuntur, quibus idem favebat, atque adeo omnis ejus factio atque cognatio, et ipse protosebastus in palatio comprehensus a custodia Germanorum ancipites secures in humeris gestantium exitu 324 prohibetur. Sed sub mediam noctem clam palatio eductus in ædes sacræ curiæ, quas patriarcha Michael struxit, perducitur, cum eadem ei majore ac firmiore custodia. O vicissitudinem rerum aliquando dicto citius ingruentem. Is qui pridie bellum atrocissimum Ecclesiæ intulerat, amplissima familia ortus, in suramo fastigio collocatus, qui contra officium supplices inde abstrahere studuerat, quem multa millia circumsonabant, is perendie vinculus, extorris, nullum pedissequum, nullum adjutorem, nullum vindicem habuit. Quæ cum ægre ferret, illud magis querebatur, quod a custodibus dormire prohiberet, subinde irruentibus et immotis oculis astare cogentibus. At patriarcha oblitus injuriarum, et mutatae fortunæ misertus, non parvam ejus curam gessit, et onus illud suo colloquio levavit, hortans ut moderate cum custodibus ageret, neque arrogantius quam pro fortuna loqueretur. Aliquot diebus elapsis, matutino tempore ex templo abducitur, et minutissimo equulo impositus, vexillo, quod in calamo ventilabatur, præeunte, per ludibrium ad mare deductus et in lintrem conjectus ad Andronicum defertur. Post etiam 325 de sententia omnium procerum, jussu Andronici excæcatur. Hic exitus fuit potentis ac potius nondum firmatæ tyrannidis et administrationis protosebasti; qui si, ut erat homo rei bellicæ peritus et non ignavus, ita majores copias comparasset et majore vigilantia

Hier. Wolfii notæ.

(9) Τὸ τῆς ἐκείνου γλώττης τρυγῶντες μελίκην καὶ ὡς ἄγρωστις ὄμβρον. Favum linguæ illius, ut gramen imbrem aut rorem Hermonium montes Sionii, magniloquentiam ejus amplectebantur, maxima cum lætitia redeunt, non secus acsi aureum sepulchrum et molitum molæ victum aut solis mensam appositam reperissent, etc. Verba τὴν ἀηλεσμένην τοῦ μήλου δίαιταν suspecta mihi sunt, nisi sit recens aliquod proverbium. Utunque sit,

ego sententiam expressisse contentus fui.

(10) Τοὺς ἑτεροστόμους πελέκει ἀνέχουσιν. Τὸ ἕτερον, ut supra etiam monui, in compositione fere alterum e duobus significat, ut ἐτερόφθαλμος cocles. Hic pro ancipiti verti, quod intelligere videtur *hellepartas*. Si quis vero partisonas intelligere mavult, non impedio. Τὸ ἐτερόστομον certe non nisi per ambages molestas proprie explicabitur.

rem gessisset, tam Andronicum urbis ingressu prohibere quam ipse illa mala evitare potuisset. Nam de imperatoris thesauris aumere licuisset quantum libuisset : et triremibus ad debellandum adversarium uti potuisset, in quibus Latini milites erant, tota Romana classe potiores, toti ferrei et cruenti. Enimvero cum, fato adversante, segniores Andronicus factus alacrior evertit, illustri victoria potitus ; qui dum ultra fretum adhuc versaretur, missis triremibus quæ magnum ducem sequebantur et delectis ex suo exerciti cohortibus, bellum Latinis in urbe versantibus infert. Cum autem urbana quoque multitudo animos contra eos sumpsisset et invicem ad strenue **326** pugnandum cohortati essent, terra marique simul pugnatum est ; et Latini a duobus exercitibus circumventi, quia se defendere non poterant, ut quisque potuit, salutem quæsierunt, apertis ad diripiendum ædibus, quæ plenæ divitiarum omnis generis eorumque honorum fuerunt quæ mortales expetere solent. Neque enim consistere, neque Romanos invadere, neque eorum impetum sustinere audebant. Itaque alii, quo sors tulit, in urbe sunt dispersi ; alii in magnatum ædes evaserunt ; alii longis navibus suorum popularium conscensis ferrum vix evaserunt. Qui comprehensi fuere, capitis sunt damnati ; omnes rei familiaris jacturam fecerunt. Triremes vero fugitivis plenæ, et portibus urbis in Hellespontum provectæ, eo die ad insulas Principis et Protam cæterasque urbi vicinas, non in alto sitas, proplerunt. Postridie, nonnullis earum monasteriis incensis, velis remisque discesserunt. Nemine autem persequente, ubi placuit descensu facto, Romanis quidquid potuere nocuerunt.

σαν, ἢ κατὰ Ῥωμαίων ἐπλήθυσαν αὐτοί, ἢ ὅλως ἐπιόντας ὑπέστησαν, Ἐντεῦθεν οἱ μὲν κατὰ πόλιν διασπαρέντες ὡς ἔτυχεν, ἄλλοι προσρύντες οἴκοις ὑπερηφάνως, οἱ δὲ καὶ τῶν μακρῶν ἐπιθάντες νηῶν ἄς ἐκλήρουν οἱ δόμοφοιοί σφισιν, ἐξέφυγον μόλις τὸ μαχαίρα περιπεσεῖν. Ὅποσοι δὲ συνελήφθησαν, θανάτῳ ὑπεδικάζθησαν. Πάντες μέντοι τὰς οὐσίας ἀπεβάλλοντο. Αἱ δὲ πλήρεις τῶν δραπετευσάντων τριήρεις τῶν τῆς πόλεως ἀναχωθεῖσαι λιμένων καὶ βλέψασαι πρὸς Ἰβλίσποντον τὸ μὲν λείπον τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης ταῖς νήσοις προσωρηκυῖαι ἐξέπεραν, ῥησάκι μικρὸν ἄποθεν τῆς βασιλίδος ἀμφιρρέονται πόλεως μὴ πάνυ πελάγιαί, φημί δὴ τὴν Ἡρίγκιον καὶ τὴν [P. 163] Πρώτην καὶ ἄσαι περὶ αὐτὰς ἀνίσχουσι τοῦ βυθοῦ· τὴν δ' ἐπιούσαν τινα τῶν ἐν αὐταῖς ἱερῶν φροντιστηριῶν πυρπολήσασαι ἐξῆραν ἐκεῖθεν κώπαις ἀπάσαις καὶ διαπετασθεῖσι λαίφεσι· Μηδενὸς δ' ἐπιδιώκοντος, ἔνθα ἦν πρὸς βουλῆς καταίρουσαι. Ἔδρων δ' τι καὶ εἶχον κακὸν τοὺς ἐκεῖσε Ῥωμαίους.

12. Diebus illis cometa in cælo conspectus est, qui gravissimas **327** clades, quæ consecutæ sunt, portendit, atque ipsum adeo Andronicum expressit. Nam serpentem sinuosum representans nunc porrigebatur, nunc in spiras se colligebat, nunc cum horrore intuentium, quasi inferiores ex alto devoraturus esset humani sanguinis avidus, vastum rictum aperiebat. Sed cum non ultra diei illius reliquum et secutam noctem durasset, evanuit. Accipiter quoque aucupio exercitatus, albus, vincula pedibus gestans, qui plumis in nido sæpe amissis repubuerat, ab oriente in Verbi maximum templum tetendit ac Thomaiticam ædem ingressus multos ad sui spectaculum attraxit. Erant etiam qui eum comprehendere studerent : verum ipse

των τῶν ἐν ὑπεροχῇ συνελθόντων καὶ μετ' Ἀνδρονίκου τὴν τοιαύτην πράξιν κυρωσαμένων. Καὶ τοιοῦτο μὲν τὰ τῆς τοῦ πρωτοσεβαστοῦ παραδυναστείας ἢ μάλλον οὕτω παγείσης ἀκριβῶς τυραννίδος καὶ τῆς τῶν κοινῶν πραγμάτων διοικήσεως πέρας εἰλήφισαν. Εἶχε μὲν οὖν τὰς χεῖρας εἰς παράταξιν ἱκανὰς καὶ τοὺς δακτύλους πρὸς πόλεμον ἐδεδίδακτο, ἴσως δ' ἂν καὶ πλείονι πολέμου παρασκευῇ καὶ ὀρμῇ ὄξυτέρῳ χρησάμενος τῷ τε Ἀνδρονίκῳ τὴν εἰς τὴν πόλιν πάροδον ἀπετείχισε καὶ ἑαυτὸν ἀπείρατον διεφύλαξε τοῦ ἐφεστῶτος κακοῦ· ποιεῖν γὰρ ἐπὶ τοῖς βασιλείοις ἡδύνατο θησαυροῖς ὅποσα ἠβούλετο, καὶ ταῖς τριήρσι ἐνήν χρησασθαι πρὸς τὴν τοῦ ἀνθισταμένου καταπολέμησιν αἴ τὸ ἐκ Λατίνων εἶχον ὀπλιτικὸν, οὗ μὲν ἐπικρατέστερον ὄν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πᾶσι ναυτικοῦ, οὕτω δὲ πάγχολκον καὶ ἔλον αἰμοχαρές. Ἀλλὰ τοῦ μορσίμου, ὡς ἔοικεν, ἀντικρούσαντος ὁ μὲν τὸ πρόθυμον ὑπεχάλασεν, Ἀνδρόνικος δ' ἐπιτείνας ὑπεσκέλιε τουτονὶ καὶ ὑπέδραμεν ἀντιτρέχοντα, καὶ τὴν νίκην λαμπρὰν ἀπτηνέγκατο. Ὅς καὶ κατὰ τὴν περὶ αὐτὸν ἐπι διατρέψων, στείλας τριήρεις ὅσας ὀπίσω τοῦ μεγάλου δουκὸς ἠκολούθησαν καὶ τῶν συνακολουθησάντων αὐτῶν κατὰ πάροδον στρατιωτικῶν καταλόγων ἅπαν ἐπίλεκτον, πόλεμον συγκροτεῖ κατὰ τῶν ἐν τῇ πόλει Λατίνων. Καὶ δὴ καὶ τοῦ δήμου τῆς πόλεως ἀνεθάρρησαντος κατ' αὐτῶν καὶ ἀλλήλους ἐς συνασπισμὸν παραθήξαντος θαλάττιος ὁμοῦ καὶ ἐπίγειος ἔρις φύεται. Καὶ πρὸς ἄμφο τὰ πλήθη κυκλωσάμενά τε καὶ περιζώσαντα μὴ ἀντιπαλαῖειν σθένοντες οἱ Λατίνοι, ὡς εἶχον, ἕκαστος σώζειν ἑαυτοὺς ἐπεβάλλοντο, τὰς οἰκίας ἀνέντες πλήρεις πλοῦτος παντὸς καὶ πολυειδῶν ἀγαθῶν, ὅποσα μεταδιώκουσιν ἄνθρωποι, τοῖς βουλομένοις προνόμειμα. οὐδὲ γὰρ μένειν κατὰ χώραν ἐτόλμησαν, οὐδὲ γὰρ μένειν κατὰ χώραν ἐτόλμησαν, ἢ κατὰ Ῥωμαίων ἐπλήθυσαν αὐτοί, ἢ ὅλως ἐπιόντας ὑπέστησαν, Ἐντεῦθεν οἱ μὲν κατὰ πόλιν διασπαρέντες ὡς ἔτυχεν, ἄλλοι προσρύντες οἴκοις ὑπερηφάνως, οἱ δὲ καὶ τῶν μακρῶν ἐπιθάντες νηῶν ἄς ἐκλήρουν οἱ δόμοφοιοί σφισιν, ἐξέφυγον μόλις τὸ μαχαίρα περιπεσεῖν. Ὅποσοι δὲ συνελήφθησαν, θανάτῳ ὑπεδικάζθησαν. Πάντες μέντοι τὰς οὐσίας ἀπεβάλλοντο. Αἱ δὲ πλήρεις τῶν δραπετευσάντων τριήρεις τῶν τῆς πόλεως ἀναχωθεῖσαι λιμένων καὶ βλέψασαι πρὸς Ἰβλίσποντον τὸ μὲν λείπον τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης ταῖς νήσοις προσωρηκυῖαι ἐξέπεραν, ῥησάκι μικρὸν ἄποθεν τῆς βασιλίδος ἀμφιρρέονται πόλεως μὴ πάνυ πελάγιαί, φημί δὴ τὴν Ἡρίγκιον καὶ τὴν [P. 163] Πρώτην καὶ ἄσαι περὶ αὐτὰς ἀνίσχουσι τοῦ βυθοῦ· τὴν δ' ἐπιούσαν τινα τῶν ἐν αὐταῖς ἱερῶν φροντιστηριῶν πυρπολήσασαι ἐξῆραν ἐκεῖθεν κώπαις ἀπάσαις καὶ διαπετασθεῖσι λαίφεσι· Μηδενὸς δ' ἐπιδιώκοντος, ἔνθα ἦν πρὸς βουλῆς καταίρουσαι. Ἔδρων δ' τι καὶ εἶχον κακὸν τοὺς ἐκεῖσε Ῥωμαίους.

ιβ'. Κατ' ἐκεῖνας δὲ τὰς ἡμέρας καὶ κομήτης ἐφάνη κατ' οὐρανὸν, ὑποσημαίνων τὰ ἐσόμενά χεῖριστα καὶ αὐτὸν ἀτεχνῶς διαχαράττων Ἀνδρόνικον· ὄψεως γὰρ σχῆμα καὶ ἔλιγμα ἢ τοῦ φανέντος ἀνάμματος ὅψις διατυποῦσα νῦν μὲν διετέτατο, μετὰ βραχὺ δ' ἀμφιπεριελίσσεται εἰς ὄλους, ἄλλοτε εἰς χάσμα ἀνοιγομένη στόματος φόβον ἐνεποιεῖ τοῖς θεωμένοις οἰοῦν καταγάσκουσα ἐξ ὕψους τῶν κάτωθεν καὶ ἀνδρομέου γλιχομένη αἵματος· Ἡμέρας οὖν ἐκεῖνης τὸ μήπω ἐκμετρηθὲν καὶ τὴν ἐπιούσαν νύκτα διαρκέσας ἠφάνηται. Ἀλλὰ καὶ ἱεραξ τοῦ θηρέειν ἑθᾶς, λευκὸς τὴν πτίλωσιν, τοὺς πόδας λωροπεδούμενος, κάπῃ καλιᾶς πτεροβρύθησας πολλακίς καὶ αὐτὸ πάλιν ἀνηθηκῶς, ὥρμησεν ἐκ τῆς ἔω πρὸς τὸ τοῦ Λόγου μέγιστον τέμενος, καὶ τὸν Θωμαίτην εἰσ-

ἰὼν δόμον πολλοὺς κατὰ φήμην θεατὰς ἐφειλκύν-
 σατο. Ἦσαν δ' οἱ καὶ διετεχνῶντο συλλαβεῖν αὐτὸν.
 Ὁ δ' ἐκεῖθεν ἀρθεὶς κατέπηγχε πρὸς τὸ μέγα βασι-
 λειον, καὶ ἄνω τοῦ οἰκήματος καταπαύσας ἐν ᾧ τοὺς
 ὑπογυῖως τοὺς ἀρχεῖν ἐπειλημμένους εἶθισται πρὸς
 τοῦ δόμου παντὸς ἀνευφημεῖσθαι στεφανηφόρους,
 μετ' οὐ πολὺ ἐπάνεισι πάλιν πρὸς τὸν νεών. Καὶ
 τὴν τοιαύτην περιόδειαν τρισσῶς σταδιεύσας ὕστε-
 ρον παρὰ τοῦ θηρεύεται καὶ εἰσάγεται τῷ βασιλεῖ.
 τῶν μὲν οὖν πλείστοις μέλλειν αὐτίκα Ἀνδρόνικον
 συληφθῆναι οἰωνίζετο ἐνθένδε καὶ δίκας γενναίας
 ὑπέξειν, ἐπεὶ καὶ ἐς αὐτὸν ἔφασκον ἀτεχνῶς τὸ οἰ-
 νισμα ἀφορᾶν, πλειστάκις ἐνερχθέντα δεσμοτηρίῳ
 καὶ το τῆς κεφαλῆς τρίχωμα χιονοῦμενον· οἱ δὲ
 μόνες τριετὲς ἔλιγμα χρονικὸν τὴν τριετήν εἰς τὸ αὐτὸ
 κατάντημα πετῆσιν ἰσχυρίζοντο προσημαίνειν· καὶ τελευ-
 ταῖον αὐθις Ἀνδρόνικον φρουρὰν καὶ ποδοκάκας καθυποδέχεσθαι Ῥωμαίων κατάρξαντα.

Πάντων δ' ἐς Ἀνδρόνικον διαπορθμευομένων,
 λοιθῶς ἐς αὐτὸν περαιούται ὁ πατριάρχης Θεοδόσιος
 μετὰ τῶν λογίμων τοῦ βήματος. Ὁ μὲν οὖν εἰς τὴν
 ἑαυτοῦ ἐγγίξειν σκηνὴν τὸν μέγαν ἀρχιερέα ἐνωτι-
 σάμενος ἕξεισιν εὐθὺς πρὸς ὑπάντησιν, στολὴν ἡμ-
 φισμένους σχιστὴν ἰοδάφινον ὑφῆς τῆς Ἱβηρικῆς,
 εἰς γόνατα καὶ γλουτοὺς (11) καταβαίνουσαν καὶ
 πυκάζουσαν τὰ ἄνω βραχίονος, καὶ πυραμιδομένην
 καλύπτραν ἐπὶ κεφαλῇ περιεκείμενος, καπηρὰν τὴν
 χροιάν· καὶ πρὸς τῶν ἰππέων χηλῶν θαλῶν ἐκυτὸν
 ἐκείτο τεταυσομένους μέγας μεγαλωστί. Μετὰ μικρὸν
 δ' ἀνίσταται, καὶ τῶν τοῦ πατριάρχου ποδῶν περι-
 λιχμάται τὰ πέλατα, σωτήρα τοῦ βασιλέως ἀποκα-
 λῶν, ζηλωτὴν τοῦ καλοῦ, τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχον,
 τῷ χρυσῷ τὴν γλῶτταν Ἰωάννη ἀνθάμιλλον, καὶ
 πᾶσαν αὐτῷ προσηγορίαν [P. 104] περιτιθεὶς ἀγαθὴν.
 Ὁ δὲ τότε πρῶτως Ἀνδρόνικον θεασάμενος, ἐπεὶ
 κατηθρήκει περιεργότερόν βλέμμα γοργόν, ὑποκα-
 θείμενον φρόνημα, σοφιστικὸν καὶ περίεργον ἦθος,
 ἡλικίας ἀναδρομὴν ἐς πόδα δέκατον μικροῦ ἀνατε-
 νουσαν, ἀγέρωχον βᾶδισμα, ὄφρὸν ἐπιλλώπτουσαν
 ὑπεροψίαν, φροντιστικὸν τε καὶ ἐπὶ συννοίας ἀεὶ
 ἀνθρωπον, ταλανίσας τούς ἀφρόνως ἄνδρα τοιοῦτον
 εἰσοικισαμένους ἐπ' ἀνηκέστοις ἑαυτῶν συμφοραῖς,
 « Ἀκοῆ μὲν, φησὶν, ἡκούον σου τὸ πρότερον, νῦν δὲ
 καὶ ἐωράκειν καὶ ἐγνώκειν σαφῶς. » Καὶ αὐτὸ πάλιν
 τὸ τοῦ Δαβὶδ ἀποκναίσας εἶπε· « Καθάπερ ἠκούσαμεν,
 οὕτω καὶ εἶδομεν, » αἰμύλως καθαπτόμενος Ἀνδρο-
 νίκου οἷς τὰ τῆς ὑπαντήσεως ἐκείνῃ τῷ σκηνικῷ
 ὑπεξῆρε τῆς γνώμης, ἑαυτὸν ἐδαφίζων καὶ κυνηδὸν
 προσκυνζόμενος, ἀναφέρων ἕνα τὰ ὄφθέντα πρὸς
 ἄπερ αὐτῷ ἀπήγγειλεν ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ, διαζω-
 γραφῶν τῷ λόγῳ Ἀνδρόνικον καὶ οἷον ἀγνωσοῦντι
 τιθεὶς ὁπίσθιν. Ἄλλ' οὐκ ἔλαθε τὸ τῶν βήμάτων
 ἀμφοτερίζον τὸν πολύμητιν· Ἀνδρόνικον· ὅθεν καὶ
 τῇ τῶν λεχθέντων διπλόῃ ὡς οἷα διπλάτῃ ξίφει
 τρωθεὶς τὴν ψυχὴν, καὶ τὴν σκυζομένην οἷον καὶ
 συνηρεφῆ τῶν ὄφρῶν τοῦ πατριάρχου γραμμῆν
 τῶν ἔιδον καὶ περὶ ψυχὴν κινήματων εὐρῶν προ-

A inde in magnum palatium pervolavit, et super eo
 canclavi consedit in quo recens imperio potitos,
 diademate redimitos, ab omni populo celebrari
 moris est. Paulo post ad templum revertitur; et
 hoc circuitu ter peracto tandem a quodam captus
 ad imperatorem affertur. Id auspiciis quidam
 plane ad Andronicum referentes, qui et sæpissime in
 carcerem conjectus et canus esset, cum statim pœnas
 328 gravissimas daturum interpretabantur. Sed
 prudentiores et sublimioribus præditi ingeniis,
 volatum illum ter repetitum triennium significare
 asserebant, quo in imperio exacto Andronicus
 rursus in custodia et compedibus futurus esset.

γε σοφώτερον τι προβλέποντες καὶ τὸ φρονεῖν ὑψιδά-
 κατάντημα πετῆσιν ἰσχυρίζοντο προσημαίνειν· καὶ τελευ-
 ταῖον αὐθις Ῥωμαίων κατάρξαντα.

B Omnibus autem ad Andronicum navigantibus,
 postremus omnium etiam patriarcha Theodosius
 cum primariis sacerdotibus trajicit. Qui cum ponti-
 ficem ad suum tentorium accedere audivisset,
 statim ei obviam procedit, veste indutus fissa
 violacei coloris, telæ Ibericæ, usque ad genua et
 cubitos pertinente, pileum in capite gerens, in
 acutam pyramidis instar desinentem, pulli coloris;
 et quantus erat, se ad equi ungulas prosternit.
 Paulo post assurgit, et patriarchæ plantas deoscu-
 lans eum imperatoris servatorem, honestatis ama-
 torem, veritatis propugnatorem vocal et Joanni
 Chrysostomo comparandum, nullo honorifico titulo
 prætermissis. Patriarcha vero, qui tum primum
 Andronicum videbat, accuratius eo perlustrato,
 animadversoque visus truci, occulto ingenio, callidis
 et affectatis moribus, statura ad decem fere pedes
 assurgente, superbo incessu, arrectis superciliis,
 329 severitate et tristitia perpetua, miseratus eos
 qui talem virum in perniciem suam accersivissent :
 « Hactenus, inquit, audivi, nunc etiam vidi et pa-
 lam cognovi. » Ac Davidicum illud non sine dolore
 adjicit : « Ut audivimus, ita quoque vidimus. » Qui-
 bus verbis salse perstringebat simulatum Andro-
 nici occursum et submissionem. Simul etiam me-
 moria repetebat verba Manuelis imperatoris, qui
 Andronicum Oratione depinxerat et ignorantis
 patriarchæ veluti oculis subjecerat. Sed illæ verbo-
 rum ambages Andronici sagacitatem non latuerunt,
 qui ambiguis illis verbis tanquam ancipiti gladio
 vulneratus, visa superciliorum patriarchæ subtristi
 et densa serie ad oculos vergente, quæ affectionum
 animi index esset : « Ecce, inquit, occultum Arme-
 nium. » Nam patre Armenio natus esse ferebatur.
 Eodem dictione eum alias quoque perstringit, cum
 in colloquio dolenti similis diceret se unum impe-
 ratoris Alexii curatorem superesse, sine ullo mo-
 lestiarum et laborum socio, ne sanctitate qui-
 dem ejus 330 adjuvante, quanquam ei Manuel

Hier. Wolfii notæ.

(11) Ἐς γόνατα καὶ γλουτοὺς. Γλουτοὺς videtur hic ponere non pro clunibus, sed pro suris, ἀντὶ
 γαστροκνημίδων.

Alexii filii curam mandasset, et Imperii administrationem etiam præ cognatis commisisset. Cui patriarcha respondit se jam olim sollicitudinem de imperatore deposuisse, hoc est inter mortuos eum numerare, posteaquam Andronicus urbem ingressus rerum administrationem susceperit. Quo responso confusus Andronicus, et se intellexisse dissimulans, rogavit quid sibi vellet ea oratio, quamvis satis sciret divinum virum pueri imperatoris mortem designasse. At ille, ne feram alioqui contra se rugientem magis irritaret, aut camelum ad solitum vomitum provocaret, dictum illud alio detorsit, ac se jam olim, et canonibus et seniorum administratione interdicentibus, imperatorem curare desiisse, neque licere sibi mundanis rebus implicari; præterea ipsum Andronicum vel solum

parem esse imperatori educando. τίσαι καὶ πρὸς ὃ σημαινόμενον ἐκτετόξευται, τὸν μὴ συνίεντα πλαττόμενος, καίτοι ἐγνωκῶς ἀληθῶς ὡς τὸν τοῦ παιδὸς καὶ βασιλέως θάνατον ἀνέξατο δι' ὧν ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ ἐφροβέξατο. Ὁ δὲ τὸν θῆρα μὴ ἐκμαίειν ἐθέλων καὶ ἄλλως κατ' αὐτοῦ ὠρυόμενον, ἦ τὴν κάμηλον ἀναστομοῦν εἰς ἐξέραμα πρὸς ὅπερ εἴθιστο, οὐ κατὰ τὴν ἀληθῆ καὶ πρὸς ἦν ἐβρέθη ἐξήγγισιν τὸν τοῦ βήματος νοῦν ῥῆμήνευσεν, ἀλλὰ, μηκέτι ἐφῆσε φροντίζειν τοῦ βασιλέως καὶ τὸ τούτου πάλαι παριδεῖν τημελῆς καὶ διὰ τὸ τοὺς κανόνας μὲν καὶ τὸ γῆρας μὴ ἐγχωρεῖν αὐτῷ τοῖς κατὰ κόσμον συμαλέκεσθαι πράγμασι, τὸ τὲ πλεόν αὐτὸν τὸν Ἀνδρόνικον αὐτάρκη καὶ μονώτατον εἶναι τὸν βασιλέα παιδοκομεῖν.

13. Cæterum palatii rebus ex Andronici sententia per filios et amicos ejus quam rectissime constitutis, et imperatoris etiam amicis ejus accedendi et ejus voluntati se accommodandi potestate data, tandem ipse quoque Andronicus Damali ducem dedit. Ac triremli conscensa, dum per fretum in urbem trajicit, Davidicum illud hilariter succinuit: « Revertere, anima mea, in requiem tuam, quoniam Dominus tibi benefecit, erepta vita mea ex morte, oculis meis a lacrymis, pedibus meis a lapsu vindicatis. » Imperatore Alexio et matre ejus Xenoe palatio, ut voluerat Andronicus, in Manganicas regales ædes ad Philopatium digressis, eo se confert; ac, imperatore submitte adorato, pedes ejus amplectitur cum solito planctu et fletu. Matre vero ejus obiter et, contemptim salutata, sine dissimulatione veteris in eam odii, citra moram longiorem in tentorium non procul inde paratum discedit, ubi omnes viri nobiles et honorati sua quoque tabernacula erexerunt, quemadmodum pulli sub gallinæ alas confugiunt. Tum homo quidam, alter Irus Homericus, teter, sine domo, divitum limina terens ut frustis panis famem sedaret, captus est, cum intempesta nocte juxta Andronici tabernaculum victum mendicaret, vir procerus et strabus. Ac primum ab Andronici ministris pro mago insimulatur, deinde urbanæ plebi præter opinionem deditur. Ea vero spectando Andronico, ut divino vultui intenta, cum indicta causa, congestis in theatrum lignis aridis et sarmentis, in Andronici gratiam exurit.

εὐγενῆ καὶ περιδοξόν, ὅτε καὶ τις ἀνὴρ Ἴρος ἄλλος Ὀμηρικὸς, μολοβρὸς καὶ ἀνέστιος, τὰς τῶν πλουσίων θύρας ἐκτρέβων καὶ θεραπεύων τὴν γαστέρα τοῖς τῶν ἄρτων τεμάχεσιν, ἐάλω τὰ βιώσιμα αἰτῶν ἄωρ' τῶν νυκτῶν περὶ τὴν Ἀνδρονίκου σκηνὴν εἰλούμενος, ἐξωμίας ἄνθρωπος καὶ παραδωψ, καὶ τὰ μὲν πρῶτα ὑπὸ τῆς θεραπείας Ἀνδρονίκου ὡς γοητείας εὐθύνεται χρώμενος, ἔπειτα καὶ τῷ δήμῳ τῆς πόλεως

μνηστριαν, « Ἴδε, φησὶ, βαθὺς Ἀρμένιος, » ἐπι καὶ τὸ πατρῶον γένος ἐξ Ἀρμενίων ἔλαειν ἔλεγτο. Τοῦτο δὲ καὶ ἄλλοτε ποτε ἐπέσκωψεν εἰς αὐτὸν Ἀνδρόνικος, ὅτε ὁ μὲν πρὸς τὸν πατριάρχην τὸν λόγον ποιούμενος ἀχθόμενῳ ἐψέκει καὶ μόνος ὑπολειπόμενος τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου κηδεμὼν ἔλεγε, μηδένα ἔχων τὸν συμπονοῦντά τε καὶ συγκάμνοντα, μηδ' αὐτὴν τὴν ἐκείνου ἀγιότητα, καίπερ τοῦ βασιλέως Μανουὴλ καὶ πατρὸς τῷ βασιλεῖ Ἀλεξίῳ εἰς αὐτὸν ἀναθεμένου τὸν πατριάρχην τὴν τοῦ υἱοῦ τημελοῦχθῆσιν καὶ τὴν τοῦ κράτους αὐτῷ κυβέρνησιν ὑπὲρ τοὺς τούτω κατὰ γένος προσήκοντας· ὁ δ' ἐφῆσεν ἀποφροντίζειν πάλαι τὸν βασιλέα, εἴτ' οὖν τοῖς τεθνεῶσιν ἔχῃν ἐνάριθμον, ἐξ ὅτου περ αὐτὸς Ἀνδρόνικος τὴν βασιλῆα πόλιν εἰσεληλύθει καὶ τὰ κοινὰ διαχειρίζει

πράγματα. Πρὸς ἣν ἀπόκρισιν τοῦ πατριάρχου ἐρυθριάσας Ἀνδρόνικος ἤρετο τί ἐστι τὸ ἀποφροντίζειν καὶ πρὸς ὃ σημαινόμενον ἐκτετόξευται, τὸν μὴ συνίεντα πλαττόμενος, καίτοι ἐγνωκῶς ἀληθῶς ὡς τὸν τοῦ παιδὸς καὶ βασιλέως θάνατον ἀνέξατο δι' ὧν ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ ἐφροβέξατο. Ὁ δὲ τὸν θῆρα μὴ ἐκμαίειν ἐθέλων καὶ ἄλλως κατ' αὐτοῦ ὠρυόμενον, ἦ τὴν κάμηλον ἀναστομοῦν εἰς ἐξέραμα πρὸς ὅπερ εἴθιστο, οὐ κατὰ τὴν ἀληθῆ καὶ πρὸς ἦν ἐβρέθη ἐξήγγισιν τὸν τοῦ βήματος νοῦν ῥῆμήνευσεν, ἀλλὰ, μηκέτι ἐφῆσε φροντίζειν τοῦ βασιλέως καὶ τὸ τούτου πάλαι παριδεῖν τημελῆς καὶ διὰ τὸ τοὺς κανόνας μὲν καὶ τὸ γῆρας μὴ ἐγχωρεῖν αὐτῷ τοῖς κατὰ κόσμον συμαλέκεσθαι πράγμασι, τὸ τὲ πλεόν αὐτὸν τὸν Ἀνδρόνικον αὐτάρκη καὶ μονώτατον εἶναι τὸν βασιλέα παιδοκομεῖν.

γ'. Τῶν ἔμντοι κατὰ τὰ ἀρχεῖα πραγμάτων οὐτωσὶ διηκήμενων ὡς Ἀνδρόνικος ὑπέθετο τοῖς υἱοῦσιν αὐτοῦ καὶ τοῖς φίλοις καὶ οἱ τῶν καθ' αἶμα ψικωμένων τῷ βασιλεῖ ἀνεύθυνον ἐκ βασιλέως καὶ τὸ δλον ἀνάγκλητον εἶχον τὸ προσεῖναι Ἀνδρονίκα καὶ τοῖς ἐκεῖνου προσανέχειν βουλευμασιν, ὅψε ποτε καὶ αὐτὸς Ἀνδρόνικος ὑποχωρεῖ τῆς δαμάλειος εἰσιῶν τριήρη καὶ ὑποψήλας τὸ τοῦ Δαβὶδ ἐν τῷ τὸν πορθμὸν [P. 185] διαβαίνειν τῆς βασιλῆος τῶν πόλεων καὶ ὑποφθεγξάμενος μετὰ διαχύσεως, « Ἐπίστρεψον, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε, ὅτι ἐξέλειτο τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου, τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ δακρῶν καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ δλισθήματος. » Τοῦ δὲ βασιλέως Ἀλεξίου καὶ τῆς ἐκεῖνου μητρὸς Ξένης ἐξιόντων μὲν ἐκ τῶν βασιλείων κατὰ τὴν Ἀνδρονίκου βούλησιν, εἰς δὲ τὰς ἐν τῷ Φιλοπατίῳ βασιλικῆς μετασκηνησαμένων οἰκοδομὰς αἱ τοῦ Μαγγάνη ἐλέγοντο, προσεῖσιν ἐκεῖσε Ἀνδρόνικος, καὶ τῷ μὲν βασιλεῖ βαθεῖαν ἀπονέμει προσκύνησιν ἐπὶ γόνυ πεισῶν, καὶ τοὺς ἐκεῖνου πόδας προσπετύσσεται, ὡς εἰσῆθαι, κοψάμενος καὶ δάκρυα χεάμενος, τῇ δὲ τούτου μητρὶ Ξένη ὅσα καὶ ἀπούση τὴν τιμὴν ἀφοσιωσάμενος καὶ τῆς ἐκεῖσε παρουσίας πάρεργον ἀπονείμας τὴν προσαγόρευσιν, καὶ ταύτην ὑποψίας μεστὴν καὶ τοῦ μίσους ἐνδεικτικὴν ὅπερ κατ' αὐτῆς ἐκ μακροῦ τῇ ψυχῇ ἐναπέθετο, βραχὺ τι προσδιαιτρίψας μεταχωρεῖ. Καὶ κατὰ τὴν προηυτρεπισμένην αὐτῷ ἐκεῖ ποὺ σκηνὴν ἀφικόμενος εἶχε περὶ αὐτὸν τὰς αὐλαίας περῆσμένους, ὃν τρόπον αἱ ὄρνεις ὑπὸ τὰς ἐζυτῶν ἐπισυνάγουσι πτέρυγας τὰ νεότεττα, πάντα ἄνδρα

ἐκδίδεται παραλόγως. Οἱ δὲ ὄσα καὶ θείας ὕψεως τῆς Ἀνδρόνικου θείας ἐχόμενοι, ἀνεξελέγκτως αὐτὸν εἰς τὸ θιάτρον ἀπαγαγόντες καὶ κραῦρα ξύλα καὶ φακιδόλους φρορῶν ξυνηγείραντες κατακαίουσιν Ἀνδρόνικον χαρῆζόμενοι.

Συχνὰς δ' ἐκμετρήσας ἡμέρας Ἀνδρόνικος σὺν τῷ **A** βασιλεῖ κατὰ τὸ Φιλοπάτιον, ἔσχεν ἔρον εἰς τὴν μεγαλόπολιν εἰσιέναι καὶ τὸν τοῦ βασιλέως ἐξαδέλφου Μανουὴλ τάφον ἰδεῖν. Ὅθεν κατὰ τὴν τοῦ Παντοκράτορος μονὴν γεγονώς, καὶ ποῦ τέθαιπαι ὁ νεκρὸς ἐρωτήσας, καὶ ἐπιστάς τῷ σωματοφυλακοῦντι μνηματι πικρῶς ἐπεδάκρυσεν καὶ περιπαθῶς ὠλοφύρετο, ὡς καὶ πολλοὺς τῶν παρεστώτων μὴν τὸν κρυψίνουον ὄλωσεν διορῆν Ἀνδρόνικον ἔχοντας θαυμάσαι λίαν, καὶ εἰπεῖν· « ὦ τοῦ θαύματος, πῶς ἐφίλει τὸν προσγενῆ ἀνακτα, καίπερ διώκτην ὄντα θερμὸν καὶ φιλανθρώπων αὐτῷ μὴ χροτάμενον. » Τινῶν δὲ τῶν ἐκ τοῦ γένους ἀποσπώντων αὐτὸν τῆς σοροῦ καὶ ἀρκοῦντως ὀποφωνούστων τεθρηνηκέναι, οὐδ' ὄλωσεν καθυπεῖθε ταῖς παρμιφάσεσιν, ἀλλ' αἰτήσας καὶ ἐτι μικρὸν ἐνδοθῆναί οἱ προσκαρτερήσαι τῷ τάφῳ, ἔχειν γάρ τι **B** τῷ κειμένῳ κατὰ μόναν διαλεχθῆναι, τὰς χεῖρας ὡς πρὸς ἱκεσίαν διασκέυάσας καὶ διαπετάσας τὰς παλάμκας καὶ διαρας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς λίθον τὸν νεκροδέγμονα, καὶ τὰ χεῖλη μὲν κινῶν, φωνήν δ' οὐδαμῶς ἐξικνουμένην εἰς ὧτα τῶν παρεστώτων οὐμενοῦν ἀφίεις, διέλεξίν τινα λαθραίαν ἐπεποίητο. Τοῖς [P. 166] μὲν οὖν πλείστοις ἐπιφθῆ τις βαρβαρικὴ λελόγιστο τὰ ὑποφαλλόμενα· ἦσαν δ' οἱ, καὶ τούτων μάλιστα οἱ τὴν εὐτραπελίαν μεταδιώκοντες, ἐπικερτομεῖν Ἀνδρόνικον ἔφασκον τῷ βασιλεῖ Μανουήλ, καὶ ἀτεχνῶς κειμένῳ ἐπεμβαίνοντα λέγειν, « Ἔγω σε τὸν διώκτην καὶ πολλὰς ἐμοὶ πλάνας προῦξενήκοτα, καὶ ὅφ' οὗ παγκόσμιον μικροῦ γεγένημαι περιλάλημα, πᾶσαν δυστυχῶς ἐπιὼν ὀπόσην ἡλιος ἐπισειν ἄρματι. Καὶ σὲ μὲν ὁ ἐπτακόρυμβος εὐτοσί συνέξει λίθος ὄσα καὶ ἄφυκτον δεσμητήριον, νήγερτον καθυέδοντα ὕπνον καὶ τῆς τελευταίας σάλπιγγος ἐπιδέα· ἐγὼ δὲ τὸ σὸν μετελεύσομαι γένος οἷα καὶ λέων **C** μεγάλην ἐπεγκύρσας θηράματι, καὶ δίκας ὦν ὑπὸ σοῦ κακῶς ἐπεπόνθειν γενναίας εἰσπράξομαι τὴν ἐπτάλοφον ταυτηνί· καὶ λαμπρὰν εἰσιὼν μεγαλόπολιν. »

ἰδ'. Ἐκ δὲ τούτου πάντα οἶκον ἐπιὼν περιφανῆ καὶ λαμπρὸν, καὶ σταθμοὺς ἐν αὐτοῖς τιθέμενος ὡσπερ οἱ παροδεύοντες, ἐχρηῆτο τοῖς κοινοῖς ὡς ἡρεῖτο πράγμασι, τῷ μὲν βασιλεῖ Ἀλεξίῳ κυνηγεσίοις ἐφίεις προσανέχειν καὶ κούφοις τῷ τέως τρέφεσθαι πνεύμασι μετὰ τῶν φυλάκων οὐς αὐτῷ ἐπέστησεν, οὐ μόνον τὴν εἰσοδὸν αὐτοῦ καὶ τὴν ἔξοδον ἐφορῶντας τοῦ μυθικοῦ πολυομαμάτου Ἄργου περιεργότερον, ἀλλὰ καὶ μηδένα τῶν ἀπάντων παρειώντας μόνῳ ἐντυγχάνειν αὐτῷ ὑπὲρ τε οὐτινοσοῦν διομιλεῖσθαι πράγματος, ἑαυτὸν δὲ ὄλον ἐπιδούς ταῖς μερῖματις, οὐχ ὅπως εὖ πράττειεν τὰ Ῥωμαίων, ἀλλ' ὅπως ἀφελεῖ ἐκ τῶν βασιλείων καὶ σύμβουλον ἀγαθὸν καὶ κατὰ χεῖρα γενναῖον ἄνδρα καὶ ἀρειμάτιον καὶ ὑποπτον ἐκείνῳ καὶ πρὸς ἀρχὴν ἐπιτήθειον. Ἀμειβόμενος δὲ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τοὺς Παφλαγόνας καὶ πάντα ἄλλον συνεφαψάμενον αὐτῷ τῆς ἀποστασίας, ἀξιώμασι τούτους ἐτίμησε καὶ δωρεαῖς φιλοτίμοις ἐδεξιώσατο. Καὶ τὰ λαμπρὰ δὲ τῶν ἀξιωμάτων καὶ τὰ τῶν ὀφφικίων μεγαλοπρεπῆ, ὡς ἐκείνῳ ἐδόκει, μετατιθεῖς ἐπὶ τινῶν μὲν τοὺς ἑαυ-

Qui dies complures cum imperatore in Philopatio commoratus, magnam urbem intrare desideravit et Manuelis patruelis sepulcrum spectare. Cum in Pantocratoris monasterium venisset, quæsivit ubi situs esset imperator; ejusque sepulcro astans acerbe flevit, miserabiliter ejulans, ut quidam ex astantibus artium Andronici ignari, præ admiratione dicerent: « O rem miram! ut imperatorem cognatum, quamvis acrem et inhumanum persecutorem, dixit: « Cum autem quidam ex cognatis eum a tumulo avellerent, et luctui satis esse datum dicerent, monitis eorum nequaquam acquievit, sed petiit ut **333** se paulisper adhuc sepulchro inhærere paterentur; habere enim quod cum defuncto seorsim colloquatur. Itaque manibus et palmis supplicis in modum compositis, et oculis in sepulcri saxum intentis labia movit, editaque voce, quæ a nemine exaudiretur, occultum colloquium habuit. At plerique murmur illud incantationem barbaricam esse, faciliores autem Andronicum Manueli insultare et manes ejus exagitare dicebant his verbis: « Habeo te, persecutor, a quo multis actus sum erroribus et totius pene inundi factus fabula, universo orbe pererrato; ac te quidem sepulchrum istud in septem vertices assurgens et inevitabilis carcer profundo somno oppressum tenet, ex quo nonnisi ultimæ tubæ clangore excitaberis; ego vero tuum genus ulciscar, ut leo prædam opimam nactus, et pænas injuriarum tuarum graves exigam, postquam hanc splendidam urbem sum ingressus, quæ septem unâ sibi muro circumdedit arces. »

14. Deinceps omnes domos illustres et splendidas pervagando, et viatorum instar in eis diversando, rem publicam suo arbitratu administrabat. Imperatori Alexio venationes et alia ludicra indulgit, **334** custodibus adhibitis, qui non modo ingressum et egressum ejus diligentissime observarent, sed etiam neminem omnino ulla de re cum eo colloqui paterentur: sibi curam ferre vendicavit, non in id intentus, ut Romana res floreret, sed ut omnes tam consilio quam manu pollentes et imperio idonei, diversæ factionis, palatio exigerentur. Paphlagones cæterosque omnes quorum opera et studiis regnum occuparat, et honoribus et largitionibus est remuneratus. Dignitates et officia magna pro libito partim in filios suos, partim in alios transtulit, eos utique qui ipsum secuti erant, ut olim ii qui a Deo vivente ad Baalem defecerunt, quique ipsius gloriam priori laudabili dignitati cum justitia cunctæ prætulērunt. Proinde clari viri partim domo et patria pellebantur, a charissimis suis avulsi, partim oculis privabantur, partim in carcerem et ferreas manicas

conjicebantur, nullius sibi sceleris conscii, sed illius criminis tacite **335** condemnati, quod ex nobilitate essent et bello sæpe fortiter se gessissent, aut proceritate corporis et elegantia formæ, aut alia quapiam re quæ morderet Andronicum et spe haud bona aleret, antecellerent; aut ob residuas veterum offensarum scintillas, quæ hactenus velut ignis sub cinere latuerant, resuscitatas, multabantur. Itaque peracerba fuit illorum temporum conditio, et conjunctissimorum inter se perfidia malum intolerabile. Nec enim frater duntaxat fratrem, pater filium negligebat, si Andronicus ita vicium esset: sed proditores eorum infestissimos ad internecionem familiæ adjutabant. Erant etiam qui ipsi suos deferrent, ut aut Andronici acta irridentes, aut spreto Andronico paternum imperium gerenti Alexio addictos. Multi quoque inter accusandum sunt accusati; et dum alios arguunt ut Andronici insidiatores, ab ipsis reis aut circumstantibus sunt delati, et in eandem custodiam utrique abducti. Orationem meam confirmat Joannes Cantacuzenus, qui pugnis in spadonem Zitam ita sæviit, ut dentes ei excuteret et labia discinderet, quod cum imperatore Alexio de communibus miseriis esset collocutus; **336** idemque mox comprehensus et oculis erutis in obscurum carcerem est coniectus, quod per quemdam carceris custodem fratri uxoris suæ Angelo Constantino salutem dixerat. Nemo igitur ærumnarum erat expers; et si nunquam alias, tum certe reipsa monstra illa apparebant, quæ Empedocles de contentione fabulatur. Neque enim proceres duntaxat Andronici adversarii, sed ejus etiam cultores crudelissime tractabantur. Nam quos heri humanissime exceperat et inter intimos habuerat, in eos hodie atrociter sæviebat. Ita videre erat eumdem eodem die, ut de navarcho Xerxis est memoriæ proditum, et coronati et securi percuti, laudari et conviciis proscindi. Itaque prudentiores Andronici laudationem injuriæ principium, et beneficentiam ejus facultatum rapinam, benignitatem ejus interitum judicabant. Neque vero constabat, cum regnum affectaret, eum veneficum esse atrocissimum et lethalia pocula miscendiperitum: sed **337** aliquot diebus post id omnibus in ore erat, vere necne, haud scio; ac ejus nefariæ artis prima fecisse periculum Maria Cæsarissa, Manuclis imperatoris filia, ferebatur, quæ et princeps et præ cæteris omnibus Andronici reditum expetiverat. Nam pollicitationibus ab eo corruptum paternum ejus spadonem, cognomento Pterygionitein, lentum illi venenum miscuisse. Nec multo post Cæsar uxoris obitum est consecutus, qui nec ipse naturali morte decessisse, sed unus culix duos præstantes homines, Andronici insidiis, confecisse putabatur.

Ξέρξου ναύαρχον καὶ δειροτομούμενον, ὑμνούμενον τε γραφεμένων Ἀνδρόνικον, οἱ ὄλως ἐς νοῦν βάπτοντες, τὸν ἐξ ἐκείνου ἔπαινον καταβολὴν ἐνόμιζον ὕβρεως, καὶ τὴν ἀγαθοῦ τινος ἀνθρωπικοῦ παροχὴν ἡμῶν τῶν προσόντων ᾤοντο εἶναι καὶ καταστροφὴν τὴν ἐπιστροφῆν. Ὁ δ' αὐτὸς φαρμακὸς ὢν ὀλωτότατος ἐλελήθει πρότερον, ἤνικα τυραννεῖν ἐπεδάλετο·

Α τοῦ παιῶδας προῦδάλετο, ἄλλοις δ' ὑπεξῆρεν ἐτέρους, ἐκείνους δὴ πούθεν οἱ ὀπίσω αὐτοῦ ἐπορεύθησαν ὡς τοῦ Βιάλ πρότερον οἱ ἀποστάντες ζῶντος Θεοῦ, καὶ οἱ τὴν παρ' ἐκείνῳ δόξαν προέθεντο τῆς ἐπαινετῆς καὶ προτέρας τιμῆς καὶ τῷ δικαίῳ μερίδα παρεχομένης. Οἱ μὲν τοίνυν τῶν ἐπιστήμων ἀνδρῶν ἀπηλαύνοντο οἴκου καὶ πατρίδος καὶ τῶν φιλότατων ἀποδίσταντο, οἱ δὲ εἰρκταῖς καὶ χειροπέδαῖς σιδηραῖς παρεδίδοντο, ἄλλοι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξεκόπτοντο, αἰτίαν οὐδεμίαν πρόδηλον ἐπαγομένην σφίσι ἐβρίσκοντες, τὸ δ' εἶναι τῶν εὐπατριδῶν σιωπηλῶς ἐγκαλοῦμενοι, καὶ κατὰ πόλεμον πολλακίς εὐδοκίμησαι, ἡ φῶς σώματος γενναιοτάτης ἢ ὥρας ἰκανωτάτης μεταλαχεῖν, ἢ τι ἕτερον φέρειν ἐπαινετὸν, ὑποκνίζον Ἀνδρόνικον οὐδ' ἀγαθὰς ἐκείνῳ τὰς ἐλπίδας ὑποβάλλον, εἴτε μὴν παλαιᾶς μικρολυπίας ὑποτύφῳν ἐμπόρουμα καὶ φρυκτεῦον κατὰ βραχὺ τὸ πρῶτον λεληθὸς καὶ σποδιοῦμενον τοῦ θυμοῦ. Ἦν τοίνυν ἀνύκοιστος τῆ τοῦ τότε καιροῦ φορὰ, καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους καὶ τῶν πάλυ γνησιωτάτων οὐκ εὐπιστία κακὸν [P. 167] ἀφόρητον ἦν. Οὐ γὰρ μόνον ἀδελφὸς παρεῴσα κασίγητον καὶ πατὴρ υἱέα παρέτρεχεν, ἔν εὐτως ἤρεσκεν Ἀνδρονίκῳ· ἀλλὰ καὶ τοῖς καταπροδιδούσι τοὺτους συνέπραττον τὰ ἀνήκεστα, καὶ τὴν τοῦ γένους συνδιετίθουν ἀπώλειαν. Εἰσι δ' οἱ καὶ κατεμήνυον αὐτότατοι τοὺς οἰκείους ὡς ἢ τὰ παρ' Ἀνδρονίκου χλευάζοντας δρώμενα ἢ γούν τῷ τὴν πατρῴαν ἄρχοντι ἀρχὴν Ἀλεξίῳ προσκειμένους, Ἀνδρονίκου δὲ ἀπαυχεύζοντας ἑαυτούς. Πολλοὶ δὲ κὰν τῷ ἄρτι κατηγορεῖν κατηγόρητο, καὶ διελέγχοντας ἐτέρους ἐπ' Ἀνδρονίκῳ τέκτονας κακῶν ὅπ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν κατηγορουμένων ἢ καὶ ἄλλων παρεστώτων προσηγέλλοντο, καὶ εἶχε τοὺτους κακείνους συναπαγομένους μία φρόνρα. Καὶ πιστοῦται μοι τὸν λόγον ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης παλαμναιοτάτης πυγμαῖς πάλω ἐκτομίαν τινὰ Τζίταν καλοῦμενον καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκρίζων καὶ τὰ χεῖλη ἀφαιματῶν, ὅτι πεφώραται ὄλως Ἀλεξίῳ τῷ βασιλεῖ περὶ τῶν κοινῶν διαλεχθεῖς συμφορῶν, παραχρημα δὲ συλλαμβανόμενος καὶ αὐτὸς ἐξομματοῦμένός τε καὶ εἰρκτῆ ζοφώδει παραρρίπτοῦμενος οἷς προσηγορίαν διὰ τοῦ δεσμοφύλακος πέπομφεν ἐνὶ τῶν γυναικομαίμων Ἀγγέλιῳ δεσμώτῃ ὄντι τῷ Κωνσταντίνῳ. Οὐκοῦν διὰ ταῦτα ἦν εἰς πόνον ἅπασα κεφαλὴ, καὶ παρρησίαν ἤγον ὡς οὐ ποτε, τοῖς ἔργοις αὐτοῖς πιστούμενα, ὅσα τὸ Ἐμπεδόκλειον νεῖκος τερθρεύεται τέρατα. Οὐ γὰρ ἐκλεκτός μόνον ἅπας καὶ ὑψηλὸς τῆς ἐναντίας ὢν Ἀνδρονίκῳ μερίδος ἔπασχε τὰ οἰκτρότατα, ἀλλὰ καὶ περὶ τοὺς οἰκείους θεραπευτήρας ἀπιστότατος ὢν, οὗς χθὲς ἐψώμιζε στίαρ κυροῦ καὶ οἷς τὸν μόσχον παρετίθει τὸν σιτυτὸν καὶ τὸν ἀνθοσμῖαν ἐκίνα ζωρότερον καὶ τῷ κύκλῳ τῶν περὶ ἐκείνον ἐνέγραφε, τοὺτους διετίθει χειρίστως σήμερον. Ἦν δὲ καὶ τὸν αὐτὸν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας πολλακίς ὄρῃ στεφανοῦμένον τε ἅμα κατὰ τὸν τοῦ καὶ βλασφημούμενον. Ὅστε καὶ πολλοὶ τῶν ἐπι-

ἡμερῶν δὲ τινῶν διαλειπουσῶν ἦδετο παρὰ πᾶσιν (εἰ δὲ καὶ ἀληθῶς, οὐκ ἔχω λέγειν) καὶ θανασίμους κεραυνῶσαι ἐπίστασθαι κύλικας, καὶ τῆς ὀλεθρίας ταύτης ἐς ἄδου καταγωγῆς πρώτην τῶν ἄλλων πειραθῆναι τὴν Καϊσαρίσαν Μαρίαν τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Μανουήλ, τὴν καὶ πρώτως καὶ παρὰ πάντας μάλιστα τὴν Ἀνδρονίκου κάθοδον ἐς τὴν πατρίδα γλιχομένην ἰδεῖν ὑποφθαρῆναι γὰρ χρησταῖς ὑποσχέσεσιν ἐκτομίαν τινὰ πατρῶον ὑπέρβλητον τῇ γυναίκει, τοῦ πικρῆν Ἰπτερυγιονίτην, καὶ λυγρὸν ἐγγυθῆναι τῇ ἀνθρώπῳ διὰ τοῦτου φάρμακον, εἶναι δὲ μὴ τῶν αὐτίκα θανατούντων τὸ ποθὲν δηλητήριον, ἀλλὰ τῶν κατὰ βραχὺ παρακατατιθεμένων θανάτῳ καὶ ὑπεξαγόντων τοῦ ζῆν σχολαίτερον. Οὐ πολὺς δ' ἐν μέσῳ καιρὸς, καὶ τῷ τῆς γυναϊκὸς μόρῳ καὶ ὁ ταύτῃ συζυγεῖς Καῖσαρ ἐπηκολούθησε. Πλὴν οὐδ' οὗτος φυσικῶς ἐλέγετο τελευτῆν, ἀλλ' ὑποπτος [P. 168] ἦν κἀν τούτῳ Ἀνδρόνικος, καὶ κύλιξ ἐτεκμαίρετό μίαν ζωῆς κατευνάστρια δύο ἀμαυρῶσαι τέκνα πίσυρτος.

15. Cum autem filiam Irenen, ex consobrina Theodora Comnena contra leges susceptam, Alexio, Manuelis ex incesto concubitu Theodoræ filio, despondere vellet, breve scriptum ad sanctum concilium componit, idque suo nomine atramento subscriptum publice recitandum et deliberandum proponit. Cujus hæc erat sententia, utrum ferendum esset matrimonium, quod cum parum aut nihil potius incommodi præ se ferat, tamen ad Orientis et Occidentis conjunctionem et captivorum redemptionem pertineret, ac plura alia commoda rei publicæ allaturum esset. Id breve scriptum veluti abenum ebulliens aut Neptunius tridens, aut ingeniose conflictum illud contentionis pomum, concilium permiscuit; et inter senatorios judices omnes dissidium effecit, aut ut verius dicam, alios in alios armavit et in contrarias velut acies distrahit. Nam eorum maxima pars corrupta largitionibus et amplificandæ dignitatis promissionibus, id conjugium ut licitum (quod utinam factum non esset) approbavit. Judices vero audaciores, qui procerum ædes frequentare ac suffragia conviviis eorum condonare solent, et homines avari et res divinas cauponari soliti, eas personas inter se cognatas esse negabant, propterea quod ex illicitis nuptiis procreata nihil cum jure cognationis commune haberent ac alienissimæ putarentur. Esse autem incitiæ, causam sole illustriorem in questionem vocari. Alii vero argumentis istis plane repudiatis fortiter adversabantur, et nuptias istas, quæ incestæ essent, procedere nequaquam patiebantur. Ejus pulcherrimæ sententiæ auctores erant pauci ex ordine pontificum et sacerdotum, et ex patribus conscriptis aliquot, qui et ipsi patriarchæ studio incitati et auctoritate confirmati in recta sententia, quamvis eam domo non attulissent, permanebant. Hunc enim neque Andronici majestas debilitavit, neque vis eloquentiæ evertit, neque minæ perturbaverunt, quominus instar marinæ petræ inconcussus maneret. Qui cum se nihil proficere et mala manifeste ingruere et partem meliorem a Terebinthum, ubi sibi diversorium et sepulcrum struxerat, discedit. Andronicus vero, ut desideratum, ita inopinatum ejus discessum instituto suo commodissimum ratus, nuptias perficit, Bulgarorum episcopo, qui tum forte in urbe erat, cæremonias matrimonii peragente. Cum de successore suæ factionis patriarcha dando deliberaret. Camatero

Basilio œcumenicum pontificatum defert; aut potius illius syngrapha impulsus vendit, qua is promiserat se quidquid cordi esset Andronico, quantumvis illicitum, facturum, et ea declinatum quæ illi displicerent.

τύχης κάλλιστον ἡγησάμενος ὡς παρὰ δόξαν ἄμα καὶ κατὰ γνώμην ἐκείνων γεγενημένην, τό τε συνάλλαγμα ἐξέπερανε τῶν γάμων, εὐλογητὴν ἀναδείξας τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῶν Βουλγάρων παρόντα τρικαυτὰ τῇ πόλει, καὶ περὶ τοῦ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον διαδεχομένου καὶ αὐτῷ πληρώσοντος τὰ κατ' ἔφεσιν διασκέπτεται. Καὶ ἐπικρίνεται Ἀνδρονίκῳ εἰς τὴν οἰκουμένην προεδρίαν ὁ Καματηρὸς Βασίλειος, ἢ τὸ ἔμπαλιν, ὡς ἐλέγτο, αὐτὸς Ἀνδρόνικον ἐφέλκυσατο πρὸς τὴν τοιαύτην ἐπιλογὴν οἷς μονώτατος ἐξ ἀπάντων Ἀνδρονίκῳ ἐγγράφως συνέθετο ἐκεῖνα ἐν τῷ ἀρχιερατεύειν διαπράττεσθαι ὅσα φιλητὰ Ἀνδρονίκῳ, καὶ εἴσαν παναθέμιτα, κακεῖνα πάλιν ἀποστουγεῖν ὅποσα οὐχ ἡδύνηι Ἀνδρόνικον.

340 16. Hoc tam afflicto civitatis statu provincie pejus etiam habebant, nescio quo fato Romanum imperium labefactante. Nam Iconii sultanus audito Manuelis imperatoris obitu, quem ut Tantalus saxum jamjam capiti imminens formidarat, Sozopolim belli jure capit, oppida circumjacentia direpta sue ditionis facit, et splendidissimam Ataliam urbem longa obsidione affligit; Cotyalium vastat, et alias complures provincias in deditionem accipit. Ad hæc magnus domesticus Joannes Comnenus, cognomento Batatzes, vir rei bellicæ non ignarus, multis victoriis contra Persas insignis, tum Philadelphie degens, acriter Andronico adversatur, ejus edicta negligit, minas ejus gravioribus minis eludit. Et cum ob affectati regni crimen male audiret, cum qui id jam invaserat objurgat, et ut malum genium, genus imperatorium exstirpantem, execratur. Unde Asiæ urbes seditionibus et intestinis bellis gravius quam a finitimis hostibus affligebantur. Immo, quem barbari non violarent, eum cives trucidabant; et concitati contra sese populares, obliti necessitudinis, barbarico **341** more alii in alios grassabantur. Ac Andronicus in animo habuit Andronicum Lapardam justis copiis datis cum Batatze committere, virum parvum illum quidem, sed bellicosum. At Joannes Comnenus oppressus morbo, circa Philadelphiam castrametatus, filios Manuelæm et Alexium contra Lapardam mittit. Cum autem vario eventu pugnaretur et multi utrinque civilibus armis caderent, in magno luctu erat Batatzes, ac fortunas suas miserabatur, quod tum infeliciter in lecto decumberet, cum in publico et in acie versandum et bellica virtus declaranda ac Orientalium urbium voces ob victoriam audiendæ essent, ut re ipsa intelligeret senex Andronicus, cum quali sibi adversario res esset. Sed quid non facit alacritas et animus in re mala bonus? Jubet se in tumulum, unde pugna conspici posset, in lectulo deferri, et filiis ut instruenda sit acies præcipit. Sic victoria illustri potitur ejus exercitus, et Lapardanos longe persequitur ac cædit. **342** Paucis diebus post Batatzis interitus magnum Philadelphiensibus luctum attulit, et animos eorum omnium ita immutavit ut cum Andronico se conjungere statuerent, et missis Cpolim legatis, ad captandam Andronici benevolentiam, Batatzem et filios ejus summa

τα δεινὰ καὶ νικᾷ τὰ χεῖρονα, τῶν ἱερῶν ἀπανίσταται ἀρχείων καὶ πρὸς τὴν νῆσον ἀφικνεῖται Τερέθινθον, καθ' ἣν αὐτῷ τὴν καταγωγὴν καὶ τῆν τοῦ σκήνους ἡύτρεπικεῖ κατάθεσιν. Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος τὴν τοῦ Θεοδοσίου ὑποχώρησιν δεξιῶμα [P. 169]

ὅν ἐδεικναινε πέτρον αἰεὶ κατὰ Τάνταλον ὑπὲρ κεφαλῆς ἀνατέλλοντα, φημί δὲ τὸν ἄνακτα Μανουήλ, εἰς ἄδου μετακεχωρηκέναι μαθὼν τὴν τε Σωζόπολιν πολέμου νόμῳ κατέσχε, καὶ τὰς περὶ ἐκωμοπόλεις ληιστάμενος ὑφ' ἑαυτὸν ἐποίησατο, καὶ τὴν Ἀττάλου δὲ λαμπροτάτην πόλιν πολιορκίᾳ γρονθία ἐπάκωσε, καὶ τὸ Κοτυαεῖον ἐξεδόρησε, καὶ ἐτέρας συχνὰς χώρας παρεστήσατο. Καὶ ὁ μέγας δὲ δομῆστικος Ἰωάννης ὁ ἐκ Κομνηνῶν, ᾧ τὸ ἐπώνυμον Βατάτζης, ἀνὴρ οὐ φαῦλος τὰ τακτικά, πολλὰς δὲ νίκας πολέμους ἐπανηρημένος κατὰ Περσῶν, τῇ Φιλαδελφίᾳ ἐνδιατρίδων ἀντεκλήθητο γενναίως τῷ Ἀνδρονίκῳ καὶ ὀλιγώρως τῶν τοῦτου εἶχεν ἐπιταγῶν, καὶ ἀπειλοῦντι δεινὰ ἀντενεβριμάτο δεινότερα, καὶ κακῶς ἀκούων ὡς τυραννίδι ἐπιχειρῶν τῷ ἡδὲ τετυραννηκότι λαμπρῶς ἐπετίμα τε καὶ ἐπέπληττεν ὡς ἐνστάτη δαίμονι, τὸ βασίλειον γένος ἐκτρέβοντι.

Ὅθεν ἐμφυλίων στάσεων καὶ πολέμων αἱ Ἀσιατικὲς ἔγεμον πόλεις. Καὶ ἦν τὰ ἐντεῦθεν δρώμενα πολλῶν δυσαχθέστερα τῶν ἐξ ὁμόρων συμβαινόντων ἐθνῶν, ἢ καὶ οὕτως εἰπεῖν, ᾧ χεῖρ οὐκ ἐπέξηλθεν ἀλλόγλωττος, τοῦτο ἢ ἐγγώριος ἐθέρριζε δεξιά, καὶ κατ' ἀλλήλων ἐκπεπολέμωτο τὸ δμόφυλον βαρβαρωθὲν ἄπαν καὶ τοὺς τῆς συγγενείας νόμους ἠρηνοκός. Καὶ Ἀνδρόνικος μὲν ὀπλίξειν ἔγνω κατὰ τοῦ Βατάτζη τὸν Λαπαρδᾶν Ἀνδρόνικον, ἀνδρα βραχῶν μὲν τὸ δέμας, δραστήριον δὲ τὰ πολέμια, οὐκ ὀλίγον αὐτῷ στρατολογήσας ὀπλιτικόν. Ὁ δὲ Κομνηνὸς Ἰωάννης νόσῳ τότε συνισχημένος καὶ περὶ ποῦ τὴν Φιλαδέλφειαν πόλιν ἐσκηνημένος ἀντεξάγει τῷ Λαπαρδᾶ τὸς υἱεῖς, τὸν τε Μανουήλ καὶ τὸν Ἀλέξιον. Τοῦ δὲ πολέμου συχνὰς μεταλαβόντος τροπὰς ὁποῖας αὐτὸς ἴσθησι, καὶ πολλῶν ἐξεκατέρωθεν ἀναιρουμένων ταῖς ἐμφυλίοις συμπλοκαῖς, βαρυπενθὴς ἦν ὁ Βατάτζης τῇ ἐνσκηψίᾳ καχεξίᾳ ἐπιστηγνάζων ὡς ἀμφοτέρωθεν αὐτὸν συσχόση καὶ καταβαλοῦση δυστυχῶς ἐπὶ κλίνης, ὅτι δημοσιεύειν ἔδει καὶ παριστῆν ὃ τρέφει [P. 170] περὶ τὰ πολεμικὰ γενναῖον, καὶ τὰς ἐπὶ νίκη νεομισμίνας φωνὰς πρὸς τῶν ἐψῶν πόλεων δέχεσθαι, ἔτι δὲ πιστοῦσθαι τοῖς ἔργοις πρὸς οἷον ἀντιφέρεται ἀρχηγὸν ὁ βαρυγέρον Ἀνδρόνικος. Ἠράγμασι δὲ καθυποδεκτικῶς ὡς προθυμία καὶ νεκροῦς ἀνίστησι καὶ ὡς οὐδὲ

καρδίας αισθητικῆς ἰσχυρότερον, αἶρην αὐτὸν ἐπὶ κλινιδίου αὐτοσκέου προτρέπεται, καὶ σῆσαι φέροντας ἐν γηλόφῳ, ὅθεν ὄρατά οἱ τὰ κατὰ πόλεμον ἔσοιτο. Οὐ δὲ γέγοντος, καὶ τοὺς υἱεῖς αὐτοῦ τὴν στρατιάν κατὰ τὸν δοκοῦντά οἱ τρόπον ἐκτάζει κελύσαντος, ἢ νίκη περιφανῶς πρὸς τὸ ἐκείνου μετέθι στρατεύμα· τὸ δὲ τοῦ Λαπαρδᾶ τὰ νῦτα μεταβαλὼν ἐπὶ πλείστον ἦν χρόνον διωκόμενον καὶ κτεινόμενον. Μετὰ βραχείας δ' ἡμέρας τὸν βίον καταστρέψαντος τοῦ Βατάτζη, οἱ Φιλαδελφεῖς πικρῶς ἐπ' αὐτῷ καὶ βύθιον ὀλολύξαντες προσχωρῶν ἐγγνώκισαν Ἀνδρονίκῳ, ὡς μὴ εἶναι ὅστις οὐχὶ τῶν ἀπάντων. Οἱ δὲ καὶ ἐς αὐτὴν τὴν βασιλεύουσαν πόλιν τὸ τῆς προθυμίας πετρὸν ἔλυον, καὶ Ἀνδρόνικον θεράπευοντες κατὰ τοῦ αἰτιδοῦς ὄρνιθος τοῦ Βατάτζη καὶ τῶν ἐκείνου νεοτῶν ἔκρωζον ὡς κορώναι βλακέρουσαι, ἢ γοῦν ὡς κηφῆνες περιεβόμβουον ἀγυῖας καὶ ἀνάκτορα, ὅποιον δὲ τῶν κακοσχόλων τὸ ἐπιτήδευμα καὶ τῶν δικρῶν τρεφόντων γλῶτταν ἐπὶ δεισπνείας μὴ συσχεθεῖν καὶ καταπροδοθεῖν. Ἀνδρονίκῳ, μεθίστανται ἐκείθεν καὶ τῷ Ἰκονιῆ σουλτάνῳ προσρύνονται· οἱ καὶ ἕστερον, ἐξ ὧν ἔπαθον, προδήλως ὑπέδειξαν μὴ ἐξεῖναι τινὲς τὰς πάγας ὑπερλίεσθαι ἢ τὸ ἀμφίβληστρον διεκδῶναι ὃ ἡ ἀνωθὺν ἐξέταψε Πρόνοια. Δυσχερᾶναντες γὰρ ἐπὶ τῇ μετὰ τοῦ σουλτάνου χρονίᾳ διατριβῇ, ὡς οὐκ ἀμύνειν τοὺς ἐγθροῦς ἐκείνοις ἐθέλοντος, εἰς Σικελίαν ἀπαίραιν κεκρίκασιν, καὶ δὴ νηὸς ἐπιβάντες καὶ οὐρίῳ τὰ πρῶτα πνεύματι χρώμενοι τὸ Κρητικὸν διαπλωίζονται πέλαγος. Κατὰ δὲ τοῦτο τοῦ πνεύματος ἀντιστάντος ἀναγκαστῶς τῇ Κρήτῃ προσίσχουσι, καὶ γνωσθέντες παρὰ τινος ἐκεῖσε φυλάσσοντος (γένους οὗτος τοῦ πελεκυφόρου καὶ Κελτικῷ) συλλαμβάνονται· καὶ τῷ τῆς Κρήτης δασμολόγῳ καταμηνύονται. Ὁ αὖ ἤρπειτο μὲν τοὺς ἀνδρας ἐκσῶσαι καὶ τῆς νήσου ἀρτεμέας ἐκπέμψαι, ἄλφιστα αὐτοῖς ἐπισιτισάμενος καὶ οἶνον ὑδρευσάμενος καὶ τᾶλλα τὰ πρὸς τὸν πλοῦν ἐπιτηδεῖα χορηγήσας, οὐκ ἔχων δ' ὅπως περᾶναι τὰ κατὰ σκοπὸν (καταφανεῖς γὰρ ἤδη τοῖς ἀπασιν ἐγγόνεισιν) δῆλα τίθησιν Ἀνδρονίκῳ τὰ κατὰ τούτους τοὺς τάλανας Κομνηνοῦς. Καὶ οὗτος μισοφαῆς ὧν καὶ ταῖς τῶν ἀνδρῶν κόραις ἀκορέστως ἀντικαθήμενος τοῦ φωτὸς τούτους ἀποστερεῖ.

ἰζ'. Τότε δ' οὖν Ἀνδρόνικος θείαν ἐπισκοπὴν τὸν τοῦ Βατάτζη θάνατον ἠγησάμενος, καὶ προστιθεὶς ταῖς λοιπαῖς ἐκτουτοῦ δολοφροσύναις καὶ ἕτερον τοῦ τρόπου προκάλυμμα, στεφθῆναι αὐτοκράτορα εἰσηγγεῖται τὸν βασιλέα Ἀλέξιον. Καὶ δὲ ἐπὶ τῶν ὤμων ἄρας αὐτὸν καὶ μετὰ δακρύων θερμῶν εἰς τὸν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας ἀνακομίσας ἀνάσταθμον ἐπὶ μάρτυσι μυριάσι πολλαῖς πλήθους ἀστυκῷ καὶ ἀλλοίῳ, καὶ πάλιν ὁμοίως ἐκείθεν κατενεγκὼν, ἔδοξε φιλοστοργότερος εἶναι πατρός καὶ χεῖρ δεξιὰ ἐπιστῆναι, τῷ νεαρῷ τῆς βασιλείας ὄρηκτι. Ὁ δὲ τὸ τοῦ Δαβὶδ ἀντικρὺς διδοὺς πέρατι, ὃ φησιν, « Ἐπάρας κατέβραξέ με, » διενοεῖτο ταῦτα [P. 171] καὶ ἐπετέλει. Τῷ τοι καὶ πάντα ἐκποδῶν θέσθαι προθυμηθεὶς διεξῆγεν ὡς ἤρπειτο τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν πράγματα, τῶν ὄλων κύριος καθεστῶς. Καὶ πρῶτα μὲν τὴν τοῦ βασιλέως μητέρα τοῦ υἱοῦ καὶ βασιλέως ἀποστῆσαι βουλόμενος, οὐκ ἔληγεν αὐτῆς καταδωόμενος καὶ τὸν ἀπονοστούντα πλαττόμενος, φάσκων ἀντικαθίστασθαι· οἱ ταυτηνὴ πθοδηλότατα καὶ πρὸς πᾶσαν πρᾶξιν καὶ μηχανὴν τῷ κοινῷ τῆς πολιτείας καὶ τῷ βασιλεῖ συνοισουσαν ἀντιπολιτεῦσθαι, καὶ τὸν δῆμον εἰς τὰς κατ' αὐτῆς ἐξεκόμενιν ὑβρεῖς, ὡς πολλάκις εἰς τὸ ἱερὸν ἀρχιεῖον ἐκδημωγῶθέντα συναθροισθῆναι, καὶ πρὸς τὴν κατὰ τῆς δεσποίνης σκέψιν τε καὶ προδούλευσιν ἐξαρκάσαι καὶ μὴ ἐκόντα τὸν πατριάρχην τὸν πᾶν τὸν Θεοδόσιον, καὶ παραβιάσασθαι

A animi levitate criminarentur. Proinde magni domestici filii, metuentes ne comprehensi Andronico proderentur, ad Iconiensem sultanum confugiunt; quorum calamitate declaratum est laqueos et retia divinæ Providentiæ neminem posse evadere. Nam cum sultani cessationem in ferendis contra hostem auxiliis moleste ferrent, abire in Siciliam decreverunt; et navi conscensa, principio prospero flatu Cretici pelagi oram legunt. Ibi vero adverso vento coorto ad Cretam appellere coacti, et a quodam prædiario Gallo, ex eorum ordine qui secures gestant, cogniti comprehenduntur, et apud Cretæ quæstorem deferuntur. Qui cum eos incolumes et commeatu instructos ex 343 insula dimittere in animo haberet, nec tamen suum exsequi consilium illis jam agnitis posset, rem Andronico indicat. Qui ut lucis inimicus et oculis infestissimus, miser illos Comnenos excæcat.

Οἱ δὲ τοῦ μεγάλου δομestikou μιοι, μεθίστανται ἐκείθεν καὶ τῷ Ἰκονιῆ σουλτάνῳ προσρύνονται· οἱ καὶ ἕστερον, ἐξ ὧν ἔπαθον, προδήλως ὑπέδειξαν μὴ ἐξεῖναι τινὲς τὰς πάγας ὑπερλίεσθαι ἢ τὸ ἀμφίβληστρον διεκδῶναι ὃ ἡ ἀνωθὺν ἐξέταψε Πρόνοια. Δυσχερᾶναντες γὰρ ἐπὶ τῇ μετὰ τοῦ σουλτάνου χρονίᾳ διατριβῇ, ὡς οὐκ ἀμύνειν τοὺς ἐγθροῦς ἐκείνοις ἐθέλοντος, εἰς Σικελίαν ἀπαίραιν κεκρίκασιν, καὶ δὴ νηὸς ἐπιβάντες καὶ οὐρίῳ τὰ πρῶτα πνεύματι χρώμενοι τὸ Κρητικὸν διαπλωίζονται πέλαγος. Κατὰ δὲ τοῦτο τοῦ πνεύματος ἀντιστάντος ἀναγκαστῶς τῇ Κρήτῃ προσίσχουσι, καὶ γνωσθέντες παρὰ τινος ἐκεῖσε φυλάσσοντος (γένους οὗτος τοῦ πελεκυφόρου καὶ Κελτικῷ) συλλαμβάνονται· καὶ τῷ τῆς Κρήτης δασμολόγῳ καταμηνύονται. Ὁ αὖ ἤρπειτο μὲν τοὺς ἀνδρας ἐκσῶσαι καὶ τῆς νήσου ἀρτεμέας ἐκπέμψαι, ἄλφιστα αὐτοῖς ἐπισιτισάμενος καὶ οἶνον ὑδρευσάμενος καὶ τᾶλλα τὰ πρὸς τὸν πλοῦν ἐπιτηδεῖα χορηγήσας, οὐκ ἔχων δ' ὅπως περᾶναι τὰ κατὰ σκοπὸν (καταφανεῖς γὰρ ἤδη τοῖς ἀπασιν ἐγγόνεισιν) δῆλα τίθησιν Ἀνδρονίκῳ τὰ κατὰ τούτους τοὺς τάλανας Κομνηνοῦς. Καὶ οὗτος μισοφαῆς ὧν καὶ ταῖς τῶν ἀνδρῶν κόραις ἀκορέστως ἀντικαθήμενος τοῦ φωτὸς τούτους ἀποστερεῖ.

47. Ac Batatzis obitum divinum beneficium interpretatus, cæteris dolis etiam hunc adjecit ingenii sui dissimulandi causa. Auctor est coronandi Alexii, eumque in humeros elatum lacrymans in Magnæ ecclesiæ ambonem pertulit; atque inde retulit, ut patrem pietate superare videretur et adolescentis imperatoris præsidium haberetur, cum ipse aliud in animo haberet, ac Davidicum illud agitare, « Elatum me allisit. » Quare omnibus aulæ proceribus amotis, summaque rerum in se translata, imperium suo arbitratu gerebat; ac principio matrem imperatoris, ut aperte sibi et imperatoris ac rei publicæ commodis adversantem, criminari non destitit, seque discessurum iterum simulavit; et populo ad eam conviciis lacerandam concitato, suis artibus effecit ut in sacro palatio conveniret, et patriarcham 344 Theodosium importunis flagitationibus et crebris conviciis perperelleret ut in imperatricis ejectionem e palatio consentiret. Tanta enim circumforanæ turbæ vecordia erat, ut timendum esset ne in barbam ejus involarent, nihil elucentem in eo sanctimoniam reveriti, nisi Andronici postulatis, ut ab injuria esset tutior, annuisset. Beli quoque judices, Monasteriotes Leo, Tornicius Demetrius et Constantinus Patrenus, nondum in album eorum inscripti qui Andronico studebant, nec apertissime illius cupiditatibus

mancipati, vitæ periculum adierunt. Nam de imperatrice sententias rogati responderunt se prius velle cognoscere, an id concilium de imperatoris sententia coactum esset. Qua oratione tanquam stimulo vulneratus Andronicus: « Isti sunt, inquit qui protosebastum ad illa facinora impellunt; comprehendite eos. » Statim igitur satellites gladios quos 345 humeris sustinebant in illos vibrarunt; et populus chlamydidibus eorum apprehensis viros per contumeliam huc et illuc traxit, ut mortem ægre effugerent. His peractis Andronicus proceres invasit; qui cum ea facinora ferenda non ducerent, et Cyclopiam cœnam ante oculos haberent, fidem inter sese dederunt et acceperunt, et concordiam sanctissimo jurejurando firmaverunt, pacti se nec oculis somnum visuros nec capitibus quietem duros, ni prius Andronicum, si fieri posset, sustulissent, ut suoapte potius quam conchæ sanguine (qua vestem suam tingere cupiens, omnem imperatoriam stirpem evellere et tanquam immanis bellua devorare conaretur) purpurasceret. Conjurati erant Andronicus Angeli Constantini filius, magnus dux Andronicus Contostephanus, et horum filii sedecim, omnes viri robusti et bellicosi; Logotheta dromi Camaterus Basilius, et alii complures juncti genere eis, viri illustres. Sed ea conspiratio prodita non diu latuit Andronicum; qui impetu facto in Andronicum Angeli filium, tum 346 non procul a terrestribus mœnibus habitantem, illum cum quatuor filiis in exsilium agit: nam sagena satellitum Andronicum cupidissime evitata, consensaque cum filiis navicula, vacuis amphoris quæ in ea erant ejectis, periculum vix evitavit. Contostephanus cum quatuor filiis et Camaterus Basilius comprehensi omnes excœcantur. Item alii non convicti, ex fama duntaxat eaque ambigua conjurationis, easdem pœnas dederunt. Ad hunc modum iis quos olim comprehensos cupiebat, per occasionem in potestatem redactis, et aliis in carcerem coniectis, aliis in exsiliis actis, aliis aliter multatis, cum paucos admodum reliquos esse cerneret, qui omissa pertinacia, errantium stellarum more, cursu in contrarium mutato sibi studerent, dominæ perniciem molitur; ac post varias orinationes miseram mulierem concilio suorum, et eorum judicium cœtu coacto, qui non judicaturi 347 sed damnaturi erant, proditiōnis accusat: eam ad Belam Hungariæ regem, sororis maritum, crebras dedisse litteras, et magnis pollicitationibus eum impulsisse ut Branizobam et Belligradum vastaret. Itaque in augustissimum carcerem prope S. Diomedis monasterium ignominiose abducitur, Ubi et custodum ludibriis ac contumeliis et fame sitique afflicta, sævissimi carnificis manum continenter expectabat. Andronicus vero nihil imminuta feritate, nihil nisi atrox et crudele cogitans et vivere illam graviter ferens, non multo post injuriarum ministros judices convocat, quæ pœna

Α κάκεινδν εὐδοκῆσαι δι' ὑπομνήματος τὴν ἐκ μέσου ταύτης μετὰστασιν καὶ τὴν ἐκ τῶν βασιλείων ἔπαρσιν. Τάχα δ' ἂν καὶ τῶν γενεῶν αὐτοῦ ἐπελάβοντο τῶν ἀγοραίων οἱ κυνογνώμονες, παρ' οὐδὲν τὴν ἐμπρέκουσαν ἐκείνῳ θέμενοι δαιότηνα, εἰ μὴ κατένευσε πρὸς τὰ παρ' Ἀνδρονίκου αἰτούμενα, ἐπὶ τὸ εὐ διατιθεῖς τὴν τοῦ κινδύνου σφοδρότητα. Μικροῦ δὲ ἐδέησε κινδυνεῦσαι περὶ τὸ ζῆν καὶ τῶν τοῦ Βήλου κριτῶν τὸν Τορνίκην Δημήτριον, τὸν Μοναστηριώτην Λέοντα καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Πατριγόν, οὐπω τῷ κύκλῳ ἐγγραφέντας τῶν Ἀνδρονίκῳ προσθεμένων, μηδὲ πρὸς πᾶν ἐράσμιον ἐκείνῳ δουλογραφηθέντας τρανότερον καὶ τὸ γόνυ βαθείως κάμψαντας. Οἱ μὲν γὰρ ἀπαιτούμενοι τὸ περιστάμιον εἰπεῖν πρὸς τὰ κατὰ τῆς δεσποίνης εἰσαγόμενα ἐθέλειν πρῶτως ἔρασαν μαθεῖν εἰ ὁ σύλλογος ἐκείνος καὶ ἡ συνέλευσις καὶ ἡ περὶ τῶν προκειμένων ἐξίτασις κατὰ γνώμην γίνεται τοῦ κρατούντος καὶ ὀρισμόν· ὁ δ' Ἀνδρόνικος ὡς βουκέντρῳ τῷ λόγῳ τούτῳ τρωθεῖς, « Οὗτοί εἰσιν, » ἔφησεν, « οἱ τὸν πρωτοσεβαστὸν ἐνάγοντες εἰς τὸ τὰ ἄποπα δρᾶν συλλαβετε αὐτούς. » Καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε οἱ μὲν δορυφόροι τὰ ἐπὶ τῶν ὤμων ἐτερόθηκτα ξίφη ὡς καθιζόμενοι κατήνεγκαν· ὁ δὲ δῆμος τῆδέ τε κάκεισε τῶν χλαμύδων λαβόμενοι περιέφερον τοὺς ἄνδρας μεθ' ὕβρεως, ὡς μόλις ἐκφυγεῖν τὸ θανεῖν. Τοῦτο δ' ἄνυσας Ἀνδρόνικος τοῖς μεγιστάσι μετέπεινα ἐπεφύετο. Οἱ δὲ ὡς οὐκ ἀνεκτὰ τὰ τοιαῦτα ἔργα ὑφορώμενοι καὶ τὴν Κυκλώπειον ἀντικρυς πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες καταθόνησιν, ἀλλήλοισι πίστει δόντες τε καὶ λαβόντες, καὶ τὴν ὁμόνοιαν κρατυνάμενοι καὶ ἔρκοις τὸ δόμνουν φρικώδεσιν ἐμπεδύσαντες συνέθεντο μὴ δοῦναί ὑπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς, μηδὲ τοῖς κροτάφοις, εἰ δυνατόν, παρασχέσθαι ἀνάπαυσιν, ἕως οὗ θανεῖται Ἀνδρόνικος καὶ τὸ τούτου αἷμα πρὸ τοῦ τῆς κόγχης χρώσειεν αὐτοῦ, ἐξ ἧς βάψαι τὴν οἰκίαν στολὴν μαιρόμενος πᾶσαν τὴν βασιλείον φυταλίαν ἐκριζοῖ καὶ ὡς μονιὸς διαλυμαίνεται ἄγριος. Ἦσαν δὲ οὕτω συνομοσάμενοι Ἀνδρόνικος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀγγέλου Κωνσταντῖνου, ὁ μέγας δούξ Ἀνδρόνικος ὁ Κοντοστέφανος, καὶ οἱ τούτων υἱεῖς ἑκαταῖδεκα ὄντες, πάντες ἀκμαῖοι καὶ ῥομφαίαν ἐσπασμένοι πρὸς πόλεμον, ὁ τοῦ [P. 172] δρόμου λογοθέτης ὁ Καματηρὸς Βασίλειος, καὶ συχνοὶ ἕτεροι κατὰ γένος αὐτοῖς συναπτόμενοι καὶ ἄλλως τὸ ἐπίσημον ἔχοντες. Ἀλλ' οὐκ ἔλαθε τὸ σύστρεμμα τὸν Ἀνδρόνικον, οὐκ εἰς τέλος ἀφθεγκτον καὶ κρύφιον διαμεῖναν. Διὸ καὶ αὐτίκα ἔγε κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀγγέλου ὀργήσας, μικρὸν ἄποθεν αὐλιζόμενου τῶν χερσαίων πῦλιν τῆς πόλεως τηνικαῦτα, ἐκείνον μὲν φυγάδα μετὰ τῶν υἱέων τίθησιν, ἀσπασίως διεκδράντα τὴν σαγήνην ἦν οἱ ὀπλοφόροι Ἀνδρονίκου αὐτῷ διεπέτασαν, ἐκ τοῦ μόλις ἀκατίῳ περιτυχεῖν ἀμφορέων πλήρη κενῶν, καὶ αὐτὰ μὲν ἐκτινάξει εἰς θάλασσαν ὅσα καὶ ἀμφιβλήστρου σκόβαλα, αὐτὸν δ' ἐν τούτῳ διεκπλευσαι μετὰ τῶν παιδῶν μόλις τὸν κίνδυνον τὸν δὲ γε Κοντοστέφανον συνειληφῶς καὶ τέσσαρας τῶν παιδῶν καὶ τὸν Καματηρὸν Βασίλειον πάντας ἐξομματοῖ, πρὸς δὲ καὶ ἄλλους, ὁπόσους οὐ μετ' ἔλεγγον

προφανῆ, ἀλλὰ κατὰ φήμην, ψιλὴν καὶ ταύτην ἀμφίλογον, ἠκηκῶς κοινωνῆσαι τοῖς εἰρημένοις τοῦ σκίμματος. Οὕτω τοῖνον θόσας καὶ ἀπολίεσας Ἄνδρόνικος οὐκ πάλαι μὲν συλλαβεῖν ᾤδινεν, εἰς καιρὸν δ' ἀνεβάλλετο τὴν ἐπίθεσιν, τινὰς δὲ καὶ δεσμοτηρίοις παραδοῦς, τῇ ὑπερορίᾳ δὲ καταδικάσας ἐτέρους καὶ ἄλλους ἄλλως διαφθείρας, ὄρων δὲ καὶ ὅσοι περ κατελείφθησαν εὐγνωστοὶ τε καὶ εὐκρίθμητοι, εἰς τοῦ μπαλιν ἰέναι πρῶην τοῖς πλείοσιν ἐπιχειροῦντες κατὰ τοὺς πλανωμένους τῶν ἀστέρων κἀκείνους μεταθεμένους τὰς γνώμας καὶ τὸν αὐχένα παρεχομένους Ἄνδρονίκῳ πατεῖν καὶ τῷ ἐκείνου ἅμα συμφορομένους ἄξονι, τὸν τῆς δεσποίνης ἐπέσπευδεν ἔλεθρον, καὶ διαφόρους αἰτίας ξυυθήμενος τέλος καὶ προδοσίας κρίνει τὴν ἄνθρωπον, συναγαγὼν τὸ ἐκείνῳ φίλον συνέδριον καὶ τῶν δικαστῶν οἱ κατακρινεῖν, οὐ κρινεῖν τὴν ἐν γυναιξὶ ταλαίπωρον ἤμελλον. Καὶ ἡ μὲν ὡς τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν τὸν βῆγα Οὐγγρίας τὸν Βελᾶν ἀνασίεουσα καὶ πορθεῖν ἐὰ κατὰ Βρανίτζοβαν καὶ Βελάγραδα γραφαῖς ἐνάγουσα καὶ ἀδραῖς ἐπαίρουσα ὑποσχέσεσιν, εἰς τὴν τοῦ ἁγίου Διομηδίου μονὴν περὶ τινα ἐκεῖ που στενωτάτην οὖσαν εἰρκτὴν ἀκλωῶς ἀπάγεται, ἔνθα δὲ καὶ ἐφ' ἱκανὸν παρὰ τῶν φυλάκων ἐρεσχελούντων παροινουμένη καὶ λιμῶ καὶ δίψει τετραχωμένη τὸν σφαγῆα διηνεκῶς ἐφαντάζετο ἐν δεξιῶν ἐστῶτα τομώτατον. Ὁ δ' Ἄνδρόνικος οὐδὲ βραχὺ γοῦν τοῦ ἀγριαίνειν ὑποκεχάλαστο, ἀλλὰ τὸ τοῦ Δαβὶδ, πόνον καὶ θυμὸν κατανοῶν καὶ παραδοῦναι σπεύδων αὐτὴν εἰς θάνατον, καιρὸς οὐπω πολὺς καὶ τοῖς ζῶσιν ὅτι σύνεστι δυσχεραίνων ἀθροῖζει πάλιν τοὺς τῆ ἀδικίᾳ βραβεύοντας δικαστὰς, καὶ ὧν ἡ δεξιὰ δεξιὰ ἀδικίας, καὶ ἐρώτησιν προτεινόμενος ὅποια τις ἐκ τῶν νόμων ἐπήρηται πεινὴ τοῖς προδύταις πόλεων καὶ χωρῶν, καὶ ἀπόφασιν ἐγγραφον θανάτῳ ὑποδικάζουσαν τοῦτου κατὰ τῆς ἀνάσσης ἄσχετος τὴν ὁρμήν. Τοῖνον καὶ τὴν φωνὴν ὑψοσάντων καὶ διατόρως βοησάντων τῶν παρανόμων ἐκείνων ψηφροφῶρων δεῖν ἐκ τοῦ βίου γενέσθαι τὴν δύσποτμον ἐκείνην ἐν βασιλίσεσσι, χάρτης εὐθὺς παρὰ τοῦ παιδὸς καὶ βασιλέως ὑποσημαίνεται, ἀτεχνῶς ψεκᾶδι τοῦ μητρικοῦ διεκτυπούμενος αἵματος, ταύτην μετατιθεῖς τῆς ζωῆς. Ἐκκέγονται τοῖνον εἰς τὸ [P. 173] καθυπουργῆσαι τῇ μυσαρᾷ ταύτῃ καὶ ἀνοσίῳ πράξει ὃ τοῦ Ἄνδρονίκου πρωτότοκος υἱὸς Μανουὴλ καὶ ὁ σεβαστὸς Γεώργιος ὁ τῆς τοῦ Ἄνδρονίκου γυναικὸς ἀδελφός. Ἄμφω δὲ καὶ πρὸς μόνην ἀπεπήδησαν τὴν ἐπιλογὴν ταύτην δυσχεράναντες, καὶ τὸ τοῦ βασιλέως ἐξεφάλισαν δόγμα, εἰπόντες μῆτε πρότερον τῇ ἀναιρέσει τῆς βασιλίδος συνευδοκῆσαι ὄλωα, ἀλλὰ τὰς χεῖρας φέρειν ἀγνάς τοῦ μιάσματος, καὶ νῦν δὲ πολλῶ πλεον μὴ ἀνέξεσθαι αὐτῶν θεωμένων σῶμα διεκσπᾶσθαι δίκαιον, κἄν Ἄνδρόνικος ὡς σκηπτῶ τοῖς λεγομένοις νοῦτοις πληγείς, παρὰ δόξαν πᾶσαν ἀπηνητηκόσι, τὰς τε τοῦ γενείου τρίχας πυκνὰ περιελίσσει τοῖς δακτύλοις, πῦρ τῶν ὀμμάτων βλέπων, καὶ τὸ κέρη κλίνων τε καὶ ἀνόγων ἑαυτὸν ἱκανῶς ἐταλάσσει καὶ μέγ' ὤχθησε πολλὰκις οἷς οὐκ εἶχε τὸ φίλιον αἰμοχαρὲς καὶ πρὸς φονουργίαν μόνῳ ἐκτυρούμενον νεύματι. Τότε μὲν οὖν τῆς ὁρμῆς ἀνασειρασθεῖς ὡσεὶ καὶ ἵππος θερμὸς καὶ δυσκάθεκτος, ἡ ὄσα καὶ καπνὸς φλόγα περὶ αὐτὴν εἰληθείς, τὸν οἰκεῖον ἀποσδέσας μὴ ὑπεξίοντα θυμὸν, ὑπερίθετο τὴν ἀναιρέσιν μετὰ δὲ βραχείας ἡμέρα τῷ διὰ πνιγμονῆς ἐλευινῶ μὲν ὑποδικάζει τὴν κκοδαίμονα, ἐπιστατησάντων τῷ ὑπουργήματι τοῦ Τριψύχου Κωνσταντίνου, ὃς τὴν τῆς ἑταιρειαρχίας ζώνην εἶχε, καὶ τοῦ ἐκτομίου Πτερυγονίτου, ὃς διεθυλλεῖτο πορὰ πᾶσι καὶ τὸν τῆς Πορφυρογεννήτου Μαρίας διὰ φαρμάκου κακουργῆσαι θάνατον. Καὶ τὴν μὲν, τὸ γλυκερὸν φάος καὶ καλὸν δρᾶμα ἀνθρώποις, εἶχεν ἡ ἐκεῖ που ἀκτὴ τῆ ψάμμου καταχωσθεῖσαν. Ἠλθε τοῦ μιάσματός, καὶ Λόγε Θεοῦ προ-ἀναρχε, τῆς ὑπὲρ κατάληψιν σῆς ἀνοχῆς!

17. Ὁ δ' Ἄνδρόνικος ἐπὶ τούτοις ἐσκίρτα, πῶς ἂν εἴποι τις; καὶ διεχεῖτο τὸ τῆς ψυχῆς ἠδόμενον, τοῦ γένους ἐκτριβομένου τοῦ Μανουὴλ καὶ δενδροτομούμενου κήπου τοῦ βασιλείου, ὡς μόνος οἰκῆσων

A legibus in urbium et provinciarum proditores statuta sit rogat. Accepto scripto, quo respondebatur capitale id esse facinus, cohiberi non potuit quin impetu in imperatricem ferretur. Cum autem iudices illi iniqui clara voce exclamassent miseriam illam imperatricem e medio tollendam esse, statim chartæ ab imperatore, filio ejus, quasi gutta materni sanguinis, qua illa mori jubebatur, subscribitur. Illius crudelissimi et nefarii facinoris ministri Manuel primogenitus Andronici, et Georgius Augustus Andronici affinis, deliguntur. Ii vero ad solam ejus rei mentionem consternati, neglecto imperatorio mandato, libere dixerunt se nec ante in imperatricis necem consensisse, et ab eo piaculo puras habere manus, et nunc multo minus commissuros ut in conspectu suo corpus innocens lanietur. Quibus verbis Andronicus plane inopinatis turbatus barbam digitis subinde implicuit; et ardentibus oculis caput subinde attollendo et demittendo suam miseriam deploravit, crebro indignatus, quod amicissimi sui a crudelitate abhorrentes solo nutu ad facinus atrocissimum non impellerentur. Ac tum represso impetu, ut equus ferox et contumax, suppressaque iracundia, ut ignis fumo involutus occulitur, paucis diebus post miseram suffocari jubet, ejus mandati Constantino Tripsycho heteriarcha et spadone Pterygionite, cujus beneficio Mariam Porphyrogenitam exstinctam esse supra dixi, exsecutoribus. Sic illud eximum formæ decus jucundissimæ lucis aspectu privatum in littore arena obruitur. Heu tantum nefas solem intueri? O Dei Verbum omni principio prius, eamne esse tuam lenitatem incredibilem?

18. Andronicus vero exsultabat ac lætabatur, cum familia Manuelis excinderetur et imperatorii horti arbores excinderentur, quasi solus Romanis provinciis potiturus et imperium sine ullo per-

culo occupaturus. Igitur Septembri mense, indicatione II, anno a mundi exordio sexies millesimo et sexcentesimo, designationi suæ adjicit animum; ac improbus ille grex et mercenaria manus, quam Andronico voluntatem suam dissimulante, de Bithynica seditione deque Isaacio Angelo et Theodoro Cantacuzeno Nicææ reo optis, et de improbis Prusaensium conatibus, qui Theodorum Angelum Nicæenses imitati recepissent, concilio indicto asserit nullum fore seditionum finem, nisi Andronicus imperaret, qui ob venerabilem senectutem prudentia superet adolescentem, et in solio gemmato consistens et imperatorio diademate redimitus pari potestate cum 350 immaturo imperatore uteretur, oculis atque animo in rerum omnium administrationem et executionem majoribus viribus et auctoritate intentus. Corona vero circumstantis, et Andronici ob splendorem generis et dignitatum excellentiam assessores, una voce exclamarunt eam rem sibi jam olim in votis esse, nec tergiversationi locum relinqui. Quod nisi cum gratia impetrarent, vim minitantes, acclamationem hanc (Alexius et Andronicus Comneni, magni imperatores et principes Romanorum, multos annos vivunt) hianti ore et plenis faucibus cecinerunt, ut parum abesset quin clamoribus rumperentur. Cum ea præclara res ad simplicis populi aures pervenisset (sic enim Cpolitana plebs vocanda est), omnis generis, ætatis, opificii multitudo velut apum examina alvearibus effusa convenit; et quidam Beli judex, cujus nomen libens prætereo, ut observantissimus Andronici famulus supplicum libellorum officium adeptus, et alius quidam protonotarius, homo tumidæ linguæ et præcipuus tyrannidis minister, 351 rumore qui de Andronici designatione passim vagabatur audito, improbi assentatores uno spiritu in tyrannicam domum quæ Michaelize dicitur, ubi ista tractabantur, properarunt; et senatoriis capitum tegminibus detractis, albas sindones ex humeris dependentes in orbem convolverunt; et cœtibus in triviis coactis, ut præsuliores choræ, fractum et molle canticum auspicali exsultarunt, cum plausu manuum, ad numerum saltantes. In impudentiam singularem et vecordis animi levitatem cum autem Andronicus ex tyrannicis ædibus in Blachernium palatium descendisset et Polytimi sublimes ædes ingressus esset, etiam Alexius imperator acclamationibus et suspiriis hominum excitus (neque enim omnes eæ intemperie agitabant) ubi palatium hominibus refertum et Andronicum ab omnibus pro imperatore celebrari vidit, temporis serviendum ratus seni cum cæteris adulatus est, eumque ad imperii societatem vocavit, ad quod jam olim magno 352 impetu ferebatur. Ac factio-

A τὴν ὑπὸ Ῥωμαιοὺς καὶ τῶν ταύτης σκήπτρων ἐπι-
 ληψόμενος ἀδεῶς. Ἐνστάντος δὲ τοῦ Σεπτεμβρίου
 μηνὸς τῆς δευτέρας ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχλιοστοῦ
 ἑξακισιοστοῦ ἔτους τῇ ἀναβῆσει ἐπιβάλλει. Οὐκοῦν
 οἱ ἐκ τῆς φαύλης συμμορίας, κατὰ γνώμην δὴ πού-
 θεν Ἀνδρονίκου, κἄν περιέκρυπτε τὴν ἑαυτοῦ
 βούλησιν, λόγον εἰσήνεγκαν τῷ συνεδρίῳ περὶ τῆς
 νεοχμωθεῖστος τοῖς Βιθύνιοις ἐπαναστάσεως καὶ τῆς
 ἐν τῷ τῆς πόλεως Νικαίας παραδοχῆς Ἰσαακίου τοῦ
 ἐξ Ἀγγέλων καὶ Θεοδώρου τοῦ Καντακουζηνοῦ,
 ἀλλὰ δὴ καὶ ὅσα κακουργουσίην οἱ Προυσαεῖς, εἰσο-
 κιστάμενοι Θεόδωρον τὸν Ἄγγελον καὶ ταῦτα τοῖς
 Νικαεῦσι φρονήσαντες. Καὶ φάμενοι μὴ οὐκ ἂν
 ἄλλως ἤρεμήσειν τοὺς στασιώδεις, εἰ μὴ Ἀνδρόνικος
 βασιλεύσειεν ὁ διὰ τὴν ὑπαργυρίζουσαν τῷ χρόνῳ
 τριῖα τῶν νέων ἔχων λέξει σοφώτερα, καὶ ἐπὶ
 θρόνου καθίσας τοῦ διαλήθου καὶ τῇ βασιλείῳ ταινίᾳ
 διαδηθεῖς συναυτοκρατοροίῃ τῷ παναφίλοι βασιλεῖ
 καὶ διορῶν τὸ γενησόμενον καὶ περατοῖ τὸ πρα-
 χησόμενον μετ' Ἰσχυρὸς μεζονος καὶ ἐξουσίας ἀρχε-
 κωτέρας, εἶχον εὐθὺς τοὺς περιεστῶτας, καὶ ὅσοι περ
 ἐκείνῳ [P. 174] συνήδρευον διὰ γένους λαμπρότητα
 καὶ ἀξιομάτων σεμνότητα, ὁμοφώνως ἀνακραγόντας
 πάλαι αὐτοῖς εἶναι τὸ προβληθὲν ἐν δὲ ἐφέσεως, καὶ
 μηκέτι καιρὸν εἶναι τοῦ ἀναδύεσθαι· ἧ γὰρ ἂν καὶ
 βίαν συμμίξωσι, προχωροῦσαν οὐκ ἔχοντες τὴν
 πειθῶ. Ἀμέλει καὶ τῆς εὐφημίας κατάρχονται, καὶ
 οὐτως ὡς διατιθέασιν τὴν ἀνάβῃσιν, Ἀλεξίου καὶ
 Ἀνδρονίκου μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων
 Ῥωμαίων τῶν Κομνηνῶν πολλὰ τὰ ἔτη, » πλατέσι
 καὶ ἀνεωγῶσιν ἔδοντες στόμασι καὶ μικροῦ διαβῆ-
 γνόμενοι ταῖς φωναῖς. Διαδοθέντος δὲ τοῦ καλοῦ
 τοῦδε πράγματος τοῖς ἐν τῇ πόλει ἀθεατέροις (οὕτω
 γὰρ χρεῶν τὸν Κωνσταντινουπολίτην δῆμον κα-
 λεῖν [12].) ὡς μελισσῶν σμήνη τῶν σίμβλων ἀπανα-
 στάντα τὰ πλῆθη συνειλεκτο ἐκ παντὸς γένους καὶ
 τέχνης ἀπάσης καὶ πάσης ἡλικίας τῆς συνίδου γε-
 γενημένῃς, ὅτε καὶ τις τῶν τοῦ Βήλου κριτῶν (τὸ
 δὲ ὄνομα ἐκὼ ὑπερβήσομαι) εἰς τὸ τοῦ ἐπὶ τῶν
 δεύσεων ὄφθαλκίον ἀνάβῃς ὡς θεράπων Ἀνδρονίκου
 θερμότητος, καὶ ἄλλος δὲ τις πρωτονοτάριος τιμη-
 θεῖς γλωττογᾶστωρ καὶ μηδενὸς ἀγενέστερος τῆς
 τυραννίδος ὑποδρηστήρ, τῆς κατὰ τὴν ἀνάβῃσιν
 τοῦ Ἀνδρονίκου φήμης ἀπανταχῇ διατρεχούσης καὶ
 αὐτῶν δὲ τῶν φαυλοκόλακων τὰ ὡτα περικτυπησάσης,
 ὥσπερ ἐν ἐνὶ πνεύματι τὸ τυραννεῖον καταλαβόντες
 D καθ' ὃ ἐτελετρεχεῖτο τὰδε τὰ ἄθεσμα (τοῦτο δὲ ἦν
 ὁ τοῦ Μιχαηλῆ τζη λεγόμενος οἶκος), τὰ συγκλητικῶς
 ἐξυφασμένα τῶν κεφαλῶν ἐξενεγκόντες καλύμματα
 καὶ τῶν κατὰ νώτου κεχυμένων λευκολίνων λσθό-
 μοι διείλουν αὐτὰ ὡς σφαίρας, χροστατοῦντες
 τοῖς ἐκ τριόδων καὶ τῆς τότε τελετῆς πρόεξάρχοντες,
 πρὸς μέλος τε κεκλασμένον μετεβῆθαι τὴν φωνήν,
 καὶ πανικῶς ἐξαλλόμενοι καὶ τὰς χεῖρας ὡς ἐς

Hier. Wolfii notæ.

(12) In vetusti codicis margine hoc loco menda-
 cii arguitur Choniales, quasi populo Byzantino fiat
 injuria: et, si qua perperam committantur, ea po-

tius hominibus potentibus et seditionis sint ascri-
 benda. Quanquam enim scriptura non satis legi
 potest, tamen satis apparet hanc esse sententiam.

κρότον ξυμβάλλοντες τὰ πόδε ὑπεσάλευον, καὶ κατὰ μέσον ἐδίεινον, μολπῇ τ' ἰγυμῶν τε τὴν γῆν ἐκρότου ὑπορχοῦμενοι. Ὡς τῆς ἀναιδείας καὶ τῆς μικρογνώμονος φρενὸς καὶ κουφότητος! Τοῦ δ' Ἀνδρονίκου καταβάτης ἀπὸ τοῦ τυρρανεῖου ἐς τὸν Βλαχέρναι βασιλεῖον, καὶ γινόμενου κατὰ τὸν ἐντὸς τούτου ὑψηρεφῆ θάμον ὃς Πολύτιμος λέγεται, ἐφίσταται καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος ἐκ τῶν ἐξωθεν, ὁμοῦ παιάνων ἐκ καὶ στεναγμάτων (οὐ γὰρ πάντες τῷ καιρῷ παρσούρησαν) εὐρών μεστὰ τὰ ἀπύκτορα, καὶ αὐτὸν Ἀνδρόνικον ὡς βασιλέα σχεδὸν παρὰ πάντων καταλαβὼν εὐφημοῦμενον. Ἐκὼν τοίνυν ἀέκοντί γε θυμῷ τοῖς τελοῦμένοις ἐπευδοκῆσας ἐκολάκευε κάκεινος ἐν τοῖς λοιποῖς τὸ γερόντιον, Ἀνδρόνικον εἰς τὸ συμβασιλεύειν ἐπεγείρων, καὶ προθυμοποιῶν εἰς τὸ ἐνεστὸς ἔργον τὸν ἀκρατῶς εἰς τοῦτο πάλαι φερόμενον. Τὸ δὲ τῆς Ἀνδρονίκου πατρίας θερμότερον καὶ ἀκκιζόμενον. Ἀνδρόνικον καὶ τὴν συνεδρίαν εἰρωνεύομενον ἀμφοτέραις συσχόντες εἰς τὴν χρυσόπαστον κλίνην ἐφῆκον ἐφ' ἧς ὁ βασιλεὺς ἴστανεν. Ἄλλοι δὲ τὴν καπνηρὰν καὶ πυραμοειδῆ ἐρέτην τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενοι πυρσὴν αὐτῷ περιέθεντο, καὶ στολὴν βασιλικὴν ἐπέδυσαν ἕτεροι. Τῇ δὲ ὑπερβίῃ ἐπὶ τῆς Μεγάλῃς ἐκκλησίας ἀρξαμένης τῆς τῶν βασιλέων ἀναβρόχσεως γίνεσθαι Ἀνδρόνικος ἀνηγορευέτω πρότερον, ὃ δὲ Ἀλέξιος [P. 175] ὑπεδέβαστο, μεταπεσοῦσης τῆς τάξεως. Καὶ ἡ αἰτία ὡς καλλίστη καὶ εὐπρεπέτης οὐ φασι δεῖν τὸν ἴφαντα καὶ ἐς μέτρον οὐπω ἡλικίας ἰκόμενον λειογένειον προαναγορευέσθαι τοῦ πολιορκητοῦ Ἀνδρονίκου καὶ γεραροῦ τὸ φρονεῖν καὶ ἅμα πρόσω καὶ ὀπίσω τὸ ὄρῳ ἔχοντος τῷ ἐσθλῷ τῆς φύσεως. Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸς Ἀνδρόνικος τὰ ἱερὰ ἐπαφίκετο μέλαθρα στεφθησόμενος, τότε πρώτως ὠφθη τοῖς ἀνθρώποις διαχυθεὶς καὶ τὸ τοῦ βλέμματος ὃ θῆρ μεταθέμενος βλοσυρὸν καὶ τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον τῶν πραγμάτων ἀλλοίωσιν πολλοῖς τῶν δεομένων καθυποσχόμενος. Ἦν δὲ ταῦτα φενάκη πρόδηλος καὶ ψευδῆς ἐπαγγελία τοῦ ἀπατεώονος, καὶ τὸ τοῦ προσώπου ἱλαρὸν, φιλανθρωπίας παρυφιστῶν ἰσχυρότατον ἴνδαγμα πρόσκαιρον συσκιάζον τὴν ἐνδοθεν ἀγριότητα. Εἰσελθὼν δὲ τὸ ἱερὸν καὶ τελεσθεὶς ὁπόσα τοῖς στεφομένοις εἴθισται ἀναξί, πρόσσεισι δεῖσαν τῶν ἀχράντων ἀγιασμῶν μετασχεῖν, καὶ τὸν οὐράνιον ἄρτον δεξάμενος ἐν τῷ ἐγγίσειν τῷ ἐκπώματι τὰς χεῖρας ἀνέσχε, καὶ σχηματίσας ἑαυτὸν εἰς παθαινόμενον κατὰ τῶν φρικωδῶν ἐπόμνουσι μυστηρίων, ἀκρωμένων σχεδὸν ἀπάντων ὄσους τὸ ἱερὸν συνεῖχεν ἄδυτον, μὴ δι' ἕτερόν τι βασιλεύσειν αἰρετίσασθαι ἢ τὸ θελῆσαι βοηθῆσαι τούτῳ καὶ τῷ τούτου κράτει, δείξας τὸν συνεστῶτα βασιλέα καὶ ἀνεψιὸν Ἀλέξιον, ὃν μεθ' ἡμέρας ἀπηγγόνησε καὶ τῷ τῆς θαλάσσης βυθῷ παρέπεμψεν. Ἐξίῳ δὲ τοῦ ἱεροῦ μετὰ δορυφορίας ὡς ἐνῆν μάλιστα λαμπρότερας καὶ πλείστων ὑπασπιστῶν (τὸ γὰρ δειμαίνειν ἄκρω τοιαῦτα ὑψηρεῖτο ἐκείνῳ) καὶ διελθὼν τὸν ἐν τῇ Χαλκῇ νεὼν τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ τὴν πορεῖαν ἐπέτεινε, οὐ βάδην προβαίνων καὶ ἴστιν οὐ ἐμβραδύνων, ὡς ἔθος τοῖς θριαμβεύουσι αὐτοκράτορσιν, ἀλλ' ἀνεῖς τὸν ἵππον ἐλευθέρῳ ποδί πορεύεσθαι. Ἦν

nis pars acrior Andronicum tergiversantem et concessum recusantem scilicet, ambabus manibus comprehensum, in aurata sella collocavit: alii pullo et acuto pileo detracto, rubram mitram ejus capiti imposuerunt; alii stola imperatoria eum induerunt. Postridie cum in Magna ecclesia imperatores proclamarentur, ordine mutato Andronici nomen priore, Alexii posteriore loco est pronuntiatum, ob causam nimirum honestam et speciosam: non decere infantem, immaturæ ætatis, lævibus malis, celebrari ante Andronicum, virum canum, prudentia venerabilem, excellenti præditum ingenio. Postquam vero ipse Andronicus in sacram ædem pervenit ut coronaretur, tum primum hilarior visus est truci aspectu posito; et multis supplicantibus spem rerum meliorem fecit, manifesta utique fraude et falsa pollicitatione impostoris. Nam illa vultus hilaritas, tenuissimam humanitatis speciem ad tempus præ se ferens, abstrusam in eo immanitatem obtegebat. Templum ingressus, coronationis cæremoniis peractis, cum sacrosancta mysteria percipienda essent, cum cœlesti pane percepto ad calicem pretiosi et vivifici sanguinis 353 bibendum accederet, manibus tanquam ad poculum prehendum extensis et vultu ad tristitiam composito, per veneranda mysteria, fere omnibus illis stantibus et audientibus qui in sacro adyto erant, jurat se non alia de causa imperium accepisse nisi ut Alexium imperatorem et consobrinum juvaret, ejusque potentiam stabiliret, quem paucis diebus post laqueo præfocatum in maris fundum demersit. Templum cum splendidissimo comitatu et plurimis armigeris egressus (eam enim rationem dictabat illi metus accerrimus) ubi per Servatoris Christi ædem in Chalcem transiit, non pedetentim processit nec alicubi immoratus est, qui triumphantium imperatorum mos est, sed equum libero pede incedere passus est. Id factum in quæstione fuit utrum a metu proficisceretur, an aliam causam haberet. Postquam in magnum palatium pervenit et compluribus diebus pro imperii auspiciis rem divinam fecit, ad alta scelera convertit animum. Nam cum Alexium imperatorem e medio sublaturus esset, senatum 354 suum convocat et sodalitiū scelerum ministrorum cogit. Hi vero Homericum illud statim uno ore exclamant: « Est mala res multos dominarier: unicus esto Rex dominusque: » item aquilæ senium esse corydali juventam. Ac decernunt privatam vitam agendam esse Alexio; nec jam ambagibus involvunt orationem, ommissa mentione educationis et conservationis imperii, quæ non ita pridem in maxima populi frequentia jactarant, quæque rerum illarum ignaris pro defensione facinorum responderi solebant. Vix jam decretum erat in re publica cognitum, cum imperator Alexius ab improbo illo cætu capitis damnatur, tantum ab Salomonium illud elocuto: « Vinciamus justum: quia non est nobis commodus: conspectus ejus nobis est gravis. » Itaque

Stephanus Hagiochristophorita, Constantinus Tripsychus et Theodorus quidam Badibrenus, lictorum præfectus, noctu eum adorti nervo arcus strangulant. Andronicus cadaveris **355** latus pede tundit; et parentum ejus alterum ut perjurum et injurium, alteram ut vulgati corporis mulierculam contumeliose insectatur. Deinde veru auris ei perforatur, trajectoque filo appensa sera Andronici annulo signatur: reliquum corpus in profundum maris abjicit, caput vero a cervice revulsam ad Andronicum referri jubetur. Peractis mandatis caput clam in Catabatan (loci nomen id est) abjicitur, truncus arcæ plumbeæ involutus in mare demergitur. Cymba, qua miserrima illa sarcina vecta erat, a duobus claris viris cum carminibus et tripudiis, Joanne Camatero Canicliæ præfecto, qui post Bulgarie patriarcha exstitit, et a Chartulario Theodoro est reducta.

λαμπροτάτη πόλει τοῦ Κωνσταντίνου οὐκ ἦν ριδῶς τὰ γινόμενα καὶ τὸν λόγον ὅπως ἠγνοηκῶς δι' ὃν ἐπεραίνοντο. Ἄλλ' οὐπω ἀκριβῶς τὸ βράβευμα τοῦτο τῇ πολιτείᾳ [P. 176] ἔγνωριστο, καὶ κρίμα θανάτου κατὰ τοῦ βασιλέως ἐξάγεται παρὰ τῆς πατρίας ἐκείνης τῆς πονηρᾶς, τὸ τοῦ. Σολομῶντος ἀντικρυς ἔπαινεσάντων τῶν συνειλεγμένων τότε καὶ φθεγγαμένων ἀνοιδῶς. « Δήσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστὶ καὶ βαρὺς ἐστὶ καὶ μόνον ὀλεσόμενος. » Καὶ νυκτὸς ἐπεισεσόντων αὐτῷ τοῦ Ἁγιοχριστοφορίτου Στεφάνου, τοῦ Τριψύχου Κωνσταντίνου καὶ τινος Δαδιδρηνοῦ Θεοδώρου, προεστῶτος τῶν ῥαβδοφόρων, τὴν διὰ τόξου νευρᾶς καθυποδέχεται πνιγμονήν. Ἄρθεις δὲ ὁ νεκρὸς καὶ ἀχθεὶς εἰς Ἀνδρόνικον κατὰ τοῦ κενεῶνος τῷ ἐκείνου ποδὶ τύπτεται, καὶ τῶν τοκέων τῷ κειμένῳ ὁ μὲν ὡς ἐπίτορκος ἐκείνῳ καὶ ἐπηρεαστῆς διατωθάζεται, ἡ δὲ ὡς περιλεσχήμενον ἔταιρικὸν καταμωκᾶται γύναιον, ἔπειτα τιτράται ὀβελίσκῳ τὸ οὖς, καὶ κρόκης ἐξαφθείσης κηρὸς περιπλασθεὶς τῷ Ἀνδρόνικου σφραγιστηρίῳ ἐνσημαίνεται δακτυλίῳ. Καὶ τὸ μὲν λοιπὸν σῶμα καταδικάζεται ριφῆναι βυθῷ, ἡ δὲ κεφαλὴ ἀποτμηθῆναι καὶ αὐθις Ἀνδρόνικῳ προσενεχθῆναι. Καὶ πέρας εἰληφότος τοῦ ἐπιτάγματος ἡ μὲν ἐν παραθύστῳ κατὰ τὴν λεγομένην Καταβατὴν διαφέρεται, τὸ δὲ σκῆνος κεράμῳ μολιβδίνῳ ἐνειληθὲν τοῖς θαλαττοῖς κόλποις ἐκδίδεται, τῆς ἀλιάδος, ἥτις τὸν οἰκτρότατον τοῦτον φόρτον ἀνεῖχε, δυσὶν ἀναγομένῃς ἐν ὄξοις ἀνδράσι μετὰ μολπῶν καὶ ψδῶν, δηλαδὴ τῷ ἐπὶ τοῦ κανικλείου Ἰωάννῃ τῷ Καματηρῷ, ὃν καὶ ὑστερον ἀρχιποιμένα ἡ τῶν Βουλγάρων προεδρεύουσα ἔλαχε, καὶ Θεοδώρῳ τῷ Χούμνῳ, ὃς τετιμητο χαρτουλάριος.

Ἄ οὖν τὸ γεγονὸς τοῦτο εἰς ἀμφίλογον· οἱ μὲν γὰρ δειλίαν τὸ ποιητικὸν αἴτιον τοῦ ὀρωμένου ἀπεφοίβαν, οἱ δὲ ἄλλο τι ὀπενόουν. Λεγόμενος δὲ κατὰ τὸ μέγα παλάτιον καὶ ἄσας τὰ ἀναγορευτήρια, ἐφ' ἕτερα τρέπει τὸν νοῦν ἐναγῆ ἔργα. Ἐκποδῶν γὰρ θέσθαι τὸν βασιλέα βουλευθεὶς Ἀλέξιον, τὴν φίλιον καὶ πάλιν ἀθροίζει πνύκα καὶ τὴν ἔταιρειαν ἀγείρει τὴν ἐκείνου συνοργιᾶζουσαν τὰ μὴ ὄσια. Καὶ τοίνυν τὸ Ὀμήρειον ἔπος ἅπαντες φωνήσαντες, ὃ διέξεισιν, « Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἰς κοίρανος ἔστω, εἰς βασιλεὺς, » καὶ ὡς ἀετοῦ γῆρας κορύδῳ νεότης, ψηφίζονται ἰδιωτεῦσαι τὸν βασιλέα Ἀλέξιον, οὐκέτι λόγων οἰκονομίας ἀδήλων τοῖς πολλοῖς μεμνημένοι παιδοκομίας τε καὶ διαμονῆς τοῦ κράτους καλλίονος, ταῦτα δὲ τὰ χθές τε καὶ πρῶην ἐπὶ πολυανθρώπων συνελεύσεων προβαλλόμενα καὶ τοῖς ἐρωτῶσι τὴν αἴτιαν τῶν γινομένων εἰς ἀπολογίαν προκείμενα, εἴ τις τῶς παροικῶν ἀταχνῶς ἐν τῇ

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ

EN TOMOIS ΔΥΣΙ.

IMPERII ANDRONICI COMNENI

LIBRI DUO

356 1. Ad hunc modum Alexius imperator rebus humanis exemptus est, anno ætatis nondum xv, imperii tertio exacto. Quod tamen suo arbitratu non gessit, a matre principio, deinde a duobus tyrannis re publica administrata; per quos ut a nube sol abscondebatur, ministro quam imperatori similior, cum ea faceret et juberet quæ præceptores jubebant, donec laqueo præfocatus est. Isto miserabili **357** facinore perpetrato An-

[P. 178] α'. Καὶ οὕτω μὲν ἐξ ἀνθρώπων ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος ἐγεγένητο, ζήσας τὸν μὲν ἅπαντα χρόνον ἔτη μὴ ἀκραιφνῶς πεντεκαίδεκα, τρία δὲ ἐκ τούτων ἄρξας, οὐ καθ' ἑαυτὸν δὲ καὶ ἀμιγῶς, ἀλλὰ τὰ μὲν πρῶτα ὑπὸ μητρὶ τὴν ἀρχὴν διεξαγούσῃ παιδοκομούμενος, ἔπειτα ὑπὸ δυοῖν τυράννων τῶν πραγμάτων τῆς βασιλείας ἐπειλημμένων ὅσα καὶ ἤλιος ὅπε νέφους συσκιαζόμενος, ὥστε καὶ βασιλευσμένῳ ἐφῆκε μᾶλλον ἢ βασιλεύοντι, ἐκείνα ἐπιτάσσων καὶ

δρῶν ὅσα εἰσηγούοντο οἱ ἐπιστάται, μέχρι τοῦ δι' ἀγ-
 χόνης τὸ πέρασ δέξασθαι τῆς ζωῆς. Τῆς δὲ πράξεως
 ταύτης οὕτω τετελεσμένης οἰκτρῶς, ἀρμόζεται Ἄν-
 δρονίκῳ πρὸς συμβίωσιν Ἄννα ἡ τοῦ βασιλέως
 Ἀλεξίου μνηστῆ, ~~θυγάτηρ ὅσα τοῦ τῆν ἀρχὴν~~
 τῶν Φράγγων ~~ἐπιπόντος~~. Καὶ οὐκ ἠσχύνετο Κρονίων ἀπόζων ἀνεψιῶν γυναικὶ μιλιτοπαρήῳ καὶ τρυφερῷ καὶ
 μήπω τὸ ἑνδέκατον ἔτος ἐξηγουκίᾳ συγκατακείμενος ἀθεμίτως, καὶ παραγκαλιζόμενος ὀπέπων τὴν ὀμφακίζουσαν,
 ὁ ὑπέρωρος τὴν ἠλικίαν τὴν ὀρθότιθον νεάνιδα, καὶ ὁ ῥικνὸς τῷ χρόνῳ καὶ χαλαρὸς τὴν ῥοδοδάκτυλον κορίσκη
 καὶ ὀρόσον ἔρωτος στάζουσαν.

Βασιλεύσας δ' Ἄνδρόνικος αἰτεῖται τὸν πατριάρ-
 χῳ Βασιλεῖον καὶ τὴν τότε σύνοδον λυθῆναι τοῦ
 ὄρκου ὃν εἶχεν αὐτὸς ὀμωμοκῶς τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ
 καὶ τῷ ἐκείνου ταλαπιῶρῳ παιδί, καὶ οἱ ἄλλοι σὺν
 τούτῳ πάντες (13), ὅσοι παραδάται ὄφθησαν τῶν
 ὀμωμοσμένων. Καὶ οἱ μὲν, ὡς εἰ δεσμεῖν ἀδιαφόρως
 καὶ λύειν τὰ πάντα εἰλήφασιν πρὸς Θεοῦ, τόμους ἐξέ-
 θενο αὐτίκα δι' ὧν ἀμνηστίαν τῶν ἠνομημένων τοῖς
 μὴ ὀύόρκοις ἐδίδουσαν ἀπαξάπασιν. Ὁ δὲ ὡς θαυμα-
 στήν τινα παρέχει τὴν ἀμοιβὴν τοῖς τῶν ἐπιταγμά-
 των αὐτοῦ πληρωταῖς. Ἡ δὲ ἦν καὶ τῶν τότε μὲν
 αἰτηθέντων ῥάδια τερμάτωσις, ἃ μικρὰ δῆπουθεν
 ἦσαν καὶ περὶ μικρῶν ὕψηγόμενα· ἡ δὲ μεγίστη
 τὸ συνεδρεῦειν ἐκείνους αὐτῷ σκιμποδίσκων παρατι-
 θεμένων καὶ παρεισφερομένων τῷ βασιλεῖ ὀρόνῳ,
 ὃ καὶ οὐχ ἦττον εἰς γέλωτα τῶν ἐλομένων καὶ κατα-
 δεξαμένων ἀρχιερέων οὐκ ἐπὶ συχναῖς ἡμέραις συμ-
 βᾶν ἦπερ φαντασίαν τιμῆς καὶ δόξης Ἰνδαλμα, ἐπὶ
 τὴν προτέραν ἐπανῆλθε συνήθειαν, καθὰ καὶ ξύλον
 ἐπικλινὲς βίᾳ πρὸς τὴν προτέραν ἔξιν ἐπάνεισιν
 ἀνεθῆν. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ταύτης πολὺ παρεσπά-
 σατο· ἵνα γὰρ μὴ δοκῇ Ἄνδρόνικος παλιμβολώτατος
 ἀνθρώπων καὶ ἀστάσιαν ἦθους ἐπὶ ταῖς ἑαυτοῦ
 πράξεσι νοσῶν, τὸ εἰς ὄψιν ἐκείνῳ ἐλθεῖν οἱ ἀρχιε-
 ρεῖς οὗτοι οὐχ εὐρισκον εὐχερῆς ἐπὶ βήματος καθη-
 μένῳ μετέπειτα λαμπροῦ. Καὶ οἱ [P. 179] πρὸ μικροῦ
 τῆ βασιλικῆς συνεδρίᾳ σεμνυόμενοι, καὶ γέρας εἰλη-
 φέναι τοῦτο Δαυιδικῶς ὡς πιστοὶ τῆς γῆς βρενθοῦ-
 μενοι, τότε ὀπενόσσουν ἐγκαλυτόμενοι καὶ ταλανίζοντες ἑαυτοὺς, οἷς Θεοῦ ἀπέστησαν τὰ ἄλута λύοντες καὶ τὸν
 ἐμπαίκτην διακενῆς Ἄνδρόνικον θεραπεύοντες.

Ὡς δὲ τὰ κατὰ τὴν ἀνάβρῃσιν τοῦ Ἄνδρονίκου
 καὶ τὴν ἀναίρεσιν Ἀλεξίου τοῦ βασιλέως δῆλα ἦσαν
 Ἀλεξίῳ τε τῷ Βρανῶ καὶ Ἄνδρονίκῳ τῷ Λαπαρδῶ
 τοῖς τῶν ταγματῶν στρατηγοῖς ἄπερ ἀντεφῆρετο
 κατὰ τὸν Νίσσον καὶ τὴν Βρανίτζοβαν τῷ τῆς Οὐγ-
 γρίας βῆγῃ τῷ Βελῶ, πορθοῦντι τὰ ἐκεῖ πάντα καὶ
 ποιοῦντι κακῶς τοῖς ξίφῃσιν, ἄτερος μὲν τῶν ἀρ-
 χηγῶν ὁ Λαπαρδῶς ἀπειρητέαν κέρκις τὴν ζωὴν καὶ
 τὴν εὐρυχανδῆ γένυν Ἄνδρονίκου διὰ παντὸς ὀ-
 εβλέπετο καταχάσκειν ἔκτοτε μέλλουσαν καὶ αὐτοῦ·
 ὁ δὲ γε Βρανῶς ἀσμένως τὴν μετάθεσιν τῆς βασιλείας
 ὀπέφερεν, ἡδὴ τῷ χορῷ ἐγγραφεῖς οἷς Ἄνδρόνικος
 προσέβλεπεν ἡμερον. Πολλὰς οὖν ὁ Λαπαρδῶς Ἄν-
 δρόνικος ὀδοὺς τραπόμενος ἰνθυμήσεων, καὶ κατὰ
 κύνα Λάκαιναν ἦν θεουσιταὶ ἰχνηλατήσας, μίαν εὐ-
 ρισκὴ σώζουσαν ἀτραπὸν τὸ τῆς ὀψεως καὶ ἐξουσίας
 ἀποπλάζεσθαι Ἄνδρονίκου. Καὶ εἶχεν ἂν ἑαυτὸν ἄ-

Andronicus Annam imperatoris Alexii sponsam, regis
 Francorum filiam matrimonio sibi jungit, nihil
 verecundatus effectus et vietus senex sobriini
 uxorem adolescentulam, roseam et tenellam,
 nonam annos xi natam, per nefas amplecti.

Ejus nefarii voti compos factus a patriarcha
 suo et concilio aliam gratiam petiit, ut jurajurando,
 quod imperatori Manuelli et infelici ejus filio dede-
 rat, solvatur, ac ceteri una quos sacramenti
 coeperat oblivio. Illi vero, quasi absque ullo
 discrimine et vincendi et solvendi quemlibet
 potestatem divinitus accepissent statim litteris
 publice affixis impunitatem scelerum perfidis con-
 cesserunt. Andronicus vero pontificibus illius juris-
 jurandi solutoribus quam egregiam gratiam **355**
 retulit? Ea fuit ut quædam levicula eorum postu-
 lata fierent; maximus vero is honos fuit ut sub-
 sellis ad solium imperatoris collocatis ei asside-
 rent: qui cum paucos dies durasset, umbra
 potius honoris quam verus honos, materiam eos
 ridendi præbuit pristina consuetudine revocata,
 instar vi curvati ligni, quod laxatum ad suam
 naturam revertitur. Imo ea res dignitatem eorum
 multum imminuit. Nam Andronicus ne omnium
 mortalium levissimus et in actis suis parum con-
 stare sibi videretur, pontifices illos in splendido
 solio sedens non facile admittebat. Ita qui paulo
 ante imperatorio consessu gloriabantur, idque
 sibi præmium ut fidelibus ministris datum verbis
 Davidicis jactarent, tum involutis capitibus rece-
 dentes sese miserabantur, quod iis solutis quæ
 solvenda non essent, a Deo defecissent et deriso-
 rem Andronicum frustra coluissent.

359 Ut autem Andronici designatio et Alexii
 imperatoris suffocatio Alexio Brans et Andronico
 Lapardæ legionum duobus, qui ad Nisum et
 Branizobam Hungariæ regi Belæ resistebant loca
 illa omnia ferro et igni vastanti, significata est,
 Lapardas vitæ spe abjecta vastas Andronici
 maxillas perpetuo formidabat, ut jamjam ab iis
 devorandus, Branas vero jam in numerum ami-
 corum Andronici assumptus imperli mullationem
 alaori animo ferebat. Alter vero variis rationibus
 apud animum suum initis, et more Laconici canis
 vestigata via quam insisteret, in eo salutem
 suam esse positam animadvertit, ut e conspectu
 et potestate Andronici quam longissime abiret.
 Quod consilium si perecutus esset nec aliis rebus
 animum adjecisset, evasisset incolumis. Verum
 cum nocere cuperet Andronico et imperatoris

Hier Wolfli notæ.

(13) Alter plura perjuria tribuit Andronico, alter factionem ejus eodem crimine involvit.

parricidium ulcisci, defloicit. Et quia videbat in Occidente locum sibi non futurum, nec collegam Alexium Branam passurum moveri **360** aliquid contra Andronicum, in Orientem magis sibi familiarem intendit animum, quippe ubi sæpe maxima imperia gessisset, et homines ad defectionem æque propensos esse sciret. Itaque Branæ collegæ persuadet ut ibidem perseveret, dum ad recentem imperatorem profisceretur: ipse statim iter ingressus, famam ea quoque quæ sub terra latent perspicere, et futura sæpe tanquam facta promulgare solitam, antevertit. Ubi Orestiadem, quæ nunc Adrianopolis appellatur, in patriam suam pervenit, paulisper ibi commoratus dum sorores salutaret, non ulterius cunctandum, sed quanta festinatione poseet, in Orientem contendendum censuit. Jam enim fama, ut loquax est, in triviis et plateis, in summis mœnibus et campis, viri fugam celebrabat et summa velocitate passim spargebat. Itaque nocte una ad mare descendit, conscensisque navibus ad Hyelocastellium ea de causa paratis trajicit. Ubi cum paulum respirasset, se interitum et cruentas Andronici fauces effugisse rebatur. Cæterum apparuit hunc quoque lancibus ad Orcum urgentibus a Providentia ex libro vitæ deletum et Andronici crudelitati condonatum fuisse. Nam **361** reflante Numine illorum manibus comprehenditur et ad Andronicum mittitur, quorum ope se non modo salvum et beatum, sed summis etiam studiis Andronici victorem fore sperarat. Verum erant illa utique infelicis animi signa et spectra inania somniorum. Nam cum Adramyttium pervenisset, a quodam Cephalâ, viro in illis locis potenti et primario, ut fidem suam erga tyrannum declararet, comprehensus Andronico parata hostia ad cædem offertur, atque effossis oculis in Panteopti monasterium conjicitur, iniquitatem fortunæ suæ deplorans: cum ob pulcherrimam causam discrimen defectionis adiiisset, illam prudenti consilio spreto ac plane destituto pejori parti favisse. Ita Deus non vitam solum laboris et tristitiæ expertem, sed imminentis etiam exitii et tutarum actionum prænotionem abcondit. Hic enim vir sæpe præclari ducis functus officio, cum post imperatoris Alexii obitum Andronico servire turpe duceret ac certam mortem et naturam tyranni ad cædem promptissimi vitaret, in ejus manus incidit quem fugiebat; et quem a tergo instare putabat, a **362** fronte et adversarium et victorem habuit obvium, nec multo post moritur. Andronicus vero ejus defectione ita consternatus fuit, ut toto tempore fugæ illius exitium capiti suo imminere putaret. Metuebat enim Lapardam ut et ducem acerrimum et virum magnanimum; et quia videbat eum persequendo et armis debellari non posse, ad litterarum solertiam convertitur; et callidissimo consilio epistolas ad primarios Orientalium provinciarum præsides dolo

παθῆ κακῶν διατηρήσας, εἰ τῇ βουλῇ ταύτῃ ἐπέμμενε καὶ μὴ πρὸς πρᾶξιν ἑτέραν μετακεκῶδευτο. Ἐρασθεὶς δὲ κακῶς δράσειν Ἀνδρόνικον καὶ τῆς εἰς τὸν κύριον καὶ βασιλέα παρανομίας ἀμύνασθαι, θαρβῆτι τὴν ἀπόστασιν, καὶ τὴν δυσμῆν ὁρῶν οὐ χωρήσουσαν αὐτὸν μῆτε μὴν παραδεξομένην τὴν κατ' Ἀνδρονίκου ὁρμὴν διὰ τὸν παρόντα καὶ συστρατηγούντα Βρανᾶν, τὴν ἔω φαντάζεται καὶ πρὸς ἐκείνην ἐκτείνει τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ὡς συνθεστέραν μὲν ἑαυτῷ ἄρξαντι κατ' αὐτὴν πολλὰκις τὰς μεγίστας ἀρχὰς, καὶ ὡς θερμὰ δὲ πρὸς ἀντιστάσιαν οὐχ ἤττον τρέφουσαν σώματα. Ἀμέλει καὶ τῷ συνηγεμόνι Βρανᾷ κοινολογισάμενος, καὶ πείσας κατὰ χώραν μένειν ἕως αὐτὸς πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἅμα καὶ πρόσφατον αὐτοκράτορα παραγένοιτο, ὡς εἶχεν εὐθύς ἐξώρμησε, τὴν φῆμην προφορέων, ἣ καὶ τὰ ὑπὸ κρουπτόμενα διορᾷ καὶ τὰ γενησόμενα πολλὰκις ὡς ἤδη γεγενημένα διατρανοῖ. Καὶ γεγονῶς κατὰ τὴν Ὀρεσιάδα, εἶποι δ' ἂν τις ἄλλος Ἀδριανούπολιν, ἀφ' ἧς ὤρμητο, καὶ βραχὺ τι ἐγκαρτερήσας καὶ ὅσον ταῖς ἐκεῖ κατοικούσαις ἀδελφαῖς ὁραθῆναι τε καὶ συντάξασθαι τὰ ἀπόδημα, ἔγνω μὴ περαιτέρω ἐλινύσειν, ἀλλ' ὡς ἐνὸν ἐπισπέρχειν τὴν ἐς ἔω περλίωσιν ἤδη γὰρ ἀθυρογλωττος ἦν ἡ φήμη, καὶ ἐπὶ τριόδων καὶ πλατειῶν ἄκρων τε τειχέων καὶ δόμων εὐστόμει τὴν ἀπόδρασιν τοῦ ἀνδρός, καὶ πολλαχῆ ἐτίθει διατοξέσιμον. Μιᾶ τοῖνον νυκτὶ πρὸς θάλασσαν κᾶτεισι, καὶ ναυσὶν ἐμβὰς αὐτὸς τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, αἱ κατὰ τὸ Ἑλληνοκαστέλλιον τούτου ἕνεκα ἡτοιμάσθησαν, ἐς τὴν περλίαν γίνεται. Κάντεῦθεν ἀναπνεύσας βραχὺ ἐκφυγεῖν τὸ διολέσθαι ᾤετο καὶ τὸ προβεβλήσθαι θοήνη τις ἐτοίμη ἢ ἐπιτεράγημα πρόχειρον ταῖς γνάθοις τοῦ Ἀνδρονίκου. Ἦν δ', [P. 180] ὡς ἔοικε, καὶ οὗτος τῇ Προνοίᾳ ἐκ τῆς τῶν ζώντων βίβλου ἀπηλειμμένος καὶ εἰς θοήνην Ἀνδρονίκῳ δαιταλευθεὶς καὶ τὴν νεύουσαν ἐς ἔξου κληρούμενος πλάσσιγγα. Ἐνθεν τοι καὶ τοῦ θεοῦ ἀντιπνεύσαντος ἐκείνων ταῖς χερσὶ θηρᾶται καὶ ἀναπέμπεται πρὸς Ἀνδρόνικον, ὅφ' ὧν ἐλπίσιν ἐθάλπετο συντηρηθῆναι ἀδιαλώθητος, εὖ τε καὶ ὡς ἀρίστως πράξειν, καὶ χεῖρι καὶ ψυχῇ παντοίαν σῦναρσιν καὶ ἔρηξιν εὐρασθαι πρὸς τὸ κατακαλαῖσθαι Ἀνδρόνικον. Ἦσαν δὲ ταῦτα διανοίας οὐκ εὐτυχοῦς ἀναπλάσματα καὶ ὄνειρώδη, ὡς δέδεικται, φαντάσματα. Γενόμενος γὰρ κατὰ τὸ Ἀτραμύτιον συλλαμβάνεται παρὰ τινος Κεφαλᾶ, ἀνδρὸς μέγα δυναμένου τότε παρὰ τῇ χώρᾳ καὶ πρωτιστεύοντος πιστοῦ τε τῷ τυραννοῦντι, ὡς εἶδει, καὶ παρακατατίθεται χερσὶν Ἀνδρονίκου σφάγιον εὐτρεπὲς καὶ ἱερεῖον ἀνακογχυλιαζόμενον πρὸς ἀνάρεσιν, καὶ τὰς κόρας ἐκκόπτεται, καὶ παραβρίπτειται τῇ τοῦ Παντεπόπτου μονῆ, τὴν τῶν κατ' αὐτὸν πραγμάτων φορὰν ὡς ἀγνώμονα ὀδυρόμενος· τὸν μὲν γὰρ ὑπὲρ καλλίστης αἰτίας τὸν τῆς ἀποστασίας ἀναβρίψαι κύβον, τὴν δὲ οὐδὲ τὸ βραχύτατον γοῦν προσσχούσαν οἷς μετ' εὐβουλίας αὐτὸς ἐπέβαλε, προσθέσθαι μερῖδι τῇ χείρονι. Ὅστω κρυψὰς ἔχει θεὸς οὐ μόνον τὸν ἀμοχθὸν καὶ ἀνόδουρον βίον, ἀλλὰ καὶ τὸ προαισθῆσθαι τὸ μέλλον κακὸν καὶ τὸ προελθεῖν τὸ ἀκίνδυνον ἐπιτήδευμα. Καὶ οὗτος γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐν πολλοῖς ὀφθεῖς στρατηγικώτατος, αἰσχρὸν δουλεύειν

οίηθεις Ἀνδρονίκῳ μετὰ τὸν τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου μόρον, καὶ τὸν ἐκ τοῦ τυράννου προφθάνων θάνατον, καὶ πρὸς φόνον ἐτοιμοτάτης ἀποξενῶν ἑαυτὸν φύσεως, ἔλαθεν ὅπ' ἐκείνου καταλαμβανόμενος ὄν ἐφευγεν, ἢ χερσὶν ἐμπίπτων ἄς ἀπεδίδρασαν, ἢ τὸν ἐξόπισθεν καταλάψασθαι προσδοκῶν ὡς ἐπιδιώκοντα κατὰ στόμα προσυπαντῶντα εὐρίσκων καὶ ἐνώπιον συμπλεκόμενον καὶ σνέχοντα. Καὶ ὁ μὲν μετ' οὐ πολὺν τινα χρόνον τοῦ βίου θανάτῳ ἀπάγεται, ὁ δ' Ἀνδρόνικος οὕτω τῆ ἀποστασίᾳ τούτου κατεπτοήθη ὡς παρ' ὄλην τὴν ἐκείνου φυγὴν τὴν οἰκειαν ὡς ἤδη ἐφεστῶσαν φανκάζεσθαι καταστροφῆν· ἐδεδίει γὰρ ὡς περὶ τὰς μάχας δεξιόβροπον καὶ λήματος ἀνδρείου μέτοχον τὸν Λαπαρδᾶν. Ἀμέλει καὶ μὴ προχωροῦσαν ὄρων τὴν δι' ἐπιδιώξεις ἢ μεθ' ὄπλων τούτου καταπολέμησιν, πρὸς τὴν διὰ γραμμάτων μεθαρμόζεται πανουργίαν, καὶ τὸν τρόπον καινὸν ὁ σοφιστὴς ἀνεπλάσαστο. Βασιλικὰ γὰρ ξυνημένος γράμματα ἐκπέμπει ταῦτα πρὸς τοὺς τῶν ἐφῶν ἱεραρχῶν πρωτεύοντας· ἐλάλουν δὲ πονηρίαν ἀληθῶς τὰ γραφόμενα, καὶ διετέλοντο, ὁμιλοῦντα ἔχοντα τὸν Ἀνδρόνικον, παρ' αὐτοῦ σταλῆναι κατὰ τὴν Ἀσίαν τὸν Λαπαρδᾶν, καὶ πᾶν ὅπερ ἂν οὐτοσι διαπράξῃται κατ' οἰκονομίας ἄγνωστον τοῖς πολλοῖς τρόπον ὅπερ τῆς αὐτοῦ βασιλείας μέλλειν τοῦτο διαπραχθῆσεσθαι, καὶ ἐνήγε πάντας εἰς τὴν ἐκείνου ἀνευδοίαστον παραδοχῆν. Ἦν δὲ ὁ σκοπὸς Ἀνδρονίκῳ ἐντεῦθεν ἐγκόψαι τὴν ὁρμὴν τῶν πολλῶν, ὑφορωμένων ἐφ' ἐτῶ δὴ αὐτὸς μὲν ὁ Λαπαρδᾶς κατ' Ἀνδρονίκου ἐξῆρκε τὸ φρόνημα καὶ ὡς ἀντίφρων τὰς τῶν ἀνδρῶν σίχας ἐπιπορεύεται, ὁ δ' Ἀνδρόνικος τῷ ἀποστᾶτῃ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ἐπιμαρτύρεται καὶ ὡς παρ' αὐτοῦ πεμφθέντα τὸν πεφευγότα δέξασθαι διορίζεται. [P. 181] Καὶ τί μὲν ἂν ταῦτα τὰ καινοφανῆ ἔδρασαν τε καὶ ἴσχυσαν γράμματα, ἢ ὀξεῖα τοῦ ἀνδρὸς κατάσχεσις οὐ παρῆκε διαγνωσθῆναι.

β'. Τότε δὲ καὶ τὴν πτοίαν ταύτην παρὰ δόξαν Ἀνδρόνικος ἀποκρουσάμενος ἴανθη τὸ ψυχίδιον ὡσεὶ τε περὶ σταχύεσσιν ἔερση, καὶ τῆς πόλεως ἔξεισι, καὶ ὁμαλαῖς κινήσεσι καὶ σταθμοῖς βραχέσι καταλαμβάνει τὰ Κύψελλα, καὶ τοῖς ἐκείσε κυνηγεσίοις ἐνευφρανεῖς κατὰ τὴν πατρῴαν ἀφικνεῖται μονῆν τὴν ἐν τῇ Βήρᾳ διακειμένην, καὶ τῷ τοῦ φύσαντος ἐφίσταται μνήματι μετὰ δορυφορίας καὶ δόξης βασιλικῆς, ἢς κάκεινος πάλαι ποτὲ ἔρων οὐκ ἐφίκετο, ἐπεὶ καὶ τὸ βασιλεῖν πατρόθεν Ἀνδρόνικος ὡς κληρὸν καταβὰν διεδέξατο. Καὶ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας σχάσας τὸ κακῶς τινὰς τιθέναι, ὡς Ἀλκυονίδας πρὸς πολλῶν ὀνομάζεσθαι, μετὰ μικρὸν ἐπάνεισιν αὐθις εἰς τὰ βασίλεια, τῶν γενεθλίων ἐπιπτάτων Χριστοῦ. Καὶ ἀμίλλαις ἵππων καὶ θεωρίαις προσσχῶν, ἔκρος ὀποφίνοντος τὸ στρατιωτικὸν ἅπαν συνήθροισε, ὕσον τε ἐσπέριον καὶ τοῦ Ἐφῶου ὀπόσον οὐκ ἀφηλίασε· καὶ αὐτὸς μὲν τὴν εὐθὺ τῆς πόλεως Νικαίας ἔεται, τὸν δὲ Βρανᾶν Ἀλέξιον ἐκ τῶν κατὰ Βρανίτζοβαν ἐπανελυθηθῶτα μερῶν ἐκπέμπει μετὰ στρατιᾶς ἱκανῆς τοῖς περὶ τὸ Λοπάδιον ἀντιταξόμενον· ἤδη γὰρ καὶ οὗτοι τοῖς ὁμόροις Νικαεῦσι τε καὶ Ηρουσαεῦσιν ἐς τὸ αὐτὸ ἤκοντες ἀπέστησαν φρόνημα. Καὶ ὡς εὐρόησεν αὐτῷ ἡ στρατηγίης καὶ τέλος τῷ πολέμῳ ἐπέθηκε δεξιώτατον, ἄρας ἐκείθεν πρὸς τὴν Νίκαιαν παραγίνεται καὶ συμμίγνυσιν Ἀνδρονίκῳ, καὶ περὶ ἐν στρατόπεδον ἀμφοτέρων συνδραμόντων τῶν στρατευμάτων ἔγνω προσβαλεῖν τῇ πόλει Ἀνδρόνικος. Οἱ γὰρ ἔνδοον οὐκ ἀπόντος μόνον Ἀνδρονίκου ἐφρονηματίζοντο, ἀλλὰ καὶ παρόπτα ἐξουθενούν, καὶ ὅποιοι ἡμύνοντο παντοίοις τῶν τειχῶν προεκφαινόμενοι, καὶ λόγοις ἀσχήμοισιν ἐπληττον, μηδενὸς φειδόμενοι καὶ βλήματος καὶ ῥήματος. Καὶ ἦσαν αἱ μὲν πόλεις τῆς πόλεως μεμυκῦται καὶ ὀχεῦσιν ἀραρότως ἐνηρμοσμένοι, αἱ δὲ γλῶσσαι, ὅσα καὶ πυλῶν τῶν χειλέων διαιρομένων, καὶ ὡς ἐκ θωρακίων τῶν ὀδόντων ἐκπίπτουσαι, βολίδας αἰσχροβῆρημοσύνης ἠκόντιζον

A plenas mittit, quibus asseverabat Lapardam a se in Asiam missum esse; qui quidquid acturus esset, corlis de causis, aliter quam plerique suspicarentur, pro stabiliendo imperio acturus esset. Quæ eo pertinebant, ut vulgi impetum reprimeret, suspirantis, subesse dolum, quod Lapardas eo pro Andronici adversario gereñs manum faceret, Andronicus vero desertoris fidem prædicaret, atque ut a se missum 363 suscipi juberet. Quid autem speciosæ istæ litteræ ponderis habituræ fuerint, accelerata Lapardæ captivitas cognoscere non sivit.

Ἀμέλει καὶ μὴ προχωροῦσαν ὄρων τὴν δι' ἐπιδιώξεις ἢ μεθ' ὄπλων τούτου καταπολέμησιν, πρὸς τὴν διὰ γραμμάτων μεθαρμόζεται πανουργίαν, καὶ τὸν τρόπον καινὸν ὁ σοφιστὴς ἀνεπλάσαστο. Βασιλικὰ γὰρ ξυνημένος γράμματα ἐκπέμπει ταῦτα πρὸς τοὺς τῶν ἐφῶν ἱεραρχῶν πρωτεύοντας· ἐλάλουν δὲ πονηρίαν ἀληθῶς τὰ γραφόμενα, καὶ διετέλοντο, ὁμιλοῦντα ἔχοντα τὸν Ἀνδρόνικον, παρ' αὐτοῦ σταλῆναι κατὰ τὴν Ἀσίαν τὸν Λαπαρδᾶν, καὶ πᾶν ὅπερ ἂν οὐτοσι διαπράξῃται κατ' οἰκονομίας ἄγνωστον τοῖς πολλοῖς τρόπον ὅπερ τῆς αὐτοῦ βασιλείας μέλλειν τοῦτο διαπραχθῆσεσθαι, καὶ ἐνήγε πάντας εἰς τὴν ἐκείνου ἀνευδοίαστον παραδοχῆν. Ἦν δὲ ὁ σκοπὸς Ἀνδρονίκῳ ἐντεῦθεν ἐγκόψαι τὴν ὁρμὴν τῶν πολλῶν, ὑφορωμένων ἐφ' ἐτῶ δὴ αὐτὸς μὲν ὁ Λαπαρδᾶς κατ' Ἀνδρονίκου ἐξῆρκε τὸ φρόνημα καὶ ὡς ἀντίφρων τὰς τῶν ἀνδρῶν σίχας ἐπιπορεύεται, ὁ δ' Ἀνδρόνικος τῷ ἀποστᾶτῃ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ἐπιμαρτύρεται καὶ ὡς παρ' αὐτοῦ πεμφθέντα τὸν πεφευγότα δέξασθαι διορίζεται. [P. 181] Καὶ τί μὲν ἂν ταῦτα τὰ καινοφανῆ ἔδρασαν τε καὶ ἴσχυσαν γράμματα, ἢ ὀξεῖα τοῦ ἀνδρὸς κατάσχεσις οὐ παρῆκε διαγνωσθῆναι.

2. Timore illo præter expectationem propulsato, summa lætitia affectus lentis itineribus Cypsellæ contendit; ibique venationibus recreatus in paternum monasterium Beræ se confert, ac patris monumento cum regio comitatu et splendore asiat, cujus is quoque cupiditatem frustra aluerat: nam regni affectionem Andronicus hæreditariam a patre acciperat. Ubi cum per dies aliquot suppliciiis abstinuisset, unde illi a multis Halcyonii vocabantur, paulo post ad Christi natalem in palatium reversus, cum ludis circensibus et spectaculis se recreasset, vere adventante copiis omnibus coactis quæ vel in Oriente vel Occidente fidem servarant, recta ad Nicæam contendit. Alexium vero Branam Branizoba reversum cum justo exercitu contra Lopadianos mittit, qui Nicæenses et Prusaenses imitati 364 defecerant. Qui cum bello finem felicem imposuisset, ad Nicæam contendit; ubi Andronicus illis copiis auctus urbem invadere statuit, cujus incolæ non absentem modo parum timebant, sed præsentem etiam contempnebant, et mœnia oppugnantem cum armis ulciscerantur; tum indecoris verbis lacessebant, nullo dicto et iotu prætermisso. Portæ quidem urbis clausæ erant et vectibus munitæ: linguæ vero, labiis tanquam portis apertis et dentibus tanquam pinnis emissæ, obsonissimis diceriis Andronicum lacerabant. Quibus in flammatus animi dolorem celare non poterat. Mœnia Nicææ cocto latere constant, eaque firmitate sunt ut vi aut non capi aut difficulter posse capi videantur. Tum autem milites eo confluerant Andronico infesti et Angelus Isaacius, qui everso Andronico imperium occupavit, et Theodorus Cantacuzenus; ac oersita erant et Persica auxilia. 365 Quæ cum omnia difficilem redderent expugnationem, et Andronicus diebus compluribus frustra oboquitasset, non aliter quam si præruptas rupes et Arbelæ aut

mœnia Babylonis oppngaret, aut sagittas in cœlum A
ejacularetur, obsessis fortiter repugnantibus, et arma
armis, machinas machinis, quæ variæ ab Andro-
nico solertiam suam urbes oppugnandi ostentante
excogitabantur, propulsantibus. Occultis enim
portis erumpentes arietes disturbabant et incen-
debant; et cum mœnibus admoventur, simili-
bus machinis, ut aranæ telas, per rumpebant.
Quare Andronicus, cum sua conelia successu care-
re videret, inhumanum facinus molitur, a pau-
cis ante usurpatum. Matrem Isaacii Angeli Eu-
phrosynam, Byzantio accersitam, nunc ut pro-
pugnaculum machinis apponit, nunc ea arietibus im-
posita mœnia ferit, ut eodem tempore et specta-
culi novitas et iracundiæ immanitas a nullo sce-
lere abhorrens miserationem, et mulierculæ tole-
rantia 366 non ipso metu examine in tanto
tamque periculoso impetu admirationem haberet.
Ac tum primum videre mortales teneram mulier-
culam defensionis ergo ferro præpositam, ac mi-
rabiliter inverso ordine, fragile corpus hominis
firmissimis machinis adjunctum, ut qui ex his
pugnabant incolumes manerent. Tela vero e mœ-
nibus æque ac prius, sed tanta cautione jacie-
bantur, ut illæsa nobili muliere, quasi illa nuti-
bus et manibus jacula a se aversa in hostium
corda defigeret, hostes et ferirent et terrerent.
Immane istud facinus adeo nihil Andronico pro-
fuit, ut Nicæenses facta noctu eruptione et ma-
chinas incenderent, et muliere fune in urbem
attracta eum tanquam Phineum ab Harpyis spoli-
atum plorare sinerent, non habentem quo fa-
mem iracundiæ suæ expleret. Ita Nicæenses ab
ipsis hostibus laudem fortitudinis 367 consecuti
majores animos conceperunt etque audacius pa-
gnaverunt, non mœnia tantum strenue defendendo
et Andronicum diceriis incessendo ut lanium,
canem sanguinarium, putre silicernium, malum
immortale, hominum Furiam, mulierosum, Pri-
apum Tithono et Saturno annosiorum, denique
nullo turpissimæ rei vocabulo abstinendo, sed
etiam relictis propugnaculis portis erumpendo.
Andronicum vero pallor vultus et oculorum dis-
torta acies et crebra promissæ ac in cincinnos
distinctæ barbæ implexio ira esse percitum et
dolos struere Nicæensibus manifesta declarabant.
Sed quia famem crudelitatis suæ saturare non
poterat, urbem sæpius eodem die corona cinge-
bat; et ut ursa catulis suis spoliata huc atque
illuc transeundo, legiones suspiriis, tribunos ver-
bis castigabat, quod bellum segnius administra-
rent, hostium congressum reformidantes.
πῶν προεικείσθαι μηχανημάτων εἰς ἀποσώθειν τοῦ χαλκῶν ἐγχρίπτειν χαλκῶν, σίδηρον δὲ περιστελλόμε-
νον ἀνθρώπου εἰς ἄματι. Τοῖς δ' ἐκ τῶν τειχῶν οὕτως ἀεχνῶς τὰ βέλη ἐφρένωτο ὡς ἀφίεσθαι μὲν καθὰ
καὶ πρότερον καὶ πλήττειν τοὺς ἐπιόντας καὶ καταπλήττειν, αὐτὴν δὲ τὴν εὐγενῆ γυναῖκα κακῶν

Hier. Wolfi notæ.

(14) Hunc locum generatim sum interpretatus, quia propria vocabula non suppetebant, et periphrasis permolesta futura videbatur.

ἀπαθεστάτην τηρεῖν, ὡς εἶπερ καὶ χερσὶ καὶ νεύμασιν ἐξ ἑαυτῆς μετήγε τὰ βέλεμνα, εἰς δὲ τὰς τῶν ἀντιθέτων καρδίας αὐτὰ κατέπησαι. Οὐ μόνον τοίνυν ἐς οὐδὲν χρήσιμον τὴν ἀπάνθρωπον ταύτην ἐπίνοιαν καταλήξασαν εἶδεν Ἀνδρόνικος, ἀλλὰ καὶ νυκτὸς ἐξιώντες οἱ Νικαεῖς τὰς τε μηχανὰς πυρὶ παρέδοσαν καὶ τὴν γυναῖκα διὰ μηρίνου ἀνιμήσαντο ἢ ὡς Ἀρπυιαὶ ἀνηρείψαντο, Ἀνδρόνικον δὲ ὡς Φινεῖα ἄλλον παρήκαν ἄχθεσθαι μὴ ἔχοντα ~~ἢ πενῶντι τῶ θύμῳ παραθήσεται~~. Καὶ κλέος ἐντεῦθεν μέγα ἐπ' ἀνδρὶ παρὰ τοῖς ἐναντιοῖς κτησάμενοι οἱ Νικαεῖς ἐτι μᾶλλον ἠβρένωθησαν τὰ φρονήματα καὶ τῆς μάχης ἤπτοντο εὐθαρσέστερον. Οὐκ ἀπὸ τῶν τειχῶν δὲ μόνον προφαινόμενοι ἔργα γενναῖα ἐπεδείκνυντο, καὶ Ἀνδρόνικον σκώμμασιν ἐπλυνον, μακελλάριον αὐτὸν ἀποκαλοῦντες καὶ κύνα φιλιμάτου καὶ σαπρόγῃρον καὶ κακὸν ἀθάνατον καὶ ἄνθρωπων Ἐρινῦν καὶ φιλογύνην καὶ Πρίηπον Τιθωνοῦ τε καὶ Κρόνου πολυετέστερον, καὶ εἴ τι ἀσχιστον ἄλλο πρᾶγμα καὶ ὄνομα, ἀλλὰ κακὰ [P. 183] τῶν ἐπάλλεων, ὡς εἶρηκε τὸ λέγειν, καταπηδῶντες διεξεχέοντο τῶν πυλῶν. Ἀνδρόνικος δὲ τῷ ὑπαρχιῶντι τοῦ προσώπου καὶ τῷ μὴ κατὰ φῆσιν τοῦ βλέμματος καὶ τῷ πολλακίς ὡς ἐν ἰσθμῷ ὑφαινούσης τῇ δακτύλῳ περιελίττειν τὸ κατακεχυμένον καὶ βοστρυχῶδες τῆς γενειάδος θυμομαχῶν προδύλως ἐδείκνυτο καὶ δόλους ὑφαίνων κατὰ τῶν Νικαέων. Ἀμέλει μὴδὲ φέρειν ἔχων τὸ τῶν ἔνδον αὐθαδές, λιμῶντων δὲ ὡς κύων Δαυιδικῶς εἶπειν ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν τὸ κατωθιοησόμενον, περιεκύκλου τὴν πόλιν τῆς ἡμέρας πολλακίς, καὶ ὡς ἠπορημένη ἄρκτος τῆδε κάκῃσε μεταχωρῶν κατεστέναζε τῶν ταγματῶν, καὶ τοῖς ταξιαρχαῖς ἐπέπληττεν ὡς δήπου βλακυσσομένοις περὶ τὸν πόλεμον καὶ τὴν παράταξιν ὑπεκκλίνουσι.

γ'. Τολμητίας δ' ὢν ὁ Καντακουζηνὸς Θεόδωρος, καὶ τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας ὄσα καὶ οἶνος ζέων νεωστὶ ληνοδαθηθεὶς, ἰδὼν ποτε τὸν βασιλεῖα Ἀνδρόνικον τὴν πόλιν περιούνητα μετὰ ἴλης συγῆς καὶ εὐπίπων ταγματῶν, ἐνθουσιωδῶς πλησθεὶς ὀρμήματος καὶ διὰ τῶν ἐφῶν πυλῶν ἀνακλιθεισῶν ὡς εἶχεν εὐθύς ἐκθορῶν, ἐφεπομένον αὐτῷ καὶ τινῶν εὐαρίθμων, κατ' Ἀνδρόνικου τιταίνει τὸ δόρυ διὰ τῶν προμάχων χωρῶν. Σφοδρότερον δὲ ποιούμενος τὴν ἐπέλασιν καὶ συνεχῶς κεντρίζων τὸν ἵππον καὶ βιάζων ἀντικρὺς ἵπτασθαι, οὐχὶ φέρεσθαι ὡς ἡ φύσις τοὺς πόδας ἐπτέρωσεν, ἔλαθεν ἑαυτὸν ἀπολωλεκῶς τοῦ γὰρ ἵππου κενεμδατήσαντος καὶ κακῶς ὑπὸ βέλου παθόντος κἀντεῦθεν ἐπὶ γόνυ κλιθέντος, τῆς ἔδρας ἀποβάλλεται ἐπὶ βρεχμὸν κατώκαρα πεσὼν, καὶ τῶν μυῶν τῷ νωτιαίῳ παθόντων κακῶς ἔκειτο ὀλιγοδρανέων, σκοτοδίης ὑποπλησθεὶς. Κἀντεῦθεν ἐπιδραμόντες ξιφήρεις τῶν ἐξ Ἀνδρόνικου συγχοὶ ἀποδειροτομοῦσι τὸν Θεόδωρον, εἰσι δ' οἱ καὶ τὸν λοιπὸν ἐκρεανόμουν Θεόδωρον, Ἀνδρόνικῳ δρῶντες τὰ καταθύμια. Μετὰ μικρὸν δὲ καὶ τοῖς οἰκητορσι τῆς Κωνσταντινου ἢ τοῦ Καντακουζηνοῦ προσάγεται κεφαλῇ, κοντῷ μετέωρος ταῖς ἀγυαῖς τῆς πόλεως ἐμπομπέουσα. Οἱ Νικαεῖς τοίνυν τὸν θαρσαλέον πολεμιστὴν καὶ ἄμαχον πρόμαχον ἀποβαλόντες οὐ μικρῶς, ὡς εἶκός, ἐπωδύραντο τούτον πεσόντα, καὶ ἀθυμότερον διετέθησαν. Βλέψαντες δὲ πρὸς τὸν Ἰσαάκιον Ἀγγελον ἤθελον ὑπέκλειν τούτῳ καὶ ὡς σφῶν ἀρχηγῷ προσφέρεσθαι. Οὗτος δὲ τὴν γνώμην ὑπόνωθρος ὢν καὶ κατ' Ἀθναίαν τοῦ μάχεσθαι ἀφιστάμενος, ὡς ἔοικε, τὸ μέλλον εἰδὼς καὶ τὴν ἀποκειμένην αὐτῷ βασιλείαν ὡς ἐκεῖνος τὴν τοῦ γένους εὐκλείαν φανταζόμενος, οὐ περὶ πολλοῦ τὸν ἡγεμόνα ἐτίθετο. Ἀμέλει τοι τὸ στρατιωτικὸν ὑπεκλυόμενον κατὰ βραχὺ τοῦ προθύμου ἐς ξυμβάσεις ἤθελε χωρεῖν. καὶ τὸ γενναῖον ἐκεῖνο λῆμα καὶ ἐνθεάζον ἀπίσθεστο τέλειον. Σύνοδοι γοῦν κατὰ φαρίας γινόμεναι εἶχον ἐκτραγηδούμενα καὶ οἷον πρὸ ὀφθαλμῶν παριστάμενα ὅσα οἱ πολιορκηθέντες δεινότατα πάσχουσι. Καὶ τὴν Ἀνδρόνικου δὲ κατὰ νοῦν ἀπήνειαν φέροντες, καὶ τὰς παντοδαπὰς κα-

3. At Cantacuzenus Theodorus, ætate atque audacia fervidus, cum Andronicum cum multis cohortibus et equitum turmis urbem circumire vidisset, quasi numine afflatus Orientali porta cum paucis erumpit, **368** perruptaque prima acie hastam in Andronicum vibrat. Sed dum majore impetu fertur et calcaribus subditis equum tantum non volare cogit, in exitium ruit. Nam cum equus impezisset et ex vulnere in genu concidisset, sella excussus et in caput præcipitatus musculis dorsi graviter collisis, oborta vertigine semianimis jacuit. Andronici vero milites ei caput amputant, alii etiam truncum in Andronici gratiam in frustra dissecant, Caput ejus conto præfixum per vicos Cpolis circumlatum est. Nicæenses fortis bellatoris et invicti propugnatoris interitu tristes et consternati Isaacio parere voluerunt. Sed is segniere ingenio præditus, evitata pugna ut Æneas, et fortasse futurorum præsciis, ac in debitum sibi imperium ut ille in posteritatis suæ nobilitatem intentus, ducatum non magni fecit. Milites quoque alacritate animorum paulatim exolescente transactionem spectant, extincto penitus generoso illo pene divino impetu. Itaque **369** per contubernia conventus agitari, obsidionis ærummæ velut oculis subijci, crudelitas animis obversari, varia tormenta in conspectu esse, si urbs vi expugnata fuerit; trepidare omnes veluti lepusculi, aliter quam Cæneus. Is enim, ut est in fabulis, ex muliere vir factus est; illi a virili robore ad muliebrem mollitiem degenerarunt, cum nemo superesset qui fervore suo frigus eorum foveret, una cum morte Cantacuzeni omni fortitudine, omni pugnandi alacritate emortua. Quibus rebus Nicænus pontifex Nicolaus perspectis, necessitate in liberalitatem conversa populum monet ut rebus et tempori serviens urbem, priusquam belli procellis demergatur, Andronico ultro dedat. Videre se non commissurum Andronicum ut vacuis manibus discedat, præsertim cum nihil sit quod eum ab obsidione abstrahat, et ipsi cives urbis custodia paulatim deserta ad rem domesticam, ut

tempore pacis, curandam declinent. Eo consilio ab omnibus approbato, et commoda pacis utraque manu amplexis, sacra veste indutus, et divinis oraculis in 370 manus sumptis, sacerdotes et omnem urbanam multitudinem se sequi jussit, ne mulieribus quidem et pueris exceptis, sine ullis armis, supplices frondes manibus gestantes, apertis capitibus, nudis pedibus et manibus, nullo vere supplicum miserabili gestu prætermisso, submissa voce misericordiam flagitantes. Qui cum hoc modo urbe effunderentur, Andronicus imperator inexpectato spectaculo attonitus subinde huc atque illuc deflexit oculos, ut certius perspiceret quid rei esset: nam plane somnium videre sibi videbatur. Ubi vero animal vertit se absque errore rem veram cernere, repudiata liberalitate et candore digno regibus clementiam adulterat; et quia pellem leoninam tum proferre haud licebat, vulpinam induit, seque non modo libenter recipere supplices fingit, sed vix a lacrymis temperat, quibus jam olim veritatem involvere atque animum suum dissimulare consueverat. Enimvero fabula illa non diu acta, aliquando post simulatione 371 deposita et mollibus oleoque lenioribus verbis omissis, Nicænsibus, nobilitate præsertim et dignitate præstantibus, ostendit quantum iræ æstum animo celasset, dum sæ ultionis offerret occasio. Multos enim in exsilium egit, nonnullos de mænibus miserabiliter præcipitavit, et Persas circum urbem palis affixit. Isaacium vero Angelum ob dicta et facta ejus collaudavit, quod Theodori Cantacuzeni maledicentiam non modo non imitatus esset, sed etiam castigasset; ac spe bona implevit, aut verius ut dicam, percussorem suum et imperii eversorem fato quodam et providentia Numinis aluit. Ac illo Byzantium misso Prusam transit; munitoque versus meridiem vallo, qua ob planitiem adiri posse mœnia videbantur (nam aliæ partes urbis rotundæ et præruptæ rupi impositæ sunt). postridie oppugnationem orditur.

ὕπονοθεύει τὸν ἔλεον, καὶ τὴν λεοντὴν οὐκ ἔχων τῷ τέως ἀνακαλύπτειν τὴν ἀλωπεκῆν ὑποδύεται. Καὶ τοίνυν οὐ μόνον τὸν ἀσμένως προσδεχόμενον πλάττεται, ἀλλὰ μικροῦ καὶ κατήχθη πρὸς δάκρυα, τοῦτο δὴ τὸ ἀρχαῖον Ἀνδρονίκῳ τῆς ἀληθείας συσκίασμα, τῶν τῆς ψυχῆς κινήματων προσκίασμα. Πλὴν οὐκ ἐπὶ πολὺ τὸ δράμα ὑποκρινάμενος, ἀλλὰ μετὰ καιρὸν ἀποδύς ὡς βάρια τὰ ἀπαλὰ καὶ ὑπὲρ ἔλαιον λεῖα ῥήματα, ἐμφανῶς τοῖς Νικαεῦσιν ὑπέδειξε, καὶ μάλιστα τοῖς κατ' ἀξίωσιν καὶ γένους σεμνότῃα ὑπερέχουσιν, ὅταν ὁ γέρον ἐπιγουνίδα τρέφει ὀργῆς καὶ ὅσον τὸν μετόπισθεν ὑποτύφων κότον καὶ τὸ ἐχθροαντικὸν καὶ μνησίκακον εἰς καιρὸν ἐταμιούχει τὴν ἀνταπόδοσιν. Πολλοὺς τοίνυν μετέπειτα τῆς πατρίδος μετανάστας εἰργάσατο, τινὲς δ' ἀπὸ τῶν τειχῶν κύμβαχοι καταβιβέντες οἰκτρότατον ὑπέμειναν θάνατον. Τότε δὲ τοὺς Πέρσας ἀνασκολοπίσας κύκλῳ τῆς πόλεως, καὶ τὸν Ἀγγελοῦ Ἰσαάκιον ἐπαινεσάς ὧν ἔδρασε καὶ ὧν εἴρηκε, μὴ μόνον τοὺς δδόντας εἰς ὅπλα καὶ βέλη οὐ μεταποιήσας ἐπ' ἴσης τῷ Καντακουζηνῷ Θεοδώρῳ, ἀλλὰ κάκεινῳ ἐπιπλήξας πολλάκις κατὰ Χριστοῦ Κυρίου θρασυστομοῦντι καὶ ὡς ἐκ κουλίου τοῦ στόματος μάχαιραν ὀξείαν τὴν γλωτταν ἔλκοντι, καὶ χρηστῶν ἐμπλήσας προσδοκίῳν [P. 185], τὸ δ' ἀλιθέστερον εἰπεῖν τὸν ἑαυτοῦ φονέα καὶ τῆς ἀρχῆς παραλύοντα τρέφων κατὰ Θεῖον καὶ περιθάλπῳν εἰς τὸν τῆ Προνοίᾳ δοκοῦντα καιρὸν, ἐκείνον μὲν ὅπισω ἀποπέμπει πρὸς τὸ Βυζάντιον, αὐτὸς δὲ πρὸς τὸ τῶν Προυσαίων μεταβαίνει πόλισμα μετὰ τῶν ἐφεπομένων αὐτῷ στρατευωτικῶν τάξεων.

4. Machinis et viris operi intentis, ipse plurimas litteras sagittis annexas in urbem jaculatur,

κώσις ἀναπεμπάζοντες ταῖς φρεσὶν ὅσας πείσονται πολέμου νόμῳ ἀλούσης τῆς πόλεως, κατέπητσον ὡς λαγῶδια, ἀπεναντίας τῷ Καινεῖ πεπονθότες· ὁ μὲν γὰρ ἐκ γυναικὸς εἰς ἄνδρα, ὡς ὁ μῦθος βούλεται, ἤρμωστο, οἱ δὲ ἐξ ἀνδρῶν εἰς μαλακότητα γυναικείαν ἐξευερίσθησαν, [P. 184] μηδενὸς ἔτι ὄντος τοῦ διὰ τῆς οἰκείας θερμῆς ὀρμῆς εἰς ἔργα ἀρετῆς ἀναθάλποντος, ἀλλὰ πάντων μετὰ τὸν τοῦ Καντακουζηνοῦ μῦρον συννεκρωθεν ὡς τὸ θάρσος καὶ τὸ περὶ τὰς μάχας ἀποθεμένων πρόθυμον. Ἄ πάντα κατὰ νοήσας ὁ τότε τῆς Νικαίας ἀρχιερεὺς Νικόλαος τὴν ἀνάγκην ἐς τὸ φιλότιμον διατίθει, καὶ δὴ τὸν λαὸν ἐκκλησιάσας ὑποτίθεισιν ἐνδοῦναι τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασι, καὶ ἕως ἢ πόλις τοῖς κύμασι τῆς μάχης ἀβάπτιστος, ἐγχειρίσαι φέροντας Ἀνδρονίκῳ ὄρθῳ γὰρ Ἀνδρόνικον μὴ ἂν ποτε κεναῖς (δ' φρεσὶν) ἐπαναξείζοντα χερσὶν, ὅτι μετ' ἐπόμενά εἰσιν αὐτῷ τὰ ἀνθελκοντα καὶ ἀντιπερισπῶντα ἐτέρωθι, καὶ ἑαυτοὺς δὲ κατὰ μικρὸν καὶ τῆς φυλακῆς ἀφισταμένους τῆς πόλεως καὶ πρὸς τὸ τῆς εἰρήνης οἰκουρὸν ἀπονέουτας. Καὶ ὡς εὔρε πάντα ἀγαθὴν τὴν παρτίφασιν ὀλομένους καὶ ἀμφοτέραις τοῦ ἐκ ταύτης καλοῦ περιδραττομένους, τὴν ἱερὰν ἐρεῖν ἐνδύς καὶ ἀνὰ χεῖρας τὰ θεῖα δεξέμενος λόγια ἐπισθαίει τοὺς ζακόρους κελεύει καὶ τὸ λοιπὸν τῆς πόλεως πλήρωμα, ὡς μετ' ἐξ ἀνάγκης ἢ νηπιάρχους ἀπολειφθῆναι τῆς ἐξελεύσεως, πάντα γυμνητεύοντας ὅπλου παντός, κλάδους ἱκετηρίους σείοντας, ἀκαλυφεῖς τὴν κέραν, ἀκρηπιδῶτους τοὺς πόδας, τὰς χεῖρας λελυμένων τῶν ἱματίων, κατὰ μηδὲν τὸν ὡς ἀληθῶς ἰκέσιον ψευδομένους, ἀλλὰ καὶ σχήμασιν ἑλεσινοῖς καὶ ὑφειμένοις φθέγμασιν ἐπισπωμένους τὸν οἰκτιζόμενον. Καὶ οἱ μὲν οὕτω τῆς πόλεως ἐξεχύθησαν, ὁ βασιλεὺς δ' Ἀνδρόνικος τῷ τῆς θεῆς ἀέλιπτῳ καταπλαγεῖς πολλάκις τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ἀκριβῆ τῶν θωαμένων διεσέλευεν δρασίν· ἀτεχνῶς γὰρ ὄναρ ἐδόκει βλέπειν τὰ τότε τελούμενα. Ἐπεὶ δὲ ἀλήθη τὴν ὄψιν καὶ πρὸς μηδὲν πλανῶσαν εἶχε καταμαθῶν, τὸ τοῖς βασιλεῦσι προσήκον ἐλευθερίον φρόνημα καὶ τὸ τῆς γνώμης ἀκαπλήτευτον παρωσαμένους

δ'. Καὶ δὴ κατὰ τὸ πρὸς μεσημβρίαν μέρος τῆς πόλεως βαλὼν χάρακα, καθὸ δὴ καὶ προσίτον ἐδάκει

τὸ τεῖχος διὰ τὸ τοῦ χώρου ἰσόπεδον, μὴ ὡς ἡ λοιπὴ πόλις εἰς περὶ ἧν καὶ περιφερὲς αἰρόμενον γήλορον καὶ ἀπότομον προφαινόμενον, τῇ ἕξει ἔγεται τοῦ πολιορκεῖν. Καὶ αὐτὸ μὲν μηχαναὶ καὶ οἱ ἄνδρες οὐκ ἀεργῶς εἶχον, ἀλλ' ἔδρων τὸ πρόσφορον· αὐτὸς δ' Ἀνδρόνικος ῥέων τὸ λέγειν, ἀτράκτους βελῶν πετασίμοις τιθεὶς λόγους πετρόεσσιν ἐπιφίει κατὰ τῆς πόλεως. Ἦσαν δὲ ἃ ἐδήλου τὰ φερόμενα ἐκεῖνα διαφέρια γράμματα, μεταβόλης παραίφασις καὶ ἀμνηστία κακῶν, εἰ αὐτὸν μὲν εἴσω προσδέξονται τὰς πύλας ἀναπετάσαντες, Θεόδωρον δὲ τὸν Ἀγγέλον καὶ τὸν ἀγοραῖον Λαχανᾶν καὶ τὸν ἀσύνετον Συνέσιον, ἵνα ταῖς αὐτοῦ ἐκείνου χρησαίμην λήξει, καὶ οἱ τοῦτοις ὁμόφρονες, θανάτῳ καταπροδώσουσι συσχόντες. Καὶ τοῦτο ἐρ' ἱκαναῖς ἐποίησεν ἡμέραις. Οὐδὲ γὰρ ὁ κατὰ Προῦσαν συγκροτούμενός πόλεμος τοῦ κατὰ Νίκαιαν συστάντος τὸ ἔλαττον ἀπεφέρετο κατὰ τε ἀλλοτρίων ἀνδρῶν συμπλεκόμενων τοῖς βασιλείοις τάγμασι καὶ μῖσος τὸ ἐς Ἀνδρόνικον, ὃ καὶ τοῦ πολέμου αἴτιον ἦν. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ πόλις ἡ Προῦσα πᾶσα καλλιπυργός ἐστι καὶ ἰσχυρὸν περιβεβλημένη περιβολῶν, καὶ τοῦτον ἀμφίδυμον κατὰ τὸ κλίμα τὸ νότιον. Ἐν ᾧ καὶ ἐκδρομαὶ πολλαῖς τῆς ἡμέρας γινόμεναι συνῆπτον πρὸς ἄλληλα τὰ στρατεύματα, καὶ ἐπιπτον ἐξ ἀμφοτέρων συγρηί. Ἐπει δὲ εἶδε καὶ τὴν πόλιν ταύτην ὑποκύψαι τῷ Ἀνδρόνικῳ καὶ τοὺς πλείστους τῶν ἐν αὐτῇ χειρωθέντας παθεῖν τὰ ἀνήκεστα, τοῦ τεύχους τι ἀπελεπίσθη τῇ ἐλεπόλει συνεχῶς δρυπτόμενον. Πρὸς δὲ τούτῳ καὶ τὸ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος προσεπίκτισμα καὶ ἱμάντωμα τοῦ παλαιοῦ περιβόλου καταβλήθην φαντασίαν τοῖς εἶδον παρέσχετο τοῦ τὸ τεῖχος ἄπαν, ὁπόσον ἡ ἐλεπόλις ἔτυπεν, ἐπὶ γόνυ κλιθῆναι κατασεισθῆν. Θροῦς οὖν ἐπὶ τῷ γενομένῳ τούτῳ ἄστυμος αἴρεται, καὶ δέος τὰς ἀπάντων ἐκταράττει καρδίας. Ὅθεν μὴ περιεργασθέντος τοῦ κακοῦ, ἀλλ' ὄλων καὶ πρὸς μόνον τῶν ἐκτιναχθέντων λίθων τὸν δοῦπον ἐπαποψυξάντων τῷ δέει μικροῦ, ἔρημα μὲν τὰ τεῖχη τῶν ἐπ' αὐτῶν ἀμυνομένων εἰσῆσαν, αἱ δ' ἀγυαὶ αἶχον ἀλιζόμενους ὡς ἐπ' ἄμηχάνοις τοὺς ὑποκαταβάοντας ἐκ τῶν τειχῶν. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν ἄνετος μὲν τοῖς πολεμίοις ἡ διὰ πυλῶν καὶ τεύχους γλιμάκων ἐπενηνεγμένων εἰς τὴν πόλιν εἴσοδος ἦν, αὐτοῖς δὲ τοῖς Προουσαεῦσι καταλαμβανόμενοις ἀνηλεῆς ἀναίρεσις καὶ τῶν προσόντων διαρπαγὴ καὶ τῶν βοσκημάτων κατακοπή, ἃ δὲ κατὰ πῶσα καὶ ὅλα βουκόλια εἰσγλάθησαν, ὡς ἔχοιεν ᾧ τραφήσονται οἱ ἐντὸς ἐπιτεινομένους τῆς πολιορκίας. Καὶ τότε μὲν ἐν τοιοῦτοις ἦσαν δεινότης τὰ τελοῦμενα· ἐπει δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος εἰσεγγλῆσθαι τὸ πόλισμα καὶ ἐντυλίσατο ἐνδοθεν, οὐθ' ὡς βασιλεὺς πρῶτος καὶ σώζων ὑπὲρ τοῦ οὐσι πάλαι καὶ αὐθις ἰσομένους, κἄν πρὸς καιρὸν ἀπίστησαν, τοῖς Προουσαεῦσιν ἐχρήσατο, οὐθ' [P. 186] ὡς ἀπλῶς ἀνθρώπος ὁμοφύεσιν ἀνδράσιν ἡμέρως προσενηνεκται· ἀλλ' ὡς ὀτρῶ ἀπόσιτο, ἱκανῶς ἀσκήσασθαι ἐμπειρῶν καὶ ἀποιμάντοις θρέμμασι τοῦ μὲν αὐχένα κατέαξεν, ἀλλοῦ δ' ἐλάφου ἐγκάτα, καὶ ἄλλως ἐθετουχειρίστως ἕτερον, τὰ δὲ λοιπὰ κρημνοῖς καὶ

A quarum hæc sententia erat, se eis defectionis dare veniam, si apertis portis reciperetur, et Theodorus Angelus et circumforaneus Lachanas et temerarius Synesius (his enim titulis eos ornabat) eorumque conjurati sibi traderentur, Idque diebus compluribus repetitum est. Nam Prusaense bellum Nicaeo nec fortitudine militum imperatorios invadentium, nec odiis in Andronicum, quæ et belli causa erant, quidquam concedebat; et ipsa urbs undique pulchris turribus adornata et robustis mœnibus, etisque versus Austrum conduplicatis, firmata est. Unde cum excursiones fierent, multi utrinque cadebant. Sed cum hanc quoque urbem Andronico dedi oporteret, et multos qui in ea erant subactos in crucialum agi, pars muri quædam crebris arietum ictibus labefactata, et muro veteri adjuncta crepido prostrata, opinionem obsessis attulit murum universum, quem machina feriebat, corruisse. Rumor igitur confusus tollitur, **373** omnibus territis nec malum datum accuratius explorantibus, sed ad sonitum duntaxat excussorum saxorum metu pene exanimatis. Mœnia destituta sunt a defensoribus, et vici urbis trepidis eorum discursationibus repleti. Inde scallis appositis muroque superato, portis apertis liber urbis ingressus hosti patuit. Prusaenses direptis ædibus crudeliter interfecti, et pecudes maculatæ, quarum greges et armenta in urbem coacta erant, ut ducta obsidione haberent unde viverent. Quæ dum fiebant, urbem ingressus Andronicus, non ut clemens imperator et eorum qui et olim subditi fuerant et rursus futuri erant, quamvis ad tempus defecissent, conservaret, Prusaenses tractavit, ne ut hominum qui iisdem elementis constant rationem habuit: sed ut famelicus leo incustoditos greges adortus aliis colla frangit, aliarum viscera devorat, alias aliter miserrime conficit, reliquas in montes et præcipitia agit, ita tum Andronicus, quod Prusa non deditio, **374** sed vi potitus erat, plurimos pessimo exitio perdidit, multiplices cruciatus et varia tormenta commentus. Angelum Theodorum, adolescentem pene adhuc imberbem, effossis oculis asino impositum et ultra limites Romanorum eductum dimitti jubet, ut quocumque impetus jumentum tulisset, ibi solus oberraret. Ac forsitan a feris devoratus esset, quod Andronici consilium fuit, nisi Turci viatores ejus miserti essent et in tabernacula sua abductum curassent. Leonem Synesium et Manuelem Lachanam et alios complures, xl numero, de summis arboribus juxta Prusæ mœnia suspendit; et longe plures aliis suppliciiis affecit, aliorum manibus, aliorum digitis, quorundam pedibus amputatis. Multi et manibus et oculis privati sunt, nonnulli oculo dextro et pede sinistro mutilati, alii contra. Robustissimis et **375** fortissimis ac rei militaris peritissimis viris adeo inhumaniter interfectis, atque imperii viribus imminutis, Lopadium transiit Andronicus; eodemque modo ibi quoque grassatus, et episcopo oculis

privato, quod seditiosorum sui gregis motum contra Andronicum non castigasset sed æquo et leni animo tulisset ac spectasset, talibus triumphis ornatus in palatium revertitur, relictis Prūsænsium vilibus, quæ arbores amplectebantur, suspensorum cadaveribus ut uvis oneratis; ullum neque sepeliri passus est, sed a sole arefactos ut terriculamenta volucrum, ne poma devorent, a ventis agitari voluit. Cpoli lætis populi acclamationibus exceptus, et adulatorum laudationibus, quos semper alere solent aulæ, majori superbia inflatus, spectaculis et ludis circensibus æstivo tempore intentus fuit. Cum autem aliquando tabulata aliquot juxta imperatoriam sedem collapsa 376 viros sex oppressissent, vulgo eo casu consternato perterritus satellites convocavit et in palatium abire voluit: sed ab amicis exoratus mansit, quod si surrexisset, statim periturus esset, populi globo in ipsum et satellites ejus impetum facturo. Paulisper igitur moratus, dum equestre et gymnicum certamen absolveretur, reliquis spectaculis prorsus abstinuit, cujusmodi sunt funambulorum et venationum; quibus in urbe manere solita turba et rebus novis impensæ captitur. Et hæc ita se habuerunt.

ὄφθαλμὸν δεξιὸν καὶ πόδα εὐώνυμον ἐξημίωτο, καὶ αὐτὸν τούναντίον ἐπεπόνθεισαν ἕτεροι. Καὶ οὕτως ἀπνευρίως τὸ ἐν βώμῃ σώματος καλλιστεῦον καὶ στρατιωτικῇ ἐξείρετον ἐμπειρίᾳ τὴν οἰκίαν ζημίωσας βασιλείαν Ἀνδρόνικος μεταίρει τρὸς τὸ Λοπάδιον. Κάκει τὰ ὅμοια δράσας; καὶ τῶν ἐπισκόπων ἕνα στερήσας τῶν ὀφθαλμῶν ὡς μὴ κατὰ τῶν ἐκ τῆς ποίμνης ἐκείνου ἀγανακτοῦντα στασιωτῶν, ἀλλὰ πράως οὕτω καὶ ὁμαλῶς τὴν κατὰ τοῦ βασιλέως Ἀνδρόνικου φορὰν ἐκείνων προσιέμενον καὶ ἀνεπεγκλητῶς θεώμενον, ἐπάνεισιν εἰς τὰ βασίλεια τοιοῦτοις γεγανωμένους τροπαιοχῆμασι, τὰς τῶν Ἡρουσάτων ἡμερίδας καταλιπὼν, αἶ περιπλέγδην τὰ δένδρα ἀνέτρεχον, βαρυνόμενας τοῖς τῶν κρεμασθέντων σώμασιν ὡς ἄλλοις βοτρῦσι, καὶ μηδένα τῶν ἀνασκολοπισθέντων ἀφείς ὡς ληνοῖς δοθῆναι τοῖς σήμασιν, οὓς καὶ τερσήνας ἥλιος ἀνέμοις περιφέρεσθαι ἀνῆκε κατὰ τὰ ἐν συκιητάτοις ὑπὸ τῶν ὀπωροφυλάκων αἰωρούμενα φάσματα. Εἰς δὲ τὴν Κωνσταντινίου πόλιν ἐπανιὼν καὶ παρὰ τὸν δῆμου φωναῖς εὐφήμοις δεξιωθεὶς, καὶ ταῖς τῶν κολάκων προσλαλιαῖς, οὓς ἀεὶ παρὰτρέφουσι τὰ ἀνάκτορα, τὸ μεγαλόφρον πλεῖον κτησάμενος, εἰς θεωρεῖα καὶ ἀμίλλας ἵππων θερείας οὔσης τῆς ὥρας ἐτράπετο, ὅτε καὶ τινῶν ἐκ τῶν κατὰ τὸ βασιλικὸν ἰδρύασμα δρυφάκτων καταβληθέντων καὶ περὶ τοὺς ἕξ ἄνδρας ἀνηρηκότων, καὶ τοῦ θεατρομανοῦς ὄχλου ἐπὶ τῇ συμβάντι τούτῳ διαβροηθέντος, ὥρμησε τοῦ θώκου ἐξαναστῆναι καὶ μεταχωρῆσαι πρὸς τὰ βασίλεια, τῇ δέει [P. 187] ἀλλοιωθεὶς καὶ τοὺς δορυφόρους συνηθροικῶς, εἰ μὴ τὸ περὶ ἐκείνον εὖνον ἰκέτευσαν ἀποστῆναι ὡς ἀτόπου τοῦ τοιοῦτου βουλεύματος, καὶ ἐμπέδως ἰζάνειν παρέπεισαν ὡς αὐτίκα εἰ ἐξανασταλῆ ἀπολούμενον, τοῦ δῆμου συσπειραθέντος εἰς ἕν καὶ κατ' ἐκείνου καὶ τῶν ὄσοι περὶ αὐτὸν ἐφορμήσαντος. Μικρὸν τι γοῦν ἐπιμείνας τὸν ἱπτικὸν μόνον καὶ γυμνικὸν τετέλεικεν ἄθλον, τῶν δ' ἐπισοδίων θεαμάτων ἀπέσχετο τέλειον, ἐν οἷς διαχέουσι τὸ θεώμενον οἱ διὰ μνηρίθων εἰς ὕψος ἀναβρίχόμενοι καὶ ὑπὸ μικρῶ τῷ συνέχοντι καλωδίῳ ἐπορχοῦμενοι διαίριοι, ἔτι δὲ οἱ πτηνόποδες λαγίνοι καὶ κύνας αἰ θηρευτικαί, φιλοτοιοῦτους ἀποδεικνύντα τοὺς ἀθήεις θεατροδάμονας. Καὶ ταῦτα μὲν ὧδέ πη ἐφέρετο.

5. Erat autem vir quidam nobilissimus, nomine C Isacius (non Isaacius Angelus), Isaacii Sebastocratoris, quem fratrem fuisse Manuelis diximus, ex filia nepos. Is Armeniæ vicinisque locis Romanæ ditionis et Tarso a majore patruo Manuele præpositus, commisso cum hostibus Armeniis prælio captus, Manuele jam defuncto, in custodiam datur. In qua cum longo tempore fuisset, tandem ab Hierosolymitis, quos Frerios dicunt, redemptus commodum in patriam reditum habuit, Andronico redemptionis adjutore; idque de Theodora 377

ἄρσει καὶ βαράθροις διασπαρέντα παρπέμφεν, οὕτω καὶ τότε Ἀνδρόνικος μὴ προηγησάμενης ἡμολογίας τε καὶ σπουδῆς μετὰ τοῦ τῶν Ἡρουσάτων πληρώματος ἢ ἐκουσίας προβάσῃ παραδοχῆς, ἀλλὰ πολέμῳ ἡλωκυίας τῆς πόλεως, πλείστους δὲ μάλιστα διέφθειρε καὶ ἠφάνισεν, εἰς πολυειδεῖς καὶ πολυτρόπους κολάσεις τὸ τοῦ θυμοῦ καταμερίσας ἄλλοκοτον. Θεόδωρον μὲν γὰρ τὸν Ἄγγελον ἠΐθεον ὄντα καὶ τὸν βουλον πρῶτως χνοάζοντα τίθησιν ἐξόμιατον, καὶ ὄνῃ ἀναβληθέντα καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ὀρίων ὑπερέκεινα ἀπαχθέντα εἶτα κελεύει διασεθῆναι, ἵνα ὅπη τὸ ὑποζύγιον ὀρμῆν αὐτόματον φερῶντος πλάζοιτο. Καὶ τὰχ' ἂν θηρίοις ἐγεγόνει κατάθρωμα, ὃ καὶ ὁ τὴν τιμωρίαν ταύτην ἐκείνῳ ἐπιθείς Ἀνδρόνικος προσεκέφατο, εἰ μὴ Τοῦρκοι ἐγκύρσαντες φκτειρῶν τε τὸν μείρακα καὶ εἰς τὰς αὐτῶν σκηνὰς ἀπαγαγόντες θεραπείας ἤξισαν. Τὸν δὲ Συνέσιον Λέοντα καὶ τὸν Λαχανᾶν Μανουῆλ καὶ συνοῦς ἄλλους τοῖς τῶν παραπεφυκῶτων τῇ Προύσῃ δένδρων ἀκρέμοσιν ἀπεκρέμασε, τὸν δέκατον τετραπλῶς ἀποσώζοντας ἀριθμόν. Πολλαπλασιόνας δ' ἐτέρους ὑποβεβλήκει ποιναις· ὧν μὲν γὰρ χεῖρας ἀπέτεμεν, ὧν δὲ δακτυλοὺς ὡς ἀμπέλων περιέκειρε κλάδους, τινῶν δὲ πόδας ἀφῆρηκε. Πολλοὶ δὲ χειρῶν καὶ ὀφθαλμῶν ὑπέστησαν στέρησιν· ἦσαν δ' οἱ καὶ ἀπνευρίως τὸ ἐν βώμῃ σώματος καλλιστεῦον καὶ στρατιωτικῇ ἐξείρετον ἐμπειρίᾳ τὴν οἰκίαν ζημίωσας βασιλείαν Ἀνδρόνικος μεταίρει τρὸς τὸ Λοπάδιον. Κάκει τὰ ὅμοια δράσας; καὶ τῶν ἐπισκόπων ἕνα στερήσας τῶν ὀφθαλμῶν ὡς μὴ κατὰ τῶν ἐκ τῆς ποίμνης ἐκείνου ἀγανακτοῦντα στασιωτῶν, ἀλλὰ πράως οὕτω καὶ ὁμαλῶς τὴν κατὰ τοῦ βασιλέως Ἀνδρόνικου φορὰν ἐκείνων προσιέμενον καὶ ἀνεπεγκλητῶς θεώμενον, ἐπάνεισιν εἰς τὰ βασίλεια τοιοῦτοις γεγανωμένους τροπαιοχῆμασι, τὰς τῶν Ἡρουσάτων ἡμερίδας καταλιπὼν, αἶ περιπλέγδην τὰ δένδρα ἀνέτρεχον, βαρυνόμενας τοῖς τῶν κρεμασθέντων σώμασιν ὡς ἄλλοις βοτρῦσι, καὶ μηδένα τῶν ἀνασκολοπισθέντων ἀφείς ὡς ληνοῖς δοθῆναι τοῖς σήμασιν, οὓς καὶ τερσήνας ἥλιος ἀνέμοις περιφέρεσθαι ἀνῆκε κατὰ τὰ ἐν συκιητάτοις ὑπὸ τῶν ὀπωροφυλάκων αἰωρούμενα φάσματα. Εἰς δὲ τὴν Κωνσταντινίου πόλιν ἐπανιὼν καὶ παρὰ τὸν δῆμου φωναῖς εὐφήμοις δεξιωθεὶς, καὶ ταῖς τῶν κολάκων προσλαλιαῖς, οὓς ἀεὶ παρὰτρέφουσι τὰ ἀνάκτορα, τὸ μεγαλόφρον πλεῖον κτησάμενος, εἰς θεωρεῖα καὶ ἀμίλλας ἵππων θερείας οὔσης τῆς ὥρας ἐτράπετο, ὅτε καὶ τινῶν ἐκ τῶν κατὰ τὸ βασιλικὸν ἰδρύασμα δρυφάκτων καταβληθέντων καὶ περὶ τοὺς ἕξ ἄνδρας ἀνηρηκότων, καὶ τοῦ θεατρομανοῦς ὄχλου ἐπὶ τῇ συμβάντι τούτῳ διαβροηθέντος, ὥρμησε τοῦ θώκου ἐξαναστῆναι καὶ μεταχωρῆσαι πρὸς τὰ βασίλεια, τῇ δέει [P. 187] ἀλλοιωθεὶς καὶ τοὺς δορυφόρους συνηθροικῶς, εἰ μὴ τὸ περὶ ἐκείνον εὖνον ἰκέτευσαν ἀποστῆναι ὡς ἀτόπου τοῦ τοιοῦτου βουλεύματος, καὶ ἐμπέδως ἰζάνειν παρέπεισαν ὡς αὐτίκα εἰ ἐξανασταλῆ ἀπολούμενον, τοῦ δῆμου συσπειραθέντος εἰς ἕν καὶ κατ' ἐκείνου καὶ τῶν ὄσοι περὶ αὐτὸν ἐφορμήσαντος. Μικρὸν τι γοῦν ἐπιμείνας τὸν ἱπτικὸν μόνον καὶ γυμνικὸν τετέλεικεν ἄθλον, τῶν δ' ἐπισοδίων θεαμάτων ἀπέσχετο τέλειον, ἐν οἷς διαχέουσι τὸ θεώμενον οἱ διὰ μνηρίθων εἰς ὕψος ἀναβρίχόμενοι καὶ ὑπὸ μικρῶ τῷ συνέχοντι καλωδίῳ ἐπορχοῦμενοι διαίριοι, ἔτι δὲ οἱ πτηνόποδες λαγίνοι καὶ κύνας αἰ θηρευτικαί, φιλοτοιοῦτους ἀποδεικνύντα τοὺς ἀθήεις θεατροδάμονας. Καὶ ταῦτα μὲν ὧδέ πη ἐφέρετο.

ε'. Ἦν δὲ τις ἀνὴρ τοῦνομα Ἰσαάκιος, γένους ἄριστα ἤκων, ἕτερος παρὰ τὸν Ἄγγελον Ἰσαάκιον, θυγατρὸς παῖς Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος, ὃν ὁ λόγος τῆς ἱστορίας ἀπτόμενος κασίγητον τοῦ βασιλέως εἶρηκε Μανουῆλ. Ἄλλ' οὗτος δὴ ὁ Ἰσαάκιος παρὰ τοῦ πρὸς πατρὸς θείου καὶ βασιλέως, τοῦ Κομνηνοῦ Μανουῆλ, τὰ κατ' Ἀρμενίαν διέκειν λαχῶν καὶ ἄρχειν Ταρσοῦ καὶ στρατηγεῖν ὁπίσω τοῖς ἐκεῖ προσκεκληρίωται, συβῆγγουσι μετὰ τῶν διαφόρων Ἀρμενίων πολεμον, καὶ ἀλοὺς ἐν φρουρῇ καθείργνυται (φθάνει δὲ θανὼν καὶ ὁ βασιλεὺς Μα-

νοῦ), καὶ τοῦτο ἐς' ἡλίους πολλούς. Ὅψι δὲ πρὸς τῶν Ἱεροσολυμιτῶν λυθείς οὐς φερλοῦς φασίν, ἔσχεν εὐθετον τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἐπάνοδον, Ἀνδρονίκου συναγαμένου πρὸς τὰ λύτρα ὑποθημοσύνη Θεοδώρας, ἥπερ ὁ μὲν Ἀνδρόνικος, ὡς πολλάκις εἶπομεν, ἐπλησίαζεν, ὁ δ' Ἰσαάκιος οὗτος ἀδελφιδούξ ἦν. Ἐνῆγον δὲ Ἀνδρόνικον εἰς τὸ προσδέσθαι τὸν Ἰσαάκιον καὶ τῆς χρονίου κατοικτεῖραι ἀποδημίας ὁ Μακροδόκας Κωνσταντῖνος τῆ πρὸς μητρὸς Ἰσαακίου θεία συνευαζόμενος, καὶ Ἀνδρόνικος ὁ Δούκας συνήθης ὢν ἐκ παίδων Ἰσαακίω καὶ κατὰ γένος αὐτῷ προσεγγίζων. Οὗτος τοίνυν ὁ Ἰσαάκιος Ἀνδρόνικῳ τῷ βασιλεῖ οὐχ ὑπέκειν ἐθέλων καὶ τὴν πατρίδα ὡς ἐν ἄστρασι φανταζόμενος καὶ συγγενείας ἢ ἐρατεινῆς ὁμηλικίας οὐδένα λόγον τιθέμενος, τυραννίδος δ' ἐρῶν καὶ ἀρχῆς ἐφασιν τρέφων, οὐ μὴν ὑποκίπτειν ἀνεχόμενος ἄρχουσιν, ἐφοδῖος χρῆται καὶ συνερθῖοις τοῖς πεμφθεῖσιν αὐτῷ ἐκ Βυζαντίου χρήμασιν εἰς τὸ κακοβούλως ἀρχὴν ἐαυτῷ μνηστεύσασθαι. Τοίνυν μετὰ χειρὸς συγχῆς καταπλεύσας ἐς Κύπρον τὰ μὲν πρῶτα τὸν ἔνομον καὶ πρὸς βασιλέως ἀπεσταλμένον δυνάστην ὑπεζωγράφει, βασιλικὰ ὑποδεικνύων τοῖς Κυπρίοις γράμματα, ἅπερ αὐτὸς συνέθετο, καὶ διαταγὰς ἀναγινώσκων αὐτοκρατορικὰς ἐπιπλάστους, τὸ ποιητέον δῆθεν ὑποτιθεμένης ἐκείνῳ, καὶ τὰλλα διαπραττόμενος ὅσα οἱ ὑφ' ἐτέρων ἄρχεῖν ταχθέντες πρὸς ἀνάγκης ποιεῖν ἔχουσι, μετ' οὐ πολὺ δὲ τὸν τυραννοῦντα παραγυμνώσας, καὶ ἦν ἔτρεφεν ἀπῆνειαν ἐκκαλύψας, ἀπανθρώπως τοῖς ἐκεῖ προσφέρεται. Καὶ τοσοῦτον ἐς τὸ τοῦ ἥθους ἀκαμπῆς καὶ ἀμείλικτον Ἀνδρόνικον ὑπερέβαλεν, ὅσον οὗτος τοῦς πώποτε διαδεδίχτους ἀνεπεικείεις εἰς τὸ [P. 188] προσκεκροῦκος ὑπερήλασεν. Οὐ γὰρ διέλιπεν, ἐξ ὅτου περ ἀσφαλῶς ἤδη ἄρχεῖν φετο, μυρία ἄττα ἀνόσια ἐπὶ τοῖς οἰκήτορσι τῆς Κύπρου ἐργαζόμενος. Φόνοις τε γὰρ καθ' ὥραν ἀναιτίοις ἐχραίνετο, καὶ δηλήμων σωμάτων ἀνθρωπίνων ἐγίνετο, ποιῶν ἐπάγων καὶ τιμωρίας οἷά τι συμφορῶν ὄργανον, ὅποσαι κατῆγον εἰς θάνατον. Καὶ κοίταις δὲ ἀθεμίτοις καὶ φθοραῖς παρθένων ὁ παναισχῆς καὶ ἐξάγιστος ἠκολάστανεν, οὐσίας τε ἀπάσης τοὺς εὐδαίμονας πρῶν οἴκους ἀνυπευθύνως ἐστέρησε, καὶ τοὺς χθές τε καὶ πρότριντα περιβλεπομένους αὐτόχθονας καὶ κατὰ τὸ πολυκτῆμον τῷ Ἰωβ ἀντερίζοντας διαφῆκεν ἀγυρτεύειν λιμώττοντας καὶ γυμνητεύοντας, καθ' ὅσον τέως οὐκ ἐχρήσατο τῷ ξίφει ὁ ἀκρόχολος. Φεῦ φεῦ ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται! Εὐθηνισαν πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήματα. Ἐφύτευσας αὐτοὺς καὶ ἐρύλλωσας· ἐτεκνοποίησαν καὶ ἐποίησαν καρπὸν. Ταῦτα δὲ ἄ καὶ ὁ προφήτης ἀπολογεῖται πρὸς Κόριον λαλῶν κρίματα. Οἷα γὰρ ἡ τότε γενεὰ ἐξέφυσε κίονες πρὸς οὐδὲν ἕτερον ἀδρυνθέντα ἢ θάνατον τοῖς προσφερομένοις καὶ ἀπώλειαν τῶν πλείστων πόλεων, ὧν τῆς ἀρχῆς παναθέσμως ἐπέβησαν. Ταῦτα ὡς εἰς ἀκοὴν ἐλήλυθε βασιλέως Ἀνδρονίκου, οὐκ ἦν ὀπωσοῦν καθεκτός, ἀλλ' ὄρων αὐτῷ ἐπερχόμενον ἐν πάλασι πεφόβητο φόβον (ἦν γὰρ ὑφορώμενος αἰεὶ τὸ Ἰωτα ὡς τὴν αὐτοῦ παραλύσον ἀρχὴν, ἐζήτει τρόπον δι' οὗ ἂν συλληφθῆ Ἰσαάκιος καὶ γενηθῆ ἐξ ἀνθρώπων ὁ ἐκείνῳ προσδόκιμος δλεθρος· ἐδεδῖει γὰρ μήπως Κυπρόθεν καταπλεύσας καθελεῖ τοῦτον τῆς ἀρχῆς, εἰδὼς ὡς ἀσμένως προσδεχθήσεται

sententia, cujus, ut sæpe diximus, consuetudine utebatur, hic vero frater patruelis erat. Ut autem Andronicus Isaacii curam susciperet ac diuturnæ ejus captivitatis misericordia tangeretur, Macroductæ Constantini, qui materteram Isaacii in matrimonio habebat, opera est effectum, et Andronici Ducæ cognati ejus et familiaris a puero. Is igitur Isaccius cum Andronico cedere ac in in patriam redire nollet, nec ullam cognationis aut suavis consuetudinis rationem haberet, sed imperare quam imperio carere mallet, pecuniis Byzantii missæ subsidiis ad improbum affectandi regni consilium abutitur, et Cypro cum magna manu occupata principio se pro legitimo prætore, qui ab imperatore missus esset, gerit, litteris imperatoriis ostensis, quas ipse composuerat, et commentitiis mandatis recitatis, quæ quid ipsi agendum esset scilicet præscribent; ac cætera agit, quæ iis necessario facienda sunt qui alienis imperiis subsunt. Verum non multos post se tyrannum professus, innata crudelitate resecta, insulares inhumanus tractat; ac pertinacia sævitique tantum superat Andronicum, quantum Andronicus cæteros omnes qui unquam **378** atrocitate in hostes celebre nomen consecuti sunt. Neque enim, ubi primum tyrannidis fundamenta jecisse videbatur, infinita immanitate in subditos grassari desistebat, sed et cædibus innocentum in horas polluebatur, et humana corpora lacerabat tormentis in exitium mortalium excogitatis. Præterea in stupris virginum et adulteriis homo nefarius volutabatur; et beatas dudum familias sine ullo crimine omnibus opibus spoliabat, ut indigenæ paulo ante conspicui divitiis famelici et nudi oberrarent, si quibus homo iracundus ensem abstinerat. Hei, hei, cur via improborum prospera est? florent facinorosi: plantasti eos et firmasti: procrearunt liberos et fructus tulerunt, ut propheta cum Domino expostulat. Illa enim ætas velut aconita genuit, quæ adulta non ad aliud nisi ad perimendos homines et plurimarum urbium excidium valuerunt, quarum dominatum per vim invaserant. Quæ cum ad Andronici aures pervenissent, **379** nullo cohiberi modo potuit: sed quia id præsto esse videbat quod olim formidarat (semper enim litteram I ut imperii sui eversionem suspectam habuerat), principio quærebat qua ratione comprehendi posset Isaacius, et tolli e medio is a quo exitium immineret. Verebatur enim ne Cypro advectus et alacriter susceptus ab omnibus se principatu deturbaret. Remota enim mala minus molesta sunt quam propinqua; et quod exspectatur, etsi pessimum fuerit, levius eo ducitur quod urget in præsentia. Id enim est mortalium ingenium, ut exiguum doloris levamen in lucro deputemus.

βασιλέως Ἀνδρονίκου, οὐκ ἦν ὀπωσοῦν καθεκτός, ἀλλ' ὄρων αὐτῷ ἐπερχόμενον ἐν πάλασι πεφόβητο φόβον (ἦν γὰρ ὑφορώμενος αἰεὶ τὸ Ἰωτα ὡς τὴν αὐτοῦ παραλύσον ἀρχὴν, ἐζήτει τρόπον δι' οὗ ἂν συλληφθῆ Ἰσαάκιος καὶ γενηθῆ ἐξ ἀνθρώπων ὁ ἐκείνῳ προσδόκιμος δλεθρος· ἐδεδῖει γὰρ μήπως Κυπρόθεν καταπλεύσας καθελεῖ τοῦτον τῆς ἀρχῆς, εἰδὼς ὡς ἀσμένως προσδεχθήσεται

παρὰ πάντων, ἐπεὶ καὶ τὸ ποῖόν τε κακὸν τοῦ ἐν χερσὶν ἀλυπτότερον, καὶ τοῦ θλίβοντος ἄρτι κουφότερον τὸ ἐλπίζόμενον χεῖριστον ἀγαπητῶς γὰρ παρακερδαίνειν εἰκόκαμεν ἄνθρωποι καὶ τὴν βραχεῖαν τοῦ ἀλγούντος ἄνεσιν.

6. Sed cum hostem absentem in potestatem suam redigere non posset, ira in ejus propinquos conversa, canes imitatus qui hominem allatrare contenti lapidem ab eo conjectum mordicus arripunt, Macroducam Constantinum et Ducam Andronicum in jus vocat; qui confirmant Isaacium, si redemptus in patriam rediret, fidelem et utilem illi operam navaturum. Paucis diebus post majestatis rei fiunt, quamvis principes factionis Andronici et summi amici ejus: nam Macroducas præter cætera officia, 330 quibus Andronicum observantissime colebat, Theodoræ amicæ ejus sororem in matrimonio habebat: Andronicus vero Ducas, homo depygis et sordidus ac perfictæ frontis, majori sibi curæ esse Andronici salutem quam ipsi simulabat. Quod si Andronicus aliquem cæcare volebat, Ducas iste, quasi ab improbo illo magistro, hoste humani generis, edoctus, etiam manus ei amputandas aut in crucem agendum esse decernebat, objurgato sæpe Andronico et inhumaniter castigato, quod in suppliciis sumendis infra delictorum atrocitatem subsisteret. Igitur ad celebre festum ejus diei quo memoria reditus in cœlos una cum assumpto corpore Domini et Dei et Servatoris nostri celebratur, omnes aulici ut denuntiatum erat, convenerunt, atque omnis generis et nationis homines diversis itineribus eo contendebant ubi imperator diversabatur. Erat autem tum in exteriori Philopatio. Cæterum per errorem in Manganicum palatium factus 331 est concursus, quod est in interiore Philopatio, post destructum ab Andronico. Cum frequens esset conventus eorum omnium quos adesse decebat, Macroducas et Ducas præter omnium opinionem ex œdibus in planitie silis producti et in vestibulo triumphati, tanquam in judicium abducendi, aut imperatorem e superiore cœnaculo prospecturum visuri, gestu corporis ad gravitatem confirmato et manibus suppliciter compositis suspexerunt. At Stephanus Hagiochristophorites, qui tum Antichristophorites vulgo dicebatur nomine pro moribus non nihil immutato (erat enim impudentissimus omnium Andronici ministrorum et omnium scelerum sentina), lapide quantum vola capiebat sublato, et in Macroducam destinato, qui et affinitate imperatoris et ætate et amplissimis opibus antecellebat, omnes hortabatur ut suum exemplum imitarentur, totum concilium circumspectans, et qui lapidatione abstinere dieteriis et conviciis incessens ut imperatori infidelem et paulo post idem supplicium subituum. his minis territi omnes saxa in illos conjece- runt, ut supplicio peracto 332 (o miserabile et incredibile spectaculum) lapides in tumulum exsurgerent. Il vero quibus munus datum erat, eos adhuc spirantes sublato, et tapetibus quibus sarcinæ mulorum tegi solent involutos, Ducam in Ju- A C. Mὴ ἔχων δ' ὅπως τὸν ἀπόντα ἐχθρὸν χειρῶ- σεται, ἐπὶ τοὺς ἐγγύς τρέπει τὸν θυμὸν, ταῦτόν τε δρῶν δ' καὶ κύνες πολλακίς ποιεῖν εἰώθασιν· τοῦ γὰρ βάλ- λοντος ἀφιστάμενοι τοῦτον μὲν ἀμόνονται ὑλακκίαι, τῷ δ' ἀφελέντι λίθῳ τοὺς δόοντας ἐγγρίπτουσιν. Ἀμύλει καὶ ὑπὸ κρίσιν ἤγαγε τὸν τε θεῖον Ἰσαακίου τῶν μακροδοῦκαν Κωνσταντῖνον, καὶ τὸν Δούκαν Ἀνδρόνι- κων, οἱ ξυνέθεντο μὴ ἀχρεῖον Ἀνδρόνικῳ τὰ ἐς πίστιν ὀφθῆναι τὸν Ἰσαάκιον λυθέντα καὶ πρὸς τὴν πατρίδα ἐπανακεύξαντα. Μετ' οὐ πολλὰς δ' ἡμέρας καὶ καθ- οσιώσεσιν οἱ ἄνδρες ὑπάγονται, καίπερ τῶν τῆς μερίδος ὄντες Ἀνδρόνικου οἱ μέγ' ἐξοχοὶ πάντων καὶ τῆς ἐταιρίας οἱ κράτιστοι, εἶγε ὁ μὲν Μακροδοῦ- κας, ἐκτός τῶν ἄλλων φιλοφροσυνῶν αἰς ἐπιμελιῶς Ἀνδρόνικον ἐθεράπευε, καὶ ἀδελφῇ τῆς Θεοδώρας B κατὰ συνάφειαν συνήρχετο γαμικτὴν, ἣν ὁ λόγος πλειστάκις ἱστορήκε γινώσκων ἀθεμίτως Ἀνδρόνι- κων· ὁ δὲ Δούκας Ἀνδρόνικος καταπύγων ὦν καὶ γλοῖτὸς καὶ τὴν ἀναίδειαν ἐπὶ τοῦ προσώπου προδε- βλημένος καὶ αὐτοῦ δὲ [P. 189] Ἀνδρόνικου ἐν τοῖς ὑπὲρ Ἀνδρόνικου προμηθέστερος εἶναι ἐπλάττετο, ὅτι ὁ μὲν τινος ἐκπερονῶν ὀφθαλμοὺς ἀπεσάλινετο, ὁ δὲ Δούκας οὗτος Ἀνδρόνικος, ὡς εἰ διδάκτὸς ἦν τοῦ ἀρχῆθεν ἀνθρωποκτόνου καὶ ταῖς τῶν μερόπων χαίροντος συμφοραῖς, καὶ χειρῶν προσεψήφίζετο στήρησιν ἢ ἀνασκολόπισιν ἐγνισμάτους, βλασφημιῶν ἐν πολλοῖς Ἀνδρόνικον καὶ λίαν ἀπανθρώπως αὐτοῦ θαθαπτόμενος ὡς μὴ καταλλήλους τοῖς πταίσμασι τὰς κολάσεις ἐπάγοντος. Ἐπιστάσης τοίνυν τῆς λαμπροτάτης καὶ εὐσήμου ἡμέρας καθ' ἣν ἡ μετὰ C τοῦ προσλήμματος εἰς οὐρανοὺς ἄνοδος τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἐορτάζεται, ἀθροισμὸς ἐκ προσ- κλήσεως γίνεται τῶν περὶ τὴν βασιλείον σχεδὸν ἀπάντων ἀδελφῶν καὶ ἦν διὰ τοῦτο τοῖς ἐκ παντός γένους καὶ ἔθνους συνδρομῇ καὶ ὄρμῃ, ἐνθα ὁ βασι- λεὺς Ἀνδρόνικος ἐνηυλιζέτο· ἦν δὲ τότε σκηνοῦμε- νος κατὰ τὸ ἔξω λεγόμενον Φιλοπάτιον. Ὡσπερ δὲ παλινωδῶν οἱ συναρχόμενοι ἄδοντες, ἦ ἐν τῷ ἄλλῳ τρέχειν ἑτέραν βαδίζοντες, εἶχον τὸν κατάντημα τῆς ὁδοῦ περὶ τὰ λεγόμενα τοῦ Μαγγάνη παλάτια, ἃ καὶ αὐτὰ κατὰ τὸ ἐντός Φιλοπάτιον ὑποδομήντο, ἐσ- ὕστερον δ' Ἀνδρόνικος κατηδάφισε. Καὶ ἐπεὶ πολυ- ἀνθρωπος ἦν ἡ συνέλευσις, πάνυ μέντοι πολυάνθρω- πος, καὶ ἀπὴν οὐδεὶς ἐν παρεῖναι ἐχρῆν, ἐξάγονται παρά δόξαν τῶν συνειλεγμένων ὁ Δούκας τε καὶ ὁ D Μακροδοῦκας ἐκ τῶν ἐκεῖ που ἐπιπέδων οἰκημάτων, καὶ πρὸς τὴν ἀῤῥειον ὡς κατάκριτοι θριαμβεύονται. Καὶ οἱ μὲν ὡς ὑπὸ δίκην ἀχρησόμενοι ἢ τὸν βασιλεῖα ὀφόμενοι τῶν ὑπερῶν ἐκκύπτοντα διεσκευάζοντο, ἄνω τὰ ὄμματᾶ ἀφραντες καὶ τῷ χεῖρι πρὸς τὸ τοῦ σχήματος σεμνὸν περιβάλλοντες· ὁ δὲ Ἁγιοχριστο- φορίτης Στέφανος, ὃν καὶ Ἀντιχριστοφορίτην οἰοῦντο ὠνόμαζον ἄνθρωποι, ἐς τὸ κατάλληλον τῶν ἔργων τὴν κλήσιν μετέγοντες (ἦν γὰρ ὁ τῷ ὄντι ἀναιδέστα- τος τῶν Ἀνδρόνικου ὑπηρετῶν καὶ πάσης ἀνοσιουρ- γίας ἀνάμειτος), λίθον ἄρας χειροπληθῆ καὶ τοῦ

Μακροδοῦκα στοχασάμενος τοῦ καὶ προφερεστάτου Ἀ
κατὰ κῆδος βασιλικὸν καὶ τὸ γεραρὸν τῆς ἡλικίας
καὶ τὴν τοῦ πλούτου βαθύτητα, παρῆναι πᾶσιν ὡς
ος παράδειγμα αὐτὸν ἀφορᾶν, περιβλεπόμενος ἀπα-
σαν τὴν ὀμνήσθην καὶ τὸν μὴ λαίβοιλοντα ἐρεσχελῶν
καὶ ὡς ἄπιστον ἐς βασιλέα κολογῶν καὶ τὴν αὐτὴν
καταδίκην μετὰ μικρὸν ὑποστῆναι μέλλοντα. Ἦσαν
οὖν διὰ τὴν ἀπειλήν ταύτην ὁ ἀθροισμὸς ξύμπας
χερμάδια, κατέβαλον τῶν ἀνθρώπων, ἔλεινον καὶ
ἄπιστον μετὰ τὸ πάθος θέαμα, ὡς ἀρθῆναι τοὺς
λίθους ἐς κολωνόν. Ἔτι δ' ἐμπνέοντας τοὺς ἄνδρας
ἀράμενοι τινες, οἷς τὰ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἐπα-
τέραπτο, καὶ τάπησιν ἐνειλήσαντες ἐφ' ὧν αἱ τοῖς
ἡμιόνις ἀνατιθέμεναι στρωματοθῆκαι σκέπονται,
τὸν μὲν ἐς τὴν περσίαν ἢ τοῖς Ἰουδαίοις ἐς ταφὴν
ἀποτέμψαντες ἄγουσι, τὸν δὲ Μακροδοῦκαν κατὰ τὴν
ἀντιπορθμὸν τῆς μονῆς τῶν Μαγγάνων ἀποκομίζουσι
λοφώδη ἀκτὴν, καὶ ἀνασκολοπίζονται ἀμφοτέροι. **B**
Καὶ τότε πρώτως οἱ τῆς Κωνσταντίνου [P. 190]
πολιταὶ τεθέστανται τὰ καὶ ἀκοαῖς αὐταῖς δυσπαρα-
δεκτα, καὶ ὧν ἀφηγουμένων πρότερον ἔβουον τοὺς

ἄπιστικούς πόρους, τῆνικαδὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς προκειμένων ἀπωλοφύροντο, καὶ τὸ πραχθὲν ἀναλογιζό-
μενοι ἀμύχανα συνείχοντο, καὶ διπλῆν ἐπὶ τοῖς
γινόμενοις δίκην ὑφίσταντο· καὶ τῶν ξυμφυλετῶν
γὰρ ἐδάμαζον αὐτοὺς τὰ παθήματα, καὶ εἰς αὐτοὺς ὄσον οὕτω προσπελάζειν τὸν κίνδυνον φανταζόμενοι
χρονιωτέρων εἶχον τὴν βάσανον τῶν ἐν μέσοις ἤδη ἐνσχεθέντων τοῖς ἀχθεινοῖς, καθ' ὅσον οἱ μὲν τῆς
πονηρᾶς ἐλπίδος ὑπέληγον ἔδη τοῦ κακοῦ ἐπιστάντος ὁ πάλαι κατὰ νοῦν ἔστρεφον, τοῖς δὲ τὸ προορᾶν
αἰεὶ τὸ δεινὸν καὶ τὸ οἰεσθαι τὸ μέλλον ὡς ἐφεστῶς καὶ νυκτὸς ἀφῆρει τὸν ὕπνον καὶ ἡμέρας πλέον
μάστιγος πάσης ἐμυώπιζε τὴν συνείδησιν. Καὶ τὸ καινότερον, οὐ μόνον ταῦτ' ἐπάσχον ὅπως τὸ ἔνδον
κριτήριον εἶχον ὑποθράπτον ὡς οὐκ ἀγαθὰ τῶν Ἀνδρονίκων εὐχονται καὶ βουλεύονται, ἀλλὰ καὶ οἷς
ἐκεῖνος προσέκειτο καὶ αἰεὶ τινος μετεδίδου χρηστοῦ· τὸ γὰρ ἐς ἅπαν ἄπιστον ἦθος καὶ τὸ τῆς γνώμης
παλιμβολον ὑφορώμενοι, ἔτι δὲ τὸ πρὸς κόλασιν ἐτοιμότερον δεδιττόμενοι, οὐδ' οὕτω· τὸ τοῦ κινδύνου δὲ σφῶν
αὐτῶν ἀπετρέποντο.

Ἄλλὰ γὰρ μὴδὲ τοῦτο παραδραμεῖτω ὁ λόγος. **C**
Αἰτοῦνται τινες Ἀνδρονίκον, οἷς μετὴν παρῆναι, **C**
τὰ τῶν κρεμασθέντων καθαιρεθῆναι σώματα. Ὁ δὲ
μὴ ἀηδῶς τὸν λόγον δεξάμενος ἠρώτησεν εἰ πάλαι
ἀπέθοντο· καὶ γινούσ ἐκ τῶν ἀναρτησάντων κακῶς
κακῶς καταστρέψαι τὸν βίον, συμπαθείας εἶπε τοὺς
ἄνδρας καταξιοῦν, καὶ ἐπεδάκρυσε τούτῳ τῶν βή-
ματι, ἰσχυροτέρην φάμενος εἶναι τῆς οἰκείας ὀρμῆς
καὶ προθέσεως τὴν τῶν νόμων αὐστηρίαν καὶ αὐ-
θεντίαν, καὶ τὴν τῶν δικαστῶν ἀπόφασιν ὑπερκαί-
σθαι τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως. Ὡ δάκρυον τοῖς πάλαι
μὲν καὶ ἡμῖν ἐν συνοχῇ ψυχῆς ὡς ἐκ νέφους ὄμβρος
τῆς καρδίας ἐπιψευκαζόμενον! Ὡ λύπης σφοδρότερας
σύμβολον καὶ τῶν ἔνδον πιεζόντων τεκμήριον ἀναμ-
φήριστον, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ χαρᾶς συλλειδόμενον τε
καὶ σταλαττόμενον ὡς ἐξ ἀμάρας τῶν ὀφθαλμῶν, **D**
παρ' Ἀνδρονίκου δὲ μὴ ταῦτὸ σθένον, ἀλλ' ἐτίραν
φύσιν λαχόν καὶ τεκμαίρεσθαι παρέχον ἔλεθρον ἐν
τῶν ἀμαρτυρίων, εἰπεῖν δὲ καὶ τὴν ὀδὸν ἐπανοίγον
τῆς ἐς Ἀχέροντα διαπλώσεως, ὅπου τὸ Στυγὸς ὕδωρ
τὸ κρυερόν ὡσεὶ καὶ φρικώδες κακὸν μόνης ἀκοῆς
ἀποτρέπαιον. Ὡ πόσων ἐστῆσε κόρας, θερμότερον
προχθέν! Ὡ πόσους εἰς ἔθου παρῆσρας πέταυρον
λάβρον ἐπιβροῦν! Ὡ πόσους κατέκλυσε! Ὡ οἷους
ἄνδρας εἰς τύμβον παρῆσρας εἰς τὰ ὑστατα νί-
παρα παραληφθῆν ἢ ὡς χρὴ ἐπιτάφιος· καὶ λοιπὴ τις

dæorum cœmeterium, Macroducam in littus edi-
tius, quod est e regione Mangani monasterii,
transvehunt, atque utrumque palis attingunt. Ac
tum primum Cpolitani ea cum luctu viderunt, a
quorum commemoratione prius aures abhorrebant;
atque id facinus reputantes, attonitis similes, quo
se verterent nesciebant, duplices pœnas luentes.
Nam et popularium calamitate movebantur; et,
quia idem periculum jam jam sibi quoque imminere
putabant, longiore cruciati afficiebantur quam ii
qui jam in mediis tormentis erant. Nam hi qui-
dem mala timere desierant, oppressi malo; quod
animus pridem augurabatur: illi vero, quia ma-
lum subinde providebant, et futura tanquam præ-
sentia cœnebant, neque noctu somnum capere nec
interdium quietis animis esse poterant, conscientiam
quasi flagellis excruciati. Neque vero ii solum sic
affecti erant, qui animi parum amici erga Androni-
cum sibi erant **SSS** conscii, sed, quod magis mi-
reris, ii quoque quibus favebat Andronicus et
subinde aliquod bonum impertiebat.

In causa erat, quod acerbitalis, implacabilitatis
et sævitiam hominis gnari periculi aciem ne se qui-
dem evitaturos metuebant. Est et hoc memoratu
dignum. Quidam homines apud Andronicum gra-
tiosi petebant ut suspensorum corpora tollerentur.
Is vero iis verbis non offensus, rogavit num pri-
dem essent mortui. Ubi ex carnificibus audivit
malos male periisse, se dolere vicem illorum dixit.
Ac id distum lacrymis prosecutus, adjecit legum
severitatem et auctoritatem sua voluntate et pro-
posito plus valere, et judicium sententias suo ju-
dicio præpollere. O lacrymæ, quæ et olim et a no-
bis in animi mœnore fundebamini, ex corde tan-
quam imber e nubibus destillantes! o gravioris
tristitiæ signa, et eorum quæ intus urgent argu-
menta certissima, quamvis aliquando etiam præ
gaudio ex oculis veluti guttæ exuberetis! alia ve-
stra natura est apud Andronicum: interneccionis
estis prænuntia, et in Acherontem et Stygiam pa-
ludem **SSA** vel ipso nomine detestabilem dema-
natis. Q quam multorum pupillas vestrum proflu-
vium exstinxit! o quam multps in Orcum adegi-
stis! o quot demersistis! o quales viros in sepu-
crum conjecistis et ultimo lavacro abluistis, tan-
quam inferiæ effusæ!
λοιπὴ ἐκκενωθῆν

Ad hunc modum Macroduca Constantino et Duca Andronico e medio sublatis, quemadmodum remunerari amicorum benevolentiam soleret Andronicus constabat. Non multo post duo fratres Sebastianos in altero freti littore, quod Perama dicitur, suspendit, quod scilicet vitæ ejus insidiati essent.

7. Hujusmodi atque aliis deterioribus rebus et suppliciis Andronicus subinde occupabatur. At Comnenus Alexius, Manuelli Imperatoris ex fratre nepos et pocillator, ab Andronico in Scythiam relegatus atque inde profugus, draconis volantis instar in Siciliam pervectus, Gilielmus insulæ tyranno quis esset aperuit; atque una cum ipso ex Philippica provincia oriundus Maleinus, vir non illustri genere, non splendida fortuna, non rebus gestis clarus. Hi quam bilem ambo contra Andronicum conceptam longo tempore parturiant, alter fortasse non sine causa, alter vero in Comneni gratiam, et ut aliquo nomine dignus videretur iis a quibus ignorabatur, eam tandem contra patriam pepererunt, illa non in aurem regis locuti, sed palam, in multis audientibus, fere plantas ejus demulcentes et linguis suis cantino more deosculantes, non quæ Andronico nocitura erant, sed per quæ tyrannum Siculum ad Romanarum provinciarum vastationem tanquam ad paratam prædam concitarent. Is vero iis verbis incitatus, eoque magis quod cum popularium suorum oratione consentirent, qui cum olim in aula Cypolitana stipendia mererent, tum Andronici metu et neglectu sui, alii alio dispersi, eadem sæpe dixerant, et copias quas habebat coegit, et magnis stipendiis, majoribus promissis tam pedestrium quam equestrium auxiliorum multa millia accievit. Peditatu Dyrrachium trajecto urbem primo impetu cepit. Navalibus copiis recta in Thessalonicensem portum delatis interjectas regiones in deditio-nem accepit, Thessalonicam vero illustrem urbem terra marique obsessam corona cepit, ac post dies aliquot obsidionis exeroitum introduxit, eo successu non tam ob defensorum timiditatem et imperitiam rei militaris quam ob Davidis Comneni, præfecti urbis, ignaviam usus. Qui cum Thessalonicensibus nihil commodaret, sed metuendo Andronico et crudelibus ejus manibus cavendis ingeniosissimus esset, aut fluctus marinos subire, aut de summis rupibus se præcipitem dare, aut in montibus et speluncis abdere, aut fugitivi illius prophætæ exemplo a ceto deglutiri debuisset. Verum ille horum nihil fecit, sed malo Thessalonicensium fato urbis præfecturam parum honeste adeptus, vir muliere corruptior et cervis timidior, tantum non eos a quibus et ipse et urbs caperetur longe adhuc remotos accersivit: atque in id operam ultro dedit, ut in eorum manus perveniret. Nam cum pugnandum esset et omnis generis arma et machinæ contra urbem expedirentur, se pro

Και ὡδα μὲν ἐξ ἀνθρώπων ἔθετο τὸν Μακροδοῦ-
καν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Δούκαν Ἀνδρόνικον,
κατὰ τοιοῦτοις αὐτοῖς Ἀνδρόνικον εἶδσαν ἀντιμε-
τρῶντά ῥησι τῆς εὐνοίας τὰ ἀφειλήματα μετ' οὐ
πολύ δὲ καὶ τοὺς Σεβαστιανούς ὀρκίζοντας, δυνά-
ζοντας τὸν ἀριθμὸν, ἐς τὴν ἀντιπέραν ἀναστῆ τῷ
πορθμοῦ ὅς κικλήσκειται Πέρασμα, διὰ τὸ δῆθεν ἐπι-
βουλεύειν αὐτοῦ τῆ ζωῆ.

ζ'. Ἀλλ' ἐν τοιοῦτοις μὲν καὶ παραπλησίσις ἀλλοίσι
καὶ χείροσιν [P. 191] οὐκ ὀλίγοις ἀεὶ ἐνηυκαίρει
Ἀνδρόνικος· ὁ δ' ἐκ Κομνηνῶν Ἀλέξιος, ὅς ἐκ
τοῦ κεράσματος ἐτάκτο τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ ἐκ τῆς
αὐτοῦ φύτης γεγεννημένος (ἐκ γὰρ ἀδελφοπάιδος
προελήλυθεν), ὑπερορῶν ἐς τοὺς Σκύθας Ἀνδρόνικῳ
κατακριθεὶς κάκειθεν φυγὰς γενόμενος, εἶποι ἂν τις
ῥησι πετόμενος εἰς Σικελίαν κατέλυσε, καὶ τῷ ταύτης
τυραννεύοντι Γιλιάλμῳ εἰς ἔψιν ἐλθὼν, καὶ αὐτὸν
ὅστις εἶη καταφανῆ θέμενος, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ὁ ἐκ
τῆς Φιλίππου ἐπαρχίας ὀρκίζοντας Μαλεῖνος, ἀνήρ
οὐ τὸ γένος ἐπίσημος, οὐ τὴν τύχην λαμπρὸς, οὐ
γνώριμος τὸ ἐπιτήδευμα, ὃν συνίλαβον ἔμφω χόλον
καὶ ὄδιον ἐπὶ πλείστον κατ' Ἀνδρόνικου, ὁ μὲν καὶ
δικαίως ἴσως ἐπεγαλῶν, ὁ δὲ Μαλεῖνος τῷ Κομνηνῷ
χαριζόμενος καὶ δοκεῖν τις εἶναι τῶν αἰδοῦς ἀξίων
παρὰ τοῖς οὐκ εἰδῶσι πραγματευόμενος, τοῦτον κατὰ
τῆς πατρίδος ἀπίτεκον, ἐκεῖνα μὴ πρὸς οὖν τοῦ
ῥήγος, ἀλλ' ἐπὶ πολλῶν εὐπαρακλήτως λαλήσαντες
ἐν τῷ μικροῦ τῶν ἐκείνου ποδῶν τὰ πέλματα κατα-
ψῆν καὶ κυνηθὸν ταῖς ἐαυτῶν γλώτταις περιλιχμά-
ζειν, οὐχ ὅσοις κακῶς παθεῖν Ἀνδρόνικος ἔμελλεν,
ἀλλ' οἷς ὡς ἐπὶ θήραμα πρόχειρον τὴν ἄλωσιν τῶν
Ῥωμαϊκῶν χωρῶν διερεθίσαι εἶχον τὸν τῶν Σικε-
λῶν τύραννον. Ὁ δὲ τοῖς τούτων λόγοις ἀναβρίπι-
σθεὶς, καὶ ἄλλως ἔχων ἀναφέρειν τὰ ἐπαδόμενα ἐς
τὸ σύμφωνόν τε καὶ ταυτοδύναμον οἷς καὶ παρὰ
ταυτογενῶν ἐκείνῳ Λατίνων πολλάκις ἀκήκοος,
πάλαί μὲν ἐπὶ μισθῷ συνόντων Ῥωμαίοις καὶ τὴν
αὐτοκρατορικὴν ἐκτριβόντων αὔλειον, τότε δὲ δια-
σπαρῆντων ἄλλων ἄλλοσε διὰ τὸν παρὰ ῥησιν
ἀτερῆμονα καὶ ἄτεγκτον Ἀνδρόνικον καὶ τὸ ἐξ
αὐτοῦ ἀκηδῆς, τὰς τε οὖσας πολεμικὰς δυνάμεις ἐς
τὸ ἐπικρατὲς διατίθησι, καὶ τὸ ξενολογικὸν ἐκ πολ-
λῶν ὀπλιτῶν ἀποκρίνας καὶ ἀδροῖς ἐπάρας μισθώ-
μασι καὶ μείζοσι φουθήσας τοῖς ἐπαγγέλλεσιν ἐς
χιλιάδας τὴν ἵππον καταριθμεῖ. Καὶ τὴν μὲν περὶ τὴν
στρατιάν ἐς Ἐπίδαμνον διαβιβάσας καὶ ταύτην
αὐτοδοσε κατασχῶν, τὴν δὲ ναυτικὴν δύναμιν εὐθεὶς
πλοήσασαν σχῶν ἐς τὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἐπίνειον,
τὰς ἐν τῷ μεταξὺ χώρας ὁμολογίᾳ αἰρεῖ. Ὁμοῦ δὲ
τῶν στρατευμάτων κατὰ τε γῆν κατὰ τε θάλασσαν
τὴν λαμπρὰν ἐν πόλει Θεσσαλονικίᾳ διαλαβόντων
μίστρα Ἄρειος καὶ διαζωσάντων, ἐάλω αὕτη πολιού-
κῃ καὶ εἴσω μεθ' ἡμέρας δέχεται τὸ πολέμιον
οὐκ οὐκον διὰ τὸ τῶν ἐνδον ἀμυνομένων ἀπάλαμνόν τε
καὶ ἀπειρόμαχον, τὴν δὲ μαλακίαν μᾶλλον τοῦ στρα-
τηγούντος Δαβὶδ τοῦ ἐκ Κομνηνῶν. Οὗτος γὰρ ἐς οὐ-
δὲν χρήσιμος τοῖς Θεσσαλονικεῦσιν ὄφθεις, δεξιό-
τατος δὲ μόνον γενόμενος ἀεὶ δεδιέναι Ἀνδρόνικον
καὶ τρόπον ἐπιζητεῖν δι' οὐ δὴ τὰς ἀάπτους ἐκείνου

χειρας διαφευξεται, δέον κύμα θαλάσσης ύπαλθειν ἢ κατὰ πετρῶν ἡλιβάτων βαλεῖν αὐτὸν ἢ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις εὐρίσθαι ἀποκρυβὴν ἢ κατὰ προφήτην φυγάδα κήτει θαλασσῆν καταποθῆναι, ὁ δὲ τοιοῦτο μὲν οὐδὲν ποιεῖν ἐπιβάλετο, ἐπὶ κακῇ δὲ μόρῃ τὴν τῶν Θεσσαλονικῶν χειρίζων ἀρχὴν καὶ τὴν ἀρχηγίαν ὁ καὶ γυναικῶν [P. 192] θηλύτερος καὶ τῶν Ἀλάφρων δειλότερος οὐκ εὐκλεῶς κληρωσάμενος, ἔλαθε τοὺς συλληψομένους αὐτὸν τε καὶ τὴν πόλιν Θεσσαλονικὴν καὶ πόρρωθεν ὄντας μεταπεμμόμενος ἄντικρυς, καὶ αὐτὸν ἐκείνοις ἐγγερίον ἐκούσιον ζώγρημα θέσθαι διὰ παντὸς μελετῶν. Οὐκοῦν καὶ τοῦ τῆς μάχης ἐνστάτος καιροῦ καὶ παντοίων ὄπλων καὶ μηχανῶν κινουμένων κατὰ τῆς πόλεως θεατῆς τῶν πολεμίων μάλιστα ἦν αὐτὸς, οὐκ ἀντίπαλος. Οὔτε γὰρ δι' ὅλης τῆς πολιόρκιας ὤφθη ἐπεκράμει, καίπερ διανιστῶντων αὐτὸν οὐ μετρίως πρὸς τοιοῦτο ὅτι τῆς πόλεως προσηπίζοντο, οὔτε δρᾶσιν οὕτως αὐτοῖς ἐνέδωκεν, ἀλλ' ἤγγχε τὸ τῶν πολιτῶν πρόθυμον οἷα καὶ σκυλάκων γενναῖον ὄρημα θηρατῆς ἀχρηστότατος. Τοῖνον οὐδενὶ τῶν ἀπάντων ὤπτο ναυοπλίαν ἀμφιασάμενος, ἀλλ' ἀπαίχε κρᾶνους καὶ θώρακος καὶ κνημίδων καὶ θυρεοῦ κατὰ τὰς ἐσκιετραφημένας τῶν γυναικῶν καὶ μηδὲν εἰδυίας πλέον γυναικωνίτιδος, καὶ περιῆει τὴν πόλιν ἡμίονον ἔμπορος μετ' ἀναξυρίδος συνεπτυγμένης ὀπισθίῃ δεσμούματι καὶ πεδίλων κομφῶν ἐστιγμένον χρυσῶν, ἐς αὐτὸν ἀπολιγόντων ἀστράγαλον. Τῶν δὲ μηχανημάτων τὰ τεῖχη τυπτόντων καὶ βαλλόντων τοὺς λίθους ἔραξε, αὐτὸς εἰς γέλωτα εἶχε τὰ τῶν ἀφαιμένων πετρῶν βοιζήματα (15) καὶ τὰ τοῦ περιβόλου ἐν τῷ πλήττεσθαι μυκήματα· κὰν τῷ ἐρείπεσθαι βήγματα, « Ἐνωτίζεσθε γοῦν, » ἔφασκε τοῖς ἐκείνῃ συνοῦσι φαύλοις ἀνδραρίοις, ὑπὸ ἀπίδα ἰσχυρὰν τοῦ τεῖχους παραβύσμενος, « τὰ τῆς γραίας μυκήματα, » ὁ τιτηνοῦ εἰσέτι δέομενος· ἐκάλει δ' οὕτω τὴν μεγίστην τῶν ἐλσπόλειων, ὑφ' ἧς ἤχρηστο τοῦ τεῖχος τῆς πόλεως, τῶν λίθων ἐκπηθόντων τῆς ἀρμογῆς τοιοῦτον τοῖνον προδότην ἢ Θεσσαλονικῶν τότε κληρωσάμεν, φύλακὰ δυστυχῶς, καὶ κυβερνήτην λαχοῦσα τὸν καταποντιστὴν καὶ λατῆρα τὸν φαρμακῆα, ἐπ' ὄλιγον ἀντισχοῦσα τοῖς ἐχθροῖς ὑπέκυψε.

Τὰ δ' ἐπὶ τοῖτοις γεγενημένα ἄλλη τις ἐστὶ κακῶν Ἰλιάς, καὶ τραγικᾶς ὑπερβαίνουσα συμφορὰς ἅπας γὰρ οἶκος τῶν ἐνότων ἡρήμωτο, οὐδ' ἦν οἰκία τις σώζουσα, οὐ στενωπὸς τῶν ἀνατρούντων λυτρούμενος, οὐ κατάδυσσις ἐπὶ πολὺ ἀποκρύπτουσα. Ἄλλ' οὐδὲ σχῆμα ἡλευίτο ἔλαεινόν, οὐδ' εἰδωσαίτο δυσώπησις, ἀλλὰ διὰ πάντων ἐχώρει τὸ ξίφος, καὶ θυμοῦ λῆξις ἦν ἢ ἀπάγουσα τοῦ βίου πληγῆ. Κενὴ δὲ καὶ ἢ κατὰ τοὺς ἱεροὺς νεῶς συνδρομῆ τῶν πολλῶν ἐδεικνυτο, καὶ ματαία ἢ ἐπὶ ταῖς εἰκασίαις ταῖς θείαις πεποιθήσις. Οἱ γὰρ βέβηροι καὶ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα συγχέοντες πράγματα τιμῶν οὐκ ἤδεσαν τὰ θεοῦ, οὔτε ἀσυλίαν παρεῖχον τοῖς εἰς τὰ τεμένη προστρέχουσιν· ἀλλ' ὅτι ἦν ἐπὶ τοῖς κοινοῖς δόμοις κατάντημα, τὰ μαχαίρῃ δηλονότι παρασπίκα πεσεῖν ἦγουν τῆς οδοῦς ἀπάσης φιλωθέντα τινὰ διαφεθῆναι, δὲ παρὰ τοῖς κορθηταῖς ἐς μεγίστην εὐποιαν συνελογίζετο, πῶσθε καὶ οἱ ἐν τῷ νεῷ καταφεύγοντες πύρας εὔρισκον, ἵνα μὴ προσθελὴν καὶ τι βαρυσυμ φορώτερον ἕτερον, τὸ ἐκθλίβειν ἔδεισε κακῶς τὴν ψυχὴν τῇ τῶν μυριάδων συνδρομῇ τε καὶ συμπιλήσει, αἱ τοὺς θεοὺς δόμους εἰσεδύσαν· κὰν τοῖς ἱεροῖς γὰρ μεθ'

A *speculatore hostium, non pro bellatore gessit. Nunquam certe totius obsidionis tempore ullam eruptionem fecit, quamvis non paucis, quæ in præsidio erant, exhortantibus. Neque id ipsos facere passus est, sed civium alacritatem, ut ignavus venator canum impetum, cunctando suffocavit. Neque armatum quisquam eum aut galeatum vidit: sed galeam, thoracem, ocreas ita vitavit ut delicata muliercula, quæ præter umbram conclavis sui nihil novit. Mulo quidem per urbem vehabatur cum pallio, quod a tergo nodus astringebat, et elegantibus calceolis auro usque ad talos interpunctis. Cum autem machinæ muros quaterent et saxa humi deciderent, excussorum saxorum bombos et monium cum ferirentur mugitum et ruinas ridebat, et familiaribus suis nequam hominibus sub tuta crepidine muri stans: « Audite, inquit, anicula mugitum. » Sic autem machinam maximam vocabat, qua saxa compage sua elidebantur, homo ipse adhuc nutricis egens. Igitur Thessalonica talem proditorem pro duce, piratam pro gubernatore, venesicium pro medico sortita, hostibus non diu restitit.*

C *333 Deditionem ingens malorum pelagus est consecutum. Omnes ades sunt desertæ, nulla fuit domus quæ servaret, nullus angiportus ab homicidis defendebat; nulla caverna erat quæ diu celaret: nullæ preces, nulli gestus miserabiles misericordiam impetrabant; grassatur ubique ferrum; ira non nisi lethali icu lenitur; frustra vulgus in templum occurrit, frustra sacris imaginibus fidit. Nam Barbari divinis humanisque robus confusus nulla religione movebantur, neque in sacras ades confugientibus parcebant. Illud saltem proficiebant miseri, ut aut statim gladio cederent aut bonis omnibus ereptis dimitterentur; quod vastatores illi summum benefisium indicabant. Idem exitus manebat eos qui in fana se conferebant. Et accedebat malum gravius, quod infinitæ multitudinis concursu multi et ex compressione exanimabantur; et ab hostibus in sacra irruentibus trucidabantur, et obvii quique pro hostibus crudeliter mactabantur. Et qui pepercissent hominibus qui divinis rebus insullabant et Deum plane contemnebant? neque vero tam illud erat novum, quod*

Hier. Wollfi notæ.

(15) Τὰ τῶν ἀφαιμένων πετρῶν βοιζήματα. Ex hoc loco fore conjicio, Siculos habuisse bombardas

eo tempore, nisi fortasse balistis maximis vel fuerint.

sacra 389 donaria rapiebant et profanis manibus non tangenda contrectabant ac caninis oculis ea intuebantur quæ aspicienda non sunt, quam hoc nefarium, quod sacrosanctas Christi et sanctorum ejus imagines terræ allidebant, et pedibus insistentes, si quid ornatus ex materia pretiosa inerat, eo utcunque direpto ipsas in trivium efferebant, ut a prætereuntibus conculcarentur, aut ad cibum coquendum foco apponebant. Illud autem maxime nefarium est et piorum auribus detestabile, quod in sacra et ipsis angelis venerabili mensa indecore saltabant et barbarica quædam cantica psallebant. Deinde pudendis apertis sacrum pavementum in orbem permingeabant, aspersione illa et calidis balneis noxiis dæmonibus utique gratificantes, ut in his fatigati cladibus hominum innarent. Sed cum tandem malorum finis instare et pugna quietura videretur, Siculi duces intervenerunt et turbæ in cædes ruentis impetum represserunt; quorum unus cataphractus, 390 equo insidens, Theodori martyris, e cujus sepulchro unguentum ebullit, templum ingreditur, et alios obliquo ense verberando alios vulnerando vix militum intemperias cohibere potuit. Verum ne sic quidem tolerabilis fuit Thessalonicensium conditio. Etsi enim postridie expugnatae urbis a cædibus civium temperatum est, tantæ tamen grassationes in superstites fuerunt, mille modis ad eundem vitæ exitum tendentibus, ut cum mortuis bene actum videretur, et ut apud Jobum tolerantissimum est, multi frustra mortem exoptarent. Nam etsi alii fere omnes in bello victos hostes, ut victoriæ superbia dictat, sæviunt, Latinus tamen superatis adversariis intolerabile malum est et verbis inenarrabile. Quod si Romanus sit comprehensus, et is Latine linguæ rudis, et a peregrinitate ita abhorrens ut in vestitu nihil cum eis commune habeat, is vero Deo invisus habetur et quovis supplicio dignus. Quæ vipera, quis leo, præda vetere ommissa et calidum adhuc venatum devorans, ita sævit 391 ut Latina immanitas in captivos? non flectitur precibus, non mollitur lacrymis, non blandis lenitur verbis: quamvis suavis cantus, strepitus anserum aut clangor miliorum habebitur. Si Orpheum cithara, cygnos moribundos cantus dulcedine superes, nihil profereris; et ut paulisper barbarica feritas mulceatur, mox tamen ad ingenium redit, in cædes ruit, nec supplicum vocibus plus movetur quam incus ictu malleorum. Ea gens tantum iracundiæ indulgere novit et imperatis ejus obtemperare. Quid vero malorum prætermittat homo Romanis infestus, eorumque inveterato odio ita flagrans ut nec vetus ille serpens, humani generis insidiator, unquam tantum virus acerbitalis in terras evomuerit? nam execrabilis Latini provincias nostras paradiso comparant, nostrorumque bonorum desiderio genti nostræ perpetuo sunt infesti, et subinde mala machinantur; quæ si quando temporibus adducti

ἄπλων ἐπεισιγηδῶντες οἱ ἐναντίοι τὸν ἐν ποσὶ ἀνήρουν ἀεὶ, [P. 193] καὶ ὡς θύματα τοὺς καταλαμ-
βανομένους ἀγγελῶς ἐκεράζον. Πῶς δὲ ἀνθρώπων
ἡμελλον φεῖδεσθαι οἱ τοῖς θεαῖς ἐμπαρονοῦντες
καὶ μὴ ὁλῶς Θεοῦ ἐμπαζόμενοι; ἀλλ' αὐ τοσοῦτον
καινὸν εἰ τὰ τῷ Θεῷ ἀναθεμιμένα ἱεροσύλων καὶ
χερσὶ βεβήλοισι καὶ ὀφθαλμοῖς κύνεοις ἤγοντο τῶν
ἀψύστων καὶ τοῖς μὴ θεατοῖς ἐνητένιζον, ὅσων δὲ
ἀνόσιον εἰ τὰς πανηγεῖς Χριστοῦ εἰκόνας καὶ τῶν
αὐτοῦ θεραπεύοντων ἠδάφιζον, καὶ τοῦτων καταπι-
βαίνοντες, εἴ τις μὲν κόσμος ἐξ ὕλης προσῆν τιμαλ-
φοῦς, τοῦτον ἀφήρουν ἐκσπῶντες ὡς ἔτυχεν, αὐτὰς δ'
εἰς τὰς τριόδους ἐξέφερον τοῖς παροδεύουσιν ἰσομείνας
εἰς καταπάτημα, ἢ τῷ τῆς διαίτης πυρὶ παρεδίδο-
σαν. Ἀνοσιώτατον δὲ μάλιστα καὶ ὡς δυσχέουστον
τῶν πιστῶν εἰ τινες ἦσαν οἱ τῆς θυρωροῦ καὶ ἀγ-
γέλοισι αὐτοῖς αἰδεσίου ἀνωθεν ἀνιόντες τραπέζης
ἐπ' αὐτῆς ὠρχοῦντο μεταφερόμενοι ἀσχημόνας, καὶ
τινα βάρβαρα ἀπηχέστατα ἡσμάτια πάτρια ἕψαλλον,
εἶτα τὴν αἰδῶ ἀνακαλύψαντες καὶ τὸν ποδῶνα τοῦ
τῆς κοιλίας ἀσκού βέειν ἀνέντες ἐνούρου κύκλω
κατὰ τὸ ἅγιον ἔδαφος, περιβραντήρια ταῦτα τελοῦν-
τες δαίμοσι καὶ λουτρὰ θερμὰ τοῖς ἀλάστοροι
σχιδιάζοντες, οἷς οὔτοι μετὰ κάμπτου διενήχονται,
ὅν διήνεγκαν ἀνθρώποις συμφορὰς μηχανώμενοι
καὶ δεινὰ διαθλοῦντας ἀνήκεστα. Ἐπεὶ δὲ ποτε
τὰ δεινὰ δόξαν τοῦ λῆξαι εἴληψε καὶ εἰς ἀνοχὴν
ἀπέιδεν ὁ πόλεμος, μέσον ὀφθέντων οἵπερ εἰς
ἀρχηγούς τῶν Σικελῶν ὑπερανεστήκεσαν, καὶ τὴν
τῶν πολλῶν ἐπισχόντων ὄρμην εἰς ἀναίρεσιν, ὧν
ἄτερος ἐπίπτος σιδήρω κατάφρακτος τὸν τοῦ μυρο-
C βλῦτου μάρτυρος εἰσέδου νεῶν, καὶ τοὺς μὲν τῷ πλα-
τεῖ παλῶν τοῦ ξίφους, τοὺς δὲ καὶ ἀληθῆς τραύμα
πλήττων ἰσχυρῶς μόλις τὴν τοῦ κακοῦ στήσαι φορὰν,
οὐδ' οὕτω τὰ ἐξῆς ὡς ἐν κακοῖς μέτριζι Θεσσα-
λονικεῦσιν ἐφανησαν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐς ἔδου κατάγε-
σθαι τοὺς πολιορκηθέντας ἢ μετὰ τὴν ἄλωσιν εὐθὺς
ἡμέρα κατέπαυσε, τὰ δ' ἐπισυμβαίνοντα ἄλλως
ὀδυνηρὰ πρὸς τὸ αὐτὸ τῆς ζωῆς τέρμα μυριακῶς
τοὺς τλήμονας κατηνάγκαζον καὶ βέλτιον τὸ θανεῖν
ἐπολοῦν ὑπὲρ τὸ ζῆν, ὥστε τὸ τοῦ τλησιπτόνου ἰαῦδ
εἰπεῖν, πολλοὶ δεόμενοι τελευτῆς οὐκ ἐτύχωνον.
Καὶ πᾶς μὲν γὰρ ἕτερος πολέμῳ τὸ ἀντίπαλον χεῖρω-
D σάμενος κακῶς αὐτῷ κέχρηται καὶ ἀνελεθμόνως
προσφέρεται, καὶ ὅσα ἢ ἐκ τῆς νίκης ὑπεροφία
ὑποτίθησι διαπράττεται. Λατίνος δὲ πορθήσας τὸ
ἀντικείμενον καὶ ὑποχείριον ἐργασάμενος ἀνύποιστόν
ἐστι μάλιστα κακὸν καὶ λόγῳ ἀπεριήγητον· εἰ δὲ καὶ
Ῥωμαῖος εἴη ὁ συλληφθεὶς, καὶ αὐτὸς καθαρῶν
γλώττης Ἰταλιώτιδος, καὶ τοσοῦτον τοῦ ἑτεροφύλου
ἔθνους ἀποξενούμενος ὡς μὴδὲ κατὰ τὴν σαματικὴν
περιβολὴν βραχὺ τι γυῖν Λατίνους ἐπικοινωνεῖν, εἴη
ἂν οὗτος ἐστυγημένος Θεῷ καὶ τῆς ὀργῆς Ἐκέρου
ἀμιγῆ κατακριθεὶς πεινῆ τὴν κύλικα καὶ τὸ ποτή-
ριον ἀκίραστον προσενέγκασθαι. Ποῖα γὰρ θανατη-
φόρος ἔχιδνα ἢ πτεροφύλαξ ὄφει ὀλέθριος ἢ ταυμο-
φόντης λέων, τὰ τῶν βρωμάτων ἔωλα παρορῶν [P.
195] θερμῆς δ' ἔτι τῆς θήρας ἐμφορούμενος, οὕτως
ἂν ἐλυμήνατο ὡς ἀπανθρωπία Λατίνῃ ζωγράφασα;

οὐκ ἐπικλᾶται λιταῖς, οὐ θηλύνεται δάκρυσιν, οὐχ αἰμύλοισι ἱλαρύνεται φθέγμασι. Κἄν ᾗσιν τις χάριν, κλαγγὴ τούτωι ἰκτίνων ἢ κρώγμωδὸν κορώνης λογιζέται. Ἐὶ δ' οὕτως εἶη θαλκτῆριον ὡς καὶ πέτρας αἰρεῖν, ὅποια τὰ Ὀρραϊκὰ κροσμάτα, εἰς κενὸν μὲν καὶ οὕτως ὁ φορμίζων ἐψάλαξε καὶ μάτην ἀείδειν ἀνεβάλλετο λιγυρόν· εἰ δέ που καὶ ἀλοῖη τῇ αἰοιδῇ ὁ βάρβαρος, ἀλλ' εἰς κύνειον ᾄσμα τελευταῖόν τε καὶ φιλότιμον ἢ ἀμείλικτος τοῦτο ψυχῇ συλλογίζεται, αὐτὸ πάλιν κατεργαζομένη θάνατον, καὶ μένουσα πάλιν ὡς πρότερον ἀθελκτος ἢ ὡσπερ ἄκμων ἀνῆλατος, πρὸς πᾶσαν ἱκετεῖν ἀνένδοτος. Μόνω οἱ τοῦ γένους τούτου τῷ θυμῷ χαρίζεσθαι ἔσται, καὶ οἷς οὗτος ἐπιτάσσει ὀργίλως ὑπενδιδόναι πεφύκασι. ῥώμαιος καὶ τοσαύτην ἀποθησαυρίσας ἐν ἑαυτῷ καθ' ἑλληνος ἀνδρὸς ἀπέχθειαν, ὅποιαν οὐδ' ὄφρις αὐτὸς ὁ ἀρχαῖος τοῦ ἀνθρωπέου γένους ἐπίβουλος συνεληφῶς πάλας ἀπέτακεν; ἐπεὶ καὶ παραδείσῳ μὲν ἀντικρως παρὰ τοῖς καταρατοτατοῖς λατίνοις εὐκάλεται ἦν ἡμεῖς ἐλάχομεν οἰκεῖν καὶ ὀποκαρπεύεσθαι, καὶ δυσέρωτες ὄντες τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν κακογνώμονοῦσιν ἀεὶ περὶ τὸ ἡμέτερον γένος, καὶ κακῶν εἰσι τέκτονες διὰ παντός. Κἄν φιλεῖν πλάττωνται, τὸν καιρὸν ὑποδύμενοι, μισοῦσιν ὅς ἔχθιστοι· κἄν ὁ λόγος αὐτοῖς εὐπροσήγορος καὶ ὑπερ ἔλαιον ῥέων ἀσφορητὶ ἀπαλύνεται, ἀλλὰ βολίδες εἰσι καὶ οὕτως αὐτοὶ, καὶ μαχαίρας ἀμφιστόμου τομώτεροι. Οὕτω μίσην ἡμῶν καὶ αὐτῶν χάσμα διαφορᾶς ἐστήρικται μέγιστον, καὶ ταῖς γνώμας ἀσυναφεῖς ἔσμεν, καὶ κατὰ διάμετρον ἀφεστήκαμεν, εἰ καὶ σώμασι συναπτόμεθα καὶ τὴν αὐτὴν πολλὰκις εἰλήχειμεν οἴκησιν. Ὅθεν καὶ αὐτοὶ μὲν ὑψαυχενοῦντες τὰ πολλὰ, καὶ τὸ τοῦ σχήματος ὑπερηφάνως ὑποκρινόμενοι ὄρθιον, ὡς πτέρναν φιλοῦσι τηρεῖν καὶ περιεργάζεσθαι τὸ λείον τοῦ ἥθους ἡμῶν καὶ ὑποκαταβαίνον χαμαὶ διὰ τὸ τοῦ φρονήματος μέτριον. Ἡμεῖς δὲ τὸ ἐκείνων ὑπέροφρον καὶ τὸ κομπηρὸν καὶ σεμνὸν καὶ τὴν κόρυζαν οἶά τινα κεφαλὴν ἄνω ὑποβλεπόμενοι τείνουσαν, ἐπ' αὐτῆς τὴν πορείαν τιθέμεθα φλῶντες (16) ἐς δεῦρο τῆ δυνάμει Χριστοῦ τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπιῶν ἐξουσίαν βραβεύοντος καὶ τὸ μηδὲν ἐντεῦθεν παθεῖν ἢ καὶ ἠδικηθῆαι παρέχοντος.

Καὶ οὕτω μὲν, ἵνα καθ' εἰρμὸν αὐθις προτῆ τὸ λέ-
γειν, ὁ Σικελικὸς στρατὸς τῆς πόλεως Θεσσαλονικῆς
ἔνδον γενόμενος ὅσα καὶ οἶα μὴ θεῶν φίλα τετέλεκε,
κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν τοῦ Αὐγούστου μηνός, τῆς τρί-
της ἐπινεμῆσεως, τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἑξακοσιοστοῦ
ἐνενηκοστοῦ καὶ τρίτου ἔτους, τῆς τετραμαχίας ἀρχά-
μενος, καὶ συμπεράνας ταύτην ἀβλαβῶς ἑαυτῷ πάντη
κατὰ τὴν πέμπτην καὶ δεκάτην τοῦ αὐτοῦ μηνός. Οὐ
μόνον τοῖνον, ὡς ἐλέγομεν, τοῦ πόλεμου ἐνισταμένου
τὰ τῶν ὄλων πεπόνθησιν οἱ Θεσσαλονικεῖς χεῖριστα,
ἀλλὰ καὶ τούτου λήξαντος οὐκ ἔρβψεην ἢ τύχη πρὸς
τὸ φιλιάνθρωπον, οὐδ' ἐνεῖδον αὐτοῖς οἱ ἀλχημαλωτεύ-
σαντες ἡμερον· οὐ γὰρ οἰκιῶν μόνον τοὺς δεσπότης
ἐξήλασαν καὶ τῶν κειμηλιουμένων ἐντός ἀπιστέρη-
σαν αὐτοὶ ταῦτα ἰδιωσάμενοι [P. 195], ἀλλὰ καὶ τὰ
ἱμάτια προσαφείλοντο, μηδὲ τῶν ἐσχάτων ὑποδυτῶν
ἀποσχόμενοι τῶν κρυπτόντων ἢ ἢ φύσις ὡς ἀσχῆ-
μονα καλύπτειν ἐπέταξε, μήτε μὴν τρύφους τοῖς
δεσπότης μεταδιδόντες ὧν αὐτοὶ περ εἰς τοὺς κό-
πους εἰσεληλύθεισαν, ἀλλ' οἴκοι μὲν οἱ ἀλλότριον
καθήμενοι κατεσπάζων τὰ ἐνόματα καὶ ὀσημέραι
ἐκώμαζον, τοὺς δὲ συγκεκομικότας εἰς τὰς σιπύας
εἴων ἐπὶ τῶν τριόδων πλάζεσθαι νηστιδας, χαμαιοῦ-
νας, γυμνόποδας καὶ αχτιωνας ὡς κλίνην μὲν ἔχειν
τοὺς πρότερον εὐπαρόφους τὸ δάπεδον, στήγην τὸν
οὐρανὸν, τὴν δὲ κοκρίαν θαλαπυρόν δέμιον. Ὁ δὲ
χεῖρον τῶν ἀφηγουμένων καὶ ἔως αὐτῆς δάκνον
ψυχῆς, οὐκ ἔξην τοῖς πρώην δεσπότης παρεισθῆναι

amicitiam simulant, tamen acerrimas inimi-
citas clam alunt. Si blandis verbis et oleo mollioribus utuntur, jacula et ancipites gladii in iis delitescunt. Tanto discordiæ vallo invicem dirempti sumus, nec ullo modo animi conjungentur, etsi corporibus conjuncti in iisdem ædibus habitemus. Illi plerumque, erecta cervice elatoque vultu incedentes, morum nostrorum levitatem et ex modestia humilitatem cavillari et despiciere solent. Nos vero eorum supercilium, jactantiam, fastum, insolentiam Christo auspice conculcamus, qui potestatem dat super serpentes et scorpiones citra noxam ambulandi.

Τί δ' ἂν κακὸν εἶη παρεικῶς ἀτέλεστον ἀνὴρ μισο-
καθ' ἑλληνος ἀνδρὸς ἀπέχθειαν, ὅποιαν οὐδ' ὄφρις αὐτὸς ὁ ἀρχαῖος τοῦ ἀνθρωπέου γένους ἐπίβουλος συνεληφῶς πάλας ἀπέτακεν; ἐπεὶ καὶ παραδείσῳ μὲν ἀντικρως παρὰ τοῖς καταρατοτατοῖς λατίνοις εὐκάλεται ἦν ἡμεῖς ἐλάχομεν οἰκεῖν καὶ ὀποκαρπεύεσθαι, καὶ δυσέρωτες ὄντες τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν κακογνώμονοῦσιν ἀεὶ περὶ τὸ ἡμέτερον γένος, καὶ κακῶν εἰσι τέκτονες διὰ παντός. Κἄν φιλεῖν πλάττωνται, τὸν καιρὸν ὑποδύμενοι, μισοῦσιν ὅς ἔχθιστοι· κἄν ὁ λόγος αὐτοῖς εὐπροσήγορος καὶ ὑπερ ἔλαιον ῥέων ἀσφορητὶ ἀπαλύνεται, ἀλλὰ βολίδες εἰσι καὶ οὕτως αὐτοὶ, καὶ μαχαίρας ἀμφιστόμου τομώτεροι. Οὕτω μίσην ἡμῶν καὶ αὐτῶν χάσμα διαφορᾶς ἐστήρικται μέγιστον, καὶ ταῖς γνώμας ἀσυναφεῖς ἔσμεν, καὶ κατὰ διάμετρον ἀφεστήκαμεν, εἰ καὶ σώμασι συναπτόμεθα καὶ τὴν αὐτὴν πολλὰκις εἰλήχειμεν οἴκησιν. Ὅθεν καὶ αὐτοὶ μὲν ὑψαυχενοῦντες τὰ πολλὰ, καὶ τὸ τοῦ σχήματος ὑπερηφάνως ὑποκρινόμενοι ὄρθιον, ὡς πτέρναν φιλοῦσι τηρεῖν καὶ περιεργάζεσθαι τὸ λείον τοῦ ἥθους ἡμῶν καὶ ὑποκαταβαίνον χαμαὶ διὰ τὸ τοῦ φρονήματος μέτριον. Ἡμεῖς δὲ τὸ ἐκείνων ὑπέροφρον καὶ τὸ κομπηρὸν καὶ σεμνὸν καὶ τὴν κόρυζαν οἶά τινα κεφαλὴν ἄνω ὑποβλεπόμενοι τείνουσαν, ἐπ' αὐτῆς τὴν πορείαν τιθέμεθα φλῶντες (16) ἐς δεῦρο τῆ δυνάμει Χριστοῦ τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπιῶν ἐξουσίαν βραβεύοντος καὶ τὸ μηδὲν ἐντεῦθεν παθεῖν ἢ καὶ ἠδικηθῆαι παρέχοντος.

8. Verum ut ad historiarum ordinem redeamus. Siculus exercitus, Thessalonica potitus, hoc mudo grassatus est sine ullo respectu Dei. Urbem oppugnare cœpit sexto die mensis Augusti, indictione tertia, anno sexies millesimo sexcentesimo nonagesimo tertio; eamque cœpit sine ullo suo detrimento ejusdem mensis die decima quinta; neque vero durante bello duntaxat Thessalonicenses gravissime sunt afflicti, sed nec eo finito fortunam æquiorum habuerunt aut victores clementiores sunt experti; qui non contenti expulsis dominis ædes et omnia quæ in iis erant sibi vindicare, etiam vestes eis rapuerunt, ne internis quidem relictis, quibus ea tenerentur quæ natura regi voluit; nec frustum panis dominis impertiebant, quorum bona occupant. Sed Barbari sedentes in ædibus comessabantur, et per luxum ea absumebant quæ possessores veteres magnis laboribus comportarant; ac tum in triviis jejuni et nudi oberrabant, qui dudum lautis vestibus induti fuerant. Lectum habebant terram, tegumen celum, simeta pro stragulis. Et quod hæc omnia superat, et ad ipsum usque cor penetrat, non licebat prioribus dominis ædes ingredi. Quod si quis fecerat aut saltem introspexerat, statim inclementer in eam pertrahabatur, et subinde causam rogabatur cur eo ingressus esset aut introspexisset aut limen atrii calcasset. Ac multis plagis acceptis pecuniam dare

Hier. Wolfsi notæ.

(16) Φλῶντες. Scilicet τὴν κεφαλὴν.

cogebatur, quam illic occultasse putabatur, eaque de causa perlustrasse domum, metuens ne sublata, aut ea parte ædium 394 in qua lateret accuratius perquisita, ab hostibus inventa esset, aut ipse diligentius eam occultare vellet. Sæpe autem factum est ut qui id dederat quod provisâ migratione sua abdiderat, nihilo minus flagris cæderetur et gravioribus tormentis cruciaretur, ut plura recondita indicaret. Alius qui nihil dabat, sed se, ut nunc, ita prius etiam fuisse pauperem, patriæque domus aut magnis suis sumptibus exstructæ desiderio a proposita via vel invitum abstractum esse affirmabat, ut suas possessiones simul et spectaret et deploraret, ne is quidem misericordiam inveniebat; sed in cruciatum abreptus et pede suspensus subjectis paleis incensis fumo torrebatur, concocabatur, verubus latera pungebatur; et aliis sexcentis pœnis exagitatus aut in ipsa excarnificatione animam exhalabat, aut semianimis pede extra aedes tanquam purgamentum extractus sub dio in plateis jacebat.

νόμος, καὶ φάσκων ὡς πόθος πατρῶου οἰκῆματος ἢ πολλὰς ὑπ' αὐτοῦ δαπάναις ἀνεγερθέντος παρεγκῶν τῆς προκειμένης ὁδοῦ καὶ ἄκοντα ἐπεσπάσατο, θεατὴν ἅμα καὶ θρηνητὴν τοῦ οἰκείου ποτὶ κτήματος ἀναδείξας, οὐδ' οὕτως εἶχε τὸν ἐλεοῦντά τε καὶ λυτροῦμενον, ἀλλὰ στρεβλοῦμενοί τε καὶ αἰκιζόμενοι, κακ τοῦ ποδὸς ἀπαιωρούμενοι καὶ ἀχυρμῖα κάτωθεν ὑποβδλημένοι καὶ ἀναπτομένῃ πυρὶ καπνιζόμενοι, τό τε στόμα μινθούμενοι καὶ τὰς πλευρὰς κεντούμενοι βίβλεις καὶ μυρίας ἄλλας κολάσεις ὀφιστάμενοι ἢ τῶν ταῦτα πάσχειν ἐξέρρησον τὴν ψυχὴν, ἢ ἡμιθνήτες ἐλκόμενοι τοῦ ποδὸς ὡς περ τι τῆς οἰκίας ἐξεφέροντο ἀποδόρωμα, κὰν ταῖς πλατείαις προύκειντο αἴθριοι.

9. Quid? tali benignitate Siculi veteres ædium dominos tractabant: cæteris vero, qui aedes suas ut inferni fauces, aut Creticum Labyrinthum, 395 aut Ceadam Laconicum præteribant, humanitatis aliquid tribuebant? Minime vero. Nam unde illis talis affectus, qui feris immaniores ignorat quid sit misericordia, et cladibus hominum delectantur? canes quidem invenias qui captis pareant, ultro hiatu oris, morsu et latratu represso, si ii quos persequuntur in genua procubuerint. Isti autem, tantum aberat ut eorum miseresceret quos omnibus opibus spoliarent, et quorum rem familiarem cum scortis consumebant, quæ consecabantur maxime faciebant, ut pene alapis ab eis cædi se paterentur ii qui se omne Romanorum imperium ut desertum nidum occupaturos et ut ova derelicta sublaturus jaectabant. Nuditatem vero hominum ridebant, et cachinnis concutiebantur, si quis præ fame, macie confectus aut tumefacto ventre, pallida et livida facie ex olerum aut uvarum victu, ex proximis vineis cum periculo collecto, præteribat. Ita porro miserabantur eos qui laceris vestibus utebantur, aut arborum corticibus pudenda velabant, 396 aut e viminibus contextis pileolis capita tegebant, ut cum risu et ludicro gestu obviorum barbas et capillos ambabus manibus comprehenderent, ac hirtas et promissas illas barbas malas esse, capillis vero opus esse dicerent ut ipsorum more in urbem tonderentur. Aliquando in equis forum perambulantes fraxineis hastis miseros prosternebant, in fimum aut lutum potissimum, si

τὸν οἶκον αὐτῶν, ἀλλ' εἴ τις τοῦτο εἰργασάτο ποτε ἢ μόνον προύκουψεν ἐνδοθι, αὐτίκα ὡς ὑπὸ Σκύλλης ἀρχαίου κακοῦ τῶν ἐντὸς αὐτῆς ἀνηρπάζετο, καὶ θαβιστάμενος εἰς λόγους καὶ πολλάκις τὸ εἶτιον διερωτώμενος τοῦ ἐκείσε παραβαλεῖν ἢ ἄμα τοῖς ἔσω βαλεῖν ἢ τὸν οὐδὸν τῆς αὐλείου πατῆσαι πολλὰς εἰδαιρέτο, καὶ χρήματα παρέχειν ἀνηναγκάζετο, ἢ ἐκείσε που ὑπωπτεύετο κατακράψαι καὶ οἷς τὴν καρδίαν δῆθεν ἐκχέων καὶ οἶον συμβουσαμένην αὐχῶν περιπαπταίνειν προήχθη, τὸ οἰκίμα, δεδιῶς μὴ σεσύληνται καὶ σπεύδων μαθεῖν εἰ οὐκ ἔλαθε τὸ μέρος τῆς οἰκίας τοὺς πολεμίους καθ' ἃ ταῦτα ἐγκέκρυπται, ἐπιμελέστερον περὶ τὴν αὐτῶν διατεθέντας ἀνεύρεσιν ἢ αὐτὸς ἀσφαλέστερον ὡς εἶησαν ἀφανῆ. Καὶ διδοὺς οὖν τις πολλάκις περὶ συνέστειλε τὴν ἐκ τοῦ δώματος αὐτοῦ προορώμενος ἄπαρσιν, οὐδ' οὕτως ἡλλοτριούτο τῶν μαστιγώσεων. ἀλλὰ πλείους αὐτῶ ἐνετείνοντο αἱ πληγαὶ καὶ πολλοὶ δέσονται αἱ βάσανοι ἐπήγοντο, ἵνα καὶ πλείω τὰ ἀποθησαυρισθέντα ἐκφάνειε. Καὶ μὴ παρέχων διὰ τις ἕτερος, ἀλλὰ πένεσθαι καὶ νῦν ὡς πρώην διατει-

θ'. Τί δέ; ἀλλὰ τοιοῦτοις μὲν φιλοφρονήμασιν ἐδεξιοῦντο τοὺς πάλαι τῶν δόμων κυρίουσιν οἱ Σικελοὶ καὶ θεράπευον· τοὺς δὲ λοιποὺς, ὅσοι τὰς αὐτῶν οἰκίας παρέτρεχον ὅσα καὶ ἕδου στόμια ἢ λαβύρινθον Κρητικὸν ἢ Καιάδαν Λακωνικὸν, ἡμέρωσ προσέιντο καὶ μετόχους ἐποιοῦν φιλανθρωπίας ἡστίνοσιν; οὐ μὲν οὖν οὐδαμῶς· τοῦ γὰρ τοιοῦτόν τι παρ' ἐκείνοις ἀγριωτέροις οὔσι θηρῶν, καὶ ὅλως ἡγενηκόσιν τί ἐστιν ἔλεος, καὶ ταῖς ἀνθρωπίναις συμφοραῖς ἐπιχαίρουσι; καὶ κύνες μὲν ἐστὶν ὅπη τῶν ἐπικαταλαμβανόμενων ἀπέσχοντο, οὐδ' ὁδοῦσιν αὐτοὺς παρελύθησαν, ἀλλ' οἷς τὸ γόνυ ὠκλασαν οἱ καταδιωκόμενοι, παρῆκαν οὗτοι τὸ ὑλακτεῖν, καὶ εἰς μάτην αὐτοῖς ἐκοῦσιν ὡς περ ἀπετελεύτησε τὸ χανεῖν. Οἱ δὲ τοσοῦτον ἀπέτχον τοῦ οἰκτεῖρειν ὅς τῶν ὄντων ἐστέρχον καὶ ὡν τὰς οὐσίας κατεδαπάνων μετὰ πορνῶν, ἃς καὶ περὶ πλείστον ἐτίθεισαν εἰς τὰς αὐτῶν τροχιάς ἐκκλίνοντες, καὶ ὅψ' ὦν μικροῦ καὶ κονδυλιζόμενοι ἔφερον οἱ πᾶσαν τὴν Ῥωμαίων κομπάζοντες καταλήψασθαι ὡς ἔρημον νοσιᾶν καὶ ἐγκαταλειμμένα ψᾶ ἀρεῖν, ὥστε καὶ εἰς γέλων τὴν γυμνητείαν ἐτίθεισαν τῶν πολλῶν, καὶ ἀτάκτω καγχασμῶ συνεβράζοντο, ἡνίκα τις παρῆσι ἐκτεταριγευμένος ἀπασίῃ, ψδῆκῶ τὴν γαστέρα, τὴν ὄψιν ὑπωγρὸς καὶ κερνώδης ἐκ τοῦ λαχάνοις ἐνευαχεῖσθαι καὶ μόνοις ἐνεορτάζειν βότρυσιν ἐκ τῶν ἐκεί που ἀμπελώνων σὺν θεοῖς συλλεγομένοισι· Οὕτω δ' ὄψκειρον τοὺς διεβρωθῆσι περιβλήμασι κεχρημένους, καὶ περιστέλλοντας ψάθη ἢ κρύπτειν χρεῶν μέρη τοῦ σώματος, καὶ ταῖς τῶν σχίνων ἐκφύσεις εἰς πλῆγμα συνεστραμμέναις τὴν κεφαλὴν συσκιάζοντας, ὥστε μετὰ μειδιήματος

καὶ σεσηρότος σχήματος ἐν τῷ κατὰ τὴν πορείαν συναντῶν ἀλλήλοις ἀμφοτέραις λάξεσθαι τῶν γενείων καὶ τοῦ τῆς κεφαλῆς τριχώματος ἀπτεσθαι, καὶ ταῦτα μὲν λέγειν εἶναι κακὰ, ἐς τὸ λάσειον καὶ καθειμένον τοῦ πώγωνος ἀποσκώπτοντας, τὴν δὲ κεφαλὴν δεῖσθαι τοῦ ἀποθριχθῆναι κατ' αὐτοὺς περιτρόχαλα. Ἔστι δ' ὅτε καὶ μετὰ δοράτων μελίτων ἐπιπτοὶ τὴν ἀγορὰν διόντες ἐς τοὺς κατ' ὄψιν ταιλαπύρους τὸ δόρυ κραδαίνοντες ἀντέτρεπον. Εἰ δὲ καὶ ἰλὺς ἢ βόρβυρος ἔγγυς που παρέκειτο κατέκειτο τὸ μέρος τῆς λεωφόρου, αὐτοὺς ἐνέβαλλον, ὡς οὐκ ἀποτελεστικὸν ἀγαθεῦ τινος συνάντημα ἐτραπέδοι τε καὶ μυσταττόμενοι, ἢ τὴν αὐτὴν ἐκαίνοισι δυσανασχετοῦντες πορεύεσθαι. Ἐσθίουσι δὲ ποτε Ῥωμαίοις ἄρτον ὀλυρτίην ἢ τι ἕτερον ἐδώδιμον ὅπῃσιν συνιστῶν σῶμα τὸ ἀνθρώπινον ἔχουσιν, ἐπιστάμενοι ἀνέτρεπον τὰ τρυβλία ἐμπαιζόντες καὶ τὴν τράπεζαν λάξαντες συνέχεον τὴν ἐστίασιν, καὶ οὐκ εἶον κατὰ κειρὸν τὸν τῆς δόδυνης ἄρτον προσέσθαι ἢ τὴν κύλινα μεθ' ἡσυχίας προσενέγκασθαι ἐκτροπίαν οἶνον κερνώσαν ἢ ἐξ ὕδατος λακκαίου δεξιουμένην καὶ τὸ δίψος παύουσαν. Οἱ δ' ἀναδείας πληρέστατοι καὶ γελοιασταὶ καὶ τὸ θεῖον δεδιότες μὴδ' ὀπωσοῦν, κατακλύπτοντες ἐς ἱκανὸν καὶ τὰς πυγὰς καὶ ὅσα περιτέλλουσιν ἀνθρώποι τῇ ἀνεγκύσει τῶν ἐσθῆτων ἀπογυμνοῦντες, τὸν πρωκτὸν ἐκ αὐτοῦς ἔτρεπον, καὶ τῶν σιτίων γινόμενοι ἔγγιστα ἀπίπερδον δριμύτερον γαλῆς οἱ ἀβελτεροὶ. Ἔστι δ' ὅτε καὶ τὰ τῆς γαστρὸς λύματα ὡς διὰ σίφωνος τῆς ἀδρας ἀκοντίζοντες ἔχραινον τὰ ὄψα, καὶ κατὰ τῶν προσώπων ἐνίους ἐμόλυνον, Ἐνούρουν τε τοῖς φράσι, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐσπίετα τὸ ποτὸν ἀνιμώμενοι προσεφέροντο, καὶ τὸ αὐτὸ παρ' αὐτοῖς ποτήριον ὡς ἀμικ καὶ οἶνοχάη πρὸς ἀμφὴν ἦν ἐπιτήδειον, μὴ πρότερον βαπτίζόμενον, τὸν τε κασαποθησόμενον οἶνον καὶ τὸ ὕδαρσισεδέγετο. καὶ ἔτεγεν ὁμοίως τὸ ἐκ τοῦ σωματικοῦ κρουνοῦ ἀποχεόμενον περίττωμα. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπογεγραμμένους ἐν πρωτοτόκοις θεράποντας Θεοῦ οὕτω τιμῶν [P. 197] ἤδεσαν, καὶ τοῖς δι' αὐτῶν τελοῦμένοις προσεῖχον θαύματα, καὶ ἐξεπλήττοντο τὰ ἐξαισία καὶ καινὰ θαύματα δι' ὧν δοξάζει Χριστὸς καὶ τὸ ἐκ τῆς σοφοῦ τοῦ ἐν θαύμασι καὶ ἐν μάρτυσι καὶ λέβησιν ἀρυόμενοι ταῖς τῶν ἰχθύων λοπάσιν λοπάσιν ἐνέχον, καὶ τὸ τοῦ ποδὸς σκύτος ταῖς μυραλοιοφαῖς ἐλίπαινον, καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς ὑπηρεσίας ὕσας παρὸν τὸ ἔγαιον διατίθησι χύδην καὶ ἁσώτως ἐκέχρητο. Τὸ δὲ ὡς ἀπὸ πηγῆς προτὸν ἀκηνώτου ἢ ἐξ ἀβύσσου ἀναβάλλον ἐπέβρεε πλησμιώτερον καὶ ὑπεξεχεῖτο καινοπρεπῶς, ὡς καὶ τοὺς Βαρβάρους αὐτοὺς διὰ θαύματος τίθεσθαι τὸ δρώμενον, καὶ τὴν χάριν ἐκπεπληχθαι τοῦ χριστομάρτυρος ἦν θεόθεν εἴληχεν. Εἰ δὲ καιρὸς ὀμνηστικῆς ὀμνηστικῆς ἐτίθει κατὰ τοὺς νεῶς τοὺς Ῥωμαίους, οὐδὲ τότε σφῶν ἀπέχοντο οἱ ἀπαίδευτοι τοῦ στρατεύματος, ἀλλὰ προσιόντες ὡς συνεκκλησιασάμενοι σφισι καὶ συνθύσασσι Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, τοῦ μὲν ποιεῖν τοιοῦτόν τι ἀφίσταντο, λαλαγοῦντες δὲ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ταῖς ἀσήμερις φωναῖς διαβῆγγύμενοι, ἢ καὶ τινὰς τῶν Ῥωμαίων διὰ τι συμπεσὸν πρὸς βίαν ἔγγοντες καὶ πράγματα παρέχοντες, συνέχεον τὸν ὕμνον, καὶ ἦσαν οἱ ψάλλοντες ἀντικρυς ἐπὶ τῆς πλοορίας ἄδοντες, καὶ σὺχ ὡς ἐφεστῶτες τεμένει Θεοῦ. Πολλοὶ δὲ καὶ ἀντέδοντες τοῖς ἀλαλάζουσι Κυρίῳ ἔσματα ἠφίσαν πορνικὰ, καὶ κυνηδὸν ὕλακτοῦντες ἐνεκοπτον τὴν ψῆν καὶ ὑπερφῶνισον τὸν εἰς Θεὸν ἰκετήριον.

Καὶ τοιαῦτα μὲν, ὡς ἐκ πολλῶν ὀλίγα εἰπεῖν, οἱ Θεσσαλονικεῖς πολιορκηθέντες ἔπασχον, ἃ καὶ εἰς ἰδοκίην τινὰς ἀπέτεμον συγγραφὴν καὶ τὴν ἱστορίαν ἐς τὸ πολύστιχον ἐφακέλωσαν. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἐν ὕψηλοις κατοικῶν καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν δέκωψεν

A quod in via jacebat, seu occursum eorum ut omnino detestantes, sive eadem via illos incidere moleste ferentes. Quodsi in Romano incidere pane siligineo aut alio quopiam cibo vescentes, patellas per ludibrium evertabant, impulseaque mensa convivium perturbabant, neque suo tempore acerbo pane frui sinebant, aut vappam vel aquam immundam tranquillis animis bibere. Ad hæc impudentissimi sanniones ac Dei 397 contemptiores inclinati, attractis vestibus, podices in comedentes convertabant et cibis proximi oppedebant : quidam etiam tanquam per siphonem recrementa ventris in cibos et facies exsultantium ejaculabantur. In puteos mingebant, unde postea aquabantur ; eodemque vase, nulla lotione adhibita, nunc pro matula nunc pro calice utebantur. Christi ministros in primogenitorum album relatos adeo non ut decuit venerabantur, nec editis per eos miraculis movebantur, quibus Christus eos remuneratur qui suis membris ipsi honorem habuerunt, ut unguentum quod ex celeberrimi martyris Demetrii monumento ebullit, cadis et lebetibus naustum patellis piscium infunderent, eo calceamenta ungerent, et ad cætera ministeria, quibus 398 oleum usui est, temere et nequiter abuterentur. Id vero ut e fonte inexhausto prodians aut ex abyso scaturiens copiosius affluebat, et nova ratione exundabat, ut et Barbari unum id mirarentur et gratia martyri divinitus concessa obstupescerent. Quod si Romani ad canendas Dei laudes in templis conveniebant, ne tum quidem a militari insolentia immunes erant. Nam importuniores ex iis, per speciem una canendi et laudandi Dei ingressi, vociferabantur inter sese et confusis clamoris rumpabant, aut obtorto collo Romanis aliquibus ob fortuitum aliquem casum arreptis cautiones turbabant, ut cantores plane in aliena terra canerent, non ut in templo Dei. Multi quoque ex adverso meretriciis canticis et caninis latratibus hymnos turbabant, et Dei celebratores clamore superabant.

τοὺς αὐτὸν τοῖς οἰκείοις δοξάσαντας μέλεσιν, ὥστε δικηστικῶν Δημητρίου ἀναδιδόμενον μῦρον καθδίοις καὶ τὸ τοῦ ποδὸς σκύτος ταῖς μυραλοιοφαῖς ἐλίπαινον, καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς ὑπηρεσίας ὕσας παρὸν τὸ ἔγαιον διατίθησι χύδην καὶ ἁσώτως ἐκέχρητο. Τὸ δὲ ὡς ἀπὸ πηγῆς προτὸν ἀκηνώτου ἢ ἐξ ἀβύσσου ἀναβάλλον ἐπέβρεε πλησμιώτερον καὶ ὑπεξεχεῖτο καινοπρεπῶς, ὡς καὶ τοὺς Βαρβάρους αὐτοὺς διὰ θαύματος τίθεσθαι τὸ δρώμενον, καὶ τὴν χάριν ἐκπεπληχθαι τοῦ χριστομάρτυρος ἦν θεόθεν εἴληχεν. Εἰ δὲ καιρὸς ὀμνηστικῆς ὀμνηστικῆς ἐτίθει κατὰ τοὺς νεῶς τοὺς Ῥωμαίους, οὐδὲ τότε σφῶν ἀπέχοντο οἱ ἀπαίδευτοι τοῦ στρατεύματος, ἀλλὰ προσιόντες ὡς συνεκκλησιασάμενοι σφισι καὶ συνθύσασσι Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, τοῦ μὲν ποιεῖν τοιοῦτόν τι ἀφίσταντο, λαλαγοῦντες δὲ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ταῖς ἀσήμερις φωναῖς διαβῆγγύμενοι, ἢ καὶ τινὰς τῶν Ῥωμαίων διὰ τι συμπεσὸν πρὸς βίαν ἔγγοντες καὶ πράγματα παρέχοντες, συνέχεον τὸν ὕμνον, καὶ ἦσαν οἱ ψάλλοντες ἀντικρυς ἐπὶ τῆς πλοορίας ἄδοντες, καὶ σὺχ ὡς ἐφεστῶτες τεμένει Θεοῦ. Πολλοὶ δὲ καὶ ἀντέδοντες τοῖς ἀλαλάζουσι Κυρίῳ ἔσματα ἠφίσαν πορνικὰ, καὶ κυνηδὸν ὕλακτοῦντες ἐνεκοπτον τὴν ψῆν καὶ ὑπερφῶνισον τὸν εἰς Θεὸν ἰκετήριον. Atque hæc pauca de multis quæ Thessalonicenses in urbis expugnatione sunt perpassi, a nonnullis peculiari scripto proluxe commemorata, 399 exponere visum est. Postquam vero is qui in excelsa habitat et humilia intuetur e cælo prospexit, neque

illum hostilem et victorem Romanorum intelligere aut querere Deum vidit, sed omnes inutiles esse factos et nefariis rebus deditos, subsannare eos instituit ac perturbare et excindere, justa indignatione commotus, et tam crudeliter afflictis elementer libertatem restituere, mœsti spiritus et contriti cordis misertus. Propter electos igitur, ut arbitror, acerbitates illas diutius grassari non passus; et quæ Babylonis minatus erat olim, quod Sionis nihil miserti filios ejus delicatos et filias in servitute abduxissent, momento temporis istis intulit, ut misericordia ejus mirabilis tum si unquam alias celebraretur, martyr, ut arbitror, precibus et Thessalonicensis pontificis exorati. Is erat eloquentia et virtute celeberrimus Eustathius, qui et prudentia et usu rerum mirabili præditus, et doctrina profanarum et sacrarum litterarum uberrima cæteris omnibus antecellebat, eaque velut insigni et peculiari nota prædicabatur. Qui cum mallet cum grege suo **400** affligi quam mercenarios imitari, qui lupis adventantibus grege deserto aufugiunt, quamvis dum hostes adhuc expectabantur neodum urbem circumsederant, discedere licuisset, id sibi minime faciendum censuit, quod sua præsentia nimirum multos conservaturus erat, sed ultro in urbe tanquam carcere inclusus ærumnas omnes una tolerare non destitit, tum suo exemplo persuadendo, tum monendo Dei verbera, ut benigni patris castigationem, æquis animis ferenda et ab eodem medicinam expectandam esse. Nam si sæpe, ut ait, percutere, et sæpissime etiam mederi consuevit, præsertim si quis leniter et cum gratiarum actione molestias perfert, neque ob acerbiter eorum eum a quo proficiuntur odio persequitur, nec cum Providentia expostulat, nec iudicii divini profunditate rejecta, in secundis duntaxat rebus et prospero fortunæ flatu bonum se præbere didicit. Is igitur duces exercitus, qui Latine conti dicuntur, adiens edicta impetrabat, quibus ærumnæ leniebantur, neque quidquam prætermittat quod ad consolationem suorum pertineret. Nam ejus **401** oratione vel horridæ cautes moveri potuissent; et solo conspectu alienigenis ita erat venerabilis, ut et venienti assurgerent et orantem libenter audirent et ejus monitis ad humanitatem et æquitatem flecterentur, veluti vulnus inflammatum, quod levi manu aqua mollitur. Qui alites, etsi prope in nubibus volitabant et in obvios quosque Romanos magno impetu ruebant, abductionem in Siciliam eis minitantes, ille tamen oives perterritos et urgentibus malis graviora metuentes, velut gallina pullos sub alas suas ulliciebat, et victoriam acerbiter verbis, ut Moses aquam Merriam, ligno injecto, diluebat. Quæ vero liberationis eorum ratio fuerit, mirabiliter a Deo provisæ, suo loco referetur. θώκων υπεξίσταντο, και ήδέως αυτού ήκουον, και προς οια τραύμα φλεγμαίνον χειρι κόυφη καταλασινόμενον υδάτι. Εί γάρ και ήσαν ούτοι άγχινεφεις μικροῦ αιθόμενοι γαμφώνυχες όρνιθες και βαρεις έπεποτώντο τοις υπό χειρα τηνικαῦτα Ρωμηαίοις, μετοικεσιαν αύτοις εις Σικελίαν έπαπειλούμενοι, άλλ' οὖν εκεινος τοὺς τῶ δει περιβαμβαίνοντας και

οὐράνοθεν, και οὐδένα τῶν αιχμαλωτευσάντων εἰ-
ρακε συνιέντα ή εκζητούντα Θεόν, αλλά πάντας
άχρειωθέντας και προς έργα εκκλιγαντας άθεσιμα,
έδικαίωσεν αυτούς μὲν εκμυκτηριεῖν εκτριψάι τε
και ταραξάι τῶ οικείῳ θώκῳ, τῆν δὲ τοῦ οικείου
λαοῦ κατοικεῖται κάκωσιν, και τοῦτοδὲ έλευθεριαν
βραδεύσειν εν τῶ προσχεῖν άκηδιώντι πνεύματι,
και καρδιῶν μη έξουθενώσαι σύντριμμα. Καλοβοῖ
τοῖνον, ως οἶμαι, δια τοὺς εκλεκτοὺς τῆν χρονικήν
τῶν άπεύκτων παράτασιν· και όσα τοῖς Βαβυλωνίοις
διηπειλήσῃ προτερον οὐκ έλεήσασι τῆν Σιών και τοῦς
υιοὺς αυτῆς τοὺς τρυφεροὺς και τὰς θυγατέρας εν
άπογωγη και αιχμαλωσίῃ, ταῦτα και αύδοις εν άκα-
ρει έπήνεγκε· και ενδοξάζεται Κύριος ως οὐδέποτε
έφ' οἷς τὸ τηνικαῦτε καιροῦ τὸ οικεῖον έλεος έθαυμά-
στωσε, μαρτυρικοῖς, ως εἰοικεν, επικαμφθεις λι-
ταμοῖς και εύχῆς έπακουός γενόμενος τοῦ τῶν
Θεσσαλονικέων άρχιερέως· ήν δ' οὗτος ό πολλὸς
εν λόγῳ και άρετῇ διαβεβοημένος άπανταχῆ Εὐστά-
θιος, ή και τὸ από συνέσεως μὲν επικρατεῖς άξιό-
κρινον και ή πολνπειρία θαυμαστή τις και άξιάγα-
στος, τὸ δὲ παρά πολὺ τῶν άλλων εν λόγοις υπερτα-
ρειν και σοφίας πάσης, όπόση τε ή μετῆρα και όση
τῶν θύραθεν, κρατήρα [P. 198] εἶναι περιχειλήτ το
οικειότατον, εκεινω και εξαίρετον ήν χαρακτηρίσῃμα.
Οὗτος γάρ συγκακουχεῖσθαι τῶ οικείῳ πομινῶ
έλόμενος μάλλον ή τοὺς μισθωτοὺς έξηλωκέναι, οἱ
τῶν λύκων έρχομένων εἶωντες τὰ θρέμματα εκδι-
δράσσοσιν, έξὸν μεταναστεῦσαι τῆς πόλεως έτι
τῶν πολεμίων προσδοκωμένων μηδὲ περικαθισάντων
αὐτήν, τοῦτο μὲν οὐδαμῶς έδικαίωσεν, εἶπερ αὐτοῦ
συμπαραμεμενηκότος πλείστοι άμειλλον σώζεσθαι,
ένειρχθεις δε νῆ πύλει εκῶν οὐκ έπαύσατο συνδια-
φέρων τὰ άλγεινὰ τδῖς πάσχοσιν. ως μὲν τῶ καθ'
αὐτὸν ὑποδείγματι συμπεῖθων, ως δὲ παραινῶν, όσα
και πατρὸς ήμέρου δήγματα, τὰ τοῦ Θεοῦ καθυπο-
φέρειν πλήγματα και τῆν εκ τοῦ πατάξαντος προσ-
μένειν αύθις ίασιν. « Εἰ γάρ και οἶδε, » φησι, « πα-
τάσσειν πολλάκις, αλλά και ίασθαι πλειστάκις φιλει,
και μάλιστα ει πράως φέρει τις και εύχαρίστως τὰ
λυπούντα, και μη προς τὸ δριμύ τούτων και βάλλον
τῆν αἴσθησιν άηδιζόμενος άποστόργως έχει προς τὸν
επάγοντα, και καταστενάζει μὲν τῆς Προνοίας, κρι-
μάτων δὲ βάθος άποσειεται θεικῶν οἷα τῶ Κυρίῳ
έξομολογεῖσθαι μεμαθηκῶς εν μόνῳ τῶ αγαθύνε-
σθαι, και όταν έξ ούρίας φερόμενον τὸ τοῦ βίου
άκάτιον διακομιζῆ αναναγήτως εκεινω και βῆτα και
κούφως τὰ έφετὰ, ως αι νῆες μακρόθεν τὰ άγώγι-
μα· » Οὐκοῦν και τοῖς στρατηγοῖς όπανόμενος, οὐς
Κόντους εἶπε τις άν Λατινική διαλέκτῳ χρώμενος.
έμετράζε τὰ χεῖρω τοῖς πεπονηόσιν, επικάγμητα
εκείθεν χορηγὰ κομίζων άνέσεως και πᾶν έτερον
πρωτανύσον αύτοις παράκλησιν· τάχα γάρ και πέ-
τρας άγελάστου ό εκεινου λόγος καθίκετο, και δι'
αἰδοῦς και μόνον όφθεις τοῖς άλλοφύλοις ήγστο, και
τὸ πραότερον και χρηστότερον ήθος μετεπαῖοντο
μικροῦ αιθόμενοι υἱάτι. Εἰ γάρ και ήσαν ούτοι άγχινεφεις

δεινότερα τῶν ἐνεστώτων τὰ ἐσπίετα ὑφορωμένους κακὰ ἐπισυνῆγε τε καὶ διέβαλε, καθὰ καὶ ὄντις ὑπὸ τὰς ἐαυτῆς περισυστέλλει πτέρυγας τὰ νεότερα, καὶ τὸ τοῦ θυμοῦ Μεβράτιον τῶν κρατούντων μετήμειβε ποιοῦ τοῦ πικράζοντος, ὡσπερ Μωσαϊκὸν ξύλον μέσος προσλαμβανόμενος. Ὅποιος δὲ ὁ τρόπος τῆς ἐλευθερίας, καὶ διὰ μέσου τίνος τὸ Θεῖον τουτονὶ ἐκαινούργησε, τὸν οἰκεῖον ἀναμεινάτω καιρόν.

Ἰ. Τὸ δὲ λέγειν ἐπανίτω πάλιν ὄθεν ἐκδέβηκε, καὶ διδόσθω τὰ τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου τῷ ἱστορεῖν. Ἔγχε μὲν οὖν ἐπὶ ξύλου ἀναρτήσας τοὺς κασιγνήτους Σεβαστιανούς ὡς εἰς τυραννίδα δῆθεν ἐπαίροντας καὶ αὐτοῦ καθαίρειν τὸν Κομνηνὸν Ἀλέξιον. Οὗτός ἐστιν ὁ μὴ ἐξ ἐνόμων περιπλοκῶν τῷ βασιλεῖ ἀποτεχθεὶς Μανουῆλ, καὶ γαμικῶς συναφθεὶς τῇ ἐξ ὁμοίων φεῖση σπερμάτων θυγατρὶ τοῦ Ἀνδρονίκου Εἰρήνῃ. Βραχέος γούν διαλιπόντος καιροῦ καὶ αὐτὸν συνελθῶς τὸν Ἀλέξιον εἰρκτῇ παραδίδωσιν, ἔπειτα διαλωθῆσάμενος τοὺς ὀφθαλμούς ἐς τὴν Χηλὴν ὑπερόριον τίθησι· πολίχνιον δὲ ἐστὶν αὕτη πάλαιον, ἀγχιστά που τοῦ Πόντου στόματος κείμενον, ἔθα καὶ πυργίον εἰσδέχεται τὸν Ἀλέξιον τούτου ἕνεκα δομηθέν. Καὶ τὴν θυγατέρα Εἰρήνην ἀποστυγεῖ καὶ ποιεῖται ἀπὸ προσώπου Ἀνδρονίκου, ὅτι ὁ μὲν μὴ ἀχθεσθῆναι μητὲ κόψασθαι ὀκνησὺν ἐπίταξεν ἐπὶ τῷ ταύτης ἀνδρὶ, εἰ φιλοπαύτωρ ἐστὶ θυγάτηρ καὶ ὑπεραγαθὴ τοῦ φυτεύσαντος, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀποστυγῆσαι τὸν σύλλεκτρον καὶ τὸ πρῶην φίλτρον μετενεγκεῖν εἰς μῖσος ἀντίβροπον, ἢ δὲ ἐθρήνησεν, ὡς εἰκός, οὐκ ἀπιστέρησα τὸν ὁμόκοιτον, καὶ δυσειμῶν ἀποθριζαμένη τεθίαται. Ἀλλ' οὕτω μὲν ἐξάπινα διέστη τὰ τῆς θαυμαστῆς ταύτης καὶ μεγαληγορουμένης γαμικῆς συναφείας ὑπὸ τῶν καταρατοτάτων κολάκων καὶ τῶν ἀτιφθεγομένων νόμοις δικασπόλων, οἳ τὴν ἀμηλον καταπίνοντες διύλιζον τὸν κώνωπα, ὑφ' ἧς καὶ τὰ χρονίως ἀποβῆσάμενα συνελθεῖν αὐθις προεφοιδάξτετο, τὴν ἔω τε προσπλακῆναι τῇ δύσει, καὶ παλαιὰν ἐκπολέμωσιν ἀποτρίψασθαι, καὶ ἔθνη ὡσπερ τὰς γλώττας οὖνω καὶ τὰς γνώμας Ῥωμαίοις ἀνόμοια τὸ σύμπνον ἀσπάσασθαι, καὶ τὸν ταυτισμὸν τῶν ἡθῶν τῆς προτέρας καινοτρόπως ἀλλάξασθαι διαστάσει, ὡς συγκοπῆναι τὰς ζιβύνας εἰς ἄροτρα καὶ συμβοσκῆθῆναι ἄρνας τοῖς λέουσιν. Εὐνομιαί τε πόλειον ἐμεγαλύνοντο, καὶ τῶν ἐκπορίων τῆς γῆς ἐπίδοσις διαρκῆς καὶ παράλογος ἐκφυσις, ὡς ὄχνας μὲν προενεγκεῖν τὴν ῥάμνον, τὴν δὲ συκῆν ἀσταχῶν φρίσσειν ἀνθέρικας, ἢ γούν ὡς ἐν τῇ μίξει Διὸς καὶ Ἴραος οἱ ποιηταὶ φασιν, ὑποστρωνύεσθαι μὲν λωτὸν ἐρσήεντα, κρόκον δ' ἀναφύεσθαι καὶ ἀντέλλειν ὀκινθον. Οὕτως οἱ λογοποιοὶ τῶν νοιούτων ἐμωρᾶνθησαν προδηλότατα, καὶ φάσκοντες εἶναι σοφοὶ καὶ προβλεπτικοὶ τῶν ἐσομένων καὶ προειδότες τὰ ἐμπροσθεν οὐδὲ τὰ ἐν ποσὶν ὄρωντες ἡλέγχοντο, ἀλλὰ κατὰ τὴν προφητικὴν ἄρὰν βλέποντες οὐκ ἐβλεπον οὐδ' αἰόντες ἠνωτίζοντο. Ἡ ἐύρων μὲν ἀσφαλῶς καὶ ἤδεσαν ἀκριθῶς καταποντισμοῦ φεγγόμενοι ῥήματα καὶ εἰς ὄπλα καὶ βέλη τοὺς ἐαυτῶν ὀδόντας μεταγομφούντες, χαριτογλωττοῦντες δ' ὁμῶς καὶ πρὸς ἀργύριον λαλοῦντες καὶ βοῦν ἐπὶ γλώττῃ φέροντες καὶ τὸ ἀνθρωπάρεσκον κατὰ κράτος μεταδιώκοντες, ὁποῖους οὐ δέον βό-

40. Nunc ad institutum redeat oratio et res ab Andronico gestæ referantur. Is Sebastianis fratribus in crucem actis, quod Alexium Comnenum (is est quem Manuel extra conjugium suscepit et Andronicus Irenæ filiæ eodem modo natæ despondit) regnum affectantem adiutarent et se imperio pulsam vellent, paulo post etiam illum comprehensum in carcerem conjicit. Deinde excæcatum Chelen (id oppidum vicinum est Ponti angustiis) relegat, et in turrim ea 402 de causa exstructam compingit, etiam Irena filia exosa et expulsa, quod maritum minime lugere jussa, si, ut piam filiam deceret, patris malis moveretur, sed eum odio non minore quam prius amore persequi, illa pristina charitate conservata luctum suum et lacrymis et pullo vestitu testabatur. Ita mirabile illud conjugium, et a deestantibus assentatoribus et iniquis iudicibus, qui camelum deglutiant et culicem colant, magnifice jactatum, subito est diremptum. Per quod iidem prædixerant ea quæ olim avulsa essent iterum coitura, et Orientem cum Occidente copulatum iri; et inveteratis odiis abolitis gentes ut linguis, ita moribus a Romanis discrepantes concordiam inituras eademque moribus usuras, dissensionibus nova ratione abolitis, ut enses in aratra mutarentur et agni cum leonibus pascerentur. Civitatum quoque disciplinam et frugum proventum uberem et mirabilem jactabant. Nam rubum pira pariturum, sicut segete gravatum iri, fere ut poetæ in Jovis et Junonis concubitu roscidam lotum substerni 403 et crocum enasci ac hyacinthum oriri fabulantur. Omnino isti nugigeruli manifestissime delirarunt, qui cum se sapientes esse futuraque prospicere gloriarentur, nec ea quæ ante pedes erant perspiciebant, propheticæ illi execrationi obnoxii, ut videntes non viderent et audientes non audirent. Imo aperte cernebant et satis norant se capitalia verba fundere et dentes suos tanquam jacula et gladios exacuere: sed quia grata auribus dicebant et linguas venales habebant et hominibus placere impense cupiebant, quales, proh dolor? aulæ in perniciem suam alunt, laudatores malorum, bonorum inscitiam simulantes, sedulo improbitatem promovebant, eaque probabant quæ imperatori cordi erant. Neque vero Alexium duntaxat tanta inhumanitate tractavit Andronicus, sed ex ministris etiam ejus præcipuos in custodiam dedit; nec multo post delectu ex optimis habito plerosque excæcavit. Unum vero ex scribis illius, cognomento Mamalum, quem ultimum devoraret, asservavit; et eas epulas tanta lautitiarum 404 varietate instruxit, ut digna essent quæ non alium nisi primum illum homicidam convivam haberent, et a mensis Furiarum nihil different, quales a nullo unquam coquo eis

sunt appositæ. Id porro erat ut homo in Hippico cremaretur. Incensus est rogos et flamma in altum elata, in Sphendone stadil, non aliter quam Chaldaica illa fornax naphtha incensa et clematide in septuplum inflammata. Producitur ille sanibus viuctus et nudus, ut primum materna alvo egressus solem aspexerat. Carnifices adolescentem, cui prixa lanugo malas vestiebat, tanquam victimam longissimis perticis in medium ignis trudebant. Is vero doloris acerbitate et vitæ cupiditate, ut humanus est, coactus, malum jam inevitabile vitaturus, alias ictibus obvium se ferebat, eum dolorem flammæ cruciatus leviolem ratus, alias a carnificibus in medium flammæ conjectus instar jaculi e rogo maximo impetu emicabat, quod cum diu duraret, spectatoribus lacrymas excutiebat, donec fatigatus supinus concidit et tetro exustæ **405** carnis fetore circumfusum aerem et spectatorum nares infecit. O rogom immitem! o gratum dæmonibus holocaustum! o victimam Telchinum! o Furiarum proterviam! o nidorem insuavem, quem non olfacit Dominus, sed maleficæ potestates et infesti humanæ vitæ genii! nam, cum Andronicus a veteribus immolari boves et nidore placari numina didicisset, eandem sequi rationem noluit, sed, ut ejus facta probabant, immanitate omnibus superiorum temporum immanissimis tyrannis superior, homines sacrificare per scelus instituit, spretis Christianæ religionis legibus, quæ hominem potius conservandum esse quam pendendum, nec totum mundum cum ejus animo comparandum docent. Quis Insanus Cambyses, aut crudelis Tarquinius, aut Echetus et Phalaris, tyranni crudelissimi, talia perpetrarunt? qui Tauroscythæ, quorum legibus mactantur hospites quorumque moribus errabundus Andronicus infestus fuit, ita in captivos sævierunt? Ne vero tam atrox supplicium sine causa et justo crimine inflixisse **406** videretur, libellos aliquot una cum Mamalo cremavit, qui de secuturis imperatoribus tractabant, quibus recitandis Alexium ad regni amorem impulsisse fingebatur.

συνετέλεσε, κνίσα δ' ἐς οὐρανὸν ἀνιούσα τὸν κύκλῳ μενον ῥίσιν ἀνθρώπων ἐκεῖ που παριόντων ἀπόρσιτον. Ὁ πυρός ἐκείνος ἀνήμερος! ὦ ἀπάσιον δαίμοσιν ὀλοκαύτωμα! ὦ ἱερεῖον Τελχίνων! ὦ ἀλαστόρων ὀλόκληρος προσφορά! ὦ οὐκ εὐωδίας ὀσμή, ἣν οὐκ ὀσφραίνεται Κύριος, ἀλλ' Ἐρινύων χορὸς καὶ κακοεργὸς Ἀνδρόνικος, ὅς βουθυτεῖν ἀκούων τοὺς πάλαι καὶ κνίσαις θεραπεύειν τὸ προσκυνούμενον τὴν αὐτὴν δραμεῖν οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλ' ὡς ἦν ἐκ τῶν δρωμένων πιστοῦσθαι, νηλεεστέρην τρέφων ψυχὴν τῶν πώποτε ἀνέπιικεστάτων ἀνδρῶν ἀνθρωποθυτεῖν κακῶς ἐπιβάλετο, τὰ τῶν Χριστιανῶν θεσμὰ παριδῶν, ἃ ψυχὴν σῶσαι μᾶλλον ἢ ἀπολίσει παρακελεύονται, καὶ οὐδὲ τὸν κόσμον ἅλον ἀντάξιον αὐτῆς ἀποφαίνονται. Τίς Καμβύσης μαινόμενος ἢ ἀπηγὴς Ταρκύνιος ἢ Ἐχέτος καὶ Φάλαρις ἄγριοι καὶ θηριώδεις τοιαῦτα εἰργάσαντο; Ἥ τίνας Ταυροσκύθαι ξηνοκτονίαν νενομικότες, ὧν τὰ ἤθη ὁ πολυπλανὴς οὗτος ἀνεμάξατο γέρων, οὕτως ἐτέθεντο καὶ διεχειρίσαντο; Ποιῶν δὲ τὴν τιμωρίαν οὐκ ἀνάτιον, ἀλλὰ τι προῦφεστός ἐπισυρομένην ἐγκλημα, βίβλους τινὰς συγκατέκασε τῷ Μαμάλῳ διεξιούσας δὴθεν περὶ βασιλέων ἀρχόντων ἐς τοῦπιόν, ἃς τῷ Ἀλεξίῳ ὑπαναγινώσκων Μάμαλος ἐνάγειν τοῦτον εἰς τὸ βασιλεῖν ἐμυθίζετο.

11. Tantum autem abfuit ut ejus facti Andronicum pœniteret aut simili crudelitate in posterum abstineret, ut Disypatum Georgium, magni templi lectorem, propterea quod de imperatoris

Α σκουσι τὰ ἀνάκτορα τῶν κακῶν ἐπαινέτας, τὸ δὲ κзалὸν γνῶναι μὴ θέλοντας, ἐπιμελῶς ἐνέκεινον πρὸς τὰ πονηρὰ, καὶ ἐπυδῶκου ἐκείνους οἷς ἔχαιρεν ὁ κρατῶν, οὐ μὴν ὁ δι' οὐ βασιλεὺς ἠρέσκατο βασιλεύουσιν. Οὐ μόνον δ' ἀπανθρώπως οὕτω καὶ ἀνεπιικῶς διεθετο Ἀνδρόνικος τὸν Ἀλέξιον, ἀλλὰ καὶ ὅποσοι περ τῶν ὑπηρητῶν ἐκείνῳ λόγιμοι, συλλαβῶν εἶχεν ἐμφοῦρους. Μετ' οὐ πολὺ δὲ κακὰ ποσῶτων ἀριστίνδην οὐκ ὀλίγους συνειληφῶς τῶν ὀφείων ἀπεστέρησεν· ἓνα δ' ἀπολαβῶν, ὅς ἐν ὑπογραφῶναι τῷ Ἀλεξίῳ ἠρίθμητο, τοῦπικλήν [P. 200] Μάμαλος, ἐς θολὴν ἐταμίευσε πύματον. Οὕτω δ' αὐτὴν εἰδίτρευσε καὶ καρυκαίας μετέδωκε πλείους, ὡς ἀξίαν εἶναι μὴ ἄλλον εὐτυχήσειν δαιταλευτὴν ἢ μόνον βασιλέα Ἀνδρόνικον, καὶ τραπέζαις Ἐρινύων καὶ Τελχίνων φθοερῶν ἐστιάσει μὴ ἀπάρθειν τὸ παράθεμα, καὶ οἶον οὐδέπω τις ὀσποιοὺς μαγαγευέσας εἰστιάσει. Τὸ δὲ ἦν πυρὶ παραδοθῆναι τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὸ Ἰππικόν. Ἀμέλει τοι καὶ τὸ μὴ ἐνῆπτο, καὶ διεχεῖτο ἢ φλόξ ἐπ' τοῦ ἄερος πολὺ κατὰ τὴν τοῦ σταδίου Σφενδόνην, ἐπ' ἴσης τῇ Χαλδαϊκῇ ἐκείνῃ καμίνῳ, ἣν ἀνέκασε νάφθα καὶ κληματὶς ὑπεξῆρεν εἰς ἐκταπλάσιον· ὁ δὲ παρήκτο σχοινόδετος καὶ γυμνός, ὅποιοις πρῶτως προσεῖπε τὸν ἤλιον τῆς μητρικῆς νηδύος ἰκθορών. Περιιστῆμένοι οὖν ὡς ἱερεῖον τὸν μείρακα οἱ καμινευταί, ὑπνηγῆτην ὄντα τὸ πρῶτον καὶ ἰούλω τὰς παρειὰς στεφόμενον, ἐνώθουν μετὰ καμάκων μηκίστων εἰς τὸ μεσαίτατον τοῦ πυρός. Ὁ δὲ προσομιῶν τῇ καμίνῳ καὶ ἀλγυνόμενος, φιλοψυχῶν δὲ καὶ ὡς ἄνθρωπος, ἴσος δὲ καὶ ὡς φευξέται διανοκόμενος τὸν ἤδη ἀνυπεξάλυκτον θάνατον, νῦν μὲν ἐπίπτων ἀντέβαινε ταῖς διακοντίσαις, μετριωτέρας κρίνων τὰς ἐκ τούτων ὀδύνας τῆς τοῦ πυρός ἐρωτῆς καὶ τοῦ ἐπ' ἀνθρώκων ἀπλώματος, νῦν δὲ τοῖς ἐμυροσταῖς εἰς τὸ τῆς φλογὸς μεσαίτατον ἐμβαλλόμενος καὶ ὑπὸ τῆς πυρᾶς διεληγμένος κατὰ τῶν ὀφείων τοὺς ἀκοντίας τῆς καμίνου ἐξετινάσσετο, τὸν περὶ ψυχῆς τρέχων καὶ ὑπὲρ τὸ θετταλὸν διαλλόμενος πῆδημα. Καὶ τοῦτο ἐφ' ἱκανὸν γινόμενον εἰς δάκρυα ἐκίνει τοὺς θεατὰς. Ὅψὲ δὲ καμῶν ἐξυπτίασε, τὸ δὲ πῦρ λάβρον τὰς ἐκείνου σάρκας περιχυθὲν ἐν βραχεῖ διέφθειρεν ἄερα, καὶ ἦν τὸ τῆς λιγνύος ἀποφερόμενον ἄερος. Ὁ πυρός ἐκείνος ἀνήμερος! ὦ ἀπάσιον δαίμοσιν ὀλοκαύτωμα! ὦ ἱερεῖον Τελχίνων! ὦ ἀλαστόρων ὀλόκληρος προσφορά! ὦ οὐκ εὐωδίας ὀσμή, ἣν οὐκ ὀσφραίνεται Κύριος, ἀλλ' Ἐρινύων χορὸς καὶ κακοεργὸς Ἀνδρόνικος, ὅς βουθυτεῖν ἀκούων τοὺς πάλαι καὶ κνίσαις θεραπεύειν τὸ προσκυνούμενον τὴν αὐτὴν δραμεῖν οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλ' ὡς ἦν ἐκ τῶν δρωμένων πιστοῦσθαι, νηλεεστέρην τρέφων ψυχὴν τῶν πώποτε ἀνέπιικεστάτων ἀνδρῶν ἀνθρωποθυτεῖν κακῶς ἐπιβάλετο, τὰ τῶν Χριστιανῶν θεσμὰ παριδῶν, ἃ ψυχὴν σῶσαι μᾶλλον ἢ ἀπολίσει παρακελεύονται, καὶ οὐδὲ τὸν κόσμον ἅλον ἀντάξιον αὐτῆς ἀποφαίνονται. Τίς Καμβύσης μαινόμενος ἢ ἀπηγὴς Ταρκύνιος ἢ Ἐχέτος καὶ Φάλαρις ἄγριοι καὶ θηριώδεις τοιαῦτα εἰργάσαντο; Ἥ τίνας Ταυροσκύθαι ξηνοκτονίαν νενομικότες, ὧν τὰ ἤθη ὁ πολυπλανὴς οὗτος ἀνεμάξατο γέρων, οὕτως ἐτέθεντο καὶ διεχειρίσαντο; Ποιῶν δὲ τὴν τιμωρίαν οὐκ ἀνάτιον, ἀλλὰ τι προῦφεστός ἐπισυρομένην ἐγκλημα, βίβλους τινὰς συγκατέκασε τῷ Μαμάλῳ διεξιούσας δὴθεν περὶ βασιλέων ἀρχόντων ἐς τοῦπιόν, ἃς τῷ Ἀλεξίῳ ὑπαναγινώσκων Μάμαλος ἐνάγειν τοῦτον εἰς τὸ βασιλεῖν ἐμυθίζετο.

D [P. 201] ια'. Οὕτω δ' ἐπὶ τοῖς πραττομένοις τοῦτοις ὀστεροβουλίῳ ἐβάλλετο ἢ τοῦ τὰ αὐτὰ καὶ αἰθῆς δρῶν ἀπήγετο, ὡς καὶ τὸν Δισύπατον Γεώργιον (ἦν δ' οὗτος ἐκ τοῦ τῶν ἀναγνωστῶν τάγματος, οἳ τὸν

μέγαν ἀμφιπονοῦνται νεῶν) εἰρατῆ συνειληφέναι, παθηνόμενον μόνον ἐφ' οἷς κακῶς ἐποίησεν Ἀνδρόνικος καὶ κακῶς εἰπόντα Ἀνδρόνικον, καὶ δβελίσκοις ἐμπείραι διηλεκτῶς μελετῆν καὶ ἐπ' ἀνθρώπων ὀπτηθέντα τῆ τούτου παρεισενεγκεῖν γαμετῆ. Καὶ ἦν ἂν ὁ πιμελώδης Δισύπατος κατὰ δελφάκιον δβελοῖς ἐμπειρόμενος καὶ ὀπτανόμενος καὶ ὡς δψον ἐπὶ κανοῦ τιθέμενος καὶ τοῖς κατ' οἶκον εἰσαγόμενος καὶ πῆ δμευνίτιδι παρκαθήμενος, οὐκ οἶδα ἐφ' ὅτου, πολυχανδοῦς δὲ δῆπουθεν, εἰ μὴ ὁ τῆς γαμετῆς τούτῳ πατήρ (17) ὁ Μοναστηριώτης Λέων ἀνεσείραζεν Ἀνδρόνικον τῆς ὀρμῆς καὶ ἤγγχε καὶ κατεῖχε τοῦ ἐγγενημένου, ὅσα καὶ λέων κνώδαλα ἐκφοδῶν, δι' ὧν τὰ ἰνδάνοντα τοῖς τότε πράγμασιν ἐξηρεῦγτο, στόμα τῆς συκλήτου πρὸς Ἀνδρονίκου καλούμενος. Καὶ φῆμαι δὲ ἤδη πάντοθεν λούσαι τὸ περὶ τούτους μὲν Σικελοὺς ἀπήγγελλον Ἐπίδαμον παραστήσασθαι, Θεσσαλονίκην δὲ παρακαθῆσθαι, Ἀνδρόνικον δ' ἐξέκρουον τῶν φρενῶν ὀποθράττουσαι, καὶ τῶν κολάσεων τὸ σύντονον ὀπεχάλων ἐπὶ βραχύ. Φρουρῆ τολῶν συνισχημένος ὁ Δισύπατος τὰς χεῖρας πρὸς τὸ θεῖον ἀνέτεινεν, κατὰ Δαβὶδ ἐπευχόμενος καὶ λέγων, « Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου, τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματι σου, » ἢ τὸ τοῦ Ἰωνᾶ φθειγγόμενος, « Ἄρα προσθήσω τοῦ ἐπιβλέψαι με πρὸς νεῶν τὸν ἄγόν σου ; » Ἀλλὰ τί ἤρχετο ; « Ἀπᾶλειψόν με, Κύριε, ἐκ τῆς μνήμης τοῦ Ἀνδρονίκου, καὶ ἰσοίμην παρ' αὐτῷ ἄγνωστος χρόνον ἐκ χρόνου καὶ μῆνα ἐκ μηνός καὶ ἡμέραν ἐξ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, μὴδ' ἀκοῆς μου μνησθείη, ἕως ἂν ἐκ τῆς βίβλου τῶν ζώντων ἐξέλθοι. » Ὅθεν οὐδ' ἡμέλησε τὸ κακῶν ἐξείλετο τῆς φρουρᾶς, Ἀνδρονίκου τὸν βίον μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ἀπολιπόντος.

Ὅπως δὲ ἤπίστατο τιμᾶν Ἀνδρόνικος τοὺς τῆς ἐκείνου θεραπειᾶς ἐξεχομένους καὶ διαπύρους τῶν αὐτοῦ θελήσεων πληρωτάς, ἐδήλωσε μὲν κατὰ τῶν ἀπανθρώπων τοῦ βίου ἐξήγαγε τὸν Μακροδοῦκαν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Δούκαν Ἀνδρόνικον, ὧν, ὡς εἴρηται, τὸν μὲν τῷ τῶν πανυπερσεβάστων ὀπεξῆρε σεμνώματι, τὸν δὲ Δούκαν υἱωσάμενος τοῖς πᾶσι φιλομνηνοῖς ἐνέγραφε· σαφῶς δὲ τὸ τῆς γνώμης ἀνήμερον ὀπέδειξε καὶ τὸ μὴ συμβαῖνον ἦθος εἰς ἐπίμονον εὐνοίαν ἐν οἷς προσέθετο καὶ τὸν Τρίψυχον ἐκπηρῶσαι Κωνσταντῖνον, ἄνδρα πολυέραστον χρημᾶ παρ' Ἀνδρονίκῳ καὶ πάγχρηστον ἐν τοῖς ἐκείνου ὀπρητήσεσι, καὶ τοσοῦτον ὀπερηγηπηκότα Ἀνδρόνικον καὶ θερμῶς αὐτῷ προσεσχικότα ὡς ὀπερ-ελάσαι πάντας μικροῦ ὀπόσοι τὰ Ἀνδρονίκου ἐπρέσβευον. Παρὰ τοσοῦτον γὰρ εἰργόμενος ἦν τὸ ἐκ διαμέτρου νίκος μονώτατος ὀποφέρεσθαι Τρίψυχος, παρ' ὅσον εἶχε συμπερυσσόμενον αὐτῷ καὶ πρὸς τὸ ὀπερβάλλον τῆς προθυμίας ἀνθραμιλλώμενον τὸν Ἀγιοχριστοφορίτην Στέφανον, καὶ τὸ μονάζον τοῦ βραβείου δυάζοντα οἷς κακείνῳ τῆς ἀπηνείας ἐγλέκετο στέφανος. Ἦν δὲ ἡ αἰτία τοῦ σθεσθῆναι τὰς κόρας Τρίψυχον βραχεῖά τις [P. 202] παραλύτησις καὶ ἀξία παροραθῆναι μᾶλλον ἢ πισεῖν ὀπ' ἐξέτασιν καὶ κολάσαι τὸν παρσιπόντα, καὶ ταῦτα φιλομνηνον πολὺ καὶ φιλοῦντα οὐκ ἔλασσον. Ἀλλ' ἐπεὶ καὶ

Hier. Wolfii notæ.

(17) Ὁ τῆς γαμετῆς τούτῳ πατήρ. Sæpenu-
ro ad hunc modum dativi pro genitivis ab hoc au-

sævitia liberius questus esset, in carcerem con-
jectum, subinde in animo haberet verubus transfi-
xum et pinguem hominem instar porcelli supra
carbones assatum uxori ejus, haud scio in quo
vase (amplum id utique esse oportuisset), mitte-
re ; ac omnino fecisset, nisi Monasteriota Leo so-
cer ejus, qui ob dicendam sententiæ prudentiam
senatus os ab Andronico vocabatur, tyranni furo-
rem auctoritate sua repressisset. Præterea fama
undique advolans, quæ Dyrrachium Siculis dedi-
tionem fecisse et Thessalonicam obsideri nuntiabat,
sævitiâ 407 Andronici et humani cruoris avi-
ditatem nonnihil infringebat. Disypatus igitur in
carcere manus ad Deum tendebat, et cum Davide
precabatur : « Educ e custodia animam meam, ut
nomen tuum prædicem, » et Jonæ verba sæpe repe-
tebat : « Numquid amplius sanctum tuum templum
respiciam ? Quid vero precabatur ? » Deleto me,
Domine, ex Andronici memoria. Sim ignotus apud
eum omni tempore, ne recordetur nominis mei,
donec ex libro viventium deletus fuerit. » Itaque
Fumen non cunctatum est, nec preces ejus asperna-
tum, sed illæsum eduxit e carcere, Andronico pau-
cis diebus post extincto.

me πρὸς νεῶν τὸν ἄγόν σου ; » Ἀλλὰ τί ἤρχετο ;
« Ἀπᾶλειψόν με, Κύριε, ἐκ τῆς μνήμης τοῦ Ἀνδρονίκου, καὶ ἰσοίμην παρ' αὐτῷ ἄγνωστος χρόνον
ἐκ χρόνου καὶ μῆνα ἐκ μηνός καὶ ἡμέραν ἐξ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, μὴδ' ἀκοῆς μου μνησθείη, ἕως ἂν ἐκ τῆς
βίβλου τῶν ζώντων ἐξέλθοι. » Ὅθεν οὐδ' ἡμέλησε τὸ κακῶν ἐξείλετο τῆς φρουρᾶς, Ἀνδρονίκου τὸν βίον μετ'
οὐ πολλὰς ἡμέρας ἀπολιπόντος.

Qui quo pacto fidelissimos suos ministros remun-
nerari fuerit solitus, Macroductæ Constantini et
Ducæ Andronici supplicia declararunt ; quorum
alterum, ut dictum est, panhypersebasti honore
extulerat, Ducam vero adoptatum in amicissimorum
numerum receperat. 408 Ingenii ejus feritatem
et in colenda amicitia levitatem illud etiam
demonstrat, quod Tripsychum Constantinum ex-
cæcavit, hominem carissimum et diligentissimum
tyrannidis ministrum : qui fide et observantia erga
illum fere nemini cedebat ; nec quicquam ei ad
victoriam in certamine benevolentia deerat, nisi
quod unus Hagiochristophorites Stephanus in eo-
dem stadio pari studio cum illo decurrebat. Cau-
sa cur Tripsychi pupillæ exstinguerentur offensa
exigua fuit, digna quæ negligenter potius quam
in quæstionem vocaretur et pœnam auctori irro-
garet, præsertim tam dilecto nec minus diligenti.
Verum quia temporibus Andronici otiosi verbi
ratio reddebatur, et Tripsychus earum causarum
quæsitur multos excruciarat et bonis omnibus
spoliabat, quod contra Andronicum nonnihil mur-
murassent aut malæ alicujus cogitationis reliquias
animis celassent, in eadem mala inclementer in-
cidit, suapte iniquitate circumventus, et qua men-
sura sæpe mensus fuerat, conferta et exuberante

ctore ponuntur, haud scio librariine errore an
affectione auctoris.

eadem 409 ei remensus est Andronicus; et quam foveam aliis sæpe foderat, in eam (quam vero iudicio) ipse merito incidit; et in se devolvit saxum quod sæpissime aliis intenterat. Itaque delatus a quodam ex conjunctisimis, Tripsychum tot beneficiis cumulatum, tot dignitatibus ornatum, qui in imperatoriis litteris dilectus filius appellatur et exploratæ fidei homo, qualis hodie vix invenitur, pecuniosum illum et purpuratum æque de Andronico queri ac eos qui nihil ab eo beneficii accepissent, perdoluit Andronicus, et fide ejus in universum damnata tristis astitit, iisque verbis ad iracundiam est exstimulatus. Ut vero delator animadvertit effervescentem bilem acriora verba flagitare, ut magis etiam ebulliret, et sanguinarium illud iracundiæ pelagus miserum Tripsychum ut Ægyptum equitem absorberet, subjunxit: « Etiam filium tuum, domine imperator, et legitimum imperii successorem, pulcherrimum et optatissimum omnibus 410 Joannem, insanis verbis calumniari non desistit Tripsychus, eumque ut piaculum divinam imperii sedem consensurum prædicat. Ad hæc, cum aliquando imperator Joannes præteriret, eique a maxima hominum frequentia acclamaretur, Tripsychus eum derisit et per contemptum Zinziphizem vocitavit, et cum magno suspirio dixit: O miserum principatum Romanorum, qualis ei imperator exspectatur! Erat autem Zinziphizes deformissimus homuncio, qui in circo equestri crebro versabatur, plerisque membris distortis, brevis et carnosus, scurra tamen non insulsus et risus concitandi artifex. Quibus verbis graviter commotus Andronicus, Tripsychi bona grandinis in moerem dissipat; et ipsum in liberam custodiam datum tandem etiam excæcat. Hunc Tripsychi potentia finem habuit, ut Salomonis illa sententia plane in eum quadrare videatur, cum ait vias esse quæ principio rectæ videantur, sed exitum earum ferre ad mortem.

Βασιλέα Ἰωάννην ὑπὸ πλείστων εὐφημούμενον καὶ δυσφημεῖν καὶ Ζιντζιφιτζήν ἀποκαλεῖν, καὶ μέγα στενάξαντα, εἰπεῖν « ὦ δυστυχῆς Ῥωμαίων ἀρχῆ, οἷός σοι ὁ αὐτοκράτωρ ἐλπίζεται. » Ἦν δὲ ὁ Ζιντζιφιτζής ἀνδράριον εἰδεχθέστατον, ταῖς τῶν σταδιοδρόμων ἰσπῶν ἀμφιπεριστρεφόμενον ἄντυξι, καὶ τὰ πλείω μὲν τῶν μελῶν ἀνάρμυστον, καὶ βραχὺ τὸ δέμας καὶ εὐσαρκον, εὐτράπελον, εὐτράπελον δὲ ἄλλως καὶ δεινὸν εἰς ταμεία πληξῆαι ψυχῆς ἀπαλυνόμενοις βωμολοχίᾳ σκώμμασι καὶ ποιητικοῖς γέλωτος λόγοις διαχέουσι σαρκινώτερον. Οὐκ ἐνεγκῶν τοίνυν τὰ λελεγμένα, ὡς δὲ βολίδας ἔνδον ἐν καρδίᾳ δεδεδυμένους. Ἀνδρόνικος, ἄτε λαίλαψ τὰ προσόντα τῷ Τριψύχῳ διαφορεῖ, καὶ εἰρκτῆ παραδοῦς ἀδέσμῳ εἶτα καὶ τοῦ τῶν ὀμμάτων φάους [P. 203] ἀποστραφεῖ. Καὶ τοιοῦτο μὲν τὰ τῆς παραδυναστείας τῷ Τριψύχῳ πέρας εἰλήφασιν, ὡς ἐπ' αὐτῷ ἄντικρυς ῥηθῆναι τε καὶ περατωθῆναι τὸ τοῦ Σολομῶντος ἐκεῖνο δοκεῖν γνωμάτευμα, ὃ ἄησιν, « Εἰσὶν ὁδοὶ δοκοῦσαι μὲν ἀνδρὶ τὰ πρῶτα ὄρθαι, τὰ μὲντοι τελευταῖα αὐτῶν βλέπει εἰς θάνατον. » Καὶ τῆδε μὲν τὰ κατὰ τὴν βασιλίδαν πόλιν ἔφερετο.

ὑπὲρ ἀργοῦ λόγου λόγον εἰδίδοσαν ἄνθρωποι ἐπὶ τῶν Ἀνδρόνικου καιρῶν, κατὰ τοῦτο καὶ ὁ ἐξεταστῆς τῶν τοιούτων Τρίψυχος καὶ πολλοὺς βρασάνους ὑποβαλὼν καὶ τῆς οὐσίας πάσης ἀποσιλώσας, ὅτι καὶ γογγυσμοῦ βῆμα κατ' Ἀνδρόνικου ἀπέπτυσαν ἢ ἐγκατάλειμμα πονηροῦ ἐνθυμίου παρ' ἑαυτοῖς ὑπελίποντο, τοῖς ὁμοίοις καὶ αὐτὸς ἀνηλεῶς περιπέτωκε, τῇ ἀνομίᾳ τῆς οἰκείας πτέρνηξ περιληφθεὶς, καὶ ᾧ μέτρῳ πολλαῖς μεμέτρηκε, σσαγαμένῳ καὶ πεπεισμένῳ καὶ ὑπερεκχυνομένῳ τούτῳ ἀντιμετρηθεὶς, καὶ εἰς ὃν ὤρυξε βόθρον τῷ πλησίον πολλαῖς, ἐπὶ τοῦτον (ὡς αἰνῶ σε, εἰκη) χαριέντως ἐμπεπτωκώς, καὶ ἐφ' ἑαυτὸν λίθον κολίσας ὃν ἀνώχλισε πλειστάκις κατὰ τῶν ἔγγιστα. Τῷ τοι καὶ κατειπόντος αὐτοῦ πρὸς Ἀνδρόνικον τῶν γνησιωτάτων τινός, ὡς ἴσα τοῖς οὐκ εὐηρηγετημένοις μηδ' εὖ παθοῦσιν ὑπ' Ἀνδρόνικου ὑποτονθορίζει κατ' Ἀνδρόνικου καὶ Τρίψυχος ὁ τόσους εὐποίαις περιαντλούμενος καὶ τὰ τῶν ἀξιωματῶν ἐπέρογκα κτώμενος κἀν ταῖς βασιλείοις ἀκούων ἐπιστολαῖς ἡγαπημένος υἱὸς καὶ κνιπὸς ἄνθρωπος καὶ ἐν ταῖς νῦν ἡμέραις δυσέυρετος, ὁ πολύολθος, ὁ εὐπάρυφος, ἐπαθῆνατο τὴν ψυχὴν Ἀνδρόνικος, καὶ ἀπιστίαν καταγνοὺς τῶν ὄλων ἐπὶ συννοίας εἰστέκει, πρὸς ὄργην ὑπὸ τῶν λεχθέντων ἀναβρίπιζόμενος καὶ εἰς θυμοῦ ἐπιφρίσων κλυδώνιον. Ἐπεὶ δὲ ὁ προσαγγέλλων ἐώρα τὸ ἀναθαλόμενον τοῦ θυμοῦ καὶ ἐτέτραπε ἐπιδέξας δριμυτέρων ῥημάτων ἐπιφορᾶς, ὡς ἐν οὐτῷ λάθρον γεγονὸς μεταρσιωθεῖη αἰθέριον, ἢ γοῦν τὸ ἀχανές ἐκεῖνο τῆς ὄργιλότητος πέλαγος καταγιγνώδη θέλον πνοὴν ἐς τὸ διαστήναι καὶ κατακρύψαι ὡς ἕτερον τριστάτην Αἰγύπτιον τὸν ἄθλιον Τρίψυχον, φησὶ πρὸς Ἀνδρόνικον, ὡς Καὶ τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τῆς σῆς βασιλείας καὶ κληρονόμον ἔνομον τῆς ἀρχῆς, τὸν κάλλιστον καὶ ἀσπασιώτατον ἅσασιν Ἰωάννην, διασύρων οὐ παύεται Τρίψυχος, ἀπόπληκτα φθειγόμενος ῥήματα καὶ βδέλυγμα τοῦτον ἀναγορεύων θείῳ τόπῳ τῷ τῆς αὐτοκρατορίας ἐνιδρυθησόμενον, καὶ ποτε παρῖεναι μὲν τὸν προπεμπόμενον, τὸν δὲ Τρίψυχον ἐπεγγελιῶντά οἱ

TOMOS B'

THE ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΤΟΥ ΚΩΜΝΗΝΟΥ.

IMPERII ANDRONICI COMNENI

LIBER SECUNDUS.

α'. Τὸ δὲ γὰρ Σικελικὸν στράτευμα τριχῆ διαιρε- A
 θέν, ὃ μὲν τῆ Θεσσαλονίκη προσέμενε, τῶν δ' αὖ
 ἑτέρων δύο μερίδων ἡ μὲν εἰσβάλλει κατὰ τὰς Σέρ-
 βας καὶ τὰ ἐκείσε πάντα χειροῦσθαι καὶ πορθεῖν
 ἔγνωκεν, ἡ δὲ ὡς διὰ λείας ὁδοῦ φερομένη καὶ
 μηδὲνα τὸν εἰς χεῖρας ἰόντα ἢ ἀντιπίπτοντα ἔχουσα
 εἰς αὐτὴν τῆτ Μοσυνόπολιν κατεσκήνωσε καὶ τὸ
 κύκλω ὑποχείριον ἔθετο. Ἀνδρονίκῳ δὲ τὰ μὲν
 πρῶτα ἐμέλησε [P. 204] σταῖλαι τὸν φυλάζοντα τὴν
 Ἐπίδαμνον, καὶ ἀφίκετο ἐκείσε ὁ Βρανᾶς Ἰωάννης·
 βραχεῖαι δὲ ἡμέραι, καὶ οἱ μὲν Ἴταλοι Ἐπιδάμνου
 ἐπέβησαν ὡσεὶ πτηνοὶ καὶ ἀέριοι, μικροῦ τε θάτε-
 ρον τῶν ποδῶν περιβάδην ἐκτείναντες ἀπραγμόνως
 τὰ τῶν περιβάλλοντων ὑπερέβησαν κρήδεμνα, ὁ δὲ
 Βρανᾶς εἰς Σικελίαν ἀιχμάλωτος μετατίθεται.
 Ἐπειτα τῷ δέειπεν λαχόντι Θεσσαλονικὴν Δαβὶδ B
 ἐπέστειλε, καὶ ἐπέτελλεν ἐπαγρυπνεῖν τῆ τῆς πό-
 λεως φυλακῆ καὶ μηδ' ὄλως δεδιέναι τοὺς πεδι-
 λορῥάφους Λατίνους, πηδῆν δὲ καὶ δάκνειν καὶ
 κεντεῖν, ἵν' αὐτὰς τὰς Ἀνδρονίκου παραθήσομαι
 λέξεις. Καὶ ἐφ' ὅτῳ μὲν Ἀνδρόνικος οὕτως ἐπι-
 στήθαι τὰ γραμμάτια, μόνος ὁ ἐκδιδοὺς ἐπιστάμενος
 ἦν Ἀνδρόνικος· αὐτοῖς δὲ τοῖς φιλοσκώμοσι πο-
 λίταις διὰ γέλωτος ἤγετο τὰ γραφόμενα, ἀντιφέ-
 ρουσι ταῦτα καὶ ἀντιβάλλουσι πρὸς ἀσχερά τινα
 ὑμῶσιν ῥήματα, ἃ μὴ προφέρειν χρεῶν. Ἐπὶ δὲ
 τούτοις τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις συνηθροικῶς,
 ὅσαι τε ἔφαι καὶ ὅσαι ἐσπέριαι, καὶ ταύτας ἐς
 τάγματα διελῶν, τὸ μὲν τῷ βασιλεῖ καὶ υἱῷ Ἰωάννῃ
 ἀπέταξε περὶ τὴν Φιλίππου διατρέβοντι ἐπαρχίαν,
 τὸ δὲ τῷ χαρτουλαρίῳ παραδέδωκε Χούμνῳ, ἄλλο C
 τῷ Παλαίολόγῳ Ἀνδρονίκῳ, ἕτερον τῷ ἔκτομῳ
 Νικηφόρῳ, ὃς τιμῆς ἦν παρ' Ἀνδρονίκῳ, τῷ τοῦ
 παρακοιμωμένου κυδρούμενος ἀξιώματι. Ἀλλὰ καὶ
 Ἀλέξιον ἐπέπομφε τὸν Βρανᾶν μεθ' ἑτέρου στρα-
 τεύματος. Πλὴν ὁ μὲν υἱὸς κυνηγεσίους ἐνευπάθει
 κατὰ τὴν Φιλιππούπολιν, ὅσα καὶ πυλῶν Γαδειρίδων
 κατὰσχραῖν ἢ Διονυσίων στυλίδων καθαίρειν τὴν
 τῆς Θεσσαλονίκης προνόμουςιν φανταζόμενος· οἱ
 δὲ λοιποὶ ταυτησὶ πολὺδρακονένης ἐγγίσει μὲν καὶ
 ἐπαρῆξαι οὐδαμῶς ἀπεθάρρουν, πορρωτάτω δὲ
 σκηνούμενοι δ' ὀπτήσαν καὶ ταχυδρόμων κλεπτόν-
 των τῆν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων ἀφίξιν
 τὰ κατὰ Θεσσαλονικὴν ἦσαν ἐνωτιζόμενοι. Μόνος δ'
 ἀπὸ πάντων ὁ Χούμνος Θεόδωρος ὑπίστη ἐγγύτερον D

411 1. Hoc urbis imperatricis statu Siciliensis
 exercitus in tres partes est divisus, quarum una
 Thessalonicae mansit, altera in Serranum agrum
 impressionem fecit ut loca illa omnia vastatura et
 subactura, tertia quasi plana via processit, neque
 ullo hoste apparente ad ipsam Mosynopolim ten-
 toria fixit et circumjacentia loca omnia subegit.
 Andronico vero principio curae fuit praesidium
 mittere Epidamnium. Sed uaucis diebus postquam
 Branas Joannes eo pervenisset, Itali veluti volatu
 per aerem advecti, citra laborem et quasi per otium
 moenium pinnacula transcendunt. Joannes Branas
 captivus in Siciliam est abductus. Deinde Thessa-
 lonicae praesidi Davidi per litteras mandavit ut ur-
 bis custodiae intentus esset, nec calcearios Latinos
 quidquam formidaret, utque saltaret, morderet et
 pungeret, 412 ut ipsa verba Andronici apponam,
 quae cur usurparit, solus auctor novit Andronicus.
 Sed cives facetiores verba illa ridebant, et ad
 quaedam vulgaria et obscena detorquebant; quae
 silentio praetereunda sunt. Post haec Romanis co-
 piis tam Occidentalibus quam Orientalibus coactis
 et in legiones descriptis, partem unam Joanni fi-
 lio imperatori designato, tum in Philippica pro-
 vincia degenti, aliam Chumno chartulario, aliam
 Andronico Palaeologo, aliam Nicephoro spadoni
 dedit, cui accubitoris dignitatem tribuerat. Alex-
 xium quoque Branam cum alio exercitu ablegavit.
 Caeterum filius ejus circa Philippopolim venationi-
 bus deditus de exordio Thessalonicae non magis
 cogitabat quam de Gadium portis aut Bacchi co-
 lumnis evertendis. Caeteri vero, dum ea obside-
 retur, propius occedere et opem ferre nullo modo
 ausi, castris longe ab urbe positis per speculatores
 et expeditos equites castra hostium furtim in-
 gressos Thessalonicae statum explorabant. Solus
 omnium Chamnus Theodorus propius accedere non
 dubitavit, ut civibus in aciem contra hostes egres-
 sis 413 opem ferret, aut si liceret, ipsam urbem
 ingrederetur. Sed utroque consilio frustratus,
 turpissime pedem retulit, quod milites eminus, ne
 galeam quidem hostilem intueri ausi, tergis ob-
 versis effuse fugiebant, in eo duntaxat caeteris
 popularibus suis praestantiores, quod non semper
 ignavi desederant, sed hostes, quos speculatores

adesse nuntiarant, eorum aspexerant, et re ipsa impetum eorum cognorant. Capta Thessalonica et Siculo exercitu diviso, ut dictum est, quem alii prius instar Chimeræ conjunctum, tum separatum esse dicerent, fortissima ejus pars tanquam leo recta ad urbem imperatricem contendebat, media Serranum et Amphipolitanum agrum pervagabatur; postrema, classis videlicet, quæ in modum serpentis in aquis volvitur, principem Thessalorum urbem custodiebat. Verum Romanis, quamvis conjuncti iisdem auspiciis militarent, ne sic quidem cum una parte dimicare ausis, hostes qui Mosynopolim occuparant, cum nullum hostem viderent, longius progredi statuerunt. Romani vero 414 montium verticibus insessis in planitiem descendere et hostibus ire obviam non audebant. Itaque Siculi, nihil cunctandum esse rati, coactis in unum copiis, Cpolim petendam et occupandam esse censuerunt. Hanc etiam spem Comnenus Alexius eis fecerat, qui cum eos ne duels quidem loco comitaretur, tamen irrita spe concepta homo stultissimus, ac ne ovis quidem ascendis aptus, Siculorum regem sua causa laborare putabat; nec minus supercilii præ se ferebat quam si jam imperator designatus insignia imperii gestaret, et apud peregrinum militum se a Cpolitianis non minus quam patrum magnificum imperatorem Manuelem desiderari et æque ac matutini solis jucundissimos radios exspectari inepte jactabat.

κασαν Ιταλοὶ μηκέτι ἀναδύσθαι, ἀλλ' ὁμοῦ συσπειραθῆναι καὶ πρὸς ἑνκατάντημα τὴν Κωνσταντίνου καλλιπτολιν ἐπειχθῆναι καὶ ταυτηνὶ χειρώσασθαι. Οὕτω γὰρ αὐτοὺς ἐπήρην ὁ ἐκ Κομνηνῶν Ἀλέξιος, ὃς σφισι συνῶν καὶ μηδ' ἐν μέρει ταττόμενος στρατηγοῦ, ὁμῶς, ἀ τελεσθῆναι οὐκ ἔμελλον φανταζόμενος, φητο ὁ ἀνούστατος καὶ μηδὲ προδοτικῶν ἄρχων ἄξιός ὑπὲρ ἑκείνου διακονεῖσθαι τὸν βῆγα τῶν Σικελῶν, καὶ ὡς ἦδη ἐν τῷ βασιλικῷ σχήματι καταστάς καὶ ἀρχαιρειασθεὶς αὐτοκράτωρ ὁ Μελιτιδῆς ὠφρῦωτο, φάσκων καὶ διατεινόμενος πρὸς τὸ ἀλλόθρουον στρατεύμα μὴ ἂν ὑποθεθῆναι τὸν ἑαυτοῦ κόθον παρὰ τοῖς Κωνσταντίνου πολιταῖς πρὸς τὸ μεγαλειῶν τοῦ βασιλέως καὶ πρὸς πατρὸς αὐτῶ θεοῦ τοῦ Μανουήλ, ἀλλ' οὕτως ἡγεῖσθαι παρὰ Ῥωμαίοις ἀσπάτως ὅσα καὶ ἡμεροφαῆς ἥλιος, καὶ κατὰ τὴν ἀέρος ὄλκην ἀπαραίτητον κρῖνεσθαι καλόν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

2. Andronicus vero ipse mœnia urbis circumiit; et si quid vetustate ruinosum erat, id suffulciri et instaurari jussit. Nec mora, jussis 415 alacriter obtemperatur; œdificia extrinsecus mœnibus contigua, quæ facilem in urbem ascensum præbebant, diruuntur; naves longæcircitercentum in littoribus fluctuant, ad navigandum, si opus esset, et opem urbibus quas Sicula classis infestaret et ipsi civibus ferendam paratæ (nam hi quoque hostis adventum imminere putabant), et ad marinum sinum, qui fluminis instar Blachernium litus alluit, per tempus occupandum. Hactenus rei publicæ navata opera quievit, quasi jam abunde ad defensionem et hostium profligationem paratus. Audita vero Thessalonicæ expugnatione Davidis custodia ejus urbis propinquos in carcerem conjicit, ac pro concione casum illum extenuat: nihil magni gessisse Siculos, neque nunc primum, sed sæpe alias progressu temporis urbes esse expugnatas, et victoriæ vicissitudinem esse. Sed cum alias aliis

προσελθεῖν ὡς ἐπαμυῶν Θεσσαλονικεῦσιν ἐν τῷ συμπλακῆναι τοῖς διειληφόσι τὴν πόλιν στρατεύμασιν, ἢ καὶ παρελευσόμενος ἔσωθεν, εἰ καὶ τοῦτο ἐξείη. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄμφω διαμαρτῶν τοῦ σκοποῦ ἀσχίστως παλίμπους ἐπέρετο· οἱ γὰρ ἄμφ' αὐτὸν μὴδὲ μέτωπον κόρυθος τῶν ἐναντίων βλέψαι ὑπενεγκόντες τὰ νῶτα μετέβαλον καὶ ἀμταστραπτὶ ἔφευγον, ἐν τοῦτο παρὰ τοὺς λοιποὺς ὁμοφύλους ἀνδρισάμενοι, τὸ γοῦν ἀεὶ μὴ ἐφησυχάζειν, ἀλλ' ἦς οἱ πευθῆνες ἀνήγγελλον αὐτοῖς πολεμίουσ, τούτους αὐτοφει κατιδεῖν, καὶ ἔργους αὐτοῖς διδαχθῆναι τὸ ἐν μάχαισ ὀξυρόσπον τῶν ἀνδρῶν. Ἐπεὶ νὲ ἐλίω ἢ λογιμῆ Θεσσαλονικῆ καὶ ὁ διαμερισμὸς, ὡς μοι ἐξρηται ἦδη, ξυνέβη τοῦ Σικελικοῦ στρατεύματος, ἄλλος, δ' ἂν εἶπέ τις ὡς κατὰ τὴν μυθικὴν Χίμαιραν συναπτόμενον πρότερον τὸ ἀντίπαλον, τότε διαιρεθὲν, τὸ μὲν κράτιστον αὐτοῦ ὅσα καὶ λέων προηγούμενον εὐθὺ τῆσ βασιλίδος ἴστο πόλεως, τὸ δὲ μέσον τὰ κατ' Ἀμφίπολιν καὶ Σέβραε ἐπανεμέτο, τὸ δὲ λοιπὸν, ὅσον δηλονότι ναυτικῶν καὶ ὡς ὄφεισ συρόμενον ἐν τοῖς ὕδασι, ἐτήρει τὴν [P, 205] προκαθεζομένην πόλιν τῶν Θεταλῶν οὐδ' οὕτως ὄντες ὁμοθυμαδὸν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ βάλλοντες ἐν στρατῆγιον ἐνὶ τινὶ γοῦν συμπλακῆναι ἀπεθάρβρησαν τμηματι· ἀλλ' οἱ μὲν κατελιγηότες τὴν Μοσουπόκλιν ποέλεμιοι καὶ περὶ τῆσ προσωτέρω πορείας ἐσκέπτοντο, μηδαμῶς ὀπλίτην Ῥωμαῖον ἰνοπτρισιάμενοι, Ῥωμαῖοι δὲ τὰς τῶν ἐκείσε προκαταλαδόντες ὀρέων λαγόνας εἰς τὸ πεδίον οὐκ εἶχον ὑποκαταθῆναι καὶ δέξασθαι τὸ ἐπιὸν δυσμενές. Ὅθεν ἐγνώ-

β', Αὐτὸς δὲ Ἀνδρόνικος, τὰ τῆσ πόλεως τείχη περιελθὼν, εἴ τι χρόνῳ ὑπέσκαζεν, ἐπισκουάζεσθαι τοῦτο προσετατάχει. Καὶ τὴν ἔργον εὐθὺς τὸ ἐπιταττόμενον. Κατηρείποντο δὲ καὶ τῶν οἰκημάτων ὀπόσα τοῖς τείχεσι ἐπικείμενα εὐέφοδα ἐποίει τὰ ἔσωθεν, καὶ νῆεσ μακρὰι περὶ τὰς ἑκατὸν ἐσάλευον κατα τὰς ἀκτὰς, ἡτοιμασμέναι πρὸς ἐκπλοιαν, δεῖσαν ἐπιδοτηῆσουσι πόλεσι κακῶς διακειμέναις ὑπὸ τοῦ στόλου τῶν Σικελῶν, καὶ τοῖς ἀστυπολίταις ἀρήξουσαι (καὶ οὗτοι γὰρ ἐπιστῆναι φοντο αὐτῆκα τοὺς πολεμίουσ), καὶ διαληψόμενα κατὰ καιρὸν τὸν ἐσέχοντα θαλάττιον κόλπον καὶ ποταμοῦ δίκην ὄλχου τὴν ἐν Βλαχέρναισ ἡτόνα ραίνοντα. Καὶ τὰς μὲν κοινὰς ἐς τοσόνδε διαθέμενος φροντίδασ ἀνέπεισεν, ὡς ἀρχοῦν- τῶσ ἦδη καὶ ἀπαρδῶιως τὰ πρὸς ἀντιμάχησιν διοική- σασ καὶ καταπολέμησιν τῶν τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιόν- των ἐχθρῶν ἀκηχοῦς δὲ ἀλῶναι Θεσσαλονικῆν εἰς κακοποίαν τρέπεται τῶν προσγενῶν Δαβίδ, ἐν φύ- λακα τῆσ πόλεως ταύτης τὸ κέγειν ἦδη δεθῆλως, καὶ συλλαδῶν τούτους καθείργουσι ἐν φρουραῖσ.

Δημηγορῶν δὲ οὐδὲν μέγα τὸ συμβῆν ἔλεγεν εἶναι, οὐδ' ἄξιον ὡς κατόρθωμα σεμνολογεῖσθαι τοῖς Σικελοῖς· οὐ γὰρ πρῶτως, ἀλλὰ καὶ πρώην πόλεων ἀλώσεις ἐπάγειν τὸν χρόνον φιλεῖν, καὶ νίκην ἐπαμείβεσθαι ἄνδρας· Φήμαις δὲ βαλλόμενος ἀπευκταίαις ἄλλοτε ἑλλαις, καὶ εὐχάνας ἐφισταμένων τῶν ἀγαλλόντων ὡς νῦν μὲν οἱ ὑπεναντίοι Ἀμφίπολιν παρεστήσαντο, νῦν δὲ τὰς ἐφεξῆς ληϊσάμενοι χώρας κατὰ τὴν Μοσυνοπόλιν ἐναυλιζονται, καὶ τὰς τοιαύτας ἀγγελίας [P. 206] ὡς οὐδέ πω δεινὰς ἀπεπέμπετο, καὶ ἔλεγεν ὡς μετελεύσεται τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐξολοθρεύσει· τέλος ὅν τρόπον οἱ θηραταὶ τοὺς μοναδικούς τῶν σῶν. Αὐτούς τε γὰρ κατὰ βραχὺ μεθισταμένους τῆς λόχμης ἐγκλείσθαι λιχνευμένους περὶ τὴν προκαιμένην ἰδῆτῶν, ἔνθα ὁ δόλος καὶ ἡ πάγη κατῴεται, καὶ οὕτως ἐμπείρεσθαι δόρατι ἢ βαθεῖαν κατὰ τῶν σπλέγγων δεχέσθαι τὴν πληγὴν· καὶ τοὺς Ἴταλοὺς δὲ ὡσαύτως ἀφροντιστοῦντας ὡς οὐκ ὄντος τινὸς ἀθισταμένου, καὶ αἰεὶ προχωροῦντας τοῖς ἐμπροσθεν καὶ τῇ τῶν πλειόνων σκύλων ὑποσαινόμενους ἐπίσει, μέλλειν εἰς τὸν ἔσχατον καὶ ἀπρόοπτον ἄλεθρον ἐμπειεῖσθαι, καὶ ἐπὶ κορυφῇ αὐτῶν τὴν ἀδικίαν αὐτῶν καταθέσθαι. Ἦν δὲ ταῦτα οὐδὲν ἢ ἀνδρὸς τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἀντιμαχομένου προδήλως αἰμύλα προβλήματα καὶ πολιτείας ἦδη κατ' αὐτοῦ φλεγμαινοῦσης μαιλίγματα οἷς (18) οὐκ ἦν ἀββένουμένος καὶ πᾶσαν μηχανὴν μετιῶν, ὅπως ἀποσοθήσει τὸ ἀλλόγλωττον. Καίπερ δὲ τοιούτων καὶ τοσοῦτω ἀρεστώτων κακῶν, καὶ πάντων πείσεσθαι φανταζομένων τὰ οἰκερότατα καὶ ὡς ἦδη παρόντων· καὶ ἀνιώντων ὀδυρομένων, ὁ δὲ ὁμαλῶς ἔφερε τὰ ἀνύποιστα καὶ οἷον ἐπ' ἄλλοτεροῖς δεινοῖς τὸ φιλόσοφον ἐπιδείκνυτο, καὶ ταῦτα, εἰ πέρ τις φιλαρχος ὢν καὶ δι' ἔρωτα βασιλείας εἰς ἀπάνθρωπα ἦθη ἐκυλισθεὶς καὶ τυράννους ὑπερλάτας τοῦς πόποτε. Ἐνθὲν τοι καὶ τῆς πόλεως πολλὰκις ἀπανιστάμενος μετὰ χορείας ἐταιρίδων καὶ παλλακῶν ἐφιλοκρίνει· τὰ τῶν τόπων ἐρημικώτερα καὶ οἷε ἡ τῶν ἀέρων ἐπλεόναζεν εὐκρασία, καὶ θηρίων δίκην συναρχαίαις ὄρθων καὶ χλοεροῖς παραβυθίαις ἄλυσιν, ὡς ἔρνιθας κατοικιθίους ἀλεκτροῦν ἢ αἴγας τράγους ἡγούμενος αἰπολίου, ἢ καθάπερ ὁ Σεμίλης Διόνυσος τὰς Θυάδας, Σοδάδας, Μαινάδας, Βάκχας, εἶχεν ἐπομέναις ὡς ἔρωμέναις, μόνον οὐ νεβρίδα ἐξημμένους καὶ τὸν κροκωτὸν ἐνδυσόμενος. Καὶ ἦν κατὰ τακτὰς μὲν ἡμέρας ὡσεὶ διὰ περιπετάσματος ὄλγοις τῶν ἐκ τῆς βασιλείου ἀόλης ὀπτανόμενος, καὶ τούτων οἷπερ ἐκείνῳ μάλιστα προσφαιώντο, ἀλλητερίαι δὲ καὶ ἐταιρίαι ἀναπετανοῦς πᾶσαν ἀπόδον καὶ πάντα καιρὸν εἰς ὀμιλίαν αὐταῖς χαριζόμενος. Ἐχαιρὲ τε κατὰ Σαρδανάπαλον ταῖς ἀνίσεις, δε τίσσ' ἔχεν ἕσσ' ἔφαγε καὶ ἐφόδοισι τῷ ἐπιταφίῳ ἐνεκλόαπτε γράμματα· Ἐπικούρειός τε ἦν καὶ Κρυσιπέτιος, καὶ λαγνείαν θυοσυχῶν πολυποδοῦς ἕμερον ἐδίωκε, καὶ φιλότητι μαργαίνων, καὶ τὸν Ἡρακλῆα μιμούμενος ἀτεχνῶς κατὰ τὴν τῶν πενήκοντα καὶ

Hier. Wolfii notæ.

(18) Potest τὸ οἷς pro ἐπ' οἷς αἰτιολογικῶς capi, ad *lentendam civium indignationem propter ignaviam ejus.*

A adversis nuntiis percelleretur, et crebro adessent qui nuno Amphipolim esse captam, nuno finitimis illi provinciis vastatis hostes juxta Mosynopolim castra habere asserebant, iis quoque rumoribus elevatis se ulturum hostes et funditus deleturum 416 dicebat, quemadmodum venatores singulares apros. Eos enim paulatim a saltu recedentes et escam persequentes in insidias et decipulam pellicioi, ac venabulo transigi aut profundum vulnus in visceribus accipere. Italos eodem modo, quasi resistente nemine securos, et subiinde majoris prædæ cupiditate progredientes, in extremum et improvisum interitum delapsuros et scelerum suorum poenas daturus. Quæ verba nihil erant aliud nisi futiles rationes viri, qui aperte naturæ rerum repugnabat et concitatum contra se populum lenire studebat; non autem eo pertinebant ut ex viri fortis officio nihil intentatum relinqueret, quo Barbaros profligaret. Nam quamvis tot et tanta mala instarent, ut omnes atrocissima quæque timerent iisque veluti jam urgentibus angerentur, ille res intolerabiles æquo forebat animo, et in alienis malis philosophabatur, idque in summa ambitione et cupiditate imperii, qua ad inhumanitatem impulsus omnes tyrannos qui unquam fuere superavit. Ad hæc, ut erat luxu corruptus, cum castu scortorum et pellicum in loca deserta et temperata secedere et ferarum more convalles et herbosos saltus consecrari 417 solebat, ut gallinarum gallos ut Bacchus Thyadas et Mænadæ, sic ipse amicas suas antecedeat, tantum non hinnuli pelle et crocoto indutus. Ac certis diebus a paucis aulicis, iisque intimis, veluti per transennam videbatur; tibicinis vero et meretricibus omnem aditum patefaciebat, easque quovis tempore ad colloquium admittebat, voluptati ut Sardanapalus indulgens qui sepulcro suo incidit ea se habere quæ comederit et pro libidine egerit. Erat Epicureus et Chrysippeus, morbo luxurie corruptus et amore perditus: Herculem quinquaginta Thyestis filiabus stuprandis imitabatur. Sed quia tantum illi roboris ad lasciviam non suppetebat, ut ille Iolaum contra reditivam hydram implorabat, sic ipse virilia unctioibus et delictis firmabat. Vescabatur item Nilotica bestiola, crocodilo non absimili, quem scincam vocant; 418 a quo cibo cum plerique abhorreant, tamen tentiginem excitat et ad rem veneream paratos facit. In palatium a deambulationibus et recreationibus reversus, non paucos secum habebat satellites, eosque ex barbaricis cohortibus et pestilentibus hominibus, quibus immodestia cordi est, linguæ Græcæ maxima ex parte ignaris; et qui ante cubiculum et fores exultabant, ex istiusmodi petulantibus cœtibus constati erant. Tandem etiam canem asperam, qui et

cum leonibus pugnare et armatum equitem humi sternere poterat, in suo conclavi habuit. Nam satellites et custodes noctu procul ab ejus cubiculo cubabant: canis vero ad januam alligatus ad exiguum strepitum horrendum in modum latrabat. Ita paulatim Cpolitānorum simplicitati insultabat, et quasi naribus suspensos trahebat, et ut ad omnem imperatorum observantiam et cultum paratos (ignarus se ab illis imperio dejectum gravissimas pœnas daturum esse) deridebat. Itaque cornua cervorum, quos venatus erat, insignia et rari **419** aliquid habentia in porticibus fori suspendebat, per speciem ostentandæ magnitudinis ferarum quas cepisset, cum revera civitatis et uxorum quas ipse corrumpere lasciviam notaret. Quo vero die ex Propontidis deliciis et amœnitatibus in urbem revertebatur, in dies omnino nefastus habebatur. Neque enim alia de causa rediisse putabatur, nisi ut mactaret et perderet eos quos sibi struere insidias suspicabatur. Ita Andronici adventus multis detrimentum et mœrorem aut vitæ jacturam aut aliud extremum malum portendebat. Is enim vir, cum eam veluti lineam in animo suo descripsisset, ad quam crudelitatis suæ amussim exigeret, eum sibi diem periisse putabat, qua non excellentem aliquem virum aut jugulasset, aut exœcasset, aut saltem objurgasset, aut Titanico vultu terruisset. Nam sævo pædagogo similis subinde flagellum in pueros quatienti, tempeste et intempeste objurgabat, et ad quodlibet verbum suis auribus ingratum commovebatur. Quo fiebat ut ea tempestate homines mœsti et **420** solliciti viverent, nec securi somnum caperent, sed subito territi expergiscerentur Andronicum in se irruere rati, aut eos cernere quos asper ille, implacabilis et inexorabilis trucidarat. Nam quod Deus et homo Christus extremis temporibus futurum esse dixit, ut binis in eodem lecto cubantibus alter assumatur, alter relinquatur, id omnino illis diebus accidebat, cum alter conjugum ad pœnas corpore luendas subito raperetur (neque enim mulieribus concessa erat impunitas: quin et harum non paucæ oculis orbatæ carcerem, famem, verbera tolerarunt), pater filios negligeret, filii patres non curarent; si in iisdem ædibus quini essent, terni binis et bini ternis advertebantur. Multi etiam Andronici iracundiam, ut Sodomiticum incendium, remis et velis **D** fugientes quam longissime a patria discodebant; qui si exsilium usque ad illius obitum extendissent omnis mali expertes permansissent. Nunc dum rei familiari consultum volunt, non quidem in statuam salis sunt mutati, ut Loli uxori, neque sal emortuum evaserunt, sed aliqui mentis errore affecti

στάμενος, καὶ πρὸς πᾶσαν ἀκοὴν ἐκείνῃ ἀνήδυντον καὶ στυγνάζοντες ἐβίωσκον. Οὐδ' ὁ ὕπνος ἄφροντις τοῖς πολλοῖς καὶ ὀδυνῶν ἀδαῆς καὶ μαλακός, ἀλλ' ὀφθαλμοῖς ἐφιζάνων ἄκροισ ἀπίπτατο, καὶ διεψευσμένος ἦν τὰ πολλὰ ἢ Ἀνδρονίκῳ διασποδύμενος ὄναρ πολλακίς ἐφισταμένῳ, ἢ ὄσους ὁ τραχὺς οὗτος καὶ δυσεκκίαστος καὶ ἀπαραίτητος τὴν ὄργην τῆς οἰκείας ἀπηνείας ἔθετο πάρεργον. Ὁ γὰρ ἐπὶ τῶν ἰσχυάτων συμβήσεσθαι ἡμερῶν ὁ θεάνθρωπος προ-

μόνον θυγατέρων θυέστου φθοράν. Οὐκ ἔχων δὲ τὴν ἴσῃν πρὸς τὸ ἀκολασταίνειν ἰσχύον, ὡς Ἰδλεων ἐκείνος κατὰ τῆς παλιμφοῦς ὕδρας συνέριθον, οὕτως καὶ οὗτος τὰ ὑπὸ γαστρός πρὸς συνουσίαν ἀλοιφαῖς καὶ περιττοῖς σκευάσμασιν ἀνεβρῶνυον. Ἦσθις δὲ καὶ ζῶν Νειλῶν, κροκοδείλῳ πάνυ τι ἐμφορῆς, σκίγγον λεγόμενον, ἀπόσιτον μὲν τοῖς μὴ τὰ τοιαῦτα βρωτέα κρίνουσι, διερεθίζον δ' ὁμοῦ καὶ διανιστῶν ἐν ταῖς ὁμιλίαις πρὸς συνουσιασμόν. Κατὰ δὲ τὰ ἀρχαῖα γινόμενός ἀπὸ τῶν ἔξωθεν [P. 107] διατριβῶν τε καὶ διαχύσεων οὐκ ὀλίγον μὲν καὶ τὸ περὶ αὐτὸν εἶχε δορυφορικόν, καὶ τοῦτο ἐκ Βερβάρων ἰλῶν καὶ ἀνδρῶν λοιμῶν χαιρόντων ἀπαιδευσίᾳ καὶ τὰ πλείεστα μὴδ' ἐπαϊόντων Ἑλληνίδος φωνῆς. Καὶ τοὺς προκοίτους δὲ καὶ προφύλακας ἴσαι τοιοῦτων ἀναγνώγων συνειληχεν ὁμηγύρεων. Τελευτῶν δὲ καὶ κύνα κάρχαρον, οἷον καὶ λέουσιν ἀντιπλέκεσθαι καὶ ἄνδρα ἔφιππον ὀπλίτην κατενεγκεῖν ἔραζε, σίνοικον ἐαυτῷ πεποήτο· οἱ μὲν γὰρ σωματοφύλακας καὶ δορυφόροι ἀποθῆν που τῷ βασιλικῷ κοιτῶνος νυκτὸς κατηνάζοντο, ὁ δὲ γε κύων πρὸς ταῖς θύραις ἐβίδετο, χαλκεόφωνος ὢν καὶ πρὸς βραχεῖαν διαπαρττόμενος ψόφῃσιν καὶ γινόμενος ὀλακόμωρος. Προϊῶν δὲ οὕτω κατετρώφα τῆς τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν εὐθελείας καὶ ὡς ἀπὸ ρίνος ἐλκομένους ἐχλεύαζε καὶ πρὸς πᾶσαν τῶν κρατούντων θεραπείαν τε καὶ θεωπίαν ἐτοίμως ἔχοντας ἐκωμῶδει, οὐκ εἰδὼς ὡς ὑπ' αὐτῶν καθαιρεθήσεται τῆς ἀρχῆς καὶ τὰ τῶν ὄλων ὑποστήσεται χεῖριστα, ὥστε καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ θηρωμένων ἐλάφῶν τὰ κέρατα, ὅσα δωδεκάδωρα ἦν καὶ ἰσχὺν τι θαύματος, ταῖς κατὰ τὴν ἀγορᾶν ἀψίτιν ἀνήρτα, τῷ μὲν δοκεῖν εἰς ἐνδειξίν τοῦ μεγέθους τῶν παρ' αὐτοῦ ἀλισκομένων ἀγρίων, τῷ δὲ ὄντι διαμωκώμενος τὸ πολίτευμα καὶ διασύρων εἰς ἀκρασίαν τῶν γαμετῶν. Ὀπηνίκα δὲ κατὰ τὴν μεγαλόπολιν γένοιτο, τῶν τῆς Προποντιδος τρυφηλῶν χωρίων καὶ περιττῶν ἀπανιστάμενος διατησῶν, οὐκ ἦν μὴ ἀποφράδα κρίνεσθαι τὴν τότε ἡμέραν· οὐ γὰρ δι' ἄλλ' ἄττα παρῆναι ἰδοῦναι ἢ ὡς θύσων καὶ ἀπολέσων ὀπόσον ὡς ἐπίβουλον ὀκωπτεύετο. Καὶ ἡ Ἀνδρονίκου ἐπιδημία τοῖς πολλοῖς ζημία καὶ ἀθυμία ἢ καὶ τοῦ βίου ἐκνημία καὶ πᾶν ἄλλο τι ἰσχυάτων κακὸν συλλελογίστο, ἐπειδὴ παρ' ὁ ἀνὴρ ὡσεὶ καὶ γρυμμήν μονοδιάστατον καὶ μηκίζομένην εἰς τὸ λεπταλέον καὶ ἀπλατὲς ἐν τῷ ἰδαφίῳ τῆς ψυχῆς καθάπαξ τὴν ὀξυχολίαν προὔποθεῖς, καὶ πρὸς ταύτην ἅπαν ἀποστενῶν τὸ πραττόμενον, ἀβίωτον ᾗετο τὴν ἡμέραν καθ' ἣν οὐ ξυνειλήφει τινὰ τῶν ἐν ὑπεροχαῖς, ἢ λύχνους οὐκ ἔσδεσθαι σώματος, ἢ ὄτουδὴ τινος οὐ καθήψατο φιλονεικῶς, ἢ γοῦν ἐπιτιμητικῷ βλέμματι καὶ Τιτανικῷ ἐμθρίμῃματι μὴ ἐξίστησε τοῦ φρονεῖν. Παιδαγωγῶν γὰρ ἐμβριθεῖ ἰοικῶς, θάμα τῶν μαιρικίων καταφέρων τὴν σκυτάλην, εὐκαίρως ἀκαίρως ἐπέπληττεν ἐν παραξέοντο. Κατηφιῶντες οὖν οἱ τότε ἄνθρωποι

γόρευσε, δηλονότι « Ἔσονται οἱ δύο ἐπὶ κλίνης μιᾶς, ὁ εἷς πρὸς ἀφ' ἑτέρου καὶ ὁ ἕτερος ἀφ' ἑτέρου, » τοῦτο ἀπεχθῶς κἀν ταῖς ἡμέραις [P. 208] ἐκείναις ἐγένετο, ἐνός τινος τῶν συνένων ἐξάπινα συλλαμβανομένου καὶ ἀπαγομένου πρὸς σωματικὴν κάκωσιν. Οὐδὲ γὰρ καὶ γυναῖκες ἀπέθανον τοῦ μὴ ὑπὸ δίκην πίπτειν καὶ τὰ ἀπευκταῖα ὑφίστασθαι, ἀλλὰ καὶ τοῦτων οὐκ ὀλίγοι τὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀπώλεσαν φῶς καὶ λιμὸν καὶ φρουρὰν καὶ αἰκισμοὺς ὑπέστησαν σώματος. Καὶ πατὴρ ἤλθοι τεκνῶν, καὶ υἱεῖς ὠλιγόρου, πατρός· καὶ διεμερίζοντο πέντε ἐν οἴκῳ ἐνὶ, τρεῖς ἐπὶ δυοῖ καὶ δύο ἐπὶ τρισί. Πολλοὶ δὲ καὶ ὡς Σιδουμιτικὸν ἐμπροσθὸν τὸν τοῦ Ἀνδρονίκου θυμὸν ἐκτρεπόμενοι φυγάδες ὄλησεν ποδὶ τῆς πατρίδος γεγονασιν καὶ τοῖς ἐκ γειτόνων Ῥωμαίοις παρενέβαλον ἔθνεσιν, οἳ καὶ εἶχον ἄν ἑαυτοὺς ἀπαθεστάτους κακῶν, εἰ τὴν φυγὴν τῆ Ἀνδρονίκου ζωῆ συνεμέτρησαν. Νῦν δὲ τῶν κατ' οἶκον μεταποιούμενοι εἰς στήλην μὲν ἀλόος κατὰ τὴν γυναῖκα Λωτ οὐκ ἐπάγησαν, οὐδὲ νεκρὸς ἐγεγένεσαν ἄλλοι, ἄλλως δὲ μωρανθέντες τὸ ζῆν κατέστρεψαν κακῶς.

γ'. Οὕτω δ' ὀργιλότητος ἔχων Ἀνδρόνικος, καὶ ἄτραχὺ καὶ σκληρὸν τὸ ἦθος αὐχῶν, καὶ ἀμετάθετος τὸν τὸ κολάζειν, καὶ παίζων ἐν ταῖς τῶν πέλαις συμφοραῖς καὶ κακώσεσι, τῶν ἄλλων τε ταῖς καθαιρέσεσι τὴν ἰδίαν ἐπιτειχίζειν δοξάζων ἀρχὴν καὶ τοῖς ἐαυτοῦ πασι ἐπικρατύνειν τὴν βασιλείαν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἐντεῦθεν αὐξῶν ἠδόμενος, ὅμως καὶ ζῆλαθῶν μετεῖχεν οὐκ ὀλίγων πράξεων, καὶ οὐ παντάπασιν δῆλπουθεν πρὸς τὴν ἐναντίαν ἀπονεύσει· διὰ θεσιν, σκληροδοτῶν τὰ ὀλέθρια, ἀλλ' ἦν ὡς ἀπὸ ὄφραως σαρκῶν ἐκείνου πανάκειαν θηράσασθαι περιμάχητον καὶ σώζουσαν εὐρεσθαι ἀντίδοτον, καὶ ὡσπερ ἐξ ἀκανθῶν τραγῆσαι ῥόδον ἠδύπνοον, ἢ γοῦν ἐξ ἐλλεβορίου καὶ κωνείου ψαρσὶ πρὸς ἀντίδοτον καὶ ὄφραως ἠδύπνοον ἐστίασιν· ἐπεὶ καὶ ὄφραως ἠδύπνοον τῶν ὑπάρχων τοὺς ἐνδεεῖς, εἰ μόνον ἐλπίδος τι διεφαίνετο ὡς ὁ αἰτῶν οὐκ ἀποστραγεῖ ἐκείνου, παθαινόμενος τὴν ψυχὴν ἐφ' οἷς κακοεργὸς Ἀνδρόνικος δεικνυται. Καὶ τὴν τῶν μέγα δυναμένων πλεονεξίαν οὕτως ἐκόλασε, καὶ χειρὰς τάλλῳτρια διφώσας οὕτως συνέπειλεν ὥστε βασιλεύοντος ἐκείνου αἱ πλείους ἐπαρχίαι πρὸς πληθυσμὸν ἐπέδωκαν τῶν οἰκούντων. Ἐκαστος γὰρ κατὰ τὸ προφητικὸν παράγγελμα ἐπὶ τὴν σκίαν τῶν δένδρων αὐτοῦ ἀνεκλίνετο, καὶ τὸν τῆς ἀμπέλου κερπὸν συγκομιζόμενος καὶ γῆς εἰσοικιζόμενος τὰ ἐκφόρια ἀσμένως ἤσθιε καὶ ἠδέως ἐκάθευδε, μὴ φορολόγου ἀπειλὴν δεδιττόμενος, μὴ πλεονέκτην ἢ συζητητὴν εἰσπράκτορα κατὰ νοῦν στρέφων, μὴ τὸν ἐκφυλλίζοντα ὑποβλεπόμενος, μὴ τὸν κλαμώμενον φανταζόμενος, ἀλλὰ τὰ τοῦ Καίσαρος Κεῖσαρι ἀποδοῦς οὐδὲνα τὸν ἐπιδοῦς πλοῦντα εἶχε τὸ κέρμα καὶ τὸ τάλαντον πολυπλασάζοντα, ἔστι δ' ὅτε καὶ τὸ χιτῶνιον προσπαπειοῦντα καὶ τὸ ψυχάριον αὐτὸ πολλάκις ἀναγρέψασθαι βιαίως ἐγκείμενον. Ἦν γὰρ ἡ Ἀνδρονίκου ἐπίκλησις οἷα τι ὀλέθριον καὶ διασκεδαστικὸν τῶν φορολόγων ἔργον καὶ φαρμάκωμα, καὶ δυσήκουστον ὀφθητρὸν τοῖς ὄφραως παρὰ τὰ διατεταγμένα εἰσέπραττον, καὶ νάρκωσις καὶ πᾶσι χειρῶν αἰ πρὸς μόνον ἀφείρων πρότερον τὸ λαθεῖν. Πολλοὶ δὲ καὶ τὸ [P. 209] ἐθελουσίως ἀποχαριζόμενοι ἀπεπέμπετο, ὡσπερ σὺς ὑφορῶμενον τῶν ἐκείνοις προσόντων, ἢ ἑτέρα τις φαρμακικὴ δύναμις τὸ προσεγγίζον ἀπολλύσα. Τὸ δὲ δὴ μετίζον, καὶ ἀδρόεις ὄφραως ἐναχοῦ ἐφοδιάζων τοὺς τὰς δημοσίους ἀναζωννυμένους ἀρχάς, καὶ ὅσα πείτονται δεινὰ τὰς αὐτοῦ παραβλεψόμενοι ἐντολὰς προαγγέλων, οὕτως ἐξέπεμπεν, οὐκ ὄφραως ταύτας τοῖς βουλομένοις προβάλλων καὶ τοῖς ἐκ τριόδων ἀποδοῦς

421 3. Etsi autem Andronicus adeo iracundus, asper et inexorabilis erat, ut aliorum malis gauderet et aliis evitentis se suum suorumque liberum imperium stabilire putaret, ac voluptatem inde caperet, tamen non pauca recte administravit, nec plane ab omni virtute degeneravit; sed ut ex viperæ carnibus, ita ex ipso quoque Panaceam venari licebat et salutare antidotum consequi, et ex asperis spinis suaveolentem rosam decerpere, et ex helleboro et aconito suavem victum præbere psaris et coturnicibus. Nam subditos pauperes largitionibus fovēbat, si qua modo spes haberat cum qui opem implorabat Andronico ob scelera non infensum esse. Procerum avaritiam ita multavit et manus alieni avidas ita compressit, ut eo imperante nullæ provinciæ colonis auctæ sint, cum quisque, secundum propheticum dictum, sub umbra suarum arborum recubaret, et vindemia peracta et frugibus comportatis hilariter epularetur. et suaviter dormiret non quæstoris minas timens, non exactorem avarum exspectans: 422 sed si Cæsari dederat quæ erant Cæsaris, nemo erat qui plus ab eo postularet aut etiam tunicam aliquando eriperet et violenter ad necem adigeret. Nam quæstores ad Andronici appellationem ita terrebantur, ut rapaces alioqui manus facile ab alieno abstinerent, ac munera ultro a provinciis oblata tanquam pestes aliquando aversarentur. Et quod majus est, cum magistratus in provincias ablegabat, larga eis stipendia dabat, simulque denunciabat quas pœnas sua jussa negligentibus irrogaturus esset. Neque enim publica munera vendebat aut levi munusculo conciliatus conferebat, sed gratuito, habitoque delectu magistratus ordinabat. Itaque multi olim profugi et publicis calamitatibus pene immortui, quasi archangeli tuba audita, ex diuturno veterno experrecti revixerunt, pristina felicitate recuperata: et ut Ecchielis visio docet, ossa ad ossa congeriebantur, artus artibus conjungebantur, et brevi tempore pleræque urbes et vitæ 423 et pristinus opes receperunt. Quod si quid e Psalmis Davidicis inserendum est, desertum mutavit paludes et terram aridam in rivus aquarum. Publica vectigalia rapinis exactorum reprimendis auxit; et crebros exactiones ab avaris quæstoribus obnoxium populum veluti panem devorantibus repertas, et quolannis quasi debitum efflagitatas, ad certum numerum revocavit.

ὁποιοῦδ' ἢ τινος δόματος, ἀλλὰ δῶρον τὰς ἀρχαιρείας καὶ ἐπιλέγδην παρεχόμενος. Ὅθεν οἱ πάλαι τῶν χρόνων παρασυρέντες καὶ τοῖς κοινοῖς πράγμασι νοσοῦσι κατενεχθέντες εἰς θάνατον, ὥσπερ ἀρχαγγέλου τινος εἰς τὰ ἐκείνων ὡτα περισαλπίζοντος, τὸν χρόνιον ἀπέσεισαντο κάρων καὶ τὴν πάλαιαν ἀπέθεντο νέκρωσιν· καὶ καθὼς ἡ τοῦ Ἰεζεκιὴλ ὄρασις βούλεται, ὅσα συνήγοντο πρὸς ὅσα καὶ ἀρμονίαι πρὸς ἀρμονίας, καὶ ἐν βραχεῖ αἱ πλείσται τῶν πόλεων ἀνεβίωσαν καὶ τὸ πρῶτον ἀπέλαβον εὐδαιμον. Εἰ δὲ δεῖ τι καὶ τῶν τοῦ ψαλμφοῦ Δαβὶδ ἐνταῦθα προσεπαγαγεῖν, ἔθετο ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων καὶ γῆν ἄνυδρον εἰς διεξόδους ὑδάτων. Καὶ τὰς διασπορὰς ἐπισυνῆξε τῶν τοῦ δημοσίου τελεστών ἐκ τοῦ παῦσαι τοὺς ἐκ τῶν πρακτόρων κονδυλισμοὺς καὶ συστεῖλαι εἰς ὠρισμένον τι ζήτημα τὰς ἐπαλλήλους ἀπατήσεις, ὅπως οἱ δεινοὶ τῶν φόρων ἐφεῦρον ζητητῆται καὶ εἰς ὄφλημα ἐπέκράτουν ἐνιαύσιον, οἱ ἐν βρώσει ἄρτου τὸν ὑποπίπτοντα λεῶν κατασθίοντες.

Cum autem apud Romanos, eosque solos, ut A opinor, iniquissima consuetudo valeret, ut naves tempestatibus in littus ejectæ non modo a nemine adjuvantur, sed ab accolis quovis turbine sævioribus diriperentur, si qua fluctus reliqua fecerant, iniquissimæ isti rationi tem acriter est adversatus, ita piraticam illam rapacitatem compescuit, ut hæc una res amplissimas ejus laudes complectatur. Nam audici quidem proceres id malum deploratum et immedicabile judicabant et 424 vetustate confirmatum; ac multos e superioribus imperatoribus, fasciculis litterarum in provincias missis, extrema naufragorum spoliatoribus minitatos: sed conatum illum fuisse ritum et intra scripta substituisse, rubricam imperatorii illius mali undis eluenibus, ut B litteræ illæ plane in aqua scriptæ viderentur et edicta frustra subnotarentur.

βασιλικῶν τὰ ἀνήκεστα διαπειλουμένων τοῖς ὀπλιζομένοις κατὰ πλοίων τῶν ναυαγῶν καὶ διαρπάζουσι τὰ ἐνδον αὐτῶν· ἐν γράμμασι δὲ μόνοις τὰ τοιαῦτα θεσπίσματα κείσθαι, οἷα κατὰ κλύδωνα τοῦ κακοῦ κορυφουμένου καὶ μεταρσίως ἀιρομένου καὶ τὸ βασιλικὸν ἀπαλείφοντος ἐρυθρόδανον, ὡς γράφειν ἄντικρυς τοὺς γράφοντας καθ' ὑγρῶν δοκεῖν καὶ ὀποσημαίνεσθαι μάτην τὰ οἰκεία κελεύσματα.

4. Quæ cum hi dixissent, Andronicus circumstantem senatum acriter iutuitus, et suspirio eximis præcordiis ducto: « Nihil, inquit, est, quin ab imperatoribus emendari queat; nec ullam peccatum est, quod vires eorum superet, Superiores autem imperatores aut rem stulte sunt C aggressi aut se dolere injuriis simularunt. Nam si corruptelam illam verè suppressam, et libere agi ea quæ ad æquitatem pertinent voluissent, rubricatis litteris omissis et chartis inutilibus despectis, cogitassent sanguinem flere, non lacrymas fundere eos qui homines, apud quos fractæ naves ejiciuntur, occultis in mari saxis et rupibus duriores experiuntur; et ense illos coercuissent, qui non frustra gestatur, et caditiae iniquos damnassent. Nunc, ut nihil 425 videtur, nihil nisi militiam scripserunt, et in alienis malis contra quam decet patientes, afflictos ipsi quoque sunt insectati, dum pravos mores non corrigendo confirmarunt. » Quæ cum dixisset, subjecit: « Viri, qui sanguine mihi juncti aut fide vestra D meam benevolentiam consecuti estis, et reliqua circumstantes corona, sive in senatum ascripta sive aliis imperii muneribus destinata, audite, audite me. Loquar enim non ea quæ aer frustra dissipat, sed ea quæ nisi suo tempore ipsa re apparebunt, me edicti auctorem gravi ira com-

ἔθους δὲ ἀλογωτάτου παρὰ Ῥωμαίους, ὡς ἔοικα, μόνοις ἰσχύοντος (τὸ δὲ ἐστὶ τὸ τὰς χειμαζομένας ναῦς, ὑπὸ πνευμάτων καὶ φλοίσβῳ θαλαττίῳ ταναυσεύσας, μηδένα ἔχειν τὸν συναϊρόμενον καθ' οὐς ἂν λιμένας ἢ τόπους ἐκδράσσωνται κύμασιν ἐλαυνόμεναί, τούναντίον μὲν οὖν καὶ καταγιγῶς χεῖρους ὄρῶν τοὺς ἐκεῖσέ πη λαχόντας τὴν οἴκησιν διασπῶντας καὶ ἀφαρπάζοντας ὅπως μὴ παρίστυρε θάλασσαν), οὕτω τοι πρὸς τὴν τοιαύτην ἀτοπίαν πολὺς ἀντέπνευσε καὶ εἰς πραεῖαν αὖραν μετέβαλε τὴν τῶν πλοίων καταποντιστικὴν τῶν πλείστων ὀρμὴν, ὡς ἀντὶ πολλῶν ἐν εἰς εὐφρημίαν ἐκείνῳ τούτῳ τὸ ἔργον ἀρκεῖν. Οἱ μὲν γὰρ περὶ τὸ βασιλείῳν βῆμα δυσίατον τὸ κακὸν ἢ τέλειον ἀμετάβλητον ὡσεὶ καὶ εἰς ἔξιν ἐλθλυθὸς καὶ προκόψαν ἐπὶ τὸ χεῖριστον φῶντο· πολλοὺς μὲν γὰρ καὶ τῶν πρότερον αὐταρχησάντων Ῥωμαίων βουληθῆναι τὴν τοῦ ἔθους τούτου παῦσιν παραλογίτητα, καὶ φακέλους ἀπολύσαι διαταγμάτων

δ'. Καὶ οἱ μὲν τοιαῦτα ἐφθέγγοντο· ὁ δὲ δριμύς τὸ περισπῶν ἐκείνων σύμπαν περιβλεψάμενος γερούσιον, στενάζας εἶπε βαθὺ ὡς « Οὐδὲν τοῖς βασιλεῦσιν ἀδιόρθωτον, οὐδ' ἐστὶ τι τῶν πλημμελῶς γινομένων ὃ τὴν ἰσχὴν αὐτῶν ὑπερπέπαικεν. Ἐδρακεύοντο τοίνυν, ὡς ἔοικεν, οἱ πρότερον αὐτοκράτορες, [P. 210] ἢ ἐπλάττοντο τὸν ἐπὶ τοῖς κακίστοις ἀγρόμενον. Εἰ γὰρ ἀληθῶς ἠβούλοντο στήναι ποτε τὰ βιοφθόρα καὶ πᾶρρησιαν ἄγειν ὅπως τὴν εὐνομίαν συνίστησι, πᾶρηγκωνίσαντο ἂν τὸ ἐν τοῖς γράμμασιν ἐρυθρόν, καὶ τὸν χάρτην ὡς οὐδὲν ὀνησιφόρον παραβλεψάμενοι ἐβίβλοντο ἂν κατὰ νοῦν ὡς αἵμασι πενθοῦσιν, ἀλλ' οὐχὶ δάκρυσιν ἐπιστένουσιν οἱ σπιλάδων καὶ πετρῶν ὑφάλων τραχυτέρους εὐρίσκοντες παρ' οἷς αἱ νῆες αὐτῶν ἐκδράσσονται ὑπὸ κλύδωνος, καὶ κατ' αὐτῶν ἐχρήσαντο ἂν τῶν ξίφει μὴ φορουμένων μάτην μηδὲ εἰκῆ, καὶ ἔδραλον ἂν εἰς κεφαλὰς ἀνόμων θάνατον. Νῦν δ', ὡς πέπεισμαι, γράφοντες αὐτόχρημα πονηρίαν ἔγραψον, κάπι τοῖς ἄλλων κακοῖς οὐκ ἐπαινετῶς ἐπιδεικνύμενοι τὸ μακρόθυμον τοῖς πάσχουσιν συνεπέθεντο καὶ αὐτοὶ, καὶ ἐπεκράτουν μᾶλλον τὰ οὐκ ἐπαινετῶς ἔθιμα, οἷς τὴν τούτων διόρθωσιν ἐκόντες ἐκπερίσταντο. » Ταῦτ' εἰρηκῶς, « Ἄνδρες, » προσεπῆγεν, « οἱ μεθ' αἱμά μοι προσφικέσθε καὶ ὄσοις ἢ πρὸς ἐμὲ πίστις εὐνοίαν ἐπεδράθευσε, καὶ τὸ περισπῶν δὲ λοιπὸν, ὅσον τε εἰς γερούσιαν ἐγκρίεται καὶ ὅσον ἐς τὸ ἄλλως ὑπουργικὸν τῆ βασι-

λείψ Ῥωμαίων ἀποκέκλήρωται, ἀκούσατέ μου, ἀκούσατε. Φθέγγομαι γὰρ οὐχ ὅσα περ ἄλλο διαφορήσει ἀτίλεστα, ἀλλ' ὅποσα, εἰ μὴ τὸν εἰκότα χρόνον ἐπ' ἔργον ἐκθήσονται, τὸν μὲν τὸ ποιητέον ἐμὲ διακελυόμενον ἐκμήνωσιν εἰς ὄργην, ἣ δὲ βαρειαί τις καὶ δυσόποιτος ἐπενσκήψει τοῖς παρὰ τὰ διατεταγμένα μοι πράττουσι καὶ ἀρχικῶν οὐκ ἐμπαζομένοις ὄλως φωνῶν. Χρεῶν μὲν οὖν καὶ τἄλλα τὰ κοινωλαβῆ καὶ κρεσιφόρα Ῥωμαίοις πάσασθαι, καὶ ἴστωσαν εἰδότες οἱ τὸν πλεονέκτην βίον μεταδιώκοντες ὡς, εἰ μὴ λήξουσιν ἐβελονταί τῆς τῶν ἀλλοτρῶν ἐφέσεως, καὶ τὰ οἰκεία προσπολέσουσι καὶ τοῖς τῶν πενήτων ἐκρυσθηθήσονται στεναγμοῖς, ὡσπερ ἐν σφοδρῇ λαίλαπι χροῦς ἀπὸ προσώπου γῆς ἐκριπίζεται, μάλιστα δὲ τὸ ταῖς ναυσὶν ἐπιτίθεσθαι καὶ διαρπάζειν τοὺς φόρτους, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτὰς κατατεμάχίζειν καὶ ἀπογομφοῦν. Ἐῖ τις τοίνυν ὑμῶν ἀρχὴν ἐκ τοῦ ἡμετέρου κράτους χειρίζει ἢ εἴ τις ἀκινήτων παραλλίων κύριος, καταρτιστάτω πρότερον ἐαυτὸν, εἶτα καὶ τὸ ὑπήκοον εἰς δέος τὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐμῆς βασιλείας ὑποστολήν καὶ ἀιδῶ· ἢ μὴν ἐκ τῆς ψυχῆς ζητηθήσεται πολλαπλάσιον τὸ ἀδίκημα τοῦ τὴν ἐπαρχίαν διέποντος ἢ τὸν ἀγρὸν κατέχοντος, κἄν εἴη αὐτὸς μὲν ἀθῶος χερσὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, οἱ δ' ὑποδρηστεύοντες ἐκείνῳ τὴν ἄεσμον πρόξιν ἀποτελέσωσι. Λοιμοῦ γὰρ μαστιγουμένου κυρίου τὸ ὑπὸ χεῖρα νοῦν οἴσαι· καὶ ὡσπερ ἐξομοιούσθαι τῷ ἀρχοντι φιλεῖ τὸ ἀρχόμενον προτέρφδρῶντι τὰ μὴ ἔπαινετὰ ἐρεπόμενον, οὕτω καὶ μαστιζομένῳ καὶ ἀναγκαστῶς μεταμανθάνοντι τὸ κοινῇ συνοῖστον ἐφέψεται τὸ ὑπήκοον κατὰ πόδας, ὅσα καὶ μητρὶ πατρὸς. Ἴνα δὲ εἰδῆτε καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκδικήσεως ἢ καθυποβληθήσεται ὁ τῆς ἐμῆς παρχίας ἐντολῆς [P. 211], ἐπὶ τοῦ ἰσοῦ ἀπαιωρηθήσεται τῆς νεώς· εἰ δὲ τοῦτον παρέσυρε φλοῖστος θαλάττης, ἔρ' ὑψηλῆς ἀνασκολοπισθήσεται σκοπιᾶς, μεγίστης τινὸς καὶ ἰθυτενοῦς ἐκ τῶν ἐκείσε που ὀρίων ἀποτμηθείσης δοκοῦ, ἴν' οὕτω καὶ τοῖς κατὰ τὰ ἀχανῆ ναυτιλλομένοις πελάγη περίοπτος ἔστοιτο ὡς λαῖφος ἐν περαιᾷ προφανόμενος καὶ ναυαγὸς ἐν γῆ δεικνύμενος καὶ εἰς σύμβολον παραλαμβανόμενος τοῦ μὴ προβῆναι καὶ εἰσέτι θραῦσιν νηῶν καὶ τῶν ἐνόντων αὐταῖς προνόμεισιν, καθὰ καὶ Θεὸς ἐν ἀέρι τὸ ἐαυτοῦ τόξον ἐνέτεινεν εἰς σημεῖον τοῦ μηκέτι εἶσθαι ὑδωρ εἰς κατακλυσμόν. »

ε'. Καὶ ὁ μὲν φαμενος ταῦτα πρὸς ἑτέροις εἶχε τὸν νοῦν, τὸν ἄγαν χαρακτηρίζων παθαινόμενον καὶ εἰκάζων τὴν μηδ' ὄλως παραδεξόμενον τῶν δοξάντων μεταποίησιν ἢ ῥοπήν φιλιάνθρωπον ἐφ' οἷς ἀπεφῆνατο· οἱ δ' ἀκηκοότες ἀπολιθωθέντες ἐψῶ δέει μικροῦ (πεῖρα γὰρ ἦδυσαν ὡς οὐκ οἶδε παίζειν Ἀνδρόνικος, οὐδ' ἄλλα μὲν ἐν τοῖς τοιοῦτοις φθέγγεσθαι, ἀλλὰ δὲ καύθειν ἐν ταῖς φρεσίν), ὅψῃ καὶ μόλις ἐν τῷ καθεστῶτι γενόμενοι, ἐπιστολάς γράψαντες διὰ ταχυδρόμων ἐξέπεμψαν τοῖς τῶν σφετέρων ἐπιστάταις κτημάτων καὶ τοῖς ἀντ' αὐτῶν ἀνώγειοις δημοσίας ἀρχαῖς, πολλὰ τοῖς ἐπισκήπτοντες καὶ παρὰ κλησὶν πάντων ἐπάγοντες προσόχων—εἰ καὶ ἐπαχρυσήσαν μήπως ναυαγίῳ ἐγκύρσασα ναὺς εἰσέταί τι πεπονθυῖα δεινόν, εἰ δὲ δυνατόν, καὶ τοῖς ἀνέμοις αὐτοῖς ἐπιτιμῶν ἢ κατὰ τὴν Αἰόλου μυθολογίαν ἀσκοῖς τὰ πνεύματα συλλαμβάνειν, ἵνα μὴ καταγίδας ἐγείρωσι καὶ τὴν ἄλμην διατεράσωσιν. Ἀμελίει

movebunt: ea vero acris et intolerabilis in eos desæviet, qui dicto magistratus non audientes secus ac jussi fecerint. Cum autem alia quoque rei publicæ incommodantia et cladem Romanis importantia abroganda sint, homines ex raptō vivere soliti sciunt, nisi ultro appetere aliena desierint, etiam sua amissuros et pauperum suspiriis non secus ejectum iri quam pulvis a vehementi turbine dissipatur, eos præsertim qui naufragiis insidiantur et sarcinas diripiunt et aliquando ipsas naves dissecant et comminuant. Si quis vestrum igitur nostra **426** auctoritate magistratum aliquem gerit, si quis fundos maritimos possidet, is primum se ipsum, deinde subditos quoque ad justam Dei et imperii nostri observantiam ac reverentiam confirmet. Profecto pœna delicti multiplex ab eo exigetur, qui vel provincie præest vel agrum possidet. Quodsi ipse et animo a facinore abhorruerit et manus abstinerit, sed ministri ejus scelus id admiserint, id ipsi imputabitur. Nam si sceleratus dominus flagellabitur, servitia resipiscent. Et ut subditi in illaudatis rebus principem imitari solent, ita etiam, si is flagelletur et publicæ utilitati servire cogatur, hi eum ut matrem filius sequuntur. Ut autem pœnæ quoque modum noveritis, quam edicti mei contemptor luet, in malo navis pendebit. Sin eum fluctus marinus deturbarit, in alto littore editaque speculatissimæ arbori quæ in iis montibus cædi poterit, affigetur; ut qui medio mari navigant eum conspiciant, velut de antenna velum, prominentem, atque in terra naufragum, suo exemplo cæteros monentem ne **427** naufragia invadant et naves spolient, quemadmodum Deus arcum suum in nubibus suspendit, qui argumento esset non fore amplius diluvium. »

5. Quæ cum dixisset magnum dolorem præ se ferens, eumque exprimens qui nec consilium mutaturus nec de sententiæ severitate quidquam remissurus esset, aliis rebus intentus fuit. Auditores vero, experientia edocti nescire joculari Andronicum, nec alia loqui, alia sentire in rebus hujusmodi, metu trepidabant; et vix tandem animis receptis, per veredarios procuratores suos et in magistratibus suam vicem obeuntes severissime caveant ne tempestate fracta navis lædatur, sed potius, si fieri possit, ipsos etiam ventos increpent aut, ut de Æolo fabulantur, utribus includant, ne turbinibus mare exagitent. Ab eo tempore nulla navis jaectata fluctibus ullam sarcinarum jacturam fecit, aut parte tabulatorum spoliata est, aut malum ancoramve aut minimum funiculum, nodum ulla armamenta amisit. Imo

sive ventis in terram ageretur sive scopulis occultis allisa frangeretur, non aliter **428** spectabatur quam cymba Charontis, qua ex faucibus inferni animæ veherentur; aut ut sacræ naves a populo et magistratibus submissee curabantur, ne quid in terra amitterent quod mare non abstulisset.

τραις ἢ προβόλοις καταδρόγνύμενα, ὡσεὶ καὶ Χαρωνικὰ ψυχαγωγὰ ἀκάτσια ἐκ στομίου ἕδου ἀναγόμενα ὑπεβλήποντο ἀντιπαρερχόμενα ἢ ὡς θεωρίδας νῆες ἀμφιπεριεβλήποντο, καὶ μεθ' ὑποστολῆς εἶχον ἀμφιπνούμενη αὐτὰς τὸν πολὺν καὶ λαώδη θμίλον καὶ τὸ χειρίζον τὰς ἀρχάς, μὴ πού τι κατὰ χέρσον ἀπολέσσωσιν ὁ μὴ κλύδων ἠφάντωσεν ἄλιος. Καὶ τῶν ἀτεχνῶς γαλήνην διαγεγῶσθα ἐκ ζάλης καὶ δεξιᾶς ὄντως θειοτέρας ἀλλοίωσης ἐδρώμενον.

Ita ex tempestale subita tranquillitas exstitit, ut ea mutatio divinitus instituta videretur. Idem maximum aquæductum subterraneum, qui in medio foro non stagnantem et morbidam sed fontanam et potabilem aquam effunderet, maximis sumptibus renovavit, Hydralæ fluvio in eum derivato: ad cujus primos fontes turrim extruxit et ædes ad æstivandum idoneas. Ex eo fonte adhuc aquantur, qui ad Blachernas et interius etiam in urbe habitant. Nam id opus morte ejus interruptum est, quominus aqua in medio quoque foro exsiliret. Seculi autem imperatores in hunc usque diem id opus ita curarunt, ut Isaacijs, qui Andronico una cum imperio vitam eripuit, et turrim et ædes amœnissimas diruerit, ex invidia nimirum pulcherrimi istius facinoris.

σας τῆς ἀρχῆς ἄμικ καὶ τῆς ζωῆς Ἰσαάκιος τὸν τε πύργον κλητῆρεῖψε καὶ τὰς χαραιοστάτας οἰκίσεις κατέδαλε, φθορῶν ὡσπερ Ἀνδρονίκῳ τῆς καλλίστης ταυτησὶ πράξεως.

429 In prætorii magistratibus resciscendis viros præstantes et senatorii ordinis optimos delegit, et amplissimis muneribus donatos ablegavit, ut beneficiis tantis ornati minus graves essent civitatibus et defendendis ac sublevandis pauperibus semper intenti. Qui, cum abunde suppelleret unde viverent (nam quadragenas et octogenas argenti minas secum auferabant), tanquam sacrilegio etiam iis abstinebant quæ a provincialibus ultro offerebantur, quod aut e manu potentis erepti aut aliis beneficiis affecti essent. Unde civitates exiguæ tempore creverunt, terra centuplum fructum tulit, annona parvo venit. Facile quoque se ab iis aliri passus est Andronicus qui de violentia potentium querebantur, nulla personarum habita ratione; jus a justo removit, eed genere et opibus illustres æque ac tenuis fortunæ homines in jus adductos ex æquo audivit. Insolentes, quos cum obscuris hominibus jure agere pudebat, si convicti essent injuriarum, quod pauperes opprimerent aut pugnis cæderent, graviter castigatos pro dilecti modo multabat. Aliquando Dadibrenum Theodorum, quem **430** supra Alexii imperatoris præfectionem adjuvisse ostendimus, quidam agricolæ accusarunt, quod apud se divertisset ac cum serviliis et jumentis suis, omnibus necessariis acceptis, discedens nihil solvisset. Quod ubi verum esse comperit, ipsum duodecim plagis fuste castigavit, et ex fisco agricolis longe plus quam quanti erat damnum solvi jussit. Scripsit et ad

A τοὶ ἐκ τοῦδε οὐκ ἦν ὄρεν πλοῖον ὃ περιπεσὸν κλύδωνι παρὰ τοῦ τῶν ἀπάντων διηρηπᾶγη τι τοῦ φόρου ἢ μέρος τῶν καταστρωμάτων ἀφήρητο ἢ καθήρητο τὸν ἱστὸν ἢ ἄγκυραν ἀπέβαλετο ἢ τῶν δπλων τινὲς ἐστέρητο μέχρι καὶ μεμβρίθου λεπτήσ, ἀλλὰ πνεύμασι τῇ χέρσῳ ἐκπυύμενα ἢ χοιράσιν ἀρξασόμενα πέ-

Οὗτος ἀνεκαίνισε μεγίσταις δαπάναις καὶ τὸν πελαγὸν ὑπόγειον ἀγωγὸν, ὃς περὶ μέσην ἔξεισιν ἀγορὰν ὑπέλιζον κάτωθεν ὕδωρ οὐχ ἐστῶς καὶ νοσῶδες, ἀλλὰ πηγυματῶν καὶ πότιμον ὡς πλυνώμενον· τὸν γὰρ ποταμὸν Ἰδράλην ἐπωχέτευσε τῷ ἀβλῶνι τούτῳ τοῦ ὕδατος, καὶ περὶ τὰς πρώτας τούτου πηγᾶς πύργον τε ἀνφοδομήσσε καὶ οἰκίματα ἠγειρε πρὸς θερινῶν διαίτησιν ἐπιτήδεια. Καὶ νῦν ἐκ τούτου ὑδρεύονται ὁπόσοι περὶ τὰς Βλαχέρνας καὶ ἐπὶ ἐνδοτέρῳ τῆς πόλεως τὴν οἰκίαν ἔλαχον. Οὐδὲ γὰρ ἄπαν τὸ ὑδροχεῖον ἐπεσκεύαστο, ἵνα καὶ κατὰ μέσην τὴν ἀγορὰν ἐκδίδωσι τὸ ὕδωρ διαυλωνιζόμενον· ὃ γὰρ μῖτος ἐκεῖνον ἐπιλέλοιπε τῆς ζωῆς. [P. 212]. Τοσοῦτον δ' ἐμέλησε τοῖς μετ' ἐκεῖνον ἄρξασιν, ὅσοι τῶς ἐς δεῦρο ἀνάσσουσι, πέρασ ἐπιθεῖναι τῷ κοινωφελεί τούτῳ ἔργῳ, ὡστε καὶ ὁ τούτον μεταστήσασιν.

C Ἀνακτορῶν δὲ καὶ τὰς πραιτωρίας ἀρχάς, ἄνδρας λογίμους καὶ τῶν ἀπὸ τῆς βουλῆς ἀρίστους αὐταῖς ἦν ἐπιστῶν. Ἀλλὰ καὶ ἀδροτάτοις ἐπαύρων φιλοδωρημασι, τεθραμμένους εἴποι ἂν τις ταῖς εὐποιαῖς ἐξέπεμπε, προμηθεύμενος ἐντεῦθεν τοῦ ἀνεπαχθῶς ταῖς πόλεσι στέλλεσθαι καὶ τοῦ σφᾶς ἐπιμόνων προσανέχειν τῷ ἐλέφ καὶ τῇ κρίσει τῶν ταπεινῶν. Οἱ δὲ διαρκῶς τῶν ἐπιτηδείων ἔχοντες (ἀνὰ τεσσαράκοντα γὰρ καὶ ἀνὰ ὀγδοῦκοντα νομίσματος ἀργυρίου μνᾶς ἀπεφέροντο) ὡσπερ ἱερῶν χρημάτων ἐφείδοντο ἢ παρὰ τινῶν καὶ αὐθαίρετως σφίσι παρείχοντο ἀνθ' ὧν ἐκ χειρὸς δυνάστου ἐββύσθησαν ἢ τινος ἄλλως ἀγαθοῦ μετεσχηκασιν. Ὅθεν διὰ βραγέος εἰς πληθυσμὸν αἱ πόλεις ἐπέδωκαν, ἢ τε γῆ τὰ ἐκφόρια κατὰ ἑκατοστῆσ ἀνέδωκε, καὶ ὀλίγου τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀπέδίδοτο. Ἦν δὲ καὶ τοῖς κατεπειν ἔχουσι τῶν χειροδικῶν εὐέντευκτος, καὶ πρόσωπα μὴ λυμβάνων οὐκ ἤρην ἀπὸ τοῦ δικαίου τὸ δίκαιον, ἀλλ' ἐπ' ἴσῃσ τῷ τῶν τύγῃν χλοαμλῶ τὸν καὶ γένει καὶ πλούτῳ σεμνὸν παράγων ἐπὶ τὸ κρίνεσθαι ἀμφοτέρων νομνεχόντως κατηκροᾶτο, καὶ ἐπέπληττεν ἱκανῶσ καὶ δίκην ἐπέτιθει ἀνάλογον τῷ γάρῳ καὶ ἀδοξοῦντι μετὰ πένητος κρίνεσθαι, εἰ πεφώραται ἀδικῶν ἢ ἐκθλίβων καὶ πλῆττων πυγμῇ τὸν ἐγγισσα. Ποτὲ οὖν καιροῦ περιέστησαν αὐτὸν ἐξ ἀγροικίας τινὲσ, καταβούωντες τοῦ Δαδιδρηνοῦ Θεοδώρου ὡσ καταλυσεντος παρὰ σφίσιν ἐν τῷ παροδεύειν, καὶ πορισμένου μὲν ὄσων ἐμπάνιζεν αὐτὸσ καὶ ἡ ὕπηρεσια αὐτοῦ ἄπαυα καὶ τὰ ὀχίματα ξύμπαντα, μηδὲν δ' ἀπόδομα καταθεμένου ἐν τῷ μεθίστασθαι. Ἔστι δ' ὁ Δαδιδρηνοσ

οὗτος ὃν ὁ λόγος ἐδήλωσεν ἄνωθεν ὀηρητῆσαι μεθ' ἑτέρων τῆ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου πριγκιμόνῃ. Δικάσας οὖν μετὰ τῶν ἀγροτέρων ἐκείνων, καὶ ἀληθείας εὐρῶν ἐχόμενα τὰ λεγόμενα, αὐτὸν μὲν δι' ἀλλακτῶν ἐπαίδευσεν δώδεκα, τὴν δὲ τῶν ἀναλωλάτων τιμὴν ἐς τὸ πλῆθος ἐπέλευσε καταθέσθαι τοῖς ἐπὶ τῶν χρυσῶν τῶν βασιλικῶν. Ἐγραψε δὲ καὶ πρὸς τινὰς τῶν τὰ δημόσια ἐνεργούντων ἐπιστολῶν ἔχουσαν οὕτως: « Ἀληθινὰ (19) τοῦ ψεύδους πρωτάγγελε, σὺ ἀσύνετὲ μοι Συνέσιε, καὶ σὺ ἀγοραῖε Λαχανᾶ, ἤκουσαι τῆ βασιλείᾳ μου ἀδικεῖν ὑμᾶς τὰ πολλὰ, καὶ ἡ τὸ ἀδικεῖν ἐάσατε ἡ τὸ ζῆν· τὸ γὰρ ἀδικεῖν ὑμᾶς καὶ ζῆν οὐτε τῷ Θεῷ ἀρεστὸν ἐστὶν οὔτ' ἐμοὶ τῷ δούλῳ αὐτῷ ἀνεκτόν. »

Τοσοῦτον δ' ἀπέχε τὴν τότε καὶ νῦν περὶ δογματῶν θεῶν κρατούσαν κατάστασιν ἐπαινεῖν, ἢ περὶ Θεοῦ τι λέγειν καὶ ἀκούειν αἰετὸν καὶ καινότερον ἦθελε, καὶ ταῦτα τῆς ἡμετέρας σοφίας οὐκ ἄκρως λιχανῶν γεγευμένους, ὥστε καὶ τῶν νέων Πατρῶν Εὐθυμίου (μέγας δ' ἐν λόγοις οὗτος ἦν ὁ ἀνὴρ) [P. 213] καὶ τῶν Κινάμφω Ἰωάννη οὐ μόνον ἐπέπληξεν ἐντὸς τῆς βασιλείου σκηνῆς κατὰ τὸ Λοπάδιον διαλεγόμενοις περὶ τῆς « Ὁ Πατὴρ μου μερίζων μοῦ ἐστὶ » τοῦ θεανθρώπου φωνῆς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ Ῥυνδακοῦ ποταμοῦ ἀκοντίζον χαλεπήνας ἐπέπληξεν, εἰ μὴ παύσαιτο ποιοῦμενοι περὶ Θεοῦ τὴν διάλεξιν. Καὶ μὴ κἀκεῖνό γε σημεῖον τοῦ μὴ πάμπαν ἐκτεθριώσθαι Ἀνδρόνικον· τοῦ γὰρ λόγου λόγον τιθέμενος οὐ πόρρωτῆς ἀλουργίδος τοὺς πατέρας λόγων ἐτίθετο, ἀλλ' ἐγγὺς ἄγων τοῦ θρόνου καὶ δωρεαῖς διαβίλων συχνᾶς, καὶ τιμῆς οὐκ οὐκ ἐλαχίστης μεταδιδούς, εἰδὲκεν ἑαυτὸν καὶ φιλοσοφίαν οὐρανοδόμονα μέγα τι χρῆμα οἰόμενον καὶ πλείστου τιμώμενον, καὶ σοφιστὴν ἐγκωμιάζοντα καλῶν ἄνδρα καὶ πλείστου μάλα τιθέμενον.

ς'. Τὴν δὲ οἱ τοῦ σκηνῶν κατάθεσιν ἐς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων βουλευθεὶς ποιήσασθαι ὡς κἀλλεῖ κάλλιστον καὶ μεγέθει μέγιστον καὶ περὶ τὸ καιρῖον καὶ μέσον ἀνεγερμένον τῆς πόλεως ἅπαντα φιλοτίμως τὰ πεπονηκότα μέρη τοῦ τεμένους ὑπέβλεπε καὶ τὸ ἀποσέσθαι ἀνέθαλψεν ἀγλαόμορφον, τὴν τε τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰκόνα Χριστοῦ, δι' ἧς ὀμιλεῖσαι ποτε τῷ βασιλεῖ Μαυρικίῳ λόγους αἰρεῖ, πολυτελεῖ περιέβαλε κόσμον, καὶ τὴν πορφύραν μεγίστην πλυνὸν, ἧς τοῖς χεῖλεσι φρικώδεις δύο ἀμφερίττονται δράκοντες εἰς ὄλοκους λορδοῦμενοι, θαῦμα ἰδέσθαι, ἐκ τοῦ κατὰ τὸ μέγα παλάτιον κηπίου παρὰ τὴν αὐλείον μετήνεγκε τοῦ νεῶ, κάνεῖσε τὰ τῆς ὁμεινέτιδος αὐτοῦ μετακενόμικε λείψανα ἐκ τῆς τοῦ Ἀγκουρίου μονῆς, ἐνθα πρῶην ἐτέθαπτο. Ἐξῶθεν δὲ περὶ τὰς ἀρκτύας καὶ κατ' ἀγορὰν τετραμμένας τοῦ νεῶ τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα πύλας ἐπὶ μεγάλου πίνακος ἀνέστησεν ἑαυτὸν, οὐκ ἐσταλμένον βασιλικῶς οὐδὲ χρυσοφοροῦντα ὡς ἄνακτὰ, ἀλλὰ τινὰ πολύτλαν ἐργατικὸν ἐκ καλίνου (20) βαφῆς, ἐυδεδυμένον ἀμπεχόνην ἐς γλουτὸν ἀμφισχιδῆ

A quosdam magistratibus fungentes hujusmodi litteras: » Vere mendacii princeps, prudenti meo iudicio imprudens, et tu holor venalicio, auditum est nostro imperio vos studere injuriis. Enimvero aut injurias aut vitam relinquite. Nam vos injurios esse et vivere neque Deo acceptum est nequemihī servo ejus tolerabile. »

« Ἀληθινὰ (19) τοῦ ψεύδους πρωτάγγελε, σὺ ἀσύνετὲ μοι Συνέσιε, καὶ σὺ ἀγοραῖε Λαχανᾶ, ἤκουσαι τῆ βασιλείᾳ μου ἀδικεῖν ὑμᾶς τὰ πολλὰ, καὶ ἡ τὸ ἀδικεῖν Θεῷ ἀρεστὸν ἐστὶν οὔτ' ἐμοὶ τῷ δούλῳ αὐτῷ ἀνεκτόν. »

Tantum porro abfuit ut consuetudinem et tunc et nunc receptam de divinis dogmalibus disputandi probaret, aut de Deo novi aliquid vel dicere vel audire vellet (idque cum nostram doctrinam non summis tantum labris attigisset), ut novarum Patrarum episcopum Euthymium, 431 virum eruditissimum, et Cinamum Joannem, ad Lopadium de illo Christi dicto *Pater major est me* in suo tabernaculo disserentes objurgaret, et in Rhyn-dacum amnem abjecturum minatus sit, ni desisterent. Fuit autem illud argumento, non plane offeratum fuisse Andronicum, quod eruditionis rationem habuit; et eruditos non procul a purpura sed prope solium suum collocatos et muneribus frequentibus fovit, et honores eis non minimos habendo, caelestem sapientiam divinarumque rerum doctores, disertos et jurisperitos, magnam rem et summi pretii se aestimare declaravit.

C 6. Jam quia se in sede pulcherrima et amplissima et in media urbe sita, LX Martyrum, sepeliri volebat, omnes ejus templi partes ruinosas studiose refecit, et exolescentem pulchritudinem reconcinnavit; et Christi Servatoris nostri imaginem, per quam olim cum imperatore Mauricio collocutus esse fertur, magis impensis ornavit; et ingens illud porphyreticum solium, cujus labra duo horrendi serpentes 432 sinuosis voluminibus amplectuntur, mirabile opus, ex hortulo magni palatii in ejus templi vestibulum transtulit, ibidemque prioris suae conjugis reliquias ex Ancurii monasterio translatas reposuit. Extrinsicus juxta septentrionales ejus templi fores in maxima tabula statuam suam collocavit, non imperatorio regione habitu, non auro ornata sed instar ærummosi operarii, nigra veste induti, fissa usque ad suras, cum albis ocreis usque ad genua ascendentibus: qui falcem gravem et magnam manu tenens formosissimum adolescentem usque ad humeros et fauces prominentem, velut iacurvatus, compre-

Hier. Wolfii notæ.

(19) Hoc epistolium ex vetusto codice adjeci, in eoque convertendo etiam Græca virorum nomina Latina utcunque feci, ut epitheta, quæ et antitheta sunt, aliquo modo exprimerentur. Ac Ἀληθινὸς καὶ Συνεσίος nomina satis clara sunt: Λαχανᾶν vero ἀγορᾶν appellat, quod olera in foro veneunt. Est et παρωνομασίαι quædam in verbis ἀδικεῖν et ἡ τὸ

ζῆν· Græcæ enim pronuntiationis studiosi x fere per e Latinum efferunt, *adiein isto cin*.

(20) Καλίνου. Fortasse καλινοῦ, nigri coloris. Vetustus codex habet γερανέου, gruni coloris, qui fere est ferrugineus. Καλανον adjectivum nomen nusquam reperio.

hendat et implicet, qua imagine prætereuntibus clarissime sua facinora depingebat, et quo suis edocebat ut hærede imperii occiso sponsam illius sibi matrimonio junxisset. Habuit etiam in animo æream suam statuam super columna in sublimescno tetrapleuro, ubi nudi Cupidines pomis se invicem petunt, quod Anemodulium vocant, **433** erigere. Imagines Xenæ imperatricis, Alexii matris, quam suffocavit, prius ibi depictas, in rugosæ aniculæ faciem transformavit. Commiserationem prætereuntium, si illustrem illam et pulcherrimam formam atque omni admiratione dignissimam spectarent, veritus, plerasque aboleri passus est, et suam imaginem habitu imperatorio aut Alexii sponsæ aslantem aut seorsim reponi. Post omnia, juxta ædem sanctorum xl magnificas ædes struxit, in quibus, cum templum vellet ingredi, versaretur; et quia recentibus suis factis parietes coloribus aut alborum calculorum, interpositionibus adornare non poterat, ad ea convertit animum quibus ante imperium fuerat occupatus. Ea erant aurigationes, venationes, strepitus avium, latratus canum, cervorum leporumque venatus, aprorum et zumborum confossio (est aulem zumbus fers, quæ apud Tauroscythas potissimum nascitur, et urso et leopardo major), et vita agrestis in tentoriis, **434** et convivia ex venatu simplicia, et Andronicus cervinam aut aprugnam suis manibus in frustra secans et diligenter assans, et id genus alia, quæ vitam hominis representant arcu, gladio et velocibus equis freti, patria sive ob simplicitatem sive virtutem suam exsulantis. Verum Andronicus fortunam suam cum Davidica comparabat, seque invidiæ retia æque ut illum ovitasse multis exsiliis actum aiebat. Interdum suas res amplificando illum parum a Palæstina Sicelagam pervenisse, et Amalechitam gladio confecisse, et adeo sordide vixisse ut Nabalem etiam occisurus fuerit, quod postulat is non statim annuisset: se vero totum pene Orientem pervagatum ad omnes gentes apostolico more Christi nomen pertulisse et prædicasse, et quocumque transisset, summis affectum esse honoribus, et cum honorifico comitatu recessisse. Hæc non indiserte commemorabat, præsertim si cum viris eruditis et eloquentibus colloqueretur, rebus adhuc integris et tranquillis.

ἀνῆγε τὰ ἐκ τοῦ, καὶ κατ' ἐκεῖνον ἔλεγε καὶ αὐτὸς τὰ τὴν ἄλλοτρίαν πολλὰ κίς μετασκευάσασθαι. Ὑπεξαίρων δ' ἔσθ' ὅπτι, τὰ ἑαυτοῦ, τὸν μὲν καθίσει τῶν ὀρίων τῆς Παλαιστίνης ἄποθεν βραχὺ κατὰ τὴν Σικελίαν ἔλεγε. καὶ συγκόπτει τὸν Ἀμαληκίτην **μαχαίρα**, καὶ γλίσχρωσ ἀποζῆν, ὡστε καὶ τὸν Νάβαλ ἀπεκτονῶς ἦν ἂν ὅτι μὴ οὐκ εἶχεν ἀνὰ χεῖρας τὸ αἰτηθῆναι ἑαυτὸν δὲ δι' ἔθνων τῶν ἔφων ἀπάντων σχεδὸν ἔναι, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ τοῦ Χριστοῦ βασιλεύειν καὶ κερῶσαι ἀποστολικῶς ὄνομα, τιμῶν τε τῶν ἀνωτάτω μεταλαχεῖν δι' ὧν διήρχετο, καὶ προπεμπόμενον ἀπανίστασθαι. Καὶ τὰ ταῦτα μὲν διεξῆει μετὰ πειθανάγκης ἰκνησῆς, ὅποιος ἐκεῖνος, καὶ μάλιστα ἦν ἀνδράσιν ὠμίλει λόγου καὶ σοφίας μετέχουσιν, ἔτι τῶν πραγμάτων γοληγιώντων καὶ ἡρεμαίαν ἐχόντων **κατάστασιν**.

7. Quæ autem postremo instituit et ex parte inchoavit, et extremi furoris erant et omnem crudelitatis immanitatem superabant. Nam cum imperium imminui et multitudinem hostium instar

Α καταβαίνουσαν, καὶ λευκοῖς κρηπίσι περιστολλόμενον τοὺς πόδας ἀναβαινούσαις εἰς γόνατα, καὶ δρέπανον περικαμπῆς κατέχοντα τῇ χειρὶ, βριθὺ καὶ μέγα καὶ στιβαρὸν, συμμάρπτρον τῷ ἐπικλινεῖ σχήματι καὶ σαγηνεῦον ἐντὸς ἀγαλματίαν μειρακίσκον ἕως φάρυγγος καὶ ὤμων προφανόμενον, ἐκεῖνα διὰ τῆς εἰκότος τοὺς παροδεύοντας μυῶν ἀτεχνῶς καὶ διδάσκων στηλῶν καὶ κύρσεων πασῶν ὑψηλότερον καὶ τιθεὶς τοῖς βουλομένοις ὑπόψια, ἅπερ εἶχεν ἐπὶ τῶν ἔργων ἠνομηκῶς, τὸν κληρονόμον ἀπεκτονῶς καὶ τὴν ἀρχὴν ἅμα καὶ τὴν ἀκοιτιν ἐκεῖνου ἑαυτῷ μνηστευσάμενος. Ἄλλὰ καὶ ἐπὶ κίονος κατὰ τὸ χαλκοῦν μετέωρον τετράπλευρον, ἐν ᾧ γυμνοὶ περιβλημάτων μηλοβολοῦσιν ἀλλήλους οἱ Ἑρωτες, ὁ Ἀνεμοδούλιον κέκληται, ἑαυτὸν ἀναστήσειν ἐμελέτα **Β** χαλκοῦν, καίπερ τὰς εἰκόνας τῆς βασιλίδος Ξένης τῆς τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου μητρὸς, ἣν διὰ πνιγμονῆς τοῦ ζῆν ἀπεξένωσε, πρὸς γεραϊτάτην καὶ ῥικνήν μεταζωγραφῶν μορφῆν, τὸν ἐκ τῶν παριόντων καὶ θεωμένων τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο καὶ περικαλλίστατον εἶδος καὶ τοῦ θυμαζέσθαι ἀξιώτατον ὀποβλεπόμενος ἔλεον, τὰς δὲ πλείους καὶ [214] ἀπαλείφειν ἐνδοῦς τοῖς ἐθέλοισι, καὶ μετεγγράφειν αὐτὸν ἐν σχήματι βασιλικῇ τῇ Ἀλεξίου μνηστῆ συνιστάμενον ἢ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἰδίᾳ τυπούμενον. Ἐπὶ πᾶσιν ἀνεγείρας κατὰ τὸν νεὼν τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων πολυτελεῆ οἰκῆματα ἑαυτῷ ἀφώρισεν εἰς ἐνοικησιν, ἦν ἕκαστα ἐν ἀφίκοιτο πρὸς τὸ τέμενος. Μὴ ἔχων δ' οὐκ ἐκ τῶν προσφάτων καὶ νεαρῶν αὐτοῦ πράξεων καταπάττειν τοὺς δόμους τῶν χρωμάτων συγκερασμῷ ἢ ταῖς λεπταῖς καταποικιλλεῖν τῶν ψηφίστων ἐνθέσειν, εἰς **Γ** τὰ πρὸ τῆς βασιλείας ἔδλεψεν ἔργα, καὶ ἦν ἰππηλάσια καὶ κυνηγέσια ζωγραφούμενα, κλωγμὸς πτηνῶν, θεῦσμὸς κυνῶν, ἐλαφθολαί καὶ λαγῶν θηρεύσεις καὶ χαυλιδόους σὺς διακονιζόμενος καὶ ζούμπρος διελκυνόμενος ὀδρατι (ζῶον δὲ οὗτος τὸ μέγεθος ὑπὲρ ἄρκτον μυθικῆν καὶ πάρδαλιν στικτῆν, κατὰ τοὺς Ταυροσκύθας φυόμενον μάλιστα καὶ τρεφόμενον), καὶ βίος ἀγροικικὸς καὶ σκηνίτης καὶ ἑστίσεις ἐκ τῶν θηρευόμενων σχέδιοις, καὶ αὐτὸς Ἀνδρόνικος μιστούλλων (αὐτοχειρὶ κρέας ἐλάφειον ἢ κἀπρου μονάζοντος, καὶ ὀπτῶν περιφραδέως πυρὶ, καὶ τοιαῦθ' ἕτερα, ὅποσα τεκμηριάζειν ἔχουσι βίον ἀνδρὸς πεποιθότος ἐπὶ τόξῳ καὶ ῥομφαίᾳ καὶ ἵπποις ὠκύποσι, φεύγοντός τε τὴν ἐνεγκάμενην δι' οἰκίαν

Δ ἀβελτερίαν ἢ ἀρετήν. Ὁ δ' Ἀνδρόνικος καὶ εἰς Δαβὶδ τοῦ αἵθρου ἐκδιδράσκειν πάλαι θήρατρα καὶ πρὸς τὸν ἀθῆνον ἐκδιδράσκειν πάλαι θήρατρα καὶ πρὸς τὴν ἄλλοτρίαν πολλὰ κίς μετασκευάσασθαι. Ὑπεξαίρων δ' ἔσθ' ὅπτι, τὰ ἑαυτοῦ, τὸν μὲν καθίσει τῶν ὀρίων τῆς Παλαιστίνης ἄποθεν βραχὺ κατὰ τὴν Σικελίαν ἔλεγε. καὶ συγκόπτει τὸν Ἀμαληκίτην **μαχαίρα**, καὶ γλίσχρωσ ἀποζῆν, ὡστε καὶ τὸν Νάβαλ ἀπεκτονῶς ἦν ἂν ὅτι μὴ οὐκ εἶχεν ἀνὰ χεῖρας τὸ αἰτηθῆναι ἑαυτὸν δὲ δι' ἔθνων τῶν ἔφων ἀπάντων σχεδὸν ἔναι, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ τοῦ Χριστοῦ βασιλεύειν καὶ κερῶσαι ἀποστολικῶς ὄνομα, τιμῶν τε τῶν ἀνωτάτω μεταλαχεῖν δι' ὧν διήρχετο, καὶ προπεμπόμενον ἀπανίστασθαι. Καὶ τὰ ταῦτα μὲν διεξῆει μετὰ πειθανάγκης ἰκνησῆς, ὅποιος ἐκεῖνος, καὶ μάλιστα ἦν ἀνδράσιν ὠμίλει λόγου καὶ σοφίας μετέχουσιν, ἔτι τῶν πραγμάτων γοληγιώντων καὶ ἡρεμαίαν ἐχόντων **κατάστασιν**.

7. Τα δὲ τελευτώντι αὐτῷ μελετώμενα, ἤδη δὲ καὶ ἀρχὴν λαμβάνοντα γίνεσθαι, ἐσχάτης ἦν ἀπονοίας ἀποκυήματα καὶ παρεληλακότα πᾶσαν ἀνθρωπικὴν ὑπερβολήν. Ὅρων γὰρ τὰ μὲν τῆς ὑπ-

ἐκείνον ἀρχῆς σμικρυνόμενα, τοὺς δὲ πολεμίους κατὰ A
 τοὺς ἐξ ὄμβρων πληθύνοντας ποταμούς καὶ τὰς ὄχθας 435
 ὑπερανιόντας τὰ ἐν ποσὶν ἐξηρημοῦντας καὶ κατα-
 κλύζοντας, κατὰ βραχὺ τε τὴν πολιτείαν ἐλευθερο-
 στομοῦσαν καὶ πρὸς ἀποστασίαν ὑποκινουμένην οἷς
 μὴ φροντιδοκοπεῖται ὑπὲρ αὐτῶν, ἀλλ' ὡς εἰς κά-
 ρωμα ὑπνοῦ κατενεχθεὶς οὐθ' ὄρν' οὐτ' αἰεὶν ἔχει τὰ
 ὑπὸ τῶν ἐπιστρατευσάντων ἔθνων ἀνομούμενα,
 ὠδίνῃσέ τε πόνον καὶ ἀνομίαν ἀπέτεκεν, οὐ τόσον
 οἰκοθεν ὄσον ὑφ' ἐτέρων εἰς τὰ ἄτοπα ἐποτρυνόμενος.
 Ἡ [215] δὲ ἦν τὸ μὴ μόνον ὄσους συνείληφεν ἐν φρου-
 ραῖς θανάτῳ ὑποδικάσαι, καὶ οὐς μὲν μαχαίραις ἀνε-
 λείν, οὐς δὲ θαλάσσης ἀκοντίσαι βυθῶ, ὧν δὲ ἀκινάκας
 ἀναβρόῃσαι τὰς γαστέρας, καὶ ἄλλους ἄλλως ὑπεξα-
 γαγεῖν τοῦ βιοῦ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν συναπτομένων
 τούτοις πρὸς γένος ἠκονηκένει τὸ ξίφος. « γὰρ », B
 φησὶν, « ὄνειρα, εἰ κόρησιν ἐκτμηθείσης μιᾶς πλείονα
 ἐκφυθόνοντα κάρηνα, τοῖς δὲ οὐκ ἐπάγει τις τὸν
 σιδηρὸν σίχοντα; Ἐπαινετός ἐν τούτῳ μάλιστα ὁ
 ἡμίθεος καὶ ἦρωας, Ἡρακλῆς, ὅτι τὸν Ἰόλεων ἐπι-
 κάοντα εἶχε καὶ τὸ τῆς ὕδρας παλιμφοῦς ἀφανί-
 ζοντα. » Ἐνθεν τοι καὶ ἐκκλησιάσας τὸ φίλιον ἐκείνῳ
 σύστημα, καὶ τῶν δικαστῶν ὁπόσοι χρημάτων ὦνιοι
 καὶ τὴν βασιλικὴν περιπαταίνοντες τράπεζαν
 καθάπερ οἱ γῦπες τὰ θνησιμαῖα, ἐκτραγωδεῖ ὁπόσα
 ἐπονηρέυσαντο Ἴταλοι καὶ οἷσις κακοῖς περιδάλ-
 λουσιν ἐπαρχίας τὰς ἐσπερίας, καὶ ὄσας παρεστή-
 σαντο πόλεις νόμῳ πολέμου· καὶ ἦν οὐκ ἄλλοις
 τὴν αἰτίαν τούτων ἀνατίθει, ἀλλ' ὅσπερ ἐκείνῳ
 ἀντίφρονες, ὁπόσοι τε τούτοις καθ' αἶμα καὶ εὐνοίαν
 προσφικέοντο. Τούτους γὰρ τὴν Ἀνδρονίκου διψῆν
 ἀπώλειαν, καὶ πάντα κίλων κινεῖν, εἴπως τῆς ἀρ-
 χῆς ἐκσφαιρισθείη Ἀνδρόνικος καὶ πεσειταί πτώμα
 παγχάλεπον. Μὴ ἔχοντας δ' οὐδ' ὄσους διὰ συνάρσεως
 ὁμογενῶν σφίσι δοῦναι τὴν ἔφεσιν πέρατι, ἀλλα-
 τριαν καὶ ὑπερόριον εἰσενεγαεῖν στρατιάν, καὶ
 ταυτὸν ἀντικρυς ὄρν' τῶν τῶν ἀκρίδων ἔθνει,
 ἅ' τὸ πῦρ ἐκδιδράσκουσαι τοῖς ὕδασι ἀπο-
 πνίγνται. « Ἐλλ' οὐ μὰ τὸ γῆρας τοῦτο, » φησὶ,
 « χαίρησουσιν οἱ φίλεσθροὶ καὶ πολεμοχαρεῖς Ἀν-
 δρονίκῳ, ἀλλ' ὁ παθεῖν Ἀνδρόνικον γλίχονται,
 τοῦτ' αὐτοὶ πρὸς Ἀνδρόνικου πείσονται. Εἰ
 δὲ τὸ μόρσιμον εἰς ἡδου δώματα ἐφέλκεται καὶ
 Ἀνδρόνικον, αὐτοὶ καθηγῆσονται καὶ ὑπανοί-
 ξουσι πρότερον τὴν ὁδόν. Εἴθ' οὕτως ἐπι-
 πορευσεῖται Ἀνδρόνικος. » Ταῦτ' εἰπὼν, καὶ τὸ
 τοῦ Παύλου παραφάμενος « Ὅστε οὐχ ὁ θέλω τοῦτο D
 δράσαιμι ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο δια-
 πραξαίμην, ἀντιστρατευομένων μοι τῶν ἐναντίων
 καὶ αἰχμαλωτιζόντων εἰς τὰ παρὰ προαίρεσιν, »
 θεραπεῖαν ἐζήτησε τοῦ κακαῦ. Ἀράντων δὲ τὴν
 φωνὴν τῶν ἐκ τῆς ἐκείνου πατρὸς πάντων, καὶ
 μέγα κραζάντων ἀρετῆς ἐκ τῆς γῆς καὶ
 φείσασθαι μηδενός, κυροῦται ἡ τῶν ὄλων ἀπάντω-
 σις ὄσους τε εἶχε συνείληφώς ἐν φρουραῖς καὶ ὄσοι
 τὴν ὑπερορίαν κατεκρίθησαν, καὶ τὸ θεραπευτικὸν
 τούτων καὶ συγγενές. Καὶ δὴ τόμος ἐσθὺς ἐδέχετο
 τὰ ὑποτυπούμενα, ὁπαγορεύοντος τοῦ πρωτασηκρήτις,
 ἀμφιπονομένου τοῦ ἐπὶ τῶν δεήσεων, τοῦ
 δὲ πρωτονοταρίου τοῦ δρόμου ταῖς φωναῖς ἀλαλάζοντος. Τὰ δὲ ὀνόματα τούτων καὶ νῦν παρεῖσθω

A hibernis nivibus aucti torrentis et extra ripas ef-
 fusi obvia quæque vastare, et 435 subditos pau-
 latim incipere liberius loqui defectionem spe-
 ctare animadvertit, quod nullam imperii curam
 susciperet, sed veluti veterno oppressus ho-
 stium grassationes neque videret neque audiret,
 paruriit laborem et peperit iniquitatem, non
 tam sua sponte quam aliorum consiliis incitatus;
 qui monebant ut quotquot in carceribus tenerentur,
 capitibus damnati, alii jugularentur, alii in
 fundum maris demergerentur, aliorum ventres
 dissecarentur, alii denique aliis modis e medio
 tollerentur, imo ut damnatorum cognati quoque
 eamdem gladii aciem sentirent: neque enim quidquam
 profici, si uno capite resecto plura renascantur
 nec ferro stridenti tollantur. In ea re maxime
 laudandum esse herosem et semideum Herculem,
 quod Iolaum asciverit, qui redivivam hydram
 exureret. Itaque amicorum et mercenariorum
 judicum concilio coacto, qui mensam imperatoriam
 ut vultures cadavera consecrabantur, atrocibus
 verbis commemorat quanta fuerit Italorum
 improbitas, et quantis cladibus Occidentales
 provincias 436 afficiant, quot urbes vi expugnarint.
 Causam earum rerum nonnisi Romanis, qui sibi
 adversentur, eorumque cognatis et amicis ascribendam
 esse. Eos sitire Andronici interitum, et omnem
 movere lapidem, ut imperio deturbatus miserime
 concidat. Quam cupiditatem cum per populares
 ad exitum perducere nequeant, alienum ex
 longinquo exercitum accersere, ac locustas imitari,
 quæ flammis evitatis aqua suffocentur: « Verum
 senectulem hanc, inquit, testor, non gaudebunt
 inimici et hostes Andronici, sed quæ in Andronicum
 moliantur, ea ab Andronico perpetientur. Sin fata
 ad inferos adigunt etiam Andronicum, ipsi
 antecedent et viam præparabunt: sequetur
 Andronicus. Hæc locutus, adjectaque Paulina
 illa sententia, « Non faciam quod volo bonum,
 sed malum quod nolo peragam, adversariis
 contra me militantibus, et ad ea me compellentibus
 a quibus abhorreo, » malorum remedium
 quærebat. Cum autem conjurati ejus magnis
 vocibus exclamassent tollendos eos e terra ac
 nemini parcendum 437 esse, in omnes eos qui vel
 in carceribus tenebantur vel in exsilium acti erant,
 in omnes eorum cultores et cognatos sententia
 capitalis lata est et in libellos relata, protosecretario
 dictante, libellorum supplicum magistro laborante,
 protonotario dromi acclamante. Quorum nominibus
 parcam in præsentia, ut et eorum qui post in
 ejusmodi rebus vanæ gloriolæ causa aut Andronicum
 metu operas navarunt, quorum dux et auctor
 fuit Hagiochristophorites Stephanus, cujus vox
 quasi tonitru in palatio resonabat, et instar
 torrentis eos abstraherat quos suspectos habebat
 Andronicus.

μοι καὶ τῶν καθ' ἑξῆς ὁμοίως συμπραττόντων, ὅσοι τὸν περὶ τοῦ κενῶ δοξαρίου τρέχοντες ὠρακίων τότε καὶ ὠρῶδον Ἀνδρόνικον ὡν πρωτοστῆτης ἦν καὶ ταξίαρχος ὁ Ἀγιοχριστοφορίτης Στέφανος, τῷ τῷ φθίγματος βροντῶδει καταδουπῶν τὰ ἀνάκτορα, καὶ καθά τι ῥέυμα ποτάμιον δέξῃ [216] καχλάζων καὶ παρσιούρων τὸ δοκοῦν Ἀνδρόνικον ὑπεύθουνον.

8. Fuit autem ejus scripti hujusmodi exordium: A Divinitus impulsus, non juseu magistratus et principis ac imperatoris nostri, decernimus et pronuntiamus e re publica esse, et privatim Andronico Romanorum servatori utile, ut contumaces et seditiosi funditus intereant, qui comprehensi in carcere tenentur et in exsilium acti sunt, eorumque necessarii et cognati capiantur, et omnes ultimis suppliciis afficiantur. Sic enim et Andronicus, qui numine propitio imperii sceptrum gerit, a publicis curis et insidiarum metu nonnihil respiciat; et Siculi cœptis desistent, 438 ubi neminem habuerint a quo quemadmodum Romani oppugnandi sint doceantur. Nam cum et ii qui in vincula conjecti et qui oculis privati sunt, consilia improba non referant in melius, sed in priore sententia perseverent, nulla ratio superest qua improbi ad sanam mentem reducantur, nisi vitæ ereptio, quæ ut sacra et salutaris anchora contra recordes et dementes est usurpanda; quorum eæ sunt intemperiæ, ut non animadvertant se contra stimulum calcitrare et gladium contra semetipsos acuere. Hæc et hujusmodi alia, ut ex multis pauca referam, nefarium illud decretum continebat. Sequebatur eorum enumeratio qui comprehendendi et mox occidendi erant: exprimebatur et modus quo quisque tollendus esset. Ego vero cum alia illorum hominum acta demiror et sceleratissima judico, tum decreto isto obstupesco; neque perspicere possum quid in eo secuti sint, aut quo judicio suum parricidium Deo adscripserint, divinumque motum id impudenter appellarent quod primus humani generis hostis eis haud dubie suggessit, cum aliud sumere principium modestius et probabilius licuisset, atque a contumelia Dei abstinere; 439 qui cœdibus haud delectatur, nec mortem fecit, sed hominem ad vitam condidit; in cujus conspectu vox sanguinis Abeli clamat; qui aperte denuntiat se malle ut peccator conversus vivat quam ut moriatur. Enimvero illi damnatis omnibus e concilio discesserunt. Andronicus vero judicium nefarias sententias, haud scio quo consilio, in scrinio suo diligenter asservavit, proviso fortassis imminente exitio. Nam cum comprehensus esset, et a concursu populi facinorum suorum rationem reddere juberetur, culpam in judices et senatum transferebat, qui supplicia decernerent in eos a quibus ante imperium et in ipso imperio offensus esset. Se vero illorum sententiis inservisse (neque enim frustra gestasse gladium) et manum eorum suffragiis accommodasse. Tum autem cum latas sententias executurus esset, filius ejus Manuel Sebastocrator refragatus pernegavit se consensurum in acta, quæ non fiant auctoritate imperatoris, ut ipsi judices in exordio

η'. Εἶχε δὲ τὰ ὑπομνηματιζόμενα οὕτωςί πως τῆς προοιμίαςως: « θεόθεν κινηθέντες, καὶ οὐκ ἐξ ὀρισμοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, ψηφισομένου τε καὶ ἀποφαινόμεθα συνοῖσον εἶναι κοινῇ, καὶ ἰδίᾳ λυσिताῖς Ἀνδρόνικον τῷ σωτῆρι Ῥωμαίων, ἄρδην ἀπολωλέναι οἷμας αὐθάδεις καὶ στασιώδεις συλληφθέντες φυλακῆς ἐνεργουνται ἢ τὴν ἄλλοτριαν οἰκεῖν ἀφωρίσθησαν, συσχεθῆναι δὲ καὶ τοὺς τούτοις προσήκοντας καὶ καθ' αἷμα συναπτομένους, καὶ θανάτῳ πάντας ὑποβληθῆναι· οὕτω γὰρ ἂν καὶ Ἀνδρόνικον γένοιτο, τὸν ἀγαθῇ τύχῃ Ῥωμαίων τὰ τῆς βασιλείας σκήπτρα διέποντα, βραχύ τι γοῦν ἀναπνεῦσαι, ταῖς κοιναῖς φροντίσι βαλλόμενον καὶ τὰς τῶν ἐπιβούλων κακογνωμοσύνας ὑποβλεπόμενον, καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς ἄλλοθενεῖς Σικελιώτας ἅσαι ποτε παλινοῦσαν, μηδένα ἔτι τὸν αὐτοῖς ὑψηλοῦμενον ἔχοντας ὀπίσθεσιν χρῆ κατὰ Ῥωμαίων ποιεῖν. Πάντες γὰρ οὗτοι συσχεθέντες καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορυχθέντες ἀμεταθέτως ἔχουσι τῆς κακονοίας, καὶ οὐδεὶς ἔστι τοῦ λοιποῦ τρόπος ὁ σωφρονίσων αὐτοὺς, μόνι, δὲ ἡ τοῦ ζῆν ὑπολείπεται στέρησις, ἣν ὡς τελευταίαν καὶ σῴτειραν ἄγκυραν δεῖ ἡμᾶς ἐπιχαλᾶν τοῖς κακῶφροσιν, οἳ τοσοῦτόν εἰσι φρενοβλαβεῖς τε καὶ ἀποτρόπαιοι ὡς πρὸς κέντρα λακτίζειν καὶ μὴ συνιέναι ὄλως ὡς καθ' ἑκαστῶν οἱ λασιόκωφοι τὴν μάχαιραν θήρουσιν. » Οὕτω μὲν οὖν καὶ τοιαῦτα, ὡς ἐκ πολλῶν ὀλίγα εἰπεῖν, διεξῆει τὸ ἔθισμον ἐκείνου θέσπισμα, ἐφεξῆς δ' ὁ τῶν συλληφθησομένων καὶ τεθνηξομένων ἦν κατάλογος. Ὑπεδηλοῦτο δὲ καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν ἀποθνήσκουσιν ἕκαστοι ἡμέλλον. C Ἐγὼ γοῦν καὶ τὰς ἄλλας μὲν τῶν ἀνδρῶν τούτωνι πράξεις διὰ θαύματος τίθεμαι καὶ ἀνοσίας παντάπασιν ἤγγισται, τὴν δὲ νῦν ἀφηγουμένην ἀπόφασιν καὶ λίαν ὑπερεκπέπληγμα, καὶ θαυμάζω πρὸς τί περατωθισόμενον ταύτην ἐκύρωσαν, ἢ πῶς ποτὲ κρίνοντες τὴν ἑαυτῶν μαιφονίαν προσήπτον Θεῷ, καὶ κίνησιν θεόθεν ἀνευρυθιάτως ὠνόμαζον ἦν ὁ ἀρχῆθεν ἀνθρωποκτόνος σέψιν αὐτοῖς ὑψηλίστατο, ἐξῆν ἐτέρως προοιμιάζεσθαι καὶ μὴ ἀναιδῶς οὕτω καὶ ἀπειρηχμδῆτως φθέγγεσθαι, μηδὲ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τὸ θεῖον συκοφαντεῖν ὡς χαῖρον αἷμασιν, ὁ πρῶτως εἰς τὸ εἶναι τὸν ἀνθρωπον ἔκτισε μὴ πεποιηκός θάνατον, καὶ οὐ ἐνώπιον φωνῆ αἵματος Ἄβελ βοᾷ, καὶ ὁ διαζῆδην κέρραγε μὴ βούλεσθαι τὸν τοῦ ἀμαρτωλοῦ θάνατον ὡς τὸ ἐπιστρέψαι αὐτὸν καὶ ζῆσαι. Καὶ οἱ μὲν οὕτω παντὸς ἀπώλειαν καταψηφισάμενοι τὸν σῖλλογον ἐκείνον διέλυσαν. Ἀνδρόνικος δὲ τὰς ἐπὶ ταῖς πράξεσι ταύταις ταῖς μυστραῖς ἐκτιθεμένους δικαστικὰς ψήφους ἀνὰ χεῖρας δεχόμενος ἐφύλαττεν ἐν φωριαμῷ ἀσφαλῶς, οὐκ οἶδ' ὅ τι διανοούμενος, οἷμα: δὲ τὸ ἐσόμενον προσκοπούμενος, καὶ δεδιὼς φόβον ὃς ἐπῆλθεν αὐτῷ μετέπειτα. Συσχεθεῖς γὰρ, καὶ λόγους ὧν διεπράξατο [217] παρὰ τῶν συλληφθησάντων ἐσπραττόμενος, ἐκστὴν ἀπηλλο-

τρίου τῶν γενομένων ἐφ' οἷς τινες παρελύθησαν ἢ κακώσεσι σωματικαῖς καθυπέβαλε, καὶ τοὺς μὲν δικαστὰς ἔφασκε καὶ τὴν γερούσιαν ἀποφαίνεσθαι τὰς τιμωρίας ἅς ὑπέστισαν καὶ ὑποίας πεπόνθασιν οἱ προσκεκρουκότες αὐτῷ πρὸ τῆς ἀρχῆς καὶ κατὰ τὴν βασιλείαν αὐτῆν, αὐτὸν δὲ ταῖς ἐκείνων γνώμασι ὀπηρετεῖν (μηδὲ γὰρ εἰκῆ φορεῖν τὴν μάχαιραν) καὶ χρῆν τὴν χεῖρα εἰς πέρας ὧν ἀπεφαίνοντο. Τότε δ' οὖν τὴν ἐξελεχθεῖσαν ψῆφον πληροῦν ἐπέβαλετο, πρὸς ἣν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ σεβαστοκράτωρ ἀπεπύδθησε Μανουὴλ, εἰπὼν μηδαμῶς συντίθεσθαι πράξι ἥτις μὴ καθ' ὀρισμὸν τελεῖται βασιλικόν, ὡς οἱ θεσπίζοντες προαναβάλλονται, καὶ ἄλλως δὲ μὴ ἀνασχέσθαι ὀπωροῦν ποτε ἀπόφασιν οἰκειώσασθαι ὑπὸ κρίμα θανάτου τιθεῖσαν σχεδὸν τὸ Πανρώμιον, καὶ μὴ μόνον ἀφανίζουσαν ὅποσοι Ῥωμαίων προήλθουσαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ ἔθνῶν οὐχὶ βραχεῖς διαφθείρουσαν· εἰς γὰρ ἄπειρον ἀποτελευτήσιν τὴν τελευτήν, τοῦ μὲν διὰ τόνδε ξυλλαμβανομένου τε καὶ ἀναρουμένου, κἀκείνου μὴ ἀπόλιδος εὐρισκομένου μηδὲ φυνέτος ἀπὸ δρυὸς, ἀλλ' ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς ἢ γούν ἐξ ἀγγιστείας τὸ συναπτόμενον εἰς γένος καὶ τὸ φίλιον ἀναφαίνοντος. Καὶ δὴ ἀπὸ διαταγμάτων βασιλικῶν ἀρχὴν δεξάμενον τὸ δικαστικόν τοῦτο γνωμάτευμα, ἡμέλλον ὡς πρόβρατα σφαγῆς εἰς ἓν συναγέσθαι ἄθροισμα, οἱ ἐν διαφοροῖς ἐπαρχίαις ἐκτοπισθέντες καὶ οἱ ταῖς ὀπουδήποτε κληρογνώμενοι φυλακαῖς, ὡςτε ἕκαστον υφίστασθαι θάνατον εἰς ὃν ἀφώριστο, εἰ μὴ κατὰ τὸν προφήτην εἰπεῖν τὴν οἰκίαν μάχαιραν ἐπέβαλεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὸν ἀποστάτην δράκοντα, τὸν σκολιὸν, τὸν ἐν τοῖς ὕδασι ὀποφεύγοντα τῇ καθύγρῳ ταύτῃ, ὡς ἔδειξε, βιοτῆ, καὶ μηδὲν ὑπὲρ τὰ ὀρώμενα καὶ βίον τὸν ἡδονικὸν φανταζόμενον·

θ'. Συνέβη δὲ τι καὶ ἕτερον εἰς τὴν τοιαύτην αὐτὸν ἐτραχηλίαν ἐνθύμησιν. Ὅρων γὰρ ἀπανταχόθεν στενά οἱ τὰ πράγματα, καὶ τοὺς ἐκ Σικελίας ὄσον οὐδέπω κατὰ κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπιστησομένους καὶ ὡς ἑκατογέφαλον τυφῶνα καταπίσσοντας, τοὺς δ' ἐντὸς τὸν αὐτοῦ θάνατον διψῶντας ἐπισκοπῆν τε ἡγουμένους Θεοῦ καὶ λύσειν δοξάζοντας τῶν κακῶν τὴν αὐτοῦ ἀνάλυσιν ἐκ τοῦ σώματος, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ θείου δὲ ὑφορώμενος ἐγκατάλειψιν οἷς πολυτρόπως τὸ ὑπερέχον ἐδάμασε, καὶ ταῦτα διατεινόμενος ἐκ τῆς αὐλῆς εἶναι Χριστοῦ καὶ τὸ αὐτὸ γένος τοῖς ἐκθλιβομένοις λαχῶν, πρὸς τὴν διὰ θωπείας εἶτε καὶ θεραπείας τῶν ἐναγῶν δαιμόνων πρόγνωσιν τῶν μελλόντων ὀρμῆ, καθὰ καὶ ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος Σαουλ εἰς τὰς ἐγγαστριμύθους ὕστερον ἔβλεψεν, ἅς ἐδίωκε πρότερον τὸ θεῖον ἑαυτῷ ἱλεούμενος. Καὶ δὴ τὴν θυτικὴν καταργηθεῖσαν πάλαι ὀρών καὶ τὴν διὰ ταύτης δῆλωσιν τῶν ἐσομένων τεθνηκυῖαν καὶ ἄφαντον ἤδη παντάσιν, ὡσαύτως καὶ τὴν δι' ὀρνίθων περιεργίας πάλαι ἀποπτᾶσαν ἐξ ὀρίων Ῥωμαϊκῶν, ἐνυπνιασμούς τε καὶ κληδονισμούς, μόνους δὲ τοὺς διὰ πλουτῶν καὶ λεκανίδιον φανακισμένους περιλειπομένους [218] καὶ τοὺς ὄσοι τὰς τῶν ἄστρον θέσεις περισκοπεύουσιν, οὐχ ἤττον πλανῶντες ἢ περ πλανώμενοι, τὴν μὲν ἀστρονομίαν τῷ τέως ὡς συνηθέστεραν καὶ ἀξυμφανῶς τὰ μέλλοντα ὑπεμφαίνουσαν ὑπερέθετο, ἐφίησι δ' ὄλον ἑαυτὸν τοῖς ὀτινες ἀμύδρως ἐν ταῖς πλουτοῖς ὕδασι τεκμαίρονται τὰ ἐσομένα καὶ ὡς οἷά τινες ἀκτίνας ἡλίου παραυγαζούσας ἐνδάλματα τῶν ἔμπροσθεν ἐκεῖθεν ἐνοπτρίζονται. Αὐτὸς μὲν οὖν παρεῖναι τοῖς τελουμένοις ἀπέπατο, ἐκκλίνων, ὡς ἔοικε, τὴν κωτίλον φήμην, ἢ τὰ ἐν κρυπτῷ ὀρώμενα διορᾶ καὶ εἴθῃσι τοῖς

A fateantur. Præterea se nullo modo ea suffragia probaturum, quæ pene Romanos omnes capitibus 440 condemnent, atque etiam provincialium non paucos perdant: carnificinam enim illam in infinitum grassaturam, alio ob aliud crimen comprehenso et occiso, qui non extorris sit, nec ex quercu natus. sed parentes cognatos affines amicos habeat. Cæterum illud iudicium decretum, jussu imperatoris editum, eos omnes qui in diversis provinciis dispersi et ubivis in carceribus erant, in unum locum, velut oves mactationi destinatas in unum macellum, cogebat; ac suas quisque pœnas dedissent, nisi, ut propheta loquitur, Deus suum gladium in fugitivum draconem, obliquum illum, in aquas refugientem, strinxisset; qui, ut molli et delicata illa vitæ ratione indicavit; nihil aliud expetebat, nihil aliud cogitabat nisi vitam voluptariam.

9. Accidit etiam aliud quiddam, quod eum in tantam immanitatem impulit. Nam cum undique in artum suas copias cogi, et Siculos jamjam suo capiti imminere et tanquam Typhonem centum capitum oppressuros, cives vero mortem suam sitire et suum interitum divinum beneficium et malorum remedium existimare cerneret, 441 prætereaque se propter multiplices procerum cædes a Deo desertum iudicaret, quamvis se ad Christi mandram pertinere affirmaret, iisdemque elementis constaret quibus ii quos exstirpabat, ad futura per noxiorum dæmonum cultum cognoscenda se convertit, ut et Saulus olim ad engastrimythostandem abiit, quos ante placandi numinis gratia pepulerat. Nam cum aruspiciam ante plurimos annos obsolevisse et penitus abolitam esse, auguralem item superstitionem, ut et somniorum et ominum interpretationem, jam olim e Romanis finibus avolasse, solos vero eos impostores, qui e pelvi divinant, et qui astrenum positus rimantes æque fallunt ac falluntur, superesse cerneret, tum quidem astrologiam ut magis familiarem et futura obscurius innuentem seposuit, seque totum permisit iis qui futura 442 ex aquis quasi per caliginem conjiciunt, et imagines futurarum rerum velut ex umbra solarium radiorum consecantur. Ac ipse quidem ii nocturnis sacris interesse noluit, metu famæ, ut arbitrator, quæ ea quæ in occulto sunt perspicit et omnibus enarrat. Sed nefarium illud arcanum Hagiochristophoritæ Stephano cujus sæpe mentionem fecimus, mandat. Is vero Setho adhibito, qui ab ineunte ætate istiusmodi oraculis deditus oculos propterea Manuelis imperatoris

jussu amiserat, ut supra exposuimus, certo ritu (quem mihi nec scire nec explicare jucundum est, et aliunde petere licet) percontatur quis post Andronicum sit imperaturus aut imperium ei erepturus. Respondet malus genius, ac potius obscure ut in aquis, iisque turbidis, aliquot primas litteras, integro nomine non expresso, designat, unde Isaacius intelligeretur: sed primum ostensa littera S instar dimidiatæ lunæ, ac deinde subjuncta littera I; ut oraculum esset obscurius, et fati veluti stimulus; aut ut verius dicam, quod non satis norat nocturnum illud et infinitæ improbitatis dæmonium, perplexitate involverat, ne argui mendacii posset. Itaque Andronicus 443 eas Isaacium significare putabat, et eum esse affirmabat Isaacium Comnenum, qui Cyprum per tyrannidem oppressit; eumque perpetuo suspectum habebat ut imperii successorem. Nam ex Isauria in Cyprum venerat homo maleficientissimus, perniciosus Telchin, mare calamitatibus exæsuians, et atrox furia in beatos ante insulares crudeliter grassata. Nam scriptis eos miseror, qui ipsis factis publicum illud infortunium sunt experti. Andronicus vero miratus oraculum, « Non modo, inquit, de successore interrogato, sed tempus etiam adicio. » Facta etiam de tempore questione, aerius ille et terrestris spiritus, carminibus quæ proferri nefas est evocatus et cum strepitu in aquam illapsus, intra Exaltationem crucis respondit. Hæc autem initio Septembris acta sunt. Secundo etiam responso audito, cum insuavi et falso ac plane Sardonio risu: « Vanum, inquit Andronicus, est istud oraculum; qui enim Isaacius intra tam paucos dies Cypro advenire meque imperio evertere poterit? » Eaque verba penitus neglexit. Cum autem Joannes tyrannus, Beli iudex ab Andronico designatus, eaque de 444 causa cupiditatum ejus fervidus minister, dixisset Isaacium Angolum e medio tollendum esse, ne forte oraculo ad illum pertinente ipsi longinqua imaginarentur, iis quæ ante pedes essent neglectis, ne sic quidem divinationi assensus est; ac potius hominem derisit, quod tale aliquid de Isaacio Angelo suspicaretur, quem ut mollem et ignavum nec ad ullam rem gerendam idoneum contemnebat. Nam fata urgebant, et Deus utique illo prudentior erat.

ὄλως προσέτεχε τοῖς εἰρημένοις. Φήσαντος δὲ τοῦ ἀπὸ Ἀνδρονίκου προεδλημένου, καὶ θερμὸς διὰ τοῦτο Ἀγγέλου, μήπως εἰς τοῦτον ἀφορῶσι τὰ τοῦ μαντεύματος, αὐτοὶ δὲ τὰ πρόβωθεν φαντάζονται τὰ ἐν ποσὶν ὑπερβαίνοντες, οὐδ' οὕτω τῷ χρησιμώδηματι ἔθετο. Τούναντίον μὲν οὖν καὶ μωκλίαν κατέχευε τοῦ ἀπὸ Τυρᾶ, εἰ τοιαῦτα ὄλως φαντάζεται Ἰσαάκιου ἕνεκα τοῦ: Ἀγγέλου, ἐξουθενῶν ἅμα ἐς μαλακότητα ἡθους τὸν ἄνδρα καὶ πρὸς οὐδὲν καυδρόθωμα τοῦτον ἐνδέξιον εἶναι διατεινόμενος· ἤγγιζε γὰρ τερὸν.

10. Cæterum Hagiochristophorita Stephanus, homo impiger, quovis modo domini et imperatoris sui salutem consultum volens, Isaacium Angelum comprehendere statuit, ac primum in custodiam dare, deinde Andronici arbitrato occidere. Igitur

ἄπασιν ἔκφορα, ἀνατίθησι δὲ τὴν μυστράν ταύτην νυκτεργαλίαν τῷ Ἁγιοχριστοφορίτῃ Στεφάνῳ, ὃς πολλάκις ἐμνήσθημεν. Ὁ δὲ τὸν Στῖθ' παραλαβὼν, ἐκ βούπαιδος τετελεσμένον τὰ τοιαῦτα καὶ τοῦτον ἕνεκεν ἔκκοπέντα τὰς κόρας παρὰ τοῦ βασιλέως Μανουήλ, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου λόγοις εἰρήκαμεν, ἐρώτησιν τίθησι δι' ὧν ἔδρασεν (ὅσα ἐμοὶ μὲν γινώσκει τε καὶ εἰπεῖν οὐχ ἡδύ, μαθεῖν δ' ἑτέρωθεν ἔξεστι τοῖς βουλομένοις) εἰδέναι ὅς ἐστιν ὁ μετὰ τὸν βασιλέα ἀρξῶν Ἀνδρόνικον ἢ καὶ παραλύσαν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς. Τὸ δὲ πονηρὸν ἀποκρίνεται πνεῦμα, ἢ μᾶλλον ἀμυδρῶς ὡς ἐν ὕδασι, καὶ τοῦτοις θολεροῖς, διαχαράττει τῶν γραμμάτων τινὰ Ἰσαάκιον ἐνοεῖν ὑπεμβάλλοντα, οὐχ ἅπαν ξυθὲν τὸ ὄνομα, ἀλλὰ σίγμα προϋποθέμενον ὁποῖον τὸ τῆς σελήνης ἡμίτομον, καὶ τοῦτου ὅπισθεν διατυπῶσαν ἰῶτα, εἰς τὸ ἀξυμφανὲς ἄγον ἐντεῦθεν τὸ μάντευμα καὶ οἶον τοῦ ἐσομένου προκέντημα, ἢ ἀληθεστέρως εἰπεῖν, ὃ μὴ ἀκριτῶς ἠπίστατο, τοῦτο τῇ ἀσφαλείᾳ ὑπομαλαῖον τὸ πολυμερὲς τὴν κακίαν νυκτινόμον δαιμόνιον, τὸν τοῦ ψεύδους ἐκτρεπόμενον ἔλεγχον. Ὡστε καὶ Ἀνδρόνικος Ἰσαυρον ὑπετόπασεν, ἐξ ὧν ἤκουσε, τὰ ὀφθέντα διασημαίνειν, καὶ τοῦτον εἶναι ἰσχυρίζετο τὸν Κομνηνὸν Ἰσαάκιον, ὃς τῆς Κύπρου κατετυράνευσε καὶ ὃν ἐνήγετο ὑποπεύειν ἐνδελεχῶς εὖς διάδοχον αὐτῷ τῆς ἀρχῆς, ἐπειδὴ καὶ Ἰσαυρίας ἀπάρας εἰς Κύπρον ἀφίκετο, κακοεργὸς ὡς οὐπω ἕτερος καὶ φθοροποιὸς Τελχίν καὶ θάλασσα πελαγίζουσα συμφοράς ἢ γούν ἐριννὺς ἐπιμανεῖσα τοῖς πρώην εὐδαίμοσι τῆς νήσου ταύτης οἰκίητοσι· συμπαθητιῶ γὰρ ἐν ῥήμασι τοῖς ἐν πράγμασι πεπειραμένοις τοῦ κοινῆ συμπεσότος ἐκείνοις κακοῦ. Ἀγασάμενος δ' Ἀνδρόνικος τὸν χρησμὸν, « Μὴ ἐρώτα, » εἶπε, « μόνον τὸν διαδεχόμενον, ἀλλὰ πρόσθετος καὶ τὸν καιρὸν. » Γενομένης οὖν καὶ περὶ τοῦ καιροῦ ἐρωτήσεως, ἐμπεσὸν καὶ ψοφῆσαν τῷ ὕδατι τὸ ἀκρικὸν καὶ γεωχαρὲς πνεῦμα πεφοιδάσται δι' ἀπασμάτων, ὁποῖα μὴ ἐκφαίνειν χρεῶν, ὡς ἐν τὸς τῶν ἡμερῶν τῆς ὑψώσεως τοῦ σταυροῦ· ἦν δὲ ἀρχόμενος ὁ Σεπτέμβριος μῆν, ὅτε ταῦτα ἐγίνετο. Ὡς δὲ ἤκησεν καὶ τὰ περὶ τῆς δευτέρας Ἀνδρόνικος πείσεως, ἀηδὲς τι καὶ διεψευσμένον μειδιάσας καὶ ἀτεχνῶς Σαρδόνιον, καὶ εἰπὼν ὡς λῆρος ὁ χρησμὸς οὗτος, (ποῦ γὰρ δυνήσεται Ἰσαάκιος Κῦ πρόθεν καταπλεῦσαι διὰ μετρίων πᾶν τι τουτωνὶ ἡμερῶν καὶ καθελεῖν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς;) [219] οὐδ' Τυρᾶ Ἰωάννου (ἦν δ' οὗτος κριτῆς τοῦ Βήλου παρ' τῶν αὐτοῦ θελημάτων ὀπηρέτης) ὡς δεῖ συλληφθέντα ἐξ ἀνθρώπων γενέσθαι τὸν Ἰσαάκιον Ἀγγέλου, μήπως εἰς τοῦτον ἀφορῶσι τὰ τοῦ μαντεύματος, οὐδ' οὕτω τῷ χρησιμώδηματι ἔθετο. Τούναντίον μὲν οὖν καὶ μωκλίαν κατέχευε τοῦ ἀπὸ Τυρᾶ, εἰ τοιαῦτα ὄλως φαντάζεται Ἰσαάκιου ἕνεκα τοῦ: Ἀγγέλου, ἐξουθενῶν ἅμα ἐς μαλακότητα ἡθους τὸν ἄνδρα καὶ πρὸς οὐδὲν καυδρόθωμα τοῦτον ἐνδέξιον εἶναι διατεινόμενος· ἤγγιζε γὰρ τὸ μόρσιμον, καὶ ἦν τὸ θεῖον αὐτοῦ συνετέτερον.

ἰ. Πλὴν θερμουργὸς ὧν ὁ Ἁγιοχριστοφορίτης Στέφανος, καὶ τοῦ κυρίου βασιλέως παντοίως κηδόμενος, τὸν Ἰσαάκιον Ἀγγέλου προσέθετο συλλαβεῖν καὶ πρῶτα μὲν ἐνεῖρξαι φυλακῇ, εἶτα καὶ θανάτῳ ὀπαγαγεῖν ᾧ ἂν Ἀνδρόνικος δοκιμάσειεν,

Οὐκοῦν εἰς τὴν οἰκίαν Ἰσαακίου παραγενόμενος, ἔγγυς οὖσαν τῆς μονῆς Περιβλέπτου, περὶ δελίαν τῆς ἑνδεκάτης τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ἑξαχιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἑνενηκостоῦ καὶ τετάρτου ἔτους, καὶ τὴν αὐλείον εἰσελθὼν ἐπέττατεν Ἰσαακίῳ κτελεθεῖν καὶ ἔπειθαί οἱ ἔνθα ἂν προάγῃ. Τοῦ δὲ, ὡς εἰκὸς ἀναβαλλομένου, ὅτι καὶ μόνον ὄφθεις ἐκαίνος κακὸν ἔσχατον συλλελόγιστο, ὁ δὲ καὶ βίαν προσεπῆγε, καὶ τοῖς συνοῦσιν ἐπέτιμα μὴ καὶ πρὸς τὴν πρώτην ἀναβολὴν ἀπομένους αὐτοῦ τῶν τριχῶν καὶ λαζομένοις ἐκ τοῦ γενείου καὶ ἀτίμως τοῦ δωματίου καταγόυσιν καὶ ἀπάγουσι ἐπὶ κεφαλὴν ὠθούμενον καὶ τυπτόμενον εἰς ἣν ἂν αὐτὸς καθηγήσεται κάθειρξιν. Καὶ οἱ μὲν ὀπαδοὶ πρὸς τοῖς ἐπιτεταγμένοις ἦσαν, ὁ δ' Ἰσαάκιος τὴν θῆραν ἰδὼν ἄφυκτον καὶ ἀνυπεξάλυκτον τὴν σαγήνην ἦν ἐφήπλωσεν ὁ ἐπελθὼν ἐκείνῳ ἀσπαλιεύς, καὶ ἤδη συνέχουσαν, οὐ δειλανδρεῖ οὔτε μὴν φιλοψυχεῖ, ἀλλ' ὡς τεθνηξόμενος προτίθεται μαχέσασθαι, εἰ πως οὐχὶ τεθνηξεται, ἢ μᾶλλον μὴ ἔχων ἄνετα κραίνειν ὡς ὁ ἀκαστήσας Ὀμήρειος ἵππως καὶ ποδὶ κατὰ πεδίων ἐλευθέρῳ φέρεσθαι (ἢ γὰρ ἄρπη ἤδη ἐτέτατο καὶ ἡ σύλληψις οὐκ ἦν δυσχερῆς), μιμείται τὸν πολεμιστήριον, καὶ τὸ οὐκ ἀναστήσας ὡς πρὸς σάλπιγγα ἤχουσαν τὸ ἐνυάλιον καὶ φοῖξας κόμην τὴν ἐπαυχέτιον καὶ φριμάξας ὁμόσε χωρεῖ καταφρονητῆς ξιφῶν, ὑπερόπτης Ἄρεος, ἀπειλῶν οὐδ' ὀπωσῶν ἐμπαζόμενος. Ἀμέλει καὶ ὡς εἶχε τὸ ξίφος σπασάμενος (εἶχε δὲ ἀπερικαλύπτως τῆς κεφαλῆς, τὸ δὲ σῶμα λυπίῳ διχρώμῳ συνεῖχε περὶ τὴν ἴξιν καταβαίνοντι, ἔκτοτε δὲ διαιρουμένην διχῆ) καὶ τὸν ἵππον ἀναβάς τὴν χεῖρα ἀνατείλει ξιφῆρα κατὰ τῆς τοῦ Ἁγιοχριστοφορίτου κεφαλῆς. Ὁ δὲ τὴν Ἰσαακίου ὀρμὴν πτοηθεὶς ἐκξίφισαμένου καὶ θανάτωντος προδήλως, μεταστρέψας τὴν ἡμίονον ἢ ἔποχος ἦν, καὶ συχνὰ κεντρίζων τὴν ἡμίκερον τῆς ἐξόδου ἄπας γίνεται. Ἄλλ' οὕτω ἀκριβῶς τὴν πόλιν διαελλύθει, καὶ ὁ Ἰσαάκιος καιρίαν κατάγει καὶ πλήττει κατὰ μέσον τὸ κρανίον τὸν δελαιον. Καὶ διχῆ διελθὼν ἐκείνον μὲν ἔφ' κύρμα προκεισθαι κυσίν, ὡς βόσκημα σφακαλίζοντα καὶ τῷ ἴδιῳ παλυόμενον εἴματι, αὐτὸς δὲ τῶν ἐκείνου [220] ὀπαδῶν ὃν μὲν διαθροήσας καὶ γυμνῆ μόνῃ τῷ ξίφει, ἐτέρου δὲ τὸ ὄπιον ἀφελόμενος καὶ ἄλλον ἄλλοσε διαστήσας, ὡς ἐπὶ τὰ σφῶν ἕκαστον ἀπαλλάσσεσθαι, ὅλῳ βυτῆρι πρὸς τὸν μέγαν ἔεται νεῶν, διὰ τῆς λεωφόρου μέσης καὶ τῆς ἀγορᾶς διῶν καὶ πᾶσι διαπρυσίως φθηγγόμενος ὡς διεχρήσατο τῇ σπάθῃ ταύτῃ (ἔτι γὰρ γυμνὴν ἔφερε τῇ χειρὶ) τὸν Ἁγιοχριστοφορίτην Στέφανον. Καὶ ὁ μὲν ὡς εἶχε τὸν θεῖον εἰσιῶν νεῶν ἄνεσι τὸν ἀνάσταθμον, ὃν οἱ φονεῖς ἀνερχόμενοι τὸ οἰκεῖον ἀνασκευαζομένως διατρανοῦσι πλημμέλημα, τὴν ἐκ τῶν εἰσιδόντων τε καὶ ἐξόντων τὸ ἱερώτατον τέμενος αἰτοῦντες συγχώρησιν. τὸ δὲ πλῆθος τῆς πόλεως ὁ μὲν αὐτοψεῖ τὸν Ἰσαάκιον ἐνωπρικός ἐς τὸν μέγαν νεῶν ἐπελαύνοντα, ὁ δὲ εἰς ἀκοῆν αὐτοῦ διζήμενον τὸ πραχθὲν, συρρέει κατὰ χιλιοστάς αὐτίκῃ, αὐτόν τε ὀφόμενον Ἰσαάκιον καὶ τὸ ἐπ' οὐτῷ γενησόμενον ὀφθαλμοῖς ἐθέλον

A *aedes Isaacii, quae prope Periblepti monasterium sunt, 11 Septembris anno 6784, vesperi ingressus Isaacium descendere ac se sequi jussit. Illo cunctante, ut sit, et solum conspectum ejus extremum malum judicante, vim adhibuit: et ministros suos increpavit, quod non statim in cunctatoris capillos et barbam involantes praecipitem abreptum et per ignominiam pulsatum in carcerem a se monstratum 445 ducerent. Quibus jussa exsecuturis, qui se jam intra casses ab illo extensos esse cerneret, et metu et vitæ cupiditate abjecta, si quo modo mortem evitaret, vel potius quia fuga undique interclusa erat nec usquam elabi poterat, fortitor pugnare instituit; et ut erat nudo capite, bicolore tunica ad lumbos descendente ac deinde bifariam divisa indutus, conscendit equum et stricto ense in Hagiochristophoritæ caput ruit. Is Isaacii impetu aperte in caedem ruentis territus calcaribus mula subditis fugam molitur: sed antequam porta egrederetur, lethalem Isaacius plagam ei infert, calva per medium 446 dissecta, eumque pecudis instar in suo sanguine palpitantem a canibus devorandum relinquit. Et eum ex ejus ministris alium solo stricto gladio fugasset, alii auriculam amputasset, alios disjecisset, ut domum quisque suam reverteretur, laxis habenis ad magnum templum contendit; et dum per mediam viam et forum cursitat, alta voce clamat se eo ense, quem strictum adhuc sustinebat, Hagiochristophoritam Stephanum occidisse. Templum eo habitu ingressus eam sedem conscendit, in qua homicidæ suum facinus exponentes ab ingredientibus et egredientibus veniam petunt. Urbana vero multitudo, quæ partim Isaacium equitantem viderat partim ex aliis id facinus audierat, maximo numero statim ad templum confluit, tum ut ipsum videat Isaacium, tum ut quid de eo futurum sit coram intueatur. Omnes enim putabant eum ante solis occasum ab Andronico comprehensum novis et exquisitis tormentis occisum iri, a veteratore in ea re ingeniosissimo. Eodem se confert eandemque seditionem fovet Isaacii patruus Ducas Joannes ejusque filius Isaacius, non quod in 447 Hagiochristophoritæ caedem conspirassent eoque facinore se obstrinxissent, sed quod noxam sponsionis committam esse norant: nam alii pro aliis spondere coacti fidem Andronico syngraphis firmarant. Ad hæc alii, ut jamjam comprehendendi et occidendi, præ metu dentibus stridabant, et promiscuam turbam, quæ in templum confluerat ac subinde accurbebat, magna contentione rogabant ut secum maneret et pro virili opem ferret in summo periculo constitutis. Neque deerant qui iis precibus et adversæ fortunæ casu ad misericordiam adducti annuerent. Cum vero nemo ab imperatore adesset qui illas res egre ferret, non genere illustres, non Andronici amici, non bipenniferi Barbari, non purpurati lictores, denique nemo prorsus, crescebat audacia factionis, ut in illa impunitate liberrime quidvis*

loquerentur et promptissimam opem pollicerentur. Totam igitur noctem sic exegit Isaacius, ut non de regno cogitaret sed exitium **448** deprecaretur. Norat enim Andronicum se ut bovem immolaturum, et more Cyclopio carnes suas calidum adhuc stillantes sanguinem devoraturum. Est autem diligenti supplicatione id consecutus, ut quidam ex eo cœtu fores templi clauderent, et illatis luminibus exemplo suo multos impellerent ne domum abirent. Ubi diluxit, omnes urbis incolæ adfuerunt, omnes Deum orarunt ut Isaacius imperio potiretur, eoque pulsus Andronicus et comprehensus dignas crudelitate sua pœnas daret, qui omnium pene vitæ insidiaretur.

θάνατον ἔχοντας περιδεεῖς ἦσαν, καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκροτάλιζον ἀτεχνῶς, καὶ τοὺς συνεισδραμόντας ἐς τὸ ἱερὸν ξύγκλυδας καὶ ἀεὶ ἐπεισρέοντας γλωττηματικώτερον ὀμιλοῦντες καθικέτευον συμπαρμαίναί σφισι καὶ ἐπαρήξειν ὡς ἔχουσι, τὸ ἔσχατα πείσασθαι κινδυνεύουσι. Καὶ ἦσαν οἱ κτείνεον πρὸς τὴν ἀπῆσιν καὶ ἄκτερον τῆς ἐνεστώσης τύχης τοὺς ἄνδρας. Ἐπεὶ δὲ τῶν ἐκ τοῦ βασιλείως οὐδαίς παρῆν ἀγανακτῶν ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις τούτοις, οὐ τῶν γένει λαμπρῶν, οὐ τῶν Ἀνδρονίκῳ τηρούντων εὐνοϊαν, οὐ πελευκῶρος Βάρβαρος, οὐχ οἱ τὰ ὑγινοβαχῆ φοροῦντες ραβδόουχοι, οὐ τῶν ἀπάντων τις ἕτερος, ἔτι μᾶλλον οἱ συλλεγέντες ἦσαν θρασεῖς, καὶ λελυμένη καὶ ἀχαλίνῳ γλώττῃ ἐγκρῶντο, τῇ τῶν κωλυσάντων ἐρημίᾳ πτερούμενοι, καὶ πᾶσαν βοήθειαν συνεισνεγκεῖν ἐπηγγέλλοντο. Ὅλην μὲν οὖν τὴν τότε νύκτα οὕτω περιπέπυεν Ἰσαάκιος, οὐ λόγον βασιλείας τιθέμενος ἀλλὰ περὶ τοῦ μὴ κατατυθῆναι δεόμενος· ἥδει γὰρ τὸν Ἀνδρόνικον ὡς βοῦν αὐτὸν ἱερῶσοντα μᾶλλον καὶ ὠμῶν τῶν αὐτοῦ σαρκίων ἀπογευσόμενον κατὰ Κύκλωπα, καὶ θερμῷ ἔτι σταζομένων αἱματι. Ἐκ δὲ τῆς ἐπιμελοῦς ἰκετείας ἔσχε τινὰς τῶν συνειλεγμένων τὰς πύλας ἐπικλίναντας τοῦ νεῦ καὶ φῶτα εἰσενέγκαντας καὶ τῷ καθ' ἑαυτοὺς ὑποδείγματι τούτῳ πολλοὺς συμπείθοντας μὴ μεθίστασθαι οὐκ ἄρα. Πρωίας δὲ γενομένης οὐκ ἦν ὅστις οὐ παρῆν οἰκίτηρ τῆς πόλεως, οὐδ' ἔθεοκλύτει αὐτεγκρατορήσειν [221] μὲν Ἰσαάκιον, Ἀνδρόνικον δὲ καθαιρεθῆναι τῆς βασιλείας καὶ συλληφθέντα παθεῖν ὅποσα δέδρακε τῇ τῶν ἄλων σχεδὸν ἐπιβουλεύων ζωῇ.

11. Ac divinitus profecto accidit ut is urbe tum abisset et ad orientalem partem Propontidis in Meludiano palatio versaretur; ubi cœde Hagiochristophoritæ sub primam vigiliam audita, ea nocte ibi permansit, nec fecit aliud nisi ut cives brevi scripto moneret ut novis rebus studere desinerent; cujus hoc fuit initium: « Qui habet, habet; pœna sublata est. » Mane vero cultores Andronici turbam fluctuantem compescere studuerunt, et ipse Andronicus imperatoria triremi ad magnum palatium pervehitur. Verum nec iis verbis nec nuntio **449** reditus Andronici populus quidquam movebatur ut cœptis desisteret: quæ ad comprimendum motum afferebantur, surdis auribus accipiebantur omnia; ac multi vitæ periculum adierunt, quod rem illam parum bellam esse dixissent. Omnes enim quasi uno signo dato concurrerant, ac veluti numine afflati aut furore perciti, in divini Verbi maximum templum, alios alii acuentes et subsannantes eos qui ignavi spectatores astarent nec quovis telo armarentur. Qui vero litteris eruditi erant, eosdem membra putrida vocabant, qui dolore publico non afficerentur. Deinde seris et repagulis oarcerum effractis, liberum exitum inclusis patefaciebant; qui quidem non omnes malefici erant, sed nonnulli claris orti familiis ob fortuitum erratum ad dictum inconsideratius aut amici delictum in Andronicum eo compacti fuerant. Ea res omnium maxime populi concursum

παραλαβεῖν· πάντες γὰρ ᾤοντο μὴ εἶν ἐπιδεδυκέναι τὸν ἥλιον, καὶ Ἰσαάκιον συλληφθέντα παρ' Ἀνδρονίκου τίσιν δίκας τὰς ἀνηκέστους, καὶ τιμωρίας καινὰς εἰς αὐτοῦ κάκωσιν ἐπινοηθῆναι παρὰ τοῦ κομψοῦ τὰ τοιαῦτα μαγγανευτοῦ. Συμπαραινέται δὲ οἱ καὶ τὴν αὐτὴν στάσιν ἀσπάξεται ὁ πρὸς πατρός Ἰσαακίῳ θεῖος, Ἰωάννης ὁ Δούκκας, καὶ ἰ τοῦτου υἱὸς Ἰσαάκιος, οὐχ ὅτιπερ Ἰσαακίῳ ἦσαν συμμετοχοὶ τῆς τοῦ Ἀγιοχριστοφορίτου σφεγῆς καὶ κοινωνοὶ τοῦ αἵματος τούτου, ἀλλ' ὅτι παροπομένην ἤδεσαν ἐγγύη τὴν ἄτην, ἣν ὑπὲρ ἀλλήλων ἔδωσαν Ἀνδρονίκῳ, τὴν ἐς αὐτὸν κρατυνάμενοι πιστὶν ἀναγκαστῶς. Ἀμέλει καὶ οἱ μὲν ὡς ἕσον οὐδέπω συλληφθῆσόμενοι καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν θάνατον ἔχοντας περιδεεῖς ἦσαν, καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκροτάλιζον ἀτεχνῶς, καὶ τοὺς συνεισδραμόντας ἐς τὸ ἱερὸν ξύγκλυδας καὶ ἀεὶ ἐπεισρέοντας γλωττηματικώτερον ὀμιλοῦντες καθικέτευον συμπαρμαίναί σφισι καὶ ἐπαρήξειν ὡς ἔχουσι, τὸ ἔσχατα πείσασθαι κινδυνεύουσι. Καὶ ἦσαν οἱ κτείνεον πρὸς τὴν ἀπῆσιν καὶ ἄκτερον τῆς ἐνεστώσης τύχης τοὺς ἄνδρας. Ἐπεὶ δὲ τῶν ἐκ τοῦ βασιλείως οὐδαίς παρῆν ἀγανακτῶν ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις τούτοις, οὐ τῶν γένει λαμπρῶν, οὐ τῶν Ἀνδρονίκῳ τηρούντων εὐνοϊαν, οὐ πελευκῶρος Βάρβαρος, οὐχ οἱ τὰ ὑγινοβαχῆ φοροῦντες ραβδόουχοι, οὐ τῶν ἀπάντων τις ἕτερος, ἔτι μᾶλλον οἱ συλλεγέντες ἦσαν θρασεῖς, καὶ λελυμένη καὶ ἀχαλίνῳ γλώττῃ ἐγκρῶντο, τῇ τῶν κωλυσάντων ἐρημίᾳ πτερούμενοι, καὶ πᾶσαν βοήθειαν συνεισνεγκεῖν ἐπηγγέλλοντο. Ὅλην μὲν οὖν τὴν τότε νύκτα οὕτω περιπέπυεν Ἰσαάκιος, οὐ λόγον βασιλείας τιθέμενος ἀλλὰ περὶ τοῦ μὴ κατατυθῆναι δεόμενος· ἥδει γὰρ τὸν Ἀνδρόνικον ὡς βοῦν αὐτὸν ἱερῶσοντα μᾶλλον καὶ ὠμῶν τῶν αὐτοῦ σαρκίων ἀπογευσόμενον κατὰ Κύκλωπα, καὶ θερμῷ ἔτι σταζομένων αἱματι. Ἐκ δὲ τῆς ἐπιμελοῦς ἰκετείας ἔσχε τινὰς τῶν συνειλεγμένων τὰς πύλας ἐπικλίναντας τοῦ νεῦ καὶ φῶτα εἰσενέγκαντας καὶ τῷ καθ' ἑαυτοὺς ὑποδείγματι τούτῳ πολλοὺς συμπείθοντας μὴ μεθίστασθαι οὐκ ἄρα. Πρωίας δὲ γενομένης οὐκ ἦν ὅστις οὐ παρῆν οἰκίτηρ τῆς πόλεως, οὐδ' ἔθεοκλύτει αὐτεγκρατορήσειν [221] μὲν Ἰσαάκιον, Ἀνδρόνικον δὲ καθαιρεθῆναι τῆς βασιλείας καὶ συλληφθέντα παθεῖν ὅποσα δέδρακε τῇ τῶν ἄλων σχεδὸν ἐπιβουλεύων ζωῇ.

11. Ἐτυχε μὲν οὖν τῷ τότε κατὰ θεῖον, ὡς ἔοικε, μὴ παρῆναι τοῖς ἀρχείοις Ἀνδρόνικον, ἀλλ' ἐς τὸ ἔθρον μέρος τοῦ ἀναπλομένου τῆς Περποντιδος πορθμοῦ περὶ τὰ τοῦ Μηλουδίου κεκλημένα διατρίβειν βασιλεία. Ἐνθεν τοι καὶ περὶ τὴν πρώτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς τὸν τοῦ Ἀγιοχριστοφορίτου θάνατον ἐνωτισάμενος τότε μὲν ἔμεινε κατὰ τόπον, μηδὲν τι ἐπιτάξας ἕτερον ἢ γραμματικῶν βραχέϊ τοὺς μεγαλοπολίτας δεξιωσάμενος, παύσασθαι παραινῶν τοῦ νεωτέρου ἐγχειρεῖν πράγμασιν, οὕτω πως ὄρχομένην· « Ὁ λαθῶν ἔλαβεν, ἡ δὲ δικη ἐκόπη. » Πῆμερος δὲ διαγελασάσης, ὅσοι τε Ἀνδρόνικον ἔθεράπευον, καταστέλλειν ἐπειρῶντο τὸν ὄχλον κυμαίνόμενον, καὶ αὐτὸς Ἀνδρόνικος κατὰ τὸ μέγα παλάτιον παραγίνεται· τριήρει βασιλικῇ. Ἄλλ' οὐδὲ μίαν τις ἦν ἀναστολή τῆς τοῦ λεῦ σφύροτος, οὐτ' αὐτὸς Ἀνδρόνικος εἰς τὸ ἀρχεῖον κατιέναι ἀπαγγελλόμενος ἐξέκρουσέ τινας τῆς ὄρμης. Ἄλλ' οὐδὲ ὁ εἰσηγούμενός τι ἕτερον παῦρον τὴν συνδρομὴν εἰς ὧτα ἐφκει λέγειν ἀκουόντων· πολλοὶ μὲν οὖν καὶ ἐγγὺς τοῦ θεθνάσαι ἤλθοσαν μόνον ὑπογράφαντες καὶ μὴ καλὸν ἔργον γίνεσθαι φάμενοι. Ἄλλ' ὡς ἐξ ἑνὸς συνθήματος πάντες παγγενεῖ τε καὶ πανδημῆ ἔθειον ἔνθους καὶ ἀτεχνῶς κορυβαντιῶντες εἰς τὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου μέγιστον τίμενος, ἀλλήλους παραθῆγοντες, ἐρεσγελοῦντες τοὺς μὴ ταυτοζήλους μήτε μὴν τὰς χεῖρας ὀπλίζοντας δαψ ὀψωδῆ, ἀλλ' ἄργους οὕτως ἐστῶτας καὶ θεωμῆνους τὰ παρ' ἄλλων γινόμενα. Οἱ δὲ λογικῶν μαθημάτων ἐν μεθέξει καὶ μέλος ἀπεκάλουν αὐτοὺς σεση-

πὸς, μὴ συμπάσχον τῷ λοιπῷ τῆς πολιτείας σώματι καὶ πληρώματι. Ἐπὶ τοῦτοις διαθλώσι τὰς κλείς καὶ τοὺς ὄχλους τῶν δημοσίων φρουρῶν, καὶ τοῖς φυλακίταις τιθέσσι τὴν ἐξοδὸν ἄνετον, οὐ πᾶσιν οὐσι κακοῦργοις, ἀλλὰ καὶ γένους μεταλιχόσι λαμπροῦ, κακουχοῦμένοις δ' ὁμῶς ἐν δεσμοῦσιν διὰ τι συμπεδὸν βραχὺ ἀμάρτημα ἢ παράφθογμα ἢ καὶ φίλου κακοῦργημα προσβὰν ἐς Ἀνδρόνικον. Τοῦτο δ' ἔτι μάλιστα τὸ πλεῖον συναγίγοι τοῦ λαοῦ, καὶ τοὺς κατ' Ἀνδρόνικου τονορῶζοντας πρότερον καὶ ὀκνοῦντας τὴν πρᾶξιν ὡς κίνδυνον ὑποφαίνουσιν εἰς ἐναντίαν μοῖραν μετέστησεν ἀκραιφῶς. Ἦν οὖν ἐκ τοῦδε ἰδεῖν ξιφηφοροῦντας καὶ θυρεοφόρους καὶ πεφραγμένους θώραξιν οὐ βραχεῖς, τοὺς δὲ πλείστους ῥοπάλοις καὶ τοῖς ἐκ τῶν ἐργαστηρίων ξύλοις τὰς χεῖρας ὀπλίσαντας. Καὶ συναγωγῆς πλείστης λαοῦ μεθ' ὁρμῆς τοιαύτης γεγενημένη, βασιλεὺς αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ἀναγορεύεται Ἰσαάκιος, τινὸς τῶν νεωκόρων τὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου στέφος, ὅπερ ἄνωθεν ἀπηώρητο τραπέζης τῆς μουσικῆς, κατενεγκνόντος διὰ κλίμακος καὶ τῆ τοῦ Ἰσαακίου κεφαλῆ ἐφαρμόσαντος. Ἴνα δὲ μηδὲ τοῦτο εἴη ἀνιστόρητον καὶ ἀκοαῖς ἀπεριήχητον τῶν ἐς ἔπειτα, ὁ μὲν Ἰσαάκιος ἐδυσκόλανε πρὸς τὴν στεφεφορίαν [222] οὐχ ὡς ἔρωτα μὴ τρίτων ἀρχῆς, ἀλλ' ὡς ὑφορώμενος [P. 222] τὸ τοῦ πράγματος ἐργῶδες τε καὶ δυσέφικτον, καὶ ὄναρ οὐχ ἕπαρ ἀντικρυς ἐπιτελεῖσθαί οἱ τὰ παρόντα οὐδόμενος, ὑποβλεπόμενος δὲ καὶ τὴν Ἀνδρόνικου ὀργιλότητα, καὶ μὴ ἐντεῦθεν ἐκμῆναι τοῦτον πλείονως βουλόμενος. Συνεστῶς δὲ ὁ δηλωθεὶς ἄνωθεν Δούνας, τὸν πῖλον τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενος, ἐαυτῷ περιθέσθαι ἰκέτευσε τὸ διάδημα, ἐψιλωμένον τριχῶν προδεικνύς κρανίον καὶ τὴν φαλάκραν ὡς πλεγματικῶν σελήνην ὑπερφαίνουσαν. Ὁ δ' ὄχλος ἀπηνανίοντο φάσκοντες μηκέτι γέροντα ἀρχεῖν βούλεσθαι ἢ βασιλεύειν ἐπ' αὐτούς· πολλῶν γὰρ ἐμφορηθῆναι κακῶν ἐκ τοῦ πολιδέτριχου Ἀνδρόνικου, καὶ δι' αὐτὸν μισεῖν τε καὶ ἀποστρέφεσθαι πάντα σοροδαίμονα καὶ πολυετῆ ἄνθρωπον, καὶ μάλιστα εἰ καθεύδων ἔχει τὸ γένειον, διχῆ διηρημένον καὶ μουρρίζον περὶ τὸ πέρασ τοῦ πώγωνος. Οὕτω τοῖνον ἐς βασιλείαν χρυσθέντος Ἰσαακίου συνέβη καὶ ἕτερόν τι ἀξιοφύγητον. Ἰππων γὰρ χρυσοφαλάκρων βασιλικῶν, ἐκ τῆς περσικῆς κατὰ τὸν πόρον τῶν Κιονίων διαπορθμευομένων εἰς τοὺς πόδας ἀναβαλῶν καὶ τυραννίσας τὸν ἵπποκόμον ἔθες διὰ τῶν λεωφόρων, καὶ συλληφθεῖς εἰσάγεται Ἰσαακίῳ πρὸς ὄχλους. Καὶ ὁ μὲν ἐκ τοῦ μεγίστου νεῶ ἀπαίρει, συνεπόμενον ἔχων καὶ τὸν πατριάρχην Βασίλειον τὸν Καματηρόν, ἐπι καὶ τοῦτον τὸ πλῆθος συμπράττειν καὶ συνεπευδοκεῖν τοῖς τε λουμένοις ἄκοντα ἐπεσπάσατο· ὁ δ' Ἀνδρόνικος κατὰ τὸ μέγα γεγονός ἀρχεῖον, ἐπεὶ ὁ συμμιγῆς θροῦς ἐκένεται αὐτοῦ τὰ ὦτα, μετὰ βραχὺ δὲ καὶ τὴν ὄψιν τῶν γινομένων εἶχε διδάσκαλον, ἐπέβαλε μὲν τῇ ἀντιμαχίῃ τοῦ πλῆθους καὶ τοὺς συνόντας συνεκρῖνει πρὸς πόλεμον, εὐρίσκων δὲ βραχεῖς ἐκ τούτων ἐτοιμοποιθεῖς πρὸς τὸ ἐκείνου σκέμμα καὶ σύνθημα, ἠτύουργει καὶ αὐτὸς ἐν τῷ μέρει τὸν πόλεμον, τόξον δούς τῇ χειρὶ, καὶ τῶν τοῦ μεγίστου

A auxit, ac effecit ut qui prius periculi metu submurmurabant et dubitabant, haud dissimulanter factioni sese jungerent. Ex eo ensibus accinctos, scutatos et thoracatos non paucos cerneret, plures tamen fustibus et lignis, quæ ex officinis rapuerant, armatos. A tali cætu concitatissimæ 450 multitudinis Romanorum imperator salutatur Isaacius, cum quidam ex ædituis magni Constantini coronam, quæ supra mysticam mensam pendebat, scalis depromptam ejus capiti imposuisset. Ne autem hoc quoque a posteris ignoretur, Isaacius eam coronationem ægre ferebat, non quod ab imperii cupiditate abhorreret, sed quod rei summam difficultatem pertimesceret, et quæ tum agerentur, vigilantis quoddam somnium existimaret. Huc accedebat B metus ne Andronici acerbiter eo facto magis etiam irritaret. Cæterum Ducas, cujus ante meminimus, illi astans, detracto capiti pileo, orabat ut sibi diadema imponeretur, calvitio ostenso, quod instar plenæ lunæ relucebat. Turba autem respondit se nolle deinceps parere seni, quod ab Andronici canitie plurimas clades accopisset, ob eumque omnem senex Acheronticum et capularem odieset, præsertim si bifurcatam haberet barbam, ex altera parte brevior. Sic inaugurato Isaacio aliud accidit relatu dignum. Nam cum equi imperatorii 451 aureis ornati phaleris per trajetum Cioniorum adveherentur, unus ab equisone vi avulsus et per publicas vias cursitans comprehenditur et ad Isaacium adducitur. Is eo consensu ex maximo templo discedit, etiam Basilio Comatero patriarcha comitante, quem populus quamvis invitum approbare acta illa compulerat. Andronicus vero ubi ad magnam curiam pervenit, primum confuso clamore, post etiam re ipsa visa turbatus, centuriare suos et confligere cum populo instituit. Sed cum paucos ad suum consilium paratos videret, ipse arcu correpto pro virili ad pugnam se parat, et ex maximæ turris, quæ Centenarium appellatur, pinnaculis sagittas in accedentes conjicit. Quem conatum quia irritum videbat, alloqui populum instituit; seque imperium filio Manuelli traditurum professus, tumultum sopire et præsentissimum periculum propulsare studet. Verum 452 populus iis verbis magis exasperatus nulla non atrocissima convicia in eum, et quem imperii successorem relicturum aiebat, congeffit. Postquam vero, effracta porta quæ Careia dicitur, in palatium penetrarunt, in fugam conversus Andronicus, purpureo calceo et veteri suo amuleto, cruce quam de collo suspensam gestabat, quasi numinis ira agitaretur, abjecta, et acuto barbarico pileo capiti imposito, de novo trinemem imperatoriam conscendit, qua ex Moludio in magnum palatium venerat, eodemque reversus cum duabus mulieribus, Anna, quam sublatō Alexio duxerat, et Maraptica meretricula tibicina non contemnenda, cujus amore non minus insaniebat quam olim Poliorcetes Demetrius Lamæ, quam Ptolemæo victo ceperat, haud segniter

loquerentur et promptissimam opem plicerentur. Tota igitur noctem sibi exegit Isaacius, ut non de regno exstaret sed ex num 448 de recureretur. Nocat enim Andronicum se ut bovem immolaturam, et nonne Olympio carn e suas calidam adhuc stillat. His gratulationem dederuntur. Is autem diligenti applicatione id consecutus, ut quibusdam ex eo corna fores templi clauderent, et illatis luminibus ex templi suo multos impellerent ne domum abirent. Ubi caluxit, omnes urbis incolae adtuerunt, omnes Deum orarunt ut Isaacius imperio potiretur, eoque pulsus Andronicus et comprehensus dignus crudelitate sua pones daret, qui omnium pene vitæ inflixerunt.

βασίλειον έχοντες πειθεώς ήσαν, και τους οδόντος εις το βασιλίκον ζήλον και εις επιστήμοντας γλωσσηματικώτερον ομιλούντας καθικέτερον συμπενοι σφισι και επιτιζον ως έχουσι, το ισχυρα πείσθησι: κινδουνοουσι. Και ήσαν οι κειθεναι την εσχητι και φησταιρον της εναστοσης τήγης τους ανδρας. Επει δε των εκ του βασιλειως ολιγς πη ανωκεται επι της γραμμενης τοιτοις, ου των γενει λαμπρων, ου των Ανδρονικω τηρσηπνοαι, ου πολυουρας Ηκαθαις, ουχ οι τα υπηνοδαγη φορουντες βροδοουχοι, ου των απικω ιερασι, εις πηλλον οι συλλεγοντες ήσαν θρασεις, και λελυμένη και αγαλινω γλωττη εις τη, τη των κροουσιτων εχημα περροβημενοι, και παν βροθειαν συνεισενεγκειν επι λητοι. Ολην μεν ουν την τότε νυκτα ουτω περιππευσεν Ισακιος, ου λογον βασιλειας τιθε εις επι το μη κροουθηκαι δευμενος: ηδαι γαρ τον Ανδρονικον ως βρον αυτον Ιεροδουσσα μα και ο αυτον τον αυτου σαρκειων απογευσόμενον κατά Κύκλωπα, και θερμη επι σταζομένων αιματι. δε της υπηροδης βασιλειας ετρε τονας των συνειλεγμένων τας πόλεις επικλιναντας του νω και ε εισενεγκητος και τη καθ' εαυτους υποδειγματι: τούτω πολλους συμπειθοντας μη μεθιστασαι ου Ηρα της δε γεννητης ουκ ην οστις ου παρην οικητωρ της πόλεις, ουδ' εθεοκλυτοι αυτεκρατορησιν βι μεν Ισακιον, Ανδρονικον δε καθαρθηβαι της βασιλειας και συλληθεντα παθειν οπως δεδρασε των ολων σχεδον επιδουλειων ζωη.

11. Ac divinitus protecto accidit ut is urbe tum abesset et ad orientalem partem Propontidis in Melandano palatio versaretur; ubi cæde Hagiochristophorite sub primam vigiliam audita, ea nocte ibi permansit, nec fecit aliud nisi ut cives brevi scripto moneret ut novis rebus studere desinerent; cuius hoc fuit initium: « Qui habet, habet; pecunia sublata est. » Mane vero cultores Andronici turbam fluctuantem compescere studuerunt, et ipse Andronicus imperatoria triremi ad magnum palatium pervenitur. Verum nec iis verbis nec nuntio 449 nuntius Andronici populus quidquam movebatur ut ceptis desisteret: quæ ad comprimendum motum afferebantur, surdis auribus accipiebantur omnia; ac multi vitæ periculum adiorunt, quod rem illam parum bellam esse dixissent. Omnes enim quasi uno signo dato concurrebant, ac veluti numino afflatis aut furore perciti, in divini Verbi maximum templum, alios alii acuentes et subsannantes eos qui ignavi spectatores astarent nec quovis telo armarentur. Qui vero littere eruditi erant, eosdem membra putrida vocabant qui dolore publico non afficerentur. Deinde et repagulis carcerum effractis, liberum inclusis patefaciebant; qui quibus malefici erant, sed nonnulli fortuitum erratum aut die amici delictum in Andronico riant. Ea res omnium

Α παραλθειν πάντες γαρ φωντο μη εν επιθεο τον ηλιον, και Ισακιον συλληθεντα παρ' Ανικου τισιν ολιγς τας ανηκιστους, και τη κανας εις αυτου κικωσιν επινοηθηβαι παρ κομφου τα τοιαυτα μαργανευτου. Συμπαρρο δε οι και την αυτην σισην αππαζεται ε παρρο Ισακιω θειος, Ιωάννης ο Δουβικς, τούτου οιδς Ισακιος, ουχ ου περ Ισακιω συμπειθοι της του Αγιοχριστοφοριτου α και κεινωσι του αιματος τούτου, αλλ' ες πομηνη ηδεναι εγγωη την ητην, ην ουπερ ει εδοσαν Ανδρονικω, την ες αυτον κρατυνάμεν των αναγκαστως. Αμα και οι μεν ως ουδέπω συλληροθησόμενοι και προδ δεθλασην εκροταλίζον ατεχνως, και τους συνειστρομ εις το βασιλίκον ζήλον και εις επιστήμοντας γλωσσηματικώτερον ομιλούντας καθικέτερον συμπενοι σφισι και επιτιζον ως έχουσι, το ισχυρα πείσθησι: κινδουνοουσι. Και ήσαν οι κειθεναι την εσχητι και φησταιρον της εναστοσης τήγης τους ανδρας. Επει δε των εκ του βασιλειως ολιγς πη ανωκεται επι της γραμμενης τοιτοις, ου των γενει λαμπρων, ου των Ανδρονικω τηρσηπνοαι, ου πολυουρας Ηκαθαις, ουχ οι τα υπηνοδαγη φορουντες βροδοουχοι, ου των απικω ιερασι, εις πηλλον οι συλλεγοντες ήσαν θρασεις, και λελυμένη και αγαλινω γλωττη εις τη, τη των κροουσιτων εχημα περροβημενοι, και παν βροθειαν συνεισενεγκειν επι λητοι. Ολην μεν ουν την τότε νυκτα ουτω περιππευσεν Ισακιος, ου λογον βασιλειας τιθε εις επι το μη κροουθηκαι δευμενος: ηδαι γαρ τον Ανδρονικον ως βρον αυτον Ιεροδουσσα μα και ο αυτον τον αυτου σαρκειων απογευσόμενον κατά Κύκλωπα, και θερμη επι σταζομένων αιματι. δε της υπηροδης βασιλειας ετρε τονας των συνειλεγμένων τας πόλεις επικλιναντας του νω και ε εισενεγκητος και τη καθ' εαυτους υποδειγματι: τούτω πολλους συμπειθοντας μη μεθιστασαι ου Ηρα της δε γεννητης ουκ ην οστις ου παρην οικητωρ της πόλεις, ουδ' εθεοκλυτοι αυτεκρατορησιν βι μεν Ισακιον, Ανδρονικον δε καθαρθηβαι της βασιλειας και συλληθεντα παθειν οπως δεδρασε των ολων σχεδον επιδουλειων ζωη.

12. Έτυχε μεν ουν τῷ τότε κατά θειον, ως του μη παρειναι τοις αρχείοις Ανδρονικον, αλλ' ες ειπον μέρος του αναπλοομένου της Ηρεκων πορομου περι τα του Μελοουδίου κειλημένα δυ βαιν βασιλεια. Ένοθεν τοι και παρ την πρώτην λακήν της νυκτος τον του Αγιοχριστοφοριτου τον ενωτισάμενος τότε μεν εμεινε κατά τῶ τι επιτάξας ετερον η γραμματιω βρον λοπολίτας δεξιωσάμενος, παύσιν νεωτέροις εγχειρειν πράγμα μίνω. « Ο λαβών ελαβεν, δε δι:αγελασάσης, εσοι καταπέλλειν επιροϋν και αυτος Ανδρονικω ραγίνετσι τρι αναστολή τῶ κος εις κ-

navigat, ad Tauroscythas profecturus, omnibus **A** πύργου διασφάγων, δε κικλήσκειται Κεντηνήριον, Romanis provinciis aliarumque gentium ditionibus άφίσις τοίς έπιούσι βέλεμνα. Γνούς δέ ώς μάτην άνη- ut parum fids despectis. νότοις έπιχειρεί, διά τινος όμιλείν προάγεται τοίς λαοίς, άποτίθεσθαι λέγων τήν βασιλείαν και παραπέμπειν ταύτην πρός τόν εκείνου παίδα τόν Μανουήλ, πεποισώς έντεϋθεν καταστείλαι τόν θόρυβον και τόν έπ' άκμής και παρά βραχϋ κίνδυνον άποκρούσασθαι. Οί δέ πλειόνως έπί τῷ βήματι τούτῳ έκτραχυνθέντες ύδρεσιν αύτόν άπάσαις άπισίοις έπλυνον, και έν έφρασε τῆς βασιλείας καταλιπείν κληρονόμον. Έπει δέ τὸ πλῆθος ήν εισχυθέν έσωθεν τῶν άνακτόρων, άνατραπέσης τῆς πόλης ήτις Καρέα λέγεται, τρέπεται πρός φυγήν Άνδρόνικος, και τὸ φοινικοβαφές πέδιλον τοϋ ποδός άφελιζόμενος, και τὸ άρχαϊον αύτῷ περιφύλαγμα τόν σταυρόν ὁ θεοδλαβῆς άποτραχηλι- σάμενος εκεί που, και πῖλον βαρβαρικόν τῆ κεφαλῆ περιθέμενος, δε ές δεξϋ λήγων πυρραμίδι εἴκασται, τήν βασιλικήν εἴσεισιν αύθις τριήρη, δι' ής εκ τοϋ Μηλουδίου πρός τὸ μέγα παλάτιόν έσαφίκετο. Και γενόμενος αύθις κατά τὸ αύτὸ κατάντημα, και δύο εκ τῶν γυναικῶν προσλαβόμενος, Άναν τήν άρμο- σθεΐσαν Άλεξίῳ τῷ βασιλεϊ, εκείνου δέ εξ άνθρώπων γενόμενου ῶ εἴρηται θανάτῳ γαμτθεΐσαν Άνδρόνικῳ, και τήν εταιριδα Μαραπτικῆν, ής ένθουσία τῳ έρωτι και πρυσπαθώς εἴχεν Άνδρόνικος ως οϋδὲ πά- λαι τῆς Λαμίας ὁ πολιορκητής [223] Δημήτριος, ήν Πτολεμαΐον καταγωνισάμενος έν Κύπρῳ έλαθε δουράλωτον αύλοϋσαν οϋκ εύκαταφρονήτως, ήλαυνε κατά κράτος ήν προΐηετο. Ηρετίσατο δέ τήν έπί τούς Ταυροσκύθας, πᾶσαν έπαρχίαν Ρωμαϊκήν και τοπαρχίαν έλλην ήθνικήν ως έπίβουλον άθετήσας.

42. Andronicus ad hunc modum dejecto regno, **B** Isaciis palatium 453 ingressus, ac denuo a fre- quentia populi imperator Augustus consalutatus, satellites mittit qui Andronicum persequantur. At plebis pleraque pars, cum aperto palatio nemo esset qui quidquam prohiberet quod animus tulisset, non eam tantum pecuniam diripit quæ in Chirsioplysiis recondi solet (erant autem, præter rudem materiam, auri centenarii xii, argenti xxx, æris cc), sed et quidquid unius hominis manu aut etiam plurium conjunctis operis auferri poterat. Ex armamentario quoque multa armorum millia abstulerunt. Ac rapina etiam in palatina sacella grassata, ornatus sacrarum imaginum est surreptus, et sacrosanctum illud vasculum furto ablatum, quo, ut a majoribus accepimus, Christi manibus scriptæ ad Abgarum litteræ asservabantur. Isaciis vero imperator, dies complures in palatio commoratus, in Blacherniam aulam transit, ibique de capto Andronico nuntium accipit. Fuit autem ea captivitatis ejus ratio. Cum fugeret, Chelen per- venit cum paucis ministris quos ante imperium habuerat, et duabus illis mulierculis. Cujus loci incolæ, cum nulla 454 imperii insignia in eo cernerent, sed exulis habitu ad Tauroscythas ap- pellere festinantem et nemine persequente fugien- tem, eum comprehendere neque ausi sunt neque æquum censuerunt, feram etiam exarmatam me- tuentes et ad solum conspectum ejus trepidantes, eique navem pararunt. Qua conscensa ipsum mare velut indignatum, quod innocentum cadaveribus sinussuos sæpe polluisset, in altos fluctus et vastum hiatum assurrexit, quasi devoraturum eum esset, et navem in littus elisit. Quod sæpius factum ob- stitit quominus ante persecutorum adventum tra- jiceret Andronicus. Ita miser cum duabus mu- lierculis comprehensus, in naviculam vincus conjicitur. Sed tum quoque erat Andronicus ingeniosus et callidus ille Andronicus. Nam cum neque pedes ad fugam neque manus et arma ad pugnam suppetere, tragœdiam agit, et lugubrem cantilen- nam auspicatus facundiæ arma depromit. Comme-

ιβ'. Καί τουτον μεν τον τρόπον Άνδρόνικος τῆς Ρωμαϊκῆς άρχῆς άπεσφάριστο. Ισαάκιος δέ τῶν άρχείων εἴσω παρελθών και βασιλεύς αύτοκράτωρ Ρωμαίων υπό τῶν συνεληλυθότων δχλων αύθις άναβήθεις στέλλει τούς όπισῳ Άνδρόνικου κατα- διώζοντας. Τὸ δέ τοϋ δήμου πολὺ, έπειδῆ τὰ άνάκτορα άνετα εγεγόνεισαν και οϋδεις ήν ὁ κωλύσων αύτούς ή άπάξων τοϋ δρῶν οία και ὅσα βούλοιντο, διαρπάξου- σιν οϋ μόνον ὅποσα χρῆματα εύραντο παρά τοίς Χρυσ- σιοπλυσίοις έπιταμιευόμενα (ήσαν δέ άνευ τῶν μη κεκομμένων εις νόμισμα ὕλῶν χρυσοϋ κεντηνάρια δώδεκα, άργυροϋ τριάκοντα και τοϋ εκ χαλκοϋ κόμματος διακόσια), αλλά και πᾶν έτερον όπερ εἴχον αι χεΐρες ενός τινος μεταφέρειν ράδιως ή και πολλῶν συνεργομένων ὁμοϋ. Όπλων δέ μετήνεγκαν μυριά- δας τὰς ὀπλοθήκας εισιόντες. Προέδη δέ τὸ τῆς άρ- πάγῆς και εις τούς ένδον τῶν βασιλείων νεώς, ὡστε και κόσμους άπορβγαῖναι άγίων εικασιῶν και αύτὸ δέ τὸ ιερώτατον κλοποφορηθῆναι σκεϋος, οϋ ένδοθεν φήμη άνωθεν διαβρέει και ές ήμᾶς καταβαίνουσα τὸ τοϋ Κυρίου έπιστόλιον συνεπτύχθαι, όπερ οικειαις αύτὸς χερσιν εξέθετο πρός τόν Αϋγαρον. Ημέρας οϋν συχνὰς τῷ μεγάλῳ παλατίῳ ένδιατρίψας ὁ βασι- λεύς Ισαάκιος πρός τὸ έν Βλαχέρναις άρχεϊον με- λίσταται, ένθα και οί άγγέλλοντες έληλύθεισαν άλῶναι Άνδρόνικον. Ήν δέ ὁ τρόπος τῆς αύτοϋ συλλήψεως οϋτοςί. Άποδιδράσκων άφικνεΐται εις Χηλήν, ὀλίγους τῶν πρό τῆς βασιλείας ύπηρετῶν συνεπομένους έχων εκείνῳ, και τὰς δύο γυναϊκας έπαγόμενος. Ίδόντες οϋν αύτόν οί ένεΐσε μηδέν τεκμήριον περικειμενον τῶν κρατούντων, άλλ' ως φυγάδα τήν έπί τούς Ταυροσκύθας διαπλώσιιν έπισπέρχοντα και φεύγοντα μηδενὸς διώκοντος, συλλαβείν μεν οϋτε ιθαβήσαν οϋτε ὀπισσοϋν έδικαίωσαν (τόν γάρ θῆρα και γυμνὸν ὄντα τῶν άμυντηρίων οϋδέν έλαττον έδεόισαν, και πρός μόνην τήν εκείνου θεαν κατέπησσαν), νῆα δέ ήτοιμάσαντο, και Άνδρόνικος μετᾶ τῶν ὑπ' αύτόν έμβέβηκεν εις αύτήν. Όσπερ δέ και θαλάσσης άγαν- ακτούσης και Άνδρόνικου, ὅτι σώμασιν άθώοις τούς αύτῆς κόλπους πολλὰκις έχρανεν, ὀρθόν τε τὸ κῶμα ἴστατο και εις χῶσμα διίστατο και καταπιεΐν αύτόν διανίστατο, και πρός χέρσον ή ναϋς εξέβράσ-

σετο. Καὶ τοῦτο πολλάκις γενόμενον ἐκάλυψε τὴν Ἀ
 Ἄνδρονίκου περὶ αὐτῶν, ὥς οἱ καταληφόμενοι ἐπέστη-
 σαν. Οὕτω τοίνυν ὁ τάλας Ἄνδρόνικος συσχεθεὶς
 ἀκατίῃ παραβρίπτεται μετὰ τῶν γυναικῶν δέσμιος.
 Ἄλλ' ἦν κἄν τῷ τότε καιρῷ Ἄνδρόνικος ὁ πολύμη-
 τις ἐκεῖνος καὶ περὶ φρῶν Ἄνδρόνικος. Συνιδῶν γάρ
 ὡς πόδες οὐκ εἰσὶν, ὡς χεῖρες οὐκ εἰσὶν, οὐδὲ πά-
 ρεσι ξίφος εἰς τὸ δρᾶσαι τι γενναῖον καὶ διαδρᾶσαι
 τοὺς συλλαβόντας, ὁποκοίνεται τραγῳδίαν δεξιότρο-
 φήσας [P. 224] τὸ τρίχορδον τῆς φθογγῆς, καὶ
 θρηνηῶδες ἄδειν τι μέλος καὶ περιπαθὲς ἀναβάλλε-
 ται, τὰς παλαιὰς πειθανάγκας ἀνατινίσσων καὶ
 περιτρέφων ὡς δεξιὸς μουσηγέτης εὐήχου ὀργά-
 νου χορδᾶς, καὶ καταλέγει μελεάζων ὡς ἀηδόνες
 τὸ γένος ὡς ὑψηλὸν, τὸ εὐγενὲς ὡς ὑπὲρ τοὺς
 πολλοὺς, τὴν προτέρην τύχην ὡς εὐτυχῆ, τὸν πά-
 λαι βλοτον, κἄν πλάνης ἦν καὶ ἀνέστιος, μηδα-
 μῶς ἀβίωτον, καὶ τὴν τότε κατασχούσαν αὐτὸν
 συμφορὰν ὡς λίαν οὖσαν οἰκτρὰν. Ἀνταρδούσας δ'
 εἶχε καὶ τὸ μέλος γοερώτερον διασκευαζούσας οἷα
 σοφὰς τὰς γυναῖκας· καὶ ὁ μὲν ἤρχε τῶν θρηνηθη-
 μάτων, αἱ δὲ ἀντιῆδον αὐτῷ συνακούουσαι καὶ συμ-
 ψάλλουσαι. Ἄλλ' ἦν ταῦτα πάντα μάτην μετιῶν καὶ
 διακενῆς τεχνώμενος ὁ βαθύνους καὶ πολύτροπος
 Ἄνδρόνικος· ἃ γὰρ ἀνόσια διεπράξατο ἔργα, ταῦτα
 ὡσεὶ κηρὸς τὰς τῶν κατεχόντων αὐτὸν ἐπέβυσαν
 ἀκοῆς, καὶ οὐδεὶς οὐδένα οἶκτος εἰσήει, οὐδ' ἐνήχησις
 ἦν ὧν κατὰ Σειρήνας ἐμελῶδεῖ γυναῖκα ὡδῶς εἶπ'
 ὄν ὑπόβλως καὶ δολερῶς εἰπεῖν οἰκειότερον, καὶ τὸ
 μῶλυ τὸν Ἑρμῆν ἐπιλέλοιπε τοῦ θεοῦ μηνίσαν-
 τος. (21) Εἶχε τοίνυν τοῦτον ἢ τοῦ Ἄνεμᾶ λεγομένη
 φρουρὰ, δυσὶ παγελίαις ἀλύσει τὸν ὑπιτενῆ βαρούμε-
 νον τράχηλον, ὅφ' ὧν οἱ ἐν δεσμοτηρίοις σιτούμενοι
 λείοντες μετὰ σιδηρέων κλοιῶν συνέχονται, καὶ πέ-
 δαις τοὺς πόδας κρούμενοι. Ἐμφανισθεὶς δὲ οὕτως
 ἔργων καὶ παραστάς Ἰσακίῳ τῷ βασιλεῖ ὕβρει
 βάλλεται, κατὰ κόβρης βραπίζεται, τοὺς γλουτοὺς
 ἐπικρούεται, τὴν γένυν τίλλεται, τοὺς ὀδόντας ἐκρι-
 ζοῦται, τὴν κεφαλὴν ψιλοῦται τριχῶν, εἰς κοῖνον
 ἐκδίδεται παίγνιον πᾶσι τοῖς συνελθοῦσιν, ἐμπαροι-
 νεῖται καὶ ὑπὸ γυναικῶν καὶ τύπεται πυγμαῖς κατὰ
 στόματος, καὶ τούτων ὀπόσαι μάλιστα ἢ θανάτῳ
 ὑπ' Ἀνδρόνικου ἀπεβάλοντο τοὺς συνεόνους ἢ τοὺς
 ὀφθαλμοὺς ἀπεσεσμένους ἀπέλαβον. Ἐπειτα τὴν
 δεξιὰν χεῖρα πελίκει ἀποκοπεῖς παραβρίπτεται αὐ-
 θις τῇ αὐτῇ φυλακῇ, ἄσιτος, ἄποτος, ὑπ' οὐδενὸς
 μεταλαγχάνων τῆς οἰασοῦν κομιδῆς. Μεθ' ἡμέρας
 δὲ τινὰς καὶ τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν ἐξορύττεται,
 καὶ καθεσθεὶς ἐπὶ καμήλου ψωριώσης διὰ τῆς ἀγορᾶς
 θριαμβεύεται, κατὰ γεράνδρον ἄφυλλον, ὡς ὑψιότε-
 ρον ἀκαλυφῆς τε παντάσῃ κρανίον προβαίνων, καὶ
 βραχεὶ βραχίῳ τὸ σῶμα σκεπόμενος, θέαμα ἐλεινὸν
 καὶ πηγᾶς ἔλκον δακρῶν ἡμέροις διμμάσιν. Ἄλλ'
 οἱ εὐθὲς τῶν καὶ ἀκαιδευτότατοι τῆς Κωνσταντινου
 οἰκῆτορες, καὶ τούτων οἱ ἀλλαντοπῶλαι πλέον καὶ
 βυρσοδέψαι, καὶ ὅσοι τοῖς καπηλείοις διημερεύουσι

Hier. Wolfii notæ.

(21) Quod alter μεταφορικῶς scribit, alter ἀπλῶς videtur accepisse.

adhuc animo illata mala tolerabat, ac mente integra ad affluentem turbam et ferientem conversus, nihil dicebat aliud nisi: 458 « Domine, miserere, » et: « Quid calamum contritum infringitis? » Cæterum dementissima populi turba, ne tum quidem afflictissimo pepercit Andronico, postquam pedibus suspensus fuit, sed direpta tunica virilia ejus vexavit; et quidam homo nefarius longum ensem per fauces ejus usque ad intestina adegit. Duo vero Latini generis eneas, ambabus annexi manibus, in nates ejus adegerunt, ut periculum facerent uter esset acutior, ictus dexteritate gloriati. Post tot ærumnas et clades ægre vitam abruptit, dextera cum dolore ad os admota, ut multi putarent eum calidum ex ea sanguinem ob recentem plagam adhuc distillantem exsugero.

τὸν λοιπὸν τῶν τοκίων. Ἦσαν οἱ καὶ ὀβελισκοὶ ἔπειραν αὐτοῦ τὰς πλευράς. Οἱ δ' ἀναιδίσταροι λιθολευστοῦντες κῶνα ὠνόμαζον λυσοστῆρα. Μία δὲ τις πορνικὴ γυνὴ καὶ ἀκόλαστος κερήμενος θερμοῦ ὕδατος πλεῖρες ἀρπασαμένη ἐξ ὀπτανείου τῶν ἐκείνου κατεκένωσε παρειῶν. Καὶ οὐδαὶς ἦν ὅς οὐκ ἦν ἐπὶ Ἀνδρονίκῳ κακοποιός. Καὶ οὕτως ἀτίμως ἐπὶ τὸ θέατρον ἀπαχθεὶς μετὰ γελωιδῶδους θριάμβου καὶ τοῦ οἰκτροῦ ἐκείνου καὶ παιζομένου ἐπὶ καμῆλου ὑψώματος, ὅπερ ἄνωθεν κατέβη αὐτόχρομα, ἐκ ποδῶν ἀναρτᾶται, τινῶν ἀναψάντων ἐκ φελλύρας κλωδίων κατὰ τοὺς περὶ τὰς ἐπικλινεῖς τὸν τράχηλον ἐκ χαλκοῦ πεποιημένας λύκκιναν καὶ ἕβαιαν ἀλλήλαις ἀντιβλεπούσας καὶ πρὸς ὄργην ἠγγιωμένας ἱσταμένους δύο στυλίσκους καὶ λίθον ἐπικείμενον ἔχοντας. Τοσαῦτα δὲ πεπονθῶς, καὶ μυρὶν ἕτερα ὑποστάς ὅσα ὁ λόγος περὶ ἔδραμεν, ὅμως ἀντεῖχεν ἔτι γενναίως πρὸς τὰς ἐπιφορὰς τῶν δεινῶν, ἐξῆρωμένος μὴ τὸ φρονεῖν. Πρὸς δὲ τοὺς ἐπισχομένους καὶ βάλλοντας ἐπιστρεφόμενος ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐφθέγγετο εἰ μὴ τὸ « Κύριε, ἐλέησον, » καὶ, « Ἴνᾶ τί κάλαμον συντετριμμένον προσεπικλάτῃ; » ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τὴν ἐκ ποδῶν ἀπαιώρησιν οἱ ἀνούστατοι ὄχλοι τοῦ πολυπαθοῦς ἀπέσχοντο Ἀνδρονίκου ἢ φειδῶ τῶν ἐκείνου σαρκῶν ἔλαβον, ἀλλὰ περιελόντες τὴν χιτῶνιον κακῶς ἐτίθουν τὰ παιδογόνα μόρια. Ἀνόσιος δὲ τις καὶ διὰ τοῦ φάρυγγος εἰς τὰ ἔγκρατα ἐπιμήκας ξίφος ἔβαψε. Τινὲς δὲ τῶν ἐκ τοῦ Λατινικοῦ γένους καὶ κατὰ τῆς ἐξέδρας ἀκινάκην ἀμφοτέραις ἐπήρεισαν, καὶ περιστάντες κατέφερον τὰ ξίφη, ὁποῖόν ἐστι τμητικώτερον ἀποπειρώμενοι, καὶ τῇ τῆς χειρὸς κατακομπάζοντες δεξιότῃ διὰ τὸ ἀξιόλογον τῆς πληγῆς. Καὶ μετὰ τοσαῦτα μογήματα καὶ παθήματα μόλις ἀπέβρηξε τὴν ζωὴν, τὴν δεξιάν χεῖρα μετ' ὀδύνης ἐκτείνας καὶ περιγαγῶν οὕτω τῷ στόματι, ὥστε καὶ τοῖς πολλοῖς ἔδοξεν ἐκμυζῆν τοῦ ἐκ ταύτης ἔτι θερμοῦ ἀποστάζοντος αἵματος διὰ τὸ νεαρὸν τῆς τομῆς.

13. Imperavit annos duos, unum vero rerum politus est sine purpura et regio diademate. Habitu corporis egregio fuit, aspectu venerabili, erectus, statura heroica, etiam extrema ætate juvenili facie, corpore omnium saluberrimo, quia neque delicatus, neque vorax, 459 neque bibax erat, sed ut Homericus heroes, assa plerumque vescabatur. Unde nemo eum ructantem audivit. Si quando ex stomacho laborabat, totius diei labore et jejunio vel exiguum fastidium propulsabat. Die ad occasum vergente frusto panis et modico vino corpus recreabat. Antidoto per omnem ætatem nunquam usus est, nisi dum imperavit semel, idque invitus, hortata medicorum, quod ut habitu corporis adhuc integra esset, tamen ad morbos in posterum præcavendos medicina prodesset. Purgatione exhausta sero sub occasum solis nonnihil redundantium in venis humorum egressit. Itaque cum amici dixissent vetus illud oraculum ad eum pertinere: « Te quadrimestre, falcifer, tempus manet, » arridens omnino eos falli respondit (se enim omnis generis morbis vel annum integrum resistere posse), viribus corporis fretus, falsaque spe, ut apparet, concepta, se leni morte et tranquilla obituro, violento interitu vel ultro

καὶ τῶν καττομάτων ἀποζῶσι γλίτρωως καὶ ταῖς βαφραῖσι τὸν ἄρτον στενῶς συλλέγουσι, κατ' ἔθνη συναθροισθέντες μυῖων αἱ τοὺς γαυλοὺς ἀμφιπερίπτανται ἕκρος καὶ περιχαινέουσι τὰ πιαλέα κισσύθια, μηδὲ αλόγον θέμενοι εἰ βασιλεὺς οὗτος πρὸ τρίτης καὶ βασιλείῃ διαδήματι περιδούμενος καὶ ὡς σωτήρ ὀμνούμενος ὑπὸ πάντων ἀνευφημούμενός τε καὶ προσκυλούμενος, καὶ ὡς φρικώδεσιν ἄρκους τὴν ἐς αὐτὸν ἐναπέδωσαν πίστιν καὶ εὐνοίαν, ἀλόγῳ δὲ θυμῷ καὶ παραλογωτέρῳ νοῦ φερόμενοι οὐδὲν τι τῶν κακῶν ἐνέλιπον ἢ μὴ εἰς Ἀνδρόνικον ἀνοσίως εἰργάσαντο. Οἱ μὲν γὰρ κατὰ κεφαλῆς κορύναις αὐτὸν ἐπληττον, οἱ δὲ βολβίτοις τὰς ἐκείνου βίνας ἐμόλυνον, ἄλλοι δὲ ἀπὸ σπόγγων λύματα γαστέρων [P. 225] βοείων καὶ ἀνθρωπίων τῶν ὄψων ἐκείνου κατέχευον. Ἐτεροὶ

Βαίσιχορρήμονοῦντες ἐκακολόγουν ἐς τὴν μητέρα καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ τὰς πλευράς. Οἱ δ' ἀναιδίσταροι λιθολευστοῦντες κῶνα ὠνόμαζον λυσοστῆρα. Μία δὲ τις πορνικὴ γυνὴ καὶ ἀκόλαστος κερήμενος θερμοῦ ὕδατος πλεῖρες ἀρπασαμένη ἐξ ὀπτανείου τῶν ἐκείνου κατεκένωσε παρειῶν. Καὶ οὐδαὶς ἦν ὅς οὐκ ἦν ἐπὶ Ἀνδρονίκῳ κακοποιός. Καὶ οὕτως ἀτίμως ἐπὶ τὸ θέατρον ἀπαχθεὶς μετὰ γελωιδῶδους θριάμβου καὶ τοῦ οἰκτροῦ ἐκείνου καὶ παιζομένου ἐπὶ καμῆλου ὑψώματος, ὅπερ ἄνωθεν κατέβη αὐτόχρομα, ἐκ ποδῶν ἀναρτᾶται, τινῶν ἀναψάντων ἐκ φελλύρας κλωδίων κατὰ τοὺς περὶ τὰς ἐπικλινεῖς τὸν τράχηλον ἐκ χαλκοῦ πεποιημένας λύκκιναν καὶ ἕβαιαν ἀλλήλαις ἀντιβλεπούσας καὶ πρὸς ὄργην ἠγγιωμένας ἱσταμένους δύο στυλίσκους καὶ λίθον ἐπικείμενον ἔχοντας. Τοσαῦτα δὲ πεπονθῶς, καὶ μυρὶν ἕτερα ὑποστάς ὅσα ὁ λόγος περὶ ἔδραμεν, ὅμως ἀντεῖχεν ἔτι γενναίως πρὸς τὰς ἐπιφορὰς τῶν δεινῶν, ἐξῆρωμένος μὴ τὸ φρονεῖν. Πρὸς δὲ τοὺς ἐπισχομένους καὶ βάλλοντας ἐπιστρεφόμενος ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐφθέγγετο εἰ μὴ τὸ « Κύριε, ἐλέησον, » καὶ, « Ἴνᾶ τί κάλαμον συντετριμμένον προσεπικλάτῃ; » ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τὴν ἐκ ποδῶν ἀπαιώρησιν οἱ ἀνούστατοι ὄχλοι τοῦ πολυπαθοῦς ἀπέσχοντο Ἀνδρονίκου ἢ φειδῶ τῶν ἐκείνου σαρκῶν ἔλαβον, ἀλλὰ περιελόντες τὴν χιτῶνιον κακῶς ἐτίθουν τὰ παιδογόνα μόρια. Ἀνόσιος δὲ τις καὶ διὰ τοῦ φάρυγγος εἰς τὰ ἔγκρατα ἐπιμήκας ξίφος ἔβαψε. Τινὲς δὲ τῶν ἐκ τοῦ Λατινικοῦ γένους καὶ κατὰ τῆς ἐξέδρας ἀκινάκην ἀμφοτέραις ἐπήρεισαν, καὶ περιστάντες κατέφερον τὰ ξίφη, ὁποῖόν ἐστι τμητικώτερον ἀποπειρώμενοι, καὶ τῇ τῆς χειρὸς κατακομπάζοντες δεξιότῃ διὰ τὸ ἀξιόλογον τῆς πληγῆς. Καὶ μετὰ τοσαῦτα μογήματα καὶ παθήματα μόλις ἀπέβρηξε τὴν ζωὴν, τὴν δεξιάν χεῖρα μετ' ὀδύνης ἐκτείνας καὶ περιγαγῶν οὕτω τῷ στόματι, ὥστε καὶ τοῖς πολλοῖς ἔδοξεν ἐκμυζῆν τοῦ ἐκ ταύτης ἔτι θερμοῦ ἀποστάζοντος αἵματος διὰ τὸ νεαρὸν τῆς τομῆς.

13. Imperavit annos duos, unum vero rerum politus est sine purpura et regio diademate. Habitu corporis egregio fuit, aspectu venerabili, erectus, statura heroica, etiam extrema ætate juvenili facie, corpore omnium saluberrimo, quia neque delicatus, neque vorax, 459 neque bibax erat, sed ut Homericus heroes, assa plerumque vescabatur. Unde nemo eum ructantem audivit. Si quando ex stomacho laborabat, totius diei labore et jejunio vel exiguum fastidium propulsabat. Die ad occasum vergente frusto panis et modico vino corpus recreabat. Antidoto per omnem ætatem nunquam usus est, nisi dum imperavit semel, idque invitus, hortata medicorum, quod ut habitu corporis adhuc integra esset, tamen ad morbos in posterum præcavendos medicina prodesset. Purgatione exhausta sero sub occasum solis nonnihil redundantium in venis humorum egressit. Itaque cum amici dixissent vetus illud oraculum ad eum pertinere: « Te quadrimestre, falcifer, tempus manet, » arridens omnino eos falli respondit (se enim omnis generis morbis vel annum integrum resistere posse), viribus corporis fretus, falsaque spe, ut apparet, concepta, se leni morte et tranquilla obituro, violento interitu vel ultro

14. Πρὸς δ' ἐνιαυτοὺς δύο, καὶ ἓνα τῶν πραγμάτων κύριος ἐγεγόνει τηθένης ἄνευ καὶ ἀρχικοῦ διαδήματος. Ἦν δὲ τὴν τοῦ σώματος φυλὴν εὐφυῆς, ἀγητὸς τὸ εἶδος, ὄρθιος ἀναβαίνων, τὴν ἡλικίαν ἠρωϊκὴς, κὰν τῷ βαθεῖ γήρῳ τὴν ὄψιν νεοσιδῆς ὑγιεινότητός τε ἀνθρώπων, ὅτι μηδ' ὀσφάγος περιεσὸν ἦν καὶ ἀκραιῶς ἔχων κοιλίας ὡς ζωροπότης καὶ τένης, ἀλλὰ κατὰ τοὺς Ὀμηρικοὺς ἤρωας μάλιστα τοῖς ὀπτοῖς προσέκειτο τῷ πυρὶ, ὅθεν οὐδ' ἐρυγάνοντά τις αὐτὸν θειάσατο. Ἀλλ' εἴ ποτε πλημμελῶν εἶχε στομάχου, πανημερῶς μόγῳ τε καὶ νηστεῖᾳ καὶ τὸ βραχέως ἐνοχλοῦν ἀπεκρούετο, ψωμῶν ἄρτου καὶ οἴνου κεράσματι κλινούσης τῆς τῆρας ἐπιμετρῶν τὴν ἰσραπέιν τοῦ σώματος. Οὐκ οὐδ' ἀντιδότῳ ἐχρήσατο πώποτε εἰ μὴ ἀπαξ ἐν τῇ βασιλείᾳ, καὶ τότε τῶν ἰατρῶν εἰς τοῦτο ἐποτρυνόντων ἄκοντα, φαρμένων, εἰ καὶ μὴ δι' ἐνοχλήσασαν καρχέκτησιν, ἀλλ' οὖν προφυλακῆς χάριν τὸ [P. 226] ἀνόσιμον χρεῶν προσενέγκασθαι φάρμακον. Πιῶν τοίνυν τὸ καθάρσιον βράδιον καὶ περὶ δύνοντα ἡλιον ἀπεκένωσέ τι τοῦ ἐν φλεβί περιτιώματος, ὥστε καὶ πρὸς τοὺς φάσκοντας τῶν ἑταίρων ἐπ' ἐκείνῳ ὀρεσθαι πάντας τὸ παλαίφατον λελέχθη: τοῦτο χρησμάθημα· « Δρεπανηφόρε, τετράμηνόν σε μένει, » ἐπιμειδιῶν ἔλεγε διαψεύδεσθαι προδήλως· αὐτὸς γὰρ καὶ ἐνιαυ-

τὸν δλον νοσηλείᾳ παντοίᾳ τοῦ σώματος διαρκέσειν ἄν προσκαλίβων, τῷ βωμαλέῳ πεποιθῶς τοῦ σώματος, καὶ φανταζόμενος, ὡς ἔοικεν ὡς μαλακῷ θανάτῳ δάμῃσεται καὶ εἰρηρικῷ τέλει συμπερανεῖ τὴν ζωὴν, τὴν δ' ἐναντίαν τελευταίην ἢ ἐκὼν ἀποπροσποιούμενος ἢ μὴ κατὰ νοῦν ὄλωσ βαλλόμενος. Καίτοι λογος διαβρίων καὶ ἐς ἡμᾶς ἵκετο, ὡς ἴππων ἀγομένης ἀμίλλης ἐκτείνας τὴν χεῖρα Ἀνδρόνικος δακτύλῳ ὑπέδειξε τῷ ἐξαδέλῳ καὶ βασιλεῖ Μανουήλ τοὺς κίονας ὧν αὐτὸς μέσον ἀνήρτηται, εἰπὼν ὡς ἔκτισε μέλλει ποτὲ βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀπαιρηθῆναι κακῶς παθῶν ὑπὸ τοῦ τῆς πολιτείας πληρώματος· τὸν δὲ πρὸς τὴν Ἀνδρονίκου διήγησιν ἀποκρίνασθαι. Ἄλλ' αὐτὸς τέως οὐκ ἔσειται ὁ τοῦτο πεισόμενος. Καὶ τοιοῦτο μὲν τέλος θανάτου κατελήψε τὸν Ἀνδρόνικον, ἐξάπινα εἰς ἐρήμωσιν ὡσεὶ καὶ ἐνύπνιον ἐξεγειρομένου γεγεννημένον, καὶ ἐν τῇ πύλῃ τὴν οἰκειαν ἐξουθενωμένον εἰκόνα, εἴτε τὸν τοῦ προσώπου χαρακτῆρα βούλοιστο τις οὕτω νοεῖν, εἴτε τὰ ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ σανίδων εἰκάσματα, ἐπεὶ καὶ ταῦτα ὁ πολὺς κατηρειώκει· λέως καὶ διεσκοιδάκει πρὸς γῆν καὶ ἐλέπτυνεν ὡς οὐδ' οἱ περὶ Μωσῆα πρότερον ἐφορισθέντες τὸ χωνευθῆν ἐν μέθῃ ταυρόκρανον. Μεθ' ἡμέρας δὲ τινὰς καθαιρεθεὶς τοῦ οἰκτροτάτου ἐκείνου ὑψώματος ὄσα καὶ πτώμα θρέμματος ἐν μιᾷ τῶν τῆς ἵπποδρομίας ἀψίδων παραβρίπτειται. Ἐσῦστερον δὲ τινες μερίδα τῷ ἔλεψ θεν τὸν Ἀνδρονίκου νεκρὸν ἀνελόμενοι παρὰ τινι κατωτάτῳ τόπῳ ἔθεντο περὶ τοῦ τὴν Ἐφόρου μονῆν, ἢ κατὰ τὸ Ζεῦξιππον Ἰδρυται, ὃ κατὰ εἰσέτι μὴ πάντῃ διαλυθῆν τῆς ἀρμονίας τοῖς βουλομένοις ὀπτάνεται. Ὁ γὰρ ἀμεμφής, ὡς φέτο, τὰ πάντα καὶ δίκαιος Ἰσαάκιος οὐ κατένευσε καθαιρεθῆναι καὶ ταφῇ παραδοθῆναι Ἀνδρόνικον, ἢ ἀκνεχθῆναι τὸν τοῦτου νεκρὸν εἰς τὸν τῶν Ἀγίων Τεσσαράκοντα νεῶν, ὃν Ἀνδρόνικος πεποίηκε φιλοτιμῶς καὶ λαμπροῖς ἡγλαῖσε κόσμοις καὶ ἀναθήμασι περιττοῖς κατενάλλυε, καὶ ἐν ᾧ τὸν τοῦ σώματος χροὺν ἀποθησαύρισα· προεμηθεύσατο.

Ἐκλείπων δὲ ἦν τὴν ψυχὴν εἰς τὰς τοῦ Θεοκρήκου Πάυλου ἐπιστολάς, καὶ συνεχῶς τοῦ ἐκ τούτων ἀποστάζοντος ἐνεφορεῖτο μέλιτος, καὶ ἄριστα ἐπιστέλλον ἐκτῆς αὐτῶν πειθανάγκης τὰ οἰκία περιέβαλλεν ἐπιστόλια. Ἀμέλει τοι καὶ ἀρχαίας χειρὸς εἰκόνα τοῦ πνευματορρήτορος Ταρσεῶς κόσμῳ λαμπρύνας τῷ ἐκ χρυσοῦ ἀνέθηκε τῷ ῥθθέντι ναψῆ δὲ τῆς Ἀνδρονίκου καταστροφῆς ἐγγιζούσης τῶν ὀρθακμῶν ἀπεστάλοξε δάκρυον. Τοῦτο δ' ἀκηκῶς Ἀνδρόνικος στέλλει [P. 227] τοὺς ἀκριβωσομένους τὰ τῆς ἀκοῆς. Ἦν δὲ μεθ' ἐτέρων εἰς τοῦτο ἐπιλεγείς καὶ ὁ Ἁγιοχριστοφορίτης Στέφανος, ὃς καὶ διὰ βαθμίδος ἀνελθὼν (ἦν γὰρ ἡ εἰκὼν μετέωρος) ἀπίψησεν ὑφάσματι ἀκηράτῳ τὰς τοῦ Παύλου κόρας. Αἱ δὲ κατὰ τὰς διασμιωμένας κρήνας ἔτι πλείον τὸ δάκρυον ἐξεκένουν. Καὶ θαυμάσας ὃ ἐώρακεν Ἀνδρονίκῳ ἀπιὼν διηγήσατο· Ὁ δὲ μέγ' ὀχθήσας καὶ τὴν κάραν ἔνθεν καὶ ἔνθεν ταλαντεύτας ἐπέμυξε, καὶ εἶρηκεν ἐπ' αὐτῷ ἄρα δακρυεῖν εἰοκέναι τὸν Παῦλον, καὶ κατὰ αὐτῷ χεῖριστον προσημαίνειν τὸ ἀγγελλόμενον· φιλεῖν γὰρ ἐκθύμως τὸν Παῦλον καὶ τῶν αὐτοῦ ῥημάτων ἄκρωσ ἐξήχθησθαι, καὶ ἀντιφιλεῖσθαι.

Ἴνα δὲ συνελθὼν εἴπω τὸ πᾶν, εἰ τοῦ ἐντόνου τῆς ἀπηγείας ὑπεχάλα Ἀνδρόνικος μὴδ' εὐθύς ἐπῆγε τὸν καυτῆρα καὶ τὴν σομῆν, ἀεὶ βάνισιν αἱμάτων συνδιαπλέκων καὶ διαχρῶζων τὸ ἀρχικὸν ἀμπεσχόνιον τῷ ἀπαραίτητος εἶναι πρὸς κόλασιν, ὅπερ ἐκ τῶν

dissimulato vel plane non cogitato. Quamquam accepimus eum ludis circensibus extensa manu imperatori Manuēli patrueli 460 suo duas illas columnas, intra quas suspensus est, digito monstrasse, ac dixisse fore ut aliquando Romanorum imperator, multa prius a populo perpressus, intra eas suspenderetur. Illum vero respondiisse id sibi non usuventurum esse. Ac talis vitæ exitus oppressit Andronicum subito destitutum et velut e somno experrectum, imagine ejus in ipsa urbe ad nihilum redacta, sive quis faciem ejus intelligat, sive statuas et picturas in tabulis et parietibus. Nam eas quoque vulgus perdidit, dissipavit et comminuit, non secus ac olim Moses bovem illum per ebrietatem conflatum contrivit. Post dies aliquot ex alto illo miserabili detractus, et in theatri fornacem quemdam ut bestia projectus, jacuit donec quidam humanitate adducti, nec iræ nimium indulgentes, cadaver ejus inde sublatum juxta Ephori monasterium, quod ad Zeuxippum est, in quodam infimo loco posuerunt: idque compage nondum penitus dissoluta adhuc spectare licet. Nam Isaacius imperator, criminis expers et justus, ut 461 putabat, non annuit ut id sublatum sepeliretur aut in Sanctorum Quadraginta ædem transferretur, quam Andronicus ea de causa studiose condiderat et exornarat.

διδόντας καὶ μὴ πάντα τῷ θυμῷ χαριζόμενοι, ἐκείθεν τὸν Ἀνδρονίκου νεκρὸν ἀνελόμενοι παρὰ τινι κατωτάτῳ τόπῳ ἔθεντο περὶ τοῦ τὴν Ἐφόρου μονῆν, ἢ κατὰ τὸ Ζεῦξιππον Ἰδρυται, ὃ κατὰ εἰσέτι μὴ πάντῃ διαλυθῆν τῆς ἀρμονίας τοῖς βουλομένοις ὀπτάνεται. Ὁ γὰρ ἀμεμφής, ὡς φέτο, τὰ πάντα καὶ δίκαιος Ἰσαάκιος οὐ κατένευσε καθαιρεθῆναι καὶ ταφῇ παραδοθῆναι Ἀνδρόνικον, ἢ ἀκνεχθῆναι τὸν τοῦτου νεκρὸν εἰς τὸν τῶν Ἀγίων Τεσσαράκοντα νεῶν, ὃν Ἀνδρόνικος πεποίηκε φιλοτιμῶς καὶ λαμπροῖς ἡγλαῖσε κόσμοις καὶ ἀναθήμασι περιττοῖς κατενάλλυε, καὶ ἐν ᾧ τὸν τοῦ σώματος χροὺν ἀποθησαύρισα· προεμηθεύσατο.

Pauli divini præconis Epistolas supra modum amavit, et melle inde promanante subinde est reffectus, et litteras suas elegantissimas inde ad persudandum efficacius instruxit. Imago vero celestis illius oratoris, antiquæ manus opus, quam auro exornatam in illa æde reposuit, imminente ei exitio lacrymavit. Quo is audito explorari jubet an verum sit. Ad id ministerium præter cæteros Hagiochristophorita Stephanus delectus per gradus ascendit (nam in sublimi pendebat imago), Paulique pupillas purissimo linteolo abstersit; quo facto lacrymæ magis etiam tanquam ex fonte exuberarunt. Quod ubi cum admiratione retulit, Andronicus gravi dolore percussus et diu agitato capite cum gemitu dixit Paulum videri sua causa lacrymasse, ac gravissimam sibi cladem impendere. Se enim ex animo amare Paulum et ejus dicta maximi facere, et a Paulo utique redamari.

ἀγγελλόμενον· φιλεῖν γὰρ ἐκθύμως τὸν Παῦλον καὶ τῶν αὐτοῦ ῥημάτων ἄκρωσ ἐξήχθησθαι, καὶ ἀντιφιλεῖσθαι δὴ πούθεν ὑπὸ Παύλου.

462 Sed ut rem in pauca conferam: si de sævitia nonnihil remisisset Andronicus, neque statim ad sectiones et ustiones properasset, neque vestes imperatorias inexorabili sævitate subinde polluisset (quo veluti contagio crudelitatis

ex multiplicibus erroribus apud barbaras gentes infectus est), non minimus inter Comnenios imperatores fuisset, ne dicam eum nemini quidquam de palma fuisse concessurum. Nam ex eo quoque maxima bona colligi poterant. Neque enim penitus hominem exuerat, sed, ut Centauri, partem belluæ habebat et humano vultu ornatus erat.

De Andronici exitu cum alii iambici versus et in libris reperiuntur et multis in ore sunt, tum hi :

*Vinosos impiger profectus ex locis
Vir lividusque et insolentis ingeni,
Canus, severus, multiplex Chamæleon,
Ruet et recurva culmos fulce demet.*

463 *Sed tempus ipsum denique haud minus metet, B
Miserque scelerum genus haud levis dabit.
Non vilat ense namque dirus ensifer.*

Vinosa vero loca Oenæum designant : unde Andronicus, ut jam dictum est, Cpolim venit.

ἄθνων οἷς προσέμιξεν ἀπεμείξατο πολυπλανήστατος ἀνθρώπων γενόμενος, τὴν ἂν οὐκ ἐλάχιστος ἐν τοῖς ἐκ Κομνηνῶν ἀρξασιν, ἵνα μὴ λέγω ὡς ἐν τῇ τῆ στήθῃ καὶ πάντῃ ἰσοδύροπος, ἐπειδὴ περὶ τὴν καὶ τοῦτου συλλέγειν ἀνθρώπινα ἄττα μέγιστα· οὐ γὰρ πάντῃ ἀπηνθρώπιστο, ἀλλὰ κατὰ τὰ διφυῆ ἀνακλατόμενα μορφώματα θηριωδίας μετέχων καὶ βροταῖα εἶδει ἐκέκαστο.

Περὶ δ' Ἀνδρονίκου καὶ ἕτεροι τὸ μέλλον αὐτῷ προφουδάζοντες λαμβεῖσι στίχοι βίβλοις ἐμπερισταῖ καὶ στόμασι πολλῶν περιβδονται, σὺν ἄλλοις δὲ καὶ οὗτοι εἰσιν·

Ἄφνης δ' ἀναστάς ἐκ τόπου πλήρους πότου
Ἄνδρ' πελιθὸς, ἀγέρονχος τὸν τρόπον,
Στυγνὸς, πολίος, ποικίλος γαμαλιέων,
Ἐπεισπεσείται καὶ θερίσει πλάμην.
Πλὴν ἀλλὰ καύτος συνθερισθεὶς τῷ χρόνῳ
Ἐσώστερον τίσειεν ἀθλίας δίκας
Ὡν περ κικῶς ἔπραξεν ἐν βίῳ τάλας·
Ὅ γὰρ φέρων μάχαιραν οὐ φύγη ξίφος.

Πλήρῃ δὲ πότου τόπον τὸ Ὀνικιον ὑπεμφάνουσιν, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ τῆς χώρας προσώνυμον, ἐξ οὗ περ Ἀνδρόνικος ἀπάρας, ὡς ἤδη μοι ἐβρέθη, πρὸς Κωνσταντίνου πόλιν παρεγένετο·

ΒΑΣΙΛΕΙΑ

ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ.

IMPERIUM

ISAACII ANGELI.

464 1. Imperium hoc modo, fere citra negotium, Hagiochristophoritæ sanguine quodammodo partum, consecutus Isaacius Angelus ex magno palatio in Blachernlam regiam transit, versibus illis, quod subinde in ore habebat, haud recte ad se accommodatis, qui de tauriformi imperatore sic loquuntur :

*Figura mores nec minus locum notat,
Unde advenisti. Conspetu ut lætor tuo?
Virtute multo cæteris præstantior,*

465 *Modeste leniterque castigas tuos.
Hinc consecutus exitum prosperrimum,
Ducisque solus ductus ex palatio,
Relicto mortuo potentia brevi :
Te namque regni prosperi manet decus.*

Nam justitiam quidem optime assimilavit, ac imperio potius omnibus egentibus benefecit, et in abdita cella solus adoravit Patrem et Deum qui in occulto videt. Erga eos etiam qui in exsilio affligebantur aut ab Andronico bonis spoliati aut mutilati erant, benignitate usus est, non iis tan-

[P. 228] α'. Ἀπράγμονος (forte ἀπραγμόνως) δ' οὗτω τὴν βασιλείαν παραλαβὼν Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος, καὶ τῷ τοῦ Ἁγιοχριστοφορίτου αἵματι ὡς [P. 229] εἶπεν, αὐτὴν ὠνησάμενος, ἐκ τοῦ μεγάλου παλατίου εἰς τὰ ἐν Βλαχάρνας ἀφικνεῖται ἀνάκτορα, καὶ εἰς αὐτῶν οὐκ ὀρθῶς ἔλκων τὰ ἔπη καὶ οἰκειούμενος καὶ ἀπὸ στόμα φέρων διὰ παντός ἅ περὶ τοῦ βροσχήμονος βασιλέως ἐκπεφώνηται καὶ διεξίχσιν οὕτως·

Τὸ σχῆμα φαίνει τὸν τόπον καὶ τὸν τρόπον,
Ὅθεν μολήσας νῆος ἀφθεις μοι φίλος.
Πρώτας γὰρ ἔχεις ἀρετὰς ἄλλων πλέον,
Καὶ σωφρονίζεις σωφρονῶν τοὺς φίλτατους.
Ὅθεν τέτευχας χορηστοτάτου τοῦ τέλους
Μόνος ἀναχθεὶς ἐξ ἀνακτόρων πλέον,
Καὶ τῷ νεκρῷ, κράτιστε, λιπὼν τὸ κράτος·
Ὅς ἐν βραχεῖ γὰρ εὐτυχῆσεις τὸ κράτος·

ἀρίστως τὸν δίκαιον ὑπεκρίνετο. Τῷ ἐλέφ τε γὰρ τῶν ἐνδεῶν ἤλειψε πληθυσμῶς τὴν κεφαλὴν βασιλεύσας, καὶ τῶν ταμείων ἐνδον ὠμίλει τῷ ἐν κρυπτῷ βλάπτοντι Πατρὶ καὶ Θεῷ ἀθροίσας δὲ καὶ τοὺς ἐν ἐξορίαις κακουχομένους καὶ δεστυς Ἀνδρόνικος ἢ τῆς οὐσίας ἐψίλωσεν ἢ ἐς σῶμα διελωδίσαστο, εὖ ἐποίησε ἱκανῶς,

οὐκ ἀποδιδούς μόνον εἶ τι τῶν πάλαι προσόντων αὐτοῖς οὐκ ἠφάντωτο, τῇ βασιλικῇ γέμῃ στεγόμενον, ἢ παρ' Ἀνδρονίκου βραβευθὲν ἑτέροις εἰσέτι περιελέλειπτο, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχικῶν θησαυρῶν προσπαρέχων καὶ φιλοτίμῃ χειρὶ δεξιούμενος. Ὁ καὶ τὸν κατὰ τῶν Ἰταλῶν καταθύουε πόλεμον, οἷ θηταλίαν τε εἶχον ἤδη καὶ Ἀμφίπολιν παρεστήσαντο, καταθρονονόμενοι ἀνέδην καὶ αὐτῆς τῆς μεγαλοπόλεως τῆς περιωνόμου, καὶ μεγαλαυχούντες τῷ κατὰ τε γῆν κατὰ τε θάλατταν αὐτὴν διαλαβεῖν ῥῆον καὶ ὡς ἐρήμην καταλήψεσθαι νοσητῶν καὶ σκυλεύσειν ἀταλαιπώρως βραχυημέρῳ πάνυ καιρῷ. Οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὴν Ἰσακίου ἀρχὴν ὡς ἐκ χειμῶνος εἰς ἔαρ μετέβατον ἢ γαλήνην ἀπὸ ζάλτης θαστάμενοι σταθερὰν ἐκ τῶν ἀπανταχῇ Ῥωμαϊκῶν συνέβησαν χωρῶν, οὐ μόνον ὅσοι πρῶτην ὠπλίτευσον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόμαχοι πάλαι ποτὲ ἦσαν, καὶ αὐτοὶ δὲ οὐχ ἦσαν ἠϊθεοί, οἱ μὲν ὀφόμενοι μόνον τὸν ἑλευθερωτῆν Μυστῆν καὶ τὸν ἐπανάγοντα Ζωροδάβελ τὴν αἰχμηλωσίαν Σιών (οὕτω γὰρ αὐτοῖς ἐκρίνετο Ἰσαάκιος), οἱ δὲ ἀποληφόμενοι τὰ συνήθη τοῖς στρατευομένοις ὀφώνια, τινὲς δὲ καὶ στρατολογησόμενοι καὶ κατὰ τῶν Σικελῶν ἀνδρισόμενοι. Ὡς δὲ δῆλη γέγονεν ἢ Ἀνδρονίκου καταστροφή τοῖς κατὰ τὴν Φιλίππου ἐπαρχίαν τῷ βασιλεῖ συναπείρασιν Ἰωάννη τῷ Ἀνδρονίκου παιδί, παραχρῆμα καὶ αὐτὸς συλληφθεὶς τῆς κόρας ἐκκύπτεται καὶ καταστρέφει τὴν ζωὴν ἐπωδύνως, ὑπομείνας παρακαλοῦντα, καὶ μὴ εὐρών, καὶ συλλυπούμενον, καὶ μὴ ἰδῶν. Καὶ ὁ ἀδελφὸς δὲ οἱ ὡσαύτως Μανουὴλ συσχεθεὶς ἐκφυλοῦται, κατὰ μὴδὲν αὐτῷ ἐπαρκέσαντος τοῦ μηδ' ὅλων τοῖς πατρικοῖς συντίθεσθαι ἀνομήμασι, καὶ συνειδέναι τοῦτο ἀκριβέστατα οὐ μόνον τοὺς ἐν ἀγορᾷ στρεφομένους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἀπάντων μάλιστα Ἰσαάκιον, ὃς ἐστέρησε τὸν ἄνδρα τοῦ φωτός.

[230] Ἰδῶν δὲ Ἰσαάκιος τὴν ἐκ τῶν ἐφῶν πόλεων συνδρομὴν τοῦ λαῶ ἱκανὴν συναρᾶσθαι οἱ κατὰ τῶν ἐκ Σικελίας ἐχθρῶν, αὐτοῦς τε ἀσμένως εἰσφκίζετο, καὶ ὄμωρεατὶ εὐφραίνων ὅτι δύναμις καὶ ὀπτοδοτῶν εἰς τὸ μετὰ τοῦ Βραχᾶ στρατόπεδον ἐξαπέστاله, καὶ τοῖς λοιποῖς δὲ Ῥωμαῖκοῖς τάγμασιν ὅποσα ἐθυράλει τοῖς πολεμοῖσι ἀντιφερόμενα, ἐπεμψε τὰ βασιλικὰ σιτηρέσια καὶ ἔτι μᾶλλον πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐπέβρωσε τὸν προκείμενον, ποσωθέντα εἰς χρυσίου κεντηνάρια τεσσαράκοντα. Αὐτὸ μὲντοι τὸ ἐκ Σικελίας ἀντίμαχον μὴπω τὰ κατ' Ἀνδρόνικον ἐνωτισάμενον εὐθαρσῶς τῆς ἐς τὰ πρόσω πορείας εἶχετο, πέρα· τῶν μόχθων τῆς ὁδοπορίας τὴν Κωνσταντίνου θίσθαι διανοούμενον. Καὶ ὁ στόλος δὲ ἀναπλεύσας ταῖς νήσοις προφύκειεν αἱ ἄγγιστά που τῆς πόλεως ἀμφιρόβονται. Ἄλλ' ὁ τοὺς γίγαντας μὴ ἐν πλῆθει ἰσχύος αὐτῶν καὶ ἄρμασι καὶ ἵπποις σώζεσθαι ἀφίει, τοῖς δὲ ταπεινοῖς καὶ προσηγήσει χάριν ἐπιστολάττων, οὕτως τοὺς ὑψάχηντας ἔσφηλε, καὶ ὡς πρῶτην ἐπὶ τῶν πυργοποιούντων αὐθις ἀτεχνῶς καταβᾶς οὐ συνέχευε μὲν τὰς γλώσσας αὐτῶν, εἰς δὲ τρισσοῦμενα τούτους καταδιεῖλε τμήματα. Τὸ μὲν γὰρ τὴν τῶν θηταλῶν προκαθημένην πόλιν εἰλόθῃ φρουρεῖν καὶ ἔμενε κατὰ χώραν μετὰ νηῶν ταχυνοτουσῶν, τὸ δὲ τὰς Σέρβας ἔκειρε περιὸν ἀδεῶς· τὸ δὲ τρίτον τοῦ πρόσω ἐχόμενον οὐδ' αὐτὸ καθαρῶς ἦν ἀδιαίρετον,

A tum restitutis quæ adhuc vel in ærario vel aliis donata supererant, sed ex thesauris etiam liberaliter adjecta pecunia. Quæ res effecit ut cum Latinis felicius bellum gereretur, qui Thessaliam jam tenebant et Amphipolim subegerant et insolenter ipsam Cpolim affectabant, quam se terra marique obsessam, facile ut vacuum nidum occupaturos et citra laborem perexiguo tempore spoliaturos gloriabantur. Nam homines Isaaci imperio quasi vero post hiemem **466** et tranquillitate post tempestatem exhilarati, ex omnibus provinciis confluebant, nec ii tantum qui tum militabant, sed homines etiam bello desueti pridem et adolescententes, alii ut liberatorem Mosem et Zorobabelem captivitatis Sionie reductorem tantum viderent (talis enim habebatur Isaacius), alii ut stipendia militaria de more acciperent, quidam ut nomina militiæ darent et Siculos fortiter propulsarent. Ut autem ii qui cum imperatore Joanne Andronici filio in Philippicam provinciam abierant, interitum Andronici cognoverunt, etiam Joannes effossis oculis magno cum dolore interit, sine ulla cujusquam commiserationis et consolatione. Eodemque modo frater ejus Manuel excæcatur, quamquam paternis injuriis nequaquam assensus; idque non circumforanci modo homines sciebant, sed et ipse Isaacius omnium maxime, qui eum lumine privavit.

B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z
AA
AB
AC
AD
AE
AF
AG
AH
AI
AJ
AK
AL
AM
AN
AO
AP
AQ
AR
AS
AT
AU
AV
AW
AX
AY
AZ
BA
BB
BC
BD
BE
BF
BG
BH
BI
BJ
BK
BL
BM
BN
BO
BP
BQ
BR
BS
BT
BU
BV
BW
BX
BY
BZ
CA
CB
CC
CD
CE
CF
CG
CH
CI
CJ
CK
CL
CM
CN
CO
CP
CQ
CR
CS
CT
CU
CV
CW
CX
CY
CZ
DA
DB
DC
DD
DE
DF
DG
DH
DI
DJ
DK
DL
DM
DN
DO
DP
DQ
DR
DS
DT
DU
DV
DW
DX
DY
DZ
EA
EB
EC
ED
EE
EF
EG
EH
EI
EJ
EK
EL
EM
EN
EO
EP
EQ
ER
ES
ET
EU
EV
EW
EX
EY
EZ
FA
FB
FC
FD
FE
FF
FG
FH
FI
FJ
FK
FL
FM
FN
FO
FP
FQ
FR
FS
FT
FU
FV
FW
FX
FY
FZ
GA
GB
GC
GD
GE
GF
GG
GH
GI
GJ
GK
GL
GM
GN
GO
GP
GQ
GR
GS
GT
GU
GV
GW
GX
GY
GZ
HA
HB
HC
HD
HE
HF
HG
HH
HI
HJ
HK
HL
HM
HN
HO
HP
HQ
HR
HS
HT
HU
HV
HW
HX
HY
HZ
IA
IB
IC
ID
IE
IF
IG
IH
II
IJ
IK
IL
IM
IN
IO
IP
IQ
IR
IS
IT
IU
IV
IW
IX
IY
IZ
JA
JB
JC
JD
JE
JF
JG
JH
JI
JJ
JK
JL
JM
JN
JO
JP
JQ
JR
JS
JT
JU
JV
JW
JX
JY
JZ
KA
KB
KC
KD
KE
KF
KG
KH
KI
KJ
KK
KL
KM
KN
KO
KP
KQ
KR
KS
KT
KU
KV
KW
KX
KY
KZ
LA
LB
LC
LD
LE
LF
LG
LH
LI
LJ
LK
LL
LM
LN
LO
LP
LQ
LR
LS
LT
LU
LV
LW
LX
LY
LZ
MA
MB
MC
MD
ME
MF
MG
MH
MI
MJ
MK
ML
MN
MO
MP
MQ
MR
MS
MT
MU
MV
MW
MX
MY
MZ
NA
NB
NC
ND
NE
NF
NG
NH
NI
NJ
NK
NL
NM
NO
NP
NQ
NR
NS
NT
NU
NV
NW
NX
NY
NZ
OA
OB
OC
OD
OE
OF
OG
OH
OI
OJ
OK
OL
OM
ON
OO
OP
OQ
OR
OS
OT
OU
OV
OW
OX
OY
OZ
PA
PB
PC
PD
PE
PF
PG
PH
PI
PJ
PK
PL
PM
PN
PO
PP
PQ
PR
PS
PT
PU
PV
PW
PX
PY
PZ
QA
QB
QC
QD
QE
QF
QG
QH
QI
QJ
QK
QL
QM
QN
QO
QP
QQ
QR
QS
QT
QU
QV
QW
QX
QY
QZ
RA
RB
RC
RD
RE
RF
RG
RH
RI
RJ
RK
RL
RM
RN
RO
RP
RQ
RR
RS
RT
RU
RV
RW
RX
RY
RZ
SA
SB
SC
SD
SE
SF
SG
SH
SI
SJ
SK
SL
SM
SN
SO
SP
SQ
SR
SS
ST
SU
SV
SW
SX
SY
SZ
TA
TB
TC
TD
TE
TF
TG
TH
TI
TJ
TK
TL
TM
TN
TO
TP
TQ
TR
TS
TT
TU
TV
TW
TX
TY
TZ
UA
UB
UC
UD
UE
UF
UG
UH
UI
UJ
UK
UL
UM
UN
UO
UP
UQ
UR
US
UT
UU
UV
UW
UX
UY
UZ
VA
VB
VC
VD
VE
VF
VG
VH
VI
VJ
VK
VL
VM
VN
VO
VP
VQ
VR
VS
VT
VU
VV
VW
VX
VY
VZ
WA
WB
WC
WD
WE
WF
WG
WH
WI
WJ
WK
WL
WM
WN
WO
WP
WQ
WR
WS
WT
WU
WV
WW
WX
WY
WZ
XA
XB
XC
XD
XE
XF
XG
XH
XI
XJ
XK
XL
XM
XN
XO
XP
XQ
XR
XS
XT
XU
XV
XW
XX
XY
XZ
YA
YB
YC
YD
YE
YF
YG
YH
YI
YJ
YK
YL
YM
YN
YO
YP
YQ
YR
YS
YT
YU
YV
YW
YX
YY
YZ
ZA
ZB
ZC
ZD
ZE
ZF
ZG
ZH
ZI
ZJ
ZK
ZL
ZM
ZN
ZO
ZP
ZQ
ZR
ZS
ZT
ZU
ZV
ZW
ZX
ZY
ZZ

quando Mosynopoli prædatum exeundum erat et **A** ἄλλ' ὁ μὲν τοῦ Στρυμόνος ἐπιπε καὶ ἔλοόετο, φθεῖρον
commeatus importandus.

καὶ οἷον προαρκάζον τὴν εἰς τὴν βασιλεύουσαν εἴσοδον κατὰ Μοσυνόπολιν ἐστριτοπεδεύετο. Ἄσι δὲ
νικῶντες καὶ μηδένα τὸν εἰς χεῖρας ἔχοντες ἐπιόντα ἀπερὶσκέπτους ἔδρων τὰς ἐκδρομὰς καὶ κατὰ Πας
ἀποδίσταντο, καὶ ἄλλος ἄλλοι, ὡς περ ἐκάστῳ φίλον, ἀπασκαδάννυτο, εἴ ποτε δαήσιεν ἐξίειναι τῆς
Μοσυνοπόλεως ἐπὶ ληϊσμῷ καὶ τῷ τὰ ἐπιτήδεια εἰσενέγκασθαι.

2. Branæ igitur dux, Barbarorum negligentia ani-
madversa, per occasionem adducit exercitum, ægre
persuasus militibus ut paulum e montibus in plani-
tiem descenderent. Qui cum primo congressu aliquot
cohortes hostium feliciter propulsassent, Myrmido-
nini fabulam reipsa confirmarunt, statim viri fortes
facti, subinde iis qui terga dabant occisis, et hostes
ad ipsam usque Mosynopolim persecuti. Ut autem
cum cæteris quoque feliciter dimicarunt, etiam oppi-
dum invadere statuerunt; et portis incensis, quas
hostes jam territi custodiebant, Barbarorum cœdi-
bus post diuturnam rei bellicæ famem sunt expleti.
Eoque successu non contenti, ad eos **469** qui Am-
phipolim tenebant properarunt; et hostium armis
atque equis instructi, partem quæ adhuc ad Stry-
monem versabatur sunt adorti. Ibi rerum facie di-
vinitus mutata, pridem feroces et insolentes, qui
se tantum non montes hastis eversuros minabantur,
fama de suorum ad Mosynopolim clade consternati,
quasi fulmine ioti aut attoniti, pugnam differebant
et segnius in aciem descendebant. Romani vero,
repudiata ignavia, ut sublimes aquilæ in humiles
aviculas impetum in eos facere avebant, et cum iis
congregari a quibus contumeliosis verbis spreto fue-
rant. Cum autem in Demetrisæ campo uterque exer-
citus convenisset, Siculi metum suum magis
etiam declararunt legatis ad Branam de pace mis-
sis. Quorum postulata cum principio Romanis pla-
cerent, deinde vel insidias subesse vel evidens timor
is id signum esse rati, mutatis animis, non belli
signo, non tubæ sonitu, non ullo ducis monitu
expectato, strictis ensibus in hostes ruunt. Qui
470 cum eorum impetum ad tempus fidenter et
fortiter tolerassent, aliquandiu vario eventu pu-
gnatum est. Sed tandem summo Romanorum ar-
dore loco pulsati effuse fugerunt, in eaque fuga
partim capti, partim occisi, partim in Strymonem
flumen acti sunt: nostri spolia legerunt. Accidit
hoc vespere, 7 die Novembris mensis. Capti sunt
et duo duces exercitus, Rizardus frater uxoris
Tangri, qui classi præerat, et Balduinus contus,
non ille quidem nobili et illustri genere ortus,
sed ob fortitudinem et rei militaris solertiam regi
charus et totius exercitus dux delectus. Qui super-
ioribus victoriis elatus se Alexandro Magno com-
parabat; ac tantum non ut ille in pectore plu-
ras rostri et aliarum imaginem representantes
ostentabat, sed et majora illo facinora se exiguo
tempore citra sanguinem edidisse gloriabatur.

Hier. Wolfi notæ.

(22) Ἄσι τὸν ὀπισθεν. Converti eos qui terga
dabant, cum videatur potius legendum τὸν ἔμπρο-
σθεν.

β'. Φυλάξας τοῖνον ὁ στρατηγὸς Βρανᾶς τὰ κατὰ
τῶν βαρβάρων ὡδὲ πη γινόμενα, τὴν στρατιὰν ἐπι-
γει κατὰ καιρὸν, μόλις πείσας ἀποστῆναι μακρὸν
τῶν ὄρεων καὶ βαδίσαι ποτὲ καὶ πεδίον ἰσχυρῶς.
Καὶ ὡς ἤνυσάν τι χρηστὸν ἐκ πρώτης ὁρμῆς καὶ
μοῖραν ἐτρέψαντο τῶν ἀντιπάλων, τὸν τῶν Μυρμι-
δόνων μῦθον ἔργοις αὐτοῖς ἐπιστάσαντο, αἴφνης
εἰς ἀγαθοὺς ἀνδρας μετατεθέντες καὶ ἀπὸ τὸν ὀπι-
σθεν (22) κτείνοντες. Συνέβη δ' ἐπιταθῆναι τὴν τῶν
πολεμίων ἐπιδιωξίν καὶ κατὰ Μοσυνόπολιν οὐτῆν.
Εὐτυχῶς δὲ καὶ τοῖς ἐφεξῆς προσπλακύντες ἐπιτί-
θενται καὶ τοῖς τοῦ πολιέματος ἔνδοσι. Ἀμέλι καὶ
τὰς πύλας παρὰ τῶν πολεμίων φρουρουμέναις (ἤδη
γὰρ φόβος καὶ φρικασμὸς αὐτοὺς περιεκέχυτο σώ-
ματος) παραδόντες πυρὶ, ἐστειπηθῆκοτες ἕσωθεν (23)
ἐνεισιτῶντο ταῖς σφαγαῖς, ἐπὶ μακρὸν ἀπόστοιτοι ὄν-
τες καρυκευμάτων ἀρείκων. Ὡς δ' ἔφαγον πλοῦτον
ἐθνὸν ἐνεπλήσθησάν τε καὶ ἐλιπάνθησαν τοῖς λα-
φυραγωγῆμασι, καὶ κατὰ τῶν περὶ τῆν Ἀμφίπολιν
ἐφρονηματίσθησαν, ὡς ἕωλον τροφῆν τὴν πρότριτα
νίκην ἀντιπαρελθόντες. Ἀπῆραν οὖν ὡς παρεμβολὴ
θεοῦ ἢ λέοντων στρατόπεδον, τοῖς τῶν πολεμίων
ἵπποις καὶ ὀπλισμοῖς φραζόμενοι, κατὰ τῆς περὶ
τὸν Στρυμόνα ἐτι σκηνουμένης λοιπῆς μερίδος τῶν
ἀντιπάλων, ὅτε καὶ τοῦ κύβου θεῶν ἕλλως (P. 231)
βιφέντος οἱ μὲν πρῶτην ὑψάχευεας καὶ γαῦροι καὶ
μικροῦ τοῖς δόρασιν ὄρη μεταωρίσιν καὶ μεταθή-
σειν κομπάζοντες, ὡς καταϊβάτη πληγέντες ἢ βρον-
τῆς ἤχη ἐξαισίας παρακοπέντες τὸν νοῦν τοῖς τῶν
κατὰ τὴν Μοσυνόπολιν οἰκείων ἀπευκαταλοῖς ἐκού-
σμοσι, ἀνεβάλλοντο τὴν μάχην καὶ ἐξετάσσοντο βῆ-
θύμως. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὸ ταπεινὸν ἀποθέμενοι τῷ
φρονήματος ὡς εἰς θῆραν ὀρνίθων χαμαιπετῶν ἐπι-
νεφεῖς ἐξεποτῶντο ἀετιδεῖς, καὶ ὄργων ἀπέτρην τέ-
χει συμπλακῆναι ὄφ' ὧν ἦσαν ἀπορνηθούμενοι πρῶ-
τερον ὀνειδελοῖς βῆμασιν. Ἐπει δ' εἰς ἕνα χῶρον
ἀμφότερα συνήλθοσαν τὰ στρατεύματα (ἦν δὲ οὗτος
ὁ τοῦ Δημητρίτζη λεγόμενος τόπος), τότε δὲ μετὰ
οἱ Σικελοὶ καθυπέδειξαν ὁ πεπόνθασαι δειλιανῶν
συμβάσεων γὰρ ἐμμένοντο, καὶ τούτων ἕνεκα δια-
ρυκεύοντο πρὸς Βρανᾶν. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα Ῥο-
μαλοῖς ἦνδανε τὰ αἰτούμενα· μετὰ βραχὺ δ' οὐδέ
οἱ αὐτοὶ γεγονότες, ἀλλὰ δόλον εἶναι ὑποτοπίσαντες
τὰ παρὰ τῶν ἀντιπάλων προβαλλόμενα, ἢ εἰ μὴ
τοῦτο, δειλιαν γοῦν ἐκ τοῦ ἀναμφιλέκτου πρὸ ὀρθῆς,
μὴ πολέμου ἀναμειναντες σύνθημα, μὴ σάλπιγγος
ἤχη μῆτε τι ἕτερον παράγγελμα τῶν ὄσα στρατη-
γοῖς εἰθισταί ποιεῖν πρὸ τῶν συμπλοκῶν, συμβόλλο-
λουσι τοῖς πολεμοῖς τὰ ξίφη γυμνῶσαντες. Οἱ δὲ

(23) Alter metaphorice, alter proprie loquitur;
alter de cœdibus, alter de spoliis et fame agit.

μέγρι μὲν τινος εὐθερασίως καὶ ἀνδρείως τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐμβολὴν ἐδέξαντο, καὶ καμπὰς τινὰς καὶ ἐλλείξει δὲ πόλεμος ἔλαβε· τέλος δὲ πρὸς τὸ ὑπεράγειν ἔνθερμον τῆς Ῥωμαϊκῆς στρατείας ὑπενδόντες ἐκλίναν εἰς τροπὴν καὶ ἀκόσμως ἔφευγον. Ὅθεν καταλαμβανόμενοι ἀνηροῦντο, ἐζωγοῦντο, ὠθοῦντο κατὰ ποταμοῦ τοῦ Στρυμόνος, ἐλαφουργοῦντο, ἐσκυλεύοντο. Ἦγετο δὲ ἐβδόμη τότε τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς καὶ περὶ δειλὴν ἦν τὴν ἡμέραν, ὅποτε ταῦτα ἐγένετο. Συλλαμβάνονται δὲ καὶ οἱ δύο στρατηγοὶ τοῦ στρατεύματος, ὃ τε Ῥιτζάρδος ὁ τῆς γυναικὸς τοῦ Ταγκρέ (24) κασιγνητός, ὃς ἐναυάρχαι τοῦ τῶν Σικελῶν ναυτικοῦ, καὶ ὁ Ἀλδουίνος Κόντος, γένους μὲν οὐ φύς εὐγενοῦς καὶ λαμπροῦ, διὰ δὲ τὴν κατὰ πόλεμον δεξιότητα αἰδέσιμος ὢν τῷ ῤῆγι καὶ τότε ὑπὲρ πάντας τὸ τῆς στρατηγίας ὑπεζωσμένος σέμνωμα, ὃς καὶ ταῖς προτέροις κατὰ Ῥωμαίων νίκαις μεγαλοπρεπευόμενος ἑαυτὸν ἐξωμοίου τῷ Ἀλεξάνδρῳ τῷ πάνυ τῷ Μακεδόνι, μόνον οὐκ ἐν στήθεσι κατ' ἐκεῖνον τρίχας δεικνύς βράμφους καὶ πετρῶν εἰκασίαν ὑπεμφαινούσας, καὶ μείζω ἢ ἐκεῖνος ἔργα δι' ἀκαριαίου καιροῦ καὶ ἀναιμωτὶ ὑπερηφανεύετο διαπράσσειν. Ὅσοι δὲ τὸ τοῦ πολέμου διαταθὲν ἐξήλυξαν δίκτυον ἔκ τε τουτωνὶ τῶν ἰλῶν καὶ οἱ τὰ ἐν Σέρβραις χωρία κατέτρεχον, εὐθὺς τῆς Θεσσαλονίκης ἴενται, καὶ τῶν ἐκεῖσε μακρῶν ἐπιβάντες νηῶν ὡς εἶχον εὐθὺς ἀπὸ τῆς φυγῆς, οὐκ εὐπλοῦν τὸν πλοῦν εὕρισκον· φοροὶ γὰρ εἰς τὴν αὐτῶν ἀπάνισιν ἀνεγερθεῖσαι λαίλαπες ἀποπληῖσαι τὸν μόρον αὐτοῦς εἰργάσαντο, ὃν θεόθεν γερασίον ἐπικλωσθέντα μετὰ βραχὺ μετέθεντο κατὰ θάλατταν. Πολλοὶ δὲ ἐντυχόντες τριήρεσιν ἐπικαταλαμβανόμενοι ἔτι κατὰ τὴν Θεσσαλονίκην ἀλύοντες, πολυτρόπως ἐφθείροντο, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν ἐπικούρων Ἀλανῶν. Οὗτοι [P. 232] γὰρ ἀντίβροπα δρώντες ὢν πεπόνθησιν ἠνίκα Θεσσαλονίκη ἐάλωκεν, οὐ φειδῶ τινος τῶν πολεμίων ἐλάμβανον, τὰς δ' ἀμφόδοις καὶ τὰ τῶν θείων σηκῶν προαύλια πτωμάτων ἐπέπλησαν· ἐπερόμενοι γὰρ τοὺς συλλαμβανόμενους Σικελούς ποῦ ποτὲ ὁ ἀδελφός, ὁ συμφυλέτης δηλαδὴ Ἀλανός ἐν κατὰ τὴν ἄλωσιν οἶδε ἀπέκτειναν, ἀπῆγον ἅμα τῷ λόγῳ τὸ ξίφος. Ἀλλὰ καὶ τοὺς προσπουμένους τεμένεσιν ἀπέσφατον, Ἡοῦ ποτὲ ὁ παπᾶς; λέγοντες, τοῦτ' ἐστὶν οὗς ἀνηρήκεσαν ἐκεῖνοι ἱερεῖς εἰσπερήκότες ἔνδον τῶν ἱερῶν. Ὅτε καὶ τοιοῦτό τι καινὸν ἐπισυνέβαινε· τοὺς γὰρ κύνας φασὶ μετὰ μὲν τὴν τῆς πόλεως ἄλωσιν μηδενὸς νεκρικοῦ σώματος τῶν ἀναιρεθέντων Ῥωμαίων ἀψαθῆαι ἢ ὄλωσιν ὁδοῦσι σίνασθαι ἢ αἰκίσασθαι, τότε δὲ οὕτως ἐμμανῶς τοῖς πτώμασι τῶν πεσόντων Λατίνων προσφέρεσθαι καὶ κήρον μηδένα μηδαμῶς εἰδέναι σαρχοβορίας ὡς καὶ τυμβωρυχεῖν καὶ ἀνακαλύπτειν τὰ παραδοθέντα ταφῇ σώματα καὶ κύρμα ταῦτα τιθέναι. Ζωγρεῖται δὲ σὺν οἷς εἴπομεν δυοὶ στρατηγοῖς καὶ ὁ ἐκ Κομνηνῶν νοδὸς ἔρημος καὶ φθόριμος Ἀλέξιος ὁ τούτων πάντων αἴτιος τῶν κακῶν, καὶ τοῦ τῶν ὀφθαλμῶν φωτὸς στέρεται ὁ τῶν Χαρωνησίων οἰκήσεων ἄξιος. Ἦσαν δ' οἱ τῶν Λατίνων καὶ πρὸς τὴν Ἐπίδαμον ἀπεσώθησαν, καὶ τοῖς ἐκεῖ ὁμοφύλοις φρουροῖς τῆς πόλεως ὡς σπέρματα χιλιοστύων πολλῶν ἀγαπητῶς ἀπεδόθησαν, ἦν καὶ παντοίοις ὄπλοις ἀμυντηρίοις ὁ Σικελίας ῤῆξ κρατυνάμενος ὕστερον οὐκ ἀπέδιδου Ῥωμαίοις μετὰ τὴν τῶν οἰκείων στρατευμάτων φθορὰν, ἀλλ' ἦν οὐκ ἔδει μετὰ ἤτταν καὶ αἰσχύνῃ περιφάνῃ δόξαν ἑαυτῷ θηρώμενος, κατεῖχε φρενοβλαδῶς. Μετὰ βραχὺ δὲ πρὸς τὰς δαπάνας ἀπειρηκῶς ἐκόντως ἀπέχετο.

Καὶ ὁ μὲν χερσαῖος πόλεμος τοιοῦτον αἴσιον ἀπέληφε πέρας, οὐδέποτε ἐπὶ καρδίαν ἡμῶν τινος ἀνελθόν. Ἀλλ' ὁ πάντων κηδόμενος Θεός, ὅτι πάντων δεσπόζει, καὶ μετὰ φειδοῦς πολλῆς διοικῶν τὰ ἀνθρώπινα καὶ ἰλεῶν τὰ πάντα, ὅτι πάντα δύναιται,

A 471 Qui vero ex iis Italarum cohortibus effugerant, et qui Serranum agrum populabantur, recta Thessaloniam contendunt: et longis navibus statim a fuga consensit, non commodam navigationem repererunt, sed ventorum procellis et fluctibus obruti perierunt, et morte in terra divinitus decreta paulo post in mari oppetiverunt. Multi vero qui triremes non adepti erant, adhuc circa Thessaloniam oberantes, deprehensi multis modis perierunt, ab auxiliariibus Alanis potissimum interfecti, qui ea facinora illorum imitati quæ capta Thessalonica peressi erant, nulli hostium pepercerunt, sed bivis et sacellorum vestibula cadaveribus impleverunt. Rogitabant enim comprehensus Siculos ubi frater ipsorum, videlicet popularis Alanus, esset, quem urbe capta occiderant; ac statim enses in iis desigebant. Et in templa confugientes mactabant, ubi papa esset rogitantes, hoc est, sacerdotes quos in templis occiderant. Tum mirum quiddam accidit: capta enim Thessalonica nullum Romanum cadaver canes gustasse **472** aut dentibus lacerasse ferunt, Latinorum vero cadavera rabie quadam insatiabiliter devorasse, et sepulcris etiam eruta laniasse. Cum duobus illis ducibus etiam vecors ille et pestilens et omnium malorum auctor Alexius Comnenus captus est et excæcatus, homo inferorum sede dignus. Quidam ex Latinis Epidamnium confugerunt, quam omnis generis armis instructam Siciliæ rex post suarum legionum interitum Romanis non reddebat, sed gloriæ inepte cupidus post illustrem illam cladem et celebre dedecus amanter retinebat. Cæterum paulo post sumptibus deterritus ultro omisit.

D Ac terrestre bellum tam felici exitu est terminatum, qui nemini in mentem venisset. Sed Deus, qui curat omnia, et rerum omnium Dominus, qui res humanas clementer moderatur et omnium miseretur, quia potest omnia, is res nostras lancibus

Hier. Wolfii notæ.

(24) Τοῦ Ταγκρέ. Tancredum intelligit, Salernitanum principem, crudelem illum pudicitiae vindicem, si fabula vere narratur.

impositas omni lona spe firmavit, et **473** nobis leniter castigatis flagris nostros hostes longe pluribus affectit, non quidem mutatis elementis, nec terra productis culicibus, non fluviis ranas erulantibus, neque crabronibus ante exercitum præmissis, aut ullo veteri prodigio edilo: sed illud divinitus accidit, ut qui occidebantur percussores occiderent, pristina timiditate in summam audaciam conversa. Nam timida res est improbitas, ac suo teste testimonio convincitur, at arguente conscientia nihil boni exspectat. Nam quid Siculi de Romanis queri potuerunt, quos umbrosique procul montes pelagisque sonorum a nobis removerunt? Sed si arcana Dei iudicia rimari fas est, Dominus percussit nos, quia peccata nostra norat. Sed quia superbi et crudeles erant ii qui nos castigandos ab eo susceperant, nec ipsi ejus, qui misericordiam vult et cibum potumque lacrymarum suppeditat, justam indignationem effugerunt. Et quia ut e silva leones irruebant et ut lupi vastitatem efficiebant et ut leopardi insultabant, capti sunt qui captabant, oppressi sunt qui opprimebant, et temperatum a Domino erroris poculum exhausserunt, **474** expertique sunt sibi quoque inesse maculas, easque coccineas ob sanguinariam immanitatem, quæ eluendæ essent. Itaque extra suos limites evagati nostros fines incurserunt, et paucis plagis nobis illatis ipsi plures tolerarunt.

τὸ τοῦ τρόπου φοινικὸν εἰς φοινικοῦν χρωζόμεναί καὶ εἰσέδραμον τὰ ἡμέτερα, μαστιγοῦντες ἡμᾶς βραχέα καὶ

3. Ac equitatus has pœnas exsolvit. Longæ autem naves, amplius cœ, nec ipsæ malorum expertes retro vela dederunt. Nam cum ad Astacenum sinum descensum fecissent, multi a Romanis copiis cæsi sunt, quæ passim in littoribus prohibebant quominus appellerent, nec usquam eos continentem attingere patiebantur. Quodsi quando Siculi aut terram spectabant, aut scalas proferebant, statim telis tanquam fluctibus obruti non aliter quam testudinis conchas navium tabulata subibant. Etsi autem tantum numerum navium habebant, tamen nostræ non amplius c cum eis confligere cupiebant. Neque vero classici duntaxat fervebant, sed multi etiam ex urbis incolis, naviculis conscensis et armis obiter arreptis instructi, ad hostes invadendos parati erant. Sed id ab imperatore et senatu eis concessum **475** non est, qui non tantum alacritatem civium spectabant, sed etiam hostilium navium multitudinem considerabant; eaque de causa nostræ naves ad Cionicum litus in ancoris stantes ulterius non progrediebantur. Classis vero hostilis cum ad dies septemdecim in insulis consedisset nec popularium quemquam terra accedere vidisset, moram illam nihil boni portendere arbitrati de reditu cogitarunt, incensaque Calonymo insula et fluitinis in sinu

Μαλλεποντίου τοῦς οὐκ ἀγνοῦντες τὴν ἀναβολὴν μεθαρμόζονται πρὸς ἀπόπλοιαν. Καὶ δὴ τὴν νῆσον τὴν Καλώνυμον περιπολήσας, καὶ ὅτα πάραλα καίτοι κατὰ τὸν κόλπον τὸν Ἑλλησπόντιον, εἶργετο τοῦ οἰκατε πλοῦ. Φασὶ δὲ ὡς καὶ τούτων πολλοὶ ἀντάνδρῳ τῷ βοθητῷ κατέδυσαν, ἀντιπνοῖαις περιπεσοῦσαι καὶ καταγινώδουσαι ἡμιλίχασσαι πνεύμασι. Καὶ λιμὸς δὲ καὶ νόσος ἔστιν ἕξ ἐξικίνωσας.

Α οὗτος εἰς βροπὴν πλάστιγγος ἐπαγαγὼν τὰ ἡμέτερα καὶ χρηστὴν ἐλπίδα πᾶσαν ἀπενεγκὼν, ἡμᾶς καιδέσας βραχέα, τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ἐν μυριότητι ἐμαστίζωσιν, οὐ στοιχείων μεθαρμολομένων, οὐδὲ γῆς μὲν ἐξαγούσης πλῆθος σκνιπῶν, ποταμοῦ δ' ἐφειρευγομένου ἔνυδρα ζῶα βατραχίους, οὐδὲ σφρηκῶν ἀποστελλομένων προδρόμων τοῦ στρατοπέδου ἢ τινος ἑτέρου τῶν παλαιῶν ἐξαισιῶν, ἀλλὰ τῶν ἀνακρουμένων ἀποκτεινόντων τοὺς φονευτὰς τῷ ἐξαιρητικῷ εἰς ἀποτόμους ὑπὸ θεοῦ μεταδληθῆναι πολέμιστᾶς, ἐπεὶ καὶ δειλὸν τι πρᾶγμα ἢ πονηρία, ἰδίῳ πεπαιδευμένον μάρτυρι, καὶ προσηλίκην αἰετὸν τὰ χιλιεπὴ, τῇ οἰκατε συνεχόμενον συνειδέσκει. Τί γὰρ καὶ εἶγον δεινὸν ἐπεγκαλεῖν Ῥωμαίοις οἱ Σικελοὶ, οὓς οὐδέ τε σκίοεντα θάλασσά τε ἠχέσασα πλειστον ἀφ' ἡμῶν ἐξετόπισαν; ἀλλ' ἔπερ ἔστι τῶν βαθυτέρων ἀνεπιπλήχτως ἀφασθαι κριμάτων θεοῦ, Κύριος ἐπασεν ἡμᾶς, ὅτι ἐγνωκεν ἀμαρτήματα ἡμῶν. Ἄλλ' ἐπειδήπερ ἦσαν Ἴταμοὶ τε καὶ ἀνελετήμονες οἱ θεοὶ εἰληφότες ἡμᾶς εἰς μαστίρωσιν, οὐδ' [P, 233] αὐτοὶ τοῦ τὸν ἔλεον θέλοντος καὶ ψωμιζόντος ἄστρον δακρύων καὶ ποτίζοντος ἐν δάκρυον ἐν μέτρῳ τὸν δίκαιον χόλον ἐξέφυγον, ἀλλ' ὡς ἐκ δρυμοῦ λέοντες ἐμπέπτοντες καὶ ὡς λυκιδεῖς δλοθρεδόντες καὶ ὡς πάραλας ἐπαλλόμενοι, γενέτηνται αἰχμαλώτοι οἱ αἰχμαλωτίσαντες καὶ κατεκυριεύθησαν οἱ κατακυριεύσαντες, καὶ κεκέρακεν αὐτοῖς Κύριος ὕδωρ πλυνήσεως, δεῖξας ὡς καὶ σφίσι ἦσαν κηλίδες διὰ μάστιγιωθησόμενοι πλείονα.

γ. Καὶ τὴν μὲν ἔππον οὕτως ἡ δίκη μετῆλθεν. α' δὲ μακρὰ νῆες ὑπὲρ τὰς δις ἑκατὸν οὖσαι, οὐδ' αὐταὶ τῶν κακῶν ἀπαθείς πρῶμην ἐκρούσαντο. Ἄποβάσαι γὰρ κατὰ τὸν Ἀστακηνὸν κόλπον πολλοὺς ἀπεβίβοντο τῶν πλωτήρων, Ῥωμαϊκαῖς ἐκκύρσασαι στρατιᾶς, αἱ τὰς ἐνορμίσεις αὐτῶν ἀπεκώλυον ἀμφὶ τὰς ἀκτὰς ἐλισσόμεναι, καὶ πᾶσαν ἄβαντον ἐποίησαν ἔπειρον. Τὸ γὰρ Σικελικὸν ναυτικὸν εἶ ποτε κατὰ γέροντος προῦκυψεν ἢ ἀποβάθραν ἔβασεν, εὐθύς τοῖς βέλεσιν ὡς ὕδατος σταγόσι πάντοθεν καταπλουόμενον, ὡς κέλυφος χελῶνας τὰ τῶν νηῶν ὑπὲρ τρεχέ καταστρώματα. Ταῖς δὲ ναυσὶ τοσαύταις ὄσσαις τὸν ἀριθμὸν αἱ ἡμέτεραι εἰσάπαξ ἑκατὸν συγκροτούμεναι μάχεσθαι ἀπεθάρρουν. Καὶ οὐ τὸ ναυτικὸν ἐκπρόβωτε μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν ἀστυπολιτῶν ταῖς ἀλίσαις ἐμβάντες καὶ ὄψιν τήσιν καθοπλισάμενοι τὸν πλοῦν ἐς τοὺς πολεμίους ἐσφυζον θέσθαι: οὐ συνεχωροῦντο δὲ πρὸς τοῦ βασιλέως καὶ τῶν συνδιστακτομένων αὐτῷ τὰ κοινὰ, οὐκ ἐπὶ τὸ πρόθετον τῶν ἡμετέρων ἀφορᾶν μόνον ἐχόντων, ἀλλὰ καὶ ὑπερπαῖον προορωμένων τῶν ἀντιμαχομένων νηῶν. Καὶ κατὰ τοῦτο περὶ τὴν τῶν Κιόνων ἴδιον αἱ τριχίρειαι σαλεύουσαι οὐ περαιτέρω προήσαν. ὁ δὲ τῶν ἐναντιῶν στόλος περὶ τὰς ἐπτακαίδεκα ἡμέρας τὴν κώπην σχίτας ἐν ταῖς νήσοις, ὡς οὐδένα πως εἴρα τῶν ὁμοφύλων κατὰ γέροντος

καὶ τῶν ἀντιπνοῖαις περιπεσοῦσαι καὶ καταγινώδουσαι ἡμιλίχασσαι πνεύμασι.

Καὶ οὕτω μὲν οὐ μετὸν ἡ δέκα χιλιάδες μαχίμων ἀνδρῶν ἐν τοῖσδε τοῖς πολέμοις ἀπώλοντο· αὐτοὶ δὲ οἱ ζωγρηθέντες κατ' ἀμφοτέρους τοὺς πολέμους ὑπὲρ τὰς τέσσαρας χιλιάδας ἀριθμούμενοι· ταῖς δημοσίαις φυλακαῖς ἐνεύχθησαν. Μὴ ἐκ βασιλικῶν δὲ ψωμιζόμενοι ταμείων ἢ τινοσ τῶν ὅσα τὸ ζῆν σκίστησι μεταλαγχάνοντες ἄλλοθεν ποθεν, ἄρτι δὲ μόνῃ διαζῶντες χορηγουμένῃ πρὸς τῶν θεοφιλῶς ἐπισκεπτομένων τοὺς ἐν ταῖς εἰρκταῖς, κακῶς ἐφθεύροντο, ὡς ὁ τὴν ἀρχὴν τῆς Σικελίας χειρίζων καὶ τὴν τότε κατὰ Ῥωμαίων κίνησιν ὀρέμενος, τοῦτο πυθόμενος διὰ γραμμάτων τὸν βασιλέα [P. 234] ἐγλεύαζεν ὡς ἀφιλανθρωπῶς ἐῶντα λιμῶ καὶ γυμνότητι παραπλόυσθαι τῆλικῶν καὶ τοσοῦτων σίχας ἀνδρῶν, ἐναργῶς μὲν ἀραμένων ὄπλα κατὰ Ῥωμαίων νόμῳ πολέμου, Χριστιανῶν δ' ὁμῶς ὄντων· καὶ οἱ παραδεδωμένων εἰς χεῖρας ὑπὸ Θεοῦ. Χρῆται δ' ἔλεγε τὸν νικῶντα ἢ πανωλεθρίαν εὐθὺς τῶν ζωγρηθέντων καταψηφίζεσθαι, εἰς Θηροῦ φύσιν· ἐκ πολλοῦ τοῦ παραλόγου μεταμειφθέντα καὶ τὸν ἑνθρώπινον νόμον παραβλεψάμενον· ἢ μὴ δοκίμασαντα τοῦτο, συνειληφύτα δὲ καὶ καθέρξαντα, τρύφος γόνῃ ἄρτου διαθρύπτειν ὀκτάβλωμον, εἰ περὶ τὴν διαρκῆ διαίτησιν κιμβικέεται, ἀλλὰ μὴ τιμωρεῖν τοῦ διὰ ξίφους καὶ αὐτίκα μέρου μακρότερα, λιμῶνται, παρικότο καὶ παγετῶ καὶ κρυμῶ διαβρήγνυσθαι κακῶς τὴν ψυχὴν, καὶ φόνου αἰτίαν ἐπάγεσθαι, εἰ καὶ μὴ τὰ στέρνα διατορεῖ δόρατι ἢ τὸ βέλος ἀρπαζόμενον τοῖς σπλάγχοις καὶ ἐμβεκτόμενον δεικνυσθαι, ἐπεὶ μὴδὲ διαφέρειν τὸ φονεῦσαι καὶ φόνου παρασεῖν πρόφασιν. Βασιλεὺς δὲ ὡς ἴν ἄκροις παραδεξάμενος τὰ γραφόμενα, εἶπαι τοὺς τάλανας Σικελοὺς ὡς πρότερον φθίνεσθαι, ὡς ἐν αὐτῶ ὄντος τοῦ ὁ τί ποτ' ἂν αὐτοὺς βούλοιο δρᾶσαι. Σύνδου οὖν καὶ σύντρεις πολλάκις τῆς ἡμέρας ἐκκομιζόμενοι, νεκροταφίων ἄμοιροι καὶ ἄτερ τῶν τελευταίων λουτρῶν, κατὰ τῶν πολυανδρῶν ἐξετινίσσοντο καὶ καταδύσεων τῶν ὑπογείων.

Καθίσας δ' ὁ βασιλεὺς ἐπὶ δέφρου χρυσοκολλήτου καὶ περιδῶς τὴν λιθύστρωτον τῆβειναν, βῆμά τε πολυανθρωπότατον ἠθροικῶς, ὡς εἴη μὴ τοῖς ἄλλοφώνοις μόνον ἀλλὰ καὶ τοῖς Ῥωμαίοις αὐτοῖς ἐπιφοδῶτατος, εἰσάγεσθαι κελεύει τοὺς τοῦ Σικελικοῦ στρατεύματος ἀρχηγούς, δηλαδὴ τὸν Ἀλδοῦϊνον καὶ τὸν Ριτζάρδον. Οἱ δὲ τὸ ἐριῶδες τῆς κεφαλῆς ἀποθέμενοι κάλυμμα καὶ δουλικωτέραν πρασκόνησιν ἀπνεύμαντες, ἠρωτήθησαν παρὰ τοῦ βασιλέως ὅπως αὐτὸν χριστὸν ὄντα Κυρίου ἐκακολόγουν ἐν τοῖς πρὸς αὐτὸν γράμμασιν, οὐδὲ μὲν δικαίως ἔχοντες ἐπεγκαλεῖν, τῆ δ' ἐνεστώσῃ τύχῃ παρὰ τὸ δέον χρώμενοι καὶ κυδρούμενοι καὶ τῷ ἠτῆσαι κατὰ κράτος τὸ πολέμιον φουσῶμενοι. Αὐτὸς γὰρ ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος τὴν βασιλείαν ἄρτι παραλαβὼν, πρέσβεις ἀποστελλας ἔτι τῆς Λατίνης στρατιᾶς συνεστώσης οὐδὲν τι τῶν πρὸς διαλλαγὴν φερόντων τοῖς στρατηγούσιν ἐλάλησε τοῦ ἐναντίου στρατεύματος, μήτε δῶροις ἀγάλλων μήτ' εὐνοίας ὑπαγόμενος πλάσμασιν, ἀλλ' ἐπιστείλας ἀρχικώτερον καὶ πάσαις μὲν αἰτίαις, πᾶσι δὲ βάλλων ἐγκλήμασιν ἐσοβαρέυετο πρὸς ἄνδρας ἔτι νικῶντας καπὶ τοὺς ἑαυτῶν πόδας τιθέντας ἅπαν τὸ ἐν Ῥωμαίοις, καὶ τὸ οἰκτεῖον ἀνυμνῶν ξίφος καὶ μεγάλων ὡς τμηοικώτατον διηπειλεῖτο, ἐφ' οἷς ἔτι διηπορεῖτο, ἐξολόθρευεν αὐτῶν καὶ ἀπώλειαν, εἰ μὴ μεταβουλεύσάμενοι παλίμποδες γέ-

Ferunt autem multas naves cum vectoribus adversis ventis et turbinibus demersas esse, alias morbo et fame exhaustas. Ita x millibus baud pauciores his bellis perierunt. Ultra iv millia utroque bello in carceres inclusa, cum nihil ab imperatore aut affunde suppeditaretur præter panem, qui pietatis erga a nonnullis subministrabatur, male perierunt. Quo rex Siciliæ, illius belli auctor, audito imperatori per litteras immanitatem exprobravit, qui fame et 476 frigore tot viros perire pateretur, qui, etsi more belli aperte arma intulissent, tamen Christiani essent et a Deo in manus ejus traditi. Esse autem a victore aut statim capitis damnandos captivos, omnis humanitatis ob insperatos successus oblito et in feram converso; aut si id nolit, saltem frustum panis captivis impertendum, si ita sordidus sit ut eos alere nolit. Etsi enim eos gladio non trajiciat nec telum cruentum e visceribus eorum extrahat, tamen cum eos frigore et fame crudeliter conficiat, nihilo minus cædis esse reum. Neque enim interesse utrum ipse occidas an cædis causam præbeas. Verum imperator istis litteris parum motus miseris Siculis æque ut antea periro sinebat, quasi vero liceret quicquid libuisset. Sæpe igitur eodem die bini et terni, sine inferiis, extrema lotione, in cæmeteria et cavernas conjiciebantur.

Imperator vero, sella aurea occupata, et gemmata purpura indutus, 477 coactaque maxima hominum frequentia, ut non peregrinis tantum sed Romanis etiam maxime formidabilis esset, Siculi exercitus duces Balduinum et Richardum adduci jubet. Qui, pileis depositis, servilem in modum eo adorato, rogati ab eo sunt cur se unctum Domini suis litteris insectati essent, cum nullam justam querimoniam haberent, tantum fortunæ successibus et victoria contra officium inflati. Nam Isaacius imperio recens suscepto, cum Latinorum exercitus adhuc esset integer, per legatos nihil quod ad pacificationem attineret cum ducibus hostium egerat, neque muneribus missis neque benevolentia simulata: sed quamvis incerto adhuc suarum rerum statu, pro imperio interitum et internecionem eis minatus fuerat, nisi mutatis consiliis eo redirent unde venissent. Verum Balduinus cum alioqui ferox, ut res declaravit, tum successibus utris instar inflatus, iis litteris irritatus insolenti responso gladium imperatoris 478 irridebat ut in effeminata corpora acutum (quibus verbis Hagiochristophoritæ cædem innuebat), et ipsum Isaacium ut imbellem subsannabat, qui nunquam sub dio in clypeo dormiisset, nunquam galeam sustinisset, neque thoracis sordes tolerasset, sed

fumo lucubrationum sorderet, a teneris annis ludos frequentare solitus, et membranam tabellam et graphium tenens, subinde virgam et manibus et natibus imminentem timuerit, ejusque solius strepitum et noverit et metuerit, sed Martis minas nunquam tolerarit, neque unquam sonitum jaculorum audierit. Neque vero hæc ludibria duntaxat scribebat, sed admonitionem quoque subjungebat, et cum hostis esset, consilii munus subibat, suadebatque imperatoriam coronam cæteraque omnia imperii insignis deponeret, eaque potentiori et victori diligenter asservaret (quibus verbis dominum suum innuebat), et multo ante supplicis de vita impetranda laboraret, ac 479 his de causis imperator in judicio adducebat duces, Davidicum illud non ferens: « Lingua vestra penes nos est: quis dominus noster est? » Et scripta illa ultimo supplicio multabat. Verum Balduinus, ut secundis rebus ad objurgandum paratus, sic mutata fortuna adulandi etiam summus artifex, quæ res omnia arma, omnes machinas fere vincit, imperatoris iracundiam depulit et indignationem mitigavit, gladium ejus ut summo imperio dignissimum et exquisita acie præditum extollendo, et quæ scripsisset, non levia et inania verba, sed veritate suffulta et manu Dei omnino consignata fuisse affirmando. Neque vero se, quod acerbius rescripsisset, propterea contemnendum judicari orabat: nam hostile odium jure naturæ omni vacare crimine.

ἡμῖν ἐστὶ τις ἡμῶν κύριός ἐστι; » καὶ θανάτου ἐπίμα τὰ γεγραμμένα. Ὁ δὲ Ἀλδουίνος οὐκ ἦν ἀρα μόνον δεινὸς ἐπιπλήξαι, τὴν τύχην ἔτι ἔχων ὑπερηφανευομένην, ἀλλὰ καὶ κολακεύειν ἤσκητο ἄκρω, πρὸς ὃ μόνον πᾶν ὄπλον καὶ πᾶσα μικροῦ μηχανῆ πέφυκεν ἀσθενέστερον, ἐν οἷς ἀπολειποὺς ἦν αὐτὸν τὸ εὐδαιμονεῖν· ἐξέκρουσε γὰρ τῆς ὀργῆς καὶ καθήδυε τὸν βασιλεῖα ὑποσκυζόμενον, τὸ ξίφος αὐτοῦ μεγεθύνειν ἀρξάμενος ὡς βασιλικὸν ὄντως καὶ τμητικόν, καὶ μὴ κουφολογίαν ἀνόνητον, ῥήματα δὲ ἀληθείας εἶναι τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως γραφέντα διεταίετο καὶ ἀτεχνῶς ἐνημανθέντα χειρὶ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν οὐκ ἀπόβλητον ἐδεῖτο ἡγεῖσθαι, εἰ δριμύτερα ἐπέστελλε· τὸ γὰρ ἐκ τῶν ἐχθρῶν μῖσος καὶ ἡ φύσις οἶδεν ἀνέγκλητον.

4. Ad ea verba conficitur imperator, haud scio an adulatione effeminatus, an vero defensione motus; et illis in eadem custodiam reductis, aliis rebus occupatus, iis qui aderant omnibus et iis qui aberant tam civibus quam peregrinis declarare instituit se ab eo die, quamvis mortalium omnium inimicissimus sit suoque imperio et vitæ insidietur, occisurum aut mutilaturum esse neminem. 480 Ac ii qui tum in consilio aderant, ea verba ut divinitus prolata summis laudibus et lætis acclamationibus sunt prosecuti. Omnes ad quorum aures ea pervenit oratio, difficultate ejus rei considerata, et ingenti mansuetudine obstupefacti, absolutum Dei donum imperatorem illum esse affirmarunt. Neque enim posse quemquam, imperatorem præsertim, improbitate naturæ inenabilem tolerare, aut ferre desertorem et imperii vastatorem, etsi Davidica virtute sit præditus, qui malum malo non penset aut periculosis temporibus canat: « Circumdediderunt me ut apes favum, ego vero nomine Domini eos propulsavi. » Cæterum ipse imperator brevi postea egit quæ cum ejus

ωνται· ὅθεν ἐζήσαν. Ὁ δὲ Ἀλδουίνος ἀγέρωχος ὢν καὶ ἄλλως, ὡς ἔδειξε, τότε δὲ καὶ ταῖς ἐνεστιώσαις τύχαις ὡς ἀσπὸς ἐξοιδούμενος, οὐκ ἐνεγκῶν τὰ ἐπεσταλμένα ἀμεΐεται τὸν βασιλεῖα λόγοις κομψευτικοῖς. Τό τε γὰρ ξίφος αὐτοῦ ἐκωμώδησεν ὡς σκιατραφέειν ὀξυνόμενον σώμασιν (ὑψηλότερο δὲ τὰ γραφόμενα τὸν τοῦ Ἀγιοχριστοφορίτου [P. 235] θάνατον), καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Ἰσαάκιον ὡς ἀπάλαμνον ἐμωκάτο· μηδὲ γὰρ θυραυλῆσαι ποτε καὶ ἐπὶ θυρεῶν εὐνασθῆναι ἢ γοῦν μαρύλλης ἀνασχέσθαι κράνους καὶ ὑπενέγκαι μολυσμὸν θώρακος, ἀλλὰ καπῶ γραμμῶν προσανέχειν ἐς γραμματιστοῦ φοιτῶντα ἐξ ἀπαλῶν ἔτι ὀνύχων καὶ δέβριν ἐξημῶνον, πινακίδιον τε καὶ γραφεῖον ἀνὰ χεῖρας ἔχοντα τὴν σκυτάλην συχνὰ ὑποβλέπεσθαι καταφερομένην τῶν χειρῶν αὐτοῦ καὶ τῶν πυγῶν, καὶ ταύτης μόνης εἰδέναι καὶ δεδιέναι καὶ κροταλίσματα, ἀπειλὴν δ' Ἄρεος ὑφίστασθαι μηδαμῶς, μηδὲ δοῦπον ἀκόντων ἐνηχηθῆναι ποτε. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον ἐπικερτομῶν ἔγραφεν, ἀλλὰ καὶ παραίφασιν εἰσήγε καὶ ἐχθρὸς ὢν συμφάδμων ἐγίνετο, καὶ ἐνήτην, ἀποθήμενον τὸ βασιλεῖον στεφάνωμα καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἀρχῆς ἀποβαλόμενον καὶ συμπτύξαντα τὰ σύμβολα τούτων μὲν ὑπεκστῆναι καὶ τηρεῖν τῶν νικῶντι καὶ κρείττονι, τὸν ἑαυτοῦ κύριον οὕτω τὸν ῥῆγα λέγων, αὐτὸν δὲ ὑποπείσειν καὶ περὶ τοῦ μόνον ζῆν ἐπανατείνεσθαι δεήσειν. Καὶ βασιλεὺς μὲν διὰ ταῦτα ὑπ' εὐθύνην ἤγε τότε τοὺς στρατηγούς, μὴ φέρων τὸ τῷ Δαβὶδ κατὰ νοῦν, « Ἡ γλώσσα ἡμῶν παρ'

δ' Ἡρὸς ἄπερ ἀπεισιώπησε βασιλεὺς, μηδὲν τι προσθεὶς ἕτερον, οὐκ οἶδ' εἴτε τῇ κολακείᾳ ἐκβηλυθείς εἴτε τῇ ὑπερηγορίᾳ καταπεισθείς. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἐκείθεν ἐξήλθοσαν, καὶ γεγονάσιν αὖθις ἔμφρουροι βασιλεὺς δ' ἐτέραις προσχῶν ὑποθέσει προσέθετο καὶ τοῖς παροῦσι διατρανώσασθαι, καὶ τοῖς λοιποῖς δὲ πᾶσιν ἀστυκοῖς καὶ ἀλλοίοις οὐκ εἶναι ὄλωσ ἀνήκοον ἤθελεν, ὡς ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης οὐδένα ἐ τὸ σῶμα διαλωθήσεται, κἂν ἦ τις ἀνδρῶν ἐχθιστὸς καὶ τῇ αὐτοῦ βιοτῇ καὶ βασιλείᾳ ἐπίβουλεύων ἀλφ. Καὶ οἱ μὲν τὸ βασιλικὸν βῆμα τότε πληροῦντες ἐσφῆμησαν τοῖς λελαλημένοις τούτοις καὶ ἐπεβρόθησαν ὡς μικροῦ φωνῆς ἀκηκοότες Θεοῦ, καὶ πᾶς ἐνηχηθεὶς τὸ ῥῆμα τοῦτ' εὐρημα Θεοῦ τὸν βασιλεῖα τέλειον ἔλεγε, πρὸς τὴν τοῦ ἐπιγγεμένου ἐργωδίου ὄρων καὶ τὸ τῆς [P. 236] πραότητος πολὺ ἐκκληττόμενος. μηδὲ γὰρ ἐξείναι τι, καὶ μάλιστα βασιλεύοντι, μοχθηρίαν φύσεως φέρειν ἀκίνητον πρὸς τὰ κρείττον ἢ δυσμετάθετον, ἢ στέγειν ἀνθρωπὸν ἀποστατικὸν καὶ ληστεύοντα τὴν ἀρχὴν, κἂν ἀρετῆς μεταποιοῖτο μάλιστα καὶ μετὰ Δαβὶδ οὐκ ἀνταποδοίῃ τοῖς ἀνταποδοῦσι κακὰ, ἢ ψάλλων εἴη κατ' ἐκείνον ἐν καί-

δ' Ἡρὸς ἄπερ ἀπεισιώπησε βασιλεὺς, μηδὲν τι προσθεὶς ἕτερον, οὐκ οἶδ' εἴτε τῇ κολακείᾳ ἐκβηλυθείς εἴτε τῇ ὑπερηγορίᾳ καταπεισθείς. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἐκείθεν ἐξήλθοσαν, καὶ γεγονάσιν αὖθις ἔμφρουροι βασιλεὺς δ' ἐτέραις προσχῶν ὑποθέσει προσέθετο καὶ τοῖς παροῦσι διατρανώσασθαι, καὶ τοῖς λοιποῖς δὲ πᾶσιν ἀστυκοῖς καὶ ἀλλοίοις οὐκ εἶναι ὄλωσ ἀνήκοον ἤθελεν, ὡς ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης οὐδένα ἐ τὸ σῶμα διαλωθήσεται, κἂν ἦ τις ἀνδρῶν ἐχθιστὸς καὶ τῇ αὐτοῦ βιοτῇ καὶ βασιλείᾳ ἐπίβουλεύων ἀλφ. Καὶ οἱ μὲν τὸ βασιλικὸν βῆμα τότε πληροῦντες ἐσφῆμησαν τοῖς λελαλημένοις τούτοις καὶ ἐπεβρόθησαν ὡς μικροῦ φωνῆς ἀκηκοότες Θεοῦ, καὶ πᾶς ἐνηχηθεὶς τὸ ῥῆμα τοῦτ' εὐρημα Θεοῦ τὸν βασιλεῖα τέλειον ἔλεγε, πρὸς τὴν τοῦ ἐπιγγεμένου ἐργωδίου ὄρων καὶ τὸ τῆς [P. 236] πραότητος πολὺ ἐκκληττόμενος. μηδὲ γὰρ ἐξείναι τι, καὶ μάλιστα βασιλεύοντι, μοχθηρίαν φύσεως φέρειν ἀκίνητον πρὸς τὰ κρείττον ἢ δυσμετάθετον, ἢ στέγειν ἀνθρωπὸν ἀποστατικὸν καὶ ληστεύοντα τὴν ἀρχὴν, κἂν ἀρετῆς μεταποιοῖτο μάλιστα καὶ μετὰ Δαβὶδ οὐκ ἀνταποδοίῃ τοῖς ἀνταποδοῦσι κακὰ, ἢ ψάλλων εἴη κατ' ἐκείνον ἐν καί-

ρῆς κινδυνώδεις· α Ἐκύλωσάν με ὡσεὶ μέλισσαι Ἀ κηρίον, καὶ τῷ ὄνοματι Κυρίου ἡμυνάμην αὐτούς. »
 Αὐτὸς μέντοι βασιλεὺς ἀντιφθεγγομένην προδῆλως τῇ γλώτῃ καθυπέφηγε μετὰ βραχὺ τὴν προαίρεσιν, καὶ ὡσπερ ἐν τῷ λέγειν οὐ δ'εστειλατο, οὕτω καὶ τῷ πράττειν οὐ συνεστειλατο, ἀλλὰ μικροῦ διτμηλλήθη Ἄνδρονίκῳ τὸ προσεκρουκὸς σινόμενος, μὴ τὸ τοῦ Σολομῶντος ἐπηρεκῶς ὁ φησιν· « Ἄγαθὸν τὸ μὴ εὐξασθαι ἢ εὐξασθαι καὶ μὴ ἀποδοῦναι. »

Ἢ δὲ γε τοῦ Ἰκονίου σουλτάνος (ἦν δὲ εἰσέτι ὁ Κλιτζασθλάν, εὐγηρίαν ἄγων καὶ γεγονῶς ὑπὲρ ἔτη τὰ ἑβδομήκοντα) τὸν Ἄνδρονίκου ἐνωτ:σθεὶς θάνατον καὶ τὴν ἀνάβῃσιν Ἰσακίου πυθόμενος, κατατοχάζεται ἀρίστως ὅσα ἐκὸς ἐπὶ ταῖς τῶν βασιλέων μεταθάσει τε καὶ παραλύσει γίνεσθαι, καὶ μᾶλλον εἰ πῶλεμος ἀνθέλκει ἐσπέριος, καὶ πολέμων ὁ κρά- B τιστος· καὶ δὴ εἰσβολὴν ποιεῖται κατὰ τοῦ τῶν Θρακισίων θέματος δι' εὐίππου καὶ εὐόπλου στρατεύματος, τοῦ Σαμη ἀμηρᾶ στρατηγούντος. Οὐκοῦν ἀνδρῶν κεκνωμένων εὐρῶν τὸ τοῦ Κελδιανοῦ κλίμα δπλα φέρειν εἰδόντων (πάντες γὰρ ὡς χειμαβροὶ μετεβρύσασθαι πρὸς τὸν νεωστὶ τὴν ἀλουργίδα ἐμπορησάμενον Ἰσακίον) ἀνθρώπους τε πολλοὺς ἐχειρώσατο ἄλλων τὸ οἰκεῖον ἐνέπλησε στρατεύμα.

Πρεμήσαντων δὲ καὶ τῶν ἐφῶν ἔθνῶν ἄλλοις τε προσκλίροις φιλοτιμήμασιν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐτησίων ἀπολήψεις φόρων (οὕτω γὰρ οἱ ἐς ἡμᾶς ὑπερκαθήμενοι Ῥωμαίων μετιέναι ἴσασι τὸ ἀλλόφυλον, τὴν οἰκουρίαν μεταδιώκοντες ἴσα καὶ θαλαμηπόλοις νεάνισιν, αἱ περὶ ταλασίαν διαπονοῦνται), ἠθέλησεν ἐξ ἄλλοσθνοῦς γένους ἑαυτῷ μνηστεύσασθαι γαμετήν· ἦν γὰρ ἐμνηστεύσατο πρότερον, θανάτῳ ἀπεβάλετο. C Καὶ δὴ κοινολογησάμενος διὰ προσθέτων τῷ τῆς Οὐγγρίας ῥῆγι τῷ Βελᾶ ἄγεται εἰς γυναῖκα τὴν ἐκείνου θυγατέρα, τῆς δεκαετηρίδος οὐπω ἀκριδῶς ἀφαμένην. Τὰ δὲ γαμοδικία θύειν ἀπὸ χρημάτων δημοσίων σμικρολογούμενος ἀγίσθι ταῦτα ἐκ τῶν οἰκείων συνέλεγε χώρων· καὶ ἔλαθε διὰ σμικροπρέπειαν καὶ ἄλλας μὲν πόλεις καταλησάμενος, αἱ κατ' Ἀρχιἄλον συνηκίζοντο, ἑαυτῷ δὲ μάλιστα καὶ Ῥωμαίοις ἐκπολεμώσας τοὺς κατὰ τὸν Αἴμον τὸ ὄρος Βαρβάρους, οἱ Μυσοὶ πρότερον ὠνομάζοντο, νυνὶ δὲ Βλάχοι κικλήσκονται, Οὗτοι γὰρ ταῖς δυσχωραῖς πεποιθότες, καὶ τοῖς φρουρίοις θρασυνόμοι· ἃ πλείστα τέ εἰσι καὶ ὀρθὰ κατ' ἀποτόμους κείμενα πέτρας, καὶ ἄλλοτε μὲν κατὰ Ῥωμαίων ἐμεγαλύνθησαν, τότε δὲ πρόφασιν εὐρηκότες, ὅ δὴ λέγεται, Πάτροκλον τὴν D τῶν οἰκείων θρεμμάτων ἀπαγωγὴν καὶ κίκωσιν ἑαυτῶν, ἐς ἀποστασίαν [P. 237] λαμπρὰν ἀνεσκήρτησαν. Ἦσαν δὲ οἱ τοῦ κακοῦ πρωτοουργοὶ καὶ τὸ ἔθνος δλον ἀνασεύσαντες Πέτρος τις καὶ Ἀσάν, ὁμογενεῖς καὶ ταυτόποροι, οἱ καὶ μὴ δρώντες τὴν νεωτέρεισιν ἀπροφάσιστον προσίασιν βασιλεῖν σκηνομένην ἐν τοῖς Κυψέλλοις, αἰτούμενοι συστρατολογηθῆναί Ῥωμαίοις καὶ διὰ βασιλείου γράμματὸς σφίσι βραβευθῆναι χωρίον τι βραχυπρόσοδον κατὰ τὸν Αἴμον κείμενον. Ἄλλ' ἀπέτυχον τοῦ αἰτήματος· ἦν γὰρ ἡ θεία ἐπικρατεστέρα κίνησις· Ὑπετονθόρουσαν οὖν ὡς παροφθέντες, εἰκαίως δὲ καὶ τὴν αἰτησιν ἐπανατεινόμενοι παρέπτυσάν τι καὶ ῥῆμα θερμότερον, τὴν

oratione minime consentiebant; et ut in dicendo nulla distinctione, ita etiam in agendo adeo nulla moderatione usus est, ut parum abesset quin ulciscendis inimicis Andronicum imitaretur, neglecto illo Salomonio, quo dicitur « præstare non facere votum quam votum non reddere. »

Interim Iconii sultanus Clizasthlanis felici senecta ultra annum lxx progressus, cum Andronici interitum, cui successisset Isaacius, audivisset, et ea quæ in imperatorum mutationibus accidere solent, 481 præsertim si bellum ab Occidente gravissimum urgeat, sagacissime divinasset, lectissimo equitatu et armis instructissimo in Thraciam impressionem facit, Same Amera duce. Qui cum Celbianum tractum bellicosus viris vacuum invenisset (omnes enim torrentis instar ad Isaacium recens imperio potitum confluxerant), multos homines cepit, armenta et greges omnis generis abegit et multis manubiis suum exercitum locupletavit.

καὶ ζῶων ἤλασεν ἀγίλας παντοδαπῶν, καὶ ὠφελειῶν

Ubi Orientales gentes cum aliis pro tempore muneribus, tum annuis tribuis placatæ quieverunt (sic enim nostra ætate Romanorum imperatores cum Barbaris agere solent, domi instar nentium puellarum desidentes), uxore defuncta alienigenam ducere statuit, et per legatos Belæ Hungariæ regis filiam, nondum decem annos natam, ambit. Sed dum ex tenacitate nuptias ex fisci pecunia celebrare 482 reformidat et sumptus illos ab urbibus et provinciis affatim exigit, cum alias urbes, præsertim Anchialo finitimas, afflixit, tum Barbaros Hæmi montis accolæ sibi et Romano imperio infestissimos reddidit, qui olim Mysi, nunc Blachi nominantur. Hi enim angustiis et castellis freti, quæ plurima habent præruptis saxis inædificata, cum prius etiam Romanos parum curarent, tum per causam abacti pecoris et vexationum quas tolerassent aperte defecerunt. Ejus defectionis principes et auctores fuere duo ex illa gente fratres, Petrus et Asan: qui ne sine causa res novas moliri viderentur, imperatorem Cypsellis degentem adeunt, petentes ut in Romanas legiones referantur, et sibi prædium exigui reditus in Hæmo monte situm assignetur. Ea re non impetrata (nam fatorum vis prudentiam humanam superabat), submurabant ut contempti et voti impotes; et verbum audacius emisserunt, quo defectionem et ea quæ domum reversi acturi essent innuebant, Asan præsertim, homo audacior et crudelior, cui ob impudentiam Joannis sebastocratoris jussu colaphus 483 infringitur. Ita non infecta modo re dimissi, sed contumeliis etiam irritati homines isti nefarii et conscelerati quomodo contra Romanos grassati sint, quis verbis consequatur? quæ oratio tantum malorum pelagus complectatur? Sed nondum de his, ne historiarum series interrumpatur.

ἀποστασίαν ὑπεμφαίνον καὶ ὅσα ἐπανιόντες οἴκαδε δράσουσι, καὶ τούτων μάλιστα ὁ Ἄσαν ὁ καὶ ἠροσύτερος καὶ ὠμότερος, ὃς καὶ τύπτεται κατὰ τῶν προσώπων ἐπιταγῇ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου, ἐπιπληγθεὶς εἰς ἀνάλ-
δειαν. Καὶ οἱ μὲν ἔπρακτο οὕτως ἐπανήλθον καὶ περιέδριστο· ὅσα δὲ κατὰ Ῥωμαίων οἱ ἀνοσιουργοὶ οὔτο·
καὶ μισροὶ διεπράξαντο, τίς ἂν ἐφίκοιτο λόγος, ἥ ποῖα διήγησις τσακούτας κακῶν Ἰλιάδης συμπεριλήφεται ;
ἀλλὰ μήπω περὶ τούτων, τὸ δὲ λέγειν προβαίνετω μοι καθ' εἰρμόν.

5. Comneno Isaacio Cyprium adhuc tenente, a qua neque pecuniæ pollicitationibus neque imperatoris reverentia abstrahatur, neque de crudelitate erga insulares quidquam remittente, sed subinde nova supplicia excogitante, classem contra eum imperator mittere statuit, et lxx longis navibus Joannem Contostephanum, hominem senem, et Alexium Comnenum (qui etsi vir fortis et integræ ætatis erat et imperatoris nepos, tamen ob offensus ab Andronico oculos ad id munus non modo inutilis, sed malum omen quoque ab omnibus judicabatur) navarchos præponit. Ac navigatio in Cyprium periculi experta fuit, secundis et lenibus ventis aspirantibus. Sed ubi in portubus appulerunt, atrocissimam tempestatem sunt experti. Nam Isaacius Cypri tyrannus eos et vicit et cepit ; et potissimus pirata 484 Megarita, qui opem ferebat Isaacio, clam naves vacuas militibus ad terrestre prælium egressis occupavit. Itaque trierarchæ non modo nullum illustre facinus ediderunt, sed denique etiam in hostium manus venerunt ; et Megarita arbitrio permitti ab Isaacio paulo post ad Siciliæ tyrannum, ad quem ille ut dominum suas actiones referebat, sunt perducti. Isaacius vero post victoriam multos Romanos in suas cohortes retulit, multos crudelibus pœnis affecit, ut erat tortor inexorabilis, atque inter cæteros Rencacenum Basilium, cui alterum pedem a genu securi resecurit. Erat is vir bellicosissimus, et ut Achillem Phœnix, ita ipse olim Isaacium et in eloquentia et in re militari erudierat. Ac tali præmio Isaacius omnium mortalium maxime iracundus, et in ira lœbetis instar exsustuans, ac trememente absurde loquens, pædagogum suum est remuneratus. Nauticam vero turbam, quo quisque vellet, abire sivit. Qui tanquam ex diuturno naufragio, sero domum redierunt, si 485 qui ex tribus malis uno, videlicet mari, fame aut morte, non perierant.

παράφορὰ τε φεγγόμενος ἐν τῷ χολῶν καὶ τὴν κάτω γένυν τρομαλίαν δεικνύς, καὶ ἕλλως δὲ οὐχ ἴλαρα θρέπτρα ἐκτίθειν εἰδώς, τοιαύτη τιμωρὴν τὸν ἑαυτοῦ καθυποβάλλει παιδαγωγόν. Τῆ δὲ ναυτινὸν πληθὸς ἐνθα οἱ πῶς βουλῆς διαφῆκεν ἴσθαι, οἱ καὶ ὡς ἐκ ναυαγίου μακροῦ χρόνιοι τὰ οἴκοι κατέλαβον, ὅσοι τέως μὴ τριῶν ἐνί τινι κακῇ θαλάσσης καὶ λιμοῦ καὶ τελετῆς ἀπεγίνοντο.

Cum Mysti aperte defecissent, ab iis quos dixi impulsu, imperator bellum eis infert. Sed nec illud prætereundum est. Cum Blachi principio ab eo conatu ad quem a Petro et Asane inducebantur, rei difficultate territi, abhorrent, fratres, ut po-

Hier. Wolfii notæ.

(25) Possset τὸ εὐήλιξ etiam ad corporis proceritatem referri, quia ἤλιξις et ætatem et staturam significat.

(26) Ita describitur hic locus, ut non satis appareat utrum subornata an vera illorum insania

εἴ. Ἐτι τοῦ ἐκ Κομνηνοῦ Ἰσακίου κατατυραννεύοντος τῆς Κύπρου, καὶ μήτε χρημάτων ὑποσχέσθαι ἀποσχέσθαι ταύτης προτιθεμένου μὴθ' ὑποκλινομένου τῷ βασιλεῖ, οὔτε μὴν τὰ δευτὰ μετριζόντος ὅσα ἐκακούργει κατὰ Κυπρίων ἀεὶ κἀνωτέρας κολάσεις ἐπινοῶν, ἔγνω κατ' αὐτοῦ στόλον καταρτῆσαι ὁ βασιλεὺς. Καὶ ἐπειδὴ μακρὰ νῆες ἠτοιμάσθησαν ἐβδομήκοντα, ναύαρχοι ἀναδείκνυνται ὁ Κομποστέφανος Ἰωάννης, οὐδοῦ ἐπιθᾶς γήραος. καὶ ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος, ὃς εἰ καὶ εὐήλιξ (25) ἦν καὶ ἀνδρείος καὶ τοῦ βασιλεύοντος ἔξανεψίδος, ἀλλ' ἐκκοπεῖς τὰς κόρας ὑπ' Ἀνδρονίκου ἀχρεῖος πρὸς τῶν ἄλων εἰς τὴν τότε στρατήγησιν συλλελόγηστο. καὶ μὴν οὐδ' αἰσιος ἐκρίνετο οἰωνός. Καὶ δὲ ὁ μὲν ἐς Κύπρον πλοῦς ἀκίνδυνος καὶ τὸ πνεῦμα λίαν φορὸν, ἡρέμα πως ἐμπέπτον τοῖς λαίφεσι, τὰ δ' ἔξῃς καὶ μετὰ τὸ προσσεῖν εἰς τοὺς Κυπρῶτι λιμένας ἀπίσης ἀγριώτερον λαίλαπος· αὐτοὺς τε γὰρ ὁ τῆς Κύπρου κρατῶν Ἰσαάκιος συλλαβῶν ἐτροπώσατο, καὶ ὁ τῶν τότε κατὰ θάλατταν πειρατῶν κράτιστος, ὁ Μεγαρεῖτης καλούμενος, ἐπαμύνων Ἰσακίῳ ἀνωτῆσι ἐπέθετο ταῖς ναυσὶ, κακωνομένηας εὐρών τῶν ἀνδρῶν εἰς τὸν χερσαῖον ἐξόντων πόλεμον. Οἱ δὲ τριηράρχαι οὐ μόνον οὐδὲν τι γεννητῶν κατώρθωσαν, ἀλλὰ καὶ χερσὶ τῶν ἐναντίων εὐμαρῶς ἐάλωσαν. Καὶ αὐτοὺς μὲν τῷ Μεγαρεῖτῃ ἐκδίδωσιν Ἰσαάκιος ἐς ὃ τι βούλεται χρήσασθαι καὶ εἶχε τοῦτους μετὰ μικρὸν Σικελία καὶ ὁ ταύτης τύραννος, εἰς δὲ ὡς δεσπότην ὁ Μεγαρεῖτης ἀνέφερε τὰ ἑαυτοῦ. Ὁ δ' Ἰσαάκιος πολλοὺς μὲν τῶν Ῥωμαίων μετὰ τὴν ἤτταν τοῖς οἰκείοις κατέλεξε τέλεσι, πολλοὺς δὲ καὶ ἀγρίαῖς ποιναῖς καθυπέβαλεν, ὁποῖος οὗτος ἀπαραίτητος ὢν κολαστῆς, ἐν οἷς καὶ τὸν Ῥεντακηνὸν Βασίλειον, [P. 238] πελέκει ἐκ τοῦ γόνατος θάτερον τῶν ποδῶν ἐκτεμών. Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἄριστος τὰ πολέμια, καὶ τῷ Ἰσακίῳ τούτῳ ὡς Ἀχιλλεῖ ποτε Φοῖνιξ μύθων τε ῥητήρ καὶ τῶν πολεμικῶν ἔργων διδάσκαλος πεφηνώς· ὀργιλώτατος δ' ὢν ἀνθρώπων ὁ Ἰσαάκιος καὶ κατὰ λέβητα καχλάζων ἀεὶ τῷ θυμῷ, τῶν δὲ Μυστῶν ἀποστασίαν μελετησάντων περιφανῆ, καὶ ἀρχηγῶν τοῦ κακοῦ τοῦδε ὢν εἴρηκα γεγεννημένων, ἔξεισι βασιλεὺς κατ' αὐτῶν. (26) Χρῆ δὲ κάκεινα μὴ παριδεῖν ἀνιστόρητα. Οἱ Βλάχοι ὄκνονν τὰ πρῶτα καὶ ἀπεπῆδων πρὸς τὴν ἀπόστα-

fuerit. Si simularunt, atrox est et fere plus quam Iberia simulatio ferro se lacerare. Si insanierunt, quo pacto edoceri potuerunt ut ea dicerent que Asani et Petro placebant ?

σιν εις ἣν ἐνήγοντο πρὸς τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἀσάν, ἅ
 τὸ τοῦ πράγματος μέγεθος ὑφορώμενοι. Γῆς δὲ δει-
 λίας ταύτης τοὺς ὁμογενεῖς ἀπάγοντες οἱ ταυτάταιμοι
 εὐκτῆριον ἐδεύμαντο οἶκον ἐπ' ὀνόματι Δημητρίου
 τοῦ καλλιμάκτυρος, εἰς ὃν πολλοὺς τῶν δαιμονο-
 λήπτων συνθηροικότες ἐξ ἑκατέρου γένους, αἰμωποὺς
 καὶ διασπρόφους τὰς κόρσας, λυσιχαίτας, καὶ τᾶλλα
 ἀκριβῶς διασώζοντας ὅποσα οἱ τοῖς δαίμοσι κάτοχοι
 διαπράττονται, τοιαῦτα τοῦτοις ἐνθουσιῶσιν ὑπετί-
 θουν φθέγγεσθαι, ὡς ὁ Θεὸς τοῦ τῶν Βουλγάρων καὶ
 τῶν Βλάχων γένους ἐλευθερίαν ἠδύδοκῆτε καὶ τοῦ
 χρορίου ζυγοῦ ἐπένευσεν ἀπαυχένισιν, οὗ χάριν καὶ
 τον Χριστομάκτυρα Δημήτριον ἀπολιπεῖν μὲν τὴν
 Θεσσαλονικίαν μητρόπολιν καὶ νεῶν τὸν ἐκεῖ καὶ
 τὰς παρὰ Ῥωμαίοις διατριβάς, ἐς δ' αὐτοὺς ἀφικέ-
 σθαι ὡς ἐπαρξήζοντα καὶ συλλήπτορα τοῦ ἔργου
 ἐσόμενον. Ἀνακωχεύομενοι δὲ τρὸς βραχὺ οἱ πᾶρά-
 φοροι οὗτοι, καὶ ἀφ᾽ ἧς τὸ πνεῦμα πλείον συλλέ-
 γοντες, ἐπιληπτειόμενοι αἰθῆς διεσοδοῦντο καὶ
 ἐδόσαν ἐνθεαστικὸν καὶ διάτορον μὴ εἶναι τὸ ἀπὸ
 τοῦδε ἔδρας ἀκμὴν, ἀλλ' ὅπλα μετὰ χεῖρας λαβεῖν
 καὶ Ῥωμαίοις ὁμῶσε χωρεῖν, τοὺς δὲ γε συλλαμ-
 βανομένους κατὰ πόλεμον μὴ ζωγρεῖν, ἀλλ' ἀποσφά-
 τειν καὶ κατακαίνειν ἀνηλιῶς, μηδ' ἐπὶ λύτρους
 ἀφιέναι, μηδ' ἐπικάμπτεισθαι δεήσεσι, μηδὲ γου-
 κλισίαις θηλύνεσθαι, ἀλλ' ὡσπερ τινὰς ἀδάμαντας
 πρὸς πᾶσαν ἀνενδότους εἶναι παράκλησιν καὶ φθει-
 ρειν ἀπαξέπακτα τοὺς συλληφθέντας. Ὑπὸ θεο-
 πρόπων οὖν τοιούτων ὄλον τὸ γένος ἐξομιληθέντες
 τῶν ὄπλων ἅπαντες γίνονται. Καὶ ὡς αὐτίκα εὐήμε-
 ρήθη τοῦτοις τὰ τῆς ἀποστασίας, ἔτι μᾶλλον ἔθεντο
 τῇ ἐλευθερίᾳ σφῶν ἐπευδοκεῖν τὸν Θεόν. Καὶ μικρὸν
 ἠγγεσάμενοι τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἄνετον καὶ ἀπέλυτον,
 καὶ κατὰ τῶν ἄποθεν τοῦ Αἴμου κωμοπόλεων καὶ
 συγκατήσεων ἐμπλατύνονται. Ἄτερος δὲ τῶν ὁμαι-
 μόνων ὁ Πέτρος καὶ στεφανίσκῳ χρυσῶν διαδεῖται
 τὴν κεφαλὴν, καὶ τοῖς ποσὶν ὑποβάπτει καὶ περι-
 τίθησι κοκκοθαφῆς πέδιλον. Τῇ δὲ Πρισηλάβῃ
 προσβαλόντες (πόλις δ' αὕτη ὠγυγία, ἐκ πλίνθου
 πᾶσα ὄπης, καὶ πλείστην ὄσιν περὶ τὸν Αἴμον τὴν
 περίμετρον ἔχουσα) ὡς οὐκ ἀκίνδυνον ἑώρων τὴν
 πολιορκησιν, αὐτὴν [P. 239] μὲν ἀντιπαρέρχονται,
 τὸν δ' Αἴμον ὑποκατέρχονται, Ῥωμαϊκῆς δ' ἐτέ-
 ραις ἐπικαταξάμενοις ἀπροσδόκητοι κωμοπόλεσι
 πολλὰ μὲν σώματα Ῥωμαίων ἐλεύθερα, πολλοὺς δὲ
 βόας καὶ ὑποζύγια καὶ τῶν ἄλλων βοσκημάτων
 χρῆμά τι οὐκ ἐλάχιστον διασπάζουσιν. Ἐξείσι τοῖ-
 νυν κατ' αὐτῶν Ἰσαάκιος, Ὁ δὲ τῶν δυσχωριῶν καὶ
 ἀπροσβάτων αἰθῆς ἐπιλαθόμενοι ἀντέσχον ἐπὶ πολύ.
 Γνώφου δὲ παρὰ δόξαν ἀναδάντος ὑπὸ Θεοῦ, ὃς σκό-
 τος τίθησι τὴν οὐρανὸν ἀποκρυβήν, καὶ τὰ ἔρη
 καλύψαντος ἂ ἐτήρουν οἱ Βάρβαροι τὰς τῶν παρόδων
 στενάς προλογίσαντες, ἔλαθον Ῥωμαῖοι λάθρα αὐτοῖς ἐπιστάντες, καὶ διασκεδάζουσιν οὕτω κατα-
 πλῆγας θέμενοι. Καὶ οἱ μὲν ἀρχηγοὶ τοῦ κακοῦ καὶ τῆς στρατιᾶς, ὁ Πέτρος δηλαδὴ καὶ Ἀσάν, καὶ ὅσων
 περὶ αὐτοὺς ἐταρῆκόν ἀποστατικόν, κατὰ τὴν τῶν εὐαγγελικῶν χοίρων ἀγέλην ὡς εἰς θάλασσαν τὸν
 Ἰστρὸν ὤρμησαν, καὶ τοῦτον διαπλωσάμενοι τοῖς ἐκ γειτόνων Σκύθαις προσέμιξαν' ὁ δὲ βασιλεὺς
 κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν πᾶσαν τὴν Μυσίαν ἔχων περιελθεῖν καὶ φρουρὰν ἐπιστήσαι
 ταῖς ἐκεῖσε πόλεσιν, αἱ πολλὰ μὲν εἰσι κατὰ τὸν Αἴμον, αἱ δὲ πλείους ἢ γούν ἅσασαι σχεδὸν ἐπι-
 πετρῶν ἀποτόμων καὶ μερινεφῶν γηλόφων πεπολισμένοι, τοιοῦτον μέντοι οὐδὲν τι καὶ διαπέπραξε,

A pularibus suis cum metum adimerent, ædem no-
 mine præclari martyris Demetrii ædificarunt, in
 eamque multos dæmoniacos utriusque sexus cog-
 erunt, qui cruentis et perversis pupillis effusisque
 crinibus cætera omnia exquisite exprimebant, quæ
 id genus hominum propria habet; eosque docebant
 in furore proloqui Deo visum esse ut gens Bulgaro-
 rum et Blachorum diuturno jugo excusso liberta-
 tem consequatur, eaque de causa Christi martyrem
 Demetrium, relicta metropoli Thessalonica et æde
 Romanorumque consuetudine, ad ipsos pervenisse,
 adjuturum id opus. Igitur vecordes isti homines
 paulum morati, et subito majore spiritu collecto
 rursus alienati, exagitabantur, et clara voce **486**
 quasi numine afflati clamitabant non amplius desi-
 diæ esse locum, sed arreptis armis Romanos inva-
 dendos esse; et qui in bello caperentur, non con-
 servandos aut vendendos, sed inclementer occi-
 dendos esse, et prece et pretio repudiatis, neque
 magis ulla obtestatione moveri oportere quam ada-
 mantem. Tota igitur gens a talibus vatibus concita-
 tata ad arma concurrat; et ut initia defectionis
 auspicata fuerunt, magis etiam credidere Deum
 libertati suæ favere. Nec ea contenti in oppida et
 prædia ab Hæmo remota diffunduntur. Alter vero
 fratrum Petrus auream corollam imponit capiti et
 pedibus coccineos calceos inducit. Pristhlabam
 aggressi (urbs ea Ogygia est, tota latericia et maxi-
 mum Hæmi spatium complexa) ut oppugnationem
 non esse tutam videbant, ex præterita ex Hæmo
 descendunt; et Romana oppida subito adorti mul-
 tos ingenuos homines, multos boves et jumenta
 aliarumque pecudum ingentem **487** numerum
 abducunt. Isaacio adventante rursus in angustiis et
 inaccessis locis additi diu resisterunt. Sed caligine
 præter expectationem a Deo, cujus latebræ in te-
 nebris sunt, excitata, et montes quos Barbari aditu
 angustiarum obsessi tuebantur involvente, Ro-
 mani eos imprudentes oppresserunt; et terrore
 attonitos ita dissiparunt, ut mali istius auctores et
 duces cum amicorum cœtu, ut ille porcorum grex
 in evangelio in mare, ita ipsi in Istrum illapsi ad
 finitimos Scythas trajicerent. Imperator vero, cum
 nemine prorsus prohibente totam Mysiam perva-
 gari et præsidia in urbes, quæ pleræque in Hæmo
 sunt, sed plures ac potius fere omnes in præruptis
 rupibus et altissimis tumulis exstructæ, introducere
 liceret, neutrum fecit, sed cumulis frumenti incensis
 supplicum Blachorum conflictis verbis deceptus sta-
 tim retro abiit, relictis illis rebus adhuc plane exul-
 ceratis. Unde factum ut Barbari Romanis auda-
 cius insultarent.

πυρὶ δὲ τὰς θηρῶνας τῶν καρπῶν παραδοὺς καὶ τοῖς τῶν ὀφθέντων Βλάχων φανακισμοῖς ὀπαχθεῖς παλιμπους ἐκ τοῦ παρατυχεῖν γίνεται, ἔτι ὠδίνοντα παρεῖς τὰ ἐκείσε. Ὅθεν εἰς πλατύτερον μᾶλλον ἐπέτρε τοὺς Βαρβάρους κατὰ Ῥωμαίων μυκτηρὰ καὶ πλειόνους ἡβένωνσεν.

488 6. Nam is quidem in urbem reversus ut re bene gesta gloriabatur: quidem vero ex ordine iudicium, Monasteriotes Leo, salse dicebat Basillii Bulgaroetoni animam dolere, qui cum Bulgaros funditus delevisset, edixerit, si quando Blachi denovo novis rebus studuerint, suum exemplum imitandum esse, et provincias castris in ea positis peragranda ei qui bellum cum eis gesserit, eo edicto in Sosthenii monasterio affixo. Quod nunc sit irritum, quod imperator ea quæ ille multis annis confici iusserit, tam exiguo momento absolverit ut illi tale nihil in mentem venerit. Asan vero maximis auxiliariis Scytharum copiis suo arbitratu delectis reversus cum 489 Mysiam patriam perpurgatam et Romano exercitu vacuum reperisset, factus insolentior et jactantior, Mysiæ incolunitate et dominatu non contentus maxima Romanis detrimenta inferenda et Mysorum ac Bulgarorum dominatum, ut olim fuisset, omni contentione conjungendum esse censuit. Quodsi ipse imperator ut prius, iterum ad bellum exiisset, fortasse res bene gesta esset: verum is alacritate sua in aliud tempus dilata Joannem sebastocratorem patrum suum cum imperio ablegavit; qui exercitu non temere, sed plane laudabiliter gubernato, et hosti, qui contractis in unum copiis in planitiem descenderat, non parvis cladibus illatis, imperium ob affectati regni suspicionem deponere jubetur, et in ejus locum Joannes Cantacuzenus Cæsar, qui imperatoris sororem in matrimonio habebat, sufficitur. 490 Erat is vir procera statura, forti animo, voce magna, bellicosus, sed ob audaciam et arrogantiam fere perpetuo adverso Marte pugnabat, inter alios et ipse ab Andronico excæcatus. Cum autem 491 barbaros vitata planitie in montibus se tenere audivisset, non cogitavit illos reficiendarum virium causa, et quo tutiores sint, ibi commorari: sed id factum timiditatem interpretatus in medio campo castra posuit, neque custodiis neque exoubiis accuratioribus usus, neque vallo communito. Itaque noctu a Barbaris oppressus vix evadit,

ζ'. (27) Ὁ μὲν γὰρ τὴν βασιλίδα καταλαβὼν ἐπὶ τοῖς καταρωμένοις ἦν βρενθυόμενος, ὡς καὶ τινα τῶν ἐπὶ τῷ δικάζειν (ἦν δὲ οὗτος ὁ Μοναστηριώτης Λέων) παθήνασθαι εἰπόντα τὴν τοῦ Βασιλείου τοῦ βουλγαροκτόνου ψυχὴν, ὅτι τὸ τυπικὸν αὐτοῦ βασιλεὺς παρεβλέψατο καὶ ὅσα ἐπὶ τῇ τοῦ Σωσθενίου μονῆ ἐκεῖνος διέθετο, καὶ κατὰ τοῦτο νεκρῶσαι τοὺς Βλάχους, ἐρεσχελῶν καὶ διασύρων οὐ καθοφῆκε βραχὺ ὡς δῆθεν σφαλέντα περὶ τὴν πρόβρησιν, φάσκων ὡς αὐτὸς αὐθις εἰς τὴν προτέραν ὀπταγὴν καὶ δουλείαν τοὺς ἀποστάτας συνέπεισθαι καὶ ἐπανήγαγεν ἀκαριαίως οὕτως ὡς οὐδὲ χρονίως ἐκεῖνος, καὶ μάτην αὐτὸν ὡς ἀπὸ δαφνηφάγου λαϊνμῦ καὶ Δελφικοῦ μαντικοῦ τρίποδος ἀπερὺγασθαι τὰ τοῦ ψεύδους ὀδωδότα καὶ διάκενα θεοκρόπτια. Ὁ δὲ περὶ τὸν Ἀσάν Βάρβαροι τὸν Ἰστρον διαβάντες καὶ τοῖς Σκύθαις συμμίξαντες, πλείστον ἐκαίθη συμμαχικὸν, καθὼς ἠροῦντο, στρατολογήσαντες ἐκ τὴν πατρίδα Μυσίαν ἐπανῆκον, καὶ σεσαρωμένην ἀτεχνῶς εὐρόντες αὐτὴν καὶ Ῥωμαϊκοῦ κεκενωμένην στρατεύματος μετὰ κόμπου ἐπεισέφρησαν μείζονος, οἷα λεγεώνας πνευμάτων τὴν ἐκ Σκυθῶν ἐπαγόμενοι σύναρσιν. Ἦθεν οὐδ' ἠγάπων εἰ τὰ ἐκπτῶν ἔχουσι σώξειν καὶ τὴν τῆς Μυσίας μόνην περιβαλοῦνται τοπάρχῃσιν, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ τὰ Ῥωμαίων μέγιστα βλάψουσι καὶ τὴν τῶν Μυσῶν καὶ τῶν Βουλγάρων δυναστείαν εἰς ἕν συνάψουσιν ὡς πάλαι ποτὲ ἦν, οὐδαμῶς ἠνείχοντο. Καὶ ἦν ἂν διουσοῦμενα τὰ καλὰ, εἴπερ αὐτὸς καὶ πάλιν [P. 250] ὁ βασιλεὺς κατὰ τῶν ἀποστάντων ἐξώρμησε. Πλὴν ἀλλ' αὐτὸς μὲν τὴν οἰκίαν ὀρμὴν εἰς ἕτερον καιρὸν ὑπερέθετό, τὴν δ' ἀρχηγίαν τῷ πρός πατρός ἐνεχείρισε θεῖω τῷ σεβαστοκράτορι Ἰωάννῃ. Ὁ δὲ οὐκ ἐπισφαλῶς, ἀλλ' ὡς ἔγαν ἐπαινετῶς διακυβερνήσας τὴν στρατιάν, καὶ τοὺς πολεμίους ἐν τῷ σημεθαλεῖν λυπήσας οὐχὶ βραχέα εἰς ὀμαίχμιαν συσπειμαθέντας καὶ εἰς πεδία ὑποναταβάντας ἱεπλάτα, μετὰ μικρὸν τὸν στρατηγὸν ἀποκωννυσαι, ὀποβλεπόμενος βασιλεῖαν. Διαδέχεται δὲ τὴν ἡγεμονίαν ὁ Καῖσαρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, γαμῖ βρὸς ὦν τοῦ βασιλέως ἐπ' ἀδελφῷ. Ἀνὴρ (28) δ-

Hier. Wolfi notæ.

(27) Ὡς καὶ τινα. Corruptus hic locus est, aut saltem ita intricatus ut fere nulla certa sententia ex ea possit colligi. Quare vetusti codicis lectionem, etsi nec ipsam talem, qualem ratio grammatica postulat, paulo tamen expeditiorem in convertendo sum secutus. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς τὴν βασιλίδα πόλιν καταλαβὼν ἔγκαυώμενος ἦν ἐπὶ τοῖς διαπραχθεῖσιν αὐτῷ ἔργοις, ὡς καὶ τινα τῶν κριτῶν (ὀπῆρχε δὲ οὗτος ὁ μοναστηριώτης Λέων) λυπηθῆναι ἔφη εἰπόντα τὴν τοῦ βασιλέως βουλγαροκτόνου ψυχὴν. Ἐκεῖνος γὰρ ὅτε τοῦτους εἰς τέλος διέφθειρε, διατάξατο, εἴπερ πάλιν εἰς ἀποστασίαν ποτὲ τραπῶσιν οἱ Βλάχοι, οὕτως ὀφείλει ὁ μέλλων καταπολεμῆσαι αὐτοὺς ποιῆσαι τὰ αὐτοῦ κατονομαστία καὶ εἰσελθεῖν εἰς αὐτοὺς, καὶ τὴν τοιαύτην διάταξιν ἐν τῇ τοῦ Σωσθενίου μοῦ ἦ ἔθηκεν. Ἐψεύσατο

γῶν ἢ τοιαύτη διάταξις, καθότι σὺ, βασιλεῦ, ἃ διὰ πολλῶν χρόνων ἐκεῖνος διατάξατο πληρωθῆναι, οὐκ συντόμως διετλήθης ὡς οὐδὲ εἰς ἐνθύμησιν ἀνέβῃ ἐκείνου ποτὲ, γελῶν δῆθεν καὶ ἐμπαίζων τὰ παρ' ἐκείνου διατεταγμένα.

(28) Amplius integro folio descripsi ex vetusto codice. (Cæteri duo habebant hæc tantum: ἀνὴρ δ' οὗτος ἀξιοθέατος — σκεπτομνοῖς πρότερον) Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ τὴν ἡλικίαν μακρὸς καὶ ἀνδρείος τὴν ψυχὴν καὶ μεγαλόφωνος καὶ ἐν ποκέμοις δόκιμος, ἀεὶ ποτε δὲ ἐδυστύχει ἐν τοῖς πολέμοις δι' ἣν εἶχε θρασύτητα καὶ ἀλαζονίαν· ἐξωρύχθη δὲ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς παρὰ Ἀνδρόνικου μετὰ τῶν ἄλλων. Ὅθεν καὶ τοὺς βαρβάρους ὁ Καῖσαρ ἀκούων ἐν ἔρεισι διάγειν καὶ μὴ εἰς τὸν κάμπον κατέρχεσθαι, μὴ διαλογισαμένος ὅτι διὰ τὴν αὐτῶν ἀνάπαυσιν καὶ ἀσφάλειαν

οὗτος ἄξιοθέατος τὸ εἶδος καὶ πλουτῶν ἐμπειρίαν τῶν τακτικῶν, τότε δὲ οὐ καλῶς τὸν κατὰ Βλάχων διεστράτηγῃσε πόλεμον. Ὅθεν διαδέχεται τὴν ἡγεμονίαν ὁ Βρανᾶς Ἀλέξιος. Ὁ δὲ καὶ πάλαι μὲν ἐν ἠδρῆσι τῇ βασιλείᾳ, ἤνικα τὸν κατὰ Λατίνων ἐστρατήγει πόλεμον, ὥστε καὶ νύκτωρ τοῦ τεμένουσ ἄδουτο εἰσιὼν ἀνασεῖν πρὸς ἀποστασίαν ἐπειρᾶτο τὸν δρχλον. Ὡς δ' οὐ προῦχώρει τῆνικαῦτα τὰ ἑαυτοῦ διαβόλια, σπονδὰς ἐκ βασιλέως δεξάμενος τὴν μὲν ἔφεισιν καὶ πάλιν ἔτρεφε τὴν αὐτὴν, κατέχων βίᾳ καὶ ἄγχων ὡς ἵππον εὐχύνιον τὸ ἐνδύμυχον φίλαρχον, τότε δὲ ὡς ξυρὸς ἀκόνης τῆς συνδρομῆς τῶν στρατευμάτων λαβόμενος ὑπέθηξεν ἑαυτὸν πέραις ἐπιθεῖναι τοῖς σκεπτομένοις πρότερον. Καὶ δὴ συμβούλοις εἰς τοῦτο [P. 241] χρῆσάμενος τοῖς ὄσον κατὰ γένος ἐκείνῃ συνήπτοντο πατριώταις (ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ δὲ ὤρμηγτο πόλεως), πολλοῖς οὖσι καὶ σύμπαισι δυνατοῖς, τὸ ἐρυθρὸν ὑποδύεται πέδιλον, καὶ μεταδὰς ἐκείθεν εἰς τὴν πατρίδα καὶ πρὸς παντὸς ἀναγορευθεῖς τοῦ στρατεύματος αὐτοκράτωρ τὴν ἐς τὴν βασιλεύουσαν πόλιν στέλλεται, καὶ περὶ τὸ ἔξω λεγόμενον καταστρατοπεδεύεται Φιλοπάτιον. Περὶ δὲ δειλὴν μετὰ τῶν εὐοπλοτάτων δυνάμεων τῷ τείχει προσπελάσας τῆς πόλεως, ἵππῳ ἐποχος ὦν παρὰ τοσοῦτον μὴ παντὶ μέλανι παρ' ὄσον λευκαὶ τρίχες ἐς κύκλον σεληναίας περιηγόμεναι φουεῖσαι ἦσαν περὶ τὸ μέτωπον, τοῖς ἐπὶ τῶν τειχῶν βασιλικοῖς καὶ θεαταῖς τῶν δρωμένων ἀστυπολίταις ἀπειλητῆς ἅμα καὶ παραινέτης ἐδείκνυτο. Τὰ μὲν γὰρ αὐτοῦ φρονούνας εὐ παθεῖν ἔφασκεν, ὡς ἄρα

Hier. Wolfii notæ.

ἐν τοῖς τοιοῦτοις εὐρίσκονται ὄρεσιν, ἀλλὰ δειλὴν τοῦτο κρίνας αὐτῶν, μέσον τοῦ κάμπου ἵπποις τὰ αὐτοῦ κατονονόπια, μῆτε φυλακὰς ἔχων ἀκριβεῖς ἢ βίβλας, μῆτε μὴν βάλλων χάρακx. Νυκτὸς οὖν αὐτῷ οἱ Βάρβαροι ἐπιθέμενοι, μόλις αὐτὸς διασώζεται, καὶ τὸ στρατεύμα πολυτρόπως ἐκάκωσαν· οἱ μὲν γὰρ ἐξ αὐτῶν ἐν ταῖς τένταις κείμενοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καταλαμβανόμενοι ἐφρονέοντο, οἱ δὲ ἀναρμᾶτωοι φεῖγοντες ἐξωγροῦντο. Ὅσοι δὲ φυγεῖν ἠδυνήθησαν καὶ πρὸς τὴν τοῦ Καίσαρος κατοῦναν ἔλθειν, μικρότερον αὐτὸν ὑπὲρ τῶν πολεμίων εὐρίσκον, ὑβρίζοντα καὶ διαβάλλοντα ὡς προδότας αὐτοῦς. Θέλων γοῦν ὁ Καῖσαρ τὴν ἑαυτοῦ νίκην ἀνακαλέσασθαι, ἠρμυτῶθη καὶ ἐκαβαλλίκευσε Ἀραβικὸν φαῖν, καὶ ἔλαβε καὶ κοντίριον εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ὤρμησε κατὰ μέσον τῶν πολεμίων κρᾶζων καὶ λέγων, Ἀκολουθεῖτέ μοι, μὴ βλέπων, μῆδὲ γινώσκων ὅπῃ πορεύεται ἢ τί ἐν τῷ στρατῷ γίνεται. Νικηθέντων οὖν οὕτω τῶν Ῥωμαίων καὶ φευγόντων, ἠρπάγησαν παρὰ τῶν Βαρβάρων αἱ κάτουναι πᾶσαι καὶ τὰ χρυσοῦφῃ ρούχα τοῦ Καίσαρος, τὰ μετὰ τῶν γεραίων χωρμῶτων σεσημειωμένα, καὶ τὰ γάμουλα, ἅτινα καὶ ἐνεδύσαντο ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἀσάν προπορευόμενοι ἔμπροσθεν τοῦ στρατοῦ αὐτῶν. Καὶ ἐπὶ τὸν κάμπου ἐκτοτε καταλθόντες τὰς τέντας αὐτῶν ἐκεῖ ἔστησαν καὶ κατεσκήνωσαν. Παραλυθεῖς δὲ ἀπὸ τῆς τοιαυτῆς ἀρχῆς ὁ Καντακουζηνὸς Καῖσαρ, ἀνηγορεύθη στρατήγος τοῦ ὄλου στρατεύματος ἢ Βρανᾶς Ἀλέξιος, βραχὺς μὲν κατὰ τὴν ἡλικίαν, βαθὺς δὲ τὴν γνώμην καὶ ποικίλος τὴν φρόνησιν καὶ τῶν εὐρίσκομένων τότε ἀνθρώπων ὁ στρατηγικώτατος. Ἀλλ' οὗτος τὴν στρατιάν παραλαβὼν οὐ θρασείως, ἀλλὰ μετὰ ἀσφαλείας καὶ φυλάξεως τὰ τοῦτου ἵπποις κατονονόπια, τακτικῶς τοῖς ἔμπροσθεν

exercitu variis modis afflicto : nam alii jacentes in tentoriis occidebantur, alii inermes in fuga capiebantur. Qui vero usque ad Cæsaris tabernaculum profugerant, majorem ejus quam hostium acerbitalatem sunt experti, a quo contumeliis ut proditores proscindebantur. Ut autem susceptum dedecus aboleret, armatus Arabicum equum conscendit, acutoque in manus sumpto in confertos hostes est invectus, vociferans : « Sequimini me, » cum nec videret neque sciret quo iret aut quid in castris fieret. Romanis ita victis et fugientibus, omnia tabernacula sunt direpta et vexilla capta et aureæ Cæsaris vestes ferrugineo colore interperunctæ ; quas Petrus et Asan induerunt, ante exercitum incendentes, et tabernacula sua in planitie fixerunt. Imperio Cantacuzeno Cæsari abrogato, dux totius exercitus declaratus est Branas Alexius, brevi quidem ille statura, sed magno ingenio et prudentia vir, atque illa ætate summus imperator. Qui exercitu suscepto non confidenter sed circumspicte castra melabatur, instructa progrediens acie, atque in id intentus ut et hostem detrimentis afficeret et omnes copias periculi expertes conservaret. Ita multis angustiis superatis, ad locum qui Niger tumulus dicitur pervenit. Ibi castris positus valloque munito res bene gerendæ spem hominibus afferebat. Sed cum regni cupiditate perpetuo æstuarer, tum animum suum deciravit. Nam idem Branas cum primum ab imperatore dux ad bellum Siculum missus, auxilia Ger-

προπορευόμενος, καὶ προθυμοποιούμενος θλίβειν τοὺς ἐχθροὺς, ἐπιμελούμενος δὲ ὅπως καὶ ὁ στρατὸς ἅπας ἀκινδύνως διέρχεται. Διελθὼν δὲ τόπουσ δυσόπτους πολλοὺς φθάνει κατὰ οἶνα τόπον Μέλινα βουνὸν καλούμενον, κάκεισε κατασκηνοῖ καὶ χάρακα βάλλει, καὶ ἐφαίνετο ὡς καὶ χρηστότερον τε ἐργάσεται. Ἐχων δὲ δι' ἐπιθυμίας ἀεὶ ποτε καὶ φανταζόμενος εἰς τὸ ὕψος ἀναδῆναι τῆς βασιλείας, τότε τὸν ἅπαντα σκοπὸν αὐτοῦ ἐφανέρωσεν. Ὁ αὐτὸς γὰρ Βρανᾶς καὶ πρῶτον, ὅτε εἰς τὸν κατὰ τῆς Συκελίας πόλεμον στρατηγὸς παρὰ τοῦ βασιλέως κατέστη καὶ τὸ ἔξ Ἀλεμανῶν συμμαχικὸν ἀνελάβετο, διακρίνας ὡς ἀρκετὸν ἐστὶ συνεργῆσαι αὐτῷ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ (οὐ γὰρ ἐθάρρει τοσοῦτον τὸ στρατιωτικὸν σύνταγμα ὥστε τὴν βουλὴν αὐτοῦ φανερωῖσαι), ἔγνων καὶ αὐτὸς βαδίσαι τὴν ὁδὸν ἐν ὁ βασιλεὺς Ἰσακίος ἐβάδισε καὶ ἐβασίλευσεν· ἐξελθὼν γὰρ νυκτὸς καὶ πρὸς τὸν μέγαν τῆς ἀγίας Σοφίας νζὸν εἰσελθὼν καὶ μέσον τοῦ ἱεροῦ στάς παρεκάλει τοὺς εἰσερχομένους ζοηθῆσαι αὐτῷ ἀπὸ τῆς ἀδικου καὶ παραλόγου τοῦ βασιλέως ὄργης, λέγων ὅτι Οὐδὲν προσέχρυσά τι ἢ ὄλων ἔξω τοῦ ὀρισμου καὶ τοῦ θελήματος ἐγενόμην αὐτοῦ. Καὶ ἤρξατο ἐγκυχᾶσθαι ἐν τοῖς αὐτοῦ στρατηγῆμασιν. Οὐ γινώσκετε, ὦ ἄνδρες, ὅσα ἐν πολέμοις ἠνδραγάθησα, καὶ δεύτερον καὶ τρίτον διὰ στρατηγικῶν μεθόδων τοὺς ἐχθροὺς ἐνίκησα. Καὶ ἐκίλει πρὸς στάσιν τὸν λαόν. Ὡς δὲ εἶδε μῆδὲν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ γίνεσθαι, ὄρκους ἐκ βασιλέως δεξαμενος τὴν στάσιν διέλυσεν, ἔτρεφε δὲ ὄμως καὶ εἶγε καθ' ἑαυτὸν τὸν τοιοῦτον τῆς ἀποστασίας σκόπον. Ὡς δὲ τότε καιρὸν ἐπιτήδειον εὗρε καὶ ἔλαβεν ἐξουσίαν τὸν στοατηγὸς εἶναι ἀπάσης τῆς στρατιᾶς, ἔχων καὶ τὸν ἅπαντα στρατὸν μεθ' ἑαυτοῦ, εἰς φανερόν τὰ ἐκ κρυπτῷ μελετώμενα ἀνεκρήρυξε.

manorum quæ acceperat satis habere virium ad juvandos conatus suos ratus (nam Romanis legionibus tantum non fidebat ut eis consilium suum aperire auderet) eandem viam et ipse ingredi statuit quæ Isaacium ad imperium perduxisset. Igitur magnum S. Sophiæ templum ingressus, in medio stans opem introeuntium contra iniquam et perversam imperatoris iram, quem nulla re offendisset neque quidquam præter mandata et voluntatem ejus fecisset, implorat, et res gestas suas celebrare instituit: « An ignoratis, inquit, viri, quam fortiter in bellis me gesserim? ut hostes iterum ac tertium industria mea superarim? » Et populum ad seditionem concitat. Ut autem se nihil proficere videbat, promissa ab imperatore impunitate coëptis destitit, eadem cupiditate nihilominus retenta; cujus **492** tum explendæ occasione data, cum totius dux exercitus esset declaratus, quæ diu animo celarat in apertum protulit. Cognatisque suis in consilium adhibitis, qui Adrianopolim, ut et ipse, patriam habebant, nullis et potentibus viris, rubrum calceum induit; atque inde in patriam digressus, et ab omni exercitu imperator salutatus, ad urbem imperatricem contendit, et castris ad exterius Philopatium positus vespericum instructissimis copiis ad mœnia accedit, equo plane nigro insidens, nisi quod in fronte albam maculam instar lunaris orbis habebat, et imperatorios milites et cives, qui ex mœnibus illa spectabant, simul et monet et minis terret. Nam si portis apertis ultro in partes suas concesserint, servatorem et benefactorem habituros; sin per januam et non aliter ingredi cupienti restiterint, utique si clam ingressus et imperium latrocinio quodam consecutus fuerit, se causam habiturum sic agendi cum eis ut immanes feræ, quæ pulsas pastoribus caulas perfrerint. Quæ cum jactasset, acie velut ad pugnam instructa in castra revertitur. Postridie sole orto **493** rursus ad urbis mœnia accedit; et exercitu, ad terrestrem portam, quæ Charsii dicitur, in dextrum et lævum cornu instructo, mediam phalangem ipse obtinens copias urbe effusus aggreditur. Imperator enim suos milites non tantum intra portas urbis collocarat, sed et parlem quam longissimo excurrere extra fossas et cum hostibus congregari et fatigatos hostibus urgentibus ad mœnia refugere jusserat, ut ab iis qui in turribus starent juvantur. Ad usque ad meridiem sagittis et jaculis utrinque dimicatum est, Branæ factione aliquandiu nonnihil superiore ob belli usum, atque in ea Latinorum peditatu potissimum. Nam qui ex Siculo exercitu adhuc in vivis erant, eos imperator custodia et vinculis liberatos armis datis Branæ ad Hæmum proficiscenti miserat, qui optimam phalangem pedestrem explebant, scuto equestri, prælongo ense et lancea armati. Cum autem equitum quoque turmæ iis opem tulisset, urbani vi pelluntur, et quamvis inviti, fossa superata, ad mœnia se recipiunt, propugnatoribus eos adjutantibus.

A καὶ εἰ διαπετάσαντες τὰς πύλας αὐτὸν εἰσδέξονται σωτήρᾳ τε καὶ εὐεργέτην εὐρήσουσιν· εἰ δὲ διὰ τῆς θύρας εἰσιόντι καὶ μὴ ἀναβαίνειν ἀλλαχθῶθεν ἐθέλονται ἀντιβαίνειν δῆπου καὶ ἀντισταίειν, πάντως κλέψας τὴν εἴσοδον καὶ ληστεύσας τὴν βασιλείαν ἐκεῖνα ἀνεπεκλήτως ἐργάζεται ὅποσα καὶ ὠμισταὶ θῆρες τοὺς ποιμένας παρωσάμενοι καὶ μὴ διὰ τῆς αὐλῆς τῶν προβάτων, ἀλλ' ἐτέρωθεν εἴσω παρίοντες. Ταῦτα καὶ τοιαῦθ' ἕτερα μεγαλαυχῆσαι, καὶ ἅμα περᾶσαι ἐνδειξάμενος ὁποίας χρεῖα τοῖς ἐτοιμασθεῖσιν εἰς πόλεμον, πρὸς τὸ οἰκεῖον στρατόπεδον [P. 242] ὑπενόησε. Τῇ δ' ἐπιούσῃ ἄρτι τοῦ ἡλίου τὰ ἔφα φασισβολοῦντος πρὸς τοῖς τείχεσιν αὐθις τῆς πόλεως γίνεται, κάπῃ ταῖς χειρᾶσι πύλας ἀντιτάξας τὴν στρατιάν, αἱ τοῦ Χαρσίου λείγονται, εἰς δεξιὸν καὶ εὐώνυμον κέρας αὐτὴν διαίρει, καὶ τὸ μέσον αὐτὸς ἐπέχων τῆς φάλαγγος ἐφίησι τοῖς ἐκχεομένοις τῆς πόλεως στρατοῖς συμπλέεσθαι. Οὐδὲ γὰρ μόνον ἐντὸς τῶν πυλῶν τῆς πόλεως τὸ ὑπερπονοῦν ἑαυτοῦ κατεμέρισε βασιλεὺς, ἔστι δ' ὁ καὶ τῶν τειχῶν ἄνωθεν ἐπέταξεν ἐφεστάναι, ἀλλὰ καὶ μέρος ἀποδιελόμενος ἐπέτρειβεν ἐπεκθεῖν ἐξωθεν ἕκαστάτω τῆς τάφρου καὶ τοῖς πολεμίοις ὡς ἐνον ἀντιφέρεσθαι. Ἐὶ δὲ γε κάμωσιν ἐπιδρισάντων τῶν ἐναντίων, προσρῦσθαι παρήνει τοῖς τείχεσιν, ὅπως οἱ τῶν πυργοδάρων ἄνωθεν αὐτοῖς ἐπαμύνωσιν. Ἔως μὲν οὖν σταθηρᾶς μεσημβρίας τοξασμοὶ καὶ ἀκροβολισμοὶ παρ' ἑκατέρων ἐγίνοντο τῶν μερῶν, καὶ βραχὺ τι μὲν ἄχρητινὸς ἐκράτουν τῶν τοῦ βασιλέως οἱ τοῦ Βρανᾶ ὡς πολέμων ἔμπειροι, καὶ τούτων μάλιστα οἱ ἐκ τοῦ Λατινικοῦ πεζικοῦ συγκροτούμενοι στίφους, ἔπειτα καὶ οἱ τοῖς ζώσιν ἔτι συνεξητάζοντο ἐκ τοῦ ζωγρηθέντος Σικελικοῦ στρατεύματος, τούτους ὁ βασιλεὺς τῆς φρουρᾶς ἀνεῖς καὶ δεσμῶν καὶ ὀπλιτικοῖς ὑπαγαγὼν πρὸς Βρανᾶν ἀπέστειλε τὴν ἐς τὸν Αἴμον στελλόμενον, καὶ ἦσαν κρατίστη φάλαγγι τῶν περὶ αὐτὸν πεζικῆ, ἵππικῆ θυρεῶ καὶ ξίφει ἐπιμήκει καὶ δόρατι ἐγγήρει φραττόμενοι. Ἐπιδοθησάντος δὲ καὶ τοῦ κατὰ σφᾶς ἵππιστοντος τάγματος, κατὰ κράτος οὕτω τοὺς ἐξ ἄστεος τρέπονται ὡς καὶ τὴν τάφρον ἄκοντας διαβῆναι καὶ προσφῦναι τοῖς τείχεσιν· ἐπήμνον δὲ αὐτοῖς οἱ τῶν τειχῶν ὑπερφαινόμενοι. Καὶ τὰ μὲν τῆς τῆς ἡμέρας ἐν τούτοις ἔληθεν ἀνοχέσας δ' ἐφ' ἡμέραις πέντε τὰς οἰκείας δυνάμεις ὁ τυραννὸς τῶν αὐτῶν καὶ πάλιν ἔχεται πόνων, τοῖς περιδόλοις ἐπιστάς τῆς πόλεως. Ποιῶν δ' ἐπίφοβον τοῖς ἀστυκοῖς ἑαυτὸν καὶ διαστασιάζων τὰ ἐνδον πειρώμενος, μοῖρᾴν τινα τῆς ἑαυτοῦ στρατιᾶς παρελόμενος ἐκπέμπει κατὰ τὴν βόρειον ἀντιπορθμον τῆς πόλεως πλευρᾶν, ἥτις πόρος Βοδὸς κικλήσκειται, ἀφ' ἧς καταφανῆς ἐστὶν ἀκριβῶς ὁ μέχρι τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀναατόρων συρόμενος θαλάττιος ὁλκός, καὶ ὅσα πρὸς ἄνεμον Βορρᾶν ἐπινευόμενα μέρη τῆς πόλεως. Καὶ οἱ γε τὸ ἐπιτετραμμένον τέλει διδόντες, τοὺς ἐκείσῃ περὶ μετεώρους γηλόφους ἀνιόντες τὰς σημαίας ἠνέμωσαν. Ὁ δὲ ἦλιος τοῖς θώραξιν ἐμπίπτων καὶ τοῖς τῶν στρατιωτῶν προσβάλλων θώραξι νεοσμηκτοῖς οὔσι καὶ

λείους ἐποίει ἀποπάλλεσθαι· τούτων κατὰ καμπὴν καὶ ἐπάνοδον τῶν ἀκτίνων σελαγισμάτων ἐκφυρηνίσιατα, ὡς καθ' ὁμηγύρεις τὸν ἀστυκὸν συλλέγεσθαι δῆμον εἰς τὰ ἀνεστηκότα τῆς πόλεως γήλοφα καὶ τὰ πραττόμενα θεᾶσθαι· καὶ διὰ πλείστου τίθεσθαι θαύματος. Μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τοὺς τῆς Προποντιδὸς οἰκητοῦρας εἰς ἑαυτοὺς ἐπεσπάσαντο, οἳ μάλιστα μὲν οὐ πάντες ἴστορες, κώπην δ' ἐλαύνειν παμπληθεῖ ἄριστοι. Ὅθεν τὰ πρὸς ἰχθύων ἄγρην παρ' αὐτῶν ναυπηγούμενα σκίφη εἰς πολεμιστηρίους συνεκρότησαν· οὗτοι ναῦς, σάνισι· παρχεῖαις ἐκατέρωθεν αὐτὰ διειληφόρες, καὶ οἳ μὲν σφενδόνας ὠπλίσαντο, οἳ δὲ τόξα καὶ γωρυτὸν ἀνέλαβον. Καὶ οὕτως εἰς ἀρείκους ἄνδρας ἐκ δικτυοπλόκων μετασκευασθέντες κατὰ τῶν βασιλικῶν [P. 243] ἰσχύουσι καὶ κραταιοῦνται τριηρέων, οἳ τὴν πόλιν περιουῶσι· τὰς ἐκ τοῦ στρατεύματος τοῦ Βρανᾶ νυκτερινὰς ἐφόδους ἐσκόπουσι καὶ ἐτήρουν ἐπιμελιῶς τὸν πορθμὸν, μὴ πως τὴν διὰ τῶν χερσαίων πυλῶν πύροδον ὁ τύραννος ἀπογνοῦς διὰ τῶν παρακτιῶν λάθοι ἐνδοθεν παρεισδύς. Οἳ δ' ἐπὶ τῶν μακρῶν νηῶν τὰ μὲν πρῶτα μαίνεσθαι ψόντο ἀτεχνῶς τοὺς τῶν ἰχθύων ἀγρευτάς, εἰ οὕτως ἐπὶ τῶν ἀλιείων μόλις σαλεύοντες ἐγχείρῃσιν αὐτοῖς ἀπεθάρρυσαν· ὡς δὲ καιρὸς ἐνειστήκει τοῦ βάλλειν καὶ βάλλεσθαι, αἱ μὲν μετὰ βυκάνων καὶ σαλπύγγων ἔξορμοι γίνονται, τὰ δὲ τῶν ἀσπλινυτῶν πορθμεῖα σιγῇ, καὶ οἳ ἐπ' αὐτῶν μένεα πνέοντες ἔτυπτον τὴν θάλασσαν ἔβρεμοῖς, καὶ συμβαλόντες ὑπερτεροῦσι τῶν ἀντιπάλων μεγίστων σκαφῶν καὶ ταῖς τῆς πόλεως ἡῶσι συγκλείουσι. Τὰ μὲν γὰρ διὰ τὸ μάλιστα εἶναι καὶ δυσδιέλκτα οὐκ ἐκ τοῦ αὐτίκα ἐκάκουν τὸ ἀνθιστάμενον, τὰ δὲ συμφορηδὸν ἐπιόντα καὶ πολλὰ μίαν τριήρη συμμίγδην περιόντα, ἐκ τε πρύμνης καὶ πρύρας καὶ παρ' ἐκάτερον τοῖχον μαχόμενα, ὡς ἐν στενοπόρῳ πορθμῷ τὴν νίκην εἶχον ἐπινηχομένην αὐτοῖς καὶ λαμπρὸν ἀνίστων τρόπαιον (29). Ἄλλ' οὐκ ἐς πολὺ τὸ ἐκ τῆς ἤττης αἴσχος ὑπενεγκόντες οἳ τοῦ στόλου τοῦ βασιλείως παλίωξιν τῶν λεμβοαδίων τιθέασιν. Τάχα δ' ἂν καὶ τῷ ὑγρῷ πυρὶ τὰ πορθμεῖα ἠφάνισαν, εἰ μὴ ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐστῶτες ἐπεσθόθησαν οἳ τοῦ Βρανᾶ ὀπλομάχοι, ἐκ τῶν λόφων καταβάντες καὶ τὸν ναυτικῷ.

ζ'. Ἰδὼν δὲ ὁ ἀποστάτης ὡς οὕτε κλέπτειν ἔχει τὴν πύροδον οὕτε μὴν πολέμῳ ἢ πειθοῖ ἀνίστασθαι εἰσὶν οἳ τὰ μελετώμενα, ἄλλην τραπέσθαι διανοεῖτο· ἢ γὰρ λιμῶ τὴν βασιλῆα παραστήσασθαι πόλιν, μεγίστην ἐπιστήσας αὐτῇ καὶ κρατίστην ἐλέπολιν τὴν τῶν ἰδωδύμων ὑποσπάνισιν (ἤδη γὰρ ἡ ἐψα τε καὶ ἐσπέριος ὑπὸ Ῥωμαίους λήξαις κῦτῳ προσεχώρησε), μηδεμίαν ἐπισκήψας νῆα σιταγωγὸν καταλεῖν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἢ προσβαλεῖν μετ' ἀκμαϊότερου στόλου καὶ πλείονος. Ἐκείνη δ' ἦν ἀνελίττων κατὰ νοῦν ἢ μὴ τὸ θεῖον ἐπιτελεῖ γενέσθαι κατένευσεν. Ὁ γὰρ

Tyrannus vero suis ad 494 dies v recreatis rursus eosdem labores oppugnandi mœnia capessit, simul ut se urbanis formidabilem præberet, simul etiam ut dissidium inter cives exitaret, ac partem copiarum ad septentrionale latus urbi obversum mittit, qui Bosporus dicitur. Unde tractus maris qui usque ad Blachernium palatium pertinet aperte cernitur, cœteraque partes urbis quæ ad Aquilonem vergunt. Ii ergo jussa exsequentes, vexillis in altum elatis, tumulos occupant. At solis radii qui in thoraces et arma militum recens polita et lævia incidabant, refracti ignis instar relucebant. Itaque urbanus populus turmatim in editiores colles urbis illius spectaculi gratia convolans, summa admiratione afficitur. Deinde Propontidis etiam incolæ attraxerunt, non in rem militari sed in remis agendis maximo numero exercitissimos. Ii scaphas ad piscium capturam fabricatas in naves bellicas mutarunt, 495 crassis tabulis utrinque affixis, alii fundis, alii arcubus et pharetris armati. Atque ita ex piscatoribus in Mavortios viros mutati cum imperatoriis triremibus fortiter dimicant. Quæ urbem circumneutes nocturnas Branæ impressiones observabant, ac fretum diligenter, tuebantur, ne forte tyrannus desperato per terrestres portas ingressu clam per littorales ingrederetur. Ac principio piscatores insanire visi, quod ægre in naviculis fluctuantes impetum in longas naves facere audent: ubi ad arma ventum est, maximas hostium naves cum buccinis et tubis invectas tacite quidem sed fortiter adorti superant et in urbana littora compellunt. Nam eæ quia longissimæ erant et tardæ, lembis piscatorum non statim nocere poterant: hi vero quia confertim irruebant et multi unam triremem circumdabant, a puppi et 496 prora et utroque latere pugnantes, in angusto freto victoria potiti illustre tropæum erexerunt. Sed imperatorii classarii, non diu eo dedecore tolerato, naviculas vicissim fugant; easque forsitan igni Græco absumpsissent, nisi Branæ milites ex colibus ad littora digressi suppetias illis tulissent.

7. Cæterum ubi seditiois auctor animadvertit se neque clam penetrare nec aperta vi consilium suum exsequi posse, alia via rem aggrediendam censuit, ac imperatricem urbem aut fame ad deditionem compellendam, a nonnæ penuria machina firmissima et acerrima admota (jam enim et Orientales et Occidentales provinciæ ad eum defecerant, quibus edixerat ne qua frumentaria navis Byzantium appelleret), aut cum firmiore et majore classe impetum faciendum. Verum eaolvebat animo quæ Deus haud concessurus erat. Nam imperator cum

Hier. Wolfii notæ.

(29) Turpiter fugiunt imperatorii, et inter navalia se includunt, si modo ἐξάρτυς ἀντὶ ναυταμοῦ intelligi dehet.

urbanum populum sibi addictum esse ac Branam adeo 497 aversari cerneret ut etiam execraretur, Dei Genetricis imagine, quæ ab Hodegio monasterio Rodegetria nuncupatur, in mœnia pro vallo inexpugnabili translata, cum suapte industria ad pugnam incitatus est, quod diuturnam obsidionem e re sua non esse et aliquid adversi novarumque rerum studium allaturam putabat, tum Conradi Cæsaris hortatu maxime impulsus. Erat is vir genere Lombardus, Montisferrati domini filius, prudentia et fortitudine tantum excellens ut non apud Romanos duntaxat esset celebris, Manuelli præsertim charus, ut ab ipsa natura et ingenii et manuum dexteritate luculenter ornatus, sed apud populares quoque suos inclytus. Hic est, qui maximis largitionibus a Manuele impulsus Alemannorum regi restitit, et Moguntinum episcopum cancellarium regis superavit, qui cum maximis copiis impressionem in Italiam fecerat; eumque in vincula conjectum aliter se dimissurum negavit, nisi a Romanorum imperatore juberetur. Tum autem cum imperator Isaacius ad fratrem ejus Bonifacium legatos misisset de sorore Theodora illi despondenda, is vero jam cum alia nuptias celebrasset, legati magnæ felicitatis loco 498 habuerunt, quod hic conjugem amisisset, ac bonum longe majus judicarent quam si id confecissent cuius gratia venerant, et Conradum maximis pollicitationibus impulsum secum adduxerunt. Cum vero non multo post eas nuptias Branæ defecit, in imperatoris animum erigere et bona spe sustentare jam labascentem et remollescentem confirmare non destitit; quippe qui iis monachis qui nudis pedibus incedentes et humi cubantes velut co'umnis ultra humum efferuntur, in palatium congregatis, Deo supplicaret ut civile bellum propulsaret nec alteri traderet imperium, rem vero bellicam penitus negligeret, omni spe sua in armis spiritus collocata. Cæterum Conradus eum, ut cancer pinnam, subinde vellicabat et excitabat, monens ne in mendicis istis omnem fiduciam collocaret, sed rei militaris etiam rationem haberet et armatis phalangibus seditioso occurreret, nec dextris duntaxat armis, hoc est sanctorum virorum intercessionibus, sed sinistris 499 etiam, quæ ense et thorace constarent, hostes ulcisceretur. Neque parcendum esse pecuniæ, sed ad conscribendum militem impendendam. Nam præter cognatos imperatoris, et eos qui in urbe habitabant, cæteri omnes Branæ se submitserant, neque foris copias parari poterant. Quibus Cæsaris verbis velut assiduis stimulis torpore illo et socordia excussa, auxilia contrahere instituit. Et quia sibi pecuniam deesse querebatur, vasa ex impera-

Α βασιλεὺς ὄρων αὐτῷ προσκείμενον τὸ τῆς πόλεως πλῆρωμα, καὶ μὴ μόνον οὐκ ἀνεχόμενον βασιλεύειν Βρανᾶν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀναθέματι καθυποβάλλον ἐκείνον, ἄνω τῶν τειχέων ἀναγαγὼν οἶά τε ἄμαχον ὀχύρωμα καὶ ἀνάλιτον χαράκωμα τὴν εἰκόνα τῆς θεομήτορος, ἥτις ἐκ τῆς τῶν Ὁδηγῶν μονῆς, καθ' ἣν προσκεκλήρωται, Ὁδηγήτρια ἐπικέκληται, ἤβρενώθη μὲν καὶ οἴκοθεν πρὸς ἀντιμάχησιν, κρῖνας ἀλυσιτελῆ τὴν χρόνιον ἐντὸς σοῦ ἄστεως κάθειρξιν, καὶ ἀπευκαίον δέ τι καινοποιήσουσαν ἐπ' αὐτῷ, πλειόνως δ' ὑπέριξε ταῖς ἐπιπλήξεσι Καλοαρδὸς τοῦ Κοβρᾶδου. Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ οὗτος τὸ μὲν γένος Ἰταλιώτης, πατὴρ δ' ἐξέφυ τοῦ τὴν χώραν τῆς Μόντης φεράντης κατέχοντος. Τοσοῦτον δ' ἐπ' ἀνδρία καὶ συνέσει διέφερον ὥστε οὐ παρὰ Ῥωμαίοις μόνον ἦν περιώνυμος, καὶ μάλιστα τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ ἐπιπόθητον ἄκουσμα ὡς φύσεως λαχὼν [P. 244] εὐκλήριαν καὶ διανείας δξύτητα καὶ χειρῶν δραστηριότητα, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ὁμογενέσιν αὐτῷ περικλειστός. Οὗτός ἐστιν ὁ μεγίστος φιλοδωρήμασι παρὰ τοῦ βασιλέως Μανουῆλ ἐπαρθείς καὶ ἀντὶρας χεῖρας τῷ τῆς Ἀλαμανίας ῥηγί, καὶ μάχη τὸν ἐπισκοπον Μαγέντζης νενικηκῶς καγκελλάριον ὄντα τοῦ ῥηγὸς καὶ κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἐμβαλόντα μετὰ πλείστων δυνάμεων, συνειληφώς τε αὐτὸν καὶ δεσμοῖς περιβαλὼν, καὶ οὐκ ἄλλως ἀπολύσειν ἰσχυρίζόμενος εἰ μὴ εἴη τοῦτο καὶ τῷ Ῥωμαίων βασιλεῖ προσταχθέν. Τότε δὲ τοῦ βασιλέως Ἰσακίου τὸν αὐτοῦ ἡμαίμονα Βοτιφάτιον διὰ πρέσβειων μεταστειλάμενου, ὡς κατὰ γάμον συναφθεῖη Θεοδώρῃ τῇ αὐτοῦ κασιγνήτῃ, ἐπεὶ νύμφην ἐκείνος ἡρμόσατο καὶ ἦσας εἶχε προσεχώς τὸν ὑμέναιον, οὗτος τὴν τοῦ βίου κοινωνὸν θανάτῳ ἀποβαλόμενος ὡς ἔρμαιον τοῖς πρέσβεσι κρῖνεται καὶ τὸ πάρεργον τοῦ ἔργου μείζον κατὰ πολὺ. Ναὶ μὴν ὑποσχέσειν οἱ πρέσβεις μερίσταις τὸν Κοβρᾶδον κουφίσαντες σὺν ἀντὶ ἐπαπέριεξαν, καὶ ὡς εἰσιτάκει τοὺς γάμους ὁ βασιλεὺς, μετὰ μικρὸν δὲ ἡ τοῦ Βρανᾶ ἐπηκολούθησεν ἐπανάστασις, οὐ διέλιπε τὸ τοῦ βασιλέως διανιστῶν φρόνημα καὶ ταῖς χρηστοτέραις ἀναβάλλων ἐλπίσιν ἀπεσθηκὸς ἦδη καὶ εἰς ἀγενῆ καταβλήθην χαλαρότητα, καὶ ὡσπερ ἀκόνη τῷ βασιλεῖ πρὸς τὸν τοῦ πολέμου ξυρὸν γινόμενος. Ἀμέλει καὶ βασιλεὺς μὲν τοὺς γυμνόποδας καὶ χαμαιεύνας τῶν μοναχῶν ἠθροικῶς, καὶ ὄσοι κίοσι (30) τῆς γῆς ὑπερήρησαν εἰς τὰ ἀρχεῖα συνηθροικῶς, ἰδεῖτο δὲ αὐτῶν τοῦ Θεοῦ διασκεδασθῆναι τὸν ἐφεστῶτα ἐμφύλιον πόλεμον καὶ μὴ μεταθῆναι ἢ ἀποπτῆναι τὸ κράτος πρὸς ἕτερον, τῶν δὲ κατὰ πόλεμον, ἡτημέλει παντάπασιν, τὰς ἐλπίδας πάσας ἐπανάπτων τῇ παντευχίᾳ τοῦ πνεύματος· ὁ δὲ ὡς ὁ καρκίνος τὴν πίνναν πολλὰκις τοῦτον διῦπνιζε καὶ ὑπονύττων διανίστα, πείλων μὴ πάντα τοῖς ἀβίοις τούτοις θαρρῆναι, ἀλλ' ἐν τῷ μέρει καὶ στρατῶν ἐπιμέλεσθαι καὶ φάλαγγιν ὀπλομάχοις κατὰ τοῦ ἀντιστάτου κεχρησθαι, ὅπως εἴη μὴ μόνον

Hier. Wolfii notæ.

(30) Ὅσοι κίοσι. Fortassis ὡσεὶ κίοσι, vel κίονες.

διὰ τῶν δεξιῶν ὄπλων, τῶν συνάρσεων διπλασθῆ τῶν ἄγιων ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἀριστερῶν τῶν κρατυνομένων ξίφει καὶ θώρακι τὸν ἀνικαθόμενον πολέμιον μεταίων, μηδὲ χρημάτων ὑποτιθεῖς φείδεσθαι, ἀλλὰ καὶ ταῦτα διαφθεῖρειν εἰς στρατευμάτων συναγωγὴν, ἐπεὶ καὶ ἀνευ τῶν καθ' ἅμα τῶ βασιλεῖ συναπτομένων καὶ τῶν ὅσοι τὰς οἰκίσεις μὴ ἐκτὸς εἶχον τῆς πόλεως, πάντες ὑπέκυψαν τῶ Βαρανῆ, καὶ τῶν ἔξωθεν οὐκ ἦν ἐπισηνέγκασθαι στρατεύματα. Οἷς δὲ τοῦ Καίσαρος λόγοις καθάπερ ἐνδελεχεῖ βουπλῆγι τιτρώμενος ἀνένιψέ τε τοῦ κάρου καὶ τῆς ἀκηδίας μεθήρμιστο, καὶ ἤρξατο συλλέγειν συμμαχικόν. Μὴ εὐπορεῖν δὲ λέγων χρυσίων, ἐκ τῶν βασιλικῶν ταμείων ἀργύρεα σκευὴ ἀνελόμενος παρακατέθετο ταῦτα τοῖς χρυσοῦ εὐποροῦσι τεμένεσι, καὶ τὰ ἐκεῖθεν πορισθέντα χρήματα εἰς συλλογὴν διέδωκε στρατιᾶς, καὶ ὕστερον μετὰ τὴν νίκην καὶ τὸ χρυσίον οὐκ ἀπέδωκε καὶ τὰ παρακατατεθέντα ἀνείλετο. Ἀμέλει καὶ ἐν βραχεῖ καιρῷ ὁ μὲν Κοβράδος ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν πόλιν συναγέοχε Λατίνων ἰππότες [P. 245] περὶ τοὺς δις ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα, πάντας ἀρειμανίους, καὶ πεζοὺς πεντακκοσίους. Οὐκ ὀλίγοι δ' ἐστρατολογήθησαν καὶ ἀπὸ Ἰσμαηλιτῶν καὶ τῶν ἑβραίων Ἰβήρων, κατ' ἐμπορίαν στείλαμένων τὴν ἐς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων. Τὸ δὲ περὶ τὸν βασιλεῖ ἐπίσημον τῶ γένει καὶ ἄλλως περὶ τὴν βασιλείον αὐτὴν εἰλούμενον περὶ τοὺς χιλίους ἠρίθμητο. Τοσαύτην δ' ὁ Κοβράδος ὑπὲρ τοῦ κρατοῦντος εἰσηνέγκαστο σπουδῆν ὥστε θεύπεμπτον ἀγαθὸν κατὰ καιρὸν τῶ βασιλεῖ ἐπιστάν τοῖς ἅπασιν ἐλογίζετο. Ἔστι δ' ὅτε τῶ βασιλεῖ ἐσθλοντι ἐποφθεῖς, « Εἶθε οὕτως, » ὑποστεινάζας εἶρηκε, « τῶν κατὰ τὸν ἐφεστῶτα πόλεμον ἐπεμέλου, ὡσπερ γίνη τρεχέδειπνος, ἐπὶ τὰ προκείμενα βρώματα λιχνεύομενος καὶ ὄλην τὴν φροντίδα τοῖς παρακινουμένοις διαχαλῶν διατρεύμασιν. » Ὁ δὲ ἐρυθρίασας ἐπὶ τῶ ῥήματι τούτῳ καὶ πυβύπωότερος φανεῖς ἑαυτοῦ καὶ μειδιάσας βεδιασμένον ἐπελάβετο τῆς χλανίδος τοῦ Καίσαρος, καὶ διασεσοδηκῶς εἶπεν ὡς « Κατὰ καιρὸν, ὦ οὗτος, ἐστιαθησόμεθά τε καὶ μαχεσόμεθα. » Ἐγένοντο δὲ καὶ διοσημεῖαι τηνικαῦτα· ἡμέρας γὰρ ἀστέρες ἐφάνησαν, καὶ ὁ ἀπὸ παραχῶδης ὤφθη, καὶ περὶ τὸν ἥλιον πάθη τινὰ συμβεβήκατιν ἄφασιν ἄλωνας, ὡς μηδὲ τοῦτον καθαρόν καὶ ἀθόλωτον, ἀλλ' ὡχρότερον ἀποδισκεῖν τὸ φῶς. Τοσαύτην δ', ὡς ἐνεδίδου τὰ πράγματα, συνθηροικῶς ὁ βασιλεὺς στρατιᾶν ἔγνω μὴ ἀναδύεσθαι καὶ μέλλειν εἰσέτι καθόμενος ὑπωρόφις, ἀλλ' ἐν τῶ μέρει καὶ αὐτὸς ξιφίρης ὀφθῆναι τῶ ἀποστάτη. Στὰς τοίνυν θωρακοφόρος εἶσω τοῦ περιδόλου τῆς πόλεως, ὅν ὁ βασιλεὺς ἀνήγειρε Μανουὴλ ἔβρυμα τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀρχαίων, παρεθάρβυνε λόγοις τὸ συγγενὲς καὶ τὸ παρεστῶς ἐγγύθεν ὀπλιτικόν, τοιαύτε παρακαλούμενος· « Κρεῖσσόν ἐστι δῆπουθεν, καὶ παρὰ γε Θεῶ ἀνεπέγκλητον, τοῦ ἐννόμως κρατοῦντος προκινδυνεύειν τοὺς ὑπ' ἀρχῆν, ἢ γούν προσέπειν ἀνδρὶ νεωτεριστῆ καὶ κατ' ἀλλήλων ἐκπολεμώσαντι τὸ ὁμόγλωττον. Βί δὲ τινες εἴεν μετακυβουομένην ἔχοντες τὴν γνώμην καὶ ἀμφιδάλαντον

toris scriniis deproptta templis, quæ aurum habebant, oppignoravit, et pecuniam inde acceptam ad colligendum exercitum distribuit, quamvis post victoriam nec pecuniam restitit et vasa illa abstulit. Conradus vero exiguo tempore equites Latinos in urbe circiter CCL coegit omnes viros bellicosissimos, et pedites D, nec pauci ex Ismaelitis, et Orientalium Iberum multi, qui negotiandi causa in urbem venerant, nomina militiæ dederunt. Ex genere illustribus et alioqui palatium frequentare solitis ad mille connumerati sunt. Conradus vero tanta contentione 500 imperatoris partes tuendas suscepit, ut ab omnibus divinitus missus esse tempore maxime necessario crederetur. Atque aliquando ad imperatorem comedentem ingressus cum suspirio dixit: « Utinam ita rem bellicam curares, ut alacriter ad cœnæ lauticias accurras et animum in patinis habes. » Eo dicto imperator erubuit, et prehensio illius pallio cum risu coacto dixit: « Heus tu, suo tempore et cœnabimus et bellabimus. » Tum quoque ostenta apparuerunt. Nam stellæ interdiu sunt conspectæ, aer turbulentus fuit, circuli quas arcas vocant solem ambiverunt; unde lumen ejus non purum sed pallidius emicuit. Imperator vero tanto exercitu coactio quantum res sinebant, non diutius cunctandum et sub tecto desiderandum esse ratus est, sed vicissim arma seditiosis inferenda. Itaque thoracatus intra ea mœnia quibus Manuel imperator Blachernium palatium munit, stans hujusmodi oratione cognatos et proxime astantes milites confirmavit: « Omnia præstat, Deoque gratius est, ut subditi pro legitimo imperatore 501 pugnent quam cum seditioso ac civilis belli auctore se conjungant. Si qui vero sunt quorum animi vacillant ac fluctuant, aut omnino ad seditiosum magno impetu amoris ferantur, et quem heri ut mancipia dominum colebant, eum hodie rejiciant, ab iis impetratam velim rem omnino æquissimam, ut domi sedentes neutri opitulentur, donec prælio dirempta fuerit controversia, ac tum ut cæteri cum victore se conjungant; aut statim ante pugnam ad hostem abeant ac pro ejus salute dimicent, quo gratiam ab eo victoriam adepti majorem inean. Nam me quidem labiis honorare, corde vero alteri addictos esse ac omne studium deferre, haud scio an ab ullo probari aut Deo placere possit, qui æquitatis amans in animorum recessus inquirat. Nam ab eo quod iis pejus est ac omnium impudentissimum, aninus quoque abhorret, videlicet ne qui pugne tempore ad tyrannum deficiant et probalos etiam viros exemplo suo corrumpant. Id quod in avibus quæ gregatim volant cernitur. Nam ubi una subvolarit, reliquæ omnes una avolant: ubi una consederit, reliquæ etiam consident. » Hæc propterea dicebat, quod Joannem 502 sebastocratorem patrum suum suspectum habebat ut et veteri necessitudine et recenti affinitate cum Brana conjunctum, cujus filiam non ita pridem filio suo desponderat. Quibus

verbis cum omnes alii doluerunt, tum sebastocrator, ut omnem suspicionem a se amoveret, omnem familiam suam et semetipsum atrocissimis diris devovebat, si unquam ad Branam descivere in animp habuisset. Neque enim se ita esse officii rudem aut senio delirare, ut fratris filium imperatorem, a quo ab alia dignitate ad aliam promotus esset, advenæ sub dio versanti, cujus animum ergase inexploratum haberet, ob filii nuptias posthaberet.

τόγε ἔμοι μὲν προσκολλᾶσθαι καὶ χεῖλεσι τιμᾶν, ἔτερψ δὲ προσνευκέναι τῇ καρδίᾳ κακίην ἀποκίμαιν ἅπαν τὸ πρόθυμον, οὐκ οἶδα εἴ τις καὶ ἐπαινέσεται, ἢ ὅπως ζυγοστατηθεῖη παρὰ θεῶν, ὃς τὰς ἐπι στήθους ἔννοιας ἐξετάζει φιλοδοικαίως. Τὸ γὰρ ἔτι τούτων χεῖρον καὶ ἀναιδέστατον οὐδὲ βαλεσθαι προάγομαι κατὰ νοῦν, τουτέστι τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν αὐτομολίας ἐργάζεσθαι πρὸς τὸν τύραννον, καὶ κακὸν τοῖς ἐκλεκτοῖς ἀνδράσι προκείσθαι [P. 246] παράδειγμα εἰς τὸ συμμεθίστασθαι σφισι καὶ προσπαίρειν εἰς ἕτερον, ὃ κάπῃ τοῖς ἀγέληδὸν πεταμένοις πτηνοῖς ὀρώμεν γινόμενον· ἕνὸς γὰρ ἀναπτάντος καὶ τὰ λοιπὰ ροιζήδων συνανίπτανται, καὶ τῇ τοῦ ἑτέρου καταπαύσει συστέλλουσιν ἅπαντα τὸ πτερόν. » Ταῦτα δ' ἐφθέγγετο δι' ὑποψίας ἔχων τὸν πρὸς πατρὸς θεῖον τὸν σεβαστοκράτορα Ἰωάννην ὡς πάλαι τε τῷ Βρανᾷ συνήθη καὶ ὀλίγην πρότερον τῆς ἀποστασίας γάμον υἱοῦ θύσαντα μετὰ θυγατρὸς τοῦ Βρανᾶ. Ἐφ' οἷς καὶ ὅσοι μὲν ἐπλήθρουν τὸν τότε σύλλογον οὐ μικρῶς ἐπαθήσαντο, ὃ δὲ σεβαστοκράτωρ ἅπαν ἑαυτοῦ μεθιστῶν ὑποπτον παλαμναιοτάταις ἀραῖς τοὺς κατ' οἶκον ἅπαντας ἑαυτοῦ καὶ ἑαυτὸν δὴ καθυπέβαλλεν, εἰ ὅλως ἐγνώκει ποτὲ τῷ Βρανᾷ προσθήσεσθαι· μὴδὲ γὰρ οὕτως εἶναι τοῦ καθήκοντος ἀδαῆς, ἢ τὸν νοῦν ὑπὸ τοῦ γήρωσ ἀπολωλεκέναι καὶ ἡλιθιάζειν παντάπασιν, ὡς ἀδελφόπαιδος βασιλέως καὶ ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν μετωρίσαντος τὸν ὑπαίθρον καὶ ἐπηλυν ἀναλλάξασθαι δι' ἀγχιτείαν παιδὸς, καὶ ὃν οὐκ ἴσῃσιν ἀκριβῶς εἰ διανοήσαιτο δήπουθεν ἐπ' αὐτῷ καὶ δράσεις τὰ χρηστίτερα.

8. Cum Branas suos milites in aciem eduxisse B nuntiaretur et pugnae tempus esse videretur, apertis portis milites erumpunt, protostratore Manuele Camyze, qui imperatori ad conducendum militem non parvam pecuniam suppeditarat, cornu sinistrum obtinente. Nam cum Branae inimicissimus esset neque spem bonam foveret, si is 503 vinceret, omnes suas opes imperatori aperuerat et quantum vellet inde sumere permiserat, melius esse ratus propter imperatorem amicum et cognatum omnia sua bona effundere, eaque, si vicisset, cum gratiarum actione et fenore recipere, quam domi asservere homini alieno, infesto et ingrato, in derisum suum et summam illius commoditatem. In dextro cornu ipse imperator curavit, in quo lectissimi quique et armis insignes erant. In medium Conradus Cæsar cum stipendiariis Latinis tam equitibus quam peditibus occupabat. Hostilis phalangis medium Branas cum cognatis suis et amicis et nobilissimis ac fortissimis quibusque obtinebat : in utroque cornu cum alii duces, tum Elpames Scytha curabant. Ante meridiem levia certamina et insultus ab utroque exercitu facti sunt, pedestribus copiis pugnam auspicatis. Cum vero sole jam medium cæli lunem occupante signum 504 pugnae datum esset, Conradus primus cum suis, quorum arma purpureum insigne habebant, impetum in hostem D facit, ac sine clypeo tum pugnavat, sed textum lineum austero et salito vino probe maceratum et amplius decies octies complicatum pro thorace indutus erat, ita firmum ut nullum telum penetraret. Utriusque exercitus intervallo in angustum contracto rursus consistit. Postquam pedites ut

ἢ προσκεχηνοῦσαν ὄλην τῷ ἀποστάτῃ, καὶ δυσερῶτως αὐτοῦ ἐξέχονται, καὶ ὃν χθὲς ὡς δεσπότην δεσμοχίρες ἐθεράπευον, τοῦτον ἀθειοῦσι σήμερον, αἴτησιν ταύτην αὐτοῦ αἰτούμαι δικαιοτάτην, ἐπὶ οἴκου ἰζάνειν μηδενὶ ἐπαρήγοντας, ἕως ἂν πολέμου διακριθεῖη τὰ πράγματα καὶ τῷ νικῶντι πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑποπεσοῦνται, ἢ μεταχωρεῖν εἰς τὸν ἀποστάτην ἐξ αὐτῆς καὶ πρὸ τῆσδε τῆς συμπλοκῆς κἀκείνου προπολεμεῖν τε καὶ προκινδυνεύειν, ὅπως καὶ χάριν εἴσεται πλείονα τροπαίοις ἀναδηθείς. Ὡς

θ'. Ἐπεὶ δ' ἐκάλει καιρὸς παράταξιν καὶ ὁ ἀποστάτης ἐκτάσσειν τὰς οἰκείας δυνάμεις ἠγγέλλετο, ἀνακλίνονται μὲν αἱ πύλαι τῆς πόλεως, ἐκχέονται δὲ τὰ στρατεύματα. Καὶ τὸ μὲν εὐάνθυμον κέρας ὁ πρωτοστράτωρ ἐπέιχε Μανουὴλ ὁ Καμύτζης, ὃς οὐκ ἔλιγα τῷ βασιλεῖ ἐχορήγησε χρήματα κατὰ τὴν τότε γενομένην τῶν ὀπλιτῶν ξενολόγησιν· ἐχθιστος γὰρ ὦν τῷ Βρανᾷ, μὴδ' ἀγαθαῖς ἔννοιας βαλλόμενος εἴπερ εἴη ἐπικρατέστερος ὁ Βρανᾶς, πᾶσαν τὴν οὐσίαν βασιλεῖ ἀνεκάλυψε, καὶ ταύτης ὀπόσιν βούλοιο μέρος ἐποδάσασθαι συγκεχώρηκε, κρεῖσσον οἴηθεις ὑπὲρ βασιλέως φιλοῦντος, καὶ προσγενοῦς καταπροέσθαι τὰ ὄντα ξύμπαντα, καὶ πλείω νικῶντος μετ' εὐχαριστίας ἀπολύψεσθαι ὑστερον, ἢ τὰ οἴκοι ἀλλοτρίω, καὶ τούτῳ ἀσπόνδῳ τε καὶ ἄγνώμονι, ταμιεύειν εἰς κατάγελων οἰκείον κἀκείνου βρασιτώνην ἄφθονον. Τὸ δὲ δεξιὸν αὐτοῦ διεῖπεν ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος, ἐν ᾧ συνειλεκτο ἅπαν εἴ τι κράτιστον καὶ ὀπλοῖς ἀριπρεπέστατον, τὸ δὲ μέσον ὁ Κοβράδος Καῖσαρ μετὰ τῶν ἐπὶ μισθῷ ἀγγεγερμένων Λατίνων ἱππέων τε καὶ πεζῶν. Τοῦ δ' ἀντιταξαμένου στρατοπέδου τὸ μὲν μέσον τῆς φέλαγγος, ἔνθα καὶ τὸ συγγενὲς καὶ φίλιον ἦλπιστο τῷ Βρανᾷ καὶ εἴ τι τῶν συνακολουθησάντων ἐκείνῳ ἐπιστημον τῷ γένει καὶ εὐθαρσῆς, αὐτὸς ἐπέιχε Βρανᾶς, τὰ δ' ἐκατέρωθεν ἰστάμενα τάγματα ἄλλοι τε στρατηγίας εἰδήμονες καὶ ὁ Σκύθης Ἐλπούμης. Μήπω μὲν οὖν μεσοῦστος ἡμέρας ἀκροβολισμοὶ ἐκατέρωθεν καὶ ἐμπηθήσεις κατ' ἀλλήλων ἐγίνοντο παρ' ἀμφοτέρων τῶν στρατευμάτων, καὶ πεζικαὶ προδεδλημέναι δυνάμεις μάχης ἐξ ἀντιστάσεως ἤπτοντο. Ἐπεὶ δ' ὁ ἥλιος κατὰ κορυφὴν ἐφέλεγε, τότε δὴ τὰ σημεῖα τῆς μάχης αἴρεται, καὶ πρῶτος

ὁ Κοβράδος διακινεῖται, φοινικοβαοὺς μετὰ τῶν A
αὐτῶ συνόντων Λατίνων τὸ τῶν ὄπλων ἔχων ἐπίση-
μον. Αὐτὸς μέντοι ἄνευ φуреοῦ τηνικαῦτα διηγωνί-
ζετο, ἐκ δὲ λίνου πεποιημένον ὕφασμα οἴνω αὐστηρῶ
ικανῶς ἤλισμένῳ διάδροχον παλλάκις περιπευχθὲν
δίπλην θώρακος ἐνεδύετο. ἐς τοσούτον δ' ἦν ἀντι-
τυπὲς ἀλσι καὶ οἴνω συμπιληθὲν ὡς καὶ βέλους
εἶναι παντὸς στεγανώτερον· ἤριθμοῦντο δ' εἰς
ὀκτωκαίδεκα καὶ [247] πλείω τὰ τοῦ ὑφάσματος συμ-
πτύγματα. Ποιήσας δὲ τὸ μεταίχμιον βραχύτερον
αὔθις ἴσταται. Καὶ ἐπεὶ οἱ μὲν περὶ τὰς λόγχας
ὡς πρὸς συμπλοκὴν ἀνέστησαν πυργηδὸν παρατα-
ξάμενοι (ἀπὸ γὰρ ἀσπίδα καὶ κόρυς κόρυθα ἤριδε,
καὶ οἱ θυροὶ ἀλλήλοις συνέμουον), οἱ δὲ ἵππεῖς τὰ
δώρατα ἠγκωνίσαντο καὶ τὰ τῶν ποδῶν κέντρα τοῖς
ἵπποις ἐπέπαιον, ἤδη δὲ καὶ τὸ τοῦ βασιλέως τάγμα
ἐπικολούθει, οὐδὲ τὴν πρώτην ἔμπυσιον τοῦ ἵππου B
Κοβράδου ἀπλιτεύοντος περικύβητον οὐδὲ τὴν ῥόθιον
ἐπαγωγὴν τῶν ἵππων οἱ περὶ τὸν Βρανᾶν ὑπενεγ-
κόντες, τὰ νῦτα μεταβαλόντες διασκιδνάνται. ἐπὶ
δὲ τούτοις καὶ τὰ λοιπὰ διαβροθθέντα τάγματα τρέ-
πονται πρὸς φυγὴν. Αὐτὸς δ' ὁ Βρανᾶς γεγωνὸν
κεκραγὼς καὶ διάτορον, « Στῆσε, Ῥωμαῖοι! πλείους
γὰρ πρὸς ἐλάττωνας μαχεσόμεθα, καὶ πρῶτος ἔγωγε
κατὰ τῶν ἐνωπίων ἐμβαλῶ πολεμίων, » καὶ ἅμα
δρῶν δ' πετιθετο, παλίνστροφον μὲν οὐδένα ποιήσιν
ἴσχυσε, κατὰ δὲ τοῦ Κοβράδου ἄτερ κόρυθος μαχο-
μένου τὸ δόρυ ἴθυεν, οὐ καιρίως δ' ἔβαλεν, ἀλλὰ
τὸ μὲν τὸν τοῦ Καίσαρος ὤμιον παραξέσαν ἄλιον
τῶν ἐκείνου χειρῶν ἐξέβρύη, ὁ δ' ἀμφοτέραις τοῦ
οἰκείου ξυστοῦ λαβόμενος ἐμπήγρυσεν τοῦτο τῆ πα-
ρὰ τοῦ Βρανᾶ, καὶ σκοτοδίνης ἐκείνου ἐμπήγρυσεν, C
καὶ κατακρημνίζει τοῦ ἵππου Βρανᾶν. Τὸ δ' ἀπὸ
τοῦδε περιστάντες αὐτὸν οἱ δορυφόροι τοῦ Καίσαρος
καταδορατίζουσι. Φασὶ δὲ ὡς ἐν τῷ πρώτῳ ὑπὸ
Κοβράδου τρωθῆναι τὴν τελευταίαν πτοηθεὶς ἰκετη-
ρίασε Βρανᾶς τοῦ μὴ τεθνάναι, τὸν δὲ Κοβράδου
ἐκείνῳ μὴ χρῆναι δεδιέναι ἀποκρίνασθαι· οὐδὲ γὰρ
ἀγδὲς τι πέσεται ἕτερον ἢ τὴν κεφαλὴν μόνον ἀπο-
κοπήσεται. Ὁ καὶ παραρηγῆμα πέπονθεν. Ἀκόσμου
δὲ τῆς φυγῆς γενομένης ἕκαστος τὸν καθ' αὐτὸν
διώκων ἀνήρει. Τοῦτο δὲ ἀρχομένης συμβᾶν τῆς
τροπῆς οὐ περαιτέρω προέβηκε· καὶ Ῥωμαῖοι
γὰρ ὁμογενοῦς ἐφείδοντο αἵματος, καὶ αὐτοὶ δὲ
οἱ διωκόμενοι τὴν περὶ ψυχῆς τρέχοντες μεθ'
ἀπάσης ὀρμῆς ἀπεδίδρασκον. Ἐσκόλεται οὖν ὁ
χάραξ ὑπὸ τῶν νικάντων, καὶ εἰς διαρπαγὴν ἐκκεί-
μενος ἦν οὐ μόνον τοῖς τοῦ βασιλέως στρατεύμασιν,
ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκχεομένοις ἀστυπολίταις. Ἀναίρει-
ται δὲ κατὰ τοῦτον αὐτὸν πόλεμον καὶ Κωνσταντῖνος
ὁ Στηθάτος, περὶ τὸν βουδῶνα λόγχῃ τρωθεὶς, ἀνὴρ
ἀγαθὸς καὶ μελίχος, ὃς διέπων τὴν ἐπρχίαν τῆς
Ἄλγχιάλου οὐχ ἐκόντως ἐπηκολούθησε τῷ Βρανᾶ, ἀλλ'
οὔτε τὸν προσλαβόμενον ὠνήσεν τι, καθὼς καὶ
προσεδοκᾶτο, Βρανᾶν, καὶ ἐαυτὸν, οὐκ ἐξέσωσε τοῦ
μυχαίρα πεσεῖν, τῶν τότε ἀστρολόγων ὁ δοκιμώτατος
ὦν, ἀλλὰ τι τὴν ἐκείνου γνώσιν διαδραμὸν, ὡς ἔοικε,
λεπταλεπτον ἡσυχῇ μένειν πέπεικεν ἐπὶ τῆς
σκηνῆς, καὶ ἐπιὸν οὐκ ἔδεισε τὸ πολέμιον. Ἐλέγετο
δὲ τῷ Βρανᾶ φοιδᾶσαι προρρήτικῶς, ἐκ τῶν τῆς
τέχνης ἐκβάσεων τεκμαιρόμενος, ὡς κατὰ τὴν ἡμέραν
ἐκείνην τῆς πόλεως ἐντὸς εἰσελεύσεται καὶ
θριαμβεύσει περιφανῶς. Τοῦτο δὲ εἰ μὲν αὐτὸς ἀληθῶς
εἶρηκεν ὁ Στηθάτος, ἀσφαλῶς οὐκ ἴσημι, ὅτι
μηδ' ἀψευδῶς τὰ πάντα ἢ φήμη μυθεύεται, ὅποσα
περιλάλττα τιθῆναι φιλεῖ. Ὅτι δὲ, εἰ δῶμεν ὅποσα

pugnam initari lanceas instar turris erexerunt
(nam clipeus clipeum, galea galeam urgebat, et
scuta collidebantur) et equites subditis calcaribus
equos directis hastis concitarunt, imperatoria etiam
legione subsecuta; Branæ nilites, ne primo quidem
impetu Corradini exercitus tolerato, obversis tergis
dissipantur, deinde cæteræ etiam legiones in fugam
vertuntur, Branæ vero quanta voce poterat cla-
mitans: « State, Romani: plures enim cum paucio-
ribus pugnabimus, et primus ego hastam in hostem
vibrabo, » idque quod alios monebat exsequens,
neminem sane a fuga revocavit, sed telo in Con-
radum sine galea pugnantem directo non lethalem
ictum illi intulit, sed Cæsaris humero per-
stricto telum e manibus amisit. At ille hastam suam
utraque manu preheisam ita in Branæ maxilla
defligit, ut oborta vertigine equo præcipitaretur et
a satellitibus Cæsaris confoderetur. Aiunt, cum
primo vulnere accepto mortem deprecaretur, Con-
radum eum bono animo esse jussisse, neque enim
quidquam gravius quam capitis truncationem ei
metuendum esse: idque statim accidit. In illa effusa
fuga proximum quemquam quilibet occidit; idque
principio fugæ duntaxat factum non ulterius pro-
cessit. Nam et Romani cognato sanguini parcebant;
et ii quos persequiebantur, quippe res capitis age-
batur, summa festinatione aufugiebant. Castra a vic-
toribus direpta sunt, nec militibus duntaxat sed
urbanæ etiam multitudini prædæ fuerunt. In hac
pugna Constantinus Stethatus occubuit, hasta in
inguine vulneratus, vir bonus et euavis; qui cum
Anchiali provinciæ præsesset, Branam non sponte
secutus, nec ipsi, ut expectabatur, commodavit,
nec semetipsum conservavit, quominus ferro in-
teriret, quamvis astrologorum ejus ætatis princeps;
nimirum scrupulo aliquo minutissimo deceptus
in tentorio manserat, hostem ingruentem
nihil timens. Ferebatur autem Branæ ex artis ob-
servatione prædixisse fore ut eo die urbem ingre-
deretur et magno cum splendore triumpharet. Quod
utrum dixerit necne, affirmare non possum: novi
enim famæ non semper in hujusmodi rumoribus
fidem habendam esse. Sed si illa dixit quæ feruntur,
vates utique deceptus est, ut res ipsa decla-
ravit, nisi quis forte astrologiæ deditus cum non
prorsus aberrasse nec artem omnino vanam esse
propterea contendat, quod caput ejus et dexter pes
eo die hastis affixa per forum traducta sunt, una-
que caput circumforanei cujusdam, qui Poeta dice-
batur, non in bello cæsi, sed post illustrem illam
victoriam jussu imperatoris, haud scio quo fine,
interfecti.

ἡ φήμη ἐδίδαξεν, ὑπὸ τοῦ προφάντορος Στρηάτου εἶκx ὡς ἐξετοξέυθησαν, αὐτὰ, φασί, τὰ πραγματὰ ἐφηναν. εἰ μὴ τις τῆ οὐρανοσκοπῆ ἐπιστήμη προσκείμενος μῆ [248] παντάπασι διεψεύσθαι τουτοσί διαταίνοιτο καὶ τὰ τῆς τέχνης μὴ καθόλου διαπεσεῖν, εἰς τῆν τοῦ Βρανὰ κεφαλὴν μετὰ τὸ προβῆθαι καὶ τὸν ἕτερον αὐτοῦ τῶν ποδῶν, ἀπερ τῆς ἡμέρας ἐκείνης διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐμπεπερονημένα κοντοῖς διεπόμπουσαν, σὺν αὐτῇ δὲ καὶ κεφαλῆτινος ἀγοραίου, Ποιητοῦ λεγομένου. ἦν οὐδεμία πολεμία χεῖρ ἀφείλετο, αὐτὸς δὲ βασιλεὺς μετὰ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην νίκην καὶ τὴν τῶν ἐναντιῶν καταπαλέμησιν ἀποτμηθῆναι προσέταξεν, οὐκ οἶδ' ἐφ' ὅτῃ συνοίσοντι ἢ κατορθώματι.

9. Eo bello hunc exitum sortito, imperator convivio instructo omnes aulae portas aperuit, ut victor a quibusvis conspiceretur; et cum manus epulis admoturus esset, ferculum haud sane decorum et 507 ludicrum parum elegans, Branae caput inferri jussit, quod hianti rictu et clausis oculis humi abjectum huc atque illuc globi instar agitabatur et jaculis trajiciebatur. Deinde conjugi quoque ejus in palatio inclusæ oblatum est. Quæ rogata num sciret cujus esset, oculis in miserabile illud et inexpectatum spectaculum conjeris: « Novi, inquit, et me miseram judico. » Erat enim modesta mulier, et decoram matronis taciturnitatem maximi faciebat. Quare a patruo Manuele matronale decus et familiæ suæ ornamentum appellabatur. Exercitus vero qui cum Brana defecerant, laxis habenis quocunque fugiebant: ac qui pugnae tempore post propugnatores stolerant, cum inclinatam esse aciem sensissent, fuga occupata, eos qui a tergo sequebantur pro hostibus metuentes cursum intendebant, ne caperentur. Qui vero sequebantur, antecedentium incitatam fugam utrom salutarem 508 imitati, et hostium persecutionem veriti, illud utique optabant, ut equi non unguis humum pulsarent, sed tanquam Pegasus volitarent, ipsique velut orci galea tecti a nemine conspicerentur. Tantus eos terror invaserat, qui faciebat ut quidvis et dicerent et optarent. Ac in ponte Daphnautiano plurimi periissent, nisi quidam manibus in cælum extensis, Deum testatus neminem a tergo instare, sed victores jamdudum a persequendo destituisse, eos monuisset ut impetum fugæ moderantes ordine et caute fornicem illum pertransirent. Ac tenues et obscuræ fortunæ homines citra molestiam et crimen domum redierunt, salubriter obocuritate sua tecti, neque metuentes ne ab ullo inquirerentur. Qui vero aut genere illustres aut magistratibus gestis insignes erant, frequentes convenere et per legatos veniam ab imperatore petiverunt, quod hominem seditiosum secuti defecissent. Quodsi ab imperatore noxæ eximerentur, se in posterum bonos et fideles ministros fore 509 pollicebantur, et pœnitentiam suam re ipsa declaratos, quod contra dominum et imperatorem arma cepissent. Sin is inexpiabili iracundia arderet, atque injuriarum memoriam perpetuo conservatam ac iræ scintillas resuscitatas vellet, se quoque conspectum ejus fugituros et extremum receptum apud gentes Romanis infestas quasituros, et in Romanos esse commissuros quæ illis deberent ad quos confugissent. Neque enim esse novum, si quis suos infestus experiatur, ut hostium amicitiam expetat

ἦ. Καὶ τοιοῦτο μὲν ὁ τότε ἀγὼν εἴληφε πέραι, αὐτὸς δ' ὁ βασιλεὺς τραπόμενος εἰς ἐστίασιν πᾶσαν τῶν ἀρχείων ἀνῆκε πύλην αὐλείου καὶ παράθυρον προσκῆνιον, ὥστε τοὺς βουλομένους εἰσέλκει καὶ θεᾶσθαι αὐτὸν τροπαιοῦχον. Ἐν δὲ τῷ ἄπτεισθαι τῶν σιτίων χανδὸν καὶ τὰς χεῖρας κινεῖν εἰς τὴν τῶν προκειμένων ἐδεστῶν πόλεμον, ἐπαισῶδιόν τι οὐκ εὐπρεπὲς καὶ ἄθυρμα ἐπιδείπνιον τὴν τοῦ Βρανᾶ παρεισαχθῆναι κεκέλευε κεφαλὴν Ἡ δὲ ὡς εἰσηκτο, ἐπ' ἐδάφους ἔβριπτο σισσηροῖα καὶ μεμκοῖα τῷ ὀφθαλμῷ, ὡδὲ τε κάκεῖτε δίκην σφαιρας διαγομένη τε καὶ μεταγομένη διτκοντίζετο. Ὑστερον δὲ καὶ τῇ αὐτοῦ γαμετῇ ἔνδον τῶν ἀνακτόρων καθειργμένη παρεισφῶεται, καὶ ἀνέρεται αὕτη εἰ σῦνειδεν ὅτου ἐστὶν ἡ κεφαλῆ. Ἡ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκείνη τῷ πικρῷ καὶ οἰκτρῷ καὶ ἀέλπτῳ θεάματι ἐπιβαλοῦσα, « Οἶδα, φησί, καὶ ταλανίζω ἑμαυτὴν. » Ἦν γὰρ σώφρων ἡ γυνὴ, καὶ τὴν ἐπιπρέπουσαν τῷ θῆλει σιωπῆν τιθεμένη περὶ πολλοῦ, οὐ χάριν καὶ καλὴν ἐν γυναιξὶ κατωνόμαζεν ὁ πρὸς μητρὸς αὐτῆς θεῖος ὁ αὐτοκράτωρ Μανουήλ. καὶ οἶόν τι τῶν ἐκ τοῦ γένους ὀσφράδιον. Τὰ δὲ γε πρὸς ἀποσπασίαν τῷ Βρανᾷ συναράμενα στρατεύματα, ὅλους ἀνέντα χαλινούς, τὰς ὀπουδήποτε φερύσας ἐτρέπετο. Καὶ οἱ μὲν ὄπισθεν ἐστῶτες τῶν προμάχων κατὰ τὸν καιρὸν τῆς συμπλοκῆς, ὡς ἦσθεντο τῆς τροπῆς, ἀψάμενοι ὄγς φυγῆς πρότεροι τοὺς κατόπιν ἐλαύνοντας ὡς πολέμιους ὑφωρῶμενοι, τὸν δρόμον ὡς μὴ συλληφθεῖεν ἐπέτεινον· οἱ δ' ἐφεπόμενοι τὸ σῦντονον εἰς φυγὴν τῶν προαγόντων ὡς πράξιν ζηλοῦντες σῶζουσιν, καὶ τὴν τῶν πολεμίῶν ἐπιδιωξίν δεδιττόμενοι, ἐκεῖνα ἡῦχοντο ἀντικρυς, τοὺς μὲν ἴππους μὴ ποσὶ κόπτειν τὸ δάπεδον, ἀλλ' ἴπτασθαι κατὰ Πήγασον, αὐτοὺς δὲ ἀρασίᾳ καλύπτεσθαι, ὡς εἰ τὴν κυνέην Ἄδου ὑπέδυσαν. Ἡ πολλὴ τότε ἦν αὐτοῖς ἡ δειλανσις, καὶ πᾶν ἐποίει καὶ πράττειν καὶ εὐχεσθαι. Ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν γέφυραν πλείστοι ἀνἀπολισθόντες ὀλώλεισαν ἤτις κατὰ τὸ Δαφνούτιον περιάγεται, εἰ μὴ τις αὐτοὺς ἐπεπέκειε καθυφείναι τῆς ἀξείας φυγῆς κατὰ κόσμον τε καὶ μὴ ἐπισφαλῶς διὰ τῆς ἀψίδος ἰέναι, εἰς οὐρανὸν ἀνατείνας τὰς χεῖρας καὶ τὸ θεῖον ἐπομοσάμενος μηδένα κατ' αὐτῶν ἐπιέναι πολέμιον ὄπισθεν, ἀλλὰ [P. 249] πάσαι μεταστραφέντες παύσασθαι τῆς καταδιώξεως. Ὅσοι λὲν οὖν τὴν τύχην ἦσαν φλαῦροι καὶ περιπέζιοι, οὗτοι ἀνεπαχθῶς καὶ ἀνεπεγκλήτως ἀφίκοντο οἰκαδὲ, τὴν οἰκείαν παράδυστον σῶζουσιν ἔχοντες, καὶ μηδένα δεδιότες τὸν ἐπὶ τῷ κολάσαι ἀναδιφῆσοντα. Οἱ δὲ τὸ γένος λαμπροὶ καὶ ἐπίσημοι δὲ ἡγεμονίαν ἢ ἀρχιγίαν, οὗτοι ἐς ἄθρου ἀλισθέντες σῦνταγμα διαπρεσβέονται βασιλεῖ, συγγνώμην αἰτοῦντες οἷς ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ καὶ τῷ ἀποστά

τη ἐπηκολούθησαν, καὶ παρὰ βασιλέως λαμβάνοντες ἅ
τὸ ἀνέγαλτον ἀγαθοὶ καὶ πιστοὶ θεράποντες ἐς τὸ
μέλλον ἔσεσθαι συνετίθεντο. καὶ τῶν ἔργων αὐτῶν
ὕποδειξι τὴν μετάνοιαν ἐφ' οἷς ἐκ παρανοίας πε-
παρφηγήκασιν· κατὰ τοῦ κυρίου βασιλέως ἐφοπλισά-
μενοι. Εἰ δὲ βασιλεὺς, φασί, τὸ τῆς ψυχῆς θυμού-
μενον πλουτῶν ἀμετέθετον οὐκ αὐτῆμαρ καταπέψι
τὴν ὀργιλότητα, ἀλλ' ἐπέπειτα στήσει τὰ ἡμαρτη-
μένα σφίσιν αὐτοῖς, ὃν ὑπέτυφε κότον εἰς σπινθη-
ρας ἀναδύριπίζων θυμοῦ, καὶ αὐτοὶ φευξοῦνται ἀπὸ
προσώπου τοῦ βασιλέως καὶ τὸν παρὰ τοῖς φιλε-
χλοροῦσιν ἔθνεσι Ῥωμαίοις ζητήσουσιν ἔσχατον
σταθμὸν, κἀκεῖνα Ῥωμαίους ἐργάζονται ὅσα οἷς
προσεβρότησαν δρᾶν ὄφειλον, ἐπεὶ μὴδὲ καινὸν εἰ
διφῆ τις τὸν ἀντίπαλον καὶ κολακεύσει τουτονὶ ὡς
φίλιον, τὸν οἰκτεῖον εὐρίσκων πολέμιον. Ταῦτα οἱ μὲν
πρέσβεις ὑπετονόησαν· βασιλεὺς δὲ πᾶσιν ἀμνη-
στίαν ἐδράβευσεν, καὶ τοὺς προσιδόντας εὐμενῶς προσδεχόμενος παρῆνε μετὰ μελλον ἐπὶ τῇ παραδίσει
τῶν πρὸς αὐτὸν ὀμωμοσμένων ἐνδείκνυσθαι, καὶ ἀρχιερεῖ ὀπτανέσθαι τῷ μεγάλῳ, καὶ ζητεῖν ἐκαί-
θεν λύσιν τοῦ ἀναθήματος ὅπερ αὐτοὺς οἱ τῆς πόλεως οἰκήτορες καθυπέβαλον, ἀνωθεν ἐστώτες τῶν
πυργοβάσεων καὶ τὰ παρ' αὐτῶν θεώμενοι δρωμενα. Καὶ πολλοὶ τῷ πατριάρχῃ προσήλθοσαν, ὅσοις τέως
εὐλαθείας μεθῆν· οἱ δ' ἄλλοι τῇ κατανεύσει τῆς κεφαλῆς τὸ πέρας τῆς παραιφάσεως συμμετρήσαν-
τες ὡς λῆρον ἠγήσαντο τὴν εἰς τὸν μέγαν νεῶν ἀφιξίν τε καὶ ἐξαγόρευσιν. Ἐῷ γὰρ λέγειν ὡς ᾤσαν
οἱ τῶν ἀτασθαλῶν μετὰ τὴν ἐκ προσώπου τοῦ βασιλέως ἐξέλευσιν διεχλεύαζον αὐτὸν καὶ ἐξεμυκτή-
ριζον, καὶ οὐ καινὸν ἔλεγον εἰ θεῷ πρότερον κληρωθεῖς, ἐπεὶ καὶ τοῦτο προσοιεθίβλητο, ἐκεῖνα καὶ αὐτοῖς
ὀφθαγεῖται νῦν ὑπόσα δὴ καὶ ἐξ ἐφθου δεδιδάχκται. Πολλοὶ δὲ καὶ τῷ Ἀσάν καὶ τῷ Πέτρῳ προσεβρότησαν· ἀλλὰ
καὶ οὗτοι γράμμασι βασιλικοῖς μετὰ μικρὸν ἐπανήλθοσαν.

Γ'. Ἄλλο δ' ἐπὶ τούτοις παρηκολούθησεν ἔργον
παρὰ λογώτατον· ὁ γὰρ βασιλεὺς πᾶσιν ἐνέδωκεν
ἀτεχνῶς ἀστυκοῖς τε καὶ ἀλλοχώροις διεχεισθαι
καὶ κακῶς δρᾶν ὅποσοι πρὸς Βρανᾶν μετετάξαντο
τῶν τε ἀγγου τῆς πόλεως ἀγροτῶν καὶ τῶν τὴν
Προποντιδα λαχόντων εἰς οἴκησιν. Καὶ τὴν μὲν τῆς
ἡμέρας ἐκεῖνης διάδογον νύκτα καθ' ἣν Βρανᾶς
κατηγώνιστο, ἐνίσταται ταῖς οἰκίαις τῶν δυστήνων
Προποντιῶν τὸ [P. 250] ὑγρὸν πῦρ, ὃ τοῖς στέ-
γουσιν ἐφυπνοῦν σκεύεσι κατὰ τὰς ἀστραπὰς ἐξαί-
φνης προίτησι τὰ ἐξάλματα καὶ πιμπρᾶ καθ' ὧν
διεκπίπτον ἀφίεται. Τὸ δὲ λάβρον ἐμπεσὸν τοῖς
δρυφάκτοις ἐπυρπόλησεν ἅπαν οἰκοδόμημα, εἴτε
τέμενος τοῦτο ἅγιον ἦν εἴτε σεμνεῖον ἱερὸν εἴτε
οἴκημα ἰδιωτικόν· καὶ τοῦ κακοῦ παρὰ πᾶσαν
δόκησιν ἐπελθόντος οὐ μόνον τὰ μέλαθρα τὸ πῦρ
ἐπενέμετο καὶ ἡ φλόξ μικροῦ διεῖρπεν αἰθέριος, ἀλλὰ
καὶ τὰς οὐσίας ἐπέδωκετο τῶν ἀνθρώπων, οὐδενὸς
ἀρπάσαι τι καὶ μετενεγκεῖν ἔχοντος εἰ μὴ ὅσα τῶν
χρημάτων εὐάγκαλα. Κατὰ δὲ τὴν μετ' αὐτῆν ἔω
ἔξεισιν ὡς ἐκ προσκλήσεως τὸ Λατινικὸν στίφος δ'
τῷ Κορράδῳ Καίσαρι συνετέτακτο καὶ τὸ ἀγελαῖον
καὶ πτωγεῦον πλῆθος τῆς πόλεως, καὶ τὰ περίε δια-
δραμόντες, οἱ μὲν ἔτι τὰ δπλα φέροντες, οἱ δ' ἄμυ-
τηρίῳ τῷ παρευρεθέντι χρώμενοι, τί μὲν οὐχ ἤρπα-
σαν, τί δὲ χεῖριστον οὐκ εἰργάζαντο; οἰκήματα
κατῆρειψαν, τὸν ἔνδον πλοῦτον περιεβάλλοντο, ἱερὰ
ἀνηρέυνθησαν φροντιστήρια, ἐπιπλα ἀγαίλοντο παν-
αγῆ, σκευὴ τίμια ἐθεβήλωσαν, σεμνῶν μοναζόντων
οὐκ ἠδέσθησαν πολιᾶν, ἀρετῆς, ἦν καὶ πολέμιος
οἶδε τιμᾶν, ἠλόγησαν, καὶ ἵνα τὰ πολλὰ συντέμω,
πᾶσαν κάκωσιν καθ' ὧν ἐπήσαν ἐπεδείξαντο. Πολλ-

aque pro amicis colat. Quæ cum legati submur-
murassent, imperator impunitate omnibus concessa, eos qui accedebant benigne susceptos monebat
ut pœnitentiæ ob violatum iurjurandum declu-
randæ causa patriarcham adirent, seque anathe-
mate solvi peterent, quo a civibus, cum illorum
facinora ex turribus spectarent, obstricti essent. Ac
multi, quibus religio cordi erat, ita fecerunt: cæteri
vero nutu capitis duntaxat admonitioni illi assensi
magni templi ingressum et confessionem pro nugis
habuerunt; ne dicam fuisse quosdam petulantes, qui
cum exiissent, imperatorem deriserint et subsanna-
runt nihil esse novi dicentes, 510 si is qui sacri-
ficus olim fuisset (nam id etiam ei crimini dabatur)
ipsis etiam ea præscriberet quæ a puero didicisset.
Multi qui ad Asanem et Petrum se contulerant,
paulo post imperatoris litteris revocati eunt.

10. Post hæc imperator, quod haud satis mirari
queas, concessit omnibus tam civibus quam pere-
grinis, ut urbe effusi omnes eos male tractarent
qui ad Branam defecerant, suburbanos, villiosos et
Propontidis incolas. Eaque nocte quæ Branæ in-
teritum consecuta est, Græcus ignis ædificiis ad
fretum sitis injicitur, qui in vasis occultus, subito
fulguris instar emicans, omnia quæ contigerit in-
cendit. Qui cum in tabulata incidisset, omnia ædi-
ficia tam sacra quam profana, tam privata quam
publica incendit. Id malum cum præter expecta-
tionem accidisset, non ædes modo flamma in altum
elata sed etiam bona miserorum absumebat, cum ni-
hil eripere aut transferre possent nisi parva quædam.
Postridie mane Latina cohors Conradi Cæsaris et
promiscua et paupercola turba urbe egreditur. Hi
circumjacentia 511 omnia pervagati, partim adhuc
armati, partim telis obiter arreptis, quid non ra-
puerunt? quos scelere abstinerunt? diruerunt ædes,
opes diripuerunt, monasteria scrutati suppellec-
tilia sacrosancta abstulerunt, vasa pretiosa profa-
narunt, venerabilem monachorum senectutem non
reveriti sunt: virtutem quam hostis etiam venerari
solet, neglexerunt; denique ne sim prolixior, omne
malorum genus quolibet secum attulerunt. Multi
quod ob direptionem ædium suarum murmurassent,
occisi sunt. Ac ea calamitas latius vagata ac diu-
tius et acerbius grassata esset, nisi quidam gravi
dolore commoti eam audaciam imperatori indicas-
sent, eumque perpulissent ut viris nobilibus et
dignitate præstantibus missis importunorum homi-
num impetum repressisset.

λοιὶ δὲ καὶ ὅτι τῶν κατ' οἶκον σκυλευομένων ὑπέμυξαν, θάνατον εὐρανὸ τὸ ζημίωμα. Προύκοψε δ' ἂν τὸ δεινὸν καὶ χρονιώτερον γεγονὸς ὤφθη καὶ περιαλγέστερον, εἰ μὴ τινες ἀνενεγκόντες βασιλεῖ τὰ τελοῦμενα καὶ βαρυσλγήσαντες, ὡς εἰκὸς, ὑπέμυξαν πρὸς διόρθωσιν. Καὶ στείλιος εὐθύς τινος τῶν κατ' ἀξίωσιν καὶ γένος περιφανῶν ἀνέστειλέ τε τὰς τῶν ὑτάκτων ὀρμὰς, καὶ κατέληξεν αὐτίως ὀψέ ποτε τὰ εἰς μέγα μέρος ἀφανισμοῦ τῶν ἐκείσε τολμώμενα.

Pro modo vastatione magnæ partis suburbanorum A
 ædificiorum vix tandem finita, et ab hominibus qui aliorum malis afficiuntur vix satis adhuc deplorata opifices urbani, qui ea quæ jam exposui non B
 probarent, non ferendum esse rati quod Latini non modo libere et insolenter jactarent Branam a se debellatum esse, sed etiam in suburbanos Romanos intolerabiliter grassati essent, in cohortes et phalanges centuriati instar hiberni torrentis in Latini C
 norum ædes irruunt. Igitur confusæ voces non alie quam gregibus gruum aut graculorum obstrepentibus, aut venatoribus latratum canum incitantibus, aerem implebant, atque alii alios tunicis prehensis instigabant. Nemo ibi audiebat qui pacem suadebat: omnes ut aspides aures obturabant, ne sapientem magnum audirent. Eum circumforaneæ turbæ concursum non modo effrenata iracundia, sed etiam alienæ pecuniæ cupiditas regebat. Putabant enim se Latinis exiguo labore ædibus expulsis, quidquid in iis esset reconditum, ut sub Andronico fecissent, direpturos. Verum non modo spe sua frustrati, sed etiam contrarium sunt experti. Nam adversarii animadverso plebis contra se concitatis impetu, viis publicas, quæ ad ipsorum ædes ducebant, maximis trabibus obstruxerunt, et thoracati in munitionibus illis, densi D
 constiterunt. At collectitia turba sapæ vallum illud transcendere conata non modo nihil profecit, sed etiam a Latinis male tractata est. Nam cum sine ferro et nudis, plerique etiam vino obruti, cum armatis congregarentur, tum demum quid fecissent cernebant, Epimetheum Prometheo stultiorem esse intelligebant, cum aut sagittis icti aut cominus vulnerati humi procumbebant. Ac toto vesperi usque in crepusculum malum illud duravit. Mane autem cum Romani majore impetu ad secundum prælium se pararent, plurimis armatis hosti oppositis, cum clari viri ab imperatore missi eos represserunt, tum Latini stultis fucum fecerunt ac multum de fervore illo restinxerunt. Romanos enim qui in pugna ceciderant, Latinis vestibibus indutos rasisque barbibus in suarum ædium vestibulis collocatos, pro popularibus suis lamentati sunt; et iis qui ab imperatore aderant, illos monstrando, rogarunt ne denuo committi prælium seve his iisdem cladibus quas cernerent affici paterentur. Qui cum illa ad opifices perferrent, et mone- D
 rent ut in mortuos desigerent oculos, seque illa probare negarent, vix tandem populi colluviem emollire potuerunt, ut in officinam quisque suam reverteretur. Facilius tamen impetratum est ut gravissimis pacificatoribus obsecuti ab armis discederent, quod ut inatutino tempore non consueta dux illos armarat, nec magis quam ferrum acuerat.

Ἄλλ' οὕτω ταῦτα διετεθρήνητο ἀκριδῶς ὀπόσοις τῶν ἀνθρώπων ψυχῇ φίλοικτος καὶ τὸ δάκρυ ταῖς τῶν πασχόντων ἀναπιδύει θερμότερον συμφοραῖς, καὶ τὸ τῆς πόλεως χειρωνακτικὸν καὶ ὄσον οὐ συνευδόκησε τοῖς λοιποῖς ἐπὶ τὰ ιστορημένα ἔβη τῶν λέγειν μοι, δεινὸν ἔγχεσάμενοι εἰ οὐχ ὀπως ἐλευθεροσομοῦσι Λατῖνοι καὶ βρενθύνονται τῶ ὑπ' αὐτῶν καταγωνισθῆναι Βρανᾶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἀστυγειτόνων σφίσι Ῥωμαίων διαπεπράχασι τὰ ἀνύποιστα, κατὰ σάλαγγας ἀγηγεμένοι καὶ σπείρας δίκην χειμάρβρου ταῖς τῶν Λατινικῶν γενῶν οἰκίας προσρήγνυνται. Αἱ τε οὖν ἄσημοι φωναὶ τὸν ἀέρα ἐπλήρουν, ὡς οὐδ' εἰ κολοιῶν ἢ γεράνων ἢ ψίρων ἔθνεα κλαγγηδὸν ἐπετερόσοντο ἢ ἐπέκλωζον θηρεῖσαι καὶ ἐπεθούζον κωνηγέται, ἀλλήλους τε παρεκάλουν ἐπισπώμενοι τῶν χιτωνίων. Καὶ οὐκ ἦν ἐκεῖ τις τῶν εἰσηγουμένων τὰ πρὸς εἰρήνην κατήκοος, ἀλλ' ὡς ἀσπίδες τὰ ὦτα βύοντες πάντα παρέτρεχον σοφὸν φαρμακόν. Ἐγεμόνευε δὲ τῆς τότε τῶν ἀγοραίων συνδρομῆς οὐ μόνον θυμὸς ἄλογος, ἀλλὰ καὶ ὁ τῶν ἀλλοτρίων ἠρόενου ἔρωος χρημάτων. φόντο γὰρ ἐν βραχεῖ πόνῳ τοὺς Λατίνους ἐκστῆσαι οἰκημάτων καὶ διαρπάσαι [P. 251] ἅπαν ἀπραγματεύτως τὸ ἔνδον καιμηλιούμενον, διόπερ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου διαπεπράχασι. Τοῖς δὲ εἰς τοῦναντιον τὰ τῶν ἐλπίδων μετέστραπται. Οἱ γὰρ διάφοροι ὡς εἶδον τὴν ἐπ' αὐτοὺς τῶν ξυγκλιδῶν σύρροϊαν, τὰς τε λεωφόρους περιεφράγμωσαν μεγίστοις σκόλοφιν, ὅσαι κατ' αὐτοὺς ἦγον τὸ παραδῶον, καὶ θωρακισθέντες βύζην ἐν τοῖς ὄχυρώμασιν ἔστησαν. Ὁ δ' ἀγελαῖος ὕχλος πολλακίς μὲν ὑπερβῆναι τὰ περισταυρώματα ὤρμησαν, οὐ μόνον δὲ τοῖς κατὰ σκοπὸν οὐκ ἔδοσαν πέρας, ἀλλὰ καὶ κακῶς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἔπαθον· ἀσιδήρωτοι γὰρ καὶ γυμνοὶ πρὸς ὀπλισμένους μαχόμενοι, οἱ πλείστοι δὲ καὶ οἰνόφυγες ὄντες, τότε δ' καὶ ἔδρων ἐγίνωσκον καὶ τὸν Ἐπιμηθεῖα τοῦ Προμηθεῖως καταδέεστερον ἤδεσαν, ὅποτε βαλλόμενοι ἀπὸ τόξων ἢ παρασταδῶν οὐταζόμενοι κατὰ γῆς ἐπιπτον. Καὶ τὴν μὲν δείλην ἔλην τῆς ἡμέρας ἐκείνης μέχρι καὶ ἐς βαθεῖαν ἑσπέραν οὕτω κατίσχυε τὸ δεινόν· ἡλίου δὲ τὸν ὀρίζοντα ὑπεραναδάντος μετὰ μείζονος Ῥωμαῖοι ῥύμης ὡς εἰς ἀγώνισμα δεύτερον συνθηροζῶντις πλείστοις μετὰ τῶν δπλων προβεβλημένοι. Ἄλλ' ὅτε συνελθόντες ἐκ βασιλέως λόγιμοι ἄνδρες αὐτοὺς ἀνέστειλαν, καὶ οἱ ἐκ τῆς Λατίνων φυλῆς κατασοφισάμενοι τοὺς εὐθεις κατέσβησαν τὸ πολὺ τῆς ὀρμῆς· συναγαγόντες γὰρ τοὺς ἐν τῶν πολεμῶν καταλύσαντας τὸ ζῆν Ῥωμαίους, καὶ μετὰ τὴν τῶν περιβλημάτων ἀφαίρεσιν δειξάντες ἐν χρῆσιν κουρίας, ἐξέθεντο κατὰ τὴν αὐλειον σφῶν, καὶ πλαστῶς ἐπ' αὐτοῖς ὡς ἐφ' ὀμογενέσι παθηνάμενοι ὑπεδείκνυον τοῖς προσιοῦσιν ἐκ βασιλέως, καὶ ἰκασίαζον μὴ ἀνσχέσθαι καὶ ἐσαῦθις συρράχῃναι πόλεμον καὶ δις

αὐτοὺς πεπονθέναι ἀπόσα καὶ ὄρῳ ἔχουσιν. Οἱ δὲ ἅπαντες πρὸς τὸν ἀποχειροβόλον λαὸν ταῦτα διαπορθεύοντες, κάπῃ τοὺς τεθνεώτας τείνειν τὰ ὄμματα πείθοντες, μὴδ' ἐπαινεῖν τὰ γινόμενα φάσκοντες, ἴσχυσαν οὕτως ὀψέ ποτε μαλάξαι τοὺς σύρφακας ὡς ἀποχωρῆσαι πρὸς τὸ οἰκεῖον ἕκαστον ἐπιτήδευμα. Καὶ ἄλλως δὲ εἰπεῖν, μὴ τοῦ συνήθους ἡγεμόνος τοῦ οἴνου σφᾶς θωρακίσαντος μὴδ' ἀκριδέστερον σιδήρου πρὸς τὸν ἀγῶνα παραθήξαντος (πρώιος γὰρ ἦν ὁ καιρὸς) διελύθησαν εὐμαρῶς ἀναμίλλητοι, οὐδ' ὑποσχόντες εὐχόων τῇ παρεκτάσει τῶν διαλλακτῆρων μεγίστων ἀνδρῶν. Εἰ γὰρ οἷον προκατελήφθησαν οἱ καὶ ταπύρων οἰνοβαρέστεροι (31), οἱ ταῖς σμῖλαις καὶ ταῖς ῥαφίσι προσανέχοντες, ποία τις αὐτοὺς ἴσχυς ἢ τίνοις τερετίσματα Σειρήνων πρὸς εἰρήνην ἂν μετεβύθμισαν ἢ πρὸς ἑτέραν εὐσχίμονα πρᾶξιν μετέθηκαν; ὧν γε καὶ ἄλλοι μὲν ὡς ὑπὸ μέθης διαβρόντων οὐκ ὀλίγα ξυθέντο σκώμματα (32), ὁ δὲ Μένανδρος οὕτως ἔπος ἐπιλαμβάνεται· « Μεθύσους τοὺς ἐμπόρους ποιεῖ τό Βυζάντιον· ὄλην ἔπινον τὴν νύκτα. » Καὶ ταῦτα μὲν ὧδέ πῃ ἐφέρετο.

Hier. Wolfii notæ.

(31) Hæc clausula quid sibi velut nescio, et in B quoque per ebrietatem multa inepta loquuntur, tamen id eo frequentius Cpolitianis accidit, quo ebriosiores sunt, totas noctes perpotare soliti.

(32) Hunc locum vel eo nomine vertere libet, ne solis Germanis ebrietas objiciatur : Ac tametsi alii

TOMOS B

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ.

IMPERII ISAACI ANGELI

LIBER SECUNDUS.

[P. 252] α'. Βασιλεὺς δὲ δισσεύει κατὰ Μυσῶν ὄστεροβουλία πληττόμενος, ὅτι μὴ κατὰ τὴν προτέραν αὐτοῦ ἐμβολὴν τὰ τῆς πολεμίας εὐ δέχθετο γῆς, ἀλλ' ἀναστὰς ᾤχετο ἐκείθεν ὡς εἰ πολεμιοὶ ἐπέκειντο βιάλλοντες, μῆτε τοῖς φρουροῖς Ῥωμαίους ἐπιστήσας φύλακας μῆτε δμηρα λαδῶν τὰ τῶν βαρβάρων φίλτατα. Καὶ τότε μὲν αὐτὸς μετὰ τῶν συνόντων οἱ ὀλίγων ἐξῆι τῆς πόλεως· ἠκηκόει γὰρ μηκέτι τοὺς Μύσους τὰ ἔρη περιπαταίνειν καὶ τοὺς βουνοὺς, ἀλλ' ὀπλιτικὸν ξενολογήσαντας Σκυθικὸν ἐς τὰ τῆς Ἀγαθαπόλεως μέρη παραβαλεῖν καὶ ταῦτα κατὰ κράτος ληΐζεσθαι, κατὰ ἐργαζομένους Τερμέρεια· τὸ δὲ λοιπὸν ἐκ προσκλήσεως συνήγατο στράτευμα. Πρὸς γὰρ τὴν ἄελπτον καὶ ὀξείαν ἐφοδὸν τῶν Βαρβάρων καὶ αὐτὸς τι τοιοῦτότροπον ἐμεθόδευσε, καὶ συστολὴν ἐντεῦθεν τοὺς ἐχθροὺς παθεῖν προμηθεύμενος, καὶ τοὺς οἰκειοὺς μὴ ἀπυθαδέσειν ἐς τὴν παρὰ πόδας καὶ δευτέραν κατὰ τῶν Βλάχων ἐξόρμησιν, εἰ κατὰ τοῦτων πρώτος αὐθις αὐτὸς τὰ δπλα ἤρατο καὶ τὸν ἵππον ἀνέβη τὸν πολεμιστήριον. Καὶ ὁ μὲν κατὰ τὸν Ταυρόκομμον γενόμενος (κιησείδιον δὲ ἐστὶν οὗτος οἰκεύμενον κωμηδὸν καὶ μὴ πάνυ

C 515 4. Imperator vero dolens quod prima in Mysiam impressione bellum non rite administrasset, sed inde non aliter digressus quam si hostium telis urgeretur, neque castella Romanis prædiis occupasset, neque Barbarorum filios obsides sumpsisset, denuo Blachis arma inferre statuit. Ac tum ipse quidem cum paucis qui obiter reperiebantur egreditur; audierat enim hostes non amplius in montibus et collibus versari, sed Scythicis auxiliis ascitis in agro Agathopolitano castra posuisse, et loca illa effuse vastare et magnis afficere detrimentis. Reliquæ vero legiones interea convocabantur. Nam et ipse imperator ad subitum et inexpectatum hostium tumultum expeditionem illam accommodare cogebatur; in quo illa etiam spectabat, ut et hostium impetum reprimeret et suos dicto audientiores 516 haberet ad secundum illud Blachicum bellum, si ipse primus in equo bellico armatus cerneretur. Ubi Taurocomum pervenit (prædium id est, quod vicatim incolitur, non procul ab Adrianopoli dissitum) expectavit dum copiæ convenirent. Et Conrado Cæsari quoque

mandavit ut ultra unctionationem exiret. Is vero cum imperatoris erga se benivinitatem, cum suo genere non consentientem et ab imperatoria affinitate abhorrentem, haud dissimulante ægre ferret, et magnificam illam spem non aliud afferre cerneret nisi ut calceis Cæsareis, a vulgo distinctis, uteretur (eo accedebat, quod oruce domo secum gestata Palæstinam ab Ægyptiis Sarracenis jam occupatam invisere constituerat, et obiter imperatoris sororem duxerat), annuit ille quidem se imperatorem conventurum et bellum una administraturum. Verum cum Deus Romanis plures clades per Mysios inferre decrevisset, mutato consilio, nave firmissima et nova conscensa, in Palæstinam contendit. Cum Tyri appulisset, a popularibus suis veluti numen quoddam susceptus Sarracenis restitit, et Joppen, quæ 517 nunc Ace dicitur, aliaque oppida recuperavit. Sed quia illis quoque locis fatalis calamitatis impendebat, multi præclari et fortes duces, qui Christianum illud iter ultro et suis stipendiis susceperant, perierunt; et ipse Conradus non multo post, vix edito specimine virtutis et prudentiæ suæ, ut Agarenis admirationi esset, a Chasio quodam occiditur. Gens autem Chasiorum suos principes ita vereri et observare et in jussis eorum exsequendis adeo alacris esse dicitur, ut si tantum supercilio magistratus innuerit, statim derupibus se præcipitent, in enses irruant, in undas desiliant, in ignem se conijciant; et ad eos missi quos eorum principes occisos volunt, ut hospites et amici audeant, et aut se habere quod eis dicant, aut legatos venire simulantes, sæpe dominorum suorum adversarios pugionibus occidunt, nulla difficultatis et explorati supplicii ratione habita, etiamsi alterum non occiderint.

Χασισίων έξουσιάζοντες άποστέλλουσι τούς σφᾶς άναιρήσοντας· οί δέ ώς φίλοι προσιόντες ή και ώς επήλυδες έκείνους όφθέντες ή τι τών καθηκόντων ειπείν έχοντες, ή και ώς πρέσβεις έξ έθνών ήκειν πλαττόμενοι, πληττουσι πολλάκις παραξιφιδίω και θανατουσι τούς τοίς κυρίοις αυτών άντιφρονας, μη τó τού πράγματος έργωδες όλως έν νή βαλλόμενοι, μηδ' ότι έκ του δήπουθεν άναιρεθήσονται γουν αυτοί, και μη τόν έτέρου καταπραξόμενοι θάνατον.

Imperator vero circiter bis mille delectis viris, quibus arma et veloces equos dedit, Taurocomo ad hostes contendit; impedimenta omnia, lixas et calones Adrianopolim ire jussit. Interea speculatores 518 nuntiant Blachos loca Lardæ finitima vastare, ac multis occisis nec paucioribus captis cum maxima præda discedere statuisse. Igitur noctu classicis canentibus conscenso equo, cum ad Basternas (loci nomen est) pervenisset, nullo hoste apparente, quiete refocillavit exercitum. Triduo post inde digressus, mane Berroen versus iter ingreditur. Cum nondum quatuor parasangas processisset, mali nuntius adest, homo quidam expeditus, qui spiritu ex festinatione subinde interrupto narrat hostes non procul inde cum præda reverti, ac pedetentim fere incedere, quod et nullum hostem invenissent et manubiis onusti essent. Quare statim exercitu inter duces distributo et acie instructa, eam viam institit qua incedere

Α πόρρω [P. 253] τῆς Ἀδριανοῦ κείμενον) ἐπέμνε τὰς δυνάμεις συνελθεῖν, ἐπίσκηψε δὲ καὶ τὸν Καίσαρα Κορράδον μηδὲν τι μελλήσαντα ἐξελθεῖν. Ὁ δὲ δυσχεραίνων προδήλως πρὸς τὴν εὐρατο ἐκ βασιλείως φιλοφροσύνης ὡς τῷ βασιλεῖ κήδει ἀσύμφωνον καὶ τῷ ἑαυτοῦ γένει ἀπέδουσαν· ὁρῶν δὲ καὶ τὰς ὑπερηφάνους ἐλπίδας καταληξάσας ἐς μόνον τὸ μὴ τοῖς πολλοῖς ὁμόχρωμον ὑπόδημα τοῦ ποδὸς (τὸ τῶν Καισάρων λέγω παράστμον), καὶ ἄλλως δὲ σταυροφορήσας ὄκοθεν καὶ τὴν ἐς Παλαιστίνην ὁδεύσαι πάλαι προθέμενος ἤδη, κατασχεθεῖσαν ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν Ἀγυπτὸν Σαρακηνῶν, καὶ πάρεργον ὁδοῦ τὴν μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως ἐπιτελείσας συνάφειαν, ἐπένευσε μὲν συνεξέιναι τῷ βασιλεῖ καὶ συνδιαθέσθαι τὸν προκειμενον πόλεμον, ὡς δ' ἀντέκρουσε τὸ βεβουλεῦσθαι θεὸν κατοχυρεῖν εἰσέτι Ῥωμαίους ὑπὸ Μουσῶν, ἐπ' ἄλλοις τρέπει τὸν νοῦν. Νῆα γὰρ ἐξαρτυσας εὐπαγῆ τε καὶ νεογόμενον τὸν πλοῦν ἐς Παλαιστίνην ἔθετο, καὶ τῇ Τύρῳ προσορμίσας καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖσε ὁμογενῶν οἷά τις κρείττων ὄραθεις καὶ προσδεχθεῖς δύναμις τοῖς Σαρακηνοῖς ἀντεφέροτο, Ἰόππην ἐπινασώσάμενος, ἣ νῦν Ἄκε λέγεται, καὶ ἐτέρας πόλεις τοῖς ὁμοφύλοις. Ἄλλὰ γὰρ ὅτι καὶ τὰ ἐκεῖ πάσχειν κακῶς ἀφώριστο, ἄλλοι τε καλοὶ καὶ γενναῖοι ἀπόλωντο στρατηγοὶ τὴν κατὰ Χριστὸν ἐκόντες καὶ οἰκείοις ὄφωνοις πορείαν στειλάμενοι, καὶ αὐτὸς δὲ ἀναιρεῖται ὑπὸ Χασισίου, μικρόν τι ἐπιβιούς, καὶ ὅσον πείραν τῆς αὐτοῦ ἀνδρείας τε καὶ φρονήσεως δοῦναι τοῖς Ἀγαρηνοῖς καὶ θαυμασθῆναι. Γένος δὲ εἰσιν οἱ Χασισιοὶ τοσαύτην λεγόμενον τηρεῖν τῷ ἄρχοντι σφῶν συστολήν καὶ τῶν ἐντελλομένων πλήρωσιν, ὡς καὶ κατὰ κρημνῶν ὠθεῖν ἐκυτοῦς ἐκείνου ἐπ' ὄφρ' ὅσιν νεύσαντος μόνον καὶ χορεύειν κατὰ ξιφῶν καὶ ὀδᾶτων καθάλλεσθαι καὶ κατὰ πυρὸς ἀκοντίζεσθαι. Ἀμέλει τοι καὶ πρὸς οὓς ἂν ἐθέλωσιν οἱ τῶν

Ἄλλ' ὁ μὲν βασιλεὺς περὶ δισχιλίους ἐπιλέκτους ἀποκρίνας, καὶ τούτοις ὅπλα καὶ ἵππους ὠκύποδας διαδοὺς, ὤρμησεν ἐκ τοῦ Ταυροκόμου πρὸς τὸ πολέμιον, τὴν δ' ἀποσκευὴν πᾶσαν καὶ τὸν ὑπηρετικὸν ὄχλον ἐς Ἀδριανούπολιν ἰκέσθαι διατετάχει· οἱ δὲ ἠγγέλλοντο παρὰ τῶν ὀπτηρῶν τὰ περὶ τὸν Λαρδέαν κατατρέχειν χωρία, καὶ πλείστους μὲν ἀπεκτονέσαι, οὐκ ἐλάττους δὲ συνειληφέναι, καὶ ὡς ἐπαναζωγυνοῖν ἐγνώκασιν πολλῶν ἐμπεπλησμένοι ὡς εὐλειῶν. Ἐνούχιος τοίνυν ὑπὸ σάλπιγγι τὸν ἵππον ἀναβάς ἐπορεύετο, καὶ κατὰ τόπον τινὰ Βιστέρνας λεγόμενον ἀφιγμένος διανέπαυσεν ἐκεῖσε τὴν στρατιάν, μὴ ἐπιφαινομένων τῶν πολεμίων. Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας [P. 254] ἐκεῖθεν ἀπάρας τῆς εὐθὺς τῆς Βεβρόνης ἐπορθρευσάμενος ἤπειτετο. Ἄλλ' οὕτω παρασάγγας παρῆλθε τέσσαρας, καὶ τις εὐζωνος ἐφίσταται ἀνὴρ, τὸ τῆς ἀγγελίας ἔχων ἐπὶ τοῦ προσώπου κακόν, καὶ ἔλεγε τὸ πνεῦμα συγγάκις ἀνακαλούμενος ἀγγου που μετ' αἰχμαλωσίας τὸ ἀντίπαλον ὀπιστρέφειν,

ἀνειμένῃν τὰ πλεῖστα τὴν πορείαν κατ' ἄμφω ποιοῦν μενον, οἷ τε οὐδένα ἐώρσκειν ἀντίμαχον καὶ ὡς ἔμπορον παμπολλῶν λιγισμῶν. Αὐτίκα γοῶν εἰς ἡγεμόνας τὸ συνὸν ἐκείνῃ διελῶν στρατεύμα, καὶ σχῆμα παρατάξεως θίμενος, ὧδευσεν ἐκείνην ἣν ὁδοιπορεῖν ἐλέγετο τὸ πολέμιον. Ἐπεὶ δὲ εἰδομέν τε καὶ ἰθεάθημεν (συνειπόμεν γὰρ καὶ αὐτὸς βασιλεῖ ὑπογραμματεύων), οἱ μὲν Σκυῖται καὶ Βλάχοι τὴν λείαν παραδόντες τισὶν ἐξ αὐτῶν μοίραις ἐκέλευσαν τὰς ἐπιτομωτέρας ἀναλέγεσθαι τῶν δῶδων καὶ τὴν πορείαν ἐπιτείνειν, ἕως ἂν ἐφάψωνται τῶν ὀρειῶν οἱ δ' ἄλλοι συστραφέντες ἐδεχοντο εὐπειτῶς τοὺς κατ' αὐτῶν ἱππαζομένους Ῥωμαίους, τὸν πάτριον αὐτοῖς καὶ ἡθάδα τρόπον μαχόμενοι· ἐπιόντες γὰρ ἠφίεσαν βέλεμα καὶ δόρασι προσεπλέκοντο, μετὰ βραχὺ δὲ μεταβαλόντες τὴν ὁρμὴν εἰς φυγὴν καὶ καταδιώκειν ὀπίσω σφῶν ὡς φυγάδων τὸ ἀνθίσταμένον ἐρεθίζοντες, αἰσθῆς ὡς οὐδὲ πτηνὰ τὸν ἀέρα τέμνοντα τὰ νῶτα εἰς τὴν τῶν ὄψεων μετατιθίμενοι χώραν ἐνώπιον τοῖς ἐπιούσιν ἐμάχοντο καὶ πολλῶν γενναϊότερον συνεπλέκοντο. Καὶ τοῦτο πολλάκις πεποιηκότες, ὡς ἤδη τῶν Ῥωμαίων ἦσαν ἐπικρατέστεροι, οὐκέτ' ἐμήμενητο τῶν ἐλίξεων, ἀλλὰ τὰ ξίφη γυμνώσαντες καὶ τινα βοήην ἐκπληκτικωτάτην ἐκρήξαντες μικροῦ καὶ ἐνοσήματος τάχιον Ῥωμαίους ἐνέπεσον, καὶ τὸν μαχόμενον ὁμοίως καὶ τὸν δειλαινόμενον καταλαμβάνοντες ἐξεβρίζον. Καὶ τὰχ' ἂν τὴν τότε ἡμέραν οἱ Σκυῖται μέγα κλέος ἀράμενοι κατεκαυχήσαντο ἡμῶν καὶ λαῶν ἄφρονι δνεῖδος παρεδόθημεν, εἰ μὴ αὐτὸς ἐπεβοήθησε βασιλεὺς ἔτι τὴν περὶ αὐτὸν ἔχων ἀκραίονη φάλαγγα, αἷ τε σάλπιγγες ἐπίτορον ἀλαλάξασαι καὶ αἱ χαλκῶστομοὶ κώδωνες διηχήσασαι τὰ τε τῶν δρακόντων ὀφθέντα εἰκίσματα, ἃ ἐπὶ δοράτων ἠώρηνται περισοδοῦμενα πνεύμασι, τοὺς πολεμίους κατέπληξαν φαντασίαν παρασχόντα μείζονος στρατιᾶς. Τότε μὲν οὖν βασιλεὺς βραχὺ τι τῆς αἰγμάλωσις ὡς ἐκ στόματος θηρῶν ἀραρπάσας κατέλαθε τὴν Ἀδριανούπολιν, ἣν βασιζειν προὔθετο παρεικῶς τῶν δὲ βαρβάρων οὐκ ἠρεμούστων, ἣν παρήκε τρέχειν αἰσθῆς εἴλετο. Καὶ δὴ γενόμενος κατὰ Βεβρόνην τὰς τῶν Σκυθῶν καὶ Μυσῶν ἀνέστελλεν ἐκδρομὰς καὶ δι' ἀνδρῶν μὲν ἡκροδωκότων τὸ στρατηγεῖν, καὶ δι' ἑαυτοῦ δὲ οὐχ ἤκιστα. Οἱ δὲ καίπερ ὑφορώμενοι Ῥωμαίους καὶ βασιλέως παρόντος ἐπιστρεφόμενοι, ὁμως αὖ πάλιν ἐπετίθεντο λαθραίως, ὧδὲ πη ἐμβάλλοντες ὡς πολεμησίοντες καὶ καρδοκεῖν ὡς ἐπιόντας αὐτοὺς παρεχόμενοι, ἄλλοι δὲ μεταβαλόντες καὶ αἰετὶ τῶν δρωῶντες ἐπιτυχῆς. Ἦν δ' ὅτε καὶ βασιλεὺς μὲν εἰς Ἀγαθόπολιν ἤλαυνεν, ἐπισχῆσων τοὺς Βαρβάρους τῶν ἐκδρομῶν, αὐτοὶ δὲ τὰς κώμας ἔκειρον αἷ ἀρχιστα ἦσαν τῆς Φιλιππουπόλεως. [P. 255] Ἐκείνου πρὸς τὸ πάτριον ἐπιόντος ἐκείνοι αἰσθῆς ἐπὶ ἡλαυνον ἐξ ὧν ὁ βασιλεὺς ἀπανίστατο. Ταῦτα δ' ἐποιεῖ ἄτερος τῶν ἀδελφῶν ὁ Ἀσάν, ἀγγίλους ὧν διαφερόντως κὰν τοῖς ἀπόροις ἐπινοήσαι τὰ ξύμφορα ἱκανώτατος. Ἐγνώκει οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ πάλιν εἰς τὴν Ζαγοράν εἰσελθεῖν, καὶ ὡς οἶόν τε πειράσασθαι παραστήσασθαι τοὺς Μυσοὺς. Καὶ δὴ ἐξάρας ἀπὸ

A hostes ferabantur. Quos ubi vidimus et vicissim conspecti sumus (nam et ego imperatorem pro scriba comitabar), Scythæ et Blachi, præda cohortibus aliquot suorum tradita eos compendia itinerum sectari et accelerare, dum montana attingerent, junserunt, 519 Reliqui conglobati Romanum equitatum intrepide exceperunt, patrio ritu pugnantes. Nam cum accederent, sagittas conjiciebant et hastis congredebantur. Paulo vero post impetu in fugam converso, hostibus ad persequendum irritatis, rursus instar vulcerum subito reversi adversa fronte multo fortius dimicabant. Quo sæpe facto cum jam superiores essent, omissis illis anfractibus gladios strinxerunt: et horribili clamore sublato dicto citius in Romanos irruerunt, et pugnantes et fugientes ex æquo occiderunt. Ac co die fortasse magnam adepti gloriam contemptissimam populi nobis insultassent, nisi imperator cum phalango sua adhuc integra supervenisset, et incitatus classicorum cantus et clangor tubarum et rictus hiantium draconum, hastis suspensi et a ventis agitati, hostes majoris exercitus opinione terruissent. Ac tunc imperator parva captivorum parle velut ex faucibus ferarum erepta, instituto itinere omissa, Adrianopolim pervenit. 520 Sed quia barbari non quiescebant, quamviam omiserat, denuo currere instituit; et Berroen profectus, Blachorum et Scytharum excursiones cum per duces rei bellicæ peritos tum per semelipsum repressit. Qui etsi Romanos verebantur et imperatoris præsentiam formidabant, tamen iterum clam insidiabantur, ita excurrentes ut pugnæ avidi et subinde expectandi viderentur; et alias alio transibant, nec usquam occasionebus deerant. Cum imperator ad eos reprimendos Agathopolim properabat, illi pagos Philippopoli proximos vastabant: cum afflictæ parti succurrebat, illi eo irruebant unde ille discesserat. Hæc alter frater Asan faciebat, homo ingeniosissimus et in rebus dubiis solertissimus. Itaque imperator cum denuo Zagoram invadere, et quantum liceret, periculum facere instituisset an Mysos ad deditionem compellere posset, Philippopoli Triadizam digressus est. Inde enim Hæmum facile adiri posse, alicubi etiam planos tramites patere, item aquæ affatim et pabulum jumentis superetere audierat, si quis eo tempestive profloisceretur. Quia vero bruma 521 instabat, et flumina (in gelido illo et septentrionali præsertim climate) congelabant, et densissimæ nives non solum terram operiebant et valles explebant, sed ædium quoque fores obstruebant, eum conatum in vernum tempus distulit, et exercitu in illa provincia hibernare jussit, cum expeditis in urbem reversus ludis Circensibus et spectaculis animum recreavit, Veris initio rureus contra Mysos egressus, et tribus integris mensibus in obsidione Lobizi castelli frustra cum maximo labore consumptis, infecta re demum rediit. Nam Propontidis amœnitas, suavissima diversoria, venationes et

equitationes, quæ velut catenis constringere solent nostræ ætatis imperatores, non diu eum sub dio esse sinebant, sed veluti clipeo abjecto aufugere cogebant. Etsi autem et Asanis uxorem ceperat et fratrem ejus Joannem obsidem receperat, nihilominus tamen res in rebus ruebant.

τροπήν παρεγκλίνας ἤλαυνεν ἥλιος, καὶ ποταμοὶ μὲν ὑπὸ ψυχροῦ ἐπέσσαντο καὶ ἄλλως βορείου καὶ ψυχροῦ τοῦ ἐκεῖσε κλίματος ὄντος, χιῶν δὲ πλείστη κατενεχθεῖσα τὸ τῆς ἡφάνιστε πρόσωπον, οὐ μόνον πλήσασα φάραγγας, ἀλλὰ καὶ θύρας οἰκημάτων ἐπιζυγώσασα, ὑπερέθετο τὸ ἔργον εἰς ἀνάβρυσιν ἕαρος, καὶ δὴ τῆς μὲν στρατιᾶν ἀλλίεσθαι διαφῆκε κατὰ τὴν ἐκεῖθι ἐπαρχίαν, αὐτὸς δ' εὐζωνος τὴν βασιλῖδα κατὰ τὸν διεχέτο ἵππων ἀμίλλαις καὶ θεωρείαις ἐγάνυτο. Ἄμα δ' ἔρι φανέντι ἐξείσιν αὐθις καὶ μέτεσι τοὺς Μουσούς. Ὅλους οὖν μῆνας τρεῖς ἐξηγουκώς, καὶ περὶ τὴν τοῦ φρουρίου κατάσχεσιν ὁ Λοβιτζὸς ἐπινέκληται πλείστα πεπονηκώς, ἀτελὲς τὸ ἐγγεῖρημα καὶ πάλιν ἀπολιπὼν ἐκεῖθεν μεθίσταται καὶ τὴν βασιλῖδα τῶν πόλεων εἰσεῖσιν· αἱ γὰρ τῆς Προποντιδοῦς χάριτες καὶ τὰ ἐπιτερπῆ κατ' αὐτὴν σκηνώματα τὰ τε κληγέσια καὶ ἱππίασια, ἀλυσιδούντα οἷον τοὺς ἐς ἡμᾶς αὐτοκράτορας, οὐκ εἶων ἐπὶ μακρὸν θυραυλεῖν, ἀλλ' ὡς ῥιψάσιδας γινομένους ἐπειθον αὐτομολεῖν εἰς αὐτά. Τότε δὲ καὶ τὴν τοῦ Ἀσάν γυναῖκα κατέσχευε ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ θάτερον τὸν Ἰωάννην εἰς ἄμνηρον εἴληφεν. Ἄλλὰ καὶ οὕτως ἐπὶ τὰ χεῖρω τὰ πράγματα προῦβαινε.

2. Sub hoc tempus Theodorus Mangaphas, Philadelphiensis, regnum affectavit; ac primum ejus urbis frequentissimæ plebem **522** audacissimum sibi conciliavit et jurejurando obstrinxit, ac paulatim progressus, Lydis omnibus ad defectionem impulsio, regium nomen usurpavit. Deinde finitimis quoque provinciis tentatis argenteam monetam cum sua imagine percussit. Ut autem defectio augbatur, et ut initio derisa fuerat, sic deinde imperatoris animum graviter percellerat, nihil conclandum ratus Mangapham cognomento Mortheodorum ob parum prosperos successus non multo post dictum Philadelphie obsidet. Sed cum urbem diuturna obsidione ad deditionem compellere non posset, iis conditionibus paciscitur ut Theodorus depositis regni insignibus privatam vitam agat ut prius, cives vero ei pareant cui prius; et obsidibus suo arbitratu acceptis in magnam urbem revertitur. In ea quoque defectione multi viri fortes perierunt. Cæterum non multo post Basilius Batatzes, obscura genere ortus, **523** tamen ob ductam imperatoris neptem domesticus Orientis et Thracie dux designatus, plurimos conjuratos Mangaphæ largitionibus corrupit. Et quantum hominem comprehendere et in vincula conjicere non potuit, illud tamen effecit ut urbe pelleretur. Quo facto cum magnum quiddam consecutus et imperatori admodum gratificatus videretur, Mangaphas ad Caichosroen Iconii sultanum profugus auxilia contra Romanos non impetravit, litteras tamen obtinuit, quibus concedebatur ut Turcas liberos, qui arcu et pharetra freti Romanos prædarentur, ascisceret. Qua ratione cum non parvas copias contraxisset, civium suorum mancipia et jumenta abduxit, et Phryges Laodicenses innumeris cladibus affecit, ut et populares meos Choniatas, reis eorum æstivo tempore incensis, et obvis quibusque hostilem in modum tractatis. Nam ut non dicam Turcas ob clementiam in finitimos Christianos ab eo objurgatos esse, et facta in Cariam impressione multos inde captivos Turcis

Α Φιλιππουπόλεως εἰς Τριάδιτζαν παραγίνεται. Ἐκεῖθεν γὰρ ἠκηκόει μὴ δυσπορεύτους εἶναι κατὰ πολὺ τὰς εἰς τὸν Αἴμον πορείας, ἀλλ' ἐσθ' ὅπη καὶ ἐς εὐθείας ἀνοίγεσθαι, καὶ ὕδωρ εἶναι εἰς ἀντλήμα ἱκανώτατον καὶ χιλὸν τοῖς ὑποζυγίοις ἐνόδιον, εἰ κατὰ καιρὸν ἐκεῖ τις πορεύοιτο. Ὡς δ' εἰς χεῖμέριον

Β β'. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον τυραννίδι ἐπικεχειρηκεν ὁ Φιλαδελφεὺς Θεόδωρος ὁ Μαγκαφᾶς. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα [256] τὸ τῆς πόλεως ταύτης ἀγλαίον, πολυανδρούμενον ὃν θρασύ τε καὶ ἀναιδέστατον, ἑαυτῷ προσφκειωσε, καὶ ὄρκους τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν κατεοπέδωσεν· ὁδῶν δὲ προῖων καὶ βασιλείας ἑαυτῷ περιέθηκεν ὄνομα, τοὺς Λυδοὺς πάντας εἰς ἀποστασίαν ἐπισπασάμενος· ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἀγχούρων ἀποπειρᾶται χωρῶν, καὶ ἀργύρεον κέκοψε νόμισμα τὴν οἰκείαν ἐγχαράξας ἐν αὐτῷ στήλην. Ὡς δὲ προῦνοπτε τὰ τῆς ἀποστασίας καὶ ὁ ἐπὶ τοῖς ὄρωμένοις πρότερον γέλως εἰς πληγὴν γενναίαν μεθίστατο πρὸς ἡπάρ χωροῦσαν τοῦ βασιλέως, μὴ μέλλειν οὕτως ἐγνώκει, ἀλλὰ κατ' αὐτοῦ τὰ ὄπλα διφῆν. Καὶ δὴ κατὰ τὴν Φιλαδέλφειαν γεγωνὸς ἔμφρουρον αὐτῇ τὸν Μαγκαφᾶν εἰργάσατο, ὅς καὶ τὴν τοῦ Μωροθεοδώρου προσωνομίαν ἐκτήσατο τῶν κατὰ σκοπὴν ἐκείνῃ διαπεσόντων ἐσέπειτα. Καὶ ἱκανὸν χρόνον τῇ πολιορκίᾳ ἐγκατεστήσας οὐκ ἴσχυσε τοὺς Φιλαδελφεὺς παραστήσασθαι· ὅθεν πρὸς ὁμολογίαν καὶ συμβάσεις ἐτρέπετο, ὥστε τὸν μὲν Θεόδωρον τὰ τῆς βασιλείας ἀποθεῖσθαι παράσημα καὶ καθ' ἑαυτὸν ὡς πρότερον πολιτεύεσθαι, τὸ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πλήρωμα βασιλεύεσθαι πάλιν ὑφ' οὗ πρότερον ἐβασίλευετο. Καὶ ὄμηρα ἐκεῖθεν δεξάμενος ὧν ἤρειτο τοὺς παῖδας ἐπανέξυξεν εἰς τὴν μεγαλόπολιν. Οὐκ ὀλίγοι δὲ κἀν τῇ ἐπαναστάσει ταύτῃ ἀγαθοὶ καὶ γενναῖοι ἄνδρες ἀπώλοντο. Μετ' οὐ πολὺ δὲ πρὸς Βασίλειον ὁ Βατάτζης γένους μὲν ἀσήμεου βλαστῆς, διὰ δὲ τὸ εἰς γυναῖκά οἱ γαμετὴν συναφθῆναι τῆ τοῦ βασιλέως πρὸς πατρὸς ἐξανειπὴν δομέστικος τῆς Ἀνατολῆς τιμηθεὶς καὶ τὴν δουρικτὴν ἀρχὴν τῶν Θρακησίων ἀναζωσάμενος, χρήμασιν ὑπέφθεμε πλείσους τῶν τοῦ Μαγκαφᾶ ὁμοιωτῶν, καὶ αὐτὸν μὲν οὐκ ἔσχε συλλαβεῖν, τῆς δὲ πόλεως Φιλαδελφείας ἐξώσας ἔδοξε καὶ οὕτω μέγα τι κατωρθωκέναι καὶ ἀσπάσιον ἔργον τῷ βασιλεῖ. Ἄλλ' οὗτος τῷ τοῦ Ἰκονίου σουλτάν προσρως, ᾧ ἡ κλησὶς Καίχοσρόης, συμμαχικὸν μὲν αἰτήσας κατὰ Ῥωμαίων οὐκ ἔλαβεν, ἐνεδόθη δὲ οἱ προσλαμβάνεσθαι ἀνεπεγκλήτως ὁπόσοι τῶν Τούρκων κερδαλέφρονες κἀπὶ τῷ γωρωτῷ

καὶ τῷ τῆς τὴν πεποθήσιν ἔχοντες Ῥωμαίους ἀ
ληστεύουσιν. Οὐκ ὀλίγην οὖν τῷ τρόπῳ τούτῳ συν-
αγῆσθαι δύναμιν, καὶ ἐπιὼν τοὺς τε πατριώτας ἐαυ-
τοῦ ἐς τὸν γεωργικὸν ὄχλον καὶ τῶν ζώων ἐλυμαίνετο
τὰ ὑπὸ ζυγῶν, καὶ τοὺς Λαοδικεῖς δὲ Φρύγας μυρια-
χῶς ἐκάκωσεν, ὡσπερ καὶ τοὺς τῶν Χωνῶν τῶν
ἐμῶν οἰκήτορας, τὰς ἄλωνας κατὰ τὸν θέρειον και-
ρὸν πυρπολῶν καὶ τὸ προστυχὸν ὡς πολέμιος χειρί-
στως διτιθέμενος ἐῷ γὰρ λέγειν ὡς τοὺς Τούρκους
φιλανθρωπευομένους ἐνιαχοῦ πρὸς τὸ ἐκ γειτόνων
σφίσι Χριστῶνυμον κακῶς ἔφασκε καὶ ἐπέπληττεν.
Ἐμβαλὼν δὲ καὶ τῇ Καρίᾳ καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεί-
νων προνομήσας τοῖς Βαρβάροις ἐκδέδωκεν εἰς ἀπαγω-
γὴν. Ἀλλὰ καὶ τὸν νεῶν τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ
ὁ ἄνομος οὗτος διαφῆκεν ἐμπρῆσαι, ἔργον μέγιστον
καὶ περίπυτον ὄντα, καὶ ὑπερβαίνοντα ἐς κάλλος
καὶ τὴν εἰς μῆκος ἔκτασιν τὸ ἐν τῇ βασιλίδι πόλει
τοῦ καλλιμάρτυρος Μωκίου τέμενος. Ὡς δὲ ποτε
πρὸς τὸν σουλτάν ἐπανάξουξε τοιούτων παρανομῶν
πλήρης, καὶ πύθοιτο βασιλεὺς οὐκ εἰς ἀγαθὰς ἐ-
νόιας καὶ πράξεις τὸν Ἰκονιάρχη ἑνάγειν Καί-
χοσρόην ἄρει πρὸς πατρός ἐκλελοιπότης τὸ ζῆν τὴν
ἀρχὴν τοῦ Ἰκονίου δεξάμενον, πρέσβεις ἔστειλε καὶ
χρήματα παρασχὼν τῷ σουλτάν καταπροδοθέντα
εἶχε καὶ ἀνέπειπτον αὐτῷ γενόμενον τὸν Μαγκαφᾶν, πλὴν γε μεθ' ὁμολογίας καὶ πίστεως μὴ ὥστε τοῦπιτί-
μιον αὐτῷ τῆς ἀποστασίας κείσθαι θάνατον ἢ μέρος περικοπῆναι καὶ διαλωθῆθῆναι τοῦ σώματος· οὐ χάριν
ἀπαθῆς ἐτέρου παντὸς ὄφθεις κακοῦ δεσμὰ κατακέκριτο χρόνια. Τοσοῦτον δὲ τὸ ἔργον τότε τοῦ σουλτάν τοῖς
λοιποῖς αὐτοῦ κασιγνήτοις, [257] ὀπόσοι τὴν πατρῶσαν ἀρχὴν συνδείλοντο ἐκείνῳ, ἀποθύμιον ἔδοξεν, ὥστε καὶ
ἄλλα ἔβρανον ἂν κατ' αὐτοῦ ὡς ἀνθρωπῶν ἐς αὐτὸν ἐκουσίως ἀφιγμένον συνειληφότος καὶ καταπροδόντος
Ῥωμαίων βασιλεῖ ἐπὶ λήμμασιν, εἰ μὴ οὗτος εὐπρόσωπον τιθεὶς τὴν ἀπόκρισιν ἐπὶ συμβάσειν ἀποστείλαι, οὐ
μὴν καταπροδοῦναι διισχυρίζετο, καὶ πλάνητα ὄντα ἐς τὴν πατρίδα καταγαγεῖν, ὡς μηκέτι διώκοντα εἶναι καὶ
διωκόμενον. Καὶ ταῦτα μὲν εἶχεν οὕτως.

γ. Οὐκ ἦν δὲ λυκάθαντα παρελθεῖν μὴ τι ἐπενεγ-
κόντα κοινὸν ἀποτρόπαιον, ὡς εἴπερ τὸ θεῖον
ἐπέκλωσεν ἀνείρηνεῦτους τὰς ἡμέρας τῶν καθ'
ἡμᾶς μερόπων παραδραμεῖν· ὡς γὰρ τι ἐνδεόντων
πρὸς τὸ καθῆκον τῆς μαστιγώσεως τῶν ἐκ τοῦ
κύκλῳ Βαρβαρικοῦ μαχισμῶν, καὶ ὑπερόριον κακὸν
εἰσεκώμασε Φρεδέριχος ὁ τῶν Ἀλαμανῶν ῥήξ. Πρὸς
γὰρ τὸν βασιλέα διαπρεσβευσάμενος Ἰσαάκιον, ὡς
διὰ φιλίας ἤτειτο τῆς Ῥωμαίων γῆς παρῆναι αὐτὸς
τε καὶ ὅσον οἱ ἐφέποιτο στράτευμα ἐν τῷ ἀπαίρειν
εἰς Παλαιστίνην, καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ὠνούμενοις
αὐτοῖς χορηγεῖσθαι, καὶ τὸ δοκοῦν ἐπὶ τούτοις αὐτῷ
σημανεῖν δι' οἰκείων ἀνταπυστολῆς πρέσβειων.
Στέλλεται τοίνυν πρὸς αὐτὸν ὁ τοῦ δρόμου λογοθέτης
Ἰωάννης ὁ Δούκας, καὶ πίστεως δούς καὶ λαδῶν ὡς
αὐτὸς μὲν ὁ ῥήξ τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους ἀμαχεῖ διελεύ-
σεται καὶ μηδὲν τι δράσας ἐσεῖται κακόν, οὐ πόλιν,
οὐ κώμην, οὐ φρούριον, οὐ πολίχνην, Ῥωμαῖοι δὲ
προβαλοῦσιν αὐτῷ τὰ ἐπιτήδεια ἄφθονα, ὡς μὴ τινας
σπανίζειν τὴν ὑπ' αὐτὸν στρατιάν, ἀλλ' ἀπραγμόνως
καὶ κατὰ λαίμων ἔχειν ὡσπερ ἐπεμυθόμενα ὄσοις
ἄνθρωποι τρέφονται καὶ οἷα τοῖς ἴπποις συμβάλλεται,
μετὰ καιρὸν ἐκείθεν ἐπᾶνεισι καὶ ἀγγέλλει τὰ συμ-
φωνηθέντα τῷ βασιλεῖ. Καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς ξυλλογῆς
τῶν ὀνίων φροντίδα τίθησι, καὶ ἦν ἐξ ἐπιτάγματος
ὑπὸ τῶν ἐπαρχιωτῶν αὐτίκα μεταφερόμενα καθ' οὓς
ἐμελλε τόπους ὁ ῥήξ διέρχασθαι. Ὡς δὲ καὶ αὐτὸς

Abducendos esse datos, Michaelis quoque archi-
ducis templum, opus maximum et celeberrimum,
quod elegantia 524 et longitudine divi Mocii
martyris ædem in urbe imperatrice superabat,
incendi passus est. Ut autem hujusmodi facinori-
bus plenus tandem ad sultanum rediit, et imperator
ad Iconii principem Caichosroen, cujus pater nu-
per defunctus erat, legatos misit, quod eum a Man-
gapha in cogitationes et actiones non bonas induci
videbat, et largitionibus impetravit ut ille deser-
tus ac proditus ad se mitteretur, ea tamen condi-
tione ut defectionem nec capite nec mutilatione
læsioneve ullius membri lueret. Qua de causa om-
nis alterius mali expers ad diuturnum carcerem
est damnatus. Id factum adeo cæteris Sultani
fratribus, qui regnum cum eo dividerant, displi-
cuit, ut et arma ei illaturi fueriat, quod hominem
profugum et supplicem pecuniæ causa Romanorum
imperatori prodidisset, nisi specioso responso ira-
cundiam illorum placasset. Aiebat enim se pacifi-
cationis ergo illum remisisse, nequaquam vero
prodidisse; et hominem vagum in patriam resti-
tuisse, ut nec ipse alios nec ipsum alii porro perse-
querentur. Atque hæc hæc hæc.

3. Neque vero ullus annus elabi poterat quin
publice abominandi aliquid afferret, non aliter
quam si Numinis indignatio illi 525 ætati per-
petua bella decrevisset. Quasi enim Barbari cir-
cumcirca nostris cervicibus imminentes ad nos
castigandos non satis essent, etiam longinquo
malo sumus oppressi. Nam Fridericus Aleman-
norum rex legatis ad Isaacium imperatorem mis-
sis petiit ut sibi cum omnibus copiis Palæstinam
petentibus per Romanas provincias pacate iter
facere et commeatum emere liceret, et suam sen-
tentiam per proprios legatos sibi significaret.
Mittitur igitur ad eum dromi logotheta Joannes
Ducas; fideque data et accepta regem sine male-
ficio transiturum, nullam urbem, nullum oppi-
dum, nullum castellum aut pagum violaturum,
Romanos commeatum ei abunde suppeditaturos,
ut ejus exercitus nulla re necessaria carcat, sed
omnia in promptu copiosissime habeat quæ tam
jumentis quam hominibus usui sunt, aliquando
post revertitur. His conditionibus renuntiatis,
imperator per provincias edicit ut, qua rex
transiturus esset, commeatus comportetur: ipsius
vero in fines Romanos ingressus victorum genere
et dignitate 526 clarorum litteris nuntiato eum-
dem Logothetam denuo mittit, unaque cum eo
Andronicum Cantacouzenum, qui regis transitum

commodiorem redderent. Verum ii ignoratione officii et suapte ignavia (visi enim amici nostri sunt, tamen veritas eis est præferenda) remem contra Romanos concitarunt, et ut imperator eum pro hoste suspectum haberet effecerunt. Ita et jusjurandum est turbatum et comportatio commentus cessavit; et nos, qui hæc scribimus, tum Philippopolitanæ provinciæ gubernationi et descriptioni præfecti, plurimis molestiis conflictati sumus, cum nunc imperatoris jussu Philippopolis mœnia et fossus illis angustis et periculosis temporibus instauraremus, nunc aliis litteris eadem demoliri juberemur, ne receptaculum regis essent. Qui cum excursionibus commentum pararet, imperator legatos ejus detinebat et angustos tramites sua opinione intercludebat, altissimis arboribus succisis et ita implexis ut id septum a rege transiri non posset. Sed et patrelem suum Manuelem 527 Camyzem protostratorem, et Occidentis domesticum Alexium Guidum, cum exercitu regem subequiet Alemannos pabulantes ex insidiis aggredi jussit. Verum rex illo arborum vallo ita impeditus est ut ex angustiis sine ullo negotio evaderet. Imo quod facilius est, alia via Philippopolim penetravit; ibique vallo munito Romanis imprudentibus loca præoccupavit, a quibus prohibebatur quorumque causa angustiae obstruebantur. Philippopolim ingressus, urbem plerisque iisque nobilissimis civibus vacuam reperit. Nam si quis ibi manserat, is aut ita pauper erat ut ejus opes in vestibus quibus tegebatur consisterent, aut erat ex Armeniorum numero. Hi enim uni omnium transitum Alemannorum non hostium incursionem, sed amicorum adventum judicabant. Nam et commercia inter sese agitant et in plerisque religionis dogmatibus consentiunt. Quippe apud Alemannos et Armenios sacrarum imaginum adoratio æque interdicta est, et azymis in sacris utriusque utuntur, et alia quædam orthodoxis Christianis improbata opinionis errore pro legitimis observant. Enimvero rex etiam post Philippopolim occupatam ad protostratorem scribere 528 ei que significare non destitit Romanos frustra sibi iter includere et properantem contra officium impedire. Neque enim se vel prius vel nunc quidquam in animo habuisse, quod Romanis incommodum aut molestiam afferret, et pacta ac conventa adhuc inviolata conservare. Qui cum eas litteras imperatori significasset et jussa ejus expectaret, nunquam pacatum ab eo responsum accepit, subinde ad prælium committendum exstimulante et ignaviam ei exprobande, quod Alemannorum temere et sparsim pabulatum exeuntium cædem et internecionem nondum significasset.

ὁρθοδόξοις Χριστιανῶσι ἀπόβλητα οὗτοι σφαλλόμενοι Φιλίππου γενόμενος ὁ ῥήξ ἐγκρατῆς οὐκ ἀνῆκεν ὡς μάτην αὐτὸν τῆς πρόσω πορείας Ῥωμαῖοι κωλύουσι καὶ μὴ δέον ἐπέχουσι ἐπειγόμενον· μηδὲ γὰρ κατὰ Ῥωμαίων ἀξυμφορὸν τι καὶ ἄχαρι καὶ νῦν καὶ πρότερον βεδολευσθαι, καὶ τὰ συντεθειμένα δὲ φυλάττειν ἀπαργαχίρητα. Ὁ δὲ δηλα τίθεις τῷ

ἐντὸς εἶναι τῶν ὁρίων ἠγγέλλετο τῶν Ῥωμαϊκῶν καὶ γράμματα πεφοιτηκότα τῷ βασιλεῖ μετ' ἀνδρῶν κατὰ γένος λαμπρῶν καὶ ἀξίωσιν τὴν αὐτοῦ παρουσίαν ἐσήμενον, ὁ αὐτὸς καὶ πάλιν στέλλεται λογοθέτης εὐ διαθήσων τὴν δίοδον τοῦ ῥήγος, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ὁ Καντακουζηνὸς Ἀνδρόνικος. Ἄλλ' οὗτοι ἀνεπιστημοσύνη τῶν ὀφειλόντων γενέσθαι καὶ μαλακότητι οἰκεία (χρεῶν γὰρ καὶ φίλων ἡμῶν τῶν ἀνδρῶν ὄντων ὡς πρεσβυτέραν καὶ φιλεῖται τιμῶν τὴν ἀληθειαν) αὐτόν τε τὸν ῥήγα κατὰ Ῥωμαίων ἐξέμνησαν καὶ τὸν βασιλέα ὡς πολέμιον ἐκείνον ὑφορᾶσθαι παρέπεισαν. Ὅθεν οἱ τε ἕρμαι συνεχέθησαν, καὶ ἡ τῶν ζωαρκῶν ἐπιλελοίπει συγκομιδῆ, καὶ ἡμεῖς οἱ ταῦτα γράφοντες πλείστοις ἀνεπίστωτος προσεπλάκην, τὴν τοῦ θέματος Φιλίππου πόλεως ὑπεκωσμένοι τῆνικαῦτα καὶ ἀρχὴν καὶ ἀπογραφὴν, νῦν μὲν πρὸς βασιλέως ἐπιταττόμενοι ἀνακτιζομεν τὸν τῆς Φιλίππου περίβολον καὶ διαταφρεύειν, καὶ οὕτω κατὰ τοὺς στενοὺς ἐκείνους καὶ κινδυνώδεις χρόνους διαπραττόμενοι, μετὰ βραχὺ δὲ διὰ γραμμάτων τὴν καθάρσειν ἐπιτιμώμενοι, ἵνα μὴ εἴη κρησφύγετον τῷ ῥήγι. Ἀμέλει καὶ ὁ μὲν ἐκδρομὰς ποιούμενος τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπορίζετο, βασιλεὺς δὲ τοὺς τοῦ ῥήγος πρέσβεις οὐκ εἶα ἐπιναλεύεσθαι πρὸς τὸν ἀποστείλαντα, καὶ τὰς στενάς τῶν παρόδων, ὡς ἐκείνῃ ἐδόκει, ἀπέκλειε, καταβάλλων διὰ πελέκειων τὰ τῶν δένδρων ὑψιτενῆ καὶ βαθύβριζα, καὶ ταῦτα [P. 258] ἐκκορυφῶν ὡς εἰς ἀδιεξίτητον ἀντίφραγμα τοῖς ὀδεύουσιν. Ἄλλὰ καὶ τὸν ἐξάδελφον ἐκείνου Μανουὴλ τὸν Καμύτζην, πρωτοστράτορα ὄντα, καὶ τὸν τῆς Δύσεως δομέστικον τὸν Γίδον Ἀλέξιον παρεπέσθη οἱ μετὰ στρατευμάτων ἐκίλευσε, καὶ λεληθότως ἐπιτίθεισθαι τοῖς χοροτολογοῦσι καὶ τὰς τροφὰς μαστεύουσιν Ἀλαμανοῖς. Τῷ δὲ ῥήγι οὕτω προσέστησαν τὰ ταῖς δυσχωραῖς γεγενημένα διὰ καταβολῆς τῶν δένδρων ἐπιτειχίσματα ὥστε εἶναι πόνῃ οὐδενὶ παρῆλθεν οὐτά. Τὸ δὲ δὴ χριεστερον, αὐτὸς μὲν δι' ἄλλης ὁδοῦ ἐπορεύθη καὶ εἰσῆλθε τὴν Φιλίππου πόλιν, καὶ κατ' αὐτὴν ἐβάλετο χάρακα, Ῥωμαῖοι δὲ ἀντιπαρελθὼν ἔλαθε, γενόμενος ἐν τοῖς ἐμπροσθεν καὶ κατέχων ὧν εἶργετο καὶ ὧν χέριν αἱ πάροδοι ἀπεφράσσοντο. Τὴν δὲ Φιλίππου πόλιν εἰσιῶν κενωμένην εὗρε τῶν πλειόνων καὶ ἐπιφανέστερων αὐτῆς οἰκητόρων· εἰ γὰρ τις καὶ ὀκλήλειπτο, πτωχεύων ἦν οὗτος καὶ τὴν οὐσίαν κῆσον ἐν οἷς ἐνεβίδυτο ἀριθμῶν καὶ τοῖς Ἀρμενίοις καταλεγμένος. Οὗτοι γὰρ μόνοι τῶν ἀπάντων οὐκ ἐπιδρομὴν ἐθνῶν, ἀλλὰ φίλων παρουσίαν τὴν τῶν Ἀρμενῶν διέλευσιν ἤγηντο, ἐπειδὴ καὶ συγγρηναὶ Ἀρμενίοις Ἀλαμανοῖς καὶ κατὰ τῶν αἰρέσεων τῆς πλείστας ἀλλήλοισι συμφέρονται. Ἀρμενίοις γὰρ καὶ Ἀλαμανοῖς ἐπ' ἴσης ἡ τῶν ἀγίων εἰκόνων προσκύνησις ἀπηγόρευται, καὶ τοῖς ἀζύμοις κατὰ τὰς ἱεροτελεσίας ἀμφοτέροις κέχρηται, καὶ ἄλλα ἅτα τοῦ ὁρθοῦ τηροῦσιν ὡς ἔνομα. Πλὴν καὶ τῆς ἐπιστέλλων τῷ πρωτοστράτορι, καὶ διαμηνυόμενος ἀποκράτορι τὰ γραφόμενα, καὶ τὸ ποιητέον ἐκείθεν

ἐπιταττόμενος, αὐδέποτε εἶχε τὸν βασιλέα τὰ πρὸς εἰρήνην ἀντεπιστέλλοντα, ἀλλ' ἀρρένουῦντα μᾶλλον αὐτὸν εἰς τὴν μετὰ τοῦ ῥήγδος συμπλοκὴν, καὶ εἰς ἀγενεὲς κατονοειδίζοντα φρόνημα ὅτι μὴ ἐς δεῦρο ἔχει πωθόμενος ἀναίρεσιν καὶ ἤτταν Ἀλαμανῶν κατὰ Ἰλας ἐξιόντων εἰς σιτιῶν ἀνεύρεσιν καὶ κατὰ πῶσα πλατέα κάκει καὶ τῆδε ἐκχεομένων μετὰ πλείστης ὄσης τῆς πεποιθήσεως.

δ'. Ταῦτα δὲ γράφων ἦν ἐν τῷ δοξάζειν παρ' αὐτοῦ τιῶν ὀφρηγῆσει, φωνούντων μᾶλλον ἀπὸ γαστροῦς (33) ἤπερ προειδόντων τὰ μέλλοντα, μηδέποτε προθέσθαι τὸν ῥῆγα τὴν Παλαιστίνην καταλαθεῖν, ἀλλὰ τὴν ἀπασαν τρέφειν ἔφρουν κατὰ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, καὶ μέλλειν ἐκ τοῦ δῆθεν ἀναμφιλέκτου διὰ τῆς λεγομένης Ξυλοκέκρου πυλίδος τῆς πόλεως εἰσελθεῖν ἐνδοθι, καὶ δρᾶσαι πρῶτον τὰ ἀπευκταῖα, παθεῖν δ' ἔπειτα τὰ ἀντίβροπα τοῦ δικαίου τοῦ Θεοῦ σταθμοῖς. Καὶ τοιαύταις προληφθεῖς γνώμαις αὐτὴν τε τὴν Ξυλόκεκρον διὰ τιτάνου καὶ πλίνθου ὀπτῆς ἀπέφραξεν, [259] καὶ βέλη (34) νεοχάλκευτα φέρων πολλάκις ἐν ταῖν χεροῖν ταῦτ' ἔφρασκεν ἀκόνῃν κατὰ καρδίαν παρησόμενα τῶν Ἀλαμανῶν· δεικνύων δὲ τὴν παράθυρον ἐν τοῖς βασιλείοις τῶν Βλαχερωῶν δι' ἧς (35) ὄρατὰ ἦν τὰ ἱππῆλατα πεδία τὰ ἐξωθεν τῶν ἐπαλλεῖων ἐν τοῖς Φιλοπατεῖοις καθυπτιάζοντα, ἐκ ταύτης ἔλεγε μέλλειν ἀφίεναι τὰ βέλεμα, βάλλειν τε καὶ κρταβάλλειν τοὺς Ἀλαμανοὺς, ὥστε καὶ ἐν γέλωτι ἤγετο τοῖς ἀκούουσι τὰ λεγόμενα. Ἦν δὲ τις Δοσίθεος ἐν τῇ τοῦ Στουδίου μονῇ τὴν ἀσκησιν μετιῶν, ὅς ἐκ Βενετικῶν ἔλκειν τὸ γένος καὶ πατὴρ τοῦνομα Βιτικλίνου γεγονέναι ἐλέγετο· συνήθης δὲ καταστάς Ἰσακίῳ πρὸ τῆς ἀρχῆς προείρχεν αὐτῷ τὴν βασιλείαν, κάπειδ' ἔπερ εἰλήφει πέρας τὰ τῆς προρρήσεως, ἤγετο δι' ὅτι πλείστης τιμῆς παρὰ τῷ βασιλεῖ τούτῳ καὶ τὰ μέγала δεδόντη καὶ πανριάρχης Ἰεροσολύμων προυβέβλητο καταλύσαντος τὴν ζωὴν τοῦ τὸν θρόνον τῶν Ἰεροσολύμων τότε διέποντος Λεοντίου, ἀνδρὸς χαριέντος τὸ ἦθος καὶ διαβοήτου τὴν ἀρετὴν. Ὅποια δὲ ἦ τῶν βασιλέων ὁρμὴ καὶ ἰσχυρὸς οὐκὸν ἀνεχομένη μηδ' οὐχ ὡς αὐτοῖς αἰρετὸν μεταφέρειν καὶ ἀλλοιοῦν τὰ θεῖα τε καὶ ἀνθρώπινα πράγματα, βασιλεύσας Ἰσαάκιος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου παραλύει τὸν Καματηρὸν Βασίλειον, καίτοι πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐκείνῳ τὰ μέγιστα συναράμενον· αἰτία δ' αὐτῷ περιήχθη τῆς καθαιρέσεως, ὅτι ἄς Ἀνδρόνικος τῶν εὐγεγονοῦντων γυναικῶν οὐχ ἐκούσας ἀπέκειρε μοναζούσας, ταύτας αὐτὸς ἐνέδωκε τὸ μέλαν ἀποδύσασθαι ἄμιφιον καὶ πρὸς τὴν πρῶτην μεταβλέψαι καὶ ζωὴν καὶ στολήν. Προβαλόμενος δ' ἔντ' αὐτοῦ πατριάρχην τὸν Μουντάνην Νικήταν, τῆς Μεγίστης ἐκκλησίας ὄντα σακελλάριον, οὐδὲ τὸν τριγέροντα τουτοῦ τῷ θρόνῳ παρῆκεν ἐναποψῦξαι, ἀλλ' ἀφελειαν καταγνοὺς τοῦ ἀνδρὸς καὶ γῆρας ἐπεγκαλέσας ἀνέγκλητον καὶ ἄκοντα τοῦ θρόνου ἀπεσφενδόνθησε, Φρονικιστικώτερον δὲ διατεθεῖς περὶ τοῦ τὸν κυβερ-

4. Hæc impulsu cujusdam scribebat, qui ex engastrimythi potius afflatu quam prophetico spiritu affirmabat regi nunquam in mentem venisse Palæstinæ occupationem, sed eum nihil aliud cogitare nisi urbis imperatricis dominatum, et per Xylocerci portam haud dubie ingressum ea facturum principio quæ abominanda sint, deinde justo Dei judicio non pauciora porpessurum. Hujusmodi opinionibus 529 occupatus imperator ipsam portam lateribus et cemento obstruxit; et acutas sagittas, quas sæpe manibus gestabat, se in cordibus Alemannorum defixurum esse dicebat; monstrataque fenestra Blachernii palatii in eo loco qui ab altitudine cognomentum habet, unde patientes campi extra progugnacula in Philopatiiis cernuntur, per eam se illas in Alemannos excusurum eosque prostraturum minabatur, adeo ut ea verba ridicula audientibus viderentur. Is vates erat Dositheus quidam, Studiensis monachus, Venetiis oriundus et patre Viticlino, ut ferebatur, natus, qui Isaacio, cui familiaris erat, privato adhuc imperium prædixerat. Qua prædictione eventu comprobata, summo honore et auctoritate apud hunc imperatorem florens Hierosolymorum patriarcha post Leontii viri eruditi et virtute celebris obitum designatus 530 est. Sed ut imperatorum impetus et potentia non quiescere solet nisi divina humanaque pro suo lubito mutarint, principatum adeptus Isaacius Basilio Camatero, quanquam ejus ope maxime adjutus, patriarchatu dejecto (causa prætexebatur quod, quas nobiles matronas Andronicus in monasteria invitas abstruxisset, iis ipse nigro vestitu deposito reditum ad pristinum habitum et vitæ rationem concessisset) Nicetam Muntanum pro eo patriarcham designavit, ecclesiæ maximæ sacellarium. Sed ne hunc quidem, hominem natu maximum, in sacra sede expirare passus invitum expulit, senium et delirium et levitatem causatus. Cum autem diligentius de gubernatore Ecclesiæ cogitaret, Leontium monachum quemdam magnum pastorem designat, in populi frequentia pro tribunali jurejurando testatus eum virum prius ignotum sibi a Dei Genitrice noctu esse demonstratum, non forma et virtute ejus duntaxat descripta, sed loco etiam ostenso in quo habitaret. Verum eo quoque Dei genitricio, 531 priusquam annus elaberetur, repudiato, nihil verecundatus, quod coram tam multis eum

Hier. Wolfii notæ.

(33) Τὸ φωνεῖν ἀπὸ γαστροῦς, interpretatus sum quasi de engastrimytho loqueretur. Quod si cui displicet, exponat *quæ venitis causa verbi faciunt, aut quæ temere nugantur potius quam res futuras præsciunt*.

(34) Alter codex ita miscet hæc, ut non satis con-

stat uter, imperator an patriarcha, tela sit defixurus in cordibus hostium.

(35) Δι' ἧς. Relativum retulit non ad παράθυρον, sed ad θυρίδα, quod non posuit, πάλσματος, ut arbitror, μνημονικῶς ἢ γούν σολοικισμῶ.

ut divinum hominum laudibus extulisset, mutationem instituit, Hierosolymitanum Dositheum ad œcumenicum patriarchatum evecturus. Quod cum canones non permittere sciret, Theodorum Balsamum, magnæ Antiochiæ episcopum, virum ea ætate jurisconsultissimum, astu circumvenit; et in privato colloquio indignationem simulat, quod Ecclesia piis et doctis viris ita destituatur et monastica virtus ita obsoleverit atque evanuerit, ut nemo sit qui universalem sedem, non secus ac solis irrequietus circuitus orbem terrarum, illustret, cœtumque fidelium quam optime gubernet. Hæc et id genus alia non sine dolore præfatus subjunxit olim fuisse sibi in animo illum ex Antiochena sede in œcumenicam, ut illustrem legis puritatis lucernam, transferre. Sed ab ea mutatione 532 veterum canonum et ecclesiasticarum sanctionum interdicto deterreri. Si vero ipse, ut legum et canonum peritissimus, translationem, ut olim, ita nec quoque habere locum, demonstrare ac vulgo persuadere possit, se omnino id in luero deputaturum, eumque, modo liceat, incunctanter designaturum. Hoc modo tractatus Theodorus omnia rata fore affirmavit. Postridie concilio pontificum in æde sacra indicto, et quæstione illa agitata, translatio statim concessa et litteris imperatoris confirmata est. Ac Antiochenus, ut ante fuerat, ita mansit Antiochenus. Dositheus vero a sede Hierosolymitana Epolim est translatus, cum tam frequenti et splendido comitatu ut haud dubie regium triumphum æquaret. At primarii sacerdotes cæterique facundia insignes, qui se canonicibus temere violatis deceptos videbant, obstupefacti, cum risum diutius perferre non possent, extraordinaria conciliabula et plebis conventicula instituunt: alienæ ecclesiæ occupator audit Dositheus; secundo honore abrogato e sede educitur, 533 imperator vero ignominiam illam non ferens omnibus modis adversatur, ac nihil non facit ut approbata illa translatio valeat. Nec multo post abrogatione sublata, Dositheum denuo confirmatum per bipenniferos satellites et palatinos proceres in sacram ædem deducit, populi motum veritus. Erat enim Dositheus ob ambitionem et imperatoris intempestivam pertinaciam et parum laudatum sui studium omnibus invisus. Cæterum rursus sede ejicitur, eodemque modo quo canis Æsopicus, et pontificatum quem tenuerat amittit (nam alius Hierosolymis electus erat) et majori sede excidit, magno vasorum custode Xiphilino Georgio patriarcha designato.

Hier Wolfii notæ.

(36) Ὡς μὴ πρότερον. Depravatus videtur hic locus. Ego in vertendo qualemcunque sententiam sum secutus. Vetustus codex et ipse habet verba satis perplexa: Ὡς ὅτι ἡ Ἐκκλησία — διτιθύνει· Ecclesiam non habere viros pios et eruditos, eaque de causa et monasticam vitam dejectam et desertam esse. Et tu, inquit, illustre sidus, non apparuisti

Α νήσονται τὴν ἐκκλησίαν εὐρεῖν, προχειρίζεται μέγαν ποιμένα Λεόντιόν τινα μοναχόν, διαβεβαιούμενος ἐπὶ βασιλικῷ καὶ διομνύμενος βήματος ὡς οὐκ ἔδει τὸν ἄνδρα πρότερον, νυκτὸς δὲ ἡ θεομήτωρ τοῦτον ἀπὸ καθευδίδειξε, οὐ τὸ εἶδος μόνον καὶ τὴν ἀρετὴν ὑπογράψασα, ἀλλὰ καὶ τὸν τόπον διασαφήσασα καθ' ὃν τὴν οἴκησιν ἔλαχεν. Ἄλλ' οὕτω ἐνιαυτὸς ἐξίκετο, καὶ καταστρέφεται καὶ οὗτος τοῦ πατριαρχικοῦ ὕψωματος. Ἀποσκορακισθέντος δ' οὕτω καὶ Λεοντίου, ἔγνω δραματουργῆσαι μετάθεσιν καὶ εἰς τὴν οἰκουμένην ἐπάραι προέδρουσιν τὸν τῶν Ἱεροσολύμων Δοσίθεον. Εἰδὼς δὲ τοὺς κακόντας τοῦτο μὴ συγχωροῦντας, μέτεισιν ὑπόβλως τὸν διέποντα τὸν θρόνον τῆς Θεοῦ πόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας Θεόδωρον τὸν Βαλαμῶν, ἄνδρα ὑπὲρ τοὺς τότε πάντας ὄντα νομοτριβῆ. Καὶ δὴ κατὰ μόνας αὐτῷ [P. 260] συγγενόμενος σχηματίζεται τὸν ἀσχάλλοντα εἰ οὕτως ἀνδρῶν φιλοθέων καὶ λογίων ἡ Ἐκκλησία σπανίζεται καὶ ἡ μοναχικὴ διέβριπται καὶ ἠφάντῶνται ἀρετῆ, ὡς μὴ πρότερον (36) εἶναι τὸν ἡμέριον τουτοῦ λαμπτήρα, τὸν ἀεικίνητον ἥλιον, ἢ τὸν ἐπὶ τῶν κεραιῶν τοῦ ἱεροῦ καθιζήσόμενον θρόνον καὶ ἀρίστως τὸ τῶν πιστῶν διθυνοῦντα πλήρωμα. Καὶ τοιαῦθ' ἕτερα σχελιαστικῶς προαναβαλόμενος ἐπήγαγε πάλαι μὲν βούλεσθαι μετανεγκεῖν αὐτὸν ἐκ τῆς Ἀντιοχείων καθέδρας εἰς τὴν οἰκουμένην περιωπῆν ὡς λύχνον ταῖς τῶν νόμων τηλαυγαίαις πάμφωτον, ὑποστέλλεσθαι δὲ τὴν μετάθεσιν ὡς πάλαι τοῖς κανόσιν ἀπειρημένῃν καὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἀπόδουσαν θεσμοῖς· εἰ δ' αὐτὸς σχοιῆ ἄν ὡς νόμους καὶ κανόνας ἀκριβοστάμενος χώραν ἔχουσαν ἀποδειχθῆναι, καθά ποτε, καὶ νῦν τὴν μετάθεσιν, καὶ τὰς τῶν πολλῶν εἰς τοῦτο μεθαρμόσειε γνώμας, ἔρμαιον ὄντως ἠγγίσει τὸ πραχθῆν καὶ οὐκ ἀναβαλεῖται τὸ πέρας ἀνεύθυνον ποιῶν τὴν προχείρισιν. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς οὕτως μετέβη τὸν Ἀντιοχείας Θεόδωρον, ὁ δὲ πάντα ἐκτελεῖ γενέσθαι κατέθετο. Σύλλογοι οὖν μετ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀρχιερῶν ἀνὰ τὰ ἀρχαῖα τὰ ἱερὰ καὶ σύνοδοι καὶ συζήτησις περὶ μεταθέσεως, καὶ παρὰ πόδας ἐκχώρησις καὶ τόμος ἐπὶ βασιλικῷ συμπληρούμενος βήματος, καὶ ὁ μὲν Ἀντιοχείας πάλιν Ἀντιοχείας ἐώμενος, ὁ δὲ Δοσίθεος ἀπὸ τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων θώκου εἰς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναγόμενος, καὶ ἡ προπομπή, ὡς λαμπροτάτη καὶ πολυανθρωποτάτη τῶν πώποτε, ὡς εἶναι καὶ θριάμβος βασιλέων ἀμφήριστος, καὶ ἀγαθεῖς ἐπὶ τούτῳ οἱ φανακισθέντες ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς κανόνας εἰκῆ κατανωτισάμενοι. Ἀμέλει τοι καὶ μὴ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐνεγκεῖν τὸν γέλωτα ἔχοντες παρασυναγωγὰς ποιῶσι καὶ ὀχλαγωγίαι οἱ λογάδες τοῦ

prius, ut in solio hoc patriarchico consideres et Christianum gregem optime gubernares. In cæteris duobus codicibus pro κεραιῶν fortasse legendum οἰάκων, sine syllaba κερ, et pro ἥλιον ἢ τὸν fortasse legendum ἢ αὐτὸν, ut hæc de sole sententia non ad alium quam ad ipsum Balsamum referatur.

βήματος, καὶ τῶν ἀρχιερέων ὅσους εἶχε τὴν γλῶτταν πρὸς λόγων ἰσχὺν ἐπίστημον. Οὐκοῦν ἐπιβάτης ἐκκλησίας ἀλλοτρίας ἀκούει Δοσίθεος, καὶ ἀναλυομένην ἔσχε τὴν δευτέραν τιμὴν, καὶ τοῦ θρόνου κατέβηται. Τὴν δ' ἤτταν μὴ φέρειν ἔχων ὁ βασιλεὺς ἀναμαχόμενος ἦν καὶ παντοίως σπεύδων ἰσχύειν τὴν κυρωθεῖσαν μετὰθεσιν, καὶ μετὰ βραχὺν τινα χρόνον ἀναλύσας τὰ ἐπιγενομένα αὐτῷ ἐστῆριξε τὸν Δοσίθεον, ὅτε καὶ διὰ τῶν πελεκυφόρων καὶ τῶν τοῦ παλατίου ἐκκρίτων προὔπεμψεν αὐτὸν εἰς τὸ μέγιστον τέμενος, δεδιὼς μὴ τὸ πλῆθος νεωτερίσειεν· ἦν γὰρ διὰ μίσους ἅπασιν ὡς φιλόβρονος ὁ Δοσίθεος (37), καὶ τὸ τοῦ κρατοῦντος ἐπὶ μὴ καιροῖς πράγμασιν ἐνοστατικὸν τε καὶ φιλαυτον οὐκ ἐπαινετόν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν τοῦ θρόνου ἀποδιοκομπεῖται Δοσίθεος, καὶ πέπονθεν ἀτεχνῶς τὸ τῆς Αἰσωπείας κυνὸς, ἧς τε διεῖπεν ἀποπεσῶν ἱερᾶς ἀρχῆς (ἕτερος γὰρ Ἱεροσολύμων χειροτόνητο) καὶ τοῦ μελίζονος θρόνου καθαιρεθείς. Καὶ τοῦτο μὲν ἐσέπειτα, καὶ προχειρίζεται πατριάρχης μέγας ὡς σκευοφύλαξ ὁ Ξιφιλῖνος Γεώργιος.

ε. [P. 261] Τότε δ', ὡς ἀπανταχῇ περιήδετο, ἐκ Α
Σολομωντείων βίβλων ἰνδάλματα τῶν ἐσομένων καὶ
τινας ἐμφάσεις κατὰ τοὺς ὄνειροπομοῦς δαίμονας
ἀποτρυγῶν ὁ Δοσίθεος οὐχ ὡσπερ ἀπὸ ρίνος, ἀλλ' ἐκ
τῶν ὠτων εἴλκε τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ δὲ γε πρω-
τοστράτωρ κατὰ τὰς βασιλικὰς ὑποθημοσύνας δια-
πραττόμενος παρεβλήπετο τὰ πρὸς αὐτὸν γραφόμε-
να παρὰ τοῦ ῥήγος, καὶ ἅπας ἐγένετο τοῦ δρᾶσαι
τι κακὸν τοῦς Ἀλαμανοῦς περὶ φρυγανισμὸν ἐξιών-
τας. Καὶ δὴ ποτε περὶ τοὺς δισχιλίους τε καὶ
εὐίππους ἀποκεκριτῶς ἠθέλησεν ἀγχοῦ που τῆς
Φιλίππου πορευθῆναι νυκτὸς καὶ τῶν ἐκεῖθι βουῶν
ἐχομένως ὑποκαθίσει λόχον καὶ τοῖς σιτοφόροις
ἐπιθέσθαι ὄρθηρος. Καὶ αὐτὸς μὲν τοιαύτης εἴχετο
πράξεως, τὰ δὲ σκευοφόρα καὶ τὸ ὑπουργικὸν τοῖς
στρατιώταις καὶ τὸ λοιπὸν στράτευμα ἐκαῖθεν με-
ταβῆναι μεθ' ἡμῶν ἐπέταξεν, ὡς εἰ θεὸθεν ἦν B
ἐμπνευσθεῖς. Οὐπω γὰρ ἦν ἡμέρα διαγελῶσα, καὶ
οἱ Ἀλαμανοὶ μαθόντες παρὰ τῶν ἐς τὸ φρούριον
τὸν Προυσηνὸν Ἀρμενίων (ἐκεῖσε γὰρ ἡ βασιλικὴ
κατεστρατοπεδεύετο στρατιὰ) ὅσα ἦν τῶ πρωτο-
στράτορι πρὸς βουλῆς, νύκτα τὴν αὐτὴν ἐξάραντες
τῆς Φιλίππου ὑπὲρ τὰς πέντε χιλιάδας σιδήρω
πάντες κατάφρακτοι ἐπιθέσθαι ἡμῖν ἠπειγόντο,
λαθόντες οὐς εἶχομεν ὀπτῆρας καὶ φύλακας, μηδὲ
τοῖς ἅμα τῶ πρωτοστράτορι ἐπιλέκτοις συνηνη-
κότες, ἐπεὶ καὶ ὁ μὲν πρωτοστράτωρ τὰ τοῖς ὄρεσι
προσεγγίζοντα μέρη ἐπεπορεύετο, ἐνθα καὶ χωρὶς
ἦν εἰσέτι τῶν ἐπιτηδείων ἔμπλεα, καὶ τοὺς γιγλό-
φους ὑπεδέυτο κλέπτων τὸ θεαθῆναι πρὸς τοῦ θη-
ράματος· οἱ δ' Ἀλαμανοὶ πεποιθότως ἐβάδιζον τὴν C
διὰ λείου πεδίου εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν στρατόπεδον
φέρουσαν. Ὡς δ' οὐδένα εἴροσαν ἀντίμαχον οἱ πο-
λέμιοι, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀποσκευὴν τοῦ στρατεύματος
κατὰ τὴν τῆτες δειλὴν ἀπονοστήσαι ἐκαῖθεν ἐπό-
θησαν, ὅσον δ' αὐτοῦ κράτιστον, κατὰ τῶν ἐκ τοῦ
γίνους σφῶν τὰ σῖτα εἰς τὴν παρεμβολὴν μετα-
φερόντων ἐφωρμηκένας, μὴ ἀναμεινάντες τὴν ἀγγε-
λίαν τοὺς ἵππους μετήνεγκαν, εὐρεθῆναι τοῖς ζη-
τοῦσιν γλιχόμενοι. Οὐκοῦν οἱ μὲν τὸν ἐκεῖθι λόφον
ὑποκαταβαίνοντες, ὅς περὶ τὸ φρούριον ἐξήρται τὸν
Προυσηνὸν, οἱ δ' ἡμέτεροι ἀνίσιντες προσέμειξαν
ἀλλήλοισι ἀδῶκατοι. Ἐπεὶ δὲ καὶ συμπλακόντες
ἐμάχοντο, οἱ μὲν Ἀλαμοὶ ἐξηγόμενον αὐτῶν ἔχοντες D
τὸν τοῦ Ἀλεξίου Βρανᾶ υἱὸν τὸν Θεόδωρον μικροῦ

5. Tum vero, quod ubique erat celebre, ex Sa-
lomonis libris futurarum rerum imagines et formas
quasdam, instar dæmonum qui somnia immittunt,
depingendo, non naso sed auribus traherat impe-
ratorem. Cujus jussis protostrator obsequens, litteris
regis neglectis, totus in eo erat ut Alemannis nocer-
ret frumentatum exeuntibus. Et quadam nocte
circiter bis mille insignibus equitibus delectis ad
534 Philippopolim proficisci, et insidiis in collibus
illis collocatis frumentatores mane invadere
instituit. Ac ei rei intentus impedimenta, servitia
militum et reliquum exercitum, quasi numine
afflatus, nobiscum discedere jussit. Priusquam
enim diluxerat, Alemanni ab Armeniis Pruseni
castelli (ibi enim constiterat imperatoris exercitus)
de protostratoris consilio certiones redditi, eadem
nocte ultra quinque millia cataphractorum in nos-
trum exercitum immittere properabant, nostris
speculatoribus et custodibus deceptis, nec proto-
stratori facti obviam. Nam is quidem partes montibus
vicinas, in quibus prædia erant adhuc comme-
atu referta, pertransibat, et tumulos subibat, ne
ab iis conspiceretur quos venabatur. Alemanni
vero confidenter per planitiem ad Romana castra
pergebant. Sed cum nemine reperto nostros pridie
sub cœnæ tempus discessisse, delectisque fortissimis
ad frumentatores suos circumveniendos abiisse
audivissent, ne exspectato quidem nuntio conver-
tunt equos, ut ab iis invenirentur a quibus 535
quærebantur. Igitur cum ex eo colle descenderent
qui juxta Prusenum castellum eminet, nostri vero
ascenderent, ex improviso concurrerunt. Ut ad
arma ventum est, Alani Theodoro Alexii Branæ
filio duce fere omnes ceciderunt, quippe qui primi
et soli cum Alemannis pugnarent. Romani vero
præcipiti et turpi fugæ se mandabant, vix
aspectu hostium tolerato; et ipse protostrator alia
via elapsus a nobis in tertium usque diem visus
non est, et manibus hostium cupidissime evitatis,
vix tanquam ex longo mari salsam veluti aquam
adhuc exspuens, in portum pervectus, rediit, con-
fusus Alemannorum vocibus de eo capiendo adhuc
aures ejus personantibus. Multi quoque sine armis,
sine equis in castra redierunt, fractis in illa cur-
sus contentione vehiculis. Ex eo tantum ab Ale-

Hier. Wolfii notæ.

(37) Alter Dositheo ambitionem, imperatori philautiam tribuit, hic utrumque Dositheo.

mannis sejuncti sumus, ut ultra lx stadia recederemus. Nam illi ad Philippopolim permanebant, nos citra extremitates Achridi quiescebamus, de vita duntaxat conservanda solliciti: imo et nostram provinciam populabamur, **536** ut commeatus suppeteret. Quæ cum ad imperatorem perlata essent, vix eum moverunt ut nonnihil de pertinacia remitteret. Et nos etiam paulo post ad eum profecti singula diligentius exponebamus, illo adjecto, Alemannos dicere nihil esse aliud quod imperatorem ad negligenda Occidentalium Christianorum pacta impulerit, nisi quod cum principe Saracenorum pacem fecisset, et ut moris illorum esset in amicitia constituenda, uterque vena in pectore incisa suum alteri sanguinem propinasset. Sic tandem ejus contumaciam ita fregimus, ut in consilio in contrarium mutato Alemannorum transitum in Orientem expeteret. Quem cum regem ob instantem hiemem (nam Novembri mense hæc acta sunt) in vernum tempus differre cerneret, rursus ad ingenium rediit; et per litteras, contra decorum imperatorium, regi vaticinatus est eum ante Pascha moriturum. Et ut alia quæ antecessere prætersent (plura enim habent quæ in dicitis et factis auctoris culpentur quam quæ laudentur), vix adducitur ut legatos ad illum reverti patiatur. E quibus ubi is cognovit imperatorem eos neque consensu neque ullo alio singulari honore dignatum esse, sed æque ut Romanos serviliter astare sivisse, **537** quamvis episcopo et cognatos suos, indignationem et iracundiam dissimulare non potuit. Ut autem legati nostri ad eum venerunt, et ipsos sibi assidere jussit, nec ministros, coquos et equiones eorum astare passus est. Qui cum decere negarent ut ministri regi maximo assiderent, satis esse quod suis dominis honos is haberetur, non destitit, sed invitos etiam illis assidere coegit. Quo facto Romanos subsannabat; et innuebat eos neque virtutis neque generis habere rationem, sed ut subulcorcos omnes, sive pingues et pretii majoris sive macilentos, in eandem haram compellerent, ita Romanis etiam sine discrimine quosvis astare oportere. Non multo post, commeatus penuria coactus, exercitu diviso Orestiadem abiit, filio suo cum episcopis et justis copiis Philippopoli relictis, quibus dum fessas tibias et labascentia genua ex illa apud Græcum regem statione refocillaveritis. »

καὶ ὄγλος ἦν ἐπὶ τῇ γεγονότῃ τῷδε διαπριόμενος. Ὡς ἐαυτῷ συμπάρειδρους πεποιήκεν αὐτούς τε καὶ τοὺς ἵπποκόμους καὶ μάττοντας παρίστασθαι ἀφεικῶς. Μὴ εἶναι δὲ λεγόντων ἐκείνων εἰκὸς βασιλεῖ μεγίστην συνθωκεύειν ὑπηρέτας (ἀρκετὸν γὰρ ὅτι καὶ οἱ κύριοι αὐτῶν συνεδρεύουσιν) οὐ καθυφῆκε τι μικρὸν τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ καὶ μὴ ἐκόντας τοῖς δεσπόταις αὐτοῦ συγκατέκλιεν, ἐν οἷς ἔπραττε Ῥωμαίους καταμωκίωμενος, καὶ δεικνὺς μὴ ἀρετῆς καὶ γένους εἶναι παρ' αὐτοῖς διαστολήν, ἀλλ' ὡς εἰς συμφεδὸν οἱ συφορβοὶ τὰς σὺς ἀποξανάσας εἰσελῶσιν εἰς ἕνα σταθμὸν μὴ διστώντες τὰς πλόνιας καὶ πλειόνως διαχέειν ἐχούσας τὸ ἀποδίδοσθαι, οὕτω δὲ καὶ Ῥωμαῖοι παραστατοῦντας ἔχουσιν ἀπαντας. Οὗ πολλοῦ δὲ διαγενομένου καιροῦ ἠνάγκασεν αὐτὸν ἢ τῶν ἐπιτηδείων ὑποσπάνις μερῆσαι τὸ οἰκεῖον στρατεύμα. Οὐκ οὖν αὐτὸς μὲν ἄπεισιν εἰς Ὀρεστιάδα, κατὰ δὲ τὴν Φιλιππούπολιν εἶσας τὸν ἐαυτοῦ υἱὸν καὶ τοὺς ἐπισκόπους μεθ' ἱκανοῦ στρατεύματος, εἰπὼν ὡς « Ἀναπαύσασθαι χρῶν ὑμᾶς

ἔπεισον πάντες ὡς μόνοι καὶ πρῶτοι μαχεσάμενοι τοῖς Ἀλαμανοῖς, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐδραπέτευον προτροπᾶδην καὶ ἀκλεῶς, μὴδὲ καθαρῶς ἐμβλέψαι τοῖς ἐναντίοις ὑπενεγκόντας. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ πρωτοστράτωρ δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνακεχωρηκῶς ἀφαντος ἦν ἐκ τοῦδε ἡμῖν εἰς τρίτην ἡμέραν, τρισάσμενος δὲ τὰς χεῖρας τῶν πολεμίων διεκφυγῶν μόλις ἐπανεξέυξεν ὡς ἐκ μακροῦ πελάγους εἰς λιμένα κατάρας, ἔτι τὴν ἄλμην ἀποπτύων τοῦ μαχισμοῦ καὶ τοὺς ὡσεὶ φέρων ἐνάλους τὰς ἐπὶ τῷ αὐτῶν ἀλῶναι προειμένας διατόρους φωνὰς τῶν Ἀλαμανῶν. Πολλοὶ δὲ καὶ ἀνοπλοὶ καὶ ἀνιπποὶ ἐς τὸ στρατόπεδον ἐπανήλθοσαν, τῇ συντονίᾳ τοῦ δρόμου λακυσάντων σφισι τῶν ἀχημάτων. Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε τοσοῦτον ἀπεσχονίσμεθα ἀλλήλων Ἀλαμανοῖς τε καὶ [P. 262] Ῥωμαῖοι ὡς σταδίους διεσάναι πλείους τῶν ἐξήκοντα' οἱ μὲν γὰρ ἔτι τῇ Φιλίππου προσέμενοι, ἡμεῖς δὲ περὶ τὰ ἔσχατα τῆς Ἀχριδοῦ γενόμενοι ἡσυχάζομεν, εἰ σωζοίμεθα μόνον ἐπιμελόμενοι. Εἶπω δὲ τι καὶ ἕτερον, κείροντες τὴν ἰδίαν τὰ σῖτα εἰσπερόμεθα. Καὶ τὰ τοιαῦτα εἰσληλυθότα τοῦ βασιλέως ἐνώπιον ἐνδοῦναι μόλις τοῦ ἄγαν ἔπεισαν. Καὶ ἡμεῖς δ' αὐτοὶ μετὰ βραχὺ ἀφικόμενοι κατὰ μέρος πάντα διηγησάμεθα, προσθέμενοι ὡς φασιν οἱ Ἀλαμανοὶ μὴδὲν ἕτερον εἶναι τὸ πείσαν τὸν βασιλέα Ῥωμαίων τὰ τῶν ἑσπερίων Χριστιανῶν ὄρκια παραβλέψασθαι ἢ τὸ μετὰ τοῦ τῶν Σαρχηνῶν ἄρχοντος σπείσασθαι, καὶ κατὰ τὸ παρ' αὐτοῖς περὶ φιλίας κρατοῦν ἔθιμον ἀμφοτέρους σχάσαι φλέβα τὴν ἐπιστήθιον καὶ τὸ ἐκείθεν ἐκρῶν αἷμα ἐκάτερον εἰς πόσιν ἀντιπροτείνασθαι. Καὶ μεταβαλεῖν οὕτως ἰσχύσαμεν τῆς ἐνστάσεως. Ἀμέλει τὴν ἐναντίαν τραπόμενος τῆς προτέρας ὁ βασιλεὺς προθέσεις, ἐγλίχετο τῆς ἐς Ἐω τῶν Ἀλαμανῶν περαιώσεως. Ὀρῶν δὲ τὸν ῥῆγα διὰ τὴν ἐς χεῖμῶνα τῆς ὥρας μετατροπὴν (ἦν γὰρ Νοέμβριος μὲν δεκάτῃ ἐγένετο) εἰς ἕαρ τὴν μετάδασιν ἀνατιθέμενον, πάλιν τοῖς προτέροις ἐνέμενε, καὶ ἐπιστέλλων προηγόρευε τῷ ῥῆγι, βασιλεῦσιν οὐχ ἀρμυδίως, ὡς θαναεῖται πρὸ τῶν πασχάλων ἡμερῶν. Καὶ ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παρῶ πλείω κατηγορίαν τοῦ δρῶντος καὶ λέγοντος ἔπειρ ἔπαινον ἔχοντα, πείθεται μόλις διαφείναι τοὺς πρέσβεις ἐς τὸν ῥῆγα ἐπανελεῖν. Αὐτὸς δὲ τοῖτους ἰδὼν, καὶ μαθὼν ὡς οὔτε καθέδρας ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς μετέδωκεν ἀλλὰ δουλοπρεπῶς ἐπ' ἴσης Ῥωμαίοις αὐτῷ παρεστήκεισαν ὀπτανόμενοι, οὔτε τινὸς ἐτέρου ἠξιώθησαν ἀγαθοῦ ἐξαιρέτου ἐπίσκοποι τε ὄντες καὶ αὐτῷ προσγενεῖς, ἠγανάκτει δὲ καὶ πρέσβεις ἡμέτεροι παρ' ἐκείνων ἀφίκοινα, ὑπηρετούμενους αὐτοῖς, μὴδὲ τοὺς ὄφοποι οὐς καὶ

ἐνταυθοῦ, ἄχρι δὴ τὰς παρειμένας κνήμας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἐκ τοῦ περισταθῆαι τῷ βασιλεῖ Γραικῶν [P. 263] ἀναβῆσθαι ἔτε. »

ς. Ἐπει δ' ὁ χειμῶν παρήλθε καὶ τὰ ἄνθη ἔδωκεν ὁσμήν, ἀνανεοῦται τοὺς ἔρκους ὃ τε βασιλεὺς καὶ ὁ βῆξ, καὶ τοῦ μὲν ὁμωμόκεσαν οἱ τοπάρχαι καὶ μεγιστᾶνες παρελεύσεσθαι τὸν βῆγα διὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς γῆς καὶ μὴ δι' ἀγρῶν ἢ ἀμπελώνων διελεύσεσθαι, ὁδῶν βασιλικῆ πορεύσεσθαι, οὐδ' ἐκκλινεῖν δεξιὰ ἢ ἀριστερά, ἕως τὰ τῶν Ῥωμαίων παρελεύσεται ὄρια. Βασιλεὺς δὲ δέδωκεν ὁμήρους τινὰς τῶν ἐξ αἵματος. Ὀρκώθησαν δὲ καὶ ἔνδον τοῦ μεγίστου νεῶ ἀπὸ τῶν ἀγοραίων καὶ τῆς βασιλείου αὐλῆς πεντακόσιοι, ὡς ὁ βασιλεὺς ἀπαράβατους τὰς συνθήκας φυλάξει καὶ χορηγήσει τοῖς Ἀλαμανοῖς ἡγεμόνας ὁδοῦ καὶ ἐφόδια. Τότε καὶ τῶν κριτῶν τοῦ Βήλου τινὲς εἰς τὸν βῆγα κατὰ λόγον ὁμήρων στελλόμενοι οὐχ ὑπήκουσαν, καὶ μὴ ἔχοντες ἀντιπίπτειν βασιλεῖ καὶ καθῆσθαι οἴκαδε ἀδελφῶν γυναικῶν ἀλλοτριῶν δόμων ἑαυτοὺς ἐνετύμβευσαν μέχρι τῆς εἰς ἑω τοῦ βῆγος διαβάσεως. Βασιλεὺς δὲ χολωθεὶς ἀντὶ μὲν τῶν κριτῶν τοῦ Βήλου ταβελλίονας ἀπέστειλεν ὄψιδας, τὰς δὲ τῶν μὴ πεισθέντων κτήσεις τε καὶ οἰκήσεις οἷς ἤρειτο παρέσχετο, καὶ δικαστὰς ἑτέρους προῦβάλετο. Ἰστέρον δὲ μὴ ἀπέθειεν, ἀλλὰ δειλίαν εἶναι οὐκ ἄλογον ἐπιγνοῦς τὸ πραχθὲν, τῶν τε κτήσεων κυρίου αὐθις πεποίηκε καὶ τῶν προτέρων ἡξιώκει τιμῶν. Τῶν δὲ συμφωνιῶν πεπερασμένων βασιλεὺς μὲν τῷ βῆγι ἀργυρέων νομισμάτων στέλλει κεντηνάρια τέσσαρα καὶ μεριφανῆ νήματα χρυσοῦφῃ, κάκεινος ἄλλοις ἀντιδεδιόταται τοῦτον δωρήμασι. Κάντεῦθεν πλοίων πλείεστων ἱππαγωγῶν ἀπενεχθέντων εἰς Καλλιούπολιν, ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἀλλήλοισ συνέδοξεν ὥστε διαπλωίσεισι διτταῖς μετὰ τοῦ παντός αὐτὸν διαπεραιωθῆναι στρατεύματος (ἔδεδίει γὰρ μὴ παρσπονδήσαντες Ῥωμαῖοι τοῖς κατὰ βραγεῖς διαπερῶσιν εἰς τὴν ἀντιπέραν ἐπιθῶνται), οὕτως οὐχ ἡμέραις πλείοσι τῶν τεττάρων κατὰ τὴν ἑω γίνεται. Ὡς δ' ἤγγισε κατὰ τὴν Φιλαδέλφειαν, οὔτε παρήλθε διὰ τῆς πόλεως, καὶ οἱ ταύτης φιλενδεικτοῦντες οἰκίτορας ἐν τῷ ἀπαίρειν τὸν βῆγα ἐκείθεν πρὸς πόλεμον μεθηρμόσθησαν καὶ μέρει τῆς στρατιᾶς κατὰ ληστεῖαν ἐπέθεντο. Ὡς δ' οὐ προῦχώρει τούτοις τὰ καταθύμια, ἀλλ' ἀνδριᾶσι χαλκήρεσιν ἢ γίγασιν ἀκαταβλήτοις προσεγγίζοντες ἔγνωσαν, μετέθεντο τὴν ὁρμὴν εἰς τροπὴν. Οἱ δὲ διὰ τοῦ Ἀστοῦ λεγομένου χώρου πορευθέντες παρενέβαλον εἰς τὴν ἐν Φρυγίᾳ Λαοδικεῖαν. Καὶ φιλοφρονηθέντες ἐκείσε ἀσπασιώτατα καὶ ξυναγωγηθέντες ὡς οὐχ ἑτέρωθι, καὶ πάντες μὲν τοῖς Λαοδικεῦσι πάντα τὰ θεοθεν ἐπηύξαντο ἀγαθὰ, ὁ δὲ βῆξ καὶ μέγιστα ἀνατείνας γὰρ τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν καὶ ἄρας ἄνω τὰ ὄμματα, τὸ δὲ γόνυ κάμψας εἰς γῆν, εἴ τι βιωφελές, εἴ τι φυγῶν σμυτῆριον, ἐκ τοῦ τῶν ὄλων κηδεμόνος Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐπικρατηθῆναι τούτοις χριτεῦσεν, ἐπειπὼν ὡς, εἰ Χριστιανοῖς τοιοῦτοις ἐνευθνεῖτο ἢ Ῥωμαίων γῆ καὶ εὐγνωμόνως οὕτω τοὺς τοῦ Χριστοῦ ὄπλιτας [P. 264] καθύπεδέχοντο, κάκεινοι τὸν ἐπιφερόμενον πλοῦτον σφίσιν ἀγαπητῶς ἄν, τὰ ἐπιτέλεια μετ' εἰρήνης παρέχοντες, καὶ αὐτοὶ τὰ ὄρια Ῥωμαίων πάλαι παρήλθοσαν, ἀγέστους Χριστιανῶν αἵματος καὶ ἔπνοους ἐπὶ κόλυβων τὰς λόγχας φέροντες.

PATROL. GR. CXXXIX.

6. Elapsa hieme, cum prata jam reflorescerent, fœdus inter regem et imperatorem renovatur ; ac illius principes et magnates jurant regem per Romanas provincias via regia transiturum, neque læva neque dextra vel in vineas vel in agros evagantur, donec Romanorum fines excesserit. Imperator vero quosdam cognatos suos dedit obsides, et in maximo templo circumforanei et palatini proceres quingenti jurejurando sunt adacti imperatorem pacta inviolata conservaturum et Alemanis viæ ductores et viaticum suppeditaturum. Tum etiam quidam ex Beli judicioibus ad regem obsidum locu mittendi, quia palam imperatori refragari atque sedere domi non poterant, in alienarum ædiu angulis, donec rex in Orientem transisset, sese abdidit. Enimvero imperator iratus iudicum loco tabelliones misit obsides, et contumacium possessiones et ædes iis donavit quibus voluit, aliosque iudices designavit. Post vero cum id non contumacia 539 sed metu non supervacaneo factum esse comperisset, eis et possessiones et dignitatem pristinam restituit. Pactione peracta, regi quatuor centenarios argenteos monetæ et eximias telas auro intertextas mittit, aliaque ab illo munera recipit. Inde plurimis navibus equestribus Calliopolim perductis (nam id quoque convenerat. ut duabus navigationibus totus exercitus trajiceret. rege metuente ne Romani pactis violatis paucos una vehentes in trajectu occiderent) rex diebus non amplius quatuor in Orientem pervenit. Ut ad Philadelphiam accessit, neque per urbem transit et ejus incolæ simulata amicitia, in regis discessu, in inimicitias erumpente partem exercitus per latrocinium sunt adorti. Ut vero res parum successit, sed ferreas statuas aut gigantes sibi oppugnare videbantur, terga dederunt. Alemanni vero per Aquilæ prædium (loci nomen id est) profecti ad Phrygiæ Luodiceam castra posuerunt ; ibique humanissime suscepti et hospitalius quam alibi usquam tractati, cum omnes Laodicensibus faustissima quæque a Deo sunt precati, tum rex manibus et oculis in cælum sublatis, genibus vero humi flexis, oravii 540 ut quidquid vitæ prodesset, quidquid animis salutem afferret, id a gubernatore universitatis Deo Patre illis tribueretur, hac adjuncta clausula, si Romanæ provinciæ Christianis hujusmodi flourerent et adeo benigne Christi milites susciperent, se et illis opes quas attulissent libenter fuisse daturus, commeatu pacate accepto, et fines Romanorum jam pridem fuisse transituros, hastis nullius Christiani sanguine contaminatis.

25

Cum altius ascenderent, nec Turcos benignos sunt experti: sed et hi apertam pugnam declinantes latrocinii eos, ubi poterant, infestabant, quantum æque ut Romani, pacti, ei absque maleficio transirent, se eis omnia quæ prætereunti exercitui essent opus suppeditaturos. Ac sane eis quoque profuisset, si pactis stetissent. Nunc inani spe elati in apertum bellum eruperunt. Itaque rex ad castrum Philomelium prælio cum Iconiensis sultani liberis commisso (quem regno erepto Iconio expulerant, pristina ejus felicitate in ærumnosam senectutem mutata) cum ipsos facile profligavit, tum **541** Philomelium evertit atque incendit. Eosdem etiam ad Cingularium vicit. Cum enim angustiis occupatis Alemannorum transitum observarent, ille consilio hostium intellecto castra in campo posuit; et copiis suis noctu bifariam divisit, unam partem in tentoriis manere jussit, alteram diluculo fuga simulata viam aliam insistere. Persæ autem dolum eum rem veram esse rati, læti ex angustiis in apertum campum effusi vallum Alemannorum irrumpunt, simul et securi et læti, ut paratam prædam, magcas opes direpturi. Omnis enim Barbarus avarus est, et pecuniæ causa pleraque, ne dicam omnia, et dicit et facit. Ut vero et qui fugerant se converterunt, et qui in castris erant confidenter occurrerunt, Persæ circumventi occidebantur.

δὲ τὸ πεδίον γενόμενοι τὸν χάρακα εἰσέδυσαν τὸν Ἀλαμανῶν, ἀφροντιστοῦντες ἅμα καὶ χαίροντες ὡσεὶ καὶ προχείρῳ ἐρμαίῳ τοῖς ἐν αὐτῷ ἐντευξόμενοι πολλοῖς οὖσι καὶ ἀγαθοῖς, ἐπεὶ καὶ φιλοκερδῆς ἦεν Βάρβαρος, καὶ τὰ πλείω ἢ καὶ πάντα πράττων ἐστὶ καὶ φθειγόμενος πρὸς ἀργύριον. Ὡς δὲ οἱ τε φεύγοντες ἐπανάδυσαν καὶ οἱ ἐν ταῖς σκηναῖς εὐχάρως ὑπηντίαζον, περιειλούμενοι οἱ Πέρσαι τὴν πρὸς θάνατον ἤγοντο.

7. Neque vero ex his duobus duntaxat præliis rex formidabilis evasit et apud Orientales gentes celebris, sed ex eo etiam quod Turcos ad ipsum Iconium iisdem eladibus affecti. Nam ipse quidem sultanus ad Taxara profugus ignorationem excusabat eorum quæ filii **542** sui fecissent, utpote ab uno ex iis Copatino regno pulsus: Turci vero hortorum aggeribus et fossis, quæ crebra sunt juxta Iconium, occupatis, et maceris pro muro objectis, Alemannorum accessum facile prohibebant, cum omnes sagittarii optimi essent, atque uno in loco expediti cum gravis armaturæ equitibus pugnaturi; sed id quoque consilium eorum fuit irritum. Nam Alemanni cum Turcos septa hortorum subire atque inde velut ex propugnaculis sagittare viderent, sic fecerunt. Quisque peditem armatum in equi sui tergum recepit, ut ex eo tanquam scala, maceria conscensa, cominus cum hoste congrederetur; et ipsi, qua equis patebat iter, opitulabantur. Ita tum quoque Turci plerique mali male perierunt; nonnulli etiam dispersi fuga salutem quæsivere. Ut autem occisorum multitudinem hostium testimonio confirmemus, Ismaelita quidam qui ei pugnae interfuerat, ad imperatorem profugus, per suam religionem juravit se ducentos argenti stateres pollin-

Ἀψόμενοι δὲ τῆς ἄνω πορείας οὐδὲ τοὺς Ταύρκους εὕρισκον ἠπίως αὐτοῖς προσφερομένους, ἀλλὰ καὶ οὗτοι τὴν ἐνώπιον μάχην ἐκκλίνοντες ἐλήστευον ὅπη ποτὲ ἴσχυον, καίτοι Ῥωμαῖοις ἐπ' ἴσης συνθέμενοι διὰ τῆς χώρας σφῶν τούτους ἀμαχητὶ παρελθεῖν, καὶ πάντα χορηγήσειν ὀπίσθων οἱ παραδύοντες χρῆζουσι. Καὶ ἦν ἂν οὐ πρὸς κακοῦ καὶ αὐτοῖς, εἰ τὰς συνθήκας ἐτήρησαν· νῦν δ' ἐλπίσι κεναῖς κουφίζόμενοι πρὸς προὔπτον ἠβρένωθήσαν πόλεμον. Τῷ τοι καὶ περὶ τὸ κάστρον τὸ λεγόμενον Φιλομύλιον συγκεκροτηκῶς πόλεμον ὁ ῥήξ μετὰ τῶν παίδων τοῦ Ἰκονιέως σουλτάνου, οἵτινες αὐτὸν τοῦ ἄρχου καὶ βασιλεύειν παρέδυσαν καὶ τοῦ Ἰκονίου ἀπέδυσαν, τὴν προτέραν πατρικὴν εὐκληρίαν εἰς γῆρας μεταθέμενοι δύσδαιμον, αὐτοὺς τε βῆσται ἐτρέψατο καὶ τὸ Φιλομύλιον πολιορκήσας ἐπέτηρσεν.

Ἄλλὰ καὶ κατὰ τὸ λεγόμενον Γιγκλίριον αὐτοῖς συμβαλὼν τὸ κράτος ἤρατο, ὅτε καὶ οἱ μὲν Τούρκοι τὰς τῶν παρόδων προκατειληφότες στενάς προσέμενον τὴν τῶν Ἀλαμανῶν ἐκεῖθι ἄφιξιν, ὁ δὲ ῥήξ τὸ τῶν ὑπεναντίων σκέμμα συνείς ἐπὶ τόπου κατεστρατοπέδευσε πεδινῷ, νυκτὸς δὲ εἰς δύο μοῖρας τὸ οἰκτεῖον στρατόπεδον διελὼν τὸ μὲν ταῖς σκηναῖς προσμένειν ἀπέταξε, τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν ὑποφανομένης ἡμέρας εἰς ἀπόδρασιν ἐπέταξε πλαστῶς ἐνσκευάζεσθαι ἄλλης ἀπτύμενον ὁδοῦ. Οἱ τοίνυν Πέρσαι τὸν δόλον ἔργον ἀληθὲς εἶναι ὑποτοπήσαντες ἀπανίστανται μὲν τῶν δυσχωριῶν περιχωρῶς, κατὰ

ζ. Οὐ μόνον οὖν ἐκ τῶν δυοῖν τούτων πολέμων φοβερὸς ὁ ῥήξ ἐγεγόνει καὶ παρὰ τοῖς ἔφοις ἔθνησιν διαδόητος, ἀλλ' ὅτι καὶ κατ' αὐτὸ τὸ Ἰκόνιον τοῖς αὐτοῖς τοὺς Τούρκους περιέβαλε δυσπραγίμασιν. Αὐτὸς μὲν γὰρ ὁ σουλτάν εἰς τὰ Τάξαρα δραπέτευσας ἀπελογοῖτο μηδὲν εἶδέναι ὧν οἱ υἱεῖς αὐτοῦ διεπράξαντο, ὅτι καὶ τῆς ἀρχῆς ὑφ' ἐνδὸς αὐτῶν τοῦ Κοπατινίου ἀπεσκοράχισται· οἱ δὲ Τούρκοι τὰ τῶν κήπων ὑπεισδύντες ταφρεύματά τε καὶ τοὺς διώρυγας, οἱ συνεχεῖς εἰσι περὶ τὸ Ἰκόνιον, καὶ τοὺς ἐκ λίθων περιδόλους ὡς ἔρκος περιβαλλόμενοι, ἐκ τούτων φοντο ἐπισχῆσειν τὴν ἐς Ἰκόνιον πάροδον τῶν Ἀλαμανῶν, οἷα τοξόται πάντες κράτιστοι περὶ ἕνα χῶρον συνηλισμένοι, καὶ πρὸς ἵππεῖς ὀπλοφόρους ἐν δυσχωρίαις κοῦφοι διαμιγλώμενοι. Ἄλλ' εἰς, κεκὸν καὶ τότε σφίσι τὰ διαβούλια ἐσχασαν. Οἱ γὰρ Ἀλαμανοὶ θεασάμενοι [P. 265] τοὺς Τούρκους τὰς τῶν κήπων ὑπεισιόντας αἰμασιὰς καὶ ὡς ἄφ' ὀρητηρίου τινὸς ἐκεῖθεν τοξεύοντας τὰς ἐποιοῦν ἐπὶ τὸ οἰκτεῖον ὄχημα τῶν ἵππέων ἕκαστος πεζὸν ἐπανάλαβεν ὀπλίτην, καὶ τούτους ὡς διὰ βαθμίδων τῶν ἵππων ἔνωθεν τῶν περιδόλων θέμενοι, ἔνθα οἱ Τούρκοι συνεσπειρήθησαν, διαφῆκαν ἐνθὲνδε σφίσι συμπλέκεσθαι, ἐπεβοήθουν δὲ καὶ αὐτοὶ ἐν οἷς ἐξῆν διηπάξεσθαι. Καὶ κακοὶ καὶ τότε κακῶς οἱ πλείους τῶν Τούρκων ἀπώλοντο, οἱ δὲ καὶ διασπα-

ρέντες ἐσώθησαν. Ἴνα δὲ καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μαρτυρίας τὸ πλῆθος πιστωσώμεθα τῶν πεσόντων, ἔφασκέ τις Ἰσμηλίτης δὲ τῷ πολέμῳ τούτῳ παρτετυχῆκει, τῷ βασιλεῖ προσρῦεις Ῥωμαίων, τὴν οἰκίαν ἐπομνύμενος θρησκείαν, διακοσίους ἀργυρέους καταθέσθαι στατήρας εἰς ἐκκόμισιν τῶν νεκρῶν οἱ κατὰ τὸν κήπον αὐτοῦ ἀπεσφάγησαν. Οἱ δ' Ἀλαμανοὶ τὸ Ἰκόνιον κατασχόντες τούτου μὲν ἐντὸς οὐκ εἰσέδυσαν, κατὰ δὲ τὴν ἔξω λεγομένην πόλιν ὑλόισθησαν, ἄνωθεν τῶν δωμάτων τὰς αὐλαίας πηξάμενοι. Καὶ μηδὲν ἕτερον ὅτι μὴ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπιτήδεια καὶ μόνα ἐκεῖθεν ἐσκευασάμενοι τοῦτο πρὸς αὐτὸν εἶχοντο. Κατὰ δὲ τὴν ἀνάβασιν ταύτην λέγεται τινα Ἀλαμανὸν πελώριον τὸ σῶμα, τὴν ἰσχὺν ἀπράξιλον, τῶν ὁμοφύλων ἐπὶ πλείστον ἀπολειφθῆναι, καὶ τὸν μὲν ἀνειμένους στέλλεσθαι ποσίν, ἐκ τοῦ χάλινου τὸν ἵππον ἐφέλκοντα τῇ ὁδοπορίᾳ κεκμηκότα, τῶν δ' ἐξ Ἰσμηλῆ ἀθροισθῆναι περὶ αὐτὸν ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα, κρατίστους ἅμα πάντας καὶ τὰς οἰκίας τάξεις ἀπολιπόντας. Οἱ μὲν οὖν ὡς ἐς κύκλωσιν αὐτὸν διελιφότες περιετόξευον, ὁ δὲ τῷ εὐρεῖ σάκει σκεπόμενος καὶ τῇ τῶν ὄπλων θαρβῶν στεγανότητι γέγηθώς ἐπορεύετο, ἀτίνακτος κατὰ πρῶν καὶ πρόβολον τοῖς τοῦ Βαρβαρικοῦ ἐκείνου ξυλλόγου βλήμασι καὶ ὦν καὶ δεικνύμενο· ὡς δ' ἐκείνων τις γενναῖόν τι δράσειν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἐπαγγειλάμενος ἀπέθετο μὲν τὸ τόξον ὡς οὐκ ὀνήσιμον, τὴν δ' ἐπιμήκη μάχαιραν ἐξερύσας καὶ τὸν ἵππον ἐς δρόμον ἀνεῖς ἀγχωμάτως καὶ ἐνώπιος ἐνώπιον τῷ Ἀλαμανῷ ἐπεβάλετο μάχεσθαι, αὐτὸς μὲν ὅσα καὶ ἀκρώρειαν ὄρους ἢ ἀνδριάντα χάλκεον ἔπαιε τὸν Ἀλαμανὸν, ὁ δὲ τὸ ξίφος σπασάμενος παχείᾳ καὶ ἡρωϊκῇ χειρὶ βριθῶ καὶ μέγα καὶ στιβαρὸν πλήττει τὸν ἵππον ἐπιδοχμίως περὶ τοὺς πόδας, καὶ ἄμφω τοὺς ἐμπροσθίους ὡς οὐδ' ἀγρὸς τις χόρτον ἀπέτεμεν. ὡς δ' ἐπὶ γόνυ κλιθεὶς ὁ ἵππος ἐτι τὸν ἀναβάτην ἐρειδόμενον εἶχε τῇ ἐφεισπίδι, ἐκτείνας ὁ Ἀλαμανὸς τὸν βραχίονα κατὰ μέσης τῆς τοῦ Πέρσου κόρσης τὴν σάπην κατήνεγκεν. Ἡ δὲ τῇ οἰκείᾳ τε ἀντιτυπίᾳ καὶ τῇ τοῦ φέροντος γενναϊότητι οὕτως ἀξιοθαύμαστον εἰργάσατο τὴν τομὴν ὡς τὸν μὲν πληγέντα διαιρεθῆναι δικῆ, κακῶς δὲ καὶ τὸν ἵππον ἐς τὸν νῦτον παθεῖν διαπτάντος τὴν ἀστράβην τοῦ πλήγματος, τοὺς δὲ λοιποὺς Πέρσας πρὸς τὴν τοιαύτην θίαν καταπλαγέντας μηκέτι ἀποθαρῆσαι τὸν μεθ' ἑνὸς πόλεμον. Καὶ οἱ μὲν οὕτως, ὁ δὲ ὡς λέων πεποισθὼς τῇ οἰκείᾳ ῥώμῃ οὐκ ἐπέτεινε τὴν πορείαν, ἀλλὰ βαδὴν ὀδεύων περὶ ὄψιν τοῖς ὁμογεῖσι προτέμιξεν ἔνθα ὑλόισαντο. Φασὶ δ' ὡς οἱ ἐξ Ἰσμηλῆ ὑφορώμενοι μὴ πως εἰς τὴν αὐτῶν χώραν εἴη χρόνισας ὁ ῥήξ ὡς ἕδη καταπαλάσας σφᾶς, σιλοφροσύνην ἐς αὐτὸν προσποιοτήν ἐνδειξάμενοι [P. 266] ἔδοξαν πως αὐτὸν ἐκμειλίσασθαι οὕτω· τὸν δὲ ἄμην τῶν μέγα παρ' αὐτοῖς δυναμένων τοὺς παῖδας δεξάμενον καὶ ἡγεμόνας ὀδοῦ προσλαβόμενον πλείστους τὰ αὐτῶν ὄρια οὕτως ὑπερβαλεῖν, ὀλίγω δὲ ὕστερον τῆς Ἀρμενίας ἀψάμενον οὐ βραχεῖς ἐκ τούτων δοῦναι τῷ ξίφει, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀποπέμψαι ὀπίσω.

ἡ. Φιλοτίμως δὲ ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων προσδεχθεὶς, καὶ συχὰς ἐκεῖσε ἡμέρας προσδιατρίψας, ἐς τῆς Ἀντιόχου πόλιν ὤρμητο μεταχωρεῖν, μέγα αἰεὶ περιβαλλόμενος ὄνομα ἐπὶ τε συνέσει καὶ τῷ ἀκαταμαχῆτῳ στρατεύματι καὶ μηδὲν ἔχων ὑπαντιάζον πολέμιον. Γενόμενός δὲ κατὰ τινα ποταμὸν (ὡ τῶν ὑπὲρ δόξαν καὶ ἀέπτων περιπτώσεων, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τῶν ἀνεφίκτων ἀνθρώποις κριμάτων Θεοῦ!) ταῖς τῶν ὑδάτων δίναις ἐναποπνίγεται, ἀνήρ διὰ μνήμης ἀγεσθαί ἀγαθῆς τε καὶ διηνεκοῦς καὶ μακροζῆσαι δικαίως τοῦ τέλους παρὰ τοῖς ἐχέφροσιν

atoribus numerasse, ut cadavera ex 543 suo duntaxat horto efferrent. Alemanni vero Iconio potiti urbem ingredi noluerunt, sed in tectis suburbii fixis tabernaculis, nec ulla re alia nisi ad vitam tuendam necessariis inde ablata, cœptum iter sunt prosecuti. In hac expeditione ferunt Alemannum quemdam corpore ingenti et robore invicto præditum, populares suos longo intervallo secutum, pedetentim incessisse, equum trahentem ex itinere fatigatum. Ismaelitas vero circiter quinquaginta, viros fortissimos, suis stationibus evagatos illum undique sagittis petiisse. Cœterum eum lato scuto tectum et firmitate thoracis fretum alacrem perrexisset, nihilo magis Barbarorum telis commotum quam si rupes esset. Unum autem cœteris jactantiorum aut æream columnam gladio percussisse, Alemannum vero gladio, qui heroicam dextram deceret, ambos anteriores pedes hostilis equi tanquam 544 fonum amputasse. Qui cum in genua prolapsus nihilominus sessorem in sella sustineret, ense in medium Persæ caput ita impigisse, ut equite in duas partes dissecto etiam jumentum tergum, sella quoque dissecta, vulneraret. Eoque spectaculo Persas attonitos non amplius esse ausos unum eum lacessere, qui nihil accelerato itinere pedetentim vesperi in castra suorum pervenerit. Aiunt Ismaelitas, veritos ne rex in ditione ipsorum, ut quos devicisset, moraretur, simulatione benignitatis eum sibi placare voluisse. Cum vero procerum filiis obsidibus acceptis et plurimis itinerum ducibus assumptis, ita fines eorum superasse. Paulo vero post, cum Armeniæ fines attingisset, non paucos ex iis obruncasse, cœteros domum remisisset.

8. Ab Armenis honorifice susceptus, et dies complures ibi commoratus, Antiochiam ire in animo habuit, augescente in dies ejus gloria et nomine illustrato tum ob prudentiam tum propter invictum 545 exercitum, nullo hoste occurrente. Cum autem ad fluvium quemdam pervenisset (o inesperatos et inopinatos casus, vel potius inexplorata hominibus Dei judicium) vorticibus aquarum suffocatur, vir honesta et perpetua memoria dignus, et judicio prudentum vel in tali obitu felix, non eo tantum quod nobili ortus genere avitum

imperium in multas gentes obtinuit, sed ob illud potius, quod ultra omnes omnium gentium Christianarum principes Christi desiderio flagrans, patria, deliciis regiis, tranquillitate, beata domi superbaque cum charissimis vita despectis, ærummnas tolerare maluit, et propter Christi nomen et vitalis sepulchri venerationem exteras terras patriæ prætulit, ab eo instituto non tot parasangis, non tam longinquo et ubique difficili itinere, non periculis, quæ a gentibus per quarum provincias transeundum erat imminabant, deterritus. Non aquæ penuria, non præfinitus isque empticius panis, et alicubi insidiosus, eum ab instituto dimovit. Non liberorum amplexus cum lacrymis et extremæ salutationes animum ejus commoverunt aut effeminarunt: sed potius instar Pauli apostoli vitam parvi 546 æstimans abiit, non modo ut vinciretur, sed etiam ut pro Christi nomine moreretur. Adeo apostolicus fuit illius viri fervor et religiosum institutum, nihil eorum sanctimonia inferius qui extra communem sortem positi tota contentione animorum ad vitæ rationem evangelicæ celsitudini respondentem feruntur, et totius ætatis cursu eo directo res humanas pro stercorebus despexerunt. Ac is quidem, ut mihi persuasum est, feliciter est defunctus. Filius autem ejus paterno principatu suscepto Antiochiam venit. Unde in ulteriorem Cœlesyriam profectus Laodiceam seditione laborantem et ad Ismaelitas inclinantem pacavit. Beryum quoque nullo labore subegit; a que aliis plurimis Syriacis urbibus, quæ pridem Latinis paruerant, tum vero ad Sarracenos defeecerant, potius, et Syrum profectus Acen, quam Ismaelitæ occuparant, obsedit; et pluribus laboribus pro Christi nomine exhaustis extremum et ipse diem ibi clausit. Exercitus vero reliquus non consultum duxit terra domum reverti, perfidiæ metu earum gentium per quas transeundum erat: sed rotundis navibus popularium suorum quæ Tyrum appulerant conscensis, incolumes ad suos redierunt.

ἔτι διὰ τῆς ἡπείρου θίσθαι τὴν ἐπάνοδον ἐδοκίμασεν, πλοίων δ' εὐπορήσαν στρογγύλων, ἅπερ ἦσαν ἐκ τῶν οἰκαδὲ ἀνασώζεται.

Hoc tempore non Alemanni duntaxat Sarracenis qui Palæstinam 547 occuparant et Hierosolyma vastarant, arma intulerunt: sed et Franciæ rex, et bipenniferorum Britannorum princeps, quos nunc Inglinos vocant, plurimis navibus ex Sicilia et ora Italiæ maritima coactis et comœatu oneratis Tyrum petierunt. Nam ea urbs receptus eorum et quasi belli arx erat contra Sarracenos; quos cum nec ipsi urbe sancta perdere possent, infectis rebus domum redierunt. Cæterum Inglinorum rex in illo itinere Cyprum occupavit, ejusque dominum ac potius inhumanum et impiacabilem tyrannum Isaacium Comnenum principio in vincula conjecit, et paulo post hominem nefarium inde *abductum cuidam suo populari pro mancipio do-*

A ἄξιος, οὐ μόνον ὅτι περ εὔ εἶχε γένους καὶ πολλῶν ἐκ τριγωνίας κατήρχεν ἔθνῶν, ἀλλ' ὅτι καὶ τῷ τοῦ Χριστοῦ πόθῳ πυρούμενος ὑπὲρ τοὺς ὀπουδήποτε τῶν τότε Χριστιανῶν αὐτοκράτορας, πατρίδα καὶ χλιδὴν βασιλείων καὶ ἀνάπαυλιν καὶ τὸν οἶκοι μετὰ πῶν φιλάτων ἔλθον καὶ τὸν ὑπερήφανον βίον παρῳασάμενος, εἴλετο συγκακουχεῖσθαι τοῖς κατὰ Παλαιστίνην Χριστιανοῖς, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς τοῦ ζωοπαρόχου τάφου τιμῆς, τὴν ἀλλοτρὶαν τῆς οἰκείας προκρίνας, μηδ' ὑποχλασθεὶς τῆς ὀρμῆς τοῖς παρασάγγαις τῆς δολιχῆς καὶ πάσης ἀργαλέας ὁδοῦ καὶ τοῖς ἐκ τῶν ἔθνῶν κινδύνοις δι' ὧν παρέρχεσθαι ἤμελλεν. Οὐδὲ τὸ στενὸν ὕδωρ καὶ ὁ μετρητὸς ἄρτος, καὶ οὗτος ἄνηγτος, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἐπίβουλος, ἐξέκρουσεν αὐτὸν τῆς προθέσεως. Οὐδὲ τέκνων περιχύσεις καὶ περιβολαὶ μετὰ δακρῶν καὶ ὕστατοι ἀσπασμοὶ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν συγκεχύκασιν ἢ ἐξεθῆλυναν· ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον μὴ ἔχων τὴν αὐτοῦ ψυχὴν τιμίαν παρ' ἑαυτῷ, ἐπορεύετο μὴ μόνον θησόμενος, ἀλλὰ καὶ ἀποθανούμενος ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. Οὕτως ἀποστολικὸς ἦν τοῦ ἀνδρὸς ὁ ζῆλος καὶ θεοφιλῆς ὁ σκοπὸς καὶ τῶν ὑπερτελῶν τὸ κατόρθωμα, οἱ πρὸς τὴν ἀνάστη πολιτείαν τῆς εὐαγγελικῆς ὑψηγορίας ὄλον τὸν νοῦν ἀνατεινάντες καὶ πρὸς ταύτην ἅπαντα τὸν δρόμον συντεινάντες τὰ κατὰ τὸν βίον ἀπαξιαπῶς ὡς σκύβαλα παρεβλέψαντο. Καὶ ὁ μὲν, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, μακαριστοῦ τετύχηκε τέλους· ὁ δ' ἐκείνου υἱὸς τὴν πατρίαν ἀρχηγίαν δεξάμενος τὴν Ἀντιόχειαν εἰσελήλυθεν, ἐκεῖθεν δ' ἀφιγμένος εἰς τὴν προσωτέρω Κοίλῃν Συρίαν

C Λαοδίκειαν κατεστήσατο καθ' ἑαυτὴν στασιάζουσαν καὶ πρὸς τοὺς ἐξ Ἰσμαῆλ μεταβρέπουσαν, καὶ Βηρυτὴν πόνῳ οὐδενὶ παρεστήσατο, καὶ ἄλλας πλείστας Συριακὰς ὑπηγάγετο πόλεις, Λατίνοις μὲν ὑπηκόους πρότερον, τότε δὲ προσκεχωρηκυίας Σαρακηνοῖς. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν Τύρον ἀφιγμένος, καὶ πολιορκήσας τὸ Ἄκε ὑπὸ τῶν Ἰσμηλιτῶν [P. 267] κατεχόμενον, καὶ μογήσας ἐφ' ἱκανὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτὸς ἐκείσε τὴν ζωὴν κατατέλεκε. Τὸ δὲ περιλειφθὲν τοῦ στρατεύματος οὐκ ἀπιστίαν κατεγινώσκει τῶν ἔθνῶν δι' ὧν παρῳάδευσε.

D Τῷ καιρῷ δὲ τούτῳ οὐ μόνον Ἀλαμανοὶ κατὰ τῶν τὴν Παλαιστίνην κατασχόντων καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἐκπορθησάντων Σαρακηνοῦν ἐστράτευσαν, ἀλλὰ καὶ ὁ βῆξ Φραγγίας καὶ ὁ τῶν πελαγονοῦν δὲ κατάρχων Βρεττανῶν, οὓς νῦν φασιν Ἰγγλίνους, ναῦς ὅτι πλείστας ἐκ Σικελίας καὶ τῆς κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἡπείρου ἀγέλαντες, σίτου τε αὐτὰς ἐμπληγόμενοι καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων εἰς Τύρον ἐπέυσαν· ταύτην γὰρ τὴν πόλιν εἶχον οἱ ἀθροισόμενοι ναύσταθμον καὶ πρὸς τὸν κατὰ Σαρακηνοῦν πόλεμον ὀρμητήριον. Πλὴν οὐδ' οὗτοι τῆς ἀγίας πόλεως ἐξελάσαι ἴσχυσαν τοὺς Σαρακηνοὺς, ἀλλ' ἀτέλειστον ἀφεικότες ὁ προσθέντο ἔργον, τοῦ πρὸς τὰς πατρίδας πάλιν ἦψαντο πλοῦ. Ὁ δὲ γε τῶν Ἰγγλίνων βῆξ ἐν τῇ ἀναγωγῇ κατάρως εἰς Κύπρον

αὐτῆς τε ἐκράτησε, καὶ τὸν ταύτης τύραννον, ἧ Ἀ
μᾶλλον εἰπεῖν, ἀπὲνθρωπον καὶ δυσμελίκτον ὀκο-
θρευτήν, Ἰσαάκιον τὸν Κομνηνὸν συλλαβὼν τὰ μὲν
πρῶτα εἶχεν ἐν δεσμοῖς, μικρῶ δὲ ὕστερον ἐκεί-
θεν ἐκτοπίσας τὸν ἀλιτῆριον ὄσα καὶ ἀνδράποδόν
τινι τῶν ὁμογλώττων ἀπεχαρίσατο. Καὶ αὐτὸς μὲν
εἰς Παλαιστίνην κατέπλευσεν, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ κα-
ταλείψας στρατεύμα ὡς οἰκείας ἤδη τῆς νήσου
ἀντεποιεῖτο, καὶ στέλλων εἰς τὴν νῆσον νῆας φορ-
ταγωγούς τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκείθεν ἐφορολόγει. Ἐν
ἰδωρήσατο χώραν τὴν Κύπρον τῷ τῶν Ἱεροσολύμων
βᾶς ἐκείσε, ἐκεχερίαν ἄγω ἐκ τῶν πολέμων οἷα τὴν οἰκίαν ἀρχὴν ἀποβαλόμενος, καὶ κατάρχη τῆς
Κυπρίων ὡς ὑπ' ἐκείνου τῷ Κυριακῷ προσκληρωθείσης μνημάτι καὶ συναφθείσης τοῖς τῆς Πα-
λαιστίνης ὀρίσμασι. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

navit. Sed cum in Palæstinam navigaret, relicto
in Cypro exercitu insulam sibi vindicavit, et na-
vibus onerariis eo missis necessaria inde afferenda
curabat. Ex Palæstina discedens insulam pro sua
Hierosolymitano regi donavit, ut ibi amisso regno
habitarat, belli molestiis liberatus, et Cypro
imperaret ut a se Dominico sepulcro attributæ et
cum Palæstinæ finibus conjunctæ. Sed hæc hac-
tenus.

ἦ γὰρ ἐπιβουλή τῆς Παλαιστίνης ὡς σφετέραν
ἡγήτορι βῆσι, ἵνα τὰς οἰκείας ποιοῖτο διατρι-
βὰς ἐκείσε, ἐκεχερίαν ἄγω ἐκ τῶν πολέμων οἷα τὴν οἰκίαν ἀρχὴν ἀποβαλόμενος, καὶ κατάρχη τῆς
Κυπρίων ὡς ὑπ' ἐκείνου τῷ Κυριακῷ προσκληρωθείσης μνημάτι καὶ συναφθείσης τοῖς τῆς Πα-
λαιστίνης ὀρίσμασι. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

TOMOS Γ

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ἸΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ.

IMPERII ISAACII ANGELI

LIBER TERTIUS

[P. 268] α'. Ο δὲ βασιλεὺς Ἰσαάκιος ἐπὶ τρισὶ B
παισὶ τὴν τοῦ γένους σαλεύων διαδοχὴν, οἱ ἐκ τῶν
παισῶν αὐτῶν γάμων γεγέννητο, δύο μὲν θη-
λείας, ἐνὶ δὲ ἄρβενι, τῶν μὲν τὴν πρεσβυτέραν κατὰ
τὸν χρόνον εἰς μοναχὴν ἀπέταξε, καὶ τὸν τοῦ Ἰωαν-
νίτζη λεγόμενον οἶκον εἰς γυναικίον μετασκευάσας
πολλοῖς ἀναλώμασι φροντιστήριον (τοῦτο δὲ καὶ ἡ
βασίλισ Ξένη ποιεῖν ἐπεβάλετο μετὰ μέρος τοῦ
ταύτης ξυνοῦου καὶ βασιλέως τοῦ Κομνηνοῦ κυρίου
Μανουῆλ) αὐτὴν ἐκείσε ὡς ἀνάδα τῷ Θεῷ ἱερώσας
ἐμάνδρευσε, θατέραν δὲ εἰς γυναῖκα πέπομφε γα-
μετὴν τῷ υἱῷ τοῦ βῆγος Σικελίας τοῦ Τακρῆ, ὃς
ἤρξε μετὰ Γιλγελμον τὸν κατὰ Ῥωμαίων ἄρναντα
πόλεμον ἐξ ἡπείρου τε καὶ θαλάσσης, ὡς φθάσαν-
τες ἱστορήκαμεν. Τὸν δὲ υἱὸν Ἀλεξίον τῆς βασιλείας
κληρονόμον ἀνέτρεψε, κἄν οὐδέπω τὸ τοῦ βίου φαν- C
ταζόμενος πέρας ἢ ἔκπτωσιν τῆς δυναστείας ὑφορώμενος δύο καὶ τριάκοντα χρόνους ἄρξειν ἀδιστά-
κτως ἐχρησμολόγει, ὡσπερ τὸ θεῖον προειδὼς βούλημα ἦ τοὺς ὄρους πῆσων ἐαυτῷ τῆς ζωῆς, οὓς ὁ
θεὸς ἔθετο παρὰ τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ.

Οὐ μόνον δὲ ὁ Βρανᾶς Ἀλέξιος καὶ ὁ Λυδὸς Θεό-
δωρος κατὰ τοῦ βασιλέως τούτου περνερισμὸν ἐμε-
γάλυναν, ἀλλὰ γε καὶ ἕτεροι βασιλείας ἐαυτοῖς περνε-
θεθεῖσασιν ὄνομα. Αὐτίκα [P. 269] γὰρ τις Ἀλέξιος
ἐαυτὸν λέγων εἶναι υἱὸν τοῦ τῶν Ῥωμαίων αὐταρ-
χῆσαντος Κομνηνοῦ Μανουῆλ, τοσοῦτον ἀρίστως
τὸν ἀγωνιστὴν ὁπέδω τοῦ δράματος καὶ τὸ τοῦ βα-
σιλέως Ἀλεξίου προσωπεῖον εὐφυῶς ὑπεκρίνατο,
ὡς καὶ κόμην διευθετίζειν κατὰ τὴν ἐκείνου ὑπο-
ξανθίζουσαν καὶ τὸν τῆς γλώττης τοῦ παιδὸς καὶ
βασιλέως σχηματίζεσθαι ψαλλοσμὸν. Ἐκ τῆς Κων-
σταντινου μὲν οὖν ὄρητο ὁ μίτραξ, εἰς δὲ τὰς

548 1. Isaacius autem imperator tribus ex prio-
re conjuge liberis susceptis, filiiabus duabus et uno
filio, filiam natu majorem monacham fecit, Johan-
nizædibus magnis impensis in muliebri monaste-
rium mutatis (quod et Xene imperatrix post Manuelis
mariti obitum instituerat), et Deo veluti agnam
censecravit; alteram Siciliæ regis Tangris filio
uxorem misit, qui post Gilielmum regnavit, quem
Romanos terra marique oppugnasse supra narra-
vimus. Filium vero 549 Alexium in spem imperii
educabat, nihil de morte aut jactura potestatis
adhuc cogitans. Pollicebatur enim sibi absque
omni dubitatione duo et triginta annos imperii,
non secus ac si divinam voluntatem nosset aut sibi
vitæ limites ipse præscribere posset, quod Deus
potentiæ suæ reservavit.

Cæterum non Branas Alexius et Lydus Theodorus
duntaxat insignia imperii contra hunc usurparunt,
sed et alii ejus fastigii titulos sibi vindicarunt ut
et Alexius quidam, qui cum se Manuelis impera-
toris filium profiteretur, eam fabulam tanta solertia
egit, eam personam tanta dexteritate representavit,
ut et comam ejus flavescerent et linguæ balbu-
tium exprimeret. Natus erat is adolescens Cpoli,
et primum in Mæandriis urbibus conspectus in
oppidulum Armala se contulit, et Latino cuidam,
in cujus ædibus diversabatur, quis esset aperuit.
Aiebat (id quod supra exposuimus) se quidem

jussu Andronici in fundum maris abjiciendum fuisse, sed misericordia 550 ministrorum, qui patri suo jurejurando obstricti fuissent, esse conservatum, et cum hospite suo Iconium profectus senem sultanum (nondum enim a filio Copatino regno pulsus erat) adit, et ut verus filius Manuelis, non ut impostor et erro, alloquitur. Sæpe etiam paterna beneficia exprobrando, immemorem et ingratum vocat; et inhumanitatem ei objicit, quod calamitate amici filii nihil moveretur. Is vero cum impudentia hominis victus, tum ex lineamentis corporis, apparente patris in eo similitudine, misericordia motus eum et muneribus non paucis exhilarat et spe bona fovet. Cum autem aliquando, legato Romano astante et audiente, excellentem suam nobilitatem jactaret, sultanus legatum interrogat an istum Manuelis imperatoris filium esse norit. Qui ubi nihil aliud respondit nisi illum omnino submersum esse et istum res incredibiles sub falso defuncti nomine comminisci, adolescens Alexius ira percitus et bile exestuans parum abfuit quin in legati barbam involaret, nisi is et ipse commotus impetum Pseudalexii fortiter propulsasset et sultanus intemperias ejus verbis castigasset. Qui etsi nihilominus crebris 551 adolescentis flagitationibus victus, tamen ne tum quidem immensæ ejus petitioni reliquit locum, sed per sultanicas duntaxat litteras, quas Turci Musurium vocant, ei concessit ut impune quocunque Turcas posset sibi conciliaret. Ille igitur inde digressus ac litteris illis apud Turcos ostensis, ameram Arsanem aliosque non paucos Romanas provincias prædari solitos contraxit, ut brevi tempore cum octo millibus incederet, ac Mæandrias urbes partim deditione occuparet, partim resistentes quovis modo vexaret. Areas tamen in quibus frumentum trituratur in primis perdidit; unde Usthalonæ cognomentum tulit. Ad hunc adolescentem opprimendum multi alii quoque duces missi sunt: verum omnes nullo memorabili facinore edito in facta re discedere cogebantur metu suorum militum, qui ad illum imperatoris filium et novitium imperatorem propensiores erant quam ad obtemperandum Isaacio. Neque enim vulgo et imperitis plebi duntaxat charus atque in ore erat et amabilis videbatur: sed aulicis etiam, qui compertum habebant Alexium Manuelis filium jam olim 552 D rebus humanis exemptum esse, admirationi erat, non quod verum ignorarent, sed quia libenter id amplectebantur quod cupiebant. Tandem etiam imperatoris frater Alexius, qui post imperio potitus est, nullam cum eo pugnam commisit, sed castris longiesime positus nihil egit aliud nisi ut loca nondum ab eo occupata in officio contineret, ne ad redivivum illum Alexium deficerent. Cæterum dubiis adhuc rebus, dum et seditiosis opes augentur et Sebastocrator colligendo exercitu occupatur, Deus civile bellum nova ratione, quam ipse solus novit, uno momento dissolvit. Nam cum Pseu-

κατὰ Μαλανδρον πόλεις πρώτως δοθείς κατέλυσεν εἰς πολίχινον λεγόμενον Ἄρμαλα, κάκεισε Λατίνω τινὶ ἐπιξενωθείς καὶ ὅστις εἶη ἀπηγγελκῶς (ἔλεγε δὲ, ὡς μικρὸν εἰρήκειμεν ἄνωθεν, καὶ ἐκδοθῆναι μὲν εἰς τὸ κατὰ βυθοῦ θαλάσσης ἀκοντισθῆναι παρ' Ἀνδρονίκου, οἰκτεριθῆναι δὲ παρὰ τῶν τὸ ἔργον τοῦτο ἐπιταχθέντων ὡς πατρῶων αὐτῶ ὁμοιῶν) σὺν καὶ οἱ πρὸς τὸ Ἰκόνιον ἄπεισι, καὶ τῶ γέροντι ὄφθεις σουλτάν (οὕτω γὰρ αὐτὸν καθήρηκε τῆς ἀρχῆς ὁ ἐκείνου παῖς ὁ Κοπατίνος) ὡς υἱὸς ἀληθινὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐπίσκατος καὶ πλάνος ἐκείνω προσδιελέγετο. Πολλάκις δὲ καὶ ἐπέπληττε, καὶ τῶν ἐκ τοῦ δῆθεν πατρὸς ἐκείνω τοῦ Μανουήλ ἐπ' αὐτῶ γεγενημένων ἀναμιμνήσκων εὐποιῶν ἀχάριστον περὶ τὸν εὐεργέτην ἐκάλει, καὶ τὸ ἀφιλόφρονον ἐπιανείδιζεν, εἰ οὕτως ἀτουχοῦντι φίλου παιδὶ οὐκ ἐπικάμπτεται. Ὁ δὲ τούτο μὲν ὑπὸ τῆς ἀναιδείας, τοῦτο δ' ἐκ τῶν τοῦ χαρκατῆρος Ἰνδαλμάτων τιμῶν αὐτὸν ἐναγόμενος δώροις τε οὐκ ὀλίγοις ἤδυνε καὶ ἀγαθαῖς ἐλπῖσιν ὑπέσπεινε. Ἦν δ' ὅτε καὶ πρεσβευτὴν Ῥωμαίων ἐστῶτα καὶ ἀκροώμενον ὅπως ἑαυτὸν τῆ ἐξόχῳ εὐγενείᾳ ἐσέμνυνεν, ἤρετο ὁ σουλτάν εἰ ἐπίσταται τοῦτον τοῦ αὐτοκράτορος υἱὸν Μανουήλ. Τοῦ δὲ μηδὲν τι φήσαντος ἕτερον ἀλλ' ὅτι δὴ ἐκείνος ἀπώλετο ἀληθῶς φανεῖς ὑδατόκλυστος καὶ οὗτος μάτην περὶ ἑαυτοῦ τὰ μὴ πιστεύεσθαι πεφυκότα ξυνηθῆσι τῆ τοῦ κειμένου κλήσει ἐποχοῦμενος, βράττων ἀτεχνῶς θυμῶ καὶ ζέων ἀκριβῶς τῶ χόλῳ ὁ μείραξ Ἀλέξιος μικροῦ ἂν τοῦ πύγωνος ἐπελάθετο τοῦ πρεσβεύοντος, εἰ μὴ αὐτὸς ὁ πρέσβις διακινήθεις ἐς ὀργὴν ἀπεκρούσατο γενναίως μάλα τὸν Ψευδαλέξιον, καὶ ὁ σουλτάν δὲ οἱ ὡς ἄποπα δρῶντι ἐμβριμησάμενος ἀτρεμῖν ἐκέλευσε. Τῆ συγχῆ δ' ὁμοῦ τοῦ νεανίου ἐκλιπαρήσει ὁ Περσάρχης καθυπανδουὸς οὐδὲ τότε μὲν τὰ τῶν αἰτήσεων ὑπέρογκα ἐτερμάτωσε, συνεχώρησε δ' οὖν ὁμοῦ διὰ σουλτανικοῦ γραμματος, ὃ φασιν οἱ Τοῦρκοι μουσούριον, ὄσους ἂν σχολῆ τῶν ὑπὸ τὴν ἐκείνου ἐρχῆν ὑποποιήσασθαι ἀδεῶς. Ὁ δὲ ἀναχωρήσας ἐκείθεν, καὶ τὸ γράμμα τοῖς Τοῦρκοῖς καθυποδείξας, τὸν ἀμνηστῶν ἐφέλκεται Ἀρσανῆν καὶ ἑτέρους οὐκ ὀλίγους οἱ ληστεύειν τὰ Ῥωμαίων οἰώθασιν, ὡς ἐν βραχεῖ κειρῶ χιλιάδας ὀκτῶ στρατεύματος ἐφεπομένας ἐκείνω λαχεῖν ὅθεν τὰς κατὰ Μαλαοδρον ἐπιῶν πόλεις ἅς μὲν ὁμολογίᾳ χειρούμενος ἦν, τινὰς δὲ καὶ ἀνοισταμένας παντοίως διέφθειρε. Μάλιστα δὲ τὰς ἀλιονας ἐλυμαίνετο, ὅθεν καὶ καυσαλώνης ἐπεκέκλητο. Κατὰ δὲ [270] τούτου τοῦ μείρακος πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι πολεμιστεῖοντες ἀπεστάλησαν, οὐδεὶς δ' ἐργάσασθαι τι ἔσχε νεανικόν, ἀλλ' ὑπενόστουν ἄπρακτοι, δεδιότες μὴ καταπροδοθεῖεν ὑπὸ τῶν συνόντων ἐκείνοις Ῥωμαίων, οἳ μάλιστα βεπόντων εἰς τὸν καθιστάμενον ἄρτι βασιλέως παῖδα καὶ βασιλέα ἢ ἀρχεῖν αἰρουμένων τὸν βασιλεύοντα Ἰσαάκιον. Οὐ γὰρ τοῖς πολλοῖς ἤδη καὶ ἀγροτέρους ἠσπάζετο καὶ ἦν διὰ στόματος καὶ ὀνόματος καὶ θεώμενος ἐδόκει ἐπέρσαστος, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατὰ τὴν βασιλείον αὐτῶν διατρίβουσι, καὶ εἰδοῖσι μάλα ἐπισταμένως ὡς Ἀλέξιος ἂ τοῦ βασιλέως παῖς Μανουήλ πάλαι τὸν βίον ἀπο-

λέλοιπε τὸν ἀνθρώπινον, εἰς θαῦμα ἐτίθετο, γινώσκουσι μὲν τὰ ὄντα, τὰ δὲ γε καθ' ἡδονὴν σφίτιν εἰκάζουσι. Σὺν ἑτέροις δὲ καὶ ὁ τοῦ βασιλέως ἰδελφὸς Ἀλέξιος ἔξεισιν, ὃς καὶ ὑστερον ἐβασίλευσεν. Πλὴν καὶ οὗτος κατ' οὐδεμίαν μάχην συνεπλάκη τῷ Ἀλεξίῳ, ἀλλ' ὡς πλείστον ἀποσκηνούμενος ἐπισυνίστη μόνον τὸ λεῖπον τῆς παροικίας, ὅποσον γε ἐκεῖνον μὴ προσεχώρησε, καὶ συνεῖχε τὸ διαβρέον καὶ μεταβαῖνον εἰς τὸν ἀναβεδιωκότα τοῦτον Ἀλέξιον. Ἀλλ' ἔτι τῶν πραγμάτων οὕτως ὄντων ἡωρημένων, καὶ τοῦ μὲν κεί ἐμπλατυνομένου τε καὶ κρατυνομένου, τοῦ δὲ σεβαστοκράτορος ἔτι περὶ συλλογὴν ἐκπονουμένου στρατεύματος λύει Θεὸς τὴν ἐμφύλιον μάχην καινοπρεπῶς, καὶ ὡς αὐτὸς ἐπίσταται μόνος ἐν ἀκαρεῖ· τὸν γὰρ Ἀκέσιον αὐθις ὑποστρέψαντα πρὸς τὰ Ἄρμαλα εἰς τὴν Πίσσαν τὸ φρούριον, καὶ μετὰ πότον ὑπνώττοντα, ἀποσφάττει τις τῶν ἱερέων, τὴν αὐτοῦ παρακειμένην σπασάμενος μάχαιραν. Οὗ τὴν κεφαλὴν ἀποκρομισθεῖσάν οἱ ἀθήσας ὁ σεβαστοκράτωρ Ἀλέξιος, καὶ τῆς ξανθῆς ἀναλαμβάνων κόμης πολλακίς διὰ τοῦ ἱππείου μύσπος, « Οὐ πάντη, ἔφασκεν, ἀμαθῶς αἱ πόλεις τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ ἐπικολοῦσθῆσαν. » Ἀλλὰ τότε μὲν οὗτος τοιαύτην ἔτισε δίκην καὶ ὧν Ῥωμαίων, τούτων δ' αὖ ὅποσον αὐτῷ προσεβῆθη καθ' ὁμοφύλου ἀγριάνας αἵματος, καὶ ὧν δὲ παρῶν ἦσεν ὁ ἐπάρατος εἰς τὸν ἐν ταῖς ἐμαῖς Χώναις περιώνυμον νεῶ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν θείων καὶ αὐλῶν τάξεων Μιχαήλ· ἐμίανε γὰρ τὸ τοῦ Θεοῦ πανάγιον σκῆνωμα εἰσελθὼν μετὰ Ἱερσῶν, καὶ ἠνείχετο καθορῶν ὁ ἐπάρατος τὰ διὰ ψυφίδων ποικιλοχρῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἔκτυπα ἀχρεοῦμενα, καὶ τὸν ἱερὸν κτὶ θεῖον ἀνάσταθμον πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ καταρρασσόμενον, καὶ τὴν παναγῆ καὶ θμωρὸν βεβηλουμένην καὶ βαλλομένην ἔραζε τράπεζαν.

β'. Οὐ πολλαίς δὲ ὑπερον ἡμέραις καὶ ἑτεροῦς τις τὴν αὐτὴν κλῆσιν καὶ βασιλεία τὸν αὐτὸν γενήτορα ψευδωνόμως ὑπεισιῶν κατὰ Παφλαγονίαν ἐπεφάνη. Καὶ τινὲς μὲν καὶ τούτῳ ἐπαρχία προσκεχωρήκασιν· σταλείς δὲ κατ' αὐτοῦ ὁ σεβαστὸς Θεόδωρος ὁ Χοῦμνος, χαρτουλᾶριος ὧν τῶν ἱπποστάθμων, ἤτησέ τε πόλεμον συγκροτήσας καὶ ἀπέκτεινεν συνειληφώς. Ἐπὶ τούτοις καὶ ὁ Χοτζᾶς. Βασίλειος κατὰ τὴν ἄγχουρον Νικομηθεῦσι Ταρσίαν ἀνταρσίαν ἐμελέτησε, καὶ προέβη μὲν καὶ ἡ τούτου ἐφ' ἱκανὸν τυραννίς, συλληφθεὶς δὲ καὶ αὐτὸς ἀμαυροῦται τοὺς ὀφθαλμοῦ [271] καὶ φρουρᾷ παραδίδοται. Οὐχ οὗτοι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἄλλοτε πάλιν καὶ πάλιν, καὶ οὐκ ἔστιν ὁσάκις εἰπεῖν, ἐπανέστησαν ἢ καὶ ὡς σπαρτοὶ ἀνεδόθησαν γίγαντες, κἄν ὡς πομφολυγῶδη φυσήματα διάκενα, ὡς ἦν ἰδεῖν, ἀπέπιπτόν τε καὶ διελύοντο. Ὁ τε γὰρ Κομνηνὸς Ἰσαάκιος, ὁ τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου ἀδελφιδούς, τῆς φυλακῆς ἀποδράς καὶ τὸ μέγα τέμενος εἰσιῶν ἀνασεῖν τὸν ὄχλον ὠρμησεν, συλληφθεὶς δὲ καὶ ἀπαιωρηθεὶς καὶ βαρεῖαις ἐτάσσειν ὑποβληθεὶς ἐπὶ τῷ τοῦ συνίστορας ἐκφῆναι τῆς τυραννίδος τὰ ἐντός διεφθάρη καὶ ἀπεβίω τὴν μετ' ἐκείνην· καὶ ὁ Ταττικὸς Κωνσταντῖνος σύστρεμμα τεκτηνόμενος καὶ πεντακοσίους ἔχων τοῦ ἔργου συλληπτορας, καὶ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον τῇ πόλει κρυπτόμενος καὶ λεληθὼς, καταμηνυθεὶς μικρῷ ὕστερον ἑάλω καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορώρυκτο. Καὶ βακωνδύτης δὲ τις, ἐκ Κομνηνῶν ἔλκων τὸ γένος, τὴν αὐτὴν τοῖς εἰρημνέσι βαδίσας καὶ ἐκ τοῦ παραχρημα συσχεθεὶς ἀπεστέρηται τοῦ φωτός. Τῶν δὲ συχῶν τούτων ἐπαναστάσεων ἦν μὲν αἴτιον καὶ τὸ τὸν Ἰσαάκιον τὴν

A dalexius Harmala reversus post largiorem compositionem dormiret, a sacerdote quodam suo gladio jugulatur. Cujus caput sebastocrator contemplatus, et flavis crinibus equestri flagello discussis. « Non omnino sine causa, inquit, urbes hunc hominem secutæ sunt. » Ac is quidem suorum scelerosos has pœnas dedit, tum quod Persas contra Romanos incitavit, et ex his ipsis quotquot ad eum confluerant, popularium 553 suorum sanguine contaminavit, tum quod homo detestandus Chonis meis celebre templum Michaelis archiducis cœlestium copiarum violavit, Persis in sanctissimum Dei tabernaculum introductis, nec spectare dubitavit pernicios humani generis Christi et sanctorum imagines calculis varii coloris expressas aboleri, et sacros postes securibus et celtibus revelli, et sacrosanctam mensam profanari et humi objici.

B spασάμενος μάχαιραν. Οὗ τὴν κεφαλὴν ἀποκρομισθεῖσάν οἱ ἀθήσας ὁ σεβαστοκράτωρ Ἀλέξιος, καὶ τῆς ξανθῆς ἀναλαμβάνων κόμης πολλακίς διὰ τοῦ ἱππείου μύσπος, « Οὐ πάντη, ἔφασκεν, ἀμαθῶς αἱ πόλεις τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ ἐπικολοῦσθῆσαν. » Ἀλλὰ τότε μὲν οὗτος τοιαύτην ἔτισε δίκην καὶ ὧν Ῥωμαίων, τούτων δ' αὖ ὅποσον αὐτῷ προσεβῆθη καθ' ὁμοφύλου ἀγριάνας αἵματος, καὶ ὧν δὲ παρῶν ἦσεν ὁ ἐπάρατος εἰς τὸν ἐν ταῖς ἐμαῖς Χώναις περιώνυμον νεῶ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν θείων καὶ αὐλῶν τάξεων Μιχαήλ· ἐμίανε γὰρ τὸ τοῦ Θεοῦ πανάγιον σκῆνωμα εἰσελθὼν μετὰ Ἱερσῶν, καὶ ἠνείχετο καθορῶν ὁ ἐπάρατος τὰ διὰ ψυφίδων ποικιλοχρῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἔκτυπα ἀχρεοῦμενα, καὶ τὸν ἱερὸν κτὶ θεῖον ἀνάσταθμον πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ καταρρασσόμενον, καὶ τὴν

2. Non multis diebus post alius, qui eandem appellationem eundemque patrem sibi vindicabat, in Paphlagonia exstitit et quasdam provincias attraxit. Sed eum sebastus Theodorus Chomnus, chartularius equitum, et prælio vicit et captum occidit. Posthæc Basilius Chozas, Tarsisæ, quæ Nicomediæ vicina est, tyrannidem occupavit; quam cum aliquandiu tenuisset, captus effossis oculis in custodiam datur. Denique subinde alii atque alii, pene innumeri, non secus ac terrigenæ illi fratres, regno affectato perinde atque bullæ inanes evanuerunt. Nam et Comnenus Isaacius, imperatoris Andronici 554 ex fratre nepos, custodia elapsus et magnum templum ingressus plebem concitare instituit. Sed comprehensus, et graviter excruciatu ut conscios nominaret, intestinis corruptis postridie interiit. Est et Costantius Tatticius, homo factiosus, qui clam in urbe quingentos sicarios diu aluerat, delatus, et paulo post captus oculos amisit. Ob idem crimen Racendyta quidam Commenii generis statim comprehensus eadem pœnas luit. Frequentium illarum seditionum causa erat, cum quod Isaacius imperium segniter administrabat, plane persuasus se id et accepisse divinitus et a solo Deo custodiri, tum quod homines ambitiosi videbant quanta facilitate rerum potitus esset. Unde plerique insano consilio, modo vellent, se imperium citra dimicationem armorum occupaturos putabant, eam ingressi viam quam suo exemplo demonstrarat Isaacius, qui cum pridie occiso Hagiochristophorita supplex in templum confugisset, postridie regnare cœpisset, perverso

utique judicio proptereaque adverso eventu. Non enim purpuram 555 sed duplicem ignominiam consuebantur, aliqui etiam occidebantur. Non enim solet Deus eadem subinde ratione res humanas gubernare, sed ad varietatem administrationis universi declarandam regna et principatus aliter atque aliter transferre, ne minutissimis quidem rebus a sua cura exclusis. Pharaonem cum equitatu in fundo maris demergit, alium per formosam mulierem jugulat, alium ab hostibus occidi sinit. Est et qui ex mentis errore pro mortuo habitus atque oblivioni traditus palatio cum derisu effertur et sepelitur; unde obscura voce clamans et lucem desiderans, non imperium expetens, nihilominus ut vir pessimus recte pessumire et interire sinitur. Multi leni morte extincti velut oculis somno clausis hinc demigrant. Sunt qui per hincitum equi ad regnum ascenderint. Alius ab aratro et sulco ad purpuram est vocatus, alius adolescens opilio divinitus in regem ungitur. 556 Sed quorsum attinet commemorare singula quæ Providentia in vitæ humanæ ratione pro utilitate cujusque variis modis mutat et transfert?

ἕτερον χερσὶ τῶν πολεμίων παραδοῦς τῶν τῆδε λογισθεῖς ὡσεὶ νεκρὸς ἀπὸ καρδίας καὶ εἰς τέλος μίζεται καὶ ταφῇ παραπέμπεται, κάκειθεν λεπτὸν ὕπηχῶν καὶ ποθῶν τὴν ἡμέραν, οὐ τῆς ἀρχῆς ἀντεχόμενος, ἔσται καὶ οὕτω φθινύθειν, καὶ ὡς ἀνδρῶν χεῖριστος καλῶς ἀφίεται ἴσθαι κακῶς τὴν ἐς θάνατον. Πολλοὶ δὲ μαλακῶ δαμέντες θανάτῳ πρὸς τὰ ἐνεῖθεν ὡς μύσαντες ἐν ὕπνῳ μετέβησαν. Ἔστι δ' οἱ καὶ τοῦ ἵππου χρεμετίσαντος τῆς βασιλείας ἐπέβησαν. Ἄλλος ἐξ ἀρότρου καὶ αὐλακος τὴν [P. 272] τῆθεννα ἠμφίεσατο, καὶ μετράκιος προβατεὺς ἐξόπισθεν ληφθεὶς τῶν λοχευομένων θεόχριστος ὤφθη βασιλεύς. Καὶ τί ἂν τις διεξῆλθαι τὰ πάντα ἢ τὰ πλείονα, ὅποσα ἡ πολύτροπος Πράνοια ποιεῖ καὶ μετασκευάζει κατὰ τὸ ἐκάστην τῶν ἀνθρώπων χρήσιμον;

Cæterum hic imperator pronus ad iram et magna de semetipso persuasione imbutus, non tantum levi de causa sed etiam ex inani suspitione, et aliquando aliorum impulsu, multos male tractavit. Nam et Andronicum Comnenum (erat is Alexii filius, nati ex Bryennio Cæsare et Anna filia Alexii, primi ex Comnenia familia imperatoris), qui Thessalonice præerat, delatum a quodam quasi regnum affectaret, eaque de re cum Alexio notho filio Manuelis, pridem sebastocratore, tunc Dramæ degente, sermones conferre, statim comprehendendum censet. Il vero quibus id mandatum erat, cum in Andronicum ad imperatorem ascendentem incidissent, mandata neglexerunt, feram ultro Copolim tanquam decipulam ingredientem, et ad eum venientem a quo captaretur, non terrendam esse rati. Qui cum in Isaacii conspectum venisset, statim perfidiæ insimulatur. Eo crimen id negante, species quædam judicii instituitur: sed deinde 557 indicta causa comprehensus Andronicus in carcerem conjicitur et paulo post excæcatur. Alexius vero, qui ei conscius esse dicebatur, in monasterium quoddam Papycii montis, nobis id ministerium exsequentibus, abstruditur. De quo cum multa dicere possem, pauca duntaxat attingam. Non erat ille procerus duntaxat et fortis et

βασιλείαν διακυβερνῶν μπλακώτερον, ἀκριβῶς πεπεισμένον ὡς ἐκ Θεοῦ τὸ ἀρχεῖν ἐδέξατο καὶ παρ' ἐκείνου μόνου ἐστὶ φρουρούμενος· πλείονως δ' ἐπίτερου τοὺς φιλόρχους εἰς παρῆρησίαν τε καὶ ἀπόστασιν τὸ τῆς βασιλείας ἀπραγμόνους ἐπιλαθέσθαι τὸν αὐτοκράτορα, καὶ, ὡς εἰ θελήσουσι, βασιλεύσουσιν, οἱ πλείους φρεναπατώμενοι ἄτερ ὄπλων τοῖς κατ' ἐφῆσιν πλειστάκις ἐπέβαλον, ἐκείνην ἀτραπιτὸν στείβοντες ἦν ἀνέψξεν ἐς λεωφόρον ἀντικρυς Ἰσαάκιος, ἐσπέρας τὸν Ἁγιοχριστοφορίτην ἀπεκτονὺς καὶ τῷ μεγίστῳ νεμ προσρῦεις καὶ βασιλεύσας ἐς νῆατα, κακῶς κρίνοντες καὶ διὰ τοῦτο κακῶς πάσχοντες καὶ ἀντὶ πορφυρίδος διπλοῖδα αἰσχύνῃς ἐνδιδυσκόμενοι, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ πορφύρεον θάνατον ὑφίστάμενοι. Οὐ γὰρ τὸ θεῖο φιλεῖ διὰ τῆς αὐτῆς ὡσαύτως κινήσεως ἢ ἐφορμῆσεως τὰ κατὰ τὸν βίον μεθίστην καὶ διακυβερνῶν πράγματα, ἀλλὰ τὸ ποικίλον παριστῶν τῆς τοῦ παντός τοῦδε διεξαγωγῆς τε καὶ διοικήσεως ἄλλοτε ἄλλως τὰς ἐξουσίας μεταρμάζει καὶ μετατίθησι τὰς ἀρχάς, μηδὲ τὸ λεπτότατον ἑῶν τῆς ἑαυτοῦ χειρὸς ἔξωθεν. Καὶ Φαραῶ μὲν αὐτοῖς σορατιώταις τῷ ἀλίῳ βυθῷ παραδίδωσιν ἄλλον ἀπολαίμιζει μαχαίρῃ διὰ γυναικός, καὶ ταύτης καλλιπαρήου καὶ λευκωλένου·

μεθίστησιν. Ἔστι δ' ὅς τὰς φρένας παρακοπεῖς καὶ ἐπιληθεῖς τῶν ἀρχείων μετ' ἐπιχαρμάτων ἐκκομίζεται καὶ ταφῇ παραπέμπεται, κάκειθεν λεπτὸν ὕπηχῶν καὶ ποθῶν τὴν ἡμέραν, οὐ τῆς ἀρχῆς ἀντεχόμενος, ἔσται καὶ οὕτω φθινύθειν, καὶ ὡς ἀνδρῶν χεῖριστος καλῶς ἀφίεται ἴσθαι κακῶς τὴν ἐς θάνατον. Πολλοὶ δὲ μαλακῶ δαμέντες θανάτῳ πρὸς τὰ ἐνεῖθεν ὡς μύσαντες ἐν ὕπνῳ μετέβησαν. Ἔστι δ' οἱ καὶ τοῦ ἵππου χρεμετίσαντος τῆς βασιλείας ἐπέβησαν. Ἄλλος ἐξ ἀρότρου καὶ αὐλακος τὴν [P. 272] τῆθεννα ἠμφίεσατο, καὶ μετράκιος προβατεὺς ἐξόπισθεν ληφθεὶς τῶν λοχευομένων θεόχριστος ὤφθη βασιλεύς. Καὶ τί ἂν τις διεξῆλθαι τὰ πάντα ἢ τὰ πλείονα, ὅποσα ἡ πολύτροπος Πράνοια ποιεῖ καὶ μετασκευάζει κατὰ τὸ ἐκάστην τῶν ἀνθρώπων χρήσιμον;

Εὐέμπωτος δ' ὦν ὁ βασιλεὺς εἰς θυμὸν, καὶ μεγάλη περὶ ἑαυτοῦ φανταζόμενος, οὐκ ἐκ μικρᾶς μόνον παραβρίφεισης λαβῆς, ἀλλὰ κακῶς μόνως ὑπονοίας ἐνίοτε καὶ τῆς παρὰ τινῶν εἰσηγήσεως κακῶς ἐτίθει πολλούς. Τόν τε γὰρ Κομνηνὸν Ἀνδρόνικον (ἦν δὲ οὗτος Ἀλεξίου παῖς, δὴ Βρυέννιος ὁ Καῖσαρ καὶ Ἄννα ἐγένετο ἡ θυγάτηρ Ἀλεξίου τοῦ πρῶτως ἐκ Κομνηνῶν βασιλεύσαντος) ἐν τῷ χειρίζειν τὴν Θεσσαλονικίων ἀρχὴν εἰσηγησάμενου τινὸς τῆς βασιλείας ἔρῃν καὶ κοινολογεῖσθαι περὶ τοῦ ἔργου τῷ πρῶτῳ σεβαστοκράτορι Ἀλεξίῳ, τῷ νόθῳ υἱῷ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ, κατὰ τὴν Δράμαν τότε διάγοντι, εὐθὺς τοῦ συλληφθῆναι κρίνει ἄξιον. Οἱ μὲν οὖν εἰς τοῦτο ἀποσταλέντες ὡς ἐνέτυχον Ἀνδρόνικῳ πρὸς βασιλέα ἐπανιόντι, οὐδὲν ὦν ὠρίσθησαν διαπεπράχασιν, δεῖον κρίναντες μὴ προτοβῆσαι τὸ θήραμα ἐκόντως, ὡς δίδωσιν ὄρῃν, καθάπερ εἰς γαλαῖαν τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰσὶν καὶ ἐγγίζον τῷ προθεμένῳ συλλαβεῖν. Ὅφθεις δὲ βασιλεῖ Ἰσαακίῳ Ἀνδρόνικος εἰς ἀπιστίαν εὐθὺς ἐνειδίκεται. Κάκεινου τοὺς ἐλέγχους ἀπατήσαντος σχῆμα μόνον διαντήσεως τὰ τῆς δίκης ἐδέξατο, τὸ δ' ἐκ τούτου ἐξ ἐρήμου συσχεθεὶς Ἀνδρόνικος εἰς φλακὴν ἀπάγεται, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ τὰς κόρας ἐκκόπτεται. Καὶ τὸν συνίστορα δὲ τούτῳ τῆς βασιλείας λεγόμενον εἶναι Ἀλέξιον τὸν τῆς Κομνη-

νῆς Θεοδώρου· υἱὸν ἀποκείρει εἰς μονάζοντα, τῶν ἄπο-
 ὑπορχηθέντων τῷ ἔργῳ καθ' ἓν τῶν ἐν τῷ Πατρι-
 κίῳ σημειῶν. Περὶ οὗ καὶ οὐκ ὀλίγα εἰπεῖν δυνά-
 μενος βραχέα μεμνησομαι. Οὗ γὰρ ἦν μόνον εὐ-
 μήκης καὶ ἀνδρείος καὶ πλήρης συνέσεως, πατρί-
 ζων τὴν ὄψιν ἀκριβῶς τὰς τε χεῖρας ἀκμαῖος καὶ
 τοὺς ὤμους κατ' ἐκείνον ὑπερθεῖν ἔχων εὐρίας, ἀλλὰ
 καὶ ὡς ἐπίπην μελιχρὸς καὶ εὐέντευκτος. Πρὸς ἃ καὶ
 ὁ πολύτλας Ἀνδρόνικος ἀπιδὼν τὴν οἰκίαν θυγατέρα
 Εἰρήνην ἐμνήστευσε τῷ ἀνδρὶ, κρίνας καὶ παρα-
 νόμους γάμους τετελεχέναι, εἰ μέλλει μόνον Ἀλέ-
 ξιος τοῖς γνωσιωτέροις ἐκεῖνῳ συγγενέσιν ἐγγρά-
 φεσθαι, ὅθεν πλειόνως τούτῳ ἤπερ τοῖς υἱεῦσι
 προσέκειτο πρότερον, καὶ τῆς βασιλείας ἐμελέτα
 καταλείπειν διάδοχον. Μεταβουλεύσάμενος δ' ὕστε-
 ρον τὸν υἱὸν Ἰωάννην ἀνθείλετο, εἰρηκῶς, πρὸς οὓς
 ἀνέπτυσσε τὰ τῶν βουλευμάτων ἀπόρρητα μὴ ἐξ Α
 εἰς Α τὴν βασιλείαν μεταπεσεῖν, ἀλλὰ τῷ Ι μᾶλλον
 προσρέπειν καὶ εἰς τοῦτο μᾶλλον θεόθεν συνάγεσθαι.
 Ἄμα δὲ τῇ μεταθέσει τῆς γνώμης ἦ εἶχεν ἐπ'
 Ἀλεξίῳ Ἀνδρόνικος, καὶ τῆς συντονίας τοῦ φίλτρου
 ὑπέληξεν. Οὐ γὰρ ὡς συμφυῆς ἐτι περίσποδιστος
 καὶ ὁμόφυχος ὁ Ἀλέξιος, ἀλλ' ὡς φίλτατῃ θυγατρὶ
 συνοικῶν δι' αἰδοῦς μόνον [P. 273] ἤγετο καὶ τιμῆς.
 Μετὰ δὲ τινα καιρὸν καὶ τοῦτον ἀπεξέγνωσε τοῦ
 φωτὸς, τὴν δ' αἰτίαν προειπόντες ἔχομεν. Ἀνακλη-
 θείς δὲ μετὰ ταῦτα πρὸς τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου
 καὶ ἀπὸ σεβαστοκράτορος εἰς Καίσαρα ὑποδεθείς,
 ὡς εἶχε, τὰ ἀρχεῖα ἐξέκλινε καὶ τὴν καθ' ἑαυτὸν
 ἐδίωκε βίωσιν, πλὴν οὐδ' οὕτως τὸν ἄλυπον ἐκίχησε
 βίον. Τότε δ' οὖν τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρα ἐτι μᾶλλον τῶν
 πραγμάτων ἔχων φορὰν καὶ μετάβασιν, καὶ μέλ-
 λων μὴ ἐκὼν ἀποθρίξασθαι, οὐχ ἓνα ἤτησεν ἄρτον
 καὶ σπόγγον καὶ κιθάραν κατὰ πάλαι τινὰ τῆς
 τύχης πειραθέντα σκληρῶς, καὶ ἄρτον μὲν ὡς ἔχων
 ἐν ᾧ τὸ τοῦ σώματος ἐκτενεῖ βάρβιτον, χαλαρὸν τῇ
 τῶν σιτίων κενώσει γενόμενον, ὑποψήλη τὰ οἰκεία
 καθ' ἑαυτὸν δυσπραγήματα, συνερίθῃ τῇ κιθάρῃ
 χρωόμενος, τῷ δὲ σπόγγῳ ἀποψήσῃ τὰ τῶν δακρύων
 ἀποκρουσίματα, ἄπερ ὡς ἐκ πέτρας γλαφυρῆς τῶν
 ὀμμάτων ἐκείνου ἀπελείβετο· ἀλλὰ πράως ἤνεγκε
 τὰ συμπίπτοντα, μὴ καταστενάζων τῆς προνοίας
 μηδ' ἐς τὸ τῆς τύχης ἄστατον καὶ παλίνστρουφον
 ἀπολύων τὰ καθ' ἡμᾶς, τὴν δὲ τῶν προσόντων ἐκεῖνῳ
 ἀφαίρεσιν ὡς οὐδὲ κτήσιν ἄλλος τις ἐλελόγιστο.
 Ἐπεὶ δ' ἐκ τῆς Δράμας ἀπάραντες, ἐν ἧ τούτων
 συνειλήφειμεν, εἰς Μοσυνόπολιν ἀφικόμεθα καὶ τῷ
 Παπυκίῳ προσβαίνειν ἐμέλλομεν, ὡς ἂν τὰ τῶν
 μοναχῶν προσταχθὲν οὕτω τελέσωμεν ἐπ' αὐτῷ,
 τότε πεπονθὸς τι ἀνθρώπινον, ἐπὶ συνοίᾳς ἦν
 καὶ ὑπεγνοφούτο τὸ πρόσωπον διοίσειν οὐκ ἔχων
 τὰ ἔνδον θλίβοντα. Ἐγκειμένου δὲ μου καὶ τὴν αἰ-
 τίαν πυθανομένου τῆς ἐξάπινα μεταβολῆς, « Οὐ τὸ
 σχῆμα, φησί, ὧ φίλτατε ἀνδρῶν, δέδρα (τί γὰρ
 τὸ διαθροοῦν ἔχει τῶν χρωμάτων ἢ ἄμεψις ;), ἀλλὰ
 τὰ ἐπὶ τῷ σχήματι πεφρικῶς εἰμι ἐπαγγέλματα,
 καὶ τὸ μὴ εὐθετον εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν εἶναι ὅπως
 οὖν βασιλείαν τὸν βαλόντα χεῖρα ἐπ' ἄρτρον καὶ
 στραφέντα φρενοβλαβῶς. » Καὶ ὁ μὲν τσαῦτα εἰπὼν,
 καὶ ἄλλως ὦν ἀποφθεγματικὸς, οὐχ ἔκοντι τὸ κατὰ

cordatissimus, vultu patrem plane referens, ro-
 bustis manibus et latis humeris, sed etiam huma-
 nissimus et accessu facilissimus. Quas ob res arum-
 nosus ille Andronicus filiam ei suam Irenen
 desponderat, nec ab incestis nuptiis abhorrens,
 modo Alexium intima familiaritate sibi conjunge-
 ret. Unde factum est ut pluris eum faceret quam
 pridem filios suos, et imperii successorem relin-
 quere in animo haberet : sed post mutato consilio
 filium Joannem ei prætulit, suisque familiaribus
 dixit imperium divino consilio non ab A in A sed
 in I potius transiturum. Ea sententia mutata, una
 etiam ardorem amoris erga Alexium immutavit.
 Neque enim ut prius amabatur, neque ubique
 imperatoris lateri adhaerebat, sed ut charissimæ
 filiiæ maritus, tantum honore quodam afficiebatur.
 Verum aliquanto post et hunc lumine 558 pri-
 vavit, cujus pœnæ causam ante diximus. Deinde
 ab imperatore Isaacio revocatus, et pro Sebasto-
 creatore Cæsar designatus, palatium, quantum po-
 tuit, vitavit, privatæque vitæ se dedit. Sed ne
 sic quidem molestias effugit. Tum vero rebus in
 pejus ruentibus, cum ei capillus detondendus es-
 set, non panem, spongiam et citharam petiit, ut
 olim quidam fecit fortunæ iniquitatem expertus :
 panem, ut corpus diuturna fame exhaustum re-
 crearet ; citharam, ut mala sua deploraret ; spon-
 giam, ut lacrymas abstergeret : sed casus illos
 æquo tulit animo, nihil de Providentiâ questus,
 neque Fortunæ levitatem et varietatem in rebus
 humanis permiscendis insectatus. Bonorum vero
 suorum ereptionem perinde æstimavit ut alius
 possessionem. Sed cum Drama, ubi eum cepera-
 mus, Mosynopolim profecti Papycium montem
 asoensuri essemus, ut monasticis cæremoniis eum
 initiaremus, tum ut fert natura humana, tristior
 solito apparuit, nec 559 id quo animus angebatur
 dissimulare potuit. Me vero urgente et subitè
 mutationis causam rogitante : « Non habitum, in-
 quit, vir amicissimè, horreo (quid enim voetis
 mutatio periculi habeat ?), sed promissiones quas
 secum fert habitus reformido ; et illud, quod ad cœ-
 leste regnum nullo modo aptus est is qui manum
 aratro semel admotam per insaniam retraxerit. »
 His et aliis id genus dictis ut erat homo facundus
 et in sacris Litteris versatus, Christianum pallium
 D invitus induit ; et precibus quæ super eo perage-
 bantur, ne summis quidem auribus admissis, tan-
 tum radi se et Athanasium appellari passus est.
 Illud sane admirari queas nec fortuito accidisse
 dicas, quod ex omnibus Papycii montis cellis eam
 delegit, in qua protostrator Alexium a Manuele
 nulla probabili de causa, ut alibi diximus, sed
 tantum ob amplissimas opes et singularem pru-
 dentiam et in rebus gerendis dexteritatem captus,
 mundanum capillum posuerat. Nam in fatiis erat
 scilicet ut paterna delicta in filium redundarent,
 560 eumque, ut proverbio dicitur, stupor den-
 tium ob acerbas uvas a patre gustatas invaderet. Cæ-
 terum trimestri tempore nondum elapso, imperator

gloriolam cito amisit : nam interfectorum multitudo urbes et agros luctu complebat. Urbem ingressus cladis illius dolore nonnihil de supercilio remisit. Nam ante eam expeditionem, propheticis illis verbis ad se accommodatis, putabat se cum lætitia egressurum et cum gaudio ingressurum, et montes ac colles præ expectatione sui hilariter exsultaturos, et omnes sylvæ arbores ramis sibi applausuras ; pro gramine cupressum et pro rubo myrtum nascituram. Nam absurdis de semetipso opinionibus imbutus ea quæ in animi penetralibus insederant proferebat, non ob publica nostra peccata et Dei iudicium ab omnibus derelictum aurem Domini esse obturatam, quominus nos audiret, et populo stulto et barbaro nos flagellandos esse datos, sed pœnas dedisse defectionis, quod Branam secuti essent ii qui hostibus prædæ fuissent. O diabolicas cogitationes et inspirationes, si nonnullis principibus persuasum est multa piorum millia ob quaecumque in eos delictum sanguinariis gentibus ovium inetar ad eadem et interneconem dedi. Quis enim lacrymosus Jeremias satis deploret eos qui capiuntur, qui occiduntur qui in longinquas regiones venduntur, eas præsertim in quibus Christi nomen non invocatur ? neque illa insolentia contentus, monarchiam de se jactabat et opes gentium et Palæstinæ liberationem et gloriæ Libani adeptionem, et Ismaelitarum ultra Euphratem fluvium profugationem, et barbararum gentium undique depulsionem. Adjiciebat, quos tum duces habiturus esset, eos non fore nostris similes, sed summam potentiam habituros et divitias gentium comesturos 567 et pinguedinis eorum medullas exhausturos, regibus et toparchis auctoritate et splendore similes. In hujusmodi ineptias impulsus est a vanis hominibus, qui nostra etiam ætate vigent, et veluti tinæ vanitatibus istis ingenium ejus novarum rerum avidum subibant et erodebant ; aut potius, ut nutrices infantem in cunis collocant, ita illi ipsum ad socordiam et ignaviam suis fabulis et commentis impellebant, quasi vero ipso dormitante, cum fatalis hora instaret, regna in ejus potestatem ultro casura essent, quemadmodum veteres Timotheum pinxerunt dormientem fortuna interim circumeunte et urbes in unum rete contractas ei tradente. Et quod magis mireris, asseverabat Andronicum Comnenum, quem ipse imperio pulsum miserabiliter trucidandum curarat, novem annos in imperio exacturum fuisse, nisi a Deo propter improbitatem illius ad triennium 568 contracti essent, et sex illius anni, tanquam panni purpuræ, suo imperio adjecti ; quibus non omnino clemens et moderatus futurus esset, neque beneficentiæ rationem ubique habiturus,quippe cum a maleficis annis Andronici ad illius naturam per vim traheretur. Quibus verbis an excusarit Andronicum ut maleficis temporibus imperio potitum, et fati necessitatem ut quidam ex Græcis probarit, aliis *Judicandum relinquo*. Postquam vero sex anni

Α Δούκας μὴ βατὰ καθορῶν τὰ ἐν ὕψεσιν ἄλλην ἐδάδισεν, ἀγαθοῦ τινος ἡγεμόνος εὐπορήσας, ὅν τοῦ κατ' αὐτόν τις στρατεύματος Λιτοδότος τοῦνομα ἐκ τοῦ τῶν Βαρβάρων τάγματος προσδιαλεξάμενος ἐπεσπάσατο, καὶ δι' ἐκείνης ἀπειράτος ἐξῆλθε κακοῦ. Βασιλεὺς δὲ διὰ τοῦ λεγομένου [P. 286] Κρηνοῦ πρὸς τὴν Βερρόβην ἀποσωθεὶς εὔρε τὴν προειληθούσαν ἀπαθῶς στρατιάν οὐκ ἀγαθὰ φανταζομένην περὶ ἑαυτοῦ· διεβρυλεῖτο γὰρ ὡς καὶ αὐτὰς τῶ λοιπῷ συναπολώλει στρατεύματι. Διὰ γοῦν τὸ τῆς φήμης ἄγνωμον ὁ βασιλεὺς ὀλίγας ἡμέρας τοῖς ἐκεῖ που προσδιατρίψας μέρεσι πρὸς τὴν τῶν πόλεων ἐπάνεισι βασιλίδα. Ἡ μὲντοι ἀπευκταῖα περὶ τοῦ κρατοῦντος ἄδουσα φήμη ὑφ' ἐτίρας ἀγγελίας παρηυδοκίμητο, ἣν περῶσας ὁ βασιλεὺς ἀφήκε κατὰ τὸν Καρχηδόσιον Ἄννωνα τὰς πόλεις ἐπιούσαν νικητὴν αὐτὸν ἀναγορεύειν. Ἄλλ' οὔτε Ἄννων ἐπὶ πολὺ ἀπόνωτο τῆς τῶν φιδικῶν ὀρνίθων συλλογῆς, οὗς μετὰ τὸ διδαχθῆναι διὰ μείρακυλλίων ὡς Ἄννων θεὸς ἐνδελειχῶς παρακαθημένων αὐτοῖς καὶ τοῦτο ὑποβαλλόντων κει μάθημα διαφῆκεν ἄλλοσε ἄλλον, ὅς ἀπανταχῆ διαβρέσθη τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ τῶν ὀρνίθων μέλος· λύσαντες γὰρ τὸ πτερὸν οὐκέτι Ἄννων ἦδον θεός, ἀλλὰ τὰ τῶν ὀρνίθων καὶ πάλιν ἐμουσοῦργουν ὡς πρότερον· οὔτε μὲν ὁ βασιλεὺς ἐς μακρὸν τῆς εὐαγγελίου φήμης ἀπέλαυσεν· ἡ γὰρ πτώσις πολυάνθρωπος γενομένη τὰς πόλεις ἐπιστεναχούσας εἶδεικνυ καὶ τοὺς ἀγροὺς κῶμον κωμάζοντας ἄγριον. Εἰσιὼν δὲ τὴν τῶν πόλεων ἀρχουσαν ὑπεχάλασέ τι λικρὸν τῆς ὀφρύος, καὶ ἦν ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι τοῦτοις δακνόμενος. Πρώην δὲ οὐχ οὔτω δέκετο, ἀλλ' ἀπαίρων κατὰ Βαρβάρων, τὰ προφητικὰ ἐκεῖνα εἰς ἑαυτὸν ἐφελκόμενος ῥήματα, ᾤετο ἐν εὐφροσύνῃ ἐξελεύσεσθαι καὶ μετὰ χαρμονῆς εἰσελεύσεσθαι, καὶ ὡς τὰ ὄρη καὶ οἱ βουνοὶ ἐξαλούνται προσδεχόμενοι αὐτὸν ἐν χαρᾷ, καὶ πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ ἐπικροτῆσει τοῖς κλάδοις, καὶ ἀντ' ἰσοιθῆς ἀναθήσεται κυπάριστος, ἀντ' δὲ κνύζης ἀναθήσεται μυρρίνη, ἐπεὶ καὶ ἄλλοκότοις δόξαις, περὶ ἑαυτοῦ συγκεκρότητο, καὶ πολλάκις τὰ ἐν μυχῷ καριδίας ἐπηλυγαζόμενα ἐκφέρων ἐφθέγγετο μὴ διὰ τὰ κοινῶς ὑφ' ἡμῶν ἡμαρτημένα καὶ τὸ θεοῦ κρίσειν πάντα καταλιπεῖν βαρυνθῆναι τὸ οὗς Κυρίου τοῦ μὴ ἀκούειν ἡμῶν καὶ παραδοθῆναι ἡμῶς εἰς μαστίγωσιν λαῶν μωρῶν καὶ οὐχὶ σοφῶν, ἀλλὰ τίνοντας δίκην τοῦ ὀπίσω τοῦ Βρανᾶ πορευθῆναι ἀποστασίαν κατ' αὐτοῦ νοσήσαντος τοιοῦτοις ἐκδεδῶσθαι τοὺς προνομιουμένους κακοῖς. Ὡ τῶν πῶ πονηροῦ σχεμμάτων τε καὶ ὑφίγημάτων ! εἰ οὕτω τῶν ἀρχόντων τινὲς ὑπειλήφασιν, ὡς εὐσεβῶν μωριάδας τῆς ὀποιασοῦν ὑπὸ τινος αὐτῶν παροινήσεως ἀντάλλαγμα καὶ ἀντίψυχον ἐκδίδωσιν ὁ θεὸς συγκινηθεῖσιν ἔθνεσι· καὶ ὡς πρόβατα σφαγῆς παρήσιν αὐτοὺς ἀπάγεισθαι τε καὶ ἀποκτείνεσθαι. Τίς γὰρ Ἰερεμίαις πολὺδακρυς ἐβρήνησεν ἄν ἀρκούντως τοὺς αἰχμαλωτιζομένους, τοὺς ἀναιρουμένους, τοὺς εἰς τὰς πόρρωτέρω χώρας ἀποδιδόμενους, καὶ τούτων ἐφ' ὅσας τὸ τοῦ Χριστοῦ μὴ ἐπικέκληται ὄνομα ; Οὐ ταῦτα δὲ μόνον διεξιὼν ἦν, ἀλλ' ὅτι καὶ μοναρ-

χίαν περιβαλείται, καὶ θηλάσει γάλα ἔθνων, καὶ αὐ-
τὸς ἐσεῖται τὴν Παλαιστίνην ἐλευθερῶν καὶ τὴν δό-
ξαν τοῦ Λιβάνου κτώμενος καὶ τοὺς Ἰσμαηλίτας ὑπὲρ
τὸν Εὐφράτην ποταμὸν κεραίζων καὶ ληϊζόμενος
[P. 277] καὶ τὸ βαρβαρικὸν κύκλῳ ἀνακαθαίρων.

Προσεπήγει δὲ καὶ ὡς οἱ τότε ὑπ' αὐτὸν ἡγεμόνες οὐκ ἔσονται τοῖς σήμερον ἴμοιοι, ἀλλ' ἰσχύον περιβα-
λοῦνται πλείστην καὶ πλοῦτον ἔθνων ἔδονται καὶ τὰ πάχη αὐτῶν ἐκμυελιοῦσιν, εἰς τὴν αὐτὴν βῆξι
καὶ τοπάρχαις ἔξουσιαν καὶ περιφάνειαν καθιστάμενοι. Ἐλέγεται δὲ τούτων πάντων ὑφηγητὰς Ἰσαα-
κίῳ καθεστάναι τοὺς ἐς ἡμᾶς ματαιολόγους, ὡσπερ σῆτας ταῖς κενοφωνίας ταύταις τὴν ἔκεινου φύσιν
πρὸς τὰ ναινὰ τῶν ἀκουσμάτων οὔσαν κατάρβησον ὑπεισιδέντας καὶ κατεσθίοντας, ἢ μᾶλλον ὡς αἱ τίτ-
θαι τὰ βρεφύλλια ἐπικλινῆ τιθέντας πρὸς ῥαφιώνην καὶ βίον ἐξημβλυμένον ἀναπεπτωκότα τε δεικνύ-
ντες τὸν βασιλεῖα τοῖς τῶν τοιοῦτων μυθολογημάτων ἐπέφμασιν, οἷα δὴ καὶ μὴδὲν αὐτουργοῦντος αὐτοῦ,
τῆς ὠρισμένης δ' ἐπιστάσης ὑποκεισομένων αὐτῷ πασῶν τῶν βασιλείων, καθ' ὃν δὴ τρόπον καὶ οἱ
πάλαι ζωγράφοι Τιμόθεον ἔγραφον αὐτὸν μὲν καθεῖδοντα, τὴν δὲ τύχην περιούσαν καὶ εἰς ἕνα
κύρτον τὰς πόλεις ἐμβάλλουσαν καὶ προσάγουσαν αὐτῷ καὶ παραδιδούσαν. Τὸ δὲ δὴ θαυμάζεσθαι
ἀξιώτερον, ἔλεγε διαβρότην ὡς ὁ Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος, ὃν αὐτὸς τοῦ ἄρχαιου καθελὼν εἰς θάνατον
ἐξέδωκε πονηρὸν, ἐναετίσειν ἡμελλε τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων, συνέστειλε δὲ τὴν ἔκεινου ἐνεαρχίαν
εἰς τριετίαν Θεὸς ὡς ὄντος κακοεργοῦ, ἀμέλει τοι καὶ ὡς ῥάκος πορφύρα ἐπιβέβληται τῇ αὐτοῦ ἀρχῇ
καὶ οἱ ἔκεινου ἐξ λυκάθαντες, καὶ μέλλει κατὰ τοῦτους αὐτὸς τοὺς χρόνους μὴ εἶναι πάνυ τι ἐπιει-
κῆς τε καὶ μέτριος μὴδ' ὡς ἐπίπαν ταῖς ἀγαθοπραξίαις γαννύμενος, οἷα τῶν κακοποιῶν Ἀνδρονίκου
ἐναιαυτῶν πρὸς τὴν ἔκεινου μεθελκόντων φύσιν αὐτὸν καὶ ἀντισπώντων ἀναγκαστῶς. Ταῦτα δὲ εἰ
καὶ Ἀνδρονίκῳ τὸ ἀνεπέγκλητον χαρίζονται ὡς κατὰ χρόνους ἄρξαντι κακοποιούς, καὶ συνίστησι
τὴν εἰμαρμένην καὶ τὴν ἀνάγκην, παρήμι: τοῖς βουλομένοις σκοπεῖν. Ἐπεὶ δὲ οἱ ἐξ παρήλθοσαν
ἐναιαυτοί, ἔδειξεν ἐκ τῶν πρᾶγματων αὐτῶν μὴ τὴν χρονικὴν περίοδον, ἀλλὰ τὴν γνωμικὴν ἰδιότητα ὑποβάλλειν
καὶ ὑποτιθεῖναι τὰ βουλευτέα τισίν· ἀγαθὰ γὰρ ἐπαγγελλλόμενος μείζονα τοῖς ὑπηκόοις εἰς τοὺς μετέπειτα ἐναιαυτοὺς
οὐδεν τι τῶν προτέρων εἰργάσατο ἔμεινον.

δ'. Οἱ μέντοι Βλάχοι τῷ αἰεὶ νικῶν Ῥωμαίους β
ὄφραζόμενοι, καὶ πλοῦτον ἀβρὸν καὶ παντοῖον ὀπι-
σλὸν ἐκ τῶν Ῥωμῆικῶν λαφύρων περιβαλλόμενοι,
ἀκατάσχετοι τοῦ λοιποῦ ταῖς ὁρμαῖς ἐγεγόνεισαν,
καὶ οὐκέτι κώμας καὶ ἀγρούς ἐληΐζοντο ἐπιόντες,
ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν εὐπύργων ἐφωπλίζοντο πόλειον.
Τὴν τε οὖν Ἀγγιᾶλον ἐξεπόρθησαν καὶ τὴν Βάρναν
παρεστῆσαντο, καὶ κατὰ τὴν Τριάδιτζαν ἀφικόμενοι,
ἢ ἔστιν ἢ πάλαι λεγομένη Σαρδική, τὸ πλεῖον αὐτῆς
μέρος ἡφάνισαν, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ Στούμπιον τῶν
ἐνοικούντων ἐκένωσαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Νῆσον
ἀφικόμενοι λίσαν κάκειθεν οὐκ ὀλίγην ἀνθρώπων τε
καὶ ζώων ἐπισπάσαντο. Μὴ ἔχων δ' ὁ βασιλεὺς,
ὡς οἷα ὑπὸ μελισσῶν κηρίον κυκλούμενος, τίνι τῶν
κακῶς πασχόντων ἐπαοῆξει πρότερον ἢ τίνι τελευ-
τῶν βραβεύσει τὴν [P. 278] σύναρσιν, εἰς ἀρχηγὸς
μερίζει τὴν στρατιάν. Ἀμέλει καὶ τὴν Βάρναν ἀνέ-
κτισε, καὶ ἐπύργωσε τὴν Ἀγγιᾶλον, καὶ φρουρὰν
αὐταῖς ἐγκατέστησε. Καὶ ἐδόκει μὲν οὐκ ἄπο προ-
μηθείας εἶναι ταῦτα βασιλικῆς, ἦσαν δὲ καὶ οὕτω τὰ
τῶν ἐναντίων αὐθις ἐπικρατέστερα. Ἐξίων δὲ καὶ
αὐτὸς κατὰ τὰς μετοπωρινὰς τροπὰς περὶ τὴν Φι-
λίππου ἐπαρχίαν, καὶ τὴν γυναικωνῆτιν συνεπαγό-
μανος, ὡς ἐνὸν, ἀνέστειλε τὰς τῶν Βλάχων καὶ Σκυ-
θῶν ἐπιδρομάς. Ἀλλὰ καὶ τοῦ τῶν Σέρβων Ζουπάν-
ου κακοεργοῦντος καὶ τὰ Σκόπια φθείροντος, κατ'
ἔκεινου ἐξήρηται: καὶ ὡς συνεβρώγεσαν αἱ τάξεις
κατὰ τὸν Μηριάβαν λεγόμενον ποταμὸν, ἐνέκλιναν οἱ
Ἰάβραροι, καὶ κτισθὶ δὴξείας γένεσθαι οὐκ ὀλίγοι
τούτων ἀφανισμῶν παρεδόθησαν, ὕδασι καταθραπτιζόμενοι καὶ δόρασι διαπειρόμενοι. Παρελθὼν δὲ
καὶ τὸν Νῆσον καὶ περὶ τὸν Σάουδον ποταμὸν τῷ οικείῳ
συνέμιξε κηδεστῇ τῷ τῆς Οὐγγρίας ῥήγῃ τῷ Βελαῖ. Καὶ
συχνάς ἐκεῖσε διατρίψας ἡμέρας ἐπάνεισιν αὐθις εἰς Φιλιππούπολιν, κάκειθεν τὴν μεγαλόπολιν εἰσεῖσιν, ἐκκλίνω
τὴν εἰς τὸν Αἴμον περίοδον.

A prælerierunt, suo exemplo demonstravit non anno-
rum circuitu sed animorum impulsu nonnullos ea
fecisse quæ voluerunt. Nam cum majora bona
polliceretur, insecutis annis nihilo clementius tra-
ctavit subditos.

4. Enimvero Blachi crebris victoriis elati, et ex
Romanorum spoliis magnas opes et omnis generis
arma consecuti deinceps nullo modo cohiberi po-
tuerunt; nec jam villas et agros passim populabantur,
sed munitas etiam urbes invadebant. Anchial-
lum quidem vastarunt, Barnam subegerunt, et
Triaditzæ, quæ olim Sardica dicebatur, majorem
partem deleverunt. Stumpio cives exegerunt. Niso
569 quoque non parvam hominum et pecorum
prædam abegerunt. Quamobrem imperator undi-
que non aliter quam fœvus ab apibus circumventus,
et quibus prius aut posterius opem ferret dubitans,
exercitus inter duces distribuit, Barnam instaura-
vit, Anchialum turribus et præsidio firmavit. Quæ
quamvis ab imperatoria providentia non abhorrere
viderentur, tamen hostes denuo superiores fue-
runt. Sed et ipse post æquinoctium autumnale in
Philippicam provinciam egressus, adductis una
mulieribus, Blachorum et Seytharum incursiones
pro virili prohibebat. Invasit et Serviorum Zupa-
num, qui maleficiis non abstinerebat, et Scopia ever-
tebat. Commisso ad flumen Morabum prælio Bar-
bari terga dederunt; in eaque fuga non pauci
aqua et ferro perierunt. Nisum quoque præter-
gressus, et ad Savum fluvium profectus, socerum
suum Belam Hungariæ regem adiit. Et complures
ibi dies commoratus, Philippopolim revertitur,
atque inde in magnam urbem redit, declinato
Hæmi transitu.

C

570 Initaque alia ratione Philippopolitanam provinciam gubernandi, ut hostium grassationibus maxime obnoxiam, Constantinum fratrem patrualem cum imperio ablegat, quem classis quoque ducem crearat. Qui etsi adhuc adolescens, tamen, quemadmodum leonum catuli a primo ortu supercilium jubam et unguum aciem ostendunt, sic ille statim animi vigorem et iracundiam præ se ferens ita exercitum ad sui metum et obedientiam assuefecit, ut ad nutum et cogitationem paratus jussa ejus facile exsequeretur. Naturalem igitur in regendo milite acrimoniam secutus si quando ætatis vitio ab officio deerrabat, errata ejus legati corrigebant, monentes ne ultra limites evagaretur. Proinde Blachi magis eum formidarent quam ipsum imperatorem; ac Petrus et Asan sæpe Philippopolitanum et Berrænum agrum populaturi Constantinum non fefellerunt, tergis subinde inhærentem et phalangem eorum armis lacessentem; et minus crebras excursions fecerunt. Cum autem Constantino ii successus ad patriæ et subjectarum urbium salutem referendi essent, is contrariam viam secutus, 571 et parvis illis dimicationibus ob ætatis levitatem et temeritatem elatus, duces et milites nobiliores et rei bellicæ peritiores sibi conciliare instituit. Quos cum dioto audientes et ad juvandum institutum suum paratos invenisset, pro ducis habitu imperatoriam sumit, et ad tyrannidis occupationem declarandam purpureum calceum induit; sororisque maritum magnum domesticum Occidentis, Basilium Batalzen, ut secum actum sit, per litteras certiore facit. Is vero Adrianopoli tum degens non modo facinus ejus non probabat, nec puerilibus ejus actis et insolentibus litteris quidquam movebatur, sed etiam importunam ejus ambitionem deridebat et ut jamjam perituram deplorabat. Idque e vestigio est consecutum. Nam cum eo consilio Philippopoli discessisset, ut Adrianopolim profectus sororium Batalzen vel invitum in partes suas pertraheret, ubi ad Neuzium pervenit (locus id est, qui Philippopolitanam et Adrianopolitanam provinciam disternit) comprehenditur, et imperatori ab iis ipsis pruditur, a quibus ad defectionem impulsus et imperator salutatus fuerat. Qui ut suum facinus honesta specie velarent, ad imperatorem scripserunt se non alio 572 consilio seditiosum hominem secutos, nisi ut iniquæ temporum conditioni servirent. Vidisse enim se tum minime fuisse tutum Constantini voluntati refragari, qui omnes duces iracundia vinceret, et ense statim in eos stringeret qui jussis ejus non obsecundarent. Id vero quod nunc per occasionem fecerint, argumentum esse suæ inviolatæ erga imperatorem fidei. Imperator vero etsi levium virorum artes et fucatas excusationes non ignorabat, tamen eo facto quod e re sua esset probato, Constantinum excæcavit, adjutorum ejus nemine aperte multato. Blachi vero tantum eo Constantini casu exhilarati sunt, Petrus et Asau fratres ita exultarunt, quasi

A Εἰς δ' ἑτέραν τῶν κατὰ Φιλιππούπολιν χωρῶν ἀπιδῶν κυβήρηνσιν, ὡς τῶν ἐκεῖσε μάλιστα πασχόντων κακῶς αἰεὶ, στέλλει τὸν οἰκτεῖον ἐξάδελφον Κωνσταντῖνον, ὃν καὶ δοῦκα τοῦ στόλου προῦβάλετο, εἰς στρατηγὸν ἀποτάξας. Ὁ δὲ, κἂν οὕτω ὑπέραναιβεθῆκε τὸν μείρακα, τὸ γοῦν θυμοειδὲς παραδεικνύων ὡς οἱ τῶν λεόντων σκύμνοι τὴν ὄφρὸν εὐθὺς ἐκ γενέσεως, καὶ τῆς ἐπαυχελοῦ κόμης τὸ λάσιον καὶ τὰς τῶν ὀνύχων ἀκωκᾶς, οὕτω πρὸς ὑπνοὸν καὶ δέος τὸ συνὸν αὐτῷ ἐβύβημισε στράτευμα ὡς νεύματι μόνῳ πείθεσθαι οἱ καὶ ἐννοήματι καὶ πρὸς τὰ ἐπιταττόμενα ῥᾶδίως ὑπάγεσθαι. Ἐστρατήγει οὖν μετὰ τῆς φυσικῆς βεβήτης· εἰ δέ που ἡ νεότης σφαδάζουσα ἐξέπιπτε τοῦ καθήκοντος, ἡ τῶν ἐκεῖνῳ συναγευμένων ὑποστρατήγων ἐμπειρία ταύτην ἀνασειράζουσα μὴ ὄρουσ ὑπερβαίνειν ὑπάτῃται τοὺς τακτικούς. B Ἐπτήξαν οὖν αὐτὸν οἱ ἀποστάται Βλαχιοὺς ὄσον οὐδ' αὐτὸν τὸν βασιλέα ἐποπανόμενον κατεπλάγησαν, καὶ πολλάκις ὁ Πέτρος σὺν τῷ Ἀσάν κείρειν τὰ κατὰ Φιλιππούπολιν καὶ Βεβρόην προθέμενοι οὐκ ἔλαθον ἐξιόντες τὸν Κωνσταντῖνον, ἀλλ' ἐφέποντα εἶχον καὶ τὰς ἐκεῖνων κλονοῦντα φήλαγγας, ὥστε οὐχ ὡς πρότερον συχνὰς ἐποίουν τὰς ἐκδρομάς. Ἀλλὰ δέον τὰ λυσιστελή ταῦτα τῇ πατριδὶ καὶ ταῖς ἐκεῖσε πόλεσιν ἀπρεῖσθαι τὸν Κωνσταντῖνον, ὁ δὲ τὴν ἐναντίαν ἐτρέπετο. Ἐπαρθεῖς γὰρ τοῖς μικροῖς ἀγωνίσμασι τούτοις, ὡς τὰς φρένας ἀστατῶν τῇ νεότητι, ἤρξατο ὑποποιεῖσθαι τοὺς συνόντας αὐτῷ στρατηγοὺς, καὶ τῶν ἐγγχωρίων στρατιωτῶν ὀπόσους τὸ γένος αἰδεσίμους ἐγίνωσκε καὶ περιδεξίους εἰς ἔργα πολέμια. C Οὐκοῦν καὶ βραχεῖαν ἐκ τούτων ῥοπήν ἐσχτικῶς πρὸς τὴν τῶν κατ' ἔφειν ἐκπεράτωσιν, τῆς στρατηγίδος ἀνθαιρεῖται στολής τὴν βασιλείον, καὶ τοὺς πόδας εἰς ἐτοιμασίαν τῆς τυραννίδος φοινικοβαφῆς ἀμφιένουσι πέδιλον. Καὶ παραδῆλοι [279] γράμμασι τα ἐπ' αὐτῷ τετελεσμένα τῷ τῆς ἀδελφῆς γαμέτη τῷ μεγάλῳ δομωστῆκι τῆς Δύσεως, Βασιλείῳ τῷ Βατάτζη. Τὸν δὲ οὐ μόνον οὐκ ἔσχεν ἐπαινοῦντα τὰ τετολμημένα ἢ προσσχόντα οἷς ἐπραττε νηπιωδῶς καὶ οἷς ἔστελλεν αὐθαδῶς, εἰς Ἀδριανούπολιν τότε διαγόντα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τὴν ἀκκιρον ὀμοῦ καὶ ἄλογον ἐκείνου φιλοτιμίαν καταμωκώμενον, καὶ ὡς ὄσον οὐδεπω ἀπολούμενον αὐτὸν ὀδυρόμενον· ὃ καὶ παρὰ πόδας ἐπηκολούθησεν Ἄρας γὰρ ἐκ τῆς Φιλίππου ἐπὶ σκοπῷ τοῦ κατ' Ἀδριανούπολιν γενέσθαι καὶ μὴ ἐκόντα παραλήψεσθαι τὸν οἰκτεῖον γαμβρὸν τὸν Βατάτζην συλλήπτῃ τοῦ ἔργου καὶ συνεπεδοκοῦντα τοῖς τελοουμενοῖς, φθάσας περὶ τὸ λεγόμενον Νεούτζικου (τόπος δὲ ἐστὶν οὗτος διοριστικὸς τῶν ἐπαρχιῶν ἀμφοτέρων, τῆς Ἀδριανοῦ φημι καὶ τῆς Φιλίππου) συλλαμβάνεται καὶ καταπροδίδεται βασιλεῖ παρ' αὐτῶν ἐκεῖνων τῶν εἰς ἀποστασίαν ὑπονυξάντων καὶ ἀναγορευσάντων αὐτὴν ἀτυκράτορα. Oἱ δ' αὐτοὶ καὶ τὸν ὑπερβαυτῶν ἀπόλογον ἐφ' οἷς ἔδρασαν πρὸς τὸ εὐσχημον μεθαρμόζοντες, διεμηνύσαντο βασιλεῖ τὸ μὲν ὑποκλιθῆναι καὶ προσεῦσαι τῷ ἀποστάτῃ μὴ καθ' ἕτερον τρόπον ἐργάσασθαι ἢ τῷ συμμεταθεβλησθαι ἀθελήτως τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασιν (ὄρῳ γὰρ

οὐκ ἀκίνδυνον αὐτοῖς καὶ ἀκόνδυλον τριναυῖτα τὸ ἀντιταίνειν πρὸς τὰ παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου ὑποδαλλόμενα· εἶναι γὰρ τῶν προηγησαμένων στρατηγῶν ἐπιχολώτατον καὶ τὸ ξίφος ἐκ τοῦ αὐτίκα γυμνοῦντα κατὰ τῶν μὴ ἐπυδοκούντων τοῖς αὐτοῦ δόγμασι, τὸ δὲ νῦν τελεσθὲν τῆς ἐς αὐτὸν τὸν βασιλέα ἀχραιφνοῦς τεκμήριον πίστεως τὸ οἰκεῖον ἐνδειξαμένων, ὀπηνίκα εὐκαιρίας ἐλάβοντο. Καὶ ἦδει μὲν ὁ βασιλεὺς παλιμβόλων ἀνδρῶν τεχνάσματα ταῦτα καὶ κατεσχηματισμένα προβλήματα, ἐπαινεσας δ' ὁμῶς τὸ γεγονός φεῖ αὐτῷ ξύμφορον, τῶν μὲν συναραμένων τοῦ ἔργου τῷ Κωνσταντίνῳ οὐδένα ἐκ τοῦ προδήλου παραλελύπηκεν, αὐτὸν δ' ἐς τὸ φῶς ἐλυμήνατο. Τοσοῦτον δ' εὐφράνθησαν οἱ Βλάχοι καὶ ἠγαλλιάσαντο Ἡέτρος τε καὶ Ἀσάν ἐπὶ τοῖς συμβεδηκόσι τούτοις τῷ Κωνσταντίνῳ, ὥστε κάκεινον ἐπὶ τοῦ ἑαυτῶν ἔθους τῇ βασιλείᾳ ἐπιβαλεῖν, καὶ βασιλέα μὴ ἔχοντα μειζονως εὐεργετήσιν ἄλλως τοὺς Βλάχους ἢ τὰς κόρας ἐκκόψαι τοῦ Κωνσταντίνου, θυμοσφοῦντες ἐν τοῖς τοιούτοις, καὶ τὰ Ῥωμαίων μυκτηρίζοντες πράγματα ἐπὶ τὸ κάταντες ἀεὶ προχωροῦντα καὶ τοῖς χεῖροσι μέρεσιν ὑπενδιδόντα. Οἱ δ' αὐτοὶ καὶ τοῖς ἐκ φύτης τῶν Ἀγγέλων τὴν τῶν Ῥωμαίων χειρίζουσιν ἀρχὴν πολυετὲς δυνατὸν, ἐξελεπάρουν τὸ θεῖον, ἢ ἀφαίρουν τῆς βασιλείας παθεῖν· καὶ τὴν αἰτίαν προστιθέντες ἐχρηστηρίαζον οἱ κατάρτοι ὡς αὐτῶν βασιλευδόντων ἔτι καὶ ἔτι τὰ τῶν Βλάχων προσπειδώσουσι τε καὶ μεγευθθήσεται, καὶ χώρας δὲ καὶ πόλεις ἀλλοτρίας ἐπικτησονται, καὶ ἄρχοντες ἐξ αὐτῶν καὶ ἠγούμενοι ἐκ τῶν μηρῶν αὐτῶν ἐξελεύσονται, οὐκ οἷδ' ὅθι καὶ ὅπως τὰ ἐσπουδασμένα [P. 280] ταῦτα διεξιόντες. Ἐνθεν τοι καὶ οἱ μὲν ὡς ἐπὶ τι ἐκπορθήσονται φρούριον ἢ κώμας ἀναρπάστους θησόμενοι ἢ πόλεις ἀναστάτους δείξοντες μετὰ φάλαγγος ἐπήσαν Σκυθικῆς, καὶ τὸν προστυχὸν ἅπαν ἐσίνοντο, ποτὲ μὲν τῇ Φιλίρπου ἐπιόντες, ποτὲ δὲ τῇ Σαρδικῇ ἐφεδρεύοντες, ἐνίοτε δὲ κατὰ τὴν Ἀδριανουπόλιν ἐπερχόμενοι· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι νωβίστερον ἐπεξήσαν, εἰ δὲ ποτε καὶ ἀντετάχθησαν ἢ συνεπλάκησαν, κατὰ μετρητοῦς ἐκάκουν τοὺς ἀντιπάλους.

ε'. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὗτος δολιχοδρόμῳ ἢ γοῦν σαδιεῖ προσεικῶς εὐθύς πρὸς τῇ νόσῃ κατέπαυσε τὸν τῆς ἀριστῆς βασιλείας δρόμον τρέχειν ἀρξάμενος· οὐδὲ γὰρ ἦν πολλοὺς ἀμφιῶν κύκλους τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ὡς ἀποκαμῶν ὑπεχάλασθη τοῦ συντόνου τῆς ὁρμῆς καὶ τῆς ἐπαινετῆς εἰς ἅπαν ἐξενευρίσθη προθέσειως. Οὐκοῦν πολλοῖς τὰ χαλινὰ καὶ τὰς ἡνίας ὑπαλλάξας τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως, ὡς εἴπερ αὐτὸς ἀποπεφύκει πρὸς σπουδαίαν ἀρχῆς διοικήσιν, τέλος φέρων ἐνεχείρισι τὴν τούτων διεξαγωγὴν καὶ κυβέρνησιν τῷ πρὸς μητρὸς θεῖῳ Θεοδώρῳ τῷ Κασταμονίτῃ. Ἦν δ' οὗτος περὶ πραγμάτων ἐγχειρήσιν καὶ μάλιστα περὶ τὰς δημοσίας συνεισφορὰς δεξιώτατος καὶ λόγων σοφωτέρων μέτοχος, ὃν καὶ λογοθέτην τῶν σεκρέτων προβαλόμενος ἦγετο ὑπ' αὐτοῦ καὶ μετήγετο καθάπερ βασιλευόμενος· ὅθεν ὡς ἂν τις ἐν ὑπηρέτου μοίρᾳ καθήμενος, πᾶν ἔπερ ὑπ' αὐτοῦ ἐπετάττετο διεπράττετο σχεδὸν μηδὲν διακρίνων. Νοσῶν δὲ τὰ ἄρθρα τῶν ποδῶν ὁ Κασταμονίτης φοράδην τὰ πολλὰ πρὸς τὸν κρατούντα ἐσῆγετο, ὑπὸ δυοῖν φορέων αἰρόμενος διὰ σκίμποδος ὡς οἱ τῶν οἴνων ἀμφορεῖς· καὶ συνομιλῶν βασιλεῖ τὰ πρόσφορα, ἢ μᾶλλον καπηλεύων τὰ Ῥωμαίων πράγματα καὶ ὀλίγου ἀποδιδῶς αὐθις ἐξήγετο. Οἱ δὲ γε λαοὶ καὶ τὸ τῆς πολιτείας γερούσιον, καὶ ὅσοι τῷ βασιλεῖ καθ' αἶμα συνήπτοντο,

et suæ gentis regnum affectasset; neque imperatorem ullum majus beneficium in Blachos conferre potuisse dicerent exæcatione Constantini: quibus 573 verbis iracundiæ suæ blandiebantur, et rem Romanam subinde in deterius ruentem subsannabant. Iidemque Angelicæ familiæ suæ diuturnum imperium precabantur, Deumque orabant ne unquam, si fieri posset, morerentur aut unquam privatam vitam agerent. Causam subjungebant homines execrabilis et veluti oraculum edebant, iis regnantibus Blachorum regnum magna incrementa capturum et amplificandum, alienis provinciis et urbibus augendum, principes ex ipsis et duces e femoribus eorum egressuros esse, haud scio unde et quomodo erudita hæc edocti. Proinde aut ad castellum aliquod vastandum aut ad pagos diripiendos aut ad urbes evertendas cum phalange Scythica proficiscebantur; et obvia quæque populantes, alias Philippopolim invadebant, alias Sardicæ insidiabantur, alias Adrianopolim petebant. Romani vero segnius cum eis pugnant. Quod si quando in aciem descendebant et pugnam inibant, parum nocebant hostibus.

ἐπηύχοντο κράτος, μηδὲ ἰδεῖν ποτε θάνατον, εἰ ἐπιτύχοντο, καὶ ἄρχοντες ἐξ αὐτῶν καὶ ἠγούμενοι ἐκ τῶν μηρῶν αὐτῶν ἐξελεύσονται, οὐκ οἷδ' ὅθι καὶ ὅπως τὰ ἐσπουδασμένα [P. 280] ταῦτα διεξιόντες. Ἐνθεν τοι καὶ οἱ μὲν ὡς ἐπὶ τι ἐκπορθήσονται φρούριον ἢ κώμας ἀναρπάστους θησόμενοι ἢ πόλεις ἀναστάτους δείξοντες μετὰ φάλαγγος ἐπήσαν Σκυθικῆς, καὶ τὸν προστυχὸν ἅπαν ἐσίνοντο, ποτὲ μὲν τῇ Φιλίρπου ἐπιόντες, ποτὲ δὲ τῇ Σαρδικῇ ἐφεδρεύοντες, ἐνίοτε δὲ κατὰ τὴν Ἀδριανουπόλιν ἐπερχόμενοι· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι νωβίστερον ἐπεξήσαν, εἰ δὲ ποτε καὶ ἀντετάχθησαν ἢ συνεπλάκησαν, κατὰ μετρητοῦς ἐκάκουν τοὺς ἀντιπάλους.

5. Ipse vero imperator cum optimæ gubernationis cursum instituisset, instar ignavi cursoris non procul ab ipsis carceribus destitit. Neque enim multos virtutis circulos absolvit, sed veluti fatigatus 574 et enervatus de contentione honesti instituti plurimum remisit, summa rerum Theodoro Castamonitæ avunculo denique mandata. Erat is homo rebus gerendis, præsertim vectigalibus recipiendis, aptissimus et probe eruditus. Quare Logothetam secretorum eum designarat, et illius arbitrato huc atque illuc instar mancipii traheretur, et quidquid ille vellet agebat, nusquam fere iudicio suo interposito. Sed quia morbo articulari laborabat Castamonites, lectica plerumque a duobus bajulis, ut vini amphoræ solent, ad imperatorem ferebatur; cum quo ea quæ res postulabant collocutus, ac postea Romanas res exiguo pretio cauponatus, rursus efferebatur sequente populo, proceribus item et cognatis imperatoris phetrum illud comitantibus, et non illum sed fortunas suas deplorantibus. Nihil enim sine illo constituebatur, neque quisquam ex principibus Castamonitæ assidebat, sed omnes servili gestu asiabant. Eas res imperator non ægre ferebat; nec, cum suam gloriam ad alium transire 575 et diripi regnum videret, quidquam de absurditate ista corrigenda

cogitabat, sed omnia, nulla probabili ratione ad-
ductus, approbat. Denique etiam purpureas pha-
leras ei, quanquam ex sacro cœtu esset, et simile
pallium in equitando eumdemque colorem in sub-
scribendis publicis libellis et litteris concessit. Ita
res ad inusitatum morem devolutæ naturæ suæ
repugnarunt, donec morbus hominum misertus
affluxu noxiorum humorum articulos ejus elisit et
rationis etiam arcem invasit. Decima quinta die
mensis Augusti cum fastu et frequentissimo comi-
tatu per forum in Pantanassæ templum ad festum
Assumptionis Dei Genitricis celebrandum incedens
primum dominus et imperator audivit (nam eum
quoque titulum adulatorum et potentiorum assenta-
tores usurpabant), et tum primum cordatorum
judicio ad epilepsiam inclinare visus est ob ejus
appellationis insolentiam. 576 Sed et quidam
Beli iudex, cujus nomen de industria prætereo,
veste laxata suras logothetæ cingulo suo constrin-
gebat, ut obstaret quominus humores sursum fer-
rentur. Sed is ne sic quidem a delirio liberabatur ;
et ille ab omnibus cum ob fluxam vestem tum pro-
pter animi facilitatem ridebatur. Etsi autem tum
nonnihil ab acerbitate doloris respiravit, rursus
tamen in idem malum incidit, et post dies aliquot
expiravit, etiam alioqui corpore morbido, et ex
morbo circa sedem fistulis excavatus. Enim vero
turpitudine cum pulchritudine comparata magis elu-
cescit. Nam castamonita mortuo Imperatoris bene-
volentia in adolescentulum quemdam, cui adhuc
litteratore et tabella erat opus, transfertur. Eo quo-
que extincto parvus puer, qui non ita pridem a
calamo et atramento discesserat, summam rerum
administrabat. Nec imperatorem duntaxat suo ar-
bitratu, ut maximum cete minutissimum piecis qui
propompus dicitur, traducebat et circumferebat :
sed militares etiam catalogos tractabat, non 577
secus ac ei a cunabulis ad maximarum rerum ad-
ministrationem esset enutritus, aut rerum huma-
narum scientiam ante natalem suam habuisset,
quemadmodum Sibyllam, simul ac e materna alvo
prodierit, de fabrica universitatis rerum disservisse
ferunt. Igitur is quoque auctoritatem longe maio-
rem quam Castamonita consecutus, ut erat in pler-
isque rebus acutus et in tractandis negotiis dex-
ter, imperatori quidquid erat libitum, probat, et
summum ab eo atque incomparabile bonum judi-
cabatur : non absimilis apiculæ aut culici aurem
leonis circumsonanti, aut atro pumilioni maximum
terræ pondus elephantum gubernanti, aut tenui
funiculo camelum naso trahenti, aut potius densis
sordibus aures Imperatoris, ne quid aliud audirent,
obstruentibus, aut angustæ portæ et arto
transiti ad palatium ducenti. Nam lati olim aditus
penitus obstructi fuere per quos qui 578 intrare
conabantur, plane fatuis illis virginibus erant simi-

A εἶποντο ἐκείνῳ καὶ προπέμποντας ἐκούλων... τὸν
νεκροθόρον ἀντικρυς ὀκλαδίαν, τὰς οἰκείας τύχας,
οὐκ ἐκείνον ἀποκλαιόμενοι. Οὐ γὰρ ἦν τι τῶν
γινομένων ἄνευ ἐκείνου διαπραττόμενον, ἀλλ' οὐδέ
τις τῶν ἐν ὑπεροχαῖς συμμετεῖχε τῇ Κασταμονίτῃ
καθέδρας, ἀλλὰ παρίσταντο πάντες δουλοπραπεῖ
σχήματι. Καὶ ὁ κρητῶν ἐπὶ τούτοις οὐκ ἔδυσχέρανε,
καὶ τὴν οἰκείαν δόξαν ὄρων ἀναρσίως πρὸς ἕτερον
μεταβαίνουσαν καὶ διαρπαζομένην τὴν βασιλείαν
οὐμένουν οὐδὲν τι πρὸς τὴν ἀτοπίαν ταύτην ἐφρόνου
ἐνδόσιμον, ἀλλ' ἦν τοῖς τελοῦμένοις ἐπευδοκῶν κατ'
οὐδένα πρόδηλον δίκαιον σκοπόν. Προῦν δὲ καὶ
φάλαρα ὀξυβαφῆ αὐτῷ ἐπέδωκεν ἔχειν τοῦ ἱεροῦ
σχοινίσματος ὄντι πρότερον, καὶ ἐσεστρίδα τοιαύτην
ἐν τῷ ἱππεύειν κεκτῆσθαι. καὶ διὰ βραφῆς ὁμοίας
ὑποσημαίνεσθαι τοὺς τόμους τῶν δημοσίων λόγων
καὶ τὰ γραμμάτια. Καὶ ἦν ὄντως τὰ πράγματα
μετακεκλικότα πρὸς τὸ ἀσύνηθες καὶ τῇ ἰδίᾳ φύσει
ἀντιτασσόμενα. ἕως τις νόσος φιλόανθρωπος ἐπέ-
βρισε τῷ ἀνθρώπῳ ἐξ ὕλης μοχθηροτέρας, ἥτις τὰ
ἄρθρα τοῦ σώματος ἀναμοχλεύουσα ἐπενέμετο, καὶ
ἐπέθετο τῷ λογιστικῷ κραταιότερον. Ἦγε δὲ τότε
πεντεκαίδεκάτην ὁ Αὐγουστος μῆν, καὶ ὁ Κασταμο-
νίτης μετὰ φροσύνης καὶ πολυλογίας ἀρχικνωτάτης
τῇ [281] μονῇ τῆς παντανάσης διὰ τῆς ἀγορῆς ἐπε-
φοίτησε, τὰ ὅσα τελέτων τῇ μεταστάσει τῆς θεομη-
τορος, ὅτε καὶ πρῶτως ἀκούσας δεσπότης καὶ βασι-
λεὺς, ἐπεὶ καὶ τοῦτο προσεφείτο ἐπιλέγειν τοῖς κό-
λαξι καὶ τοῖς αἰκάζλλειν εἰσθῶσι τοὺς δυναστεύοντας,
ἔδοξε τοῖς κομψότεροις τῶν συνεληθόντων εἰς ἐπιλη-
ψίαν ἀποκλίνειν διὰ τὸ καινότερον τοῦ ἀκούσματος.
C Ἄλλὰ καὶ τις τῶν τοῦ Βήλου κριτῶν πρῶστως (τὸ
δὲ ὄνομα ἐκῶν ὑπερβήσομαι) διαχαλάσας τὴν
ἐσθῆτα (38) ἔδεδμει τὰς γαστροκνημίδας τοῦ λογο-
θέτου τῇ ζώνῃ τῆς ὀσφύος, ἐπισχῆσαι τὸ ἀνωφερὲς
τῆς ὕλης ἐντεῦθεν πειρώμενος. Πλὴν ὁ μὲν καὶ
οὕτως ἀλύτως εἶχε τῆς τῶν φρενῶν παρακοπῆς, ὁ
δὲ τὸν παρὰ παντῶν εὖ μάλα ὠφλίσκενε γέλωτα διὰ
τε τῶν ἱματίων τὸ ἀνετον καὶ τὸ τῆς γνώμης εὐά-
γωνον. Ἄλλὰ τότε δὴ βραχὺ τι καὶ ὕσον ἡδυτέρην
τὴν ἡμέραν ὑπολογίσασθαι τῆς καχεξίας ἀνανεύσας,
πάλιν ἐμπέπτωκεν εἰς αὐτὴν καὶ μεθ' ἡμέρας ἀπὲρ-
ῤῆξε τὴν ψυχὴν, καὶ ἄλλως ἀσθενικὸς ὢν τὸ σῶμα
καὶ τὰ περὶ τὴν ἔδραν ὑπὸ νόσου πολύτρητος.
Ἐκδηλότερον δὲ τὸ αἴσχος ἐγγὺς τοῦ κάλλους
ὄρωμενον. Τοῦ γὰρ Κασταμονίτου τελευτήσαντος
D διαδέχεται τὴν βασιλείαν εὐνοίαν νεανισκάρδιόν τι
γραμματιστοῦ καὶ πινακιδίου δυόμενον. Καὶ τοῦτο
τὸν ἐν ἡμῶν βίον ἀπολιπόντος παιδίον μικρὸς τὴν
τῶν κοινῶν διοίκησιν ἀναζώνοντα, οὕτω πέρυσιν
ἀφειμένον δονακίσκου καὶ μέλανος, ὅς οὐ τὸν
κρατοῦντα μόνον αὐτὸν ὡς τὸ κῆτος ὁ λεγόμενος
προπομπεὺς μετέγεν ὡς ἤρεϊτο καὶ περιέφεραν,
ἀλλὰ μετῆει καὶ ὅσα τῶν στρατιωτικῶν εἰς ἐπι-
λόγων, ὡς ἐπερ ἐκ σπαργάνων αὐτῶν τῇ κηθα-
λιουργίᾳ τῶν μεγίστων ἐνετέθηρατο πραγμάτων ἢ

Hier. Wolfii notæ.

(38) Alter materiæ ascensum ad caput prohibere, alter eam ad pedes retrahere instituit.

τάς κοσμικάς φροντίδας ἠπίστατο πρὸ γενέσεως, καθὰ καὶ περὶ Σιβύλλης φαίνεται ὡς ἅμα τῆς μητρῴας νηδύος ἐξέθρε καὶ ἅμα περὶ τῆς τοῦ παντός ἐφίλοσοφαι συστάσεως. Πολλαπλασίονα οὖν καὶ οὗτος τοῦ Κασταμονίτου τὴν ἰσχὺν ἐνεδέδυτο, θυμόσοφος ὢν ἐν πλείστοις καὶ περιδέξιος τὸν νοῦν ἐν ταῖς ἐπιβολαῖς τῶν πραγμάτων, κἀκεῖνα τῷ αὐτοκράτορι θεμιτὰ ὁπόσα οἱ θελητὰ ἐδέδοκτο· ὅθεν ἀπαραιτήτων ᾤετο ἀγαθὸν καὶ ἀσπάσιον, ὅσα καὶ τὸ παμβότανον τοῦ ἀγροῦ, εἰπεῖν δὲ καὶ τριπόθητον ὡς τὸ τοῦ Ἡερόζου μάργαρον παρὰ τῷδε τῷ βασιλεῖ συλλελόγηστο. Καὶ ἦν βομβύλιος ἀτεχνῶς εἴτε κώνωψ ὡτίον περιβομβῶν λέοντος, ἢ μυρμηκάνθρωπος μελάγχροος τὸ τῆς γῆς μέγιστον ἄχθος διακυβερνῶν ἐλέφαντα, ἢ μῆρινθος λεπτή ἀπὸ ῥίνος ἐφέλκουσα κἀμηλον, εἶπη δ' ἄν τις οὐκ ἀκόμψως καὶ παχεῖα κυψελίς περὶ τὸ τῆς βασιλικῆς ἀκοῆς ἐνσκήψασα ἐλιγμα καὶ τῶν ἐτέρωθεν ἐνηχουμένων τὴν εἰσορῆν ἀποφάπτουσα, ἢ καὶ τεθλιμμένη παράθυρος καὶ τὰ βασίλεια. Αἱ δ' εὐρεῖαι τῶν εἰσόδων, δι' ὧν τῶν ἐπεζυγῶθησαν, καὶ ταῖς μωραῖς τῶν παρθένων οἱ δι' ἐκείνων εἰσελθεῖν πειρώμενοι ἐψέκσαν ἀτεχνῶς ὅτι μηδ' ἦν ὁ κατ' ἐκείνας τῷ κρούοντι [282] ὑπανόγων. Εἰ δέ τις ὀψέ ποτε διὰ τῆς τῶν πολῶν συμμύσεως τοῖς ἐπιμένοισι τῷ κρούειν ἐπαπαίνεται, οὐδὲν μέντοι πρὸς τὴν πῦσιν ἀπεκρίνετο, τὸ δ' ἀπελθεῖν εἰσηγεῖτο κατὰ τὴν παραπυλίδι τὴν πλάγιον. Οὐδ' ἐκείνης ἦν εὐμαρῆ τὴν εἴσοδον εὐραστῆαι μὴ καταθήμενόν τι τῶν ἐν τῷ κόλπῳ ἢ τὴν οἴκῳ ἀποδόμενον δίπλακα. Συνεμάχτο δὲ τῷ παιδιογέροντι τούτῳ πρὸς τὸ ὑπερφιεῖσθαι παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ εἰς ἀντί παντός λογιζέσθαι τό τε ἦθος σοφιστικὸν καὶ εὐτράπελον ὃν ἐν τοῖς παρεμπύπτουσι πράγμασι καὶ τὸ πολυειδὲς ὡσαύτως τῆς γνώμης καὶ ὕψαλον, ἐπεὶ καὶ κατηγορεῖ ταῦτα ἢ τῶν ὀφρῶν γραμμῆ συνεχῆς φρεῖσα καὶ μηδὲν τι μεταίχμιον ἔχουσα. Ἐπὶ πλέον δ' ἐποίησε αὐτὸν ἀγαπᾶσθαι καὶ οἰκτιροῦσθαι ἢ τῶν διδομένων αὐτῷ παρὰ τινων πρὸς τὸν βασιλέα ἀπόδοσις καὶ τὸ ἐμπορικὸν φρόνημα καὶ ὁ ὑπεράπειρος λημματισμός· οὐ γὰρ μόνον τοῖς ἐξ ὕλης (39) παντοίας στατήρσιν ἐνσκολιεῦόμενος ὑφείρπε καὶ ἐνήδρευε τοῖς πρὸς δίκαιταν, ἀλλὰ καὶ ποτάνοις ἐνελεύετα καὶ ἐνέχαινε πέποισι καὶ σύμπαν ἄλλο περιειργάζετο τῆς γῆς ὡραῖον ἐδώδιμον.

ς. Ἄλλ' ἐπανακτεῖν τὸν λόγον ἐκτραπόμενον τοῦ ἔχοντος ἐφ' ὅπερ ὤρμησεν ἐξ ἀρχῆς. Τὰ δ' ἐφ' ὅσον ἐνεδήμει χρόνον τῆ βασιλείῃ τῶν πόλεων ὑπὸ τοῦ βασιλέως τούτου πραττόμενα, ὡς ἐκ πολλῶν ὀλίγα εἰπεῖον, οὕτως ἴπως διετετράνωτο. Ἦν οὖν τὰ περὶ τὴν δίκαιταν ὁ βασιλεὺς οὗτος πολυτελέστατος καὶ διαδοτικὸς βρωμάτων τοῖς παρστώσιν. Ἐἶχεν οὖν ἀτεχνῶς τὴν τράπεζαν Σολομώντειον, καὶ τὰς ἐσθῆτας ὡς ἐκεῖνος καυοφανεῖς περιέκειτο, βουνίζων μὲν τοὺς ἄρτους, λόχμην δὲ κνωδάλων ἰχθύων τε διάπλευσιν καὶ πόντον οἴνοπα δεικνύς τὴν ἐστίασιν. Ναὶ μὴν ἑτερημέροις ἐνηυπάθει λουτροῖς, ὡσφραίνετό τε μερεψομένων εὐωδιῶν, καὶ ταῖς στακταῖς ἐρῶντιζετο ὡς ὁμοίωμα τε ναοῦ στολαῖς ἐξάλλοις ἐκέκαστο βοσπερυχιζόμενος, Ἐπιδεικτικὸς τε ἦν ὡς ταῦς ὁ φιλόκοσμος καὶ μὴ δις τὸν αὐτὸν χιτῶνα ἐνδιδυσκόμενος ὡσπερ ἐκ παστοῦ νυμφίος καὶ ὡς ἐκ λίμνης περικαλλοῦς ἥλιος προΐει καθ' ἐκάστην τῶν ἀνακτόρων. Χαίρων δὲ ταῖς εὐτραπελίαις καὶ τοῖς ἐκ τῆς ἀπαλῆς Μούσης ἄσκασι ἀλισκόμενος, ἐγερσιγέλωσί τε ἀνθρωπίσκοις συμπα-

les, quod nemo erat qui ibi pulsantibus aperiret. Si quis vero per rimas forium iis cernebatur quod pulsare non desistebant, nullum tamen aliud responsum accipiebant nisi ut exiguam et obliquam portulam adirent; ac ne ibi quidem patebat ingressus nisi muneribus aperiretur, etiamsi vestis vendenda esset. Ut autem senex isto puer plurimum ab imperatore diligeretur et solus ei esset instar omnium, id tum sophistico et faceto ac prompto ingenio, tum animo occulto et obscuro consequabatur, quod hirsuta supercilia et juxta nasum nullo interstitio distincta arguebant. Sed maxime illud ei commodabat, quod munera sibi ab aliis oblata imperatori restituebat. Erat enim adeo mercatorio ingenio, tam inexplebili accipiendi fame flagrabat, ut non aurum et vestes duntaxat acciperet, sed et alia minuta, usque ad pepones et cætera esculenta et omnis generis poma.

στενὴ πύλις καὶ συνεπτυγμένη ὁδὸς εἰσάγουσα πρὸς προσεφορῶν πρότερον τοῖς κρατοῦσιν οἱ δεόμενοι, δι' ἐκείνων εἰσελθεῖν πειρώμενοι ἐψέκσαν ἀτεχνῶς ὅτι μηδ' ἦν ὁ κατ' ἐκείνας τῷ κρούοντι [282] ὑπανόγων. Εἰ δέ τις ὀψέ ποτε διὰ τῆς τῶν πολῶν συμμύσεως τοῖς ἐπιμένοισι τῷ κρούειν ἐπαπαίνεται, οὐδὲν μέντοι πρὸς τὴν πῦσιν ἀπεκρίνετο, τὸ δ' ἀπελθεῖν εἰσηγεῖτο κατὰ τὴν παραπυλίδι τὴν πλάγιον. Οὐδ' ἐκείνης ἦν εὐμαρῆ τὴν εἴσοδον εὐραστῆαι μὴ καταθήμενόν τι τῶν ἐν τῷ κόλπῳ ἢ τὴν οἴκῳ ἀποδόμενον δίπλακα. Συνεμάχτο δὲ τῷ παιδιογέροντι τούτῳ πρὸς τὸ ὑπερφιεῖσθαι παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ εἰς ἀντί παντός λογιζέσθαι τό τε ἦθος σοφιστικὸν καὶ εὐτράπελον ὃν ἐν τοῖς παρεμπύπτουσι πράγμασι καὶ τὸ πολυειδὲς ὡσαύτως τῆς γνώμης καὶ ὕψαλον, ἐπεὶ καὶ κατηγορεῖ ταῦτα ἢ τῶν ὀφρῶν γραμμῆ συνεχῆς φρεῖσα καὶ μηδὲν τι μεταίχμιον ἔχουσα. Ἐπὶ πλέον δ' ἐποίησε αὐτὸν ἀγαπᾶσθαι καὶ οἰκτιροῦσθαι ἢ τῶν διδομένων αὐτῷ παρὰ τινων πρὸς τὸν βασιλέα ἀπόδοσις καὶ τὸ ἐμπορικὸν φρόνημα καὶ ὁ ὑπεράπειρος λημματισμός· οὐ γὰρ μόνον τοῖς ἐξ ὕλης (39) παντοίας στατήρσιν ἐνσκολιεῦόμενος ὑφείρπε καὶ ἐνήδρευε τοῖς πρὸς δίκαιταν, ἀλλὰ καὶ ποτάνοις ἐνελεύετα καὶ ἐνέχαινε πέποισι καὶ σύμπαν ἄλλο περιειργάζετο τῆς γῆς ὡραῖον ἐδώδιμον.

6. Sed ad institutum redeundum est, et multa ex paucis, ut imperator 570 in urbe se gesserit, explicanda. Erat igitur in victu sumptuosissimus, et de ferculis distribuebat iis qui mensæ astabant. Mensam omnino Salomoniam aut Sybariticam habebat, et novis ut ille vestibus quotidie utebatur; nec erat ejus convivium aliud quam collis panum, salus ferarum, piscium mare, vini oceanus. Alternis diebus lavacris se reficiebat. Pastillis et unguentis omnis generis delibutus instar pavonis superbi se ostentabat; et ut sponsus e thalamo aut ut sol ab Oriente, ita ipse e palatio quotidie prodibat. Gaudebat facetiis et mollibus cantilenis. Morionibus, scurris, bistrionibus, parasitis, mimis, cantoribus palatii fores patebant; cum quibus rebus et hominibus utique Bacchi et Veneris intemperantia conjungitur, cæteraque bonum sani imperii statum corrumpere solita. Cum aliquando in cœna sibi alia afferri jusisset, mimorum illius ætatis festivissimus, 580 cognomento Calibures, conspecto cœtu mulierum qui ancillis et cognatis imperatoris constabat:

Hier. Wolfii notæ.

(39) Οὐ γὰρ μόνον τοῖς ἐξ ὕλης. Οὐ γὰρ μόνον χρήματα καὶ βλατῖα ἐλάμοσαν, ἀλλὰ καὶ ἕτερα εἶδη

μικρά. Non tantum pecuniam et vestes, sed minutiora quoque accipiebat.

« Cognoscamus prius has » inquit, « imperator, A deinde alias adduoi iubeto. » Quod dictum cum omnes et viri et mulieres risu exceperent, ille colore mutato et vix repressa iracundia morionis licentiam minis castigavit. Loca et situ et temperie aeris amœna consectabatur, et ex intervallis in urbem redibat, et ut phœnix avis non semper conspiciebatur. In primis vero immensis substructionibus delectabatur, et furore quodam ad ea ruebat quæ desiderabat, officio in plerisque neglecto. In utroque palatio balnea et conclavia splendidissima et in Propontide sumptuosas ædes edificavit, et insulas parvas mari aggeribus expleto excitavit. Cum turrim in Blachernio palatio cum munitiois, ut aiebat, tum suæ habitationis causa exstruere statuisset, et vetera fana, quæ in littore neglecta stabant, et multas illustres urbis domos demolitus **581** est, quarum fundamenta nunc quoque vix sine lacrymis spectari queunt; splendidissimum generalis ædificium, quod totum latere coctili constabat, solo æquavit et præter alia multa inelytam Manganiam domum destruxit, neque operis elegantiam et magnitudinem veritus neque victorem martyrem, cui ea dedicata erat, reveritus. Ædem Divi Michaelis cœlestium copiarum archiducis, in portu sitam, instauraturus, si qua in palatio marmorea tabula splendore et guttatarum varietate illustris vel pavimentum tegebat vel parietes ornabat, eo transferendam curavit. Sed et archangeli pictas et fictas imagines, vel in urbe vel aliis locis præsidii causa dedicatas, vetustæ et admirandæ manus opera, in idem templum congregabat, **582** summum etiam studium adhibuit, ut Monembasia transferret Christum, qui in cruce trahitur, opus admirabili arte et elegantia, quod cruciatus Domini et Servatoris nostri evidentissime repræsentat; nec conquivit priusquam eam imaginem dolo abstulisset: nam aperte citra periculum id conari haud potuisset. Æreas portas latas et altissimas, quæ olim magnum palatium claudebant, nostra ætate carcerem, qui iude Chalce dicitur, muniebant, eodem transtulit. Celebrem aulæ sædem, quod novum monasterium dicitur, omni sæcro ornatu, vasibus omnibus spoliavit. Atque his rebus gloriabatur et efferebatur magis quam quisquam alius mirabilia opera laudi sibi duceret. Nam cum umbram imagini præferret, subtractionem pro additione et transpositionem pro appositione habebat, quamvis ea nullum beneficentiæ simulacrum, parvam aut nullam religionis speciem haberet: neque vero Deum irasci, sed potius gaudere, si aliud templum pristino splendore privatur volucris nidos et erinaceis foveas præberet, aliud vero instauratum

αρθύρων, οὐκ ἐπεζόγου Κέρκωψί τε καὶ μίμοις καὶ παρασίτοις καὶ ἀοιδοῖς τὰ βασιλεια. Τοῖς δὲ τοιοῦτοῖς ὁ πάροινος κόσμος συνέζευκται πάντως καὶ ἡ κατὰ τὰς κοίτας ἀσέλγεια συνεφέπτεται, καὶ ὅσα χρηστῆς καὶ ὑγιῶς βασιλείας συνδιαφθεῖραι κατὰστασιν. Ἀτὰρ εἰρηκὲ ποτε ἐπὶ δείπνου. « Ἐν-έγκατέ μοι ἄλας (40) » παρεστῶς δὲ τῶν τότε μίμων ὁ χαριέστατος, ᾧ τὸ ἐπώνυμον Χαλιδοῦρης, περιδιδέψάμενος τὸν τῶν γυναικῶν χορὸν ἐκ τινῶν προσόβλων καὶ συγγενῶν τοῦ βασιλέως κεκράτημένον « Γνωσόμεθα, » εἶπε, « πρῶτως ταύτας, ὡ βασιλεῦ· εἴθ' οὐ-τῶς ἄλλας εἰσνεχθῆναι κέλευσον. » Καὶ πρὸς τὸ ῥῆμα τοῦτο πᾶσι τε καὶ πάντες ἐξεκάγχασαν. Τῷ δὲ ῥέ-πεται ὁ χρώς, καὶ μόλις τὸν θυμὸν ἐν πείσει κολάσας ἐμβριμήματι τὴν τοῦ γελωτοποιοῦ ἐλευθεροστομίαν ἀνέστειλς. Μεταδιώκων δὲ τὰ τῶν χωρίων εὖ ἔχοντα καὶ ὤρας καὶ θέσας, ἐκ διαλειμμάτων εἰς τὴν μεγα-λόπολιν ἐπανήρχετο, καὶ κατὰ περιόδους ὡς ὄρνις ὁ Φοῖνιξ ἐπωπτάνετο [283] Ἵπὲρ πᾶν δὲ ἕτερον τὰς τῶν ὑπερόγκων οἰκημάτων ἀνεγέρσεις περιεσπού-δαζε, μανικώτερον ἐπὶ τὰ ἐραστὰ ἐμπεθῶν, καὶ τοῖς πλείστοις τοῦ καθήκοντος ἐκφερόμενος. Ἐντὺς τε οὖν τῶν βασιλείων ἀμφοτέρων λουτρὰ καὶ διαιτη-σεις λαμπροτάτας ἐδείματο, καὶ κατὰ τὴν Προπον-τίδα πολυτελεῖς δόμους ἀνήγειρε, νησιδία τε τὴν θάλασσαν ἀπογαίωσας εἰργάσατο. Προθέμενος δὲ καὶ πύργον τεκτῆνασθαι κατὰ τὸ ἐν Βλαχέρναις παλάτιον, ἅμα μὲν εἰς ἔρυμα ἀνακτόριον, ὡς ἔρασκε, καὶ ὑπέρεισμα, ἅμα δὲ καὶ εἰς ἐνοίκισιν ἐαυτῷ, ναοὺς τε κατὰ τὴν ἀκτὴν παλαιῶν ἐσταμένων ἀτημελεῖς κατήρειψε καὶ πλείστους τῶν κατὰ τὴν C βασιλίδι πόλιν περιφανῶν οἰκῶν ἔθετο εἰς ἐρήμω-σιν, ὧν ἐσδεῦρό τινες θέαμα τοῖς περιούσι δακρύων ἄξιον τοὺς θεμελίους προβάλλονται, καὶ τὴν ἐκ πλίνθου πέτρης ὀπτῆς λυμπεστάτην τοῦ γενικοῦ οἰκοδομῆν κατηδάφισεν. Σὺν πολλοῖς δὲ καὶ τὸν περίκλυτον οἶκον τῶν Μαγγάνων κατέβαλε, μήτε τὸ τοῦ ἔργου κάλλος καὶ τὸ μέγεθος αἰδεσθεῖς, μήτε τὸν τροπαιοφόρον μάρτυρα πτοηθεῖς, ᾧ ἀνέκειτο οὕτως. Ἐπισκευάσαι δὲ βουλευθεῖς καὶ τὸν ἐν τῇ ἀναπλῶ νείων τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν ἄνω τάξεων Μιχαήλ, εἴ τις ἐν πλαξί τοῖς βασιλείοις δόμοις ὑπέ-στρωτο καὶ περιημπίσχε τοὺς τοίχους καλλίστη τε τῇ στιλπνότητι καὶ βανίσιν ἐστιγμένη ποιικιλοχρόοις, ἐκεῖτε μετακινόμεν. Ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ ἀρχαγγέ-λου διὰ χρωμάτων καὶ ψηφίδων τυπώματα, ὅποσα ἡ D πόλις ἔστεγεν ἢ κώμαις καὶ χώραις ἀνέκινετο φυλακτήρια, χειρὸς ἀρχαίας ἔργα καὶ θαυμασίαις, κατὰ τὸ αὐτὸ συνήθροισε τέμενος. Ἡ δὲ τοῦ βασι-λέως τούτου σπουδὴ ὅπως ἐκ τῆς νῦν λεγομένης Μονεμβασίας ἀνακομίσειε τὸν ἐπὶ σταυρὸν ἐλκόμε-νον Χριστὸν ὡς ἔργον ἀξιάγαστον καὶ τὴν τέχνην καὶ τὴν χάριν οὐδὲν ἀπελείπετο τῶν ἐφανερῶτων

Hier. Wolfii notæ.

(40 Apparet principio legendum ἄλας, id est sa-lem. Eam vocem accepit scurra quasi dixisset ἄλ-λας, scilicet γυναικας. Locus hic exprimi Latine non satis potest; quanquam Græcè quoque, nisi

pronuntiatione juvetur τὸ ἄλας et ἄλλας, paulo minus frigidum videtur, quam si dicas *alia et alia* scorta subintelligens.

παθῶν· ὄλος γὰρ ἀνήρητο ταῖς ἐλπίσιν, ἕως ἂν peregrinis donariis et alienis ornamentis splendesceret.

παντάπασιν ἡ προφανῆς ἐπιχείρησις. Ἄλλὰ καὶ τὰς χαλκᾶς πύλας ἐκεῖσε μετέθηκεν, αἱ πρώτῃν μὲν ἐπεξέχοντο τοῦ μεγάλου παλατίου τὴν εἴσοδον εὐρεῖται οὕσαι καὶ ὑψίσται, ἐς δ' ἡμᾶς τὴν εἰρκτὴν συνεῖχον ἤπερ ἐξ αὐτῶν Χαλκῆ κατωνόμασται. Καὶ τὸν ἐν ἀνακτόροις περιώνυμον ναὸν ὃς Νέα μονὴ κικλήσκειται, θεῖου παντὸς ἐπίπλου κπὶ ἱεροῦ σκεύους ἐψίλωσε. Καπὶ τούτοις λαμπρυνόμενος ἦν καὶ θρυπτόμενος ὡς οὐ τις ἄλλος ἐπ' ἔργοις θαυμαστοῖς ἀδρυνόμενος. Ὄψο γὰρ προσένεξιν τὴν ἀφαίρεισιν καὶ πρόσθεσιν τὴν μετάθεσιν· τὴν γὰρ σκιὰν προῦκρινε τῆς εἰκόνας, οὐ τὴν ἀγαθοεργίας σκιογραφίαν καὶ μικρὸν ἢ οὐδὲν φιλοθείας ἰνδαλμα σώζουσιν· Ἄλλ' οὐδὲ τὸ θεῖον χολᾶν, χαίρειν δὲ μάλλον, εἰ οὗτος μὲν ὁ νεὼς τῆς πρώτῃν ἀχρειοῦται λαμπρότης εἰς ἐννόσσευσιν πτηνῶν καὶ κατοίκησιν ἐχίνων ἐώμενος, ἐγκαινίζεται δ' ἕτερος ὀθνεῖος κειμηλίοις καὶ κόσμοις ἄλλοτρίοις καταγλαίζεται.

[P. 284.] ζ'. Ὁ δὲ τόλμης μετεῖχεν, ἵνα μετρίως Β 7. Ea quoque fuit audacia (ne quid dicam gravius) ut sacra vasa profanaret et templis avulsa mensis suis adhiberet. In comessationibus 583 quoque ex gemmis pretiosis et solido auro calicum instar facta donaria, quæ supraimperatorum monumenta pendebant, manibus versabat; et pelvibus insuperabilis elegantia, quibus se Levitæ et sacerdotes, cum sacra mysteria tractant, mundare solent, pro malluviis utebatur. C Auferebat particulas de venerandis crucibus, item ornatum maximi pretii de immortalibus Christi oraculis, iisque pro monilibus et torquibus utebatur: ipsos vero codices aliis imperatoris stolis, quæ nihil haberent admirationis, involvebat. Et graviter succensebat iis a quibus monebatur ea facta non expodire religioso imperatori, qui pietatem a majoribus accepisset, nec aliud esse quam sacrilegium; eosque ut manifeste deliros et honestatis ignaros arguebat: licere enim imperatoribus omnia; et inter Deum et regem, quod ad terrenarum rerum gubernationem attineret, non eam esse repugnantiam quæ sit inter negationem et affirmationem contendebat. Ac ut probaret scilicet se eo nomine non esse reprehendendum primi et summi inter Christianos imperatoris Constantini exemplum 584 adducebat, qui alterum clavum, quibus gloriosus Dominus exsecrabili cruci fuit affixus, freno equi inseruerit alterum galeæ infixit. Sed causam de industria dissimulabat, cur Christianæ religionis princeps ejusmodi rebus se ornaret, ut videlicet gentilibus ostenderet prædicationem crucis esse divinam potentiam, quam ipsi ut dementia aspernabantur. D λόγον δεικνύς τοῖς Ἑλλήσι καὶ τιθέμενος, οἱ μωρίαν τὸ κήρυγμα ἤγγυτο.

Ἄλλὰ καὶ τὸ ἀργύριον κιδδηλεύσας ἀδόκιμον τὸ νόμισμα κέκοφε, καὶ τὴν τῶν χρημάτων συλλογὴν οὐκ ἀνέγκλητον ἐποίηστο παντάπασιν, τὰς τε τῶν δημοσίων φόρων εἰσπράξεις ἐπέτεινε, καὶ περὶ τὴν τουτων ἀπόχρησιν ἠσωτεύετο. Καὶ τὰς ἀρχὰς προῦβαλλεν εἰς ἐξώνησιν ὡς τὰς ὀπίωρας οἱ ἀγοραῖοι. Ἐνίοτε δὲ καὶ ἄτερ βλαπτεῖου καὶ πῆρας ἀποστολικῶς εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐξέπεμπεν οὓς ἦδει μερίδα τῶν δικαίῃ δίδοντας καὶ ἀκαταγοητεύτους χρυσίῳ, μὴ δ' οἴκοι καταβύοντας πάντα τὰ συλλεγόμενα, ἄλλὰ καὶ τῶν δημοσίων ταμίῳ κατατιθεμένους τὸ ἐφάρμοστον ὄφλημα. Ναοῖς δὲ καὶ τεμένεσι καὶ εὐκτηρίοις

Argenteam monstam adulteravit, neque pecuniam plane citra reprehensionem collegit. Publicorum vectigalium exactiones auxit, quibus ad luxum est abusus. Magistratus, ut circumforanei poma, venales habuit; eosque nonnumquam apostolico more sine sacco et crumena in provincias ablegabat, quos æquitatis rationem aliquam habere, nec auro decipi, nec quicquid collegissent domi abstrudere norat, sed quod fisco deberetur bona fide pendere. Tamen liberalitate in templa et monasteria superiores imperatores omnes superavit. Nam tamquam ruinosam suffulsit, vetustate deformata incrustatio-

nibus et picturis illustravit. Dei Genitricem tanta A
 veneratione coluit 585 ut ad ejus imagines animo
 pene liqueretur; ideoque plurimas auro et gem-
 mis ornatas in iis fanis adorandi causa dedicavit,
 ubi frequentissimus erat piorum hominum con-
 cursus. Domum Isaacii sebastocratoris in ardua
 parte Sophiani portus sitam in pandocheum trans-
 formavit, ubi centum viri cibum capere, totidem
 lectis cubare, et totidem equi stabulari possent.
 Et qui eo veniebant, sine pecunia diebus complu-
 ribus pascebantur. Regias ædes quas Andronicus
 ad ædem Sanctorum Quadraginta struxerat, in
 nosocomium mutavit. Redemit et domum quæ
 magni drungarii dicitur a possessore; et in ea quo-
 que male habentes refocillandos curavit, nulla re
 negata quæ sanationem eorum juvare posset. Cum
 urbis pars septentrionalis conflagrasset, eos qui vel
 ædium vel bonorum jacturam fecerant distributione
 pecuniæ sublevavit. Imperio potitus, quinque auri
 centenarios civibus divisit. Magna hebdomade,
 quæ supplicii quod Deus et homo pro nobis subit
 memoria colitur, viduas eleemosynis, pauperculus
 virgines dote 586 et sumptu nuptiarum juvabat.
 Neque vero singulos duntaxat homines, domos, fami-
 lias munificentia sua recreabat, sed interdum
 urbibus integris tributum remittebat. Ut paucis
 complectar, ita propensus erat ad misericordiam,
 beneficentiam, et inopum sublevationem, ut quic-
 quid undecunque per vim et injuriam partum ac-
 ceperat, id rursus utraque manu effunderet. Eaue
 de causa etsi pecunia a pauperibus exigebatur, in
 eo errore versabatur ut se non peccare persuasum
 haberet, quod hoc modo iisdem restitueretur. Nam
 immensi sumptus efficiebant ut in provincias mit-
 teret homines corruptos, qui magistratus auctio-
 narentur. Quæ causa erat ut res publica pessum
 iret. Nam pecunia per vim et fraudem quæsitæ etiam
 bene partam una corrumpit et absumit. Quamvis
 autem pronus in iram esset, tamen nec a clemen-
 tia erat alienus, et sævitiam subinde moderabatur,
 et placabilitate hominum ærumnas sublevabat.
 Quæ, aliæque a nobis 587 pretermisæ cum face-
 ret, se palmæ instar ad flumen sitæ florere, et im-
 perio solidius infixum esse quam solem cælo
 arbitrabatur, et ut altam cedrum Libani in longas
 ætates duraturum. Idem et alius judicasset, qui
 optimam partem elegisset et dilexisset, nec mun-
 dana duntaxat curasset, sed et futurum sæculum
 quotidie præ oculis habuisset. Nam bonum et ma-
 lum in uniuscujusque potestate et judicio situm
 est, ut id deligat et agat quod Deo gratum est.
 Quod qui facit, in multos annos durabit, quemad-
 modum contra improborum vitam brevem fore
 dicimus, prophetæ auctoritatem secuti, qui viros
 sanguinarios et dolosos ad dimidium dierum suorum
 perventuros esse negat. Deus vero non ita statuit.
 Quis vero novit mentem Domini, aut ab eo in consi-
 lium est adhibitus?

μερίδα καὶ ἀσπασάμενος, καὶ μὴ τοῖς ἐπὶ τὰ μόνον διδούς τὸ ἀνάλογον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ὑγδότης μυστή-

οἶκος καὶ ἱεροῖς φροντιστηρίοις, ὡς οὐ τις πρότε-
 ρον, τὸ φιλότιμον ἐπεξέτεινε· τοὺς γὰρ καμόντας
 χρόνῳ ὑπήρσεις, καὶ ὅσοις τὸ ἀγλαοφανὲς ἡμαῦρωτο,
 τοῦτοιοῖς τοῖς ἐκ ψηφίδων καὶ χρωμάτων ὠραίσμοις
 κατεκόσμησε. Πρὸς δὲ γε τὴν Θεομήτορα τοσαύτην
 ἔτρεψε πίστιν ὡς καὶ τὴν [P. 285] ψυχὴν ἐκκεχύ-
 σθαι ταῖς εἰκόσιν αὐτῆς. Καὶ διὰ τοῦτο πλείστας
 χρυσίῳ περιστεύλας καὶ λίθοις τιμαλφῶσι περιαν-
 θίσας ἀνέθηκε ναοῖς εἰς προσκύνησιν, καθ' οὗς γί-
 νονται πολλάκις τῶν εὐσεβῶν σὺνδρομαί. Ἀλλὰ καὶ
 τὴν ἐπὶ τὸ κάταντες ἐν τῷ λιμένι τῶν Σοφῶν
 ἐστὶν Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος εἰς πανδο-
 χεῖον μετασκευάσας, ἀνδρῶν μὲν ἑκατὸν παρέθηκε
 τράπεζαν καὶ κλίνας ἰσομέτρους, τοσαυταρίθμων
 δὲ ὑποζυγίων ἰππῶνας ἀνέστησε· καὶ εἰσιτιῶντο
 καθ' ἑκάστην οἱ παραβάλλοντες ἄτερ καταθέσεως
 ἀργυρίου ἐφ' ἡμέραις πλείοσι. Μετέβαλε δὲ εἰς
 νοσοκομεῖον καὶ τοὺς βασιλικούς δόμους οὓς κατὰ
 τὸν νεῶν τῶν Τεσσαράκοντα μαρτύρων ὁ βασιλεὺς
 Ἀνδρόνικος ἐδομήσατο. Ἔτι γε μὴν τὸν τοῦ με-
 γάλου δρουγγαρίου ὀνομαζόμενον οἶκον ἐκ τοῦ δε-
 σπόζοντος ὠνησάμενος, ὁμοίως καὶ τοῦτον εἰς ἀνά-
 παυμα τῶν καχεκτούντων ἀπέταξεν, οὐδενὸς φεισά-
 μενος ὅποσα πρὸς ῥῶσιν ὀρῶσι τῶν ἀσθενοῦντων.
 Καὶ πρὸς τὸ προσάρκτιον κλίμα τῆς πόλεως ἀφα-
 νίσαντος, διαδόσει χρημάτων τοὺς εἰς δόμους καὶ
 τὰ ὄντα ζημιωθέντας παρεκάλεσε. Καὶ βασιλεύσας
 τοῖς πολίταις διένειμε χρυσίου κεντηνάρια πέντε.
 Καὶ τῆς μεγάλης ἐβδομάδος ἐφισταμένης καθ' ἣν
 τὰ ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ Θεανθρώπου πάθη σεβάζονται,
 πολλάς τε ἀποδαλομένας θανάτῳ τοὺς εὐνέτας ἀνε-
 κῆτο τῆς χηρείας δι' εὐπορίας, καὶ παρόνους ἐχο-
 ρήγει τὰ πρὸς γαμήλιον δόμα καὶ παστάδα καὶ
 ὀρέμενοι ἐπιτήδεια. Οὐ μόνον δὲ καθ' ἕνα καὶ κατ'
 οἶκους καὶ συγγενείας ἐνεπίμπλα φιλοδοξίας, ἀλλὰ
 καὶ πόλεις ἔστιν ὅτε ὅλας εὐηργέτει ταῖς τῶν φόρων
 ἀπέσειν. Ὡς δ' ἔπος εἰπεῖν, οὕτως ἔχαιρε τῷ ἔλεῳ
 καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀγειρομένων ἀπόκτησιν ἔβρωτο
 ὡς ἀπαντλεῖν ἀμφοτέραις τὰ ἐπεισερόντα· ὅθεν αὐτῶν
 ὑπεσίδου καὶ ὑπόλλως παραιοφθάρη τὸ μὴ ἐκ πό-
 ρων ἀεὶ ποτε δικαίων τὰ χρήματα συγκομιζέσθαι.
 Τὰς γὰρ τῶν δαπανῶν ὑπερόγκους τῆ ἀστωταῖα ἐγ-
 γιζούσας οἱ πλείστοι μὴ ὑφορώμενοι, εἰσπραξέων
 ἐφευρετὰ καινῶν καθιστάμενοι ὡς γεωργίῳ ἡμέρῳ
 μελίτην ἢ βόδῳ ἀνεμώνην τὰ μὴ καλῶς μετ' ὀσίως
 συλλεγόμενα συμφέρουσι χρήματα τοῖς δικαίοις
 πορίσμασιν. Κατάφορος δ' ὢν εἰς θυμὸν οὐδὲ τοῦ
 συμπαθοῦς ἦθος ἀπέκιστο, ἀλλ' αὐτὸς ἐαυτὸν πρὸς
 εὐμένειαν ἐπανάγων σὺνδρομον πολλάκις ἐπεποιήτο
 τῆ ὀργῆ τὴν συμπίθειαν, καὶ ταῖς συμφοραῖς τῶν
 ἀνθρώπων ἐπικλῶμενος τὰ πρὸς ὑπαίρεισιν ἑκάστη
 ἐπεμέτρει τῶν ἀλγεινῶν. Ταῦτα δὲ πράττωνι καὶ
 ἀλλ' ὅποσα τὸ λέγειν παρεδρμεν, ψεστοῦ βασιλείῃ
 ἐνεστηρίχθαι ὡς οὐδὲ οὐρανίῳ σφαιριώματι ἡλιος, ἢ
 ὡς στέλεχος φοίνικος ὑπὸ ὀσμῆς ἀναθλουόμενος
 ὑδατος καὶ κέδροσ Λιβανίτης ὑψίκομος εἰς κύκλους
 διατηρηθῆναι μαχραιῶνων ἐνιαυτῶν. Τοῦτο δ' ἐν
 καὶ ἄλλοις τις ὑπετόπασε τὴν ἀγαθὴν ἀποκρίνας

ριον ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ τῷ τῆς ἐφ' ἑκάτερα ῥοπῆς [P. 286] Κύριος εἶναι προσρέπων μὲν αἰ τοῖς ἀμεινοσιν, τοῖς δ' ἐναντιοῖς ἐπινηχόμενος βράδιον, ἀλλ' οὐ γινόμενος ὑποβρύχιος. Θεὸς δὲ οὐχ οὕτω βεβούληται. Τίς δ' ἔγνω νοῦν Κυρίου, ἢ τίς συμπαρείληπται οἱ σύμβουλος; Ἀμέλει καὶ ἐκποδῶν τὸν ἄνδρα θέσθαι τὸ θεῖον προμηθευσόμενον ἀρίστη πράξει καὶ καλλίστη προθυμίᾳ συνεπεγεῖραν οἷον αὐτὸν καὶ ἐπιβῶσαν χρήσασθαι ἀσπαστὸν καὶ μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῆς ἀρχῆς τοῖς πλείοσιν ἔδειξε.

ἦ· Μὴ φέρειν γὰρ ἔχων τὰς μετὰ Σκυθῶν ἐπιδρο-
 μάς καὶ ληστείας τῶν Βλάχων, πληττόμενος δὲ καὶ
 τῷ τὸν Γίδον Ἀλέξιον καὶ τὸν Βατζῆν Βασιλειον,
 ὧν ὁ μὲν τῶν Ἐθίων ἡγεῖτο ταγμάτων, ὁ δὲ Βατζῆς
 τῶν Ἑσπερίων προῦκάθητο, συμπλακίνετας τοῖς πο-
 λεμίαις ἔγγιστα πού τοῦ πολισματος οὐ δομήτωρ
 Ἀρχάδιος μὴ μόνον οὐδὲν τι κατωρθωκέναι χρη-
 στόν, ἀλλὰ τὸν μὲν Γίδον ἀκόσμως φυγεῖν ἀπολω-
 λεκότα τὸ κρείττον τῆς στρατιᾶς, τὸν δὲ συμφθα-
 ρῆναι ταῖς ὑπ' αὐτὸν τάξεσιν, ἔγνω καὶ πάλιν δι'
 ἑαυτοῦ κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐξενέγκασθαι πόλεμον.
 Συλλογαὶ οὖν καὶ ἀπογραφαὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐγι-
 νοντο στρατευμάτων, οὐκ ἀχρεῖον δὲ καὶ τὸ μισθο-
 φορικὸν συνελέγετο. Παμφας δὲ καὶ πρὸς τὸν ἐκείνου
 πενθερὸν τὸν ῥῆγα τῶν Οὐνῶν δι' ἐπικούρων ἤτεῖτο
 σὸναρτιν. Ὁ δὲ ἀσμένως ἐπαρήξειν ἐπένευσε, καὶ
 διὰ τῆς Βιδίνης ἐκπέμψειν Ἰλας συνέθετο στρατιώ-
 τιδας. Ἀποχρῶσαν οὖν τὴν τοῦ στρατοπέδου ξυλ-
 λογὴν ἐργασάμενος, καὶ πέντε μὲν πρὸς τοῖς δέκα
 χρυσίου ἐνσκευασάμενος κεντηνάρια, ἀργυρίου δ'
 ἐνθήμερος ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα, καὶ ἕτερ' ἄττά τῆ
 στρατιᾶ ἐφοδιασάμενος χρήσιμα, κατὰ τὰς Μαρτίου
 ἡμέρας τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ἐξεῖσιν, ἀφεί-
 κεν αὐτὸν Θεῷ, καὶ κατὰ τῶν βαρβάρων στηρίξας τὸ
 ἴδιον πρόσωπον καὶ θεὸς ὡσεὶ πέτρην αὐτὸ στερεῶν,
 καὶ ὄρον τῆς ἐπαναστροφῆς θέμενος τὸ πέρας τῶν
 ἔργων ὧν χάριν κατὰ τῶν ἀποστατῶν ἐξεστράτευσεν,
 εἰ μὲν δεξιὸν εἶη τοῦτο, ἐπανατιθεὶς τῷ Θεῷ, εἰ δ'
 ἀπαίσιον, ἢ περ ἀπηύχετο, καὶ οὕτω τῶν ἐκείνου
 κριμάτων ἐξαρτῶν εἰσέτι δοκιμάζοντος τὴν τῶν
 ἀμαρτωλῶν ῥάβδον πατάσσειν τὸν κληῖρον τῶν δι-
 καιῶν. Καὶ ὁ μὲν ἀπαίρει τοιοῦτον τρέφων τὸ πρό-
 θυμον καὶ ὁμόσε τῆ ἀκμῆ τοῦ κινδύνου χωρῶν ἢ δ'
 ὑπερκειμένη πάντων χεῖρ καὶ ῥοπή ἔτι τῆν ὑψηλῆ,
 οὐδ' ὁ τοῦ κρείττονος ἀπεστράφη θυμὸς, ὡς ἔδειξεν,
 ἐπὶ πᾶσαν οἷς οἱ Βλάχοι κραταιωθέντες προηγώνι-
 σαντο. Καὶ οὕτω μὲν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ κρατούντος
 ἐπὶ τοὺς παραπικραίνοντας ἔβλεπον ἀποστάτας, καὶ
 τῷ διανοητικῷ ἐκείνου τὰ ἀφεστῶτα πρόβρωθεν ἐφαν-
 τάζοντο· οἱ δὲ γε τοῦτον τῆς ἀρχῆς ἀνατρέψοντες
 [P. 287] ἔγγυς ὄντες παρεβλέποντο, καὶ τὸ ἀφ'
 ἐστίας σκῶλον ὡς μὴ παρονοχλοῦν ὑπεραλλόμενος
 τῆν. Καὶ καινὸν οὐδὲν, ἐπεὶ καὶ τὰς παραβλαστανού-
 σης κακίας ταῖς ἀρεταῖς ἀγχιθύρους ἢ καὶ φερὰ λ-
 λήλους μάλιστα οὐσας οὐχ ὄρῃν ὡς δέον ὄρῃν οἱ
 πλείστοι τῶν ἀνθρώπων αἰρούμεθα ἢ δυνάμεθα. Ἐῷ
 γὰρ λέγειν ὅτι περ ἐνεσημῆνατὸ πως ἡμῖν ἢ φύσις
 καὶ ἐνεφύτευσε πρὸς τὰ οἰκεία συμπάθειαν, καὶ
 συνδήσασα τῷ φίλτρῳ ἐνδιδόναι καὶ μαλακίζεσθαι
 πρὸς τὰς φύλας ἐξείε καὶ πράξεις ἑαυτῶν τε καὶ
 τῶν φίλων ἐνιχαροῦ παραδιάζεται, καὶ μὴ ῥαδίως
 ὑπάγεσθαι διατίθει τοῖς ἐπανηλοῦσιν ὡς εἰς τετρη-
 μένον πίθον τὸ οὐ καὶ ὑψηγομένοις τὰ μὴ καλῶς
 δρώμενα οἷς προσπεπύθημεν. Οὐκοῦν καὶ οὗτος ὁ

A 8. Cæterum cum eum ab imperio remoturus
 esset, animum ejus ad res præclaras atque optimas
 excitavit, ut eo etiam amisso plerisque charus et
 optatus esset. Nam cum Blachorum cum Scythis
 588 incursiones et latrocinia ferre non posset,
 atque animo percelleretur quod Alexius Guido
 Orientalium et Batatzes Basilium Occidentalium le-
 gionum dux, prope Arcadiopolim cum hostibus
 congressi, non modo rem male gessissent, verum
 etiam Guido amissa majore exercitus parte effuse
 fugisset, alter vero una cum suis copiis periisset,
 denuo suo ductu suisque auspiciis arma hostibus
 inferre statuit. Colliguntur et conscribuntur ubi-
 que Romanæ legiones, neque parva auxilia con-
 ducuntur. Implorat et soceri sui Hungariæ regis
 B opem; et facile impetrat ut is se per Bidyam
 auxiliares turmas misurum polliceatur. Igitur
 justo exercitu munitus, depromptis auri quindecim
 et argenti amplius sexaginta centenariis, cæteris-
 que rebus idoneis instructus, omnibus negotiis
 suis Deo permissis mense Martio urbe egreditur,
 animo contra Barbaros intento et obfirmato, re-
 ditus vero non alio termino præfixo nisi ubi ea
 confecisset propter quæ expeditionem instituisset.
 Quodsi prosper esset eventus, eum Deo se accep-
 tum laturum: sin adversus (quem deprecaretur).
 et hunc illius judicio permittendum 589 qui
 sortem justorum diutius virga peccatorum cædi
 vellet. Quo animo et consilio eum ad summum
 discrimen pergeret, Dei manus et potestas adhuc
 excelsa erat, neque numinis ira placata, ut even-
 tus docuit, Blachis victoriam contra nos adeptis.
 C Cum autem imperatoris oculi acerbos hostes spe-
 ctarent, et cogitatio longe remota prosequeretur,
 non videbat eum a quo imperio pellendus erat,
 prope astantem et summa animi consensione per
 omnia conjunctum, et domesticum offensaculum
 ut plane innoxium transiliebat. Neque id est mi-
 randum, quoniam mortales vitia juxta virtutes in
 propinquo et in eadem prope stirpe nascentia cer-
 nere aut nolimus aut nequimus. Ut non dicam na-
 tura a nobis quodammodo charitatem erga res no-
 stras esse insitam, qua devincti et remollescentes
 malis affectibus et actionibus tam nostris quam
 charissimorum ægnius resistamus. Quo fit ut ve-
 luti surdis auribus eorum verba prætereamus, qui
 nostrorum improba facta commemorant. Sic Isaacii
 quoque cum e plurimis audiret fratrem
 Alexium suæ et vitæ et imperio insidiari, et clan-
 destinum 590 odium benevolentis pretextu dis-
 simulare, ac plures esse Alexii quam Isaacii aman-
 tes, verba illa pro nugis aspernabatur, non adhibito
 judicio, ut lapide Herculeo, ad adulterina fratris
 acta deprehendenda. Imo asper in delatores erat,

quasi charitatem suam erga fratrem indelebilem et firmissimis nixam radicibus abelere atque excindere vellent, quem solum omnium vastator Andronicus non læsisset. Igitur ad Radæstum maritimam urbem profectus maximum et nomini suo respondens resurrectionis festum celebrat, et Pascha mysticum immolat et comedit; ibique Basilacium convenit, inusitatæ vitæ hominem, eamque opinionem apud omnes consecutum quasi futura prævideret atque prædiceret. Unde maxima hominum frequentia ad eum, ut olim ad Hammonis et Amphiarai oraculum, confluebat. Cæterum nihil veri et perspicui de rebus futuris loquebatur, sed verba confusa, inter se dissidentia et perplexa fundebat; et quamvis sæpe ridicula quædam admisceret, tamen turbam pastorum agricolarum et remigum ad se attrahebat. Nam mulierum ad se venientium **591** mammis exploratis et talis contractatis obscura promebat oracula, et ad pleuras quæstiones nihil respondebat, et suas divinationes discursationibus et insanis gestibus peragebat. Astabant ei quoque cognatæ aniculæ, vecordes et insanæ, quæ consultoribus explicabant quid illi Basilacii gestus rerum futurarum designarent, et taciturnitatem ut sapientem orationem interpretabantur. Is igitur homo, ut dixi, vates vulgo habebatur et futura prædicere putabatur, a mulierculis præsertim, quibus turpes quæstiones et deformes vestium implexiones pro ludo et joco cordi erant. Cordatis vero hominibus ineptus histrio et vecors silicernium videbatur. Erant etiam qui eum Pythonico spiritu esse præditum haud absurde conjectarent; quorum ego iudiciis maxime assentior. Imperatorem neque ut tanta potentia præditum exceperit; neque salutationi ejus quæ erat: « Salve, pater Basilaci, » respondit; neque tacito nutu capitis gratias egit: sed huc atque illuc instar pulli equini aut hominis furiosi saltans **592** accedentibus maledixit, Constatino Mesopotamitano in primis, qui tum Isaacio familiarissimus erat. Neo ipsi denique imperatori parcens, vix tandem iniquis illis agitationibus omisiss, scipione quem manibus gestabat, imaginis imperatoris, quæ in ejus oratoris cellæ pariete depicta erat, oculis erasis, etiam pileum de capite illius auferre studebat. Quæ cum fecisset, imperator eo deliro despecto recessit, populus vero qui ea videbat, nihil boni ominabatur. Ut vero etiam eventum non plane ab illis signis abhorreere constitit, cujusque opinio de Basilacio confirmata est, quæ, ut dixi, anceps prius et in plerisque dubia fuerat. Ut autem imperator Cypsella pervenit, exercituum partem centuriavit, partem, quæ nondum advenerat, exspectavit. Sed nobilitatis magna pars ægre ferre se simulans quod longo tempore ab imperatore neglecta esset, quodque res publica **593** perperam et temere administraretur, cum re vera illud spectaret, quod ex imperii mutationibus se plurima emolumenta percipere animadvertibat,

Α βασιλεὺς παρὰ πλείστων ἐνωτιζόμενος ἐπιβουλεύειν τῇ αὐτοῦ ἀρχῇ καὶ ζωῇ τὸν ἀδελφὸν Ἀλέξιον καὶ παραπετάσματι φιλίας συγκλύπτειν πολλαχῇ τὸ μισάδελφον, καὶ ὡς πλείονες εἰσι φιλαλέσιοι μᾶλλον ἢ περ φιλισαάκιοι, ὡς λῆρον ἀπεπέμπετο τὰ λεγόμενα, μηδὲ τὸ ἐξεταστικὸν ὡς λίθον Ἡράκλειον προσάγων καὶ βασανίζων τῶν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ πραττομένων τὸ κίβδηλον, ἀλλὰ δριμύς ὢν τοῖς τὰ τοιαῦτα εἰσηγουμένοις ὡς ἔχουσι πρὸς ἐφέσεως ἐξίτηλον ποιεῖν τὴν ἀνέκπλυτον καὶ οἶον εἰς βίθος ἐγκεκαυμένην τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ πρὸς τὸν κασίγητον στοργῆν, ὃν μόνον ἀπὸ πάντων ὁ λωδῆτῆρ Ἄνδρόνικος οὐκ εἰσάχτο. Ἀφιγμένος τοῖνον ἐς τὴν παραθαλαττίδιον Ῥαιδεστόν τὴν μεγίστην ἐκτελεῖ καὶ κυριώνυμον ἀναστάσιμον ἑορτῆν, καὶ θύει καὶ ἐσθίει τὸ Πάσχα τὸ μυστικόν. Ἐνθα καὶ τῷ Βασιλακίῳ συγγίνεται, Ἦν δ' οὗτος ἀλλότροπὸν τινα βίβιον μετιῶν, καὶ δόξαν παρὰ πάντων ἠνέγκαστο προφητεύειν καὶ προβλέπειν τὰ ἐμπροσθεν, ὅθεν εἰς αὐτὸν τὰ πλήθη συνέρχοντο ὡς οὐδ' ἐς μυρμηκίαν οἱ ἐπανιόντες τε καὶ ἐξιόντες φιλόπονοι μύρμηκες ἢ γοῦν οἱ ἐς Ἄμμωνος πάλαι καὶ Ἀμφιάρεω ἀφικόμενοι. Ἄλλ' οὐδὲν ἀληθές καὶ σαφές περὶ τῶν ἐσομένων οὗτος ἐφθέγγετο, πεπλανημένα δὲ καὶ ἀσύμφωνα ἑαυτοῖς καὶ γριφώδη διεξήκει ῥήματα· ἐν πολλοῖς δὲ καὶ γέλωτος διατεχνώμενος ἄξια, τὸν ἀγελαυκόμον δμως καὶ πρὸς ὕνιν ἀφορῶντα καὶ κώπην ἐπεσπᾶτο λέων. Τῶν γὰρ ἀφικνουμένων ἐς αὐτὸν γυναικῶν ἐμάστευε τοὺς μαστοὺς, καὶ περιαιρῶν τὰ σφυρὰ ληρῶν ἐπὶ τούτοις ἦν καὶ ἀποφοιῶζων ἀδιδγνώστα λόγια. Ἀπεσιῶπα δὲ κατὰ τῆς πλείστας τῶν πύσεων αἵπερ αὐτῷ παρὰ τῶν προσιόντων ἐπήγοντο, καὶ τὰς οἰκείας πράξεις μεταβάσει τοπικαῖς καὶ σχηματισμοῖς ἐπέβαινε Πανικοῖς. Συνεστῶτα δὲ γυναῖκα γραϊκά τινα οἰστρηλατοῦντά τε καὶ κωθωνιζόμενα, κατὰ γένος αὐτῷ συναπθῶντα, ὑφ' ἡγούντο τοῖς παραβάλλουσι τὰ ὑπὸ τοῦ Βασιλακίου τελούμενα, ὃ τι τῶν γενησομένων τεκμηριάζουσι καὶ τὴν σιγῆν ὡς τι φθειγγομένην καὶ ὑποδηλοῦσαν σοφὸν διεσήμαινον. [P. 288] Ἐδόκει οὖν ὁ ἀνὴρ οὗτος τοῖς μὲν πολλοῖς, ὡς ἔχω εἰπῶν, προφητικὸς, καὶ προσημαίνων τὰ συμβησόμενα, καὶ μάλιστα ὁπόσας τῶν γυναικῶν αἱ τῶν πύσεων ἀσεμνοὶ καὶ ἀσχημονες τῶν ἐσθημάτων ἐγκομβώσεις ὡς παιδιὰ τις περιεσπούδατο γέλωτι σύμμικτος, τοῖς δ' ἐς νοῦν βάπτουσι περιεργόν τι καὶ γελωτοποιῶν καὶ ληρῶδες γεφόντιον ἤγητο. Εἰσι δ' οἱ καὶ πνεύματι Πύθωνος κάτοχον εὐστόχως εἰρήκασιν, οἷς ἐθέμην μάλιστα καὶ αὐτός. Τότε γοῦν ἐπιστάντι τῷ αὐτοκράτορι οὔτε προσέσχεν ὄλωσ ὡς περιεβέλημένῳ τοσαύτην καὶ τοιαύτην ἰσχὺν, οὔτε πρὸς τὴν αὐτοῦ προσηγορίαν (ἣ δὲ ἦν « Χαίροις, ὦ πάτερ Βασιλάκιε ») τὴν ἀπόκρισιν ἔθετο ἢ γοῦν ἀντιπάστατο σιωπῇ κατενεύσα; τῇ κεφαλῇ, ἀλλ' ὠδε κάκεισε μετὰ πωλικῶν φερόμενος σκιρτημάτων καὶ παραφύρων μετακινήσεων ἐκκολόγει τοὺς προσιόντας, καὶ μάλιστα τὸν Μεσοποταμίτην Κωνσταντῖνον, ὅς ἦν τότε λιανφκειωμένος τῷ βασιλεῖ, μηδ' αὐτοῦ φειδόμενος τοῦ κραττύντος. Ὅψὲ δὲ καὶ μόλις τῶν ἀτάκτων λήξας

κινήσεων, τὴν χεῖρα ἐκτείνας ἀρχειοὶ δια τοῦ σκίμ-
 πωνός, ὃν ἔφερε ταῖν χεροῖν, τὴν εἰκόνα τοῦ βασι-
 λέως, ἥτις κατὰ τὸ εἰς εὐχὴν αὐτῷ ἀποτεταγμένον
 οἰκίδιον χρώμασιν ἐπὶ τοίχου ἐστῆλωτο, τοὺς ὀφθαλ-
 μοὺς διαλωθρῶσάμενος. Ἄρμηκει δὲ καὶ τὸν τῆς κε-
 φαλῆς τοῦ αὐτοκράτορος πῖλον ἀρπάσαι καὶ χαμαὶ
 κατενεγκεῖν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως διεπεπράχει· ὁ δὲ
 βασιλεὺς ἀφροσύνην καταγνοῦς τοῦ ἀνδραρίου ἐκείθεν
 μεθίσταται. Αὐτοῖς μέντοι γε τοῖς συνειλεγμένοις,
 ὀφθαλμοῖς παραλαβούσι τὰ γεγονότα οὐκ εὐσύμβολος
 τῶν ἐσομένων οἰωνός συλλελέγιστο. ὡς δὲ καὶ τὰς
 ἀποβάσεις οὐ πάντῃ ἀπαθούσας τοῖς συμβόλοις τε-
 θέανται, ἐπὶ πλεόν ἕκαστος ἐτι τὴν περὶ τοῦ Βασι-
 λακίου δόξαν ἐκράτουν, ἀμφιβόρεπῃ τε οὔσαν, ὡς
 ἦδη μοι λέλεκται, πρότερον καὶ τοῖς πλείστοις
 ἀμφισθητήσιμον. Ὡς δ' εἰς τὰ Κύπελλα ὁ κρατῶν
 ἀφίκετο, τὰ μὲν τῶν στρατευμάτων ἐς φάλαγγας
 καὶ ἴλας ξυνέταττε, τὰ δὲ καρδοκῶν προσέμενεν
 ἀρκεῖσθαι. Τῶν δ' εὖ γεγονότων συχνοὶ τῇ ἀκομιστῆ
 τοῦ βασιλέως ἐκ μακροῦ δυσχεραίνειν πλαττόμενοι
 καὶ τῷ μὴ κατὰ τὸν εἰκότα λόγον τὰ κοινὰ διοικεί-
 σθαι πράγματα, εἰπεῖν δ' ἀληθέστερον τὰς μετα-
 βολὰς τῶν πραγμάτων κατὰ πολὺ συμβαλλομένας
 αὐτοῖς ἐς χρηματισμὸν κατανόησαντες, τότε τὰ ἐν-
 δευκότα τῇ ψυχῇ καὶ ὑποθαλλόμενα τοῦ στήθους
 ἀναμυρῶντες εἰς φῶς προήνεγκαν. Τοῖνον ὁ μὲν
 αὐτοκράτωρ εἰς κυνηγέσιον ὄρηθεῖς καὶ πρὸς τῷ
 ἐπιπέδῳ ὀφθῆναι γινόμενος μετεπέμπετο καὶ τὸν
 ἀδελφὸν Ἀλέξιον συνεξίεναι οἱ καὶ συνδιαχυθῆναι
 κατὰ τῶν ἐκείσε πεδίων τὰ ποῶδη καὶ ἀνθηρά· ὁ δὲ
 πρὸς τὸ ἐν χερσὶν ἔργον ἐτοιμασάμενος ἐπισπέσθαι
 οἱ ἀπέπειπατο, πρὸς σχάσιν φλεβὸς ἐτοιμασθῆναι λέ-
 γων, μολακισμὸν ὑποκρινόμενος σώματος. Καὶ οὕ-
 τως ὁ μὲν ἐξείει καὶ μόνος καὶ τῆς προνομιμένης
 ἔχεται, οἱ δὲ τοῦ σκέμματος κοινωνοῦντες τῷ Ἀλεξίῳ
 λοιμοὶ καὶ κύβοι καὶ εὐριποὶ καὶ [P. 289] σκηνηῆς
 γέμοντες ἄνθρωποι ὡσεὶ σταδίου τρεῖς τὸν βασιλέα
 προϊόντα ἰδόντες τῆς σκηνηῆς μετὰ τῶν πέλας καὶ
 φίλων οἷς πεπολίτευτο καὶ οἱ συνδιψκουν αὐτῷ τὰ
 κατ' ἔφετιν, συναρπάξουσιν εἰρωνικῶς τὸν Ἀλέξιον,
 καὶ εἰς τὴν βασιλείον σκηνηῆν τοῦτον εἰσάγουσι καὶ
 ἀναγορεύουσιν αὐτοκράτορα. Ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Βρα-
 νᾶς Θεόδωρος, ὁ Παλαιολόγος Γεώργιος, ὁ Πιερ-
 λίφας Ἰωάννης καὶ ὁ Ραοῦλ Κωνσταντῖνος, ὁ Καν-
 τακουζηνὸς Μιχαὴλ καὶ συχνοὶ ἕτεροι ἄνθρωποι καὶ
 εὐριποὶ ἄνθρωποι, κατὰ γένος τῷ βασιλεῖ συναπτό-
 μενοι, καὶ σμήνος ἄλλο ἀγελαῖον περὶ τὸ σεβαστο-
 κρατορικὸν πάλαι ἀλητεῦον καὶ χαῖνον ἐστιατόριον
 καὶ χαῖρον ταῖς τῶν πραγμάτων ἐξαλλαγαῖς. Προ-
 χωρεῖ δὲ οἱ καὶ πρὸς μόνην τὴν τῶν νεοχρωθέντων
 ἐνήχησιν ἅπαν τὸ στρατιωτικὸν Ἰλαδὸν, καὶ ὁπόσον
 Ἰσακίῳ προσέβρεπε θεραπευτικὸν καὶ οἰκίδιον, καὶ
 οἴπερ εἰς βουλῆς ἀξίωμα ἤρθσαν. Ὁ δὲ Βασιλεὺς
 ἀσήμους τὰς πρῶτα φωνὰς εἰς ἀκοὴν ὤτιου δεξά-
 μενος, εἶτα καὶ κατὰ τὴν ἀρχικτὴν αὐλαῖαν τῶν πλεί-
 στων θεώμενος συνδρομὴν καὶ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ
 ἀνάβρῃσιν ἐνηχούμενος, μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τοὺς
 ἀγγέλλοντας ἔχων ταυτὶ τὰ τολμώμενα, ἔστη τε τοῦ
 ἴσθαι πρόσω, καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον ἐκυτῆ

A quæ diu cælarat animis, tum in apertum protulit.
 Cum autem imperator conscenso equo venatum
 iturus fratrem Alexium, ut secum exiret et in her-
 bidis et floridis illis locis una oblectaretur, accersi
 jussisset, is destinatis exsequendis intentus, ægri-
 tudine et venæ sectione simulata, comitari eum
 recusavit. Sic ille solus creptum iter prosequitur.
 Alexii vero conjurati, homines leves, conscelerati,
 euripo mutabiliores, fucis et dolis referti, ubi im-
 peratorem cum satellitibus et amicis, quorum in
 administranda re publica et cupiditatibus suis ex-
 plendis opera utebatur, tria circiter stadia a taber-
 naculo recessisse viderunt, Alexium invitum scilicet
 abreptum et in imperatorum tentorium perductum
 imperatorem salutarunt. Erant hi Branas Theo-
 dorus, Georgius Palæologus, Raul Constantinus,
 Cantacuzenus Michael, et alii complures improbi
 et leves homines, imperatori sanguine juncti, et
 agmen eorum qui 594 mensam sebastocratoricam
 consecrabantur, novis rebus gaudentes. Totus item
 exercitus illo motu duntaxat audito turmatim ad
 Alexium deficit, domestici præterea et ministri
 Isaacii omnes, et qui ab eo dignitate senatoria or-
 nati erant. At imperator obscuris principio voci-
 bus acceptis, deinde in tentorium suum concursu
 plurimorum viso et fratris declaratione audita,
 nec multo post facinoribus istis nuntiatis, cursu
 represso, signo crucis se munit, et Christi pace
 implorata Deum sæpius oravit se ex illo discrimine
 liberari; et Dei Genitricis imaginem ex sinu pro-
 latam crebro amplectens partim collaudabat, partim
 suppliciter efflictim orabat ut imminens periculum
 effugere liceret. Cum autem quosdam comprehen-
 dendi sui causa laxis habenis irruere nec aliud
 spirare aut spectare nisi captivitatem suam cerno-
 ret, fugam arripit; et vorticoso fluvio, qui illic
 præterfluit, non sine periculo superato pergit.
 Quamvis enim nullum tutum receptum 595 cer-
 neret, tamen ut exitium a populi furore summa
 festinatione persequentis imminens evitaret, Sta-
 gira pervenit, quæ nunc Macra dicitur, ubi a Pan-
 teugeno quodam comprehensus et persecutoribus
 proditus sole postremum viso, paulo post ad Peræ
 monasterium ab imperatoris Andronici patre Isaacio
 conditum excæcatur. Utrum vero Numinis
 vindicta pœnas illas ibi dederit, aliis consideran-
 dum relinquo. Vult enim Providentia, quæ omnia
 optime gubernat, etiam in inimicissimorum sup-
 pliciiis moderationem adhiberi, et semper in con-
 spectu esse potestatis lubricum et imperii amis-
 sionem, ne, ut omnium rerum vicissitudo est,
 quemadmodum quisque tractarit cæteros, ita et
 ipse divino iudicio ab aliis tractetur. Post hanc
 calamitatem, ob ingentem crucialium diebus com-
 pluribus cibo non gustato, palatino carceri inclu-
 ditur. Paulo vero post in alteram urbis partem
 ad Diplocionium transfertur, nec quidquam præter
 vini et panis demensum, ut homo plebeius ruri
 degens, accipit. Frater vera ejus 596 imperio

pacato seditionum experle potitur, non aliter
fere quam Castor et Pollux, qui alternis diebus
oriri et occidere feruntur. Imperavit Isaacius an-
nos novem et menses octo; fuit flammanti facie,
rufo capillo, mediocri statura, robusto corpore,
nondum annos quadraginta natus, cum regno
pelleretur.

ἑώρα πάντα χαλινὸν ἀνεικότας καὶ ἐν πνέοντας καὶ πρὸς ἐν βλέποντας τὴν αὐτοῦ κατάσχεσιν, φυγαθείας
ἀπτεται· καὶ τὸν ποταμὸν ἐπικινδύνως διαβάς, ὃς ἐκεῖσε βουδίνης διὰ τοῦ πεδίου σύρεται, εἶχετο
τῆς ὁδοῦ, ἐς οὐδὲν μὲν προδήλως σῶζον κατάντημα συνορῶν, τὸν δ' ὀλεθρον ὡς ἀνυστὸν ἐκτρεπόμενος,
ὃς ἐκ τοῦ μανιώδους τῶν ἐπομένων ὀρμήματος καὶ τοῦ μηδὲν ἀνιέναι τοῦ τάχους ὀξύτατος συλλελόγηστο,
Ἄφιγμένος δὲ κατὰ Στάγειραν, ἧτις Μάκρη λέγεται· νῦν, συλλαμβάνεται παρὰ Παντευγένου τινὸς καὶ
καταπροδίδεται τοῖς ἐπιδιώκουσιν. Οὐκοῦν καὶ τὸν ἔσχατον ἥλιον θεασάμενος ἄμφω τῷ ὀφθαλμῷ μικρὸν
ὑστερον ἐξορύττεται κατὰ τὴν ἐν Βήβα μονίην, ἧς δομήτωρ ὁ τοῦ βασιλέως Ἀνδρόνικου τοκεὺς Ἰσαά-
κιος. Εἰ δὲ κατὰ Θείαν νέμεσιν ἐκεῖσε ταύτην τὴν δίκην ἔτισεν ὡς δράσας κακῶς Ἀνδρόνικον ἐτέρους
σκοπεῖν ἀφίτημι· βούλεται γὰρ ἡ τὸ πᾶν ἀρίστως διεξάγουσα πρόνοια καὶ τοῖς ἐχθροτάτοις τοὺς τι-
μωροὺς φιλανθρώπως προσφέρεισθαι, ὑφορωμένους τὸ μὴ ἀειπαγῆς τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἰσχύος ἀπέλζωσιν
καὶ τὴν ἐκ τοῦ αὐτοῦ κινήματος (41) ἐς τὸ αὐτὸ κατάντημα πολλάκις μετακύβευσιν τε καὶ παλι-
νδρόμησιν. Καὶ τὸν μὲν εἶχε μετὰ τοῦτο τὸ πῖθος, [P. 290] ἡμερῶν συγχῶν μὴ προσεντηνεγμένον σῖτα
διὰ τὴν σεισάχθειαν τῆς κολάσεως, τῶν βασιλείων ἔνδοθι κήθειρις πρόσκαιρος, καὶ αὐθις ἡ κατὰ δι-
πλοῦν κίονα περαία, βίον ἀγρότην ἀντλοῦντα, οἷψ τε καὶ σίτῃ μετρητῆ ὡς τὸν τυχόντα ἰδιωτὴν δια-
ζῶντα, τὸν δ' ἀδελφὸν αὐτοῦ ἡ βασιλεία μετ' εἰρηνοίας καὶ ἀστασιάστου τῆς καταστάσεως, ὡς εἶπερ
κατὰ τοὺς Διοσκόρους συνέθεντο δύνειν τε καὶ φαίνειν ἑτερημέρως τῇ τῆς βασιλείας στερεώ-
ματι. Ἦρξε δὲ Ῥωμαίων Ἰσαάκιος ἐνικυτοὺς ἐνέει σὺν μῆσιν ἑπτὰ, φλογερὸς ὢν τὴν ὄψιν,
τὴν τρίχα πυρρὸς, τὴν ἡλικίαν μέσος, τὴν ἰσχὺν εὐρωστος, οὐπω τεσσαράκοντα ἔτη γεγεννημένος
ὀπηνικα τῆς βασιλείας καθήρητο.

Hier. Volfii notæ.

(41) Καὶ τὴν ἐκ τοῦ αὐτοῦ κινήματος. Tanta est hujus periodi, si diis placet, elegantia, ut quid sibi ve-
lii, vix Œdipus divinare possit.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ

IMPERIUM

ALEXII COMNENI FRATRIS ISAACHII ANGELI.

597 Ac Isaacius ad hunc modum levi mo-
mento et imperium et oculos amisit, eorum sce-
lere de quibus summam sibi charitatem et obser-
vantiam pollicebatur. Quid enim fratre, præsertim
adeo dilecto conjunctus et sincerius? Quod si aqua
fauces strangulat, quid homines 598 bibamus?
Si membra contra sese armabantur, qua tandem
compagne corpora nostra constabunt? Medicorum

A'. Καὶ τόνδε μὲν τὸν τρόπον ὁ Ἄγγελος Ἰσαά-
κιος τῆς [P. 291] ἀρχῆς καταστρέφεται (42) καὶ
τὸν δυναστην εὐχερῶς ἀποζώννυσται, προσπαθὼν
φωτὸς στέρησιν, ὑφ' ὧν ὡς παρ' οἰκείων ὀφθαλμῶν
χειρουργίῃσιν ἐφαντάζετο. Τί γὰρ ἀδελφοῦ, καὶ
τούτου φιλουμένου, ἐγγύτερον ἄλλο καὶ γνησιώτε-
ρον; εἰ δὲ τὸ ὕδωρ πνίγει, τί καὶ πλώμεθα ἄνωρω-
ποι; καὶ εἰ καθ' ἑαυτῶν τὰ [P. 292] μέλη ὀπλίξ-
-

Hier. Volfii notæ.

(42) Καταστρέφεται. Byzantius codex addit, οὐ
γνώμη μᾶλλον αὐταδέλφου ἢ βίβη, ὡς ἤθετο, καὶ
συνδρομῇ παντὸς τοῦ στρατεύματος, κατ' αὐτοῦ
σπασσάμενον τῶν πολλῶν τὰ ξίφη, καὶ διηπειληχότων
ἐκείνῳ θάνατον, εἰ μὴ τὴν ἀρχὴν καταδίζηται, Βασι-
λεὺς δ' Ἀλέξιος οὐκ εὐθὺς νῆν μεγαλοπολιν εἰσεῖσιν
etc. Non tam de sententia germani fratris quam vi,
ut ferebatur, et concursu totius exercitus, plerisque
strictis ensibus in eum irruentibus, et mortem mini-

tantibus nisi principatum susciperet. Alexius vero
potitus imperio non statim magnam urbem ingreditur
etc. Amplificationes fraterni sceleris prætermittit,
nec tamen facinus dissimulat, cum superiore libro
dicat ἀρπάξουσιν εἰρωνικῶς, et hic βίβη ὡς ἤθετο.
Neque vero difficile aut novum est potentibus eo-
rumque parasitis falsas eantilenas componere et
spargere in vulgus.

ται, τίνι ἂν συναρμολογηθέντες ζησώμεθα; καὶ ἡ μὲν φιλόδηρος τέχνη ἐξ ἀντιθέτων σαρκῶν ἀντίδοτον συνεκέραιστο σώζουσαν, ἔνιοι δὲ τῶν τῆς φύσεως σεμνῶν δώρων ἐπιλαθόμενοι ἐπανέστησαν τε ἀλλήλοις, καὶ ὅπερ εἶναι, ἠγνοήκασιν μοχθηρὴν γνῶμης καὶ δόξης ἔρωτι μείζονος. Ἦν τοίνυν παρ' ἔθνεσι καὶ τοῦτο Ῥωμαίων εἰς ἐξουθένημα, παρακολούθημά τε καὶ ἐπισύμβυμά τι λελόγιστο τῶν προηγησαμένων ἀπάντων ἀΐσχιον ἐπὶ ταῖς τῶν πραγμάτων μεταπετεύσεσι καὶ ταῖς τῶν κρατούντων μεταθέσει τε καὶ ἀλλοιώσεσιν. Ἦσαν δ' οἱ καὶ τῆς ἐς τοὺς πέλας φιλίας ἀφιστάμενοι ἀπολυόμενοι τε τὴν πάλαι συνήθειαν, « Ἀδελφός οὐ λυτροῦται· λυτρώσεται ἄνθρωπος; » ἔλεγον. Καὶ οἷς τὰ μυστηριώδη τῶν βουλευμάτων τινὲς ἀπεκάλυπτον, τούτων τρικαῦτο καὶ τὴν προσηγορίαν ὡς ἐπίβουλον ὑπεδύποντο, πρὸς παράδειγμα τὸ γεγὸνός ἀφρωῶντες. Αὐτὸς δὲ ὁ τῆς ἀρχῆς ἐπιβήτωρ Ἀλέξιος, μὴ ἐν νῦν βαλλόμενος ὡς ἑαυτὸν καθήρηκε τῆς ἀρχῆς τὸν ἀδελφὸν καθελών, ὡς τὸν βασιλικὸν αὐτίκα θρόνον ἐπὶ τῷ θερμῷ τούτῳ ἀνεπίδησεν ἀνομήματι, καὶ τοὺς ἱματισμοὺς καὶ τὸ στέφος διφύσας τοῦ κασιγνήτου καὶ περιθέμενος ὑπὸ παντὸς τοῦ στρατιωτικοῦ τάγματος, καὶ ὅσοι μέρος ἦσαν τῆς γερουσίας, βασιλεὺς αὐτοκράτωρ ἀναγορεύεται. Καὶ τῇ μὲν γυναικὶ καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει καθήκουσι ὄγλα τὰ ξυνεχθέντα παραχρημα ποιεῖ· αὐτὸς δὲ τοὺς συναραμένους αὐτῷ τῆς ἀρχῆς δεξιούμενος τῆς τε σπουδῆς ἀμειβόμενος, καὶ τὸ λοιπὸν ἅπαν πλῆθος θεραπέων ὅτι τε ἀσμένως προσεχώρησε καὶ οὐδὲν τι διεστασίασεν, ἤρξατο μὴ σὺν λόγῳ καὶ τάξει τινὶ, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκάστου αἴτησιν τε καὶ ἔφασιν διαδιδόναι τὰ χρήματα, ὅποσα ἐκτρατεύων ἐπήγετο Ἰσαάκιος. Τούτων δ' ὑποβρέυσάντων τῇ ἀσώτῳ καὶ ἀνομοίῳ διανομῇ γήδια καρποφόρα καὶ δημῶσιους συνεισφορὰς παρεῖχε τοῖς αἰτουμένοις. Ὡς δ' ἐπιλελοίπει καὶ ταῦτά, τοῖς τῶν ἄξιωματῶν ἐπεφύη λαμπροῖς, καὶ νῦν κάπυ τούτοις ἐξάρων οὐ τόνδε ἢ τόνδε τῶν ἐλλογιμῶν, ἢ ἀνάγων εἰς τὸν προσεγῆ βαθμὸν καὶ ἀνάλογον, ἀλλὰ πάντα, καὶ τὸν βραχέος τιμώμενον τὴν τιμὴν καὶ τὸν οὐδέποτε τῆς πρώτης ἡξιωμένον θαυμάσιος, ἐπὶ τὴν ἀνωτάτω καὶ κορυφαίαν μεταωρίζων ἀνεβίβαζεν, ὡς εἶναι τὸ πολῦτιμον ἄτιμον καὶ τὸ φιλότιμον ἄχαρι. Πολλοὶ δὲ καὶ ὑποβιβασμὸν τὴν ἄνοδον ὤνοντο, ὡς ὅψε ποτε δικαίως ἡξιωμένοι ὦν ἄλλοι παρ' ἀξίαν προσημοιρήκεισαν, κακείνοις τὴν αὐτὴν τιμὴν συγκληρούμενοι ὦν ἡξιωμένων τιμῆς αὐτοὶ παραδεδόμενοι ἄδοξοι ἐκρίθησαν τιμηέστεροι. Ἦν δὲ καὶ ἡ κτήσις πρόχειρος· ὃν γὰρ τις προσήνεγκε χάριτην τῷ βασιλεῖ, αὐτίκα ὑπεσημαίνετο, καὶ σολακίως εἶχε τῆς φράσεως, καὶ ὁ προτείνων ἔδειτο ναυτίλασθαι μὲν τὴν ξηρὰν, ἀροῦσθαι δὲ τὴν φάλασσαν, ἢ τὰ ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν [P. 293] μετατίθεσθαι, εἴτε μὴν, ὡς ὁ μῦθος βούλεται, Ὀλύμπῳ Ἀθῶν ἐπανατίθεσθαι. Οὕτω δὲ ταῦτα πάντα τετελεσῶς ἢ μᾶλλον συντελεσῶς, οἰκειότερον, εἰπεῖν, ὡς χαρίζεσθαι τῷ καίρῳ καὶ τοῖς πράγμασι βιαζόμενος διαφίησιν ἔπειτα τὰ στρατεύματα εἰς ἡθὴ τὰ οἰκεῖα

A quidem ars ex contrariis rebus salutare antidotum conficit. Quidam vero præclara naturæ munera oblitæ mutuo se exagitant, et præ improbitate ingenii et majoris gloriæ cupiditate se homines esse non meminerunt. Peperit hoc quoque facinus Romanis apud exteras nationes contemptum, omnibus aliis quæ in mutandis imperatoribus accidere solent turpius et flagitiosius. Fuerunt et qui ruptis amicitia vinculis veterem familiaritatem dirimerent. Frater fratrem, inquiunt, non liberat: quid faciat alienus? Quibus ante arcana commiserant, eorum vel colloquium metu insidiarum devitabant, in illud fraterni sceleris exemplum intuentes. Ipse vero imperii occupator Alexius, non cogitans se fratre everso semetipsum evertisse, statim imperatorium solium, flagrante adhuc eo delicto, conscendit, et fratris vestitu coronaque ornatus, ab omni militari turba et senatoriis viris imperator Augustus consalutatus, uxorem suam et propinquos in urbe degentes ea de re certiores facit; 599 et ut eos quorum ope et studio imperium consecutus erat remuneraretur, et reliquum vulgus, quod libenter et citra seditionem accessisset, in officio retineret, sine ratione ulla et ordine sed pro cuiusque petitione et libidine pecuniam dilargiri cœpit, quam in militiam Isaacius advexerat. Quæ cum immoderata et inæquali distributione dilapidata esset, prædia fructuosa et publica vectigalia petentibus donavit. Iis quoque deficientibus, illustribus dignitatibus non paucos eosque non claros viros ornavit, aut ad proximum et convenientem gradum evexit: sed quosvis, qui eum honorem parvi æstimabant et primum gradum nondum conscenderant, in summo fastigio collocavit, ut dignitatum frequentia indignitatem haberet et omni gratia careret, aliqui etiam suo honori derogatum putarent illo honoris incremento, ut sero tandem jure id consecuti quod aliis præter meritum ante tempus contigisset, dignitate secum exæquatis iis, quibus, quantumvis honore auctis, ipsi prorsus neglecti dignitate præstare judicarentur. Neque vero difficilis erat honoris adeptio. Quod enim scriptum imperatori offerres, id e vestigio subsignabatur, sive inepta 600 dictione constaret, sive ut mare arare, terra navigare et montes in medium mare transferre, sive (ut est in fabulis) ut Athon Olympo imponere liceret, peteres. His rebus omnibus ita perfectis vel potius confectis, quasi temporum et rerum conditioni servire coactus, legiones domum abire sinit, nihil curans quod Blachi cum Scythis obviam quæque vastarent. Et ipse non statim in urbem properat, sed fratre capto et excæcato nihil periculi metuens, pedentem ac per otium in diversoriis commorando proficiscitur. Jam enim a civibus quoque declaratus imperator et a conjuge Euphrosyna ingressus ei præparatus erat et senatus, licet non tolus, ejus successibus lætabatur: neque plebs ad illius mutationis famam concitata vel novis rebus

studuit vel justa iracundia exarsit, quod imperatoris creandi privilegium a militibus sibi ereptum esset: sed quieverunt et acta comprobaverunt omnes. Cæterum cum conjux ejus ducissa Euphrosyna in magnum palatium abiret, tum vero colluvies opificum et turbulentorum 601 hominum quemdam astrologum Alexium Contostephanum, imperiojam olim insidiantem, in foro imperatorem consalutat: negabant enim se Comnenorum laturos diutius imperium, quorum pertæsum esset. Imperatrice vero ita cum periculo magnum palatium ingressa, comitatus nobilium hominum audacius quam prudentem in Contostephanum facto impetu factionem illam dissipat, et Contostephanum in carcerem conjicit. δικαίαν ὄργην οἷς εἰωθὸς αὐτοῖς βασιλεία χειροτονεῖν πρὸς τὸ μέγιστον ἀρχεῖον ἢ δούκαινα Εὐφροσύνη ἄρασα ἤλαυνε, τότε δὴ τῶν βαναύσων καὶ ζυγκλῶδων τινὲς φιλοτάραχοι φατρίαν κροτήσαντες καὶ σύστρεμμα πωιησάμενοί τινα Κοντοστέφανον ὀνόματι Ἀλέξιον, ἐς τὸ μέγιστον ἐβλάγγοντες τέμενος, ἀναγορεύουσιν αὐτοκράτορα, ἀστροθεάμονα ὄντα καὶ πάλαι τῇ βασιλείᾳ ἐνεθροῦντο, οὐκέτι λέγοντες θέλειν ὑπὸ Κομνηνῶν βασιλεύεσθαι γεγενημένων αὐτοῖς εἰς πλησιονίην. Τῆς δὲ βασιλείας Εὐφροσύνης ἐπικινδύνως οὕτως τὸ μέγα παλάτιον εἰσιούσης, ἔνιοι τῶν ἀπ' εὐσήμεου γένους ἐπεσόμενοι ἐκείνη κατὰ τοῦ Κοντοστέφανου ὄργησαν τολμηρότερον μᾶλλον ἢ συνετώρον, καὶ τὸ χυδαῖον στίφος τῆς πόλεως αὐτίκα διασκοδάννυται, καὶ ὁ Κοντοστέφανος συλληφθεὶς φρουρᾷ παραδίδεται.

2. Eo populi motu compresso, etiam ecclesiastici B novum imperatorem approbant; et quidam sacrificulus paucis nummis corruptus (eodem modo et eorum seditiosis circumforaneis et paucis ex ordine judicum, quorum nominibus parco, actum), suggesto consensu Alexii proclamationem orditur, sine patriarchæ consensu; qui tamen paulisper refragatus, ne sua voluntate coactus videretur, et ipse in imperatoris partes concessit. Quo facto remo amplius est adversatus, sed universi in magnum palatium tanquam mancipia transfugerunt; et priusquam novum imperatorem viderent, aut quid veteri accidisset compertum haberent, ejus uxori qui rerum potiri ferebatur obediverunt, 602 et tantum non capita pro scabellis supposuerunt: et ocellorum instar calceum ejus deosculati, formidantium habitu, conjunctis pedibus et complexis manibus, soli famæ obtemperantes, astiterunt. At imperatrix callida et tempori servire edocta mulier fatuos Byzantios verborum lenocinio demulcebat; qui ut porci resupini, quibus ventres fricantur, blanditiis deliniti, nihil non eorum quæ acta erant approbant. Ingressu ad hunc modum sine sanguine et publicatione bonorum cujusquam præparato, post dies aliquot ipse Alexius in urbem venit; et recens lotus in aurato lecto in exteriori Philopatio sedens libenter et hilariter adiri se patitur, animo propter admissum in fratrem scelus non consternato. Quidam vero ex Beli iudicibus, 603 intempertivis jocis, quos adulatione suggererat, risui se exposuerunt. Erant etiam qui id spectaculum suspiriis prosequerentur, cum vestes, quas sibi confecerat Isaacius, fratrem ejus induisse viderent, et indignum id facinus de-

A ἐπανελαθεῖν, μηδένα θέμενος λόγον εἰ τὰ ἐν ποσὶν οἱ Βλάχοι λοίζονται μετὰ Σκυθῶν ἐπιόντες. Καὶ αὐτὸς μὲν οὐκ εὐθὺς βυτῆρι παντὶ τῆς εἰς τὴν πόλιν ἤψατο, ἀλλ' ὡς τοῦ ἀδελφοῦ συσχιθέντος καὶ πηρωθέντος μηδένα ὑφορώμενος κίνδυνον, βάδην καὶ τοῖς σταθμοῖς ἐμβραδύων ἐπορεύετο. Ἦδη γὰρ καὶ τὸ τῆς πολιτείας αὐτὸν ἀνευφήσε πλήρωμα, καὶ πρὸς τῆς γυναικὸς Εὐφροσύνης ἢ τούτου προητοίμαστο εἴσοδος, τό τε τῆς συγκλήτου μέρος, εἰ καὶ μὴ ἅπαν, ἰλαρῶς ὅσα οἱ ξυνενηνεκταί ἤνευγα, καὶ τῶν ἐκ τοῦ δήμου πρὸς τὴν ἀκοὴν τῶν ἡγγεμένων οὐδὲν τις ἀτάσθαλον ἐνεόχμησεν, ἀλλ' ἡρέμισαν μὲν πάντες καὶ συνεπευδόκησαν τοῖς ἀκούσθαι, μήτε βατταρίσαντες μήτε ἀναφλεγόντες πρὸς ὑπὸ τῶν στρατοπέδων καὶ τοῦτο ἀφήρηται. Ἐπεὶ δὲ

B Β'. Τοῦ δὲ δημῶδους πλήθους οὕτως ἡρεμηκότος, καὶ αὐτὸ συναπτῶς τὸ τῆς ἐκκλησίας πλήρωμα τῇ νέᾳ τυραννίδι συμβαίνει, καὶ τις τῶν νεωκόρων ὀλίγοις ὑποφθαρεῖς κάρματι (τοῦτο δὲ καὶ τῶν ἀγοραίων οἱ παραχῶδεις πεπόνθασι καὶ βραχεῖς τῶν ἐκ τοῦ δικαστικοῦ τάγματος· τὰ δὲ ὀνόματα προφέρειν οὐ δύναμαι) τῆς τοῦ Ἀλεξίου εὐφημίας κατάρχεται εἰς τὸν ἱερὸν ἀνάσταθμὸν ἀνιών, μὴ ἀναμείνας ἐκ τοῦ ἀρχιποιμένου τὸ ἐνδόσιμον. Ἀλλὰ καὶ οὗτος μικρὸν τι ἐνστάς, καὶ ὅσον τὸν μὴ αὐτόκλητον ὑπεμψῆσαι, τὴν γνώμην εἰς τὸν ἀρχεῖον μετέθηκε. Καὶ τοῦ πατριάρχου τοίνυν ὑποχαινεθέντος οὐδεὶς ἦν ἐκ τούτου γνωσιμαχῶν, ἀλλὰ πάντες τὸ μέγιστον ἀρχεῖον καταλαμβάνοντες ἠτόμόλου ἀτεχνῶς τῇ βασιλίδι ὡς ἀνδράποδα, καὶ πρὶν ἰδέσθαι τὸν τυραννήσαντα ἢ γινῶναι ἀκριβῶς ὁποῖα τὰ ξυνενηθέντα τῇ πρώτῃ ἀνακτι, τῇ τοῦ λεγομένου βασιλεῦσαι καθυπέκλυτον γυναικί, καὶ ὑπετίθουν ὡς θρανίδας τὰς κεφαλὰς, καὶ τὴν βίνα τῇ ἐμβάδι δίκην προσκνιζομένων κυνιδίων ἐνήρειδον, καὶ περιδεῖ παρίσταντο τῷ σχήματι, τῷ πόδε συνάπτοντες καὶ τῷ χεῖρι συμβάλλοντες. Καὶ οἱ μὲν ἀβέλτεροι [P. 294] οὕτως ἐξ ἀκοῆς ἀνασσομένοι, ἢ δὲ (43) βασιλικὸν χρῆμα τι οὐσα ποικίλον καὶ πράγμασιν εὐμεθέριστον προσφυσῆσαι ταῖς πύσεσι τὰς ἀποκρίσεις ἐμπεριζε, καὶ τοὺς εὐήθεις διέχεε Βυζαντίους ἐν ἐκ ἐκώτιλλον· οἱ δὲ ὡς ἕς αἴ τὰς γαστέρας καταφθῆναι ὑπτιάζουσιν, ὑποκνῶμενοι τὰ ὕτα τοῖς εὐπροσηγόροις ἀσπασμοῖς οὐδὲν τι τῶν συμβεβηκότων ὑπὸ νέμεσιν ἔβεντο. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ προεἰσόδος ἐτοιμασία τοῦ βασιλέως ἦν Ἀλεξίου, ἀναίμακτος πάντη καὶ μηγῆνα τῶν ὄλων ἐς οὐσίαν ἀδικήσασα. Εἴσεισι δὲ τὸ Βυζαντιῶν μεθ' ἡμέρας τινὰς καὶ αὐτὸς, καὶ κλίνη χρυσοπάστῃ νεόλουτος ἐνιζήσας

Hier. Wolfii notæ.

(43) Ἡ δὲ. Apparet ironia ex similitudine.

κατὰ τὸ λεγόμενον ἔξω Φιλοπάτιον περιχαρῶς καὶ ἀσμένως τοὺς ἐς αὐτὸν ἀφικνούμενους προσίετο, μὴ καταπεπτωκῶς τὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς ἐξ ὧν εἰς τὸν ἀδελφὸν διεπράξατο. Τινὲς δὲ τῶν τοῦ Βήλου κριτῶν μὴ εὐκαιρῶς τὸν καιρὸν κολακεύοντες βωμολόχους ἐπαφῆκαν φωνὰς, ἐν αἷς καὶ ὄφλον κτάρτων. Ἦσαν δ' οἱ καὶ ἐπεστενάξαν τοῖς ὀρωμένοις, καὶ τοὺς βασιλείους κόσμους κατωπτευκότες, οὓς ἑαυτῷ ὑπέβραψεν Ἰσαάκιος, περιαμπίσχοντας ἄρτι τὸν ἐκείνου κατίγνητον ἐπωδύραντο, τὴν ἀτοπίαν ἐκπλαγέντες τοῦ πράγματος, καὶ τὴν τοιαύτην ἀλλοίωσιν τῆς ἀρχῆς ἀρχὴν προσφάτων ὀυνίζοντο συμφορῶν, τὰ τε Ὀσίριδος καὶ Τυφῶνος ἐβάλλοντο κατὰ νοῦν, ὑφ' ὧν ἑκακοπράγησεν Αἴγυπτος. Ἐἰσελθὼν δὲ τὸ τῆς Θεοῦ Σοφίας περίπυστον καὶ μέγιστον τέμενος, ὅπως κατὰ τὸ ἔθιμον ἐς βασιλεῖα χρισθῆ καὶ περιβαλεῖται τὰ τοῦ κράτους σύμβολα, πρῶτα μὲν ὀψιαιτερον τὸ τῆς πίστεως ἐγγράφει σύμβολον βαφῆ τῆ βασιλικῆ, ἔπειτα ταῖς ὀραταῖς λεγομέναις τοῦ νεῶ πύλαις ἐγγίσας ἱκανὸν ἐκεῖσε χρόνον διέτριψε, προσδεχόμενος πότε ἂν ἐπιταχθεῖ τὴν εἴσοδον παρὰ τῶν ἀκριβοῦντων τὸ τῆς ὄρας κλίριον τῶν ἱερῶν κατηχομενείων ἀνωθεν. Ἐξίτων δὲ τοῦ νεῶ καὶ μέλλων ἐπιβῆναι τοῦ ὀχήματος, ὁ μὲν ἵππος (ἦν δὲ οὗτος φανιστὸς καὶ Ἀράθιος) προσάγεται παρὰ τοῦ πρωτοστράτορος ἀπὸ τοῦ χαλινῶ ἔλκυσθεις, γίνεται δὲ τι τῶν ἀήθων καὶ ἀξίων θαύματος. Οὐ προσίεται ὁ ἵππος τὸν ἀναβάτην, ἀλλὰ φριμάσσων ὑφαιμος τὸ ὄμμα καὶ τὸ οὖς μετέωρος καὶ συγὰ κόπτων τὸ δάπεδον καὶ τὰς ἐμπροσθίους ἀναβάλλων ὀπλάς καὶ ῥύδην φερόμενος αὐτὸν ἀπεστρέφετο, ἀδοξῶν ὀσπερ ἐπὶ τῶν νώτων ὀχεῖν καὶ κατ' αὐτοῦ ἀγριούμενος. Πολλάκις οὖν πρὸς τὸ ἱπεύειν γενόμενον τὸν Ἀλέξιον ἀπεκρούσσοτο, τὰς ἐμπροσθίους ἐνσεῖων χηλὰς καὶ τὰς ὀψεις ἐπιστρέφων ὀπίσω. Ὡς δὲ ποτε μετὰ πλείστα περιποπύσματα καὶ διομαλίσεις τοῦ αὐχένος ἔδοξεν ἠρεμήσειν καὶ παύσασθαι τῶν ἀγερώχων ἐκείνων ἐλθέων καὶ τῆς τῶν ποδῶν ἀερώσεως, ὁ μὲν βασιλεὺς ἐπ' αὐτὸν ἀνεπήδησε καὶ τῶν ἠνίων ἐλάθετο· ὁ δὲ ὀσπιρ ἠπατημένος, καὶ δεξάμενος ἀναβίτην ὄν οὐκ ἔθελεν, ἠτάκτει τε ὀς πρῶτην καὶ τοὺς πόδας ἀνίστη μετ' ἐξακούστων τῶν χρεμετίσεων·

οὐδ' ἔλθῃ ἐκδακχυνόμενος οὕτως, ἔως τὸ μὲν λιθόστρωτον στέφος ἐκ τῆς κεφαλῆς [P. 295] τοῦ βασιλέως εἰς γῆν κατήνεγκεν, ὀς καὶ τούτου διαθραυσθῆναι μέρη τινὰ, αὐτὸν δ' ἀπεσφαίρισεν. Ἴππου τοίνυν ἑτέρου προσνεχθέντος, οὐχὶ μεθ' ὀγιοῦς ἐπωπτεύετο στεφανώματος, ὁ καὶ μὴ αἴσιον τῶν ἐσομένων ἔδοξε σύμβολον· μετὰ γὰρ ἂν ἀδιαλώδητόν οἱ συντηρηθῆναι τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ τοῦ ὀψους ἀποπεσεῖν καὶ προσπαθεῖν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐναντίων κακῶς. Συνεπόμεπυον δὲ τῷ βασιλεῖ τῷδε ἐφιπποι καὶ οἱ δύο ἐπὶ θυγατράσι τούτῳ γαμβροὶ ὁ Κοντοστέφανος Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Κομνηνὸς Ἰσαάκιος, καὶ ὁ πρὸς πατρὸς ἐκείνῳ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δούκας, πεπαίτερος ὄν τὴν ἡλικίαν, ὀφθαί κατὰ τὴν πομπήαν ἐκείνην πρῶτον συνέθη τι τοιοῦτον παράλογον· μὴ γὰρ τινος διαταράξαντος τὴν κόλουρον ἡμίονον ἦ ἔποχος ἦν, τὸν σεβαστοκρατορικὸν ἀπεβάλετο στέφανον ἀνατραπέντα τῆς κορυφῆς καὶ αὐτομάτως καταπεσόντα εἰς ἔδαφος. Πρὸς ὀπερ οἱ μὲν θεώμενοι ἐξεβόησαν καὶ εἰς γέλων διεκινήθησαν, τὴν ἐγκρυφιαζήμενην τῷ στεφάνῳ πρῶτερον φαλάκραν ὀς πλησίφωτον σελίγην τότε κατωπτευκότες· ὁ δὲ Δούκας τὴν ἀνάγκην μετατιθεῖς εἰς τὸ εὐχαρι καὶ μείλιχον, ἄλλως τε κὰν τοῖς ἀβουλῆτοις μὴ εἰσόμενος χολούμενος, ἔφερεν ὀς σύμμικτον ἡδονῆ παιδιῶν τὴν τῶν πλείστων ἐπὶ τῷ γεγονότι διάχυσιν, γεγηθῶς ἐν μέρει καὶ μετὰ τὸν ἀγανακτοῦντα ὀποκρινόμενος.

Γ'. Ὀ δὲ βασιλεὺς τὴν ἀγγελωνυμίαν παρωσάμε-

plorarent, et eam principatus mutationem brevi malorum fore principium augurarentur, Osiridis et Typhonis recordati, a quibus afflicta esset Ægyptus. Celeberrimum et maximum Dei Sapientie templum ingressus ut de more inauguraretur et imperii insignia assumeret, primum fidei symbolum imperatorio colore tardius perscribit. Deinde ad Speciosam templi portam diutius commoratur, exspectans, dum ingredi juberetur ab iis qui opportunam horam in eo loco, ubi catechumeni instituuntur, observabant. Templo egressus, cum sublimem equum Arabicum a protostratore adductum conscensurus esset, res memoratu digna accidit. Equus enim sessorem non admittit: sed oculis sanguine suffusis, auribus arrectis, crebro solum pulsans, et anterioribus unguibus cum fremitu sublatis, eum **604** ferocissime aversatur, quasi tergo recipere dedignaretur. Atque ita sæpius in posteriores pedes arrectus et aversis oculis Alexium repellit. Ut autem post multos poppysmos et cervicis palpationes placatus et crebros illos gyros et calcitationes omissurus videbatur, imperator in eum insiliit et habenas prehendit. Is vero ut deceptus, sessore quem nollet recepto, sæque ac prius ferocit, cum claro hinnitu pedes attollit, nec prius importune saltare desistit quam gemmata corona capite ejus excussa et ex parte comminuta ipsum quoque dejecisset. Alio equo adducto, fracta corona inauspicatum omen visa est imperii cladium non expertis et imminentis ruinæ et noxæ hostilibus. Comitabantur eum in equis duo generi, Contostephanus Andronicus et Isaacius Comnenus, et patruus ejus Joannes Ducas, vir provecta ætate, cui in ea pompa mirum quiddam accidit. Nam cum mula **605** ejus a nemine exterrita esset, corona sebastocratorica sponte de ejus vertice humi cecidit. Unde populus calvitio ejus quod instar plenæ lunæ relucebat, nudato cum risu exclamavit. Ducas vero, qui etiam alioqui non facile rebus adversis commoveretur, necessitate in jocum et festivum ludum conversa, hilaritatem populi adeo non indigne tulit ut etiam una lætari videretur.

3. Imperator vero Angeli cognomento sive ut

humiliore repudiato, sive ut una cum fratre abolendo, Connemus appellari voluit. Cum autem omnes putarent eum post declarationem, rebus pacatis, statim in armis fore nec urgentia duntaxat mala depulsurum, sed superiorum etiam temporum delicta fraterna correcturum, clades præsertim a Barbaris propterea illatas quod cis nemo restitisset aut rerum curam suscepisset, ille contra, ut jam votorum omnium et unici ac diuturni desiderii compos factus, corolla insignis ignaviæ sese dedit, quasi non legitimam hominum curationem sortitus, sed deliciarum et otii facultatem esse imperium opinaretur. Igitur abjecta 606 rei publicæ cura, ut gubernator fluctibus defatigatus, in aureo vestitu se ostentabat; et apertis auribus omnium eorum petitionibus annuebat, quos adispicendi imperii adjuutores habuerat, et utraque manu pecuniam ab Isaacio collectam profunde-
bat, non considerans cum quanta difficultate postea recolligenda esset et quam temere nunc dissiparetur. Cum igitur instar palæarum aut æstivi pulveris celeriter disjecta et in ventres ignavos, quos ne norat quidem, insumpta esset, temere munificus imperator ipse tandem profusionem suam damnare cœpit, cum pecunia egeret. Ejus vero uxor, virili animo mulier et ab ipsa natura dicendi suavitate et lepore ornata, nec ad præsentia duntaxat optime administranda sed et ad futura providenda solertissima, aliis rebus teterrima pestis fuit. Neque nunc de exquisito ornatu et luxu regio loquor, neque de eo quod ingenii felicitate in mutando recepto statu et rebus novandis maritum superabat (nam hæc, etsi non decora mulieribus, reginis præsertim, tamen prætereunda censeo), sed de impuditiæ probro atque infamia 607 qua maritum deonestabat. Qui cum initio id dedecus scire et dissimulare ab omnibus putaretur, tamen ea facinora se ignorasse, postea cum publicata essent, declaravit, ut suo tempore narrabimus. Cum igitur imperatrix limites transiliret et superiorum Augustarum instituta contemneret, imperium plane in duos principatus est divisum. Neque enim imperator duntaxat quicquid erat libitum mandabat: sed illa etiam pari auctoritate, quæ visa erant, peragebat, imo aliquando pro sua libidine illius jussis intercedebat. Et cum maximæ legationes audiendæ erant, duo pretiosa solia conjungebantur, et illa marito cum magno splendore ac pileolo gemmis et perspicuis margaritis ornato assidebat, et torques pretiosissimos de collo suspendebat. Aliquando etiam in aliis palatiis sejuncti per vices adorabantur, subditis ab imperatore ad illam salutandam transeuntibus et penua submissis flectentibus. Nonnulli etiam imperatoris consanguinei, qui summos magistratus

Α νος Κομνηνός ἐπελέγετο, εἴτε τὸ ἐπώνυμον ἀδοξῶν οἷα ὑφιζάνον πρὸς τὸ Κομνηνικὸν κλίσιμα, εἴτε συναφαντῶν τῷ ὀμαίμονι καὶ τῇ ἐνεῖνου ἐπίκλησι- σιν. Ἀπάντων δ' οἰομένων μετὰ τὴν ἀναγόμευσιν αὐτίκα καὶ τὴν τῶν πραγμάτων ἡρέμησιν ὀπλιτεύοντα φανῆναι καὶ θουραυλοῦντα τὸν Ἀλέξιον, καὶ οὐχ ὅπως ἀντιστήσεται τοῖς ἐν χερσὶ δυσχερείσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ πρότερον ἡμαρτημένα πρὸς τοῦ κραι- γνήτου μὴ ἂν ποτε ἀνασχέσθαι παροφθῆναι οἱ ὅπως οὖν ἀδιόρθωτα, καὶ μάλισθ' ὅσα κακῶς ὑπὸ Βαρ- βάρων ἔπαθον μὴ τὸν ἀνοστήμενον ἔχοντα μηδὲ τὸν δευτὴ παθηνάμενον, ὁ δὲ πρὸς ἅπαν τούναντιον μεθῆρμωστο, καὶ ὡς τὸ ἀκρότατον ἤδη τῶν ἐφετῶν εἰληφῶς καὶ πρὸς ὃ πάλαι τὸ πᾶν ἐπέτεινε πρόθυ- μον ἐφθικῶς, ἀνέπεσε στεφηφορήσας, ὡς εἴπερ οὐκ ἐπιστάσιαν ἔννομον ἀνθρώπων ἀλλ' εὐποριαν χλιδῆς καὶ ἀνέσεως παροχὴν τὴν βασιλείαν ἔμετο. Οὐκοῦν καὶ τὴν τῶν κοινῶν διοίκησιν παρεικῶς, ὡς τὸ πειθάλιον ὁ κυβερνήτης ὅς ἀπειρήκε πρὸς τὰ κύματα, χρυσοφορῶν ἦν καὶ τὴν ἀκοῆν ὄλην ἀνα- πεταννὸς καὶ πᾶσαν ἔντευξιν χαριζόμενος τοῖς ἐκ τῆς μερίδος τῶν συναφασαμένων αὐτῷ τῆς ἀρχῆς, καὶ ἀφειδῶς ἀμφοτέραις ἀπήντει: τὰ χρήματα ἄπειρ συνέλεξεν Ἰσαάκιος, οὔτε τὴν ἐργῶδη τούτων εἰς- ἐπειτα συναγωγὴν σκοπούμενος οὐδὲ τὴν διακενητῆς ἀπόκτησιν εὐλαβοῦμενος. Τῷ τοι διαφορηθέντων δίκην ἀχυρμιᾶς καὶ κατὰ θερνίην κόνιν ἐσκεδασμέ- νων ταχέως πρὸς ἀργὰς γαστέρας ἕς οὐδ' ἦν ἐπιστάμενος, ὁ τῇ φιλοδωρίᾳ προσκεῖμενος εἰκῆ αὐτοκράτωρ ἑαυτὸν τῆς ἀσωτίας ἐμέμφετο ὕστερον, ἡνίκα χρημάτων ἐχάτιζεν. Ἦν δὲ καὶ ἡ τοῦ βασι- λέως τοῦδε ἄκοιτις τὸ μὲν φρόνημα καὶ λίαν ἀνθρώ- δης καὶ γλῶτταν αὐτοφυῶς αὐχόουσα σοφιστικῆ, χάρισι διηθησμένην καὶ περιθεομένην γλυκύτητι, [P. 296] καὶ προγῶναι τὸ μέλλον ἰκανωτάτη, καὶ τὸ ἐνεστὼς ἀρίστως διοικήσιν ἐπισταμένη, τὰ δ' ἄλλα κακὸν διωλύγιον, οὗ φημι τὰς κομμώσεις καὶ βασιλείας καθηδουπάθησιν. καὶ τὸ ἰσχυεῖν ὑπὲρ τὸν ὁμογενῆν εὐροίᾳ φύσεως μετενεγκεῖν τὰ καθεστῶτα καὶ μὴ ὄντα ἐπεξευρεῖν (ταῦτα γὰρ οὗ διὰ λόγου τῇ ἱστορίᾳ, κἄν εἴεν γυναιξίν οὐχ ἀρμόδια, καὶ βασι- λίσσις (44) οἰαισθῆ προσεγένετο), ἀλλ' ὅτι τὸ κάλυμμα τῆς αἰδοῦς ἀτιμάσασα εἰλικύζετο καὶ δυσσο- ρίτετο καὶ εἰς ὄνειδος ἦν τῷ ταύτην ἀρμωσαμένη. Ὁ δὲ τὰ μὲν πρῶτα εἰδέναι τὰ ἀποπούμενα παρὰ πᾶσιν ἐκρίνετο, τοῖς δ' ἀγνοοῦσι σχηματίζεσθαι ἐξ ὧν δ' ὕστερον διεπεπράχει, ὅτε τὰ κατὰ τὴν σύνοικον γεγονόσιν ἔκπυστα, σαφῶς ὑπέδειξεν ἕς οὐδὲν τῶν τολμωμένων ἠπίστατο. Δηλώσει δὲ ταῦτα τὸ λέγειν κατὰ τὸν οἰκίον καιρὸν. Τῆς τοίνυν βασι- λίδος τοὺς ὄρους ὑπερβαίνουσης καὶ τὰ ταῖς πρὶν Αὐγούσταις Ῥωμαίων ἔθιμα ἀδοξούσης, εἰς δύο ἀτεχνῶς ἀρχὰς ἡ βασιλεῖα διήρητο: οὐ γὰρ ὁ κρα- τῶν μόνον ὁπόσα ἤρειτο διεκελεύετο, ἀλλὰ ταυτο- δυνάμως τούτῳ κακείνη τὰ πρὸς βουλήν διεπράτ- τετο, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ἀνέλυε πρὸς τὸ θυμῆρις

Hier. Wolfii notæ.

(44) Alter (A) de impudicitia, alter (B) de impudentia et immodestia in singultibus et ructibus videtur loqui. Nam barbara hæc non satis intelligo.

αὐτῇ μεταμείβουσα ἄπερ ἐδέδοκτο βασιλεῖ. Ἄλλὰ ἄgerebant, imperatricis splendidas et altas lecticas καὶ προσβείας μεγίστης ἐθνῶν μελλούσης βασιλεῖ humeris tanquam mancia subibant. ἐποπτάνεσθαι, θρόνοι συμπυως πολυτελεῖς παρτίθεντο, καὶ συνεδρεύουσα προεκάθητο λαμπρῶς δι- εσκευασμένη, λίθις τε καὶ μαργάραις διαφανέσι τὸ τυμπάνιον ἀναδύουσα καὶ τὸν τράχηλον ὀρμίσκοις πολυτίμοις διαλαμβάνουσα. Ἐνίοτε δὲ κατ' ἄλλας βασιλείους οἰκοδομὰς διστάμενοι, καὶ ἀνὰ μέρος ἀμφοτέροι προφαινόμενοι, εἰς ἑαυτὸν ἐμέριζον τὸ ὑπῆκοον· ἢ καὶ πρώτως ἀπονείμην βασιλεῖ προσ- κύνησιν, ἐκείθεν ἀπαίρον πρὸς τὴν βασιλίδαν μετεπορεύετο καὶ βαθυτέραν αὐτῇ παρείχε τοῦ γόνουτος σύγκαμψιν. Οὐ βραχεῖς δὲ καὶ τῶν καθ' ἅμα βασιλεῖ ἐγγιζόντων, καὶ οἷς τὰ ὑπερήφανα τῶν ὀφφικίων ἀνέκειντο, τοὺς ἄμους ὡς θρανίδας ὑποβάλλοντες ἐπὶ τῶν λαμπρῶν καὶ μετεώρων θώκων τὴν βασιλίδαν ἀνέφερον.

Ἄλλὰ οὕτω μῆνες τρεῖς παριπεύκεισαν, καὶ φήμη τις πρὸς εἰς ἀψευδῆς ἐκ Κιλικίων τινὰ ὀρμώ- μενον Ἀλέξιον τοῦνομα, τῷ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου ὀνόματι ἐποχούμενον ὃν ὁ βασιλεὺς ἐγένετο Μανουήλ, τῷ τῆς πόλεως Ἀγκύρας σατραπεύοντι προσ- ρουήναι καὶ ὑπ' αὐτοῦ προσδεχθῆναι ὡς υἱὸν ἀληθῆ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ, οὐχ ὅπως περατώσειεν αὐτῷ τὰ κατ' ἔφεσιν (ἦδει γὰρ κακείνος ὡς ὁ βασι- λεὺς Ἀλέξιος διὰ πνιγμονῆς ὑπ' Ἀνδρονίκου τὸν βίον κατέστρεψεν), ἀλλ' ἵν' ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων συνδιαπλέκοιτο πράγμασι τοῖς στασιασταῖς ἀντικαθ- ιστάμενος, καὶ αὐτὸς ἐντεῦθεν παρακερδαίνῃ τι, χρυμάτων ὄνιον τὴν μετὰ Ῥωμαίων φιλίαν κτώ- μενος. Ἐπεὶ δὲ εἰς ἔργον ταῦτα δὴ τὰ ἀγγέλματα ἐκθεσθήκει, καὶ ὁ ψευδώνυμος οὗτος Ἀλέξιος τοῖς ὁμόροις τῆ Ἀγκύρας Ῥωμαίοις πολισμοσιν ἐπεφόετο ἐνισχυόμενος παρὰ τοῦ Πέρσου καὶ κρατυνόμενος, στέλλεται τις ἐκτομίαις ἢ τοῦπέκλην Ἥνοπολίτης, ἄρτι [297] πρὸς βασιλέως παρακοιμώμενος τιμηθεῖς. Μηδέντι δὲ τοῦ Ὀλαδίου κατορθοῦντος πρὸς τὴν ὑπό- θεσιν δεῖν, ἐν τῷ μέρει δὲ καὶ τῶν μετὰ τοῦ Πέρ- σου σπονδῶν ἐπιμεληθῆναι, εἰδὼς ὡς οὕτω μάλιστα ἐξιδίως καταγωνίσεται τὸν ὀνόματι ἐτέρου καὶ τού- του πάλαι τεθνεώτος, ἐπερχόμενον αὐτῷ ἀντίπαλον. Πλὴν ὁ Πέρσης τῷ καιρῷ καταχρόμενος οὐκ ἄλλως τὴν εἰρήνην ἐδέχετο, εἰ μὴ αὐτίκα δωρήσειτάι οἱ βα- σιλεὺς ἡργυρίου κεντηνάρια πέντε κεκομμένα εἰς νόμισμα, ἐτησίως δ' ἕκτοτε τρισὶν ἐκ τούτων φιλο- τιμεῖται καὶ Σηριοῖς τεσσαράκοντα νήμασιν, ἄπερ ἐκ θηδῶν ἑπταπύλων βασιλεῖ κεχορήγηται. Ἀφικό- μενος οὖν κατὰ τὸ πόλισμα τὰ Μελάγγεια πρὸς τῶν ἐκείσε βασιλεὺς αὐτοκράτωρ ἀναγορεύεται, πλὴν οὐχὶ καὶ γενναίαν τὴν κατὰ τοῦ ἀντιστάτου Ἀλεξίου σύναρσιν εὔρισκεν, ἀλλ' ὡς βασιλεῖ Ῥω- μαίων αὐτῷ προσανέχοντες οὐδὲ τὸν Ψευδαλέξιον ἐκείνον φιλοφροσύνης εἶων ἐκτός, τούτω τε κάκιστω τὰ βλήματα χαριζόμενοι πρὸς ἐκατέρους ταῖς γνώμας ἐβόρεπον, μηδαμῶς ἐμπαίνοντες ὅτω προσρέ- πουσιν ἀτεχνῶς· ὅθεν πικρῆ τῷ βουλομένω παρῆ- χον κατανοεῖν ὡς ἀμφίβροποι ὄντες οὐδετέρω μὲν ἐκ τοῦ αὐτίκα προσκείσονται, κατὰ δὲ καιρὸν τῷ νικῶντι προσθήσονται. Ἄλλὰ κἀν ταῖς πρὸς βασιλέα ἐντελέσειν ὑπεβαίροντες τὸν Ἀλέξιον οὐδαμῶς ἔληγον. Πολλὰκις γοῦν ἔλεγον ὡς « καὶ σὺ ἀγάσκειο ἂν τὸν ἄνδρα, εἰ θεάσαιο, δεσποτα βασιλεῦ. Οὕτω πυρσῆς καὶ ἐκτενέσι κόμισις ἡγλάσεται ὡς εἰ χρυ- σίου ἦσαν ἀποβρίνηματα. Οὕτως ἐστὶν εὐηλιξ, οὕτως ἰππότης ἀκράδαντος ὡς εἴπερ τῇ ἐφεστρῆδι ἐμπεπερόντο. » Πρὸς δὲ ταῦτα τοῦ βασιλέως ἀνθυ-

608 Verum trimestri nondum elapso fama non fallax affertur, Cilicem quemdam assumpto Alexii filii Manuelis nomine ad Ancyrae urbis satrapam se contulisse, ab coque ut verum Manuelis filium susceptum esse, non ut ejus postulatis annueret (noverat enim et ipse imperatorem Alexium ab Andronico strangulatum esse) sed ut imperator bellis distineretur, dum seditiosis resisteret, et ipse aliquid emolumenti inde perciperet, amicitia sua Romanis vendita. Postquam autem Pseudalexius iste Persarum populibus adjutus Ancyrae vicina Romana oppida populabatur, eunuchus quidam cognomento Eonopolita, nuper ab imperatore accubitoris dignitate ornatus, ad eum reprimendum mittitur. Qui cum rem male gereret, imperator ipsi sibi exeundum esse censuit, eademque opera de foedere Persico agendum, haud ignarus impostorem illum ea ratione facillime debellari posse. Verum Persa occasione usus pacificationem se nulla alia ratione admissurum affirmavit, nisi argenti signati centenarii quinque in primis et deinceps 609 quotannis terni, et quadragenae vestes sericæ, quæ Thebis Bœoticis imperatori pendi sole- rent, sibi donarentur. Ubi ad Melangia oppidum pervenit, ab illius loci incolis imperator Augustus solutatur, sed parum alacriter contra seditiosum adjuvatur; quamvis enim eum pro Roma- norum imperatore colerent, tamen nec Pseudalexium plane contemnebant; et dum utrumque colunt, minime præ se ferunt utri prorsus sint addicti. Unde quivis conjicere poterat eos duabus sedere sellis, et in præsentia neuri opem laturos, sed per occasionem in partes victoris concessu- ros. Imo etiam quoties imperatorem adibant, Alexium extollere non desistebant, subinde inter- jicientes ipsi etiam miraculo eum fore, si videret ut rufo et promisso capillo esset ornatus, non secus ac si auri bractæ essent, ut esset procerus, ut robustus eques, quasi fibulis sellæ affixus. Ad quæ cum imperator aliquando respondisset Manue- lis filium ab Andronico jam olim sublatum, eum vero qui nunc illius nomen usurpet erroneum esse et a Comnenia familia alienum, et ut ille viveret atque is 610 ipse esset qui arma inferret, se tam- en meliore jure imperare, qui nunc sceptrum tenent, illi ejus oratione interpellata et ex tempore refutata responderunt: « Vides ergo, imperator, te quoque de illo dubitare, et mortem ejus incer- tam existimare? quare noli succensere iis qui ado-

lescentis miserentur, cui regnum precavitur debetur, quo tamen una cum patria per injuriam est privatus. » Itaque videns imperator se nihil sua presentia proficere, castellis præteritis, quorum alia ab Alexio dimovit alia incendit ut seditioso addicta, in urbem rediit, expeditione duobus mensibus terminata, et Ciliciæ rebus Manuelli Cantacuzeno mandatis. Sed cum ne is quidem aperte illi bellum inferret, quamvis Persæ auxiliis subinde crescenti et a castellis Ancyræ finitimis omnibus aut saltem pluribus tributa exigenti, diuturnis utique malis Romæ affecturus ille fuit, nisi Deo nova hic quoque ratione nostri miserto, in castello Zungra noctu jugulatus a quodam fuisset. Sic fulguris instar subito et emicuit et evanuit, aut ut flatus vehemens ex antro Corycico erumpens, qui paulo post in partem Romani imperii conturbatam sævire desiit.

τῷ ἀνάρτη προσρέποντα, ἐπανόδου ἐμνήσατο, δυσὶ Κιλίκια Ἀλέξιον ἐπιτρέψας τῷ Καντακουζηνῷ Μανουήλ. Πλὴν οὐδ' οὗτος ἐξήνεγκε πόλεμον κατ' αὐτοῦ προφανῆ, καίπερ ἐμπλατυνομένου αἰεὶ τῇ ἐπικουρίᾳ τοῦ Πέρσου, καὶ τῶν [P. 298] περὶ τὴν Ἀγκυραν φρουρίων φορολογοῦντος τὰ πάντα ἢ τὰ πλείονα. Ἦν δ' ἄν καὶ οὗτος ἐπὶ μακρὸν ἀμήχανον Ῥωμαίους κακὸν, εἰ μὴ θεὸς κανταῦθα φανείς καινουργὸς τὰ Ῥωμαίων ἴκτειρε πράγματα· τὸ γὰρ φρούριον εἰσιῶν ὁ Τζούγγρα κατονομάζεται, νυκτὸς ἀποσφάττεται μαχαίρα παρὰ τινος. Οὕτω μὲν οὖν καὶ οὗτος ἠφάνιται, κατὰ τάχος ἀστραπῆς διαίξας καὶ πάλιν ἀποκρυβείς ἢ γοῦν ὡς ἐκ Κιλικίου Κωρυκίου πνεῦμα βίαιον διεκπνεύσας καὶ μέρος τῆς ὑπὸ Ῥωμαίους διακυβήσας, μετὰ βραχὺ διεκφυσθεὶς ἐπαύσατο τῆς σφοδρότητος.

Hoc malum e vestigio aliud pessimum est consecutum; et cum 611 exaruisse visum esset, instar lethiferi aconiti refloruit. Nam Comnenus Isaacius, a quo vastatam esse Cyprum supra memoravimus, captus quidem fuit a rege Angliæ in Palestinam navigante, et pro verberone servo cuidam populari ejus donatus, fama ubique sparsa malum hominem male periisse. Sed ut res postea declaravit, sola fama mortuus revixit, et vinculis et carcere (quod utinam factum non esset) liberatus pristinam imperii cupiditatem renovat. Qui cum imperatricis Euphrosynæ impulsu, quam propinqua cognatione attingebat, crebris Alexii litteris revocaretur, illam conditionem cum indignatione prorsus respuebat, se imperare, non parere didicisse, et ducem, non militem agere novisse affirmans. Proinde frequentes litteras ad Asianos proceres mittit, quæ nihil non vetitum suadebant, nihil non a majoribus institutum abrogant, nihil non obtemperantibus promittebant, si quo modo imperii titulum consequeretur. Verum ut olim ea sectabatur quæ assequi non poterat, et ea frustra moliebatur quæ in factis non erant, ita tum etiam irritos conatus ejus eventus 612 coarguit. Neque enim Persa postulatis ejus annuit (cupiebat autem eum Romanis bellum inferentem cum omnibus copiis suis sequi, et ejus jussis omnibus obtemperare), neque quisquam eorum ad quos clam scribebat benignas aures ei præbuit. Quis enim belluam sanguinariam paulo post in faciem invasuram et laceraturam sequeretur? aut cum venenato serpente amicitiam constitueret, qui, sive amplectere, lethale virus evomeret, sive in sinu foveres

πενεγκόντος ποτὲ ὡς ὁ τοῦ αὐτοκράτορος υἱὸς Μανουήλ πάλαι ἀπέβίω θανάτῳ ᾧ δὴ πρὸς Ἀνδρονίκου καταδεδόναστο, ὁ δὲ νῦν προσίων οὗτος πλάνος ἐστὶ καὶ τοῦ τῶν Κομνηνῶν γένους ἀλλότριος, εἰ δ' ἐκείνον δολῆ τις ζῆν καὶ τούτον εἶναι τὸν ἐπιόντα, ἀλλ' αὐτὸς ἀρχεῖν δὴπουθὲν δικαιοτέρος ὁ καὶ τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα χειρίζων νυνὶ, ἐπελάβοντο τῶν λόγων οἱ ἀκροώμενοι, καὶ ἀπ' αὐτῶν πορισάμενοι τὴν ἀντίθεσιν « Δράς » ἔλεγον, « βασιλεῦ, ὡς ἄρ' ἀμφιγνοεῖς καὶ σὺ περὶ τοῦ παιδός, καὶ τὸν ἐκείνου θάνατον ἀμφήριστον ἦγησας; Μὴ οὖν χαλέπαινε τοῖς τὸν νεανίαν οἰκτεῖρουσιν ἐκ μὲν τριγωνίας τὴν βασιλείαν ἐς αὐτὸν καταβαίνουσαν ἔχοντα, ἀρχῆς δ' ὁμοῦ καὶ πατρὶδος παρὰ δίκην ἀποπλαζόμενον. » Ἴδὼν τοίνυν ὁ βασιλεὺς ὡς οὐδὲν ὠφελεῖ, καὶ τὴν αὐτὸς αὐτοῦ παρουσίαν ἐπ' οὐδενὶ κερδαλέῳ κατανοῶν γίνεσθαι, τὰ φρούρια παρελθὼν, καὶ ἅ μὲν τούτων ἀποστήσας σοῦ Ἀλεξίου, ἅ δὲ πυρὶ παραδοὺς ὡς

τὴν ἐστρατείαν περιγράψας μῆσ' καὶ τὰ κατὰ τὸν Κιλίκια Ἀλέξιον ἐπιτρέψας τῷ Καντακουζηνῷ Μανουήλ. Πλὴν οὐδ' οὗτος ἐξήνεγκε πόλεμον κατ' αὐτοῦ προφανῆ, καίπερ ἐμπλατυνομένου αἰεὶ τῇ ἐπικουρίᾳ τοῦ Πέρσου, καὶ τῶν [P. 298] περὶ τὴν Ἀγκυραν φρουρίων φορολογοῦντος τὰ πάντα ἢ τὰ πλείονα. Ἦν δ' ἄν καὶ οὗτος ἐπὶ μακρὸν ἀμήχανον Ῥωμαίους κακὸν, εἰ μὴ θεὸς κανταῦθα φανείς καινουργὸς τὰ Ῥωμαίων ἴκτειρε πράγματα· τὸ γὰρ φρούριον εἰσιῶν ὁ Τζούγγρα κατονομάζεται, νυκτὸς ἀποσφάττεται μαχαίρα παρὰ τινος. Οὕτω μὲν οὖν καὶ οὗτος ἠφάνιται, κατὰ τάχος ἀστραπῆς διαίξας καὶ πάλιν ἀποκρυβείς ἢ γοῦν ὡς ἐκ Κιλικίου Κωρυκίου πνεῦμα βίαιον διεκπνεύσας καὶ μέρος τῆς ὑπὸ Ῥωμαίους διακυβήσας, μετὰ βραχὺ διεκφυσθεὶς ἐπαύσατο τῆς σφοδρότητος. Ἐπὶ δὲ τῷ κακῷ τούτῳ παρὰ πόδας ἕτερον ἐπεισέφρησε χειρίστον, ἢ μᾶλλον δόξαν πρὸς κάρων ὑποβρέυσαι πάλιν ἀνέβλασσε κατὰ κώνειον ψηροποῖον, ὁ Κομνηνὸς οὗτος Ἰσαάκιος, ὃς ἐν τοῖς ἐπιποῦσθεν βιβλίοις ἐβρέθη μοι ὅτι ἐγκρατὴς ἅμα καὶ ὀλετήρ τῆς τῶν Κυπρίων νήσου γενόμενος ἐλλῶ μὲν πρὸς τοῦ βῆγός Ἰγγλινίας ἐς Παλαιστίνην ἀσικνοῦμένου διαποντίου, καὶ ὡς δούλος μαστιγίας τῶν ὁμοφύλων ἐκείνῳ ἀποκεχάριστο. Καὶ ἦν ἀπαταχῆ διαδόσιμος ὡς κατέστρεψε τὸν βίον κακῶς ὁ κακός· φήμη δ', ὡς δέδεικται ὕστερον, μόνῃ ἀποβίου καὶ δεσμῶν ἀπαλλαγείς καὶ φρουρᾶς ἀπολυθείς, ὡς μὴ ὠφελε, τὸν παλαιὸν ἀναθάλλει τῆς τυραννίδος ἔρωτα. Ἀνεκαλεῖτο μὲν οὖν πρὸς τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου διὰ γραμμάτων συγγῶν, ἐναγοῦσας αὐτὸν εἰς τοῦτο τῆς βασιλείδος Εὐφροσύνης δ' ἦν ἐκ συγγενείας ἐγγύτητα εἶχεν αὐτῇ πρὸς Ἰσαάκιον. Ὁ δὲ ἀπεδυσπέται καὶ πρὸς μόνῃς ἡγανόταται τῶν ἐπιστελλομένων ἐνήχησιν, βασιλευειν, οὐ μὴν βασίλευσθαι λέγων εἰδέναι, καὶ ἄλλων ἐξηγεῖσθαι, ἢ γοῦν ἑτέροις πείθεσθαι. Συχνὰ τοίνυν γράμματα συνετίθει πρὸς τοὺς τῆς Ἀσιάτιδος γῆς πρωτεύουσας, τί μὲν τῶν ἀπειρημένων οὐκ εἰσηγούμενα, εἰ δὲ τῶν καθεστῶτων οὐχὶ κινουντα, καὶ πάντα τοῖς πειθεσμένοις βραβεύοντα, εἴ πως τοῦ τῆς βασιλείας δνόματος ἐπιτεύξεται. Ἄλλὰ καὶ πρώην διώκων ἦν τὰ ἀκίχητα, καὶ ἅ μὴ θεὸς βεβούλευται, διακωνῆς μηχανώμενος· καὶ τότε ὁμοίως ἠλέγχετο μᾶτῃν διατεχόμενος τὰ κτήνητα. Οὕτε γὰρ αὐτῷ προσέσχεν ὁ Πέρσης ὡσπερ ἡμεῖρο (ἐγλίχετο δὴ μὲθ' ὄλης τῆς οἰκείας ἰσχύος ἔπεσθαι οἱ κατὰ Ῥωμαίων στρατεύοντι, καὶ πάνθ' ὁπόσα ἐπιτάττειν ἔχει ποιεῖν), οὔτε οἷς ἐπέστελλε κρύβδην οὐς τις ὑπέσχετο

εὐεικτον, ἀλλὰ πάντες ὡς ἀσπίδες οἷς ἐπῆδες τὰς ἀκοὰς ἐπέφραττον. Τίς γάρ ἂν θηρίῳ κατηκολούθησεν αἰμοδόρῳ, μετ' οὐ πολὺ ταῖς ὄψεσιν ἐμπηδῆσοντί τε καὶ ἀναίρησονται; ἢ μετ' ὄψεως λοβόλου φιλιαν συνέθετο, κἄν προσπλέκοιτό τις αὐτῷ, τὸν ἰὸν ἐξομοῦντος θανάσιμον, κἄν ἐν κόλπῳ διαβάλλῃ, ὀλέθρια δάκνοντος; Πλὴν ἀλλὰ καὶ οὗτος κατὰ θεῖον ἐξέρρηξε μετὰ βραχὺ τὸ ψυχίδιον καὶ τοῖς λοιποῖς προσετέθη τυράννοις οὓς χεῖρ Κυρίου ἠφάνισε, κἄν οὐκ εἴωθεν ἀμέσως ποιεῖν ἃ καινοποιεῖ πολλάκις σωτήρια. ἤδετο δὲ μηδὲ φυσικῶν θανάτῳ δαμῆναι τὸν ἀλιτήριον ἀλλὰ φαρμάκῳ [P. 299] ἀπολωλέναι κυλικοφορηθέντι παρά τινος μεγάλους δώροις ἐπιβρώσθέντος πρὸς τούργον ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ.

δ'. Ἐπὶ πᾶσι δ' οἷς Ἀλέξιος ἐπειράτατο βασιλεύσας, εἴ πως σπείσαιτο Βλάχους, καὶ πρέσβεις πέπομφε πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἀσάν. Ἐπέρανε δ' οὐδ' ἄλλως τὴν εἰρήνην καὶ τὰς σπονδὰς, οἷα τῶν ἀνδρῶν τούτων ὑπερόγκους τὰς ἀποκρίσεις ποιησαμένων κίκαϊνα προσθεμένων ὑπὲρ εἰρήνης ἢ Ῥωμαίοις ἀδύνατά τε καὶ ἄτιμα δῆπουθεν ἦν. Ἀμέλει τοι τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν ἔω διατριβήντος προσβάλλουσι τοῖς περὶ τὰς Σέρρας Βουλγαρικοῖς θέμασι, καὶ τὸ ἀλιζόμενον ἐκαῖσε Ῥωμαϊκὸν σύσταγμα ἠττηκότες ἄλλους τε πλείστους κακῶς εἰργάσαντο, καὶ δὴ καὶ αὐτὸν εἶλον ζωγρίαν τὸν Ἀσπιέτην Ἀλέξιον, ὃς ἀρχηγεῖν Ῥωμαίοις προὔδελγητο. Κρατοῦσι δὲ καὶ πολλῶν ἐκ τῶν ἐκεῖθι φρουρίων, καὶ αὐτὰ μὲν εἰς τὸ ἐπικρατὲς ἠσφαλίσαντο, αὐτοὶ δ' ἐπανῆκον οἰκῶδες λείαν ἠληλακότες οὐ σταθμητήν. Βασιλεὺς δὲ μὴ καὶ μετέπειτα τοιοῦτόν τι διαπραχθεῖη προμηθεύμενος, μεθ' ἱκανῆς ἐξέπεμψε στρατιᾶς τὸν ἑαυτοῦ γαμβρὸν Ἰσαάκιον τὸν σεβαστοκράτορα, ὅτε δὴ καὶ Ἀσάν πρὸς τοὺς εἰσάγοντας παραίνεσιν Βλάχους μηκέτι τὰς κατὰ Ῥωμαίων ἐπελεύσεις μετὰ θερμότητος τίθεσθαι, μεμνησθαι δὲ καὶ μεθόδων στρατηγικῶν (ἄρχειν γάρ, ὡς πυνθάνονται, ἄνδρα πολεμικὸν καὶ λίαν τοῦ ἀδέλφου προφερέστερον), μετὰ κόμπου ἀπεκρίνατο μὴ δεῖν ἀεὶ ταῖς φήμασι ἐπικλίνειν τὸ οὖς, μήτε δ' ὅν ἀνδρείον αὐτῆ διαθρῦλεῖ, ὡς ἦδη καὶ τοιοῦτον ὄντα τοῦτον κατεπτηχέναι, οὐθ' ὅν διεξέσει δειλὸν καὶ ἀνάγκιδα, πρὸ τῆς πείρα ἀθερίζειν καὶ ἀποπέμπεσθαι, ἀλλὰ τὴν μὲν φήμην μὴ πάμπαν ἀποστρέφασθαι, ὅσι μὴδ' ἐς ἅπαν ἀπόλλυται, καὶ μάλιστα ἦν πλείστοι λαοὶ φημίζουσιν, ἐπάγειν δ' ὡς λίθον Μαγνησαν τὰς πράξεις τῶν ἐνδιαβλαλλομένων εἴτε μὴ κροτουμένων παρ' αὐτῆς ἀνδρῶν, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἰζάνειν τῶν φημιζομένων δικαστήν, καὶ οὕτω προσέειπαι τὴν φήμην ὡς ἠληθῆ ἢ γοῦν μύροις ἀλείφειν ὡς ψευδῆ καὶ ἄλλοθί που ἀφίεσθαι πέτεσθαι. « Τὰ γὰρ ὧτα οὐκ οἶδε τὰ δρώμενα, ἀλλὰ γλώττης ὄχλον εἰσοικιζόμενα φύλακὲς εἰσιν ἄλλοτριῶν, καὶ τούτων ἐναντίων πολλάκις ἐνηχημάτων, Ἀσφαλῆς δὲ ἐστὶ τῶν γινομένων δικιτητῆς ὀφθαλμὸς, καὶ μάρτυς ὧν τεθέεται ἀπαράλογιστος, οὐχ ἑτέρωθεν εἰσχομένην ἔχων τὴν πίστιν ὡς τὴν τῶν λεγομένων εἰς ἐνοίκησιν ἀκοήν. Μὴ οὖν δὴ καὶ ὑμεῖς θροεῖσθε ὡς ὁ νῦν Ῥωμαίων βασιλεύων γενναῖος ὑπὸ φήμας κηρύττεται, ἀλλ' εἰ τοιοῦτός ἐστιν ὁποῖος ἕδεται χρεῶν σκίψασθαι. Ὅδηγὸς δὲ ὑμῖν εἰς τοῦτο ἔστω βίος ὁ πρότερος, καὶ καθηγητῆς ἀκριβῆς τοῦ ἀνδρὸς καθιστάσθω. Ἀτὰρ εἰ φι-

pestiferos dentes infigeret? Enimvero et hic paulo post mortuus ad cæteros tyrannos Dei nutu sublatus abiit, mirabiliter quidem, sed non sine instrumentis salutem afferre soliti. Ferebatur autem non naturaliter sed veneno per pincernam magnis largitionibus ab ipso imperatore corruptum propinato interiisse.

4. Cæterum Alexius potitus imperio, missis ad Petrum et Asanem legatis, pacem cum Blachis facere studuit. Sed frustra is conatus fuit ob superbum et ferox Barbarorum responsum et condiciones Romanis inhonestas et intolerabiles. Dum autem imperator in Oriente versatur, in Bulgaricum agrum juxta Serras incursione facta, victaque 613 legione Romana, tum alios plurimos male tractarunt, tum ipsum Ducam Alexium Aspietem cepunt, multaque castella expugnarunt; quibus firmatis cum innumerabili præda domum redierunt. Imperator vero ut caveret ne quid eimile in posterum accideret, Isaacium sebastocratorem generum suum cum justis copiis ablogat. Qua de causa cum Blachis a quibusdam monerentur ne temere et confidenter in Romanos irruerent, sed militaris etiam solertiae et doli meminissent (nam audire se imperare virum bellicorum et fratre longe præstantiorem), Asan insolenter respondit non semper famæ præbendas esse aures, nec si quem ea pro forti celebret, cum statim ut talem esse formidandum; nec si quis pro timido et ignavo traducatur, spernendum et rejiciendum esse: sed famam ut non omnino vanam, præsertim tam celebrem, non quidem plane contemnendam, sed ad res gestas eorum qui vel bene audiant tanquam ad Lydium lapidem exigendam, sæpe etiam oculo iudicium permittendum, et sic eam vel ut veram probandam vel ut falsam repudiandam. Aures enim non videre ipsam rem, alienarum linguarum 614 et sæpe adversarum strepitum conservare. Visum vero certum esse rerum arbitrum; et pluris esse, ut ait comicus, unum oculatum testem quam auritus decem, qui non alieno testimonio, sed suo experimento nitatur. Non igitur eos moveri oportere, quod hic Romanorum imperator vir fortis perhibeatur: sed an talis sit, ex ante acta ejus vita conjecturam capiendam. Quam si accuratius intueantur, nihil unquam ab eo esse gestum laude dignum. Neque enim bellis et præliis pro Romana re publica gestis interfuisse, neque una cum fratre labores et pericula adisse, quod ipse quidem sciret, qui hostilem agrum perpetuo infestavit et victorias, victoriis triumphos triumphis cumularit. Neque illi purpuram et diadema laborum præmium esse data, sed fortunæ ludibrio contigisse. « Is ergo qui nunquam in pugna visus sit, qui non voce, non manu, non consilio res Mysorum unquam labefecerit, qua ratione subito mutatus sit

in contrarium, plane non intelligo. Ut autem, inquit, virum illum, 615 quantum licet similitudine depingam et genus ejus declarem, videtis fila diversi coloris, etsi non diversæ telæ, de hasta mea pendentia? Hæc una eademque materia constant, ab uno textore confecta sunt. Sed quia coloribus discrepant, ex alia materia et ab alio artifice confecta putantur, cum res aliter sese habeat. Eodem modo Isuacius et Alexius fratres, quorum alter imperio dejectus est, alter purpura et diademate insignis conspicitur, eundem patrem habuerunt, eodem utero sunt editi, eadem terra nati, omnia eadem sunt consecuti, quamvis Alexius sit natu major. Quare, mea quidem sententia, nec in re militari quidquam inter eos intererit; jamque re ipsa omnes cognoscemus. Itaque rationem belli pristinam sequendam esse nobis affirmo, cum iisdem arma inferenda sint quos prius oppugnavimus, ne deterioribus dicam. Nam Romanorum animi crebris cladibus fracti et enervati sunt, et crebro a nobis in fugam versi ne semel quidem vires suas recuperare potuerunt. Nec illud prætereundum, eos iram Dei contra se concitasse, Isaacio, cujus opera gravi Andronici tyrannide liberati fuere, legitimo imperio pulso. Nam qui servatores suos ita tractarunt, primo quoque tempore ab inimicis 616 ut homines perfidi occiduntur. » Hujusmodi sententiis Barbarus suorum animis excitatis, provincias juxta Strymonem et Amphipolim majore sævitia invasit. Cum autem Sebastocrator, homo adolescens et recenti clade Blachorum elatus, hostes Serranum agrum incursare audivisset, non prius exploratis eorum viribus, statim signo tuba dato, primus in armis equo conscenso hastam in hostes vibravit, quasi ad paratam cervorum venationem aut ludicrum aliquod exiret. Cum igitur laxis habenis circiter triginta stadia processisset, et equitatum et peditatum ita fatigavit ut pugnae tempore inutilis essent. Ut propius hostium castra ventum est, maxima et potissima pars copiarum Asanis in insidias distributa est. Quo stratagemate et dolo Isuacius non animadverso, certa spe victoriae concepta insano impetu eos invasit. Cum autem illi ex insidiis consurrexissent, ut mediis cassibus irretitis, multis suorum amissis tandem et ipse a Scythia capitur. Unde Barbari ad incursiones et rapinas more leonum in armenta irruentium animosiores facti sunt, quippe cum nemo Romanorum eis occurrere 617 auderet, sed omnes territi laxis habenis in urbem Serras confugerent, qui in illa clade non occubuerant. Scythia vero Sebastocratorem a se captum quovis modo celare conatus est, ne id Asan rescisceret, spe maxime pecuniæ ejus redimendi causa accipiendæ concepta, si hominem in Scythiam abducere liceret. Sed cum fama captum cesseducem hostium vulgasset, inquisitione diligenti compertus ad Asanem perducitur.

ὡστε σταδίου τριάκοντα τό τε ἵππικὸν ἀποκναίσκει προσβολῆς, καὶ τὸ πεζικὸν ἐκλυθὲν ἐς οὐδὲν γέγονε.

λοκρινήσετε, οὐκ ἂν ἐφ' ὅτι οὐδὲν εὐδοκιμηκότα εἴσεσθε τουτονί· οὔτε γὰρ πολέμοις ὠμίλητος καὶ κινδύνοις ὑπὲρ Ῥωμαίων παρενεβλήθη συστρατευόμενος καὶ συγκαίμων τῷ ἀδελφῷ, ὅσα γε αὐτὸς ἴσται κείρων αἰεὶ καὶ [P. 300] κατατρέχων τὴν πολέμιαν καὶ νίκας ἐπὶ νίκαις ἀναιρούμενος καὶ τροπαίοις ἐπιποιδάζων τὰ τρόπαια, οὔτε μὴν μισθὸν καμάτων τὴν ἀλουργίδα καὶ τὸν βασίλειον εἴληχε στέφανον, ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν ἔργων ὑπέδειξε, τύχης ἀγνώμονος πέττευμα τὰ σκῆπτρα παρελήπται. Οὗτος τοίνυν, ὅς οὐ τρεῖσθαι μοι μαχόμενος οὐδὲ φωνῆ καὶ χειρὶ καὶ βουλῇ τὰ Μουσῶν παραλυψίσας ἐνόησε, ὅπως ἐξαίφνης εἰς ἅπαν τὸναντίον μεταπεπολιγται, ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω καὶ συνιδεῖν. Ἴνα δὲ καὶ δ' ὑποδείγματος, καθ' ὅσον ἔξεστι, τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα τουτονί καὶ τὸ λοιπὸν αὐτῷ γένος διασαφήσαιμι, ὁρᾶτε τὰ ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ δόρατους ἀπαιωρούμενα καὶ ἀνεμώμενα διάφορα ταῖς χροιαῖς, εἰ καὶ μὴ ταῖς ὑφαῖς, νήματα. Ταῦτα μιᾶς μὲν προσεληλυθεν ὕλης, καὶ εἰς ὑφάντης αὐτὰ ἐμυρῶσατο· τοῖς δὲ χρώμασι διαλλέτωνα διεστάναι δοκοῦσι καὶ κατὰ τὸ τὸ τοῦ εἶναι ποιητικὸν αἴτιον. Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν. Ἰσαάκιος οὖν καὶ Ἀλέξιος οἱ ὁμαίμονες, ὧν ὁ μὲν τῆς βασιλείας ἤδη καθήρηται, ὁ δὲ τηβεννοφορεῖ νῦν καὶ διὰδεῖται ἀρχικῶν στεφανώματι, ἕνα τοιαῦτα ἔσχον, τῆς αὐτῆς νηδύος ἐξώλισθον, κατὰ τὴν αὐτὴν γεγέννηνται, γῆν, τὰ πᾶνθ' ὁμοία ἐκλήρωσαντο, κἄν ἄτερος τοῦτων Ἀλέξιος τῷ χρόνῳ προήκων ἐώραται. Ὅθεν οὐδὲ κατὰ τοὺς πολέμους διαφέροιν ἄν, ὡς ἔμογε γούν δοκεῖ, καὶ ὡς ἐν πείρᾳ πάντες γνωσόμεθα. Χρῆναι τοίνυν φημί μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ προτέρας προέσεως καὶ πάλιν τῶν κατὰ πόλεμον ἀπτεσθαι, εἰδόμενος ὡς οἷς καὶ πρότερον ἐξ ἐναντίας μοίρως καὶ νῦν στηρόμεθα, ἵνα μὴ καὶ χείροσιν εἴποιμι ἀφροῶν μὲν καὶ πρὸς τὸ καταβεβλημένον καὶ ἀτονώτερον ἤδη φρόνημα τῶν Ῥωμαίων, οἱ πολλάκις ὑφ' ἡμῶν τροπωθέντες οὐδ' ἄπαξ τὰ κατ' αὐτοὺς ἀναλαβεῖν ἐσχέκασι πράγματα, ἔνοον δὲ καὶ ἦν θεόθεν ἐπισπάσαντο ὁδὲ μῆνιν, τὸν αὐτοὺς βαρείας τυραννίδος ἀπηλλαγόμενα Ἰσαάκιον βασιλείας ἐνόμου καθρηκότες· οἱ γὰρ οὕτω κατὰ τῶν σεσωκότων ὀπλισάμενοι οὐκ ἂν φθάνοιεν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ὡς παρίσπονδοι ἀναιρούμενοι. » Τοιαύταις γνώμαις ὁ βάρβαρος τὰ τῶν ἐπ' αὐτὸν ἀναστήσας φρονήματα μετὰ κόμπου μείζονος ἐπῆει κατὰ τῶν περὶ Στρυμόνα τε καὶ Ἀμφίπολιν ἐπαρχιῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ταῖς Σέρραις ἐμβολεῖν Ἰσαάκιφ ἤκουσται τῷ σεβαστοκράτορι, νέος ὧν οὗτος καὶ προσεχρεῖ τινι τῶν Βλάχων ἐπαρθεῖς πταίσματι, μὴ προξετάσας τὴν τῶν πολεμίων δύναμιν, τῇ ἕ ἀκοῇ συνάψας τὴν κατ' αὐτῶν ἐξώρμησιν, ἀνίστησιν τε παραχρῆμα τὴν στρατιάν τῆς σάλαπιγγος ἐνδοῦσης τὸ σύνθημα, καὶ τὸν πολεμιστήριον ἵππον πρῶτος ἀναβάς καὶ θωρακισάμενος κατ' ἐπειγυλλῆν, ἀσπί βιάδην, τὸ δόρυ κατὰ τῶν ἀντιπάλων τιταίνων ἔξεισιν ὡς εἶπερ ἐλίφων αὐτῷ κυνηγέσιον προηυτρέπιστο ἢ θηρευτικὰ ἐκεῖ που ἀθύρματα προητοίμαστο. Διελθὼν οὖν ἀνέτηρ ῥυτῆρ πεπολιγκεν, ὡς ἀχρεῖον εἶναι κατὰ τὴν ὥραν τῆς

ναί μετέπειτα χρήσιμον. Ὡς δὲ ἤγγισεν ἔνθα παρενέβαλε [P. 301] τὸ πολέμιον, τοῦ μὲν Ἀσάν τὸ πλεῖστον καὶ κράτιστον στρατεύμα εἰς ἐνέδρας καὶ λόχους διαμερίζεται, ὁ δὲ Ἰσαάκιος μὴ τὸ στρατηγίημα τοῦτο καὶ τὸν δόλον κατανοήσας, ὡς ἤτησεν καὶ τροπωσόμενος βακχευτικῶς ἐπῆλθεν ὁρμήματι· διὸ καὶ τῶν ἐν τοῖς λόχοις ἐπιθεμένων, ὡς ἐν μέσοις συσχεθεῖς ἄρκυσι, πολλοὺς μὲν ἀπέβαλε τῶν ἰδίων, τέλος δὲ καὶ αὐτὸς ἔαλλο ζυγρίας ὑπὸ Σκυθῶν, Ἐκ δὲ τούτων συμβέβηκεν ὡς ἐν κτήνεσι λέοντα πρὸς τὰς ἐπελεύσεις ἀδευστάτως καὶ τὰς προνομάς τὸν βάρβαρον ἐφορμᾶν, οἷα μηδενὸς ἀντεξίοντος ἔτι ἐκ τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ πάντων ἀποδειλιασάντων καὶ τῇ πόλει ταῖς Σέβραις μετ' ἀνέτων ἠνιῶν εἰσρυσέντων, ὅσοι τέως μὴ ξίφους ὤφθησαν πάρεργον ἐν τῇ συμβολῇ. Ὁ δὲ συνειληθὼς τὸν σεβαστοκράτορα Σκύθης παντοίως αὐτὸν περιέκρυπεν, ὡς εἴη ἀφώρτος τῷ Ἀσάν, ὑποσαινόμενος ἐλπίζει μὴ τινῶν ἐνδεστέρας, ὡς εἰ τοὺς Βλάχους διελθὼν εἰς τὰ οἰκεία ἤδη τοῦτον ἀπενέγκει, πλείστα ἂν αὐτῷ κατάθοιτο λύτρα ὁ βασιλεὺς. Τῆς δὲ φήμης κατειπούσης συλληφθῆναι τὸν στρατηλάτην, ἐπιμελοῦς γεγεννημένης ἐρευνῆς δῆλος γίνεται καὶ τῷ Ἀσάν ἐμφανίζεται.

ε'. Καὶ τῆδε μὲν ἀπέβη ταῦτα· τότε δὲ καὶ τῶν ὀρουαλῶτων τις ἱερέων, εἰς τὸν Αἴμον αἰχμάλωτος ἀπαγόμενος, δεῖται τοῦ Ἀσάν ἀφειθῆναι, δ' ὁμοφωνίας ὡς Ἰδρις τῆς τῶν Βλάχων φωνῆς εἰς ἔλεον αὐτὸν ἐκκαλούμενος. Ὁ δ' ἀνανεύσας ἔφατο μηδέποτε προθέσθαι Ῥωμαίους ἀπολύειν, ἀλλ' ἀπολλύειν, τοῦτο γὰρ καὶ Θεὸν βούλεσθαι. Πρὸς δὲ τὸν θύτην λέγεται ἀνθυπενεγκεῖν, στενάξαντα βύθιον καὶ δακρύοις τὰ ὄμματα τέγγοντα, μηδ' αὐτῷ Θεὸν ὑπολείπεσθαι οἰκτίρμονα ἀνθ' ὧν οὐκ ἐμνήσθη ποιῆσαι ἔλεος μετὰ πέντητος ἀνδρὸς διὰ ἱερωσύνης Θεῶν πλησιάζοντος, ἐγγὺς δὲ οἱ παρεστάναι καὶ τὸ τῆς ζωῆς τέρας, καὶ τοῦτο μὴ ὡς ἐν μαλακῷ ὕπνῳ τῷ φυσικῷ μόρῳ ἐπελευσόμενον, ἀλλ' ὡς εἴωθε τὰ πλείστα τοῖς σεάττειν ἐμὲ μαχαίρᾳ προτιθεμένους. Καὶ οὐδέποτε τοῦ θνητοῦ τοῦ πρόβημα· μικρῶν γὰρ ὕστερον εἰς τὴν Μυσίαν ἐπανηκῶς παρὰ τινος τῶν οἰκείων διαχειρίζεται. Ἦν δὲ ὁ τρόπος οὗτος τῆς αὐτοῦ ἀναιρέσεως. Ἀνὴρ τις ὁμοφυῆς αὐτῷ καὶ ὁμότροπος καὶ ᾧ πᾶν προσέβλεπεν ἡμέρον (Ἰθαγκὸς ὄνομα τῷδε· σημαίνει δὲ ἡ λέξις τὸν Ἰωάννην), τῆ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ κασιγνήτῳ λόθρα συνήρχετο. Πυθόμενος οὖν τὰ τῆς μίσεως ἐκείνου τὰ μὲν πρῶτα εἰς εὐθύναις ἤγε τὴν δευτερίαν, καὶ θανάτου ἐτίμα τὴν ἐπὶ τοῖς ὀρωμένοις παρσιωπῆσιν· ὡς δ' ἄλλοις τε αὐτὸν ἢ γυνὴ λόγοις τοῦ φονίου κατηύναξε βλέμματος καὶ ὁρμήματος, ἀλλὰ δὴ καὶ τῷ προσάγειν ὕστερον ὡς εἰκαίως χολᾶ κατ' αὐτῆς, ἀκριθῶς γὰρ κακείνον τὰ περὶ τὴν μίξιν ταυτηνὴ συνέιδεναι, τὸν κατὰ τῆς ὁμολέκτου χόλον εἰς Ἰθαγκὸν μετατίθησι, καὶ δὴ μεταπέμπεται τὸν ἄνδρα τῶν νυκτῶν ἄωρι, μηδὲν καθυφεῖς τῆς ὁρμῆς. Ὁ δὲ τὸ τῆς χρείας ἔξωρον οὐκ ἀναιτιον καὶ ἀνεύθυνον οἰθεῖς ἐς τὴν αὔριον τὴν ἄφειν ὑπερτίθεται. [P. 302] Ἐκείνου δ' αὖ πάλιν ἐγκειμένου καὶ μὴ φέρειν ἔχοντος τὴν βρασιώνην ὡς παρόρασιν, κοινούται τοῖς καθ' αἴμα καὶ φίλοις τὸ ποιητέον ὁ Ἰθαγκὸς, εἰς νοῦν ὀψέ ποτε βαλὼν τὸ τῆς ἀφίξεως αἴτιον. Οἱ δ' ὑπόθεσις τούτῳ τὴν προτενῆ περιζώσασθαι μαχαίραν, καὶ ταύτην τῷ ἱματίῳ ἐνθάψαντα εἰσελθεῖν, καὶ τοῦ μὲν Ἀσάν ἥρμα προσεπιπλήττοντος καὶ τὸ τοῦ θυμοῦ κατ' αὐτοῦ βράττον ὕδρεσι συμμετροῦντος, καὶ τοῖς λοιποῖς ἢ μὴ λυμῆνηται τὸ σῶμα τὴν κόλιτιν ἀφορίζοντος, φέρειν γενναίως καὶ τὴν ἐπ' οἷς ἔαλλο παραλύτησιν συγγνώμην αἰτεῖν· εἰ δ' ἐκείνος διφύη τὸ ξίφος κατ' αὐτοῦ, τρηκαῦτα κακείνον ἀνδρίζεσθαι, καὶ σπεύ-

A 5. Hic illius expeditionis exitus fuit. Tum etiam quidam captivus sacerdos, Blachicæ linguæ peritus, cum in Hæmum abduceretur, Asanem miserabili oratione obtestatus ut se dimitteret, ubi id ille renuit, neque enim sibi propositum esse Romanos dimittere sed perdere, idque Deo etiam probari, ille cum alto suspirio et lacrymis subjecisse fertur nec ipsi reliquam esse Dei misericordiam, quod viri pauperis, Deo ob sacerdotium familiaris, non sit misertus, ac instare ei cruentum vitæ exitum, quali homines sanguinarii plerumque perire soleant. Nec sefellit ea sacrificuli divinationio; nam paule post 618 in Mysiam reversus a familiarium suorum quodam occiditur; idque hoc modo factum est. Quidam natura et moribus ei similis, et intima familiaritate conjunctus, nomine Ibancus (sic Joannes a Blachis dicitur), clam cum uxoris ejus sorore consueverat. Quo stupro comperto, principio uxorem accusabat et propter ejus facinoris dissimulationem capitis damnabat. A quo crudeli proposito cum aliis verbis uxoris suæ deterritus, tum eo quod affirmabat ipsum quoque ejus rei probe gnarum esse, iram a muliere in Ibancum transfert, eumque nulla mora interposita intempesta nocte accersit. Is vero se alieno tempore non sine gravi causa et crimine vocari ratus, adventum suum in crastinum differt. Sed illo rursus instante et procrastinationem sui contemptum interpretante, Ibancus vix tandem causa cur vocaretur intellecta, cum amicis et cognatis deliberat. Ii monent ut longo gladio sub veste occultato accinctus ingrediatur. Quodsi Asan eum modice objurget et iracundiæ impetum conviciis terminet sine cruciatu corporis, ut fortiter ferat et culpam deprecetur. Sin ensẽ postulet, tum et ipse virum se præbeat, et operam det 619 ut antevrat hominem impudentem et sanguinariũ, nec ullum ictum nisi lethalem ei inferat. Id consilium Ibancus statim exsequitur. Nam cum Barbarus nihil moderatũ in eum cogitaret, sed ad primum ejus conspectum efferatus ensẽ quæret, ille facinus occupat et ensẽ in inguine defixo Asanem occidit. Inde elapsus statim ad conscios se recipit, ac cœde indicata cum eis consilium defectio- nis init: nequo enim fratres, cognatos et amicos interfecti quieturos. Quodsi res ex sententia successerit, se regioni illi et toti Mysiæ justius et æquius

quam Asanem dominaturos, neque, ut ille fecerit. A ferro grassaturos in omnes, et quidquid iracundia suaserit perpetraturos; sin res aliter ceciderit nec eventus consiliis responderit. aliam rationem inituros et salutem suam Romanorum Imperatori commissuros. Hæc nocturno adhuc tempore non modo decreverunt, sed multos etiam in suas partes pertraxerunt: et Ternobo occupata (ea est 620 omnium Hæmi urbium munitissima et præstantissima, in montis vertice sita, firmis circumdata mœnibus, quam et amnis perfluit) Petro restituerunt. Nam ut primum diluxerat, fama cædem Asanem non Ternobi duntaxat, sed in locis etiam remotioribus divulgavit. Sed cum nec Petrus Ibancum expugnari, nec Ibancus Petro se resistere facile posse cerneret, ille hunc obsidionis mora demandum, hic ad Romanorum imperatorem confugiendum et ejus ope hostibus resistendum esse censuit. Ferebatur autem Ibancus etiam Isaacii sebastocratoris impuleu Asanem occidisse, cum aliis plurimis pollicitationibus, tum spe nuptiarum filii ejus Theodoræ adductus. Cæterum Isaacius ante Asanis cælem in vinculis exspiravit.

Βίσησι. Ὅθεν κρατήσαντες τοῦ Τερνόβου (ὁ δὲ ἐστὶν ἡ ἐρυμνοτάτη ἄμα καὶ προφερεστάτη τῶν κατὰ τὸν Αἴμον ἀπασῶν πόλεων, τείχεσι τε ἰσχυροῖς περιβεβλημένος καὶ ῥεύματι ποταμείου διειλημμένος καὶ ὄρους ἀκρωνοῦχα πεπολισμένος) τοῖς περὶ τὸν Πέτρον ἀντίστησαν· ἡ γὰρ φήμη ἄμα ἐφ' οὐκ ἐπ' ἀκρων μόνον τῶν τοῦ Τερνόβου τειχίων, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔξω καὶ πόρρωθεν τὸν τοῦ Ἀσάν περιεσάλπιζε θάνατον. Ὡς δ' οὖθ' ὁ Πέτρος ῥάδιον εὐριοκε τὴν Ἰθαγοῦ καταστροφὴν, οὐθ' οὗτος ἀποκρούσασθαι Πέτρον ἠδύνατο, ὁ μὲν χρονοτριβεῖν ἐπεβάλετο καὶ μίαν ταύτην ψίτο προσδοκίαν καταπαλίψασαν τὸν ἀντίδικον Ἰθαγοῦν, ὁ δὲ τῶν τῶν Ῥωμαίων προσροῦναι βασιλεῖ δεῖν ἔγνωκε καὶ διὰ τῆς ἐνεῖθαι συνάρσεως περιγενέσθαι τῶν διαφορῶν. Ἐλέγετο δὲ καὶ ὑποθήκαις Ἰσακίου οὐδ' σεβαστοκράτορος ἀναيرهθῆναι πρὸς Ἰθαγοῦ τὸν Ἀσάν, ἄλλαις τε πλείστασι ὑποσχέσει πρὸς τοῦτο ἐπιβρώσθ' ἔντος, καὶ προσέτι γε μὴν περωθέντος τῶν κατ' ἐπιγαμίαν συναρμύσασθαι οἱ καθυποσχέσθαι τὴν οἰκίαν θυγατέρα τὴν Θεοδώρην. Πλὴν ὁ μὲν ἐναφῆκε τοῖς δεσμοῖς τὴν [P. 303] ψυχὴν, καὶ μηδέπω τοῦ φόνου κατεργασθέντος.

6. Ibancus vero imperatorem statu rerum exposito hortatus est ut aliquos cum copiis mitteret, qui et Ternobum acciperent et de adjutore totam Mysiam vindicarent. Ac Romanis forsitan aliquid salutare actum esset, si imperator statim sine mora gerendæ rei animum intendisset: nam Ternobo occupata facile totius Mysiæ potitus esset. Verum ipse per stultitiam 621 ut cochlea testam repetens, in palatio abditus, Manuelem Camyzem protostratorem cum imperio mittit. Is cum suis copiis Philipopolim profectus et Mysiæ limites vix ingressus præter expectationem retro abit. Milites enim mora seditione, quo se duceret et cum quibus pugnandum esset, rogabant: « Annon sæpe, inquit, montana ista transivimus, atque adeo nihil confectimus ut pene omnes interiorimus? revertere igitur, revertere, nosquedum reducito. » Præterea inopinato metu consternati, quasi hostes a tergo inerant et omnis generis tela conjicerent, effuse suggerunt. Imperatore idem opus cum exercitu majore iterum tentante subinde res successu caruit. Quare Ibancus cum nemo Romanorum cum Barbaris vellet congregi, invalescentibus Petri opibus et inhoribus ei copiis affluentibus, desperatis re-

δεν ὥστε φθάσειν ἢ μελλήσας αὐτίκα πείσεται, καὶ πάσας καίριας ἐπάγειν καὶ καταγούσας εἰς ἄδου τὴν ἀναιδῆ καὶ φιλαίματον. Ὁ καὶ εἶχεν ὄδε διαπραξάμενος· μηδὲν γὰρ ἐπ' αὐτῷ διανοουμένου μέτριον τοῦ βαρβάρου, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν πρώτῃν εὐθὺς θέαν ἐκθηριωθέντος καὶ τὸν σφαγέα ζυτοῦντος κνώδοντα, κατὰ τοῦ βουδῶνος οὗτος φθάσας ἐκείνον πλήττει καὶ ἀναιρεῖ. Οὐκοῦν καὶ διαδράς Ἰθαγὸς παραχρῆμα πρόσεισι τοῖς τοῦ ἔργου συνίστοραι καὶ μνήσας τὸ γεγονός ἐγὼ αὐτοῖς ἄμα πρὸς ἀποστασίαν ἰδεῖν· μηδὲ γὰρ ἤρεμήσειν τοὺς τοῦ πεισθέντος ὀμαίμονας καὶ ὅσον αὐτῷ πρὸς γένους καὶ φίλιον· ἔκῃ μὲν προχωροῖ τὰ κατὰ σκοπὸν, καὶ χυρὰς ἐκείνους καὶ Μυσίας ἄρξειν αὐτῆς τοῦ Ἀσάν δικαιοτέρων τε καὶ ἐννομώτερον, καὶ μὴ τῶν ξίφει τὰ πάντα ὡς ὁ πεσὼν διοικεῖν, καὶ ὅπερ ἂν ὑποβέβηθη θυμὸς, τοῦτο καὶ διαπράττεσθαι· εἰ δ' ἄλλως αὐτοῖς μεταβρίφειν τὰ διαδούλια μῆτε μὴν ὄλιως προβαίνουσι τὰ κατ' ἔρεσιν, πρὸς ἄλλον μετακυλεύσασθαι πλοῦν, τοῖς τὰ Ῥωμαίων πράγματα κυβερνώσιν τὰ κατ' αὐτοὺς ἐπιτρέψαντες. Ἔτι τοῖσιν οὕτως νυκτὸς οὐ μόνον τὴν σκίψιν ταύτην ἐκράτουναν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς παρῶν τῶν βουλευμάτων αὐτοῖς συλλα-

στῆλαι τινα μετὰ στρατιᾶς διηρέθιζε τὸν παραληφόμενον τε τὸν Τερνόβον καὶ σὺν αὐτῷ περὶ τῆς ὄλης Μυσίας ἀγωνισόμενον. Καὶ τάχ' ἂν τετέλειστέ τι τοῖς Ῥωμαίοις σωτήριον, εἰ βασιλεὺς αὐτίκα προθύμως πρὸς τὴν ἀγγελίαν ταύτην πραξίκοπι ἐπεβάλετο, ἐπειδὴ περ καὶ εἰ Τερνόβον εἶλεν, εἶχεν ἂν εὐμαρῶς καὶ ἀπόνως Μυσίαν ἄπασαν. Νῦν δὲ ὁ μὲν βλακυσάμενος ἐνέφου τοῖς ἀρχαίοις καὶ πᾶσι κατὰ τὸν εἰς τὸ κέλυφος βυόμενον σκώληκα, στέλλει δὲ τὸν πρωτοστράτορα Μανουὴλ τὸν Καμύτζην, ἀνεσπῶν στρατηγόν. Ὁ δὲ ἀπάρας ἐκ τῆς Φιλίππου μετὰ τῶν ἐπομένων ἐκείνῳ δυνάμεων, καὶ τῶν ἕσθ' τῆς Μυσίας ἄκροις ποσὶν ἐραψάμενος, καλίσσασθαι γίνεται παρὰ ὀδόν. Το γὰρ στρατευμα ἐπαναστάτη, « Ποῖ ἄγετε ἡμᾶς, » ἔλεγον, « ἡ τίσι συμπλακίσεσθαι μέλλομεν; Οὐ πολλὰς τὰς ὀρτάλας ταῦτες ὀδοὺς διήλθομεν, καὶ μὴ μόνον οὐδὲν τι κατωρθώκαμεν βέλτιον, ἀλλὰ καὶ μικροῦ προαπολέωκαμεν ἅπαντες; Ἄνᾶστρέφε τοῖσιν, ἄνᾶστρέφε, καὶ ἡγοῦ τῆς ἐπὶ τὰ σφέτερα. » Ἐπὶ δὲ τοῖσιν καὶ δειμασιν ἀλόγοις ἐκταραχθέντες, ὥσπερ κατὰ νώτου τινῶν ἐγκειμένων καὶ παντοίοις ὅπλοις βαλλόντων, ἀκόσμως ᾤχοντο. Καὶ αὐθις σὺν πρὸς τοῦ βασιλέως ἡ

ς'. Ὁ δ' Ἰθαγὸς δηλώσας βασιλεῖ τὸ γινόμενον

πρῆξις αὐτῆ μετὰ στρατιᾶς ἐπεκρίνατο μείζονος. **A** bus Ternobo clam profugus imperatorem a-lit. Ita Petrus summa rerum denuo potitur. Sed nec ipse naturali morte obit, sed paulo post eo quoque a popularium quodam miserabiliter confosso principatus ad Joannem tertium ejus fratrem transit, quem tum Petrus adjutorem **622** laborum et regni participem assumpserat. Is non parvo tempore apud Romanos obces fuerat, cum imperator Isaacius secundum Mysis arma intulisset, sed fuga elapsus domum redierat, nihilo fratre Asane Romanis spoliandis et infestandis mitior. E nostro autem exercitu nemo resistere Petro potuit: sed hostibus per tot annos tot et tantas victorias adeptis, eo malo Romanam rem publicam perpetuo turbante, nunquam ulla victoria ullum rei bene gerendæ simulacrum nostris arrisit. Hanc Numinis indignationem et nostri constitutionem nemo ex summis et honoratissimis sacerdotibus, nemo ex religiosissimis monachis consideravit, ullo modo placare docuit, aut liberius apud imperatorem disserendo quidquam Romanis salutare conatus est: sed quasi omnes a via deerrantes et inutiles facti quid rei esset non animadverterunt, quodammodo flagellis Dei alversantes. Græci quidem causa pestilentiae ex Culchante vate cognitæ, **623** offensi Numinis iram placarunt, neglecta summi et potentissimi imperatoris indignatione. Ibancus vero cum ad imperatorem se contulisset, benigne susceptus Romanis multis in rebus utilem navavit operam, homo proceræ staturæ, præstanti ingenio et robustissimo corpore. Sed iracundia et contumacia animi e vultu relucens crudelitatem ejus abunde testabatur. Quare tametsi inter Romanos viveret, tamen mores suos ad facilitatem et æquabilitatem minime componebat. Nihilominus imperatorem sponsalibus a sebaocratore promissis indignum ratus, nuptias in legitimum tempus distulit ob puellæ teneros annos, ipsum vero in numerum cognatorum suorum potentissimorum hominum recepit, summa potentia et maximis opibus donatum. Is vere sponæ suæ immatura ætate considerata, et matris ejus Annæ viduæ adhuc elegantia curiosius inspecta, nuptiis amplioribus inhians: « Quid, inquit, mihi rei est cum lactente adhuc agna, **624** cum ove indigeam ad coitum apta? » Ac vir ille in partibus Philippopoli vicinis plurimum laboravit, et veluti vallum popularibus suis et auxiliariis Scythis obvia quæque vastantibus opponebatur. Aliquando etiam imperatorem in expeditiones sequens strenuam operam præ cæteris navare videbatur. Quis vero Scytharum et Blachorum incursiones et nefaria facinora enumerare queat? Vastitas regionum Hæmo vicinarum, Macedoniæ et Thraciæ direptiones, utique omnibus status et tabulis clarius et quavis historia dilucidius ostendunt quid actum sit.

Ἐνίκα δ' ἔτασε τὰ χεῖρωνα, μηδενὸς εἰς χεῖρας ἐλθόντων καὶ συμμύξαι τοῖς βαρβάρους ἐν τῷ ἐπαρχίῃ γειν Ἰθαγκῶ δοκιμάζοντος. Ἀπειρηκῶς τοίνυν οὗτος καὶ τοῖς κατὰ τὸν Τέρνοβον δυσχρηστούμενος πράγμασιν, οἷα τῶν περὶ τὸν Πέτρον κρατυνομένων αἰεὶ καὶ στρατιᾶς προσθήκαις ἐπαυξομένων, ἔξεισιν ἐκείθεν λαθραῖως καὶ πρόσσει βασιλεῖ, καὶ μετῆλθεν οὕτω καθαρῶς πρὸς τὸν Πέτρον πάλιν ἡ ἀρχηγία Μυσῶν. Πλὴν οὐδ' οὗτος θανάτῳ φυσικῶ ἐπαπλήθεν, ἀλλὰ μικρῶ ὑστερον παρά του τῶν ὁμογενοῦν ξίφει διελαθεῖς κατέστρεψεν οἰκτρῶς τὴν ζωὴν ἡ δὲ ἡγεμονία τῶν Βλάχων βλέπει πρὸς Ἰωάννην τὸν τρίτον τῶν ἀδελφῶν. Τότε δ' οὖν ὁ Ἡέτρος συλλήπτωρα τῶν πόνων καὶ μερίτην τῆς δυναστείας Ἰωάννην προσεδόμενος τὸν ἡμαίμονα, δὲ ἐπ' ἱκανὸν ὁμήρησεν ἐν Ῥωμαίοις, ἡνίκα εἶχε βασιλεὺς Ἰσαάκιος δισσεύσας κατὰ Μυσῶν, ἀποδοῦς δὲ, ὡς πρὸς τὰ οἴκοι πάλιν ἀφίκετο, οὐκ ἐξ ἀντιθέτου τῷ τεθναῶτι Ἀσάν τὰ Ῥωμαίων ἔκειρε προνομεύων ἡ γὰρ φύσις καὶ τούτῳ οὐδὲν τι πρὸς τὰ ἡμέτερα διαβόησε μέτρον. Ὑπήντα δὲ τῷ Πέτρῳ ἐξ ἡμῶν οὐδεὶς, οὐδ' ἠδύνατο, ἀλλὰ τοσούτων καὶ τηλικούτων τοῖς ἐναντίοις κατωρθωμένων ἐπὶ πλείστοις ἐνιαυτοῖς, καὶ τοῦ κακοῦ τοῦδε τῶν Ῥωμαίων ἔτασε διακυμαίνοντος πράγμασιν, οὐδέποτε βραχεῖα νίκη Ῥωμαίοις διαγεγάλακει, οὐδὲ τι παρυφέστη τροπαιουχίματος ἴνδαλμα. Τὴν δ' ἐκ Θεοῦ παρόρασιν ταύτην καὶ τελείαν μικροῦ ἐγκυτάλειψιν οὐδεὶς τῶν ὑψηθρόνων ἀρχιερέων καὶ τὰς πρώτας καρπουμένων τιμὰς ἢ τῶν τὴν ἔρεαν τῆς κεφαλῆς μέχρι καὶ ῥινόδς διαχλωμάτων βαθυπαγῶνων μοναστῶν ἐν νῦν **C** βαλλόμενος ἦν, ἢ διδάσκων πρὸς ταύτην ἀντιπράττειν ὅποσονοῦν, ἢ ἐν τῷ παρβήσιάζεσθαι βασιλεύως ἐνώπιον Ῥωμαίοις [P. 304] διαμηχανώμενος τὰ σωτήρια· ἀλλ' ὡς εἰ πάντες ἐξέκλινάν τε ἅμα καὶ ἡχρησώθησαν, ἀνεπαισθητῶς εἶχον τῶν γινομένων καὶ οἷον ἀντέβαινον ταῖς ἐκ Θεοῦ μαστιγώσεσιν. Ἐλληνας δὲ τὴν αἰτίαν ἐζητήσαν τοῦ λοιμοῦ, καὶ τοῦ μάντεως πυθόπνοι Κάλχαντος οὐκ ἀφῆναν τὸ κακὸν ἀθεράπευτον, παρ' οὐδὲν θέμενοι εἰ βαρυμητιῶν ἔμελλεν ὁ πρώτιστος καὶ νράτιστος τοῦ στρατεύματος· Ὅγε μὴν Ἰθαγκὸς τῷ βασιλεῖ προσρυεῖς ἀσμένως προσδέδεκτο, καὶ γίγονεν ἐς οὐκ ὄλιγα χρόσιμος Ῥωμαίοις, εὐμήκης ὢν τὴν ἡλικίαν καὶ ἀγγλίνους μάλιστα καὶ τὴν βίωμην ἀκμαῖος τοῦ σώματος· τὸν δὲ γε ἄνδρα τῶν αἱμάτων τῷ τοῦ **D** εἶδους ἀκροχόλιω καὶ τῷ τῆς γνώμης ἀποκρότῳ σαφῶς διεχάραττε, Ῥωμαίοις μὲν συναυλιζόμενος, μεταβύθημιζόμενος δὲ μηδαμῶς πρὸς τὸ τοῦ φρονήματος ὁμαλὸν καὶ εὐ ἐνδοστον. Ὁ μέντοι βασιλεὺς οὐκ ἀνῆξιον κρίνας τὸν ἄνδρα τῶν εἰς αὐτὸν γενομένων γυμικῶν ἐγγυήσεων, τὴν μὲν παστάδα ἐς τὸν νόμιμον κειρὸν ἀνεβάλετο (ἔτι γὰρ ἐψέλλιζεν ἡ νόμφη τὰ παιδικὰ), αὐτὸν δὲ τοῖς μέγα δυναμένοις συγγενεῖσιν ἐνεγχαφεν, οὐθενὸς τῶν εἰς Θεραπεῖαν ἀρχικτῆν τὸ κατηγγυημένης αὐτῷ θηγατρόπαιδος τοῦ βασιλέως ἀτελες ὄρων, καὶ τῆ τοῦ κάλλους ροδωνιζῆ τῆς τεκούσης αὐτὴν Ἀννης ἐν χηρείᾳ ἐτι οὔσης περιέργως ἐνατενίζων, καὶ γάμους φανταζόμενος μείζονας. « Τί μοι καὶ τῷ ἐν γέλοισιν, » ἔφασκεν, « ἀρνεῖται ἀμνάδος πρὸς ὄχλειαν καὶ αἰγὸς τελείας ἐπιδομένω; »

quam Asanem domituros, neque, ut ille fecerit. A ferro grassaturos in omnes, et quidquid iracundia suaserit perpetraturos; sin res aliter ceciderit nec eventus consiliis responderit. aliam rationem inuituros et salutem suam Romanorum Imperatori commissuros. Hæc nocturno adhuc tempore non modo decreverunt, sed multos etiam in suas partes pertraxerunt: et Ternobo occupata (ea est 620 omnium Hæmi urbium munitissima et præstantissima, in montis vertice sita, firmis circumdata mœnibus, quam et amnis perfluit) Petro restituerunt. Nam ut primum diluxerat, fama cædem Asanis non Ternobi duntaxat, sed in locis etiam remotioribus divulgavit. Sed cum nec Petrus Ibancum expugnari, nec Ibancus Petro se resistere facile posse cerneret, ille hunc obsidionis mora demandum, hic ad Romanorum imperatorem confugiendum et ejus ope hostibus resistendum esse censuit. Ferebatur autem Ibancus etiam Isaaci Sebastocratoris impulsu Asanem occidisse, cum aliis plurimis pollicitationibus, tum spe nuptiarum filie ejus Theodoræ adductus. Cæterum Isaacius ante Asanis cælem in vinculis exspiravit.

βέσθαι. Ὅθεν κρατήσαντες τοῦ Τερνόβου (ὁ δὲ ἐστὶν ἡ ἐρυμνοτάτη ἄμα καὶ προφερεστάτη τῶν κατὰ τὸν Αἴμον ἀπασῶν πόλεων, τείχεσι τε ἰσχυροῖς περιβεβλημένος καὶ ῥεύματι ποταμῶν διεσπασμένος καὶ ὄρους ἀκρωνοχίμα πεπολισμένος) τοῖς περὶ τὸν Πέτρον ἀντίστησαν· ἡ γὰρ φύμη ἄμα ἐφ' οὐκ ἐπ' ἄκρων μόνον τῶν τοῦ Τερνόβου τειχέων, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔξω καὶ πόρρωθεν τὸν τοῦ Ἀσάν περιεσάλπιψε θάνατον. Ὡς δ' οὕθ' ὁ Πέτρος ῥάδιαν εὗρισκε τὴν Ἰθαγκοῦ καταστροφὴν, οὕθ' οὕτως ἀποκρούσασθαι Πέτρον ἠδύνατο, ὁ μὲν χρονοτριβεῖν ἐπεβάλετο καὶ μίαν ταύτην ψετο προσδοκίαν καταπαλαίευσαν τὸν ἀντίδικον Ἰθαγκόν, ὁ δὲ τῶν τῶν Ῥωμαίων προσρυῆναι βασιλεῖ δεῖν ἔγνωκε καὶ διὰ τῆς ἐνεῖσθαι συνάρσεως περιγενέσθαι τῶν διαφορῶν. Ἐλέγετο δὲ καὶ ὑποθήκαις Ἰσαακίου οὐδ' σεβαστοκράτορος ἀναιρεθῆναι πρὸς Ἰθαγκοῦ τὸν Ἀσάν, ἀλλὰ τις πλεισταὶς ὑποσχίσεισι πρὸς τοῦτο ἐπιβύρωσθαι, καὶ προσέειπε μὴν περωθέντος τῶν κατ' ἐπιγαμίαν συναρμόσασθαι οἱ καθυποχέσθαι τὴν οἰκίαν θυγάτερα τὴν Θεοδώραν. Πλὴν ὁ μὲν ἐναφῆκε τοῖς δεσμοῖς τὴν [P. 303] ψυχὴν, καὶ μηδέπω τοῦ φόνου κατεργασθέντος.

6. Ibancus vero imperatorem statu rerum expro C sito hortatus est ut aliquos cum copiis mitteret, qui ei Ternobum acciperent et de adjutore totam Mysiam vindicarent. Ac Romanis forsitan aliquid salutare actum esset, si imperator statim sine mora gerendæ rei animum intendisset: nam Ternobo occupata facile totius Mysiæ potitus esset. Verum ipse per stultitiam 621 ut cochlea testam repetens, in palatio additus, Manuelem Camyzem protostratorem cum imperio mittit. Is cum suis copiis Philipopolim profectus et Mysiæ limites vix ingressus præter expectationem retro abit. Milites enim mota seditione, quo se duceret et cum quibus pugnandum esset, rogabant: « Annon sæpe, inquit, montana ista transivimus. atque adeo nihil confectum ut pene omnes interioribus? revertere igitur, revertere, nosquedum reducito. » Præterea inopinato metu consternati, quasi hostes a tergo inerant et omnis generis tela conjicerent, effuse suggerunt. Imperatore idem opus cum exercitu majore iterum tentante subinde res successu caruit. Quare Ibancus cum nemo Romanorum cum Barbaris vellet congregi, invalescentibus Petri opibus et infortioribus ei copiis affluentibus, desperatis re-

dein ὥστε φθάσειν ὃ μελλήσας αὐτίκα πείσεται, καὶ πάντα καιρίας ἐπάγειν καὶ καταγούσας εἰς ἔθου τὸν ἀναιδῆ καὶ φιλαίματον. Ὁ καὶ εἶχεν ὄδα διαπραξάμενος· μηδὲν γὰρ ἐπ' αὐτῷ διανοουμένου μέτριον τοῦ βαρβάρου, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν πρώτην εὐθὺς θέαν ἐκηριωθέντος καὶ τὸν σφαγέα ζυτοῦντος κνώδοντα, κατὰ τοῦ βουδῶνος οὗτος φθάσας ἐκείνον πλήττει καὶ ἀναιρεῖ. Οὐκοῦν καὶ διαδράς Ἰθαγκὸς παραχρῆμα πρόσεισι τοῖς τοῦ ἔργου συνιστοραὶ καὶ μνηύσας τὸ γεγονός ἐγὼ αὐτοῖς ἄμα πρὸς ἀποστασίαν ἰδεῖν· μηδὲ γὰρ ἤρεμήσειν τοὺς τοῦ πεισθέντος δμαίμονας καὶ ὅσον αὐτῷ πρὸς γένους καὶ φίλιον Κᾶν μὲν προχωροῖ τὰ κατὰ σκοπὸν, καὶ χώρας ἐκείνους καὶ Μυσίας ἄρξειν αὐτῆς τοῦ Ἀσάν δικαιοτέρων τε καὶ ἐννομώτερον, καὶ μὴ τῷ ξίφει τὰ πάντα ὡς ὁ πεισὼν διοικεῖν, καὶ ἕπερ ἂν ὑποβᾶλλῃ θυμὸς, τοῦτο καὶ διαπράττεσθαι· εἰ δ' ἄλλως αὐτοῖς μεταβρίφει τὰ διαδούλια μῆτε μὴν ὄλως προβαίνουσι τὰ κατ' ἔρεσιν, πρὸς ἄλλον μετασκευάσασθαι πλοῦν, τοῖς τὰ Ῥωμαίων πράγματα κυβερνώσι τὰ κατ' αὐτοῦς ἐπιτρέψαντες. Ἔτι τοῖσιν οὕτως υψῶς οὐ μόνον τὴν σκίψιν ταύτην ἐκράτουν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς παρῶξουν τῶν βουλευμάτων αὐτοῖς συλλα-

ς. Ὁ δ' Ἰθαγκὸς δηλώσας βασιλεῖ τὸ γινόμενον C σταῖλαι τινα μετὰ στρατιᾶς διηρέθιζε τὸν παραληψόμενον τε τὸν Τερνόβον καὶ σὺν αὐτῷ πεθὶ τῆς ὅλης Μυσίας ἀγωνισόμενον. Καὶ τάχ' ἂν τετέλεστέ τι τοῖς Ῥωμαίοις σωτήριον, εἰ βασιλεὺς αὐτίκα προθύμως πρὸς τὴν ἀγγέλιον ταύτην πραξίκοπι ἐπεβάλετο, ἐπειδὴ περ καὶ εἰ Τερνόβον εἶλεν, εἶχεν ἂν εὐμαρῶς καὶ ἀπόνως Μυσίαν ἄπασαν. Νῦν δὲ ὁ μὲν βλακυσάμενος ἐνέφου τοῖς ἀρχαίοις καὶ πάλιν κατὰ τὸν εἰς τὸ κέλυφος βυδόμενον σκώληκα, στέλλει δὲ τὸν πρωτοστράτορα Μανουὴλ τὸν Καμύτζην, ἀνεπίων στρατηγόν. Ὁ δὲ ἀπάρας ἐκ τῆς Φιλίππου μετὰ τῶν ἐπομένων ἐκείνῳ δυνάμεων, καὶ τῶν ἄλλων τῆς Μυσίας ἄκροις ποσὶν ἐραψάμενος, παλίσεως γίνεται παρὰ ὀδόν. Το γὰρ στρατεύμα ἐπανασταίη, « Ποὶ ἄγετε ἡμᾶς, » ἔλεγον, « ἡ τίσι συμπλακίσεσθαι μέλλομεν; Οὐ πολλὰ τις τὰς ὀρμαίας ταύτης ὀδοὺς δὴ ληθόμεν, καὶ μὴ μόνον οὐδὲν τι καταρωθῶκαίμεν βέλτιον, ἀλλὰ καὶ μικροῦ προαπολώλπειμεν ἅπαντες; Ἄνᾶστρεφε τοῖσιν, ἄνᾶστρεφε, καὶ ἔργοῦ τῆς ἐπὶ τὰ σφέτερα. » Ἐπὶ δὲ τοῖσιν καὶ δειμασιν ἀλόγοις ἐκταραχθέντες, ὥσπερ κατὰ νότου τινῶν ἐγκαιμένων καὶ παντοίοις ὅπλοις βαλλόντων, ἀκόσμως ὤχοντο. Καὶ αὖθις σὺν πρὸς τοῦ βασιλέως ἡ

πρῆξις αὐτῆ μετὰ στρατιᾶς ἐπεκρίνατο μείζονος. Ἐνίκη δ' ἔτασε τὰ χεῖρονα, μηδενὸς εἰς χεῖρας ἐλθεῖν καὶ συμμίζει τοῖς βαρβάρους ἐν τῷ ἐπαρηγεῖν Ἰδαγκῶ δοκιμάζοντος. Ἀπειρηκῶς τοίνυν οὗτος καὶ τοῖς κατὰ τὸν Τέρνοβον δυσχρηστούμενος πράγμασιν, οἷα τῶν περὶ τὸν Πέτρον κρατυνομένων ἀεὶ καὶ στρατιᾶς προσθήκαις ἐπαυξομένων, ἔξεισιν ἐκείθεν λαθραίως καὶ πρόσσεισι βασιλεῖ, καὶ μετῆλθεν οὕτω καθαρῶς πρὸς τὸν Πέτρον πάλιν ἡ ἀρχηγία Μυσῶν. Ἠλθὴν οὖδ' οὗτος θανάτῳ φυσικῶ ἐπαπῆλθεν, ἀλλὰ μικρῶ ὕστερον παρὰ τοῦ τῶν ὁμογενηῶν ξίφει διελαθεὶς κατέστρεψεν οἰκτρῶς τὴν ζωὴν ἡ δὲ ἡγεμονία τῶν Βλάχων βλέπει πρὸς Ἰωάννην τὸν τρίτον τῶν ἀδελφῶν. Τότε δ' οὖν ὁ Ηἱέτρος συλλήπτωρα τῶν πόνων καὶ μερίτην τῆς δυναστείας Ἰωάννην προσελόμενος τὸν ἡμαίμονα, ὃς ἐπ' ἰκανὸν ὠμήρησεν ἐν Ῥωμαίοις, ἦνίκα εἶχε βασιλεὺς Ἰσαάκιος δισσεύσας κατὰ Μυσῶν, ἀποδράς δὲ, ὡς πρὸς τὰ οἴκοι πάλιν ἀφίκετο, οὐκ ἐξ ἀντιθέτου τῷ τεθνεῶτι Ἀσῶν τὰ Ῥωμαίων ἔκειρε προνομηῶν ἡ γὰρ φύσις καὶ τοῦτω οὐδὲν τι πρὸς τὰ ἡμέτερα διεθράβευσσε μέτριον. Ὑπήντα δὲ τῷ Πέτρῳ ἐξ ἡμῶν οὐδέεις, οὐδ' ἠδύνατο, ἀλλὰ τοσοῦτων καὶ τηλικούτων τοῖς ἐναντίοις καταρθωμένων ἐπὶ πλείστοις ἐνιαυτοῖς, καὶ τοῦ κκοῦ τοῦδε τῶν Ῥωμαίων ἔτασε διακυμαίνοντος πράγμασιν, οὐδέποτε βραχεῖα νίκη Ῥωμαίοις διαγγελάκει, οὐδέ τι παρυφέστη τροπαιουχίματος ἴνδαλμα. Τὴν δ' ἐκ Θεοῦ παρόρασαν ταύτην καὶ τελείαν μικροῦ ἐγκυτάλειψιν οὐδέεις τῶν ὑψηρόνων ἀρχιερέων καὶ τὰς πρώτας καρπουμένων τιμὰς ἢ τῶν τὴν ἔραν τῆς κεφαλῆς μέχρι καὶ ῥινόδς διαχλωμάτων βαθωπωγῶνων μοναστῶν ἐν νῶ βαλλόμενος ἦν, ἡ διδάσκων πρὸς ταύτην ἀντιπράττειν ὁποσοῦν, ἢ ἐν τῷ παρῆρησιάζεσθαι βασιλέως ἐνώπιον Ῥωμαίοις [P. 304] διαμηχανώμενος τὰ σωτήρια· ἀλλ' ὡς εἰ πάντες ἐξέκλιαν τε ἄμα καὶ ἡχρηώθησαν, ἀνεπαισθήτως εἶχον τῶν γινομένων καὶ οἷον ἀντιβαῖνον ταῖς ἐκ Θεοῦ μαστιγώσεσιν. Ἐλλήνες δὲ τὴν αἰτίαν ἐζητήσαν τοῦ λοιμοῦ, καὶ τοῦ μάντεως πυθόπνοι Κάλχαντος οὐκ ἀφήσαν τὸ κακὸν ἀθεράπευτον, παρ' οὐδὲν θέμενοι εἰ βαρυμητιῶν ἔμελλεν ὁ πρώτιστος καὶ γράτιστος τοῦ στρατεύματος· Ὅγε μὲν Ἰδαγκὸς τῷ βασιλεῖ προσρweis ἀσμένως προσδέδεκτο, καὶ γέγονεν ἐς οὐκ ὀλίγα χροῖσιμος Ῥωμαίοις, εὐμηκῆς ὢν τὴν ἡλικίαν καὶ ἀγγίλους μίλιττα καὶ τὴν βώμην ἀκμαῖος τοῦ σώματος· τὸν δὲ γε ἄνδρα τῶν αἰμάτων τῷ τοῦ εἶδους ἀκροχόλιῳ καὶ τῷ τῆς γνώμης ἀποκρότῳ σαφῶς διεχάρτατε, Ῥωμαίοις μὲν συναυλιζόμενος, μεταρῶθμιζόμενος δὲ μηδαμῶς πρὸς τὸ τοῦ φρονήματος ὁμαλὸν καὶ εὐ ἐνδοτον. Ὁ μὲντοι βασιλεὺς οὐκ ἀνάξιον κρίνας τὸν ἄνδρα τῶν εἰς αὐτὸν γινομένων γυμικῶν ἐγγυήσεων, τὴν μὲν παστάδα ἐς τὸν νόμιμον κειρὸν ἀνεβάλετο (ἐτε γὰρ ἐψέλλιζεν ἡ νόμῳ τὰ παιδικὰ), αὐτὸν δὲ τοῖς μέγα δυναμένοις συγγενίσιν ἐνέγραφεν, οὐδενὸς τῶν εἰς Θεραπειαν ἀρχικῆν καὶ πλοῦτον βαθὺν παρεκῶς στέρεσθαι. Ὁ δὲ πρὸς τὸ κατηγγυημένης αὐτῷ θυγατρόπαιδος τοῦ βασιλέως ἀτελεῖς ὄρων, καὶ τῆ τοῦ κίλλου ροδωνιῆ τῆς τεκούσης αὐτῆν Ἀννης ἐν χρεῖα ἐτε οὔσης περιέργως ἐνατενίζων, καὶ γάμους φανταζόμενος μείζονος, « Τί μοι καὶ τῷ ἐν γίλαξιν, » ἔφασκεν, « ἀρνεῖται ἀμνάδος πρὸς ὀχίαν καὶ αἰγὸς τελείας ἐπίδοσιν ; »

bus Ternobo clam profugus imperatorem astitit. Ita Petrus summa rerum denuo potitur. Sed nec ipse naturali morte obit, sed paulo post eo quoque a popularium quodam miserabiliter confesso principatus ad Joannem tertium ejus fratrem transit, quem tum Petrus adiutorem 622 laborum et regni participem assumpsit. Is non parvo tempore apud Romanos obses fuerat, cum imperator Isaacius secundum Mysis arma intulisset, sed fuga elapsus domum redierat, nihilo fratre Asane Romanis spoliandis et infestandis mitior. Enostro autem exercitu nemo resistere Petro potuit: sed hostibus per tot annos tot et tantas victorias adeptis, eo malo Romanam rem publicam perpetuo turbante, nunquam ulla victoria ullum rei bene gerendae simulacrum nostris arrisit. Hanc Numinis indignationem et nostri destitutionem nemo ex summis et honoratissimis sacerdotibus, nemo ex religiosissimis monachis consideravit, ullo modo placare docuit, aut liberius apud imperatorem disserendo quidquam Romanis salutare conatus est: sed quasi omnes a via deerrantes et inutiles facti quid rei esset non animadverterunt, quodammodo flagellis Dei alversantes. Graeci quidem causa pestilentiae ex Culchante vate cogniti, 623 offensi Numinis iram placarunt, neglecta summi et potentissimi imperatoris indignatione. Ibancus vero cum ad imperatorem se contulisset, benigne susceptus Romanis multis in rebus utilem navavit operam, homo procerae staturae, praestanti ingenio et robustissimo corpore. Sed iracundia et contumacia animi e vultu relucens crudelitatem ejus abunde testabatur. Quare tametsi inter Romanos viveret, tamen mores suos ad facilitatem et aequabilitatem minime componebat. Nihilominus imperator eum sponsalibus a sebastocratore promissis indignum ratus, nuptias in legitimum tempus distulit ob puellae teneros annos, ipsum vero in numerum cognatorum suorum potentissimorum hominum recepit, summa potentia et maximis opibus donatum. Is vere sponsae suae immatura aetate considerata, et matris ejus Annae viduae adhuc elegantia curiosius inspecta, nuptiis amplioribus inhians: « Quid, inquit, mihi rei est cum lactente adhuc agna, 624 cum ove indigeam ad coitum apta? » Ac vir ille in partibus Philippopolii vicinis plurimum laboravit, et veluti vallum popularibus suis et auxiliaribus Scythis obvia quaeque vastantibus opponebatur. Aliquando etiam imperatorem in expeditiones sequens strenuam operam praeter caeteris navare videbatur. Quis vero Scytharum et Blachorum incursiones et nefaria facinora enumerare queat? Vastitas regionum Haemo vicinarum, Macedoniae et Thraciae direptiones, utique omnibus status et tabulis clarius et quavis historia dilucidius ostendunt quid actum sit.

Τὰ πλείστα μὲν οὖν ὁ ἀνὴρ οὗτος τοῖς περὶ τὴν Φιλίππου ἐπόνει μέρει, καὶ τὴν ἀγαπητὸν Ῥωμαίοι ἀντίφραγμα τῶν ἐκ τοῦ γένους ἐκείνου μετὰ Σκυθῶν συνάρσεως ἐξιδόντων καὶ κειρόντων τὸ προσπίπτον ἐνόησε δὲ καὶ βασιλεῖ στρατεύων διαφερόντως ἐδόκει δραστήριος. Τίς δ' ἦν καὶ ἀρθρομειν δύναιτο δοῦσαι καὶ ὅτε τοῦ ἔτους Σκυθῶν καὶ Βλάχων ἐγίνοντο ἐφοδοί, καὶ ὅσα ἔργα ἔδρων ἀνόσιτα; Μαρτυροῦσι δὲ τὰ πεπραγμένα ἢ τῶν πρὸς Αἴμον χωρῶν ἐρημία, Μακεδονίας τε καὶ Θράκης οἱ ληϊσμοὶ στηλῶν καὶ κύρσεων ἀκριβέστερον καὶ ξυμπάσης ἱστορίας τρανότερον.

7. Neque vero a Septentrionalibus duntaxat A Barbaris Romani perpetuo premebantur, sed in Oriente Persis etiam prædæ erant. Nam cum imperator cum Persa Galaticæ Ancyra domino pacem non fecisset, sed partim amicitiam ejus, ut qui Romanis nocere non posset, aspernatus esset, partim pecuniæ, quæ pro pace postulabatur, parceret, unum annum et sex menses bellum continenter cum eo gessit. Qua de causa Cilix Alexius ea quæ retulimus, illius adjutus opibus, confecit, et urbs Dadibra a Persis occupata est. Nam cum is omnibus suis copiis abductis se non inde recessurum 625 confirmaret nisi illam expugnasset, obsidio quatuor menses duravit, Dadibrenis nemine opem ferente. Nam imperator etsi eos por nuntios ad fortiter resistendum hortabatur et auxilia pollicebatur, subinde tamen rem procrastinabat; et finitimi Paphlagonæ propius accelerare et opem eis ferre non audebant. Neque vero hostem latebat eos omni auxilio destitutos et fame premi et a machinis gravissime affligi. Nam cum saxa, calx et quidquid hominum vitæ insidiatur, ex collibus in mediam urbem conjicerentur, ædes diruebantur et putei inficiebantur. Non multo post missis ab imperatore auxiliis, quæ in Baba monte castra habebant, tribus adolescentibus ducibus, Brana isto Theodoro, Andronico Catacalone et Cazane Theodoro, Persæ ea re comperita ex insidiis eos ante lucem addorti, et tergis fugientium inherentes, alios occiderunt, alios ceperunt, et duos ducea inter cæteros. Quos Persa manibus post tergum revinctis 626 undique circumductos iis qui in mœnibus erant ostendebat, monens ut urbem priuquam belli fluctibus obrueretur, sibi gubernandam traderent: neque enim spem salutis ullam eis superesse; neque se inde recessurum nisi urbe expugnata. His spectaculis et sermonibus Dadibreni fracti ad pactiones descendunt, iniquas quidem illas, sed quas temporis angustis et durum telum necessitas flagitabant. Annunt se urbem penitus deserturos, ut cuique cum suis carissimis et suppellectilibus incolumi abire liceret quo vellet: neque enim Barbarus eos in patria manere et tributa pensitare pati voluit. His conditionibus jurejurando firmatis, Persa urbem suis popularibus incolendam dedit, cives in alias atque alias regiones et urbes sunt dispersi. Quidam etiam Persæ concessu, tuguriolis in proximo structis, amore patriæ servitutis jugum subierunt. Ac cum urbe Dadibra hoc modo actum est. Imperator autem paulo post, pace cum Persa facta, libenter ei, deterso pudore, ea dedit quæ ante illius urbis deditioem postularat.

ζ. Οὐ μόνον δὲ τὰ κατὰ τοὺς πρὸς ἄνεμον βορρῆαν ἐκπολεμηθέντας ἡμῖν βαρβάρους τὴν αἰεὶ πως ἐπικρατέστερά τε καὶ δυσαντίθελπτα, ἀλλὰ καὶ καθ' ἕω τὰ Ῥωμαίων Πέρσις ἐξέκειτο πρὸς ἀφάντωνσιν. Μὴ γὰρ τῷ Πέρσῃ σπεισάμενος ὃς Ἀγκύρας ἤρχε τῆς Γαλατικῆς, ἀλλὰ πῆ μὲν τὴν μετ' αὐτοῦ φιλίαν παρ' οὐδὲν τιθέμενος ὡς λυμαίνεσθαι Ῥωμαίους οὐκ ἔχοντας, πῆ δὲ περὶ τὴν δόσιν τῶν χρημάτων ὧν ὑπὲρ εἰρήνης ἤτει σμικρολογούμενος, διετέλεισεν ἐς χρόνον ἕνα καὶ μῆνας ἐξ ἐκείνῳ διαφερόμενος. Ἀμέλει τοι διὰ ταῦτα ὁ τε Κίλιξ Ἀλέξιος ὅσα εἰπομεν διεπράξατο παρὰ τοῦ τῆς Ἀγκύρας δυνάτου ἐπισχυόμενος, ἢ τε πόλις Δαδίβρα ἐάλω καὶ Πέρσις οὐκ ὑπέκυψεν. Ἄρας γὰρ μεθ' ἀπάτης ὁ Πέρσης αὐτοῦ [P. 305] τῆς δυνάμεως καὶ περὶ ταυτηνὴν τὴν πόλιν βαλῶν στρατόπεδον ἐπέμεινε πολιορκῶν. Τριβομένου δὲ τοῦ καιροῦ εἰς μῆνας μὲν ἡ πολιορκησις παρετάθη τέσσαρας, ἐπικουρία δ' ἦν οὐδαμῶς τοῖς Δαδίβρηνοῖς ἐπιούσα ἐκ τῶν ἐκτός· ὁ τε γὰρ βασιλεὺς εἰ καὶ πέμπων ἐνῆγεν αὐτοῦς ἀντέχειν γενναίως καὶ συμμαχῆσειν κατεπηγγέλλετο, ἐμελλεν αἰεὶ πως καὶ ἀνεδέετο, καὶ οἱ πρόσοροι Παφλαγῶνες ἀγχοῦ που προσιέναι καὶ ἐπαμῦναι οὐδαμῶς ἐθάρρησαν. Ἀτὰρ οἱ πολιορκούμενοι πρὸς πᾶσαν ἀπεγνώκεσαν ἀρωγὴν, καὶ δεῖλοι ἦσαν λιμῶ πιεζόμενοι καὶ ταῖς πετροδόλοισ μηχαναῖς ἀνήκεστα πάσχοντες· τοὺς γὰρ λίθους ἐκ τῶν ἔξωθεν γυλόφων κατὰ τὸ μέσον ἀφιεῖσαι τῆς πόλεως τὰς οἰκίας κατήρειπκῃς τίταλά τε διακοντίζουσαι καὶ πᾶν ἕτερον ἀνορθώσις ἐπιβουλον ἀκροβολίζουσαι τὰ δοχεῖα τῶν ὕδατων ἠφάνιζον καὶ τὰ ποτὰ ἠχρεῖον ἐστῶτα ὄντα καὶ μὴ πλανώμενα. Μετ' οὐ πολὺν δὲ τινα χρόνον βασιλικῆς ἐπικουρίας ἀφιγμένης καὶ κατὰ τὸν Βάβαν τὸ ὄρος αὐλοσαμένης, ἧς ἤρχον μείρακες τρεῖς, ὁ Βρανῆς οὗτος Θεόδωρος, ὁ Κατακαλῶν Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Καζάνης Θεόδωρος, ὡς ἤσθοντο οἱ Πέρσαι, λόγους ὑποκαθίζουσι, καὶ μήπω παρανατελάσης ἡμέρας ἐπιθέμενοι καὶ φεύγουσιν κατόπιν ἐπικείμενοι οὓς μὲν ἔκτειναν, οὓς δὲ συνειλήφασι ζῶντας, μεθ' ὧν καὶ τοὺς δύο στρατηγούς. Καὶ τούτους περιτηγκωσμένους τὰς χεῖρας κύκλῳ περιάγων ὁ Πέρσης ἐδείκνυ τοῖς ἐπὶ τῶν τειχῶν, καὶ παρήνει, ἕως ἢ πόλις τοῖς πολεμίοις ἀδάπτιστος κύμασι, τὴν καὶνὴν ἐγχειρίσαι αὐτῷ οἰκίαισιν· μηδὲ γὰρ ἐκ τοῦδε σώζειν ἔχουσαν ἐλπίδα σφίσι· ὑπολειφθῆναι, μηδ' ἂν αὐτὸν ἐκείθεν μεταναστεῦσαι ποτε, εἰ μὴ ἐγγρατῆς τῆς πόλεως γένοιτο. Τοιούτοις οὖν οἱ Δαδίβρηνοὶ θεάμασι καὶ ἀκούσμασι κατακλασθέντες τὸ πρόθυμον ἐρέποντα πρὸς συμβάσεις ἀσυμφόρους μὲν, δαοίας δ' ἐπέταττεν ὁ καιρὸς ἀκμαίως ἐφεστῶς καὶ τομῶς, κατανεύουσι τε τὴν μὲν πόλιν ἐκλιπεῖν πανσυδί, βαδίσαι δ' ἕκαστον κακῶν ἀπαθῆ μετὰ τῶν φιλάτων σφίσι καὶ τῶν κτήσεων τὴν ἂν αἰ-

ροίντο στείλασθαι, ἐπεὶ μὴδ' εὕρισκον τὸν βάρβαρον μένειν αὐτοὺς κατὰ γῶραν ἔωντα καὶ φόρους αὐτῷ καταπίθεσθαι ὀπωσοῦν συντιθέμενον. Ταῦτ ἄρα καὶ ὄρων γεγενημένων ὁ μὲν Πέρσης εἶχε τὴν πόλιν καὶ τοῖς ἐκ τοῦ γένους δίδωσιν αὐτῇ εἰς ἐνοικίησιν, αὐτοὶ δὲ μεταναστάντες ἐκεῖθεν καθ' ἑτέρας χώρος καὶ πόλεις διεσπύρησαν· πολλοὶ δὲ τῆς πατρίδος ἀγχιιστα πηξάμενοι μούσυνα, οὕτω δοκοῦν τῷ Πέρσῃ προσέμειναν δουλείον ὑποδύντες ζυγὸν, οἷς ἡ τῆς ἐνεγκαμένης γλυκύτες τῇ μνήμῃ προσίζεν ἀναπόνητος. Καὶ τοιοῦτον μὲν τῇ πόλει Δαδίθρῃ τέλος ἀπήντησεν· ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ βραχὺ τῷ Πέρσῃ σπείσάμενος ἀπέδωκεν ἄσπασίως ὄσα πρὸ τοῦ ἀλῶναι Δαδίθραν ἀπητεῖτο χρήματα, ὡς ἐξ ὀμμάτων οὕσαν τὴν τότε ἀσχύνην ταχέως ἀποτριψάμενος.

Ἄλλ' οὐ πῶς ἡ Ῥωμαίων ἀρχὴ τὴν ἄλλην ταύτην ἀπέπτυσεν ἀνένευσέ τε καθαρῶς καὶ ἀνέπνευσε, καὶ θεινοτέων ἀγγέλμασιν ἀκοσμάτων βάλλεται ἄλλων, καὶ τῶν ἐνεστώτων [P. 303] ἦσαν τὰ προσδοκώμενα δυσχερέστερα, εἴ γε τὰ μὲν ὑπέσπεινον ἐλευθερίας ἐγκαταλείμμασιν ἀπὸ μέρους ἀλγύνοντα, τὰ δ' ἐκ τῶν ἐσπερίων ἐθνῶν βάλλοντα δουλείαν παραίχον φαντάζεσθαι παγγενεὶ προδοτισμένην καὶ δυσπάλλακτον. Ὁ γὰρ δὴ τότε κρατῶν τῶν Ἀλαμανῶν Ἀμερίγος ὁ τοῦ Φρεδερίχου υἱός, ὅς ἐν τῇ κατὰ Παλαιστίνην ἀνόδῳ τὰ ὑστατα νίπτρα λέλουται ποταμῶν ἐναποψύξας βρύματι, ναθῶς ἐν τοῖς κατὰ τὸν Ἀγγελον λόγοις ἱστορήται, τὴν πατρῴην εὐλαφῶς βασιλείαν Σικελίαν τε παραστησάμενος καὶ Ἰταλίαν ὑπαγαγόμενος, ἐπὶ τῷδε καὶ Ῥωμαίοις αὐτοῖς ἐπεφύετο πραγμάτων νεωτέρων ἀτοπίας ὡν ἐραστῆς καὶ βέκτης κακῶν δυσπάλλακτος. Οὐκ ἀνέδῳν δὲ καὶ αὐτίκα Ῥωμαίοις ἦν ἐφειδρέων, τὸ τῆς ἐγγειρήσεως ἐργῶδες ὑποβλεπόμενος, καὶ ἔτι ἔχων τοῖς ὀφθαλμοῖς προκείμενα ὀπὸσα Ῥωμαῖοι κατὰ Σικελικῶν ἠνδρίσαντο ἐς τὴν ἡμετέραν πρῶτην παρευδαλόντων, καὶ παρὰ τοῦ πάππα δὲ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης οὐκ ἔλαττον ἀναστειρόμενος τῆς προθέσεως. Πέμψας οὖν πρέσβεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιον (οὗ γὰρ πῶς τῆς ἀρχῆς ἐξωστράχιστο) αἰτίας συνείρει ἀναίτιου δῆπουθεν διαστάσεως. Ἐαυτῷ γὰρ ἀπειμέριζε καὶ προσφκειού, ὡς ἦδη Σικελίας ἐξουσιάζοντι, τὰς ἐξ αὐτῆς Ἐπιδάμνοτ μέχρι καὶ τῆς μεγαλωνύμου πόλεως Θεσσαλονίκης Ῥωμαϊκῆς ἀπαξάπατας χώρας ὡς νόμφ ὑπεκυψάτας πολέμου τῷ τῶν Σικελῶν πρὸ τρίτης στρατεύματι· τὴν γὰρ ἦσαν τούτων καὶ κατατρόπωσιν κατ' ἀπάτην ἔλεγε Ῥωμαίων προσυπαντήσας, οὐχ ἥμισυ πάντων λογοποιῶς ἐν τοῖς ἀνδάνουσιν εὕρισκόμενος. Ἐλογίστευε δὲ καὶ λύπας τὰς τοῦ πατρὸς, καὶ σταθμοῖς οὐ δικαίοις αὐτὰς ἐταλάντευεν, οὐ τὰς προσφάτους μόνον, ἀλλὰ καὶ ὄσαις ἐκείνος ἐκ πολλοῦ προσεπάλασε, τῆς παλαιτέρας Ῥώμης ἐκδιστάμενος τὰς τοῦ βασιλέως Μανουὴλ ἀγγινοίαις καὶ Ἰταλίας ὡσπύτως ἐκσφενδονούμενος. Καὶ ταῦτα δὴ τὰ πρὸ Εὐκλείδου ἀνυποστόλως ἀνακινῶν ἦθελε Ῥωμαίους χρήματι μεγίστοις πρίσθαι τὴν εἰρήνην ἢ πολεμῆσθαι τοῦτον ἐκ τοῦ αὐτίκα μᾶλλον καθυπεκδέχεσθαι. Προσπῆται δὲ, ὡς εἰ κούριον κύριος καθειστήκει καὶ βασιλεὺς ἀναδέδεικται βρασιλέων, συνάρασθαι τοῖς κατὰ Παλαιστίνην ὁμογενέσιν ἐκεῖνῳ δι' ἀποστολῆς ναυμαχικῆς στρατιάς. Ἀντέπιστείλαντος δὲ πρὸς ταῦτα τοῦ βασιλέως καὶ ἀνδρατῶν οὐκ ἀσήμων πρεσβυτέρων στείλαντος, πρέσβεις ἐκεῖθεν ἀφίκοντο, ὧν ἄτερος βαρὺς ἦν τὴν ὄφρον καὶ περριττός τῷ παιδοκομῆται τὸν βῆγα. Ἦν δὲ καὶ τὰ δι' αὐτῶν πρεσβευόμενα χρημάτων ἀποδόσεις πολυταλάντων ἀλαζονείαι τε καὶ κόμπαι· καὶ ἀσχημάτων ἐγγυρίων κατάλογοι, δι' ὧν κατὰ πολιτεύονται οἱ ἀκούοντες.

627 Vix Romanorum imperium ab hoc malo respirarat, cum alii nuntii graviore afferunt, et futura majorem dolorem afferunt quam presentia. Nam hæc quidem, quamvis ex parte molestiam haberent, tamen libertatis nonnullis reliquiis blandiebantur. Quæ autem ab occidentalibus gentibus imminabant, ea servitutem universam et perpetuam minitabantur. Nam Alemannorum rex Amerigus, Friderici filius, qui in expeditione Palæstina submersus est, ut in Isaacii Angeli imperio diximus, paterno principatu suscepto, Sicilia et Italia subactis, Romanos ipsos lacescebat, novarum rerum importune cupidus, et grassator inevitabilis. Neque tamen statim Romanos invasit, rei difficultate deterritus, positus adhuc ob oculos nostrorum contra Siculos fortibus facinoribus, cum pridem in provincias nostras impetum fecissent, et a veteris Romæ Papa ab instituto retraheretur. Missis igitur ad Isaacium legatis (nondum enim is imperio exciderat) causam disensionis inancem quæritans, Romanas provincias omnes ab Epidamno usque ad inelytam urbem Thessalonicensium sibi ut Siciliæ regi vindicabat, ut belli jure nuper a Siculo exeroitu subactas. 628 Nam quod is tandem a Romanis profligatus esset, id fraude factum asserebat, in suis cupiditatibus fundandis fabulator insignis. Commemorabat etiam, et iniquis lancibus ponderabat paternas offensas; nec eas recentes duntaxat, sed veteres etiam, Manuelis solertia veteris Romæ Papa contra illum conoitato, cuius Manuelis opera etiam Italia exactus esset pater. Ita obsoletis criminibus perfricta fronte renovandis, Romanis aut pacem maxima pecunia redimendam, aut bellum statim tolerandum arbitrabatur. Præterea tanquam rex regum et imperator imperatorum postulabat, ut Romanis suis in Palæstina popularibus navalia auxilia mitterent. Ad quæ cum imperator rescripsisset, et virum non obsecrum ad eum ablegasset: legati ab eo venerunt, quorum alter homo superciliosus erat, et eo nomine superbus, quod regis in pueritia curam gessisset. Ejus legationis summa erat, plurimorum talentorum postulatio, arrogancia et insolentia verba, rerum ab Alemannis gestarum gloriosa commemoratio, quibus auditores decipi solent.

Imperator igitur (potiebatur autem rerum is, A
cujus nunc historiam conteximus) cum legatos
629 infecta re dimittere non posset, annuit se
pacem pecunia redempturum; quæ res ad id us-
que tempus facta non erat. Et ut imperii Romani
opes ostentaret atque exaggeraret, rem aggres-
sus est temporibus minime consentaneam, sed
ab officio et decore alienissimam et Romanis
prope ridiculam. Nam in festo Natalis Christi et
ipse gemmatam vestem induit, et reliquos omnes
auratas et laticlavi vestes induere jussit. Quo
spectaculo Alemanni adeo non obstupuerunt, ut
eorum cupiditas illo splendore Romanorum magis
etiam inflammaretur, et Græcos ut ignavos homi-
nes et servilibus deliciis deditos quamprimum
oppugnandi occasionem optarent. Cum autem
astantes Romani eos hortarentur ut gemmarum
splendorem, quibus imperator instar prati nitebat,
aspicerent et media bruma veris suavitate oculis
perciperent, negabant Alemannos talia spectacula
desiderare, neque muliebria ornamenta admirari
solere, quæ facis flammeis, inauribus 630
radiantibus viris impense placere studeant; ac ut
Romanis terrorem incuterent, nunc tempus instare
aiunt, ut muliebribus ornamentis sepositis aurum
ferro commutent. Nam si legatio foret irrita, nec
imperator regis sui et domini postulatis annueret,
necesse eos habituros pugnare cum hominibus
qui non gemmis ut prata niteant, neque rotundis
margaritis intumescant aut amethystis purpuræ
et auro intertextis pavonis instar glorientur, sed
qui Martis alumni iræ flamma oculos suffusi non
secus quam gemmæ radiant, et totos dies sudorem
fundant margaritis splendidiorem. Recensebant
etiam pecuniam, quæ pro pace postularetur, esse
auri centenarios L quotannis pendendos. Quam
summam cum se imperator solvere posse diffidet,
Eumathium Philocalem præfectum urbis legatum
ad regem mittit; qui cum opibus cæteros supera-
ret, ultro id munus subit, imperatore exorato ut
sibi cum præfecturæ insignibus legationem obire
concederetur. Imperator vero viatico quantum
postularat libenter dato 631 suis eum sumptibus
propositum iter conficere passus est. Ita ille ino-
litus ac potius insolens legatus non modo non
majore quam cæteri honore affectus est, sed deri-
sus etiam ob vestitus inusitati novitatem. Cæterum
pecunia, quæ pacis causa danda esset, ad sexde-
cim auri talenta redacta, Philocales in Sicilia,
ubi regem convenerat, expectabat dum ea mitte-
rentur. Imperator vero pecuniæ inopiam causatus,
a provinciis tributum exigebat quod Alemannicum
appellatur, tum primum institutum, et urbano
populo, senatu et cœtu ecclesiastico, opificibus
item et artificibus omnis generis convocatis, pe-
tebat ut quisque de facultatibus suis partem

Βασιλεὺς τοίνυν (ἦρχε δὲ ὁ νῦν ἱστορούμενος)
ἔχων ἀπράκτους ἀποπέμψαι τοὺς πρέσβεις, κ
νευσε χρημάτων τὴν εἰρήνην ἀλλάξασθαι, πρῶ
μῆπω ἐς τὸδε καιροῦ γενοῦς. Ἰπεξᾶραι δὲ τὴν β
λείαν Ῥωμαίων ὡς πλουσίαν ὁ βασιλεὺς [P.
Ἄλλεξιός προθέμενος ἐς οὐδὲν ἔργον τῷ καιρῷ
ᾧδον καθυπενήνεκται, ἀλλὰ καὶ λίαν παρακειν
νον τοῦ σεμοῦ τε καὶ εὐπροποῦς καὶ ῥυ ἐν μι
πρὸς Ῥωμαίων κατάγελων. Τῆς γὰρ γενεθλίου
στάσης ἡμέρας Χριστοῦ αὐτός τε τὴν διὰ λειθον στο
ῆμοιάτατο, καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν ἐπατετάχει
χρυσουφεῖς περιθέσθαι καὶ πλατυστήμους ἐσθῆτας.
δ' Ἀλαμανοὶ τοσοῦτον ἀπειργον ἐκχαμθοῖ δρωμι
τοῦτοις φανῆναι, ὥστε καὶ ἀνέβαλλον μᾶλλον
ἔρωτα ὄν ὑπέτυφον ταῖς λαμπριμονίαις τῶν Ῥ
μαίων ἐναυόμενον, καὶ ὄρχοντο τάχιον κρατ
Γραικῶν ὡς ἀγεννῶν τὰ ἐς πόλεμον καὶ περισσ
δαζόντων τὰς ἀνδραποδιώδεις χλιδαίς. Πρὸς δὲ
συνεστῶτας σφισι Ῥωμαίους καὶ ἐνάγοντας ἐς
τῶν λίθων ἄνθη ἀφορῆν, οἷς ὁ βασιλεὺς ὡς λει
ἐνηγλάστο, καὶ χειμῶνος μέσον χάριτας ἔειπεν
δρέπεσθαι καὶ τὸν ἀφθαλμὸν ἐστιῆν, « Οὐ χρεῖται
ἔφασκον, « Ἀλαμανοὶ τοιοῦτων ἔχουσι θεαμάτ
οὔτε μὴν ἐπιτηδεῶν γυναιξίν ἐμπορημά
καὶ στολισμάτων φιλοῦσι θειασταὶ καθεστῆ
αἷς ἡ κόνια καὶ κρήδεμνα καὶ ἐνώτια πικ
νόωντα καὶ τὸ ἀρέσαι τοῖς ἀνδράσι διαφερόν
ἀσπάζεται. » Ἀλλὰ καὶ Ῥωμαίους μορμολύττον
« Νῦν ἰκάνει καιρὸς, » ἔλεγον, « μεθαρμοσθῆναι
γυναικῶν ἐμπορησίαν καὶ σιδήρων περιτταλῶ
ἀντὶ χρυσοῦ. Εἰ μὴ γὰρ τὰ τῆς πρεσβείας λήψον
C πέραις καὶ πρὸς τοῦ κυρίου σφῶν καὶ βασιλ
συμβαίειν Ῥωμαῖοι βούλημα, ἀνάγκη τις ἐσ
πάντως διὰ μάχης ἀνθρώποις χωρεῖν οἷτινες
λίθοις ὡς λειμῶνες περιανθίζονται, οὐδ' οἰδαίνου
πρὸς ἔθους ἀγέρωχον μαργάρων σφαιρώμασι π
φῶς διαγεμῶντων σελήνης, ἥ ταῖς ἐν θυάσει
θύουσι λίθαξιν, αἷ ὡς ἀλαξῶν ὄρνις ὁ Μηδικὸς π
φόρξ καὶ χρυσῷ περιχρῶζονται, ἀλλ' Ἄρεος ὁ
τρόφιμοι θυμοῦ μὲν περὶ τοὺς ἀφθαλμοὺς ἐρυθ
νονται τοῖς τῶν λίθων ἐπίσης ἀκτινώδεις, ἰδρωτά
θρομβοῦντες ἐν τῷ μογεῖν πνημέρια ὑπὲρ σιλα
τήτα μαργάρων αὐτοῖς καλλωπίζονται. » Ἰπρήμι
D δὲ καὶ τὰ ὑπὲρ εἰρήνης αἰτούμενα χροῦματα
χρυσίου πεντήκοντα κεντηνῆρια καθ' ἕκαστον
νον διδόμενα, πρὸς ἅπερ ὁ βασιλεὺς ἀπαυδῶν
σθιν ἐς τὸν βῆγα πέπομφε τὸν Φιλοκάλην Εἰ
θιον, ἔπαρχον ὄντα τῆς πόλεως. Οὗτος δὲ πλο
ὑπὲρ τοὺς τότε κομῶν ἐκόντως ὑπέδου τὸν πρεσ
τῆν. Ἀμέλει καὶ δεῖται τοῦ βασιλέως μετὰ τῶν ἐ
χικῶν παρασῆμων ἐνδοθῆναι οἱ διαπρεσθε
σθαι (45). Καὶ βασιλεὺς ἐφόδιον ὑπερ ἦιτσε περιχ
οὔτῃ παρατχόμενος οἰκείοις ὄψωνίοις τῆν π
καίμενῃν παρῆκε στείλασθαι. Ὅθεν ἐποφθεῖς κα
τις καὶ ἐξἄλλος πρεσβευτῆς οὐ μόνον οὐδὲν τι π
τοὺς πρότερον πρέσβεις τετίμητο, ἀλλὰ καὶ γέ

Hier. Wolfii notæ.

(45) Alter sentire videtur legato datum esse viaticum ab imperatore, alter eum id de suo accepisse

ὡφλε τῷ ἀθήθει τοῦ περιβλήματος· Ἐπει δὲ τὰ τῆς Α εἰρήνης ἕνεκα ῥοθιστόμετα χρήματα εἰς δέκα πρὸς τοῖς ἑξ̄ χρυσίου περιέστησαν κεντηγάρια, ὁ μὲν Φιλοκάλης τὴν τούτων ἀποστολὴν κατὰ Σικελίαν ἐπέμενε προσδοκῶν ἔνθα τῷ ῥήγι συνεγένετο, βασιλεὺς δὲ φάσκων ἀπορεῖν χρήμάτων τὰς τε [P. 308] χώρας ἐφορολόγει, τὸ καλούμενον εἰσπραττῶν Ἀλαμανικὸν, τότε καινισθὲν πρῶτως, καὶ τὸ τῆς πόλεως ἑκκλησιάσας πλήρωμα, τὸ τε γερουσιάζον καὶ ὅσον τοῦ βήματος τρόφιμον καὶ ὅσον εἰς διαφόρους τέχνας καὶ ἐπιτήμας μερίζεται, ἔρανον ἀπήτει γενέσθαι καὶ ἀπόδασμά τι καταθέσθαι τῆς οὐσίας ἕκαστον. Ὅρων δὲ ὡς οὐδὲν τι περζίνει, ἀλλ' εἰκῆ τὰ τοιαῦτα μέτσει, κενολογῶν ἀτεχνῶς, καὶ τοὺς πλείους δὲ κρυψάτους καὶ στασιώδεις εὐρίσκων οἷα μηδαμῶς ἀνεκτὰ ἔγγοιμένους τὰ φορτικὰ ταῦτα καὶ ἀθήθη B ἐπιτάγματα, ὑπὸ τινῶν δὲ καὶ λογιστευόμενος ὡς τὰ κοινὰ κατασπαθῶν καὶ τοῖς συγγενέσι τὰς ἐπαρχίας διανειμάμενος ἀχρεῖοις οὖσι πᾶσι καὶ ἀπεσθεσμένοις τοὺς λύχνους τοῦ σώματος, τῆς μὲν προθέσεως ταύτης μεθ' ὅλης συντονίας ἀπῆρε, μικροῦ μὴδ' αὐτὸς εἶναι διατεινόμενος ὁ τὸ σκέμμα τότε εἰσνεγκάμενος, ἕτεραν δὲ τραπόμενος ἤτειτο τῶν χρυσεῶν καὶ ἀργυρέων ἀναθημάτων ὅποσα ἐκτὸς τοῦ βήματος, μήτε μὴν πρὸς ὑποδοχὴν ἡτοίμασται τοῦ θεοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ἀποπηδισάντων δὲ πρὸς τοῦτο πολλῶν, καὶ εἰπόντων ὡς κοινοῦν ἐθέλει τὰ ἅγια, ἔγνω δεῖν τοῖς κλέλοις καὶ κωφοῖς τῶν βασιλείων ἐπιθέσθαι μνήμασι, μηδένα τὸν ὑπερφθεγξόμενον ἔχουσιν. Ἐτυμβωρυχοῦντο οὖν τὰ μνήματα, ὡς τοῖς πώποτε Ῥωμαίων ἄρξαισι, καὶ ὅσοις αἱ πράξεις περιδοξοί, τοὺς λαίνοὺς περιλειφθεῖν μόνον χιτῶνάς, τὸ ψυχρὸν καὶ τελευταῖον κάλυμμα τοῦτο, παντὸς γεγυμνωμένοις ἐπικοσμημάτων τιμαλφοῦς. Ἦν δ' ἂν οὐδ' ἡ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου σορὸς ἀναφῆς καὶ ἀσχύλευτος, εἰ μὴ φῶρες φθάσαντες τὸ δόγμα τοῦ βασιλέως τὴν ἐπιτρέχουσαν διάχρυσον ἀγλαίαν ἐκλοποφόρησαν. Ἀμίλει· καὶ συναγροχῶς ἀργύριον ἐντεῦθεν ὑπὲρ τὰ ἔδομοθήκοντα κεντηγάρια καὶ μερίδα χρυσοῦ τινὸς ὡσεὶ βέβηλον ὕλην καθῆκεν εἰς τὸ χωνευτήριον. Δυσὶ δὲ τῶν ἐκ τῆς βασιλείου αὐλῆς τὴν τούτων ἐπαναθεῖς συλλογὴν εἶχεν ἀμφοτέρους μετὰ βραχὺ σύνοδρομον τῇ πράξει τὴν ἐκβίωσιν εὐληφότεας ὁ μὲν γὰρ πυρετῷ λάβρῳ διαφρυγεῖς ἀπελήλυθεν, ὁ δὲ ὕδρῳ κατὰ τοὺς ἀσκούς οἰδηθεῖς ἀπεγίνετο.

aliquam stipis nomine conferret. Sed cum ee nihil proficere ac frustra talibus rebus nili et inania verba fundere cerneret, plerisque etiam vociferantibus et tumultuantibus ob inusitata ista et iniqua tributa, nonnullis vero censoriam ei notam inuentibus, quod rem publicam per luxum perderet, inter cognatos provincias partitus, qui extinctis oculis omnes essent inutiles, ab eo quidem instituto toto impetu resiliit, ac propemodum eam 632 postulationem a se profectam esse negavit; et aliam ingressus viam, aurea et argentea donaria, quæ extra sacrarium essent neque corpori et sanguini Christi suscipiendo servirent, postulavit. Ab ea quoque petitione multis abhorrentibus, quasi sacra profanaturus esset, surdo et muta imperatorum monumenta, quæ nullum advocatum haberent, invadenda esse censuit. Itaque sepulcra effodiuntur; nec ullis Romanorum imperatoribus, quantumvis ob res gestas claris, quidquam præter saxcas tunicas, frigidum et extremum illud propugnaculum, relinquitur, omni pretioso ornatu spoliatis. Ac ne magni quidem Constantini locus intactus et inviolatus mansisset, nisi fures imperatoris decretum antevertissent et aurea illius ornamenta abstulissent. Unde cum ad septuaginta centenarios argenti et auri nonnihil corrasisset, conflari ea tanquam profanam materiam jussit. Ejus muneris ministri duo paulo post obierunt, alter ardenti febre, alter aqua intercule sublati.

ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ

ΤΟΜΟΣ Β΄.

IMPERII ALEXII COMNENI

LIBER II.

α'. Τὰ δ' ἐφεξῆς — ἀλλὰ τίς ἦν ἀξίως [P. 309] τὰς C τοῦ Κυρίου λαλήσεις δυναστείας; ἢ τίς ἀκουστάς ποιήσῃ τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ; Φθάνει τὴν ἀποσταλὴν τῶν χρημάτων ὁ τοῦ ῥηγὸς Ἀλαμανίας θάνατος. Οὐ Ῥωμαῖοις δὲ μόνον πολυέριστος οὗτος γένηται, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἑσπερίοις μάλιστα τρισσπασίος ἔθεναι, ὅσα τε πρὸς αὐτὸν ἔκεινο; βίβλιν πλεον ἤπερ πειθοῖ ἐπισπασάτο καὶ ὅσα μεταθεῖν μελέτην ἐτίθετο,

633 1. Sed quis Domini potentiam pro dignitate celebret aut laudes ejus divulget? Antequam pecunia mitteretur, Alemanniæ rex moritur, cujus obitus non Romanis duntaxat optatissimus, sed Occidentalibus etiam gentibus gratissimus fuit, tum iis quas vi magis quam benevolentia secum conjunxerat, tum iis quas invadere decreverat, semper sollicitus et omnium voluptatum contem-

ptor, ut monarchiam constitueret et circumjacentibus regnis omnibus dominaretur, Antonios et Augustos Cæsares subinde somnians, et ad eorum principatum cupiditatem extendens, et tantum non ut Alexander dicitans: et hæc et illa mea sunt, » pallidus et severus. Cum autem sero cibum caperet, et moneretur cavendum esse ne ea re valetudinem læderet, respondit homini privato quodvis tempus ad cibum 634 capiendum esse idoneum, id præsertim cui assueverit: regi vero tot curis distracto, si nomini suo respondere vellet, satis esse si vesperi curare corpus liceret Verum quod dixi, regis Alemanniæ mors cum omnibus aliis gentibus optata fuerit, tum Sicili ea tanto magis sunt exhilarati, quod insula capta gravissimis ab eo malis affecti fuerant, quæ vix satis describi possunt. Non enim tantum cædibus, rapinis, exiliis, cruciatibus intolerabilibus et morte gravioribus afflicti fuerant, sed multæ etiam urbes eversæ, multa opportuna castella diruta erant. Metuebat etiam rebellionem eorum, et quo libertatis cupiditatem opprimeret, omnem fortunæ melioris spem, quam vel pecunia vel currus et equi vel munitæ urbes vel viri nobiles vel tuta castella suppeditare queunt, eis ademit. Dum autem futurum periculum tanquam jam urgens reformidat, et id quod nondum aderat propulsat, quorundam insidiis est appetitus; quorum conatus cum 635 antevertisset, insidiarios non gladio punivit, sed variis modis miserabiliter excruciatos interfecit. Nam alium ferventi aqua excoctum in canistro pro missu ad suos remisit, alium in ingentem rogum coniecit, alium culeo insutum in fundum maris abiecit. Factionis vero principem et regem delectum graviori supplicio destinavit. Jus sit enim coronam œneam fieri cum quatuor foraminibus, quam ejus capiti totidem magnis clavis affixit, atque ita hominem abire jussit his verbis: « Habes, homo, coronam quam venatus es. Nemo tibi invidet: fruire usque adeo desiderata re. » Is vero vertigine oborta humi prolapsus paulo post in miserabili illo diademate exspiravit. Capta Sicilia, una cum cæleris Irene Isaacii imperatoris filia captiva est abducta et desponsa notho fratri regis Alemanniæ Philippo, amisso priore conjugio, qui post obitum Tancredi patris Siciliæ imperarat.

ἐπιτάξας γενέσθαι, ἐγκαρσίους ἔχον ὁπὰς ἴσας τοῖς πέρασιν, περιτίθησι τοῦτο τῶ ἀντάραντι χεῖρα ἐκεῖνω, ἔπειτα τέτρασι μεγίστοις ἔστορσιν ἐς τὸ διαμπερὲς διαβεβλημένοις τῇ κεφαλῇ ἐνερείσας ἢ διάδημα οὕτω διαφῆκε βαδίζειν, « Ἐχεις, » εἰπὼν, « ὃν ἐδίωκες, ἄνθρωπε, στέφανον· εὐθὺς οὐκ ἀπόλαυε τοῦ ἐφετοῦ σοι λίαν καὶ περισπουδάστου χρήματος. » Ὁ δὲ σκοτοδίνης πλησθεὶς καὶ πρηνὶς πεσὼν μετὰ βραχὺ ἐτεθνήκει, τῶ οἰκτῶ ἐκεῖνω ἐναπορρήξας στεφανώματι τὴν ψυχὴν. Κατὰ δὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Σικελίας ἀπήχθη μεθ' ἑτέρων αἰχμάλωτος καὶ ἡ θυγάτηρ Ἰσακίου τοῦ αὐτοκράτορος, ἡ ἡ κλησὶς Εἰρήνη, καὶ προσαρμόζεται Φιλίππῳ τῷ τοῦ βῆγγος Ἀλαμανίας ἀδελφῷ, ἐκ πορνικῶν φυέντι σπαρμάτων, ἀποδαλοῦσα αὐτῇ θανάτῳ τὸν ἐκ πρηνείας καὶ πρότερον σύνευνον, ὃς καὶ ἐτυράνησε Σικελίαν μετὰ μόνον τοῦ τεκόντος αὐτὸν Ταγκρέ.

636 Cælerum hoc quoque malo maximo, a quo D omnes provinciæ Romanæ pessima quæque timebant, divinitus sublato aliud infortunium e mari exstitit. Nam Ciconensis quidam nomine Caphures,

ἀεὶ μεριμνῶν κατατεινόμενος καὶ πρὸς ἄπασαν ἀντιξουσίαν ὀρώμενος ἡδυπάθειαν, ὅπως μοναρχίαν περιβαλεῖται καὶ κύριος ἐσεῖται τῶν κύκλῳ δυναστειῶν, τοὺς Ἀντωνίους καὶ Αὐγούστους Καίσαρας τῶ διανοητικῶ φανταζόμενος, καὶ πρὸς τὴν ἐκείνων ἀρχὴν ἐκτεινῶν τὴν ἔφεισιν, καὶ μικροῦ φθεγγόμενος κατ' Ἀλέξανδρον « Τὰ τῆδε καὶ τὰ τῆδε πάντα ἐμὴ, ὠχρὸς τε καὶ σύννουος ὀρώμενος, καὶ τῆς ἡμέρας ἐφ' τροφὴν προσιέμενος, καὶ πρὸς τοὺς εἰσάγοντας πειραίνεσιν ὡς χρεῶν ἐκ τοῦ οὕτω σιτεῖσθαι καχεῖαν ὑποβλέπεσθαι σώματος, ἀποφαινόμενός τε καὶ γνωματεύων ἰδιώτῃ μὲν ἐπιτήδειον εἶναι πάντα καιρὸν εἰς ἐστίασιν, καὶ μάλιστα ἦν εἰδῶθαι τονθεύεσθαι, βασιλεῖ δὲ πολυφρόντιδι [P. 310] μηδὲ βουλομένῳ τὴν κλησὶν ψεύδεσθαι ἀγαπητόν εἰ καὶ περὶ βουλοτὸν ἐνευκαίρησει τῇ ἀνέσει τοῦ σώματος. Ἄλλ' ὅπερ ἔλεγον, καὶ πᾶσι μὲν εὐκαταῖος ἔθνεσιν ὁ τοῦ βῆγγος Ἀλαμανίας θάνατος ἐφάνη, Σικελίοις δὲ καὶ μάλιστα ὡς οὐδὲ τισὶν ἄλλοις ἢ τελευτῇ τούτου ἀπασιατώτη γεγένηται, ὅσῳ καὶ τῆς νήσου ταύτης ἰσούσης πλείστοις ὑπ' αὐτοῦ κακοῖς προσεπάλασαν, ἅπερ οὐδὲ βῆδιον γραφῇ παραδοῦναι. Οὐ γὰρ μόνον ὑπένεγκαν οὗτοι σφαγὰς καὶ χρημάτων ὑπέστισαν ἀρπαγὰς καὶ πατρίδος ἐδυστύχησαν ἔκπτωσιν καὶ κολάσεσιν ἀνυπολίστοις καθυπεβλήθησαν, ὑπόσαι τοῦ ζῆν αἰρετώτερον τιθέασιν τὸ θανεῖν, ἀλλὰ καὶ πόλεις Σικελίας πολλὰς καθηρέθησαν καὶ φρούρια ἐπίκαιρα κατεσκάφησαν. Ἐδεδίει γὰρ τὴν ἐς τοῦτοῖον ἐπαναστάσιν, καὶ ὡς μὴ ποτε Σικελοὶ τῆς ἐλευθερίας ἐραστῆειν προμηθεύμενος πᾶσαν αὐτοῖς ἀγαθὴν ἐλπὶδα ἀπέκοψεν, ὅση τε ἐν χρήμασι καὶ ὅση, ἢ ἄρμασι καὶ ἵπποις τεθέαται, καὶ ὅση περιθόλοις πύλων εὐτειχιστοῖς καὶ ἀνδράσιν εὐγενέσι καὶ ἐχρηστέ ἐρύμασιν ἐμπερικροτεῖ. Πλὴν καὶ τὸ μέλλον δεινὸν ὡς ὤραι ὑπορώμενος καὶ μὴ παρὸν προαποκρούμενος ἐπεβουλεύθη παρὰ τινῶν καὶ κρείττων τῆς ἐκείνων φανείας ἐπιθέσεως οὐ τῶ δια ξίφους θανάτῳ τοὺς ἀντιστάτας ἡμύνετο, ἀλλὰ πολυτρόπως πρότερον βεβανίσας οἰκτρότατα οὕτω τοῦ ζῆν ἐστέρησεν· ὃν μὲν γὰρ διακεχλακῶς καχλάζοντι λήθητι καὶ θεῖς ἐπὶ κανοῦ καθάπερ σίτον ἐκπέπομφε τοῖς οἰκέλοις, ὃν δὲ ἡκοντικῶς εἰς πυρὰν ἀνακαίεσαν ἐπαπλασσίως, ὃν δὲ ἐνασκακίεσας καὶ τῶ βυθῶ τῆς θαλάσσης ἐπαπέμφας ἐξέτριψε. Τὸν δὲ γε πρωτοουργὸν του συστρέμματος καὶ πρὸς ἡγεμονίαν ἐπιλεγέντα βαρυτέρῳ τιμωρίᾳ τῶν λοιπῶν ὑπεδίκασε· στέφος γὰρ ἐκ χαλαρῶ

Ἄλλ' ἐκποδὸν καὶ τοῦδε τοῦ κακοῦ θεόθεν γενημένου, μεγίστου τε ὄντος καὶ ὑπ' οὐ πᾶσα ἡ Ῥωμαίων ἐκαπαδόκει τὰ δεινότερα πείσεσθαι, ἕτερον ὑπεκλύμανε κυνοβλαθεὶς καθ' ἄλλα κακόν. Γενουεῖτις

γὰρ τις Καφούρης τοῦνομα, νῆας δικρότους καὶ τρι-
κρότους πηξάμενος καὶ πλοίοις στρογγύλοις φραξά-
μενος, τὰς παραθαλαττίους ἔκειρε πόλεις καὶ τὰς
νήσους ἐπιών [311] ἐτίθει· κακῶς αἱ κατὰ τὸ Αἰγαῖον
ἀνίσχουσι πέλαγος· Ἄλλὰ καὶ τῷ Ἀτραμυτίῳ προ-
σβλῶν λείαν ἐκείθιν ἤλασε καὶ συνέλεξε πλοῦτον οὐ
σταθμητόν· Ὡς δὲ ῥέγοντες βαθέως ἐξανέθορον ὤψε
ποτε καὶ ἀνέτηψαν βράδιον οἷς ἐξῆν τὰ τοιαῦτα
σκέπτεσθαι, στέλλεται κατὰ τοῦ Καφούρη μετὰ
τριάκοντα νηῶν ὁ Στεϊρνόνης Ἰωάννης, πειρατῆς
μὲν ποτε γεγονώς καὶ πειρατῶν ὁ χειρίστος ἐκ
Καλαβρίας ὀρμώμενος, Ἰσαακίῳ δὲ τῷ βσιλεῖ
προσρῦε· ἐπὶ μεγίστοις φιλοτιμήμασι καὶ Ῥω-
μαίους πλειστάκις ὠφελτικῶς ἐν τοῖς κατὰ θάλατταν
ἀεθλεύμασιν· Ἐξίων οὖν κατὰ τοῦ Καφούρη κακο-
δαιμονεῖ παρὰ δόξαν· ἔχων γὰρ διὰ μελέτης κα-
τασκοφίσσασθαι τὸν ἀντίπαλον, πλείω προδεδημένον
ἰσχύον, ὑπ' ἐκείνου καταναυμαχεῖται, πεπονθῶς ὁ
δρῦσαι ἐκείνον ἐνενοεῖ διὰ παντός· Ταῖς γὰρ Ῥω-
μαίκαῖς ναυσὶ περὶ Σηστόν σαλευούσαις λαθρηδὸν
ἐπιστάς ὁ Καφούρης, ὡς εὔρε περὶ μεσημβρίαν κατὰ
τὸν Σιγὸν ποταμὸν κεκενωμένους τοῦ ναυτικοῦ, ἀπαξ-
ἀπάσας μετὰ τῶν ὄπλων καὶ ὧν εἶχον ἐνδοθεῖ βιω-
σίμων αἶρεῖ· Ἐκ δὲ τούτου τὰς νήσους ἀδεῶς ἐπιών
καὶ χωρία τὰ πέραλα ληϊζόμενος φόρους ἐπέταττε
καὶ συνέλεγεν ὡς ἠβούλετο· Βασιλεὺς τοίνυν ἐξηπο-
ρηκῶς ἐπὶ τούτοις δεῖν ἔγνω σπεύσασθαι τῷ πειρατῇ.
Ἀμέλει καὶ στείλας τινὰς τῶν συνήθων ἐκείνῳ Γε-
νουιτῶν (πολλακίς γὰρ κατ' ἐμπορίαν ὧδε κατήχθη
ἐς τὸ Βυζάντιον· καὶ ὁ δέδρακεν, ἐς χρήματα ζη-
μιωθεὶς παρὰ τοῦ τότε δουκὸς τοῦ στόλου Μιχαήλ
τοῦ Στρουφνοῦ εἰργάσατο) ἀνεκίνει μὲν καὶ λόγους
περὶ σπονδῶν, οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ πρὸς πόλεμον
ἠτοιμάζετο, τριήρεις ἄλλας καταρτισάμενος καὶ ταύ-
τας αὐθις τῷ Στεϊρνόνῃ παρὰδούς· Ὡς δὲ συνέδωσαν,
ὁ μὲν βασιλεὺς ἐξ κεντηνάρια χρυσίου στείλει τῷ
Καφούρῃ καὶ χώραν ἀποδάσσει· οἱ Ῥωμαῖκὴν
ἐπαπλασίους ἔχουσαν τρέφειν ὁμογενεῖς ἐκείνῳ
ὀπλίτας, ὁ δὲ ὑπέκειν τῷ βασιλεῖ, ἀπροδοκῆτος ὁ
Στεϊρνόνης μετὰ τῆς ἐπομένης αὐτῷ Πισσακίῃς θυνάμεως,
ἔτι οὔσης τῆς εἰρήνης ἀμφιπαλοῦς, καὶ μάχην συνάψας,
αὐτὸν τε τὸν Καφούρη ἐλὼν ἀναίρει καὶ τὰς ἐκείνου
νῆας πλὴν τεττάσων αἶρεῖ· αὐταὶ δὲ τὸν ἐκείνου ἦγον ἀνεψίον.

β'. Ἄλλὰ καὶ τῶνδε τῶν κακῶν ἐκποδῶν γενομέ-
νων ὁ ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἐπεγείρεται τάραχος, ὅς τὰ
κατὰ τὸν βασιλέα ἦσχυνέ τε τὰ περὶ μέγιστα καὶ ἐφ'
ἱκανὸν διεκύκησε. Μέλλων δὲ τὰ περὶ τούτων διεξιέ-
ναι, ὡς εἰς ἀρχὴν τὸν λόγον ἀνάγειν πειράτομαι σα-
φηνεῖας ἕνεκα τῶν ῥηθησομένων· Βασιλεὺς Ἀλέξιος,
ὡς μοι ἄνωθεν ἀμυδρῶς λέλεκται, οὐκ εἰρηνικὸς
ᾤετο τοῖς πλείστοις πρὸ τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ λίαν
πολεμικὸς, ὅθεν ἐν ἐλπίσιν ἔκειτο πᾶσιν ὡς οὐ μόνον
τοῖς ἐχθροῖς Ῥωμαίων τὴν λόγῃ ἀνατενεῖ βασιλεύ-
σας, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς ἀρχομένοις αὐτοῖς ἐσειταί παντε-
λῶς μέτριος· Ἄρξας δ' οὖν ἑτεροῖς ὤπτο παντάπασιν,
καὶ πάντας τοῖς καθ' αὐτὸν ἐγκαιροῦς ἀπέδειξε
πράγμασιν· Ἰν' οὖν τὰ πλείω παραγκωνίσωμαι, μὴ
πως τὰ πλείω καταγορεύων ἀλῶ καὶ εἰς ψόγον τὴν
ἱστορίαν διατιθέμενος, ἄρξας [P. 312] εὐθὺς ἀνεκή-
ρυξε μὴ χρημάτων ὠνίους τὰς ἀρχὰς ἀνατίθεσθαι,
ἀλλ' ἀριστίνδην καὶ δῶρον αὐτὰς βραβεύεσθαι. Καὶ

A biremibus et tremibus fabricatis, rotundis etiam
navibus instructus, maritimas urbes et insulas
Ægæi maris vexavit. Sed et Adramyttio acta præ-
da immensis opibus est politus. Ut vero iis quibus
talia curæ esse debebant tandem velernus excussus
est, Joannes Stiriones cum triginta navibus contra
illum mittitur. Fuerat is Stiriones pirata sævissi-
mus, e Calabria oriundus : sed ab imperatore
Isaacio maximis muneribus ascitus Romanis sæ-
pissime in navalibus bellis commodarat. Is contra
Caphurem profectus præter expectationem ad-
versa fortuna utitur : nam cum viribus adversario
inferior illum arte superare contenderet, ab eo
victus est, id perpersus quod perpetuo facere des-
tinavit. Caphures etiam Romanas naves circa Se-
stum clam adortus, cum sub meridiem ad Sigum
flumen classiaris vacuas reperisset, universas cum
armis et commeatu capit. Ex eo insulis et locis
637 maritimis, quæ impune passim populabatur,
tributa pro sua libidine imperabat et exigebat.
Quare imperator inops consilii pacem cum pirata
faciendam censuit ; et quibusdam Genuensibus illi
familiaribus ad eum missis (sæpe enim negotiandi
gratia Byzantium appulerat, et quod faciebat, ea
de causa faciebat quod a Michaelē Stryphno classis
præfecto pecunia multatus fuerat), quamvis verba
de pace faceret, nihilominus etiam ad bellum se
parabat, aliis tremibus comparatis et rursus Sti-
rioni traditis. Sed ut inter eos convenit, et impe-
rator se ei sex auri centenarios missurum et
Romanum agrum assignaturum, qui septuplo plures
milites posset alere quam ipse haberet, ille
contra se imperatori dicto audientem fore est pol-
licitus. Stiriones cum suis, Pisanis copiis, pace
adhuc ambigua, ex improvviso Caphurem adortus
commissaque pugna captum occidit, et ejus navibus,
quatuor exceptis, politus, in quibus consobrinius
ejus erat.

2. His quoque malis amotis Palatinæ turbæ
oriuntur, quæ imperatorem et probro et diuturnis
molestiis affecerunt. Qua de re dicturo mihi ad
principium est recurrendum, ut narratio fiat aper-
tior. 638 Imperator Alexius, ut supra innui,
antequam rerum potiretur, a plerisque non paci-
ficus sed admodum bellicosus habebatur. Unde om-
nes augurabantur eum non modo Romanorum ho-
stes bello petiturum, sed nec in subditos omnino
clementem futurum. Verum plane contrarium eve-
nit, decepta omnium opinione ; et ut pleraque
omittam, ne vituperationem potius quam historiam
scribere videar, initio principatus proclamari jussit
se magistratus non venditurum, sed delectu ex
optimis habito gratuito mandaturum. Atque id
consilium liberale et præclarum erat, et optimæ
gubernationis firmissimum fundamentum. Neque
quisquam est nostro tempore, qui id exemplum vel

imitatione consequi vel accedere propius possit. Verum ejus cognati, omnes avari homines, et crebris imperatorum mutationibus nihil aliud edocti nisi furari, rapere, publica tributa depeculari et cumulare divitias, si ab aliquibus ut apud imperatorem gratiosi adibantur, eos spoliabant et coactam pecuniam in suam rem convertebant; quæ tanta erat ut privatorum hominum conditionem superaret. **639** Unde cum aliis in rebus ita peccatum est ut in nullo alio imperio, tum Romana res publica funditus interit, et magistratus pejus quam prius venales exstiterunt. Cuivis licebat præesse provinciæ et summum apud Romanos dignitatis gradum consequi. Ita factum ut non modo triviales et circumforanei homines nummularii et institutores, sed Scythæ etiam et Syri exouso veterum dominorum jugo Augusti crearentur. Harum rerum omnium, ut dictum est primaria causa fuit imperatoris facilitas, ne levitas dicam, et ingonium imperio ineptum. Eo accedebat familiarium ejus ingluvies et quorundam inexplebilis avaritia. Itaque mulieribus et cognatis ejus res publica ludibrio erat. Ipse vero quid rerum gereretur, non magis norat quam qui in extrema Thule habitant. Hinc et ipse gubernator pessime apud omnes audiebat, et proretæ ac nautæ omnes ab eo delecti atrocissimis diris devovebantur. Imperatrix vero, quæ eas res **640** non ferendas duceret (neque enim diligentiam et avaritiam ejus latere poterant), non diu sibi quiescendum rata, aut magistratus ex edicto imperatoris non nundinandos aut collectam pecuniam in fiscum esse referendam censuit. Ac principio ejus instituti ministrum deligit Mesopotamitanum Constantinum, cujus apud Isaacium summam fuisse auctoritatem diximus. Deinde eum marito, cui et ante principatum invisus et post eum quoque parum gratus erat, quod plurima in Romana re publica novasset et labefactasset et conturbare omnia non destitisset, reconciliat. Igitur summa rerum denuo ad illum devoluta cæterorum auctoritas elanguit, et lumen potentiæ cognatorum imperatoris est obscuratum. Qui vero dudum ab imperatore pro nihilo putabatur, tum omnia poterat, et unus erat inelar omnium, unus omnia recto statuere, unus omnium moribus se accommodare, omnia omnibus pro dignitate posse tribuere putabatur, et ab imperatore latere nunquam dicebat. Eum inexpectatam mutationem cum alii, **641** qui priori potentia existerant et ut pyrillampides orto sole splendere desiderant, ægre tulerunt, tum imperatricis cognatis Andronico Contostephano, cui Irene illius filia nupta erat, et fratri ejus Camatero Basilio pene illa rumpebantur. Proinde omisso Constantino, qui ut lapillus contra ipsos conjectus erat, totum cursum contra dominam, quæ eum conjecerat, intenderunt, et bilem suam evanuerunt, ultionis occasionem queritantes. Et post diuturnam deliberationem et summam cautionem imperatorem aleunt in Occi-

την ὄντως τὸ τοιοῦτον ἐννόημα ἐλευθερίον τι ἄγαν καὶ ἀξιάγαστον, καὶ κρήπις χρηστῆς βασιλείας καὶ ὑποβάθρα καὶ θέμεθλος· οὐδ' ἂν ἐπαλλήλλειεν τις ἔλοιτο, οὐκ ἂν ποτε οὐδ' ἐγγὺς ἀφίκοιτο παραδείγματι ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἡμερῶν. Ἄλλ' οἱ τῷ βασιλεῖ προσηκόντες κερδοσυλλέκται πάντες τυγχάνοντες καὶ ταῖς συχναῖς μεταθέσει τῶν ἀρχόντων μηδὲν ἕτερον περισπουδάζειν δεδιδαγμένοι· ὅτι μὴ κλέψαι καὶ διαρκῆσαι καὶ τὰς δημοσίους εἰσφορὰς ὑφελέσθαι καὶ περιβαλέσθαι πλοῦτον βαθύν, τοῦς τι προσιόντας ἑφίσιν ὅταν ἐνέτυχεν ὡς ἰσχύουσι παρὰ βασιλεῖ ἐλητίζοντο, καὶ τὰ ξυλλεγόμενα ἰδιοῦντο χρήματα, ἀδρὰ ὄντα καὶ τύχην ἰδιωτικὴν ὑπερβαίνοντα. Διὰ δὴ ταῦτα τὰ τε ἄλλὰ ἡμαρτήθη ὡς οὐ ποτε κατ' ἄλλην ἀρχήν, καὶ παντίπασι τὰ Ῥωμαίων διεσθαρταί πράγματα, καὶ **B** αἱ ἀρχαὶ χειρόνας καὶ οὐχ ὡς πρότερον τοῖς πρίαισιν θέλουσι προὔκειντο. Ἦν οὖν τοῦ βουλομένου παντὸς χάρις ἀρχὴν ἀναζῶσασθαι καὶ τοῦ μεγίστου παρὰ Ῥωμαίοις τυχεῖν ἀξιώματος. Οὐ μόνον τοίνυν οἱ ἐν τριόδοις καὶ ἀγοραῖς καὶ κολληβισταὶ καὶ πρᾶται τῶν ὀθωνῶν σεδαστοὶ ἐτιμώθησαν, ἀλλὰ καὶ Σκῆται καὶ Σῆροι ἄνωγον ἀργυρίων εὗραντο τὸ σπάζεσθαι, τοῖς πρὶν ὑπηρετεῖσθαι δεσποταῖς ἠδολογικότες. Τοῦτων δὲ πάντων αἰτία τις ἦν, ὡς εἶρηται, πρωτουργὸς ἡ τῶν βασιλικῶν φρενῶν ἐλαφρία καὶ τὸ πρὸς διοίκησιν τῶν πραγμάτων ἀπροσφύς, αὐκ ἔλαττον δὲ καὶ ἡ λιχνεία τῶν περὶ αὐτῶν καὶ τὸ πρὸς συλλογὴν χρημάτων ἀπληστόν τινων καὶ ἀκόρετον, ὅθεν ὑπὸ τῆς γυναικωνίτιδος, καὶ ὅσοι τῶν ἐξ ἀνδρῶν αὐτῷ προσκειμένων, διεπετετεύετο τὰ κοινά. Τοσοῦτον δ' ἀπειχετο τοῦ εἶδέναι τὰ δρώμενα, ἐς ὅσον καὶ Ῥωμαίων ἀποσχοινίζονται οἱ τῆς Θούλης οἰκοῦντες τὰ ἔσχατα. Οὐκοῦν αὐτὸς τε ὁ τῆς ἀρχῆς πηδαλιούχος κικῶ· ἤκουε παρὰ πάντων, καὶ τὸ ἐς πτωρεῖς καὶ νηῖται ὑπ' ἐκείνου ταχθὲν παλαμναιοτάταις ἀραῖς ὑπεδίλ· λετο· Ἡ τοίνυν βασιλεὺς οὐκ ἀνασχέτον τὸ γινόμενον οὕτω κρίνουσα, ὅτι μηδὲ διαδραῖναι οἶόν τε ἦν τὸ ταύτης ἐρευνητικὸν καὶ ἐρασιγρήματον, ἔγνω μὴ ἐπὶ μακρὸν ἐθελοντὶ ἀτρεμεῖν, ἀλλ' ἡ κατὰ τοῦπίταγμα τοῦ ταύτης ἀνδρὸς τὰς προβλήσεις γίνεσθαι ἀπράτους ἢ γούν τὴν βασιλείον γάζαν στέγειν τὰ ξυλλεγόμενα. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα εἰς ὑπουργὸν ἡ βασιλεὺς ἐπέταξεν ἐαυτῇ τὸν Μεσοποταμίτην Κωνσταντῖνον· ἦν δ' οὗτος ὁ παρ' Ἰσακίῳ τῷ Ἀγγέλιῳ τὰ μέγιστα δυναθεὶς, καθὼς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου λόγοις εἰρήκισμεν· ἔπειτα δὲ τῷ ἀνδρὶ καταλλάσσει, δόντως πρὸ **D** τῆς ἀρχῆς εἰς αὐτὸν ἔχοντι καὶ μετὰ τὴν τοῦ κράτους εἶτι ἀποστρεφομένῳ τοῦτον ἀνάζωσιν, ὅτι ἡ πολλὰ τῶν καθεστῶτων πραγμάτων Ῥωμαίοις κῆ· νηκε τοῦ στασίμου, καὶ ὅτι ξυγκυκῶν κατὰ πρόθεσιν καὶ συνταράσσων τὰ σύμπαντα οὐδαμῶς ἔληγεν. Ὡς οὖν ἡ τῶν κοινῶν διοίκησις [P. 313] πάλιν πρὸς τὴν Μεσοποταμίτην μεταναύκει, ἔσθεστο ἡ τῶν ἄλλων ἰσχύς, ἡμάρωτο δὲ τῶν τῷ βασιλεῖ προσκολλημένων τῆς δυναστείας τὸ φῶς, καὶ ὁ πρῶτον παρὰ τῷ κρατοῦντι ἀπόβλητος ἀξυμβλήτος τινικαῦτα ἐκρίνετο, κίρας ἂν Ἀμαθουσίας ᾤετο περ' ἐκείνων καὶ πολυμιγῆς κρατὴρ ἀγαθῶν ἢ τὸ παρὰ τῷ Ἰωὺ παμ· βότανον τοῦ ἀγροῦ, καὶ πᾶσι πάντα προσφυῶς καὶ

καταλλήτως εἰδῶς γίνεσθαι, φῶς μὲν ὀφθαλμοῖς (46) ἀναπεπταμένον, ἀήρ δ' εἰσκαχυμένον ῥίσι ζωογόνος, τὸ τοῦ Περδίου ἀντικρυς μάργαρον, ἀεὶ πρὸς τοῖς ὡσί τοῦ βασιλέως ἀπαιωρούμενον καὶ τῆς ὄλης ἀντι-ἀξίον ἀρχῆς κρινόμενον, εἴτε μὴν Ἀρτέμιον ὁ περιφύργτος καὶ Ἄργος ὁ πολυόμματος καὶ ὁ ἐκατόγχερ Βριάρως. Τὸ δὲ δὴ παράλογον οὕτως συμπίσαν βαρέως μὲν καὶ ἄλλοι ἤνεγκαν, ὁπόσοι τῆς προτέρας ἰσχῦος ἐξέπεισον ἢ γοῦν κατὰ πυρολαμπιδας ἡμυρώοντο μειδιάσις, ἡμέρας· οἱ δ' ἐξ αἵματος τῆς δεσποίνης Ἀνδρόνιδος τε ὁ Κοντοστέφανος, ὃς Εἰρήνη τῇ ταύτης θυγατρὶ συνηυνάζετο, καὶ ὁ ταύτης θυγατρὸς Κωνσταντῖνος βασιλεὺς μικροῦ τῷ γενομένῳ καὶ ἀπεπνίγησαν. Ἀφέντες οὖν τῷ τῶς τῆν κατ' αὐτῶν βλαθεῖσαν καὶ εἰς πρόσκομμα κειμένην Ἰθάκα, τὴν Μεσοποταμίην φημί Κωνσταντῖνον, ἐπὶ τῆν ἀρείειαν δέσποιναν ὄλον τὴν δρόμον συνείεναν καὶ τὸν χόλον ἐμυμέκισαν, ζητοῦντες ἐν καιρίοις τῆν ὄρεξιν τῆς ἀντιλυψέως. Μετὰ γοῦν Ἰκανωτάτην ἀπέψιν τοῦ ποιητέου καὶ μεθ' ἧσιν τῆς ἐπιβουλῆς προμυθεύειν τε καὶ προβοῦλευσιν προσίαι βασιλεὶ πρὸς τὰ ἐσπέρια μέρη ἀπαίροντι. Ἰδίῳ δὲ τούτῳ ἐντυχόντες ἔφησαν, « Ἐὶ καὶ ἡ φύσις οἷδε τὸ συγγενὲς τιμιώτερον καὶ πρὸς ἀγάπτειν ἐπιτηδείωτερον, ἀλλ' αὐτοὶ φιλοβασιλεῖς μάλλον καὶ φιλιχέξιοι πλίον ἢ φιλευφρόσυνοι καὶ εἶναι καὶ ἀκούειν βουλόμεθα. Σοῦ μὲν γὰρ μηδὲν τι ἀπευκατὸν ἐξ ἀνθρωπίνης χειρὸς πεπονθότος τὸ κοινὸν τοῦτο πάντων ἀνθρώπων σωτήριον ἐστὶ, τὸ τῆν βασιλείαν σώζεσθαι, καὶ ἰδίον ἀγαθὸν ἡμῖν ποιούμεθα· εἰ δ' ἐπὶ σοὶ τι ξυμβαίη τῶν ἀδοκῆτων, κοινῇ συνανατραπέντες καὶ συμφορὰς ἰδίας προσεπιμαζόμεθα, φοβῶν ἀπάντων γεγεννημένων ἄπερ ἀναδοῦμεθα σοῦ βασιλεύοντος. » Οὕτω φορομαστῆμενοι, καὶ δεξιῶς χοροδολογῆσαντες τὸ τοῦ λόγου βάρδιον, ἐπήνεγκαν τὸν κολοφῶνα τῆς ὑποθέσεως οἷόν τι μέλημα ἐξιστῶν τὸν βασιλέα φρενὸς καὶ μεταφρέον εἰς μανιώδη ἀλλοίωσιν, ὡς οὐδ' Ἀλεξάνδρον πάλαι πρὸς ὄπλιον τὸ Τιμοθεοῦ ἐνε θέζον κρούματα. Φασὶ γὰρ ὡς « Ἡ σὴ ἄλογος, δέσποτα, ἐς πράξεις μυσαρωτάτας ἀνακαλυμμένη χωρεῖ κεφαλῇ, καὶ σὲ τὸν εὐνέτην εἰς τῆν κοίτην ὡς μαχλὰς ἀδικούσα δεδίαμεν μὴ καὶ νεωτέροις ἐγχειρήσειε πράγμασι μικρῶ ὕστερον· ὦ γὰρ λισχηγέουσα καὶ ἀναίδην συγκαταλινομένη γέγηθε, τοῦτον εἰκὸς καὶ ἄρχειν αὐτὴν ἀρεῖσθαι, καὶ τῆν πᾶσαν πρὸς τοῦτο συντείνειν πρόθεσιν. Δεῖ τοίνυν αὐτὴν μὲν ἀνακοπῆναι τοῦ πάντα δύνασθαι καὶ πλοῦτῳ περιβρεῖσθαι πολλῶ, τὸν δι' ἐραστὴν αὐτῆς, ὃν αὐτὸς μὲν ἐς παιδας ἐνέγραψας, ἡ δὲ ἀθεμίτως ἐαυτῆς πεποίηκεν ἐπιθήτορα, ἐκποδῶν γενέσθαι ἀνυπερβίτως καὶ μάλα [P. 314] αὐτίκα, ὡς μηκέτι τοιοῦτον τι ξυμπερίνηται μίασμα. Τὰ δ' εἰς τῆν ἀδικον σύζυγον γενεσόμενα χρεῶν ἀναδεδιχῆσθαι κατὰ καιρὸν καθ' ὃν σὺν θεῶν ἀύσας τῆν προκειμένην εἰς τῆν Κωνσταντίνου αὐτῆς ἐπαναλύσεις. » Τὰ δ' οἱ μὲν εἰπόντες καὶ ὑποθέμενοι ἀνδρῶν ἡκηκόισαν βέλτιστοι καὶ χρῆμάτι σπάνιον ὁμοῦ καὶ ἀσπίστον· ὁ δὲ βασιλεὺς μίγ' ὄχθησας δεῖ τῶν πρὸς τὸν Βατάξην εὐποιῶν ταύτην ἀνέλγηφεν ἀμοιβῆν, στίβας εὐθὺς

Hier. Wolfi notæ.

(46) Εἰδῶς γενέσθαι, φῶς μὲν ὀφθαλμοῖς. Si cui deliciae placent, is fruatur: Qui sciret omnia fieri omnibus, clava ius oculis, spiritus vitalis, qui per nares attrahitur, plane Perozi margarita, semper

imperatoris auribus appensa, tanti pretii habita quanti universum imperium, aut potius velum versatile, et Argus multioculus, et centimanus Briareus, etc.

τῶν δορυφόρων ἕνα, ᾧ ἐπικλήσις Βαστραλίτης, τίθησιν ἐξ ἀνθρώπων. Ὁ μὲν γὰρ τοῖς περὶ Βιθιᾶ διέτριβε μέρεσιν, ἐτι ἀντιστατοῦντος Ἀλεξίου τοῦ Κιλίκιος· ὁ δὲ Βαστραλίτης ἀφικόμενος καὶ το τοῦ στρατοπέδου ἀπαγαγὼν, ὡς αὐ οὕτω μηδενὸς αἰώντος ἀπαγγελεῖ τὰ βασιλείως ἐντάλματα ἅπερ ἔκεινον ἔχει φέρων ἀπόρρητα, αὐτὸς τε τὸ ξίφος ἐσπίασато καὶ οἱ τῶν ἐκείνου πρὸς φονουργίαν πρ τοιμάσθησαν, καὶ τὴν ὁ μείραξ ἐντεῦθεν ὡς βόσκημα διαμελιζόμενον. Καὶ τὸ μὲν ἔργον τοῦτο βαρέως δυσφόρως ἅπας ἔνεγκεν ὁ στρατὸς. ὁπόσοις τὸ πραχθὲν ἐν ὀφθαλμοῖς προὔκειτο· ὁ δὲ Βαστραλίτης ρίδίῳ τὴν τοῦ Βατάτζη κεφαλὴν ἐνθήμενος εὐζωνος ἐπανέκριν ἐς βασιλέα. Καὶ οὗτος τῆν κρανίῳ πρὸ ποδῶν ριφέντι λάξ ἐναλλόμενος, καὶ ἰκανῶς αὐτῷ ἐμβλέπων, προσλαλιάν τινα διεξήει μεθ' αὐτῶν ἴσθ δοθῆναι πρέπουσαν.

3. Deinde institutum iter persequens Cypsella abiit, ut Thraciis urbibus opem ferret, quas Blachi et Scythæ populabantur, et Chrysum etiam comprehenderet, aut saltem excursiones ejus prohiberet, quas clam in Serranum agrum faciebat. Erat is Chrysum genere Blachus, 644 parvæ stature homo, qui in Petri et Asanis defectionem a Romanis non consenserat, ac potius fœderæ cum Romanis icto cum suis quingentis militibus arma eis inferebat. Sed non multo post captus ut ad populares suos inclinans, quod perpetuo progredieretur et principatum sibi parare niteretur, in custodiam datur. Deinde solutus et ad Strummizam tuendam missus imperatoris spem fefellit, eoque oppido sibi vindicato finitimos Romanos graviter afflixit. Contra eum igitur profectus imperator, et justo exercitu Cypsella convocato, paulo post domum redire cupit. Ita et exercitus frustra eo convenit, et ipse frustra eam expeditionem suscepit; eoque statu Occidentis relicto qui prius fuerat, ne duos quidem menses foris commoratus Byzantium rediit, et in palatio Aphaniano diversatus inde in Philopatium transiit. Imperatrix vero Euphrosyne cum animo suo reputans ut apud maritum delata esset, eumque metuens, miserabili gestu manus ad omnes extendebat, obtestans eos quibus fidebat imperator, ut sui patrociniū susciperent suamque causam pro virili defenderent: periculum 645 enim esse non modo ne per ignominiam palatio eijceretur, sed etiam ne occideretur. Itaque plerique ejus miserti partim suadere imperatori ut crimina uxori objecta ne ligeret, et delatores ejus criminari ut morosos, mendaces et calumniatores; partim monere ut quod decrevisset summo studio exsequeretur, ne postmodum argui posset eam recepisse quam hodie pro adultera repudiasset, et ipse suam dedecus per totum orbem terrarum divulgaret, iis animantibus similis, quæ cornua vibrarent, sed non ferirent eos a quibus femellas suas iniri viderent. Post hæc Blachernium palatium ingressus non statim suam iram declinavit, sed uxorem suæ mensæ adhibuit, quamvis tum quoque perturbationem animi tetrico vultu et averso aspectu præ se tulit; et ira æstuanis, quam tamen subinde reprimebat, non amplius ejus

γ'. Καὶ βασιλεὺς μετὰ τοῦτο τῆς προκειμ ἐχόμενος ἀπεισι πρὸς τὰ Κύψελλα, σωτήριόν τι θρακίαις πόλεσιν ἐργασόμενος, ἅς οἱ Βλάχοι Σκύθαι κακῶς ἐτίθεισαν, ἔπειτα δὲ συλλαβεῖν Χρῦσον προθέμενος ἢ γούν ἀνακόψαι τῶν ἐκδρο ἅς ἐποίει λαθραίως τὰ περὶ τὰς Σέβριαις κεί χωρίαι. Ἦν δ' ὁ Χρῦσος οὗτος Βλάχος τὸ γένος, ἡλικίαν συνεσταλμένος (47) μὴ συμφρονήσας ἀφισταμένοις Ῥωμαίων Μέτρον καὶ τῷ Ἀσάν, μὴ καὶ μάλλον κατ' αὐτῶν ἀράμενος ὅπλα μεθ' εἶχε πεντακοσίων ὁμογενῶν, καὶ Ῥωμαίων γε νῶς ἔνσπονδος. Οὐ πολλῶν δ' ὕστερον ἀλοῦς ὡς ῥί πιν πρὸς τὸ ὁμόφυλον, τῷ πρόσω βαινῶν διαῖ κππ καὶ δυσαστεῖαν ἑαυτῶν μνηστευόμενος, φρουρᾶ ἰ ραδίδοται. Ἐῖτα ἀνεθείς καὶ σταλείς ἐπὶ τῷ φρ ρῆσαι τὴν Στρούμμιτζαν τὸν μὲν ἐκεῖσε πεπομφ βασιλέα τῶν ἐλπίδων ἐψεύσατο, τῆ δὲ γνώμη χι σάμενος ἦν τοῖς ἐκ ηταιόνων Ῥωμαίοις κίκεῖ κακὸν ἀδυσώπητον. Πρὸς τοῦτον τοῖνον ἐξορμή· ὁ βασιλεὺς καὶ στρατεύμα ἰκανὸν ἐς τὰ Κύψελ ἡθροικῶς, μετὰ βραχὺ ἀποστὰς τῆς προθέσεως ἰ ἐπ' ἀνόδου, ὡς μάτην μὲν ἐκεῖ που τὴν στρατιάν ἀ. σθῆναι, εἰκαίως δὲ καὶ αὐτὸν τὴν ἐς τὰ Κύψελ πορεῖαν ἐλέσθαι. Οὐκοῦν τὰ κατὰ τὴν ἐσπέρ ἀρειακῶς φέρεσθαι ὡς πρώτῃν εἶχον καὶ ἐπασχον, τὸ Βυζάντιον ἐπ' ἀνέξουξε μὴδὲ δύο μῆνας ἀνασχ μενος θυραυλῆσαι. Καὶ ὁ μὲν τοῖς κατὰ τὴν Ἀφ μεσαν βασιλείοις ἐναυλισάμενος τὸ Φιλοπάτιον ἔπει καταιλήθει· ἢ δὲ γε βασιλεὺς [P. 315] Εὐφροσῆ συναθροῦσα τῷ νῦν καὶ συλλαμβάνουσα ὅσα κατι ρέθη αὐτῆς, καὶ δεδοικυῖα τὸν σύλλεκτρον, τὰς χι ρας πρὸς ἅπαντας ὤρεγεν ἐλαεινῶν καὶ ἀπεσθεσιμῆ ὁμματα, καὶ ἠντιβόλοι τοὺς παρὰ βασιλεῖ πεποιθ σιν ἔχοντας προστῆναι τε αὐτῆς καὶ τὰ δυνα ἠπερθεῖξασθαι οὐ μόνον ἀτίμως ἐξωσθῆναι τ ἀνακτόρων κινδυνεύουσης, ἀλλὰ καὶ τὸν περὶ ψυχ ἡδὴ τρεχούσης. Ἰκτερον οὖν αὐτῆν οἱ πλείστι καὶ οἱ μὲν ἀπολιγωρῆσαι τῶν κατὰ τῆς γυναικ εισηγηθέντων τὸν βασιλέα ἐνήγον, ἐνδιέβαλλον τοὺς καταιπόντας αὐτῆς ἄνδρας, ἀκανθώδεις ἰ τρόπον καὶ συβῆρατας ψεύδους καὶ στρεβλοχεῖλε αὐτοὺς ὀνομάζοντες καὶ φιλαίτιους ἔτι καὶ μεμῆ μοίρους· οἱ δὲ ὑπετίθουν μετὰ προμηθείας πλείστ τὸ γενησόμενον διαπραξασθαι, ἵνα μὴ ἀλῶν ἔκειν εἰσοικιζόμενος ὕστερον ἦν ἀπέλυσε σῆμερον

Ant. Ballerini notæ.

(47) Τὴν ἡλικίαν συνεστ. Alter negat eum consensisse, alter affirmat: sed sequi illos noluisse, mutato consilio. Notabis ἀκολουθῆσαι αὐτοῦς pro

αὐτοῖς. Hujusmodi ἀντιπτώσεις et insolentes constructiones non librario, sed linguæ corruptæ dentur ascribendæ.

μοιχεύτριαν, καὶ τὴν αὐτὸς αὐτοῦ ἀσχύνην διατε-
 γνώμενος ἐσεῖται οὗτος παγκόσμιον περιάλαμν,
 κἀκείνοις τῶν ζῶων παραβαλλόμενος τοῖς ἐκκρού-
 ούσι μὲν ἐπὶ τῶν κροτάφων τὰ ἀμυντήρια, παροξυ-
 νομένοις δὲ οὐδαμῶς οὔτε μὴν τὸ κέρας ὀπλιζουσι
 κατὰ τῶν ἐπιθρονημένων ἐν ὄψει: ταῖς θηλείαις
 οὐτῶν. Μετὰ δὲ τοῦτο εἰς τὰ κατὰ Βλαχέρνας ἀνά-
 κτορα εἰσιῶν οὐκ εὐθέως τὸν κότον ἐξέβρηξεν, ἀλλὰ
 σύσσιτον καθίπαζ' παραλαβὼν τὴν ὁμόλεκτρον, καὶ
 τότε τὴν ἐνθὸν ταρχίην ὑποφαίνων τῷ τῆς ὄψεως
 σκυθροπῆρ καὶ τῷ ἄλλοσέ πη προσνεύοντι βλέμματι,
 καίμενός τε τῷ πυρὶ τοῦ θυμοῦ, μὴ μέντοι γε κα-
 ταπιμπράμενος, ἥ γοῦν ἀφανῶς ἐξαπτόμενος καὶ
 λελθηθότως ἀσθῆς ἀποσθενόμενος, οὐκέτι ὁμιλῆσαι
 ταύτη καὶ συνδραμεῖναι προσέθετο. Ἡ δὲ κρίσις
 ἐπὶ τοῖς εἰσαγομένοις κατ' αὐτῆς ἐξαιτούσα ἐνέκει-
 το, καὶ πάντα παθεῖν ἐτοίμως ἔλεγεν ἔχειν, ὅποσθα ἂν
 ἢ κατ' αὐτῆς ἐξενεχθεῖσα ψῆφος ἀποφανεῖται· ἐδεῖτό
 τε τοῦ βασιλείως μὴ τῇ κομψείᾳ καὶ συγγενείᾳ τῶν
 κατὰ γοῦν ἀφανῶν αὐτῆς προσώπων, τῇ δ' ἀληθείᾳ
 καὶ ἀκριβείᾳ τῶν πραγμάτων προσσχεῖν. Ὁ δὲ πρὸς
 οὐδὲν τι τοιοῦτον ἐκυτὸν ἀπευθύνας, ἀλλὰ τινὰς τῶν
 κατευναστῶν γυναικῶν βασιλίσσας ὑπαγαγὼν κακ-
 τῶν θαλαμηπόλων εὐνοούχων ἀκριβωσάμενος τὰ τοῦ
 πράγματος, ἀπάγειν αὐτὴν μεθ' ἡμέρας τῶν βασι-
 λείων ἐκέλευσε, παντὸς ἐστερημένην ἀρχικοῦ στο-
 λίσματος καὶ προβλήματος λαμπροῦ. Ἐξάγεται οὖν
 τῶν ἀνακτόρων διὰ καθόδου τοῖς πολλοῖς ἀδήλου,
 εὐτελες περικειμένη χιτῶνιον ὁποῖον τῶν γυναικῶν
 αἰ χερσῆτιδες, καὶ δύο ἀμφιπόλους βαρβάρους ἔχουσα,
 πρὸς ἀρχαίᾳ τριῶν καὶ ταύτας τῆς Ἑλληνίδος φω-
 νῆς, καὶ δικώπῳ ἀλιάδι παραβρίφεισα κατὰ τινὰ
 γυναικείαν μονὴν ἀπάγεται περὶ που τοῦ Πόντου
 στόμα δεδομημένην καὶ τῆς Νηματαρίας ὠνομα-
 μένην. Ἀλλ' οὕτω τῆς δεσπείνης ἐκποδῶν γενομένης
 οἱ μὲν καταρηκότες αὐτῆς οὐ πάντῃ ἀνεπαχθῶς
 ὑπέφερον τὸ σῦμβαν, ἐπειδήπερ καὶ τοῦ ἄγαν ἐκ-
 κρούσαι τὴν βασιλίσσιν πειρώμενοι κατεῖπον αὐτῆς ἐς
 τὸν ἀνακτα, οὐ μὴν ἐκσφαιρίσαι παντάπασι τῆς ἀρ-
 χῆς βουλόμενοι ἢ γοῦν ἐκθεμελίωσιν αὐτῶν εἰς τέλος
 καταστῆσαι, καὶ τὸν βασιλέα οὐκ ὦνοντο ὅπως τοιαῦτα
 δράσειν ποτὲ κατ' αὐτῆς, εἰς τὴν τούτου ἀφορῶντες
 μαλακότητα καὶ τὸ φέρεσθαι αὔραις [P. 316] μικροῦ
 καὶ ῥιπίζεσθαι. Καὶ οἱ μὲν ἐφ' οἷς τὸ γένος ἤτχυναν ἤχθοντο,
 εἰ καὶ μὴ ἐς ὅσον ἔδει καὶ δυσφορεῖν καὶ
 οἱ ὀνειδισμοὶ δὲ τοῦ λεῶ καὶ αἱ κερτομαῖαι τοῦτον ἐπιτίπτουσαι
 καταπίεζον. Ἐξ μὲν οὖν μῆνας ἐξί-
 κοντο, καὶ ἡ βασιλίσσιν Ἰὺφροσύνη τῶν βασιλείων ἀποβέβητο.
 Ἐς τέλος δ' ἂν παρεωρᾶτο, εἰ μὴ γε
 οἱ τρώσαντες ἴσταντο, οὐχ ὅν τρώπον Ἀχιλλεὺς Τηλέφρον,
 ἀλλὰ τὸ πρὸς αὐτοὺς πάγκονον μῖσος, ὅτι
 τὴν δεξάσαν αὐτοὺς οὐδὲν δέον αὐτοὶ ἀπεδόξαν, εὗροντο
 πρὸς ἐπὶ ἀνοδοῦν οἷδε πανάκειαν ἀντικρυς.
 Παντὸς γὰρ τοῦ ἐκ συγγενείας τῷ βασιλεῖ συνωμοσκότου,
 καὶ τοῦ Μεσοποταμίτου Κωνσταντίνου
 πάντα κἀλόν, ὃ φασί, κεννηκότος καὶ ἀνταρκέσαντος,
 ἐπανακαλεῖται αὐθις καὶ προσλαμβάνεται, καὶ
 τὴν ἰσχὺν τὴν προτέρην ὑπερβαλοῦσα τῇ ὑστερον. Τοῖς δ'
 ἀντίφροσι πρὸς οὐδὲν ἐβαρμηγνίασε προδή-
 λως ἢ ἐδολορῆσθαι τὰ ἀνίστασθαι, οὔτε μὴ τῇ κατοχῇ
 τοῦ θυμοῦ ὡς Μήδεια ἀνοίστησε βακχευτι-
 κῶς κατ' αὐτῶν, ἀλλὰ θηροκομοῦσα τὸν σὺζγον
 καὶ πάλαι μὲν ἀποστέργοντα, τότε δὲ καὶ τέλος
 αὐτῆς ἀποσθόμενον καὶ πρὸς εὐνήν ἐκείνην μηδαμῶς
 συνερχόμενον, σοφιστικῶς ὑπήρχετο, θωπεύουσά τε
 σὺν τέχνῃ ἐχρῆτο ὡς ἡρέτετο τῷ τοῦ ἀνδρός ἦθει,
 μιᾶρον πᾶσαν ἀναζωστικὴν τῆς ἀρχῆς τὴν διοίκησιν.
 Καὶ τῆδε μὲν εἶχε ταῦτα.

δ'. Ὁ δὲ Μεσοποταμίτης Κωνσταντίνος (δοτεῖον) γὰρ
 ἔτι τῷ λόγῳ καὶ κατὰ τὸν καθ' ἡμᾶς Πρωτέα καὶ
 πολυτροπώτατον ἔμα καὶ ποικιλώτατον τόνδε

A consuetudine uti nec concōnare instituit. Tum
 illa iudicium de se fieri flagitare, quidvis perpeti
 non recusare, 646 si convicta esset; imperatorem
 orare ut non eloquentia et cognatione delatorum,
 sed veritate et certitudine rei moveretur. Is vero
 ad nullam hujusmodi rem se demisit; sed quæstio-
 nibus de nonnullis cubiculariis mulieribus habitis,
 eunuchis etiam illius diligenter interrogatis, post
 dies aliquot eam omnibus ornamentis et princi-
 patus insignibus ademptis palatio educi jubet.
 Educitur illa per descensum quemdam vulgo
 ignotum, vili vestitu, quali utuntur mercenariæ
 mulierculæ, cum duabus barbaris ancillis, sermo-
 nibus nostri non satis peritis; et in cymbam conjecta
 in Nematareum, muliebre monasterium circa Ponti
 fauces situm, abducitur. Domina sic amota, dela-
 tores ejus casum illum non prorsus sine dolore
 tulerunt. Nam ea de causa illam detulerant, ut
 auctoritatem ejus imminuerent, non ut ipsam im-
 perio dejicerent aut a fundamentis everterent.
 Neque unquam hoc imperatorem commissurum
 crederant, cujus mollitiem et animum quavis
 aura impelli solitum non ignorarent. Eos igitur
 647 faci pœnitebat, etsi non tantum quantum
 conveniebat: sed vulgi diceriie et conviciis admo-
 dum mordebantur. Adfuit Euphrosyna sex menses
 a palatio; ac prorsus abjecta et perpetuo neglecta
 esset nisi ii qui vulnerarant eam sanasset (non eo
 quidem animo quo Telephum Achilles, sed publico
 populi odio impulsus, quod nulla necessitate coacti
 eam ignominia affecissent, a qua ipsi honoribus
 affecti essent) et panaceam ad ejus restitutionem
 invenissent. Nam cum omnes imperatoris cognati
 consensissent, et Mesopotamita Constantinus om-
 nem, quod aiunt, lapideum movisset, ab imperatore
 revocata majorem etiam potentiam quam prius
 obtinuit. Nec tamen delatores vel aperta vi vel
 occulta fraude ultra est, insigni moderationis exem-
 plo. Maritum vero jam pridem a se abalienatum,
 tum vero ejus consuetudine prorsus abstinentem,
 miris artibus et blanditiis reconciliavit, ut in ipsius
 potestate esset; omniaque fere imperii negotia suo
 arbitratu administravit. Atque hæc hæcenus.

648 4. Constantinus autem Mesopotamitanus
 (plura enim de Vertumno ætatis nostræ et homine
 callidissimo ac versutissimo dicenda sunt) elato

supercilio insolenter incedebat ob dominæ reditum; eaque de causa opitor non contentus quod apud imperatorem posset omnia, Canicili officium, quod Isaacio imperante obtinuerat acursus offerrebat, ut suo fastigio inferius renuit, sed ex lectore diaconum creari se voluit, non ferendum ratus nisi sacras etiam dignitates contrectaret. Continuo quod libitum est impetrat: ab imperatore in inclytum Blachernium templum mittitur, a patriarcha statim ex lectore diaconus creatur, stationem et gradum principem consequitur. Hoc confecto negotio, se lectorem palatium et imperatori non amplius operam navaturum simulat. Neque enim permittere canones, eundem et Deo sacra facere et civilibus rebus ullo modo implicari. Distare illa interesset, neque conjungi posse, quemadmodum servire Deo et servire mammonæ ex diametro pugnent. Imperator vero eum ut hedera vitam complexus, statim patriarcham Xiphilinum 649 privilegio concedere cogit, ut Mesopotamitano simul et Deo et imperatori, et templo et palatio, sine fraude canonum, qui acerbis pœnas in istos ambidextros statuunt, inservire liceat. Hoc quoque peracto, non multo post Thessalonicæ pontifex designatur. Tantam gloriam adeptus homo fortasse non contemnendus fuisset, nec ea mala in quæ post incidit ipse sibi ex parte accessisset, si plane palatio excessisset et cupiditati suæ tandem modum aliquem statuisset, aut de curiositate ingenii et rerum gerendarum cupiditate aliquid remisisset. Nunc multorum et maximorum bonorum, eorumque inter sese dissimilium, insana et infinita affectatione etiam humiliore statu est excussus, ut divina in eo providentia et celsitudinis inmoderate et humilitatis immensæ exemplum statueret, et ad cœlos usque elatum insigni rerum vicissitudine ad inferos deprimeret. Nam cum vitam sibi acerbam esse duceret, nisi læva templum, dextra palatium teneret, et utrasque dignitates ut lapis angularis bina ædificii latera complecteretur, a pristino instituto non recedebat. Et ne quid sine sua auctoritate 650 gereretur, fratres suos tanquam clavos et vectes insererat, ac potius velut in aures de utraque imperatoris auricula suspendebat, ut si quando ecclesiasticis conventibus interesset, nullum dictum aut factum ignoraret, nec quisquam locum suum se imprudens occuparet. Thessalonicam vero profectus, et vix tantisper ibi commoratus dum in solio collocaretur, summa cum festinatione Byzantium rediit. Ac ea ipsa de causa contemptor omnium evasit, quod uno digito regebat omnia, præsertim cum imperatore rursus contra Chrysum profecto, suo consilio industria et opera omnibus rebus contra seditiosum quam optime administratis, magnam ingenii laudem esset consecutus. Unde quem nullo modo Hippocrates optimam corporis habitudinem, quod diu in eodem statu permanere non possit, periculosam esse affirmat, ita etiam Mesopotamitano accidit, qui dum semper crescere studet, dum nullum gloriolæ modum statuit, instar

A ἀνθρωπων) ἀνέσπει τὴν ὄφρὸν καὶ βλακῶδες ἐδαινε δὲ τὴν τῆς δεσποίνης ἐπάνοδον. Καθ' ὃν, οἶμαι, λόγον μηδ' ἐξαρκεῖν αὐτῷ ἐς τιμὴν τὸ παρὰ βασιλεὶ δύνασθαι τὰ πάντα οὐόμενος, τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ κανικαλείου ὄφρικού, ὅπερ Ἰσαακίου εἶχεν ἀνάσσοντος, βραβευόμενον αὐθις ὡς μὴ χωροῦν αὐτοῦ τῆς ἰσχύος τὸ μέγεθος ἀπηγγηνατο, ἐκ δ' ἀναγνώστου κληρωθῆναι εἰς διάκονον ἠρετίσαστο, μὴ καὶ τῶν ἱερῶν ἐπιθιγγάνειν ἀξίων οὐ κρίνων ὅπως ἀνατχέτον. Καὶ τὴν ἡ πρόθεσις ἔργον εὐθὺς, καὶ βασιλεὺς αὐτὸν κατὰ τὸν ἐν Βλαχέρναις περίπυστον καθίει νεῶν, καὶ ὁ πατριάρχης ἅμα οἱ παρτῶν προχειρίζων τοῦτον ἐξ ἀναγνώστου διάκονον, καὶ στάσις αὐτῷ καὶ βαθμὸς ἀναβάσεως συγκεχώρηται πρώτιστος. Τοῦτο δ' ἡνωκῶς σχηματίζεται τὸν ὑπονοστοῦντα καὶ

B βασιλεὶ ὅλων· τοὺς γὰρ κανόνας μὴ ἐνδιδόναι οἱ ὀπωστιοῦν καὶ θεῶν ἱερᾶσθαι καὶ κοσμικαῖς προσπλέκεσθαι πραγματεῖαις ἀποδιεστάναι γὰρ ἄμφω καὶ μηδεμῶς συναλειφῆσθαι, ὡς περ καὶ τὸ δουλεύειν θεῷ τε καὶ μαμωνᾷ κατὰ διάμετρον εἰσὶν ἀντικείμενα. Ὁ γοῦν βασιλεὺς ὄσα καὶ κίττος ἐξεγόμενος τούτου καὶ παραχόμενος τόμον εὐθὺς ἐκθέσθαι τὸν πατριάρχην Ξιφιλίνον ἠνέγκασεν, ἐνδιδόναι τῷ Μεσοποταμίτῃ θεῷ καὶ βασιλεὶ νεῷ τε καὶ ἀρχαίοις συνδιαπλέκεσθαι, μηδὲν ὑφορωμένῳ βλάβος ἐκ τῶν κανόνων [P. 317] οἱ τοῖς ἀμφιβίοις τούτοις δριμύσσονται δυσκολαίοντες. Τετέλεστο γοῦν καὶ τοῦτο, μικρῷ δ' ὕστερον καὶ τῆς λαμπροτάτης πόλεως Θεσσαλονίκης ἀρχιερεὺς προχειρίζεται. Ἦν ἂν οὖν τὰ τῆς δόξης ταύτης κληρούμενος οὐκ ἀπόβλητος ἴσως ὁ ἀνθρώπος, οὐδ' ὢν ἐς ὕστερον πέπονθε δεινῶν αὐτῷ ἑαυτῷ παραίτιος, εἰ τῶν βασιλείων ἀπέστη λαμπρῶς, ὅσην ὄψε ποτε τῇ ἐφέσει τῶν χρημάτων θέμενος ἢ τῆς φιλοπραγμῶνος γνώμης βραχύετι καθυπενδός. Νῦν δὲ ἀλλ' ἢ τῶν πολλῶν καὶ μεγίστων τιμῶν, καὶ τούτων ἀνομοίων, λυσσώδης καὶ ἀπέραντος λίχνυσις καὶ τῶν χροσμυλωτέρων αὐτὸν ἐξέκρουσε, καὶ προῦθηκεν εἰς παράδειγμα τὸν οὐτὸν ὕψους ὑπερφυοῦς καὶ ταπεινότητος ἀμέτρου ἢ τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασι βραβεύουσα πρόνοια, καὶ ἀναθὰς ἕως τῶν οὐρανῶν καταδέδωκεν ἕως τῶν ἀβύσσων τῇ πελιμπνοίᾳ τῶν πράξεων. Οὐκ ἀνατχέτᾳ γὰρ κρίνοναι εἰ μὴ τῇ λαίᾳ μὲν τῶν ἱερῶν ἔχοιτο πραγματείων, τῇ δεξιᾷ δὲ τῶν κατὰ τὰ ἀνάκτορα λάζοιτο, συμμάρπτων τὰς ἀρχὰς ἀμφοτέρως καὶ περισφίγγων ὄσα καὶ λίθος τῶν διεστῶτων συνδέτης ἀκρόγωνος, ἀμεταθέτως εἶχε καὶ πάλιν τῆς πρώην προθέσεως. Ἀλλ' μηδ' ἄπερ τῆς αὐτοῦ γνώμης παρατούσθαι τι βολῆ μινος, ὡς σφῆνὰς τινὰς καὶ βλήτρα τοὺς ἑαυτοῦ κισιγνήτους ἐνέβουσε τῇ ἀρχῇ, ἢ ὡς ἐνώπιον ταῖς τοῦ βασιλείως ἐκατέραις ἀπηώρησεν ἀκοαῖς, ἔν' εἴ ποτε τῇ ἐκκλησίᾳ παραβάλλων τῇ συνόδῳ συγγένοιτο, μηδὲν εἴη διαπραχθὲν ἢ καὶ λεχθὲν ἀφώρῳτον, μηδὲ λάθη τις αὐτὸν εἰς τὸν ἐκείνου γῶρον παρειστών. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν Θεσσαλονικίην ἀφικόμενος, καὶ μικρὸν τι φανείας καὶ ὅσον ἐνιδροθῆναι τῷ θρόνῳ, ἐς τὸ Βυζάντιον αὐθις πτηνὸς ἀνέβησε, μὴ περιβλήψας εἰς τὰ ὀπίσω μηδὲ στάς ἐν πάσῃ, τῇ

περιχώρω, καὶ κατ' αὐτὸ μὲν δὴ τοῦτο ὑπερόπτης ἄ
 τῶν ἀπάντων γενόμενος, ὅτι τὰ πάντα τῷ δακτύλῳ
 μετῆγέ τε καὶ ἔφερε, μάλιστα δ' ὅτι τοῦ βασιλέως
 κατὰ τοῦ Χρύσου αἰθίς ἐξωρμηκότες αὐτὸς ἐς ὅσα
 τῷ βασιλεῖ πρὸς βουλής τὰ κατὰ τὸν ἀποστάτην
 τοῦτον διωκτικῶς ἔδοξε τακτικαῖς ἐνδέξις ἐπιβα-
 λειν ὑποθέσει καὶ ἀτεχνῶς βασιλεῖον ἱεράτευμα.
 "Ὅθεν ὁπερ ἐπὶ τῶν σωματικῶν ἕξιων ὁ Κῆδός φησι
 ποιητῆς, ὡς εἰς τὸ ἄκρον προελθούσαι φιλοῦσι πρὸς
 τὸ κίταντες ὡς φιλυπόστροφοι μεταφέρεσθαι, μὴ
 ἀτρέμας ἔχουσαι μένειν τῷ συνεχεῖ αἰεὶ τῆς κινή-
 σεως, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῷ Μεσοποταμίτῃ συμπέπτωκεν
 ἄντικρυς· αἰεὶ γὰρ τοῦ προβαίνειν πειρώμενος καὶ
 μηδένα τοῦ δοξοθηρεῖν εἰδῶς κόρον, ἔλαθεν ὡς ὁ
 μυθικός κώνωψ ὁ λέοντι συμπλακείς ἀραχνίῳ λεπτῷ
 συλληθρῆς καὶ πᾶσαν ἐπαναλύσας δόξαν δι' ἀτι-
 μίας, ἣν περισπερχῶς ἀνώδευσε πρότερον, κατὰ τὸ
 ψαλμῶδημα τοῦ Δαβὶδ· «Κύψας ἦν καὶ πεσὼν ἐν τῷ
 κατακυριεύσει τῶν τότε πενήτων γυνώσεως.» Ἐς
 γὰρ φησὶν οὐ μετρίαν ἀθροισθέντες καὶ κοινῇ
 συναλθόντες ὁπόσων αὐτὸς ταῖς κεφαλαῖς κατὰ τὴν
 τῆς κωμωδίας ψύλλαν ἐφήλατο καὶ οὐκ μικροῦ κατὰ
 κόρητος ἐβράπιζεν ὡς ἀνδράποδον, καὶ τινὰς οὐχ
 ὑγιεῖς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας ὡς ἀφουγγετὸν ἡθρο-
 κότες προσάει [P. 318] βασιλεῖ, καὶ τὸ αὐτοῦ εὐέν-
 δοτόν τε καὶ βῆδιον παντὶ καθυπάγεσθαι ῥήματι
 συνέριθον πρὸς τὸ ἔχθος εὐράμενοι κατέδραμον γεν-
 ναίως· καὶ τὸ ἐνεῦθεν οὐ μόνον τῶν ἀνακτόρων
 ἐκτοπίζεται ὡς σφαῖρά τις εὐπερίγραπτος διαφθερί-
 σα ἰσχυρῶ μηχανήματι, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρχιερωσύ-
 νης ἐξοστρακίζεται, ἐνός τινος προκοιλίου ἐς ἀγο-
 ρητῆν ἐπιλέγδην παρὰ τῶν ὄλων προβληθέντος, C
 λέγω δὴ τοῦ τότε δουκὸς τοῦ στόλου Μιχαήλ τοῦ
 Στυρφυνοῦ, ᾧ καὶ μᾶλλον ὁ Μεσοποταμίτης ἀντεπο-
 λιτεύετο ὡς καὶ ὑπερ πάντας ὅτι φιλοκερδεῖ καὶ τὰ
 κοινὰ νοσηζόμενος καὶ χανθὸν καταδροχθίζοντι χρή-
 ματα. Πλὴν ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐ πᾶν δεινόν, καίπερ
 ὄν δεινόν, τὸ τινὰς ἀβασανίστως καὶ ἄλλης μὲν ὑπη-
 ρείας ἀδίκου γλώττης ἀπάγεσθαι πᾶρινον, μάλ-
 ιστα δ' ἀποπίπτειν τοῦ τῆς ἱερωσύνης μεγίστου
 χρημάτος. Ἐκείνο δὲ καὶ λίαν ἀσύγγνωστον καὶ
 πολλὴν ἀβελτηρίαν τῶν δεδρακτοῶν κατηγοροῦν.
 Δεῖσαν γὰρ ἕτερον ἀρχιερέα φηψισθῆναι Θεσσαλο-
 νικῆς, ἣ τοῦ Μεσοποταμίτου καθαίρεις καθ' ἐρή-
 μην προτίθεται πρὸς ἐξέτασιν. Καὶ ὡς ἔδειξαν σκά-
 ζοντά τε καὶ μὴ ἐβρωμένα τῶν ἐν αὐτῇ κεφαλαίων
 τινὰ πρὸς ἀρχιερωσύνης ἀφαιρέσιν, ὁ δὲ πατριάρχης D
 εἴτε βασιλεῖν ὑπέικων κελύσματι, εἴτε τῷ πρὸς τὸν
 Μεσοποταμίτην ἔχθει φρονεῖν οὐκ ἔχων τὰ κείρια,
 εἴθ' ἐτέρως καθ' ὅν οὐκ ἴσθημι λόγον ἐκκρουσθεῖς
 τοῦ καθήκοντος, τινὰς τῶν ἀρχιερέων ἀγερχῶς καὶ
 δικαστὰς αὐτῷ συνεδριάτας, ὁπόσοι κηκόσχολοι καὶ
 τὴν ἐκ βασιλείως εὐνοίαν ὄλην ποδὶ καὶ συντόνῳ
 προθυμῆ μεταδιώκοντες, μεταλλοιοὶ τὴν καθαίρει-
 σιν, καὶ παρῆντα τινὰ τῷ τόμῳ προσθεῖς αἰτιάματα
 ἐκ τοῦ δήπουθεν ἀναμφηρίστου πάτης ἱερᾶς ἀποξενούοντα λειτουργίας τὸν τούτοις ἄλόντα τῷ χαρτο-
 φυλακίῳ ἀποτίθησιν, ἐκδοὺς ἕκτοτε καὶ τῷ Χρυσάνθῳ ἀντίγραφον, ὃς τῆς Θεσσαλονικῆς ἐνεγείρισθη
 τοῦς ὄακας. Κάπὶ τοῖς τελεσθεῖσι τούτοις δέον ἐγκαλύπτεσθαι, τῶν δὲ τινὰς καὶ ἐπισκίπτων, ὡς εἴπερ
 πολέμιον ἔθνῶν ὑπὸπ ὡσὶς ἐνεῦθεν κατώρθωτο, ἣ θηρῶν δυσάλωτον πόλις Ἐφεσηνοῦν καὶ τοῖς κατ-
 culicis illius, ut fabula narrat, post leonem oppu-
 gnatum exiguo araneæ filo implicatus, omnem glo-
 riam amisit; et dum in pauperes imperium 651
 exeret, inclinatus concidit, ut est in Psalmis
 Davidicis. Nam ii quorum capitibus ut comicus
 ille pulx insultarat, et quibus veluti mancipiis
 tantum non colaphos infregerat, non parvo casu
 coacto et criminibus parum sanis concinnatis im-
 peratorem adierunt, et ejus facilitate ac levitate
 (nam quovis verbo floctebatur) ad rei odium abusi
 acriter hominem insectati sunt. Ex eo non modo
 ut parvus globus robusta machina palatio facile
 excussus est, sed pontificatu etiam dejectus, uno
 ventroso ab omnibus accusatore delecto, Michaelum
 Stryphnum classis præfectum intelligo, cui ut om-
 nium avarissimo peculatori et publicam pecuniam
 hiantibus faucibus devoranti in primis Mesopota-
 mitanus adversatus fuerat. Verum hoc quanquam
 grave, non tamen adeo grave est, aliquem incom-
 perto crimine cum alio munere, tum vero sacerdotio
 re maxima propter improbæ linguæ susurros
 dejecti: illud vero nullam prorsus habet excusationem
 et insignem stultitiam arguit. Nam cum alius
 Thessalonicæ pontifex creandus esset, deliberatio
 de Mesopotamitani absentis abrogatione in quæstio-
 nem vocatur; 652 et cum in ea criminatione
 quædam capita claudicare nec satis firma esse ad
 pontificatus abrogationem viderentur, patriarcha,
 sive jussu imperatoris sive Mesopotamitani odio
 sive alia de causa mihi ignota, temere et contra
 officium, aliquot primariis sacerdotibus secum
 adductis et in judicium numerum quibusdam male
 feriatibus hominibus relatis, qui benevolentiam im-
 peratoris per fas et nefas captabant, abrogationem
 decernit; et prætermisiss ante quibusdam criminibus,
 quæ utique convictum omni sacro ministerio pel-
 lerent, insertis, id decretum in chartophylacium
 refert, dato exemplo ejus Chrysantho, cui Thessa-
 lonicæ gubernatio commissa erat, quæ acta cum
 summum dedecus haberent, tamen erant qui iis
 non aliter gloriarentur quam si hostes devicissent
 aut feram immanem cepissent. Hoc modo Mesopo-
 tamitano Constantino et duobus ejus fratribus ab
 administratione rei publicæ remotis, alius succedit,
 homo accuratus, suavibus moribus, disertus 653
 ac potius eloquens, Theodorus Irenicus, qui se eo-
 mem erga omnes præbuit. Collega ei adjunctus est
 alius, ab avaritia non alienus et perpetua tussi
 laborans. Qui ambo publicis muneribus occupati
 Mesopotamitani casum non deridebant, sed per-
 petuo ob oculos habebant; et imperatoris facilitatem
 metuentes, non erecti et immoti ut periti equites per
 montes et valles ferebantur, sed velut fascibus sub-
 missis auctoritatem suam subiude astringebant, et
 multa necessaria præteribant mutationis metu.

οίκους διαφθεῖρον καὶ πρὸς χάρας ἀνομοίους μεταλλαττόμενον, ὅποια τὰ Λιθικά φασιν, ἢ ὁ παρὰ τῷ Ἰώδ ἀνάλωτος δράκων συνείληπτο, καὶ ὁ βορρὸς μυρμηκοῦσι ἀπώλετο, εἴτε μὴν ἡ πολυθύσανος αἰγίς καὶ δειματώδης ἐκείνοις εἰς χάος ἐλήλαται καὶ διεσπασται. Καὶ οὕτω μὲν ὁ Μεσοποταμίτης Κωνσταντῖνος καὶ οἱ τούτου δύο κασίγνητοι τῶν κοινῶν ἐκκρούονται διοικήσεων, ἀντεισάγεται δ' ἕτερος περὶ τὰς κοινὰς διοικήσεις οὐκ ἐνδένων τοῦ ἀκριβοῦς, χαρίεις τὸ ἦθος μάλα τε τοὺς λόγους ἀποτορνεύειν εἰδώς καὶ ἀπομηχύνειν εἰς περιόδους ῥητορικῶς· ὁ Εἰρηνικὸς ἦν οὗτος Θεόδωρος, καὶ παρῆγεν ἑαυτὸν τοῖς πᾶσι κατ'ἀλληλον. Εὐνέζευται δὲ τις ἐκείνων καὶ τῶν πόνων συναλαμβάνετο φιλοχρηματῶν ἱκανῶς καὶ βηχί· συνεχεῖ κάτοχος. Ἀμφοτέρω οὖν ταῖς πολιτικαῖς ἐπεστάτων πράξεις. Πλήν τὸ τοῦ Μεσοποταμίτου πτώμα μηδαμῶς ἐν γέλωτι ἔχοντες, ἀλλὰ διὰ παντὸς προορώμενοι καὶ τὸ τοῦ κράτους εὐκόλον ὑφορώμενοι οὖν ὄρθιοι καὶ ἀκλινεῖς, ὡς οἱ ἀκράδαντοι τῶν ἵππων κατὰ τε πρᾶνῶν καὶ [P. 319] ὄρθιων ἐφέροντο, ἀλλὰ τὸ δυναστεῖον ὑποποιούμενοι· ἀνεῖργόν τε καὶ ἀνεσεύραζον αἰεὶ τὴν ἰσχύν, καὶ πολλὰ τῶν δεόντων παρέρτερον τὴν ἀπόβασιν εὐλαβοῦμενοι.

5. His et hujusmodi rebus Alexius Comnenus A triennium in imperio exegit. Reliqua ab eadem ratione nihil recesserunt. Consuetudo mansiteadem, vita mollis et perpetuo socors ingenium. Tunc fœdus Iconiense violatum est. Nam Caichosroes, ejus urbis sultanus, duos equos qui imperatori ab Alexandrino sultano mittebantur eripuit; quorum alterius genu in cursu luxato, per legatos ab imperatore 654 veniam petiit quod ejus equos interceptisset et quod propter alterius læsionem alterum quoque mittere non fuisset ausus. Cæterum se omnino curaturum ne amico esset molestus, neve diu quis careret. Hanc speciosam defensionem imperator non, ut magnanimum virum decuit, æquo animo accipit, neque necessitati voluntatem accommodavit, neque temporum rationem habuit quorum difficultatibus unlique urgebatur, sed statim effervescente bile fulminat. Nec tamen quidquam facit quo Persam ulciscatur, sed sibi ipsi plane bellum infert et gladium contra sese stringit. Jubet in carcerem duci et omnibus bonis multari negotiatores omnes tam Romanos quam Turcos, qui Iconio Byzantium venissent; eorum veromerceres et jumenta nec ipso ut decuit sibi vindicavit, nec illis reliquit: unde alia alibi dissipata perierunt. Quo barbarus audito denuo legatos mittere 655 noluit, sed armis alacriter arreptis improvisa incursione Cariam et Tantalum oppida ad Mæandrum sita vastavit. Inde ad Phrygiæ Antiochiam contendit, eamque fortassis æque ac heri Cariam et Tantalum cepisset, nisi casus quidam fortuitus impetum ejus divina potius quam humana providentia fregisset. Nam qua nocte ad urbem opprimendam properabat, quidam homo potens filie nuptias celebrabat. Erat igitur, ut in hujusmodi festivitibus solet, tumultus hominum convivantium. Cymbala, tympana, saltatores et mulierum cœtus hymenæum cantantium per totam noctem perstrepebant. Ut autem ad urbem accessit Caichosroes, audita organorum harmonia et hominum concentu, non rem ipsam conjectura assecutus, sed miliium tesseras esse, qui suum adventum præcognoscent, putans ad Lampen discessit, ibique captivos describendos curavit; et cujusque patriam et nomen, et a quo captus esset, item an aliquid euarum rerum 656 amisisset, et an filius

εἰ. Ἐν τούτοις μὲν οὖν καὶ τοιούτοις παραπλησίαις ἐναιωτὸς ἐξέικετο τρίτος ἄρχωντι Ῥωμαίων Ἀλεξίῳ τῷ Κομνηνῷ. Τὰ δ' ἐφεξῆς οὐδὲν ἀντιστατόντα τοῖς προτέροις· δίαίτα γὰρ ἦν ἡ αὐτῆ καὶ πάλιν καὶ βίος χαλαρὸς καὶ ἐξημβλυμένον φρόνημα αἰεὶ. Τότε δὲ καὶ αἱ εἰρηνικαὶ σπονδαὶ παρεωράθησαν τε καὶ συνεχύθησαν ἅς εἶχε βασιλεὺς ἐκτελέσας μετὰ Πέρσου τοῦ διέποντος τὸ Ἰκόνιον. Ὁ μὲν γὰρ Καίχσορὸς (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ βαρβάρῳ) δύο Ἀραβὰς ἵππους ἐκ τοῦ σουλτάν τῆς κατ' Ἀἴγυπτον Ἀλεξανδρείας τῷ βασιλεῖ στελλομένους ἀπέστειτο. Τοῖνον καὶ θαστέρῳ τούτων τὸ γόνυ ἐξαρθρωθέντι ἐν τῷ πρὸς δρόμον ἀνίσταται πέμψας εἰς βασιλεῖα συγγνώμην ἤτειτο, ὅτι τε ὄλως εἰς αὐτὸν διαββαίνοντα ἵππους ἔσχεν ἰδιωσάμενος, καὶ ὅτι περὶ τῆ τοῦ ἐνὸς ἀγρεῖωσις καὶ τὴν ἐτέρου ἀποστολὴν πεποίηκεν ὑποστείλασθαι· πάντως δὲ φροντιεῖν τοῦ τῷ φίλῳ ἀνεπαχθοῦς καὶ τοῦ μὴ τῶν ἵππων ἐς μακρὸν στέρεσθαι. Καὶ ὁ μὲν ἐφ' οἷς ἔδραττεν εὐπρόσωπον οὕτως ἠγόρευε τὸν ἀπολογόν· ὁ δὲ μήτε τὸ μεγαλόψυχον ἐπαινέσας μήτε μὴν τὴν ἀνάγκην τρέψαι εἰς τὸ φιλότιμον, ἢ γοῦν ἐν νῷ βαλλόμενος τὸν κερὸν βαρὸν ἐνστάτην αἰεὶ αὐτῷ ἐφιστάμενον καὶ πρὸς πνίγμα ἐπὶ πᾶσι κατασχόντα, ὡς πρῖνος αὐτίκα καιόμενος τῷ θυμῷ ὑπεδρόντα. Πλήν ἕτερον μὲν οὐδὲν τινι γενναῖον πρὸς ἀντιλήψην τοῦ Πέρσου συνεωρακεῖ διαπραξασθαι, καθ' ἑαυτοῦ δὲ στρατεύεται ἀτεχνῶς καὶ τὸ ξίφος τῷ τέως κρυπτόμενον ἀναδείκνυσι. Τοῖνον ἐπιτάττει φυλακῆς ἐνειρχοῦσθαι καὶ τὰ ὄντα πάντα ἀφαιρεθῆναι ὅποσοι Ῥωμαῖοί τε καὶ Τοῦρκοι πραγματευταὶ τοῦ Ἰκονίου ἀπάραντες τὸ Βυζάντιον ἐπεισήεσαν. Καὶ τὰ μὲν ἐκείνων ἐμπορεύματά τε καὶ ὑποζύγια οὕτ' αὐτὸς εἶχεν ὡς δέον οικειωσάμενος, οὕτ' ἐναπέλειψεν ἐκείνοισ· ἀλλ' ἰγὰρ ἄλλοις καὶ πάνθ' ὁμοῦ διεσκέδαστο καὶ φεάντωτο· ὁ δὲ βάρβαρος τὸ συμβᾶν ἐνωτισάμενος, κδὲν τι τῆς προθυμίας καθυφεῖς μήτε μὴν εἰς ἑστέραν βλέψας προσθεῖαν, κατὰ Ῥωμαίων δὲ βασιτάζει, καὶ προσπεσῶν ἀπροσδόκητος ταῖς κατὰ Μαϊάνδρον κωμοπόλεσι Καρίαν τε καὶ Τάνταλον καθ' ἡλικίαν ἠνδραποδίσατο, καὶ πόλεις ἄλλας ὅσαι πολλὰς ληϊσάμενος πρὸς αὐτὴν ἠπαίγετο τῆν κατὰ Φρυγίαν Ἀντιόχειαν. Καὶ τάχ' ἂν ἐξέιλε καὶ ταύτην ὡσπερ χθιζὰ Καρίαν καὶ Τάνταλον, εἰ μὴ παρὰ δόξαν ἐπέστη τῷ βαρβάρῳ πρὸς τὸ δέξαι τῆς σκυλεύσεως οὐκ ἐν προνομίᾳ τινὸς ἀνθρωπίνης· ἀλλὰ πως

αὐτομάτως ἢ καὶ θεόθεν παρεισπεσόν τι συγκύρη-
μα. Ὁ μὲν γὰρ νύκτωρ ἐξαναστάς κατὰ κράτος εἰς
Ἀντιόχειαν ἤλαυνεν, ἐπιθησόμενος ὄρθριος καὶ
πορθήσων τὸ πόλισμα· ἔτυχε δ' ἡμέρας ἐκαίνης τῶν
παρὰ τῇ πόλει δυναμένων τινὰ θύειν γάμους θυ-
γατρὶ. Ἦν οὖν, ὡς ἐν ταῖς τοιαύταις εἴθισται τελε-
ταῖς, ὄμαδος ἀνθρώπων θαλιαζόντων, κύμβλά τε
δι' ὄλης τῆς νυκτὸς ἐκαίνης ἀλαλάζοντα καὶ τύμπανα
περικτυπούμενα καὶ ὄρχησται τῶ πόδε παρεσκληύ-
οντες καὶ χοροὶ γυναικῶν τοῖς ὑμεναίοις πρόσφορα
ῤῥόντες. Ὡς οὖν ἤγγισε τῇ πόλει [P. 320] Καίχσο-
ρόης, τῶν ὀργάνων ἀρμονίαν εἰς ὧτα δτεζήμενος
καὶ τῆς συμφωνίας τῶν ῥόδων ἀκροασάμενος
οὐχὶ τοῦ ὄντος κατεστοχάσατο, ἀλλ' ἀνδρῶν
ἠτοιμασμένων πρὸς πόλεμον συνθήματα εἶναι ταῦτα
ὑπολογισάμενος, τὴν ἐκείνου προεγνωκότων ἐφοδόν,
ῥῥετο ἐκεῖθεν καὶ πρὸς τὴν Λάμπην ἀφίκετο. Ἐνθα
δὴ ἀπογραφεῖς ἐπιστήσας τῶν αἰχμαλώτων περὶ τε
τῆς παυρίδος ἕκαστον καὶ τῆς κλήσεως ἐπιθάνετο,
καὶ ὅστις ὁ συλλαβῶν ἀνηριῦτα, καὶ εἴ τι τῆς οὐ-
σίας ἀπολωλέκει, καὶ εἰ παῖς ἢ θυγάτριον ἢ ἄλοχος
ὑπὸ τοῦ τῶν Περσῶν ἀποκέκρυπται. Καὶ τοιαύτην
ἔκταξιν ποιησάμενος, πάντα ἀποδοῦς Ῥωμαίοις
καὶ κατὰ φύλα καὶ συγγενείας πάντας ἀπομερίσας,
τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω εἴχετο. Συγκριεφλαίωτο δὲ ἡ
τῶν ἀνδραποδισθένων πληθὺς εἰς πέντε χιλιάδας
ἀνθρώπων. Ἐν δὲ τῇ ἀπαγωγῇ τάσθη ἐμέλησε τῷ
βαρβάρῳ καὶ ὅπως τῶν ζωαρκῶν μὴ σπανίζονται
οἱ αἰχμαλῶτοι, καὶ οἷτον αὐτοῖς διαδοῦς οὐδὲ τὸ τῆς
ῥρας ψῦχος παρήκεν ἀνίκεστον (48)· πέλεκυν γὰρ
ἐγχείριον ἔχων καὶ αὐτουργῶν ἐς σκίδακας διήρει,
τυχὸν οὕτω, χρόνῳ ἀνατραπὴν γεράνδρουον. Ἀλλὰ
καὶ τοῖς συνδραμοῦσι πρὸς τὴν θεῶν Ἡέρσαις
ὁμοίως δρῆν ὑπετίθετο, προσεπάγων ἅμα καὶ ὑπο-
βάλλων τὸ τῆς ἐργασίας αἴτιον καὶ τὸ πρὸς τι εὐ-
χρηστον αὐτοῖς ἐπιλέγων. Πέρσαις μὲν γὰρ ἐξείναι
διὰ παντὸς ἐξείναι τῆς παρεμβολῆς καὶ ξυλεύεσθαι,
ὅτι μὴδ' ἔσται τις αὐτοῖς προσιστάμενος, Ῥωμαίοις
δὲ οὐχὶ, φυλαττομένοις τὸ μὴ δοκεῖν ἀποδιδράσκειν
καὶ τὰ ἐκ τοῦδε ὑφορωμένοις ὡς φυγάσιν ἐπικαισώ-
μενα δεσμά. Ἐπεὶ δὲ τὸ Φιλομίλιον κατέλαβεν,
ἐπαύλειόν τε μοτέδωκε καὶ γῆς ἐπεμέτρησε μέρος
πρὸς ἐργασίαν ἀγαθῆς, σίτον τε αὐθις διέδωκε καὶ
ὅσα τῶν ἡμέρων καρπῶν σπύριμα. Νεὶ μὴν ἐλπιδῶν
χρηστῶν ἐπέπλησε, τέλος εἰπῶν ὡς αὐτοῦ καὶ βα-
σιλέως αὐθις φιλιωθέντων καὶ πρὸς τὰς πρότερον
σπονδὰς ἀπιδόντων προῖκα καὶ αὐτοὶ τὴν οἴκαδε
ἐπάνοδον ἐξουσιν· εἰ δὲ τι ἔτρονον μεταβουλεύσεται
βασιλεὺς, ἐπὶ πάντε ὄλοις ἐνιαυτοῖς ἀδασμολόγητοι
καθεδοῦνται, μὴδένα τὸν ὁποιοῦν ἀπόδομα εἰσ-
πράττοντα ἔχοντες, μετέπειτα δὲ καταβαλοῦνται ὅν
αὐτὸς ἀνεπαχθῆ διατόξειτο σφίσι φόρον, οὐχ ὑπερ-
βαίοντα τὸν ὄρον, ὡς εἴθετα Ῥωμαίοις οὐδὲ
πρὸς τὸ πολλαπλάσιον κορυφούμενον. Καὶ ὁ μὲν
ταῦτα οὕτω διετετιχῶς ἐπανῆκε πρὸς τὸ Ἰκόνιον.

aut filia aut uxor alicujus a Persa aliquo occultata
esset, pervestigavit. Hac inquisitione facta, Roma-
nis omnia restituit; et omnibus captivis in tribus
et familias distributis, qui quinque millium nume-
rum explebant perrexit. In ea abductione Barbaro
illud quoque curæ fuit, ne captivis victus dæssset;
et distributo inter eos frumento, ne frigus quidem
neglexit, sed correpta securi ipse collapsam arbo-
rem dissecuit. Et id spectaculum Persas concour-
rentes monuit ut idem et ipsi facerent, adjecta
laboris ejus causa, et quem inde fructum percipienturi
essent, ac Persis perpetuo licere lignatum extra
castra ire, quod a nemine impedirentur; Romanis
vero non item, caventibus ne fugere visi compedi-
bus vincirentur. Postquam vero Philomilium est
perventum, et domicilia et agros fertiles eis assi-
gnavit, et rursus frumentum cæteraque mitia legu-
mina distribuit; et spe bona impletis denique dixit
reconciliata inter se et imperatorem gratia et
fœdere renovato se eos gratuito remiesurum esse
657 domum. Sin aliud consilium cæperet impera-
tor, eos quinque integros annos immunes futuros,
nullo quæstore quidquam postulaturum: deinceps
vero se tolerabile tributum eis impositurum, quod
non, ut apud Romanos moris sit, constitutum excedat
nec multiplicetur. His ita ordinatis, Iconium
rediit. Ea tamen humana denuntiatio neminem patriæ
meminisse passa est, sed multos etiam a Persa
non captos Philomilium attraxit, cum audissent
quomodo cognati et populares eorum a sultano
tractarentur. Sic ab ortu Romanorum ad nostra
usque tempora non modo sancti defecerunt et ve-
ritas imminuta est, perum etiam ob iniquitatem
multiplicatam charitas vulgo refrixit, ut integræ
civitates Græcæ, patria cupide relicta, ad Barbaros
in colonias abierint. Nam crebræ tyrannides sub-
ditiis sobriam vivendi rationem extorserunt; et
plerique imperatores, rapinis assueti, nihil in suos
moderati vel cogitarunt vel fecerunt. Jam videa-
mus quid imperator gesserit. Andronicum Ducam
adulescentulum adhuc mittit ad bellum Persæ
inferendum. Is cum suis Persas sero tandem ag-
greditur, et noctu pastores et armenta cujusdam
Amæ Arsane adortus 658 non multo post re-
cessit. Sed et ipse imperator ab amœnis Propon-
tidis locis ægre tanquam a loto aut cantu sire-
num avulsus, Nicæam et Prusam est profectus,
non ut Persas ulcisceretur, sed ne ex Batho digressi,
ubi magnus eorum numerus stativa habebat, urbes
et agros finitimos popularentur. Nec amplius uno
mense ibi exacto, Byzantium rediit. Inchoante
vere denuo cum summa festinatione coguntur
exercitus. Milites enim frequentibus eodem anno
expeditionibus fatigati ea molestia carere et diu-
tius domi manere cupiebant. Concurrent igitur ut

Hier. Wolfi notæ.

(48) Alter ait Sultanum Turcos suo exemplo ad
juvandos captivos incitasse, alter eum captivis se-

cures dedisse ad ligna cædenda, et Turcos ea re
prohibuisse.

ultra dimicaturi, et aut superaturi Barbaros aut A τὸ δὲ φιλόνηθρον τοῦτο διάγγελμά οὐδένα τ
pro patria occubituri. Ita copias Cypselia ut in αἰχμαλώτων πατρίδος ἀφῆκε μνήσασθαι, ἀλλὰ :

una castra convenerunt. πρὸς πολλοὺς ὁπόσοι πρὸς Περσῶν οὐ γάλασαν ἐκ
Φιμομίλιον ἐπεικρίσατο, ἀκηρότατα δὲ αἶμα καὶ πατριώταις ὁ Πέρσης εἰργάσατο. Οὕτως ἐκ
τῶν εἰς ἡμᾶς Ῥωμαίων γενεῆς οὐχ ὅπως ἐκλέλοιπεν ὄσιος, καὶ ὠλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πλ
θυνηθῆναι τὴν ἀνομίαν ἀπεψύγη τῶν πολλῶν ἢ ἀγάπησις, ὡς τὴν παρὰ βαρβάρους ἀποικίαν πόλεις ὄλας Ἐλ
νίδας ἐλέσθαι καὶ τῆς πατρίδος ἀσμένως ἀλλάξασθαι· αἱ γὰρ συχναὶ τυραννίδες τότε ὑπ' ἀρχὴν τῆς σώφρε
διαίτης ἐξέκρουσαν, καὶ ταῖς ἀρπαγαῖς τῶν κρατούντων οἱ πλείους ἐγγυμασάμενοι οὐδὲν τι π
τοὺς ὁμοφύλους μέτριον ἐνενοῦν καὶ διεπράττοντο· ἀλλ' οἷα καὶ τὰ [P. 321] παρὰ βασιλέως πρὸς
οὕτωσὶ συμβάντα διψηκόμενα. Στέλλει τὸν Δοῦκην Ἀνδρόνικον νεανίαν πρώτως ὑπηγῆτην τῷ Πέ
συμπλακῆσθαι. Ὁ δὲ μεθ' ὧν ἡγεμόνευεν, ὅψῃ ποιεῖται τὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἔφοδον. Ἀμέλει
βασιλεὺς αὐτὸς ὡς ἀπὸ λωτοῦ καὶ Σειρήνων τῶν τρυφερῶν χωρίων τῆς Προποντιδῆς μόλις ἀποσι
σθεῖς κατὰ Νίκαιαν καὶ Προῦσαν ἀφίκετο, οὐκ ἀντιμετρήσων ἢ ἀνταποδώσων τοῖς Πέρσαις ὃ ἐμέτ
σαν καὶ ἀνταπέδωκαν ἡμῖν ἀνταπόδομα, ἀλλ' ἵνα μὴ τὰς ἐκεῖσε πόλεις καὶ χώρας κακῶς διάθω
τῶν τοῦ Βάθους ἐξαναστάντες μεσῶν, ἐν οἷς οὐ μέτριοι τότε ἠύλλίζοντο. Πλὴν καὶ βασιλεὺς μ
τοῖς ἐκεῖσε ἕνα προσδιατρίψας ὀξέως ἐπάνεισιν εἰς Βυζάντιον. Ἀνατελειαντος δ' ἔαρος γίνονται
λιν συνδρομαὶ τῶν στρατευμάτων καὶ συλλογαὶ μεθ' ὄσης οὐκ εἴπη τις ἂν ὀρμῆς καὶ συντονωτά
ἐπειγώλης· ἔπει καὶ ταῖς πολλαῖς τοῦ ἔτους συνόδοις καὶ ταῖς συχναῖς συντάξεσιν ἡ στρα
ἀποκνασάντες στήναί τε τῶν ἐπαλλήλων συνελεύσεων ἡρώων καὶ τῆς οἴκοι ἀναβολῆς ἐγλίχοντο. Ἔ
ὕπερ ἰσχυρὸν τοίνυν ἀγωνιούμενοι συνελέγησαν, καὶ ἡ κρείττους τῶν ἀλλοφύλων ἐσόμενοι ἢ μετ' ἐκεί
ὕπερ τῶν πατρίδων ἀποθανούμενοι. Καὶ οὕτω μὲν αἱ δυνάμεις ὡς εἰς ἕν στρατόπεδον τὰ Κύφαια εν
ἠθροίζοντο.

5. Ausus est imperator sua sponte id quod jam B
dicam. Morbo articulari per certa intervalla labo
rabat, et dolore pedum in primis affligebatur,
pejore materia eo delabente et cruciatus intolerabi
les 659 excitante, qui et motum adimebant et
acres febres inflammabant. Quadam ergo die fori
bus cubiculi clausis arcanum nemini præterquam
cubiculariis indicat; et ferramentis candentibus in ti
bias profunde impressis principio dolores animo phi
losophico perfert et contumeliosis dictis medicos repu
diat, quod in solis purgationibus versari didicis
sent, neque quidquam remedii ultra evacuationes ad
hibere scirent. Deinde vero uestionibus inflammatis,
et majoribus doloribus subsecutis, medici non sin
gulatim, sed omnes simul convocati sunt, cognatis
ejus metuentibus ne decursus humorum ad crura
impeditus principali aliquo membro incesso necem
illi subito inferret, et imperium præter expectatio
nem ad alium transferretur. Ac medici pharmaca
ei præbere decreverunt, ut commotio simul
et redundantia humorum egestionibus sistere
tur. Itaque medicamenta singulis fere diebus
temperabantur, neque sane frustra erant. At
imperatrix Euphrosyne, quamquam de valetu
dine mariti ut par erat 660 sollicita, tamen cum
iis quibus arcana sua committebat de successore
imperii magis deliberabat, ne is sibi inimicus et
infernus esset, sed potius amicus. Nam imperator
fillium non habebat, sed duas duntaxat filias,
easque viduas: nam Irenes maritus Andronicus
Contostephanus obierat, Anna vero ut natu minor,
ita forma præstantior, Isaacio Comneno nupta fuerat D

ε'. Ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτογεννημένων ἀποθαβρεῖ δ
ἡ λόγος λέξων ἔρχεται. Ἐπασχε τὰ ἄρθρα τοῦ σώ
τος κατὰ κύκλον οἰοεὶ καὶ περίοδον (49), τοῦ
πόδας καὶ μάλιστα ὕλης ἐσκηπτούτης μοχθηρ
ρας καὶ ὀδύνας δυσυπόστοις ἀποτικτούσης, ἐξ
ἀκινήσας τε προσεπήγοντο τοῦ πάθους φλεγι
νοντος καὶ λάθροι πυρετοὶ πολλαῖς ἐπιγίχον. Κ
τινα οὖν ἡμέραν τὰς θύρας τοῦ κοιτῶνος ἐπισυγ
σας, ἄλλω μὲν οὐδενί, τοῖς δὲ προκοίτοις ἐκρή
τὸ ἀπόρρητον, σιδήρια πυρακτωθέντα τοῖς καίσι
ἐπιτίθησι, καὶ εἰς βάθος τὸν καυτήρα ἐπαγαγῶν
μὲν πρώτα φιλοσοφῶν, τὰς ὀδύνας πρὸς τὰς κρῖ
τῶν ποδῶν ἀπεμάχετο, μεθ' ὕδρεων τε τοῦς ἰατρ
ἀπεπέμπετο, περὶ μόνον τὰ καθάρσια τούτους λέ
ἀεὶ στρέφεσθαι καὶ μηδὲν τι πλέον τῶν κενωσῶν
εἰδέναι, καὶ μετιέναι τοῖς κίμνουσιν ἴαμα. Τὰ
ἑωξέως φλεγμοναῖ τῶν καυτηριῶν καὶ περιωδῶν
τῶν πρώην δριμύτεροι. Ἴατροι· ἐπὶ τούτοις εἰς
κλημένοι οὐχ ὁ μὲν ὁ δ' οὐ, ἀλλὰ πάντες κοινῶν
πρὸς δὲ τούτοις καὶ δέος ὑποβράττον τὸ αἶμα,
πως τὸ τῆς ὕλης μεθιστάμενον, τῆς περὶ τ
πόδας καθόδου ἀνακοπῆν, εἰς τι καίριον ἐναψί
μέρος τοῦ σώματος, καὶ αὐτὸν μὲν παρασύρη π
ζῆν αἰφνηδὸν, ἢ δ' ἀρχὴ μεταπεσεῖται παρὰ ἐξ
πρὸς ἕτερον. Οἱ μὲν οὖν τῶν σωμάτων φαρμακ
ρες φαρμακεύειν αὐτὸν ἐγνώκεσαν. Οὕτω γὰρ
τὸ τῆς ὕλης κινούμενόν τε ἄμα καὶ πλεονάζον
ληνιάσειε ταῖς κέωσει. Καὶ ἦν τὰ φάρμακα ἱερ
παρ' ἡμῶν σχεδὸν κεραυνώμενα, καὶ τὸ ἀνύσιμον
τοῖς ἐφωμάρτει. Ἡ δὲ βασιλὶς Κύφροσύνη ἐφρόν
μὲν καὶ τῆς ὑγείας, ὡς εἰκός, [P. 322] τοῦ ἐπὶ
ἐσκέπτετο ὑὲ πλέον μετὰ τῶν συνήθων, καὶ οἷς

Hier Wolffi notæ.

(49) Dubium utrum de lunæ eclipsi, an diminutione loquatur.

κρυφίωδι τῶν βουλευμάτων προσανέθιθαι καὶ τοῦ A
στήθους ἀνεμήρουε τὰ ἀπόρρητα, καὶ περὶ τοῦ πα-
ραληψομένου τὴν βασιλείαν, ὡς ἔσται τις αὐτῆ μὴ
ἀνάρσιος μηδ' ἀπεχθῆς ἀλλ' ἀσπάσιος. Βασιλεῖ μὲν
γὰρ οὐκ ἦν διάδοχος υἱὸς τῆς ἀρχῆς, δυζῶσαι δὲ
θυγατέρες, καὶ αὐταὶ τῶν συνεύων μικροῦ σπανι-
ζόμεναι· ἡ μὲν γὰρ προφερεστέρα καθ' ἡλικίαν
Ἐὶρήνη θανάτῳ μαλακῶ δαμέντα τὸν σύλλεκτρον
Ἀνδρόνικον τὸν Κοντοστῆφανον ἀπεβάλετο, Ἄννα
δὲ ἡ κατὰ γένεσιν ἐφεπομένη, τῷ δὲ κάλλει προτε-
ρεύουσα, Ἰσαακίῳ συνώκει τῷ Κομνηνῷ, ὃς κατὰ
Μυσίαν ἐναπέθανε τοῖς δεσμοῖς, ὡς ἐν τοῖς ἔμπρο-
σθεν λόγοις εἰρήκειμεν. Ἐπιλογαὶ τοίνυν καὶ ψη-
φροφορίαι τῶν ἀρξόντων ἄλλαι τε παρ' ἄλλων γί-
νοντο, καὶ πᾶσαι πρὸς τὸ τῶν προβαλόντων ἐτε-
λοῦντο χρήσιμον. Τοῦ δ' ἀξίως βασιλεύοντος Ῥω-
μαίων καὶ ὡς ἄριστα τὰ κοινὰ διακυβερνήσαντος B
πράγματα οὐδεὶς οὐδένα λόγος εἰσῆρχετο, ὥστε ὑπὸ
τῶν ἀβελτέρων καὶ νήπια ἔτι ἐν γάλαξιν ὄντα καὶ
σπαργάνοις ἐνειλημένα πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐπεκρίνετο.
Αὐτῶν μέντοι τῶν ἐν γένει καὶ πλοῦτῳ περιδλεπο-
μένων ὁ μὲν πρωτοστράτην Μανουὴλ ὁ Καμυτέζης
τῷ πρὸς μητρὸς ἐπεκάθητο θεῖῳ τῷ σεβαστοκρά-
τορι Ἰωάννῃ, οὗτος δ' αὖθις κατ' αὐτοῦ ἀντωφθάλ-
μει, Οἱ δὲ τοῦ βασιλέως κασίγητοι τρεῖς ὄντες καὶ
παρ' Ἀνδρόνικου τυφλωθέντες, ἀλλὰ δὴ γαί ὁ ἐπὶ
τῆ ἀδεληφῆ αὐτῶν γαμβρὸς ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάν-
νης ἐξόμματος καὶ αὐτὸς δεικνύμενος, παισὶ τοῖς
ἑαυτῶν τὴν ἀρχὴν ἠνδρολόγουν. Ἦσαν δ' οἱ χθῆς
τε καὶ πρῶτην διαμυσσόμενοι τὰ δρυόκαρπα καὶ
τὰ Ποντικὰ ὕεια κρέα ἐπὶ στόματος ἔτι φέροι-
τες ἐπέριων καὶ ἤρων τῆς βασιλείας μάλα λαμπρῶς, C
καὶ ὄλοις ἐς αὐτὴν περιέργοις ἐνητένιζον ὄμμασι,
προαγωγοῖς καὶ προμνήστοροι χρώμενοι ὀπόσοι τῶν
ἀγοραίων ὄνιοι χρημάτων καὶ κοιλιόδουλοι, ὡς
μακρῶ κέκιον τοῦ καθ' ἕνα τὸ κοινῆ γινόμενον ψη-
φισμᾶ. Ὡς περὶ πυστον πρᾶγμα Ῥωμαίων ἀρχῆ, καὶ
πᾶσιν ἔθνεσι ζηλωτὸν καὶ προσκνητὸν ἀξίωμα, οἷους
ὑπήνεγκας βιαστάς! Οἱ σοὶ ἐπανεστῆσαν ὕβρισται!
Οἱ σοὶ ἐπεμάνησαν ἔραστα! Οἷους ἐνηγκαλίσω!
Οἱ σοὶ ὑπέθηκας ἑαυτὴν καὶ φιλοτιμῶν μετέδωκαί,
ἔταιριώκεις τε τῷ στεφάνῳ καὶ περιέβαλες τὸ διά-
δημα καὶ τὸ φοινικόχρουν περιέδτας πέδιλον! Θυ-
μαλγίστερά εἰσιν ὄντως τὰ σὰ ὧν πέπονθε Πηνελόπη
παραλληλιζόμενα, καὶ κατ' οὐδὲν ἀπέοικας βασιλείας
γυναικὸς πανευδαίμονος, σεμνῆς τὸ κάλλος, εὐφυ-
οῦς τὸ μέγεθος, εὐπρεποῦς τὴν ὄψιν, ἐλακωίας D
μέντοι χερσὶν ἔραστῶν ἀναιδῶν, μηδὲ τιμωμένων
ὄβυλοῦ παρ' ἐχέφροσιν, οὔτε μὴν ἐχόντων τὸ μεγα-
λοπρεπὲς αὐτῆς συνιδεῖν, μηδ' εὐλαβομένων τὸ
ὕψος, μηδ' ὑποστελλομένων τὸ εὐγενὲς, ἐνίοτε δὲ καὶ
πρὸς ὕβριν περιεκότων καὶ εἰς κοίτην ἀπαγόντων
ἀθέμιτον. Δὲ τῆς αἰσχουργίας! Οἷα πέπονθας,
οἷα ταθέασαι! Ὅκεις πόρνης ἐγένετό σοὶ χρῆμα πε-
ρίπυστον [P. 323] καὶ πρᾶγμα περίδοξον. Καὶ φροῦδον μὲν σοὶ τὸ ἀπέρητον ἐκεῖν κάλλος καὶ τὸ
τοῦ προσώπου αἰδέημον καὶ ἡ σώφρων καὶ προτέρα ἐγκρατῆς διαίτα, περιέργον δὲ καὶ μετεγγραφὴν
ἐντρέψισι καὶ φαρμάκοις τὸ σὸν πρόσωπον, καὶ διεσκεῦασαι πρὸς τροφὴν καὶ πρὸς ἦθος ἀκόλαστοι
μετερρόθυμισαι· οἱ γὰρ σε βιασάμενοι τὴν πρῶτην ἀπεριέργως καλὴν καὶ τὸ εἶδος ἀγαστὴν καὶ ἐπέ-
ραστον πρὸς τὸ ἐταιρικὸν μετεπλάσαντο σχῆμα. Πότε ἀνανεώσεις τῆς ἀμόρφου ταύτης εὐμορφίας

qui in Mysia in vinculis obiit, ut supra narravimus.
Igitur alii atque alii imperatores nominantur,
sed omnes qui iis opportuni essent a quibus no-
minabantur. De eo vero deligendo qui rempublicam optime et e dignitate Romanorum admini-
straret, nemini quidquam in mentem veniebat.
Unde vecordes homines etiam infantes in cunis
adhuc vagientes designabant. Ex nobilitate et opi-
bus claris Manuel Camizes protostator avunculo
suo Joanni sebastocratori adversabatur. Is vero
vicisim illum impediabat. Tres vero imperatoris
fratres ab Andronico excæcati, et eorum sororius
Joannes Cantacuzenus, et ipse orbus oculis, filiis
suis favebant. ¶ Erant etiam qui Ponticarium
nucum et suillarum carnum reliquias adhuc in
dentibus gestantes, imperium haud dissimulante
et amarent et ambirent, et curiosos in id oculos
defigerent, sed pronubis seu lenonibus utentes ho-
minibus circumforaneis, qui ventri serviebant et
pecunia facile corrumpabantur. Quanto deterius
est suffragium multorum quam unius! o celebre
Romanorum imperium, et omnibus gentibus admi-
randa et adoranda majestas, quales tyrannos per-
tulisti! quibus injuriis exagitata es! quales ama-
tores in te insanierunt! quales homines es am-
plexa! qualibus te substravisti et oscula præ-
buisti! quales corona et diademate et purpureo
calceo exornasti! graviora utique ab illis pertu-
listi quam Penelope a procorum frequentia. Nimi-
rum ab omni parte similis es regis matronæ
felicissimæ, forma venerabili, justa magnitudine,
vultu venusto, sed captæ impudentium amatorum
manibus, quos cordati homines vix centusse lice-
antur, qui magnificentiam illius æstimare nequeant
celsitudinem ¶ non revereantur, nobilitate
nihil moveantur, aliquando etiam eam per contu-
meliam in nefarium cubile pertrahant. Hei dedecus,
hei flagitium, qualia perpeasa es! qualis visa es!
facies meretricis, o inclyla et celebris majestas,
contigit tibi. Evanuit naturalis illa tua pulchri-
tudo et vultus verecundia et frugi pridem et mo-
desta vitæ ratio. Nunc facies tua luxu et fucis est
corrupta; ad delicias exorbitasti, ad mores disso-
lutos deflexisti. Nam qui tibi vim fecerunt pridem
oitra curam formosæ, vultu admirabili et amabili
præditæ, ad meretricium habitum te redegerunt.
Quando istam deformem formam exues? quando
accersitum aspectum et gressum mutabis? qui te a
tyrannicis istis amplexibus per vim vindicabit, et
ad veterem castimoniam et libertatem reducet? Nam
nunc quidem parum abest quin te rideamus potius
quam miseremur, eorum utentem consuetudine qui
dedecent; atque id opprobrium intuentes, vereamur
ne prorsus delearis et ad extremum corruias.

καὶ τοῦ δυσειδοῦς εἶδους καὶ τοῦ ἐπιποιήτου βλέμματος καὶ βαδίσματος; Ἡ τις ὁ ἐξάγων σε τῶν πρὸς βίβιν τυραννικῶν τούτων περιπλοκῶν καὶ πρὸς τὴν πρώην ἐπανάξιν ἀκαπήλευτον καὶ ἐλευθέραν διαγωγὴν; Ὡς νῦν γε καὶ τὸν οἶκτον εἰς γέλων μετενεγκεῖν κινδυνεύομεν, οἷς οὐ δεῖ συμπερομένην ὀρώντες σε, καὶ τὰ τῆς ἀσχημοσύνης προβλέποντες δεδίαμεν μὴ εἰς τέλος ἀφαντωθείης καὶ καθάρ- γιαις εἰς πτώμα τὸ δυσανόρθωτον. Ἄλλ' εἶεν.

Sed ad institutum redeamus Imperator, nondum A plane recuperata valetudine, cum pedibus nondum insistere posset, Cypsella abire rebus ad bellum gerendum necessariis instructus. Verum illo adhuc male affecto, Scythæ cum cohorte Blachorum Istro trajecto Thracia oppida Mesenæ et Zurulo finitima in ipso divi Georgii martyris festo subita incursione populantur. Ao decrevisse Barbari et eam tesseram a ducibus acceperunt. Locis is est non procul Zurulo dissitus, ubi tum festum martyris magna hominum frequentia celebrabatur. Sed mane humili nebula orta, maxima Barbarorum pars in alia loca est delata et usque ad maritimam Rædestum descendit, Pars tamen eorum quædam in Cuperium irrupit. Cæterum multitudo quæ ad festum convenerat, potius rata vim propulsare quam tolerare, curribus templum vallavit, et primæ Barbarorum incursioni aditum facile interclusit, cum Scythæ pagos oppugnare non soleant, et nunc etiam urbium munitiones declinant, ut qui turbinis instar primo duntaxat impetu obviis quibusque vastatis domum sese recipiant. Eos tamen qui omissis templo Zurulum pelebant omnes interceperunt. Verum universi malorum expertes fuissent, nisi perditissimus Racendytes, qui colligendi vegetigalis ergo venerat, Branæ Theodori, qui ei provinciam præerat, monita sprevisset. Edixerat autem ne populus ad festum conveniret, et Scytharum incursionem indicaret, optione data utrum dicto audientes et incolumes esse, an spreto suis monitis perire mallent. Nunc is qui mundo prorsus renuntiaret, qui plane a terrenis rebus avulsus erat, Christiano pallio ultro induto, veritus ne sibi æreus stater disperso populo elaberetur, litteras eas in sinu abdidit et in nigra veste tanquam in tenebris occultavit; et populo prædixit, quasi vates esset homo corradendi nummos et nundinandi peritior, eos nihil mali passuros: famam sæpe veritatem opprimere, neque certi quidquam afferre. Scythas autem cum magna præda recedentes Romanus exercitus, qui Byziam tuebatur, aggredditur, cædit, in fugam conjicit, maximam prædæ partem recuperat, eam tamen non diu tenet. Nam Romanorum naturalis et insana et in rebus minime convenientibus contumax avaritia victoriam corruptit; qui cum toti in eo essent ut Scythias prædæ ex agro Romano receptam extorquerent, eos qui fugiebant in se converterunt et vicissim fugati sunt.

σονται ἀηδὲς καὶ ὅποιον αἱ φῆμαι τὰ πολλὰ τὴν ἀλήθειαν τυραννοῦσαι μὴ διακριδὸν καταγγέλλουσι. Καὶ οὕτω μὲν οἱ Σκύθαι λείαν ἐλάσαντες πολλὴν ἀνεζεύγνουν, ὁ δὲ τὴν Βυζίην φυλάσσαν Ῥωμαϊκὸς στρατός, μαθὼν ἐπανάειναι τοὺς Σκύθας, τὴν ἐπ' αὐτοὺς ἐτρέπετο. Ἐπεὶ δὲ καὶ συνέβαλον ἀμφοτέρω

Ὁ δὲ δὴ αὐτοκράτωρ μήπω καθαρῶς ἀνασφίλας τῆς νόσου μηδ' ἐπὶ τῶν ποδῶν στήναι δυνάμενος ἔξεισι καὶ ἀπεισι πρὸς τὰ Κύπελλα, ἐξαρτύσας ὅσα πρὸς πόλεμον ἄραρον. Αὐτοῦ δ' ὄντος ἐν καχεξίᾳ, Σκύθαι μετὰ μοίρας Βλάχων τὸν Ἴστρον διαδάντες τοῖς Θρακικοῖς πόλισμασιν, ὅποσα περὶ Μεσσηνίαν καὶ Τζουρουλὸν, καὶ τὰ ἐπι τούτων ἐχόμενα ἐξ ἐφόδου ἔκειρον κατ' αὐτὴν τὴν ἐτήσιον μνήμην Γεωργίου τοῦ Χριστομάρτυρος. Ἦν μὲν οὖν, ὡς ἦδη, τοῖς Βαρβάροις σκέμμα καὶ σύνθημα πρὸς τῶν ἡγεμόνων τῆς οἰκῆς δοθὲν ἐς τὸ Κουπέριον ἀφικέσθαι (τὸ δὲ ἐστὶν ἐκ γειτόνων τῆς Τζουρουλοῦ διακειμένον, ἐνθα ἤγετο τῆς ἐπισημίας τῆς μάρτυρι ἐορτῆς καὶ πανηγυρις συγκροτήσις, ὁμολογίας δὲ περισπασθείσης ἔωθεν χαμαιφερώς τὸ μὲν πολὺ τῶν Βαρβάρων τῆς προκειμένης ἀποβράχυν ἐς χωρὶα μετέβρευσεν ἕτερα, μέχρι καὶ τοῦ παράλου Ῥαιδεστοῦ κατιόν, μοῖρα δὲ τις αὐτῶν περὶ τὸ Κουπέριον ἐνσκήψασα εἰς μὲν τὸν ναῦν καὶ τὸ περιβαλον οὐκ εἰσέλθοσαν· τὸ γὰρ συνελθὼν πλῆθος ἐπὶ τῶν τὰ δεξιὰ τελευτῶν τῆς μάρτυρι, δρᾶται τι μᾶλλον φθάσαν ἢ παθεῖν ἀναμείναν κεκρικὸς δέον, ἀμάξιας ἀγχιόχης καὶ τὸν νεῶν περιφραγμῶσαν κατὰ τὴν πρῶτην εὐθὺς τῶν Βαρβάρων ἐπέλευσιν τὰ ἐκείσε πεποικον ἄβασα ἄλλως τε καὶ τοῖς Σκύθαις ἀπειρηται τειχομαχεῖν τὰ ἐν κώμαις ἐκτροπομένοις ἐς δεῦρο καὶ πόλεσιν ὀχυρώματα, ὡς οἶα πρὸς τὴν πρώτην ὀρμὴν κατὰ λαίλαπος κινήσειν ἀναβρίστων τὰ ἐν ποσὶ καὶ πρὸς ἤθη τὰ οἰκεία μεταχωρούντων. Τοὺς δὲ γε τοῦ νεῶ ἀφεμένους καὶ πρὸς τὸ πόλισμα τὸν Τζουρουλὸν ὡς ἔχον ὄσσαι μεταχωρήσαντας πανδημὴν ἠχμαλώτευσαν, μὴ λαβεσθαι φθάσαντας τοῦ ἐρύματος. Ἦσαν δ' ἂν ἄπαντες τοῦ κακοῦ τῆς αἰχμαλωσίας ἀπειράτοι, εἰ μὴ ὁ κάκιστος ἀπολούμενος ῥακενδύτης ὅς ἐκ τῆς Ἀντιγόνοῦ μονῆς ἐκείσε ἀφίκετο τελωνήσων τὴν πανηγυρίαν, παρ' οὐδὲν ἔθετο ὅσα ἦν ἐπιστείας ὁ Βράννης Θεόδωρος, ὅς τῶν ἐκεῖθι χωρῶν ἡγεμόνευεν, ἀπαγορεύσαντα μὲν τὴν τῶν πολλῶν ἐς τὸ Κουπέριον συνδρομήν, τὴν δ' ἐπιδρομήν τῶν Σκυθῶν [P. 324] ἀπαγγέλλοντα καὶ προτρεθέντα αἰρεσιν, ἢ κακῶν ἀπαθείς εἶναι τοὺς συνελθόντας τῶν ἐντελλομένων ἀκούσαντας ἢ τῶν ἰσχυρῶν παρακούσαντας, Νῦν δὲ ὁ τοῖς ἐν κώμαις ἐπίπαν ἀποταξάμενος καὶ λαμπρῶς εὖν κίτῳ ἀπὸ βραγείας, τὸ δὲ κατὰ Χριστὸν τριδώνιον ἰδελοῦν τῆς ὑποδῆς, δεισας μὴ χάλκος στατήρ αὐτὸν διαδράσει τοῦ λεῶ διασπρέντος, τὴν μὲν δέλτον τῶν κώμας ἐνέβυσεν καὶ ὡς ἐν σκότει τῆς μελανεϊμονίας [περιπεμψε, τοῖς δ' ἀγειρομένοις προὔλεγεν, ὡς εἰ καὶ προφήτου ἦν περισσώτερος ὁ τῆς ἐνοίας, ἐνθα τὸ κέρδος, ἐμπορικὸς καὶ δριμύπατος, ὡς οὐδὲν τι κί- σονται ἀηδὲς καὶ ὅποιον αἱ φῆμαι τὰ πολλὰ τὴν ἀλήθειαν τυραννοῦσαι μὴ διακριδὸν καταγγέλλουσι. Καὶ οὕτω μὲν οἱ Σκύθαι λείαν ἐλάσαντες πολλὴν ἀνεζεύγνουν, ὁ δὲ τὴν Βυζίην φυλάσσαν Ῥωμαϊκὸς στρατός, μαθὼν ἐπανάειναι τοὺς Σκύθας, τὴν ἐπ' αὐτοὺς ἐτρέπετο. Ἐπεὶ δὲ καὶ συνέβαλον ἀμφοτέρω

τὰ στρατεύματα, κρατεῖ τὸ ἡμέτερον, φόνος τε καὶ τροπὴ γίνεται τῶν Σκυθῶν, καὶ τὸ τῆς αἰχμαλωσίας πλεῖστον ἀνιέται, καὶ τοῦτ' ἐπὶ βραχύ· ἡ γὰρ σύμφυτος καὶ μανιώδης κάπι τοῖς μετὰ μὲν καθήκουσιν ἀμετάθετος Ῥωμαίων λῆχνευσίς τὴν νίκην διέφθειρεν· Ὅλοι γὰρ τοῦ ἀφαρπάξιν καὶ μεταφέρειν γινόμενοι ἀπερῆγον οἱ Σκύθαι τὰς Ῥωμαϊκὰς χώρας πορθήσαντες, τὸ ἀπίον καὶ δραπετεῦον πολέμιον ἐπίστρεψε καθ' ἑαυτὸ, καὶ καλλῶξιν ἐντεῦθεν εἰργάσαντο.

TOMOS Γ

THE BASILIAS ALEXIOY TOY KOMNENOU.

IMPERII ALEXII COMNENI

LIBER TERTIUS

α', Καὶ τῆδε μὲν καὶ ταῦτα συμβέβηκε, βασιλεὺς δ' [P. 325] ἀπάρας ἐκ τῶν Κυψέλλων τῇ Θεσσαλονικῇ ἐπίσταται, κἀκεῖθεν ἀναστὰς κατὰ τοῦ Χρύσου ὄρμη. Οὗτος γὰρ τὴν Στρούμμιτζαν ἰδιωσάμενος, Βλάχος ὢν τὸ γένος, καὶ φρούριόν τι ἀπολαβὼν λεγόμενον Πρόσακον ἐς τυραννεῖον ἑαυτῶν κατεσκεύασε, κρατύνας παντοίως τὸ ἔρυμα, ὅπερ ἡ μὲν φύσις ἀρχῆθεν φιλοτίμως ἐξεῦρέ τε καὶ ἀνέδωκε· πέτραι γὰρ εἰσιν ἀποβρώγες δισχιδεῖς, συνεπτυγμέναι ἀλλήλαις, μία δ' ἐς αὐτάς ἐστιν ἄνοδος στενὴ καὶ βίαιος καὶ ἀμφίερημος, ἡ δὲ λοιπὴ περίμετρος τῶν πετρῶν αἰγίλιψ ἅπασα καὶ ἀπρόσβατος, καὶ ποταμὸς βαθυδίνης ὁ Ἄξιός ἀμφιπερικλώμενος ἐπιτειχίζει ταύτας παραλογώτερον· ἔλθοῦσα δ' εἰς ὑπεροχὴν ἡ τέχνη ἀνθαμιλλήτρια τῇ φύσει ἀναλώτους αὐτάς μικροῦ ἔτεκνήνατο. τείχη γὰρ ἀβράγη διειληφύτα κατὰ τὴν ἐνδοθεῖσαν ἄνοδον ὑπερφυῖς τετέλεκεν ὄρμητήριον. Ἄλλὰ τὸ τοιοῦτον ἔρυμα τὸν Πρόσακον Ῥωμαῖοι μὲν πάλαι παρεῖδον, Βουλγάρων ἀφροντιστοῦντας, καὶ κατέλιπον ἔρημον, ὁ δὲ Χρῦσος ἐπιποιήσας εἶχε κατὰ Ῥωμαίων ἀπρόσμαχον οἰκητήριον, πᾶν ὅτι περὶ δπλοῖς τρόφιμον ἐκεῖσε συνηλικώς, ἀφετηρία τε ὄργανα περιστήσας καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐνθήμενος ἄφθονα, πόμινιά τε καὶ βουκόλια κατ' ἀγέλας ταῖς ἀκρωρυχίαις ἀνεῖς νέμεισθαι· οὐ γὰρ εὐπερίληπτος ἡ τοῦ φρουρίου τοῦδε περίμετρος, ἀλλ' ἐς ὅτι πλεῖστον εὐρύνεται καὶ μηκύνεται, καὶ ἄλλοισιν ἐς δμβρῶν κομῆ, καὶ χωρλοῖς δρυμώδεσι βέβριθεν, ἐνδὲ δὲ τινος καλοῦ, καὶ τούτου ἀπαραιτήτου, καλλίτου καὶ κρατίστου τὸ φρούριον στέρεται· οὐδὲ γὰρ βραχεῖά τις ὕδατος λιθὰς ἐκεῖ που ἐκδιδῶσιν, οὐδὲ φρεατίά εἰσιν ὀρυκτά, ἀλλὰ δεῖ ἐς τὸν ποταμὸν κατιέναι καὶ ὑδρίαις ἀρύσασθαι τὸν ποτόν. Τοιοῦτον τοίνυν ἔρυματος ἐγκρατῆς ὁ Χρῦσος γενόμενος πρὸς οὐδὲν ὅτι κατ' αὐτοῦ βασιλεὺς ἔπεισιν ἐτατάρακτο, ἀλλ' ὡς ἀντιταξόμενος ἡτοιμάσατο. Τοῖς μὲν οὖν ἐν πείρᾳ πολέμου Ῥωμαίοις, εἴ τις που τέως καὶ ὑπολέλειπτο, καὶ οἷς ἡ τῶν ἐκεῖσε θέσις χωρῶν οὐδαμῶς ἠγνόητο, δέον ἐκρίνετο καὶ τῷ βασιλεῖ συνεβούλευον παραλλάξαι μὲν τὸν Πρόσακον, μετελθεῖν δὲ τὰ λοιπὰ πόλεις καὶ

A I. His ita gestis, imperator Cypsellis Thesalonicensem proficiscitur. Inde contra Chrysum iter intendit qui Strumiza sibi vindicata castellum quoque Prosacum, et natura et opere munitissimum, pro regia occupavit. Sunt enim solidæ rupes bifidæ, inter se contiguæ, 666 in quas unus patet aditus angustus, difficilis et præceps: reliquus ambitus rupium vel capreolis inaccessus est, et Axius profundus amnis eas, quod mirere, circumfluit. Deinde ars æmula naturæ pene inexpugnabiles eas fecit, et firmissus mœnibus in aditu structis mirabile propugnaculum absolvit. Id castellum Romani olim nihil de Bulgaris solliciti desertum et neglectum jacere passi sunt. Chrysus vero domicilium ibi tutissimum constituit. Præsidio veteranorum imposito, tormentis in circuitu dispositis et comætu abunde importato, greges et armenta in verticibus montium vagari et pasci sivit. Neque enim castelli ambitus facile comprehendendi potest, qui longe lateque patet, saltibus etiam et nemoribus floret. Uno tamen bono 667 eoque summe necessario et præstantissimo caret, quod ne una quidem aquæ gutta ibi scaturit, nec fossiles putei sunt, sed ad flumen descendendum et hydriis aqua haurienda est. Chrysus igitur tali castello potitus, imperatoris contra se expeditione nihil territus, ad resistendum se paravit. Romani vero rei militaris periti, si qui forte supererant, et situs locorum non ignari, monebant imperatorem ut præterito Prosaco reliqua oppida et pagos Chrysi invaderet, et iis expugnatis demum ad illud castellum accederet. Sic et exercitum fore fidentiore victoria et præda ex minus firmis castellis parva, et ipsum Chrysum vi belli urgente aut consilium mutaturum remissa pertinacia, aut de rebus suis desperaturum: cæterum in arcem inexpugnabilem principio facere impetum et cum præruptis petris dimicare cum vanum esse, tum cruentis sudoribus et multis ærumnis et cædibus plenum. His spadones, Georgius OEnotes in primis, et imberbes adolescentuli acriter ad-

versati, imperatori persuaserunt ut recta ad Pro-
 sacum adduceret exercitum, quo capto nihil
 deinceps posse resistere, præsertim cum nihil
 impediret quominus arcem 668 belli invaderet,
 nec quidquam esset quod hostem per ambages
 quærere cogeret. Præterea neminem esse qui in
 barbaricis et sædis illis locis diutius commorari
 sustineat, nullo aut exiguo cum fructu, fœcum
 et peponum tempore instante, et cæteris pomis
 maturescentibus, quibus Propontis ut paradisus
 Dei manibus consitus abundet « Utinam, inquit,
 in Rhëgii planitie essemus, et Aphameam cerne-
 remus, ut sacra Cpolli salutata in Propontidis amœ-
 nitates navigarem, quam lenes et secundæ Aquil-
 onis auræ jugiter perflant, ubi pisces recentes
 palpitant, ubi delphines jucundissime saltant, ubi
 lavacra passim arident, ubi limpidorum rivu-
 lorum flexus spectatorem exhilarant, ubi auribus
 obambulantium garritus hirundinum et cantus
 lusciniarum cæterarumque avium blandiuntur. »
 Igitur imperator laxis habenis ad Prosacum fertur,
 quasi oculis ea ussurpasset quæ auribus acceperat.
 Obiter tamen castella quædam eversa sunt,
 et horrea et segetes incensæ, et a Persis, quos
 Ancyranus satrapa imperatori auxilio miserat,
 Blachi aliquot capti. Eum orthodoxæ fidei 669
 cultores imperatorem obestati sunt ne a Turcis
 homines qui eundem Deum colant, quem nos
 veneraremur, abduci ullo modo pateretur, ne
 religionem abjurare coacti Deum contra eos a
 quibus dediti instigarent: sed Blachis in
 Romanorum servitia distributis Persæ, qui eos
 cepissent, aliis largitionibus placarentur. Verum
 ille plane renuit; et castris ad Prosacum positis
 statim oppugnationem tentare instituit. Ac Ro-
 mani opera edebant præmio et admiratione digna,
 spem omnem alacritate superantes. Nam alii
 clypeis et strictis ensibus muniti, alii arcus
 et sagittas gestantes in arduos castelli tum-
 ulos arrebant, et mœnium defensores facti
 propiores impetebant. Denique post fati-
 gationem et cædem multam barbaros munitione
 recens portis obducta depulerunt. Erant etiam
 qui per præcipites tramites funibus sese attol-
 lentes, et in rupibus instar caprearum hesitan-
 tes, mœnia transcendere et in ipsam arcem eva-
 dere niterentur. Sed cum propugnatoribus
 profligatis et in castellum compulsis se rem sa-
 lutarem et pulcherrimam confecisse putarent,
 tum demum laboris sui vanitatem intellexerunt.
 Nam cum ligones ad mœnia dluenda postu-
 lassent, 670 nemo fuit qui ea instrumenta
 suppeditaret. Cæterum nihilominus in opere per-
 severantes fabrum præfecto succensebant, et
 manibus ac gladiis pro ligonibus usi saxa e com-
 pagibus eruebant, et pinnas assiliendo revellebant.
 Sed cum res tardius procederet et ipsi ex supe-
 riori loco male tractarentur, vix tandem arma-
 mentario præfectus spado ligones in unum fascem

τὰς κόμας ὀπόσαι κατήκοι χροσφ γενόνασι, μετὰ
 δὲ τὴν τούτων χείρωσιν τῷ Προσάκῳ παρεμβαιεῖν.
 οὕτω γὰρ ἐσιῶσαι καὶ τὸ στράτευμα εὐθαρσέστε-
 ρον, τὰ εὐχέρωτα καταστρεψάμενον πρότερον καὶ
 λείαν ἐκείθεν περιβαλλόμενον, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν
 Χρόσον τῇ βίῃ τῶν πραγμάτων ἀγγόμενον [P. 326]
 μεταβουλεύσασθαι τι χρηστότερον, ἐνδόντα τῷ
 ἄγαν ἢ καὶ ἀπογνόντα τῶν καθ' αὐτόν. Τοῦ δὲ ἡ
 κατὰ τὴν πρώτην ὁρμὴν τοῖς ἀπροσμάχοις εὐθὺς
 προσβαλεῖν καὶ πρὸς ὄρη διαμιλλᾶσθαι ἀπότομα,
 μὴ καὶ εἶναι μάταιον ἔλεγον, καὶ ἄλλως ἰδρωτὰς
 ὄρη αἱματόεντας καὶ προσκείμενον πόνον πολλὸν,
 καὶ φαντάζεσθαι κόρσας ἀναύχενας τῶν μαχουμένων
 ἀνδρῶν. Καὶ οἱ μὲν ταῦτα παρήγουν, ἀντίστησαν
 δὲ γενναϊότερον οἱ μὴ ἐνόρχαι τοῦ βασιλέως πρόκοι-
 τοι, ὧν ἐπρωτίστευεν ὁ Οἰανώτης Γεώργιος, καὶ τὸ
 ἐπὶ τῆς Ἰθεραπέλας λειογένεια μεῖράκια. Οὗτοι γὰρ
 περιστάντες τὸν βασιλέα παλαιοὶ καὶ πανέξιοι ἐπει-
 σαν ἔς τὸν Πρόσακον εὐθυώρως ἄγειν τὴν στρατιάν,
 καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Χρόσου ἀντίον τὰ ὄπλα ἔγειν καὶ
 τὸ δόρυ διαγκωνίζεσθαι, ὡς « Εἰ οὗτος ἀλώσκει, οὐκ
 ἔστιν ὅστις ἔς τὸ ἐξῆς ἀντιστήσεται. Καὶ ἄλλως δὲ
 τί τὸ προσιτάμενον μὴ κατὰ τοῦ καιρίου μέρους
 αὐτίκα χωρεῖν, ἀλλ' ἐκ περιόρων καὶ κύκλων με-
 ἐρκεσθαι τὸ πολέμιον; πρὸς δὲ τούτοις τίς ἂν ἀνί-
 ξεται ὄγως ταῖς βαρβαρικαῖς ταύταις καὶ ἀχαριτώ-
 τοις χώραις διατρέβειν ἐπὶ πολὺ δι' οὐδὲν ἢ μικρὸν
 ὄφελος, τῆς τῶν συκίων καὶ τῶν πεπόνων ὄρας
 ἐφισταμένης καὶ τῶν ἄλλων περκαζόντων εὐράσιον
 τῆς γῆς, οἷς ὑπερβέβριθε Προποντις ὕσα καὶ παρά-
 δεῖσος χεῖρ! Θεοῦ φουτευθεῖς; Ἐθεῖς ὑπὸ πλάκι 'Ρη-
 γρίου γενοίμεθα καὶ 'Αφάμεϊαν θεασαίμεθα, ὅκα
 προσεποιμεν τὴν ἱερὰν Κωνσταντινούπολιν, κί-
 κειθεν ἔς τὰ τοῦ πρὸ τοῦ Πόντου τρυφερὰ χωρία
 προσαναπλεύσαιμεν, ἔνθα πρᾶξιὰ τις αὖρα βόρειος
 καὶ ζωογόνος προσβάλλει διὰ παντός, καὶ ἰχθύες
 νεαλεῖς περίσκαίρουσι, καὶ δελφίνες φθίστον ἀνα-
 θρώσκουσι, λουτρῶν τε χάριτες διαγελώσιν ἀπανταχῆ,
 καὶ ἀργύρεα πλανώμενα ὕδατα τὸν θεατὴν διαχέουσι,
 καὶ τὰς ἀκοὰς τῶν δεῦρο κάκεισε περιφοιτώντων
 ἐστιῶσι κατακηλοῦσαι κωτιλλοῦσαι χελιδόνες καὶ
 μελέαζουσαι ἀγρόνες καὶ πᾶν ἕτερον ἄλλη καὶ ἄλλη
 τρύζον ἐν ταῖς λόχμαῖς καὶ τιτυβίζον μουσικὴν
 πτερόν. » Ὁλψ τοίνυν ρυτῆρι πρὸς τὸν Πρόσακον
 φέρεται βασιλεὺς, εἶπερ ἔς ἴσον αὐτῷ κατέστη τῇ
 θέῃ ὁ λόγος. Ὅθεν τινὰ μὲν ἐρύματα πάραρον
 ὀδοῦ κατεστράφησαν, θημωνίαι τε καρπῶν καὶ λῆρα
 πυροφόρα κστηθαλώθησαν, καὶ Περσῶν ἑλάτων
 Βλάχοι δορυκῆτοι, οὓς ὁ τῆς πόλεως 'Αγκύρας π-
 τράτης ἐπικούρους ἀπέσταλκε βασιλεῖ, ὅτε καὶ τὸ
 μὲν περὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ὕγιες καὶ θερμότεροι
 τὸν βασιλέα ἐξελεπάρησε μὴ συγχωρῆσαι ὄλωσ τὸς
 Τούρκους οἷκαδε ἀνθρώπους μετενεγκεῖν Θεὸν ἐν
 ἡμεῖς προσεδόμεν σεβομένους, ἵνα μὴ τὴν πίστιν
 ἄκοντες μεταθέμενοι τὸ Θεῖον κατὰ τῶν ἐκδόντων
 ἐκμήνωσιν, ἀλλὰ τὸ μὲν Βλαχικὸν αἰχμάλωτον ἐς
 οἰκετικὸν ἀποδοθῆναι Ῥωμαίοις, αὐτοὺς δὲ τοὺς
 χείρωσαμένους Πέρσας φιλοφρονήθηται δεξιώσασιν
 ἐτέραις βασιλικαῖς· ὁ δὲ οὐδ' ὄλωσ ἐπένευσεν. Ἐπὶ

δὲ καὶ ἐς αὐτὸν ἐφθάκει τὸν Ἰρρόσακον, βαλὼν ἕκαστον στρατήγιον ἔγνω τοῦ φρουρίου αὐτίκα πειράσασθαι. Καὶ ἦν ἔργα πρὸς Ῥωμαίων τηνικαῦτα τελούμενα κατιδεῖν γέρατος καὶ θαύματος ἄξια· ὑπὲρ γὰρ ἐλπίδας διηγωνίσαντο. Οἱ μὲν γὰρ θυρεοὺς καὶ γυμνοὺς φραζόμενοι [P. 327] ξίφεσιν, οἱ δὲ τόξα καὶ βέλη φέροντες περὶ τὰ ἀνάκτη τοῦ φρουρίου ἀνδρῶν χῶντο γεώλοφα, καὶ τοῖς ἀπὸ τειχῶν καὶ τῆς ἄκρας μαχομένοις ἐπεγχερίπτοντες ἔβαλλον. Ἀμέλει καὶ μετὰ κάματον καὶ φόνον πολὺν ἐξέκρουσαν τοὺς Βαρβάρους τοῦ προτειχίσματος, ὅπερ προφύλαγμα τῶν ἐκεῖσε πυλῶν ἐπικκοδόμητο νεωστί. Ἦσαν δ' οἱ καὶ διὰ τῶν κρημνωδῶν ἀνιμώμενοι ἀνόδων ἡκροβάτου ὡς ἀΐγαυροι, πειρώμενοι γενέσθαι εἰς τειχῶν καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἄκραν ἀναδραμεῖν. Ἀλλ' ὅτε τι διανύσαι ἔργον φήθησαν σωτήριόν τε ἅμα καὶ κάλλιστόν, τοὺς ἐπὶ τῶν τειχῶν ἀμυνομένουσιν τρεψάμενοι καὶ εἰς συγχεύσαντες, τότε εὐκαίως διαπονούμενοι ἔγνωσαν· αἰτήσαντες γὰρ σκαπάνας εἰς τὴν τῶν περιβόλων καθάρσεων οὐδένα εἶχον τὸ αἰτηθῆν ὄπλον προσάγοντα. Ἐπιμένοντες δὲ καὶ οὕτω τῷ μόχθῳ καὶ κατὰ τῶν ἐπὶ τῶν βασιλικῶν ὄπλων ἀγανακτοῦντες, χερσὶ τε καὶ ξίφεσιν ὡς ἀμάλας γρώμενοι, τοὺς λίθους ἀπέσπων τῆς ἀρμυγῆς καὶ τὰ θωράκια καθήρουν ἀναθορνόμενοι. Σχολαίτερον δὲ τοῦ ἔργου προβαίνοντος, καὶ αὐτῶν προσπασχόντων κακῶς ἐκ τῶν ἐπικαιμένων ἄνωθεν ἀντιπάλων, ὅψε καὶ βραδέως ὁ τοῖς ὄπλοις ἐφεστῶς θλαδίας ἀφίκετο, σκαπάνας κομίζων εἰς ἓνα ὄρμαθόν διὰ μηρίνου συμβεβλημένας. Δέον οὖν αὐτίκα καταποντισθῆναι νὸν ἐπὶ ῥήτον, ἢ γοῦν δυσφόρος καὶ χαλεπῶς τὸν κρατοῦντα ὑπενεγκεῖν τὸ πραχθῆν εἰς βραχεῖαν ἀνάψυξιν τῶν μάχῃ καὶ δίψει καὶ πνίγει κακουχομένων διὰ τὸν ἐξ ἡλίου καύσωνα, ὁ δὲ μόνη ἐπιπλήξει, καὶ ταύτη ἀκκισμῶν κατεχούση, καὶ τῇ περιψοφῆσει τῶν χιλιῶν τὸν ἀγανακτοῦντα ὑποκρινάμενος κατέβαλεν οὕτω τὰ τῶν γενναίων ἐκείνων ἀνδρῶν φρονήματα. Ἐπὶ δὲ τούτῳ καὶ κλιμακας αἰτησάμενοι, ὅπως δι' αὐτῶν ἐς τὰ ἄνω γένωνται νῦν τειχῶν, οὐδὲ τούτων αὐτίκα ἠυμοίρησαν. Ὅθεν μὴ ἐπ' ἀνηνύτοις εἰσέτι μογεῖν ἀνεχόμενοι μετέβησαν ἐκεῖθεν οὐχ ἕκοντί. Ἐκ τοῦ ἀναμφιλέκτου δ' ἂν, ὡς οἱ τειχομαχοῦμενοι Βλάχοι διετελείοντο ὑστερον, ἑάλω τὸ φρούριον καὶ ὁ Χρύσος συνείληπτο καὶ Ῥωμαῖοι εὐφημον τὸ ἔργον τότε γένητο καὶ πολλῶν ἐσπέετα καμάτων ἀναίσεις, εἰ τὰ πρὸς τὴν καθάρσεων τοῦ τείχους ὀργαναπροητοίμαστο καὶ κατὰ καιρὸν αἰτουμένοις παρείχετο. Νῦν δὲ ἡ τῶν καθηκόντων ἀμέλεια ἢ καὶ Θεὸς αὐτὸς (ἀλλ' ἡμῖν ἰλήκοι Θεὸς, εἰ ἐμπλήκτως τοῖς αὐτοῦ ἐπιβάλλομεν κρίμασι) μὴ ἐν τοῖς τότε ἀνθρώποις ἐπυδοκῶν προσέστη τοῖς ἀγωνίσμασι. Καὶ κατ' ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν οὕτω Ῥωμαῖοι διημιλλήθησαν τε καὶ διελύθησαν, τὴν δ' ἐπιόσαν αὖθις πρὸς δευτέραν ἔξεσαν συμποκλήν, εὐρον δὲ μετὰ φρονήματος καὶ κόμπου τὸ ἀνθιστάμενον ἀμιλλώμενον διὰ τὰ συνενεχθέντα χθιζά. Ἀλλὰ καὶ τὰ πετροβόλα μηχανήματα οἷς ἐχρῶντο οἱ Βάρβαροι, ἀνήρουν οὐχὶ βραχεῖς, ἐπιτυχῶς καὶ ἀπ' ὕψους τοὺς λίθους διακοντίζοντες.

A colligatos attulit. Cum autem homo exsecrandus statim submergendus fuisset aut saltem graviter objurgandus, ut milites pugna, labore et aestu ex ardore solis afflicti nonnihil recrearentur, imperator prope invito similis, murmure labiorum duntaxat simulata iracundia animos fortium illorum virorum dejecit. Deinde scalæ etiam ad summa mœnia conscendenda flagitantibus vix tandem datæ sunt. Itaque inani labore se conficere nolentes non sponte inde recesserunt. Alloqui castellum, ut Blachi obsessi postmodum affirmarunt, citra controversium expugnatum et Chryseus ipse captus esset, et Romani magnam laudem consecuti multis 671 postea laboribus caruissent, si instrumenta ad diruendum murum idonea statim in promptu fuissent. Nunc vel officii neglectus vel Deus ipse (is vero veniam concedat in sua judicia temere inquirenti) tis hominibus offensus illis conatibus obstetit. Ac eo die Romani sic a pugna discesserunt, qua postridie renovata, Barbaros fortiter et insolenter ob hosternum casum pugnantes repererunt; nec pauci ex nostris tormentorum saxis icti, ex superiore loco solerter emissis, ceciderunt. Nam qui eas machinas instruebat, solertissimus artifex, principio Romanis mercede inservierat, tum vero ob non solum stipendium ad Chrysum defecerat. Neque vero globis duntaxat machinarum, sed saxis etiam superne devolutis nostri affligebantur. Ea quoque saxa quæ primo impetu corpora non attingebant, cum eminentibus rupibus allisa in plurima frusta dissilirent, huc atque illuc sparsa 672 lethiferum erant malum. Et Barbari noctu clam e castello egressi machinas quas Romani in tumultis disposuerant dejecerunt, et excubias territas ad protovestiarum Joannis tentorium fugientes adepti sunt, ut is quoque somno excusus statim e lecto surgeret et trepidus fugeret. Prædam in ejus tabernaculo repertam partiti, in qua etiam virides calcei erant, insigne dignitatis illius, per totam eam noctem res Romanas deriserunt et subsannarunt. Præterea vacua dolia demittendo sonitu exercitum, quid rei esset in tenebris ignarum, perterrefaciebant. Quamobrem cum imperator non succedere institutum suum oerneret, nec alioqui diutius immorari constituisset, per pactiones Chryso Strummiza et Prosaco finitimisque regionibus cedit; et quamvis uxorem habenti quamdam ex cognatione sua se ei desponsurum promittit. Byzantium reversus protostratoris filiam a marito sejunctam Chryso per Sebastum Constantinum Rhadænum mittit. 673 Sponsalibus peractis et nuptiali convivio apposito, Chrysus strenue potabat et comedebat. Uxor vero ejus observata sponsarum consuetudine nihil attingebat; et cum ab eo vesci jussa non statim parvieset, ira inflammatus, et multis Barbaris verbis per indignationem obmurmuratis, tandem per contemptum græco dixit: « Neque edito neque bibito. »

ἦν γὰρ καὶ ὁ ταῖς τῶν πετρῶν ἀφέστιν καὶ τὸν λόγον περιάγων καὶ τὴν σφενδόνην διατιθεὶ μηχανουργοῖς ἄριστος, Ῥωμαίοις μὲν ἐπὶ μισθῷ τὰ πρῶτα ὑπηρετούμενος, τότε δὲ πρὸς νοστήσας, ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν τὸν μισθὸν χορηγούμενον. [P. 328] Οὐ μόνον δὲ οἱ ἐξ ἀφεστῆ ἀποσφενδονούμενο. σφαιρωτοὶ λίθοι κακῶς ἐτίθουν τὸ στράτευμα, ἀλλὰ καὶ οἱ κατὰ πρανοῦς ἐλιόμενοι. Ἐν πολλοῖς δὲ καὶ τὰ μὴ ἐφικνούμενα σωμάτων ἐκ τῶν μηχανῶν χε:μάδια εἰς θάνατον κατήγο προσεπόλαζον· ταῖς γὰρ ἀνεστηκυῖαι πέτραις προσαρασσομένα, εἶτα τῇ τοῦ ἀφεικότος βέλους σφοδρῶς πλείστα διαιρούμενα τμήματα, τῇ δὲ τε κακείσῃ διακριδὸν σχεδαννόμενα θανατηφόρον κακόν. Καὶ νυκτὸς δὲ λάθρα τοῦ ἐρύματος ἐξίοντες οἱ βάρβαροι: τὰς τε μηχανὰς διέλυσαν ἅς ἐπὶ ἐκείσῃ γηλόφων διέστησαν Ῥωμαῖοι, καὶ τὸ νυκτοφυλακοῦν διαθροήσαντες στράτευμα τῇ τοῦ περὶ βεστιαρίου Ἰωάννου σκηπῆ φεῦγον ἐπικατέλαβον, ὡς καὶ τοῦτον θορυβηθέντα ἐξαναστήναί τε αὐτοῦ λέγους, ὡς εἶχε καταδαρθάνων, καὶ ὄρασμῷ χε:σασθαι ὠρακίωντα καὶ ὑπὸ δέους βαλλόμενος Ἀμέλει καὶ τὰ ἐν τῇ σκηπῆ διελόμενοι, ἐν οἷς ἦν καὶ τὰ βατράχεια τὸ χρῶμα πέδιλα τοῦ περὶ βεστιαρίου, ὅλην ἐκείνην τὴν νύκτα ἐν μωκείᾳ καὶ γέλωτι τὰ Ῥωμαίων ἐτίθεισαν πράγματα. Ἐπὶ καὶ οἶνων δοχεῖα τυμπανοειδῆ ἐκ λόγων διάκενα διαχαλῶντες ἄνωθεν ἐξίσταν τῷ δούκῃ τὸ σκεῦος, μὴ εἰδὸς ὡς ἐν σκότει τὸ γινόμενον. Ταῦτη τοι καὶ βασιλεὺς τὰ κατὰ σκοπὸν οὐχ ὄρων νόμω, ἀλλῶς τε μὴδὲ χρονοτριβεῖν ἐκείσῃ προθέμενος, ἐς ζυμβάσεις τρέπεται. Τοῦ τε οὖν Μπροσ καὶ τῆς Στρουμίτζης καὶ τῶν χωρῶν τῶν περὶ Χρῦσφ ἐξίστανται, καὶ μίαν τῶν ἐκ τοῦ γένους εὐνάσαι οἱ συντίθεται, μὴ γυναικὸς σπανίζοντι. Ἀμέλει καὶ εἰσιὼν τὸ Βυζάντιον τὴν πρωτοστράτορος θυγατέρα τοῦ συνοικούντος ἀπέχευε, καὶ τῷ Χρῦσφ ταύτην ἐκπέπομφε, νύμφαγωγὸν ἀναδιδόν τὸν σεβαστὸν Κωνσταντῖνον τὸν Ῥαδεινόν. Τελεσθέντων δὲ τῶν νυμφευμάτων καὶ τῆς γαμλῆς δαιτὸς παρατεθείσης ὁ μὲν Χρῦσος ἐζωροπότει καὶ ἤσθιε τονθεύμενος, ἡ δὲ γυνὴ τὸν τῶν νυμφῶν αἰδομένη νόμον ἐγκρατῶς εἶχε τῶν παρακειμένων. Ἐπιταχθεῖσα δὲ πρὸς τοῦ νυμφίου συμματῆ ἐκείνῃ βρώσεως, καὶ μὴ οὕτως αὐτίκα δράσασα, εἰς ὄργην ἐκμαίνει: τὸν ἄνδρα. Ἀμέλει καὶ πλείστα καθ' ἑαυτὴν ὀδοβαρδάρια καὶ θυμομαχῆσας ἐφ' ἱκανόν, μεθ' ὑπεροφίας ἔφησεν ὕστερον, «Μη φάγῃς μηδε πίνῃς Ἑλληνίδι φωνῇ.

2. Sub id tempus Scythæ in quatuor exercitus A divisi, majori cum terrore quam unquam prius per totam Macedoniam sunt grassati. Munitis etiam urbibus, et montium cacuminibus tentatis, ac monte Gano pervestigato, multa monasteria diripuerunt, multos monachos occiderunt, nemine cum eis ob multitudinem eorum ex periculi metu congregi auso.

Imperator vero cum filias suas ob adolescentiam et formam secundas nuptias desiderare videret, delectu ex omnibus gentibus Christianis habito, eos principes præferēbat cæteris, quos metuebat. Tandem eo consilio omisso, Romanis eas despondit, Irenen 674 Alexio Palæologo, cum prius formosam uxorem repudiasset, Annam Theodoro Lascari, adolescenti animoso et bellicosissimo. Eæ nuptiæ cum sub Carnisprivium celebrarentur, imperator, qui decursionibus equestribus supersedere statuisset, sponsis spectacula flagitantibus, ut et sibi ipsi et generis morem gereret, nec magnum palatium nec stadium ingreditur, sed curribus in Blachernium palatium translatis theatrum ex tempore instituit, organa musica in fornicibus disponit: præfecti urbis personam sustinere jubet eunuchum quemdam opulentissimum et summis magistratibus præditum, ordinis senatorii hominem, cujus nomini libens parco. Is fabrica, quæ vulgo ligneus asinus dicitur, aurato et picturato sago tecta succinctus, extemporale illud theatrum ingreditur. Ac cumdem equitem magnifice incedentem, et equum leniter progredientem et hinnien-

β'. Τότε δὲ καὶ Σκυθῶν ἔφοδος ἐγεγένητο μετὰ καὶ φρικαλεωτέρα τῶν πρότερον· εἰς γὰρ τέσσερις διαιρεθέντες στρατεύματα πᾶσαν τὴν Μακεδονίαν ἐπέβησαν, ἀποπειρασάμενοι καὶ πόλεων εὐτελεῖς καὶ κορυφὰς ἐπνιόντις ὄρων, ὥστε καὶ τὸ Γάνης ὄρος διερευνησάμενοι πολλὰ φροντιστήρια ἐσκύσαν καὶ μονάζοντας ἀπέκτειναν, μηδενὸς εἰς χιτολμῶντος ἵνα διὰ δέος, ὅτι καὶ μετ' ἐλατῶν ἐμελλον πρὸς πλείους συμπλέεσθαι: καὶ διὰ τῆς ἑαυτῶν ἐρῆν οὐκ εἶχον ψυχῆς.

Ὁ δὲ βασιλεὺς θυγατέρας ὄρων ὀργάδας λέχος δεύτερον διὰ νεότητα καὶ ὠραν σώματος λοκρίνει τοὺς συζευζόμενους αὐτῆς αὐταῖς, ὥστε δυνάστας ἔθνῶν ἐξελέγετο τὰ τῶν Χριστιανῶν τινεὶ δυνάστας, ὡς ὡς πολεμίου [P. 329] ἦν δεδιώξας. δὲ τῶν τοιοῦτων σκεμμάτων μεθαρμοσθεῖς Ῥωμαῖοι αὐτὰς ἐκδίδωκε, τὴν μὲν Εἰρήνην συνάψας τῷ λαοδόκῳ, Ἀλεξίῳ, διαχευθέντι πρότερον ἦτις ἡμῶς αὐτῷ ἐγινώσκετο, ὥρας εὐ ἔχουσα, τὴν δ' ἄνδρα συνηρμόκει Θεοδώρῳ τῷ Λάσκαρι, νεανίᾳ μητιᾷ καὶ βαγδαίῳ πρὸς ἔργα πολέμια. Ἐν ταῖς καὶ καθ' ὅν αὐταὶ γεγονῶσιν αἱ συνάψεις ἐζοντος ἀπόκρεω, καὶ τοῦ κηδεστοῦ βασιλέως οὐκ ἐνσχολάσαι προθεμένου σταδιοδρόμων ἵππων ἐλαίαις οἱ νεόγαμοὶ ἐνέκειντο θέατρα ἐξαιτούμενοι Διαιτῶν τοίνυν καὶ βασιλεὺς ἑαυτῷ τε καὶ γαμβροῖς εἰς μὲν τὸ μέγα πλάστιον οὐδαμῶς κνεῖται, οὕτε μὴν ἐσάνεισι τὸ στάδιον, τὰς δ' ἐκείναις ἀντιγὰς εἰς τὸ ἐν Βλαχέρναις ἀρχεῖτον πύλας ἐνεχθῆναι σχεδιάζει θέατρον. Καὶ δὴ αἱ φῦσαι τῶν πολυαύλων ὀργάνων κατὰ τὴν ἐκταύλειον εἰς καμπτήρας διατίθενται, εἰς δ' ἔπαυσι τῆς βασιλείδος διατρηκτιζέται πόλεως ἐκτομίας

τὸ δ' ὄνομα ἐκὼν παραδράμοιμι, πλοῦτῳ δ' ἦν οὗτος A περιβριθῆς καὶ μεγίστας χειρίζων ἀρχὰς καὶ τοῦ περι τὴν βασιλείον γραφὴν ἐγγραφομένος. Πλεγματίον τοίνυν ἐκ λόγων συγχείμενον, ὃ φησιν ἡ δημώδης φράσις ὄνον ξύλινον, χρυσοπάστῳ σάγῃ ζωτῶν ἐς τὸ διαμπερὲς σκεπόμενον διαζωσόμενος τὸ σχέδιον ἐκεῖνο θέατρον εἴσεισιν, ὅτε καὶ ἦν τὸν αὐτὸν ὄρῳ καὶ ὡς ἀναβάτην, μεγαλοκρεπευόμενον καὶ ἔπκον εὐήνια προποδίζοντά τε καὶ χρεμετίζοντα· μετὰ βραχὺ δὲ καὶ τοὺς πάλαι τῶν δραμάτων ὑποκριτὰς, τὸν ἔπιπκον ἀποδυσάμενος ἔπαρχον, τὸν μαπτάριον ὑποκρίνεται. Ἦσαν δὲ οἱ τὸν γυμνικὸν ὑποδόντες ἀγῶνα οὐ τῶν ἐξ ἀγορᾶς καὶ τριόδων γένειον, ἀλλ' εὐπατρίδαι νεανίαι, πρῶτως φύοντες γένειον. Ἐθεῶτο γοῦν τὰ σκηναῖα ταῦτα καὶ γελοιώδη ὁ βασιλεὺς παίγνια καὶ ἡ βασιλῆς, καὶ ὅσον αὐτοῖς τοῦ γένους ἐπίστημον, καὶ τὸ τῆς θεραπείας εὐπαρβήσιαστον· τοῖς δ' ἄλλοις πᾶσα πάροδος ἀποκλείετο. Ἐπεὶ δ' ἐφειστήκει καιρὸς καθ' ὃν ἔδει πρὸς τὸ τρέχειν γενέσθαι τοὺς τὴν γυμνικὸν ἐκτελέσοντας δίαυλον, ὁ μὲν ὑποδὺς τὸν μαπτάριον εὐνοῦχος, τὴν μέσην εἰληχῶς χώραν, εἰς βραχίονας τὰς χεῖρας ἀνεκάλυψε, καὶ τὸ καταντυγῶδες ἀργύριον κάλυμμα τῇ κεφαλῇ περιθέμενος ἐκ τρίτου ἦν εἰς τὸ θέειν τὰ μειράκια πρυσκαλούμενος· ἐστὼς δὲ τις ἐξόπισθεν νεανίσκος εὐγενῆς, ἀξιόμυτι λαμπρῷ περιβλεπτός, τοσαυτάκις αὐτὸν τοῦ ποδὸς τῷ ηλατεῖ κατὰ τῶν πυγῶν καὶ τῶς γλοῦτῶν ἔτυπεν εἰς ἐξάκουστον ὀσάκις συνιζάνων ἐκεῖνος τὸ τοῦ δρόμου παρείχετο σύνθημα.

Ἄλλ' οὕτω ἀκριβῶς διηγώνιστο τὰ μεира- B κιώδη ταῦτα ἀθύρματα, καὶ οἵκτρα τις ἀγγελία τὴν ἐν τούτοις διαδέχεται χαρμονήν. Ἡ δὲ ἦν τὸ ἀποστῆναι τὸν Ἰβαγκὸν κατὰ τὴν Φιλιππούπολιν. Ὡς γὰρ ἄνωθεν εἴπομεν, μετονομασθεὶς ὄδε Ἀλέξιος καὶ γαμβρὸς, ἐπὶ θυγατρόπαιδι τῷ βασιλεῖ γεγονῶς καὶ πλείω τῆς δεούσης ἰσχῶν ὑποδὺς στρατηγεῖν εἰλήφει καὶ προσεσάναί τῶν τάξεων αἰ τοῖς ὁμογενέσιν αὐτῷ Βλάχοις περὶ τὴν Φιλίππου ἐπαρχίαν ἀντεκάθηγτό τε καὶ ἀντεφέροντο. Ἀμέλει καὶ τῶν ἐκεῖσε χωρῶν φανεὶς κύριος ἦγε τὰ πάντα καὶ [P. 330] ἔφερον, ἀγχιτροφος ὢν καὶ δραστήριος πρὸς ἅπαν σύνδρομον ἔργον τοῖς ἐν τῇ ψυχῇ κινήμασι καὶ βουλευμασιν. Ἦσκει τε εἰς πόλεμον τὸ περὶ αὐτὸν ὁμόφυλον, δωρεαῖς παιζίνων καὶ ὀπλιμοῖς κρατύνων, καὶ φρουρῶν ἐρυμνῶν ἀνεγέρσει τὰ ἀντικείμενα τῷ Αἰμῳ ὄρει ἀνεπιχειρήτα C μικροῦ ἀπειργάζετο. Βασιλεὺς μὲν οὖν ἐπήνει ταῦτα μανθάνων, καὶ δι' αἰδοῦς ἐτίθειτο τὸν Ἀλέξιον, πολλαῖς καὶ μεγίσταις φιλοφρονούμενος αὐτὸν δωρεαῖς, ἡδέως τε αὐτοῦ ἤκουε, καὶ τὰς αἰτήσεις ἐξεπέριαινε βῆδιον· τὰ δὲ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς τοῦδε πραττόμενα οἱ περὶ τὸν βασιλεῖα συνορῶντες καλὰ μὲν ἀπεφαίνοντο εἶναι καὶ ἀρίστως ἔλεγον δρᾶσθαι, οὐ μὴ καὶ ἐπὶ σκοπῷ Ῥωμαίοις συνοίσοντα παρὰ τοῦ πράττοντος γίνεσθαι, ὅθεν καὶ πικραίνεσις εἰσηγὼν τῷ αὐτοκράτορι παραλῦσαι τῆς ἀρχῆς τὸν Ἀλέξιον. Μηδὲ γὰρ ἂν βάρβαρον ἄνδρα μὴ πάνυ πρῶγν Ῥωμαίοις πολεμιώτατον οὕτως ἐξαίφνης μεταπεσεῖν εἰς ἀκραίφνη διάθεσιν, ὡς φρούρια καὶ πολίχνια ἐν τοῖς ἐπικαίροις νεουργεῖν τόποις, καὶ αὔξειν μὲν τὸ ἐμφύλιον αὐτῷ στρατεύμα, σμικρῶ D νειν δὲ τὸ Ῥωμαϊκὸν, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ὡς δύσχηρστον τιθέναι ἀπόμαχον, εἰ μὴ τις αὐτῷ ἐνέσπαρτο τοῦ τυραννίδι ἐπιβαλεῖν ἔννοια, ἐπεὶ μηδὲ τὰ τιῶν ἐνοήματα φιλεῖν πως ἀεὶ ὡς διὰ πυλῶν τῶν

tem; et paulo post, ut 675 olim histriones, deposita equestris praefecti persona peditem videres. Qui gymnicos ludos frequentabant, non erant homines circumforanei et triviales, sed adolescentes patricii. Ea scenica et ridicula ludicra imperator et imperatrix spectabant, una cum cognatis et honoratioribus miuistris, caeteris omuibus exclusis. Cum tempus currendi adesset, eunuchus medium locum tenens, manibus ad cubitos usque nudatis et argenteo tegmine capiti imposito, tertium adolescentes ad cursum provocabat. Quidam vero nobilis et dignitate illustri praeditus adolescens a tergo ejus stans toties ejus nates et femora planta pedis clare feriebat, quoties ille condisens certaminis signum dabat.

His puerilibus ludicris nondum absolutis, tristis nuntius Philippopoli affertur de Ibanci defectione. Is, ut supra diximus, nomine 676 in Alexium mutato desponsaque nepte imperatoris, majorem quam decuit auctoritatem nactus, et cohortibus praefectus quae Blachis ad Philippopolim resistebant, ac potius locorum illorum dominus stabat, suo arbitratu regebat omnia: quippe homo callidus et strenuus, facile quiquid animo destinasset exsequens, et populares suos liberalibus donativis saginatos et armis exornatos ad bellum exercebat, et loca monti Haemo finitima firmis castellis ita muniebat ut ea hostes pene invadere non auderent. Quamobrem ab imperatore collaudabatur et magni fiebat, multis amplissimis muneribus afficiebatur, audiebatur libenter; quidquid petiisset, impetrabat. Aulici vero illius viri facta egregia et utilia quidem esse faiebantur, sed ad Romanorum utilitatem referri negabant, et imperatori auctores erant adimendi ei magistratus. Neque enim hominem barbarum, paulo ante Romanis infestissimum, usque adeo subito mutatum esse tantamque benevolentiam concepisse, ut nova castella et oppida in opportunis locis exstruat. Neque eum cohortes Blachicas aucturum, Romanis 677 imminutis et aliquando etiam ut inutilibus a pugna remotis, nisi regni cupiditatem aleret. Neque enim omnes ea quae pectore lateant ore proferre, sed ipsa facta saepenumero omni oratione evidentius animi recessus declarare. Verum surdo, ut aiunt, fabula narrabatur. Imperator enim neptis suae Theodora sponsalia satis firmos quasi obsides ratus, de integritate et fide Alexii nihil dubitabat, malefica quapiam vi hic quoque, opinor, mentis oculos perstringente, cujus impulsu res Romana subinde ruit in pejus. Ut autem non multo post id evenit

quod timebatur, eo inopinato nuntio attonitus et inops consilio ob difficilem exercitus conuocationem, ad seditiosum statim spadonem quemdam ei familiarissimum mittit, qui pacta et conuenta in memoriam ei reuocaret; et quod nihil unquam ex eo tempore, quo se ad Romanos contulisset, molesti aut spei suæ contrarium peressus esset, admoneret. Neque enim de eo reconciliando desperabat. Eum non longo intervallo secuti sunt imperatoris generi cum omni ministrorum et cognatorum comitatu, et militibus qui in palatio 678 reperiebantur. Sed nefarius spado ad eum profectus non modo nihil quod ad rem pertineret confecit, sed illum sua præsentia ut cæpta persequeretur magis confirmavit, cum temere effutiisset Romanos e vestigio illum invasuros, et monuisset ut campestribus relictis salutem suam et popularium montanis locis committeret. Imperatoris vero generi, et protostrator Manuel Camyzes, alacritate et emulatione mira seditiosum persecuti sunt: sed opportunitate ob prædam fugatam anxia contentionem remiserunt. Ac feruidioribus sic etiam placebat persequi et in montibus quærere Alexium. Prudentiores autem haud consultum putabant aquilæ vestigia montes et rupes pervolantis consecrari, aut volumina serpentis in saxo quærere, aut aprum dentatum, qui pectus sæpe jaculis obtulerit, ad pugnam irritare; sed oppida ab Alexio instaurata et conlita recuperanda esse. Quo consilio prælato, castellum in loco qui Crizimus dicitur ab Alexio conditum oppugnant; ubi Romani promptissime et fortissimè dimicantes multos viros fortes quorum princeps erat 679 Georgius Palæologus, in admoventis ad mœnia scalis amiserunt. Tandem eo expugnato etiam alia quædam oppida deinceps, alia sanguine profuso, alia deditione cæperunt. Alexius vero, callidus homo et solers bellator, cum alia plurima disciplinæ militaris specimina edidit, tum uno insigni stratagemate præter alios ipsum etiam protostratorem cepit. Nam plurimis pecoribus ex speculis in campos agi et a popularibus suis cum parte Romanorum captivorum in Hæmum ad Joannem Zagore principem, cum quo fœdus contra Romanos inierat, muneris loco et grati animi ergo duci iussis, Romanis insidias collocavit, rapacitatis et avaritiæ eorum et charitatis erga suos non ignarus, præ quibus etiam salutem suam neglecturi essent. Nec eum fefellit opinio. Nam paulo post protostrator, eo nuntio accepto, Batrachocastro, ubi stativa habebat, Bactunium profectus, specie rei decipitur; et 680 non animadverso Alexii dolo exercitum ea quæ in conspectu essent spoliare jubet; ipse equo non bellico circumiens spectatorem agit. Tum vero ex insidiis consurgit Alexius, et protostratorem circumuentum diductaque suorum acio veluti canibus implicatum capit. Hoc desertoris commento Romani exercitus reliquiæ prorsus enervatæ, il vero qui defecerant elati sunt. Neque jam Romani eum lacessere aut aggredi audebant, sed juxta

χειλέων ἐκφέρεσθαι, ἀλλ' ἐν πολλοῖς καὶ φωνῆς τρανότερον ὅσα κέκευθεν ἡ φρὴν αἱ πράξεις ἐξαγγέλλουσιν. Οὐ μὴν εἰς ὧτα ἀκούοντων τὰς σοφὰς ταύτας γνώμας ἦσαν εἰσηγούμενοι. Ὁ γὰρ βασιλεὺς ἐχέγγυον εἰς πίστιν τὸν τῆς υἱωνοῦ Θεοδώρου γαμον καθάπαξ ὑπολαβὼν οὐκ ἔστιν ὅπως ἐπὶ πίστιν οὐκ ἀσφαλῆ τὰ πρὸς εὐνοίαν καὶ ἀπρόσκοπον ἔκρινε τὸν Ἀλέξιον, καταγοητευούσης, οἶμαι, κἀνταῦθα τῆς κακοποιουῦ δυνάμεως τῆς ἐπὶ τὸ κίταντες ἀεὶ φεροῦσης τὰ Ῥωμαίων πράγματα. Ὡς δ' οὐ πολλῶ ὕστερον εἰς ἔργον τὸ δέος ἐκδέβηκεν, ἐννεὸς ἐπὶ τοῖς ἠκουσμένοις φανείας καὶ μὴ ἔχων δ τι καὶ δοᾶσειεν ὡς ἀναβράγνεντος τοῦδε τοῦ κακοῦ ἀπροόπτως, καὶ ὅτι τῶν στρατευμάτων ἐργώδης ἡ συλλογῆ, ἐν μὲν τῷ παραυτίκα στέλλει πρὸς τὸν ἀποστάτην θλαδίαν τινὰ, τὰ πρῶτα τῶν ἠφειωμένων αὐτῷ, ὑπομνήσοντα τοῦτον τῶν συνθηκῶν καὶ τοῦ μηδὲν τι πώποτε παθεῖν ἀγδὲς καὶ τῶν ἐλπίδων ἀνᾶξιον, ἐξ ὅτου περ αὐτῷ προσεχώρηκεν· οὐδὲ γὰρ ἦν ἀπογινώσκων τὴν τῆς γνώμης μεταβολήν. Τοῦ δὲ κατόπιν καὶ οἱ νεόνυμφοι γαμβροὶ τοῦ βασιλέως συνεξήεσαν μετὰ γε παντὸς τοῦ οἰκίδιου καὶ συγγενικοῦ πληρώματος καὶ τῶν τότε ἐν τῷ παλατίῳ εὐρισκομένων στρατιωτῶν. Ἀφιγμένοι οὖν ὁ βέβηλος εὐνοῦχος πρὸς τὸν Ἀλέξιον οὐ μόνον οὐδέ τι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ἐωράθη διαπραχάμενος, ἀλλὲ καὶ προσεπέβρωσε μᾶλλον ἐκείνον τῇ ἰδίᾳ παρουσίᾳ εἰς ἔργον τὸ ἐν χερσὶ, προσημάνας προπετιῶς τὴν κατ' αὐτοῦ τῶν Ῥωμαίων ὅσον οὐδέπω ἐπέλευσιν, καὶ διδάξας οἷς εἴρηκεν ἀποσχέσθαι μὲν τῶν πεδινῶν, ἐπιλαβέσθαι δὲ τῶν ὄρεινῶν, ὡς ἐκείνων σώζειν [P. 331] ἐχόντων καὶ τὸ συναποστᾶν ὀλόφων συνταγμα. Οἱ δὲ περὶ τοὺς γαμβροὺς τοῦ βασιλέως καὶ τὸν πρωτοστράτορα Μανουὴλ τὸν Καμύτζην ἐδίωξαν μὲν ὀπίσω ἱκανῶς τοῦ ἀνάρτου, καὶ ἦν θαυμαστή τις ἡ προθυμία, καὶ πρωταγωνιστεῖν ἠθούλοντο ζύμπαντες· τὴν δὲ τοῦ καιροῦ βροπὴν ἀπολέσαντες ἐκ τοῦ διασοθῆναι τὸ θήραμα τὸ πρόθυμον ἔσχασαν. Τοῖς μὲν οὖν θερμότεροις ἐπιδαίωκειν καὶ οὕτως ἐδόκει καὶ διερευνῆν ἐρέποντας οἷς τῶν ὄρων ἀπέδρα Ἀλέξιος, τοῖς δ' ἀσφαλεστέροις οὐχ ἦν δανεὶν ὄλως ἀετοῦ ἔχνη ἀναδιφᾶν ἐπιποτωμένου πάγοις καὶ ὄρεσιν, ἢ μεταλλῶν ἐρυσμὸν ὄφειας ἐπὶ πέτρῳ, ἢ ἐκμαίνειν εἰς συμπλοκὴν χαυλιόδοντα μονίῳ, πολλάκις τὸ στήθος εἰς διακόντισεν προτεινόμενος, D περιελθεῖν δὲ τὰ πολίχνια ὅποσα ἐπεσκαύεσε καὶ ἀνήγειρεν ὁ Ἀλέξιος, καὶ θέσθαι βασιλεὶ κατήρα. Καὶ τῆς βουλῆς ταύτης ὡς ἀμείνωνος κυρωθείας τῷ φρουρίῳ προσβάλλουσιν ὁ καθ' ὑπόθεσιν ἔργον ἐν τόπῳ Κριτζιμῷ λεγομένῳ ἐδομήσατο ὁ Ἀλέξιος ἔνθα καὶ πλεῖστα Ῥωμαῖοι καμόντες καὶ φιλοκινδύωνος ἀμιλλησάμενοι οὐκ ὀλίγους ἀνδρας ἀγαθοῦς ἐν τῷ προσάγειν τῷ τεύχει τὰς κλίμακας ἀπεδέλοντο, ὧν ἦν πρῶτιστος ὁ Παλαιολόγος Γεώργιος. Ὁ δ' ἐξελόντες τὸ ἔρυμα καὶ ἕτερ' ἄττα πολιέματα ἐπὶ τῷδε συναφῶς ἐχειρώσαντο, πῆ μὲν μεθ' αἵματος, πῆ δὲ καὶ ὁμολογίᾳ τούτων περιγινόμενοι. Βύμηχανος δ' ὧν ὁ Ἀλέξιος καὶ πολύχους εἰς ἔργα πολέμια ἄλλα τε πλεῖστα κατὰ Ῥωμαίων ἔργα

στρατηγικῆς ἐμπειρίας πλήρη μαχόμενος ἐπεδεί-
 ξατο, τέλος δὲ καὶ τοιόνδε τι μεθόδευμα μετιών
 δεξιότατον σὺν ἄλλοις καὶ αὐτὸν χειροῦται τὸν
 πρωτοστράτορα. Πλείστα γὰρ ὅσα τῶν ἀγελαίων
 ζῶων ἐκ τῶν περιωπῶν εἰς τὸ πεδίον μετενεγκῶν,
 καὶ ταῦτα παραδοὺς τοῖς πρὸς Αἴμον ἀπάξουσιν
 ὁμοφύλων μετὰ καὶ μοίρας αἰχμαλωτων Ῥω-
 μαίων ὡσπερ τι σκύλων ἀφαίρεμα καὶ ἀπόδασμα
 τῷ ἄρχοντι τῆς Ζαγοράς Ἰωάννη καὶ χάριν ἀμοι-
 βῶν ἐσόμενα, ἐπεὶ καὶ σπεισάμενος Ἀλεξίῳ ἐκείνους
 κατὰ Ῥωμαίων διαθήκας διέθετο, λόχους ἕκτοτε
 ὑποκαθίσας Ῥωμαίους ἐπάλευεν· ἦδει γὰρ τὸ
 ἀρπαλέον καὶ πρὸς κέρδος ἐτοιμοτρεχῆς τῶν ἀνδρῶν,
 οὐδ' ἦν ἀγνοῶν ὡς αὐτίκα μάλα τοῖς φιλικοῖς
 ἐντυχόντες σφίσι Ῥωμαῖοι τὰς ψυχὰς αὐτοῖς ἐπι-
 θήσουσιν ἐξερεθισθέντες καὶ μηδένα λόγον τῆς
 σωτηρίας ἑαυτῶν ποιησάμενοι. Ἀμέλει καὶ εἶχε
 Ῥωμαίους μετὰ μικρὸν αὐτὰ ταῦτα διαπρατομέ-
 νους ὅποσα κατὰ νοῦν ἔστρεφεν. Ὁ γὰρ δὴ πρω-
 τοστράτωρ ἅμα τῇ ἀκοῇ τῶν δρωμένων ἐκ τοῦ Βα-
 τραχοκάστρου ἀπάρας, ἐνθα ἦν σκηνοῦμενος, ἐς
 τὸ Βακτούριον παραγίνεται. Καὶ τῷ φαινομένῳ προ-
 σχῶν, τὸ δὲ σφίσιμα τοῦ Ἀλεξίου παραδραμῶν, τὰ
 ἐν ὀφθαλμοῖς σκυλεύειν διαφῆκε τὸ στράτευμα, καὶ
 αὐτὸς δὲ μὴ πολεμιστηρίῳ ἵππων ἔποχος ὢν ἐπιπα-
 ριῶν ἔθεετο τὰ δρώμενα. Ἐκ δὲ τούτου τῶν λόχων
 ἀνακύψας Ἀλέξιος ὡς ἐς κύκλωμα τὸν πρωτοστρά-
 τορα περίεσι, καὶ ὡσπερ ἀμφὶ βληστρον ἢ σαγήνην τὸ
 περὶ αὐτὸν ἐκτείνας ὀπλιτικὸν αὐτὸν τε
 τὸν στρατηγόντα ζωγραῖ, καὶ τὸ κλέμμα τοῦτο τοῦ ἀποστάτου καὶ
 διανόημα τὴν μὲν περιλειφθεῖσαν Ῥωμαϊκὴν
 στρατιάν ἐξενεύρισε τέλειον, τὸ δ' ἀποστατικὸν ἐπῆρρωσε
 πλήρωμα. Οὐκέτι γοῦν [P. 332] τῷ ἄρχιστον Ῥω-
 μαῖοι ἢ γοῦν ἀπεθάρβρουν ἀντιμέτωποι στήναι τῷ
 Ἀλεξίῳ κατὰ μάχην ἀγχώμαλοι, ἀλλὰ περὶ τὴν
 Φιλίππου στρεφόμενοι ἠγάπων εἰ μὴ καὶ ταύτην Ἀλέξιος
 παραστήσειται. Ὁ δὲ πρὸς τὸ δοκοῦν οἱ καταστησάμε-
 νος ὅσα πολισιμᾶτιά τε καὶ φρούρια εἰς ὄρων ὑπερβολὰς
 ἀνεστηκᾶσι ἀντικαθιστάμενα τῷ Αἴμῳ καὶ ἀνυψοῦ-
 μενα καὶ τὰς δυσχωρίας οὐχ ἦττον φιλοτιμούμενα,
 οὐδὲ τὰ λοιπὰ μένειν ἐπὶ χώρας κατέλιπεν,
 ἀλλ' ἦν ὑπονο-
 θεῶν καὶ ἀφιστῶν Ῥωμαίων ὅποσα ἐς Μοσυνόπολιν
 ἐπινένευκε, μέχρι καὶ Ξανθείας αὐτῆς, καὶ πρὸς
 ὄρος τὸ Πάγγαιον καὶ ἐπ' Ἀβδηρα παρατείνουσι.
 Ἀμέλει καὶ τὸ θέμα τῶν Σμολένων ὑπεποιήσατο,
 καὶ τὰ ὄμορα ἐπενέμετο κατὰ καχέκτημα διαδόσιμον,
 ἔξαιρῶν μὲν Ῥωμαίους καὶ ἀναιρῶν, ἀπ' ἐνίων
 δὲ καὶ λύτρα διαλαμβάνων, τοὺς δ' ὁμογενεῖς
 ἐκείνων προστιθεμένους ἐκόντας ἐπὶ τῶν
 σφετέρων μένειν ἔων. Καὶ ὁ μὲν ἐμπλατυνόμενος
 ἦν αἰεὶ καὶ ἐς τοσοῦτον ὠμότητος ἤλασεν,
 ἦν ἀνδρείων οἱ πλείστοι τῶν Βαρβάρων
 οἴονται, ὡς τοὺς ἐν πολέμῳ ζωγροῦμένους
 Ῥωμαίους κατὰ πότον μελίστι διαίρειν.
 Ὁ δὲ βασιλεὺς ὡς ἐξ ὧν ἔδρασε καθυπέδειξεν,
 ἔρμαιόν τε καὶ χάριεν καὶ κάλλιστον τύχης
 βράβευμα τὴν τοῦ πρωτοστράτορος
 φήθη κατάσχεσιν, ὅθεν τῇ τοῦ ἀνδρὸς
 ἐπιθέμενος οὐσίᾳ βυθηνεῖ καὶ τυραννικῇ
 ἀντικρυς οὔσῃ, καὶ μηδὲν αὐτῆς ἀναψηλάφητον
 ἢ ἀνεξερεύνητον ἀφεικῶς, ἀλλὰ καὶ τὴν
 γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν ὑποδικάσας
 φρουρᾶ, οὐκ οἶδ' ὅ τι δοκοῦν, ἕκρος
 ὑπολήγοντος ἔξεισι καὶ ἄπεισιν εἰς τὰ
 Κύψελλα, ὅτε καὶ τὸ περὶ τῶν
 θεῶν μυστηρίων ἀνακαλυφθὲν δόγμα
 πρὸς μοίρας ἐναντίας διέστησε τὸ
 Χριστιανισμὸν, καὶ λαμπρῶς ἐπ' ἀγορᾶς
 καὶ τριόδων παρὰ τοῦ βουλομένου
 παντὸς τὰ τιμῆς ὁμοῦ καὶ σιγῆς
 ἐξεφαυλίχτετο ἄξια.

γ'. Μετὰ γὰρ τὸν Ξιφιλίνον Γεώργιον, ὃς ἔτεσιν
 ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν διεκυβέρνησεν, ὁ Καματηρὸς
 Ἰωάννης τὸν πατριαρχικὸν εἴληψε θρόνον, καὶ ὅσον
 τὸ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ξιφιλίνου ἀρξάμενον ὑπο-
 λαλεῖσθαι καὶ φέρεσθαι δόγμα πρόβριζον ἐκτεμεῖν,
 καὶ καθυποβαλεῖν μὲν ἀναθέματι τὸν γεννήτορα
 τούτου τὸν ψευδομόναχον Σικιδίτην ὡς αἰρεσιάρχη
 καὶ νέα ἐπισαγοντα δόγματα, τοὺς δ' ἄλλους ἔχε-
 μωθεῖν πείσαι· τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι ὡς εἶναι
 τὸ μυστήριον αὐθις μυστήριον, ὃ δὲ λογικαῖς μεθό-
 δοις ἔγρητο καὶ ἀποδείξει βιζυρμέναις εἰς συγκα-

A Philippopolim versantes bene secum agi putabant,
 si urbem defendere possent. Verum Alexius, oppidis
 et castellis, quæ in altissimis montibus e regione
 Hæmi sita nec minus impeditis itineribus firma
 sunt, suo arbitratu constitutis, ne cætera quidem
 tranquilla esse patiebatur : sed quæ ad Mosynopolim
 vergunt, ad ipsam usque Xanthiam, Pangæum
 montem et Abdera, ad defectionem impulit, et
 Smolenorum provinciam subegit ; et finitima quæ-
 que instar contagiosi morbi depescendo, Romanos
 partim cepit, partim sustulit, partim pretio dimisit,
 populares vero suos ultro deditioem **681** facien-
 tes pristinas tenere sedes passus est. Cum ita su-
 binde cresceret, prioribus hostibus longe pejor et
 crudelior exstitit, ad eam progressus immanitatem
 quam Barbari plerique fortitudinem esse censent,
 ut in computationibus captivos Romanos membra-
 tim disseccaret. Imperator vero factis suis declarans
 se protostratoris captivitatem singulare fortunæ
 beneficium judicare, maximis ejus opibus ac plane
 regis direptis, nec ulla re impervestigata relicta,
 uxore quoque et filio ejus in vincula nescio quo
 consilio conjectis, Cypsella proficiscitur. Eodem
 tempore dogma de divinis mysteriis vulgatum Chri-
 stianos in factiones divisit. Unde in foro et trivii
 res veneratione et silentio dignæ palam contemne-
 bantur.

3. Nam Georgio Xiphilino septem annis patriar-
 chatu functo Joannes Camaterus successit : qui,
 cum opinio quæ sub Xiphilino pullularat radicibus
 extirpanda, et ejus auctor nequam monachus Si-
 cidites ut hæresiarcha et homo seditiosus condem-
 nandus fuisset, et **682** aliis ipsius exemplo silen-
 tium imperandum, ut mysterium rursus esset
 mysterium, disserendi arte et demonstrationibus
 quæ adversarium convincerent, in rebus ingenii
 humani captum excedentibus et artificium respuon-
 tibus usus est. Composuit etiam oratione catechi-

aticas, quæ dies jejuniorum instare nuntiarent et sacerdotes ad id certamen exhortarentur, mentione inserta, quem dogma illud ortum habuerit, et quid sentiat ipse exposuit : adversariorum vero dicta plane silentio dissimulavit, refutationem, ut arbitrator, veritus ; et ea tribuit adversariis, quæ neque norant neque unquam cogitarant. Nam cum in questione esset, utrum Christi corpus post perceptionem incorruptibile sit, quale post passionem et resurrectionem fuit, an corruptibile ut ante passionem, alii dicebant incorruptibile, esse, quod divinorum mysteriorum perceptio confusio sit et recordatio quædam Domini propter nos mortui et redivivi, ut magnus in theologia Cyrillus tradit ; et quam partem quisque acceperit, ab eo Christum integrum percipi quem Thomas palparit, eumque comedi post resurrectionem, ut Joannes Chrysostomus affirmat his verbis : « O rem miram ! qui ad dexteram Patris sedet, in nostrum peccatorum **SSS** manibus invenitur. » Item : « Quicumque partem acceperis, eum totum accipis, qui a Thoma palpatus est. » Et alio loco : « Floruit in lege, adolevit in prophetis, maturuit in cruce, comeditur post resurrectionem. Neque enim aliud id est quod percipitur, quam illud corpus quod morte superata vitam nostram auspicatum est. Ut enim parum fermenti totam massam fermentat et sibi similem et parem reddit, ut divus Apostolus ait : sic immortale factum Dei corpus, cum in nostro corpore fuerit, totum id in se commutat et transfert. » Ait et magnus Eulychius : « Totum igitur sacrosanctum corpus et pretiosum sanguinem Domini accipit homo, etsi horum partem aliquam acceperit. Distribuitur enim impartibiliter inter omnes propter immixtionem, ut unum sigillum omnes imagines suas omni materis imprimat, et unum manet etiam post communicationem, non immixtum, non mutatum in ea in quibus expressum est, etsi numero plura fuerint. Eodemque modo una vox ab aliquo prolata et in aere diffusa, in eo qui eam protulit tota manet, et per aerem tota ad aures perfertur, nemine auditorum plus minusve percipiente : sed **SSA** tota est indivisibilis, et integra apud omnes, etsi decem millium numerum superent, quamvis ipsa corpus sit. Neque enim aliud est vox quam aer ictus. Nemo igitur ambigat, quin incorruptibile post mysticum sacrificium et sanctam et immortalem resurrectionem, sanctum et vivificum corpus, sanguis Domini per sacrificia in res solidas impositus, minus quam commemorata exempla suas vires minuens exprimitur et totus in totis inventiatur. » His ergo hæc proferentibus et alia plurima testimonia Ecclesiæ citantibus, alteros, id mysterium non confessionem resurrectionis, sed sacrificium duntaxat esse, et proinde corruptibile et amens et inamine ; ad quod qui accedat, non totum Christum percipiat sed partem, ut qui partem percipiat. Nam si, inquit, incorruptibile esset, etiam mentis esset participes et animalium et intactile et ina-

τάθεισιν τὸν προσδιαλεγόμενον ἐν τοῖς ὑπερφυσίαι καὶ μηδὲν ἔξωθεν δεομένοις ἐπιτεχνήσεως. Ἄλλὰ καὶ κατηχητηρίου συντιθεῖς λόγους τὴν τῶν νησιμῶν ἡμερῶν προθεσμίαν ἐφεστάναι προκαταγγέλλοντας καὶ τοὺς τῆς πνευματικῆς πάλης πρὸς τὸν ἀγῶνα ὑπαλείφοντας, ἐν μέρει μνημονεύων τοῦ δόγματος ὅπως μὲν συνεζητήθη καὶ τίνα τὰ παρ' αὐτοῦ δεσζόμενα καὶ ἄφασιν οἱ ἀντίφρονες σιωπῇ παρεδίδω, οἶμαι τὴν ἀντίφασιν ἐκτρεπόμενος, τῷ δὲ δόγματι ἐπιβάλλων ἐκεῖνα κινῶν κατηγόρευεν ἃ οὐδ' ὄλωσεν ἤδεσαν [P. 333] οὐδ' ἐβάλλοντό ποτε κατὰ νοῦν. Ζητήσεως γὰρ οὐσης εἰ τὸ μεταλαμβάνομενον ἅγιον σῶμα Χριστοῦ ἀφθαρτὸν ἐστίν, ὅποιον μετὰ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν, εἴτε μὴν φθαρτὸν ὡς πρὸ τοῦ πάθους, οἱ μὲν ἔλεγον ἀφθαρτὸν ὁμολογῶν γὰρ τίνα καὶ ἀνάμνησιν εἶναι τοῦ τεθνάναι τῆ καὶ ἀναβιώσιν δι' ἡμᾶς τὸν Κύριον τὴν τῶν θείων μυστηρίων μετάληψιν κατὰ τὸν μέγαν ἐν θεολογίᾳ Κύριλλον, καὶ ὡς ὁ ἂν μέρος τις δέξεται, ἐκεῖνον εἰσδέχεται ὅλον τὸν παρὰ τοῦ θωμᾶ ψηλαφθέντα, καὶ ὡς ἐσθίεται μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καθὼς ὁ χρυσσοῦς τὴν γλώτταν Ἰωάννης φησὶ πρὸς τοὺς ἐπομηνούς : « Ὁ τοῦ θαύματος ! ὁ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθήμενος, ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν εὐρίσκειται τῶν ἀμαρτωλῶν. » καὶ πάλιν : « Ἦνθησεν ἐν τῷ νόμῳ, ἠύξησεν ἐν τοῖς προφήταις, ὠρίμασεν ἐν τῷ σταυρῷ, ἐσθίεται μετὰ τὴν ἀνάστασιν. » καὶ πρὸς τοῦτοίς ὡς « οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν ἢ ἐκεῖνο τὸ σῶμα ὃ τοῦ θανάτου κρείττον ἐδείχθη καὶ τῆς ζωῆς ἡμῶν προκατήρξατο καθάπερ γὰρ μικρὰ ζύμη, καθὰ φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὅλον τὸ φύραμα πρὸς ἑαυτὴν ἐξομοιοῖ καὶ ἰσάζει, οὕτω καὶ τὸ ἀθανάτισθὲν τοῦ Θεοῦ σῶμα ἐν τῷ ἡμετέρῳ γενόμενον σώματι ὅλον πρὸς ἑαυτὸ μεταποιεῖ καὶ μετατίθησιν. » Ἐκεῖνα δὲ τῶν τοῦ λαμπτήρος τῆς Ἐκκλησίας Εὐτυχίου προτίθεσσαν ἕτεροι : « Ὅλον οὖν τὸ ἅπαν ἅγιον σῶμα καὶ τὸ τίμιον αἶμα τοῦ Κυρίου δέχεται, κἂν εἰ μέρος τις τούτων δέξεται. Μερίζεται γὰρ ἀμερίστως ἐν ἅπασιν διὰ τὴν ἔμμειξιν, καθὼς καὶ σφραγὶς μία πάντα τὰ ἐκτυπώματα αὐτῆς καὶ μορφώματα τοῖς μεταλαμβάνουσιν μεταδίδωσι, καὶ μία μένει καὶ μετὰ τὴν μετάδοσιν, οὐκ ἐλαττωμένη οὐδὲ ἀλλοιούμενη πρὸς τὰ μετέχοντα, κἂν ἢ τῷ ἀριθμῷ πλείονα ἢ καὶ ὡς μία φωνὴ ὑπὸ τῆς προαχθεῖσα καὶ εἰς ἕρα χυθεῖσα καὶ ἐν τῷ ταύτῃ προμένη πᾶσα μένει καὶ ἐν τῷ ἀέρι γινόμενη πᾶσα ταῖς ἀκοαῖς πάντων ἑναπετέθη, οὐδέποτε πλείον ἢ ἐλαττον τοῦ ἑτέρου τῶν ἀκούσαντων εὐλόγημένου, ἀλλὰ ὅλη ἐστὶν ἀδιαίρετος καὶ ἀλόγητος παρὰ πᾶσι, κἂν μύριοι τὸν ἀριθμὸν ἢ πλείους ἴεν οἱ ἀκούσαντες, καίτοι σῶμα ὑπάρχουσα οὐκ ἔστιν ἕτερον ἐστὶ ἢ πεπληγμένος ἀήρ. Μηδαὶς οὖν ἀμφιβολίαν ἔχτω, τὸ ἀφθαρτὸν μετὰ τὴν μυστικὴν ἱερουργίαν καὶ τὴν ἀγίαν ἀνάστασιν καὶ ἀθάνατον καὶ ἅγιον καὶ ζωοποιὸν αἶμα τοῦ Κυρίου τοῖς ἀντιτύποις ἐντιθέμενον διὰ τῶν ἱερουργιῶν ἐλαττον τῶν προσηρημένων παραδειγμάτων τὰς οὐκ εἰς γναπομόργνησθαι δυνάμεις, ἀλλ' ὅλον ἐν ὄλω εὐρίσκεισθαι. » Τῶν μὲν οὖν ταῦτα προτεινομένων καὶ μαρτυρίας ἄλλας πλείστας τῆς Ἐκκλησίας

παραγαγόντων, τῶν δ' ἐκ τῆς ἐτέρας μοίρας φασκόντων μὴ καὶ ἀναστάσεως ὁμολογίαν, ἀλλὰ θυσίαν μόνην τὸ τελούμενον εἶναι, καὶ φθαρτὸν ἀκολούθως καὶ ἄνουν καὶ ἄψυχον, μηδὲ τὸν τῆ μεταλήψει προσιόντα [P. 334] ὄλον ζέχθεσθαι τὸν Χριστὸν, ἀλλὰ μέρος ὡς καὶ μέρους μεταλαμβάνοντα. Εἰ γὰρ ἦν, φησὶν, ἀφθαρτον καὶ ἔνουν καὶ ἔμψυχον, ἦν καὶ ἀναφές καὶ ἀθέατον, μηδ' ὀδοῦσι κειρόμενον καὶ ἀληθόμενον, οὐδ' ἐν τῷ τμᾶσθαι μηδαμῶς δυσχεραίνον καὶ ὀδυνώμενον, ἐπεὶ καὶ ὡς εἰ τῶν σωμάτων ἠθέτουσιν τὴν ἔγερσιν, ἔφασκον (εἰδεῖν δ' ἂν ὅπως) ἐκεῖνοι ἐσεῖσθαι ἡμᾶς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀφῆτε καὶ ὁράσει καὶ σχήματι ἀνθρωπείῳ μηδαμῶς ὀποπίπτοντας, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀσωμάτων σκιάς ἀίσσοντας, καὶ διὰ τῶν κεκλεισμένων θυρῶν εἰσέλυσιν τοῦ Κυρίου μὴ θαῦμα ἰσχυρίζοντες εἶναι, ἀλλὰ τι προσφυές καὶ ἐφάρμοστον τοῖς ἀνισταμένοις ἐκ τῶν νεκρῶν. Τοιοῦτον μὲν ἐν τοῖς γραφείοις οὐκ ἔστιν ὅλως εὑρεῖν οὐδὲν, καταδρομῆν δὲ τινα ἀναιδῆ καὶ ἀμάρτυρον, ὡς οἷα λεγόντων ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως καὶ κοινωνίας ἀφθαρτῆσθαι τὸν κυριακὸν ἀνθρώπον καὶ ἀναλυθῆναι εἰς θεότητα, καὶ διὰ τοῦτο φρονοῦντες καὶ τὸ μεταλαμβανόμενον ἀφθαρτον

gigatio impudens et nullis mixta titibus, quasi dicerent incorruptibilem esse factum, proptereaque sentirent id etiam quod perciperetur esse incorruptibile.

δ'. Ὁ γὰρ μὲν βασιλεὺς τῆ κρείττονι προστεθεὶς δόξῃ παραγέγονεν, ὡς ἔφη, ἐς τὰ Κύπελλα, καὶ τὸ συναθροισθὲν ἐκεῖσε παρεληφῶς στρατεύμα ἄνεσιν εἰς Ὀρεστιάδα ἔνθα καὶ πλείους ἡμέρας ἐνδιατριψάς ἀμηχανίᾳ συνείληπτο, τὸν μὲν ἀποστάτην ὄρων δυσμαχώτατον, τὸ δὲ συνὸν αὐτῷ στρατεύμα ἀντιθέτως ἔχον καὶ πρὸς μόνην ἐκθνήσκον τὴν τῶν πολεμίων ἐνήχησιν. Τοῖς δὲ πολλοῖς καὶ ὄνομα χλευαζόμενον ἢ βασιλείος ἐκεῖθεν ἀνελογίζετο. ἄφιξις, καὶ μηδὲν τι μηδαμῶς χορηστὸν κατορθοῦν, καὶ εἰς Βάρβαρον μᾶλλον ἐν τῷ ὀποστέλλεσθαι προσεπαίρεσθαι εἰς θρασύτητα. Ὁ δὲ τὸ τῶν πραγμάτων ἄγριον καὶ δυσπρόσιτον, ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου, περιποπύζων καὶ διασαίνων παντοῖος ἐγίνετο, κατὰ τοὺς αὐτῷ οἰκειοτάτους βιβλιοφόρους ἔπεμπε πρὸς Ἀλέξιον, ἐς συμβάσεις αὐτὸν προσκαλούμενος. Ἔστι δ' ὅπη καὶ δολοφονίας ἐφρόντιζε, μηδὲ τοῦ πολέμου παντάπασιν μεθιστάμενος. Τῷ τοι καὶ τὴν στρατιὰν ἀναλαβὼν καὶ τὴν Φιλίππου ἐπαρχίαν καταλαβὼν περὶ τὸ φρούριον στρατοπεδεύεται τὸν Στενίμαχον, εἰς δὲ πολλοὶ τῶν βαρβάρων συνέφυγον, καὶ διεληφῶς [P. 335] αὐτὸ τοῖς στρατεύμασιν ἐξεῖλε τε κατὰ κράτος καὶ τοὺς ἐνότας ἠνδραποδίστατο. Ὁ δ' ἀποστάτης ἀφικέσθαι μὲν ἐς βασιλέα οὐδαμῶς συνετίθετο, ἀλλὰ μηδ' ἂν ἐτέρως σπεισασθαι διετίετο, εἰ μὴ λωρῶν καὶ πόλεων ἐγγράφως αὐτῷ βασιλεὺς ὑπεσπείρη ὅσπας αὐτὸς ἐχειρώσατο, καὶ τὴν κατηγγυημένην αὐτῷ Θεοδώραν μετὰ τῶν ἀρχικῶν ἐκπέμψαι παρασήμων. Τῶν δὲ συνθηκῶν ὅψι ποτε καὶ τῶν ὀρκῶν τετελεσμένων ὡς ἤταίτο Ἀλέξιος, βουλευέται τι μετέπειτα βασιλεὺς οὐκ οἶδεν εἰ στρατηγῶσι καὶ βασιλεῦσιν ἀρμόδιον, οὐκ παρὰ πᾶν ἕτερον τὸ εὐορκεῖν τιθέναι περὶ πλείστον χρεῶν τὸν γὰρ Ἀλέξιον θείων κουσμάτων ἀπο-

spectabile, neque dentibus scinderetur et moleretur, et in scindendo nullam omnino molestiam aut dolorem sentiret; praesertim cum sacrificus dicat: « Qui comedit me, vivet. Quemadmodum misit me Pater, et ego vivo propter Patrem. » Quasi cum malo animo et voluntate tantam ignorantiam et recordiam se conjunxisse faterentur. Nam baptisma pro similitudine mortis Christi sepultura est et emersio. « Quicumque enim in Christum baptizati sumus, Christum induimus, et in mortem ejus baptizati sumus, » et divinorum mysteriorum officacia per Dei adorationem et invocationem et gratiae caelestis descensum perficitur. Quæ et id genus alia improborum hominum verba ut impiis et inutilia præermisimus. Nam quasi etiam corporum resuscitationem improbarent, dicebant: Ipsi quæ ratione nitantur viderint quomodo nos post resurrectionem nullo modo sub tactum, aspectum et figuram humanam casuros asserunt, sed ut incorporeas umbras voluturos, et Christi per clausam januam ingressum non miraculum, sed aliquid cognatum et aptum resurgentibus ex mortuis esse asserant. Ac tale nihil prorsus in scriptis reperitur, sed ex ipsa unione et communione Dominicum hominem

4. Cæterum imperator meliori assensus parti, Cypsella, ut dixi, profectus, et congregato ibi exercitu assumpto, Orestiadem contendit: ibique complures dies commoratus inops consilii erat. Non desertorem oppugnatu difficillimum esse; exercitum suum timore perculsum audita duntaxat voce hostium emori, imperatoris adventum vulgo ridiculum haberi, nomen sine ullis successibus, et Barbari audaciam retro cedendo magis invalescere videbat. Tamen temporum difficultates utcunque leniendo, Alexium per fidelissimos suos tabularios ad pactiones invitavit; aliquando etiam per dolum necem ei machinatur, neque a bello penitus recedit. Itaque cum exercitu in Philippopolitanam provinciam profectus, circa Stenimachum castellum, quo multi Barbari confugerant, castrametatur. Quo legionibus circumdato et vi expugnato, captivos in servitutem redegit. Desertor vero nec ipse ad imperatorem venire, nec aliter de pace quidquam audire voluit, nisi imperator dato diplomate urbibus et agris ei cederet quas ante occupasset, et desponsam Theodoram cum imperatori insignibus mitteret. Pactionibus et jurejurando vix tandem de Alexii sententia contentis, imperator consilium inhi haud scio an ducibus et imperatoribus dignum, quibus jurisjurandi religionem cæteris rebus omnibus antiquiorem esse decet. Nam Alexium sacrosancto Evangelio misso per generum natu majorem Alexium ad se pellectum, 687 dato, ut dixi, utrinque jurejurando, in vincula conjicit, Davidica illa sententia: « Cum sancto anctus, et cum perverso perversus eris, » abusus. Inde urbibus et castellis citra laborem politus, fratrem ejus Mitum in exsilium mittit.

στολαίς διὰ τοῦ πρεσβυτέρου τῶν γαμβρῶν Ἀλεξίου πρὸς ἑαυτὸν ἐφελκυσάμενος μετὰ τὴν τῶν ὄρκων, ὡς ἔφην, συμπλήρωσιν, συνειληφῶς εἶχεν ἐν δεσμοῖς, τὴν « Μετὰ ὀσίου ὀσίου ἔση καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψης » Δαβιδικτὴν φωνὴν οὐχ ὡς ἐβρέθη ἐπενεγκῶν. Κάκ τοῦδε τῶν τε πόλεων καὶ φρουρίων ἀπονητὶ περιγίνεται ὧν ἤρχεν Ἀλέξιος, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μίτον φυγάδα τίθησι. Καὶ τοιαῦτα δράσας ἐπάνεισιν ἐς τὸ Βυζάντιον.

His peractis Byzantium reversus, conjugem Euphrasiam non otiosam desedissee domi reperit, sed homines factiosos et peculatores viriliter ultam cujusdam Contostophani conatus oppressisse, non contemnendum sane facinus, sed (ut mulieris) potius admiratione dignum, si is sexus intra certos quasi officii limites se cohibere sciret. Nunc immo-dica superbia et curiositas præceps et rei bene gestæ opinio recte facta ut solem nubes obscurant. Nam cum futura cognoscere vellet, in nefarias divinationes incumberebat et multa illicita peragebat. Itaque ænei apri Calydonii rostrum præcidit, qui setis horrentibus et exsertis dentibus leonem in Hippico invadit; et inclytum Heroulem, pulcherrimum Lysimachi opus, qui leonimæ pelli incumbens capite in manum inclinato suas fortunas deplorat, multis verberibus afflicere instituit. O rem absurdam! o facinus, heros illustris et magnanime, contra te susceptum! quis unquam Eurystheus tale certamen tibi mandavit? quæ Omphale, exercitata meretrix et malefica muliercula, tam superbe teoum egit? Neque hac impudentia contenta, aliarum quoque statuarum partes aliquas mutilabat, nonnullis capita malleis contunde-bat. Urbana vero multitudo, quibus obscenis verbis abstinuit, quibus conviciis eam non proscidit? quidam etiam ex circumforaneis aves humanarum vocum imitatrices sedulo edocuerunt, ut in triviiis et angiportis vulgari voce canerent: « Politica justitia. » Eadem aurata chirotheca accipitrem sustinebat, et in venatu canes inelamabat, cum magno venatorum et aucupum comitatu.

Non multo post Caichosroes Iconii satrapes imperatorem adit tiaram capite gestans, veste auro interpuncta amictus. Verum ubi pauca de Persæ hujus familia disseruero, historiæ seriem prosequar. Clyasthlani Iconiensi, qui superioribus temporibus potentissimus fuit et multa cum Manuele imperatore bella gessit, multas victorias adeptus est, filii plures fuerunt, Amasiam, Ancyram, Dorylæum et alias beatas urbes Ponticas Mauto assignavit. Melitenem, Cæsaream et Caloniam quæ nunc Taxara dicitur, Coppatinus gubernabat. Aminso, Docea, et aliis maritimis urbibus Rucratinus potiebatur. Hic vero Caichosroes Iconium tenebat, item Lycaoniam et Pamphyliam, et quæ ad Cottyianum usque pertinent. Coppinato mortuo, de ejus satrapia Doceæ princeps Rucratinus et Mautus Ancyranus certant. Sed Rucratinus ingonio et

Εὐρίσκει δὲ καὶ τὴν σύνευνον Εὐφροσύνην μὲ πάντῃ τὴν οἰκουρίαν ἀσπασαμένην, ἀλλὰ κατὰ σα-sισικῶν καὶ δημοκόπων κάκινῃν ἀνδρῖσαμένην, καὶ ὡς μίτον Πηνελόπειον ἀναλύσασαν τὰ παρά τῆς Κοντοστεφάνου ἐξυφανθέντα συστρέμματα. Ἦν ὃ ἂν οὐκ ἀσπούδαστα ταῦτα οὐδὲ τοῦ ἄγασθαι πό-βωθεν, ὡς ὑπὸ γυναικὸς κατορθούμενα, εἴπερ ἤδεσαν μέτρα καὶ ὄροις ὑπήγοντο. Νῦν δὲ τὸ ἄην τυφομανὲς καὶ πολυσπερχὲς τῆς δεσποίνης καὶ τὸ δοκοῦν ἴσως δεόντως ἀκριβωθῆναι ἡχραίου τε καὶ διέφθειρεν, ὡς νέφεσιν ἥλιος, τοῖς ἐπιγινομένοις ἀπευκαταίοις ἀφαιρούμενα. Τριπομένη γὰρ ἐς προγνώσεις τῶν γινομένων ἀβήτουργίαις καὶ μαν-τελαῖς προσέκειτο καὶ πολλὰ τῶν ἀθεμίτων εἰργά-ζετο, ὥστε καὶ τοῦ Καλυδωνίου σοὺς δὲ βύχχος ἀπέτεμεν, ὃς ἐν τῷ Ἴππινῷ χαλκοῦς ἰσάμενος φρίσσει τὴν λοφίαν καὶ χωρεῖ χαυλιόδους πρὸς λέοντα, καὶ τὸν καλλίνικον Ἡρακλῆν τοῦ Λυσιμά-χου ἔργων τὸ κάλλιστον ὄντα, χειρὶ βαλόντα τὴν κεφαλὴν τῆς λεοντῆς ὑπεστρωμένης κοφίνην καὶ τὰς ἰδίας τύχας ὀλοφυρόμενον, πολλαῖς κατὰ νό-του ξᾶναι διενόητο. Ἡράκλεις τοῦ ἀτοπήματος, καὶ παπαὶ τῶν ἐπὶ σοὶ τολμωμένων, ἤρωες ἄλκιμα καὶ μεγαλόθυμοι. Τίς σοι Εὐρυσθεὺς τοιοῦτον πάποσι προῦθηκεν ἄεθλον; ἢ τίς Ὀμφάλη, ἐπίτριμμα ἐρώτων καὶ κακότεχνον γύναιον, οὕτω σοὶ ὑπερη-φάνως προσενηνέκται; Οὐ ταῦτα δὲ μόνον ἀναιδῶς διεπράττετο, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἀνδρικέλων ἀβήρει μόρια, καὶ σφυρῶν κρατομαῖς ἐκαρπόμεναι ἔτυπα. Τὸ δὲ τῆς πόλεως πλῆθος ἐπὶ τούτοις τί μὲν δυσχε-ραῖνον ἀπρεπὲς οὐκ ἐφθέγγετο, πολλαῖς δ' οὐκ ἐπί-πλυνε τὴν ταῦτα πράσσουσιν ὕβρεσιν; Ἐνιοὶ δὲ τῶν ἀγοραίων καὶ τὰ μιμητὰ τῶν πτηνῶν, καὶ ὅσα ἡ φύσις ἐστόμωσε πρὸς μουσουργίαν, αἰεὶ μίαν ὑποβάλλοντες μάθησιν, καὶ ταύτην [P. 336] κοινόλεκτον, ἄδειν ἐπὶ στενωπῶν καὶ τριόδων, « Πολιτικὴ τὸ δίκαιον, » ἐξε-παίδευσαν. Ἡ δ' αὐτὴ καὶ δορὰν χρυσόπικτον ἐγγείριον ἔχουσα διασχισμένην ἐς δάκτυλον κωνητῆναν εἶχεν ὄρνιθιν, καὶ ἐξιοῦσα πρὸς θήραν ἐπέκλωζε τε καὶ ἐπεθώριζε, καὶ τοὺς περὶ τὴν θεραπαίαν τούτων καὶ κομιδῆν ἱκανοὺς εἶχεν ἐρεπομένους.

Οὐ πολὺς δ' ὁ ἐν μέσῳ καιρὸς, καὶ Καῖχοςρόης ὁ τοῦ Ἰκονίου σατράπης ἀπαντᾷ πρὸς βασιλέα, κυρ-θασίαν ἐπὶ κεφαλῆς ἔχων καὶ στολὴν διηνητισμένην χρυσοῦ ἀμπεχόμενος. Ἀλλὰ μικρὸν τι περὶ τοῦ γέ-νου τοῦ Πέρσου τοῦδε τὸ λέγειν διαλαβὸν τῆς τῶν ἐξῆς ἱστορίας αἰθῆς ἀψοίτο. Τῷ Ἰκονιστῇ Κλιτασο-θλάν, ὃς ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἠδυνήθη τὰ μέγιστα καὶ πολλοῖς ἀντετάξατο τῷ βασιλεὶ Μανουήλ καὶ νίκαις διαπολεμῶν ἐστεφάνωται, πλείους γεγονότων υἱοῖς. Ἀμάσειαν μὲν οὖν καὶ Ἀγκυραν καὶ Δορύ-λαιον καὶ πόλεις ἄλλας Ποντικὰς εὐδαίμονας τῷ Μασοῦτ ἀπεκλήρωσε, Μελιτηνὴν δὲ καὶ σὺν Καισα-ρεῖα Κολώνειαν, ἣ νῦν Τάξαρα λέγεται, ὁ Κοππα-τῆνος διεῖπεν. Ἀμινσὸν δὲ καὶ Δόκειαν καὶ παρά-λους πόλεις ἐτέρας ὁ Ρουκρατῆνος παρεῖληφεν εἰς ἀρχήν. Καῖχοςρόης δὲ, οὐ πρὸ βραχέος ἐμνήσθη-μεν, ἡγεμόνευεν Ἰκονίου Λυκαονίας τε καὶ Παμ-

φυλάας προΐστατο, καὶ ὄσα παρατείνει ἐς αὐτὸ Ἀ Κοτυάειον. Ὡς οὖν ὁ Κορπατίνος τοῦ ζῆν παρελέλυτο, περὶ τῆς σατραπείας τοῦδε διαμιλλῶνται ὁ τε τῆς Δοκείας κρατῶν Ῥοκρατίνος καὶ ὁ κατάρχων τῆς Ἀγκύρας Μασούτ. Ἄτερος τοίνυν αὐτῶν ὁ Ῥοκρατίνος τὸν ἀντιτρέχοντα ὑποφθάσας κασίγνητον τὸ νίκος ἤρατο, δεξιωτέραν φύσιν λαχὼν καὶ πολεμοχαρῆς διαφερόντως δεικνύμενος Ἀμέλει καὶ μεζονος εὐμοιόσας ὁ Ῥοκρατίνος ἐντεῦθεν δυνάμειος τὸν μὲν Μασούτ ὑπενδόντα οἱ καὶ φίλα φρονεῖν συνθάμενον, μέρος τῆς τοπαρχίας ἀφελόμενος, τῆς λοιπῆς χώρας ὡς πρώην διαφῆκε προΐστασθαι, τῷ δὲ γε Καίχοσρόη μάλα ἐμμανῶς ἐπεφύη, παλαιὸν ὑποτύφων Ἰκονίου ἔρωτα ὡς ἀρχαίου πατρίφου, καὶ τοῦτον ὡς μητρόθεν Χριστιανὸν μυσαστόμενος. Πέμπων οὖν ὑπεκαστῆναι οἱ παρῆναι τοῦ Ἰκονίου καὶ τῆς ὅλης ἀπαρεῖν δυναστείας, εἶγε βούλοιο εὐ μάλα πράξειν αὐτός, τὰς δὲ πόλεις κατ' ἄνδρα καὶ κατ' ἔθνος ἀπειράτους μείναι τῶν ἐκ τοῦ πολέμου δεινῶν· οὕτω κεκομπασμίνος ἦν καὶ ἀνυπέρβλητος τὸν τύφον ὁ βάρβαρος, καὶ τὴν ὄφρυν ὑπερνέφελος, καὶ ὡς ἰὸς πολύφθορος κατὰ πλείστον διασκιδνάμενός τε καὶ διαχεόμενος. Πρόσεισι τοίνυν Καίχοσρόης τῷ βασιλεῖ ἐκεχειρίας γενομένης, τὸν ἐκ τοῦ τοκέα κατὰ τοῦτο ἐζηλωκῶς, ἐπεὶ κάκεινος τοὺς ἀφ' αἵματος ἀδικῶν καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀδικούμενος μετὰ τὴν τοῦ φύσαντος ἐκείνου Μασούτ ἀποθίωσιν, ὡς εἰς ἄγκυραν ἱερὰν καὶ στερεὰν χεῖρα δυνάμενην ὑπολαβεῖν, τὸν αὐτοκράτορα προσέβλεψε Μανουήλ. Ἄλλ' ἐκείνος μὲν οὐ κατόπιν ἐλήλυθε τῶν ἐλπίδων, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ὑπὲρ δόκτισιν ἀθραῖς αὐταῖς ἐντετύχηκε· Καίχοσρόης δὲ βραχέα ἄττα φιλοφρονηθεὶς καὶ τῶν ἐν νῆϊ οὐδ' ὅσον εἶπεῖν ἐνδείστερα, μήτε σύναρσιν εὐρηκῶς τῆς πρὸς τὸν κασίγνητον ἀντιτάξεως ἐπανέκκμησεν οἴκαδε· [P. 337] ἄλλ' οὐκ ἔφθη καθαρῶς εἰσὶν τὸ Ἰκόνιον, καὶ τοῦ Ῥοκρατίνου κατ' αὐτοῦ ἐπιόντος τῆς τε ἀρχῆς ἐκαφαρίζεται καὶ φυγὰς εἰς Ἀρμενίαν παρὰ Λεβούνη γίνεται. Τὰ δ' ἐπὶ τούτοις οὐκ ἀμυδρά μὲν τὰ τῆς καὶ ἄλλως χαρίεντα, εἰ καὶ ξυνέθη σφᾶς πολλὰς κατ' ἀλλήλων ἐξενεγκεῖν πόλεμον, ἐπεὶ καὶ φιλοῦσιν ἄνθρωποι μὴ μόνον τὸ συγγενὲς καὶ ὁμόφυλον πάσχον κακῶς, ἀλλὰ πῶς καὶ τὸ ἀλλόγλωττον οὐ φανὲν πολλὰς πολέμιον προσιδὼν καὶ προσπίπτον φιλανθρωπίας καταξιοῦν· τὰ δὲ γε τῆς ἀμύνης καὶ τῆς καταγωγῆς ἐς τὴν προτέραν ἡγεμονίαν ὄλοσχερῶς ὁ Λεβούνης ἀπέπατο, Ῥοκρατίνῳ σπείσασθαι φάσκων, καὶ μηδὲ τὴν σύναρσιν ἔχειν ὄρῃ ἀναίμακτον. Διὰ ταῦτα τοίνυν ἐς βασιλεῖα Καίχοσρόης μετακεχώρηκε πάλιν, συλλήψεσθαι οἱ πρὸς τὴν ἀνάβρυσιν τῆς ἀρχῆς ὀπωσθήποτε φανταζόμενος. Τῶν δὲ κατὰ σκοπὸν αὐθις διαμαρτῶν Ῥωμαίοις συνῆν, μὴ πᾶν μεταλαγχάνων θεραπείας τῷ γένει ἐπειοικίας.

ε'. Τῷ δ' ἐφεξῆς ἔτι μετὰ Κομάνων πάλιν D ἐπιζόντες οἱ Βλάχοι, καὶ τὰ κράτιστα τῆς χώρας κείραντες, ἀσινεῖς ἐπανελύσαν. Τάχα δ' ἂν καὶ ταῖς χερσαίαις πύλαις τῆς βασιλίδος προσήγγισαν, ἐπ' αὐτὴν τραπόμενοι, εἰ μὴ τὸ χριστιανικώτατον οἱ Ῥώος γένος καὶ οἱ τοῦτων ἀρχικῶς προεδρεύοντες, τοῦτο μὲν κατ' αὐθαίρετον ὁρμὴν κινηθέντες, τοῦτο δὲ ταῖς τοῦ ἀρχιποίμενος αὐτῶν λιταῖς ὑπενδόντες, ἀξιάγαστον οἶον τὸ πρόθυμον ἐπὶ τοῖς Ῥωμαίων ἐπεδείξαντο πράγμασι, καὶ διὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ λαὸν τὸν κακῶς ὑπὸ τῶν Βερδάρων πάσχοντα ταῖς τοῦ ἔτους πολλὰς ἀπαγωγαῖς καὶ ταῖς ἀποδόσεις τούτων εἰς ἔθνη τὰ μὴ χριστιάνωμα δυσχεράναντες.

rei bellicæ peritia superior, auctis ea victoria opibus, Masuto cedenti et amicitiam offerenti, toparchiæ parte ademta, reliqua ut prius tenenda concessit. Sed in Caichosroen magno cum furore impetum feoit, jampridem 690 Iconii, ut paternæ sedis, potiundi cupidus, et illum ut matre Christiana genitum odio prosequens. Per legatos igitur fratrem monet ut sibi Iconio cedat et toto principatu excedat, si et salutis suæ et subjectarum civitatum incolumitati consultum velit. Tantus erat fastus, tam immanis arrogantia Barbari, et supercilium supra nubes arrectum; ita exitiale venenum late diffundebatur. Quare Caichosroes factis induciis, patrem suum imitatus, imperatorem adit. Nam is quoque mutuis injuriis cum fratribus suis certans post Masuli patris obitum ad imperatorem Manuelem ut sacram ancoram et salutare præsidium confugit. Verum illum spes sua adeo non frustrata est, ut etiam spe ampliora fuerit consecutus: Caichosroes vero parvam benignitatem et infinito intervallo exspectatione sua minorem expertus, nec impetratis contra fratrem auxiliis, domum rediit. Sed vixdum Iconium ingressus a Rucranito opprimitur; et patria pulsus ad Leburnem in Armeniam confugit, ubi humaniter et splendide est susceptus. 691 Elsi enim multa bella inter se gesserant, tamen solent homines non tantum cognatos et populares afflictos, sed hostes etiam supplices benigne tractare. Cæterum eum in integrum restituere prorsus noluit Leburnes, quod sibi fœdus cum Rucratino intercedere affirmabat, nec incruentum fore auxilium cerneret. Quapropter Caichosroes denuo ad imperatorem abiit, spe principatus ejus ope recuperandi concepta. Sed iterum frustratus apud Romanos vixit minori splendore quam pro nobilitate generis.

5. Sequenti anno Blachi eum Comanis impressione in Thraciam facta, et optimis quibusque provinciæ partibus vastatis, incolumes recesserunt; ac forsitan ad terrestrem imperatricis urbis portam accessissent, nisi Rossi Christianissima gens eorumque principes, partim sua sponte, partim pontificis precibus adducti, admirabili studio pro Romanis oppugnassent, Christiani populi miserti, qui a Barbaris male tractabatur, et indignati eum sæpius eodem anno abduci et gentibus a Christiana religione alienis venundari. Unde Calizæ 692 princeps Romanus, magno et forti exercitu subito coacto, in Comanorum agrum iteravit, et vias illo

negotio diripuit et vastavit omnia; eoque sæpius in gloriam et amplificationem inculpatæ Christianæ fidei, cujus minima pars et grano sinapis par montes transponit et sublimia transfert, benigne facto, Comanorum incursions repressit, et Romanis in excidii periculo constitutis auxilium tulit inopinatum prorsus et improvisum, divinitus omnino procuratum per ejusdem religionis populum. Cæterum eo anno hi Tauroscyriæ quoque seditione conflictati sunt, et Romanus hic et Ciabæ princeps Ruricas cæde popularium suorum enses imbuerunt. Sed Romanus homo robustus et strenuus tum quoque multos Comanos cecidit, qui optima et fortissima phalange Ruricæ opem tulerant.

τούτους ὁ τότε χρόνος παρέδραμεν ἀτασίιστα, κατὰ οὗτος καὶ ὁ διέπων τὸ Κίαβα Ρούρικας· νίκην δ' ὁ Ῥωμανὸς ἀπενεγκάμενος, Ῥωμζλέος ὦν τὸ σῶμα καὶ τὰς χεῖρας δραστήριος, πολλοὺς καὶ τότε τῶν Κομάνων κατέτρωσεν, οἱ συνεφήψαντο τῆς μάχης τῷ Ῥούρικῳ, κρατίστη καὶ γενναιοτάτῃ φάλαγγι περὶ αὐτὸν ὀρώμενοι.

Sed nec hoc silentio prætereundum est. Fuit nummularius quidam Calomodius nomine, qui longinquis et difficilibus negotiationibus maximam pecuniam acquisierat, homo avarus et sordidus, tantum non indormiens marsupio et pecuniæ postponens omnia. Qui cum pro ditissimo celebraretur, et non ut hortus Alcinoi sicum super sicum et pirum super pirum, sed aurum auro, argentum argento cumulatam gignere diceretur, avarorum principum insidiis est appetitus sæpe. Sed erat idem omnino arbor cognationis, in foro et urbis angiportis tanquam in Edem plantata. Ut igitur pomi eleganti a quoniam primos parentes nostros in servitutem redogit, sic tum auri nitor aulicos ad rapinam invitavit. Sed simul et Calomodii manus injecerunt, seditionem in urbe exitarunt, majorem quam majores nostri calamitatem perpessi. Nam illi non solo aspectu contenti, sed decerpto et gustato fructu, jure pœnas dederunt: hi vero nondum viso auro frustra inhiarunt; et Tantaleam sitim perpessi, cum fontem haberent, bibere non potuerunt, sed crebro haurire conati aurum ex manibus amiserunt. Nam circumforanei, Calomodii captivitate et causa ejus cognita vesperi, mane tributim convenerunt, et Dei templum ingressi patriarcham Camaterum Joannem circumsteterunt, tantum non discerpturos eum aut de fenestra præcipituros comminati, nisi litteris ad imperatorem datis Calomodium ut ovem perditam aut aberrantem a grege recocaret. Is, populi tumultu ægre sopito, facundia sua et commiseratione eum quem quærebant ut agnum reduxit, non auro pro pelle abrepto a lupis, neque lana direpta.

Atque hic motus citra sanguinem desinit, et ex principio tristi et tragico in comicum ludum festivamque fabulam est mutatus, fletu in risum con-

Ἦθεν καὶ διὰ ταχέων παρσκειυάσάμενος ὁ τῆς Καλιτζης ἡγεμὼν Ῥωμανὸς, ἀγαθὴν τε καὶ πολλὴν ἡθροικῶς στρατιάν, κατὰ Κομάνων ἐξώρμησε, καὶ τὴν γῆν αὐτῶν κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν ἐπιῶν ἐφθειρε καὶ ἠπάνισε. Καὶ τοῦτο φιλοφρόνως εἰς καύγημα καὶ μεγαλωσύνην τῆς τῶν Χριστιανῶν ἀμωμότητος πίστεως πολλάκις διαπραξάμενος, καὶ τὸ βραχύτατον καὶ ὅσον κόκκος σινάπεως μεθίστησιν ὄρη καὶ μετεπίθησι τὰ μετέωρα, τὰς τῶν Κομάνων ἐφόδους ἔστησε καὶ τοῖς ἀντήκιστα πύσχοσι Ῥωμαίοις ἀνακωχὴν ἐθράβευσεν τοῦ κακοῦ, ἀνυπονόητος ἀρωγὴ καὶ ἀτυλλόγητος συνασπισμὸς καὶ φάλαγγι, ὡς εἰπεῖν, θεοσύλλεκτος ἔθνη ἁμοπίστη φανεί. Πλὴν οὐδὲ τὰ κατὰ τοὺς Ταυροσκύθας δ' ὁμοφύλου σφαγῆς τὸ ξίφος ἔβαψεν ὅτε Ῥωμανὸς ἀπενεγκάμενος, Ῥωμζλέος ὦν τὸ σῶμα καὶ τὰς χεῖρας δραστήριος, πολλοὺς καὶ τότε τῶν Κομάνων κατέτρωσεν, οἱ συνεφήψαντο τῆς μάχης τῷ Ῥούρικῳ, κρατίστη καὶ γενναιοτάτῃ φάλαγγι περὶ αὐτὸν ὀρώμενοι.

Ἄλλὰ χρεῶν μὴδὲ τοῦτο παριδεῖν ἀνιστόρητον. Ἦν τις κόλλυβιστής, Καλομόδιος τὴν προσηγορίαν. Οὗτος χρήμασιν ἐδεβρίθει πολλοῖς, ἀργαλίαις καὶ δολιχὰς ἐκδημίας κατ' ἐμπορίαν [P. 338] πολλαχῆ στειλάμενος, κερδαλεόφρων ἄνθρωπος· ἀμέλει καὶ συγκαθεύδων τῷ φασκωλίῳ καὶ πρίθων τὸ κύμινον καὶ πάντα τιθεὶς τοῦ χρηματίζεσθαι δεύτερα δέδωκε καθ' ἑαυτοῦ πολλάκις λαβὰς τοῖς χρυσοθήραις ἀρχουσιν, ἀνθρώπων εἶναι ῥυφηνέστατος καὶ ὡς κῆπος Ἀλκινόσιος καὶ τῆς ὥρας τὸ ἀκαρπές, οὐκ ἔχνην τρίφων ἐπ' ἔχνη σῦκόν τ' ἐπὶ σύκῳ παρέχων, χρυσὸν δὲ φέρειν ἐπὶ χρυσῷ, ἐπὶ δ' ἀργυρίῳ φύσιν ἀργύριον. Ὁ δὲ φυτὸν ἀντικρυς γνώσεως ἦν, ὡς ἐν Ἐδέμ πεφυτευμένον τῇ ἀγορᾷ καὶ τοῖς τῆς πόλεως στενωποῖ. Οὐκοῦν ὡς ἡ ἄνθη τῆς ὀπώρας σέλαι τοὺς γενάρχας ἐδουλαγώγησεν, οὕτω δὲ καὶ τῷ χρυσοῦ τότε τὸ πυρωπὸν τοὺς ἐπὶ τῶν βασιλείων χρυσῶνων εἰς τὴν ἐκεῖνου τρύγην ἐφείλκυσεν. Ἄλλ' ἅμα τῷ Καλομόδιῳ τὰς χεῖρας ἐπέβαλλον, καὶ ἅμα τὴν πόλιν εἰς στάσιν ἀνέσεισαν, μεῖζόν τι τῶν προτέρων πεπονθότες δυστύχημα· οἱ μὲν γὰρ τοῦ καρποῦ δρεψάμενοι καὶ μεταλαβόντες, μὴδὲ τὴν λιχνείαν ἐς μόνην τὴν δρασιν περιστήσαντες, τῇ δικῇ δικαίως ὑπέπεσον, οἱ δὲ μὴδ' ἐμβλέψαι τοῖς χρήμασι φθάσαντες μάτην ἠλέγχθησαν ἐγχανόντες καὶ δίψος Ταντάλειον ἔπασχον. Ἐχόντες γὰρ τὴν πηγὴν οὐκ εἶχον καὶ πιεῖν ἐξ αὐτῆς, ἀλλὰ συχνάκις ὀρμηκότες ἀρσασθαι εὕρισκον τὸ χρυσιον τῶν οἰκείων χειρῶν ἀφαντούμενον. Οἱ γὰρ ἀγοραῖοι ἐσπέρας μαθόντες τὴν τοῦ Καλομόδιου κατάσχεσιν καὶ τὸ αἴτιον αὐτῶν ἐπιγινόντες, κατὰ πατριᾶς ἔθρου ἡθροίσθησαν, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ νεῶν εἰσιόντες καὶ τῷ πρώτῳ ἐμφρόντες ἀρχιερεῖ (ἦν δὲ οὗτος ὁ Καματηρὸς Ἰωάννης) περιστάντες μικροῦ καὶ διασπῆν ἠπειλοῦν καὶ κύμβαχον ἐκ τῆς ἐστίας κάτω βαλεῖν, εἰ μὴ ὅσα καὶ συριγγί τοῖς πρὸς βασιλέα χρησάμενος γράμμασιν ὡς πρόβατον ἀπολωλὸς ἦ καὶ ἀπόνομον τὸν Καλομόδιον αὐτοῖς ἐπανακαλέσεται. Ὁ δὲ μόλις καταστείλας τοῦ λεῶν τὸν θόρυβον τῇ τῶν χειλέων περιφύσσει καὶ τῷ λαμπρῶς ἐπὶ τούτῳ παθαίνεσθαι ἐπανάγαγεν αὐτοῖς ὡς ἀμὸν τὸν ζητούμενον, μὴ τὸν χρυσὸν ὡς δορᾶν ἀποσυρέντα ραπὲ τῶν συσχόντων αὐτὸν λυκιδῶν, μὴδὲ λυμυθέντα τὴν τρίχωσιν.

Καὶ τὸ μὲν οὕτως ἀναίμωντι πονελήλυθεν, ἐξ αἰτίου τραγικοῦ τε καὶ σκυθρωποῦ ἐς κωμικὸν κατέληξεν ἀκοὰς διαχέον ἄθυρμα καὶ σχηματίζον τὸν

Καὶ τὸ μὲν οὕτως ἀναίμωντι πονελήλυθεν, ἐξ αἰτίου τραγικοῦ τε καὶ σκυθρωποῦ ἐς κωμικὸν κατέληξεν ἀκοὰς διαχέον ἄθυρμα καὶ σχηματίζον τὸν

Καὶ τὸ μὲν οὕτως ἀναίμωντι πονελήλυθεν, ἐξ αἰτίου τραγικοῦ τε καὶ σκυθρωποῦ ἐς κωμικὸν κατέληξεν ἀκοὰς διαχέον ἄθυρμα καὶ σχηματίζον τὸν

κλαυσιγέλωτα· οὐ πολλαῖς δ' ἡμέραις ὕστερον ἐτε-
ρον ἀνεβρέβη κακόν, ὃ τι καὶ εἰς αἱμάτων προϋ-
κοψεν ἔκχυσιν. Ἰωάννης γάρ τις, Λαγῶς τὸ ἐπώνυ-
μον, ἐκ βασιλείως εἰληφῶς προϊστασθαι τῆς τοῦ
πραιτωρίου φρουρᾶς, ἤθελεν ἐζυτῆ τε καὶ τοῖς προσ-
ισταμένοις ἐνθῆνδε πορίζειν χρήματα· φεῦ τῆς βυ-
παρότητος τῆς γνώμης! οὐ γὰρ τι πλέον ὁ τῆς
ἱστορίας νόμος εἰπεῖν ἐπιτρέπει μοι. Ὅθεν τὰς ψυ-
χικὰς τῶν φιλοθέων οἰκειούμενος διαδόσεις, νυκτὸς
ἀνέει φρουρᾶς καὶ δεσμῶν τοὺς ἐπὶ κλεπτοσύνη δια-
βοήτους· οἱ δὲ λάθρα τὰς οἰκίας διερευνῶντες προσ-
ῆγον ἐκείνῃ τὰ φώρια, καὶ ἄθλον ἀσεβείας ἐκ τῶν
σύλων τοῖς νυκτιλοχοῖς διχιδίους τὰ λοιπὰ οἷς οὐ δέον
προσέφερε, τὸν πιστὸν ὑπηρετῆν ὁ Θεῶν τὸ πᾶν ἀπι-
στος ἐν τοῖς ἀτολήτοις [P. 239] σχηματιζόμενος.
Τούτου δὴ τοῦ Λαγῶ πολλοὶ κατεῖπον ἐς βασιλέα ὡς
δρῶντος ἀνόσια· ὁ δὲ τὴν διόρθωσιν ἐπαγγειλάμενος
ὡσπερ οὐ δυνάμενος ἀνεβάλλετο· ὅθεν οὐδαμῶς ἐπὶ
τοῖς τολμημένοις ὑποπτύσεων ἦν ὁ Λαγῶς, ἀλλ' ὡς
ἀνεύθυνον χειρίζων ἀρχὴν ἀναίδην τὰ θεομισῆ διε-
πράττετο. Ἐνλίπε δὲ τῶν ἀγοραίων ἕνα συνειληφῶς,
μετὰ τὸ πληῖσαι πολλὰς κατὰ νότου τριχῶν ὑποδι-
κάσας κούρῃ, τὸ θερμότερον τῆς πόλεως καὶ τῷ πα-
θόντι ὁμότερον πρὸς στασιασμὸν ἀνεβρέβησε. Σύγχι-
σις οὖν τὴν πόλιν κατέληψε, καὶ πληθεὺς χειρωνα-
κτικὸν οὐκ ὀλίγον ἐς τὸ πραιτώριον συλλεγὲν θηρεύ-
σειν ἐπεβάλλετο τὸν Λαγῶν. Ὁ δὲ ὑπὲρ δασύποδα
συντονία δρόμου χρησάμενος ἐκείθεν ἠφάνισται. Ὁ
μέντοι λέως καὶ οὕτως ἐπισυβρέοντες ὤρμων τὸν
μέγαν εἰσένειαν νέων καὶ βασιλέα ἕτερον ἀνειπεῖν·
προκαταληφθέντος δὲ τοῦ τεμένους παρὰ τῶν εἰς
αὐτοῦ φρουρὰν ἀπεσταλμένων πελεκυφόρων, μὴ με-
θιστάμενοι τοῦ πραιτωρίου κατὰ τοῦ κρατοῦντος
ἔρσηλλας ἠφίεσαν ἀπρεπεῖς. Ὁ δὲ μὴ παρών τῇ
πόλει, ἀλλὰ περὶ τὴν Χρυσόπολιν ἐναυλιζόμενος,
πέμπει μοῖραν τῶν περὶ τὴν φυλακὴν τοῦ σώματος
καταληφομένην τὸ πραιτώριον. Ἰκετο δ' ἐκείσε καὶ
ὁ τῆς πόλεως ἑπαρχος Κωνσταντῖνος ὁ Τορνίκης· ἡ
δὲ πληθεὺς καὶ πρὸς μόνην τὴν αὐτοῦ θέαν ἐκτραχυ-
θέντες τὸν τε ἑπαρχον λαίβολλαις ἐκτρέπονται καὶ
τοὺς σωματοφύλακας ἀποπέμπονται. Ἐπεὶ δὲ τὰς
τοῦ πραιτωρίου ἀνατρέψαντες πύλας ἀνεσιν τοῖς ἐν-
δον διδάσαι, σκυλεύουσί τε τὸν ἐκεῖσε Χριστιανικὸν
ναὸν, τὸ δὲ τῶν Σαρακηνῶν συναγωγίον ἀνασπῶντι
ἐκ βᾶθρων αὐτῶν. Καὶ ταῦτα τὸν οὐδενὶ διαπραξά-
μενοι λόγῳ ἐφίστανται τῇ φρούρῃ τῇ λεγομένην χαλ-
κῇ, κάκεισε τὰ ὁμοία δράσοντες. Στρατιᾶς δ' ἀφιγ-
μένης βασιλικῆς μεθ' ἐνὸς τῶν τοῦ βασιλέως γαμ-
βρῶν (ἦν δ' οὗτος ὁ Παλιολόγος Ἀλέξιος) ἀνασειρά-
ζονται τῆς ὁρμῆς, οὐ μὴν ἀφίστανται τέλειον, ἀλλὰ
σώμασι γυμνοῖς, εἶτα καὶ βραχεῖς τοὺς μεθ' ὀπλων
ἐφισταμένους ἔχοντες ὄλας καταφράκτοις συμπλέκονται στρατιᾶς,
πρὸς οὐδὲν ἀνύσιμον ἢ παρεκτικὸν
ἔργον εὐκλείας τελευτῆν ἐλόμενοι. Ἦσαν δ' οἱ καὶ τῶν
τεγῶν ὑπερφερόμενοι κεράμους κατέφερον, καὶ
λίθους ἔνιοι χειροπληθεῖς ἐπιπέμποντες καὶ δίστεῦοντες
ἕτερον τῇ βασιλείῳ ἀντεμάχοντο φάλαγγι. Ὅλτην
οὖν τῆς ἡμέρας ἐκείνης μηδὲν τι παραλύσαντες τῆς
ὁρμῆς ὑπενώστησαν πρὸς ἐσπέραν. Τῇ δ' ὑστεραία οὕτε
τι ἐδατάρισαν ὄλωσ, οὕτε πρὸς ἀγῶνα συνέδραμον δεύτερον.

ζ'. Ἀλλὰ καὶ τοῦδε τοῦ κακοῦ παρελθόντος, ἐκ
τοῦ τῶν Κομνηνῶν τις γένους τῷ βασιλεῖ ἐπανίστα-
ται, Ἰωάννης τοῦνομα· προκολλίος δ' ὢν καὶ πιθῶ-

verso. Non multis diebus post, aliud malum erupit,
quod ad sanguinis effusionem est progressum. Nam
Joannes, qui quidem cognomento Lagus, prætorii
custodiæ ab imperatore præfectus, inde et sibi et
suis pecuniam comparare instituit. O sordidum in-
genium! nec enim historiæ lex me plura dicere
sinit. Et stipe, quam homines pii ultrò conferebant,
in suam rem conversa, noctu celebres fures vin-
culis liberatos carcere educebat; qui ædibus clam
perlustratis 695 furta ad illum conferebant. Unde
præmio furibus distributo, reliqua homo facino-
rosus male collocabat, fideli ministro simulato,
cum omnibus in rebus Deo perfidus esset. Hunc
Lagus multi apud imperatorem sacrilegii detule-
runt. Qui correctione promissa rem subinde diffe-
rebat, quasi viribus destitueretur. Unde Lagus
ob scelera minime trepidans, sed tanquam libero
magistratu fungens, aperte facinora Deo invisâ
perpetrabat. Quodam vero tempore, cum foraneo
quodam multis verberibus affecto et raso, audacio-
rem populi turbam et ejusdem opificii ad seditionem
incitavit. Statim igitur orto tumultu, non parva opifi-
cum pars Lagi capiendi causa ad prætorium convolat.
Sed cum is quovis lepore, velocius evanuisset, populus
nihilominus confluens magnum templum bipennife-
ri præsidii causa eo mixti jam occupant, non digres-
si a prætorio verbis indecoris imperatorem insectati
sunt. Qui Chrysopoli tum agens partem satellitum
ad prætorium occupandum mittit; eodemque 696
præfectus urbis Constantinus Tornicius venit. Ad
cujus solum conspectum exspectati lapidibus ho-
minem petunt, et satellites profligant; et prætorii
foribus effractis et captivis emissis Christianam
illius loci ædem spoliant, Saracenorū vero con-
venticulum a fundamentis evertunt. Quæ cum sine
ulla ratione fecissent, ad castellum quæ Chalce di-
citur eodem modo grassari voluerunt. Sed cum
imperatoris gener Alexius Palæologus exercitum in
urbem reduxisset, furore nonnihil represso cœptis
non plane destiterunt: sed principio nudis corpo-
ribus, deinde paucis armatis ascitis, cum legionibus
ferro undique fulgentibus congregiuntur, nullo
cum fructu et gloria morituri. Erant etiam qui
tectis conscensis tegulas dijicerent, et lapides quan-
tos vola capit jacularentur. Alii sagittas in impera-
torium exercitum torquebant. Ac toto eo die nihil
remissa iracundia, sub vesperam demum abierunt.
Postridie nec obmurmuravit quidquam nec pug-
nam iterarunt.

697 6. Hoc quoque malo elapso, quidam ex
Comnenia familia contra imperatorem insurgit,
nomine Joannes; qui cum homo ventrosus et dolii

similis esset, Crassi cognomentum tulerat. Is subito in maximum templum confugit; et corolla ex iis quæ circum sacram mensam pendent capiti imposita, rursus egreditur, et a conjuratis (qui plurimi erant, et plerique nobilitate insignes) et magnæ turbæ concursu facile in Magnis Palatium perductus in aurato solio consedit, et quibusdam maxima officia committit, interim vulgo et parte seditiosorum per fora, vias et littora eum Romanorum imperatorem proclamante et magnificas sedes diruente. Nocte instante Joannes nec palatii custodiam curavit, ut oportuit, nec eversas fores restituit: sed velut adversariis omnibus sublati in tuto collocatus, tanquam delphin anhelans et ob sitim vehementissimam totas amphoras aquæ exhauriens, sudorem rivi instar ex vasto corpore decurrentem et fumantem abstergebat. Ejus vero milites ad circum equestrem temere deambulabant. Nam plebs post solis occasum ut grex avium dissipata, ☉☉ ut aurora celeris oriretur optabat, quo locupletum sedes diriperet. Imperator vero cognatos, et quidquid bellicosorum hominum secum habebat, misit, ut in tenebris Joannem opprimerent. Nam si diluxisset, urbanam turbam non esse quieturam, sed longe plures et importuniores concursuros ad tyrannum adiutandum et defendendum. Quare hi naviculis ad Hodegium monasterium trajiciunt, atque inde cum bipenniferis imperatoris satellitibus se conjungunt (neque enim armatis per forum transire licebat), et circa theatrum factionem Joannis subito adorti sunt. Qua facile profligata, per summum otium ad ipsum Joannem irrumpunt, eumque tanquam pecudem totis corporibus connixi cædunt, et caput ejus imperatori offerunt. Id in fornice fori pro publico spectaculo est suspensum, cruore adhuc destillante, cum sædo oris hiatu et clausis oculis. Reliquum ejus cadaver in lecto collocatum in meridionali porta Blachernii palatii sub dio exponitur. Imperator vero e superiori conclavi simul et spectaculo ☉☉ illo fruebatur cadaveris instar vasti tauri tumentis, simul et tanto successu cum insolentia lætabatur. Cadavere inde sublato et canibus ac volucris projecto, quod omnibus fere immane et inhumanum facinus visum est, conjurati ejus comprehensi et quæstionibus adhibiti, ut conscios nominarent, in vincula et carceres conjiciuntur.

κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πύλιν τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀρχιεῶν. Καὶ βασιλεὺς τὰς ἀνωθεν αὐτῶν διαίτας εἰσιῶν ἐθεᾶτο κίτῳθεν, ὁμοῦ μὲν τὰς ὀψείας διδοὺς τῷ πτωματι ὑπὲρ βουῶν διψοδηκῶν, ὁμοῦ δὲ διαχεόμενος τῷ ρεύματι καὶ καταλαζονευσόμενος τὸ κατορθώμα. Μετὰ δὲ τὸ ἀρθὲν κυσὶ καὶ ὄρνισι βορὰ παρατίθεται, ὃ καὶ θηριῶδες μικροῦ καὶ ἀπάνθρωπον τοῖς οἱ δ' ἐκ τῆς συνωμότιδος μερίδος τοῦ Ἰωάννου συναχθέντες, καὶ βασάνοις ὑποβληθέντες ὅπως ἐς συνίστορας, δεσμοῖς καὶ φρουραῖς παραπέμπονται.

Fecit et aliud imperator, nescio quale. Constantinum quemdam Francopulum cum sex triremibus in Pontum Euxinum misit per speciem de mercibus navis cujusdam, quæ ex Phaside Byzantium navigans juxta Cerasantem fracta esset, inquirendi, revera autem ut oneraria navigia, quæ Aminsum

ἄδης τὴν πλάσιν τοῦ σώματος τὸν παχὺ μὲν εἴληθεν. Οὗτος τοίνυν τῷ μεγίστῳ εἰσρυσίαι, καὶ τῶν στεφανίσκων ἕνα τῇ θείαις οἱ τὴν ἱερὰν ἀμφιπεριεφώρηται τρῶσιν ἐκεῖθεν· καὶ προσληφθεὶς ὑπὸ (πλείστοι δὲ ἦσαν οὗτοι, καὶ σχεδὸν πάντες σίματος), συνδραμόντων καὶ ὄχλων πρὸς τὴν φήμην τῶν [P. 340] πραγμάτων παλάτιον εἰσεῖσιν εὐμαρῶς, καὶ αὐθρόνου διαχρόσου καθίσας τινὰς ἐπὶ τῶν ὄψικίων προβάλλεται, ὃ δ' ὄχλος καὶ σπάντος μέτρους τινὲς, τὰς ἀγορὰς καὶ ἄλλας καὶ τὰς ἡϊόνας καταλαμβάνοντες, μαίωσιν αὐτὸν ἀνηγόρευον καὶ οἰκείας ὀριφαναῖς. Νυκτὸς δ' ἐπιούσης οὔτε τῆς ἕδει, τῶν ἀρχιεῶν ὁ Ἰωάννης ἐφρόντο.

Ἄνατραπέσας πύλας ἀνέστησεν· ἀλλ' ὡς λειψοστάμενος καὶ μηδὲν ἔχων ἤδη μενον, κατὰ δελφίνας ἀναφουῶν καὶ ὑδράματα ἐκκενῶν, δίψῃ ἀμάχῳ ἐχόμενος θῆς, ἀπέψα τοὺς ἰδρωτάς κρουνηδὸν καὶ θερμὸν ἀπατμίζοντας. Τὸ δὲ περὶ τὸν τὴν ἵπποδρομίαν περιεὶν ἔλκε τινι οἱ γὰρ ὄχλοι δύναντος ἡλίου κατ' ἀγνοίαν διέστησαν, τάχιον διαγελάσαι τὴν ἕω γλῶσσης συνδραμόντες τοῖς ὑπερηφάνοις οἰκοῖς καὶ τὰ σφισιν ἐνόντα διαρπίσσωσι ὁπόσον συγγενὲς συνἀθροίσας καὶ τὸ περὶ ἀπόλεμον πέμπει κνεφαλίως ἐπιθέσθαι οὐδὲ γὰρ ἂν ἡμέρας διαφασίας ἡσυχίαν τὸν τῆς πόλεως ὄμιλον, ἀλλὰ πλείονος

δυσκἀθεκτον περὶ τὸν τύραννον συνελίπερον, συλληψόμενον ἐκεῖν τῷ ἔργῳ ῥῶς αὐτοῖς ἀντιμαχῶμενον. Οἱ μὲν ἐπέβησαν, καὶ τῇ ἀκτῇ προσίσχουσι τῇ Ὀδύγεων, κἀκεῖθεν τοῖς πελεκυφόροις τοῦ βασιλέως ὑπασπισταῖς· οὐδὲν γὰρ ἦν διὰ μέσης τῆς πόλεως παρελθεῖν. Καὶ συρράγντες τοῖς περὶ τὸ θέατρον τοῦ Ἰωάννου αὐτοῦς τε βράδῃως διασκεδάζουσαν ῥαστώνην πᾶσαν τῷ Ἰωάννῃ προβάλλουσαν τε ὡς βόκημα πανώμους ἐπενεγκόμενον καὶ τὴν κεφαλὴν ἀφελόμενον τῷ βασιλεῖ· καὶ ἡ μὲν τῇ κατὰ τὴν ἀγορὰν ἀψίδι πρὸς θεῖον πάνδημον, ἐπὶ τοῦ αἵματος ἰσοσηροῦτά τε δεινὸν καὶ μεμυκῶτα τὸ δολοπῶδες Ἰωάννης ἀρθεῖς ἐπὶ κλίνης αἰθροῦ

κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πύλιν τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀρχιεῶν. Καὶ βασιλεὺς τὰς ἀνωθεν αὐτῶν διαίτας εἰσιῶν ἐθεᾶτο κίτῳθεν, ὁμοῦ μὲν τὰς ὀψείας διδοὺς τῷ πτωματι ὑπὲρ βουῶν διψοδηκῶν, ὁμοῦ δὲ διαχεόμενος τῷ ρεύματι καὶ καταλαζονευσόμενος τὸ κατορθώμα. Μετὰ δὲ τὸ ἀρθὲν κυσὶ καὶ ὄρνισι βορὰ παρατίθεται, ὃ καὶ θηριῶδες μικροῦ καὶ ἀπάνθρωπον τοῖς οἱ δ' ἐκ τῆς συνωμότιδος μερίδος τοῦ Ἰωάννου συναχθέντες, καὶ βασάνοις ὑποβληθέντες ὅπως ἐς συνίστορας, δεσμοῖς καὶ φρουραῖς παραπέμπονται.

Ἄλλ' οἷον καὶ τόδ' ἔβρεξεν οὗτος ὁ βασιλεὺς παραδοὺς τριήρεις ἐξ, ἧ ἡ μὲν κλιεὶς σταντινός, ἡ δ' ἐπικλησὶς Φραγγόπουλος ξεινον Πάντον ἐξέπεμψε, τῷ μὲν δοκεῖ τῶν πλοίου τινὲς ἐξετάσσοντα, ἐκ Φάσιδος εἰς Βυζάντιον, περὶ δὲ Κερασσῶντα

τῶ δὲ ὄντι ταῖς ἐς πᾶσιν τὴν Ἄμινσον καταπλευούσαις [P. 341] ὀλκάσιν ἐπιθησόμενον καὶ τούτων τὰ ἀγώγιμα προνομεύοντα. Ὁ δὲ κατ' ἐπίταγμα τὸ βασιλικὸν ἐς τὸν Εὐξείνιον ἀναπλευσας οὐδεμιᾶς φεΐδεται νηὸς, ἀλλὰ πάσας σκυλεύσας, ὅσαι τε ἐς Βυζάντιον ἐμπορευμάτων πλήρεις κατήγοντο, καὶ ὅσαι αὖθις ἀνήγοντο ἀποδιδόμεναι τὰ ἑαυτῶν καὶ ἄλλ' ἄττα ἐνθήμεναι, μετὰ δύο μῆνας ὑπέστρεψε, τινὰς τῶν ἐμπόρων μαχαίρα ὑποδικάσας καὶ τῶ βυθῷ παραπέμψας, ὧν τὰ χρήματα αὐτὸς ἰδιώσατο, τοὺς δ' ἄλλους ὑπέρου γυμνοτέρους ἀποπεμψάμενος. Οἱ δὲ τὴν πόλιν εἰσιόντες πολλάκις μὲν ἰκέτευσαν ὑπὲρ ὧν παρὰ δίκην πεπόνθασιν, ἀρχεῖοις προϊόντες καὶ θεοὶς μετὰ φώτων τεμένεσι παραβάλλοντες, οὐκ εἶχον δὲ τὸν βασιλέα πρὸς οἶκτον ἐπιβρέπῃ, τὰς αὐτῶν ἐμπορίας καθάπαξ ἐξαργυρώσαντα καὶ τῶ αὐτοῦ ταμειῷ ἐγκαταθέμενον. Οἱ ἔξ Ἰκονίου τοῖνον ὀρμώμενοι ἔμποροι τῷ Ῥουκρατίνῳ προσίασιν, καὶ πέμψας οὗτος ἐς βασιλέα τὰ τούτων ἀπῆτει χρήματα· ἦν δὲ καὶ λόγος τότε περὶ σπονδῶν. Βασιλεὺς δὲ ἀποστάτην ὀνομάζων ἑαυτοῦ τὸν Φραγγόπουλον, τῆς οἰκίας γνῶμησιν ἀπῆγεν ὅσα οὗτος ἀνοσιούργησεν, ἐπὶ ψεύδει τὴν ἐλπίδα τιθέμενος καὶ τῇ ἐναργείᾳ τῶν πραγμάτων ἀντιμαχόμενος. Τελεσθείσης δὲ τῆς ἀγάπης ὁ μὲν Ῥουκρατῖνος μεθ' ἑτέρων αἰτήσεως φόρων καὶ μνᾶς ἀργυρίου προσεἰλήθει πεντήκοντα εἰς ἀπόδομα ὧν οἱ ἔμποροι ἀφῆρέθησαν, ὁ δὲ βασιλεὺς φωρᾶται μεθ' ἡμέρας τῇ ἐκείνου ἐπιβουλεύων ζωῇ. Μεγίσταις γὰρ ὑποσχέσεσι Χασισίων τινα ἐλαφρίσας, καὶ τούτω ἀμαθῶς, ὡς ἐς φίλιαν ἀστάθμητος, ἐγγχειρίσας γραμμᾶτιον ἐρυθρόγραφον, ἐκπέμψει τὸν Ῥουκρατῖνον ἀναιρήσοντα. Συλληφθέντος δὲ τοῦ Χασισίου καὶ τὸ γράμμα καὶ τὸ δρᾶμα ἐκφάναντος, παρεβάθησαν μὲν αἱ σπονδαί, πολλαὶ δ' ἐκ τῶν Τούρκων ἐπιδρομαὶ διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν ταῖς ἐπείαις ἐπανεφύσων πόλεις. Καὶ Μιχαὴλ δὲ τις ἐκ νοθείας υἱὸς Ἰωάννου τοῦ σεβαστοκράτορος, τῆς ἐπαρχίας Μυλάσσης φορολόγος ἀποσταλεῖς, νέος ὧν καὶ αὐθάδης τοῦ βασιλέως ἀφίσταται. Πολέμῳ δὲ ἤττηθείς καὶ φυγῶν τῷ Ῥουκρατίνῳ προσέρχεται, καὶ τῷ τοῦ βασιλέως μίσει προσδεχθεὶς ἀσμενέστατα, στρατεῖαν ἐξ ἐκείνου δεχόμενος τὰς Μαιανδρῆκας πόλεις πολυτρόπως εἰσινετο, χείρων τῶν ἀλλοφύλων καὶ νηλεέστερος ἀνδροφόνος δεικνύμενος. Εἴ τι γοῦν αἰτιώτατον τοῦ τῆν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐς γόνου καταπεσεῖν καὶ χωρῶν καὶ πόλεων χειρώσεως παθεῖν, ὕστατα δὲ καὶ αὐτὴν ἐξαπολωλέναι, τοῦτο οἱ ἐκ Κομνηνῶν γεγόνασιν ἀφιστάμενοι καὶ βασιλειῶντες. Παρὰ γὰρ ἔθνεσι καταλύοντες μὴ φίλια Ῥωμαίοις νοοῦσι τῆς πατρίδος ἦσαν πινώλεια, καίπερ ἐν τῷ παρ' ἡμῖν μένειν πράγμασιν ἐγγχειρήσειν ἐλεῖν τε καὶ κρατήσειν σκαιότατοι.

Διὰ δὲ τὴν τοῦ Μιχαὴλ νεωτέρισιν περὶ μῆνα τὸν φυλλοχόρον ἐξεῖσιν εἰς ἔω Ἀλέξιος, ὑποστρέφων δ' ἐκείθεν παρενέβαλεν εἰς τὰ Πύθια, τοῖς θερμοῖς ἐννευζόμενος ὕδασιν. Ὡς δ' ἄλλοις εἶχε λουτήρων καὶ κρατήρων, ἐρᾷ καὶ μακροτέρου [P. 342] πλοῦς διημφισβήτου γὰρ παρὰ τῷδε τῷ ἀνακτι καὶ ἀνὰ μέρος ἐκράτουν αἱ ἐπίγειοι καὶ ἐνάλιοι χάριτες, καὶ λαμπρὰν ἠνεδοῦντο τὴν νίκην. Νῆα τοῖνον εἰσιῶν στρατηγὸς εὐθὺ τῶν νησιδίων διαπλωίζεται ἅ ἄγχιστα τῆς Κωνσταντίνου ἀμφιβρέονταί, τὸ Ἀστακηνὸν κόλπον ἀφείς περιπλεῖν· λαίλαπος δ' ἀνεγερθείσης

A appellerent, spoliaret. Is, ut jussa imperatoris exsequeretur, nulli navi parci: sed spoliatis omnibus quæ et Byzantium plenæ mercibus ibant, et suis rebus venditis et aliis impositis inde recedebant, post bimestre in urbem rediit, quibusdam negotiatoribus occisis et in mari demersis quorum pecuniam sibi vendicavit, cæteros Leberide nudiores dimisit. Ii urbem et palatium ingressi sæpe suas injurias conquesti sunt, et cum luminibus sacras ædes 700 frequentarunt. Sed nihil ab imperatore impetrarunt, qui bonis illis jam venditis pecuniam in fiscum redegerat. Quare Iconienses negotiatores Rucratinum adeunt, qui per legatos res eorum ab imperatore repetebat, pacis quoque mentione facta. Imperator vero Francopulum defecisse causatus nefaria illius facinora a se removebat, spe in mendacio collocata et rerum veritate dissimulata. Pace facta Rucratinus præter annui tributi pactionem etiam quinquaginta minas argenti accepit, quas spoliatis mercatoribus restitueret. Imperator vero post dies aliquot Rucratini vitæ insidiari deprehensus est. Nam Chasisium quemdam maximis pollicitationibus impulsus levis amicitie cultor cum rubricatis litteris ad eum tollendum ablegat. Verum capto Chasisio, litteris deprehensis et omni fabula explicata, ruptum est fœdus; eaque de causa Turcæ multas orientales urbes infestarent. Ad hæc Michael quidam, Joannis sebastocratoris nobis filius, ad exigenda Mylassenæ provincie tributa missus, homo adolescens et contumax, deficit: 701 sed prælio victus et fugatus ad Rucratinum se confert. A quo imperatoris odio cupidissime susceptus, acceptoque exercitu, Mæandricas urbes variis affligit modis, barbaris ipsis crudelior. Quodsi ulla gravissima causa fuit, cur Romanum imperium labefactatum urbes atque provincias amiserit et ipsum denique corruperit, Commenii regni cupiditate ad hostes deficiendo eam suppeditarunt. Nam cum ad gentes Romanis inimicas confugerent, patriæ perniciæ erant, quanquam apud nos rebus gerendis et administrando imperio ineptissimi et solidissimi.

C Cæterum Alexius Novembri mense contra Michaellem in Orientem profectus in reditu ad Pythia castrametatus est, ut calidis aquis innataret. Balneis et crateribus satiatum longiorem navigationem desideravit. Nam in ejus animo terrestrium et marinarum voluptatum cupiditas ex æquo certabant, nunc his nunc illis vincentibus. Consensa 702 igitur navi imperatoria recta ad parvas insulas passim juxta urbem sitas contendit, Astacenum sinum circumvectus. Orto autem subito turbine, fluctu in altum erecto, navis a prora in puppim sublata

promepodum submergitur, undis undique urgentibus. Nautæ tumcultuari, sudare vectores, vociferari, Deum invocare, suspirare, clare ejulare. Vehabantur enim una omnes imperatoris familiares utriusque sexus, terræ videndæ et attingendæ cupidissimi. Post multos labores et pericula vix optatissimam principis insulam attingunt. Ex ea, tempestate sedata, Chalcedonem trajiciunt. Ubi vertigine posita et salsugine rejecta, timoribus et periculis oblivioni traditis, in Magnum Palatium transeunt ad edendos circenses ludos et populum spectaculis exhilarandum. Quibus finitis imperator statim in Blachernas se conferre voluit: sed quia tempus incommodius obstabat (nam nostri temporis imperatores nec minimam mutationem astris inconsultis instituunt), primam jejuniorum hebdomadem in magno palatio haud sane volens permansit. Ut vero dies sextus ad migrationem non erat incommodus, 703 præsertim si ea summo mane fieret, diluculo ante solis ortum transire Blachernas instituit. Igitur et tremis in ancoris ad palatium fluctuat, et omnis imperatoris conratio cum luminibus adest, ut naviget una. Deo vero monstrante se esse horarum et temporum dominum, et a se itinera hominum vel prosperari vel impediri, solum ante imperatorium cubile ultro cedens profunde dehiscit, ac id periculum imperator mirabiliter evadit. Sed alter ejus gener Alexius Palæologus et alii plures voragine illa impliciti in curribus male afficiuntur; quidam vero eunuchus in imum hiatus delapsus periit. Quid imperator ea de re cogitarit, et an consilium mutarit, dicere nullo modo possum. Quod vero e vestigio consecutum est, referam.

χαλῆ καὶ εἰς χάσμα ἰκανῶς διανοίγεται. Καὶ βασιλεὺς μὲν παραδόξως, τοῦ κινδύνου ῥύεσθαι, ἄτερος δὲ τῶν τῶν γαμβρῶν ὁ Παλαιολόγος Ἀλέξιος καὶ συχνοὶ ἄλλοι ἐνίσχονται τῷ διαστήματι καὶ πάσχουσι κακῶς τὰ βί τοῦ σώματος· εἷς δὲ τις ἐκτομίας καὶ ἐτεθνήκει, εἰς τὸ βῆθιστον τοῦ χάσματος καταδύς. Οἷαν μὲν οὖν ἔνοι μετάνοιαν ἐπὶ τοῦτοις εἰληφεν ὁ κρατῶν, οὐδαμῶς ἔχω ἐπεξείναι· ὃ δὲ κατὰ πόδας ἐπιχολούθησε, τουτο δὲ τῆ ἱστορίᾳ παραδίδωμι.

7. Habuit Alexius tertiam quoque filiam, Eudociam nomine; quam ipso adhuc Andronicum fugiente et apud Ismaelitas et in Palæstina 704 oberante patruus Isaacius Stephano filio Neemanis despondit, Triballorum principi. Verum in exiguo tempore in principatu exacto in Papicio monte sit monachus. Filius vero ejus eodem nomine Stephanus Eudocia paternæ satrapie domina declarata plusculo tempore exacto liberos ex ea suscipit. Sed tempus omnia innovare et perpetuo dissimilitudines inducere solitum ambos a pristina conjunctione et consensione disjungit, nec in eo numero esse patitur quos Lyricus his versibus celebrat: « Felices ter et amplius quos irrupta tenet copula, nec malis divulsus querimoniis suprema citius solvit amor die. » Nam ille uxori pruritum libidinis, ea contra marito bibacitatem a primo diluculo et aliarum mulierum consuetudinem objiciebat. Ita dissidio subinde crescente Stephanus barbaricum consilium inquit atque exsequitur. Nam sive consilio sive vere objecto adulterii

A ἐξίφνης καὶ μετεωρισάσης τὸ κύμα ὄρθον τὸ πλ ἐκ πύρας ἐπὶ πύρναν ἀφεται καὶ μικροῦ κ ὄυεται, ἐνθεν καὶ ἐνθεν ἐπικλυζόμενον. Ἐθοροῦ μὲν οὖν οἱ πλωτῆρες καὶ ἰδρῶσι περιεβρόοντο, δὲ τῶν ἐμπλεόντων καὶ θεοκλυτῆσεις ἦσαν, οἷμ τε καὶ ὀλολυγαὶ διωλύγιον ἐξηκούοντο· συνέπλει βασιλεῖ πᾶσαι τε καὶ πάντες ἐπιτήδειοι, οἷς ποθεινὴ μὲν ἢ γῆ τοῖς βαδίζουσι, ποθεινὴ δὲ κα τοῖς ἐδόκει τις ἐντυχεῖν. Ἠολλὰ δὲ καὶ παντοῖα κινδυνεύσαντες ἀγαπητῶς καὶ μόλις περὶ τὴν Π κιπον διασώζονται, ἐκ δὲ ταύτης τοῦ κύματος μήσαντος εἰς Χαλκηδόνα καταίρουσιν. Ἐνθα ἰλίγγου ἀνεβέντες καὶ τὴν ἄλμην ἀποπτύσαντες, λήθης βυθῶν παραδόντες τὰ χαλεπὰ τοῦ κινδύνου φοβερά, εἰς τὸ μέγα διαπεραιούονται καλάτιον, ἄ λας τελέσοντες ἵππων καὶ θεάτροις τὸν δῆμον δε σόμενοι. Ὡς οὖν εἰλήφει πέρας καὶ τάδε, βασι μὲν ἀπελθεῖν εἰς Βλαχέρνας αὐτίκα ἤθελε, τῆς δὲ Ῥωμίων ἀκαιρίας προσισταμένης (οἱ γὰρ εἰς τὴν αὐτοκράτορες καὶ μέχρι βηματῶν τὴν τῶν ἄστρ ὅσιν περιεργάζονται) τὴν πρώτῃν τῶν νησιῶν ἑβδομάδα τῷ μεγάλῳ παλατίῳ προσέμενον οὐχ ἔω Ὡς δ' ἦν ἢ ἕκτη τῶν ἡμερῶν οὐκ ἀνάριστος τ μεταβάσιν, καὶ μάλιστα τῷ βαθέος ὄρθρου μεθι μίνῳ, ἔγνω μεταναστεῦσαι κνεφαῖος καὶ μήπω ἡλίου διασπείραντος τὰς ἀκτίνας τὰς Βλαχέρνας ταλαβεῖν. Ἡ τε οὖν τριτῆρης παρὰ ταῖς ἀκτῆς ἀρχείων ἐσάλευε, καὶ τὸ συγγενὲς ἅπαν τοῦ β λέως παρ' αὐτὸν μετὰ φώτων συνήλιστο, σύμπι ἐτόμενον· τοῦ θεοῦ δὲ δεικνύοντος ὡς κύριός ε ὦρῶν καὶ χρόνων αὐτός, καὶ παρ' αὐτοῦ κατεσθ

C ται εἴτε μὴν συμποδίζεται τὰ τινῶν διαβήματα, πρὸ τῆς βασιλείου κλίνης δάπεδον αὐτομάτως ἐ παραδόξως, τοῦ κινδύνου ῥύεσθαι, ἄτερος δὲ τῶν τῶν γαμβρῶν ὁ Παλαιολόγος Ἀλέξιος καὶ συχνοὶ ἄλλοι ἐνίσχονται τῷ διαστήματι καὶ πάσχουσι κακῶς τὰ βί τοῦ σώματος· εἷς δὲ τις ἐκτομίας καὶ ἐτεθνήκει, εἰς τὸ βῆθιστον τοῦ χάσματος καταδύς. Οἷαν μὲν οὖν ἔνοι μετάνοιαν ἐπὶ τοῦτοις εἰληφεν ὁ κρατῶν, οὐδαμῶς ἔχω ἐπεξείναι· ὃ δὲ κατὰ πόδας ἐπιχολούθησε, τουτο δὲ τῆ ἱστορίᾳ παραδίδωμι.

ζ. Τῷ βασιλεῖ τῷδε καὶ τρίτῃ θυγάτηρ ἦν, Εἰ κία τοῦνομα. Ταύτην ἔτι τοῦ τεκόντος Ἀνδρόν ἐκδιδράσκοντος Ἰσραηλίτας τε καὶ Παλαιστίνην ριόντος πλάνητος ὁ πατράδελφος Ἰσαάκιος ἐνὶ παίδων ἐκδέδωκε τῷ Στεφάνῳ τοῦ Νεμάν· ἢ οὔτος ἡγεμῶν τῶν Τριβαλλῶν. Ἄλλ' ὁ [P. 343] βραχὺν ἐπιμένει τῇ ἀρχῇ χρόνον τὸ ὄρος ἀνεσι Παπύκιον καὶ βίον ὑπεῖσι τὸν μοναδικόν· εἰ υἱὸς Στέφανος κληροῦχον τῆς πατρῴας σατραπ τὴν Εὐδοκίαν δεικνὺς ἡλίους συχνοὺς ἐξέμειν καὶ παίδων ἐξ αὐτῆς ἀκούει πατῆρ. Καινοτόμ ὢν ὁ χρόνος καὶ προβολεὺς τῶν ἀνομοίων ἀλι δίστησιν ἀμφοτέρους τῆς πρὶν ἐνόητος καὶ ε πνοίας, οὐκ ἄλλοι τῶν ἐσχάτων ἀναπνοῶν συμπαιρὲς ἀνόθευτον, ὃ τοῖς ἐχέφροσι συζυγίταις ἰ ρωμα τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαίμονίας κρίνεται. Οὐδ ὁ μὲν τῇ γυναικὶ ἐνεκλεῖ τὸν τῆς ψωρῶδους ε σίας ὀδαξήμον, ἢ δὲ τάνδρῳ προσῆπτε τὸν εὐθὺς ἔωσφόρου ἀκρογάλικα καὶ τὸ μὴ πίνειν ὕδατα ἐξ κείων ἀγγείων καὶ τὸ κρυφίων ἄρτων ἐμπέπλωσ Καὶ προβαίνουσης οὔτω τῆς διχολοίας αἰεὶ ἐπὶ τ

σκέπτεται τι βαρβαρώτερον ἔργον ὁ Στέφανος, καὶ αὐτὸ μέτεσι· πλασάμενος γάρ, ἦτοι καὶ σάμενος ἀληθῶς, μοιχευομένην ἀλῶναι τὴν Εὐδοκίαν παντὸς ἀπογυμνοῦ περιβλήματος γυναικείου, τὸν ἔσχατον σὺτῆ καὶ λεπταλέον χιτῶνα μόνον καταλιπὼν, καὶ τοῦτον κύκλῳ περικοπέντα ὡς μόλις περιστέλλειν τὰ τῶν μελῶν ἀσχήμονα, καὶ διαφίσειν οὕτως ἀτίμως, ἔνθα καὶ διοργῆ πορεύεσθαι. Πρὸς δὲ ταυτηνὴ τὴν πρᾶξιν τὴν ὄντως ἄσεμον καὶ ἀπότομον καὶ τὴν ὑπέρογκον ἀμυντηρίαν ὁ ἀδελφὸς ἀντιστάς Βόλκος ἔς τε τὸ ἀπάνθρωπον ἦθος ὠνείδισε τὸν κασιγνήτον, μεθαρμοσθῆναι τε τῆς ὀργῆς καὶ καθυφεῖναι τι μικρὸν καθικέτευσεν, ἀπιδόντα πρὸς τὸ μεγαλείον τοῦ γένους τῆς Σύδοκας καὶ ἑαυτὸν δὲ οἰκτειρήσαντα, γεννησόμενον οὕτως ἐπ' ἀσχήμοσιν ἔργοις αἰοιδίμον. Οὐκ ἔχων δὲ καὶ πείθειν ὡς τὴν γνώμην ἀκαμπῆ καὶ δυσμείλικτον, αὐτὸς τὴν Εὐδοκίαν προσηκούσης κομιδῆς ἀξιώσας παραδίδωσι τοῖς ἀπάξουσι δεόντως εἰς τὸ Δυρράχιον. Μαθὼν δὲ τὸ γεγονός ὁ πατήρ, πέμψας ἀμφικέφαλον καθέδραν καὶ κόσμους περιδεβράιους ἄλλας τε λαμπρειμονίας βασιλικὰς εἰσοικίζεται τὴν θυγατέρα. Πλὴν οὐδὲ τοῦ Νεεμᾶν οὔτοι υἱοὶ ἀδελφὰ φρονούντες εἰς τέλος διήρκεσαν, ἐκπολεμωθέντες δὲ κατ' ἀλλήλων τῷ χορῷ τῶν ἄλλων καὶ οἷδε συνήφθησαν, οὐς μικρῶ πρόσθεν εἰρήκειμεν ἡγνοκέναι τὴν φύσιν διὰ τε φιλαρχίαν καὶ τρόπου σκαιότητα· καὶ φανεῖς κρείττων ὁ Βόλκος τῆς ἀρχῆς ἅμα καὶ τῆς πατρίδος ἐκτοπίζει τὸν Στέφανον. Ἐκ γὰρ τῆς τῶν πόλεων βασιλίδος ὡσπερ τινὸς ὑπογραμμοῦ καὶ τύπου καὶ κοινοῦ θεμιστεύματος τῆς ἀδελφοκτονίας ἐξιούσης καὶ διαδραμούσης τῆς γῆς τὰ πέρατα, οὐ Πέρσαι μόνον καὶ Τουροσκῦθαι καὶ οἷδε οἱ Δαλμάται καὶ μετέπειτα Πάννονες, ἀλλὰ καὶ λοιποὶ ἕτεροι παρ' ἔθνεσι δυναστεύοντες στάσεων καὶ φόνων τὰς ἑαυτῶν πατρίδας ἐνέπλησαν, καθ' ὁμογενῶν τὰ ξίφη σπασάμενοι.

Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τούτους ἔξεισι τῆς Μυσίας ὁ Ἰωάννης μεγίστην τε καὶ παρχάλλω στρατεύματι, καὶ διειληφῶς τὴν Κωνσταντίαν χειροῦται ταύτην κατὰ πᾶσαν εὐπέτειαν, [P. 344] διάσημον οὖσαν ἐν τοῖς τῆς Ῥοδόπης σχοινίσμασι. Καὶ καθελὼν τὸν ταύτης περίβολον ἐκείθεν ἀπανίσταται καὶ περὶ τὴν Βάρναν στρατοπεδεύεται, καὶ πολιορκεῖ γενναίως καὶ ταύτην κατὰ τὴν ἕκτην τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων ἡμέραν. Παντοίαν δ' ἔνστασιν ἐνδεικνυμένων τῶν ἔνδοθι, κρατίστων ὄντων τῶν πλείστων καὶ τοῦ Λατινικοῦ στίφους συγκεκροτημένων, τετράπλευρον συντίθησι μηχανὴν συμμηχιζομένην τῷ εὖρει τῆς τάφρου καὶ ἰσοῦσῃ τῷ τείχει τῆς πόλεως, καὶ ταύτην ὑπότροχον οὖσαν τῆς τάφρου ἄγχιστα στήσας, εἶτα ἀνατρέψας ἀφοτέρων τῶν περάτων ἐπιλαμβάνεται, καὶ τῷ αὐτῷ καὶ ἐνὶ μηχανήματι ζεύγματι τε τῆς τάφρου χρησάμενος καὶ κλίμακι ἐξικνουμένην τοῦ ὕψους τῆς πόλεως τρισὶν ἡμέραις τῆς Βάρνας κρστέϊ. Οὕτε δὲ τῆς ἡμέρας τὴν δύναμιν ὁ βάρβαρος πτοηθεῖς (ἦν δὲ τὸ ὑπερευλογημένον Σάββατον καθ' ὃ ὑπνωττεν ἐν τάφῳ Χριστὸς) οὐτέ τὸν Χριστιανὸν αἰδέσθεις, ὃν μόνους περιέφερε χεῖλασιν, ἀλλὰ φιλαιμάτοις δαίμοσιν ἐλαστρούμενος πάντας οὐς συνέληφε ζῶντας κατὰ τῆς τάφρου ὠθεῖ, καὶ χοῦν ἐς ἰσπέδον ἐπιχειας πολυάνδριον τὸν τόπον δεικνυσιν. Ἐπειτα καὶ τὰ τείχη καταστρεφάμενος εἰς Μυσίαν ἐπάνεισιν, ἐναγίσμασι τοιοῦτοις καὶ τελεταῖς μυσαρωτάταις τὴν μίαν τῶν σαββάτων καὶ τῶν ἡμερῶν κυρίαν τετιμηκώς.

Καὶ τῆδε μὲν καὶ ταῦτα ἐφέρετο· ὁ δὲ γε πρωτοστρά-

A crimine, Eudociam omni vestitu muliebri spoliat, sola tenui interula relicta, eaque undique præcisa, ut vix pudendas partes tegeret, atque ita ignominiose quo libitum esset abire sinit Huic pœnæ tam inhonestæ, 705 atroci et immodicæ fraterejus Volcus intercedit; et objugata ejus inhumanitate, orat ut deposita iracundia paulo elementius agat, habita ratione illustris generis Eudociæ, et famæ suæ consulat, ac tantam ignominiam labem caveat. Sed cum pertinax et implacabile ejus ingenium movere non posset, ipsæ Eudociam ita susceptam ut dignitas ejus postulabat, Dyrrachium perducendam curat. Quo casu cognito pater filiam lecticia et ornamentis muliebribus missis, in ædes suas recipit. Cæterum ne hi quidem Neemanis filii longo tempore concordēs permanserunt, sed inimicitias susceptis in cæterorum cælum versierunt, quos supra diximus per ambitionem et vecordiam naturæ oblitos esse; et Volcus victor Stephanum et principatu et patria exegit. Nam cum fraternæ cædis exemplum ex urbe imperatrice promanasset et extremos orbis terrarum fines pervagatum esset, non Persæ tantum et Tauroscythæ et hi Dalmatæ et postea Pannonii, sed et alii plures cæterorum gentium principes ensibus in cognatos suos striotis seditionem et cædium patrias suas compleverunt.

C 706 Sub hoc tempus Joannes cum maximo et armis instructissimo exercitu Mysia egressus Constantiam insignem urbem Rhodopæi territorii sine ulla difficultate capit, et mœnibus dirutis Varnam sexto die Passionis dominicæ fortiter oppugnat. Sed cum ii qui urbem tenebant, plerique fortissimi viri et Latini generis, summa ope resisterent, quadrilateram machinam fabricati quæ longitudine latitudini fossæ et altitudine fastigio mœnium responderet; et ea rotis subjectis proxime fossam collocata et deinde eversa utrosque fines apprehendit; eademque machina et ad explendam fossam et ad conscendenda mœnia pro soalis usus triduo Barnæ potitur. Neque diei solemnitate (erat enim id sanctissimum Sabbatum, quo Dominus in sepulcro dormivit) neque Christianum nomen veritus barbarus, quod solis labiis jaclabat, sed intemperis sanguinarii alicujus dæmonis actus, omnes quos vivos ceperat in fossam præcipitavit, injectaque humo et expleta sepulcretum locum illum facit; nec multo post, etiam mœnibus eversis in Mysiam revertitur, hujusmodi victimis et 707 abominandis inferiis celebre illud Sabbatum veneratus Atque hæc sio gesta sunt.

Manuel vero Camyses protostrator, longo tempore

pore in Mysia captus, imperatorem et consobrinum orat ut de sua re familiari redimatur neque ut maleficus longo tempore in Barbarorum potestate relinquatur. Sed his litteris nihil impetravit. Desperata igitur cognati ope ad Chrysum se convertit, et solutione ab eo impetrata Prosacum abit. Ac ne ibi quidem imperatorem obtuari desinit ut Chryso duos auri centenarios pro sui redemptione solvat, cum longe plus ex suis opibus rapuerit, præter aurea et argentea vasa et telam sericam et vestes pretiosas, quarum rerum copia mortalium locupletissimus fuerit habitus. Ille vero protostratoris cognatione in una lance animi sui pensata, pecunia vero ejus in alteram collocata, et utraque pensata, posteriorem multum præponderare apprehendit. 708 Itaque flagitationes ejus nec extremis auribus admisit. Unde Camyzes desperatione coactus statuit cum Chryso finitimos Prosaco Romanorum agros vastare, ac Pelagoniam celeriter subigunt; et Prilapo sine difficultate potiti ordine cætera invadunt, remota ad deditionem impellunt, per Tempe Thessalica penetrant, campestria occupant, Græciam commovent, Peloponnesum ad rebellionem instigant. Tunc et alius seditiosus, velut olim terræ filii, exstitit, Joannes Spyridonaces Cyprius, homo deformi vultu, statura fœdiore, strabis oculis, sordidus opifex, fortuna infima. Sed dum imperatori inservit, mirabilibus successibus et promotionibus interioris fisci custodiæ præficitur. Deinde Smolanis præpositus eum a quo missus erat aspernatur ut vili et simplici ingenio præditum; et difficili provincie aditu fretus bifariam illi resistit, inopinatum et pessimum infortunium. At imperator tertio tum malo conflictans, familiari sibi articulari morbo, duplici pœnitentia eupra modum angebatur, quod nec consobrinum redemisset et nequam hominem Spyridonacem cum suo dedecore tot 709 munitissimis urbibus præfessisset; et copiis quas coegerat, in duas partes distributis, alteram Alexia Palæologo genero suo tradit ut homuncionem Spyridonacem ulciscatur, alteram ad OEnopolitam Joannem, qui protostratori resistebat, mittit. Ac imperatoris genero Alexius prudentia et audacia adhibita Spyridonacem exiguo cum labore devincit et nanum illum in Mysiam fugat. Protostratoris vero rebellio cum longo sane tempore durasset, prospero exitu est terminata. Nam imperator cum aliis artibus et dolis Chrysum circumvenit, tum neptem Theodoram, pridem Ibanco desponsam, Byzantio accersitam illi uxorem dedit. Et hac ratione Pelagonia et Prilapo recuperatis Thessalia quoque Camyzen expellit, alias prælio victum, alias ultro fugientem. Tandem ipso etiam Stanoe eiecit, quo ut in asyllum inexpugnabile se receperat. Hujusmodi præclaris operibus post diuturnam desidiam et ignaviam editis Byzantium recurrit. Tunc Strommiza quoque potitus est, ibi etiam Chryso circumvento, et pacem cum Joanne fecit.

Α τωρ Μανουήλ ὁ Καμύτζης, χρόνιος ἐν Μυσίᾳ καθει γνύμενος, δεῖται τοῦ ἐξαδέλφου καὶ βασιλέως τῆς οἰκείας οὐσίας λυθῆναι μηδ' ὡς κακοῦργος ἰ πολὺ παροφθῆναι παρὰ βαρβάρους δορύκτητος. Ὁ εἶχε δὲ καὶ πείθειν δι' ὧν ἐπέστελλον. Ἄπειρη οὖν τὸν κηδεστὴν μέτεισι Χρύσον, καὶ παρ' αὐτὸν δεῖται λυθῆναι, καὶ ὡς εἶχε τὰ ἡτημένα πεπερ σμένα, ἐκ Μυσίας ἐς Πρόσακον ἄπεισιν. Ἄλλ' οἱ ἐκεῖσε γενόμενος καθυφῆκε τοῦ βασιλέως δεόμεν εἰ πως τῷ Χρύσῳ τὰ λύτρα κατάθοιτο, εἰς δύο ἰ σούμενα χρυσοῦ κεντηνάρια, πολλαπλασίονα τοῦ ἀφαιρεθῆναι φάσκων πλὴν τῶν ἀργυρέων καὶ χρυσέων σκευῶν τῶν Σηρικῶν τε νημάτων καὶ τῶν ῥιφανῶν ἐσθημάτων, οἷς ὑπερεκόμα ῥυθφενέστα ἀνθρώπων φανείς. Ὁ δὲ τὴν σχέσιν τοῦ πρωτοσττορος ἐν πλάστιγι μῆ τοῦ τῆς φρενὸς ζυγοῦ καθεῖς, ἐν δὲ θατέρᾳ τούτου χρήματα, καὶ ταλαντεύ ἀμφοτέρα, πολλῇ τῇ ῥοπῇ βαρυτέρην τὴν δευτέρ εὐρισκεν, ὅθεν οὐδ' ἄκροισ ὡσὶν εἰσφκίετο τὰ ὑ ἐκεῖνου γραφόμενα. Ἄπειπὼν οὖν ὁ Καμύτζης ἐγρη σὺν Χρύσῳ τοῖς ἀγχιτέρμοσιν Προσάκῳ ῥωμαῖκο ἐπιθέσθαι τέρμασιν. Εὐμαρῶς οὖν Πελαγονίαν χροῦνται, καὶ βράδιως ὑπάγονται Πρίλαπον, ἐπιφῶται τὰ ἐξῆς, ἀπιστῶσι τὰ πόρρωθεν, διεκπίπτο Τεμπῶν τῶν Θετταλικῶν, τῶν πεδιάδων ἐπιλαμνονται, παρακινουσι τὴν Ἑλλάδα, παλίμβολον θέσει τὴν τοῦ Πέλοπος. Τότε δὲ καὶ δεύτερος ἐστότης κατὰ τοὺς σπαρτοὺς ἐπανάειλε γίγανσ Ἰωάννης γὰρ τις τὸ γένος Κύπριος, Σπυριδωνά τοῦπάνυμον, τὸ δίδος φαῦλος, τὴν ἡλικίαν φαῖτερος, [P. 345] στραῶν τὰς ὄψεις, χειρῶναξ ἰ τέχνην, τὴν τύχην χρόνιος, τῷ βασιλεῖ τῷδε ἰηρετούμενος, ταῖς δὲ παραλόγοις προόδοις καὶ ἐβάσει τῶν ἔσω λεγομένων ταμειῶν φύλαξ ταχῆ εἶτα τὴν ἀρχὴν τῶν Σμολένων χειρίζειν λαχὼν, ἰ ταγινώσκει τοῦ πεπομότος εὐτέλειαν νοδὸς καὶ ἀλειαν, καὶ τῷ δυσπροσόδῳ τῆς χώρας ἐπαρθεῖς ἀπόνοιαν δισσόμενον ἐκεῖνῳ γίνεταί ἀντιστάτη καὶ Σατὰν καὶ σκώλωψ καὶ ἀπρόσκοπον συγκύρι χειρίστον. Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ τρίτῳ τότε κακῷ συνχθεῖ καχεξία τρυχόμενος, ἧτις ἐπενέμετο τὰ θρα τοῦ σώματος, τὸν Ἐπιμηθέξ εἶχε κατ' ἀρ δεινῶς ἐπικείμενον καὶ εἰς πνίγμα μικροῦ ἐναλ μόνον τε καὶ ἐπεμβαίνοντα, ὅτι τὸν ἐξάδελφον ἐλύσατο καὶ ὅτι τὸν οὐτιδανὸν ἐν ἀνθρώποις Σπιδωνάκην εἰς ὄνειδος οἰκεῖον πόλεων τοσοῦτων ἰ μονάτων κατέστησεν ἄρχοντα, Διχῆ οὖν διεκρῶν συναγόμενον στρατεύμα, τὸ μὲν τῷ γαμβρῷ πρ δίδου Ἄλεξίῳ τῷ Παλαιολόγῳ τὸν ἀνθρωπίσκον πῖ ἰόντι Σπυριδωνάκην, τὸ δ' ἐξέπεμψεν εἰς τὸν (νουπολίτην Ἰωάννην τῷ πρωτοστράτορι ἀντικα στάμενον. Ὁ μὲν οὖν τοῦ βασιλέως γαμβρὸς Ἄλξ ἀρετὴν καὶ τόλμαν ἐνδειξάμενος ἐμφρονα τὸν Σπιδωνάκην καταγωνίζεται σὺν πόνῳ βραχεῖ, καὶ ἰ γάδα τίθησι τὸ Μυγμαῖκὸν ἀνδράριον ἐς Μυσίαν δὲ τοῦ πρωτοστράτορος ἀντιστάσις ἐφ' ἱκανὸν διήρκεσε χρόνον, αἴσιον δὲ καὶ αὐτῇ πέρας εἶδε. Ὁ γὰρ βασιλεὺς ἄλλαις τε μεθόδοις ἐχρήσατο μῦπουλάς μετιῶν τὸν Χρύσον, καὶ δὴ καὶ τὴν θυ

τρόπαιδα Θεοδώραν, ἣν τῷ Ἰβαγκῷ κατηγορήσεν, ἐμνήστευσεν αὐτῷ εἰς εὐνέτιν, ἐκ Βυζαντίου μεταπεμφάμενος. Καὶ τοῦτοις τοῖς μεθοδεύμασιν ἀνασώζεται Πελαγονίαν καὶ Πρῖλαπον, καὶ Θερραλίαν ἀπανίστησι τὸν Καμύτζην, πῆ μὲν πολέμῳ κατατροπούμενον, πῆ δὲ φυγῆς ἐθελοντὶ ἀπτόμενον. Ἔστατα δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Στανοῦ μετανάστη δεικνυσιν, εἰς ὃν ὡς εἰς ἀνάλωτον ἀπέδρα κρησφύγετον. Καὶ τοιοῦτοις ἔργοις ἑαυτὸν περιανθίσας, ἐπὶ μακρὸν ὀφθέντα οἰκουρὸν καὶ ἀπόλεμον, εἰς Βυζάντιον ἐπανέδραμε. Τότε δὲ καὶ τῆς Στρουμίτζης ἐκράτησεν, ἀπάτη κἀνταῦθα τὸν Χρῦσον περιελθὼν, καὶ τὰς πρὸς Ἰωάννην σπονδὰς ἐξεπέρανε.

Ἡ. Ἀλλὰ μέχρι μὲν δὴ τούτων εὐδρομος ἡμῖν ὁ λόγος καὶ διὰ λείας φέρων ὁδοῦ, τὸ δ' ἐντεῦθεν οὐκ οἶδ' ὅπως τῷ λόγῳ χρῆσομαι. Τίνα γὰρ γνώμην ἔχειν εἰκὸς τὸν τὰς κοινὰς διεξιέναι μέλλοντα συμφορὰς, ὧν ἡ τῶν πόλεων αὕτη πεπεύραται βασιλεὺς τῶν γῆινων ἀγγέλων βασιλευόντων; ἐβουλόμην μὲν οἷός τε εἶναι διεξελθεῖν ἀξίως τῷ λόγῳ τὰ πάντων τῶν κακῶν ἀχθεινόντά τε καὶ χαλεπώτατα· ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, ἐν ἐπιτόμῳ δὴ καὶ ποιήσομαι τὴν διήγησιν, κερδαλεωτέραν ἔσομένην δῆπου τοῖς ὀψιγόνοις διὰ τῶν ἀλγεινῶν ἀκουσμάτων μετράσειν καὶ τὴν ἐντεῦθεν τῆς πλείονος λύπης ὑφαίρεσιν.

Ἐἶχε μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος τὸν ἀδελφὸν Ἰσαάκιον καθηρηκῶς τῆς ἀρχῆς· δεόν δὲ μὴ πάντῃ ἀμελεῖσθαι τῆς φυλακῆς αὐτοῦ, ὃ δὲ λαθόμενος ὡς ἐγκρίονται τοῖς πλείστοις αἱ συμφοραὶ καὶ εἰσιν ἀναπόνιπτοι, οὔτε μὴν ἡ δίκη δι' ὄλου [P. 346] τίς ἐστὶν ἀδιύπνιστος καὶ ταῖς χρονίαις φιληδοῦσα μεταβολαῖς, ἀλλ' ἔπεισι καὶ ταχύπους καὶ ἀψόφως ἐπιπίπτειν φιλεῖ τοῖς ἔργα βέζουσιν ἄδικα, ἐνδίδωσι τῷ κσιγινητῷ διάγοντι κατὰ τοὺς κίονας, οἷ περὶ τὸν πορθμὸν ἀκταῖοι καὶ δυάξοντες ἴστανται, βλοτον ἔχειν ἄνετον, καὶ πᾶσιν ἀνεπέγκλητον εἶναι τὴν εἰς αὐτὸν διαπλώσιν. Ἦν οὖν τοῦ βουλομένου παντός, καὶ οἷ ἐκ γένους μάλιστα τῶν Λατίνων, εἰς Ἰσαάκιον ἀναπλεῖν· οἷς καὶ κρυφίως κοινωδὸς ἐδείκνυτο βουλευμάτων, ὅποσα τὴν ἀντιπάθειαν ἐβουλοδοῦμενον καὶ τὴν Ἀλεξίου καθαίρεσιν ἐμεθόδευον, γραμμάτια πρὸς Εἰρήνην πέμπων τὴν θυγατέρα, κοινωδὸν λέχους Φιλίππῳ τῷ κρητοῦντι τότε τῶν Ἀλαμανῶν, πρὸς τὴν πατρῴαν ἐκδίκησιν ὑπαλείφοντα, κακεῖθεν διαποτώμενα ἔχων ἀντίγραφα τὸ ποιητέον αὐτῷ εἰσηγούμενα. Ἐἶτα καὶ τὸν υἱὲν τούτου Ἀλέξιον τῆς εἰρηκτῆς ἀνεκτικῶς ἐλεύθερον ἀφῆκε στρέφασθαι. Ἐν δὲ τῷ μέλλειν κατὰ τοῦ πρωτοστράτορος ἐξιέναι καταλύσας εἰς Δαμοκράνειαν συνέκδημον καὶ τοῦτον ἐπήγετο. Ὁ δὲ κατὰ γνώμην δῆπουθεν τοῦ πατρὸς Πισσαίῳ τινὶ περὶ δρασμοῦ κοινολογησάμενος, στρογγύλης προσεστώτι μεγίστης νεῶς, ἐκαιροφυλάκει θέσθαι ἐν θαλάσῃ τὸ ὄρημα καὶ τὸ ἴχθυος ἐν πολλοῖς ὑδασιν. Ὡς δ' ἐπέστη καιρὸς πρὸς τὴν ἄπαρσιν οὐκ ἀνάριστος, ἡ μὲν ναὺς ἰστίοις πτεροῦται καὶ κατ' οὐρὸν φέρεται καὶ προσωκείλει τῇ καθ' Ἑλλησποντον Ἀδωνίᾳ, τὸ δὲ ταύτης ἐφόλιον κατὰ-ραν εἰς τὸν Ἀθύραν ἐπὶ τῷ δέξασθαι τὸν Ἀλέξιον, τιθὲν τὴν σκέψιν ἀφώρατον, ἐνεφῶρει ψάμαθον φόρτον ἐτρομένην τῇ νηὶ κεκενωμένην δῆθεν τῶν ἀγωγί- μων Ὁ δ' Ἀλέξιος ἐκ Δαμοκρανεῖας ἐκεῖσε παραγευόμενος τὴν ὀκνάδα εἴσεισι καὶ πρὸς νῆα μετακομίζεται. Γνωσθείσης δὲ τῆς τούτου φυγῆς πέμποντα μὲν παρὰ τοῦ βασιλέως οἱ τὸ πλοῖον ἐξερευνήσαντες, οὐ μὴν ἴσχυσαν συλλαθεῖν τὸν Ἀλέξιον· οὗτος γὰρ τὴν κόμην κειράμενος περιτρόχαλα καὶ

710 8. Hactenus expeditus fuit nostræ orationis cursus, et molli processit via. Deinceps vero qui dicam nescio: quo enim animo eum esse par est, qui publicas clades, quibus regina urbium terrenis istis angelis imperantibus afflicta est, commemorabit? Vellem equidem me omnium gravissima et tristissima mala pro dignitate posse exponere. Sed quia id fieri non potest, historiam compendio exsequar, utiliore futuram posteris ob moderatam tristium rerum commemorationem et doloris diminutionem.

Alexius fratrem Isaacium imperio dejectum ex-cæcarat: sed cum ejus custodia non prorsus negligenda esset, oblitus plerisque inuri calamitates nec deleri posse, et vindictam non perpetuo stertere, sed seris gaudere mutationibus, et celeriter ingruentem tacito eos pede consecrari qui nefaria facinora perpetrent, fratrem juxta duas columnas quæ in freti littore sunt libere vivere passus est, neque quemquam ad eum trajicere vetuit. Erat igitur cujusvis Isaacium adire, tum vero Latinorum, cum quibus arcana consilia de ulciscendis injuriis 771 et evertendo fratre Alexio conferebat, litteris ad Irenem filiam missis, Philippi Alemannorum regis conjugem, quibus eam ad opem sibi ferendam instigabat, atque inde litteras recipiebat quibus quid agendum esset monebatur. Deinde filius quoque ejus Alexius custodia eductus libere quo libuit ambulavit, et ab imperatore contra protostratorem exituro itineris comes est assumptus. Is vero de sententia patris, cum Pisano quodam maximæ rotundæ navis domino consilio fugæ inito, navigandi opportunitatem captabat. Quæ cum contigisset, majus navigium plenis velis ad Hellesponti Auloniam fertur, minus vero Athyræ Alexii recipiendi causa appulit; et quo id consilium lateret, nautæ arenam intulerunt saburrandi scilicet vacui navigii gratia. Quo Alexius, Damocrania eo profectus, conscenso ad magnam navem pervenit. Fuga ejus cognita mittuntur ab imperatore qui navem perscrutentur, neo tamen Alexium deprehendere potuerunt; nam 772 coma in orbem rasset Latina veste induta, ut in turba magna obversans, inquisitores latuit. Perductus in Siciliam sorori indicatur; quæ justo præsidio misso fratrem amplexa, maritum Philippum orat ut patri suo pro virili opem ferat simul imperio et lumine privato, et fratrem quoque juvet exsulem et extorrem et errantium stellarum instar vagantem, neque quidquam ferentem secum præter corpus.

οὗτος γὰρ τὴν κόμην κειράμενος περιτρόχαλα καὶ

τὴν αὐτὴν τοῖς Λατίνοις στολὴν ἐνδυσάμενος, ὡς ἐν ὁμίλῳ πολλῶ συναναστρεφόμενος, τοὺς διφῶντας ἐ
 Ἐπαχθεῖς οὖν ἐς Σικελίαν δῆλος τῇ ἀδελφῇ γίνεται. Ἡ δὲ δορυφορίαν ἱκανὴν ἀποστείλασα τὸν ἀδελφί
 ζεται, καὶ δεῖται τοῦ ἀνδρὸς Φιλίππου τὰ δυνατὰ τῷ πατρὶ ἱπαμῦναι φάος ἅμα καὶ κράτος ὑπὸ τῷ
 ἀφρημένῳ, καὶ τῷ ἀδελφῷ ἐπαρξέειν ἀστέγῳ τε καὶ ἀπόλοιτο κατ' ἀστέρας μεταφερομένῳ τοὺς πλά
 μηδὲν ἐπαγομένῳ πλὴν τοῦ σώματος.

Sed præter hæc alia quoque in mentem mihi A
 veniunt, quæ negligenda non sunt. Angelici nomi-
 nis fratres cum aliis rebus imperium perperam
 administrabant, ut jam diximus, tum pecuniæ
 cupiditate æstuantes neque justis rationibus opes
 augere volebant, nec ea quæ coegerant, conserva-
 bant; sed ambabus manibus dissipabant, non tam
 supervacuo comitatu et pretioso corporis ornatu,
 quam meretricibus et cognatis rei publicæ prorsus
 inutilibus largiendi. Unde novis vectigalibus insti-
 tutis non modo Romanas urbes et provincias
 exhauriebant, sed Latini etiam nominis gentes,
 quantum poterant, tributis vexabant. Venetos
 quidem sæpe pactis et conventis violatis pecunia
 multarunt, et vectigalibus eorum navibus exegerunt;
 et Pisanos ¶¶ cum eis ita commiserunt, ut
 aliquando intra ipsam urbem, aliquando in mari
 congredenterentur, victoria nunc his nunc illis favente,
 et mutuo sese fugarent et spoliarent.

9. Cæterum Veneti antiquo Romano fœdere prolato
 suam dignitatem ad Pisanos translata esse ægre
 ferentes, a Romanis paulatim alienati se vicissim
 nostris per occasionem ægre facturos ostendebant,
 præsertim cum Alexius per avaritiam ducentas auri
 minas, quæ debito quindecim centenariorum auri
 adhuc deerant, non solveret, quos Manuel, cum
 Venetorum bona publicasset, se pensurum pepige-
 rat. Neque minimum malum erat dux Venetorum
 Ericus Dandulus, homo cæcus ille quidem et capu-
 laris, sed Romanis infestissimus et insidiosissimus,
 ut calliditate singulari, ita arrogantia immensa, ut
 se prudentem prudentissimum appellaret et glorio-
 læ cupiditate omnes superaret. Is vitam sibi
 morte acerbiorē fore putabat, nisi genti suæ
 factas a Romanis contumelias ulcisceretur, animo
 repetens et recensens quot malis populares sui
 Angelis fratribus imperantibus affecti essent, et
 ante hunc Andronico et Manuele rerum potentibus.
 Sed quia norat in suum ¶¶ caput redundaturum,
 si quid cum sola sua gente contra Romanos cona-
 retur, de auxiliis aliorum a seiscandis cogitat
 arcanisque cum iis communicandis, quos norat
 irreconciliabili odio a Romanis dissidere eorumque
 felicitati invidere. Cum autem ipsum tempus nobi-
 les quosdam toparchas, qui Palestinam visere
 cupiebant, sponte obtulisset, societatem et fœdus
 cum eis contra Romanos coit. Erant ii Montisferrati
 marchio Bonifacius, Flandriæ comes Balduinus,

Ἄλλὰ γὰρ πρὸς τοῦτοις καὶ ἄλλα μοι ἐ
 μὴ χρεῶν παρόψεσθαι. Οἱ Ἀγγελώνυμοι ἔ
 καὶ ἄλλως μὲν πλημμελῶς διψκοῦν τὰ τ
 ὡς ἕδη λέξαντες ἔχομεν, μάλιστα δὲ φιλοχ
 νοτοῦντες οὐτ' ἀπὸ δικαίων πόρων πλου
 χοντο οὔτε συνέχον τὰ συλλεγόμενα, ἀλλ'
 ἀμφοτέροις αὐτὰ καὶ περιττῇ μὲν θερο
 κόσμῳ πολυτελεῖ σώματος, πλέον δ' ἀπι
 πρὸς ἐταιρίδας καὶ συγγενεῖς ἀλυσιτελεῖς τ
 τῷ κοινῷ. Οὐ μόνον τοίνυν τὰς Ῥωμαϊκὰς
 πόλεις ἐκπλαμῶντο καὶ ἀπερύλλιζον, εὐρ
 καινῶν εἰσφορῶν καθιστάμενοι, ἀλλὰ καὶ
 φυλῶν Λατινίδων ἐν οἷς εἶχον εἰσέπραττον.
 κικ οὖν τὰς πρὸς Βενετίκοις ξυνοθήκας πα
 μενοι αὐτούς τε ἐς χρήματα ἐξημίωσαν
 πλοῖα τούτων ἡρυγρολόγουν, καὶ τοὺς ἐκ τῆ
 αὐτοῖς ἐπανέστησαν. Ἀμέλει καὶ τῆν ὄρῃ
 τῆς πόλεως ἐνδοθεν, ὅτε δὲ κατὰ μέτρον τῆν
 διὰ μάχης ἀμφοτέρα τὰ γένη χωροῦντα, ἔ
 τε ἀνὰ μέρος καὶ κρατούμενα, καὶ παλίωξιν
 καὶ ἀντισχύουσιν.

θ'. Ἀτὰρ οἱ Βενετικοὶ παλαιῶν μεμνημέ
 Ῥωμαίους σπονδῶν, καὶ μεταχωροῦσαν π
 στίους τὴν σφετέραν δεξιῶσιν οὐκουν ὄρῃ
 νοι, δῆλοι ἦσαν Ῥωμαίων κατὰ βραχὺ ἀφ
 καὶ μελετώντες ἐν καιρίοις τὴν ἀντιλύπει
 μάλιστα' ὅτι κιμβικευόμενος ὁ Ἀλέξιος οὐκ
 σφίσι χρυσίου μνᾶς διακοσίας ἐνδεύσας ἔτι
 ἅπαν ὀφείλημα τῶν δέκα πρὸς τοῖς πέντε
 ρίων, ἃ συνέθετο δοῦναι τοῖς Βενετίκοις ὁ
 Μανουὴλ, ἠνίκα συνειληφῶς τοὺς Βενετικούς
 τὰ τούτων ἔθετο χρήματα. Ἦν δὲ δεινὸν οὐκ ἔ
 καὶ ὁ τῆνικαῦτα δοῦξ Βενετίκων Ἐρίκος Δε
 ἀνὴρ πηρὸς (50) μὲν τὰς ὄψεις καὶ τῷ χρ
 πελος, ἐπιβουλότατον δὲ πρᾶγμα Ῥωμα
 φθονερώτατον, ὅς παμπάλημα ὢν ἀγυρι
 φρονιμώτερον τῶν φρονιμῶν ἐαυτὸν ὄνομι
 δοξομανῶν ὡς οὐχ ἕτερος θανάτου ἐτιμᾶτ
 τίσασθαι Ῥωμαίους δίκας τῆς ἐς τὸ γέν
 παροινίας, φρεσὶν ἀναπεμπάζων καὶ λο
 ὀπόσοις κακοῖς οἱ Βενετικοὶ προσωμίλησαν
 γελωνῶν ἀδελφῶν ἀνασσόντων, καὶ πρὸ
 Ἀνδρονίκου, καὶ ἀνόπιν ἔτι τοῦ Μανουὴλ
 Ῥωμαίων σκῆπτρα διέποντος. Εἰδὼς δὲ ἔ
 ἐαυτοῦ κεφαλῆς προχωρήσειν, εἰ τί που
 ἐπίβουλον μετὰ μόνων τῶν ὁμοφύλων ἐ
 καὶ ἄλλους προσλαβέσθαι συλλήπτους σ
 καὶ τοῦτοις κοινωνῆσαι τῶν ἀπορρήτων οὐκ ἔ
 Ῥωμαίους ἀσπονδῶν μισος τρέφοντες καὶ τ
 των καλοῖς βάσκων καὶ λῆχνον ἐνατενίζοντε

Hier, Wolfii notæ.

(50) Multum interest inter πῦρρον et πῦρον. Sed
 iæcæcum, ex iis quæ sequuntur pluribus in locis

apparet; quamvis non injuria mireris quod
 eques effugere potuerit in pugna Blachica

δὲ καιροῦ χορηγήσαντος αὐτομάτως τοπάρχας τινὰς εὐγενεῖς, οἵτινες πρὸς Παλαιστίνην ὤρμων τραπέσθαι, κατὰ κοινοπραγίαν τούτοις συγγίνεται καὶ συνωμότατα ἐπισπᾶται τοῦ κατὰ Ῥωμαίων κινήματος. Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ Μόντης Φεράντης μαρκήσιος Βονιφάτιος, ὁ κόμης Φλάντρας Βαλδουῖνος, ὁ κόμης τοῦ ἁγίου Παύλου Ἐρίκος καὶ ὁ κόμης Πλήης Δολδίκος καὶ συχνοὶ ἕτεροι τολμηταὶ πολεμισταὶ καὶ συμμαχιζομένην οἶον τῷ δολιχῷ τῶν δοράτων τῇ ηλικίαν προφαίνοντες. Ναυπηγηθέντων οὖν εἰς Βενετίαν δι' ἄλων τριῶν λυκαβάντων δρομῶνων μὲν ἵππαγωγῶν ἑκατὸν δέκα, νηῶν δὲ μικρῶ ἐξήκοντα, ἔτι δὲ πλοίων συναθροισθέντων στρογγύλων μεγίστων ὑπὲρ τὰ ἐβδομήκοντα, ὧν ἔν Κόσμος παρ' αὐτοῖς ὠνομάζετο ὡς πολὺ τῶν ἄλλων ὑπερφέρων ἐς μέγεθος, εἴσεισιν ἐκ παραγγελίας αὐτὰ ἵππος μὲν χίλις σιδήρων κατὰφρακτος, [P. 348], ἄσπις δὲ τρισμυρία εἰς ὀπλίτας πλείστους διηρημένη, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς καλούμενους τζαγροτοξότας. Ὡς δ' ἦν ὁ στόλος πρὸς ἀναγωγὴν ἑτοιμος, κακὸν ἐπὶ κακῷ προσβάλλει καὶ κύμα, ὄφασιν, ἐπὶ κύματι Ῥωμαίους ἐπιουλύδεται. Ἀλέξιος γὰρ ὁ παῖς Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου γράμμασιν ἐφοδισθεὶς τοῦ πάππα Ῥώμης τῆς πρεσβυτέρας καὶ τοῦ ῥηγὸς Ἀλαμανίας Φιλίππου, χάριτας μεγίστας ὁμολογούντων τοῖς πειρατικοῖς τούτοις ἐργαστηρίοις εἰ τὸν Ἀλέξιον εἰσδέξονται καὶ πρὸς τὴν πατρίαν ἐπαναγάγῃ Βασιλείαν, τρισάσμενος μετὰ καιρὸν τῷ στόλῳ ἐπίσταται, καὶ προσβλέπεται ὡς οὐ μόνον τὸν κατὰ Ῥωμαίων ληστρικὸν ἑκπλοὺν μετασηματίων πρὸς τὸ εὐαφορμον καὶ διαμορφάσων πρὸς τὸ εὐπρόσωπον, ἀλλὰ καὶ χρημάτων ἀποθεραπεύσων σωρείαις τὸ κερδαλέον ἐκείνων καὶ φιλοχρήματον φρόνημα τὸν τόνον Ἀλέξιον οὐ μᾶλλον τὴν ηλικίαν ἢ τὰς φρένας νεάζοντα πανούργοι πάντες καὶ πράγδρκοι συνθέσθαι παρέπεισαν ἂ μηδαμῶς ἐπεφύκει αἰτησαμένοις κατένευσε τὸ μειράκιον, ἀλλὰ καὶ σύναρσιν κατὰ Σαβρακηνῶν μετ' ὀπλομάχων Ῥωμαίων καὶ τρικρότων νηῶν πεντήκοντα. Τὸ δὲ δὴ μείζον καὶ ἀποπώτατον, παρεκτροπὴν πίστεως, ὅποια τοῖς Λατίνοις ἀσπάζεται, καὶ τῶν τοῦ πάππα προνομίων καινισμόν, μεταθεσὶν τε καὶ μεταποίησιν τῶν παλαιῶν Ῥωμαίους ἔθων συγκατέθετο.

Καὶ δὴ ὁ μὲν στόλος τὰ προμνήσια λύσας κατὰγεται πρὸς Ἰάδαρα, καὶ ἦν αὐτὰ πολιορκῶν, δέξαν οὕτω τῷ τῆς Βενετίας Δανδούλῳ δουκι, ὡς δῆθεν παλαιὰς συνθήκας πρὸς τοὺς ἐκ γένους ἐκείνων παραβλεψάμενα. Ὁ δὲ γε κρατῶν Ῥωμαίων Ἀλέξιος ἐκ πολλοῦ τὴν τῶν Λατίνων ἐνωτιζόμενος κίνησιν πρὸς οὐδὲν τι ἄμεινον ἑαυτῷ τε καὶ Ῥωμαίοις διέκειτο· τὸ γὰρ περιττὸν ἐν μαλακίᾳ ἔσθην ἔχει πῶς καὶ τὴν βλακείαν πρὸς τὰ κοινοφελῆ καὶ τὰ δέοντα. Οἱ δὲ τῶν περιφύτων ὄρων φύλακες ἐκτομῆαι, ἂ τοῖς βασιλεῦσιν ἀνεῖται πρὸς κυνηγεία, καθάπερ ἱερῶν ἄλσεων, εἰπεῖν δὲ καὶ θεοφυτεύτων παραδείσων, ἐφείδοντο τουτουῖ, καὶ διηπειλοῦντο τὸν ἔσχατον κίνδυνον τοῖς ἐκτεμνὲν προθεμένοις ἐκείθεν ξύλα ἄττα κλυπηγῆσιμα. Ναὶ μὴν καὶ ὁ τοῦ στόλου δούξ Μιχαὴλ ὁ Στρυφνός, κασιγνήτη τῆς δεσποίνης συνεζευγμένος, δεινότατος ὧν μὴ μόνον γόμφους καὶ ἀγκύρας χρυσίου ἀλλάξασθαι, ἀλλὰ καὶ λαίφαισιν ἐπιθέσθαι καὶ ἐξαργυρῆσαι πρότονα, ἀπαξάπαντος πλοίου μακροῦ τὰ νεώρια Ῥωμαίων ἐκένωσε. Καὶ βασιλεὺς οἷς οὐκ ἐπέτιμα τοῖς ἀδελτέροις τὰ τῶν

comes sancti Pauli Ericus, Pleæ comes Doloicus, et alii complures audaces bellatores et statura suis hastis propemodum pares. Igitur toto triennio Venetiis fabricatæ sunt celeres naves equestres centum et decem, naves longæ sexaginta, rotundæ ultra septuaginta sunt coactæ, quarum una ob insignem magnitudinem Mundus ab eis appellabatur. Eas naves constituto tempore conscenderunt equites cataphracti mille, scutati triginta millia, plurimis armorum generibus instructi, sed plerique zagrotoxotæ. Classe ad oram solvendam parata, malum malo cumulatur et fluctus fluctum urget, 715 ut dicitur. Nam Alexius Isaacii Angeli filius, litteris veteris Romæ Pontificis et regis Alemanniæ Philippi instructus, qui piraticis istis collegiis plurimum se debituros profitebantur, si adolescentem et patrium imperium restituerent, aliquanto post cupidissime ad classem et pervenit et excipitur, ut qui non tantum latrocinium illud contra Romanos institutum promovere et honesta specie fucare, sed et pecuniarum acervis ipsorum avaritiam explere posset. Is non ætate magis quam animo puer, a viris callidis et versutis susceptus, pepigit et sacramento firmavit ea se præbiturum quæ perduci ad exitum minime poterant. Neo enim maria pecuniarum duntaxat illis postulantisibus promisit, sed et auxilium contra Sarracenos cum Romanis militibus et quinquaginta triremibus. Et quod majus est ac longe absurdus, Latinorum depravatam religionem amplectitur, et privilegiorum papalium innovationem et veterem Romanorum institutorum mutationem pollicetur.

ἢ τὰς φρένας νεάζοντα πανούργοι πάντες καὶ πράγδρκοι συνθέσθαι παρέπεισαν ἂ μηδαμῶς ἐπεφύκει αἰτησαμένοις κατένευσε τὸ μειράκιον, ἀλλὰ καὶ σύναρσιν κατὰ Σαβρακηνῶν μετ' ὀπλομάχων Ῥωμαίων καὶ τρικρότων νηῶν πεντήκοντα. Τὸ δὲ δὴ μείζον καὶ ἀποπώτατον, παρεκτροπὴν πίστεως, ὅποια τοῖς Λατίνοις ἀσπάζεται, καὶ τῶν τοῦ πάππα προνομίων καινισμόν, μεταθεσὶν τε καὶ μεταποίησιν τῶν παλαιῶν Ῥωμαίους ἔθων συγκατέθετο. Classe ladara provecta jussu Danduli Venetorum ducis urbs obsidetur ob vetus quoddam sœdus violatum, ut aiebat. At Romanorum 716 imperator Alexius jam pridem Latinorum motu audito nihil præparavit, quod ere vel sua privatim vel publice omnium esset: nam immodica mollities rebus gerendis nihilo aptior est quam dementia. Et spadones silvosorum montium custodes, qui imperatoribus tanquam sacri luci aut divini paradisi venandi gratia consecrati sunt, parcebant arboribus, et extremum periculum iis minitabantur qui ad fabricandas naves ligna inde peterent. Adhuc classis dux Michael Stryphnus, cui dominæ soror nupta erat, non tantum clavos et ancoras auro permutare, sed vela etiam et rudentes vendere solitus, longis navibus prorsus omnibus navalia Romana spoliavit. Imperator vero vecordes homines pessima facinora perpetrantes adeo non castigabat, ut iis cum primis propitius esse videretur. Jam quia libenter domi desidebat, nunc colles æquabat et valles complanabat et arces scœlebat; nunc Latinos

classis expeditionem a cœna pro ludicro deridebat, et ut fabulam elevabat ea pericula quæ multi audiebant 717 et velut in conspectu habebant. Postquam vero Latinos ladaris ad deditiōnem compulsis Epidamni appulsi et Alexium imperatorem ab Epidamniis salutatum esse haud dubiis nuntiis cognovit, ut de piscatore proverbio dicitur, ictus sapere incipit, et scaphutas putrescentes et erosas a vermibus vix viginti reficit, et mœnia urbis obiens ædes extrinsecus eis contiguas dirui jubet. Classis Epidamno ad Corcyram provecta Cpolim versus vela fecit: nam occidentales multo ante norant Romanum imperium nihil esse aliud nisi crapulam et ebrietatem, nec aliud esse Cpolim quam Sybarim illam luxu celebrem. Et prosperam navigationem mirabiliter consecuti (nam auræ lenes et secundæ perpetuo navibus eorum aspirabant), et urbe ignavis fere omnibus occupata, cum Chalcedonem appulsi, naves partim remigio partim velificatione paulo post in obversam orienti Peræam non multum infra duas columnas perveniunt, et in ancoris extra teli jactum a littore fluctuant. Domones vero ad Scutarium appellant. Ac Romani ex tumulis et littore irrita tela et plerumque naves 718 non attingentia in mare jaciebant. Excubabat et alia phalanx ad Damatryn, quæ excursionem equitum cohiberet. Sed nec illius ulla fuit utilitas: nam adeo ad hostes non prope accesserunt, ut obversis tergibus alii ceciderunt, alii mortem vix effugerint, duces præsertim, cervis timidores. Et quo pacto cum iis viris congressi essent, quos angelos raptores animorum et æreas statuas appellabant? ad quorum conspectum propemodum emoriebantur?

ζοντο μὲν οὖν Ῥωμαῖοι κατὰ τῶν πλοίων ἐκ τῶν ἐκείσε λῶφον προφαινόμενοι καὶ ταῖς ἀκταῖς ἐφίστάμενοι· ἀλλ' ἦν οὐδαμῶς ἀνύσιμα τὰ πεμπόμενα, τὰ δὲ πλείω μῆδ' ἐξικνούμενα τοῦ μήκους κατὰ θαλάσσης ἐβάλλοντο. Καὶ φάλαγξ ἑτέρα τις ἄνωθεν περὶ τὸν Δαματρυά ἠγγαύλει, τὰς τῶν ἰππέων ἐκδρομὰς ἐπισχέουσα. Πλὴν καὶ αὕτη πρὸς οὐδὲν τι γρήσιμος ἐγεγόνει· οὐ γὰρ μόνον τοῖς πολεμίοις οὐδ' ἐπὶ βραχὺ προσεπίλασαν, ἀλλὰ καὶ στρέψασα τὰ μετάρηνα τοῖς ἐπιδιώκειν ἐθέλουσιν, οἱ μὲν ἐπιπτον, οἱ δ' ἔμμελλον, οἱ δ' ἀνὰ κράτος ἐδραπέτευον, καὶ μάλιστα οἱ στρατηγοὶ ὡς κραδέλαφοι πλέον δειλάνδροι. Πῶς δ' ἂν καὶ συμβαλεῖν ἀνδράσιν ὕπνηγεκαν, οὓς ψυχάρπαγας ἀγγέλους καὶ χαλκηλάτους ἀνδριάντας οὐκ ὠκνοῦν ἀποκαλεῖν, καὶ πρὸς τὴν αὐτῶν θείαν τῷ δέει ἐξέθησκον;

10. Paucis diebus elapsis, cum Latini cognovissent neminem in terra esse qui resistere vellet, propius ad littora accedunt. Exinde equitatus paululum a mari recessit, naves in sinum sese contulerunt. Ut autem alii terra alii mari castellum id, ad quod ferrea catena maximi ponderis alligari solet cum hostilis classis expectatur, statim oppugnare cœperunt, videres alios ex nostris post exiguam defensionem aufugere, alios occidi et capi, alios per catenam quasi funem in triemes nostras descendere, multos catenam non adeptos 719 in undas præcipitari. Deinde illa fracta tota classis hostilis ingreditur. Mox triemes nostræ partim capiuntur, aliæ ad littus urbis appulsæ fugatis vectoribus lacerantur. Erat malum id adeo varium ut nullius hominis cogitatione integrum comprehendere possit. Amen hoc est

Α κανῶν κάκιστα δρῶσιν, ἐπεδοκῶν τοῖς γινομένοις ἠλίσκετο. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ αὐτὸς οἰκουρίᾳ χαίρων νῦν μὲν γεώλοφα καθήρει καὶ ἀνεπλήρου φαραγγας, ἀλώας αὐτουργῶν, νῦν δὲ εἰς ἐπιδείπνιον εἶχε γέλωτα τὴν τοῦ Λατινικοῦ στόλου ἀπόπλοια, καὶ ὡς εἰς μῦθον ἀπέλυε τὰ τοῖς ὤσιν ἔναυλα δεινὰ καὶ [P. 349] πρὸ ὀμμάτων πολλοὺς κείμενα. Ἐπεὶ δὲ παρεστῆσαντο μὲν οἱ Λατῖνοι τὰ Ἰάδαρα, τῇ δ' Ἐπιδάμνη προσώκειλαν, καὶ βασιλεὺς Ῥωμαίων ὁ συνῶν ἐκείνοις Ἀλέξιος παρὰ τῶν Ἐπιδαμνιτῶν ἀνηγόρευτο, καὶ τὴν περὶ τούτων φήμην ἀναμφήριστον εἶχεν ὁ βασιλεὺς, γίνεται παροιμιώδης ἀσπαλιεύς, ὅς πληγεῖς κομίζεται νοῦν. Ἦρξατο τοίνυν ἐπισκευάζειν τὰ τῶν σκαφιδίων ὑποσθρά τε καὶ θριπηδέστατα μόλις ἐς εἴκοσιν ἀριθμούμενα. περιελθὼν δὲ καὶ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως τὰς ἔξωθεν οἰκήσεις κατερέπειν προσέταττεν. Ὁ δὲ στόλος ἄρας ἐξ Ἐπιδάμνου τῇ τῶν Κερκυραίων παρενέβαλε, καὶ περὶ τὰς εἴκοσιν ἡμέρας σχάσας ἐκείθεν τὸν πλοῦν, ὡς ἔγωγ τὴν ἄκραν δυσεπιχειρήτην, εὐθὺ τῆς Κωνσταντινου τὰ λαίφη διαπετάνυσιν· ἤδεσαν γὰρ ἐκ μικροῦ τὴν τῶν Ῥωμαίων οἱ ἀφ' ἐσπέρας ἀρχὴν ἐς μηδὲν ἕτερον περιστάσαν ἢ κραιπάλην καὶ μέθην καὶ τὴν Βυζαντιδα Σύβαριν ἀτεχνῶς τὴν ὑμνουμένην ἐπὶ τρυφῇ. Ὅθεν εὐπλοίας παραδόξου τυχόντες (αὐραὶ γὰρ διὰ παντὸς ποντιάδες πραεῖαι τε καὶ πληρησίοι ταῖς ναυσὶν ἐκαίλων ἐπέπνεον) τῇ πόλει ἐφίστανται μηδενὸς εἰδότες σχεδόν. Κατάραντες οὖν ἐς Χαλκηδόνα πρὸς τὴν ἀντίπορθμον ἔκτοτε τῇ ἐπι Περαιαν τὴν κάτωθεν μικρὸν τι τοῦ διπλοῦ κίονος, κώπαις μὲν αἱ νῆες, τὰ δὲ πλοῖα λαίφαισι ἀγκυροῦνται μετὰ μικρὸν, καὶ σαλεύουσιν ἐπ' ἀγκυρῶν ἄπλην τῆς χέρσου ἐς ὅσον μὴ εἶναι βέλους ἐντός. Οἱ δὲ τῶν δρόμωνες τῶ Σκουταρίῳ προσίσχουσιν. Ἰκροβολι-

1. Ἄλλ' οὕτω συγνοὶ παρήλθοσαν ἤλιοι, καὶ γρόντες οἱ Λατῖνοι ὡς οὐδεὶς ὁ κατὰ χέρσον σφίαιν αὐτοῖς ἀντιστησόμενος, ταῖς ἀκταῖς προσπελάζουσι. Κάντεῦθεν ἢ μὲν ἰππικὴ στρατιὰ ἔτεο βραχὺ τι τῆς θαλάσσης ἀπέχουσα, αἱ δὲ νῆες τε καὶ οἱ δρόμωνες καὶ ἐπὶ τούτοις τὰ πλοῖα πρὸς τὸν ἐσέχοντα κόλπον μετέβαινον. Ὡς δ' οἱ μὲν ἐπίγειοι, οἱ δ' ἐνάλιοι τῶ φρουρίῳ ἐπέστησαν ἐν ᾧ εἴθισται Ῥωμαῖοις σιδηρῶν βαρυτάλαντον ἀποδέειν ἄλυσιν, ἠνίκα πλοίων πολεμίων ἐνστατὴ τις ἐφοδος, εὐθὺς προσβάλλουσι τῶ ἐρύματι. Καὶ ἦν ἰδεῖν οὓς μὲν τῶν φυλάκων Ῥωμαίων μετ' ἀντιμάχησιν βραχεῖαν φυγάδας ὀρωμένους ἐκείθεν, οὓς δὲ ἀναιρουμένους καὶ ζωγρουμένους, ἐνλοῦς δὲ καὶ ὡς διὰ τινος ἰμονίας τῆς ἀλύσεως κατιόντας τε καὶ ἐσιόντας τὰς ἐκείσε ἡμετέρας τριήρεις, πολλοὺς δὲ καὶ κυμβάκους κατὰ βροθοῦ φερομένους ἐν τῶ τῆς ἀλύσεως διαμαρτεῖν.

Εἶτα καὶ αὐτῆς διαβήσεως εἶσω ξύμπας ὁ πολέμιος στόλος εἰσρέεται. Τῶν δ' ἡμεδαπῶν [P 350] τριηρέων αἱ μὲν αὐτίκα χειροῦνται, αἱ δὲ τῷ τῆς πόλεως ἀγίαλῳ προσεγγίψασαι τιτῶνται μετὰ τὴν τῶν ἐμπλεόντων κένωσιν. Καὶ ἦν πολυειδὲς τὸ κακὸν, μὴδ' ἐπὶ καρδίαν ὄλωσ τινὸς ἀνιόν. Ἐνίστατο δὲ τότε μὴν Ἰούλιος, τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἑπτακισιοστοῦ ἑνδεκάτου ἔτους. Ἀνοχευσάμενοι δ' ἐκ τούτου μικρὸν οἱ Λατῖνοι, καὶ ὅσον τὸ ποιητέον σκέψασθαι, οἱ μὲν μετὰ τῶν νηῶν, ἡ δ' ἵππος μετὰ τῆς προβεβλημένης πεζῆς στρατιᾶς τῷ Κοσμιδίῳ ἐφίστανται, μικρὰν ἐφευρηχότες ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἀντίστασιν περὶ τὴν ἐκεῖ που γέφυραν καὶ τὸν λεγόμενον Τρουπητῶν λίθον. Καὶ τὰ μὲν πλοῖα καὶ αἱ νῆες καὶ οἱ δρόμωνες ἐκεῖ που προσίσχουσιν, ὁ δὲ στρατηγὸς στρατήγιον πῆγνυσι διειλημμένον ἐν μέρει ὀρυκτοῖς χαφακώμασι καὶ ξυλίνοις περισταυρώμασι περὶ τὸ γεώλοφον, ἀφ' οὐπερ ὁρατὰ μὲν τὰ ἐν Βλαχέρναις ἀνάκτορα, ὁπόσα νένευκε πρὸς ἐσπέραν· περὶ δὲ γε τὴν τούτου ὑπόβασιν ὑπτιάζει τις αὐλειος, πρὸς μεσημβρίαν μὲν ἐς τὸ τεῖχος λήγουσα ὄπερ ἔρυμα τῶν ἀρχείων ὁ βασιλεὺς ἀνήγειρε Μανουήλ, κατὰ δὲ βορρᾶν ἀνεμόν τῇ θαλάσῃ ἐγγίζουσα. Σκηνάς τε οὖν ὀρθὰς ἐώρων οἱ ἐν τοῖς τεύχεσι, καὶ μικροῦ διομιλεῖσθαι εἶχον τοῖς ἐν αὐταῖς, περὶ τὴν Γυρολίμνην στρεφομένοις. Καὶ οἱ μὲν οὐ χάρακι ἐπίπαν καὶ ὄπλοις, τῷ δὲ περιθόλῳ τῆς πόλεως ἡμῶν διείργοντα· ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀλέξιος πάλαι τεθησαυρικῶς ἐν τῇ ψυχῇ τὴν φυγὴν καὶ ἅπας αὐτῆς γενόμενος ὠπλοφόρησεν οὐδαμῶς, οὐδ' ἀντιμέτωπος ὤφθη τοῖς ἔξωθεν, ἀλλὰ θεατῆς τῶν δρωμένων ἐκάθητο, τοὺς ὑπερψήλους δόμους ἀνιῶν οἱ τῆς ἐξ Ἀλαμανῶν δεσποίνης κικλήσκονται. Οἱ δὲ γε περὶ τὸν βασιλέα οικειῶς τε καὶ συγγενεῖς, ὅσον οὖν ἀγροχότες στρατεύμα ἵππικὸν καὶ μοῖραν εὐάριθμον πεζικὴν, ἐκ διαλειμμάτων ἐξήσαν, μόνον οὐ προθέμενοι δεῖκνύειν μὴ ἔρημον ἀνθρώπων τὴν πόλιν εἶναι παντάπασιν. Ἐπελάσεις τοίνυν ἐξ ἐπιδρομῆς μερικαὶ καὶ διακοντίσεις ἵπποτῶν πρὸς ἵππας καὶ ἐρεθισμὸν καὶ ζῆλον ἀνδρείας πολλὰς τῆς ἡμέρας συνέβαινον ἐκατέρωθεν· καὶ ἦσαν ἐπὶ τούτοις οὐκ ἀγεννητὰ ἡμέτερα, καὶ μάλιστα ἦν ἡμιστρατήγει τὸν πόλεμον ὁ τοῦ βασιλείως γαμβρὸς Θεόδωρος ὁ Λάσακας· οὗτος γὰρ ῥαγδαίτερον συμπλεκόμενος εἶναι καὶ παρὰ Ῥωμαίους ἀρετικούς ἀνδρας τοῖς Λατῖνοις ἐκ τῶν ἔργων ἐξέφαινε, Ἀλλὰ καὶ πεζῶν ἐκπηδῶσαι δυνάμεις ἐς τὴν αὐλειον μάλιστα ἦν D εἰρήκειμεν τοῖς ἐναντίοις προσέβαλλον. Ἦν δὲ καὶ ἀπὸ τῶν πετροδόλων μηχανημάτων ἀχρεϊούμενα τὰ βασιλεία, ἐνεαχοῦ δὲ καὶ τῶν τειχέων τῆς πόλεως βάρη λίθων ἀποσφενδονούμενα τοὺς ἐναντίους κατέπληττον. Ἐνστάσης δὲ τῆς ἑπτακαίδεκάτης τοῦ Ἰουλίου μηνὸς χερσαῖοι τε καὶ ὑδρῆιοι ἀνδρικότερον ἐγνώσαν διαγωνίσασθαι οἱ ἀντίμαχοι, ὡς ἡ τῶν κατὰ σκοπὸν ἐπιτευζόμενοι ἢ τούτων διαπισθόντες ἐς συμβάσεις βλέποντες· ἀμφοτέρα γὰρ ἡ φήμη διηπταμένη γυμπρῶς ἐκώτιλλεν. Οἱ μὲν τοίνυν τὰ πλοῖα φέροντες ἔστησαν κατέναντι τῶν [P. 351] Μετρίων, βοεῖαις δοραῖς φραζόμενοι ταῦτα, ὡς

A mense Julio, anno 6711. Inde Latini cum tantum quievisent quantum ad deliberandum satis esset, alii cum navibus, equites vero cum adjuncto peditatu ad Cosmidium accedunt, parum Romanis armis ad pontem et locum qui Perforatus lapis dicitur impediti, ac naves omnis generis ibi appellunt. Dux castrametatur partim fossa partim vallis juxta collem circumdata, ex quo Blachernia regia, qua ad occasum vergit, conspicitur. Circa descensum illius vestibulum quoddam versus meridiem aperitur, in eum murum desinens quem Manuel muniendi castelli causa struxit; versus Septentrionem vero prope mare porrigitur. Ergo qui in urbe erant, erecta 720 tabernacula cernebant, et pene colloqui poterant cum iis qui ad Gyrolimnam vereabantur; nec illi vallo et armis, sed mœnibus urbis ab nobis distinguebantur. Cæterum imperator Alexius, qui pridem fugam animo destinarat in eaque totus erat, nusquam arma tulit neque in aciem contra hostes prodit, sed spectator assedit conscensis altissimis œdibus, quæ ab Alemannorum domina nomen habent. Ejus vero familiares et cognati cum quantocunque equitatu et exiguo peditatu per intervalla exhibant, tantum non ut ostenderent urbem hominibus non omnino esse vacuum. Sæpe igitur eodem die utrinque cohortes aliquot levia equestria certamina æmulationis fortitudinis faciebant; qua in re nostri haud segniter se gerebant, præsertim cum imperatoris gener Theodoru Lascaris copias ducebat. Is enim magno impetu invehi solitus re ipsa docebat Latinos apud Romanos quoque viros fortes reperiri. Sed et peditum cohortes in id quod diximus vestibulum egresse hostes lacessebant. Palatia machinis 721 diruebantur; alicubi etiam ex mœnibus ingentium saxorum jactibus hostes terrebantur. Enimvero decima septima die Julii terra marique simul fortius dimicare instituerunt, ut aut votorum compotes futuri, aut si iis frustrarentur, ad pactiones descensuri. Nam utriusque rei fama haud obscura vagabatur. Ac alii naves boum tergoribus contra ignem munitas ad Petrium adduxerunt, scalis in antennis ex funibus factis, quæ rudentibus ad malos alligatis demittebantur et in altum attollebantur. Alii ariete ad mœnia adducto, et zagrotoxotis passim dispositis, tanquam uno signo dato congregiuntur, et atrox prælium committitur. Nam Latini qui cum ariete erant, perfracto muro qui ad mare pertinens Scala imperatoris dicitur, intro penetrarunt: sed ab auxiliariis Pisanis et bipenniferis barbaris fortiter propulsati et plerique vulnerati recesserunt. Qui vero navibus Petrium occuparant, aggressi humi projectis, Romanos ex turribus facile 722 deturbarunt, quippe cum ex superiore loco pugnarent, ac tantum non supra vertices eorum astantes tela conjicerent: nam scalæ navium ru-

dentibus in altum eductæ longe supra mœnia eminebant. Quibus hostes occupatis ædes illis contiguas incendunt passim vagantes. Editur eo die miserabile spectaculum, quod flumina lacrymarum tanto incendio paria postulet. Nam quidquid a colle Blachernio usque ad Evergetæ monasterium pertinet, flamma est absumptum, flammæ impetu ultra Deuterum elato. Imperator tam miserabili infortunio viso, anxietatis populi miserius vix tamen arma induit; idque cum a plerisque iratis urgeretur, qui maledictis et conviciis non abstinabant, quod desidia sua hostium animos auget nec ullam urbi afflictæ opem ferret, sed bellum ad mœnia accedere pateretur, quod haecenus nunquam accidisset; quasi vero nemo esset qui pugnare sciret, neque præstaret hostem antevertere quam anteverti, ut corpus **723** gravi valetudine et omnem medicinam respuente oppressum. Igitur palatio egressus plurimos equites ascivit; et pedestris phalanx non contemnenda ex flore civitatis est contracta, ut hostes qui in terra erant, maximo exercitu ex improvise conspecto, horrore afficerentur. Ac forsitan res bene gesta esset, si vel ipse pugnam commisisset vel id Lascari genero permisisset, in Latinos irruere cupienti. Nunc perpetua fugæ cogitatio et familiarium ejus trepidatio eum consilii inopem fecit, ut tantum acie instructa, qua Romanis charus et gratus ut Latinos aggressurus exierat, eadem turpissime et summo cum dedecore rediret, aucta et confirmata hostium ferocia, qui Romanorum discedentium tergis inhærebant et hastas in eos vibrabant. In palatium reversus ad fugam se parat, quasi de industria urbem afflictam et contra fatum perditam et remotius ejus exitium acceleratum vellet. Eoque consilio cum paucis mulierculis et cognatis communicato, et Irene filia et decem auri centenariis cum alio ornatu imperatoris ex pretiosis gemmis et perspicuis margaritis in navem impositis, sub primam noctis vigiliam Debellum contendit, ubi suum adventum præpararat, homo timidissimus, qui non charitate liberorum emollitus **724** non amore conjugis subactus, non tantæ urbis miseratione fractus, degeneri vitæ cupiditate, salutem suam, eamque ambiguam, tot urbibus, tot provinciis totaque sua familia commutavit. Imperavit annos octo, tres menses, et dies decem. In re bellica talis fuit ut dictum est, nec ad civilia munia satis aptus, ne dicam plane fuisse negligentem; cætera non aspernandus, clementia et lenitate omnibus superior, aditu facilis, non severitate vultus, non arrecto supercilio quemquam a suo alloquio deterrebat. Cuius eum adire et orare licebat; aliquando etiam non submissa voce illi refragari. Calumniatores et adulatores frequentes circum se habebat. Sed cum sceleris in fratrem admissi conscientia flagellaretur, fatum timebat et vindictam omnes res hu-

εἶεν πυρὶ ἀδῆλωτα, κὰν ταῖς κεραλαῖς τεκτονάμενοι κλίμακας τὰς βαθυτάδας μηρινθώδεις ἐχούσας, ὑποχαλωμέναις διὰ κλάων καὶ αὐθιγῶν αἰρομέναις εἰς ὕψος προσδεεμένων τοῖς ἰστοῖς· οἱ δὲ τειχεσιπλήτην κρινὸν κρατυνάμενοι, καὶ τοὺς τζαγροτοξότας πολλαχῆ περιστήσαντες, ὡς ἀφ' ἐνὸς συνθήματος ποιοῦνται τὴν σύβρηξιν. Καὶ ἦν ἡ μάχη φρικαλέα τις καὶ στονόεσσα πάντοθεν. Οἱ τε γὰρ περὶ τὸν κρινὸν ὀπλισάμενοι Λατῖνοι τὸ τεῖχος ῥήξαντες πάροδον ἔσχον ἔνδοθεν, ὃ παρατείνει πρὸς θάλασσαν περὶ τόπον ὃς Ἀποδάθρα βασιλέως ὠνόμασται, εἰ καὶ πρὸς τῶν ἐπικούρων Ῥωμαῖοις Πισσαίων καὶ τῶν πελεκυφόρων βαρβάρων γενναϊότερον ἀπεκρούσθησαν καὶ τραυματῖαι οἱ πλείους ἀνέζησαν· οἱ τε τοῖς πλοίοις ἐνόησαν τοῖς περὶ τὰ Περτρία τεῖχεσι προσπελάσαντες καὶ δι' ἀκατίων τὰς ἀγκύρας τῶν πλοίων ἔραξαν ῥίψαντες ἐκ τῶν κλιμάκων, ἔπειτα τοῖς ἐκ τῶν πύργων Ῥωμαῖοις συμπλέκονται, καὶ τρέπονται τοῦτους ῥάβδιως ὡς ἐξ ὑπερδεξίων μαχόμενοι καὶ οὐ μόνον ἀπὸ ὕψους ἀλλὰ καὶ κατὰ κορυφὴν οἶνον ἐφῆστῶτες καὶ βάλλοντες· κατὰ πολὺ γὰρ τῶν τῆς πόλεως τευχῶν ὑπερανεστήκεσαν οἱ τοῖς πλοίοις κλίμακες, μετέωροι διὰ πεισμάτων γινόμεναι. Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε λαβόμενοι τῶν τευχισμάτων οἱ πολέμιοι πῦρ ἐνίῃσι ταῖς οἰκίαις, ὅποσαι τοῖς τεύχεσιν ἐκκρεμεῖς, διασκεδασθέντες πολλαχῆ. Καὶ γίνεται τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐλεεινὸν τι θέαμα καὶ ποταμοὺς ἔλκον δακρύων ἀντιβρόπων τῷ πολλῷ τῆς πυρκαϊᾶς πάντα λάρ' ὅσα ἐκ' τοῦ τῶν Βλαχερνῶν βουνοῦ πρὸς τὴν μονὴν δεῖκται τοῦ Ἐδεργέτου κατηθάλωτο, καὶ ὑπερμεγίσθη τὸ καλούμενον δεύτερον ἢ τοῦ πυρὸς ἔρωή. Ἰδὼν δ' ὁ βασιλεὺς τὸ οἰκτρὸν τοῦτο τῆς βασιλίδος δυστόχημα, καὶ τὴν συνοχὴν τῶν ἀνθρώπων εὐλαθηθεῖς, ὀπλίτης γίνεται μόλις, καὶ μάλιστα ὅτι πρὸς ὄργην τοὺς πλείους ἐπιφρίσσοντας ἐώρα καὶ λόγους ἐπαχθεῖς κατ' αὐτοῦ καὶ προπηλακισμοὺς ἀφιέντας, οἷς οἰκουρεῖν ἐλομένοχ' ἐπὶ μᾶλλον τὰ τῶν ἐναντίων φρονήματα ἤρετο, μηδεμίαν ἀρωγῆς ὑπονοθευομένη τῇ πόλει προσγινομένης, ἀλλ' ἀφείετο τὸν πόλεμον τοῖς τεύχεσι προσελθεῖν, πρᾶγμα μὴ ἐσδύρο πραχθὸν, ὡς εἶπερ οὐδένας τῶν ἐνότων ἠπίσταντο πολεμεῖν, μηδὲ βέλτιον ἤδεσαν τὸ φθάσαι τὸν ἀντίπαλον μᾶλλον ἢ παρ' αὐτοῦ προληφθῆναι, ὅσα καὶ σῶμα δεινῷ καχεκτῆματι τὴν ἴασιν ὑπερπαίοντι. Ἐξῆς τούτων τῶν ἀρχαίων ἰππότας πλείστους πρὸς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο, καὶ περὶ τὴν φάλαγγ' οὐκ ἀγεννῆς συνδεδράμτηκεν ἐκ τῆς ἀκμῆς τῆς πόλεως, ὥστε καὶ τῷ κατὰ χέρσον πολέμῳ στρατεύματι φρικασμὸς ἐπεγένετο σώματος, μεγίστη αἰφνιδὸν θεασαμένη παράταξιν. Τάχα δ' ἂν καὶ σωτήριον ἔργον διήνυστο, εἰ ὁμοσε κεχωρήκει τοῖς ἀντιπάλοις ἢ τῷ κηδεστῇ Ἀσκαρὶ τὴν συμπλοκὴν συγκεχώρηκεν, συμμῆξει τοῖς Λατῖνοις σφαιδάζοντι. Νῦν δὲ ἡ ἐνδελεχῆς τῆς φυγῆς ἐνοία καὶ τὸ τῶν περὶ αὐτὸν εὐπτόητων τοῦ τί δεῖ ποιεῖν ἐξέκρουσε τὸν Ἀλέξιον. Καὶ παραταξάμενος μόνον, ὅθεν ἐξῆλθε Ῥωμαῖοις ἀσπασίως ὡς δῆθεν [P, 352] ἀντιταξόμενος τοῖς Λατῖνοις, εἰσῆλθεν ἀσχιστος καὶ ἐφύδριςτος, σοβαρώτερον μᾶλλον καὶ θρασύτερον πεποιοη-

κώς τὸ ἀντίμαχον, ἐπεὶ καὶ κατεπαρθέν τῶν Ῥω- **A** manas perlustrantem perpetuo reformidabat. Itaque animo angebatur, metu, sollicitudine, poenitentia aestuans. Quodsi regibus magnum est ac difficile spicas eminentes non decutere, nec immaniter eos prosternere a quibus offensi fuerint, etiam ea laude abundavit Alexius. Neque enim vel oculos effodiebat vel membra mutilabat, **725** neque carnificina hominum delectabatur; neque ulla matrona, quandiu is imperavit, ob maritum interfectum pullam vestem induit; neque quisquam contumeliis ab eo affectus fortunas suas deploravit.

μαίων ὀπίσω τούτων εἶπετο τραπομένων πρὸς ὑπό-
νόστησιν, καὶ τὰ δόρατα ἐπεκράδαινον. Εἰσιῶν οὖν
Ἄλέξιος τὰ βασιλεία πρὸς ἀπόδρασιν ἐνσκευάζεται,
ὡς εἴπερ φερομένην τὴν πόλιν εἰς ἀτυχῆς πτώμα
καὶ ὑπὲρ αἴσων ἀφαντῶσαι διεπονεῖτο, καὶ τὸν ταυ-
της ἀποτεταμένον συνέτεμεν ὄλεθρον. Τὰ τοῦ σκοποῦ
τοῖνον κρινωσάμενος μετρίοις τῶν κατευναστριῶν
ἐκείνῃ καὶ συγγενῶν, καὶ τῶν θυγατέρων τὴν Εἰρή-
νην καὶ δέκα χρυσίου ἐνθήμενος κεντηνάρια καὶ κό-
σμοις ἄλλοις βασιλικούς ἐκ λίθων τιμαλφῶν συγ-
κειμένους καὶ μαργάρων διαφανῶν, περὶ τὴν πρώτην
ἄρας φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἤλαυνεν εἰς τὸ Δεβελτόν, ἔνθα τὴν οἰκίαν προητοίμασεν ἀφιξίν, δειλατιος ἐν
ἀνθρώποις, μὴ φίλτρῳ παιδῶν μαλαχθεῖς, μὴ γυναικὸς ἔρωτι δαμασθεῖς, μὴ τηλικαύτη πόλει μαλα-
κισθεῖς, μηδὲ τι τῶν ἄλλων εἰς νοῦν βλάθμενος, φιλοψυχία δὲ καὶ δειλανδρία σωτηρίαν ἑαυτῷ, καὶ
ταύτην ἀμφίβολον, χωρῶν καὶ πόλεων τισούτων καὶ γένους παντὸς ἀλλαξάμενος. Ἐβασίλευε μὲν οὖν
ἐνιαυτοὺς ὀκτώ καὶ μῆνας τρεῖς καὶ ἡμέρας δέκα, ἦν δὲ τὰ μὲν ἐς πόλεμον ὁποῖος εἴρηται, οὐδὲ τὰ
πρὸς κοινὴν διοίκησιν ἀπεξεσμένους παντάπασιν, ἵνα μὴ λέγοιμι ὡς ἐξέκλινεν εἰς τὸ πάντη ὀλίγωρον. Τὰ
δ' ἄλλα οὐκ ἦν τις ἀπόβλητος, χαρίεις δὲ τὸ ἦθος, εὐήλιξ καὶ ὄρθιος. Πλέον δὲ πάντων τῶν μελιχίῳ τοῦ
ἦθους ἐκέκαστο, μὴ δυσπρόσοδος ὢν, οὔτε μὴν ὑποσκυζομένῳ προσώπῳ καὶ ὑπεροφρούζοντι βέλμῳ
ἐκκρούων καὶ τὸ ὑπ' ὀδόντα γρυῖξαι τινα, ἀλλ' ἦν τοῦ βουλομένου παντὸς προσελθεῖν ἐκείνῳ καὶ δεη-
θῆναι, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ πρὸς ἀντιφάσεις χωρεῖν οὐχ ὑποστελλομένη φωνῇ. Καὶ τοὺς ἐπαλλήλους διαδόλους
καὶ τοὺς κόλακας λαμπρῶς περιόστατο. Ἐχῶν δὲ τὴν συνείδησιν βαλλουσάν ἐφ' οἷς ἠνόμησεν εἰς τὸν
ἀδελφόν, τὸ χρεῖον ἐδέδεικε καὶ τὴν πάντα περισκοπούσαν τὰ θνητῶν πράγματα δίκην διτνεκῶς ὑπε-
βλέπετο, ὅθεν κατανύξει καρδίας συνείχετο, καὶ δεικνύς ἀκηδῶν πνεῦμα ἤλυε τε καὶ ἔδυσφόρει καὶ
ἤχθετο. Εἰ δὲ μέγα καὶ βασιλεύσιν ἐργῶδες τὸ μὴ τῶν ἀσταχῶν ἐκτέμνειν τοὺς ὑπερέχοντας μηδὲ
θρηιδῶς ἐμπηδῶν τοῖς παραλυπήσασιν, καὶ τοῦτο προσπλουτοῦντα ἴδη τις ἂν τὸν Ἄλέξιον οὐδὲ γὰρ
πρὸς φυτεῖαν σκότους ὀφθαλμοὺς ἐπαττάλευσεν, οὐδὲ κλαδῶν ἦν ὡς ἀμπέλους τὰ τοῦ σώματος ἀκρωτήρια,
μάγειρος ἀνθρώπων γενόμενος. Οὐδ' ὅσον χρόνον τὴν συγγόνχρον πορφύραν ἐνεδέδυτο, γυνὴ τις ἡμ-
φιάσατο μέλανα χῆτει ἀνδρὸς, ὃν μέλας ἐκάλυψε θάνατος. Οὐδὲ πῦρ ἔβλεψε τῶν ὀμμάτων ὡς τῶν λίθων
οἱ ἀκτινώδεις, οὐδ' ἐνέφυ τισὶν εἰς ἐπὶ φρεῖαν ὡς λείθειν θρόμβους δακρῶν ὅποια τὰ τῶν μαργάρων
σφαιρώματα.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ

ISAACII ANGELI UNA CUM ALEXIO FILIO

ITERATUM IMPERIUM.

[P. 353] α'. Ὡδε μὲν οὖν ἤλαυνεν ἐς Δεβελτόν **B** **726** I. Ac sic Debelum fugit Alexius, cum a
Ἄλέξιος, ὑπ' οὐδενὸς ἐλαυνόμενος. Ἦν δ' ἔρα οὐ
μόνον χαλεπὸν γῆνη, καὶ τὸ τῆς συνευᾶσεως φίλ-
τρον βλάψειε μᾶλλον ἢ ὠφελήσειε, καθά τις ἐγνω-
μάτευσεν τῶν πάλαι, κανῶς ἐς βασιλείαν παθῶν
προκοίτου γυναικὸς εἰσηγήσειεν· ἀλλὰ καὶ γόνις
ἀνὴρ ἀργαλέον πᾶγμα καὶ χεῖριστον, καὶ τί οὐκ ἂν
ἐπυχθὲς καὶ εἰς κίνδυνον ἔλαυνον τὸν ἔσχατον τὸ
ὑπ' ἐκείνου ταττόμενον πείσεται; δ' δὴ καὶ Ῥωμαῖοις
αὐτοῖς συνενήγεται, ἀνεμίνους καὶ χαλαροὺς καὶ
τὸν ἀπολαυστικὸν βίον μεταδιώκοντας δυστυχῆσαι
αὐτοκράτορας, τοὺς δ' αὐτοὺς καὶ δυσπάλαιστον μὲν
τὴν ἀνάγκην, ἀνύποιστον δὲ τὸ περὶ ψυχῆς δέος δι-

nemine fugaretur. Neque vero mulier duntaxat res
gravis est, et conjugalis amor plus nocet quam juvat,
ut quidam ex veteribus a muliere afflicto imperio
queritur, sed vir etiam mollis et effeminatus res
pessima et molestissima est, cui qui parent, quid
infortunii, quid extremi periculi non subibunt? Id
quod ipsis Romanis accidit, cum adverso quodam
fato in **727** molles, ignavos et voluptarios imperato-
res incidissent, qui labores non ferendos et vitæ
pericula intolerabilia iudicabant. Cæterum eo
cæptum iter prosequente, populus qui in Palatio
convenerat Alexii discessum gravissime τῶν

animis imminentium periculorum metu consternatis. Putabant enim Latinos, qui castra in propinquo haberent nec a quoquam prohiberentur, statim armatos in urbem irrupturos. Igitur Alexii cognatis et familiaribus et imperatrice Euphrosyna ut proditoribus contemptis, ob gravissimorum periculorum procellas, intra palatium tanquam in carcere inclusi Isaacium Alexii fratrem tanquam sacram ancoram intuentur; et cum sp do Constantinus fisci præfectus bipenniferus coegisset et apta oratione conciliasset, concursu etiam ab ea factione quæ jam olim Isaacio restitutum cupiebat imperium facto, imperatrix Euphrosyna una cum cognatis comprehenditur, Isaacius vero imperator salutatur, et manu ductus ob excæcationem is cui prospicienda erant omnia, in imperatorio solio **728** collocatus, missis statim ad Alexium filium et Latini exercitus duces nuntiis fratris sui imperatoris fugam eis nuntiat. Ii vero nec contra urbem eorum quidquam quæ expectabantur prætermiserunt, nec Alexium prius ad patrem remiserunt, quam ipse Isaacius quoque se rata illa habiturum esse quæ filius ejus pollicitus esset assentiretur. Quæ quidem, ut supra exposuimus, hujusmodi erant, ut ad gloriam et emolumentum Latinorum nihil amplius posset accedere. Nam Alexius vecors et rerum imperitus adolescentulus, in id unum intentus ut paternum imperium recuperaret, nec ullam conditionem consideravit, neque quam infesti essent Latini Romano nomini cogitavit. Ac talibus imperatorii fastigii depressionibus aditum in urbem mercatus patri assedit, collega imperii ascitus; et populus universus in palatium concurrat, filii et patris videndi simul et adorandi causa. Non multis diebus post etiam Latinorum duces et nobilitate insignes viri palatium ingressi sunt; et subselliis allatis imperatoribus **729** assederunt, ut bene meriti, ut servatores celebrati, et omnibus aliis honestis titulis ornati, ut qui ambitiosum Alexium erepto, quod tantopere appetierat, imperio probe ulsi et calamitosis opitulati essent. Præter hæc omnibus aliis officiis et exquisitis aliis bonoribus affecti et lautissime tractati sunt. Nam Isaacius, si quid imperatorius fiscus celabat, si quid ipse capta Euphrosyna imperatrice et cognatis ejus acquisierat, id universum utraque manu in illos conferebat. Quæ cum ab illa gente omnium avarissima et luxuriosissima exiguæ guttæ instar acciperentur, Tyrreni maris undas desiderante, etiam sacrosancta profanant; unde, ut opinor, Romana res funditus subversa et deleta est. Nam cum pecunia destitueretur, templa quoque invasit. Nec sacræ tantum Christi imagines securibus excidebantur, et humi projectæ sine ulla reverentia ornatu adempto in ignem conjiciebantur: sed et sacrosancta vasa, absque metu e

A ὄλου κρινοντας. Ἀλλ' ὁ μὲν ὠδευεν ἦν προέθετο, ὁ δ' ἐντὸς [P. 354] τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀρχαίων εὐρεθεῖς τῷ τότε λεῶς σφύδρα ἤνεγκεν ἀφορήτως τὴν Ἀλεξίου ἀπόδρασιν, συστρεφόμενος τε καὶ συγγεόμενος τὴν ψυχὴν διὰ τὰς ἐμφαινόμενας τῶν κακῶν ἐλπίδας· καὶ γὰρ ᾤοντο μηδὲν μελλήσαντας τοὺς Λατίνους, οἷα μηδὲ σκηνομένους ἀποθεῖν ἢ τὸν ἐπισχίσοντα ἔχοντας, μεθ' ὀπλων αὐτίκα ἐπιβρέουσι τῇ πόλει καὶ τῶν τειχέων εἰσω παρεισελεθῆν. Οὐκοῦν καὶ τοὺς μὲν γένοι προσηκοντας Ἀλεξίῳ καὶ τοὺς ἄλλως ἐπιτηδείως ἔχοντας ἐκείνῳ καὶ τὴν ἀνασσαν Εὐφροσύνην, προδότου δόξαν λαβόντας, οὐ προσεκαλέσαντο εἰς τὴν ἀρχήν. Διὰ δὲ τὸ ἀμαχον τῆς τῶν πραγμάτων ἀγρίας προσβολῆς εἰς αὐτὸν ἀφορῶσιν Ἰσαάκιον τὸν Ἀλεξίου κασίγητον, ὡς εἰς τὴν καλουμένην ἱερὰν ἀγκυραν τελευταῖον οἱ τοῖς ἀκαταστορέστοι περιστοιχίζόμενοι κύμασιν, ἔνδον τῶν ἀρχαίων εἰργνόμενον. Καὶ δὴ τοῦ ἐκτομίου Κωνσταντίνου, ἧς ἐπὶ τῶν βασιλικῶν ἐτέτακτο θησαυρῶν, τοὺς πελεκυφόρους συναγαγόντος καὶ τοῦτοις ὠμιληκῶς τὰ δέοντα, συνδραμούσης δὲ καὶ συμμορίας τῶν οἰ βασιλεύσειν αὐθις τὸν Ἰσαάκιον διὰ σπουδῆς πάλαι ἐτίθεντο, ἢ μὲν βασιλεὺς Εὐφροσύνη συλλαμβάνεται, χειροῦται δὲ καὶ τὸ συγγενὲς αὐτῇ, ὁ δ' Ἰσαάκιος ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ· καὶ χειραγωγούμενος δι' ἦν ὑπέστη τῆρωσιν, ὁ τὸ πᾶν ταττόμενος ἐφορᾶν εἰς θῶκον ἀνάγεται τὸν βασιλεῖον. Πέμψας δ' εὐθὺς ἀγγέλους Ἀλεξίῳ τε τῷ υἱῷ καὶ τοῖς τοῦ Λατινικοῦ στρατεύματος ἡγεμόσι παρίστησι τὴν τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ φυγὴν. Οἱ δ' οὔτε τι τῶν προσδοκωμένων (5) κατὰ τῆς πόλεως ἐνεόχμωσεν, καὶ τὸν Ἰσαακίου δὲ υἱὸν οὐ πρότερον αἰτησάμενον τοῦ πατρὸς ἐκπεπόμεσιν, εἰ μὴ γε καὶ αὐτὸς Ἰσαάκιος εἰς πέρας ἀγαγέσθαι συνέθετο ὅσα ὑπέσχετό σῆσαι ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξιος. Τὰ δὲ ἦσαν, ὡς ἐν τοῖς λόγοις ἐβρέθη τοῖς ἐμπροσθεν, μηδεμίαν τῶν πρὸς δόξαν καὶ κέρδος τοῖς διαθεμένοις Λατίνοις ὑπερβολὴν ἀπολείποντα· ὑπὲρ γὰρ τοῦ μὴ τῆς πατρῴας ἀρχῆς ἀποτελέσθαι πάντα πράττων Ἀλέξιος, χαλίφρον καὶ πραγμάτων ἀδαὲς μειράκιον, οὔτε ἡκριβολόγησεν τινα τῶν ζητημάτων οὔτε μὴν τὸ μισορώμαιον φρόνημα τῶν Λατίνων ὀπωσοῦν ἐβάλετο κατὰ νοῦν. Ἐπὶ τοιαῖσδε τοῖνον τοῦ βασιλείου ὕψους καταστρεφάτις τὴν εἰς τὴν πόλιν πριάμενος εἰσοδόν, συνεδρίας ἤξλωτο πατρικῆς καὶ βασιλείας προσέληπται κοινωνός. Ἄπας τοῖνον φυλέτης τῆς πόλεως εἰς τὰ ἀρχαία συνέτρεχε σὺν τῷ πατρὶ τὸν υἱὸν ὀφόμενος καὶ ἀμφοῖν ἀποδώσων προσκύνησιν. Μετ' οὐ πολλὰς δ' ἡμέρας καὶ οἱ τῶν Λατίνων ἡγεμόνες εἰς τὰ βασίμια παραβάλλουσιν, οὐχ οὔτοι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τὸ γένος παρ' ἐκείνοις ἐπίσμητοι· καὶ παρενηνεγμένω σκιμπόδων τοῖς βασιλεῦσι συνήθριζον ἄπαντες, εὐεργέται καὶ σωτήρες ἀκούοντες καὶ πᾶσαν ἀλλήν ἀγαθὴν προσηγορίαν δεχόμενοι, ὡς τὸν φιλαρχὸν Ἀλέξιον εἰς αὐτὰ τισάμενοι τὰ παιδικὰ καὶ δυσ-

Hier. Wolfi notæ.

(51) Οἱ δὲ οὔτε τι τῶν προσδοκωμένων. Non satis assequor, utrum ea fecerint quæ expectaban-

tur, an non fecerint. Hoc loco vetus codex mutilus est, duobus foliis exsectis.

πραγούσιν αὐτοῖ, ἐπαμύναντες. Οὐ [P. 355] ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσης μετεῖχον φιλοφροσύνης καὶ δεξιώσεως, θεραπευτήρια τε καὶ τρυφητήρια τούτοις ἐπινενόηται. Ἰσαάκιος γὰρ εἴ τί που ἔσται γεν ἔνδον τὸ βασιλείας γαζοφυλάκιον, καὶ αὐτὸς δὲ συμπορισάμενος ἦν συνειληφῶς Εὐφροσύνην τὴν βασιλίδα καὶ τοὺς τὸ γένος εἰς αὐτὴν ἀναφέροντας, ἐξεφόρει τε ἀμφοτέραις καὶ μετήγγιζεν ἀδέεστερον. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ὡσεὶ καὶ ῥάνις ἐκρίνετο τοῖς λαμβάνουσιν (οὐδὲν γὰρ ἔθνος ἐρασιχρηματώτερον τοῦδε ἕτερον) καὶ διψῶντες ἦσαν αἰεὶ προχῶν πελάγους Τυρσηνικοῦ, ἄπτεται καὶ τῶν ἀψάστων παναθεμίτως, ὀπθῆν, οἶμαι, καὶ τὰ Ῥωμαίων ἀνατέτραπται τέλεον καὶ ἠφάντωται. ὡς γὰρ χρημάτων ἐσπάνιζε, καὶ τοῖς θεοῖς ἐπεφύδιτὰ τοῦτο τεμένεσιν. Ἦν γὰρ ἰδεῖν οὐ μόνον τὰς ἱερὰς εἰκόνας Χριστοῦ ἀξίναις ἐκκοπτομένας καὶ χαμαὶ βριπτομένας, καὶ τοὺς αὐτῶν κόσμους μὴ σὺν φειδοῖ, ἀλλ' ὡς ἔτυχεν ἐκσπιωμένους καὶ πυρὶ παραπεμπομένους, ἀλλὰ καὶ σκευὴ τὰ σεπτὰ τε καὶ παναγῇ ἀπεριθαμβήτως ἐκ τῶν ναῶν ἀρπαζόμενα καὶ πυρούμενα καὶ ὡς κοινὸν ἀργύριον καὶ χρυσίον τοῖς πολεμίοις στρατεύμασιν παρεχόμενα. Καὶ τῆς κατὰ τῶν ἁγίων τῆσδε λύττης οὐτ' αὐτὸν τὸν κρατοῦντα εἰσῆει τις αὔθησις ὅπως οὖν, τῶν τε ἄλλων οὐδεις παρβήσιαζόμενος ἦν τὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ τῆς ἐχέμουθια, ἔνεκεν, εἴτ' οὖν ἀναληγσίας εἰπεῖν οἰκεδέτερον, οὐδὲν τῶν παραφόρων διενηνόχαμεν ἅπαντες, ὅθεν ὡς ὑπέυθνοι πεπόνθαμεν τε καὶ εἶδομεν ὀπόσα βαρυσυμφορώτερα τῶν κακῶν.

β'. Ὅποιον γὰρ τὸ χυδαῖζον στίφος τῆς πόλεως, β' μήτ' αὐτόθεν τοῖς ἐπικνετοῖς προσχωρῶν μῆθ' ἐτέρῳ πειθόμενον εἰσηγουμένῳ τὰ λήονα, ἤδη ταῖς Ῥωμαϊκαῖς χώραις εἰσχευμένων τῶν πολεμίων εἰς ἔδαφος καθαιρεῖ καὶ διαλύει παραλόγως εἰς χοῦν τὰς πρὸς θάλασσαν οἰκίας τῶν ἐξ ἑσπέρας ἔθνῶν, μὴ διαστεῖλαν τοῦ πολεμίου τὰ φίλιον. Ἐδυσχέραινον οὖν πρὸς τὴν ἀβουλίαν ταύτην καὶ ἀσιπῖαν οὐ μόνον ὅσοι ἐκ τῆς Ἀμόλφης ἤθεσιν ἐντεθραμμένοι Ῥωμαϊκοῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν ἐκ τῆς Πίσσης τὴν Κωνσταντινου ἀνβελοντο. Μήπω τοίνυν φυγὰς ὀφθεῖς ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος χρησταῖς ἐλπῖσι τοὺς ἐκ τῶνδ' ἐκ τῶν γενῶν ἐβουκόλει καὶ τὸ τῆς λύπης ἀθήρει πολὺ. Ὡς δ' ὁ μὲν δρασμῶ ἐχρήσατο, βασιλεύσας δ' ἦν Ἰσαάκιος, καταλλάσσει τοὺς ἐκ τῆς Πίσσης τοῖς Βενετίκοις, καθ' ἡμῶν καὶ τοῦτο ἀσυντηρήτως ἐπιτεχνώμενος· οἱ δὲ πρὸς τὴν Ἡεραῖαν ἀπάραντες, ἐν ἧ κατέλυον οἱ διάφοροι, γίνονται τοῖς πρώτων ἀντίφροσι σύσκηνοι καὶ ὁμόδειπνοι καὶ τὰ πάντα συμφυεῖς καὶ ὁμόφρονες. Ἐνεακαιδεκάτην διάγοντος τοῦ Αὐγούστου μηνός, τῆς ἑκτῆς Ἰνδικτιῶνος, τοῦ ἐξακισχιλίου ἐπτακισιοστοῦ καὶ ἐνδεκάτου ἔτους, τινὲς τῶν Φραγγίσκων (οὔτοι δὲ εἰσιν οἱ πάλαι Φλαμίονες κικλησόμενοι) Πισσαίων καὶ Βενετικῶν μοῖραν προσειληφότες, ὡς εἰς ὄψον ἕτοιμον καὶ προχειρότατον ἔρμιον τὰ τῶν Σαρακηνῶν διαπλωτίζονται χρέματα. Καὶ δὴ τὸ σύνταγμα ἐκεῖνο τὸ πονηρὸν τῆ πόλει προσσχὸν δι' ἀλιάδων (οὐδὲ γὰρ ἦν τις ὁ προσιστάμενος ὅπως ἐπιπέσειν σφᾶς τῆ πόλει καὶ αὐθις ἀνάγεσθαι) τῷ τῶν ἐξ Ἄγαρ συναγωγίῳ λάθρα ἐπεισπίπτουσιν, ὁ φησι Μιτάτον ἡ δημῶδες διέλεκτος, καὶ τὰ ἐνόντα μετὰ ξίφους ληστεύουσιν. Ὡς δ' οὕτω ταῦτα παραλόγως καὶ ὑπὲρ δόκησιν πᾶσαν παρηγομεῖτο, ἡμύοντο μὲν αὐτοὺς οἱ Σαρακηνοὶ τὰς χεῖρας τοῖς πάρατυχοῦσιν ὀπλίσαντες, ἐπιβοηθοῦσι δὲ καὶ Ῥωμαῖοι, παρὰ τῆς τοῦ κακοῦ φήμης ἐκείσε συνηλισμένοι· [356] Καὶ οὐκουν μὲν ἄπαν ὀπόσον καὶ ἔδει κατήνυσαν, ἐπὶ δὲ βραχὺ τῆς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ὁμαιχμίας ἀναχώρησις γίνεται. Οἱ

A templis rapta et confata, ut vulgare aurum et argentum hostibus dabatur. Hujus impietatis furor neque imperatori in mentem venit unquam, neque quisquam fuit qui pietatis causam libero agere auderet, sed quod quidem ad silentium, ne stuporem dicam, attinet, plane attoniti fuimus omnes. Unde violatae religionis rei ea mala toleravimus et vidimus, quibus graviora vix inveniantur.

τοῦ γένους τρεχεδειπνότερόν τε καὶ δαπανηρότερον Τυρσηνικοῦ, ἄπτεται καὶ τῶν ἀψάστων παναθεμίτως, ὀπθῆν, οἶμαι, καὶ τὰ Ῥωμαίων ἀνατέτραπται τέλεον καὶ ἠφάντωται. ὡς γὰρ χρημάτων ἐσπάνιζε, καὶ τοῖς θεοῖς ἐπεφύδιτὰ τοῦτο τεμένεσιν. Ἦν γὰρ ἰδεῖν οὐ μόνον τὰς ἱερὰς εἰκόνας Χριστοῦ ἀξίναις ἐκκοπτομένας καὶ χαμαὶ βριπτομένας, καὶ τοὺς αὐτῶν κόσμους μὴ σὺν φειδοῖ, ἀλλ' ὡς ἔτυχεν ἐκσπιωμένους καὶ πυρὶ παραπεμπομένους, ἀλλὰ καὶ σκευὴ τὰ σεπτὰ τε καὶ παναγῇ ἀπεριθαμβήτως ἐκ τῶν ναῶν ἀρπαζόμενα καὶ πυρούμενα καὶ ὡς κοινὸν ἀργύριον καὶ χρυσίον τοῖς πολεμίοις στρατεύμασιν παρεχόμενα. Καὶ τῆς κατὰ τῶν ἁγίων τῆσδε λύττης οὐτ' αὐτὸν τὸν κρατοῦντα εἰσῆει τις αὔθησις ὅπως οὖν, τῶν τε ἄλλων οὐδεις παρβήσιαζόμενος ἦν τὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ τῆς ἐχέμουθια, ἔνεκεν, εἴτ' οὖν ἀναληγσίας εἰπεῖν οἰκεδέτερον, οὐδὲν τῶν παραφόρων διενηνόχαμεν ἅπαντες, ὅθεν ὡς ὑπέυθνοι πεπόνθαμεν τε καὶ εἶδομεν ὀπόσα βαρυσυμφορώτερα τῶν κακῶν.

B 2. Nam populi turba, ut solet, nec sua sponte sana consilia amplectens nec meliora suadentibus obtemperans, cum jam hostes in Romanas provincias irrupissent, praeter omnem expectationem solo aequal et in pulverem redigit maritimas occidentium gentium aedes, amicis ab hostibus non distinctis. Eam temeritatem et absurditatem non tantum cives Romani, sed et Pisani inquilini aegerime tulerunt. Alexius autem antequam fugeret, earum gentium homines bona spe lactabat doloremque mitigabat. Ut vero is in pedes se coniecit, Isaacius imperio recuperato Pisanos cum Venetis in nostram fraudem magna cum temeritate reconciliat. Ii vero Peræam profecti, ubi adversarii diversabantur, veterum inimicorum hospitibus et convictu **731** utuntur, summa cum eis familiaritate inita, mensis Augusti die decima nona, sexta indictione, anni 6711. Quidam vero ex Francis, qui olim Flaminii vocabantur, Pisanorum et Venetorum cohorte assumpta, ad diripiendas Sarracenorum facultates tanquam ad paratam praedam trajiciunt. Ea scelerata factio cum ad urbem appulisset (neque enim quisquam erat qui eorum vel accessum vel recessum impediret), in Sarracenorum synagogam, quam vulgo Mitatum dicunt, irrumpunt et per vim omnia diripiunt. Eam inexpectatam injuriam Sarraceni armis obiter arreptis ulciscuntur, Romanis etiam ejus mali fama excitationis adjutantibus: neque tamen proficiunt quantum oportebat, caetu illo militum paulisper duntaxat regresso, et omnia defensione ad alterum incendium priore vixdum restincto properante, cum experientia didicissent nihil esse efficacius ad urbem ulciscendam et evitendam quam ignem. Proinde variis in locis dispersi aedes incendunt. Flamma vero supra cogitationem in altum elata totam illam noctem et postridie, eo item die qui sequebatur ad vesperam usque, omnia pervagata est. Inusitatum id spectaculum **732** fuit, et tale

quod nulla oratio possit consequi. Nam cum prius maximis et innumeris fere incendiis urbs afflicta fuerit, illud ejusmodi fuit ut cætera præ eo pro nihilo putarentur. Cum varie interrupta serie spargeretur, rursus coibat, ut igniti fluminis alveum repræsentaret. Porticus corruebant, elegantissima fora evertebantur, maximæ columnæ veluti sarmenta absumebantur; neque quidquam erat quod illius ignis vehementiæ resisteret. Globi flammarum ab immani illo incendio avulsi mirabiliter remotas ædes per certa intervalla consumebant, iis qui interjectæ erant intactis: sed paulo post eas quoque reversi cremabant. In multis locis recta progressus ignis ab Aquilone impulsus, paulo post quasi ab Austro exagitatus, obliquus cernebatur; et ea quoque consumebat quæ omnis periculi expertia putabantur. Id malum etiam templum maximum comprehendit; et quæcunque ad Miii fornicem vergunt et cum Macrone et Synodis coherent, **733** corruerunt, nihil opere latericio, nihil altissimis fundamentis adjuvantibus, sed omnibus cedentibus et instar lychnorum absumptis. Cœpit incendium a synagogy Sarracenorum, quod ad septentrionalem urbis partem ad mare et ædem divæ Irenes vergit; versus orientem in latitudine in templo maximo desiit: ad occasum usque ad Perama se extendit, atque inde in latitudinem urbis se diffudit; aut potius inusitato modo eam veluti transilvens domos suburbanas absumpsit, et navis in medio cursu carbonibus in eam excussis conflagravit. In cineres redacta sunt et Domini rostra, et duplices tecti ambitus a Milio incipientes, quorum alter ad ipsum Philadelphium pertinet; unaque Constantini forum, et quæ interjecta sunt omnia versus Septentrionem et Austrum. Nec ipsum Hippicum inviolatum permansit: sed ejus quoque pars occidenti obversa penitus conflagravit, ei quæ ad Sophias et Baecanum porrigitur, et deinceps Eleutherii partibus contermina. Cum autem incendium urbem a mari usque ad mare hoc modo vastaret et in hiatum vastissimum **735** discessisset, ignito flumini simile, amici non citra periculum nisi navigio adiri poterant. Tunc major pars habitatorum urbis rei familiaris jacturam fecit, quippe cum ignis alios nec opinantes oppressisset, alii bona sua alio translata multis anfractibus et regressibus ignis æque amisissent. Heu splendidissimas et elegantissimas ædes et omni venustate et summis opibus plenas, quæ apud omnes cele-

ἀτέρα εἰς αὐτὸ παρατείνει τὸ Φιλαδέλφειον, σὺν αὐτοῖς δὲ ἡ Κωνσταντίνειος ἀγορὰ καὶ τὰ μετὰ πάντα, ὅσα πρὸς βορρᾶν καὶ νότον πρόεισιν ἄνεμον. Οὐδ' αὐτὸ τὸ ἵππικὸν ἀδιελώθητον ὑπολείπειται, ἀλλὰ καὶ τοῦτου τὸ πρὸς δυσμὰς ἅπαν μέρος ἐξεπυρώθη, καὶ ὅσα κάτεισιν ἐς Σοφίας καὶ κατ' αὐτὸ τὸ Βύκκιον παρεκτείνεται, καὶ καθέξης ὅποσα τοῖς τοῦ Ἐλευθερίου ἀγχιτέρμονα μέρεσι. Τοῦ δὲ πυρὸς ἐπιθαλάσσης ἕως θαλάσσης τὴν πόλιν οὕτως! διαζώσαντος καὶ διελθόντος ὡς εἰς χάσμα μέγιστον, ἢ ποταμοῦ πυρὸς μέσον ἔλκοντος, οὐκ ἦν ἀκίνδυνον συμμαχεῖται τοῖς φιλομένοις, εἰ μὴ τις ἀκατίφθις ἐπιπορθεύετο. Τότε καὶ οἱ πλείους τῶν οἰκητῶρων τῆς πόλεως τῶν οὐσιῶν ἀπεψίλωντο, οἷα τοῦ πυρὸς τοῖς μὲν ἀπαρσκαείοις ἐπιφθάνοντες, τῶν δὲ τὰ ὄντα μεταθεμένων πρὸς ἑτέρως καναγωγὰς καὶ μηδ' οὕτω

A δὲ τὸ δι' ὄπλων ἀντέχειν μεθέντες ἐπὶ τῷ μὴ πᾶν πρότερον ἐμπρησμῷ διανοοῦνται καὶ δεύτερον, ἀνεσιμώτατον ἀμυντήριον καὶ ὑπὲρ ἅπαν ἕτερον τὴν πόλιν ἔχον ταχὺ κατεργάσασθαι πείρα μεμαθηκότες τὸ πῦρ. Καὶ δὴ κατὰ πλείστους διαστάνας τόπους πῦρ ταῖς οἰκίαις ὑφάπτουσι. Τὸ δὲ μεταρσιωθὲν ὑπὲρ ἔνοιαν τὴν νύκτα ὄλην ἐκείνην καὶ τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν καὶ τὴν ταύτης διάδοχον ἐπέραν τὸ πᾶν ἐπενέμετο. Καὶ ἦν καινὸν τὸ ὀρώμενον καὶ πᾶσαν ὑπερβαῖνον λόγου δύναμιν· πολλῶν γὰρ καὶ ἄλλων τῇ πόλει πρότερον ἐμπρησμῶν, οὐ μνησθῆναι εἴπη τις ὀπόσων καὶ ὄλων γεγεννημένων, ὁ τότε συμβὰς ἐναύσματα βραχέα τοὺς πάντας ἀπέδειξε. Πολλαχοῦ γὰρ διαιρούμενος καὶ διασπώμενος τῆς συνεχείας αὐθις συνήρχετο, καὶ ὡς εἰς ὄλκον ἓνα πυρδόντος συνήπτετο ποταμοῦ. Ἄνετρέποντο στοαὶ, ἀγορῶν κάλλη κατερρίπτετο, κίωνων μέγεθος διεφορεῖτο καθ' ὄλην εὐπρηστον. Οὐκ ἦν τῶν ὄντων οὐδὲν ὃ ἦν ἐκείνου τοῦ πυρὸς σθεναρωτέρων. Τὸ δὲ δὴ παράδοξον, ὡσεὶ ψωμοὶ πυρὸς ἐξ ἐκείνης τῆς βαρυβρόμου καὶ σιδηρᾶς ἐμπρησεως ἀποσπώμενοι καὶ φερόμενοι διαέριοι τὰς πόρρωθεν οἰκοδομίας κατέφλεγον, καὶ διαστήματά πως ἀκοντιζόμενοι καὶ ὡς οἱ ἐν αἰθέρι διαττοντες ἐκτεινόμενοι· καὶ τὸν ἄμεσον χῶρον ἀθιγῆ τῷ τέως ἔωντες καὶ ἀκατάπρηστον, μετὰ βραχὺ κάκεινον ἐπανιόντες συνέμαρπταν καὶ ἠφάνιζον. Ἐν πολλοῖς δὲ καὶ κατ' εὐθυσίαν τὸ πῦρ προϊόν, ὑπ' ἀνέμου βορρᾶ ἔλαυνόμενον, μετὰ βραχὺ παρεκκλίναν, ὡς εἰ νότος αὐτὸ διερρίπτει, ὠρᾶτο δόχημιον, ἀμαυροῦν ἐπιστροφάδην καὶ τὰ ὄλην ἐμπρησθῆναι ἀνυπονόητα. Συνεπελάζετο δὲ καὶ τὸ μέγιστον νεὼ τὸ δεινόν. Καὶ δὴ ὅσα πρὸς ἀφίθιν νένευκε τοῦ Μιλίου καὶ τῶν ἀνδρῶν συνήπται πρὸς Μάκρωνι καὶ τῶν λεγομένων αἱ Σύνοδοι, εἰς ἕκαστον κατεβράβησαν, μὴ τῆς ὀπτιῆς ἐπαρκετάσης πλῆθους, μὴ τῶν βαθέων ἀντισχόντων θεμέθλων, ἀλλ' ἐνδόντων πάντων καὶ δίκην θρουαλλίδων κατεργασθέντων. Ἦρξατο μὲν οὖν ἡ πρώτη τοῦ πυρὸς ἀπὸ τοῦ συναγωγίου τῶν Σαρακηνῶν (τὸ δὲ ἐπιπρὸς κατὰ τὸ πρὸς θάλασσαν ἐπικλινὲς βόρειον μέρος τῆς πόλεως· καὶ τῶν τεμένει ἐγγίζον ὃ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Εἰρήνης Ἰδρυται), καὶ πρὸς ἕω κατ' εὐρὴν ἠλωφῆσαν ἐς τὸν νεὼν τὸν παμμέγιστον, κατὰ δ' ἐπέραν ἐς τὸ λεγόμενον Μέραμα ἐξεμηκίσθη, καὶ διεβρύθη ἔκτοτε τοῦ πλάτους λαβόμενον τῆς πόλεως, ἢ μάλλον τὸ καινότερον, καὶ ταῦτα κατ' ἐπίθεσιν ὡς περ ὑπεραλάμενον τὰς ἔξωθεν τῆς πόλεως οἰκίσεις κατενεμήσατο, [P. 357] καὶ νῦν περιπλοῦσθαι ἄνθρωποις ἐκτιναχθέντες κατέφλεξαν. Ἡθάλωντο δὲ καὶ οἱ τοῦ Δομνίνου λεγόμενοι ἔμβολοι, αἱ τε ὑπὸ στεγοῖ ἀμφίδυμοι αἱ ἀπὸ τοῦ Μιλίου ἀρχόμεναι, ὡς

διασωσάμενων αὐτά· ἔλιξι γὰρ καὶ περικαμπαῖς ἐκτροπαῖς τε πλείσταις καὶ ἐπανόδοις τὸ πῦρ χρησάμενον ἠφάντου τὰ μεταγόμενα· Ὡ μοι τῶν λαμπροτάτων καὶ περικαλλῶν δόμων καὶ παντοίας γεμόντων χάριτος, καὶ τοῦ ῥυηφenoῦς πλούτου καὶ ζηλωτέον παρ' ἅπασιν.

Πρὸς δὲ τὰ δεινότερα ταῦτα συναντήματα ὁ μὲν βασιλεὺς Ἰσαάκιος ἤχθετο, εἰ καὶ μὴ ἐς ὄσον εἰκὸς, ὁ δὲ τοῦτου υἱὸς Ἀλέξιος οὐχ ὅπως οὐχ ἔδυσχέρανε, ἀλλὰ καὶ συντελεσμὸν ἐπηύχετο τοῦ παντός, ὁ τῆς πατρίδος δαλδὸς καὶ τὴν ὄψιν φλογερὸς κάντεῦθεν διαχαράττων τὸν γραφικὸν ἐμπροσθὴν πονηρὸν ἄγγελου. Μήπω δὲ καθαρῶς λωφίσαντος τοῦ πυρὸς ἢ τῶν θείων αὐθιγῶν κειμηλίων συλλογῇ τε καὶ καταχώνευσις ὑπὲρ τὸ πρῖν ἐπετείνετο. Ὁ δὲ γε τῶν Λατίνων στρατὸς τὸν χορηγούμενον αὐτοῖς οὕτως ἡ χρυσὸν τε καὶ ἄργυρον εἰς τε τὰς σωματικὰς χρεῖας ὡς ὕλην βέβηλον μετεσκεύαζον καὶ τοῖς βουλομένοις προῦβαλλον εἰς πρατήριον, ἑαυτοῖς μὲν τὸ ἀνεπέγκλητον ἐπιμαρτυρούμενοι (οὐ γὰρ ἠγνόουν ὀπόθεν συνείλεκτο τὰ σφίσι βραβεύόμενα χρήματα) ὡς τὰ ὠφειλημένα λαμβάνουσι, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις τὴν ὑπόθεσιν ἐπιχαλῶντες ὄργην ὡς περιέπουσι μὲν τὰ οἰκεία, κοινοῦσι δὲ τὰ θεοῦ.

γ. Δεῖσαν δὲ καὶ τῶν Λατινικῶν δυνάμεων ἰσχυροῦς εὐραχθῆναι τὸν Ἀλέξιον (ὁ γὰρ θεῖος αὐτῷ καὶ πρώτῳ βασιλεῦσιν Ἀλέξιος ἀπαναστάς τοῦ Δεβελτοῦ τὴν Ἀδριανοῦ κατέλαβε, καὶ ἦν ἀπειλάτο βασιλείαν, ἐρασταῖς καταπροδοῦς ἐκμανέσιν ἐρᾶν τε πάλιν καὶ περιρᾶν οὐκ ἠσχύνετο), οὐκ ἄλλως συνέκδημον αὐτῷ καὶ συστράτηγον τὸν μαρκῆσιον ἐπισπάσατο Βονιφάτιον, εἰ μὴ χρυσίου δέκα πρὸς τοῖς ἑξὶ καταθέσθαι οἱ συνέθεντό κεντηνάρια. Ἐξίων τοίνυν φυγάδα δεικνύσει τὸν Ἀλέξιον συντονωτέρῳ τοῦ προτέρου καὶ πολλῷ μακροτέρῳ χρησάμενον δραπετεύματι. Ἀμέλει καὶ τὰς Θρακίας πόλεις περιελθὼν, καὶ ταύτας καταστησάμενος, εἶπειν δὲ καὶ καταμαρτυρούμενος (ὁ γὰρ συνέκδημος, ἐκείνῳ στρατὸς συχνάκις [P. 358] ὠρεκτῆτα τῶν χρυσοβείθρων ἀρύεσθαι, καὶ κατὰ τοὺς διαψάσι δηχθέντας πίνων οὐκ ἐκορύννυτο) καὶ μέχρι Κυφέλλων κατιῶν, ἐπάνεισι πάλιν εἰς τὰ βασίλεια, ἅπας τῆς φαρίας ἐξηρητημένος οἱ τὴν τοῦ πατρὸς πῆρωςιν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀρχῆς καθάρσεις Ἀλεξίῳ τῷ θεῷ συνδιεπράξαντο. Ὁ καὶ μὴ φέρειν Ἰσαάκιος ἔχων, ὅτι καὶ ἦν καιροφυλακῶν εἰς φῶς ἐκρῆξαι τὸν κότον ὃν ὑπέτυφεν ἐκ μακροῦ τῆ ψυχῆ κατὰ τῶν σχέλια ἐκείνων ἐργασαμένων δεινὰ, κακῶν οὐκ ἐνέλιπε τὸν υἱὸν, καὶ μάλισθ' ὅτι τὴν οἰκείαν ἐώρα ἰσχυρὸν ὑποβαίνουσαν καὶ κατὰ βραχὺ πως ἀφιπταμένην καὶ πρὸς τὸν υἱὸν μεταβρέουσαν. Ἀπεπνίγετο δὲ καὶ πρὸς τὴν μετᾶσιν τῆς ἀναγορεύσεως· ὁ μὲν γὰρ υἱὸς προταττόμενος κατατεινομένης ἀνευφημεῖτο φωναῖς, ὡς τῷ πατρί γῳ κόπτεσθαι τὰ ἀνάκτορα, ὁ δὲ κατὰ τὸ τῆς ἡχοῦς ὑστερόφωνον παρκαλοῦσθαι ταῖς υἱοκαῖς καὶ στερότεροις ἀνακηρύξασιν. Οὐδὲν δὲ τι δρᾶσαι πρὸς τὰ γινόμενα οὕτω δυνάμενος ὑπ' ὀδόντα ἐτονόρουζε, καὶ οἷς ὡς ἐξ ἀδύτων τῆς καρδίας ἀνεμήρυσε τὰ ἀπόρρητα, κατὰ τοῦ υἱοῦ ἀπόφημα διελέγετο, ἔωλα μὲν αὐτῷ τὰ χρηστὰ λέγων εἶναι, καὶ ὡς οὐδ' ὄλωσ σωφροσύνη ἐβρόθμισται, ἐν τοῖς χειρίστοις τὸ ἦθος

A His atrocissimis casibus Isaacius imperator dolebat ille quidem, sed non quantum oportebat. Ejus vero filius Alexius adeo non graviter eos ferebat, ut totam urbem interire optaret, patriæ fax, flammea facie, et malum illum angelum incendiarium exprimens, cujus sacræ Litteræ meminere. Incendio nondum plane sopito, sacer ornatus accuratius perquiritur et conflatur quam prius. Latinorum vero exercitus 735 aurum et argentum, quod ita præbebatur, ad usum corporis ut profanam materiam transferebat et publice vendebat, ac se criminis absolutum (nec enim ignorabat unde essent quæ dabantur) quod acciperet debitum, Romanis vero iram Dei impendere vaticinabatur, quod rem privatam conservarent, sacram vero profanarent.

3. Cum autem Latinæ copiæ Alexio auxiliari deberent (nam patruus ejus et dudum imperator Alexius, De bello relicto, Adrianopolim occuparat, et imperium quod repudiaret, insanis amatoribus condonatum, repetere et amplecti non verebatur), Bonifacium marchionem aliter secum attrahere ad belli societatem non potuit nisi auri centenarios sexdecim promisisset. Verum egressus Alexium fugat longe celerius et longinquius quam prius, et Thracias urbes passim componit, ne dicam deglutit. Nam qui eum sequebatur exercitus, sæpissime ex aureo flumine haurire cupiebat veluti morsi a dipsadibus inexplebili siti ardens. Usque ad Cypsella progressus in palatium revertitur. totus eorum factioni deditus, qui patris excecandi et evertendi Alexio patruo adjutores fuerant. Quod cum Isaacius ferre 736 non posset, jam longo tempore ultionem illorum cogitare filio maledicere non desistebat, præsertim cum auctoritatem suam imminui et paulatim exolescere et ad filium transire cerneret. Indignissime quoque ferebat proclamationis mutationem: nam filius priore loco contentis vocibus, ut palatium resonaret, salutabatur, ipso tanquam Echo submissus sequente. Sed quia prohibere illa non poterat, submurmurabat, et apud eos quibus arcana sui pectoris committebat, male de filio loquebatur: neque enim quidquam virtutis ei esse, non bonis moribus informatum esse, sed pessimis studiis occupari et pessimorum hominum consuetudine corrumpi. Neque hæc falsa erant aut inania; nam Alexius pluribus et gravioribus peccatis magnificum et inclitum imperii Romani nomen sædabat, ut qui paucis comitantibus in Barbarorum tentoria trahens crapulæ et alæ una 737 cum illis per totos dies indulgeret. Ejus vero collusores diadema aureum et gemmatum ei de-

tractum suis capitibus. Illi vero lanæum hirsutum pileum imponebant. Neque vero Alexius duntaxat ob hujusmodi res apud honestiores Latinos et modestiores Romanos execrabilis habebatur: sed et pater ejus Isaacius nihilo minus invisus erat, cum rursus absurdarum opinionum intemperitiis agitaretur, et divinationibus atque oraculis fœdioribus quam prius incumberet. Nam ante monarchiam sibi imaginabatur, seque impudenter eum esse jactabat qui Occidentem cum Oriente conjuncturus et totius mundi imperio potiturus esset. Tum vero visum se recepturum, et articulare morbum ut serpentem exuvias positurum, et in virum Deo similem se transformatum iri somniabat. Proinde monachi quidam summe execrabiles, promissis barbibus, homines invisus Deo, religioso habitu cum sua ignominia conspicui, qui mensam principalem persequiebantur, qui recentibus et pinguibus piscibus inhiantes cum Isaacio cœnabant, mero largius hausto monarchiam illi verbis confirmabant. Aliquando etiam nodosas manus ejus oculis admotas e vestigio renovatum et confirmatum iri prædicebant. Ille vero mirum quam blanditiis istis exhilarabatur, et scurrilibus jocis æque ac certissimis oraculis fidem adhibebat. De astrologorum quoque sententia cum alia fecit, tum aprum Calydonium, qui horrentibus in tergo setis in Hippico impetu fertur, in magnum palatium transtulit, ea se ratione temerarii et apro non dissimilis populi rabiem cohibiturum existimans. Sed et ebriosi quidam ex circumforaneis Minervæ simulacrum in foro Constantini columnæ insistentem in multas partes comminuerunt, quod demens turbæ id pro exercitiis occidentalibus formatum esse credebat. Id in triginta pedum altitudinem assurgebat, indutum ærea veste, qua materia totum constabat, demissa ad pedes et multis in partibus complicata, ne quid appareret quod natura teotum esse voluit. Balleus lumbos arcte constringebat. In pectore rectis mammis insigni Ægidem cum Gorgoneo capite ab humeris dependentem gerebat. Collum nudum et longum erat jucundissimum spectaculum. Æs enim deam ita representabat, ut labia suavem editura vocem, si quis exspectaret, viderentur. Apparebant et venæ, et totum corpus, qua decebat, mollius inflectebatur; et quamvis exanime animati corporis vigorem referebat. Cauda equina capiti imposita terrorem quemdam præ se ferebat. Coma a fronte dependens, in nodum contorta et a tergo constricta oculorum erat deliciæ. Galea non penitus contacta, sed ex parte prominens. Læva manus plicas vestis continebat; altera versus austrum caput paulum inclinatum sustinebat. Oculorum acies eodem intendebatur, ut qui situm angulorum non satis norant, simulacrum occidentem spectare et veluti manu allicere Occidentales exercitus affirmarent, haud sano judicio oculorum decepti.

τυπούμενος, φθόροις τε ἀνδράσι συνδιαιτώμ
καὶ τὰ ἤθη τούτων ἀναματτόμενος. Οὐ μάλιστα
ταυτὶ καὶ εἰκαίως κατὰ τοῦ υἱοῦ ἠγόρευεν Ἰσαάκ
ἀλλὰ καὶ πλείω ἕτερα καὶ ἀσελγέστερα πολλῶν πλ
μελῶν τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ παγκλείστον τῆς
Ῥωμαίων βασιλείας κατεβύβουπαιεν ὄνομα. Ἐῖς
τὰς τῶν Βαρβάρων σκηνὰς μετὰ μετρίων ἀπα
περιούμενος συνεκραιπάλα τοῖς ἐν αὐταῖς
συνδιημερεύων ἐκύβευεν. Οἱ δὲ συμπαίγμονες ἐ
νῆ τὸ τῆς κεφαλῆς ἀφαιρουντες διάδημα, χρυσό
λον ὄν καὶ λιθόστρωτον, αὐτοὶ μὲν ἐκείνο περ
ἔρευον καὶ τῆς Λατινικῆς τελευτίας περιβλήμα
μόνον δὲ ὁ Ἀλέξιος ἐνευκαίρων ταῖς πράξεσι
ταῖς παρὰ τοῖς τῶν Κατινῶν εὐσχήμεσι καὶ
τῶν Ῥωμαίων σώφροσι βδελυγμίας ἐκρίνετο, ἀ
καὶ ὁ τούτου πατὴρ Ἰσαάκιος οὐκ ἐπ' ἔλαττο
στυγητὸς, ἐπειδὴ περ καὶ πάλιν ἀλλοκότοις δόξ
περιεφέρετο, λόγιά τε καὶ ὁμῶς συντιθεῖς
ἔληγε τῶν ἐπὶ τῆς προτέρας ἀρχῆς ἀβδελότερος
εἶγε πάλαι μὲν τὸ μόναρχον ἐφαντάζετο, καὶ αὐτὸ
εἶναι ἀναιδῶς διατείνετο ὁ τῆ Δυσμη συνάψων τ
ἔω καὶ κρέτος περιζωσόμενος τὸ παγκόσμιον, τ
δὲ καὶ τὴν πῆρυσιν ἀποτρίψασθαι προσεδόκα
ὀφθαλμῶν καὶ ὡς λεβηρίδα τὴν νόσον ἀποξείσαι
τὴν ἀρρηρίτιδα καὶ τὸ ὄλον εἰς ἄνδρα Θεοεῖκα
ἀμειψθήσεσθαι, ὥστε καὶ τῶν μοναστῶν οἱ κατα
τότατοι καὶ βαθεῖ λήψ κομῶντες τὴν τοῦ πύργου
ἄρουραν, εἰς ἀσχύνην τε οἰκίαν τὸ θεοφιλὲς οἶκ
μισεῖς περικείμενοι σχῆμα, τὰς ἀρχικὰς τραπέ
μεταδιώκοντες καὶ τῶν ἰχθῶν τοὺς νεαλεῖς
πλοῖας περιχαίνοντες, συνδειπνοῦντες Ἰσαάκ
συγκραθίστων ἐκείνῳ τὴν μοναρχίαν ἐν λόγῳ π
ἀνοσομίαν ζωρότερον προσφερόμενοι, ἐνίστηεν
[P. 359] τὰς ἐξηρωθωμένας χεῖρας περιπτυσσόμε
καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτὰς προσάπτοντες τὴν ἐ
οὐδέπω τούτων προηγόρευον ἀνακαίνισιν καὶ κ
ταίωσιν. Ὁ δὲ διεχεῖτο πῶς ἂν εἴποι τις
λεγομένοισ, καὶ ἐπεσκέρτα τοῖς βωμολοχέῃ
τούτοις ὡς ἀψευδέσι θεοπιωδήμασιν. Ἐν πολλοῖ
καὶ τοὺς τῆ ἀστρικῆ προσκειμένους προσεῖμ
ἄλλα τε ταῖς αὐτῶν ὑποθήκαις ὑπέλικων εἰργαί
καὶ δὴ καὶ τὸν Καλυδώνιον σὺν, ὅς ἐν τῶ Ἰπ
φρίστων τὴν ἐπινώτιον τρίχα βύδην φέρεται,
βάσεως καθελῶν μετήνεγκεν εἰς τὸ μέγα παλά
τὸν τὴν ὀρμὴν σωώδη καὶ ἀτάσθαλον δῆμον τῆς
Δ
λεως καταστελεῖν ἐντεῦθεν οἰόμενος. Ἀλλὰ καὶ
ἀγοραίων οἱ φιλοινότεροι τὸ ἐσὼς ἐπὶ στήλη
τῶ Κωνσταντινείῳ φόρῳ τῆς Ἀθηναῖς ἔπ
εἰς πλείστα διεῖλον τμήματα. ἐδόκει γὰρ
ἄφροσι σύρραξιν ὑπὲρ τῶν ἐξ ἰσπέρας ἰστοιχειῶ
τούτο στρατῶν. Ἀνέβαινε μὲν τὴν ἠλικίαν ὄρ
ὡς ἐς τριακάδα ποδῶν, ἡμφοῖστο δὲ στολῆ
ὀποίας ὕλης ὄλον τὸ ἰνδαλλόμενον κεχαλοούργ
Ποδῆρης δ' ἦν ἡ στολή καὶ συμπτυσσομένη πολ
τῶν μερῶν, ὡς μὴ τι τοῦ σώματος παραφαῖ
ἄπερ ἡ φύσις περιστέλλειν ἐπέταξε. Μίτρα
Ἄρειος τὴν ἰξὺν διειληφύια ἱκανῶς αὐτὴν περιέ
γεν. Εἶχε δὲ καπὶ τοῖς στέρνοισ ὀρθότιτρον ὄν
+ ἴλον αἰγιδωδὲς ἐπέκουμα, τῶν ὤμων διεξέκυ

νον, τὴν τῆς Γοργόνης τυποῦν κεφαλὴν. Ὁ δὲ γε αὐτὴν ἀγίτων ὦν καὶ πρὸς τὸ δολιχοδαιρον ἀνατεινόμενος θμαχον εἰς ἡδονὴν θέαμα ἦν. Τοσοῦτον δ' ὁ χαλκὸς πρὸς τὴν ἐκείνου μίμησιν πειθήνιος ὑπελάττετο, ὥστε καὶ τὰ χεῖλη δόξαν παρεῖχον ὡς εἰ προσμενεῖ τις μελίχρον φωνὴν ἐνωτίζεται. Καὶ φλεβῶν δὲ διεκτάσεις ὑπεκρίνοντο, καὶ ὡς ὕγρον ὄλον τὸ σῶμα ἐν οἷς ἔδει περιεκλάτο, καὶ ζωῆς ἀπέχον μετεῖχεν ὡς ζῶν ἀνθηρότης, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμέρω παντὶ βέβημενον. Ἴππουρις δ' ἐπικειμένη τῇ κεφαλῇ δεινὸν καθύπερθεν ἔνευεν. Ἡ δὲ κόμη ἐς πλέγμων διεστραμμένη καὶ δεσμουμένη ὀπίσθεν, ὅση κέχυτο ἐκ μετώπων, τροφή τις ἦν ὀφθαλμῶν, μὴ ἐπίπαν τῷ κρᾶνει συνεχομένη, ἀλλὰ τι καὶ παρεμφαινουσα τοῦ πλοχμοῦ. Τῶν δὲ χειρῶν ἡ μὲν λατὰ τὰ συνεπτυγμένα τῆς ἐσθῆτος ἀνέστελλεν, ἀτέρα δ' ἐκτεινομένη πρὸς κλίμα τὸ νότιον εἶχε τὴν κεφαλὴν ἡρέμα πως ἐγκλινομένην ἐκεῖ καὶ τὰς τῶν ὀφθαλμῶν ἐπ' ἴσης τεινομένης βολὰς, ὅθεν οἱ μὴδὲ τὰς θέσεις τῶν περᾶτων ὀπωσοῦν ἐπιστάμενοι ἐς ἐσπέραν ἀφορῶν τὸ ἄγαλμα διεταίνοντο καὶ οἷον ἐπισπᾶσθαι χειρὶ τὰ ἐκ δυσμῶθεν στρατεύματα, κατῶς κρίνοντες καὶ μὴ πρὸς ἔνοιαν ἠρῆν τοῖς ἠρατοῖς ἐπιβαλλόντες.

Οἱ μὲν οὖν μετὰ τοιούτων κινήματων τῆς διανοίας Ἀ τὸ τῆς Ἀθηναῶν συνέτριψαν ἄγαλμα, ἢ μᾶλλον τοῖς χεῖροσιν αἰεὶ προβαίνοντες καὶ καθ' ἑαυτῶν ὀπλιταὶ γινόμενοι τὴν ἀνδρίας καὶ φρονήσεως ἐπιστάται καὶ τοῖς τύποις αὐτοῖς ἀπεύσαντο. Οἱ δὲ βασιλεῖς οὐδὲν δεῖ μὴ τὴν συλλογὴν τῶν χρημάτων ἔργον ἀσχολίως πάσης εἶχον καὶ πάλιν ἀνώτερον, ἐπεὶ [Ρ. 360] μὴδὲ κόρος ἦν παρὰ τοῖς λαμβάνουσι λήψεως, ἀλλ' ὅσον αἱ δόσεις προῦδαινον, τοσοῦτον ἐνέγκμαζε τὸ φιλόχρυσον. Ἀμέλει κᾶκ τῶν παλιῶν φόρων ὠδίνοντο συλλογαί. Τούτου δὲ μὴ ὀμαλῶς προχωροῦντος (ὁ γὰρ λέως, ὅσα καὶ πέλκχος ἀχανὲς καὶ ἀόριστον ἐνέμψ, τοῖς μὴ θυμήρεισι διαβρίπιζόμενον ἐπέφρισσεν εἰς ἀπόστασιν) τῆς μὲν προθέσεως ταύτης ἀπέστησαν, τοὺς δὲ ζαπλοῦτους ἐπιλέγδην ἐσύλησαν, ὅπως ἡ Λατινικὴ γαληνιάσει βούπεινα. Καὶ τὰ χρῆσθα δὲ τοῦ μεγίστου νεῶ ἐπιπλα βαρυτάλαντα Β ὄντα, καὶ αἱ λυχνίαι σὺν αὐτοῖς αἱ ἀργύρεαι ἀραιρούμεναι καὶ παραδιδόμεναι πυρὶ, πρὸς βρώσιν ἀτεχνῶς προβέβλητο τοῖς κυσὶ, καὶ μίξις ἦν τῶν ἀμικτων ἀνόσιος.

δ'. Ἀλλὰ καὶ τούτων οὕτω γινόμενων καὶ προδηλως ἀνομουμένων οὐδὲν ἐπεραίνετο. Ἡβούλοντο γὰρ οἱ τῶν χρημάτων εἰσπράκτορες, τῆς τῶν Ῥωμαίων εὐθελίας κατατρυφῶντες καὶ τῆς τῶν κρατούντων ἡλιθιότητος καταπαίζοντες, τοὺς μὲν τὰς τιμίας ὕλας ἀποφορτίζεσθαι παρ' αὐτοῖς τοὺς δὲ παρεσθάναι ἀχθοφοροῦντας, ἄλλους προσίεναι χρυσιαγωγούς, ἐνίοις δ' ἐνοικευσθῆσαι πρὸς τὴν ἀφίξιν, καὶ τοῦτο δρᾶσθαι διὰ παντός. Ὅθεν τοῖς περὶ τὴν μεγαλόπολιν τρυφηλοῖς χωρίοις καὶ τοῖς ἱεροῖς ἐν Προποντίδι τεμένεσι τοῖς τε λαμπροτάτοις οἰκοπέδοις τῶν βασιλέων παράλλαξ οἱ στρατηγοὶ ἐπιστάμενοι, καὶ παρὰ θάτερον ἀτερος ὀπλιζόμενοι, ἐσκύλευόν τε τὰ ἐνόνητα καὶ αὐτὰ πυρὶ παρεδίδοσαν, φειδόμενοι μηθενὸς παραλλοῦ οἰκοδομήματος· οἱ τοῦ καλοῦ ἀνέραστοι, κηρσιφόρητοι ἠάρβαροι. Πλειῆστα δὲ κᾶν ταῖς ἡόσι τῆς πόλεως ἐπιπλέοντες συνίστων πόλεμον. Καὶ ἦν ἡ νίκη ἀμοιβαδὸν ἐπιμειδιώσᾶ ποτε καὶ Ῥωμαίοις καὶ μὴ τιθείσα πάντη τὰ τῶν ἐναντίων ἀπρόσμαχα, ὅποτε καὶ τὸ δημῶδες τῆς πόλεως ἀνδριζόμενοι ἐνέκειντο τὸν βασιλέα αἰτούμενοι συνάρασθαι σφισι μετὰ στρατεύματα κατὰ τῆς τῶν πολεμίων ἀντιμαχίσεως, πιστοῖς οὖσι καὶ πατριώταις, εἴπερ μὴ χεῖλεσι μὲν Ῥωμαίοις προσίεται, τῇ δὲ καρδίᾳ Λατίνοις προσένευ-

Ac illi hac opinione impulsī Minervæ simulacrum contriverunt ; ac potius subinde ruentes in deterius, et contra semel ipsos armati, fortitudinis et prudentiæ præsidem nec typis expressam apud se ferre potuerunt. Imperatorum vero summa et unica occupatio erat pecuniæ collectio, quod nulla erat accipiendi satietas : sed quantum donativa augebantur, tantum crescebat auri cupiditas. Cupiebant etiam a civibus exigere tributum. Sed cum ea res non expedito succederet (nam populus invisā postulatione irritatus, instar vasti maris vento conturbati, defectionem spectabat), omisso illo proposito eos qui ditissimi esse ferebantur spoliarunt, ut Latinorum cupiditati immensæ fieret satis. Præterea maximi templi aurea suppellectilia 740 multorum talentum et argentei lychni una abrepti conflabantur, et plane canibus objiciebantur rebus non miscendis nefarie commistis.

4. Neque tamen manifestis injuriis istis quidquam proficiebantur. Nam pecuniæ exactores Romanorum simplicitati insultantes et imperatorum recordiæ illudentes postulabant ut alii materiam pretiosam apud se deponerent, alii onera sustinentes astarent, alii auri bajuli accederent, alii se ad accessum pararent, idque continenter fieret. Unde hostium duces suburbana prædia amœnissima et sacras ædes Propontidis et splendidissima imperatorum palatia, alii ab aliis instigati, direptis per vices iis quæ inerant, cremabant, nulli maritimo ædificio parcentes, homines Barbari, ab omni elegantia alieni et in pernitem hominum nati. Multi etiam urbana littora legentes pugnanciebant, victoria non ipsis perpetuo addicta, sed alternis etiam Romanis aliquando favente. Et urbanus populus, fiducia sumpta, ab imperatore postulavit ut sibi, qui fideles ipsi et populares ipsius essent, cum exercitu ad resistendum hostibus opem ferret, nisi forte labiis duntaxat Romanis faveret, animo vero ad Latinos propenderet. Verum illæ postulationes erant irritæ. Nam et Alexius ab armis contra Latinos sumendis abhorrebat, idque inutile esse putabat ; et 742 pater ejus id consilium dabat, inanes promiscuæ turbæ clamores negli-

gandos, eos vero quorum ope in patriam restitutus esset, summis honoribus afflictiendos esse. Huic sententiæ reliquiæ quoque imperatorii generis in Alexii æqualis sui gratiam assentiebantur. Quidam etiam Latinis familiares facti colloquia civium ut veteres nugas aspernabantur, Latinum bellum magis reformidantes quam cervorum exercoitus rugientem leonem. Solus omnium Ducas Alexius, cui ob conjuncta supercilia et velut oculis imminetia Murzufli cognomentum ab æqualibus erat inditum, regni cupiditate flagrans, ut civium gratiam colligeret, cum Latinis pugnare ausus ad Perforatum saxum et contiguum illi fornicem illustre virtutis specimen edidit. Sed popularium ducum nullo adjunctante (nam id imperator vetuerat) captus esset, 743 equo in genua prolapso et omnibus unum ducem petentibus, nisi manus sagittariorum eum defendisset. Proinde plebeia multitudo, cum neminem qui contra Latinos opem ferret inveniret, defectionis consilia agitare cœpit et conviciis imperatores insectari, cogitationibus quæ diu animis latuerant erumpentibus. Agebatur tum vicesima quinta dies mensis Januarii, septima indictione, anno 6712. Concursu autem maximo in magnum templum facto, etiam senatus et collegium pontificum et ecclesiasticorum primores eo convenere, et de imperatore deligendo una deliberare sunt coacti. Cum autem sententias rogaremur, nullo modo auctores esse poteramus ut imperatoribus statim ejectis alium crearent, haud ignari, quisquis designatus esset, eum cum ob alia, tum quod Latinorum duces rursus Alexium summis viribus defensuri essent, posteriores laturum. At plebs, ut simplex est et mutabilis et nihil nisi libidinem in consilio habet, se Angelorum imperium diutius toleraturam negabat, neque prius discessuram quam imperatorem ex sententia nacla esset. Igitur ipsa re contumaciam hominum experti, fortunas nostras miserantes et affatim 744 lacrymantes quiescimus, quid futurum esset, multo ante prospicientes. Dum autem illi diligenter imperatorem querunt et alios atque alios ex nobilibus familiis designant, tandem iis omnibus improbatis, plebeios magistratus et quosdam nostri ordinis manibus prehensos accipere coronam strictis ensibus hortabantur. Heu ! heu ! quid illo periculo gravius atque acerbius ? quid illius conciliabuli vecordia dementius magisve ridiculum ? Designationis ea ratio afferebatur : « Vestem habes : esto noster imperator. » Vix tandem triduo elapso, adolescentem quemdam Nicolaum Canabum invitum imperatorem inaugurant. Quæ ubi Alexius audit (nam Isaacius animam agebat, illis diuturni imperii prædictionibus ipso eventu refutatis et non aliter quam fabricantium somnia evanescentibus), Bonifacium marchionem accersit ; initoque consilio utrique visum est Latinas cohortes in palatium admittendas esse, quibus novus iste imperator, et populus qui illum designasset,

A κεν. Ἦσαν δὲ αἱ ἐπαγγελίαι πρὸς μηδὲν ἀκούσιμον προΐουσαι. Ὁ τε γὰρ Ἀλέξιος ὀπλισθαι κατὰ Λατίνων μὴ πεφωκῶς φέτο καὶ ἀσύμφορον, καὶ ὁ τοῦτου πατὴρ Ἰσαάκιος εἰσήγε παραίφασιν κενοφρονεῖν τοὺς ἐκ τριόδων ἔξν, τοὺς δ' αὐτὸν καταγαγόντας εἰς τὴν πατρίδα τιμῆς τῆς ἀνωτάτω καταξιοῦσθαι. Ταῖς δὲ γνώμαις ταύταις προσεπέβρεπον καὶ τὰ πᾶσι βασιλείου γένους ἐγκαταλείμματα, ἡλικίαις ἦλας τέρποντες τὸν Ἀλέξιον. Ἔνιοι δὲ καὶ τοῖς Λατίνοις εἰς ἑταίρους ἀνακραθέντες ὡς ἐώλους ὕθλους τὰς τῶν πολιτῶν ἐντεύξεις παρέτρεχον, τὸν τῶν Λατίνων ἐκρεπόμενοι πόλεμον ὡς οὐδὲ λέοντα βρυχητήριον ἐλάφων στρατόπεδον. Μόνος δ' ἐκ πάντων ὁ Δούκας Ἀλέξιος, ὃς ἐκ τοῦ συνεσπᾶσθαι τὰς ὀφρῦς καὶ οἶον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπικρέμασθαι πρὸς τῶν συνεφθῆσι ἐπὶ τῶν Μούρτζουφλος, πλὴν καὶ οὗτος βασιλείων καὶ τὴν τῶν πολιτῶν ἐπιτεχνώμενος εὐνοίαν, τὸν κατὰ τῶν Λατίνων ἀπεθάρρει πόλεμον, ἀρετῆς [P. 361] τε ὡς μάλιστα ποιούμενος ἐνδειξίν περὶ τὸν λεγόμενον Τρυπητὸν λίθον καὶ τὴν ἐκεῖσε περιγομένην ἀψίδα τοῖς δυσμενεῖσι συμπλέκεται. Μηδενὸς δὲ τῶν παρεστώτων ὁμοφύλων ἡγεμόνιον, δόξαν οὕτω βασιλεῖ, ἐπαρτήσαντος μικροῦ συνέληπτο ἄν' ὃ τε γὰρ ἵππος ἐπὶ γόνυ ὠκλασεν ἢ ἐπεκλήθητο, καὶ πᾶσα ἡ ξυμβολὴ πρὸς ἓνα ἀπεκρήθη πολέμαρχον, εἰ πῆ τοξότις νεολαία τῆς πόλεως ἀδυνατὰ παρατυχοῦσα ἐπήμυνε. Τὸ τοίνυν λεῶδες τῆς πόλεως μηδὲνα τῆς ἐπὶ Λατίνους ξιφουλκίας συναγωνιστὴν εὐρίσκον καὶ ξύμμαχον εἰς ἀποστασίαν οἰδαίνειν ἤρξατο, καὶ ὡς λέβης ἐκ πυρός καὶ τῶν κρατούντων ἀτμούς ἀνιέναι ὕθρων καὶ τῆ πάλαι ὕφαλόν τε καὶ ἄγνωστον γνῶμην ἐκτίπει πρὸς φῶς. Ἦγε μὲν οὖν τότε πέμπτην καὶ εἰκοτῆν ὁ Ἰανουάριος τῆς ἐβδόμης ἰνδικτιῶντος τοῦ ἑξακχιλιοστοῦ ἑπτακωσιοστοῦ δωδεκάτου ἔτους· σπυδρομῆς δ' ὅτι πλείστης εἰς τὸν μέγαν γινομένης νεῶν ἡναγκάζετο καὶ ἡ σύγκλητος ἢ τε τῶν ἀρχιερέων ὁμήγουρις καὶ οἱ τοῦ βήματος λόγιμοι συνέθεῖν ἐκεῖσε καὶ συνδιασκέψασθαι· σφισι περὶ τῶ ἀρξοντος. Περὶ τῶν προκειμένων τοίνυν τὸ κερῖσάμενον εἰπεῖν λιπαρούμενοι ἐκ μὲν τοῦ αὐτῶς ἐπιθέσθαι τοῖς βασιλεύουσι καὶ χειροτονεῖν ἔτι εἰς ἀρχὴν οὐδ' ὄλιως ἐδοκιμάζομεν ὑποθέσθαι τὰς συνιοῦσι· καλῶς γὰρ ἤδειμεν ὡς τὸ μεῖον ὁ προβληθεὶς ἀποίσταται τῆ τε ἄλλῃ καὶ ὅτι τῶν Λατίνων οἱ στρατηγοὶ ἀμφοτέραις καὶ πάλιν ἀνθέξονται τοῦ Ἀλεξίου καὶ περιέζονται. Οἱ δὲ λαοὶ χροῖμα τι ὄντες ἀφελὲς καὶ εὐρίπιστον, καὶ πλέον τοῦ θαλαματῶν οὐδὲν ἐπιστάμενοι, οὐκέτ' ἔφρασκον ἐπ' Ἀγγέλων βούλεσθαι βασιλεύεσθαι, καὶ ὡς οὐκ ἄλλως ὁ σύλλογος ἐκεῖνος διαλυθήσεται, εἰ μὴ τις τῶν πραγμάτων προστήσεται θυμῆρης αὐτοῖς. Πείρει τοίνυν γνόντες τὸ τῶν ἀνδρῶν ἀμετάθετον ἡσυχάζομεν, ἑαυτοὺς ταλανίζοντες, καὶ πολλὰ τῶν παρειῶν κατελείβομεν δάκρυα, τὸ μέλλον, ὡς εἶχον, προορώμενοι. Οἱ δὲ τὸν ἀρξοντα ἐπιμελῶς ἀνεδίφωσαν, καὶ νῦν μὲν τόνδε, νῦν δ' ἐκεῖνον ἐκ τῆς εὐγενεῖς φυλακῆς ἡύτοσχεδιαζον αὐτοκράτορα. Τέλος δ' ἀπειρηκότες τοῖς ὄλοις, τοὺς ὀχλαρχικοὺς καὶ δη-

μοκόπους, θύλους δὲ καὶ τοῦ καὶ καθ' ἡμᾶς τάγματος τῆς χειρὸς ἐπισπώμενοι, στεφηφορεῖν ἀνέπειθον ξιφῆρεις δρώμενοι. Φεῦ, φεῦ! τί τοῦ τότε πειρατήριου θυμαλγίστερον ἢ ἀχθρινότερον, ἢ τῆς τῶν συνειλεγμένων ἀβελτηρίας γελοιωδέστερόν τε καὶ ἀλογώτερον; Τὸ γὰρ, « Ἰμάτιον ἔχεις· γενοῦ ἡμῶν ἀρχηγός, » ἦν ὄρῃν ἀτεχνῶς περαινόμενον. Μόλις δὲ καὶ τρίτης ἡμέρας παριππευσάσης νεανίσκον τινὰ λαβόντες Νικόλαον τὴν κλησίν, Καναβὸν τὴν ἐπίκλησιν, εἰς βασιλέα χρίουσιν ἄκοντα. Ὡς δ' Ἀλεξίῳ ταῦτα ἠνώτιστο τῷ ἀνάσσοντι (ὁ γὰρ Ἰσαάκιος ἔκειτο πνέων τὰ λίσθια, τῶν μακρῶν ἐκείνων προαγγελμάτων τῆς μοναρχίας φροῦδων ἐλληλεγμένων καὶ ὡς κλινεγέρτου ἀποπτάντων ἐνύπνιον), μετὰ κλητος τίθεται ὑπ' αὐτοῦ ὁ Βονιφάτιος μαρκετίος, καὶ περὶ τῶν ἐνεστώτων ἄμφω σκεψάμενοι δεῖν ἐγνώσαν δυνάμεις Λατινικὰς εἰσενεχθῆναι τοῖς παλατίοις, δ' ὧν ἀπόβλητος ἐστίται ὁ δημοπρόβλητος καὶ ὁ τοῦτον ἀρχιρσιάσας λαός. Ὡς δ' ἦν τὰ ἐσκεμμένα ταῦτα πεφωραμένα, [P. 362] τὸν καιρὸν ἀρπάσας ὁ Δούκας ὁ Μοῦρεζουφλος ὡς πρὸς ἦν ὠδινεν ἀποστασίαν ἀρμόδιον, σὺν τῶν ἐκ τοῦ γένους ἐκείνῳ συχνοῖς καὶ τὸν ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν χρυσῶνων ὑποποιεῖται θλαδίαν, ἀλωτὸν ἀνθρώπιον τιμῶν ἀναβάσει καὶ εὐχέρωτον λήμμασιν. Ὁ δὲ τοὺς πελλευφόρους ἐκκλησιάσας, καὶ σφισι κοινωσάμενος τὴν βασιλέως πρόθεσιν, ἐκεῖνα φιλητῆα τίθησι κρίνοντας ὅσα οἱ βουλευτῆα καὶ Ῥωμαίοις ἀσπασία. Κάντεῦθεν ἡ τοῦ βασιλέως ὠδὲ πως δραματουργεῖται καθαίρεισι. Πρόσεισιν ὁ Δούκας τῷ βασιλεῖ τῆς νυκτὸς ἄωρι (ἐπιφκλιωτο γὰρ ὑπὲρ ἅπαντας, τιμηθεὶς πρωτοθεσιάριος καὶ τὰ τοῖς πολλοῖς ἐτερόχρωμα καθυποδοῦμενος πέδιλα) καὶ φησι συμπαθῶς ὡς οἱ τοῦ αἵματος ἐκείνῳ, ἀλλὰ δὴ καὶ πλείστον τῶν ἀνωνύμων, πρὸ δὲ πάντων τὸ πελέκασιν ὀπλιζόμενον βάρβαρον, παρῆσιν ἐπὶ θύραις ὄρμαϊς μανιῶδεσιν, αὐτοχειρὶ αὐτὸν διασπᾶσόντες ὡς ἦδη τοῖς Λατίνοις ἐφανθέντα ὁμόνοα καὶ τῆς αὐτῶν ἐξηρτημένον φιλίας. Ὁ δὲ πρὸς τὴν ἀκοὴν ταύτην μορμολυχθεὶς καὶ φανείς ἐκθαμβός ὑποθέσθαι οἱ τὸ πραχθησόμενον λιπαρεῖ. Περισχῶν τοῖνον τὸν βασιλέα τῷ κατακεχυμένῳ μέχρι ποδῶν καὶ πλατεῖ ἐπενδύτη τοῦ σώματος συνέεισιν ἐκείνῳ, καὶ ἄπεισι δ' ἀφανοῦς τοῖς πλείστοις पुलίδος ἐς τὸ σκῆνωμα ὃ δὴ τῶν βασιλείων εἶχεν ἐντὸς, ὡς δῆθεν αὐτὸν βυσόμενος. Καὶ βασιλεὺς μὲν ἐπὶ τοῖς οὕτω δρωμένοις μικροῦ καὶ χάριτας ὠμολόγει τῷ Δούκῃ, καὶ τὰ τοῦ Δαβὶδ ὑπέκραγεν ἄντικρυς ἐπ' αὐτῷ, « Ἐκρυψέ με ἐν σκηνῇ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ κακῶν μου ἐσκέπασέ με ἐν ἀποκρύφῳ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ. » Ὁ δὲ καθ' ἕτερα ψαλμῶδηματα τοῦ Δαβὶδ, ἃ φησι, « Χεῖλη δολία ἐν καρδίᾳ, καὶ ἐν καρδίᾳ ἐλάλησε κακά. καὶ ἐμοὶ μὲν εἰρηνικὰ ἐλάλουν, καὶ ἐπ' ὄργην δόλους διελογίζοντο, » ταῦτα ἦν μετιῶν. Καὶ παραχρῆμα ὁ μὲν σιδήρῳ τοὺς πόδας ἀσφαλισθεὶς καὶ παραβρίφεις δεινοτάτη παρὰ πάσας εἰρική ἔθετο οὕτω σκότος ἀποκρυφῆν αὐτοῦ, ὃ δὲ τοῖς βασιλικοῖς κοσμεῖται συμβολοῖς. Τὰ δ' ἐπὶ τούτοις οἱ μὲν τῷ Δούκῃ προσρῶνται, καὶ τὰς εἰωθυίας τῷ αὐτοκράτορι προσήσεις ἀντιδιδόναι· οἱ δὲ τῷ καθημένῳ ἐπὶ νέῳ προσνεύουσι Καναβῶν, ἀνδρὶ τὸ ἦθος μειλίχῳ καὶ δεξιῷ τὴν γνώμην, μηδ' ἀγεννεῖ τὰ πολέμια. Ἐπεὶ δὲ τὰ χεῖρω ἐπικρατέστερα παρὰ τοῖς Κωνσταντινουπολίταις καὶ μάλιστα (φιλιτέρα γὰρ ὑπὲρ τοὺς ὁμογενεῖς ἢ ἀλλήθεια), ὃ μετ' Δούκας ἐκραταίουτο καὶ τῷ ξανῶν, ὃ δὲ Καναβὸς ἀμαυρουμένην εἶχε τὴν αἴγλην κατὰ σελήνην λειψίφωτον. Χεῖροῦται δὲ καὶ πρὸς τῶν ὀπλοφόρων τοῦ Δούκα οὐκ εἰς μακρὸν καὶ φρουρᾷ παρπιδίδοται, πρὸς οὐδὲν ἐπαρκέσαντος αὐτῷ τοῦ βασιλευτοῦ λῆν, ἀλλὰ πάντως

A submoveretur. Eo consilio nuntiato, Murzufius Ducas, arrepta occasione ad delectionem quam parturiebat idonea, cum multis cognatis suis spadonem fisco præfectum sibi conciliat, 745 homuncionem incrementis dignitatis et largitionibus non inexprugnabilem. Is vero imperatoris consilio bipenniferis nuntiato efficit ut ea amplectenda censeant quæ ipse vellet et Romanis grata essent. Ex eo imperatoris expulsio quasi per ludum inchoatur, eumque Ducas intempesta nocte adit (erat enim ei intima familiaritate conjunctus, protovestiarii dignitate et insignibus calceis ab eo ornatus), et mæsta voce ait cognatos ejus et plures obscuros homines, in primis vero bipenniferos Barbaros, furios impetu in foribus esse ad eum, ob initam cum Latinis familiaritatem et amicitiam, discernendum. Is vero, eo nuntio territus atque obstupefactus, orat ut quid agendum sit moneat. Tum ille imperatorem lata veste et ad pedes usque fusa complexus, per portam plerisque ignotam in tentorium, quod in palatio habebat, quasi liberaturus perducit. Qui ob id factum ei pene 746 gratias agebat, et Davidicum illud canebat: « Occultavit me in tentorio suo, in die malorum meorum: texit me in occulto tabernaculi sui. » Ille vero alternis respondebat: « Labia dolosa in corde, et in corde locutus est mala; ac peccate mecum locuti sunt, et irati dolos struxerunt. » Ac Alexius statim compedibus injectis in omnium terriberrimum carcerem conjicitur, Mursufius vero insignia imperii sumit, eumque deinceps alii imperatorem de more consulunt: alii ad Canabum in templo sedentem confluunt, virum leni ingenio, cordatum et non imbellem. Sed quia pejora apud Cpolitanos in primis vincunt (nam popularium meorum gratiæ veritatem antepono), Ducæ opes crescebant et firmabantur, Canabi vero splendor ut lunæ deficientis obscurabatur; nec multo post a satellitibus Ducæ captus custodiæ traditur, populo nihil opitulante, post proclamationem ejus dispersis omnibus. Cæterum Alexio imperatori Ducas bis venenum propinavit; 747 quod cum adolescens tum ætatis robore tum antidotis, quibus clam utebatur, vicisset, laqueo ei guttur elidit, mense imperii sexto, die octavo.

Δούκῃ, καὶ τὰ τοῦ Δαβὶδ ὑπέκραγεν ἄντικρυς ἐπ' αὐτῷ, « Ἐκρυψέ με ἐν σκηνῇ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ κακῶν μου ἐσκέπασέ με ἐν ἀποκρύφῳ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ. » Ὁ δὲ καθ' ἕτερα ψαλμῶδηματα τοῦ Δαβὶδ, ἃ φησι, « Χεῖλη δολία ἐν καρδίᾳ, καὶ ἐν καρδίᾳ ἐλάλησε κακά. καὶ ἐμοὶ μὲν εἰρηνικὰ ἐλάλουν, καὶ ἐπ' ὄργην δόλους διελογίζοντο, » ταῦτα ἦν μετιῶν. Καὶ παραχρῆμα ὁ μὲν σιδήρῳ τοὺς πόδας ἀσφαλισθεὶς καὶ παραβρίφεις δεινοτάτη παρὰ πάσας εἰρική ἔθετο οὕτω σκότος ἀποκρυφῆν αὐτοῦ, ὃ δὲ τοῖς βασιλικοῖς κοσμεῖται συμβολοῖς. Τὰ δ' ἐπὶ τούτοις οἱ μὲν τῷ Δούκῃ προσρῶνται, καὶ τὰς εἰωθυίας τῷ αὐτοκράτορι προσήσεις ἀντιδιδόναι· οἱ δὲ τῷ καθημένῳ ἐπὶ νέῳ προσνεύουσι Καναβῶν, ἀνδρὶ τὸ ἦθος μειλίχῳ καὶ δεξιῷ τὴν γνώμην, μηδ' ἀγεννεῖ τὰ πολέμια. Ἐπεὶ δὲ τὰ χεῖρω ἐπικρατέστερα παρὰ τοῖς Κωνσταντινουπολίταις καὶ μάλιστα (φιλιτέρα γὰρ ὑπὲρ τοὺς ὁμογενεῖς ἢ ἀλλήθεια), ὃ μετ' Δούκας ἐκραταίουτο καὶ τῷ ξανῶν, ὃ δὲ Καναβὸς ἀμαυρουμένην εἶχε τὴν αἴγλην κατὰ σελήνην λειψίφωτον. Χεῖροῦται δὲ καὶ πρὸς τῶν ὀπλοφόρων τοῦ Δούκα οὐκ εἰς μακρὸν καὶ φρουρᾷ παρπιδίδοται, πρὸς οὐδὲν ἐπαρκέσαντος αὐτῷ τοῦ βασιλευτοῦ λῆν, ἀλλὰ πάντως

διασπαρέντων εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάβησιν. Τῷ δὲ βασιλεῖ Ἀλεξίῳ δις μὲν προὔτενον ὁ Δούκας ζωῆς κατευναστρίαν κλίτικα ὡς δ' ἦν ὁ μείραξ τοῦ φαρμάκου νεανικώτερος, ἀντιδότοις χρώμενος· λάθρα, δι' ἀγχιόνης τὸν τῆς ζωῆς ἐκείνῳ μίτον ἐκτέμνει, ἢ καὶ οὕτως εἰπεῖν, διὰ στενῆς καὶ τεθλιμμένης τῆσθε πορείας τὴν ψυχὴν ἐκείνῳ ἐκθλίβει καὶ πρὸς τὸ τοῦ ἄδου ἐκπυρηνίζει πέταυρον βασιλεύσαντι μῆνας ἑξὸς ἡμέραις ὀκτώ.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

ΤΟΥ ΚΑΙ ΜΟΥΡΤΖΟΥΦΛΟΥ.

IMPERIUM ALEXII DUCÆ

COGNOMENTO MURZUFLI.

748 1. Imperio citra controversiam potitus A Ducas mutationes rerum parturiebat, et conturbare omnia in animo habebat, homo callidus et arrogans, qui prudentiam in dissimulatione et cunctatione ponebat, ac beneficia subinde in Meleonis statem differebat. Negabat enim regium esse subito ac temere quidquam facere, sed cum mora et deliberatione. Ad has sententias cum suapte sponte propensus 749 erat, quippe qui se nihil scitu necessarium ignorare, sed omnibus robus gerendis idoneum esse profiteretur, tum a Philocalio socero suo umbratili adjutore in ea opinione confirmabatur. Quem cum aliter in summo consilii gradu collocare non posset, nos nulla probabili de causa ab officio logothetæ secretorum removit, eumque in nostrum locum substituit. Is B vero vir cum a sui cognitione alienissimus esset, dum præ nimia ambitione ea quæ dignitatem ejus superabant cum periculo appetit, ne quosdam honoratos viros assessores haberet, pati podagram simulat, quasi una cum pedibus cerebrum etiam amisisset, et quasi alienata mente decorum negligit. Cæterum Ducas hic cum suscepto imperio thesauros non plenos nec semiplenos, sed admodum exhaustos reperisset, metebat ubi non severat, et colligebat ubi nihil sparserat. Ac gravi quæstione in eos habita qui sub Angelis maxima imperia gesserant ad fastigium Sebastocraticum et Cæsareum evecti, pecuniam inde collectam ad 750 publicos usus referebat. Cum autem Latinis, hostium viribus male æstimatis, resistere cuperet, eaque re omnium primus esset, murum maritimum trabibus altiore fecit, et terrestres portas tibicinibus fulsit; et legionibus suo exemplo, dum gladio accinctus et ferream clavam manibus versare conspicitur, ad fortitudinem excitatis, partim hostium

[P. 363] α'. Ὡς οὖν καθαρῶς εἰς Δούκαν ἡ βασιλεία μετακεκύβευτο, ὁ μὲν ὠδινε πραγμάτων μεταβολὰς καὶ τὸ πᾶν ἀνανυχθεῖν ἐσκέπτετο, σοφισματίας ὢν τὸ ἦθος καὶ τὸν τρόπον φρονηματίας (52), καὶ τὸ κρυφίνου ἀγχιόνου οἰόμενος, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν εὐεργέτην ἐς τοὺς Μετέωνος αἰῶνας ἀναδύμενος (53) ἐκ τοῦ μὴ κρίνειν, ὡς ἔλεγε, βασιλεὺς τὸ αὐτόματον καὶ ἀνάκριβον ἐν ταῖς πράξεσι, τὸ δὲ περιεσκεμμένον καὶ χρόνιον. Πρὸς δὲ τὰς τοιαύτας γνώμας ὠρμάτο μὲν καὶ αὐτόθεν, οὐδὲν ἐκείνοι λεληθέναι τῶν καθηκόντων ἰσχυριζόμενος, ἀλλὰ πᾶσι πεφυκέναι πράγμασιν εἶχε δὲ καὶ συνερίθου σκίσημα ἰσχυρὸν παρεπόμενον τὸν κηδεστὴν Φιλοκαλίῳ, ὃν οὐχ ἑτέρως ἔχων ἐπὶ τοῦ ἄκρου στῆσαι τῆ συγκλήτου βατῆρος, ἡμᾶς μὲν ἀπ' οὐδεμιᾶς εὐσχημονος προφάσεως τοῦ τοῖς σεκρέτοις [P. 364] λογοθετεῖν παραλέλυκεν, ἐκείνον δ' ἀντιπροδὲβληκεν. Ἀμελέτητος δ' ὢν ὁ ἀνὴρ ὄδε τοῦ ἐαυτὸν εἶναι παντάπασι, ὑπὸ τῆς ἄγαν φιλοτιμίας τῶν ὑπὲρ τὸ καθῆκον σφαιερῶς ἐφιέμενος, τὸ μὴ σύνθρονος εἶναι τῶν ἐν τιμαῖς ἐνόις ὑπενόθευε ποδάγραν σχηματοζόμενος, ὡς εἴπερ συνδιέβρεε τοῖς πτέρλαις τὸν ἐγκέφαλον, κἀντεῦθεν ἀλλοφρονέων ὀλιγώρως εἶχε τοῦ πρόποντος. Ἀλλὰ καὶ τοὺς βασιλείου θησαυροὺς οὐκ ἐπιχειλεῖς οὐδ' ἡμιδεεῖς, ἀλλ' ἐν στενῷ πᾶσι ἀπειλημμένους ὁ ἄρξας οὕτωσι Δούκας εὐρῶν ἀφίρων ἦν ἐνθα οὐκ ἔσπειρε καὶ συνάγων ὄθεν οὐ διεσκόρπισεν, ἐτάσσει βαρελαῖς ὑπάγων τοὺς τὰς μεγίστας ὑπ' Ἀγγέλων ἀνεζωσμένους πρώων ἀρχὰς καὶ μεσαρσιωθέντας εἰς ὕψος σεβαστοκρατορικῶν καθήκων καὶ Καίσαρσι, καὶ πρὸς τὰς κοινὰς ἐκτάτο χρεῖας ἵπόσα ἐνθὲνδε συνέλεγε χρήματα. Ἀπειροκάλως δ' ἔχων τῆς τῶν Λατίνων ἀντιμαχίσεως, κατὰ τοῦτο τὸ μέρος πάντων ἐπρώτους τὰ τε γὰρ παράλια τείχη τῆς πόλεως διὰ δοκῶν ἀνώψωσε, καὶ τὰς χερσαίας πύλας τειχισματικῶς διέ-

Hier. Wolfii notæ.

(52) Aliud est φρονηματίας, aliud φρόνιμος, sed barbaries vocabulorum vim depravasse videtur.

(53) Καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν εὐεργέτην ἐς τοὺς Μετέωνος αἰῶνας ἀναδύμενος. *Denique benefactor*

rem subinde in Meleonis sæcula procrastinans. Meτέωνος αἰῶνας, si scriptura non fallit, videtur proverbium aliquod recentius esse, ut alioqui Tithoni senectus celebratur.

ληφε, καὶ τὴν στρατιὰν ἀνεζωπύρει τῷ καθ' αὐτὸν ὑποδείγματι. Ἐν πολλοῖς δὲ καὶ αὐτὸς ξίφος ἀγκυλιζόμενος καὶ χαλκῆρει κορόνη τὴν χεῖρα καθοπλιζόμενος τοῦτο μὲν τὰς τῶν ἐναντίων ἀνέκοπτεν ἐκδρομὰς, τοῦτο δὲ τοῖς σποραδικῶς ἐξιοῦσιν εἰς πορισμὸν σιτίων ἐπιστάμενος ἦν αὐτεπάγγελτος καὶ αὐτενέργητος. Ἀμέλει διὰ ταῦτα τοῖς πολίταις ἠσπάζετο, εἰ καὶ ὑποπτος ἦν τὰ πολλὰ καὶ ἀσύμβατος τοῖς ἐξ αἵματος ἄτε γὰρ ἐντραφέντες οὗτοι βλακεία καὶ μαλακία συνανδρωθέντες, ἀναγωγικὴν αὐστηρίαν καὶ δαιταν σῶφρονα περιεσάμενοι, ὡς τὰ κερρατημένα σώματα νοσοκόμεσιν, ἐτραχηλίων καὶ ἐσκληρόνουντο. Τὴν τοῦ Δούκα τοῖνον ἐμβρίμην καὶ ἐπίπληξιν (ἦν γὰρ καὶ φύσει κοῖλος καὶ βαρὺς τὴν φωνὴν καὶ τὸν φάρυγγα βραγχιῶν) ὄσα καὶ γυῖσιν πολὺποδος ὤμου ἢ ἐλλεδόρου τράπεζαν εἴτε μὴν ταυρεῖου αἵματος κέρασμὰ ἐκτρεπόμενοι, τὴν τοῦτου καταστροφὴν ἐπιστροφὴν ᾤοντο θεϊκὴν. Ἐνθεν τοι καὶ Βαλδουίνου τοῦ τῆς Φλαντρίας κόμητος τὰ περὶ τὸν Φιλέαν κείροντος μέρη, κάκειθεν φόρους συλλέγοντος, ἔξεισι κατ' αὐτοῦ βασιλεὺς. Ὡς δ' ὁ μὲν ἀπίων, οἱ δ' ἐκ τοῦ πολεμίου στίφους ἀναζευγνύντες ἀλλήλοισι συνέμιξαν, Ῥωμαῖοι μὲν δέει ξυνέχονταί καὶ συντόνου φυγῆς ἔχονταί, περιλειφθεὶς δὲ μόνος ὁ βασιλεὺς αὐτὸς τε μικροῦ παραπώλετο, καὶ ἡ τῆς Θεομήτορος εἰκὼν, ἣν οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων ποιοῦνται συστράτηγον, τοῖς ἐναντίοις ἐάλωκεν. Ἦν δ' οὐ μόνον ταῦτα δεινὰ, ἀλλὰ γε καὶ τὰ ἐλπιζόμενα πολὺ χεῖρω καὶ χαλεπώτετα· ἐν γὰρ τοῖς μείζοσι τῶν πλοίων φρικώδεις πάλιν κλίμακες ἐτεκταίνοντο καὶ μηχαναὶ παντοῖαι κατεσκευάζοντο, σημαῖαι τε ἐπὶ τούτων ἠνέμωντο, καὶ τοῖς εἰς αὐτὰς ἀνιοῦσιν ἐπὶ τῷ μάχεσθαι δωρεαὶ παρὰ Λατίνων προὔτεινοντο μέγιστα.

[P. 365] β'. Καὶ ταῦτα μὲν τῶν δεινῶν ἐκινεῖτο, τὰ δὲ ἐγίνετο, τὰ δ' ἤμελλεν· ἠλόγητο δὲ καὶ οἱ περὶ φιλίας λόγοι καὶ παντάπασιν κατημέλητο. Μᾶλλον δὲ καὶ τούτους πονηροὶ τινες Τελαχῖνες πολλάκις συνέχεον. Ὁ γὰρ δοῦξ Βενετίας Ἐρίκος Δάνδουλος ὁμιλῆσαι περὶ σπονδῶν ἐλόμενος βασιλεῖ, νῆα εἰσὼν τριήρη, περὶ ταῖς ἀκταῖς προσέχει τοῦ Κοσμιδίου. Ὡς δ' ἔφιππος ἐκείσε καὶ βασιλεὺς ἀφίκετο, ἐκοινοῦντο μὲν ἀλλήλοισι τὰ πρὸς εἰρήνην βήματα, μηδενὶ τῶν ἄλλων τὴν σπουδὴν Χαριζόμενοι. Καὶ ἦσαν τὰ παρὰ τοῦ δουκὸς Βενετίας καὶ τῶν λοιπῶν στρατηγῶν αἰτούμενα χρυσίου πεντήκοντα κεντηνάρια ἐκ τοῦ αὐτίκα μάλα καταβαλλόμενα, καὶ συμφωνίαι τινὲς ἐπ' αὐτοῖς ἀποκνάουσαι μὲν καὶ δυσπαράδεκτοι τοῖς γενομένοις ἐλευθερίας καὶ εἰρωθῶσιν ἐπιτάσσειν, οὐκ ἐπιτάσσεσθαι, καὶ Λακωνικαὶ βαρεῖαι κρινόμεναι μάστιγες· οἷς δ' αἰχμαλωσίας πρόκειται κίνδυνος καὶ πάνδημος ἀνέβρωγεν ὄλεθρος τὸ μὲν τι πρῶτον, τὸ δὲ καὶ ὑπογυῖως ἀναστομούμενος, ἀνεκταὶ πάντως μηδὲ παντάπασιν ἀχθεινότετα. Ἐν ᾧ δὲ τὰ πρὸς εἰρήνην εἰς διάλεξιν προὔκειντο, ἱππικαὶ Λατικαὶ δυνάμεις ἐξ ὑπερδεξίων αἴφνης φανεῖσαι ἠνίας ὄλαις τῷ βασιλεῖ ἐπιτίθενται, ὡς μόλις ἐκείνον παρερῶσαντα τὸν ἔπνον διεκφυγεῖν τὸν κίνδυνον, τῶν δὲ συνόντων χειρωθῆναι τινὰς· τὸ γὰρ ἄκρον τῆς ἐκείνων πρὸς ἡμᾶς ἀπεχθείας καὶ τὸ υπερβάλλον τῆς ἐπ' ἐκείνους ἡμῶν διχονοίας οὐδεμίαν ἐκατέρως παρεισηγε ροπὴν φιλόνηρον. Τὰ δ' ἐπὶ τούτοις ἀποσαλεύονται τῶν ἡόνων τα μέγιστα τῶν ἀντιπάλων σκαφῶν, ἐφ' ὧν

A excursions reprimis, partim eos qui frumentatum sparsim exhibant persequitur. Quæ cum ultro nemine flagitante faceret, ut ebarus erat civibus, ita cognatis suis fere suspectus et invisus. Qui ut in otio nutriti et in deliciis adulti, severam et modestam vitæ rationem ut morbida corpora temperantiam aversantes ab eo abhorrebant, et ejus castigationem et increpationem (erat enim natura voce gravi, aspera et rauca) gravissime et iniquissimis animis patiebantur, et ejus exitium ut divinum beneficium exoptabant. Cum autem imperator contra Balduinum Flandriæ comitem, qui Philæ loca finitima populabatur et tributa exigebat, exiret, atque in eo itinere uterque alteri occurrisset, Romanis perterritis et trepide fugientibus 751 solus derelictus pene periisset: et Genitricis Dei imago quam Romanorum imperatores belli sociam asciscunt, ab hostibus capta est. Neque hæc tantum gravia erant, sed et longe graviora timebantur. Nam in majoribus navibus horreadæ rursus scalæ fabricabantur et omnis generis machinæ parabantur, vexillis superne volitantibus; et iis, qui pugnandi causa ea conscenderent, a Latinis maxima præmia proponebantur.

2. Ita periculis partim instantibus, partim urgentibus, nulla spes pacificationis supererat, pattonibus per invidos et sceleratos quosdam homines sæpe confusis. Nam dux Venetiarum Ericus Dandulus cum imperatore de pace acturus triremi juxta Cosmidium appellit: eodem et imperator equo advehitur. Rebus aliis omnibus relictis de pace verba conferunt. Ac a duce Venetiarum cæterisque principibus auri centenarii quinquaginta statim numerandi postuluntur, adjunctis conditionibus aliquot durissimis et minime accipiendis iis qui libertatis dulcedinem sunt experti et impetare, non parere didicerunt, et Laconici flagelli acerbiter superantibus. Quibus vero captivitatis periculum imminere ac publicum exitium et inchoatum et exasperatum. 752 plane tolerabiles erant nec omnium difficillimæ. Dum vero de pace disputatur, Latinorum equestres copię ex superiore loco subito erumpentes laxis habenis imperatorem petunt, ut vix equo converso periculum effugeret et comitum ejus aliquot caperentur. Nam summum eorum erga nos odium et immensum nostrum cum illis dissidium obstabat quo minus utrinque de æquis conditionibus agi posset. Exinde maximæ hostiles naves, in quibus paratæ erant scalæ cæteraque instrumenta ad oppugnationem necessaria, a littoribus reductæ recta ad mœnia accedunt, et justis invicem distinctæ intervalis id spatium occupant, quod ad Evergetæ monasterio ad amussim ad Blanchernium palatium

extenditur, incendio desolatum aspectuque sædum. Quo viso Ducas, ut paria cum hostibus faceret, ipse quoque imperatoria tentoria in tumulto ad Pantepoptæ monasterium figi jussit; unde et hostium naves, et quidquid agerent, conspici poterat. Ut autem nona dies Aprilis illuxit, indictione septima anni 6712, naves ad mœnia contendunt; et quidam audaces milites, scalis conscensis, tela 753 omnis generis in eos jaculantur qui mœnia defendebant. Ac eo toto die acriter pugnatum est, victoria tamen ad Romancs inclinante; nam scalligeræ et equestres naves re infecta sunt ab urbe repulsæ, et tormentis magna hostium multitudo occubuit. Postridie et sequenti die Dominico quieverunt hostes. Inde Aprilis duodecima, secunda die sextæ hebdomadis jejuniorum, rursus urbem petunt. Ac res nostra usque ad meridiem superior fuit, et pugna atrocior quam nudius tertius commissa. Sed cum omnium urbium dominæ civitati servitutis jugum subeundum esset, et maxillas nostras freno et camo constringendas censuisset Deus, quod omnes declinaveramus, sacerdotes simul et populus, ut equus effrenis et contumax, duo viri salute sua fortunæ permissa, ex scalis quæ proxime Petrium adversus imperatorem in opere erant, præcæteris sociis in turrim desiliunt et Romanum præsidium deturbant. Deinde agitata manu, quod alacritatis et fiduciæ signum 754 esset, populares suos confirmant. Eodem quoque tempore, quidam eques nomine Petrus, per portam ibidem ingreditur, qui totas phalanges fugare posse censeretur, giganteæ propemodum staturæ, cassidem turritæ urbis instar capite gestans; cujus unius equitis torvo vultu et spectabili proceritate, stipatores imperatorii, homines nobiles, et reliquus exercitus non toletaro, consuetam fugam egregium salutis præsidium judicant, quasi in unum degenerem animum conflati essent omnes; ac desertis munitionibus (nam in editis tumulis stabant) milleni ab uno fugabantur, et per auream terrestrem urbis portam egressi, ac nuper structo propugnaculo diruto, quo quemque metus tulit (utinam vero in barathrum et internecionem incidissent!) diffugiunt. Tum hostes, resistente nemine, passim discurrent, et gladios in omnem ætatem et sexum stringunt, non conservata acie, non integra cohorte, sed sparsim diffusi ut jam omnibus formidabiles. Vesperi iis quæ ad Orientem tendunt incensis (quod incendium ab Evergetæ monasterio ea quæ ad mare inclinant usque 755 ad Drungarii ædes absumpsit) reversi ad Pantepoptæ monasterium castra locant, imperatoris tentorio spoliato et Blachernio palatio citra negotium primo im-

A αὶ κλίμακες εὐτρεπεῖς καὶ ὄσα τῶν ὀργάνων πρὸς τειχομαχίαν ἡτοίμασται καὶ ὡς ἐπὶ ζυγοῦ κατατάναντα ἐπὶ τὴν πρὸς τὰ τεῖχη μεταβαίνουσι κλέστιγγα, καὶ διειλήφασιν τὸν χώρον, ἐς τὸ ἀποκρῶν ἀλλήλων διστάμενα, ὃς ἐκ τῆς τοῦ Εὐεργέτου μονῆς ἐς τὰ ἐν Βλαχέρναις ἀνάκτορα γραμμικῶς ἐκμητρίσται, ἐμπεπῦρισμένους ὦν καὶ ἀνεσκαμμένους τὰ ἐπι οἰκόπεδα καὶ παντὸς ἐψιλωμένους ἡδέος θεάματα. Ὅπερ ἰδὼν ὁ Δούκας, δρῶν καὶ αὐτὸς τοῖς πολέμοις ἀντίθετα, τὴν βασιλείαν ἀύλαϊαν προσετέταγμα διαταθῆναι κατὰ τὸν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Παντεπόπτου κολωνόν, ὅθεν ἦσαν ὄραται μὲν αἱ νῆες αἱ πολεμιστήριοι, καταφανῆ δὲ καὶ τὰ παρ' αὐτῶν ἐν ταύταις δρώμενα. Ὡς δ' ἐπέφωσκεν ἡ ἐνάτη τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς τῆς ἐβδόμης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστού ἐπτακισιοστού δωδεκάτου ἔτους, τὰ μὲν πλοῖα καὶ οἱ δρόμωνες τοῖς τεύχεσι προσπελάζουσι, θαρσαλίως δὲ τινες πολεμήτορες ἐπανίστασι τὰς κλίμακας, τὰ δὲ βέλη παντοῖα κατὰ τῶν ἐν τοῖς πύργοις ἤφριεντο. Ὅλην μὲν οὖν ἐκείνην τὴν ἡμέραν μάχη ἐνίστηται στονόεσσα, ἣν δὲ πῶς τὰ Ῥωμαίων ἐπικρατέστερα αἱ τε γὰρ κλιμακοφόροι νῆες σὺν τοῖς ἱππαγωγῶσι δρόμοισιν ἀπρακτοὶ τῶν τευχῶν ἀπεκρούσθησαν, καὶ τὰ τῶν λίθων ἐκ τῆς πόλεως ἀφετήρια πλείω δόσους τῶν πολεμίων διέφθειραν. Ἀνοχουσάμενοι ἢ οἱ πολέμοι τὴν μετ' ἐκείνην ἡμέραν καὶ τὴν ἐφεξῆς κυριώνυμον, τῇ ὕστεραιᾷ πάλιν τῇ πόλει προσπλέουσι καὶ ταῖς ἡόσι προσίσχουσιν, [P. 366] ἥτις ἦν δωδεκάτη μὲν τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς, δευτέρα δὲ τῆς ἑκτῆς ἐβδομάδος τῶν νηστειῶν. Μέση μὲν αὖ ἡμέρα καὶ κατέσχυον τὰ ἡμέτερα, καὶ ἡ ἀκμὴ τῆς κακοῦ ἰσχυροτέρα τις ἦν καὶ δριμυτέρα τῆς πρότερας ἐπειδὴ δὲ εἶδει δούλειον ζυγὸν ὑποδύναϊ τὴν τῶν πόλεων ἀπασῶν ἄρχουσαν, ἐν κημῶν τε καὶ χαλινῶν τὰς σιαγόνας ἡμῶν ἄγξαι θεὸς ἐδικαίωσεν, ὅτι καὶ πάντες ἐξέστημεν, ἱερεὺς ὁμοῦ καὶ λαὸς, ὡς ἱπποθρασύχην τε καὶ δυσχάλινος, ἐκ τῶν κλιμακῶν μιᾶς, ἥτις ἄγχιστα ἦν τῶν Πετρίων καὶ βασιλέως ἐναντι διεπονείτο, ἄνδρες δύο παραδόντες ἑαυτῶν τῇ τύχῃ πρῶτοι τοῦ ἐταιρικοῦ ἐς τὸν κατ' ὄψον πύργον καταπηδῶσι, καὶ διασοδοῦσι τὸ ἐκεῖσε Ῥωμαίους φυλακικὸν συμμαχικόν, ἐκ δὲ τούτου διασίσαντες τὴν χεῖρα ἄνωθεν οἷον σύμβολον χαρᾶς καὶ θάρρους τοὺς φυλέτας ἐπέββωσαν. Ἐξ Ἰσοῦ δὲ τοῖς εἰς τὸν πύργον ἀλαμένοις καὶ τὶς ἐκ τῆς ἱππᾶδος Πέτρος τοῦνομα διὰ τῆς πύλης εἴσεισι τῆς ἐκείσε, ὅλας φάλαγγας κλονῆσαι κρινόμενος ἰκανώτατος, καὶ τὴν ἀναδρομὴν τοῦ σώματος ὡς γίγας μικροῦ προφανόμενος ἐννεόργυιος (54), καὶ αὐτὸν δὲ τὴν κάσιν (55) τῆς κεφαλῆς δισκειυασμένον ἔχων κατὰ πόλιν πυργόεσαν. Οὐδὲ κόρυθος τοῖνον μέτωπον ἐνὸς ἀνδρὸς ἱππαστοῦ, καταπληκτικοῦ τὸ εἶδος, ἀξιοθεάτου τὸ μέγεθος οἱ περὶ τὸν βασιλέα τῶν γένει

Hier. Wolfii notæ.

(64) Γίγας ἐνεόργυιος Jageribusque novem summis distabat ab imo.

(55) Καὶ αὐτὸ δὲ τὴν κάσιν Talem galeam Basilicæ vidi, qualibus olim in concursionibus eque-

stribus Germanica nobilitas usa est, tanti ponderis armis circumsepta, ut nunc a multis vix sustineri posse videantur.

ἐπίστημοι καὶ τὸ λοιπὸν στράτευμα κατιδεῖν ἐνεγ- A
κόντες ἀγαθὸν τοῦ σώζεσθαι φάρμακον τὴν ἐθάδα
φυγῆν ὑπειλήφασιν, ὡσπερ εἰς μίαν ἐνεθισθέντες
καὶ συντακέντες ἀγενῆ ψυχῆν, ὅθεν εἰς δειλίαν
τῶν ὄχυρωμάτων αὐτοῖς τεθειμένων (ἐπὶ γὰρ γηλό-
φων ὀρθίων ἴσταντο) κατὰ χιλίους ὕφ' ἐνὸς ἐδιώκοντο,
καὶ ταῖς χρυσταῖς χειρσάιαις πύλαις (56) ἐπιστάντες
τῆς πόλεως τὸ νεδύμητον ἐκείσε κατασπῶσι τῶν
πολλῶν ἐπιτείχισμα, καὶ τρέλουσι τε καὶ διασπί-
δονταντι, ὡς ὄφελόν γε τὴν ἐς βάραθρον καὶ πανώ-
λειαν βαδιούμενοι. Οἱ δὲ πολέμιοι μηδενὸς εἰς χεῖρας ἰόντες διαθέουσι πολλαχῆ, καὶ τὰ ξίφη σπῶσι καθ' ἡλικίας
πάσης καὶ γένους παντὸς, οὐχ εἰς ἐνὶ συνημμένοι καὶ κατὰ σύνταξιν πλείους ἀλληλουχού· μενοι, ἀλλὰ
διακεχυμένοι σποράδες ὡς ἦδη παρὰ πᾶσιν ἐπιωοῦντο. Ἐσπέρας δὲ παραδόντες πυρὶ τὰ πρὸς ἑω καὶ εἶ
πρόσω μικρὸν τῆς τοῦ Ἐυεργέτου μονῆς, ὃ καὶ κατενεμήσατο τὰ πρὸς θάλασσαν ἐκεῖθεν ἐπικλινη καὶ μέχρι τῶν
Δρουγγαρίου καταλήγοντα μέρη τῆς πόλεως, ἐπαναλῶουσιν αὐθις, καὶ περὶ τὴν μονὴν τοῦ Παντεπόπτου
στρατῆγιον βάλλουσι, τὴν βασιλείον ἐσκυλευκότες σκηνὴν καὶ αὐτῶν τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀρχαίων ἀπραγμόνως
τε καὶ ἐξ ἐπρόδου κεκρατηκότες. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆδε κάκεισε τῶν τῆς πόλεως περιῶν στενωπῶν ἐπεχείρει μὲν
συνιστῆν καὶ διακροτεῖν πρὸς σύνταξιν τὸν ἐκτὴ περιφοιτῶντα λαόν· οἱ δ' οὐτ' ἐπιείθετό οἱ ἐπιβρῶννονοι οὐθ'
ὑπήρουον ἐπιπλήττοντι, ἀλλ' ἀπογνώσεως πᾶσιν αἰγίς ἐπισείσειτο. Καὶ ἵνα τῷ λόγῳ προβ. θάσω τὸ λοιπὸν,
κέκλιεν ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύξ προῦκοπτε καὶ τῶν μὲν [P. 367] ἀσιυπόλιων ἕκαστος ἐνεπόνει τῇ μεταθέσει καὶ
καταχῶσει τῶν οὐσιῶν, ἦσαν δ' οἷς ἤρέτιστο καὶ ἡ ἐκ τῆς πόλεως ἄπαρσις, καὶ ὡς ἐκάστοις προῦχώρει· σώζεσθαι
ἠπείγοντο.

γ'. Ἰδὼν τοίνυν ὁ Δούκας ὡς οὐδὲν ὄφελει, καὶ δεδιὼς B
ἄμα μὴ συλληφθεῖ καὶ ὡς ὄψον ἢ ἐπιτράγημα ταῖς
γνάθοις τῶν Λατίνων προκίσειται, εἰσεισιν ἀρχεῖον
τὸ μέγιστον. Καὶ δὴ τὴν βασιλίαν Εὐφροσύνην
τὴν τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου γυναῖκα καὶ τὴν ταύτης
θυγατέρα Εὐδοκίαν λεμβάδιον ἐνθήμενος, ἦς τῷ ἔρωτι
προκατέλιπτο πολυομιλητος ἐκ πρώτης τριχῆς καὶ
ῥηρηφῆς εἰς κοίτας δεικνύμενος καὶ δύο κουριδίου
ἀλόχους παρὰ δίκην ἀποπεμφάμενος, τῆς πόλεως
ἔξεισι, βασιλεύσας μῆνας δύο καὶ ἡμέρας ἕξ πρὸς
ταῖς δέκα. Τοῦ δὲ βασιλέως οὕτω μεταναστεύσαντος,
νεανιῶν ξυωρὶς νηφαλίαν τε καὶ ἀρίστων τῇ κατὰ
πόλεμον δεξιότητι (ὁ Δούκας οὗτοι καὶ ὁ Λάσκαρις,
ἀμφοῖν δ' ἡ κλήσις ὁμώνυμος τῷ ἀρχηγῷ τῆς πί-
στεως βασιλεῖ) ὡς περὶ νηὸς χειμαζομένης διαφέ-
ρονται τῆς ἀρχῆς, τύχης βράβευμα καὶ φορᾶς ἀλο- C
γιστου πέττευμα τὸ μέγιστον ὁμοῦ καὶ περιπυστον
χρῆμα τὴν τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν ὀρώντες προ-
κείμενον. Εἰστήκεισαν οὖν ἀμφήριστοι τὸν μέγαν
εἰσιόντες νεῶν, ἀμιλλώμενοι τε ἀλλήλοις καὶ παρα-
βαλλόμενοι, καὶ μηδὲν πλέον ἢ ἔλαττον ἔχοντες, ἀλλὰ
τῆς ἴσης ῥοπῆς ἀξιούμενοι, ὅτι μὴδ' ἦν ὁ ἐλέγχων ἢ
καὶ ἐπικρίνων ἑκάτερον. Ἐκ δὲ κλήρου τὸ πρωτεῖον
εἰληφῶς ὁ Λάσκαρις τὰ μὲν τῆς βασιλείας οὐ προσ-
ἔτετο σύμβολα, συνεξιῶν δὲ τῷ πατριάρχει κατὰ τὸ
Μίλιον οὐκ ἀνίει παραινῶν τοῖς συνιοῦσι καὶ σφᾶς
ὑποθωπεύων εἰς ἀντιμάχησιν. Ἀλλὰ καὶ τοὺς σείοντας
ἐξ ὧμων τὰ ἀρεῖκὰ σιδήρια ἐς τὸν προκαίμενον ἀγῶνα
πέμπων ἐπώτρυνε, μὴ χρῆναι λέγων Ῥωμαίων
ἔλαττον ἐκείνους τὸ διολωλεῖναι δεδιέναι, εἰ πρὸς γένος
ἔτερον τὰ Ῥωμαίων ἀνακυμβαλισθήσεται πράγματα· D
οὐδὲ γὰρ μισθοφρήσουσιν εἰσέτι ἀδρῶς, οὐδὲ γέρα

potu capto. At imperator in alios atque alios urbis
angiportus discurrens studebat ille quidem temere
oberrantem populum colligere et centuriare; sed
ii neque monitis ejus movebantur, nec increpa-
tiones curabant turbine desperationis omnes op-
pressi. Et ut ea quæ restant adjungam, dies incli-
navit, nox processit, et urbis habitatores omnes
transferendis et defodiendis suis opibus occupa-
bantur. Erant etiam qui ex urbe vellent discedere,
qua quisque posset ratione salutem quæsituri.

3. Ducas igitur cum se nihil proficere videret,
simulque timeret ne captus paratum opsonium
maxillis Latinorum esset, maximum palatium in-
greditur, et Euphrosyna imperatoris Alexii con-
juge et ejus filia Eudocia, cujus amore tenebatur
(erat enim homo a pubertate libidinosus et salax,
et duas juvenculas uxores per injuriam repudia-
rat), lembo impositis, urbe egreditur, cum duos
menses et 756 dies sexdecim imperasset. Post
ejus discessum duo juvenes modestissimi et belli-
cosissimi, Ducas et Lascaris, uterque Theodorus,
de imperio tanquam de nave tempestatibus con-
flictante certant, cum maximam et celebratam
illam rem Romanum imperium fortunæ ludibrio
et incerti casus temeritati propositum viderent.
Maximum igitur templum ingressi inter sese con-
tendebant, nec erat qui in comparatione alteri
præponderaret, ambobus velut in æquilibrio con-
stitutis. Neque enim erat qui censuram aut judi-
cium faceret. Lascaris tamen a clero prælatus,
insignibus imperii repudiatis, cum patriarcha in
Milium egressus confluentem populum blandiendo
et rogando ad resistendum cohortari non desiste-
bat, et satellites ad pugnam concitabat. Neque
enim exitium minus eis timendum esse quam
Romanis, si imperium ad aliam nationem devolvere-
tur; neque ampla stipendia neque imperatoris
stipendi honorem retenturos, sed mercenariorum
militum loco futuros. Quibus verbis cum neo e
populo quisquam moveretur, nec bipenniferi nisi
stipendio promisso auxilium promitterent, urgens
illud periculum callide nundinaturi, etiam cata-

Hier. Wolfii notæ.

(56) Ταῖς χρυσταῖς χειρσάιαις πύλαις. Leguntur
quidem apud Zonaram χρυσαῖ πύλαι, sed hic haud
scio an τὸ χρυσταῖ abundet. Et paulo post pro τῶν

πολλῶν legendum videtur πολῶν, non vulgi, sed
portæ propugnaculum.

phractæ 757 Latinorum cohortes a pparerent, inde discedit et fuga salutem quærit.

τοὺς ἦν ὡς δ' οὔτε τοῦ λεῶ τὶς τῶν φωνῶν ἐπιστρέφετο, γὰρ αὐτὸ δὲ τὸ πελεκυφόρον ἐπὶ μισθῶ τὴν σύναρσιν ἐπηγγέλλετο, ἐμπορίας κερὸν ὑπούλωσ καὶ ἐπικλόπως τὴν ἀκμήν τοῦ κινδύνου τιθέμενον, ἥδη δὲ καὶ κατάφρακτοι Λατινικαὶ προῦφαίνοντο φάλαγγες, ἐκεῖθεν μεθίσταται καὶ τὸ σωθῆναι φυγῇ διατίθησιν.

4. Hostes vero cum præter expectationem armata contra ferro neminem, neminem resistere cernebant, omnia plana et expedita, angiportus pervios, trivisa aperta, a bello securitatem, ab hostibus utilitatem esse, fortuna quadam propitia et adjutrice, omnibus cum crucibus et sacris Christi imaginibus, ut in pompis et festivitibus moris est, obviam prodeuntibus, nihil eo conspectu habitum animorum immutarunt, neque arriserunt paululum, nec insperato illo spectaculo tristis et furiosus eorum impetus mitigatus est, quominus non tantum privatorum pecuniam, a jumentis auspicati, sed et Deo sacra impudenter diriperent, strictis ensibus, equos ad tubæ sonitum excitari solitos in armis tenentes. Quid vero primo, quid secundo, quid tertio loco referam ex iis quæ nefarii isti viri porpetrarunt? Heu ignominiosam adorandarum imaginum conculcationem! heu reliquiarum sanctorum martyrum in fœda loca abjectionem! Quod vero vel auditu horrendum est, id tum erat cernere, ut divinus sanguis et corpus Christi humi effunderetur et abjiceretur. Qui 758 autem pretiosas eorum capsulas rapiebant, ornamenta quæ in iis conlinebantur in sinu congregabant, ipsas confractas pro patinis et poculis usurpabant, Antichristi præcursores, et nefarius ejus actionum quæ in expectatione sunt auspices et prænuntii. Plane profecto a gente illa tum, ut et olim, Christus exuebatur et illudebatur, et vestes ejus sorte distribuebantur: illud tantum aberat, ne latus hasta trajectus rivos divini cruoris humi effunderet. Violatio porro maximi templi nec auribus æquis potest accipi. Nam sacra mensa ex omnis generis pretiosis materiis conflata in excellentis pulchritudinis varietatem omnibus gentibus admirabilem in frusta est dissecta et inter milites distributa, ut et omnes sacræ opus tam immensæ et infiniti splendoris. Cum autem sacrosancta vasa et suppellectilia insuperabilis artis et gratiæ raræque materiæ, et probum argentum, quod tribunalis clathros et amboneim artis admirabilis et 759 portas, et multa alia ornamenta ambiebat, auro circumfusum, pro manubiis efferenda essent, muli et jumenta sellis instrata usque ad templi adyta introducebantur, quorum nonnulla cum ob splendendum et lubricum solum pedibus insistere nequirent, prolapsa confodiebantur, ut effuso cruore et stercore sacræ pavementum inquinaretur. Imo et muliercula quædam, cooperta peccatis, ministra Furiarum, ancilla dæmonum, incantationum et ve-

Α περιώνυμα τῆς βασιλείων φυλακῆς ἀπολήφονται, ἀλλ' ἐν αἴσῃ Καρὸς τετάζονται. Καὶ ὁ μὲν πρὸς τοῦτοὺς ἦν ὡς δ' οὔτε τοῦ λεῶ τὶς τῶν φωνῶν ἐπιστρέφετο, γὰρ αὐτὸ δὲ τὸ πελεκυφόρον ἐπὶ μισθῶ τὴν σύναρσιν ἐπηγγέλλετο, ἐμπορίας κερὸν ὑπούλωσ καὶ ἐπικλόπως τὴν ἀκμήν τοῦ κινδύνου τιθέμενον, ἥδη δὲ καὶ κατάφρακτοι Λατινικαὶ προῦφαίνοντο φάλαγγες, ἐκεῖθεν μεθίσταται καὶ τὸ σωθῆναι φυγῇ διατίθησιν.

δ'. Οἱ δὲ πολέμιοι μηδὲνα παρὰ δόξαν ὀρώντες ἰθυραχοῦντα ἢ ἀντεγχειροῦντά σφισι καὶ ὀπλιζόμενον, ἀλλ' εὐδοα τὰ ἐν ποσίν, εὐκόλα τὰ ἐν χερσίν, τὰ ἐν στενωποῖς εὐδιάβατα, τὰ ἐν τριόδοις ἀπρόσκοπα, ἀπὸ πολέμων ἀσφάλειαν, ἀπὸ πολεμίων ὠφέλειαν, τύχης τινὲς προαγούσης εὐμενοῦς καὶ συλλαμβανούσης πάντας σφισι προσυπαντῆν μετὰ σταυρικῶν σημείων καὶ σεπτῶν ἐκτύπων Χριστοῦ, ὡς ἐν πανηγύρεσιν εἴθισται καὶ πομπαῖς, οὐ πρὸς τὴν ὄψιν τῶν ὀρωμένων τὴν τῆς ψυχῆς μεταμορφοῦσι καταστάσαν, οὐδὲ μέχρι χειλέων ἐπεμειδίασαν, οὐδὲ ἡ ἀέλπτος ἐκεῖνη θεὰ τὸ στυγρὸν καὶ [P. 368] μανιώδες ὄρημα καὶ βλέμμα εἰς εἰκόνα μετέχρωσεν ἰλαρότητος, ἀλλ' ἐπρονόμευον ἀδεῶς, ἐκ τῶν ὀχημάτων πρώτως ἀρξάμενοι, οὐ τὰ τῶν πολλῶν μόνον χρήματα, ἀλλ' ἤδη καὶ τὰ τῶ Θεῷ ἀνακείμενα, ξιφηφόροι πάντες, οἱ δὲ καὶ σκεπαστηρίοις ὀπλοῖς τοὺς πρὸς σάλπιγγα ἐγειρομένους ἴππους ἐαυτῶν περιφράττοντες. Τί δ' ἦ πρῶτον, τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον καταλέξαιμι τῶν τῆνικαῦτα τολμωμένων παρὰ τῶν παλαμναίων ἐκείνων ἀνδρῶν; "ὦ μοι τῆς ἀτίμου τῶν προσκυνητῶν εἰκόνων κατεδαφίσεως! ὣν τῆς τῶν λειψάνων τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθόντων κατ' ἐναγῶν ἀκοντίσεως τόπων! τὸ δὲ φρικῶδες καὶ ἀκούσιμον, ἦν ὄραν τὸ θεῖον αἶμα καὶ σῶμα Χριστοῦ κατὰ γῆς γεόμενον καὶ ριπτόμενον. Οἱ δὲ τὰ τιμαλφῆ δοχεῖα τοῦσα διαρπαζόντες τὰ μὲν διέθρανον καὶ τοὺς ἐγκειμένους κόσμους ἐνεκολπίζοντο, τὰ δὲ εἰς αἵτων κανᾶ καὶ οἴνων κεράσματα ταῖς ἐαυτῶν τραπέζαις παρέφερον οἱ τοῦ Ἀντιχριστοῦ πρόδρομοι καὶ τῶν προσδοκωμένων πανασεβῶν πράξεων ἐκείνου πρωτοουργοὶ καὶ προάγγελοι. Ἀτεχνῶς τοίνυν ὑπὸ τοῦδε τοῦ γένους ὡς πάλαι ποτὲ καὶ τότε ἀπημφιάζετο Χριστὸς καὶ ὄβριζετο, καὶ μερισμοὶ καὶ κληροὶ τῶν αὐτοῦ ἰμετῶν ἐγίνοντο, καὶ μόνον οὐ λογχευόμενος τὴν πλεονῶν θεορρότου βύακας αἵματος εἰς γῆν καὶ πάλα ἀπίσταξ. Τὰ δ' ἐπὶ νεῶ τοῦ μεγίστου ἡσεβημένα οὐδὲ ἀκοαῖς εἰσιν εὐπαράδεκτα. Ἦ μὲν θυωρὸς τραπέζα, τὸ ἐκ πασῶν τιμῶν ὑλῶν σύνθεμα συντηγμένον πυρὶ καὶ περιχωρησαῶν ἀλλήλαις εἰς ἐνὸς ποικιλοχόρου κάλλους ὑπερβολῆν, ἐξαισίου τῶ ὄντι καὶ ἀξιαγαστοῦ παρ' ἔθνεσιν ἅπασι, κατεταμῆχισθη καὶ διεμερίσθη τοῖς σκυλευταῖς, ὡσπερ πῖ πλοῦτος ἄπας ὁ ἱερὸς ὁ τοσοῦτος τὸ πλῆθος καὶ τὴν ἀγλαίαν ἀπέραντος. Δεῖσαν δ' ἐκκομισθῆναι κατὰ τινα σκῆλα τὰ παναγῆ σκευῆ καὶ ἐπιπλα τὰ τὴν χάριν καὶ τὴν τέχνην ἄμαχα καὶ τὴν ὕλην σπάνια, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ δόκιμον ἀργύριον ὃ τὸν τοῦ βῆματος θρηγκὸν καὶ τὸν οἶον ἐκπλήξαι ἄμβωνα (57) καὶ τὰς πόδας περιήμισχε καὶ εἰς ἀμυρόλλους ἄλλους κό-

Hier. Wolfi notæ.

(57) Ἄμβων, παρὰ τὸ ἀνοδαίνειν, dici videtur, locus utique templi editior, sive suggestum, sive

gradus, sive chorus, ut vulgo appellantur, sive superius ambulacrum, die vorkirchen.

σμούς περιετέθητο, χρυσῶ περιτρεχόμενος ἄπας, ἠμίονοι τε καὶ ὑποξύγια σεσαγμένα μέχρι τῶν ἀδύτων εἰσῆγοντο τοῦ νεῶ, ὧν ἓνια διωλισθηκότα μηδ' ἐπὶ ποδῶν στήναι δυνάμενα διὰ τὴν τῶν ἐπιπέδων λίθων σιλιπνότητα μαχαίραις ἐξεκιντήθησαν, ὡς ἐκ τῆς τῶν χολάδων κόπρου καὶ τοῦ προχυθέντος αἵματος τὸ θεῖον μολυνθῆναι δάπεδον. Ἄλλὰ καὶ γυναικάριον τε σεσωρευμένον ἀμαρτίαις, Ἐριννύων ζάκορον, δαιμόνων πρόσπολον, ἀβρήτων τε γοητείων καὶ ἐπιβρήτων ἐπιφθῶν ἐργαστήριον, καταστρηνῖᾶσαν Χριστοῦ, ἐπὶ τοῦ συνθρόνου ἴζησαν κεκλασμένον ἀφῆκε μέλος, καὶ πολλακίς περιδινηθὲν εἰς ὄρησιν τῶ πόδε παρενεσάλευε. Καὶ οὐ ταῦτα μὲν ἠνομεῖτο οὕτως, ἄλλα δ' οὕ, ἢ ἐκεῖνα μὲν ἐπὶ πλέον, εἰς δ' ἔλαττον ἕτερα, ἀλλ' ὁμοθυμαδὸν πάντα παρὰ πάντων ἀνωσιουργεῖτο [P. 369] τὰ παναθέμιτα. **Β** Ἄνυ δ' ἂν ἐφείσαντο γυναικῶν εὐλαδῶν καὶ κοριῶν ἐπίγᾶμων ἢ τῶν τῷ Θεῷ ἀνακειμένων καὶ παρβενεύειν ἐλομένων οἱ κατὰ τῶν θεῶν οὕτω λυττήσαντες. Ἐπὶ πᾶσιν ἐργῶδες ἦν καὶ δυσμήχανον τὸ μειλιχῆσθαι λιταῖς ἢ ἔλεινολογίαις ὑπαγρέσθαι ὀπωσῶν καὶ εὐνοῦν θεσθαίαι τὸ βάρβαρον, οὕτω μὲν εὐπαρόξυντον ὄν, οὕτω δ' ἐρευξέχολον ἀκριβῶς πρὸς πᾶσαν ἀκοήν ἀθέλητον. **Γ** Ἄντα δ' ἐκρίνετο θυμοῦ ὑπεκκαύματα, κλιῖνοιαν ὠφλίσκεαν καὶ γέλων. Καὶ ὡς τὴν γλῶτταν ἀταμίευτος ἐπεπλήττετο, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ τὸ παραξιφίδιον εἶχεν ἐπ' αὐτὸν σπώμενον ὁ καὶ μικρὸν ἀντειπῶν ἢ πρὸς τὰ θυμήρη σφίσιν ἀναδύόμενος. Ὅθεν ἦν εἰς πόνον ἅπασα κεφαλή, ἐν στενωποῖς θρήνοι καὶ οὐαὶ καὶ κλαυθμοὶ, ἐν τριόδδοις ὄδυρμοὶ, ἐν ναοῖς ὄλοφυρμοὶ, ἀνδρῶν οἰμωγαί, γυναικῶν ὄλολυγαί, ἔλκυσμοὶ, ἀνδραποδισμοὶ, διασπασμοὶ τε καὶ βιασμοὶ σωματῶν συναφῶν πρότερον. Οἱ τῷ γένει σεμνοὶ ἀτίμως περιήεσαν, οἱ τῷ γήρᾳ γεραροὶ γοεροὶ, οἱ πλοῦσιοι ἀνοῦσιοι. Οὕτως ἐν πλατεῖαις, οὕτως ἐν γωνίαις, οὕτως ἐν τεμένεσιν, οὕτως ἐν καταδύσεσιν· οὐδὲ γὰρ ἦν τις τόπος ἀνεξερέυνητος ἢ ἀσυλίαν τοῖς προσρυσόμενοις παρεχόμενος, ἀλλὰ πάντα πανταχοῦ πάντων κακῶν ἔμπλεα ἦν. Χριστὲ βασιλεῦ τῆς τότε θλίψεως καὶ τῆς συνοχῆς τῶν ἀνθρώπων! ὁ δ' ἤχος ὁ θαλάττιος, ὁ δὲ τοῦ ἡλίου σκοτασμός καὶ ἡ ζόφωσις, ἡ δὲ τῆς σελήνης εἰς αἶμα μεταστροφή, οἱ δὲ τῶν ἀστέρων ἕξεδροι, ὅπη καὶ ὅπως οὐ τὰ τελευταῖα τάδε κατὰ προσήμηναν; Καίτοι τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως τεθεσάκαμεν ἐστῶς ἐν τόπῳ ἁγίῳ καὶ πορνικὰ στρωγγυλίζον λογάρια, καὶ τὰλλα κἄν μὴ ἐπίπαν, ἀλλ' ἐκ τοῦ δήθεν μεταβάνα πρὸς τὸ ἀντίστροφον, ὅσα παρὰ Χριστωνόμοις σεμνὰ καὶ τὸν τῆς πίστεως λόγον ἐξευγενίζοντα.

Τοιαῦθ', ὡς ἐκ πολλῶν βραχέα δοῦναι τῇ ἱστορίᾳ, οἱ ἐξ Ἑσπέρας στρατοὶ κατὰ τῆς Χριστοῦ κληρονομίας πρηνρομήκασιν, ἐπ' οὐδενὶ τῶν ὄλων τὸ φιλόνηρωπον ἐνδειξάμενοι, ἀλλὰ πάντες ἀποξενώσαντες χρημάτων καὶ κτημάτων, οἰκημάτων τε καὶ ἐσθημάτων, καὶ μηδενὸς τῶν πάντων μεταδόντες τοῖς ἔχουσι, ταῦτα ὁ χαλκοῦς αὐχὴν, ἡ ἀλαζῶν φρήν, ἡ ὀρθὴ ὄφρυς, ἡ αἰεὶ ξυριώσα καὶ νσανισκευομένη παρεῖδ', ἡ φιλαίματος δεξιὰ, ἡ ἀκρόχολος βῖν, ὁ μετέωρος ὀφθαλμὸς, ἡ ἀπληστος γνάθος, ἡ ἄστοργος γνώμη, ἡ τορὴ καὶ τροχαλὴ λαλιὰ καὶ μόνον οὐκ ἐπορχουμένη τοῖς χεῖλεσι, μᾶλλον δὲ οἱ παρ' ἐσποτοῖς ἐπιστήμονες καὶ σοφοὶ, οἱ εὐορκοὶ καὶ φιλαλήθεις καὶ μισοπῶνηροὶ καὶ τῶν Γραικῶν ἡμῶν εὐσεβέστεροὶ τε καὶ δικαιοτέροι καὶ τῶν Χριστοῦ δικταγμάτων φύλακες ἀκριβέστεροι, τὸ δὲ πλεόν, οἱ τὸν

nesfiorum officina, Christo insultans et in patriarchæ solio considens fractum canticum cecinit, et sæpe in orbem rotata saltavit. Neque vero hæc admittebantur, alia non admittebantur; aut hæc remissius, illa vehementius: sed uno consensu omnia summa scelera et piacula omnibus ex æquo studio erant. An vero illi matronis honestis et nubilibus puellis aut Deo consecratis virginibus percississent, qui tantam in ipsum Deum rabiem exercuerunt? Nihil autem erat difficilius et operosius quam precibus mollire et benevolos reddere Barbaros adeo iracundos, adeo bilem evomentes ad quodvis ingratum verbum, ut nihil non furorẽ eorum inflammaret. **760** Quod qui conabatur, ut amens et homo linguæ intemperantis deridebatur. Sæpe etiam pugio stringebatur in eum qui paululum refragabatur aut postulata eorum detrectabat. Itaque nemo luctus erat expers. In angiportis, in triviis, in templis querelæ, fletus, lamentationes, planctus, virorum gemitus, mulierum ejulatus, lacerationes, stupra, captivitates, conjunctissimorum divulsiones. Nobiles cum ignominia, ob senectam venerabiles lacrymosi, divites spoliati bonis circumibant. Sic in plateis, sic in angulis, sic in templis, sic in speluncis agebatur. Nec enim ullus locus inexcussus relinquebatur aut supplices defendebat. Omnia ubique malis omnibus referta erant, Deus immortalẽ, quanta hominum afflictio! quantæ angustiæ! fremitus maris, solis obscuratio, cruenta lunæ facies, stellarum exorbitatio, ubi et quomodo hæc mala prænuntiarunt? Enimvero abominationem desolationis in loco sancto stare vidimus, meretricis sermones rotundo ore proferentem, et cætera etsi non penitus **761** similia, tamen in contrarium conversa iis quæ apud Christianos honesta et religioni consentanea judicantur.

Hæc pauca de multis Occidentalium exercituum in Christi hæreditatem scelera, qui erga neminem humanitate usi omnes pecunia, possessionibus, vestimentis, aris et focis spoliarunt, nec possessoribus quidquam impertierunt, litteris mandanda esse censeo. Hæccine collum æreum, superbus animus, arrectum supercilium, juveniliter ræsa maxilla, sanguinaria dextra, iracundæ nares, elatus oculus, inhumanum ingenium, rotunda et incitata loquela ac tantum non saltans in labiis? imo potius, vos qui vestra opinione docti, sapientes, fideles, veraces, probi, nobis Græcis religiosiores justiores et præceptorum Christi observantiores estis (ego vero hæc nunquam per ludibrium et jocum dixerim: nam quod luci cum tenebris est commercium?) et quod majus est, qui crucem

Christi in humeros sustulistis eamque et divina oracula sæpe testati estis vos Christianas provincias citra sanguinem transituros, nec ad dexteram nec ad lævam declinantes, sed contra Sarraeos armasse manus, eorumque sanguine **762** tincturos esse gladiis, qui Hierosolyma expugnastis, qui vos consuetudine et colloquio mulierum temperatos promisistis, quandiu crucem in humeris tuleritis, ut Deo consecratos viatores? Nugatores eos esse plane constat qui, dum divinum sepulcrum vindicant, manifeste contra Christum insanierunt, et cum cruce crucem violarunt et destruxerunt, quam humeris bajulabant, dum eam exigui auri et argenti causa ante pedes abjiciunt; et dum margaritas colligunt, pretiosam margaritam Christum abjecerunt, in sordidissimis bestiis re sanctissima dispersa. Non ita fecerunt Ismaelitæ: sed populares istorum clementissime et humanissime tractarunt, potiti Hierosolymis. Neque enim Latinas matronas violarunt, neque Christi sepulcrum cadaveribus oppleverunt; neque ingressum vitalis tumuli descensum ad inferos, neque vitam mortem, neque resurrectionem ruinam effecerunt, sed paucis aureis in singula capita contenti omnibus liberum arbitrium permiserunt, cætera quantumvis multa possessoribus concessere. Et hoc modo Christi oppugnatores cum Latinis aliam religionem profitentibus egerunt; et ut magno animo dignum est, nec ferro, nec igni, nec fame, **763** nec persecutione, nec nuditate in eos sunt grassati, nullo graviore onere imposito. Nobiscum autem isti Christi amantes, ejusdem religionis, nulla injuria lacessiti, sic egerunt ut breviter percurrimus.

5. O urbs, urbs, urbium omnium oculo, per orbem terrarum celebris, spectaculum ultramundanum, Ecclesiarum Mater, princeps religionis, rectæ sententiæ dux, eruditionis alumna, omnis pulchritudinis diversorium, itane ex manu Domini calicem furoris bibisti? itane pars exstitisti ignis multo vehementioris eo quo olim Pentapolis divinitus conflagravit? Quodnam tibi tribuam elogium? cui te comparem? an populum contritionis tuæ amplificatum esse, ut lacrymosus Jeremias veterem Sionem deplorans ait? Qui mali genii ad cribrandum efflagitarunt? qui alastores, invidi et implacabiles dæmones, ebrietatis in te suæ intemperias effuderunt? qui infesti et insani proci thalamum tibi non concinnarunt, nec facem nuptialem sed carbonæ exitiales incenderunt? O secunda genitrix, bysso et purpura imperatoria amicta pridem, modo sordida et squalida, et germanis orbata liberis! O pridem in alto solio collocata, longis et **764** altis incedens passibus, augusto vultu, statura magnifica, nunc humilis et depressa! Laceratæ sunt tuæ delicatæ vestes; elegantibus atque imperiosis spoliata es redimiculis. Exstincta est lux gratiosorum oculorum, aniculæ caminariæ similis ex incendii

Α σταυρόν ἐπ' ὤμων ἀράμενοι, καὶ πολλάκις κατὰ τοῦτου καὶ τῶν θείων λογίων ἐπομοσάμενοι [P. 370] τὰς μὲν τῶν χριστιανύμων χώρας παρελθεῖν ἀναιμωτῆ, μὴ προσνεύσαντες ἀριστερα μὴδ' ἐκκλίναντες δεξιᾷ, κατὰ δὲ Σαῦρακηνῶν ὀπίσσει τὰς χεῖρας καὶ τὰ ξίφη πορφυρῶσαι τοῖς αἵμασιν οἱ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐπεπόρθησαν, μὴδ' ἀνδρῖσασθαι γυναῖξιν ἢ καθ' ὁμιλίαν αὐταῖς συνελθεῖν ἐφ' ὅσον ἂν χρόνον τὸν σταυρὸν ἐπωμάδιον φέρωσιν, ὡς ἡγνισμένοι Θεῷ καὶ τῆ αὐτοῦ πορείαν στελλόμενοι. Ὅντως λογοποιοῖ ἐσφάθησαν, καὶ τοῦ θείου τέφου διφώντες ἐκδικησῶ κατὰ Χριστοῦ προδήλως ἐλύττησαν, καὶ μετὰ σταυροῦ τὴν τοῦ σταυροῦ κατάλυσιν ἠνομήκασιν, ὃν ἐπιπόντοι ἐφερον, τοῦτον πρὸ ποδῶν τιθέναι μὴ φρεῖντοτες διὰ χρυσίον βραχὺ καὶ ἀγγύριον. Καὶ μαργαρίτας ἐγκολπιζόμενοι, τὸν πολύτιμον μαργαρίτη Χριστὸν ἠθετήκασιν, τοῖς ἐναγεστάτοις τῶν ζώων τὸν παναγέστατον διασπείραντες. Οἱ δ' ἐξ Ἰσμαῆλ οὐχ οὔτως, ὅτι μὴ καὶ πάνυ φιλανθρώπως καὶ προσηνώως τοῖς ἐκ τοῦ γένους αὐτῶν προσγένηθησαν, τῆς Σιών κατιοχόμενοι. Οὔτε γὰρ γυναῖξιν Ἰσραηλῶν ἐπεκρεμέτισαν, οὔτε τὸ Χριστοῦ κενήριον πολυάνδριον πεισόντων ἐδείξαν, οὔδὲ κάθοδον ἐς ἄδου τὴν πρὸς πικρὴν ζωὴν τῶν ἀποστόλων, οὔδὲ θάνατον τὴν ζωὴν, οὔδὲ πτώσιν τὴν ἀνάστασιν, ἀπαξάσαι δ' ἀνέναντι τὴν ἐξοδὸν χρυσίνοις ἀριθμῶν κατ' ἄνδρα βραχέως ἀφώριζον τὰ ζώαρια, τὰ λοιπὰ τοῖς κεκτημένοις παρέντες, καὶ ψάμμω ἦσαν παρομοία. Καὶ τοιοῦσά μὲν τὸ Χριστομάχον τοῖς ἀλλοπίστοις Ἰσραηλῶν ἐχρήσατο, μὴ ξίφος, μὴ πῦρ, μὴ λιμὸν, μὴ δίωγμὸν, μὴ γυμνότητα, μὴ συντρίμματα, μὴ πείσματα, μὴ λοψύχως σφίσειν ἐπενεγκόν· ἡμῖν δ' ἐκείνως τὸ φλόχριστον καὶ ὁμόδοξον προσενήνεκται, ὡς ἐπιτρέχοντες εἴπομεν, μὴδὲ ἐπεγκαλεῖν ἀδικήματα ἔχοντες.

Ε. Ὁ πόλις, πόλις πόλεων πασῶν ὀφθαλμῶ, ἄκουσμα παγκόσμιον, θεαμα ὑπερκόσμιον, ἐκκλησιῶν γαλουχὴ, πίστεως ἀρχηγὴ, ὀρθοδοξίας ποδηγὴ, λόγων μέλημα, καλοῦ παντὸς ἐνδιαίτημα! ὦ ἡ ἐκ χειρὸς Κυρίου τὸ τοῦ θυμοῦ πιούσα ποτήριον, ὦ ἡ γενομένη πύρρος μερῖς πολλῶν ὀραστικωτέρου τοῦ καταίθασιν πάλαι πύρρος πενταπόλειός, τί μαρτυρήσω σοι; τίς ὁμοιώσω σε; ὅτι ἐμεγαλύνθη ποτήριον συντριβῆς σου, Ἱερουσαλὴμ φησὶν ὁ φιλόδακρυς τὴν πάλαι Σιών κοπτόμενος. Τίνες κακοποιοῖ δυνάμεις ἠτήσαντό σε καὶ ἔλαδον εἰς συνάσιν; τίνες ἀλάστορες φθονεροὶ καὶ ἀμειλικτοὶ δαίμονες κωμόν σοι ἐπεκώμασαν ἄγριον ἢ γοῦν ἀνάρσιοι καὶ μανιώδεις Τελεθῶν παστάδα μὲν οὐκ ἐπλέξαντο, οὔδ' ἀνῆψάν σοι δῆλα γαμήλιον, ἀφανιστηρίους δ' ἀνέκαυσαν ἄνθρακας; ὦ ἡ πολύγονος καὶ βύσσον καὶ πορφύραν ἡμφιεσμένη [P. 371] βασιλεῖον, πιναρὰ δ' ἀρτίως καὶ ἀύχημῆρ, καὶ πολλῶν κακῶν κληροῦχος, καὶ τέκνων τῶν γυναικῶν χαλιζουσα. ὦ ἡ πρώτην ὑψίθρονος καὶ βιβῶσα μακρὰ καὶ μετέωρα, μεγαλοπρεπῆς τὸ εἶδος, ἀξιοπρεπεστῆρα τὸ μέγεθος, νυνὶ δὲ κατεβράχμῆνη καὶ διεβρήγμῆνη τοὺς χλιδῶντας χιτῶνας καὶ τὰ κομψὰ καὶ ἀρχικὰ κρήδεμνα, καὶ ὄμμα, ἀπεσθεσμένη τὸ χαρόπῳ, καὶ γρητὶ καμνοῖ Ἰση ἐκ τοῦ κατησβολῶσθαι

πυρὶ, καὶ βύτισι χαλαραῖς ἠύλακισμένη τὴν σιλι-
 πνὴν καὶ τερπνὴν ὄψιν πρότερον. Ἐὼ γὰρ λέγειν τοὺς
 πρὸς λύραν ἐστεινοντάς τε καὶ ψάλλοντάς τὰ σὰ δυσ-
 πραγήματα, καὶ κωμῳδίαν τιθεμένους τὴν σὴν τρα-
 γῳδίαν ἐν τῷ τὸν οἶνον προσίσθαι, καὶ βίου τέχνην
 ποιουμένους τὴν γελοιώδη τῶν κικῶν σου ἀφήγησιν,
 τοὺς κονδυλισμούς τε καὶ περνισμούς, ἔτι δὲ τὰς
 ἀθετῆρεις καὶ τὰ ὑπώπια ἃ σοι καθ' ὥραν πᾶσαν
 προστρέβονται. Παρεζηλωμένη θεόθεν ἐπὶ μὴ ἐχέ-
 φροσιν ἔθνεσιν, ἢ οὐδ' ἔθνεσιν ἀληθῶς εἰπεῖν, ἀλλ'
 ἔμυδροῖς καὶ σποραδινοῖς γένεσιν, ὧν τὰ πλείω εἰ
 μὴ ἐγέννησας, ἀλλ' ὑψώσας τε καὶ στέατος πυροῦ
 μετέδωκας, τίς σώσει σε ; ἢ τίς παρακαλέσει σε ;
 τίς φείσεται ἐπὶ σοί ; ἢ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί ; ἢ
 τίς ἐπανακάμψει ἐρωτῆσαι τὰ εἰς εἰρήνην σοι (Ἰερε-
 μίου καὶ τάδε τοῦ πολυθρηνητοῦ τὰ ῥήματα), εἴτε
 μὴν τὴν προτέραν στολὴν ἐπενδύσει σε ; πότε θεό-
 θεν ἐνωτίση Ἐξεγείρου, ἀνάστηθι ἢ πιούσα τὸ
 ποτήριον τοῦ θυμοῦ μου καὶ τὸ κόνδου τῆς πτώσεως.
 Ἐνδύσαι τὴν ἰσχύον σου, ἐνδύσαι τὴν δόξαν σου ;
 Ἐκτίναξαι τὸν χροῖον καὶ ἀνάστηθι. Ἐκδύσαι τὸν δε-
 σμὸν τοῦ τραχήλου σου· πλάτυνον τὸν τόπον τῆς
 σκηνῆς σου καὶ τῶν αὐλαίων σου. Μὴ φοβοῦ ὅτι κατ-
 ησχύνθης, μηδὲ ἐντραπῆς ὅτι ὠνειδίσθης, καὶ
 ἐκρότησαν ἐπὶ σοί χεῖρας πάντες οἱ παραπορευόμε-
 νοι ὁδόν, ἐσύρισαν καὶ ἐκίνησαν κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ
 εἶπον, « Αὕτη ἐστὶν ἡ πόλις, ὁ στέφανος δόξης καὶ ἡ
 εὐφροσύνη πάσης τῆς γῆς. Καὶ πῶς ἐκάθισε χεῖρα
 ἡ πεπληθυσμένη λαῶν, καὶ ἡ ἄρχουσα ἐν χώραις
 ἐγεννήθη εἰς φόρους ; Εἶπε γὰρ ὁ θεὸς σου, Χρόνον
 μικρὸν κατέλιπόν σε, καὶ μετ' ἐλέους μεγάλου οἰκτει-
 ρῶ σε. Ἐν θυμῷ μικρῷ ἀπίστρεψα τὸ πρόσωπόν
 μου, καὶ ἐν ἐλέφῳ αἰωνίῳ ἐλέησω σε. » Ἡ γοῦν ἔσεις
 Δαβιδικῶς πρὸς θεόν, « Κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ὁδυνῶν
 μου ἐν τῇ καρδίᾳ μου αἱ παρακλήσεις σου εὐφραναν
 τὴν ψυχὴν μου. » Τίς ἐπιστήσεται σοι Μωϋσῆς καιν-
 ουργός, ἢ ἐπανάγων ἐποφθήσεται Ζοροβάβελ ; πότε
 δ' ἐσεῖται σοι ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων συναγαγεῖν
 τὰ τέκνα σου, ἐν οἷς διεσπάρημεν, ὃν τρόπον αἱ
 φιλότεκνοι ὄρνιθες ὑπὸ τὰς ἐαυτῶν ἀεροζουσι πε-
 ρυγὰς τὰ οἰκεῖα νεόττια ; Ὡς νῦν γε οὐδ' ἐνωπίως
 σοι ἐποφθαλμῆσαι καθαρῶς ἔχομεν, οὐδ' ἐμφῆναι
 περιχαρῶς ὡς μητρὶ, καὶ ἀκριβῶς ἐπισπεῖσαι σοι
 δάκρυον ὅσον ὄφθαλμὸς βούλεται ἢ δύναται, ἀλλ'
 εὐλαβῶς ὡς στρουθοὶ σε περιπτάμενοι, ὧν συνεί-
 ληπται ἡ τροφὸς, ἢ δὲ καλιὰ διεσκήδαται, ἐλσεινὸν τι
 καὶ γοῶδες περιτρέζομεν, [P. 372] πόρρω που τῶν σῶν
 φωνημάτων ἐκτοπισθέντες, πεινώτες καὶ διψῶντες,
 αὐχμῶντες καὶ ῥιγῶντες, καὶ πρὸς φθειρῶν πολλὰκις
 κειρόμενοι, καὶ τὰς ψυχὰς ἐν κακοῖς τηρόμενοι,
 ὁδόν τε μηκέτι κατοικεσίας εὐρίσκοντες πόλειως,
 ἀλλὰ πολυπλαγκτοὶ φερόμενοι ὡς ὄρνιθες οἱ ἀδέβαιοι
 καὶ τῶν ἀστέρων οἱ πλάνητες. Ἡ καὶ οὕτως εἰπεῖν,
 ἐνούμεθά σοι διηρημένως καὶ συμπλακόμεθά σοι κε-
 χωρισμένως, κατὰ τοὺς ψυχῆ συναπτομένους καὶ
 δισταμένους σώματι, καὶ προσπάχομεν ἀτεχνῶς ὁ
 καὶ ἔντα τῶν ζώων πρὸς τὰ παγιδευόμενα ἐκ σφῶν
 ὑπὸ θηρευτῶν καὶ ἐγκλειόμενα διαφανέσιν ὑέλινους
 ἄγγεσιν. Ἐκεῖνά τε γὰρ τῷ τοῦ σεύου εἰλικρινεῖ

fuligine exstitisti ; profundis rugis splendida prius
 et suavis tua facies est arata. Neque jam dico esso
 qui tuas clades ad citharam cantillent, qui tuam
 tragœdiam pro comœdia ludant, quo artificio ridi-
 culæ recitationis malorum tuorum et alaparum
 alantur, qui lapsus et vibices et contumelias, qui-
 bus in horas afficeris, per jocum commemorent.
 Per invidiam depressa es a recordi populo, ac
 potius ab obscuro et vagabundi populi colluvie ;
 oujus magnam partem si non genuisti, at evexisti
 et saginasti. Quis te servabit ? quis te consolabitur ?
 quis tibi parcat ? quis vicem tuam dolebit ? quis
 revertetur, ut paci tuæ consulat ? (Sunt et hæc la-
 crymosi Jeremiæ verba.) Quis priori stola te in-
 dued ? quando divinitus audies : Erigere, surge,
 quæ calicem furoris mei bibisti et poculum ruinæ
 exhausisti ; indue vires tuas, indue gloriam tuam ;
 exuito vinculum colli 765 tui ; extende locum
 tabernaculi tui et vestibuli tui : ne movearis quod
 probro affecta es, neque verecunderis ob acceptas
 contumelias, et quod omnes prætereuntes manus
 super te comploserunt, sibilarunt, et capita quas-
 sarunt, et dixerunt : Hæc est urbs, corona gloriæ
 et deliciæ orbis terrarum ? Quo autem pacto vidua
 sedit, quæ populis referta fuit ? quomodo tribu-
 taria facta est, quæ provinciis imperavit ? dixit
 enim Deus tuus : Exiguo tempore te reliqui, sed
 magna te misericordia prosequar. In parva ira fa-
 ciem meam averti, sed æterna te clementia fovebo.
 Nimirum cum Davide cantabis Deo : Pro multitu-
 dine dolorum cordis mei consolationes tuæ meum
 animum exhilararunt. Quis Moses novorum effec-
 tor operum tibi patrociniabitur ? quis Zorobabel te
 reducet ? quando liberos tuos a quatuor ventis, in
 quos dispersi sumus, recolligere licebit, quemad-
 modum piæ gallinæ pullos sub alas suas congregant ?
 Nam nunc quidem nec intueri satis te nobis licet,
 aut amanter amplecti ut matrem, et libare tibi la-
 crymas, passante oculus cupit aut potest : sed ti-
 mide ut passerulus te circumvolamus, quorum
 nutrix abrepta, nidus direptus est, miserabiliter
 766 et lugubriter pippientes. Longe a tuis lacu-
 naribus remoti sumus, esurientes et sitientes,
 squalore et rigore horrentes. A pediculis sæpe re-
 dimur, animis nostris calamitate liquescentibus.
 Nec viam invenimus ad urbem in qua habitemus,
 sed multis erroribus ut vagabundæ volucres et er-
 rantes stellæ circumferimur ; ac potius longo in-
 tervallo a te sejuncti tecum conjungimur, comple-
 timur te separati, ut ii qui animis cohærent,
 divulsi corporibus. Dolemus vicem tuam, ut quædam
 animantes, cum aliquas sui generis a venatoribus
 captas et perspicuo vitro inclusas vident, quas
 tamen attingere et amplecti nequeunt, et frustra
 cum dolore circa transennam versantur, mutato
 aspectu ut priori formæ contrario obstupefactæ.
 Eodem modo et nos adjicere oculos et propius ac-
 cedere possumus : sed convenire te libere et fi-
 denter amplecti, ut pridem, nullo modo possumus.

barbarico exercitu ut solido muro, et longe firmiore quam vitrum est, interclusi.

καὶ διὰ τοῦτο μάτην περὶ τὸ ἄγχος ἀδημονοῦντα στρέφεται, τῷ ἐξηλλαγμένῳ τῆς ὄψεως ὡς ἀπεναντίῳ τῆς πρώην ἕξως ἐκθαμβούμενα· καὶ ἡμεῖς ἐπ' ἴσης σοι τὰς μὲν ὄψεις προσβάλλειν καὶ ἐγγύτερον ἵνα ἔχομεν, τοῦ δὲ περιχρῶσθαι σοι γνησίῳν καὶ προσπλακῆναι θαρβύαλως ὡς πρότερον παντάπασιν ἐστερήμεθα, ὅσα καὶ σώματι στερεῶν καὶ πολλῶν στεγανωτέρῳ ὕελου τῷ βαρβαρικῷ συντάγματι διεργόμενοι.

6. « Cur nos percussisti, Domine, nec est qui medeatur? Agnoscimus, Domine, peccata nostra; injurias patrum nostrorum. Desine 767 per misericordiam tuam. Ne perde solium gloriae. Castigato nos, Domine, ne a te deficiat anima nostra: sed iudicio, non furora, ne ad paucitatem nos redigas. Effunde furorem tuum super gentes quæ te non agnoscunt, et super nationes quæ nomen tuum non invocant. Pater noster tu es, Domine: nos lutum; tu figulus noster; opus manuum tuarum nos omnes sumus, adverte oculos, et vide probra nostra: hæreditas nostra ad alienigenas est aversa, ædes nostræ ad peregrinos. Si tu nos ad te converteris, convertemur; renovato dies nostros, ut olim fuerunt. » ἡμῶν καθὼς ἔμπροσθεν. Χρηστέον γὰρ μοι ἐπικαίρως ῥήμασιν.

Utendum enim mihi est per tempus, et in simili calamitate his Scripturæ sacræ verbis; sed jam oratio me deficit una tecum, o urbs, nutrix eloquentiæ, amissa, quem admodum in compages corporis animo discedente dissolvitur. Est igitur magnitudo luctus mutis lacrymis et ineffabilibus gemitibus concludenda, et abrumpenda jam historiæ series. Quis enim Musarum sacra in terra jam a Musis alienata et barbarie oppressa æquo animo celebret? absit ut ego res gestas Barbarorum decantem, aut ea bella memoriæ posterorum prodam, 768 in quibus non vincunt Græci. Nam si Caus Hippocrates a rege Persarum magna pecunia accersitus, ut illius urbes pestilentia laborantes sanaret, magnificis illis pollicitationibus repudialis contempnit barbaros, cur ego rem optimam, historiam et pulcherrimum Græcorum inventum, rebus Barbarorum contra Græcos gestis condonarem? imo illi, ut is qui Ephesius Dianæ templum incendit, pereant ignoti et obscuri; nec ullo verbo quisquam nostrum eos dignetur, donec transierit iniquitas et Deus servos suos clementer respexerit. Non enim Deus noster is est qui nostri perpetuo obliviscatur, aut in ira sua misericordiam non complectatur, aut beneficentiam omnem in posterum denegat, sed cum percutit, medetur, cum occidit, in vitam reducit; cum D ferarum dentes immittit, qui cum rabie terræ affligant, at leonum quoque maxillas confringit et caput draconis conterit. Si ut calamum comminuit, at bestias etiam ob calamum increpat. Si isti curribus et equis fidunt, at in equo certa salus non est, neque Deus viri tibi delectatur. Si populum suum duriter tractat eique vinum compunctionis

Hier. Wolfii notæ.

(55) Καὶ τοῖς θηρίοις τοῦ καλάμου ἐπιτιμᾶ, *Etiam bestias calamum increpat.* Possunt intelligi vermes a quibus eroduntur. Sed videtur subintel-

ligi τὸ ἕνεκα, quem sensum in convertendo sum secutus.

ς. Ἴνα τί ἐπαισας ἡμᾶς, Κύριε, καὶ οὐκ ἔπη ἡμῶν ἴσας; Ἐγνομεν, Κύριε, ἀμαρτίας ἡμῶν, ἀδικίας πατέρων ἡμῶν. Κόπασσον διὰ τοῦ ἐλέους σου, μὴ ἀπολέσῃς θρόνον δόξης σου. Παίδευσον ἡμᾶς, Κύριε, ὅπως μὴ ἀποστῆ ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἀπὸ σοῦ, πλὴν ἐν κρῖσει καὶ μὴ ἐν θυμῷ, ἵνα μὴ ὀλιγοστοὺς ποιήσῃς ἡμᾶς. Ἐκχεσον τὸν θυμὸν σου ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα σε, καὶ ἐπὶ γενεὰς αἰ τὸ ὄνομά σου, Κύριε, οὐκ ἐπεκαλέσαντο. Πατὴρ ἡμῶν σὺ εἶ, Κύριε· ἡμεῖς πηλὸς, καὶ σὺ πλάστης ἡμῶν, ἔργον τῶν χειρῶν σου πάντες ἡμεῖς. Ἐπίβλεψον, καὶ ἴδε τοὺς ὄνειδισμοὺς ἡμῶν. Ἡ κληρονομία ἡμῶν μετεστράφη εἰς ἄλλοτρίους, οἱ οἴκοι ἡμῶν εἰς ξένους. Ἐπιστρέψον ἡμᾶς πρὸς σέ, καὶ ἐπιστραφησόμεθα. Ἀνακαίνισον ἡμέρας καὶ ἑφ' ὁμοίους τοῖς συναντήμασι τοῖς Γραφικαῖς τοῖσδε

Ἄλλ' ἤδη μοι καὶ τὸ λέγειν αὐτὸ ἐπιλέλοιπεν, καὶ σῶμα συμφορῆς ψυχῆ καὶ ὁμόστολον τῆ τοῦ λόγου σοι τροφῆ πῶλει συναπιόν τε καὶ συνθανόν. Κωφοῖς τὸν δάκρυσι καὶ στεναγμοῖς ἀλαλήτοις τὰ πολλὰ τῶν θρηνημάτων ἀφοσιωτέον, καὶ τοῦ περαιοτέρῳ ἀφεκτέον τῆς ἱστορίας εἰρμού. Τίς γὰρ ἀνάσχοιτ' ἐπὶ γῆς ἀλλοτριωθείσης ἤδη τοῦ λόγου καὶ βαρβαριωθείσης τέλει τῶν Μουσῶν ἐπιδείκνυσθαι κροῦσται; οὐκ ἂν ἴσασιν τὰ βαρβάρων αὐτῶν, οὐδ' ἐσοίμην παραπέμπων τοῖς ἔπειτα πράξεις πολεμικὰς ἐν αἰς μὴ νικῶσιν Ἕλληνας. Εἰ γὰρ ὁ Κῶος Ἰπποκράτης πολλοῖς μεταπεμπόμενος χροῖμασι πρὸς τοῦ τότε Περσῶν βασιλεύοντος, ὡς ἂν τὰς ἐπὶ ἐκείνων ἐπισκέψαιτο πόλεις κακῶς πασχούσας νοσηλεῖα σώματος, οὐδ' ἄκροισ ὡς τὰς ὑπερόγκους ὑποσχίσεις ἠγάγετο δέξασθαι, [P. 373] ἔρρειν καὶ ὁμῶν τῶν Βαρβάρους ἀφεί, πῶς ἂν εἶην ἐγὼ τὸ βέλτιστον χροῖμα, τὴν ἱστορίαν, καὶ κάλλιστον εὔρημα τῶν Ἕλλήνων βαρβαρικῶν καθ' Ἕλλήνων πράξεις χαρίζομενος; ἀλλ' οὗτοι μὲν κατὰ τὸν ἐμπρήσαντα τὸν ἐν Ἐφέσῳ ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος οἰχέσθωσαν αἰστοῖ τε καὶ ἄπυστοι, μηδὲ προσρήματος γοῦν τινος ὑφ' ἡμῶν ἀξιούμενοι, ἕως οὐ παρέλθοι ἡ ἀνομία καπὶ τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὸ θεῖον παρακληθῆσεται. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς τέλος ἐπιληθόμενος, ἢ συνέλων ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ τοὺς οἰκτιρμούς αὐτοῦ, μηδὲ προστιθεῖς τοῦ εὐδοκῆσαι ἔτι, ἀλλὰ πατῶν ἴσται καὶ θανάτων ἐπιστρέφων ζωοποιεῖ. Ἄν ὀδόντας θηρίων ἐπάποστελῆ μετὰ τοῦ θυμοῦ συρόντων ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς μύλας τῶν λεόντων συνθλῆ καὶ τὴν κεφαλὴν συντρίβει τοῦ δράκοντος. Ἄν ὡς κάλαμον διαθλῆ, καὶ τοῖς θηρίοις τοῦ καλάμου ἐπιτιμᾶ (58). Ἄν οὗτοι ἐν ἄρμασι καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις,

ligi τὸ ἕνεκα, quem sensum in convertendo sum secutus.

ἀλλὰ ψευδῆς ἔππος εἰς σωτηρίαν, οὐδὲ ἐν ταῖς κνή-
μασι τοῦ ἀνδρὸς εὐδοκεῖ. Εἰ δείκνυσι τῷ οἰκείῳ λαῷ
σκληρὰ καὶ οἶνο κίρνησι κατανύξεως, ἀλλ' ἐτοιμάζω
καὶ τράπεζαν ἐξ ἐνχυντίας τῶν θλιβόντων, καὶ προ-
τείνει ποτήριον φιλανθρωπίας πλήρες καὶ ἰλαρότη-
τος καὶ μεθύσκον ὡς κράτιστον. Εἰ τοὺς μαστιγούν-
τας ἐκ περάτων ἄγει τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν θαλάσῃ
μακρὰν, καὶ διὰ προφήτου βοᾷ μεγαλοκέρυκος,
« Γίγαντες ἔρχονται πληρῶσαι τὸν θυμὸν μου, χαί-
ροντες ἅμα καὶ παίζοντες ἡγιασμένοι εἰσὶ, καὶ ἄγω
αὐτοὺς, » ἀλλὰ καὶ τούτοις ἐπιτείνει σφοδρότερας
πληγὰς καὶ τῶν κακῶν μαστίζει τοῖς χεῖροσι, χάριν
εἰδῶς οὐδαμῶς οὐδεμίαν, εἰ χρῆται τούτοις ὀργάνοις
εἰς ὄλεθρον πόλεων καὶ κακοῖς ἐπιδημίαις καὶ δη-
μίαις ἀνθρώπων ἀνελεήμοισιν, ἕτε μὴν ὡς νοσηλεῖται
καὶ φάρμακα συναίρονται οἱ ἐν πλείστοις ὡς ψυχῶν
ιατρῶν, οἷς καὶ φύσις τοιάδε τις ἔνεστι τοῖς ἐπιστη-
σασσι πρόδηλος. Καχεξία μὲν γὰρ ἢ τοῦ κάμνοντος
ἀναρρώσθηντος ἐκμαρνανθεῖσαι τοῦ δρᾶν ἔληξαν ἢ τῷ
πάσχοντι συνδιόλλυνται. Τὰ δ' ἀκεσίνοσα φάρμακα
τὸ καχεκτοῦν ὀτεδήποτε ἰασάμενα ταῖς τῶν ὕλων
ἀτιμοτέραις συμπρόσειν ἀχρεϊούμενα. Χρῆναι τοί-
νυν φημί μὴ βιβλίον ἀποστασίου πρὸς Θεοῦ δεδομέ-
νον ἡμῖν ἢ γούν τῶν ἀγριελαίων βαρβάρων παντελεῖ
ἐγκέντριον εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς καλλιέλαιον τὰ ἐπιόντα
οἴεσθαι δεῖν, ἀλλὰ παιδείαν μικρὰν, ὅποιαν ἴσησιν
ἐπάγειν Θεός, ἀνιείς τοῦ ἄγαν μὴδ' ἐνδιδοῦς τὰ
πάντα τοῖς πειρασταῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν πειραζομένων
ἐν μέρει φειδόμενος, καὶ μάλιστα εἰ τὸ μὲν δρῶν,
κόρον οὐκ εἶδὸς ἀνοσιουργίας, καὶ αὐτοῦ κατεπαίρε-
ται δι' ἀσεβείαν παρ' οὗ τὴν ἰσχὺν εἰλήφει τοῦ μα-
στιγοῦν, ὡς μὲν Ναβουζαρδάν ἀρχιμάγειρος τὴν τοῦ
Θεοῦ πόλιν παραπέμπων πυρὶ καὶ τὰ λειτουργικὰ
σκεύη προνομείων, ὡς δὲ Βαλτάσαρ τρυφῶν ἐν αὐ-
τοῖς θουσιασθηρῶν τε καθυβρίζων, τὰ δὲ θεῖα μυστή-
ρια ἐξορχούμενος, τὸ δὲ πάσχον ἐκαστοῦ γινόμενον ἐν
πρωτολογίαις κατηγοροῦν παρήγορον τὸν παίσαντα
Θεὸν θερμότερον ἐτικέκληται. Οὐκοῦν φιλανθρωπῶν
ἐκδεχομένους Θεοῦ δεῖν μετὰ Δαβὶδ, « Μνήσθητι
ἡμῶν, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ λαοῦ σου· ἐπίσκαψαι
ἡμᾶς ἐν τῷ σωτηρίῳ σου τοῦ ἰδεῖν ἐν τῇ χρηστότητι
τῶν ἐκλεκτῶν σου, τοῦ εὐφρανθῆναι ἐν τῇ εὐφροσύνῃ
τοῦ ἔθνους σου, τοῦ ἐπαινεῖσθαι μετὰ τῆς κληρονο-
μίας σου, » εὐ εἰδόμενος ὡς ἀσεβῶν μὲν ἢ εἰς τέλος
παράδουςι καὶ μαστίγωσις, τῶν δ' ἡλικιότων ἐπὶ Κυρίῳ τῇ παιδείᾳ σύνδρομος ἢ παράκλησις τε καὶ ἐπα-
νάκλησις.

miscet, at 769 vicissim mensam instruit coram eis
a quibus affligitur, et poculum porrigit humani-
tate et hilaritate plenum et ob vini bonitatem ine-
brians. Si flagellatores ab extremis terræ marisque
finibus adducit, et per Prophetam magnum præ-
conem clamitat: « Gigantes veniunt, ut exleant
iram meam, simul et lætantes et ludentes; sacro-
sancti sunt, et a me adducuntur: » atqui gravio-
ribus plagis eosdem afficit et deterioribus malis
flagellat; nec ullam eis gratiam habet, si pro in-
strumentis ad perniciem urbium et publicarum
cladium et pro crudelibus hominum carnificibus
eis utitur. Nam eos ut morbos et medicamenta,
quippe animorum medicus, adhibet; quorum na-
tura peritis non ignota est: aut enim mala habi-
tudo ægroto sanato vires suas amittit, aut una
cum illo interit. Medicamenta vero quantumvis
acria depulso morbo una cum prava materia ex-
pelluntur, nec ulli sunt amplius usui. Quamobrem
affirmo ista mala, quibus oppressi sumus, non li-
bellum repudii divinitus nobis datum aut barba-
rici oleastri absolutam insitionem in nostram oli-
vam esse judicanda, sed parvam castigationem,
qualem Deus adhibere novit servato modo, non
omnia tentatoribus concedere sed tentatis etiam
parcere solitus, præsertim si is qui agit nullum
modum suis 770 sceleribus statuit, sed per im-
pietatem contra eum ipsum inurgit a quo flagel-
landi potestatem accepit (ut Nabuzardan præfec-
tus exercitus, qui urbe Dei incensa vasa mini-
sterii sacri rapuit; ut Balthasar, qui iis ad luxum
abusus est, qui aris illisit et divina mysteria
contempsit), is vero qui patitur, se ipsum in
primis accusat et verberum auctoris Dei opem
et consolationem ardentem implorat. Itaque Dei be-
nignitas nobis expectanda est, et cum Davide can-
endum: Memento nostri, Domine, in approba-
tione populi tui. Invisito nos ut servator, ut pro-
speritatem electorum tuorum videamus, ut laetitia
gentis tuæ lætemur, ut cum hereditate tua lau-
demur. Neque enim obscurum est impios dedi
flagris, cum eorum autem castigatione, quorum
spes in Domino sita est, consolationem et restitu-
tionem in integrum esse conjunctam.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ
ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΣΥΜΒΑΝΤΑ ΤΗ ΠΟΛΕΙ

NICETÆ CHONIATÆ

LIBER DE REBUS POST CAPTAM URBEM GESTIS.

771 1. Solon a Codro ortus, Atheniensis reipublicæ vir præstantissimus, cum Pisistrati tyrannidem paulatim inolescere videret, sæpe cives suos ad eam opprimendam est hortatus. Satis enim norat multo esse facilius malorum principibus obstare et incrementa prohibere, quam ea progressa longius et confirmata cohibere et extirpare. Sed cum ejus consiliis nemo pareret, arma ad fores curiæ posuit, si quo modo aliquos e populo ad sui æmulationem pertraheret. 772 Cum autem neminem ad tyranni expulsionem suo exemplo impulsisset, dixisse fertur se, ut licuerit, patriæ opem tulisse, ac postea per otium Atheniensium temeritatem et incogitantiam perstrinxisse versibus, quorum nonnulli vetustate non aboliti sic habent :

*Si vestro vitio tandem mala plurima fertis,
De superis ratio non sinit ulla queri.
Namque ope dum vestra libuit firmare tyrannos,
Servitii merito vos grave stringit onus.
Astutam rapido geritis sub pectore vulpem,
Et vestris animis nil gravitatis inest.
Insidias minime, qua res docet ipsa, videtis :
Sed vos blanditiæ factaque verba tenent.*

Quod si Solon ille, ex posteritate Codri, sapientiæ præstantia per totum fere orbem terrarum celebris, apud populum verbis regi solitum frustra et dixit et fecit omnia, quid alicui nostræ ætatis homini juvandæ reipublicæ causa faciendum fuisset, cum imperatores nostri ab ineunte ætate in umbra et otio educati more Endymionis stertent, 773 qui maturius cenare soliti tantum a rerum gerendarum opportunitate abhorrebant? quippe mala educatione prorsus corrupti, ut hiberno tempore flores, verno poma requirerent? cives vero mercatorum et cauponum ingeniis præditi non modo non ad tubæ sonitum surgere, sed nec avium garritu excitari soliti, suaviter dormire

Α ε'. Σόλων ὁ τῶν Ἀθηναίων τὰ κράτιστα, ὀπορευομένην [P. 375] ὄρων τὴν Πεισιστράτειον νεωτέρισιν, πολλάκις μὲν διειλέχθη τοῖς Ἀθηναίοις κειρώμενος κατασβέσαι τὴν τυραννίδα, εὖ μάλιστα εὐμαρέστερον τὸ τὴν ἀρχὴν συνιστάμενον πᾶσαι κακὸν καὶ κωλύσαι πῆξιν ἄρτι δεχόμενον, ἢ γὰρ προβᾶν ἤδη καὶ κρατυνθὲν ἐκκόψαι ἤδη καὶ ἀνελεῖν οὐδενὸς δ' αὐτῷ προσέχοντος, μηδὲ πείθειν δυναμένος, μετὰ χειρᾶς ὄπλα λαβὼν πρὸς ταῖς εἰσόδοις αὐτὰ κατέθετο, εἴ πως ἐκκαλέσαιτο οὕτω καὶ παροῦντι τοῦ δήμου τινὰς πρὸς ζῆλον τὸν ὁμοῖον. Ὅτι δ' οὐκ ἐξηρέθιστό τις πρὸς ταῦτα οὔτε μὴν συνεπωτρύνετό τις πρὸς τὴν τοῦ τυράννου καθάρσιν, [P. 376] λέγεται εἰπεῖν, « Ἐγώ γε, ὡς εἶχον, τῆ πετριδι ἐπήμυνα, » καὶ τὸ λοιπὸν ἡσυχίαν ἄγειν καὶ γράφειν ποιήματα καὶ διατωθάζειν Ἀθηναίους ἐς ἀβουλίαν, ὧν ἓνια μὴ παρασυρέντα τῷ χρόνῳ βέβηκεν οὕτως ὡς ξυντέθεινται,

Εἰ δὲ πεπόνθατε δεινὰ δι' ὑμετέραν κακότητα,
Μὴ τι θεοῖς τούτων μοῖραν ἐπαμφέρετε·
Αὐτοὶ γὰρ τούτους ὑξήσατε ῥύσια δόντες,
Καὶ διὰ τούτ' ἀκακὴν ἔσχετε δουλοσύνην.
Ἵμέων δ' εἰς μὲν ἕκαστος ἀλώπεκος ἔχνησι βαίνει,
Σύμψασι δ' ὑμῖν κούφος ἔνεστι νόος·
Εἰς γὰρ γλώσσῃσιν ὄρατε καὶ εἰς ἔπος αἰόλον ἀνδρῶν,
Εἰς ἔργον δ' οὐδὲν γιγνόμενον βλέπετε.

С Εἰ γοῦν λέγων καὶ πράττων ὁ Σόλων πρὸς πεισθῆναι λόγοις ὀμήγουρον ἠλέγχετο μάτην ἀμφοτέρω μετιῶν, Σόλων ἐκεῖνος ὁ Κοδριδῆς μὲν τὸ γένος, τῷ δὲ τῆ σοφίας περιόντι μικροῦ πάσιν τὴν τετράκλιμον δαδὸν, ὁποῖον ἂν τις τῶν καθ' ἡμᾶς εἰσενηνοχὸς τοῖς κοινοῖς ἐπήρκεσεν ἂν πράγμασιν, ὧν οἱ μὲν βασιλεῖς ἐν βῆθυσί τε τραφέντες ἦσαν ἐξ ἀρχῆς καὶ βέγοντες ἡδύτερον Ἐνδυμίωνος καὶ τὰ δεῖνα πρῶτατον προσέμενοι, καὶ τοσοῦτον τῆς τῶν πραγμάτων εὐκαιρίας ἐκδιεστάμενοι, οἷα φαύλος ἐν τοῖς ὄλοις ἡγμέναι. ὡς ἐν χειμῶνι μὲν τὰ ἀθή ζητεῖν, ἔαρος δὲ ποθεῖν ὀπωρίζεσθαι, τὸ δὲ πάλι τευμα ἐμπορικὸν τε καὶ κάπηλον τὸ φρονεῖν, καὶ μὴ μόνον οὐχὶ σάλπιγι τοῦ λέγουσ ἀνιστάμενον

ἀλλ' οὐδ' ὤφθαίε δονίθων διυπνιζόμενον, ὡς καὶ τὸ ἄλλον καθεύδον ἡδέως καὶ μὴ ἐγνωκός ποτε πόλεμον ; τὸ δὲ γε συντιθέναι ποιήματα καὶ τῶν διαμαρτόντων καθίπτεσθαι ἦν μὲν καὶ τοῦ μεγάλου Σόλωνος, ἦν δ' ὡς εἶοικε, καὶ τοῦ τότε δήμου τῶν Ἀθηναίων, κνωμένου τὸ οὖς ταῖς τῶν ἐσηγήσεων χρησίμοις, ἡρέμα τε ὑπενδιδόντος ταῖς τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν παραφάσσι. Καὶ ἄλλως δὲ τῷ πρὸς ὄνειδος ἄδειν τιθαασοῖς λόγων μέροσιν ἔνεστί τι καὶ γλυκάζον σὺν τῷ στύφοντι ἐμφαινόμενον· καὶ ἡ μνήμη ὅσα δὴ καὶ ῥίπτις, τὸ παραμένον ἐν ψυχῇ καὶ ἐν θραπτόμενον ἐμπύρουμα τοῦ καλοῦ κατὰ ζῶσαν ἔτι φλόγα πυρὸς ἀναθάλλουσα, τὴν ἐφ' ὁμοίοις ἐσπίετα διαμαρτίαν φυλάττεσθαι διανίστησι. Τοῖς δ' ἐς ἡμᾶς ἡς Κωνσταντίνου οἰκήτορσιν, εἰπεῖν δὲ καὶ τοῖς ἐκ τῶν ἄλλων ὀρωμένους χωρῶν, οἱ ἔλεγχοι μάλωπες ἀκριβῶς. Τοῖς δὲ πολλοῖς οὐδ' ὧτα πεφύτεται τετρημένα εἰς νοῦν, οὐδ' ἡ Παφία τῆς ἐλευθερίας ὅποια τις ἐστὶν ἐς δεῦρο κατελήπται, ὡς οὐδὲ γλυκύτης μέλιτος τοῖς μηδέπω γευσάμενοις μέλιτος ἔπει τοίνυν ἀσύμφωνα τοῖς Σόλωνος τὰ ἡμέτερα, ἄγε τὰ μὲν τῶν ἐλέγχων παρήσομεν βούκεντρα, ἐς οὐδὲν ἕτερον προσληφθησόμενα ὅτι μὴ τῶν πλείστων ἑτεροζύγγισιν (εἰσὶ γὰρ, εἰσὶν οἱ χόρτον ἐν τοῖς κέρασιν ἔχουσι), τὴν δ' ἱστορίας καθ' εἰρμὸν ἐξόμεθα. [P. 377] Ἐὶ γὰρ καὶ τὰ τῶν βαρβάρων ἄδειν ἀπαιε πίμπεται, ἀλλ' οὖν τοῦ δρασσομένου τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτῶν ἐν πολλοῖς τοὺς ὑψάχυνα. σφίλαντος καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἀτιμίας πλήσαντος, καὶ παραδόντος εἰς ὄλεθρον βαρβάρωτεροις ἑαυτῶν ἴθουσι, χρεῶν μὴδ' ἡμᾶς τὴν σιωπὴν εἰς τέλος ἐλέσθαι, χρῆσασθαι δὲ τῷ λόγῳ πρὸς ἀνομολόγησιν τῶν τεραστίων Θεοῦ, τοῦ « Ζῶ ἐγὼ » λέγοντος « εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἀναποδώσω δίκην τοῖς ἐχθροῖς μου καὶ τοῖς μισοῦσιν με ἐξολόθρευσιν, » καὶ αὐτὸ πάλιν πρὸς Ἀβραάμ· « Τὸ δὲ ἔθνος ᾧ δουλεύουσι, κρινῶ ἐγώ. »

β'. Εἶχε μὲν δὴ οὕτω ταῦτα, καὶ ἡ Κωνσταντινου καλλιπολις, τὸ κοινὸν ἀπάντων ἐντρούφημά τε καὶ ἐξάκουσιον περιάλημα, ἡθάλωται πυρὶ καὶ ἡμάρυται ἐάλω τε καὶ τοῦ πλοῦτου παντὸς κενώνεται, ὅσος τε δημόσιος ἦν καὶ τοῖς λεῖψ ἐπιφκείωτο καὶ ὅσος Θεῷ ἀφωσίωτο, παρὰ γενῶν ἐσπερίων σποραδικῶν, ἀφανῶν τὰ πλείστα καὶ ἀνωρύμων, εἰς ληστρικὸν μὲν ἐκπλοῦν συγκροτηθέντων, ὀργάνων δὲ χρησαμένων καὶ προσωπεῖον εὐτυπώτῃ τῆς καθι ἡμῶν κινήσεως τῷ κρούσασθαι πύρμαν εἰς ἄμυναν Ἰσακίῳ τῷ ἐξ Ἀγγέλων καὶ ὃν ἐκεῖνος ἐφύτευσεν, ὡς μὴ ὠφέλεν, ἐπ' ἀπωλείᾳ τῆς πατρίδος, ὃν καὶ καλῶν κάλλιστον καὶ σφισιν ἐπέραστον ἀγώγιμον ἐπεζέροντο· ἡ γὰρ ὑπείσθη καὶ οἰκουρότης τῶν τὰ Ῥωμαίων χειριζόντων πράγματα δικαστὰς ἡμῶν καὶ κολαστὰς τοὺς ληστὰς ἐπεισήνεγκεν. Ἐπὶ δὲ τοῖς συμβᾶσι πᾶσι τῇ βασιλίδι οὐδὲν σημεῖον ὑψόθεν ἦ καὶ γῆθεν ἐφανθῆν ἐγνωσται, ὅποια ἄττα πολλὰ τοῖς πρότερον ζυνηνέχθησαν συμφορὰς ἀνδρῶν καὶ κακῶν ἐπαγωγὰς κηρεσιφόρους ὑποσημαίνοντα. Οὕτε γὰρ ψιάδες οὐρανῶθεν ὑσθησαν αἰματόεσσαί, οὕτε θέρως ἔλαιμον παρεξήλλακται, οὕτε λίθοι πυρρόντες ἐξ αἰθέρος ἠνέχθησαν, οὕτε τι ἕτερον ἐωράθη κα νουρηγῆθεν ὀπωσοῦν, ἀλλ' ἐμβάδι ἀφόφῳ καὶ χερσὶν ἀκροτήτοις πολύπους καὶ πολύχειρ τῇ πόλει καὶ ἡμῖν ἡ δίκη ἐπεισπέσοῦσα δυσπότους ἐν ἀν-

omnes, bellum prorsus ignorare didissent? ceterum versus componere et vitia carpere, ea tempestate cum Solonis erat, viri illustrissimi, tum populi Atheniensis, cujus aures utilibus monitis capiebantur, quique optimorum virorum consiliis paulatim acquiescebat. Nam mansuetis ingeniis reprehensiones plus fere voluptatis afferunt quam doloris, eorumque memoria scintillas honestatis in animis velut ignem sub cineribus delitescentem ad cavenda in posterum similia delicta excitat. Nostra vero aetate Cpolitianis civibus et provincialibus quoque admonitiones plane vibices erant, nec vulgus aures habebat ad mentem perforatas, neque libertatis dulcedo quanta esset hactenus intellexerat, ut et mellis dulcedo ignota iam est qui id non gustarunt. Quoniam igitur nostra tempora ab aetate Solonis discrepant, age omissis reprehensionum stimulis, qui nihil aliud nisi odia plerorumque irritarent (sunt enim, sunt qui foenum in cornu gerant), historiam ordine prosequamur. Est enim nos res a Barbaris gestas scripturos negavimus, tamen cum is qui sapientum sapientiam confundit, superbos illos homines in multa infortunia conjecerit, eorumque facie ignominia impleta barbarioribus gentibus perdendos objecerit, repudiato silentio mirabilia Dei opera sunt celebranda, qui ait: « Ut vivo in perpetuum, ita de inimicis meis poenas sumam, et eos qui me oderunt extirpabo. » Et alio loco ad Abrahamum, « Gentem vero cui serviant, ego ulciscar. »

2. Cum illo rerum statu clarissima urbs communes omnium deliciae, omnium celebrata vocibus, incendio absumpta, deleta, capta, omnibus opibus tam sacris quam profanis, sive publicis sive privatis ab Occidentalium gentium colluvie spoliata esset, quae gentes maxima ex parte obscurae et ignobiles cum navigationem latrocinii causa suscepissent, suae contra nos expeditioni speciosam causam praetexebant Isaaci Angeli restitutionem; et quem is filium malo fato in patriae perniciem generat, comitem pulcherrimum et optatissimum adducebant. Nam eorum oscitantia et ignavia qui rerum potiebantur, effecit ut latrones isti nobis jus dicerent et poenas irrogarent. Nec illae clades urbis ullo portento vel caelesti vel terrestri praesignificatae sunt, id quod olim plerumque factum est, cum caedes hominum et exordia urbium imminebant, neque cruenta guttae caelo deciderunt, neque sanguinea messis exstitit, nec igniti lapides ex aethere deciderunt, nec quidquam denique inusitati accidit, sed tacita et tranquilla vindicta multis manibus et pedibus ita nos oppressit, ut delicta probe alta miserimos omnium mortaliu effecerit. Eo porro die quo urbs capta est, praedatores eas aedes in quas diverterant diripiebant; et praeter ea quae ipsi indagabant, dominos

de occultis thesauris, nonnullos cum verberibus, A multos blandis verbis, omnes cum comminationibus percontabantur. Qui cum alia se habere faterentur, alia indicarent, alia in conspectum afferrent: milites nulla erga hospites clementia, nulla benignitate, nec hospitibus nec victu 776 communicando, utebantur. Omnia superba, inhumana, immania erant. Domini per contumeliam ædibus suis ejiciebantur. Quibus de causis cum visum esset ducibus iis qui velent urbe excedendi potestatem dare, cives turmatim abibant, pannis involuti, macie et pallore confecti, facie mortuis similes, oculis sanguine suffusis, quippe qui sanguine potius quam laccymis flerent. Nam alii facultatum jacturam deplorabant: alii, ea ut re levioris momenti neglecta, aut filiolæ nubilis raptura aut conjugem amissam, alii denique aliud in itinere lugebant.

καὶ ὑφαίμοι τοὺς ὀφθαλμούς, [378] ὡς πλέον αἵμασιν καὶ ἔχοι ὑπόθεσιν, οἱ δὲ τὴν τούτων ἀποβολὴν ὡς οὕτω ὀλοφύροντο ἀρπαγὴν παρά του καὶ διακορηθὲν, ἢ ἀλόχου στέρησιν ἀπωδύροντο, καὶ ἄλλος ἄλλο τι κακὰ ἀνψύωζε πορευόμενος.

3. Ut autem de me quoque aliquid referam, multi ex familiaribus illo tristi et vere nefasto die in meam domum porticibus impositam, propter obscuritatem aditu difficilem (nam pulcherrimæ et amplissimæ ædes nostræ in Sphoracio sitæ altero incendio perierant), confluebant; et alioqui opportunus erat inde in maximum templum 777 receptus, cui vicina erat. Sed milites nihil imperveeligitatum relinquebant; nec locus ullus sacer aut situ munitus supplices defendebat. Quocumque accurreres, ab hostibus abstractus, quo illis erat lubitum, abducebaris. Quas injurias cum cernere-mus, ut tempus ferebat, rebus nostris consulebamus. Erat mihi familiaris quidam atque domesticus natione Venetus, qui domi meæ cum uxore et rebus suis victum tutumque receptum habebat; is eo tempore nobis utilis fuit. Nam armis et militari habitu pro mercatorio sumptis, prædatores aliquandiu fortiter ædium ingressu depulit, se commilitonem eorum, et ædes eas præoccupasse simulans, et patria lingua cum eis quæ res postulabat colloquens. Cum autem illis catervatim irruentibus, Francis præsertim, qui, cæteris nec ingenii nec corporibus similes, id unum se vereri jactant ne cælum ruat, resistere non posset, auctor nobis fuit inde discedendi, ne capti a Barbaris nos in vincula conjiceremur, mulieres vero ad stupra et libidinem raperentur. Cum autem bonus ille pridem famulus et cliens, tum vero adjutor et tempore maxime necessario 778 defensor nos in alias ædes, ubi nobis notî Veneti habitabant, duce-ret, pauci simul exhibuimus, illo manibus nos tra-hente et ut prædam suam comitante, tristes et male vestiti. Sed ubi ad illam urbis partem Fran-cia assignatam rursus pervenimus, inde profugi-mus, a famulis nostris omnibus, aliis alio disper-sis, inhumaniter deserti, liberis nostris, qui non-

θρώποις εἰργάσατο, τιμωρὸς ὀφθεῖσα φιλότιμ Καὶ τὴν μὲν ἡμέραν ἐκείνην καθ' ἣν ἡ πόλις ἐξή- κεν, οἱ σκυλευταὶ ταῖς ὀπηρῶν οἰκίαις ἐναυλισά- νοι τὰ τε ἔνδον διήρπαζον καὶ περὶ τῶν ἀφαι- τοὺς δεσπότης ἀνέκρινον, πλετγὰς ἐντείνοντες ἐνὶ πολλοῖς δὲ καὶ προστινῶς συγγινόμενοι, ταῖς ἀπειλαῖς ἐπὶ πᾶσι χρώμενοι· ὡς δὲ τὰ μὲν εἰ- τὰ δ' ἐξέφαινον, τὰ μὲν ὀφθαλμοῖς προκειμένα- πρὸς τῶν ἐχόντων προσαγόμενα, τὰ δ' ὑπὸ σ- αὐτῶν ἀναδιφώμενα, καὶ φειδῶ τις οὐκ ἦν π- σφίσι οὐδὲ τῶν ἐνότων μετὰδοσις πρὸς τοὺς ἐξ- τας, οὔτε μὴν συμμέθεξις ἐστίας ἢ ἐστιάσεως, ἢ ὑπεροφία καὶ ἀμιξία καὶ μεθ' ὕβρεων ἀπαγ- καὶ ἀπόπεμψις, ἔδοξε διὰ ταῦτα τοῖς στρατιῶ- ἀνεκέναι τοῖς βουλομένοις τὴν ἐκ τῆς πόλ- ἄπρσιν. Κατὰ συμμορίας τοίνυν ἀγειρόμ- ἐξήεταν, ῥακίους ἐσπειραμένοι, ἀπαστῖα ἐκτε- γμένοι, τὸν χρωτὰ τράπέντες, νεκρῶδεις τὰς δι-

ἡπερ δάκρυσιν κλαίοντες. Οἱ μὲν γὰρ θρήνων τὰς οὐσ- ὀλιθον ἐς μὴ λόγον τιθέμενοι, ἢ ὕρατον γάμου κόρ- ἢ ἀλόχου στέρησιν ἀπωδύροντο, καὶ ἄλλος ἄλλο τι κακὰ ἀνψύωζε πορευόμενος.

γ'. Ἴνα δὲ καὶ τὰ κατ' ἐμὲ συνέβησιν τῇ ἰσχυρῶ- πολλοὶ τῶν συνήθων εἰς τοῦ μὲν συνέδραμον ὄντι- τῆς στουγνῆς ἐκείνης καὶ δυσωνύμου ὄντως ἰ- φαυσάσης ἡμέρας, ὑπόστων οὕσαν καὶ χαλε- προσπελάσαι καὶ ζοφώδη τὴν εἴσοδον· ὁ γὰρ ἄ- χος τῆ κἀλλει καὶ τῆ μεγέθει μέγιστος οἶκος ἦν- ἐν τοῖς Σφωρακίου ἰδρυμένος ὑπὸ τοῦ δευτέρου ἰ- ρὸς ἠφάνισται. Ἦν δὲ καὶ ἄλλως εὐμαρῶς ἐπι- εἰς τὸν μέγιστον εἰσδύναί ναόν, ἐπεὶ καὶ τῆ πᾶ- νει συνέκειτο. Ἄλλ' ἦν ἀνεξερεύνητον οὐδὲν π- στρατεύμασιν, οὐδὲ τόπος εὐαγῆς καὶ τῆ θέσει π- ἔχων ἀσφάλειαν ἀσινὲς ἐτήρει τὸ προσρῦμέν- ἄλλ' ὅπη τις ἂν καὶ προσέδραμεν, ἀπεσπᾶτο π- τῶν εἰσιόντων ἐκεῖ πολεμίων, καὶ ἔνθα πρὸς βου- ἐκείνοις ἀπήγετο. Ταῦθ' ὀρῶντες ἡμεῖς ἀνομ- μενα, ὡς ἐκ τῶν παρόντων εἴχομεν, τὸ σύμμο- μέτιμεν. Ἦν οὖν ἐμοὶ τις συνήθης τε καὶ συνέπ- ἐκ τοῦ τῶν Βενετικῶν προελθὼς γένους, κορῆ- ἀξιούμενος καὶ τῆς ἐς τὸ σῶμα ἀσφαλείας κορῆ- μετέχων τοῖς οὖσιν ἅμα καὶ γυναίκεϊ. Οὗτος χρι- μος ἡμῖν ἐν τοῖς τότε καιροῖς γίνεται· Ὁρωρα- μενος γὰρ καὶ τὸν ἔμπορον εἰς στρατιώτην με- μειψάμενος μάλα ἐμβριθῶς ἀπεκροῦετο τ- εἰσιόντας μέχρι τινὸς τὸ οἶκῆμα σκυλευτάς, ἰ- συνοπλίτην ἐκείνοις ὑποκρινόμενος καὶ προειλη- ναι τὴν οἰκίαν σχηματιζόμενος, συμβαρβαρίζ- ἅμα σφίσι καὶ τὰ εἰκότα διαλεγόμενος. Ὡς δὲ οἱ π- κατὰ πλεθροσ εἰσέβρεον, ὁ δ' ἀντέχει, ἀπείρη- καὶ μάλιστα τοὺς ἐκ τῶν Φραγκίσκων εἰσιόν- μὴ τοῖς ἄλλοις ὄντας παραπλησίους καὶ τὰς γυνῆ- καὶ τὰ σώματα, μόνον δὲ τὸν οὐρανὸν δεδιέναι κα- πάζοντας μὴ εἴη σφίσι ἐπιπεσῶν, μεταχω- ἐκεῖθι ἡμῖν ὑποτίθησιν, ἵνα μὴ πρὸς τοῖς Βαρ- ροῖς γενόμενοι ἐν μὲν δεσμοῖς οἱ ἄνδρες ἡμεῖς- χρήματα εἴημεν, αἱ δὲ γυναῖκες ἐν ὕβρεσι καὶ ἰ- μνοῖς ἀπαγωγαῖς. Τοῦ χρηστοῦ τοίνυν ἐκείνου- πρῶτων οἰκότερῶς τε καὶ πρόσφυγος, τότε δ' ἐ-

θοῦ συνεργάτου κἀν τοῖς καιροῖς ὑπερασπίζοντος. Ἄδum ingredi poterant, humeris impositis. Et filiolum lactentem adhuc sub ala ferre et ita per medios vicos incedere coacti sumus. Et dies quinque post captam urbem commorati et ipsi discessimus die Sabbati. Quod divina providentia et non fortuito casu factum videtur. Accedebat et hiems, et nostra uxor vicina erat partui, ut illa Christi prædictio, quæ monet orandum esse ne fuga nostra in Sabbato et hieme fiat, et prægnantibus in diebus illis male ominatur, non secus ac si nostra causa dicta esset, exitum sortiretur. Ut vero complures familiares et cognati aliaque turba ad nostrum conspectum confluerant, non aliter quam cætus formicarum per trivia pergobamus, occurrentibus nobis exercitibus non accurate armatis, 779 sed prælongis ensibus ad latera equorum suspensis, et pugiones cingulis insertos gestantibus; quorum alii manubiis onusti erant, alii prætereuntes captivos excutiebant, an sub lacera tunica splendidam vestem celarent aut argentum aurumve in sinu occultarent. Alii mulieres forma præstantes ita defixis oculis intuebantur, quasi mox eas ad stuprum rapturi essent. Nos igitur mulieres, earum pudicitiam metuentes, in medium agmen tanquam in ovile recepimus, adolescentulas vero cæno faciem illinere ut pridem fucis, atque ita ruborem generum extinguere jussimus, ne formæ venustas principio, ut viatores noctu elatus ignis, spectatores, deinde amatores, postremo raptores alliceret, cum sibi licere viderent omnia. Interim supplices ipsi manus ad Deum tendebamus, afflictis animis pectora plangentes et oculos rigantes lacrymis, si quo modo omnes immanes istas feras salvi et inviolata pudicitia evaderemus. Cum autem nobis per Auream portam exeundum esset, ut ad inclyti martyris Mocii ædem venimus, insolens et nefarius quidam barbarus 780 puellam formosam, judicis cujusdam filiam, e medio nostrum tanquam lupus agnam abripit. Quo miserimo spectaculo totus cætus noster consternatus exclamavit; puellam vero pater, senio et morbo afflictus, tum etiam in cœnum prolapsus ac contaminatus, jacens crebro me tanquam ficulnum præsidium intuebatur, et nominatim orabat ut sibi pro virili ad puellam recuperandam adjumento essem. Itaque statim conversus vestigia raptoris persequor, cum lacrymis vim factam proclamans, et supplicibus gestibus opem prætereuntium militum implorans, qui linguæ nostræ non plane rudes erant, quorundam etiam manibus prehensatis. Et vix quosdam ad commiserationem ita flexi, ut impudentem et libidinosum illum hircum ulcisci cupientes a me ad ædes illas perducerentur. Quo cum ventum esset, mulierosus ille virgine introducta in foribus stabat, ut si qui vim facturi essent, eos repelleret. Ego vero digito eum commonstrans, « Iste, » inquam, « luce teste injuriosam vestram nobilitatis edicta contempnit. 781 Vos enim edixistis, de conjugatæ mulieris aut virginis aut dedicatæ Deo puellæ vel impu-

θοῦ συνεργάτου κἀν τοῖς καιροῖς ὑπερασπίζοντος. Ἄδum ingredi poterant, humeris impositis. Et filiolum lactentem adhuc sub ala ferre et ita per medios vicos incedere coacti sumus. Et dies quinque post captam urbem commorati et ipsi discessimus die Sabbati. Quod divina providentia et non fortuito casu factum videtur. Accedebat et hiems, et nostra uxor vicina erat partui, ut illa Christi prædictio, quæ monet orandum esse ne fuga nostra in Sabbato et hieme fiat, et prægnantibus in diebus illis male ominatur, non secus ac si nostra causa dicta esset, exitum sortiretur. Ut vero complures familiares et cognati aliaque turba ad nostrum conspectum confluerant, non aliter quam cætus formicarum per trivia pergobamus, occurrentibus nobis exercitibus non accurate armatis, 779 sed prælongis ensibus ad latera equorum suspensis, et pugiones cingulis insertos gestantibus; quorum alii manubiis onusti erant, alii prætereuntes captivos excutiebant, an sub lacera tunica splendidam vestem celarent aut argentum aurumve in sinu occultarent. Alii mulieres forma præstantes ita defixis oculis intuebantur, quasi mox eas ad stuprum rapturi essent. Nos igitur mulieres, earum pudicitiam metuentes, in medium agmen tanquam in ovile recepimus, adolescentulas vero cæno faciem illinere ut pridem fucis, atque ita ruborem generum extinguere jussimus, ne formæ venustas principio, ut viatores noctu elatus ignis, spectatores, deinde amatores, postremo raptores alliceret, cum sibi licere viderent omnia. Interim supplices ipsi manus ad Deum tendebamus, afflictis animis pectora plangentes et oculos rigantes lacrymis, si quo modo omnes immanes istas feras salvi et inviolata pudicitia evaderemus. Cum autem nobis per Auream portam exeundum esset, ut ad inclyti martyris Mocii ædem venimus, insolens et nefarius quidam barbarus 780 puellam formosam, judicis cujusdam filiam, e medio nostrum tanquam lupus agnam abripit. Quo miserimo spectaculo totus cætus noster consternatus exclamavit; puellam vero pater, senio et morbo afflictus, tum etiam in cœnum prolapsus ac contaminatus, jacens crebro me tanquam ficulnum præsidium intuebatur, et nominatim orabat ut sibi pro virili ad puellam recuperandam adjumento essem. Itaque statim conversus vestigia raptoris persequor, cum lacrymis vim factam proclamans, et supplicibus gestibus opem prætereuntium militum implorans, qui linguæ nostræ non plane rudes erant, quorundam etiam manibus prehensatis. Et vix quosdam ad commiserationem ita flexi, ut impudentem et libidinosum illum hircum ulcisci cupientes a me ad ædes illas perducerentur. Quo cum ventum esset, mulierosus ille virgine introducta in foribus stabat, ut si qui vim facturi essent, eos repelleret. Ego vero digito eum commonstrans, « Iste, » inquam, « luce teste injuriosam vestram nobilitatis edicta contempnit. 781 Vos enim edixistis, de conjugatæ mulieris aut virginis aut dedicatæ Deo puellæ vel impu-

θεοῦ συνεργάτου κἀν τοῖς καιροῖς ὑπερασπίζοντος. Ἄδum ingredi poterant, humeris impositis. Et filiolum lactentem adhuc sub ala ferre et ita per medios vicos incedere coacti sumus. Et dies quinque post captam urbem commorati et ipsi discessimus die Sabbati. Quod divina providentia et non fortuito casu factum videtur. Accedebat et hiems, et nostra uxor vicina erat partui, ut illa Christi prædictio, quæ monet orandum esse ne fuga nostra in Sabbato et hieme fiat, et prægnantibus in diebus illis male ominatur, non secus ac si nostra causa dicta esset, exitum sortiretur. Ut vero complures familiares et cognati aliaque turba ad nostrum conspectum confluerant, non aliter quam cætus formicarum per trivia pergobamus, occurrentibus nobis exercitibus non accurate armatis, 779 sed prælongis ensibus ad latera equorum suspensis, et pugiones cingulis insertos gestantibus; quorum alii manubiis onusti erant, alii prætereuntes captivos excutiebant, an sub lacera tunica splendidam vestem celarent aut argentum aurumve in sinu occultarent. Alii mulieres forma præstantes ita defixis oculis intuebantur, quasi mox eas ad stuprum rapturi essent. Nos igitur mulieres, earum pudicitiam metuentes, in medium agmen tanquam in ovile recepimus, adolescentulas vero cæno faciem illinere ut pridem fucis, atque ita ruborem generum extinguere jussimus, ne formæ venustas principio, ut viatores noctu elatus ignis, spectatores, deinde amatores, postremo raptores alliceret, cum sibi licere viderent omnia. Interim supplices ipsi manus ad Deum tendebamus, afflictis animis pectora plangentes et oculos rigantes lacrymis, si quo modo omnes immanes istas feras salvi et inviolata pudicitia evaderemus. Cum autem nobis per Auream portam exeundum esset, ut ad inclyti martyris Mocii ædem venimus, insolens et nefarius quidam barbarus 780 puellam formosam, judicis cujusdam filiam, e medio nostrum tanquam lupus agnam abripit. Quo miserimo spectaculo totus cætus noster consternatus exclamavit; puellam vero pater, senio et morbo afflictus, tum etiam in cœnum prolapsus ac contaminatus, jacens crebro me tanquam ficulnum præsidium intuebatur, et nominatim orabat ut sibi pro virili ad puellam recuperandam adjumento essem. Itaque statim conversus vestigia raptoris persequor, cum lacrymis vim factam proclamans, et supplicibus gestibus opem prætereuntium militum implorans, qui linguæ nostræ non plane rudes erant, quorundam etiam manibus prehensatis. Et vix quosdam ad commiserationem ita flexi, ut impudentem et libidinosum illum hircum ulcisci cupientes a me ad ædes illas perducerentur. Quo cum ventum esset, mulierosus ille virgine introducta in foribus stabat, ut si qui vim facturi essent, eos repelleret. Ego vero digito eum commonstrans, « Iste, » inquam, « luce teste injuriosam vestram nobilitatis edicta contempnit. 781 Vos enim edixistis, de conjugatæ mulieris aut virginis aut dedicatæ Deo puellæ vel impu-

dico aspectu, si caveri possit, quisquam contami-
netur, et jusjurandum ea de re sanctissimum
dedistis. At iste, vestra auctoritate contempta, in
conspetu multorum, ut salax asinus, in virgines
impetum facere non dubitavit. Vos igitur vestris
legibus et armis nos defendite, lacrymis his deli-
niti, quas Deus admittit etiam, et natura maximum
mutuæ misericordiæ incitamentum in oculos no-
stros derivavit. Quodsi et vos liberos habetis, per
conjuges et charissima pignora obtestor ut nobis
supplicibus manum porrigatis. Obtestor per divi-
num sepulcrum et Christi præcepta, quæ Christia-
nos omnes jubent ea facere hominibus, quæ ab
iisdem sibi præstari cupiant. » His verbis ex tem-
pore usus virorum illorum animos excitavi, ut
puellam serio repeterent. At ille principio verba
illorum contemnebat, amore et iracundia duobus
violentissimis affectibus occupatus. Sed cum irati
instarent et suspendium ei minitarentur ut injurio
simul et impudico, denique verba illa non ex labiis
sed ex pectore promanare cerneret, vix tandem
minis expugnatus puellam **782** restituit. Pater con-
spectu filix exhilaratus, et lacrymis Deo libatis ob-
fœdas illas nuptias propulsatas, surgit et rursus
nobiscum proficiscitur.

μαλαχθέντες τούτοις τοῖς δάκρυσιν, ἃ καὶ θεὸς προσέεται καὶ ἡμῖν ἢ φύσις ἐς τὸν πρὸς ἀλλήλους οἰκτιρῶν βρῆθημα μέγιστον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπωχέτευσεν. Εἰ δὲ καὶ πατέρες παίδων ὑμεῖς, ναὶ πρὸς τῶν συλλέκτρων καὶ τῶν φίλων ὑμῖν τέκνων τοῖς ἰκέταις ὑμῶν χεῖρα ὀρέξατε, ναὶ πρὸς τοῦ τάφου τοῦ θεοδέγματος καὶ τῶν Χριστοῦ παραιφάσεων, ἅ τῶν ἀπ' αὐτοῦ καλοῦμένων κοινῶς πᾶσιν ὑποτιθέσθαι ἐκεῖνα ποιῆναι τοῖς ἀνθρώποις ἃ καὶ σφίσι ὑπ' ἐκείνων γενέσθαι βούλονται. » Τούτοις τοῖς ῥήμασιν ὡς ἐξ ἐρέδου χριστάμενος τὰ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων φρονήματα διανέστησα. Οὐκοῦν ἐνέκειντο τὴν κέρην αἰτούμενοι. Ὁ δὲ τί μὲν πρῶτα ὑπερώρα, ἔρωτι καὶ θυμῷ τυραννικωτάτος δυσὶ πάθεσιν ἐνισχόμενος· ὡς δὲ εἰς ὀργὴν ἐπιφρίσσοντας ἑώρα τοὺς ἀνδρας καὶ προτείνοντας ἐκείνων τὴν ἐπὶ σκόλοπος ἀπαιώρησιν ὡς ἀδίκων ἅμα καὶ ἀναίδει, τὸ δ' ὅλον οὐκ ἀπὸ χειλέων μόνον, ἀλλὰ καὶ καρδίας τὴν διάλεξιν ἐκείνων πεποιημένους, ἐνδίδωσι τε μόγις καὶ τὴν κέρην ἀποδίδωσι. Περιλαρῆς οὖν ἐπὶ τῇ θῆφ τῆς παιδὸς φανείς ὁ πατήρ, καὶ σπείσας θεῷ δάκρυα ἐπὶ τοῖς ἀστεφανώτοις ἐκείνοις καὶ ἀνυμναίοις νυμφύμασιν, ἀναστὰς αὐθις σὺν ἡμῖν ἐπορεύετο.

4. Postquam urbe exceseimus, alii aliter Deo gratias agebant et fortunæ suas cum ejulatu miserabantur. Ego vero recta in faciem prolapsus tantum non cum mœnibus expostulabam, quod sola essent integra nec lacrymarent nec in tumulum corruissent, sed adhuc erecta starent. « Nam si (inquam) ea quorum causa condita estis, jam ferro et igni penitus sublata ceciderunt, cur vos adhuc statis? quem posthac tegetis et custodietis? nisi forte hostibus exitium moliemini in die iræ, cum Dominus ad eos a quibus nos ita tractati sumus frangendos inurrexerit, et Occidentem forsitan, ut David vaticinatus est, conculcarit? et tu quoque, regina urbium, urbs amplissima, urbs magni regis, tabernaculum Allissimi, laudatio et celebratio ministrorum ejus, deliciæ hospitum, imperantium urbium imperatrix, canticum canti-

Ἐπικουρίαν ἀφορῶν συχνάκις ἐμὲ, καὶ πρὸς ὄνομα δεόμενος συνάρασθαί οἱ τὰ δυνατὰ πρὸς τὴν τῆς παιδὸς ἀπόλυσιν. Ἐπιστραφεῖς οὖν αὐτίκα μάλᾳ, ὡς εἶχον, κατ' ἴχνια τοῦ ἀρπαγος ἐβαῖνον, μετὰ δακρῶν τὴν βίαν ἐπιβούμενος, καὶ σχήμασιν ἰλασίμοις εἰς ἀρωγὴν ἐπισπῶμενος τοὺς μὴ πάντη ἀμαθεῖς τῆς ἡμετέρας φωνῆς ἐκ τοῦ στρατεύματος παριόντας, ἔστι δ' ὧν καὶ χειρὸς ἀπτόμενος. Καὶ μόλις ἴσχυσά τινας [P. 580] οὕτως ἐς οἶκτον προκαλέσασθαι ὡς μετιέναι ζητεῖν ἐκεῖνον τὸν ἀναιδῆ καὶ φιλόσαρκον. Ἐγούμην τοῖνον αὐτὸς, οἱ δ' ἐφείποντο. Ὡς δ' ἐπέστημεν ἔνθα ὁ φιλογόνθος κατέλυεν, ὁ μὲν τὴν κέρην εἶσω ἐκπέμφας πρὸς τοῖς πατέρας εἰστήκει, τοὺς ἀντιστησομένους ἀποκρουσόμενος, ἐγὼ δὲ αὐτὸν δακτύλῳ ὑποδείξας « Οὗτος, » εἶπον, « ὁ ἐπὶ μάρτυρι τῷ φωτὶ ἀδικῶν, καὶ τῶν εὐ γεγονότων ὑμῶν παραβλεπόμενος τὰ ἐντάγματα. Ὑμεῖς μὴ γὰρ γυναιξὶ ταῖς ὑπὸ ζυγὸν καὶ ταῖς ὄλωσ ἀπειράτοις ἀνδρός, καὶ γε ἔτι ταῖς ἀποθριξάμεναις θεῶν. μηδὲ μοιγικοῦ μέχρι βλέμματος, εἰ δυνατόν, συνθεθεῖν ἐβουλόσασθε, καὶ ὄρκοις τὰ περὶ τούτων φρικώδεσι διειλήφατε· ὁ δὲ ἀποφλαυρίσας τὰς ὑμῶν ἐντολάς, ταῖς παρθενικαῖς ἐπὶ μάρτυσι πολλοῦ ὄνηδὸν ἐπιθριμώμενος οὐχὶ δέδιδε. Τοῖς αὐτῶν ἐν ὑμῶν νόμοις καὶ τοῖς ἐν χερσὶν ἡμῖν ἐπαμύνασι,

ὁ δὲ ἀποφλαυρίσας τὰς ὑμῶν ἐντολάς, ταῖς παρθενικαῖς ἐπὶ μάρτυσι πολλοῦ ὄνηδὸν ἐπιθριμώμενος οὐχὶ δέδιδε. Τοῖς αὐτῶν ἐν ὑμῶν νόμοις καὶ τοῖς ἐν χερσὶν ἡμῖν ἐπαμύνασι,

δ'. Ὡς δὲ τῆς πόλεως ἐξήκειμεν, ἄλλοι μὲν ἄλλω ἀνθρωπολογοῦντο θεῶν χαριστήρια καὶ τὰ καθ' αὐτοὺς ἀνωλόλυζον, ἐγὼ δὲ ῥίψας ἑμαυτὸν ὡς εἶχον ἐ τοῦδαφος μόνον οὐκ ἐμεμφιμοίρουν τοῖς τείχεσιν ὡς μόνους ἀπαθείς μηδὲ κατάγουσι δάκρυα, μὴ μὴν εἰς χῶμα κειμένους, ἀλλ' ὀρθίαν εἰσέτι στάσιν ἔχουσιν. « Εἰ γὰρ ὧν ἕνεκα ἐκτίσθητε » εἶπον, « εἰς τέλος ἤδη ἐξέλιπον, πυρὶ καὶ πολέμῳ ἡμαυρωμένα, τί ὑμῖν ἔτι καὶ τῷ ἑσθάναι; καὶ τίνα περιστάσεις καὶ φυλάξεσθε μετέπειτα; εἰ μὴ γε τοῖς πολεμίοις ἀποτινεῖτε τὸν ὄλεθρον (0) ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς, ὅταν ἀναστῇ Κύριος θραῦσαι τοὺς ἡμᾶς οὕτω διαθεμένους, ἐπιθεθῆκώς ἴσως ἐπὶ δυσμῶν κατὰ τὴν Δαβιδικὴν προαγόρευσιν; Καὶ σὺ δὲ, ὦ πόλις, ἔργον, βασιλεία, [P. 381] πόλις περιοχῆς, πόλις τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου, σκῆνωμα Ἰψίστου, αἰνεσις καὶ ἑμνησις τῶν αὐτοῦ θεραπόντων καὶ προσφιλῶν ξενοδόχων,

Hier. Wolfi notæ.

(00) Εἰ μὴ γε τοῖς πολεμίοις ἀποτινεῖτε τὸν ὄλεθρον. Μὴ γε rectius legi quam μήτε, vetustus codex declarat, cujus hæc verba sunt: Εἰ μὴ διὰ τὸ ἴνα ἀνταποδώσετε τοῖς πολεμίοις τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν

αἰχμαλωσίαν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς. Unde apparet etiam pro ἀποτινεῖτε, quod ab ἀποτίνω formatur, legendum esse ἀποτινεῖτε, ab ἀποτίνω, quod idem valet quod ἀνταποδίδοναι.

καὶ βασιλῆς μὲν τῶν βασιλείδων, πόλεων, ἄσμα δὲ ἀσμάτων καὶ λαμπρότης λαμπροτήτων, καὶ τῶν σπανίων πανταχῆ θεαμάτων σπανιώτερον ἔραμα, τίς ὁ διασπᾶσας ἡμᾶς ἀπὸ σοῦ ὡς ἐκ μητρὸς φίλης τέκνα φιλούμενα; τίνες γενοίμεθα; ποῖ τραποίμεθα; ποῖαν παραψυχὴν εὐροίμεν γυμνοὶ, ὡς ἐκ κοιτίας μητρὸς τῶν σῶν ἐκσπασθέντες κόλπων, καὶ φανέντες παρ' ἔθνεσι κιθάρα καὶ θρύλλημά, ἀδελφοὶ Σειρήνων, ἑταῖροι στρουθῶν, καὶ ψωμιζόμενοι μὲν ἀνάγκας, ὕδωρ δὲ γολῆς ποτιζόμενοι; Πότε σε θεασόμεθα οὐχ ὡς νῦν πεδίον ἀφανισμοῦ καὶ κοιλάδα κλαυθμῶνος καὶ πατουμένην ὑπὸ στρατοπέδων, εἴτε μὴν ἐξουθενημένην καὶ ἀπωσμένην. ἀλλ' ἐξαιρουμένην καὶ σωζομένην, καὶ προσκυνουμένην ὑπὸ τῶν ταπεινωσάντων σε καὶ παροξυνάντων σε, καὶ γάλα ἔθνων θηλάζουσας καὶ πλοῦτον βασιλέων ὡς πρώην ἔδουσαν; πότε δὲ καὶ ὡς φύλλα συκῆς καὶ χιτῶνας δερματίνους ἀποβαλοῦμεθα τὸ ῥικνὰ ταῦτα ῥάκη καὶ μηδὲ τοῦ παντὸς ἐξικνούμενα σώματος, ἃ ἡμῖν περιέθεντο οἱ ἐπίβουλοι ὡς ὄφεις ἀλλάφοι, τὰ σύνοικα ἡμῖν κατὰ καὶ ἐπίβουλα καὶ βαρύζηλα, ἐπεδυσόμεθα δ' αὖθις τοὺς ἐξ ὕψους στιλπνοτέρας καὶ χλιδῶντας χιτῶνας, οὓς πρώην περιεκέμεθα; Ἄλλ' ἴλασαι Θεοῦ, ἀγιωτάτη τῷτ πόλεων' προδαλοῦτέως νεώς, τὰ τῶν μαρτύρων λειπόμενα, τὰς συμφορὰς αὐτὰς, τῶν πειρατηρίων τὸ μέγεθος, ὧν εἰς κέρον μετέσχηκας, ἀνδράσιν ἀνοσίους ἐκδοθεῖσα εἰς πύρωσιν. Ἐπικάλεισαι γάρ με, φησὶν, ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με. Ἄρα δὲ προσθήσω καὶ εἰς σέ ποτε ἐπιβλέψαι, παμμέγιστε ναὶ καὶ θεϊότατε, οὐρανὲ ἐπίγειε, θρόνε

δόξης Θεοῦ, Χερουβικὸν ὄχημα, στερέωμα δεύτερον, ἀγγέλλον τὴν τῶν χειρῶν Θεοῦ ποίησιν, θέμισθαι καὶ ἔργον ἐναδικὸν καὶ εὐριζον πάσης τῆς γῆς ἀγαλλίαμα; Καὶ τίς ὁ ἐπαγγαλλόμενος εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ ἐν οἷς ἐπένοθε πειρασθεῖς τοῖς πειραζομένοις βοθηεῖν ἐπιστάμενος, καὶ ρυόμενος πτωχῶν ἐκ χειρὸς στερότερων αὐτοῦ καὶ πτωχῶν καὶ πένητα ἀπὸ τῶν διαρπαζόντων αὐτὸν, καὶ ποιῶν πάντα καὶ μετασκευάζων ἀεὶ πρὸς τὸ βέλτιον; »

ε', Ταῦτ' ἐξ ὑπεράντλου ταῖς ἀχθηδόναι ψυχῆς κενώσαντες πορευόμενοι ἐπορευόμεθα, κλαίοντες καὶ βίλλοντες τοὺς θρήνους ὡς σπέρματα. Εἰ δὲ καὶ ἐρχόμενοι ἤξομεν, αἰρόντες ἐν ἀγαλλιάσει τὰ τῆς δεξιωτέρας ἀλλοιωστικῶς δράγματα, δῶρον τοῦτο Θεοῦ τοῦ παρακαλοῦντος τοὺς ὀλιγοψύχους καὶ σωτηρίου περιτιθέντος ἱματίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης ἐνδύσαντος. Προῖγε δὲ ἡμῶν ὁ οἰκουμενικὸς ἀρχιεπίσκοπος, μὴ πῆραν φέρων, μὴ χρυσὸν ἐπὶ τὴν ὄσφυν, ἀραβδός καὶ ἀσάνδαλος καὶ χιτῶνιον ἐν περιεκέμενος, ἐντελής εὐαγγελικὸς ἀπόστολος, ἢ μᾶλλον τοῦ Χριστοῦ ἀντίμιμος, καθ' ὅσον ἄνθρωπος πτωχικῶς ἐποχούμενος μεθίστατο τῆς νέας Σιών, οὐ τὸν ἐπ' αὐτῆς ἐσχεδίαζε θρίαμβον. Τότε δ' οὖν πέρασ τῆς ὁδοῦ τὴν [P. 382] Σηλυβρίαν (61) ἡμεῖς θέμενοι τοῦ λοιποῦ τοῦ πλάνου πεπαύμεθα, ἀνὸδριστοι πανοικί, τὸ μέγα τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς φιλοτίμημα καὶ ἀειμνηστον καὶ τέλειον δῶρημα, μηδ' ἀρρημέβουλα καὶ

corum, splendor splendorum, et rebus visu rarissimum spectaculum rarius, quis nos a te avulsit ut a cara matre caros liberos? qui erimus? quo nos vertamus? quam consolationem inveniemus, nudi a tuo sinu ut ex utero matris avulsi? quando te spectabimus, non talem qualis nunc es, campum vastitatis, vallem luctus, conculcatam ab exercitibus, redactam ad nihilum et profligatam, sed exaltatam et incolumem, et adorandam ab iis qui te depresserunt et irritarunt, et bona gentium sugentem, et divitias regum ut ante comedentem? quando tandem, ut ficulna folia et pelliceas tunicas, laceros istos pannos nec totum corpus obtegentes abjiciemus? quibus nos barbari ut insidiosi serpentes, mala conjuncta et infesta circumdederunt? age vero, urbs sanctissima, placato Deum, præterde templa, martyrum reliquias, ipsas calamitates, cladum magnitudinem quibus es oppressa, nefariis viris ad incendendum data. Jubet enim invocari se tempore necessitatis tuæ: nam fore ut ipse te eripiat, tu vero eum laudes. Numquid, templum amplissimum et divinissimum, unquam posthac te videbo, cælum terrenum, solium gloriae Dei, cherubice currus, firmamentum alterum, fabricam manuum Dei annuntians, spectaculum et opus singulare, firmum universæ terræ decus? et quis est qui pollicetur, nisi is solus qui in suo ipse supplicio tentatus, iis qui tentantur, succurrere didicit? qui inopem ex manu fortiorum et pauperem et mendicum a prædatoribus eripit, qui omnia facit ac subinde commutat in melius.

5. Quæ cum ex animo doloribus redundante effudissemus, continenter ibamus plorantes et lacrymas tanquam semina spargentes. Si vero redituri sumus prosperioris mutationis manipulos collecturi, Dei munus id erit, qui pusillanimes confirmat, qui eos salutis veste induit et unica lætitiæ amicit. Antecedebat autem nos œcumenicus summus pastor, non peram ferens, non aurum in zona, sine baculo, sine calceis, una tunica indutus, integer evangelicus apostolus, aut potius Christi exemplar, quatenus paupere asello vectus nova Sione discedebat, non autem triumphans illam ingrediebatur. Ac tum nos Selybriam profecti oberrare destitimus, tota familiæ inviolata, quæ magna Dei liberalitas est et sempiterna perfecta que munificencia, non ferreis manicis, non funibus vinciti, non pugnis cæsi, ut multi ex nostris pecuniæ dandæ causa; et a solo Deo enutriti, qui

Hier. Wolfi notæ.

(61) Σηλυβρίαν. Σηλυμβρίαν. Etiam apud Demosthenem nostrum hæc vox aliâ cum, aliâ sine μ scribitur, ut et ἀρύμβας et ἀρύβας. Quod accidere

videtur propter litterarum β et μ notas alicubi non dissimiles.

cibum omnibus opportuno tempore curat et pullos A corvorum se invocantes largiter pascit, et agrestia lilia, quæ neque nent neque seminant, splendide vestit. Nam rustici et plebei homines nobis Byzantinis magis insultabant, et mendicitatis ac nuditatis miseriam æqualitatem amenter nominabant, vicinorum malis nihilo facti prudentiores. Multi etiam homines, injurii Deum laudabant scilicet, quod ditati essent popularium pretiosis facultatibus vili pretio redemptis. Necdum enim taurivoros Latinos in ædes suas receperant, neque norant, ut merum simul, quemadmodum et bilem, importune effunderent, et Romanos superbe et contemptim haberent.

πῶ βουθοίνας εἰσφύσαντο Λατίνους, καὶ εἶδον ὅπως τὸν χόλον ἀκέραστον χέουσιν, ὅπως δὲ Ῥωμαίους ἐν ὑπερηφανίᾳ καὶ ἐξουθενώσει προσφέρονται.

Ac noster status, eorumque qui ejusdem conditionis et litteris eruditi erant, talis fuit. Improbus autem grex et circumforanea turba ditescebat profanandis denuo sacris, quæ Latini vendebant, iisque 786 tanquam communi merce cauponandis, quasi vero direpta e templis Dei esse desissent. Hostes porro luxui et deliciis vacabant, iis præsertim quæ ad Romanorum derisum et ludibrium pertinerent. Nam vestibus lati olavi non necessitatis sed risus gratia induti per vicos incedebant, lineas mitras equorum verticibus imponebant; et quæ in humeris dependent, albas fascias maxillis bestiarum alligabant, atque ita passim urbem perequitabant. Alii calamos scriptorios, stramentaria et libellos gestabant, qua re nos ut scribas sugillabant. Maxima vero pars mulieres a se stupratas longis pepulis indutas et capillis in unum nodum tortis et in tergum rejectis in equis vehebant. Muliebribus vero pileolis, et dependentibus a temporibus crispis et albis crinibus, equos suos ornabant, ac totos dies comessabantur et potabant, alii cupediis et lautitiis intenti, alii patrio cibo vescentes, quæ erant terga bubularum carnium lebetibus immissa, et succidiæ cum fabacea farina ellicæ, ut et 787 intinctus ex allis et liquor ex allis acribus humoribus confectus. Post manubiarum partitionem sacra minime a profano distinguebantur, sed ex æquo corporis usibus utraque adhibebantur, sine ullo Numinis et religionis respectu, adeo ut Christi et sanctorum divinis imaginibus pro sellis et scabellis uterentur.

διενείμαντο, οὐκ ἦν τις παρ' ἐκείνοις διαστολὴ ἐπίπλυν καὶ σκευῶν βεβήλων τε καὶ ἁγίων, ἀλλ' ἐπ' ἑαυτοῖς εἰς τὰς σωματικὰς χρείας ἐπέχρηστο, Θεοῦ καὶ θεμίτους κατὰ μηδὲν ἐμπαζόμενοι. Τὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων [P. 383] θεῖα εἰκάσματα εἰς ἕδρας καὶ ποδῶν θρανίδας παρήγον.

6. Postquam provincias et urbes sortiri cœperunt, vecordiam, ne insaniam dicam, virorum superbia tumentium incomparabilem non sine summa admiratione cerneret. Quasi enim jam reges regum effecti et orbem terrarum suis manibus complexi, in Romanas provincias descriptores miserunt, ut

σχοινοδέσμους κίπτι τῶν κροτάφων ἀστραγάλους ὡς πολλοὶ τῶν καθ' ἡμᾶς δεξάμενοι διὰ χρημάτων ἀπόδοσιν, καὶ πρὸς μόνου Θεοῦ τρεφόμενοι τοῦ τὴν τροφὴν ἐν εὐκαιρίᾳ πᾶσι βραβεύοντος καὶ τοὺς νεοσσους τῶν κοράκων τοὺς ἐπικαλούμενους αὐτὸν δειπνίζοντος ἐς τὸ ἀφθονον, ἔτι γε μὴν τὰ μῆτε νήθοντα μῆτε σπεύροντα κρίνα τοῦ ἀγροῦ φιλοτιμίως ἐνδύοντος. Οἱ δ' ἀγροικοὶ καὶ ἀγελαῖοι ἐπεκερτόμην μαῖλλον τοῖς ἐκ Βυζαντίου ἡμῖν, καὶ τὴν ἐν πτωχείᾳ καὶ γυμνότητι κακουχίαν ἰσοπολιτεῖαν ἀφρόνως ὠνόμαζον, οὐ τοῖς τῶν πέλας κακοῖς παιδεύόμενοι. Πολλοὶ δὲ καὶ ἀνομίαν ὑπολαμβάνοντες, « Εὐλογητὸς Κύριος, ὅτι πεπλουτήκαμεν, » ἔλεγον, ὀλίγου τὰς τῶν συμφυλετῶν οὐσίας ἀποδιδομένας ὠνούμενοι. (Ὁὐ γὰρ μὲν τὸν ἄκρατον οἶνον ὁμοῦ καὶ ζωρότερον ὡσπερ καὶ

Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ ἡμέτερα καὶ τῶν οἱ συνεκωνώνουν σχήματος καὶ τῶν λογικῶν ἐν μεθέξει παιδεύσεων. Οἱ δ' ἐκ τῆς φαύλης συμμορίας καὶ ἀγοραῖοι ἐχρηματίζοντο, καὶ πάλιν τὰ θεῖα βεβήλουσιν ὑπὸ Λατίνων ἀποδιδομένα καὶ ὡς κοινῶν ἀργύριον ἐμπορευόμενοι, ὡς εἴπερ τῶν ναῶν ἀεργημένα καὶ τὸ εἶναι Θεοῦ ἀπεβάλλοντο. Τὸ δὲ ἄντιπαλον ἐν ἀσελγείαις ἦν καὶ τρυφαίς, καὶ τούτων ταῖς ἀσέμνοισι μάλιστα, καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐν τῆμῶν ἐθῶν. Τῶν γὰρ ἱματίων τὰ πλατύστημα μὴ κατὰ χρεῖαν, πρὸς δὲ γέλων περιβαλλόμενοι τὴν ἀγνοίαν περιήσαν, καὶ τὰς ὀθονοστυπεῖς περικρινίους καλύπτρας ταῖς κορυφαῖς τῶν ὀχημάτων πετιθέντες καὶ τὰ κατὰ νώτου κεχυμένα λευκῶν ταῖς ἱππειῖαις γένουσιν αὐτῶν περιδύοντες ἄλλῃ ἢ ἄλλῃ τῆς πόλεως ἐξεπάζοντο. Οἱ δὲ γραφεῖς ὀνόμας καὶ δοχεῖα μέλανοι φέροντες τόμοις τὴν χεῖρα ἐδίδοσαν, ὡς γραμματέας ἡμᾶς τωθάζοντες. Οἱ δὲ πλείους τὰς μὲν ὑπὸ ἀφῶν βιασθείσας ἐπὶ τῶν ἱππικῶν ἀνεῖχον, ταυπέπλους τινὰς καὶ ἀπνηνηκώτους (62) καὶ τὰς τρίχας συνεστραμμένας εἰς ὀπίσθιον ἐν πλοχμόν, τὰ δὲ γυναικεῖα τυμπάνια καὶ τὰ τῶν οὐλῶν καὶ λευκῶν τριχῶν ἐπικροτάφια καθέστωσιν ἱπποῖς περιετίθεισαν. Ἐκώμαζον τε καὶ ἡμῶν τὸ ζῆλον πανημέριοι, οἱ μὲν βρωμάτων μαγγανίας προσκείμενοι, οἱ δὲ καὶ τὴν πάτριαν ἐδωδὴν πετιθέμενοι ἐπιδείπνιον, ἥτις ἦν νώτοι βουείων κρεῖται διαχαλῶμενοι λέβησι καὶ συῶν τεμάχη ταριχῶν κυάμοις ἀλητοῖς συνεψόμενα, ὡσπερ καὶ τὸ ἐκ σκορόδων ἐπέμβαμμά τε καὶ σύνθεμα ἐξ ἄλλων χυμῶν δριμυσσόντων τὴν ἀσθησιν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ σκύλα

ς'. Ὡς δὲ καὶ κλήρους πόλεων καὶ χωρῶν ἤρξεντο βάλλειν, ἦν ἰδέσθαι καὶ θέσθαι ὅτι διὰ πλείονος τοῦ θαύματος ἀνδρῶν τυφομανῶν μὴ ξυμβλητῆν ἀπόνοιαν, εἴτ' οὖν παράνοιαν εἰπεῖν οἰκειότερον. Ὡς γὰρ βασιλέων ἤδη βασιλεῖς καθιστώτες καὶ τὸ περὶ γειτον ἄπην ἐν χερσὶν ἔχοντες, τοῖς μὲν Ῥωμαϊκοῖς σχοινοδέσμασι

Hier. Wolfi notæ.

(62) Ἀπνηνηκώτους. Ἀπνηνηκώτους. Utrumque perperam esse arbitror, neutrum certe intelligo.

ἀπογραφαῖς ἐπίστησαν, γινῶναι πρότερον τὰς ἐπι-
 τείους ἀποφορὰς θέλοντες, εἴθ' οὕτω κατὰ πάλους
 αὐτὰ μερίσασθαι, τὰς δὲ παρ' ἄλλοις ἔθνεσι καὶ
 βασιλευσὶ καρπουμένους ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας ἐκ τοῦ
 αὐτίκα διείλοντο. Ἡ τε οὖν ἐν πόλεσιν εὐδαίμων
 καὶ πρὸς τῷ Νειλῷ κειμένη Ἀλεξάνδρεια τῷ τε
 κλήρῳ ὑπέκειτο καὶ Λιβύῃ, καὶ Λιβύης τὰ ἐς Νομί-
 δας καὶ Γάδειρα παρατείνοντα, Πάρθοι τε καὶ Πέρ-
 σαι, ἐπὶ δὲ Ἰβήρες ἔϋοι καὶ Ἀσσυρία γῆ καὶ
 Ὑγκανοί, καὶ ὅσα οἱ πρὸς ἕω μέγιστοι ποταμοὶ
 τοῖς ὕδασι διειλήφασιν. Ἄλλ' οὐδὲ τὰ πρὸς βορρῶν
 νενευκότα κλίματα εἰσήη ἀκλήρωτα, ἀλλὰ κάκεινα
 οἱ αὐτοὶ διενείμαντο. Καὶ ὁ μὲν ὡς ἱπποπόρους καὶ
 φόροις περιτριθεῖς ἅς ἐκλήρωσατο πόλεις δι' ἐπαί-
 νου ἐτίθετο καὶ ταῦ κλήρου ἑαυτὸν ἐμακάριζεν, ὁ
 δὲ ὡς κομώσας ἄλλοις ἀγαθοῖς θαυμάζων οὐκ ἔληγεν.
 Οἱ δὲ καὶ περὶ κλήρου πόλεων ἦρισαν, καὶ ἀντέδωσαν
 ἄλλοις ἕτεροι καὶ ἀντέλαβον πόλεις καὶ ὄρια. Τινὲς
 δὲ καὶ μάλα δόξαν ἀσπάσιον τὸν Ἰκόνιον εἰς κλήρον
 εἰληφέναι ἠγωνίσαντο. Καὶ πύλας τῆς πόλεως καὶ
 τέμαχος τῆς ἀλύσεως, ἣ διαταθεῖσα συνεῖχε τὸν
 ναύσταθμον, τοῖς ἐν Συρίᾳ ὁμογενέσι μετὰ πλείστων
 πλοίων πετόμφοσι, καὶ διαφῆκαν ἀγγέλους ἀπαν-
 ταχῆ τὴν τῆς πόλεως διατρανώσοντας ἄλωσιν. Δεῆ-
 σαν δὲ καὶ βασιλεὺς χρυσῆναι, εἰς τὸν μέγιστον
 νεῶν παραγίνονται τῶν ὁπαδῶν τοῦ Χριστοῦ· ἐκεῖσε
 γὰρ συνερχόμενοι περὶ τῶν πρακτέων σφίσι ἐβου-
 λέουητο. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα κατὰ τι πάτριον ἔθιμον
 κρατῆρας τέσσαρας στιχῆδὸν ἐσκέπτοντο διαθέσθαι,
 ὧν εἰς τὴν ἀναίμακτον θυσίαν στέγειν ἠμελλε, καὶ
 οὕτως ἐνδοῦναι τοῖς θυηπόλοις ἐξ' ἐκάστη κλήσει
 τῶν εἰς ἀρχὴν ἐπιλεγέντων αἶρειν ἕνα τῶν σκύφων
 καὶ προσάγειν αὐτοῖς· ἐκεῖνος δ' ἦν ὁ τῶν λοιπῶν
 εἰς τὴν ἀρχὴν προκρίθιστός, ὁ καὶ λαχὼν τὸ
 ποτήριον τὸ τοῦ θεοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ
 Χριστοῦ μέτοχον. Δόξαν δὲ τῷ Βενετίας δουκὶ τῷ
 Δανδούλῳ εἰς ψῆφον ἀπολυθῆναι τὴν πρόβλησιν,
 ἐκλέγονται ψηφιστῆρες πάντες μὲν ἐκ τοῦ τῶν Φραγ-
 κίσκων καὶ Λαμπάρδων γένους, οἱ παρ' ἐκείνοις
 ἄριστοι, ἐκ δὲ τῶν Βενετικῶν ὁμοίως ἕτεροι πάντες.
 Καὶ τῆς τῶν πλειόνων ψήφου κρατησάσης ὁ τῆς
 ἀρχῆς ἔπεσε κλήρος πρὸς Βαλδουίνον τὸν τῆς Φλάν-
 δρας κόμητα, πλὴν ὡς ἤδετο παρὰ πᾶσι, κατὰ
 δόλον τε καὶ περινοίαν τοῦ δουκὸς Βενετίας Δανδού-
 λου. Πηρὸς γὰρ ὧν οὗτος τὰς ὕψεις, καὶ τοῦ κλήρου
 κατὰ τοῦτο τῶν ἀρξόντων διαγραφαῖς, ἠβούλετο
 χειρίζειν τὴν βασιλείαν τὸν τὸ ἦθος τε ἰλαρώτατον
 καὶ μὴ τὸ φροκεῖν ἀρχικώτερον, τὸ δ' ἐν μείζονι
 παρ' ἐκείνῳ μᾶλλον σπουδῆ, καὶ τὴν ἰδίαν χώραν
 κληρούμενον [P. 384] τῶν τῆς Βενετίας ὄρων διस्ता-
 μένην κατὰ πολὺ, ὡς, εἰ ποτε διχονοήσειαν ἀλλήλοις
 βασιλεὺς καὶ Βενετικοί, μὴ εἴη ἐκ τοῦ σχεδὸν βασιλεῖ
 δυνάμεις πλείους οἰκειακὰς μεταπέμπεσθαι ἢ γούν
 εὐμαρῶς εἰσιέναι τὰ Βενετικῶν ὄρια καὶ ταῦθ'
 ὁπωσδὴ κατατρέχειν καὶ σίνεσθαι, ἃ δὴ πάντα ἤδε
 πρὸς ἰσχύος ἔχοντα δρῶν τὸν Βονιφάτιον μαρκήσιον
 ἐκ Λαμπαρδίας τὴν γένεσιν ἔχοντα Λαμπαρδίαν
 δὲ οἰκίσθαι παράλιον, καὶ βιάδιος εἶναι τὰς ἐκείθεν
 εἰς τὴν Ῥωμαίων ἐκπολίαν, καὶ Βενετίαν δὲ

A annuis redditibus in primis cognitis, deinde eas sor-
 titito distribuere. Aliarum vero nationum princi-
 patus et regna statim dividerunt. Sub sortem ce-
 cidit beata urbs Nilo adjacentes Alexandria, Libya,
 ea quæ a Libya usque ad Numidiam et Gades per-
 tinent, item Parthi et Persæ, orientales Iberes,
 Assyria, Hyrcania, et quæ ad Orientem maximis
 788 fluminibus disterminantur. Ac ne septentrio-
 nales quidem regiones sunt præteritæ, sed eas
 quoque sortito distributæ. Alius suas urbes ut
 magnum vectigal pendentes et equis alendis aptas
 laudabat, et sortem suam extollebat; alius ut aliis
 bonis florentes mirari eas non desistebat; alii de
 sortitione urbium rixabantur; alii inter se urbes
 et fines permutabant; alii magnopere contende-
 bant ut Iconio potirentur, portas vero urbis et ce-
 tensæ partem, quæ ad navaliam continenda extende-
 batur, suis in Syria popularibus cum plurimis
 navigiis miserunt, passim dimissis nuntiis, qui
 captam esse urbem vulgarent. Jam cum imperator
 creandus esset, in ædem Sanctorum Apostolorum
 deliberandi ergo convenere; ac principio, patrio
 quodam ritu, pro numero candidatorum quatuor
 calices ordine collocare instituerunt, quorum unus
 incurrentiam victimam contineret, cæteris vacuis;
 eosque tradere totidem sacerdotibus, ut ad cujus-
 que 789 principis nomen unum tollerent et eis
 redderent. Imperium vero penes eum futurum erat,
 qui eum calicem accepisset, in quo divinum corpus
 et sanguis Christi esset. Deinde cum Veneto duci
 Dandulo designationem suffragiis committere visum
 esset, ex Francis et Longobardis quinque optima-
 libus et ex Venetis totidem indicibus lectis, plurimum
 suffragiis imperii sors Balduino Flandriæ comiti
 obtigit. Verum ubique celebre est dolo et solertia
 Danduli id esse factum. Qui cum ob cæcitatem
 numero candidatorum excluderetur, imperium pe-
 nes eum esse voluit qui hilarioribus esset moribus
 et ingenio minus ambitioso, quanquam id specta-
 vit potius, ut privatus imperatoris designati prin-
 cipatus quam remotissimus esset a ditione Veneto-
 rum, ne si qua controversia cum illo incidisset,
 plures copias subito ex suo territorio accersere,
 aut Venetos lines commode invadere aut incursio-
 nibus vexare posset. Quæ omnia in expedito esse
 Bonifacio marchioni ex Longobardia originem
 trahenti norat, quæ maritima esset, unde facile in
 Romanas provincias trajiceretur et ob propinquitatem
 magnæ cladis Venetis quoque importari posse.
 His igitur 790 rationibus haud sane absur-
 dis impulsus Dandulus, et multa etiam videntibus
 obscura lumine ingenii perspicuens cæcus ille,
 Bonifacium marchionem repulit, prælato illi de
 Francorum et Venetorum sententia Balduino, quem
 ex inferioribus Galliis ortum esse, Galliarum autem
 et Venetiarum limites tantum distare norat quan-
 tum Venetiæ a Romanis provinciis disterminentur.
 Eo accedebat quod Balduinus toto pectore illi
 studebat et eum ut patrem colebat, nec diuturno

rerum usu pollebat ut marchio. Nondum enim Balduinus annum ætatis trigesimum secundum excesserat; et alioqui vir erat pius et modestus, ne impudico quidem aspectu mulierem intuebat, quandiu a sua conjuge abfuerat. Vocabat divinis laudibus, necessitatibus conflitantes sublevabat, suæ sententiæ adversantes æquo animo audiebat. Et quod maximum est, bis qualibet hebdomade vesperi proclamari jubebat ne quis in suo palatio cubaret, qui alienam mulierem attigisset.

ἀφεστάναι ἐς ὅσον Βενετία Ῥωμαίων ἀποσχοινίζεται, ἀσμένως ὡς πατρὶ προσφερόμενον, μήτε μὴν ὑπὸ ἡπίστατο τὸν μαρκέσιον· οὐ γὰρ πῶ Βαλδουίνος τριάκοντα καὶ δύο ἔτη γεγένηται. Ἦν δὲ ἀπὸ ὁ ἀνὴρ οὗτος εὐλαβὴς τὰ πρὸς Θεὸν, ὡς ἐλέγετο, καὶ τὴν διαίταν ἐγκρατῆς, γυναικὶ δὲ μηδὲ βλέμματος προσεσχηκῶς ἐφ' ὅσον χρόνον τῆς οἰκείας γαμετῆς ἀπεφοίτησεν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐσχόλαζε τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς ἐν ἀνάγκαις ἐλυθέρνα, καὶ ἀκούειν τοὺς πρὸς αὐτὸν ἀντιλέγοντας κατεδ. Τὸ δὲ μέγιστον, δις εἶχεν ἐκάστης ἐβδομάδος τὸν ἐσπέρας ἐπεμβουῶντα μηδὲν τῶν οἰκείων ἀρχείων κατευνάσθαι μὴ νομίμῳ γυναικὶ πλησιάζοντα.

7. Imperator designatus Balduinus in partes occidentales abit, non ut eas subigat (putabat enim nihil sibi posse obsistere, ac tantum non insolenter atque intempestive jaclabat: « Quo eum ut terram hasta quatiam ?), sed ut amicas provincias peragrans ab omnibus Romanorum imperator salutaretur. Qua de causa nullam Romanorum sive militaris sive politici ordinis rationem habuit, sed eos omnes repudiavit, quod idem cæteris quoque comitibus et ducibus exercitus probabatur. Nam cum fortitudinem a cognatis virtutibus sejunctam sibi ut et natura insitam et usu confirmatam vindicarent, nullas alias gentes in re bellica sibi vel adjungi vel conferri patiebantur, et quia nullus musis, nullus gratiis apud istos Barbaros locus relinquebatur, immanibus utique erant ingenii et bilem ratione promptiorem habebant. Sed Balduinus, Thraciis urbibus peragratis, Orestyadi Didymoticho et Philippopoli præsidia imposuit. Ubi Anibiam pervenit, provinciales Sennacheribo quodam duce insidias illius exercitui collocarunt; qui eum se paulisper ostendissent, rursus abdiderunt, 7. timidi eo reversi unde feroces prodierant. Ex eo citra pugnam versus, Thessalonicam metropolim abiit, Bonifacio marchione comitante, qui Mariam Pannoniam secum ducebat, Isaacio Angelo pridem nuptam, sed post illius obitum et urbem captam legitimo sibi matrimonio junctam. Cæterum cum ad Mosynopolim ventum esset, et ex plurimis audisset nunquam in animo habuisse Balduinum sibi incluta Thessalonica, ut convenisset, cedere, sed ea de causa id iter suscepiisse et celerius ire, ut urbem illam occuparet, longo tempore veluti attonitus stetit. Deinde præ animi ægritudine convertit iter: Balduinum fallaciorem Græcis, perfidum, levem, tessera mutabiliorem vocat,

ἀγχοροῦσαν πολλὰ ἂν κατ' εὐπίθειαν Βενεκακουργεῖν ἀποτρόπαια. Ἰπ' ἐνοτιῶν τοίνυν πάντῃ ἀλογίστων κεκινημένος ὁ Δάνδουλος, πολλοῖς τῶν δρώντων δυστέκμαρτα ταῖς το καταλαμβάνων δράσεσιν ὁ πηρὸς ἐκεῖνος τὰς τοῦ σώματος, παρεκρούσατο μὲν τὸν Βονιμαρκέσιον, τῶν δὲ Βενετικῶν καὶ τῶν Φραγγεῖς μίαν συνδραμόντων γνώμην τὸν Βαλδουίνου ἀνθελόντο, εἰδὼς ἐκ τῶν κάτω Γαλλίων ὄρμῳ Γαλλίων δὲ καὶ Βενετίας ἐς τοσοῦτον τοὺς καὶ ἅμα οἱ Βαλδουῖνον ὅλη ψυχῇ προσεσχηκῶς χρονίας γυμνασίας ἐντακέναι πράγμασιν, τριάκοντα καὶ δύο ἔτη γεγένηται. Ἦν δὲ ἀπὸ ὁ ἀνὴρ οὗτος εὐλαβὴς τὰ πρὸς Θεὸν, ὡς ἐλέγετο, καὶ τὴν διαίταν ἐγκρατῆς, γυναικὶ δὲ μηδὲ βλέμματος προσεσχηκῶς ἐφ' ὅσον χρόνον τῆς οἰκείας γαμετῆς ἀπεφοίτησεν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐσχόλαζε τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς ἐν ἀνάγκαις ἐλυθέρνα, καὶ ἀκούειν τοὺς πρὸς αὐτὸν ἀντιλέγοντας κατεδ. Τὸ δὲ μέγιστον, δις εἶχεν ἐκάστης ἐβδομάδος τὸν ἐσπέρας ἐπεμβουῶντα μηδὲν τῶν οἰκείων ἀρχείων κατευνάσθαι μὴ νομίμῳ γυναικὶ πλησιάζοντα.

[P. 386] ζ. Βασιλεύσας τοίνυν ὁ Βαλδουῖνος μέρη ἔξεισι τὰ ἐσπέρια, οὐχ ὡς αὐτὰ χαιρωσὶ (πάντα γὰρ οἱ ἀλώσιμα ᾤετο, « Πῆ Βῶ καὶ κί τῶν γᾶν τῷ δόρατι, » μικροῦ κομπάζων καὶ ἀγερῶχος ὑπὲρ Εὐκλείδην (63) φθεγγόμενος) ὡς διὰ φιλιῶν χώρων παρελευσόμενος καὶ βαῖ Ῥωμαίων ἀναγορευθεὶς πρὸς παντὸς, οὐδὲ κομιδῆς οἰασοῦν κατηγιώκει τινὰς τῶν μαίων ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ τε καὶ πολιτικοῦ τάγματος, ἀλλ' ἀπαξάπαντας ἀπεπέμψατο. δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦ στρατιωτικοῦ ἡγεμονίκοις δέδοκτο τὴν γὰρ ἀνδρίαν τῶν συνἀρετῶν ἀφορίζοντες, καὶ ταύτην ἑαυτοῖς οἰκεῖ ὡς συγγενὲς καὶ σύντροφον ἐπιτήδευμα, οὐδὲ ἄλλων ἐθνῶν εἰς Ἄρεος ἔργα παρασυμβέδλσφισιν ἠνεύχοντο. Ἀλλ' οὐδὲ τις τῶν Χαριτίων ἰ Μουσῶν πρὸς τοῖς βαρβάρους τούτοις ἐπέβην καὶ πρὸς τοῦτο, οἶμαι, τὴν φύσιν ἦσαν ἀνήμερο τὸν χόλον εἶχον τοῦ λόγου προτρέγοντα. Διε τοίνυν τὰς θρησκείας πόλεις ὁ Βαλδουῖνος τ' Ὀρεστιάδι φρουρῶν ἐγκατέλεξεν, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ Διδυμότοιχον καὶ τὴν ἐκ Φιλίππου παρὶ πόλιν διεπράξατο. Ὡς δ' εἰς Ἐάνθησαν ἦκετο, οἱ ἐκεῖσε ὑποκαθίσαντες Σενάχερὶμ τιος ἐξ μίνου τῷ στρατεῦματι λάθρα ἐπέθεντο· μικρὸ τι φανέντες ἀπεκρύψαντο, ἐπανιόντες δὲ ἰλακνδρο ἐξήσαν θρασυκάρδιοι. Ὁ δὲ ἀμαχεῖ ἐκ τοῦδε χώρει πρὸς τὴν Θεσσαλονικέων μητρόπολιν. πετο δὲ οἱ ὁ Βονιφάτιος μαρκέσιος, τὴν ἐκ Πα Μαρίαν ἐπαγόμενος. Ἰσαακίμ μὲν τῷ ἐξ Ἀγ ἀρμοσθεῖσαν πρότερον, μετὰ δὲ τὴν ἐκεῖνου ἐκ καὶ τὴν τῆς πόλεως ἄλωσιν συνευασθεῖσαν κατὰ νόμους. Ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν Βαλδουῖνος αὐλ κατὰ τὴν Μοσυνόπολιν, ὁ δὲ μαρκέσιος πλεῖστων μηδέ ποτε προβέσθαι τὸν Βαλδουῖνον στήναι οἱ τῆς λογίμης Θεσσαλονικῆς, καθίπ

Hier. Wolfsi notæ.

(63) Τὸ ὑπὲρ Εὐκλείδην. Cæteri codices non habent. Nec mihi nota est historia de Euclidis alicujus insolentia. Εὐκλείδου ἀρχοντος sit mentio apud Demosthenem, de legibus ante vel post Euclidem

irritis. Fortassis hoc vult τὸ ὑπὲρ Εὐκλείδην mature, intempestive, insolenter encomium canere ante victoriam, ut ad προθεσμίαν τῶν ῥίων νόμων alludat.

καὶ συνέθετο, ἀλλὰ κατὰ τοῦτο προτίεντι καὶ συντό-
νου ἔχεσθαι τῆς πορείας ὡς τὴν πόλιν εἰσιὼν ἰδιώ-
σαιτο, αὐτὸς ἦν ἐφ' ἱκανὸν, ὡς περ ὑπὸ κεραυνοῦ βλη-
θεῖς. Οὐκ οὖν ὅπ' ἀθυμίας φανεῖς κατακώχμιμος
παλίμπους φέρεται. Γραικῶν ἀπατηλότερον καὶ τὸ
ἤθος σκαμβώδη καὶ ἄπιστον καὶ παλίμβολον ὑπὲρ
ἄστρακον καὶ κύβον τὸν Βαλδουίνου ἀποκαλῶν.
Ἄμελει τοι καὶ καταλαβὼν τὸ Διδυμοτόχιον καὶ
παντοίως αὐτὸ κρατυνάμενος, ἐπὶ δὲ τὰς Θρακίας
πόλεις ἀναστατῶν πλὴν τῆς Ὀρρεσιτιδος (ταύτην
γὰρ ἀντιπερήρητο πλείστον ὅσον τὸ ἐκ Βαλδουίνου
στέγουσαν ὀπλομάχων) φόρους συνέταττε καὶ Ῥω-
μαίους συνήγειρεν, [P. 387] εἴ τι φρικῶδες ἀνθρώ-
ποις καὶ θεοτάτον ὄνομα φέρων διὰ γλώττης, καὶ
μαρτυρόμενος ἀπείρασθαι μὲν τὰς μεθ' ὁμοφύλων
σπονδὰς καὶ τὴν πρότερον σύμπνοιαν, Ῥωμαῖοις δὲ
προσχωρήσει λαμπρῶς. Ταῦτα λέγων καὶ διομνύ-
μενος προσεμηχανήσατό τι καὶ ἕτερον ποιοῦν τὰ
ρήματα εὐπαράδεκτα· τὸν γὰρ πρωτότοκον υἱὰ τῆς
συζευχθείσης αὐτῇ Μαρίας (κλήτις τουτωί Μα-
νουήλ) βασιλέα Ῥωμαίων ἀνηγορεύκει, ὑπεκστὰς
ἐκείνῳ καὶ στήματος καὶ ὀνόματος καὶ τὸ προσω-
πεῖον τοῦτο καὶ πρόσχημα κατὰ στίφη τοῦς Ῥω-
μαίους ἀγήροχε. Καὶ τοιοῦτοις μὲν ἐνεπόλει σοφίσμα-
σιν ὁ μαρκέτιος, μὴ πρὸς ἀλήθειαν ὄλωσ δρωμένους,
ὡς τὰ μετέπειτα καθυπέφηνε· τοῦ δὲ γε Βαλδουίνου
τῆ Θεσσαλονικῆ ἐγγίσαντος ἄσας ἐξεβρύησαν λεῶς,
καὶ μετ' εὐσήμων βοῶν σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὴν πό-
λιν περιχαρῶς ἐνδιδόασιν. Ἰκέτευσαν μέντοι μήτ'
αὐτὸν Βαλδουίνου ἐπιβῆναι τῆς πόλεως, μήτε τὴν
εἴσω τὸ στρατεῦμα συγχωρήσει παρελθεῖν δεδιέναι
γὰρ μὴ τὰ ἐκείνου παραγκωνισάμενον ἐντάλματα
τὴν πόλιν σκυλεύσειεν, οἷα μὴδ' ὅπ' ἕνα ταττόμενον
ἡγεμόνα, ἀλλ' ἐκ πολλῶν ἀγιγερμένον φυλαρχιῶν
καὶ πλείστοις ὑποκείμενον ἀρχουσιν. Ὁ Βαλδουίνος
τοίνυν τοῦτο μὲν ταῖς τῶν ἀτιήσεως εὐλόγοις καθ-
υπαρθεῖς, τοῦτο δὲ βάλλουσαν ἔχων μὴ ἀγαθὰ δι-
δοῦσαν οὐκ ἀτάξασθαι τὴν μαρκεσίου μετ' ὀργῆς ὑπο-
χωρήσιν, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ κεντοῦντα τὴν ἀκοήν τὰ
ὅπ' ἐκείνου γινόμενα, τοῖς Θεσσαλονικέσσι προσέειπε
καὶ γράμμα σφίσι ἐρυθρόγραφον ἐνεχείρισε, πᾶσι
τοῖς ἐθίμοις τῆ πόλει τὸ ἔμπεδον χαριζόμενον.
Ἄμελει καὶ πρὸς ἡμέρας ἐναυλισάμενος ἔξωθεν,
καὶ φιλοφρονηθεὶς τὰ εἰκότα, ἐπᾶνεισιν αὐθις εἰς
τὸ Βυζάντιον· ἤδη γὰρ καὶ ἀγγελίαν τοῦτ' αὐτὸ
ἐπισκήπτουσαν δεξάμενος ἦν πρὸς τοῦ δουκὸς
Βενετίας Δανδούλου καὶ ὅσοι τῶν κομητῶν τῆ
Κωνσταντινουπόλει παρέμενον. Ὡς ἐπανῆκε τοί-
νον ὁ Βαλδουίνος, μετὰ πεμπτος γίνεται καὶ μαρ-
κέτιος, Ἰοφρέτινος ἐπιβεδημηκότος αὐτῷ, μέγα
παρὰ τοῖς τῶν Λατίνων δυναμένου στρατεύμασι
(μαρισκάλκος ἦν τάξιμα ὁ ἀνὴρ, δηλοῖ δὲ καθ'
Ἑλληνας ἢ φωνῆ τὸν πρωτοστράτορα), καὶ πῆ-
στεις δύντος ὡς οὐδὲν τι παραγενόμενος πείσεται
ἀηδές. Ἀπαντῶσας καὶ τῷ Βαλδουίνῳ σπεισά-
μενος ἀφίσταται μὲν τοῦ Διδυμοτόχου, ἐς δὲ
Θεσσαλονικίην κάτεισι, καὶ παρὰ πάντων ἀμαχεῖ
παρεισδεχθεὶς τὴν πόλιν εἰσεισι, τὸν καιρὸν ἐν τῷ
αὐτίκα καθυποδύς καὶ τὸ τοῦ τρόπου ἀκαιῶδες τε

A Didymotichum occupat, eoque omnibus modis
firmato Thracias urbes evertit, Orestia de excepta,
quam maximo praesidio a Balduino firmatam praeteriit. Vectigalia ordinat, Romanas colligit, sanctissimo iurejurando dato, et Dei nomen subinde testatus se popularium suorum societate relicta prorsus ad Romanos defecisse. Praeter dejectiones istas aliud etiam machinatus, ut verbis 793 suis fidem astrueret, primogenitum conjugis suae Mariae filium Manuelem Romanorum imperatorem dixit, eique et habitu et titulo cessit. Quo commento Romanos catervatim ad se pellexit, quamvis ea non prorsus ex animo faceret, ut post eventus docuit. Cum autem Balduinus non procul a Thessalonica abesset, omnis populus ei occurrit, et clara voce urbem et sese hilariter dedit: tamen oravit ne vel ipse urbem intraret vel exercitum ingredi pateretur, qui cum non uni duci pareret et ex variis gentibus constaret, vereri se ne illius edicto spreto milites urbem spoliarent. Quare Balduinus partim aequitate postulationis adductus, partim ex irati marchionis discessu nihil boni augurans, partim ob facta illius, quae fama afferebat, anxius, Thessalonicensibus annuit, et rubricatis litteris omnia urbis instituta et consuetudines confirmavit; et aliquot diebus extra moenia honorifice, ut decuit, habitus Byzantium revertitur. Jam enim etiam Venetiarum ducis Danduli, et aliorum comitum qui in urbe permanserant, 794 litteris revocabatur. Balduino reverso marchio quoque per Iofredum quemdam magnae auctoritatis apud Latinas copias virum, quem illi mariscalcum, Graeci prostrostratorem vocant, revocatur; et fide impunitatis accepta in urbem profectus ac reconciliata Balduini gratia, Didymoticho cedit et Thessalonicam descendit; ubi ab omnibus citra dimicationem susceptus urbem ingreditur, in praesentia temporis serviens, ingenii malitia et animo bilingui dissimulato. Neque tamen diutius institutum tenere potuit; sed ut mustelam aebum prodidit, ita ipse Thessalonicenses, cognitis eorum opibus, pecunia multavit. Deinde pulcherrimas aedes dominis ereptas equitibus suis incolendas tradidit; Mariaeque conjuge et parte exercitus ibi relicta, urbis quae Serris et Berrhae finitimae sunt et ad Tempe Thessalonica pertinent, praeter opinionem potitus, semper ea quae teneret exigua ratus, et ob Romanorum simplicitatem ulterius progredi cupiens, etiam Larissam invadere et per Graeciam transitu facto Peloponnesum occupare statuit. Sequebantur eum Romani quoque nonnulli, 795 iique nobiles in primis, qui provincias allicerent et vias complanarent. Fraude quidem et dolo Mariae primogenito filio (hunc enim habitu imperatorio et cum faustis acclamationibus deductum, ut prius Thraces, ita tum Macedones et Thessali et Graeciae finitimae partes cupide accipiebant), re vera Latinis viam monstrabant, et quid agendum esset praescribebant, patriae proditores. Ita marchio gentibus

maximis et urbibus potentissimis longe pluribus quam pro numero copiarum ejus, si urbium et virorum numerum comparatur, citra pugnam potiebantur. Baldvinus quoque Byzantium cum venisset, nec ipse desiderandum sibi esse aut suum exercitum in otio continendum, sed in Asiam trajiciendum et urbes illas oppugnantias censuit, Latinorum potissimum, qui Hellesponti urbem Pegas incolunt, et Trojanorum Armeniorum impulsu, qui eum et cæteros comites ut ad Orientales urbes tanquam paratam prædam occupandas profiscisceretur incitare nunquam desistebant.

Κρατήσας οὖν τούτων ἰσχυρῶς καὶ ἀποφασίως ἐπιβῆναι καὶ δι' Ἑλλάδος ἐλάσαι καὶ χειρώσασθαι τὴν τοῦ Πέλοπος κρήνην ἀπὸ τῶν ἐπιλημμένων μικρῶν καὶ τοῖς ἐμπροσθεν προβαίνειν ἐρῶν διὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀφέλειαν. Συνέποντο δὲ οἱ καὶ τῶν Ῥωμαίων τινὲς, καὶ μάλιστα τῶν εὐγενῶν, παλεύοντες τὰς χώρας καὶ τὰς τρίβους διαμαλιζόντες, καὶ μὲν ἀπάτην καὶ δόλον τῶν πρωτοτάτων τῆς Μαρίας οἰψ (τοῦτον γὰρ βασιλικῶς ἐσταλμένον καὶ μετ' εὐσημῶν φωνῶν προπεμπόμενον, ὡς περὶ ἠθρῶν πρότερον, οὕτω καὶ Μακεδόνες τότε καὶ Θετταλοὶ, καὶ ὅσα ἐς Ἑλλάδα καθήκουσιν, ἀτμίνως ἐδέχοντο), πρὸς ἀληθῆ πρόξενον μαρκισίφ καὶ Λατίνοις προδευταὶ καὶ τῶν πρακτικῶν εἰσηγηταὶ καὶ τῆς πατρίδος προαγωγοὶ γινόμενοι. Καὶ μαρκισίφ μὲν ἔθνην οὕτω μεγίστων καὶ πόλεων κρατίστων ἡγεμονίας ἀμαχεῖ διεδείκνυτο, καὶ πολλῶν πλειόνων τοῦ παρ' ἐκείνῳ στρατεύματος, εἰ πόλιν καὶ ἄδρα τῶν ἀριθμῶν τις ὑπέβαλλεν· ὁ δὲ γε Βαλδουῖνος εἰς τὸ Βυζάντιον ἀφικόμενος ἔγνω μὴδ' αὐτὸς ἡσυχῆ καθῆσθαι μὴδ' ἀπόμαχον εἰκῆ τὴν ὑπὸ οἱ τεταγμένην οἰκουρεῖν στρατιάν, ἀλλ' ἐς Ἀσίαν ταύτην διαδιβάσαι καὶ τῶν περὶ αὐτὴν πόλεων, ἐξερεθισθεῖς εἰς τὴν ἐργον πρὸς τε τῶν Ἑλλησποντίων, Λατίνων, ὧν ἡ πᾶσι Πηγαὶ κτηνώμασται, καὶ τῶν Τρωικῶν Ἀρμενίων. οὗτοι γὰρ οὐδὲ βραχὺ τι γοῦν καθυφῆκαν τὸν Βαλδουῖνον ἐνάγοντες, καὶ τοὺς ἄλλους κόμητας ἐξερεθίζοντες ὡς εἰς προκείμενον ἔρμαιον διαβῆναι τὴν τῶν πόλεων χεῖρσιν.

796 8 Igitur Octobri mense Erricus Balduini frater et Petrus Plancius, vir heroico robore, Callipoli in Orientem trajiciunt. Ac Erricus auxiliariis Armeniorum copiis Trojæ auctus, urbes quæ imperium recusabant male tractabat et vastabat, et victor per Idæ montis angustias Adramyttium usque processit. Petro autem Plancio Pegis Lopadium proficiscenti Theodorus Lascaris circa Romanum cum maximis Romanis copiis occurrit. Quæ cum Latinorum congressum non ferentes fugæ se mandassent, ille, quia nemo erat qui resisteret, sed ab omnibus cum crucibus et sacris Evangelii suscipiebatur, Lopadium abit et supplicibus parcat. Eamdem clementiam cæteræ quoque urbes quæ armis abstinuerunt sunt expertæ, quamvis difficile sit Latinum voce a Græcis dissentientem, avaro ingenio, oculo impudenti, ventre insatiabili, animo iracundo et acerbo, manu perpetuo ense quærenti, lenire obsequiis. Cæterum Prusaensium quoque periculum facturi Latini qui comætu ad diurnam obsidionem ferendam præparato locique situ freti (nam Prusa tumulo **797** imposita est et firmis circumdata mœnibus), et se inexpugnabiles esse rati, non cedebant. Lopadio relicto eam urbem juxta mœnia, qua mons Olympus paululum ab ea reflectitur et saxosus tumulus qui eam ambit interrumpitur, obsident,

Hier. Wolfii notæ.

(81) Περὶ μῆνα φυλλοχόον. Φυλλοχόον ambo codices habent. Sed vetustus Ὀκτώβριον ponit, quem secutus sum, etsi supra idem τὸν φυλλοχόον (sic enim scribendum est: nam a fundendis seu

καὶ στρεβλόχειλον ἐπικυρψάμενος. Πλὴν οὐκ ἐπὶ πολὺ τοῖς δεδομένοις ἐμμεύσας, τῇ δὲ γαλῆ παρομοιωθεὶς ἦν διήλεγξε τὸ στέαρ παρεισπεσόν, ἐς χρήματα τοὺς Θεσσαλονικεῖς ἐζημίωσεν, εὐθαλεῖς τὰς ὑπάρξεις εἶναι μαθών. Εἶτα καὶ τὰς τῶν οἰχῆσεων καλλίστας ἐκ τῶν ἐχόντων ἀφελόμενος τοῖς ἐκ τῆς ἱππῶδος ἐκείνῳ διαδίδωκεν εἰς ἐνείκησιν. Ἐκ δὲ τούτου τὴν σύλληκτρον Μαρίαν καὶ μοῖραν τῆς στρατιᾶς ἐκεῖσε καταλιπὼν ἐξείσιν αὐτὸς, καὶ τὰς πόλεις μέτσειν, ὅσαι τε περὶ Σέρβας καθυπτιάζουσι καὶ τοῖς ὄροις τῆς Βερβόριας προσήγνυται, καὶ ὅσαι πρὸς τὰ [P. 388] Τέμπη τῶν Θετταλῶν παρατι-

νοῦσι. Κρατήσας οὖν τούτων ἰσχυρῶς καὶ ἀποφασίως ἐπιβῆναι καὶ δι' Ἑλλάδος ἐλάσαι καὶ χειρώσασθαι τὴν τοῦ Πέλοπος κρήνην ἀπὸ τῶν ἐπιλημμένων μικρῶν καὶ τοῖς ἐμπροσθεν προβαίνειν ἐρῶν διὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀφέλειαν. Συνέποντο δὲ οἱ καὶ τῶν Ῥωμαίων τινὲς, καὶ μάλιστα τῶν εὐγενῶν, παλεύοντες τὰς χώρας καὶ τὰς τρίβους διαμαλιζόντες, καὶ μὲν ἀπάτην καὶ δόλον τῶν πρωτοτάτων τῆς Μαρίας οἰψ (τοῦτον γὰρ βασιλικῶς ἐσταλμένον καὶ μετ' εὐσημῶν φωνῶν προπεμπόμενον, ὡς περὶ ἠθρῶν πρότερον, οὕτω καὶ Μακεδόνες τότε καὶ Θετταλοὶ, καὶ ὅσα ἐς Ἑλλάδα καθήκουσιν, ἀτμίνως ἐδέχοντο), πρὸς ἀληθῆ πρόξενον μαρκισίφ καὶ Λατίνοις προδευταὶ καὶ τῶν πρακτικῶν εἰσηγηταὶ καὶ τῆς πατρίδος προαγωγοὶ γινόμενοι. Καὶ μαρκισίφ μὲν ἔθνην οὕτω μεγίστων καὶ πόλεων κρατίστων ἡγεμονίας ἀμαχεῖ διεδείκνυτο, καὶ πολλῶν πλειόνων τοῦ παρ' ἐκείνῳ στρατεύματος, εἰ πόλιν καὶ ἄδρα τῶν ἀριθμῶν τις ὑπέβαλλεν· ὁ δὲ γε Βαλδουῖνος εἰς τὸ Βυζάντιον ἀφικόμενος ἔγνω μὴδ' αὐτὸς ἡσυχῆ καθῆσθαι μὴδ' ἀπόμαχον εἰκῆ τὴν ὑπὸ οἱ τεταγμένην οἰκουρεῖν στρατιάν, ἀλλ' ἐς Ἀσίαν ταύτην διαδιβάσαι καὶ τῶν περὶ αὐτὴν πόλεων, ἐξερεθισθεῖς εἰς τὴν ἐργον πρὸς τε τῶν Ἑλλησποντίων, Λατίνων, ὧν ἡ πᾶσι Πηγαὶ κτηνώμασται, καὶ τῶν Τρωικῶν Ἀρμενίων. οὗτοι γὰρ οὐδὲ βραχὺ τι γοῦν καθυφῆκαν τὸν Βαλδουῖνον ἐνάγοντες, καὶ τοὺς ἄλλους κόμητας ἐξερεθίζοντες ὡς εἰς προκείμενον ἔρμαιον διαβῆναι τὴν τῶν πόλεων χεῖρσιν.

ἡ. Περὶ μῆνα τοῖνον τὸν φυλλοχόον (64) τῆς πλεως ἐξείσιν Ἐβέρτος ὁ τοῦ Βαλδουῖνου κασίγνητος· Πέτρος ὁ ἐκ Πλάντζης ὀρμώμενος, ἀντὶρ ἡρώς τὴν ἰσχυρὴν, καὶ πρὸς τῇ παράφω Καλλιπόλει ἦμενοι ἐς ἔω διαπλωίζονται. Καὶ ὁ μὲν Ἐρῆς συμμίξας ἐν Τρωϊκῶν τοῖς Ἀρμενίοις, καὶ μὴν ἡσυχῆς ἦλας ἐκεῖθεν ἐπαμνησάμενος, ἔκειρε τὰς πόλεις καὶ διετίθει κακῶς, ὅσαι μὴ ἐκείνῳ συνέβαινον, κρατήσας δὲ καὶ τῆς Ἰδῆς τοῦ ὄρους καὶ οὐ τῶν ταύτης στενῶν παρελθὼν εἰς τὸ Ἀτραμύτιον προκεχώρηκεν· ὁ δὲ ἐκ Πλάντζης Πέτρος ἔρας ἐ τοῦ τῶν Πηγῶν πολιτισμοῦ τὴν ἐς τὸ Λοπάδιον ἔλταται. Ἀπῆντων δὲ αὐτῶν μετὰ πλείστων Ῥωμαίων δυνάμεων περὶ τὸ λεγόμενον Ποιμανινὸν περὶ τὸν Λάτκαριν Θεόδωρον. Οἱ δὲ τὴν κατ' αὐτὸν ἐμβολὴν τῶν Λατίνων οὐκ ἐνεγκόντες, οἱ μὲν ἐς τὴν ὄρῳσιν, ὁ δὲ Πέτρος ἐς τὸ Λοπάδιον ἀπὸ μὴδὲνα ἔχων τὸν εἰς χεῖρας ἰόντα, ἀλλ' εὐρίσκει πάντας μετὰ σταυρικῶν σημείων καὶ τῶν θεῶν ἐπιγίων δεξιούμενους αὐτὸν, οἱ καὶ κακῶν ἀπαρῶν διέμειναν. Τοῦτο δὲ καὶ ταῖς λοιπαῖς συνέβαινον πόλεσιν, ὅσαι μὴ χωρεῖν διὰ μάχης τοῖς Λατίνοις ἐγνώκεισαν, εἰ καὶ πονηρὸν γρημῆμα εἰς Θεραπίαν Λατίνος, φωνῆ ἀσύμφωνος Ἑλλῆσι, γνώμη φιλογρημῆματος, ὀφθαλμὸς ἀπαιδαγωγῆτος, γαστήρ ἀκόρητος ὄργιλος καὶ δριμύεια ψυχῆ, καὶ χεῖρ διφῶστα τὸ ξίφος δὲ παντός. Πείραν δὲ καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει ἡ

defluentibus arborum foliis nomen habet) Noisbrion interpretatur. Utrum rectius sit, non pronuntio: nam alii maturiorem, alii seriorem hinc habent.

Προῦση λαθεῖν οἱ [P. 389] Λατῖνοι θέλοντες καὶ ἄγωνοι πρὸς οἷς εἰσιν, ἐπεὶ μηδὲ προσεῖχόν σφισι Προυσαῖοι (65), ἀλλὰ σίτα παρεσκευασκότες διαρκῆ πρὸς πολιορκίαν χρονίαν καὶ τῇ θέσει τοῦ τόπου πιστεύοντες μὴ ἂν ποτε βία ἀλῶναι, ὅτι καὶ ἐπὶ γυλόφου φικισται Προῦσα καὶ τείχος ὄχυρόν περιβέβληται, ἄραντες ἐκ Λοπαδίου τῇ Προῦση προσίασι, καὶ τὸ μεσημβρινὸν τείχος διαιλιγρότες, καθὸ τὸ μὲν ὄρος ὁ Ὀλυμπος ἀναχωρεῖ τι βραχὺ τῆς πόλεως, ὁ δὲ πετριώδης λόφος ὁ τὴν πόλιν διαλαμβάνων μελίτησιν ἐκεῖτε τὴν ὄλην τοῦ χώρου διάζωσιν, ἐνέκειντο τοὺς ἔνδον αἰτούμενοι τῇ πόλει σφᾶς εἰσδέξασθαι, ὡς οὕτω τῶν πρὸς βουλήσας ἐπιτευξόμενοι, ὅπερ ἀνάγκη μὴ εὐρεῖν ὑστερον, ἦνίκα τὴν μὲν πόλιν ὡς εἰς χεῖρωσιν αὐτοὶ περιέλθοιεν, τὰ δὲ τείχη ταῖς ἐλεπόλεσι τύπτοιεντο. Μηδὲν δὲ φρονούντων πρὸς ταῦτα ἐνδοξίμων τῶν ἐντὸς, ἐνίων δὲ καὶ θαρσύνωντων τὴν ἐξοδὸν καὶ πολλοὺς τῶν ἐπισήμων βαλόντων βέλεσι καὶ καταβαλόντων, αὐτίκα, ὡς οὐχ αἰρετέν ἐδόκει τὸ τείχος, καὶ μάλιστα τοῖς ἐξ ἐφύδου προσβέλλουσιν, ἐκεῖθεν μεῖλιστανται. Οἱ δὲ Προυσαῖοι πρὸς τὴν τῶν Λατίνων ἄπασιν ἔτι μᾶλλον πλεονέστες φρονήματος κατὰ πλείους ἐπέκειντο. Τὰ δ' αὐτὰ ἔδρων καὶ οἱ τῶν ὑπερδείων ἐλάβοντο, δι' ὧν τὸ πολέμιον ἔετο. Οὐ βραχεῖς δὲ καὶ ἀποστάντες Λατίνων ἴσα τοῖς μὴ δεξαμένοις Λατίνους κατὰ Λατίνων ὠπλίσαντο, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀπέκτειναν. Ἦσαν δὲ καὶ οὕτω τὰ Λατίνων αὐθις ἐπικρατέστερα, καὶ σφαγαὶ προῦθησαν συχναὶ καὶ ἄλλη μὲν, ἀλλὰ δὴ καὶ κατὰ τὸ πόλισμα τὴν Καισάρειαν. Τὰ ἴσα δὲ τούτοις καὶ ὁ Φιλαδέλφειος Θεόδωρος προθέμενος διαπράξασθαι διὰ μάχης χωρεῖ τῷ Ἐβέρῳ περὶ τὸ Ἀτραμύτιον διατριβόντι. Ἀμέλει καὶ μὴ προσδοκίμος ἐπιὼν τῷ ἀνδρὶ τὰ μὲν πρῶτα πρὸς τὸ πλῆθος, ὃ ἐπήγετο, ἀποκνήσαι τοῦτον πεποιήκεν ὡς δὲ διακινδυνεύετα τῷ Ἐβέρῳ ἐδόκει, ἢ ἰππᾶς εἰς παράταξιν διατίθεται. Ἡ δὲ ὄρη τὰ δόρατα ἀνατείνασα τὴν ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐγχείρησιν ἐπέμενε. Ἐπεὶ δὲ βραθύμως εἶχον Ῥωμαῖοι πρὸς τὴν τῆς μάχης πρωτοῖρησιν, κατὰ μὲν δράκοντα φλογωπὸν ἄλλοις λορδοῦμενοι στρατευμάτων καὶ φολίσιν ἐπιφρίσσοντες ὄπλων καὶ ὡς εἰς χάσμα διανοιγόμενοι πρὸς δὲ τὰς ἐπελάσεις ἀτονώτερον ἔχοντες καὶ νωθέστερον, ὡς ἀφ' ἐνὸς συνθήματος οὗτοι τὰ ξυστὰ ἀπειθύναντες καὶ κατὰ τὸ σύνθετες ἀλαλάξαντες, αὐτοῦ δὴ τοῦ Ἐβέρῳ τῶν ἄλλων προεκθορόντος καὶ διὰ μέσων τῶν τάξεων τὸν ἵππον ἐλάσαντος, διασκεδάζουσι Ῥωμαίους, καὶ σφίσι ἐπικείμενοι φεύγουσι φόνου πάρεργον πλείστους ἔθεντο, οἷα τῶν ἵππέων [P. 390] Ῥωμαίων καὶ πρὸς τὴν πρώτην ἔμπτωσιν τῶν Λατίνων καὶ τὴν τῶν δοράτων ἀγκώνισιν ὄλοις ἀποδράντων ῥυτῆρσι, καὶ τὰς περὶ τὰς τάξεις παρεϊκότων εἰς κερὰσιν τοῖς ἀντιμάχοις καὶ προνομήν.

Καὶ τῆδε μὲν τὰ κατ' Ἀσίαν ἐφέρετο· τὰ δὲ Ἑπταπύλιον ἐκπεριελθὼν μαρκήσιος ὑφ' ἡγεμόσι Ῥωμαίοις ἔγε διὰ ταχέων ἐν τοῖς μὴ ὀριαίοις τὴν ὀνυμιν, ὥστε καὶ ἔλαθε τὰ πεδινὰ τῶν Λαρισσαίων κατέγων τοὺς ταῖς ἄκραις ἐφεστῶτας Ῥωμαίους καὶ τὰς ὑπεβολὰς τηροῦντας ἐπιμελῶς, αἰ τὸν μὲν Πηγεῖον ποταμὸν ἐς τὸ στενώτατον πάντη ξυνάγου-

A postulant ut urbe recipiantur. Ita enim quæ velint impetratos : sin urbem oppugnare et arietes murum percutere cœperint, aliam rationem fore. Sed cum cives non modo a deditione abhorrent, sed quidam etiam in aciem egredi ausi multos nobiles sagittis prostravissent, statim ut non expugnari posse munitio, primo præsertim impetu, videbatur, inde recedunt. Prusæi vero ad hostium discessum auctis animis, majoribus copiis Latinos a tergo urgebant. Idem et alii faciebant, montanis occupatis, per quæ hostibus transeundum erat. Neque pauci 798 a Latinis defecerunt, et eos neque oppugnarunt ac ii qui eos non receperant, et multos occiderunt. Nihilominus tamen etiam sic res Latina superior fuit, cædesque multæ cum alibi tum ad urbem Cæsaream factæ sunt. Nam Romani quidam signifero, qui Latinorum exercitum antecedeat, occiso, vexilloque in tumulto collocato, cohortes quæ sequebantur illo conspecto ad se pellexerunt, a quibus ubi Romanos esse cognoverunt, facillime ac celerrime profugati ac male multati sunt. Idem institutum Theodorus Philadelphiensis imitatos, Errico circa Adramyttium agenti arma infert, ac inexpectato superventu et multitudine principio terrorem incutit. Sed cum Errico Martis alea tentanda videretur, equitum aciem instruit ; qui hastis in altum elatis Romanorum congressum expectabant. Qui cum a lacesendo abhorrent, et instar flammivomi serpentis antractibus copiarum sese flecterent, et squamis armorum horrerent, et utriusque cornu explicatione velut hitatum quemdam præ se ferrent, et 799 tamen segnius atque ignavius invaderent, Latini veluti signo dato directis hastis et clamore de more sublato, ipso Errico ante alios erumpente et per mediani hostium aciem equo percurrante, Romanos dissipant, et fugitibus incumbentes plurimos occidunt. Nam Romani equites ad primam Latinorum impressionem et bastarum directionem concitatis equis fugientes pedestres ordines hostibus trucidandos reliquerant et spoliandos.

C στόματος ταῖς ἐκατέρων τῶν κερᾶτων ἀναπτύξουσι, Hoc Asiæ statu, marchio per Thessala Tempe Romanis ductoribus egressus copias in locis non montanis adeo celeriter duxit, ut in Larissæ campustria perveniret ignaris Romanis qui montium cacumina accuratis excubiis tenebant ; quibus Peneus fluvius ubique in angustissimum alveum coactus in magnos fluctus attollitur, ripis reso-

Hier. Wolfii notæ.

(65) Προυσαῖοι. Προυσαῖς et Προσηνοί, οἱ ἐν τῇ Προῦση. Aliis atque aliis in locis hæ formationes inveniuntur.

nantibus; et unum, eumque angustum tramitem et transitu haud facilem aperiunt, ut vix quaterni milites præ rupibus et torrentibus possint incedere. Larissa digressus ulterius pergebat, nemine resistere audente, donec sero ac vix tandem Scurus Leo circa Thermopylas 800 insidias ei struxit. Sed nullo forti edito facinore, ad solum conspectum Latinorum equitum territus Acrocorinthum confugit. Scurus hic Nauplio ortus aliquandiu vi magis quam voluntate popularium principatum tenuit a patre susceptum, ad cuius imitationem non sine sanguine imperavit. Sed confusione rerum auctus, et turbulentis temporibus ut torrentes imbribus et turbinibus undæ tumefactus, e parvo magnus exstitit. Argos dolo, Corinthum latrocinio cepit: et grassando subinde progressus ipsas Athenas cum bellicis navibus et exercitu per Isthmum tracto est adortus, ea spe se arcis facile potiturum, aut machinis adductis imbelles præsidium facile territorum. Cæterum ea agitabat animo et frustra conabatur, quæ ad exitum perducere non poterant. Nam Athenarum summus pastor Michael Choniates, frater meus (meus inquam: nam laudi mihi duco cognationem ejus, et ei me sanguine propinquum esse gaudeo, licet a virtute et eloquentia ejus remotissimus), cum sui muneris esse intelligeret consilio et precibus rem publicam juvare, Scuri castris visis, pie cum eo agere instituit, an hominem, præsertim non 801 ignotum sed sæpe collocutum, amovere posset. Itaque ex urbe tanquam superiore loco monitorum sagittas ejaculatur, et pastoralis funda divina verba jacit. Aliquando etiam spiritualibus minis tanquam arietibus animum illius sternere instituit. Non enim decere eum qui Christianus sit et inter Romanos nomen suum profiteatur, Romanos bello petere, nisi forte solis labiis Christianum agat, ut et veste et lingua duntaxat Romanum, corde vero a Christianis sit remotissimus. Quam vero causam habeat oppugnandi Athenas? nam Argivis ob vicinitatem posset forsitan aliquid crimini dare, quo illorum expugnatio excusetur, quemadmodum et Corinthiis nuper archiepiscopi eorum crebras insidias objecerit, unde Romanum exercitum Nauplium accurrere et naves hostiles appellere viderit. Athenienses vero et ipsum, ut locis distent, ita nihil invicem habere negotii, et ab omni æmulatione remotos esse. Cum urbis porro sacerdote nihil intercedere nisi pia et spiritualia commercia, quoniam hunc ipse patrem et pastorem appellare nunquam recusat, et suavitate orationis ejus magis afficiatur quam mellis dulcedine, eaque semper frui cupiat, hic vero ipsum in spiritualium liberorum numerum

Α σιν, ὡς καὶ καχλάζειν ἐν πολλοῖς ἐπὶ μέγα τὸ ῥόθιον καὶ τὰς ὄχθας τῆ τῶν κτύπων ἀνιπέμφει συνεπηχεῖν, περὶ δὲ τὰς τῶν ὄρων ὑποβάσεις μίαν ἀτραπὸν παρανοίγουσι, συνεπτυγμένην καὶ ταύτην καὶ χαλεπὴν τοῖς βαδίζουσι, ὥστε πη μὴδ' ἐπὶ τῶν σάρων ἀσπίδων (66) αὐτὴν ἀναπτύσσεσθαι, ὑπὲρ πετρῶν λισσάδων καὶ ποταμίου ξέματος ἐς τὴν πάντη συνιοῦσαν στενόπορον. Ἐκ δὲ Λαρίσσης ἐκαστὸν προύχῳρει τοῖς ἔμπροσθεν, μηδενὸς εἰς χεῖρας αὐτῶν προσεῖναι θάρρειν ἔχοντος. Ὅψὲ δὲ καὶ μόλις πρὸς τὰς θερμοπύλας λόχον ὁ Σγουρός λέων ὑποκχθίσα, μὴδὲν δὲ τι καὶ δράσας γενναῖον, ἀλλὰ καὶ πρὸς μόνην τὴν τῶν ἰππέων Λατίνων ὄψιν ἀλλοφρονήσας φυγὰς ἐκείθεν ἐς τὸν Ἀκροκόρινθον ᾤχετο. Ὁ δὲ Σγουρός οὗτος ἐκ τοῦ Ναυπλίου γεγεννημένος χροῖν μὲν τινα τῶν ἐκ τοῦ γένους βία μάλλον ἤπερ πατὴρ κατῆχευε, πατρῷόν τι μέτρον ἀναπληρῶν καὶ χειρίζον οὐχ αἱμάτων καθαρεῦον κληρούχημα· αἰεὶ δὲ τῶν πραγμάτων ἀνωμάλῳ ἐπιδιδούς καὶ τοῖς στασιώδεσι καιροῖς οἰδαινόμενος μέγας ἐκ μικροῦ πρόσεισιν, ὡς οἱ χεῖμαρροι τοῖς ὄμβροισι καὶ τοῖς βιαίοις τὰ κύματα πνεύμασι. Τὸ γὰρ ἰππόδοτον Ἄργος ὑπονοθεύσας, καὶ ἐπὶ τῶνδε τὴν Κόρινθον ληϊστὰς, καὶ πρωϊῶν αἰεὶ τοῖς ληστεύμασιν, εἶτα καὶ τὰς Ἀθηναίαις αὐταῖς προσήραξε μετὰ πολεμικῶν νῆων καὶ τὸν Ἰσθμὸν διελθόντος στρατεύματος, ἐλαπίθαι ὁλοκλήρως ὡς εὐμαρῶς κρατήσῃ τῆς ἀκροπόλεως, ἢ γούν ἐλεπόλεις ἐπιστήσας ὡς ἀπόλεμον θροήσῃ τὴν ἔνδον ἀπομαχόμενον. Πν δ' ἀναπεμπάζων ἐρᾶ καὶ εἰκαίως διανοοῦμενος τὰ μὴ πέρας ἔλῳ ἀφῆμενα. Ὁ γὰρ ἀρχιποιμὸν Ἀθηνῶν Μιχαήλ ἰσθμίου νιάτης (κασίγνητος οὗτος ἐμὸς, καὶ ἐμὸς· ἐγὼ γὰρ λωπίζομαι γὰρ τῆ ὁμογιότητι, καὶ χεῖρα καὶ αἷμα τῶ ἀνδρὶ συναπτόμενος, εἰ καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ λόγου κατὰ διάμετρον ἐκδίσταμαι) τὸ οἰκεῖον λάχος ὄρων (67) τῶν αὐτοῦ βουλῶν καὶ εὐχῶν ἐξεχόμενον, ἐπεὶ παρευθαλόντα θεάσαστο τὸν Σγουρόν, ἔγνω μετεῖναι τοῦτον θεοφιλῶς, εἴ πως ἐκείθεν ἀποστῆσαι δυνήσεται, μὴδ' ἄλλως ἀσυνήθως ἔγνω πρὸς αὐτόν, ἐς δὲ λόγους ἐλληλυθότα πολλὰ κενώσας δὴ ὡς ἐξ ὑπερδείων τῆς πόλεως τοξεύει παραπέσεων βέλεμνα, καὶ τῆ ποιμαντικῆ σφενδόνη ἀκροβολίζεται διαφειδὸς θεόπλοκα ῥήματα. Ἔστι δ' ὅτι καὶ ὡς ἐξ ἐλεπόλειν τῶν πατρικῶν ἀπειλῶν πειρᾶται κατασεῖν τὸ ἐκείνου φρόνημα, μὴ δεῖν λέγων ἐπὶ Χριστοῦ καλούμενον καὶ Ῥωμαίοις συνεξεταζόμενον διὰ μάχης Ῥωμαίοις χωρεῖν, εἰ μὴ πιστοῦται μῆνοις [P. 391] χεῖλεσι τὸ Χριστώνομον, ὡς ἐσθῆτι καὶ γλώττῃ τὸν Ῥωμαίοις ὁμόφωνον, τῆ δὲ καρδίᾳ πόρρω πλάζοιτο τῶν καλουμένων ἀπὸ Χριστοῦ. Τὸ δὲ καὶ ἔχων Ἀθηναίοις ἐπερχαλεῖν τῆ Ἀττικῆ ἐπεστράτευσε; τοῖς μὲν γὰρ γείτοσιν Ἀργείοις εἶχεν ἔν τι καὶ ἐπάγειν ὡς ὁμόροις αἰτίαιμα, ποιοῦν ἀνεύ-

Hier. Wolfii notæ.

(66) Ἐπὶ τῶν σάρων ἀσπίδων. Ἐπὶ μιᾷ ἀσπίδος παραταξάμενοι apud Isocratam in Archidamo legitur. Quod vix credibile videtur, aciem in longum extensam nec uno viro profundiore multis millibus restitisse.

(67) Τὸ οἰκεῖον λάχος ὄρων. Converti, cum sui muneris esse intelligeret. Quod si cui displicet, resonat cum suum gregem, vel cives suos, a consiliis et precibus suis pendere videret.

θεῶν συνεργίτου κἀν τοῖς καιροῖς ὑπερασπιζόντος Ἀ
 ἐς ἄλλην οἰκίαν ἡγησάμενου, γνωστούς ἡμῖν Βε-
 νετικούς τρέφουσαν, κατὰ βραχεῖς ἔξιμεν ἐκαίθεν,
 ὡς δορυκτῆτος ἐκείνῳ κλήρος, ἐκ χειρὸς ἐλκόμενοι
 κιτηφεῖς καὶ δυσεῖμονες καὶ οὕτω παραπεμπόμενοι.
 Ἔπει δ' ἐκείνο τὸ μέρος τῆς πόλεως εἰς κλῆρον
 τοῖς Φραγκλοκοῖς ἐπέλαχε, μετανάσται πάλιν γινόμε-
 μεθα, ἥτε καὶ τῶν ἐπὶ τῆς θεραπείας ἡμῶν ἄλλων
 ἄλλη διασπαρέντων καὶ πάντων ἀπανθρώπως ἡμᾶς
 παρεικότων ἐπωμάδια φέρειν ἡμεῖς ἡναγκάσμεθα
 τὰ μήπω τῶν παιδαρίων ποσὶ χρώμενα, στέγει
 δὲ ὑπὸ μάλην καὶ ἄβρενα παῖδα ὑπομαστίδιον, καὶ
 χωρεῖν οὕτω διὰ μίσου τῶν ἀγυῶν. Ἡμέρας τοί-
 νου πέντε μετὰ τὴν ἄλωσιν τῇ πόλει προσμεινάντες
 ἀπαίρομεν καὶ ἡμεῖς. [P. 379] Ἦν δὲ τότε Σάββα-
 τον, κατὰ θέαν οἴμυι καὶ μὴ τυχηρὰν περίπτωσιν
 ἢ συγκυρίαν οὕτωσί πως συμβᾶν ἄλογον, καὶ χει-
 μῶν, ἐπὶ δὲ καὶ πρὸς ὠδίσις ἔτι ἡμῶν ἢ σύζυγος
 ὥστε καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ προαγόρευμα ὁ φησιν εὐ-
 ξασθαι μὴ γενέσθαι τὴν φυγὴν ἡμῶν χειμῶνος ἢ
 Σαββάτου, καὶ, « Οὐαὶ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις ἐν
 ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, » ὡς εἴπερ ἐφ' ἡμῖν προει-
 ρητο, πέρασ ἀτεχνῶς εἴληφεν. Ὡς δ' ἰκανοὶ συνήθει
 καὶ συγγενεῖς καὶ πλήθος ἕτερον κατὰ θέαν ἡμῶν
 συνδραμόν τῆς πορείας εἰχόμεθα, ἐπ' ἴσης ἀγορᾶ
 μυρμηκῶν διόντες τὰς τριόδους, προσσηνῆτων
 ἡμῖν οἱ στρατοί, οὐχ ὠπλισμένοι πρὸς ἀκρίθειαν,
 μοχαίρας δ' ἐπιμήκεις παρὰ πλευρὸν πλάγιον τοῦ
 ἵππου ἐξηρητημένοι καὶ παραξίφθια ταῖς ζώνας
 ἐνέμενα φέροντες, οἱ μὲν τῶν σκύλων ἐμφοροτοί,
 οἱ δὲ τοὺς παριόντας αἰχμαλώτους ἐξιχνιάζοντες
 εἰ λαμπρὰν ἐσθῆτα περίκεινται διεβρωγῶτι περι-
 στελλομένην χιτῶνι ἢ γούν ἀργύριον καὶ χρυσίον
 τῶν κόλπῳ ἐνθάπτουσιν, οἱ δὲ καὶ γυναικῶν ταῖς
 κάλλει διαφερούσαις πεπηγῶσι βλέμμασι μηδὲ ῥα-
 δίως ἀποσπασμένοις ἐνατενίζοντες ὡς ἀρπάσσοντες
 αὐτίκα καὶ βιασόμενοι. Περί ταῖς γυναῖξιν τοίνου
 ἡμεῖς δέισαντες τὰς μὲν ὡς ἐν σηκῶ τῶν μέσῳ ἡμῶν
 ἀπειλήφειμεν, ταῖς δὲ νεάνισιν ἐπεσιτήψαμεν ἐν-
 τρήψασθαι πληρῶ τὰ πρόσωπα ἀντιβρόπα τῶν πρώην
 κομμώσεων καὶ τὸν πυρσὸν οὕτω κατασδέσαι τῶν
 παρειῶν, ἵνα μὴ ὡς ἐν νυκτὶ φρυκτωρούμενον πῦρ
 προκαλεῖται τοὺς ὀδευτὰς πρῶτα μὲν θεατὰς, ἔπειτα
 δ' ἔραστὰς, ἐκ δὲ τούτου καὶ βιαστὰς, ἀνεύθυνον
 ὀρῶντας τὸ ἴδιον θέλημα, ἅμα καὶ χεῖρας ἱκέτιδας
 αἶροντες εἰς θεὸν καὶ μετὰ συνοχῆς καρδίας τὸ
 στήθος τύπτοντες καὶ δακρύοις τὰ ὄμματα τέγγόν-
 τεσ, εἴ πως ἅπαντες καὶ πᾶσαι τοὺς ὠμηστὰς
 ἐκείνους θῆρας σχοίημεν ἀδιαλώβητοι παρελθεῖν.
 Ἔδει δὲ διὰ τῆς Χρυσείας πόλης ἡμᾶς ἐξελθεῖν.
 Ὡς δὲ περὶ τὸν νεῶν ἡκομεν Μωκίου τοῦ καλλι-
 μάρτυρος, ὑβριστῆς καὶ ἀνόσιος βάρβαρος ὡς ἄ-
 μνάδα λίκος ἐκ μέσων ἡμῶν ἀφαρπάξει κόρην
 εὐπλόκαμον, τινὸς τῶν ἐπὶ τῷ δικάζειν θυγάτριον.
 Πρὸς τὴν οἰκτροτάτην τοίνου ταυτηνὶ θέαν ἢ μὲν
 συνοδίᾳ πᾶσι διαθροηθέντες ἐξεβοήσαμεν, ὁ δὲ πατήρ
 τῆς παιδὸς γῆρξ καὶ νόσῳ τετροχωμένος, τότε δὲ
 καὶ σφαλεῖς κατὰ πέλατος, ὀλοφουρόμενος καὶ τῷ
 πληρῶ φουρόμενος δόχμιος ἔκειτο, ὡς εἰς συκλήν

dum ingredi poterant, humeris impositis. Et
 filiolium lactentem adhuc sub ala ferre et ita per
 medios vicos incedere coacti sumus. Et dies quin-
 que post captam urbem commorati et ipsi disces-
 simus die Sabbati. Quod divina providentia et non
 fortuito casu factum videtur. Accedebat et hiems,
 et nostra uxor vicina erat partui, ut illa Christi
 prædictio, quæ monetandum esse ne fuga nostra
 in Sabbato et hieme fiat, et prægnantibus in diebus
 illis male ominatur, non secus ac si nostra causa
 dicta esset, exitum sortiretur. Ut vero complures
 familiares et cognati aliaque turba ad nostrum
 conspectum confluerant, non aliter quam cætus
 fornicarum per trivia pergobamus, occurrentibus
 nabis exercitibus non accurate armatis, 779 sed
 prælongis ensibus ad latera equorum suspensis, et
 pugiones cingulis insertos gestantibus; quorum
 alii manubiis onusti erant, alii prætereuntes cap-
 tivos excutiebant, an sub lacra tunica splendidam
 vestem celarent aut argentum aurumve in sinu
 occultarent. Alii mulieres forma præstantes ita
 defixis oculis intuebantur, quasi mox eas ad stu-
 prum rapturi essent. Nos igitur mulieres, earum
 pudicitia metuentes, in medium agmen tanquam
 in ovile recepimus, adolescentulas vero cæno
 faciem illinere ut pridem fucis, atque ita ruborem
 genarum exstinguere jussimus, ne formæ venustas
 principio, ut viatores noctu elatus ignis, specta-
 tores, deinde amatores, postremo raptores allice-
 ret, cum sibi licere viderent omnia. Interim sup-
 plices ipsi manus ad Deum tendebamus, afflictis
 animis pectora plangentes et oculos rigantes lacry-
 mis, si quo modo omnes immanes istas feras salvi
 et inviolata pudicitia evaderemus. Cum autem
 nobis per Auream portam exeundum esset, ut ad
 inelyti martyris Mocii ædem venimus, insolens et
 nefarius quidam barbarus 780 puellam formosam,
 judicis cujusdam filiam, e medio nostrum tanquam
 lupus agnam abripit. Quo miserrimo spectaculo
 totus cætus noster consternatus exclamavit; puel-
 læ vero pater, senio et morbo afflicto, tum etiam
 in cænum prolapsus ac contaminatus, jacens crebro
 me tanquam ficulnum præsidium intuebatur, et
 nominatim orabat ut sibi pro virili ad puellam
 recuperandam adjumento essem. Itaque statim
 conversus vestigia raptoris persequor, cum lacry-
 mis vim factam proclamans, et supplicibus gesti-
 bus opem prætereuntium militum implorans, qui
 linguæ nostræ non plane rudēs erant, quorundam
 etiam manibus prehensatis. Et vix quosdam ad
 commiserationem ita flexi, ut impudentem et libi-
 dinosum illum hircum ulcisci cupientes a me ad
 ædes illas perducerentur. Quo cum ventum esset,
 mulierosus ille virgine introducta in foribus stabat,
 ut si qui vim facturi essent, eos repelleret. Ego
 vero digito eum commonstrans, « Iste, » inquam, «
 luce teste injurius vestræ nobilitatis edicta contem-
 psit. 781 Vos enim edixistis, de conjugatæ mulie-
 ris aut virginis aut dedicatæ Deo puellæ vel impu-

ciam uxorem ducit, quæ prius Stephano Tribalorum duci nupta, ab eoque repudiata et Byzantium reversa, post captam urbem et desertam Alexio Ducæ cognomento Murzuflo, qui Romanum imperium postremus invasit nupserat. Sed ne is quidem illam ad senectutem usque tenuit. Nam Eudociæ pater Alexius, haud scio qua re impulsus, dolo eum comprehensum luminibus orbavit, erro errorum infestissimus, et imperio dejectus simili calamitate conflictato inimicissimus. Neque multo post excæcationem a Latinis comprehensus Ducas Byzantium reducit, et ob dominum et imperatorem suum comprehensum et laqueo enectum in iudicium adductus, pro sui defensione attulit illum patriæ proditorem exstitisse et dignas suo scelere dedisse pœnas. Neque se unum id fecisse, sed et reliquos illius cognatos. Verum illi, sprete ejus oratione, et iis quæ adjungere cupiebat plane repudiatis, capitis hominem condemnant, novo et violentissimo supplicii genere. Nam in altissimam columnam, quæ in Tauro stat, perductum præcipitant. **805** Is vero aliquandiu in pedes descendens, deinde in caput subversus et humi allisus miserabiliter interit. Scurus autem ducta Eudocia, marchione in Græciam transituro, ut paulo ante dixi, Thermopylarum angustias et altum montem eis imminentem, cæteraque loca quæ Græciæ aditum intercludunt, accurate custodiebat. Verum nihilominus ille iis locis facillime potitus est ob nostrorum ignaviam ac degeneres abjectosque animos, subinde potentiores colere volentium; idque cum non magnum adduceret exercitum nec inter se consentientem, sed perlisque in rebus, quippe ex multis urbibus collectum, dissidentem. Et cum ipsam Bœotiam invaderet, tam cupide susceptus est quam quisquam qui ex longinqua et diuturna peregrinatione domum revertitur. Progressus etiam Attica potitur, et arci præsidium imponit. Cum autem idem archiepiscopus, ut pridem Scurus, ita et tunc marchionem propulsare posset, tamen tempus a resistendo alienum esse ratus, quippe urbe imperatrice expugnata et tam Orientalibus, quam Occidentalibus provinciis Latinæ hæstæ umbram subeuntibus, citra dimicationem munitione cedit. Postremo **806** Eubœa quoque, omissa defensione, supplices ad marchionem manus tendit, et exercitui Euripo concitatiore pontem substernit; et in ipso freto castellum ædificatum, in eoque sedentem exercitum cernit, a quo mutabiles insularium animi et callida consilia a defectione coercerentur. Sed quid meam orationem barbari antevertunt et historiæ cursum occupant, nec ab ullo adversario detinentur? nam hæc, ut Thebis spoliatis et Athenis occupatis in Eubœam transierint, adhuc refert: illi vero, non ut pedites, sed ut aeris volucres, alis supra historiam evecti, ad

Hier. Wolfii notæ.

(67) Οὗτος γὰρ τῶν τοῦ βορρῶν πλευρῶν καταστροφῶν. Non satis æsequor quid sibi velit. Vetustus

A Ἀλεξίῳ συγγίνεται (οὗτος γὰρ τῶν (69) τοῦ βορρῶν πλευρῶν καταστροφῶν καὶ τῆς ἐν πόλεσιν ἀρχούσης ἐκτοαιρισθεῖς τοῖς θετταλοῖς παρῆβαλε Τίμπεσιον), ἐπὶ δὲ καὶ τῆς ἐκείνου θυγατρὸς Εὐδοκίας εὐνότης γίνεται. Αὕτη δὲ Στεφάνῳ συναφθεῖσα πρότερον τῆ ἀρχηγούντι τῶν Τριβαλλῶν παρὰ μὲν ἐκείνου ἐμβριθῶς ἀποπέμπεται, τὸ δὲ Βυζάντιον κατειληφὺς εἰς γυναῖκα ἄγεται ὑστερον μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἀπονόστησιν Ἀλεξίῳ τῆ Δούκῃ, ὃς ἐπανομάζετο Μούρτζουφλος καὶ τὰ σῆπτρα τῶν Ῥωμαίων λίσσθος ἐνεχειρίσατο. Πλὴν οὐκ οὗτος ὁ Δούκας ἕως γήρωος καὶ προσβίου τῆ Εὐδοκίᾳ συνήκασεν· ὁ γὰρ ταύτης πατὴρ Ἀλέξιος, οὐκ οἶδ' ὅ τι παθὼν, σὺν δόλῳ τὸν ἄνδρα συνελήφθη καὶ κακῶς ἐς τὰς κόρας διέθετο, πλάνης πλάνητα μὲν κομιδῇ καὶ φυγᾷ βασιλείας τῆ ἀποπεσόντι ταύτῃ ἀντικαθήμενος. Μετ' οὐ πολὺν δὲ τινα χρόνον πρὸς πρώτησιν εἰς χεῖρας ἐμπεσὼν τῶν Λατίνων ὁ Δούκας εἰς τὸ Βυζάντιον ἀνακομίζεται, καὶ ὑπὸ δίλῳ ἀρχεῖς ὡς τὸν ἑαυτοῦ κύριον καὶ βασιλέα συνειληφῶς καὶ τοῦ ζῆν ἐξαγαγὼν δι' ἀγχόνης ἀπελοχίσσατο μὲν ἐκείνον προδότην τῆς πατρίδος ὀφθῆναι καὶ ἀξίως τὰ εἰκότα παθεῖν, μὴ μόνῳ δὲ οἱ ταῦτα διαπραχθῆναι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅσοι κατ' οἰκείωσιν καὶ ἴσως ἐκείνῳ συνήκοντο. Οἱ δὲ μὴ προσχόντες οἷς ἐπὶ κεν, οὔτε μὴν οἷς ἐτι ὤδινεν εἰπεῖν τὰς ἀκοὰς ὅπως οὖν ὑποσχόντες, καταψηφίζονται θάνατον τοῦ ἠδρόος καινότερον τε καὶ βιαιότερον. Εἰς γὰρ τὸν ἐν τῆ Ταύρῳ ἰστάμενον ὑψηλῆ κίονα τοῦτον ἀνιηκόντες βάλουσι ἐκείθεν κάτω· ὁ δ' ἐπὶ πῶμας μέχρι τινὸς κατιῶν, εἴτα ἀνατραπείς κατακάρα μὲτὰ βραχὺ καταβράχης δόχμιος διέβροχξεν οἰκίστα τὴν ψυχὴν. Τῆ γοῦν Εὐδοκίᾳ συναφθεῖς ὁ Σγουρὸς τοῦ μαρκεσίου τῆ Ἑλλάδῃ προσάγοντος αὐτὸς, ὡς μικρῶ πρόσθεν εἰρήκειν, τὸ ἐν Θεσσαλίαις ἐτήρει τέναγος καὶ τὸ ἐπικρεμῆμενον ταύτης σκίον ὄρος καὶ ὑψηλὸν ὄμβρον καὶ τῶν ὄψεσιν τὴν Ἑλλάδα δυσπρόσοδον τίθησιν. Ἀλλὰ καὶ οὕτω καὶ πᾶσαν εὐμάριαν οἱ ἐκεῖσε τῆ μαρκεσίῳ ὑπέκλυον ἀγενεῖ καὶ καταβεβλημένῳ [P. 393] φρονέσῃ καὶ προσχωρεῖν αἰεὶ πως ἐγνωκότε τοῖς κρείττοις καὶ ταῦτα μὴ στρατιῶν ἄγοντι μωριότημον μὴ συμβαίνουσιν ταῖς γνώμας, ἀλλ' ἀσύμφωνον ἢ πλειστοῖς ὡς ἐκ πόλεων ἠλισμένην πολλῶν. Ἐλάσῃ δὲ καπὶ τὴν Βοιωτίαν αὐτὴν, ὡς οὐδέ τις ἐπανήκασ οὐκάδε χρόνιος, ὑπὸ τῶν Καδμείων ἀσμένως προσδέχεται. Προῖων δὲ κρατεῖ καὶ τῆς Ἀττικῆς, καὶ τῆ ἀκροπόλει φρουρᾷν ἐγκαθίστησιν. Εἶχε δὲ ὁ πρῶτος ἐδρεύων ἱερατικῶς τῆς πόλεως, ὡς περ Σγουρὸν πρότερον, οὕτω καὶ τότε μαρκεσίον ἀποπέμψασθαι μὴ εἶναι δὲ δοκιμάζων καιρὸν ἀντιστάσεως, οἷα τῆς τῶν ὄλων βασιλίδος ἀλούσης, τῆς δ' ἐσπερίου καὶ ἐφᾶς ὑπὸ Ῥωμαίων λήξεως τὴν σκιάν ὑπιούσης τοῦ Λατινοῦ δόρατος, ἀναιμωτὶ τοῦ ἐρούματος ὑπέκλυται. Ἐπὶ πᾶσι δ' οὐδ' Εὐβοία γενναῖον βλέπει τι καὶ ἐλεύθερον, ἀλλὰ καὶ αὕτη χεῖρα προτείνει,

codex et hic mutilus est, ut et alibi, ubi ejus subsidio perquam opus est.

καὶ βασιλῆς μὲν τῶν βασιλῶν, πόλεων, ἄσμα δὲ ἀσμάτων καὶ λαμπρότης λαμπροτήτων, καὶ τῶν σπανίων πανταχῇ θαυμάτων σπανιώτερον δράμα, τίς ὁ διασπᾶσας ἡμᾶς ἀπὸ σοῦ ὡς ἐκ μητρὸς φίλης τέκνα φιλοῦμενα; τίνες γυνοίμεθα; ποῖ τραποίμεθα; ποίαν παραψυχὴν εὐροίμεν γυμνοὶ, ὡς ἐκ κοιλίας μητρὸς τῶν σῶν ἐκσπασθέντες κόλπων, καὶ φανέντες παρ' ἔθνεσι κιθάρα καὶ θρούλλημά, ἀδελφοὶ Σειρήνων, ἑταῖροι στρουθῶν, καὶ ψωμιζόμενοι μὲν ἀνάγκας, ὕδωρ δὲ γολθῆς ποτιζόμενοι; Πότε σε θαυμάσμεθα οὐχ ὡς νῦν πεδίον ἀφανισμοῦ καὶ κοιλάδα κλαυθμῶνος καὶ πατουμένην ὑπὸ στρατοπέδων, εἴτε μὴν ἐξουθενημένην καὶ ἀπωσμένην. ἀλλ' ἐξαιρουμένην καὶ σωζομένην, καὶ προσκυνουμένην ὑπὸ τῶν ταπεινωσάντων σε καὶ παροξυνάντων σε, καὶ γὰρ ἔθνων θηλάζουσαν καὶ πλοῦτον βασιλείων ὡς πρώτην ἔδουσαν; πότε δὲ καὶ ὡς φύλλα συκῆς καὶ χιτῶνας δερματίνους ἀποδαλούμεθα τὸ ῥικνὰ ταῦτα ῥάκη καὶ μὴδὲ τοῦ παντὸς ἐξικνούμενα σώματος, ἃ ἡμῖν περιέθεντο οἱ ἐπίβουλοι ὡς ὄφεις ἀλλόφυλοι, τὰ σῶνικα ἡμῖν κατὰ καὶ ἐπίβουλα καὶ βαρύζηλα, ἐπειδυσάμεθα δ' αὖθις τοὺς ἐξ ὕψους στιλπνοτέρας καὶ χλιδῶντας χιτῶνας, οὓς πρώτην περιεκέμεθα; Ἄλλ' ἴλασαι Θεοῦ, ἀγιωτάτη τῷτ πόλεων' προδαλοῦ τεύς νεῶς, τὰ τῶν μαρτύρων λειπόμενα, τὰς συμφορὰς αὐτάς, τῶν πειρατηρίων τὸ μέγεθος, ὧν εἰς κέρρον μετέσχηκας, ἀνδράσιν ἀνοσίους ἐκδοθεῖσα εἰς πύρωσιν. Ἐπικάλεισσι γὰρ με, φησὶν, ἐν ἡμέρᾳ θλίψέως σου, καὶ ἐξελοῦμαι σε, καὶ δοξάσεις με. Ἄρα δὲ προσθήσω καὶ εἰς σέ ποτε ἐπιβλέψαι, καμμέγιστε ναὶ καὶ θεϊότατε, οὐρανὲ ἐπίγειε, θρόνε C δόξης Θεοῦ, Χερουδικὸν ὄχημα, στερέωμα δεύτερον, ἀγγέλλον τὴν τῶν χειρῶν Θεοῦ ποίησιν, θέαμα καὶ ἔργον ἐνδοκὸν καὶ εὐριζον πάσης τῆς γῆς ἀγαλλίαμα; Καὶ τίς ὁ ἐπαγγαλλόμενος εἰ μὴ μόνος ὁ ἐν οἷς πέπονθε πειρασθεὶς τοῖς πειραζομένοις βοηθεῖν ἐπιστάμενος, καὶ ρύόμενος πτωχῶν ἐκ χειρὸς στερρότερων αὐτοῦ καὶ πτωχῶν καὶ πένητα ἀπὸ τῶν διαρπαζόντων αὐτὸν, καὶ ποιῶν πάντα καὶ μετασκευάζων αἰεὶ πρὸς τὸ βέλτιον; »

εἰ, Ταῦτ' ἐξ ὑπεράντλου ταῖς ἀχθηδόσι ψυχῆς κενώσαντες πορευόμενοι ἐπορευόμεθα, κλαίοντες καὶ βίλλοντες τοὺς θρήνους ὡς σπέρματα. Εἰ δὲ καὶ ἐρχόμενοι ἤξομεν, αἰρόντες ἐν ἀγαλλιάσει τὰ τῆς δεξιωτέρας ἀλλοιώσεως δράγματα, δῶρον τοῦτο Θεοῦ τοῦ παρακαλοῦντος τοὺς ὀλιγοψύχους καὶ σωτηρίου περιτιθέντος ἱματίον καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης ἐνδύσαντος. Προῆγε δὲ ἡμῶν ὁ οἰκουμενικὸς ἀρχιεπίσκοπος, μὴ πῆραν φέρων, μὴ χρυσὸν ἐπὶ τὴν ὄσφυν, ἀραβδός καὶ ἀσάνδαλος καὶ χιτῶνιον ἐν περιεκέμενος, ἐντελής εὐαγγελικὸς ἀπόστολος, ἢ μᾶλλον τοῦ Χριστοῦ ἀντιμιμῶς, καθ' ὅσον ὄναρ πτωχικῶν ἐποχοῦμενος μεθίστατο τῆς νέας Σιών, οὐ τὸν ἐπ' αὐτῆς ἐσχεδίαζε θρίαμβον. Τότε δ' οὖν πέρας τῆς ὁδοῦ τὴν [P. 382] Σηλυβρίαν (61) ἡμεῖς θέμενοι τοῦ λοιποῦ τοῦ πλάνου πεπαύμεθα, ἀνύδριστοι πανοικί, τὸ μέγα τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς φιλοτίμημα καὶ αἰμνηστον καὶ τέλειον δῶρημα, μὴδ' ἀρθρέμβουλα καὶ

corum, splendor splendorum, et rebus visu rarissimum spectaculum rarius, quis nos a te avulsit ut a cara matre caros liberos? qui erimus? quo nos vertamus? quam consolationem inveniemus, nudi a tuo sinu ut ex utero matris avulsi? quando te spectabimus, non talem qualis nunc es, campum vastitatis, vallem luctus, conculcatam ab exercitibus, redactam ad nihilum et profligatam, sed exaltatam et incolumem, et adorandam ab iis qui te depresserunt et irritarunt, et bona gentium sugentem, et divitias regum ut ante comedentem? quando tandem, ut ficulna folia et pelliceas tunicas, laceros istos pannos nec totum corpus obtegentes abjiciemus? quibus nos barbari ut insidiosi serpentes, mala conjuncta et infesta circumdederunt? age vero, urbs sanctissima, placato Deum, praetende templum, martyrum reliquias, ipsas calamitates, cladum magnitudinem quibus es oppressa, nefariis viris ad incendendum data. Jubet enim invocari se tempore necessitatis tuae: nam fore ut ipse te eripiat, tu vero eum laudes. Numquid, templum amplissimum et divinissimum, unquam posthac te videbo, caelum terrenum, solium gloriae Dei, cherubice curus, firmamentum alterum, fabricam manuum Dei annuntians, spectaculum et opus singulare, firmum universae terrae decus? et quis est qui pollicetur, nisi is solus qui in suo prole supplicio tentatus, iis qui tentantur, succurrere diiicit? qui inopem ex manu fortiorum et pauperem et mendicam a praedatoribus eripit, qui omnia facit ac subinde commutat in melius.

5. Quae cum ex animo doloribus redundante effudissemus, continenter ibamus plorantes et lacrymas tanquam semina spargentes. Si vero redituri sumus prosperioris mutationis manipulos collecturi, Dei munus id erit, qui pusillanimes confirmat, qui eos salutis veste induit et tunica laetitiae amicit. Antecedebat autem nos oecumenicus summus pastor, non peram ferens, non aurum in zona, sine baculo, sine calceis, una tunica indutus, integer evangelicus apostolus, aut potius Christi exemplar, quatenus paupere asello vectus nova Sione discedebat, non autem triumphans illam ingrediebatur. Ac tum nos Selybriam profecti oberrare destitimus, tota familia inviolata, quae magna Dei liberalitas est et sempiterna perfecta quoque munificentia, non ferreis manicis, non funibus vinciti, non pugnis caesi, ut multi ex nostris pecuniae danda causa; et a solo Deo enutriti, qui

Hier. Wolfii notae.

(61) Σηλυβρίαν. Σηλυμβρίαν. Etiam apud Demosthenem nostrum haec vox aliam cum, alias sine μ scribitur, ut et ἀρύμβας et ἀρύδδας. Quod accidere

videtur propter litterarum β et μ notas alicubi non dissimiles.

vero dimissi (negabat enim sibi Romanis militibus esse opus), eadem de re Balduino imperatori supplicarunt. Ibi quoque repulsam cum tulissent, ad Joannem se conferunt, qui in monte Hæmo natus et educatus fere omnem Romanam ditionem, qua Occidentem spectat, bellis vastabat et debebat, Scythicis incursionibus desolabat. et multiplici vexatione conterebat. Is quia **809** Latinorum ferociam suspectam habebat eorumque hastam ut flammam romphæam reformidabat, libenter eos suscepit. Qua de causa cum legatos de amicitia ineunda ad Latinos misisset, per litteras cum eis non ut rex cum amicis, sed ut servus cum dominis colloqui jubebatur: alioqui se arma illi illaturos et Mysiam facile vastaturos, quæ contra officium et per seditionem spreis Romanis occupasset, eumque ad pristinam fortunam redacturos. Proinde Romanos ad se profugos Joannes in patriam quemque suam abire jubet, et callidis aggressionibus Latinis nocere quantum possint, donec ipse fortunis illorum coasulat. Igitur ad sua reversi Macedonum et Thracum urbes, Blachis adjutantibus, ad defectionem impellunt. Unde plurimi Latinorum, quibus eæ urbes obvenerant, jugulantur, alii Byzantium extorres redeunt. Occiduntur et ii qui Didymotichi erant: et qui Orestiadem tenebant, ejiciuntur. Id facinus Orientem Latinorum bello præter expectationem liberat, ad Occidentem redeuntium; **810** et eos etiam qui Græciam et Peloponnesum occupant, repressa superbia paulo modestiores facit. Et ut ea quæ hinc acciderunt ordine referamus, Romani qui Adrianopolim et Didymotichum tenebant, non parvis blachorum freti auxiliis ibi manebant. Joannes vero, qui suas copias et auxilia Scytharum pene majora numero adducebat, operam dabat ut Latinos lateret. Ut autem motum Romanorum Balduinus et reliqui tres duces audiverunt (nam comes sancti Pauli defunctus in Manganio monasterio et Scleræne Augustæ monumento sepultus erat), statim exercitum mittunt contra urbes quæ defecerant. Ac Byzia quidem et Zurulus statim sub jugum redierunt. Arcadiopolim vero locupletibus et nobilibus civibus vacuum soli Romani noctu ingressi, quibus urbs ea patria erat, tenebant, auxiliis etiam ad eam tuendam adductis et in mœnia distributis. Cum diluxisset, **811** Latini, Romanos neo aciem militarem habere nec ulla bellica disciplina uti, atque adeo nec satis armatos esse conspicati, ad pugnam se pararunt, longius digressi a mœnibus. Eam Latinorum cautionem Romani timiditati tribuentes, portis effusi et temere invecti, paulo post in fugam vertuntur. Ac eo die miserabile et atrox spectaculum editur. Nemini parcitur, cæduntur omnes, insepulti abjiciuntur, sanguine pinguescit humus. Hæc precursor exerci-

A τὰς ἐν Θράκῃ πόλεις ἀυχοῦντας) ἤθελόν συνείναι καὶ οὗτοι τῇ μακροσίῳ καὶ τὰ δυνατὰ ὑπόρρηγῆν· ὁ δ' ἢ μὴ χρεῖαν φάμενος ἔχειν Ῥωμαίων στρατιωτῶν ὀσῆως αὐτοὺς ἀπεπέμψατο. Τῷ βασιλεῖ δ' ἔπειτα Βαλδουίνῳ περὶ τοῦ προσδεχθῆναι οἱ προτείνουσι δέξασιν. Ὡς δ' ἦσαν, ὁ φασί, καὶ πάλιν κενὴν ἔδοντες, τῇ Ἰωάννῃ προσήεσαν, ὅς τραφεῖς ἐν τῷ Ἀΐμῳ καὶ γεννηθεὶς μικροῦ πᾶσαν ὑπὸ Ῥωμαίου ἐσπέριον ἐπικράτειαν διέφθειρε καὶ ἠφάνισε πολέμοις ἀπολικμῶν, Σκυθικαῖς ἐφόδοις ἐξερημῶν καὶ πολυτελείας ἐκτρίβων κακώσεσιν. Ὁ δὲ τούτους ἀσμένως προσδέχεται· ἦν γὰρ τὸ Λατίνων ἀγέζωχον φρόνημα ὑφορώμενος καὶ τὴν τούτων λόγῃν ὡς φλογίνην ῥομφαίαν ὑποβλεπόμενος, ἐπεὶ καὶ περὶ φίλης στείλας πρέσβει οὐχ ὡς βασιλεὺς φίλοις, ἀλλ' ὡς ὑπὸ ἡγετῆρος δεσπότατος προσδιολέγεσθαι σφίσι ἐν τῷ πρὸς αὐτοὺς ἐπιτάττετο γράμμασιν, ἢ μὲν ἀπεκδέχεσθαι σφᾶς κατ' αὐτοῦ τὰ ὄπλα βιστάζοντας καὶ κείροντας κατ' εὐπέτειαν τὴν Μυσίαν, ἣν μὴ δέον καρποῦται τοῖς κυρίοις Ῥωμαίοις ἐπαναστάς, κακείνον εἰς τὴν προτέραν τύχην ἐπαναλίσσοντας. Διαφίησι τοίνυν εἰς τὰς πατρίδας ἐπανίεναι τοὺς ἐπηλύδας αὐτῷ Ῥωμαίου ὁ Ἰωάννης, καὶ δρῶν ὁ δύνανται κακὸν τοῦ Λατίνους μετ' εὐμεθόδων [P. 33] τῶν ἐγχειρήσεων, ἕως τὰ κατ' αὐτοὺς ἐπὶ τὸ κρείττον ἐκείνος διάθοιτο. Ἐπανηκότες οὖν ἐς τὰ σφέτερα τὰς τῶν Θρακῶν καὶ Μακεδόνων πόλεις διαφιστῶσι, συναιρομένων σφίσι τῶν Βλάχων. Πλεῖστοι γοῦν ἐνεῦθεν τῶν τὰς πόλεις διανειμαμένων Λατίνως ἐκ αὐτῶ ζημιῶνται τὸ ζῆν, οἱ δὲ φυγάδες ἐς Βυζάντιον ἐπανήκουσιν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν Διδυμοτοίχῳ διαχειρίζονται, καὶ οἱ ἐν Ὀρεστιάδι μετανάσται γίνονται. Καὶ τοῦτο τὸ ἔργον ἐλευθεροῖ μὲν τὴν ἑω Λατίων παρὰ πᾶσαν δόκησιν, ἐπανηκόντων εἰς τὸν καθ' Ἐσπέριον πόλεμον, ἐκκρούει δὲ τοῦ ἄγαν καὶ πρὸς βραχὺ μετρίοφρονος τίθησι τοὺς κατασχόντας τὴν Ἑλλάδα καὶ Πέλοπος ἔδαφος. Καὶ ἵνα καθ' εἰρημὸν τῷ λέγειν δολεμὴν ὅπως ἐνθένδε ζυμβέβηκε, Ῥωμαῖοι μὲν τὴν ἐξ Ἀδριανοῦ τὴν κλησὶν λαχῶν καὶ γε τὸ Διδυμοτοίχον κρατοῦντες κατὰ χροῖον ἔμενον, οὐ μικρὰν ἀπὸ τῶν Βλάχων σύναρσιν ἔχοντες· ὁ δὲ γε Ἰωάννης τὰς οικείας τάξεις καὶ τὸ ἐκ Σκυθῶν ἐπίκουρον ἐπαγόμενος, μετ' ἀριθμῶν σχεδὸν ὑποπίπτον, λεληθέναι τὰ πολλὰ τοῦς Λατίνους ἐτίθει διὰ σπουδῆς. Ὡς δ' εἶχε τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐνωτισάμενος ἐπανάστασιν ὁ τε βασιλεὺς Βαλδουίνος καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν τριτῆς (ὁ γὰρ δὴ κόμης τοῦ ἀγίου Παύλου ἀπεγεγόνει θανάτῳ, καὶ τέθαπται κατὰ τὴν μονὴν τῶν Μαγγάνων ἐν τῷ τῆς σεβαστῆς τῆς Σκληραίνης μνηματί), ἐκ μὲν τοῦ αὐτίκα στείλονται στρατιὰ τὰς πόλεις μετελευσομένη τὰς ἀποστάσας. Βιζύῃ μὲν οὖν καὶ Τζουρουλῶς ἐπανήλθοσαν καὶ ὡς πρώην ὑπέκυπτον· τὴν δὲ πολισθεῖσαν Ἀρκαδίῳ (70) κενωθεῖσαν εὖρον τοῦ ἐν πλοῦτῳ καὶ

Hier. Wolfii notæ.

(70) Τὴν δὲ πολισθεῖσαν Ἀρκαδίῳ. Ex his verbis non satis intelligitur utrum Latini an Romani Arcadiopolim tenuerint. Vetustus codex (B) μόνον

δὲ — φυλάττειν αὐτό. Hinc apparet Arcadiopolim a Romanis fuisse occupatam, cum alteri contrarium dicere videantur.

δόξη λεώ. Νυκτὸς δ' ἐπιθεμένων σφίσι Ῥωμαίων, ἅ οἱς ἡ πάλις ἦδε πατρίς καὶ οἱ συνελθύθασιν τοῦτοις ἐπίκουροι, πρῶτον μὲν ἡσύχασαν ἐν ὄπλοις γενόμενοι καὶ πρὸς φρουρὰν τὰ τεῖχη διείλοντο· ὑποφασίας δὲ τῆς ἔω Ῥωμαίους κατασκευάζεσθαι μῆτε παραταξέει μῆτε μὴν μεθόδοις χρωμένους στρατηγικαίς, ἀλλ' οὐδ' ἐς ἀκρίθειαν ὠπλισμένους, συνταγμένην τὴν δύναμιν ὡς ἐς μάχην ἐξάγειν ἐγνώκασαν. Ὡς δ' ἀπήντων (71) αὐτοῖς Ῥωμαῖοι μετὰ θάρσους τοῖς τεῖχεσιν ἐπυγχρόπτοντες (ᾤοντο γὰρ διελθεῖν τὴν τῶν Λατίνων ἀσφάλειαν), διεκχέονται τῶν πυλῶν καὶ σφίσι συμπλέκονται, καὶ πρὸς μικρὸν ἀντισχόντες Ῥωμαῖοι τρεπονται, καὶ γίνεται τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐλευσίνων καὶ οἰκτιστον θάμα· μηδὲν γὰρ λαβόντες οἱ Λατῖνοι φειδῶ, κατὰ δὲ πάντων τῶν ξίφει χρησάμενοι, τὴν γῆν ἐπίαναν αἶμασι, καὶ τῶν πεσόντων οὐδεὶς ὀσίας τετύχηκε. Ταῦτι μὲν οὖν ἡ προεξιούσα δέδρακε στρατιά· οὐδὲ γὰρ περαιτέρω χωρεῖν τεθάρβηκε, Ῥωμαίων μὲν καὶ Βλάχων μετὰ μοίρας Σκύθικῆς περιούτων, τῶν δ' ἄλλων (72) ἐς τὴν Ἀδριανοῦ συνδραμόντων ὡς εἰς σῶζον κρησφύγετον. Κατὰ δὲ γε μῆνα τὸν Μάρτιον ἔξεισιν ὁ βασιλεὺς Βαλδουίνος καὶ ὁ Πλήτης κόμης Δολοῖκος, ἐπὶ δ' αὐτοῖς ὁ δούξ Βενετίας Ἐρίκος Δάνδουλος, μετὰ τῶν οἰκείων ἕκαστος τάξεων. Ἀμέλει καὶ κατελιγότες τὴν Ἀδριανοῦ, καὶ βαλόντες ἐκείσῃ πη στρατήγιον [P. 396] ἐς ὅσον μὴ εἶναι βέλους ἐντὸς, τῇ ὑστεραίᾳ τὰς δυνάμεις προσήγον τῶν τεύχεων καὶ ἴστων τὰς μηχανάς. Τῶν δ' ἐντὸς ἀμυνομένων εὐρώσως, οὐδὲν τι πλέον ἐφ' ἡμέραις ἐπέβαινον πλείοσι τοῦ βάλλεσθαι καὶ βάλλειν διὰ τὴν τῶν τευχῶν ἔχυρότητα. Οὐκοῦν τὰ βάρη τῶν τευχῶν ἀνεμόχλευον, ἀφανῶς ὀποσαλεύειν τὰ τεῖχη περιώμενοι, ἐς ὅτι μῆκιστον ὑπονομεύοντες καὶ τὸν χεῖρον ληληθότως ἀναφέροντες καὶ ὑπερείσματα ἐκ ξύλων εὐπρήστων ταῖς ὀρυγαῖς ἐπιστῶντες καὶ πολυχειρῆς τὸ ἔργον ἀνύοντες. Ἦσαν δὲ καὶ Ῥωμαῖοι πρὸς ταῦτα διατεχνώμενοι τὰ τῇ πόλει σωτήρια. Ἀλλ' οὐπω συχνοὶ παρίππευσαν ἡλιοι, καὶ μοῖραν διαφεῖς ὁ Ἰωάννης Σκυθικοῦ στρατεύματος τοῖς ζώοις τῆς διαίτης καὶ τοῖς ὀχήμασιν ἐντέλλεται προσβαλεῖν, ἃ περὶ τὸ στρατόπεδον τῶν Λατίνων τὰ χλωρὰ τῆς ὕλης ἐδρέποντο, διὰ τοῦ μεθοδεύματος γινῶναι βουλόμενος ὅποια τὰ τῶν πολεμίων εἰσι διαβούλια καὶ ὅπως τὰς εἰς πόλεμον ἐκτάσεις τιθίσαι. Οἱ δὲ καὶ πρὸς τὴν πρώτην τῶν Σκυθῶν θέαν ἐνθουσιώδους πλησθέντες ὀρμήματος πρὸς τοῖς ἴπποις καὶ τοῖς δόρασι γίνονται. Καὶ οἱ μὲν τῆς ἐπὶ Σκύθας

Hier. Wolfii notæ.

(71) Ὡς δ' ἀπήντων. Hic eadem recurrit obscuritas Vetustus habet: Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ — τοῦτοις συμπλέκονται. Hanc sententiam in vertendo sum secutus.

(72) Τῶν δ' ἄλλων. Ἡ δὲ λοιπὴ ἐς τὴν Ἀδριανοῦ παρὰ πόδας Ἰούσα, ἐκείσῃ πη βάλλει στρατήγιον, καὶ ταυτησί περᾶται κατὰ κράτος εἰλεῖν. Ἀλλ' ἐπεὶ ἀπέριστα τὰς τῶν οἰκείων συμφορὰς συγγραφόμενος, ἦδη δὲ καὶ τῆς εἰς ἔω μεταβάσεως ἅπας γινόμεναι ἐνταῦθα τοῦ λέγειν σχάσας, τοῦ τῶν κακῶν ἰλιγγου πεκαύσομαι. *Reliquis exercitus Adrianopolim recta contendens castra ibi locat, eamque vi ex-*

tuz fecit. Nec enim ulterius progredi ausus est, cum Romani et Blachi cum Scythicis cohortibus circumirent, cæteri vero Adrianopolim concurrerent tanquam in certum asylum. Imperator vero Balduinus mense Martio egreditur, et Pleæ comes Doloicus, et post eos Ericus Dandulus, Venetiarum dux, cum suis quisque legionibus. Et vallo extra teli jactum ad Adrianopolim communito, postridie copias ad mœnia adducunt et machinas erigunt. Urbanis autem strenue se defendentibus per 812 dies complures non aliud proficiebant nisi ut telis et peterent et peterentur. Itaque vineis, multitudine operarum freti longissime actis, egestaque clam terra et cavernis aridis lignis suffultis, mœnium fundamenta hostibus non animadvertentibus labefactare studuerunt. Sed et Romani contra ea parabant, quæ urbi essent salutaria. Nec multis diebus post Joannes partem Scythici exercitus impetum facere in pecudes et equos in herbidis pratis juxta Latinorum castra pascentes jubet, ut ea ratione hostium consilia et militarem disciplinam exploraret. Hi vero ad primum Scytharum conspectum furioso quodam ardore concitati, hastis arreptis et equis conscensis, Scythas invadunt, qui tergis obversis continenter fugiunt, retro sagittas conjicientes, ac ne sic quidem fuga interrupta. Illi vero acriter persequuntur, quamvis nihil proficerent, pene volucris ob levem armaturam viris instando. Et hic ejus diei fuit exitus. Ex eo Joannes cum 813 suis copiis angustias et fauces subit, et post alios coltes delitescit, in id intentus, ne suam præsentiam nossent hostes. Et rursus e Scythica phalange cui Cozas præerat, complures in castra Latinorum mittit, hortatus ut priores imitarentur eademque via revertentur. Latini, Scythis denuo visis, rursus festinanter armati majori quam dudum contentione hastas in eos vibrant et cursum intendunt. Sed cum Scythæ facile ante verterent, ut et leviter armati et expeditioribus equis insidentes, ac nullas fere sagittas retro emittentes; Latini per imprudentiam longissime pro- vecti in ea loca. In quibus laquei et insidie erant, et in recentes Scythicas cohortes inciderunt, et ipsi et equi jam contentione itineris plane fatigati, et in medio Scytharum circumventi suut. Quorum multitudine, cum ad manus ventum esset, oppressi equis deturbantur, multis singulos invadentibus; et duræ cervicis homines falces et laqueos

pugnare instituit. Sed quia nostrorum calamitatibus describendis sum defessus, et nunc Orientali profectio- ne totus occupor, finita hic oratione calamitatum vertiginem deponam. Hoc loco Byzantinus codex a Joanne Dernschwam nomine D. Antonii Fuggeri Cpoli emptus abrumpit historiam, et librarii nomen subjicitur his verbis: Ἐτελειώθη ἡ παρούσα χρονική βίβλος κυρίου Νικήτα τοῦ Χωνειάτου παρ' ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου ἐν ἱεροδιακόνοις, Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου χαρτοφύλακος τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, ἐν ἔτει τῷ ζεγ' τῷ μηνὶ Μαρτίῳ Ἰσταμῆνου ἡμέρᾳ δ'.

in colla recipiunt, equi occiduntur. Tanquam enim atra et perpetua nubes, ita Scythæ irruerant, ut neque explicare sese neque diffugere possent. Ceciderunt § 14 igitur omnes lectissimi Latinorum equites et hastis vibrandis celebres. Cadit et Pleæcomes Doloicus. Balduinus vero capitur et vivus in Mysiam abducitur; atque inde Ternobum perductus et in carcerem conjectus, vinculis usque ad collum oneratur. Principale vero et callidissimum malum et omnium Romanorum cladum primus auctor, Venetiæ dux Dandulus, qui extremum agmen claudebat, clade exercitus ex fugientibus cognita statim conversis frenis in castra properat; et ut nox supervenit (nam prælium sub vesperam est commissum), lumina in tentoria inferri et plurimas pyras incendi jubet, ut Romani putarent non omnem exercitum periisse aut se pugnam detrectare. Circa primam noctis vigiliam maritimam Rhædestum cum Errico Balduini fratre, modo Adramyttio cum Trojanis Armeniis reverso, qui sub eo militabant, congressus Byzantium rediit, intestinis fuga tot parasangarum ruptis et scroto in immensum tumefacto. Λατίνοι ἐξίπασσάμενοι καὶ τῶν χωρίων ἀψάμενοι ἀμαθῶς ἐν οἷς αἱ πάγαι καὶ οἱ λόχοι καὶ τὰ ἔνεδρα διασκεύαστο. Ἀμέλει καὶ Σκυθικοῖς ἀκμήσι περιπεπωκότες στρατοῖς αὐτοὶ τῆς ὁδοῦ τῇ συντονίᾳ ἔκτο ὡσίν τε καὶ λαμπρῶς ἦδη σφίσι τῶν ἵππων ἀποκνισάντων, ἐν μέσῳ ἀπολαμβάνονται· οἱ γὰρ Σκύθαι ἕκτε κύκλωσιν αὐτοὺς περιήσαν. Οἱ δὲ, ὡς ἐν χερσίν ἦν ὁ ἀγών, τῷ πλήθει τῶν Σκυθῶν βιαζόμενοι ἀνετρέποντο τῶν ἵππων, πολλῶν ἕνα περιόντων, καὶ δράπανα καὶ βρόχους ἐδέχοντο κατὰ τῶν ἀυχένων οἱ σκληροτράχηλοι, καὶ τὸ χρῆμα τῶν ἵππων κατηκίετο ὡς γὰρ μέλαν νέφος καὶ συνεχὲς τῶν Σκυθῶν ἐπεισπεπωκότων οὔτε ἵππων ἐξελιγμοῖς χρῆσασθαι εἶχον οὔτε διαφυγὰς δρᾶν. Ἐπεσον οὖν ὀπόσον τοῦ Λατινικοῦ [P. 397] στίφους ἐπίλεκτόν καὶ ταῖς τῶν δοράτων ἀγκοιμήσει περιώνυμον. Πίπτει δὲ καὶ ὁ τῆς Πλῆς κόμης Δολοίκος. Ὁ δὲ Βαλδουίνος χειροῦται καὶ ζωγρίας εἰς Μυσίον ἀπάγεται, κἀκεῖθεν εἰς Τέρνικον κομισθεὶς εἰρκτῇ παραδίδοται καὶ δεσμὰ ἕως τραχήλου ὑψίσταται. Τὸ δ' ἀρχαιότατον καὶ πολυτροπωπι κακόν, καὶ τῶν ἀπευκταίων πάντων Ῥωμαίοις πρωτοργὸν αἴτιον, ὁ τῆς Βενετίας δουξ Δάνδουλος ὕστατος ἐλαύνων κάκ τῶν φυγάδων τὴν τοῦ στρατεύματος ἤτταν ἐνωτισάμενος, ἐκ τοῦ αὐτίκα μεταστῆψας τὰ χαλινὰ ἐς τὸ στρατόπεδον φέρεται. Ὡς δὲ καὶ νύξ ἐπῆλθε (περὶ γὰρ δεῖλην ὁ πόλεμος γεγώνη), φῶτα εἰσενέγκασθαι ταῖς σκηναῖς ἐπισκήπτει καὶ πλείστους αἴρσει πυρσούς εἰς ἔμφρασιν τοῦ μὴ πᾶσι ἐκτριβῆναι τὴν στρατὸν μὴδὲ σφᾶς ἀποδειλιάσαι τὸν πόλεμον. Ἡεὶ δὲ πρώτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἀναστὰς ἐκεῖθεν εἰς τὴν παράλιον ἔκτο Ῥαιδεστόν, καὶ συμμίξας Ἐβρῶν τῷ τοῦ Βαλδουίνου κασιγνήτῳ ἄρτι ἐξ Ἀτραμυττίου ἐπανήκοντι μετὰ τῶν ἐκ Τροίας Ἀρμενίων, οἵπερ αὐτῷ συνεστράτευον, ἐς τὸ Βυζάντιον ἐπανεζεύξε, διεβρήγγεμος τὸν στήμονα τῶν ἐντέρων τοῖς πολλοῖς παρασάγγαις οὓς ἐν τῷ φεύγειν διέππευσεν· διψδρηκῶς ἐπὶ μέγα τὸν κυλινδροφύλακα θύλακον.

§ 15 11. Romani vero, qui adhuc in urbe erant, C præ metu dentes quatiebant, etiamnum velut intuentes Latinorum contra se strictos gladios et dirptionem bonorum; quibus rebus post Balduini discessum nulla justa ratione afflicti erant, mensis Martii die 25, indictione 8 anni 6713. Sed et nos adhuc Selybriæ inquilini extremas clades expectabamus, Daonitarum vicinorum interitum tantum non in conspectu habentes, et evestigio percussores strictis ensibus Selybriam ingredientos, et fasciculos nostros et pannos diripientes. Imperatrix urbs 12 die Aprilis, indictione 7 anni 6712 a Latinis capta est: 15 die ejusdem mensis, 8 indictione, Latini a Scythis victi sunt. Sed quid secutum est? Aliud flagellum atrocissimum et calamitosissimum emicuit. Nam Joannes Mysus, idem Romanorum hostis et vindex, oppida Byzantio vicina Latinis D tributaria Scythiis diripienda concedit. Ibi novum

κατὰ κράτος εἶχοντο, οἱ δὲ τὰ νῶτα μεταβαλόντες συντόνου δρασμοῦ ἤπτοντο, ἐς τοῦπίσω τὰ βέλη πέμποντες καὶ μὴδ' οὔτω τοῦ φεύγειν προτροπάδην ἐπιλαθόμενοι· οἱ δὲ ἐπέκειντο καὶ οὕτως διώκοντες, κἂν οὐδὲν ἦυον πτηνώδεσι καὶ κούφοις διὰ τὴν ὄπλιτιν ἀνδράσιν ἐφεπόμενοι. Καὶ τοιοῦτον μὲν πέρασ τὰ τῆς τόθ' ἡμέρας εἰλήφσαν· ἐκ δὲ τούτου Ἰωάννης μὲν τὸ οἰκεῖον στρατεύμα ἔχων ἀύλωσιν ἐνελόχα καὶ φάργγας ὑπεδύετο καὶ τόποις ἐπληρμένοις εἰς γήλοφα παρεδύετο, μὴδ' εἰ πάρεστιν εἰδέναι· σπεύδων τοὺς ἀντιπίπτοντας· ἐκ δὲ τῆς Σκυθίδος φιλαγγος ἤς ὁ Κοτζᾶς ἡγεμόνευεν, αὐτὸν πάλιν ἐπελαύνει τῷ στρατοπέδῳ τῶν Λατίνων διαφῆκε συχνοὺς, καὶ ταῦτὰ τοῖς πρότερον δρᾶν ἐγκελεύεται, κἀκεῖνης ἐγισθαί τῆς πορείας ἐπαναστρέφοντας ἤς καὶ πρότερον εἶχοντο. Οἱ δὲ ὡς τοὺς Σκύθας αἰθίς θεάσασιντο, πρὸς σπουδὴν καὶ αὐτίκα μάλα καθοπλισάμενοι καὶ ἰαί τὴν ἔναγχος εὐρώστω ἐπέκειντο, τὰ δόρατα σείοντες, κάπὶ τὸ μάλλον τὸν δρόμον ἐπέτεινον. Ὡς δὲ τὸ Σκυθικὸν προῆγεν εὐπετῶς, τὰ πολλὰ μὴδὲ τοξεῦον ὀπίσθεν, ὡς μὲν κούφως ἐσταλμένον, ὡς δὲ καὶ δρομικωτέροις ἵπποις ὀχοῦμενον, ἔλαθον εἰς πλείστον ὅσον οἱ

α'. Ῥωμαῖοι δ' ἐπὶ τούτοις, ὅσοι τῇ Κομνηνίνου προσέμενον, τῷ δέει τοὺς ὀδόντας ἐδόμασαν. ἔτι προκείμενον ἔχοντες ὀφθαλμοῖς τὸν κατὰ σφῆ ἐκξισισμόν τῶν Λατίνων καὶ τὴν διαρπαγὴν τῶν προσόντων, ἃ κατ' οὐδένα δίκαιον λόγον ὑπέστημεν μετὰ τὴν ἐκ τῆς πόλεως ἄπαρσιν Βαλδουίνου, πρὸς τὴν ἄγοντος καὶ εἰκοστὴν τοῦ Μαρτίου μηνός, ἢ τότε τρεχούσης ὀγδόης ἰνδικτιῶνος, τοῦ ἑξακιστοῦ ἐπτακοσιοστοῦ τρίτου καὶ δεκάτου ἔτη. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἐτι παροικούντες τῇ Σηλυβρίᾳ τῶν κακῶν ἔσχατα εἰκάζομεν πείσεσθαι, τὴν τῶν Δαονιτῶν ἀναίρεσιν ἐκ γειτόνων οὖσαν μόνον οὐκ ἐπόσιον ἔχοντας, καὶ παρὰ πόδας τοὺς σφαγῆς θεώμενοι τὴν Σηλυβρίαν εἰσίδοντας ξιφῆρεις καὶ τὰ ἡμῶν ἀγαλίδας καὶ τὰ βάρια προνομεύοντας. Δοκίμην μὲν οὖν ἐπὶ θυάδι τοῦ Ἀπριλίου μηνός ἐνεστήσαμεν, τῆς ἐβδόμης ἰνδικτιῶνος, τοῦ ἑξακιστοῦ ἐπτακοσιοστοῦ δωδεκάτου ἔτους, καὶ ἡ βασιλεὺς πόλις πρὸς

Λατίνων κεχείρωται· τῇ δὲ πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός, τῆς ὀγδόης Ἰνδικτιῶνος, ὑπὸ Σκυθῶν Λατίνου κατηγονήθησαν. Ἄλλὰ τίνα τὰ ἐφεξῆς; ἐτέρα μάστιξ στιλβοῦται Ῥωμαίοις, βαρύστονός τις καὶ πολυσύμφορος. Ὁ γὰρ Μυσὸς Ἰωάννης, ἐχθρὸς ἄμικ καὶ ἐκδικητῆς Ῥωμαίοις δεικνύμενος, ἐκδίδωσι τοῖς Σκύθαις εἰς προνομίην ὅσαι κωμοπόλεις τῶν Βυζαντίου ἐγγίζουσαι φονοὺς τοῖς Λατίνοις εἰσέφερον. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἀλλότροπόν τι κακὸν καὶ ἀτύνηθες καὶ πᾶσαν ὑπερπαίον θεοκίνητον μάστιγα. Γῆν γὰρ αὐτὴν γῆν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος ἐδήουν γένη διττὰ, πῆ μὲν ἐκότερα, πῆ δὲ θάτερον παρὰ θάτερον ἐπεισιπτοντα. Σκύθαι τε γὰρ τὰ ἐν ποσὶν ἐπιόντες ἔκειρον καὶ τινὰς τῶν κάλλει διαπρεπῶν αἰχμαλώτων μετὰ μαστίγωσιν τοῖς ἑαυτῶν ἐπέθυσαν δαίμοσιν ἀναρτήσαντες, καὶ Λατίνοι τῇ κατὰ σφῶν ἐπαναστάσει Ῥωμαίων καὶ τῶν πρὸς Σκυθῶν ἠττηθῆναι διαπρίμενοι [P. 398] οὐδὲν ἔλαττον Ῥωμαίους ἐδήουν. Οὐδέεις τοίνυν τόπος σώζων ἦν καὶ λυτρούμενος, ἡπείρου μὲν κακῶν ἀπείρων πληθούσης καὶ τῶν ὀλεθρῶν οὐσίας ὀλεθριωτέρας, μονοκτέρων δὲ σφαγῶν καθ' ἅλα περιπλεόντων Λατινικοῦ συντάγματος, ληστεία τε καὶ πειρατεία κακῶς τιθέντων τὸ ὄφεινον ἀναγόμενον. Ὁ δὲ Ἰωάννης ταῖς θρακίαις μὴ ἐμβραδύνας πόλεσιν ἐς Θεσσαλονίκην ἵεται, πρὸς τὸ δοκοῦν ἐκείνην τὰ ἐκείσε καταστησόμενος πρᾶγματτα, καὶ τὰς πόλεις ἀποστήσων τῶν Λατίνων καὶ μεταρμόσων πρὸς ἑαυτόν. Οὐκὼν ἀφιγμένοι εἰς Σέρβας μετὰ τῶν ἐκείσε Λατίνων συβρήγνυσι πόλεμον, καὶ μεθ' αἰμάτων ρεύσεις πολλὰς καὶ τούτων νικητῆς ἀναδεικνύονται. Οἱ γὰρ Λατίνοι τῶν σφετέρων τε ἀκριβεῖ πρὸς τὰς μάχας καὶ τῶν τῆς αὐτεμβολῆς ἐτοίμων τὸν Ἰωάννην δεξάμενοι πολλοὺς τῶν ὑπ' αὐτὸν κατέτρωσαν· μετ' οὐ πολὺ δὲ ἠττηθὲν τὸ Λατινικὸν καὶ πρὸς τὴν πόλιν τὰς Σέρβας τραπόμενον οὐκ ἔφθη συγκλείσαι τὰς Σέρβας, καὶ εἰσω τῶν τειχισμῶν συνεισπίπτουσιν οἱ τῶν φευγόντων ὀπίσω φερόμενοι Βλάχοι τε καὶ Ῥωμαῖοι. Καὶ οὕτως πόλις εἶχετο. Εἶτα ἡ μὲν ἦν ἐν πυρὶ καὶ τῇ τῶν τειχῶν καθαιρέσει, τὸ δὲ συλληθὲν ἐν ἀπαγωγῆς καὶ δεσμοῖς. Τοῦ δὲ Λατινικοῦ στρατεύματος ὅπόσον μὴ κατὰ τὸν πόλεμον ἀπεγένετο, δὲ μὲν ὡς ἐκάστοις προυχώρει σέσωπτο, δὲ δὲ τῆς ἄκρας λαβόμενον ἔνδον ἐπέμενε. Τῇ δ' ὕστεραία περιελθὼν τὴν ἄκραν ὁ Ἰωάννης τοῖς ἐς αὐτὴν ξυμφυγοῦσι Λατίνοις παραδοῦναι οἱ τὸ χωρίον καὶ σώζεσθαι διακηρυκεῖται. Οἱ δὲ οὐδὲν ἐφρόνουσιν ἑνδοσίμον. Καὶ ἐν τούτῳ κλίμακας ὁ Ἰωάννης ὑπὲρπέσει, καὶ κατὰ λόφον ἀντικείμενον τῇ ἄκρᾳ μεγίστην ἐπιστήσας ἐλέπολιν τὰ τεῖχη ἔτυπεν. Οἱ δ' ἐπὶ τῆς ἄκρας ὅποσα τῶν τειχῶν ἀμυντήρια προπετάσαντες καὶ προεκτείναντες ἐπέμενον ἀνθιστάμενοι. Ἐπεὶ δὲ θεάσαιντο τὸν Ἰωάννην ὡς ἐν πυρὶ τειχισμῶν τὴν ἄκραν διελιγμένα παντὶ τῶν στρατεύματι καὶ πᾶσαν ἀποκλείσαντά σφισι πάροδον ὡς μὴδὲ ποσὶ δύνασθαι τίνα κλεῖψαι τὴν εἰς τὸν μαρκεσίον ἀφίξιν, ἔνδοῦναι οἱ τὴν ἄκραν ἔβελον, εἴ σφισι σπένδοιτο καὶ συγχωροῖη τὴν ἐξοδὸν ἀπαθῶς, ὡς ὀπλων καὶ τῶν ἵππων ἔχουσι. Τοῦ δὲ μετ' ἄκροις ὡσὶ τὰς ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ταύταις παραδεξαμένου σπονδᾶς, αἰτοῦνται τὴν εἰς τὰ σφέτερα ἦθη μεθ' ἡγεμόνων ὁδοῦ μέχρι τῶν Παιονικῶν ὁρίων ἀπόπεμψιν. Καὶ ὡς προῦθησαν ἐπὶ τούτοις ἡρξια, ὁ μὲν εἶχε τὴν ἄκραν, οἱ δ' ἀκίνδυνον τὴν ἐξέλευσιν.

Ἄλλ' οἷα καὶ τὰ κατὰ τὸν ἡγεμόνα σφῶν τὸν μαρκεσίον: χρεῶν γὰρ μὴδὲ ταυτα παρελθεῖν ἀνίστορητα. Ἔτι τοῖς κατ' τὴν νῆσον Μέλοπος διαπονούμενος πρᾶγμασι καὶ διὰ μάχης χωρῶν τῶν

A et inusitatum malum, quod omne divinitus inflictum supplicium superat, erat cernere. Terram eandem, eandem gentem bini populi infestabant, alias utriusque, alias alternis irruentes. Nam et Scythæ obvia quæque vastabant, **S16** et aliquot forma excellentes captivos post flagra suspensos suis demonibus immolabant; et Latini Romanorum defectione et Scytharum de se victoria inflammati nihilo secius in nostros ferro et igni grassabantur. Ne ullus locus erat qui auxilium et salutem afferre posset, cum terra continens malis infinito redundaret, ipsa pernicio perniciosior; et Latinorum piraticæ naves mare pervagantes, quidquid e portu undecunque solveret, male tractarent. At Joannes Thraciis urbibus non immoratus Thessalonicam properat, ut suo arbitratu provinciam illam constitueret et urbes a Latinis avulsas sibi vindicaret. Igitur Serras profectus cum Latinis qui ibi erant pugnam committit, et eos quoque, sed cruenta victoria, superat: nam Latini et disciplina militari freti et Joanni fortiter obviam egressi multos ejus milites ceciderunt. Sed non multo post cum victi et ad urbem Serras conversi essent, antequam portas clauderent, Blachi et Romani, qui fugientibus instabant, una irruperunt. Urbs ita capta et incensa est et mœnia diruta; qui comprehensi fuere, abducti et **S17** vinoti. Ex Latini exercitus reliquis alii, ut quisque potuit, salutem suam consuluerunt, alii arcem occuparunt. Quam postridie circumiens Joannes Latinis, si eam dederent, incolumitatem promisit. Qui cum marchionis freti auxiliis eam postulationem aspernarentur, scalas parat, et in tumulo quodam e regione arcis machina maximo collocata mœnia ferit. Latini vero depromptis omnibus iis quæ ad defensionem usui essent repugnabant, donec Joannem muro velut igni et omni exercitu totam arcem circumdedisset et omnem sibi exitum interclusisse viderunt, ut nec pedes ullus clam ad marchionem pervenire posset. Tum vero ea conditione deditionem facere voluerunt, si sibi cum armis et equis tuto discedere liceret. Quam illo prorsus repudiante, postulant duces sibi domum reversuris attribui usque ad Pannoniæ fines. Sic fœdere icto ille arcem occupavit, hi citra discrimen abierunt.

ἔνδοσίμον. τὴν ἀπὸ τοῦ μαρκεσίου παραδοκῶντες ἔνδοσίμον. τὴν ἀπὸ τοῦ μαρκεσίου παραδοκῶντες **S18** Sed quis status duois eorum marchionis fuit? nam nec hoc præteroundum est, dum adhuc Peloponneso constituenda occupatur et cum Scuro dimicat, litteris uxoris res novas moliri Thessalico.

nicenses sit certior; ipsam urbe expulsam in arceam confugisse et complures dies jam obsideri, urbem vero a Blacho quodam Prosaci et finitimorum locorum Joannem dittonis præfecto, nomine Ezymeno, teneri. Quibus auditis marchio quamprimum opem ei ferre statuit et reditum maturavit. Sed antequam Thessalonicæ appropinquaret, occurrit suis hostium cladem et profligationem nuntiantibus et tranquillitatem urbi restitutam. Earum rerum fama delectatus, et suis ostentata, conversis habenis Scopia recte tendit, Joannis injurias ulturus. Sed vixdum ea quæ parturiebat aggressus, nuntium alium accipit de Comitibus Pleæ interitu et imperatoris Balduini captivitate. Itaque repetito priore itinere Thessalonicam ingreditur, et veritate illius nuntii per litteras confirmata spicilegium instituit e segete urbis nondum plane resecta, in illa belli messe quod ante suum reditum confutum erat; et alios cives pecunia multatos pistillo nudiores urbe exegit; alios occidit, **S19** alios suspendit, tam ex laicis quam ex ordine Deo consecrato. Et miserimum imperatorem Alexium cum Euphrosyna conjuga per mare ad Alemanniæ principem misit. Heu! heu! rem novam et miserabilem et apud Romanos inauditam! heu spectaculum nunquam visum hactenus! Audita porro Joannis ad Serras impressione, auxilia suis popularibus qui in ea urbe erat mittit. Qui quamvis eventu rei in itinere cognito, nihilo magis bello abstinerunt, ut jam in ipso periculo constituti, licet sibi cum hoste longe superiore negotium fore intelligebant. Prælio commisso vincuntur et profligantur a maxima Scytharum multitudine undique irruentium, non secus quam arum examina, quæ ex alvearibus effunduntur, aut craborum instar e cavernis juxta vias erumpentium. Duobus his præliis victus, marchio se Thessalonicæ includit, Joannes vero per summam licentiam Berrœam et alias marchionicas urbes occupat.

μενον πρὸς πολὺ περιόντα πολέμιον· σὺβρῆξαντες δὲ Σκυθῶν αὐτοῖς προσβαλλόντων οὕτω συχνῶν κάκ σμήνη θεάσασθαι τῶν σίμβλων προϊόντα καὶ τοὺς σφῆκας ἐξίπταμένους τῶν ἐνοδίων χηραμῶν. Οὕτως τοιαῖσδε μάχαις διτταῖς τὸ ἦττον ἀπενεγκάμενος ὁ μαρκῆσιος αὐτὸς μὲν εἶσω τῆς Θεσσαλονίκης ἐγκλείεται, ὁ δὲ γε Ἰωάννης κατὰ πᾶσαν ἄδειαν ἐς Βέρροϊαν ἄπεισι, καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις ὅσαι μαρκῆσιφ ὑπέκυπτον ἐαυτῷ προσψηκίωσεν.

Ea quoque clade audita, Latini qui Byzantii D erant, consilium **S20** ineunt quid sit agendum, concilio ab Errico Balduini fratre et Marino Venetiarum duce indicto: nam Dandulus obierat. Omnibus bellum capessere placuit et copias contra urbes Thraciæ ducere quæ a Latinis defece- rant, dum populi animi adhuc ferverent, et Joannes aliis bellis occupatus iisque solis intentus a Romanis abesset. Itaque partem exercitus, quæ utilitatis suæ causa ultro sequi vellet (Rottam ipsi vocant), ablegarunt, potestate data urbes quæ defecissent suo arbitratu tractandi. Ea cohors ante- gressa a nullo scelere, a nullo piaculo abhorruit. Veneti quoque Orientalem oram longis navibus

A Σγουρῶ, γράμματά οἱ τῆς γυναικὸς χειρίζεται τοὺς Θεσσαλονικεῖς νεωτερίσαι διασαφούντα, καὶ αὐτὴν μὲν ἐξωσθεῖσαν τῆς πόλεως εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀναδραμεῖν καὶ συχνὰς ἡμέρας ἤδη πολιορκεῖσθαι, τὴν δὲ πόλιν εἰσιόντα κατέχειν Βλάχον τινὰ, Ἐτζουσίμνον τὴν κλῆσιν, φρουροῦντα τὸν Πρόσακον καὶ ὅσα τῶν ἐκεῖθι τῷ Ἰωάννῃ κατήκοα. Ὡς οὖν πύθοιο ταῦτά μαρκῆσιος, ἔγνω τὴν ταχίστην ἀρήγειν, καὶ τὴν πορείαν ἐπανιών ἐπέτεινε. Μήπω δὲ τῇ Θεσσαλονίκῃ [P. 399] ἐγγύσας συμβάλλει τοῖς ἀγγέλλουσιν τὴν τῶν πολεμίων ἦτταν καὶ ἀποσόδησιν καὶ τὴν ἐσαυθὺς ἡμελίαν τῆς πόλεως. Ἀμέλει καὶ τοῖς τοιοῦτοις ἀκούσμασιν ἐνησθεῖς καὶ φιλενδεικτῶν πρὸς τοὺς οἰκειοὺς, μεταστρέψας τὰ ἦντα τῶν Σκοπίων ἰθὺ φέρεται, τὸν Ἰωάννην ἀμύνασθαι θέλων τῶν εἰς αὐτὸν γεγονότων. Ἄλλ' οὕτω ἔφθη ἐπιβαλεῖν οἱ ὤδινε πράγμασι, καὶ ἄγγελος ἕτερος ἐφίσταται εἰς τοῦ κόμητος Πλήης ἀναγιδάσκων ἀπόλειαν καὶ τὴν τοῦ βασιλέως Βαλδουίνου κατὰσχῆσιν. Ἦν οὖν ὠδῶσε πρότερον πάλιν ἀψάμενος, τὴν Θεσσαλονικὴν εἰσεῖσι· καὶ γνοὺς ἀληθῆ ὅσα διὰ γραμμάτων πέπυστο πρότερον, ἐπικαλαμᾶται τὸ μὴ ἀκριβῶς ἀμῆθεν ἐκ τοῦ ληθίου τῆς πόλεως ἐν τῷ ἀμήτῳ τοῦ πολέμου δεῖ πρὸ τῆς ἐκαίνου συνέστη ἀφίξεως. Οὓς μὲν γὰρ τῶν πολιτῶν ζημιώσας εἰς χρήματα γυμνότερους ὕψην διαφῆκε τῆς πόλεως, οὓς δὲ ἀπέκτεινεν, οὓς δὲ ἀπεκρέμασεν ἐκ τοῦ λαώδους πλήθους καὶ τοῦ ἱερμένου Θεῶν τάγματος, καὶ τὸν δυσπραγῆ ἐν βασιλεῦσιν Ἀλέξιον καὶ τὴν τοῦτου σύνευνον Εὐφροσύνην διαποντίους τῷ τῶν Ἀλαμανῶν ἐξέπεμψεν ἔρχοντι. Φεῦ φεῦ τοῦ καινοῦ τοῦδε καὶ ἀνηκούσῃ παρὰ Ῥωμαίοις ἀκούσματος, εἰπεῖν δὲ καὶ ἀθέσῃ ἐς δεῦρο θεάματος! ταῖς δὲ Σέρβραις ἐμβλαεῖν τῷ Ἰωάννης ἐνωτισάμενος, μήπω δὲ καὶ τὸ πέρασ τοῖ συστάντος ἐκέισε πρότερον πολέμου περσόμενος, στέλλει τοὺς συναρῆζοντας τοῖς ἐν ταῖς Σέρβραις ὁμοφύλοις. Οἱ δὲ ἐν τῷ ἀπιέναι τὰ ξυνεγεχθέντα μαθόντες τὸν μὲν πόλεμον οὐδαμῶς διελύσαντο, ὡς ἤδη ἐν τῷ δεινῷ καθεστῶτες, καίπερ εἰδότες, γενεσῶ

Ἄς δ' εἶχον οἱ ἐν τῇ πόλει Λατῖνοι καὶ τάσδε ἐκ δυσπραγίας ἐνωτισάμενοι, περὶ τοῦ ποιητέου σφῆς σκέψιν τιθέασιν, ὁμοῦ γενομένων τοῦ τε Ἐβρῆ, ἢ ἦν τοῦ βασιλέως Βαλδουίνου κασίγητος, καὶ Μαρῶ τοῦ δουκὸς Βενετίας· ὁ γὰρ Δάνδουλος τὸ ζῆν κατέστρεψεν. Ἐξοξε τοίνυν ἅπασι χωρεῖν ἐπὶ πόλεμον καὶ τὴν δύναμιν ἄγειν κατὰ τῶν Θρακιῶν πόλεων, ὅποσαι Λατίνων ἀπέστησαν, ἕως ἔτι θερμῶς τῶν πολλῶν ὁ ζῆλος καὶ Ῥωμαίων Ἰωάννης ἀποδίσταται, πολέμοις ἐναπειλημμένος ἄλλοις κἀκείνοις τὴν ἅπασαν σχολὴν χαρίζόμενος. Ἀμέλει καὶ μοῖραν τοῦ κατὰ σφῆς στρατεύματος προεκπέψαντες, ἦν ρούταν ὠνόμαζον, πᾶν τὸ πρὸς ἰσχύος νεπεγκλήτως δρᾶν ἐκδεδώκασιν ἐν τῷ τὰς πόλεις

ἐπιέναι τὰς ἀποστάσας, ὅθεν καὶ προηγούμενον τὸδε τὸ σύνταγμα οὐδὲν τῶν ἀνηκέστων καὶ ἀθεμίτων ἐκπερίστατο. Ἀλλὰ καὶ Βενέτικοι νῆας μακρὰς καθελκύσαντες τὰς ἔφα πάραλα [P. 400] μέρη ἐλήστευον πειρατεύοντες, τῷ Πανίῳ τε καὶ τῷ Καλλιπόλει προσσχόντες ὅσα χεῖριστα καὶ τῶν Χριστιανῶν ἐθῶν ἀλλότρια διεπράξαντο. Ἦσαν οὖν πολύμορφα τὰ δεινὰ, Βαρυαλγέστατα καὶ ἀνύποιστα.

β'. Ἐξίων δὲ καὶ αὐτὸς Ἐβρόης, τὴν Ἀρκαδιοῦ-πολιν ὡς ἀνέμοις μόνον οἰκίσιμον παραλλάξας, τὴν δὲ εἴσοδον τοῦ Ἀπρώ βιασάμνος, ἀνημέρως τοῖς ἐκεῖ προσφέρεται, τὸ ἐνοικεῖον ἐνδοῦς εἰς σφαγὴν, ὡς εἰ ποίμνιον ἦν καὶ βουκόλιον ἀλλ' οὐ Χριστιάνου-μον τὸ κτεινόμενον, καὶ βίβ μᾶλλον ἢ πειθοὶ τοῖς Βλάχοις ὑποκύψαν μηδὲ προσχωρῆσαν ἐκουσιότητι. Πολλοὶ δὲ καὶ σχοινόμενοι κατὰ κώμας καὶ πόλεις Β περιηγόμενοι ξωγρῆαι τὰ λύτρα ἐραυζόμενοι τοῖς συνειληφόσι κατετίθεσαν. Οἱ δ' ἐν ταῖς ἀπαγωγαῖς ταύταις ἢ νοστικεῖα σώματος προσπαλαίσαντες ἢ τῷ τῆς ὁδοπορίας μήκει ἐκτονωθέντες τῆς τραχηλοκά-κης ἀνιέμενοι οὐμενοῦν ὡς δμοπίστοι φθινύθειν εἰῶντο καὶ παρακατατίθεσθαι μόρφ φυσικῶ τὴν ψυχῆν, ἀλλ' ἀπεδειροτομοῦντο ξίφεσιν, εἴτε μὴν κατὰ σπλάγγων βαθεῖαν ἐδέχοντο τὴν πληγὴν. Ὁ δ' Ἐβρόης τὴν Ὀρεστιάδα καταλαβὼν στρατοπε-δεύεται περὶ αὐτὴν, χάρακά τε βαλὼν καὶ βαθεῖαν τάφρον ὄρωρυχῶς (ταύτην γὰρ τὴν πόλιν ἀγωνίσμα καὶ ἄθλον καὶ συμπέρασμα τῶν πόρων οἱ Λατῖνοι φέροντο) μὴ ἄν ἐτέρως ἐκαῖθεν ἀπονοστήσαι τοῖς ἐν τῇ πόλει διήγγελεν, εἰ μὴ τ' αὐτοὶ ξυμβαῖεν ὁμολο-γίαις ἢ γοῦν νόμῳ πολεμικῷ σφᾶς αὐτὸς παραστή-σαιτο. Οἱ δὲ καὶ πρὸς μόνην τὴν τῶν συμβάσεων ἐνήχησιν ἀποκναίσαντες μὴ Ῥωμαίοις ἐν τοῦδε καὶ Λατῖνοις ἔλεγον εἶναι ὄρκια πιστὰ, ἐπειδὴ καθάπαξ Λατῖνοι τὰ μὲν ἐς πίστιν ἀβέβαιοι, τοῖς δὲ προσχω-ροῦσι θηριώδεις, τοῖς δὲ πολέμῳ χειρουμένοις ἀνηλεέστατοι παρὰ Ῥωμαίοις ἐγνώσθησαν. Ταῦτα πυθόμενος Ἐβρόης πρὸς ἔργους γίνεται. Δισσαῖς μὲν οὖν τάφροις ἀρυκταῖς περιεζωσμένην τὴν πόλιν εὐρείαις τε καὶ βαθεῖαις εὗρατο, τοὺς δὲ πύργους τῆς πόλεως ἐπὶ τῶν ἄκρων δεξαμένους ἐκ δονάκων πήγματα ἐς πολὺ τοῦ ἀέρος ἀναβαίνοντα, καὶ προ-καλύμματα ἔχοντας ἐκ διφθερῶν τε καὶ δέρβρων, ὡς μῆτε πυριφλέκτοις βάλλοιντο βέλεσι καὶ εἰεν ἅμα εἰς προβολὴν τοῖς ἀπὸ τούτων μάχεσθαι μέλλουσιν. Ἀλλὰ καὶ τῶν ξυλίνων ἄνωθεν πύργων ἴστοι κατ-επάγησαν, ἔχοντες οἷα καὶ ὅσα ἐπιχυθέντα ἐξάψαι D τε φλόγα καὶ εἰς μέγα προκαλέσασθαι πέφυκεν. Ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἐπ' αὐτῶν προουφαίνοντο τε-κτονικὰ πολεμιστῶν ἀνδρῶν ἀναπαύματα, ὅποια εἰσανίσαιν οἱ ἐπὶ τῶν ἰκρίων τὸν βυθὸν διωρῶν-τες καὶ τὰ ἔθνη τῶν νεπόδων ἐπισκόπεύοντες. Ἐπὶ τινῶν δὲ καὶ λίθους δι' ἀλύσεων ἠρτημένους, ἐπιχαλωμένους διὰ μηχανῶν καὶ αὐτὸ πάλιν ἀνα-φερομένους καὶ πρὸς τὰς χρεῖας τῶν καιρῶν με-ταγομένους. Ἐπὶ δὲ καὶ τέσσαρα πρὸς τοῖς δέκα πετρο ὄγα ὄργανα ἐπὶ τῶν πύργων ἰστάμενα. Ἐδοξεν οὖν Ἐβρόῃ τε καὶ τῷ στρατεύματι τῆς μὲν ἔξω τάφρου πολέμῳ κρατῆσαι, χωσθείσης δὲ τῆς δευτέρας προσάγειν οὕτω τὰς μηχανὰς τοῖς τείχεσι. Πονήρως οὖν ἢ ἐφεξῆς τάφρος μετὰ τὴν τῆς [P. 401]

A infestabant, et Callipoli ac Pannii pessima et a Christianorum institutis abhorrentia quæque perpetrarunt, ut calamitates essent, multiplices, atroces, intolerabiles.

12. Erricus quoque Arcadiopoli, ut solis ventis habitabili, præterita, per vim Aprum ingressus, oives inclementer tractatos occidi sinit, quasi grex aut armentum, non autem Christiani, et vi potius subacti quam sua sponte addicti Blachis trucidarentur. Multi etiam vincti laqueis per S21 urbes et pagos circumducebantur, ut emendicata pecunia se a victoribus redimerent. In ea circumductione si qui aut morbis oppressi aut viâ longitudine fatigati deficiebant, laxato colli vinculo non ut Christiani exspirare sinebantur et naturali morte obire, sed gladiis obtruncabantur ut confodiebantur. Erricus vero, castris ad Orestiadem positis, profundum vallum communit. Nam eam urbem unicum certamen, præmium et finem laborum arbitantes, obsessis denuntiabant se inde non recessuros nisi ea vel sponte dedita vel vi expugnata. Hi vero ad solam deditiois mentionem exacerbati responderunt nullum in posterum fœdus inter Romanos et Latinos posse intercedere, quod et fide lubrica et in dedititios belluina immanitate, in bello subactos majori etiam crudelitate uterentur. His auditis, Erricus operibus intentus urbem duabus latis et profundis fossis circumdatam invenit, urbis vero turribus pegmata altissima adjecta, quæ pelibus et taurinis tergoribus contra ignem et ad propugnatores defendendos obtegebantur. Supra eas ligneas turres mali defigebantur, S22 in quibus ea erant quæ flammam maximam incendere et late spargere solent. Alicubi in eis etiam fabricata bellatorum sedilia visebantur, cujusmodi eorum sunt qui ex tabulatis fundum maris explorant et pisces captant. In aliquibus saxa catenis suspensa gravibus et demittebantur et rursus attollebantur, et prout res postulabat, transferebantur. Præterea quatuordecim tormenta in turribus conspiciebantur. Quare Errico et exercitui visum est priorem fossam vi occupare, secundaque expleta machinas muris admovere. Ac altera fossa, priore capta difficulter explebatur, et capita et trunci cadaverum eorum qui utrinque cadebant, hiatus ejus multis in locis explebant. Qua tandem non sine sanguine complanata scalas turratas ad mœnia adducunt; quarum altera in fossa detenta ob aggerem recens congestum, vacuum alicubi et rarum adhuc, subsedit; altera recta ad murum producta, priusquam diabathra conjiceretur, saxis S23 tormentorum contrita est et facta inutilis, in qua qui pugnabant, plurimi male sunt accepti. Tum Petro Planoio, viro robustissimo et ob fortitudinem celeberrimo, calva est saxo contracta. Itaque eo die conatus Latinorum irriti fuerunt. Postridie turres denuo mœnibus alia parte urbis admoventur, easque

virī bellicosissimi conscendunt. Interea propugnatores cum fere omnes machinas turribus imminere viderent, et pontem sublicium a certis traduci et mœnia jam contingere, armati portis erumpunt, quidquid excitando augendoque incendio aptum est secum portantes. Pugna igitur atrocissima commissa, tum quoque infectis rebus, machinis in conspectu eorum crematis, recedunt. Sed et foris Blachorum et Scytharum exercitus circa vallum obequitans commeatum in castra apportari non sinebat. Itaque consillii inopes, et animorum alacritate fracta, novas copias Byzantio accersiverunt, quæ quidem necessitate magis quam voluntate

824 exhibant : ne ita facerent, a Martino cardinali et Thoma Cpolitano patriarcha nuper Venetiis profecto diris obstringendi et sacris interdici. Is Thoma patrio vestitu indutus erat, qui corpus ita constringebat ut acubus illi assutus videretur, manibus duntaxat et pectore aperto; malis ita rasis ut, quemadmodum in impubi puero, nullum pili vestigium cerneretur. Sed antequam auxilia venirent, lues inuasit exercitum cum ex fratre cadaverum in tentoriis jacentium, tum quod plerique ac potius omnes cibos insolitos gustarant. Quare noctu inde recesserunt; et in Pamphilo diversi ex diuturnis et inanibus laboribus se refecerunt. Nec ii solum his malis conflictati sunt, sed ii etiam qui eos ex urbe accedere ausi fuerunt; et hi in itinere fere omnes a Scythis et Blachis interfecti sunt. Unde alias machinas **825** structuri malos biremium ex maritimis civitatibus collegerunt, et si quid deerat, ex Propontidis montibus arbores seouerunt, misso illuc qui opus maturaret Conone Petunæ comite. Machinarum justa copia parata, quas multis in locis ferro contra incendia munierant, belli fortunam denuo tentarunt; et Orestidae omissa, quam suis cladibus admoniti inexpugnabilem esse credebant, Didymotichum oppugnare statuerunt, ad eamque rem castris ibi positis et productis arietibus se pararunt. Sed antequam sol super eo Latinorum conatu occideret, aer nubibus impletur, et vehementissimo imbri fluvius Eurus dilatatus et ex parvo magnus factus campos aquis implevit, et ex castris Latinorum subito et arma et machinas et equos bellicos et viros avexit; quodsi sol occidisset ac id malum noctu ingruisset, major pars exercitus periisset. Hac inusita re admoniti Latini cordatiores et non plane sanguinarii inde discedendum esse censuerunt, et ejus

826 sententiæ aliis auctores fuerunt. Sed et reliquus omnis exercitus miraculo eo consternatus coloriter inde recessit, aliis una cum Errioo Byzantium reversis, aliis civitates mediterraneas et maritimas, quæ Latinis parebant, custodire jussis.

ἐξιώντες τῆς πόλεως, Βλαχικοῖς καὶ Σκυθικοῖς κατὰ τὴν ὁδὸν ἐγκύρσαντες τάγμασι μικροῦ δεῖν ἀπαντῆσαι διεφθάρησαν. Ὅθεν ἐς συμπήξεις ἄλλων μηχανῶν ἀπιδόντες ἰσοῦς δυαρμένων νηῶν ἐκ τῶν παραλίω συνέλεγον πόλεων, καὶ ὅσων ὑπεσπάνιζον, ἐκ [P. 402] τῶν τῆς Προποντιδος ὁρῶν ναντὶ ἀπέτεμον, ἐργασίαν πεπομφότες ἐκεῖσε τὸν τῆς Μετούνης κόμητα Κόνωνα. Ἐπεὶ δ' εἶχον ἄλις τῶν ἐλεπόλεων, ἐν πολλοῖς αὐτὰς καὶ σιδήροις διαλαβόντες ὡς εἶεν τοῦ πυρὸς σθεναρώτεραι, πρὸς τοῖς πολέμοις καὶ πάλιν

Ἀ πρώτης ἄλωσιν ἐχωννύετο, καὶ κόρσαι ἀναυχέες καὶ ἄκορσα σώματα τῶν πιπτόντων ἀμφοτέρωθεν ἀνεπλήρουν ἐν πολλοῖς τὴν τῆς τάφρου κένωσιν. Ὅς δ' ὀψέ ποτε καὶ μεθ' αἵματος κέχωστο, προσάγουσι τὰς πυργοειδεῖς τοῖς τείχεσι κλίμακας. Ἐνθα ἡ μὲν τῆ τάφρω ἐνίσχεται καὶ ὑποχαλᾷ τῆς ὀρθότητος τῆ ἔτι μανῶ καὶ διακενῶ καὶ νεοχύτῳ τῆς χύσεως ἡ δὲ λοιπὴ τῶν τειχῶν ἰθὺ προδᾶσα οὕτω διαβάθραν ἔβαλλε, καὶ τοῖς ἐκ τῶν ἰσῶν ἠωρημένοις ἀνωθεν τῶν πύργων βάρεσι τῶν λίθων πιεσθεῖσα καὶ τοῖς ἐκ μηχανῶν ἀφέμασι συντριβεῖσα πρὸς οὐδὲν ἐγένετο χρήσιμος. Μάλιστα μὲν οὖν καὶ πολλοὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς μαχομένων κακῶς ἔπαθον, ἐν οἷς ἦν καὶ Πέτρος ὁ ἐκ Πλάντης ὁ κράτιστος ἅμα πάντων καὶ εἰς ἀνδρῶν ὀνομαστότατος, λίθῳ τὸ κρανίον κατεαγείε. Καὶ τὰ μὲν οὕτω τὰ Λατινικὰ διαπεπτῶκασιν διαβούλια· ἃ δ' ὕστερα τῶν τείχεσιν οἱ πύργοι πάλιν προσάγονται καθ' ἕτερον μέρος τῆς πόλεως, καὶ εἰσάγουσι σφας τὸ τοῦ στρατεύματος μαχιμώτατον. Ἐν τούτῳ δὲ οἱ τῆς πόλεως ἀπομαχόμενοι ὀλίγου πᾶσαν τὴν μηχανὴν ταῖς βάρεσιν ἰδόντες ἐγγίσασαν καὶ γέφυραν ποιητὴν πρὸς τῶν ἐπ' αὐτῆς τεταγμένων διαγομένην καὶ τῶν τειχῶν ἐπιψάουσας, ἀναπέπτωτες τὰς πύλας ἐπεκθέουσι μεθ' ὀπλων καὶ τῶν ἐπιπέφυτοι πυρὸς καὶ τὴν φλόγα ἐπὶ μέγα αἴρουσι, καὶ μάχῃ κρατερωτάτῃ τῶν πρώην συνίσταται. Ἄπρακτοι τοίνυν καὶ τότε μεταχωρήσαντες καὶ αὐτὰ εἶχον τὰ μηχανήματα ἐπ' ὄψεσιν αὐτῶν ἐμπιπόμενα. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐξωθεν στρατεύματα Βλάχων τε καὶ Σκυθῶν περιόντα τὸν χάρακα οὐκ εἰσὶ τὴν παρεμβολὴν εἰσάγεσθαι τὰ βιώσιμα. Ἀμηχανῶ τοίνυν ληφθέντες καὶ διατεθέντες ἀθυρότερον, στείλαντες ἐς Βυζάντιον σύναρσιν ἦττον ὕψ' ἑτέρας νεαλοῦς δυνάμεως. Καὶ ἦσαν οἷδε ὑπ' ἀνάγκης μᾶλλον τι ἤπερ κατὰ γνώμην ἐξήεσαν, ἀφορισμῶ καὶ ἀναθέματι μὴ οὕτω δρῶντες ὑποβαλλόμενοι πρὸς τὸ καρδηνάρλιον Μαρτίου καὶ Θωμᾶ τοῦ προσεχῶς ἐκ Βενετίας ἀφιγμένου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ἦν δὲ οὗτος ἐσθῆτά τε τὴν πρὸς περιεκείμενος, συνυφασμένην μικροῦ τῶν σώμα καὶ βαφιδουμένην ἐκάσθη τὰ εἰς καρποὺς καὶ ὁ στήθος ἀφιεῖσαν ἄνετον, καὶ τὸ γένειον ξυρόμενον δρώπακος ἀκριβέστερον, ὡς εἶναι τὸ τῶν παρῶν ἐδάφιον μὴδ' ὑποφαιούμενον ὄλωσ ταῖς πρώταις ἀνατολαῖς τῶν τριχῶν, ἀλλ' ὡς ληϊστὸν παντάκτω ἀχλοον. Μήπω δὲ τῆς ξυμμαχίας ἠκούσης καχεῖε κατέσχε τὴν στρατιὰν ὀπὸ τε τῶν καταβεβλημένων ταῖς σκηναῖς νεκρῶν καὶ τοῦ τῶν ἀθήτων εἰς βρῶσ ἀφασθαι τοὺς πλείους ἢ τοὺς ἀπαντας. Ἄρανοι τοίνυν ἐκεῖθεν νυκτὸς ἀπενόστησαν, καὶ τοῖς περὶ τὸ Πάμφιλον χωρίοις ἐναυλιστάμενοι τῶν ἀντηνύσαν καὶ μακρῶν καμάτων ἑαυτοὺς ἀνεκώχουον. Οὐχ οἱ τοὶ δὲ μόνον τοῖς κακοῖς τοῖσδε περιεπάρησαν, ἀλλὰ καὶ οἷτινες συμμίξαι καὶ συνελθεῖν ἀπεθάρρησαν

γίνονται· Καὶ δὴ τὴν Ὀρεσιάδα παρεικότες ὡς ἐξ ὧν ἔπαθον οὐχ ἀλώσιμόν σφισι δόξασαν, ἔγων τῷ Διδυμοτοίχῳ προσβαλεῖν. Οὐκοῦν καὶ παρ' αὐτῷ στρατοπεδευσάμενοι πολιορκεῖν εἰς νέωτα τὸ φρούριον διηρβένωντο, καὶ τὰ τειχομαχεῖα προσάγειν, ὡς ἂν ἐξέλωσιν, ἡτοιμάζοντο. Ἄλλ' οὐπω ἐπὶ τῷ παροξυσμῷ τούτῳ τῶν Λατίνων ἔδω ὁ ἥλιος, καὶ πληροῦται νεφῶν ὁ ἀήρ, καὶ βροχάλας βροχῆς θεόθεν ἀφοριθείσης ἐν τοῖς ἀνόπιν τοῦ Διδυμοτοίχου μέρεσιν ὁ τῷ φρουρίῳ παραβρέων Ἔθρος διευρυθεὶς ὑετῷ καὶ μέγας ἐκ μικροῦ τοῦ τότε φανείς τὰς πεδιάδας ἐξυδατοῖ καὶ τῷ στρατοπέδῳ τῶν Λατίνων ἐξαπινάλως ἐπικλυσθεὶς ὄπλα παρασύρει καὶ μηχανὰς, ἔππους ἀπάγει πολεμιστὰς, ἄνδρας διανηχομένους τὸν Ἀχέροντα δεικνυσὶν· εἰ δ' οὐκ ἦν ἐσέτι φασισβολῶν ἥλιος, ἀλλὰ τὸ δεινὸν νυκτὸς ἐπεγένετο, τὸ πλεῖον ἂν ἀπώλετο τοῦ στρατεύματος. Τῷ δ' ἔξαισίῳ τοῦ πράγματός καταπλαγέντες ὅποσοι τῶν Λατίνων ἐς νοῦν ἔδαπτον, μὲν αἰμάτων ἄνδρες ἐς τὸ παντελὲς ἐτύγγανον ὄντες, μεταναστεύειν ἐκεῖθεν εἴλοντο καὶ τοῖς ἄλλοις οὕτω ποιεῖν ὑπέθετο. Ἄλλὰ καὶ τὸ λοιπὸν τῆς στρατιᾶς εἰς θαῦμα τὸ γεγονὸς θέμενοι ταχέως ἐξῆραν ἐκεῖθεν. Καὶ οἱ μὲν σὺν αὐτῷ τῷ Ἐρβῆ τὴν Κωνσταντίνου κατέλαβον, οἱ δὲ τὰς πόλεις φρουρεῖν ἐπετρέπησαν ὅποσοι χερσαῖα τε καὶ ἀγγλίακοι Κατίνους ὑπήκουον·

ιγ'. Ἡλὴν οὐδ' οὕτως ἠρέμησαν τὰ δεινὰ, οὔτε ἂν βελτίῳ παρὰ τοῦτο Ῥωμαίοις ἐφάνη τὰ πράγματα. Ἦν τε γὰρ Λατίνων ὑπεροψία καὶ πρὸς Ῥωμαίους ὑποψία καὶ τὸ τοῦ φρονήματος ἀκαθαίρετον τῆς πρώην προθέσεως εἶχετο, καὶ ἂ ὄρῃ οὐκ εἶχον τοὺς ἀποστάντας καὶ καθ' ὧν πολλάκις τὰς λόγχας ἠκόνησαν, ταῦτα τοῖς ὑπὸ χεῖρα ἔτι ἐπέφερον, καὶ κατ' αὐτῶν τοὺς, δδόντας ἔβρουχον. Καὶ ἡ τῶν πρὸς ἔω Ῥωμαίων περὶ τὸ κακῶς πάσχον ὁμογενὲς ἀνεπίστροφος γνώμη καὶ ἡ παντελής παρόρασις καὶ ἐπίλησις ἀφόρητα ἔβαλλεν· οὔτε γὰρ χρήμασιν ἢ στρατεύμασι τῶν δυτικῶν ἀντελαμβάνοντο πόλειον. Ἄλλ' οἱ μὲν Λατῖνοι τῆς Ἀσίας ἀναχωρήσαντες τὴν Θράκην ἔκοπτον, μόνην ἀναβρίπτουσαν τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας Ῥωμαίων κινδύνον· οἱ δὲ ἡμέτεροι στρατηγοὶ τοῦ ἐκ σφῶν κινδύνου παρὰ δόξαν ἀνεθέντες οὐδὲν ἦσαν οὐδαμοῦ, οὔτε μὴν σωτήριόν τι καὶ φυλακτήριον ἑαυτοῖς καὶ τοῖς φυλέταις μετήλθοσαν, ἀλλ' εἰς νοῦν ἀδόκιμον παραδοθέντες καὶ αὐτοὺς ἀπὸ θεοῦ μακρύναντες ὥστε τὰ μὴ καθήκοντα ὄρῃ καὶ μηδαμῶς ἔναι πρὸς αἴσθησιν, κατὰ δήμους καὶ φαρίας διέστησαν, πόλεις ἐξέμηναν, κατ' ἀλλήλων ὠπλίσθησαν τοὺς θεσμούς τῆς συγγενείας συγγέαντες, [P. 403] καὶ γεγόνασιν φυλὴ φυλῆ καὶ Ἰσραὴλ Ἰούδας, τὸ πάλαι παρὰ τῷ προφήτῃ θρηνούμενον, οἱ μὲν τῷδε συνενύσαντες καὶ ὡς βασιλεῖ σφῶν ὑπροσφερόμενοι, οἱ δ' ἐκείνῳ προσρέψαντες, ὡς καὶ τοῖς πολλοῖς καὶ τοῖς φρονίμοις κρῖνεσθαι εἰς κἀτάραν καὶ πλησμονὴν καὶ τῆς ὁμογενείας ἀπαλλοτριώσιν. Ὡς δὲ ποτε συνέδραμον ἐς φιλίαν, οὐδ' οὕτω μὲν ὡς εἰς μίαν συντηρμόσθησαν γινώμην. οὐδ' ἐς συνασπισμὸν ἀλλήλους παρακροτήσαντες ἐπαρῆξαι ὅλως ταῖς ἐσπερίαις προέθεντο πόλεσιν, ἀλλ' εἰς χειροτονίας βλεψάντες βασιλέων οἱ μὲν κατὰ τὰ ποτώμενα τῶν ζώων συμμορῆδὸν συνανίπτανται τῷδε καὶ συναπαύρουσιν, οἱ δὲ καὶ βάρμους ἀκανθώδεις ἐς ἀρχὴν προειρίζονται. Καὶ ἦν πολυαρχία πάλιν τὸ γεγονὸς ἐπινευμένη τὴν ἔω, καὶ θηρίον τρικέρηνον ὑπὸ τῶν ἀβελτέρων διακλεχθέν. Ὁ μὲν γὰρ Μαυροζώμης Μανουὴλ τὸν Κατχορρόην ὑποδὸς, οὐ πάνυ πρὸ πολλοῦ τῆ σιτέρα θυγατρὶ συναφθέντα καὶ τῆς Ἰκονιαρχίας αὐθις λαβόμενον, ἧς εἶχε πρότερον ἐκπεσῶν, πάντα ἦν μηχανώμενος, εἰ πως αὐτῷ συναρμομένου τοῦ βασιλείου τύχη ὀνόματος, καὶ τὴν δσην ποτίζει Μαϊάνδρος ἐπιὼν μετὰ Τούρκων ἐφθαιρέ τε καὶ ἔκσιπεν. Ὁ δὲ Ἀσκαρις Θεόδωρος, ὡς γένει

13. Verum ne sic quidem mala quieverunt aut res secundiore Romanis fuerunt, quod Latinorum despicientia et de Romanis suspicio et implacabiles animi antiquum obtinebant. Nam quæ desertoribus, contra quos sæpe hastas acuerant, inferre non poterant, ea in proximis quosque perpetrabant, et contra eos dentibus fremdebant. Sed et Orientalium Romanorum negligentia erga populares afflictos et summus despectus atque oblivio dolorem pene intolerabilem pariebat : nam neque pecuniis neque militum copiis Occidentalibus urbibus subveniebant. Ac Latinis ex Asia digressis et Thraciam, quæ sola pro libertate Romanorum dimicabat, vastantibus, nostri duces eo discrimine præter expectationem liberati nusquam officii sui meminerant, neque salutare quidquam ad sui vel popularium defensionem conabantur. Sed corruptis ingeniis præditi, et ut homines deserti a Deo atque impii stupore quodam affecti, atque in factiones divisi, urbes concitarunt ; alii alios oppugnarunt violato jure cognationis ; tributum segregati sunt ; Israel Judas factus est, ut vetus ille propheta queritur, aliis huic ut regi addictis, aliis ad alium confluentibus. Quæ res multis, prudentioribus præsertim, execrationi similis, et destruendæ necessitudini et inducendæ alienationi esse videbatur. Etsi autem tandem ad amicitiam ineundam concurrerunt, tamen ne tum quidem plane consenserunt, aut alii alios ad belli societatem cohortati ullo modo Occidentalibus urbibus opem ferre statuerunt : sed creandis imperatoribus intenti instar gregatim volantium avium cum uno quodam subvolabant et discedebant ; alii etiam spinosis rubis imperium deferebant. Unde multorum dominatus Orientem depascebat, tricippi quodam bellua a recordibus impleta. Nam Maurozomes Manuel Caichosrois auxiliis fretus, qui non multo ante recuperato Iconio filiam desponderat, nihil non conabatur ut imperatorio nomine potiretur, et omnem Mæandrium tractum cum Turcis vastabat. Theodorus Lascaris, nobilissimo genere ortus et imperatoris affinitate inclutus, illo profligato et rubro calceo induto ab omnibus Orientalibus urbibus imperator consalutabatur. David porro Comnenus exeroitu ex Paphlagonia et Pontica Heraclæa coacto, et Iberum qui ad Phasi-

dem habitant legione conducta, pagos et urbes A subigebat; et ut fratrem suum Alexium magnum redderet, præcursorem ejus et præconem agebat. Cæterum is subinde cunctabatur, circa Trapezuntem moram trahens; et plane Hylam illum, de quo proverbium est, agens perpetuo vocabatur nec unquam comparebat. Cum autem David adolescentem quemdam, cognomento Synadenum, pro duce ad Nicomediam misisset, Lascaris cum exercitu contra illum proficiscitur, se trita et plana via progredi simulans: sed per aliam asperam et impeditam ex improviso Synadenum adortus capit, milites ejus dissipat, Davidemque reprimat, ne ultra Ponticam Heracleam progrediatur. Nec multo post Maurozomen quoque cum Turcis vi profligat, quos partim cædit partim capit, eos præsertim qui genere illustres primam aciem obtinuerant.

B δούσατον, καὶ προσπιστῶν ἀφώρατος τῷ Συναδηνῷ. Ὅθεν καὶ στρατηγῆσας οὕτω τὸν νεανίαν αὐτόν τε συναίληψε καὶ τὸ ἐκείνου στράτευμα διεσκέδασε, καὶ τὸν Δαβὶδ μὴ περαιτέρω προΐεναί τῆς Ποντικῆς Ἡρακλείας παρέπεισε. Μετ' οὗ πολὺ δὲ καὶ τῷ Μαυροζώμῃ συμπλακεῖς φυλάδα δείκνυσι τοῦτον. Καὶ τοὺς Τούρκους κατὰ κράτος τρεψάμενος οὓς μὲν διέφθειρεν, οὓς δὲ ἐζώγησε, καὶ τούτων μάλιστα οἱ τῆς στρατιᾶς προετίθεντο καὶ τὸ γένος ἦσαν ἐπίσημοι.

§ 29 Hoo rerum Orientalium statu Joannes Mysus Philippopolim capit, diripit, evertit, cives plerosque obruncat: cujus urbis jam olim per insidias expugnandæ occasionem captarat, habitatoribus infensissimus, quod deditionem sibi non fecissent et ut regi purere detrectassent, sed ut virum sanguinariū aversati essent. Tum vero illud ejus iracundiam exasperarat et barbaricam feritatem auxerat, quod Alexium Aspietem recepissent eique ut duoi paruisset, se vero cum exercitu invadente sæpe repulissent. Cæterum ea urbs inviolata mansisset, si suis auspiciis gubernata esset, tum quod Latinos benigne tractabat, tum quod Joannem Mysum non prorsus aversabatur. Nunc filia matrem sequens, postquam illa regina et princeps omnium labefacta et facile capta est, hæc quoque graviora pertulit, direptionibus et cædibus oppressa, et insuper funditus eversa. Cujus ruinæ unum illud spectatu jucundum habent, quod Aspietem fune talos trajectum et in sublimi trabe pedibus suspensum ostentant. Cui qui regni affectandi adjutores fuerant, cum Joannem non laterent, ne inconstantia § 30 pœnas darent veriti, palam deficiunt; et alii ad Theodorum Luscarim Orientalibus urbibus dominantem se conferunt, alii Orestiadem concurrunt; alii Didymotichum ingressi cum Eatinis pacem faciunt, et per legatos Theodorum Branam ducem sibi mitti petunt. Nec multum temporis intercessit, cum Joannes Mysiæ rebus constitutis, et desertoribus gravibus suppliciis et novo mortis genere affectis, irato et cædem spirante vultu Romanis bellum inferre statuit, quorum sibi dolos, fraudes, perfidiam, summam levitatem diutius ferendas esse negabat. Igitur ira percitus innumeras Scythicas turmas ablegat, quarum aliæ Adrianopolim obsederunt, aliæ Rusium aggressæ Latinum præ-

εὐπρεπέστατος καὶ κήδει βασιλείῳ περίδοξος, ἀποκρουσάμενος ἐκείνον τὸ ἐρυθρὸν πέδιλοι ὑποδύεται καὶ βασιλεὺς Ῥωμαίων ὑφ' ὧν τῶν ἐφῶν ἀναγορεύεται πόλεων. Ὁ δ' ἐκ Κομνηνῶν Δαβὶδ στρατολογήσας Ἡρακλῆσας καὶ οἱ τὴν Ποντικὴν οἰκοῦσιν Ἡρακλείαν, καὶ μοῖραν μισθωσάμενος Ἰβήρων τῶν πινόντων τοῦ Φάσιδος, κώμας καὶ πόλεις ὑπεποιεῖα, καὶ τὸν οἰκτεῖον μεγάλων κασιγνητῶν ἢ ἡ κλησι: Ἀλέξιος, πρόδρομος ἐκείνου καὶ προκήρυξ ἐγένετο. Ὁ δὲ ἔμελλεν αἰεὶ χρονίζων ἐν τοῖς τῆς Τραπεζούντος μέρεσι, καὶ παροϊμακῶς ἐδείκνυτο Ἰλας, φωνοῦμενος καὶ μὴ ὀπτανόμενος, Ἐπεὶ δὲ καὶ τῇ Νικομήδους ὁ Δαβὶδ οὕτως προσπέλασε διὰ τινος αὐτῷ στρατηγούντος μείρακος, Συναδηνῷ τὴν ἐπίκλησιν, στράτευμα συναγείρας ὁ Λάσκαρις κατ' αὐτοῦ ἔπειε,

διὰ μὲν τῆς τετριμμένης καὶ λείας ἔμφρασιν δίκαιον προεῖσθαι, ἐκπεριελθὼν δὲ τραχεῖαν ἄλληλῃ καὶ ὀθεν καὶ στρατηγῆσας οὕτω τὸν νεανίαν αὐτόν τε συναίληψε καὶ τὸ ἐκείνου στράτευμα διεσκέδασε, καὶ τὸν Δαβὶδ μὴ περαιτέρω προΐεναί τῆς Ποντικῆς Ἡρακλείας παρέπεισε. Μετ' οὗ πολὺ δὲ καὶ τῷ Μαυροζώμῃ συμπλακεῖς φυλάδα δείκνυσι τοῦτον. Καὶ τοὺς Τούρκους κατὰ κράτος τρεψάμενος οὓς μὲν διέφθειρεν, οὓς δὲ ἐζώγησε, καὶ τούτων μάλιστα οἱ τῆς στρατιᾶς προετίθεντο καὶ τὸ γένος ἦσαν ἐπίσημοι.

Καὶ τῆδε μὲν τὰ πρὸς ἔω ἐφέρετο· ὁ δὲ Μυσὶς Ἰωάννης τῇ Φιλιππουπόλει ἐπιστρατεύσας αἰφῶ τούτην καὶ καθαιρεῖ προνομήσας, καὶ πολλοὺς τῶν ἔνδον ὑποδικάζει τοῖς ξίφεσι, καὶ πάλαι μὲν ἐνωπλιεύμενος τῆ πόλει καὶ τῇ ταύτης ἐφεδρεῶν ἀλώσει, καὶ βαρυμηνιῶν τοῖς οἰκητοῖσιν ὡς μηδ' ὄλεσ αὐτῷ ὑποκύπτουσι μηδ' ὡς βασιλεῖ [P. 404] προσέχουσι, ἀλλ' ὡς αἰμάτων ἀνδρα ἐκτρεπομένοις, καὶ τότε δὲ πρὸς πλείονα θυμὸν ἐκκαυθεῖς ὑπὸ βαρβάρῳ φρονήματος οἷς τὸν Ἀσπιέτην Ἀλέξιον εἰσφκίσαντο, κακείνῳ μὲν ὡς ἀρχηγῷ ὑπέκειντο σφῶν, αὐτὸν δ' ἐπιόντα μεθ' ὅπλων πολλαχῇ ἀπεκσούσαντο. Ἦν δ' ἂν ἡ πόλις ἦδε κακῶν ἀθιγῆς, εἰ καθ' ἑαυτῇ διεξήγετο, τοῦτο μὲν ἦπ' ὡς προσφερομένη Λατίνου, τοῦτο δὲ τὸν Μυσὸν Ἰωάννην οὐκ ἐκτρεπομένη πάντα πασι. Νῦν δ' ἐπομένη τῇ μητρὶ παῖς, ἐξ ὧν ἀρσφαλῆς ἐκλήνη γέγονε καὶ εὐάλωτος βασιλεὺς αὐτῆς καὶ πασῶν ὑπερκειμένη πόλεων, ἐκ τούτων δὴ καὶ αὐτῆ χειροσὶ κακοῖς προσωμίλησε, καθ' ὅσον πρώμαῖς ἐκδοθεῖσα καὶ μαχαίρας στόματι ἔτι καὶ προκαθῆρηται καὶ εἰς περιφανὲς ἐρείπιον κατὰ δάφισα, καθ' ἕν μόνον τοὺς ὀφθαλμοὺς διαχέον τῶν θεομένων, τὸ ἐκ ποδῶν ἀνηρτηθῆσαι τὸν Ἀσπιέτην ἐπ' ἰθυτανοῦς σκόλοπος, διάτετορημένον τοὺς ἐπισφυρίους τίνοντας καὶ κάλως ἐπὶ τούτων δεξάμενον. Τῆ δ' ἐπὶ τούτοις οὐκ ἔλαθον τὸν Ἰωάννην οἱ τῷ Ἀσπιῆ συμφρονεῖς καὶ πρὸς ὕψος βασιλείας ἐκείνου κουφίσαντες, ὅθεν ὑφορώμενοι μὴ δίκας δοῖεν ὡς ἄλλοπρόσαλλοι, ἀφίστανται λαμπρῶς. Ἀμέλει καὶ ἐκπεδὸν χωρισθέντες οἱ μὲν προσίασι Θεοδώρῳ τῷ Λάσκαρι, τῶν ἐφῶν κρατοῦντι πόλεων, οἱ δὲ συνδραμόντες ἐς Ὀρεσιτάδα, ἄλλοι δ' εἰσιόντες τὸ Διδυμότοιχον Λατίνους σπένδονται. Καὶ πέμψαντες ἀγγέλους σφίσι στρατηγὸν ἐξαιτοῦνται τὸν Βρανᾶν Θείδωρον. Βραχὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ τὴν Μυσίαν εἰσιόντες ὁ Ἰωάννης καὶ τάκει πρὸς τὸ εὖ διαθέμενος, καὶ κολάσει βαρβαρὰς καὶ θανάτοις γαινοῖς τοὺς ἀποστάτας

ὀπενεγκῶν, ἔγνω μετ' ὀργιλῶδους καὶ φονίου βλέμματος καὶ γνώμης ἀσυμπαθοῦς ἐπιστρατεύειν Ῥωμαίοις, οὐκέτι φάσκων τὰς σφῶν δολοφροσύνας ὀφίστασθαι καὶ τὸ ἄπιστον ἦθος καὶ τὸ τῆς αὐτῆς ὥρας πολλακίς παλιμπετὲς φρόνημα. [Τοίνυν ἀναβραγείς εἰς ὀργῆν στρατευμάτων Σκυθικῶν μελισσῶνας τοῖς ἐαρινοῖς ἀνθαμίλλους ἄνθεισι διαφίησι. Τινὰ μὲν οὖν αὐτῶν ὡς οὐδὲ μυρμηκῶν στρατεύματα τὰς ἱερὰς ἄλως ἀμφιποτώμενα τὴν Ἀδριανοῦ διειλήφασιν, τινὰ δὲ προσπελάσαντα τῷ Ῥουσίῳ πρὸς ἀντιμάχησιν ἐπισπῶνται τὸ τῆ πόλει ταύτῃ ἐφεδρεῦον ἐκ Λατίνων ὀπλιτικῶν. Κράτιστον δὲ ἦν τοῦτο διαφερόντως τῶν ἄλλων, καὶ ὕψηλόν μὲν τὰ σώματα, θαυμαστόν δὲ ταῖς μελέταις ταῖς κατὰ πόλεμον, καὶ παρά τινος Τερῆ στρατηγούμενον, ἀνδρὸς τῶν πάνυ ἐπισήμων καὶ εὐγενῶν. Τὸ μὲν οὖν ὀπλισάμενον ἦει τὴν ταχίστην, ἔνθα ἐξ ὀπτήρων ἐπέθετο τοὺς Σκύθας κατασκηνοῦν· οἱ δὲ τὴν ἐς αὐτοὺς τῶν Λατίνων φθάσαντες ἔφοδον εἰς τὸν τῷ Ῥουσίῳ παρακείμενον τόπον λεληθότως παρεσθάλλουσι, καὶ δὴ ἐπανιοῦσι τοῖς Δατίνοις ὀφθέντες τῷ τε τῆς θεᾶς ἀδοκῆτῳ διαφροοῦσι καὶ φαντάζεσθαι τὰ μὴ χρηστὰ τῷ πλήθει διδάσασιν ἀμέλει καὶ συμπλοκῆς καρτερᾶς γενομένης, καὶ ταῖς ἀνδραγαθίαις ἐξισουμένων ἑκατέρων, τελευτῶν πολλὰ δρᾶσαντες οἱ Λατίνοι σχεδὸν ἀπέθανον ἅπαντες. Τῆς δὲ μάχης τούτης οὕτω γεγεννημένης, ἕτεραι Σκυθῶν ἀποσπάδες μυριάριθμοί τε καὶ μάχιμοι περὶ [P. 405] τὸν Ἀπρῶν ἐλάσασαι τοῦτον εὐπετῶς χειροῦνται καὶ ὄλον αἰροῦσιν αὐτοβοεῖ, καὶ τὸν μὲν καθεῖλον, τοῦ δ' ἐνότος πλήθους δ' μὲν ἀπέκτειναν οἱ Σκύθαι, δ' δ' ἀπήνεγκαν εἰς λαφοροπώλησιν συνδουόντες καὶ τὰς χεῖρας ἀποστρέφοντες. Πολλοὺς δὲ καὶ πυρὶ παρέδωσαν, νικῶντες, οὐ μὴν καὶ ταῖς νίκαις ἀνθρωπίνως χρώμενοι.

ιδ'. Ἐκ δὲ τῆς θερμῆς ταυτησί μάχης ἐπὶ τὴν παράλιον τραπόμενοι Ῥαιδεστόν, τὸν μὲν Βρανᾶν Θεόδωρον, ὅς ἡγεμόνευε τῶν ἐς Ὀρεσιτάδα στελλομένων Λατίνων, καὶ πρὸ τοῦ ἐπιστῆναι σφας ἐκεῖθι φυγάδα δεδείχασιν, ὥσπερ καὶ τὸ συνεπόμενον ἐκείνῳ στρατεύμα, τὴν δὲ πόλιν ὀλοσχερῶς καὶ κατὰ κράτος ἐλόντες ἠνδραποδίσαντο. Ἔτα καὶ εἰς ἕδαφος βάλλουσιν, ἀθάνατον τὴν πρὸς ἡμᾶς ἔχθραν ὑπὸ Βλάχων ἔχειν δεδιδασμένοι, καὶ πρὸς παῖδας ἀπὸ παιδῶν παραπέμπειν ἀειμνηστον. Τὸ δὲ πρόθυμον μὴ καταψύξαντες, ἀπηγνηκότες ἐκεῖθεν εἰς Ἰέρινθον, ἐκ δὲ ταύτης εἰς τὸ Δαόνιον οὐδενὸς εἰς χεῖρας ἰόντος διὰ τὸ τῆς τόλμης παράβολον, καθ' ἡλικίαν αὐτὰς ἤχμαλώτευσάν (73) καὶ τὰ τεύχη κατήρειψαν. Οὐ μόνον δὲ τὰ πρὸς θάλασσαν οὕτως ἔπραττον ταῖς τῶν Σκυθῶν εὐχειρίαις καὶ γενναίότησι καὶ τῶν ἐπομένων σφίσιν ἐκ τοῦ Βλαχικῆ συστήματος, οἳ καὶ μᾶλλον τοῖς περιβόλοις τῶν πόλεων ἐπεβούλευον, σκαπάνας καὶ πτόα χειριζόμενοι, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ἄλμης ἀφιστάμενα πάντα τοῖς αὐτοῖς καὶ χεῖροσι κακοῖς προσεπάλαιον, μηδεμιᾶς ἐλπίδος εἰς σωτηρίαν ὑποκειμένης, ἐπεὶ καὶ ἀήθως ἐκ δουλείας ἐλευθερίας ἡμοιορηκότες, τῶν μεγίστων αἰεὶ ἐφιέμενοι οὐδένα μὲν τοῦ δυσπραγῆσειν αὐθις λόγον τιθέασιν, ταῖς δὲ παρατυχούσαις τύχαις καὶ νίκαις ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἐπεξερχόμενοι τῶν μὲν πρώην τέλεον ἐπιλήθονται, τοῖς δ' ἐνεστῶσι γήθονται τε καὶ ἐνουβρίζουσι. Διὰ ταῦτα τοίνυν ἢ τε λαχοῦσα πολιστὴν τὸν Ἀρκάδιον καὶ Μεσσηνὴν ἐπὶ τῆς καὶ πρὸς αὐτῇ Τζουρουλδὸς τὰ τῶν

Asidium, quod in urbe erat præstantissimum, proceris corporibus, belli usu mirabili præditum, Tero quodam duce viro illustri et nobili, ad resistendum provocant. Illi ergo milites armis correptis celerrime eo contendebant, ubi ex speculatoribus Scythas ~~SS1~~ castra habere cognorant. Hi vero Latinorum aggressionem occupata clam locum subeunt Rusio vicinum; et Latinis redeuntibus improviso conspectu sui terrorem incutiunt, ut ob tantam multitudinem nihil boni ominarentur. Acri prælio pari utriusque fortitudine commisso, tandem Latini multis cæsis fere p̄mnes occubuerunt. Post hunc successum, Scythioi exerocitus bellicosorum virorum circiter decem millia primo impetu Aprum citra negotium capiunt et eveantunt; multitudinem in urbe repertam partim occidunt, partim ut sub corona veneant, manibus post terga revinctis abducunt; multos etiam cremant, vincentes illi quidem, sed victoria non humaniter utentes.

14. Ab ejus pugnae æstu calentes adhuc, ad maritimam Rhædestum conversi, Branam Theodorum, qui Latinorum Orestiadem abeuntium dux erat, priusquam eo venirent, cum sequente exercitu in fugam conjiciunt; urbem vero vi expugnatam, civibus in servitutem redactis, solo æquant, immortales nobiscum inimicitias exercere a Blachis edocti et propagare ad omnem posteritatem. Nec remissa alacritate Perinthum transeunt, inde Daonium, nemine illis ob mirabilem audaciam obviam eunte; et omni sexu et ætate capta mœnia destrunt. ~~SS2~~ Nec ora maritima duntaxat ab expeditissimis et fortissimis Scythiis et Blachica cohorte, quæ illos comitabatur mœnibus urbium cum vectibus et ligonibus infesta, sic tractata est: sed mediterranea quoque malis iisdem et gravioribus sunt oppressa, nulla spe salutis affulgente. Nam qui ex servitute insuetam libertatem propitia fortuna consecuti sunt, maxima perpetuo affectantes, neque se in posterum calamitati ulli foro obnoxios opinantes, successibus et victoriis effuse indulgent, pristini status obliti, præsentibus vero læti et insolentes. Proinde Arcadiopolis, Messena et Zorulus, cum agris, villis et omni eo quod iis urbibus olim paruit, extremæ cladis sunt perpressæ; et quæ ad urbem omnium principem neque pertinent, omnia sunt a Scythiis oppressa. Post omnia oppidum Athyra ad interneconem est delatum. Nam cives principio cum Scythiis pecunia

Hier. Wolfii notæ.

(75) Καθ' ἡλικίαν ἤχμαλώτευσαν, omni sæxu et ætate capta. Hoc si cui displicet, quærat meliorem interpretationem.

transegerant, et aderant qui aureos nummos postularent. Deinde quosdam ex Latinorum cohorte, qui Rhædesti cum Brana fuerant, 833 vesper urbem ingressos Athyrani libenter et minime gravatim susceperunt: putabant enim eos illico mansuros et cum Scythis pugnatorios. Sed illi sub primam noctis vigiliam inde discedunt, opera data ut Seythas clam præterirent; etsi spe sua frustrati, juxta ipsum Rhegium in Scytharum cohortes antegressas delapsi omnes exiguo momento perierunt. Scythæ vero post Latinorum discessum a popularibus suis pecuniæ exactoribus clam circa mediam noctem funibus per muros attracti, et portis positi, cum horribili clamore strictis ensibus in plerisque adhuc dormientes, cum fuga minime expedita esset, irruunt. Ea igitur nocte facinus editur, quod lacrymas postulat instar perennium annuum promanantes. Nec enim viri et feminæ duntaxat partim occisi, partim in servitutum abducti sunt, sed nec lactentes infantuli ejus mali expertes fuerunt: sed hi quoque ut immaturi et tenelli fosculi ab immiseri cordibus illis viris, ignorantibus naturæ injuriam fieri et humanitatis jus ab eo violari qui iracundiæ ultra victoriam indulgeat, obtruncati sunt. Et quod magis deplorandum 834 est, implacabiles homines occupatis littoribus eos qui illo accederent partim gladiis trajecerunt, partim retraxerunt, partim in aquam præcipitatos submerserunt. Pauci navigia adepti evaserunt. Erant etiam qui sealam non adepti intra puppim et remiges in mare deciderent. Tanta mali atrocitas fuit et pene internecio. Ex eo Barbari totis legionibus et exercitibus pergentes vastæ procellæ instar omnia dissipabant, aut incendii in silva grassantis obvia quæque absument. Neque rerum omnium quidquam erat impervestigatum et rapinis tutum. Dux tantum ex plurimis et maximis urbibus, Bizya et Selybria, et rapinas et vastitatem effugerunt, non modo firmis cinctæ mœnibus, sed etiam locorum situ munitissimæ. Alioqui nec universalem interitum evitassent, et ne a Latinis quidem intentatæ permansissent. Ac Itali his adversitatibus fracti Cpoli velut in mandra condensabantur, et rebus ad tolerandam obsidionem necessariis comparatis terrestria mœnia inter se partiti, Romanis quo vellent abundi potestatem dederunt. Hostes vero in locis parum ab urbe dissitis commorantes, sæpe in pugna etiam proxime mœnia accesserunt: nonnunquam per divi Romani portam, ostentandæ fortitudinis 835 et comitantis tum felicitatis ergo, pauci numero ingressi, et occisis iis qui in porta erant, statim reversi, cum omni exercitu domum redierunt, captivos tanquam armenta, pecudes et jumenta pro multitudine stellarum præ se agentes.

Hier. Wolfii notæ.

(74) Κἂν ἐξέπεσον τῶν κατὰ σκοπόν. Interpretatus sum ἀποφαντικῶς. Quod si cui displicet ὑποθετικῶς exponat licet, hoc modo: *Ac successu ca-*

δαινῶν πεπόνθασιν ἔσχατα, καὶ ἀγροὶ καὶ κῶμαι καὶ τἄλλα ὅποσα ταῖς πόλεσι ταύταις ὑπέκυpton πρότερον, καὶ ὅσα ἐς αὐτὴν τὴν πόλεωv πασῶν προεδρεύουσαν παρατείνουσι, ταῖς Σκυθικαῖς χερσὶ καθυπέκυψαν. Ἐπὶ πᾶσι καὶ οἱ τὸ πόλισμα τὸν Ἀθύραν οἰκοῦντες ὀλέθροις ἀνηκέστοις περιεπάρησαν. Τὰ μὲν γὰρ πρῶτα ἐπὶ χρήμασι τοῖς Σκύθαις συνέβησαν, καὶ ἦσαν οἱ ἐκ Σκυθῶν ἀφιγμένοι τὰ ἐκ χρυσοῦ εἰσέπραττον κόμματα· πρὸς δ' ἐσπέραν ἐνίων ἐκείθεν ἀπαντησάντων ἐκεῖσε τοῦ Λατινικοῦ συντάγματος ὁ συντὴν ἐν Ῥαιδεστῶ τῷ Βρανᾷ, κεχαρισμένως σῴσιν, ἀλλ' οὐ προσάντως οἱ ἐν Ἀθύρᾳ προσφέρονται· φοντο γὰρ ὡς συμπαραμενοῦσιν ἐκεῖθι καὶ τὸν κατὰ Σκυθῶν ἀγῶνα ἐπαποδύσονται. Ἄλλ' οἱ μὲν περὶ πρῶτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἐκείθεν μεθίστανται, λαθεῖν τοὺς Σκύθας καὶ παρελθεῖν σπουδῆν τιθεῖσθαι, κἂν ἐξέπεσον τῶν κατὰ σκοπόν (74), Σκυθῶν ἐτέραις μοῖραις προελασάσαις ἐγκύρσαντες κατ' αὐτὸ τὸ Ῥήγιον, καὶ πάντες ὡς διὰ βραχέος ἐς τὸ ζῆν [P. 406] κινδυνεύσαντες. Οἱ δὲ Σκύθαι μετὰ τὴν Λατίνων ἀπονόστησιν ὑπὸ τῶν τὰ χρήματα συλλεγόντων ὁμογενῶν λάθρα περὶ μέσας νύκτας διὰ τοῦ τείλους ἀνιμνήντες, καὶ τῶν πυλῶν ἐγκρατεῖς γινόμενοι, τὰ ξίφη σπασάμενοι σὺν ἀλαλαγῇ φρικτῆ τοῖς πλείστοις ἐτι καταδαρθάνουσιν ἐπεισπίπτουσι, ὅτε μὴ διαδρᾶναι ῥᾶδιον ἦν. Γίνεται οὖν τῆς νυκτὸς ἐκείνης ἔργον χρῆζον δακρύων κατὰ ποταμοὺς βέντων ἀέννα· οὐ γὰρ μόνον ἄρβρηνές τε καὶ θήλειά τοῦτο μὲν ἀνηρέθησαν, τοῦτο δὲ ἀπήχθησαν δορυμῆτοι, ἀλλ' οὐδὲ τὰ ὑπομαστιδία τῶν παίδων τοῦ ἐπιφάνη ἀνώτερα, ἀλλ' ἀπεθερίσθη καὶ ταῦτα κατὰ χλῶνην καὶ ἄθος εὐμάραντον ὑπὸ τῶν ἐλέφ ἀναλότων ἐκείνων ἀνδρῶν, καὶ μηδαμῶς εἰδόντων ὡς ἀδικεῖ τὴν φύσιν καὶ θεσμὸν ἀθετεῖ τὸν ἀνθρώπινον ἐπεραίτερον τῆς νύκτος καὶ τοῦ κρατεῖν τῶν ἐναντίων θυμῷ χρώμενος. Τὸ δὲ δὴ μέζονος πίνθους ἄξιον, προκατειληφότες οἱ ἄσπονδοι τὰς ἡόνας τοὺς ἐκ αὐτὰς συνδραμόντας οὐκ μὲν διήλαινον ξίφεισιν, ἀλλ' ἀπῆγον ὀπίσω, οὐκ δὲ κατὰ βυθὸν ἠνάγκη φέρεσθαι καὶ τοῖς ὕδασι ἐναπόλλυσθαι. Βραχέως καὶ σκαφῶν λαβόμενοι διεσώθησαν. Ἦσαν δ' οἱ καὶ διαμαρτῶντες τῆς ἀναβάθρας εἰς τὰς παρεξαιρετικῶς ὤλισθον καὶ παρερρύθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Οὕτω μέγα ἦν τὸ δεινὸν καὶ πολυειδές, καὶ μικροῦ πανώλεια τῶν ἐκεῖ. Ἐκ δὲ τούτου κατὰ συναγωγὰς καὶ στρατόπεδα τοῖς ἔμπροσθεν προβαίνον τὸ βάρβαρον ὡσεὶ καὶ σφοδρὰ τις λαίλαψ διεφέρει τὸ πᾶν, ἥ γὰρ ὡσεὶ πῦρ δ' διαφλέγει δρυμὸν τὰ ἐν ποσσὶν ἐπέμετο. Ἦν δὲ τῶν πάντων οὐδὲν ἀνεξερευνήτων α καὶ ἀπρονομήτων, ἀλλ' ἐκ πλείστον καὶ μεγίστων πόλεων ἀσχύλευτοι τε καὶ ἀκαθαίρετοι Βιζύη τε καὶ Σηλυβρία παρὰ Σκυθῶν ὑπελειφθησαν· μόναι γὰρ αὐταὶ οὐχ ὅπως ἰσχυροῖς διελημμέναι τείχεσιν, ἀλλὰ καὶ τῆ τῶν τόπων θέσει μάλιστα κρατυνόμεναι τὴν παντελῆ διέδρασαν ὄλεθρον, μηδ' ἄλλως ἀπὸ Λατίνων

ruiisset id consilium, si in cohortes alias, etc. incidissent. Paulo post, ὡς διὰ βραχέος, τὸ ὡς *redundare* videtur.

οὔσαι ἀνεπισκόπητοι (75). Ἴταλοι μὲν οὖν ἐπὶ τούτοις εἰς ἀγεννὲς καταβληθέντες φρόνημα ὡς εἰς μάνδραν τὴν Κωνσταντινου ἐνειλοῦντο, καὶ τῶν δσα τοῖς πολιορκουμένοις χρήσιμα ἐπεμέλοντο, τὰ πρὸς χέρσον τείχη διανεϊμάμενοι, καὶ Ῥωμαίοις ἐνέδοσαν ἔνθα σφίσι βουλητὸν ἀπανίστασθαι. Τὸ δὲ πολέμιον χρόνισαν ἐν τοῖς μικρὸν ἀποθεν τῆς πόλεως χωρίοις, πολλακίς δὲ καὶ τοῖς τείχεσι προσεγγίσαν ἐν τῷ μάχῃς ἀπτεσθαι, ἔστι δ' ὅτε καὶ διὰ τῆς λεγομένης τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ πύλης κατ' ὀλιγίστους ἐπεισιδὸν πρὸς ἀνδρείας ἐπίδειξιν, εἰπεῖν δὲ καὶ τύχῃς, ἥτις ἐν ταῖς τότε πράξεσι αὐτοῖς συναφάπετο, καὶ μετὰ φόνον τῶν ἐν ταῖς πύλαις αὐτίκα μάλα ἐπαναλῦσαν, εἰς τὰ οἴκοι πάλιν πανστρατι ἐπανεζεύξε, κατὰ μὲν ἀγέλας κτηνῶν τὸ ἀγχιμάλωτον, κατὰ δὲ τῶν ἄστρων τὴν πολυπλήθειαν τὰ ὑπὸ ζυγῶν καὶ δαιταν ζῶα ἐληλακός.

Ἐπειτα μετὰ πλειστων καὶ κρατίστων δυνάμεων ἔξιῶν ὁ Ἰωάννης παντὸς ἔργου κρεῖττον καὶ προურγιαίτερον τῆσι τῶν Ἀδριανοῦ χειρώσασθαι καὶ καταστρέφαι τὸ Διδυμότοιχον, κρίνων τάσδε τὰς πόλεις ἀθλον τοῦ πολέμου παντὸς, καὶ ὡς εἴη ἄμα [P. 407] οὕτως αὐτῷ τῆς Θράκης ἀπαναστήσειν Ῥωμαίους καὶ θηρίοις ἀνεϊκίναί μόνους αὐτῆν εἰς ἐνοικησιν. Περὶ τοίνυν τὸ Διδυμότοιχον καταστρατοπεδευσάμενος, καὶ τὸ χωρίον ὁρῶν ὑπερδέξιον χαλεπὸν τε καὶ ἄπορον ἀρεθῆναι, μεταφέρειν τὸν ποταμὸν Ἐβρον ἐπεβάλετο, περικλῶμενον τῷ φρουρίῳ καὶ διὰ καθόδων τοῖς πολλοῖς ἀγνώστων τοὺς ἔνδον ποτίζοντα. Καὶ μηχανὰς περιστήσας τὸ τεῖχος ἔτυπεν, ἐν οἷσπερ εἶκαζε μὴ πάμπαν εἶναι τοῖς προσβάλλουσι ἀκατάσειστον, οὔτε μὴν προσκλύοιντο τὰ διαφιέμενα τῶν λίθων βάρη τῷ διαστήματι. Οἱ δ' ἔνδον τὸν Ἰωάννην ἐκμειλισσόμενοι παραλογὰς τινὰς καὶ φάσεις εὐπρεπεῖς καὶ παρακλήσεις αἰμύλου προσήγον καὶ πόρρωθεν, καὶ ὡς βασιλέα σφῶν ἀνευφήμουν ἐφιστάμενοι ταῖς ἐπάλξεσι, καὶ φόροις ὑποκείσθαι καθωμολόγουν, καὶ πάντα δρᾶν συνείθευτο προθύμως ὅποσα ἂν ἐκεῖνος ἔχη διατάττεσθαι, πλὴν τοῦ δέξασθαι αὐτὸν τῷ πολισμάτι. Ὁ δὲ πρὸς ὄργην ἐκφερόμενος καὶ χαλεπαίων οὐδαμῶς αὐτοὺς ἐπὶ τούτοις προσέτετο, ἀλλ' ὑπεκστῆναι οἱ τοῦ φρουρίου πολὺς ἐγκαίμενος, ὡς καὶ μόνον οὕτω σπεισόμενος, κατ' οὐδὲν ὑφέτο τοῦ ἀγῶνος, ἐπάλξει ἀποσύρων τῇ βίᾳ καὶ τῷ βόλιῳ καὶ τῷ μεγέθει τῶν ἀφιέμενων χερμάδων, καὶ γωνίας πύργων κατασπῶν, καὶ καταβρήγνυς τὰ τούτων θωράκια (76). Οἱ δ' ἐντὸς δρυφάκτους καὶ γέροντα πηξάμενοι, νεδδωρα νάχη τοῖς τείχεσι προπετάσαντες, ὡς περιολισθαίνεῖν αὐτοῖς κολπουμένοις δσα αἱ μηχαναὶ διηφρίσαν. Ἐως μὲν οὖν ἀνοχῆν τῷ μχισμῷ παρεῖχεν ὁ Ἰωάννης, καὶ οὗτοι σχήμασιν ἰλασίμοις καὶ ῥήμασιν ἐναισίμοις ἐπλάττοντο τὸν ὑποθαίνοντα καὶ ἐτέχναζον ἠνίκα δ' ἐκεῖνος ἀποδιβάζων τῶν ἵππων τὸ γενναῖον τῆς στρατιᾶς κατὰ τὰ παρεβρωγῶτα μέρη τοῦ τείχους τούτου διέταττε πεφραγμένον τοῖς ὄπλοις πάντοθεν, ἧ καὶ πρὸς ἐπιβατηρίους ἔβλεπε μηχανὰς, καὶ τὸ λοιπὸν ἀντιπαρεξέτεινε στράτευμα πανταχῆ, τότε καὶ αὐτοὶ τὰ τῶν ὑποπιπτόντων ἀποδυόμενοι προσωπεῖα καὶ τὸν λαμπρὸν πολέμιον παραφαίνον-

A Inde Joannes cum maximis et fortissimis copiis egressus, Adrianopolis et Didymotichi expugnationem cæteris rebus antevertendam esse duxit, simul quod eas urbes totius belli præmium essent, simul quod ea ratione, Romanis pulsis, Thraciam solis feris incolendam traditurus esset. Castris itaque ad Didymotichum positis, cum oppidum vidcret in loco edito situm difficulter expugnari posse, fluvium Eurum, qui id ambibat et per meatus paucis cognitis civibus aquam suppedibat, alio divertere instituit, et machinis in circuitu collocatis murum ferit, qua parte labefactari posse nec gravium saxorum impetum intervalli magnitudine lassatum iri putabat. Oppidani vero ut Joannem placarent, excusationes, speciosa verba et blandas preces etiam prætendebant; et stantes in propugnaculis eum pro suo rege celebrabant, et tributæ pensuros cæteraque omnia quæ imperasset alacriter facturos promittebant, modo ne eum urbe recipere cogerent. Ille vero, ira percitus eas conditiones prorsus aspernabatur, nec alia ratione se pacem facturum asseverabat, ni castello sibi cederent. Neo de oppugnatione quidquam remittendo, vi, impetu et magnitudine saxorum propugnacula, turrium angulos revellebat, eorumque libicines perfringebat. Oppidani vero tabulatis et cratibus intus structis, recens detractis velloribus mœnia tegebant, ut machinarum saxa iis involuta labascerent. Ac dum Joannes pugnam remittebat, supplicii gustu et blandis verbis submissionem callide simulabant. Cum vero ille fortissimum quemque equo descendere jussum et ferro undique tectum juxta perfractas muri partes collocabat, aut scalas parabat et reliquum exercitum passim extendebat, tum et ipsi abjecta supplicum persona, aperto Marte, ut res ferebat, se defendebant, salutem suam in mœnibus esse positam haud ignari, nec quidquam necessitate violentius judicantes. Ac desperatione et iracundia ducibus, haud pauciores clades inferebant quam accipiebant, fortiter et audacter dimicando. Barbarus igitur, longo tempore in hac obsidione contrito, in Mysiam revertitur irrito conatu, ut ignis deficiente ma-

Hier. Wolfi notæ.

(75) Μηδ' ἄλλως ἀπὸ Λατίνων οὔσαι ἀνεπισκόπητοι. Converti ὀποθετικῶς: *Ni tam munitæ fuissent, nec Latinorum rapacitatem vitaturas fuisset.* Si cui vero τὸ μηδ' ἄλλως pro ἄλλοσι μηδ' intelligero magis placet, sic vertat: *præsertim cum nec a Latinis negligenterentur.* Dubito an pro μηδ' ἄλλως potius sit legendum μηδ' ὅλων· nam herulis codex, etsi

solus integer, tamen negligenter scriptus est, ὡς Ἐμμανουήλου ὀμβαιθενίδος τοῦ ἐκ Μονεμβασίας μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος.

(76) Θωράκια *libicines* verti, non quod verum putem, sed quod solidæ columnæ, ut Virgillii joco utar, nondum advenerunt.

teria, resincto ardore. Huo accedebat quod passim fama vagabatur, Latinum exercitum in re bellica exercitatisimum obsessis auxilio venturum esse. Tunc Joannes Camaterus patriarcha, qui post exsilium Didymotichi inquilinum agebat, vitam cum levi morte commutavit.

ἐπάνεισιν ἐς Μυσίαν, περισβεσθεὶς μὲν καὶ τὴν ὀρμὴν ἀπορία ὡς καὶ ὕλης ἐκλειπούσης φλόξ, ἀλλὰ δὴ καὶ ῥιψοφηθεὶς ὑπὸ φήμης, ἐτέρῳ ἐξ ἐτέρου παραδούσης καὶ πολλαχῆ διατρεχούσης Λατινικὸν στίφος ἔντι πολέμῳ πρὸς ἐπικουρίαν ἐκεῖθι μέλλων ἀφίξεσθαι. Τότε δὲ μαλακῶ θανάτῳ τὸν βίον προήκατο καὶ ὁ πατριῶ Ἰωάννης ὁ Καματηρός, καταλελυκῶς πλάνης καὶ ἄποικος ἐς τὸ Διδυμότοιχον.

15. Latini vero se a Didymotichinis et Adrianopolitanis accersi haud gravatim accipientes, quod inde res suas meliores fore arbitrabantur, cum illarum defectio primum spes et conatus eorum infregisset, Cpoli digressi principio ad Athyram castra ponunt, postridie Selybriam intrant, et aliquot diebus ibi exactis et commeatu præparato Adrianopolim occupant.

Quæ autem Scythæ et Blachi in illis incursionibus perpelrarant, ea hujusmodi erant qualia nec visa unquam nec audita sunt, nec cuiquam in mentem venerunt. Urbes ante maximæ et celebres et frequentissimæ, oppida spectatu digna, agri et prata amœnissima, horti pulcherrimi, perennibus rivis fecundi, altæ domus, habitationes **SSS** conspicuæ, summo artificio constructæ et variis coloribus exornatæ, venustissima lavacra, uvis onustæ vites, arva segetibus grava, et alia sexcenta quæ tempus producit, quæque vitam nostram ornant et terram jucundam, gratiis affluentem et optabilem reddunt, ea omnia hominibus vacua, echinis et feris tantum latibula præbebant. Quæ qui videret, cum maximo ejulatu et fletu, capite pulvere consperso, diceret se destructionem universi cernere, aut novam illam rerum naturam, qua jussit Deus gramina et herbas prolificum semen pro cufusque genere et similitudine ex terræ visceribus gigni, cum nondum esset homo qui eis uteretur. Unde mihi lingua suppetet ad justam et copiosam tantorum malorum enumerationem? aut magnitudo vocis, quæ scripta hæc ad longe remotos transmittat? O me miserum decriptorem, quibus cladibus describendis supersum? quanta mea et meorum popularium mala commemoro? quis talia tropæa ab hostibus erecta saltem intueri sustineat? Nam olim qui prælio vicerant, humanæ conditionis memores nec immortalia odia conservanda esse rati, tropæa ex parvis lignis et saxis constituiebant, ut exiguo temporis intervallo abolerentur, **SSS** quippe non amicitiam monumenta, sed inimicitiarum et cædium irritamenta. Nunc vero eversiones urbium et rerum omnium

νοντες, ἐν οἷς εἶχον ἡμυνοντο, ἐν τοῖς τεύχεσι καὶ νην ὀρῶντες τὴν σωτηρίαν καὶ μὴδὲν τῆς ἀνάβιαιότερον ἕτερον κρίνοντες, ἀπογνώσει τε θυμῷ στρατηγούμενοι οὐκ ἐλάσσω ἔδρων ὧν ἔπασ χειρῶν καὶ τόλμης ἔργα ἐπιδεικνύμενοι. Ἰκανῶς ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ ταύτῃ χρονοτριβήσας ὁ βάρβ

ιε'. Οἱ δ' ἐξ Ἰταλῶν οὐκ ἀηδῶς, ἀλλ' ὡσὶν ὅς δεξάμενοι τὴν ἐς Ὀρεσιάδα καὶ τὸ Διδυμότι πρόσκλησιν τῶν Ῥωμαίων, ὡς δῆθεν τὰ κατὰ διομαλλίσουσαν πράγματα, ὅτι καὶ πρὸς τῶν πῆ τῶνδε πρώτως ἀπὸ πασῶν ἐλπίδων καταβῆρα φοντο, ἄραντες ἐκ τῆς Κωνσταντίνου τὴν μὲν τὴν πρὸς τῇ Ἀθύρᾳ στρατοπεδεύουσι, τῇ δ' ὅσοι εἴσω Σηλυβρίας παρήλθοσαν. [408] Ἐκεῖθεν δὲ ρας τινὰς διαγαγόντες καὶ ἐπισιτισάμενοι τὴν Ἀνοῦ κατειλήφασιν.

Τοιαῦτα δ' ἦν τὰ ὑπὸ Σκυθῶν καὶ Βλάχων ἐν τότε διαπραχθέντα ἐπιδρομαίς, ὅποια οὐκ ἴσεν οὔτε ὀφθαλμὸς εἰώρακε πώποτε, οὔτε μὲν καρδίαν τινὸς ἀναβέβηκε. Πόλεις μέγιστα καὶ περίπυστοι, μυριάθρωποι, κωμοπόλεις ἀξιοθαί ἀγροὶ καὶ λειμῶνες καλλιφύτευτοι, παράδεισοι θαλεῖς, ἀειφύτοις νάμασιν ἀγλαόκαρποι, ὑψὸ δόμοι καὶ οἰκῆσεις περιβλεπτοὶ, ἐς ὑπερβολὴν λοτεχνημένα καὶ χρώμασι πολυειδέσι διετηθησῶ παντοδαπαῖ τε χάριτες βαλανείων καὶ καρποῦ ἡμερίδες καὶ λήϊα τῷ σίτῳ ἀκμάζοντα καὶ ἀλλήτῃ μυρία, ὅποσα φύουσι ὦραι καὶ τὸν ἡμέτερον βίον ἀλουσι καὶ τιθέασιν ἐπιτερπῆς καὶ πάσαις χάρισι σιτεφῆς καὶ πολυάρατον τὸ περιγίον, ταῦτα δὴ πᾶν ἔργον ἀνθρώπων ὀρώμενα ἐχίνοις μόνοις καὶ θηοῖς οἰκῆσιμα ἦν. Εἶπεν ἂν τις ἐπιστὰς ἐκεῖνοις καὶ πᾶσι στα κοψάμενος καὶ δάκρυ χεάμενος καὶ κόνιν πᾶνος καταστροφῆν ὀρᾶν τοῦ παντὸς, ἢ γούν τῶν δ' ἐτέραν παραγωγῆν (77), καθ' ἣν μὲν ὁ θεὸς φαίνεται χόρτον καὶ βοτάνην καὶ σπεῖρον καὶ κατὰ γένος τε καὶ καθ' ὁμοιότητα ἐκ τῶν λατῆ τῆς γῆς ἀναδιδόσθαι, ὁ δ' ἄνθρωπος οὕτω ἦν ὁ τοῖς χρησόμενος. Πόθεν ἂν ἐπλοῦτητα γλῶττω τοσοῦτων κακῶν διαρκῆ καὶ φιλότιμον ἀπαρίθμῃ ἢ φωνῆς μέγεθος διαπεμπούσης τοῖς πόρρωθεν τὰ γραφόμενα; ὡς δυστυχῆς ἐγὼ συγγραφεύς, κακοῖς ἐταμιευόμεν, οἷοις ἐμοῖς τε καὶ τῶν φυδυσπραγῆμασι τὸν λόγον χαρίζομαι. Τίς γὰρ ἔσχοι δλωσ ὑπενεγκεῖν τοιαῦτα θεώμενος τριπρὸς τῶν πολεμίων ἀνεγειρόμενα; οἱ μὲν γὰρ τῆς μάχης κρατοῦντες, ἀνθρώπινα φρονούντες ἀθάνατα μίση τηρεῖν δοκιμάζοντες, διὰ ξύλων καὶ γέων λίθων ἀνίστων τρόπαια, ὅπως ὀλίγον χρόνον

Hier. Wolfii notæ.

(77) Ἡ γούν τῶν ὄντων ἐτέραν παραγωγῆν. Αὐτῆς ἐπισημασθῆναι τὴν ἀναγέννησιν. Respicit ad agros et urbes custodibus vacuas. Verteram principio aut rerum naturam ab eo diversam, qua jussit, etc. Putabam enim loqui de vastitate Thraciæ incendiis deformatæ. Sed hanc sententiam repudio, quod se-

quitur ὁ δ' ἄνθρωπος οὐκ ἦν, quæsi dicat Thri fuisse eam faciem quæ recentis mundi fuerit toribus vacui.

(78) Διαπεμπούσης τοῖς πόρρωθεν Transmi ad posterum esset τοῖς μετέπειτα. Ad quam significationem τὸ πόρρωθεν non satis commode delect

μμενηκότα παρέρχεται, ὅς μὴδὲ φιλίας ὑπομνήματα ἔντα, ἀλλ' ἔχθρα, καὶ προχόσεως αἱμάτων ἐμπυρεύματα. Νοὶ δὲ πόλεων κατασκαφαί καὶ τοῦ παντὸς ἀφάνσεις δείγματα τῆς νίκης πρὸς τῶν Βαρβάρων ἐξέρηγνται, οἷς θεόθεν εἰς μαστίγωσιν ἐκδεδόμεθα. Οὐκ ἀνεχόμενοι δὲ εἰ μὴ καὶ τὸν κολοφῶνα τῶν ἀποημάτων προσεπιθήσουσι καὶ προσεπάγωσι τὰ παλαμναϊότατα, καὶ γε τῶν Ῥωμαίων τινὰς συγκατέχωνσιν ζῶντας τοῖς ἢ φυσικῶν μόρφῃ ἢ καὶ νόμῳ πολεμικῷ [P. 409] καταστρέψασιν τὸ ζῆν ὁμοφύλοις ἐκείνοις, συνεντυμβεύσαντές σφισιν ἱππάρια ὄρομικὰ οἷς ἐπεκάθηοντο καὶ τόξα κερουλικὰ καὶ ἀμφήκη φάτανα, μὴ ὄντος λυτρουμένου μὴδὲ σώζοντος. Οὕτω παρὰ βαρβάρους οὐ φειδῶ τις καὶ συστολή τῶν ἄνομόνων τῇ φύσει πράξεων. Ἦσαν δ' ἡμέραι πασχάλιοι, τῆς ἐνάτης διημερεύσεως ἐπιμεμήσεως, τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ τετάρτου καὶ δεκάτου ἔτους, ἡνίκα τὰ οἰκτρὰ ταῦτα καὶ πᾶσαν ἀκοῆν καὶ θῆαν δεινὴν ὑπερπαίοντα συντηνέχθησαν. Παιάνων τοῖνον καὶ στεναγμάτων ξύμπαρς ἐπεπλήρωον χῶρος ὃν ἐπῆλθε τὸ Σκυθικόν, καὶ θρήνος καὶ οὐαὶ καὶ κλαυθμὸς τὸν ἤχον ὑπερῆφώνει τὸν ἑορτάσιμον. Καὶ ὅτε τάφων κένωσις καὶ ᾄδου καθαίρεσις καὶ τὰ ἐκ νεκάδων ἀνεγερτήρια τοῖς εὐσεβοῦσιν ἤδετο, τότε εἰς κευθμῶνας γῆς καὶ τὰ τοῦ ᾄδου ζοφερὰ καὶ φοβερὰ σκηνώματα κατὰ συνόδους αἱ πόλεις καθίεντο. Τὰς δ' ἀπαγωγὰς, τὰς δὲ προνομὰς, τὴν δ' ἐναπερῆμιμμένην ταῖς τριόδοις ἄωρον ἠλικίαν καὶ τοὺς διαξίσιμους τῶν προηκόντων χρόνῳ σωμάτων τίς οὕτω πολύδακρος καὶ πολύθρηνος ἐν ἀνθρώποις ὡς ἀζῆλω, καὶ πενθῆσαι καὶ δεξιῶσασθαι δάκρυσι; πρὸ δὲ τῆς ἐπιδρομῆς τῆσδε τῆς Σκυθικῆς περὶ τὰ θρακικὰ πεδία κορωνῶν καὶ κοράκων στρατόπεδα, ἃ μὲν ἀπὸ μερῶν τῶν βορείων, ἃ δ' ἐκ τῶν νοτίων, κατ' ἐξίσταν τινα καὶ μὴ αὐτόματων συνδρομῆν εἰς ἓνα συνεληλυθότα χῶρον ἀλλήλοις συνῆρῶσαν, καὶ κατευμεγέθησαντες οἱ κόρακες τὰς τῶν ἐκ νότου κολοιῶν ἐτρέψαντο φάλαγγας.

Οὐ μόνον δὲ τὰ θρακικὰ ὃ δαίμων ἀντιπεριέστησεν εἰς τοιαύτην ἀθλιότητα, καὶ πειρασμῶν μὲν ἀνεβῆράγγη θάλασσα, κακῶν δ' ἀνηκέστων κλυδώνιον ἔζεσε καὶ συμφορῶν ἀνεβῆρίσθησαν λαίλαπες, ἀλλὰ τὰ καθ' ἐσπέραν οὐ πρὸς ἔλαττον ἔπασχον. Ἀθήνας μὲν γὰρ καὶ Θήβας καὶ Εὐβοίαν καὶ τὰ περὶ Μεθώνην καὶ Πάτραν σπεῖρα Καμπάνων καὶ Λατίνων εὐσύνοπτος ὡσεὶ καὶ κτήσεις διενείμαντο πατρῴας. Οἱ δὲ σφῶν δεσπόζοντες πρότερον ἐν προπηλακισμῶ καὶ ἀτιμίᾳ ἠνείχοντο σφίσι μᾶλλον καθυποκίπτειν ἢ νυγμὸν τινα λαθεῖν ἐς ψυχὴν καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τῶν τέκνων ἀγωνίσασθαι, μὴτ' αὐτόθεν εἰς ἐλευθερον παροξυνθέντες φρόνημα, μὴτ' ὀψὲ ποτε νοῦν ἔχειν ἀρξάμενοι. Εἰσὶ δ' οἱ καὶ εἰς ὀλοσχερῆ φιλοτιμίαν κατὰ τῆς ἑαυτῶν πατρίδος ὑπεκκάντες ἀνδραποδώδεις ἄνθρωποι, τρυφῇ καὶ ταῖς ἄλλαις ἀπονοιαῖς διεφθαρμένοι, ὄχρωματῶν καὶ φρουρίων ἀποτόμων λαβόμενοι, οἱ δὲ καὶ πόλεων εὐτελεῖστων ἐπιβάντες, κακοδαίμονας τυραννίδας περιεβαλοντο, καὶ δεόν φιλεγήθειν Λατίνοις, οἱ δ' ἀντωφθάλμου ἀλλήλοις καὶ Λατίνοις τὸ καινὸν ἐσπένδοντο (79). Ὁ

Hier. Wolfii notæ.

(79) Καὶ Λατίνοις τὸ καινὸν ἐσπένδετο. *Novitas illa*, hoc est, novi tyranni cum Latinis pacisco-

vastitates indicia victoriæ a Barbaris sunt reperta, quibus divinitus flagellandi concessi sumus; qui non ferendum esse rati, nisi colophonem immanitati suæ imponerent et atrocissima scelera adjungerent, aliquot Romanos vivos (neque enim quisquam erat qui eos vel redimeret vel conservaret) cum popularibus suis vel naturali morte defunctis vel bello cæsis terra obruerunt, sepultis una equis velocibus quibus insederant, corneis arcubus et encipitibus gladiis. Ita Barbari a rebus naturæ contrariis nulla reverentia, nullo metu deterrentur. Cum hæc miserabilia spectacula, quæ omnem verborum atrocitatem superant, ederentur, Paschales dies erant, indictione 9 anni 6714; et et omnis locus quem Scythæ pervagantur et hymnis et suspiriis erat plenus. Lamentationes et ejulatus festivarum cautionum sonum superabant. Cum sepulcrorum evacuatio, inferni destructio et a mortuis resurrectio a piis hominibus celebrabantur, tum in recessus telluris et inferni caliginosa et horribilia tabernacula urbes cateryatim detrudebantur. Abductiones vero, direptiones, §40 immaturæ ætatis in triviis abjectiones et senilium corporum dissectiones, quis omnium mortalium ita lacrymis et luctu abundat, ut satis lugere et deplorare queat? Ante hanc Scythicam incursionem circa Thraciæ campos cornicum et corvorum legiones, aliæ a septentrione, aliæ ab austro, fato quodam, non fortuito casu, in unum locum congregatæ pugnam commiserunt. Sed corvi magnitudine corporum phalanges meridionalium C cornicum in fugam verterunt.

Neque vero Thraciam duntaxat fortuna in hujusmodi clades, afflictionum mare, extremorum malorum fluctum et calamitatum turbinem conjecit, sed nec Occidentalium conditio fuit melior. Nam Athenas, Thebas, Eubœam, Methonem, Patras cohors Campanorum et Latinorum non magna tanquam patrimonium divisit. Qui vero iis locis prius imperabant, illis cedere cum derisu et ignominia quam exstimulatis animis pro semetipsis et liberis pugnare maluerunt, neque statim libero spiritu concepto, nec vel sero tandem ad saniolem mentem reversi. Erant etiam qui ambitione contra patriam prorsus §41 inflammati, servilibus ingeniis homines, deliciis et luxu corrupti, munitionibus et præruptis castellis aut munitis urbibus occupatis infelices tyrannides constituerent; et cum Latinorum inimicitia expetendæ essent, alii aliis insidiantes, cum illis colluderent et nova pacta inirent. Nam Leo Scurus Corinthum et Nauplium, ut supra dixi, gubernabat; Chameretus Leo, qui Lacedæmoni dominabatur, Laconum tyrannus erat Ætoliam et

bantur. Fortassis legendum τὸ καινότερον ἐσπένδοντο, quod maxime mireris, ut τὸ μέγιστον usurpa-

confinia Nicopolis et quæ ad Epidamnum vergunt, Michael Joannis sebastocratoris nothus filius sibi vindicavit. Bonifacius vero marchio Thessalonice degens omnem maritimam oram, quæ infra Hymyrum est, et Larissæam planitiem tenebat, et veltigalia Græciæ et Peloponnesi percoepibat. Præter hos alius toparcha Thessaliæ montana, quæ nunc magna Blachia dicitur, tenebat. Occidente in tot tyrannides distraeto, quid boni non aberat, quid mali non aderat? Pecuniarum ereptiones, relegationes, cædes, exilia, mala denique infinita, quorum maxima ex parte Romani tyranni auctores erant, et Scurus Leo omnium maxime, qui, recte sane, patriæ quoque suæ non pepercit. Idem cum Nicolao Corinthiorum archiepiscopo reconciliata gratia virum eum **S42** suæ mensæ adhibuit, et corpore illi conjunctus animo æque ac prius ab eo abhorrebat. Unde illum prius effossis oculis, postea de rupe præcipitavit.

Ῥωμαίων ἐπετόλμων τύραννοι, μάλιστα δ' ἀπάντων ἐφείσαστο, ἀλλὰ καὶ τῷ τῆς μητροπόλεως Κορίνθου διχονοίας διαλυσάμενος, καὶ σύσσιτον οὕτω τὸν ἄνδρα παρελιτφώς, τὸ μὲν σῶμα συνέσιτος ἦν, τὸ δὲ φρόνημα δυσμενῆς ὁποῖος καὶ πρότερον, ὅθεν τὰς κόρας

16. In Oriente porro Prusæi, Nicæenses, Lydi Philomolpi, Smyrna, Ephesus, et interjecta oppida Theodoro Lascari parebant, qui etiam longis navibus fabricatis plerasque insulas subegit, et pace cum Iconii sultano Caichosroe facta partem imperii Manueli Maurozomæ illius socero concessit. Ea pars erat Chonæ, mei scriptoris Nicetæ patria, et huc finitima Phrygiæ Laodicea, et alia loca quæ fluvius Mæander anfractu suo complectitur, donec in mare exonerat. David vero et Alexius fratres, Manuele Andronici Romanorum tyranni filio nati, alter Ponti Heracleam et Paphlagoniam gubernabat, alter Alexius Oenæum et Sinopen urbes et ipsam Trapezuntem tenebat. Attaliæ alius quidam dominabatur, nomine Aldebrandinus, natione Italus, sed Romanorum institutis probe educatus. Item Rhodus alium principem habebat. Enimvero cur de communi sententia et deliberandum et agendum esset, de patriæ partibus nondum afflictis conservandis et de expugnatis urbibus in integrum restituendis, **S43** illi ambitione præcipites et tyrannici nominis affectatione cæci inter sese digladiabantur: quibus dissensionibus et rixis hostibus summam occasionem primo impetu Romanos evertendi suppeditabant. Unde cuivis Latinarum gentium, quarum tanta multitudo et varietas est, quæ Romanos oppugnatum ibat, illud ex sacris Litteris usurpare licebat: « Persecutus comprehendam, spolia dividam, explebo animum meum, occidam gladio meo, dominabitur

μὲν γὰρ Σγουρὸς Λέων Κόρινθον διεῖπε καὶ Ναύπλιον, ὡς καὶ ἔμπροσθεν ἐβρέθη μοι· ὁ δὲ Χαμαρετος Λέων τῆς κοίτης κρατῶν Λακεδαιμόνος τύραννος ἦν τῶν Λακωνῶν. Αἰτωλίαν δὲ καὶ τὰ τῆ Νικόπολει προσοριζόμενα, καὶ ὅσα πρόεισιν ἐς Ἐπίδαμον, ὁ Μιχαὴλ ἰδιώσατο, ὃν ἐκ σπερμάτων σκοτίων ὁ σαβαστοκράτωρ ἐφύτευσεν Ἰωάννης. Ὁ δὲ μαρκῆσιος Βονιφάτιος τῆ Θεσσαλονίκη προσεδρεύων ὑποκειμένην εἶχεν ἑαυτῷ τὴν ἐς Ἀλμυρὸν [410] ὑποκειμένην ἀγγιχάλον πᾶσαν, καὶ πεδίων ἤρχετο Λαρισσαίων, καὶ μετελάγγανε τῶν φόρων ὀπόσαι ἐξ Ἑλλάδος καὶ τῆς νήσου τοῦ Πέλοπος εἰσπράττοντο. Ἐπὶ δὲ τοῖς τοῖς καὶ ἄλλος τις τὰ Θετταλίας κατέχων μετέωρα, ἃ νῦν μεγάλη Βλαχία κικλήσκειται, τοπάρχης ἦν τῶν ἐκεῖ. Εἰς τοσαύτας δὲ τυραννίδας διαιρεθείσης τῆς ἑσπέρας τί μὲν τῶν καλῶν οὐκ ἀπῆν, τί δὲ τῶν κακῶν οὐ παρῆν; χρημάτων ἀφαιρέσεις, τῶν ψαμμένων (80) ἔκτοπίσεις, σφαγαὶ καὶ φυγαὶ καὶ μυρία πρὸς τοῦτοις ἄλλα δεινὰ, ὧν τὰ πλείω οἱ ἐκ Σγουρὸς Λέων, ὅς οὐδὲ τῆς γειναμένης εὐ ποιῶν ἀρχιποιμενὶ Νικολάφ σπεισάμενος καὶ τὰς πρώην αἰμάξας αἰμάξας εἶτα καὶ κατὰ σκοπέλων ἀφίτησι.

ἰζ'. Κατὰ δὲ τὴν ἔω Προυσαῖοι μὲν καὶ Νικατῆς Λυδοὶ τε καὶ οἱ Φιλέμολποι καὶ Σμύρνη καὶ Ἐφῆσαι καὶ τὰ μεταξὺ τούτων κείμενα θεοδώρω προσπειχόν τῷ Λάτκαρι. Ὁ δὲ καὶ νῆας μακρὰς τεκτηνᾶμενος τὰς πλείους τῶν νήσων ὑπηγάγετο. Σπεισάμενος δὲ καὶ τῷ Καῖχοσρόῃ τῷ τοῦ Ἰκονίου σουλκῆν, μέρος ἀπένευμε τῆς ἀρχῆς τῷ κηδεστῇ ἐκεῖνου Μανουῆλ τῷ Μαυροζώμῃ. τὸ ἦν ἐμοῦ τοῦ συνηφέως Νικητα πατρὶς αἱ Χῶναι καὶ ἡ ἀγχιτίστη κατ'ἑτη Φρυγικῆ Λαοδικεία, καὶ εἰς ὅσα περικλίθη Μαλιάνδρος ἀπερυγγάνων ἐς ἅλα τὰ νάματα. Δαδὶ δὲ καὶ Ἀλέξιος οἱ ἐξ υἱέος φύντες τοῦ Ῥωμαίων τυραννήσαντος Ἀνδρονίκου (Μανουῆλ ἐκεῖνον τὸ ὄνομα), ὁ μὲν τὴν κατὰ Πόντον Ἡράκλειαν καὶ Παφλαγονίας διεῖπεν, ὁ δὲ Ἀλέξιος Οἰναίου τε καὶ Σινωπέων τῆς πόλεως καὶ Τραπεζούντος αὐτῆς τῆ δυναστείας περιεζώννυτο. Τὴν δὲ Ἀττάλου διέφραξε ἄτερος, τὴν κλήσιν Ἀλδεβραντίνος, ἐξ Ἰταλῶν τὴν γένεσιν ἔλκων, ἀκριβῶς δ' ἐντεθραμμένος τῶ Ῥωμαῖκοῖς ἔθεσι. Κάν τῆ Ῥόδῳ τῆ νήσῳ ἄλλος τε ἐπρωτίστευε. Καὶ δέον ὁμονοηκότας προβουλεύεσθαι τι καὶ καταπράξασθαι προφυλακτικῶν μὲν τῶν μήπω κακῶς πεπονηθῶτων τῆς πατρίδος μερῶν ἀνακτητικῶν δὲ τῶν ἡλωκυῶν πόλεων, οἱ δὲ εἰς δεξομανίαν ἐκτρέχῃλισθέντες καὶ καλεῖσθαι τύραννοι θέλοντες καθ' ἑαυτῶν ὠπλιζόν τὰς χεῖρας, βασιλείαν καὶ νῆσιν (81), εἴτη δ' ἂν τις καὶ πανοπλίαν καὶ τρόπιον ἐξ ἐφόδου τοῖς τῶν Ῥωμαίων πολεμικῶν τῷ διχονοεῖν ἀλλήλοις καὶ διεστάναι βραβεύοντας. Ἦν

Hier. Wolfii notæ.

tur. Ego verti τὸ καινὸν pro καινῶς. Sequatur quisque quod probavit.

(80) Τῶν θρεψαμένων. Idem quod τῶν πατρίδων. Sicut ἡ ἐνεγκαμένη, ita et hic ἡ θρεψαμένη patriam significat.

(81) Νῆψις est sobrietas; quæ quid huc faciat, non video. Neque σκῆψις placet. Sobrietatem belatoribus etiam esse utilem non nego: sed id hæc non agitur.

οὖν [P. 414] τοῦ βουλομένου παντὸς ἐκ τοῦ τῶν Λατίνων πολυσπεροῦς συντάγματος τὰ γραφικὰ ταῦτα ἐπῆδειν Ῥωμαίοις ἐπιστρατεύοντος, «Διῶξας, καταλήψομαι, μεριῶ σκῦλα, ἐμπλήσω ψυχὴν μου, ἀελῶ τῇ μαχαίρᾳ μου, κυριεύσει ἡ χεὶρ μου.» Ἡλλοὶ τοίνυν μέτριον συγκροτήσαντες πόλεμον καὶ ἱππότητας βραχεῖς μισθωσάμενοι, Ῥωμαϊκαῖς κατεκολπίζοντο νήσοις ὡς πάντη πάντως ἐρημαζούσαις τοῦ ἐπαρήξοντος. Ὅθαν πειραταὶ τινες Γενουῖται, περιψήματα ἀνδρῶν καὶ ἀμβλώματα, οὐ κατὰ τοῦτο μὲν τινὸς ὑπερφέροντες, κατὰ δ' ἐκείνο τὰ δεύτερα φέροντες, ἀλλ' ἀπανταχῇ πονήρως πράττοντες καὶ δυσδαίμονως, στρογγύλων πέντε νηῶν εὐπορήσαντες καὶ σκάφη τρίκροτα κατηγορικότες πρὸς τοῖς εἴκοσι τέσσαρα ἐς τὴν Κρήτην διαπλωτίζονται· καὶ πλασάμενοι τοὺς ἐμπόρους, εἶτα ἐπιθέμενοι ὡς πολέμιοι, τῆς νήσου ξυμπάσης κατέσχευον εὐμπρέτατα. Τότε καὶ ὁ κρατῶν Ἰκονίου Καίχοσρός κατὰ τῆς Ἀτταλίας ἐστράτευσε, αὐτοβοεῖ τὴν πόλιν ἐλεῖν φανταζόμενος ὡς οὐχ ἱκανὴν οὖσαν ἑαυτὴν διασώσασθαι. Τὴν δ' ἐκείνου ἔφοδον προσεγνωκότες δ' τε πολίταρχος Ἀλδεβραντίνος καὶ ο' σὺν αὐτῷ τοῖς κοινοῖς ἐπεστάτου πρᾶγμασι, πέμψαντες εἰς Κύπρον συμμαχίαν ἐκέιθεν εἰλήφαι περικεῖν στρατεύματος, ἐς διακοσίους ἀριθμουμένην Λατίνους. Κηπειδὴ περ εἰς χεῖρας ὁ πόλεμος ἐγεγόνει καὶ περιελάφη τὴν πόλιν τὸ Περσικὸν στρατεύμα, οἱ ἐκ Λατίνων εἰς φάλαγγα πυκνωθέντες καὶ τοῖς Πέρσας ἐποφθέντες ἀπρόοπτοι τοῖς Ἀτταλῶσιν ἐπήμυναν, καὶ οὕτω τῷ βαρβάρων καταστάτων ἐς δέος ἔκ τε τοῦ σφῶν στρατεύματος πολλοὶ διαφθείρονται καὶ Καίχοσρός ἐκέιθεν μεθίσταται, μὴ πλείους ἡμερῶν τῶν ἑκατάδεκα περὶ τὴν Ἀτάλλου βαλῶν στρατόπεδον. Ἀλλὰ καὶ Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις κατὰ τοῦ ἐν Πόντῳ Δαβίδ στρατιῶν ἀγέρας τῆς μὴν Ἠλουσιᾶδος ἐπέβη καὶ τῆς πρὸς Δαβίδ φιλίας ἐκείνην ἀπέστρεψε, τοξότιδα πᾶσαν οὖσαν καὶ μάχιμον· εἶχε δ' ἂν καὶ Ἑράκλειαν καὶ τὸν Δαβίδ δραπέτην ἐκέιθεν ἔδειξε, εἰ μὴ Λατίνων τῇ Νικομήδους ραρεμβαλόντων κατ' ἐπίκουρίαν Δαβίδ, ἐπεὶ καὶ εἶχε τούτοις Δαβίδ σπεισάμενος, ἐν ἀμφινοίᾳ κατέστη Λάσκαρις. Ἐίλας μὲν γὰρ αὐτὸν ἐντεῦθεν προθυμία καὶ τόκμη κατὰ Λατίνων· ἐκέιθεν δ' αὐθις ἀντίσπα τὸ ἐν χερσὶν ἔργον, ὥστε καὶ ἐντὸς Ἑρακλείας οἰόμενον εἶναι καὶ κυριεύειν τῆς πόλεως. Καὶ πολὺν χρόνον καὶ ὡς ἐπὶ τρυφῆς ζυγοῦ καὶ μετὰ συνοχῆς ἐταλάτευεν. Ὅς δ' ἐκεκρίκει συμφορῶτερον μᾶλλον ἢ περ θρασύτερον ἐπὶ τοὺς ὑπερασπιστάς ἔσθαι τοῦ Δαβίδ, ἐπανακάμπτει μὲν πρὸς αὐτοὺς, ἦν ὠδεύει παρειακῶς· οἱ δὲ τὰ περὶ τούτου πυθόμενοι συστάδην μὲν παρακινδυνεύειν οὐκ ἔγνωσαν, μεθίστανται δὲ νυκτὸς καὶ εἰσίσαι τὸ Βυζάντιον. Ὅ δὲ γε Δαβίδ ὡς οὐκ οὐκ ἐβόλλετο κατὰ νοῦν (82), παρὰ δόξαν τοῦ κινδύνου βύσθεις ἐν Ἑγγιον εἶχε προσέρποντα καὶ σχεδὸν οὐδ' ὅσα γόνυ κνήμης αὐτοῦ ἀφιστάμενον, ἀρπίζει καὶ πάλιν τῆς Ἑρακλείας ἔχεται· τοὺς δ' ἐν Βυζάντιῳ Λατίνους τῆς συμμαχίου διαμειδόμενος στρατιᾶς σιτηγῶν πλοίων [P. 412]

Hier. Wolfii notæ.

(82) Ὅς οὐκ οὐκ ἐβόλλετο κατὰ νοῦν. Negationem, quod redundare existimo, omisi.

circa Nicomedie Trachias subito Androcini Guidi superventu post variam pugnae fortunam vincuntur, nonnulli etiam in insidias in montibus collocatas delapsi capiuntur, ut pene nullus superesset **S46** qui cladem illam Davidi nuntiaret. Sed et Petrus Plancius, cujus ante memini, insigni corporis magnitudine admirabilis et generosi animi invicti robore illustris, se Pegis urbe recipi suo veluti jure postulabat, quod primum ibi appulisset, cum Latini Romanis Orientalibus bellum intulissent. Ac alias aperte irrumpere conatus, sed a civibus Lascari faventibus repudiatus, mutasse consilium putabatur. Quia vero parum aperto Marte profecerat, ad insidias conversus, Peganis aliquod interceptis et occisis, ex suis clam paucos simul Pegas introducit cujusdam Sthlabi Varenii et hujus conjuratum opera. Dein ipse quoque occasionem nactus subintravit, et adversariis noctu nullo negotio repulsis tota urbe potitus est.

μηδείας Τραχείας Ἀνδρονίκου τοῦ Γίδου, καὶ γινομένης συμβολῆς, ἡττώνται μετὰ πλείστας ἀμοιβὰς τοῦ πολέμου, οἱ δὲ καὶ ζωγροῦνται τοῖς περισσοῦσι τὰ ὄρη καὶ ταῖς προελοχισμέναις ὑπὸ σφῶν περιπεσόντες ἐνέδραις, ὡς μὴδὲ πυρφόρον ὑπολείπειν σχεδὸν τὸν τῷ Δαβίδ ἀπαγγελοῦντα τοῦτο τὸ δυστύχημα. Ἄλλὰ καὶ Ἡέτρος ὁ ἐκ Πλάντζης, οὗ καὶ πρόσθεν ἐμνήσθημεν (μεγέθει δὲ οὗτος σώματος θαυμασίῳ ἐλίκαστο καὶ ψυχῆς γενναίῳ περιεβλέπετο παρρησιῆματι), ταῖς Πηγαῖς τῇ πόλει προσδεχθῆναι φιλονεικῶν ἄτε καὶ δίκαιον ἐπ' αὐταῖς ἔχειν ἰσχυρίζομενος, ὡς οἷα πρῶτως ἐκεῖ καταχθεῖς ἤνικα Λατῖνοι κατὰ τῶν πρὸς αὐγὰς ἡλίου Ῥωμαίων ἐπανεῖλοντο πόλεμον, καὶ ἄλλοτε μὲν εἰσδύναι ταύτας ἐκ τοῦ προφανοῦς ἐπιρίσσει, ἀποπεμφθεὶς δ' ὡς τῶν ἐνδοθι φρονούντων φίλα τῷ Λάσκαρι, ἔδοξε μὲν ἀποσχέσθαι ταυτησί τῆς προθέσεως, ὁ δ' ἐνδρεύων ἦν πάλιν, ὅτι μὴδὲ προύπτως εἶχε βιάζεσθαι. Τῶν γοῦν Πηγαῖτῶν τινὰς ὑποκλίνας καὶ διασφείρας, ἰλάσθη καὶ κατὰ βραχείας τοὺς οικίους ταῖς Πηγαῖς ἐπεισάγει, πολυωρημένους κατὰ Σηλάδου τινὸς Βαρηνοῦ καὶ τῶν τούτου συνώμοτων. Πέρας δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ἡέτρος κειροφυλακῆσας τὰς Πηγάς ἐπεισδέδουκα, καὶ νυκτὸς ἐπιθέμενος οὐδενὶ πόνῳ τοὺς ἐναντίους διώσαιο καὶ τῆς ὅλης κεκράτησεν πόλεως.

Dum hæc geruntur, Latini principio juxta C Adrianopolim castra metantur, foro extra urbem instituto. Deinde, belli societate cum Romanis inita, urbes quasdam circumveunt a Scythiis male tractatas; quibus, ut tempus ferebat, constitutis, Rhodopæ limites ingrediuntur. Ubi cum nullus hostis non modo laceraret, sed nec apparet, castellum Stenimachum ingressi popularibus suis (erant hi reliquæ eorum qui pridem Philippopolim custodierant) inde abductis Orestiadem **S47** redeunt, et Theodorum Branam datis aliquot cohortibus ibi relinquunt. Ipsi Byzantium reversi Henricum, Balduini primi ex Latinis Byzantio dominati fratrem, imperatorem declarant. Cum autem unum annum et menses quatuor rem publicam sine imperatore administrarent, nemini popularium suorum regni inaugurationem condonare voluerunt nisi Balduini morte prius explorata. Audiant hæc Romani, qui et eodem tempore imperatorem inaugurant, et qui inauguratum, ut evertant, animis concipiunt. Quamobrem jure apud omnes gentes nostræ ætatis milites ut parricidæ viperæ, ut gens nullius consilii, ut liberi reprehendendi, ut filii iniqui male audiunt. Cæterum Balduini mors ita contigit. Scythico bello captus et vinculis, ut dixi, oneratus longo tempore Ternobi fuit. Cum autem Aspietes

δεξιούται καταγωγαῖς; καὶ κρέσιν υἱελοῖς ταριχηροῖς, καὶ παρ' αὐτῶν αἰτεῖται δευτέραν σῶμαρσιν, καὶ λιπαρεῖται ἐν ταῖς πρὸς τὸν Λάσκαριν γραφαῖς καὶ σπονδαῖς τοῖς ὑποκειμένοις σφίσι κάκεινον ἐντάττεσθαι, καὶ τὴν ὑπ' αὐτὸν πᾶσαν χώραν ταῖς ὑπὸ Λατίνους ἐγκρίνεσθαι. Ἀμέλει ὡς εἶχε ταῦτα καταθεμένους, πύθοιτο δὲ καὶ τὸν Λάσκαριν ἐκ Νικαίας εἰς Προῦσαν μετάραντα, ἐξ Ἡρακλείας πρόεισι καὶ αὐτὸς τῷ συμμαχικῷ γαυριῶν ὄπερ ἐκ Βυζαντίου προσεχῶς ἐκείνῳ ἀπέσταλτο, γυμνασίῳ τε καὶ ἀνάπειραν ἑαυτοῦ κάκεινων ποιούμενος, τῷ Σαγγάριον διαβάς ποταμὸν ὑψηλοῦς κωμοπόλεις τῷ Λάσκαρι ἔκτειρε. Καὶ μεθ' ἡμέρας αὐτὸς μὲν ἐκεῖθεν μεθίσταται, ὁμήρους ἐκ τῆς Πλουσιάδος δεξιάμενος, ἐνίοις δὲ καὶ δεσμὰ περιθέμενος διὰ τὸ σφᾶς χωρῆσαι τῷ Λάσκαρι· οἱ δ' Ἴταλοι περὶ τοὺς τρικοσίους ὁρώμενοι παρεσκευάζοντο μὲν καὶ περαιτέρω χωρεῖν κακ τῶν κοίλων πρὸς τὰ μετέωρα ἔβαινα, ἐπαλθόντος δ' αὐτοῖς ἀπροόπτως περὶ τὰς τῆς Νικο-

Οὕτως δὲ πραττομένων τούτων οἱ τὴν Ἀδριανῶν κατεληφότες Λατῖνοι τὰ μὲν πρῶτα περὶ τῆς ἐνηυλίσαντο, καὶ ἀγορὰ τῆς πόλεως ἕξω πεποιήτο· εἶτα καὶ συναιχμίαν μετὰ Ῥωμαίων ἀποδειξάμενοι τῶν πόλεων τινὰς περιέρχονται κακῶς παθοῦσα ὑπὸ Σκυθῶν, καὶ ταύτας, ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου, καταστράμενοι, εἶτα καὶ τῶν τῆς Ῥοδόπης σχοινομήτων ἄπτονται. Μηδένα δὲ πολέμιον ἔχοντες ἐξπύμενον μῆτε μὴ ὄλωσ σφίσις ὑποφαινόμενον, εἰς τὸ ἔρυμα τὸν Στενίμαχον, καὶ μεθιστώσιν ἑαυτοὺς τοὺς ὁμογενεῖς σφῶν, ἀποσπάδα, ὄντας τῶν τῷ Φιλίππου διεπόντων πρότερον, καὶ οὕτως εἰς Ὀρστιάδα πάλιν ἐπαναλύουσιν. Ἄλλὰ καὶ μοῖραν [P. 43] στρατεύματος Θεοδώρῳ τῷ Βρανᾷ ἀπαρδόντες σφτηγεῖν τῶν ἐκεῖ καταλείπουσιν. Αὐτοὶ δ' ἐπανίστανται εἰς Βυζάντιον, καὶ εἰς βασιλεία χρίουσι τὸν Ἐφρόνδον ὅς ἦν αὐτοκασίγητος Βαλδουίνου τοῦ πρῶτως ἐκ Λατίνων τῆς Κωνταντίου κατάρξαντος. Ἐνιαυτὸν δ' ἓνα καὶ μῆνας τέσσαρας ἄνευ κασιλέως τὰ κατὰ χεῖρῶν πρᾶγματα οὐκ ἄλλως κατένευσαν χρίσας βασιλείας ὄψωδῃ τῶν ἐκ γένους χαρίσασθαι, εἰ μὴ πρότερον τὸν Βαλδουίνου θάνατον ἠκρεθώσαντι Ἀκουέτωσαν ταῦτα Ῥωμαῖοι οἱ χρίοντες ἄμα καὶ τὸν διὰ τάχους καθαίρσοντα τὸν χρισόμενον τῷ ἡ συλλαμβάνοντες. Εἰκότως οὖν καὶ μητρὸς βουλήν καὶ τέκνα μωροῦ

καὶ υἱοὶ ἄνομοι οἱ ἐς ἡμᾶς πρὸς ὄπλα ἔχοντες παρὰ Ἀ πᾶσιν ἀκούουσιν ἔθνεσιν. Ὁ δὲ τοῦ Βαλδουίνου θάνατος οὕτω συμβέβηκεν. Ἐν τῷ Σκουθικῷ συλληφθεὶς πολέμῳ καὶ δεσμοῖς ὑποβληθεὶς, ὡς ἔβρέθη μοι, συχρὸν ἤδη χρόνον καθείργνυτο ἐς τὸν Τέρνοβον. Ἀποστάντος δὲ τοῦ Ἀσπιέτου Λατίνους θυμῷ ὑπερζέσας ὁ Ἰωάννης, καὶ τοῦ πάθους ἀεὶ ἐπίτασιν λαμβάνοντος, εἰς μανιώδη σχεδὸν ἐξώκειλε διάθεσιν· ὅθεν τῆς εἰρκτῆς τὸν ἄνδρα ἐξαγαγὼν κελεύει τοὺς μὲν πόδας ἀπὸ γόνατος, τὰς δὲ χεῖρας ἐκ βραχιόνων Τενεδίῳ ἀντικρυσ πελέκει ἀποκοπῆναι, εἶτα καὶ κατὰ κεφαλῆς ἐπὶ φάραγγος ὠθισθῆναι. Οὐκοῦν καὶ τρεῖς ἔξαρκέσας ἡμέρας, βορᾶ προκειμένος ὄρνισιν, ἐλεινῶς τὸν βίον κατέστρεψεν. Οὐ τοῦτον δὲ μόνον ἀπανθρώπως οὕτω τοῦ ζῆν ἐξήγαγεν, ἀλλὰ καὶ οὗς καθεῖρε Ῥωμαίους οἰκτρῶς ἀπώλεσε, μὴ φωνῆν Β ἢ ἰκεσίαν ἐν αὐτῶν ὄλως ἀνασχόμενος ἐνωτίσασθαι.

Ἐν οἷς καὶ τὸν τοῦ δρόμου λογοθέτην Κωνσταντῖνον τὸν Τορνίκην, ὑποδρηστεύσαντα μὲν ἀκοντὶ τὸ πλεόν μετὰ τὴν τῆς πόλεως ἄλωσιν τῷ βασιλεῖ Βαλδουίνῳ, καὶ τὸν ἐκ πολέμου διαδράντα κίνδυνον καθ' ὃν ὑπὸ Σκουθῶν ἐκεῖνος ἐάλωκεν, προσρύντα δ' ἔπειτα τῷ Ἰωάννῃ καὶ παρὰ τούτῳ δυνηθῆναι τὰ μέγιστα φανταζόμενον οἷς πολλάκις παρ' ἐκεῖνον ἀπὸ Ῥωμαίων πρίσβυς ἐπιπεφοίτηκε, ξενίαν δ' εὐράμενον τὸ πολλὰς ὑπὸ ξιφῶν κατὰ πικνότητος τοῦ σώματος δέξασθαι καὶ μὴδ' ὄσας τυχεῖν μετὰ τὴν ἀνάγρην.

ἰζ'. Οἱ δὲ γε Λατῖνοι καὶ τὰ πάλαι φερόμενα στοιχειώδη τῆς πόλεως φυλακτῆρια καὶ κατὰ τεῖχος καὶ τάφρον προσεξευρημένα τοῖς κατ' αὐτῆς ξυντάττουσι φάλαγγας καὶ λόχους καθίζουσι δυσμενέσιν (εἰ δὲ καὶ ἀληθῶς, οὐκ ἔχω λέγειν σαφῶς) καθαιρεῖν ἐγνώκασαν, καὶ τούτων μάλιστα ὁπόσα κατὰ τοῦ σφῶν ἀνεστηλώσθαι γίνους ἐμάνθανον. Ὅθεν μεθ' ἑτέρων ἀνδρείκλων ἐκ χαλκοῦ πεπονημένων, ἃ τῶν προτέρων κατενήνεκται βάσεων καὶ πυρὶ παρεδόθησαν, οὐδὲ τὴν ἐμπροσθίαν εὐώνυμον χηλὴν τοῦ ἵππου ἀπεριέργαστον εἶασαν, ὅς ἐπὶ λιθίνου λευκοῦ τετραπλεύρου κατὰ τὸν λεγόμενον Ταῦρον χαλκοῦς ἰστάμενος ἡρωϊκόν τινα τὴν ἰσχὺν ἄνδρα καὶ τὸ εἶδος [P. 414] ἀξιοθέατον ἐπὶ τῶν νώτων ὄχει, μὴδ' αὐτὸς ἀπέχων τοῦ ἄγασθαι διὰ τὴν ἐπὶ πᾶσι τῆς τέχνης ἀκριβείαν, ὀλοφάλαρος, φριμάσσων καὶ τὸ οὖς ἀνιστῶν· ὡς πρὸς σάλπιγγα. Τοῦτον οἱ μὲν φασιν εἶναι Πήγασον καὶ τὸν ἀναβάτη Βελλεροφόντην, οἱ δὲ τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ ὄψωδῆ ἐπικαθήμενον ἵππῳ· καὶ δῆλον εἶναι τὸν ἄνδρα τῇ διασκευῇ τοῦ εἰκόσματος πρὸς τὴν ἀρματηλασίαν ἡλίου καὶ τὸν δρόμον τὸν σεληναῖον τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐκτείνοντα, ὡς σταίεν D τοῦ πρόσω χωρεῖν, καὶ σφαιρικὸν ἐκ χαλκοῦ σχῆμα τῷ κοίλῳ τῆς λαϊᾶς χειρὸς ὑπανέχοντα. Ἀναμοχλεύσαντες τοίνυν βραίστηρσι τὸ πέλμα τὸ ἵππειον, ἀνθρωπόμορφον εὐρίσκουσιν Ἰνδαλμα ὑποκείμενον, πλειόνως εἰκόζον ἐκ τοῦ τῶν Βουλγάρων τινὰ γένους, ἐς τὸ διαμπερὲς ἐληλαμένον ἦλψ καὶ μολύβδῳ πάντη κατελιγμένον, ἤγουν Λατῖνον (83) διατυποῦν, ὡσπερ δὴ καὶ πάλαι πρὸς τῶν ὄλων διαπεφήμιστο. Καὶ τὸ μὲν τῇ τῶν ἀργυρογνώμων χωνείῃ καθιεται, Λατῖνοι δ' ἔπραττον ταῦτα οὐκ ἐκ δειλάνδρου παντάπασι γνώμης, ὡς ἀποφανέται τις καταφρονητικῶς ἔχων ἐς αὐτούς· ἀλλὰ μετιόντες πάντα καὶ δια-

ad Latinos defecisset, Joannes ira æstuans, et dolore in dies ingravescente pene in rabiem actus, Balduino educto e carcere pedes a genibus et manus a brachiis Tenedia plane securi amputari, deinde ipsum in vallem præcipitari jubet, ubi tertio demum die esca volucrum miserabiliter exspiravit. Neque vero hunc solum, sed S48 Romanos etiam captivos eadem crudelitate interfecit, omni voce et supplicii gestu repudiato ac inter alios dromi logothetam Constantinum Tornicem, qui urbe capta invitus fere Balduino inservierat, et belli Scythioi, quo is captus est, periculo evitato ad ipsum se contulerat, magnam auctoritatem suam esse ratus, quod sæpius ad eum nomine Romanorum legatus ivisset. Cæterum eam hospitalitatem est expertus, ut toto corpore multis ictibus compunctus post eadem insepultus abjiceretur.

17. Latini porro illa olim decantata urbis munita, quæ a certa partium serie Staschiode dicuntur, muri ac valli loco excogitata contra hostes vel aperta vi vel insidiis grassantes (vere an secus, dicere haud possum), evertere statuerunt, ea præsertim quæ contra suam gentem facerent. Unde cum aliis æneis status, quæ basibus emotæ et in ignem coniectæ sunt, nec anteriorem sinistram unguam equi ænei, qui in albo quadrangulo marmore in Tauro stat, virum quemdam herolco robore et spectabili vultu tergo vehens, nec ipse admirationis expertus ob exquisitum omnium membrorum artificium, phaleris undique tectus, hinniens, auribus velut ad S49 tubæ clangorem arrectis, impervestigatam reliquerunt. Hunc alii Pegasus esse dicunt, sessorem Bellerophonem, alii Jesum Navis filium equo (quisquis ille sit) insidentem; idque ex habitu status constare, quod dextra ad currum solis et lunæ extenta eorum sistat et globum æneum lævæ manus vola teneat. Proinde malleis equi calce revulsa humanam subtus imaginem reperiunt, quæ majori ex parte Bulgarum aliquem representabat, clavo transfixa et plumbo undique cincta, non autem Latinum referebat, quemadmodum jamdiu a multis ferebatur. Ea imago fabro argentario conflanda data est a Latinis, haud sane prorsus ex timiditate, ut per eorum contemptum aliquis interpretari queat: sed quia omnia tentabant, omnia moliebantur, ne urbe quam occuparent, exciderent, ne hujusmodi quidem rumores, qui non sine causa ab omnibus celebrarentur sed verisimilem conjecturam haberent, negligendos putabant, nulla in re negligentes. Quis enim nescit eos, quæcumque provinciam aut urbem invase-

Hier. Wolfii notæ.

(83) Ἴγουν Λατῖνον, aut certe Latinum. Puto legendum οὐ γοῦν vel οὐκοῦν, itaque verti.

rint, eam tanquam suam **850** amplecti et mordicus tenere, nullis difficultatibus fatigatos, et rerum domesticarum velut nihil ad se attinentium oblitos? Secus quam nostri, qui cuivis ipsa etiam interula cedunt, et patria relicta etiam pulverem pedum cupide excutiunt, non ut evangelici discipuli, sed ut inutiles et degeneres omnino bellatores, et in pugna mulieribus timidiores, quibus ubi hostem aspexerint, Homericum illud accidit:

*Vertitur ignavi color, et tremor occupat artus.
Mens stupet, inque pedes animus cadit, anxius horret.
Palpitat et pectus, strident formidine dentes,
Et necis indomitæ tremebunda occurrit imago.*

ταί, οὐχ ὡς εὐαγγελῖνοι μαθηταί, ἀλλ' ὡς ἀχρεῖοι καὶ ἀγενέστατοι μαχηταί, καὶ γυναικῶν ἐς πόλεμον ἀτολμάτεροι, καὶ πρὸς τὴν ὄψιν τῶν δυσμενῶν ἀτεχνῶς πάσχοντες ταῦτα δὴ τὰ Ὀμήρεια.

Τοῦ μὲν γὰρ τε κακοῦ τρέπεται χρώς ἄλλουδῖς ἄλλη.
Οὐδὲ οἱ ἀτρέμας ἦσθαι ἔρητύετ' ἐν φρεσὶ θυμός,
'Ἄλλὰ μετοκλάσει καὶ ἐπ' ἀμφοτέρους πόδας ἴξει.
Ἐν δὲ τέ οἱ κραδίη μέγα στέρνοισι πατάσσει
Κῆρας οἰομένῃ, πάταγος δὲ τε γίνετ' ὀδόντων.

Mirum profecto fuerit, si viros istos accuratius intuearis, ni progressu temporis ipsi sese citra laborem confecerint, cum hostibus perpetuo ita cedant effeminati, erga populares vero et cives suos adeo se inverecundos, audaces et pertinaces præbeant, qui cum nobis patribus conscriptis urbis excidium ascribant, nec Vindictæ cuncta perspicientis oculum reformidant, cum ipsi et urbem et nos prodiderint, neque tam insigni mendacio erubescunt. Nam illud hominum stupidorum sive delirium sive infortunium lacrymas postulat, quod non modo **851** patriæ restitutionem in integrum deprecantur, sed Deum etiam tarditatis accusant, quod nos et eam non olim pejus tractarit, sed clementi et humano iudicio exitium hactenus distulerit. Jam cum vicem nostram dolere deberent, qui non urbem, non larem, non victum ullum habeamus, quos olim copia rerum celebres et splendore dignitatis illustres noverunt, dicteris nos lacessunt et opprobriis tanquam verberibus cædunt, secus quam speravimus: alioqui nunquam Orientem attingissemus, etiam vestigia istorum hominum declinaturi, et ut olim Bellerophon, desertos campos quæsituri aut Hieremiæ extremum terminum. Nemini certe quidem molesti fuimus, nostra in Deum liberalem omnis boni largitorem fiducia collocata, qui olim per Elisæum paucis palathis ficuum et hordeaceis panibus centum viros pavit. Post ipse paucioribus complura esurientium millia saturavit, et plus reliquiarum quam convivis ferculorum erat appositum, mystis symposiarchis colligendum dedit, uno miraculo alio majore cumulato. Unde solius loci commercio cum illis conjuncti, dum ad Ascanium laoum et Bithyniæ metropolim Nicæam tanquam

A τεχνῶμενοι, μὴ πως ἐκπέσωσιν ἦν ἐπέβησαν πόλεω, οὐδὲ τὰ τοιαυτὰ τῶν ἀκουσμάτων ἀπεριέργαστα παρὰ τρέχειν ἐδοκίμαζον οἷα μὴ δ' εἰκαίως ὑφ' ἀπάντων διαθρολούμενα, ἀλλὰ τὸ εἰκαστικὸν τῇ ἐπινοίᾳ συναπτοντες ἐδικαίουν μὴ ἔξῃ ἀνεξέταστα, πρὸς οὐδεμίαν τῶν πράξεων ἀναπίπτοντες. Τίς γὰρ οὐκ ἴσθῃσιν ὡς ἴς ἂν ἐπιβαίεν χώρας καὶ πόλεως, καθὼς περ οἰκείας αὐτῆς δραττόμενοι καὶ ἀπρὶξ ἐχόμενοι πρὸς οὐδὲν ἀποκναίουσι δυσχερὲς, ὡς οὐκέτ' ὄντων τῶν οἴκοι ἐπιλαθόμενοι; ἀπεναντίας τοῖς Ῥωμαίοις δρώντες, οἱ τοῖς βουλομένοις καὶ τῶν ἐσχάτων ἐπειδυτῶν ὑπεξίστανται, καὶ τὸν χοῦν τῶν ποδῶν αὐτῶν, ἀφιστάμενοι τῶν πατρίδων, ἀσμένως ἀποτινάζουσιν.

B θαυμάσαι δ' ἂν τις τοὺς ἄνδρας τοῦσδε περιεργασάμενος, εἰ μὴ ἑαυτοὺς προϊόντος τοῦ χρόνου δίχα πόνου διεξεργάσσονται, οὕτω πρὸς τοὺς ἐναντίας αἰεὶ ἐνδιδόντες καὶ μαλακίζόμενοι, πρὸς δὲ τοὺς ἡμετέροισι ἀναιδέεις καὶ θρασεῖ, καὶ ἀθάδεις ὀρώμενοι, οἱ γε καὶ τοῖς ἐκ τῆς συγκλήτου βουλῆς ἡμῶν τῇ [P. 415] τῆς πόλεως ἐπιγραφόμενοι ἄλωσιν οὕτε τὸν τῆς δίκης δεδίασι παντέφορον ὄφθαλμόν, αὐτοὶ καταπροδόντες κάκεινῃν δὴ καὶ ἡμᾶς, οὕτε πρὸς τὴν ὑπερβολὴν τοῦ ψεύδους αἰσχύνονται. Τὸ δὲ καὶ δακρύων ἔξιν ὡς ἀνθρώπων ἀναλόγητων πάθημα καὶ ἰσχυρήματα, οὐ μόνον τὴν ἐπανάκλησιν αὐτῆς ἀπεύχοντα, ἀλλὰ καὶ βραδυτῆτα τῷ Θεῷ ἐγκαλοῦσιν ὡς μὴ πῆλαι καὶ χειρόνως τὰ κατ' αὐτὴν καὶ ἡμᾶς διαθεμένῃ, ἀλλ' ἐς δεῦρο τὸν ὀλεθρον ἠποτείναντι καὶ φειδῶ καὶ φιλανθρωπιᾷ δικάσαντι. Καὶ δεόν τοῖς ἡμῶν αὐτῶν κακοῖς ἀρμόζεσθαι πρὸς συμπάθειαν, οὐ πῆλαι, οὐχ ἔστίαν, οὐ πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἔχόντων, οὐς ἤδεσαν πάλαι περιωνύμους πλοῦτου βελήτητι καὶ δυναστείας λαμπρότητι, οἱ δὲ ξυμφορῶν σκώμμασι καὶ περιβάλλουσιν ὡς ἡμᾶσι (84) οἷα ὀνειδέσιν, οὐδ' ὄλωσ παρὰ τὴν ἀρχὴν τοῦτο ἐλπίζοντας ἢ γὰρ ἂν οὐδ' ἐπέβημεν ὄλωσ τῆς ἐφάσ τῆς τὸν μετὰ τοιοῦτων ἀνθρώπων ἀλείνοντες πάτον καὶ κατὰ τὸν πάλαι Βελλεροφόντην πεδίον ζητοῦντα ἀλήγον ἢ τὸν Ἱερεμίου ἔτχατον σταθμόν. Μενούν γ' οὐδὲ δι' ὄχλου τισὶ γεγόναμεν (85), πρὸς μόνον εὐάπιστοῦντες τὸν χορηγὸν τοῖς πᾶσι τροφῆς Πατρὸς Θεόν, ὃς πρότερον μὲν δι' Ἑλισσαίῃ παλάθαις καὶ κριθῶνις ἄρτοις βραχέσιν ἑκατὸν εἰστίασεν ἄνδρα ὑπεροπῆ δ' αὐτὸς βραχυτέροις μυριάδας πεινῶντων ἐδεξίωσατο καὶ τὰ τοῦ κόρου λείψανα πλείω τῶν ἐδεδωμένων συλλέξαι τοῖς συμποσιάρχαις μύστις παρέσχετο, ἐπὶ θαύματι θαῦμα τετελεχῶς ἐξαισίῃ

Hier. Wolfii notæ.

(84) Ὡς ἡμᾶσι. Fortasse ἡμέτεροις: *Probris tanquam vestibibus nos operiunt.*

(85) Μενούν γε οὐδὲ δι' ὄχλου τισὶ γεγόναμεν.

Hæc per indignationem adjici videntur ad hominum iniquitatem exaggerandam et suam innocentiam declarandam.

ἑξαισιώτερον. Ὅθεν κατὰ μόνον τὸ σύννομον αὐτοῖς συμπεφρόμενοι, ἐξ ὅτου τὴν παρ' Ἀσκανίᾳ λίμνην καὶ τὴν τῶν Βιθυνῶν προεδρεύουσαν (86) Νίκαιαν παροικεῖν εἰλόμεθα ὡς αἰχμάλωτοι, καὶ παρὰ τοῖς αὐτοῖς συνιόντες τεμένεσιν, ἀσυνοφεῖς τᾶλλα καθεωρώμεθα. Ἀλλὰ τί μοι καὶ τῆ τὴν ἱστορίαν παρακινεῖν ταῖς τοιαῖσδε τῶν διηγήσεων, καὶ παριστᾶν ἐντεῦθεν (87) ὡς ἀκράτου ποτηρίου καὶ τρυγοφόρου κύλικος τὰ τῶν Ῥωμαίων ἀπαξάπαντα ποσοδεῖ. Ἡσπὶ τὴν νόσσαν τοῖνον τὸ λέγειν αὐθις ἐπεισαγέσθω καὶ τῶν προκειμένων ἐχέτω μοι.

Τῆδε μὲν οὖν καὶ ταῦτα ἐφέρετο ὁ δὲ γε Ἐρρίης βασιλευσας, ἐπι πύθοιτο παρὰ τῶν εἰς Ὀρεστιάδα καταλειφθέντων ὁμογενῶν Σκοθῶν αὐθις καὶ Βλάχων ἐξίεναι στρατεύματα, καὶ τὸ μὲν Διδυμότοιχον καθελαιν, αὐτὴν δὲ τὴν ἐξ Ἀδριανοῦ καλουμένην ὀπονοθεύειν, εἰ πως καὶ ταύτης περιγενήσονται, μὴ πρὸς τὸ πλῆθος δάσας τῶν ἀντιπάλων, μηδ' ἐν νῆ βαλόμενος ὄλωσ τὰ τῶν προτέρων πολέμων ἀτυχήματα καὶ πάλιν τὴν ἐξοδὸν ἀπεθάρρῃσσε, καὶ τοὺς τῆ Βρανᾶ συνεκδήμους ὁμοφύλους ἐκσῶσαι γλιχόμενος καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων περιθάλψειν ἐγκαταλείμματα, οἳ περὶ τὰς οὐχ ἐκάς τῆς πόλεως κωμπούλεις αὐθις συνδεδραμήκασι. Περὶ τὴν Ἀδριανοῦ τοῖνον κατηντηκῶς καὶ τοὺς Βλάχους κατωπτουκῶς περὶ τῆν ὄψιν τῶν Λατίνων ἀποδειλιάσαντας, μήτε σώματα λαθόντων [P. 416] μείζονα τῶν προτέρων, μηδὲ ψυχὰς κτησαμένων ἀλκιμωτέρας, τὸ δὲ σύνθηες θράσος καὶ τὴν ἐν πολέμοις ἔξιν οὐκ ἀπολωλότων οἷς πεπόνθασι, μέχρι Κρηνοῦ καὶ Βορέης ἐλάσας, ἐκ δὲ τούτων τὴν Ἀγαθόπολιν διελθὼν καὶ παρεμβάλων ἐς Ἀγχιάλον, καὶ πολλὰ μὲν δάσας ἐξ ὧν καὶ χρήματα καὶ σώματα καὶ ζώων ἀγάλας ἔλαβεν, οὐδὲν δὲ τι καθλομείνας δεινὸν, ἀπαθῆς ὀπιστρεψε καὶ τὴν Κωνσταντινοῦ κατέλαβεν.

852 captivi inquilinos agebamus, et eadem templa duntaxat frequentantes, caetera prorsus alieni ab eis visi sumus. Sed cur huiusmodi narratiunculis historiae seriem interrumpo? ut dicam plenum mero poculum et feculentum calicem omne Romanum imperium postulare. Jam igitur ad metam properans oratio pauca adhuc adicio.

853 ibique castris positus, et multis rebus gestis, unde et pecunias, et homines, et pecudum greges, et armenta cepit, nihil vero adversi pertulit, salvus Cpolim rediit.

Erricus imperio potitus, cum ex popularibus suis Orestiae relictis Scytharum et Blachorum exercitus denuo egredi et everso Didymoticho ipsam Adrianopolim clam ad defectionem aut proditionem sollicitare audivisset, non hostium multitudine territus nec superiorum bellorum cladibus consternatus rursus exire non dubitavit, ut et populares suos Branam secutos conservaret et Romanorum reliquiis subveniret, quæ in suburbanos pagos confugerant. Igitur Adrianopolim profectus cum Blachos Latinorum conspectu, quanquam neque corporibus majoribus, neque animis alacrioribus quam prius præditorum, sed usitatam audaciam et rei militaris habitum etiam post illas strages retinentium, territos vidisset, usque ad Crenum et Boream eos est persecutus. Inde per Agathopolim Anchialum usque progressus, 853 ibique castris positus, et multis rebus gestis, unde et pecunias, et homines, et pecudum greges, et armenta cepit, nihil vero adversi pertulit, salvus Cpolim rediit.

Hier. Wolfii notæ.

(86) Καὶ τῆς τῶν Βιθυνῶν μητροπόλεως προεδρεύουσαν. Puto legendum καὶ τὴν τῶν Βιθυνῶν προεδρεύουσαν. Nam ἡ προεδρεύουσα et μητρόπολις idem valent, nisi fallor. Si quis autem etiam metropolim alteri civitati subijcit, legat: Καὶ τὴν

τῶν Βιθυνῶν μητροπόλεως προεδρεύουσαν Νίκαιαν, addito duntaxat articulo τὴν, ut paulo ante τὴν παρ' Ἀσκανίᾳ λίμνην παροικεῖν.

(87) Καὶ παριστᾶν ἐντεῦθεν. Videntur nonnulla deesse.

NICETÆ CHONIATÆ

NARRATIO

DE STATUIS ANTIQUIS, QUAS FRANCI POST CAPTAM ANNO 1204 CONSTANTINOPOLIN DESTRUXERUNT.

EX CODICE BODLEIANO EMENDATIUS EDITA A FRIDERICO WILKEN.

Narrationem Nicetæ Choniatæ de magnificis illis priscae artis monumentis, quæ a Francis post captam anno 1204 Constantinopolim confracta sunt, integram nonnisi in uno codice bibliothecæ Bodleianæ Oxoniensis setatem tulisse, nemo ignorat bonarum artium peritus. Præter hunc codicem in Vaticanis tantum membranibus quibusdam fragmentum huius narrationis exstat, unde primus Lambecius in notis suis ad Codini librum de originibus Constantinopolitanis tria loca protulit, atque huius fragmenti Vaticani apographum, a Græco quodam homine exaratum servatur in bibliotheca Gottingensi.

Ego, cum in historiæ bellorum cruciatorum germanico sermone scriptæ tomo quinto, quem anno superiori edidi, mihi dicendum esset de crudeli urbis Constantinopolitanæ direptione, quam Nicetas in sua historia deplorat, non potui negligere nobilissimum illud de statuis contractis fragmentum, quod edidit Bandurius (in *Imperii orientalis* tomo primo) et Fabricius (in *Bibliothecæ græcæ* libro quinto), uterque ex codicis quidem Bodleiani apographis, neuter vero genuina codicis lectione exhibita, id quod omnes facile intelligent, qui Græcarum litterarum non plane sunt indocti. Itaque cum iter in Angliam mense Maio superioris anni susceptum opportunitatem mihi præberet inclytam Oxoniæ urbem visendi, operæ pretium duxi Bodleianas Nicetæ membranas quantum fieri posset diligentissime examinare; atque earum usum lubenter mihi concessit viri summi reverendi, Dr. Bandinel, qui bibliothecæ Bodleianæ primario loco præest, et reliquorum hujus bibliothecæ custodum insignis liberalitas. Neque me fefellit spes, quam conceperam, codicis ope fragmento, quod Bandurius et Fabricius turpiter, corruptum atque depravatum edidit, si paucas quasdam corruptelas, quæ codici communes sunt cum editionibus, exceperis, nativam reddi posse integritatem. Post reditum igitur ex Anglia nostrum fragmentum cum interpretatione germanica et brevi annotatione in multis, ut credo, emendatius edidi, in tomi quinti historiæ bellorum Cruciatorum, de quo supra dixi, appendice, adjutus cum amicorum consiliis et monitione, tum apographi Gottingensis usu, quod perhumaniter mecum communicavit J. D. Reuss, bibliothecæ Gottingensis præfectus primarius, vir illustris mihi quæ diuturna amicitia conjunctus. Neque inutile mihi visum est textum, quem illo loco edidi, qualemcunque secundis curis passim castigatum seorsim repetere; quanquam summopere optandum est, ut integrum Nicetæ de excidio patriæ urbis opusculum, in cujus fine nostrum fragmentum legitur, licet a majori opere, quod typis sæpius editum est, non multum differat (*), in lucem cito protrahatur. Interpretatio Latina, quam addidi, est Banduriana ad nostrum textum passim accommodata; nisi quod narrationem de Thoma patriarcha Constantinopolitano, quam Heynius (in *Commentatt. societ. Reg. Gott.* ad a. 1793, 1794, vol. XII, *Class. hist. et philol.* p. 307) primus ex apographo Gottingensi Græcè edidit, ipse in Latinum sermonem converti.

Codex Bodleianus, in quo nostrum fragmentum habetur, inter illos codices, qui anno 1628 donatione Thomæ Roe ad Bodleianas copias accessere, insignitus est numero XXII, scriptasque sæculo, ut credo, decimo quarto elegantî manu et in membranâ paululum spissis, foliis quantum ad formam integris neque prægrandibus. Inest huic codici præter alia opuscula theologica et juridica Nicetæ Choniatæ Thesaurus orthodoxæ fidei, in cujus fine (cod. fol. 423 recto) sine epigraphe incipit narrationis de excidio Constantinopolis in duos libros distributæ liber prior a verbis: Ἀλλὰ μέχρι μὲν δὴ τούτων ἔτι μοις ἡμῶν ὁ λόγος, quæ leguntur in Nicetæ editione Parisiensi p. 345. Complectitur hic liber non solum ea, quæ reliqua sunt tertii libri historiæ Alexii tertii Comneni in impressis, verum Isaacæ quoque Angelii una cum Alexio filio iteratum imperium atque præterea res gestas Alexii Ducæ Murzufli. Liber posterior insignitus inscriptione: τόμος δεύτερος orditur a verbis: Ἔτι μὲν οὕτω ταῦτα καὶ ἡ Κωνσταντίνου Καλλιπολις, quæ inveniuntur in ed. Paris. p. 377 A.; atque hic liber continet narrationem earum rerum, quæ post captam urbem sub Balduino imperatore accidere. In ejusdem libri fine fol. 447 recto post verba: Ἴνα δὲ μὴ μακροτέρῃ τῇ ἱστορίᾳ χρώμενοι πολυπλοκώτερας ἐντεῖθεν τὰς λύπας κτώμεθα, ταῦτι μὲν παρήσομεν, ἐκεῖνα δ' ἐν ἐπιτομῇ τῷ λόγῳ δώσομεν, incipit cum narratione de Thomæ patriarchæ adventu fragmentum a nobis editum, quod comprehenditur foliis 447—448. Alterum satis diligentem hujus codicis descriptionem composuit Gerardus Langbaine in catalogo cum Bodleianorum nondum edito, quem benevole mihi tradidit inspiciendum vir summe reverendus, Dr. Bandinel.

Quod reliquum est, indicatus est in notis criticis, quas textui Græco subjeci, codex Bodleianus litteris C. B., codicis Vaticani fragmenta, quæ Lambecius protulit, distinxi litteris C. V., Apographum Gottingense litteris A. G., textum Bandurianum littera B., et Fabricianum littera F.

(*) Cf. quæ hanc in rem observata a nobis sunt in libro nostro: *Gesch. der Kreuzzüge*, t. V, *Bilagen*, p. 13.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΧΩΝΕΙΑΤΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΥΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ¹

EX EJUSDEM VIRI BEATI.

NICETÆ CHONIAΤÆ

HISTORIA CONSTANTINOPOLITANA

α'. Τῆς γὰρ ἡμετέρας ² βασιλείας ἄρτι διαπε- A
τευθείσης εἰς τοὺς Φραγγίσκους ³, ὁμοίως καὶ τῆς
ἀρχιερωσύνης κληρωθείσης ⁴ τοῖς Βενετίκοις, οἷς
ἐπίσταται κρῖμασιν ὁ τοῦ κοσμικοῦ τοῦδε σκάφους
σκευαστῆς καὶ κυβερνήτης Κύριος ⁵. Ἰκετο ἐκ
Βενετίας πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, Θωμά-
σιός ⁶ τις τοῦνομα, τὴν μὲν ἡλικίαν μέσος, τὴν δὲ
σωματικὴν πλάσιν λακκαυτοῦ ⁷ συδὲ εὐτραφέστερος·
ἦν δὲ καὶ λείος ξυρῶ τὸ τοῦ προσώπου ⁸ ἔδαφός ὡς
οἱ λοιποὶ τῶν ἐκ τοῦ γένους ⁹ ἐκείνου, καὶ τὰς ἐν-
στηθίους ¹⁰ παρατέτιλμένους τρίχας ἀκριθέστερον
δρώπακος· ἀμπεχόμενος δὲ καὶ στολῆν ¹¹ συνυφ-
ασμένην μικροῦ τῷ δέρματι καὶ βραφιδουμένην ἐκά-
στης ¹² τὰ εἰς καρπούς· δακτύλιόν τε τῇ χειρὶ πε-
ριστρέφων· ἐνίστα ¹³ δὲ καὶ τὰ ἐκ θέρβρων εἰς δα-
κτύλους διεσχισμένα τῶν χειρῶν φυλακτῆρια περι-
κείμενος. Ἐωρᾶτο δὲ καὶ τὸ περὶ αὐτὸν ὠσιωμένον B
θεῶν σύστημα καὶ τὴν θωρῶν ἀμφιπονούμενον τρά-
πεζαν τῆς αὐτῆς ἐχόμενον κεραμείας καὶ τῷ καθ-
ηγεμόνι πανεικελον τὰ εἰς στολῆν καὶ δῖαιταν ¹⁴ καὶ
τὸν τοῦ πώγωνος θερισμόν.

β'. Ἐκ πρώτης δὲ, ὅ φασι ¹⁵, γραμμῆς τὸ ἐθνικὸν
παραδεικνύοντες φιλόχρυσον, ἐνοῦσι πόρον λημμα-
τισμοῦ καινόν τε ἅμα καὶ λαθόντα ξύμπαντας οἱ
τὴν ¹⁶ βασιλίδα πόλιν ἐσκύλευσαν. Τὰς γὰρ τῶν
βασιλέων θήκας ἀνοίξαντες, ὁπόσαι ¹⁷ ἐνεῖσι τῷ

§54 1. Itaque postquam inexplicabili iudicio
Dei, qui navis mundanæ opifex pariter est atque
gubernator, imperium quidem nostrum sortitione
facta Francis, sacerdotium vero Venetis con-
tingit (1) : accessit est Venetiis patriarcha, qui
ecclesiam Constantinopolitanam regeret, Thomas
quidam nomine, homo modicæ quidem proceri-
tatis, corporis §55 vero obesitate porcum su-
perans saginatum. Faciem habebat idem tonsam
novacula ex consuetudine, quæ popularibus suis
erat communis, atque pectoris etiam pilos evul-
sos diligentius quam dropacis ope fieri posset.
Amictus erat stola, quæ cuti pene erat assuta at-
que circa carpos acubus quotidie affligebatur. An-
nulum gestabat digito, manuum quoque tegu-
mentis nonnunquam utebatur ex corio factis iis-
dem digitatis. Atque illud, cui præerat, collegium
Deo dicatum et sacrosancti altaris ministerio de-
putatum, ejusdem prorsus erat farinæ suoque an-
tistiti omnino simile in vestitu, vitæque ratione et
barbæ tundendæ more.

2. Ex prima, ut aiunt, linea auri amore, gen-
tilium ritu, flagrantes, furandi viam excogitant,
novam plane neque ab illis, qui hactenus imper-
ratoriam urbem expilaverant, unquam usurpatam.
Apertis enim imperatorum sepulcris positus in

Varie lectiones et notæ.

¹ Hæc rubrica legitur in A. G. ² A. G. τῆς δ' ἡμετέρας. ³ A. G. εἰς Φραγγίσκους. ⁴ A. G. κυρω-
θείσης. ⁵ A. G. θεός. ⁶ A. G. Θωμάς. ⁷ Hæc vox, quæ in lexicis non reperitur, videtur esse forma-
ta a λάκκος (lacus) ; vocabulum λακίνιον, quod ad eandem stirpem pertinere videtur, apud Græcos recen-
tiores significare dicitur porcum. Vid. Du Cange Glossar. Gr. v. λακίνα. Cæterum dubitari nequit, λακ-
καυτός idem esse, quod melius dictum foret σιτυτός. ⁸ A. G. τῶν προσώπων. ⁹ C. B. τῶν τοῦ γένους.
¹⁰ A. G. ἐνστηθίους. ¹¹ A. G. ἀμπ. δὲ στολῆν. ¹² A. G. ἐκάστη. ¹³ Sic A. G. ; C. B. ἐνίστα. ¹⁴ Voces
καὶ δῖαιταν, quæ adduntur in A. G., desunt in C. B. ¹⁵ A. G. δ' ὅ φασι. ¹⁶ F. οἱ τινες. ¹⁷ A. G.
ὁπόσων.

(1) Scilicet convenerat ante captam urbem inter
Francos et Venetos, ut ex altera gente imperator,
ex altera patriarcha eligeretur. Itaque cum Baldui-

nus Flandrensis ex Francorum gente imperium
esset adeptus, patriarchale solium Venetorum arbi-
trio est subjectum.

Heroo, ad magnum discipulorum Christi templum A exstructo, noctu omnia diripuerunt, ac nefario ausu, si quis istio aureus ornatus, si quæ margaritarum sphaeræ, aut lapilli pretiosi pellucidi et incorrupti hactenus servabantur, ea omnia in sinum coniecerunt. Repertum istic Justiniani cadaver, quod a multis sæculis **556** inviolatum permanserat, admirati quidem sunt, verum a sepulcralibus ornamentis minime abstinerunt. Ac vere dicatur Occidentales illos nec vivis nec defunctis pepercisse, sed a Deo ejusque famulis orsos, sine ullo discrimine, nullum non impietatis genus exhibuisse. Nec ita multo post Maximi Templi velum discernunt, quod multis millibus argenti ejusdemque purissimi minarum æstimatum fuerat, quippe cui multum auri intertextum erat.

3. Quia vero, hæc quamvis fecissent, pecunia etiamnum egebant (nihil enim unquam potest barbarorum avaritiam satiare), ad æneas status animum adjececerunt ignique ipsas tradiderunt. Juno itaque illa, ingenti æris pondere, quæ in Constantiniano foro erecta erat, in frusta concisa in fornacem fundenda traditur, cujus caput vix quatuor boum jugis potuit in magnum Palatium asportari (2). Insuper Paris Alexander ex basi sua dejectus est, qui Veneri astabat ac ipsi aureum discordiæ pomum manu porrigebat (3).

4. Illam vero quadratam machinam, quæ in altum ita erat deducta, ut proceritate cum altissimis quibusque columnis, quæ per **557** urbem ubivis dispersæ cernuntur, tantum non certaret, quis non admiraretur intuens eximiam operis inibi sculpti varietatem? Ibi enim omnis canora avis vernos edens cantus representabatur, similiterque agricolarum opera, tibiæ et mulotralia, omnium balatus, agnorum subsultus: ibi ingens pelagus extendebatur pisciumque multitudo visibatur, quorum alii capiebantur, alii retibus sese vi expediebant et in imum mare denuo liberi ferebantur: alibi vero Cupidines bini vel terni adversi stantes ac nudi sese pomis impetebant

Ἡρώφ τῷ περὶ τὸ μέγα τεμένος ἰδρυμένων τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν, λωποδυτοῦσι ¹⁸ νυκτὸς ἀπάσας, καὶ παναθεμίτως ¹⁹ ἐγκολπίζονται, εἴ τις χρύσειος ²⁰ κόσμος ἢ μαργάρων σφαίρωμα ἢ λίθος διαυγῆς καὶ πολύτιμος ἀδιάφθορος εἰσέτι ταύταις ἐνέκειτο. Εὐρόντες δὲ καὶ τὸν ²¹ νεκρὸν Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως τοῖς μακρῶσιν ἀπαρᾶλύμαντον ἔτεσι ²², τὸ μὲν ὄραθ' ἐν θαύματι ἔθεντο, τῶν δὲ νεκροταρίων οὐμενοῦν ²³ οὐδ' ὄλωσ' ἀπέσχοντο ²⁴. ἔστιν οὖν εἰπεῖν ὡς οὔτε τῶν ἐπιζώντων οὔτε μὴν ²⁵ τῶν ἀπεθάντων οἱ ἐκ γενῶν ²⁶ τῶν ἐσπερίων ἐφέσαντο· ἀλλ' ἐκ Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ θεραπεύοντων ἀρξάμενοι, πᾶσαν ἐπιπᾶσιν ἀδιαφορίαν τε ²⁷ καὶ ἀπέδειξαν ἐπέδειξαντο· μετ' οὐ πολὺ δὲ ²⁸ κατασπῶσι καὶ τὸ τῷ μεγίστου νεῶ ²⁹ καταπέτασμα εἰς μυρίας πολλὰς ἀργύρου μνᾶς ³⁰ ἀριθμούμενον καὶ τούτου ὄψεσθ' ἑτέρου ³¹ παντός, καὶ εἰς βάθος χρυσῷ πυκαζόμενα.

γ. Ἐπεὶ δὲ χρημάτων καὶ οὕτως ἐσπίνον οὐδὲ γὰρ φιλοπλουτίας κόρον ὅτε δὴ ³² τὸ βάσβασιον ἴσῃσι ³³ τοῖς χαλκοῖς ἐποφθαλμίζουσιν ἀνδρείᾳσι, καὶ παραδίδασι τούτους ἐνυρί. Ἡ τε οὖν ἐν ³⁴ τῇ Κωνσταντινείῳ ³⁵ ἀγορᾷ ἰσταμένη πολὺχάλκος Ἡρα κέκοπται εἰς στατήρας καὶ χωνεῖα παραδίδοται· ἥς ἡ κεφαλὴ μόγις τέτρασι βοῶν ὑποτροχῶκος ἰσχυμασιν εἰς τὸ ³⁷ μέγα παλάτιον ἀποκεκόμωται καὶ ἐπ' αὐτῇ ὁ Πάρις Ἀλέξανδρος τῆς βίβως ἀνατέτραπται, συνεστῶς Ἀφροδίτῃ καὶ χαιρίζων τούτῃ τὸ χρύσειον μῆλον τῆς Ἐριδος.

δ. Τὸ δὲ ³⁸ τετράπλευρον χαλκοῦν μεγίστη μετέωρον ἀναβαῖνον, καὶ μικροῦ τοῖς τῶν κῶμα μείζουσιν εἰς ὕψος ³⁹ ἀνθαμιλλώμενον, ὅσοι πᾶσι τῆς πόλεως ἀνεστήκασι, τίς οὐκ ἔν' ὀφθαλμῶν ἐκείνων ἐπιβαλῶν ⁴⁰ τῆς ποικιλίας ἐθαύμασεν ⁴¹; Ἄπας μουσικός ὄρνις τὰ ἐκρινὰ μελωδῶν ἐκεῖ ἐντετύπωτο· γεηπόνων ἔργα, καὶ αὐλοὶ καὶ γαυλοὶ ⁴² καὶ προβάτων βληγῆματα, καὶ ἀρνῶν σκιρτήματα ⁴³ ἐξικόνιστο· ὑφήπλωτο ⁴⁴ καὶ θλάττιον πέλμας καὶ νεπόδιον ἀγέλαι καθεωρῶντο, οἱ μὲν ζωγράφοι, οἱ δὲ τὰ δίκτυα τυραννοῦντες καὶ κατὰ βῆσι πάλιν ἀνέτως φερόμενοι· οἱ δ' Ἐρωτες ⁴⁵ ἰσχυροὶ καὶ σύντρεϊς ⁴⁶ ἀλλήλοισ ἀνθοπλιζόμενοι, τῶν περιδλημάτων, ἐβάλλοντο μήλοισ καὶ ἐβαλλον, ἰσχυροὶ

Variae lectiones et notæ.

¹⁸ F. λωποδυτοῦνται. ¹⁹ A. G. et B. παναθεμίτως, C. B. et F. πᾶν ἀθεμίτως. ²⁰ A. G. χρύσειος, C. B. et B. χρύσιος, F. χρύσεος, sicut infra χρύσειον in C. B., et A. G. ²¹ A. G. δὲ τόν. ²² F. ἔτεσιν. ²³ Codd. mss. Οὐμενοῦν, B. Οὐ μὲν οὖν. ²⁴ B. ἀπέσχοντο. ²⁵ Ita C. B., et A. G.; B. μὲν. F. μὴ. ²⁶ F. γενῶν. ²⁷ C. A. ἀδιαφορίαν τε. ²⁸ C. B. δὴ. A. G. ὅτι. ²⁹ A. G. ναοῦ. ³⁰ C. B. μνᾶς. ³¹ B. emendatione Lachmanni legebatur: Καὶ τοῦτο εὐροζότερον (s. εὐροζότερον) παντός. Vocem ἔδρωξ adjective a Græcis recentioribus usurpari, neque comparativi ἔδρωξότερος usum apud eosdem esse insequentem, docent exempla collecta a Du Cangio (Gloss. Gr. v. ἔδρωξ), qui observat, apud Cosmam Indico-pleusten quoque pro ἔδρωξον vesperam legi εὐροζον. A. G. εὐροζότερου sine accentu. C. B. et F. εὐροζότερον. B. εὐροζότερον. Verba: Καὶ τοῦτο εὐροζότερον (sive εὐροζότερον) a Bandurio explicantur: « Hoc, quod jam videmus; » multo ditius a Fabricio: « promptissimum ad direptionem. » ³² B. κόρον εἰ δὴ. F. κόρον εἰτε δὴ. ³³ F. ἴσῃσι. A. G. ἴσησιν. ³⁴ C. B. Ἡτε οὖν ἢ ἐν. ³⁵ F. Κωνσταντινεῖα. ³⁶ Fortasse παραδέδοται. ³⁷ A. G. ἐς τί. ³⁸ A. G. Τὸ δὲ γε. ³⁹ F. ἐς τὸ ὕψος. ⁴⁰ A. G. ἐπιβαλλῶν. ⁴¹ F. ἐθαύμασε. ⁴² Καὶ γαυλοὶ omittitur a F. ⁴³ F. σκιρτώματα. ⁴⁴ F. ὑφήπλωτο. ⁴⁵ A. G. οἱδὲ ἔρωτες. ⁴⁶ A. G. σὺν δύο καὶ σὺν τρεῖς.

(2) Vid. C. G. Heyne Commentatio, cui titulus: *Præcæ artis opera, quæ Constantinopoli existitisse memorantur, tu Commentationibus societatis Regiæ*

scientiarum Gotting. ad a. 1791 et 1792. Vol. XI; Classis hist. et philol. p. 26.

(3) Heyne l. o.

καὶ περιβρασσόμενοι ⁴⁷ γέλωτι. Τοῦ δὲ τοιοῦτου A τετραπλεύρου εἰς ὄξυ σχῆμα ⁴⁸ κατὰ πυραμίδα ⁴⁹ τελευτώσας, ἀπὴρῆτο ⁵⁰ ἄνωθεν γυναικόμορφον εἰκασμα, καὶ ταῖς πρώταις τῶν ἀνέμων κινήσεσι περισοδούμενον ὁπόθεν Ἀνεμοδούλιον ⁵¹ ἐπεκλήθητο. Πλὴν ἀλλὰ ⁵² καὶ τοῦτο τὸ περικαλλέστατον ⁵³ ἔργον τοῖς χωνευταῖς παρέδωκαν ⁵⁴, ὡσπερ καὶ τὸν ἐν τῷ Ταύρω ἐπὶ τραπεζώδους βάσειος ἔφιππον ἰσταμένον ἄνδρα τὸν ἡρωϊκὸν τὸ εἶδος καὶ τὸ μέγεθος ἀξιάγαστον. Εἶναι δὲ οὗτος ἐλέγτο παρὰ μὲν ἐνίοις Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, τεκμαιρομένοις τὸν ἄνδρα τῆ πρὸς ἥλιον ἐκτάσει τῆς χειρὸς, ἤδη τῆς πρὸς δύσιν πορείας ἐχόμενον ⁵⁵ καὶ τὴν κατὰ Γαβαῶν στάσιν οἶονε! ⁵⁶ ἐπιτάσσοντα ⁵⁷. ὡς δὲ ἐδόκει τοῖς πλείοσιν, ὁ ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Πέλοπος γεννηθεὶς καὶ τραπεζὶς Βελλεροφόντης, Πηγάσῳ ἐπικαθήμενος. ἦν B γὰρ ὁ ἵππος ἀχάλινος, ὁποῖος ὁ Πήγασος παραδίδεται, ἄνετα κροαίνων κατὰ πεδίον καὶ πάντα ἀδοξῶν ⁵⁸ ἀναβάτην, ὡς πτηνὸς ἄμα καὶ πεζὸς φερόμενος. Ἀλλὰ καὶ φήμη παλαιάτος καὶ ⁵⁹ εἰς ἡμᾶς διαβαλίσουσα τοῖς τῶν ἀπάντων ἐνέκειτο στόμασιν, ἐν τῇ ἐμπροσθίῳ τοῦ ἵππου τοῦδε ⁶⁰ λαίῳ χηλῇ ἀνδρείκελον κεύθεσθαι, τισὶ μὲν ἐκ τοῦ τῶν Βενετίων γένους τινὸς εἶναι ⁶¹ παραδιδόμενον, ἄλλοις δ' ἐτέρου ⁶² τῶν μὴ ἐνσπόνδον Ῥωμαίοις ἐπιζεφυρίων ἐθνῶν, ἧ καὶ τῶν Βουλγάρων ἐνός ⁶³. Πολλάκις οὖν ἡ τῆς γηλῆς ἐπεποιήθη ⁶⁴ ἀσφάλισις εἰς τὸ πάντη ⁶⁵ ἀφώρατον ὧν ἤδετο κρύπτειν ἐνδοθὶ ⁶⁶. Κατατεμαχισθέντος δὲ τοῦ ἵππου καὶ σὺν τῷ ἀναβάτῳ παραδοθέντος πυρὶ ⁶⁷, εὐρηται καὶ τὸ ἐν τῇ ὀπλῇ ⁶⁸ τοῦ ἵππου ἐντυμβευόμενον χαλκῆρες ἰνδαλμα· καὶ ἦν περικείμενον χλαῖναν, ὅποσαν τῶν C θρεμμάτων τὰ ἔρια πλέκουσιν· ὀλίγα δὲ τῶν ἐπ' αὐτῷ πεφρασμένων ⁶⁹ οἱ Λατίνοι φροντίσαντες, πυρὶ καὶ τοῦτο ἐνέβαλον.

Variæ lectiones et notæ.

⁴⁷ F. περιβρασσόμενοι. ⁴⁸ F. χῶμα. ⁴⁹ Ita legitur in A. G.; C. B. et B. πυραμίδας. F. πυραμίδος. ⁵⁰ C. B. ἀπὴρῆτω. F. ἀπὴρῆτο. ⁵¹ Eodem modo hoc nomen legitur in Nicetæ Annalibus p. 213. D. In A. G. positum est ἀνεμοδούλειον. F. Ἀνεμόδουλον. ⁵² Universam sententiam, quæ incipit a verbis Πλὴν ἀλλὰ et terminatur verbis ἄμα καὶ πεζὸς φερόμενος, Lambecius edidit ex codice Vaticano, ad Codinum p. 165. ⁵³ C. B. περικαλλέστατον. eodem loco deinde χωνευταῖς. ⁵⁴ A. G. παρέδωσαν (sic). F. πέδωσαν. ⁵⁵ C. V. et A. G. ἤδη τὴν πρὸς δύσιν πορείαν, omisso ἐχόμενον. ⁵⁶ C. V. et A. G. οἶον. ⁵⁷ A. G. ἐπιτάσσοντα. ⁵⁸ C. V., A. G. et F. εὐδοξῶν. ⁵⁹ C. V., A. G. et B. omittunt καὶ. Quæ sequuntur verba ab Ἀλλὰ καὶ φήμη παλαιάτος usque ad πυρὶ καὶ τοῦτο ἐνέβαλον iidem excerpta ex cod. Vat. leguntur apud Lambecium, ad Codin. p. 165, 166. ⁶⁰ C. B. ἐν τῷ ἐμπροσθίῳ τοῦ ἵππου τοῦ δὲ κ. τ. λ. C. V. et B. G. ἐν τῇ ἐμπροσθίῳ τοῦ ἵππου τοῦδε. PRO τοῦ δὲ, quod in C. B. legitur, Bandurius edidit: ἐν τῇ, Fabricius: τοῦδῃ. ⁶¹ F. ἐκ τοῦ τῶν Βενετίων γένους εἶναι. ⁶² A. G. δὲ ἐτέρου. ⁶³ A. G. ἦτ' εἶναι Βαυλγάρων ἐνός. ⁶⁴ C. B. ἐπεποιήθη. C. V. ἐπεποιήθη. F. ἐπεποιήθη. ⁶⁵ A. G. ἐς τὸ πάντη. F. εἰς τὸ πάντα. ⁶⁶ Ita legitur in A. G. et C. V.; in C. B. et edit. scriptum est ἐνδοθεν. ⁶⁷ F. παραπεμφθέντος τῷ πυρὶ. ⁶⁸ C. B. τὸ τῇ ὀπλῇ. ⁶⁹ C. B. et B. πεφρασμένων.

(4) Τὸ χαλκοῦν ait Nicetas (in vita *Andronici Comneni*, lib. II, ed. Par. p. 213), μετέωρον τετραπλευρον, ἐν ᾧ γυμνοὶ περιβλημάτων μελοβολουσῖν ἀλλήλοισι οἱ ἔρωτες, ὃ Ἀνεμοδούλιον κέκληται. Cæterum vid. de hoc Anemodulio, monumento quod urbi, quæ navigatione et commercio maritimo florebat, summæ erat utilitatis, Anon. *De antiquitatibus Constantinop.* in Banduri *Imper. Or.* t. I, parte II, p. 17. Codinus, *De antiquitatibus Constantinop.* (ed. Par.) p. 81. Lambecius ad h. l. Du Cangii *Constantinop. Christ.* (ed. Par.) p. 166, 167, et Heynius l. c. p. 32.

in risum suaviter effusi (4): ac in fastigio hujus quadratæ machinæ pyramidis more in acutum desinentis, erecta cornebatur muliebri status, quæ primis ventorum impulsibus circumagebatur, unde Anemodulion (ventorum ministra) vocabatur. Attamen hoc, inquam, opus pulcherrimum confessoribus tradiderunt, quemadmodum et equitem illum in Tauro basi ad mensæ formam structæ impositum, heroica forma, magnitudine stupenda, quem quidam Josuam, filium Nuni, esse dicebant, inde conjecturam facientes, quod vir ille, extensa contra solem ad occasum vergentem manu, præcipere videretur, ut **SSS** ad Gabaon staret: plerique vero putabant esse Bellerophontem in Peloponneso educatum et Pegaso insidentem (5). Nam equus ille, quemadmodum et Pegasus fuisse traditur, cum nullis coereitis frenis per campos effuse curreret, sessorem, utpote qui alis ferretur pariter et pedibus, aspernabatur. Imo etiam quædam vetus fama ad nos usque delata in omnium ore versabatur, in hujus equi ungula sinistra pedum anteriorum, viri figuram occultam haberi, quam alii esse cujusdam ex gente Veneta, alii alicujus ex Occidentalibus populis Romanorum non fœderatis aut ex Bulgaris esse dicebant (6). Non semel igitur ungula firmius defixa fuit, ne unquam ea, quæ intus occultari solebantur, subripi possent: equo autem et equite in miuitas partes dissectis, ac in ignem conjectis, repertum est signum æneum in ungula equi sepultum, indutum chlæna, qualis ex ovium vellere solet confici. Cum autem Latini parum curarent ea, quæ huic signo insculpta portendebantur, ipsum etiam in ignem conjecerunt.

(5) De Bellerophontis statua, quæ Antiochiæ urbis ornamentum fuerat, vid. Banduri *Commentarii. De antiquitatibus Constantinop.* lib. I, p. 451, et Heynius l. c. p. 13.

(6) Scilicet vetus erat superstitio, ejusmodi figuras, quæ barbaros homines repræsentarent, si in aliquo loco occultarentur, prodesset ad barbararum gentium incursiones ab imperio Romano arcendas: cujus quidem superstitutionis exemplum legitur apud Olympiodorum in Photii *Bibliotheca* (ed. Bekker) p. 60 et Niebuhril *corpor. Historiæ Byzant.* p. 1, p. 450, 460.

5. Verum neque alias in Hippodromo erectas A status cæteraque admirabilia 559 opera evertere neglexerunt·barbari illi, rerum optimarum hostes; sed illa quoque concisa in numismata verterunt, magna parvis commutantes, ac quæ ingenti sumptu confecta fuerant, vilissimæ monetæ postposuerunt. Dejectus itaque est Hercules Trihesperus (7), magnus ille magnifice fabrefactus, in Cophino (id est corbe) (8) erectus, cui superne leonina pellis instrata erat cum capite vel in ipso ære torvum aspiciente, ac prope rigutum emittente multitudinemque, quæ forte illic staret, otiosam dispellente. Sedebat autem non pharetram gestans, non arcum manibus tenens, non clava munitus; sed dextrum pedem et dextram manum, quantum poterat, extendens, lævo pede ad genu usque curvato et sinistra manu cubito suffulta, quam superius extendens, mœrore plenus caput in ipsius volam leniter reclinabat, fata fortunasque suas deplorans, ægreque ferens labores, quibus illum Eurystheus, non ex necessitate, sed ex invidia magis, fortuna sua inflatus, 560 subjecerat. Erat autem amplo pectore, latis humeris, crispo capillo, pinguibus clunibus, robustis brachiis et tanta magnitudine, quanta (ut arbitror) esse archetypum Herculem coniecit Lysimachus (Lysippus) (9), qui hoc primum et postremum manu suarum opus ex ære calavit. Tanta sane proceritate erat, ut funiculus pollicem ejus ambiens, justum hominis cingulum efficeret, et tibia hominis staturam æquaret. Herculem hujusmodi nequaquam intactum reliquerunt illi, qui fortitudinem a reliquis virtutibus segregant eamque sibi ascribunt et plurimi faciunt.

καὶ ταύτην ἑαυτοῖς οἰκισιοῦντες καὶ περὶ πλείστου τιθήμενοι·

Variæ lectiones et notæ.

⁷⁰ C. B. ἱππηκῶ. Locum ab 'Ἄλλ' οὐδὲ τῶν ἐν τῷ ἱππηκῶ usque ad : τὴν τρίγυ οὐλος protulit ex cod. Vat. Lambecius ad Codin. p. 167. ⁷¹ C. V., A. G. et B. ποιηθέντα. ⁷² De forma vid. Buttmanni *grammatica* Gr. ampl. tom. I, p. 236 et Bœckhii *Corpus inscript.* tom. I, p. 651. N. 1330, v. 22; *maliv* τερήρα. ⁷³ Ita C. V. et A. G.; C. B. οὖν. ⁷⁴ C. V. et A. G. Τριεσπέριος. ⁷⁵ F. ὑπεστρωμένη. C. B. βρυχημόν. F. βρυχαμόν. ⁷⁶ B. διαθροούσης. ⁷⁷ F. καὶ αὐτῆν. ⁷⁸ A. G. τὸν δ' C. B. et C. V. ἐκ δέ. ⁷⁹ C. V. et A. G. ἐς γόνυ. ⁸⁰ A. G. τοῦτο τὸ λοιπόν. C. V. et C. B. τὸ λοιπόν. F. λείπόν. ⁸¹ A. G. ἡρέμα. ⁸² A. G. τοὺς ἄθλους. ⁸³ C. B. τῆς πύλης. ⁸⁴ In codd. et edit. legitur φουσώμενος. ⁸⁵ In his verbis desinit apographum Göttingense; atque ibidem desinere fragmentum Vaticanum testatur Lambecius, ad Codinum, p. 167. ⁸⁶ B. μεγέθους. ⁸⁷ F. ἐς δσον. ⁸⁸ F. (ex emendatione) Λύσιππος. ⁸⁹ F. τῆν. ⁹⁰ F. ἐκ. ⁹¹ B. τῶν συνόλων. ⁹² Cf. C. H. Hase ad Niceph. Phoc. de velit. bell. p. 265 (ed. Bonn. p. 514). F. διστόντες.

(7) Hujus epitheti, quod apud Lycophronem (Cass. 33) reperitur, origo ita explicatur a Tzetze: Ὅτε Ἀμφιτρώων ἐπὶ Τηλεβόας ἐστράτευσεν ἐδικῆσαι θέλων τὸν φόνον τῶν ἀδελφῶν Ἀλκμήνης καὶ τοῦ ταύτης πατρὸς. Ζεὺς τρεῖς ἑσπέρας εἰς μίαν μεταβαλὼν συνεκάθευδε τῇ Ἀλκμήνῃ. Κατὰ δὲ τὴν αὐτῆν ἑσπέραν καὶ Ἀμφιτρώων παλινοστήσας συγκαθεύδει τῇ γυναικί. Ἡ δὲ διδύμους παῖδας γεννᾷ; ἐκ μὲν Διὸς Ἡρακλέα, ἐκ δ' Ἀμφιτρώωνος Ἴφικλη. Διὰ τοῦτο Τριεσπερον αὐτὸν λέγει. Paulo infra idem Tzetzes aliam hujus epitheti originem indicat: Διὰ τὸ ἐν τῷ κῆτει τρεῖς ἡμέρας ποιῆσαι, ἃς ἑσπέρας καλεῖ διὰ τὸ ἀφώτιστον καὶ σκοτεινὴν εἶναι τὴν γαστέρα τοῦ θηρίου.

(8) Vid. quæ de hoc κοφίνῳ doctissime disputata sunt a C. G. Böttigero, viro summo mihi que amantissimo, in *Historiæ bellorum Cruciatorum sermone*

ε'. Ἄλλ' οὐδὲ τῶν ἐν τῷ ἱππηκῶ ⁷⁰ ἱσταμένων ἀγαμάτων καὶ ἄλλοιων θαυμαστῶν ἔργων τὴν καταστροφὴν παρῆκαν οἱ τοῦ καλοῦ ἀνέραστοι οὔτοι βάρβαροι· ἀλλὰ καὶ ταῦτα κεκόφασιν εἰς νόμισμα, ἀνταλλασσόμενοι μικρῶν τὰ μεγάλα καὶ τὰ δαπάναις πονηθέντα ⁷¹ μεγίσταις οὔτιδανῶν ἀντιδιδόντες κερμάτων. Κατήρειπτο ⁷² τοίνυν Ἡρακλῆς ὁ Τριεσπερος ⁷⁴ μέγας μεγαλωστί κοφίνῳ ἐνιδρυμένος, τῆς λεοντῆς ὑπεστρωμένης ⁷⁵ ἄνωθεν, δεινὸν ὄρωσης κἂν τῷ χαλκῷ, καὶ μικροῦ βρυχημόν ⁷⁶ ἀφίεσης καὶ διαθροούσης ⁷⁷ τὸ ἐφιστάμενον ἐκείσε τοῦ πλήθους ἀπάλαμνον. Ἐκάθητο δὲ μὴ γωρυτὸν ἐξημιμένος, μὴ τόξον ταῖν χερσῶν φέρων, μὴ τὸ ῥόπαλον προβαλλόμενος, ἀλλὰ τὴν μὲν δεξιὰν βᾶσιν ἐκτείνων ὡσπερ καὶ τὴν αὐτῆν ⁷⁸ χεῖρα, εἰς ἄσπον ἐξῆν, τὸν δὲ εὐώνυμον ⁷⁹ πόδα κάμπτων ἐς τὸ γόνυ ⁸⁰, καὶ τὴν λαϊὰν χεῖρα ἐπ' ἀγκῶνος ἐκτείνων· εἶτα τὸ λοιπόν ⁸¹ τῆς χειρὸς ἀνατείνων, καὶ τῷ πλατεῖ ταύτης, ἀθυμίας πλήρης, καθυποκλίνας ἡρέμα ⁸² τὴν κεφαλὴν, καὶ τὰς ἰδίας οὔτω τύχας ἀποκλαίόμενος καὶ δυσχεραίνων τοῖς ἄθλοις ⁸³, δσους αὐτῷ Εὐρυσθεὺς οὐ κατὰ χρεῖαν, κατὰ δὲ φθόνον μᾶλλον ἡγωνοθέτει, τῷ τῆς τύχῃ ⁸⁴ περιόντι φουσώμενος ⁸⁵. Ἦν δὲ τὸ στέρνον εὐρύς, τοὺς ὤμους πλατῦς, τὴν τρίγυ οὐλος ⁸⁶, τὰς πυγὰς πύων, βραχὺς τὸς βραχίονας, καὶ εἰς τόσον προέχων μέγεθος ⁸⁷ εἰς δσον ⁸⁸, οἶμαι, καὶ τὸν ἀρχέτυπον Ἡρακλῆν εἴλασεν ἄν ἀναδραμεῖν ὁ Λυσίμαχος ⁸⁹, ὁ πρῶτον ἄμα καὶ ὕστατον τῶν ἑαυτοῦ χειρῶν πανάριστον φιλοτέχνημα τουτονὶ χαλκουργήσας, καὶ οὔτω μέγιστον ὡς τὴν περιελούσαν τὸν ⁹⁰ αὐτοῦ ἀντίχρη μῆρινθον εἰς ἀνδρείον ζωστήρα ἐκτείνεσθαι, καὶ τὴν κνήμην τοῦ ποδὸς εἰς ⁹¹ ἀνδρόμηκας. Τοιοῦτον δ' ὄντα τὸν Ἡρακλῆν οὐ παρῆλθον ἀκαθαιρετον οἱ τὴν ἀνδρείαν τῶν συννόμων ⁹² ἀρετῶν διωστῶντες ⁹³

patrio a me editæ tomo V^o (Beylagen p. 32, 33). Idem vir, peritissimus rerum antiquarum arbiter judicat, corbe, cui impositum fuisse Herculem post labores peractos requiescentem dicit Nicetas, representari illum corbem, quo heroem ad purganda Lugis stabula usum esse, nonnulli veteres poetæ fabulantur. Cæterum haud scio, an Nicetas, qui insolita verba sectari solet, suo κοφίνῳ nihil aliud significare voluerit quam quod simplicius dicitur potuissent βᾶσιν; fortasse illa basis rotunda et corbis formæ quodammodo similis erat.

(9) Eodem prorsus modo Nicetam memoria fefellit in vita Alexii lib. III, p. 335, ubi Lysimachum similiter hujus monumenti fabricatorem prædicat. De ipso monumento vid. Lambec. ad Codinum p. 167. Sillig, Catalogus artificum, p. 259, 260.

ς. Τούτῳ δὲ συγκαθελόν καὶ τὸν σεσαγμένον καὶ Ἀ σὺν ὀγκηθμῷ στελλόμενον ὄνον καὶ τὸν τούτῳ ἐφεπόμενον ὄνηγόν, οὓς ἐν Ἀκτίῳ ἔστησε Καίσαρ ὁ Λύγουστος, ὃ ἐστὶν ἢ καθ' Ἑλλάδα Νικόπολις, ἤνικα νυκτὸς ἐξίῳν τὸ τοῦ Ἀντωνίου κατασκέψασθαι στρατεύμα, ἀνδρὶ ἐνέτυχεν ὄνον ἐλαύνοντι, καὶ πυθόμενος ὅστις εἶη καὶ ἔνθα πορεύεται, ἤκουσεν ὡς Καλοῦμαι Νίκων καὶ ὃ ἐμὸς ὄνος Νικάνδρος, ἀφικνούμαι ⁹⁶ δὲ πρὸς τὴν τοῦ Καίσαρος στρατιάν.

ζ. Οὐδὲ μὴν ⁹⁵ τῆς δαίνης τε καὶ λυκαίνης τὰς χεῖρας ἀπήγαγον, ἃ Ῥῶμος ⁹⁶ καὶ Ῥωμύλος ἐθήλασαν· στατήρων δὲ βραχέων, καὶ τούτων χαλκῶν, τὰ παλαιὰ σεμνώματα ⁹⁷ τοῦ γένους ἀπέδωκαν καὶ καθῆκαν αὐτὰς εἰς τὸ χωνευτήριον· ἔτι γε μὴν ⁹⁸ καὶ τὸν ἄνδρα τὸν παλαίοντα λένοντι, καὶ τὸν ἵππον τὸν ⁹⁹ Νειλῶνον ἐς οὐραῖον ἠκανθωμένον ¹ λεπτοῖσι τὰ ὄπισθεν τοῦ σώματος λήγοντα, καὶ τὸν σείοντα τὴν ^B προνομίαν ἔλεφαντα· τὰς σφίγγας ἐπὶ τούτοις, τὰς εὐειδεῖς ὡς γυναῖκας τὰ ἔμπροσθεν, καὶ φρικτὰς ὡς θηρία τὰ ὄπισθεν, καινοτέρας δὲ ὡς καὶ πεζῆ βαιούσας καὶ κούφως τῷ πτερῷ φερομένας καὶ διαμιλλωμένας τοῖς τῶν ὀρνίθων μεγαλοπτέρυξι· καὶ τὸν ἀχάλιον ἵππον ὀρβιάζοντα τὸ οὖς καὶ φριμάσσοντα, γαῦρόν τε ² καὶ εὐήνιον προποδίζοντα· καὶ τὴν ἀρχαίον κακὸν, τὴν Σκύλλαν μέχρι μὲν ἰξύος γυναικείου εἶδος προφέρουσαν, καὶ τοῦτο προτενὲς καὶ ὑπερμαζῶν ³ καὶ μεστὸν ἀγριότητος, τὰ δ' ἔκτοτε διεσχισμένον εἰς θῆρας ἐμπηδῶντας ⁴ τῆ τοῦ Ὀδυσσεῦς νηϊ καὶ συχνὸς τῷ ἑταίρων καταβροχθίζοντας.

η'. Ἦν δ' ἐν τῷ Ἴππικῷ καὶ χάλκεος ⁵ ἀετὸς ἀνακείμενος, τοῦ ἐκ Τυάνων Ἀπολλωνίου καινὸν μεθ- ^C οδευμα καὶ τῆς ἐκείνου γοητείας μεγαλοπρεπὲς μαγγάνημα ⁶. Παραβαλὼν γὰρ ποιεῖ Βυζαντίοις παρεκλήθη τὰ τῶν ὄψεων κατευνάσαι δῆγματα ⁷, ὅφ' ὧν ἔπασχον ἐκείνοι κακῶς· ἀμέλει καὶ συνερίθοις ταῖς ἀβήρουργίαις ⁸ χρησάμενος, ὧν βφηγηταὶ δαιμόνες καὶ ὄσοι τὰ τούτων ⁹ πρεσβεύουσιν ὄργια, ἐπὶ στηλῆς ἀνίστηναι ἀετὸν ¹⁰, ἠδονὴν ἐνοστάζον ¹¹ ψυχραῖς δρᾶμα καὶ πειθὸν χρονοτριβεῖν τοὺς [τῆς] αὐτοῦ θεᾶς κατατροφῶντας, ὡς τοὺς ὑπέχοντας ἀκόην τὰ τῶν Σειρήνων δυσπαρόδευτα μελωδήματα. Διήρκει ¹² μὲν γὰρ ὡς εἰς πτῆσιν τὰς πτέρυγας· ὅφρι δὲ τοῖς ποσὶν ὑποκείμενος καὶ λορδοῦμενος ¹³ εἰς ὄλκους ἀπεῖργεν αὐτὸν τῆς ἀναφορᾶς, οἷα τοῖς ἄκροις τοῦ σώματος ὡς πρὸς δῆγμα ἐγχερίπτων ¹⁴ ταῖς πτέρυξιν. Ἦνυε δὲ ὁ ἰοβόλος οὐδέν· ταῖς γὰρ τῶν ὀνύχων ἐμπερονθηθεὶς ἀκωκαῖς ἔσθεστο τὴν ὄρμην καὶ ὑπνώττειν μάλλον ἐδόκει ἢ γοῦν πρὸς καταπάλαισιν

6. Cum illo etiam abstulerunt asinum onus portantem et cum ruditu incedentem neonon insequentem asinarium, quos Actii, quod Græci Nicopolin vocant, Augustus Cæsar erexerat, quando noctu egressus speculatum Antonii exercitum, hominem offendit asinum ducentem, sciscitantique quis esset, et quo pergeret, respondit ille: Nicon vocor, et asinus mens Nicander; et ad exercitum Cæsaris (10) contendo.

7. Neque item abstinerunt a serofa et a lupa, quæ Remum et Romulum lactaverunt (11); sed minutissimæ monetæ æræ causa, ⁹⁶ antiqua illa generis sui venerabilissima monumenta in officinam ærariam detulerunt. Insuperque virum cum leone pugnantem, et Niliacum equum, qui a posterioribus partibus in caudam squamis operam desinebat, elephantem, qui proboscidem vibrabat, sphingesque, quæ ab anteriori parte speciosæ ut mulieres erant, a posteriore quasi feræ horribiles; singularis vero formæ erant, quia quasi pedibus incedentes levi alarum motu ferebantur, et cum avium maximis concertabant. Itemque infrenatum equum aures arrigentem ac frementem, lasciveque atque hilariter subsultantem. Ad hæc antiquum illud malum, Scyllam, quæ a lumbis quidem femineam formam præferbat, illamque proceram et vegetam, sed feritate plenam: exinde vero divisa erat in feras in Ulyssis navem insilientes et amicorum ejus multos devorantes.

8. Erat porro in Hippodromo aquila ænea reposita (12) Apolloni Tyanei novum inventum, ejusque præstigiæ nobile instrumentum. Nam cum aliquando Byzantium venisset, rogatus est, ut serpentium morsus sopiret, a quibus Byzantii vexabantur. Tum ille nefariis usus ministeriis, quorum magistri dæmones et quotquot eorum orgia peragunt, ⁹⁶ Aquilam columnæ imponit, spectaculum animis illecebras instillans, suadensque ut diutius tali conspectu fruantur, quemadmodum ii, qui Sirenium cantus audiebant, difficile loco movebantur. Et alas quidem quasi ad volatum explicuerat: at serpens pedibus subjectus sinusosque flexibus obvolutus, a volatu coercerat illam, suprema corporis parte quasi ad mordendas alas se erigens. Verum nihil efficiebat venenatum animal, nam unguibus constrictum ab impetu coerceretur, ac dormire potius videbatur, quam cum ave pugnare et ad alas ejus pertin-

Variæ lectiones et notæ.

⁹⁶ F. ἐφικνούμαι. ⁹⁵ B. μὲν. F. Οὐδὲ μὴν τῆς δαίνης οὐδὲ. ⁹⁶ B. Ῥῆμος. ⁹⁷ Ex emendatione Bekkeri. In C. B. et editis legitur: Τὰ παλαιὰ σεμνώματα. ⁹⁸ B. μὲν. ⁹⁹ F. τὸν ἵππον τὴν. ¹ F. ἀκανθωμένοις. ² F. ταῦρόν τε. ³ B. ὑπερμαζών. ⁴ C. B. ἐμπαδῶντας. ⁵ C. B. et editiones χαλκός. ⁶ F. μαγγάνωμα. ⁷ F. δείγματα. ⁸ C. B. ἀρητουργίαις. ⁹ C. B. et F. ὄσοι τούτων. ¹⁰ C. B. ἐαυτόν. B. et F. ἀετόν ex emendatione. ¹¹ B. ἐνοστάτον operarum errore. ¹² C. B. et F. διήρκε. B. διήργε. ¹³ F. λοδοῦμενος. ¹⁴ B. et F. ἐγχερίπτων.

(10) Vid. Heyn. l. c. p. 37. De fabula vid. Sueton. Aug. 96.

(11) Vid. Heyn. l. c.

(12) Vid. Heynius l. c. p. 38.

gere, atque ita serpens tetrum spirans, suum una secum exstinctum venenum continebat : dum interim aquila læto aspectu, tantum non clangens pro victoria, quasi avolare et serpentem secum auferre tentabat : quod ex aspectus hilaritate ac serpentis nece conjectandum relinquebat. Quem serpentem qui vidisset, dixisset sane, illum convolutionum ac letiferorum morsuum oblitum, reliquos serpentes Byzantinos exemplo suo absterere, ac monere ut conarentur sese in fissuras abdere. Non solum autem ab ea, quæ diximus, admiratione digna erat illa aquilæ figura, sed etiam quia diurnas horas ex lineis duodecim numero in alis ejus incisis clarissime indicabat iis, **863** qui ejus rei periti accederent, quando solis radii nubibus non obscurabantur.

9. Quid de Helena illa dicam albis lacertis (13), pulchris tibiis et procera statura, quæ totam Græciam in Trojam concivit, Trojæque excidii causa fuit, post eam vero dirutam ad Nilum appulit : ac deinde post longum tempus ad Laconum mores et regionem remigravit ? Num barbaros illos mitigavit ? num ferreos emollivit ? Nihil sane hujusmodi efficere potuit, quæ olim omnes spectatores captivos ducebat : etiamsi theatro more vestita, et tota roscida videretur, ac licet ære incisa tota humesceret ac vernaret et ad sui amorem pelliceret, ex tunica, ex redimiculo, ex corona, ex cincinnis capillorum, qui ipsis araneæ filis tenuiores erant. Mirum sane undique artificium eminebat. Frons ejus redimita auro et gemmis, quasi pellucida videbatur ; capillitium effusum ac ventis agitata circulo in occipite posito constringebatur, hinc vero ad tibiis usque difflebat. Labia calycum instar sensim aperta, ut viderentur vocem emitte : hinc suavissimus risus sese statim offerens, spectatorem lætitia replebat. Oculorum gratiam, superciliorum arcus reliquamque corporis venustatem nullus sermo pro merito depingat **864** et posteris tradat. Verum, o Tyndaris Helena, ipsa per se pulchritudo, Cupidinum areola, Veneris sollicitudo, præstantissimum naturæ donum, Trojanorum et Græcorum braviam : ubi tuum illud remedium luctus atque malorum omnium oblivionem inducens, quod tibi a Thonis uxore oblatum est ? Ubi invictæ illæ illecebæ tuæ ? cur non illis usa es ut olim utebaris ? sed puto tibi fati destinatum esse, ut in potestatem ignis venires, quæ vel in imagine sua spectatores inflammare non cessabæ. Dixerim

A τοῦ ὄρνιθος ταῖς ἐκείνου προσφύεσθαι πτέρυξι ¹⁸. Καὶ ὁ μὲν ὄφρις οὕτω πνέων τὰ λοιπὸν καὶ τὸν ἴδων εἶχεν ἑαυτῷ συνθνήσκοντα· ὁ δ' ἀετὸς γαυρὸν ὄρων καὶ μονονουχὶ κλώζων τὰ ἐπινίκια, ὄρμα συνεξῆρα· τὸν ὄφιν καὶ ἅμα οἱ δι' ἀέρος φέρεσθαι, τεκμαίρεσθαι τοῦτο διδοῦς τῷ χαροπῷ τοῦ βλέμματος καὶ τῇ νεκρώσει· τοῦ ὄφρος, ὃν εἶπέ τις ἂν ἰδῶν ¹⁹ ἐπιλησμένον τῶν ἐλίξεων καὶ τοῦ δάκνειν εἰς ὄλεθρον, καὶ τοὺς λοιποὺς Βυζαντίους ὄφρις τῷ καθ' αὐτὸν ²⁰ διασοθεῖν ὑποδείγματι καὶ πείθειν τῆς χρείας ²¹ συμπεριῶσθαι καὶ παραβῆσθαι. Οὐ μόνον δὲ καὶ ὅσα εἰρήκαμεν, ἀξιόχριστον ἦν τοῦτ' ὅτι ²² ἀέτιον ἐκασμα, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ τῆς ἡμέρας ὠριαῖα τμήματα διὰ τῶν ἐν ταῖς πτέρυξι κεχαραγμένων γραμμῶν, οὐσῶν δυοκαίδεκα, τρανότατα ὑπεδήλου πᾶς τὰς ὄψεις ἐκείνῃ σὺν λόγῳ προσβάλλουσιν, ἡνίκ᾽ ἐνεφέλαις ἐγνοφοῦτο τὰς ἀκτῖνας ὁ ἥλιος·

B θ'. Τί δὲ ἡ ²⁰ λευκώλενος Ἑλένη καλλίσφυρος τε καὶ δολιχόδερος, ἡ τὸ Πανελλήνιον εἰς Τροίην ἀθροίσασα καὶ καθελούσα Τροίαν, ἐκ δὲ ταύτης προσωκεῖλασα Νεῖλιφ κἀκεῖθεν αὐθις εἰς ἔθῃ ²¹ τὰ Λακωνῶν ἐπαναλύσασα χρόνιος ; Ἄρ' ἐμειλίξε τοὺς δυσμελίκτους ; Ἄρ' ἐμάλθαξε τοὺς σιδηρόφρονας ; Οὐμένουν ²² οὐδὲ ὄλωσ ²³ τοιοῦτόν τι δεδινηται ἢ πάντα θεατῆρ τῷ κάλλει δουλαγωγῆσαι, καίπερ ἐστολισμένη ²⁴ θεατρικῶς, καὶ ἐρωσῶντι ὀρωμένη κἂν τῷ χαλκῷ καὶ ὑγραινόμενῃ πρὸς ἔρωτι τῷ χιτῶνι, τῷ κρηδέμῳ τῇ στεφάνῃ καὶ τῷ πλοχμῷ τῶν τριχῶν. Ὁ μὲν γὰρ ἀραχνίων λεπτότερος ἦν· τὸ δὲ δαιδάλεον ἐπανέκειτο ²⁵ ἢ διέδει το ²⁶ μέτωπον χρυσοῦ καὶ τιμαλφῶν ἔκαστον ὑποκρινόμενη διαύγειαν· ὁ δὲ τὸ τῆς κόμης ²⁷ κωχυμένον ²⁸ καὶ διασοβούμενον πνεύματιν ὀπιπῆ δέσμεύματι ²⁹ περιέσφιγγεν ἕως κνημῶν ἐκτεινόμενον. Ἦν δὲ καὶ τὰ χεῖλη καλύκων δίκην ἡρέμπαρανοιγόμενα, ὡς καὶ δοκεῖν ἀφίεσθαι φωνῆν ἢ δὲ χάριεν μειδιᾶμα εὐθέως προσυπαντῶν καὶ χρομῆς πιμπλῶν τὸν θεώμενον, καὶ τὸ τοῦ βλέμματι χαροπὸν, καὶ τὰς ἀψίδας τῶν ὄφρῶν, καὶ τὴν λεπτὴν εὐφυῖαν τοῦ σώματος, οὐκ ἦν ὅποια ³⁰ ἢ γράψαι λόγῳ καὶ παραστήσαι τοῖς ἔπειτα. Ἄλλ' ὅ Τυνδαρίς Ἑλένη, κάλλος αὐτόθεν καλὸν, Ἑρώτων μόσχευμα, Ἀφροδίτης τημελόχημα, πανήριστα φύσεως δώρημα, Τρώων καὶ Ἑλλήνων βράδεια ποῦ σοι τὸ νηπενθὲς καὶ κακῶν ἀπάντων ἐπίληκ φάρμακον, ὃ θῶνός ³¹ σοι παράκοιτις ἐχαρίσται·

D Ποῦ δὲ τὰ ἅμαχα φίλτρα ; Πῶς οὐχ ἐχρήσω τοῦτ' ὡς πάλαι καὶ νῦν ; Ἄλλ' οἶμαί σοι ταῖς μοῖραις πέπρωται τῇ τοῦ πυρὸς ὑποπεσεῖν ἔρωτ', καὶ ἢ εἰκόνι πτυσαμένην ἀνακαίειν τοὺς ὀρώντας ἢ

Variæ lectiones et notæ.

¹⁸ F. πτέρυξιν. ¹⁹ εἶδων. F. εἰδῶν. ²⁰ B. τῶν καθ' αὐτόν. F. τῶν καθ' αὐτόν. ²¹ C. B. et F. ταῖς χρεῖαις. B. ταῖς χεῖραις. ²² F. τοῦτο τό. ²³ F. τί δ' ἢ. ²⁴ F. ἐς ἔθῃ. ²⁵ C. B. οὐ μὴν οὖν. ²⁶ B. οὐδ' ὄλωσ. ²⁷ B. ex emendat. C. B. (et F.) ἐσταλμένη. ²⁸ Ita emendatum est in margine codicis Bezae leiani ; in contextu legitur περιέκειτο, quod, licet suppositis punctis notatum sit tanquam vitiosum, tenuere B. et F. ²⁹ B. διασεῖτο μέτωπον. ³⁰ B. τὸ δὲ τῆς κόμης, κ. τ. λ. ³¹ F. κωχυμένον. ³² B. διακόματι. ³³ Fortasse ὀπησῶν. « Bekker ». ³⁴ F. θῶνός σοι. Sic legitur etiam in Annalibus (ed. Par. p. 107), ubi Nicetas fere eodem fuce suam orationem ornat. Cf. Od. A. 228.

ἔρωτας ³². Εἶπον δ' ἄν ὡς καὶ ἀντίποινα τοῦ τῆν Ἀ Τροίαν ῥηθλῶσθαι ³¹ πυρὶ ταῖς σαῖς σχετλίως φρυκτευθέντι φιλότησιν, οἱ Αἰνεΐδαϊ ³⁴ οὗτοι πυρὶ σε ³⁶ κατέκριναν ³³. 'Ἄλλ' οὐκ ἐξ̄ ³⁷ με τὸ χρυσομα- νῆς τῶν ἀνδρῶν διανοήσασθαι τι τοιοῦτον καὶ φθέγγασθαι, ὅφ' οὐ τὰ σπάνια πανταχοῦ καὶ καλῶν ³⁸ κάλλιστα ἔργα παντελεῖ ἀφανισμῶ παρεπέμφθησαν ³⁹. εἰπεῖν δὲ καὶ τὸ τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ὀβελῶν μετρίων πολλακίς ἀποδιδόναι καὶ ἀποπέμπεσθαι, καὶ μᾶλλον εἰ προσανέχουσι τῇ λείψ ⁴⁰ καὶ προστεθήκασιν πεττοῖς πανημέριοι, ἧ καὶ πρὸς ὀρμητὴν ἄλογον καὶ μανιώδη, οὐ μὴν ⁴¹ ἑνδρίαν ἔμφορα κατ' ἀλλήλων ἐνουσιῶσι, καὶ τῆν Ἄρεος ⁴² σεκυὴν περιτιθενται, τῆς νίκης προτιθέντες ἄθλον πάντα τὰ προσόντα σφίσι, αὐτὰς τὰς κουριδίους ἀλόχους, ἐξ ὧν πατέρες ἠκηκόεισαν τέκνων, ἔτι δὲ τὸ μέγα χρῆμα καὶ τοῖς ἄλλοις δυσπαραίτητον, τὴν ψυχὴν, καὶ ἧς ἕνεκα τὰ πάντα περισπουδάζουσι ἄνθρωποι. Ἄλλως τε ποῦ ⁴³ παρ' ἀγραμμάτοις Βερβάρους καὶ τέλειον ἀναλαβήτοις ἀνάγκωσι καὶ γνῶσις τῶν ἐπὶ σοὶ ῥαψωδῶθέντων ἐκείνων ἐπῶν.

Οὐ νέμισσι Τρῶας καὶ εὐκνήμιδας Ἀχαιοὺς
Τοιῆδ' ἀμφὶ ⁴⁴ γυναικὶ (πολὺν χρόνον ⁴⁵) ἄλγεα
[πάσχειν]
Αἰνῶς ἀθανάτησι θεαῖς εἰς ὧπα ἔοικεν.

ἰ. Δοτεόν μοι ἐκεῖνο τῷ λόγῳ. Ἀνέκειτο ἐπὶ στήλης νεοειδῆς τῆν ὄψιν γύναιον, αὐτὸ τῆς ἡλικίας ἄγον τὸ χαριέστατον ⁴⁶, εἰς τούπισω τῆν κόμην ἀναδοῦμενον, ἐπ' ἀμφοτέρα τοῦ μετώπου συνεστραμμένην, οὐχ ὑπεραιωρούμενον, ἀλλ' ὡς ἀπτόν εἶη τοῖς ἐς αὐτὸ τὰς χεῖρας ἐκτείνουσι. Τούτου δὴ τοῦ μορφώματος ⁴⁷ ἡ δεξιὰ χεὶρ, μηδενὸς ὑπόντος ἐρείσματος, ἄνδρα ἐπιπτον ἀφ' ἐνὸς ἵππευοῦ ποδὸς ἐπὶ παλάμας ἀνεῖχεν. ὡς οὐδὲ σκύφον κεράσματος ἔτερυς. Ἦν δ' ὁ μὲν ἀναόατης σφριγῶν τὸ σῶμα, φραττόμενος θώρακι ⁴⁸, κνημῖσι τῷ πόδε περιστελλόμενος, πνέων ἀτεχνῶς πόλεμον· ὁ δὲ ἵππος ἀνίστη ⁴⁹ τὸ οὖς ὡς πρὸς σάλπιγγα, ὕψηλός τὸν αὐχένα ⁵⁰, τὰς ὄψεις δριμύς, καὶ τὸν ἐκ τοῦ θυμοῦ δρόμον προφαίνων τοῖς ὀφθαλμοῖς· οἱ δὲ πόδες ἀνεφέροντο ἄεριοι τὸ πολεμικὸν ἐπιδεικνύντες σάλευμα.

ια. Μετὰ δὲ τὸ εἶκασμα τοῦτ' ἄγχιστα τοῦ τῶν τετρώρων ἑψῶυ καμπήρος, ὃς ἐπεκέκλητο τοῦ Ῥουσίου ⁵¹, ἀρματηλάται ἄνδρες ἀνεστήλωντο ⁵²,

Variae lectiones et notæ.

³² B. omittit εἰς ἔρωτας. F. ἐς ἔρωτας. ³³ F. ἀνθλῶσθαι. ³⁴ F. Αἰνεΐδαϊ. ³⁵ C. B. et B. omittunt pronomem σε, quod recte additum est a Fabricio. ³⁶ F. κατέκριναν. ³⁷ F. ἐξ̄. ³⁸ C. B. et B. καλλῶν, ³⁹ F. παρεπέμφθεισαν. ⁴⁰ C. B. λια sine iota subscr., quod nusquam in hoc cod. reperitur. ⁴¹ B. οὐ μὲν. ⁴² B. Ἀρέας et F. Ἄρεως. ⁴³ C. B. Ἄλλως τέ που. ⁴⁴ F. τοιῆ ἀμφί. ⁴⁵ Voces πολὺν χρόνον, quas Fabricius recte interposuit, omissæ sunt a C. B. et B. Cf. II. Γ. 156-158. ⁴⁶ F. αὐτὸ τὸ τῆς ἡλικίας ἄγον τὸ χαριέστατον. ⁴⁷ B. μορφώματος. ⁴⁸ In cod. et utraque editione legitur σῶματι. Cum vero dubitari nequeat, hanc vocem librarii negligentis esse tribuendam, restitui θώρακι. ⁴⁹ B. ἀνίστη. ⁵⁰ C. B. et F. ὕψηλός τ' αὐχένα. ⁵¹ B. τοῦ Ῥουσίου. ⁵² B. ἀνεστηλῶντο.

(14) Fortasse hæc statua, qua Heynius (l. c. p. 28, 29) fortunam urbis representatam esse indicat, ipsam certaminum, quæ in hippodromo fierent,

Aeneidas istos in ultionem Trojæ, ob amores tuos incendio datæ, te vicissim igni damnasse. At id nec dicere nec cogitare sinit hominum insana auri cupiditas; qua rara quæcunque, ac pulcherrima omnium opera in exitium undique deducta sunt. Illud quoque dicendum, ipsos uxores plerumque suas paucorum obolorum pretio vendere et dimittere, prædaque maxime inhiare, diesque lusu talorum transigere, ac insano furiosoque impetu, non prudenti fortitudine in mutuum bellum ferri. Ita bellico Martis apparatu instruuntur, ut victoriæ præmium ponant bona propria, legitimas uxores, ex quibus filios susceperunt: insuperque rem magnam, et quam alii ægre dimitunt, animam; cuius conservandæ causa nullam non sollicitudinem gerunt homines. Cæterum qua tandem ratione fieri potest, ut Barbaris litterarum imperitis, quibus ipsæ litterarum formæ prorsus incognitæ sunt, innotescant **865** hæc carmina, in tui honorem concinnata?

*Non erat indignum certe, tot funera Troas,
Tot mala pro tali Danaos tolerasse puella
Cælicolis simili, formæ splendore, deabus.*

10. Addatur et illud. Columnæ insidebat juvenili specie mulier, ipsum æmōnissimum ætatis florem referens (14), cujus coma retro colligata, ex utraque frontis parte contracta: neque adeo sublimis erigebatur, sed ita ut posset extensa manu facile tangi. Hujus porro statuae dextra manus, nullo fulcro sustentata, equitem ab uno equi pede palma sustinebat, tanta facilitate, quanta ne scyphum quidem alius tolleret. Erat autem sessor robustus corpore, tectus lorica, tibiisque ocreatus, bellum plane spirans. Equus vero aures arrigebat quasi ad tubæ clangorem, alto collo, acri oculorum acie, atque oculis prodens iram ardoremque procurrendi; pedes sublimes in aere ferebantur bellum motum indicantes.

11. Post illam statuam proxime orientalem quadrigarum metam, quæ Rusii (i. e. rubri) nomine appellabatur (15), aurigarum statuae **866** erige-

fortunam indicabat.

(15) Loquitur Nicetas de Taraxippo, qui teste Pausania (VI, 20), in stadio quoque Νικησὶ ἱστῆ

bantur, quasi programmata rhedarie dexteritatis : situ manuum tantum non clare rhedariis præcepta dantes, quod ad metam accedentes, non oporteret habenas laxare, sed retrahendo frenum equos flectere, ac frequentius vehementiusque calcare addere, ut proxime metam conversi instantem adversarium cogere latiore circuitu decurrere, se postremum adventare, etiamsi velocioribus equis veheretur atque artem aurigandi probe caleret.

12. Enimvero hæc quoque addere visum est ; quanquam in proposito non est omnia perseribere. Gratosum spectaculum et artificioso omnium pene mirabilissimum basis erat lapidea, cui impositum animal, quod eatenus non nisi dubitanter bovem repræsentare judicavisses, quatenus brevissima cauda, neque tam amplis palaribus instructum erat cujusmodi sunt Ægyptii boves : neque item ejus ungula erat bisulca. Ipsum vero maxillis admotum tenebat aliud animal constrictum præfucans, quod toto corpore aquamis muniebatur, ita asperis, ut sine læsione vix contingi posset. Putabatur autem alterum esse basiliscus ; alterum vero, quod ad os illius admotum et constrictum tenebatur, pro aspide habebatur. Nec deerant qui conjectarent, alterum Niliacum bovem, alterum vero crocodilum esse (16). Ego vero nihil curo sententiarum varietatem. Dicam solum novum quodpiam § 67 certandi genus in utroque spectatum esse ; ita ut ambo malum inferrent et acciperent, utrumque adversarium conficeret et vicissim conficeretur, superaret et superaretur : ambo igitur vincebant et vincebantur. Nam alterum quidem, pro basilisco habitum, a capite usque ad calcem pedum intumescere, atque æruginosum toto corpore ranae colore viridius erat, quia virus totos animalis artus occupaverat et mortis colorem induxerat ; in genu itaque flexum erat, oculorum acies extincta, vitali fortitudine marcescente ; imo vero æstimandum spectantibus relinquebat, jam diu mortuum lapsurum fuisse, nisi plantæ pedum sustinissent ac per se suapte forma erectum servassent. Alterum item animal maxillis constrictum, jam remissius caudam movens, hianti ore, quod molaribus premeretur, contendere videbatur, ut a septo dentium et a morssu sese eriperet. Nec poterat tamen, quia cum humeris et anterioribus pedibus corporis partes, quæ caudæ junctæ erant, in horis hiatu continebantur maxillisque confixæ erant. Atque ita sese illa mutua cæde conficiebant,

Α τῆς διφρευτικῆς προγράμματα δεξιότητος, μόνον οὐχὶ διαπρυσίως τῆ διαθέσει⁵³ τῶν χειρῶν τοῖς διφρηλάταις παρεγγυώμενοι⁵⁴ ὡς χρῆ προσπελῶντας τῆ νόσση μὴ ἐφεῖναι τὰ χαλινὰ, ἀλλ' ἐγκλίβειν ἀνασειρασμῶ τοὺς ἵππους καὶ συνεχεῖ καὶ σφοδρῶτέρῳ χρῆσθαι τῷ μύωπι, ὅπως περικλώμενοι, τῆς νόσσης ἐχόμενοι⁵⁵, ἕωσι τὸν συντρέχοντα⁵⁶ ἀντίχρον τὴν ἐκ περιόδου⁵⁷ ἔλθῃ καὶ ὑστατον ἔρχεσθαι, καὶ ἵππους δρομικωτέρους ἠνιοχῆ καὶ⁵⁸ τὴν ἀμιλλητήριον τέχνην ὄρωτο⁵⁹ εὐπαίδευτος⁶⁰.

Β β'. Ὁ δὲ λόγος καὶ ἄλλο τι προσθήσει⁶¹ τοῖς εἰρημένοις· οὐδὲ γὰρ συγγράψασθαι τὰ πάντα προὔθετο. Χάριεν τὴν θέαν καὶ τὴν τέχνην μικροῦ τῶν πάντων θαυμασιώτερον βάσις ἦν λιθίνη, καὶ ἐπ' αὐτῆς χαλκήλατον ζῶον, παρὰ τοσοῦτον⁶² οὐκ ἀναμφήριστον⁶³ βοῦν εἰκονίζον, παρ' ὅσον βραχύκερκον ἦν, μηδὲ βαθεῖαν καθεικός⁶⁴ φάρυγγα, οἷαν οἱ Αἰγύπτιοι βόες τρέφουσι, μήτε μὴν⁶⁵ χηλαῖς ὀπλιζόμενον. Συνεῖχε δὲ τοῦτο ταῖς γένουσι καὶ εἰς πνίγμα συνέθλιβε ζῶον ἕτερον, δι' ἔλου τοῦ σώματος ἐπίσφι θωρακίζόμενον οὕτω τραχεῖαις, ὡς καὶ ἐν χαλκῷ λυπεῖν τὸν ἀπτόμενον. ἤθετο δὲ τὸ μὲν βασιλίσκον εἶναι, τὸ δὲ ἀσπίδα, τὸ συμμαρπητόμενον τοῦτου τῷ στόματι· οὐκ ὀλίγοις δὲ τὸ μὲν Νυλῆος βόυς, τὸ δὲ κροκόδειλος εἶναι εἰκάζετο. Ἐμὲ μὲν οὖν οὐ μέλει τοῦ τῶν δοξῶν ἀνομοίου⁶⁶, εἰπεῖν δὲ τὸ καινὴν τινα τὴν⁶⁷ πάλην ἀμφοτέρων τίθεσθαι, καὶ ὄρω ἐν μέρει καὶ πάσχειν κακῶς ὑπ' ἀλλήλων ἑκάτερα, ὀλλύσθαι τε καὶ ἔλλυσθαι, καὶ κρατεῖν ἐν ταύτῳ⁶⁸ καὶ κρατεῖσθαι, καὶ νικᾶν ἄμφω καὶ ἐπ' ἀλλήλων καταπαλαίεσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ὁ καὶ ἐμζόμενος βασιλίσκος διωδῆκει ἅπαν ἐκ κεφαλῆς ἕκ καὶ αὐτοῦ τοῦ τῶν ποδῶν πέλματος⁶⁹, καὶ κατωμένην ἔλον τὸ σῶμα καὶ ὑπὲρ τὸ βατράχειον⁷⁰ χρωμα ἐχλώριζε, τοῦ φαρμάκου διαδραμόντος τὴν τοῦ ζῶου ἔμπασαν διαρείαν καὶ εἰς θάνατον χρωσάντος· εἰ γόνυ τοίνυν συνίζανε, τὸ δῆμμα ἔθεστο τῆς ζωτικῆς ἐκμαρθησίσης δυνάμεως. Μᾶλλον μὲν οὖν ἐδίδου τοῖς ὄρωσι δοξάζειν ὡς πάλαι ἂν ἀνατίτροπο νεκρωθὲν, εἰ μὴ τῶν ποδῶν αἱ βάσεις ὑπὸ τῶν καὶ πρὸς στάσις ὑπανεῖχον ὄρωιον. Ἦν δὲ καὶ ἕτερον ὁμοίως, τὸ ταῖς γένουσι ἐνισχόμενον, βραρὲ μὲν τὸ οὐραῖον ἀσπαῖρον, μέγα δὲ κεχηγνός τῷ ἀπάγχεσθαι τῆ τῶν γομφίων ξυνοχῆ καὶ ξυταίνεσθαι μὲν ἐφκει καὶ ὄρωι πειρᾶσθαι τοῦ τῶν ὀδόντων ἔρκους διεκδῦναι καὶ διεκπεσεῖν τοῦ χάσματος οὐκ ἴσχυε δὲ, ὅτι τὰ μετὰ τοὺς ὤμους εὐθὺς καὶ τῶν ποδῶν τοὺς ἐμπροσθίους, καὶ ὅσα τῷ οὐραῖω σπῆπτοντο μέρη τοῦ σώματος, ἢ τοῦ στόματος ξυνηρῆ διάστασις⁷¹ καὶ ταῖς γένουσι ἐνεπείρετο. Καὶ τὰ

Varie lectiones et notæ.

⁵ B. θέσει. ⁵⁴ F. παρεγγυόμενοι. ⁵⁵ C. B. et editt. ἐχόμενα. ⁵⁶ B. συνέχοντα. ⁵⁷ B. τὴν ἐν περιόδου (περιόδω). ⁵⁸ Fortasse legendum est : ἴνα. . . . ὄρωτο ἀπαίδευτος. « Lachmann ». ⁵⁹ F. ὄρωτο. ⁶⁰ I. C. B. et editt. ἀπαίδευτος. ⁶¹ F. προσθήσει. ⁶² F. τοιοῦτον. ⁶³ C. B. ἀναμφήριστον ; B. εἰ F. ἀναμφώρι στον. ⁶⁴ B. κατ' εἰκόσ. ⁶⁵ B. μὴν. ⁶⁶ F. ἀνομοίου. ⁶⁷ F. omittit τὴν. ⁶⁸ B. ἐν ταύτῳ. ⁶⁹ B. ἐξ ομεν datione Bekkeri. C. B. et editiones posuerunt ἐλάματος. ⁷⁰ B. ὑπὲρ βατράχειον. ⁷¹ Fortasse διάστασις Bekker.

erat rubri coloris (πέτρα ὑπὲρ τῶν ἵππων τὴν καμπὴν ἀνεσηκυῖα χροῶν πυρρῆ). Cf. Aloysii Hirt.

Histor. architecturæ, III, p. 146.

(16) Vid. Heyn. I. c. p. 38.

μὲν οὕτως ἦσαν ὅπ' ἀλλήλων νεκρούμενα, καὶ κοινῆ μὲν ἄμφοῖν ἡ ἄμιλλα, κοινῆ δὲ καὶ ἡ ἄμινα, ⁷² ἰσοπαλῆς δὲ ἡ νίκη, σύντροχος δὲ καὶ ὁ θάνατος. Ἐμοῖ δ' ἐπεισιν ⁷³ εἰπεῖν ὡς τὸ φθεῖρεσθαι παρ' ἀλλήλων καὶ σὺν ἀλλήλοις ἀπάγεσθαι τὴν ἐς θάνατον τὰ τῶν κακῶν κηρσιφόρα καὶ ἀνθρώποις ὀλέθρια μὴ μόνον ἐν εἰκόσιν εἶη ⁷⁴ διατυποῦσθαι, ἢ καὶ τοῖς ἀλκιμωτέροις τῶν ζώων τοῦτο ἐπισυμβαίνειν, ἀλλὰ καὶ παρ' ἔθνεσι ⁷⁵ συχνάκις γίνεσθαι, ὅποια τοῖς Ῥωμαίοις ἡμῖν ἐπεστράτευσεν ⁷⁶, φονῶντα κατ' ἀλλήλων ⁷⁷, ὀλλόμενα δυνάμει Χριστοῦ τοῦ διασκορπίζοντος ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα⁷⁸, καὶ μὴ χαίροντος αἴμασιν, ὅς καὶ δίκαιον ἐπ' ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον δεῖκνυσιν ἐπιβαίνοντα, καὶ λείοντα καταπατοῦντα καὶ δράκοντα.

Ac commune certamen erat et æqualis utrinque victoria, par exitium. Mihi autem in mentem subit dicere, mutuas cædes, et **SES** lethifera perniciosaque ad exitium vergentia mala non solum in imaginibus exprimi posse, neque apud robustissima solum animalia contingere, sed etiam apud gentes plerumque, quæ nobis Romanis bellum intulerunt; illæ scilicet mutuam adversus se ipsas cædem sectantes, periire virtute Christi dissipantis gentes, quæ bellum volunt, neque sanguine gaudentis, qui etiam justum super aspidem et basilliosum ambulantiem exhibet, et conculcantem leonem et draconem.

Variae lectiones et notæ.

⁷² Verba κοινῆ usque ad ἄμινα omiſsa sunt a B. ⁷³ B. δὲ ἐπεισιν. ⁷⁴ F. ἔτι. ⁷⁵ F. ἔθνεσιν. ⁷⁶ F. ἐπιστράτευσεν. ⁷⁷ B. et F. φονοῦντα καὶ κατ' ἀλλήλων. ⁷⁸ B. ἔθνη καὶ τοὺς πολέμους.

CHRONOLOGIA NICETÆ.

QUÆ ANNORUM AB EO DESCRIPTORUM.

et rerum sub impera:oribus gestarum seriem paucis indicat (auctore FABRO).

Anni Christi.	Res gestæ.	Anni imperatorum	
		Oriens.	Occidentis.
	Imperator ALEXIUS COMNENUS, anno imperii 37, mense 4 cum dimidio, 15 die Augusti vita functus est. Nicet. pag. 6.	JOANNES COMNENUS.	HENRIC. QUINTUS.
1117	Huic successit JOANNES COMNENUS Filius, in quem proceres et cognati conspirant. Conjuratos clementer tractat. 7, 8.	1	11
1118	Expeditiones adversus Persas. 9.	2	12
1119		3	13
1120		4	14
1121	Scythas arte profligat. 10.	5	15
1122	Contra Triballos, quos alii Servios dicunt, expeditionem init. Quatuor filios. Manuelem præsertim natu minimum, ad dignitates publicas evehit. 11, 12.	6	16
1123	Hunnicum bellum. 12.	7	17
1124	Traducto in Orientem exercitu de Persarmaniis debellatis triumphat. 13.	8	18
1125	Persarmanios denuo aggreditur, et bello fatigatos pacem petere cogit. Gangram expugnat, quam Persæ paulo post capiunt. 14.	9	19
1126	In Ciliciam movet. Bacam castellum munitissimum et Anabarzam expugnat. 15.	10	Moritur HENRIC. LOTHAR. SAXO. 1.
1127	Profectus in Cœlesyriam cum Raimundo et Antiochenis amicitiam init. Pizæos deditione recipit, Phærepum expugnat, et variam Martis aleam experitur. 18.	11	2
1128	Istrium et Sezerim debellat, et Persarum Iconiensium insidiis elusis Byzantium redit. 19.	12	3
1129	Fratre ISAACIO COMNENO in gratiam recepto, novas expeditiones in Persas auscipit. 21, 22.	13	4
1130	Tyrannum Trapezuntium invadit. 22.	14	5
1131	Persas bello fatigat. 23.	15	6
1132	Dum Neocæsaream obsidet, JOANNES COMNENUS nepos ad Sultanum Iconiensem deficit. 24.	16	7
1133	Iterum in Persas movet. 24.	17	8
1134	Phrygiam prætervectus provincias et finitima oppida rectius constituere studet, et perduelles quosdam bello frangit. 25.	18	9
1135	Alexius et Andronicus JOANNIS COMNENI filii morbo pereunt, patre in bellis externis occupato. 25.	19	10
1136	In Isauriam proficiscitur, ac provinciam ordinat. 26.	20	11
1137	Iter in Syriam intendit, ut Latinos Antiochia pellat. 26.	21	Moritur LOTH. 12
1138	In itinere moras nectens ut Syros et Cilices in suas partes pertraheret, adventum suum Antiochenis denuntiat. 28.	22	CONRAD. TERTIUS 1

1139	Spe sua frustratus Antiochena suburbia diripit et vastat. Inde ad Cilicum fines deflectit. 26.	23	2
1140	Venatum egressus, manu ad digitum venenatæ sagittæ illapsu strictim læsa, veneno celeriter usque ad vitalia progressa non multo post abit e vita, Manuele filio juniore imperii hærede relicto. 27, 28.	24	3
1141	Manuel Comnenus patri succedens Isaacium fratrem natu majorem in monasterio includit. Opera Joannis Axuchi et a Byzantinis expetitur ac suscipitur. 34.	MORITUR COMNEN.	JOANNES 4
1142	A Michaele patriarcha coronatus cum fratre Isaacio reconciliatur et in Persas movet. 36.	1 2	5
1143	Iterum Persicam expeditionem suscipit, et rem gerit vario eventu. 37.	3	6
1144	Alemannam heroinam uxorem ducit. Rei publicæ suscipit curam, Cancellario et supremo Quæstore constitutis. Vestigalia nautica in fiscum refert. 37, 38.	4	7
1145	In aula Manuelis rerum vicissitudines, et Styppiotæ cujusdam mirabilis prosperitas. 39, 40.	5	8
1146	Laudata Manuelis administratio et virtutes principe vero dignissimæ. 40.	6	9
1147	In præclaro instituto non diu permanet, sed ex liberali et clemente fit tenax et austerus. 40.	7	10
1148	Alemannorum expeditio Hierosolymitana. Huic Alemannorum exercitui Manuel varias struit insidias, quas Conradi exercitus superat. 41, 42.	8	11
1149	Exercitus Christiani luctuosa clades. Reliquias Græci fraude, ferro, veneno persequuntur. Calx farinæ militum admista, moneta jussu Manuelis adulterata in Alemannorum perniciem. 43, 44, 45.	9	12
1150	Atrax pugna et illustris victoria a Conrado de Turcis reportata. 47, 48.	10	13
1151	Rogerus rex Siciliæ Lellum Græcis infert magno cum successu. 49.	11	14
1152	Manuelis expeditio contra Siculos, Corcyræ oppugnatio et tandem deditio. Inter Græcos et Venetos seditio cruenta. 51, 52. [Cognomine Ænobarbus sive Barbarossa t.	12	MORITUR CONRAD. FRIDERICUS I.
1153	Irritus in Siciliam Manuelis conatus. Serviam populatur. Michael Pælaologus adversus Siculos rem feliciter gerit. 60, 61.	13	2
1154	In Servios et Hungaros expeditiones Manuelis et triumphus. Cujus præfecti cum Scythis et Siculis infeliciter pugnant. 61, 62.	14	3
1155	Cum Rogiero Siculo pacem iuit: paulo post autem inimicitia inter eos recrudescunt. 64, 65.	15	4
1156	Bellum Hungaricum. Hunnorum grassationes. Incestuosa Manuelis et Andronici vita. 67, 68.	16	5
1157	Copiæ Græcorum a Turcis cladem accipiunt. Styppiota calumniis oppressus excæcatur. 72, 73.	17	6
1158	Turcicæ grassationes. Sultanus Iconiensis ad Manuelem confugiens magnificè excipitur. Utriusque artes. 76, 77.	18	7
1159	Iconii seu Turcarum Sultanus Manuelis liberalitate onustus, domum reversus fidem fallit; unde vastationes et clades mutua. 79, 80.	19	8
1160	Hunnis Manuel bellum indicit. Andronici tragœdia nova. Is tandem Manueli reconciliatur. 83, 84, 85, etc.	20	9
1161	Pannonicum bellum. Zeugmini recuperatio. Varia belli facies. 87, 88.	21	10
1162	Bellum adversus Serviæ despotam. Andronici mala mens. Rem gerit infelicioiter cum Toruse Armen. 89, 90, 91.	22	11
1163	Andronici scelerati principis ob vagas libidines pericula et errores. 91, 92.	23	12
1164	In domo Manuelis tragœdiæ, cujus primarii actores Alexius protostrator et nonnulli magi. Nova castra in Asia condit Manuel. 93, 94, 95, etc.	24	13
1165	Hungaricum bellum, cui Andronicus præficitur. De Pannoniis superatis Manuel triumphat. 98, 99, etc.	25	14
1166	Bellum contra Servios, quorum statum suo arbitratu immutat. 103, 104.	26	15
1167	Ægyptiaca expeditio cum classe ducentarum navium, Amerigo Hierosolymorum rege auxilia pollicente. Tamiathi obsidio. Re infecta Græca classis domum repetens dissipatur. 105, etc.	27	16
1168	Sarraceni cum Manuele pacem firmant. Nascitur Manueli Alexius filius imperator designatus. Manuelis gener Pannoniæ regnum occupat. 110.	28	17
1169	Mariam filiam dat uxorem Marchionis Montisferrati filio. Venetos in Græcia vexat. 111.	29	18
1170	Veneti Græcos bello fatigant. Manuel restitutis rebus ablatis fœdus cum Venetis renovavit. 112, etc.	30	19
1171	De bello Persis inferendo Manuel cogitat, Doryleoque et Sublæo instauratis se ad bellum aperte accingit. 114, 115.	31	20
1172	Sultani pacem petentis sprete legatione, iter ingressus Manuel insigni clade afficitur, multis suorum millibus et illustrissimis quibusdam cognatis desideratis. Sultanus ultro Manueli pacem offert, unde reliquiis Græcorum salus. 116, 117, etc.	32	21
1173	In reditu Persæ Græcos infestant. Manueli conditionibus pacis minime satisfaciendi Sultanus bellum infert. 124, 125.	33	22
1174	Per legatos Manuel Sultani exercitum prædo onustum cædit et ad interuentionem delet. 125, 126.	34	23
1175	Alia Manuelis in Persas expeditio, infelici cum eventu Turci Claudio-polim a Græcis protectam frustra oppugnant. 126, 127.	35	24

1176	Papam et Italos Manuel contra Fridericum Cæsarem concitat. Ancona Manuelli favens et perduellis a Friderico obsidetur. 129, 130, etc.	36	25
1177	Bellis vario eventu confectis, disciplina politica et domestica pluribus modis enervata, Manuel illotis manibus theologiam tractat, de præcipuis fidei Christianæ articulis temerarie delinens. 135, 136, 137, etc.	37	26
1178	Dum curiose agere pergit et circa Mahumetis blasphemias insanit, quas etiam edicto confirmat, in morbum incidit, et ab astrologia dementatus quantum potest reluctatur, tandem cuculla indutus vita excedit, anno 38 imperii nondum plane absoluto. 142, 143, 144.	38 MANUEL MORITUR.	29
1179	Sub Alexio puero turbæ publicæ et cruenta seditio Cpoli. 146, 147, etc.	AL. MAN. FIL. 1	30
1180	Andronicus Comnenus imperium affectat, et horrendis dolis in nobiles quosque grassatur; præcipuos aulicos ferro et veneno interficit. 158, 159, etc.	2	31
1181	Persarum in Oriente grassationes. Joannes Comnenus arma movet in Andronicum, qui nefariis artibus imperatricem Alexii Comneni matrem interfici curat. Aulicorum ignavia et summa improbitate imperii particeps salatur. deinde legitimo principi Alexio præfertur, quem paulo post imperio et vita crudeliter spoliatur. 169, 170, 181, etc.	3 ALEXIIUS INTERFICITUR.	32
1182	Andronicus libidine et furore percitus in Nicæenses et Prusaenses sævit. Isaacius Comnenus Cyprum occupat. Tragediæ domesticæ Andronici. Siculi expeditionem parant in Græcos. Trypsychus tyrannidis Andronici minister volubili quadam rerum vicissitudine eversus excæcatur. 178, 179, 180, etc.	ANDRONICUS COMNENUS. 4	33
1183	Siculi Thessalonica capta et direpta Cpolim petunt. Andronicus parum feliciter resistit. Ejusdem in apparatu belli multiplicia errata et novæ tragediæ, quarum primaria magis studium. Tyrannidis satellite quodam interfecto, populus Cpolititanus in Andronicum insurgit et Isaacium Angelum imperatorem designat. Ex fuga Andronicus retractus, a plebe miserabiliter exagitatus atrocissimis suppliciis interficitur, postquam per biennium imperasset. 203, 204, 205, etc.	2 ANDRONICUS INTERFICITUR.	34
1184	Isaacii Angeli commoda initia. Expeditio contra Siculos, qui profligantur ducibus captis. Andronici filii, et Alexius Comnenus belli fax, excæcantur. Siculæ classis calamitates. Isaacius inconstans apparet. 228, 229, etc.	ISAACIUS ANGELUS. 1	35
1185	Sultanus Iconiensis bellum instaurat. Blachorum defectio. Calamitosa in Cyprum expeditio. Blachos Isaacii indulgentia confirmat. Infelicioiter geritur bellum adversus Blachos. 236, 237, etc.	2	36
1186	Branas Alexii imperium invadere conatur, et tandem in pugna interficitur. Seditiosus ignoscit Isaacius. Byzantina suburbia direpta cremantur; unde inter Græcos et Latinos conflictus. 240, 241, etc.	3	37
1187	Isaacii in Blachos expeditio infelix. Theodorus Mangaphas imperium affectat, sed a Sultano proditus in carcerem conjicitur. 252, 253, 254, etc.	4	38
1188	Friderici Barbarossæ in Palestinam expeditio. Legati vecordes Fridericum et Isaacium committunt. Ecclesiasticum statum turbat Isaacius. Græci fugantur ab Alemannis. Turcarum clades ad Iconium. Friderici submersio. Filio ejusdem mortuo Alemanni domum redeunt. Francorum et Anglorum expeditio in Palestinam. 257, 258, etc.	5	39
1189	Isaacii familia et diuturni imperii imaginatio. Pseudalexiorum et Basilii Chozæ seditiones cruentæ. Procerum nonnullorum supplicia. 268, 269, etc.	6	HENRIC. SEXTUS. 1
1190	Bellum Blachicum Isaacio infaustum, qui tamen falsam jactat victoriam et inanes magnarum rerum imaginationes. 274, 275, etc.	7	2
1191	Scytharum et Blachorum grassationes. Servii debellantur. Repressis Blachis Constantinus Angelus affectat imperium, sed a Bataze derisus et proditus a milite excæcatur. 277, 278, 279, etc.	8	3
1192	Isaacii vecordia. Theodori Castamonitæ potentia et interitus. Rem publicam et aulam variis modis corrumpit Isaacius. 280, 281, etc.	9	4
1193	Blachicum bellum instaurare studet. Frustra monetur de fratris insidiis. A fratre Alexio paulo post oculis et imperio privatur. 286, 287, etc.	10 ISAACIUS ANGELUS EXCÆCATUR.	5
1194	Alexius Angelus Comnenus rei publicæ cura posthabita genio indulget. Seditionibus variis exagitatus seditiosos opprimit. 291, 292, etc.	ALEXIUS COMNEN. 4	6
1195	Blachi conditiones pacis asperrantur et adversus Græcos prospere agunt. 299, 300, etc.	2	7
1196	Persæ Græcos bello infestant. Ammerigus Friderici Barbarossæ filius tributum exigit ab Alexio, qui sepulcra violat. 304, 305, etc.	3	8
1197	Turbæ in aula Alexii, cujus cognati vendunt omnia. Imperatrix adulterii accusatur, monacha fit, deinde revocatur. Dejicitur de gradu Constantinus quidam primarius aulicus. 311, 312, etc.	4	9
1198	Iconiensis Sultanus Græcis damna infert. Alexii futes ad bellum apparatus. Miserrimus imperii status, et Scytharum in Thraciam irruptio. 319, 320, etc.	5	10 HENRIC. MORITUR.
1199	Alexii contra Blachos irrita expeditio. Scytharum incursio in Macedoniam. Controversiæ inter Græcos de eucharistia. Imperatrix res futuras profana curiositate investigat. 325, 326, etc.	6	PHILIPPUS ET OTTUS. 1
1200	Variis seditionibus et turbis Oriens conouitur. Tragediæ Cpoli. Lagi,	7	2

- Comneni Crassi, Spiridonacæ seditiones, quas Alexius reprimit. Mysi Constantiam et Varnam expugnant. 337, 338, etc.
- 1201 Stolidus Alexius ab Isaacii Angeli insidiis non sibi cavet. Veneti contra Græcos bellum parant. Isaacii filius cum Veneta classe se conjungit, quam Alexius ridet. Cpolis obsidetur, expugnatur et incenditur. Alexius imperio spoliatus Debelum profugit. 346, 347, etc.
- 1202 Luctuosissimus Cpol. status. Rapinis, ferro et incendiis Latini grassantur, quibus Alexius Ducas Murzufus resistit. Seditio in Isaacium et Alexium Angelos. Isaacio animam agente Murzufus Alexium Angelum arte eludit, et paulo post, alio imperii æmulo oppresso, vita spoliatur. 385, 386, etc.
- Murzufus bellum parans a Latinis fugatur, qui Cpolim oppugnant, expugnant, incendio novo deformant, lacerant, et diripiunt. 364, 365, etc.
- 1203 Balduinus laudatus princeps imperium instaurat pro virili, hostes bello fatigat. Diræ seditionum, pugnarum et oppugnationum facies, in quibus Latini, Græci, Blachi, Scythæ mutuis certaminibus atteruntur. Murzufi miserabilis interitus. Multarum urbium Græcarum exordia, aliarum variæ calamitates. In varias tyrannides universa Græcia distrahitur, Balduino a Scythis interfecto, cui Henricus frater succedit. 386, 387, 388, etc. usque ad finem operis.

8 3
ALEXIVS
Imperator
spoliatur.
ISAACIVS 4
ANE. CUM ALEX. 6.
6. mens. dies 8
XIVS DUCAS MURZUFUS
mens. 2. dies 6.
ciditur.

BALDUINVS FLAND. II
perat menses II. II
terfect. a Scythis
Huic succedit HENRICVS
frater.

FABROTI GLOSSARIUM

IN QUO VOCABULA GRÆCO-BARBARA EXPLICANTUR.

A

'Αγάπη pax, foedus, dilectio, charitas, p. 341, o. παρέδωθησαν αἱ σπονδαί· codex Græco Barbarus ἀγάπαι, ut pag. ead. b. τελεσθείσης τῆς ἀγάπης, in puriore Græco τῆς εἰρήνης. Theophranes in Leone: ἡ ἀπαρχῆς ἡμῶν ἀγάπη μὴ διαλυθῆ. Anastasius: *prisca charitas nostra non solvatur*. Alio sensu ἀγάπη accipitur p. 319, b. et cum absentes in litteris sic compellabant, ἀγάπη σή. B. Chrysostomus 1, de Providentia: Τσαύτην ἡμῖν κατέχευε τὴν ἀχλὺν ὄσσην ὁ δαίμων οὗτος τῇ ἀγάπῃ νῆ σῆ. Adde ejusdem epistolam ad Innocentium Romæ episcopum. Interpres canonum Ecclesiæ Africanæ: Τί ἀρέσκει τῆ ὁμειτέρῳ μακαριότητι. In Regio exemplari ἀγάπη. Sic Latinis *charitas tua*, ut in epistola synodi Constantinopolitanæ missa ad Occidentales, ex interpretatione Epiphani Scholastici Triperthitæ lib. ix: *Concurreramus in urbem Cpolitānam causa litterarum ad nos missarum a vestra charitate*, Græce παρὰ τῆς ὁμειτέρως τιματητος, Theodoretī Eccles. Hist. lib. v, cap. 9, ut Chrysostomi epistola 4, et in Epistola Damasi ad Orientales: *Quoniam apostolicæ sedi reverentiam debitam charitas vestra distribuit*. Græce τῆ ἀγάπῃ ὁμῶν, d. l. cap. 10. Felix III Papa epistola ad Thalassium Archimandritam CP: *Post factas litteras, quas per filios nostros religiosi propositi viros dilectioni tuæ misimus contradendas, ne quid minus pro catholicæ fidei custodia diligentior cura prospiceret, charitatem tuam duximus admonendam*.

'Αγούρα, ὄμφακες, Pag. 273 d unæ acerbæ, unæ immaturæ. Hodie etiam Græco Barbaris ἄγουρος est ἄωρος, immaturus.

'Ακούμβειν, ἀκούμισμα. Pag. 351 d μηδεμιᾶς ἀρωγῆς, etc. alius codex: Μέχρι καὶ τῶν τειχῶν ἀκούμισσαι τῆς πόλεως ut ipsis muris imminere et succumbere videretur; [pag. autem 325 pro ἀπρόσμα-

χον οἰκητήριον alius codex habet ἀκούμισμα ὀσπίτιον ἀφρόντιστον. Et verti potest, *asylum hospitium tutissimum*, ut p. 204 pro στόματι συγκλήτου πρὸς Ἀνδρονίκου καλούμενος in alio se dice legitur σύμβουλον καὶ ἀκούμισμα τοῦτον ἔχον Ἀνδρόνικος. Vertunt, *cujus consilium ei cunctis utilum esset*. Vel dicas, *cujus consilio totus innitetur Andronicus, a cujus consilio totus penderet*. Nam etiam hodie ἀκούμβιζω est suffulcio, ἀκούμισμα innitor, ἀκούμισμα adminiculum, fulcrum. I ἀκούμιστήριον ξύλον in cervice Græco-Barbaro ο σκίπων in puriore Gr. p. 86. Gloss. ms. D. C. cellarii: Ἀκούμπω παρὰ Ῥωμαίους τὸ ἀνακίω, ὄθεν καὶ τὰ ἀκούβιτα ἐκτάζων, ἐξανιστάμενος. Ἡ ἀκούβιτον pro accubitu seu recubitorio. Ἡ Gloss. Ἀκούβιτα, στρωματὰ μαλὰ καὶ εἰς ὕψος ἔμειναι. Αὐταὶ δὲ τρυφῆς καὶ βλακείας εἶδη. Ἡ compositum ἐπακούμβειν inniti. Auctor Græco Barbarus ἐπακούμβιζων γόνατον πρὸς τῆς χειρός.

'Αλαμανικόν. Pag. 338 a, tributum quod penditur Alemannis.

'Αλλακτόν. Pag. 212 d codex CB (i. e. Græco Barbarus) διὰ μαγκλαβίων. Quid sint μαγκλαβία vide infra in ea dictione. Basilica, lib. ix, tit. II cap. 84: Ὁ ἔχων γυναῖκα καὶ πορνεύων διὰ δώδεκα ἄλλακτῶν σωφρονιζέσθω *duodecim allactis castigetur*. Sic vertit Cujacius: *Duodecim ictibus festinum a stigetur*.

'Αλογον equus. Pag. 19 d, ἵπποις ἀκύποσιν ἐς χούμενοι· codex GB ἀλόγοις. Et p. 331 d μὴ πολεμστηρίῳ ἵππῳ ἔποχον ὦν· codex GB ἀλόγῳ ὑποσελλωμῇ Theophilus Alexandrinus in concione, *cujus rei hoc similis sit*: Τὸν μὲν ἵππον ἀπωλέσαμεν, διὰ τὴν τὸ καθημερινὸν νόμισμα ἀπολέσομεν; ἐφ' ὅσον ἄλογον μόνον ἐφόνευσε, καὶ νοὺς ἀνθρώπου οὐ βλάπτει. Et pag. 8 edit. Morellianæ: Ὁ δούλος τι

ἡγοράσθη, καθάπερ καὶ τὸ ἄλογον. Paulus in l. si quis 17 D. instit. act. si quis mancipiis vel iuven- tis pecoribusve emendis vendendisque præpositus sit. Basilica, lib. xviii, tit. 1, cap. 17: Ὁ προσθή- σας τινὰ πιπράσκειν καὶ ἀγοράζειν δούλους ἢ ἄλογα. Et lib. xx, tit. 1, cap. 30 § 2: Ὁ μισθωσάμενος ἄλογου. Leo Tactic. cap. 10 § 15: ἔχειν τὴν τῶν ἀλόγων ἀποτροφήν. Vide Glossarium ad Cedrenum.

Ἄμβων ambo, suggestus, pulpituin, p. 293 c. εἰς τὸν ἱερὸν ἀνέσταθμον ἀνιών: cod. GB εἰς τὸν ἄμ- βωνα. Joannes Cantacuzenus lib. 1, cap. 41: ἄνει- σιν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ὁ πατριάρχης τῶν ἐδύτων ἐξιών. Anna Comn. Alexiad. v: ὁ δὲ αὐτοκράτωρ αὐτὰ τὰ κεφάλαια τὸν Ἰταλὸν ἀναθεματίζει ἐπ' ἄμβωνος ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἐκέλευσεν. Vide Theophyla- otum Simoc. Hist. Mauric. lib. viii, cap. 10 Glos- sarium ms. ὀκρίβας ὁ ἄμβων. Grisonius Breviarium Canonum cap. 166, de his qui debeant in ambone, id est in pulpito, psallere. Vide Glossar. ad Cedre- num.

Ἄμηρᾶς Ameras. Pag. 21 a; auctor GB ὅπου ἔχουν εἰς τὴν πίστιν τῶν, καὶ εἰς τὸν ἄμηρᾶν. Vide ad Cedr.

Ἄμπαρ. p. 21 a ambar. Genus aromatis. V. Meursium.

Ἄνακρά p. 243 a, μετὰ βυκάνων καὶ σαλπύ- γων cum buccinis et tubis: codex GB ἀνακράδων. Auctor GB παίζειν τρουμπέτες ὄργανα τουμπάκι' ἀνακράδες.

Ἄντινυλον p. 312 c., census nautis impositus. Vide Meursium.

Ἄπελατικὸν clava. Pag. 102 c. ἐκ σιδήρου κο- ρύνης: codex GB ἀπελατικία. V. Meurs.

Ἄπεντεῦθεν confestim pag. 115 b. Anna Comn. Alex. v: Καὶ τὰ μὲν δόγματα ἀπεντεῦθεν ἀναθεμα- τίζεται. Sæpe occurrit in Basilicis, ut cum liberta- tem directo datam Græci reddunt ἀπεντεῦθεν δο- θεῖσιν, quia statim competit et sine hæredis facto.

Ἄπόκρεως carnisprivium, pag. 329 a. Anna Com- nem. Alexiad. lib. viii: Κατὰ τὴν παρλασευὴν τῆς Ἄποκρεως. Dixi ad Cedrenum.

Ἄποκρισιάρχης legatus pag. 41 c. idem p. 41: Τοῖς τε γὰρ πρέσβεισι: codex GB ἀποκρισιάρχοις. Joannes Moschus Limonarii cap. 88: ὅτι ἀποκρι- σιάρχης ἦν κοινοβίου τῶν μερῶν Ἀπαμίας. Manuel Moschop. περὶ σχεδ. πρέσβυς ὁ ἀποκρισιάρχης. Pa- rias: apocrisarius legatus. Vide ad Cedrenum.

Ἄρκλαι, p. 88 b., machinæ extra muros urbis prominentes. V. Meurs. Basilica autem arcam ἄρ- κλαν vertunt, lib. viii, tit. 2, cap. 101, et Cyrillus ad l. 19 § 1 D. loc. Basil. tit. 1 c. 19. Leo Gram- maticus: Καὶ τὰς λεγομένας ἄρκλας ἐν πᾶσι κατε- σκεύασεν τοῖς ἐμβόλοις, ἀργύριον τε κατὰ μῖνα τοῖς ἐνταῦθα κατακειμένοις πίνησι διδοῦσαι.

Ἄρματα arma, pag. 42, 122, 246. Leo Grammati- cus: πάντες γὰρ τὰ ἄρματα καὶ τὰ λωρῖκια ἐβρί- ψαν εἰς τὴν ὁδόν. Auctor GB: καὶ ὁ Χριστὸς ὀπούπα- θεν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν σταυρὸν μᾶς ἔδωκεν ὄπλον λαὶ μέγαν ἄρμα εἰς τὸ πλὴν νικοῦμεν τοὺς ἐχθροὺς ὄρατοὺς ἀοράτους. Glossarium ms. ἔντια τὰ ὄπλα ἢ τὰ ἄρματα. Etymologicum Ma-

PATROL. GR. CXXXIX.

gnum: ἄρμα παρὰ Ῥωμαίοις ὄπλα ἢ δόρυ, ἀσπίδα καὶ θώρακα. Vide ad Cedrenum et Glossarium No- micum.

Ἄρχιζούπυνος p. 61 d, qui apud Cpolitanois πρωτοβεστιτάριος. V. Meursium.

Ἄσημον argentum p. 344. Theophanes in Hera- clio: Καὶ ἄσημον καὶ ὄλοσηρικὰ ἱμάτια. Glossarium manu exaratum: Ἀσήμιον ἄργυρος. Dixerunt igitur ἄσημον, ἀσήμιον et ἀσήμιν. Auctor GB: Αἰθο- μαργαριτάρια ἀσήμιν καὶ χρυσάφιν. Plerumque autem pro argento non signate. Moschop. Περὶ σχεδ' ἄσημον ἀργύριον τὸ μὴ κεχαραγμένον.

Ἄσπρον album, pag. 223. Chronicon Alexan- drinum: Φορέσας στέφανον Ῥωμαίων καὶ χλαμύδην ἄσπρην. Anastasius Bibliotecarius in Hist. ꝑ Eccl. portavit coronam et chlamydem imperatoriam albam.

Theophanes dixerat χλαμύδα βασιλικὴν ἄσπρην. Scholium ad oram Timæi Locri περὶ ψυχᾶς κόσμου καὶ φύσιος, in regio ms.: Σταγῶν ἐστὶν ὁ λεγόμενος ὀρε- χάλκος ἦτοι τὸ ἄσπρον χάλκωμα. Auctor GB ἄσπρον ὡσὲν τὸ γάλα. Hinc ἀσπρίζειν in codice Nicetas GB, quod est λευκαίνεσθαι. Est et nummi genus. Nicetas p. 265 c, διακοσίους etc.: codex GB ἄσπρα. Astrampsyclus in Πυθαγορικῇ λαξευτηρίῳ· Δῶλοι δὲ καὶ περὶ ἄσπρων εἶναι ταῦτα ἐν κιβωτῷ ἢ βα- λαντίῳ ἢ σάκκῳ, Rationale imperii sub imperatore Alexio Comneno: Τὸ μὲν χάραγμα νόμισμα διὰ τραχέων ἄσπρων νομισμάτων ἀπαιτεῖσθαι. Cyrillus patriarcha CP. contra Jud. ἴσταις γράμματα καὶ ὀρισμοὺς καὶ μαζῇ καὶ ἄσπρα.

Ἀθέντης, αὐθεντεία, αὐθεντεῖν, δυναστεία, Domi- nus, dominatio, dominari. P. 110 d τὴν Παιονικὴν παραληψόμενον δυναστείαν: cod. GB αὐθεντείαν. S. Maximus epistola ad Zygomalam: τὸ ὄνομα τῆς αὐθεντείας σου. Auctor anonymus in libro qui in- scribitur διήγησις ἐξάρτεος Βελθάνδρου τοῦ Ῥω- μαίου· τυραννικῶς αὐθέντευεν ὡς φυσικὸς αὐθέντης. Joannes Cantacuz. p. 756: Αὐθέντης τῶν θαλασ- σῶν. Anna Comnena Alexiad. vii: Κακὸν πρᾶγμα πρὸς τὸν ἴδιον ἐπανέρχεσθαι αὐθέντην. Phrynicus: Αὐθέντης μηδέποτε χρῆση ὡς ἐπὶ τοῦ δεσποῦ, ὡς οἱ περὶ τὰ δικαστήρια ῥήτορες. Vide ad Cedrenum in αὐθέντης.

B

Βαίουλος, παιδοκόμος p. 306 d, bajulus. Vide ad Cedrenum.

Βάλκα βάρκα. P. 346 b, τὸ δὲ ταύτης ἐφόλιον· codex GB βάλκα. Constantinus Harmenopolus Bre- viarii lib. ii, tit. 11, § 9: Τὴν κοινῶς λεγομένην βάλκαν. Vir doctus legendum putabat βάρκαν: Ro- gii tamen codices nihil mutant. Auctor Gb: Ὁ κό- μης βάρκαν ἐβρίψεν τραπὴν κατὰ θαλάσσης. Est autem βάλκα seu βάρκα barca, scapha. Exstat in Glosis e Glossario Arabico Lat. collectis. Paulinus carmine ad Cytherium:

Ut maz salubri barca perfugio foret
Puppi superstes obruta.

Βάραγγος. P. 362 a, μὴ ἔχων ὑπερπιστήν, codex GB βάραγγον. Et p. 362 a ὁ δὲ τοὺς πικροφύλλους

ἐκκλησίας· idem codex βεράγγους. Anna Comn. Alex. iv : 'Ο τῶν βεράγγων ἡγεμῶν Ἀμπίτης. V. Glossar. ad Cedrenum.

Βαρδάριος pag. 325 b, lege ibi Ἀζειός. Eustathius Ἰλ. Δ', p. 830 n. 10, l. 11 : Περὶ τὸν εἶτε ἄξιον εἶτε Βαρδάριον. Lege Ἀζειόν.

βαρδαριῶται p. 220 d, οἱ τὰ ἰσγίνοβαφῆ φοροῦντες βραδουχοί· codex GB, βαρδαριῶται, milites stationarii. Vide Meursium.

Βάσμολοι levis armaturæ milites. P. 50 b, καὶ ψιλὸν τοῦ στρατοῦ· codex GB βάσμολοι.

Βεστιάριον. P. 98 a εἰς τὸ βασιλεῖον ταμειῖον· codex GB βεστιάριον. Hic igitur βεστιάριον est ærarium : vide Indicem. Alias βεστιάριον seu vestiarium accipitur pro loco in quo vestes reconduntur Glossarium ms. βεστιάριον παρὰ Ῥωμαίοις τόπος ἔνθα ἡ ἀναγκαία ἀπόκειται ἐσθῆς. Leo Grammaticus : ταύτην καταγαγόντες ἔθηκον ἐν τῷ βεστιαρίῳ. Vestiarium autem præpositus ἀβεστιαριος (?) dicebatur. Idem Leo ; ἀπέστειλε Πεντάκιον τὸν ἀβεστιαρίον αὐτοῦ. Item Προκόπιον τὸν ἀβεστιαρίον αὐτοῦ. Primus autem præfectus vestiarii πρωτοβεστιαριος dicebatur, vel, ut opinor, πριμικῆριος τοῦ βασιλικοῦ βεστιαρίου, ut apud eundem Leonem Grammaticum.

Βίγλα vigilia, excubiæ. P. 85 c δεσμοῖς καὶ φυλακαῖς ἐνισχημένος· codex GB βίγλαις. Glossarium ms. βίγλα φρυκτωρία. Constantinus Porphyrog. in Tacticis : Ὀφείλουσιν αἱ βίγλαι τῆς νυκτὸς μετ' ἀσφαλείας πολλῇ γίνεσθαι. Theophanes in Theod. ἡ δὲ βίγλα γνοῦσα ἐδήλωσεν αὐτῷ Anastasius : *quo cognito custodia nuntiavit et*. Vide Gloss. ad Cedrenum et Indicem.

βλατίον pannus sericus p. 50 c. In Glossario ad Cedrenum sic scripseram : « Blatta purpura. Salomon etc. Fortunatus etc. βλατίον pannus sericus. Constantinus etc. » Operarum vitio aliter editum est. Nicetas νήματ' ἀσηρικὰ· codex GB, βλατία, Glossarium vetus illustriss. viri P. Seguerii Franciæ cancellarii : Ἐπιπλα ὠμοφόρια ἱμάτια, κυρίως δὲ τὰ ἐπὶ τοῖς ναοῖς ἐξηρημένα βλαττία. Aunæ Comnenæ Alexiadis lib. iii, βλαττία sunt vestes purpuræ : Αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα πέντε χιλιάδες τῶν νομισμάτων καὶ τὰ ἑκατὸν βλαττία ἐστάλησαν διὰ τοῦ πρωτοπροέδρου Κωνσταντίνου.

Βολερὸς propugnaculum, *boulevard*. Vide Meursium.

Βούκινον buccina. Joannes Curopalates : Βουκίνων ἢ σαλπίγγων ἢ ἄλλου τιδὸς σημείου μὴ δοθέντος τρανώς. Constantinus in Tacticis : Ὅσον δύναται ἀκούειν φωνῆν βουκίνου ἢ σάλπιγγος. Hinc βουκινάτωρες apud eundem Constantinum. Alii βούκινον dicunt, Anna Comnena Alex. viii : Μετὰ βουκίνων καὶ σαλπίγγων. Vide Glossarium ad Cedrenum.

Βουκλα bucula, fibula. V. Meursium.

Βουγλίδιον. Θησαυροφύλακας θυλάκους· codex GB βουγλίδια, sacculus.

βούλλα, βουκλεύειν, ἀποβουλεύειν, bulla, sigillum, bullare, disbullare. P. 65 b σφραγιδὰς τε τούτοις ἐπιβαλόν. codex GB βούλλας. Concilium Florentinum sess. 25 : Ὄρισεν ὁ βασιλεὺς διὰ γραμ-

μάτων καὶ βουλλῶν βεβαιωθῆναι πάντα. Menolog. Augusti d. 31 : Ἐχούσα σφραγίδα διὰ χρυσοῦ βούλλης. Hinc βουκλεύειν Nicetas p. 133 c καὶ φασκάλια σφραγιδὶ διασημαίνονται· codex CB βουκλεύει. Sexta synodus CP. act. 3 : Ἡρὸς τούτοις τὰ αὐθεντικά συνοδικὰ βεβουλλομένα *cum hauthentica Synodica bullata*, et act. 15 : καὶ κήμισεν ὁ αὐτὸς εὐλαβέστατος Πολυχρόνιος χαβεβουλλωμένον διὰ βούλλας ἐκτυπούσης μονόμον Ἡολυχρονίου ὁμολογητοῦ. Bullare ut in Vi Joannis Eleemosynarii cap. 51, *pittacium bulli* Et ἀποβουλλεύειν *disbullare*. Concilium sextum act. 15 : Ἀποβουλλωθέντος τοῦ τοιοῦτου χά Interpres : *Et disbullata est hujusmodi chartula*

Βουτζιον, βουττιον, βουττις cupa. 328 d οδοχεῖα· codex GB βούτζια. Leo Tact. cap. 13, § βουττία τέλεια. Theodorus Hermopolites sic *exp* sit legem 206 D. de verb. sign. οἴνηρὰ σκεύη) μεν περὶ τὴν ληνόν. Οἱ δὲ πῆθοι καὶ αἱ βουτ Hero Mathematicus : βούτης ἤς ἡ ἄνω διαμεποδῶν ζ', δὲ κάτω ποδῶν η'. Provinciales dicunt. Hinc βουττοποιός, Glossæ Philoxeni : *D* rius βουττοποιός.

Βύζανον sacculus p. 378. Vide Meursium.

Βυζομάχαιρον ensis genus p. 223. Meursium

Γ

Γεμάτος plenus. Auctor GB γεμάτην μίαν κούλαν. Stephanus Sachlices : μεδυστροπίες ἰγνομίαις πλήρης νά νε γεμάτοι. Hinc γεματῆν ἔμπληρον. Vide Indicem. Hodie quoque in *ισ* τὴν ἄλμυραν. Vide Indicem. Hodie quoque in *ισ* Γενικόν. Vide Glossarium ad Cedrenum, Meursium.

Γεύμα prandium P. 70 b ἐνστάτης τοῖνον ἀρίστου· codex GB γεύματος. Auctor GB ἐδάξ, ἀμφοτέροι, ἔπειτα θέσαν τάβλα, ἐγεύθησαν.

Γνίφων parcus p. 396.

Γούργουρος gurgulio p. 296 V. Meursium.

Γυθεντίζειν. P. 384 c, codex GB ἐπεμδοῦν *in* pretatur γυθεντίζειν. proclamare.

Γυρεύειν ἀναζητεῖν, quærere, circuire. P. 7 auctor GB in historica narratione de Belissa Χώρας πολλὰς ἐγύρησε καὶ τοπαρχίας καὶ καὶ τόπος αὐτὸν οὐκ ἤρεσεν τὸ νά προσκαρτερῆσαι μῆρη τῆς Ἀνατολῆς γυρεύει καὶ Τουρκίας. Ἐγόν, ἐδίωξε τοὺς τόπους καὶ τὰ κάστρα. Steph Sachlices ; Τὴν νύκταν ἀποῦ περπατῆ γυρίζει ἀτομένος· Item : Πολλοὶ ἐγύρησαν σκοτεινὰ καὶ θασιν πληγόμενοι. Alias γυρεύειν exponitur gyrum includere, ut Cedreni p. 547 a, vel re ut Joannis Cantacuzeni p. 757 ἐγύρισε ἱμετ' εριστίας, *cum gratiarum actione reversus est*.

Δ

Δεήσεις libelli supplices p. 174 b. Constantinus adm. imp. cap. 51 : Καὶ ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων *libellum magister*. Vide ad Cedrenum.

Δελητίον. Gloss. mss. D. Cancell. δελητίονεαρ.

Δίστονα βασίλισσα p. 157 d. Oppiani *Schi*

ates p. 40 βασιλειαν, δέσποιναν. Cedrenus : Μὴ πολ-
λάκις πιστεύειν τῇ δεσποίνῃ.

Δηφενδεύειν defendere pag. 378. Concilium Flo-
rentinum sess. 25 p. 565 edit. Reg. Andronicus
Junior in diplomate pro Monembasiot apud Phran-
zem : "Ὅθεν ὀφείλωσι διατηρεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν τοι-
αύτην ἀνεύχλησιν καὶ δεφένδευσιν. Sultanus Ægy-
pti in epist. ad Joan. Cantacuzenum imp. historiæ
ejusdem Cant. lib. iv, c. 14 : Νὰ ἔχωσιν ἀγάπην
καὶ δεφένδευσιν.

Δισκοποτήριον. Cedrenus p. 557 a : Δισκοποτή-
ριον γὰρ προσήνεγκε τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ. Vide
Notas eruditiss. patris Jacobi Goar.

Δομέστικος. Μέγας δομέστικος magnus dome-
sticus, primus inter omnes domesticos. Anna
Comnena Alexiad. II : Τὸν τέ ποτε μέγαν δομέστι-
κον νῦν βασιλέα τοῖς βασιλείοις πελάζοντα. Theo-
dorus Hermopolit. lib. vii, tit. 11. Nicephorus
Gregoras lib. iii, Joannes Curopalates, p. 863 b.

Δούκας, δούκαινα, δούξ dux p. 52 c. Concilium
Florentinum : Μαρκῖσιοι, κόντοι καὶ δουκάδες. B.
Chrysostomus epistola 12 : Καὶ γὰρ τὸν κύριόν μου
τὸν δούκα τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ σφόδρα παρεσκεύασαν
περὶ ἡμᾶς διακεῖσθαι. Anna Comnena Alexiad. VIII :
Αὐτῷ τῷ δουκὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου περιέπεσεν.
Hinc δουκικὴ ἀρχὴ p. 67. Curopalates p. 857 διέ-
πων δουκικὴν ἀρχήν. Nicet. p. 293 b ἡ δούκαινα
Εὐφροσύνη. Vide Glossarium ad Cedr. in v. δούξ,
et Gloss. Nomicum in eadem dictione.

Δραγομυκνίζειν interpretem agere. V. Meurs. ad
Constant. De administ. imp. c. 43.

E

Ἐγκουσήτος vel ἔγκουσάτος onustus. V. Meur-
sium.

Ἐξάμιτος examitus, panni serici genus, pro
quo auctores Latinitatis infimæ samitus. Petrus
Blesensis epistola 66 : *De zona aurea et lumbari
serico et samito, et aliis xeniis, quæ per latorem præ-
sentium de vestra largitione suscepi, non quantas
volo, sed quantas valeo, refero vobis grates. Gallice
samis.*

Ἐξωκιόνιον. P. 159 c, apud Nicetam editum est
ἔξω Κιόνιον, exterius Cionium, monasterium quod-
dam. Apud Cedrenum ἐξωκιόνιον scribitur, apud
Codium in Originibus Cpolitianis bis ἐξακιόνιον, ut
apud Anastasium Bibliothecarium in historia ec-
clesiastica : *In Exactionio quidam falsus eremita
Nicolaus nomine, et quidam cum eo blasphemi, etc.*

Ἐπενδύτης. P. 159 d. Glossar. ms. D. Cancellari-
rii et Suidas : Ἐπενδύτης τὸ ἐσώτατον ἱμάτιον, ὃ
καὶ ὀποκᾶμισον λέγεται. Gloss. Græco-Lat. Ἐπεν-
δύτης *instata, superaria*. Quidam ἐπενδύτην vestem
scapularem interpretantur apud sanctum Athana-
sium, in Vita S. Antonii, tom. II, p. 479.

Z

Ζαγάριον canis venaticus. Demetrius Hieraco-
pohii-cap. 186 : Ἰκάρης τῷ ζαγαρίῳ εἰς τὸ φαγεῖν
καὶ προθυμοποιεῖσθαι.

Ζάρια tessera pag. 358. Idem Nicetas in Balduino

A Flandro : Παλιμβολον ὑπὲρ δοτρακον καὶ κύβον
mutabiliorem lessera : codex GB. ὑπὲρ ζάριον. Au-
ctor GB in historica narratione de Belisario : Κοιλὴ
τὰ ζάρια ὁ ζαριστής καὶ τάβλις παίζει δμάδην.
Auctor alius GB : Καὶ τὰ ταυλία καὶ τὰ χαρτία
καὶ ζάρια νὰ τὰ καύσουν. Hinc ζαριστής aleator.
Idem : Ὁ ζαριστής καθήμενος διὰ κέρδος ἔχει θάρ-
ρος. Et πρωτοζαριστής ibidem. Truncate autem ζά-
ρια dicebant pro ἀζάρια. Stephanus Sachlices :
Δεύτερον συμβουλεύσω σε τὰ ἀζάρια νὰ μισήσεις.
Malaxus in historia patriarcharum : Ἐπαίζαν τὰ
ἀζάρια.

Ζαπέτις, p. 182. Vide Meursium in τζατίτον.

Ζούπανος præfectus vestiarii principis. V. Gloss.
Meurs. et ad Constantinum. De administ. imp.
c. 29.

H

Ἡμέραι simpliciter et κατ' ἐξοχὴν dicebantur dies
hebdomadæ qua passus est Christus. Meursius.

I

Ἰνκλίνοι p. 267 a Angli, alias Ἀγγλέζοι vel Ἐγ-
κλέζοι, et Ἐγκλητέρη, apud auctorem GB.

Ἰμφας infans. Glossarium Nomicum Ἰμφας
νήπιος.

Ἰνδικτιῶν indictio. P. 194 d et 142 c τῆς τρίτης
ἐπιτεμῆσεως. codex GB Ἰνδικτιῶνος. V. Gloss. ad
Cedrenum.

K

C Καβαλλάριος caballarius, eques. Constantinus in
Tacticois : Οὗτοι δὲ πάντες οἱ καβαλλάριοι οἱ κατὰ-
φρακτοὶ καὶ οἱ μὴ κατὰφρακτοὶ. In codice GB lege-
batur καβαλλαρικὸν στρατεύμα, ut apud Constanti-
num καβαλλαρικὴ παράταξις, et καβαλλαρικεύειν
equitare. Manuel Moschor. περὶ σχεδῶ κλητήριω
καβαλλικεύω. Theophanes : Καβαλλικεύσας δὲ σὺν
διακαστοῖς ἀνθρώποις αὐτοῦ. Constantinus in Tacti-
cois : Ἀπὸ μεγάλων γὰρ κινδύνων ταῦτα διασώζουσι
πολλάκις τὰ ἵππάρια, καὶ δι' αὐτῶν τοὺς καβαλ-
λικεύοντας αὐτά. Glossarium ineditum : Ὀχοῦμενος
καὶ ἐποχοῦμενος ὁ ἐπιβαίνων καὶ καβαλλικεύων.
Cui contrarium est ἀποκαβαλλικεύειν. Leo Gramma-
ticus : Καὶ ἀποκαβαλλικεύσας ὁ κροῦμος ἐκάθησεν
ἐπὶ τοῦ ἰδάφους, καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ ἐκράτει ὁ
υἱός. Vide indicem et Glossarium ad Cedrenum.

Καγκελλάριος λογοθέτης, cancellarius, quæstor.
Vide Cujacium ad leg. 2 cod. de petit. honor.
sublat. et ad leg. ult. de discuss. lib. x, C. et Pa-
rat. in lib. i, cod. tit. 30. Qui regis majestati pro-
ximus sedet, secundus post regem, ut ait Petrus
Collensis de cancellario R. Angliæ epist. ult. lib. i :
*Quæ enim, inquit, proportionalitatis habitudo inter
abbatem Collensem et cancellarium regis Angliæ ?
Pens non est comparatio, ubi non est existimatio
adaptatio. Secundum post regem in quatuor regnis
quis te ignorat ? Erant et cancellarii ecclesiastici.
Sexta synodus GP. act. 8 : Στέφανος διάκονος καὶ
καγκελλάριος. Meminit Sigebertus Gemblacensis
Joannis Romani Ecclesiæ cancellarii, qui Paschall*

papæ successit; quem omnium scribarum, notario-
rum et scrinariorum principem quidam interpre-
tantur. Onomasticum vetus: cancellarii ἀρχιγραμ-
ματεῖς. Meminit et civitatis cancellarii concilium
Florentinum sess. 21: Λεονάρδος Ἀρετίνος ταύτης
τῆς πόλεως καγκελλάριος.

Καλαμάριον calamarium, atramentarium. P. 382
ο οἱ δὲ γραφέας δόνακας. Codex GB καλαμάρια.
Vide Meursium.

Καλαφατίζειν. P. 349 a ἐπισκευάζειν τὰ τῶν
σκαφιδίων ὑπόσθρα. Codex GB καλαφατίζειν. Pro-
vinciales *galafatar* dicunt, commissuras navium
rimasve solidare. Vide Meursium.

Καλόγηρος μονάζων, monachus p. 328 d. Joan-
nes Moschus Limonarii cap. 27: Καλόγηρε, διὰ τί
οὕτως ποιεῖς; Palladius Lausiaca cap. 403: Δακρύ-
σας οὖν καλόγηρος. Vide Indicem.

Καμαλάκα ἐρέα τῆς κεφαλῆς, p. 303 d. Vide
Glossar. ad Cedrenum.

Καμάρα ἀψίς, fornix, p. 361 a Vide Gloss. LL.
Antiquarum in Camara.

Καμέρα. Καμέρας κούφωμα, p. 70 b. in puriore
Græco ὑπόνομος, cloaca.

Καμπανίζειν ταλαντεύειν, ponderare, p. 344 d.

Κάμπος campus, p. 31 a. Idem p. 51 εἰς τραπε-
ζῶδες χωρίον. Codex GB κάμπον. Item p. 101, ἐπὶ
πεδίου. Idem codex κάμπου. Auctor GB ὄλος ὁ
κάμπος ἔγεμεν ἄρματα καὶ δοξάρια. Δοξάρια sunt
arcus. Vide Glossarium ad Cedrenum.

Κανικλείου τιμὴ caniclei præfectura, summa
dignitas. Κανικλείων vel ὁ ἐπὶ κανικλείου, pag. 476,
caniclei præfectus. Leo Grammaticus: Δουλεύσαντα
πρότερον Βασιλεῖω μαγίστρῳ καὶ κανικλείῳ. Idem:
Συμεὼν ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου. Vide Gloss. ad Ce-
drenum et notas posteriores.

Κανίγειον pro κανίσκιον, sportula, honorarium,
donum p. 331 c. Auctor GB in Hist. narrat. de
Belisario: Ἐστειλαν κανίσκια καὶ δῶρα. Item πό-
σον κανίσκιν ἔφερον αὐτοί. V. Joan. Mosch. Limon-
o. 160, Meurs. ad Const. De admin. imp. cap. 46.

Καππίσιον πῖλον. P. 26 b. Codex GB καππίσιον.
In Indice etiam legas καππούζιον, πῖλον. Auctor
GB καὶ φόρον παλαιογόνελον ἀπὸ πολλὰ κα-
πούτζια.

Καράβιον navigii genus p. 15 d. Isidorus in
Glossis: Carabus parva scapha ex vimine et corio.
Aliæ Glossæ: Carabus navicula. Auctor GB τεκτώ-
νησαν ἑκατὸν καράβια καὶ τριήρεις, item τὴν ὕγρην
ἐπλήρωσε κάτεργα καὶ καράβια. Glossæ GB Joan-
nis Vossii viri eruditissimi: Ἀνερμάτιστο, ναῦς,
καράβιν ἀσαβοῦρωτον. Leo Grammaticus: Ἐξήλθον
τοῦ καραβίου. Hinc καραβοποιία Leonis Tact. c.
20, § 71, et πρωτοκάραβος navicularius. V. eumd.
Leon. c. 19, § 8. Constant., De adm. imp. cap. 51.

Καρδινάριος vel καρδινάλιος cardinalis p. 404, c.
Joannes VIII ad Basil. Const. et Alex. epist. *Ut
post hujus patriarchæ obitum nullus de laicis vel ec-
clesiasticis in patriarchatus eigtatur vel consecratur
honore, nisi de cardinalibus presbyteris*, etc. Photius
*patriarcha ita Græco convertit, ex τῶν πρεσβυτέ-
ρων τῶν καρδινάλιων. Vide viii synod. CP. p. 468*

A b. et p. ult. d. edit. Rom. Bessarion cardinalis ad
pædagogum filiorum Thomæ Palæologi: Νὰ ἰδοῦν
καρδινάλην. Occurrit sæpe in concilio Florentino
et Laonico Chalcondyle. Vide de his Meursium et
Vossium nunquam sine laude dicendum de vitiiis
sermonis.

Κάσσις cassis. Constantinus in Tacticis: Ἐχίω
δὲ ὁ πεζὸν καὶ κασσίδαν. Et de administrando im-
perio: Διηνοίχθη μικρὸν τὸ τοῦ κασσιδίου αὐτῶ
πίταλον. Theophanes in Heraclio: Ἐλαβον τὰ λα-
ρῖκια αὐτῶν καὶ τὰς κασσίδας καὶ πάντα τὰ ἔρ-
ματα.

Καστέλλιον castellum. Theophanes: Ἐκ τοῦ
καστελλίου ἀπέλυσαν, item εἰς τὸ Παπουρίου κα-
στέλλιν. Vide Glossarium ad Cedrenum.)

B Κάστρα πόλεις. codex GB κάστρα. Glossæ Isi-
dori: Burgos castra. Alias κάστρον ponitur pro
castello seu loco muris munito. Anna Comn. lib.
viii: Εἶπω τοῦ κάστρου εἰ ἐξήλθε τοῦ κάστρου. Hinc
ἐρωτόκαστρον. Auctor GB τὰς πικρογλυκοχάρτια,
τοῦ ἐρωτοκάστρου τούτου. Vel pro castris; Theo-
phanes ἐν τοῖς κάστροις ὁμῶν εὐρίσκομεν αὐτούς.

Καταλλάτται κολλυβιστάι. Codex GB καταλλα-
κταί. Glossarium ms. ἀργυραμοιβὸς ὁ καταλλάττης
ἢ καὶ ὁ χρυσοχόος. A καταλλάττω, quod est permuto,
changeurs.

Κάτεργον triremis p. 38 c. idem p. 49 a εἰς
ταχυναυτουσῶν νηῶν. Codex GB κατέργων. V. eum-
dem p. 230 b, et Indicem in γόργα κάτεργα. Au-
ctor GB κάτεργα ἀπὸ τὴν Βενετίαν τὴν πολυχροσο-
μένην.

C Κατηχομενεῖα loca in quibus stabant catecha-
meni p. 294 c. Collatio S. Maximi martyris cum
Theodosio Episc. Cæsar. inter Collectanea Anastasi-
i: *Ascendunt ad eum in catechumeniæ ecclesiæ
ipsius monasterii*. Anastasius Bibliothec. in Historia
ecclesiastica: *Et ascenduntibus per æneæ portæ
ascensum in catechumenia ecclesiæ*. Alii habent *ca-
techumena*. Simeon Thessalonicensis adversus he-
reses apud Leonem Allatum de Narthece τῶν
Ecclesiæ p. 91 edit. Paris. Νάρθηκες δὲ λέγονται
ἦτοι τῶν νεῶν ἀρχαὶ καὶ κατηχομενεῖα, ἦτοι τῶν
κατηχομένων ὁ οἶκος. Sic etiam scribitur in Chro-
nographia Leonis Grammatici. V. Meursii Glossa-
rium GB.

D Κατοῦναι impedimenta, sarcinæ p. 253 d. Idem
pag. 253 circa finem, τὴν δὲ ἀποσκευὴν κάσιν.
Codex GB, κατοῦναν. Auctor GB, Ἄφ' ὅτου δὲ ἐγεί-
θησαν καὶ πεῖραν τὸ τραπέζην, ἐμβαίνει τὴν κατοῦσαν
τις τῆς φεδροκάζας. Vide Indicem.

Κατουνοτόπιον σκηνή, tentorium, tabernaculum
p. 240 b. Vide Meursium.

Καύκαλον simulacrum. p. 95 d χελώνης μίμη-
μα. codex GB καύκαλον. Vide tamen Salmasianum
Notis in Spartianum p. 152 collat. 2.

Καῦχος. P. 313 d ἐραστὴς αὐτῆς. Codex GD καῦ-
χος καὶ φύλος. Legendum videtur καῦκος καὶ φίλος,
ut καῦκος sit amicus, sicut καῦκα amica, consubi-
na. Astrampychus ἐν τῇ Πυθαγορικῇ λαζευτηρίῳ
ἐξ αἰτίας τῶν παιδῶν καὶ τῆς καύκας. Quæ et μείζων.
Vide Indicem.

Κελλίον. P. 326 a τὰ ἐπὶ τῆς θεραπείας λειογέ-
νεια μειράκια. Codex GB, τὰ τοῦ κελλίου αὐτοῦ
παιδοπούλα. Et p. 342, Πρὸ τῆς βασιλείου κλίνης.
Codex GB habet : Κελλίου τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ. Mo-
schopolus περὶ σχεδ' Κελλίον κοινῶς τὸ παρ' Ἀτι-
κοῖς δωμάτιον, item κοιτῶν καταχρηστικῶς τὸ κοι-
νῶς λεγόμενον κελλίον, cubiculum lectus.

Κεντηνάριον, centenarium. Theophanes : Φασί
γὰρ αὐτὸν χίλια τὰ κεντηνάρια δεδαπανηκέναι χρυ-
σίου ἐν τούτῳ τῷ στόλῳ. Gregorius Turonensis, hist.
v, cap. 19 : *Thesaurum habentem supra mille auri
centenaria*. Appendix : *Recipiebant tria centenaria
auri annis singulis*. Vide Isidor. xvi, 24; Procopium
Περσ. α'.

Κεφαλάδαι. P. 209 a οἱ τὰς δημοσίους ἀναζωνυ-
μένοι ἀρχάς. Codex GB, κεφαλάδαι. Auctor GB,
καὶ πεῖρε καὶ τοὺς ἄρχοντας πασῶν τῶν καστελλείων
καὶ κεφαλάδας οὐς εἶχεν ὄλη ἡ Ἐγκλιτέρα. Qui et
καπετάνοι vel καπιτάνιοι. Auctor GB, in Hist. nat.
rat. de Belisario : Καὶ καπετάνον ποιήσω σε ἐφ'
ὄλην τὴν ἀρμάδαν. Concilium Florentinum sess.
25 : Ἐστειλα γὰρ κατὰ τὸν καιρὸν καπετάνιον ἐν τῇ
Βενετίᾳ ἐτοιμάσαι κάτεργα. Capitanei. Concilium
Erhesinum act. 7 : *Magnificentissimus capitaneus
principi et clero scripsit*. Vide Gloss. ad Cedr. in
καπετάνοι et Indicem in κεφαλάδας.

Κεφαλάρεια armatura capitis equorum. V. Meurs.
Κεφαλατικεῖν ducere cohortem. V. Indicem in
κεφαλάδας.

Κεφαλατικίον. Joan. Cantac. i, 48 : Ἀπεστάλης
εἰς τὸ αὐτόθι κεφαλατικίον. V. Capitaneatus.

Κλεισοῦραι δυσχωρίαι, clusuræ, angusti aditus.
Procopius περὶ κτισμάτων γ'. Τούτου δὲ τοῦ χωρίου
ἐπέκεινα, ὅσον ἐκ σημείων ὀκτὼ μάλιστα, ὄρη
ἀπότομα καὶ παντάπασιν ἀδιέξοδα, ξυιόντα εἰς
ἄλληλα στενωποὺς ἀπεργάζονται δύο ἄγχιστά πη
ἄλληλοι ὄντας, οὐσπερ νενομίκασι κλεισοῦρας κα-
λεῖν. Glossarium ms : Ἐμβολή, κλεισοῦρα, εἴσοδος
στενότατος. Theophylact. Simoc. Hist. Mauric. vii,
cap. 14. Anna Comn. lib. v. Gloss. ad Cedrenum.

Κλιθάνον vel κλιθάνιον lorica. Constantinus
Porphyrog. in Tacticis : Τὸν δὲ καθαλλάριον ἐξώπλι-
ζον λωρικίοις καὶ κλιθάνιοις ἢ σιδηροῖς ἢ ἀπὸ κρέ-
των πεπλεγμένοις. Hinc κλιθάνριοι, de quibus in
Gloss. Nomico.

Κόμης comes, p. 243, Οἱ τοῦ στόλου τοῦ βασι-
λέως alius codex : Οἱ τοῦ βασιλικοῦ στόλου κόμη-
τες, imperatoris classis comites. Vide Meursium
in v. κόμης, et Codin. de officio.

Κομμερκεῦσαι τελωνῆσαι. Κομμέρκιον enim est
tributum. Nicetas, p. 247, καὶ τὰ πλοῖα τούτων
ἡργυρολόγουν· codex GB ἐκομῆρκευον. Anna Comn.
Alexiad. vi : Τὴν ἐμπορείαν αὐτοῖς ἀζήμιον ἐποίη-
σατο ἐν πάσαις ταῖς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Ῥωμαίων
χώραις, ὥστε ἀνέτως ἐμπορεύεσθαι καὶ κατὰ τὸ αὐ-
τοῖς βουλευτὸν, μήτε μὲν ὑπὲρ κομμερκίου ἢ ἐτέρας
τινὸς εἰσπράξεως τῷ δημοσίῳ εἰσχομιζομένης παρ-
χεῖν ἄχρη καὶ ὀβολοῦ ἐνὸς ὑπὲρ κομμερκίου, tributi
nomine. In diplomate Andronici Junioris : Καὶ δι-
δῶσιν χάριν κομμερκίου εἰς ποσότητα νομισμάτων
ἐκατὸν νομίσματα δύο. Vide Glossarium ad Cedr.

Κοντάριον contus, hasta p. 23 c, δεξιοστροφεῖν
δοράτια. Codex GB, κοντάρια. Glossarium ms.
δόρατα τὰ κοντάρια, λογγάρια, item ξυστοὶ τὰ κον-
τάρια. Eustathius ad Odyes. i : Ἀπλὸν δὲ ἐτι τὸν
ῥηθέντα Ὀμηρικὸν κοντὸν τὸ παρ' ἡμῖν κοντάριον
ὑπεκόρισε. Astrampsychus : Καὶ μακρὸν τι ὁμοιον
κονταρίῳ. Menologium mens. Apr. d. 23. Leo Tac-
tic. cap. 12, § 50. Constantin. in Tact. p. 6. Mo-
schopolus περὶ σχεδ' Δόρυ τὸ κοντάριον, item λόγγη
τὸ κοντάριον. Scholiastes Oppiani, p. 70 et 90.
Hinc κονταράτος conto armatus. Leo d. § 50 et § 41,
et cap. 18, § 27.

Κονταρεξίφαρον p. 259 a, in codice GB exponitur
βέλος, sagitta.

Κόντος dux exercitus, vel comes, *comite*, p. 198
b. Nicephorus Gregoras, lib. ii : Κόντου Κεφαλληνίας.
Auctor GB τῆς δύσης οἱ αὐθέντες, ῥηγάδες, κόντοι,
πρίγκιποι, δουκάδες, καθαλλάριοι.

Κούκουρον γορυθός, theca. Constantinus in
Tact. Οἶον τοξάρια μετὰ θηκαρίων αὐτῶν, σαγίτας
μετὰ κουκούρων. Vide notas ad Joannem Cantacouz.
p. 998.

Κούλα. In codice GB, ut refert Wolfius in variis :
Ἀκρόπολις in puriore Græco. V. Meursium.

Κουμπανία. P. 293 b : Φρατρίαν καὶ σύστημα
ποιησάμενοι. Codex GB, Κουμπανία μία γινόμε-
νοι.

Κουνία σπάργανα, onabula.

Κούντουρος equus. Pag. 69, Μετὰ κουντούρων
καὶ ἀλόγων Ἀραβικῶν. Sic legit Meursius. Fragmentum
ms. Περὶ πηλικότητος τῶν μέτρων· καὶ ἡ
παρ' ἡμῖν ἐπινενοημένη εἰς ὑπουργίαν τῶν βασιλι-
κῶν προστάξεων ἀλλαγὴ διὰ τῶν κουντούρων μιλια
5 ἦγον στάδια μί'. Exstat in bibliotheca Regia-
Glossarium ms. : Βέρεδον τὸ κοδότουρον. Legendum
κούντουρον. Item βηρήδοις, ἵπποις, κουντούροις.
Hinc ἀποκουντουρίζειν. Auctor GB ms. Καὶ ἀπῆτις
φᾶ καὶ γλύψαι σε τότε ἀποκουντουρίζη, et κουντου-
ριάριος, qui equo publico utitur. Theodorus Her-
mopolites, lib. vii, tit. 8, explicans legem 2 D. de
in jus voc. ibi : *Sed nec eum qui equo publico in causa
publica transvehatur* : Οὔτε, inquit, τὸν δημοσίους
ἵπποις διὰ δημοσίαν χρῆσαν ἐποχοῦμενον ἦτοι τὸν
κουντουριάριον.

Κουρσάριος pirata, prædo. Glossarium ms.
Ἡεραταί, καταποντισταί, κουρσάριοι, *corsaire*.

Κοῦρσον, κουρσεῖν. Cedrenus p. 477 c. Con-
stantinus Porphyrog. in Tacticis : Ἴνα ἢ ἐν καιρῷ
πολέμου ἢ ἐν καιρῷ κούρσου βαστάζωσιν. Theo-
phanes : Καὶ οὐ κουρσεύομεν. Anastasius : *Incur-
siones non facimus*. Item : Κουρσεύομεν καὶ ἀφ-
νίζομεν τὰς χώρας αὐτῶν. Anastasius : *Irruemus et
exterminabimus regionem ipsorum*. Vide Indicem in
κούρσα, κουρσεῖν, etc., et Glossarium ad Cedre-
num in voce eadem. In κούρσους autem lin. 3,
a fine lege *protocursor*.

Κουστωδία custodia. Theophylactus ad cap. 27
Matthæi : Κουστωδία δὲ λέγεται παρὰ Ῥωμαίοις
ἡ φυλακή. Τοὺς οὖν ἐπὶ τὸ φυλάττειν τεταγμένους
σφαριώτας κουστωδίας ὀνομάζει. Et ad Acta ερα-
stolorum, cap. x : Ἴστέον δὲ ἐτι ἡ μὲν σπαῖρα δια-

κοσιών ἐστὶ στρατιωτῶν, ἡ δὲ κουστωδία ἐξήκοντα. Glossarium ms. : Κουστωδία τὸ στράτευμα, ὅπερ βάνδον οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Utuntur Alexander Monachus, de inventione S. Crucis ; Simeon Metaphrastes, in Longino ; Alexius Rharturus doctr. ult. Pentecostarum ; Palladius historiæ Lausiacæ cap. 86 in fine.

Κουζασθλάγης. Vide Meursium in eadem ditione, et κουτζός.

Κρασίον, vinum : hodie κρασί.

Κώδηξ. Codex. Isidorus Pelusiotæ 4 epistol. 94 : Οἱ τῶν νομοθετῶν κώδικες. V. Glossar. ad Cedr.

Λ

Λάρδια. P. 322 c, βεια κρά. Codex GB, λάρδια. Glossæ Cyrilli : Λάρδος, laridus. Theophanes in Justiniano : Οἴνου μὲν γὰρ καὶ λάρδου καὶ παντοῖον εἶδους εὐθυνα ἦν. Hodie λάρδι dicunt.

Λεγεὼν legio. S. Athanasius in Metaphrasi Psalmorum ms. psal. LXXVI, vers. 17 : Τὸ πλῆθος τοῦ λεγεῶνος τὸ τὰς τὴν ἔβυσσον ἀπελθῶν. Procopius, περὶ κτισμ. Ἰουστιν. : Λεγεῶν δὲ ὁ λόγος ἐπνομαζέτο. Theophylactus ad cap. xxvi Matth. : Λεγεὼν γάρ ἐστι τὸ μέγιστον τάγμα ἑξακισχίλιοι ἰππείς. Adde Pæanium Eutropii Metaphrast. p. 70 et 101. Constant. de Them. Orient. th. 1. Oppiani Schol. p. 44. Rufum in LL. milit. Moschop. Alexium Rharturum doctr. ult. Græcos ad. I. II. de his qui not. inf.

Λειξούρα luxuria. Vide Leonis Tactics, cap. 20, § 83, et ibi Meursium.

Λευίτης Levita, diaconus. Gloss. ms. λευίτης C διάκονος. Corippus 93 :

Hinc Levitarum venerabilis ordo canentum.

Nihil frequentius in libris Patrum. Hinc archilevita pro archidiacono. Goffridus epist. 17, lib. II : Indiscrete gloriosus vester archilevita, etc. Nimirum quod Aaron et filii ejus atque Levitæ in templo fuerunt, hoc episcopi et presbyteri et diaconi sibi vindicant in ecclesia, ut ait Hieronymus, epist. 85.

Λίξιος domesticus, amicus, p. 18 c. Auctor GB λίξιος του ἐγίνη. Vide Indicem et Meursii Glossar.

Λογιστής. P. 37 d alius codex λογαριαστήν habet. Vide Zonaram ad can. 10, conc. 7 œcum. seu Nicæns II synodi. Moschop. Περὶ σχεδ. p. 47 in fine. De logista. Cujac. ad l. 30 C. De decur. l. 3 C, de his qui sp. mun. susc. et l. 15 D. de D excus.

Λόγγος locus augustus. Vide Cedrenum, p. 407 a. et Meursii Gloss.

Λογοθέτης cancellarius. Vide Glossarium ad Cedrenum.

Λωρικαινον lorioatum, instar lorice.

Λῶρος p. 86 c. Ἐξανε πολλάκις διὰ λῶρων codex GB μαγκλάβια δούς πολλά. Vide ad Cedr.

Μ

Μαγγανίτσα manganum, machina bellica, idem quod μάγγανον. P. 106, auctor GB : Στήσαντες μαγγανικά ἐπολέμουν τὸ κάστρον. Hinc μαγγαῖος qui manganâ conficit. Constantinus in Ta-

cticis : Ἐχε δὲ καὶ μαγγανάρους καὶ λεπτουργούς καὶ χαλκεῖς. Vide ad Cedrenum.

Μαγκλάδιον lorum, flagellum, fustis. P. 212 c. Δι' ἀλλακτῶν ἐπαίδευσε δώδεκα. Codex GB, Διὰ μαγκλαβίων. Constantin. De adm. imp. cap. 51 : Τοῦτον διὰ μαγκλαβίων σφοδρῶς ὑπεξήρχετο. Leo Grammaticus : Ἀγαγὼν αὐτοὺς καὶ ἀπογομνῶν ἔτυψε μαγκλάβια. Sic in Regio codice ; lege μαγκλαβίους. Item στρατηλάτην τοῖς προσήκουσι μαγκλαβίοις ἐσωφρόνησε. Hinc μαγκλαβίτης. Item : Τοῦ Ἀρσενίου ἐπιβουλή καὶ Παύλου μαγκλαβιτῶν. Item : Τῇ τοῦ μαγκλαβίτου ἀξία τιμηθεὶς ἐν τῷ οἴκῳ τῶν μαγγάνων διητάτο τηρόμενος. Auctor incertus de castrametatione in bibl. Reg. Σὺν τοῖς μαγκλαβίταις στηκέτωσαν. Vide Cedrenum, p. 622 B, et ibi notas posteriores eruditissimi viri Jacobi Goar.

Μάγουλον gena. Cyrillus patriarcha CP. Adversus Judæos cap. 2, quæst. 1 : Ὅποιός σοι δώσω ἓνα ῥάπισμα εἰς τὸ ἓνα μάγουλον, γύρισαι τοῦ καὶ τὸ ἄλλο. Auctor GB μάγουλα ῥοδοκόκκινα, αὐτόδακτα τὰ χεῖλη. Gloss. ms. γνάθοι μάγουλα, item παρρηϊαὶ γνάθοι ἦτοι τὰ μάγουλα. Hinc κατομάγουλον. Nicetas p. 238 a τὴν κάτω γένυν τρομαλεῖαν ὀκνός. Codex GB, Κατομάγουλα τῶν γενειῶν. Hodie μάγουλο dicunt.

Μακελλάριος Ianus, Ianiator. Astrampsychos : Δηλοῖ δὲ εἶναι τὸν ἄνθρωπον μακελλάρτην καὶ μέγαιρον. Hodie μακελάρης.

Μαλίον capillus. Pag. 382 d, Καὶ τὰς τρίχας συνεστραμμένας. Codex GB, μαλία. Ammianus Anthol. lib. II, cap. 52, epigr. 5 : Καὶ σὺν δόξῳ, μάλιον, πωγώνιον, ὠμιον ἔξω, ἐκ τούτων ἡ νῦν εὐδοκιμεῖ σοφία. Auctor GB, Ἐχει μαλία χρυσάφωτα ἔσα τῆς ἡλικίας τῆς. Hodie μάλι.

Μανάρα securis p. 227. Utuntur etiam hodie.

Μανδρέειν p. 268 a. Μάνδρα est monasterium. Eriphanus hæresi 80 : Ἐν μοναστηρίοις ὑπάρχοντες εἶθον μάνδραις. Hinc μανδρέειν. Nicetas : Αὐτὴν ἐκεῖσε ἐμάνδρευσε, monacham fecit. Μανδρέειν autem dixit ut Latini monachare. Goffridus Vindocinensis IV, epist. 13 : Subita pressum infirmitate monachastis. Et epist. 50 : Quos monasterio nostro monachandos misit.

Μανουάλιον candelabrum, hodie καντιλιέρη chandelier. Vide Meursium.

Μάππα. Μάππα στρογγύλη. Vide Indicem.

Μαππάριος mapparius, qui mappam in circo mittebat. Vide Meursium et Glossarium ad Cedrenum.

Μαρκέσιος marchio, ut in synodo Florentina μαρκέσιος τῆς Φεῤῥαρίας. Vide Gregoriam VII.

Ματζουκάνη, ματζούκιον, ματζούκα. Constantinus Tactic. p. 19 : Τζικούρια, βαρδούκια, ματζούκια. Leo Tact. cap. 14 § 84 : Ἡ σικουρίων ζ' ματζουκίων. Stephanus Sachlices : Ματζούκα πολισμὸν τὸν ἀνεμον νὰ δύρω.

Μαῦρος niger. P. 35 d, Τῷ δὲ μέλανι χρώματι. Codex GB, μαύρω. Theophanes : Καὶ βαλόντες σαγίον μαῦρον. Hodie quoque in usu est. Vide Meursium ad cap. 12 Constant. De adiciis τῶν.

Μέλιγγος. Vide Meurs.

Μεσάζων. P. 38, Τῶν δημοσίων εἰς φορῶν φροντιστήν. Codex GB μεσάζοντα.

Μιτάτον synagoga Saracenorum. V. Meursium.

Μιτὸς ῥίν, nasus V. Meursium.

Μνήμαι memoriae, seu anniversarii SS. dies ad colendam eorum memoriam instituti. Joannes Hierosolymitanus, lib. III in Stralagemata B. Job: *Propterea et memorias Sanctorum facimus, et parentum nostrorum vel amicorum in fide morientium devote memoriam agimus, etc.* Anastasius Bibliothecarius in Historia ecclesiastica: *Festus senator urbis Romæ missus ad Anastasium propter quasdam civiles utilitates, memorias sanctorum apostolorum festiuitate majori petiit celebrari.* Μνημεῖα autem, quæ et memoriarum dicta, sunt loca SS. Martyribus dicata. B. Augustinus epistola 137: *Nam et nos novimus Mediolani apud memoriam sanctorum, ubi mirabiliter et terribiliter demones confitentur, etc.*

Μονάζων P. 111. b. Καθ' ἐαυτὸν ἰδιάζων· alius eodex μονάζων. Hinc monachi seu μονάζοντες dicti, qui solitariam et privatam vitam elegerunt. Gregorius de euntibus Hierosolyma: Ἐπαὶ τοίνυν εἰσὶ τινες τῶν τὸν μονήρη καὶ ἰδιάζοντα βίον ἐπανηρημένων, οἷς ἐν μέρει εὐσεβείας νερόμισται τὸ τοῦς ἐν Ἱεροσολύμοις τόπους ἰδεῖν.

Μονάζων monachus, p. 135 b. Glossarium ms.: μοναδικὸς ἀναχωρητὰς, ἢ ἀπλῶς μονάζοντας.

Μοναστήριον φροντιστήριον, monasterium. Thomas Magister: Φροντιστήρια τὰ διδασκαλεῖα τῶν φιλοσόφων. Λέγοντο δ' ἂν οὕτω τὰ παρ' ἡμῖν μοναστήρια, ὡς τῆς ὄντως φιλοσοφίας ἐνταυθοῖ μελετωμένης. Idem fere Manuel Moschopolus in vocum Atticarum ecloga. Idem περὶ σχεδ' Παρθενεία τὰ μοναστήρια, εἰ σεμνεῖον τὸ μοναστήριον.

Μονάχικη πολιτεία, ut Cedreni p. 329 b, et Curopalatæ pag. 817 c. Nec igitur quidquam mutandum in Hermiæ historia, tametsi aliter visum summo juris antistiti Parat., in cod. tit. 3, lib. 1, ut et ibidem docebo.

Μόσχος muscus, aromatis genus. Vide Meursium.

Μούλα. P. 295 a, ἡμίονον. Codex GB, μούλαν. Alexander Trallianus lib. 1, cap. 15: Πεσεῖται δὲ ἐὰν τρίγας ὄνου καὶ μούλης ὑποθυμιάσης. Auctor GB μούλα κολοστολίστη. Hinc μούλων mulio in Basilicis, l. LX, § 7 D. loc.

Μουσοῦριον litteræ Musulmanicæ. Sic μουσουλμανίζειν Musulmanicam religionem profiteri. Vide Meursium in eo verbo.

Μούρτζουφλος superciliosus. Vide Meursium.

N

Νερόν. In Indiæ ἀντλον, νερόν, aqua. Maximus episcopus Margunii homil. 1: Νὰ ἀποξίδεται καὶ εἰς τὸ νερόν καὶ εἰς τὸ πῦρ. Auctor alius GB, Πῶρηκα μικροπόταμον, καὶ εἰς τὸ νερόν τὸ μέσον φλόξ τοῦ πυρός ἐξήρχετο.

Νοσοκομῖον nosocomium. *Locus venerabilis, in quo ægroti homines curantur.* Julianus Antecessor Nov. 7, cap. 1.

Α' Νύκτα nox: p. 127 b, νυκτός. Codex GB, νύκτας Stephanus Sachlices: Τὴν νύκταν πόρνοι περπατοῦν καὶ κλέπται καὶ φονίσκοι.

Ξ

Ξενῶν xenon. P. 285 a, εἰς νοσοκομῖον. Alius codex ξενῶν. Justin. Nov. 111, cap. 1, ξενῶσι. Julianus Nov. 104 xenonibus. Sic etiam Nov. Just. 131 c. 10, Jul. 119, c. 11. Menologium Junii 27 de Sampson: Τῆς ἱατρικῆς γὰρ ἐπιστήμης ἦν ἐν πείρῃ, καὶ τὸν βασιλέα Ἰουστινιανὸν ἀνάτωπ πάθει περιπεσοῦντα ἴασατο. Ἐκ τούτου ὁ βασιλεὺς ὑπεραγαθῆς τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς καὶ σέβας αὐτῷ ἀπονέμων, τὸν μέγιστον οἶκον καὶ περιβόητον δι' αὐτοῦ ἀνεγείρας ξενῶνα κατεσκεύασε, καὶ σκευοφύλακα τῆς τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας κατέστησεν. Niceph. Call. 11, 18: Χωρὶα τὰ ἀλλίστα ὧν εἶχεν αὐτόθι, τοῖς αὐτοῦ ξενῶσιν ἀπεχαρίζετο. Manuel Moschopolus περὶ σχεδ' Κοιτῶν κυρίως μὲν οἶκος ὁ περιέχων κοιτάς πολλὰς, ὡς οἱ ξενῶνες.

O

Ομφικιον ut in priore editione, pro ὄφικιον, ut p. 316 c officium. Vide ad Cedrenum.

Ὅσπίτιον hospitium. Pag. 525 et 347. Idem p. 325 b, ἀπόρσμαχον οἰκητήριον. Codex GB ὄσπίτιον. V. Ind. Astrampsyobus: Ἔστι δὲ τὸ ὄσπίτιον τοῦτο εἰς πᾶσαν πρᾶξιν τυχηρόν. Rationale imperii sub imp. Alexio Comneno: Ἐσχιδεῖθ τὸ ὄσπίτιον αὐτοῦ ἔγγυς τοῦ ἱπποδρόμου διακείμενον. Glossarium ms. Hέταυρα καὶ τὰ σανίδια ἐν οἷς στεγάζομεν τὰ ὄσπίτια. Utilitur Georgius Alexandrinus in Vita Chrysostomi, Joannes Cantacuzenus aut sultanus Ægypti, in Epist. ad Cantacuzenum imp. p. 756; Concilium Chalcedon. act. 11; Constantinus. De administ. imp., Græcus Interp. Basilic. lib. XLVII, tit. 1, in interpret. Is; Lucius 32 D. De donat. Hodie σπίτη vel σπίτι dicunt. Auctor GB, Ἐμπένης μὲς ταῖς φαμίλαις τὰ σπήτια δυσφανίζεις. Alexius Rharturus, doct. 2. Bessarion cardinalis epist. ad pædag. filiorum Thomæ Palæologi.

Ὀυνάρχη. P. 47 d in alio codice, Πῆξ τῶν Οὐγγρῶν. Glossarium ms. D. Cancellarii, Οὔνοι οἱ Οὐγγροι. Vide pag. eamd. a.

Ὅψις obses p. 263 b. Eadem p. 263 a βασιλεὺς δὲ δέδωκέ τινας τῶν ἐξ αἵματος ὁμήρους. Codex GB ὄψιδας. Theophanes in Leone: Αἰγόντες δτι δίδομεν ὁμῖν ὄψιδας τὰ τέκνα ἡμῶν.

Ὅψώνιον orpsonium, stipendium. Theodoretus in epistolam Pauli ad Romanos cap. 6: Εἰκότως καὶ τὸν μισθὸν ὄψώνιον κέκληκεν· ὀνομάζειν γὰρ οὕτω φίλον αὐτῷ τὸ στρατιωτικὸν σιτηρέσιον. Andronicus Junior in diplomate pro Monembasiotis: Οὐδὲ αὐτοὶ ὀφείλωσι χάριν μαγειρίας ἢ ὄψωνίου ἢ ἄλλου τινὸς ζητήματος ἀπαιτεῖν τι ἐξ αὐτῶν. V. Glossarium ad Cedrenum.

H

Πακτώνειν pacisci. Vide Meursium ad Constant. de administ. imp. c. 44.

Παλατῖνος. Palatinus p. 156 b. Palatinus quis sit explicat Nicetas. Alias Palatini nomen generale est, eoque omnes continentur qui in sacro Palatio militant. De quibus vide lib. xii Cod. tit. 23 et 28, et ibi Cujacium; Julianum Antecessorem in Scholiis ad Novellam 22, cap. 82, Glossarium Isidori in Basilides. De Palatinis vide etiam Glossarium Nomicum, et quæ ibidem observavimus.

Πάνον pannus, linteum pag. 213 et 365. Basilica lib. xxv, tit. 1, cap. 22, § 6: Σφραγισθῆναι διαθήκη λέγεται εἰ καὶ τὸ πανὸν ἐν ᾧ ἐμβάλλεται σφραγισθῆ. Ex I. 22. D. qui testam fac. poss. nam etiam πανίον dicebant, ut apud Codin. De offic. πανίον κίτρινον. Auctor GB in historica narrat. De Belisario: Πανία χρυσοῦφανα ἐκρέμασαν εἰς τεύχη. Andronicus junior in diplomate pro Monembasiotis: Ἡ πανίου ἢ λινοκόκκου. Idem Nicetas p. 312 πρᾶταί τῶν ὀθωνῶν. Codex GB πανοπράται.

Παπᾶς ἱερεὺς, sacerdos. Cedrenus p. 342 ο: Τὸν βασιλεὺς αὐτοῦ παπᾶν ἐποίησε. Auctor GB: Κροῦν οἱ καμπάνες δυνατὰ, μάζωνοῦνται παπάδες, καὶ ψάλλον ἕως τὸν οὐρανόν. Πάπας autem νεπάπα pro pontifice R. sumitur p. 130 b.

Παρακοιμώμενος. Joannes Cantacuzenus, lib. 1, c. 2: Τῇ τοῦ παρακοιμωμένου τετιμημένου ἀξίᾳ. Constantin. De adm. imp. cap. 43: Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου οἶκος. Codinus, De offic. Ὁ παρακοιμώμενος τοῦ κοιτῶνος εὐρίσκεται κεφαλῇ τῶν ἐν τῷ κοιτῶνι παιδοπόλων καὶ τῶν κοιτωναρίων. Leo Grammaticus: Τοῦ δὲ βασιλέως διερχομένου ἐν τῇ προελύσει, ὕπισθεν Βασίλειος περιεπάτει φορῶν σκαραμάγγιον μετὰ σπαθίου, ὡς ἔθος τοῖς παρακοιμωμένοις. Paracœmomenus igitur gladium et scaramangium imperatoris ferebat. V. Meursium et Glossarium nostrum ad Cedrenum, περὶ τοῦ κοστῶνος προκαθημένου. Vide Cantacuz. I, 48.

Παραμονή. Pag. 364, Πελεκυφόρος βέρβαρος. Codex GB παραμονή. Est autem παραμονή custodia, statio. Stephanus in Commentario in Aristotelis Rhetoricam hactenus inedito, Τυραννίδος δὲ τέλος φυλακῆ ἤγουν λεγόμεναι παραμοναί.

Παραπόρτιον portella. Anastasius Biblioth. de vitis Pontif. Constantinus in Tacticis: Παραπόρτια δὲ μικρὰ περισσώτερα. Vide ad Cedr.

Παρασκευή. P. 342, Ἡ ἔντη τῶν ἡμερῶν. Alius codex παρασκευή. Dies sextus, dies Veneris. V. ad Cedr. et Glossarium Arabico-Latinum.

Πασίας Bassa apud Turcas. Τὸν Πασιάτην θεόδωρον. Vide Meursium in v. πασίας.

Πάτος divitiæ, dives. Vide Meursium.

Πάτροκλον excusatio, prætextus. V. Meursium.

Ποδαρούλλιον sella. P. 383 a εἰς ἔδρας. Codex GB ποδαρούλλια, Eustathius ad Odysse. ἡ p. 1571, n. 20: Δηλοῖ δὲ (ἀνδράχλη) τὸ ἰδιωτικῶς γυναικεῖον ποδαρούλλιον.

Πόρτα pag. 108 et 368. Idem p. 44 πόλας τῶν πόλων. Codex GB πόρτας. Leo Tact. cap. 11, § 48: Ἐμπροσθεν τῶν πορτῶν. Leo Grammaticus: Καὶ μηδενὸς ἀνθισταμένου ἀνοίξαντες τὰς πόρτας ἰσηγάγον αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν. Auctor GB: Ἡλοῦ

κα: ἐκατέλοθε τοῦ κάστρου τε τὰς πόρτας, πόρταν ἠύρικεν λαμπρὰν ἐξ ἀδαμάντου λίθου. ad Cedrenum.

Πορφυρογένητος porphyrogenitus. Ἐν τῇ πύρρα τεχθεὶς Christodulus sive Joannes Cant. epist. ad Nilum: In purpura genitus. Idem Episcop. Fastis Consularibus: Ipso anno nati est Honorius nobis in purpuris. Porphyrogeniti vel quod nati purpura exciperentur, jam imperatore (huc alludit Proclus orat. 4, quens de Christo: Ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ἀλόουργιδος τὰ σπάργα), vel a domo in qua gustæ pariebant. Constant. Manasses: Πορφύρονομάζουσι ἐκεῖνον τὸν οἰκισκόν. Anna Comnen. Alexiadis, lib. vi: Κατὰ τὸ ἀφωρισμένον καὶ ταῖς τικτούσαις τῶν βασιλίδων οἴκημα ἐπὶ ταῖς ὁδοῖσιν εὐρηκῶς. Πορφύραν τοῦτο ἀνέκαθεν ὀνομάζουσι, ἐξ οὗ καὶ τὸ τῶν πορφυρογενήτων ὄνομα εἰς τὴν οἰκουμένην διέδραμε. Adde lib. vii, i multo post initium. Idem Manasses πορφύρα παιδα appellat eum qui in purpura natus est, in versibus qui habentur in calce libri calce exarati.

Πορφυρόπις, γόνος αὐσονάνακτος καρτεροθύμου, Ἀνδρόνικος μεγάλου, ἑμμελῆς πολεμιστῆς, Ὁ γέροντα πρῶτα σεβαστοκρατορίης νεῖμα ὁ φυτεῦσας

Πρίγκιψ princeps. Nicophorus Gregoras. Πρίγκιψ Πελοποννήσου καὶ Ἀγαίας. Menologium mense Maio die 24: Ὡς οἱ μὲν ἤσαν κόμητες δὲ τριβούνιοι, οἱ δὲ πρίγκιπες. Adde Cantacuzenus p. 753, Annam Comnen. Alex. lib. iii, ἀφ' ἧς dicam in Glossario Nomico v. πρίγκιψ.

Προβέα pellis, membrana pag. 281. Idem 235 a καὶ δέρβιν ἐξημμένον. Codex GB, προβία Hodie προβία.

Πρόεδρος pontifex, antistes, præsul p. 140, c. p. 393 προεδρεύων ἱερατικῶς τῆς πόλεως. A Comnena Alexiad. vii: Ὁρᾷ τὸν τῆς Χαλκηδὸν πρόεδρον Λέοντα τὴν ἱερατικὴν στολὴν ἐφ' ἑαυτὸν. Theophylactus Simocatta, Hist. Monach. lib. iii, cap. 2: Μετ' οὐ πολὺ δὲ τὸν τῆς Κωνσταντίνης πρόεδρον ὁ στρατηγὸς εἰς τὸ στρατὸν προσθευτὴν διεπέμπετο. Alii πρόεδροι erant Pontini, de quibus Meursius in hac dictione. A Comnena Alexiad. ii: Τῶν τῶν προέδρων τετιμημένω ἀξιώματι. Erant autem numero plures, et in eos primarius πρωτοπρόεδρος dicebatur. Ex Anna lib. iii: Ἐστάλησαν διὰ τοῦ πρωτοπροέδρου Κωνσταντίνου.

Πρόκοιτος. V. Glossar. ad Cedr. in παρακοιμώμενος.

Πρόκυψις prospectus. Vide ad Codinum officii.

Προσώπιον faciale. V. Meursium.

Πρωτεκδικεῖον. Vide Gloss. ad Cedrenum in Ἐκδικος, et Meursium in eadem voce.

Πρωτοσηκρήτης. Quis diceretur ἀσηκρήτης docet Glossarium ad Cedrenum. Suidas in Etymologico ms. penes virum illustrissimum D. Pet. Segulerium Franciæ cancellarium: Ἀσηκρήτης ὀνομαζομένης ὁ τοῖς τῶν κρατούντων μυστη

ὕπηρετούμενος. Οὕτω παρὰ τῆ Λύσονίδι διαλέκτῳ A τὸ ἀσκηρῆτης ἄνομα ἐπὶ τοῖς μυστηρίοις μεθερμηνεύεσθαι βούλεται. Πρωτοασκηρῆτης autem est primus a secretis : erant enim plures. Protosecretarius in Hypomnestico de Anastasio apocrisiario.

Πρωτονотάριος notariorum primicerius, primus inter notarios. Vide ad Cedrenum.

Πρωτοστράτωρ. Strator, qui dominum in equum sublevabat, πρωτοστράτωρ primus imperialium stratorum. Anna Comn. Alex. vii : Μεγαλὴ πρωτοστράτωρ αὐτοκράτορος τοῦ δούκα. V. Meursium et Glossar. nostrum ad Cedrenum.

P

Ῥάσα rasa, vestes monasticæ. P. 175 c. Καὶ τῆς τῶν ἐσθημάτων μεταβολῆς. Codex GB habebat B Ῥάσα. Hinc Ῥασοφορεῖν. Balsamon ad can. 5 synodi CP. p. 560 a : Εἰσελθόντων εἰς μοναστήρια καὶ Ῥασοφορούντων. Et in can. 19 S. Basil. ad Amph. Κἄν γὰρ μὴ ἀποκαρῆ τις, ἀλλὰ Ῥασοφορήσῃ. Et Ῥασοφόροι. Bals. d. p. 560 b. Vide Hugonem Me-nardum ad Concordiam regularum sancti Benedicti.

Ῥήξ, Ῥήγας rex p. 109 s. Anna Comnen. Alex. viii : Ῥηγῶν τε καὶ δουκῶν καὶ κομητῶν. Theophanes : Ῥήγα καλέσας ἐκαστὸν γῆς τε καὶ θαλάσσης. Item Πρὸς Ζιλιτβιν τὸν Ῥήγα τῶν Οὐννων. Auctor GB : Γοργὸν πιεζέει πρόσκυνα ὁ Ῥέβελθανδρος τὸν Ῥήγαν. Ὁ Ῥήγας τοῦτον κατιδῶν πολλὰ γονυκλιτοῦντα. Vide Indicem, et Glossarium ad Cedrenum.

Ῥήτωρ qui scripturas instar oratoris ecclesiastici interpretabatur. Vide Meursium in ea dictione.

Ῥικτάριον. P. 109 a τὸ δόρυ Ῥουε. Codex GB, Ῥικτάριον, hostile, jaculum. Dicebam legendum Ῥικτάριον a Ῥίπτω, quod de jaculo dicitur, Glossæ Cyrilli, Ῥίπτω ἐπὶ ἀκοντίου, jacio, jaculor, projicio. Glossarium ms. Βηρύτται τὰ Ῥικτάρια. Constantinus in Tact. p. 3 : Ἄλλοι δὲ ἀπὸ μακρῶθεν ἔζῶριπτον, ὡς εἴρηται, τὰ Ῥικτάρια. Et p. 42 : Εἰς τὸ Ῥίπτειν Ῥικτάρια καὶ μέγανλα. Hinc Ῥικταρίζειν jaculari. Item Const. p. 4 : Οἶον ἢ τοξεύοντες ἢ Ῥικταρίζοντας. Et p. 14 : Ἴνα δπου ἀρμόζει Ῥικταρίζῃ εὐκόλως κατὰ τῶν πολεμίων. Et Ῥικταράτοι, p. 42 : Οἱ δὲ Ῥικταράτοι ὠφελούσι καὶ ἔξωθεν τῆς παραταγῆς. Et Ῥικταριστής apud eundem p. 8 : Verum in indice Wolfii scribitur Ῥικτάριον. Eodem obiter Leonem Tactio. cap. 9, § 58, ubi editum est : Τοὺς δὲ λεγομένους ψιλοὺς, σκουτάρια, ἀκόντια μικρὰ, τζικούρια. Legendum enim σκουτάρια, Ῥικτάρια, ἀκόντια, μικρὰ τζικούρια, ut constat ex hac Joannis Checi interpretatione : *Levis autem habeant scuta parva, rhictaria, jacula, tziou-ria parva*. Sic etiam legebatur in ejusdem Checi libro cap. 5, § 3, Ῥικτάρια, τζικούρια. Nec audiendi sunt viri docti, qui putant Ῥικτάρια melius esse. Glossarium manu exaratum, quod utendum accepi ex bibliotheca illustrissimi Cancellarii : Ἀκινάκις, σκαθομάχαιρον, Ῥικτάριν, δόρυ ἢ ἀκόντιον Περσικόν. Sed ei hodie Græci Ῥίπτω dicunt pro

Ῥίπτω. Ut quia vera lectio sit apud Nicetam et recta emendatio apud Leonem, dubitare non liceat. Utrumque igitur et Ῥικτάριον et Ῥικτάριον rectum est.

Ῥόγα stipendium, roga. Pag. 38, 79, 273, 327 : Συνήθης διανομή τῶν στρατευμάτων, Nicephorus. Leo Grammaticus : Μὴ τοῦ στόλου τῆν νενομισμένην Ῥόγαν λαβόντας. Anastasius Bibliothecarius, in Historia ecclesiastica, anno Heraclii 22 : *Erant autem quidam Arabum juxta positorem, qui accipiebant ab imperatoribus rogas pauzillas ad custodiendum entomia eremi* (sic legitur in 2 mss. : in Thuanæo autem etomia pro stomia, ut apud Theophanem στόμια, quæ sunt fauces). *Eodem vero tempore venit quidam spado daturus militum roga*. *Et cum venissent Arabes secundum consuetudinem accepturi rogam suam*, etc. Theophanes : Ααβεῖν τὴν Ῥόγαν αὐτῶν, Anna Comnen. Alex. vi : Τὸν πατριάρχῃν σφῶν ἤξιωσε μετὰ τῆς ἀλόγου Ῥόγας. Hinc Ῥογεύειν erogare. Idem : Καὶ σωρεύσας τὸν περισωθέντα λόδον ἐκ τῶν διαφόρων πόλεων, ἐρόγευσεν αὐτούς. V. varias ad Nicetam, p. 131, et Wolfii Indicem, et Glossar. ad Cedr.

Ῥούτα ruta, multitudo, globus militum. Vide Meurs.

Ῥούχον rocus vel roccus, pag. 213, 213, 251, 381. Astrampsychus in Πυθαγορ. λαζεοι : Ῥούχον κόκκινον. Item εἰς τὸ ε'. Ὅσπτιον δηλοῖ εἰς παῖδας καὶ εἴσοδον καὶ εὐτυχίαν καὶ καύκαν καὶ βούχα πολλά. Cyrillus patriarcha CP. : Διὰ τὰ λάβη τὰ βούχα σου, δός του καὶ τὸ ὑποκάμισόν σου. Auctor GB βύσσινια βούχα καναξαμύτου. Additio 4 Capitul. Carol. c. 22 : *Et pedules paria quatuor, roccum unum*. Sic legitur tomo II Conciliorum Gallicæ.

Σ

Σάβανον linteam. Hierocles Artis veterinariæ lib. ii, cap. 98 : Λούσον τὸν ἵππον καὶ ἀπόμαζον σαβάνοις. Theonnestus ibidem : Τῆ δὲ ἐκτῆ ἐξαγαγῶν τῆς γάτης λούσον καὶ ἀπόμαζον σαβάνοις Vegetius, Art. vet. lib. iii, c. 47 : *Sabanis validioribus abstergetur*. Collatio Carthag. ii cum Donat. *Cumque intra sabanum volumen schedæ membranarum pro parte descriptum*, etc.

Σάγισμα iustratum equi. Leo Grammaticus : Τῶν ἵππων ἀμφοτέρων τῶν μερῶν διερχομένων μετὰ χρυσῶν σαγισμάτων. Item, Ἔδρεν αὐτὸν ἐντετυλιμένον ἐν τῷ σαγίσματι τοῦ δεξιῦ ἵππου.

Σαγίττα. P. 44 d βέλους ἐντός. Codex GB σαγίττας. N. Suidam in ἄβλητα. Theophanes in Heraclio : Ἐμειναν ἀπ' ἀλλήλων ἀπὸ δύο σαγίττων. Chronic. Alex. Ἐξ ἧς ἔλαθε σαγίττας. Constantinus in Tact. Leo Tact. cap. 12, § 61 : Ἀπὸ ἐνός σαγίττοβόλου. Hinc σαγίττάτωρ sagittator, apud cumd. Leonem c. 4, § 57 et c. 7, § 57 : et σαγίττοποιός, d. cap. 4, § 50, et Constantinum in Tact.

Σαγμάρια. Num. 116, Τὰ σκουοφόρα. Codex GB, σαγμάρια. Animalia quæ impedimenta et sarcinas veant. Constantinus in Tact. p. 16 : Ἐχέιν σαγμάριον ἔν. Servius in 1 Æneidos : Et hoc in multis nominibus observandum est, ut genus ex adjectivis :

formetur, qua detracta in neutrum cadat necesse est, ut piscinalis locus, piscina cella, piscinale; sagmarius mulus, sagmaria mula, sagmarium. Odo Cluniacensis, lib. De vita S. Geraldī: *Interim vero omne stipendium quod in sagmariis Geraldī delatum fuerat, paulatim defecit.* Petrus Blesensis epist. 94: *Quod si milites nostros ire in expeditionem quandoque oporteat, sagmarii eorum non ferro sed vino, non lanceis sed caseis, non ensibus sed utribus, non hastis sed verubus onerantur.* Et corrupte, *sagmarius* Auctor Vitæ S. Gebhardī archiep. Salisburg.: *Angebāt e contra non carpento neque trahea, verum solis saumaris necessaria posse inferri.* Saumaris Gallis *dèle de somme, Italis bestia da somma.* Et *sauma* pro onere vel sarcinis. Lutprandus LL. Langobard. tit. 59, § 1: *Et tollant ad saumas suas caballos tres.* Sic Provinciales *saumade* dicunt; est enim *σάγμα*. Achmes dnevio. cap. 235: *Ἐκαβαλλικουσεν αὐτὴν μετὰ τὸ σάγμα.* Eginardus, in Vita Caroli M.: *Ut sunt cortinæ et stragula, tapetes, fulera, coria, sagmata.* Inde *sagmare*. Glossæ veteres: *Sagmat asinum sάσαι δνον.* Et *sagmatulus* σαμαμένος, ex emendatione Vulcanii, quem deinde secutus est Cl. Salmasius ad Hist. Aug. p. 354. Corrupte etiam Græci σαῦμα dicunt pro *σάγμα*. Theophanes: *Ἐκάρθησαν αὐτὸν ἐπὶ δνον σαυματομένῃ.* Sic legitur in codice ms. Nicolai Fabri Petrescii viri perillustris. Idem διὰ ζῶων σαγματομένων. Eustathius σαγμάριον accipere videtur pro eo quod sagmaris imponitur: sic enim scribit ad *Odys.* α'. Ἀστράβη, ὃ σημαίνει σέλλαν καὶ σαγμάριον, ut σέλλα referatur ad equos qui sellam ferunt, σαγμάριον vero ad equos sagmarios, quo mollius vehant. Vegetius sagmam appellare videtur Artis veterinariæ, lib. II, cap. 59: *Tunc sagmarum vel sellarum mensura conveniens.* Glossarium ms.: Ἀστράβη τὸ σαγμοσέλλιον. Denique σαγμάριον pro sarcinis ipsis ponitur, Leonis Tactico. cap. 9, § 58.

Σακελλάριος sacellarius. Nicephorus Callist. lib. XVIII, cap. 44: *Σακελλάριους τῆς ἐκκλησίας καθεστηκώς.* Chronicon Alexandrinum: *Σακελλάριος πατριάρχου.* Ἀπὸ τῆς σακέλλης αὐτ σακκουλλίου αὐτ σακελλίου, a secello. V. Indicem in βουλλοίαι. Gregorius Nazianzenus orat. 3 in Julianum: *Καὶ τὸ σακέλλιον προβληθήσεται.* Sic etiam scribitur, orat. 4. Corippus 4:

Gratior Augusti servans p̄ia gaza sacelli.

Hinc σακελλίζειν. Gloss. ms.: *Διηθεΐται, ἀφυλίζεται, σακελλίζεται.* Vide Glossarium ad Cedrenum.

Σακκούλιον. P. 133 c, Τα φασκώλια σφραγίδι διασημαίνονται. Codex GB, σακκούλια. Glossarium ms. μαρσούπιον τὸ σακκούλιον. Hodie σακκούλι.

Σάλτζα ξιδιγμα, intinctus, p. 382 d. Italice *salsa.*

Σανδάλιον ἀνάτιον, navicula, p. 85. Vide et d. 242.

Σαπώνης νίτρον, sapo, p. 97 b. Corrupte antea *legebatur νίτρον* in Indico. Alii σαπώνιον dicunt vel *σαπώνιον.* Alexius Rharturus dectrina, et

τὴν ἀγίαν καὶ μεγάλην ἰ παρασκευὴν ἄρχοντες ἴδετε ποτὲ μόνον τὸ σαπούνιν νὰ καθαρίζει ἄνευ ὕδατος, vel σάπωνα. Excerpta ex veteribus Glossis, saponem σάπωνα.

Σεβαστοκράτωρ. Nicephorus Gregoras 4: Ὁ μὲν γὰρ σεβαστοκράτωρ ἐς τὸ δεσποτικὸν ἀνάγεται παρὰ τοῦ βασιλέως ἀξίωμα, ὃ δὲ μέγας δομῆστικος ἐς τὸ τοῦ Καίσαρος, ὃ δὲ Καίσαρ ἅμα τῷ πενθερῷ τοῦ δεσπότης ἐς τὸ τοῦ σεβαστοκράτορος. Georgius Logotheta in Chronico CP.: Ἀναγορευθεὶς οὖν Θεόδωρος βασιλικῶς ἐχρᾶτο τοῖς πράγμασι, δεσπότης τε προῦδάλετο καὶ σεβαστοκράτορας. Coronæ jus habebat quæ tamen multum ab imperatoris differebat, ut scribit Anna Comnena, Alexiados III, p. 59 editionis primæ.

Σέκρετον secretum, secretarium. Andronicus Junior, in Diplomate pro Monembasiotis: Ἐν τῷ σεκρέτῳ τῆς βασιλείας μου. Vide ad Cedrenum.

Σελέντια κατηχητήριοι λόγοι. V. Meurs. et Glossarium nostrum ad Cdr.

Σέλλα sella. ἀστράβη, V. ad Cdr.

Σεντούκια κιβώτια, arcæ, scrinia. V. Meursium.

Σκάλα scala. P. 55 c, βαλέσθαι ξυλίνην κλίμα. Codex GB σκάλαν, Moschopolus περὶ σχεδῶν. Κλίμαξ ἢ κοινῶς σκάλα. Cedrenus: Τῇ τῆς ἀκροπόλεως σκάλα συνέτριψεν αὐτήν. Constantinus in Tact. Καὶ σκάλας ξυλίνας. Hodie σκαλί, et σκαλοῦνι scalæ gradus.

Σκαλώνειν appellere. V. Meurs. Glossarium, et notas ejusdem ad Constant. De admin. imp. cap. 9.

Σκίγκος perna p. 206 d. V. Meursium.

Σκλάβοι ὠνητοί, esclaves pag. 58. Joannes Cantac. IV, 44: Ἐξ ὧν ἔχει ἀφ' ἡμῶν σκλάβων. Hinc σκλαβοῦν, in servitutum redigere. Cyrillus patriarcha CP. contra Jud.: Καὶ τότε ἐσκλαβώθη ὁ Ἰερικιὴλ ὁ προφήτης, καὶ ἐτούταις αἱ δύο σκλαβείαις δὲν ἦσαν τόσον βαρεῖαις. Auctor GB: Τεῖς δὲ ἄλλους κατασκλάβωσαν. Et mox: Ὡς ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς ἀσθέντης εἰς Περσίας τὸ πῶς ἔλασε τελεῶς τὸ ἄνθος τοῦ φοσσάτου, καὶ ὄσους ἐσκλάβωσεν καὶ ὄσους ἐσκότωσεν, οὐκ οἶδεν οὐδὲ δράσειε. Alii σκλάβους dicunt, ut Nicet. pag. 85 in Annotat. Astrampychus: Καὶ ἀσθένειαν καρδίας, καὶ ἀπὸ γυναικῶν σκλάβων καὶ δούλων ζημίαν. Atque ita intelligendum videtur quod scribit Constantinus Porphyrog. De them. lib. II, them. 6: Ἐσθλαβώθη δὲ πᾶσα ἡ χώρα. Hinc σθλαβογενῶν. Anna Comnena Alexiados II: Καὶ μᾶλλον τῶν εἰρημένων δύο βαρβάρων σθλαβογενῶν, τοῦ τε Βορβλου φημι καὶ τοῦ Γερμανοῦ.

Σκουτάριον θυρεός, scutum p. 58 d. Glossarium ms.: Ἀρτήτομος ὁ τελαμῶν ἦτοι ὁ λῶρος, ἐξ οὗ ἤρτηται τὸ βαλάντιον ἢ τὸ σκουτάριον ἢ ἕτερόν τι ἴtem, ἀσπίς σκουτάριον. Vide ad Cedrenum.

Σκουτέλλιον scutella. V. Meursium.

Σοῦδα fossa. Constantinus in Tacticis: Ποίησον γύρωθεν σοῦδαν βαθείαν, et postea σοῦδαν ὀρόσσειν. Et De administ. imp. Ἐν φ καὶ σοῦδαν οἱ παλαιοὶ ποιησάμενοι. Leo Grammaticus: Κόψας καὶ τὴν σοῦδαν πλατεῖαν.

Σουπηδίων *suppedium, suppedaneum*, ὑποπόδιον, *scabellum quod pedibus subicitur*.

Σπαρτζάμια ἑπαυχένια ἀγλατοματῶ ἐκ τριχῶν συγκείμενα ἱππέων, p. 120 σ.

Στουδίου *monasterium ab Studio auctore ejus nuncupatum, cuius meminisse Justin. Nov. 59 c. 6. Cedrenus*: Ὁ τοῦ Στουδίου ἡγούμενος. *Theophanes*: Πλάτων καὶ Θεόδωρος ἡγούμενοι τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου *Anastasius ita vertit, Plato ac Theodorus hegumeni Stadii*.

Στράτα *strata, iter pag. 26. Glossarium ms.*: Ὅδὸς ἡ στράτα. *Auctor GB*, Ἐκράτησας τῆς ξηνητείας τὴν στράταν. *Italice strada, et compositum distraton, bivium*.

Σχολαρχικὸν ἱναῖρις. *Gloss. ms.*: Ἐνώτιον σχολαρχικόν.

T

Ταβελλίων *tabellio. Procopius ἀνεκδοτ. pr 124*: Ὅνπερ ταβελλιῶνα καλοῦσι Ῥωμαῖοι. *Vide Glossarium Nomicum*.

Ταβλίον κύβος, *tabula, p. 358. Auctor GB*: Καὶ τὰ ταυλία καὶ τὰ χάρτια καὶ ζάρια νὰ τὰ καύσουν. *Glossarium ms.*: Πετρεῖα τὰ βόλια ἐν οἷς ταβλίζουσι. *Lege ταβλία. Dicebant et τάβλην, ut in Agathiae Scholastici epigrammate Antholog. lib. 1, cap. 61*: Ταύλην φεύγετε πάντες.

Ταβλισμὸς *stuprum. Vide Meursium*.

Ταξίδιον vel ταξείδιον. *Leo Grammaticus*: Ἀφόδως συνεξελεθὲν μετ' αὐτῶν ἐν τῷ ταξείδιῳ. *Vide Glossarium Cedreni*.

Ταρίδες *dromones. P. 347 ἡ δρομώνων ἱππαγωγῶν. Codex GB τριδῶν*.

Τένδα αὐτὰ τέντα *tentorium, tabernaculum, papilio. P. 240 b, τὴν σκηνὴν εἰσιῶν. Codex GB* τένταν. *Leo Tact. cap. 5, § 9*: Φροντίσεις δὲ καὶ ἐτοιμάσεις καὶ τὰς λεγομένας τένδας καὶ ἀτεγίας, *tendas et ategias. Ategiæ sunt καλύβαι, σκηναί. Josephus ἄλ. 6, c. 31*: Ἐπεὶ σκηνοποιεῖσθαι πάντας ἕξος τῷ θεῷ. *Rufinus Aquileiensis ita vertit lib. vii, cap. 12*: *Quoniam ategias in honorem Dei componi in templo ab omnibus mos est. Sic legendum. Constantinus Tact. p. 12 et 44*: *Theophanes in Theodosio. Leo Grammaticus*: Καὶ κατελθὼν εἰς τῆς τοῦ Καίσαρος τένταν. *Gloss. Juris*: Τένδα τὸ σφαιρικὸν διατεταμένον ὕψασμα· τένδω γὰρ τὸ διατείνω. *Promiscue igitur τένδα vel* **D** *τέντα. Sic Galli tente, Itali tenda*.

Τετραρεῖα *pag. 119, sed Meursius legit τετραρεῖα. Sunt autem petrarie machinæ bellicæ*.

Τετράς dies *Mercurii. Petrus Alexandrinus, can. 15*: Τετράδι γὰρ καὶ παρασκευῇ νηστευτέον, *die Mercurii et Venere jejunandum*.

Τζαγγάτορες *sagittarii, est enim τζάγγρα arcus p. 53 a. Idem p. 87, ἐκθόλοι Ῥωμαῖοι. Cod. GB, μετὰ ζαγγρῶν. Joannes Cantacuzenus, Hist. lib. 1, cap. 3, p. 108*: Τῶν ἐκ τόξων Λατινικῶν τῶν λεγομένων τζαγγρῶν ἀφιέντων βέλη. *Anna Comnena Alexiad. viii*: Τὸ μὲν οὖν ἀπὸ τῆς τζάγγρα βέλος ἐμπιστὸν εἰς τὸ ἄκρον τῆς κόρυθος, εἶδ. *Auctor GB, in Historica narrat. de Belisario*: Τζάγ-

γραις καὶ μπάλαιστρερίδες, τόξα καὶ τοξατόρους. *Τζαγγροτόξαις Nicetas vocat p. 348 a et 361 a*.

Τζακισθῆναι θραυσθῆναι, *sauciari, vulnerari; p. 123 d*

Τζεφέτον *aromatis genus. V. Meursium*.

Τζουκούριον *securis. V. Meursium*.

Τούβλοι πλίνθοι ὀπταί, *lateres cocti, V. Meursium in τούβουλα*.

Τούφα τιάρα. *Zonaras in Basilio Porphyrog*

Τρεναίτιον *fibula p. 69. V. in βούκλα*.

Τυμπάνιον *pilea mullerum Cpolitianarum tympani formam referentia. V. Meursium*.

Γ

Ἰποκάμισον, *P. 343 b, τὸν ἔσχατον χιτῶνα. Codex GB ὑποκάμισον. Codinus in παραβολαῖς*: Καὶ τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ τὸ ὑποκάμισον βρακίον καὶ τὸ σρικτούριον καὶ τὸ φακώλιον αὐτοῦ λαβῶν. *Glossarium ms.*: Ἐπενδύτης τὸ ἐσώτατον ἱμάτιον, ὃ ὑποκάμισον λέγεται. *Vide supra in ρούχων*.

Φ

Φλάμουλον *flamulum, vexillum, p. 300. Constantinus in Tacticis*: Τὰ φλάμουλα ἐκάστης τούρμας ἢ δρούγγου ἰδίας χροῶς ἔχειν. *Basilius in Naumachicis*: Ἡροσθετέον δὲ τούτοις καὶ τριηραύλην καὶ κελευστήν· ἔστι δὲ ὁ μὲν ἰβουκινάτωρ, ὃ δὲ ὁ τὸ φλάμουλον νατάχων. *Sic legitur in Regio exemplari et φλαμουλίσκια apud eundem Constantinum. Dicunt ei φλάμμουρα vel φλάμουρα. Manuel Moschop. Περὶ σχεδῶν*: Σημαῖα τὸ φλάμουρον, **C** *quamquam in alio codice legitur φλάμουλον, ut annotatur in variis. Auctor GB*: Καὶ στήσασιν τὰ φλάμμουρα στὸν τεῖχον. *Nisi forte legendum sit φλάμπουρα. Idem*: Λοιπὸν αὐτοὶ Χριστιανοὶ ἀκκρετεροῦν νὰ δοῦσιν σημάδην μέγα φλάμπουρον τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου. *Hinc φλαμπουριάρης. Auctor GB, in Historica narratione de Belisario*: Καὶ ἡ σὺ ἦσε φλαμπουριάρης, *flamularius. Verum nihil mutandum. Idem auctor*: Ἐβράξε τὸ καράδην, ἔστισαν φλάμμουρα πολλά. *Vide Glossarium ad Cedrenum*.

Φεγγάριον *luna. Vide Meursium*.

Φόρεμα στολή, *vestis. Concilium Florentinum sess. 16*: Φορεμένοι πάντες. *Vertunt*: omnes cum sacris vestibus.

Φόρος ἀγορά, *forum. In diplomate Andronici Junioris*: τοῦ στανίου τοῦ ἐν τῷ φόρῳ πωλουμένου. *Occurrit passim*.

Φουρκίζειν ἐπὶ σκόλοπος ἀπαιωρῆσαι, *V. Harmanop. et Gl. ad Cedr. in φουλκίζειν*.

Φωσσάτον ξενικόν. *Purior téxtas ξενολογία. Externi milites. Φωσσάτον pro castris ex exercitu poni dudum observatum est. Idem episcopus in Fastis consularibus*: *Et ipso anno profectus est Valens Augustus ex urbe ad fossatum. Anna Comnena Alexiad. viii*: Προσέταξεν διὰ παντός φωσσάτου διακηρυκεῖσαι τὸν ἐς τὴν αὔριον πόλεμον. *Moschopulus, περὶ σχεδῶν*. Φωσσάτον ὃ στρατὸς. *Vide Gloss. ad Cedrenum. Hodie φωσσάτο διοικεῖ*.

Φρέριος *frater, Gallicus frère*.

Φροντιστήριον.. Joan. Cantac. i, 22 : Εἰς ἓν τῶν φροντιστηρίων. V. Suidam, et sup. in μοναστήριον.

X

Χαμαιζίκιον instrumenti musici genus. Meursius.
Χαμικηλάδες avium genus. Meursius.

Χαντάκια fossæ. H. 264, τοὺς διώρυκας. Codex GB χαντάκια.

Χαρτουλάριον. In puriore Græco χάρτουλάριον, chartularium, chartophylacium, serinium.

Χαρτουλάριος chartularius. Vide Gloss. nostrum Nominicum in ea dictione.

Χερνιδόξυστον [583].

Χοιρομάνδριον σφεός, suile, bara.

Χρῶσινος solidus, aureus. Theodoret. Hist. Eccl. ii, cap. 13 : Ἀπέστειλε πεντακοσίους χρῶσι-

νους αὐτῶ. Epiphan. Schol. ita vertit : *Quingentos solidos destinavit*. Trip. v, cap. 17. Josephus episcopus Metonens. in resp. ad libellum Marii Metropolitæ Ephesi : Τοῖς Φλορεντινοῖς μηνύσας δα-νεῖσαι αὐτῶ τεσσαράκροντα χιλιάδας χρῶσίνων. ἀπέστειλεν αὐτοῖς τὴν μίτραν αὐτοῦ ἐνέχυρον. Nicephorus Callistus, xi, 48 : Ὀγδοήκοντα χρῶσι-νους θπαιτεῖσθαι κελεύσας.

Χρυσόβουλλων. Aurea bulla. Pap. 34 c. Τρίμητι ἐρυθροσήμαντον. Codex GB, χρυσόβουλλον. Imperator enim ei subscribebat cinnabari. Anna Comæna Alexiad. lib. viii : Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος χρυσόβουλλον λόγον ἐνσημασμένον διὰ κινναβάρως, ὡς ἔθος, διὰ βασιλικῆς δεξιᾶς λαβῶν. Constant. De admin. imp. χρυσοβουλλοῦ χωρὶς. Niceph. Call. lib. xiv, cap. 43. Vide Glossarium ad Cedrenum.

NICETÆ CHONIATÆ

MAGNI LOGOTHETÆ SECRETORUM, INSPECTORIS ET JUDICIS VELI, PRÆFECTI SACRI CUBICULI

THESAURUS

ORTHODOXÆ FIDEI.

AD CLARISSIMUM VIRUM D. JOANNEM A S. ANDREA, CARCASSONENSIS ECCLESIAE DECANUM, P. MORELLII EPISTOLA.

Evici tandem, ornatissime vir, quod jam pridem votis omnibus exoptabam, atque an umbilicum per-
duxi monodiam illam Michaelis Choniatae, praesulis Atheniensis, qua Nicetae fratris exsequias cohones-
tat. Ea certe, ut dicam quod res est, diu me suspensum tenuit, propter salebras illas pene continuis:
cursumque hactenus remorata est, qua in Nicetae Thesauro satis feliciter procedebam, quamvis in eo
quoque libros aliquot, praesertim priores et posteriores non paucioribus salebris scatentes deprehend-
rim. Quae me causa permovit, ut eos primo quoque tempore transcriberem, Latinoque sermone tra-
derem, ne si diutius differrem, a biattis ἀντιχέστωσ exederentur. Eos ad te mittere visum est, ornatissime
vir, tanquam laboris, quem te auctore anno Christi 1560 suscepi, primitias; qui si arriserint, opera
dabo ut reliqui sigillatim subsequantur, justumque Thesauri librorum numerum, nempe 27 adimpleti
atque ita Nicetae ille, quem vel ex Annalibus, qui non ita pridem ab Oporino editi sunt, tanquam
unguibus leonem, facile cognoscas, nunc tandem tuis auspiciis et sumptibus a tenebris vindicetur. Cuius
beneficii nomine bona posteritas tibi gratias immortales habebit, ubi resciverit vetustissimum Thesauri
Orthodoxiae beati Nicetae Choniatae exemplar (ut quod a Niceta ipso descriptum sit) post auctoris mor-
tem ad Michaelem Choniatem Atheniensium praesulem velut haereditario jure transiisse, quo item motu
tuo in manus Theodori Scutariotae Levitae Cyziceni venisse, Cyziceni venisse, Cyzicoque a Turcis vastata
in frequentissima illa καλοισρωῶν ἀγιορειτῶν monasteria, quae sunt in Atho monte, deportatum: atque
inde tandem Lutetiam adductum, venaleque a Græco quodam expositum nullos aut paucos et-
rodem emptores nactum (propter deformitatem nimirum, ut Aesopum illum fabulatorem olim) pra-
ter unum Joannem a Sancto Andrea, cujus est bibliotheca boni auctores, hodie praesertim Græci, et
aliter exire possunt, atque ex equo Trojano boni milites, et ex Isocratis schola oratores exiisse
runtur.

Certe tu de vetustissimo illo exemplari idem subodoratus, quod Xanthus ille de Aesopo, pretium Græco
numerasti, exemplarque mihi commissum evolvendum curasti, tandem deprehensa ἐπιγραφή non car-
bonum, ut in proverbio est, sed orthodoxae fidei Thesaurum in paginis illis situ et squalore ita obductis,

ut nisi post multas vigiliis legi potuerint, delitescere ostendit. Mox se index quoque aperit, seu clenchus, quo summa librorum Thesauri capita notantur, a Niceta ipso et compositus et scriptus, quemadmodum et libri omnes hujus operis, exceptis duobus ultimis, qui a Theodoro Scutariota scripti sunt, qui Monodiam quoque Michaelis scripsisse videtur. Theodori *ἀυτόγραφον* ex appendice ad indicem libri 25 colligo.

Varia alia opuscula ut Alexii, Michaelis et Josephi Constantinopolitanorum patriarcharum, Eustathii et Germani, Nicænorum præsulum, Eustathii Romani, *περὶ δύο ἀδελφῶν λαβόντων δύο ἀδελφάς*, hoc est, de duobus fratribus duæ sorores ducentibus, Alexii Comneni imperatoris *χρυσόβουλλος*, seu *Aurea bulla: sacerdotis cujusdam ad Ellam Cretensen* *περὶ προσκομιδῆς*, etc. (quibus exemplar velut μυροθήκιον quoddam referunt) quis transcripserit, nulla conjectura prorsus assequi possim. Idem de philosophico quodam *Περὶ τῆς τῶν ψυχῶν εἰσπρίσεως*, et Ecclesiastico de Armeniorum hæresi commentario, idem etiam de appendice illa sentio, quæ libro secundo adhæret: cum tamen ad 25 pertineat, ut ex verbis pauculis Scutariotæ indici Nicetæ additis videre est, qui appendicem illam quæ antea desiderabatur in fine 25 libri alicubi repertam se attexuisse affirmat.

Jam ut pauca de vita obiter addam, quæ tum ex monodia Michaelis, tum Thesauro ipso colligere potui.

Colossæ Asiatica illa civitas quam B. Pauli Epistola nobilitavit, hoc Choniatarum fratrum par Michaeli et Nicetam tulisse videtur, ut colligo ex capite 22 libri iv, ubi in *τέσσαρες καὶ δεκατῶν* hæreseos antithesi Pauli locum ex epistola ad Colossenses citaturus, ita scribit: *Ὡς ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς τοὺς πατριώτας μοι Κολοσσαεῖς ἐπιστολῇ θεολογῆι*. Ut taceam quod Choniates Colossensem significare videatur, quæ enim civitas Colossæ olim, postea mutato nomine *Χῶναι* dicta est, ut in manuscripto quodam lexico legi, quod D. Vascosanus typographus de litteris et litterariis optime meritis inter multa alia vetustissima exemplaria habet, manibus cujusdam ex Michaelis Pselli auditoribus descriptum. In eo sic ad verbum habetur: *Κολλασσαί, πόλις Φρυγίας, αἱ νῦν λεγόμεναι Χῶναι, ἔθεν καὶ Κολασσαεῖς*.

Michael Choniates natus major a patre ex Asia Byzantium deductus est, ubi cum post prima litterarum tirocinia majoribus disciplinis animum ita excoluisset, ut jam inter professores censeretur, Nicetam fratrem parvulum, ut qui novem annos natus esset, et ipsdm a patre deductum litteris et moribus informandum accepit, quod tanta cura, studio et labore perfecit, ut Nicetas artes omnes quæ sunt in disciplina mediocriter edoctus, temporum successu ad tantum dignitatis fastigium conscenderit, ut nec Michaeli fratris et discipuli, nec patriam civis Nicetæ pœniteret. Tandem vero cum Michaeli pontificem Athenæ sortitæ essent, Nicetas in scribarum imperatoriorum numerum, imperante tum Manuele Comneno, allectus est.

Verum, proh dolor! ea in tempora inciderunt, quæ virtuti iltorum né emergeret, multum obstare videbantur, quibus Constantinopolitanum imperium principum plus quam tragicis sceleribus inclinari cœperat, Andronici præsertim Comneni tyrannide, qui Alexio nepote 13 agente annum clam interfecto, imperium invaserat. Hujus tyrannidem fugiens Nicetas ad juris civilis studium secessit, in quo ita promovit, ut quadriennio post cum parricidam Andronicum prælio fusum Isaacius Angelus populi ludibriis exposuisset, cameleque scabiosæ impositum circumvectumque ignominiose occidi jussisset, Constantinopolim velut postliminio reversus est, brevique ad majores honorum gradus evectus, quibus continua imperatorum serie perfunctus est, ad ea usque tempora quibus in Gallorum Venetorumque manus impertum Constantinopolitanum recidit.

Constat enim (ut historiam continua rerum gestarum serie deducam) Isaacium Angelum æquissimum principem ab Alexio minore fratre oculis privatum fuisse (per summum scelus eum excæcante, a quo magna pecunia redemptus e Turcicis manibus fuerat), atque adeo carceribus detentum donec Alexius Isaaci filius opem Balduini Flandri, Gallorum Venetorumque principum imploraret, pactus 3000 marcas auri commeatusque copiam, si aut ipse solus, aut cum patre Isaacio carceribus tum detento imperium recuperaret.

Galli principes tam insigni casu moti Byzantium, fracta catena quæ ab urbe ad Peram extenditur, expugnant, fugienteque Alexio fraticida Isaacium liberant, et Alexium post subitam patris mortem (squalore enim carceris obeitus, purum liberumque cœlum ferre non potuerat) imperatorem dicunt. Hunc quoque paulo post Mursyphus quidam (vel, ut alii, *Myrtilus*) ignobilis fraude innocentem occidit, qui tyrannus cum frustra a se hostibus opposuisset, amissa tandem urbe Constantinopoli sub noctem mediam cum uxore, pellicibus et thesauro clam aufugit, pauloque post in Peloponneso captus et in urbem retractus interficitur. Urbs itaque anno Christi 1202 Francis et Venetis ea lege cessit, ut Galli Cæsarem Gallum, Veneti patriarcham Venetum darent. Illi Balduidum Flandrum, hi Thomam Maurocenum ex pacto dederunt. Reliquiæ Græcorum Latini nominis odio Adrianopolim secesserunt, ibique The-

odorum Lascarin, Alexii generum, qui eam civitatem nomine dotis acceperat, imperatorem elegerunt, quam cum Galli capere conarentur, captus est Balduinus, et mortuus exacto imperii anno.

Et hæc est illa clades, quam a Latinis perpressam Græciam toties conqueritur in Monodia Michael Choniates, quo quidem tempore Athenis quoque expugnatis beatæque Mariæ templo exterso, electus est in insulam Coe, ad Prodromi monasterium. Nicetas antea expugnata a Latinis Constantinopoli, virgineque illa Bellissariotide e manibus hostis erepta, quam postea duxit uxorem (cujus facinoris ergo Michael eum Abrahamo, Isaac, Davidi, Levi et Simeoni præfert, ipsique Christo, ὑπερβολικωτέρως μασ, comparem facit), Nicæam, quæ Bithyniæ metropolis est, se contulerat, ubi quod supererat vitæ litterario otio impenderet. Quod quidem quanta diligentia laboreque præstiterit testantur, æternumque testantur divinæ lucubrationes, quas in hoc opus vere aureum congescit, tantoque artificio ab ipsis Adami primordiis ad sua usque tempora deduxi, ut hæreson quæ inter Judæos Græcique philosophos ante Christum natum exarserunt, et a Christo nato inter eos qui cum ex diametro dogmatibus Christi adversarentur, Christiani tamen, non secus atque veteres illi Socratici haberi contendebant, quasi hypotypoeia quamdam posteritati consecravit: qua consulta, si quod aliquando dubium de rebus divinis subriat, possit statim videre utram in partem deflectendum sit. Hoc argumento multi, fateor, ante Nicetam ceciderunt, sed Niceta, si errorem de Spiritus sancti processione demas (quem contra Latinos mordicus tuetur) felicis nullus. Hic enim præterquam quod ex auctoribus profanis Græcorum hæreses, Judæorum ex sacris Bibliis, Christianorum ex ecclesiasticis scriptoribus, Dionysio Areopagita, Athanasio, Eusebio, Tertulliano, Epiphania, Ireneo, Chrysostomo, Basilio, Philostorgio, Theodoro Mopsuesteno, Sostrate, Sozomeno, Theodorito, Gregoriis, Photio, Damasceno, Cyrillo, Euthymio, Eustathio, Nicolao Methonensi, Maximo, Amphilochio, Thoma Indicopleusta, Leone, etc., tanquam mel apes variis ex floribus in hanc floridissimam anthologiam collegit, antitheses quoque subiecit, quibus plumbei hæreticorum pugiones nullo negotio retunduntur. Superest, vir ornatissime, ut ex hoc quasi diverticulo in viam rediens, etiam atque etiam te regem atque obtester, ut has Thesauri tui primitias, primamque meam in Græcis vertendis experientiam boni consulas, nam vel proverbio συγγνώμη πρωτοπειρή, sic enim ad reliquos Nicetæ libros tibi, et per te piis omnibus consecrandos alacrior accedam.

Vale, vir clarissime.

Lutetiæ, ex doctissimi juxta et humanissimi viri D. Michaelis Vascosani typographia, ad Idus Octobris 1561.

ANGELO MAI MONITUM.

(Spicil. Rom. tom. IV).

Nicetæ Choniatæ, sæculis Christi XII et XIII clari, Thesaurus orthodoxæ fidei, ab eo post occupatam Latinis Constantinopolim in exsilio composuit, satia philologis notus erat. Nam et Montfauconius in Græc. Palæographia, et Fabricius B. G. T. VI ed. vet., necnon in nov. T. VII; item Bandinius in Codd. Gr. Laurent. P. I, et in Monum. Eccl. Gr. T. III; Cavæus insuper alique, doctum hoc atque exoptatum Nicetæ opus commemoraverunt. Bene tamen de eo præ cæteris meriti sunt Montfauconius, qui XXII librorum (id est totius operis) argumenta protulit, ex eoque Fabricius repetiit; multoque magis Petrus Morellius, a quo quinque priores libri Latine vulgati fuerunt; denique Bandinius qui in monum. indicem auctorum operumque contulit, quibus Nicetas in Thesauro utitur.

Quæ cum ita se haberent, dolui equidem tam utilis operis vix ceptum, et quidem Latine tantummodo, editionem; neque tamen meipsum vel vires vel otium hortabantur, ut tantum onus laboremque suscipere: quanquam in mss. codicibus (mirum dictu!) ipsissimum Morellii apographum Græce et Latine ad me Gallia olim delatum vidi, cujus is, ut dixi, nonnisi minimam partem edidit; ejusdem vero operis longe antiquius exemplar nanciscebar in bombycinis chartis paulo post auctoris ætatem scriptum, sed multo strictius ac more excerptorum. ejusmodi alterum codicem bibliotheca Bodleiana retinet, teste Fabricio. Decem itaque notabiliora saltem excerpta ex Vaticanis codicibus Græce excutere, capto initio a Morelliana editionis fine, nimirum a sexto libro, qui, ut cognoscimus ex Montfauconii summariis, in Macedoni præsertim hæresi versabatur.

INDEX LIBRORUM XIV

QUIBUS CONSTAT

NICETÆ CHONIAΤÆ THESAURUS ORTHODOXÆ FIDEI.

Τόμος πρῶτος.

Ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τὸ προοίμιον. Ἔτα περὶ Ἀδὰμ καὶ τινῶν ἀρχαίων ἀνδρῶν εὐρόντων τὰς εἰκονουργίας. Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν μυστηρίων. Περὶ Ηυθαγόρου καὶ Πλάτωνος, καὶ ἑτέρων φιλοσόφων καὶ τῶν δοξῶν αὐτῶν. Περὶ τῶν τεσσάρων στοιχείων. Περὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς, τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου, τῶν ἀπλανῶν καὶ πλανητῶν ἀστέρων. Περὶ κομητῶν, ἰριδος, πάχγου, παρηλίων, τῶν σεισμῶν, τῶν ἀνέμων, καὶ τῶν πρηστήρων. Καὶ ἔκτοτε περὶ Ἰουδαϊσμοῦ. Περὶ τῶν Χρυσῶν δαμάλεων τοῦ Ἱεροβοάμ. Περὶ Σαμαρειτῶν. Περὶ Ἑσσηνῶν καὶ ἄλλων τινῶν αἰρεσιάρχων· περὶ Σαδδουκαίων, Γραμματέων, Φαρισαίων ἡμεροβαπτιστῶν, καὶ Ἑρωδιανῶν.

Τόμος δεύτερος.

Ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ, περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος διαφόρων αἰ χρήσεις. Ἐπειτα, περὶ ἀγγέλων. Περὶ ἀνθρώπων. Διάφοροι δόξαι περὶ νοῦ καὶ ψυχῆς, καὶ ἔκτοτε περὶ ἀρετῶν.

Τόμος τρίτος.

Περὶ φωνῶν προφητῶν, δηλουσῶν τὴν ἐν σαρκὶ παρουσίαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὸ διὰ σταυροῦ πάθος, καὶ τὴν ἀνάστασιν. Περὶ τῆς συλλήψεως καὶ τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ. Περὶ Ἐνυποστάτων, περὶ Ὁμοουσίων, περὶ Ὁμοὑποστάτων, περὶ ὑποστατικῆς ἐνώσεως καὶ διαφορᾶς. Περὶ προσώπων. Περὶ φύσεως. Περὶ φθορᾶς· περὶ φθορτοῦ καὶ ἀφθάρτου. Ἐκτοτε, χρήσεις τῶν ἁγίων περὶ τῆς ἐνσάρκου οικονομίας. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιδόσεως. Περὶ τοῦ ὅτι πᾶσα ἡ θεία φύσις ἐν μιᾷ τῶν ἑαυτῆς ὑποστάσεων ἠνώθη τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καὶ οὐ μέρος μέρος· καὶ ἕτερα διάφορα καθελθῆς περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Τόμος τέταρτος.

Ἐν τούτῳ κεῖνται πᾶσαι αἱ παλαιαὶ αἱρέσεις αἰ ἀναφανεῖσαι μέχρι τῆς Ἀρείου αἱρέσεως. Ἐγράφη καὶ πρώτη ἡ τοῦ Σίμωνος αἵρεσις καὶ ἡ ἐπ' αὐτὴν ἀντιλήψεις. Δεύτερα ἡ τῶν Νικολαϊτῶν. Τρίτη ἡ τῶν Καρποκρατιανῶν. Τετάρτη ἡ τοῦ Βαλεντινίου. Πέμπτη ἡ τοῦ Πτολεμαίου, ἕκτη ἡ τοῦ Μάρκου. Ἐβδόμη ἡ τῶν Ἀσκοδροῦγων. Ὀγδύη ἡ τοῦ Κολορβάσου. Ἐνάτη ἡ τῶν Οφιτῶν, Δεκάτη ἡ τοῦ Προδίκου. Ἐνδεκάτη ἡ τῶν Καϊνῶν. Δωδεκάτη ἡ τῶν Σηθιανῶν. Τρισκαιδεκάτη ἡ τῶν Ἀρχοντικῶν.

(1) Id est, de ratione communicationis idiomatum.

A

Tomus primus.

In primo libro proœmium. Deinde de Adamo, et de quibusdam antiquis viris qui simulacrorum fictionem adinvennerunt. De mysteriis Græcorum, De Pythagora et Platone, deque aliis philosophis, ac de eorum opinionibus. De quatuor elementis, De cœlo et terra. De circulo Zodiaci. De stellis fixis et de errantibus. De cometis. De iride, de pruina, de Parelis, de terræ motibus, de ventis, de Presteribus. Deinde autem de Judaismo. De Essenis et aliis quibusdam hæresiarchis. De Saduceis, de Scribis, Pharisæis, Hemerobaptistis, Herodianis.

B

Tomus secundus.

In secundo tomo, de sancta Trinitate variorum loca. Deinde de angelis. De hominibus. Diversæ sententiæ de intellectu et animâ. Postea de virtutibus.

Tomus tertius.

De vocibus prophetarum, Filii Dei in carne adventum declarantibus, necnon crucis passionem et resurrectionem. De conceptione et duabus naturis Christi. De Enhypostatis, de Consubstantialibus, de Homypostatis, aut simul hypostatis, de hypostatica unione et differentia. De Personis. De natura. De corruptione: de corruptibili et incorruptibili. Postea loca Sanctorum de œconomia in carne, sive de incarnatione. De (1) modo retributionis. Quod tota natura divina in una ex suis hypostasibus unita sit humanæ naturæ, non autem pars parti: et alia veria post hæc de incarnatione Filii Dei.

Tomus quartus.

In hoc habentur omnes veteres hæreses quæ usque ad Arii hæresim emergerunt. Prima vero Simonis hæresis describitur, eum ejus refutatione. Secunda, Nicolaitarum, Tertia, Carpocratianorum, Quarta, Valentini, Quinta, Ptolemæi. Sexta, Marci, Septima, Ascodrugorum, Octava, Colorbasi, Nona, Ophitarum, Decima, Prodiæi. Undecima, Cajanorum. Duodecima, Sethianorum. Decima tertia, Archonticorum. Decima quarta, Cerdonis et Marcionis. Decima quinta Luciani. Decima sexta, Apellis.

Decima septima, Severianorum. Decima octava, Tatiani. Decima nona, Encratarum. Vigesima, Montanistarum. Vigesima prima, Quintillianistarum, Priscillianistarum, Pepuzitarum et Artotyritarum. Vigesima secunda, Tessaescædecaticarum, sive Quartodecimanorum. Vigesima tertia Alogorum ut vocant. Vigesima quarta Adamianorum. Vigesima quinta, Sampsæorum et Elcesæorum. Vigesima sexta, Theodotianorum. Vigesima septima, Noeti et Novati. Vigesima octava, Sabellii. Vigesima nona, Marcelli. Trigesima, Valesianorum, sive Valentianorum. Trigesima prima, Origenis, ubi quædam de anima, et enarratio dicti hujusmodi: *Cujusque opus quale sit, ignis probabit*'. Trigesima secunda, Pauli Samosatani. Trigesima tertia, Manichæorum et Cubricorum. Trigesima quarta, Hieracitarum. Trigesima quinta, Collyridianorum. Trigesima sexta, Massalianorum, sive Enochitarum: ubi enumeratio impiorum dogmatum ejusdem hæresis. Trigesima septima, Corinthianorum. Trigesima octava, Icteticorum. Trigesima nona, Gnosimachorum. Quadragesima, Thnetopsychitarum. Quadragesima prima, Chrystolytorum. Quadragesima secunda, Ethnophronorum, sive eorum qui cum Ethnicis sentiunt. Quadragesima tertia, Pareremeneularum, sive eorum qui prave Scripturas interpretantur. Quadragesima quarta, Meletianorum. δευτέρα ἡ τῶν Ἐθνοφρόνων. Τεσσαρακοστὴ τρίτη ἡ Μελετιανῶν.

Tomus quintus.

In hoc tomo, primum de Ario, unde prodierit, de statura et moribus ejus, de implicis ejusdem dogmatibus: de synodo, quæ illius causa Nicææ habita est; de subversione et damnatione ejus: atque ibidem memoria synodi Ariminensis; similiterque de synodo Seleuciæ celebrata. Deinde refutatio ejus a nobis adornata. Postea enarratio de rebus Aetii et Eunomii. Deinceps capita, quibus (Eunomius) probare nititur, Filium post Patrem ortum et creaturam esse. Sub hæc propositiones quædam hæreticæ Aetii et Eunomii, earumque refutationes a nobis conscriptæ: et postea loca sanctorum Patrum.

Tomus sextus.

De Macedonio Pneumatomacho, sive Spiritus sancti hoste. In hoc tomo iterum memoratur Arius et ejus asseclæ; tum duo Eusebii, Nicomediensis videlicet et is, qui in Cæsarea Palestinæ: de S. Athanasio: de S. Paulo confessore. De synodo Sardicensi. De restitutione Macedonii in thronum Constantinopolitanum, et de ejus in sanctam Trinitatem blasphemis dictis, maximeque in sanctum Spiritum. Deinde autem enarratio, quo-

I Cor. iii. 13.

(2) Confer. Damascen. c. 87, de hæres. e Philone De Therapeutis.

Α Τεσσαρεσκαιδεκάτη ἡ τοῦ Κέρδωνος καὶ Μαρκίωνος. Πεντεκαδεκάτη ἡ τοῦ Λουκιανοῦ. Ἑξακαδεκάτη ἡ τοῦ Ἀπελλῆ. Ἑπτακαδεκάτη ἡ τῶν Σεβεριανῶν. Ὀκτωκαδεκάτη ἡ τοῦ Τατιανοῦ. Ἐνεακαδεκάτη ἡ τῶν Ἐγγρατιτῶν. Εἰκοστὴ ἡ τῶν Μοντανιστῶν. Εἰκοστὴ πρώτη ἡ τῶν Κυντιλιανῶν καὶ Πρισκιλιανῶν, καὶ Πιπυριτῶν, καὶ Ἀρτοτυριτῶν. Εἰκοστὴ δευτέρα ἡ τῶν Τεσσαρεσκαιδεκατικῶν. Εἰκοστὴ τρίτη ἡ τῶν λεγμένων Ἀλόγων. Εἰκοστὴ τετάρτη ἡ τῶν Ἀδαμειανῶν. Εἰκοστὴ πέμπτη ἡ τῶν Σαμφαίων καὶ Ἐλκεσιανῶν. Εἰκοστὴ ἕκτη ἡ τῶν Θεοδοσιανῶν. Εἰκοστὴ ἑβδόμη ἡ τοῦ Νοῆτου καὶ τοῦ Ναυάτου. Εἰκοστὴ ὀγδόη ἡ τοῦ Σαβελλίου. Εἰκοστὴ ἑνάτη ἡ τοῦ Μαρκελλίου. Τριακοστὴ ἡ τῶν Οὐαλησιῶν. Τριακοστὴ πρώτη ἡ τοῦ Ὀριγένους, ἐν ἧ καὶ περὶ ψυχῆς τινα, καὶ ἐξήγησις τοῦ ἀποβόρητου δ φησιν, Ἐκάστω τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει. Τριακοστὴ δευτέρα ἡ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως. Τριακοστὴ τρίτη ἡ τῶν Μανιχαίων καὶ Κουδρικών. Τριακοστὴ τετάρτη ἡ τῶν Ἰερακικῶν. Τριακοστὴ πέμπτη ἡ τῶν Κολλυριδιανῶν. Τριακοστὴ ἕκτη ἡ τῶν Μασσαλιανῶν ἦτοι Εὐχιτῶν, ἐν ἧ καὶ ἀπαρίθμησις τῶν ἀσεβῶν δογμάτων τῆς αὐτῆς αἵρέσεως. Τριακοστὴ ἑβδόμη ἡ τῶν Κηρινθιανῶν. Τριακοστὴ ὀγδόη ἡ τῶν Ἰκτιῶν (2) (Ἰκετικῶν). Τριακοστὴ ἑνάτη ἡ τῶν Γνωσιμάχων. Τεσσαρακοστὴ ἡ τῶν Θνητοψυχιτῶν. Τεσσαρακοστὴ πρώτη ἡ τῶν Χρυσουλιτῶν. Τεσσαρακοστὴ τῶν Παραρμηνευτῶν. Καὶ τεσσαρακοστὴ τετάρτη ἡ τῶν

C

Τόμος πέμπτος.

Ἐν τῷ τοιοῦτῳ πρώτῳ περὶ τοῦ Ἀρείου, ὡς ὄρηται, καὶ περὶ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ ἡθους αὐτοῦ, καὶ τῶν ἀσεβῶν δογμάτων, καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ δι' αὐτὸν συστάσεως συνόδου, καὶ τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ. Ἐν ταύτῳ δὲ καὶ μνησθῆναι τῆς ἐν Ἀριμνῆ γενομένης συνόδου, ὡσαύτως καὶ τῆς ἐν Σιλευκειᾷ τῆς Ἰσαυρίας. Ἐκτοτε πρὸς ταῦτα ἡμετέρα ἀντίθεσις. Ἐκ δὲ τούτου διήγησις τῶν κατὰ Ἄτιον, καὶ τὸν Εὐνόμιον. Καὶ ἐφεξῆς κεφάλαια δι' ὧν κερταὶ δεῖξαι τὸν γλὸν ὑστερογενῆ τοῦ Πατρὸς πκτίσμα. Καὶ μετὰ ταῦτα θέσεις τιδὲς τοῦ Ἀετῆ καὶ τοῦ Εὐνομίου αἰρετικαί, καὶ ἀνατροπαὶ τούτων συγγραφῆσαι παρὰ ἡμῶν. Καὶ μετὰ ταῦτα αὐτῶν χρήσεις τῶν ἁγίων.

D

Τόμος ἕκτος.

Περὶ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου. Ἐν δὲ τῷ τοιοῦτῳ τόμῳ μνησθῆναι πάλιν τοῦ Ἀρείου καὶ τῶν συμφρόνων αὐτῷ, καὶ τῶν δύο Εὐσεβίων τοῦ τε τῆς Νικομηδείας καὶ τοῦ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ τῆς Καισαρείας, τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, καὶ τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ ὁμολογητοῦ. Περὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου. Περὶ τῆς εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποκαταστάσεως τοῦ Μακεδονίου, καὶ τῶν εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα βλασφημιῶν αὐτοῦ, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὸν

Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ καθεξῆς διήγησις, ὅπως συν-
έστη ἡ δευτέρα σύνοδος, καὶ περὶ τῶν κυρωθέντων
παρὰ αὐτῆς· καὶ τῆς παραιτήσεως τοῦ ἁγίου Γρη-
γορίου τοῦ Θεολόγου τῆς ἐπὶ τῷ θρόνῳ Κωνσταντι-
νουπόλεως. Καὶ μετὰ ταῦτα αἱ χρήσεις τῶν ἁγίων
αἱ περὶ τοῦ ὁμοτίμου εἶναι τὸ Πνεῦμα τῷ Πατρὶ καὶ
τῷ Λόγῳ ἐκφωνηθεῖσι.

Τόμος ἕβδομος.

Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν αἰρέσεων τοῦ Ἀπολλινα-
ρίου, καὶ τῶν ἀνατρεπόντων αὐτὰς ῥημάτων τῶν
ἁγίων καὶ θεοφόρων ἡμῶν Πατέρων.

Τόμος ὄγδοος.

Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς αἰρέσεως Νεστορίου, καὶ
τῶν θεοπλόκων ῥημάτων τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα Ἀλε-
ξανδρείας Κυρίλλου, τῶν ἀνατρεπόντων τὴν τοιαύ-
την αἵρεσιν.

Τόμος ἕνατος.

Διήγησις τῶν κατὰ τὸν Εὐτυχή καὶ τῆς αὐτοῦ
αἰρέσεως· καὶ ὅρος τῆς κατὰ τοῦ τοιοῦτου Εὐτυχοῦς
συγκροτηθείσης ἁγίας τετάρτης συνόδου. Εἶτα περὶ
τῶν ἀντιλαμβανόμενων τοῦ Διοσκόρου, ὃς πατριάρ-
χης ἦν Ἀλεξανδρείας, συγκαθηρέθη δὲ τῷ Εὐτυχεῖ
ὡς ὁμόφρων περὶ τῶν αἰρέσεων, εἰς ἃν (3) οὗτοι
διηρέθησαν, διακρινομένους ἑαυτοὺς ὀνομάσαντες.
Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ διηγῆσει, καὶ περὶ τῶν λεγομένων
Ἀκεφαίων τινά, καὶ μνεῖα Ἰωάννου γραμματικοῦ
τοῦ λεγομένου Φιλοπόνου. Καὶ ἔκτοτε προβλήματά
τινα τῶν Μονοφυσιτῶν, καὶ πρὸς ταῦτα ἀντίβησις
μία. Καὶ ἐφεξῆς ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Λέοντος τοῦ ἁγιω-
τάτου Πάπα Ῥώμης, ἡ πεμφθεῖσα πρὸς τὴν τετάρ-
την σύνοδον.

Τόμος δέκατος.

Περὶ τῆς πέμπτης συνόδου, ἣτις τὴν τετάρτην
σύνοδον ἐκύρωσε καὶ ἐκράτυνε, συγκροτηθεῖση ἐπὶ
τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ. Ἐν δὲ τῇ διηγῆσει
τῆς τοιαύτης συνόδου, καὶ τοῦ ὅπως συνεκροτήθη,
ἐμφέρεται ἡ αἵρεσις τῶν Μονοφυσιτῶν, ἐν μέρει δὲ
καὶ τῶν Νεστοριανῶν. Ἐκτοτε ψῆφος Ἐπιφανίου
πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῆς ἐνδημού-
σης συνόδου κατὰ Σεβήρου καὶ Ζωόρα καὶ Πέτρου
τῶν Μονοφυσιτῶν. Ἐτέρα ψῆφος Μηναῦ πατριάρχου
Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῶν αὐτῶν. Ἀναθομα-
τισμοὶ Ἀνθίμου μητροπολίτου Τραπεζοῦντος Μονο-
φυσίτου ὄντος. Ἐτέρα ψῆφος τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου
καθαιρετικὴ τοῦ αὐτοῦ Ἀνθίμου. Ἐκτοτε διάταξις
Ἰουστινιανοῦ βασιλέως κατὰ Ἀνθίμου, Σεβήρου,
Πέτρου, καὶ Ζωόρα. Ἐπιστολὴ Ἰωάννου Ἰεροσολύ-
μων καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων δεχομένη τὰ
κατὰ Σεβήρου ψηφισθέντα, καὶ μετὰ ταῦτα χρήσεις
διάφοροι τῶν ἁγίων, κατὰ τῶν Μονοφυσιτῶν.

Τόμος ἑνδέκατος.

Κατὰ Τριθεϊτῶν,

Τόμος δωδέκατος.

Κατὰ τῶν Ἀφθαρτόδοκτῶν.

(3) Pro ἕως ἄν.

PATROL. GR. CXXXIX.

A modo secunda synodus congregata fuerit, et de
definitionibus ac decretis ejusdem : de abdica-
tione throni Constantinopolitani per sanctum Gre-
gorium Theologum. Demum loca sanctorum Pa-
trum, quod pari honore adficiendus sit Spiritus
sanctus, ac Pater et Filius.

Tomus septimus.

De vita et hæresibus Apollinarii : et sanctorum
deiferorumque Patrum dicta, quibus illæ confu-
tantur et evertuntur.

Tomus octavus.

De vita et hæresi Nestorii ; deque dictis divinis,
quibus sanctissimus Papa Alexandriæ Cyrillus hu-
jusmodi hæresim evertit.

Tomus nonus.

Enarratio de rebus Eutyche et de hæresi ejus :
ac decretum quartæ sanctæ synodi contra eundem
Eutychem. Postea de iis, qui Dioscuro Patriarchæ
Alexandrino patrocinabantur, qui cum Eutyche,
utpote earumdem hæresium assertor, condemnatus
est, donec etiam divisi sunt, sese Diacrinomenos,
id est segregatos, appellantes. In hac vero narra-
tione quædam de iis, qui Acephali vocabantur, et
mentio Jannis Grammatici, qui Philoponus appel-
labatur. Postea vero problemata quædam Mono-
physitarum : et ad hæc antirrheticus unus. De-
mum Epistola Leonis sanctissimi Papæ Romani
ad quartam synodum missa.

Tomus decimus.

De quinta synodo, quæ quartam synodum confir-
mavit et asseruit, quæque imperante Justiniano
coacta est. In narratione autem de illa synodo, et
quomodo collecta fuerit, inseritur hæresis Mono-
physitarum, atque etiam ex parte Nestorianorum.
Deinceps decretum Epiphaniæ patriarchæ Constan-
tinopolitani, et synodi ibidem congregatæ contra
Severum, Zooram et Petrum Monophysitas. Alterum
decretum Menæ patriarchæ Constantinopolitani
contra eosdem. Anathematisi Anthimi metropo-
litæ Trapezuntini, qui Monophysita erat. Alterum
decretum ejusdem patriarchæ, quo damnabatur
Anthimus : post hæc constitutio Justiniani impera-
toris contra Anthimum, Severum, Petrum, et Zoo-
ram. Epistola Joannis Jerosolymitani et episcopo-
rum, qui sub ipso erant, qua decreta contra Seve-
rum recipiuntur. Demum loca varia sanctorum
Patrum contra Monophysitas.

Tomus undecimus.

Contra Tritheitas.

Tomus duodecimus.

Contra Aphthartodoctas.

Tomus decimus tertius.

Contra Theopaschitas.

Tomus decimus quartus.

Contra Agnoitas : ubi post loca sanctorum Patrum, alia quædam ad hujusmodi hæresim subvertendam a nobis insuper adjiciuntur.

Tomus decimus quintus.

De sexta synodo, quæ congregata fuit imperante Constantino Pogonato, ad destruendam hæresim Monothelitarum.

Tomus decimus sextus.

De Iconomachorum hæresi.

Tomus decimus septimus.

De hæresi Armenorum, quæ Monophysitis conjungitur. Ibi est præmium nostrum, et quædam solutiones ad objecta Armenorum. Deinde rescriptum imperatoris Domini Mannelis ad Catholicum Armeniæ. Dialogus Theoriani cujusdam legati ejusdem imperatoris, in Armeniam missi, cum eodem Catholico. Postea autem loca variorum Sanctorum contra eandem hæresim. Denique capita quædam syllogistica a nobis collecta contra eam ipsam hæresim.

Tomus decimus octavus.

Contra Paulicianos.

Sancti Basillii et sancti Gregorii Nysseni de Baptismate.

Ejusdem Gregorii Nysseni, de participatione C Dominici corporis et sanguinis.

Tomus decimus nonus.

Contra Bogomilos.

Tomus vicesimus.

De cultu Agarenorum, et de constitutione circa Saracenos, qui ad puram et immaculatam fidem nostram convertuntur.

Tomus vicesimus primus.

De Spiritu contra Latinos : ubi loca multa adferuntur.

Tomus vicesimus secundus.

De Azymis.

Tomus vicesimus tertius.

In quo synopsis dogmatum, quæ sub imperatore Alexio Comneno mota et exorta sunt.

Tomus vicesimus quartus.

De illo dogmate, *Tu es offerens et oblatus* (8), quod sub imperatore Manuele Comneno prolatum est.

(4) Θεωριζου.

(5) Hæc posterior pars edita est Græce et Latine. Sed præterea clariss. Caveus notat in codice Colbertino 4753 existere ms. τὰ ὑπὸ τοῦ Μωάμεδ νομοθετηθέντα ἐκ τῆς αὐτοῦ βίβλου, καλουμένης

A

Τόμος τρισκαιδέκατος.

Κατὰ Θεοπασχητῶν.

Τόμος τεσσαρεσκαιδέκατος.

Κατὰ τῶν Ἀγνοητῶν, ἐν ᾧ μετὰ τὰς χρήσεις τῶν ἁγίων, καὶ ἄλλα τινὰ ἀναίρεισιν τῆς τοιαύτης αἰρέσεως ἐκ νέου προστίθεται παρ' ἡμῶν.

Τόμος πεντεκαιδέκατος.

Περὶ τῆς ἕκτης συνόδου, ἧτις συνέστη ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγωνάτου εἰς ἀναίρεισιν τῆς τῶν Μονοθελητῶν αἰρέσεως.

Τόμος ἑκκαιδέκατος.

Περὶ τῆς τῶν Εἰκονομάχων αἰρέσεως.

Τόμος ἑπτακαιδέκατος.

Περὶ τῆς αἰρέσεως τῶν Ἀρμενίων, ἧτις τοῖς Μονοφυσίταις συνάπτεται· ἐν αὐτῇ δὲ καὶ προῖμιον ἡμέτερον, καὶ τινες λύσεις πρὸς ἀντιθέσεις τῶν Ἀρμενίων. Ἐκτοτε γράμμα τοῦ βασιλέως κύρου Μανουὴλ πρὸς τὸν Καθολικὸν τῆς Ἀρμενίας. Διάλεξις πρὸς τὸν αὐτὸν Καθολικὸν Θηριανοῦ (4) τινος ἐξαποστόλου αὐτοῦ βασιλέως εἰς Ἀρμενίαν σταλέντος. Ἐπειτα χρήσεις διάφοροι ἄνω κατὰ τῆς αὐτῆς αἰρέσεως. Ἐἴτα συλλογιστικὰ τινὰ κεφάλαια κατὰ τῆς αὐτῆς αἰρέσεως συλλεγέμενα παρ' ἡμῶν.

Τόμος ὀκτωκαιδέκατος.

Κατὰ τῶν Παυλικιανῶν.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου καὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, περὶ τοῦ Βαπτίσματος.

Τοῦ αὐτοῦ Νύσσης περὶ τῆς μεταλήψεως τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος καὶ αἵματος.

Τόμος ἑνεακαιδέκατος.

Κατὰ Βογομίλων.

Τόμος εἰκοστὸς.

Περὶ τῆς θρησκείας τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ τῆς τάξεως (5) τῆς γινομένης ἐπὶ τοῖς ἐπιστρέφουσιν ἐκ τῶν Σαββρακηνῶν εἰς τὴν καθαρὰν καὶ ἀμώμωτον πίστιν ἡμῶν.

Τόμος εἰκοστὸς πρῶτος.

Περὶ τοῦ Πνεύματος κατὰ Λατίνων, ἐν ᾧ καὶ χρήσεις διάφοροι.

Τόμος εἰκοστὸς δεύτερος,

D Περὶ τῶν Ἀζύμων.

Τόμος εἰκοστὸς τρίτος.

Ἐν ᾧ σύνοψις τῶν κινηθέντων δογμάτων ἐκ τῆς βασιλείας κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ.

Τόμος εἰκοστὸς τέταρτος.

Περὶ τοῦ δόγματος (6), εὖ εἰ ὁ προσφερόμενος καὶ προσφερόμενος, λαληθέντος ἐπὶ τοῦ βασιλέως κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ.

Κορὰν, καὶ Χωνειάτου ἀντιβήσεις, quod distinctum opus ab hac thesauri Nicetæ parte existimat.

(6) Confer Joan. Cinnami Hist. lib. iv, cap. 16, et Nicetam in Manuele Comneno VII, 8, p. 137.

Τόμος εικοστός πέμπτος.

Περὶ τοῦ δόγματος τοῦ, Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν, ἀναφύεντος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλείως. Ζήτει τὴν λεγομένην συγγραφὴν εὐθὺς μετὰ τὴν κύρωσιν τοῦ τοιοῦτου δόγματος παρὰ τισι λεγομένην ὡς μὴ ἐπίπαν ἀρεσκομένην· ἐν ἧ δὲ συγγραφῇ χρήσεις σχεδὸν πάντων τῶν ἁγίων ἐμφέρονται. Περὶ δὲ τὸ τέλος καὶ συλλογιστικά τινα κεφάλαια, περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὸν Χριστὸν τὴν μίαν ὑπόστασιν, καὶ τὸν ἕνα Κύριον καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρωπήσιν ἐλάττονα τοῦ Πατρὸς λέγειν ὡς σαρκοφόρον. Ἡμεῖς γὰρ ταῦτα οὐχ εὐρομεν. (Ἄλλ' ἐγὼ ταῦτα εὐρηκῶς προσέθηκα μετὰ τὴν καταρχὴν τοῦ τρίτου τόμου τῆς παρουσίας βιβλίου.)

Τόμος εικοστός ἕκτος.

Περὶ τοῦ δόγματος τοῦ Θεοῦ τοῦ Μωάμετ, τοῦ Β
λαληθέντος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλείως.

Τόμος εικοστός ἑβδομος.

Περὶ τοῦ δόγματος τῶν θείων μυστηρίων τοῦ κινηθέντος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἐξ Ἀγγέλων Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ καὶ κυρῶσαντος, ἀφθάρτα λέγεσθαι ταῦτα καὶ μὴ φθαρτά.

(7) De hac controversia per Demetrium Lampe-
num mota vide Cinnamum lib. vi, Hist. pag. 147,
Nicetam in Manuele Comneno lib. vii, cap. 5.

(8) Num anathemate devovendus esset, quod
Manuel Comnenus vetabat. Vide Nicetæ Manuelem

A

Tomus vicesimus quintus.

De dogmate illo, *Pater meus major me est* (7),
quod sub eodem imperatore exortum est. Quære
ipsum tractatum statim post hujus dogmatis confir-
mationem, quam quidam dicebant, non omnino
placere: in quo tractatu fere omnium Sanctorum
loca afferuntur. In fine vero capita quædam syllo-
gistica, quod non oporteat Christum, qui est una
hypostasis, unusque Dominus et Filius Dei, etiam
post Incarnationem minorem Patre dicere, utpote
carnem ferentem. Nos enim hæc non reperimus.
Et altera manu: At ego cum reperissem, post ini-
tium tertii tomi hujusce libri adjeci.

Tomus vicesimus sextus.

De dogmate Dei Mahometh (8), quod eodem im-
perante expositum fuit.

Tomus vicesimus septimus.

De dogmate divinorum mysteriorum (9), exci-
tato sub imperio Alexii Comneni Angeli, qui et
decrevit hæc incorruptibilia, non autem corrupti-
bilia, dici oportere.

Comnenum lib. iii, cap. 6. Sylburgi Saracenica
pag. 86, 133, seq. Vedelium de prudentia Vet. Ec-
clesiæ pag. 216, seq.

(9) Confer Nicetam in Alexio Angelo lib. iii, cap.
3, et Mich. le Quien ad Damascenum t. I, pag. 633.

NICETÆ CHONIATÆ

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

LIBER PRIMUS

De philosophorum ethnicorum et Judæorum erroribus.

PROOEMIUM.

Deo, Deique cultoribus quid ad sui, quæso, per-
fectionem accedere possit? Ille enim, cum expe-
tendorum omnium primum et summum sit, eorum
certe quæ sunt in rerum natura nullius indiget.
Siquidem et ex ipso, et per ipsum omnia hoc ip-
sum, ut essent, sortita sunt. Hi autem virtutis
beneficio, quoad ejus humanitus fieri potest, ad
Deum proxime accedentes, divinitatisque parti-
cipes effecti, ex ejus copia suam suppleverunt
inopiam, imo vero Deus ipse ad hominum vota
seipsum accommodans, si quid eorum quæ largitus
est ab illis offeratur, id ei pergratum, tanquam
certum fidei specimen, perque jucundum est. Ille
sane neque offerentem aversatur, neque raro se
precibus ipse placari jubet, ut hoc pacto in die

C afflictionis mala procul aspellat, et meritis deinceps
laudibus celebretur. Cæterum qui ad Deum per
virtutem proxime accedunt, nec humanæ naturæ
terminos transgressi, nec omnino Martiam illam,
quæ corpori curando necessaria satagit, aversati,
rebus insuper cum Maria contemplandis intenti,
et comi supplicantibus alloquio respondent, nec
se prorsus implacabiles illis, inexpiabilesque præ-
stant, et quæ ad spiritualem vitam necessaria vi-
dentur, candidi petentibus impertunt: vicissim
etiam ipsi quæcunque virtutem non adulterant,
benignissime, si suggerantur, excipiunt.

Hæc itaque de causa, vir animo meo longe cha-
rissime, ego quidem nihil eorum quibus ali cor-
pus et sustentari solet, pietati tuæ suppeditavi,
ex quo tu communi mecum jactura gentibus ad

Occiduis natale solum vertere coactus es. Atque hæc eo sane non dico, quia nullus eorum quæ sunt in rerum natura ipse indigeam (hoc enim ne Elias quidem, sobriorum alioqui jejunantiumque primitiæ, præstitit. *Afferes enim mihi*, inquit ille viduæ, *buccellam quoque panis et facies mihi primum subcinericium panem, filiis autem tuis postea* ¹. Imo vero, ne meus quidem ille idemque tuus Jesus, qui tantisper dum in terris versatus est, iis opus habuit, quæ alendo corpori necessaria sunt, *sed cum jejunasset, postea esurivit* ², ut humanitatis assumptæ fidem faceret); verum quia benevolentia, qua te prosequor, spirituale tibi quam corporale specimen edi mavis, ut qui satis ipse per te commeatum vix mihi superesse noveris, qui comitibus meis et ministris alendis sufficiat, cum præsertim peregrinam in regionem commigraverim, et ad Bithyniæ metropolim Nicæam tabernaculum fixerim, ubi vitæ, quod superest, velut inutilis exsul, advena que despiciatus agitem. Cæterum quod a sæpenumero requisivisti, et flagitasti, id vero tibi perlibenter exhibeo, elucubraram scilicet et elaboratam hæreseon omnium jarraginem, munus quidem certe, quod nulli eorum quæ homines in pretio habent, postponitur, sed ut longe omnium pretiosissimum et excellentissimum judicatur, cum ab iis qui pietatem eorumque adeo cognitionem, quæ de Numinis cultu sentire atque pro ratis habere oportet, cæteri rebus omnibus anteferre solent: tum vero vel maxime ab iis qui non multos evolvere libros, nedum hæreseon cognitionem adipisci possunt, vel quia lectioni vacare commodo illis integrum non est, vel quia alio artificio exploratoris Satanæ dolos a se amoliri didicerunt.

Hippocrates igitur ille Cous de arte disserens, quæ hominum valetudini consulit, hunc in modum perapposite ratiocinatur: Si homo unum simplex quid esset, dolore certe nullo aut morbo afficeretur: at quisquis pietatis studiosus est, et multitudine hæreseon formas ægre fert, non absurde sane ita ratiocinatus sit. Si in pristina illa conditione acquiescimus, nec ea despiciatui habuissemus, quæ præscripta nobis et imperata fuerunt, unum utique Deum novissemus, atque ita ex ejus nutu dependissemus, ut nullus ab ea nos unquam transversos agere distrahereque potuisset, eo, inquam, qui nos luto finxit et efformavit, qui verbo suo corpus hoc universitatis fundavit et exstruxit, nunc autem consilio ejus usu, qui nequitia omne genus auctor est, laxa illa et magnifica paradisi habitatione ejecti, et a grato Dei conspectu procul abducti sumus: mala denique pristina deterioribus cumulantes, divinum illum, qui soli Deo peculiaris est, cultum, gloriam, et adorationem, elementis, brutis, atque hominibus

¹ III Reg. xvii, 13. ² Matth. iv, 1.

(1) Euthymio monacho Zigabono auctore.

A nullius non turpitudinis nota insignibus, in sensum scilicet reprobum lapsi, ad eaque faciendæ, quæ minime conveniunt, proclives impertivimus. Ex quo evenit, ut una omnium eademque vox, unum idemque labium in varias et multiplices linguas evaserint: atque eadem opera unicus ille Dei cultus in diversa linguarum idiomata multiplicatus dis-ectusque sit, ut vix quicquam reperias, in quo majores quam in ea quæ de Deo instituitur ratione varietates existant. Siquidem alii alia, alii item ab his diversa, alii que rursus sibi ipsis contraria, denique ab hisce alii dissentanea commenti sunt et docuerunt. Quocirca ut veterum etiam theologorum plerique de hæresibus scripserint, non tamen universas singuli sunt uno commentario complexi, nec sigillatim percurrerunt. Theodoretus enim, vir in divinis exercitissimus, illarum catalogum contexuit, quod ante eum alii quoque fecerunt, illasque velut e provincinctu dissecuerunt, et tanquam fenum tectorum flammis injecerunt, quotquot suis cujusque temporibus exortæ sunt, velut aconita scilicet, quibus sincera quæque corrumpentur.

Liber autem, qui dogmatica Panoplia inscribatur (1), ut priscas hæreses compendiose sane recensuerit, atque a Sabellio Afro, et nonnullis, qui tempora illius præcesserunt, initium duxerit, quæ certe a Patribus ad illarum eversionem dicta sint, permultis in sectionibus prætermisit: neque mentionem ullam fecit, undenam earumdem scriptores ortum habuerint, cujusmodique vitam vixerint.

Ego vero pietati tuæ gratificatus, facileque conciliens quid tibi super ea re propositum et jam constitutum sit, hæreses quæ jam olim emergerunt, in commentarios redigam, nostras aliquot confutationes, perspicuas quidem illas et dilucidas subjuncturus. Deinde eas quoque agglutinabo, quarum Dogmatica Panoplia meminit, illos inter non prætermisurus, qui de hæresibus scripserunt, ut non solum blasphemata illa convitia tibi intescant, quæ sæculi hujus sapientes ore in cælos protento, adversus Deum eructaverunt: sed etiam undenam ortum duxerint, cujusmodique Spartam nacti sint. Qua in consequentia nonnulla quoque atrox, quæ proposito argumento perapposita videntur, ut multiplici voluminis unius historia gaudeas, ex eoque panacæam excerpas, qua velut amuleto te a pernicioso dogmatis integram sartumque tectum conserves.

CAPUT I.

Mosaicæ Geneseos synopsis, ab Adamo ad Moesem.

Adamus omnium primus a Deo ex humo formatus est, atque vitali spiritu afflatus, ex costam suarum una Evam sibi similem emisit: tum per-

gentos triginta annos, posteaquam ob transgressum A Domini præceptum paradiso exturbatus est, Cainum, nec ita multo post Abelem genuit, Cæterum Cainus Abeli insidiatus illum tandem in agri solitudine deprehensum interfecit. Post Abelis cædem Sethus Adamo nascitur. Itaque ab Adamo transgressio, a Caino cædes initium habuit: ut et a Jaredo, qui quintus a Setho fuit, spurcitia, veneficium, præstigiæ, et adulterium. Jaredi filius fuit Enochus, qui Deo gratus et acceptus a corrupto parentis instituto desecit. Hic genuit Mathusalemum, qui Lamechum suscepit, Noxi illius patrem, cujus temporibus diluvio totus terrarum orbis obrutus est. Ex omnibus porro mortalibus solus hic una cum tribus filiis, Semo, Chamo, et Japheto, arcæ quam Dei jussu ex incorruptis lignis extruxerat, et undique picaverat, adminiculo salvus evasit. Cæterum sextus a Semo Phalecus exortus est, cujus tempestate turris exstructa, linguæque confusæ sunt. Confusis orbe toto linguis, primus omnium Nembrodis Æthiopiæ se regem tyrannumque dixit. Hujus et Phaleci posteritas staturariam e figlina excogitavit. Porro ante Tharæi tempora nullus patre prior vivis excessisse legitur. Quia autem hic idola luto effingere primus adinvenit suique, sæculi hominibus hujusmodi sceleris auctor fuit, idcirco justas atque graves pœnas Numini tandem persolvit: cui nimirum filius Arras immatura morte præreptus est, ut his quoque verbis Scriptura testatur: *Et mortuus est Arras ante Tharæum patrem suum* ². Colorum præterea pigmenta a Serucho excogitata sunt, quibus ex pigmentis improborum quorundam tyrannorum, hominumque sceleratorum ἀποθήκῃς in orbe terrarum inolevit. Primique adeo omnium Ægyptii et Assyrii ad opus tam vile et abjectum sponte provoluti sunt. Paulo post in Græcos etiam morbus hic grassatus est, quo tempore illis Cecrops, Assyriis Ninus et Semiramis præerant. Nam Ninus et Cecrops eodem quo Abrahamus tempore vixisse feruntur. Abrahamus hic sex filios ex Cethura suscepit, a quibus felices Arabes, Madianæos, aliasque gentes, ut ab Agare Ismaelitas, originem duxisse memoriæ proditum est. Abrahamo tandem annum circiter centesimum agenti, prout promiserat, Deus Isaacum donavit, qui ut bonorum, ita et virtutis paternæ hæres exstitit. Huic liberi duo, Esauus et Jacobus nati sunt, quorum Esauus crasso pilosoque corpore deliciis gaudens, cæterisque voluptatibus deditus, civitatem exstruxit quam Edomam, nomine nimirum institutæ vivendi formæ perapposito vocavit. Edom enim carnis inflammationem, seu pruritus significat. Quintus ab hoc pius ille justusque Jobus floruit. Jacobus contra lævitate continua glaber Deo longe acceptior erat quam pilosus ille venator Esauus, cujus spes omnis ab arcu et gladio dependebat. Cæterum

A Jacobo duodecim filii nati sunt, quorum unus Levi, quem tertia generatione subsecutus est Moses, quo duce et auctore Israel duras Ægyptiorum manus evasit, Mosis porro temporibus Jo in Græcia florebat, quam Ægyptii Isin dicebant, et ut deam venerabantur. Atthis quoque temporibus illis apud Athenienses celebris erat.

CAP. II.

Græcorum mysteriorum origo, philosophorumque sectæ.

Quod ad Græcorum mysteria pertinet, apud Phrygas, Phœnicas, et Ægyptios illa fuisse prius, atque adeo a Babylonis inventa, Cadmique temporibus in Græciam translata memoriæ proditum est. Imo nonnulla ex illis Orpheus excogitasse fertur, quibus post eum alii quoque permulta adjecerunt. Divisa porro inter se Græcorum quoque mysteria, et in plurimas hæreses dissecta fuerunt. Philosophorum enim alios Epicureos, alios Platonicos, alios item a Samio Pythagora, alios a Zenone Citieo, alios denique ab aliis denominatos fuisse inter omnes plane constat.

CAP. III.

Plato de trium rerum causis.

Ex quibus Plato quidem in Attica natus et adultus a Deo qui solus est, omnia creata, ipsumque adeo materiam primam: potestas vero quasdam ab ipso productas, secundam: eam denique quæ et ab eodem et a potestatibus ipsis fuit, tertiam eorum quæ in rerum natura sunt causam esse dicebat. Mundum vero ut genitum, ita et corruptioni obnoxium pronuntiabat. Idem animorum μεταγγισμοῦς tradidit: quo vocabulo una et eadem anima humano resoluta corpore in aliud corpus vel hominis denuo, vel bovis, vel aliorum animalium, etiam ferarum alicujus migrare significatur. Idem impudentes quoque de puerorum amoribus, nuptiarumque communitate leges tulit.

CAP. IV.

Pythagoræ futilis nugatoris deliria.

Samius autem Pythagoras integri quadrienni silentium docebat. Adhæc suos hortabatur, ut Græcorum diis animatum aliquid sacrificarent. Idem lege lata ab animalium et fabarum esu abstinendum edicebat (quod esculenti genus alioqui plerique nostrum gratissimum est, et inter prandiorum apparatus fere apponitur) quasi tantumdem flagitii committat, qui fabis, quantum qui paterno capite vescatur. Etsi nonnulli ad allegoriam trahentes, Pythagoram sub fabarum involucri dicas seu judiciales sententias intellexisse affirmant, ut μή δικαστέον, seu sententias non esse vorandas, sed jus ex æquo et bono prosequendum esse significaret: unde etiam χαμνοτρῶγες seu fabivori

² Gen. xi, 28.

judices olim dicebantur, quorum sententiæ venales essent, insuper placita sua nullo modo discutienda, neque quid ea sibi vellent curiosius inquirendum esse monebat. Ex quo fiebat, ut Pythagoræ sectæ initiati dogmatum præceptoris sui rationes anquirentibus nihil aliud responderent, quam: Ita dixit: seu, Pythagoras ita docuit. Hic præterea cælum corpus, ejusdemque sidera lunam et solem oculos esse dicebat. Cæterum cum magicen quoque exereret, in conferta populi turba femur aureum aliquando ostentavit. Piscium quoque qui forte in littore jacebant, et quia recens capti, palpitabant numerum ariolatus est. Primus denique ἐνσωματώσεις seu animarum in alia corpora migrationes, quæ σωματίων μεταγγισμοί, seu corporum elutriationes et transfusiones a Græois dicebantur, delirus ille futilisque nugator excogitavit.

CAP. V.

Epicuri mellitarum placentarum helluonis nugæ.

At Epirurus Deum et providentiam esse negabat, corpus hoc universitatis ex atomis constare, quales una cum solaribus radiis apparent, rursusque in easdem resolvi asserens: quasi natura perpetuitate quadam generet, denuoque in illa ipsa resolvatur, ex quibus composita est. Porro hoc ipsum universitatis corpus ab ima sede et fundamento ovi formam exprimere, naturamque adeo ipsam spiritu, qui coronæ aut coaguli instar ovum ambit constringi, et coartari; universam insuper naturæ molem nimio violenti spiritus impetu in duo hemisphæria diduci, quorum alterum cœleste, alterum terrestre sit: quin etiam ea quæ in universa rerum natura levissima sunt, sursum scilicet in lucem, ætherem et auras tenuissimas superfluitare: quæ contra gravissima, quisquillisque et ramentis similima sunt, ea deorsum in terram, et humidam aquarum substantiam subsidere: omnia denique per seipsa suaque sponte cum axis astrorumque circumvectione moveri affirmabat. Idem beatitudinis quem, seu summum bonum, in voluptate consistere ratus, mellitis placentis, impensius quam mures adipalibus, oblectabatur.

CAP. VI.

Moses philosophis certior. Principia rerum elementa. Ecquod elementorum primo productum.

Ut autem generatim quid externi philosophi de universæ naturæ fabrica senserint, explicem (ut cum illos inter se dissentire cognoveris, inde quæcunque de rerum generatione prolocuti sunt, ut plurimum a vero aberrantia pèrepicere possis), Moses quidem simpliciore magisque compendiario, imo potius copiosiore stylo de mundi creatione disserens: *In principio, inquit, fecit Deus cælum et terram.* Deinde ea ordine quæ sunt in cælo percurrit. At externorum philosophorum nonnulli principia rerum materiam et formam dixerunt. Primamque adeo materiam quæ sub sensum quidem minime cadat, sed sola cogitatione comprehendatur,

A formæ subsistentiæque prorsus expers. Nam si forte quantitates, qualitates, relationes, habitus, conversiones, motus, alterationes, mutationes, et cætera id genus abstrahas: quod supererit, materia dicitur. Cui quidem si facies aut figura quæpiam, quam formam vocant imprimatur, sic tandem in elementum, ætherem videlicet, vel aquam, vel ignem, vel terram evadit: ex quorum deinde commixtis elementis composita corpora, et animata et inanima nascantur. Majorem itaque materiæ et formæ principiorum, quam elementis quatuor: hisque vicissim elementorum, quam reliquis corporibus rationem inesse tradunt. Atque eorum quidem nonnulli eodem quo Deum in gradu materiam quoque collocant, utpote quæ omnium quæ sunt in rerum natura prior sit et antiquior, imo vero corpora omnia successione continua producat (cum nos interim Deum rerum omnium principium principiiisque adeo ipsis antiquiorum esse profiteamur), quæ denique post substantias materiæ expertes materiam ipsam protulerit, atque ita demum universum naturæ corpus fabricata sit. Alii vero physiologiæ arcana diligentissime rimati, ecquodnam elementorum primo productum fuerit variis inter se concertationibus disputaverunt. Atque aliis quidem primus omnium ignis emersisse videtur, propter vim ei insitam, qua cuncta consumit: aliis aer, cujus afflatu et reflatu animantia consistunt: aliis aqua generandi facultatis ergo, quæ inesse illi fertur; aliis denique terra, quod ex ea animantia omnia ortum habeant, atque in eam de-
C duo resolvantur.

CAP. VII.

De Ideis et Cælo.

Et Plato quidem ideæ primæ nomine intelligentiam et inenarrabilem phantasiam, illamque adeo imaginationem qua mundum creavit: secundæ vero, beatarum mentium ordinem, mundique hujus, qui sensibus patet exemplar: tertiæ denique, generales illas rationes intelligit, quibus res a suis corporibus abstractas contemplamur, ut cum de homine, vel equo, vel bove sermo instituitur. At Aristoteles ideis substantiam tribuit, nec eas, uti Plato, per se vique sua subsistere censet. Ideo ipse cælum quintum corpus esse longe diversa ab elementis natura præditum auctor est. Cælum certe Platoni id esse videtur, quod in quatuor elementis maxime præluet. Terrestria enim corpora ille infima elementorum parte, ut quæ omnium crassissima sit matericque plus habeat, cælum autem maxime luminosa eorumdem parte constare autumat. Cæterum Aristoteles rationem quoque adfert, quare cælum corpus esse quintum sibi videatur, quippe quia directus elementorum sit motus, cum cælum in orbe feratur. Itaque diversi motus ergo, diversam illi quoque a quatuor elementis substantiam assignat.

CAP. VIII.

De Stellis, Sol et Luna an planetæ? Planetarum ordo, motus et concentus.

De stellis etiam errantibus et fixis uterque disserit. Et Plato quidem unam omnium eandemque substantiam, id nimirum quod in quatuor elementis maxime perluceat, esse ait. Aristoteles autem quinti corporis nomine et cælum et stellas omnes complectitur, propter motum scilicet, quem diversum a quatuor elementis habent. Porro cælum istud, quod quintum corpus appellat, quid re vera sit, nequaquam definit. Sed ex opinione et conjectura tantum loquitur. Verum enimvero quamvis septem errantes vulgo vocentur, quinque tamen duntaxat revera sunt: neque enim solis et lunæ cursus erraticus est; at errantes stellæ ideo appellantur, quia nunc stare, nunc progredi, denuoque regredi videntur. Atque inerrantium quidem ordo longe sublimius quam errantium eminent: inerrantesque adeo ipsæ non in una et eadem corporis ætheri superficie sitæ sunt et feruntur: imo aliæ aliis sublimiores apparent. Fixis errantes succedunt: in quibus prima Saturno, secunda Jovi, tertia Marti, quarta Soli, quinta Veneri, sexta Mercurio, postrema Lunæ sedes assignatur. Infra lunam quatuor elementa, nimirum ignis, aer, terra, et aqua, ordine suo singula jacent. Sunt autem cuilibet errantium præfixa tempora, quibus moveantur. Saturnus enim, cui ut cæteris altiori maximus orbis permetiendus est, cursum suum triginta annorum spatio conficit. Jupiter celeri cursu spheram suam annis duodecim, Mars duobus ac semisse permeat. Solis, Veneris, et Mercurii cursus idem, isque annus est. Luna post vicesimum nonum diem et semissem cursum redintegrat. Quod si quis hujusmodi numerorum arcana rimari velit, hinc facile quanta sit architecti sapientia deprehendet: quod nimirum concentuum rationes omnes in his elucescant: eorum, inquam, qui vulgo διὰ πᾶσῶν, διὰ πάντε et διὰ τεσσάρων appellantur.

CAP. IX.

Judicii supremi tempus. Planetarum ἀποκατάστασις. Astrorum synodus, diluvia.

Tametsi autem ex Evangelii oraculo ⁴, diem et horam supremi judicii nemo cognoscat, præter Patrem, et Patri cœternum Filium, atque adeo Spiritum, qui ex Patre (Filioque) procedit: Græci tamen novis quibusdam demonstrationibus perspicuam facere conituntur. Quo id autem modo, sic accipe. Saturnus maximam suam ἀποκατάστασιν ducentis sexaginta quinque annis: Jupiter, quadringentis viginti septem: Mars, ducentis quatuor: sol, mille quadringentis sexaginta uno: Venus, mille centenis quinquaginta uno: Mercurius, quadringentis: luna, viginti quinque conficit. Cosmica

A vero ἀποκατάστασις exactis ter mille ducentis supra centies et septuagesies quinquies dena annorum millia peragitur: tuncque adeo synodus quædam conventusque stellarum omnium ad tricesimam Cancræ mansionem, sive Leonis primam celebratur: nec ita multo post generali diluvio mundus obruitur. Aiunt præterea in annorum stellæ cujuslibet minorum apocalastasi specialia quædam diluvia obtingere. Cuilibet enim erraticæ stellæ suos annos maximos, medios et minimos esse.

CAP. X.

De solis, lunæ, terræque magnitudine et intervallo.

Philosophorum porro nonnulli, inter quos Aristarchus astronomus, aiunt majorem soli cum terra rationem esse, quam sex millibus octingentis cum quinquaginta novem: ejusdemque diametro vicissim majorem cum terræ diametro rationem esse, quam novemdecim cum tribus. Ad hæc solis diameter octuplo lunæ diametrum superat, intervallumque adeo quo sol a terra distat, octuplo majus est, quam intervallum quo luna ab eadem disjungitur. Quin etiam soli cum luna ratio major est, quam quinque millibus octingentis duobus cum uno.

CAP. XI.

De solis et lunæ eclipsi.

Cæterum ad solis et lunæ defectus quod attinet, qui paulo subtilius ista rimati sunt, eclipsin in sole proprie dici posse negant (cum solis lumen nullo tempore deficiat), caliginem autem et obtenebrationem admittunt, quæ tum demum percipiatur, cum in eclipticis conjunctionibus luna illi ad perpendicularum opposita fuerit: tunc enim oculos nostros, qui sublunarem regionem incolimus, tenebricosum solis lumen obumbrat. Astronomi præterea digitis duodecim lunæ corpus dimetientes, alias quidem toti ipsius corpori solis radius adversos, alias vero etiam paucioribus duodecim obijciunt. Cum enim luna sublimiore orbe circumvehitur, eo scilicet qui soli propinquior est, parum abest, quin tenebras illi offundere videatur: cum autem pleno orbe, justaque sui magnitudine constans inferiora permeat, tunc scilicet oculos illa nostros splendore suo perstringit, et integro soli opponitur. Eodem objectu atque interventu umbræ terræ lunam deficere dixerunt. Nam terra lumine solis illustrata umbram non eam quidem cylindricam, seu rotundam, qualis est columnæ figura, sed conoidem seu turbinatam facit. Κῶνος enim, qui et στροβίλος, id est turbo, dicitur, ex lata planitie in mucronem exacuitur. Umbra terræ ita proculdubio se habet, cujus rei causa perspicua est. Quoties enim corpus aliquod ab ejusdem corporis magnitudine lumen accipit, cylindrica: quoties vero a minoris, conoides umbra, seu turbinata

⁴ Marc. xiii, 32.

consurgit. Unde efficitur, ut cum sol tellure sit A major, eamque suis radiis illustret, turbinatam quoque umbram efficiat. Itaque luna tunc nobis obscura, deficientique similis videtur, cum in umbram telluris inciderit. Quod si in umbræ ipsius radicem seu meditullium indicat, omnino deficit: si vero in verticem, obscurior efficitur: quia nimirum quo conoides umbræ planities latior, eo vertex contractior est.

CAP. XII.

De solis, lunæ, astrorumque qualitatibus.

Hæc quoque scitu non indigna sunt, ut quæ a primi nominis philosophis sancita fuerint. Plato certe corpus ætheris universum ex igne, terra, Cæterisque duobus elementis constituens, calidum B solem esse dixit. Aristoteles autem corpus hujusmodi diversum quoddam a quatuor elementis statuens, neque calidum solem, neque alia ulla qualitate præditum esse ait, sed et λείκρον φωτός, seu canistrum luminis appellat. At vero hic roget quispiam, qui fieri possit, ut sol caloris expers calafaciat? Quoniam movet, quamvis moveatur et ipse, exhalationem, et aera qui terræ circumflua est, atque exinde in causa est, ut subjecta corpora incalescant. Exhalationis porro et naturam et nomen primus invenit atque indidit, exhalationem inquiens vaporem eum calidum et siccum, velutique fumosum esse, qui a terra sursum emittitur. Hæc ita ipsa exhalatio fumosa, cum jam præ levitate ad lunam usque pervenit, deinde in partes diducta est, succenditur, ignique persimilem se C nostris oculis exhibet: atque adeo subjectam sibi substantiam calefacit. Quod autem ex motu calor nascitur, id ex jaculorum cuspidibus perspicuum est. Plumbum enim, quo communis sunt, ipso motu solvitur, et colliquescit. Atque Græci quidem soli lumen ab initio, et quidem natura ipsa inesse aiunt. Anaxagoras vero solidum lapidem ex universi circumvectione elisum et inflammatum denuo levigari, et in stellas cœlestes coalescere tradit. Idem foraminibus instar pumicis et spiraculis scatere stellas, atque nonnunquam cœlo delabi auctor est: quibus dictis fidem conciliaturus, adfert corpus illud ignitum, rotunda forma, quod cœlo quondam in αἴθρῃ fluvium decidit. Alii solem D et lunam nubes æthereas inflammatas: alii solem ipsum massam candefactam esse dixerunt. Verum enimvero cum Mosis historia solem, lunam et stellas a mundi opifice Deo primum creationis initium habuisse dicimus, non quod ille alio lumine egeret, sed ne lumen illud iners otiosumque maneret, quod idcirco primo statim die creavit. Inquit enim Scriptura, *Dixit quoque Deus: Fiat lux, et facta est lux* ⁵. Cæterum nihil aliud ignis est, quam lumen ipsum. Luminaria vero non sunt lumen ipsum, sed luminis receptacula.

⁵ Gen. 1, 3.

CAP. XIII.

De solis et lunæ cursu, annique ratione.

Sciendum præterea est, lunam integram, hoc est quindenariam ab opifice creatam; suis enim numeris absolutam esse conveniebat. Quarto autem die creata est. Itaque diebus undecim solem prævertit, siquidem a quarto ad decimum quintum undecim dies intercederunt. Quo fit ut unoquoque anno duodecim menses lunæ, undecim dierum spatio, duodecim solaribus mensibus minores deprehendantur. Solares enim diebus trecentis sexaginta quinque cum quadrante constant, ex quo per quatuor annos composito dies unus absolvitur, quem Bissexulum vulgo dicunt, illeque adeo annus diebus trecentis sexaginta sex constat. At lunares anni trecentorum quinquaginta quatuor dierum sunt. Ex quo enim luna emergerit, seu orbi suo restituta fuerit tantisper augebitur, dum ad dies quatuordecim atque quadrantis semissem pervenerit, a quo nimirum tempore deficere incipit, ad nonumque et vicesimum diem cum semisse deficiendo progreditur. Perfecta igitur, justaque sui magnitudinæ constans, luminis expers est denuoque soli conjuncta redi-viva consurgit, et redintegratur: quod certum proculdubio resurrectionis nostræ monumentum est. Itaque singulis annis dies undecim soli re-pendit, ita ut Hebræis tertio quoque anno mensis ἐμβόλιμος, seu intercalaris, confletur: annusque adeo ille tredecim mensibus, ex undecim dierum adjectione, constare deprehendatur.

CAP. XIV.

Solis, lunæ et stellarum materia, ignis natura.

Perspicuum autem est, solem, lunam et stellas ex lunæ globo constare. Vasorum enim instar lumen sibi postea superadjectum exceperunt. Horum profecto cujusmodi natura sit, nescimus. Sunt qui ignem nisi in materiam aliquam agat, conspicuum esse negent: unde fit, ut extinctus evanescat. Alii extinctum in aerem mutari contendunt.

CAP. XV.

De zodiaco, planetarumque domibus, et elevationibus.

Zodiaci porro circuli motus obliquus est, atque in sectiones duodecim dividitur, quæ vulgus ζώδια seu signa vocat: quorum singula denariis tribus trigintaque partibus constant. Pars autem quilibet sex minutis complectitur, ita ut cœlum pars seu mansiones trecentas sexaginta habeat. Hemisphærii, quod supra terram exstat, centum octoginta, totidemque ejus quod sub terra est, partes enumerantur. Cæterum planetarum domus hæc traduntur, Aries et Scorpius Martis. Taurus et Libra Veneris. Gemini et Virgo Mercurii. Cancer Lunæ. Leo Solis. Sagittarius et Pisces Jovis. Saturni denique Capricornus et Aquarius. Elevationes

eorumdem sic habent: Solis Aries. Lunæ Taurus. A Jovis Cancer. Mercurii Virgo. Saturni Libra. Martis Capricornus. Veneris Pisces.

CAP. XVI.

De lunæ figuris decem.

Lunæ quoque figuras sic habeto. Synodus seu conjunctio est, cum in ea parte fuerit, quam sol occupat: Conceptio cum a sole ad quindecim partes abcesserit: Ortus, cum *μηνοειδής*, hoc est falcata, lunatave secundo apparuerit, vel cum ad sex septemve partes abcesserit; *Διχότομοι* duæ, hoc est dividuæ, cum ad nonaginta: *ἀμφικυρτοι* duæ, hoc est utrinque gibbosæ, cum ad viginti supra centum: *πλησιφαείς* hoc est plenilunares seu perluminosæ duæ, cum ad centum quinquaginta; *πανέδηνος* seu plenilunium integraque lunæ facies; B cum ad centum octoginta partes abcesserit. Duas autem diximus, hoc est unam quæ crescat, alteram quæ deficiat. Duorum porro dierum et semissis spatio signorum unumquodque lunæ percurrit.

CAP. XVII.

De septem planetarum zonis et cursu, una cum loci Davidici Psalm. viii, 6: Lunam et stellas quæ tu fundasti, explicatione.

Ex ipsa cœlestium globorum universitate septem planetas esse aiunt: qui motu a cœlesti diverso moventur: qua ratione planetarum quoque nomen adepti sunt. Nam cum cœlum ab Oriente ad Occidentem moveatur: illi contra ab Occidente in Orientem rapiuntur; cœlumque adeo ipsum rapidissimo suo motu septem planetas circumvehit, quæ his vulgo nominibus censentur: Sol, Luna, Jupiter, Mercurius, Mars, Venus, Saturnus. In singulis autem cœli zonis unus aliquis e septem planetis volvitur: in prima quidem, quæ et suprema, Saturnus: in secunda, Jupiter: in tertia, Mars: in quarta, sol: in quinta, Venus: in sexta, Mercurius: in septima, quæ omnium quoque infima est, luna. Irrequieto itaque et indesinenti cursu decurrunt, eo nimirum, quem eis mundi Opifex præfinivit, et prout illos fundavit, ut divinus ille Davidides exclamat, *Lunam et stellas, quæ tu fundasti*: eo enim quod *fundasti* dixit, soliditatem utique nulli obnoxiam mutationi, ordinem præterea, et *εἰρημὸν* seu consecutionem illam significat, quam a Deo acceperunt. Illas enim in tempora, in signa, D et in annos disposuit.

CAP. XVIII.

De quatuor tropicis sive solstitiis.

Quandoquidem solstitia quatuor per solem constituuntur, primum quidem vernum, in quo Deus universa creavit, cujus quidem rei flores in eo etiamnum emergentes et pullulantes certo indicio sunt, alio nomine solstitium æquinociale dicitur, quod certe diei noctique duodecim horas ex æquo

dispertiens ex solis orientis medio constituitur; justa temperie prædium est, sanguinem auget, calidi et humidi particeps, hiemi denique et æstati medium interjacet: illa quidem calidius et siccus, hac vero frigidius. Ea porro anni pars a vicesimo primo die Martii ad Junii vicesimum quartum. Deinde solis ortu paulum exaltato, ita ut in septentrionalem plagam vergat, tropicus æstivus succedit, ver et autumnum medius intersecans, et ab illo calorem, ab hoc frigus percipit, nam calidus et siccus est, flavam bilem auget. Ejus porro maximus dies horis quindecim, nox minima novem horarum interstitiis absolvitur. Ipse autem a Junii vicesima quarta ad vicesimam quintam Septembris procedit: tum deinde sub medianm solis ad nos redeuntis ortum tropicus autumnalis vicem æstivo, retenta quadam frigidi et calidi, itemque siccici et humidi moderatione, rependit: atque æstivo quidem hibernoque tropicis intermediis, ab illo calorem, ab hoc frigiditatem mutatur: nam frigidus et siccus est, atramque bilem auget. Hic alter æquinocialis tropicus diurnis horis duo decim, totidemque nocturnis constat, atque a Septembris vicesima quinta ad Decembris vicesimam quintam protrahitur. Cum vero sol ad minimum infimumque hoc est meridianum ortum prolapsus est, tandem tropicus hibernus emergit, frigidus quidem ille et humidus, quique autumnali et verno medius interjacet, illius quidem frigiditatem, hujus vero calorem ex æquo referens. Tropici hujus dies minima novem horarum, noxque maxima quindecim spatio decurrit: pituitam auget, a Decembrisque vicesima quinta ad Martii vicesimam primam extenditur. Sapienter enim ab ipso mundi Opifce provisum est, ne ab extremo vel calore vel frigore, vel siccitate, vel humiditate, in extremam contrariarum qualitatum aliquam delati, in graviores aliquot morbos incurreremus. Nam repentinæ mutationes periculosæ et lubricæ vulgo feruntur. Hoc itaque pacto sol tropicos, et per eos annum, dies denique noctesque digerit; illos quidem ortu suo supraque terram vectus, has vero cum subterranea loca permeat, aliisque luminaribus, lunæ, inquam, et stellis, fulgorem impertit.

CAP. XIX.

Signa, menses et προγνωστικά.

Cœlestia porro signa ex stellis et ipsa conflata esse, motuque soli, lunæ, et reliquis quinque planetis contrario moveri aiunt, utpote quæ septem ipsi planetæ percurrant. Itaque sol in unoquoque signo mensem integrum immoratur, duodecimque mensibus signa totidem percurrit, quorum quidem atque mensium illis peculiarium hæc nomina sunt: Aries Marii mentis vicesima die, Taurus vicesima tertia Aprilis, Gemini vicesima tertia Maii, Cancer

vicesima quarta Junii, Leo vicesima quinta Julii, Virgo vicesima quinta Augusti, Libra vicesima quinta Septembris, Scorpius vicesima quinta Octobris, Sagittarius vicesima quinta Novembris. Capricornus vicesima quinta Decembris, Aquarius vicesima Januarii, Pisces denique vicesima Februarii solem excipiunt. Singulis autem mensibus luna duodecim Zodiaci signa percurrit, ut quæ longe illis inferior et citatissimo ipsa cursu prætervehatur. Quemadmodum enim si circulo circulum inseras, interior exteriore minor deprehenditur, ita et lunæ, tanquam inferioris, rursus multo contractior est, citatiusque multo conficitur. Jam ex astrorum hujusmodi ortu et occasu, accessibus et recessibus, imo etiam progressionibus et regressionibus Chaldæorum et Græcorum, insuper et impiorum astrologorum (2) alii quidem res humanas regi et gubernari, alii vero, qui et modestiores, Christianismi scilicet prætextu ex iisdem futurorum signa elici affirmant. Unde etiam Arietinum, Taurinum, et cæterorum id genus nomina priscis temporibus ratione cujusque signi habita, quo quisque perruptis alvi maternæ claustris solem objectum haberet, inoleverunt.

CAP. XX.

De stellarum motu. Itemque de luna.

Quidam philosophorum hæc quoque de stellis tradiderunt. Atque inerrantes quidem stellas Aristoteles eumque secuti, cælo affixas esse, et ita cum illo circumvehi asserunt, ut ab illo divelli nequeant. Itaque cum cælum abortu ad occasum referatur, eodem etiam illas cum cælesti corpore moveri: errantes vero divina moderatrice providentia contrario motu, parique velut libramento obfirmatas contra venti: ne forte circumvectionibus et circumvolutionibus assiduis confringantur, proprii naturalisque motus ratione, quo ab Occidente in Orientem rapiuntur, rursusque ab Oriente in Occidentem una cum cælo revehuntur. Ex quo fieri, ut sol motu proprio nunc ad Septentrionem, nunc ad Meridiem vergens quatuor anni tempora compleat: qui idem cum cælo ab Oriente in Occidentem delatus dierum et noctium discrimina parit. Inerrantium porro stellarum nullam esse, nullam quoque errantium, luna duntaxat excepta, quæ lumen a sole mutuatur: quapropter etiam pars ejus illustrata solem semper adversum habet. Neque vero unquam luna prorsus luminis experta est, sed semilunari lumine semper illucet. Igitur in synodis, seu conjunctionibus gibbus ejus ille nobis objectus lumine caret: vertex vero superior luminosus est. In pleniluniis autem totum ejusdem quod in nos vergit hemisphærium collucet, nec superius lucis exorsus est. Illo vero tempore quod conjunctionem et plenilunium interjacet, pro ut a sole distat, μηνοςεδής lunata, διχότομος di-

vidua, et ἀμφικυρτός utrinque gibbosa et repanda est. Nam vel dimidia minus, vel dimidia, vel etiam plus quam dimidia sui parte illuminatur.

CAP. XXI.

De vacuo.

Philosophorum præterea nonnulli vacuum quoddam etiam introduxerunt, idque corpore prorsus destitutum, quasi quoddam chaos infinitum demonstrant, idemque ante mundum fuisse contendunt: creatis deinde elementis universa corpora ambitu et circumvectione cæli concluderunt, nihil interius vacui relinquentes. Quod autem exterius est, atque adeo extra ipsam cæli circumvectionem, id demum omne vacuum esse, et infinitum, quantum quis in infinito loco imaginari possit.

CAP. XXII.

Ecquod elementum primo productum.

Ad hæc Moses quidem, cui se Deus videndum præbuit, in ortu mundi cælo et terræ primas assignat. Græcorum vero sapientes alia in hæresi fuerunt: quorum alii terram primo loco, tanquam cælestis orbis centrum statuunt. Quandoquidem in solido circulo centrum prius et antiquius est. Alii verò mundi universitatem in quatuor elementis et quintum corpus cæleste dividunt: elementorumque tetradem, seu quaternionem, ab ipso æthere moveri autumant. Ætheris porro pulcherrimam partem cælum esse, quod primo etiam loco in rerum naturam productum arbitrantur. Quicunque autem ingenitum esse mundum asseruerunt, idem quoque ex consequentia de ipsa universitate asserunt. Potior vero sententia mihi videtur, ut cælum tanquam corpus præstantius et nobilius, quodque ambitu suo cætera complectatur, primo quoque loco productum fuerit.

CAP. XXIII.

De cometis, et fulgoribus illis, qui διάττοντες ἀστὴρ dicuntur.

Ut autem perceptis illis quoque passionibus seu affectionibus, quibus cælum affici philosophorum monumenta tradunt, multarum inde rerum experientiam, atque eorum etiam quæ sunt cognitionem tibi compares, cometas fieri aiunt, cum exhalationis pars aliqua inflammatur. Nam si concretio illa tenuior sit, quod accensum est celeri cursu rapita, isque evadit qui vulgo διάττων ἀστὴρ dicitur, hoc est stella trajiciens quæ nihil aliud est, quam ignis trajectio, seu fulgor cælestis emicans: si vero crassior materia subsederit, ibi scilicet candentis ignis semina foventur, cometamque seu crinitam stellam efformant. Cometarum porro figuræ variæ pro varia materiæ inflammatione, feruntur. Nam vel sola sui longitudine materia exardescit, vel cometa gignitur, quem vulgo δοκίαν, hoc est tr-

(2) *Elnophronas* vocat infra lib. iv, c. 42, hæreticis quoque accenset.

hem igneam vocant : vel longitudine atque latitudine, et tunc fit, qui proprie cometa dicitur : vel ab inferiori parte quædam velut micantes scintillæ promuntur, tuncque demum *πρωγωνίας*, hoc est barbatus cometes appellatur. Atque de cometis hæc tenentur.

CAP. XXIV.

De pluvia, nive, grandine, et quæ ex vapore fiunt.

Vapor autem, cum sit humidus calidique participes, simul atque superiora petit, mutatur, et in aquam colliquescit : et siquidem copiosior paulo densiorque deferatur, pluviam ei vero rarior, stillam procreat : quod si concreseat, in nivem, sin a mutatione statim concretio fiat, in grandinem evadit. Atque hæc quidem sunt, quæ vapor in superiore aeris regione levigatus efficit : qui si deorsum, seu in infima terræque proxima parte aeris præ crassitudine seu densitate restitet, aut in rorem mutatur, aut in gelu concrevit. Cæterum ros eo potissimum tempore, quo cælum serenum et sudum est, atque in locis maxime tepentibus : pruina vero in frigidioribus coalescit, atque ros quidem cum meridionalium ventorum : pruina vero, cum septentrionalium flatus prævalet. Grando autem partibus anni calidioribus, vere nimirum et autumno, sæpe etiam æstate condensatur : propterea quod calidum et frigidum ita natura comparata sunt, ut se mutuo comprimant et coerceant : adeo ut si exteriora calor occupet, in interioribus frigus delitescat, et contra. Itaque in partibus anni calidioribus frigus calido extrinsecus objectum grandinem conflatur.

CAP. XXV.

De iride, halone, pareliis, et virgulis.

Quod ad irin pertinet, qui a multis arcus appellatur, naturali quidem substantia prædita non est, quippe quæ simulacrum quoddam inane, phantasmaque sit, quod videntium oculis tunc objicitur, cum solis radii quasi prociidunt et reflectuntur, arcusque adeo speciem præ se ferunt. Porro quælibet iris triplici colore distincta est. Ejus enim zona interior, punicea : secunda, viridis : tertia cærulea et quasi purpurea est. Consurgit autem ex inæqualitate et dissimilitudine nubium. At halones seu coronæ quarum rotunda semper figura, nec iridum D orbe minor apparet, circa lunam sæpe noctu, sæpe etiam interdum conspiciuntur. Addunt physiologi, quique naturæ arcana scrutantur, et parelios, seu solis imagines, et *ῥαδδους*, hoc est virgulas : atque has quidem ex nubium inæqualitate fieri, tricoloresque, ut et iridas, esse : parelios autem albos, ut et halonas, asserunt.

CAP. XXVI.

Christiana et philosophica terræmotus causa.

Cæterum terræmotus a Deo ideo fieri dicimus, ut hominibus terrorem innotiat, et ad saniores men-

tem revocet : quemadmodum ipse quoque Davides canit : *Qui despicit in terram, et concutit eam*. Philosophi vero causam illorum a ventis repetunt, si forte cum e terra sursum feruntur, contingat, ut flatus aliquis velut extrinseca quædam exhalatio, subterraneis reflans sese meatibus insinuet : qua etiam de causa serena tempestate terræ motus accidere, eaque adeo frequentius loca infestare solent, in quibus mare rapidius fluit, tellusque mollis et laxa cavernis et cuniculis scatet. Porro solem ipsum terræmotus tempore tenebri- cosum et obscurum esse affirmant : quia nimirum ventorum tunc in terram remeare flatus incipit, a quo liquidior aer interim et serenior efficitur.

CAP. XXVII.

De ventis.

Verumenimvero de ventis idem quoque Davides ita canit : *Qui educit ventos de thesauris suis*. Prisci vero philosophi ventos in universum quatuor esse affirmant, Subsolanum, Zephyrum, Notum, et Boream, quorum Subsolanus et Zephyrus non ita vehementes sint, Notus vero et Boreas infestissimam tyrannidem exercent. Quæ cur flant, his rationibus innituntur, quod sol nec australes nec septentrionales plagas calefaciat : quia nec in arctico nec in antarctico polo semper versatur (unde fit, ut frigidæ ex æquo et humidæ sint, multisque adeo imbribus indicem exortis, multus quoque vapor, isque fumosus consequatur : quæ res in causa est, ut Boreas et Notus tam impetuosis flatibus ferantur). Contra vero cum in regionibus, quæ vel in Orientem vel in Occidentem vergunt, sol crebris anfractibus moveatur, multum ibi frigoris suboriri non sinit.

CAP. XXVIII.

De fulmine, turbine, tonitruo, procella, etc.

Fulmen porro nullam in se inflammationem habet, quippe quod aerem ingenita sibi levitate et tenuitate referat. Unde id etiam nominis sortitum est, ut sit *κραινός*, quasi *εὐκράης*, quia præ levore suo minime adurat. Prester vero, hoc est turbo acensius, cum ex nube substantiam materia crassissima constantem habeat, eamque incendat et inflamet, indè fit, ut incendiis et conflagrationibus idoneusevadat. Presterem autem ventus etiam præcedit, cujus rei certo id indicio est, quod fulmine jamjam tangendum est, quia prius vento concutitur. Presteris enim ventus ferire, quia sulphureus, et concutere solet. Neque vero ventus ille prester solummodo præcedit, sed etiam comitatur et subsequitur, dispersusque et in levissimos flatus diffusus tonitrus et fulgetras excitat : et, si quidem inflamet, vel fulmen, vel fulgur, vel prester : sin secus, *ἐκνεφλάν* et *τυφώνα*, hoc est procellam et vorticem ciet. Porro hæc omnia ad inflammationem et adustionem referantur.

CAP. XXIX.

De corporum resurrectione et animorum immortalitate.

De corporum resurrectione nulla Græcorum placita, de animi immortalitate permulta reperiuntur. Illi enim et pœnas apud inferos pro iis quæ in vita male quis gesserit, et λειμῶνας ἀσπίδελος, hoc est prata asphodelo virentia, et Elysios campos fingunt: quibus illi post mortem donentur, qui præclare se in hac vita gesserint. Atque Græcorum quidem de iis quæ sunt in rerum natura sententiæ, quoad ex multis paucasermone percurrere licuit, ita se habent.

CAP. XXX.

De Judæismi auctoribus.

Judaismus autem ab Abrahamo originem, circumcisionis interventu, duxit. Auxit eundem Moses, qui septimus ab Abrahamo Judæis rebus præfuit, legis beneficio, quam a Deo in Sina monte acceperat. Ornavit postea Davides ex tribu Benjamin, ubi primum Sauli successit, cumque jam quadraginta annos Judæis imperasset, virtute scilicet et sapientiâ præcellens, quippe qui numine divino afflatus esset, suorum terminos dilatavit. Ejus enim manum Deus in mari extendit, et in fluvio dexteram ejus.

CAP. XXXI.

Hæreseon et seditonum Judaicarum origo.

Cum ergo eo claritatis Judaicum genus excrevisset, Hierosolymamque Davides et Salomon mœnibus cinxissent, atque aggeribus ipsa mœnia circumvallassent, templum denique ubivis gentium percelebre Salomon ædificasset, quidam sua Sione minime contenti, Hebraicum imperium propalam seditionibus suis adulterarunt: ut major in illorum rep. perturbatio primis illis temporibus non fuerit, quibus nimirum Judices tribubus Judaicis jura dicebant.

CAP. XXXII.

Duodecim tribuum in duos ducatus sub Roboamo divisio.

Mortuo itaque Salomone duodecim tribus, quæ unius antea imperio rogebantur, in duos ducatus divisæ sunt. Cum enim Salomonis filius Roboamus mortuo patri in imperium successisset de senioribus et morosa responsa daret, qui populi nomines supplices ad illum confugerant, divisæ sunt tribus. Atque sub ejus imperio ultima quidem tribus perseveravit. Undecim vero reliquæ apostatam Jeroboamum, qui e Samaria in Judæam invaserat, secutus sunt. Atque illi quidem qui Salomonis filio morem gerere perrexerunt, Judæ: qui vero Jeroboamum Nabati filium regem sibi creaverunt, Israelis nomine dicti sunt. Cæterum Roboamus septemdecim annis Israeli præfuit, nimirum usque ad Jechoniæ tempora, qui et Sedecias appellatus est. Temporibus autem illis qui regem utrumque

A interfluxerunt, a vero Dei cultu aberrantes Israelitæ diis alienis sacra fecerunt. Cum primum enim conflabiles auro vaccas ignavis et hebetibus adorandas Jeroboamus proposuit, mox etiam in obscuris locis et lucis victimas multas obtulerunt, Baalamque tanquam Deum colere cœperunt.

CAP. XXXIII.

Captivitas. Esdras Babylone in Samariam idololatris inhabitabilem mittitur.

Verim enimvero cum Hierosolymis expugnatis, temploque incenso Nabuchodonosor victor populum, regnante tuoc Jechonia, captivum sibi mancipasset, Judæi per legatos a Babyloniolorum rege exorarunt, ut ex suis aliquot in Israeliticam regionem mitteret, ne forte diutius deserta et neglecta silvesceret, atque feris tantum latibula præberet. Ille itaque gentium sibi subditarum quatuor, nimirum Cuthæos, Cuddæos, Sepharveræos, et Anegoganæos eo colonos misit. Qui simul atque cum tutelariis idolis in Samariam pervenerunt, ibidemque sibi domos exstruxerunt, a feris elsumpti sunt. Quocirca per legatos ab Assyriorum rege petierunt, aut ad ferarum internecionem auxilium mitteret, aut colonia excedere sibi cum bona ejus venia permitteretur; admiratione interim summa ducti, qui fieri potuerit ut quisquam retroactis temporibus Samariam incoleret. Rex ergo iis ad se accersitis, qui inter Hebræos excellere videbantur, interrogavit quid causæ esset, quod Samaria tot a feris infestaretur, atque adeo coloni, quos illo miserat, tam misere perirent. Responderunt Hebræi fas non esse, ut regio illa idololatris cederet, cujus incolæ pristini Mosaicam legem observaverint. Illis itaque rex integrum fecit, ut aliquem in Samariam mitterent, qui Mosis ibi legem profiteretur. Illuc ergo quidam sacerdos, Esdras nomine, secum legis exemplar exscriptum deferens, circiter annum a captivitate tricesimum, contulit.

CAP. XXXIV.

Samaritanorum hæresis.

Porro Samaritani, si quis interpretetur, idem quod custodes significant. Hique adeo primi exorti sunt, qui Judæis consentanei essent in iis, quæ de Deo apud illos circumferuntur. Solum autem Pe-tateuchum edmittunt. Mortuorum resurrectionem improbant. Spiritum sanctum nullum admittunt. Et quamvis idololatræ re vera sint, summa tamen illis, ne tales videantur, cautio est. Hierosolymis enim una cum cæteris Hebræis adorare dedignati, in monte Garizin et sacra faciunt, et orant. Eo in loco quatuor nationum, quæ (ut jam monuimus) illo coloniam ex Assyria deduxerant, idola delatescere ferunt.

CAP. XXXV.

In quibus quatuor Samaritanorum sectæ conveniunt, in quibus non.

Ex his autem Esseni, Sebæi, Sorotheni, et De-

sitheï in quibusdam dogmatis consentanei, in quibusdam contra dissentanei provenerunt. Esseni enim Augusto mense Azyrna (in quo cum Sabuæis conveniunt), Scenopegian vero. cum Azyrna Judæi, Pentecosten denique in autumno celebrant. At Sebuæi eodem ritu quo Esseni et Sorotheni dies festos colunt, a Dositheis autem dissentiunt. Sorotheni ut in cæteris cum Essenis et Sebuæis conveniant, eundem certe ritum in festis celebrandis quem Dosithei observant. Festorum enim celebrandorum illis Sorothenisque et Dositheis eadem quæ cæteris Judæis ratio est. Dosithei certe, ut resurrectionem fateantur, et in festorum celebritate Sorothenis consentanei sint, privatim certe apud illos perique ab animatorum esu, nec pauciores a nuptiis post liberos semel susceptos abstinere, nec desunt qui virginitatem profiteantur. Hujus sectæ Dositheus auctor fuisse perhibetur, qui Hebræus genere, singularique præditus eruditione cum frustra contendisset, ut in iis quas *δευτερώσεις* illi vocant, primas consequeretur, ad Samaritanos descendit, atque hujus hæreseos auctor fuit. Verum enim vero cum nimio philosophiæ amore teneretur, in antrum quoddam recessit, ubi dum jejuniis temere vires attenuat et infirmat, tandem panis et aquæ penuria moritur. Omnes itaque hujusmodi vitam suam ita instituerunt, ut circa res agendas paulo solertiores essent.

CAP. XXXVI.

De Essenis in specie.

Esseni in super amore virtutis a nuptiis, ita ut qui maxime, abstinerebant, divitias pro nihilo ducebant, una denique vescebantur. Privata enim publicos in usus comportabant, turpe rati si quis privatim quid divitiarum possideret, apud quos scilicet fraternitatis nomine bona commiscebantur, et communes in usus depromebantur. Apud eosdem squaloris studio usus olei nullus erat: candidus illis color ardebat: vestem aut calceos recentes non nisi prioribus detritis induebant. Unum aut etiam alterum in commune procuratorum habebant. Nullus inter illos emptioni, nullus venditioni locus, sed expositis egenti suis omnibus quilibet id ab illo vicissim recipiebat, quod sibi deerat. imo vero alienis uti absque mutua gratificatione poterant. Ante solis ortum summa illis cautio erat, ne profani quid effutirent. Ad horam usque quintam operabantur. Deinde in unum conveniebant, lotisque frigida manibus in cœnaculo convivabantur. Promus panes, coquus ex uno et eodem edulio ferculum, præeunte precibus sacerdote, singulis apponebat. Non clamore ædes, non tumultu confundebantur. Alternis inter se perque vices colloquebantur. Sua vero absque procuratorum assensu et præsentia nemini erogabant. Iræ ut promi, ita excaescentiæ condi æquissimi. Fidei doctores. Pacis ministri. Quidquid dixerant majoris quam jusjurandum ponderis erat. Jura-

mentum ipso perjurio deterius existimabant. Omnes Scripturas evolvebant, eas vero maxime ex quibus præcepta ad animos bonis moribus informandos utilia elicerentur. Ad se adeuntes probabant, eosque tandem fortitudinis et constantiæ specimine celebres in consortium ultro suum ascisciebant. In judiciis exactissimi juxta et justissimi. In congressibus et colloquiis mutuis exspere illis religio erat. In primis autem mala obfirmato animo nihili faciebant, atque dolores quidem meditationibus superabant. Mors illis quæ cum laude et gloria obiretur, immortalitate ipsa potior erat. Quare multi si quando propter legem flagris cæderentur: neque lorariis adblandiebantur, neque lacrymabantur: imo vero et verbera ridebant, et tortores ipsos irridebant: animas profundere parati, ac si denuo easdem recepturi essent. Apud ipsos enim obfirmata hæc opinio invaluerat, corpora quidem corruptioni obnoxia esse, perituramque materiam qua constant: animas autem in ævum sempiternum permanere, quæ certe nescio quo naturæ lenocinio, quibusve illecebris ab æthere purissimo divulsæ, atque in corpora demissæ, illis tanquam carceribus coercerentur, tandem vero carnis hisce vinculis exsolutæ, et quasi diuturna servitute liberatæ, tunc utique gauderent, et in sublime ferrentur. Atque ut bonorum quidem animæ (qua in re Græcis consentiunt) amœna quædam loca supra Oceanum incolerent, quæ neque imbribus, neque nivibus, neque caloribus infestarentur, sed quibus ab Oceano levis aura zephyri aspiraret: malorum vero ad tenebrosa et hyberno frigore rigentis, denique supplicii omne genus nunquam desituris scatentia loca protruderentur. Et mihi quidem Græci eodem consilio fortibus viris (quos heroes et semideos illi vocant) Fortunatorum insulas consecrasse, impiorum contra animas Orco (quæ sceleratorum sedes est) addixisse videntur, ubi etiam Sisyphos, Tantalos, Ixionas, et Tityos quosdam meritis afflicti pœnis in fabulis est. Primum itaque perennes animas esse supponunt, deinde ad virtutum persecutionem vitiorumque fugam hominibus concessas affirmant, propterea quod viri boni, quandiu vivunt, meliores evadunt, certa spe adducti, fore ut post obitum in honore habeantur, sceleratorum contra affectus ita metu præpediantur, ut etiamsi in vita lateant, post mortem tamen certum sibi exitium expectent.

CAP. XXXVII.

Judæorum in septem sectas divisio.

Ex hujusmodi Essenorum vivendi ritu, ni mea me fallit opinio, nostrates Nazaræi pleraque sua instituta deprompserunt, quamvis et illa tempore interciderent. Cæterum tandem Judaismus in Sadducæos, Scribas, Phariseos, Hemerobaptistas, Nazaræos, Essæos, et Herodianos divisus est.

CAP. XXXVIII.

De Saducæis.

Et Dositheorum certe velut avulsio quædam fragmentumve Saducæi sunt. Saducæi autem quasi justii dicuntur. Sadoc enim Hebræis justus est. Hi porro mortuorum resurrectionem improbant, angelos non admittunt, Spiritum sanctum ignorant. In cæteris omnibus cum Dositheis conveniunt.

CAP. XXXIX.

De Scribis.

Scribæ autem legis δειτερωταί, hoc est secundarii denominantur, sive illi qui traditiones et cæremonias ad legem adjiciebant. Siquidem seniorum traditiones δευτερωταις appellabantur. Hi, ut in cæteris cum Judæorum vulgo convenirent, superfluis tamen nescio quibus observationibus addicti, urceos, pocula, patinas, et cætera id genus mensalia vasa, pugnoque facto suas ipsorum manus curiosiore superstitione abluabant. Vascula insuper ante perpurgabant, quam citos ex illis caperent. Dalmaticia, quæ nunc colobia dicuntur, purpuraque prætexantur, induti, phylacteria sua ostentabant, breves nimirum cartulas, quibus inscripta lex erat, quas illi pretiosis fasciis ornatas, auroque distinctas, tanquam Judæorum magistri, deferabant. Fimbriæ præterea ab illorum vestibulis promittebantur, quatuorque stolæ eorundem alis aurei corymbi, malorum puniceorum similitudine, affixi erant, quo tempore illorum quispiam continebat, aut virginitatem exercebat.

CAP. XL.

De Phariseis.

At Pharisei cultu religionis exteriori Scribas longe superabant, quorum alii tabulas sibi latitudine bipalmes subjiciebant, ut si quando sub noctem somno victi in pavementum procumberent, confestim expærgelfacti Numen precarentur. Alii calculos aut spinas sibi substernebant, alii ad præfinitum tempus in virginitate degebant, atque ita alii ad decimum, alii ad octavum, alii ad quartum usque annum perseverabant, donec in somnis ad Veneris furta stimulerentur. Bis in Sabbato, secunda nimirum et quinta feria, jejunabant. Porro Phariseorum nomen indepti sunt, ut qui ab aliis, præ hujuscemodi philosophiæ studio, sejuncti essent. Nam Phares Hebræis idem est, qui Græcis ἀρωρισμένος, et Latinis segregatus. Illi præterea mortuorum resurrectionem, angelos et Spiritum sanctum, contra Saducæorum dogma, constitebantur. Iidem fato et astronomiæ intenti a gravidis conjugibus abstinabant, quo facto se non fruendarum voluptatum, sed liberorum suscipiendorum gratia uxores duxisse significabant. Balnea apud illos femine velatis, quemadmodum et viris subligari præcinctis, permittebantur. Ut animis omnibus

⁷ Gen. XLIX, 10.

A immortalitatem tribuerent, bonorum certe tantum animas in alia transire corpora, malorum vero æternis addici suppliciis docebant.

De Hemerobaptistis.

CAP. XLI.

Hemerobaptistæ in hoc duntaxat a Phariseis et Scribis differebant, quod fieri non posse dicerent, ut quisquam salvus evaderet, nisi qui singulis diebus sacro baptisate tingeretur.

De Nazaræis.

CAP. XLII.

Nazaræi, qui (si vocabuli vim interpreteris) iidem sunt qui et ἀφροιστοι, id est, rebelles, patriarchas omnes, quorum in Bibliis Mosaicis mentio fit, Mosemque adeo ipsum recipiunt. Pentateuchum vero improbant, atque aliam Mosis legem datam fuisse contendunt, quo fit ut ab animatis omnibus abatineant, nullisque cruentis victimis in sacrificiis utantur.

CAP. XLIII.

De Essæis, et Elxai pseudopropheta, et ejus fratre Iezæo cum sororibus Martho et Marthana.

Essæi cuncta ex legis præscripto gerentes, ut supra dixi, aliis quoque præter legem scriptis utebantur. Abjectissimos id nominis et vilissimos significat. Illis Elxai quidam pseudopropheta, rerumque laudabilium corruptor, Trajani Romanorum imperatoris temporibus se conjunxit, qui Christi in carne adventum negabat, virginitatemque et continentiam detestatus ad nuptias exhortabatur. Elxai huic fratrem fuisse aiunt, qui Iezæus diceretur, posteaque, magni scilicet Constantini temporibus, una cum duabus sororibus innotuerit, quæ eodem quo ille genere prognatæ ferrentur, Martho scilicet et Marthana, quibus errore delibuti homines, tanquam deabus a divinu Elxai æmine prognatis, divinum cultum exhiberent. Cæterum Elxai potentiam occultam et arcanam significat. Et enim Hebræis potentia, Xai occulta dicitur.

CAP. XLIV.

De Herodianis.

Herodiani ab Herode Antipatri filio nomen cepèrunt. Antipater enim Ascalonites a Judæis captus et abductus Herodem illum suscepit, qui Christi temporibus pueros interfecit. Tandem Demetrio familiarissime conjunctus, Judæque procurator effectus, seipsum cum Herode filio circumcidendum curavit. Hic Herodes postea cum Jolio Cæsari, Antonio, et Augusto innotuisset, Judæorum regno præfectus est. Nonnulli ergo illum esse Christum arbitrabantur, Jacobi scilicet vaticini ad ducti, quod ita canit: *Non deficiet dux noster princeps de femore ejus, donec veniat cui repositum est* ⁷, idcirco Herodiani nominantur.

CAP. XLV.

Libri primi Epilogus.

Atque hæc quidem sunt hæreses quæ Christi in carne adventum præcesserunt, nec tamen omnes improbatæ sunt, ast illæ tantum, quæ Mosis legem antiquabant ejusque placitis adversabantur. Porro Phariseorum et Scribarum traditiones, si cum legis oraculis observarentur, nihil præjudicii pariebant. Nam quid alioqui detrimenti ex urceorum baptismis, manuum ablutionibus, tintinnabulorum sonitu, corymborum aureorum appensionibus, tabulisque bipalmaribus ad somnum capiendum substratis, ejuscemodi observationum studioso conflare potuisset? Idem de jejuniis judicandum est, et cæteris quibus Phariseus designabatur, atque Scriba vel procul conspectus innotescebat, quibus hactenus ignotus fuisset. Quod superest, vera esse quæ dico, Christus ipse, qui veritas ipsa est, his verbis plane arguit: *Dico enim vobis, nisi superabundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum*⁶⁵. Hypocriticus porro traditionum cultus, primorum accubituum amor, primæ sedis ambitio,

A preces mediis in plateis fusæ, privatorum denique mandatorum præ divinis observatio, atque adeo accuratissimum dogmatum suorum præ Dei præceptis studium, extremam proculdubio animis hominum perniciem exitiumque afferunt: ut satis hæc superque Theanthropi verba indicant: *Væ vobis, Pharisei hypocritæ, quia mundatis exteriora calicis et paropsidis, interiora autem plena sunt rapina et injustitia. Item, Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, quia decimatis mentham, anethum, et cyminum: et reliquistis quæ graviora sunt legis, iudicium, et misericordiam, et fidem. Hæc oportuit facere, et illa non omiltere*⁶⁶. Atque hæc sunt, inquam, in quibus ante Christi in carne adventum a lege divina aberratum est, cæterum posteaquam ille corpus humanum assumpsit, a mortuis surrexit, in cælos ascendit, apostoli denique per hominum nationes dispersi sunt, innumeræ opiniones ab orthodoxæ fidei regula diversæ, studio ejus qui zizania disseminare solet; exortæ sunt. Operæ autem pretium me facturum existimo, si primum de sancta Trinitate disseram, tum deinde hæreses ipsam attaxam, una cum iis quæ adversus illas a me conscripta sunt.

⁶⁵ Matth. v, 20. ⁶⁶ Matth. xxiii, 13.

NICETÆ CHONIATÆ

THESAURI ORDHODOXÆ FIDEI

LIBER SECUNDUS.

De sancta Trinitate, Angelis et hominibus.

CAP. I.

Quod divinitas trishypostata sit, hoc est tribus personis constet.

Inde certe dicendi præludium faciemus, unde dubitationis occasionem plerisque subortam video, nimirum quid obstiterit, quominus se natura illa rerum omnium fabricatrix ab initio trinam ostenderit, sed tum demum, quando a Verbo caro assumpta est, id ipsum sibi placere perspicuum fecerit. Respondemus itaque perapposite id pro divinæ magnificentiæ dignitate factum ita fuisse. Illa enim cum homines a monarchia, seu Dei unius cultu alienos et ad deorum pluralitatem propensos, creaturarum potius quam Creatoris cultui addictos esse videret, tunc temporis se vulgo celavit, nec unitatem illam quæ Trinitati personarum inest, cuius perspicuam et explanatam esse voluit ut imbecillæ perversorum cognitioni parceret, qui sane vel nullis hujusmodi propositis exemplis, alias ἀναρχία, hoc est nullum prorsus Deum, re-

C verebantur, alias τῆ μοναρχία, hoc est unius Dei cultui, deorum pluralitatem præferebant. Cæterum apud Deo charissimos Patres unitate sua Trinitas non caruit, imo vero Abrahamus quo tempore angelos hospitio excepit, obscurius illam tacitus serum reputavit, expressius autem specimen illius edidit, cum filium Isaacum e proposito ariete, viventem e sacrificio recepit. Ex iis enim quæ tunc vidit, Verbi incarnationem ariolatus est, futurumque adeo, ut divinitas minime pateretur, sed caro sola, quam in mundi totius expiationem assumpturus esset. Porro Mosi, dum in monte obambulat, nova illa visio objecta est. Et Jacobus filiis benedicens vaticinatus est futurum, ut is quicum coluclatus nocte fuerat, hominibus conjungeretur, et veluti catulus leonis a somno resurgeret. Quisquis denique divino fuit afflatus numine, quantum hoc vel illo pacto mentis oculos contendere potuit Trinitatis cognitionem tanquam in speculo contemplatus est. Alioqui vel ipsa de Deo Patre con-

cepta notio, Filii quoque et Spiritus essentiam commonstrat et confirmat. Nam Filii Pater est et Patris Filius, eosque una et eadem natura efformat. Spiritus itidem alterius cujuscumque spiritus est, ejus nimirum cujus et dicitur. Iis itaque de causis Trishypostata, hoc est, tribus constans personis Divinitas animo ex symbolis primum ab illis concepta est, qui rerum divinarum præscientia claruerunt: palam vero et perspicue tum demum, cum ex Trinitatis personis una nobiscum in carne versata est.

CAP. II.

Cur Trinitatis mysterium ministerio Verbi posuit quam hominis cujuscumque innotuerit.

Cæterum Verbo muneris id conveniebat, ut Trinitatis mysterium mundo patefaceret, ut homines a Deo ea quæ Dei sunt edocti, haud dubiam de iis opinionem conciperent. Nam si a mortalium aliquo traditum fuisset, nunquam id ponderis apud rerum divinarum studiosos habuisset, ut facile suscipiendum videretur: quemadmodum verbi gratia, Mosaicis scriptis usuvenisse sycophantæ affirmare ausi sunt (3), quorum alia quidem a Deo legislatore, alia vero a Mose populique senioribus promulgata dixerunt. Atque hujus posterioris opinionis ergo, ne legis quidem divinæ cultum hujusmodi scriptis exhibuerunt. Nam si posteaquam ipse Christus theologiam illam professus est, quæ et in unitate Divinitatis, et in trinitate personarum elucescit, nonnulli, velut adulterinæ quædam dæmonis monetæ, exorti sunt, qui Dei majestatem nullo modo reveriti, a fide diviticula subintroducerent, a quibus, quæso, verbis sibi temperassent homines, si abstrusarum rerum, necdum a quoquam tractatarum doctores fuissent?

CAP. III.

Incarnatio Christi certissimum divinæ erga nos providentiæ argumentum.

Dei porro majestatis excellentissimum opus, ejusdemque providentiæ erga nos argumentum efficacissimum inde innotuit, quod Filius carnem assumpserit, et usque ad mortem crucis sese exinaniverit. Cum enim ille Dei imago immutabilis et naturalis esset, nosque imaginis illius divinæ, ad quam efformati fueramus characterem corrupissemus, idem ille qui ut in rerum natura essemus, effecerat, creaturæ suæ restaurationem in se recepit, atque adeo ἐκπρόστατον illud, hoc est, per se subsistens Dei Verbum, Patre propriam gloriam non exuente, incarnatum in terris apparuit, et eos qui a ratione deflexerant, ad brutamque vitam diverterant, denuo ad rationis et intellectus dignitatem revocavit, Pater autem ordine Filium, Filiusque Spiritum præcedere eadem ratione dici

A potest, qua res expetendas, et suos effectus causa præcedit, qui tamen diversæ naturæ, posterioresque tempore non sint, sed æterna potius coæternorum effectuum causa sit, ejusdem substantiæ, sola proprietate dempta, particeps. Primus enim pater, secundus genitura, tertius processio dicitur.

CAP. IV.

Cum divinitas ineffabilis sit et incomprehensibilis, qui fit, ut a Christo in Patrem, Filium et Spiritum dividatur?

Quod si rem ipsam altius atque convenienter Deo disquiramus, natura divina omni ex parte ineffabilis est, et incomprehensibilis, nec id quod re ipsa est aut humana capi ratione ac revelari, aut oratione ulla exprimi potest. Et quamvis Trinitatem, quamvis unitatem, quamvis Patrem et Filium, et Spiritum, quamvis denique Divinitatem illam incomprehensibilem, et naturam ineffabilem vel animo concipiamus, vel ratione pronuntiemus, illa non iis rebus, sed supra eas consistit. Ex quo fit, ut divinæ naturæ neque prior locus neque posterior accommodari commode possit, sed omnium supremus duntaxat, utpote quæ omnem numerum et unitatum excogitationem excedit, si saltem numerus et unitas circa substantias versentur, Deus autem supra substantiam sit. Servator tamen noster, ut nominibus et rebus nobis familiaribus ad ea nos deduceret, quæ supra naturam posita sunt, divinisque adeo mysteriis initiaret, oratione sua Patri primum, Filio alterum, Spirituique sancto tertium locum attribuit, cum de discipulos suos alloquitur: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*?

CAP. V.

Consentaneum fuisse, ut Dei Filii hominis quoque Filius diceretur, fierique non potuisse ut vel ab homine humano, vel ab angelo servaretur.

Hoc autem neque Patri a natura insitum, neque divino item Spiritui consentaneum erat, ut in terra videretur, et nobiscum coalesceret. Qui enim fieri posset, ut qui nullis non sæculis insitam sibi paternitatem prædicabat, Filius hominis audiret? vel etiam Spiritus ille coadjutor et perfectior, eorumque confirmator, quæ Filius ex nihilo ad id quod est in rerum natura produxit, prout plerique scriptis suis assuerunt, imo vel ipse Servator in Evangeliiis, in quibus de Spiritu sancto disserens discipulos his verbis alloquitur: *Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis quæcunque dixi vobis*?. Item, *Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis, Spiritus veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium feret de me*?. Sed hoc a ratione non ab-

¹ Matth. xxviii, 49. ² Joan. xiv, 26. ³ Joan. xv, 26.

(3) Ptolemæus in primis infr. lib. iv, c. 5.

horrebat, ut qui Dei Filius esset, hominis quoque Filius evaderet; et quemadmodum vitam hominibus largitus erat, ita nobis quoque non tantum vitam, sed bonam etiam vitam adventu suo largiretur, salvis ambabus naturis: divina, inquam, quæ eadem prima est, et hominis captum transcendit; necnon humana, quam propter nos ad tempus speciali quadam proprietate assumpsit. Præsertim quia hominis culpa factum fuerat, ut homo salute excluderetur, cui consequendæ nihil Mosaica lex, nihil propheticæ prædictiones prodesse potuerant, nihil denique angelorum quispiam nobis hac in re proferre posse videretur: tametsi hoc Deo supra modum arrisisset, quod rebus hominum deploratis præsens remedium et ac recuperandam salutem efficacissimum afferret. Qui enim fieri potuisset, ut simplex homo, nec ullius divinitatis particeps, unam eandemque in fidem gentes congregaret, illisque cæremoniis finem imponeret, quibus lex obnoxios nos efficiebat? vel etiam eadem potestate uti potuisset, qua Christus utitur, his verbis: *Lex quidem ait, Non mæchaberis: ego autem, Nemulierem quidem aspicias, ad concupiscendam eam* ¹⁰, et quæ sequuntur, eo quidem sensu accipienda, ut ad legis perfectionem, non autem ad destructionem dicta et tradita intelligantur. Sed ne malorum quidem spirituum vires infirmare potuisset angelus, præsertim cum Scriptura nos moneat, Michaelem archangelum cum diabolo quidem super Mosis corpore contendisse, eo tamen audaciæ nequaquam evasisse, ut illum tanquam blasphemum condemnaret, sed his duntaxat verbis usum esse; *Incepit te Dominus*. Quin et angeli in angelos insurgunt, quemadmodum vir ille desideriorum et prophetarum perspicacissimus Daniel suis scriptis explicat. Quocirca prout oportebat, ita etiam creata sunt omnia, creata vero et facta sunt ita ut et mundo salutifera, nec Deo indigna essent. Atque hæc hactenus, etiamsi citra omnem orationis ornatum dicta sint. Jam quædam scriptis mandanda supersunt, ex quibus sanctissimi Patres et theologi nos docuerunt, quidnam de supersubstantiali Trinitate sentiendum sit.

CAP. VI.

B. Dionysii Areopagitæ, ex cap. 2, De unila et distincta theologia, de Patre, et Filio et Spiritu sancto (4).

Patrem quidem fontem divinitatis esse, Filium autem et Spiritum Deigenæ divinitatis germina, ut ita dicam, divinitus pullulantia et quasi flores, supersubstantialiaque lumina, sacris ex oraculis accepimus; at quonam id tandem pacto fiat, nec oratione quisquam, nec intellectu consequi potest. Item, proinde in omni fere theologica disputatione summæ Divinitatis sacras laudes intuemur, partim quidem, quia unitas sit propter simplicitatem et

¹⁰ Matth. v 28, 29.

(4) Vide *Patrologiæ Græcæ* tom. III, col. 674.

unitatem supernaturalis ejus impartibilitatis, ratione cujus tanquam unificæ potentæ, unimur, dividuisque nostri diversitatibus, supra mundi hujus conditionem, complicatis, in Deiformem monadem, eamque unitatem colligimur, quæ divinam illam imitetur: partim vero, quia Trinitas sit, trium illarum personarum ratione, quæ ex fecunditate supersubstantiali elucescunt, ex qua cœlestis omnis familia et est et denominatur. Item, Divinitas illa, quæ rerum omnium præses, et unitas et Trinitas celebri nomine dicitur, non ea est unitas et Trinitas, quæ vel nobis, vel alii cuiquam eorum quæ sunt innotescat, sed ut ipsius unitatem unitate omni superiorein, Deigenamque fecunditatem vere laudemus, illam trina et una Divinitatis appellatione denominamus: cum tamen omnia nomina transcendat, et eorum quæ sunt essentiam exsuperet. Nulla porro unitas, aut Trinitas, aut nullus numerus aut unitas, aut fecunditas, nullum denique aliud ex iis quæ sunt, quod quidem cognitioni scientiæque pateat, arcanum illud nulla oratione nulloque intellectu explicabile, retegere potest, quod in ea super Divinitate inest, quæ substantia sua nullam non substantiam multis parasangis exsuperat. Ipsa vero neque ullo nomine, neque ulla ratione, aut oratione exprimi potest, sed in ipsis adytorum penetralibus, quasi de medio sublata delitescit.

CAP. VII.

Magni Basilii ex epistola ad Gregorium fratrem, quæ de essentiæ et hypostaseos differentia inscribitur (5).

Ubicunque in sancta Trinitate Patrem intellectu assequitur, una eadem opera et ipsum per se Patrem intelligit, et Filium cogitatione comprehendit. Qui autem Filium tenet, Spiritum quoque complectitur, et consequenter quidem secundum ordinem, conjuncte vero secundum naturam, trium in seipso confusam et commistam fidem expressit. Spiritum item solum qui dixit, hujusmodi confessione eum quoque, cujus et Spiritus est, nempe Christum, et eum ex quo procedit, nempe Deum, ut Apostolus ait, complexus est. Quemadmodum autem in cætena, qui annulum unum attingit, simul etiam alterum extremum attrahit, ita quicumque Spiritum trahit, ut auctor est propheta, is vero per istum Filii quoque et Patris compos factus est. Quod si quis apprehendat, ab utroque ejusdem latere, hoc quidem ejusdem Patrem, illo vero proprium ejusdem Spiritum eadem hac inductione sibi conciliaverit. Nec enim fieri poterit, ut is a Patre separetur, qui semper in Patre manet, aut a proprio unquam Spiritu diejngatur, qui omnia in ipso agit. Proinde nulla prorsus sectio aut divisio excogitari potest, qua vel Pater sine Filio, vel Filius sine Spiritu intelligatur. Imo vero ea in iis conjunctio et divisio

(5) Vide tom. XXXII, col. 331.

est, quæ nulla oratione explicari, nulloque intellectu comprehendendi queat: cum præsertim neque hypostaseon differentia continuitatem naturæ distrahatur, nec essentiæ conjunctio proprietatem personarum, quasi fatiscens et perfluens effundat: ita ut mirabili quadam ratione in his et conjuncta distinctio, et distincta conjunctio dignoscatur. Ut autem hujus rei obscuritati luminis aliquid accedat, aut potius veritas adumbretur, multicolor ille cælestis arcus, quem vulgus Irin appellat, exempli gratia proponatur. Omnium enim colorum ejus splendores et distincti videntur, quia minus lucent, et conjuncti, quia mistionum terminos non videmus, quibus colorum varietates distinguuntur: ut discernere omnino nequeas quatenus extendantur, aut unde initium ducat, vel rutilus, vel smaragdinus, vel glaucus luminis splendor. Quo quidem naturæ exemplo nos ratio monet, ne novitatis vitio laboremus (6) in dogmatum rationibus exquirendis, si quando difficilem aliquem nodum disquirendo nacti, in utram nobis partem inclinandum sit, addubitemus. Quemadmodum enim ea quæ sub aspectum cadunt qualia sint experiri, quam iis temere contradicere præstat, ita etiam in dogmatibus illis, quæ de rebus arduis instituuntur, illi cognitioni, quæ ratiocinationibus comparatur, fides antecellat oportet.

CAP. VIII.

Magni Gregorii Theologi de Patre, et Filio, et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta divinitatis ratio. Ex oratione prima de Filio (7).

Nos autem unius Dei principatum colimus. Principatum, inquam, non una circumscriptum persona (fieri enim potest, ut unum a seipso dissideat, et in multa evadat) qui æquali naturæ dignitate, eodem animi consensu, eadem motione, et omnium quæ ab uno fluunt, in unum concursu constituantur (quod quidem in natura procreata fieri nullo prorsus modo potest) ita ut etiam si numero differat, essentiæ tamen ratione non dividatur. Idcirco unitas ab initio in binarium exarscens in ternario conquiescit. Et hoc nobis est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Ille quidem genitor et emissor (quod circa affectum, tempus, et corpus intelligo), horum vero alterum genitura, alterum autem emissio dicitur. Alioqui nescio quo illa nomine dicenda sint, cum ab iis quæ sub aspectum cadunt abstracta fuerint. Et paulo post: Quocirca nostris nos in finibus continentes, unum ingenitum, alterum genitum, tertium a Patre et Filio procedens introducimus, quemadmodum ipse Deus et Verbum testatur alicubi. Quando igitur, objiciat quispiam, hiesse cœperunt? Nimirum antequam ulla temporis observatio fieret, et si quid juveniliter enuntiandum est, quando Pater ipse. Quando autem Pater non fuit? Quando nec

(6) $\mu\lambda$ καινοπαθειν. Interpres Euthymii habet *ne frustra laboremus*, ut legisse videatur $\mu\lambda$ καινοπαθει.

Abi fuerunt. Sic ergo de Filio, sic et de Spiritu sancto sentiendum est. Rursum interrogato me, ut rursum quoque tibi respondeam. Quando Filius genitus est? Nimirum quando Pater genitus non est. Quando denique Spiritus processit? Quando nimirum Filius non processit. Sed genitus est nullo tempore, supraque quam quis ratione consequi possit. Et si supra tempus nihil quidquam statueri possumus, quamlibet temporalem significationem subterfugiamus (nam voces hæ, *quando*, *antea*, *postea* et *ab initio*, temporis expertes non sunt) etiam si vel maxime adnitamur, vimque verbis auferamus, nisi quia spatium illud, quod eadem cum sempiterna duratione protenditur, nulloque motu aut solis cursu dividitur, ad mensurabile temporis instar est, sæculum appellamus: Jam si cœterni sint, inquires, qui sit, ut principii etiam una cum Patre non sint expertes? Quia nimirum ex illo sunt, quamvis post illum non sint. Quod enim principium caret, idem et æternum est, quod vero æternum est, non omnino principio caret, quando saltem ad principium suum, hoc est Patrem, referatur. Filius ergo et Spiritus, si ad causam sui revocentur, principii expertes non sunt, (constat tamen causam non omnino *iis* antiquiorem esse, quorum causa est. Nec enim solem luce antiquiorem dixeris: » ac si temporis habeatur ratio, sine principio sunt: quamlibet simpliciorum animos præstigiis tuis perterrefacias. Nec enim tempori subjiciuntur, a quibus tempus ipsum dependet.

CAP. IX.

Ejusdem, ex oratione De dogmate et statu episcoporum (8).

Ita igitur Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adoramus, ut divisis proprietatibus Divinitatem ipsam jungamus, Nec vero in unum tria contrahimus, ne Sabellii morbo corripiamur, nec contra unum in tria, diversa quidem illa et aliena diducimus, ne cum Ario insaniamus. Cui enim, quæso, plantæ in alteram partem vergenti et prorsus incurvatæ similes, vi contrariam in partem distorqueamus, et perversitatem perversitate corrigamus, ac non potius ad medium aspirantes, intra divinæ pietatis fines consistamus? Mediocritatis porro nomine veritatem ipsam intelligo, ad quam si spectabimus, non aberrabimus: id autem fiet, si nec improbæ illi contractioni, nec ea longe absurdiori divisioni subscribamus. Ita ut neque nomina verbis in unam contracta personam multiplicis divinitatis metu, nuda nobis relinquamus, dum eundem Patrem et Filium et Spiritum sanctum existimamus, nec potius in unum omnia conflare, quam eorum unumquodque nullum prorsus esse definimus (designant enim quod sunt, si alternis sibi cedant, aliaque in

(7) Tom. XXXVI, col. 75.

(8) Vide tom. XXXV, col. 1072.

aliorum locum transeant), neque contra in tres A naturas vel peregrinas, dissimiles, et inter se dissectas, eam quam jure optimo insaniam dixi, amplexati : vel principio et ordine carentes, atque ut ita dicam, divinitati contrarias. Eo quod hinc in Judaicæ paucitatis angustias contrahimur, si soli Ingenito divinitatem ascribamus : inde vero in contrarium quidem, sed æque malum, vitium incurrimus, si tria principia, træsve decs ponamus, quod quidem prædictis longe absurdus est. Præstat enim si neque Patrem quidam ita complectantur, ut eum vel Patris nomine defraudent, (nam cujus tandem Pater dici queat, si diversæ naturæ censeatur, et creaturis accenseatur ?) neque Christum tantopere ament, ut eum Filii nomine spolient, cujus enim, quæso, Filius audiat, nisi ad causam, scilicet Patrem referatur ?) neque in Patre principii dignitatem minuant, qua nimirum pater et genitor asseritur. Rerum enim parvi momenti nec se dignarum, principium fuerit, nisi divinitatis ejus, quæ in Filio et Spiritu cernitur, auctor existat. Quandoquidem et unum Deum colere, et tres hypostases seu personas, atque illarum quamlibet sua proprietate præditam confiteri oportet.

CAP. X.

Ejusdem, ex oratione in Arianos, et pro seipso [Patrem, Filium, et Spiritum communi nomine Deum dici, quorum expressa comprehensio vera demum, hoc, est cælestis felicitas sit (9).]

At vero nos Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adoramus, atque Patrem Deum, Filium Deum, Spiritum sanctum denique Deum, nisi moleste feras, unam scilicet eandemque naturam in tribus proprietatibus, quæ intellectu percipiuntur, perfectæ sunt, per seipsas consistunt, et numero non divinitate dividuntur. His mihi vocibus uti per te liceat, quicumque minis nos hodie territas : cæteras vero persequatur qui volet. Fieri non potest, ut Pater subsistat, si Filii jacturam faciat ; nec Filius, si Spiritu sancto privetur. Privatur autem, si aliquando esse cœperit, sique creatura sit. Creatura enim Deus non est, baptismum porro imminui nec ego quidem fero : *Unus Dominus, una fides ; unum baptisma* ⁴¹. Quod mihi si conferatur irritum, ubi, quæso, alterum nascitur ? Quod dicitis ? Heus vos qui baptismum pervertitis, seu rebaptizatis ! serine potest, ut quis spiritualis D sine Spiritu dicatur ? An vero Spiritus particeps ille sit, qui Spiritum non veneratur ? Isne porro Spiritum veneratur, qui in creaturæ conservedique nomine baptizatus est ? Nunquam certe, quamlibet multa dicas, nunquam id persuadebis. Non te fallam, o principii expers Pater. Non te fallam, o unigenitum Verbum. Non te fallam, o Spiritus sancte. Scio quid confessus sim, a quo desciverim, quem secutus sim. Non committam ut viva fidelis

⁴¹ Eph. iv, 5.

(9) Tom. XXXVI, col. 236.

doctoris voce institutus, discipulus infidelis evadam. Veritatem confessus sum, non mendacium non committam, ut qui baptismo perficiendus venerim, imperfectior abeam : qui ut viverem baptizatus sum, in aqua moriar, quemadmodum illa quæ in ipso partu pereunt, mortemque una cum ortu experiuntur. Cur me, quæso, beatum et miserum, recens illuminatum et luminis expertem, divinum et impium, eodem temporis momento facis ? Numnam ut hoc naufragio, vel spe reformationis excidam ? Ut rem paucis absolvam, quid confessus sis, reminiscitor. In quem baptizatus es ? In Patrem. Recte hoc quidem, sed Judaicum. Deinde in Filium. Recte et hoc, at quamvis Judaicum non sit, nondum tamen perfectum est. Et in Spiritum sanctum. Optime hoc certe, nam perfectum est. Age vero, numnam simpliciter in hujusmodi nomine baptizatus es, an etiam commune aliquod horum nomen nosti ? Commune certe novi. Ecquodnam est ? Nimirum Dei nomen. In hoc commune nomen credito, gressus dirigim, et regnato. Jam ex hoc mundo ad beatitudinem illam cælestem transmigrasti. Illa porro, ut mea fert opinio, nihil aliud est, quam expressior [quædam] horum comprehensio.

CAP. XI.

D. Maximi, de Patre et Filio, et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio. [Patris et Filii et Spiritus eandem substantiam, potentiam, et actionem esse.]

1. Deus unus est, quia divinitas una, principii expers, simplex, supersubstantialis, impartibilis et indivisibilis. Eadem unitas et Trinitas : eadem tota unitas, et tota Trinitas : eadem tota unitas, si essentia, eadem tota Trinitas, si personarum ratio habeatur. Pater et Filius et Spiritus sanctus, Divinitas eadem. Quæque Patri et Filio et Spiritui sancto divinitas inest, eadem tota in Patre toto, atque vicissim eidem toti Pater totus inest. Eadem tota in toto Filio, atque totus in eadem tota Filius. Eadem tota in toto Spiritu sancto, atque totus in eadem tota Spiritus sanctus. Neque ex parte in Patre Divinitas est, vel ex parte Pater Deus est, neque ex parte Divinitas Filio inest, vel ex parte Filius Deus est, neque ex parte inest Spiritui sancto Divinitas, vel ex parte Spiritui sancto Deus est. Nec enim partitioni Divinitas obnoxia est. Neque Pater aut Filius, aut Spiritus sanctus Deus est imperfectus. Sed tota eadem perfecta perfecte Patri perfecto : tota perfecta perfecte Filio perfecto : tota denique perfecta perfecte, et eadem Spiritui sancto perfecto inest. Totus enim toti Filio et Spiritui sancto perfecte Pater inest. Item totus toti Patri et Spiritui sancto perfecte Filius inest. Totus denique toti Patri et Filio perfecte Spiritus sanctus inest. Una enim et eadem

Patris et Filii et Spiritus sancti essentia, potentia, A et actio est. Nec eorum quisquam absque altero esse aut intelligi potest.

2. Ejusdem. Illa universi opifex sanctæ Trinitatis essentia sola simplex, uniformis, nulla re egens, et immutabilis est. Omnis autem creatura composita est, quæ nimirum ex substantia et accidente constet, divinæ providentiæ auxilio semper egeat, haudquaquam mutationis expers. Proinde nec accidens Deo, nec qualitas attribuenda. Hæc enim rebus compositis et mutationi obnoxiiis attribui solent. Quæcunque autem Deo insunt, natura insunt, non tanquam acquisita et adventitia.

3. Ejusdem. Ne habitus et aptitudines in simplici et infinita sanctæ Trinitatis essentia quæsi- B veris : ne forte compositam illam profitearis, et rebus creatis accenseas.

4. Ejusdem. Ex iis quæ sunt, eorum quæ sunt causam dignoscimus [nimirum Patrem], ex eorum autem quæ sunt differentia, illa enhypostata, hoc est, per se consistens, ejus quod est sapientia, nempe Filius, nobis innotescit. Ex naturali denique eorum quæ sunt motu, enhypostatam quoque seu per se consistentem eorum quæ sunt vitam, et vivificam eorum quæ sunt potentiam, nempe Spiritum sanctum intelligimus.

5. Ejusdem. Si Verbum eorum quæ sunt generationi præest, nullum unquam hoc Verbo verbum antiquius fuit, futurumve est. Verbum autem nec mentis exors, nec vitæ est, sed mentis et vitæ C partioeps. Generantem enim mentem habet, quæque sui essentia consistat nimirum Patrem : habet et vitam sui essentia consistentem, scilicet Spiritum sanctum.

CAP. XII.

Damasceni, ex oratione De Patre et Filio et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio (10).

Deus et Pater est, qui semper ingenitus est, quippe qui a nullo genitus coæternum Filium genuerit. Deus et Filius est, qui cum Patre semper est, ab illoque sine tempore sempiternæ, sine fluxu imperturbate, et sine sejunctione ab ipso, genitus. Deus denique Spiritus sanctus, virtus sanctificans, quæ per se subsistit, a Patre et Filio procedit, et in Filio conquiescit, ejusdem cum Patre Filioque substantiæ. Verbum est, quod D substantialiter Patri semper adest. Verbum item est, naturalis motus, quo animus ipse movetur, intelligit, et cogitat, quia nimirum ipsius quasi lex et splendor existit. Verbum præterea est, internum quoque illud, quod in corde loquimur. Adhæc, verbum est, animi nuntius, Verbum igitur Deus essentia sua et hypostasi propria consistit. Cætera tria verba facultates animi sunt, quæ propria in hypostasi haudquaquam considerantur. Quorum primum animi naturale germen est, quod semper ab ipso naturaliter profluit. Secundum

(10) *Tom. XCIV, col. 856.*

vero internum quoque dicitur. Tertium denique profertur. Spiritus etiam multiplex est acceptio. Nam et Spiritus sanctus est ; et spirituales facultates spirituum nomine designantur. Spiritus insuper pro angelo bono, item et pro dæmone capitur. Spiritus item anima est. Aliquando etiam intellectus, ventus, aer, et cætera id genus spiritus appellantur.

CAP. XIII.

Eadem de re, Ex variis Patribus. [Perfectæ in Trinitate personæ, in se vicissim singulæ.]

1. Ex duabus perfectis hypostasibus, seu personis, compositio fieri non potest. Proinde speciem nequaquam ex personis, sed in personis dicimus. Ex quo fit, ut perfectas quidem sancta in Trinitate personas dicamus, ne compositio in illis ulla cogitetur. Has autem in se vicissim singulas, propter mutuum earum habitum inter se atque relationem asserimus. Quia etiam nec circumscribi, nec loco contineri possunt, quia denique una eorum eademque Divinitas est.

2. In omnibus rebus creatis, personarum divisio re ipsa deprehenditur. Nam re ipsa Michael a Gabriele, Petrus a Paulo se junctus est, et cætera eodem modo. Quod vero commune in his et unum est, id cogitatione dignoscitur. Sola enim cogitatione angelitatem, verbi gratia, et humanitatem, hoc est, communem angelorum et hominum notionem cognoscimus. At in divina Trinitate secus se res habet. Quod enim in ea commune et unum est, id re ipsa perspicitur. Nam re ipsa tres unum Deum, unam et eandem in tribus naturam et actionem, unam denique et eandem voluntatem esse certo scimus. Personarum autem divisio simplici et nuda cogitatione intelligitur. Nec enim eam circumscriptionem, qua personæ circumscribi solent, neque intervallum, quo locus a loco disjungitur, nec aliam ullam ex iis proprietatibus, quibus singula suis quasi finibus continentur, his intelligere aut cogitare audemus. Præter paternitatem, filiationem, et processionem, seu notionem eas, quibus Pater genitor, Filius genitus, et Spiritus procedens intelligitur. Atque hæc quidem hujuscemodi ratione flunt, quæ naturam et essentiam quamcunque facile superat. Proinde Deum unum eos esse dicimus, cum fieri non possit, ut perfecte atque re ipsa eorum personas dividamus, quæ sine divisione dividuntur, et sine conjunctione junguntur, propter divisionis et conjunctionis eorum rationem, quæ ea est, ut natura quacunque et essentia longe præstantior sit.

3. Distinguuntur hypostases, non essentiæ ratione, sed characteristicarum proprietatum, hoc est notarum, quæ personis insunt. Ex quo fit, ut ex rebus creatis, quæ sit Patris et Filii et Spiritus sancti, seu propriarum notarum, differentia resiscamus, naturarum vero non item.

CAP. XIV.

Essentiæ naturæ, generis, speciei, et formæ: item hypostaseos, personæ, characteris, et individui ἰσοδυναμία.

4. Essentia, natura, genus, species, et forma, ubi de Deo agitur, idem significant, ut sanctis Patribus placet. Item hypostasis, prosopon, hoc est persona, character seu nota, proprietas, et individuum pro eodem sumuntur. Atque essentia quidem et natura de omnibus ex æquo subjectis enuntiantur. Unde fit, ut omnes unius essentiæ naturæque sint. Hypostasis autem persona, et individuum, id est, quod proprie per seque subsistit, nec divisionem citra subjecti corruptionem admittere potest.

5. Species et forma in sancta Trinitate pro eodem capiuntur, et ambæ denotant essentialiam. **B** Ait enim, *Qui videt me, videt et Patrem*¹²: quo in loco visus præscientia et cognitione intelligitur.

6. Essentia quidem personarum conjungendarum vim habet. Hypostases autem vi characteristicarum proprietatum, seu notarum suarum essentialiam distinguunt.

7. Essentia quidem nunquam de rebus dicitur, quæ non exstant, a natura sæpissime. Hæc est enim, inquit ille, mendacii natura. Item, Ductus æquæ, inquit, fontem ostendit suum: sermonis autem natura cor, a quo processit, indicat.

8. Si quæ communia et universa sunt, ea tota et integre de singulis sibi subjectis enuntiantur, certe Divinitatis quoque natura tota et integra de singularibus suis personis enuntiat. Siquidem commune quid et universum, natura et essentialia **C** est, singulare autem hypostasis et persona: singulare, inquam, non quod naturæ partem habeat, partem vero non habeat, sed quia individuum sit.

9. Atque essentia quidem commune quid est, quia de pluribus enuntiat: individuum autem singulare, quia nimirum de uno solo prædicatur.

CAP. XV.

Naturæ et hypostaseos differentia, ex Cyrillo, Dionysii Areopag. et Alexandrino., Greg. Naz. et Theodoro.

10. Natura et hypostasis, ex Ecclesiæ definitione et lege, non idem significant: quo enim modo commune a proprio, universum a singulo, infinitum denique a definito, eodem quoque natura ab hypostasi differt. Beatum tamen Cyrillum et alios Patres utroque nomine ad divinam illam carnis assumptionem significandam, citra ullum discrimen, usos, haudquaquam ambigimus. Abusive enim alias hypostasin pro essentialia, alias item essentialiam pro hypostasi usurparunt: non quod idem eas esse existimarent, verum quia non Scripturæ tantum sacræ, sed ecclesiasticorum doctorum mos hic jam olim inolevit, ut multis in rebus citra discrimen quibusdam dictionibus utantur: quas abusive aliquando usurpant, scientes verba nihil afferre

¹² Joan. xiv, 9.

A incommodi (ut Cyrilli verbis utar), cum res aliter se habeant. Hierophantes quoque, seu sacrarum rerum demonstrator, Dionysius auctor est, rationi dissentaneum hoc esse, atque adeo præposteri judicii argumentum, si quis vi et scopo rerum positus, a verborum significatione dependeat. Dionysius quoque Alexandrinus ille rhetor in scholis, quæ in sibi cognominem Areopagiten edidit, ait, ingenitum apud externos seu profanos philosophos omnem naturam significare, quæ sub aspectum non cadit. Adhæc essentialias quoque apud eosdem pro hypostasibus usurpari: et infra. Hujusmodi certe voces apud Areopagitam, Nazian, quoque abusive usurpatis deprehendamus. Gregorius etiam Theologus ita scribit: Neque vero qui de verbis digladiantur, id vitio nobis vertant, quasi pietatem nominibus, at non rebus ascribamus. Item, veritas nobis non nominibus, at rebus inesse videtur. Proinde quæ abusive dicuntur, ea neque proprie id sunt, quod dicuntur, quia nimirum ne proprie quidem id dicuntur quod sunt: neque e diverso talia intelliguntur, qualia vox ipsa designat.

Jam vero cum Cyrillus hypostaseon, conjunctionis, differentiæ, et proprietatis mentionem facit, tunc hypostaseon nomen pro essentiis usurpat, hac voce conjunctas naturas per se subsistere demonstrans, atque docens ejusmodi conjunctionem haudquaquam similitudinum quarumdam formarumque per se minime consistentium fieri, sed earum rerum quæ subsistunt. Quod ut ita se habere constet, idem ipse in prima Apologia primi anathematismi adversus Theodoretum reprehensiones, sic ait: Discat vero obiter, quod si solæ per se ipsas ab hypostasibus sejunctæ formæ æconomica illa carnis assumptæ conjunctione inter se coierint, certe rerum quoque ipsarum, si quidem et hypostaseon, concursus factum esse. Cæterum sibi diversam quoque naturæ et hypostaseos significationem non incognitam fuisse, idem ipse in secunda ad Nestorium epistola his verbis attestatur: Evangelicas Servatoris nostri voces, neque duabus hypostasibus, neque certe personis ascribimus. Item in epistola ad Orientales: Evangelicarum, inquit, et apostolicarum de Domino vocum nonnullas a theologis viris ita communiter accipi novimus, tanquam de una persona prolatae sint: nonnullas item **D** dividi, tanquam de duabus naturis pronuntiate fuerint. Idem alibi sic ait: Duplex non est unus et solus Christus, quibus verbis usus est unius hypostaseos ratione. Nam si naturarum ratio habeatur, duplex quoque dici potest.

Certe cum simpliciter et citra differentiam procedit oratio, non solum Patres, sed divinam quoque Scripturam, libere vocabulis et simpliciter uti deprehendimus. Beatus enim Apostolus interiora hominis, hominem, ejusdemque exteriora, hominem rursus appellat: partibus nimirum totius appellationem tribuens. Prophetæ autem contra,

privantia contrario modo de Deo enuntiantur.

3. Ejusdem. Deus et eorum quæ sunt terminus et infinitas dicitur. Terminus quidem, qui ea terminet. Infinitas vero, qui supra ea protendatur. Ejus enim infinitas, quæ cuncta terminat, infinitis modis patet.

4. Ejusdem. Et magnum et parvum de Deo, qui rerum omnium causa est, contrariis modis efferruntur. Magnum quidem, plerisque Scripturæ in locis. Parvum autem his ex verbis, *In aura tenui*, colligitur. Magnus certe dicitur, quippe qui magnitudinem rebus tribuat, cujus infinita magnitudo sit, qui denique magnitudinem omnem exsuperet, cujus magnitudo quantitatis, mensuræ terminique prorsus expers existat. Parvum autem sive tenue, id in Deo prædicatur, quod in nullum tumorem molemve excrescit, quod nullo spatio definitur, quod libere per omnia penetrat, et usque ad divisionem animæ et spiritus pertingit, atque etiam conceptiones et cogitationes cordis, imo ea quæ sunt omnia discernit, nulla enim res procreata ei obscura est. Et parvum quidem hoc quantitatis expers, immensum et infinitum est: atque licet nullo comprehendendi modo queat, omnia tamen comprehendit.

5. Idem insuper et diversum de Deo prædicatur. Illud quidem eo in loco, *Tu autem idem ipse es*, hoc autem in illo, *Domine, Domine, quis similis tibi* ²⁰? Idem ergo dicitur, quia non immutatur, imo semper eodem se modo et consimiliter habet, item quia non miscetur, non eget, non crescit, non imminuitur, quia denique iis quæ sunt tribuit, ut eadem dicantur. Diversum vero, quia præ illo nulla res sit. Omnia enim quæ sunt, ab eo, qui revera est, creata sunt: et ipse superior omnibus est, et ab omnibus ita diversus, ut nulli eorum ordini accenseri queat, præterea vero, quia ea creaverit, quæ diversa et differentia sunt.

6. Dicitur etiam similis. Ait enim, *Ego visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum assimilatus sum* ²¹, quia nimirum apparebat eis hæc vel illa forma, rebusque similis fiebat quæ sub speciem cadunt, ad hæc etiam, quia vim illam tribuit, qua similitudo inesse videtur. Ait enim, *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* ²². Sciendum porro eadem Deo et similia et dissimilia dici. Similia quidem, quia quoad ejus fieri potest, eum imitantur, qui est inimitabilis. Dissimilia vero quia effectus a suis causis multum distant, et immensis intervallis disjunguntur.

7. Quies insuper et motus in Deo dicuntur. Quies quidem, quia in seipso Deus manet, immotusque perstat, quia etiam a seipso transferri alio non potest, quia denique rebus omnibus velut expansus incubat. Motus autem, non eo quidem, quod motui mentis, aut animæ, aut naturæ, aut loci, aut ulli denique motuum illorum, qui vulgo dicuntur,

A obnoxius est, sed comprehensionis illius ergo, quæ detineri aut coerceri nullo modo potest: item immobilium illorum progressuum ratione, quibus Deus providentia sua iis quæ sunt infunditur, illarum denique actionum ratione, quæ nullis non actionibus excellentiores sunt.

8. Ejusdem. Quemadmodum sancti homines domus Dei dicuntur: ait enim, *Habitabo in eis, et inambulabo* ²³: ita etiam sanctorum hominum domus Deus est. Davidus enim ait, *Esto mihi in Deum protectorem, et in domum refugii, ut salvum me facias* ²⁴. Atque ipsius quidem Domini hæc verba sunt, *Vos in me estis, et ego in vobis* ²⁵. Et quemadmodum ita in illis Deus est, ut neque contineri, neque circumscribi queat: sic etiam ipsi ita in Deo sunt, ut cum ejus essentia nequaquam misceantur, aut confundantur.

9. Ejusdem. Quanquam qualitatis omnis quantitatisque Deus expers est, Dei tamen latitudo intelligitur lata illa progressio qua rebus omnibus providet, longitudo autem, vis illa divina, quæ supra omnia superextenditur: profunditas denique, occultatio illa, qua fit, ut ille ab eorum quæ sunt nullo percipi cognoscive queat.

10. Ejusdem. Deus in sacris mysticarum visionum Dei apparitionibus canus et juvenis fingitur, et canus quidem, antiquum: juvenis vero senio minime obnoxium significat: vel juvenis etiam ratione arithmetica antiquitatem divinam denotat. Unitas enim, et quæ sunt unitati adjuncta, antiquiora sunt iis, quæ illa numero longe diffusione superant.

11. Deus quidem omnibus adest: nec enim uni loco ita est addictus, ut ab alio absit: sed universa complectitur: at non omnia illi adeunt: sed quæcunque digna sunt, quæ ad Divinitatem propius accedant. Nos autem illi tum demum adsumus, cum illum castissimis votis invocamus, hoc est mente nullis sordibus inquinata, atque ita ut qui ad Deum accedamus, idonei censeamur. Quemadmodum autem, si catena multis contexta luminibus, et cæli vertice suspensa ad nos usque pertingat, nos alternis eam manibus apprehensam deorsum quidem trahere videmur, re autem vera deorsum eam non trahimus, cum eadem supra infraque propendeat, imo potius nos ab illa sursum ad sublimes ejus radios trahimur: vel, quemadmodum si navem conscendamus, et rudentibus innitamus, qui nobis aliquæ scopulo protendantur, quasi ex professo porriguntur, ut eos comprehendamus, scopulum nequaquam ad nos, sed nos potius ipsos una cum navi propius ad scopulum admovimus: ita precibus quoque nostris nequaquam Deum ad nos attrahimus, qui ubique adest, sed nos ipsos ad illum divina ejus commemoratione et invocatione sublevamus et evehimus.

²⁰ Psal. LXXXVIII, 9. ²¹ Ose. XII, 10. ²² Genes. I, 26. ²³ II Cor. VI, 16. ²⁴ Psal. XXX, 3. ²⁵ Joan., XV, 4.

eam delegit, quam contristetur, qui prætermisit. **A** *Et Seraphim stabant in circuitu ejus, sex alæ un, et sex alæ alteri. Quarum duabus facies suas tegebant, et duabus pedes: duabus denique volabant, et inter se clamabant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth*²⁷. Seraphim oculos avertunt, et duplicis muri loco alas prætendunt: quia nimirum splendorem illum ferre non possunt, qui ex solii gloria, vel ad terrorem usque, diradiat. Atque pedes obtegunt, præ stupore. Ita enim natura nos quoque comparati sumus, si quando nos maximus aliquis stupor, aut admiratio invadat, ut corpus undique contrahamus. Quo quidem temporis momento anima quoque idem perpessa, et ab aliis quæ extrinsecus et in cute apparent actiones suas contrahens, ad interiora confugit. Ipsoque corpore non secus atque propugnaculo quodam circummunitur. Jam quatuor alarum usum nosti cæteræ quid sibi velint, accipe: *Duabus, inquit, volabant.* Hoc indicio ad sublimia nec semper aspirare, nec unquam deorsum oculos deflectere constat. Alarum enim involucro angelicæ naturæ sublimitas et velocitas designantur. Est vero alia quoque ratio. Quod enim alis duabus caput, duabusque pedes obtegebant, eo principium et finem nullius oculis patere, nullaque disquisitione indagari posse significabant. Mediarum porro alarum remigio volabant, ut hoc indicio de rebus mediis disputationem theologiam ineundam esse docerent, nimirum quod Deus sit, quod sapiens, quod omnipotens, et cætera id genus. *Et clamabant inter se: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth.* Hoc utique admirationis symbolum est, præsertim cum neque lumen ipsum, neque divinam naturam intueantur. Sed eo illa quæ videbantur, se demittebant: nec tamen illorum quæ eo se demittebant gloriam ferre poterant. Eo enim se demittebant, quod in sua natura non viderentur, sed pro respicientium imbecillitatis modulo sui manifestationem dimitterentur. Porro quod eo se demiserint, vel ex ipsis Scripturæ verbis perspicuum est: *Vidi enim, ait, Dominum.* At vero *Deum nemo vidit unquam*, qui forma, qui quantitate, qui denique qualitate careat. Quis hoc ait? *Unigenitus, qui sedet in sinu Patris, ipse enarravit*²⁸. Deinde subjicit: *Sedentem.* At vero Deus neque sedet, neque stat. Hi enim habitus corporibus competunt. Tum subinfert: *In solio*, at solio Deus nequaquam circumeluditur. Qui enim hoc fiat, cum circumscribi non possit? Jam cum Seraphin, quæ Deum ingenti corona circumstant (quod quidem non locum significat, sed singulare nescio quid quod a puritate consequuntur), cum Seraphin, inquam, ne Dei quidem eo se demittentis gloriam intentis oculis obtueri valeant: homines, scilicet, essentiæ ejus gloriam nulli perviam intentis oculis obtueri contendunt. Tametsi tanto ab illis interstitio differamus, quanto cæcus ab eo qui videndi sensu præditus est.

CAP. XIX.
Chrysostomi, ex libro, De eo quod comprehendere non potest. [Si sapientia comprehendere nequeat, nullo minus natura poterit.]

*Mirabilis, inquit, facta est scientia tua ex me, exaltata est, et non potero ad eam*²⁷. Ea est sapientiæ divinæ profunditas, ut in ea exprimenda Propheta vertigine quadam laborare videatur. Quis eo, quæso, temeritatis prolapsus est, ut naturam Dei sibi cognitam et perspectam dicere audeat, dicentis: *Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestati mihi*²⁷? clamantis. *Sapientiæ ejus non est numerus*²⁸, seu comprehensio? et in tantam quis audaciam prorumpat, ut de natura, quæ a nullo comprehendere potest, quidquam affirmare audeat? Quid ais? Fierine poterit, ut cum Dei sapientia comprehendere non possit, ejusdem natura comprehendatur? Majestas ejus infinita est, et essentiam ejus circumscribere? hoc certe factum certam insaniam tuam prodit.

2. Ejusdem. Angeli tantum glorificant, alii, *Gloria in excelsis Deo*²⁹, dicentes: alii, *Benedicta gloria ejus ex loco sancto ejus*³⁰, id est, ubicunque sit ille: neque enim Deo locus assignatur, cum divinitas circumscribi non possit: alii, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth*³¹. Homines autem in illius natura pervestiganda plus æquo solliciti sunt. Quantum ejus timor supra, tantus infra contemptus est, usque adeo illi magna cum religione benedicunt, hi temeraria curiositate laborant.

3. Ejusdem. Alio loco Isaias inquit, *Vidi Dominum sedentem in solio alto atque excelso*, eo nimirum qui comprehendere non potest. Cum ergo solium Dei humana mente sublimius sit qui fieri potest; ut is comprehendatur, qui solio insidet?

²⁷ Psal. xxxiii. ²⁷ Psal. l, 8. ²⁸ Psal. cklvi, 5. ²⁹ Luc. ii, 14. ³⁰ Ezech. iii, 12. ³¹ Isa. vi, 3-
³² Ibid. i seqq. ³³ Joan. i, 18.

credat necesse est, quicumque sapit, pietatem- A que amplectitur.

CAP. XXII.

Demonstratio ex communibus notionibus, unum in Trinitate Deum esse.

Cuivis homini, qui mentem divinitus insitam habet, hæc ultro quoque inhæret opinio, quod Deus substantia sit, quæ substantiam omnem et potentia, quæ potentiam superet: actio denique omni actione superior, ut qui neque sectioni, neque compositioni, neque passioni ulli sit obnoxius. Nec tamen a ratione minus is aberrat, qui Deum substantiæ, potentiæ et actionis expertem esse arbitratur. Æque vero aberrat a veritate, qui Deum substantia, et qui potentia, et qui actione privat. Quodcumque enim triplicis B cognitionis primum divellere quispiam ausus fuerit, eo duplicem blasphemiam adversus Divinitatem ejaculabitur. Quemadmodum enim quod substantia caret, Deitas non est: ita neque quod aut potentia, aut actione privatur. Nam qui fieri potest, ne id supersubstantialis substantia sit, ex quo nulla non substantia procedit? Nec vero magis fieri potest, ut id ex quo potentia et actio quævis scaturit, illis ipsis careat. Ex illa ergo nulli non hominum insita notione patet quam minime sit absurdum, imo etiam necessario consequatur, ut trina Dei potestas celebretur. Una quidem substantiæ supersubstantialitas, una item potentiæ C superpotentialitas, una denique actionis simul nata identitas. Quæ tria ex eadem causa, eodemque principio simul procedunt, et simul elucescunt. Nam cum omnis substantia hoc ipsum quod est a Deo acceperit, fit ut neque sine potentia neque sine actione deprehendatur. Jam qui fieri potest, ut qui hæc rebus quæ sunt impertitus est, donumque in illis suum ita conservat ut dissolvi dissipative non possit, vel ipse prius non hæc fuerit, vel immutationem quamdam et privationem eorum quæ sua essent peressus existimetur? Quod si his contradicere nemo queat, perspicuum est, unam Deitatem in tribus esse adorandam. Ea vero sunt Pater, Filius, et Spiritus sanctus. Vel etiam hoc pacto demonstrari potest; Una Deitas, quæ quidem a theologia mens universi definitur, ab intelligentia et cognato intellectu non se jungitur. Si quidem mens haud D quaquam esset, nisi simul existeret intelligentia, nec intelligentia vicissim si intellectu privaretur. Hoc theologicum axioma vel hac sacra ratione confirmabitur. Nec aliud ex alio aut divisum aut sejunctum est, neque aliud prius, aliudve posterius, et tamen tria eunt. Nec enim quod mens, id ipsum est intelligentia, et intellectus, quoniam nec illa sunt mentis nomine censenda, quamvis ex mente procedant, et mens simul sit cum illis. His porro aliud natura, dignitate et conjunctione haudquaquam conversa aliud habitus et proprietatibus constat. Hinc perspicuum

est, quod nos, qui orthodoxæ fidei assertores sumus neque alium Deum, ex quo Verbo et Spiritus procedunt, neque item procedentes ipsos alium et alium esse docemus: imo unum ex tribus Deum unius naturæ, voluntatis, imperii, et dominationis. Hinc enim deorum unitas eaque individua elucescit. Alias, qui fieri potest, ut quæ in unam eandemque naturam, voluntatem, et potestatem conjunguntur conjungenti nobilitate contumeliosa sint?

CAP. XXIII.

Adversus eos, qui nos in tres deos credere dicunt.

Nequaquam in tres deos credimus, hoc absit! sed in unum Deum omnipotentem, qui tribus in personis dignoscitur. Unam in tribus naturam, unam potentiam, unum consilium, unam denique actionem cognoscentes, qua innotescat. Nec eo temeritatis venias, ut quo id pacto fiat interrogas. Inacitæ enim argumentum est, si quis cum deo Deo agitur, quo modo sciscitetur. Quandoquidem incomprehensibilis, imo etiam inaccessibleis, et incorporea est Divinitas. Unde fit, ut qualis sit explicari nullo modo queat. Quæ enim oculus non vidit, qui cogitatione mens assequi valeat? et quæ menti pervia non sunt, eane cujusquam sermone explicari poterunt? Cæterum quod in Trinitate Deus sit, et veritatis ipsius, et Scripturæ sacræ testimonio perspicuum est, ut sequentibus confirmabitur. Percontari autem, quo id modo fiat, hominis improvidi est, et ejus qui se suo metiri pede nesciat. Prius enim nosce te ipsum quo modo anima tibi sit infusa, quomodo compactus es, quomodo res incorporea corpori tuo inhabitet. Utrum igitur corpus tuum cum omnibus suis membris extenditur, an vero in uno contractum continetur? Jam si extenditur, stulta est quæstio, corporum enim proprium est extendi. Sin contrahitur, multo stultior, nec enim corpus duntaxat incorporeum deprehendetur, sed reliquæ quoque partes emortuæ convincuntur, ut quæ ab anima vivificante sejunctæ sint. Quod si eorum quæ in te sunt cognitionis capax minime sis, qui fieri potest, ut ea intelligas, quæ supra te sunt? Nam si judicia Domini inscrutabilia sunt, et viæ ejus impervestigabiles, quonam modo ille ipse inquiretur, aut pervestigabitur? Quemadmodum vero sol, tametsi unicus sit, ex se tamen lucem et calorem emittit: et sol quidem lucis nomine significatur: lux porro cuncta quæ videntur claritudine patefacit, calor vero animantia omnia plantasque vivificat: ita etiam Deus Pater Filium et Spiritum ita continet, ut una in tribus Diætas comprehendatur. Unus enim Deus est, quia una Diætas, quemadmodum et lucem solis solem appellamus. Cum enim per foramen aliquod in ædes ingressus est, ita dicere solemus: Sol ingressus domum illustravit, contra, si quando vi solis calefactiva incalescamus, utique nos a sole ~~calere~~

Ego, enim inquit, sum Deus primus, et ego novissimus, et absque me non est Deus ⁴³. *Ante me non est formatus Deus alius, non fuit, nec post me futurus est, nec alius est præter me.* Item, *Ego Deus, nec est præter me, justus servator, nec est præter me* ⁴⁴. Quibus certe verbis Valentinum, Marcum, Basilidem, et Marcionem vanitatis coarguit, neque enim ante eum, neque post eum, alii cuiquam Dei nomen tribuit: sed eundem primum et postremum esse confirmat.

CAP. XXVI.

De Patre. Videntur hæc præcedentibus ἀμίσως adnectenda.

His porro sacrarum Scripturarum doctrina consentanea est. Servator enim et Dominus noster is est, qui omnem pro nobis justitiam adimplevit. Ipse enim dixit Joanni, *Sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam* ⁴⁵. Idem quatenus homo, oratione usus est, et a Patre petiit, ut apostolos doceret. Atque in orationis forma theologicam doctrinam discipulis insinuavit. *Hæc est enim, inquit, vita æterna, ut cognoscat te solum verum Deum* ⁴⁶. Item, *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ, quoniam abscondisti hæc a sapientibus et revelasti illa parvulis* ⁴⁷. Quin et sanctus Apostolus sic ait: *Regi autem sæculorum immortalis, invisibili, soli Deo, honor et gloria in sæcula sæculorum, Amen* ⁴⁸. Item, *Unus Deus, unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus.* Item: *Unus Deus Pater, ex quo omnia* ⁴⁹. Hæc et hujusmodi pleraque testimonia in utroque Testamento reperire est, quæ hanc concordiam confirmant, unumque Deum prædicent, quem tum Vetere, tum Novo Testamento invisibilem esse constat. In Vetere enim ad Mosem sic ait: *Non enim videbit me homo et vivet* ⁵⁰. In sacris autem Evangeliiis Dominus dixit: *Nemo vidit Patrem, nisi qui est ex Deo, hic vidit Patrem.* Hoc ipsum divinus etiam evangelista sic exclamans attestatur: *Deum nemo vidit unquam.* Indicat vero etiam unde id didicerit, subdit enim: *Ungienitulus qui est in sinu Patris, ille enarravit.* Apostolus quoque sic exclamat: *Immortali, invisibili, soli sapienti, honor et gloria in sæcula sæculorum Amen.* Item: *Quem nemo vidit hominum, neque videre poterit.* Immensum porro et incircumscriptum eundem esse, aliis ex utriusque Testamenti locis dicimus. Atque in Vetere quidem Deus ait: *Nonne cælum et terram ego compleo? dicit Dominus.* Item: *Cælum mihi sedes est terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi? dicit Dominus. Vel quis locus quietis meæ est?* Davides quoque divinis moribus conspicuus exclamat: *In manu ejus sunt omnes fines terræ* ⁵¹: ubi manum pro dispensatricis virtutis effectu usurpat.

⁴³ Isa. XLIV, 6. ⁴⁴ Isa. XLIII, 10, 11. ⁴⁵ Matth. III, 15. ⁴⁶ Joan. XVII, 3. ⁴⁷ Matth. XI, 25; Luc. X, 21. ⁴⁸ I Tim. I, 17. ⁴⁹ I Tim. II, 5; Ephes. IV, 6. ⁵⁰ Exod. XXXIII, 20. ⁵¹ Psal. LXXXIV, 4. ⁵² Psal. CXXXVIII, 7 seqq. ⁵³ Isa. LX, 22. ⁵⁴ Ibid. 45, 18. ⁵⁵ Ibid. 12 seqq. ⁵⁶ Joan. IV, 20. ⁵⁷ Ibid. 23, 24.

Quibus etiam verbis illum omnibus in rebus incircumscriptum esse ostendit: ex cujus nimirum providentia omnia dependeant. Idem in alia quadam hymnodia, seu laudum cantico, ad eum sic ait: *Quo ibo a spiritu tuo, aut quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es; si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris: etenim illic manus tua deducet me, et occupabit me dextera tua* ⁵². Hæc utique incircumscriptam ejus substantiam et potentiam declarant. Isaias quoque propheta clamat: *Qui sedet super gyrum terræ, et habitatores ejus sunt tanquam locustæ* ⁵³. AHO item loco idolorum impotentiam reprehendens, hæc subjicit, quibus Dei universorum cognitionem adipiscamur. *Quis enim, inquit, mensus est pugillo aquas et cælos palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis molem terræ, et libravit in pondere montes, et colles in statera? Quis adjuvit Spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit, et ostendit illi? Cum quo iniiit consilium, et instruxit eum, et docuit eum semitam justitiæ, et erudit eum scientiam, et viam prudentiæ ostendit illi* ⁵⁴? Deinde quantum humano intellectu et lingua luttulenta consequi potest, quam immensa sit Dei virtus ostendit. Nam si *gentes omnes, inquit, quasi stilla situlæ, et quasi momentum stateræ et tanquam saliva reputatæ sunt, cui assimilastis Dominum, aut quam imaginem ponetis ei* ⁵⁵? Quod si cælum, terra, et aquea natura omnem naturam creatam continent, horum autem omnium mensura divinæ manus mensura est, perpendant ii, qui lingua Deum metiri conantur, quam immensa sit ejus natura; manum sibi in animo proponentes, non quæ corporis membrum sit, sed energiam illam, seu vim electricam, quæ cuncta condiderit et gubernet.

Hæc sunt, quæ de universitatis Deo vetus nos Scriptura docet. Cæterum ante dictis longe plura cuivis invenire facile est, quibus divinam substantiam, sapientiam, et potentiam incircumscriptam esse patet. In divinis autem Evangeliiis Dominus Samaritanam hæc et similia sentienda esse docuit, quæ cum divinam majestatem loco circumscriptam existimaret, eaque de causa dixisset: *Patres nostri in hoc monte adoraverunt, et vos dicitis, quia est locus Hierosolymis ubi adorare oportet* ⁵⁶, Dominus illam contrarium sentire docuit, nimirum divinam naturam incircumscriptam esse. Dixit enim ei: *Amen dico tibi, mulier, quoniam venit hora, et nunc est, quando neque Hierosolymis, neque in loco hoc adorabunt Patrem.* Quibus verbis cum divinam cultum nullis circumscribi Deus locis docuisset, subjunxit: *Spiritus est, et adorantes eum in spiritu et veritate adorare decet* ⁵⁷.

Una vero et eadem opere divinam naturam in-

in principio erat, utique semper erat, neo enim dixit, In principio fiebat, vel in principio creabatur, sed, *In principio erat*. Docet vero etiam quid esset, subjungit enim, *Et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* ⁷⁶. Deinde proœmio resumpto subinfert, *Hoc erat in principio apud Deum* ⁷⁶, atque hoc quidem communi nomine τὸ ὁμοούσιον, hoc est æqualitatem substantiæ indicavit.

Quod insuper Deum dixerit, his verbis, *apud Deum*, personarum differentiam denotavit: hunc Filium unigenitum Jesu Christi nomine sæpe dixit. Sapientissimus porro Paulus sic ait: *At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege: ut eos qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus* ⁷⁷. Item, *Cum vero placuit ei, qui me segregavit ab utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam, ut revelaret in me Filium suum* ⁷⁸. Hæc et innumera alia testimonia invenire est, quibus eum Christum quoque et æternum Filium, et Patri cœternum vocant, quem idem quoque doctor docens primo quidem loco sæculorum factorem esse ostendit. Inquit enim: *Novissime diebus istis locutus est nobis in Filio, quem posuit hæredem universorum, per quem fecit et sæcula* ⁷⁹.

Quia vero qui divina divino sensu intelligere nolunt, fieri posse non putant, ut Deo cœternus sit, qui ex Deo est: nam dum stulte juxta et temere naturam divinam humanæ naturæ legibus subjacere putant, Patrem filio seniore esse suspicati sunt: beatus Apostolus de his abunde disputans, unigenitum Filium, et ex Deo, et cum Deo esse evidenter ostendit. Eum enim splendorem gloriæ nominavit: siquidem splendor et ex igne, et cum igne subsistit. Igni enim splendor innatus est, ut soli radius. Ex quo enim sol, ex eodem et radii, sed tamen radiorum causa soli, et splendoris igni ascribitur: neo enim sol ex radiis, sed radii ex sole oriuntur, et splendor ex igne procedit. Proinde unigenitus et Filius ex Patre quidem natus est, Patri autem non secus atque oratio rationi, splendor igni, et radius soli cohæret. At harum rerum nulla per se subsistit, sed in eo hypostasin, hoc est sedimentum et subsistentiam habet, ex quo enascitur. Deus autem Verbum, splendor gloriæ, energia non est ἀνοπόστατος a Patre, seu a Patris hypostasi sejuncta, sed vivens et per se subsistens hypostasis. Nec enim simpliciter Verbum nominatur, sed Deus Verbum: nec splendor gloriæ duntaxat, sed hypostaseos quoque suæ character. Quia enim una eademque imagine res divinas aperte exprimere impossibile erat, pluribus eas hoc pacto imaginibus dicimus: et splendor quidem gloriæ cœternum, hypostaseos autem character similitudinis perfectionem arguit, hypostaseonque seu personarum differentiam docet.

Verbum autem cum dicitur, generationem nulli

passioni obnoxiam ostendit. Ne enim filii nomine audito humanis suspicionibus involveremur, mundique totius Opificem eadem nobiscum lege natum arbitraremur, ea de causa Verbum nuncupavit, innuens generationem illam ab omni passione liberam. Nec enim menti seu rationi nostræ ad sermonem concipiendum et efformandum feminæcomplexu opus est: aut ulla sectio, ullusve fluxus tolerandus est: sed perfectus manens perfectum sermonem efficit. His itaque et generationem nulli passioni obnoxiam, et cœternitatem Unigeniti didicimus.

Est vero etiam ejusdem cum Patre potentia, eique similis et æqualis in omnibus: ut ex Domini doctrina discere quivis facile potest. Ait enim: *Pater meus etiam nunc operatur, et ego operor* ⁸⁰; et, *Sicut Pater suscitavit mortuos, et vivificat* ⁸¹; et, *Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt* ⁸²; et: *Ego in Patre, et Pater in me*; et, *Qui videt me videt Patrem* ⁸³.

Ex his porro quæ sequuntur incommutabilis ejus similitudo perspicua sit. Philippo enim Patrem sibi ostendi rogante, seipsum Dominus ostendit se viventem Patris imaginem esse significans, quæ perspicuos Genitoris characteres, seu signa, præ se ferret. Dixit enim Philippo: *Tantum tempus vobiscum sum, et non novisti me, Philippe* ⁸⁴? Patrem, inquit, cupis videre, cum me videas? itaque non novisti me: si enim me novisses, nequaquam illum videre optasses. In me enim Pater videtur: siquidem hoc ex his verbis inducitur: *Qui vidit me, vidit et Patrem*. Porro hic per aspectum contemplatio fidei intelligitur. *Tantum enim, inquit, tempus vobiscum sum, et non me novisti, Philippe?* non dixit, *Non vidisti, sed, Non novisti*. Videbat enim Philippus, id quod sub aspectum cadebat: divinitatem vero, quæ invisibilis est, non item. Proinde culpatus merito est, qui Filium perfecte non nosset, ideirquoque Patrem videre optasset.

CAP. XXVIII.

De Spiritu sancto, et ejus charismatis.

Spiritum itaque sanctum a Patre [Filioque] substantiam habere didicimus: cujus substantiæ modus neque creaturæ (incretus enim Spiritus sanctus) neque unigenito Filio similis est. Sanctorum enim Patrum nemo divini Spiritus substantiam generationis vocabulo significavit: quamvis ipsum ex Patre esse, atque etiam divinum, sacræ testentur Litteræ. Dominus enim Christus hæc de ipso dicit: *Expedit vobis, ut ego abeam, nisi enim abiero, Paraclitus non veniet ad vos* ⁸⁵, et alibi: *Cum autem venerit Paraclitus spiritus veritatis, qui ex Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me* ⁸⁶. Eo autem quod ipsum ex Patre procedere ait, Patrem fontem Spiritus esse indicat, neque vero, Procedet, inquit, sed *Procedit*, eandem utriusque naturam, substantiamque individuum et indifferentem, per-

⁷⁶ Joan. I, 1. ⁷⁶ ⁸⁰ Ibid. 2. ⁷⁷ Galat. 1v, 4, 5. ⁷⁸ Galat. 1, 15, 16. ⁷⁹ Hebr. 1, 1. ⁸⁰ Joan. v, 17. ⁸¹ Ibid. 21. ⁸² Joan. xiv. ⁸³ Ibid. ix. ⁸⁴ Ibid. ⁸⁵ Joan. xvi, 7. ⁸⁶ Joan. xv, 25.

Hæc bræis censebatur. Samaritani eundem Iabedi A extolleretur, imo vero, qui non extremum hoc dedecus fuerit, si ad majus laudis argumentum perturbationibus illis, quibus omnes obnoxii sumus, liberum esse Numen asseramus? Sed id potius, quod segregatum, et cæteris omnibus longe sublimius est, et quasi quodam recessu sepositum indicat. Quæ dictionis significatio frequens in Scripturis occurrit, ut: *Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur* ⁹⁸, id est segregatum. Item in libro Judicium: *Pariet Filium, et non ascendet ferrum super caput ejus, quoniam sanctificatus est puellus* ⁹⁹, et innumeris in locis. Eodem etiam sensu locum, vel panem, vel vinum sanctificari dicimus, quæ Deo segregantur, nec in communem aliquem usum cedunt. Proinde simul atque ad altare sacerdotes introierant, sacrorum Psalmorum cantorsuperius exclamabant: Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus Immortalis. Quod quidem laudum præconium ex veneranda illa Seraphici ordinis confessione compositum est. Idem porro canticum ex Cherubico etiam præconio, musicoque sacrorum Psalmorum cantu constare discimus, cum in psalmo quidem Sanctus Deus, fortis, vivus canatur. Ubi certe dictio Vivus loco dictionis Immortalis, tanquam idem significans assumpta; dictio autem Fortis in integro retenta, et hoc modo sacra demum cantio contexta est. Deus tamen obiter, et Sanctus, ex adversario impiis idolorum cultibus opponuntur. Quæ quidem terrena sunt, operaque manuum hominum, atque abominationes revera. Fortis autem eisdem opponitur, quatenus muta, immobilia et infirma sunt. Immortalis denique, quatenus nec respirant, nec operantur, nec ulla vitæ scintilla fruuntur. Cæterum supra memorati cantici compositio beato Proclo Constantinopolitano pontifici ex revelatione innotuisse fertur, qui angelis quidem sacrum hunc hymnum modulantibus illo, ipse primus omnium initiatus est.

CAP. XXX.

Ejusdem Chroniatæ [Trinitatis demonstratio, a trutinæ æquilibrio, duplici alarum seraphicarum Trinitate, Trisagio.]

Dubitantibus autem, quam de causa Filius enuntiatione medius assumitur, extrema autem Pater et Spiritus sanctus occupent, respondere possumus, quod cum Deus statera justitiæ dicatur eadem prorsus ratione, qua stateram dicimus, is quoque ordo in natura divina excogitatus est, ut medium locum Filius occupans summam æqualitatem cum duobus extremis conservet. Ipse enim et primam illam mundi fabricationem, et eam quæ subsecuta est generis reformationem perfecit. Cæterum stateræ exemplo, æqualis illa virtus et potentia subindicatur, quæ in Trinitate (cujus immensa est potentia) elucescit cum ex tribus illis personis nulla quidquam amplius sursum ferat, quam illa quæ deorsum vergit, sed in æquilibrio honoris, gloriæ et substantiæ libretur, et theologica constantia persistat. Ex quo fit, ut in rebus quoque generationi obnoxiiis æqualitas detur, æquumque tanquam trutinam pensetur.

Imo duplex quoque seraphicarum alarum trinitas sanctæ Trinitatis mysterio proportionem quadam respondet; medium enim Patri, extrema autem Filio et Spiritui respondent; trinaque adeo sanctitatis enuntiatio cum per se prorsus immutabilis existat, tres personas substantia, virtute potentiaque immutabiles ænigmatice designat, imo etiam substantiæ æqualitas et unitas illa, quæ tribus inest, certa inductione et illatione unicum esse Dominum confirmat. Alæ quoque duplices omnem illam cognitionem denotant, quæ ad nos illorum beneficio descendit, etiamsi spiritus illam administrantes ab omni sint materia remoti, nec simplex illa descendat sed ejusmodi materia constans, quæ typis et figuris nostratibus conveniat, atque adeo composita compositis peraccommoda sit. Duplex autem est res omnis materialis, quæ nimirum ex materia et forma constat. Dicitio porro, Sanctus, id subindicat, quod sanctis superinsidet, cum quo nulla prorsus alia sanctitas conferri queat. Quotquot enim Divinitatis ratione sancti dicuntur, haud dubie profani et impuri, quemadmodum omnes quoque reges servi, et ea quæ sunt non esse censebuntur, si cum Deo, id est eo qui vere est, conferantur. Hac ergo dictione, Sanctus, excellentia in Deo et prærogativa denotatur, idque adeo, quod dignitate sua rerum omnium naturas exsuperet. Sanctum enim hoc loco non id significat, quod a sorde qualibet corpus aut animam pollente purum existat, absit! Quo enim encomio Deus ita

extolleretur, imo vero, qui non extremum hoc dedecus fuerit, si ad majus laudis argumentum perturbationibus illis, quibus omnes obnoxii sumus, liberum esse Numen asseramus? Sed id potius, quod segregatum, et cæteris omnibus longe sublimius est, et quasi quodam recessu sepositum indicat. Quæ dictionis significatio frequens in Scripturis occurrit, ut: *Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur* ⁹⁸, id est segregatum. Item in libro Judicium: *Pariet Filium, et non ascendet ferrum super caput ejus, quoniam sanctificatus est puellus* ⁹⁹, et innumeris in locis. Eodem etiam sensu locum, vel panem, vel vinum sanctificari dicimus, quæ Deo segregantur, nec in communem aliquem usum cedunt. Proinde simul atque ad altare sacerdotes introierant, sacrorum Psalmorum cantorsuperius exclamabant: Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus Immortalis. Quod quidem laudum præconium ex veneranda illa Seraphici ordinis confessione compositum est. Idem porro canticum ex Cherubico etiam præconio, musicoque sacrorum Psalmorum cantu constare discimus, cum in psalmo quidem Sanctus Deus, fortis, vivus canatur. Ubi certe dictio Vivus loco dictionis Immortalis, tanquam idem significans assumpta; dictio autem Fortis in integro retenta, et hoc modo sacra demum cantio contexta est. Deus tamen obiter, et Sanctus, ex adversario impiis idolorum cultibus opponuntur. Quæ quidem terrena sunt, operaque manuum hominum, atque abominationes revera. Fortis autem eisdem opponitur, quatenus muta, immobilia et infirma sunt. Immortalis denique, quatenus nec respirant, nec operantur, nec ulla vitæ scintilla fruuntur. Cæterum supra memorati cantici compositio beato Proclo Constantinopolitano pontifici ex revelatione innotuisse fertur, qui angelis quidem sacrum hunc hymnum modulantibus illo, ipse primus omnium initiatus est.

Enimvero senarius ille quoque primorum dierum numerus cujus in libro de mundi generatione mentio fit, typo quodam trinam Dei cognitionem exprimit; quod quidem cum aliis aliquot ex locis, tum ex hoc perspicuum est: *Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam* ¹. Item ex hoc: *In capite libri scriptum est de me* ². Quicumque enim de primis illis diebus exposuerunt, obscuri nihil elocuti sunt. Nam caput et principium libri, id est totius Scripturæ divinitus inspiratæ, ille dierum senarius numerus est, quibus fabrica mundi consummata fuit. Ex quorum magnitudine et decore Creator innotescens laudibus effertur.

His Gregorii quoque Theologi vox attextenda, quæ quidem nobis ad tres usque personas divinitatis mysterium revelatum fuisse testatur. Unitas enim, inquit, ob insitas opes emersit. Dualitas autem ubertate materiæ et formæ, quibus corpora

⁹⁸ Exod. xiv, 19. ⁹⁹ Judic. xiii, 5; xvi, 17. ¹ Psal. xviii, 3. ² Psal. xxxix, 8.

que non fuerit. Cum tres inter se conjuncti unus sit Deus, sola cujusque differentia in essentiæ communionem individue personam dividens. Solus enim Pater, Pater. Solus Filius, Filius. Solus Spiritus Sanctus, Spiritus. His enim differentiis non convertuntur inter se. Sed in his individuis quidem dividuntur, essentiæ autem ratione communicant. Trinitas, simplex, insecabilis, incomposita, ex tribus perfectis per se perfecta, et plus quam perfecta est. Cujus una natura, divinitas et voluntas, una denique actio glorificatur. Quorum enim natura una est, eorum voluntas et actio una, quemadmodum beato Basilio docente didicimus.

Confitemur item unam sanctæ Trinitatis personam, unigenitum, inquam, Dei Filium, Deumque nostrum, Patri et Spiritui Sancto consortem et coæternum : a Patre quidem ante sæcula genitum, quantum ad divinitatem : eundemque in ultimis et præfinitis temporibus, ut genus humanum servaret et reformaret, e cœlis descendisse, seu voluntaria exinanitum humilitate puræ Deiparæque Virginis Mariæ ulterum subisse, quæ a Spiritu sancto præpurgata corpore et animo fuerat, ex eoque sancta et incorrupta carne, in subsistentia propria carnem assumpsisse : ita ut consubstantialis nobis effectus, eam in ipsa, mediante anima rationis et intellectus participet, compingeret atque efformaret. Qui ex eadem Virgine intermeratæque Matre natus est, supra quam dici aut excogitari ullove intellectu percipi possit. Cum enim sine semine, supernaturalisque conceptio fuisset, ineffabilis quoque partus et inenarrabilis fuit. More itaque nostro, qui supra nos erat Christus et Dominus processit, omnia nostra essentialiter in se serens, uno peccato dempto, totus homo factus, totusque Deus manens, idem terrenus et cœlestis, visibilis et invisibilis, mortalis et immortalis. Duæ enim naturæ indivulsa conjunctione cohærentes unum nobis Emmanuelem perfecerunt : ita tamen, ut citra ullum defectum proprietates naturarum, ex quibus compositus est, sartas tectas conservaret. Cum enim totus simplex esset, secundum divinam, eandemque paternam et æternam generationem, duplex processit secundum maternam eandemque temporariam et corporalem generationem. Itaque tametsi duas Christi Dei nostri generationes profiteamur, unam tamen ejus personam prædicamus, cujus essentia duabus in naturis perfectis elucescat. Quamvis enim una sanctæ Trinitatis persona esset, mansit tamen, vel cum Verbum caro factum est, perfectus in Divinitate, idemque perfectus in humanitate : Divinitate quidem Deo Patri consubstantialis, idemque nobis humanitate consubstantialis : patibilis carne, impatibilis Divinitate. Unde sit, ut alii miracula, et alii passiones non distribuamus : sed tanquam uni eidemque Domino nostro Jesu Christo utrum-

A que specimen attribuamus : alia quidem ratione miracula edenti, alia item patienti Divina siquidem naturæ ratione signorum virtutem deprompsit, ex humanæ autem formæ præscripto, eas passiones non detrectavit, quibus ea natura obnoxia est, ut in seipso passiones nostras in passionum vacuitatem transformaret, prout his verbis attestatur Apostolus : *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem* ⁶. Nec enim ille humani generis amator humanis, at nulli reprehensioni obnoxius, passionibus objici, et quamvis Deus esset immortalis, anima tamen mediante corporaliter morti affligi dedignatus est : anima, inquam, omnibus in rebus perfecta, suisque numeris absoluta, et cui nihil omnino ad humanitatis perfectionem deesset. Humanæ porro perfectionis index mens ipso est, qua volumus, et a brutis animantibus differimus. Eorum enim quæ mentis expertia sunt, nullum velle potest. Quidquid autem voluntate, idem et intellectu præditum est. Ubi enim mens, ibi etiam prorsus intellectus est. Jam si Servator perfectus homo fuit, in Divinitate perfecta manens, procul dubio neque mente, neque voluntate caruit. Qui autem humanam Christi animam naturali voluntate privare conantur, eam mentis expertem, ipsi mentis expertes descripserunt, et passionem et mortem impatibili naturæ ascribentes. Qua quidem hæresi hoc consequuntur, ut perfecte salvi facti non videamur. Nec enim naturalem humanitatis ejus voluntatem, naturalemve actionem negamus, ne una eademque opera dispensationis salutis nostræ caput et summam antiquemus, et Divinitati passiones ascribamus, ut astruere conati sunt illi, qui una illum voluntate, unaque actione, non sine magna impietate, recens excogitarunt impiamque Arii, Apollinarii, Eutychis, et Severi hæresin innovarunt.

Nos autem orthodoxæ confessionis assertores unum eundemque Christum Filium Dominum unigenitum astruimus, qui duabus in naturis inconfuse, simpliciter, inseparabiliter, individue dignoscitur. Ita tamen, ut nullatenus naturarum differentia vi conjunctionis sublata sit, imo potius utriusque naturæ proprietates integra permanserint, et in unam personam unamque hypostasim concurrerit : non ut in duas personas partitionem divisionemve admiserit, sed unus idemque Filius unigenitus, Deus Verbum, Dominus Jesus Christus perseveraverit : quemadmodum superioribus temporibus prophetæ de ipso vaticinati sunt, ipseque adeo Jesus Christus nos docuit, sanctorumque Patrum symbolum nobis quasi per manus tradidit. Duas in eodem volitiones, seu voluntates, duasque actiones, citra divisionem, mutationem, partitionem, confusionemque ex sanctorum præscripto Patrum prædicamus, naturales, inquam, voluntates, non contrarias, quemadmodum impii astruxerunt.

⁶ I Cor. xv, 53.

enim vult, eadem quoque potest, ut quæ creaturas omnes visibiles et invisibiles creaverit, omnes contineat, omnibus imperet, et dominetur regno, quod nulli fini mortive obnoxium est, nec in se quidquam contrarium habet, quæ omnia plenitudine suas complens a nullo comprehendatur, imo potius omnia comprehendat, contineat, et exsuperet, quæ nullam non essentiam intempera-
 rata permeet, supraque omnia feratur, quæ nullam non essentiam exsuperet, supersubstantialis, et ea quæ sunt transcendens, plusquam divina, plusquam bona, plusquam plena, quæ principia omnia ordinesque definiat, omnis principii atque ordinis præses, quæ nullam non essentiam, vitam, rationem, atque cogitationem exsuperet, ipsum lumen, ipsa bonitas, ipsa vita, ipsa essentia, ut quæ alterius beneficio non sit, aut aliquid eorum quæ sunt existat, imo iis quæ sunt essentiæ, iis quæ vivunt, vitæ, iis quæ ratione utuntur rationis fons, omnibus denique bonorum omnium causa sit, quæ omnia ante eorum generationem norit, tanquam una essentia, una divinitas, una virtus, una voluntas, una actio unum imperium, una potentia, una dominatio, unum regnum, quod in tribus perfectis personis cognoscitur, et adoratione una colitur. Creditur autem et adoratur ab omni creatura rationis particeps, citraque ullam confusionem conjungitur, et citra distractionem distinguitur, (quod mirum est), in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, in quos baptizati quoque sumus. Ita enim Dominus apostolis mandavit, ut baptizarent, his verbis : *Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* ^B. In unum Patrem, qui omnium principium et causa est, a nullo genitum, qui solus sine causa, et ingenitus est, omnium quidem Creator, at unius tantum unigeniti Filii sui, Domini autem Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi natura Pater, sancti autem Spiritus emissor existat.

Credimus item in unum Filium Dei unigenitum, Dominum nostrum Jesum Christum, qui ex Patre natus est ante omnia sæcula, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Cum dicimus Ante omnia sæcula, generationem ejus temporis et principii expertem esse indicamus. Nec enim ex eo quod non erat in essentiam ^D productus est Filius Dei, splendor gloriæ, imago paternæ personæ, vivens sapientia et potentia, Verbum per se subsistens, essentialis, perfecta et viva imago Dei invisibilis, sed semper fuit cum Patre, et in ipso, ab æterno, et sine principio ex ipso genitus. Nec enim ullo unquam tempore Pater fuit, quo Filius non fuerit, sed cum primum fuit Pater, fuit et Filius ex eo genitus. Nec enim fieri potest, ut absque Filio Pater vocetur. Quod si Filium non habuisset, Pater haudquaquam fuisset, et si

^A postea Filium habuisset, postea quoque Pater esse cœpisset, cum Pater antea non esset, atque ex non Patre in Patrem mutatus fuisset, qua blasphemia quid, quæso, magis impium excogitari potest ? Fieri enim non potest, ut Deus naturali generandi vi privatus dicatur, generandi autem vis in eo consistit, ut ex seipso, sive propria ex essentia sibi natura similem procreet. Ex quo fit, ut si quis in Filii generatione tempus intercessisse, aut post Patrem, subsequutam fuisse Filii subsistentiam dicat, impius habendus merito sit. Ex ipso enim, hoc est ex Patris natura generationem Filii fuisse dicimus. Et nisi Filium ab initio una cum Patre fuisse, ut ex ipso genitum, concedamus, utique Paternæ personæ mutationem introducimus : quia nimirum cum Pater antea non esset, Pater esse tandem cœperit. Tametsi enim creatura postea facta fuit, non tamen ex Dei essentia, sed ex eo quod non erat in id quod est voluntate et potentia ejus producta fuit.

Nec vero mutationi natura divina obnoxia est. Generatio enim est, cum id quod gignitur essentia simile ex generantis essentia prodit. Creatura vero et figmentum, id quod extrinsecus, non autem ex creantis fingentisve substantia res creata fictave depromitur, quæ quidem substantia prorsus absimilis existat. Quocirca generatio et creatio impatibilis est in uno duntaxat Deo, qui solus impatibilis, inalterabilis et immutabilis est, semperque eodem se modo habet. Cum enim natura impatibilis, inexhaustus, simplex et incompositus existat, ad passionem ullam fluxumque ferendum, neque generando, neque creando, haudquaquam idoneus est, nec ullo adjutorio eget. Sed generatio quidem principio carens et æterna est, cum sit opus naturæ, atque ex ejus essentia procedat : ne mutationi genitor sit obnoxius : neve Deus primus sit et postremus, atque incrementum recipiat. Creatio vero cum divisæ voluntatis opus sit, Deo cœterna non est, quandoquidem natura hoc comparatum non est, ut id quod ex nihilo in rerum naturam producit, ei cœternum sit, quod principio caret, semperque est. Itaque quemadmodum non eodem modo Deus et homo operatur (homo enim ex nihilo nihil quidquam in rerum naturam profert, sed quidquid facit, id ex subjecta materia facit, præcedente non voluntate tantum, sed etiam præcogitatione, et ejus rei in animo informatione, quam facere instituit, sequente vero manuum operatione, una cum laboris et tædii tolerantia : ita tamen, ut expectatione sua sæpe defraudetur, nec res ita succedat, prout animo proposuerat : Deus autem vel sola voluntate ex nihilo cuncta in rerum naturam produxit), ita nec eodem modo Deus et homo generat. Deus enim, cum sine tempore et sine principio sit, ad hæc impatibilis, inexhaustus, incorporeus et solus, sine careat,

^B Matth. xxviii, 19.

potest, ut Petris alia, Filiique alia, imo una et eadem fuerit essentia. Et quemadmodum ignem lumine quod ejaculatur lucere dicimus, nec tamen interim lumen igni subserviens instrumentum esse, imo potius vim naturalem asserimus; ita Patrem quoque cuncta quæ facit, per unigenitum Filium suum facere astruimus, non tanquam per instrumentum subserviens, sed per vim naturalem, et quæ per se vique sua subsistit. Et quemadmodum ignem lucere dicimus, itemque lumen igneum lucere asserimus, ita quæcumque Pater facit, itidem facit et Filius. Non tamen lumini propria quædam est, ab igne se juncta hypostasis, at Filius perfecta hypostasis est, ab hypostasi paterna inseparabilis, ut supra docuimus. Nulla enim in rebus creatis imago inveniri potest, quæ citra mutationem in seipsa modum illum referat, quo sancta Trinitas constat. Qui enim fiat, ut quod creatum, compositum, fluxum, mutabile, circumscriptum, figuratum et corruptibile est, oculis divinam illam essentiam subiciat quæ ab iis omnibus libera nullam non essentiam exsuperat? Atqui perspicuum est omnem creaturam eorum plerisque obnoxiam esse, atque ex sua ipsius natura corruptioni subijci.

CAP. XXXV.

Tertia pars confessionis fidei Joannis Damasceni de Spiritu sancto.

Credimus denique in unum quoque Spiritum sanctum Dominum, vivificantem, qui ex Patre (Filioque) procedit, et in Filio conquiescit. Qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur, tanquam consubstantialis et coæternus. Dei Spiritus rectus, principalis, fons vitæ et sanctificationis. Deus qui cum Patre est, increatus, plenus, creator; omnia comprehendens, omnium opifex, omnipotens, infinitæ potentiæ, Dominus omnis creaturæ, nullius, dominio subjacens: replens, non repletus: largiens, et ab alio nihil accipiens: sanctificans, non sanctificatus: consolator omnium consolationibus unus sufficiens: Patri et Filio per omnia similis: qui ex Patre (Filioque) procedit, atque per Filium tribuitur. Cujus omnis creatura particeps est, qui per se creat et animat universa, sanctificat et continet, propria denique in persona per se subsistit, ita tamen, ut a Patre Filioque separari et divertere nullo modo queat, imo omnia illa habebat, quæcumque Pater et Filius habent, præterquam quod nec ingenuus, nec genitus est. Pater enim causa caret: ingenuusque est, nec enim a quoquam, nec a seipso quidem processit: nec eorum quæ habet quidquam, imo potius ipse principium, et auctor essentiæ est: facitque ut universa quoquo modo se naturaliter habeant. Verbum autem generative a Patre processit. Spiritus denique sanctus a Patre etiam non generative sed processive prodiit. Quid porro a generatione processio differat, jam didicimus; quis autem modus differentis sit, non item. Γεννηματος ergo, id est genituræ nomine et ipsa Filii ex Patre

γέννησις, hoc est generatio, atque sancti Spiritus ἐκπόρευσις seu processio intelligi posse videtur. Quare quæcumque Filius et Spiritus sanctus habent, ea ex Patre habent, atque ipsam quoque essentiam et nisi sit Pater, nullus Filius, nullus et Spiritus esse potest, et si qua re careat Pater, eadem Filius et Spiritus carent. Atque propter Patrem, hoc est, quia Pater est Filius quoque et Spiritus est. Et propter Patrem Filius et Spiritus habent quæcumque habent, hoc est, quia ea Pater habet, in generatione, generatione et processione demptis. His enim solis et hypostaticis proprietatibus tres sanctæ hypostases inter se differunt: neque id essentia, sed quia propriæ hypostaseos caractere seu signo individue dividuntur. Dicimus autem unumquemque ex tribus propria præditum esse hypostasi, ne tribus ex imperfectis unam perfectam compositam naturam profiteamur, sed in tribus perfectis hypostasibus unam simplicem ὑπερτελή τε καὶ προτέλειον, hoc est quæ perfectionem omnem excedat et præcedat. Quidquid enim ex imperfectis constat haud dubie compositum est, at ex perfectis hypostasibus fieri non potest, ut quidquam componatur. Inde fit ut speciem non ex personis procedere, sed personis inhærere dicamus. Imperfectis autem diximus, hoc est iis quæ speciem ejus rei non servant, quæ ex ipsis conflata est, siquidem lapis, lignum et ferrum per se quidem perfecta singula sunt, si propriam eorum naturam consideremus, at si eadem illa in ædificio contempleremur, quod ex ipsis conflatur, imperfecta sunt. Eorum enim nullum per se domus est. Itaque perfectas hypostases dicimus, ne compositionem divinæ naturæ inesse intelligamus. Dissensionis enim principium ipsa est compositio. Rursus tres hypostases in seipsis mutuo inesse dicimus, ne multitudinem populorumve deorum introducamus. Siquidem trium hypostaseon ratione nullam in iis compositionem aut confusionem: ratione autem essentiæ, et quia hypostaseon alio alii inest, idcirco individuum in iisdem identitatem, ut dicam, et voluntatem, et actionem, et potentiam inesse, atque unum Deum esse cognoscimus. Deus enim, et Verbum, ejusque Spiritus, unus demum et vere Deus est.

CAP. XXXVI.

Re ipsa et animo contemplari. Quomodo communes rerum omnium notiones dignoscantur? Quid idem a simili differat? Persona personæ quomodo insit?

Sciendum est aliud esse re ipsa contemplari, itemque aliud ratione et cogitatione. Jam in omnibus rebus creatis personarum divisio re ipsa conspicitur. Communitas autem et cognatio, mente cogitationeque patescit. Nam mente percipimus Petrum et Paulum ejusdem esse naturæ, unaque communi constare natura. Eorum enim uterque animal est ratione præditum, morti obnoxium. Item uterque caro est, cui anima rationis intellectusque particeps infusa est. Communis itaque natura ratione perspicitur potest. Nec enim hypostaseon

ad oppositorum vel natura consequentium aliquod, A
vel actionem denotent. Itaque inter omnes Dei
nomenclaturas nulla mihi magis proprie videtur,
quam ὁ ὢν, seu, is qui est. Quemadmodum ipsa in
monte Moesem alloquens ait: *Dicito Israelitis: Is qui
est me misi.*¹² Is enim nullam non essentiam in
se complectitur, tanquam vastum nescio quod et
immensum essentiae pelagus. Ut autem beato Dio-
nysio videtur, Bonus maxime propria Dei appellatio
est, nec enim essentia in Deo bonitatem præces-
sisse dici potest. Alterum nomen θεός Deus est,
quod dicitur vel ἐκ τοῦ θεῖν, καὶ περιέχειν τὰ
σύμπαντα, hoc est, quod cursu suo et ambitu con-
tineat universa, vel ἐκ τοῦ αἰθεῖν, id est ab arden-
do. Deus enim ignis est, quo vitium omne consu-
mitur, vel ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι τὰ πάντα, quod omnia B
intueatur. Illum enim nihil latet, estque omnium
rerum speculator, nam speculatus est omnia pro-
videntia sua, priusquam orirentur, et eorum sin-
gula voluntaria sua cogitatione, quæ quidem est
prædestinatio, imago, et exemplar in re prædesti-
nata, in qua sit. Jam priore nomenclatura ejus,
nimirum. Is qui est, ipsa essentia exhibetur, non
autem quod quid est; posteriore vero, actio ipsa
patefit. Cæterum hæc nomina, ἀρχον, principio
carens, incorruptibile, ingenitum sive increatum,
incorporeum, invisibile, et similia, id quod non est
inducant, hoc est, id quod esse non cœpit. Neque
enim corrumpitur, neque creatus est, neque cor-
pus est, neque videtur.

Bonum autem, justum, et sanctum, naturæ qui-
dem conveniunt, ipsam vero essentiam haudqua-
quam demonstrant. Dominus denique, rex et cæ-
tera id genus habitum ad opposita significant.
Eorum enim qui dominio subjecti sunt, Dominus:
eorum qui regno, rex: eorum qui creationi,
creator: eorum denique qui pastioni, pastor di-
citur.

CAP. XXXVIII.

*Ejusdem Joannis Damasceni. De divina conjunctione
et discretione (quodque illa in Trinitate, hæc in
Filio solo intelligenda sit).*

Omnia ergo communiter, eodem modo simplici-
ter, indivise, et conjuncte de universa divinitate
accipienda sunt. Distincte vero, seu discrete, Pa-
ter, Filius et Spiritus, incausatum, causatum, in-
genitum, genitum, et procedens, quæ quidem es-
sentiae significationem nullam habent, sed modi D
solius, quo se aliud ad aliud habet, et quo existit.
His igitur cognitis, viaque inde ad essentiam ip-
sam, sed essentiae tantum adjacentia comprehen-
dimus. Quemadmodum nec si exploratum quidem
habeamus animam corporis, quantitatis et figure
expertam esse, continuo ejus essentiam quoque
comprehendimus, neque corporis item ipsius, si

¹² Exod. iii, 14.

(12) Vide Patrologiæ tom. XCIV, col. 841.

(13) Nicetas σωματικῶς habet, at Zigabenus le-
gisse videtur σημαντικῶς, id est, *significative*. Utraque

ejus vel candor, vel nigredo innotuerit. Sed ea
tantum novimus, quæ ei adjacent. Vera autem ra-
tione instruemur, simplicem esse Deum, unaque
simplici actione bona præditum, quæ omnia omni-
bus suggerat, radii solaris instar, qui cuncta ca-
lescit, et in singulis prout apta capaciaque sunt,
operatur, hac actione præditus Dei creatoris bene-
ficio. Discreta porro sunt et sejuncta, quæcunque
ad divinam et humanitatis plenam Dei Verbi incar-
nationem pertinent. Eorum enim nullo modo
Pater et Spiritus participes sunt, nisi tantum
quia utrique bene complacitum est, et miracu-
lorum editio illa inenarrabilis arrisit: quæ qui-
dem a Verbo Deo, etiam homine nobis simili
facto, tanquam Deo immutabili, et Dei Filio, edita
sunt.

CAP. XXXIX.

+ *Ejusdem ex cap. 14 de iis quæ corporaliter de
Deo dicuntur (12).*

Quia vero pleraque sacris Scripturis ita enun-
tiata deprehendimus, ut corporeum (13) aliquid,
velut ex conjectura designent, sciendum est fieri
non posse, ut nos, cum homines simus hac carnea
massa circumtecti, divinas, excelsas, et ab omni
materia remotas, divinitatis actiones intellectu as-
sequamur, aut verbis exprimamus: nisi imaginibus,
formis et symbolis inter nos cognitis utamur.
Quæcunque ergo de Deo corporaliter enuntiantur,
ex conjectura dependent, in iis autem sublimior
aliquis sensus delitescit. Simplex enim Deus est,
neque ulla figura lineamentive depingi potest.
Igitur oculorum, palpebrarum, conspectusque Dei
nomine vim ejus intelligimus, qua res universas
contemplatur, eamque adeo cognitionem, qua fit,
ut nihil illum lateat quia nimirum hujusmodi
sensus beneficio perfectiorem rerum cognitionem,
et certiore persuasionem consequimur. Aurium
item auditusque nomine placabilitatem ejus, et ad
vota nostra precesque propensionem designamus.
Nos enim hujus sensus beneficio supplicibus faciles
et exorabiles efficimur, eisque aurem familiariore
quodam modo inclinamus. Oris porro et sermonis
appellatione certum aliquod voluntatis ejus indi-
cium depromimus, quia moris est nobis cordium
nostrorum arcana oris et sermonis beneficio rete-
gere. Cibi quoque et potus nomenclatura nostram
ad ejus voluntatem concursum denotat. Nos enim
sensu gustatus necessario naturæ appetitui satisfac-
imus. Olfactus appellatione vim nobis insitam in-
telligimus, quæ nostram erga Deum voluntatem et
benevolentiam testatur, quia nimirum eo sensu
suaveolentiam odorum percipimus. Personæ item
vocabulo eam Dei præsentiam subindicamus, qua
ille opera sua vicissim, et quasi successive, lustrat
et permeat (14), quia nimirum personæ beneficio

lectio defendi potest.

(14) Consule Damascenum, nam lacuna hæc
est.

præsentes nos ipsos sistimus. Per manus etiam vis illa intelligitur qua Dei actio absolvitur: nos enim quæ nobis utilia sunt, et in primis pretiosissima quæque administramus manibus. Per dextram quoque opem divinam intelligere solemus, quæ nobis in rebus prosperis adest: in iis enim quæ paulo politiora et ornatiora nobis atque pluribus egere viribus videntur, dextra manu fere utimur, Jam palpationem quid aliud, quæso, esse dicemus, quam subtiliorem Dei et eorum quæ sunt valde subtilia et obscura disquisitionem, et exactiorem prævestigationem? humano enim more fit, ut qui palpantur, nihil in se ipsis celare queant. Pedibus consimiliter et incessu, venire præstoque adesse significamus, ad opem supplicibus ferendam, vel hostes propulsandos, vel aliud quidvis simile agendum, propterea quod pedibus eo pervenire soleamus, quo destinavimus. Jurejurando itidem quam firma sit voluntas divina ostenditur, nos enim jurisjurandi religione mutuis conventionibus nostris robur et pondus addere consuevimus. Cæterum iræ furorisque nomine significamus quanto Deus odio habeat, quantumque aversetur vitium. Nos enim, si quid contra fiat, quam nobis videatur, indignari et succensere solemus. Per oblivionem denique, per somnum, at per dormitationem, dilatio repetendarum de hoste pœnarum et comperendinatio intelligitur, solitique auxilii familiaribus nostris et amicis præstandi procrastinatio. Ut simul et semel concludam, multa que paucis complectar; in iis omnibus quæ corporaliter de Deo dicuntur, arcanus quidam sensus delitescit, qui rerum inter nos usitatarum obtentu ea quæ supra nos sunt edocet, nisi forte quid de corporali Verbi Dei adventu dictum sit. Is enim totum hominem induit, ut salvos nos faceret, hoc est animam intellectus participem, et corpus, una cum iis quæ naturæ humanæ propria sunt, denique naturales et immutabiles passionibus.

CAP. XL.

De angelis, altera libri hujus parte præcipua.

Quia vero primum æternumque lumen Deus dicitur, secundum autem, ordines angelorum intellectu præditi, de iis quoque pauca dicenda sunt.

Angelus essentia est intellectu prædita, quæ semper movetur, liberi arbitrii, incorporea, Dei ministerio et cultui addicta, naturæque immortalis per gratiam particeps effecta. Cujus quidem essentia quæ sit forma, quique terminus soli Creatori perspectum et exploratum est. Incorporea porro et experta materiæ dicitur, si nobiscum conferatur. Quidquid enim est in rerum natura crassum et materiale deprehenditur, si cum Deo conferatur, qui solus ab omni corporatione liber et immunis manet. Siquidem Deus solus est, qui vere ab omni materia remotus, et in-

A corporeus dici potest. Angelus ergo natura est rationis, intellectus, et liberi arbitrii particeps, quæ sententiam mutare potest, seu sponte mutabilis est. Quidquid enim creatum, idem et mutabile est: increatum solum est immutabile. Item quidquid ratione præditum, idem et liberi arbitrii est. Quatenus ergo rationis et intellectus particeps est, liberi quoque arbitrii est: quatenus autem creata est, mutationi etiam obnoxia est. Ut cui liberum et integrum sit manere et proficere in bono, atque in deterius deflectere. Pœnitudinibus autem capax non est, quia incorporea. Hominem enim propter corporis debilitatem pœnitere potest. Immortalis præterea est, at non natura, sed gratia. Quidquid enim cœpit, idem et natura desinit, et ad interitum tendit.

B Solus autem Deus æternus est, imo, supra omnem æternitatem, nec enim tempori subicitur, sed supra tempus is est, a quo tempora condita sunt. Lumina porro secunda intellectu prædita, quæ splendorem suum a primo lumine, quod principio caret, mutuata sunt, nec lingua nec auditu egent, sed absque sermonis ullius prolatione proprios animi conceptus et voluntates inter se communicant. Itaque angeli omnes a Verbo creati, et a Spiritu sancto sanctificatione perfecti sunt, pro dignitatis et ordinis proportionem luminis et gratiæ participes. Circumscripti sunt: nam si sint in cœlo, non sunt in terra, et si a Deo in terram demittantur, in cœlo nequam remanent, mœnibus, portis, claustris, sigillis non concluduntur. Indefiniti sunt. Indefinitos autem dico, non enim prout sunt, ita viris dignis apparent, quibus eos apparere Deus voluerit, sed transfigurati, prout ferre possunt, qui eos intuentur. Nam quod increatum est, idem natura et proprie indefinitum est. Omnis autem creatura extra essentiam a Creatore suo definitur. Idem sanctificationem a sancto Spiritu habent, divina gratia vaticinantur, nuptiis haudquaquam egent, mortales enim non sunt. Sed cum sint spiritus, idcirco etiam in locis intellectui soli perviis habitant, non ut corpore circumscribantur: nec enim corporea natura seu exteriore figura effigieque dividi possunt, sed quia intellectu solo pervia præsentia sunt, jussique obsequuntur, nec uno eodemque momento hic et illic esse et munere suo fungi possunt. An autem pares essentia sint, an vero ab aliis differant, nescimus. Solus eorum creator Deus id novit, cui etiam omnia cognita sunt. Differunt autem alii ab aliis splendore et ordine, sive ordinem servant ad splendorem, sive splendore potiuntur, eumque alii altis communicent, ut ordinem conservent. Certum et autem eos qui sunt in inferioribus ordinibus et splendorem et cognitionem ab iis quasi per manus accipere, qui sunt in superioribus. Fortes præterea sunt, et parati ad divini voluntatis executionem, confestimque passim reperuntur, tanta est eorum naturæ celeritas, quocumque divinus illos nutus amandaverit: custodiuntque regiones terræ, gentibus et locis præfecti, præ-

ut Creatori ipsi placuerit, atque ita res humanas administrant, nobisque suppetias ferunt. Omnino autem quia ex divinæ voluntatis et jussionis præscripto, supra nos sunt, Deoque semper assistunt. Insuper quamvis ad malum vix moveantur, non tamen immobiles sunt. Nunc autem etiam immobiles manent, non natura, sed gratia, et Dei, qui solus bonus est, præsidio. Deum vident prout eis permittitur, hocque ciborum vice habent. Supra nos sunt, tanquam incorporei, et ab omni affectione corporea liberi, non tamen impatibiles: solus enim Deus impatibilis. Transformantur autem in id, quodcumque Dominus Deus jusserit, atque ita hominibus apparent, eisque divina mysteria revelant. In cælo versantur, unique rei dant operam, nimirum ut Deum laudent, et divinæ ejus voluntati obsequantur.

CAP. XLI.

Hierarchiæ synopsis. Angelos creaturas, non creatores esse, contra Sethianos.

Quemadmodum autem sanctissimus ille, sacratissimusque, necnon in rebus theologicis exercitatissimus Dionysius Areopagita testatur, theologia omnis, seu Scriptura sacra, novem cælestes essentias expressit. Eas divinus ille rerum sacrarum administrator tribus ternariis ordinibus distinguit. Atque omnium primum illum esse statuit, qui Deum circumstare semper, etque contigue et immediate conjungi fertur. Is ordo est τὼν Seraphim sex alas habentium, et multoculorum Cherubim, denique sanctissimorum Thronorum. Secundum autem Dominationum, Virtutum et Potestatum. Tertium et ultimum Principatum, Archangelorum et Angelorum esse ait.

Jam nonnullis videtur illos ante creaturam omnem conditos fuisse, ut Gregorius Theologus ait his verbis: Primum angelicas et cælestes virtutes in animo versat, atque cogitatio illa in opus evadit. Aliis autem eos post primum cælum conditos fuisse placuit. Certe ante creatum hominem conditos nemo non fatetur. Ego vero in Gregorii Theologi sententiam pedibus eo. Siquidem rationi consentaneum erat, ut primo loco essentia intellectu prædita crearetur, tum deinde ea quæ sensus particeps est, atque ita demum ex utraque homo conflaretur. Cæterum ii qui angelos essentia cujuslibet creatores fuisse autumant, id effutiunt, quod pater diabolus eis suggerit. Cum enim creaturæ sint, creatores non sunt. Qui autem omnia fecit, omnibus providet, omnia continet Deus, is unus increatus est, qui sub Patrie, et Filii, et Spiritus sancti nomine laudibus celebratur et glorificatur.

CAP. XLII.

De homine. Essentiæ divisio. Imaginis et similitudinis in Deo differentia. Origenis deliramentum.

Hunc ergo in modum Deus essentiam intellectus

A participem condidit, angelos, inquam et omnes cælestes exercitus. In enim dubio procul natura intellectus particeps et incorporea præditi sunt. Incorporea, inquam, si cum materiæ crassitudine conferatur. Nam solus Deus revera materiæ expertus et incorporeus est. Deinde vero eam quoque essentiam creavit, quæ sub sensum cadit, cælum, inquam, terram, et quæ in eorum medio jacet, atque illam quidem propriam et familiarem (familiaris enim Deo natura illa est, quæ ratione utitur solaque mente comprehenditur), hanc vero undecunque remotissimam, quæ nimirum sub sensum cadat. Jam vero ex utraque mistio quædam efformanda erat, ut esset majoris sapientiæ et magnificentiæ rerum naturalium specimen et insigne, ut Gregorius Theologus ait, et quasi quædam utriusque naturæ conjunctio, ejus nimirum, quæ visibilis est, et ejus quæ non videtur. Par erat, inquam, ut hujusmodi specimine voluctas Creatoris innotesceret. Hæc enim decentissima lex et regula est, ad cojus præscriptum examinanda sunt omnia. Et nemo quidem eo vesanie procedet, ut Creatorem suum sic interroget: Cur ita me formasti? Potest enim figulus ex luto suo varia vasa fingere, quibus sapientiæ suæ specimen edat (15).

Cum hæc ita se habeant, ex visibili et invisibili natura hominem propriis manibus ad imaginem et similitudinem suam creavit, corpore quidem e terra formato, anima vero rationis et intellectus particeps ei proprio sufflamine infusa, quod quidem divinæ imaginis appellatione intelligimus. Illud enim, ad imaginem, vim illam indicat, quæ intellectus particeps liberoque arbitrio prædita est. Hoc autem, ad similitudinem, vim illam denotat, quæ divinæ virtutis, quoad ejus fieri potest, similitudinem refert.

CAP. XLII-XLIV.

Homnis partes, et pristinæ qualitates. Spiritus et caro.

Cæterum corpus et anima simul formata sunt, non autem illud quidem prius, hæc vero posterior, ut Origenes deliramentis suis voluit; itaque Deus hominem creavit purum, rectum, fortem, hilarem, securum, nulla non virtute ornatum, omnibus bonis abundantem, quasi quemdam mundum adorantem, in magno parvum: alium angelum adorantem, mistum, earum creaturarum inspectorem, quæ oculis subjiointur: earum autem quæ soli cogitationi patent, discipulum: regem eorum quæ in terra sunt: Regi superno subditum, terrenum et cælestem, mortalem et immortalem, visibilem et intellectu perceptibilem, medium inter sublimitatem et humilitatem, eundem et spiritum et carnem: carnem quidem, propter extuberantem: spiritum vero, propter gratiam: partim ut patiat, patiensque commonefiat, et erudiat, et

(15) Alludit ad locum B. Pauli, Rom. ix.

quam vegetativam vulgus vocat, et quæ corpora A intelligentiæ capax est, quem αὐτόανθρωπον, hoc est ipsum seu perfectum hominem ii vocant, qui formarum speculationibus addicti sunt. Homo itaque triplex est. Unus quidem νοερός intelligentiæ capax, isque uniformis. Alter vero λογικός rationis particeps, isque tripartitus et triplici facultate præditus. Tertius denique αἰσθητικός, sensibus addictus, isque multiformis et varius. Id porro, quod ratiocinatur et contemplatur, nos ipsi sumus. Nec enim quidquam inter nos et animam discriminis est.

CAP. L.

Plura de corpore et anima. De animæ immortalitate et natura, quatenus corpori jungatur.

Immortalitas homini acquisita est, qui quamvis sit naturaliter mortalis, animæ tamen præstantia consequitur ut immortalibus assideat. Igitur animæ natura, ut quibusdam placuit perfecta ejus ipsius, et dimensione carens essentia est : quæ corpori B tanquam currui insidet. Quia vero vita toti sufficiens, et suis id velut angulis circumscribendum est, ea de causa ipsum permeat, hoc est dividitur, et per singulas ejus partes diffunditur, profundum ejus et superficiem ex æquo animans, atque ipsum quidem sibi ipsi circumscribit, ei autem seipsam certis finibus accommodat.

CAP. LI.

Item de anima. Angelorum et animarum creationis ratio.

Una cum angelicorum quidem ordinum specie, individuorum quoque numerus in prima illa mundi creatione completus esse fertur : animarum autem numerus a creatore Verbo (cui nihil futurum aut venturum est, sed omnia perspicuam naturam adepta sunt) productus quidem esse perhibetur, at non uno cum rerum universitate depromptus, imo illæ ex nihilo creatæ, et eorum, quia a mundi primordio ad hunc usque diem vixerunt, corporibus infusæ fuisse : atque in die infundi feruntur.

CAP. LII.

Item de anima. Triplex animæ affectio, triplicem quoque hominem facit.

Triplex porro est animæ affectio, siquidem quod in illa summum est, et cum rebus quæ intellectu percipiuntur, cognitionem habet, νόσις, seu intelligentia nominatur : quod vero extremum, et tanquam eorum quæ sub sensum cadunt, sensus communis beneficio, gnomon et regula est, δόξα, seu opinio, dicitur : quod denique intermedium est, atque ita comparatum, ut modo sursum, modo deorsum feratur, διάνοια, seu cogitatio dicta est.

Atque his finibus homo, seu hominis opinio, exspatiatur, tumque demum animal evadit. Cogitatio enim multiplex quædam natura est. Intelligentia vero divinitatis est particeps. Cum enim cupiditas multiceps quoddam animal, animositas autem leonina sit : ratio sola hominem verum constituit, quo tamen alius quoque divinius homo veriorque deprehenditur, quisquis νοερός, seu in-

CAP. LIII.

De mente et anima, (Græcorum aliquot philosophorum de animæ et corporis conjunctione sententiæ.)

Ex sapientum Græcorum numero Plato quidem et Aristoteles animam corpore tanquam instrumento uti censent. Decet enim, inquit Aristoteles, ut ars suis instrumentis, anima autem corpore utatur. Peripatetici vero philosophi illam non secus atque formam materia constantem corpori commiscet et implicat.

Cleantes illam etiam corpus esse demonstrat, quæ tamen aliquando ab eo quod sub aspectum cadit separari queat.

Plotinus autem illam ad corporis affectiones subeundas haudquaquam adigi auctor est, quandoquidem nec ullo unquam fieri modo queat, ut artifex instrumentorum affectiones induat. Necesse autem est, ait, ut sensu utatur. Quod enim corpore agit, a sensu adjuvatur : ut ejus beneficio externa et adventitia cognoscat. Jam si anima incorporea est, illam corporeas affectiones haudquaquam penetrabunt : quod si veniant haudquaquam in ejus essentiam, sed tantum in facultates et actiones ejus venient.

CAP. LIV.

De anima. Misceri quæ dicantur, et quomodo anima corpori commisceatur.

Misceri dicuntur ea, quæ commiscentur et confunduntur inter se, ut res humidæ vel implicite, ut aer et lumen ; vel ut forma, quæ a materia separari non potest. Quod si se vel tantillum contingant, essentia quidem separantur, actionibus vero commiscentur. Quæ res Aristotelem quoque permovit, ut duplicem animam esse diceret : unam quidem, quæ a corpore separatur, alteram vero quæ in corpore subsistat. Ea porro animæ forma, quæ corpori inest, instrumenti vicem gerit, quo ad superiorem animam regia facultate præditam subvehatur. Cæterum anima quæ corpori inest, haudquaquam sub sensum cadit : siquidem corpori commista est, sed ipsum corpus animatum. Corpus enim animæ beneficio sensus, appetitus, et cæterarum affectionum particeps est.

Plato autem veram animæ essentiam a seipso dependere scribit. Quod enim in alio subsistit, id essentialis qualitatis formam, non autem essentiam appellat.

cohaereat, quod quidem nihil aliud est, quam corpus illud, quod vulgo divinum dicitur: quod simul atque subit anima, crassiori denuo parti adhaeret, quam quidem a caelestis astrorum dispositione, ut ita dicam, acceptam ipsi tanquam centro appingunt, eamque tunc demum formam animæ rationis expertem vocant, ex qua nimirum opinio, sensus, phantasia, eorum denique generandorum, quæ sub generationem cadunt, appetitus procedit. Nec enim eidem naturæ unius contemplationem, primas notiones, exactasque scientiæ: una cum falsis opinionibus, et eorum quæ sensu prædita sunt apprehensionibus, nimirum phantastica facultate, rerumque deteriorum actione tribuunt, imo vero quæ præstantiora sunt, ea rationali: quæ vero deteriora, ea parti rationis experti accensent: non ut maculas aut labeculas ulla hac distributione a diviniore natura abstergant, sed ut illa necessariis surgente muneribus, hæc ad ea tantum se convertat, quæ propius ad naturam divinam accedunt. Hoc igitur idolum ea propter ab anima rationis particeps separari non posse docent: homine autem dissoluto præstantiorem animam una cum luminoso vehiculo ad propriam quietem subvehunt: irrationalem vero a corpore separatam vel ad inferos detrudunt, vel inter astra referunt.

CAP. LIX.

De animarum in alia corpora transfusionibus.

Eidem porro qui animarum *προγενεσίαν* seu præexistentiam docuerunt, earumdem quoque *μεταγγισµός* seu elutriationes, et quasi e vase uno in aliud vas transfusiones commenti sunt. Est autem *μεταγγισµός* seu elutriatio, cum una et eadem anima ex humano egressa corpore, corpus in aliud transmigrat: atque aliquando etiam volatilium quadrupedumque corpora subit.

CAP. LX.

De luminosa et tenebricosa animæ natura (17).

Quidam vero duplicem quoque animarum naturam esse dixerunt, unam quidem luminosam, alteram vero tenebricosam. Et hanc quidem inferne scaturire, atque subterraneis ex meatibus exsilire: illam vero e cœli vertice accensam demitti, ut terrenum hoc corporis domicilium exornet. Quæ quidem descendens cavere jubetur, ne dum corpus hoc informe et confusum informare et exornare contendit, ipsa dedecore et confusione impleatur: atque ita eadem postea via refluere, et in primum propriumque fontem refundi nequent, sed ad subterraneos illos meatus alteri animæ cognatos transversa rapiatur,

Livor ubi, atque odium, species et mille malorum Errant tartaræ pratis in tristibus Ales.

Ex quo etiam sæpe contingit, ut iisdem prognati parentibus, ne animarum quidem cognatione inter

se conveniant; sed alter præstantioris animæ rationi pareat, alter quo deterioris rapit impetus, eo præceps ruat: atque sic alter bonis actionibus, alter malis inviliget. Cum Afer contra eadem animi propensione cum Græco homine facile conveniat.

CAP. LXI.

Item de anima. Variæ Ethnicorum et Christianorum sententiæ.

Non defuerunt, qui animam sanguinem illum esse dicerent, quo vivimus. Alii quoque spiritum illum esse ratisunt, qui nobis ab initio una cum æminisparentum emissionem insitus est; ex quo calor etiam exoritur. Quia enim aliquo corporum natura egebat, a quo animaretur, et calorem susciperet, idcirco natura illum aspiratione et respiratione donavit, sanguinique animanti introitum et exitum præstruxit. Hic itaque spiritus corpora permeat, constituit, corrumpit, unaque cum illis deperditur.

Ex nostræ vero religionis hominibus, alii essentialem animæ causam primæ illi divinæque insufflationi ascripserunt, atque hominum corporibus (18) quo tempore creantur, infundi dixerunt. Alii animam per se subsistentem corpori concurrere putarunt: ita ut neque corpus per se constituitur, nec anima corpore prior existat. Eandem porro duplicem asseruerunt, cujus pars una rationis particeps, altera expertis sit. Eam partem, quæ rationis expertis est, in animosam et cupidam dividerunt. Atque eam quidem partem, quæ rationis est particeps, in pectore sedem habere; eam vero, quæ ratione caret, per universam corporis compagem diffundi affirmarunt. At vero *ἡγεμονικόν* quoque ipsum, sive præstantissimam animæ partem Plato quidem et Democritus sedem in toto capite habere dixerunt, alii in *μεσοφρόνῳ* seu supercilliorum meditullio, alii circa cerebri meningem, quæ vulgo pia mater, alioque nomina *ἐπιερανε* seu cerebellum appellatur. Quidam etiam in cerebri ventre. Nec defuerunt, qui toti pectori totique cordi vel spirituique ambienti, et sanguinis crassitudini ascriberent. Alii in præcordiis illam statuerunt. Alii a vitalis ejus facultate, cor ambiri, caput autem a rationali et intellectuall placuit,

CAP. LXII.

De anime immortalitate quid ethnicis, quid christianis placuerit.

Jam vero animæ immortalitatem nonnulli approbarunt eamque corpore digressam ad ipsius universitatis animam tanquam sibi cognatam redire dixerunt. Alii contra corruptioni obnoxiam, unaque cum corpore interire maluerunt (19). Alii eam ejus partem, quæ rationis est particeps, immortalem: quæ vero rationis expertis, mortalem esse placuit. Nostrorum autem seu Chri-

(17) Ex Synesio lib. 1 *De Providentia*, infr. I. iv, c. 36, in fine confutationis Euehitarum.

(18) Ut Origenes.

(19) Ut Thanatopsychitæ infra I, iv, c. 5.

stianorum philosophorum ex animæ actionibus alias citra ullum corporis obsequium agere (siquidem mens, cogitatio, et phantasia, vel quieto corpore operantur), alias vero corporis obsequio egere dixerunt. Sensus enim absque iis, quæ sub sensum cadunt, agere non potest. Sed quodammodo compatitur, et ea corpori conciliat. Unde fit ut sæpenumero typi quidam et characteres, obscuri eorum, quæ singuli hæc in vita pie et ex religionis præscripto egerunt, animæ postea quam a corpore separata est, impressi, et velut insculpti supersint. Quia nimirum affectiones illæ, quæ sensui subjiciuntur, communes animæ corporique sunt.

Beatus quoque Nyssenus ille Gregorius ei animæ facultati, qua recordamur, signa corporis tanquam sigillum ceræ impressum, inhærere post mortem auctor est, idcirco etiam dives Lazarus cognoscit, et id quidem merito. Nam si brutis in animantibus, tantas natura vires suas esse ostendit, ut agnella recens nata multos alieni lactis fontes prætereat, dum ad matris ubera parveniat: non poterit naturæ Conditor hujus miraculi prærogativam ratione præditis animantibus concedere, animæque et corpori conjugibus hoc largiri, ut concurrant et jungantur.

CAP. LXIII.

† *De mente. Intelligentiæ quomodo animæ et menti insit.*

Intelligentiæ quidem capax anima est, intelligentiæ capax ipsa quoque mens: hæc quidem ex sui essentia, illa vero participatione. Mens enim hoc privilegio donata est, ut et intelligentiæ particeps, et mens sit, quod unum et idem est. Anima vero intelligentiæ capax ad mentem respicit, et quasi secundario intellectu prædita est, qui menti primarius est, atque adeo ex mentis participatione intelligentiæ capax esse dicitur, quod beneficium ex sua essentia mens habet. Itaque intelligentiæ capax est anima, mentis participatione. Cum enim anima intelligit, et mens in nobis operatur, tunc demum anima intelligentiæ capax et particeps efficitur. Animæ autem nostræ illa singularis mens præest, quæ pars quoque nostri dicitur: cujus nimirum nos privatim participes sumus. Continuo enim ad illam ascendimus, ejusque beneficio ad universam mentem convertimur, et in ea tandem perficimur.

CAP. LXIV.

† *De mente et anima, et utriusque formis earumque differentis.*

Formas duobus modis habemus, in anima quidem quasi subvolantes, quasique separatas; in mente vero simul omnes.

Mense autem alia est participatione, quæ rectius ἑλλαμψίς νοερά, seu illuminatio intellectualis appellatur, alia vero essentialis. Jam mens quæ participatione constat, ea est quæ animæ communica-

tur. Nihil autem aliud est quam habitus ad ea bona præstanda, quæ menti ex officio conveniunt. Mens autem essentialis duplex est, una quidem, quæ communicari non potest, altera quæ potest: quæ quidem particularis appellari solet.

Hæc porro mens communis et privata nobis inest: communis quidem, tanquam una et individua, privata vero quatenus tota singulis inest. Atque animales quidem formæ essentiam nostram complent: mentales vero perfectionem nobis et ornatum afferunt: quin et mentales quidem conjunctæ sunt, animales vero divisionem recipiunt. Cæterum viejus naturæ, quæ intelligentiæ particeps est, Deus nobis, tanquam auriga curru sui, insidet.

CAP. LXV.

† *De virtutibus et eorum triplici ordine.*

Jam vero, quia virtutes ad mentem et animam referuntur, de iis pauca etiam tractanda sunt.

Virtutum triplex est ordo. Aliæ enim hominem, hoc est animam cum corpore ornant. Aliæ a corpore animam purgant, et ad seipsam revocant, quæ quidem purgativæ dicuntur. Aliæ animam perfecte purgatam in rerum quæ intellectu percipiuntur contemplatione exercent, quæ quidem contemplativæ atque intellectuales appellantur. Et alia quidem Dei, alia angeli, alia hominis virtus est. Quemadmodum enim variæ sunt eorum essentia, ita et virtutes variæ. Atque anima quidem proprie rationalis est, et dicitur. Mens autem id quod animæ præest. Rationalem porro animam irrationalis anima, ipsumque animæ idolum subsequitur. Jam per omnes angelorum ordines virtus diffunditur, quæ ἀπὸ τῶν Seraphim incipit. Deus autem supra virtutem, omne bonum, omnemque perfectionem supereminet.

CAP. LXVI.

Item de virtutibus et sex gradibus earum φυσικῆ, ἠθικῆ, πολιτικῆ θεωρητικῆ θεωρητικῆ.

Virtutum gradus sex esse perhibentur. Alia enim virtus naturalis est, quæ quidem in feris quoque deprehenditur. Alia moralis, qua imperitorum quoque nonnulli præditi sunt. Alia civilis, quæ ratione et prudentia rempublicam moderatur. Alia purgativa, quæ hominem ab omni affectionem perturbatione purgat. Alia contemplativa, quæ mentem contemplatur. Alia deificativa, quæ diviniorem animæ nostræ partem excitat, cum ipso Deo conjungit, atque divinum favorem immittit. Sunt vero aliæ quoque his superiores virtutes. Aliæ quidem tanquam reliquarum virtutum exemplar, aliæ essentiam omnem transcendunt: quæ quidem non sunt accidentia, quemadmodum cæteræ virtutes nobis accidere solent: sed intellectuales, atque superessentiales essentia.

CAP. LXVII.

De virtutibus quibus homo perfectus evadit.

Tres sunt virtutes quibus homo perfectus evadit: sanctitas, quæ ad Deum ascendere contendit,

quasi hominis vitam Deo consecrans: altera justitia, A psit? sed præclare nobiscum agatur, si nos ipsos quæ rebus necessariis providet; tertia prudentia virtutibus civilibus exornare possimus. quæ nobis ipsis vitam intelligentiæ participem accommodare studet. Nam sanctitate cum uno atque cum Deo conjungitur: justitia vero iis providemus, quæ inferiora sunt: prudentia denique scientiam ineffabilem consequimur. Jam moralis virtus a prudentia exoritur: nec actione, sed rerum usu comparatur. Ea porro virtutis divinitas est, ut omnia quæ sunt in rerum natura permeet. Est enim supercelestis, supermundana et mundana virtus. Item intellectualis, animalis, angelica et humana.

Est vero virtutibus suis quasi fons, cujus tum demum participes efficiuntur, cum particulari intelligentia longum valere jussa, perfectissime virtutes B omnes exsequimur.

CAP. LXVIII.

De virtutibus, et earum finibus μετριοπάθεια et ἀπάθεια

Civilium quidem virtutum, seu exteriora hominis exornantium μετριοπάθεια, seu affectionum modus, finis est, quæ quidem ad humanam societatem, quæ a damno vicinis inferendo cavet, tanquam ad scopum respicientes, a congregatione mutuaque benevolentia civiles dicuntur. Purgativarum autem virtutum finis ἀπάθεια, seu impatibilitas. Contemplativarum porro Dei assimilatio. Atque alio quidem modo temperantia, prudentia, fortitudo, et justitia in virtutibus civilibus, alio in purgativis, C alio denique in contemplativis considerantur. Rerum enim subjectarum modi, virtutum quoque facultates nominantur. Et qui majoribus præditus est virtutibus, idem et minoribus præditus est. Qui vero minoribus caret, idem majoribus quoque caret, nisi ad illas proficiendo ascendat.

CAP. LXIX.

De virtutibus. Deo similes variis modis efficiuntur.

Non una eademque numero Dei similitudo est, imo diversæ sunt. Illi enim similes evadimus et civilium beneficio virtutum, sed obscurius atque tenebrosius. Purgativarum quoque beneficio similes illi efficiuntur, sed expressius. Contemplativæ insuper nos ei similes efficiunt, sed etiam clarius. Deificativis denique virtutibus Deo similes efficiuntur, per quas vere demum præstantiorem Dei similitudinem consequimur. Animarum enim expiatio, et eorum quæ sunt contemplatio, non omni ex parte Deo sunt similes.

Ille enim expiationem omnem et contemplationem exsuperat. Sed facultas illa, quæ hominem deificat, materiæ subducit, atque ab effectibus ita liberat, ut alterum eadem deificatione præstare possit, illa, inquam, perfectissima Dei similitudo est. Ait enim Deus in Evangeliiis: Qui separat pretiosum a vili, quasi os meum erit. Viden, quomodo deificativæ virtuti verissimam Dei similitudinem ascri-

psit? sed præclare nobiscum agatur, si nos ipsos virtutibus civilibus exornare possimus.

CAP. LXX.

Item de anima.

Anima rationalis est essentia tenuis, materiæ et formæ expers, typus et imago Dei. Anima porro a Græcis ψυχή dicitur διὰ τὸ ψύχειν, ἥτοι διὰ τῆς οἰκίας ἐνεργείας ζωοποιεῖν τὸ σῶμα, hoc est propterea quod corpus refrigeret, propriaque actione vivificet. Anima rationalis est materia constans actio, quæ spiritus beneficio sanguini vitam, colorem, et motum suppeditat. Vita autem animalis est facultas materialis activa et sensitiva, qua corpus constat. Mens rationalis sensus ille, quo animam immortalem et intelligentiæ participem contemplamur. Item, mens est incorporea visio, quæ citra laborem omnia quæ sunt in rerum natura discurrit.

CAP. LXXI.

De animarum in corpora insinuatione. Philosophiæ difficillima quæque facilia sunt.

Modus quo animæ in corpora insinuantur, perinde atque is, quo hinc eadem a corporibus dissolvuntur aut separantur, et ambiguitatis refertissimus, et cognitu difficillimus est. Quoniam enim modo prima illa elementorum temperamenta in nobis ipsis coierint, nemo est omnium, qui meminerit. Præterea illa singulorum animantium dissolutio futuris, necdum factis, rebus accensetur. Qui fieri ergo potest, ut eorum ratio a quoquam reddatur, quorum nec meminit, nec periculum fecit? Verum enimvero quia nihil tam arduum est, quod philosophia improbo labore non evincat, imo vero ei dictu facilia sunt, quæ alias ineffabilia: et explicatu facillima, quæ intricata maxime perplexaque videtur, idcirco ab illa eorum de quibus addubitas solutiones tibi mutuandæ sunt.

CAP. LXXII.

Quatuor exemplis animarum in corpora insinuatione demonstratur

Itaque (ut hoc primo expediamus) insinuationem illam animarum in corpora cave corpoream existimes aut animam quæ superne dimittitur, necessario ad corpus applicari, aut diurno in id motu inspirari, aut inferne trahi aspirative, aut ex aere rapi, aut per narium, vel corporis, vel etiam incertos alios quosdam meatus, non secus atque per quasdam fores, ingredi putes. Nec illa hominis agitatio similia similibus aggerens, animas in corpora detrudit. Nec cælestis influxio, ab oriente procedens, easdem urget, introve pellit: nec enim anima tanquam ex apostemate, aut secessu, neque circuitione, neque se paulatim movendo ad corpus appellit, eique conjungitur. Sed (ut rem exemplis illustrem) quemadmodum e nihilo progressus ad rerum naturam fieri solet, ita etiam illam conferta simul et sine motu procedit.

Et quemadmodum a solis ortu euncta sine ulla mora illustrantur, et in primis aer, qui nos ambit: quemadmodum item chordæ in fidibus suo loco dispositæ, etiamsi paulo longius remotæ sint, una tamen cum aliis moventur, concentusque participes fiunt: quemadmodum denique Phthas ille qui dicitur, seu Vulcanus, ita igne succenditur, ut intermedius aer non exardescat: ita etiam corpus confertim et simul ab anima succenditur, et illustratur, atque facultatibus ejus repletur, et iis quibus rerum cognitionem adipiscatur, et iis quibus sibi simile progneret.

Nec vero illa paulatim per corporis membra diffunditur, neque cor primum aut hepar, aut cerebrum occupat, indeque per cæteras partes diffluit: sed simul universum amplectitur, et conferto lumine illustrat. Cæterum vincula quibus corpori alligatur, hæc sunt. Harmonicæ rationes, et formarum decrementsa: quibus fit ut et universa, et singularis natura, deinde ipse quoque sermo enuntiativus, animo conceptus, et perfectus, adhæc ipsa formæ continuïtas, una cum corporis aptitudine validioribus cedentis facultatibus, non parum in dies imminuantur. In ipso porro concursu operantur angelorum prefecturæ, quæ simul omnes animam cum corpore disponunt, et conservant.

CAP. LXXIII.

De animarum præsertim sanctarum, a corporibus egressu.

Atque hic quidem modus est, quo animæ in corpora insinuantur. Superest ut eum quoque adjiciam, quo tandem a corporibus excedunt. Angelus itaque, ut aiunt, cui quidem animæ custodia divinitus demandata est, dissolutionis occasione accepta, illam intellectuall lumine ineffabiliter illustrat, moxque defatiscente corpore, nec jam illius capace (quia nimirum pristinus ille concentus jam dissolutus est, harmonicæque rationes se paulatim subduxerunt) in unum congerit, et ad sibi cognatam lucem retrahit. Atque ab hac caligine materiali ereptam præluccida materia impertit, igneque divino replet. Nec vero tibi nunc quænam mæa de variarum animarum exitu sententia sit, edisseram: sed eam, quæ optima videtur, accuratius examinabo. Quemadmodum ergo comprehensim et cumulate concursus animæ corporis, que fit, ita etiam diajunctio. Ita ut animam circumscribi non omnino posse, aut omni prorsus motu carere, vix certo asserere ausim, quamvis eam impartibilem, cito discedere, nec illi, sive ascendat, sive descendat, ulla temporis dimensione opus esse, diffitear.

CAP. LXXIV.

De corporis in utero formatione quid nostri, quid externi philosophi senserint.

Jam utrum mavis tibi respondeam, quænam sanctorum, qui nostra de religione philosophati sunt, sententia fuerit, an vero quid Græci censuerint? Nec enim commune ullum dogma super

A questione proposita, vel ab apostolis traditam, vel ab ullis aliis sanctis Patribus acceptimus, quantum ex illorum scriptis colligere possum. Nostrorum ergo nonnulli, qui ea quæ sublimiora videntur sagaciori persequuti sunt indagine, semen animari, cum primum vulvæ injectum est, constanter asserere non addubitarunt: ita ut partium neutra compositionem aut præcedat, aut subsequatur.

B Græcorum autem sapientium nonnullis embryones, seu imperfectus in utero fetus statim ab illa informi sua forma animari placuit. Alii eosdem tunc animari visum est, cum jamjam in ventre movendi essent. Aliis item, cum a vulvâ divellentur, et jam ad lapsum partumve disponerentur. Qui denique rem oculatius et penitius rimati sunt, eos statim a partu participes animæ rationalis effici dixerunt, idque comprehensim, tanquam si divino accenderentur lumine, aut ad vitam inflammarentur. Quandiu autem intra vulvæ septa clausi, quasique obserati manent, iis vitam quidem, et eam naturalem et rationis prorsus expertem impeditari existimarunt, tanquam radicem quadam, quæ umbilico innixa suum vulvæ alimentum suggerat: animalia vero esse, nominative debere, infociati sunt, cum imperfectiores sint, quam qui diviniore animæ capaces esse queant. Nec enim rationalis anima volucri similis est, ut in quodvis corpusculum vivum temere protundatur, sive inhabitet: sed cum primum idoneum, sui que capax occurrit, ei mox ineffabili concursu cohæret.

CAP. LXXV.

Quomodo embryon in utero moveatur et coalescat.

C Jam vero, qui fieri possit ut vivus embryo in loco humido coalescat? Itemque, cum os ei et nares obturentur et occludantur, quonam, quæso, modo respiraret, si quis ibi purus aer esset? At animatarum vitarum in illis indicia, ut aiunt, a motibus haudquaquam petenda sunt. Illi enim nec phantasia, nec ulla subitæ affectus facultate fiunt: sed illa moventur, ut intestinorum involvuli, et anfractus suffarcinati: utque cortices arborum, cum a truncis divelluntur. Quin etiam ipsæ quoque plantæ crescunt, et excoluntur, ærumque frondes quasi complicantur, tumque demum explicantur, quemadmodum lotus solis conversione solet. Posteaquam vero vulvâ emissæ, et ab illa radice avulsæ fuerit, sine ulla mora et confestim rationalis animæ particeps efficitur, primumque deinceps animal evadit.

CAP. LXXVI.

De anima rationis particeps: quomodo corpori conjungatur, eique præsit.

Rationis particeps anima non miscetur: hujusmodi enim concursus corporibus conveniunt, sed ne corpus quidem instar formæ materia constantis informat, ita enim suos ipsa limites excederet,

totaque corpori addiceretur, atque alieno egeret fundamento, at ne sic quidem corpori præest, quemadmodum auriga currui, vel gubernator navi: ita enim partem illam animaret, cui insideret, ea vero cui minus insideret, inanima superesset. Tametsi autem eorum nonnulli, qui philosophicis in rebus excelluerunt, imperium illud, quod anima in corpus exercet, aurigæ et gubernatori simile finxerunt, non id tamen voluerunt, sed hæc duo proposuerunt, ut essentiam animæ a corpore separari posse appositis exemplis indicarent, quæ nec una cum seminis ejaculatione conferatur, sed tandem absoluto instrumento, naturaque disposita, familiaris illi, quasique domestica fiat, et adhærescat. Ita enim ipse quoque auriga vehiculum conscendit, et navem gubernator ingreditur.

Quenam est igitur animæ cum corpore conjunctio? Instrumenti nimirum ad illam aptitudo et similitudo, quæ tunc apparet, cum propria hujus vita in illo elucescit, secunda, inquam, vitæ conjunctio, itemque rationum conceptus et accurata proportio. Ipsa enim sua ipsius vi subsistit, quemadmodum solaris globus, non extra corpus evagatur, sed incredibili ratione in eo continetur, ei vero vi radiorum ab eo ipso procedentium coheret, qui, etiamsi corpus ipsum dissecetur, aut aliud quid gravius patiatur, insecabiles tamen impatibilesque manent.

Quemadmodum etiam aeræ ventrum flatibus concitato et mutato, lumen solis, quo illustratur, neque sectioni, neque fluxui, neque mutationi obnoxium est.

CAP. LXXVII.

De animarum in integrum restitutione, quæ angelorum ministerio fit.

Quemadmodum facultates anima corpori conjuncta præstantiores ejus vitæ præsent, et postea quam idonea generationi effecta est, a Deo mittuntur ut ejus curam gerant: ita etiam eum primum a corpore separata est, aliæ prioribus meliores sursum evahunt, hoc obsequium creature præstantes, et administræ restitutionum in integrum statum, qui unice animæ conveniat.

Nec vero anima ab hujuscemodi facultatibus ita agitur tanquam forma quæpiam, quæ aliena vi concitetur, quæque pro libidine hæc et illud sine discrimine distrahi possit, imo vero tunc temporis vis illa in anima elucescit, quo per se ipsa movetur, eodemque, ut ita dicam, impetu cum ducibus suis in sublime tendit, nec vagis gradibus consequitur.

CAP. LXXVIII.

De judicio extremo, quo animæ aut paradisi compotes fiunt, aut, in inferos detruduntur.

Atque singulas quidem animas, sive nequiter (20) Contra Origenem.

et flagitiose vixerint, sive fortiter et generose cum natura sua colluotatæ sint, locus ille recta concenditur, qui supra mundi verticem supereminet. Sed quæcunque puras se integrasque conservarunt, quoad corpus conjunctæ fuerunt, nec creatoris Patris ullo sunt oblitæ modo, imo assiduis in eum meditationibus ejus exemplar in imagine illæsum custodiunt: illæ, inquam, grata illa requiefruntur, quæ supra totius mundi fastigium beatis parata est, eisque aulæ cœlestis, prati et paradisi loco, incredibilis eorum quæ sunt ordo, divinorumque honorum complementum proponitur.

Quæcunque vere omni prædictorum cura seposita corporis genio indulgerunt, his rotundum cœli corpus præstenditur, et circa æthereas regiones allegantur, et velut decuriatæ in earum naturarum, quibus hic addictæ subditæque fuerunt, album referuntur, nec omnino aut bonorum aut malorum sortis participes evadunt: imo quædam boni, aut bono contrarii mali, vestigia imaginantur et inspiciunt, inter se quibusdam velut in somniis conversantes, quantum eis a ducibus suis permititur: hocque divino quodam numine faciunt: nec tamen singulæ singulas norunt, sed quæ sunt eandem sortem adeptæ, suos aliæ aliarum ordines perspectos habent. Nec tamen inter se confabulantur: sed colloctionis vice mutæ cœquunt cogitationes, et quidquid ab una cogitatum fuerit, hujus typus confestim in altera deprehenditur, ac si animæ aliæ aliarum cogitata mutuo inter se communicent.

CAP. LXXIX.

Utrum animæ corporibus præexistierint Earundemque genera varia.

Cæterum antiquiores corporibus animas haud quaquam asserimus (20), sed una cum illis enascentes: non quia in illis ullo semine concreosant: sed quia corporibus, simul atque compacta, et ad generationem disposita sunt, Deus illas inspiret. Græci autem universas animas ab æterno creatas, et a Creatore dispersas fuisse aiunt, quarum aliæ supra cœlum essent, quæ supermundanæ quoque dicerentur: aliæ vero infra cœlum, quarum aliæ cum firmamento, aliæ cum sideribus circumvolarentur: nonnullæ vero infra sublunares, eaque ad generationem maxime idoneæ, quarum alias, quæ graviter corporum custodiæ invigilarint, nullamque hic maculam, pro ratione moduloque vitæ contraxerint, sublimioribus locis assignant: alias vero, quæ corporeis voluptatibus plus quam par est inservierint, contra hinc deorsum præcipites ad ima dejiciunt, et corporibus aliis alligant. Quod si forte Creatori placeat, ut sublimiori et meliori præfecturæ vita hæc committatur, admirabiliorque rebus mutatio decernatur, tunc supermundanarum animarum nonnullis concedi asserunt, ut in

gravi mole constiterant, necdum fontes aquarum eruperant, ante omnes colles parturiebar¹⁴. Item quo Davides alio in loco: *Benedictus qui venit in nomine Domini: Deus Dominus et illuxit nobis*¹⁵. Item: *Deus noster manifeste veniet, et non silebit*¹⁶. *Regnabit Deus super gentes*¹⁷. *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam*¹⁸. *Omnes gentes quas-cunque fecisti, venient, et adorabunt coram te*¹⁹. Item Isaias. *Non angelus, non legatus, sed Deus ipse veniet, ipse salvabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut servus claudus, et aperta erit lingua mulorum*²⁰. Item: *Ecce Virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel*²¹.

Parvulus enim natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum B ejus: et vocabitur nomen ejus admirabilis, consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri sæculi, princeps pacis²². Amen.

Idem alio loco: *Terra Zabulon, et terra Nephtalim, via maris, trans Jordanem Galilææ gentium. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam*²³. Item Michæas: *Et tu, Bethleem, domus Ephrata, nequaquam minima es in millibus Iuda. Ex te enim mihi adveniet Dux, ut sit princeps in Hierusalem, et exitus ejus a diebus sæculi*²⁴. Item Davides alibi: *Mater Sion dicet: Homo, et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus*²⁵.

2. De fuga Christi.

Rursus Isaias de Christi fuga in Ægyptum sic ait: *Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingreditur Ægyptum, et commovebuntur simulacra Ægypti a facie ejus*²⁶.

3. De baptismo Christi.

Item de Baptismo ejus alibi Davides ita canit: *Vox Domini super aquas. Deus majestatis intonuit, Dominus super aquas multas*²⁷.

4. De morbis a Christo curatis.

Item de morbis ab eo curatis: *Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit*²⁸.

5. De descensu in Virginem.

Item de descensu ejusdem in virgineam alvum: *Descendet sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram*²⁹. Et paulo post: *Ante solem permanet nomen ejus, et benedicentur in ipso omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum*³⁰.

Fieri autem non potest, ut hæc de Salomone, tanquam Judæo, dicta sint, nec enim fuit ille ante solem.

Item Jobus: *Qui extendit cælos solus, et graditur*

*super fluctus maris*³¹ [tanquam super pavimentum.]

Item Zacharias: *Exsulta satis, filia Sion: jubila, filia Jerusalem. Ecce Rex tuus venit tibi justus et Salvator, ipse pauper ascendens super asinam, et super pullum filium asinæ*³².

6. De Juda Christi proditore.

Præterea Davides de Judæ et Pharisæorum prodicione, hunc in modum scribit: *Qui edebat panes mecum, magnificavit super me supplantationem*³³.

Item: *Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania*³⁴?

7. De Christi detentione.

Ejus quoque detentionem his verbis prædixit Isaias: *Væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala*³⁵, quippe qui dixerint: *Circumvenimus justum, quia inutilis est nobis*³⁶.

8. De Christo crucifixo.

Idem propheta de Christi queque crucifixione sic habet: *Sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet: non aperiet os suum. De angustia et de judicio sublatus est. Generationem ejus quis enarrabit*³⁷? (Hoc est generationem ejus, quæ sæcula omnia præcessit) *propter scelus populi mei percussi eum. Item: Et dabit impios pro sepultura, et divitem pro morte sua*³⁸.

9. De verberibus et colaphis, quibus Christus cæsus est.

Item de iis, qui verberibus eum et colaphis confecerunt, apud eundem prophetam hæc et ejusmodi leguntur: *Corpus meum dedi percutientibus et genas vellentibus. Faciem meam non averti ab increpantibus et conspuentibus*³⁹.

Ipse quoque Davides in persona Christi sic habet: *Quoniam ego in flagella paratus sum, et dolor meus in conspectu meo semper*⁴⁰.

10. De Christo vendito.

De venditione quoque ejus Jeremias hunc in modum verba facit: *Et acceperunt triginta argenteos, pretium appetiati, quem appetiaverunt a filiis Israel, et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus*⁴¹.

Et Zacharias: *Et appenderunt mercedem meam triginta argenteis*⁴².

11. De spinea corona.

Quin et Salomon in Cantico canticorum ait: *Egredimini, et videte, filiæ Sion, regem Salomo-*

¹⁴ Prov. viii, 25. ¹⁵ Psal. cxvii, 26. ¹⁶ Psal. xlix, 3. ¹⁷ Psal. xlvi, 9. ¹⁸ Psal. ii, 8. ¹⁹ Psal. lxxv, 9. ²⁰ Isa. xxxv, 4 seqq. ²¹ Isa. vii, 14. ²² Isa. ix, 6. ²³ Isa. i, 2. ²⁴ Mich. v, 2; Matth. ii, 6. ²⁵ Psal. lxxxvi, 5. ²⁶ Isa. xix, 4. ²⁷ Psal. xxviii, 3. ²⁸ Isa. liii, 4. ²⁹ Psal. lxxi, 6. ³⁰ Ib. 48, 17. ³¹ Job. ix, 8. ³² Zarch ix, 9. ³³ Psal. xl, 10. ³⁴ Psal. ii, 1. ³⁵ Isa. liii, 9. ³⁶ Sap. ii, 13. ³⁷ Isa. liii, 7. ³⁸ Ibid. 8. ³⁹ Isa. l, 6. ⁴⁰ Psal. xxxvii, 18. ⁴¹ Matth. xxvii, 9. ⁴² Zach. xi, 12.

nem in diademate, quo coronavit illum mater sua, **A** in die desponsationis illius ⁴³.

Coronam autem spineam intelligit, qua coronatus est Christus tempore passionis, a matre sua, Judæorum Synagoga.

42. De clavis, vestibus, felle, et aceto.

Alio item loco Davides de clavis: *Foderunt manus meas, et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea. Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem* ⁴⁴. Et: *Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto* ⁴⁵. Zacharias quoque propheta sic: *Et dicitur ei: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicit: His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me* ⁴⁶.

43. De tenebris a Christi passione obortis.

De tenebris autem idem propheta quodam alio in loco sic ait: *Et erit in die illa: non erit lux, sed frigus et gelu. Et erit dies una, quæ nota est Domino, non dies, neque nox, et in tempore vesperi erit lux* ⁴⁷.

Amos item propheta: *Et erit in die illa, dicit Dominus: Occidet sol in meridie, et tenebrescere faciam terram in die luminis* ⁴⁸.

Itemque Joel: *Sol et luna simul obtenebrati sunt, et stellæ retraxerunt splendorem suum, et Dominus dedit vocem suam* ⁴⁹.

In primis autem Moses ait: *Prophetam de gente tua, et fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies. Et erit vita vestra pendens ante oculos vestros* ⁵⁰.

44. De Christi morte.

De morte ejusdem sic Isaias: *Justus perit et non est qui recogitet in corde suo. [Nimirum ejus resurrectionem.] Item: A facie malitiæ collectus est justus, et erit in pace sepultura ejus* ⁵¹.

Quæsitus enim est ab Josepho, huiusque datus, ut sepeliretur. Qua de re ipse quoque Davides his verbis cecinit: *Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebris, et in umbra mortis* ⁵². Item: *Factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber* ⁵³. Hoc est a peccatis immunis.

45. De Christi descensu ad inferos.

Ita vero apud Jobum scribitur: *Nunquid apertæ sunt tibi portæ mortis, et ostia tenebrosa videris* ⁵⁴?

In eandem sententiam Davides: *Qui educit victos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulcris* ⁵⁵.

⁴³ Cant. III, 11. ⁴⁴ Psal. XXI, 17, 19. ⁴⁵ Psal. LXVIII, 22. ⁴⁶ Zach. XIV, 6. ⁴⁷ Zach. XIV, 6, 7. ⁴⁸ Amos VIII, 9. ⁴⁹ Joel. II, 10, 11. ⁵⁰ Deut. XVIII, 15; XXIII, 68. ⁵¹ Isa. LVII, 1. ⁵² Psal. LXXXVII, 7. ⁵³ Ibid. 5. 6. ⁵⁴ Job. XXXVIII, 17. ⁵⁵ Psal. LXVII, 7. ⁵⁶ Psal. XV, 10. ⁵⁶ Osee, VI, 1. ⁵⁷ Isa. XXVII, 11. ⁵⁸ Psal. XVII, 14. ⁵⁹ Psal. XVI, 6. ⁶⁰ Psal. XXIII, 7. ⁶¹ Isa. LXIII, 1. ⁶² Ibid. 2. ⁶³ Zach. XIV, 4. ⁶⁴ Dan. VII, 13, 14. ⁶⁵ Ibid. 9, seqq. paulo ante.

16. De Dominica Resurrectione.

Idem quoque de resurrectione hunc in modum vaticinatus est: *Non derelinques animam meam in Inferno, neque dabis sanctum tuum videre corruptionem* ⁵⁶.

Item Osee: *Venite, et revertamur ad Dominum, quia ipse cepit, et sanabit nos post duos dies. In die tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu ejus* ⁵⁶.

17. De unguentiferis mulieribus.

De unguentiferis vero mulieribus hunc in modum Isaias vaticinatur: *Mulieres venientes et docentes eam. Non est enim populus sapiens* ⁵⁷.

18. De Ascensione Domini.

B Sed et de ascensione Davides: *Ascendit super Cherubim, et volavit: colavit super pennas ventorum* ⁵⁸.

Item: *Ascendit Deus in jubilo, Dominus in sax tubæ* ⁵⁹.

Item: *Attollite portas principes vestras, et introibit Rex gloriæ* ⁶⁰.

Item Isaias: *Quis est iste, qui venit de Edom? tinctis vestibus de Bosra* ⁶¹?

Item: *Quare ergo rubrum est indumentum tuum? et vestimenta tua sicut calcantium in torculari? torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum* ⁶².

Præterea vero Zacharias ait: *Et stabunt pedes Domini super montem Olivarum, qui est contra Jerusalem ad orientem* ⁶³.

19. De judicio extremo.

De secundo autem adventu, Daniel ita vaticinatus est: *Aspiciebam ergo in visione noctis, et ecce cum nubibus cæli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad Antiquum dierum pervenit, et in conspectu ejus obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem et honorem, et regnum, et omnes populi, tribus et linguæ ipsi servient. Potestas ejus potestas æterna, quæ non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur* ⁶⁴.

Item alio loco: *Aspiciebam donec positi sunt throni, et antiquus dierum sedit, vestimentum ejus candidum, quasi nix, et capilli capitis ejus quasi lana munda. Thronus ejus flammæ ignis. Fluvius igneus rapidusque egrediebatur a facie ejus; millia millium ministrabant ei, decies millies centena millia assistebant ei. Judicium sedit: et libri aperti sunt. Aspiciebam, propter vocem sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur, et vidi quoniam interfecisset bestia ⁶⁵ [qui est Antichristus.] (21).*

(21) Scutariotes hic prophetarum contra Judæos testimonia desiderat.

CAP. II.

Joannis Damasceni, de Christi conceptione, seu divina humanæ carnis assumptione (22).

Angelus Domini missus ad sanctam Virginem, quæ genus ex Davidica tribu ducebat (constat enim Dominum ex Juda ortum traxisse, qua ex tribus nullus animum ad sacerdotium appulit, ut beatus Apostolus ait, de quo postea dicemus apertius), sic Evangelizans dixit: *Ave gratia plena, Dominus tecum.* Quæ cum turbata esset hoc sermone, subjecit angelus: *Nō timeas, Maria, inventisti enim gratiam apud Dominum, et paries Filium; et vocabis nomen ejus Jesum*⁶⁶. *Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*⁶⁷. Unde Jesus servatorem significat. Quæ cum hæsitans respondisset: *Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco?* Adje- **B**cit angelus: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.* Illa vero: *Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*⁶⁸.

Itaque ubi primum sancta consentit Virgo, Spiritus sanctus in eam descendit, prout Dominus per angelum dixerat, ut eam purgaret, vimque divinitatis et generationis Verbi capacem suggereret. Tuncque per se subsistens Altissimi Dei sapientia et virtus, nimirum Dei Filius Patri consubstantialis, haud secus atque divinum semen obumbravit, sibi- **C**bique ipsi ex castis ejus et purissimis sanguinibus carnem animam rationis et intellectus participem animatum compegit, nostræ massæ primitia. Nec id ex semine, sed divino artificio, per Spiritum sanctum nec figura paulatim accessionibus efformata, sed uno eodemque momento perfecta, ipsum Dei Verbum carnis hypostasim assumpsit. [(23) Nec enim eam sibi Deus Verbum carnem assumpsit, quæ per se antea subsisteret, sed in sua ipsius hypostasi rationis incircumscriptibilis ventrem sanctæ Virginis inhabitans, ex castis semper virginis sanguinibus carnem anima rationis et intellectus participem animatam subit: nostræ massæ primitias assumens. Verbum ipsum factum carni hypostasis.] Itaque cum primum caro fuit, Dei quoque Verbi caro fuit. Et cum primum animata caro, rationisque et intellectus particeps fuit, Dei quoque Verbi animata caro, rationisque et intellectus particeps fuit. Quocirca non hominem deificatum, sed Verbum incarnatum dicimus. Nam cum perfectus natura Deus esset, idem homo quoque perfectus natura factus est. Neque naturam mutans, neque per phantasiam seu simulationem disponens, sed carnem anima rationis et intellectus participem animatam ex sancta Virgine assumens quæque in ipso essentiam haberet, hypostaticæ conjunctus est: nulla confusione, nulla muta-

A tione, nulla divisione facta: divinitatis suæ naturæ in carnis essentiam minime mutata, neque contra, carnis suæ essentia in suæ divinitatis naturam conversa, neque una eademque natura composita ex divina sua naturæ, et humana, quam assumpsit.

CAP. III.

Ejusdem, de duabus naturis, adversus illos qui unam Christo naturam esse dicunt (24).

Naturæ inter se, nulla inversione et mutatione facta, conjunctæ sunt: ita ut neque divina natura e propria simplicitate excesserit, nec e diverso humana vel in divinitatis naturam versæ, vel ad nihilum redacta sit, neque item duabus ex naturis una composita emergerit. Siquidem composita natura earum ex quibus constata est naturarum neutri consubstantialis esse potest, cum ex diversis diversum efficiat: quemadmodum, verbi gratia, corpus quatuor ex elementis compositum, neque ejusdem cum igne essentiæ dicitur, neque ignis nominatur: neque item aer, neque aqua, neque terra dicitur, nec ulli prorsus eorum consubstantialis est.

Jam si, ut hæreticis placet, Christus post conjunctionem unica composita natura constare dicitur est ex simpliciori utique natura in compositam transit: ita ut jam nec Patri, cujus simplex est natura, consubstantialis sit: neque Matri, quæ quidem ex divinitate et humanitate non composita esset, neque item divinitatis et humanitatis particeps esse queat, denique neque Dei nomine censeatur: sed Christus duntaxat, neque Christus erit hypostaseos ejus nomen, sed unius naturæ in eo deprehenditur. Nos autem Christum unius naturæ compositæ fuisse haudquaquam docemus, neque ex diversis diversum quid, ut ex anima et corpore hominem, vel ut ex quatuor elementis corpus: sed ex diversis eadem ipsa. Nam ex divinitate et humanitate eundem Deum perfectum et perfectum hominem esse et dici, et ex duabus et in duabus naturis consistemus. Nomen autem, Christus, personæ nomen asserimus, cum non uno modo dicatur, sed duas naturas significet. Nam ipse seipsum unxit, corpus quidem divinitate sua tanquam Deus ungens, unctus vero quatenus homo. Siquidem ipse et hoc et illud est. Divinitas autem humanitatis unctio est. Nam si Christus naturæ unius compositæ existens Patri consubstantialis est, compositus certe Pater, et carne consubstantialis erit. Quod quidem absurdum, nullaque non blasphemia refertum est. Age vero, qui fieri possit, ut una natura contrariarum essentialium differentiarum capax dicatur? Qui enim fieri potest ut eadem natura eodem momento creata et increata, mortalis et immortalis, cir-

⁶⁶ Lu. 1, 28 seqq. ⁶⁷ Matth. 1, ⁶⁸ Luc. 34 seqq.

(22) Vide *Patrologiæ* tom. XCIV, col. 983.

(23) His notis inclusa Zigabeno desunt et hic et

infra ubi eisdem verbis repetuntur.

(24) Vide Damascenum, *ibid.*, col. 787 -

cumscripta et incircumscrip̄ta sit? Quod si etiam unius naturæ Christum dicentes, simplicem eam intelligant, vel ipsum nudum Deum confitebuntur, et phantasiam, seu fictam carnis assumptionem, pro incarnatione introducent, vel nudum hominem, Nestorio subscribentes. [(25) Jam ubi perfecta divinitas, ubi etiam perfecta humanitas, cum duarum etiam naturarum Christum fuisse dicant, ipsum tamen post conjunctionem quoque unius compositæ naturæ asserunt. Christum enim ante conjunctionem unam fuisse natura præditum, nulli dubium est.]

At vero hoc illud est, quod hæreticos in errorem pellicit, dum naturam et hypostasim pro eadem re accipiunt. Quia autem hominum naturam unam esse dicimus, sciendum est nos ad hæc dicenda non adduci, ratione animæ corporisque habita. (Nec enim fieri potest, ut animam et corpus inter se mutuo collata, unius esse naturæ dicamus.) Sed quia hominum quamplurimæ sunt hypostases, et omnes eadem ratione naturæ constant (omnes enim ex anima et corpore compositi sunt, nemoque non animæ quidem natura, corporis autem essentia censetur), idcirco communem illam plurimarum at diversarum hypostaseon formam, unam esse naturam dicimus: singulis nimirum hypostasibus duas naturas habentibus, atque completis in duabus naturis, anima, inquam, et corpore. At in Domino nostro Jesu Christo forma communis intelligi non potest, nec enim fuit, nec est, nec futurus est alius Christus ex divinitate et humanitate qui in divinitate et humanitate idem Deus perfectus et homo perfectus sit. [(26) Sed omnis quoque compositæ naturæ partes, simul atque ex nihilo in rerum naturam productæ sunt, ad universi complementum disponuntur. Fieri quoque potest, ut quæ eodem tempore productæ sunt, unam compositam naturam perficiant, huiusmodi limitem et naturalem legem beneficio Creatoris sortita: ita naturæ lege per successionem similia ex similibus procreentur. In Domino autem naturarum junctarum alia principio et tempore caret, nec forma producta est ad universi complementum, quandoquidem non requievit Deus ab operibus suis septimo die; nec vero naturaliter junctæ sunt: sed admirabili quadam et ineffabili ratione. Quæ autem admirabilia sunt, et ineffabili ratione fiunt, ea naturam non perficiunt: nec enim naturam rubi dicimus, quæ igne admoto combusta non sit, neque naturam hominis, qui sublimis et tanquam cælo proximus evehatur: neque corporis humani naturam, quæ in igne veluti rore conspersa sit: sed admirabilia ea et circa hypostasim unam facta dicimus, ita etiam Domini incarnationem in divinitatis hypostaseon una non lege naturæ, sed ineffabilis dispensatione conjunctionem naturarum evasisse dicimus: neque id infra naturæ termi-

(25) Et hæc Zigaleno desunt.

num, ita ut a Christo Christus natus sit, formaque adeo emergerit, quæ multas Christorum hypostases complexa sit: sed unam hypostasim duabus ex naturis, atque duabus in naturis compositam: duasque adeo naturas, ita ut natura utraque vel post conjunctionem proprium terminum, legem, mutuamque differentiam conservarit. Siquidem in homine, quatenus differentia mutua corporis et animæ ratio habetur, duas naturas dicimus: quatenus vero naturalis differentia personæ ex persona non spectatur, unam. Et unius quidem naturæ dicuntur ea, quæ cum sint ejusdem speciei, tamen hypostatice seu personæ ratione differunt: unius autem hypostaseos, ea quæ hypostatice conjunguntur, essentiaque differunt. Itaque diversiformes hypostases haudquaquam hypostatice conferuntur, aut discernuntur, sed naturaliter: æquiformesque hypostases haud naturaliter conferuntur aut discernuntur, sed hypostatice. Et quemadmodum fieri non potest ut ea quæ hypostatica differentia differunt, unius sint hypostaseos, ita fieri nequit ut ea quæ naturali differentia differunt, unius naturæ sint. His de causis una in Domino nostro Jesu Christo natura dici non potest.]

Quocirca duabus ex naturis perfectis, divina, inquam, et humana, conjunctionem factam fuisse dicimus, non commistione, vel confusione, vel concrectione, ut vesano Dioscoro, Severo, et sceleratæ eorum factioni placuit, neque persona, aut habitu, aut dignitate, aut eadem voluntate, aut honoris nominisve similitudine, aut denique approbatione, ut impio Nestorio, Diodoro, Mopsuestiensi Theodoro, et diabolico eorum cœtui visum est: sed compositione, sive hypostatice, citra inversionem, mutationem, confusionem, divisionem, et distractionem. Atque duabus in naturis perfectis unam Filii Dei, ejusque incarnati, personam confitemur, eandemque divinitatis ejus et humanitatis personam esse dicimus. Atque duos naturas in ipso post conjunctionem integras servari confitemur. Nec tamen privatim separatimve utramque ponimus, sed inter se junctas una in hypostasi composita. Conjunctione enim essentialiam dicimus, hoc est veram, non autem phantasticam seu commentitiam. Essentialiam dico non quod duabus naturis natura una composita fiat, sed quod mutuo revera in unam Filii Dei personam conjungantur, atque ita essentialiam earum differentiam servari definimus. Quod enim creatum erat, creatum mansit: quod increatum, increatum: quod mortale, mortale: quod immortale, immortale: quod circumscriptum, circumscriptum: quod visibile, visibile: quod invisibile, invisibile. Una quidem pars miraculis effulget, altera contumeliis obnoxia est. Porro Verbum ea sibi quæ sunt hominibus assumit, quasque domestica facit. Ipse

(26) Et hæc omnia, usque ad clausulam.

enim sunt ea, quæ ad sanctam ejus carnem pertinent, carnemque eorum, quæ propria sibi sunt, mutæ compensationis modo et mutæ partium affinitatis, hypostaticæque conjunctionis ratione, participem facit. Adhæc quia unus idemque is erat, qui divina et humana in utraque forma operabatur cum alterius communione. Quocirca Dominus quoque gloriæ crucifixus esse dicitur, quamvis divina ejus natura passa non sit. Filium item hominis ante passionem in cælo fuisse constat, ut Dominus ipse dicebat. Unus enim idemque gloriæ Dominus is erat, qui natura et re vera Filius hominis, seu homo factus fuerat : atque miracula ejus passionesque non ignoramus, quamvis alia ratione miracula ederet, alia item passionibus obnoxius esset. Ut enim unam ejus hypostasim, ita et essentialem naturarum differentiam servari novimus. Jam qui fieri potest, ut essentialis differentia servata sit, nisi ea quoque servata sint, quæ inter se mutuo differunt ? Differentia enim eorum quæ differunt differentia est. Eadem igitur ratione, qua Christi naturæ inter se differunt, hoc est essentialis ratione, ipsum quoque cum extremis convenire, divinitate, inquam, cum Patre et Spiritu : humanitate, vero cum Matre et nobis asserimus. Ipse enim Patri et Spiritui sancto divinitatis ratione consubstantialis est, Matri autem et cunctis hominibus, ratione humanitatis. Qua autem ratione naturæ ejus conveniunt, eadem ipsum quoque differre dicimus, tum a Patre et Spiritu sancto, tum a Matre et cæteris hominibus. Conveniunt enim ejus naturæ per hypostasim, cum una hypostasi composita constant, secundum quam tum a Patre et Spiritu, tum a Matre et nobis ipsis differt.

CAP. IV.

Capita quædam quorum cognitio iis necessaria est, qui quantum ratio patitur humana, Verbi incarnati mysterium cognoscere cupiunt. De enhypostato, heteropostato, et hypostasi.

Enhypostatatum hoc est id quod per se suaque vi subsistit, in universum pro omni subsistentia capitur, corporea, inquam, et incorporea, prout ferre potest : quo in significato color quoque essentia per se subsistens dici queat : cum tamen proprie color sit heteropostatum, hoc est res per alium subsistens ; propria enim subsistentia caret, sed corpori tanquam subjecto inhæret. Essentia vero proprie hypostasis est, seu subsistentia, non autem enhypostatatum. Abusive tamen hæc quoque enypostata dicuntur. Enhypostatatum præterea dicitur homo universalis, quod externi philosophi εἶδος εἰδικώτατον, hoc est speciem specialissimam seu infimam vocant. Enhypostatatum autem universalis homo dicitur, tanquam in hypostasibus consideratus, ut in Petro et cæteris hominibus singulis. Hæc porro tria enhypostati significata citra magnam

(27) Contra Origenem.

A difficultatem comprehendas, de quarto autem quod difficilius est, jam dicendum nobis est. Enhypostatatum id est, quod cum alio essentia diverso ad unius constitutionem personæ, uniusque generationem hypostaseos, componitur, et una subsistit : non autem, per se cognoscitur. Attendenda porro est hæc enhypostati definitio. Sancta Ecclesia catholica in dispensatione incarnationis unam hypostasim, duasque naturas profitetur : hypostasim quidem, incarnatum Filium, naturas vero divinitatem et humanitatem. Corpus itaque anima et mente præditum, a Domino nostro Jesu Christo assumptum, hypostasim minime vocat : ne duas hypostases dicere, Nestorique nugamentis describere deprehendatur : sed enhypostatatum nominat, ὡς ἐν τῇ τοῦ Υἱοῦ ὑποστάσει τὸ εἶναι λαβόν, hoc est quia in Filii hypostasi essentiam habuerit. Siquidem Christus ipse, cum una esset hypostasis, imo vero, ut apertius dicam, ipse Dei Filius, cum una sanctæ Trinitatis hypostasis esse, fuit et corpori quod assumpsit hypostasis. Itaque corpus Domini enhypostatatum quidem est, hypostasis vero, minime.

CAP. V.

De homoousiis, seu iis, quæ sunt ejusdem substantiæ.

Homoousia, hoc est consubstantialia, ea sunt, quæcunque hypostasibus quidem a se mutuo dirimuntur, essentia vero conjunguntur. Ut ego et tu et omnes singuli homines hypostases homoousiæ sumus, hoc est ejusdem essentia participes. Pater itaque et Filius, et Spiritus sanctus hypostasibus quidem dividuntur (alius enim Pater, alius item Filius, alius denique Spiritus sanctus) essentia vero conjunguntur. Usia autem, seu, essentia, communis est hypostaseon ratio, sive una divinita, una forma. Pater ergo et Filius, et Spiritus sanctus, res sunt ejusdem essentia : quod unius sint et ejusdem essentia participes : hypostasibus autem, sive personis, ut dictum est, dividuntur, at essentia, sive natura, conjunguntur : eaque de causa ὁμοφῆς ejusdem naturæ, et ὁμοούσιοι ejusdem essentia, participes dicuntur.

CAP. VI.

De Homohypostatis, hoc est iis, quæ sunt ejusdem hypostaseos seu subsistentiæ.

Homohypostata, hoc est consubstantialia, ea dicuntur, quæcunque inter se essentia quidem differunt, in unam autem et eandem hypostasim inter se componuntur : ut ego et tu, et unusquisque nostrum anima et corpore constamus. Hæc porro partes, anima et corpus essentia quidem diversæ sunt : (alia enim animæ, alia corporis essentia est.) Homohypostatæ vero, seu subsistentia ejusdem, secundum christianorum placita. Nec enim anima ipso corpore antiquior, neque corpus esse cæperunt (27). Quæcunque ergo essentia qui-

dem differunt, eodem tamen tempore, et simul substituerunt, homohypostata sunt, et dicuntur. Itaque Pater et Filius, et Spiritus sanctus homohypostata non sunt, quamvis illis antiquius et recentius nihil sit, quia vero essentia minime differunt, Idcirco etiam homohypostata et sunt et dicuntur.

CAP. VII.

De Differentia et conjunctione, eaque triplici, essentiali, personali, et habituali.

Essentialis conjunctio est, quæ multas hypostasas ad unam essentiam congregat; ut omnes singuli homines hypostasibus quidem seu personis dividuntur, essentia vero, seu ratione humanitatis conjunguntur. Itaque hæc personarum conjunctio, quæ per unam fit essentiam, conjunctio essentialis dicitur. Essentialis vero differentia est, quando conjunctæ unam in hypostasi naturæ, sine ulla confusione et imminutione manent: ut duæ Christi naturæ, sive divinitas et humanitas, in unam congressæ hypostasin, haudquaquam confusæ immutatae sunt: sed essentiali differentia differunt. Duarum enim naturarum neutra commisceri confundique, essentialis habitus ratione, potest, nec vero inter se differunt hypostasi: una enim ambarum hypostasis est, at essentiali differentia.

CAP. VIII.

De hypostatica seu personali conjunctione et differentia.

Hypostatica, seu personalis conjunctio ea est, quæ diversas essentias sive naturas in unum et unam eandemque hypostasim colligit et colligat, ut in dispensatione incarnationis Domini nostri Jesu Christi hypostatica conjunctio fuit. Duæ enim ejus naturæ in unam eandemque hypostasim circa confusionem conjunctæ sunt. Hypostatica vero differentia est, quando hypostasas, quæ sub unam essentiam cadunt, inter se dividuntur, et in numerum multitudinemque characteristicis seu figurativis proprietatibus cadunt. Alii enim ab aliis hypostasem ratione differimus. Verbi gratia, ego quidem sum propecta ætate, nigro colore, et sum balbus: tu autem media ætate, albus, verbaque distincte profers. Eodem modo cæteri quoque singuli homines hujusmodi proprietatibus hypostatice differunt.

CAP. IX.

De schetica seu habituali conjunctione, et differentia, de differentia tamen nihil.

Schetica, seu habitualis conjunctio, amica et benevola dispositio est, vel concursus voluntatum consensus. Qui ergo mutua se benevolentia prosequuntur, amicitia respectu schetice conjuncti dicuntur. Hæreticus enim impius ille Nestorius ecclesiasticam doctrinam non admittens, qua ipse Deus homo factus, nostræque naturæ conjunctus asseritur, hypostaticam quidem seu personalem conjunctionem esse negabat: nugabatur autem e sancta

A Maria nudum et simplicem hominem natum esse, erga quem Deus Verbum eadem ex generatione benevolam dispositionem affectionemque haberet. Atque conjunctionem quidem fatebatur, non tamen hypostaticam, sed scheticam. Ex quo fiebat, ut non unam hypostasim miser ille profiteretur, sed duas, quæ inter se quidem essentia et hypostasi dividerentur: amicitia vero eademque voluntate, vel voluntaria dispositione conjungerentur, cæteraque id genus deliria deblaterabat.

CAP. X.

De sancta Trinitate. Pater, Filius, et Spiritus in quo differant, in quo conveniant.

Pater quidem causa carot, estque ingentibus: nec enim ab ullo, ne a seipso quidem essentiam habet, Filius autem a Patre genitus est. Sanctus denique Spiritus et ipse quidem ex Patre, at non generationis, sed processionsis modo. Et simul atque Filius ex Patre generatus fuit, fuit et Spiritus sancti processio. Quibus autem modo et generatio et processio differant, nemo novit. Itaque hypostasas solis hypostaticis proprietatibus differunt, sive non generatione, generatione, et processione: quæ individua quoque dividuntur. Trium autem personarum tuarumque perfecta constat hypostasi. In tribus enim perfectis hypostasibus una simplex inest essentia, quæ terminum omnem præbedit et exsuperat. Paraclitum autem se advocatum et Spiritum et Filium vocamus, ut qui universorum advocaciones et patrocinia suscipiant. Spiritum quidem certe a Patre [et Filio] procedere dicimus, ita tamen ut per Filium impartiatur.

CAP. XI.

De Verbi incarnatione.

Errone non caret, si naturam divinam incarnatam fuisse dicimus, cum Verbi hypostasis dicenda sit. Si enim carnem a natura divina assumptam fuisse dixerimus, utique una Patrem et Spiritum comprehendemus, cum una Sanctæ Trinitatis natura sit. Synalæpha, seu cunctio, proprie confusio est, ἕνωσις autem seu conjunctio, cum quid citra missionem alii cuiquam applicatur, ut oleum aquæ. Divinitatis naturam humanitatis naturæ conjunctam fuisse non dicimus, imo potius verbi hypostasim incarnatam fuisse.

CAP. XII.

De essentia [natura, hypostasi, et persona].

Essentia proprie dicitur id quod est, nec alio eget, ut subsistat, multis autem modis accipitur, ut essentia Dei, essentia angeli, essentia hominis, itemque omnia ab iis diversa essentia nomine designantur. Item, essentia est, quod per se subsistere vi substat, nec ab alio essentiam habet, neque alio quoquam extraneo indiget, ut sit. Siquidem colori albo et nigro et id genus cæteris essentia nomen haudquaquam tribuimus, quia per se subsistere non possint absque corpore illorum capace.

Natura vero est eorum quæ sunt motus et quietis principium, in quibus primum inest per se, non per accidens. Verbi gratia naturam vocamus quietem et motum quæ essentiali ratione terræ insunt, nec id ullius causæ beneficii ad germen et fetum rebus naturalibus suggerenda. Deductum porro φύσεως seu naturæ nomen est, παρὰ τὸ πεφυκέναι τούτέστιν ὑπάρχειν, hoc est ab eo quod sit. Itaque οὐσίας καὶ φύσεως hoc est essentiæ et naturæ nominum eadem significatio est, quorum illud παρὰ τὸ εἶναι esse, hoc vero παρὰ τὸ πεφυκέναι hoc est natura ita comparatum esse, deditur. Hypostasis autem res est subsistens et essentialis, in qua quidem accidentium conservatio, tanquam uno in subjecto reapse actuque subsistit. Πρόσωπον vero, seu personæ, id est, quod propriis actionibus et proprietatibus certam et definitam eorum quæ eorum ejusdem sunt essentiæ evidentiam exhibet.

CAP. XIII-~~XIV~~.

Ecclesiastica naturæ definitio. Quid Severianos in errorem propulerit.

Natura item ex sententia Ecclesiæ, vera rei subsistentia est. Ut autem Aristoteles et cæteri Græci auctores sunt, multis modis natura definitur; quibus quidem definitionibus dum accuratius inhaerent Severiani in errorem prolapsi sunt. Siquidem natura, ut B. Apostolo placet, omne, id est, quod vera est. Apertius deinceps id explicabimus. Naturam vocat Ecclesia eorum quæ sunt veritatem, seu id quod eis inest, φύσις autem dicta est, διὰ τὸ πεφυκέναι καὶ εἶναι, quod ita comparata est, ut sit quemadmodum οὐσία ἢ οὐσα, essentiæ quæ est, in veritate cognoscitur. Natura essentiæ, id, genus, et μορφή seu forma, pro una eademque re in ecclesiasticis dogmatis capiuntur: quemadmodum panis et buccella. Quocirca ἕμψυτον ἑνοῦσιον, sive id quod insitum est, et id quod inest idem significant. Quatuor autem modis natura dicitur, ut jam monui, his nimirum essentiæ, natura, genus et forma.

CAP. XV.

Hypostasis, personæ et character in Deo quid. Hypostaticæ proprietates.

Hypostasis quoque insuper, ex ecclesiastica et apostolica traditione, πρόσωπον est seu personæ, sive character, quemadmodum Paulus Filium splendorem gloriæ Patris, item et hypostaseos ejus characterem seu figuram vocat, hoc est personam ejusdem essentiæ cum characterem et hypostasi Patris. Personas autem et characteres in Deo incorporæ ipsa dicimus, et ea quæ circumscribi exprimi que non possunt. Persona vero seu hypostasis, et sanctorum Patrum sententia, proprium est præter commune: communitas enim est, uniuscujusque rei natura: propriæ vero, hypostases ipsæ sunt Verbi gratia natura sive essentiæ est, una deitas, hypostases, vero tres, Pater Filius, et Spiritus sanctus: tres personæ, seu characteres, una

autem essentiæ est genus. Si ergo dicas: Divinitas nostrum omnium custos est, totam Trinitatem sanctam significasti: si vero dicas: Vobiscum Filius Dei, ex tribus hypostasibus unam totamque divinitatem pronuntiasti. Hæc præterea de eisdem audito. Divinitas, ecce communitatem, et absolutam perfectionem essentiæ. Paternitas, ecce personam seu hypostasim unam. Filialitas, ecce aliam hypostasim. Spiritus sanctus, ecce aliam. Cæterum tres hypostaticæ proprietates sunt in divinitate: ingenitum Patris, genitum Filii, processio Spiritus sancti. Nec enim genitus est Pater, nec procedens Filius, nec genitus Spiritus sanctus.

CAP. XVI.

Synopsis, seu compendium, de modo ἀντιδόσεως, seu mutux naturarum retributionis [de quo apertius et plentius infra].

Divinitatem quidem et humanitatem cum dicimus, totam divinitatis naturam, et totam humanitatis naturam indicamus; cum vero Deum et hominem dicimus; non prorsus naturarum totalitates demonstramus, sed aliquando et personas et hypostases. Cum ergo nos in Deum credere, absque adjuncto dicimus, totam divinitatem significamus. Cum vero Deum hominem factum esse dicimus, jam non divinitatem denotamus, sed solum Filii nomen exprimimus. Adhæc, siquidem his verbis utar: Deus propter hominem incarnatus est, totam humanitatem designo: si vero his: Quidam homo: illum solum indico. Itaque in Domino nostro Jesu Christo duas quidem naturas, divinitatem, inquam, et humanitatem, at unam hypostasim ex utraque compositam confitemur. Et cum ipsius quidem naturas consideramus, divinitatem et humanitatem dicimus: cum vero hypostasim illam, quæ duabus ex naturis conjuncta est, nunc quidem Christum, et hominem nominamus, nunc vero Deum solum, et hominem solum. Nec cum Deum solum dicimus, ipsum ab homine separamus: nec cum hominem solum nominamus, ipsum a Deo sejungimus. Itidem cum divinitatem dicimus, una cum ea humanitatis proprietates non comprehendimus: e converso cum humanitatem enuntiamus, in ea divinitatis proprietates non intelligimus: nec enim impatibilem et increatam humanitatem dicimus: at in una hypostasi non ita dicere solemus, sed audacter et solum Deum, et solum hominem, atque Christum, qui utrumque comprehendit, confitemur: eundemque Deum patibilem dicimus, humanitatis ratione, et purum qui fuit ante secula, ratione divinitatis. Atque hic ἀντιδόσεως seu mutux naturarum retributionis, modus est, qua sit, ut utraq; natura, quæ propria sibi sunt retribuatur, ratione hypostaseos ejusdem, et mutux illarum affinitatis. Conflendum porro est, Verbi naturam incarnatam, sive carnem conjunctam fuisse, non quia natura in carne passa sit. Quod enim Deus homo, versaque vice homo Deus fuerit, id vero illud ipsum est, quod confitemur: quod autem

CAP. XX.

*Quid proprietas, de quonam dicatur, et quot modis:
[Quid hypostasis; quid accidens.]*

Ἰδίωμα, seu proprietas dicitur, κατὰ τὸ ἴδιον εἶναι ἀμὲν τῇ ἰδίᾳ φύσει, ἀμιγῆς τῶν λοιπῶν οὐσιῶν ὑπαρχόν, hoc est quia privatim propriæ naturæ ita insit, ut cum cæteris essentiis misceri non possit. (Proprietates enim a naturis et hypostasibus separari non possunt) sive proprietates id proprie est, quod aliqua in natura privatim cognoscitur, in alia vero non invenitur: ut verbi gratia, in natura divina id quod ante sæcula, increatum, et incircumscriptibile est, quæ quidem alii cuicumque essentiæ non insunt, ne ipsi quidem sanctissimo Christi corpori, nec enim ante sæcula est, neque increatum, neque incircumscriptibile. Angelicæ naturæ proprietates essentialis est impassibilis, quæ sibi a laudibus Deo canendis silentium imperare non potest. Impassibile porro in iis id dixi, quod immortale est. Proprium hominis id proprie est, quod ex mortali et immortalis natura constat, nec in alia ulla essentia cognoscitur, Naturales proprietates eæ sunt, quas jam dixi: sunt vero et hypostaticæ, ut albedo, simitas, longitudo, decurtatio, viriditas, truculentia, et cætera id genus, quæ omnibus in hominibus haud simili modo reperiuntur, nec enim omnes sunt similes: non omnes sunt truculenti, non omnes flavi. Unde fit etiam, ut hypostasim nonnulli privatam et peculiarem characteristicarum seu figuratarum proprietatum, quas prædixi, concursum definiant. Naturales autem proprietates ex æquo in omni genere consimiliter inveniuntur, ut omnes homines mortales, consimili modo mortis obnoxii, rationis, respirationis, somni et ambulationis participes sunt, omnes latis unguibus præditi, omnes denique agriculturæ, artibusve cæteris dediti sunt.

CAP. XXI.

Quid sit accidens.

Accidens dicitur, id quod adest vel abest, ut infantia et adest et abest, perfectionis ratione. Consimili modo sanitas quoque mutatur et morbus, et calor, et siccitas, atque ut uno verbo absolvam quidquid commutari potest, id accidentis nomine significatur.

CAP. XXII.

De energia, seu actione.

Energia itaque, seu actio, ut sanctus Gregorius Nyssenus inquit, naturalis est singularum essentialium facultas et motus, cujus unum id expers est, quod in rerum natura non est. Quod enim essentialis alicujus particeps est, omnino actionis etiam illam designantis particeps erit. Vera siquidem ratione instruimur, essentialium fines in veris earum actionibus consistere, intelligentiam autem eorum quæ intellectu prædita sunt actionem esse, ut sensum eorum quæ sensibilia, mo-

Atum eorum quæ mobilia, volatum eorum quæ volatilia, natationem eorum qua natatilia, reptationem eorum quæ reptilia, illuminationem eorum quæ illuminari possunt, calorem eorum quæ calida, fluxum eorum quæ fluxa, contemplationem eorum, quæ contemplationi patent, generationem eorum quæ generationi obnoxia sunt, esse dicimus, atque, ut in universum dicam, nullius non naturæ significatio et determinatio a naturali ejus actione constituitur, qua sublata, prorsus ipsa quoque natura deperditur et interit. Sublato calore, ignis exstinguitur, sublato intellectu, eæ quoque partes animæ tolluntur, quæ intellectu et ratione præditæ sunt, motu item animalis sublato, deperditur animal. Eaque de causa duas in Christo voluntates et actiones dicimus, ne inanimatum corpus, animamque rationis expertem in ipso confiteamur. Animati enim corpori actio deambulatione et operatione: rationalis autem animæ actio cogitatione ipsa defuitur, qua volumus, ratiocinamur, et consultamus.

Nec in animatis et mobilibus tantum, sed in iis etiam, quæ anima motuque carent, naturales actiones deprehendi possunt, ut in scammonia patet, et cæteris expurgantibus pharmacis, quæ quædem evacuandi facultatem habent: item argentum vivum lethali actione præditum: et cicuta consimiliter, qua nullum ad mortem inferendam præsentius venenum est.

Nulla vero non admiratione dignum est, quod diversæ quædam naturæ plerumque naturalibus actionibus privatæ, alias actiones pariunt, ut lapis ardens actione frigida privatur, calx enim viva facta vim corporum adustivam sibi comparat, quem admodum cedrus quoque ardens actione quidem naturali et vegetativa, et germinativa privatur, actionem vero seu facultatem sanativam, et vermicularem exitialem emittit quæ cedræa dicitur.

CAP. XXIII.

Conjunctio quid est, quanam de re, quotque modis dicatur.

Conjunctio nihil aliud est, quam familiaris distantium rerum concursus. A Græcis autem dicitur, διὰ τὸ εἶς: ἐν ᾧσαι, τούτοις συνωτῆσαι τὰ πράγματα, hoc est quia in unum res cogat et compellat. Cæterum conjunctio quintuplex est, confusiva, ut vini et aquæ: divisiva, ut hominis ad hominem: habitualis, ut aurum. Christi autem conjunctio super has omnes hypostatica seu personalis dicitur.

Hypostatica porro conjunctio concursus ille duarum naturarum fuit, qui per se suaque vult in Dei Genetricis utero fuit.

Neque enim corpus ante Dei verbum substulit, neque anima, sed simul atque facta est caro, Deus quoque Verbum, atque animata caro rationisque particeps. In ipso enim subsistit, ut mihi quidem videtur, quem admodum nostra quoque conceptio.

Anima enim per se vique sua existens cum corpore concurrat. Nec enim corpus per se ipsum constituitur, nec anima corpori præexistit, quæ quidem conjunctionem Christi velut præfiguratur.

CAP. XXIV.

Homousion seu consubstantialis quid, quanam de re, quotque modis dicatur.

Homousion id quidem est, quod ejusdem substantiæ et actionis citra computationem particeps est, ut homo homini, angelus angelo, animal animali, flamma flammæ: consubstantialia sunt, cum diversis in hypostasibus eandem habeant essentiam. Dicitur autem ὁμοούσιον, quia eandem sibi essentiam vimque comparavit. Quatuor porro modis dicitur ὁμοούσιον, sive id quod ejusdem est substantiæ, nimirum, ὁμογενές, ejusdem generis, συγγενές, cognatum, ὁμοιογενές similis generis, et δμόφυλον ejusdem tribus. Homousion est, quod potentia minus ipsa sui essentia est, ut lapis cariosus et lapis durus, ita et lignum palmæ, lignum ebeninum, item caro piscis et caro cameli. Heterousion, seu diversisubstantialia, id est quod modis omnibus alii dissimile est ut ignis, aqua et homo, Deus et angelus, lutum et sol ad gramen proferendum. Hemiusion, hoc est semisubstantialia, a quibusdam cadaver dictum est, a quo vita abscessit. Ἐτεροφυές, et ἄλλογενές et ἑτερογενές, et hoc est diversæ naturæ, alterius diversique generis utrumque diversa essentia præditum dicitur, nimirum hoc et illud, sive ambo.

CAP. XXV.

Innovatio quid quamque necessaria et us cognitio.

Innovatio dicitur quidquid modis omnibus a communis naturæ lege immutatum est, nec ulla in re assimilabile est ei, quod inter homines usu et consuetudine invaluit et inolevit. Hic autem modus necessario ediscipulus est, propter eos qui male innovationem in Christo intelligunt. Etsi enim natura inprovavit, cum sine semine natus est, a partu tamen ætatis incrementum, multaque corporibus humanis accidentia, ciborum ingestiones et exgestionem, circumcircisionem, transmigrationem, formam, membra, capillorum, dentium et unguium exerescentibus, balbutiem, puerileque deambulationes: hæc, inquam, omnia per innovationem non habuit, sed ad nostri similitudinem dempto peccato, quemadmodum Paulus exclamatur.

CAP. XXVI.

Corruptibile quid, unde, quotque modis dicatur.

Corruptio duobus modis sacra in Scriptura dicitur, nimirum corporis et animæ, ut cum dicit: *Vidit autem Dominus Deus, et ecce universa*

⁶⁹ Gen. vi, 12. ⁷⁰ Psal. xiii, 1. ⁷¹ Joan. v, 19,

*A terra corrupta erat peccato*⁶⁹. Item de hominibus hunc in modum verba sapit. *Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in adinventionibus suis*⁷⁰. Superest ergo, ut cum audis doctorem incorruptibile Domini corpus dicentem antequam crucifigeretur, ut peccati corruptionem intelligas. Dicit autem ἀφθαρτον incorruptibile, sive ἀβτεξούσιον, hoc est impollutum: non autem quia subtilitate aliqua aut a nostris corporibus diversitate præditum fuerit, Nam incorruptibile proprie id est, quod ab omni passione, materia, et tantu liberum est. Incorruptibile id etiam est, quod ab alia essentia lædi non potest. Incorruptibile id quoque, quod modis omnibus a fluxu, defectu, et læsione liberum est. Atqui sanctissimum Christi corpus passum est clavis confossum et de lancea, sanguinem et aquam emisit, et vivo denique mortuum evasit. Corruptibile est, quidquid morti obnoxium a vita separari potest. Corruptio autem naturæ, ut sanctus Dionysius ait, nihil aliud est, quam imbecillitas et defectus naturalium habituum, actionum et facultatum. Ut autem quibusdam placuit, sanctissimum Christi corpus potestate quidem corruptibile erat, hoc est corruptionis capax: actu vero incorruptibile in monumento a Verbi divinitate conservatum est.

CAP. XXVII.

De libro arbitrio.

C Ἀβτεξούσιον, seu liberum arbitrium, est τὸ αὐτοδέσποτον hoc est quod in cujusque potestate situm est. Quod enim Dominus subjectum est, liber arbitrii non est.

Ἀβτεξουσιότης ergo, seu arbitrii libertas, proprie est, libera nec ullius dominationi subdita ad rem concupitam dominatio.

Arbitrii libertas intellectualis animæ, est libera cupidæ partis animæ ad virtutem vel vitium inclinatio et motus. Ubi autem nulla virtutis et vitii pugna est, ibi neque arbitrii animæ libertas innotescere potest. Qui enim fieri potest, ut ibi libera voluntatis electio appareat, ubi confractorum certamini locus nullus est? Sola itaque Christi mens, et sanctissima ejus anima, ab omni mali suggestionem immunis et libera fuit. Servi enim forma erat, quæ tanquam habens et imperio Dei verbi regeretur, qui quidem ei conjunctus erat. Quocirca homo ille dicebat, qui de Servatore intelligitur: *Non possum ego in meipsum facere quidquam*⁷¹. Cum enim supra naturam nostram terminos et leges sine semine subsistere, ut qui Dei corpus et anima esset Domini nutui confestim subjectus est, tanquam Dei forma præditus.

Sequuntur diversorum Patrum de incarnationis dispensationem assertions.

CAP. XXVIII.

B. Dionysii Areopagitæ: De divina incarnatione ex cap. 1 De divinis nominibus (28).

1. Thearchia illa, seu eumma divinitas, humanum genus singulari quodam amore prosequitur: puta quæ ea omnino, quibus obnoxii sumus, in hypostascon suarum una subierit, humanam vilitatem seu abjectionem ad seipsam revocans et asciscens, ex qua ineffabili ratione qui simplex est Jesus compositus est, et qui æternus est, temporis extensionem ascivit: nostræ denique naturæ finibus is contentus est, qui superessentiali ratione omnem universæ naturæ ordinem excedit: una cum immutabili minimeque confusa proprietatum suarum conservatione.

2. Ejusdem (29), ex epistola ad Caium Therapeuten (30): Qui fieri potest, inquit ille, ut Jesus, qui rebus omnibus antecellit, cum rebus universis essentialiter constituatur? nec enim quatenus hominum auctor est, homo dicitur, sed quatenus tota ipsa essentia vere homo est. At nos Jesum haud humano more definimus. Nec enim Deus tantum est, sed etiam vere homo est, qui singulari quodam amore genus humanum prosequitur: et qui, cum homines antecelleret, hominibus adæquatatus est, ex hominum essentia substantiam sibi comparans, qui supra omnem essentiam constitutus erat. Nec minus tamen superessentialitate quam plenissimus est, qui nunquam superessentialis esse desit: cujus nimirum abundantia factum est, ut cum in hominis essentiam vere transiisset, superessentiali ratione hominis essentiam assumpsit, atque ad se supra hominem ea successerunt, quæ sunt hominis. Testis est Virgo supernaturali ratione concipiens, atque aqua immobilis materialium terrenorumque pondus pondus sustinens, nec illorum gravitati succumbens, sed supernaturali facultate illa constituta, ut neutram in partem difflueret. Quid porro opus est, ut ea quis percipiat? multa illa, inquam, et quam plurima quibus qui divina contemplari novit, supra mentis captum etiam iis, quæ de humanitate Jesu affirmantur, excellentissimæ negationis vim inesse cognosceret. Nam, ut rem in pauca contrahamus, ne homo quidem erat, non quod homo non esset, sed quod ex hominibus, supra quos homines soleant, atque supra hominem vere natus homo sit: tum præterea neque divina divine, neque humana humane operatus: sed incarnato Deo novam quamdam theandricam, hoc est Dei et hominis, actionem nobis exhibuerit.

3. Ejusdem, ex theologicis elementissaneti Hierothei: Quia vero præ suo erga genus humanum amore ad nostram usque naturam venit, certa essentiam quoque nostram vere subit, summusque adeo Deus homo et factus et dictus est. Nobis autem

(28) *Patrologiæ* tom. III, col. 647.

(29) *Ibid.* col. 1071.

(30) Non medicum, ut Zinus, sed monachum. Sic

A sit propitius is, quem eorum nomine celebramus, quæ neque ratio nostro consequi, neque oratio exprimere queat, quamvis in his quoque superessentialis existat, non solum quia citra mutationem et confusionem naturæ nostræ particeps, nihil passus est ab ineffabili conjunctione, quod exuberanti plenitudini suæ repugnaret, sed quia etiam (quod quidam nova omnia novitate sua inaudite superat) in iis quæ nobis naturalia sunt superiorem naturam, et in iis quæ nobis essentialia sunt, essentia majorem se præstitit: denique omnia quæ nobis insunt, quadam ratione modoque nobis inusitato possedit.

CAP. XXIX.

Magni Gregorii, ex oratione in diem natalem Domini (31).

1. Postquam vero diaboli invidia, et fraudulenta illius vi, quam mulier, ut et imbecillior perpessa est, et ad persuadendum aptior obrutit viro (o infirmitatem meam, mea enim est primi parentis infirmitas) mandati, quod acceperat ipse oblitus est, et amore pomi superatus simul et a ligno vitæ, et a paradiso, et a Deo, tanquam exsul extruditur, et pelliceis induitur vestimentis, crasore nimirum carnis, quæ mortem subiret, et spiritui repugnaret. Ac primum quidam agnoscit turpitudinem suam, atque ideo se Dei conspectum fugiens abscondit. Hic tamen lucratur mortem, per quam peccatum abscinditur, ne miseria sit immortalis, et cum supplicio beneficium conjunctum capatur. Hac enim ratione Deus, ut mihi quidem persuadeo, punit. Cæterum cum variis occasionibus, atque temporibus humanum genus multorum peccatorum, quæ illa malitiæ radix protulerat, multis modis, nempe oratione, lege, prophetiis, beneficiis, muneribus, plagis, eluvionibus, incendiis, bellis, victoriis, cladibus, prodigiis ex cælo, ex ære, ex terra, ex mari, insperatis hominum, civitatum, gentium eversionibus (quibus rationibus nihil aliud agebatur, nisi ut malitiæ everteretur,) frustra prius esset admonitum et reprehensum, et majoribus peccatis, ut mutuis homicidiis, adulteriis, perjuriis, insanis hominum amoribus, et (quod omnium malorum gravissimum erat) simulacrorum cultu, quo homines neglecto Procreatore, ad res procreatas colendas et adorandas se converterebant, obstringeretur: gravioraque jam ejusmodi morti remedia medicamentaque requirerent, majora, gravioraque sunt adhibita. Ipsum enim Dei Verbum, quod est ante sæcula, quod comprehendere non potest, quod corpus non habet (et quæ sequuntur) ipsa Dei imago incommutabilis, Patris definitio et ratio, imaginem quam homini impresserat ipse suscipit et propter carnem, carnem gerit, et animo ratione prædite pro salute animi commiscetur, ut simili similem purget, in omnibus

enim monachi primitivæ Ecclesiæ dicebantur. Et Philone, Justino, Euseb. 40, etc.

(31) Videt tom. XXXVI, col. 323.

denique, peccato tamen excepto, fit homo. Ex Virgine, cujus animum et carnem Spiritus ante purgaverat, nascitur. Decebat enim, ut et liberorum susceptio honoraretur, at illi tamen in honore virginitas anteferretur, atque ita humana forma assumpta ad nos progreditur unum ex duobus contrariis, carne et spiritu constans: quorum hic divinitatem tribuebat, illa divinitate afficiebatur (o novam mixtionem! o conjunctionem admirabilem!), ille qui effector est, efficitur: qui creator est, creatur: qui comprehendi non potest, vinculo humani animi divinitatem et carnis crassitudinem copulante comprehenditur. Qui dicit alios, pauper fit. Paupertatis enim meae paupertatem amplectitur, ut ego divinitatis ejus divitias assequar. Qui sinit exinanitur: prumper enim gloriam suam sinit exhauriri, ut ego plenitudinis ejus particeps efficiar. Quænam sunt hæ bonitatis divitiæ? Quodnam circa me mysterium apparet? Ego imaginem, cujus particeps eram factus, non servavi: ille carnem meam suscipit, ut et imaginem servet, et carnem reddat immortalem. Alteram inquit societatem priore societate, eo quidem longe admirabiliorem, quod in priore præstantius quod erat attribuit, in posteriore quod deterius erat accepit.

2. Ejusdem, ex oratione in Lumina (32). Atque Dei Filius, hominis Filius et fit et vocatur: haudquaquam id immutans quod erat: mutari enim non potest: sed id assumens quod non erat, quæ illius erga nos humanitas est: ut separaretur qui separari nequit, intermedia carne tanquam velo nobiscum versans, quandoquidem puræ ejus divinitati ferendæ natura ortui et interitui obnoxia non satis idonea est.

3. Ejusdem, ex oratione secunda ad Cleodionum. Utraque enim unum commistione evaserunt, cum Deus incarnetur, homo autem deificetur.

4. Ejusdem, ex secunda oratione de Filio (33). Etsi enim ex utroque unum factum sit, non tamen id natura, sed concursu.

5. Ejusdem, ex oratione in Lumina: Honorem enim corpori defert, quandoquidem hoc quoque deificatione Deus est.

6. Ejusdem, ex oratione secunda de Paschate. Et per assumptionem, quam divinitas unxit, quæque eadem cum ungente, atque (ausim enim dicere) Deo æqualis evadit.

7. Ejusdem, ex oratione ab baptismum exhortatoria. Eundem totum hominem, et totum Deum, pro toto eo, qui passus est, ut toti tibi salutem largiatur, [totam peccati solvens condemnationem.]

8. Ejusdem, ex eadem oratione. Tantum homo propter te, quam tu propter illum Deus.

(32) Vide ibid, col. 333.

(33) Ibid. col. 103.

Nysseni, de divina incarnatione, ex oratione Catechetica. Divinitatis et humanitatis cum igne et elychnio, itemque cum carne et animo collatio (34).

Quemadmodum enim in lucerna materiam circumplexum ignem aspiciamus, eumque a materia, quæ ipsum attingit, ratione distinguimus, quæ tamen re ipsa distingui non possunt, ut flamma per se a materia sejuncta ostendatur, sed utraque unum est (nullus autem id mihi sumat in hoc exemplo, quod ignis corrumpatur, sed id solum accipiens, quod similitudini convenit, quæ ab ea sunt aliena repudiet) quid prohibet, quin eodem modo, quo cernimus flammam attingere materiam subjectam, nec in ea tamen includi, Deo dignam cogitationem suscipiamus: credamusque naturam divinam ita conjungi, atque unum fieri cum natura humana, ut in ipsa conjunctione atque unitate, quamvis in homine Deus sit, nulla tamen circumscriptione concludatur? Quod si quæris, quomodo Deus cum homine commistus sit, prius considera conjunctionem animi cum carne tua, qui quidem animus, si intelligere non potes qua ratione cum corpore copuletur, multo minus existima te posse assequi, quo pacto Deus cum homine conjungatur. Verum quemadmodum in te credis aliud quiddam esse animum, quam corpus, aut quoniam corpus ab animo desertum cadaver evadit, atque iners sit, et ad agendum inutile, licet conjunctionis rationem ignores: sic etiam Dei cum homine conjunctione confitemur divinam naturam caducæ mortali que modis omnibus dignitate præstare, qua ratione autem efficiatur ipsa conjunctio non possumus intelligere. Quod Deus in hominis natura genitus sit, ex rebus admirandis, quæ visæ scriptæque sunt, non ambigimus, rationem autem ac modum, ut majorem quam qui a nobis percipi possit, omittimus indagare. Neque enim cum res omnes incorporeas, et quæ mente solum percipiuntur, a natura incorporea et quæ creata non est, procreatas esse credimus, unde aut quomodo factæ sint, investigamus. Sed cum mundum conditum fuisse acceperimus, rationem qua conditus fuerit, curiose non exquirimus, quippe qui plane sciamus, eam nullo modo posse percipi aut explicari.

Quod autem Deus in carne nobis apparuerit, si quis demonstrationes inquit, is ejus opera conspiciat. Nam et quod Deus ipse sit, nullo alio nisi operum ipsius testimonio comprobatur. Ut igitur rerum universitate intuentes, earumque moderationem et ordinem, vitæque nostræ commoda divinitus data considerantes, vim quamdam mundi effectricem, conservatricemque cognoscimus, sic is Deo nobis per carnem patefacto admiranda illis

(54) Tom. XLV, col. 10.

opera similia iis quæ scripta sunt, quibus tanquam A notis, natura divina declaratur, locuples nobis divinitatis ejus testimonium afferunt. Dei namque esse cognoscimus, hominibus vitam tribuere. Dei, ea quæ sunt providentia tueri, ac conservare. Dei, cibum et potum iis quæ in carne vitam degunt, largiri. Dei, de pauperibus et indigentibus bene mereri. Dei, naturam quæ infirmitate sua de recta via deflexerat, reducere ad sanitatem, et in pristinum statum revocare; Dei, cunctis æque rebus procreatis imperare, terræ, mari, aeri, et iis quæ supra aerem sita sunt. Dei, perpetuam in omnia potestatem habere, imprimisque esse morte et corruptione superiorem. Horum si quid in historia, qua vita ipsius describitur, desideratur, illi qui a religione sunt alieni, merito mysterium nostrum repudiarent. Sin omnia quibus Deus cognoscitur, B in ea conspiciuntur, quid prohibet quominus fidem religionemque suscipias? At enim, inquires, nasci et obire propria sunt hujusce carnis. Concedo: verum ea quæ ortum ejus præcesserunt, quæque mortem sunt subsecuta, communem naturæ nostræ conditionem superant: nam si utrumque terminum humanæ vitæ consideres, videbis unde incipiamus et quo deducamur. A corruptione enim principium ducimus, et in corruptionem desinimus: ejus autem nec ortum nec mortem excepit corruptio. Hoc tibi admirandum videtur et incredibile? Gaudio. Quæ enim supra quam credi possint, admirabilia putas, ea supra naturam esse confiteris. Quapropter hoc tibi divinitatis ejus certissimum sit argumentum, quod quæ de illo prædicantur, C non sequuntur omnino ordinem naturalem: etenim si ea quæ de Christo memoriæ prodita sunt, naturæ terminis omnia continerentur, ubi illius esset divinitas? Cum vero multorum, quibus fidem non habes, ratio naturam superet, hæc ipsa testimonio sunt, illum quem prædicamus Deum etiam esse. Homines enim generantur ex parentum conjunctione, et post mortem ipsam corrumpuntur. Quæ si de ipso dicerentur, Deum esse non posses existimare, quem eandem quam nos, habere naturæ conditionem intelligeres. At cum illum quidem natum esse audis, sed nascendi ratione communem naturæ nostræ ordinem superasse, eundemque mortuum quidem, sed corruptionem non attingisse: consequens foret, ut si alterutrum tibi credendum non esset, hominem potius eum esse non crederes, unum ex iis qui in natura conspiciuntur, et quem non esse hominem crederes, eum necessario Deum esse arbitraberis. Qui enim eum ortum esse memoriæ tradidit, idem ex Virgine natum testatus est. Quamobrem si scriptoris verba te adducunt, ut natum credas, eadem scriptoris verba tibi illum ita natum esse persuadeant: qui enim ortum ipsius enarravit, idem eum ex Virgine adjunxit existisse: et qui de morte mentionem fecit, resurrectionem etiam post mortem est attestatus. Quod si ex iis quæ audis, et mortuum et genitum

esse concedis, ex eisdem dabis omnino, et ortum et mortem ejus a corruptione procul abfuisse. Quæ si naturam superant, is intra naturam non continetur, qui propter hæc natura superior fuisse demonstratur.)

CAP. XXXI.

Maximi, de divina incarnatione, ex interpretatione orationis de recta confessione. [Incarnationis mysteria nullius facundia exprimi possunt, sed sola fide creduntur.]

1. Equis tantum excellit dicendi facultate, ut audeat, aut possit explicare, quomodo comprehensus sit Deus?

2. Quomodo caro sine semine generata sit?

3. Quomodo sine corruptione mulieris partus exstiterit?

4. Quomodo virgo nullo intercedente homine mater evaserit?

5. Quomodo mater, partu virginitatem non solvente, virgo permanserit?

6. Et (ut extremo loco quod primum est dicam) quomodo Deus factus sit homo?

7. Et (quod majus mysterium continet) quomodo per essentiam secundum personam in carne existens, per essentiam secundum personam totus semper in Patre fuerit?

8. Quomodo et totus sit natura Deus, et totus natura ita factus sit homo, ut nec divinam, nec humanam abjiceret, sed ambas sine confusione conjunctas conservaret?

1. Hæc fides sola comprehendit, cum eorum quæ mentem et cogitationem superant demonstratio sit, atque etiam cognitio et scientia, quæ nullis verbis demonstrari possit.

2. Ejusdem, Adamus a divino mandato recedens in causa fuit, ut hominis principium sit cum voluptate, finis cum dolore. Nam cum voluptate gignitur, cum dolore moritur. Christus autem factus obediens alium ex Spiritu ortum hominibus largitus est, cujus initium a dolore quidem excolendæ virtutis, et laboribus nascitur: finis vero voluptatem et quietem consequitur. Quamobrem et ipse cum vellet homo fieri, quamvis semine noluerit generari, mortem tamen perferre voluit, non ut voluptatis, quæ nulla fuerat, esset pœna, sed ut nos damnatos absolveret, ut morte sua mortem nostram interimeret, et conciliaret nobis immortalitatem.

3. Ejusdem. Æquum fuit, ut Deus, qui natura et bonus, et sapiens, et justus, et potens est, neque uti bonus hominis a se procreati despiceret infirmitatem: et uti sapiens ejus curandæ rationem cognitam haberet: et uti justus eos qui volentes servituti sese subjecerant, nulla violentia in libertatem vindicaret: et ut potens ad hoc perficiendum vires et facultatem obtineret.

4. Dei Verbum carne semel generatum Spiritu volentibus semper generatur. Mores virtutes quasi corpus ejus constituunt, sermones in se

habiti animam, mentem vero theologia contemplatio.

5. Ejusdem. Qui sine peccato factus est homo, omnino sine mutatione divinitatis hominem divinum efficiet, eumque per se tantum extollet, quantum per illum sese submisit. In sæculis enim futuris, ut ait Apostolus, patebunt excellentes divitiæ bonitatis erga nos Dei.

6. Quemadmodum in lana candida, si colore purpuræ imbuatur, non duo sunt, sed unus color: sic in mente humana a Deo assumpta, divinaque reddita, non duo sunt principes Deus et mens, sed unus qui mentem divinam reddidit Deus.

CAP. XXXII.

Joannis Damasceni (35).

Angelus Domini missus ad sanctam Virginem, quæ genus ex Davidica tribu ducebat, (constat enim Dominum ex Juda ortum traxisse), qua ex tribu nullus animum ad sacerdotium appulit.

ut beatus Apostolus ait, de quo postea dicemus apertius) sic evangelizans dixit: *Ave gratia plena, Dominus tecum*. Quæ cum turbata esset hoc sermone, subjecit angelus: *Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Dominum, et paries Filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Ipse enim servabit populum suum a peccatis eorum*: unde Jesus servatorem significat. Quæ cum hæsitans respondisset: *Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco?* adjecit angelus *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, ideoque quod nascetur ex te Sanctum vocabitur Filius Dei*. Illa vero: *Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* ⁷¹.

Itaque ubi primum sancta consensus Virgo, Spiritus sanctus in eam descendit, prout Dominus per angelum dixerat, ut eam purgaret, vimque divinitatis et generationis Verbi capacem suggereret. Tuncque per se subsistens altissimi Dei sapientia et virtus, nimirum Dei Filius Patri consubstantialis, haud secus atque divinum semen eam obumbravit, sibi ex castis ejus et purissimis sanguinibus carnem anima rationis et intellectus particeps animatam compegit, nostræ massæ primitia: nec id ex semine, sed divino artificio, per Spiritum sanctum: nec figura paulatim accessionibus efformata, sed uno eodemque momento perfecta ipsum Dei Verbum carnis hypostasin assumpsit. Itaque cum primum caro fuit, Dei quoque Verbi caro fuit: et cum primum animata caro, rationisque et intellectus particeps fuit, Dei quoque Verbi animata caro, rationisque et intellectus particeps fuit. Quocirca non hominem deificatum, sed Verbum incarnatum dicimus. Nam cum perfectus natura Deus esset, idem homo quoque perfectus est: neque naturam mutans, neque per

phantasiam seu simulationem disponens, sed carnem anima rationis et intellectus particeps animatam ex sancta Virgine assumens, quæque in ipso essentiam haberet, hypostaticè conjunctus est, nulla confusione, nulla mutatione, nulla divisione facta, divinitatis suæ natura in carnis essentiam minime mutata, neque contra, carnis suæ essentia in suæ divinitatis naturam convertea: neque una eademque natura, composita ex divina sua natura, et humana quam assumpserat.

CAP. XXXIII.

Ejusdem, De modo ἀντιδόσεως, seu mutæ proprietatum retributionis.

Voces hæ divinitatis et humanitatis, essentiam sive naturam significant. Illæ vero, Deus et homo, modo essentiam indicant, ut cum dicimus: Deus essentia est quæ comprehendi non potest, item: Deus est unus: modo personas declarant, de quibus ita dicitur ut species de suis individuis, ut in eo Scripturæ loco: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus* ⁷²; ecce enim hic Patrem et Filium significavit. Et cum legis in alio loco: *Homo quidam erat in regione Assiitide* ⁷³; Jobus enim solus indicatur. Quoniam igitur in Domino nostro Jesu Christo duas naturas agnoscimus, et unam tantum personam quæ ex utraque constat natura, proinde cum naturas contemplamur, divinitatem et humanitatem dicimus. Quando autem ex natura constantem personam, si ex utraque natura constare consideretur, eam tum Christum, tum Deum et hominem simul, tum Deum duntaxat et Filium Dei, tum hominem solum appellamus. Et aliquando quidem ex sublimioribus rationibus, aliquando autem ex humilioribus consideratur: unus enim est, sive hoc, sive illo modo existat. Jam cum divinitatem dicimus, eam humanitatis proprietatibus non denominamus: neque enim dicimus divinitatem pati, aut creatam esse. Nec rursum de carne, aut humanitate divinitatis proprietates enuntiamus. Quandoquidem nec carnem nec humanitatem increatam appellamus. At personæ, sive ex una, sive ex utraque parte nominemus, utriusque naturæ proprietates attribuimus. Etenim Christus, quemadmodum utrumque est, sic etiam dicitur, tum Deus et homo, tum creatus et increatus, tum pati et non pati: quin etiam cum ex una tantum parte, vel Deus aut Filius Dei nominatur, conjunctæ sibi naturæ seu carnis suscipit proprietates. Idemque Deus passus, et Dominus gloriæ affixus cruci, non quatenus Deus, sed quatenus homo dicitur: vel homo, aut Filius hominis vocatur, essentiæ divinæ proprietates et dignitates admittit, vocaturque puerulus ante sæcula, et homo sine principio: non quatenus est puerulus aut homo, sed quatenus Deus existens

⁷¹ Luc. 1, 28 seqq. ⁷² Psal. xlv, 8. ⁷³ Job. 1, 4.

ante sæcula, in novissimis natus est sæculis. Atque hæc quidem est ratio mutuæ alternæque attributionis utriusque naturæ quæ suas utraque proprietates alteri vicissim præbet, propterea quod unam et eandem personam constituunt, seque mutuo comprehendunt. Ex quo fit, ut de Christo possimus dicere : Hic Deus noster, in terra visus est, et cum hominibus versatus. Item : Hic homo nec creatus est, nec patitur, nec ullo termino circumscribitur.

CAP. XXXIV.

Ejusdem. Totam divinam naturam in una suarum personarum toti humanæ naturæ conjunctam esse, non autem partem parti : [quæ quidem oratio necessaria est etiam adversus illos, qui in sancto et ejusdem essentiæ Trinitate tres asserunt esse singulares essentias.]

Quæ commune et universum, ac veluti totum quiddam constituunt, ea de subjectis sibi partibus dicuntur. Itaque cum essentia commune et universum quiddam sit, ac totius rationem obtineat persona autem pars, (pars, inquam, non quod naturæ partem habeat, partem non habeat, sed numero pars, ut individuum ; numero enim, non natura differunt personæ) essentia dicitur de persona. Quoniam in unaquaque ejusdem speciei personarum est essentia perfecta.

Quamobrem personæ essentia non differunt inter se, sed accidentibus. Accidentia voco characteres ac notas illas proprias, quæ personam, non autem essentiam designant. Sic enim personam definiunt, ut sit essentia cum accidentibus conjuncta. Quare persona habet id, quod est commune cum propria nota copulatum. Essentia vero non per se subsistit, sed in personis consideratur. Itaque cum una patitur personarum, omnis essentia, per quam est persona, in una suarum personarum dicitur passa. Nec tamen sequitur necessario, ut omnes ejusdem speciei personæ simul cum illa quæ passa est, ipsæ quoque passæ dicantur. Sic ergo confitemur totam divinitatis naturam in singulis personis suis esse perfectam, totam in Patre, totam in Filio, totam in Spiritu sancto. Quocirca et perfectus Deus est Pater, et perfectus Deus est Filius, et perfectus Deus est Spiritus sanctus. Si item in humanitate assumpta ab uno sanctæ Trinitatis Deo Verbo totam et perfectam divinitatis naturam, in una suarum personarum toti humanæ naturæ, non autem partem parti fuisse conjunctam dicimus. Nam ut beatus inquit Apostolus, *in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter* ⁷⁴, id est, *in carne ejus*. Et Pauli discipulus in rebus divinis explicandis excellentissimus Dionysius : *Se totam, inquit, in una suarum personarum communicavit. Nec tamen cogemur dicere omnes, seu tres sanctæ divinitatis personas*

omnibus humanitatis personis secundum personas esse conjunctas. Nulla enim alia, nisi approbationis et voluntatis ratione Pater et Spiritus sanctus, assumptæ a Deo Verbo humanitati communicarunt. Totam vero divinitatis essentiam toti humanæ naturæ conjunctam asserimus. Quia nihil eorum, quæ naturæ nostræ Deus Verbum inseruit, cum initio nos procrearet, dimisit, sed omnia suscepit, nempe corpus, animam mente rationeque præditam, et eorum proprietates (animal enim quod harum aliqua parte caret, non est homo). Totum enim totus assumpsit, et totus toti conjunctus est, ut toti salutem largiretur. Quod enim non esset assumptum, foret incurabile. Conjunctum igitur est carni Verbum Dei, et Deus per mentem inter Dei puritatem et carnis crassitudinem intercedentem. Nam animæ quidem carnisque princeps est mens, utpote purissima ipsius animæ pars, Deus autem ipsius mentis, quæ cum cedit præstantiori, principatum ostendit suum. Sic autem cum præstantiori jungitur, atque illi obsequitur, ut faciat quæcumque voluntas divina præscribit. Mens est divinitatis sibi per personam conjunctæ locus, quemadmodum et caro, non autem simul inhabitat, ut opinionis errore decipiuntur hæretici, qui : Quomodo, inquit, quod unum tantum modium capit, duos modos continebit (36) ? Errant imperiti, quia ratione corporea diducant ea, quæ a materia sunt remotissima. Quomodo enim Christus dicitur perfectus Deus, et perfectus homo, et ejusdem cum Patre et nobiscum essentiæ, si partem divinæ naturæ cum parte naturæ humanæ in seipso jungat ? Porro dicimus naturam nostram a mortuis surrexisse, et in cælum ascendisse, et sedisse ad dextram Patris, non quod omnes omnium hominum personæ surrexerint, et ad dextram Patris consederint, sed quo omnis natura nostra hæc in Christi persona sit consecuta : *Nos, inquit beatus Apostolus, consurgere et considerare fecit in Christo* ⁷⁵. Præterea dicimus conjunctionem hanc ex communibus essentiis confectam. Nam omnis essentia, ut commune atque universum quiddam, omnes sibi subjectas personas complectitur. Nec licet naturam sive essentiam ullam singularem privatamque reperire ; sic enim esset necessarium, personas ipsas essentiæ et ejusdem esse et diversæ, et sanctam Trinitatem ejusdem esse, diversæque essentiæ, quantum pertinet ad divinitatem. Eadem igitur natura singulis personis consideratur. Et quando dicimus, Verbi naturam carnem assumpsisse divinitatem, ex beatorum Athanasii Cyrillique sententia, carni esse conjunctam affirmamus. Quamobrem non possumus dicere, Verbi naturam esse passam, neque enim divinitas in ipso passa est. Dicentes autem naturam humanam fuisse passam in Christo, non omnes hominum personas signifi-

⁷⁴ Col. ii, 9. ⁷⁵ Col. iii 1.

(36) Hoc Philonius dicebat, ut Scutariotes hic adnotat.

camus, sed in natura humana Christum esse passum confitemur. Quare cum Verbi naturam dicimus, ipsum Verbum indicamus. Verbum autem et essentiæ communitatem obtinet, et personæ proprietatem.

CAP. XXXV.

Ejusdem. De una Dei Verbi composita persona. Cap. 7.

Eundem igitur etiam post humanam carnem assumptam unum Filium Dei et Filium hominis, unum Christum, unum Dominum, unigenitum Filium, et Verbum Dei Jesum Dominum nostrum confitemur. Duos ipsius ortus venerantes, unum quidem ex Patre ante sæcula, omni causa et ratione tum temporis tum naturæ superiorem: alterum autem novissimis temporibus propter nos, et ex nobis, et supra nos: propter nos, quia propter salutem nostram: ex nobis, quia ex muliere natus est homo legitimo partus tempore: supra nos, quia sine semine ex Spiritu sancto, et sancta Virgine, supra pariendi legem. Nec Deum solum ipsum prædicamus a nostra sejunctum humanitate, nec solum hominem remotum a divinitate, nec alium atque alium, sed unum et eundem, simul Deum atque hominem: Deum perfectum, et perfectum nomen, totum Deum et totum hominem, eundem totum Deum etiam cum carne sua et totum hominem etiam cum summa divinitate: ut dicentes perfectum Deum et perfectum hominem, absolutam et nulla re deficientem naturarum plenitudinem ostendamus, dicentes autem totum Deum et totum hominem, unicam et singularem personam declaremus. Unam item Dei Verbi naturam carnem assumpsisse confitemur, id est, carnis essentialiter, ut beatus Cyrillus intelligit. Carnem igitur Verbum assumpsit, nec tamen a natura sua recessit materiæ experte, et cum totam carnem assumpsisset, totum tamen nullo termino circumscibitur. Corpore minuitur, atque contrahitur, at divinitate non circumscibitur, cum ejus caro super divinitate, quæ circumscribi non potest, non extendatur. Totus ergo perfectus est Deus, non totum autem Deus, neque enim solum Deus, sed etiam homo. Et totus perfectus, non autem totum homo, neque enim solum homo, sed etiam Deus, ut totum quidem naturam constituat, totus autem personam, itemque naturæ sit aliud, alius autem personæ. In omnibus erat, et super omnia, etiam in utero divinæ Genitricis: in hoc tamen ea potissimum actione, qua carnem induebat.

Illud sciendum est, quamvis dicamus Domini naturas inter se mutuo commeari, id tamen a natura divina proficisci. Ipsa enim, ut vult, per omnia comeat, transit, ac penetrat, per ipsam vero nihil. Atque ipsa quidem dignitates suas carni sic elargitur, ut nihil patiat, et carnis affectionum expertis maneat. Nam si nobis sol actiones impertit suas, et a nostris nihil accipit,

A quanto magis id solis auctor et Dominus ipse præstabit?

CAP. XXXVI.

Ejusdem. De natura in specie et individuo considerata, necnon de conjunctionis et incarnationis differentia.

Natura vel cogitatione sola nuda consideratur, per se enim non subsistit: vel communiter in omnibus ejusdem speciei personis, eas ipsa conjungens. Et dicitur in specie aut communiter considerata natura eadem, quæ assumptis accidentibus in una persona. Et dicitur in individuo considerata persona eadem esse, quæ in specie consideratur. Deus igitur Verbum carnem assumens, neque nuda et sola cogitatione comprehensa naturam accepit (neque enim id esset carnem assumere, sed decipere, et carnis assumptionem contingere) neque naturam illam, quæ in specie consideratur: deque enim personas omnes accepit, sed naturam in individuo, quæ eadem est cum illa, quæ est in specie (primitias enim accepit nostræ massæ) non per se subsistentem, et quæ prius individuum, ut sic ab ipso assumeretur, sed quæ in sua ipsa existeret persona. Nam ipsa Dei Verbi hypostasis, sive persona, carnis hypostasis sive *persona existit*. Atque ita Verbum caro factum est, sine incitatione tamen, et caro Verbum, sine commutatione. Et Deus homo, et homo Deus, ob hanc personalem conjunctionem. Quapropter idem est dicere, naturam Verbi, et naturam in individuo. Neque enim id individuum, seu personam proprie et singulariter declarat, neque personarum communitatem, sed communem naturam, quæ in una personarum consideratur et expenditur. Aliud igitur est conjunctio, aliud carnis assumptio. Conjunctio enim solam indicat copulationem, cum quo autem fiat ipsa copulatio non declarat; ad carnis, seu (quod idem est) humanitatis assumptio cum carne, sive cum homine conjunctionem demonstrat, quemadmodum et ignitio (ut ita dicam) ferri cum igne conjunctionem ostendit.

CAP. XXXVII.

Ejusdem. De naturalibus, et nulli crimini obnoxii affectionibus. Verbum, dempto peccato, totum hominem, et cuncta quæ sunt hominis, assumpsit.

D Adhæc confitemur, eum omnes naturales et culpa carentes affectiones hominis suscepisse. Totum enim hominem, et quæ sunt hominis assumpsit omnia præter peccatum. Hoc enim neque naturale est, neque a nobis insitum a Creatore, sed diaboli satu in libero nostro proposito nobis volentibus, non autem invitis coaluit, et propagatum est, dominioque potitum. At naturales et vitio culpaque vacantes affectiones sunt illæ, quæ in potestate nostra non sunt, quæ nimirum ex admitti peccati damnatione, et noxa in vitam humanam irruerunt: ut fames, sitis, lassitudo, dolor, lacrymæ, interitus, mortis deprecatio, timor,

angor, ex quo sudores, sanguinis guttæ, angustorum propter naturæ imbecillitatem subsidium, et consolatio. Hæc et alia id genus, quæ omnibus insunt hominibus naturaliter, omnia suscepit, ut omnia prorsus sancta redderet.

Naturales autem omnes affectiones et ex natura, et supra naturam erant in Christo. Ex natura enim in eo movebantur, cum permittebat carni, ut quæ propria illius sunt, pateretur, atque sentiret. Supra naturam vero, quoniam naturales in Domino motus et affectiones ejus voluntati non imperabant: nihil enim in eo coactum, invitum, et necessarium consideratur, sed omnia voluntaria; volens enim esurit, volens sitivit, volens timuit, volens mortuus est.

CAP. XXXVIII.

Item alia de divina incarnatione. Aliorum Patrum demonstrationes syllogisticæ, ex communibus notionibus.

1. Si ignis in suo loco manens cum ferro conjungitur, multo magis ille qui est omnipotens, immobilis manens assumptæ carni conjunctus est, ut qui totus erat in Patre, totus in illa esset assumptione. Quæ quidem ratio si naturæ vim superat, nil mirum est, quando Filius, et Verbum ipsa est natura præstantius.

2. Si mens animæ corpus incolenti conjuncta quolibet progreditur, ipsam animam non derelinquens, et impenetrabilis (ut ita dicam) per omnia comeat, et penetrat, supervacaneum est dubitare, quomodo Filius et Deus nec Patrem relinquens, nec cælum deferens in terram descendit, et cum nequæat comprehendendi, sit ab anima et corpore comprehensus. Nam si res procreata hanc obtinet potestatem, qualis erit Procreator ipse, admirabilis hujus, quæ verbis explicari non potest, elargitor?

3. Totum Verbum, qui Deus est, carnem assumpsit, et totum nequit comprehendit. Quamobrem et totum erat in sinu Dei et Patris, et totum simul in utero divinæ Matris, illic ut nullo termino comprehensum, hic autem, ut indutum humana carne.

4. Jam autem mundi constitutionem, ut Deus humanam carnem assumeret, præfinitum erat. Nunquam autem ante sanctissimam Mariam, divinæ carnis assumptione dignum repertum est domicilium. Ubi autem repertum est, humanam carnem assumpsit Deus. Qui ideo in desponsa Virgine concipi voluit, ut et matrimonium, cujus initium sponsati sunt, commendaret et ei virginitatem anteponeret.

5. Humanitas, quæ per conjunctionem in una eademque persona assumpta est, ex ipsa conjunctione et communione effecta divina est, statimque ab humanæ naturæ terminis non recedens, excellentes et magnificas divinitatis dotes accepit, ut et vitam

¹⁶ Joan. 1, 5.

tribueret, et esset omnipotens, et omnia cerneret. Dicitur autem serva et ignara, et aliis ejusmodi nominibus appellatur, si quis (ut inquit Gregorius Theologus) sola nuda cogitatione separet id, quod videtur, ab eo quod intelligitur. In hac autem Christus obnoxius fuit naturalibus et culpa vacantibus affectionibus ut nec a propria natura discederet, et se vere carnem humanam assumpsisse confirmaret, et doloribus suis nostros curaret et naturalibus affectionibus, eas quæ sunt præter naturam aboleret; et denique ut eas vincens ipse tanquam homo nobis simili natura secum conjunctis et cognatis victoriam ipsam largiretur. Peccatum enim non est affectio naturalis, et quæcumque ad peccatum pertinent.

B 6. Virginis ferrum ignitum et illustre reddens frigiditatis et nigredinis ejus particeps ipse non efficitur, ita divinitas virtutem suam humanitati communicans ejus non accipit imbecillitatem.

7. Puritas quidem cum sordibus nostris versatur, sed ipsæ tamen sordes puritatem non inficiunt; Lux enim, inquit, *in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehendunt*¹⁶. Nam cum tenebræ presentia radiorum expellantur, sol tamen a tenebris non obscuratur.

8. Unum dicitur in iis quidem, quæ sunt ejusdem essentiæ, cum eadem est natura, et diversæ personæ. Ex quo illud: *Et tria unum sunt*. In iis autem quæ diversæ sunt essentiæ, unum dicitur, cum eadem persona est, et diversæ naturæ, ex quo illud. Et utrumque unum. Unum autem non natura, sed conjunctione duarum naturarum in una persona.

9. Idem dicitur vel essentia seu (quod idem est) natura, ut Petrus et Paulus idem natura sunt, vel genere, ut bos et equus idem sunt genere: vel specie, ut Titus et Timotheus idem sunt specie. nam sub hominesunt ambo; vel numero, ut quod multa habet nomina, gladius enim, ensis, mucro, idem numero, his enim unum subjicitur: vel analogia, seu convenientia, aut proportionem. Quod enim est oculus in corpore, idem est mens in animo; vel persona ut in Christo, ejus enim diversæ naturæ persona idem sunt, sive unum.

D 10. Conjunctio est mutua rerum diversarum concursus, fit autem variis modis, vel mistione, ut in iis, quæ liquida sunt, quale est vinum et aqua, vel acervo, ut in iis quæ sunt arida, ut triticum et hordeum; vel imbibitione ut in humido et sicco, qualis est terra et aqua; vel remistione, ut in diversis farinis: vel confusione, ut in iis quæ liquefiunt, qualia sunt aurum, et argentum, et cera, et pix; vel congruentia, ut in lapidibus; vel appositione, ut in tabulis; vel conjunctione, ut in lam-pade, quæ ex igne proficiscitur, et rursus conjungitur; vel essentia, ut in individuis, quales sunt Petrus et Paulus, aut aliqui vel equi vel boves,

aut alia animalia ; vel habitu, ut in amicis et sentiis in unam voluntatem convenientibus ; vel compositione, ut in anima et corpore ; vel persona, id quod de sola divinitate et humanitate in Christo dicitur. Hoc autem conjunctionis genus primus tradidit sanctus Cyrillus, cum repugnaret Nestorio, qui duarum in Christo naturam copulationem habitu fieri docebat. Exsecrandæ enim illius resistens opinioni conjunctionem quæ sit per hypostasin, sive personam, induxit, qua duæ naturæ in una persona, non autem in duabus, ut nugis suis asserebat Nestorius, copulantur. Dicitur autem hæc et ὁμοιότης hoc est essentialis conjunctio, quod vera sit, non autem sola opinione fingatur. Alioqui personalis conjunctio est eorum, quæ diversæ sunt essentiæ, in unam personam concursus, sua cuique vel post conjunctionem servata proprietate. Quæ quidem conjunctio quadrat etiam animæ et corpori in unam coeuntibus personam (37), ut Damascenus edocuit.

11. Homoypostaton, seu ejusdem personæ, id esse dicitur, quod in una eademque persona cum alio, a quo differt essentia, conjungitur : ut in anima quoque sit et corpore. Omnibus quidem rebus immistus est Deus per potentiam, naturam oujusque regentem et conservantem ; Filius autem et Deus cum humanitate assumpta mistus est per personam.

12. Si assumpta humanitas est Verbi propria, quæ humanitatis assumptæ propria sunt, erunt etiam Verbi propria, licet eis seipsum non subiciat, sed illi communicet quæ sua sunt, quamvis non eo modo, quo ea a se possidentur. Hanc autem mutuæ tributionis rationem vocamus, qua naturæ se vicissim capiunt, et quæ utrique propria sunt sibi mutuo tribuunt. At tametsi vicissim ac mutuos has inter se commeari dicimus, hoc tamen ex divina proprie natura pendet, quæ per omnia transit, et comeat, et penetrat ubi vult ; per illam autem nihil.

13. Hæc mutua tributio tria imprimis significat. Nam vel in nominibus consideratur, ut cum hominem dicimus Deum, et Deum hominem : vel in rebus, et hæc est duplex. Aut enim æqualis est et dissimilis, ut in Deo homine facto, et in homine facto Deo. Licet enim tantum assumptus homo factus sit Deus, quantum Deus hominem assumens factus est homo (per corpus enim et animam et mentem, utrumque factum est), non similiter tamen. Deus enim per naturam factus est homo ; homo autem per gratiam factus est Deus. Aut similis et inæqualis, ut in anima a Deo homini data, ut in carne a homine Deo et Verbo tributa. Imago enim Dei est, et quoad fieri potest Deo similis anima ; æqualis autem nullo modo. Et tunc quidem id dedit, quod præstantius erat, post autem id quod deterius erat, accepit. Verum animadvertendum

(37) Damasc. ὁμοιόστατον.

A est, quamvis aliquando dicamus Deum hominem, aliquando hominem Deum, divinitatem tamen hominem, aut humanitatem Deum nos nunquam dicere.

14. Etsi nullum potest exemplum excogitari, quod plane rem propositam exprimat, nos tamen aliquid afferre conabimur, quod quidem si rei magnitudini minus respondebit, apposite tamen utcumque veritatem adumbrabit. Quemadmodum si totus exardescat aer, vel potius sit totus ignis, exiguum autem ferri frustulum in illum conjiciatur, necesse quidem erit illud sic affici, ut nihil aliud quam ignis esse videatur, attamen illi essentiæ ratio permanebit. Eodem modo natura humana divinæ conjuncta, sic ab illa comprehensa est et superat, ut non amplius natura hominis esse videatur. Et hac de causa Patres nostri quod exsuperat et dominatur, id intuentes, illam Deum esse factam dixerunt, ideoque propter unam horum personam, et indissolubilem conjunctionem, unum item his adorationis cultum deberi.

15. Personarum quidem in Christo differentias non admittimus, ne quartam personam in sancta Trinitate constringamus. Naturarum autem differentias agnoscimus, ne carnem ejusdem per naturam essentiæ cum Christo credamus esse (37).

16. Conjunctione duarum naturarum in Christo facta jam non divisio, sed differentia dicenda est. Differentia enim ratio est per quam rerum subjectarum alia differt ab alia. Divisione vero res eadem prorsus et in universum a se disjunguntur.

17. Verbum et Deus aut universum aut singularem assumpsit hominem. Si universum, oculis non cerneatur. Natura enim universa non est conspicua. Præterea multas haberet personas : plures enim genus universum complectitur. Nec ejusdem nobis esset substantiæ, nos enim sumus individua, et multa ejusmodi incommota sequerentur. Sin hominem assumpsit singularem, duas deprehenditur habere personas. Reliquum igitur est, ut neutrum assumpserit, sed singularis, hoc est individui naturam hominis, cujus ipse persona fuit. Singularis autem hominis natura communis quidem est, sed in individuo. Singularem vero dicimus hominem, ut individuum speciei, non animam solam, aut corpus solum, sed quod ex utroque conficitur.

18. Quæ in natura humana sunt a vitio reprehensioneque aliena, ea Christus partim supra homines accepit, partim ut homines, partim abjectius quam homines. Supra homines fuit, quod sine semine conceptus est, quod ex Virgine natus, et cætera horum similia. Hominum more fuit, quod divinæ Genetricis uterum infantulus tumefecit, quod novem mentium spatio nafus est, quod hausit lac, quod ploravit, et id genus alia. Abje-

(38) Infra contra Joan. Philoponum.

otius et humilior, quam pro hominum consuetudine facti, quod ejus species in cruce turpis apparuit, et cum ignominia, et deficiens, inquit Isaias, supra filios hominum, quosque prius quam latrones, qui simul in crucem aeti erant præ clavorum dolore mortuus est. Adde et illud, si placet, quod humili forma hortulani se post resurrectionem conspicendum præbuit, et apostolis cicatrices, et loca vulnerum ostendit, quodque cibum cepit. Nam reliqui homines postea quam fuerint in vitam revocati, fulgebunt ut sol⁷⁷, nec ullus eorum ejusmodi cicatrices in corpore, aut vulnerum loca retinebit, nec comedet.

15. Filius Dei, atque idem Deus, et conceptus et natus esse dicitur, et docuisse, et res admirandas fecisse, et (ut pauca omnia complectar) tum eguisse tum passus esse, et mortuus, et surrexisse. Quoniam assumptæ carnis ipse fuit persona, quæ quidem caro sine semine genita nullam aliam propriam personam habuit. Quocirca cum assumptis et assumptæ humanæ naturæ una sit eademque persona, ipse dicitur et agere et pati ex ejus, quod assumpsit, natura. Et quæ illius propria sunt, sibi asciscit ut propria, quippe qui sit ejus hypostasis, atque persona, ut demonstravimus.

CAP. XXXIX.

Item, De Filii Dei incarnatione. [Treddecim hæresibus rejectis, Ecclesiæ veram de Christi nominibus et incarnatione opinionem solam amplectendam esse docet.]

Operæ pretium vero mihi facturum video, si jam profitear, quid de divina humanæ carnis assumptione sentiam. Hac enim ratione ipsa Dei, qui corpus hoc universalitatis moderatur, providentia clarius innotescet.

1. Valentinus itaque in fabulosis illis nugamentis suis alium Unigenitum, aliud Verbum contingebat: atque etiam alium Christum, qui intra pleroma, seu plenitudinem, comprehenderetur; alium item Jesum; alium denique Christum, qui extra pleroma consisteret. Jesum porro hominem factum exteriori illo Christo indutum, corpore ex animæ essentia sibi assumpto, solumque transitum per Virginem habuisse, nec humana ex natura quidquam assumpsisse fabulabatur.

2. Basilides eodem modo, alium quoque Christum, aliud Verbum, aliam denique Sapientiam dicebat.

3. Cerdo, Marcio, et Manes Christum quidem homini similem apparuisse, humani tamen nihil habuisse dicebant.

4. Cerinthus Jesum ex Josepho et Maria secundum communem hominum legem natus esse, Christum autem cœlitus in Jesum descendisse.

5. Ebionæi autem, Theodotiani, Artemoniani, et Photiniani, Christum nudum et simplicem hominem ex sancta Virgine natum dicebant.

⁷⁷ Matth. xiii, 43. ⁷⁸ Matth. i, 21. ⁷⁹ Psal. xlv, 8. ⁸⁰ Psal. lxi, 1. ⁸¹ Luc. iv, 21. ⁸² Luc. iii, 7.

6. Arius et Eunomius ab illo solum corpus assumptum fuisse, divinitatem vero animæ partes supplevisse.

7. Apollinarius denique animatam quidem esse Servatoris corpus aiebat, at non anima rationis particeps: superflua enim fuisset mens, inquit ille, Verbo præsertim.

CAP. XL.

Confutatio præcedentium hæreseon.

Cæterum hæc multarum hæreseon dogmata visum est ascribere, ut Ecclesiæ veritatem hoc pacto patefacerem. Eundem, qui Unigenitus, et Deus Verbum, et Servator, et Dominus Jesus est, Ecclesia Filium nominat: ita tamen ut Filius Unigenitus, et Deus Verbum, et Dominus, etiam ante carnem assumptam dictus sit, atque etiamnum carne assumpta iisdem nominibus dicatur. Jesus autem Christus tantum post carnem assumptam dici coepit, hujusmodi nomina rebus ab ipsis adeptus. Jesus enim tanquam Servator nominatur, et exponitur: cujus interpretationis Gabriel ipse testis est, cum Virginem his verbis alloquitur: *Vocabis nomen ejus Jesum, quoniam ipse servabit populum suum a peccatis eorum*⁷⁸. Christi autem cognomen accepit, ab unctione Spiritus: hymnicus enim Davides ait: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis*⁷⁹. Ipse quoque Dominus per Prophetam inquit: *Spiritus Domini super me, quapropter unxit me*⁸⁰. Ita autem de prophetia illa sentiendum esse Dominus ipse nos docuit. Ingressus enim synagogam, libro quo prophetiæ continebantur præ manibus sumpto, prædictum quidem locum legit: at præsentibus: *Hodie, inquit, impleta est scriptura hæc in oculis vestris*⁸¹. Prophetiæ ea quoque consentanea fuerunt, quæ magnus ille Petrus prædicavit. Cum enim iis qui apud Cornelium congregati erant mysterium aperuisset, ita subjunxit: *Vas scilicet verbum quod factum est per universum Judæam, incipiens a Galilæa post baptismum, quem prædicavit Joannes, Jesum Nazarenum, quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto et virtute*⁸². Ex iis quæ supra dicta sunt perspicuum est Christum id nominis idcirco sortitum, quia unctus a Spiritu fuerat. Unctus autem est, non ut Deus, sed ut homo. Quamvis autem ratione carnis assumptæ unctus, et post assumptam carnem Christus nominatus sit, alius tamen non fuit Deus Verbum, aliusque Christus: Deus enim Verbum assumpta carne nomen Jesu Christi adeptus est.

Carnem porro assumpsit ut naturam peccato corruptam restitueret. Propterea universam eam, quæ peccaverat, assumpsit. ut universam sanaret. Nec enim ut divinitatem obtegaret, naturam corpoream assumpsit, ut Arius et Eunomius insanè deliramentis suis asseruerunt. Facile namque vel sine corpore, videndum se præbere poterat, quem-

admodum olim Abrahamo, Jacobo, aliisque sanctis apparuit: sed voluit, ut ipsa quæ jam olim succubuerat, natura hostem debellaret, ejusque victrix evaderet. Idcirco etiam corpus et animam rationis participem assumpsit. Nec enim triplicem hominem divina Scriptura facit, sed illum ex corpore et anima constare testatur. Cum enim Deus corpus e limo finxisset, animam ei insufflavit, duasque naturas, non tres, exhibuit. Quin ipse quoque Dominus in Evangeliiis ait: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere* ⁸³: multa item id genus alia in divina Scriptura invenire est.

Quod autem perfectam hominis naturam assumpsit, non ut divinitatis suæ pallium obduceret, ut hæretici fabulantur, sed ut his primitiis omnino humano generi victoriam compararet, testis verus et diligens doctor est beatus Apostolus. Nam in Epistola ad Romanos dispensationis revelans mysterium sic ait: *Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt* ⁸⁴. Quibus verbis demonstrata peccati origine, fructuque qui inde suppululavit, nec non eo, qui ab initio illi obnoxius factus est, ejusdem quoque finera demonstrat. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: *Peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen: etiam in eos, qui non peccaverunt, in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri* ⁸⁵. Moysis autem nomine legem intelligit: cujus politia, seu reipublicæ administratio, usque ad Servatoris adventum invaluit. Cum autem peccassent et ii, qui ex legis illius præscripto vivebant, et ii, qui naturæ legem sequebantur, merito imperium mors in illos exercuit, ejus potentiam confirmante peccato. *Stipendia enim peccati, mors* ⁸⁶ erat. Itaque postea quam docuit undenam peccatum cæperit, et quoque mors regnaverit, docet etiam quonam modo ejus imperium dissolutum fuerit: atque immensam Dei humanitatem laudat his verbis, *Sed non sicut delictum, ita et donum. Si enim unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit* ⁸⁷.

Ambitio humanitatis, inquit, jus et æquum transgreditur. Juris enim præscripto, propter unius delictum, universa ejus prosapia morti addicebatur. Divina vero misericordia, cum omnes homines sub execratione essent, et peccati cassibus implicarentur, propter unius justitiam, cunctis salutem elargita est. Hominem autem Servatorem appellavit, non ut ejus divinitatem inficietur, (ipsum enim Deum esse novit, ejusdem cum Deo genitore honoris:) sed ut simile a simili sanatum fuisse, ab ipsisque primitiis sanctificationem toti accessisse

⁸³ Matth. x, 28. ⁸⁴ Rom. v, 12. ⁸⁵ Rom. xii, 14. ⁸⁶ Rom. vi, 23. ⁸⁷ Rom. v, 15. ⁸⁸ Ibid. 16.

A doceat. Cum enim humanitatis ratione legi obnoxius esset, legem adimplevit, legisque transgressorez ab execratione liberavit. Tum deinde eandem orationem aliis verbis iterat: *Et non sicut per unum peccatum, ita et donum. Nam judicium ex uno, in condemnationem: gratia autem ex multis delictis, in justificationem* ⁸⁸.

Quo tempore, inquit, unus peccavit, universi condemnati sunt: nunc autem cum peccaverint omnes, universis, dummodo velint, salus per fidem proposita est. Quibus verbis posteaquam ostendit unius justitiam communis peccati amuletum fuisse, subjicit per eundem mortis quoque mansionem intercidisse, finemque suum accepisse. *Si enim unius delicto mors regnavit per unum, multo magis abundantiam gratiæ, et donationis, et justitiæ, accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum* ⁸⁹. Peccatum, inquit, mortem conciliat, in vitam vero regni cum unius justitia servamur: non lege, sed misericordia divinam salutem consequentes. Juris enim lex omnes supplicio reos addixerat: omnes enim peccati operarii eramus. Nam si ob unius peccatum prosapia condemnata est, æquius utique prorsus erat, ut qui peccato serviebant, supplicio addicerentur. Sed divina misericordia juris fines transgressa est, atque humanitas æqualitatem superavit: ita ut lege ab uno completa omnes in eum credentes salute fruerentur. Quibus verbis posteaquam immensam humanitatem ostendit, denuo ad verbi divini explicationem transit. *Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ* ⁹⁰. Hinc a rebus ad personas transiens, *Sicut enim, inquit, per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi, ita et per unius obedientiam, justi constituentur multi* ⁹¹. Per necessarium porro erat, ut in utroque dictione *Multi* uteretur. Cum enim peccasset Adamus, quamplurimique leges divinas transgressi eessent, nonnulli intra naturæ fines perseverarunt: et studiosi virtutis fuerunt, ut Abelus, Enochus, Noëus, patriarchæ, prophetæ, cæterique permulti, non tantum apud Judæos, sed etiam apud alias gentes: de quibus ita beatus Apostolus ait: *Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex* ⁹². Ab adventu autem Servatoris non omnes salutem consequuntur, sed ii qui credunt, et ex divinarum ejus legum præscripto vitam suam instituunt. Qua etiam de causa in imagine et in archetypo dictione *Multi* usus est.

CAP. XLI.

Cur Christus homo factus. Resurrectio. Judicium. Varii beatorum et damnatorum ordinis.

Sed videamus, cujusnam rei ergo Unigenitus Dei Filius carnem assumpsit: humanaque naturæ

mal-assumpta, homo fuerit, et audiverit. Eandem A nobis Apostolus doctrinam in ea quoque proposuit Epistola, quam ad Corinthios scripsit, ubi sic ait: *Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium: quoniam quidem per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum.* Tum deinde a natura ad personas transit, his verbis: *Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes*

⁹³ I Cor. xv, 20 seqq.

vivificabuntur; communis enim resurrectio est: post resurrectionem autem, iudicium erit, quod quidem significavit iis quæ subjunxit: *Unusquisque autem in suo ordine* ⁹⁴. Multi sunt enim, et eorum qui puniuntur et eorum qui servantur, ordines; siquidem pro justitiæ qualitate et quantitate, donorum retributiones fient, eodemque modo, pro peccatorum differentia, pœnæ quoque et supplicia irrogabuntur.

NICETÆ CHONIATÆ THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI LIBER QUARTUS.

ADVERSUS ANTEARIANAS HÆRESES QUADRAGINTA QUATUOR.

Unicuique capiti seu hæresi sua annexa est consulatio.

PRÆFATIO.

De Christi et Satanæ ministris.

Cum sapientissimus universorum Deus humanam propter nos massam subiisset, ita demum, quem admodum jam diximus, Trinitatis lumen, primo quidem paucorum piscatorum, deinde vero doctorum pietatis opera et ministerio, per universum terrarum orbem propagavit, et erroris illius, qui deorum examen myrmeciamque invexerat, sentes radicibus extirpavit.

Quod cum ille communis hominum adversarius æquo animo ferre non posset, ut qui sibi subditos a se abduci cerneret, hominum sua ipsius nequitia dignorum ministerio, fidei orthodoxæ insidiatus esset, nihil prius ant antiquius habens, quam ut homines in exitium pertraheret. Ex quo evenit, ut cum vix adhuc apostolorum confirmata prædicatio esset, verum primorum etiamnum fundamentorum firmitatem experiretur, ille confestim semina impietatis ei permiscere, eaque superseminare cœperit.

CAP. I.

Prima hæresis, Simonis Magi et Basilidis.

Hujus adeo vafamenti Simon primus administer fuisse fertur, qui Gitthis ortus (is Samaritæ vicus est) cum præstigiis omne genus ad unguem teneret, multos miraculorum editione suam in sententiam pelliciebat. Atque si quando cum Judæis versaretur, se Dei Filium: si cum Samaritanis, Deum Patrem; si cum reliquis nationibus, Spiritum sanctum esse profitebatur. Ut generaliori verbe com-

B municumque doctrina concludam, se ipsum infinitam Dei potentiam nominabat. Principatum et potestatum nomina, cælosque confingebat; et unicuique cælo potestates aliquot barbaris nominibus dictas ascribebat. Insuper meretrici cuidam Tyriæ genere, Helenæque nomine, quam secum circumductabat, primæ notionis appellationem indiderat, et quemadmodum se Deum Patrem, ita et illam aliorum ⁽³⁹⁾ esse matrem: per eamque se angelos et archangelos fecisse, imo ipsum ab angelis mundum conditum fuisse assererebat. His addebat, quemadmodum Helenæ invidentes angeli, eam penes se detinuerant, ut qui ejus opera seu creaturæ dici nollent. Unde factum esset, ut eam in plurimarum feminarum corpora detrusissent, novissimeque adeo in Helenam Tyndari, quæ Trojano bello causam dedisset. In hujus Helenæ gratiam cælo se descendisse subjungebat, ut eam a vinculis, quibus detinebatur, adsereret: hominibusque in se ipsum credentibus salutis auctor esset. Idem mysteria quoque fœditate omne genus refertissima, quæque idcirco linguis humanis exprimi nequeant, in ipsum credentibus, viri quidem per genitatis seminis defluviū, feminis autem per menstruos defluxus suggerebat, atque hujusmodi *μυσταγωγία*, seu initiationem, impurissimam, *γνώσιως*, hoc est scientiæ cognitionis nomine homo impurissimus insigniebat. Unde Gnosticorum etiam hæreticorum hæresis suppullulavit. Insuper actionem quoque quamlibet, vel fœdissimam, citra ullum discrimen obeundam esse docebat. Hujus hæresibus Menander Samaritanus imbutus, *αεε*

(39) Irenæus *omnium*, ut *ἕλον* pro *ἄλλων* legas.

eorum quidquam, quæ didicerat, immutans, Simone etiam ipso majorem se profitebatur.

In hujus autem errores Basilides et Saturninus juraverant, quibus etiam Simonis decreta summopere placebant. Cæterum Basilides quasdam etiam appendices magistri sui fabulamentis interserens ingenitum esse dicebat, eo nomine solum Patrem omnium intelligens : ex eo intellectum, ex intellectu sermonem, ex sermone prudentiam, ex prudentia virtutem et sapientiam, ex sapientia et virtute principatus, potestates, et angelos, ex angelis denique intellectum primum et summum processisse fabulatur : a quibus angeli facti secundum cælum construxissent, et alios insuper angelos, qui alios itidem angelos, aliudque cælum fabricassent, eoque rem deduxissent, ut trecenti sexaginta quinque cæli pro dierum anni numero reperirentur. His addebat, mundum ab iis angelis constructum esse, qui cælum infimum, quod aspectabile nobis est, incolerent, terræque adeo principatum inter se divisissent : eum denique angelum, cui sortito provincia Judæorum obtigisset, angelorum principem fuisse, cui quidem cæteras nationes Judæis subdicere volenti, angeli restitissent. Quibus perspectis Ingenitus Intellectum primogenitum suum amisisset, Christumque nominasset, et credentes omnes salvos faceret. Porro Christum passum non esse, sed Simonem Cyrenensem. Christum enim eminens extraque teli jactum, stetit, atque Judæorum dementiam irrisisse, tandemque velut postliminio ad Ingenitum rediisse a quo missus fuerat. Credendum porro dicebat, non in crucifixum, sed in eum qui crucifixus videbatur. Basilides insuper, ut Simon, et quoque ejusdem deliramenta verborumque portenta tuebantur, carnis resurrectionem negabat, ab eoque angelo, qui Judæis præset, mundum factum fuisse dicebat. Quælibet etiam hortabatur, ut pro libidine idolothytis, hoc est, iis quæ idolis essent immolata vesceretur, illicitisque adeo actionibus citra delectum vacabat. Idem præterea incantationum, præstigiærumque inventor fuisse perhibetur : quas dementibus postea, et vesanis, quasi per manus tradiderit.

HÆRESEOS PRÆCEDENTIS CONFUTATIO PER EUNDEM NICETAM CHONIATAM.

Qui ab hac hæresi se ad Ecclesiam catholicam recipiunt, baptizantur.

Ex Simonis traditionibus nulla est, quæ confutatore indigeat. Omnes enim esse satis superque subvertunt, in quibus nulla sit omnino consequentia, nihilque adeo, quod sanis auribus arrideat.

Siquidem ille, dum sibi alias Patris, alias Spiritus sancti, alias denique Potentiæ divinæ nomen imponit, eo ipso satis ea nihil prorsus esse coarguit, quæ sibi tantopere dissentanea vindicabat. Imo vero, dum cælorum quoque multitudinem introducit de quibus Græcorum philosophi nihil

A omnino tractassent, qui tamen intactum nihil reliquerunt, neque vetus illa, et ab ipso Deo data Scriptura, mentionem ullam fecisset, illa insuper, quæ sunt in rerum natura, ab angelis creata nugabatur, (qui tamen nihil aliud sunt, quam virtutes ministerio deputatæ, quas Deus produxit, et quæ ad ejus ministerium semper apparatus sunt) interim Dei Patris universorum, sanctique Spiritus, necnon immensæ Dei Potentiæ sibi nomen affligens. Quodque nulla non blasphemia, nulla non impietate scatet, ab Helena quoque nescio qua meretrice Tyria, cujus illegitimo contubernio utebatur, angelos creatos esse affirmabat.

Pluribus itaque verbis, ad hujusmodi nugamenta Simonis explananda, quid opus ? quæ quam vana sint, et absurda, ejusmodique adeo, ut vel suo se gladio jugulent, satis superque Simon ipse ex iis confirmavit, quæ ab apostolis et audivit, et passus est. Cum enim Philippus in Samariam se contulisset, ille quidem ex septem diaconis unus, iisque adeo qui ibidem in nomine Domini nostri Jesu Christi baptizati fuerant. Simon et ipse iustitias ad aquas accessit, copitque familiaris cum Philippo versari, magna, ut præ se ferebat, animi constantia cum illo perseverans. Qui cum mira illa, quæ a Philippo fiebant, coram cerneret, admiratione rapiebatur. Cum vero tandem in Samariam, promulgata jam Philippi prædicatione, Petrus et Joannes apostoli venissent, et credentibus in Christum sancti Spiritus communicationem apertam fuissent, illumque adeo per manuum impositionem recepissent. Hæc ipsa coram Simon intuitus, pecunias apostolis obtulit dicens : *Dare et mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum : Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Non est tibi pars, neque sors in sermone hoc. Cor enim tuum non est rectum coram Deo. [Roga ergo Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.] In felle enim amaritudinis, et obligatione iniquitatis, vidimus te esse* ^{83.84.}

Proinde hujusmodi repulsam miserrimus ille passus, et ad proprium vomitum reversus, Samaria excessit, et ad ea se oppida civitatesque contulit, quibus nondum Evangelii lumen illuxerat, jam tumque adversus Verbi divini præcones imprimis autem Petrum, crucem se Satanamque præstare cepit. Siquidem eum nihil prius antiquitus haberet quam ut Petro per omnia refragaretur, ad eum, cum pietatem in confertissima populi concione doceret, canem misit, qui hæc humanis verbis proloqueretur : *Finem tuis, Petre, quibus populum circumvenis, imposturis imponito. Mox vicissim canis idem ad Simonem a Petro relegatus, eadem illi renuntiavit. Tandem cum multo ex illis, quos Petrus concionibus suis instruxerat, ad privatam dogma suum*

^{83.84.} Act. viii, 49 seqq.

Simon pellexisset, jam de fidei suæ traditione et expositione cogitabat. At ne sic quidem Petrus animum despondit: imo vero in Simonis ipsius caput fraudulentæ artes omnes reciderunt.

Tandem vero, cum Romanæ omnium civitatum decus, appulissent, ibi controversis dogmatibus concertarunt. Jam autem apud Romanos Simon tantam nominis celebritatem consecutus erat, ut ærea statua donatus esset a Claudio Cæsare. Cujus ea fuisse fertur inscriptio: Simoni Deo sancto. Cum itaque Simon Petro refragaretur, atque partim Spiritus sancti verbis, partim miraculis, præstigæ illius et imposturæ patuissent, ille gravi se affici ratus ignominia, in cælos ad proprium Patrem ascensurum se, pœnasque de incredulis inde repetiturum, comminatus est. Et cum dicto a dæmonibus in cælos ferebatur, cum Petrus orando Deo intentus, spiritibus, a quibus ille rapiebatur, increpatis, effecit ut in caput ex alto Magus corruerit, pedibusque in æra protensis, miseram animam exhalans, effuso viam cerebro disperserit.

*Menandri, Saturnini, et Basilidis hæreseon
consultatio.*

Jam si primus absurdorum auctor hunc vitæ finem sortitus est, haud dubie Menander, Saturninus, et Basilides, ejusdem exitii cohæredes aliquando, et consortes erunt, qui non modo dogmatum Simonis sectatores exstiterunt, verum illis absurdiora quoque multo attexuerunt, qualia sunt ea, quibus varios angelorum ortus commenti, eo cælos numero corrolundarunt, ut totidem esse conflinxerint, quot in anni curriculo dies deprehenduntur. Quod si Cyrenensis ille Simon, ut illi volunt, passus est, quis alter ille, quæso, fuit qui surrexit a mortuis, vulnera, quæ in cruce acceperat, ostendit apostolis, denique cum corpore in cælos ascendit? Porro in Deum ipsum manifeste refractarius est, cum Mosaicam legem ab angelis datam esse asserit. Nec enim angeli dederunt, sed is demum qui Mosi locutus est, et se ipsum, Eum qui est, nominavit. Illi enim ex nihilo producti sunt, ut ad Dei obsequium parati spiritus semper essent, prout vel ipse Moses his verbis attestatur.

Constituti sunt termini gentium, secundum numerum angelorum ejus ⁹⁵; et Davides: *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos, ignem urentem* ⁹⁶. At vero, quoniam, quæso, pacto sibi temperassent, ne linguam flagitii hujuscemodi consuprarent, qui portentosas omnegenas, impudicasque libidines, citra delectum, nullaque honesti ratione habita, actionibus suis et mysteriis expresserunt.

CAP. II.

Secunda hæresis Nicolaitarum est qui et baptizantur, et Gnosticorum.

Nicolaus quidam Antiochiæ ad Daphnen ortus

⁹⁵ Deut. xxxii, 8. ⁹⁶ Psal. ciii, 4.

advena inter apostolos versabatur, sub quibus cum christianam fidem imbibisset, viduarum curam demandatam cum sex aliis suscepit, quos inter Philippus et Stephanus primas facile tenebant, quorum ille Samaritanæ ad fidem adduxit, et Candacen baptizavit, hic primus omnium pro Christi nomine martyrium passus est.

Nicolaus ergo, cum formosam uxorem duxisset, primum quidem ab illa se continebat, deinde rursus congregiebantur. Cæterum hic neminem ad vitam æternam perventurum esse dicebat, qui se quotidie vitis omnegenis non immergeret. Hinc ergo Gnostici, a Simone sati, incrementi susceperunt, quorum quidem alii alia fabulabantur, alii vero feminam quamdam, nomine Prunicum, colebant, eique viam illam adscribere non verebantur, quæ genitili semini insita est: alii denique Caulacam venerabantur. Sunt autem omnia hæc effeminatam mollitiem significantia nomina ab illis excogitata, qui spurcitiæ quamlibet laudi et honori ducebant. Quandoquidem *προβύχως* coitum significat. Græci enim, si de virginum defloratoribus loquantur, his verbis uti solent, *ἐποβύχων τὴνδε*, hoc est, istam vitiauit. Ad Caulacam quod attinet, honesto id quidem sensu ab Hebræis effertur, a Gnosticis vero ad turpitudinem detortum est. Siquidem in duodecima Danielis visione ita scribitur, *Saulæan, Saulæan, Caulacan, Caulacan*, hoc est, afflictio post afflictionem, spes post spem. Hi porro Gnostici multis designantur nominibus: alii enim Borboriani, *δὲ τὸν βορβορον*, hoc est, a luto, denominati sunt; alii Codiani, *κοδο* enim Syris escarium vas dicitur, eo quod una cibum cum illis sumere, propter insignem illorum spurcitiem, nemo non detrectaret. Alii etiam Borbolitæ, Secundiani, Socratitæ, et Racchæi nominantur. Sunt autem uxores illis communes, quodque nullam non in illis spurcitiem et impuritatem arguit in ipso coitu cavent, ne semen in mulieris vulvam ejaculentur, aut in terram defluat, sed manibus exceptum alias deglutiant, alias eo servato, sanguinique muliebrium menstruorum permisto, pro mysteriis utuntur. Quod si per illorum imprudentiam in vulvæm deciderit, mulierque prægnans ex eo facta fuerit, fœtum, simul ac editus est, arreptum in mortario contendunt, illique mel, piper et unguenta nescio quæ iminiscant, tum cuncti ex eo gustantes digito: Gratias, aiunt, agimus, o Deus, quod a principe concupiscentiæ delusi minime fuerimus, sed lapsam fratris collegerimus. Atque hoc perfectum esse Passcha putant.

Hæreseos præcedentis consultatio.

Quemadmodum inter duodecim apostolos proditor Judas inventus est, ita et in septem diaconorum numero Nicolaus Antiochenus illi se haud absimilem præbuit, usque adeo rerum omnium nulla est, quam sinceram, et a malo prorsus immunitam

dicere queas : sed inter spinas etiam rosa nascitur, et una cum frumento lolium emergit. Cæterum miser ille, imposque mentis cum primum a septenario diaconorum numero digressus, virgineum quoque cœlum corrupisset, eo quod adulteræ scelastæque mulieri sese uxorius addiderat, jam neque septem collegis quidquam impertiebatur, neque viduarum curam amplius gerere volebat, imo vero sæculum quoque illud octavum quod nobis aliquando successurum est, aspernabatur.

Eorum porro, qui Gnostici dicti sunt, actiones et præstigie tanta spurcitiarum omnegenus illuvie infames evaserant, ut præ illis ipse turpitudinum magister diabolus honestus videri possit. Proinde ab hujusmodi Camarina movenda supersedens, iisque adeo describendis, quæ modis omnibus detestanda juxta, Deoque ingratisima, designarunt, hæreseos Gnosticæ lectoribus auctor fuerim, ut Ithacum heroa imitati aures suas cera obstruant, non eo quidem, quo Syrenæos modulos prætervehantur, sed ne cum auribus et lingua ipsam quoque γῶσιν, hoc est, rationem et intelligentiam conspurcent, dum faciles aures iis legendis præbent, quæ sua impietate quamlibet impietatem multis parasangis exsuperant.

CAP. III.

Tertia hæresis, Carpocratenorum : hi baptizantur.

Carpocrates quidam (40), cum ageret in Asia, spurcitiis omnegenus ibi docuit, nullumque scelus prætermisit, cujus non certa præcepta traderet, hoc addito, fieri non posse, ut quisquam hinc ad supremum cœlum transcendat, nisi se prius peccatis omnibus immerserit, dæmonumque voluntati obsecutus fuerit. Nuptias porro abrogat, nec mortuorum resurrectionem admittit. Excogitarunt etiam Carpocrateni præstigiaturas et incantationes, quæ dæmoniæ acibus omnibus exsequendis sufficerent. Insuper et sigillum cauterio, vel novacula vel subula cartilagini auris eorum imprimebant, quos deceperant, ut hoc incidio esset, suam ab illis hæresin comprobare. Unde et Marcellina quædam ab illis seducta Romæ sub Aniceto episcopo Romano, matronarum plerasque eandem in hæresin pellexit. Statuas etiam Christo et Paulo, imo etiam Pythagoræ, cæterisque philosophis erigunt, quas in occultis locis adorant. Insuper Græcorum quoque mysteriis utuntur.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Hic Carpocrates hæreseos asperitate, quæ varias in opiniones dissecta, sincero pietatis dogmati adversabatur, effecit ut ἀχίρω illi, hoc est sterili et infructuosæ ficui, foliisque tantum luxurianti, atque etiam, ut ita dicam, fonti linum ejectioni, simillimus evaserit.

Qui turpitudinis omnimodæ auctor et magister,

(40) Iren. lib. 1, cap. 24.

A diabolis etiam virtutem - quamdam ascribit, quæ animarum ad cœlos ascensui adversetur, earum imprimis, quæ fœdas in actiones se minime proolverint. Qui tamen tantum abest, ut quod maxime cupiunt, ad optatum finem perducant, ut etiam ingressum in porcos sibi liberum dari a Deo et homine Christo petierint, nec iidem in bubilia, et ovilia Jobi, nec in ipsum denique rabiem suam exercere alia lege permissum est, quam quia ita divinæ decretum providentiæ ferebat. Quinam vero alii ex alto cadere tanquam fulgur, a Christo visi sunt, quam reprobi spiritus, eorum princeps Satanus, tanquam exterior ignis, pervigil vermis, gehennaque nunquam desinens ? Proinde novi nihil in eo designant, quod nuptias improbent, in libidinem interim diffluentes, nihilque non fœditatis aut agentes, aut patientes.

Quod autem Carpocratis sectatores hæreseos, sigilla quædam, annulosve imæ auricularum prominentiæ infigunt, in eo conveniunt, prorsusque se consentaneos protestantur, serpentis ejus argutiis et imposturis, qui in Evæ aurem insurravit.

Hinc enim perspicuum omnino fit, quam sint divinis præceptis obstreperi et *inobedientes*, quamque alienam ab Ecclesiæ, tanquam Paradisi alterius, septis insistant viam, quam quidem in fraudem nostri generis auctores, dicto serpentis audientes, incurrerunt.

CAP. IV.

Quarta hæresis Valentini est. Ab hac autem resipiscentes baptizantur.

Ægyptius natione Valentinus (41), Antonino primo imperante, cum Græcarum disciplinarum orbem, quem ἐγκυκλοπαιδείαν dicunt, absolvisset, triginta deos, totidemque sæcula et cœlos introduxit, quindecim nimirum masculos, et quindecim feminas, quorum masculi ex adverso feminarum starent. Eorum nomina ille percenset, tametsi a me prætermittuntur. Hunc porro tricenarium deorum numerum spirituale pleroma, hoc est plenitudinem, vocat Bythum vero (quem triginta horum sæculorum propatorem seu avum dicit) sæculis omnibus invisibilem et incomprehensibilem asserit. Sophiam autem, seu sapientiam (quam sæculis accenset) ex amore, quo Bythum propatorem prosequabatur, concepisse subjunxit, atque informem substantiam peperisse, quam Hylen, seu materiam, nominat : cujusmodi partu cum indolesceret, ad propatorem se contulisse, et quid passa esset, coram renuntiasse addit : eique supplices Æonas quoque reliquos, seu sæcula presto adfuisse commemorat : cui cum peperciasset Bythus, terminum mox cum Philia, seu amicitia, conjugæ constituit, quem quidem terminum cru-

(42) Iren. lib. 1, cap. 1.

sem nominat, aliaque fabulosa nomina confingit. A Hinc subjicit, quemadmodum Unigenitus, nimirum Christus, et Spiritus sanctus, consilio Patris ad sæculorum securitatem propositus fuerit. Ait enim a Christo sæcula didicisse, quod Pater incomprehensibilis esset; Spiritum autem sanctum æqualitatem sæculis esse largitum. Cum autem quilibet in medium quæcumque pulcherrima habebat contulisset, propositum idcirco Jesum fuisse, quem Deum quoque Servatorem, Christum, et Verbum nominant, cum quo angeli, tanquam satellites hastati venerint. Qui Valentini hæresin sectantur, mortuorum resurrectionem, et Vetus Testamentum improbant, et quamvis Prophetas legant, ea tamen duntaxat admittunt, quæ possunt absolute ad suam ipsorum hæresin detorqueri.

Aiunt denique Christum a seipso corpus assumpsisse, et per beatam Virginem, non secus atque per canalem, transivisse.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Posteaquam a Patre mendacii doctore fabulosas Valentinus didicisset, sua solius auctoritate principia constituit, deos et sæcula confinxit delirantibusque hominibus tradidit. Nam cum Græci multorum, Hebræi vero unius dominatum probent, et venerentur, nosque adeo ipsi Patrem, Filium, et Spiritum sanctum colamus: hic tricenos deos, tricenos cœlos, tricena sæcula tradit, ipsis certe Græcis in superflua deorum multitudine excogitanda multo ambitiosior. Imprimis autem incomprehensibilem quemdam et invisibilem Bythum sæculorum creatorem commentus, cum nonnullis aliis, quæ tantum abest, ut dignosci queant, cum digna sint, quæ in oblivionis βυθόν, seu profunditatem, demergantur sic tandem in Christi mentionem obiter incidit, eaque de illo narrat, quæ ab orthodoxis improbantur, et eo demum prolabitur, ut resurrectionem neget, nec id sane immerito. Ei enim, qui veritatis adversariis dogmata se propositurum profitebatur, fides alia lege non erat habenba, quam si resurrectionem antiquaret, et ex consequentia iudicium quoque rejiceret. Hinc adeo mendacium ille suum ita præstruxit, ut extra omnem reprehensionis aliam positum videretur: nec advertit, (quia nimirum lymphata mente ferebatur,) quod D sæculum nulla substantia sit, quæ per se subsistere queat, sed intervallum quoddam temporis index, alias quidem immensi, cum de Deo scilicet enuntiatur: alias contra, quod cum mundi fabrica: alias denique, quod cum humana vita commensurabile sit. De iis enim divinus ille Davidus ita loquitur: *Sæculum nostrum in illuminatione vultus tui* 97. De mundi porro fabrica sic Dominus inquit: *Ecce ego vobiscum sum usque ad*

consummationem sæculi 98. De universatis item Deo hæc alio in loco beatus idem Davidus: *A sæculo et usque in sæculum tu es* 99, pro eo quod est: Principio et fine cares. Proinde, quia sæculum intervallum quoddam significat, ne quis stulte arbitretur Deum universi ante sæcula non fuisse, alio in Psalmo idem ille Propheta sic ait: *Exaudite Deus, et humiliabit illos, qui est ante sæcula* 1. Quocirca qui universi, idem sæculorum quoque conditor est, non illorum quidem turpium et copulatim confictorum, sed eorum, quibus intervallum quodlibet significatur. Qua quidem ratione beatus ille Paulus adducitur, ut Patrem et Filium sæculorum creatorem esse dicat: *Loculus est nobis, inquit, in Filio quem constituit hæredem universorum, per quem fecit et sæcula* 2. Verbum porro, *fecit*, sæculorum substantiam non indicat; sed universitatis Deo antiquiorem prorsus esse neminem. Alio item in loco sic habet: *Regi sæculorum immortalis, invisibilis, soli Deo, honor et gloria, in sæcula sæculorum. Amen* 3. Non ut sæcula quæpiam ostendat, quæ per se subsistant, suisve nitantur viribus, sed perenne Dei regnum prædicet. Idem Apostolus alibi sic ait: *Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam vero non sæculi huius, neque principum sæculi huius qui deseruntur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula* 4.

Jam vero, si carnis assumptæ mysterium sæculis, ut divina testantur oracula, antiquius est, extremam id impietatem arguit, si quis universi Deum sæculis juniorem dicat Isaias quoque propheta sic exclamat: *Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terræ* 5. Item: *A sæculo non audivimus, nec oculi nostri viderunt Deum, præter te* 6. Deus igitur universæ naturæ conditor est ante sæcula, imo extremis etiam temporibus nostræ salutis. Ergo una ex Trinitatis personis, unigenitus nimirum Patris Sermo, cum ex virginis sanguinibus sibi templum exædificasset, duplicem naturam, non autem hypostasim, habere visus est. Carneque indutus ex semper virginis utero Mariæ processit: non autem per illam, tanquam per canalem transivit, ut impuro huic Valentino visum est, cœleste secum corpus deferens, sed nuda cum deitate illam subiciens, pro ut Paulus ipse quoque docet apertius: *Qui sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno omnes: quoniam non erubescit fratres eos appellere* 7: quandoquidem in cœlo nihil est humanæ conditionis, nec in vita illa, quæ supra mundanæ hanc sublunaremque degitur, ubi vitii morbo locus est. Ubi ergo mali nihil est, nullaque vitæ humanæ conditio visitur, qui fieri, quæso, potuisse credibile est, ut inde sibi corpus humanum Deus associuerit? quænam etiam naturæ nostræ emen-

97 Psal. LXXXIX, 8. 98 Matth. XXVIII, 20. 99 Psal. LXXXIX, 9. 1 Psal. LIV, 20. 2 Hebr. I, 2. 3 I Tim. I, 47. 4 I Cor. II, 7, 8. 5 Isa. XL, 28. 6 Isa. XLV, 21. 7 Hebr. II, 11.

datio expectanda fuisset, si cum terrestre animal gravi morbo laboraret, aliud a cœlestibus diversumque divinam illam commistionem recepisset? Nam quis ægrotum sanare queat, nisi membro male affecto peraccommoda medela applicetur? Jam si ægrotum in terris agentem virtus divina pertingere non potuisset, homini certe nihil profuisset circa ea occupari, quæ ne tantillum quidem divinæ virtutis impertitura erant. Ceterum ii qui naturam nostram conviciorum plaustris, et velut e proscenio, lacerant, nativitatique rationem calumniantur, hoc Deo indecorum fuisse rati, ut eodem modo quo solemus ipse quoque nasceretur, et in terris versaretur, sciant apud Deum turpe nihil haberi: vitio duntaxat excepto, et si quid ad vitium proxime accedit. Naturæ porro nostræ seriæ ad divini nutus arbitrium legemque temperatur longe aliena a calumnia illa, cui vitium obnoxium esse solet. Alioqui si quid in humanæ naturæ fabrica deprehenderetur, quod præ turpitudine et indecentia satis tutum a calumniæ moribus non esset, in creatorem certe culpa redundaret.

Proinde cum in nativitate Christi cætera mira fuerint, eaque adeo, quæ Deum haudquaquam dedecere, (ut carnis absque semine generatio, processus absque corruptione: ut eadem virgo, quæ mater: quod eadem mater, quæ virgo, ultra ullam virginitalis in partu facturam, fuerit: ut Deus carnem humanam in essentia personali, non in persona essentiali assumpserit: ut totus semper in Patre manens, totusque natura Deus existens, homo quoque natura totus existerit: ut neque divinam, neque humanam detraxerit naturam, sed eas confuse commistimque conjunctas servaverit), tum vero vel maxime eodem prorsus modo, quo nasci solemus, ille quoque natus est ex Virgine, nec inde quidquam contraxit, quod Dei generationi aut indecorum aut dissentaneum esset. Nam si rubo, sterili plantæ sese applicuit, ejusque adminiculo cum Mose collocutus est, nihil certe Deo indignum fecit, si summa sua bonitate manum suarum sigmentum inhabitans, hocce pacto non gentem unam, eamque modicam, ab Ægyptiorum manu liberavit, sed mundum universum ad creatorem Deum converterit, et a dæmonum dominio asservierit.

Jam divina incarnatione hoc modo demonstrata, age, divinatorum oraculorum testimonio freti, ab incarnato Dei Verbo corpus humanum assumptum fuisse demonstramus. Ac primum quidem corporis Incunabula ad divinitatem maxime pertinebant. Deinde butyrum et mel, quod Prophetæ longe ante prædicit, necnon maternum lac, et quævis alia cibi potusque species, vas, quo exciperentur, in illo fuisse satis arguunt.

Quod si fatuus quis cibum illum objiciat, qui

⁸ Hebr. ii, 14. ⁹ Gen. xlix, 11. ¹⁰ Heb. x, 19 seqq. ¹¹ Matth. xx, 18. ¹² Matth. vii, 20. ¹³ Joan. v, 20. ¹⁴ I Tim. ii, 5. ¹⁵ I Cor. xv, 21.

A in Abrahamæ tabernaculo sumptus est, is vero sciat se a recta ratione longe aberrare. Hujusmodi enim cibaria videbantur alio quodam modo absumi, qui ei, a quo absumpta sunt, incognitus non est. Quod si quis stulte incorpoream naturam hisce usam inferat, illic certe neque famem neque sitim inveniat, hic vero necessitate affectiones et appetitus hujuscemodi concitabantur, non quod divinitas conjuncta corpus tali abegestate asserere non posset (qui enim paulo post corporibus immortalitatem largitus est, suum ipsius corpus multo facilius ab omni egestate vindicasset), sed hoc illi concessit, ut propriam naturam perspicuam faceret. Proinde quotquot hæreses hoc ab illo assumptum negarunt, manifesti mendacii convincuntur. Quemadmodum enim ille, tametsi corpus a morte immune reddere poterat (nam tertio id a morte die præstitit) passioni tamen et morti objectit, ut incarnationis mysterium adimpleret: ita etiam fami idem, siti labori et somno exposuit, ne ulla mendacii constabiliendi ansa iis superesset, qui id duntaxat approbant, quod sibi videtur. Quare famis et sitis, insuper et labor et somnus Domini corpus humanum esse corpus arguunt: quod quidem confirmaturus beatus ille Paulus ita exclamat: *Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem: ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituli*⁸. Quibus certe verbis naturam ab illo assumptam fuisse aperte ostendit, quæ nostræ persimilis esset. Quod si quis hujuscemodi vestimentum non probet, Jacobum patriarcham ita vaticinante audiat: *Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uxæ pallium suum*⁹. Audiat vero beatissimum quoque Paulum exclamantem: *Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Jesu, quam inivit nobis viam novam et viventem per velamen, id est, per carnem suam, et sacerdotem magnam super domum Dei, accedamus cum vero corde in plenitudine fidei*¹⁰. Velaminis enim nomine, quemadmodum stolæ et pallii, patriarcha carnem ipsius appellavit. Sed superfluum videtur si pluribus hoc verbis explicem.

Nam vel ipse Christus seipsum hominis Filium vocat. Apostolis enim sæpius hoc inculcat. *Fatum est, ut Filius hominis tradatur in manus hominum, et interficiant eum et tertia die resurget*¹¹. Ei autem qui sequi volebat: *Vulpes, inquit, foveas habent, et volucres cœli nidos, Filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet*¹². Et hoc Judæis in os objecti: *Quid me queritis interficere, hominem qui veritatem locutus sum vobis, quam audivi a Deo*¹³? Beatus Apostolus autem ita clamat: *Unus Deus et mediator Dei et hominum*¹⁴. Item: *Quia per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum*¹⁵, pre-

ptera etiam semen Abraham universorum Deus, in semine ejus omnes se gentes benedicturum et Isacco et Jacobo promisit: ut merito beatus idem Apostolus ad Galatas scribens dixerit: *Abraham autem dictæ sunt promissiones, et semini ejus*¹⁶: tum docens quemnam seminis appellatione intelligat, ita subjicit: *Non dicit seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno, et semini tuo, qui est Christus*¹⁷. Idem ad Hebræos scribens, sic ait: *Nusquam enim angelos apprehendit: unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, et fidelis pontifex apud Deum*¹⁸. Qua etiam de causa cum Jacobus Judæ benedictionem illam impertiret, quam ab universorum Deo acceperat, ita dixit: *Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium*¹⁹. Michæas quoque propheta vaticinium hoc hinc verbis renovat: *Et tu, Bethleem, terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda*²⁰. *Ex te enim mihi adveniet dux, et egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis*²¹. Beatus item Apostolus prædictionum finem ostensurus, ita exclamat: *Manifestum est enim quod ex Juda ortus sit Dominus noster*²².

Has ipsas promissiones Davides quoque rex et propheta ab universorum Deo accepit. Ait enim ad ipsum: *Usque in æternum præparabo sementuum, et ædificabo in generationem et generationem sedem tuam*²³. Item alia loco: *Et ponam in sæculum sæculi semen ejus: et thronum ejus sicut dies cæli*²⁴. Et paulo post: *Semel juravi in sancto meo, si Davidi mentiar, semen ejus in sæculum manet. Et thronus ejus sicut sol coram me, et sicut luna perfecta, et testis in cælo fidelis*²⁵. Has ipsas item promissiones per Isalam prophetam denuo verax ille Dominus renovavit: *Egredietur enim, inquit, virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini*²⁶, et cætera, quæ in eundem sensum consequuntur. Item: *Erit radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur: et erit sepulcrum ejus gloriosum*²⁷. Item alio loco: *Et fertam, inquit, vobiscum pactum sempiternum, misericordias Davidis fideles*²⁸. Quæ enim illi promisi, complebo; et per illius semen servabo orbem terrarum; fidelis enim et verax est mea promissio.

Harum promissionum veritatem evangelista quoque Matthæus indicans, in ipso statim historiæ suæ præmio orbi terrarum annuntiat, gentium expectationem floruisse. Ait enim: *Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham*²⁹. Utrique enim semini promissiones factæ sunt.

¹⁶ Gal. III, 16. ¹⁷ Ibid. ¹⁸ Hebr. II, 16. ¹⁹ Gen. XLIX, 10. ²⁰ Mich. v, 2. ²¹ Matth. II, 6. ²² Hebr. VII, 14. ²³ Psal. LXXXVIII, 5. ²⁴ Ibid. 30. ²⁵ Ibid. 35, 36. ²⁶ Isa. XI, 1 seqq. ²⁷ Ibid. II. ²⁸ Isa. LV, 3. ²⁹ Matth. I, 1. ³⁰ Rom. I, 1 seqq. ³¹ Rom. IX, 5. ³² II Tim. II, 8.

Quin et beatus Apostolus scribens ad Romanos, in ipso Epistolæ principio fidem promissionis ejus indicavit, quæ Davidi facta est. Ait enim: *Paulus, servus Jesu Christi, vocatus apostolus, segregatus in Evangelium Dei, quod promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis, de Filio suo, qui natus est ex semine Davidis, secundum carnem*³⁰. Porro eo quod *secundum carnem* addidit, perspicue indicat Dominum nostrum Jesum Christum Deum fuisse ante sæcula. Filium autem Davidis humanæ naturæ ratione pronuntiavit. Quod ut apertius doceret, subjunxit: *Qui declaratus est Filius Dei cum potentia, per Spiritum sanctificationis, ex eo quod resurrexit a mortuis Jesus Christus Dominus noster*. Postquam enim resurrexit a mortuis, inquit, et Spiritus gratia replevit apostolos, per miracula ab illis facta, Deus innotuit: siquidem in ejus nomine maxima peregerunt miracula. Cæterum in Epistolæ medio, bonorum, quibus olim Judæos impertivit, mentione facta, subjunxit: *Quorum sunt patres, et ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus*³¹, atque una in persona duarum naturarum differentiam ostendit, cum ex Judæis secundum carnem processisse, et super omnia Deum esse dicit, tanquam Deum et in sæcula benedictum. Beatum porro Timotheum his verbis exhortatur: *Memor esto Jesum Christum resurrexisse a mortuis ex semine David, secundum Evangelium meum, in quo labore usque ad vincula, quasi male operans*³².

Alioqui permulta in utroque Testamento testimonia inveniri possunt, quibus Servatoris nostri cognatio carnalis confirmetur. Sed hæc meo judicio sufficiunt, quod humanam naturam perfectam et absolutam ab illo assumptam fuisse doceant. Qua etiam de causa Filius Davidis, Filius Abraham, Filius hominis, Homo, Adamus, Jacobus et Israel dictus est. Quemadmodum enim perfectus Deus, ita homo quoque perfectus erat, perfectam hominibus salutem conferens.

CAP. V.

Quinta hæresis. Ptolemæi: ab hac qui ad orthodoxos confugunt, baptizantur. [Ptolemæi et Heraclionæ meminit Irenæus lib. I et IX. Ptolemæum Valentinum vocat Athan. lib. III contra Arianos, cap. 5.]

Gnosticos hic impuros sequitur. De æonibus, seu sæculis, idem cum Valentino sentit. Addit insuper Deo, quem ille Bythum vocat, duas esse conjuges. Ennæam seu cogitationem, et Thelemam, seu voluntatem: primum enim, inquit ille, cogitavit, deinde voluit. Idem etiam ad matronam quamdam, nomine Floram scribens, in legem illam blasphemus invehitur, quam per Moysem dedit Deus; solumque Decalogum a Deo datum: cæterorum au-

tem scriptorum alia Moysi ipsius, alia seniorum populi propria esse contendit.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Quia Gnostici omnimoda honesti ignorantia laborabant, idcirco malos etiam dæmones suis in Traditionibus et actionibus invocabant. Itaque Ptolemæus hic profanis illorum dogmatis subscribens, impurus quidem fuit, quia cæcos duces secutus, impurius vero, quia cæcos duces Ennæam et Thelema, seu cogitationem et voluntatem, necnon Deum quoque Bythum commentus: nonnullaque adeo fabulamenta, digna quæ in profundam βυθῶ infernalis voraginem demergantur, quorum quidem narratio sanis auribus tædium afferre solet.

Idem atra bile haud dubio percitus, et impos animi, linguaque procaci et effræni, Mosaicam legem vellicans, ex ejus constitutionibus alias Dei, alias Moseos, alias denique seniorum plebis voces esse asserit. Nescio unde ad hæc deblaterranda adductus, præsertim tot annorum millibus a Mose nato, legeque ab eodem lata exactis (utinam natus nunquam fuisset!) nisi forte nugæ hujusmodi ab Ennæa illa et Thelesi, quas deo suo Bytho nupsisse fingit, didicisse videtur, prorsus oblitus ea ipsa Deum Mosis ore locutum esse, quæcunque a Mose tradita, librisque exarata sunt. Quemadmodum ex illa execratione facile colligas, quæ contemptorum legis cervicibus imminet. Ait enim: *Maledictus, qui non permanet in sermonibus legis hujus* ³³: quibus verbis omnem legem intelligit.

Universam porro legem divinitus datam esse, cum ex aliis non paucis Scripturæ sacræ locis, tum ex hisce verbis videre est, quæ Davidi divinitus dicta sunt: *Si custodierint filii tui testamentum meum, et testimonia mea hæc quæ docebo illos: Et filii eorum usque in sæculum sedebunt super sedem tuam* ³⁴. Item: *Si dereliquerint filii ejus legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint; si justificationes meas profanaverint, et mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum. et in verberibus injustitias eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab illis, neque injute agam in veritate mea; neque profanabo testamentum meum, et quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita* ³⁵. Nam per Testamentum, justificationes et testimonia, universam legem intelligit, quam quidem sibi Deus, ut propriam traditionem vindicat.

Appendix Theodori Sculariotæ.

Melius fuerat his niti rationibus: *Si Nosen et prophetas non nudiunt, neque si quis a mortuis surrexit, credent* ³⁶. Item: *Habent Mosem et pro-*

³³ Deut. xxvii, 29. ³⁴ Psal. cxxxii, 12. ³⁵ Psal. lxxxviii, 31 seqq. ³⁶ Luc. xvi, 31. ³⁷ Ibid 29
³⁸ Matth. v, 18.

(43) Iren. lib. iii, c. 18; Euseb. iv, cap. 10.

phetas ³⁷, etc. Item: *Si quis solverit unum de mandatis* ³⁸, etc. Item in lege: *Maledictus, qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficit, cætera his consimilia.*

Ea autem quæ Davidi dicta sunt, ad Novum Testamentum referri possunt: *Docebo* enim, inquit Davides, alter a Mose, et post Davidem evangelica legislatio.

CAP. VI.

Sexta hæresis, Marci, a cujus hæresi resipiscentes, baptizantur.

Magis hic artibus instructus, præstigiisque suis mirifica nescio quæ faciens, multos ex simplicioribus circumvenit (43). infirmis vero matronarum illarum, quæ multitiis et purpureis stolis ornatae incederent, animas et corpora corripit. Ille enim, ut Irenæus auctor est, visrea quædam albi coloris pocula præparabat; deinde carmine nescio quo usus, confestim eorum aliud in purpureum, aliud denique in cæruleum convertebat. Idem cum Valentino multa sæcula confingebat quæ quidem quatuor et viginti Græcorum litteris similia dicebat. Aliaque muta, alia semivocalia, alia denique vocalia nuncupabat. Quin et prolixam quamdam fabulam instituens, eam, ut idem Irenæus ait, Sigen seu Silentium vocabat, nomine sane quod fabulæ atque ejus argumento neutiquam conveniret; insuper et alia, quæ superfluum scribere duxi. Addebat a tetrade seu quaternione, sæcula processisse. In quaternione porro Hominem, Ecclesiam, Verbum, et *Vitam* contineri. Virtutes præterea, quæ ab iis emanaverant, ab eo Jesu generatas esse, qui visus esset in terra. Et Verbi quidem vices angelum Gabrielem: Vitæ, Spiritum sanctum: Hominis, virtutem Filii: Ecclesiæ denique Virginem adimplese. Atque ita per Mariam genitum esse eum, qui divina dispositione homo factus est. Quoties autem eos baptizant, quos circumvenerunt, his uti verbis solent: In nomine ignoti Patris omnium, et Veritatis Matris omnium, et ejus qui descendit Jesu, ad conjunctionem, et redemptionem, et communicationem virtutum. Quoque majorem ei qui baptizatur stuporem injiciant, hæc Hebraica nomina superaddunt (44): Chamosi bæannora: mystadia, rhuda, custaba: phogor: calathi. Quorum interpretatio hæc est: O qui es super omnem virtutem Patris, te invocamus, qui Lumen, et Spiritus bonus, et Vita nominaris: quoniam in corpore regnasti.

Qui autem sacrat hunc in modum ad ista respondet: Confirmatus sum, redemptus sum, in nomine Iao, qui animam meam ab hoc sæculo liberavit. Deinde ipsum opobalsamo inungunt, et perfectam evasisse pronuntiant.

(44) Hinc Irenæi locum restituerunt.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Mirificus Marcus prestigiis et incantationibus præsentium vel perspicaces oculos fascinabat, efficiebatque ut ea quæ conspicerentur, contra se habere viderentur, quam eorum natura ferret. Nec enim pellucida vasorum vitreorum corpora in varios mutare colores potuisset: ut quæ adeuntibus alba protenderet, eadem mox in purpurea, vel cærulea mutaret, hocque pacto simpliciorum plerisque circumveniret: in primis autem mulierculas, quæ circa colum occupatæ fabulis et nugamentis gaudent. Nec minus in eo nugatur, quod sæcula tradit esse, quæ numero litteris quatuor et viginti respondeant. Quamvis enim sæcula sæculorum audiamus, vera tamen opinio, quæ res divinas immobiles esse docet, unicum illis sæculum attribuit.

Iis autem rebus, quæ motui et corruptioni sunt obnoxie, tempus assignat, quod transitorio solis et lunæ cursu semper motum, mensuram, et fluxum recipiat. Quarum enim rerum natura perpetua non est, eæ temporis vicissitudinibus consistunt. Quarum autem essentia immobilis est, et statu numeris omnibus absoluto prædita, iis accommodum sæculum citra dimensionem procedit, neque ullis noctium et dierum intervallis, neque veris, æstatis, autumnii, et hiemis vicissitudinibus instar temporis ita discernitur, ut anni partibus ordine productis curriculum solstitio absolvat, denuoque incipiat, sed semper Ens, essentiaque præteriti et futuri experte præditum. Nam temporis pars una præterit, alia futura est, præsens alia dicitur. Sæculum autem, ipsum partitione caret, nulloque tempore ac loco circumscribitur, sempiternitateque adeo cum iis, quæ sempiterna sunt, gaudet. Væsanæ porro mentis figmentum, Marci que de sæculis commentum semivocale, vocale, et mutum est. Nam quatuor et viginti litteris alias vocales appellat grammaticus, cujusmodi sunt α, ε, η, ι, ο, υ, et ω: quia nimirum per se ipsas, vique sua vocem perficiunt, etiamsi aliis non jungantur litteris: alias semivocales: alias item mutuas vocat, ut β, γ, δ, et quæ consequuntur, ut quæ nihil eorum expriment, quæ ad colloquium faciunt, absque aliorum elementorum conjunctione, nimirum α, ε, et cæterorum hujusmodi. At sæculorum (sit tamen a quoquam sæcula plura admittantur) qua,

A quidem quaternitatem Pythagoreum dogma fuisse scimus. Potestates vero, si angelicas concedamus, a Jesu productas, at non generationis ejus causas exstitisse dicemus. Hoc porro illæ quoque comper tum habentes vociferabantur: *Quid nobis et tibi, Jesu Fili Dei? venisti huc ante tempus torquere nos* ³¹. Illæ enim, dum superbiæ peccato efferuntur, ad id quod deterius est sese converterunt, pristinaque illa dignitate exidentes, supplicio mancipatæ subjectæ sunt, quod βάρανον hoc est tormentum, appellatur. Nam quæ fuit ejus, quæso, superbia, qui inter illas primatum habet? *Super astra Dei exaltabo sedem meam, et ero similis Altissimo, et comprehendam orbem terræ quasi nidum, et tanquam ova derelicta tollam* ⁴⁰. Hæc quidem ille, Christus autem quid? *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, et scorpiones et super omnem virtutem inimici* ⁴¹. Contra porro Christianæ doctrinæ sunt, propterea que cum aliis Marci dogmatis rejicienda, quæcunque etiam sacerdotes ejus incantantes iis insusurrant, quos baptismatis lavacro proluunt. Christus enim in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, baptismum conferendum esse apostolos docuit: hi autem patris ignotii nomen invocant. Certe quis ille sit nescio, ut tamen ex sequentibus ariolari datur, is est a nobis qui Christi nomen profiteretur, alienus.

CAP. VII.

Septima hæresis, Ascodrugarum, vel Ascodrugarum.

C Hi neque divina mysteria, sive sacramenta, quæ sunt eorum quæ non videntur symbola, rebus sub aspectum cadentibus: neque incorporea sensibilibus et corporeis referenda aut commemoranda esse contendebant. Perfectam autem redemptionem in eo consistere dicebant, si quis veram ejus quod est notitiam habeat. Nam quæ videntur universa, ignorationi et passioni obnoxia, per generationem dissolvuntur. Igitur expiatio spiritualis esse debet. Proinde neque baptizant ad se accedentes, neque ullus omnino apud illos baptismatis mysterio locus est. Redemptionem enim eorum quæ sunt cognitionem vocant.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Ascodrugi quoque vana et falsa locuti, misericordie illius, quæ hominum assidua comes est, mœnibus sese prorsus exoluserunt. Rerum enim divinarum et quæ sub aspectum non cadunt pleræque Dei jussu, corporeum et oculis omnium expositum statum sortitæ sunt. Ille enim, Vide, sed, ut facias omnia secundum formam tibi præmonstratam in monte. Ubi de tabernaculo verba facit, et cæteris, quæ in eo a Beselele disposita sunt.

Continebat autem tabernaculum septa decem, quorum unumquodque in longitudinem ad viginti octo cubitos, in latitudinem vero ad quatuor

³⁹ Matth. viii, 29. ⁴⁰ Isa. xiv, 13. ⁴¹ Luc. x, 19.

tendebatur, universum bysso intorta, hyacintho, A
purpura, et coccino intorta contextum erat.

Fulciebant autem tabernaculum columnæ ex
lignis incorruptis, viginti numero exterius auro in-
crustatæ. Porro tabernaculi velum hyacintho, pur-
pura coccino, et bysso constructum erat. Arca autem
intra velum sita erat, et in superiori post velum
parte, Propitiatorium conspiciebatur, cui duo Cher-
ubim auro tornata mutuo se ex adverso respi-
cientia insidebant. Velum porro Sancto sanctorum
per medium partiebatur, atque arcam testimonii
ita operiebat, ut non appareret.

Mensa vero extra velum stabat, versus septen-
trionem, cujus e regione candelabrum versus meri-
diem jacebat.

Cæterum sacerdotalis stolæ pectorale, superhu-
merale, talaris tunica κοσπύβοτος ex bysso intorta B
constabant. Atque superhumeralium textura ex
auro, hyacintho, et purpura, duoque lapides hu-
meris superhumeralis, quibus nomina filiorum
Israelis insculpta erant. Ratione autem judiciorum
quadrangulum duplex erat, primi longitudine, et
psalmi latitudine, quatuor ordinibus lapidum pel-
lucidorum variegatum. In rationali autem decretum
et veritas inerat. Talis tunica tota ex hyacintho
contexta erat, circa cujus simbriam mala punica
purpurea, hyacinthina, et coccinea, intermistis
aureis tintinnabulis, dependebant. Aurea autem
lamina, quæ erat sanctificatio Domino, mitræ ad
aptata erat. Porro mitra corona quædam erat,
quæ sacerdotis frontem præcingebat. Cidaris quo-
que (capitis id indumentum) byssina erat, et zona
opus variegatum.

Atque rationale quidem superhumerali, lamina
vero mitræ cohærebat, mitraque adeo sacerdotis
capiti imponebatur.

Erat præterea altare thymiamatis, seu suffi-
menti, ex lignis incorruptis quadrangulis deau-
ratum: et cornibus aureis distinctum, et adolebatur
in eo incensum compositum, tenue, incensum ἐν δελ-
χισμένον, hoc est quod assidue movebatur. Erat
porro incensum compositum ex myrrhæ gutta,
onyche, fragrante galbano, et thure pellucido.

Dedit autem Deus Mosi, posteaquam desiit loqui
cum illo, in monte Sina, tabulas duas testimonii,
tabulas lapideas, digito Dei scriptas.

Mandat insuper Deus, ut sacrificium fiat, juxta D
facultatum proportionem, vel vitulo, vel agno, vel
capra; cæterum ut a pauperibus per turturum,
vel duo pulli columbarum, a pauperioribus autem
similia modica oleo mista offerretur. Hostiarum
præterea aliæ integræ urebantur, aliarum parvæ
quædam partes, omentum, renes, superjacens adeps,
et pars hepatis inferior. Is porro qui animal offert,
homo: qui vero simulam, anima in sacris Scri-
pturis appellatur. Prohibet autem ne mel fermenta-
tique panes altari apponantur. Quod si pontifex
præceptum aliquod transgressus esset, vitulo im-
maculato: si princeps, anniculo hædo: si quisvis

alius e populo, capra facere jubebatur. Si pauper
forte fuisset, par turturum, aut duos pullos colum-
barum: si pauperrimus, simulam sine oleo et in-
censo offerebat. Cæterum sanguine et oleo au-
rem, manum dextram, et pedem sacerdotis inun-
gebat.

Jam si eo typo qui Moysi præmonstratus in
monte fuerat, tabernaculum, et quæ in eo conti-
nebantur, facta sint, typus autem exemplum erat
et imago prototypi, seu exemplaris formæ: quan-
to magis baptismus peragendus est, qui divinitus
nobis in remissionem et abluitionem peccatorum
propositus est? et statim a baptismo, incruentum
quoque sacrificium, ejusque perceptio? quia sal-
timum institutio illa, quam pane et vino ad salu-
tatem et reformationem humanæ corruptionis nobis
Servator proposuit, haud ea fuit, quæ corpore
careret, soloque intellectu perciperetur, sed quæ
sub sensum quoque caderet.

Quia enim, ut Jobus autumat, luto formati sumus,
lutum autem ex terra et aqua compositum est,
formationisque nomine, dicitur alio quodam modo
cibus etiam, quo virium intertrimentum debili-
tatioque resarcitur et reformatur: idcirco quem-
admodum quo tempore nos Deus formavit, ter-
ram et aquam assumpsit, ita etiam ad nostri
reformationem panis et vinum assumuntur.

Proinde cum Christus aperta dicat, neminem
in regnum cælorum ingressurum, nisi in aqua
et Spiritu renatus fuerit, impudenter profecto legi
refragatur, extremaque dementia laborat, quisquis
baptismum conferendum non esse contendit, quo
tamen intersignio citra controversiam præcipue
dignoscuntur illi, quicumque nomina Christo de-
derunt. Præcis enim generationibus alias aliis leges
imposuit:

Adamo quidem arboris, Noëo carniū esus
legem, Abrahamo circumcisionem dedit, gene-
ralem denique legem prophetæ Mosis opera con-
scripsit.

Atque in sacris Evangelii non jam de parvi
momenti rebus, quæque sint elementorum vice,
lege proposuit, sed perfectiora meditanda esse
docuit. Et quemadmodum recens natis infantibus
matres mammas admovent, nec ita multo post
intritum comminutumque dentibus cibum, et ubi
adoleverint, solidiorem suggerunt: ita etiam cum
legem nobis pædagogi loco Deus universum
introduxisset, perfectiora tandem proposuit. Inte-
rim tamen Vetus quoque Testamentum haud
secus atque maternam mammam amplectimur,
etiamsi ab ejus lacte abstinemus, nec circumci-
sionem, sabbatum, sacrificia, et aspersiones obser-
vare curemus.

Alium præterea fructum ex Veteri Testamento
decerpimus; pietatem enim, fidem in Deum, dile-
ctionem proximi, temperantiam, justitiam et fortitu-
dinem exacte docet, atque veterum sanctorum
exempla nobis imitanda proponit. Verum enim vero

asperionum illarum vice divinum baptismum sufficit, quod non solum vetera peccata gratis remittit, sed etiam promissorum honorum spem proponit: nos Dominicæ mortis et resurrectionis consortes efficit, donorum sancti Spiritus participes facit: filios Dei nos esse demonstrat, nec solum filios, sed etiam hæredes Dei, et cohæredes Christi. Est enim futurorum honorum arrhabo, futuræque resurrectionis typus et figura, communicatio Dominicarum passionum, participatio resurrectionis Christi, vestimentum salutis, tunica lætitiæ, et stola splendida, imo splendor ipse.

Quotquot enim in Christum baptizati sumus, in mortem ejus baptizati sumus, ut quemadmodum Christus per gloriam Patris excitatus est a mortuis, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim insiti sumus in similitudinem motus ejus, certe et in resurrectionis erimus ⁴².

Hæc sunt quæ nos Apostolus de divino baptismo sentire voluit, hæretici autem, tuum Ascodrupitæ hi, de quibus agimus, tum quicumque illorum vestigia secuti divinum baptismum detrectant, abeant in malam rem, quia potissimum quæ sub aspectum cadunt omnia, ignorantiam et affectibus obnoxia esse dicunt. Nam quis ignorantiam affectibusque locus apud Deum, qui nihil aliud est, quam natura simplex, nullisque affectibus obnoxia, et quæ scientiam homini patefacit?

CAP. VIII.

Octava hæresis Colobarsis

Ogdoadem quamdam, seu octonarium numerum Colobarsus hic fabulabatur: eamque Propatore, Ennoea, seu Cogitatione, Patre, Veritate, Homine, Ecclesia, Verbo et vita, constare dicebat.

Quod igitur a Propatore ante omnia, tanquam conducibile factum, excogitatum fuerat, id Patrem vocari Colobarsus asserebat. Aliud porro Veritatis, aliud Hominis appellatione designabat. Alios cum in medium proponeret, Ecclesiam esse præcogitavit, atque ex Ecclesia Verbum processisse, qui quidem est Filius Dei primogenitus, quem pone Vita sequeretur. Atque hoc modo suam complebat Ogdoadem. Cæterum Colobarsis auditores et discipuli, hominis quoque nomen Universorum Propatori et Proanenocto, hoc est ei, qui ante omnia mente concipiendus est, attribuere ausi sunt. Qua de causa Filius hominis seipsum in Evangeliiis Christum dixisse contendebant.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Colobarsus quasdam Ptolemæi, Marci, et Valentini sententias impurissimas refingens, atque illorum Tetrada seu Quaternitatem ad Ogdoadem seu octonarium numerum producens, perditionis scalas sibi ipsi suæque factionis hominibus compegit, cum ea quæ effutivit nullo prorsus ordine stent, imo sibi inter se repugnent: ut ii deprehendere pos-

⁴² Rom. vi, 3 seqq.

A sunt, qui in traditionum ejus lectione versantur. Ubi enim paulum progressus est, Filium hominis vocat Universorum Propatorem, quem nemo cogitatione percipere queat, eaque de causa Christum seipsum hominis Filium in Evangeliiis vocare asserit, nec interim conjectare potest, Deum Verbum Creatorem hominum, at non hominem fuisse, qui tandem humanitate divinitati commista, unus idemque Filius Altissimi, et Filius hominis dicitur, unius hypostaseos ratione, quæ duobus ex naturis ita perfecta est, ut composita sit, quoniam post conjunctionem unam in hypostasi composita, uno inquam, Christo, naturæ salvæ supersunt, nihilo secius atque naturales earumdem proprietates, ita ut qui Christum enuntiat, duarum naturarum conjunctionem perspicue significet. Atque Deum carne passum, et carnem Verbi propria in natura passam, denique Dominum gloriæ crucifixum esse propter summam naturarum conjunctionem [dici-mus. Et hæc illa est Theandrica energia, hoc est, Dei et hominis operatio. Posteaquam enim Deus homo factus est, et humana ejus operatio divina eral, seu deificata, nec divinæ operationis ejus expertus: atque divina vicissim operatio ab humana operatione non abhorrens, sed utraque cum altera citra confusionem elucescebat.

CAP. IX.

Nona hæresis, Ophitarum. Hi baptizantur.

Ophitæ vocantur a serpente, quem colunt. Aiunt autem ab Æone, seu sæculo superiore, alia sæcula processisse, quorum infirmum sit Jaldabaoth, ex superiore matre Pronice. Hunc porro ad infima loca descendisse, ibique septem filios genuisse, qui septem sibi cælos construxerint. Jaldabaoth deinde, quem Hebræorum quoque Deum dicunt, seipsum supra conclusisse, ne septem filii ea cognoscerent, quæ supra se sunt. Qui mox hominem ad patris Jaldabaoth idem confinxerunt, erat autem homo reptile quemadmodum vermis. Cæterum cum Pronice mater Jaldabaoth filium odio prosequeretur, quod præ fastu seipsum superius conclusisset, hominem scintilla divinæ virtutis, hoc est anima, donavit. Erectus itaque in pedes homo cogitatione cælos penetravit, laudibusque cælestem Jaldabaothi patrem celebrare cœpit. Quia quidem re Jaldabaoth offensus, infra despexit ad materiæ sedimentum, filiumque serpentina Idea genuit, a quo decepta Eva est. Proinde serpentem Deum esse, hominibusque ipsis scientiam principium fuisse docent, cujus rei gratia prudentissimus omnium serpens diotus sit, propter multiplices illas volubilesque intestinorum nostrorum spiras, quibus corpora nostra confarcinata sunt. Insuper et serpentem nutriunt, et mysteriorum suorum tempore, panibus mensæ appositis, cietaque aperta, illum ad pastum invitant. Ille circum-

panes volutatur, quos ex continenti tanquam sanctificatos frangunt, et populo distribuunt: atque hoc perfectum sacrificium arbitrantur. Tum deinde nescio quibus incantationibus et præstigiis cicuratum serpentem et delinitum deosculantur omnes in ore, atque adorantes hymno Patrem cœlestem concelebrant. Eorum porro nonnulli Christum aiunt, cum seipsum in serpentem transfremasset, virginis uterum subiisse: eoque sensu miseri hoc apostolicum intelligunt: *Qui cum in forma Dei esset, non est rapinam arbitratus, se æqualem esse Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens* ⁴³.

Hæreseos præcedentis consulatio.

Serpentum, qui vera sunt viperarum progenies, in morem Ophitæ hippocollularunt: quippe qui animantium omnium maxime detestandum, atque repens divino jussu super pectus et ventrem, velut insani adorarent, et Hebræorum Deum Jaldabaoth (nomine sacris incognito litteris) dicerent, quem ab antiquioribus sæculis Pronice matre progenitum impie fabularentur. Tum deinde septem filios ubi ipsa progenitos, qui totidem cœlos construxerint, tandem vero hominem ad patris sui Jaldabaoth imaginem protulerint. Neque hæc quidem velitatione contenti, hominem quoque reptilem fuisse, vermis in morem asserunt: cæteraque omnia, quæ superiori oratione exaravimus. Adversus quæ hæc a nobis afferri possunt: Quod nimirum sacra Scriptura unum Deum, universitatis hujus conditorem tradit, eumque adeo carentem principio, haud genitum, et qui una cum unigenito Filio, Spirituque sancto, sæcula produxerat, eaque de causa cum eisdem glorificetur. Pronicen vero una cum septem filiis, tanquam meras nugas, ad corvos relegamus: quemadmodum etiam, quod hominem primo vermem productum fuisse dicunt: deinde animam accepisse a Pronice, quam Jaldabaothi matrem confingunt. Dei enim, qui est super omnia, manu constructus et firmatus, haudquaquam serpentis formam accepit, sed qualem nos habemus qui cum illo formæ et naturæ ejusdem participes sumus: cumque spiritum viventem, quem nos animam intellectu rationeque præditam dicimus, ab illo accepisset, imperium illi in res terrenas datum est. Simul atque vero diaboli invidia, mulierisque fraude prohibitum fructum contigit, paradiso exturbatus est.

Porro *σώληνα* seu vermem soimus animalculum esse, quod ex lignis putrefactis, ut plurimum autem ex cœno enascitur. Quamvis enim per prophetam Dominus dicat, *Noli timere, vermis Jacob* ⁴⁴, non eo tamen vaticinio videns usus est, ut Adamum hujusmodi forma ab initio aut postea præditum fuisse, imo vero, ut humilitatem et abjectionem Verbi significaret. Serpentem quoque

A non minus quam vermem, terra enatum *noximus*, qualitate cæteris assimillem animantibus, quæ Deus e terra enasci voluit, cui vim propagandi seminis inseverat. Prudentem vero non eo vocatum dicimus, quia humana figura menteque præditus sit, ut homo, verum quia nos supplantare conatur, malorum memor, quæ tum perpessus est, cum super pectus et ventrem repere jussus est, versatilibusque corporis spiris, tanquam muro abeneo, illesum caput conservat: quod non raro inde exserit, et quantum habitu contendere potest, venenum contra hominem ejaculatur. Adhæc facile certis annorum periodis, foraminum attritu, leberidem exiit. Per sæculum et sæcula si quis continuum eorum quæ sunt motum intelligat, quæ neque nox neque dies dimetiatur, prorsus ei subscribemus. Quemadmodum et quis zonas, pro quarum situ errantia sidera inferiore fixis ordine disposita sunt, abusive cœlorum nomine designet vel etiam zodiaci circuli, quem curru suo sol circumvehitur. Quod si quid præterea obloquantur hæretici, et sæcula iis quæ sunt priora antiquioraque existiment, eos una cum suis sæculis explendos censemus. Omnia enim visibilia et invisibilia a rerum omnium conditore Deo atque ab unigenito Verbo, Spirituque sanctissimo *creata* esse didicimus: *Verbo enim Domini, ut philopsalmus ille Davides auctor est, cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum* ⁴⁵. Ante hunc autem Moses ipse prophetarum excellentissimus nos, cœlum, terram, et cætera elementa *ab illo* facta esse docet, qui lucem in rerum naturam produxerit, qui cœlum sideribus, terram salibus, pratis, et segetibus ornaverit, *varia* animantium genera deprompserit, aerem volucribus, lacum piscibus, terram jumentis et feris habitandam exposuerit: qui denique naturam humanam formaverit. Quibus astipulatur Isaias his verbis: *Qui fecit cœlum et firmavit illud, qui dedit spiraculum populo inhabitanti terram, et spiritum ambulanti in ea* ⁴⁶. Item: *Qui statuit cœlum sicut fornacem, et extendit illud sicut tabernaculum* ⁴⁷. Ipse porro Deus per eundem prophetam sic ait: *Extendi cœlum solus* ⁴⁸. Jeremias quoque hunc in modum exclamat: *Qui mittit lucem et proficiscitur, vocavit eum, et paruit ei cum timore* ⁴⁹. Ipse quoque Melchisedecus, qui legis tempora præcessit, eum benediceret Abrahamo, his verbis usus esse fertur: *Benedictus Abrahamus Deo excelso, qui creavit cœlum et terram* ⁵⁰.

Atque Abrahamus ipse, cum famulum ad Rebecca nuptias emitteret. *Pone, inquit, manum tuam subter femur meum, ut adjurem te per Dominum Deum cœli et terræ* ⁵¹. Insuper Jobus ille tot generibus certaminum exercitatus, *Qui extendit, inquit, cœlos solus, qui graditur super fluctus maris* ⁵² [sicut super pavimentum].

⁴³ Philipp. II, 7. ⁴⁴ Isa. XLI, 14. ⁴⁵ Psal. XXXII, 6. ⁴⁶ Isa. XLII, 5. ⁴⁷ Isa. XL, 22. ⁴⁸ Isa. XLIV, 24.
⁴⁹ Baruch. III, 33. ⁵⁰ Gen. XIV, 19. ⁵¹ Gen. XXIV, 2. ⁵² Job. IX, 8.

Ut autem Vetus Testamentum cum Novo con- A
sentire, et eadem cum illo effari, atque adeo
utriusque rivulos ex eodem fonte scaturire perspi-
cum stat, audiamus Joannem tonitrus filium,
qui omnia Verbo facta, nec eorum quæ sub sen-
sum cadunt, et quæ intellectu percipiuntur, quid-
quam sine eo productum asserit. Nam, *Sine ipso*,
inquit, *factum est nihil quod factum est* ⁵².

Audiamus et Paulum exclamantem: *In eo facta*
esse omnia, seu visibilia sint. seu invisibilia ⁵³. Idem
alibi. *Per eum Pater fecit sæcula*. Idem cum in
Arcopago concionem haberet, hunc in modum
locutus est: *Deus, qui fecit mundum, et omnia*
quæ in eo sunt, ipse dedit omnibus vitam et inspira-
tionem, et omnia: fecitque ex uno sanguine genus
omne hominum inhabitare super universam faciem B
terre ⁵⁴. Item, *Fide intelligimus aptata esse sæcula*
Verbo Dei ⁵⁵.

Atque hæc quidem de cœlis et sæculis. Quod si
quis tertium Paoli cœlum in medium afferat, is
vero sciat unicum proprie a sacra Scriptura cœ-
lum agnoscere, reliquos autem duos improprie cœli
nomine designari. Unum quidem quod secundo
die factum, proprie firmamentum dictum est:
abusivè autem cœlum: *Vocavit enim, inquit fir-*
mentum cœlum ⁵⁶. Siquidem hoc diversum est
ab eo, quod primo die creatum est, idque nominis
sortitum, sive quia est aquis compactum, et ideir-
co firmamentum dictum, sive ad corporum distin-
ctionem, quæ superius et inferius contigua sunt,
quæ quidem cum tenuia et pellucida sint, hoc quia C
crassum est corporeum, *στερέωμα* seu firmamen-
tum dictum est: *στερεόν* enim a geometris corpus
dici solet, quoniam tres in partes diducitur, nec
tactui cedit, aut obsequitur. Quemadmodum autem
firmamentum hoc quod primi cœli vicem adim-
plet, cœli nomen adeptum est, ita etiam proximum
illi elementum, aer, quia contiguus nobis est,
eumque primo suspicientes intuemur, majore cum
abusu cœlum dicitur. *Erit enim, inquit Scriptura,*
cœlum quod supra vos est, aerium ⁵⁷. Et David,
Volucres cœli ⁵⁸. Maximus igitur Paulus aerem et firma-
mentum prætervectus in ipso primo et tertio cœlo,
ratione ordinis inferiorum ad superiora, requievit.

Eo item, quod homini a serpente cognitionem
datam esse dicunt, extremam impietatem redolent.
Mosaica enim historia Adamum animanti D
bus nomina imponentem, hocque modo de Eva
disserentem introducit: *Hoc igitur os ex ossibus*
meis, et caro ex carne mea ⁵⁹. Qui cum Domini
præceptum nihili fecisset, quo cavebatur ut arbo-
res omnes, quibus Edem immensum luxuriabat,
contrectaret, indeque victum sibi pararet, ab
unica vero scientiæ arbore abstineret, causamque
adeo hujus rei compertam habuisset, imo præsens
a præsentè Domino auribus excepisset, non injuria
Dei jussu exsulavit, et deliciarum horto exturbatus
est: prudentiorque post consilium, ut ita dicam,
evasit. Atque re ipsa didicit, obsequium rebellionis
quid præstat. Quare serpens scientiæ dator non
erat, sed arbor scientiæ boni et mali nuncupaba-
tur. Si quid autem contrariorum cognitione præ-
ditum sit, non statim dignum est, quod contrariis
accenseatur. Eadem enim ratione legem contem-
nendam judicabimus, quæ contraria discernat, et
alternis utraque expendat. Imo vero Adamum
oportuit observato præcepto ad Deum quibusdam
quasi gradibus ascendere, et veluti quadam e spe-
cula arboris scientiæ vim contemplari, tumque
demum ejus perceptione se efferre, cum per Deum
licuisset, perceptioque ipsa damno caruisset, nec
ad deteriore partem inclinasset. Contra autem,
cum præcepta in omnium oculis transgressus esset,
nec auspicio fructum arboris scientiæ boni et ma-
li gustasset, totus ad contraria proclivis se conver-
tit: nec solum a vitæ arbore exclusus est, sed
jure etiam a conversatione illa et statu excidit,
quibus antea dignus habitus fuerat. Dicitur etiam
quispiam Adamum sese speculationibus alti-
oribus quam par esset, addixisse, quæque inge-
nii sui capacitatem excederent: quia nimirum
boni malique scientiæ præditæ essent. Quod in
causa fuerit, ut a Deo ejiceretur. Ejusmodi enim
eorum qui sunt contemplationes multis præcipi-
tiis scitent, multosque a vera de Deo sententia.
quasi obtorto collo, transversos agunt, quemadmo-
dum, verbi gratia, Ophitas, de quibus nunc agimus
philosophorumque veterum plurimos. Democritus
enim aquam Deum esse dixit. Anaximenes aerem
principium primum et summum esse asseruit.
Anaxagoras idearum particularium æqualitatibus
attribuit, quas *δμοιομετρεῖας* Græci vocant. Alius
cœlo universalitatis hujus administrationem ascrip-
sit. Alii denique cum alio modo ad variam rerum
quas Deus creavit cognitionem, tanquam ad arbo-
rem scientiæ boni et mali, animum appellerent,
exitiali se morti manciparunt, tantum abfuit, ut
arboris vitæ participes essent. Porro Deum Ada-
mus absque intermedio non videt, aut stantem
coram obtuetur, sed solum in paradiso prodeam-
bulantem audit, ut his quoque verba faciamus,
quamvis ab instituto argumento aliena sint. Quo-
niam stat quidem Deus iis qui stant, caventque
ne ab honesti actione decidant. Ab inconstantibus
autem, et obliquam ab iis quæ meliora sunt viam
sectantibus, dimovetur quoque Deus, et alio se
confert, eaque de causa Deus vespere, ut arbitrator,
non autem mane, ut prius, Adamo videndum se
præbet quia nimirum capax amplius non erat, cui
splendoris divini Oriens illucesceret, quippe cui
post transgressionem obtusa sensuum organa he-
bescerent. Antea enim non ex intervallo cum Deo
colloquebatur, neque ita, ut nunc quidem adesset,
nunc vero abesset: imo mane et meridie, hæc est.

⁵² Joan. 1, 3. ⁵³ Coloss. 1, 16. ⁵⁴ Act. xvii, 24. seqq. ⁵⁵ Hebr. xi, 3. ⁵⁶ Gen. 1, 8. ⁵⁷ Deut. xxviii, 28.
⁵⁸ Psal. viii, 6. ⁵⁹ Gen. ii, 23.

cum intellectu et cogitatione, denique spiritualiter cum Creatore suo conversabatur et colloquebatur. Postea vero quam a seipso divini jubar luminis exclusit, tunc audivit, ut Scriptura refert, vocem Domini prodeambulantis in paradiso sub vesperam, et occuluit se, quia nudus erat. Præter eo quæ jam dicta sunt, Ophitæ hoc quoque contra receptam piorum sententiam astruunt: quod scilicet Dominus Jesus formam serpentis induerit, atque ita Virginis uterum subierit, quod in causa fuit, ut Apostolus exclamarit: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed exinanivit semetipsum formam servi accipiens*⁶⁰. Quæ enim Deo cum animantium omnium maxime delectando serpente, qui Adamum circumvenerat, communicatio est? Sed Dei Verbum, cum in forma, seu substantia Dei esset, nec ejus essentia per rapinam, sed naturam potius, eamque adeo ejusmodi, quæ amitti nullo modo possit, æqualis Deo esset; seipsum exinanivit, formam servi, hoc est humanam naturam accipiens, quemadmodum et in sequentibus ostendit, cum ait, *Ad similitudinem hominum factus*⁶¹. Quare cum Paulum Ophitæ in medium afferant, ut Dominum forma serpentis assumpta Virginem subiisse confirmet, a Paulo ipso ventriloqui perspicue coarguuntur, imo illis os tanquam vaniloquis obstruitur. Cæterum qui fieri potest, ut formam serpentis Dominus acceperit, quem de medio sublaturus venerat, tanquam dæmonis emissarium, qui Adamum, hoc est manuum suarum opus, circumvenerat? Quod enim quis expetendum judicat, id magna quoque diligentia prosequitur, quod vero nocuum, tanquam sibi contrarium, afferre novit id averatur, nec ulla prorsus affinitate sibi jungit.

CAP. X.

Decima hæresis, Prodicæ et Adamitarum.

Platoniam Prodicæ disciplinam cum percurrisset, eorum qui Adamitæ dicuntur hæreseos auctor fuit, publicamque libidinosæ pruriginis licentiam Carpocraticis dogmatibus addidit. Mulieres enim communes esse sancivit, cujus rei gratia non tantum publicis in conviviis, lucernis confestim extinctis, in quamcunque quis incidisset, eam comprimebat, sed hujusmodi quoque turpitudinem mystici sacrificii loco habebat. Atque hujus rei testem Clementem, qui Stromata conscripsit (4°), auctorem citabo, sacrum virum, qui que rerum multarum peritiam cæteros omnes exsuperet, cujus in Stromaton tertio hæc leguntur: Sunt porro qui publicam, et omnibus expositam Venerem mysticæ communionis nomine dignentur, rei sacræ vel nomine solo haud dubie injuri. Deinde contra subidam illam, porcinamve spurci-

atiam nonnulla præfatus, hæc subjicit: Miserrimi enim carnalem et venereum concubitum rebus sacris accensent, et ab eo sibi in Dei regiam aditum patefactum iri putant. Certe ad ganea consecranda fenestram aperit hujusmodi communio, eorumque societatis albo suos et hirci libenter ascribantur. Sit vero iisdem præcipua et maxima spes in iis meretricibus reposita, quæ in fornice prostant, et citra delectum quosvis accedere volentes impudenter admittunt. Alii porro in eandem sententiam additis, infert: Hæc et hujusmodi sunt Pronicensium dogmata, qui se Gnosticos falso nomine dixerunt.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Si Plato Platonico more locutus est, nec prætentio legumlationis cortice, philosophicum sensum occuluit, haud dubie Plato indigna se tum molitus est, cum nuptias communes esse suis sancivit legibus. Nam Prodicum sino, et qui Platonis auditores dissentaneis sibi quæ dissimilibus magistri sui opinionibus, tanquam muscæ ulceribus, inflati sunt. Qui enim communitatis mulierum auctor est, is nihil aliud, quam nationum omnium, totiusque generis humani confusionem introducit. Qui enim fieri potest, ut ex hujusmodi *complexibus* pater ullus cognoscatur, et cæteri consanguinei demonstrantur? At certe Deus nihil confuse creavit, sed ubi primum materiam quatuor in elementa digessisset, ex illis hunc quem videmus, mundum fabricavit. Hic vero dum communem nobis *Venerem* lege permittit, nec cum delectu mulieri adhaerendum tradit, et patres nobis nostros invidet, et genus ambiguum promiscuumque *statuit*: ita ut vix cuiquam innotescere queat, an hic parte Græco natus fuerit, an vero ille ex barbaris Amaxobiis et Hippomulgis ortum habuerit. Per te vero mihi, quæso, patris nomine frui liceat, quemadmodum tu in hodiernum usque diem filius Aristonis diceris, nec ab re denominaris. Nec ea certe animantia, quibus insita ratio est, quibusvis mulieribus semes committere solent, sed his quoque vis quædam inest, qua amorem respuant et devitent. Non ita Draco, non ita Solon cives tui suas sanciverunt leges, sed lectos distinxerunt, pœnas *raptaribus* virginum irrogarunt, supplicio illos *extremo* multarunt, quicumque vim thalamis inferrent alienis, omnia denique bene et recte disposuerunt. Tu autem, qui vere sapientissimus, et ubique celeberrimus habitus es, quid tibi, quæso, voluisti cum talia promulgare ausus es? aut unde, ex quoque tripode, ex quorum denique philosophorum, ut ita dicam, corollariis aut syllogisticis rationibus ad hæc tabulis inscribenda adductus es, quæ noli quidem tui probaverunt? Qui metatores sibi ipsis præfecerunt, nobilesque adeo pœnas ab iis

⁶⁰ Philip. II, 6. ⁶¹ Ibid. 7.

(45) Clemens in Stromatis lib. III.

repoposuerunt, qui aliena cupidus manus injicere auderent, ut ex Ixione conjicio, quamvis ille Junonis loco nebulam amplexatus esset: et ex Marte, quam Vulcanus iis vinculis constrinxerat, quæ neque frangi, neque solvi possent: atque communi multorum ludibrio elevatum exposuerat, quamvis vel jugerum magnitudine superaret.

Sed quia beneficium tempus civitatem ipsam, quamvis bene muratam deseruit, hujusmodique leges solis mandari litteris permisit, nos quoque finem dicendi faciemus, ne forte iis vires restituamus, et secundæ quodam modo vitæ auctores simus, quæ tempus irrita et emortua esse voluit.

CAP. XI.

Undecima hæresis Cainorum.

Caini ad inculpatam fidem nostram accedentes baptizantur, impie vero universitatem hanc a duabus potestatibus contineri dicunt: quarum altera infirmior, altera potentior existat. Et ex iis Adamum Evamque prognatos. Cæterum potestates easdem postea Evæ adhæsisse. Atque Cainum quidem, Esauum, et Coritas ex potentioris potestatis semine, Abelem autem ex debilioris processisse. Magnifice quoque se efferunt, quod a proavis Caino, Sodomitis, Esau, imo vero etiam a proditore Juda descenderint. Proinde opusculum quoddam proferunt, quod auctori Judæ ascribunt. Angelorum porro et potestatum nominibus confictis, ephoros eos, hoc est præsidēs seu præfectos appetitionum rationis expertium esse dicunt. Ex quo fit, ut cum in exsecranda et infanda peccata impingant, ad eorum quodlibet exclament, O tu, angele, abutor opere tuo, munere tuo defungor. Quia et ex Pauli apostoli nomine opusculum aliud nulla non obscœnitate scatens configentes, Ἀναβατικὸν, hoc est, De ascensione Pauli vocant. Hinc arrepta occasione, quod Apostolum ad tertium usque cælum ascendisse dicant, atque ibi verba non referenda audivisse, quæ non fas est homini loqui: quibus non referendis verbis impia illa sua flagitia intelligunt.

Hæreseos præcedentis consultatio.

Dicat vero quispiam adversus hanc hæresim contendens: Inaudita audivi, eaque adeo percurrere mihi contigit, quæ oblivione profecto, tenebrisque digna sunt. Cum enim Caiiani duo principia prædicant, quibus rerum universitas constet: quorum alterum debilius, alterum fortius sit, ex duabus illis potestatibus primos parentes processisse aiunt. Deinde vero ambo Evæ adhæsisse, atque ex debiliore potestate Abelem prognatum, cæterosque omnes, qui illum secuti cultum Dei amplexati sunt: ex altera vero, quæ potentior ab illis dicitur, Cainum, Coræum, et Abironem processisse, atque adeo Sodomitas: et quicumque illos secuti, luxuque diffuentes, molliter et delicate

vixerunt. Hæc et hujusmodi professi, quæ pudorem hominibus facile incutiant, sibi tamen in eis placent, animumque ad omne genus flagitii appellant. Revera illorum gloria in illorum dedecore consistit: qui non solum corporeos concubitus ordinibus materia carentibus attribuunt, atque duo principia inter se contraria tradunt, quæ quidem se mutuo prorsus interimunt, ut quæ se mutuo pati nequeant, sibi que ex diametro repugnent: sed etiam nequioribus hominibus addicti, ne futura quidem illis supplicia miseri secum quoquomodo reputant, vel tantillum quidem subverentur. Siquidem Cainus meritis cædis fraternæ pœnas luit, dum gemit et trepidat, atque per totum miseræ vitæ curriculum comitiali morbo laborat. Coræus vero et Abiron terræ aboessu, atque ad inferos cum universa familia descensu, condemnati sunt.

Porro Sodomitæ igne cœlitus in Pentapolin demisso perierunt, quod quidem ii qui mascula libidine pruriunt, etiamnum fructuum cinereorum perceptione, terræque siccitate, et inhabitabili sole erudiuntur.

Judas denique ultro seipsum, nulla prorsus percepta mercede strangulans, vitam laqueo abruptit. Quam vero apposite dæmonas quoque suæ ipsorum libidinis et intemperantiæ præfectos confingunt? At vero quæ societas luci ad tenebras⁶²? quid Judæ et Paulo commune? ut illius quidem Evangelium proferatur, qui ne auribus quidem Dominum a mortuis surrexisse, gentesque fidem Christianam edoctas esse percepit, qui seipsum eodem tempore suspenderit, quo Dominum prodidit: ita ut perire, quam sceleris pœnitere maluerit: hujus vero libellus commentitius omni obscœnitalis specie refertus configatur, cum tamen dicat: *Sequimini sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum*⁶³. Item, *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar*⁶⁴. Item in Epistola ad Corinthios, de eo qui cum noverca se polluerat, hunc in modum scribit: *Ego quidem absens corpore, jam præsens autem spiritu judicavi, ut præsens eum, qui sic operatus est in nomine Domini nostri Jesu Christi, tradere hujusmodi Satanæ, in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini Jesu*⁶⁵. Et paulo post: *Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? sed vos injuriam facitis et fraudatis, et hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neneque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt*⁶⁶.

Verba autem illa non referenda, quæ Paulus auribus hausit, quæ nefas est nomini loqui, vel quæ ad fidem non ædificant, propter ipsorum novitatem, et naturæ humanæ infirmitatem, quæ illi

⁶² II Cor. vi, 14. ⁶³ Hebr. xii, 14. ⁶⁴ I Cor. ix, 27. ⁶⁵ I Cor. v, 3 seqq. ⁶⁶ I Cor. vi, 7 seqq.

ut non facile auditiones hujusmodi percipiat, quæ a divinitate cæteras antecedunt.

Quo etiam referri evangelicam hanc assertionem existimo: *Adhuc nulla habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo*⁶⁷. Item: *Sunt autem et alia multa, quæ fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scribendi sunt libros*⁶⁸. Vel quia vita, quæ secundum Christum est, atque adeo regnum cælorum, quodammodo latet, nec omnino sub aspectum cadit. Hoc sensu, non solum bona ipsius humanis rationibus pervia non sunt, sed ne mysteria quidem ejusdem doceri et percipi possunt. Illud quoque, *Audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui*⁶⁹, ita accipi potest: Raptus Paulus illa minime linguæ cujusquam explicatione percepit, sed illi animi parti quæ rationis est particeps, tacitus impressit. Deus enim nequaquam voce colloquitur, arcanaque suggerit, sed illa eorum animis inserit, quos colloquio dignatur. Quibus igitur arcanis nullo linguæ ministerio initiatus est, ea etiam ne lingua quidem explicare voluit.

CAP. XII.

Duodecima hæresis. Sethianorum. Hi baptizantur.

Sethiani ab angelis cuncta ortum ducere tradunt: atque duos in primis homines, Cainum et Abelem. De quibus cum aliquando inter se angeli contentiosius digladiarentur, Abelem Cainus angelorum fortiorum auxilio interfecit. Quo cognito superior illa virtus, quam matrem etiam vocant; puro semine suscepto, Sethum ad justitiæ stabilimentum, seminisque delectum effinxit. Temporum porro successu genera illa duo, Abelis, inquam, et Caini, commista sunt. Quinetiam angeli, qui Cainum et Abelem formaverant, cum viderent illorum filias, quod pulchræ essent, rem cum illis habuerunt. Quod cum superior mater illa vidisset, diluvium immisit, et utrumque genus pessumdedit, eo solo genere superstite, quod a Setho descenderat. Cæterum hi Sethiani, ad nugas quod attinet, quas de angelis et potestatibus circumferunt, mire cum Caianis conveniunt.

Hæreseos præcedentis consutatio.

Sethiani eo dicti sunt, quod Setho adhæreant, ejusque vitæ institutum magnifice efferant. Quemadmodum et Caiani, quod Caini placita præ cæteris sibi proponerent, eaque sequerentur. Porro quemadmodum Cainorum dogmata propter fœditatem detestanda sunt, ita Sethianis orthodoxorum cæteris omnino interdicendus est, quandoquidem illorum traditiones veritati non sunt consentaneæ, imo a Mosaica disciplina prorsus alienæ. Cum enim Moses de hujus universi constitutione dicere proposuisset, *In principio inquit, creavit,*

⁶⁷ Joan. xvi. 12. ⁶⁸ Joan. xxi, 23. ⁶⁹ II Cor. xii, 4. ⁷⁰ Gen. 1, 1. ⁷¹ Gen. iv, 1. ⁷² Deut. xxx, 3. ⁷³ Gen. vi, 2.

*Deus cælum et terram*⁷⁰. Deinde quibusdam expositis, Adami et Evæ generationem edisserit: eorundem lapsum atque e paradiso exsillium subjiciens. Postea vero sic ait: *Adam vero cognovit uxorem suam Evam, quæ concepit et peperit Cain*⁷¹. Paulo post Abelis quoque nativitatem describit, non sine artium enumeratione, in quibus se uterque exercebat.

Virtutum porro, quæ materiei prorsus exsortes Deum circumstant, nullam Moses neque in Genesi neque in Exodo mentionem fecit, nisi semel in Cantico, his verbis:

*Constituit terminos populorum juxta numerum angelorum ejus*⁷². Jesus porro Nave nocte in exercitu Michaelis Dominicæ militiæ principem, cum districto gladio vidit. Cæterum in iis generationibus, quæ tempora illa subsequuntur, a iudicibus, prophetis, aliisque justitia celebribus viris coram visi sunt angeli, qui nihil aliud esse videntur, quam naturæ quædam simplices, quæ nullo modo aut vis in pejores partes transversæ rapiuntur: divinæ quidem claritatis capaces, a nostrate vero concretionem materiali prorsus immunes.

Cæterum hi Sethiani, nulla divinatorum eorumdemque Mosaicorum scriptorum habita ratione, hoc universi corpus ab angelis constitutum asserunt a quibus Cainus et Abel primi creati fuerint, suppressis parentum, Adami scilicet Evæque nominibus. Deinde Abelem a Caino angelorum fortiorum ope interfectum tradunt. Et quod maxime absurdum est, ex divina quadam virtute, sic enim vocant, quæ a Patre cælesti semen conceperat, Sethum natum fabulantur. Impia porro verba hæc præstigiis magis impiis cumulantes, angelos cum mulieribus congressos intrepide asserunt, quæ a Caino et Abele descenderant; et quantum conjecturis assequor, auditis his Moseos verbis: *Videntes filii Dei filias hominum, quod pulchræ essent, acceperunt sibi uxores*⁷³, filios Dei nullo iudicio angelos nominarunt, qua in re se perversos sacræ Scripturæ interpretes, atque, ut ita dicam, suis ipsorum sententiis aperte repugnantes ostenderunt. Angelos enim, a quibus rerum universitatem productam fuisse volunt, ac si corporibus membrisque virilibus non careant, male et impie muliebri puritudo captos asserunt, camque non secus venari suo figmento, atque nos hamo natatilia solemus. At non ita se res habet: sed deos Scriptura solet eos appellare, qui virtute Deique cognitione cæteris facile præstant: qualis a Mose Sethus describitur, nimirum Dei amore celebris, piorumque Abelis morum imitator exactissimus: quemadmodum et vaticinii ejus character ita sibi constat, ut evariari non possit. Idcirco enim inter homines de corporibus cælestibus philosophatus est, futuramque mundanæ totius machinæ corruptionem per alterum ex duobus elementis præstan-

tioribus, aqua, Inquam, et igne, prædixit : atque A
adeo columnis duabus inscripsit, quæcunque in
cæli tabulis antea legerat. Columnarum altera ex
latere coctili præparata, altera lapide exsculpta
erat, ut si quando igne absumerentur homines,
lateritia inconsumpta superesset, si vero aqua
perituri essent, lapidea conservaretur. Cæterum
filie hominum illæ sunt, quæ a Caini genere pro-
venerunt. Hæc enim vox, homo, sine adjuncto
proferatur, nec synecdochice subauditur, malam
in partem, ut plurimum æacris in Scripturis, et in-
telligiet accipi solet : quo in significato etiam
apud Davidem dicitur : *Filii hominum, usquequo
gravi corde* ⁷⁴? Item : *Filii hominum, dentes eorum
arma et sagittæ* ⁷⁵. Item : *Non timebo quid faciat
mihi homo* ⁷⁶.

Filii autem Dei, qui a Setho pio viro genus du-
cebant apud tempestatis illius homines oblecta-
bantur, quemadmodum Moses his verbis obscure
subindicavit : *Et viderunt filii dei filias hominum,
quod pulchræ essent, et acceperunt eas in conjuges* ⁷⁷.
Davides autem apertius id prolatavit, dum chordi-
toni psalterii chordis personans hunc in modum
psalleret : *Ego dixi, Dii estis, et filii Altissimi omnes.
Vos autem ut homines moriemini, et ut ἀρχόντων
seu principatum unus cadetis* ⁷⁸.

CAP. XIII.

*Tertia decima hæresis, Archonticorum seu Princi-
patuum. Hi baptizantur.*

Nomen his a dogmatibus impositum est. Cum
enim cælorum hebdomadem atque ogdoadem, hoc C
est septenarium et octonarium numerum esse di-
cant, horum unicuique proprium ἀρχοντα seu
principem præstituant. In octavo autem matrem
φωτεινῶν, hoc est lucidam, esse aiunt. Atque dia-
bolum septimæ potestatis filium affirmant, nimirum
Sabaoth ; qui sit Hebræorum Deus, cum Evaque
congressus fuerit, ut maritus cum uxore solet,
atque eo ex congressu Cainum et Abelem susce-
perit. Qui cum germanam sororem ambo rivales
deperirent, invidia crepans Cainus Abelem inter-
fecerit. Improbant vero mortuorum quoque resur-
rectionem, atque solam animam resurgere, ac in
cibum principatibus et potentiis cedere contendunt
Iidem baptismum execrantur, divinorumque my-
steriorum perceptionem explodunt, quippe quæ in
Sabaothi nomine celebretur. Ab Adamo præterea D
cognita tandem Eva Sethum processisse nungantur,
quem superna potestate ex continenti correptum
apud se enutriverit, post multaque temporum in-
tervallum in terram detulerit, ut principatum et
potentiarum mysteria diceret. His porro sunt
pseudoprophetæ quidam Marsiades et Marsianus,
quorum posteriorem in cælum quoque abreptum
fuisse, et per tres indidem dies descendisse aiunt.
Postremo resurrectionem mortuorum continua filio-
rum ex patribus generatione jam fieri dicunt.

⁷⁴ Psal. iv. 3. ⁷⁵ Psal. lvi. 5. ⁷⁶ Psal. cxvii. 1
8. ⁸⁰ Matth. v. 36.

Hæreseos præcedentis consulatio.

Tenebrarum principis revera discipuli sunt ar-
chontici seu principatum fectores, vel princi-
pales. Vanis enim rerum vocabulis in animum in-
ductis suum, hebdomados et ogdoadas, seu septen-
narios et octonarios numeros cælorum confixerunt.
Iisque principes præfecerunt, non quale Moses ait
*Constitui terminos populorum, juxta numerum an-
getopum ejus* ⁷⁹, sed unicuique cæli subpræfecturam
non secus adjudicarent, atque si nulli principatui
subditus esset. Hoc vero quid aliud, quæso, est
quam multiplicis dominationis introductio, Dei que
contemptus, qui hanc rerum universitatem pro-
tulit? Quod etiam propemodum profitentur, dum
φωτεινῶν seu lucidam quamdam introducunt, diabol-
lumque septimæ potestatis, filium esse autumant,
atque eum esse Sabaoth Deum Hebræorum impu-
denter proloquuntur, ut qui Deo contrarii sint.
Quæque supradictis magis impia et ridicula dicas,
Evæ cum dæmone concubitum, et ex eorum con-
gressu Cainum et Abelem conceptos esse confin-
gunt. O qualia malignus ille mendacique ab
initio pater effinxit? quæ nimirum spurcitiæ suæ
capacia sint, quales linguas illis intra dentium
septæ conclusit, usque adeo mendaciis omne genus
exercitas, ut vel ipsum verbis tanquam jaculis im-
petant, dum eum qui materiæ natura expers est
cum corporibus humanis congressum esse tradunt.
Hi certe animum non secus atque dæmonem, ut
par est, materia constare rati, ea illum de causa
cibi loco apponi suis quales sint, principatibus, et
potentiis dementissimi omnium pronuntiant.

Neque vero novi quidquam est, quod divinum la-
vacrum improbant, Sethumque raptum esse nu-
gantur, atque adeo mortuorum resurrectionem filio-
rum procreatione fieri consent, in omnibus a
Veteri Novoque Testamento dissentientes, imo
ipsi Deo obstreperi, nec non sors portioque mali
dæmonis omnium gratissima.

CAP. XIV.

*Quarta decima hæresis, Cerdonis et Marcionis. Hi
ad fidem orthodoxam accedentes baptizantur.*

Blasphemie Simonis his quoque initium dede-
runt. Fuit autem Cerdæ antiquior, qui duos etiam
deos esse asserebat, unum qui in lege et prophetis
locutus esset, quem etiam impurus hic et scelestas
homo creatorem malem notumque vocabat, alterum
vero deum bonum et ignotum omnibus affir-
mabat : quem Christi quoque patrem dicebat, [qui
venisse quidem ex Maria existimaretur, ad ea an-
tiquanda, a mundi opifice deo, malo inquam,
illo et noto, sancita essent, re autem vera non ve-
nisset. Propterea etiam veterem a Christo legem
in Evangeliiis antiquari, qui dicat *Dentem pro dente,
et oculum pro oculo* ⁸⁰, tanquam dei mali institu-
tionem.

⁷⁷ Gen. vi. 2. ⁷⁸ Psal. lxxxii. 6, 7. ⁷⁹ Deut. xxxii

Cæterum Marcion Sinopensis, ejus qui per ea tempora Ecclesiæ catholicæ episcopus erat, viri quidem religione pietateque clarissimi filius fuisse fertur, qui cum virginem quamdam circumvenisset, et constuprasset, ejectus a patre, atque eodem persequente fugatus est. Cum ergo Romam pervenisset, ibique qualis erat innoluisset, nec a quocquam ad synaxim admitteretur, Cerdonis impostoris hæresin vel cum additamento amplexus est. Illo enim duos deos asserente, hic tres introducebat, unum quidem supernum, eundemque innominabilem, invisibilem et bonum, quique nihil in mundo creasset: alterum vero visibilem, creatum, et mundi opificem; tertium denique qui inter hos duos, invisibilem, inquam, et visibilem, medius esset, nempe diabolum. Idem insuper Christum ab invisibili, innominabili, et bono patre processisse, atque eundem ad inferos descendisse dicebat, non quidem, ut Judæos servaret, qui Deum noverant, ut Abelem, Enochum, Noëum, Abrahamum, Isaacum, Mosem, Davidem, iisque consimiles: sed Cainum potius, Coræum, Dathanem, Abironem, Esaum, et si quis ejusmodi superesset, gentesque adeo, quæ Deum non roverant. Inde etiam diebus Sabbatorum jejunandum esse prædicabat, unguisque suis quietem Sabbati a Judæorum Deo institutam esse mentiebatur, quocirca jejunandum nobis esse, quo illius placita servemus. Adhæc idem non semel, sed iterato, et sæpius baptizabat. Interdum vero quartum quoque Deum, nempe Hylen, seu materiam, introducebat, eamque ab ipso mundi opifice Deo assumptam esse dicebat, ex qua ille rerum universitatem produxisset: ex purissima nimirum ejus parte cælum, ex reliquis elementa quatuor, ex ima vero fece et sedimento Infernum atque Tartarum. Item, Purissima, inquit ille, terræ parte transcolata paradisi condidit Deus, ex quo gleba unica correpta Adamum formavit: atque illi animam propria ex substantia largitus est: exindeque adeo corporis et animæ pugnam oriri censet, cum hinc quidem anima corpus ad mundi opificem attrahere conetur: illinc vero corpus eandem lucta devictam hylæ, seu materiæ, ex qua nimirum formata sit, ascribere contendat. Idem serpentem opifice mundi meliorem esse nugabatur, quia scilicet hic quidem arboris scientiæ perceptionem prohibuerat, ille vero eandem permiserat et invexerat. Quare qui Marcionis hæresin profitentur, æneum serpentem colunt, eumque in capsulis asservant. Marcionistæ insuper virginitatem professi, mulieribus quoque ad baptizandum accedere permittunt, atque in mysteriis aqua sola utuntur, et unicum Lucæ evangelium approbant absciso principio, iisque omnibus, quibus ejus conceptionem et incarnationem percurrit: atque inde inchoata narratione, Anno decimo quinto imperii Tiberii Cæsaris⁸¹, pleraque etiam e

A medio atque fine hujus Evangelii detraxerunt: aliaque scripta adulterina interseruerunt. Ex apostolico denique Pauli Epistolis nonnullas admittunt.

Hæreseos præcedentis consutatio.

Cerdon ejusque præceptor Marcion os in cælum ponentes duos deos profitentur, unum quidem in lege et prophetis locutum, quem et malum esse dicunt, quicumque omnium impurissimam et pessimam vivendi rationem sectantur: alterum vero bonum et ignotum, quem et Domini nostri Jesu-Christi Patrem vocant. Dei Filium, quamvis in terras venisse censeretur, re tamen vera non venisse tradunt: idque ut Mosaicam legem a malo deo datam antiquaret. Ulterius progressi tertium deum diabolum, et cum eo quartum Hylen, seu materiam commentum sunt.

Porro illis quidem certe per me nugari liceat, Nos autem unum Deum nocimus et credimus, qui materiam ex nihilo produxerit, ex eaque cælum et terram formaverit, atque omnia quæ in eis sunt condiderit, qui primum quidem per Mosem Israelitis optimam juxta et salutiferam legem dedit, quæque omni detestandæ actioni adversetur. Deinde vero per unigeniti Filii Domini Jesu Christi legationem gentes ut converterentur Deumque cognoscerent, invitavit. Christus autem non eo venit, ut legem solveret, quod illi volunt, sed ut adimpleret. Siquidem in lege scriptum est, *Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est*⁸². Item: *Non erunt tibi dii alii, præter me*⁸³. Item: *Non facies tibi idolum, non accipies nomen Domini Dei tui in vanum*⁸⁴. Atque hæc quidem verba efficiunt, ne plures esse deos existimemus: ipsumque unum et solum agnoscamus, qui natura Deus est. Porro Deum cum hominibus, hoc est nobiscum, quasi per velum carnis, conversatus, perfectiorem Dei cognitionem in mundum invexit, qui Patrem ita cognoscendum, ut qui principio causaque careat, Filium vero in principio quidem a Patre genitum, principio tamen carentem, ut coæternus illi sit; Spiritum denique ab illo procedere, docuerit: qui duo eodem quo Pater imperario, eadem potentia, eodem honore, eadem essentia gaudeant: ut ex his ejusdem ad Samaritidem verbis colligere est. *Crede mihi, mulier, quoniam venit hora quando neque in monte hoc, neque Hierosolymis adorabitur Pater. Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia salus ex Judæis est. Sed venit hora, et nunc est quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate*⁸⁵. Etenim tales Pater quærit adoratores, Item illa etiam quæ post resurrectionem discipulis dixit: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*⁸⁶. Item: *Lex quidem ait, Dentem pro dente, oculum pro oculo*⁸⁷. Item: *Non occides Non mæchaberis*⁸⁸. Christus autem: *Quicumque in-*

⁸¹ Luc. III, 1. ⁸² Deut. VI, 4. ⁸³ Exod. XX, 3. ⁸⁴ Ibid. 7. ⁸⁵ Joan. IV, 21 seqq. ⁸⁶ Matth. XXVIII, 19
⁸⁷ Matth. V, 38. ⁸⁸ Ibid. 21, 27.

sensus fuerit fratri temere, reus erit iudicio ⁹⁰. **A** *exinanivit, formam servi accipiens* ⁹¹. Proinde, venit, ut genus humanum servaret, cujus formam assumpserat, atque adeo subdolas dæmonis artes irritas faceret, quem profani homines Deum vocant, quamvis angelica claritudine una cum rebellionis agmine deciderit, tenebrasque cum gloria illa commutaverit, qua totus luce lucebat matutina : cuique pauca quædam, nec magni momenti, posse datum est, in sui ludibrium potius, justorumque certamen et exercitium, quam ad virium demonstrationem. Nec enim alia lege coronatur athleta, victoriæque præconiis offertur, quam si pugno adversarium percusserit, aut ejus viscera catapulta transverberarit : aut in guttur acinacem distrinxerit, atque ita virium suarum dexteritatisque specimen coram agonothea, seu certaminis præfecto, ediderit. Quomodo, quæso, nobis pietas, aut martyrum pro Christi nomine constantia, optimumque cæterorum sanctorum propositum innotuisset, nisi dæmon Jobum petivisset, et obtinuisset, nisi præterea tyrannos adversus martyras subornasset ?

Jam vero in hujusmodi exhortationibus constitutio legis haudquaquam consistit, sed honesti custodia et conservatio perfectior. Vetus enim lex scelerum fine aversatur, eosque punit, a quibus illa commissa fuerint, quæ minus honesta sunt : Christus vero vel prima germina radicibus extirpat eorumque nomine pœnas exposcit. Mulierem enim ad concupiscendum vidisse, aut iracunda comminatione contumeliosiusque in fratrem insurrexisse (quot ne fiat, summa cura cavendum esse Christus admonet), haudquaquam actionum finis et consummatio est, quam Mosaica lex aversatur, sed appetitus quidam et motus, quia ea parturiat, quæ minime conveniunt, atque ad finem etiam deducat.

In utroque igitur hi Cerdonis et Marcionis assectæ ex diametro ab orthodoxa fide dissentiunt : et quia legem Mosaicam malam esse pronuntiant, et quia Christum ideo venisse contendunt, ut illam solveret.

Quod vero phantasia, seu simulatione, non autem revera Christum in terris apparuisse dicunt, nec pure naturam humanam assumpsisse, dignos ultro sese produnt, qui in Chaos et Erebum pœnas daturi protrudantur. Qui enim fieri potest, ut phantasia dicatur, quod ex virgine natus sit, quod sapientia, ætate, et gratia profecerit, quod crucifixus latus lancea perfossum fuerit, quod statim a resurrectione cicatrices clavorum, laterisque diductionem ostenderit, quod discipulus de iis ipsis curiosius addubitans ea procul dubio sic se habere deprehenderit ? Quæ quidem omnia divinæ dispensationis præscripto ideo conservata sunt, ut eum ipsum esse crederemus, qui apparuerat, qui tertio ante die passus erat in carne, non autem spectrum spiritumve, qui oculis cerni posset.

Quod autem Deus unus est Pater, unusque Dominus Servator noster Christus : quod denique Verbum caro factum sit, id filius ille tonitrus his verbis attestatur : *Et Verbum caro factum est* ⁹¹. At testatur et gentium doctor Paulus, qui plerisque divinarum Epistolarum in locis ea latius explicat quæ de Christo scripta sunt. Inquit enim, *Gratias agimus Patri qui nos idoneos reddidit in partem hæreditatis sanctorum in lumine, qui liberavit nos a potestate tenebrarum, et transtulit in potestatem Filii dilectionis suæ, qui est imago Dei invisibilis primogenitus omnis creaturæ* ⁹². Et postea : *Quia in ipso complacuit omnem inhabitare plenitudinem, et per ipsum reconciliare omnia in ipsum pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris sunt, sive quæ in cælis sunt* ⁹³. Item : *Nunc autem reconciliati sumus Deo, per mortem Filii ejus* ⁹⁴. Item alibi : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, se esse æqualem Deo : sed se ipsum*

⁹⁰ Matth. 7, 22. ⁹¹ Ibid. 28 ⁹² Joan. 1, 14 ⁹³ Col. 1, 12 seqq. ⁹⁴ Col. 1, 19 seqq. ⁹⁵ Rom. 4, 10.

⁹⁶ Philipp. 11, 6. ⁹⁷ Genes. 1, 2. ⁹⁸ Genes. 1, 1.

extrinsecus insufflata, substantiam ex spiraculo illo concepit, quo Deus illam in primum hominem inspiravit: ut quærationis intellectusque particeps, nulli materiæ aut figuræ obnoxia, Dei typus et imago sit: ea tamen lege, ut ejus substantiæ, quæ causa caret, portio non sit ex qua cæterorum quoque omnium, quæ in rerum natura sunt, atque animæ etiam ipsius substantia dependet.

Novi porro nihil est, quod qui dogmata hujusmodi profitentur, diabolum quoque beneficium nominant, ipsique rerum opifici Deo præferunt: atque hunc quidem præ invidia parentibus nostris arboris illius fructu interdixisse, cui boni et mali scientia inerat, diabolum vero ut fructum decerpent alio permisisse dicunt: minus advertentes, usque adeo desipiunt, vel data opera exorbitant, mortem auspiciis diaboli introductam irrupisse in mundum, atque primos nostri generis auctores, dum illi obsequuntur, exitium sibi parasse paradisoque nudos ejectos esse. Insuper ex consequentia prorsus evenit, ut quæcunque ab iis qui contra Deum talia deblaterant, ex Christianorum rituum præscripto fiunt, ea non sine crimine fiant, ut cum sæpe eos baptizent, vel demergant potius, qui hæresin eorum amplectuntur.

Item cum suis in mysteriis aqua sola utuntur, imo etiam ministerium baptismi feminis permittunt. Atque quatuor ex Evangeliiis illud tantum approbant quod a Luca conscriptum est, nec id tamen integrum et citra contextus corruptionem.

Cæterum Theodoritus quemdam hujus hæreseos decrepitem se vidisse testatur, qui cum mane surrexisset, salivæ excremento faciem suam ablueret, causamque rogatus se cavere responderet, ne rerum a mundi opifice Deo creatarum ulla indigeret, atque idcirco ne aqua quidem uti, quæ nimirum ab illo creata esset. Cui cum objecisset ipse. Qui sit ergo, ut panem offeras, vinum et aquam bibas, dormias, mysteria denique tibi præscripta celebres? subjecit ille, hæc a se necessario fieri: quia nimirum si secus faxit, vivere, mysteriaque celebrare nequeat. Atque ita miser ille volens nolens eorum rerum a Deo creatarum tanquam bonarum participem esse fatebatur, quibus antea refragatus et oblocutus erat.

CAP. XV.

Quinta decima hæresis, Luciani. Baptizantur et hi, si respiciant.

Lucianus dogmata Marcionis secutus est, atque ut cæteris in rebus præceptori consentiret, certe legitimas nuptias improbabat, et ad virginitatem hortabatur, non eo sane quod optimam illam, Deoque gratam, judicaret, sed ut Dei opera calamitaretur, legemque scelestus ille ferret, cave-retque ne quis feminæ conjungeretur, idque eo tantum consilio, ut rerum omnium opifici et creatori Deo refragaretur, efficeretque ne matri-

monii beneficio mundus ab illo recte administraretur.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Quæcunque ad Cerdonis et Marcionis hæresin infirmendam adduximus, ea Lucianistarum quoque blasphemias evertendis sufficiunt, usque adeo inter illos omnibus in dogmatum articulis convenit, et eadem revera, ut ita dicam, figlinam summe impii homines exercent. Jam vero cum nuptias hic in universum abroget, in eo fornicationis patrocini-um suscipit: atque ita Deo adversatur, hominum quotquot sunt homo impurissimus, ex legemque scortationem immaculato et legitimo torro præfert. Quod si una et eadem opera scortationem se anti-quatam velle contendat, nullo igitur modo viri et feminæ congressum approbat, ut hac arte magnum illud Dei opificium homo intercidat, et evanescat (dignus, qui tam tristem aleam primus experiatur) atque ita solis animantibus brutis brutæ telluris habitatio cedat. Unde satis apparet, quam ignavo miser ille quamque inhumano pectore sit, imo vero rationis minus, quam ipsa bruta, ut ita dicam, particeps.

CAP. XVI.

Sexta decima hæresis, Apellis. Hi quoque ad Ecclesiam catholicam redeuntes baptizantur.

Luciani quidem condiscipulus, Marcionis autem discipulus Apelles a præceptore in plerisque dis-sentiens haudquaquam tria, ut ille, quatuorve prin-cipia, sed unum principium, unam potentiam unum-que Deum in nominabilem asseruit, a quo Deus alter factus fuerit, cujus opera cælum, terram et omnia quæ in eis sunt, creaverit, hunc tamen po-steriorem nequaquam bonum evasisse, neque ea quæ fecit bene fecisse, sed pro pravi sui affectus libidine, subjecit. Quod in causa fuit, ut novissimis in diebus Christus Dei superni, ejusdemque boni Filii in terram venerit, carnemque vere, non ex Maria virgine, sed ex mundi substantia, assumpserit, qui deinde crucifixus et sepultus resurrexerit discipulisque suam ipsius carnem ostenderit, atque tandem in ea denuo resolutus, ex quibus constabat, suum cuique elemento, calidum scilicet calida, frigidum frigido, siccum sicco, humidum denique humido reddiderit, atque ita ea carne quam assumpserat, liberatus, carnis expertus in cælum ascenderit.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Apellem illum optimum humanarum formarum depingendarum artificem Apelles hic in opinionibus suis de Deo commentandis nequaquam se præ-stetit, imo potius obliquorum dogmatum confictor, et veluti quidam figulis imperitus deprehensus. Quæ quidem dogmata virga ferrea, hoc fidei regula tandem confracta et ant atque validius etiam, quam fusillis

quam taurino capite effixerat ebrietas, in minuta A fragmenta confrica et potrita fuerit.

Introducitur autem principium unum innominatum, a quo Deum alium processisse subdit, qui omnia creaverit : idque non recte, sed male et prout corruptæ mentis erat lumen illud quod diei præluceat, aut aerem quem spiramus haudquaquam veritus, non panis quo alimur, non aquæ qua in potu utimur, non cæterorum cujusquam, quibus homines, ut cætera spirantia perfruimur, rationem ullam habens. In quibus præsertim minus recte, nec ut creaturas decet verba de eo fecisse deprehenditur, a quo illæ in rerum naturam productæ sunt. Ut certe Christum superni ejusdemque boni Dei Filium fateatur, qui revera carnem humanam induerit, passus sit, et resurrexerit, eundem tamen cum in cælos ascendit, carnem deposuisse, privatumque corpore ascendisse contendit. Qua in re partim Cerdoni, partim Marcioni colludit, partim cæteris hæreticis astipulatur, erroneaque et improbanda cum illis dogmata velut hæreditario jure sortitur.

Idem aliam quoque hæresim innovat, dum Christum sibi quatuor ex elementis, non autem ex Virginis sanguinibus carnem compegisse asserit : eademque denuo in illa dissolvisse, ex quibus composita fuerat, quod quidem Christi gestie adversatur. Nam si carnem cœlitus attulisset, quo tempore Angelum Evangelistam in civitatem Nazaretham miserat : ad quid, quæso, opus ei fuerat, ut ad tempus in utero Virginis formaretur, ex eodemque cum crassitudine corporis exiret? C

CAP. XVII.

Septima decima hæresis, Severianorum. Hi quoque ad baptismum admittuntur.

Principatibus hic quoque Potestatibusque illam rerum creationem quam credimus accommodat. Aitque unum esse Deum bonum in supremo cœlo et sæculo. Diabolum autem ex ejus femore processisse, qui potestatum ordini præest : quem etiam Jaldabaothum vocat. Diabolum hunc, simul atque in lucem editus est, serpentem deprehensum, et idcirco in terram dejectum. Cumque veneris stimulis pungeretur, cum terra non secus atque cum muliere rem habuisse, vitemque ejus e spermate prognatam. Proinde a vino abstinendum esse dicebat, quod quidem nunc in furorem, nunc in iram exaceret. Feminam præterea miser ille a Satana factam, eosque qui cum femina concumberent, Satanae opus adimplere fabulabatur. Atque ea de causa nuptias dissuadebat. Insuper eam quoque hominis partem, quæ superior esset, umbilicoque tenus protenderetur, potestatis Christi creaturam : omnia autem consequerentur umbilicam, opus esse contendebat.

deliramenta Severianus expiscatus est, deinde ipse quoque aliarum auctor hæreseon, tanquam blasphemis blasphemos superare contendat, a vini usu prorsus abstinendum esse docet. Diabolumque cum terra congressum, et exinde vitem mox enatam aserere non veretur : ita ut vitem mali dæmonis malum opus affirmet : ignorans omnia quæ Deus creavit esse bona, prout ejusdem divina vox attestatur. Malum quidem est ebrietas, et rerum creaturarum abusus ; nam sol quoque caliginis auctor est iis, qui in ejus orbem recta oculorum aciem dirigunt : non tamen ea de causa lucidissimum hoc dici lumen aspernandum est. Aqua vitam rebus admotis largitur : eadem suffocare quoque solet. Ignis itidem calefacit atque urit. Gladius multis in rebus conducibilis est : at idem homicidia perpetrat. Sic se habent cætera quoque omnia, quibus humana vitat constat. Quin earum etiam virtutum quæ reginæ dicuntur, usus ipse medio neutiquam caret. Si quis ergo res hujusmodi ex hominum usu auferat, solo contrarietatis concursu permotus, is efficiet, ut earum rerum sine quibus vita nostra ingrata et acerba futura sit, nullæ supersint. Multis vero etiam vel mea panis mortem attulit. At fieri tamen nullo modo potest, ut pane careamus, qui tanquam res omnium solidissima, cor hominis confirmat, quemadmodum et vinum, si opportune moderateque bibatur, nec illum σωφοσύνης seu temperantiæ craterem transiliat, aut secundum saltem non excedat, ἀταρξείας, seu sufficientiæ vulgo fertur, quo quidem bona corpori valetudo accedit animique pars rationalis sarta tecta fovetur. Quodque eo majus est, se ipsum Christus viti discipulosque palmitibus comparavit : Patri denique nomen agricolæ indidit. Quin et in nocte illa, qua tradebatur, accipiens panem referendumque vino calicem, et utrumque benedicens, Novum nobis Testamentum tradidit ; pane quidem in suum corpus, vino autem in sanguinem commutato. Hisque adeo ambobus nobis conjunctus, qui ab illo sumus appellationem sortiti, dies omnes nobiscum versatur, quemadmodum etiam promisit. Atque ita nostris quidem vel in hujusmodi mysteriis arcanis vini usus utilis et salutifer deprehenditur.

Severianus autem qui vinum et nuptias execratur, indignum se prodit, et qui unquam in lucem productus sit, et qui calicem Domini sumat. Utraque enim Christus benedixit, nuptias quidem præsentia, vinum autem ex aqua novo et inaudito miraculo factum, Jam vero quid commune luci et tenebris? Itemque Deo et dæmoni ut eum creationis compotem faciat? Hic enim universi creator, ille vero creatura censetur, eaque adeo, quæ quia in iis quæ acceperat, minime perseverasset, imo temerariis in creatorem ausis insurrexisset, idcirco etiam ex alto præceps deturbata est, omnis denique caput et auctorem se præstitit. perditionis et malorum auctoris ill

proles est, quicumque Deo et dæmoni nostri, quasi communi quodam dividendo, creationem impertit, marisque adeo cum femina congressum, opus Sathanicum appellat: qualis figmentorum hujusmodi auctor Severianus arguitur.

CAP. XVIII.

Octava decima hæresis, Tatiani. Hi baptizantur.

Tatiani hæreses a Valentini Marcionisque dogmatibus alienæ sunt. Imo hic illos impietate in plerisque superare contendens, Evangelium conscripsit, quod διὰ τεσσάρων, hoc est ex quatuor Evangelistis conflatum vulgo appellatur: genealogiis accisis, non cæteris, quæcunque Dominum ex semine Davidis secundum carnem processisse commonstrant. Et quod ad sæculorum quidem deliramenta pertinet, eadem ille cum Valentino sentiebat. Quod autem nuptias exsecraretur, et a rebus animatis vinoque abstineret, cum Saturnino et Severiano sentire deprehendebatur. Unde etiam eorum qui Encratitæ, et Aquarii dicti sunt, dux et auctor fuit. Cum enim sacramenta ad sanctæ Ecclesiæ imitationem perageret, atque ita continentiam profiteretur, in sacramentis quidem aqua sola utebatur. Cæterum nuptiis injurius nulla illas in re a fornicatione differre dicebat. Adamum denique ipsum salvum esse inficiabatur.

Hæreseos præcedentis consulfatio.

Adversus Marcionem et illum subsecutos hæreticos scribens, eadem quoque in hæresi cum illo Tatianum fuisse dixi. Eadem autem subinde repetita narratio fastidium haud dubie parit: nec minus auribus ipsis molesta est. Neque vero a reliquis impietatibus Tatiani alienum est, quod in mysticis sacris aqua uteretur: cum Dominus institutionem suam panis et vini oblatione definiert, et ex ejusdem latere non aqua solum, sed sanguis etiam ita defluerit, ut Deum nullatenus dedecuerit, posteaquam in Dei Patris manus spiritum commendavit.

CAP. XIX.

Nona decima hæresis, Encratarum, seu Continentium. Hi baptizantur.

Encratarum quoque, seu Continentium hæresis, hæreseos Tatiani fragmentum est. Duo autem principia bono Deo opposita proponunt, eidemque diabolum adversari dicunt: non quia a bono ad malum deflexerat (quæ catholicæ quidem Ecclesiæ sententia est), sed quia tantis viribus polleret, ut suo jure quidquid collibisset, id ageret, neque Deo subditus obsequeretur. Scripturis autem utuntur, quas Andreæ, Joannis et Thomæ Acta vulgo vocant: necnon quibusdam aliis apocryphis, iisque Veteris Testamenti locis, qui potissimum arrident. Cæterum nuptias aperte diabolo ascribunt atque ab omnium animatorum esu abinent, non conti-

nentia gratia, ut alunt, sed quia mēfubūt, ne ob animatorum esum condemnentur. Vinum porro non approbant: ipsum quoque diabolicum esse causati: atque illos qui eo utuntur, iniquos et peccatores vocitant. In sacramentis denique sola aqua utuntur.

Hæreseos præcedentis consulfatio.

Encratitæ quoque seu Continentes, sicut equus et mulus quibus non est intellectus, intemperanter in Deum insurgentes, illis tanquam in campo et freno constringentur, quæ adversus Valentini et Marcionis, necnon Apellis et Tatiani hæreses a nobis adducta sunt.

CAP. XX.

Vicesima hæresis, Cataphrygum, qui et Montanistæ, et Tascodrugitæ vocantur. Hi baptizantur.

Cataphrygum hæresis Phrygiam potissimum pervagata est. Vetus autem Novumque Testamentum admittunt. Atque mortuorum resurrectionem constantur. Cæterum Montano pseudopropheta quodam præceptore gloriantur: qui de seipso ita prædicare solebat: Ego sum omnipotens Pater. Item: Non sum angelus, neque legatus, sed Deus ego, idemque Pater veni mundum servaturus. Prophetissas porro duas, Prisoillam et Maximillam asciscunt: quarum Maximilla his uti verbis consueverat: Post me propheta non erit, sed consummatio. Adhæc desertum Phrygiæ locum, cui Pepusa nomen est, in honore habent: quo in loco civitas aliquando fuit, quæ nunc deleta est: quem caelestis Hierusalem speciem referre dicentes, in eo mysteria sua peragunt. Iisdem porro Tascodrugitarum hac de causa nomen inditum est: τάραχος Phrygio idiomate paxillus, δροῦχος autem nasus dicitur, Solebant autem quo tempore Deum precabantur, naso medio supponere digitum, hoc nimirum signo se ad justitiam ultro amplexandam paratos esse significantes.

Hæreseos præcedentis consulfatio.

Cum Dominus et Servator noster Jesus Christus in Evangeliiis dixerit: Vos autem nolite vocari Rabbi: unus est enim magister vester Christus⁹⁹: cum etiam ex apostolis Paulo et Joanne, hic quidem aperte dicat, Omnis spiritus, qui non confitetur Dominum Jesum Christum in carne venisse ex Deo non est¹⁰⁰: ille autem pseudoapostolorum vaniloquia aversetur, et pietatis alumnos veluti confirmet, ne ipsorum doctrinis distrahantur atque ita prænantiet: Nam ejusmodi pseudoapostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi. Et non mirum. Ipse enim Satanas transfigurati se in angelum lucis¹⁰¹. Itemque alio loco præcipiat, immutationem doctrinæ et fidei non esse admittendam: Sed licet nos, aut angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod evangelizamus vobis, anathema sit¹⁰². Quis, quæso, pietate tam imbecilli est, tamque

⁹⁹ Matth. xi, 8. ¹⁰⁰ II Joan. iv, 2. ¹⁰¹ II Cor. ii, 13 14. ¹⁰² Gal. i, 8.

facilia ad credendum omni verbo, ut ea sibi vera esse persuadeat, quæ a Montano docentur? Denique cum Christus Hebræis dixerit, *Testimonium meum non est meum, sed Pater est, qui testimonium fert de me*³, ne quis omnium Montanum vera dicere autumat, qui de seipso testimonium ferat: idque ejusmodi, ut non de rebus quibusdam mediocribus narrationem instituat, sed illum Patrem omnipotentem Servatoremque pronuntiet.

Hic dubio procul interest maligno spiritu prætumidus, qui paulo post vacuus inventus est, quemadmodum etiam duæ ejusdem prophetissæ. Cum enim nullum post se prophetam venturum, sed in foribus esse consummationem prædicant, falsa et per se reprehensioni obnoxia sese, dum Montano adhærent, ore proprio vaticinatas esse prodiderunt. Illæ enim jampridem obierunt, atque inferorum tormentis expositæ sunt; mundus autem durat et etiamnum propriæ Dei, qui est super omnia, potestati subjacet.

CAP. XXI.

Vicesima prima hæresis, Quintilianorum, Priscilianorum, Pepuzitarum et Artotyitarum. Hi baptizantur.

Quintiliani hi pseudoprophetissam, una cum Priscilla hæreseos suæ ducem jactant. Aiunt autem ipsarum unam in loco, qui Pepusa dicitur, dormisse, Christumque in somnis vidisse, muliebri habitu, stola splendida indutum, una secum versatum esse, et somnum cepisse, sapientiam denique sibi inspirasse; atque revelasse quam sanctus ille locus esset. Cæterum Veteri et Novo Testamento utuntur, mortuorumque resurrectionem admittunt. Mulieres autem in episcopos et presbyteros ab illis eliguntur. Aiunt enim, in Christo Jeau nec masculum, nec feminam esse. Artotyritæ porro vocantur, quia panem et caseum suis ipsorum sacramentis adhibent: ἄρτος enim Græcis panis est, et τυρός caseus. Fertur insuper quiddam aliud magis impium apud illos fieri. Puerum enim aprime juvenem quodam die festo per omnes corporis partes subulis pungunt, tum ejus sanguine farinam pinsunt et subigunt, tandemque oblatione inde facta communicant.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Figulinæ ejusdem cum præcedentibus hi quoque sunt, imo vero perversæ illius satanicæque doctrinæ ac traditionis. Quia vero rerum immutatio et innovatio nunquam non hæreticis arridet, eorumque adeo, quæ deteriora sunt, copiam insoletius sibi vindicant, his quoque vestigiis inhærentes Artotyritæ feminas etiam ad episcoporum presbyterorumque cathedras evehunt, atque illis permittunt, ut quæ apud eos celebrantur mysteria, manibus attrahant. In cujus rei assertionem Pauli

³ Joan. v, 31, 32. ⁴ Gal. iii, 26 seqq. ⁵ I Cor. xiv, 35. ⁶ I Cor. xi, 13.

(46) Euseb. hist. lib. v, c. 22. Exod. xii.

A locum proferunt, ubi sic habetur: *Omnes enim filii Dei estis per fidem in Christo Jesu. Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Judæus, neque Græcus: non est servus, neque liber, non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu. Si autem vos Christi, ergo semen Abraham estis, secundum promissionem hæredes*⁴. At falso Paulum citare coarguuntur, qui his verbis nequaquam mulieribus ea pertrectare permittit, quæ viris conveniunt: et ea imprimis, quæ mysteriis scatent vivamque docentis vocem requirunt: imo vero nos non amplius sub lege, tanquam pædagogo esse, sed ex fide justificari, Deique filios tam mares quam feminas esse docet atque prædicat, universumque adeo genus humanum, dummodo Christum lavacro baptismatis induerit, imprimis autem cum sic alio quodam loco exhortatur: *Mulieribus docere non permitto; sed domi viros suos interrogent, si qua re sit opus*⁵. Item, *Vos ipsi judicate. Decet mulierem non velatam orare Deum*⁶? Jam si nullo modo convenit, naturæque legibus adversatur, ut femina relecto capite oret (vir enim si comam nutriat, ignominia est illi, mulier autem si comam nutriat, gloria est illi) quoniam coma illi velamenti loco data est, si mysteria tractet, denique ad altare Dei propius accedat, quantum scelus molitur?

Artotyritæ autem et Deum, et salutifera ejus præcepta ignorantes, Christum et Paulum calumniantur: illum quidem, quia muliebri habitu ad suarum prophetissarum unam accessisse, cum ea dormivisse, sapientiam denique et futurorum prænotionem ei inestilasse dicunt. Hunc vero, qui magnus orbis præco jure censetur, quia perversi divinorum ejus dogmatum interpretes, feminis non secus atque viris sacra contrectanda permisisset mentiuntur impudenter.

Quod ad προσφοραν, hoc est mysticam sacrificii oblationem pertinet, quam illi celebrant, eam ipsam esse puto, quam vel ejus auctor, et impii sacri præsul diabolus, tanquam maxime nefariam, detestetur.

CAP. XXII.

Vicesima secunda hæresis, Tessaresdecatisturum seu Quartodecimanorum. Hi unguento inunguntur.

D Reliquis in rebus Quartodecimam prope fideles, in Paschæ festo judaizant (46). Nec enim illud die Dominico celebrant, sed quocumque decimaquarta lunæ dies inciderit, hoc legis oraculo freti, Maledictus omnis, qui non faciet Pascha die decima quarta mensis, dicentesque Joannem apostolum et evangelistam auctorem fuisse, ut Pascha die lunæ decima quarta celebraretur. Insuper apostolorum Actibus utuntur, qui erronei vulgo censentur. aliisque præterea libris illegitimis, quos apocryphos vulgus vocat.

Theodori Sculariotæ scholion.

Honestum quoque puto, si Quartodecimani baptizentur. Quondoquidem ne presbyterum quidem habent, qui baptismi sacramentum administret, ubi enim vel nomine solo episcopus? Quinetiam illorum sacerdotes, qui generis Judaici sunt, nec sacrificium nec omnem Scripturam, nec omnia hagiographa admittunt. Joannis apostoli Evangelium et intelligentes* ut omnes porro sanctorum nomine dignantur. Opera rejiciunt. Sanctorum communionem nullam noverunt. Bogonilorum improbitatem exsequuntur, et in ejusdem.) Si Tessaresdecalistæ iidem sint cum illis, qui Tetraditæ seu Quaternarii dicuntur, ut aliis placet, multa, o Niceta, te illorum hæreseos capita latent: quemadmodum ipse tum perspexi, cum in horum librorum lectionem frequens incidissem, quo tempore apud Hellespontiacam Lampsacum exsula- *bam, quia scilicet apostolorum Patrumque traditionibus primas deferrem, et ex illarum præscripto res ecclesiasticas componendas et restituendas esse dicerem, potius quam pro hæreticæ utriusque seu confusionis libidine.*

Hæreseos præcedentis confutatio.

Mosaica quidem lege cavetur ut sub decimam quartam lunæ diem Pascha celebrent ii, qui ab Abrahamo genus ducent. Illud autem agni occisio erat, postiumque ex ejusdem sanguine perunctio, atque azyma quæ mane cum lactucis edebantur. Et stantes quidem recti cum baculis omnes, et calceos adeo coriaceos induti, his rebus simul magna cum diligentia utebantur. Ut merito maledictus haberetur et impius; qui hanc institutionem antiquaret. Nos autem non agnum occidimus, sed in Christi commemorationem nostrique sanctificationem et purgationem, corpus et sanguinem Christi offerimus, sacrificium incruentum tractantes. Paschaque nostrum eo ipso die præparare debemus, quo Christus e subterraneis inferorum latebris tanquam sponsus de thalamo suo exsiliit: quo etiam tempore ex Ægypto revera profugimus, armatosque satellites atque infestos dæmonas capite minutos, et viribus debilitatos evanuisse vidimus. Nam si appetente vespera quintæ feriæ pridie quam Christus inique in ligno suspenderetur, sacramenta instituta et percepta sunt, certe προληπτικόν, seu præsumptivum, non autem πραγµατικόν, seu rei gestæ commemorativum hujusmodi sacrificium fuit. Præsumptivum quidem, mysterioque scatens, id voco, quod sub quintæ feriæ vesperam peractum est: nondum enim revera mortuus erat, resurrexerat Christus. Pragmaticum vero seu rei ante gestæ commemorativum, quod post passionem, sepulturam et resurrectionem celebratum est. Vere enim et re ipsa tum mortuus, vere et re ipsa surrexit a mortuis Christus. Quamvis ergo utraque perceptio, nimirum proleptica, seu præsumptiva, et

A pragmatica seu rei gestæ commemorativa, æque polleant (illic enim et hic corpus et sanguis Christi vere inest), proprie tamen Paschæ festum diei Dominicæ resurrectionis adjudicatur: eique potius, quam vesperæ quintæ feriæ nomen hujusmodi convenit, et tanquam mutuo succedit. Cæterum, ut apertius explicem, unum et eundem Christum præsumptive et commemorative mortuum esse et resurrexisse, præsumptive quidem sub quintæ feriæ vesperam, cum divina mysteria instituta sunt, commemorative autem die resurrectionis ejusdem quæ tertio post die facta est, exempli gratia in medium proferam illa, quæ in baptismatis regeneratione fiunt. Ibi enim qui redemptionis aqua lustrantur, vere sepeliuntur vereque resurgunt. **B** Eo enim quod ter aqua lustramur, una cum Christo sepelimur, denuoque cum Christo iisdem lustrationibus resurgimus, ab illa veteri mortalitate liberati, quam ex Adami lapsu contraxeramus. Hujusmodi porro mortificatio et resurrectio handquaquam pragmatica, sed mystica est. Pragmatica enim mortificatio tunc in nobis est, cum animæ a corpore separatio fit. Pragmatica item resurrectio tunc fiet cum tuba canens angelus mortuos e monumentis excitabit. Nihilominus mystica illa quæ triplici lustratione fit, mortificatio, quæque illam subsequitur, resurrectio, a nobis vera existimatur, et creditur; vique prædita est, ab iis quæ oculis obijciuntur diversa, quemadmodum Paulus in Epistola ad conterraneos meos Collesses his verbis theologice philosophatur: *In quo et circumcisus estis, circumcissione non manufacta, in exspoliatione corporis carnis, in circumcissione Christi, conspallit ei in baptismo: in quo et resurrexistis per fidem operationis Dei qui suscitavit illum a mortuis* ⁷.

Proinde neque festum cum Judæis celebrandum, nec ad lunam decimam quartam studiosius attendendum est, sed tum demum Pascha celebrandum est, cum Servatoris nostri dies instat.

At vero Tessaresdecalitæ, seu Quartodecimanni, cæcos duces secuti, Actusque apostolicos, qui ab ipsis probantur, non injuria in perditionis barathrum ceciderunt, quippe qui tenebras cum luce, hoc est cum apostolicis dogmatibus, catholicisque traditionibus atque adeo ipsius Christi præceptis, quæ terram omnem, quam lumine suo sol illustrat pervagata sunt erroneas illas traditiones commutarint, quas ipsi apocrypha vocant.

CAP. XXIII.

Vicesima tertia hæresis, Alogorum, seu Dei Verbum negantium. Hi unguuntur.

Joannis Evangelium non admittunt Alogi, imo nec Apocalypsin quidem, sed ea Cerinthi hæretici commenta esse aiunt, dubitantes et dicentes Christum in Ægyptum quidem profugisse, atque a fuga postliminio reversum Nazarethæ habitasse,

⁷ Col. ii, 9, 11, 12.

deinde baptizatum, et in solitudinem a spiritu abductum fuisse: indeque reversum prædicare cœpisse, ut ex aliorum evangelistarum scriptis constat. Hujusmodi autem nihil Joannis Evangelio contineri.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Demens revera, et expertus rationis est Alogorum, de quibus hic agitur, hæresis, nec minus vana cum ipsa dubitatione dubitationis occasio; nec enim in omnibus quatuor evangelistæ consona inter se proferunt, sed ea quidem quæ pro tempore gesta sunt quæque Christi ad nos adventui cohærent, ab omnibus citra ullum falsi vestigium conscribuntur, quod nimirum Dei Filius, ita volente qui est super omnia Patre, sanctoque Spiritu cooperante, in terram descenderit: ubi carne Virginis e sanguinibus mutuo accepta, passus in cruce, sepultusque sit, et resurrexerit, denuo denique in cœlos ascenderit.

Ad miraculorum porro explicationem quod attinet, quamvis eodem illam omnes modo non tractaverint, quod tamen ab alio prætermisum est, id litteris alius exaravit, quodque idem hic silentio suppressit, id ab eo qui subsequens est haudquaquam omissum, sed expressum et historice insertum est. Quod quidem divinæ providentiæ et administrationis opus haud dubie præstantissimum est. Si enim quatuor evangelistæ in omnibus inter se consensissent, si qui ad veritatis lumen cæcutiunt illos convenisse, communique conspiratione atque sophistico consensu ea confinxisset et conscripsisset objecissent, quæ nullo modo accidissent, nunc vere in illis concordia discors elucescit, similisque adeo est, ut ita dicam, Evangeliorum quaternio musico organo tetrachordo, quod Spiritus sanctus personat, modoque hæc salutari cantico, modo illa sono vocis ornatissimo hominibus, quotquot nondum prorsus obsurderunt, percurrenda assumit, ita ut quoties Evangelium Joannis cœleste voco, sæpe autem facio ἀπὸ χημα quoddam, seu extremum resultantis vocis sonitum percipio, quo Dei gloria et harmonica firmamenti vox explicatur, quæ quidem miracula illa annuntiat, quæ cum carne a verbo, et ejusdem cum illo naturæ Spiritu facta sunt: quæque paternæ manus appellatione designantur. Discipulus enim Deo charus viam tribus Evangelistis inviam et inaccessam ingressus, ea Christi miracula exposuit, quæcunque prætermitti non poterant, quin quomodo tractarentur. Miraculorum enim suorum Christus discipulos quoque participes gratis effecit, illosque adeo iis quæ fecisset ipse, majora facturos esse pollicitus est. Atque a tribus quidem evangelistis sætis superque tradita et exposita sunt illa, paucis aliquot exceptis. Cœlestem vero et propriam Christi generationem verbo ἦν erat, expressam statim ab initio tonitrus filius hic tanquam fulguris impetus, in omnes orbis fines ejaculatus est, ut cætera quoque id genus, quæ ille

sui sublimitate sermonis in medium idcirco proposuit, quia verbum illud ἦν erat, quod nullo modo recusari refutarive potest, jam hominum auribus intonuerat, et animis innotuerat. Quamvis enim vel his exacte traditis, perspicuaque theologia expositis, indocti pessimique veritatis aestimatores hæc verborum portenta: οὐκ ἦν, non erat; ἦν ὅτε οὐκ ἦν, fuit tempus, quo non erat; ὁμοιον, simile; ὁμοιούσιον, similis essentiæ; ἦττον, minus, et κτιστόν creatum, excogitarunt, et cætera alia quæ ad confutationem manifestamque auctorum suorum derisionem libris editis circumferuntur. Papæ I quam dissimilia de Christo dicerent nisi Dominus per eum qui hæc arcana revelavit, tanquam de cœlo intonisset, vocem suam Altissimus emisisset, dogmatum maxime divinorum fulgura multiplicasset, atque hæreticos confudisset. Sed, ut videre est, non alia de causa Evangelium Joannis ab his Alogis improbatum, quam quia Dei Verbum non admittant, nec Deum, nec apud Deum esse, nec omnia per ipsum facta esse, confiteantur, et prædicent.

CAP. XXIV.

*Vicesima quarta hæresis, Adamianorum. Ili ungun-
tur. At honestum quoque fuerit, si baptizentur.*

Adamiani Adamo quodam doctore usi ecclesias suas in partibus inferioribus leves et angustas efficiebant quibus exalfaciendis ligna accendebant, junisque adstare jubebant, qui virorum feminarumque omnium, quos statim ab ingressu exui moris erat, vestimenta custodirent, atque ita precibus et Scripturarum lectioni intendebant, virginitatis studio sese insolentius efferentes. Quod si quis in flagitio deprehenderetur, eum mox foras ejectum Adamum dicitabant, qui de ligno comedisset. Ecclesiam enim suam paradisi nomine dignabantur. Iidem præterea nuptias improbabant.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Nec recte, nec pie pro Adami cum Eva concubitu ab Adamianis ligni degustatio exposita est. Moses enim aliam fuisse arboris scientiæ ex serpentis suggestione perceptionem, alium Adami Evæque concubitu testatus est. Atque illam quidem in paradiso nefarie perpetratam ait, hunc vero postea quam inde ejecti sunt, pelliceasque tunicas induerunt. Quod autem nuptias interdicit, virginitatis simulatio ræraque sine rebus verba sunt. Cum enim non sine magna turpitudinis nota, omni amictu deposito, alii aliorum mutuo fruantur aspectu, qui fieri potest, ut apud æquos rerum aestimatores virginitatis amantes et studiosi judicentur? Cæterum quantum illi scelus nefasque committant, qui de industria volentesque nudantur, et ea detegunt, quæ occultari natura voluit vel ipsi generis humani progenitores ostendentes cum sibi ficulnea folia consuerunt, eorum actum aversati, quæ pudore digna sunt. Absur-
mum porro et ab omni modestia præter-

quodque calidum illum et ferventem zelum in Adamianis augeat, hoc merito censeatur, quod cum in Ecclesiam vestibus induti, et cum pudore preces Deo fundere deberent, in hypocaustis et caminis ignem accendant, ibique cum feminis conversantes, atque una cum illis psallentes, amoris pruritu inardescant, et calido admodum mutuo concubitu fruuntur.

CAP. XXV.

Vicesima quinta hæresis, Sampsæorum, qui et Helcesæi. Hi baptizantur.

Sampsæi vocantur, quasi puri Hebraica lingua; Helcesæi vero, a quodam eorum doctore (47). Hæreseos porro dux et auctor illis fuit pseudopropheta quidam Judæus, nomine Elxai, qui Trajani temporibus vixit. Is per salem, aquam, terram, panem, cælum, ætherem, et ventum jurare, divinumque illis exhibere cultum jubebat. Cæterum continentiae adversabatur, virginitatemque exosus, nubere cogebat. Sed et hypocrysin commendabat, in eaque nihil inesse peccati asserens, eos a peccato immunes esse addebat, qui ex necessitate, non ex conscientia tempore persecutionis idola venerati essent. Prophetas non admittebat. Amuletorum vel monilium usum imperabat. Christum creaturam esse, atque in Adamo formatum fuisse fabulabatur, cujus corpus pro suo arbitratu indueret, poeteaque exueret. Spiritum sanctum fratrem ejus esse, atque eorum utrumque longitudine ad nonaginta sex milliaria, latitudine vero ad viginti quinque protendi asserbat. Huic porro frater erat, Iexæus nomine. Tandem ex eorum sanguine mulieres duæ Maltho et Malthana exortæ sunt, quas non secus atque deas mente capti venerabantur, et si quo proficiscerentur, pulverem pedum earum, insuper et salivam, et sputa, benedictionis loco sibi sumebant.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Adamianis hi, ad nuptias et virginitatem quod attinet, ex diametro repugnant, Utrique enim a mediocritate et recta ratione deflexerunt. Nuptias quidem Sampsæi maximo in honore habent, cunctosque jubent nubere. At virginitatem Adamiani summo studio prosequendam esse rati, eos odio prosequuntur, qui nuptias contrabunt, cum tamen honorandæ nuptiæ, nuptiisque virginitas anteferenda sit. Utraque enim Deo grata sunt. Christus enim a virginitate non alienus, idemque nuptiarum auctor, *Qui potest capere, inquit, capiat* ⁸. Item magna illa prædicationis tuba Paulus, virginitati primogenia dans, aperte clamat. *Dico autem non nuptis et viduis, bonum est illis, si sic permaneat sicut et ego: sed si non contineant, nubant* ⁹. Eo autem quod per elementa jurant, manifestos se gentium imitatores ostendunt. Illæ enim

A per canem, per anserem, et per pinum jurabant, elementorumque quaternionem ad fidem diætae astruendam proferebant.

Quin et apud gentium deos e Styge (quem inferorum fontem esse fabulosa tradit antiquitas) aquam frigidissimam scaturire, verissimi quotidianis in colloquiis juramenti loco habebat. Nos autem Christo docente, neque per terram, neque per cælum jurandum esse didicimus; illam enim pedum Dei scabellum, hoc vero sedem esse idem testatus est. Jusjurandum autem nostrum esse voluit, *Est, est, non, non* ¹⁰. Nugonum denique deliria sunt, et eorum qui in seipsos divinam concitant iram, cum totum Christum corruptioni obnoxium esse aiunt, qui ab Adamo sit ortus, nec eum, quatenus Deus est, præcesserit, cum corpus ab eodem exui, denuoque indui asserunt, non secus atque a nobis vestimenta, et a serpentibus leberides decurso temporis spatio solent. Unigenitus enim Dei Filius, cum sit Patri coæternus, uniusque et ejusdem cum illo naturæ, in ultimis temporibus, creata nostra natura divinæ increatæ et puræ per hypostasim unita, corpus quod assumpserat divinitatis dignitatum, ipsa conjunctione, *particeps efficit*, nec illam ullo unquam tempore deposuit, ut quæ eadem esset cum eo quod unixerat, imo vero, ut ita dicam, *ὁμόθεος*, hoc est Deo semper et indissolubili vinculo conjuncta, quemadmodum magnus ille theologicis in rebus Gregorius auctor est. Ex quo fit, ut hypostasim illam quæ ex divinitate et humanitate conflata est, nunc quidem *Christum*, C item Deum et hominem, item Deum incarnatum: nunc vero Deum duntaxat, et Filiam hominis itemque hominem tantum nominemus. Nec tamen, cum Deum duntaxat dicimus, ab homine illum separamus, nec cum hominem tantum nominamus, illum a divinitate sejungimus (idem enim totus Deus, et totus homo est), nec divinitatem quidem cum dicimus, illi quæ humanitati propria sunt, nomina tribuimus (nec enim divinitatem passioni obnoxiam, aut creatam dicimus), neque contra quoties a nobis humanitatis mentio fit, eam divinitatis proprietatibus decoramus (nec enim humanitatem increatam dicimus), at si unius hypostaseos mentio fiat, non ita, sed *ingenus et Deum duntaxat, et hominem duntaxat, et utramque* conjunctim Christum confitemur. Atque, quemadmodum Deus Verbum, antequam in cruce pateretur, carnem quam sibi conjunctione et commistione ineffabili conjunxerat, differentiam expertam reddiderat: ita immortalitatis quoque participem resurrectione sua reddidit, neque ab illa quoquo modo sejunctus est, neque unquam sejungetur propter summam illam conjunctionem, duplicisque naturæ concursum, qui confudi nullo modo possit. Ita in cruce pependit, et

⁸ Matth. xix, 12. ⁹ I Cor. vii, 8, 9. ¹⁰ Matth. v, 37.

(47) Euseb. lib. vi, cap. 27.

carne passus est: ita e monumento prodiit: ita A
 januis clausis a discipulis visus, eorumdemque
 digitis contractatus est: ita in cœlos ascendit, et
 concessus paterni honore exceptus est: ita deni-
 que rursum venturus, et vivos cum incredulis
 judicaturus est. Cæterum, cum Dominus ipse dicat: *Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego cum coram Patre meo: qui autem negarit me coram hominibus, negabo et ego illum coram angelis Patris mei, qui in cœlis est* ¹¹; item; *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* ¹²: qui fieri potest, ut Sampsaï peccare negentur, cum persecutionis tempore idolorum cultum permittunt? Mutuum enim cordis et linguæ consensum esse oportet, atque illud quidem interius pietatem parturire, hanc vero eandem coram iis profiteri, qui diversam a nobis fidem amplectuntur, quod autem pio viro ita faciendum sit, verba illa quæ per prophetam Deus pronuntiat attestantur. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me* ¹³. Et Paulus, corde quidem credi, ore autem confessionem fieri auctor est.

Insuper cum Spiritum sanctum Christi fratrem nominant, haud dubie nugantur, satanicumque mendacium proferunt. Fratres enim simili prorsum modo a parentibus in rerum naturam procedunt. At in Christo et Spiritu generationem et processum a Patre didicimus et prædicamus. Atque Spiritus quidem substantia nullo modo mensurabilis est, ut quæ dimensiones omnes exsuperet, tanquam materia quædam quæ materia formaque careat. Christus autem, quia carnem assumpsit, mortalemque formam subiit, idcirco loco circumscriptus, necnon visui tactique expositus est, ad justum denique ætatis terminum pervenit: ita tamen ut non omnibus punctis extenderetur.

Quomodo enim in cruce mortuus aut in monumento, quod sibi ipsi Josephus lapide construxerat, sepultus fuisset, si ad jugeris et stadii mensuram accrevisset, atque ad immensam fere longitudinem, et longitudinem latitudini respondentem protensus fuisset.

Quia vero ipsas quoque mulieres gentili more deorum numero adscribebant, pulveremque pedum earum et salivam tanquam salutarem expetebant, digni sunt, qui respuantur, atque hujus erroris et imposturæ nomine omnium maxime ridiculi censeantur, tanquam cerebrum in calcaneis gestantes, et circa illa occupati, quæcunque serpens ille despulor, et qui virulenta voce Evam appetiit, tandemque condemnatus est, ut super pectus et ventrem reperet, terræque pulvere vesceretur, antiqua hypocrisi sua inter hos quoque introduxit: quam quidem hypocrisin honore etiam dignam apud se reputant, ut quæ nulla prorsus in offensa

sit, contra certe quam Christi verba demonstrent, quibus ita exclamat: *Væ vobis, Pharisæi hypocritæ* ¹⁴: quibus verbis ingrattam esse Deo hypocrisin indicat.

CAP. XXVI.

*Vicesima sexta hæresis, Theodotianorum.
Hi baptizantur.*

Byzantius quidam, nomine Theodotus, arte quidem coriarius, at Græcorum disciplinas ad unguem callens his nomen imposuit, qui cujusdam persecutionis tempore carceribus detentus Christum abnegavit. Qua de causa cum multorum conviciis et opprobriis lacesseretur, inde aufugiens Romam profectus est, ubi cum etiam innotuisset, nec minoribus opprobriis appetteretur, Christum nudum et simplicem hominem esse profiteri cœpit, utique ut excusare factum suum posset, qui hominem, non Deum, abnegasset: hacque adeo apologia utebatur. Nam vel ipse Christus dicebat, *Nunc autem me quærilis interficere hominem: qui veritatem locutus sum vobis* ¹⁵. Item, *Si quis verbum contra Filium hominis dixerit, remittatur ei* ¹⁶. Insuper apostoli quoque dicebant, *Virum qui inter vos signis et prodigiis inclaruit* ¹⁷.

Hæreseos præcedentis consutatio.

Si Christus homo nudus simplexque sit, adoratores hominis haud dubie sumus; quod si hominem adoremus, pejus quam antea deliramus, si saltem olim quidem præ ignorantia cultum divinum elementis exhibebamus, quæ hactenus eodem se modo habuerunt, nunc vero data opera et nobis conscii in homine, qui servare non possit, spes nostras reponimus. Atque Christianismus in posterum manifesto cunctorum ludibrio exponetur una cum narrationibus illis multis, miris; omnino divinis quæ de ipso circumferuntur.

Nec tamen interim nudus homo et simplex Christus est, sed Dei Filius, et Sermo per se subsistens, qui massam nostram assumpsit, et cum hominibus in corpore conversatus est. Cæterum Christus, qui tanquam ex duplici natura, non autem hypostasi compositus, hæc in Evangeliiis ait: *Nunc autem quæritis me interficere, hominem qui veritatem locutus sum vobis* ¹⁸. Item: *Filius quidem hominis, secundum quod definitum est, vadit; verumtamen væ homini illi per quem tradetur* ¹⁹. Christus, inquam, ita in Evangeliiis dicere deprehenditur: *Pater clarifica Filium tuum, ut et Filius tuus clarificet te* ²⁰. Item: *Clarifica me claritate, quam habui prius quam mundus esset apud te* ²¹. Item: *Qui videt me, videt et Patrem. Item: Ego in Patre, et Pater, in me* ²². Illa ad humanitatem, hæc ad divinitatem referenda sunt quandoquidem duplex erat, ratione quoque

¹¹ Matth. x, 32, 33. ¹² Matth., xxiv, 13. ¹³ Isa., xxxix, 13. Matth. xv, 43. ¹⁴ Matth. xxiii, 14. ¹⁵ Joan. viii, 40. ¹⁶ Luc. xii, 10. ¹⁷ Actor. ii, 99. ¹⁸ Joan. viii, 40. ¹⁹ Luc. xxii, 22. ²⁰ Joan. xvii, 23. ²¹ Ibid. 5. ²² Ibid. 9, 10.

plicis naturæ homo solum dicitur, et Filius Dei; item, Verbum Dei, et Dominus gloriæ.

Cæterum hæc verba, *Qui dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; blasphemanti autem in Spiritum sanctum non remittetur neque in hoc sæculo neque in futuro* ²³, sic accipienda sunt. Pharisei et Scribæ cum stupenda Christi miracula coram intuerentur, cum illa Dei operibus accensere, in eumque credere debuissent, a quo fiebant, invidia potius moti eum in Beelzebule principe dæmoniorum malos spiritus ejicere dicebant. Ipse vero illorum dementiam his dictis parabolicis prius arguens, *Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripere, nisi prius fortem alliget* ²⁴, quibus ne seipsum quidem dæmones increpaturum, et corporibus humanis ejecturum fuisse significat, nisi tortem prius vinxisset, nimirum dæmoniorum principem Beelzebulem: in quem dæmonia ejicere a sycophantis dicebatur; postea subjungit: *Ei qui in Spiritum sanctum blasphemaverit, non remissum iri; ei vero qui in Filium blasphemaverit, remissum iri* ²⁵. Nam cum esset ratione carnis assumptæ compositus, carnisque tanquam veli, ut ita dicam, intermedio nobiscum versaretur, eo fiebat ut nunc quidem lacrymaret, Lazarum a mortuis excitaturus, nunc vero super mare ambularet, mulierem profluvio sanguinis laborantem sanaret: denique vitalem arefactæ manui motum restitueret. Proinde par est, ut qui utraque cernunt, et quæ ad naturam divinam affecta erant, et quæ ab illo fiebant humanitas, nunc quidem ad ea quæ meliora sunt excoitentur, Deumque rerum hujusmodi effectorem cognoscant, nunc vero hominem fuisse existiment, qui naturam factis obsignaverit. Qui ergo ad Verbum humana forma exutum accesserit, legibusque carnis acquieverit, ei blasphemia remittetur, eique parcat Dominus, quia in eo lapsus sit, quod aspectabile est, et propter carnem in ea se vitia demerserit, quibus caro obnoxia est. Si quis vero ad divina miracula, et quæ præter vulgi opinionem operatus est Dominus, clausis oculis conniveat, eaque satanicis virtutibus adscribat, ei absurdum hoc scelus non condonabitur, judicemque severum et immisericordem experietur, ipsum scilicet Spiritum, in quem præ ignavia, vel improbitate peccaverit. Loquitur autem de iis, qui blasphemare Spiritum perseveraverint, atque in hac opinionis perversitate vivis D excessorint. Quod si quis Domini cognitionem sit adeptus, eorum quæ in hoc mundo ignoravit, remissionem consequetur. Idem quoque sensus est hujus Actuum apostolicorum loci: *Virum qui inter nos signis et miraculis inclaruit* ²⁶.

CAP. XXVII.

* *Vicesima septima hærestis, Noeti, et Novati. Hi unguuntur; præstiterit autem, ut Noetiani quidem baptizentur, Novatiani vero inungantur.*

Partim consentiunt hi duo inter se, partim dissen-

²³ Luc., XII, 10. ²⁴ Marc., III, 27. ²⁵ Matth., XII, 31. ²⁶ Act., II, 22. ²⁷ Exod., III, 6. ²⁸ Exod., XX, 3. ²⁹ Eccl., XXXVI, 5. ³⁰ Eccl., VII, 16. ³¹ Prov., XIV, 12.

tiunt. Noetus enim patria Ephesius unum et eundem esse non sine blasphemia contendebat, qui Pater, et Filius, et Spiritus sanctus dicitur, Patremque passum asserere audebat. Cujus blasphemie ergo quoties objurgabatur, nihil se mali committere respondebat, quia unum Deum noverat, qui natus, passus, et mortuus esset. Inquit enim, dicebat ille, Deus ad Mosem: *Ego Deus primus, Ego et postea* ²⁷. Item, *Non habebis deos alienos* ²⁸. Proinde si Christus in mundum veniens natus est, idem prorsus est Pater, idem Filius, idem denique Deus unus, qui semper est, et nunc venit. In hærescos autem suæ confirmationem sacris e Litteris depromptam, hæc prophetica detorquere conabatur: *Hic est Deus noster, et non æstimabitur alius, adversus eum. Hic adinvenit omnem viam disciplinæ, posthac in terris visus est, et cum hominibus conversatus est. Item, Non est Deus præter te* ²⁹. Cum ergo ἀνόητος hic, hoc est mente captus, Noetus hujusmodi dogmata disseminaret, in extremam tandem absurditatem incidit, adeo ut seipsum Mosem, fratremque suum Aaronem diceret.

Novatus autem, Ecclesie Romanæ presbyter, arrogantie spiritu elatus, in errorem impegit. Nec enim illos qui persecutione grassante lapsi fuerant postea penitentes admittebat: *nihil iis salutis relictum esse dicens, qui post baptismum peccassent. Denique quamvis eum Cornelius, qui Ecclesie Romanæ tunc temporis præerat, sæpe cohortaretur ut conoito gradu ad Christianos Tyrannorum sævitia percussos et labascentes se conferret, eosque tanquam sacerdos sacris concionibus confirmaret, nullo tamen modo id ut faceret, adduci potuit, sed sese subducens delitescere conatus, tandem hac impia crudelitate laborans, ab Ecclesie quoque corpore secessit. Cæterum hujus hæreseos sectatores non tantum Novatiani, sed etiam Cathari, hoc est puri, nuncupantur. Idem eos quoque aversabatur, qui post baptismum ad secundas nuptias convolabant, nec illos ad communionem admittebat.*

Hæreseos præcedentis consutatio.

Ætatis puerilis informatrices illæ Salomonis voces quibus ait, *Vidi justum perditum in sua juditia* ³⁰; item, *Sunt viæ, quæ videntur homini rectæ, extrema tamen earum tendunt ad mortem* ³¹, miram in modum Novati sævitie et opinioni, qua veniam nullam admittit, consentaneæ sunt. Nam dum puritatis se quam par est amantiorem præstat eamque accuratius æquo sectatur, minus advertit, quantum in crudelitatis barathrum se præcipitet: exitiumque sibi ultro accersat: nec secum reputat, neminem esse, qui quod bonum est: ita sectetur, ut inde excidere nunquam possit, atque id ne simpliciter quidem angelicæ naturæ quæ Deo assistit, perpetuo datum. Ad hæc si ab eo quod bonum est

non deflexissemus, opus haudquaquam fuisse, ut Deus Verbum ad nos assumpta carne descenderet. At vero, quia vitam mutationi obnoxiam sortitus homo est, et non secus atque trutinæ lances in utrumque latus vergit et movetur, idcirco neque angelus, neque homo (cum Spiritus sint ministerio addicti), sed Dominus ipse venit, ut salvos nos faceret. Quid ergo Novatum movebat, ut eos non admitteret, qui post baptismum peccassent? aut persecutionis tempore lapsos aversaretur? Prorsus ignoro: nisi quis hujusmodi contentionem, hominis persuasionem rationis expertem dicere malit, quæque ad puritatem nullo modo quemquam deducere queat. Ex quibus enim, quæso, dictis evangelicis ore Dei prolatis, vel etiam apostolicis constitutionibus Novatus hic tantam severitatem hausit? Nonne Dominus fletum Petri, ab eo abnegatus, admisit? nonne eundem apostolorum coryphæum fratri septuagies peccata esse remittenda docuit? Nonne Paulus Corinthium illum qui novercam constupraverat venia post lacrymas dignum esse censuit? eundemque reliquo Ecclesiæ cœtui restituit?

Quanta vero socordia falsaque puritatis opinione laboret Novatus hic, vel ex eo arguitur, quod iis, qui ad secundas convolant nuptias, communicare nolit, quamvis Paulus aperte dicat: Volo etiam ut juvenes viduæ nubant! Idem quid de Noeto sentiendum est, qui injustitiam in altum locutus est, et posuit os in cœlum, cum præsertim Patrem, Filium et Spiritum, blasphemus ille unum eundemque vocet! Quamvis enim dispensationis mysterium admittat, incarnationem Dei prædicet, Evangelium evolvat, quæque in eo continentur omnia percurrat, corde tamen et labiis ea se fugere, atque in contrariam sententiam pedibus ire manifeste prodit. *Euntes enim, inquit Christus, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*³². Videns quemadmodum tres unius divinitatis hypostases explicantur? Item ex eo quod alio idem in loco ait: *Pater, clarifica Filium tuum, ut Filius etiam tuus clarificet te*³³. Item: *Nunc autem ad te venio. Item: Clarifica me claritate, quam habui priusquam mundus esset apud te*³⁴. Atque Dominus quidem ipse posteaquam assumptus est in cœlum, seditque ad dexteram Patris, aperte indicavit aliam Patris esse, aliam Filii hypostasim. Imo ipsa quoque Patris et Filii significatio personarum dualitas est, quæ schetica significacione, seu habituali et relativa effertur.

Eo præterea quod Filius de Spiritu dixit: *Petam a Patre, et alium Paraclætum mittet vobis, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit*³⁵. Item, *Ille me clarificabit*³⁶, tertiam quoque sancti Spiritus hypostasim indicat. Male igitur, nec tanquam bona mente præditus ille, qui vulgo tamen Νότης quasi mente præditus dicitur, Patrem, Filium, et Spiritum

³² Matth. xxviii, 19. ³³ Joan. xvii, 4. ³⁴ Ibid. 5. ³⁵ Joan. xv, 26. ³⁶ Joan. xvi, 14. ³⁷ Joan. i, 1. ³⁸ Ibid. 14. ³⁹ Luc. i, 35. ⁴⁰ Psal. xlv, 8. ⁴¹ Joan. xx, 17. ⁴² Ibid.

sanctum, naturam quidem unam, divinitatem vero tribus distinctam personis in unam personam contrahere et coarctare, proque personarum differentia substantiam usurpare deprehenditur. Insuper eo quod carnem a Patre assumptam, quemadmodum a Filio, eaque omnia, quæ dispositionis erant, completa esse affirmat, evangelicis traditionibus perspicue repugnat. Joannes enim evangelista et theologus, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum*³⁷, fulminanti voce exclamat. Et paulo post: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*³⁸. Incorporatus quoque angelus Virginem ita in civitate Nazareth allocutus est: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod ex te nascetur sanctum vocabitur Filius Dei*³⁹. His Davidicum quoque vaticinium astipulatur: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis*⁴⁰; quemadmodum illa quoque Theanthropi seu Dei et hominis verba, *Cum ipsum bibent novum in regno Patris mei*. Item: *Aseendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum*⁴¹. Item: *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum*⁴². Quibus quidem omnibus pietatis alumnis sentiendum esse discunt, ut tres personas in beata et immortalitate intelligant, quæ in Patre, et Filio, et sanctissimo Spiritu cernitur, et colitur.

CAP. XXVIII.

Vicesima octava hæresis Sabellii. Hi baptizantur, vel, ut quibusdam placet, inunguntur.

Sabellius Libyca Pentapoli oriundus unam in Patre, Filio, et Spiritu sancto personam prædicabat, eundem esse Patrem asserens, qui et Filius, et Spiritus sanctus esset: ita ut in una persona tres significaciones, quemadmodum in eodem quoque homine corpus, anima, et spiritus deprehenderentur. Atque in Veteri quidem Testamento tanquam Patrem leges tulisse, in Novo tanquam Filium carnem assumpsisse, apostolis autem tanquam Spiritum supervenisse: ita ut corporis quidem Pater, ut ita dicam, animæ vero Filius, spiritus denique vicem, sanctus ille suppleret Spiritus: vel tanquam in sole, cujus una persona est, tres actiones elucescerent, nimirum illuminativa, calefactiva, ipsaque figura, qua in orbem circumducitur; atque calefactiva quidem actio Spiritus: illuminativa, Filius: totius denique personæ figura, Pater esset. Filium addebat, tanquam radium, aliquando missum esse, imo potius Patrem in specie Filii descendisse, qui ea exsecutus, quæ ad evangelicam dispensacionem pertinebant: tanquam Filius rursus in cœlum receptus esset, non secus atque radium a sole missus ad ipsum denuo se recipit. Sanctum denique Spiritum in hunc mundum, tanquam energiam, seu vim effectivam Patris missum esse, ad eos et publice et privatim, qui ab illo vivificari,

³⁷ Joan. i, 1. ³⁸ Ibid. 14. ³⁹ Luc. i, 35. ⁴⁰ Psal. xlv, 8. ⁴¹ Joan. xx, 17. ⁴² Ibid.

foveri, et calefieri, votis ardentibus expeterent. A Prorsus enim conjuncta (et consequetur deinceps

Hæreseos præcedentis confutatio.

Quæ contra Noetum dicta sunt (48). cui Sabellius (ut ex hæreseos similitudine perspicuum est) suam proditurus imperitiam adhæsit, ad Sabellium quoque confutandum sufficiunt. Ad ampliorem porro Sabellianorum hæreseos confutationem hæc quoque superadjici possunt : Si unus idemque sit Pater et Filius, quænam, quæso, nominum distinctionis ratio fuerit ? Nam qui fieri potest, ut qui alium non genuit, Pater, et qui nullo prorsus modo genitus est, Filius appelletur ? Quia vero illum quidem genuisse, hunc autem genitum esse sacræ attestantur Litteræ, eo fit, ut per se subsistant, et peculiari quodam nomine Pater et Filius vocentur, quia nimirum id quod generat, aliud esse videtur, ab eo quod generatur. Quin etiam beatus quoque Paulus ad Hebræos scribens ita de Filio inquit : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed seipsum exinanivit. formam servi accipiens* ⁴³.

Proinde necesse est, ut is alius fuisse dicatur, qui in forma Dei esset, alius contra, is cujus forma ea erat : nec unum quippiam idemque numero Pater et Filius, sed propria peculiarique persona præditi esse dicantur, qui inter se vicissim eadem in substantia considerandi sint.

Alio loco Filius ex substantia paternæ prodidiisse ostendens, *Ego*, inquit, *a Patre exivi* ⁴⁴. Qui ergo fieri poterit, quo minus alius sit a Patre Filius, si personæ numerique ratio habeatur ? Nam quidquid ab aliquo processit, ab eo revera diversum est, a quo processit.

CAP. XXIX.

Vicesima nona hæresis Marcelli : hi baptizantur.

Galata Marcellus eodem modo, quo Sabellius, Trinitatem negavit : sed quamdam paternæ divinitatis ἔκτασιν, hoc est extensionem in Filium subitasse dicebat, quam Deum Verbum nominabat : quæ quidem post universæ dispensationis consummationem rejecta retractaque ad Deum denuo redisset, a quo ante extensa fuerat. Sanctissimum autem Spiritum παρέκτασιν τῆς ἑκτάσεως, hoc est extensionis extensionem, quæ apostolis obtigisset. Ut uno verbo absolvam, ille Trinitatem extendi et contrahi, pro dispensationis diversitate fabulabatur.

Hæresos præcedentis confutatio.

Dogmata hic quoque nullo modo admittenda probandave proponebat. Qui enim fieri potest, ut ὑπόστατον, hoc est per se subsistens Dei Verbum una cum assumpta carne assumptum, assidensque Deo et Patri, ἑκτασις, seu extensio paternæ divinitatis, rursumque ad Deum Patrem contrahi dicatur ?

⁴³ Philipp. II, 6, 7. ⁴⁴ Joan. XVI, 28. ⁴⁵ Psal. XVIII, 6. ⁴⁶ Matth. XXVIII, 19. ⁴⁷ Isa. XLIV, 27.

(48) S. Cyrilli in Evangelium Joannis. Euthym. tit. X.

ut Deus Pater carnem assumpsisse dicatur, propter illam divinitatis ἑκτασιν, seu extensionem, quam Marcellus introduxit, una cum concorpore Verbi Dei denuo in eandem contractione, quæ necessario consequeretur. Una enim Verbi Dei etiam post assumptam carnem persona erat) : aut absque corpore ad Deum Patrem illa divinitatis extensio, quæ in Christo erat, ad pristinam contractionem rediit : nec amplius erit Christus, sed nudus et simplex homo duntaxat, ut qui duarum naturarum præstantiorem exuerit. Patri denique Jesus quidam divinitatis expertus assidebit : aut saltem implurimum pullorum instar deturbabitur, divinitate nimirum privatus, qua gravitatem sublevet : nosque adæ egregie desipimus, quo hominem, non autem Deum incarnatum adorabimus : quod quidem cunctas hæreses impietate facile excedit. Nestorius enim, tametsi naturalem divinitatis et humanitatis conjunctionem negaret, unumque Christum duas in personas divideret, scheticam tamen, hoc est habitalem seu relativam copulam, et indivisum Verbi et Jesu concursum fatebatur. Alii autem Davidicam vocem male intelligentes, qua inquit, *In sole posuit tabernaculum suum* ⁴⁵, carnis depositionem invexerunt, Filiumque Verbum ad Deum Patrem cum sola divinitate ascendisse docuerunt. Qui autem a Marcello stabant, in contrariam sententiam, eamque deteriore divergentes, Filii personam in Deum Patrem resolvebant. Verum enim vero cum blasphemi illi Spiritum ἑκτάσεως παράκτασιν, hoc est extensionis productionem esse aiunt, unam in sancta Trinitate personam manifeste autumant ; hocque pacto divinis Scripturis et evangelicis dictis adversantur. Nam qui fieri possit, ut is Filius et Verbum Dei vocetur, qui nullo modo apud illos ἑνὸς ὄντος est, seu per se substitit ; vel alius Spiritus Paracletus ? Hujusmodi certe assertiones dogmatibus Christi refragantur, qui ait : *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti* ⁴⁶. Triplici enim nominum invocatione, et his verbis, *Alius Paracletus*, tres designantur hypostases. Hanc porro hæresin nihil aliud quam sensus humani sensum esse, vel ex eo constat, quod hæc quoque desolata, extincta, et sub oblivionis tenebras demersa sit. Is enim qui profundam increpat, eique dicit, *Desolare* ⁴⁷ : et hanc et cæteras hæreses obliteravit, quippe quæ plantatio essent quam Pater cælestis nullo unquam tempore plantaverit.

CAP. XXX.

Tricesima hæresis, Valentiorum.

Valens quidam Arabs natione fuisse fertur, ex quo evenit, ut ejus hæresis in Bacathis pullularet.

Sunt autem Bacatha Metrocomia, hoc est primum oppidum, ejus Philalphæ, quæ in Arabia trans Jordanem sita est. Eadem itaque Valentii quoque de principiis et potestatibus cum Archonticis, Sethianis, et cæteris hujus farinae sentiunt, Sunt autem omnes exsecti: præcipuam enim in eo collocant operam, ut quam plurimos eunuchos habeant. Hominem autem quemcunque suis ritibus et cerimoniis initiandum susceperint, nullis animatis vesci permittunt, quamdiu pudenda habuerit. Quibus ablatis persuaso jam vel etiam coacto discipulo, libere tum, et ex animi sententia quidquid arriserit edere permittunt: quia jam, ut ipsi aiunt, a certamine liber et expeditus est. Nec amplius eum in pathicam ibidem ciborum deliciis despumaturum suspicantur. Nec hos duntaxat his afficiunt modis, sed et si quis transeuntium ad eos divertat, illum intro revinctis a tergo manibus abripiunt, tumque vi pudendas partes exsecant.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Exsecrandis hæresibus accensenda videtur et illa, quæ Valentiorum est, quippe quæ non solum principiis et potestatibus a Deo creatis totius hujus universitatis administrationem concedat: sed divinis etiam dogmatis refragetur. Illa enim ad legitimas nuptias exhortantia sic sancit: *Crescite et multiplicamini, et replete terram* ⁴⁸.

Valentii vero modis omnibus exsecrandi pudendorum exsectionem, hoc est commune omnium exitium, magnopere extollunt. Proinde si eorum deliramentis omnes forte fortuna subscriberent, hominibus haud dubie terra orbaretur, ferarumque duntaxat habitationi pateret. Cæterum quam exsectio illa, qua ex hominibus eunuchi fiunt, laude sit indigna, Dominus in Evangelis attestatus est, illam solam probans quæ propter regnum cælorum fieret: quæ quidem frenatis affectibus potius quam pudendis reseccandis effici solet.

Alioqui vero cum variæ sunt affectuum species, corporeis idcirco combinationibus haudquaquam circumscribuntur (quorum vitam abstinentiam insolentius sibi vindicant Valentii), sed avaritia quoque, invidia, ambitione. luxu, et cæteris hujusmodi constant, quibus ad nequitiam fenestra panditur. Ut taceam miserorum exsectorum plerosque longa die in gancis deprehensos, ubi mulieribus præter naturam viros se præstarent: imo vero, ut ita dicam, muliebria paterentur; aliisque tam pathice obscenitatibus addicti essent, ut viri jam præ semiviris nulli prope viderentur.

CAP. XXXI.

Tricesima prima hæresis, Origenis. Hi unguuntur.

Origenes, qui et Adamantius cognomento dictus est, et Commentator, ob commentariorum quos

⁴⁸ Gen. I, 22, 28. ⁴⁹ Psal. XLIX. 16.

(49) Pro quo vulgus Ambrosius habet.

A edidit multitudinem, Ægyptius genere, sanctissimique martyris Leonidæ filius fuit. Alexandria commoratus est, ubi cum et educatus et edoctus fuisset, Athenas quoque commigravit, ibique assiduum se in gymnasiis auditorem præstitit. Tandem cum Græcorum disciplinas perdidicisset, ecclesiasticis quoque dogmatis animum excoluit.

Cæterum Decianæ persecutionis tempore multa hic propter fidei confessionem passus est: cum convictis lacessitus mediam per urbem trahitur, tormentis objicitur, ludibrioque habetur. Aliquando enim, ut memoriæ proditum est, eum capite detonsum Græci in Serapæi templi vestibulo constituerunt, id muneris imponentes, ut palmarum ramulos iis porrigeret, qui Serapin adoraturi eo ascenderent: quod quidem munus sacerdotum obire solebant. Ille vero correptis ramis, elatiore voce nihil aut veritus aut addubitans vociferabatur: Venite et accipite, non idoli, sed Christi, ramum. Quibus verbis mox iniquitatis operarii commoti optionem proponunt, utrum demonibus sacra facere, an vero corpus libidinæ Æthiopis cinædi prostituere malit. Ille cum tam sceleratum stuprum pati non posset, miserabili querelaque voce sacrificare se malle respondit: quod cum paulo post immutata sententia facere: detrectasset, illi prioribus promissis instantes, imposito manibus ejus thure, sacris id imponi fociis imperant.

Quod cum fecisset, ob omnibus Christiani dogmatis confessoribus et martyribus explosus, et Ecclesia ejectus est. Tandem cum tantum dedecus ferre non posset, Alexandria se in Palæstinam contulit, ubi rogatus ab Hierosolymitano clero, ut concionem aliquam haberet (siquidem ad presbyteratus ordinem antequam sacrificaret allectus fuerat) surrexit, et e tricesimo nono Psalmo hunc versum recitavit: *Peccatori autem dixit Deus, Ut quid tu exponis justitias meas, et assumis testamentum meum in ore tuo* ⁴⁹? confestimque librum clausit et reddidit: atque in gemitus et lacrymas prorumpens, omnibus ei collacrymantibus, suam se in sedem recepit. Postea cum in familiaritatem venisset Ambrosii (59) cujusdam Marcionistæ, vel Sabeliani, ut quibusdam placet, illi tandem persuasit, ut, hæresi relicta, Ecclesiæ catholicæ adhæresceret. Ille porro studiosus sacrarum Litterarum lector, Origenem rogavit, ut illas interpretaretur. Hic votis illius facturus satis apud Tyrum Phœnicæ, ut aiunt, per octo et viginti annos Scripturis interpretandis operam navavit. Habrosio itaque cibaria, notarios, et amanuenses, nec non chartas cum reliquis sumptibus suggerente, Origenes continentia, vigilia et labore assiduis tandem confecit opus, et ad umbilicum perduxit, præcipuam autem operam dedit, iis quæ Hexapla dicuntur. *Cum enim*

dictiones Hebraicas litteris Græcis una pagina expressisset, unius enim loco duas, ut quæ idem convenirent, habebat, mox tertiam vel potius secundam paginam, nimirum duorum et septuaginta Interpretum, subjunxit. Duos et septuaginta Interpretes Aquilas, Aquilam Symmachus, Symmachum Theodotion, atque ita demum quinta sequebatur versio. Hoc modo Vetus omne Testamentum suis Hexaplis complexus est.

At vero tot talesque labores in explicandis Bibliis exantlatos illud perniciosorum dogmatum corollarium obscuravit.

Atque illum fortasse Deus dereliquerat, quod eum vanæ gloriæ auræque populari aucupandæ plus æquo addictum videret: præ cuius studio pristinæ suæ, quamvis privatæ vitæ insidiatus erat. Nam cum nollet corporeis sensibus titillari, genitalia sibi membra resecurerat: atque propriis, ut quidam volunt, manibus: ut alii, opera Eliæ cuiusdam medici percelebris usus.

Non desunt, qui nervum cremasterem, hoc est eum, ex quo testiculi dependent, duntaxat exsecuisse tradunt. Quidam apposito pharmaco partes illas exsicasse arbitrantur. Alii medicam herbam reperisse malunt, cujus viribus spermatica vasa marcescerent. Sed de his gactenus. Tunc porro suæ virus hæreseos cum in plerosque alios, tum in monachos, anachoretas, et eremitas Ægyptios spargere cœpit: imo vero primam fenestram Ario aperuit, cæterisque sceleratis, qui sunt Arium subsequuti.

1. Ausus enim est asserere, quod Unigenitus Patrem videre non possit: neque item Filium Spiritus: neque Spiritum angeli, neque homo angelos videre queat.

2. Item, Filium dicebat non esse ex Patris substantia, sed modis omnibus alienum ab eo, quia nimirum creatus sit, Filiusque per gratiam vocetur.

3. Adhæc animas hominibus antiquiores affirmabat, quæ scilicet angeli aliquando potestatesque fuerint: tandem vero, cum peccassent, in hoc corpus, tanquam in ergastulum demissas, ut hic primam condemnationem experirentur. Ex quo evenit, ut Græci corpus δέμας dixerint, παρὰ τὸ δέδασθαι τὴν ψυχὴν ἐν αὐτῷ (50), hoc est, quod eo tanquam viuculo anima coerceatur. Animam iidem ψυχὴν appellarunt, διὰ τὸ ἄνωθεν ἐψυχίσθαι, hoc est, quia cœlitus inspirata sit, quod quidem sibi sacræ testimonio paginæ confirmare videtur. Hoc enim, *Antequam humiliarer, ego peccavi* ⁵⁰, de ipsa. inquit ille, anima dictum est quippe quæ in cœlo peccarit, antequam in corpore humiliaretur. Item illud, *Convertere, anima mea, in requiem tuam* ⁵¹, quippe quæ rebus in hac vita bene gestis ad primam requiem quasi postlimino redeat; tum quia

A Adamus, antequam peccaret, effigiem illam divinam sartam tectam, hoc est omnibus integumentis nudam, solaque humana forma præditam, conservabat. At vero posteaquam Domini præcepta transgressus est, eandem illam formam perdidit, cum primum scilicet corpus hoc anima subiit, quod quidem pellicearum tunicarum nomine sacris in Scripturis significatur, tum quia corpus hoc, quo involvimur, resurrectionis illius die non resurget; sed humana tantum forma, qua Paulus forte vel Petrus dignoscitur, atque adeo extrinseca illa figura resurget, quæ sub forma quaque comprehenditur. Porro subjectum ipsum, sive corpus, haudquaquam idem manebit: *Seminatur enim corpus animale*, inquit Apostolus, *corpusque spirituale resurgit* ⁵². Quapropter necesse est, ut resurrectionem in sola forma futuram speremus, in subjecto vero non item.

Hæc sunt quæ Origenes de animarum præexistentia, et resurrectione disseruit.

Idem ἀλλήγορικῶς omnia explicare conatus est, paradysum, inquam, et aquas, tam quæ infra, quam quæ supra firmamentum esse feruntur.

Ut uno verbo absolvam, totam Scripturam perverit, futurique adeo sæculi supplicium tempore certo præbuit, locum illum Pauli apostoli *maie intelligens*, quo ita scribitur, *Uniuscujusque opus quale est ignis probabit, ipse autem quasi per ignem servabitur* ⁵³.

Alia insuper nonnulla nugatur, et deblatterat, quæ ne scribere quidem honestum mihi videtur.

C Hoc autem in summa dicendum est, Grigenem in physicis theorematis, eorumque allegoriis, necnon in tota morali disciplina doctorem omnibus acceptissimum accommodatissimumque fuisse, atque adeo eum, qui virtutum actionibus se maxime omnium exerceret. Hujus enim exercitii studio vitam usque adeo excolebat, ut pectus ejus, quemadmodum aiunt præ nimia rei cujuscunque animatæ continentia et abstinencia exciderit. At in vera fide, iisque disciplinis, quæ majorem contemplationem, atque in primis theologiam, requirunt, omnium quotquot illum præcesserant, et secuti sunt, absurdissimum se præstitit.

Hæreseos præcedentis confutatio.

D Sapientissimus Origenes Salomonis exhortationem parvipendens, qua ita loquitur, *In multiloquio non decribit peccatum* ⁵⁴, non advertit se, dum universam legis et gratiæ Scripturam pervestigat, in absurdas cogitationes et opiniones inauditas præcipitem incidisse, imo vero alicubi divinis dogmatis impia et profana permiscuisse, quemadmodum ex iis quæ supra memoravimus cuivis volenti discrete licet.

Nam qui fieri possit, ut creatus Dei Filius di-

⁵⁰ Psal. cxviii, 67. ⁵¹ Psal. cxiv, 7. ⁵² I Cor. xv, 44. ⁵³ I Cor. iii, 13. ⁵⁴ Prov, x, 19.

(50) Platonicum dogma de inferis vide apud Maer. lib. 1, in *Somn. Scip.*

catur, atque participatione Filius, quemadmodum A prophetæ, reliquisque sanctorum catalogus? qui mutabili etiam natura præditus. et a Dei natura alionus? qui denique Deum minime videre dicitur is, de quo Joannes evangelista clara voce exclamavit: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* ⁵⁵; item: *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris. ille enarrovit* ⁵⁶? Ipse quoque Christus ait: *Ego in Patre, et Pater in me* ⁵⁷. Item: *Qui videt me, videt et Patrem* ⁵⁸.

Jam vero si cum Patre in principio erat, nullo modo creatura est. Creaturæ enim ex nihilo factæ, temporique subjectæ sunt.

Cujus autem essentia caret, is principio creatus non est, sed ne natura quidem mutabili præditus est, siquidem in principio erat, ejusdemque cum B Patre substantiæ, diversæ vero nequaquam. Quomodo enim Unigenitus, quomodo etiam paternis et sinibus inseparabilis? Eum enim Pater apud se manere nunquam permisisset, qui diversæ a se substantiæ fuisset, hic autem ejusdem cum Patre substantiæ est, natura immutabili præditus, quemadmodum et ille.

Qui fieri præterea potest, ut invisibilis sit Pater Filio, cujus hæc verba leguntur: *Nemo novit Patrem nisi Filius, et is cui voluerit Filius revelare* ⁵⁹, qui Patri coæternus est, nec ulli principio subjacet quæ res in causa est, quod ignoretur, nec asperitabilis sit. Jam qui fieri potest, ut se minime norit ipsum, qui aliis cognitionis auctor est?

Quanam vero ratione a Spiritu quoque sancto C Filium minime videri quis contendat, cum substantia sit, quæ solo intellectu percipitur, eaque infinita, si vires expendamus: substantia, inquam, temporibus et sæculis immensa, qua abunde bona sibi insita largitur, is denique, quem omnia sibi expetunt, quæ vitam ex præscripto virtutis instituunt; ad quem etiam cuncta confugiunt, quæ sanctificatione indigent, is ex quo cæterorum omnium perfectio dependet, is qui nulla in re deficit qui vitam suppeditat, qui additione non completur, sed semper plenus; nec minus quam Pater et Filius principio carens, et coæternus est, divinaque charismata dividit, et singulis pro dignitate tanquam Deus distribuit, prout vult: quod Petrus etiam iis attestatus est, quæ Sapphiræ dixit: *Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? D Non mentiti estis hominibus, sed Deo* ⁶⁰.

Cæterum angelos etiam divinam et ineffabilem super substantialis divinitatis pulchritudinem velut in speculo contemplari juxta proportionem prærogativæ, quæ inter illos est, et sanctificationis modum, quam a Spiritu sancto habent, nec hominum oculos prorsus effugere, testis est illa Abraham hospitalitas, testis hæc Monoxei oratio, *Morte moriemur, quia vidimus Dominum* ⁶¹; testis ange-

lus, qui Tobisë apparuit, et is, qui Virgini Ave dixit, Zachariæque concepturam Elizabetham pronuntiavit; ipse denique Christus testis, qui apostolos his verbis increpavit: *Sinile parvulos venire ad me. Angeli enim eorum semper vident faciem Patris mei, qui est in cælis* ⁶². Item: *Spiritus veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum: quoniam apud vos manet* ⁶³. Præterea per prophetam: *Ego vobiscum sum, dicit Dominus* ⁶⁴, et Spiritus meus.

Si quis etiam animas corporibus præexistere dicat, easque angelorum et virtutum nominibus dignetur, angelos autem in peccatum lapsos supplicii loco in hoc corpus missos esse, ut hic primum judicium subeat, impium certe fuerit, et primi hominis creationi repugnans. Vetus enim eademque divina Scriptura nos docet, quemadmodum Adamus e limo formatus insufflationem divinam in facie sua divinitus exceperit, quæ etiamnum rationis et intellectus particeps anima dicitur a nobis.

Origenes porro cum animarum præexistentiam introducit, et, quod absurdissimum est, eas angelos esse dicit, qui peccato lapsi fuerint, in hujus rei confirmationem hæc Davidica proferens: *Frius quam humiliarer, ego peccavi* ⁶⁵; item, *Covertere, anima mea, in requiem tuam* ⁶⁶, judicium dæmonum introducit ante tempus, eosque supplicii loco in corpore introductos esse dicit, quod quidem judicium determinavit Deus, ut Paulus apostolus ait, nec ulli tamen in hunc usque diem intulit; imo vero in mortuorum resurrectionem, totiusque mundi consummationem reservavit: quo etiam tempore dæmones in ignem exteriorem abibunt, qui eis eorumque præfecto præparatus est, eosque adeo damnati homines comitabuntur, propter illa, quæ in vita contra jus et æquum admiserunt.

Origenes ergo fabulatur, dum animas angelos esse peccato lapsos existimat, quarum substantia ex divina insufflatione dependeat.

Qui fieri etiam potest, ut Christus corpus ex sanguinibus virginis compactum, animamque rationis et intellectus participem assumere dignatus sit, si animæ pro dæmonibus peccato lapsis habendæ sint? Christus, inquam, qui in mundum idcirco venit, ut dæmonum imperium destrueret, communemque generis humani salutem procuraret. Illi porro animarum præexistentia, quam introducit, Græcorum fabulamenta redolet.

Græci enim, animas præexistere rati, eas peccato obnoxias esse dicebant, quæ cum alio modo detersis maculis et sordibus, quibus inficiebantur, non purgari, ad pristinamque puritatem redire non possent, idcirco corporibus infunderentur, quæque adeo expiatoriis virtutibus non abuterentur, es a corporibus resolutæ pristinam puritatem ⁶⁷, sine-

⁵⁵ Joan. i. 1. ⁵⁶ Ibid. 18. ⁵⁷ Joan. xiv. 10. ⁵⁸ Ibid. 9. ⁵⁹ Matth. xi. 27. ⁶⁰ Act. v. 4. ⁶¹ Judic. cxiii. 22. ⁶² Matth. xix. 14; xviii. 10. ⁶³ Joan. xiv. 17. ⁶⁴ Jer. xlii. 11. ⁶⁵ Psal. cxviii. 40. ⁶⁶ Psal. cxviii. 7.

⁶⁷ Judic. cxiii. 22.

rumque nitorem denno reciperent, cæterisque animis statim a reditu commiscerentur, quæ corporibus nullo se modo conjunxissent, quæ vero affectuum corruptioni obsequentes propriam dignitatem irritam et inutilem redderent, similesque speculo se præstarent, a quo levor ille purus et pellucidus absit, cæ ubi primum a corpore exirent, in chaos et Erebum præcipites darentur.

Lorum porro verborum, *Prius quam humiliarer. ego peccavi* : item, *Convertere, anima mea, in requiem tuam* hic est sensus, ut his verbis scipsum vates commonefaciat, eaque in mentem revocet, quæ in Uriam scelerate admodum commiserat : humiliationem seu abjectionem pro turpi dedecore, quod in eum inde redundaverat, illoque seditionis tumultu, quo eadem de causa ab Achitophele et Absalone fuerat impetitus, subsequuta denique ab imperio deturbatione, necnon ignominiosa regis ex ædibus fuga, solitudinisque habitatione usurpans, quemadmodum alio etiam in loco psalleus Deo profitelur : *Dixi, Confitebor adversum me injustitiam meam Domino* ⁶⁷ ; item, *Bonum est mihi, quod humiliaveris me, et per exitus aquarum demersi sunt oculi mei : quia non servavi legem tuam* ⁶⁸. Quibus omnibus promulgatio quædam et recantatio continetur ejus quem antea actorum maiorum pœnitet, quique cum propria colloquitur anima et eam ad gratias agendas exhortatur, pro beneficiis, quæ tum percepit, cum meritis pœnas eorum nomine non dedit, quæ in Deum contumeliosius admiserat. Per requiem autem, illam quoque animæ justî peregrinationem intelligere possumus, qua quidem tristibus hujus mundi periculis libera subducitur, et corporis a se tabernaculum, tanquam onus grave excutit, ut Paulus etiam ait : *In hoc tabernaculo ingemiscimus gravati* ⁶⁹ : item, *Cupio dissolvi, et esse cum Christo* ⁷⁰.

Blasphemia non minore sequentia quoque sciant, quibus scilicet Adamum antequam Domini mandatum transgrederetur, imaginem Dei conservasse contendit, cujus nimirum anima nuda, nec ullis velamentis obducta esset, at in sola hominis forma conspiceretur. Transgresso autem mandato eandem illam imaginem amisisse ait, cum nimirum anima corpus hoc induisset, quod per tunicas pelliceas intelligit. Moses enim in Geneseos historia Deum sumpto limo hominem formasse, deinde animam eidem inspirasse scribit, qui cum mandatum transgressus esset, hæc a Deo audivit : *Pulvis es, et in pulverem reverteris* ⁷¹, nec ita multo post exulare jussus sit, tandem vero exturbatus paradiso tunicas pelliceas induerit.

Jam qui fieri potest, ut is cui dictum est, *Terra es, et in terram abibis*, sine corpore fuerit, sed idolum duntaxat corporea forma conspicuum animæ circumjectum habuerit ?

A At vero curiosus hic homo, subtilitatisque studiosus plus quam satis est, hæc tunc elocutus mihi videtur, cum ex Platonicis placitis, aliorumque philosophorum, quorum lectione animum suum teneris ab annis excoluerat, contraria nostræ fidei dogmata hausisset, et ad satietatem bibisset. Idolorum enim genera duo uni eidemque animæ rationis participi Græci attexunt, quorum alterum illi ab æterno cohæret, ab illisque divinum corpus et luminosum dicitur, alterum vero crassius, quod ex astrorum dispositione, ut aiunt, insitum eidem est. Atque huic secundo idolo nomen imponunt, animæque idolum rationis expers appellat, opinandi vi præditum, imaginativum, sensitivum, generationis appetens, necnon eorum quæ generationi subjiciuntur. Non enim uni eidemque animi naturæ, unius contemplationem, primas notiones, exquisitas scientias, erroneas opiniones, eorum quæ sensibus objiciuntur apprehensiones, imaginativamque facultatem tribuunt, sed ei quidem parti, quæ rationis est particeps, præstantiora, ei vero, quæ ratione caret, ea quæ deteriora sunt assignant, non eo quidem animo, ut inde maculas ullas aut dedecus ullum diviniore naturæ irrogent, sed ut cum illa necessariis *perfuncta fuerit* muneribus, hæc ad ea se duntaxat convertat, quæ diviniore censebuntur,

Hoc igitur idolum, quod et crassius diximus, hic quidem ab anima rationis particeps separari minime posse aiunt, at homine soluto nonnunquam præstantiorem illam, rationisque participem animam, cum luminosa figura, cumque parte rationis experte, ad propriam peculiaremque sortem subvehunt, nonnunquam vero sejuncta illa, quæ rationis expers est (quemadmodum de Hercule scribit Homerus) in Orco vel inter sidera collocant.

Itaque Origenes, ut mea quidem fert sententia, cum animam idolo hujusmodi vestiisset, quod proprias actiones, sibi que involutas circumferret, fore subjecit, ut una cum hoc illa resurgeret, futuroque judicio subjiceretur, qua in re gentes prorsus imitatur, mortalis autem tactique exposita caro deflueret, atque evanesceret.

D Ad cujus absurdi dogmatis confirmationem his Apostoli verbis abutebatur, *Seminatur enim corpus animale, excitatur autem corpus spirituale* ⁷² : quod quidem Apostoli verbum corporum resurrectionem haudquaquam subvertit. Nec enim verisimile est, ut is in ea sit sententia, qui Domini resurrectionem cum corpore gentes apud omnes promulgat, ejusdemque nos formæ participes fore prædicat, qua ille fuit, cum a mortuis resurgeret. Sed corpus animale, inquit, illud est, quod affectibus et fluxui obnoxium est, quemadmodum alibi hominem animale idem vocavit Apostolus eum, qui omnia ex animi ratiocinationibus metitur, nec rerum

⁶⁷ Psal. xxxi, 5. ⁶⁸ Psal. cxviii, 71. ⁶⁹ II Cor. v, 4. ⁷⁰ Philip. i, 25. ⁷¹ Gen. i) r. 19. ⁷² I Cor. xv, 44.

divinarum ullam meditatur, nec earum, quæ naturæ seriem transcendunt, in quibus tamen se animus exercere solet.

Cujusmodi, quæso, sunt ea, quæ levis hic et inconstans homo de eo tradebat, quod ad imaginem creatum est, quo tempore novam rerum divinarum interpretationem moliebatur, eaque ad animi sui sensa et conceptiones tyrannice revocabat. Aliud enim Deum, aliud id quod ad imaginem efformatum est, aliud item similitudinem, aliud id quod ad similitudinem effectum est esse statuabat. Atque primas quidem imagines et similitudines, Dei angelos aliasque virtutes esse dicebat : nos autem secundos ab illis, ut minores illis, qui ad illorum scilicet imaginem efformati simus. Deinde ad deteriora deflectens imaginem invisibilis Dei unigenitum Filium vocat, apostolica voce corrupta, nec eo adjecto, quod in illo mutationi obnoxium non est, nosque ad imaginem Dei, seu Filii unigeniti, factos esse scribit, quod impietate non caret.

Ad Dei enim imaginem idcirco creati dicimur, quia in nobis dominatur ratio, qua duce, artes a nobis inventæ sunt, virique adeo rerum divinarum cognitione celebres pleraque ad Dei gloriam, et magnificentorum ejus operum laudem excogitarunt. Proinde, ut ex iis quæ a nobis dicta sunt perspicuum est, ejus participes sumus, quod ad imaginem effictum est, ejus vero quod ad similitudinem ii, qui virtute perfecti evaserunt : nullumque non moverunt lapidem, quandiu vixerunt, quin rerum cognitionem, qua converti possent ad Deum, consequerentur, eademque votis omnibus expeterent, quæ semper eodem se modo habere dicuntur : quos idcirco divina Scriptura deos Altissimique filios appellat, neque eodem quo cæteros nomine compellat, quos cum jumentis insipientibus confert : iisque similes evasisse clamat, qui male Dominum calcibus impetant.

Nec vero mirum, quod Origenes pleraque in Deum minus convenientia commentus et prolocutus, paradysum quoque et aquas, quæ tam infra, quam supra firmamentum esse dicuntur, allegorice exponat (hoc enim de illo non parvus professorum veritatis numerus asserit, nec aquas cum nonnullis doctoribus Hebræis, tam priscis quam recentioribus, ad angelicos ordines refert : sed gentium synagogis accommodat, quæ quidem scaturientibus aquis similes in multijugas fides, et multifidas derivatæ et effusæ sunt, donec in unam synagogam Christi apparitione per angusta confragosaque loca fluentes coaluerunt, quemadmodum alii nihil ab historiæ Mosaicæ veritate aberrantes, naturam nostram cum paradiso, bonum autem nobis a Deo insitum cum fonte velut a paradiso scaturiente et profluente contulerunt : bonumque ipsum

⁷³ I Cor. III, 13, ⁷⁴ II Petr. III, 10 seqq.

(51) Aristot. in Ethicis ex Theognide.

(52) Hujus dogmatis meminit Ovidius Metam. I : *Esse quoque in satis remeviscitur, affore tempus, etc.*

A quatuor in flumina, hoc est, præcipuas virtutes prudentiam, justitiam, fortitudinem, et temperantiam diduxerunt : ita ut Phison cum prudentia conferatur, qui omnem terram Evilat, hoc est animam laboribus et angustiis oppressam, circuit : hæc enim est Hebraicæ dictionis interpretatio quia nimirum labore prudentiam consequimur : quæ nihil est, quam collectio, et coacervatio, imo vero etiam æmulatio eorum, quæ honeste aliquando gesta sunt, vel etiamnum geruntur.

Gæon autem, qui Æthiopiæ regionem circum alluit temperantiæ accommodatur, quæ cupidam animæ partem quodammodo constringit et continet. nec in absurdas actiones diffuere sinit.

B Tigrim autem, qui ex adverso Assyriorum fluit, fortitudinis symbolum esse voluerunt, quia scilicet Tigri non absimilis est ille animi ardor, et constans eorum propositum, qui ex spiritu præscripto vitam instituunt. Illi enim impavidè ea penetrant, quæ aliis terrorem afferre videntur.

Justitiam denique cum Euphrate conferunt, quæ nulla parte circumscribitur, quemadmodum virtutes cæteræ ; sed per omnes discurrit omnibus adest, omnes exornat, omnes amplexu suo fovet (51).

Sed hæc hactenus, quorum quidem narratio, ut opinor, auditoribus haud inutilis fuerit.

C Pauli porro locus, quo ait : *Uniuscujusque opus quale est, ignis probabit ; dies enim manifestabit, quia in igne revelatur* ⁷³, hoc sensu accipi potest. Heraclitus quidem philosophus elementum primum ignem esse statuens, etiamnum servari, et cætera servare dicebat, quæ nimirum contrariis inter se qualitibus commista sunt, ita tamen cætera elementa sui effusione superaturus aliquando esset : atque suis limitibus tanquam crateribus emissus, usque adeo efficaci qualitate sua intumesceret, ut omnia quæ sunt in rerum natura depasturus et assumpturus esset (52).

Apostolus autem de igne hujusmodi nequaquam verba facit : cum mundi pars, ipse quoque sit, et corruptioni universi ipsius obnoxius, nequo de illo quidem, cujus apud apostolorum columen Petrum his verbis mentio fit : *Veniet dies Domini, ut fur in nocte : in qua cæli cum magno impetu præteribunt, elementa autem æstuantia dissolventur. Terra vero quæque in ea sunt opera comburentur.*

D *Si ergo hæc omnia solvantur quales esse nos oportet in sanctis conversationibus, et ptiis operationibus, expectantes, et accelerantes adventum diei Domini, in qua cæli ardentes dissolventur, et elementa æstuantia liquescent* ⁷⁴ ?

At vero ignem alium intelligit, qui scilicet gehennæ quasi quædam portio fragmentumque sit, ad quem nos quoque tunc admovendi sumus, ut in eo purgati, vel dextræ parti, vel sinistræ accensam

mur. Vel ignis nomine Deum etiam ipsum intelligere possumus, qui lumen quoque dicitur, nec ignis appellationem dedignatur. Idem enim hic et nomine caret, et nominibus abundat, pro habitum nostrorum ratione appellationem subinde mutans. Quia enim animam purgat et candori pristino restituit, atque maculas inhærentes eluit, quas ei vitium inusserat, idcirco lumen est et dicitur, quo lumine nihil quidquam lucidius splendidiusque dici possit. Quia vero materiam consumit, ignis idcirco dicitur, quemadmodum et alibi quia secatur, dividit, et ad animæ medullas pertingit, ea de causa gladius et sermo acutus nuncupatur. *Uniuscujusque ergo opus, quale fuerit, ignis probabit.* In hoc quidem mundo aliorum probationi exponimur, ubi permultus error inest, permultaque commissorum delictorum repensatio, atque opus quidem ipsum coronis plerumque vel suppliciiis dignum est: amicorum tamen opem ferentium consolatione disertique oratoris patrocinio persæpe fit, ut iudex ad misericordiam flectatur, eoque adducatur, ut sententiam immutet: illic autem quale est uniuscujusque opus ignis probabit. Nec enim iudex circumveniri, nec tribunal muneribus corrumpi potest, et simul atque propius ad iudicem quis accessit, igne quoque jam probatus est. Exactissima enim actionum probatio ab ipsius iudicis natura dependet: *Dies enim, inquit, manifestabit, quod igne cuncta revelentur.* Hæc est præcedentis dicti confirmatio. Quia enim nos igne universos iudicatum iri dixit, ignis autem ille, qui vitium consumit, et in favillam convertit. ipse Deus est, ea de causa subiecit: *Dies enim manifestabit quod in igne cuncta revelantur.* Diem Apostolus hoc loco pro sæculo futuro posuit: vel quia solis cursu non ita regitur, ut dies sit, cui mox vicissim succedat: vel quia si cum præsentis vita conferatur, dies nocti similis est. Hæc ergo *dies, inquit, manifestabit quod omnia in igne revelantur.* Cæteris enim iudiciis antiquatis, omnique tormenti et inquisitionis genere longum valere iusso, operum nostrorum iudicium coram solo Deo nobis superfuturum esse constat. Nullus enim illie erit, qui rerum administrationem aliis ambitione extorqueat, aut iudicia circumveniat, aut iudicis voluntatem sibi conciliet, aut legem divinam et insolubilem immutet: *Si cuius ergo opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet: si cuius autem opus arserit, multabitur.* Quemadmodum enim si nostrum hunc in ignem, qui sensibus est expositus, materia quæpiam cum alia conjiciatur, quæ pura veroque aurea sit, magis ac magis in fornace splendescit: et quo efficacior ignis est, eo etiam res in eum coniecta pellucidior evadit. Si quid vero plumbi aut stanni participes in eundem incidat, materia deteriore assumpta pristinus ille massæ tumor imminuitur: ita etiam posteaquam homines simul omnes igni divino et purgatorio, ipsi inquam Deo, propius

A admoti fuerint, quicumque anima pura et pellucida præditus erit, clarior ex ignis probatione factus, mercedem accipit quæ vera aureæ ejus animæ, actionisque sinceræ, nec ulla delictorum labe conspurcatur, retributio est: quia nimirum Deo conjungitur, ignemque divinum illum perfert? et puro illius immistus lumini, creatoris tandem beneficio Deus evadit. Manet enim opus ejus, quod superædificavit. Superædificavit autem in eo turres et propugnacula, hoc est inexpugnabilia fidei dogmata, virtutum fastigia, ea, inquam, per quæ, tanquam per intermedios gradus, si quis e terra sursum ascendat, ipsum Deum videre possit. Hujusmodi muri, hujusmodi mœnia divina, haudquaquam flammis absumuntur, sed magis magisque firmantur et servantur. Quod si quis fasciculum stipularum quæ materia facile absumitur, igneque conflagrat (quemcunque intelligere velimus, ut meo iudicio malorum operum copiam) propria in anima gustaverit, simul ad ignem propius accesserit, conflagrationem ferre non poterit, proinde multabitur. Multam vero hæc non ut quidam arbitrati sunt, pro materiæ conflagratione accipiendam puto, sed pro eo quod quis divini luminis particeps haudquaquam fiat, neque creatoris splendore dignus habeatur. Talis ergo vir multabitur, et servabitur. Quibus in verbis inesse videtur contrarietas. Nam si multæ nomine privatio luminis, nomineque salutis ejusdem luminis fruitio intelligi debeat, qui fieri poterit, ut eodem temporis momento idem homo multetur et salvus evadat? C Itaque sciendum est, salutis emphasin hoc loco aliam esse ab ea, quæ vulgo inolevit. Hoc enim loco verbum *servari* haudquaquam salutem promereri significat, sed igne non absumi, aut conflagrare: quandoquidem adamantem quoque in igne servari dicimus nonnullaque animantia fornacibus admota servari quodammodo dicuntur, quoties ignis calorem perferunt, nec uruntur aut mutilantur. Proinde servatus in igne is quoque dici potest, qui multatur, cum præsertim sit immortalis corpore præditus, quod nec incisionibus ullis, nec adustionibus obnoxium est. Quod autem hoc sensu verbum *servari* capiatur, ex eo patet, quod subiecit Apostolus. Postquam enim dixit: *Ipse autem servabitur*, modum quoque addidit, his verbis, *tanquam per ignem*, nec enim, inquit, præstantiore salute, sed deteriore fruetur, ea nimirum, quæ sit per ignem.

Origenes ergo hinc, ut dixi, arrepta occasione, animas pristino statui restituendas esse confirmat: dum supplicium illud, quod in sacris Evangeliiis æternum dicitur, non minus atque gaudium perpetuum interpretatur aperteque demonstrat fore, ut animæ, quæ peccato lapsæ materiam vitiorum sibi aggresserint, tantisper in igne maneant, dum vitiorum suorum sordes absumantur: quibus assumptis illæ denuo servabuntur, posteaquam flammis excoctæ et expurgatæ fuerint, ita tamen ut vermis sine

fine permaneat, nec gehenna exstinguatur, quem- A
admodum Dominus in Evangeliiis ait, ut hoc pacto
stimuletur in posterum, refriceturque memoria
divinæ humanitatis in animis, quæ a perennibus
hiscæ supplicis liberatæ fuerint.

CAP. XXXII.

Tricesima secunda, Pauli Samosatani; hi unguuntur.

Paulus hic Samosatis, in Mesopotamia ortus, An-
tiochæ magnæ præfuit post Demetrianum, deci-
munquintum ejus urbis episcopum: qui cum Ze-
nobis obsequeretur, in absurdissimam hæresin
prolapsus est. Quæ porro de Zenobia circumferun-
tur, ita se habent. Quo tempore Galienus Valeriani
filius Romanis imperabat, Macrinus in eum insur-
rexit. Odennathus autem Palmyriæ metropoleos B
Arabis princeps Galienum juvabat: quapropter
hic victoria parta, administrationem totius Orientis
illi concedidit.

Cæterum Odennatho, a domesticis cæso, nec ita
multo post Galieno vita defuncto, successit in im-
perium Claudius, quem cum Persæ bello devicis-
sent, Zenobiam Odennathi conjugem Syriæ Phœni-
ciæque præfecerunt. Cum vero paulo post ipse
quoque Claudius e vivis excessisset, Aurelianus
imperator creatus contra Zenobiam exercitum movit:
eamque captivam abduxit. Huic ergo, quem-
admodum diximus, etiamnum prædicta loca re-
genti cum Paulus obsequi vellet, ut quæ Judais-
mum profiteretur, ipse quoque unum esse Deum
docuit, qui pater, et Filius, et Spiritus sanctus C
unus idemque diceretur. Unus enim, inquit, Deus
est, et Filius ejus in eo, quemadmodum in homine
sermo. Ipse autem Sermo cum in terram venisset,
habitavit in homine, qui Jesus dicebatur, comple-
taque dispensatione, ascendit ad Patrem. Jesus
vero Christus inferior est, qui ex Maria initium
habuerit.

Hujusmodi ergo Pauli dogma fuit, quod partim
cum Noeto et Sabellio consentit, partim ab utro-
que discordat: quandoquidem illi quoque inter se
quadantenus disenserunt. Eo enim quod unum
Deum, quasi tribus distinctum personis asserunt.
hi tres inter se conveniunt: in hoc autem differunt
quod Noetus quidem Patrem ipsum in forma et
nomine passum esse dicit, Sabellius autem ipsum
quidem Patrem, at non ut Patrem, sed ut Filii D
persona indutum: Paulus denique non prorsus ut
Patrem, sed ut Filium.

Atque hæc sunt, in quibus hic vel cum prædictis
hæresiarchis concordat, vel ab iisdem dissentit.
Aperte vero cum Artemone et Theodoro coriario
consentit, qui Dominum Jesum Christum nudum
et simplicem hominem perspicue tradunt.

Quæ cum ita se habere Ecclesiarum moderatores
compertum exploratumque haberent, haudquaquam

⁷⁵ Gen. 1, 26.

(53) Theodotus qui et Georgius mirificus.

negligenda esse duxerunt, sed Antiochiam ad hanc
hæresin e medio tollendam convenerunt. Concilio
præerant Theodorus (53), qui et Gregorius mirifi-
cus, Neocæsariensis episcopus, Athenodorus ejus
frater, qui Ponticarum Ecclesiarum uni præerat,
Firmilianus Neocæsareæ, quæ in Cappadocia est,
episcopus, Helenus Tarsi, Icomas Iconii, Hyeme-
næus, Hierosolymorum, Theotecnus Cæsareæ, quæ
in Palæstina est, Maximus Bostrorum, et Anatolius
Laodiceæ, quæ Syriæ finitima est, episcopus ma-
gnus autem ille Dionysius Alexandrinus præ senio
interesse quidem non potuit, litteris tamen eos qui
convenerunt, ad veritatis propugnationem exauit.

Coacta autem synodo Paulus inficias ire jam
paratus erat, cum Malachion, qui antea quidem
sophisticam artem exercuerat, postea vero presby-
terii dignitate exornatus fuerat, disputationem
adversus illum instituit. Cumque hoc pacto detecta
fraus ejus esset, qui Christum hominem divina præ
cæteris gratia exornatum diceret, e sacerdotum
cætu segregatus merito est. Quia vero ecclesiastici
se ei opposuerant, Aureliano tunc temporis impe-
ranti hæreses ejus patefecerunt, persuaseruntque,
ut ab Ecclesia illum exturbaret. Quamvis enim ille
idolorum cultui deditus esset, æquum tamen exi-
stimabat, ut qui ejusdem fidei consortibus contra-
diceret, is ab eorum cætu, communi omnium cal-
culo secluderetur.

THEODORI SCUTARIOTÆ SCHOLION.

*Sciant lectores hoc Samosateno Paulo deposito, cle-
ricorum et episcoporum, quos instituerat, nullum
esse cum eo depositum. Sed quia omnes in sanctissi-
morum Patrum nostrorum, a quibus ille depositus
est, sententiam pedibus iverant, idcirco suis digni-
tatibus singuli restituti sunt.*

Hærescos præcedentis confutatio.

Paulus Samosatenus terra erat nec bona, nec
fertilis, nec divinæ sementi accommoda, sed sentibus
et tribulis horrida: nimirum dogmatis ab inculcata
et orthodoxa fide nostra dissentaneis? atque adeo,
ut ita dicam, cloaca quæpiam cœnum ejectans,
quod in Dei Filium vel ipsi posteri ejacularentur.
Ex hoc enim cum Nestorius hausisset, atque bibis-
set, eum nudum et simplicem hominem esse, qui
revera Deus erat, asseruit, ut explanatius in Ne-
storiana dicemus historia. Paulus itaque Sabellio
et Noeto Ephesio consentanea professus, inanes
cum illis voces eructat: Patremque, Filium, et
Spiritus sanctum, in unam eandemque coarctat
hypostasim, prædivinamque naturam animali cui-
piam trinomini similem tradit, cum tamen multis
e Scripturæ locis eam triplici definitam hypostasim
didicisset, atque ex Veteri quidem Testamento,
ubi ait: *Faciamus hominem ad imaginem et similitu-
dinem nostram* ⁷⁵: quæ Patris verba sunt ad
eos, qui sua e substantia processerant, qui etiam

creatrix cum illo Dominicæque dignitatis participes fuerant. Idem ubi ait : *Ecce Adam factus est, sicut unus ex nobis*⁷⁶, sive ut unusquisque nostrum, qui tres personæ una in divinitate sumus. Quamvis enim hoc ironice dictum sit, nullo tamen modo unicam personam significare potest. Item ubi sic habet : *Apparuit Abrahæ Deus juxta quercum Mambre. Respiciens autem oculis suis vidit : et ecce tres viri steterunt supra eum, et intuitus occurrit obviam illis : et adoravit in terra, et dixit : Domine, si inveni gratiam coram te, ne prætereas servum tuum*⁷⁷. Vident quomodo Scriptura testetur Deum apparuisse Abrahæ, tres autem fuisse, qui apparuerint. Et quamvis tres essent, eum tamen cum uno esse collocutum, quod omnino ita factum est, ut una eademque tribus sub personis Divinitas eluceret. Quod si quis unum tantum Deum, duosque angelos esse dicat, quomodo una cum Domino sedere ausi sunt? Item : *Pluit Dominus super Sodomam et Gomorrhæam ignem et sulphur a Domino de cælo*⁷⁸. Item : *Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est*⁷⁹. His certe verbis Dominus, Deus, itemque Dominus, hypostases : his autem, unus est, una in tribus Divinitas subindicatur. Quibus hæc Davidica consentanea sunt : *In Deo laudabo Verbum, in Domino laudabo Sermonem*⁸⁰. Item : *In Deo speravi, non timebo quid faciat mihi homo*⁸¹. Item : *Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua*⁸². Item : *Invoca me in die tribulationis tuæ*⁸³. Item : *Vivit Dominus, et benedictus Dominus*⁸⁴. Item : *Exaltetur Deus salutis meæ*⁸⁵. Quibus hæc addi possunt : *Verbo Domini cæli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum*⁸⁶. Item : *In lumine tuo videbimus lumen*⁸⁶, id est, In Filio tuo cognoscemus Spiritum sanctum. Per ipsum enim ea quæ sunt de Spiritu sancto cognoscenda, non minus quam ea quæ de Patre, manifestius cognovimus. Imo etiam in libro Jeremiæ

ita scriptum est : *Hic est Deus noster, et non æstimabitur alius adversus eum*⁸⁷ : quibus id quoque subjunxit, quod subsequitur : *In terris visus est, et cum hominibus conversatus est*⁸⁸. Micheas quoque ait : *Et tu Bethlechem terra, Juda, ex te enim exiit dux qui reget populum meum Israel*⁸⁹. Sed Daniel etiam ita scribit : *Aspiciebam in visione noctis, et ecce cum nubibus cæli quasi Filius hominis veniebat : et usque ad Antiquum dierum pervenit : et in conspectu ejus obtulerunt eum : et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum, et omnes populi, tribus, et linguæ servient ei : potestas ejus, potestas æterna, quæ non auferetur : et imperium ejus non corrumpetur*⁹⁰.

Verumenimvero si quis Testamentum Vetus servat, prophetasque percurrat, triplici illa cherubim sanctificatione, et hujusmodi plerisque sanctam designari Triada videre possit, quemadmodum et hoc Davidico : *Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*⁹¹. Item, *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*⁹². Aaron enim, et ejus consortes, animalium visceratione rem sacram fecerunt : pane autem et vino, solus omnium Melchisedech : qui Christi etiam atque initiationis mysteriorum ejus typus erat : cui *Davidus quoque sacerdotium æternum vaticinatur*. Ex nostro autem, seu Novo Testamento clariora, et majoris ponderis testimonia expiscari queat, quemadmodum ex Triadis supersubstantialis mysterio, quod per incarnatum Christi adventum illuxit. *In ipso enim quasi limine angelus Virgini dixit : Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi*⁹³ : quibus verbis divinitatem tribus hypostasibus contentam subindicavit. Qui plura volet, ex aliis quoque, evangelicis dictis venari poterit, in quorum mentionem incidimus obiter, cum de Sabellii dogmatibus ageremus.

CAP. XXXIII.

Tricesima tertia hæresis, Manichæorum et Cubricorum ; hi baptizantur.

Hi Acuanitæ tandem dicti sunt, propterea quod Acua quodam, e Mesopotamia oriundo, impuræ hujus hæreseos doctores usi sunt. Manichæi vero et Cubrici ab antiquo denominati sunt, nimirum a Manete Persa, qui Cubricus antea vocabatur sibi-que postea Manetis nomen indiderat. Cæterum hac voce Manes Babyloniorum idiomate vās, vel, ut quidam volunt, dialecticus designatur. Paracletum porro se ipsum miser hic Manes vocabat, Christumque sola phantasia, seu simulatione, apparuisse, atque passum esse docebat. Insuper prin-

Περὶ Μανιχαίων τῶν καὶ Κουδρικών (α).

Ὅσοι Ἀκουανῖται μὲν ὑστερον ἐκλήθησαν, οἱ δὲ Ἀκούσαν οὕτω καλούμενον τινα ἐκ τῆς μέσης τῶν ποταμῶν ὀρμώμενον ὑπεγγητὴν ἔχοντες μακρῆ αἰρέσεως. Μανιχαῖοι δὲ καὶ Κούδρικοι ἀνωθεν ὑπομάσθησαν ἀπὸ Μανέντος Πέρσου· ἐκεῖνος γὰρ Κούδρικός ἐκαλεῖτο πρότερον, εἶτα μετεκάλεισεν ἑαυτὸν Μανέντα· δηλοῖ δὲ ὁ Μάνης τῇ Βαβυλωνίων γλώσσῃ τὸ σκεῦος, ἧ ὡς ἐνιοὶ φασὶ τὸν διδασκαλικόν. Παράκλητον δὲ ἑαυτὸν ἐκάλεισεν ὁ ἄθλιος Μάνης· καὶ τὸν Χριστὸν ἐξηδοκίμασε μόνη καὶ φανῆναι καὶ παθεῖν. Ἡρὸς τούτοις εἰσηγγέσαστο δύο ἀρχὰς, πονηρὴν τε καὶ

⁷⁶ Gen. III, 25. ⁷⁷ Gen. XVIII, 1 seqq. ⁷⁸ Gen. XIX, XLIX, 14. ⁷⁹ Ibid. 15. ⁸⁰ Psal. XVII, 47. ⁸¹ Ibid. ⁸² Psal. XLIX, 14. ⁸³ Ibid. 15. ⁸⁴ Psal. XVII, 47. ⁸⁵ Ibid. ⁸⁶ Psal. XLIX, 14. ⁸⁷ Deut. VI, 4. ⁸⁸ Psal. LV, 5, 11. ⁸⁹ Ibid. ⁹⁰ Psal. XLIX, 14. ⁹¹ Psal. CXXII, 6. ⁹² Psal. CXXV, 10. ⁹³ Baruch. III, 6. ⁹⁴ Ibid. 38. ⁹⁵ Mich. V, 2. ⁹⁶ Dan. VII, 13, 14. ⁹⁷ Psal. CIX, 1. ⁹⁸ Ibid. 4. ⁹⁹ Luc. I, 55.

ἀγαθόν· δύο γὰρ ὑποθέμενος ἀγεννήτου; καὶ ἀϊδίου, Ἄθεόν τε καὶ ὕλην, τὸν μὲν Θεὸν προσηγόρευσεν φῶς, τὴν δὲ ὕλην σκότος· καὶ τὸ μὲν φῶς, ἀγαθόν· τὸ δὲ σκότος, κακόν. Τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἐβλασφήμησε, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ λαλήσαντα, καὶ πάντας τοὺς προφήτας· ἠλίψ καὶ σελήνη, καὶ ἄστροις θεοῖς προσκυνεῖν ἐπέτρεψε· μετενσωματώσεις ψυχῶν ἐδίδασκε· σαρκὸς ἀνάστασιν ἠρνήσατο· βοτάνας καὶ δένδρα καὶ ὕδωρ καὶ τὰ λοιπὰ πάντα ἔμψυχα εἶναι ἀπεφήνατο· καὶ ἕτερα μυσία τοιαῦτα παρελήρησεν. Τελευταῖον δὲ τὸν τρόπον τοῦτον πνεύματι κεπρωθεὶς οἰήσεως, καὶ τοῖς αὐτὸν ἄγουσι δαίμοσι θαρσύνων, τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως Ἡερσῶν ἀσθενοῦντα θεραπεύειν ἐπιγγέλιτο· καὶ δὴ προσήνεγκέ τινα τοῦτω θεραπευτικὰ φάρμακα· αὐτίκα δὲ τὸ μεράκιον ἐν ταῖς αὐτοῦ χερσὶ διεφάνησεν. Ὅργισθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς, εἰς φυλακὴν τοῦτον κατέκλεισε· καὶ τότε μὲν χροῖματα πλείεστα τοῖς φύλαξι παρασχών, ἐξέφυγεν. Ὑστέρων δὲ κατασχεθεὶς, ἐξεδάρη καλὰμοις· καὶ τὸ δέρμα τούτου πλησθὲν ἀχύρον ἐφυλάττετο ἐν Ἡερσίδι· τιμῶντες δὲ αὐτὸν οἱ Μανιχαῖοι ἐπὶ καλὰμων τὰς ἰδίας κοίτας ποιοῦνται.

pellis paleis suffarcinata in Perside servabatur. Cæterum in ejus honorem Manichæi super arundinibus lectos suos insternunt.

Ἀντιρρήσις.

Τὴν ἀποστολικὴν ῥῆσιν τὴν λέγουσαν ἐν ὁμοιώσει ἀνθρώπου φανῆναι τὸν Κύριον, καὶ σχήματι εὐρηθῆναι ὡς ἄνθρωπον, οἱ Μανιχαῖοι κακῶς ἐκλαθόμενοι, αἰρεσιν ἑαυτοῖς συνεστήσαντο φάσκοντες, κατὰ φαντασίαν μόνην ὀφθῆναι καὶ παθεῖν τὸν Χριστόν. Ἡμεῖς δὲ ὁ τῆς φύσεως Χριστοῦ λεῶς, τὸ ἐν ὁμοίωματι ἀνθρώπου γενέσθαι καὶ σχήματι εὐρεθῆναι, οὕτω θεοσεβῶς νοεῖν ἐδιδάχθημεν, καὶ πιστεύομεν ὅτι τὴν ἡμετέραν φύσιν προσλαβὼν καὶ Ἰσος ἡμῖν ὡφθη καὶ ἴσος ὡς μορφὴν δούλου λαβὼν, ἦτοι φύσιν ἀνθρώπου δεξάμενος, οὐ κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν ἀλλὰ δίχα σπέρματος. Τὸ μὲν γὰρ ἐκ γυναικὸς προελθεῖν, ἀνθρώπινον καὶ αὐτῷ τῷ Χριστῷ ἴδιον· τὸ δὲ ἐκ παρθένου, ὑπὲρ ἀνθρώπου καὶ μόνου Χριστοῦ. Εἰ γὰρ καὶ τὸ ἀνθρώπινον εἶδος εἶχε, καὶ ἀληθῶς αὐτὸ περιέκειτο, ἀλλ' οὖν πλέον εἶχεν ἀνθρώπου, τὸ μὴ ψιλὸν αὐτὸν εἶναι ἀνθρώπου, ἀλλ' ἠνωμένον θεότητι· καὶ ἄλλως δὲ εἶπεῖν τὸ ὁμοίωμα καὶ τὸ σχῆμα, καὶ τὸ ἀμφίβολον τοῦ ἐπιβήματος το, ὡς ἀνθρώπου, δοκοῦσιν οἷον τῷ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγῳ λυμαίνεσθαι. Πλὴν οὐχ ὁμοῖος ἀνθρώπου ὁ Κύριος γέγονεν, ἀλλ' ἀνθρώπος τέλειος οὐδ' ὡσπερ ἐν σκηνῇ δραματουργήσας τὸ σῶμα, καὶ τὴν οἰκονομίαν ὑποκριθεὶς, ὑποβολιμαῖον προσωπεῖον τὸν ἀνθρώπου ἐξῶθεν περιεβάλετο, οἷον ὡσπερ αἱ κατὰ τῶν τοίχων διὰ χρωμάτων σκιαί, σχῆμα μόνον καὶ οὐ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν προσέλιθον, ὡς μὴ κυρίως εἶναι ἀνθρώπος, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπος φαίνεσθαι. Ταῦτα γὰρ ἡ ἐπιπόλαιος τοῦ ἀποστολικοῦ λόγου ἐπιβολὴ ἐμφαίνει τοῖς μὴ εἰς τὸ βάθος ἐγκύπτουσιν. Ἄλλ' οὐσιώσας ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν,

cipia duo, bonum et malum introducebat. Positis enim duobus non genitis et æternis, Deo scilicet atque materia. Deum quidem lumen, materiam autem tenebras appellabat. Atque lumen quidem bonum, tenebras autem malum. Vetus Testamentum, et eum qui locutus in illo, cum omnibus suis prophetis, blasphemus ille maledictus incessebat. Solem, lunam et astra, tanquam deos, adorare suadebat. Animarum a corporibus in corpora migrationes docebat. Carnis resurrectionem inficiabatur. Herbas, arbores, aquam, et cætera omnia habere contendebat: atque innumera hujusmodi alia deliramenta proponebat. Tandem autem arrogantis spiritu elatus, dæmonum a quibus subvehabatur, auxilio fretus, se Persarum regis filium morbo laborantem, pristinae sanitati restitutum curando accommoda applicuisset, excontinenti puer in manibus ejus expiravit. Quocirca rex ira percitus in carceres illum conjecit: unde custodibus pecunia corruptis aufugit. Ad extremum autem comprehensus, et arundinibus excoriatus est: ejusque

Hæreseos præcedentis confutatio.

Apostolicam vocem, quo Dominus in hominum similitudinem factus, et habitu inventus ut homo ⁹⁶ fuisse dicitur, Manichæi male detorquentes, hæresin suam constituerunt, solaque phantasia, seu simulatione, Christum apparuisse, et passum esse dixerunt. Nos autem, qui populus sumus, quem Christus plantavit, ipsum in similitudine hominis fuisse, et habitu inventum hoc sensu pie intelligere didicimus, ut et credimus, eum scilicet, assumpta natura nostra, nobis æqualem et similem apparuisse, ut qui servi formam accepisset, seu hominis naturam assumpsisset, nec eam quidem humana conditione, sed absque semine. Quod enim ex muliere processerit, humanum, id ipsique Christo proprium fuit. Quod vero ex virgine, id humana conditione præstantius, atque proprium Christi solius exstitit. Etsi enim humana forma vere præditus erat, hoc tamen hominem superabat, quod homo simplex nudusve non esset, at divinitati conjunctus. Alioqui, ut ita dicam, similitudo, et habitus, et adverbii, ut homo, ambiguitas, incarnationis rationi velut officere videntur. Cæterum Dominus haudquaquam similis homini, sed perfectus homo fuit: nec tanquam in proscenio fabulam acturus, corpus et dispensationem conflagens, subdititiam hominis, personam exterius assumpsit, nec tanquam umbræ, quæ colorum adminiculo parietibus appinguntur, habitum solum, nec item hominis naturam assumpsit, ita ut non proprie homo fuerit, sed ut homo apparuerit. (Hæc enim Apostolus verba in superficie præ se ferunt, si qui profundius non

⁹⁶ Phil. ii, 7.

perscrutentur.) Imo vero natura hominis ad suam ipsius substantiam applicata, eandem cum divinitate commistam ita conservavit, ut neque cum illa confunderetur, neque commularetur. Similitudinem porro quodammodo duplicem esse didicimus, altera enim de re dicitur, quæ mutationi obnoxia est, altera vero de re, quæ semper eadem manet. Imagines enim, quæ ab exemplari processerunt, si inter se conferantur, similes : si cum exemplari, æquales esse dicimus : at vero cum exemplari ita conferuntur, ut quæ mutationi sunt obnoxia, quo nimirum et exemplaris et imaginis ratio diversa servetur : inter se vero, ut quæ nullo commutari modo queant, ut nimirum exemplaris quoque imagines permaneant. Beatus itaque Apostolus Deum homini similem dicit, ratione substantiæ, quæ nulli mutationi obnoxia est. Sed habitu etiam inventum ut hominem addit. Porro habitus duplex intelligitur, nimirum fictitius et verus. Rectum enim hominis habitum esse dicimus, et hic est verus : sed habitum Socratis aut Platonis ab hoc vel illo eorum, qui personas in prosceniis effingunt, assumptum esse dicimus, quemadmodum in fabulis seu comædiis et tragædiis, agendis antea moris erat : atque hic fictus et falsus habitus est. Hoc itaque loco habitus veritatem præmonstrat. Habitu enim Dominus inventus est homo, hoc est ipsa humana substantia, quæ tali habitu

Cæterum duo principia non esse, quorum alterum bonum, alterum malum sit, ut Manichæorum astruit impietas, hinc haud dubie perspicuum fiet. Bonum et malum inter se contraria sunt, seque mutuo perimunt, nec simul consistere possunt, quemadmodum neque lux cum tenebris subsistere potest. Proinde horum unumquodque pars totius futura est : et primum quidem horum unumquodque non a toto solum, sed etiam a totius parte circumscibetur. Quis enim contrariis, nimirum bono et malo, viam præcludit ? nec enim quis utrumque simul domo pedem efferre, conciliarique inter se dixerit : quandoquidem ne malum quidem, id est, ex quo pax oritur, quodque tantopere a bono amatur : neque bonum vicissim bonum est, quod quidem malo benevolum se ostendit. Quod si quis aliorum cuique propriam sedem, quam commorari possint, assignet, ille certe solus erit Deus, qui simul et semel assumpsit ea, quæ inter se vel maxime repugnabant. Proinde duorum alterum in his eveniat necesse est, nimirum aut ea inter se convenient, seseque mutuo patientur : vel ut medium aliquod intercedat, quo bonum a malo discernatur, sitque quasi septum aliquod transversum, quo alterum ab altero dirimatur : atque ita non jam duo, sed tria principia erunt, quorum unum cætera velut in pace custodiat, necesse est : quod

A ἐτήρησε ταύτην ἐν τῇ πρὸς τὸ θεῖον ἀνακράσει ἀσύγχυτον τε ἀναλλοίωτον. Διπλὴν δὲ τινα τὴν ὁμοιότητα διδασκόμεθα· τὴν μὲν, τὸ παρηλλαγμένον ἔχουσαν· τὴν δὲ, τὴν ταυτότητα σώζουσαν. Τὰς μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου προελθούσας εἰκόνας, πρὸς τε ἀλλήλας ὁμοίας εἶναι φαμεν καὶ πρὸς τὸ πρωτότυπον· ἀλλὰ πρὸς μὲν τὸ πρωτότυπον, παρηλλαγμένως, ὅπως δὴ καὶ ὁ τοῦ ἀρχετύπου λόγος, καὶ ὁ τῆς εἰκόνης σωθείη· πρὸς δὲ ἀλλήλας ἀπαρλλάκτως, ἵνα δὴ καὶ εἰκόνας τοῦ πρωτοτύπου μένειεν. Καὶ ὁ θεῖος τοίνυν ἀπόστολος ὁμοίον φησὶ τῷ ἀνθρώπῳ τὸν θεόν, κατὰ τὸ τῆς οὐσίας ἀπαράλλακτον· ἡλλὰ καὶ τῷ σχήματι φησὶν εὐσεθεῖναι αὐτὸν ὡς ἀνθρώπων. Τὸ δὲ σχῆμα διττὴν ἔχει τὴν ἔννοιαν, τὴν ὑποκριτὴν δηλαδὴ, καὶ τὴν ἀληθινὴν. Ὁρθιον γὰρ τὸ τοῦ ἀθρώπου σχῆμά φαμεν· τοῦτο δὲ ἀληθινόν. Ἄλλὰ καὶ τὸ σχῆμα λαθεῖν Σωκράτους ἢ Πλάτωνος τόνδε ἢ ἐκείνων τῶν ὑποκρινομένων ἐν ταῖς σκηναῖς τὰ πρόσωπα ὡς ἐν τοῖς δράμασιν πρῶτον ἐγένετο· τοῦτο δὲ τὸ σχῆμα πεπλασμένον ἐστὶ καὶ ψευδές, Ἐνταῦθα δὲ σχῆμα τὴν ἀλήθειαν ὑποδείκνυσι· σχήματι γὰρ εὐρέθη ὁ Κύριος ἄνθρωπος, τουτέστιν αὐτῇ τῇ τοῦ ὡσδε ἐσχηματισμένῃ ἀνθρωπίνῃ οὐσίᾳ· οὐ γὰρ τὴν οὐσίαν μόνην τοῦ ἀθρώπου ἐν τῇ οὐσίᾳ ὑποστάσει· οὐσίῳσε, τὴν δὲ μορφὴν ἤτοι τὸ ἐν αὐτῷ ἀνθρώπινον σχῆμα ἀλλοῖον ἔχων προῆλθε, καὶ οὐχ οἷον ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ οὐσίᾳ καὶ σχήματι εὐρέθη ὡς ἄνθρωπος.

efformata erat : nec enim solam hominis substantiam in propriæ hypostaseos substantiam convertit, forma autem, seu humano habitu quem assumpserat, diverso, nec nostro assimili præditus processit, sed et substantia et habitu inventus est ut homo.

C "Οτι δὲ οὐ δύο ἀρχαὶ εἰσι· κατὰ τῶν Μανιχαίων ἀθεότητα, μία μὲν ἀγαθὴ, ἕτερα δὲ πονηρὰ, ἐνεῦθεν εἰσόμεθα. Ἐναντία εἰσὶν ἀλλήλοισι τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ πονηρὸν· καὶ φθαρτὸν καὶ ἀλλήλων, καὶ ἐν ἀλλήλοισι, ἢ σὺν ἀλλήλοισι οὐχ ὑφιστάμενα· ὡσπερ οὐδὲ τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος. Ἐκαστον οὖν τούτων ἐν μέρει ἐστὶ τοῦ παντός. Καὶ πρῶτον μὲν περιγραφήσεται οὐχ ὑπὸ τοῦ παντός μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ μέρους τοῦ παντός τούτων ἕκαστον. Ἐπεὶ τὰς εἰς τὴν χώραν τοῖς ἐναντίοις, τῷ πονηρῷ δηλαδὴ καὶ τῷ ἀγαθῷ ἀποτιμώμενος ; Οὐ γὰρ ἂν τις φήσειεν οἴκοθεν ἀμφοτέρω συναναχθῆναι καὶ συμβιβασθῆναι· ἐπεὶ οὐδὲ κακὸν τὸ κακὸν εἰρήνην ἄγον καὶ φιλιούμενον τῷ ἀγαθῷ· οὐδὲ ἀγαθὸν αὐθις τὸ ἀγαθόν, φιλίως πρὸς τὸ κακὸν διακειμένον. Ἐὶ δ' ἕτερος ὁ τούτων ἕκαστω τὴν οὐσίαν τάξιν καὶ τὴν διατριβὴν ἀφορίσας, ἐκεῖνος ἂν εἴη μᾶλλον θεὸς ὁ τὰ διεστῶτα συνελιγμένος. Ἀνάγκη δὲ καὶ δυοῖν θάτερον ἐπὶ τούτοις συμβαίνειν, ἢ συνάπτεσθαι καὶ φέρειν ἀλλήλα, ἢ εἶνθι τι μέσον διιστῶν τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ πονηρὸν, ὡσπερ τὸ διέπραγμα διεῖργον ἀπ' ἀλλήλων ἀμφοτέρω· καὶ οὐκ εἰς λοιπὸν δύο, ἀλλὰ τρεῖς ἀρχαὶ εἰσονται· καὶ τούτων τὸ ἕτερον ἀνάγκη, ἢ εἰρηνεύειν ὅπερ τὸ κακὸν οὐ δύναται· τὸ γὰρ εἰρηνεύειν, οὐ κακόν· ἢ μάχεσθαι, ὅπερ τὸ εἰρηνεύειν οὐ δύναται· μία τοίνυν ἀρχὴ ἀγαθῆ πάσης κακίας ἀπηλλαγμένη.

quidem a malo fieri nequit. Nem pacem custodire

malum non est. Jam quod paci custodiendæ aptum est, id vero bellum movere pugnareque nequit. Quo fit, ut principium unum relinquatur, id bonum, et ab omni vitio liberum.

Κι δὲ φήσουσι, καὶ πῶθεν τὸ κακὸν ἔφυ ; ἀμήχανον ἄ γάρ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ κακὸν εἰληφέναι τὴν γένεσιν, φαμὲν ὅτι τὸ κακὸν οὐδὲν ἕτερόν ἐστι, ἢ τοῦ ἀγαθοῦ στέρησις, καὶ ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν εἰς τὸ παρὰ φύσιν παρατροπή· οὐδὲν γὰρ κακὸν κατὰ φύσιν· πάντα γὰρ ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεός, λίαν εἰσι καλὰ, καθ' ὃ γέγονασι. Μένοντα τοίνυν καθὼς ἔκτισται, καλὰ λίαν εἰσίν· ἐκουσίως δὲ ἀποφυγόντα ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν, καὶ εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐλθόντα, ἐν τῷ κακῷ γίνονται. Κατὰ φύσιν μὲν οὖν πάντα δοῦλα καὶ ὑπήκοα τῷ δημιουργῷ· ὅταν δὲ ἐκουσίως τι τῶν κεισμάτων ἀφηνιάσῃ, καὶ παρήκοον τοῦ ποιήσαντος αὐτὸ γίνηται, ἐν ἑαυτῷ συνέστησεν τὴν κακίαν· ἢ γὰρ κακία οὔτε οὐσία τις ἐστίν, οὔτε οὐσίας ἰδίωμα, ἀλλὰ συμβεθικός· ἤγουν ἐκούσιός τις παρατροπή ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν εἰς τὸ παρὰ φύσιν, ὅπερ ἐστίν ἡ ἁμαρτία. Ἡ οὖν ἁμαρτία τῆς αὐτεξουσίας τοῦ διαβόλου γνώμη· εὐρεμα· κακὸς οὖν ὁ διάβολος, οὐ καθ' ὃ γέγονεν, ἄγγελος γὰρ φωτεινότερος καὶ λαμπρότερος ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ ἔκτισται, αὐτεξουσίας, ὡς λογικός· ἐκουσίως δὲ τῆς κατὰ φύσιν ἀρετῆς ἀπεφοίτησε, καὶ ἐν τῷ ζῶφῳ τῆς κακίας ἐγένετο, Θεοῦ μακρυνθεὶς τοῦ μόνου ἀγαθοῦ καὶ ζωοποιοῦ· ἐξ αὐτοῦ γὰρ πᾶν ἀγαθὸν ἀγαθύνεται· καὶ καθόσον ἐξ οὗτου ἐμακρύνθη γνώμη, οὐ γὰρ τόπω, ἐν τῷ κακῷ γέγονεν.

consentanea descendit : et ad vitii caliginem transfugit : procul a Deo remotus, qui solus bonus et vivificus est. Ab ipso enim quidquid bonum est, id bene divertit, voluntate (nam loco non item) ad malum defecit.

Ματαιὸς τοίνυν ὁ Μάνης, καὶ σκότους φθαγγόμενος ἄξια, οἷς τὸ σκότος καὶ τὴν ὕλην αἰδία δοξάζει καὶ Θεῷ σκναγίνητα· καίπερ ἀκούων Μωυσέως λέγοντος· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων τὰ πάντα γέγονε· καὶ ὡς ἅμα τὸ φῶς παρήχθη, καὶ τὸ σκότος ὑπεχώρησε. Καὶ γὰρ ὁ Σωφρονίσκου Σωκράτης, καὶ ὁ Ἀρίστωνος Πλάτων, καὶ οἱ τούτων διάδοχοι, καὶ ἕτεροι πλείστοι, τῆσδε τῆς δοξῆς γεγέννηται, τοῦ ἐξ ὑποκειμένης ὕλης τὰ πάντα δημιουργηθῆναι, καὶ συναίδια αὐτὰ τοῦ Θεοῦ λέγοντες, ἀτίον αὐτῆς τὸν Θεὸν ὀνομάζουσι. Οὐ μὲν αὐτὴν [ὕλην] καὶ κακὴν ὀρίζονται. Μεγίστην γὰρ βλασφημίαν νομίζουσι· τὸ φάναι τὸν Θεὸν εἶναι τῶν κακῶν ποιητήν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἔχουσιν ἴσως τινὰ συγγνώμην, μῆτε προφητικῶν ἐπακούσαντες λόγων, μῆτε τοὺς θεοὺς ἀποστόλους ποδηγούς ἐσχηκότας μόνοις δὲ τοῖς λογισμοῖς τῆν τῶν ὄντων ἐπιτρέψοντες γνώσιν. Οὗτοι δὲ ποίας ἂν τίσειαν δίκας τῆς ἀσεβείας ἄξιαι, τῶν μὲν θείων ἀπολαύσαντες. Εὐαγγελίων, τὸ βε τοῦτων ἀποδράσαντες φῶς, καὶ τὸ σκότος ἀσπασίμενοι ταῖς νυκτερίαι παραπλησίως ; Ἐπειδὴ γὰρ πᾶσα τέχνη παρὰ ἀνθρώποις ὕλης ὑποκειμένης προσδεῖται, ὑπέλαβον οἱ ἀνόητοι· καὶ τὸν Θεὸν μὴ δύνασθαι ὕλης δίχα δημιουργεῖν· καὶ οὐ συνείδον ὅσον ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ τὸ διάφορον· καὶ ὡς οὐχ οἶόν τε τὴν εἰκόνα

A Quod si percontari velint, undenam malum oriatur (nec enim fieri ullo modo potest, ut a bono malum originem traxerit), malum nihil aliud, quam boni privationem esse dicimus, atque adeo eversionem ejus quod est naturæ consentaneum, in id quod est naturæ contrarium : siquidem nullum malum naturæ consentaneum. Omnia enim quæcunque fecit Deus, valde bona sunt, si creationis eorum habeatur ratio. Proinde si qualia creata sunt, talia maneat, vltde bona sunt ; at si ultro ab eo quod est naturæ consentaneum, ad id deficiant, quod naturæ repugnat, jam malo accensentur. Natura igitur omnia rerum Opifici subjiciuntur atque parent. Cum vero creatura quæpiam rebelaverit, et Creatori suo minus morigeram se præstiterit, sibi vitium ultro accersivit. Nam vitium neque substantia neque substantiæ proprietas ulla est, sed accidens, seu spontina quædam deflexio ab eo quod est naturæ consentaneum, ad id quod naturæ repugnat : quod quidem peccatum est. Peccatum autem liberæ diaboli voluntatis inventum est. Proinde diabolus malus est, non quod talis creatus fuerit, angelus enim lucidissimus et clarissimus a rerum omnium opifice Deo creatus est atque libero arbitrio præditus, quia nimirum rationis particeps : sponte vero a virtute naturæ procul a Deo remotus, qui solus bonus et vivificus est et benigne factum est : et quatenus ab illo procul defecit.

C Vanus itaque Manes est, et inutilis, qui tenebris digna proloquitur, cum tenebras et materiam æternas, et non secus atque Deum, non genita esse autumat, quamvis Mosen ita dicentem audiat : *In principio creavit* ⁶⁵, quod ex nihilo cuncta creata sunt, quod etiam simul atque lux producta est, tenebræ secesserunt. Socrates enim Sophronisci, et Olato Aristonis filius, eorumque successores, atque alii quamplurimi ea in sententia fuerunt, ut omnia ex subjecta materia creata fuisse dicerent : quæ quidem Deo coæterna dicentes, ipsi Deo causæ nomen imponunt : non tamen materiam ipsam in malis esse definiunt ; siquidem blasphemiam maximam loco esse dicunt, si quis Deum malorum creatorem esse dicat. Atque illi quidem aliqua forte venia digni sunt, qui neque propheticos sermones audiverint, neque sanctos apostolos viæ duces habuerint, sed solis conjecturis rerum cognitionem consecuti sint. Hi vero quales, quæso, quamque sua impietate dignas pœnas luent, qui cum sanctis fruerentur Evangeliiis, ab eorum lumine ad tenebras, more noctuarum transfugerunt. Quia enim cuilibet arti inter homines materia subjecta est opus, suspicati sunt vecordes illi, ne Deum quidem quidquam sine materia creare potuissent : non intellexerunt, quantum inter se Deum et bonum dif-

⁶⁵ Gen. 1, 1.

ferant, fierique non posse, ut imago illa omnia consequatur, quibus archetypum nobilitatum est: hominem præterea, tanquam imaginem, si quid creet, id ex iis creare, quæ in rerum natura sunt; Deum vero et ex iis quæ sunt, et iis quæ non sunt; id quod aperte sacra testatur Scriptura: Apostolus enim ait: *Fide intelligimus aptata fuisse sæcula Verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent*⁵⁶. Qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt⁵⁷. Moses porro, qui de mundi generatione conscripsit historiam, docuit quænam ex iis quæ non erant, quænam etiam ex iis quæ erant creavit. Ait enim, *In principio creavit Deus cælum et terram*. Lumen itidem ex iis quæ non erant condidit. Dixit enim Deus: *Fiat lux, et facta est lux*. Firmamentum autem ex iis quæ jam creata erant produxit. *Fiat enim, inquit, firmamentum in medio aquæ et dividat aquam ab aqua*. Semina insuper et plantas terra emergere jussit, quemadmodum ex variis quoque animantium generibus ea ex aquis versantur, quæque adeo ἀμφίβια, hoc est nunc in aquis, nunc in terra degentia dicuntur, ex terra autem quadrupedes et reptilia. At hominem ex iis quæ non erant et ex iis quæ erant creavit: corpore quidem ex limo terræ plasmato, anima autem ex nihilo effecta. Nec enim, quod implia Marcionis opinio astruit, anima ejusdem cum Creatore substantiæ est, sed ex nihilo creata.

Quod insuper Vetus Testamentum blasphemis suis incessit, necnon eum qui locutus est in illo, antiquat, atque etiam soli, lunæ et astris cultum divinum exhibet, herbasque et arbores frondibus alte comantes, necnon aquas perennes animalas esse contendit, aliaque hujusmodi absurda proponit, inde indicat, quam vere ἀπὸ τῆς μανίας, seu ab insania, denominetur, ex qua cognomen quoque merito adeptum esse puto. Ut taceam quod sexagesimo legum libro cavetur, ne quis Manichæis ex testamento, aut ab intestato succedat, sed bona eorum ærario publico inferantur. Cæterum iterato baptizantur, si qui ex illis ad inculpatam nostram fidem se recipiant. Eorum enim hæresis etiamnum grassatur, Cubricorumque vici et prædiola circa Apolloniadem sita sunt.

CAP. XXXIV.

Tricesima quarta hæresis, Hieracitarum. Illi unguuntur.

Quidam Hieracas nomine in Leonum Ægypti civitate fuisse fertur, qui non tantum Ægyptiorum, sed Græcorum linguam callebat, omnique dicendi genere exercitatus, atque in arte medicosophistica, astronomica, fortassis etiam magica, non medicriter versatus. Ille cum annos ad plures nonaginta vitam protraxisset, pulchre et eleganter ad supremum usque vitæ diem, citra ullam oculorum offensionem scribere perrexit, adeo continens, ut

πάντα ἔχειν, ὅσα τὸ ἀρχέτυπον καὶ διτὸ ἄνθρωπος μὲν ὡς εἰκῶν ἐκ νῶν ὄντων δημιουργεῖ, Θεὸς δὲ καὶ ἐξ ὄντων καὶ μὴ ὄντων· καὶ τοῦτο σαφῶς ἡμᾶς διδάξει ἡ θεία Γραφή· ὁ μὲν γὰρ Ἀπόστολος φησὶ· Πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι [τοὺς αἰῶνας] ῥήματι Θεοῦ εἰς τὸ μὴ ἐκφαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι· καὶ πάλιν· Ὁ κελῶν τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα. Ὁ δὲ τὴν κοσμογένειαν γράφας Μωϋσῆς ἐδίδαξε τίνα μὲν ἐκ μὴ ὄντων, τίνα δὲ ἐξ ὄντων ἐποίησεν ὡς δημιουργός· καὶ ὅτι τὸν μὲν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα ἐκ μὴ ὄντων πεποίηκεν. Ἐν ἀρχῇ γὰρ, φησὶν, ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· καὶ τὸ φῶς δὲ ὡσαύτως ἐκ μὴ ὄντων ἐδημιούργησεν· Εἶπε γὰρ, φησὶν ὁ Θεός· Γεννηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς. Τὸ δὲ στερέωμα τῶν ἡδὴ γεγεννημένων παρήγαγεν· Γεννηθήτω γῆ φησὶ, στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀνὰ μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος. Καὶ τὰ σπέρματα δὲ καὶ τὰ φυτὰ ἐκ γῆς βλαστῆσαι προσέταξεν· ὡσπερ καὶ τῶν ἀλόγων ζώων τὰ γένη παρήγαγεν· ἐκ μὲν τῶν ὑδάτων τὰ ἀεροπόρα, καὶ τὰ ἐν τοῖς ὕδασι διαπορευόμενα, καὶ τὰ ἀμφίβια προστηγούμενα· ἐκ δὲ τῆς γῆς τὰ τετράποδα καὶ τὰ ἐρπετά. Τὸν δὲ ἄνθρωπον ἐξ οὐκ ὄντων καὶ ὄντων ἐποίησε· τὸ μὲν σῶμα διέπλασε χυτὸν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς· τὴν δὲ ψυχὴν ἐκ μὴ ὄντων ἐδημιούργησεν· οὐ γὰρ, κατὰ τὸν δυσσεβῆ Μαρκιῶνος λόγον, ὁμοούσιός ἐστιν ἡ ψυχὴ τοῦ πεποικότες, ἀλλ' ἐκ μὴ ὄντων ἐκτίσται.

Ἄλλὰ καὶ τὴν Παλαιὰν βλασφημιῶν Διαθήκην, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ λαλήσαντα ἀθετῶν, καθεξῆς δὲ καὶ ἀσλήγη, καὶ ἡλίφ, καὶ τοῖς ἀστράσι σέβας ἀποδοῦς, καὶ βοτάνας, καὶ δένδρα ὑψιπέταλα, καὶ ἀέννια ὕδατα ἔμφυχα εἶναι οἰόμενος καὶ ἕτερ' ἄττα φηεγγόμενος ἔποπα, φερώνυμον ἐκυτὸν ἀληθῶς τῆς μανίας δείκνυσιν· ἐξ ἧς, οἶμαι, καὶ τὴν προσωνομίαν δικαίως ἐκτίσαστο. Ἄλλὰ καὶ ὁ νόμος ἐν ἐξηκοστῇ φησι βιβλίῳ μηδὲνα τοῦς Μανιχαίους κληρονομεῖν ἐν διαθήκῃς ἢ ἐξ ἀδιαθέτου, τὰ δὲ πράγματα αὐτῶν εἰς τὸ δημόσιον εἰσκομίζεσθαι ταμίσιον. Ἀναβαπτίζονται δὲ οἱ ἐκ τούτων τῇ ἀμωμῆτι ἡμῶν προσιόντι πιστεῖ· ἔτι γὰρ ἡ αἵρεσις αὕτη ἐπικρατεῖ, καὶ κῶμαί εἰσι καὶ κτησαίδια τῶν Κουδρίκων περὶ τὴν Ἀπολλωνιάδα κείμενα.

a cibis omnegenus et vino abstineret, cumque *ver-* **D** *gus* tanto mentis exercitio perterruisset, *eorum* animis ut sibi adhererent, et agglutinarentur, persuadere potuit Quo factum est, ut *Ægyptiorum* monachorum plerique hæresin ejus *amplexi* sint. Hæreseos autem præcipua capita hujusmodi *su-* **runt.**

Hieracas hic Vetus et Novum Testamentum velut expectorans interpretabatur, librosque Ægyptiace et Græco sermone componebat. Ejus porro interpretatio deliramentis Origenis assimilis erat; variis nimirum fabulis referta necnon allegoriis, quæ *ver-*

⁵⁶ Heb. ii, 3. ⁵⁷ Rom. iv, 17.

borum fastu scatebant. Ex quo evenit ut, cum sibi **A** sapiens videretur, dogmata in posterum pro libidine proponeret. Nam ipse quoque carnis resurrectionem antiquavit, animamque solam resurgere fabulatus est, quia nimirum spiritualis resurrectio sit. Paradisum sensilem esse nullo modo admittebat. Nuptias in Veteri Testamento duntaxat permissas fuisse, post Christi autem adventum non amplius posse qui nuptias contraherent regni cœlestis fieri participes aserebat. Quid enim, inquit, novi facturus, aut prædicaturus, aut emendatus ille Dei Sermo venit, præter castitatem et sanctimoniam, sine qua nemo Dominum visurus est? Unde Paulus quoque, cum *honorabile connubium*⁵⁸ dicit, non prorsus idcirco dicit, ut laudet illud, sed obiter subinfert, ne tandem incidant in tentationem. Deinde subjicit: *Quæ nuptia non est, cogitat quomodo placebit Deo. Nuptia autem, quomodo placebit viro*⁵⁹. Si ergo Deo non placeat, quomodo servabitur? Item: *Vellem, inquit, omnes esse sicut ego sum*⁶⁰. Item: *Sunt eunuchi, qui se castraverunt*⁶¹. Hæc Hieracas non solum docebat, sed et opere complebat: nec patiebatur quemquam ad suam synaxin seu communionem venire, qui aut monachus, aut continens, aut virgo, aut vidua non esset. Spiritum sanctum nihil aliud esse dicebat, quam eum qui vulgo Melchisedech ferebatur. *Hic enim est, inquit, de quo dicitur, quod cum assimilatus sit Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum*. Ad hæc quia Filio Paracletus assimilis est, propterea *sine patre, sine matre, et sine genealogia*⁶² dicitur: sine matre quidem, quia matrem sursum non habet, sine patre autem, quia in terra nullus ei pater est.

Hujus porro interpretationis ansam ex quodam apocrypho libello expiscatus est, cujus inscriptio erat, Anabaticum, seu de Ascensione Isaiæ, in quo ita scribitur: Angelus qui ambulabat ante me, ostendit mihi, et dixit mihi: Quis est ille qui ad dexteram Dei sedet? et respondi ei: Tu scis, Domine: et dixit: Hic est dilectus. Rursum ita dixit: Quis est alter, qui a sinistris venit ei similis? Tunc respondi ei: Tu scis, Domine: et dixit: Hic est Spiritus sanctus qui loquitur in te et prophetis: et erat similis dilecto. Pucros insuper qui præmatura ætate morerentur, antequam Dei cognitionem adepti essent regni cœlestis hæredes esse non posse dicebat, qui nimirum non certassent. Ita enim inquit: Si qui certat non coronatur nisi legitime certaverit, quanto minus is qui ad certamen vocatus non est?

Hæreseos præcedentis consultatio.

Is non erat Hieracas, qui venaticorum præpetumque *λεπτακων*, hoc est, accipitrum more divinas Scripturas oculis circumlustraret, atque dogmatum veritatem undique venaretur: aut saltem aquillis

⁵⁸ Heb. xiii, 4. ⁵⁹ I Cor. vii, 34. ⁶⁰ Ibid. 7. ⁶¹ Ibid. 35, seq.

assimilis, ipso ad Deum ascensu innovaretur; sed nescio quis informi deformitate graculus, Origenis opinionibus, nonnullorumque qui illum præcesserant, hæresibus quasi syllogisticis alis gestiens. Quemadmodum enim Dominus soluta mortis tyrannide monumento exsiliit, discipulisque astans, et ab iisdem palpatas, carnem habere deprehensus est, ita et nos resurgemus, ejusque tribunali cum eodem corpore atque anima eadem astabimus, cum quibus et hujus vitæ curriculum peregerimus.

Origenes enim longum valeat, cum omnibus, qui ab illo stantes animam corpore nudam iudicium subituram esse tradiderunt, tale hominis idolum ei adaptantes, quales ideæ sunt a Stoicis confictæ, quibus ea etiam, quæ in mundo videntur, creata fuisse docuerunt. Ad cujus opinionis, absurdissimæ quidem illius, confirmationem, stulte admodum hunc apostoli Pauli locum proferunt, ubi sic ait: *Seminatur animale, surget spirituale*⁶³, ubi per spirituale corpus id intelligunt, quod ad solam hominis figuram efformatum, non autem ex quatuor elementorum commistione conflatum sit: quæ quidem interpretatio a doctrina et sensu Apostoli aliena est. Is enim ad sanctos, qui Corinthi erant, ita scribit: *Sed dicet aliquis: Quomodo excitantur mortui? quali autem corpore venturi sunt? Insiptens, tu quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur: et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, utputa tritici, aut alicujus cæterorum. Deus autem corpus illi dat, sicut voluit, et unicuique seminum proprium corpus. Non omnis caro, eadem caro, sed alia quidem hominum, alia pecorum, alia piscium, alia volucrum. Item: Corpora cœlestia, et corpora terrestria, sed alia quidem cœlestium gloria, alia autem terrestrium. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum. Stella enim a stella differt in claritate, sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, excitatur in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget corpus spirituale*⁶⁴.

Quibus verbis eos instruit, quorum aures cerumine infidelitatis haudquaquam obsuiderunt, quod, quemadmodum granum frumenti in visceribus terræ moritur, et suo tempore resurgit, non nudum quidem, et quale seminatum est, sed clarum et perpulchrum, atque ex pristini corporis substantia: ita etiam corpus nostrum nudum quidem, informe et inglorium terræ committitur, elegans vero, concinnum et spirituale resurgit. Quemadmodum in seminibus quoque videmus: germen enim aristis munitum emittunt, non autem nudum, quale etiam terræ commissum est, proinde corpus idem excitatur. Hujus enim rei ipse quoque Paulus auctor est: *Unicuique resurgenti semini proprium corpus datur.*

Idem præterea astruit non uno in honore resur-

⁶¹ Matth. xix, 12. ⁶² Heb. vii, 3. ⁶³ I Cor. xv,

recturos, sed sanctos peccatoribus clariores futuros, eadem cooperatione, qua se quæque habent corpora cœlestia ad terrena. Quin vel inter ipsos justos idem claritatis futurum discrimen, quo luna a sole, et quo stellarum chorus a luna differt. Animale autem corpus intelligendum est, quod animalibus facultatibus regitur et movetur, atque idcirco iis haudquaquam eget, quæ ad crassitudinem necessaria sunt, prout corpora ante mortem omnia. Spirituale vero, quod sanctus Spiritus operatione dives est, ab illo fertur, cum anima denique ipsa gubernatur: vel alias per spirituale illud intelligit, quod corruptioni non obnoxium, sed subtile et leve est, atque quasi per aera vetatur, et ad ætheream substantiam ascendit, nec ulla terrenorum cupiditate capitur: cujusmodi etiam corpora nostra post resurrectionem a Deo fiunt, qui cœlestia elementa ea conditione produxit, ut nulli senio, nullique labori obnoxia essent.

Jam quo jure, quæso, animam ad æterna supplicia, vel coronas perpetuum duraturas, sine corpore abduci doceat, cum quo vel pia, vel impia quæque commisit.

Indigni porro sunt, qui nativitatis dies unquam viderint, quicumque nullum eorum qui nuptias contraxerint servatum iri affirmant. Paulumque mendacii sui testem proferunt, ubi ait: *Volo omnes esse sicut et ego* ⁶⁵. Item: *Sequimini sanctimoniam corporis, sine qua nemo visurus est Dominum* ⁶⁶. Nec enim sanctimoniam nomine Paulus cœlibatum intelligit, sed *connubium quidem honorabile, torum vero immaculatum* tradit ⁶⁷; quemadmodum Deus quoque præfinivit, dicens: *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile ipsi* ⁶⁸. Sed Paulus Christi vestigia secutus, qui primas virginitati detulit, cum ex Virgine secundum carnem natus est, dixitque: *Qui potest capere, capiat* ⁶⁹: nuptias quoque legitimas esse docet, eisque virginitatem præfert, seipso in exemplum proposito, qui Pharisæicæ vitæ regulam sequeretur, quæ inter cætera hæreseos suæ asecolas a feminis abstinere jubebat. Atqui corporis sanctimonia femineo concubitu haudquaquam circumscribitur, sed latiore intellectu patet: quo Paulina quoque verba accipienda sunt, qui plebisque locis Epistolarum monet ⁷⁰, ut ab adulterio, fornicatione, invidia, detractioe, mendacio, perjurio, crapuia, et cæteris peccati vestibulis purissimus.

Nam si anilem Hieracæ traditionem secuti quicumque Christi nomine censentur, a mulierum complexu abstinerent, omnes ad unum una in generatione deficeremus: nemoque sibi superstitem relinquere curaret, si revera cultum se præstare Domino intelligeret.

Idem Melchisedeci nomine Paraclætum intelli-

⁶⁵ I Cor. vii, 7. ⁶⁶ Hebr. xii, 4. ⁶⁷ Hebr. xiii, 4. ⁶⁸ Gen. ii, 18. ⁶⁹ Matth. xix, 12. ⁷⁰ I Thess. iv, 3. ⁷¹ Isa. lvi, 8. ⁷² I Cor. xi, 23. ⁷³ Psal. i, 5.

gebat: qui Deo similis nullam aliam ob causam dictus esset, quam quia solus omnium apud Moysen sine genealogia esset, et quia, ut ita dicam, panis et vini oblatione benevolentiam suam erga Abraham declarasset, cum a quinque regum exordio reverteretur, quæ quidem omnia Christo mirum in modum conveniunt. Nam *generationem eius quis enarrabit* ⁷¹? illamque adeo mysterii institutionem nocte illa factam, qua tradebatur, pane et vino designant ⁷². Dicam vero quiddam aliud tertio loco, quod a multis ignoratur. Uno eodemque tempore duos insignes pietate viros Abrahamum scilicet et Melchisedecum, floruisse Moses scribit: quorum tamen ille in circumcissione, hic in præputio testamentum acceperat. Proinde *Christus sacerdos secundum ordinem Melchisedeci nominatur*, non solum quia pane et vino, quemadmodum et ille, mystice fecit: sed etiam quia circumcissionem in præputio benedixit, quemadmodum Melchisedec in præputio circumcisum Abrahamum benedixerat.

Eorum porro qui præmatura morte obeunt, vitæ brevitate alii prognosticæ rerum omnium Providentiæ ascribunt, ut nimirum subsecutura mala et exleges actiones quas perpetraturi erant, hac ratione præcidantur; alii ad parentum *castigationem* referunt, quæ nec absque ineffabili illa Numinis providentiâ fiat. Atque ii quidem qui sacro initiati baptismo non sunt, quique parentibus a recta fide nostra alienis orti sunt, non secus *damnantur*, atque parentes eorum, qui *illos similes* atque nati sunt, a baptismo alienant, quos quidem Davides in iudicio minime resurrecturos ⁷³, neque in consilium justorum venturos ait: ii vero, qui parentibus divino instinctu baptismo nati sunt, aquisque lustralibus veterem exuerunt hominem, tametsi coronis illi privantur, quibus redimti sunt athletæ, non sine sanguine et sudoribus, qui in hujusmodi certaminibus exantlari solent, requie tamen illa non exoidunt, qua beati fruuntur, quæ quidem in multas et varias mansiones divina est. Non enim ex professo, et melioris sententiæ immutatione, sed extemporaria potius certaminis interruptione, martyrii effectum perdidit. Quia vero primi parentes in ipso *floræ* ætatis confestim in mundum producti sunt. Resurrectionis autem is scopus et finis est, ut natura humana ad antiquam illam primorum parentum formationem revocetur, idcirco et qui *senio* confecti sunt, et qui vel cunis in ipsis animam exhilant, eadem ætatis mensura resurgent, nec natura eis ob magnitudinis diversitatem immutabitur.

CAP. XXXV.

Tricesima quinta hæresis, Collyridianorum. Hi arguntur.

Collyridianorum quoque hæresis in Arabia pullavit, initio a quibusdam feminis e Thracia et Scy-

⁷¹ Gen. ii, 18. ⁷² Matth. xix, 12. ⁷³ I Thess. iv, 3.

thia superiore oriundis sumpto. Hi majore quam par esset honore sanctam Dei Genitricem prosequentes, eam Dei nomine, et cultu præter rationem dignabantur, feminisque ipsis eidem sacra facere, atque sacrificium tanquam Deo offerre permittabant: quæ quidem feminæ curru seu vehiculo instructo, linteum quadrangulum pandebant, cui collyridia, seu parvum panem imponentes, in nomine Mariæ sursum tollebant, atque ita ex eo communicabant omnes, et aliis impertiebantur.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Non sine magna laude virtutes nominibus mediocritatum designatæ sunt; excessus autem et defectus pro honesti transgressionibus et optimæ cuique actioni contrariis semper habiti sunt. Etsi enim iisdem in ædibus habitant, ut ita dicam, aliæque aliis inhæreant, non tamen ideo actionibus inter se conveniunt.

Proinde qui divino Numini cultum majorem impendit, quam par est, quamque a piis viris acceperit, haudquaquam Deo acceptus erit, aut salutem hoc pacto consequetur, etiamsi corpus comburendum tradat, etiamsi bona sua pauperibus distribuat, imo ne magnum quidem quid fecisse dicetur, qui ad virtutem alia via aspiraverit quam quæ cœlicolis arrideat.

Si quis enim jejunii vires eas esse doctus, ut pravos affectus de medio tollat, eosque ingeneret, qui mediocritate sua laudabiles sint, eam continentiam nullo modo prosequitur et excolit, cujus capaces homines esse queant, sed frenis ejus excussis, nimia inbecillitate corpus attenuarit, animamque ita miserrime tandem efflaverit, seipsum potius occidisse, quam jejuniis cum angelis certasse videbitur. Quemadmodum neque martyr, sed sui ipsius interfectore censebitur, neque sanctitate illa dignus habebitur, qua fideles exornari solent, quicumque gladium in viscera propria distrinxerit, quasi hoc pacto pro Christi nomine mortem ferat, ut martyribus accenseatur. Eodem etiam modo Collyridiani ejus certe fidei, qua Christum venerantur ergo amplexandi sunt: quod vero Dei Genitricem Deum existiment, eique sacra faciant, sacerdotibus feminis ad id destinatis, quibus ne templa quidem omnino patent, propter sordes illas, quas sibi a natura contraxerunt, sacri prorsus et intestabiles a fidelibus habendi sunt: nec quidquam lucri animæ suæ, meo quidem iudicio, acquirunt ex iis quæ quadamtenus pie gerere videntur. Illa enim propter aliorum improbationem, irrita quoque et prorsus inutilia evadent. Quoniam qui unum legis mandatum antiquaverit, ita condemnatur ac si totam legem transgressus esset.

CAP. XXXVI.

Tricesima sexta hæresis, Massalianorum, sive Euchitarum. Hi unguentur, ut quibusdam placet, vel, ut aliis, baptizantur, quod quidem præstat.

Massaliani ipsa notatione nominis Euchitas, hoc

est voventes aut precantes significant. Docent enim nihil aliud ad dæmonas effugandos, animamque a pravis affectibus asserendam, orationis perseverantia efficacius esse. Iidem Euphemitæ quoque, hoc est fausta precantes, seu ore faventes, item Martyriani, et Sataniani dicuntur. Euphemitæ quidem, quia cæteris, orando et benedicendo Deo, exercitiores esse videntur; Martyriani autem, quia ex suis nonnullos ab orthodoxis occisos martyribus accenserent. Sataniani denique, quia Satanam fortem existimantes eum venerabantur, ne mala in eis, ut dicebant, operaretur.

Massalianorum porro hæreseos capita ex eorum libris excerpta hæc sunt.

1. Quod Satanus enhypostatice, hoc est revera homini cohabitaret, eique in omnibus dominetur.

2. Quod Satanus et dæmones humanum animam possideant, humanaque adeo natura spirituum nequitiae consors et socius sit.

3. Quod Satanus et Spiritus sanctus homini cohabitent, quodque ne apostoli quidem a contraria energia, seu dæmonum potestate, liberi fuerint.

4. Quod neque baptismus hominem perfectum reddat, neque divinorum mysteriorum perceptio animam expurget, sed sola, quæ ab illis censetur oratio.

5. Quod homo, etiam post baptismum, peccato inquinatus est, quodque non baptismi, sed orationis beneficio fiat, ut fidelis immortalis illa et divina veste fruatur.

6. Quod amplexanda est apathia, hoc est perturbationum vacuitas, quodque spiritus communicatio sensu et reapse percipienda sit.

7. Quod anima tali cœlestis hujus sponsi consortio frui debeat, quali tum fruitur uxor cum in viri amplexibus jacet.

8. Quod qui Spiritu aguntur, peccatum et gratiam, tam operatam quam operantem, interius et exterius videant.

9. Quod revelatio sit, quæ sensu et divina hypostasi fiat, qualis est hæreseos.

10. Quod ignis vim procreatricem habeat.

11. Quod anima, quæ Christum sensu et omni operatione non habet, reptilium et venenatorum animalium, hoc est omnis contrariæ virtutis, habitaculum est.

12. Quod natura malorum fons et origo sit.

13. Quod Maria et semen et Verbum conceperit.

14. Quod Adamus, etiam ante transgressionem, cum Eva citra ullam animi perturbationem concumberet.

15. Quod homini duæ sint animæ, quarum altera cæteris hominibus communis, altera cœlestibus propria sit.

16. Quod fieri possit, ut homo sensu, hoc est reapse, et omni operatione, Spiritum sanctum accipiat.

17. Quod orantibus crux in lumine apparere possit, quodque aliquando procerum quidam deprehensus fuerit, cum ad altare astanti tres panes oleo pisti apponerentur.

18. Quod Massiliani opus omne aversantur, quod manibus fit, tanquam Christianos ininime deceat.

19. In parte vero inhumanitatem quoque in pauperes introducunt. Negant enim eos qui mundo renuntiaverint, vel omnino quidquam boni agere voluerint, iis quidquam erogare oportere, qui stipem publice mendicat, aut desertis viduis, aut iis qui varia pericula subierunt, aut corpore mutilati, aut morbo afflicti, aut creditorum sævitiam, aut Barbarorum excursiones, aut alias id genus calamitates experti, rerum suarum jacturam fecerunt, sed sibi ipsis, qui pauperes spiritu revera sint, omnia suppeditanda esse aiunt.

20. His ecclesiarum et altarium contemptum addunt, quasi eos qui pietatem profitentur, haudquaquam in ecclesiasticis communionibus perseverare deceat, iis precibus contentos, quas ipsi suis in oratoriis Deo fundunt. Preces enim suas tanti ponderis esse dicunt, ut sibi et iis quos instituunt Spiritus sanctus apparere sensu deprehendatur.

21. Fabulantur etiam decere, ut qui salvi esse volunt, tandiu orent, nihil aliud prorsus agentes, donec peccatum, tanquam fumum aut ignem, aut draconem, aut id genus feram quamvis aliam, orationis vi abigi, a seque abscedere sensu percipiunt, et vicissim sancti Spiritus efficaciam sensu excipiant: manifestumque introeuntis ejus sensum animo deprehendant. Atque hanc demum veram Christianorum communionem esse dicunt.

22. Negant enim in Ecclesiæ baptismo, aut clericorum electionibus, eos qui baptizantur, aut eliguntur, sancti Spiritus participes esse, nisi suis ipsorum precibus studiosius communicaverint. Ita ut cuius, etiam sine baptismo, communicatio Spiritus sancti pateat: modo assidue suis in cœtibus versari, quæque ibi dogmata traduntur, ediscere velit.

23. Unde cum presbyteri orthodoxi quædam illis objecissent, puta quod fide, non sensu, nos Spiritus sancti participes fieri confitemur, illi suis precibus sensum quoque Spiritus sancti obtingere sibi responderunt.

24. Tanto autem arrogantis fastu efferuntur, ut eos qui secum Spiritus sancti sensum percipiunt beatos prædicent: tanquam perfecti et ab omni peccato liberi, denique meliores evaserint: eodem etiam summo amore prosequantur, et colant, ut qui non amplius peccati periculis sint obnoxii. Sed in posterum quiete, ciborum cupiditate, omni largitionis genere, deliciis honoribusque fruuntur. Quorum plerique apud eos hujusmodi testimonium perfectionis adepti, inter externos (quos ne nomine quidem Christianorum dignantur) in varias

obscenitates, pecuniarum furta et scortationes inciderunt.

25. Hæc et pleraque id genus alia portentia desinant, ita ut nuptias etiam legitimas facillime dissolvant, et eos qui a nuptiis alieni sunt, non secus atque monachos, secum asciscunt, beatosque prædicant. Atque adeo persuadent, ut patre, matre liberisque (quos educare debuerant) posthabitis, ad se cuncta comportent.

26. Servos a dominis fugientes libenter excipiunt: variis peccatis infames ad se accedentes, absque ullo pœnitentiæ fructu, absque auctoritate sacerdotali, absque gradibus, qui canonibus ecclesiasticis præscribuntur, ab omni se peccato quæstocius expiatiuros promittunt, si quis modo trivales eorum preces apud eos meditato extemponeus nequitie sacerdos evaserit.

27. Itaque nonnullos, etiam antequam a peccatis absolvantur ipsi ad clericorum electiones adducunt, et ab episcopis dolo persuasione manu imponitionem extorquent, quos nimirum testimonio eorum inescant, qui apud eos monachi censentur.

28. Id ut faciant, non eo adducuntur, quod clericorum gradus honorabiles judicent, qui vel ipsos, quoties collubitum est, episcopos contemptui habent, sed ut potestatem et auctoritatem sibi comparent.

29. Nonnulli porro eorum ne mysteriorum quidem communioni se unquam interfuisse dicunt, nisi sancti Spiritus præsentiam, quæ illa hora fœbat, aperte sentirent et experirentur.

30. Nec desunt inter illos, qui ad virilia reseranda, si qui forte velint, exhortentur.

31. Separationes (quæ vulgo degradationes appellantur) facile contemnunt.

32. Audacter jurant, et pejerant.

33. Denique vel suam ipsorum hæresin tacite detestantur.

Hæresios præcedentis confutatio.

Deplorandi certe sunt Eucharistia, propter multiplicem illam hæresin. atque piorum precibus sublevandi ut tandem aliquando a temeritatis vetero excitati, Deumque cognoscentes, a stultis illis precibus abstineant, atque dogmatum suorum fabulis longum valere jussis, pietatem perdicant.

Vera enim dementia est, si quis existimet euhypostaticè, hoc est revera, Satanam et Spiritum sanctum homini inhabitare: cum præsertim Deus hominem ex anima et corpore composuerit, alienumque a Satanæ ditione, sub ipsa mundi primordia formaverit. Idem enim ipse cœlum quoque appendit et firmavit, qui hominum generis spiraculum vitæ dedit. Jam si Satanus homini cohabitaret, eique συνευπόστατος, hoc est revera insitus et immistus dominaretur, nunquam a sanctis calcatus increpatusve, tanquam vile mancipium, nec aliter quam misellus passerculus ludibrio habitus

fuisse. Alias etiam fieri non potest, ut apud unum eundemque hominem duæ contrariæ virtutes, sanctus, inquam, Spiritus et Satanus, simul convenient. Nec enim illorum concursus is est, qui accidere, aut ullo unquam tempore contingere possit. Ille enim Deus est et angelorum creator, hic vero apostatica maleficaque potentia, quæ propter insitam superbiam ab illo procul exsulat; et juxta Domini verbum, *tanquam fulgur una cum ejusdem rebellionis consortibus potentiis e caelo decidit* ⁷⁴.

2. Divino porro baptisate, Christique mysteriorum perceptione, animam, unam quidem illam, nec duplicis naturæ, ut Eucharistiæ nugantur, purgari hominemque perfectum reddi, ipsius Dei verbis constat, quæ remissionem peccatorum, spiritualemque coelitus factam regenerationem, baptismum vocant. Divina quoque munera cibum esse novimus, qui nunquam absumatur et pereat: qui manna ipso longe sit melior ⁷⁵. Hoc enim Hebræi Ægypto exeuntes in solitudine comederunt, et mortui sunt: illa vero immortalitatem conferunt: multoque melius animam ab animalibus maculis inhaerentibus expurgant, quam carbo ille qui, forcipe a Cherubin Isaiæ oblatus est ⁷⁶. Ut uno verbo absolvam, nihil aliud illa sunt, quam copula quædam cum Christo, veraque vitæ causa. Christus enim in Evangeliiis dixit: *Qui manducat meam carnem, in me manet, et ego in eo* ⁷⁷. Item: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habetis vitam in vobis* ⁷⁸.

3. Oratio autem virtutibus conjuncta quæ ad piam vitam introducunt, gratiam Spiritus conservat, quæ per lavacrum regenerationis et participationem corporis et sanguinis Christi iis qui ea digni sunt infunditur. Nec vero sola per se ad fidei fundamentum assumenda est: nec ad salutem precantium quidquam confert. Quo enim referretur oratio, nisi pietas illam, Dei que cognitio præcedat? quem quidem sensu, hypostasi, et perspicue videre nemini adhuc eorum contigit; qui terreni corporis ergastulo coercentur. Paucis certe, iisque expurgatis, eum tanquam in ænigmatis et visionibus obscuris apparuisse constat. Quandoquidem Moses, cum petiisset ut Deum videret, audivit: *Nemo videbit faciem meam, et vivet* ⁷⁹: unde dignus etiam habitus est, qui posteriorum partium aspectu frueretur, quæcunque tandem posteriores Dei partes sint: qui in columna nubis, caligine, et turbine venti Mosen, et justos eum subsequentes allocutus est. Idem etiam Deus unus est qui una in Divinitate, et hypostaseon Trinitate dignoscitur: quem in Patre, Filio et Spiritu adoramus. Atque Mosi quidem et prophetis personarum Trinitas obscure relecta est: in ultimis vero temporibus cum Filius Dei nostram assumpsit corruptionem,

unius divini et æterni principii cognitio orbi terrarum clare innotuit.

4. Porro si quis dicet malum ἐνσπύριον esse, hoc est, revera consistere, quid aliud hoc est, quam eorum impietas, qui bono Deo malam quædam potentiam opponi, et tanquam contrarium quid, una cum eo quasi ex adverso comparare, censent et profitentur? quod nullo modo fieri potest. Bonum enim et malum mutuo se vicissimque perimere constat: quia nimirum sibi invicem irrequiete repugnant, et infirmius a fortiore corrumpitur. Quod si quis æquo illa pondere existimet, perpetuo inter se bello dimicare, atque ex consequentia mutuam sibi assidue perniciem inferre deprehendet: cum alternis utraque vincantur et vincantur. Qui enim cuncta in rerum naturam produxit, honesta et bona omnia creavit, ut qui honestus et bonus esset. Neque enim vita mortem generat, neque lumen e tenebris oritur. Qui fieri ergo potest, ut malum a Deo minime creatum natura enhypostatica, seu per se subsistente præditum sit? Malum certe esse nemo ibit inficias. Id autem viventem et animatam substantiam, aut naturam nequitiae parentem, negamus: sed affectionem in anima idcirco virtuti repugnantem asserimus, quia ab honesto et bono lapsa sit, quæ quidem ignavis innascitur, non extrinsecus, aut præter animi voluntatem: alioqui neque legibus in facinorosos pœnæ decretæ, neque supplicia in eosdem a iudicibus illata fuissent. Quod autem malum nec in rerum natura consistat, nec a Deo productum sit, sed eidem ex adverso repugnet, hinc perspicuum fiat. Ex honesti transgressionibus malum oritur: non secus atque secedente lumine tenebræ succedunt: atque ex boni declinatione progressus ad malum nascitur. Virtutes enim singulæ cum affixum sibi vitium habeant, nisi inconcussæ firmæque maneant, contrarium vitium substituunt: quemadmodum corpus quod splendori solis obtenditur, umbram. Verbi gratia, cum fortitudo tanquam virtus mediocritas sit, contrarietates utrinque, timiditatem, inquam, et audaciam, tacite substitutas habet. Quandiu ergo firma et constans, suoque nomine digna manet, timiditati et audaciæ nullus superest locus. Harum vero alterutra obrepente, illa obscuratur, venerabileque nomen amittit: atque adeo tanquam inaudita perit, et vitia a se efformata substituit: ut arcum in nubibus hypostasi propria carentem atque in sole parheliolum seu virgam, quos vulgus soles vocat, videre est.

5. At vero, quid adeo malum dici potest, quod non ii designent, qui opus omne defugiunt, nullique alii vacant, nisi ut ea comminiscantur, quæ a vero prorsus aliena sint? Cum enim statim a transgressione hominem Deus in labore et sudore panem sibi comparare jusserit, Paulusque aperte

⁷⁴ Luc. x, 18. ⁷⁵ Exod. xvi, 15; Joan. vi, 31. ⁷⁶ Isa. vi, 6. ⁷⁷ Joan. vi, 51. ⁷⁸ Ibid. 54. ⁷⁹ Ex xxxiii, 20.

exclamet : *Qui non laborat non manducet*⁸⁰ : hi opus inter peccata recensuerunt. Jam si omnes homines, ut isti volunt, orationi sine intermissione vacarent nec eorum quidquam curarent, quæ ad corporis constitutionem pertinent, fame prorsus enecti mortem omnium maxime miseranda mobissent. Sed dices, o Euchita, te herbis et fructibus sponte per anni partes nascentibus esse contentum. Quid ? cum illa colligis, nonne operaris ? nonne a perpetuis illis precibus ad tempus supersedes, non secus atque, quo per otium liceat ori tuo esculenta suggerere, cantiones illas et preces in tuam perniciem a te cani solitas, intermittis ? Absit enim, ut eas te Deo canere dicam.

6. Ut autem interea dum ab omni opere cessandum, ex assiduis precibus invigilandum esse doces, persuadeas iis, quos tuis initiasti mysteriis, ut in te solum, qui orationi invigiles, spirituque pauper existas, beneficentiam exercent, nulliusque præterea misereantur, Christum quoque testem allegas, qui citra delectum in unumquemque eleemosynæ bonum extendendum esse tradidit, ut hoc pacto Patrem imitemur, qui in cœlis est, *qui solem suum oriri facit super terram, quamcunque suo lustrat lumine : et pluit super justos et injustos*⁸¹. Nisi enim ejus te misereat, qui vulneribus scatet : eum vestias, qui nudus oberrat : eum denique nutrias, qui fame contabescit : in quemnam, quæso, alium beneficus Deum coles ? an in te ipsum ? Atqui hoc misericordia non est, sed divitiarum conservatio, moresque hominis, qui mutuo nullum amore prosequitur, imo etiam privata quædam ingurgitatio, quam nemo non vitio vertat. Absit vero a nobis tanta inhumanitas. Diabolica hæc doctrina, et a Christi præceptis aliena est.

7. Quonam autem artificio, heus tu, interim dum orationi vacas, peccatum tuum fumi et ignis, sive cruenti etiam draconis instar, tuo excedere corpore videbis ? Nullo prorsus : nisi dæmonum, quos colis, aliquis te solita vesanum adigat impostura, ut oræstigiis hujusmodi credas, cujus etiam dolis fit, ut mente captus precibus tuis plus ponderis, quam divino baptismati, attribuas, ad consequendam peccatorum remissionem, manuunque impositionem, quæ sacerdotali sit excellentior, et sola divini Spiritus accessum suggerat : qui certe baptismus a nobis orthodoxis initium et fundamentum fidei censetur : atque adeo causa, quæ sanctum ad nos Spiritum alliciat, ut confirmare possum ex manuum impositionibus, quæ in discipulis Christi post baptismum, tam efficaces fuerunt, ut palam Spiritus descenderet. Idem Virgini quoque Mariæ inhabitans eam præparavit et sanctificavit, ut ab eo non secus atque divino templo, Verbum Dei conciperetur, et ita nostræ salutis primitias Spiritus operatus est, simul atque Virgini virtus Altissimi, Patre ita volente, obumbravit.

⁸⁰ II Thess. III, 10. ⁸¹ Matth. V, 45. ⁸² Matth. VIII, 31 seqq. ⁸³ Ephes. VI, 12. ⁸⁴ Ibid. 43. ⁸⁵ Ibid. 14. ⁸⁶ Ibid. 17.

Quod vero semen in Virginis uterum una cum Verbo immissum fuisse fabularis, id a nullo rerum divinarum interprete unquam accepimus : aut tu figmenti hujus solus auctor es, qui certe tanquam malum et ingratum semen, vanisque sermonibus gaudens, emersisti. Iniquissime porro naturam quoque divinam mutationi obnoxiam esse atque idcirco animis qui ea digni sint, commisceri dicitis. Atqui rerum earum quæ creatæ sunt, mutatio dicitur, quæ vel voluntate mutantur, ut angeli, et animæ prout in bono proficiunt, et ad malum moventur : vel quia creatæ et mutationi obnoxie sunt, ut quidquid corrumpitur et interit : quælia sunt, quæ in mundo cernuntur omnia. Deus autem neque creatus, neque mutationi obnoxius est. Quia enim essentia ejus ratio iis contraria est, quæ generationi obnoxia sunt, ea de causa nec iis subjicitur, quibus illa subjici solent. Illa enim mobilia sunt hic autem natura immobilis est : et supra motus a philosophis descriptos, quantitatis, qualitatis, et loci experts : modis denique omnibus immutabilis.

9. Quam vero impium hoc quoque dicitis quod humanam naturam Deus dæmonibus servire voluerit : hinc enim Deum quoque auctorem malorum esse inferri posset. At non ita se res habet : imo vero hominem sui juris, et a dæmonum consortio et consuetudine alienum Deus efformavit. Dæmonas porro potestatem natura non solum in homines, sed ne in bruta quidem exercere posse, vel hinc patet, quod illi jussu Christi in porcos ingressi sint⁸². Verum enim vero Paulus quoque sic ait : *Non est nobis certamen adversus sanguinem et carnem, sed adversus principatus, adversus potestates, adversus spiritualia nequitia mundi hujus*⁸³, quasi nobis cum illo conferre pedem formidantibus animos addens, atque his verbis exacuens : *Assumite armaturam Dei, ut possitis resistere*⁸⁴ insidiis adversarii diaboli. Enumerata deinde armatura hæc quoque subinfert : *Estote præcincti lumbis vestris in veritate, et induti thoracem justitiæ, calceate pedes in præparatione Evangelii pacis. In omnibus assumentes scutum fidei, in quo poteritis omnis tela maligni ignita extinguere*⁸⁵. Item : *Galeam salutis assumite, et gladium Spiritus, quod est verbum Dei*⁸⁶. Si quis hac armatura præmunitus fuerit, quæ telorum jactibus ita resistit, tantoque fulgore resplendet, quis dæmon contra occurret, nec potius aversus aufugiet, in primis si talibus armis instructus orationem et jejunium asciscat ? orationem, inquam, non qualem vos curiosius exercetis, quæ revera inutilis est, nec effugandis dæmonibus idonea. Qui enim fieri potest, ut qui infidelitate gestiat, nec baptismate sit expiatus, jejunio et oratione dæmonas ejicere possit, quamlibet et fame dirumpatur, ut orationis vehementia præfoctur ? Quorum enim fides reprobata et infirma est, eorum

dem quoque opera inutilia sunt. Quod si Deus, ut dicitis, naturam humanam dæmonum consortem ratione transgressionis esse voluerit, qui fieri, quæso, potuit, ut Christus naturam humanam, usque adeo peccato subjectam, usque adeo dæmonibus obnoxiam, assumpserit, ita ut ipse quoque malignorum adversorumque spirituum contubernalis deprehenderetur? At hoc quidem maxime impium est, imo a dæmonibus ipsis inventum, et excogitatum. Hominem certe transgressionis ergo morti adiudicavit. Jam naturis morti obnoxii morbi obrepunt. Porro vel hoc pacto ea potestate præditus homo est, ut dæmonibus insultare, seque ex illorum laqueis expedire possit, si modo Dei præceptis obsequi pergat, ejusque mandatis obtemperet. Dæmonibus hoc vicissim datum est, ut cum campo et freno, quibus nos a Deo distrahunt, aliquando nobis ob oculos proponant, aliquando clam suggerant, aliquando denique dolose simulent, taciteque obrudant quæcunque a recto tramite in præcipitia trahunt.

10. Papæ! quantum deliratis etiam, cum ne Verbi quidem mystas et comites a dæmonum potestate liberos fuisse dicitis! Eosne, o ter exsecrandi, qui dæmonas ejiciebant? qui vel solis umbris infirmos curabant? qui dæmonas sæpenumero non secus atque vilia mancipia increpabant, qui scorpiones et serpentes, omnem denique inimici potentiam pedibus protrebant? O scelus nulla unquam venia dignum! o dictum ab omni ratione alienum, cujus auctores digni sunt, qui pugnis conficiantur.

11. Quemadmodum ii quoque qui dicunt, ab eorum anima, qui quod ἀνάθεταν adepti sunt, perfecti apud vos habentur, tale consortium ex cælestis Sponsi præsentia percipi, quale femina ex mariti complexu percipere solet. O apertam dementiam, seu potius comparisonem maxime omnium absurdam! si saltem ignorent se rebus divinis et castissimis eo contumeliam afferre, quod eas cum pathicis et venereis illecebris conferant: puerillumque cylindrorum fluxum effrenata sua audacia conjunctionibus iis adaptent, quæ ab effectibus hujusmodi alienissimæ sunt: si denique res divinas præ imperitiâ cum humanis comparent.

12. Nec vero a prædictorum blasphemia abhorret, quod dicitis animam ejus, qui prius sit ἀνάθεταν consecutus, in divinam transmutari naturam: ita ut vestra illa decantatissima oratio eos etiam qui dii natura sunt proferre, atque gregatim apud vos, o ridiculi homines, quasi quibusdam stabulis simul includere norit: qui non solum deorum Græcorum multitudinem numero superent, sed etiam quia gradus eorum in primis accubitibus consistant, in eoque quod sedes primas in cœnis et

cœtibus hominum venentur: ita ut hoc pacto rursum mortales evadant, nec jam ulla in admiratione sint, sed mirabiles potius videantur, ob deificationem illam, quæ in ore est omni populo.

13. Præterea fieri posse dicitis, ut homo qui ἀνάθεταν vestram sit adeptus, divini Spiritus hypostasin sensu ipso et perspicue percipiat. Hoc autem qui, quæso, fieri potest? quove fidei ante jacto fundamento? Nam nos etiam dicimus et credimus, quod iis qui expiatione legitima expiati sunt, nescio quæ, non dicam hypostatica seu personalis descensio, sed Patris, Filii, et Spiritus sancti præsentia obtingit: prout Dominus quoque dixit: *Ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus*⁸⁷, et prout homo Dei capax esse potest. Porro non est ea creatæ naturæ vis ut Divinitatem intueri queat, prout natura se habet, quia nimirum immensa et infinita est.

14. Quid verbis opus est? Græcorum certe fabulamenta redoletis, cum homini duas esse debere animas contenditis, quarum altera hominibus communis, altera vero cælestis existat. Verum enimvero nulla huic commento subtilitas inest. Illi enim alteram luminosam, alteram tenebrosam, esse dicunt. Cæterum ambas simul uni eidemque homini non attribuunt, sed vicissim et alternative. Vos autem hoc quoque dicitis, quod auditoribus tædium afferat: *Inspiravit enim, ut Moses ait, in faciem ejus spiraculum vitæ*⁸⁸. Hæc jam una est anima. Christus item in Evangeliiis inquit: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem occidere non possunt*⁸⁹. Et Paulus in Troade, ubi de Eutychio illo verba facit, qui de tertio cœnaculo deciderat: *Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est*⁹⁰. Sed nullus adhuc aut inter Christiani dogmatis homines, aut inter externos inventus est, qui διψυχον, hoc est anima duplici præditum esse dixerit.

15. Præter illa, quæ a me adducta sunt, fama circumfertur, *συνουχισμόν*, hoc est virilium membrorum exsectionem, illis apud vos haudquaquam accenseri, quæ procul a cœtibus hominum aspellenda sint. Vellem igitur, quamvis hujusmodi voto natura humana mutiletur et adulteretur, ut vestra synagoga ab iis omnibus excindi posset, quibus natura membrum illud arrexit; atque ita generis successione privati pessum prorsus cum vestris dogmatis daremini.

Ego vero hæc quoque ab illis et dici, et doceri, referente quodam, qui ab eis seductus fuerat, viro litterato, et apud Pontificem instituto, accepi, qui quomodo erga me sit affectus, ignoro. Se enim ab illorum doctore, monasticis vestibus induto, atque ad sacerdotium provecto, et sanctorum Evangeliorum librum præ manibus habente, his compellatum verbis referebat:

⁸⁷ Joan. xiv, 83. ⁸⁸ Gen. ii, 7. ⁸⁹ Matth. x, 28.

Quid ais, o bone? Christianusne es, Christi baptis-
mate intinctus? Tum qui interrogabatur re-
spondit: Certe, Christi gratia, parentibus Chri-
stianis natus sum, ab ipsaque adeo ætate infan-
tiæ sacro ablutus baptismate. Tum vitii Sophista
subjecit: Quonam tempore id, a quibus, et ubi?
Rursum pius ille: In Dei Ecclesia, inquit, addito
Pontificis nomine, qui tunc Ecclesiæ præerat, in
qua nativitatem quoque sortitus esset, necnon im-
peratoris, qui tunc temporis ea quæ imperii
erant administrabat, adjecitque se in nomine Pa-
tris, et Filii, et Spiritus sancti baptismum susce-
pisse, quemadmodum in Evangelis Christus auctor
fuit. Tunc alter ille ore impuro, subdolaque
mente subdidit: Sed baptismus ille introductitius
aqua constat. Eo autem de quo discipulis suis
Christus ait: *Vos autem baptizemini Spiritu
sancto et igne*⁹¹, accedito propius, ut te baptizem,
gratiamque Spiritus inhabitantem tibi cognoscas.
Cæterum alter ille hunc imitatus, impostor et ipse
evasit.

CAP. XXXVII.

Tricesima septima hæresis, Cerinthianorum.

Cerinthus hic se magnis initiatum revelationi-
bus, angelis nimirum magistris, regnum Christi
post resurrectionem terrenum fore; Hierosoly-
mamque denuo carneis cupiditatibus, deliciis, fes-
tivis diebus, et nuptiis fruituram per mille anno-
rum spatium dicebat. Beatus autem Polycarpus
martyr auctor est, contigisse aliquando, ut cum
beatus Joannes apostolus lavandi corporis gratia
balneum adiisset, ibique Cerinthum lavari rescivi-
visset, exsiliens confestim e balneo se in fugam
proripuerit, et comites idem ut facerent exhorta-
tus sit, ne forte balneum corrueret, in quo veri-
tatis adversarius Cerinthus esset, et ita omnes
protererentur.

Aiunt etiam Cerinthum ejus tumultus auctorem
fuisse, cujus Jacobus (54) in Epistola ad Antio-
chenos meminit, his verbis: A nobis exierunt,
qui nos conturbant. Idem cum Petro de Cornelio
contendisse fertur: alias Pauli adversariis ejus
seditionis auctor fuisse videtur, quæ, cum ille
caput radendum tradidit, Hierosolymis in templo
exorta est⁹². Idem Christum cruci quidem affixum
fuisse fatetur, at resurrexisse pernegat. Sed tum
demum resurrecturum asserit, cum universalis illa
resurrectio fiet.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Sufficiebant impurissimo Cerintho ad propriæ
vanitatis et impietatis confutationem, non ea
solum quibus in Christum blasphematus fuerat,
verum etiam quia illum discipulum cognomento
Theologus aversabatur, et usque adeo refugiebat, ut

⁹⁰ Act. xx, 10. ⁹¹ Matth. iii, 11; Act. i, 5. ⁹² Act. 24, 26 seqq. ⁹³ Joan. xiii, 25. ⁹⁴ Matth. xxii, 30.
⁹⁵ Coloss. i, 18. ⁹⁶ Joan. xx, 49. ⁹⁷ Marc. xvi, 19; Luc. xxiv, 30. ⁹⁸ Joan. v, 25. ⁹⁹ I Cor. xv, 29.

¹ Ibid. 51-53.

(54) Forte Ignatius.

A ne in illius quidem conspectum divinus ille vir,
qui supra pectus Domini in cœna recubuerat⁹³,
venire vellet.

Annorum porro χιλιάς, hoc est millenarius nume-
rus, mendacium sole clarius est, et reprobæ Cerinthi
cogitationis fetus. Cum enim nos a resurrectione
Christus neque cibum sumpturos, neque bibituro-
s, neque nuptias contracturos, neque nuptum
collocaturos dicat, verum angelis Dei similes fu-
turos asserat⁹⁴, quis adeo temerarius, audax, et a
libera Christi veritate alienus esse velit, ut terrenum
illi imperium, amicisque cum illo a morte resurre-
cturis aliquando futurum pronuntiet? vel cuienam,
precor, usui resurrectio esse queat, quæ quidem si
denuo corporum concubitus, ciborum cupiditæ, *afte-*
ctuum denique tædia inter homines, ut antea, locum
habeant, nihil spirituale, nihil quod divinorem
illam conditionem redoleat, nihil denique a ter-
rena conditione alienum, quæ corporalium motuum
excitatione constat, habitura sit?

Quod si nondum Christus resurrexit, quomodo
primogenitus ex mortuis dicitur⁹⁵? Quis item ille,
qui discipulis apparuit, ab iisdem palpatus est⁹⁶,
et tandem cum corpore in cœlos ascendit⁹⁷?

Unam porro mortuorum resurrectionem esse
futuram divina testantur Oracula, quæ nunc
quidem Christum his utentem verbis introdu-
cunt: *Sed veniet hora et nunc est, cum mortui au-*
diunt vocem Filii hominis: et omnes qui audierint,
*resurgent*⁹⁸: nunc vero forum judiciale pendentem,
ut justos ab injustis secernat (quemadmodum pa-
stor quoque oves ab hircis segregat) atque hos a
dextris, illos vero a sinistris statuat: atque his
quidem regnum ante constitutionem mundi præ-
paratum largiatur, illos vero in ignem demittat,
qui diabolo præparatus est.

Quin et Christi præco Paulus ad Corinthios
ita scribit: *Christus a mortuis resurrexit primitiæ*
*dormientium*⁹⁹. Et paulo post: *Eccæ mysterium*
dico vobis, omnes quidem resurgemus, sed non omnes
immutabimur; in momento, in ictu oculi, in novis-
sima tuba. Nam tuba canet, et mortui resurgent in-
corrupti, et nos immutabimur. Oportet enim corra-
*ptibile hoc induere incorruptionem*¹.

Proinde abeat in malam crucem Cerinthus, qui
ea tantum scrutatur, quæ in cute et superficie ap-
parent, nec ab iis, quæ hic sunt, ea quidquam dif-
ferre putat, quæ illic esse feruntur.

CAP. XXXVII.

Tricesima octava hæresis, Ecelarum. Hi augentur.

Ecelæ monachi sunt, qui cæteris in rebus cum
universis Christianis recte sentientes in hoc tan-
tum dissentiunt, quod cum feminis et monialibus in
monasteria conveniant, ibique cum quadam

chorea et saltatione Deum hymnis et canticis celebrent: ad illius nimirum choreæ imitationem, quam sinu maris Rubri trajecto, Moses et ejus soror Maria instituerunt.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Vetera præterierunt, ecce nova facta sunt omnia ², litteraque decedens spiritum libertate donavit. Itaque non jam nobis, qui spiritu agimur, aut chori instaurandi, aut cantica concinenda sunt: sed potius Deum corde confiteri, ejusque magnifica opera ore canere, stantes in templis cum timore et habitu religionis indice, nos addebet. Negare obiter possumus feminas post Ægyptiorum submersionem viris permistas saltavisse, unaque cum illis Deo gratias concinuisse. Mosen enim seorsum cum viris canticum trajectionis cecinisse, sororem vero ejus Mariam cum cæteris feminis choreas instaurasse vero similis est. Ex quo fit ut quæ ab Ecetis designantur, præterquam quod ab iniquitate illa discrepent, a sanctorum quoque Patrum et a nostris ipsorum traditionibus aliena sint.

CAP. XXXIX.

Tricesima nona hæresis, Gnosimachorum. Hi unguntur.

Gnosimachi cuius Christianismi cognitioni et scientiæ resistunt, illosque frustra laborare asserunt, qui sacris in Scripturis scientiam aut cognitionem investigant, cum præsertim a Christianis Deus præter bona opera, nihil requirat: ut sit satius, si quis simplicius ambulet, nec curiosius quidquam perscrutetur.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Quilibet Gnosimachis ita respondere potest: Ecquonam modo quis Scripturarum sacrarum, earum præsertim, quæ obscuritatis caligine involvuntur, sensum explicare poterit, nisi aliqui præsto sint interpretes, quos Spiritus profunditas non lateat?

Itaque si ex erroneæ traditionis vestræ regula, lectione sacrarum Scripturarum contenti, nulla scientiæ et cogitationis habita ratione, vitam nostram instituissemus, quid tandem, quæso, utilitatis ex ipsis reportassemus? aut quonam modo quod credimus, id oratione sciscitantibus explicare potuissemus?

CAP. XL.

Quadragesima hæresis, Thnetopsychitarum, hoc est eorum qui animarum immortalitatem negant [Hoc confutat Origenes apud Eusebium, lib. vi, cap. 28. Histor. Eccles.]

Thnetopsychitæ hominum animam, animæ brutorum similem esse, atque una cum corpore interire asserunt.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Falsa sunt ergo, si huic traditioni locus detur.

² II Cor. v, 47. ³ II Cor. iii, 13. ⁴ Eccle. iii, 31.

quæcumque de judicio futuro et decantatissima illa resurrectione traduntur. Nam si mortales sunt animæ, nullo prorsus modo in iudicium resurgent, nec uniuscujusque opus quale est ignis probabit ², ut magni illius præconis Pauli verbis utar. Jam qui fieri possit, ut animæ mortalitati subjiciantur, cum tot mortui a Christo, prophetis et apostolis excitati sint? Si enim mortales fuissent, in corpora certe propria nunquam remeassent. Imo vero animæ sunt immortales, ut sacræ passim testantur Litteræ, de quibus sigillatim disserere superfluum fuerit, ut omnes facile norunt. Quin etiam ii qui de mundi origine conscripti sunt libri, inter hominum et brutorum animas discriminis hoc statuunt, ut brutorum anima sanguis eorundem dicatur, ut una cum corpore intereat; hominum vero animæ spiraculi divini nomen attribuitur: quod quidem spiraculum animam rationis et intellectus participem, atque adeo immortalam dicimus.

Alias vero communibus omnium et notionibus et opinionibus dogma hujusmodi repugnat. Comuni enim gentium; quotquot sunt consensu, immortales esse animæ videntur: multique adeo necromantiæ studiosi animas evocarunt, et de rebus futuris percontati sunt.

Aristoteles ergo, et quisquis illum secutus Thnetopsychicus, animam mortalitati obnoxiam lana redimitus, unguentoque delibutus, hirundinum more asserit. Ab eorum cætu explodatur, qui Christo nomina dederunt. Nam Christus a mortuis surrexit, et fore pollicitus est, ut et nos aliquando resurgamus.

Quod autem Salomon ait: *Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et si spiritus jumentorum descendat deorsum* ⁴? Id vero longe aliud est. Nec enim de hominibus et brutis eo in loco verba facit, quatenus hominum anima rationis, brutorum autem vitæ tantum idque sanguinis beneficio particeps est, nec horum quidquam a morte superest: et una cum corpore anima quoque ipsa dissolvitur. Hominum porro filios hoc loco eos in primis vocat, qui ex rationis præscripto vitam instituunt, et suis affectibus imperant, eos contra qui in terram cernui et obstipi procumbunt, cum jumentis confert Salomon idem ille, qui justorum animas in Dei manibus esse alio in loco asseruit ⁵.

CAP. XLI.

Quadragesima prima hæresis, Christolytarum, hoc est, eorum qui Christi naturam destruunt.

Christolyti Dominum nostrum Jesum Christum post resurrectionem a mortuis, animato corpore suo in terris relicto, una cum nuda et simplici divinitate in cælos ascendisse contendunt.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Atqui angeli, qui apostolis tunc temporis ~~ap~~

⁵ Sap. iii, 1.

ruerunt, quo Christus cum corpore in cœlos ascendit, ita dicebant: *Viri Galilæi, quid admiramini suspicientes in cœlum? Hic Jæsus, qui assumptus est a vobis, ita veniet rursus, quemadmodum vidistis eum ascendentem in cœlum* ⁶.

Sed martyrum quoque antesignanus Stephanus, cum jamjam saxis a Judæis adobruendus esset: *Ecce, inquit, video cœlos apertos, et Filium hominis stantem a dextris Dei* ⁷. Filium Dei vocat, non qui relicto corpore, cum sola et simplici divinitate ascenderit, sed qui carnem secum in cœlos ascendens asportaverit. Quod nisi se ita res habuisset, corpore certe exutum Dei Filium dixisset. Evangelista porro ait: *Dominus quidem postquam locutus est eis, assumptus est in cœlum, et sedet a dextris Dei* ⁸. Assumptus est, inquam, eo cum corpore, cum quo passus fuerat, resurrexerat, seque discipulorum manibus contrectandum præbuerat.

CAP. XLII.

Quadragesima secunda hæresis, Ethnophronum, hoc est, eorum qui gentiles superstitiones affectantur.

Ethnophrones, hoc est, gentilium rituum et superstitionum imitatores, ut cæteris in rebus cum Christianis orthodoxis conveniant, in hoc certe dissentiunt, quod gentilis superstitionis studiosiores æquo, genesisin, hoc est natalitium sidus, fortunam, fatum, astronomiam, et astrologiam introducunt et recipiunt. Item vaticinia et divinationes, quæ auguriis, auspiciis, cleonismis, hoc est incerti auctoris rumoribus, expiationibus, prodigiis, incantationibus, et cæteris id genus constant, non sine diærum, mensium, temporum annorumque observatione, amplexantur.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Hæc quoque omnia Christianis hominibus aversanda sunt, quorum spes omnis a Deo optimo maximo dependet. Nam si apud Deum vel capilli nostri numerati sunt, nec ullus passerum, qui aese veneunt, in cujusquam rete absque Dei voluntate cadit ⁹: ipseque adeo Jobus animi magnitudine cæteros omnes antecellens, cum uxorem increparet: *Si bona, dicebat, de manu Domini suscepimus, mala quare non sustineamus* ¹⁰? hinc divinum auxilium præsto cunctis rebus esse, perspicuum est.

Qui ergo fieri potest, ut ex hujusmodi affectionibus, itemque ex astrorum progressibus, regressibus, variis figuris, et earum observationibus, commodi aut incommodi quidquam ei accidere queat, qui rebus illis intentus fuerit? Si enim elementa, non secus atque homines ipsi, subjecta sunt divino nutui, quo tandem modo humanæ conjecturæ patere poterunt, in quibus divinus ille contra nos motus, observationibus illorum contrarius deprehenditur? Nam si unde, verbi gratia, bellum

irrumpat, aut in mari tempestas exoriatur, Deus est, qui mare conturbat, permittitque ut militum in nos fiat incursio. Quocirca bellum suscitasse, ut ex plerisque divinarum Scripturarum locis videre est, vel navem una cum navigantibus demersisse merito dicatur. Contra vero, hic astris inhians Mammacuthus duci, cui internecio, navisque gubernatori, cui naufragium immineat, officiis artis utens, quæ lætum et fortunatum diem pelliceantur, illi quidem, ut aciem instruat, huic vero, ut oram solvat, velaque expandat, auctor est. Numnam igitur astrorum concursus et connexio consilium Dei prævertisse, aut energię atque efficacię majoris, quam ipsa cunctipotens Dei manus esse dicetur? Impius certe fuerit, si quis vel tacitus ita secum reputet.

Qui sit autem, ut ex duobus regibus, qui iisdem prorsus omnibus certamen inierunt, utroque victoriam ex astrologi familiaris prædictionibus sperante, ille quidem tropæum erigat, hic autem in vincula conjectus, turpissima quæque subire cogatur? quamvis eodem horoscopo usus fuerit, quo dux ille, cui succubuit, usus est?

Hæc porro si quis exquisitius consideret, utriusque fortunæ et fati, nec non curiosæ astrorum disquisitionis vires nullas esse, vel ex Cyri et Cræsi historia, deprehendet. Cræsus enim Lydiæ rex et provinciarum omnium, quæ ad Tharsum neque proleunduntur, Cyro terrorem ex eo incutiebat, quod pecuniis abundaret, quarum adminiculo Græcos et alios populos ad societatem et auxilia pollicere posset. Cyrus e contrario Cræsum perterre faciebat, bellicarum rerum, stratagematum, acieque instruendæ peritia, qua quidem gentes quam plurimas subegerat, et suæ ditioni subjecerat. Cum igitur uterque ea præparasset, quæ bello gerendo necessaria videbantur, Cræsus quidem in prælio succubuit, vel Apollinis oraculo, quod ita præmonuerat. *Cræsus Halym superans, magnam consumet opum vim*; cujus quidem oraculi nomine Apollinem ducentis lateribus aureis donaverat, quo tempore et oraculo ipso, et astronugonum prædictionibus fretus arma contra Cyrum moverat, Cyrus vero contra prædictionibus astrologorum ab expeditione contra Cræsum suscipienda revocatus (quorum quidem nutu Chaldaica regio tunc temporis præ cæteris omnibus gentium provinciis administrabatur) atque adeo ab illis monebatur, ut aliud in tempus profectionem differret. Divinis autem Danielis consiliis persuasus, qui cunctandum non esse, sed contra procedendum auctor erat, quia nimirum Deus gloriosam illi victoriam paraturus esset, paucis præliis Cræsum in fugam vertit, vivumque tandem cepit, totius denique imperii ejus brevi tempore dominus evasit.

Audi vero tu, qui astronomiæ addictus, et dies et tempora observas, quid Babyioni Dominus per

⁶ Act. i, 11. ⁷ Act. vii, 55. ⁸ Marc. xvi, 19. ⁹ Matth. x, 29, 30. ¹⁰ Job. ii, 10.

Dei ministrum prophetam Isaiam dicat, super iis, **A** quæ Nabuchonosor contra urbem Hierosolymorum designavit, cum illa solo æquata, temploque flammis absumpto, populum captivum abduxit: Propterea quod desertam reddidisti civitatem meam, nec populi mei miserus es, desertos reddam muros tuos, et campum desolationis statuam te. Exsurgant ergo astrologi tui, et prædicant, si possis effugere manum Domini ¹⁴.

Alia quoque nonnulla propheticus liber de falsiloquis astrologis percurrit, quæ mihi memoria excoiderunt, ita ut verbatim illa referre jam non sit integrum. Perierunt enim libri, eosque tanquam in Orci ventrem, vel Laconicam latebram, Latinorum ventres, una cum opibus et pecuniis meis absorpserunt: multis quidem illis, nec luculentis illis opibus absimiles, quæ imperialium officiorum fuerunt, quibus ordine graduque debito sum cohonestatus.

Quin et Paulus, os ipsum Christi, quique omnem fere terram, quantamcunque sol pulcherrimo igni suo expositam fovet, prædicando percurrit, in Epistola ad Galatas ita dicens, deprehenditur: *Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis qui natura non sunt dii, serviebatis. Nunc autem cum cognoveritis Deum, imo cogniti sitis a Deo, quomodo convertimini iterum ad infirma et egena elementa, quibus denuo servire vultis? Dies observatis, et menses, et tempora, et annos. Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis. Estote sicut ego, quia et ego sicut vos* ¹⁵.

Itaque quisquis observationi astrorum immoratur, iisque fidem habet, quæ ab astrologis dicuntur, tacite Mercurium, Saturnum, Martem, et cætera sidera colit, quæ motu suo in orbem circumferuntur. Quamvis enim nec æreas illis, nec lapideas imagines consecret, nec actu ad orationem præ se ferat, iis tamen alium cultum exhibere cogitur, eo quod ex illorum circumvolutionis effectibus dependet. Oportet enim, ut qui veri Christiani nomen non mentiuntur, omnia uno eodemque modo enuntient, quæ a divina Providentia proveniunt, hoc cum Davide psallentes: *Adhæsit anima mea post te* ¹⁵.

Quod si quis lingua quidem Deum esse fateatur, cujus nutu et consilio cuncta succedant, ut cuncta tuentis et inspicientis, fixo autem pede errori astrorum inhæreat, qui fiet, ut si nihil aliud agat, oratione tamen vim pietati afferre non videatur, cum mentem barbaris moribus inficiat? Gentes enim quæ Deum non norunt, astrorum figuris et constellationibus, velut hiantes Mamacuthi (55), innituntur: et eorum effectibus obstupescunt. Deus porro hæc jure de illis dixerit: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe*

est a me. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas et mandata hominum, attendentes spiritibus erroris, et ad falsiloquas ¹⁴; valum nugis animum appellentes: quia ea quidem scire sibi videntur, quæ supra cælos, et sub terra sunt, nec interim advertunt, quanta mentis cæcitate laborent, et quantopere fallantur, atque in eandem secum fraudem, et idem exitium, eos pertrahant, quoscunque suos in casses pellicere potuerint.

Iis enim qui parum sapiunt, nec spem omnem in Deo reposuerunt, facilem et quibusvis expromptam esse futurorum cognitionem persuadent, atque motui astrorum ea tribuentes, quæ divinæ præcellentiæ propria et peculiaria sunt, a sana errorisque nescia opinione eos abstrahunt, quicumque ad anilium iugarum insusurrationem proclives fuerint: quemadmodum etiam propheta Ezechiel ait; *Hæc dicit Dominus Deus: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident. Numquid non visionem cassam vidistis, et divinationem mendacem locuti estis? propterea erit manus mea super prophetas, qui vident vana, et divinant mendacium* ¹⁵.

Quia vero ipsæ quoque milierculæ futurorum cognitionem sibi vindicabant, rursus ait propheta Dominus: *Et tu, fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo, et vaticinare super eas, et dic: Hæc dicit Dominus Deus: Væ quæ consuunt pulvillos sub omni cubito manus: et faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas. Et violabant me apud populum meum propter pugillum hordei, et fragmen panis: ut interficerent animas quæ non moriuntur, et vivificarent animas, quæ non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis* ¹⁶.

Sic enim se res habet. Vera quidem prophetia, et futuri prædictio, pro familiaritate, quæ potenti homini cum Deo intercedit, et pro ejus qui futura cognoscere cupit, divinitus exhibetur. At ex astrorum revolutione, hujusmodique constellationum situ nulla prorsus futuri cognitio datur. Nec enim ex iis humanarum rerum administratio dependet: sed pluviarum, et earumdem defectus, item frigidi et calidi, humidi et sicci, denique ventorum et similium rerum signa promuntur: actionum vero nostrarum nulla prorsus. Cum enim liberum nobis mundi Opifex arbitrium concesserit, actiones nostræ in potestate nostra sunt. Si enim secundum astrorum cursum omnia facimus, quæcunque tandem a nobis fiant, ea necessario fiunt. Quod autem necessario fit, neque virtus id, neque vitium est. Jam si neque virtutem neque vitium æsequamur, indigni sumus, qui laudibus aut coronis decoremur, probrisque aut suppliciis afficiamur. Imo Deus ipse injustus deprehenditur, qui

¹⁴ Isa. xiii, 14. ¹⁵ Galat. iii, 8-12. ¹⁶ Psal. lxxii, 9. ¹⁷ Isa. xxix, 13; Matth. xv, 8. ¹⁸ Ezech. xiii, 3, 7, 9. ¹⁹ Ibid. 17-19.

(55) Proverbium Aristophanicum a fatuo Mamacutho ductum.

his quidem bona, illis vero afflictiones immittat, A neque ea quæ creavit providentia sua regere curet, si necessario cuncta susque deque ferantur. Imo etiam superflua in nobis ea pars animæ fuerit, quæ rationis est particeps. Nam si nullius actionis com-potes sumus, frustra deliberamus. Rationalis enim pars animæ hominibus deliberandi gratia divinitus data est. Ex deliberatione autem ratio et liberum arbitrium elucescunt.

Itaque stellas nullius eorum quæ sunt causas esse, ut nec ex rebus creatis ullam, atque adeo ne-que iis quæ sunt ortum, neque iis quæ corruptioni obnoxia sunt interitum afferre, imo pluviarum, et earumdem defectus, atque cæterarum aeris muta-tionum signa esse dicimus. Nec male forte quis autemet, eas bellorum quidem aliquando signa esse, causas vero non item. Siquidem ex aeris B qualitate (cui alio atque alio modo a sole et luna variæ concretiones, seu impressiones, accidunt) et habitus in nobis et effectiones conflantur. Habitus autem inter illa censentur, quæ in nostra pote-state sunt posita. Retinentur enim ratione, et re-vocantur, si divertant.

Lunaris etiam orbis perfectio et imminutio non paucarum mutationum causa est, ut ex piscibus te-stacei generis, et plerisque arboribus constat, quæ crescunt et decrescunt, atque quodammodo lunæ mutationibus compatiuntur.

Interdum vero divinitus cometæ conflantur, qui mortis regum signa præ se ferunt; quæ quidem iis in sideribus non apparent, quæ ab initio creata sunt, sed divino numine nunc procedunt, nunc de- C nuo dissolvuntur. Quandoquidem illa quoque stel-la, quæ sub humanæ salutarisque Domini propter nos in carne Nativitatis tempus a Magis visa est, non ex stellarum numero erat, quas initio Deus creavit: quod perspicuum erat vel ex eo quod jam ab ortu ad occasum, jam contra ab aquilone ad austrum cursu contenderet, alias etiam delite-sceret, alias emergeret. Nec enim id astrorum ordo fert, aut natura.

Objiciat vero eorum forte quispiam qui astrolo-giam mordicus tuentur, in eorum quæ adversus artem suam congeruntur, recriminationem, præ-dictionibus plerisque finem suum obtigisse tandem; idcircoque nonnullis hominibus frustra et temere D condemnandam et explodendam videri. At vicissim audiet, artem illam mutationum aeris magistram esse, quæ solis et lunæ defectum portendat, alia-que hujusmodi humanæ vitæ utilia prædicere sciat, at eorum quæ divino e nutu dependent eventum portendere, non item didicerit: ut taceam malo-rum, quæ hominibus impenderent, jam jamque urgere occiperent, pleraque a Deo precibus, jeju-niis, et orationibus, flexo, in melius commutata esse: ut ex Ninivitarum conversione perspicuum

est, qui de Deo tandem pie sentire cœperunt, nec illa ab eo petere detrectarunt quæ ei peculiaris sunt¹⁷: quemadmodum etiam ex libera Mosis ora-tione constat, qua non raro intercessit, quominus Israellem Deus internecioni daret¹⁸. Hoc ex Aarone quoque colligere est, qui cum Mosis consilium secutus, acerra incensum Domino obtulisset, hoc pacto exasperati rebellantisque populi interitum repressit¹⁹.

Multi etiam eorum qui ad bellum proficiscebantur, cum sibi a Deo victoria promissa esset, eamque se pene jam adeptos viderent, insuper et forte sperantes ut terra potirentur, quæ melle lacteque diffunderet (ut qui se illam aliquando possessurus a Deo audivissent), propter peccata quæ intere-nerant, funditus succubuerunt, Palæstinos præter fas aggressi; terramque desertam corporibus suis intraverunt²⁰, atque in Mosen et Deum ipsum multa sæpissime debacchati, hæc a Deo et Davide audiverunt: *Nihil proficiet inimicus in eo, et filius iniquitatis non apponet nocere ei*²¹. Item: *Inimicos ejus induam confusione*²². Item: *Odio habentes eum in fugam convertam*²³.

Præterea etiam scelus ejus ergo, quod in Uriam admissum est, parum abfuit, quin *Hierosolyma*, thalamis suis, atque etiam calcæis privatus perse-cutionem pateretur, et in deserto pernoctaret²⁴.

Quid verbis opus est, ad ea sigillatim enumeranda, quæ ab omnimoda, et hominibus impervesti-gabili Dei sapientia et virtute, denique sagaci illa providentia varie decernuntur, et alio atque alio modo fiunt, prout illi placet, singulisque conducibile est? Proinde cum divinorum judiciorum altitudo nulli hominum cogitationi pervia sit²⁵, quam nimi-rum aut intellectus humanus assequi aut natura-rium rerum series expromere nullo modo possit, qui quæso, fieri potest, ut ex elementis naturæ ob-noxiis, quæque nihil amplius assecuta sunt, quam quod iis quæ sunt accensentur, quidam futuri scientiam polliceantur?

Mirum vero ni progressus ulterius, heus tu, quis-quis es, qui astris promotionem futurorum ascribis, tempora quoque adjicias, et ea te pro animi arbitrio nunc subtrahere, nunc diffindere prædices: quo tamen intersignio facultas illa dignoscitur, quæ vitæ præest, cunctaque suppeditat: quemadmodum etiam ex eo quod futura non minus quam præ-sentia perspecta et cognita habet. Atque ut hoc exempli gratia proferam, ille quidem bellaturus vel etiam vastum mare trajecturus proficiscitur: hic vero astronomicam artem professus, si consu-latur, victoriam semper et tutam navigationem, astronomica sphaera prius eum in usum fabricata, promittit. Cæterum illi rebus ex majore parte contra quam promissum fuerat, gestis, revertun-

¹⁷ Jonæ, III, 1 seqq. ¹⁸ Exod. xvii, 11. ¹⁹ Num. xvi, 47 seqq. ²⁰ Deut. xxii, 1 seqq. ²¹ Psal. LXXXVIII, 23. ²² Psal. cxxxii, 10. ²³ Psal. LXXXVIII, 24. ²⁴ II Reg. ii, 1 seqq. ²⁵ Rom. xi, 33.

tur. Hoc autem astronomicus assolet agere, si qui A illum consulturi adeunt.

Nemo enim eum ultro accersat, qui ad futura tristia sit prænuntiaturus, quoniam ne Saulus quidem Pythonissam quævisisset, si mala illa prænuntiaturam præscivisset ²⁶, quæ in posterum subiturus erat, quamvis ipse vel sic in ipsa fere mali acie procedens, tanquam propriis viribus fretus, haudquaquam prælium distulerit, neque legalis ad Palæstinos missis lædera petierit. Quod si quando vera prænuntiatio deprehendatur, id nequaquam astrorum revolutionibus contingit, aut quia sic eorumdem se situs habet, et motus; sed industriæ, imo potius, ut ita dicam, conjecturæ astrologorum inventa sunt, qui semper optima quæque sibi pronuntianda interrogantibus, et promittenda proponunt.

Nam perpetua rerum verarum prædictio propria Dei est, et prophetarum ejus, nota: qui futurorum, quæ vaticinati sunt, nullum non vere prædixisse deprehenduntur.

Quod si quis vix tandem veri quid aliquando conjectaverit, hoc ejus indicium est, qui quamvis artem sagittandi minus calleat, quia tamen tela sæpe recta in scopum dirigit, aliquando etiam ab eo non aberret.

Ex contrario etiam qui visu sano est, si uno cursu recta viam perrexerit, tantum abest ut supercilium tollat magnificentiusque de se sentiat, cum potius etiam aliis aberrantibus, ipse pudore suffundatur.

Quod si quis videndi facultate privatus uno C cursu viam citra offendiculum transierit, non oculis, sed forte fortuna curriculum hujusmodi ab solvisse censebitur.

At vero si juxta Christi sententiam: *Nemo potest Deo servire et mammonæ* ²⁷, ille dissentanea prorsus et ex diametro repugnantia molitur, qui Deo, et rebus ab illo creatis, æquam futurorum cognitionem attribuit.

Hoc etiam perspicuum ex eo est, quod prophetarum, Patrumve qui inter Christianos virtute cæteris præluxerunt, nullus astrorum motum dimetiatur, neque elementorum usum curiosius inquirat; humanamque naturam ad ea compellat, quæ minime decent, neque vanis imposturis innitatur, sed divini Spiritus revelatione res futuras prævideat, easque D suis temporibus eventuras absque ullo errore pronuntiet, quia nimirum Deus ipse per illorum os loquebatur: quos etiam audire est in astrologiam tanquam perniciosam, falsi amantem, atque æruseatricem, his verbis invehentes: *Ilæc dicit Dominus: Juxta vias gentium nolite discere, et a signis cæli nolite metuere quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt* ²⁸. Nam facta sunt signa in lucem, et in tempora, et Creatoris nutibus cedunt: et temporum mutationes iis qui sunt super

terram significant; alternis exorientes et occidentes.

Quod autem is non sine suo malo faciat, quisquis pseudoprophetarum vanitati subscribit, beatus Moses auctor est, vel potius ipse Deus, qui per Mosén locutus est: *Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes illorum gentium. Nec inveniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam ducens per ignem: aut qui ariolos sciscitetur, et observet somnia, atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, neque qui Pythonis consulat, nec divinos, et quærat a mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus* ²⁹. Ad hæc alio in loco sic ait: *Perfectus eris et absque macula cum Domino Deo tuo. Gentes enim istæ, quarum possidebis terram, augures et divinos audiunt. Tu autem a Domino Deo tuo aliter institutus es* ³⁰. Proinde nullum turpius scelus objici cuiquam potest, quam si ad pseudoprophetas, et divinaculos animum appellat. Atque paradoxum quidem aliquod, et a communi hominum opinione alienum, Deus hominibus hujusmodi non raro suggerit, quo veri etiam aliquid prænuntiant, ut vel hoc indicio manifesti fiant, quicumque illius promissis vere innituntur. Id enim per Mosén quoque hunc in modum dixit: *Si vero surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium vidisse se dicat, et prædixerit signum atque portentum: et venerit quod locutus est, et dixerit tibi: Eamus, et sequamur deos alienos quos ignoras, et serviamus eis, non audies verba prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat, utrum diligatis eum annon in toto corde et in tota anima vestra* ³¹.

Sed et Stephanus ille, qui primus post Christum passus est, Hebræorum concionem objurgans, quæ cædibus gaudeat, Deoque diffidat, ejus denique mandata transgrediatur, quo tempore quidam ejus congregationis, quæ Libertinorum dicebatur, eum quærebant, nec sapientiæ, et spiritui quo loquebantur, resistere poterant, cum alia pleraque, tum hæc in primis de Israelitarum gente disserit. *Et vitulum fecerunt in diebus illis, et obtulerunt hostiam simulacro, et lætabantur in operibus manuum suarum: convertit autem Deus, et tradidit eos servire militiæ cæli, sicut scriptum est in libro prophetarum: Numquid victimas et hostias obtulistis mihi annis quadraginta in deserto, domus Israel? Et suscepistis tabernaculum, Moloch, et Sidus Dei vestri Rempham, figuras quas fecistis, adorare eas. Et transferam vos trans Babylonem* ³².

Parum vero, aut nihil differt is qui militiam cæli, hoc est stellas, adorat, ab eo qui subscribit et acquiescit iis qui ex illarum curiosiore disquisitione res futuras vaticinantur, quod divinæ potentiae, ejusque solius proprium munus est, atque eorum quibus hoc illa concesserit.

²⁶ I Reg. xxviii, 1 seqq. ²⁷ Matth. vi, 24. ²⁸ Jerem. x, 2, 3. ²⁹ Deut. xviii, 9-11. ³⁰ Ibid. 13, 14.
³¹ Deut. xiii, 1-3. ³² Act. vii, 41-43.

Christus autem ipsos etiam dæmonas increpabat, dicentes: *Quid nobis et tibi, Jesu Fili Dei? venisti huc ante tempus torquere nos* ³³? Paulus quoque puellam, quæ a Pythouico spiritu vexabatur, et clamabat: *Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis* ³⁴. Cumque per dies multos idem egeret, satagens ille, ad spiritumque conversus, inquit: *Præcipio tibi in nomine Jesu Christi, exire ab ea* ³⁵. Quod et cum dicto fecit: neque id injuria, neque enim propria et insita dæmonibus est futurorum prædictio [(56) sed violentiæ potius, et prætextus species, qua minutissimam, vixque tantillam veritatis imaginem prævident], ut ex eis priscis oraculis constat, quorum alia ut plurimum dubia sunt, alia maxima sui parte mendacis scatent, et eorum qui iis crediderunt, plerosque in mala discrimina protruserunt, ex quibus nulla arte emergere poterant. Jam si dæmones substantiæ sin rationis participes, et quæcunctos orbis angulos circumvolitent [(57) atque etiam num velut extremos pristinorum apostaseon rebellionumque sonos sæpe retineant, imo etiam non raro ea quæ eventura sunt, melius quam nos ipsi conjectent]: ut plurimum profecto stellæ mutæ sunt, nec futurorum quidquam intelligunt, neque rerum naturas perscrutari possunt, ut dæmones, sed hujusmodi artem, quamvis nostro sæculo obscuram, et ab imperitis hominibus profluentem, multi eorum qui ad tempora nostra pervenerunt, maximo in pretio habent, iisque se adjungunt, qui artis illius peritiam sibi vindicant, tanquam veris futurorum conjectoribus: quamvis illorum responsa perspicui nihil contineant, quodque propius nunquam ad veritatem accedat. Nihilominus auribus prurientes, et quia in verbo fortassis uno vera dixerunt, puta in nocturnis visionibus, jam iis quæ simpliciter illi; et in genere dicunt, non secus atque divinis oraculis fidem adhibentes, libenter acquiescunt, ad eosque se conferunt, interdum etiam illorum jussu ne divina quidem delubra ingrediuntur.

Vidi vero Romanorum etiam imperatores (nec enim omnes culpandi sunt) qui negotiis urgentibus, neminem eorum in consilium adhiberent, qui vel sapientia, vel longa rei militaris experientia, celebres haberentur, sed ab astrologorum judiciis tantopere dependerent, atque iis quæ ex planetarum inspectione prædicerentur, velut circulis aureis in nares insertis, circumducerentur.

Hujusmodi certe reges simul et fallunt et falluntur, cum ea quæ sunt, procul a Deo, ejusque providentia ablegent: atque ita receptis apud nos sententiis et institutis manifestissime repugnant, ita ut in longos menses id differant, quod vel hodie fieri potest: ex hocque loco in alium fluitimum subinde commigrent, ubi ad pauca horarum inter-

³³ Matth. viii, 29, ³⁴ Act. xvi, 17. ³⁵ Ibid. 18.

(56) Hæc spatiis interlinearibus intersita fuerunt, atque litteris rubris exarata.
(57) Ut præcedentia rubris exarata.

A valla commorentur. Sæpenumero etiam equitaturi, cum eorum quæ equitantibus necessaria sunt parte accincti, paatem manu gestarent, equo jam ad subællium stante, horæ intempestivitate revocati pedemque referentes, propositum contra animi sententiam mutaverunt; ac si regio illa, ad quam iter instituerant, chasmate disjecta esset, vel etiam cælesti terrore jamjam concutiendi essent.

Ἠάρεπρον ex Nicela ipso de vanitate Ethnophronum, in persona Manuelis imper.

Nicetas Choniates Annalium Manuelis, lib. ii, Quia vero, inquit, potentibus fere omnibus tum nostræ, tum superioris ætatis placitum est, stellarum progressionem et retrogressionem certosque positus, configurationes, accessus, recessus, cæteraque quæ nugatores isti in divinæ providentiæ fraudem affirmant, ac dissimulanter fatalem omnium rerum necessitatem statuunt, ad felicitatem humanosque casus multum valere, Manuel idoneum exeundi tempus inquiri, idque Constantino denuntiat. Sed quid fit? Nondum ad occasum vergebat sol, Manuelis jussu homo revocatur, ob incommodum exitum, minus fausto siderum positu, nec subtiliter et accurate perquisito. Rursus igitur thema constituitur, regulæ consuluntur; post longam astrorum indagacionem Angelus exiit, cum beneficorum siderum comitatu: sed illa horæ observatio tantum Romanis profuit, priorumque ducum errata ita correxit, et accepta detrimenta resarsit, ut Constantinus statim hostium manibus cuperetur, etc. (De pugna Constantini Angeli, quem Manuel ducem designarat exercitum, contra Rogerium regem Siculum).

De fato.

Porro fatum Græci ita introducebant, Necessitatem fingebant, quæ rebus præesset omnibus, cujus filias tres, Lachelam, Clotho, et Atropon esset dicebant: ita ut Necessitas futuris prospiceret, Lacheia sortem superinduceret; Clotho iisdem nendo, fustumque circumvolvendo, robur et pondus adderet; Atropos denique ita confirmaret, et constabiliret, ut mutari et inverti nullo unquam modo possent. Ex quo fiebat, ut si recens natus puor fuso fatali ad subulam manibus tractandam, vel cultrum sutorium, vel denique coria dentibus extendenda destinatus esset, nullo modo fieri posset, quin artem illam exerceret, quæ illi sorte obdigerat, sed eam fati fune, quasi obtorto collo rapiebatur.

De augurio.

Augurium autem est futurorum præsagium, quod ab avium volatu, quiete, et garritu colligitur. Fuit enim aliquando hujusmodi quoque apud Græcos, et alias gentes futurorum obser-

vatio, etiamsi nostris temporibus prorsus avolare- A
rit, tandemque etiam pennis omnibus deciduis eva-
nerit.

*Nisi forte gallorum gallinaceorum tripudia solli-
stima, quibus in Gallia vere ineunte pueri ad litterarum
studia excitantur, auguriorum ramentum quoddam
sit, a Solone jam olim Athenis institutum; ut ta-
ceam aniles stryges, cornices, bubones, etc.*

De fortuna. [Appendix 1.]

Fortunam Græci rebus omnibus præesse cen-
sebant, nihilque boni, aut contra, sine illius nutu
contingere conjectura ducebantur: multaque adeo
hominibus ab eadem vel in utramvis aurem secure
dormientibus, nec ulli in manu operi admoventibus,
quasi divina (ut aiunt) virgula suppeditari dicebant. B
Ex quo evenerit, ut Timotheus urbes ita subjuga-
ret, ac si fortuna illas in ejus rete conjiceret, eique
dormienti traderet.

Appelli quoque pictori tale quidpiam contigi-
isse ferunt, ut equum bellicosum ardua et erecta cer-
vice, arrectis auribus, cruentis et acribus oculis
qui spectantibus furere currendo videretur, pedi-
bus in aerem sublatis, terramque vicissim vix
tantillum delibantibus, auriga frenos moderante,
et bellicum equi insultum habenis coercente,
depinxerit. Cumque imago rebus omnibus conve-
nientibus instructa esset, eum spumæ colorem
reliquit, qui ex continua sanguinis et aquæ com-
mitione cerni posset, cum anhelitus quidem ex
ore aquam protruderet, atque spiritu reflante in
spumam violentia freni irrotaret. Cum ergo
jam de pictura dubitaret spongia qua depingen-
do utebatur, circum frenos traxit: quæ cum
multos colores spumæ non absimiles referret,
picturam suo facile colore decoravit. Atque ita
quod volebat Apelles, non arte id, sed forte for-
tuna perfecit.

Fortunam vero statuis etiam honorabant, gu-
bernaculo navis manibus ejus imposito, ut quæ
rerum universitatem moderaretur, alii novaculæ
superimponebant, prosperæ fortunæ brevitatem
significantes: alii spheræ, seu globo, quia facile
mutaretur: alii eidem cornu Amalthææ plenum
scatensque fructibus præ manibus dabant, quod
Hercules Acheloo, manum cum illo conserens, de-
traxerat: hoc signo felicitatem fortunæ, ejusque
munerum delicias denotabant. Nec deerant, qui
arma dextræ ejus, et sceptrum sinistræ impone-
rent, innuentes hoc pacto bellicosis viris regna,
forensibusque leges et judicia beneficio fortunæ
obvenire. Hæc et alia hujusmodi ab iis confinge-
bantur, qui fortunæ imperio corpus hoc universi-
tatis subijciebant.

^{26. 27} Ezech. vii, 23.

(58) Quales qui Foleti vulgo, de quibus Cardanus
in lib. *De subtilitate*. Eguin. lib. *De nobilit.* 1. Hi
olim frequentes in Armorica.

De cledonismo.

Porro cledonismus, seu sortilegium, magni pon-
deris erat, apud Hebræos in primis. Proinde per
prophetam Dominus sic ait: Regio vestra plena
est cledonismis ^{26. 27}. Dicuntur autem cledonismi
rumores illi, quorum certus auctor exprimi non
potest, sed qui per se, et ut ita dicam, sponte
oppida et urbes circumvolitant, et passim eorum
aliquid insurrant, quæ aversanda, vel etiam mi-
nime talia sunt. Quicumque igitur rumores hujus-
modi, vel etiam triviales nugæ adnotabant, eoque
detorquebant, quæ sibi ipsis agenda erant, rerum-
que adeo ipsarum exitum, non eum qui divinæ
providentiæ placeret, sed quem rumores hujus-
modi, occurrentiumque hominum sermones præ-
dixissent, cledonismi dicebantur. Aliis per cledo-
nismum interrogationes illas intelligere placuit,
quibus κριθομάντις, hoc est hordearii vates, et
γαστρίμοχοι, hoc est ventriloqui, consulebantur
quibusque iidem vaticinia sua expromebant:
quemadmodum ἀποτροπιασμοί, seu mala omnia
dicuntur, si qui ubi primum egressus est, pedem-
que domo efferre cœpit, atrato homini occurrat,
vel alii cuiquam rei, cujus aspectus nobis insuavis
et injucundus esse solet.

Plura de cledonismo. [Appendix II.]

Est enim cledonismus, malorum, ut ita dicam,
dæmonum invocatio, quæ tum perficiebatur, cum
sol a septentrionali climate austrinas ad partes se-
cedebat, quo tempore dies quidem minuitur, nox
autem augetur. C

Sunt porro nonnulli quoque dæmones, ut vetus
quædam perhibet opinio, qui materia constant,
nec solis radios ictueantur. Ex quo fit, ut noctu
insidias hominibus struant, cum interdiu, nihil
agere possint (58). Sole igitur, ut diximus, ad
austrum vergente, quo tempore aer nobis conti-
guus caligine propter hiemem condensari videtur,
tunc hujusmodi dæmones saltibus et subsultatio-
nibus quibusdam nequitie suæ specimen edunt,
illis etiam spectantibus, a quibus invocati sunt.
Qui si epodis illos ad se pellicere nequeant, igne
velut in orbem circumducto, media e flamma ex-
siliunt. Feruntur enim superiores virtutes cum
hominibus pure et sincere non conversari, quo-
ties aer capiti nostro contiguus caligine obducit-
tur, et incrassescit quod, in causa est, ut illum
igne expurgent (59).

De lecanomanteia.

De lecanomanteia vero, seu divinatione, quæ
pelvi peragitur, hæc quoque sunt a nonnullis
tradita. Aquam quidem, quæ pelvi infunditur,
substantia nequaquam differre a cæteris ejusdem

(59) Quæ hic de dæmonibus pauca delibantur,
pluribus a Michaeli Psello in lib. *De dæmonum ope-
ratione*, explicantur [*Patrologiæ tom. CXXIX.*]

generis aquis : ritus autem et incantationes, quæ ei adhibentur, aquam aptam et accommodatam reddunt, quæ malignum spiritum oracula daturum excipiat. Hoc autem dæmonium formam habet et terrenum est, invocantium puctis acquiescit. Posteaquam vero in aquam inciderit, primo impetu sonum quemdam obscurum edit : deinde aqua fluctuante, obscuræ quædam voces immurmurantur, quibus futuri prænotio colligitur.

Dæmonum porro alii quidem substantiæ aeræ sunt participes, alii vero terreni sunt, et levi quadam percussione tactul resistunt.

Porphyrius certe se in huiusmodi dæmoniaca corpora apud Eluscos incidisse testatur, atque alia quidem lucida vidiisse, alia vero tetigisse, ea nimirum quæ duriuscula essent, tactuique resistent. Addit insuper non omnia rotunda esse, verum pleraque oblonga, nonnulla etiam rhombis persimilia. Qualia enim corpora sunt, inquit, quibus conjunguntur, ea talem quoque naturam subire solent.

Hactenus appendix II. Jam transit ad μαντελαν seu divinationem.

Cæterum μαντελα, hoc est divinatio, cum generalior quodammodo sit, partim incantationibus cohærebat, partim ab illis discrepabat : et per se ipsam privatim ab impiis perpetrabatur.

1. Quæ enim per ἀνατομήν, hoc est dissectionem victimarum, et per animalium siderationis, extorumque contractionis inspectionem peragitur : quæque os illud quod ὠμοπλάτην, hoc est opertum scotulum, medici vocant, post ejus decoctionem, caruncularumque detractionem attentius inspicit : inoantatione nullo modo vitur, sed quibusdam argumentis futurum ariolatnr.

2. Quæ vero vasculis aqua cœnosa per feminam virginem nefarie hora noctis intempesta repletis efficitur, iisque adeo in locis, quæ a divinis oratoriis disita, et ab hominum conspectu remota sint, ea conjurationes et invocationes dæmonum suis epodis introducit : quas quidem incantationes aliquando suaveolentibus aromatis adhibitis immurmurabant, aliquando etiam humano sanguine infuso, vel jugulata virgine, quæ aquam infuderat, vel alia quavis puella, peragebant. Porro huiusmodi obscena in lustris feratam perpetrabantur, non sine fovearum suffossione, quibus lac cum melle infundebant.

3. Triviales autem divinationes, quæ in triviis et compotis fiebant, et ea quæ priscis temporibus ἀβύγαστραμύθοις, hoc est ventriloquis, peragebantur : nec non amuleta illa, quæ de pectore, alis et collo, dependebant ; atque adeo imagunculæ illæ cœræ ad hominum formam effictæ, quas clavis utrinque trajicere solebant, epodis innitebantur. Ne singula percurram, quæ non actu tantum detestanda, nulloque modo agentibus conducibilia sunt, sed etiam aures, linguam, mentem, et intellectum narrantium sua fœditate conspurcant.

CAP. XLIII.

Quadragesima tertia hæresis, Parermeneularum, hoc est eorum qui perverse Scripturas interpretantur.

Parermeneutæ quædam sacrarum Scripturarum Veteris, inquam et Novi Testamenti, capita perperam interpretantes, et ad scopum sibi peculiarrem traducentes, atque adeo non sine pertinacia de plerisque interpretationum earum contendentes, quas vix humana mens assequi cogitatione possit, idiotismo nescio quo, et temeritate, animique impotentia laborantes, hæreticorum dogmatum nonnulla confirmare audent, ignorantes interim quid designent.

Hæreses præcedentis consultatio.

Quicumque ad contensionem et ambitionem proolivis est, eum non injuria cuncti odio prosequuntur. Vitium enim quo laborat, diabolicæ procul dubio dementiæ morbus est. Multos ergo longa dies protulit, qui non tantum de re sibi prorsus in cognita contenderent, sed et qui, tametsi quæstionem in consultatione positam ad germanum sensum revocare possent, eam tamen in contrarium velut ex professo reperent, ac si caverent, ne in contradictoria incurrent. Ex quo evenit, ut plerique, quos sententiam suam facilius astruerent, in perversos dogmatum an fractos prolapsi fuerint, dum petulantur insultare Deo, quam de sententia sua quidquam diminuere malunt, ut Manuele Comneno imperante accidit.

Cum enim dogma motum esset super his verbis : Tu es qui offers, et qui offeris, illorum quibus duo (quorum nomina esse quod proferam) in diversam ab orthodoxis sententiam euntes, ac si Patre esset Filius esset eis contradixerunt, tandemque de gradus dignitatis ecclesiasticæ dejecti sunt. Cum autem anathemate buoque jamjam pro tribunali ferendi essent, sententias suas vix improbarunt, id causati, se quidem sibi satis esse conscios, quam dissentanea a recto ecclesiasticorum dogmatum sensu effutivissent, verum dedecori et infamiæ hoc ascribentes, si ex pœnitidine, et tanquam disciplina, saperent, ea quæ semel asseruerant, quamlibet stulta et absurda dogmata, mordicus tuebantur. Cujusmodi certe facinus dementia non caret, quo nimirum contentio non bona in rebus, quæ non decet, exercetur. Majore porro dementia tum laboratur, cum quis divinarum rerum peritis, ea duntaxat in medium afferentibus, quæ a Spiritu sancto didicerunt, fidem non habet, sed opinioni ab ignorantia profectæ pertinacius in hæret : atque ita in perditionis barathrum fracta cervice præceps ultro provolvitur.

CAP. XLIV.

Quadragesima quarta hæresis, Melitianorum.

Antesignanus horum Melitus fuit civitatis Lycan in Ægypto, sub Alexandrini papæ ditione, episcopus : ita tamen, ut cæteris, tanquam ab Alexandrino papa secundus, antea videretur.

Grassante porro persecutione sub Diocletiano et Maximiano, hic quoque una cum sacro martyre Petro et aliis quibusdam comprehensus est.

Ad hos autem carceribus etiamnum detentos clericis nonnulli, qui persecutionis tempore lapsi sacrificaverant, se contulerunt, petentes ut ad salutis viam pœnitentia regredi sibi liceret. Melitius itaque, Pelus, et aliquot alii, nefas esse dicebant, ut qui ad extremum usque non dimicassent, sed persecutioni succumbentes sacrificassent, tunc temporis admitterentur. Quod si persecutione sedata fructum pœnitentia dignum ostenderent, tunc et ecclesiastico cœtui, at non item pristinis honoribus, restituerentur. Sanctissimus contra Petrus, ut qui ad misericordiam natura propensus esset, his commartyres suis verbis obtestatur :

Eos, o fratres, quandoquidem pœnitentia duuntur, admittamus nec cleris suis spoliemus, ne pudor tandem et desperatio illos ita transversos ad pejora rapiat, ut nullum salutis remedium supersit. Igitur oratio Petri ad misericordiam et humanitatem, Melitii vero et cœterorum ad invidiam et rigorem inclinabat.

Cum itaque illos B. Petrus a sententia ne latum quidem unguem deflectere velle videret, medio in carcere lodicem seu pallium, septi cujusdam instar, expandit, diacono proclamare jussit : Quibus mea sententia arridet, ii ad me transeunt. Tum vero paucis admodum ad Petrum transeuntibus reliqua episcoporum, presbyterorum, et monachorum multitudo cum Melitio mansit. Cæterum posteaquam beatissimus Petrus martyrii corona redimitus est, ejusque sedi Achilles primum, deinde Alexander successit, Melitius et plerique alii exulare jussi sunt. In singulis autem locis per quæ Melitius cum abduceretur, iter faceret, privatus Ecclesiam exstruebat, episcoposque, presbyteros, et diaconos constituere : qui martyrum quoque Ecclesie se membra professi, cum iis nequaquam communicabant, qui Catholicis a Petro stantibus Ecclesiis præerant. Posteaquam vero persecutio desæviit, quique in metallis erant liberati sunt, Melitius Alexandriam venit, ibique quamvis in fide nihil innovans, privatam tamen cum suis synaxin faciens mœnsit. Atque hæc ex beato Epiphanio dicta sint.

Porro cum in magna illa Nicæna synodo de Arii dogmatibus inquireretur, ut ex ejusdem synodi ad Alexandrinos Epistola constat, una eademque opera de Melitio quoque inquisitum est. Atque humanius, inquit, motæ synodo (nam si summo jure egisset, nulla Melitius venia dignus erat), visum est ut ille sua in urbe maneat, et ne ullum sacris aut initiet, aut instituat, neve ejus rei ergo aut domi aut foris compareat, sed simplici et honorario nomine fruatur. Qui vero ab illo jam initiati, alioque mystici cœtus inscripti sunt, ii ad cœtum quidam admittantur, atque honore et sa-

cro munere fungantur, secundas tamen ab illis teneant, quos Alexander initiauerit : et ne ullos initient, iisve clericorum nomina subjiciant, denique nihil quidquam in hisce rebus attentent. Quod si qui illorum e vivis excerant, tunc hi ad defunctorum honorem provehantur.

His hunc in modum definitis, Melitius quidem, ut ait Theodoritus, nihil innovavit, at ex ejus discipulis nonnulli, cum hæresim Arianam a subsecutis imperatoribus confirmatam viderent, ad eam deflexerunt, alii cum pro libidine vitam instituire, nec aliis subjici vellent, omnem omnino cum Ecclesie consensum detraxerunt : et tanquam si suis legibus viverent ridicula quædam, qualia sunt hæc, quotidie corpus aqua proluere, manuum plausu quadamque saltatione hymnos modulari, tintinnabula (quod hodie a plerisque observatur) funibus aptare, iisque signum dare, et quædam ejus monetæ alia commenta sunt : cujus quidem rei gratia perpetuum cum illis magno Athanasio bellum fuit. Hactenus Theodoritus.

Cæterum sacratissimus Athanasius in secundo Apologetico pro sua in persecutionis tempore fuga, ubi post alia multa epistolam quoque subjunxit, quam ab Ursacio et Valente, illo Cibalcos, vel, ut quidam volunt, Sigedonis in Illyriis vel inferiore Pannonia, hoc vero Mursæ in eadem Pannonia episcopo acceperat, rursus Apologiam suam ordine prosecutus ait : Petrus apud nos ante persecutionem episcopus fuit, grassante autem persecutione martyrio coronatus est. Is Melitium, qui unus ex Ægyptiis episcopis ferebatur, de multis sceleribus convictum in communi episcoporum synodo deposuit. Hic autem ad aliam nullam synodum confugere, neque ad episcopos successores Petri ulla se apologia purgare satagens, schismatis auctor fuit, effectque ut qui a partibus suis starent pro Christianis Melitiani dicerentur. Hæc magnus Athanasius.

Sozomenus autem historiis scriptum reliquit, quod Melitius jamjam e vivis excessurus Joannem quemdam ex familiaribus suis, præter Nicænae synodi statutum, sibi in Lycon episcopatu successorem constituit, ataxique seu confusio denuo fenestram aperuit, quæ postea Ecclesias pervagata est.

Sciendum autem, beato Athanasio auctore, quod cum Nicæna synodus censisset, ut ii quos Melitius initiasset, horum ecclesiasticorum consortes essent, Alexander unus repertus est, qui actorum tabulas quæreret, ne Melitius quoscunque vellet in dies instituere sibi liberum arbitraretur.

Item quod Arsenius (cujus manum secuisse B. Athanasius a sycophantis dictus fuerat) Hypseleton urbis, earum unius, quæ aliquando subditæ Melito fuerant, tandem episcopus fuit, idcirco ab Arianis electus, quia adversus venerabilem illum virum mentitus fuerat.

Quin et Ischyras Maræoticus eadem de causa et

episcopatum ab iisdem evectus fuerat, quamvis antea depositus fuisset.

Quidam enim Coluthus nomine, presbyter Alexandrinus, tanquam orthodoxus, cum plerisque aliis in prima depositione Arii a beato Alexandro facta subscripsit. Postea vero episcopatum somnians a Melitio superioris Cynus episcopus creatus est. Tandem cum Alexandriam beatus Alexander ejusdem præsul synodum convocasset, præsentem sacratissimo episcopo Cordubensi Hosio, quem tunc temporis eo magnus imperator Constantinus miserat, ut Alexandrum et Arium inter se conciliaret, depositus quidem est ipse quoque Coluthus, ut qui præter canones a Melitio creatus episcopus fuisset: una etiam depositi sunt ii qui ab ipso Colutho instituti fuerant, atque ille quidem ad privatum locum rediit, illi vero ad laicos denuo redacti sunt. Horum e numero Ischyras unus, quia presbyter a Colutho institutus fuerat, atque idcirco de gradu dejectus, tandem ab Arianis ad episcopatum, ut jam dixi, provectus est.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Nulla nos alia ratio movit, ut ea quæ de Melitio feruntur hisce commentariis insereremus, quam ut lectores cognoscerent, quam plena alicuius, imo supra alicuius omnem res sit, si qui cum ex ipsa plebe, tum vero vel maxime ex sacro ecclesiasticorum catalogo, quibus a Deo animarum cura demandata est, præpositis suis obstrepi in schismaticos tandem nescio evadant. Nam si sacerdotes spiritu superbix efferantur, trivialesque populi turbas convocent, atque ita eos in mutua odia arment, quos eadem divini Spiritus gratia conjungere, et in unum quasi corpus conglutinare debuerat, dum in partes et membra unam Ecclesiæ compagem dividunt, quis jam pacis apud populum præco futurus est? et persuasurus, ut spiritus conjunctione coherentiam annulorum imitetur? Nam qualia, quæso, sunt ea quæ per ambitionem, et magni illius Alexandri odium, Melitius commentus est, eumque secuti discipuli designarunt? Ille enim dum summo jure summaque malitia severitati canonicæ plus æquo studet, et iis qui persecutionis tempore lapsi erant, nec ad extremum concerta-

verant, sed persecutioni succumbentes sacrificaverant, infestior esse pergit, eo tandem inhumanitatis prolabitur, ut cum Novato sentire se cuiusvis perspicuum faciat. Quocirca ne venia quidem dignus synodo Nicænæ visus est, qui talia refractarius præter Alexandri voluntatem designasset, atque discipulorum suorum quamplurimos in Arianorum hæresin provolvisset, qui privatam ejus opinionem secuti pertinacius, et nescio quæ frivola, ut, verbi gratia, quotidie corpus abluere, hymnosque cum manuum plausibus et saltationibus modulari commenti essent. Ex quibus cuiusvis perspicuum fit, misericordiam et humanitatem multis in rebus rigori, summoque juri, præferendam esse, in quibus præsertim certa poenitudinis indicia cernuntur, talisque adeo animi angustia, et cordis contritio, qualis in iis cernebatur, quos maximus Alexander ad Melitium introduxit, eisque qui cum illo in vinculis detinebantur: ne forte si qui re infecta, dicebat ille, remittantur, nimio dolore contabescant, sequæ in iis quæ pro delictorum venia obtestantur, repulsam pati videntes, Deum quoque, qui totus ipsa misericordia est, non minus sibi immisericordem quandoque futurum putent, quam terrenos in hoc sæculo animarum suarum medicos conspiciantur: et inde certam in desperationem prolapsi, jam caput e profundo perditionis exererere non possint.

Cæterum hæc et nobis, et ante nos aliis, non procul ab eo quod res est, piaque sententia aberrantibus innotuisse, ex iis quæ ab Alexandro et Melitio gesta feruntur, quibus facile deprehendat. Ille enim cum humanitatis plenum de iis qui persecutionis tempore lapsi fuerant consilium suggessisset, martyrio vitam finivit. Melitius vero, dum jus summum studiosius persequitur, id consecutus est, ut et martyrii corona exciderit, et sanctis Patribus qui Nicæam convenerant, eo nomine condemnatus sit, quia seorsum parasynagogas, hoc est illicita conventicula, convocaret. Insuper qui ab ipso instituti fuerant, secundas ab iis tulere, quæ Alexander instituerat, atque adeo ne quod ecclesiasticum munus attentarent interdictum est. Quod si qui illorum vivis excederent, hi tum demum in defunctorum locum surrogarentur.

NICETÆ CHONIATÆ

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

LIBER QUINTUS

ADVERSUS ARIANOS, EUNOMIANOS, ETC. (60)

CAPUT PRIMUM.

De Arii genere, forma, vestitu, et sacerdotio.

Arius Afer genere, Alexandrinæ diaconus Ecclesiæ fuit: cui sacri altaris ministerio sanctissimus Pe-

(60) *Protheoricum Petri Morelli Parergon, ad candidos lectores.*

Quod libris superioribus, candidi lectores, de sacris Naziuzeni, Damascenique scriptis præmonui, si quis tersiorem eorum versionem vellet, integra Patrum ipsorum opera ei adeunda esse, idem hoc libro quinto de immortalibus B. Athanasii scriptis dicendum, ex quibus pene totus haustus et excerptus est. Si quis enim emuncionem triviali hac mea oraculorum Athanasianorum interpretationem requirat, ne interpretem, quæso, ejus adire pigeat, recentiorem inquam illum, a me nunquam sine illa perpetui, quem discipulus doctissimo humanissimoque debet, honoris præfatione nominandum D. Petrum Nannium, regium in amœnissimo Musarum Charitumque λειμῶνι, Lovaniensi Academia, cui docti omnes secundas a Parisiensi ultro deferunt, humaniorum litterarum professorem quem, eum Ciceronianas aliquot in Verrem actiones in aula Buslidiana prælegeret, audivi, anno Christi, ni fallor, 1546, ætatisque meæ 19, eoque ipso tempore, quo Mechlinia (o tristissimum omnium, quæ hisce unquam oculis vidi, spectaculum) de cælo tacta, pene tertia sui parte in funestissimum bidental conversa est.

Hæc porro priori illi superioribus libris inter sito de B. Damasceni scriptis παρέργῳ attexuissem, quia non paucis illi quoque libri Athanasiani testimoniiis inspersi sunt, si B. Patris scripta, Latio a D. meo Nannio donata, meas in manus venissent, quæ nudius tertius primum vidi, et tomos omnes per transennam eo consilio evolvi, ut certior fierem, num aureum B. Athanasii opusculum, quod meas in manus ante quinquennium ἀτογράφῳ transcriptione incidit, cum plerisque aliis recens inventis editum esset. At nusquam ejus in toto volumine mentio fit, sed principis duntaxat ejus, cujus nomine scriptum est, Antiochi nimirum, cui pulcherrimum illud Quæstionum ex utroque Testamento elicitarum opus dicatur, quod primo tomi quarti loco proponitur. Ad eundem ergo Antiochum ex duce monachum atque abbatem Christianæ fidei στοιχείωσιν, seu institutionem δωδεκάτελλον seu duodecim capitum inscriptione, cum ducis ipsius Vita habeo quæ tunc demum in vulgus exiit, cum nobilissimo viro D. Nicolao Tricclino a Brossis Bellilocensis et Claritensis monasteriorum abbati visum fuerit. Beati enim Athanasii opusculum illud, tanquam thesaurum in nobilis illius abbatis agro (hoc est Bellilocensi monasterio, quod sanctissimæ Trinitati, cœlesti hierarchiæ, Dominicoque sepulcro, illustrissimus

A trus prorsus interdixit, quia Deum Verbum ἐτεροοῦστος, hoc est diversæ a Patre substantiæ esse profiteretur, et hujusmodi verborum portenta ἐξ οὐκ ὄντων, seu ex nihilo, et, Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, seu, Fuit tempus, quæ non fuit introduceret.

Andegavorum comes Fulco Nerra, Gotofredi Grisagonellæ filius condidit, monachis eo ex SS. Ursi Lochiensis, et Leubaicii Senapariensis cœnobiolis in upum convocatis) a me inventum siæ domini consensu et jussu publicare nolim.

Quod si cui Parergi hujus aliquota παρέργῳ tædio nulli sit, mihi sunt et alia nonnulla, eaque varia scripta, ex primariis Locarum Bellilocique templis emendicata, quæ cum Deus volet, apparebunt. Nam præter B. Athanasii opusculum ex Regio Bellilocensi cœnopio est mihi B. Martini episcopi, de quatuor virtutibus opusculum multo castigatius, quam quod vulgo tam sub Senecæ, quam ejusdem beati nomine prostat. Ex regia porro S. Virginis Lochiensis Basilica Aureum Paschasii de Eucharistiæ sacramento libellum integrum (nam in eo quem Colonia edidit, duo triave folia desunt, quæ ex Lochiensi suppleri possunt). Item Latinam duodecim priorum Andegavorum Comitum Historiam in qua Gotofredi Grisagonellæ (cujus originem plerique recentiores Francicarum rerum historiographi se ignorare fatentur), genealogia Martiæque gesta, præter Lochiaci templi constructionem diffusissime referuntur. Eandem historiam et Latinam et Gallicam D. Nicol. Branchutus Lochiensium propræfectus, Bellilocensiumque judex mihi exscribendam una cum archivis aliquot Ecclesiæ Lochiensis in 50 capita digestis tradidit: quæ tamen absque R. P. D. Antonii Isauri S. Cypriani Pictavi abbatis, et Lochiensis Ecclesiæ prioris totiusque adeoque capituli consensu et jussu publicare nolim. Archiva illa D. Petri Sandillii ἀτόγραφα sunt, cujus elegantissimum ecclesiasticæ prosodiæ opus in ejusdem Ecclesiæ choro servatur, quod mihi doctissimorum virorum D. Francisci Marronis ibidem cantoris et canonici et D. Antonii Baraudini, qui canonicus et ipse beatique Ursi parochus est, auspiciis idem R. P. Isaurus et cæteri συµµόστῳ mihi et discipulis aliquot meis exscribendum tradiderunt. Sunt vero mihi et opuscula aliquot doct. theologi Nicolai Bartolomæi Lochiensis. B. Virginis evangelicæ apud Aurelianos, dum viveret, abbatis quæ piis moribus et doctrina venerandus D. Stephanus Pavonius, B. Ursi proparochus mihi commisit, quæ cum Deus volet Christo Xylonico, Ennœie, et cæteris tanti viri jam pridem prostantibus scriptis adjungentur. Tacendæ non sunt rhythmicæ Latine in singula Biblici organi capita hypotheses, quibus doctissimus ille cœnobita D. Claudius a Lacu, D. Guillelmi Maini diocetes, et S. Cathari-
næ Rothoinagensis prior, monasteriique Bellilo-

Cum autem Maximiani imperatoris jussu beatus A hic Petrus comprehensus, et in carceres conjectus, atque adeo jamjam e vivis eximendus esset, Arius tristitiam vultu præ se ferens una cum clero et omni populo delictorum veniam consecuturus adfuit. At vir sanctus se Dominum in somnis forma pueri vidisse asserebat, qui solem quidem splendore superaret, tunica autem a summo ad imum lacera indutus esset, atque ab eo accepisse, tunicam suam ab Ario hunc in modum dissectam esse, ita ut hoc velut ænigmate scelesti illius dogmata significaret, quibus Deum Verbum a Patris substantia discernere conaretur.

His verbis sanctus ille vir Arium a Christi gloria et in hoc et in futuro sæculo alienum fore demonstrabat. Et hæc quidem in B. Petri Martyrio conscripta sunt. Ut autem beatus Epiphanius auctor est, a beati Petri obitu, Achilles in ejus episcopatum successit, qui Arium benigne suscepit, et in presbyterorum ordinem cooptavit, atque Alexandrino eum gymnasio, ecclesiæ Baucalensi præfexit. Ibi enim multæ sunt Ecclesiæ, quæ quamvis in Alexandrini pontificis ditione sint, privatis tamen presbyteris committuntur, qui paræciam, seu viciniam doceant, quarum in numero est Baucalis, et eæ quæ a beatis Dionysio, Theona, Pierio, Serapicne, Perlea, Dlza, Mindidio, Anianoque denominantur. Baucaleos itaque cura, ut jam dixi, Ario demandata est, ut alius cujuspiam Colutho, atque alius item aliis.

Cæterum Arius hic procera statura, vultu subtristi, et obstipo, seu in terram demisso erat, semitoga et collobio utebatur: sermo illi blandus erat, et qui audientium animos miro cum lenocinio subiret.

censis epistasiæ præfectus (quod munus hodie fratri meo D. Petro Morello mihi homonymo commisitum est), ille, inquam, D. D. a Lacu, in suprema Parisiorum curia causidicorum Patruus, me donavit, effecitque (jam hoc parergum non est, quod ad hunc Nicetan attinet), ut D. Guilielmus Mainus, Bellilocensis antea præsul, beati Hilarii Pictaviensis thesaurarius, Pictonicæ academæ cancellarius, Guilielmi Budæi Achates, regionumque Francisci magni Francorum regis liberorum præceptor, bibliothecam suam Græcis et Latinis auctoribus instructissimam in optimi illius præsidis domini Francisci a S. Andrea DD. Sanctandreonum parentis gratiam mihi testamento legarit, quæ me in Niceta hoc aliisque Sanctandreasæ bibliothecæ libris, quorum lemmata ei tunc proposui, Latio donandis adjuvaret.

Sed quid ego hæc mente nequidquam ingrata revolvo? Ad manuscriptum exemplar transeo, in quo varia sententiarum omne genus opuscula continentur, quas Odo a Foviliaco in discipuli sui illustrissimi principis Joannis Aurelianensis gratiam, ordine acrostichico edidit, acrostichidosque rationem in libri calce his verbis subiecit: Sic quinquaginta duæ litteræ in principio quinquaginta duarum partium hujus libri positæ, efficiunt septem dictiones quinquaginta duarum litterarum, scilicet:

Joannes Aurelianensis Engolismensis comes, et nepos regius.

Tandem liber hoc disticho clauditur.

CAP. II.

Perversorum Arii dogmatum enumeratio.

Septem porro menscs interfluxerant, cum Achilles mortuo, Alexandro Ecclesiæ gubernacula commissa sunt. Ex quo evenit, ut Arius cum invidiam ferre non posset, contentionis et pugnae occasiones quæreret. Quem cum Ecclesiæ subisset adversarius, eo illum adduxit, ut apostolicis Alexandri decretis adversaretur, et impudenter assereret (ut ex ipsius Alexandri Epistola ad universos episcopos constat, cujus exemplar scriptis suis Sozomenus et Socrates inseruerunt) Deum, Patrem non semper fuisse, sed tempus exstitisse, quo Deus, Pater non fuerit.

Neque vero Dei Verbum semper fuisse, *verum* ἐξ οὐψ ὄντων, hoc est ex nihilo creatum: quandoquidem Deus ea quæ non erant ex eis quæ non erant, creaverit. Quocirca fuisse tempus asserebat, quo Filius non fuisset, si Filius creatus et factus esset.

Addebat eum neque Patri similem essentia esse, neque verum Patris et naturale Verbum, neque veram Sapientiam, sed unum quiddam ex iis quæ creata et in rerum naturam producta essent.

Verbum autem et Sapientiam *καταχρηστικῶς*, seu abusive dici: quandoquidem ipse quoque proprio Dei Verbo creatus esset, et in ejus ipsius Sapientia, in qua et ipsum Deus et omnia creaverat.

Ex quo fieret, ut *τραπτὸς*, et ἀλλωιωτὸς τῆν φύσιν, seu natura mutationi obnoxius esset, *quæ* admodum cætera quoque animalia, quæ *ratione* utuntur: imo etiam extraneus, alienus, et quodam quasi funiculo a Dei substantia separatus, qui ne Patrem quidem videre queat.

Qui de Foviliaco retinet cognomina vester Edidit Odo istum, princeps generose, libellum.

Sed de hoc libello, ædibusque D. Maino in veterum Lothibellilicentium scholarum usum legatis, in quibus a rustico Chamburgiensi allatum ad me libellum meo ære comparavi, alias plura. Eum enim Christianissimi Francorum Polonorumque regis Henrici Tertii trivatum fuisse audio, cujus mausoleum in B. Petri Cælestini æde marmoreo Pario extructum videatur, quique apud Engolismenses, ut D. Bellaforestæus scribit, pro beato colatur. Certe liber quem habeo pietatis studiosissimum fuisse testatur, totus piis sententiis resperisus, quas Odo in ejus usum variis ex auctoribus sacris et profanis collegit.

Superest Italicus libellus D. Christophori Aretini Lochlensis, quo Itinerarium Francisci Magni ab Avenione ad Peronam a Burgundorum obsidione liberandam describens pleraque loca, præsertim sacra, commemorat. Eum mihi transcribendum commisit D. Michael Aretinus, qui ejusque frater D. Gasparus Aretinus in æde Lochiensi canonici filii Christophori sunt, ejusdem ex filia nepos D. Franciscus Penissaldus regius apud Lochienses procurator ut et alii plerique alii ex filiabus, sed hæc hactenus. Jam Nicetæ narrationem de Arianis, Homousianis, Anomæanis, Euxocontianis, Eunomianis, cæteris hujusmodi hæresibus ex beati potissimum Athanasii Christiani Patriciastæ scriptis excerptam aggrediamur.

Cum enim Patrem perfectè et exactè non cognoscat, ea de causâ hec eum perfectè quoque videre potest; imo ne suam quidem ipsius essentiam, qualis sit, perspectam et exploratam habet, cum propter nos factus fuerit, ut nos per eum, quasi quoddam instrumentum crearet Deus, nec unquam substitisset illè, nisi Deus creare nos voluisset.

Porro τρεπτόν, seu mutationi obnoxium, non minus quam diabolium, assererat, quippe qui natura mutationi obnoxia constet, cum et genitus, et mutationi sit obnoxius.

Nec his contentus, ut Theodoritus auctor est, carnis quoque a Verbo assumptæ mysterium mutilabat, cum diceret corpus inanimatum a Domino assumptum, divinitatemque munitis animi perfectam esse. Quibus verbis divinitati *εμπροσθεν* illam, seu naturalem cum corpore consensum affingit.

CAP. III.

De synodo Alexandrina centum episcoporum, in qua cum Ario quinque presbyteri, totidemque diaconi fluminio, seu gradu ecclesiastico defecti sunt.

Hæc et hujusmodi fuerunt impuri Arij dogmata, quibus plerosque irretiit incautiores. Cæterum B. Alexander primum quidem cohortationibus et consiliis hominè ab instituto revocare conatus est: ubi autem comperit eum impietatem suam publice profiteri, synodum provincialem centum prope episcoporum coegit: in qua non Arium solum, sed Arianos quoque Achillem, Æthalem, Carponem, Arium alterum, Sarmatam, Euzolium, Lucium, Menan, Helladium, et Caium de gradu deiecit.

Ex horum porro numero presbyteri erant, non ipse duntaxat Arius, sed etiam Æthales, Achilles, Carpon, Sarmatas, et Arius alter. Cæteri autem omnes diaconi.

CAP. IV.

De Arianorum ducentorum episcoporum Nicomediensium contra orthodoxos homoustanos antisynodo.

Verumenimvero Arius quæ subsecuta sunt omnia, ea scripsit ad Eusebium, qui primum Beryti, deinde Nicomediæ, quæ in Bithynia est, episcopus, inde Constantinopolin translatus fuerat.

Coacta porro Nicomediæ synodo, cum ducentis quinquaginta episcopis eo convenissent, universis episcopis scripsit, ut cum Ario tanquam orthodoxo communicarent: quos tamen, id ut facerent, adducere non potuit.

Cæterum cum Eusebiana instarent, accitoque Ario, et excommunicato Alexandro Alexandriæ pontifice, homousii hæresin anathemati subjecissent, hic animum recipiens Arius legatos ad Paulinum Tyri, nec non Eusebium Cæsariæ, quæ in Palæstina est, Patrophilum Scythopoleos episcopos mittit, a quibus petebat ut sibi suisque conicioes ad populum habere concederetur, utpote qui presbyteri

essent. Qui cum aliis episcopis in Palæstina convenientes Arij postulatis subscripserunt.

CAP. V.

De Nicæna trecentorum episcoporum, auspiciis Constantini Magni synodo coacta, controversisque de Paschæ festo dogmatis.

At beatus Alexander hæc jam tuto suppressit silentio non posse ratus, ad Antiochenum, Romanum et plerisque alios præsules scribit, quorum opera magnus illè Constantinus imperator certior his de rebus factus, non mediocriter dolere cepit, eo præsertim nomine, quod in recens jactis fidei Christianæ fundamentis dogmatum discordia multos ab amplectendo Christianismo revocaret. Quinetiam cum eisdem retulisset Paschæ festum a quibusdam, ritu ab eo qui passim inoleverat diverso, celebrari, dici non potest, quam graviter id molesteque ferret.

Quocirca sacratissimum Cordubæ episcopum Hosium, virum fide moribusque probatissimum, qui antea iis inlâruerat, quæ super controverso dogmate professus fuerat, eaque de causa illum et benevolentia et honore prosequeretur, Alexandriam ablegat, ut eos reconciliet, qui seditionem ibi super dogmate concitabant, atque illos etiã, qui in Oriente de Paschæ festo digladiabantur. Qui cum re infecta rediisset, publico programme imperator edixit, ut omnes episcopi Nicæam Bythinæ metropolim convenirent.

Quotquot itaque sub Romano degebant imperio, nimirum trecenti octodecim convenerunt episcopi, demptis iis, quos vel morbus vel ætas in-gravescens domi detinebat. Cum enim nondum civitatibus omnibus suis obtigisset episcopus, eo factum est, ut plures id temporis non convenerint. Prothoiarum enim aliæ uni tantum parebant, ut Scythia, seu Rosia, in hodiernum usque diem, aliæ duos aut ad summum tres habebant, ut Dalmatia. Posteriore vero tempore plerisque non civitatibus tantum, sed etiam oppidis sui dati sunt episcopi.

CAP. VI.

Synodo Nicæna quinam præfuerint, aut convocatorum vice interfuerint.

Jam vero his qui ad concilium convenerant præfuerunt: Macarius Hierosolymorum, et Eustathius Antiochenorum pontifices, quorum hic paulo ante, communi eorum qui convenerant calculo dignus apostolica sede habitus fuerat, atque idcirco e finitima Berrœa Antiochiam evocatus. Siquidem post Domnum, qui Paulo Samosateno successerat, Antiochenæ Ecclesiæ præfuerat Timæus deinde Cyrillus: tum Vitalis, cui Philogonius successit, quem Paulinus subsecutus est, et Paulinum Romanus is qui comprehensus cum pro Christi religione tuenda martyrio vitam finisset, Antiochia episcopo vidua relicta est, quia nimirum, ut patet est, per tyrannorum persecutiones episcoporum electio libera non esset.

Quare Arium imperetor exsilio multavit. Eusebium porro vel alia de causa exsiliatus, quia nimirum a tyranno primus steterat, sibi que ipsi fuerat insidiatus, una cum Theogni exsulare iussit. Itaque Eusebii loco Nicomediensi Ecclesiæ præfectus est Amphion: et Nicænæ loco Theognidis Chrestus. Nec ita multo post Arius ab exsilio revocatus est, eique sola Ægypto atque Alexandria interdictum est, Pauloque post Eusebius quoque et Theognis, pœnitentia per hypocrisis simulata, suas uterque receperunt Ecclesias.

Item Philostorgius sub finem primi libri, auctor est, eorum qui Nicænæ fidei subscripserant, alios quidem e chirographorum suorum regione *homousii* dictionem ascripsisse, alios vero ab Eusebio instructos blasphemam *homœusii* vocem loco *homousii* supposuisse: præter Secundum et Theonam, qui etiam una cum Ario ejusque presbyteris in Illyrium relegati sunt.

Initio autem libri secundi scribit Eusebium, Theognin, et Marin, eorum quæ subscripserant pœnitentia ductos, ad imperatorem venisse, hisque apud eum verbis usos: Impii, imperator, in eo fuimus, quod tui metu perculsi impietati subscriperimus. Ex quo factum sit, ut imperator exandescens eos in Gallias seu Galatias Occiduas relegarit, Arianos autem sua quemque patria excedere iussit. Cæterum exacto triennio Eusebianis ad sua postliminio redire permisit.

CAP. IX.

De Nicomediensi Arianorum adversus Homousianos orthodoxos antisynodo, et insidiis in Eustathium Antiochenum episcopum structis

Ariani ex Galliis reversi ducentorum quinquaginta episcoporum antisynodo Nicomediam convocata, Alexandrum excommunicarunt, et cum eo quotquot *ὁμοούσιον* profitebantur. Nec ullum impugnantem fidei catholicæ finem faciebant Ariani, sibi que adversantium e medio tollendorum: in primis autem nullum non movebant lapidem, quo Eustachium Antiocheno episcopatu privarent. Quæ res Eusebium Nicomediensem movit, ut orationis gratia se una cum Theognide Nicæno, et aliquot aliis eodem morbo laborantibus Æliam proficisci fingeret.

Gravibus itaque insidiis Eustachium adorionter. Ælia enim Antiochiam reversi multis nummis meretricem sibi comparant, quæ hominem accuset: tum eum illi in jus vocant, qui vocatus in jus adfuit; partim propria fretus conscientia, partim hoc plerisque malæ conscientia argumentum videri ratus, si quis iudici se sistere detrectet.

Postulat ergo Eustathius. ut muliercula illa peccatis onusta et suffarcinata testimonio aliquo fidem verbis suis faciat, quod quidem et legibus et canonicis consentaneum erat. Illi autem mulieri, quæ probatione omni destituebatur jusjurandum detulerunt, omnem in eo iudicii veritatem constituentes. Hoc autem ita ex professo egerant, ut illa veri

A jurisjurandi opinione, accusationi fictæ colorem adderet. Illa enim puerum duodecim annos natum producens, eum ab Eustathio suscepisse dicebat. Cæterum antea clandestinum stuprum ab Eustathio quodam fabro passa fuerat, ex quo et puerum hunc susceperat.

Eustathio itaque hac arte deposito, imperatorem Constantium hujus rei certiore fecerunt, ut Eusebium Pamphili Cæsareæ episcopum in Antiochenam sedem surrogaret. At Eusebius litteris ejus muneris deprecatorias ad imperatorem scripsit; quia nimirum idem ecclesiasticus ordo non paueretur. Cujus probato consilio imperator eum beatum esse dixit, quippe qui non unius urbis duntaxat, verum totius etiam orbis episcopatu dignus esset.

Eligitur ergo, qui Eustathio succedat, Arianus quidam, Euphronius nomine, ut Mopsuestæus, Socrates, et Sozomenus scribunt; ut autem Theodorico et chronographo Theophani placet, Eulalius. Solus vero Philostorgius libro *Historiarum* secundo Paulinum Tyro Antiochiam translatum esse auctor est. Cæterum annuente quoque imperatore, Eustathius Philippos in Macedoniam abducitur, unde originem traheret.

CAP. X.

Quam subdolis artibus Ariani hæresiarchæ sui reditum ab exsilio impetraverint, et de intendendis in Athanasium Alexandrinum archiepiscopum calumniis cogitaverint; quibus tandem sanctissimus vir Hierosolymitanæ synodi decreto apud Treviros in Gallia exsulare jussus est.

Cum itaque hæc Eusebianis pro animi sententia successissent, majore τῆς κακότητος seu novandarum rerum studio exarserunt. Siquidem Eusebius et Theognis eo ad suam nequitiam pellecto, cui Nicænæ synodi acta imperator servanda commiserat, propria chirographa deleverunt, deincepsque publice profiteri cœperunt, Filium ejusdem cum Patre substantiæ censendum non esse. Quod cum graviter et iniquo animo ferret Constantinus, eos ad sua redire iussit.

Verumenimvero illi ad imperii consortes se receperunt, contractaque cum illis familiaritate, pristinam παρρησίαν, seu dicendi libertatem, resumpserunt, et in Athanasium Magnum calumnias et insidias instruere, atque adeo antisynodos adversus illum cogere cœperunt. Hinc porro eorum libertati plurimum incrementi accessit.

Arianus presbyter in Constantiæ imperatoris sororis familiaritatem se insinuaverat. Hic eo tandem licentiæ prorupit, ut libere cum ea colloqueretur, Ariumque injuste et per invidiam Ecclesia ejectum esse diceret. Quibus verbis adducta, presbyterum in familiam ascivit. Cum autem hæc tam gravi morbo laboraret, ut jamjam moriturâ videretur, a Constantino fratre, qui illum id temporis inviserat, extremum hoc beneficium petiit, ut presbyterum illum inter familiares haberet, eique

tanquam orthodoxo crederet. Quod ad seipsam attineret, hanc sibi vitam curæ amplius non esse. Fratri autem ne quid adversi contingeret, perhorrescere, quippe qui viros bonos injusto multaret exsilio.

Ab eo tempore imperator, presbytero in familiarium numerum allecto, mandatisque sororis ei communicatis, facile tandem eo adductus est, ut Arium ab exsilio revocaret, juberetque, ut scripto, quid de Numine sentiret, profiteretur. Hic autem pristinam illam verborum a se ipso inventorum novitatem fugiens, aliam fidei confessionem contexit, simplicibusque verbis exaravit. Una porro cum illo Euzoii diaconus erat.

Imperator itaque illos ea sentire suspicatus, quæ cum Nicæna synodo consentirent, episcopos Hierosolyma convenire jussit, ut perspecta illorum confessione humanius de illa decernerent. Itaque Eusebiani opportunitatem nacti, Ario et Euzono justificatis, Athanasium condemnarunt, qui illos non admisisset. Cum autem hic ad imperatorem confugisset, eique de iniquo illorum judicio renuntiasset, imperator comminatorias ad eos litteras misit. Territi ergo Constantinopolin advolarunt, ubi non paucis adversus Athanasium criminibus confictis, imperatori tandem persuaserunt ut eum in Occidua Galatiæ civitatem Tiberim (62) relegaret.

CAP. XI.

De Arii Alexandrina communione pulsæ, nec ad Constantinopolitanam, nisi vi, via, et præter orthodoxorum sententiam admissi, pudendu morte.

Postea cum Arius hac impunitate proposita, Alexandriam venisset, nec eum Alexandrina Ecclesia in communionem recepisset, Constantinopolin rediit, ubi Eusebianorum opera rursus in conspectum imperatoris venit: eumque Constantinopoleos Alexander admittere cogitur. Qui eum eo adduci non posset, imperator gravioribus his eum verbis allocutus est:

Videmini mihi, inquit, invidia bellum in viros movere, quandoquidem eorum qui docere possunt neminem in ecclesiasticum cælum admittere vultis.

Quorum verborum aculeo compunctus Alexander, bene secum actum iri ratus est, si rem totam divinæ providentiæ committeret, Ariumque rogavit, ut Nicæna fidei subscriberet, nec id sine jurejurando, quo se citra dolum subscribere confirmaret, veraque adeo fide adductum, et eorum pœnitudine, quæ antea per ignorantiam effutiverat.

Cum itaque Arius expedite subscripsisset delatumque jusjurandum adjeisset, scripto accepto Alexander in Dei templum ingressus est, et oravit. Die autem Dominica instante, qua quidem, ut decretum fuerat, suggestum consensurus erat Arius, ut presbyteri munere denuo cohonestaretur ædi-

bus egressus, ut in ecclesiam se confetrèl, parvulo quodam puro solum comitante, cum pervenisset ad Signa, locus hic est urbis Constantinopoleos, ita dictus, hec procul a Purpurea columba dissitus: ea, inquam, cui maxima Constantini statua imposita est, quæ Ἀνθῆλιος hoc est orienti soli opposita, dicitur (quæ terræ motu etiam confracta est, imperante Comnenorum primo Alexio), alvi totum foricam ingredi coactus est, ubi naturalis excrementi loco disrupta intestina egessit.

Theodoritus porro auctor est, Athanasium Magnum in Epistola ad Appionem de his hunc in modum scribere:

Arius opera Eusebianorum ab imperatore Constantino accitus fuerat. Ingressum itaque rogavit imperator, num Ecclesiæ catholicæ fidem amplecteretur. Quem, cum ex orthodoxæ fidei præscripto se credere jurasset, fidemque scripto professus esset, confictis Scripturarum vocibus, mox dimisit, dicens: Si recta est fides tua, pulchre jurasti; sint secus se res habeat, Deus e cælo facta tua judicet.

Egressum autem eum Eusebiani vi, pro more suo, in Ecclesiam introducere gestiebant. Alexandro autem Constantinopoleos episcopo reluctante, hunc in modum comminabantur: *Quemadmodum nolentibus vobis ab imperatore vocatus est, ita et in hanc Ecclesiam introducetur.* Die porro Sabbati dicta sunt hæc.

Quibus Alexander percussus in ecclesiam se recepit, ubique humi abjectus, lacrymasque profundens, hoc dilemmate Deum oravit: *Si Arius contra ad synaxin introducatur, arcana quadam dispensatione (impervestigabilia enim judicia tua) dimitte me servum tuum, neque pium una cum impio perdas.* Quod si Ecclesiæ tuæ parcis, respice ad Eusebianorum verba, Ariumque de medio tolle, ne si in Ecclesiam ingressus fuerit, hæresis quoque una cum illo ingressa videatur.

Hæc precatus in ædiculas suas lacrymas squalidus se recepit. At Arius imperatoris promissa firma fore ratus, sub diluculum prodiit, moxque ad alvum egerendam publicis foricis ingressus est, relicto foris famulo, qui sequebatur. Intestinis porro congestim dissolutis et egestis, ille intus sedens exclamavit. Cum autem ii qui una cum illo sedebant, id affectionis conspicati essent, et exclamassent, puer accurrit, mortuumque conspicatus, id quod acciderat propinquis ejus renuntiavit.

Hæc itaque θεῖλατος, seu divinitus immissa plaga, simul atque celeberrimam hominum frequentia civitatem pervagata est, concursus ab omnibus in divinum templum factus est. Quibus uti primum et imperatoris promissum et sacerdotis preces innotuerunt, Ecclesiarum quidem præfectum collaudarunt, Arium vero propter hæresin execrati sunt.

(62) Tiberim corrupte Nicetas pro Treverim habet, nam Sozomen. lib. II, c. 28, Τριβερῖν appellat.

CAP. XII.

De paralogistica Eusebii Nicomediensis episcopi ὁμοούσιον in ὁμοιούσιον mutatione, cui Constantius imperator et duodecim pluresque episcopi subscripserunt.

Sciendum porro est, quod cum impius Arius Filium Dei creaturam diceret, ejusdemque cum Patre substantiæ negaret; contraque Nicæni Patres eum ὁμοούσιον, seu substantia Patri conjunctum, eademque cum illo natura præditum esse profiterentur, tandem qui ab Eusebio Nicomediensi stabant, ὁμοιούσιον vocabulo, quod nusquam in Scripturis reperiretur, exploso, ὁμοούσιον introduxerunt. Quæ quidem in verba imperator Constantius, episcopi que permulti jurarunt, quorum hæc sunt nomina:

Georgius Laudicæ, quæ in Syria est, episcopus: Basilius Ancyra: Eustathius Sebastia: Eleusius Cyzici: Sophronius Pompeiopoios, quæ in Paphlagonia est: Cyrillus Hierosolymorum: Salvanus Tarsi: Dracontius Pergami: Heortasius Sardium: Neon Seleucia, quæ est in Isauria: Elpidius Satalorum: Theophilus Gabalorum, et alii non pauci: qui quidem Ἡμιάρηται, seu Semiariani dicti sunt, quia cum Arius Filium creaturam Patrique prorsus ἀνόμοιον seu absimilem diceret, hi neque ὁμοούσιον cum Nicænis Patribus, Ario hac in re faventes, neque creaturam aperte profiteri hominum metu audebant, sed opinionem mediam secuti ὁμοιούσιον, seu similis cum Patre substantiæ dicebant, ὁμοίου, seu similis, appellatione Filium Patri similem, non naturali, sed imaginaria quadam similitudine significantes, οὐσίας autem seu essentiæ nomine, dogmatis absurditatem contegentes; atque idcirco impietatem quidem Arianam ex animo prorsus amplexi, ita tamen, ut ex dimidio id agere viderentur, quia non aperte Filio creaturæ nomen tribuerent.

CAPUT XVIII.

De Acacii ὁμολῶν cui viginti pluresque, subscripserunt episcopi, eique contrario Aetii ἀνόμοιον, unde Homœanorum et Anomœanorum appellationes deductæ.

Nec vero defuerunt, qui majore impudentia laborantes, neque ὁμοούσιον neque ὁμοιούσιον, sed ὁμοιον seu similem, simpliciter et absolute dicerent, eodemque prorsus modo, quo imagines archetypis suis similes esse dicuntur, quorum duces et auctores fuerunt Acacius Cæsareæ, quæ in Palæstina est, episcopus: Georgius Alexandria: Eudoxius Antiochiæ: Uranius Tyri: Patrophilus Scythopoleos: Theodulus Chæretoporum Phrygiæ: Theodosius Philadelphicæ, quæ est in Lydia: Evagrius Mitylenes: Leontius Tripoleos Lydiæ: Phœbus Silandes Phrygiæ: Eutychieus Eleutheropoleos Syriæ: Eustathius Epiphaniæ: Augarus Cyri: Valens Sigedonis, quæ in Pannonia est. Ursacius Mursæ: Eusebius Seleuciæ Syriacæ: Germinius Sirmil: Auxentius Mediolanorum: Demophilus Berrhœæ:

A Basilius vel Basilliscus Cauniorum Lydiæ, et cum his alii.

Nonnulli quoque fuerunt, qui Filium Patri ἀνόμοιον seu dissimilem, publice profiterentur: quem admodum Aetius, et ejus consortes.

CAP. XIV.

De duabus duarum Ariminensis et Seleucianæ synodorum indicendarum causis: priore, ut controversia super Ariano dogmate componeretur; posterior, ut trium episcoporum, Eustathii, Cyrilli, et Macedonii causæ discuterentur. Primumque de quatuordecim criminibus, quibus Eustathius impetitus est.

Visum est itaque Constantio imperatori cogendas esse synodos, alteram quidem Occidentalium episcoporum apud Ariminum Italiæ; alteram vero **B** apud Seleuciam Isauriæ, quæ τραπεζία seu aspera dicitur, tum propter hæc dogmata, tum propter quasdam criminationes contra episcopos intentatas, quæ synodica animadversione compescendæ viderentur: ut contra Eustathium Sebastia, Cyrillum Hierosolymorum, et Macedonium Constantinopoleos episcopos, qui variis fuerant impetiti criminibus.

1. Eustathius quidem, quia cum presbyter esset ab Eulalio Patre, Cæsareæ, quæ in Cappadocia est, episcopo jam olim judicatus fuerat, et a publicis precibus ejectus.

2. Et quia postea damnatus a synodo fuerat, quæ ad Neocæsaream Ponti, ante magnam illam Nicænam, obierat, de iis consultatura, qui persecutione grassante lapsi fuerant.

C 3. Quin et Eusebius, primum Nicomediæ, deinde Constantinopoleos episcopus, eum de gradu dejecterat.

4. Postremo, qui in synodo Antiochena perjurii convictus fuerat, multa que alia, si Socrati credimus, præter ecclesiasticos canones designal.

5. Cum nuptias prohibuisset.

6. A cibis abstinere jussisset.

7. Servos a Dominis, prætextu pietatis, abire;

8. Mulieres et viros comam distondere non uisisset.

9. Ipse etiam philosophi Græci habitum gestaret.

10. Aseclasque suos hortaretur, ut peregrinum itidem cultum assumerent.

11. Indicta jejunia negligeret.

12. Dominicis diebus jejunandum doceret.

13. Preces, ne in conjugatorum ædibus fierent, prohiberet.

14. Denique, presbyteri uxorem habentis, quam laicus existens duxisset, benedictionem adversandam et devitandam esse profiteretur.

CAP. XV.

De Cyrilli Hierosolymorum episcopi, ab Acacio competitori in jus vocati, quamlibet contumacis, ad majus tribunal provocations.

Quæ autem adversus Cyrillum instructa sunt, hunc in modum se habent. Macarius Hierosolymorum episcopus, qui Nicænis Patribus consederat, Maximum confessorem, cui dextrum oculum ~~amissum~~

dum exasperarunt : atque ita legatos ejus re infecta remisit. Ursacius ergo, hac licentia proposita, in oppidum Thraciæ nomine Nicen pervenit, Ariminensisque fidei expositionem in Græcum idioma transfusam, deinde subadulteratam et corruptam ita in vulgus emisit, ac si ab universali synodo, quæ Nicem convenisset, proficisceretur, similitudine nominis simplicioribus et rudioribus obolineret conatus, eam esse fidei expositionem reputaturis, quæ apud Bithyniæ Nicæam edita esset.

Cum autem synodum tam dulurnæ apud Ariminum more jam tæderet, quia imperator eam responso dignatus non fuerat, ii qui Filium Patri $\delta\mu\omicron\iota\omicron\nu$, seu similem, profitebantur, nescio quos submiserunt, qui cum Patribus Ariminensibus consultarent, tanquam indignum esset, ut unius nominis ergo, nimirum $\omicron\upsilon\sigma\iota\alpha\varsigma$, seu subetantiæ, a totius orbis sacerdotibus dissiderent. Quorum ratione adducti Patres Ariminenses, scriptum collaudarunt quod Ursacius Muræ, et Germinius Sirmii elaborarant. Qui veriti, ne secundi a synodo ad imperatorem missi legati, ei explanarent, quænam episcoporum Occidentalium ab initio instantia, sublatique homousii causa fuisset, eos hiemis prætextu apud Thraciæ Nicen detinuerunt, persuaseruntque, ut quod ediderant scriptum, Græce interpretarentur. Quo facto, mox ad Orientis episcopos miserunt. Atque hæc quidem hunc in modum gesta sunt.

CAP. XVIII.

De Seleuciana centum sexaginta episcoporum anti-synodo, in qua Homæanorum ab Homæusianis et Anomæanis secta divisa est ; Acaciusque Homæanorum dux et auctor in exilium actus.

Nec vero ita multo post episcopi circiter centum et sexaginta Seleuciam Isauriæ convenerunt, quibus se adjunxit quidam vir illustris, et qui multum in aula imperatoria poterat, nomine Leonas, et Lauricius provincialium militum dux, qui ab imperatore jussus fuerat, suppetias Leonæ ferre, si opus esset. In prima autem sessione, duas in partes repente divisi sunt. Atque uni quidem præerat Acacius Cæsareæ, quæ in Palæstina est, episcopus, ejusque consortes, duobus et triginta plures : alteri autem Georgius Laodiceæ, quæ in Syria est, ejusque consortes.

Atque hi quidem in cæteris omnibus Nicæne synodo subscribentes unicam homousii dictionem improbabant, $\delta\mu\omicron\iota\omicron\sigma\iota\omicron\nu$ que Patri Filium dicendum esse profitebantur. Acaciani vero in ea erant hæresi, ut et homousio et homæusio ex æquo rejectis, tanquam dictionibus, quæ a Scripturis alienæ prorsus essent, imo etiam $\delta\nu\omicron\mu\omicron\iota\omega$ antiquato, Filium Patri $\delta\mu\omicron\iota\omicron\nu$, seu similem palam assererent. Est enim, ut Apostolus alicubi ait, *imago Dei invisibilia*²⁵.

Interrogati vero quatenus eum Patri similem dicerent, Voluntate sola, respondebant : substantia

vero non item : quæ cum utramque in partem agerentur, dimissa est synodus.

Cæterum Acaciani cum iis a quibus dissentiebant, ulterius considerare noluerunt. Quapropter illi congregati Acacium et ejus consortes deposuerunt : inter quos erat Eudoxius Antiochiæ, loco cujus Adrianus vel Abianus, Antiocheni cleri presbyter, suffectus est : qui confestim a Leona et Lauricio in exilium missus est.

CAP. XIX.

Constantius imperator Aetio Anomæanorum hæresiarcha in exilium acto, Ariminensi fidei pro Nicæna suppositæ subscribens, Acacianorum Homæanorum hæresim amplexus est.

Cum autem Constantius imperator ab Occiduis partibus Constantinopolim rediisset, primumque adeo ejus urbis præfectum Honoratum nomine constituisset, atque proconsultatus magistratum antiquasset, Acaciani eo propere venerunt, et ex aulicis alios quidem suam in sententiam pellectos sibi conciliantes, alios autem ecclesiasticis bonis ita corruptentes, hac arte sibi ad imperatoris aures viam aperuerunt, atque eos qui diversæ partis erant calumniati sunt : quorum decem ad imperatorem venerunt. Quibus præsentibus una cum decem aliis ab Ariminensi synodo missis, imo aliis quoque tunc in aula forte versantibus, mandavit imperator, ut super Aetio anquireretur.

Quo facto Aetius quidem, qui Filium Patri $\nu\omicron\mu\omicron\iota\omicron\nu$, seu dissimilem profitebatur, in exilium ejectus est. Acaciani autem ex composito præmeditataque fraude perfecerunt, ut fidei expositio legeretur, quæ Arimino allata fuerat, in qua ex Valentis et Ursacii ambitu, $\delta\mu\omicron\upsilon\sigma\iota\omicron\nu$ nomine deleto, $\delta\mu\omicron\iota\omicron\nu$, seu similem secundum Scripturas reposuerunt.

Quam imperator quoque lectam amplexus est, et quanta esset illa præsulum multitudo, qui Ariminum convenerant (quadringentos enim fuisse præmonui, secum reputans) nec se aberraturum causatus, si Filium Patri similem esse diceret, præsertim cum et $\delta\mu\omicron\iota\omicron\nu$, et $\delta\mu\omicron\iota\omicron\sigma\iota\omicron\nu$, et $\delta\mu\omicron\upsilon\sigma\iota\omicron\nu$, idem significent. Cum itaque ea in sententia esset, jussit episcopus unum idemque sentire super eorum confessione, qui ad Ariminum convenerant : subscripseruntque cum alii, tum decem illi qui Seleucia adventaverant, quin et Maris Chalcedonis, et Ulphilas Gotthiæ, quamvis prius cum Theophilo sentiret, in cujus episcopatum successerat, qui Nicæna in synodo præsens scripserat.

CAP. XX.

Quinquaginta episcopi Acaciani seu Homæani, Anomæos undecim episcopos ob certa quædam crimina potius quam dogmata deposuerunt.

Ut in summa dicam, quinquaginta episcopi cum Acacio hanc fidem confirmarunt, deinde eorum qui Seleuciam convenerant, nonnullos deposuerunt : non quod eos super controverso dogmate

²⁵ Coloss. 1, 15.

culpant; sed quod eis peculiaris quædam crimina abjicerent.

1. Macedonium enim Constantinopoleos episcopum deposuerunt, abutentes imperatoris ira, qua prædiculis de causis excanduerat.

2. Basilium autem Ancyranum, qui Diogenem presbyterum Antiochenum percussisset, calumniis nonnullis impetiisset, aliaque hujusmodi nescio quæ flagitia designasset.

3. Eleusium vero Cyzici, quia Heraclium quemdam Herculis Tyrri sacerdotam incantationum reum, ad Dei ministerium temere proreperat, cum se Christianum esse fingeret.

4. Heortasium porro Sardium, qui præter episcoporum Lydiæ suffraganeorum suorum sententiam electus fuerat.

5. Dracontium item Pergami, quia Galatia Pergamum translatus fuerat.

6. Sylvanum quoque Tarsi, qui multis se contumaciæ ducem et auctorem, tum Seleuciæ, tum Constantinopoli præbuisse.

7. Theophilum præterea Castaballorum, quia Eleutheropoli eo translatus fuerat.

8. Sophronium insuper Pompeiopolis, tanquam avarum, qui ea quæ Ecclesiæ offerrentur, cauponari tentavisset.

9. Neonem etiam Seleuciæ Isauricæ, qui rudes quosdam, et sacrarum Litterarum juxta et cæremoniarum ignarus, ad episcopatus provexisset. At nostro hoc tempore analphabeti prorsus primorumque elementorum grammatices ignari episcopi creantur, modo sigillum seu chirographum depingere norint.

10. Quin et Elpidum Satalorum, qui Eusebium antea depositum presbyterio restituisset, Nectariumque quemdam perjurum diaconatus officio dignatus esset.

11. Cyrillum denique Hierosolymorum prædictis de causis.

CAP. XXI.

De nonnullis Episcoporum mutatis sedibus, Meletii-que ad Orthodoxos defectione, prædicandæque Homousiæ Trinitatis constantia, tribus expressæ digitis, quo Symbolo etiamnum in benedictionibus orthodoxi utuntur.

His hunc in modum depositis, non ita multo post loco Cyrilli Hierosolymorum Ecclesiæ gubernacula suscepit Erenius; et post eum Heraolius deincepsque Hilarius, usque ad Theodossi Imperatoris tempora, quibus Cyrillus suam in sedem postliminio rediit. Theophanes autem Chronographus Hilarium solum Ecclesiæ præfuisse per annos duodecim, denuoque Cyrillum circiter annum Valentis tertium Hilario deposito restitutum fuisse scribit. Loco autem Eustathii Sebastianæ Ecclesiæ præfectus est Meletius, ille vero Sebastia Syriacæ in Berrhæam translatus est. Qui cum ad Seleuciæ synodum venisset, Acacianorumque fidei subscripisset, ea in sententia Berrhæam reversus est.

Convocata autem Constantinopolim synodo, at Eudoxio in ejus sedem translato, placuit ut Berrhæa quoque Meletius Antiochiam transferretur, quippe qui in Eudoxii Acaciique sententiam pedibus iret: at illorum expectationem frustratus est. Defecit enim ad Orthodoxos, et Filium ejusdem cum Patre substantiæ esse docere cepit. Cum autem archidiaconus accurrisset, docentisque os manus obtentu præclusisset, ille propria manu apertius quam voce, animi sui sensa patefacit: tresque salos diducens digitos, illos denuo in unum cum cæteris adduxit: unum Deum hac manus figura subindicans, populo velut in imagine delineans ea, quæ et sentiebat, et dicere gestiebat.

Quæ cum primum renuntiata Constantino fuerunt, ille Meletio exulare jussu, Euzoium, qui cum Ario de gradu dejectus fuerat, in illius locum surrogavit.

CAP. XXII.

De Arianorum Domænanorum in Anomæanos et Exucontios, qui Christum ἐξ οὐκ ὄντων, assererent, subita mutatione.

Acaciani autem pœnitundine ducti, quod Filium Patri prorsus ὁμοιον, seu similem asseruissent, Antiochiam, quæ in Syria est, se contulerunt. Congressique cum Euzoio, ὁμοιον vocabulum ex Ariminensi confessione fidei delendum esse censuerunt cum Filius ἐξ οὐκ ὄντων hoc est ex nihilo, creatus sit, atque idcirco Patri ἀνόμοιος existat. Qua in re adjutores habuerunt eos qui ab Aetio stabant. Ex quo factum est, ut qui Ariani antea dicti fuerant, Anomæi quoque et Exucontii ab Antiochenis Homousiani dicerentur, a quibus etiam interrogati, qui tandem fieret, ut qui sua in fidei confessione Filium ex Deo processisse asseruissent, nunc eum ἀνόμοιον et ex nihilo creatum dicere auderent, respondebant, Paulum quoque apostolum dixisse, omnia ex Deo processisse, Filium autem unum quidpiam ex omnium esse numero; quod in causa fuisse, ut fidei confessionibus hæc verba: secundum Scripturas, adjecta essent.

Hujusmodi ergo sophismatis illudere tentabant, graviter tamen et iniquo animo ferentes, quod hæc sententia improbaretur, denuo fidei confessionem legerunt, quæ Constantinopoli confirmata fuerat. Atque ita singuli ad suos episcopatus redierunt.

Antiochiæ vero Catholicorum multitudo duas in factiones scissa est, quorum alii Meletium honore summo prosequerentur, alii communionem illius refugerent, hac ratione moti, quod Meletius Arianorum suffragio electus esset, et quod ejus æcclæ ab Arianiæ baptizati essent.

CAP. XXIII.

De exsulum Episcoporum, inprimisque Athanasii, Eusebii, Luciferi, et Hilarii Pictaviensis sub Juliano Cæsare, reditu, Alexandrinaque synodo, et Nicænorum canonum confirmatione.

Cæterum mortuo Constantino Julianus imperii gubernacula suscepit, Constantiæque civitatis in

subditos non sine calumniis improbatam et damnatam, omnes episcopos ab exilio revocari jussit. Revocati sunt ergo cum alij, tum Athanasius Alexandrinus, et ii qui propter eum in synodo Mediolanensi exsulare jussi fuerant, inter quos erat Eusebius Vercellarum, quæ in Liguria sunt, siue apud Ligules Italiæ populos. Item Lucifer Caralorum Sardinia, et Hilarius Pictavarum, qui secunda in Aquitania sunt.

Itaque Eusebius et Lucifer a superioribus Thebis redeuntibus inter se pacti sunt, ut aliter Alexandriam, alter Antiochiam se conferret, ubi consilium de divinis dogmatis componendis iniretur. Atque Eusebius quidem, simul atque Alexandriam appulit, synodum una cum Athanasio convocavit.

Cum ergo variis ex urbibus episcopi convenissent, Nicænae synodi decreta confirmata sunt: Deique sermo, qui homo factus est, non solum incarnatus, sed et anima rationali præditus, et perfectus homo communi omnium calculo proclamatus est, atque adeo Spiritus sanctus ejusdem cum Patre et Filio substantiæ esse demonstratus est.

CAP. XXIV.

De Luciferianorum ab Alexandrina synodo dissidentium hæresi, turbisque in Antiochena Ecclesia obortis, et Meletij exilio.

Cum autem Lucifer Antiochiam ante Meletii ab exilio reditum adventasset, Catholicosque inter se divisos deprehendisset, facinus haudquaquam pius designavit: electo diversarum partium Paulino episcopo, cujus facinoris Eusebius certior factus aperta quidem non improbavit: Luciferum enim reverebatur; cæterum neutri parti communicavit. Quibus auditis Lucifer indignatus est, atque Alexandrinæ synodi Acta improbare tentavit, vetuitque ne quis Eusebio communicaret, quæ res in causa fuit hæreseos eorum qui ab ejus nomine Luciferiani dicti sunt. Qui enim hæc iniquo animo una cum illo tulerunt, seorsum ab Ecclesia iiverunt. Cum autem Meletius Ecclesiam suam revisisset, eosque a quibus amabatur privatim congregatos invenisset, iis præfuit. Ecclesias autem Eusebii religionis Arianæ antistes occupavit. Paulinus autem interiorum Ecclesiarum uni præfectus est, Euzoii permisso, qui Paulinum revereret.

Cæterum Meletius extra portas civitatis synagogas seu conventicula habuit, usque ad impii Valentis imperatoris tempora. Is enim cum Antiochiam venisset, Paulino quidem, viri vitam moresque reveritus, pepercit, Meletium autem exsulare jussit.

CAP. XXV.

Iterum qui sub Valente ob religionem exularant sub Gratiano et Valentiniano Juniore revocati sunt. Iterumque turbæ ob Meletium apud Antiochiam exortæ, tandem vix conquieverunt.

Porro cum Valens ipse violenta morte vitam in Mysia abruptisset, Gratianus Valentiniani filius una

cum fratre Valentiniano Juniore totius imperii Romani gubernacula suscepit, atque omnes qui religionis nomine a Valente in exilium missi fuerant, lege data revocavit. Ea igitur lege simul atque Meletius Antiochiam remeavit, gravi quadam contentione populus defferri cœpit. Nam sine ulla mora quotquot ei favebant, nullum non moverunt lapidem, ut Paulino jam decrepito consors et collega corrogaretur. Paulino autem refragante, dicenteque præter canones hoc esse, ut consortem assumat, qui ab Arianis electus fuerit; qui Meletio favebant, plures certe numero, in ecclesiarum suburbanarum una in episcopali cathedra Meletium collocant. Cum autem populus utrinque exasperaretur, resque jamjam ad seditionem ventura videretur, his tandem legibus inter se pacti convenerunt. Congregatis enim episcopatus suffraganeis, iisque numero sex inter quos et Flavianus erat, jurejurando eos obstrinxerunt, neminem prius episcopum creatum iri, quam Paulinus et Meletius e vivis excessissent. Quibus jurejurando confirmatis, mutua inter eos dissensio simultasque conquievit.

CAP. XXVI.

De Constantinopolitana synodo Theodosii Magni jussu coacta omniumque maximis turbis Antiochiæ a Meletii morte ob Flavianum ejus successorem exortis: postremo de Isidoro hieromonacho, quem Damasus Constantinopolitanum creavit episcopum

His ita transactis Meletium rogarunt, ut Constantinopolim veniret, siquidem plerique et alij episcopi eodem in loco congregati ea in sententia erant, ut Gregorius Nazianzo translatus, episcopatu Constantinopolitano præficeretur. Nec ita multo post cum Theodosius Magnus imperator Ecclesiam perturbatam comperisset, synodum Constantinopolim congregavit, ut Nicæna fides observaretur. Qua congregata et finita Meletius ad Deum migravit: cujus corpore Antiochiam translato, Flavianus ejus loco electus est, vivo etiamnum Paulino, præter pacta jurejurando firmata. Ex quo evenit, ut Antiochenorum plerique communionem Flaviani defugerent, privatimque a Paulino convocarentur. Quin ipse quoque antistites inter se dissentiebant. Quandoquidem Aegyptii, Arabes, et Cyprii injuriam Paulino illatam ægre ferebant. Syri autem, Palestini, Pœniæ, Armenii, Cappadoces, Galatæ, et plerique Ponticorum a Flaviano stabant. Nec vero mediocriter infensi erant Romæ episcopus et cæteri Occidentales, atque ad Paulinum quidem, ut Antiochenum episcopum scribebant, Flaviani autem mentionem nullam faciebant: infensique adeo erant Diodoro Tarai, et Acacio Berrhææ, qui eum elegissent, nec eos ad communionem admittent.

Quin et ipsi et Gratianus imperator litteris Orientales episcopos ad Occidentem convocarunt qui ea de re decernerent; at nullus eis morem gessit.

Cæterum patriarcha Photius hujusmodi scholion huic capiti obiter inseruit. Nota Romanæ Alexandrinæque sedis vehementem adversus Flavianum citationem, quæ nihili tamen facta est, quod præter rationem facta videretur. Quia enim Flavianus a nullo damnatus intra suos fines a suis excolebatur, eo fiebat, ut alienas expostulationes, tanquam septa sua transcendentes, irritas manere facile pateretur.

Mortuo autem Paulino, Flavianum populus iterum aversatus est, operaque et studio effecit, ut Evagrius propriæ parti præficeretur. Qui cum paucis et ipse tempore supervixisset, nullus in ejus locum suffectus est, idque Flaviani opera. Verumenimvero refractarii quidam Flaviano adversari pergentes, privatis conventiculis congregabantur; at ille nullum non rationis funem movit, ut hos quoque sibi subjiceret: quod paulo postea perfecit.

Cum enim Theophilum Alexandrinum sibi obsequio suo amicum parasset, ejus opera cum Damaso Romano in gratiam rediit, profecto ad eum Isidoro monacho et presbytero, qui cum Scetensium philosophorum unus esset, Damaso gratus usque adeo fuit, ut sine ulla mora et confestim illum Constantinopoleos episcopum crearet. Porro Theodoritus auctor est Flavianum non cum Damaso Romano, sed cum Innocentio in gratiam rediisse, idque opera et studio Theodosii imperatoris, missis ad Flavianum Berrhœnsi aliisque episcopis. Non desunt, quibus is qui inter Patres Chrysologus dictus est, una cum Theophilo Alexandrino, Acacii Berrhœnsis, et Isidori presbyteri studio, gratiam Flaviano conciliasse videatur.

CAP. XXVI.

Invectiva digresso Nicetæ in analphabetos sui temporis episcopos, quorum imprimis opera Andronicus et Alexius Comneni in sacra templorum clindia invaserunt: cujus sacrilegii Alexius aurea bulla penitere se protestatus est.

Verumenimvero impii Arii refutationes interim in alium locum rejiciantur. Quia enim Aelius et Eunomius Arii consortes fuerunt, operæ pretium facturus videor, si quæ ab illis designata sunt, huic historiæ prius inseram: tum deinde ad communem trium confutationem aggrediar. Quod enim jaculum quis in eorum unum paraverit, id vero non absurde in cæteros quoque detorserit. Illa porro in præsentiarum mihi perpendenda videntur, quæcumque illi, quibus cleri administratio sorte obtigit, adversus eum effutiverunt, a quo ad pastorale munus evecti sunt: et quibus oves suas damnis attriverunt. Imo vero liber quo res ab illis gestæ continentur dilucideque tractantur, cuius legem-

³⁸ Jerem. XIII, 1; Ezech, xxxiv, 2.

(63) Alludit ad Horat.: *Fragili quærens illidere dentem.
Offendet solido.*

(64) Ovid. *Si quoties peccant homines sua fulmina mittat.
Jupiter, exiguo tempore inermis erit.*

Das audiendusve patet, quo quidem impietas et abominatio detegitur, qua profani illi episcopi ultro sese involverunt, qui pecunias in usus pauperum destinatas ad privatum fastum, et eorum obsequium, qui consortes imperatorum id temporis erant, tanquam palearum acervos eventilantes, ex iis alios quidem sermonum piorum et simplicitate gaudentium conversionibus, dialecticisque compendiis in perditionis barathrum præcipites dederunt, aliis autem impingentes relusi sunt, non secus atque si in murum Semitamium dentes infregissent (63), quippe qui divitiis eorum prudentiores essent, nec ullis logicorum epicherematum machinis percellerentur. Hos vero synodorum sibi consentaneorum convocacione, nec non eorum consensu et favore qui multa possent apud imperatores atterere prorsus conabantur, nec solum suis eos sedibus et ovilibus deturbabant, sed etiam quo jure quaque injuria semper e medio tollere meditabantur, nonnullos etiam commentis dolis et synophantiis impetebant, et hujusmodi artibus optata consequebantur; cum justitia subsannet eos, judicis ei soli cognitio, cui quoties peccant homines in iram excandescere non placet (64), at in plerisque vel in diuturnum tempus de iniquis facinoribus pœnas repetere differt. Hunc in modum pastores desipiebant, nec eorum pauci vineam Dei corrumpebant. Quocirca Dominus graviter id molesteque ferens per prophetam exclamat: *Væ qui pascunt seipsos*³⁸. Imo si quis penitus exploret, ea quæ hujusmodi temere designarunt, et adversus Deum innumeris modis prolocuti sunt, eos ne seipsos quidem pascere, reo ovile tantam negligere, sed et seipsos et suum gregem a Deo distraxisse, gregemque nullo non herbæ lethalis et mortiferæ genere pavisse, nullo non denique turbido nec feculento flumine adaquasse comperiet, ex quo ipsi quoque poculum porrigant, tanquam duces gregis arietes, quibus sonora sacerdotii crepitacula incassum appensa sint. Cæterum quamvis omnia ita tractarent, ut unde nil præter privatam accusationem, et animæ plerorumque perditionem consequerentur, nonnulla tamen utilia amplexi quoque sunt. Ita ut ex eis tanquam spinis rosas decerpere, et tanquam serpentum carnibus panaceam salutarem conficere liceat, tunc, inquam, cum et pastores et pastorum mercenarios deposuerunt, quotquot fidei rudes et ignaros deprehenderunt, nec idoneos qui fidei catholicæ præcepta subditis suis ex eorum præscripto explicarent.

Verumenimvero a nonnullis quoque accusati sunt, quod percussores et rapaces essent, quod eos qui de gradu dejecti fuerant ad communionem admisissent, quod seditiones concitassent, quod

denique in opibus, elementis et principiis ea quæ A in vita facturi essent præmunissent : quæ quidem si cum cæteris Ecclesiæ cæremoniis, quæ communi utilitati consulunt, non evanuisent, imo si nullus in hodiernum usque diem ea transgressus esset, quæ recta ratio præscribit, et quæ recte a piis Patribus jam olim sancita sunt, haudquaquam nescio quibus glebarum occatoribus, vectigalium redemptoribus, ferarum venatoribus, publicis procerum aulicorum consortibus, dogmatum fidei prorsus ignaris, incantatoribus denique et raptoribus episcopales sedes committerentur (65-66) : nec iis qui ut hoc quoque dicam, subditos suos, quibus pascendis præfecti sunt, multo violentius expilant, quam publici vectigalium exactores, dum tributarium debitum non superficialia lana, mulgendoque lacte tenuis definiunt, sed etiam :

Tergora diripiunt costis, et viscera nudant.

Ex quo evenit, ut pristina illa regum objurgandorum dicendique citra pudorem quilibet coram eis libertas prorsus illis perierit, paucique adeo illos jam reverentur : atque ex consequentia maximum illud pontificiæ dignitatis decus evulserit, ejusque loco ea introducta sint, quæ veros pontifices omnino dedecant : cujusmodi sunt imperatoribus assentari, et servili more quæcumque ab illis dicuntur aut sunt approbare, quamlibet illa flagitiis omnibus flagitiosiora sint.

Ut taceam, quod nobis quoque, qui magistratus fungimur, libertatem omnem dicendi abstulerint, atque nos ex sublimi dignitatis gradu deturbaverint, et humi prostraverint, eo denique adegerint, ut una cum illis Melitæorum catellorum more imperatoribus blandiri coacti fuerimus. Nam quid aliud, quæso, fecissemus, cum primariæ sedis pontificem et cæteros, ut ordine subsequuntur, episcopos, unico nutu et verbo permisisse videremus, ut sacra clinodia avellerentur (67), gentibusque tanquam canibus ad epulas parandas exponerentur : cum sua cuique privato, imo reipublicæ quoque ipsi, ut ita dicam, sarta tecta et integra manerent, et in futuros usus a suis possessoribus reconderentur ?

Omnino si temere restitissimus, obtorto haud dubie collo de tribunali dejecti fuissimus. Illud enim exemplum impudentiæ, qui nobis id temporis assidebat imperator nihil non eorum quæ petebantur, ultro concedebat. Quare si quis affectu omni semoto, rem penitus perspicere velit, ecclesiasticos haud dubie plura designasse flagitia comperiet, quam imperatoris (68) aulicos et satellites. Hi enim quæcumque imperii magnitudo, potestatis præcellentia, et voluntas tulit, ea per fas et nefas designaverunt ; hi autem et coadjutoribus

(65-66) De hujusmodi *phorologis* Chrysost. in comparatione regis ad monachum.

(67) Sacrorum vasorum distractionem intelligit

PATROL. GR. CXXXIX.

suis domesticis, illis quidem hostibus, et aulicorum plerisque perniciosi auctores exitiique fuerunt ; quippe qui tanquam Deo succenturiati opitulatores, jus persuadendi haberent, quique nihil absque divino instinctu aut dicere aut agere censerentur. Pauci enim sunt, qui per fenestram pectoris introspicere, cordiumque cogitationes perspectas habere queant. Sed hæc hactenus ; ne quibus forte propria peccata in tergum rejicere, aliena vero anteriore manticiæ parte gestare, eaque curiosioribus oculis inspectare videar.

CAP. XXVIII.

De Semiariorum episcoporum hypocrisi, præcipuisque hæreseos eorum capitibus.

Ut ergo unde digressa est, eo se referat oratio, videamus quæ et qualia fuerint illa verba, quæ Arianæ luis propugnatores adversus Christum conceperunt, et pepererunt, frequentibusque synodis convocatis, omnium auribus exposuerunt, denique tanquam orthodoxa confirmare ausi sunt, quamvis interim nihil nisi meram impietatem spirarent, tanquam adulterina et ab Ecclesiæ apostolicæ placitis aliena. Ac primum quidem quis Theognin Nicææ, Eusebium Nicomediæ, atque Eusebium Cæsareæ, quæ est in Palæstina, non accuset ? qui illiberali et pontificibus indigno sensu præditi fuerint. Cum enim hæreticæ factionis essent, vererenturque ne propriis Ecclesiis exciderent, aut infamia notarentur, Arium simulato abjurarunt : pauloque post, more canum ad proprium vomitum reversi, Arii depositioni non consenserunt, sed resiliens nullum exinde fidei catholicæ impugnandæ, piorumque oppugnandorum finem fecerunt. Hinc fraudulenta illa contra Eustathium consilia, hinc frequentes illæ synodi, quibus *ἁμοούσιον* dictio tanquam a Scripturis aliena censebatur apud illos et explodebatur, ejusque loco nunc *ἁμοιούσιον*, nunc *ἁμοιον*, alias etiam *ἀνόμοιον*, obtrudebatur : quæ omnia Filium a substantia Patris alienum faciunt. In ea enim sententia erant, ut Pater prima ei propria substantia diceretur, Filius autem secunda. Atque Patrem quidem Deum proprie dicebant, Filium autem per homonymiam, hoc est, æquivoce, nominis substantiæ et deitatis participem esse. Verbi gratia Deum Patrem dogmatis suis animato animali, Filium autem inanimo et picto similem esse sorgebant.

Quocirca Patrem Deum proprie, ut diximus, Filium vero, quamdam Deitatis imaginem nominabant : ita ut incassum Filio et divinitatis et substantiæ nomen affingerent. Quia enim Filium a Patria substantia sejungebant, Patremque Deum proprie nominantes, Filium ab ejus essentia profitebantur alienum, eo fiebat, ut cum frustra et

cujus Alexius Comnenus in Aurea Bulla meminuit. (68) Andronicum intelligit, de quo Michael Choniates in Monodia.

sine hypostasi Deum dicerent, atque adeo ejus duntaxat homonymiæ ratione, qua inter se vivus homo et pictus conferuntur, hominisque vocabulo æquivoce designantur. Eo erga vana perversorum hominum cogitata, *ἁμοιον* et *ἁμοιοῦσιον* spectabant. Qua de causa Semiariani quoque dicti sunt. Quia enim Patrem et Filium ad inæqualitatem redigebant, Patrique hoc tribuebant, ut supra omnem essentiam, ut ingenuus, ut æternus esset; Filioque contra, ut creatus, ut postea esse cœpisset, fuisse denique tempus, quo non fuisset, idcirco ferre non poterant, ut *ἁμοιοῦσιον* dicitio, fidei symbolo insereretur, qua quidem Filium unius et ejusdem cum Patre substantiæ esse profiteremur, hac arte satagentes, ut suam in hæresin opinionemque perversam episcopos omnes latenter pellicerent, qui quamvis pietate coonestarentur, morumque simplicitate gauderent, verborum tamen strophis seu inversionibus et sophisticis compendiis haudquaquam invigilarent, dicentesque nihil esse discriminis inter *ἁμοιοῦσιον*, *ἁμοιοῦσιον* et *ἁμοιον*, cavendumque nobis esse, ne dictionum novitate scandala Ecclesiis suborirentur et coalescerent: quarum quidem dictionum lenocinio impietatis escam obducebant, multosque exitii cassibus implicabant.

CAP. XXIX.

De Semiarianorum proceribus: falsaque dictionum ἁμοιοῦσιον et ἁμοιοῦσιον interpretatione.

Jam vero qui talia confingebant, proceres impietatis primariique auctores erant, ut qui cæteros id temporis hæreticos religione doctrinaque præcellerent. Eusebius, inquam, Nicomediæ, et Eusebius Cæsareæ, quæ in Palæstina est, is qui ecclesiasticam conscripsit historiam; Theognis item Nicææ, et cæteri, qui horum sententiis et placitis subscribebant. Magna enim cum impudentia *ἁμοιοῦσιον* de corporibus proprie intelligi et diel profitebantur, ut de homine et cæteris animalibus, de arboribus item et plantis omne genus, quibus communicatio et ortus ex similibus est: *ἁμοιοῦσιον* autem rebus incorporeis insitum esse, et de ipsis proprie dici, ut de Deo et angelo, item de utroque propria in essentia intellecto.

Et quamvis sibi satis conscii essent veritatem se alio modo habere, falsis tamen ratiocinationibus abutebantur, ut eos dictis suis irretirent, qui verborum suorum sensum assequi non poterant. Quandoquidem ea quæ obtrudunt puerilia, et ab Ecclesiæ sensu aliena sunt. Nec enim rerum apparentium nomina seipsis solis circumscribenda sunt; sed ad ea quoque traducenda, quæ intellecta percipiuntur. Quod enim inde subveremur, periculum nullum prorsus est, nisi qua in parte intellectum ipsam mutilemus. Si quis enim de angelis *ἁμοιοῦσιον*, hoc est, consubstantialitatem, imo vero de plantis etiam et animalibus

A dixerit, haud quaquam a vero aberraverit: quemadmodum de Filio et Patre quoque dici potest. Hæc enim est quarumvis rerum essentiæ natura, ut quod genitum est ei a quo genitum est simile fiat, et prout eadem utriusque essentia est, eodem quoque honore affloatur; nec illius quidem potior, hujus vero deterior, aut illius quidem antiquior, hujus vero recentior essentia dicatur. Nam formæ generis æqualiter ab eo procedunt, eodemque naturæ communis honore condecorantur: ut omnes homines communionem definitionis conveniunt, quamlibet in plurima individua divisi sint. Quæcumque ergo ad unum aliquem terminum reducuntur, ejusque capacia sunt, ea etiam proprie homines, vel equi, vel boves, et, ut ita dicam, plantæ et arbores dicuntur, omninoque *ἁμοιοῦσιον*, hoc est essentiæ communionem constantiam dici poterunt. Quæcumque vero termini capacia non sunt, puta hominis vel animalis alicujus, nomine solo homines vel aliquid aliud animal appellatur, ita nec homines proprie nec animalia dici a quoquam poterunt: atque ita nec *ἁμοιοῦσιον* vocabuntur, qualis est pictus equus et homo; quia nimirum ne ad formam quidem suam referuntur, nec proprii termini capacia sunt, puta ratione præditi, et morti obnoxii, atque mentis scientiæque capaces: vel etiam hinnibilis, rationeque carentis. Quidquid enim ad hominis alicujus vel equi similitudinem statuarius efformaverit, depinxeritve pictor, hominem quidem dicere poteris, quia figura formam imitata sit; at minus proprie, sed abusive et æquivoce; nec enim ejusdem cum forma definitionis particeps est: quia statua non est animal ratione præditum, morti obnoxium, mentis et scientiæ capax; nec etiam hinnibilis et quadrupes, qualis est vivus equus, nec

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum.

Hinc ergo consequitur, ut quemadmodum nobis hominibus, itemque singulis angelis, ipsisque ad animalibus, una quæpiam specifica essentia insitum est: ita etiam in tribus personis, Patre, inquam, Filio, et Spiritu sancto, una essentia, divinitas, et natura insit. At impii, illi Eusebii, hæreticorum primitiæ, dum vocabulum Deus primæ patris essentiæ tribuunt, eumque alterius essentiæ, atque alterius item Filium quasi quibusdam gradibus esse statuunt, *ἁμοιοῦσιον* quidem abrogant, eoque pro virili parte adnituntur, ne qua illius mentio supersit: at loco illius *ἁμοιον* et *ἁμοιοῦσιον* obtrudunt, et si non respsa, saltem verbo Filium essentia Patri similem profitentur. Sed de his tunc apertius tractabimus, cum ad Arii ejusque consortium et asseclarum opiniones refutandas aggredimur. Hic autem locus postulat, ut ea commemoremus, quæ de Aetio et Eunomio circumferuntur:

CAP. XXX.

De Aetianus et Anomæis, quibus Eunomiant quoque accensentur. Aetii vita et moribus. Stephani et Onagri tendiculis in episcopos aliquot orthodoxos. Leontio evirato. Antiphonarum ecclesiasticarum origine.

Quæ de Aetio et Eunomio circumferuntur, ea Gregorius quidem Nyssenus, Theodorusque Mopsuestenus pluribus, Epiphanius autem Cypri, Theodorus Cyri, et ecclesiasticarum Historiarum scriptores succinctioribus verbis prosecuti sunt, ex quibus omnibus ea mutuati sumus, quæ nobis utiliora et accommodatiora visa sunt.

Sciendum itaque est, Aetium Antiochiæ, quæ in Syria est, ortum fuisse, atque, ut Nyssenus auctor est, mulieri cuidam Ampelidi nomine serviisse, cum fabrilem artem exerceret, parvoque malleo et parva incude vasa ærea detrita resarciret, tum foramina obturans, tum liquefactum stannum eis infundens, lebetum denique ventribus infuso plumbo mederetur. Ut autem Mopsuestiensis auctor est, patre ille libero quidem, at aurifice papilionario, hoc est, ædibus carente, sed papilionem seu tabernaculum pilis et setis contextum, ideoque vile, circumferente, atque adeo circumforaneo, et minutis quibusdam frivolisque operibus victum in diem sibi comparante, natus est. Quem cum filius sequeretur, eum in artificolo hoc suo instruxit, imo vero primis quoque litterarum rudimentis illum instituere conatus est, eatenusque promovit, ut contractuum verba describere posset. Quod autem Aetius aurifex fuerit, ejus quoque consors Philostorgius tertio Historiæ suæ libro auctor est: « Cum itaque, inquit, animum Aetius ad aurificium appulisset, summus evasit aurifex. Cum autem operum sibi commissorum quodpiam adulterasset, acribus, ut par est, flagris dissectus est. Postea cum se hac arte tenuiter juxta et sordide vivere, christianos autem summa cum humanitate quosvis, maxime autem auz religionis homines excipere videret, arte relicta, mutatoque habitu, philosophicam atque adeo christianam vitam eumentis, multos asseclas invenit. Tum vero Alexandriam profectus, cum paucos aliquot dies Aristotelicis argutiis ediscendis transegisset atque aliquis esse videretur, quæ hominis indoles, dicacitas et impudentia erat, non paucos laudum strarum buccinatores habuit. Cum autem eximius Ari dogmatum propugnator esset, illis quidem subscripsit, ab Arianis vero secessit, quod Arium ad communionem admississent, qui in fidei confessione ad imperatorem Constantinum scripta pejerasset, atque alia cogitans, alia prolocutus esset. Postea vero Alexandria discedens Antiochiam natale solum rediit, atque a Leontio Antiochenorum id temporis episcopo exceptus est. A discessu enim magni illius Eusthathii, Euphronius Arianus, Eusebii Nicomediensis opera ei subrogatus est. Euphronioque Phlacidus, sive Placidus, ejusdem cum illo hæreseos, successit. Placito itaque impiissimus

A ille Stephanus, qui non hæreseos solum antistitem se præbuit, verum innumera quoque alia mala designavit, nullam non nequitiae seditatisque speciem persecutus: qui lectorem quemdam scelerum suorum administrum et tanquam emissarium haberet, qui ea de causa Onager perapposito nomine dicebatur, cujus opera ille fabulam hujusmodi adorsus est.

Finita Sardicensi synodo Constans pius ille Romanorum imperator ad germanum fratrem suum Constantium super Athanasio et Paulo scriperat. Litteras Euphratas et Vincentius episcopi una cum Salino militum ductore pertulerant. Qui cum Antiochiam appulissent, ubi Constantius id temporis esset, in hospitium diverterunt. Detestandus autem Stephanus Onagri opera meretricem conduxit, noctuque in episcoporum diversorium introduci jussit: atque quosdam subornavit, qui meretricem cum episcopis esse clamarent. Cum autem fortiores essent episcopi, eorumque contubernales, et meretricem et ejus administratos vi detinuerunt.

Quæ fabula simul atque ad Constantii aures perlata est calumniatore Stephano deposito, non minus malum eviratus Leontius in ejus locum successus est, qui jam presbyterii honore exciderat, quia cum puella quadam Eustolia nomine quotidie conversabatur, hujusque turpitudinis suspicionem a se amoliturus virilia sibi præsecuerat, tum deinceps liberius ad illam commeabat, iis nimirum membris privatus, quæ calumniæ causam præbuerant. Hic ergo Constantii imperatoris opera et studio ad Antiochenum episcopatum evectus fuerat. Cæterum per id tempus Antiochiæ florebant, et virtute scientiaque celebres habebantur Flavianus et Diodorus, quorum ille Antiocheno episcopatu, hic Tarsensi postea præfectus est. Atque ut Theodorus Mopsuestenus scribit, illam psalmodiæ speciem, quas antiphonas dicimus, illi ex Syrorum lingua in Græcam transtulerunt, et omnium prope soli admirandi hujus operis omnibus orbis christiani hominibus Auctores apparuerunt. Heterousiastæ quidem certe, hoc est, Ariani, diversa Filium a Patre substantia esse dicentes, ita canere solebant: Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto. Flavianus autem primus cecinisse fertur, Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto.

CAP. XXXI.

Iterum de Aetii et Eunomii vita et moribus pauca.

Exceptum ergo, ut jam dictum est, Aetium Leontius diaconum ordinavit: cui cum multi contradicerent, seque ab Ecclesia secessuros minitarentur, et Flavianus in primis Diodorusque id facere tentarent, Aetisque hæresin arguerent, Leontius partim id veritus, partim eum ad ea quæ subsecuta sunt præparaturus, eum a diaconatu quidem removit, cæterum majorem ei honorem detulit.

Jam vero Aetius temerarius et factus

atque mimicis thymelicisque sermonibus, gestibus, et cultibus indecoris oblectabatur. Nam veste ad nates usque sublata manibus nuda femora feriebat: alteroque pede sublato et ventre percusso, pedebat. In conviviis autem inter cætera ludicra his convivas alloquebatur verbis: Si vultis, docebo vos, quid sibi velit dogma; tum tribus ventris crepitis similibus magno cum anhelitu emissis, sic exclamabat: Ecce, Orthocyllorum, hoc est Recticlaudorum, dogma, sic orthodoxos per transmutationem vocans. Deinde tribus aliis dissimilibus efflatis: Ecce, inquit, et nostrum. Quead ergo vixit Leontius Aetium hujusmodi ludicris ridiculum apud se habuit. Mortuo autem Leontio Antiochenam sedem Eudoxius Germaniciensis arripuit, nec minore in pretio, si non majore, Aetium quoque habere cœpit.

Impius porro Aetius tunc temporis Eunomium blasphemiarum suarum assertorem habuit, a quo etiam impietate superatus est. Cæterum Eunomii parentes liberti majorum magni illius Basilii fuerunt; qui primis litterarum rudimentis imbutum ad scribarum amanuensiumque exercitium duxerunt. Parentibus autem mortuis, Constantinopolim profectus, maximi nominis familiæ cuidam se addixit: eique mox dominus liberorum suorum curam demandavit. Quos pædagogi ritu in gymnasia deducens, litterarum studia cum illis communia habuit, atque exinde grammaticis et rhetoricis artibus imbutus est. Cum autem eum aliquando paterfamilias in liberos nescio quid delinquentem deprehendisset, injuriam, si divulgaretur, filiis suis dedecori cessuram arbitratus, cum verberibus conscissum tota urbe excedere jussit, pœnas ab eo se publice repetiturum comminatus, si eum de cætero apud aliquem concivium suorum commorari rescisceret. Erro itaque Antiochiam venit; ubi Arianam hæresin amplexus, eo nomine cum Aetio et Eudoxio familiaritatem sibi contraxit, a quo etiam diaconi, moxque presbyteri dignitate cohonestatus est.

CAP. XXXII.

De blasphemis Aetii hæresibus, quarum nomine ἄθεος, hoc est impius, dictus est.

Hujusmodi ergo vita, educatio et institutio Aetii et Eunomii fuit. Cæterum miser Aetius publice blasphemans Dei Filium $\chi\tau\iota\sigma\tau\acute{o}\nu$, καὶ ἐξ οὐκ ὄντων, καὶ ἀνόμοιον τῷ Πατρὶ, hoc est creatum, et ex iis quæ non erant, seu ex nihilo, denique Patri dissimilem profiteri cœpit. Quapropter ἄθεος etiam dictus est. Adhæc, si B. Epiphano credimus, his verbis uti solebat: Ita Deum novi, ut ipse seipsum; atque ita eum novi, ut ne meipsum quidem. Objicientibus autem nonnullis: Dico nobis primum, quæ sint abyssi vestigia, quibusque

²⁷ Joan. xvii, 3.

(69) Hoc pie et diserte confutat S. Athan. in Epist. ad Ἀρμυῶν.

venti contineantur oculis, et cætera, de quibus dubitatur, cum de rerum natura quæstio incidit: et ita tibi de Deo verba facienti credemus, ipse talia sibi tanquam corporea et singula, incognita esse, Deum autem eorum creatorem sibi perspectum et exploratum, quis, cujus, et qualis esset, respondebat. Quod si Scripturæ testimoniis convinceretur, tum vero blasphemus et prophetis et apostolis maledicebat, aliquando his verbis: Quid mihi Veteris Instrumenti verba citas? aliquando et his: Apostolus sic, ut homo locutus est. Cum autem discipulos suos doceret, his ut plurimum verbis utebatur: Nihil ab homine Deus requirit, nisi ut eum cognoscat, quemadmodum ego cognosco. Idcirco Christus dicere solebat: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum: et quem misisti Jesum Christum*²⁷. Utebatur his verbis: Fornicatio peccatum nullum est. Quemadmodum enim cum prurimus, nescio quid naturale facimus, ita etiam fornicatio corporei usus adimpletio est (69). Hæc itaque et hujusmodi blasphemia sunt, quæ ἄθεος Aetius publice docebat, idque nullius ecclesiastici gradus particeps. Diaconatu enim a Leontio ejectus mansit laicus, et in Acacianorum hæreticorum episcoporum synodo Constantinopolim Constantio imperante convocata, in quoddam Phrygiæ oppidum relegatus est, ibique tamdiu commoratus est, donec eum impius Julius ab exilio revocavit.

CAP. XXXIII.

De Aetianorum in Eunomianos mutatione, atque Eunomii hæresibus et exilio.

Cæterum ab eo tempore Aetianorum quidem appellatio cessavit, Eunomianorum autem invaluit: cum doctori improbo discipulus improbi successisset. Cum enim ad Constantinopolitanam sedem Eudoxius impius evector est, Eunomium secum habuit. Jam Eleuzius Cyzicenus, cum Macedonianus et Semiarianus esset, Filium Patri $\delta\mu\iota\omicron\upsilon\sigma\tau\acute{o}\nu$ esse dicebat: et quamvis persæpe ab ipso Eudoxio et Valente imperatore monitus, adduci tamen non poterat, ut $\delta\mu\iota\omicron\upsilon\sigma\tau\acute{o}\nu$ citra τῆς οὐσίας, hoc est, similem sine essentiæ objectione, adjunctum esse diceret. Tum vero exsilii bonorumque publicationis metu perterritus succubuit. Reversus autem Cyzicum pristina in sententia perseveravit. Quod cum rescivisset Eudoxius, illo deposito, in ejus sedem Eunomium subrogavit. Qui assumptis ejus loci Ecclesiis, quiescere non potuit, at in concionibus ad populum sophismatis verborumque læocinio utens Aetianam hæresim rursus in medium proposuit.

Quod cum Cyziceni ferre non possent, urbe illum exegerunt. Postea vero Constantii etiam imperatoris jussu depositus est. Constantius enim de

gma illud amplectebatur, quod Filium Patri duntaxat ὁμοιον esse dicendum astruebat: ἀνόμοιον autem vel ἁμοούσιον nullo modo. Eunomius ergo Constantinopolim se recepit, et apud Eudoxium otiosus episcopus desedit: deinde ab eo secessit, privatimque plebem convocavit, quia cum sæpe rogasset, ut præceptor Aetius admitteretur, cum Eudoxius non exaudierat, non quod Aetii hæresim eandem prorsus cum sua improbaret, sed veritus ne ipse quoque deponeretur. Omnes enim unanimes ab Aetio, tanquam diversæ sententiæ, degeneraverant.

CAP. XXXIV.

De Arianorum in orthodoxos sævitiâ, quorum octoginta supplicatum missos Valentis imperatoris jussu cum navigio succenderunt.

Porro post Eudoxii mortem Homousiani Evangelium tanquam pium sibi præsulem delegerunt: quem Eustathius Antiochiæ magnæ antea episcopus ordinavit, a Philippis, ubi exulabat, revocatus Joviani jussu, idque temporis Constantinopoli manens, et eadem secum sentientes confirmans.

At Ariani Demophilum Berrhœ, quæ in Thracia est, obruserant. Cum autem ea de causa seditionem diversæ partis homines concitassent, Valens imperator, tunc agens Nicomediæ, certior de his rebus factus, milites eo misit, et Eustathio in Thraciæ Bizyan, Evagrioque aliud in oppidum relegato, cunctas ecclesias Demophilo committi jussit.

Hæc occasione Ariani orthodoxi insultantes, mille illos contumeliis lacessere cœperunt. Itaque ab orthodoxis ecclesiastici viri octoginta, Theodoro, Urhaso, et Menedemo ducibus ad imperatorem missi sunt, qui pro ipsis supplicarent. At hic ira succensus præfecto urbis mandavit, ut comprehensos illos interimeret. Præfectus autem veritus ne inter plebem seditio coariretur, finxit se illos in exsilium relegare.

Itaque in navigium conjecti sunt, cumque navigando medium sinus Astaceni penetrassent, nautæ prout sibi mandatum fuerat, incenso navigio, ipsi quidem in scapham desilierunt, navis autem nutu venti huc et illuc agitata usque ad Dacidizen (is maritimæ Bithyniæ locus est) pervenit, ibique una cum viris quos vehebat prorsus absumpta est.

CAP. XXXV.

Laus Placillæ imperatricis (70), quæ Theodosium Magnum conjugem suum ab Eunomii Ariani colloquio revocavit.

Eunomius interea privatis in ædibus agebat in Bithynia e regione Constantinopoleos, ad eumque populus trajecto freto confluebat. Alii etiam aliunde conveniebant. Cujus rei fama cum ad Theodosii Magni aures pervenisset, gostiebat ille

³⁸ Matth. xxiv, 36.

(70) De Placillæ hujus funere oratio Nysseni exstat.

A cum viro congrédi, nisi Placillæ Augustæ providentiâ, et preces obstitissent. Cum enim synodi Nicænæ dogma fidelissima conservaret, eo fiebat, ut vereretur ne, ut fere fit, maritus ex eo colloquio perverteretur, diversæque parti adhæresceret. Eunomius enim in colloquiis disertissimus facillime quidvis persuadebat, theologiamque ad nescio quas syllogismorum argutias redigebat. Quia vero postea non conquiescebat Eunomius, sed quos edebat libellos subinde ostentabat, atque ita multos suam in sententiam transversos rapiēbat, ea de causa eum imperator exulare jussit. Ille vero non ita multo postquam in exsilium missus est e vivis excessit, in patriaque sepultus est. Vicus autem is est Cappadocum, nomine Dacora, non procul ab Argæo Cæsariensi.

CAP. XXXVI.

De privatis Theophronii Cappadocis et Eutychiei Constantinopolitani discipulum Eunomii hæresibus.

Cæterum Theophronius quidam Cappadox ab ipso hæresim edoctus, Isagogen seu instructionem in eam posteritati consecravit, cui *De exercitiis mentis* titulum indidit; qui, cum præceptoris placitis insistere non ei placeret, recentiora quædam excogitavit, atque ita scripsit. Cum Divinitas non prænoscat id quod non est, sed cognoscat id quod est, præteritque recordetur, eo fit, ut non semper eodem se modo habeat, cum cognitionem ad futurum et ad præteritum convertat. His itaque de causis odio habitus est, atque ab Eunomianis eorumque Ecclesia ejectus, propriam hæresim constituit. Atque Eutycheus quidam Constantinopolitanus civis Eunomii discipulus propriam et ipse postea hujusmodi de causa hæresim constituit. Eunomiani Constantinopoli degentes extremi iudicii horam Filio Dei incognitam esse dicebant, male locum intelligentes: *Nemo novit nisi Pater*³⁸. At Eutycheus Filio quoque horam illam Patris creatorisque sui beneficio cognitam esse astruebat. Itaque profecto Eutychio ad Eunomium eo ubi exulabat, nonnullisque aliis Eunomianis una cum illo omissis, qui dubii solutionem ab Eunomio acciperent, Eunomius Eutychiei sententiam magis approbavit. Verumenimvero cum non ita multo post Eunomius obiisset, is qui Constantinopoli hæreticis præerat, Eutychieum eo nomine exosus, quod ab Eunomio approbatus esset, admittere noluit, atque ita ille ad propriam hæresim astruendam secessit. Sed de his hactenus.

CAP. XXXVII.

Quid Eunomius ad præceptoris Aetii hæreses addiderit. Mirus ejusdem anabaptismus.

Sciendum porro est cæteros omnes scriptores, inter quos est Theodoritus, in ea esse sententia, ut Eunomius præceptoris sui Aetii dogmata non

3. Si Deus substantia sua ingenuus est, in quod A genitum est haudquaquam genitum est essentiae divisione, sed ex essentia, vi cuius id subsistit. Unam enim et eandem essentiam genitam et ingenuam esse, nulla pla ratione cuiquam persuaderi queat.
4. Si id genitum, quod est ingenuum, quid obstat, quominus id quod genitum est, ingenuum quoque sit? Omnis enim natura prior est ad id quod sibi proprium, quam ad id quod improprium est.
5. Si Deus totus ingenuus non est, nihil obstat quominus essentiae suae vi genuerit. At si totus ingenuus est, haudquaquam essentiae vi ad generationem distractus est, sed ex substantia genituras produxit.
6. Si Deus ingenuus generandi vi praeditus omnino est, id quod est genitum haudquaquam essentiae suae vi genitum est, cum ea substantiae suae vis omnino insita sit, generet, non ut generetur.
7. Si transfigurata Dei substantia Filius dicitur, non ea certe substantia ejus est, ut mutari non possit, cum ex hujusmodi mutatione species Filii producta sit. At si Dei substantia mutationi obnoxia non est, nec generationi subjicitur: natura Filii ad nudam et simplicem appellationem prorsus redigetur.
8. Si genitura spermatica ingenuo Deo inerat, ea post generationem extrinsecus assumpta in hominem, ut ita dicam, evasit: certe perfectus est Filius non iis ex quibus genitus est, sed iis quae assumpsit. Quae enim ex iis quae sunt sui generis assumunt, ea tanquam ex propriis constantia perfecti nomen multifariam adipiscuntur.
9. Si perfecta esset genitura, certe in eo quod genitum est genitura consisteret, non iis ex quibus ingenuus ipse genuit. Nec enim fieri potest, ut genita natura ingenuo essentialiter insit. Nam hoc idem fuerit, atque si quidpiam esse et non esse dicatur; siquidem genitura ingenua non est, et quod ingenuum est, genitura non fuit. Partium enim dissimilitudo in Deo speciem blasphemiae et contumeliae praese fert.
10. Si Deus omnipotens: cum sit ingenuae naturae, genita se natura esse ignorat; et si Filius, cum sit genitae naturae, seipsum id esse quod est cognoscit, qui fieri potest, quin hominon falsum sit, cum ille ingenuum, hic genitum esse sciat?
11. Si dictio *ingenuum* hypostasim Dei non denotet, sed nomen illud incomparabile ad humanam opinionem referatur, eo fit, ut iis qui opinione aliquid assequuntur, gratias Deus agat, ratione opinionis ingenuae: cum nominis hujus dignitatem in essentia non ferat.
12. Si extrinsecus ingenuum in Deo consideretur, ii qui consideraverint eo quod consideratum fuerit praestantiores erunt, cum nomen, quod Deo praestantissimum omnium est, sibi comparaverint.
13. Si natura ingenua generationi non cedit, id ipsum est, quod et dicitur: at si generationi cedit, eo fit, ut generationis affectiones sint hypostasi divinae praestantiores.
14. Si geniturae natura immutabilis est, propter eum qui genuit, ingenuum haud dubie substantia immutabilis est, non ratione voluntatis, at dignitatis, quae substantiae inest.
15. Si nomen ingenui substantiam significet, merito substantiae genitura opponitur: at si nihil significet ingenuum, multo magis genitura nihil significat. Jam qui fieri potest, ut nihilo nihil opponatur?
16. Si pronuntiatio ingenua genitae pronuntiationi opponitur, silentio pronuntiationem excipiente contingit, ut fiat et evanescat christianorum spes in diversa pronuntiatione sita, non autem in naturis, quae ita se habent, ut nominum significatio requirit.
17. Si ad substantiae praestantiam ingenuum nihil amplius ipsa genitura tribuit, eo fit, ut Filii pronuntiatione sola praestans eos seipso meliores deprehendat, qui invocant, non eum, qui et Deus et Pater ejus invocatur.
18. Si natura ingenua praestantior est generatione, quippe quae jure quasi haereditario sortita sit id quod praestantius est, eo fit, ut per se substantia ingenua sit. Qui enim vult, non quia vult, idcirco generatione praestantior est, sed quia ita natura comparatus est. Itaque substantia per se subsistens, ingenuus Deus, ulla ratione permittit, ut contra seipsam generatio intelligatur, feraturque pro arbitrio et sententia eorum quae genita sunt.
19. Si ingenuum in Deo privationem denotet, qui fieri poterit, ut nihilum ab eo discernatur, quod nusquam est? Quod si $\tau\delta\ \delta\upsilon$, seu id quod est, significet, quis, quaeso, Deum, qui est, ab eo ipso quod ipse est separabit?
20. Si privationes nihil aliud sint, quam habituum ablationes, certe ingenuum illud, quod in Deo est, aut habitus privatio, aut privationis habitus est. Jam si habitus privatio sit, qui fieri poterit, ut quod non adest, tanquam adsit, Deo adnumeretur? Sin autem ingenuum est habitus, necesse est genitam substantiam praesupponamus, ut habitu hunc in modum assumpto, ingenua nominetur.
21. Si genita ingenuae substantiae particeps est, habitus adjectionem passa, haud dubie ingenui facultate privatur, ita ut genita quidem substantia sit, ingenuum autem habitus. Quod si genitura transitum significat, quippe quae habitum denotet, vel ex essentia quapiam constat, vel hoc ipsum est, quod genitura dicitur.
22. Si ingenuum habitus, et genitum habitus est, procul dubio essentiae sunt habitibus priora, habitus autem essentiis posteriores, utrum ergo honoratiora? Jam si geniti causa sit *ingenuum*

et genituram esse significet, quæ una cum sua ipsius essentia causam involvat, certe genitura essentiam denotat, non habitum, cum ingenita natura nihil et ipsi contulerit. Qui fieri ergo potest, ut ingenita natura non sit essentia, sed habitus?

23. Si omnis essentia ingenita est, qualis est Dei omnipotentis, qui fieri possit, ut aliam passioni obnoxiam, aliam vero a passione immunem quis asserat? Jam si ingenitarum naturæ functionum altera quidem perdurat ab omni quantitate et qualitate, ab omni denique mutatione immunis: alteram vero perturbationibus obnoxiam, nemo est qui neget immutabili essentia præditam, propterea quod amantem ultro pelliciat, ut ex prædictis patet. Inde consequitur haud dubie, ut ea quæ immutat, ingenita dicatur, genita vero, quæ immutatur.

24. Si natura ingenita sit genitæ causa, ingenitum autem nihil sit, qui fieri potest, ut nihilum causa sit ejus quod est?

25. Si ingenitum privatio est, privatio autem ea est, qua rejicitur habitus: cæterum rejectio prorsus dissolvitur, aut transit in aliud, qui fieri potest, ut ab habitu transitivo aut dissolutivo Dei essentia ingeniti appellatione denominetur?

26. Si ingeniti vocabulo privatio denominetur, quæ in Deum non cadit, quo sensu ingenitum eum, non autem genitum dicimus?

27. Si ingenitum in Deo nudum nemon est, multa porro et simplex prolatio hypostasim Dei supra res omnes genitas extollit, hominum certe prolatio Dei omnipotentis hypostasi præstantior est, ea omnipotentem dignitate condecorans, quæ cum nulla alia conferri queat.

28. Si ingenito cujus causa sua tributa est, natura autem quæ a nulla causa processit, causa caret, eo fit, ut ingenitum non causam sed hypostasim significet.

29. Si quidquid factum est, ab alio factum est, ingenita vero hypostasis nec a seipsa, nec ab alia facta est, inde necessario consequitur, ut ingeniti nomine denotetur essentia.

30. Si ingenita hypostasis una cum geniti essentia tanquam causa elucescat, quæ nulla prorsus causa immutari possit, eo fit, ut ipsa per se essentia sit incomparabilis; quæ incomparabilitatem ipsam non extrinsecus ostendat, sed ipsa per se incomparabilis et inaccessa sit, quandoquidem ingenita est.

31. Si Deus omnipotens quavis natura præstantior est, id ratione ingeniti consequitur, quod quidem genitis, ut permaneant, in causa est.

32. Si ingenitum essentiam non significet, qua ratione, quæso, genitorum natura in integro conservabitur?

Si eorum quæ videntur nihil seipso virtute seminali antiquius est, sed intra præscriptos naturæ limites manet, qui fit, ut ingenitus Deus ab hujus-

A modi præscripto immunis nunc suam ipsius essentiam secundam in re genita videat, nunc autem primam in ingenito, prout primi et secundi ordo se habet?

33. Si Deus ingenita natura perseverat, sui ipsius, ratione geniti vel ingeniti, cognitio procul ablegatur. Qui enim essentiam suam in re genita et ingenita proferre concesserit, is non animadvertit se suam ipsius essentiam geniti et ingeniti legibus subjicere. Quod si genitum cum ingeniti natura participet, cæterum intra geniti cancellos sine intermissione perduret, qua unica præditus est natura, tum demum seipsum cognoscit, nimirum ignorans ingenitum. Nec enim fieri potest, ut idem homo sui ipsius ingenitæque adeo genitæ essentia cognitionem indispiscatur. Quod si ingenitum abjectum est, et despicabile, quia mutationi peraccommodum, inde certe consequitur, ut naturæ præstantia in essentia immutabili consistat, cum præsertim in confesso sit essentiam ingenitam causa quavis excellentiorem esse.

34. Si ab omni potestate ingenitum eximatur, multa autem ingenita sint, certe immutabilis eorum natura sit oportet: nec enim cujuscumque naturalis facultatis communis aut privatæ adminiculo altera quidem faciebat, altera vero fiebat.

35. Si omnis essentia ingenita est, certe omnis ingenita est, omnis est immutabilis. Jam si essentiam esse immutabilem concedamus, actio utique et passio casui et tæmeritati ascribentur. Cæterum cum multa sint ingenita et immutabilia, tanto alia ab aliis intervallo sejunguntur, ut numerari non possint. Nec enim fieri potest, ut res a se distantes enumerari queant: cum præsertim omnia distantia nescio quam ingenitæ naturæ disjunctæ functionem sive in universum sive in parte decoret.

36. Si ingenitus et Deus quadam significationis correlatione idem significant, ingenitus procul dubio genuit ingenitum. Quod si aliud ingenitus, aliud Deus significet, non absurdum sit, ut Deus Deum genuerit, ita ut ab ingenita essentia uterque vitam acceperit. Quod si Deo antiquius nihil est, ut certe nihil est, eo fit, ut Deus et ingenitus idem significant, ita ut genitum ingeniti capax minime sit. Quare fieri non potest, ut eadem voce cum Patre suo genitus enuntietur.

Deus qui per se genitus est, quemque solum verum Deum * idcirco missus ab eo Jesus Christus ante sæcula vere subsistens, genitaque præditus hypostasi, vos omnes salvos et salvas ab impietate conservet, in Christo Jesu Salvatore nostro, per quem sit omnis gloria Patri et Deo, nunc et semper, et in sæcula sæculorum.

CAP. XL.

Ejusdem Nicetæ Choniatæ in præcedentia Epilogus, atque Præfatio in eam quam adversus Arium Aetium et Eunomium parat consultationem.

Hæc est illa impietatis planta, quæ triplici radice innititur: hi sunt Christum blasphemantem

colophones : hi sunt, qui primi sanctæ Trinitatis variæ in opiniones et essentias dissectionem in-severunt ; hi denique sunt, qui zizania purissimo pietatis tritico superseminarunt et excoluerunt, quæ quidem Arius plantavit, Aelius rigavit, Eunomius adauxit : quorum fructus est, ut creaturis Creator accenseatur, et Filius quidem a substantia Patris alienetur, ab eoque Spiritus quibusdam quasi gradibus differat. Cæterum hi quidem frustra et temere contra Christum fremuerunt, et opiniones impias in cælum, hoc est divinitatis ejus altitudinem contra quam par erat ejaculati sunt, lingua instar nervi arcus intenta : ille vero extra teli jactum mænens (quandoquidem divinitatis ejus excellentia cælos transcendit) majore juxta et augustiore gloria resplenduit, eorum arcus contrens, et confriogens arma, et scuta comburens ignitæ³⁹ Patrum theologiæ adminiculo ; atque, ut ita dicam, fæculenta eorum verba exsiccano.

Quid enim Arii, Aetii, et Eunomii dogmatis fæculentius est, quæ quidem tum in historia de iis elucubrata comprehendimus, tum dilucidius oratione sequenti explanabimus, eis contraria subjungentes, ut inanem eorum loquacitatem refellamus, et ne quis in ea impingat, quæ isti sine ratione et sapientia contra Verbum et sapientiam effutiverunt?

CAP. XLI.

Capitibus hæreseon Arii, Eunomii et Aetii expositis jam ad seriam eorumdem confutationem aggreditur.

Objiciebat Arius, ut et ejus assecclæ Aetius et Eunomius : Non semper Deus Pater fuit, sed fuit tempus, quo Pater non fuit. Quod si Pater semper et ab initio non fuerit, neque Filius ab initio contemporaneus cœternusque Patri, sed tum demum postea, cum Deo per Filium angelos, et nos, et omnia quæ sunt in mundo, creare placuit : certe creatura fuit, atque paternæ substantiæ experta. Porro Verbum dictus est, ratione creaturarum, quæ sunt rationis participes, nimirum angelorum et nostri ; Sapientia vero, eorum ratione, quos divinarum et humanarum rerum cognitione informavit ; Filius denique propter eos, quos adoptavit.

Et quia Verbum aliud est, quod Patri inest ; quod insitum quoque dicitur, ejusque substantiæ proprium : itemque aliud, quod in terram descendit, carnemque assumpsit, quod et participatione Verbum Dei, Deusque dicitur (quemadmodum justi quoque tum Dei filii, tum dii vocantur), quippe quod mutabile natura sit, nec Patrem videat, nec eum norit qui principio caret, quippe quod sub principium cadat.

Perspicuum autem est eos et Christo ipsi adversari, et iis qui ipsum viderunt, eique mini-

strarunt. Ait enim ille : *Qui videt me, videt et Patrem*⁴⁰. Item : *Ego in Patre, et Pater in me*⁴¹, quibus verbis eadem utriusque substantia perspicue subindicatur. Et evangelista Joannes exclamat : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*⁴² : moxque dicta confirmans subinfert : *Hic erat in principio apud Deum*⁴³, sive in Deo. Ulteriusque progressus docet, quod *Unigenitus illius, qui est in sinu Patris ipse enarravit*⁴⁴. Itaque si vere dicit Christus, cum ait : *Ego in Patre, et Pater in me*, et germanus ejus discipulus, cum docet, in principio fuisse Verbum et semper fuisse apud Deum, Ariana ora obmutescant, quæ injustitiam contra Deum loquuntur : atque in primis Aetius, qui laboris sui vanitatem non paucis eapitibus quæ supra huic histor.æ interseruimus, patefecit, dum confirmare conatur Filium ab ingenito Patre genitum non esse, quia ingenitum quoque a generatione alienum sit. Jam si Filius unigenitus semper in sinu Patris est, Pater utique semper est Pater, et Filius ei cœternus, ut qui ejusdem cum illo sit naturæ, nec ab eo separari possit.

Relata enim ex eorum numero sunt, quæ semper simul una sunt, seque mutuo introducunt. Ubi ergo Pater, ibi et Filius. Item quod principio caret, neque creatura est, neque propter nos factum est. Qui enim ab æterno est, quonam modo sub ortum cadet, principiumque habentibus accensetur?

Insuper et Verbum, et Sapientia, et Filius erat natura, et semper ipsa hæc omnia erat Verbum quidem, quia generationis affectioni non obnoxius, quia conjunctus, et enuntiativus, unde ait : *Verba quæ ego loquor vobis, a meipso non loquor*⁴⁵, et alio loco ait ad Patrem : *Manifestavi nomen tuum hominibus*⁴⁶, nimirum nomen paternitatis. Isaïas quoque Magni consilii angelum vocat⁴⁷, nimirum Patris. Sapientia vero erat, tanquam divinarum et humanarum rerum dator. Jam qui fieri potest, ut epifex rationes ignoret eorum quæ fecit? Filius denique, quia Patri æqualis est, secundum substantiam cum eo est, nec ab ejus sinu avelli potest.

At vero locus ille : *Novi Patrem, et sermonem ejus servo*⁴⁸, eum ab essentia paterna sejungit, aliumque a Verbo præterdit : quod ipsi insitum et germanum Dei Verbum esse volunt. At sermonem Christus hoc loco voluntatem appellat Patris. Nec absimili ratione locus ille : *Ante luciferum genui te*⁴⁹, non temporalem generationem introducit, sed hoc innuit, quemadmodum venter Dei, si pie intelligatur, id genuinum et consubstantiale esse ostendit, quod cognitione concepit : ita et sermo, quo Deus Filium, angelos, et homines alloquitur, dialecticum sermonem denotat : qui

³⁹ Psal. Lxv, 10. ⁴⁰ Joan. xiv, 9. ⁴¹ Ibid. 10. ⁴² Joan. i, 1. ⁴³ Ibid. 2. ⁴⁴ Ibid. 18. ⁴⁵ Joan. - ⁴⁶ ⁴⁷ Isa. ix, 6. ⁴⁸ Joan. viii, 55. ⁴⁹ Psal. cix, 3.

CAP. XLIII.

De Deo et materia, Deum nec defini, nec comprehendendi posse.

Adhæc objicit Eunomius : Dicite nobis, quæso, si ingentum essentia Dei non est, quidnam aliud essentia Dei sit ? Adversus quam quæstionem hæc sunt opponenda. An vero tuam, bone vir, essentiam et naturam nosti ? an formicæ, an culicis ? Cæterum hoc tibi vicissim dicam : Duo sunt eorum quæ sunt extrema, Deus et materia, ille quidem ascendendo, hæc vero descendendo : postque materiam nihil omnino superest. Quænam ergo materiæ essentia sit ? An vero ea est idipsum quod est, an id quod non est ? Nam si sit id quod est, quomodo forma caret ? Forma enim notitia est eorum quæ sunt. Sin autem sit id quod non est, qui sit, ut a philosophis definiatur tanquam id quod est ? Illam enim ἀζώγην, hoc est vita carentem, vocant, et incorpoream, atque adeo hypostaseos imaginatiōnis, eam denique, quæ cum nihil sit, omnia tamen esse fingitur, essentiæ ludicrum, idolum et umbra semper fugiens, atque in id quod non est recurrens. Edisserere mihi quænam sit ratio materiæ, turcque vicissim tibi edisseram quænam sit essentiæ divinæ definitio. Quod si eorum quæ sunt extremum ignoras, quomodo primum adipisci et comprehendere conaris ? Age vero, si in cælum volare tentares, an statim ad ejus circumferentiam nullo intermedio propius accederes ? nonne tibi primum secandus esset aer, ut sic ad eum, quem vocamus ætherem venires tumque deinde trajectis omnibus sphaeris ad ipsum cæli ambitum pertingeres ?

Dei definitionem postulas, tanquam ignores eam esse definitionis naturam, ut definitum definiat. At definiens ad definiti scilicet fastigium ascendit : ita ut Deus definiens inferior sit. Quid ? Aristotelem non audis, cum ait simile per simile comprehendendi : oportereque ut cognoscens ad cognitum quamdam ideam et similitudinem habeat ? Et recte quidem hactenus ariolatur philosophus, siquidem ut canit Empedocles : Terra terram videmus, ut aqua aquam, æthere ætherem, anima animam, eo quod est id quod est, mente mentem, natura naturam, materia materiam, forma formam, et unum uno. Hæc enim omnia nobis insunt, materia, forma, corpus, natura, anima, mens, unum. Unum enim nos quoque sumus : non tamen proprie : nam unitatis seu conjunctionis ratione uni dicimur.

CAP. XLIV.

Ingentum esse Deum, quamvis unigenitum genuerit, Filium autem ingentum non esse, quamvis ejusdem cum Patre substantiæ sit.

Ingentum porro non id esse dicimus, quod minime generat, sed quod minime genitum est : quemadmodum, verbi gratia, incausatum, non id

⁵¹ Psal. cix, 3.

A quod cujuspiam alius causa non est, sed id quod antiquiorem seipso causam non habet. Siquidem ἀπάτωρ quoque, hoc est, Patre carentem non dicimus eum qui Filii Pater non audiat, sed qui nullo a Patre processerit : et ἀναρχον, hoc est, principio carentem, non qui aliarum essentialium principium haudquaquam fuerit, sed cujus essentia omnem essentiam exsuperet. Non enim communia sunt hæc nomina, ita ut ingenta et genita, item principio carentia et non carentia, pro iisdem in specie accipiantur. Nam quemadmodum Adamus, etiamsi ex carnali copula decies millenos suscepisset liberos, haud tamen ipse hujusmodi ex copula genitus diceretur, neque nomen ejus qui genitus ex copula non est, cum his qui geniti essent commune haberet : ita et supremus ille Deus (at propitius ille mihi sit, qui a me similitudinibus sub sensum cadentibus delineatur) non abalienavit a se ingenti nomen, etiam si unigenitum Filium ante Luciferum genuerit, ut sacra testatur Scriptura ⁵¹. Nec enim Pater eo quod genuit, idcirco ab ingeneratione excidit : sed quia non ex causa ingentus et generans constitutus est.

Eunomius autem, dum tenere censet genita cum his in omnibus participare, quæ genuerunt, inde astruere videtur, genitum Filium, quia cum Patre ingento participat, ingentum quoque futurum : quibus verbis ostendit se in rebus theologice Græcorum versatum esse, hisque male abuti. Illi enim unitates vocant essentias illas, quæ ab uno procedunt. Item mentes, quæ a prima mente. C Item vitas, quæ a vita. Item ea quæ sunt, quæ ab eo quod est. Atque idcirco addit ingentum quoque ab ingento procedere.

Cui quidem respondero quivis queat, ea quæ a quibusvis generantur haudquaquam hæreditario jure proprietates eorum indipisci, sed substantias : quandoquidem Sethus homo quidem fuit, quippe qui ab hujusmodi essentia originem traxerit, cæterum hujusce particeps non fuit, ut citra copulam carnalem natus fuerit. Hujusmodi enim proprietates Adæ creatio fuit ; et Evæ filia, femina quidem erat, verum non costa e latere subducta. Hæc enim proprietates Evæ fuit : quemadmodum Adami proprium fuit genitum non esse, sed formatum. Genita enim essentias hæreditario jure obtinent, non autem proprietates essentiis inhærentes. Quare supremus ille Deus ab ingeneratione non excidit, quamvis Filium genuerit : neque genitus Filius in ingentum degeneravit, quia ab ingento processit.

CAP. XLV.

Alia Eunomii objectio, Patrem nomen esse quo essentia vel actio significetur.

Hujusmodi problema malitiosissime conflictum subinferre solet Eunomius. Cum enim Filium non ad eandem cum Patre substantiam adducere velit,

tecto, fatomo, et statuario videmus. Hoc illud est, A quod ὁμοίσιον voco. Nam si Pater est Filii Pater et hic quidem causa, ille vero causatum vel effectus, ejusdem tamen naturæ ambo et ejusdem substantiæ sunt, hoc ipsum Pater egit, nimirum consubstantialem; quamvis alioqui actionis opinio hac in re perabsurda sit. Quia enim periculosus nominibus et in theologia inusitatis usus est, idcirco videtur utile in parte futurum, si consideremus quinam sit eorum sensus. Hæc enim tria se mutuo subsequi videntur οὐσία, ἐνέργεια, καὶ ἐπεργουμένον, hoc est essentia, actio, et opus. Est autem actio alia essentiæ concurrens, alia postmodum acquisita. Quibus ergo essentiis actio concurrat, earum actiones quoque indivisæ sunt, quibus autem postmodum accidit, earum actiones quoque posteriores: ut homo essentia quidem est, agit B autem respirationem, et ædificium. Horum alterum, nimirum respiratio, concurrat, alterum vero, scilicet ædificatio, posterior et ascititia est. Quo fit, ut quod ab actione agitur, quæ quidem essentiæ concurrat, concurrat et ipsum nimirum, ut respiratio cor refrigeretur. Nam simul atque respirat aliquis, hausto exteriori aere, laxatoque molli jecoris corpore, quod puriore spiritu plenum est, circumfovet cor, nec exsiccari calore sinit. Ædificatio autem, quia postea contingit, eo fit, ut dividatur quoque quod agitur. Quocirca Pater Gregorius ita infert. Consentio tibi, Eunomi, qui Patri nomen actionis imposueris. Consubstantialem porro egit, quamvis alioqui actionis hac in re opinio perabsurda sit. Nam in illa actione posterius id est C quod agitur. Ædificandi enim ars ædificium præcedat oportet, atque a se ipsis separentur architectus et ædificium. In hac vero, qua de nunc agimus actione, non ita se habet id quod agitur. Non enim prius fuit Pater, tum deinde consubstantialem absolvit, nec eo absoluto diversus evasit, sed simul atque Pater fuit, genitus est Filius, amboque consubstantiales fuerunt.

CAP. XLVII.

Alia Eunomii sophistica objectio, adversus Patris et Filii consubstantialitatem. Hoc Aristotelis in Categoriis loco male intellecto, nimirum: « Quæcumque de aliquo dicuntur, ea de eo quoque dici poterunt, quod et subjectum est, » Eunomius Patrem Filio natura majorem esse dixit.

Cum Dominus noster Jesus Christus in Evangeliiis dixerit, *Pater meus major me est* ⁵³, Ecclesia dictionem major ob Filium solum prolatam intellexit. Quamvis enim honoris æqualitatem in tribus personis, eandemque gloriam et claritatem prædicemus, alia tamen ratione Patrem majorem et Filio et Spiritu sancto esse dicimus, quia nimirum ad aliud ille principium non refertur, sed ipse primum omnium principium est; hi vero ab illo tanquam causa procedunt, apud illum manent,

⁵³ Joan. xi, 28.

et ad illum referuntur. Itaque major Pater est, quia causa est, ambobus, Filio quidem generationis, Spiritui autem processionis. Ecclesia ergo, ut dictum est, eo seneu dictionem major accepit.

At Eunomius, cum cætera turbet, atque confundat, tum poculentæ huic aquæ falsuginosos sermones suos immiscet. Huic enim propositioni: Pater major Filio est, quia causa; statim alia subjungit: Causa naturalis est, moxque ita ratiocinatur. Pater major est, quia causa, causa autem naturalis; tum concludit: Ergo Pater natura Filio major est, majus inde attribuens, non causæ ut recta suadet ratio. Hoc etenim sibi vult ejus dogma, ut Patrem primam essentiam faciat, Filium secundam, Spiritum tertiam: Nescio vero, inquit magnus ille Gregorius, utrum sibi ipsis hoc imponant sophismate, an iis ad quos verba faciunt. Nam quæ de aliquo dicuntur, ea non simpliciter dici quoque poterunt de eo quod ei subjectum est, sed perspicuum est, quidnam de quoque dicatur. Quomodo ergo præfatus est Eunomius quæve sophismatum speciem suam contexuit captionem, progressu orationis dicetur, ubi nimirum sophisma refellitur. Ad orationis porro continuationem statim quoque nostra subjungetur a nobis ratio. Auditis Eunomius iis quæ ab Aristotele in Categoriis scripta sunt: Quæcumque de aliquo dicuntur, ea de eo quoque dici poterunt, quod ei subjectum est; hæc verba nullo judicio adhibito excepit, atque dictionem *quæcumque* ad omnia retulit: quo factum est, ut, cum Aristoteles vocabulum hoc usurpaverit in iis quæ ratione substantiæ prædicantur, hic indistincte de iis quæ ratione accidentis prædicantur, enuntiet, et ut semel dicam, de iis quæ quomodocumque prædicantur. At hoc non ita se habet. Quamvis enim animal de specie prædicetur, genus tamen ejus haudquaquam eliam prædicatur. Atqui recta propositionum compositio fuerit. Genus enim omni animali, et animai omni speciei convenit: species tamen non est genus.

Non ergo quæcumque de aliquo dicuntur, ea de eo quoque dicuntur, quod ei subjectum est. Animal enim homo subjicitur; at non quæcumque de animali prædicamus, ea de subjecto etiam prædicaverimus; imo perspicuum est de quonam ea dici possint, et quænam sint ea quæ prædicantur.

Animatum enim et sensile trajecto animali etiam ad hominem pertingunt. Siquidem essentielles illæ seu specificæ differentiæ sunt, quibus animal constituitur: genus autem, quod est nomen rationale, nec animalis essentiæ convenit, idcirco ad hominem trajectitur.

Tria enim nomina ponit Eunomius, majus, causam, et naturam. Itaque majus de causa, et causam de natura prædicat: atque hinc existimat

enim est et particulare : illi causa distracta, ma-
 jus natura colligunt, ex eo quod cum loci adjectione dicitur, id efficientes quod simpliciter enuntiat, quemadmodum si, ait ille, dicentibus nobis quemdam hominem mortuum esse, illi simpliciter hominem mortuum esse inferrent. Item hæc oratio : Mortuus homo non respirat, ex eo ducitur, quod cum loci adjectione dicitur, estque particularis.

Si ergo ita dixerit, mortuumque aliquis distrahat, et hominem non respirare dicat, ex eo quod cum loci adjectione dicitur, id effecit quod simpliciter enuntiat.

Quemadmodum si dicente aliquo : Ærea navis non navigat, aliud inde navem non navigare colligat, quæ oratio ex eo ducitur quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur. Item si dixerit adulterinam drachmam non permutari, tu drachmam simpliciter non permutari concludas, me deludis ex eo quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur.

Hujusmodi sunt captiosæ Stoicorum argumentationes, sorites, cornutus syllogismus, dominans, et aliæ permultæ, quibus illi propria imponere nomina.

Quia enim cornuum mentionem in propositionibus suis sophista fecerat, ut : Si cornua habes, pulchra quoque cornua habes : item : Si dominabitur Dion, certe dominabitur Dion : inde factum est, ut cornutus a cornibus denominatus sit, et dominans, quia ea propositionum figura fuerit. Sorites autem peculiari quodam jure id nominis indeptus est, quandoquidem multis aliis designatur nominibus : κομῆτις enim et φαλακρίτις, et δρομίτις, et νεωλίτις, et πρωριστής, et πενιστής, et aliis hujusmodi designatur appellationibus ; quia vero plura illa in unum velut cumulum rediguntur, idcirco usus obtinuit, ut argumentatio hujusmodi σωρείτις, hoc est coacervatio, diceretur. Soritæ porro compositio hæc est. Interrogat sophista, utrum modius uno grano complebitur ? utrum comatus erit quispiam uno capillo ? aut ditescet una drachma ? utrum trahetur navis ad portum ab uno helciario ? an quis proprius metam accedet uno gradu ? an decalvabitur unius capilli ablatione ? Si ergo capillus unus calvariæ nudæ innatus fuerit, comam aut cæsariem non facit, neque calvus alio modo capillatus evadet unius accessione capilli, sed si unus capillus in infinitum multiplicetur, ex capillis qui præcesserint conflabitur coma : nec uno item grano complebitur modius, sed illo semper accedente subindeque multiplicato tandem modium compleri continget, nec unius capilli ablatione decalvabitur calvaria : sed si subinde id sæpiusque facias, calvitium tandem fiet. Quia ergo plura in σωρείαν, hoc est unum velut cumulum coacervantur, ut in villa cumulus æræ, inde soritæ seu coacervationis paralogismo inditum nomen est.

CAP. L.

Quot modis dictio idem accipiatur ex Aristotele, unde patet identitatem non citra discrimen passim usurpandum esse.

Alia est Eunomii objectio, et eorum qui in Filio ἀνόμοιον, hoc est dissimilitudinem Patris introducunt, adversus ea quæ catholici responderant, nimirum illos male argumentari cum dicant Patrem Filio majorem esse ratione causæ, causam porro ratione naturæ, unde fiat, ut Pater Filio sit naturæ ratione major.

Cæterum Eunomiana quæstio sic habet : At vero si Filius essentiæ ratione idem cum Patre sit, ingenitus autem Pater est, idem quoque Filius erit.

Hæc sunt quæ ab Eunomio objiciuntur, et a turba blasphemiarum ejus hærede : cæterum eandem in Patre et Filio essentiam admittit, non dogmaticè sed hypotheticè, hoc est, non ut inde certum dogma, sed fidei (ut vocant) articulum constituat, sed sub conditione : ut hoc astu absurdi quidpiam ratiocinetur, et identitate de medio sublata διάφορον hoc est diversitatem, vel, ut ipse loquitur ἀνόμοιον, hoc est dissimilitudinem, introducat. Cum enim Filium ejusdem esse cum Patre substantiæ dicimus, at numero differre, sic perverse denuo interrogat : Num si Filius substantia idem cum Patre sit, omnia quæ Pater habet habiturus est ? Hoc enim sibi vult identitas. Quod si omnia ei cum Patre communia fuerint, certe et ingeneratio ut identitas Filio in omnibus integra conservetur. Ingenitus ergo Filius etiam erit, siquidem Pater ingenitus est. Idem autem ut summam dicam, est vel numero, vel specie, vel genere, vel, ut alibi Philosophus ait, etiam analogia, seu proportione. Itaque numero eadem sunt, quæcumque de uno subjecto dicuntur, qualia sunt, ut ita dicam, polyonyma seu æquivoca. Ensis enim, gladius et mucro eadem sunt numero, quia unum eis subjectum est, quod ipsum a seipso non differt : quamlibet diversis nominibus exornetur. Eadem specie sunt, quæcumque uni quidem speciei subjiciuntur, numero tamen inter se differunt, et quamlibet personis a se distinguantur, specie tamen haudquaquam differunt.

E contrario quæ numero specique diversa sunt, ea mutuam quidem a seipsis sortita sunt differentiam, communis tamen eis generis ratio inest. Quam porro analogiæ identitatem dicimus, ea hoc elucescet exemplo. Corpus et animam dicimus, deinde quasdam corporum partes, quasdam et animorum subjoimus, alias quidem majores, alias vero minores. Cum ergo analogiam utrisque in partibus esse ostendero, identitatem quodammodo introducam. Quia enim pulcherrimum totius corporis membrum est oculus, idcirco mens idem ipsum est in animo, videri ut cætera quidem diversa sint, corpus et anima, oculus et mens, identitas autem in sola inveniatur analogia. Quia ergo tot modis hoc nomen enuntiat, non est quod quia identitatem passim nulla adhibita differentiâ sub-

post album. Hæc porro non a se uascuntur, nec enim ex ingeneratione generatio, nec ex generatione ingeneratio. At vero relatis accensenda sunt? At illa referuntur ad alia, ut duplum ad dimidium, et e diverso. Age vero negatione ascribentur? At hæc quoque nomina sunt, quibus neque affirmatio neque negatio demonstratur. Itaque superest ut habitu et privatione inter se opponantur, ita ut genitum quidem sit habitus quemadmodum visus: ingentum autem privatio, non secus atque cæcitas.

Si ergo hæc opposita sunt, ut demonstravi, tu autem ea, o Anomœe, substantias esse dicis, ex tua consequetur oratione, ut substantiæ aliæ aliis opponantur, quod non conceditur. Quod si genitum quidem habitui, ingentum vero privationi simile sit, tu autem genitum quidem essentiam Filii, ingentum vero Patris essentiam nominas, certe Filius Patre prior erit, ut habitus privatione. Filiusque de medio tolletur, tanquam habitus, a Patre, tanquam privatione. Quandoquidem privationibus habituum de medio tollendorum vis inest, ut cæcitas visum, surditasque auditum perimit.

CAP. LIII.

Plura ejusdem Choniatæ, adversus hoc Anomæorum problema: Fuit tempus quo non fuit Pater.

Arius quidem, Aetius, et Eunomius Trinitatem honore substantiaque comparem tres in personas diversas dividebant, ingentumque et ἀναρχον, principio carentem, solum Patrem vocabant, post eum vero πρωτόκτιστον ποτῆμα, hoc est creaturam primo creatam, Filium: quippe qui loco instrumenti ad rerum omnium productionem Patri futurus esset. Post Filium vero, Spiritum sanctum statuebant. Quod autem adoramus μοναρχία est, seu divinitas una, non unam in hypostasin coacta, sed tribus distincta personis, et unius quidem appellatione divinitas, essentia, natura, principium, et forma: trium vero, personæ, characteres, et individua intelliguntur. Proprietates enim hypostasis affectæ sunt, at non sunt hypostases. Hoc vero Trinitatis principium, si quatenus unum est, consideretur, principio caret, æternumque est, et omnino perpetuum. Si vero quatenus in personas dividitur, una ejus persona principio caret: aliæ vero et sine principio, et non sine principio sunt. Nam si eas ad primam causam reducas, non sunt sine principio. Ex illa enim procedunt, at non post illam. Sin eas cum temporibus et sæculis nostris conferas, atque adeo cum omni proprietate intellectuali, sine principio et ingenta sunt Itaque trium harum hypostaseon una omnino ἀναρχος, hoc est sine principio dicitur, nimirum Pater, reliquarum duarum altera Filius, altera Spiritus, ambæ a Patre subsistentes, non tamen eodem modo. Filius enim genitus est, Spiritus autem processit, vel potius ille gignitur, hic procedit.

Non enim quemadmodum a Patre Filius proces-

sit genitive, ita et Spiritus a Filio processit: ita ut aliud primum, aliud secundum, aliud tertium statuamus. Absit a nobis hujusmodi blasphemia ethnica deorum multitudinis Ethnicis enim dii sunt Cælum et Saturnus, a quibus patres, filii, et nepotes. Unum enim apud nos ambarum personarum vinculum est, Pater: ad quem reducuntur ea quæ ab illo procedunt. Et nos ita credimus et sentimus,

CAP. LIV.

Sanctorum Patrum assertiones adversus Eunomii hæresin, qua Deum Patrem non semper fuisse blasphemat.

Eunomiani porro cæteris blasphemis suis hanc quoque addebant, Deum et Patrem non semper fuisse, sed essentiæ principium habuisse: temporalem inde Filii generationem introducentes, talemque adeo, qualem in creaturis animadvertimus.

Eis porro hunc in modum Patres hac in re adversantur.

S. Basilii adversus hoc: Deum Patrem non semper fuisse.

1. Si Dei beatitudini pulchrum hoc et decorum est, ut sit Pater, quid obstitit quominus ab initio decorum ei adfuerit? Nam vel ad ejus, quod præstantius est, ignorantiam, vel ad impotentiam defectum referunt: ignorantiam quidem, si postea quod melius est adinvenerit, impotentiam vero, si cum sciret, ultro tamen ab eo quod pulcherrimum est exciderit. Qued si ei pulchrum non sit esse Patrem, quam de causa post mutationem, elegit quod deterius est?

Theologi, ex lib. 1 De Filio.

2. Quonam tempore Pater non erat? Eo nimirum quo Filius non erat. Idem certe de Filio et Spiritu sancto dixeris. Iterum interrogato me, vicissimque tibi respondebo. Quonam tempore Filius genitus est? Eo nimirum quo Pater genitus non est. Quo denique tempore Spiritus processit? Eo nimirum quo Filius non processit: sed genitus est sine tempore, et supra tempus. Etsi nequimus hoc verbi. Supra tempus, exprimere, volumus enim temporalem significationem effugere (nam dictiones, Quando, Antea, Posthac, et Ab initio, non sunt sine tempore, quantamlibet vim verbis afferamus), nisi dicamus (si saltem intervallum illud, quod in rebus protenditur æternis, sæculum vocemus), id quod neque ullo motu, neque solis cursu dividimus aut metimur, quod certe tempus est.

Qui ergo fieri possit, ut [Filius et Spiritus] συνἀναρχοι non sint, hoc est principio carentia, si coætæna sunt? Quoniam ab illo procedunt, quamvis post illum non fuerunt. Quod onim principio caret, æternum etiam est: quod autem æternum est, non omnino principio caret, si saltem ad principium, hoc est Patrem, referatur. Neque principio non caret ratione *causæ*. Constat porro

vanum et futile est quod dicitis : Fuit tempus, quod A
[Filius] non fuit.

Ejusdem Basilii.

12. Isti quidem aiunt : Si erat, genitus non est. Nos autem dicimus quod erat et genitus est. Hæc enim verba, *Ex utero ante Luciferum genui te* ⁵⁸, et hæc, *Ante omnes colles genui me* ⁵⁹, et cætera id genus, Filium genitum, et alium a Patre, quantum ad hypostasin, esse demonstrant. Hæc autem, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum.* Item : *Hoc erat in principio apud Deum.* Insuper quod semel atque iterum verbum *erat* in sequentibus adjicitur, argumento est Filium ab æterno esse, Patrique semper adhærere : quorum confirmatio his ex verbis peti debet : Qui est in sinu Patris, qui B semper est, nec ab eo separatur unquam.

B. Gregor. Nysseni ex oratione ad Simplicium de Filio.

13. Deus per Prophetam vetat ⁶⁰ ne Deum recentem, Deum esse reputemus, neve alienum Deum colamus aut adoremus. Unde constat eum recentem dici, qui ab æterno non est, viceversa æternum appellari, qui recens non sit. Quocirca quisquis Unigenitum ab æterno Deum ex Patre esse non credit, is eum recentem esse non inficiatur. Siquidem quod non est æternum, id omnino recens est. Cæterum, quidquid recens est, Deus non est : prout attestatur Scriptura, cum ait : *Non erit in te Deus recens.* Quisquis ergo eum aliquando non fuisse ait, is ejus divinitatem negat. C Adhæc qui ait : *Non adorabis Deum alienum* ⁶¹, is Deum alienum adorare vetat. Alienus porro est, qui a proprio Deo nostro sejunctus consideratur. Jam proprius Deus noster, quis est ? Verus nimirum Deus. Quis porro alienus ? Is nempe, qui diversam a vero Deo naturam habet. Quare cum proprius noster sit verus Deus, inde fit ut unigenitus Deus, si veri Dei naturam, ut volunt hæretici, non habeat, alienus Deus sit, non autem noster. Cæterum, *oves*, ut in Evangelio legitur ⁶², *alienum non audiunt.*

Qui creatum ipsum esse ait, is a natura veri Dei alienum statuit. Jam quid agunt [qui creatum profitentur] ? adorant ne illum, annon ? Si non adorant, Judæos imitantur qui Christum adorandum esse negant. At si adorant, idololatræ sunt, qui alienum a vero Deo adorent. Jam æque impium est, et verum Deum non adorare, et alienum a vero Deo adorare. Proinde verus veri Patris Filius Deus nobis dicendus est ut eum adoremus neque condemnemur, ut alieni Dei adoratores.

Ejusdem Nysseni in oratione de Filii et Spiritus divinitate.

14. Dicunt Eunomiani, Filium aliquando non

⁵⁸ Psal. cix, 3. ⁵⁹ Prov. viii, 25. ⁶⁰ Psal. lxxx, 9.

A fuisse. At si Filius non fuerit, ne Pater quidem omnino fuit. Si splendor non fuerit, ne qui splenderet quidem fuit. Si character seu figura non fuerit, ne hypostasis quidem fuit. Si potentia non fuerit, si Sapientia non fuerit (citra quas Deus non est), ne Deus quidem fuit. Nec enim fieri potest, ut gloriam sive lumen sine splendore, vel figuram sine hypostasi, vel sapientem sine sapientia, vel potentem sine potentia, vel Patrem sine Filio cogitemus. Itaque patet ex supradictis eum qui Filium tollit una et eadem opera Patrem quoque tollere. Jam ubi neque Filius glorificatur, neque Pater esse creditur, divinitas prorsus de medio tollitur, Divinitatem porro de medio tollere, nullius est, præterquam Epicuri. Constat ergo tam impiæ hæreseos assertores Epicuri de grege porcos esse. Sciendum autem est vocibus his splendore, caractere, potentia et sapientia inconcussam quamdam constitutionem et conjunctionem seu conglutinationem potissimum designari.

Sancti Cyrilli.

15. Filius est ex Patre et in Patre : quemadmodum ex sole splendor ejus : vel quemadmodum ex igne ignitus ejus calor. In hujusmodi enim exemplis unum quidem ex uno natum videre est, ei tamen semper inhærens nec unquam ab eo sejunctum, ita ut sine altero, per se alterum esse non possit, neque veram propriæ naturæ conservare rationem.

Ejusdem Cyrilli.

16. Si Filius non fuerit cum Patre, præsertim eum ex eo naturaliter procedat eique coæternus sit, contigit haud dubie ei quoque qui eum genuit, ut Pater evaserit : atque adeo mutationi et alterationi cuiuspiam obnoxius esse videatur. Siquidem quod non erat, ut vultis, id postmodum evasit. At vero natura divina mutationis omnis et alterationis expers est. Non ergo Deo Patrem fieri contigit, sed Verbum quod ab ipso processit, coæternum ei erat, quemadmodum in igne calor qui ab ipso procedit, semperque cum ipso est et ex lumine splendore extrinsecus elucescens.

B. Joan. Damasceni.

17. Quemadmodum, simul atque ignis est, simul lumen quoque procedit ex eo, nec primum ignis est, tum vero post eum lumen, sed simul una sunt : ita etiam Pater et Filius simul una sunt ; et quemadmodum lumen quod ex igne semper enascitur, semper in eo est, nulloque prorsus modo ab illo sejungitur, ita et Filius ex Patre nascitur, nec ullo prorsus modo ab eo segregatur, sed ei semper inest. At vero lumen quidem quod ex igne ita procedit ut ab illo non recedat, et in eo semper maneat, propriam hypostasiam B. igneque sejunctam non habet, naturalis enim qua-

⁶¹ Exod. xx, 2. ⁶² Joan. x, 5.

eum unigenitum et primogenitum vocari. Quoties ergo unigenitus vocatur, nulla ei annexa causa qua sit unigenitus, præterquam quod absolute dicitur Deus unigenitus, qui est in sinu Patris. Quoties vero eundem sacræ Scripturæ primogenitum vocant, statim quoque inferunt quorundam sit primogenitus, causamque afferunt, propter quam hoc quoque cognomine donetur. Inquiunt enim, *Primogenitus in multis fratribus* ⁷², *et primogenitus ex mortuis* ⁷⁴. Atqui primogenitus quidem in multis fratribus vocatur, quatenus nobis similis effectus est dempto peccato, assumptaque carne nostra fratrem se nostrum fecit. Primogenitus autem ex mortuis, quia primus ipse carnem suam exsuscitavit ad incorruptionem, eandemque primus in cælos induxit. Unde ait, *Ego sum via* ⁷⁴. Item, *Ego sum ostium* ⁷⁵. Per eum enim natura humana novam resurrectionis insistere viam docetur, et quemadmodum per ostium quoddam in ipsum cælum ingreditur.

Ejusdem Cyrilli.

55. Verbum *γεννησι*, hoc est fieri vel esse, de Deo etiam Patre dictum invenimus, ut apud Davidem *Esto mihi in Deum protectorem* ⁷⁶. Item: *Factus es mihi in salutem* ⁷⁷. Apud Apostolum vero, *Sit porro Deus verax* ⁷⁸, *omnis autem homo mendax* ⁷⁹. Si ergo Pater, quamvis protector fiat et verax, creatura tamen non est, certe neque Filius, quamvis a Patre nobis sapientia, sanctificatio et redemptio factus sit, creatura erit.

Ejusdem Cyrilli.

26. Cum Patrem Filio essentia causam factum esse dicitis, quam causa id dicitis? an causa creationis? Atqui Pater ipse dixit ei: *Ex utero ante Luciferum genui te* ⁸⁰; superest ergo ut causa qua Pater est id dicatis. Unde sequitur Filium non creaturam, sed naturalem Filium esse.

Theologi ex oratione coram CL episcopis habita.

27. Creatura quidem Dei dicatur, siquidem magnum nobis et hoc est. Deus autem nullo modo: certe tunc admittam creaturam esse Deum, cum ergo quoque proprie fuero Deus. Sic enim se res habet. Si quidem Deus est, creatura non est, nobiscum enim, qui dii non sumus, creatura est. Quod si creatura est, Deus non est. Cæpit enim in tempore: quod porro cæpit, est quando non fuit. Cæterum id quo illud non fuit, antiquius est, cum proprie non sit, qui fieri potest ut sit Deus? Trium ergo [sanctæ Trinitatis personarum] nulla creatura est neque quod eo deterius est, propter me facta, ne solum creatura sit, verum etiam nobis abjectior. Nam si ego in honorem Dei factus sum, illa vero propter me, certe orbita propter curium, et sera propter ostium facta est. Vinco causa.

⁷² Rom. viii, 29. ⁷³ Coloss. i, 18. ⁷⁴ Joan. xiv, 6. ⁷⁵ Joan. x, 9. ⁷⁶ Psal. lxx, 3. ⁷⁷ Psal. cxviii, 14. ⁷⁸ Rom. iii, 4. ⁷⁹ Psal. cxv, 11. ⁸⁰ Psal, cix, 3. ⁸¹ Philipp, ii, 6. ⁸² Joan. i, 30.

Quanto enim creaturis excellentior est Deus, tanto id me ipso, qui propter Deum subsisto, ignobilius sit oportet, quod propter me factum est.

Damasceni.

28. Quemadmodum ignem lumine quod ab ipso procedit lucere dicimus, nec lumen ab igne procedens instrumentum esse statuimus quod igni deserviat, sed potius naturalem esse facultatem profitemur, ita et Patrem quæcunque agit, ea per unigenitum Filium suum agere dicimus, non tanquam organi adminiculo, sed naturali et per se subsistente potentia. Et quemadmodum ignem lucere dicimus, viceque versa lumen ignis lucere dicimus, ita etiam quæcunque Pater agit eadem Filius quoque agit.

Assertionis aliæ adversus Eunomianorum ὁμοιούσιον, hoc est dictionem, qua Filius similis quidem, at non ejusdem cum Patre substantiæ esse dicitur.

CAP. LVII.

Magni Athanasii adversus eos, qui homœusium introducunt.

29. Similia non de substantiis, at figuris et qualitatibus dicuntur. Homo itaque homini ratione quidem essentiaῖ ὁμοούσιος dicitur: ratione autem figuræ aut ideæ, ὁμοιος, id est similis. Idea porro qualitas quæpiam est. Item homo bovi, si essentia ratio habeatur, non ἀνόμοιος seu dissimilis est, at ἑτεροούσιος, hoc est essentia diversa præditus: ratione vero ideæ corporeæ, ἀνόμοιος seu dissimilis. Fit autem Deo quispiam similis, non essentia, sed virtutibus, quæ qualitatibus accensentur.

Basilii Magni.

30. Splendore quidem conjunctionem, hypostaseos vero caractere seu figura substantiæ, ὁμοούσιον, hoc est identitatem substantiæ docemur.

Sancti Cyrilli.

31. Undenam Filius Patri consubstantialis esse dictus sit, Apostolus dicat his verbis: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo* ⁸¹. Itaque cum per Dei formam natura intelligatur, adjungaturque æqualitas, merito consubstantialis dictus est. Qui enim æqualem cum Patre naturam habet, æqualem certe substantiam quoque habet. Quin ipse quoque Christus cum ait: *Ego et Pater unum sumus* ⁸², naturæ sive essentiaῖ identitatem demonstrat.

Ejusdem Cyrilli.

32. Quorum actiones eæden, eorum essentia quoque una est. Actio porro Patris et Filii una est, ut hinc patet: *Faciamus hominem ad imaginem nostram* ⁸³. Item: *Quæcunque Pater agit, eadem et*

Filius agit ⁸⁴. Item : *Si opera Patris mei non facio, A*
ne credatis mihi ⁸⁵.

Ejusdem Cyrilli.

33. Quemadmodum bonus odor ille, qui naturaliter et essentialiter e flore procedit, floris ejus speciem indicat, a quo tanquam parente natus est, ita et filius, qui velut odor paternæ substantiæ quispian est, genitorem suum declarat. Ait enim : *Qui videt me, videt et Patrem* ⁸⁶.

S. Cyrilli objectio contra Arianos, ejusque solutio.

34. Sic alicubi Servator ait seipsum quidem in Patre sese, Patrem autem consimilite in seipso. Jam cuivis perspicuum est, non ita intelligendum hoc esse, ut quemadmodum corpus corpore, aut vasculum vasculo comprehenditur, ita etiam Patrem a Filio, vel e diverso Filium a Patre comprehendendi quodammodo dicamus. Cæterum hic in illo, illeque in hoc citra mutationem esse videtur, tanquam in essentiæ identitate, naturalique conjunctione atque similitudine. Quemadmodum si quis in imagine suam genuinam conspicatus formam, vere quibusdam dicat, similitudinem tam exacte expressam demiratus : Ego in hac pictura, et pictura hæc in me. Vel quemadmodum si caliditas quæ naturaliter ab igne procedit, loqui posset, diceretque : Ego in igne, et ignis in me. Nam supradictorum unumquodque cogitatione quidem dividi quodammodo potest ; at natura unum est, unumque ex uno individua quadam processione oritur, quemadmodum se jungi quoque videtur ab eo cui quidem inest. Verumenimvero tametsi vis et energia eorum quæ de ipsis cogitantur hoc veluti quodam typo elucescat, in altero tamen videtur, amboque idem sunt, si substantiæ ratio habeatur. Itaque si essentiæ ratione, quæ mutari non potest, atque characteris seu figuræ, quæ prorsus corrumpi adulterarive nequit, Pater in Filio est, qui fieri poterit, ut major, in minorem, sic enim isti Filium censent, transeat, et in eo videatur ? Quia vero prorsus in eo est, consequitur, ut Filius omnino perfectus sit et a perfecto procedat, magni Patris character et figura.

Magni Basilii, quod Pater sit Filio major causa paterna, non autem divinitatis natura.

35. Si essentiam essentia majorem aut minorem non dicemus, verba illa, *Pater major me est* ⁸⁷, ratione substantiæ dicta non sunt ; sed quia ejus Pater, hoc est, causa et principium est.

Ejusdem Basilii.

36. Si causa major est eo cujus est causa, et ab ipso essentiæ ratione differt. Omnis autem pater causa est, omnisque filius is cujus pater causa est, certe majores filiis patres diversique sunt ab illis essentiæ ratione. Hoc verum non est.

Ejusdem Basilii.

37. Comparationes proprie inter illa fiunt, quæ sunt ejusdem generis. Nullus enim Deum cum angelo, aut angelum cum homine, aut hominem cum bruto confert ; sed Deus quidem cum nullo conferri potest, cætera vero cum iis conferuntur, quæ sunt generis ejusdem : non autem cum iis quæ diversi.

Nec enim angelus cum homine, nec homo cum bruto nec lignum cum lapide confertur. Quo fit, ut in iis quæ sunt ejusdem generis, melius non dicatur, sed magis, plus, et majus. Itaque si Pater Filio ratione naturæ sive substantiæ major est, erit Filius ejusdem cum Patre substantiæ.

S. Cyrilli adversus eos qui minorem Filium introducunt, eo quod Christus in Evangeliiis dicitur : « Pater meus major me est. »

38. Qui vero fieri potest ut Filius minor dicatur, qui perspicue dicat : *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt* ⁸⁸. Et alibi Deo et Patri verba faciens : *Omnia, inquit, mea tua sunt, et tua mea* ⁸⁹, in Patrem quoque cadet ut minor dicatur, itidemque in Filium. ut major, præsertim cum in rerum ordine nullum sit discrimen, siquidem quæ utriusque insunt in utroque cernantur, ita ut quidquid Patris est, id Filii quoque sit, et versa vice, quidquid Filii proprium esse videtur, id Patri quoque convenit. Itaque nihil obstat, quominus Patrem Filio minorem, et Filium Patre majorem dicamus : sed hujusmodi quidpiam vel cogitare per absurdum est. Quapropter æqualis est Patri, non *Patre minor*, qui communis habet cum Patre substantiæ dignitates.

Alii objectio Anomæorum : An volens Pater, an nolens Filium genuerit ?

CAP. LVIII.

Magni Gregarii Theologi ex oratione de incomprehensibili Filii Dei generatione.

39. Cujusmodi porro est, quod Anomæi objiciunt, quam rixosum et impudens ? Volensne, inquit, Filium genuit, an nolens ? deinde nodis, ut ipsi arbitrantur, utrinque nos implicant, non validis, sed admodum putidis. Si nolens, inquit, ergo tyrannice coactus : quis autem Deum cogere quænamque ille modo cogi possit ? Quod si volens, voluntatis Filius est Deus. Quomodo ergo ex Patre ? ita ut novam quamdam matrem voluntatem loco Patris confungant Unum tamen hoc in illis ventustum est, si his verbis innuant, se ab affectibus ad voluntatem defecisse. Nec enim voluntas affectio est.

Secundum porro eorum quam validum sit argumentum videamus. Præstiterit tamen si ante eum illis manum proprius conseramus. Age vero tu ipse, qui facile dicis quidquid libet Ex volentene patre

⁸⁴ Joan. i, 19. ⁸⁵ Joan. x, 37. ⁸⁶ Joan. xix, 9. ⁸⁷ Ibid. 28. ⁸⁸ Joan. xvi, 15. ⁸⁹ Joan. xvii, 10.

tuo natus es, an ex nolente? Si nolente, tyrannice nimirum coactus est, quis porro eum coegit? Nec enim naturam dixeris, quæ castitatem quoque amplecti potest. Sin volente, paucis tibi syllabis pater excidit? nam voluntatis te, non patris filium prædicas. At vero tunc ad Deum resque creatas transis? ergo sapientiæ tuæ tuam accommodo questionem. Volensne Deus omnia condidit, an coactus? si coactus, hæc tyrannis est, et vis ab aliquo illata: sin volens, res etiam creatæ Deo privantur, tuque in primis, qui argutias hujusmodi nobis confingis. Siquidem voluntas nos a Creatore tanquam murus intermedius sejungit. Verum enimvero alium puto eum esse qui vult, et aliam voluntatem; alium qui generat, et aliam generationem; alium qui dicit, et alium sermonem, nisi forte sumus ebrui. Illa enim sunt quæ moventur, hæc vero motui similia. Non ergo voluntatis est, quod quis vult, nulla enim hoc ratione consequitur neque generationis, quod generatur, neque prolationis, quod auditum est, sed volentis, generantis, et loquentis. Quæ porro Deo insunt, his omnibus excellentiora sunt: cui quidem generatio fortasse nihil aliud est, quam ipsa generandi voluntas; quod si omnino admittamus, medium nihil relinquitur. Atqui generatio vel ipsa voluntate præstantior est.

Visne ut ludicrum ego quoque de Patre aliquod in medium proferam? siquidem te auctore argutias hujusmodi comminisci audeo. Volensne Deus Pater est, an nolens? Jam quomodo te ab ambidextro tuo hoc sophismate expedies? Si enim volens, quando tandem velle cœpit? certe non antequam esset; nihil enim erat prius: aut aliud in eo voluit, ut ita dicam, volitum est; unde consequitur ut partitionem admittat. Quid vero obstat, quominus ille voluntatis quoque tuæ promptuarium sit? Quod si nolens, quid eum coegit ut esset? item quomodo Deus erit, si coactus est? quamvis Deus nihil aliud sit quam ipsum esse.

CAP. LIX.

Unam Dei essentiam, naturam et appellationem esse, S. Gregorii Theologi adversus eos qui dicunt homonymum Deum Filium Dei Verbum. Ex prima oratione de Filio.

40. Nostra porro sic habet ratio. Quemadmodum equi, bovis, hominis, singulorumque sub eadem cadentium speciem ratio una est, atque adeo quidquid ratione præditum est, id etiam proprie; quidquid vero ea caret, id vel non dicitur, vel non proprie dicitur: sic Dei quoque una essentia, et natura, et appellatio est, etsi diversa essentiæ naturæque habita ratione, varia quoque nomina excogitentur: ita ut quod proprie Deus dicitur, id Deus quoque sit: quodque natura sit, id etiam vere nomine, siquidem non in nominibus, sed rebus veritatem inesse arbitramur. Isti autem veriti ne non omnem lapidem adversus veritatem

A movisse videantur, Deum quidem Filium esse factentur, quoties eo et ratione et testimoniis adiguntur: at homonymum, soloque nomine communi. Cum vero contra insistimus hic verbis: Age vero, an Deus non proprie Deus est, quemadmodum neque animal quod pictum est? Qui sit ergo, ut Deus sit, si proprie Deus non est?

At quid obstat, inquiunt, quominus et homonyma utraque et proprie dicantur? Atque nobis in medium proferent canem terrestrem et marinum: ut quæ sint homonyma et proprie dicantur. Homonymis enim hujusmodi quoque species accensentur, et si quid aliud eodem significetur nomine, ejus quidem ex æquo particeps, natura vero diversum. At vero ibi, heus tu, vir optime, cum duas naturas eadem sub appellatione comprehendis, aliam alia nihilo meliorem introducis, ita ut neque aliam alia priorem aut posteriorem, neque aliam magis aut minus alia esse id quod dicitur asserere possis. Nihil enim conjungitur, quod hujusmodi eis necessitatem afferat. Hic enim non magis canis est, neque ille minus alio, nimirum marinus terrestri, aut terrestris marino. Nam cur id quæve ratione fiat? sed rebus æqualibus atque diversis eadem appellatio tribuitur. Nunc autem cum adorationem Deo adjudices, eumque esse dicas, qui naturam omnem exsuperet, quod unum Dei proprium, velutique natura divinitatis est, deinde Patri quidem id tribuas quo Filium prives, imo Patri subicias, eique velut secundarium ab illo ascribas honorem et adorationem; tamen syllabis ipsis τὸ δμοιον, seu similitudinem ei tribuas, re tamen ipsa divinitatem conscindis, malitioseque ab homonymia æqualitatem designans, ad eam transis, quæ inæqualia cooptet, ita ut te iudice pictus vivensque homo, atque canes illi quos exempli gratia in medium protulisti, ad divinitatem propius accedant: vel ambobus ut appellationis homonymiam, ita naturarum quoque æqualitatem concedito, quamlibet eas differentes introducas, et canes illos dissolvisti, quos ad inæqualitatem probandam commentus es. Nam quid homonymia seu nominis similitudo prosit, nisi ea quæ dividis parem honoris gradum obtineant, siquidem non ut æqualia ostenderes, sed ut inæqualia, ad hujusmodi homonymiam canesque confugisti.

CAP. LX.

Filium vere Deum esse, ex eadem B. Gregorii Theologi oratione.

41. Quandoquidem nos ex magnis et excelsis vocibus divinitatem Filii deprehendimus et prædicamus, his nimirum: Deus Verbum in principio, cum principio principium: *In principio erat Verbum, Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*⁹⁰. Et *Tecum principium*⁹¹. Et vocans ipsum [principium] a generationibus antiquis. Quoniam Filius unigenitus, *unigenitus Filius, qui est in similitudine*

⁹⁰ Joan. 1, 1. ⁹¹ Psal. cix, 3.

Patris, ipse enarravit ⁹². *Via, Veritas. Vita* ⁹³ A
Lux ⁹⁴, Sapiencia, Virtus : *Christus, Dei Virtus, et
Dei sapientia* ⁹⁵.

Splendor, Character seu Figura, Imago, Sigillum : *Qui cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ ejus* ⁹⁶. Et : *Imago bonitatis ejus* ⁹⁷. Et : *Hunc enim signavit Deus* ⁹⁸.

Dominus, Rex, Qui est omnipotens : *Pluit Dominus ignem a Domino* ⁹⁹. Et : *Virga directionis, virga regni tui* ¹. Et : *Qui est, qui erat, et qui venturus est* ², et omnipotens, perspicue de Filio dicta, et cætera quæ sunt ejusdem significationis : quorum nullum ascititium est, neque posterius adjunctum Filio aut Spiritui, ut nec ipsi Patri. Quod enim perfectum est, id accessione non constat. Nunquam enim fuit sine Verbo, nunquam non fuit Pater, nunquam non verus, non sapiens, non potens, nunquam vita, aut splendore aut bonitate egens.

Jam vero tu mihi vicissim, verba imperitiæ tuæ recenseto, nempe, *Deus meus, et Deus vester, Major, Creavit, Fecit, Sanctificavit*. Adde, si velis, et hæc : *Servus, Subjertus, Dedit, Didicit, Mandatum accepit, Missus est*. Quod etiam nihil a seipso facere, aut dicere, aut judicare, aut donare, aut velle possit. Quibus et hæc adjice : *Ignorantiam, Subjectionem, Precationem, Interrogationem, Profectum, Perfectionem*. Imo vero si placet, iis quoque abjectiora accense : *Dormire, Eurire, Defatigari, Flere, Angi, Succumbere*. Fortassis objicies et crucem et mortem. Nam resurrectionem et ascensum in cælos prætermisurus mihi videris ; quandoquidem nonnihil in iis reperitur, quod nobis suffragetur. Plura his etiam deblaterabis, si homonymum Deum tuum et ascriptitium constituere velis, qui nobis et verus et ejusdem cum Patre dignitatis habetur.

Horum enim unumquodque facile tibi fuerit repetendo ad pietatis regulam examinare, scrupulumque tollere, si quem tibi verba injecerint, si saltem revera impegeris, nec ultro id flagitii commiseris.

Ut autem rem paucis concludam, quæ sublimiora sunt, ea ad divinitatem refer, eamque naturam, quæ ab omnibus corporeis perturbationibus immunis est. Quæ vero sunt humiliora, ea composito ascribe, eique qui propter te exinanitus est, carnemque assumpsit, et, ne quid abjectius dicam, homo factus est. Deinde vero exaltatus etiam est, ut carnalibus istis humique repentibus dogmatis tuis longum valefaciens, sublimior esse discas, atque ad divinitatem ascendere, non autem rebus iis quæ sub aspectum cadunt immoreis, sed una cum iis quæ mente percipiuntur subveharis : atque adeo cognoscas, quænam lex naturæ, quæque carnis a Christo assumptæ ratio sit.

⁹² Joan. i, 18. ⁹³ Joan. xiv, 6. ⁹⁴ Joan. viii, 12. ⁹⁵ I Cor. i, 54. ⁹⁶ Hebr. i, 3. ⁹⁷ S. vii, 26. ⁹⁸ Joan. vi, 27. ⁹⁹ Gen. xix, 24. ¹ Psal. xliv, 7. Apoc. i, 8. ² Joan. v, 26. + Jan. ii, 88.

CAP. LXI.

Explicatio hujus Scripturæ loci : « Quemadmodum Pater vitam habet in seipso, ita dedit et Filio vitam habere in seipso » Theologi ex secunda de Filio oratione.

42. Quintum dicatur, quod ipse vitam aut judicium accipiat, vel hæreditatem gentium, vel potestatem omnis carnis, vel gloriam, vel discipulos, vel quæcunque dicuntur, eaque de humanitate. Quod si de Deo quoque dicta esse concedas, nihil absurditatis inest. Neque enim tanquam ascititia concedes, sed tanquam ea quæ ab initio inessent, atque adeo naturæ, non autem gratiæ ratione.

Sancti Cyrilli.

43. Verba illa : *Ego vivo propter Patrem* ⁴, haudquaquam diversæ substantiæ Filium constituunt, sed potius consubstantialem Quemadmodum enim si quis filius hominis dicat : Sum rationis particeps propter patrem, sive quia pater meus ratione præditus est, ita etiam Filius et Deus : Vivo, inquit, ego, quia vivit Pater. Cæterum hujusmodi oratione paternam causam Filius et Verbum perspicuum fecit, atque ipsarum etiam hypostaseon discrimen : ne quis ratione mutæ illorum in omnibus æqualitatis et identitatis unam esse personam existimet.

S. Joannis Damasceni.

44. Quæcunque Filius et Spiritus habent, a Patre habent, atque ipsum etiam quod sunt. Nam si nihil quidquam Pater habeat, nec Filius quidem quidquam habet, nec Spiritus sanctus ; et propter Patrem, id est, quia Pater est, Filius quoque Spiritusque sanctus sunt ; juxta illud : *Vivo ego propter Patrem*, sive quia vivit Pater, et propter Patrem Filius et Spiritus sanctus habent ; id est qui illa quæ Pater habet mea sunt, præter characteristicas seu figurativas proprietates. Itaque Pater Filio dat ratione causæ paternæ. Accipere autem Filius et Spiritus sanctus dicuntur, propter naturæ identitatem.

CAP. LXII.

Magni Gregorii Theologi : De Filii a Patre missione.

45. Missus quidem est, at ut homo. Duplex enim erat : quandoquidem defessus fuit, esuriit, sitiit, anxius fuit, flevit lege corporis ; quod si etiam ut Deus, quid hoc ? Beneplacitum Patris missionem esse reputa : ad quem sua ipsius accepta refert, tum ut principio quod nullo tempore cæpit honorem deferat, tum ne Deo adversari videatur, quandoquidem proditus quoque dicitur, imo vero seipsum prodidit, ut scriptum est : *Item a Patre suscitatus et assumptus est ; imo seipsum*

quoque suscitavit et assumpsit. Illa sunt beneplaciti; hæc potentiae. Tu porro ea quidem recenseres quæ minorem faciunt, quæ vero sublimiorem, ea prætermittis: eumque passum esse consideras, quod autem sponte passus sit non adjicis.

Ejusdem in illum Apostoli locum, quo ait: «Oportet enim eum regnare usque ad tempora.» Ex oratione 2 de Filio.

46. Quod secundo loco nobis objiciunt adversarii, id vero maximis et invictis argumentis accensent, nimirum: *Oportet enim ipsum regnare* ⁵ usque adhuc: *et a cælo suscipi usque ad temporum restitutionem* ⁶, et habere solium a dextris Dei, donec inimicos superet. Quid tum postea? Regnumne deseret, aut cælis ejicietur? Quis eum coget? aut qua de causa? Quam audacem interpretem agis! Quamque a regno seu subjectione alienum! Atqui audis: *Regni ejus non erit finis*. Verumenimvero in eum errorem impegisti, quod his vocibus donec et usque præteritum a futuro non dividi prorsus ignores: imo hactenus significari, nulla oratione habita ejus quod subsequatur: alioqui quo sensu accipias, ne cætera dicam, locum illum: *Ero vobiscum usque ad consummationem sæculi*? An postea futurum non esse dices? At quænam hujus ratio fuerit? Nec vero ea tantum de causa lapsus es, sed etiam quia dictionum significata non distinguis. Siquidem regnare dicitur uno quidem significato, tanquam omnium, velint, nolint, Rex omnipotens; alia autem, tanquam is qui nos ditioni suæ subjecerit, suoque ipsius regno ita mancipaverit, ut libenter ejus jugum suscipiamus. Regni ergo eo sensu accepti non erit finis. Secundi autem munus quodnam est? nimirum ut nos manu protegat et salvos faciat. Nec enim est quod eos subjiciat, qui jam subjecti sunt. Postea enim consurget judicator tertius, ut salvos a perditis segreget. Postea, inquam, surget Deus in medio deorum, salvorum, dijudicator et distincturus quo quisque præmio et mansionem dignus sit. Hoc sensu accipito eam quoque subjectionem, qua Filium Patri subjicis.

Quid ais? quasi nunc ei subjectus non sit? An vero Deo subjiciendus est omnino, qui Deus quoque sit? certe tu de latrone aut hoste quopiam verba mihi facere videris.

Quin potius rem ipsam ita expendito. Quemadmodum execratio dictus est ille, qui meam soluturus execrationem venit: item et peccatum, qui mundi peccatum tollit, denique novus Adamus pro vetere sit, ita et inobedientiam meam suam facit, quippe qui totius corporis caput existat. Itaque quandiu rebellis ego seditiosusque sum, dum Christi jugum respuo, affectibusque meis inservio, Christus quoque non subjectus habita mei ratione dicitur.

Postquam vero cuncta sibi subjecerit, subjiciet autem cognitione et commutatione, tunc ipse

A quoque subjectionem compleverit, me servatum tum adducens. Hæc enim est, ut arbitror. Christi subjectio, nimirum paternæ voluntatis adimpletio. Subjicitur porro et Filius Patri, et Pater Filio: ille quidem agens hic vero approbans: quod antea quoque diximus. Atque ita qui subjecit quod subjectum est, Deo exhibet, sibi quod nostrum est accommodans.

Eodem sensu mihi accipiendus locus ille quoque videtur: *Deus, Deus meus, intende mihi, quare me dereliquisti* ⁷? Nec enim ipse derelictus est, neque a Deo, neque a sua ipsius divinitate, quod quibusdam videtur tanquam timente passionem, et idcirco contracta a patiente. Quis eum vel primitus hoc in mundo nasci, vel in crucem ascendere coegit? Cæterum in seipso, ut jam dixi, quod nostrum est, exprimit. Nos enim derelicti antea et contempti eramus: nunc vero assumpti et servati passionibus ejus, qui passioni neutiquam obnoxius est. Quemadmodum nostram quoque insipientiam assumens, et peccatum assumens, quæ subsequuntur eo in psalmo ait; quandoquidem vicesimus primus ille psalmus ad Christum laud dubie refertur.

Ejusdem quoque considerationis et illa sunt, quod ille obedientiam ex iis quæ passus est didicerit; item *clamor, lacrymæ, supplicare, exaudiri, reverentia*: quæ ille pro nobis mirum in modum tanquam in proscenio repræsentat. Quatenus enim Verbum neque obediens erat, neque non obediens: siquidem hæc ad eos spectant, qui subiecti quasque secundarii sunt, illud quidem certe spectat ad viros bonos, rectique amantes, hoc vero ad reprobos supplicioque dignos: quatenus autem servi forma se conservis accommodat alienamque formam induit, me totum meaque in seipso ferens, ut sua ipsius vi quod deterius est consumat, non secus atque ceram ignis, aut sol vaporem terræ: atque ego commissionis hujus gratia eorum quæ habet ille particeps efficiar. Ea de causa obedientiam reipsa præstat, ejusque periculum passionis facit. Siquidem affectio seu animi dispositio non sufficit, quemadmodum neque nobis, nisi rebus quoque ipsis animi sensa declaremus. Opus enim affectionem animi probat. Nec minus forte probandus ille quoque sensus est, quod obedientiam nostram explorat, omniaque suis passionibus melitur arte humanitatis, ut suis nostra cognoscere possit, quantumque sit a nobis exigendum, quantumque nobis concedendum, habita imbecillitatis una cum passionis ratione. Nam si lux, propter emissionem quæ in tenebris, hoc est hacce vita, apparuit, persecutionem passa est a tenebris, a malo, inquam, et tentatore, tenebræ quantæquamque debiles fuerunt? Quid autem mirum, si coalescentibus illis omnino nos quoque quodammodo assumpti fuerimus? *Majus enim* ⁸

⁵ Cor. xv, 25; Psal. cix, 2. ⁶ Ast. iii, 21. ⁷ Matth. xxviii, 20. ⁸ Psal. xxi, 2.

persecutionem pati fuit, quam nobis assumi, A eorum saltem iudicio, qui hæc rite expendunt. Prædictis porro adjiciam quod mihi in mentem venit In quo enim passus est ipse, eum tentatus est, potest iis qui tentantur opitulari⁹, quod ad eundem perspicue sensum refero.

CAP. LXIII.

Ex eadem beati Gregorii oratione, hujus Scripturarum loci : *•Erit Deus omnia in omnibus,• explicatio.*

47. Cæterum instaurationis tempore, *Deus erit omnia in omnibus*¹⁰, non Pater, Filio prorsus in eum ita resolutio, ut si læda in magnum rogam, ex quo exempta fuerit ad tempus, iterum conjiciatur. ne enim Sabellii hoc dicto corrupamur, sed totus Deus; quo quidem tempore non amplius ut hodie multas in partes motibus animi atque perturbationibus distrahemur, Dei nihil quidquam vel perpusillum in nobis ipsis ferentes: sed Deo plane similes, Deique solius capaces. Hæc enim est perfectio ad quam properamus: cujus quidem maximo argumento est beatus ipse Paulus. Quod enim hoc in loco de Deo indefinite ait, alibi aperte de Christo affirmat, quibusnam verbis? *Ubi non est gentilis et Judæus, circumcisio et præputium, Barbarus et Scythæ, servus et liber, sed omnia in omnibus Christus*¹¹.

CAP. LXIV.

De eo, quod non possit Filius a seipso facere quidquam. Ex eadem beati Gregorii oratione.

48. Sextum apponatur, quod *Non possit Filius a seipso quidquam facere, nisi Patrem facientem viderit*¹². Hoc vero ita se habet. Posse vel non posse nequaquam eorum est, quæ uno modo, sed eorum quæ pluribus efferuntur. Aliquid enim dicitur fieri non posse, partim quidem vel potentia defectu, vel ratione temporis, vel relative: ut si puerum certare, aut catulum videre, aut hunc illum expugnare posse neges. Fortassis enim certabit aliquando puer, et videbit canis, et hic illum expugnabit, quamlibet olim quempiam expugnare nequeat; partim autem [dicitur aliquid] ut plurimum, ut *non potest civitas abscondi supra montem posita*¹³. Fortassis enim quæpiam abscondi potest majoris alicujus corporis objectu: partim etiam, quia rationi consentaneum non sit, ut: *Non possunt filii sponsi jejuna*. D *quandiu sponsus adest*¹⁴, sive corporeis oculis videatur (nec enim peregrinationis ejus tempus mæroris erat, sed lætitiæ), sive quatenus Verbum est mentis oculis consideretur. Quid enim est quod ii corpore jejurent, quibus animus Verbo expurgatur? partim quoque quia id nolit, ut non posse illic signa facere, propter accipi utium incredulitatem. Quia enim ad morborum curationes utrumque necessarium erat, et fides eorum qui

curabantur, et virtus ejus qui curabat, altero deficiente, alteri locus superesse non poterat. Cæterum an hoc ei quoque accenseri possit, quod rationi consentaneum est, ignoro. Rationi enim consentaneum non erat, ut ii curarentur, qui incredulitatis morbo laborabant.

Eadem est hujusmodi quoque loci ratio: *Non potest mundus non odisse vos*¹⁵; et hujus: *Quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali*¹⁶. Quanam enim alia de causa hæc fieri nequeunt, nisi quia voluntas desit?

Est porro hujusmodi quoque quidpiam in iis quæ dicuntur: Quod natura quidem fieri nequit, id fieri hinc demum potest, si Deo placuerit: ut eundem non posse bis nasci¹⁷, et foramen ææ camelæ capax non esse¹⁸. Nam quid obstat quominus hæc fiat, si Deus velit? Præter omnes hos modos est quod fieri nullo prorsus modo queat, nec ulla admittit ratio, ut eo modo fiat, quem nunc quærimus. Quemadmodum enim fieri non posse dicimus, ut malus sit Deus, aut non sit omnino (hoc enim ad impotentiam potius quam potentiam Dei referatur, quam si quod non est esse dicatur, aut bis dno et quatuor et decem esse affirmetur): ita impossibile prorsus est, nec ratio id ulla admittit, ut Filius eorum quidpiam agat, quæ Pater non agit. Omnia enim quæcunque habet Pater, Filii sunt, ut vice versa quæ sunt Filii, sunt et Patris^{19, 20}. Nihil ergo privatum est et peculiare, quoniam communia sunt eis omnia. Siquidem ipsa etiam essentia communis et æqualis eis est, quanquam Filius id a Patre habeat. Unde illud quoque dicitur; *Ego vivo propter Patres*²¹, non quod inde sit illi vitæ et essentia origo, qualis humanum esse solet: sed quia inde citra ullum tempus et causam subsistat.

Cæterum Patrem quemadmodum videt facientem, ita et demum facit. An vero ut qui formas et litteras depingunt, quia non sit ad rei veritatem consequendam alia via, nisi oculos ad exemplar et archetypum subinde intendant manumque ad ejus imitationem dirigant? Qui vero fieri potest, ut sapientia doctore indigeat? nihilne factura est, nisi doceatur? Quomodo autem Pater agit, aut egit? Aliumne antea condidit mundum loco præsentis? quamlibet futurum constituerit? eoque respiciens Filius alterum quidem constituit, alterum autem constitutus est? Quatuor ergo mundi hac ratione constituti fuerint quorum alios Pater, alios Filius fecerit. O ineptias! Quod ergo a lepra et demonibus purgat, morbos curat, mortuos exsuscitat, super mare ambulat, cæteraque alia facit, quæ quidem fecit, quanam in re aut quando Patrem omnia prius facientem imitatus est? An videlicet Pater rerum hujusmodi formulas præscripsit, Verbum autem non serviliter aut imperite, sed perit

⁹ Hebr. x, v, 14. ¹⁰ I Cor. xv, 23. ¹¹ Coloss. iii, 11. ¹² Joan. v, 19. ¹³ Matt. v, 14. ¹⁴ Matth. x, 15. ¹⁵ Joan. vii, 7. ¹⁶ Matth. xii, 34. ¹⁷ Joan. iii, 4, 5. ¹⁸ Matth. xix, 24-26. Joan. xvi, 15; xvi, 10. ¹⁹ Joan. vi, 58.

et imperioso, vel ut magis proprie loquar, paterne perficit? Eo enim sensu locum illum accipio, quo quæ a Patre fiunt, ea similiter a Filie fieri dicuntur, ita ut non eorum quæ fiunt similitudo, sed eadem potestas et dignitas significetur. Quo sensu etiam et hoc accipiendum est, ad hoc usque tempus et Patrem et Filium operari: nec hoc solum, sed eorum etiam quæ fecerunt moderationem et conservationem, ut verbis illis indicatur: *Facere angelos suos spiritus* ²². Item, *fundare terram super stabilitatem ejus* ²³, cum semel et hæc fundata, et illi facti sint. Item: *Formari tonitrum, et creari Spiritum* ²⁴; quorum ratio cum semel exstiterit, continua tamen etiamnum operatio manet.

CAP. LXV.

In illud: « *Descendi e caelo, non ut faciam voluntatem meam* ²⁵. » *Ex eadem sancti Gregorii oratione.*

49. Septimum proponatur: Descendisse de caelo Filium non ut voluntatem suam faciat, verum ejus a quo missus est. Certe nisi hæc proferrentur ab eo qui descendit, dicere possemus sermonem hunc formari tanquam ab homine, non eo qui Servator intelligatur, cujus voluntas Deo neutiquam contraria sit, quippe quæ tota divina evaserit, sed eo qui nobis similis sit; quippe cum humana voluntas non omnino Deo subserviat, sed persæpe repugnet, atque in contrarium nitatur. Hoc enim sensu locum illum accepimus: *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste; verum tamen non quod ego volo, sed tua voluntas prævaleat* ²⁶. Nec enim consentaneum est, ut ignorarit ille an id fieri posset necne, nec voluntatem voluntati opposuerit. Quia vero ea verba ejus sunt, qui carnem assumpsit, quod enim descendit caro assumpta non est: ita quæstioni occuaremus hoc intelligendum esse, non tanquam propria Filio voluntas aliaque a Patris voluntate sit, sed tanquam non sit, ut hæc inde consequantur: Non ut faciam voluntatem meam, mea enim a tua sejuncta non est; sed eam quæ tibi et mihi communis est, quorum ut una est divinitas, ita et voluntas.

Siquidem pleraque communiter hoc pacto dicuntur, non affirmative, at negative, ut illud: *Non enim ad mensuram Deus Spiritum dat* ²⁷, nec enim dat, nec ad mensuram Nam Deum Deus non metitur. Item illud: Neque peccatum meum, neque iniquitas mea, sic enim intelligendum, non ut insit, sed ut non insit. Item: Non propter justitias nostras, quas fecimus; nec enim fecimus. Porro perspicuum hoc est ex sequentibus. Quam enim esse inquit voluntatem Patris? Ut omnis qui credit in Filium servetur, particepsque fiat extremæ resurrectionis, sive restitutionis. An ergo hæc Patris est voluntas, Filii vero non item? aut præter animi voluntatem annuntiatur et creditur? Quis autem

hoc credat? præsertim cum horum quoque verborum sermonem qui auditur, non esse Filii, sed Patris, idem sit sensus. Qui fiat enim, ut quod commune est, ullius soliusve peculiare sit. Hoc plerumque considerans intelligere non possum, nec alius, mea quidem sententia, intelligere queat. Si hoc sensu voluntatem intelligas, recte admodumque pie intelliges: prout mea, et cujusque orthodoxi, sententia fert.

CAP. LXVI.

De eadem beati Nazianzeni oratione, in illud: « *Ut cognoscant te solum verum Deum.* »

50. Octavum hoc illis est: *Ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum* ²⁸, et hoc, *Nemo bonus nisi unus Deus* ²⁹. Hujus quoque scrupuli facillima mihi solutio videtur. Nam si solum verum de Patre intelligas, ubinam, quæso. Veritatem ipsam collocabis? Nam si hoc sensu verba hæc: *Soli sapienti Deo* ³⁰, *Soli immortalis* ³¹, et *lucem inaccessam habitanti* ³², aut *Regi sæculorum incorruptibili, invisibili, soli sapienti Deo* ³³ intelligas, Filius qui morte multatus est tibi affluet, ita ut vel caligo sit, vel non sapiens, neque Rex, neque invisibilis, neque omnino Deus, quod antedictorum caput est. Qui vero fiet, ut cum cæteris honitatem quoque maxime soli Deo propriam non amittat? Verumeninvero verba illa, *Ut cognoscant te solum verum Deum*, sic dicta existimo, ut ad eorum qui dii non sunt quamlibet dicantur intercessionem. Nunquam enim alias addidisset, et *quem misisti Jesum Christum*, si ad illum verba hæc *solum verum* retulisset, at non de divinitate in commune locutus esset. Cæterum verba illa: *Nemo bonus*, occupationem continent, qua legisperito enidam tentanti se Christus occurrit, sibique quatenus homo esset bonitatem tribuenti: Summe bonum, inquit, solius Dei est, quamvis hoc quoque nomine censeatur homo; unde illud: *Bonus homo ex bono thesauro profert bonum* ³⁴. Item: *Dabo regnum bono super te* ³⁵. Verba Dei sunt ad Saulem de Davide. Item illud: *Benefac, Domine, bonis* ³⁶, et cætera id genus quæcunque dicuntur de iis qui inter nos laudibus efferuntur, in quos primi boni defluxio, vel secunda ratione, derivavit. Itaque si persuasi sumus, optimum est: sin minus, quid respondebis iis qui argumenta tua secuti, Filium solum Deum dictum esse astruent? quibusnam verbis? His: *Hic est Deus noster, et ei non comparabitur alius* ³⁷. Et paulo post: *Post hoc in terris visus est, et cum hominibus versatus* ³⁸. Ibi enim non de Patre sed Filio verba fieri, ex eo quod additur perspicuum est. Is enim est qui corpore nobiscum versatus est iisque convixit, qui degunt in terris. Quod si evicerit hoc de Patre dici, non iis qui dii sententur, Patrem amisimus [iis ipsis quibus

Psal. ciii, 4. ²² Ibid. 5. ²³ Ibid. 25, 30. ²⁴ Joan. vi, 38. ²⁵ Matth. xvi, 32. ²⁶ I Joan. xiv, 34. ²⁷ I Tim. i, 17. ²⁸ I Tim. i, 17. ²⁹ I Tim. i, 17. ³⁰ I Tim. i, 17. ³¹ I Tim. i, 17. ³² I Tim. i, 17. ³³ I Tim. i, 17. ³⁴ I Reg. xv, 28. ³⁵ Psal. cxxiv, 4. ³⁶ Baruch iii, 22. ³⁷ I Tim. i, 17. ³⁸ I Tim. i, 17.

Cæterum admirandus Aristoteles veteris adversarius Academiæ, præceptorique Platoni contrarius. cælum factum esse, atque a quodam temporali signo conversionem orbicularem cœpisse, at cum ipso tempus quoque una substituisse dicenti, ipse tempus æternum introducit, et cælum ingenitum. At Pater hic Gregorius: Estne tempus, inquit, in tempore, necne? hoc est an universum tempus tempore locum inter res creatas habuit, an vero una cum rerum universitate sine tempore substitit? Nam si tempore creatum est, inquit, universum non est, cum aliud tempus deprehendatur: cuius quidem intermedio tempus evasit. Sin minus tempore carens tempus introducit. Quod si sit tempus sine tempore, vix aliud quidpiam temporali subiicietur. Quod si contra in tempore dicas, de illo rursus sic interrogabit quispiam, an illud quoque in tempore, an sine tempore sit.

Itaque Pater Gregorius plerisque omissis quæ de tempore frustra hic exponerentur, tantum de illo proposuit, quantum sibi ad quæstionem propositam sufficere visum est. Quamvis enim dubia in utramque partem quæstio esse videatur, ea tamen non est, qua omnino dubia sit. Nec enim si quid minus in temporis protensione fuerit, hoc jam sine tempore est. Cæterum tempus sine tempore non est, quod cum antea non esset, postea factum est. quippe quod sol et luna dimetiantur, quæ solo Creatoris verbo simul et semel creata sunt.

Quibus dilemmatis et hoc accenset: Nunc ego mentior, ei simile quod de tempore præcedit. Hoc itaque dilemma: Nunc ego mentior, vera quidem dicit in iis quæ mentitur: mentitur autem in iis quæ vera dicere putes. Cæterum hac in quæstione proponenda Theologus hisce verbis utitur: Hujus dilemmatis: Nunc ego mentior, alteram partem concede, vel vera dicere tantum, vel mentiri. Non enim utramque concedemus. Quia enim putabat adversarius omnibus in quæstionibus veram esse negationem vel affirmationem, idcirco Pater ea illi obtrudit in quibus contraria concurrere videntur: nec fieri potest ut altera quidem propositio vera sit, altera vero falsa: sed et illa et hæc vera simul et falsa est. Ita porro se habet hoc dilemma: Nunc ego mentior. Ponamus quempiam ita dixisse: Ego nunc mentior, nec alio præcedente sermone intulisse, sed primum dixisse: Nunc ego mentior; dispiciamusque an locum hic habeat negativa propositio, an utique solum vera dixerit, an vero mentitus sit. Jam si dicas eum vera dixisse, consequitur quoque ut mentitus sit, ipse enim de seipso proponit. Quod si mentitum esse dicas, certe vera quoque dicere videtur. Eo enim ipso vera dicit, quod mentiri se fatetur; omninoque necesse est ut mendacium veritas et veritatem mendacium subsequatur: utramvis enim contradictionis partem concesseris, eadem opera alteram quoque assumpsisti. At mentitur, inquit, cum

A Mentior dixerit; hæc est affirmativa. Atqui nec mentitur, quamvis Mentior dixerit, hæc est negativa; unde concludit: Quid ergo mirum, si ut hoc in dilemmate contraria concurrunt, ita ut utraque propositio partim falsa partim vera deprehendatur, ita etiam in tua objectione ambæ propositiones, quibus ipsum *mentiri* dividitur.

Interrogasti an existentem Pater Filium, annon existentem genuerit? Ego autem tibi respondebo: Nec existentem genuit, nec non existentem. Tu vero, quia non existentem genuisse dixi, ne ita accipito, quasi existentem genuisse confessus sim. Utramque enim propositionis partem ut in præcedentibus dilemmatis veram esse contingit. Atqui Theologus hoc pacto quæstionis absurditatem dissolvit. Dicit autem potest existentem Filium a Patre genitum esse; atque ita vicisse adversarium. Quod naturali sic probabo exemplo: sol radium gignit, et radium jubar. An ergo sol radium non existentem gignit, aut radium jubar? Quis autem quotquot unquam vixerunt hominum, solem sine radiis vidit? aut radium sine splendore? Itaque et generant, et existentia generant. Non enim divina se habent, ut corporea. Quia nos cum non essemus, postea nati sumus. At in rebus quæ quamvis corpore constent, divina tamen sunt secus se res habet. Quod si hæc ita se habeant, quanto magis incorporea, in quibus effectus a causis procedunt, iisque insunt et ad eas convertuntur?

CAP. LXX.

Epilogus totius Arianorum et Eunomianorum hæreseos.

Et erat Eunomii et hæreseos ejus sectatorum successorumque sententia, ut Patrem primam et propriam essentiam; deinde Filium, qui ejus intermedio productus esset: postremo Spiritum sanctum eam quæ præcedentium neutri accenseretur. Quamvis autem Filium a Patris essentia sejungerent, tamen nunc eodem et communi honore Deum ipsum appellabant: nunc eodem nomine. Cæterum reprehensi ab orthodoxis, quod fieri non possit, ut Filius eodem et proprio nomine Deus appelletur, respondebant homonymorum non unum esse usum, sed etiam secundum, quo quidem homonyma diversi sunt generis et utraque propria: canesque terrestrem et marinum, qui homonymi sunt et proprie dicuntur. Nec enim alter proprie alter improprie canis, sed uterque proprie, id est, quod dicitur. Atque inde orsi, nihil ob stare affirmabant, quominus et Pater et Filius eodem et proprio nomine Deus appelletur.

Cæterum illos magnus ille Pater Gregorius tanquam absona dicentes redarguit. Terrestris enim canis, inquit, et marinus pares sunt substantia, amboque ejusdem temporis et dignitatis participes efficiuntur. Nec est quod dicas hunc quidem magis esse substantiam, illum vero minus? necne hunc prius, illum posterius fuisse. Estque adeo in canum exemplo quasi quædam *di versis in rebus*

societas et communio (alius enim terrestris, alius marinus canis est), quæ tamen ejusdem dignitatis, substantiæ atque temporis existant. At in Filio et Patre non hoc inest. Patri enim alteram substantiam tribuitis, quem omni substantia majorem, nec tempori obnoxium, et ingenitum esse fatemini; Filio autem alteram, nimirum temporalem et a Patre diversam substantiam, quodque generatione substiterit, quemadmodum ea quæ sunt omnia. Itaque perspicuum est Filium a vobis Deum per homonymiam ut sentitis vocari, Patrique *ἁποδοσιαστικῶς* *ἕκαστον*, hoc est, simili essentia præditum et similem quemadmodum animal etiam vocatis, et quod vivit, et id quod pictum est) potius quam Deum: atque frustra canum, terrestris, inquam, et marini, homonymiam in medium profertis.

Itaque vestro repugnantes exemplo ipsi vos ipsos subvertitis, quia non unam nobiscum Divinitatem statuitis, sed in partes inæquales dissecatis, et perverse ab una continuaque homonymia (ea, inquam, cui par et æqualis dignitas et par tempus insunt) ad aliam homonymiam transitis, et in qua ex duabus substantiis, Pater quidem magis, Filius au-

tem minus substantia sit. Certe pius et vivus homo vobis ad Patris et Filii exprimendam divinitatem potior et accommodatior esset, quam ii quos in exemplum adduxistis canes. Quandoquidem, ut vel dogmatibus vestris constat, prior, quidem Pater posterior vero Filius fuit: quemadmodum prior quidem homo vivus, posterior autem ejus imago. atque ille quidem vere homo est, quia ei hominis definitio quadrat: hæc vero non proprie sed per homonymiam, seu nominis similitudinem: quippe cui sola forma coloribus impressa sit: nec tamen definitio quadret, ut prototypo seu primo exemplari. Si ergo exemplum vestrum vero dogmati accommodare vultis, quemadmodum in eanibus homonyma paræ dignitatem habere dicitis, ita etiam Patri et Filio una cum nobis communionem paræ quoque naturarum dignitatem tribuite.

Quod si recusatis, canes dissolvistis, a vobis eo consilio inventos ut inæqualitatis a vobis excogitatis testes essent. Ipsos enim pari naturæ dignitate præditos et contemporaneos esse probatum est, vos autem eos qui omnino sunt pares, Patrem, inquam, et Filium, impares esse docetis.

Indices in Joelem existunt ad calcem tomi sequentis.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

ISIDORUS THESSALONICENSIS EPISCOPUS.

<i>Notitia.</i>	9
SERMONES.	14
SERMO PRIMUS. — In Nativitatem B. Mariæ Virginie.	
Sermo II. — In Præsentationem B. V. Mariæ.	39
Sermo III. — In Annuntiationem ejusdem B. V. Mariæ.	71
Sermo IV. — In Dormitionem B. Mariæ Virginis.	118

NICETAS MARIONENSIS.

<i>Hergenrotheri Monumentum.</i>	166
DIALOGI DE PROCESSIONE SPIRITUS SANCTI.	170
Proœmium.	170
Dialogus primus.	174
Dialogus secundus.	202
Dialogus tertius.	211
Dialogus quartus.	211
Dialogus quintus.	215
Dialogus sextus.	215

JOANNES CITRI.

RESPONSA CANONICA (memorantur tantum).	223
--	-----

MARCUS PATRIARCHA ALEXANDRINUS.

QUÆSTIONES ET RESPONSA (memorantur).	222
--------------------------------------	-----

JOEL CHONOGRAPHS.

<i>Notitia.</i>	223
CHONOGRAPHIA COMPENDIARIA.	225

NICETAS CHONIATES.

<i>Notitia.</i>	267
<i>Epistola nuncupatoria.</i>	202
<i>Fabroti Breviarium.</i>	310

HISTORIA NICETÆ.

	319
DE REBUS GESTIS MANUELIS COMNENI LIBRI SEPTEM.	378
Liber primus.	378
Liber II.	406
Liber III.	438
Liber IV.	468
Liber V.	491
Liber VI.	519
Liber VII.	547
IMPERIUM ALEXII COMNENI.	574
IMPERII ANDRONICI COMNENI LIBER I.	627
LIBER II EJUSDEM IMPERII.	674
IMPERIUM ISAACII ANGEI LIBRI III.	715
IMPERIUM ISAACII ANGEI UNA CUM ALEXIO FILIO.	930
IMPERIUM ALEXII DUCE COGNOMENTO MURZUPLI.	947
LIBER DE REBUS GESTIS POST URBEM CAPTAM.	967
NARRATIO DE STATUIS QUAS FRANCI DESTRUXERUNT POST CAPTAM URBEM.	1002
<i>Chronologia Nicetæ.</i>	1058
<i>Glossarium Fabroti.</i>	1063
NICETÆ THESAURUS ORTHODOXÆ FIDEI.	1067
<i>Epistola nuncupatoria.</i>	1067
<i>Monituum card. Angelo Mai.</i>	1091
<i>Index librorum quibus constat thesaurus orthodoxæ fidei.</i>	1094
LIBER PRIMUS. — De philosophorum ethnicorum et Judæorum erroribus.	1101
Proœmium.	1101
Caput primum. — Mosaicæ Genesæ synopsis, ab Adamo ad Moysen.	1004
Cap. II. — Græcorum mysteriorum origo, philosophorumque sectæ.	1108
Cap. III. — Plato de trium rerum causis.	1108
Cap. IV. — Pythagoræ futilis nugatoris deliria.	1107
Cap. V. — Epicuri mellitarum placentarum halitus fugæ.	1108

Cap. VI. — Moses philosophis certior. Principia rerum elementa. Et quod elementorum primo productum. 1107

Cap. VII. — De ideis et cælo. 1108

Cap. VIII. — De stellis. Sol et luna an plauetæ? Plauetarum ordo, motus et concentus. 1109

Cap. IX. — De diei supremi tempus. Astrorum syodus diluua. 1109

Cap. X. — De solis, lunæ terræque magnitudine et intervallo. 1110

Cap. XI. — De solis et lunæ eclipsi. 1110

Cap. XII. — De solis, lunæ astrorumque qualitatibus. 1111

Cap. XIII. — De solis et lunæ cursu, annique ratione. 1112

Cap. XIV. — Solis, lunæ et stellarum materia, ignis natura. 1112

Cap. XV. — De zodiaco, plauetarumque domibus, et elevationibus. 1112

Cap. XVI. — De lunæ figuris decem. 1113

Cap. XVII. — De septem plauetarum zonis et cursu cum explicatione Psalmi viii. 1113

Cap. XVIII. — De quatuor tropicis sive solstitialibus. 1113

Cap. XIX. — Signa, mensura et æquinoctia. 1114

Cap. XX. — De stellarum motu. Itemque de luna. 1115

Cap. XXI. — De vacuo. 1116

Cap. XXII. — De æquod elementum productum. 1116

Cap. XXIII. — De cometis et fulgoribus illis qui dicti τὸν αἰθέρα διατρέχοντες dicuntur. 1116

Cap. XXIV. — De pluvia nive, grandine, et quæ ex vapore sunt. 1117

Cap. XXV. — De iride, halone, parellis et virgulis. 1117

Cap. XXVI. — Christiana et philosophica terræ motus causa. 1117

Cap. XXVII. — De ventis. 1118

Cap. XXVIII. — De fulmine, turbine, tonitruo, procella, etc. 1118

Cap. XXIX. — De corporum resurrectione, et animarum immortalitate. 1118

Cap. XXX. — De Iudaismi auctoribus. 1119

Cap. XXXI. — Hæreseon et seditionem Iudaicarum causa. 1119

Cap. XXXII. — Duodecim tribuum in duos ducatus sub Roboamo divisio. 1119

Cap. XXXIII. — Captiua, Esdras Babylone in Samariam idololatris inhabitabilem mittitur. 1120

Cap. XXXIV. — Samaritanorum hæresis. 1120

Cap. XXXV. — In quibus Samaritanorum quatuor sectæ conveniant, in quibus non. 1120

Cap. XXXVI. — De Essenis in specie. 1121

Cap. XXXVII. — Judæorum in septem sectas divisio. 1122

Cap. XXXVIII. — De Sadducæis. 1123

Cap. XXXIX. — De Scribis. 1123

Cap. XL. — De Pharisis. 1123

Cap. XLI. — De Hæmæro baptistis. 1124

Cap. XLII. — De Nazareis. 1124

Cap. XLIII. — De Eræis, et Elxai pseudopropheta, et ejus fratre Jezæo cum sororibus Martho et Marthana. 1124

Cap. XLIV. De Herodianis. 1124

Cap. XLV. — Libri primi Epilogus. 1125

LITÆA II. — De sancta Trinitate, angelis et hominibus. 1125

Caput primum. — Quod divinitas trishypostata sit, hoc est tribus personis constat. 1125

Cap. II. — Cur Trinitatis mysterium ministerio Verbi potius quam hominis cujusdam innoteat. 1127

Cap. III. — Incarnatio Christi certissimum divinitæ erga nos prodidentis argumentum. 1127

Cap. IV. — Cum divinitas ineffabilis sit et incomprehensibilis, qui sit ut a Christo in Patrem, Filium et Spiritum dividatur? 1128

Cap. V. — Consentaneum fuisse, ut Dei Filius hominis quoque filius diceretur herique non potuisse ut vel ab homine humano, vel ab angelo servaretur. 1128

Cap. VI. — B. Dionysii Areopagitis, et cap. II. De unita et distincta theologia, de Patre, et Filio et Spiritu sancto. 1129

Cap. VII. — Magni Basili ex epistola ad Gregorium fratrem, quæ de essentis et hypostaseos differentia inscribitur. 1130

Cap. VIII. — Magni Gregorii de Patre, et Filio et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta divinitatis ratio. 1131

Cap. IX. — Ejusdem, ex oratione De dogmate et statu episcoporum. 1132

Cap. X. — Ejusdem, ex oratione in Athanasio et pro seipso. 1133

Cap. XI. — D. Maximi, de Patre et Filio, et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta divinitatis ratio 1134

Cap. XII. — Damasceni, ex oratione de Patre et Filio et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta divinitatis ratio. 1133

Cap. XIII. — De eadem re ex diversis Patribus. 1136

Cap. XIV. — Essentis, naturæ, generis, aspectus et formæ; item hypostaseos, personæ, characteris et individui ἰσοδυναμία. 1137

Cap. XV. — Naturæ et hypostaseos differentia ex Cyrillo, Dionysio Areopag. et Alexandrino, Gregor. Naz. et Theodorero. 1137

Cap. XVI. — Item B. Dionysii Areopagitis de Deo. 1140

Cap. XVII. — D. Maximi de Deo communiter. 1143

Cap. XVIII. — B. Gregorii theologi ex magna oratione Apologetica. 1144

Cap. XIX. — Chrysostomi, ex libro de eo quod comprehendere non potest. 1145

Cap. XX. — Catechetica quædam erotemata. 1147

Cap. XXI. — Theologica alia de Trinitate consideratio. 1148

Cap. XXII. — Demonstratio ex communibus notionibus, unum in Trinitate Deum esse. 1149

Cap. XXIII. — Adversus eos, qui nos in tres Deos credere dicunt. 1150

Cap. XXIV. — Demonstratio, qua Deum ex eo quod natura Filium habet, adoptione quoque filios habere, probatur. 1151

Cap. XXV. — De principio. 1152

Cap. XXVI. — De Patre. 1153

Cap. XXVII. — De Filio. 1153

Cap. XXVIII. — De Spiritu sancto et ejus charismatibus. 1158

Cap. XXIX. — De divinis nominibus. 1160

Cap. XXX. — Trinitatis demonstratio a trinitate æquilibrio, duplici alarum seraphicarum trinitate, Trinitate. 1161

Cap. XXXI. — Expositio fidei, quæ ex omnibus præcedentibus constat. 1164

Cap. XXXII. — Fides revelata S. Gregorio, tanquam ex Dei Genetricis et S. Joannis doctrina. 1168

Cap. XXXIII. — Iterum de sancta Trinitate. 1168

Cap. XXXIV. — Præcedentium anæphalæosis. Paternitatis, filiationis, processionis origo. 1171

Cap. XXXV. — Tertia pars confessionis fidei Joannis Damasceni de Spiritu sancto. 1173

Cap. XXXVI. — Reipse et animo contemplari. Quomodo communes rerum omnium notiones dignoscantur? Qui *idem a simili* differat? Persona personæ quomodo inest 1174

Cap. XXXVII. — Ejusdem Damasceni: De iis quæ de de Deo dicuntur. 1176

Cap. XXXVIII. — Ejusdem: De divina conjunctione et discretionem. 1177

Cap. XXXIX. — Ejusdem: De iis quæ corporaliter de Deo dicuntur. 1178

Cap. XL. — De angelis, altera libri hujus parte præcipua. 1179

Cap. XLI. — Hierarchiam synopsis Angelos creaturas, non creatores esse, contra Sethianos. 1181

Cap. XLII. — De homine. Essentis divisio. Imaginis et similitudinis in Deo differentia. 1181

Cap. XLIII-XLIV. — Origenis deliramentum. Hominis partes et pristinus qualitates, Spiritus et caro. 1182

Cap. XLV. — De anima, mente et rebus incorporatis. 1183

Cap. XLVI. — De corpore, elementis et humoribus. 1183

Cap. XLVII. — Homini quid cum inanibus, brutis et intelligentis capacibus commune sit. 1184

Cap. XLVIII. — Quæ corpori et animæ propria sint, quæ item utrique communia. 1184

Cap. XLIX. — Facultatum animæ divisio. 1184

Cap. L. — Plura de corpore et anima De animæ immortalitate et natura, quatenus corpori jungatur. 1185

Cap. LI. — Item de anima Angelorum et animarum creationis ratio. 1185

Cap. LII. — Item de anima. Triplex animæ affectio, triplicem quoque hominem facit. 1185

Cap. LIII. — Græcorum philosophorum aliquid de animæ et corporis conjunctione sententis. 1186

Cap. LIV. — Misceri quæ dicuntur, et quomodo anima corpori commisceatur. 1186

Cap. LV. — An anima sit partibilis. 1187

Cap. LVI. — Affectiones animæ ab ejus essentia ligi, non contra. 1187

Cap. LVII. — Expositio dicti *Monsi* Patris, *acti ad imaginem, etc.*

Cap. XXIX. — Vicesima nona hæresis, Marcelli. Hi baptizantur.	1299
Cap. XXX. — Tricesima hæresis, Valentiorum.	1300
Cap. XXXI. — Tricesima prima hæresis, Origenis. Hi unguuntur.	1301
Cap. XXXII. — Tricesima secunda hæresis, Pauli Samosatani. Hi unguuntur.	1313
Cap. XXXIII. — Tricesima tertia hæresis, Manichæorum et Cuhricorum. Qui baptizantur.	1315
Cap. XXXIV. — Tricesima quarta hæresis, Hieracitarum. Hi unguuntur.	1323
Cap. XXXV. — Tricesima quinta hæresis, Collyridianorum. Hi unguuntur.	1323
Cap. XXXVI. — Tricesima sexta hæresis, Massalianorum. Hi unguuntur.	1329
Cap. XXXVII. — Tricesima septima hæresis, Cerinthianorum.	1339
Cap. XXXVIII. — Tricesima octava hæresis, Ectetarum. Hi unguuntur.	1340
Cap. XXXIX. — Tricesima nona hæresis, Gnosimachorum. Hi unguuntur.	1341
Cap. XL. — Quadragesima hæresis, Thnetopsychitarum, qui negant animarum immortalitatem.	1341
Cap. XLI. — Quadragesima prima hæresis, Christolytarum, qui Christi uatuum destruunt.	1342
Cap. XLII. — Quadragesima secunda hæresis, Ethnophronum, hoc est eorum qui gentiles superstitiones amplectuntur.	1343
Cap. XLIII. — Quadragesima tertia hæresis, Parame- mentarum, qui perverſe Scripturas interpretantur.	1356
Cap. XLIV. — Quadragesima quarta hæresis, Melitianorum.	1356
LIBER V. — <i>Adversus Arianos, Eunomianos, etc.</i>	1361
Caput primum. — De Arij genere, forma, vestitu, et sacerdotio.	1361
Cap. II. — Perversorum Arij dogmatum enumeratio.	1364
Cap. III. — De synodo Alexandrina centum episcoporum, in qua cum Ario quinque presbyteri, totidemque diaconi g' adu ecclesiastico dejecti sunt.	1365
Cap. IV. — De Arianorum ducerentorum episcoporum Nicomedienſi contra orthodoxos Homosianos anti-synodo.	1365
Cap. V. — De Nicæna trecentorum episcoporum, auspiciis Constantiniani Magni synodo coacta, controversisque de Pasche festo dogmatis.	1366
Cap. VI. — Synodo Nicæna quinam præfuerint, aut convocatorum vice interfuerint.	1366
Cap. VII. — De prima Nicænae synodi sessione. Quorum causa convenerint.	1367
Cap. VIII. — De Arij excommunicatione, una cum libris ejus, imprimisque Thalix, seu Convivii improbatione.	1368
Cap. IX. — De Nicomedienſi Arianorum adversus Homosianos orthodoxos anti-synodo, et insidiis in Eustathium Antiocheum episcopum structis.	1369
Cap. X. — Quam sub lotis artibus Ariani hæresiarchæ sui reditum ab exilio impetraverint, et de intendendis in Athanasium Alexandrinum archiepiscopum calumniis cogitaverint; quibus tandem sanctissimæ via Hierosolymitanæ synodi decreto apud Treviros in Gallia exsultare jussus est.	1370
Cap. XI. — De Arij, Alexandrina communionem pulsæ, nec ad Constantinopolitanam, nisi vi, vix et præter orthodoxorum sententiam admissi, pudenda morte.	1371
Cap. XII. — De paralogistica Eusebii Nicomedienſis episcopi $\delta\mu\omega\sigma\tau\omega\upsilon$ in $\delta\mu\omega\sigma\tau\omega\upsilon\sigma\upsilon\upsilon$ mutatione, cui Constantius imperator et duodecim pluresque episcopi subscriperunt.	1373
Cap. XIII. — De Acacii $\delta\mu\omega\sigma$ (cui viginti pluresque subscriperunt episcopi eique contrario Aetii $\delta\nu\omega\mu\omega\upsilon\sigma\upsilon\upsilon$) unde Homæanorum et Anomæonorum appellationes deductæ.	1373
Cap. XIV. — De duabus duarum Ariminensis et Seleucianæ synodorum indicendarum causis: priore, ut controversia super Ariano dogmate componeretur; posteriore, ut trium episcoporum, Eustathii, Cyrilli, et Macedonii causæ discuterentur. Primumque de quatuordecim criminibus quibus Eustathius impetitus est.	1374
Cap. XV. — De Cyrilli Hierosolymorum episcopi, ab Acacio competitoris in jus vocati, quamlibet contumaciæ, ad majus tribunal provocatione.	1374
Cap. XVI. — De Macedonii Constantinopolitani episcopi criminibus, et eadē tam Catholicorum quam Arianorum ob sacræ imperatoris Constantini capæ translationem ipso in templo exorta.	1376
Cap. XVII. — De Ariminensi episcoporum quadragentis	

plurium synodo: confessioneque fidei ab Ariani apud Nicen Thraciæ confecto et pro vera Nicæna Bithyniæ supposita.

Cap. XVIII. — De Seleuciana centum sexaginta episcoporum anti-synodo, in qua Homæanorum ab Homocæsiensis et Anomæni secta divisa est; Acaciusque Homæanorum dux et auctor in exilium actus.

Cap. XIX. — Constantius imperator, Actio Anomæonorum hæresiarcha in exilium acto, Ariminiensi fidei pro Nicæna suppositæ subscribens, Acacianorum Homæanorum hæresim amplexus est.

Cap. XX. — Quinquaginta episcopi Acaciani seu Homæani, Anomæos undecim episcopos ob certa quædam crimina potius quam dogmata deposuerunt.

Cap. XXI. — De nonnullis episcoporum mutatis sedibus Meletiique ad orthodoxos defectione, prædicandæque hominibus Trinitas constantis.

Cap. XXII. — De Arianorum Homæanorum in Anomæos et Euxentios, qui Christum $\xi\theta\omicron\lambda\delta\upsilon\tau\omega\upsilon\sigma\upsilon$ assererent, subita mutatione.

Cap. XXIII. — De exsulum episcoporum reditu, Alexandrinaque synodo et Nicænanorum canonum confirmatione.

Cap. XXIV. — De Luciferianorum ab Alexandrina synodo dissidentium hæresi, turbisque in Antiochena Ecclesia ortis, et Meletii exilio.

Cap. XXV. — Iterum qui sub Valente ob religionem exsularunt sub Gratiano et Valentiniano Juniore revocati sunt.

Cap. XXVI. — De Constantinopolitana synodo Theodosii Magni jussu coacta, omniumque maximis turbis Antiochiæ a Meletii morte ob Flavianum ejus successorem exortis.

Cap. XXVII. — Innectiva digressio Nicetæ in analphabetos sui temporis episcopos, quorum in primis opera Andronicus et Alexius Comneni in sacra templorum clivodia invaserunt: cujus sacrilegii Alexius Aurea Bulla præmitere se protestatus est.

Cap. XXVIII. — De Semianorum episcoporum hypocrisis, præcipueque hæreses eorum capitibus.

Cap. XXIX. — De Semiarianorum proceribus: falsaque dictionum $\delta\mu\omega\sigma\tau\omega\upsilon\sigma\upsilon$ et $\delta\mu\omega\sigma\tau\omega\upsilon\sigma\upsilon\upsilon$ interpretatione.

Cap. XXX. — De Aetianis et Anomæis, quibus Ennomiani quoque accensentur: Aetii vita et moribus; Theophani et Onagri tendiculis in episcopos aliquid orthodoxos Leontio evirato: antiphonarum ecclesiasticarum origine.

Cap. XXXI. — Iterum de Aetii et Eunomii vita et moribus pauca.

Cap. XXXII. — De blasphemis Aetii hæresibus, quarum nomine $\Psi\alpha\sigma\omicron\varsigma$ hoc est impius, dicitur.

Cap. XXXIII. — De Aetianorum in Eunomianos mutatione, atque Eunomii hæresibus et exilio.

Cap. XXXIV. — De Arianorum in orthodoxos sævitia, quorum octoginta supplicatum missos Valentis imperatoris jussu cum navigio succenderunt.

Cap. XXXV. — Lanæ Placitiæ imperatricis quæ Theodosium Magnum conjugem suum ab Eunomii Ariani colloquio revocavit.

Cap. XXXVI. — De privatis Theophrontii Cappadociæ et Eutychii Constantinopolitani discipulorum Eunomii, hæresibus.

Cap. XXXVII. — Quid Eunomius ad præceptoris Aetii hæreses addiderit. Mirus ejusdem anabaptismus.

Cap. XXXVIII. — Apollinarii, Basitii, Gregorii et Eunomii scriptorum inter se collatio ex Philostorgio Ariano.

Cap. XXXIX. — Aetii opusculum de genito et ingenito, triginta sex paralogicis hypotheticis constans, ex sancti Epiphanii scriptis.

Cap. XL. — Ejusdem Nicetæ Choniatis in præcedentia Epilogus, atque Præfatio in eam quam adversus Arium, Aetium et Eunomium parat confutationem.

Cap. XLI. — Capitibus hæreses Arii, Aetii et Eunomii expositis, jam ad seriam eorundem confutationem aggreditur.

Cap. XLII. — Eunomiani dilemnatis confutatio, qua Filium Patri cœternum esse ex Nazianzeno et cæteris catholicis probat.

Cap. XLIII. — De Deo et materia. Deum nec definiiri, nec comprehendi posse.

Cap. XLIV. — Ingenitum esse Deum, quamvis nihil genuerit. Filium autem ingenitum non esse, quamvis ejusdem cum Patre substantiæ sit.

Cap. XLV. — Alia Eunomii objectio. Patrem nomine esse quæ essentia vel actio significatur.

Cap. XLVI. — Ipsa ex actione $\delta\mu\omega\sigma\tau\omega\upsilon\sigma\upsilon\upsilon$ elucens.

- hæc est, simul atque Pater fuit, genitum ei Filium esse 1408
- Cap. XLVII. — Alia Eunomii sophistica objectio adversus Patris et Filii consubstantialitatem. 1409
- Cap. XLVIII. — Erroris Eunomii origo, altius repetita ex Aristotele : nimirum ab eo quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur. 1411
- Cap. XLIX. — Captiosæ argumentationis ab eo ductæ quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur explanatio, una cum variis sortitæ modis. 1412
- Cap. L. — Quot modis dictio *idem* accipiat ex Aristotele, unde patet identitatem non citra discrimen passim usurpandam esse. 1414
- Cap. LI. — Patri et Filio eandem et incommutabilem essentiam esse, diversa vero essentia adjacentia, ex B. Nazianzeno. 1415
- Cap. LII. — Quæ differentia sit inter Deum et ingentum. Oppositorum generibus quatuor propositis, ingentum genito privative opponi. 1416
- Cap. LIII. — Plura ejusdem Choniatæ adversus hoc Anomœorum problema : « Fuit tempus quo non fuit Pater. » 1417
- Cap. LIV. — Sanctorum Patrum assertiones adversus Eunomii hæresim, qua Deum Patrem non semper fuisse blasphemant. 1418
- Cap. LV. — Magni Athanasii adversus hoc : Non semper fuit Filius. 1420
- Cap. LVI. — Magni Basilli, quod Filius neque creatura, neque argumentum fuit. 1423
- Cap. LVII. — Magni Athanasii adversus eos qui *γενέσθαι* introducunt. 1425
- Cap. LVIII. — Magni Gregorii Theologi ex oratione de incomprehensibili Filii et Dei generatione 1428
- Cap. LIX. Unam Dei essentiam, naturam et appellationem esse, S. Gregorii Theologi adversus eos qui dicunt homonymum Deum Filium Dei Verbum. Ex prima oratione de Filio. 1429
- Cap. LX. — Filium vere Deum esse, ex eadem B. Gregorii Theologi oratione. 1430
- Cap. LXI. — Explicatio hujus Scripturæ loci : *Quemadmodum Pater vitam habet in seipso, ita dedit, etc.*, Theologi ex secunda de Filio oratione. 1432
- Cap. LXII. — Magni Gregorii Theologi : De Filii a Patre missione. 1433
- Cap. LXIII. — Ex eadem B. Gregorii oratione, hujus Scripturæ loci : *Erit Deus omnia in omnibus*, explicatio. 1435
- Cap. LXIV. — De eo quod possit non Filius a seipso facere quidquam. Ex eadem B. Gregorii oratione. 1435
- Cap. LXV. — In illud : *Descendi et coelo, non ut facerem voluntatem meam*; ex eadem B. Gregorii oratione. 1437
- Cap. LXVI. — Ex eadem B. Nazianzeni oratione, in illud : *Ut cognoscant te solum verum Deum*. 1438
- Cap. LXVII. — In illud : *Semper vivens ad interpellandum pro nobis*, ex eadem oratione. 1439
- Cap. LXVIII. — Ex S. Cyrilli scriptis de progressu et incremento Christi. 1439
- Cap. LXIX. — Et hæc superioribus in Anomœorum confutationem adnectanda sunt : An Filium Pater exultentem necesse genuerit. 1440
- Cap. LXX. — Epilogus totius Arianorum et Eunomianorum hæreseos. 1442

FINIS TOMI CENTESIMI TRICESIMI NONI.